
NAZIONALE
8
55 H
19
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
ROMA

OPERA

D. STANISLAI HOSII

CARDINALIS EPISCOPI VARMIENSIS IN CONCILIO
TRIDENTINO PRÆSIDIS, QVÆ HACTENVS PVBLI-
CVM RECEPERVNT OMNIA INPRIMIS PIA AC ERVDITA,
nunc postremò ab ipso auctore vigilanter multis in locis supra omnes priores æditiones aucta & recognita, atque in vnum corpus iam primùm collecta & excusa: quorum catalogum sequens pagella indicabit.

SALVO PER OMNIA IVDICIO S. sedis Apostolicæ.

PARISIIS,

Apud AEgidium Gorbinum, sub insigne Spei, prope collegium Cameracense.

1562.

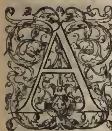
Confeſsio Catholicæ Fidei Chriſtiana, à patribus in Synodo prouinciali habita Petri Kouiæ, anno 1551. menſe Maio congregatis.

Propugnatio veræ, Chriſtianæ, Catholicæque doctrinæ aduerſus Ioannem Brentium pro Petro Soto elegantiſsimè conſcripta.

De expreſſo Dei verbo libellus, his temporibus maximè neceſſarius.

Dialogus de eo, num calicē laicis, & vxores Sacerdotibus permitti, ac diuina officia vulgari lingua peragi fas ſit.

STANISLAVS HOSIVS CARDINALIS VARMIENSIS IN GENERALI CONC. Trident. præses pio Lectori. S.

ANnus iam decimus agitur, cùm in synodo prouinciali Petricouiensi, cui præsedit Nicolaus Dziergovvski Archiepiscopus Gnesnensis, certa quædam doctrinæ capita proposita fuerunt, vt suam de illis sententiam Episcopi iurati dicerent. Quoniam verò nude proferebantur, postulatum à me fuit, vt ea paucis verbis explicarem & illustriora redderem, ac scripto mandata patribus traderem, quo melius intelligere possent, quid illud foret de quo iureiurando interposito sententiam suam essent dicturi. Quod à me pro eo, vt angustiæ temporis ferebant, curatum est diligenter: conatúsque sum illa doctrinæ capita in ordinem redacta, scripturarum & conciliorum patrúmque testimoniis, ac probabilibus etiam rationibus confirmare, quo facilius ad ea calculo suo comprobanda patres adducerentur. Neque prorsus irritus cecidit labor hic meus. Nam simul vt lecta fuerunt, quæ cõscripseram doctrinæ capita, iurarunt in ea statim omnes, qui tum præsentes aderant Episcopi, & libello quem produxeram, manibus suis subscripserunt: quin etiam, vt is typis mandaretur, decreuerunt. Quoniam verò quatuor tantum dierum spacium ad scribendum mihi datum fuerat, & res grauis atque ardua tractabatur, ne quid festinantius patres de scripto illo statuerent, petiui: simul me facturum recepi, vt intra paucos menses, ea, quæ scripseram, accuratius expenderem, ac perpolirem, augerem etiam & locupletarem. Assensi sunt non grauatim: Ego verò cum Archiepiscopus vehementer vrgeret, ac editionem maturari postularet, inter varias curas, quibus tum distringebar, post vnum & alterum mensem priorem tantum partem absolui, in qua de fide, deq́ spe tractabatur. Et est ea Cracouiæ typis excusa. Cùm autem Romam liber [Otho] *perlatus fuisset iudicio Theologorum probabatur. Otto verò Truchses, Cardinalis Augustanus, cuius insi-* [Truchses Cardinalis] *gnis pietas, & in sana ecclesiæ doctrina tuenda & conseruanda, zelus quidem ardens orbi testatus est vni-* [Augustanus] *uerso, sic labores hos nostros complexus est, vt librum dignum duceret, quem in oppido suo Dilingensi semel & iterum typis mandandum curaret. Postulauit etiam idem à me, quem authorem huius libri fuisse cognouerat, vt quod reliquum erat operis ad se perferendum curarem, quo posset integrum excudi. Quod & Archiepiscopus Salisburgensis Michael, cuius & ipsius ingens est studium in ea doctrina, quæ cum Euangelio Christi consentit, propaganda, suis à me literis contendebat. Quoniam verò iam data per me fuerat Archiepiscopo Gnesnensi reliqua libri pars, qui denuò Moguntiæ totum opus excudendum curabat, vt inde peterent, rescripsi. Sed in eo castigando, non ea fuit Moguntiæ cura, quam oportuit, adhibita. Prodiit igitur liber valde mendosus, ac vbi tractatur de cæremoniis à tempore sumptis, ternio totus in eo desiderabatur. Prodiit autem sicut in prioribus editionibus, sic & in hac authoris nomine suppresso, neque factum est quicquam propius, quam, vt eum in terras inferioris Germaniæ Theologi Louanienses importari, prohiberent. Quem tamen statim vt legerant, approbarunt, ac importandi facultatem Bibliopolis concesserunt. Insignis* [Ruardus] *autem ille Theologus Ruardus Tapper Decanus Louaniensis, admoneri me curauit, vt si quid scripturus* [Tapper.] *essem deinceps, aut denuò scripta mea sub incudem daturus, nomen meum edere non dubitarem. Nam in terras Catholicorum, libros, qui nomen authoris præfixum non haberent, importari minimè licere. Quamuis autem facti mei ratio mihi constiterat, cùm tamen ab aliis etiam pluribus, vt nomen meum adscribi facerem admonerer, non grauatim id fieri passus sum, posteaquam Viennensis hic Typographus, eum denuò recudendi, laborem suscepisset. Cunctatus autem is est in editione sua priore diutius aliquanto: ex quo factum est, vt ex illo Moguntino exemplari, quod pluribus mendis fuit refertũ, prius opus hoc Antuerpiæ, quàm hic excuderetur. Quæ res animo nostro non parum attulit molestiæ. Aucta autem ea magis est, posteaquàm idem Parisiis quoque factum esse cognouimus. Nam huic Viennensi, dederamus opus ab omnibus*

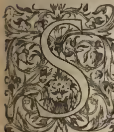
mendis repurgatum, & in plerisque locis auctum & locupletatum. Qui cùm illud in mille quadringenta exemplaria transcribi curasset, statim omnia propè sunt distracta. Cùm itaque laborem hunc suum sibi feliciter cedere, & à multis opus expeti præterea videret, denuò faciendum putauit, vt illud sub incudem daret. Nondum autem eam partem absoluerat, in qua de sacramentis agitur, cum nos ad Maiestatem Cæsaream à Pio Quarto Pontifice Max. missi, Viennam, venimus. Vbi cum præsentes adessemus, nihil curæ prætermisimus, quò posterior hæc editio, quàm castigatissima in lucem prodiret. Quam tibi Lector præ cæteris commendamus: est enim & auctior, & à mendis omnibus diligentius quam vlla alia repurgata. In Hispaniis quoque, typis mandatum esse librum hunc accepimus. Est etiam in linguam Germanicam conuersus à viro docto Ioanne à Via, intra paucas hebdomadas, vti speramus, in lucem proditurus. Iam enim multo maximam illius partem impressam Ingolstadij vidimus. Et cum hæc scriberemus, allatæ sunt nobis Antuerpia literæ, quibus certiores reddimur, Ioannem Stelsium bonæ & syncera fidei Typographum Antuerpiensem admissum & iuratum, iterum librum hunc nostræ confessionis, vna cum aliis scriptis nostris typis mandare. Quapropter & hanc vltimam æditionem reuidere, & eam pluribus locis augere visum fuit, atque eas castigationes & aliquot foliorum additiones, quæ suo cuique loco inserantur, & eæ, quæ tardius adferrentur, huius operis fini in suum postea ordinem reponendæ, adiungantur, doctori Theologo domino Henrico Ziberto Dunghen Canonico Antuerpiensi, pœnitentiario apostolico, quem istic fidelem habemus amicum, commisimus, quem etiam hanc editionem vt omni studio & cura, quod diligentissimè quidem ab ipso curari non dubitamus, adiuuaret, rogauimus. Quominus tibi contemnendus erit (lector) cum eum in omnibus orbis Christiani partibus tam auide legi videas. De quo, cùm quæ sint Catholicorum iudicia non ignoremus, in illis libenter acquiescimus, nec eorum ineptias moramur quicquam, qui sibi labores hos nostros oppugnandi laborem prorsus inanem & inutilem susceperunt. Deum precamur, vt illis det mentem saniorem. Abs te verò piè Lector petimus, si quem legendis iis nostris fructum cæperis, vt nos orationibus tuis Deo commendes, atque diligenter illi supplices, quò nobis ad munus hoc tam graue, quod nostris humeris est impositum, pro sui nominis gloria & Ecclesiæ suæ vtilitate, vires suppeditet, vt quam plurimum ex eo fructus ad Ecclesiam Dei redundare queat.

Editio hæc omnium optima & postrema multisq; locis aucta.

VALE.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO

Augusto, Dei gratia Regi Poloniæ, Magno Duci Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, &c. Domino & Hæredi, Domino suo clementissimo, Nicolaus Dziergovvski Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus natus & Primas, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.

SI qua gens alia, nostra pręę cæteris habere videtur, quod in Domino gloriari, de quo Deo, cuius hoc solius est beneficium, meritò gratias agere possit, ac debeat, quod cum aliæ pleræque post agnitam veritatem, & receptum semel Christi Euangelium, transferri se in aliud cuiusuis potiùs, quàm Christi Euangelium passæ sint, nostra hęc (quod illi perpetuum, cuius hoc inspiratione factũ est, Deus esse velit) quod audiuit ab initio, in eo permansit, neque commisit, vt doctrinis variis & peregrinis abduceretur. Verùm quod Timotheum, ac verum veri Dei cultorem vnumquenque Paulus admonet, depositum fideliter custodiuit, deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quas quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Sed hãc illi tantam constantiæ laudẽ, eripere conatur totius humani generis hostis ille capitalis, quo nihil est ad nostram perniciẽ instructius, neque vigilantius: Circumit enim semper tanquàm leo rugiens, quærens, quem deuoret. Neque verò non reperit, quod quærere nũquàm intermittit. Magnam (proh dolor) orbis Christiani partẽ suis insidiis à Christi corpore, quę est Ecclesia, segregatã immanis illa bestia iam deuorauit, ac quod malũ non pro nostris meritis, sed pro sua gratuita bonitate & misericordia, procul à nostris finibus arcere Deus velit, ad nos quoque deglutiendos animum adiecit. Neque verò nũc aliis artibus vtitur Satanas iste, quàm quibus & ab initio semper, & nostro etiã hoc infelici æuo, in finitimis nobis populis irretiendis vsus est. Facilè perspicit, vt est non minus callidus quàm truculentus, aperto Marte si congredi velit, nihil se pficere posse. Quamobrem longè alia se forma exhibet, quàm ea, quæ est ipsius propria, quã si cernere liceret, auerterentur e uestigiò mentes omnium, ac simul vt vidissent monstrum horrendum ingens, nõ modò vocem non audirent, sed nec aspectum eius ferre possent. Verùm transfigurat se in angelũ lucis: Quibus armis olim caput nostrum, Dominum nostrum Iesum Christũ, in deserto cùm esset, aggressus est, iisdem mẽbra nunc quoque illius appetit, sub vmbraculis diuinæ legis decipere conatur incautos, ac suæ fraudi sacræ scripturæ pręt ẽdit authoritatẽ, quodque à sanctissimo quodam doctissimoque viro scriptum est: *Per verba legis, legem impugnat.* Nam proprium sensum verbis astruit legis, vt suæ mẽtis prauitatem, legis authoritate cõmendet. Sciens enim impietas multùm authoritatem valere, fallaciam sub eius nomine cõponit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nominis cõmendetur. Hac arte nimiò plus in hac quoque gente nostra iam profecit, ac sub specioso verbi Dei titulo plurimos decepit, periculum vt sit, nisi Deus oculis misericordiæ suę nos aspexerit, ac ab illius insidiis protexerit, ne deteriore sint loco res apud nos, quã apud finitimos hactenus fuisse videntur. Qui quum iam bona ex parte ad mentem saniorẽ reuersi sint, ad nos lues hæc serpere cœpit: ac videre licet plerosque tam cæca mente præditos, vt quum non ignorent, qui fuerint aliorum exitus, qui sub obtentu Euangelij sacra profanis imaque summis miscere conati sunt, haud aliter tamẽ, quàm sine tenui quidem auditione quicquam ea de re percepissent, obfirmato animo in eo pertendũt, quod semel prauũ

1.Cor.1. Gala.1. 1.Ioan.2. Heb.13. 1.Tim.6. 1.Pet.5.

in animum induxerunt. Tum autem vident eos, qui à Christi corpore diuulsi, de Christi Euangelio, deque puritate verbi se iactant, in tot sectas misciè distractos, ipsos inter se digladiari, ipsos inuicem sibi hæreticos esse, neque tamen vel hoc eorum dissidio adduci possunt, vt in viam redeant, vnde aberrasse videntur. Quin eò iam res rediit (quæ res vna omnium maximè est deploranda) quod sui quisque capitis somnia, Dei verbum vocari, & fidem Catholicam haberi vult, ac quantò quisque indoctior est, tantò sibi plus arrogat, tantoque maiore audacia de rebus non intellectis temerè affirmat. Ante hos triginta annos vna tantùm fuit in orbe Christiano fides, quæ nec dici potest fides, nisi vna sit, quum quicquid præter vnam fidem est, perfidiam, non fidem esse dicat Hilarius, nunc isti fidium ex ea ludum fecerunt: ex quo fit, vt quibus in rebus agitur salus nostra, in iis iam ludatur, neque solidi ferè quicquam à multis credatur, dum quouis vento doctrinæ circumlatæ, paulo momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam verò nostrum Episcoporum officium hac in re nonnulli requirebant, qui nos vel hac ex causa non esse immunes à culpa dicerent, quòd nullam certam pastoribus docendi formam præscriberemus, in qua acquiescere possent: quamuis ea pridem à sanctis Patribus præscripta est, nec est quòd quisquam à nobis aliquid noui expectet, quum vitare nouitates Paulus iusserit: Ne tamen videri cuiquam possemus nolle gregis nostri saluti prospicere, conuocauimus ea de re Synodum, in qua cum esset de tuenda religione deliberatio suscepta, in eam sententiam itum est ab omnibus, vt certi quidam articuli scriberentur, de quibus singuli Episcopi suo quisque loco sententiam rogati dicerent, iurisiurandi etiam religione interposita, quod non secus dicat quisque quàm sentiat. Eò enim iam audaciæ atque amentiæ progressos plerosque cernimus ex iis, quibus recepta fides Ecclesiæ non probatur, vt Catholicos etiam viros insimulare audeant, quasi eiusdem sint secum sententiæ. Deinde si quem vident Catholicum recta sentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, non dubitent illi vnum omnium maximè horrendum crimen impingere, quasi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeat, ac quod hæreticos aliquando, nunquàm autem Catholicos fecisse legimus, temporis causa ita sentire se fingat. Sic illi ex sua improbitate probos etiam viros metiuntur. Hos itaque articulos vno ore ab Episcopis prouinciæ meæ omnibus iuratis, qui tum præsentes aderāt, ab eorum verò, qui legitimis de causis adfuerunt, legatis comprobatos, & manu singulorum subscriptos, in ordinem posteà digestos, ac nonnihil expolitos, atque in iustū volumen redactos, visum est tuo, Christianissime rex, nomini dedicare. Cui enim dicarem rectius, quàm orthodoxæ fidei nostræ propugnatori? quem sancta maiorum vestigia persequentem, diuinitùs datum esse nobis videmus, cuius authoritate conatus istorum impij sedari possint, qui ad religionem Christianam euertendam conspirasse videntur. Quos quum Dei metus in officio continere non possit, continet tamen in officio Maiestas tua, pro ea, quæ tibi à Deo concessa est, ad Ecclesiam ipsius defendendam, potestate. Quod vt perpetuò facias, vtque diu te nobis incolumem & felicem conseruet idem ille, qui tibi tam pias istas cogitationes inspirauit Dominus noster Iesus Christus, vnà cum clero vniuerso totius prouinciæ meæ supplex precari nunquàm intermitto.

Hilarius ad Constantium Augustum Epist. 4.

CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI CHRISTIANA, PETRICOVIENSIS SYNODI NOMINE à R. D. Stanislao Hosio episcopo Cardinale Varmiensi conscripta.

PROOEMIVM.

VAE propria semper hominis existimata sunt, non defuêre, qui cum cæteris animantibus ea nobis esse communia putarent: Nam siue sermone maximè differimus ab iis, quæ bruta vocantur, præterquàm quòd aues humana verba sonantes audire licet, quando suas voces cætera viuentia propriis inter se notis discernunt atque dinoscunt, nónne mutuos inter se miscere sermones videtur? Siue quis ridere sic homini proprium esse dicat, vt & omni homini, & soli, & semper insit, an non apparet in quadrupedibus nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulsis auribus, contractóque rictu, & oculis in lasciuiam resolutis, aut homini alludunt, aut suis quisque propriis fœtibus? Iam & prouidentia non carent bruta, quando sibi prospiciunt in futurum, ac cibos olim sumendos reponunt. Quæ in re adeò non sunt quibusdam etiam hominibus inferiora, vt pigriorem quendam ad formicam ire Sapiens iusserit, vt eius vias consideraret, ac sapientiam disceret, quæ quum nō habeat, ducem, non præceptorem, non principem, parat æstate sibi cibum, & in messe congregat, quòd hyeme comedat. Rationis verò, qua sola maximè nos à reliquis animantibus differre persuasum habemus, nónne signa in multis deprehenduntur? Nam quando vtilia sibi appetunt cauent ab iis, quæ sunt noxia, quando pericula fugiunt, quādo latibula sibi parant in plures exitus dispartētia, intelligere certè aliquid videntur. Poterit autem aliquis rationem illis inesse negare, cum ipsum etiā hominem sæpè deludant? Poterit ea esse ratione destituta affirmare, à quibus vt sapientiam discamus, quorum vt prudentiam imitemur, non mortalium aliquis, verū ipse nos Deus admonet immortalis? Cuius enim nisi Dei vox est, vt discam⁹ à formica sapientiā? cuius nisi Dei vox est: Estote prudentes sicut serpentes? Deum itaque sequutus authorem, fecit sanctus pater Basilius, cum quintæ diei opera in iis libris, quos Exameron inscripsit, enarraret, vt ad quorundam aquatilium, volatilium, & quadrupedum imitationem oratione sua mentes hominum inflāmaret: Quod modò non totidem verbis posteà factum est ab Ambrosio, cùm idem argumenti genus pertractaret: Non omninò vanæ, vt eorum opinio fuisse videatur, qui, quæ nos bruta vocamus animantia, rationis expertia prorsus esse negauerunt. Grauis apud Græcos author Plutarchus librum etiam ea de re conscripsit, in quo quendam è sociis Vlyssis, Circes veneficiis in suem conuersum, illum persuadere conātem inducit, quod cum ratione, tū plerisque moralibus etiā virtutibus, non exæquent homines modò ea, quæ à nobis bruta dicuntur, verùm etiam longo post se interuallo relinquant. Ex iis videre licet, quòd quæcunque tandem ea sunt, quibus placet sibi genus hominum, ac reliquis animantibus anteponi, seq; discerni ab illis vult, ea non minima ex parte cū illis habet communia. Quid igitur esse dicemus, quo maximè discerni possint homines à pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæcunque, sed sola est religio, quæ nos ab illis discernit. Hoc adeò ipsa etiam figura & status hominis indicat, qui, cùm cætera animalia prona terram spectent, solus ex omnibus est vultu in cœlum erecto, vt vel ex hoc admoneatur homo, quò vultum, eò & mentem spectare deberet: non vt, quod Anaxagoræ visum fuit aliquando, solem & lunam, verùm vt à quo sol & luna, à quo etiam ipse homo, à quo cuncta, quæ vel sub aspectum hominis cadunt, vel solo intellectu comprehendi possunt, condita sunt & creata, eum vt contempletur, eum vt cognoscere, cognitum amare, & eo, qui diuinitati propriè debetur, cultu prosequi studeat. Hoc est igitur in homine eximium, hoc est, quo vel solo vel certè maximè differt humanum genus à cæteris viuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum à M. Tullio scriptum legimus, nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchū etiam Vlysses non habuit, quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationē inesse brutis probare contendebat, præter vnum hoc, quòd graue diceret esse, rationē iis cōcedere, quibus Dei cognitio nō sit

Lactan. li. 3. institu. cap. 10. Hominis differentia & proprietas.

Prou 6.

Matt. 10. Basil. Homil. 7. 8. 9.

Ambr. li. 5. Exameron.

Religio sola & Dei notitia à brutis hominē propriè distinguunt.

Homo natus est ad Dei contemplationem. Psal. 49.

ingenita. Quæ cũ ita se res habeat, quid est aliud, in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quàm vt ad agnitionem Dei peruenire liceat? ad quem contemplandum nati esse videmur? vt nisi fecerit quis id, cuius causa productus in hanc lucem esse videtur, rectè de illo dici queat: Homo cũ in honore esset, non intellexit, cõparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Neque enim iam ferè quicquam est in homine, quo dignosci possit à iumentis, si sit agnitione Dei destitutus. Deinde verò affluat aliquis omnibus iis, quæ bona vocantur & sunt: sit iustitiæ, sit continentiæ laudibus insignis, sit omni virtutũ genere perpolitus, sit Aristide, sit Catone, sit Phocione sanctior, nisi veri Dei veram agnitionem habuerit, superuacanea illi fuerint hæc omnia: frustrà in illis assequendis laborauerit. Omnis eius iustitia, sicut à Lactantio præclarè scriptum est, similis erit humano corpori caput non habenti: in quo tametsi mẽbra omnia & locis suis constent, & figura, & habitudine: tamen quoniam deest id, quod est omnium principale, & vita sensu caret. Itaque membra illa formam tantum modò membrorum habent, vsum non habent: tam scilicet, quàm caput sine corpore. Cuius gerit similitudinem, qui cùm Deum non ignoret, viuit iniustè. Id enim solũ habet, quod est summũ: sed frustra: quoniam virtutibus tanquam membris caret. Itaque vt sit viuũ & sensibile corpus, & agnitio Dei necessaria est, quasi caput, & omnes virtutes quasi corpus: ita fiet homo perfectus ac viuus. Sũma tamẽ omnis in capite est, quod quãuis constare non possit sine mẽbris omnibus, sine quibusdã tamen potest. Et erit quidem animal viciosum ac debile, sed viuet tamen: sicut & is qui Deum nouit, & in aliqua re peccat: dat enim veniam peccatis Deus. Quamobrem sine mẽbris aliquibus viui potest, sine capite nullo modo. Hæc res efficit, vt etiãsi natura boni sint philosophi, nihil tamen sciant, nihil sapiant. Omnis doctrina & virtus eorum sine capite est, quia Deum nesciunt, qui virtutis & doctrinæ caput est: quem qui non cognoscit, licet videat, cæcus est: licet audiat, surdus: licet loquatur, elinguis est. Cùm verò conditorem parentemq́ rerũ cognouerit, tũc & videbit, & audiet, & loquetur: Habere enim caput cœpit, in quo sunt sensus omnes collocati: hoc est, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deum cognoscere studeamus, etiam atque etiã omni ope connitamur omnes, vt quò vultus nostros conuersos esse videmus, eò mentes, etiam nostras erectas habere queamus, atque in illius, per quem conditi sumus & redempti, contẽplatione versemur, ne simus corpus sine capite, neque simus ij, in quos rectè quadrare possit, quod in Psalmis scriptum legimus. Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, aures habent & nõ audient. Ad hanc agnitionẽ contemplationẽq́ Dei optimi maximi pios omnes, vt inuitaremus, hæc scribendi labor à nobis est susceptus, quæ quidẽ vno verbo religio siue pietas dici potest: Religio quidem, quòd ea tanquàm vinculo quodam obstricti Deo sumus & religati: Pietas autẽ, quòd non aliter piis esse licet, quàm Deo ritè colendo. Hac itaque de re dicere nobis nũc est ꝓpositum, q̃ sit piè colendi Deum ratio, de qua non leues hoc infelici æuo nostro cõtrouersias excitatas esse videmus. Supplices eũ precamur, quẽ nosse vita est æterna, Dominũ nostrũ Iesum Christũ, vt qui via nobis factus est, pro bonitate sua nobis concedat, sic vt de eo, quòd nobis institutum est, disseramus: vt non declinemus neque ad dextrã, neque ad sinistrã: sed via regia incedentes, nihil proferamus, quod non ad ipsius gloriã, quã alteri non dat, ꝓpriè pertinere videatur: cui soli studere ipso inspirante, quã solã, pro eo vt vires nobis fuerit suppeditare dignatus, propagare deliberatũ habemus. Quoniã itaque spiritus Deus est, indubitatũ illud erit quod in spiritu adorari, spiritu coli, spiritualibus exercitiis venerari maximè vult: cuius generis sunt, fides non ficta, spes firma, & charitas de corde puro profecta: Tribus iis, qui propriè debetur Deo cultus absoluitur. Ac si non constaret homo nisi spiritu solo, nihil ab eo præterea requireretur ad purè Deum colendum. Quoniam verò corporis quoque mole premitur, æquũ esse videtur, vt non hæc modo, quæ iã cõmemorauimus, interiora, verùmetiã externa quoque ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mẽs, fide, spe, & charitate: colat Dominum corpus hominis externis & corporeis rebus, quibus tanquàm signis quibusdam suam erga Deum fidem, spem, & charitatem ostendat: vt sic totus homo dicere possit cum Propheta: Cor meũ & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, sic exterior cultus ad interiorem referatur: sine quo frustrà Deus quibuscunque tandem externis ritibus colitur. Priore itaque loco de interno: posteriore de externo Dei cultu verba faciemus: nihil in medium allaturi, nisi quod verbo Dei consentaneum est futurum.

Lactantius lib. 6 cap. 9. Iustitia sine Dei cognitione similis est corpori humano sine capite.

Psal. 113. Scopus huius libri est pios ad Dei agnitionem & contemplationẽ praeinuitare. Religio siue pietas quid. Ioan. 17. Ioan. 14. Deut. 28. Esaia 20. Ioan. 4. Cultus diuinus seu religio propriè fide, spe, & charitate interius cõstat, exterius verò per iis cæremonias per corpus extendit.

Psal. 83. Causa ordinis tractandorũ in hoc opere.

AVTHORVM NOMINA QVORVM IN HOC VOLVmine Præcipua fit mentio.

Abbas Panormitanus
Abdias Babylonius
Adalbertus Archiepiſcopus Gueſnenſis
Agatho
Albertus magnus
Albertus Pighius
Alexander de ales Alexāder. 4 Alexander. 5
Algerus
Amalarius Treueren. archiepiſc.
Ambroſius
Anacletus
Anaſtaſius Papa
Annales Polonorum
Andreas hyeroſolymitanus
Anianus interpres Chryſoſtomi
Anſelmus
Anſelmus hauesburgen. Epiſcopus.
Anthonius epiſcopus Conſtantienſis
Arnobius
Athanaſius
Auguſtinus
Baſilius magnus
Beda
Benedictus
Bernardus
Bonauentura
Borchardus epiſcopus vurmatien.
Caius papa martyr
Calixtus papa
Caſsiodorus
Celerinus
Claudianus
Clemens petri ſucceſſor
Clemens Alexandrinus
Chriſtianus drutmarus
Chromatius
Celeſtinus papa
Conciliorum liber
Cyprianus
Cyrillus Alexandrinus
Cyrillus hyeroſolymitanus
Damaſcenus
Dionyſius areopagita
Dionyſius Carthuſianus
Dydimus
Epiphanius
Ephrem Ediſſenæ eccleſiæ diacon.
Eraſmus Roterodamus
Euagrius
Euariſtus
Eucherius
Euſebius
Euthimius
Fabianus
Fauſtinus
Fulgentius epiſcopus maſsilienſis
Gabriel biel
Gelaſius
Gennadius
Gratianus
Gregorius magnus
Gregorius Nazanzenus
Gregorius Niſſenus
Guilhelmus durandi
Guilhelmus epiſcopus pariſienſis
Guimundus epiſcopus Auerſanus
Hieronymus
Higinus
Hylarius
Hormiſda
Hortulus animæ
Hugo de S. victore
Hugo Cardinalis
Hugo de prato
Idacius Clarus
Ignatius Ioannes Chryſoſt.
Ioannes gerſon
Ioannes epiſcopus romanus
Ioannes ſcotus
Ioannes Caſsianus
Ionas Aurelianenſis epiſcopus
Ioſephus
Ireneus
Iſidorus
Iſichius
Innocentius
Iulius
Iuo epiſcopus Carnutenſis
Iuſtinus
Lactantius firmianus
Lanfrancus epiſcopus Cantuarienſis
Leo magnus
Leontius epiſcopus Neapol. Inſulæ Cypri.
Liberatus
Martianus
Maxentius
Maximus Taurinenſis epiſcopus
Maximus Tyrius
Nicephorus
Nicolaus papa
Nicolaus lyra
Nicolaus Cabaſilas
Oecumenius
Optatus
Origenes
Oſius epiſcop. Corduben ſis
Pamphilus martyr
Paſchaſius
Paulinus Aquileienſis epiſcopus
Petrus Chryſologus
Petrus de Aliaco
Petrus lumbardus
Petrus abbas Cluniacenſis
Philaſter
Philo
Photius
Poſsidonius
Primaſius
Proclus Conſtantinopol. epiſcopus
Proſper Aquitanicus
Prudentius
Rabanus
Rabbi Samuel
Raynerius
Remigius Antiſiodorenſis epiſcopus
Richardus de prato
Ruffinus
Rupertus abbas Tuitienſis
Saluianus
Sathirus
Serenus
Sixtus papa
Socrates
Suter
Sozimus
Sozomenes
Staniſlaus epiſcopus Cracoui.
Sulpitius Seuerus
Syritius
Taraſius
Tertulianus
Teleſphorus
Theodoritus
Theonas
Theophilactus
Theophilus Alexandrinus
Thomas de aquino
Victor
Victorinus
Vincentius Beluacenſis
Vincent. lyrinen.
Xiſtus
Zepherinus

INDEX CAPITVLORVM HVIVS OPERIS, CVIVS prior pars capitis, poſterior folij numerum continet

SCRIPTVRAE SACRAE LOCA sparsim quæ in hac confessione catholica sunt explicata.

Genesis.

Exodus.

Deuteronomium.

Primus Regum.

III & IIII Regum.

Paralipomenon.

Psalterium.

Prouerbia.

Ecclesiastes.

Cantic. 1.

Esaias.

Ieremias.

SEQVITVR INDEX EORVM OMNIVMQVAE in his libris obseruatione sunt digna, copiosus.

A

G

B.

••

C

D.

E.

K

L

M

N

O

Q

T

V

FINIS.

Errata sic repone.

f 4. col. 4. li. 32. le. aditum f. 19 c. 2. l. 2. le. æqualis eius. f. 20. c. 1. li. 45. le. ergo in. f. 22. c. 3. l. 2. le. cū potestate. f. 58. c. 4. l. 24. le. episcopus. f. 66. c. 4. l. 31. le. nonus enim. f. 67. c. 2. l. 30. le. oblationibus. f. 89. c. 3. l. 9. le. indigus. f. 106. c. 4. l. 7. le. sincera. f. 132. c. 3. l. 34. le. propter vnum. f. 224. c. 4. l. 3. le. adiungendas.

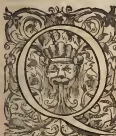
A

QVOD FIDES FVNDAMENTVM SIT RELIGIONIS CHRISTIANAE.

C

CAPVT PRIMVM.

Chryfofto. tomo. 4. Om. de fide, spe, & charitate. Cyril li. 4. super Ioan. cap. 91. Rom. 5. Hebr. 11. Rom. 10. Hebr. 11. Psalm. 115. 2. Cor. 4. Christiani prima vox est credo. 1. Cor. 2. Act. 5. Fid. Christiana summa. Ephes. 2. 1. Tim. 2. Infra cap. 60. 1. Io. 2. Apoc. 1. Rom. 5.

VI fidem sanctissimæ religionis, doctrinæq; Christianæ fundamentũ, simul ianuam & viam in vitam, ac recursum quendã atque reductioẽ à corruptioe ad incorruptionẽ immortalitatemq; esse dixerunt, ij verè vim eius expresisse vidẽtur. Nam per hanc accessum habemus ad patrẽ, qui vitæ nohis & immortalitatis auctor est. Credere enim oportet accedẽtem ad Deum. Accedit ad Deũ, qui inuocat eum. Quomodo autem inuocabunt, dicit Apostolus, in quẽ non crediderunt? Fides itaque cùm primis est necessaria, sine qua impossibile est placere Deo: Quam qui non habet, frustrà accedit ad Deum, frustrà loquitur, frustrà ionocat Deum. Intellexit hoc propheta, cùm dixit: Credidi propter quod
B loquutus sum. Quin & Apostolus: Et nos, inquit, credimus, propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius, qui se Christianum profitetur, est, Credo. Hinc est, quòd non Sophi, noo Philosophi, sed fideles appellamur. Verùm quid tãdẽ illud est, quod credere nos oportet? nihil aliud quã Iesum Christum, & hunc crucifixum. Hęc est fidei nostrę summa, vt ex toto corde credamus, nos, qui primorum parentum nostrorum culpa facti eramus filij iræ, filij gehennæ, rei mortis æternæ, nõ potuisse, neque posse à morte liberari, nisi per voũ mediatorem Dei & hominum, hominem Christũ Iesum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus: qui factus est propitiatio pro peccatis nostris: noo pro nostris autem taotùm, verùm & totius mũdi: qui lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: Qui cùm inimici fuissemus, reconciliauit oos Deo patri. Quomodo autem reconciliauit? Vt sicut per inobediẽtiam vnius hominis peccatores constituti fuimus multi, sic per vnius obedientiam iusti constitueremur multi. Factus est enim obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, quò sic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parentes nostros admissum, & nos ex impiis iustos factos, per obedientiam suam, quam in perferenda morte crucis ostendit, cũ patre suo cœlesti in gratiam reduceret. Hoc qui ex toto corde credit, sufficit illi ad iustitiam: qui verò confitetur insuper ore, consequitur salutem. Hoc solum scire se Paulus gloriabatur, scrihens ad Corinthios: Cùm venissem inquit, ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi. Nõ enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Noo veni, inquit, syllogismorũ captiooes, noo sophismata, non aliud quippiam huiusmodi vobis afferens: verùm sic me vobis exhibui, quasi nihil aliud scirẽ, præter crucẽ Christi.

Philip. 2. — Roma. 10. — 1. Cor. 2. Infra cap. 34.

In hac sola gloriabatur Paulus, hanc solam se nosse profitebatur, & præ se ferebat: Ab iis verò vehementer animus eius abhorrebat, & eorum coosuetudine interdicebat, qui superhi, nihil scientes, languebant circa quæstiooes & pugnas verborum ex quihus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, cùm seruum domini non oporteat litigare, sed esse mansuetũ ad omnes, docibilem, patientem, &c.

Galat. 6. 1. Tim. 6. 2. Tim. 2.

Quod fides mediatoris, post lapsum primi hominis, fuerit, & est omnibus ad salutem necessaria, neque potuerit, aut possit quisquam absque illa saluari. D

CAP. 2.

Æc est igitur fides nostra, in cuius simplicitate regnum est Dei, noo in contentione sermoois: vt credamus & confiteamur, quòd noo est aliud oomen sub cœlo datum hominibus, in quo saluum quenquam factum, aut fieri oporteret, præter nomen illius, qui propterea vocari voluit Iesus, quòd saluum esser facturus populum suum à peccatis eorum. Ac fides quidem hæc, ante lapsum primi hominis minimè fuit necessaria. Neque enim alia causa fuit, quamobrem veniret in mundum Iesus Christus, quàm vt peccatores saluos faceret. Non illum de cœlo ad terram merita nostra bona, sed peccata traxerunt. Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Augustinus, & oulla est causa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus nostris, priusquam prolapsi fuissent, credere, quòd Deus est, & quòd inquirẽtibus se remunerator est.

1. Cor. 4. Amb. lib. 1 capi. 3 de fide. Act. 4. Matth. 1. Iesus quare. 1. Tim. 1. Fides grat. Aug. Ser. 8. & 9 de verbis Apostoli.

Post admissum verò per illos peccatum, iam illud credere nequaquàm sufficiebat: necessaria fuit

Hebr.11. Fides primorũ parẽtũ & poſterorũ diuerſa.

E præstereà fides mediatoris, quem cùm ipſi, tum liberi eorum & poſteri, ſancti Patriarchæ & Prophetæ magno deſyderio venturum expectabant, certa ſpe, & fiducia futurum, vt per eum Deo patri reconciliarẽtur, & de diaboli poteſtate eriperentur. Quis autem futurus eſſet mediator ille, Deine filius an angelus, an alius quiſpiam, de eo certi aliquid perſuaſum habere nõ fuit omnibus neceſſe: ſatis erat ad ſalutem, in genere credere, quod rationem Deus eſſet initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inuenturus. Ad explicaõius verò & diſtinctius de mediatore ſiogula credenda, tenebãtur ij ſoli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, ſancti Patriarchæ, & Prophetæ, ſimul ſacerdotes, & ponõfices, quibus populi docendi munus incumbebat, qui & ante legem obſcurius, & poſt datam à Moſe legem apertius, quibuſdam ſacrificiis & cæremoniis venturum Chriſtum mediatorem adumbrabant. Quorum ſignificaõooem intelligebant ipſi quidem apertius maiores, quibus reuelatum erat, futurum, vt virgo conciperet, & pareret filium, qui paſsione, cruce, & morte ſua pro peccatis hominum ſatisſaceret, qui tertia die à mortuis reſurgeret, deinde verò in cœlos aſcenderet, inde vẽturus indicare viuos & mortuos. Io maiorum autem fide ſaluabantur minores, qui ſub velamine quodam obſcurius cogooſcebant, ac fide apprehendebant venturum mediatorem, per quem eſſent à morte liberandi: cuius venturi fides illuſtrior fuit ſub lege, quàm ante legem.

Legalia. vmbra Chriſti.

Eſa.7.

Poſteaquàm verò venit tempus illud accepta-

F bile, venerunt dies ſalutis, poſteaquàm apparuit gratia ſaluatoris noſtri omnibus hominib⁹, qui dedit ſemetipſum ꝑ oobis, vt nos redimeret ab omoi iniquitate, & mũdaret ſibi populũ acceptabilẽ, ſectatorem bonorum operũ, tum verò fides mediatoris Chriſti qui pacificauit per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in terris, ſiue quę in cœlis ſunt, ſicut clarior & apertior, ita magis eſſe cœpit oeceſſaria, vt iam oon adumbratè ſicut ſub lege, vel ante legem, oeque ſub velamine (quãdoquidẽ Chriſto mortuo velum templi ſciſſum eſt) ſed clarè, dilucidè, atque apertè crederent, & coofiterentur omnes, quòd venerit iã is, qui fiois eſt legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti: cui teſtimonium perhibent omnes Prophetæ, remiſsionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum: cuius diem Abraham videre geſtiebat: ac vidit, atteſtãte ipſo Chriſto, & grauiſus eſt: vidit autem non carnis, verùm fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mitteodo Moſes orauit dicens: Obſecro domine, mitte quẽ miſſurus es. Orauit Dauid cùm aliis in locis, tum ter in vno Pſalmo repetens: Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Orauit Eſaias, cum deſyderio clamãs: Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cœlos & deſceoderes. Orauit in Canticis Eccleſia dicens: Oſculetur me oſculo oris ſui: ſonet vox tua in auribus meis. Quid enim aliud iis verbis à ſponſo ſuo Chriſto petit? quàm vt qui loqueretur iam in patribus & Prophetis, idem ore proprio taodem aliquando loquatur in caroe aſſumpta. Neq; verò ſatis eſt credere, quòd venit in hunc mundum, ſed & illud fideles omnes teoere memoria neceſſe eſt, quòd cooceptus eſt de ſpiritu ſancto, quòd natus eſt ex Maria virgine, G quòd traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem ooſtram, quòd aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexterã patris, iode venturus iudicare viuos & mortuos. Quoniã verò qui virginis filius, idem eſt & Dei filius, in patrẽ quoque omnipotentem credere oeceſſe eſt, creatorẽ cœli & terrę: ſimul & in Spiritum ſanctum, ex quo conceptus eſt. Vt in trihus perſonis credatur vnus Deus. Diſtinctionem verò perſonarum, & vnitatem ſubſtanõæ, ſi qui ſunt rudiores, quam vt cõprehendere poſsint, non eſt adeò oeceſſarium ad ſalutẽ, omnib⁹ explicatè credere, vt ſi quis minus hęc fuerit aſſequut⁹, de eius ſalute dubitãdum ſit.

2.Co.6. Titum 2.

Coloſ.1.

Quid credẽdum.

Luc 23.

Actor.10.

Io.8. Chriſtũ oculis fidei vidit Abrahã.

Exod.4.

Pſalm. 79.

Eſa.16.

Eſa.6.

Can.1.

Rom.4

Quod Eccleſia, omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinẽt, non modò ſcriptis & ſermonibus, verùm & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & variis cæremoniis, mentibus fidelium imprimere conata eſt. Ac primùm de anno in certa tẽpora diſtributo, deq́ beneficio Chriſti incarnationis.

CAPVT 3.

VErum videre licet admirabilem quãdam curam, & ſolicitudinem ſanctæ matris Eccleſię, quæ non contenta vel ſcripto, vel verbo ſingula tradidiſſe, quæ neceſſariò credeoda ſunt ad ſalutem, diligeorer vias & rationes omnes perſecuta eſt, quibus ea quàm maximè clara, & manifeſta redderet omnibus. Itaque totum anni tempus ita diſtribuit, certos vt dies inſtitueret, quibus eorum quæ credere nos oportet, ſi modò ſalui eſſe H volumus, ita admoneremur, nunquàm vt elabi è memoria ooſtra poſſeot. Quoniam verò primùm inter ea locum obtinet incaroatio ſeu natiuitas Chriſti, non vtcunque ad celebrandam huius tanti beneficij memoriam accedere liberos ſuos voluit, verùm tribus, & ampliùs etiam, hebdomadis, vt ſe præpararent inſtituit, ad mediatorem redemptoremque ſuum, eo quo par eſt hooore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduẽtum: in quo ſanctorum patrum deſyderium nobis repręſentat, qui ſedentes in tenebris & in vmbra mortis, incredibili quodã animorum ardore, venturum in carne iuſtitiæ ſolem, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, diceotes: Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quę verba & in primis veſperis primæ Domioicæ, & per totum Aduentum ſingulis diebus in Miſſa beatæ virginis cantantur: Ad quam diluculo ſurgunt homines tanquàm vigilantes, atque ſui ſaluatoris aduentum expectantes. Qui verò maiore feruntur erga Chriſtum charitate, carnem etiam ſuam per omoe id tempus ieiunio macerãt, quò domitis illius cupiditatibus, tantò magis expediri eſſe queant ad illum venientem excipiendum debitoque honore proſequendum, quẽ tãto ſtudio præſtolati fuerũt. Cuius poſteàquam diu multumque expectatus ille dies incarnatioois, & natiuitatis aduenit, quanta eſt, per Deum immortalem, omnium lætitia? quàm profuſum gaudiũ? quàm incredibilis exultatio? quòd venerit tandẽ ille tantoperè deſyderatus, qui diſſolueret iugum noſtræ captiuitatis, & nos à graui

Dierum inſtitutorum ratio. Quadruplex memoria rerum geſtarũ & beneficiorũ gratuitudo, auxiliũ, exemplũ ſeu imitatio & confeſſio noſtra. Chriſti Ieſu memoria per inſtitutos dies nobis imprimitur.

Aduentus.

Luc.1.

Eſa.1.

Natalis. Chriſti.

A seruitute, qua Diabolo mancipati fueramus, in libertatem assereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex historia dicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexandum, ad exosculandum nostræ salutis autorem. Illucescente verò sole, posteaquàm solenni cum gaudio perfecta sunt in templo omnia, quæ ad diem hunc tam festum iusta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquàm iis finibus gaudium & exultatio piorum continetur: verùm in priuatis etiam cuiusque ędibus, non ab adultis modò, verùm & à pueris, ac tantùm non ab ipsis lactantibus atque infantibus, natus nobis puerulus, datus nobis filius, decantatur.

Luc. 2.

Esa. 9.
Christi natiuitas passim ab omnibus celebratur.
Luc. 2.
Ephe. 2.
Galat. 4.
Strena est beneficiorum & liberalitatis Christi memoria.
Christi circumcisi, adorati & oblati memoria per festa recolitur.

Cursitatur per vicos & plateas, in singulis ædibus annũciatur cum iubilo gaudium illud magnũ, quòd natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus dominus. Quoniã verò summa tũ apparuit liberalitas Dei patris, qui cùm sit diues in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, misit filium suum factum ex muliere, qui mortem nostram moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet, inuitãtur à tenuioribus locupletiores, vt & ipsi quà possint communis omnium tam benigni patroni, vel patris potius liberalitatem imitentur, atque è suis copiis egentium subleuent inopiam. Hac ratione mater Ecclesia, quę in symbolo primo loco de Christo nato continentur, in pectoribus liberorum suorum defigenda curauit: vt ne facilè excidere possent. Addidit iis etiam ea, quę non continentur in symbolo. Nam octauo die pòst, circumcisi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati: quadra-
B gesimo die post natalem, in templo oblati pueri Iesu memoriam recolit.

De beneficio redemptionis per crucem & mortem Christi facta.

CAPVT 4.

PRiusquam verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in symbolo, de eo, quomodo passus est sub Ponno Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit: quoniam inter omnia Christi beneficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omnium præ cæteris est insigne maximè. Neque enim nascendo, sed moriendo pro nobis, nos à morte redemit, non in cunis iacendo, sed in cruce spiritum exhalando, pro peccatis nostris satisfaciens, nos cœlesti patri suo reconciliauit, cruci peccatorum nostrorum chirographum affigens, tulit ipsum de medio ac prorsus de rerum natura sustulit. Quoniam itaque salus hęc est, & redẽptio nostra, quoniã gloria nostra crux Christi est, triũphus noster crux christi est, spes omnis, & fiducia nostra, sola crux est Domini nostri Iesu Christi, ad tantum hoc crucis & mortis beneficium commemorandum, sancta mater Ecclesia nõ vtcunque, verũ diligẽter præparatis fidelibus suis, accedendum esse putauit. Atque illud imprimis æquũ esse duxit, vt socij Christi passionum esse conaremur, si volumus esse socij consolationis, quam cum illo resurgentes, & in cœlum ascendentes accepturi sumus. Nam nisi commortui fuerimus, non conuiuemus: nisi sustinuerimus, nõ cõregnabimus. Cõpati necesse est,

Christus non nascendo, sed moriendo nos morte redemit.
Col. 2.

Sociatas passionũ Christi
2. Tim. 2.
Rom. 8.

si quis conglorificari vult. Nam & Christum pati C priùs oportuit, atque ita intrare in gloriã suam. Ac rectè quidem communicare Christi passionibus intelligitur, qui pro nomine illius quosuis cruciatus, denique mortem ipsam perferre, si res ita postulet, animo prompto semper est, & parato. Rectè prætereà compati & commori ille dicitur, qui desiit à peccatis, vt iam non desideriis hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis. Cęterùm ad hæc perficienda, impedimento plerunque caro est maximè, quæ spiritui aduersatur, vt nõ quæ volumus, illa faciamus: Hęc itaque domanda est abstinentia, quò facilius crucifigi possit cum suis vitiis & concupiscentiis. Nã sicut equis ferociẽtibus, & sessori minus iam obtẽperãtibus, pabulum subducitur, & pro auena fœnum datur: ita carni nostræ, ob succi & spirituum abundantiam spiritui rebellanti subduci alimoniam, & eiusmodi suppeditari ciborum genus expedit, vnde quàm minimum animo sessori suo recalcitret: vt castigato corpore, & in seruitutem redacto, vegetior ac liberior animus diuinis laudibus insistat, diuinęque voluntati se tantò facilius attẽperet. Cùm enim qui foris est noster homo corrumpitur, tum is, qui intus est, renouatur de die in diẽ: quantò plus conficitur quotidianis laboribus & ieiuniis exterior nostri pars corpus, tantò interior nostri pars, & ea potior, animus, deficiẽte corpore graui suo aduersario vegetior, ac valentior, & aptior efficitur ad hoc, vt Deo vacare, & illius voluntati obsecundare queat. His itaque causis adducta mater Ecclesia, quò, quę nobis in mora plerunque sunt, carnis desideriis vacui, vacare melius tanti beneficij contemplationi possimus, quadraginta dierum ieiunium instituit. D
Neque id sine exemplo seruatoris nostri Christi, qui & ipse quadraginta dies in deserto ieiunasse legitur: vt obiter etiam illud in memoriam nobis reuocet, quomodo ille, cuius beneficio nobis cõtigit, vt explere famem, vt saturi esse queamus, nostra causa esurire dignatus est. Posteaquàm verò ventum est ad finem quadragesimæ, ad hebdomadam illam, quam iure merito sanctam vocamus, quòd in ea repræsentatur nobis Christi passionis mysteriũ, per quã abluti, sanctificati, iustificati sumus, tũ verò maiore studio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenãda desyderia, atque ad auertendum animum ab omni rerum terrenarum cura pertinere putauit. Hinc ille mos quondam à plurimis, nunc verò paucis, quorum ardentior est pietas, obseruatus: quem etiam sua ætate scribit obseruatum Epiphanius: quòd humi cubabatur, quòd afflictiones tolerabantur, quòd sicca duntaxat edebantur, quòd precationes, vigiliæ, ieiunia seruabantur, atque omnes animarũ salutes per sanctas afflictiones exquirebantur. Vacabatur ab omnibus seculi negociis, neq; alia in re p totã illam hebdomadam, quàm in contemplatione summi illius beneficij, quod nobis in ara crucis dominus noster Iesus Christus idẽ & sacerdos & sacrificium, conferre dignatus est, mentes & cogitationes hominum defixæ fuerunt: quò singulari & inęstimabili beneficio, quoniam peccatorum remissionem, fuso pro nobis Christi sanguine, consequuti sumus, tum verò sedulò facere omnes omnia iussit Ecclesia, quò tanti beneficij

Luc. 24.
Communicare Christi passionibus quis dicatur.
Compati & commori Christo quid.
1. Pet. 4.
Quadragesima ieiunũ.
Gal. 5.
Similitudo ieiunium probans.

1. Cor. 9.

2. Co. 4.
Nota.

Ieiunij quadragesimæ institutionis causa.
Matth. 4.
Christus quadraginta ieiunauit dies. 40. in deserto.
Hebdomada sancta obseruatio & nominatio.

Epiph. lib. 3. hæres. 75.
In hebdomada sancta sebanteum citia valde afflictoria

Confessio auricularis.
Esai. 38.
Ioan. 20.
Matth. 18.
Absoluit sacerdos potestate spiritus sancti & virtute & merito passionis mortisq; Christi pœnitentem, & Deo patri eum reconciliat.
Communio seu sacrasynaxis.
Redintegratio inimicorum.
Eucharistia sumenda reconciliatione habita.
Charitatis signum in osculo.
Iaco. 5.
Hebr. 6.

E fructum consequi possent: quem quoniam adipisci non licet, nisi iis, qui peccata sua, quæ tantis Christi cruciatibus causam dederunt, in amaritudine mentis suæ recogitant, qui detestati ea, odium eorum concipiunt, ac iusto propterea dolore affecti, profusis lachrymis ea sacerdoti Dei ministro, cui ligandi, soluendique potestas à Deo data est, enumerando recensent, eiusque ministerio, virtute verò ac merito passionis & mortis Christi, ab illis absolui, ac Deo patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari, ea qua par est animorum submissione petūt, vt hoc quoque sub id tempus à fidelibus fieret, instituit: quò commonefaceret illos, non nisi passionis & mortis Christi meritò peccata remitti. Hoc non contenta, simul statuit, vt huius peccatorum remissionis, & cum Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quò tanto magis certi de ea reddi possent: ad viuum & viuificum Christi corpus & sanguinem sumendum, posteaquàm peccata sua confessi, atque ab eorum nexu soluti essent, accederent: quò sicut ipse vna caro nobiscum, ita nos vicissim caro vna, & spiritus vnus cum ipso efficimur, atque illius corpori coniungimur. Quoniam verò & in Sacramento hoc, & quoties memoria dominicæ passionis recolitur, sicut sæpè iam antea commemorauimus, reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem suam Deo patri Christus reconciliauit, fas non esse putauit mater Ecclesia, qui reconciliationis huius memoriam agerent, vt ij simultates aliquas gererent, ac odiis inter se mutuis flagrarent. F Quamobrem & illud instituit, vt in hac præcipuè sancta hebdomada, priusquàm ad sumédum salutarem illum cibum fideles accederent, qui Sacramentum est pietatis, mysterium pacis, signum vnitatis, vinculum charitatis, confiterentur alterutrum peccata sua, simul veniam peterent darentque vicissim. Quòd qui secus facerét, quique implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quàm ipsi Iudæi flagitium designarent, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes, vt meritò à sacris arcendi, quinetiam è piorum cœtu homines impij neque digni, qui Christianorum appellatione gaudeant, exterminandi sint. Et quoniam duplex est pœnitentia, priuata vna, publica altera, sicut suo loco fusiùs dicetur: illam quidem quocunque die fieri permittit Ecclesia, hanc autem alteram statam solennē non existimauit, nisi feria quinta sanctæ hebdomadæ peragi oportere. Est quidem ita, quòd omni tempore fungi debent Episcopi legatione ad reconciliandos peccatores, de qua loquens Apostolus, cum dixisset, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis: protinùs adiunxit. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, recōciliamini Deo: visum est tamen, vt isto potissimùm die legationis hoc munere fungerentur, quo summus pontifex noster Iesus Christus astitit vultui Dei pro nobis in multitudine misericordiæ suæ, & semel Sacerdotij secundum ordinem Melchisedech officio perfunctus, cùm sacrificium incruētum corporis & sanguinis sui sub panis & vini speciebus in vltima illa cœna Deo patri obtulisset, ac eiusdem corporis & sanguinis Sacramentum sub iisdem speciebus post factam oblationem suis discipulis tradidisset, paulò pòst vt Sacerdotio secundum Aaron finem imponeret, G posteaquàm nouum illud instituerat, sacrificiū pro nobis cruentū factus est, semetipsum tradens oblationem & hostiam Deo in odorē suauitatis: capi se, ligari, conspui, flagellari, variis probris affici, ac post multos grauissimos cruciatus sibi illatos, tandem se in crucem agi passus, atque ibi pro nobis iustus pro iniustis mori dignatus est. Quam autem ob causam ligata est misericordia? nisi vt miseros peccatores à nexu peccatorum suorum solueret pœnitentes. Quam ob causam vita mori pro impiis, & mortis æternæ reis dignata est? nisi vt, sicut iā toties dictum est, propicium nobis & placatum patrem suū redderet, apud quem propitiator nobis factus est Christus in sanguine suo. Quāuis igitur à diuitiis bonitatis Dei nullum tempus vacat, hoc tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitiis obrutos, visum est maximè accommodum, quò semotis aliis curis omnibus, ac postpositis quibuscunque seculi cogitationibus, soli propiciationis per Christū in cruce factæ contemplationi vacatur, quo remissionis peccatorum nobis per mortis illius meritū obtentæ memoria refricatur: nulli vt iam quàlibet grauibus presso criminibus dubitare fas sit, quin qui proprio filio suo nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, is nunquàm sit commissurus, quin simul cum illo sit nobis donaturus omnia, sit concessurus veniam & indulgentiam peccatorum nostrorum omnium: cùm præsertim ob hoc ipsum, eum tradiderit. Quando H quidem per Prophetam testatur, quòd non ob aliam causam nisi propter scelus populi sui percusserit eum. Hinc perspicuū cuiuis esse potest, quòd non satis habuit Ecclesia cōmonefecisse nos, passum, crucifixi, mortui Christi, sed simul indicare voluit, quem essemus fructum ex hac illius passione & morte cōsequuti, nimirum peccatorum remissionem, & cū Deo patre cœlesti recōciliationem.

Iudaicæ feria quinta propter sanctissimam Christi oblationem memoriam & cōmunionem fieri.
Ephe. 5.
1. Pet. 3
Rom. 3.

Duplex pœnitentia priuata & publica.
2. Cor. 5.
Hebr. 6.
Publica pœnitentia & reconciliatio solent maximè in hebdo.

Rom. 8.
Christus oblatus est in cruce propter nostra omnium scelera.
Esaie. 53.
Passionis Christi fructus est peccatorum remissio, & cū Deo patre reconciliatio & noua in Christo vita
Luctus parasceues.
1. Pet. 1.
passionis Christi causa est homo per peccata sua, ideo lugere debet & peccata sua detestari.
Psal. 68.

Quod in die Parasceues rectè deploratur Christi passio.

CAP. 5.

QVa quidem ex re, etsi gaudere nos æquum est & exultare, quòd in cruce salutem nostrā operatus est Christus, non sine causa tamen gaudium istud in aliud tempus differendum, sanctam verò hebdomadam hanc omnem, præcipuè verò diem Parasceues in mœrore, luctu, lachrymis consumendam esse censuit Ecclesia. Gloriari quidem nos oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, atque ingentem ex eo consolationem accipere, quòd nos dignos iudicauerit, quos non corruptibilibus auro & argento, sed precioso sanguine suo redimeret: Verùm sunt quæ nos impediunt, quò minus, quo die redemptionis hoc nostræ mysterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc nostræ culpæ conscientia. Nos enim sumus qui passioni, qui cruci, qui morti eius causam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa sumus occisionis. Nam ille, quæ non rapuit, exoluit. Traditus est propter delicta nostra: Vulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est

Rom. 4. Esa. 53.

A propter scelera nostra. Non ille sua, quæ nulla habuit, sed nostra peccata pertulit in corpore suo super lignum. Meritò itaque gemitus edimus, meritò lachrymas fundimus propter peccata nostra, quæ tam grauia fuerunt, vt nisi morte Christi expiari non potuerint. Tum autem ipse Christus noluisse videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos nostra causa pertulit. Sic enim dixit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili cõfirmat, huic tantæ rei tristitiam conuenire. Mulier, inquit, cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ, propter gaudium: quia natus est homo in mundum. Mulieri comparat Ecclesiam suam, quæ quia Christum diligit, quem ex Deo patre genitum in nostram naturam suscepit, rectè hoc die Parasceues moriente illo, & per mortem quasi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, tristitiam habet, & dolet, vt in vtero habens, & clamat parturiens. Quoniam verò postquàm resurrexit æterno suo regno natus, gauisi sunt discipuli viso domino, sicut ipse dixerat: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta est mulieris, quæ præmissa fuerat, similitudo, quę postquàm peperit, iam non meminit pressurę propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Quare non sunt audiendi, qui Christi mortem lugubrem esse nolunt, & eam deplorari vetant. Nam ersi preciosam illã & gloriosam esse libenter confitemur, vt quę mortem, & mortis destruxit authorem, non continuò non est ipsa lugubris & fidelibus deflenda, pro quorum salute sponte Christus illam exhibuit: Alioqui periculum est, ne de nobis quoque per prophetam suum Christus conqueri videatur: Sustinui qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni. Cùm præsertim per Zachariam prædictum sit, quòd dolebunt super eum, sicut doleri solet in morte primo geniti. Non gaudeamus itaque tum, quando mundus gaudebat, quando Christum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti insultabant: Non vociferemur cum insanis illis & odio furentibus, crucifige, crucifige illum: sed cum Maria matre Iesu, cuius tum animam doloris gladius pertransiuit, cumque sanctis Apostolis, quorum ingens luctus mentes occupauerat, diem, quò Christi crucifixi fit memoria, in fletu & planctu transigamus: gaudium verò nostrum in id vsque tẽpus differamus, quò ipsi quoque gauisi sunt discipuli viso domino: Differamus lætitiam nostram in perendinum diem, quo Christus deuicta morte resurrexit propter iustificationem nostram. Tempus flendi, dicit sapiens, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus saltandi: prius flendũ est, vt exultare posteà liceat. Euntes ibant & flebant, dicit propheta, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Beati flentes, ait Christus, quoniam ipsi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cùm tibiis cantatum fuerit, exultemus. Fleamuscũ flentibus Apostolis, & cum iisdem gaudentibus gaudeamus: neque cũ perfidis Iudæis commune quicquam habeamus, Christo passo exultantibus atque illi acerbè insultantibus. Hunc morẽ iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus semper obseruauit sancta mater Ecclesia, simul docens fideles suos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, in libello quodam de ritib. ver. Ecclesiæ, qui Caroli magni ad Alcoinum epistolæ postponitur, hæc tractatur quæstio, cur sanctorum dies, quibus de hoc sæculo migrarunt, solenniter, & cum magna exultatione celebremus, adeò vt ipsis abstinentię aliquanto rigore laxato, paulò remissius viuamus, diem verò passionis Christi, quo de hoc mundo per mortem transiuit, in magna afflictione & carnis maceratione, cordisque contritione iubeamur celebrare, quem oporteret tanto festiuius, atque alacrius coli, quanto constat Christum sanctorum omnium meritum transcendere.

Margin notes (left column): Ioan. 16. — Ibidem 16. Exemplum lectum probans. — 1. Thess. 5. Apoc. 12. — Io. 20. — Ioan. 16. 1. Cor. 15. Hebr. 2. Christi mortem esse lugubrem, qui negant & vetant deplorari in septimana sancta, audiendi non sunt. — B — Psalm. 68. Zacha. 12. Luc. 23. Luc. 2. — Ioan. 20. — Rom. 4. Eccle. 3. — Psalm. 125. — Matt. 5. Luc. 7. — Rom. 12.

Margin notes (right column): C — Acta 14.

De Gaudio dominicæ resurrectionis.

CAP. 6.

Resurrectio Christi. Iohel. 2.

QVamobrem ad iucundam illam resurrectionis Christi solennitatem prius nos peruenire noluit, quàm essemus conuersi ad dominum in toto corde nostro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte prouisum esse cupiebat, qui cùm non facilè possint mentis oculos ad ea videnda, quæ sunt spiritus, attollere, nisi vi maiore corporaliter accidentium causarum excitentur, causas, quibus id perfici posset, peruestigauit.

Quadragesima.

D Quare ieiunium quadraginta dierũ, quod pro decimis anni totius offertur Deo, sic disposuit, vt ante sacratissimam Paschatis noctem nullo modo rumperetur à piis. Ita fit, dum per abstinentiam corpus atteritur, nec aliundè laxatio nisi ab hac Paschali nocte speratur, vt hæc beata nox etiam à carnalibus tantò maiore cum expectatione & gaudio excipiatur, & antequàm veniat, sic omnes quadragesimæ dies, qui sunt interiecti, tanquàm diurna viatoris itinera, magno cum desyderio ad constitutum locum properantis, quotidiè penè diligenter computentur.

Hac ratione dulcis omnibus hæc solennitas, chara omnibus, desyderabilis cunctis efficitur: Sicut lux in tenebris ambulantibus, sicut fons de petra salientis aquæ, sitientibus, sicut quòd fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hîc igitur tempus iam est lætitiæ, hîc exultamus omnes gaudio, memoria nobiscum repetentes, quantum pro nobis Christus precium persoluerit, per quod peccatorum nostrorum remissionem consequuti, & à durissima captiuitate redempti sumus. Quo magis autem absolutum sit gaudium nostrum, passioni & morti Christi resurrectionem quoque semper adiungimus quæ nostræ causa est iustificationis. Nam sicut traditus est Christus propter delicta nostra, ita resurrexit propter iustificationem nostram. Vnde colligere licet, quòd qui iustificationem nihil aliud esse volunt, quàm peccatorum remissionem, & cum Deo patre reconciliationem, ii toto (quod aiunt) cœlo errant. Neque enim in hac sola te consistit iustificatio, si vetus homo nostet exuatur, necesse est insuper indui nouum, qui

Rom. 4. Iustificatio includit tria contra opinionem quorundam, scilicet peccatorum

remissionem cũ Deo patre reconciliationem & vitam nouã in Christo, Rom 6.

A secundum Deum creatus est in sanctitate & iustitia veritatis. Non satis est veterem Adam eiecisse, nouum etiam Adam præterea Christum complecti necesse est: Non tantùm peccato moriendum, sed viuendum est etiam Deo in Christo Iesu: Non sufficit à peccato liberari, seruos etiam oportet fieri iustitiæ: non commori tantùm, hoc est, defungi peccatis, verùm & resurgere cum Christo opus est. Illud itaque merito Christi passionis nobis obtigit, quòd sumus mortui peccatis, quòd vetus noster homo crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Verum hoc satis non est: Necesse est præterea, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos fide accensi, simul cum eo resurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipse tradidit, quã in symbolo posteà comprehenderunt Apostoli. Quòd certi simus, tametsi propter eam fidem corpus nostrum occisum fuerit, nihilominus facturum Deum, vt suis promissis maneat, vtque excitet nos, sicut excitauit Christum in vitam æternam. Atque hoc est, quod vocat Paulus iustificari, post adeptam peccatorum remissionem in eiusmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaque Christus est, vt in cruce veteris hominis occasum ostenderet: Resurrexit autem, vt in vita sua vitæ nostræ nouitatem demonstraret. Duplicatur itaque gaudium hoc die nostrũ, quòd non solùm abolita sunt peccata nostra per mortem Christi, verùmetiam illius resurrectio documento nobis est & exemplo, quomodo mortui per illum pristinis culpis mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam resuscitati, deinceps iustitię viuamus, quam illius beneficio consequuti sumus. Hæc itaque duo sancta mater Ecclesia præ cæteris inculcanda suis fidelibus, nec ferè ab inuicẽ separanda esse duxit, tanquã ad salutẽ apprimè necessaria. Nam cũ & illud credere necessariũ sit ad salutẽ, Christũ & verũ hominẽ, & verum Deum fuisse: verũ hominem declarat passio & mors: neque enim potuit pati & mori, nisi homo: verum Deum declarat resurrectio: neque enim potuit sua ipsius virtute à mortuis resurgere nisi Deus. Quamobrem non satis habuit in die Parasceues mortis, in die Paschę resurrectionis Christi memoriam celebrasse, quin per totum annum vertentem vtriusque nobis memoriam singulis hebdomadis renouet. Nam quòd à Christianis feria quarta & sexta ieiunatur, illam rationem reddi scribit Augustinus, quòd consyderato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiũtur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi, die autem vno interiecto, cuius vespere Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quã vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, feriam sextam vulgò vocant, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Tertius autem dies pòst resurrectioni dicatus est, qui propterea dominicus etiam vocatur, quòd in eo Dominus à mortuis resurgens, verè se Deum & Dominum esse declarauit. Quare non solo die Paschatis, verùm singulis dominicis diebus processionem peragi videmus, qua repræsentatur Apostolorum processio, qui iuxta Christi præceptum iuerunt in Galilæam, vt ibi viderent Dominum à mortuis resurgentem & Hierosolymam C inde posteà redierunt. Sic ergò duos articulos hos docuit nos Ecclesia, vnum de passo, crucifixo, mortuo, & sepulto Christo, alterum de eo, quomodo tertia die resurrexit, qui quo magis infigerentur memoriæ nostræ, singulis hebdomadis eorum cõmemorationem sextis feriis, & diebus dominicis renouari voluit.

Spes resurrectionis nostræ.

Ieiunium quarta & sexta feria. Aug. ad Casulanum Epist. 86. Mat. 26.

Dominicus dies.

Mat. 28.

De ascensione Christi, déque extremo iudicio.
CAPVT 7.

Sicut autem quadraginta dies ante dominicam resurrectionis in omni abstinentiæ continentiæque genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia censuit esse relaxanda, vt ad festum vsque Pentecostes non ieiunaretur à cibis, quod est mœrentium, sed in Domino gauderetur. Illud etiam subiecit quasi sub oculos nostros, quomodo quadraginta dies cum suis discipulis versatus est, quibuscum etiam cibum interdum capere visus est, dominus noster Iesus Christus, quò magis fidem faceret suæ resurrectionis, posteà videntibus illis eleuatus, & in cœlum assumptus est. Poterat quidem celeriùs in cœlum ascendere, sed quoniam non quæ sua, sed quæ nostra sunt, quærere venerat (descenderat enim propter nos homines, & propter nostram salutem) quò magis claram testatamque cunctis resurrectionem suam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantisper in terris commorari, ascensionisque suæ gloriam in quadragesimũ diem differre dignatus est. Nulla autem res æquè spem nostram erigit, atque gloriosa hæc Christi ascensio. Nam passio illius charitatem in nobis accẽdit, quam cùm ille summam D erga nos declarauerit (nam dilectionem hac maiorem habere potest nemo, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis, qua tamen maiorem habuit ille, qui posuit pro inimicis) fieri non potest, quin mutuò illius amore inflammemur, qui prior nos tantoperè dilexit. Resurrectio verò Christi, non modò de diuinitate ipsius, verùm & de nostræ carnis resurrectione fidem nostram confirmat & roborat: Si enim credimus, quòd Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per Iesum adducet eum eo. Ascensio porrò spem lætificat, quam firmam habemus & indubitatam, quò caput nostrum præcesit, eò nos, qui sumus ipsius membra, sequuturos: Cùm præsertim promissum eius habeamus, qui fallere nescit, vbi fuerit ipse, ibi futurum & ministrum. Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, quod autẽ ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? qui descendit, ipse est, & qui ascendit supra omnes cœlos, vt impleret omnia. Sed ita nos in spem erigit ascensio, ne prorsus tamen securos & oscitantes esse permittat. Nam eodem ipso die nobis in memoriam reuocatur, quomodo qui ascendit ad cœlos, & sedet ad dexteram patris, inde venturus sit iudicare viuos & mortuos: Cãtatur enim in Missæ introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aspicientes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, ita veniet, quemadmodum vidistis cum euntem in cœlũ. Vnde docemur venturũ

Inter Pascha & Pẽtecosten non ieiunatur.

Ascensio Christi.

Actor. 1

Passio Christi charitatem accendit. Ioan. 15. 1. Thess. 4. Resurrectio Christi confirmat fidem de nostra resurrectione.

Ascensio Christi præstitit varia dona hominibus. Ephe. 4. Psalm. 67. Ioan. 12. Iudicij diuini commemoratio. Actor. 1.

B

A eũ in eadẽ forma hominis, in corpore glorificato, quod in cœlũ secũ detulit, iudicare viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Psalmo. Asceodit Deus in iubilo, & dominus in voce tubę. Atqui in eiusdẽ voce tubę nouissimæ resurgẽt omnes incorrupti, senteotiã iudicis audituri: qui, quos à sinistris collo cauerit, eos ad suppliciũ ignis æterni coodẽnabit, quos autẽ à dextris posuerit, eos ire iubebit in regnũ suũ cœleste. Propterea & in psa canitur illud: Iudex cum veneris iudicare seculũ, da nobis quæsumus sempiternam requiem in sanctorum gloria. Sic ergo gaudio, quod ex ascensiooe Christi capimus, quæ nos in spem erigit, futurũ vt ipsi quoque simus, vbi caput nostrum est, miscere voluit Ecclesia solicitudinem, quam simul oobis adfert expectatio terribilis illius iudicij, quò & huoc articulum, qui extremus est de Christo, oe ignorare possemus. Cuius etiam commonefacit nos secunda dominica Aduentus. Nam cùm in prima nos amabilis illius admonuisset, quo venit mansuetus, noo vt perderet aoimas hominum, sed vt saluaret, oon vt iudicaret mundum, sed vt mundus per ipsum saluus fieret: in secunda dominica, meminit illius aduentus horrendi, quò qui diuitias bonitatis eius contempserunt, quem recipere redemptorem noluerunt, eum seuerum & inexorabilem iudicem experientur. Atque ita non tam scribendo aut prædicando, quàm oculis quasi rem subiiciendo per certorum dierum obseruationes, absoluit omnia mater Ecclesia, quæ de Christo credere necessarium est ad salutem.

Psalm. 46.
1. Cor. 15.
Matt. 25.
Hebr. 10.
Zach. 9.
Luc. 9.
Ioan. 3.
Rom. 2.

B

De Spiritu sancto, déque Trinitate.
CAP. 8.

SEd nec eum articulum prætereundum putauit, quo nos in spiritum quoque sanctum credere profitemur. Nam & is quemadmodum dudum promissus Apostolis, tandem sit missus quinquagesimo die postquàm Christus resurrexit, festiua solennitate, magnaque cunctorum hilaritate repræsentat. Tunc indicás illud impletum esse, quod à Propheta dictum est de Christo: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatẽ, dedit dona homioibus, descendit primum ad inferiores partes terræ, & ascendit supra omnes cœlos, vt impleret omnia. Quoniam verò & illud credere necessarium est ei, qui saluus esse velit, tres personas vnum esse Deum, sanctissimæ quoque Trinitati festum diem dicauit: quò non solum admoneri populus eius rei, verùmetiam è superiori loco doceri posset. Rectè autẽ octauo die postquàm Spiritus sanctus esse missus recolitur, festum hoc instituit: Nã antequàm datus esset Spiritus sanctus confessio Trinitatis celebrata non est, quòd sine dono sancti Spiritus fides illius haberi non potest. Quamuis saoctos Patriarchas & Prophetas Spiritu sancto afflatos, oon omninò latuisse mysterium hoc Trinitatis, è multis scripturę locis manifestum est. Quò magis autem illud imprimeretur meotibus homioum, ita vt elabi facilè non posset, instituit fideles Ecclesia iam inde à pueris, simul vt essent è somno expergefacti, vt surgentes è lecto, se cruce signarent, ac verba hæc proferrent. In oomioe patris, & filij, & spiritus sancti: quod ipsum similiter facerent cubitum euntes. Cùm dicerent in nomine, ooo autem in oominibus, admonerentur vnius Dei, qui quamuis trinus in personis, vnus tamen est in substantia: simul & eius rei commonefierent, quòd salutem nostram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas est operata. Nam inseparabilia suot opera Trinitatis. Pater filio, sicut & ipse filius testatur, calicem passionis dedit, & ipse filius animæ suæ io potestate sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo pooendi aoimam meam: oblatus est enim, quia ipse voluit: & spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui dicit: quòd Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Hæc est fides Catholica, quàm vt paulò ante diximus, non scribendo, neque prædicando modò, verùmetiam anoũ vertentẽ ita distribuendo, dies vt certi constituerentur, quibus quasi ordine singuli articuli eorũ præcipuè, quę de Christo cognosceoda sunt, non tam auribus, quàm oculis fidelium expooerentur, sitiens nostræ salutis mater Ecclesia, nos fideliter docere semper est conata, quòd in eo salutem nostram agi, sciret.

Pentecoste.
Psalm. 64.
Ephes. 4.
Trinitatis S. festum dies.
Cruce signatio.
Cruce mane & vespere si-

C

signant Christiani.
Infra cap. 10.
Ioan. 18.
Ioan. 10
Esa. 53.
Heb. 9.

Quod dictum Apostoli, dies obseruatis & menses, nihil aduersatur obseruationi dierum, quæ fit in Ecclesia.

CAP. 9.

NEque verò defuerunt, qui sanctæ matris oostrę sanctum hoc institutum reprehenderẽt, quòd Iudaicas quasdam obseruationes amplexos esse fideles dicerent. Obiectum est etiam ante mille ducentos annos, quòd nunc ab iis, qui pridem sopitas hęreses suscitaueruot, obiici nobis audimus: Dies obseruatis, & menses, & tempora, & anoos: Sed iis iam pridem & ab Epiphanio græco, & ab Hieronymo latino ita responsum est, satis vt esse coofutati videantur. Neque enim existimandum est, ignorasse matrem Ecclesiã, vel oune etiã igoorare, quòd omnes dies æquales siot, quod que ooo die parasceues crucifigitur, neque die dominico resurgit Christus, quodque nullus dies atque adeò nulla sit hora, qua noo rectè passionis illius & resurrectionis, ac aliorum quotumcunque beneficiorum fiat recordatio. Quamobrem receptus Ecclesiæ mos, quo singulis Christi beneficiis recolendis certos dies instituit, nihil habet cum Iudęorum superstitione commuoe. Nam illis non est fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecosteo agere, tabernacula figere: nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnum immaculatum & offerre Deo patri, & oblatum manducare, quotidie licet simul omnia Christi beoeficia repræsentare. Quoniam verò seculi curis nimiò plus plerique omnes immersi sumus, neque aut orationibus, aut gratiarum actionibus, Deique beneficiis recoleodis perinde vt oporteret, vacamus, quid faceret sitiens nostræ salutis mater Ecclesia? permitterétne tantorum Christi beneficiorum interire memoriam? quæ quamuis io Ecclesiis prædicantur è superiore loco, tamen verbi Dei semen à spinis nõ rarò suffocatur: Nõ potuerunt hoc ferre plena charitatis illius erga nos viscera, cũ præsertim salutẽ in eo nostrã agi videret. Cũ itaq; cerneret, adduci nõ posse liberos suos, vt quotidie ieiunarẽt, quotidie orarẽt, quotidie Christi corporis &

Dierum obseruatio.
Galat. 4.
Epiph. hæres. 75.
Hier. aduer. Vigil.

D

Beneficia Dei & Christi recolenda certos dies instituit olim & nunc Ecclesia.
Matth. 13.
Festorum instaurationis causa.

E sanguinis communionem peciperent, ac in iugi beneficiorũ eius meditatione versarentur, fecit illa, Deo & piorum omnium consensu approbãte, fecit autẽ sancti Spiritus docta magisterio, certos vt dies institueret, qui præ cæteris tantorum cõmemoratione beneficiorũ essent insignes, quibus ad officiũ fideles reuocarẽtur, ac munere suo curis aliis vacui diligentius fungerentur: nõ aliud spectans hac dierũ præscriptione, quàm vt & admonerẽtur eorũ, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate, tã plena manu, cõferre dignat⁹ est, & sepositũ tamẽ tempus aliquod haberent, quo diligentius eorum contẽplationi vacare liceret. Sic illa à Paulo edocta, omnibus omnia facta est, vt omnes lucrifaceret, & qui nõ possent adhuc solidũ cibũ capere, quod is perfectorũ est, eos minimè negligendos, verũ tanquàm paruulis lac eis potũ dandum esse putauit. Quò manifestius autẽ fiat omnibus, quòd Ecclesia nullũ nouit dierũ discrimen, vel ex tremẽdo sacrificio, quã Missam vocamus, cuiuis id colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, in cœlũ ascensionis, & Spiritus sancti missionis beneficia, nullo non die simul omnia celebrantur per totum terrarum orbem, quàm latè pater Christiana religio, nulla prorsus varietate. Et si enim verba mutari videmus idq; in iis tantùm, quibus ad sacrificium hoc mentes præparãtur, cuius generis sunt: Introitus, Collectæ, Epistola, Graduale, Euangeliũ, Offerenda Communio, significationes tamen manent eędem. Quæ verò liturgiæ potissima pars est, & in

1. Cor. 9. Hebr. 5

1. Cor 1.

Missa ratio. In missa natiuitatis, passionis, mortis resurrectionis ascensionis, spiritus sancti missionis, beneficia recolũtur & celebrantur.

F quo vis tota consistit, Canon, idem perpetuò legitur: vbi ad eundem semper modum præcipuorum Christi beneficiorum simul omnium fit cõmemoratio, nihil vt ab Euangelio Missa differre videatur: quin ipsum potiùs Euangelium & breuis quædam credendorum omnium non tam explicatio, quàm quasi sub oculos subiectio, ac fidelium ad recolendum præcipuè passionis illud immẽsum beneficium sit excitatio: Quod ita repręsentatur in hoc sacro, vt rectè à Cypriano dictum sit, passionem esse Domini, sacrificiũ quod offerimus. Ex iis itaq; quæ peragũtur in hoc sacro facilè cuiuis perspicuũ esse potest, quòd quotidie Christi natalem, quotidie parasceuẽ, quotidie Pascha, quotidie in cœlum ascensionem, quotidie Pentecosten celebrat Ecclesia. Sed quoniam hæc nõ ita attenduntur ab omnibus rudioribus præsertim, qui minores etiam vocantur, ad eorum quoque captum cõmunis nostra mater Ecclesia demittere se dignata est, certis diebus instituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Tria sunt (inquit Bernard.) quæ in festiuitatibus vigilanter considerare debemus. Auxilium sancti, quia iam charitate auctior in cœlo & potentior ante faciem Dei, vt oret pro nobis, & sic citius ipse consummetur. Exemplum seu imitationem sancti, vt humilitatem operum eius, & auctoritatem verborum eius intuentes, videamus quomodo tam verbo, quàm exemplo luxerit inter homines, non declinans ad dextram, vel sinistram: sed viam regiam tenuerit. & nostram confusionem, quia homo ille similis nobis fuit, quid ergo est quod non solum dificile, quia homo ille similis nobis, sed impossibile credimus, vt faciamus opera, quæ fecit, vt sequamur vestigia eius, Confundamur

Cyp. lib. 2 epist. 3.

Infra cap. 70. 91. D. Berna. in ser. in vigilia D. Petri & Pauli.

ad vocem istam, si fortè hæc confusio adducat G nobis gloriam, si forte generet gratiam in nobis timor iste, nam non solum ipsos martyres (vt docet Diuus Augustinus) sed & ipsum dominum Iesum Christum cum ipsius adiutorio, si volumus possum mutari, hæc de quadruplici institutorum dierũ ratione. Quare nihil est, quòd nobis Iudaismũ quisquã obiiciat, qui non aliud hac dierũ obseruatione, quàm Christi beneficiorum conseruare memoriam, & ea rudibus etiam inculcare conamur, nemo vt sit, qui ignorantiam prætendere queat.

Quomodo præcipuè Christi passionis beneficia variis modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primùm de signo Crucis.

CAPVT 10.

NEque verò finibus iis circumscripta fuit anxiæ de salute nostra matris Ecclesiæ cura & solicitudo: non contenta fuit scriptis consignasse, verbis prædicasse, certis diebus instituẽdis inculcasse, quæ de Christo credenda sunt, maximè verò, quæ summa credendorum est omnium, ineffabile Christi passionis mysterium: etiam signis id repræsentare voluit oculis fidelium, vt nemo tam esset rudis, quin illud cognoscere posset. Hinc est ille cruce signandi mos, qui ab ipsis etiam Apostolorum temporibus initium sumpsisse videtur, sicut ex Abdiæ scriptis, qui fuit eorum discipulus, colligere licet: De quo sic etiam loquitur is, qui nõ multùm fuit à temporibus Apostolorum remotus, Tertullianus: Ad omnem, inquit, H progressum atque promotum, ad omnẽ auditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque nos conuersatio exercet, frontẽ crucis signaculo terimus. Quoties terror aliquis aut periculũ imminet, toties hoc signo vtimur, neq; nobis aliò confugiẽdum esse putamus, quàm ad crucem domini nostri Iesu Christi, per quam ille cùm deuicerit huius mundi principem ac tenebrarum harum, in ea certissimum esse nobis pręsidium constitutum firmiter credimus: Ipsa enim, vt est apud Chrysostomũ, Diaboli plaga, dæmonum frenũ, & lupatum est contrariarũ virtutũ. Itaque fugiunt hoc signum dæmones, timentes baculum quo plagam acceperunt. Quod suo quoque periculo didicit aliquando, quãuis à Christiana fide iam defecisset, Iulianus imperator, posteaquàm specum quendam ingressus, ad hoc signum confugerat. Per hoc signum perficiuntur omnia, quæ pertinent ad salutem nostram. Cũ regeneramur, Christi crux adest, cùm sacratissimo cibo reficimur, cùm sacros ordines suscipimus: In omnibus denique sacramentis maximus est crucis vsus. Hoc signo benedicitur & sanctificatur omnis creatura, indiciũ vt sit, quòd nõ aliundè, quàm à cruce domini nostri Iesu Christi sanctificatio sit, qui per eã factus ipse pro nobis maledictũ, nos à legis maledicto redemit. Cõpendiũ autẽ fidei nostræ totius, in ipsa nos cruce signandi ratione videre licet. Signum crucis tribus digitis exprimẽdum esse docet Innocẽtius, ad significandum trinitatis mysterium. Quod etiam nõ tacuisse videtur Propheta, cũ dixit: Quis appendit tribus digi-

Crux signatio. Abd. in vita Apostolorum. Tertul. de corona militis.

Chryso. in lib. aduersus gentiles, quod Christus est Deus. Idem homil. 55. in Mat. Greg. Nazan. in priore contra Iulianum apostatam oratione. Galat. 3.

Crucis signum propter trinitatis mysteriũ, his tribus di

gitis, pollice, indice, & medio recte exprimitur. A tis molem terræ? Ducitur autem primùm à vertice capitis siue frontis vsque ad vmbilicum, vt indicetur, de summo cœlo egressum in viscera matris descendisse Dei filium, atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram suscepisse: Deinde à sinistro brachio ad dextrum, vbi causa simul incarnationis exprimitur. Nam propterea descendit de cœlo in terram, propterea reliquit domum suam, dimisit hæreditatem suam, dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorū, vt nos qui eramus à sinistris inter hœdos collocati, transferret ad dextram inter oues suas, vbi vocem illam desyderatam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Ecce quanta fidei nostræ mysteria vnica signandi nos cruce forma nos mater Ecclesia docuit, vt si nihil præterea sciret rudis homo, qui satis assequi cætera non posset, vel hoc propemodùm ad salutē illi sufficere queat. Hic incarnatio, hic passio Christi, hic causa passionis, hic simul extremum illud iudicium vnica signatione crucis exprimitur.

Innoc. li. 2. cap. 44 de altaris sacramento.
Esa. 40.
Hier 12.
Matt. 25.
In cruce signo quatuor vel plura mysteria denotantur.

De crucifixi simulachro.
CAP. II.

Imagines Christi crucifixi, & vexilla in processione præferuntur pro porta spei & gloriæ.

AD hunc signandi nos cruce morem adiecta præterea sunt Christi crucifixi simulachra, quæ præferuntur quoties fiunt supplicationes, quas processiones vulgò vocant, vnà cum vexillis, quæ sunt Christi triumphantis, & in cœlum scandentis insignia, in quibus & ipsis Christus fe- B rè depingitur siue sculpitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideò, vt indicetur nobis atque ante oculos nostros ponatur, in quo gloriari, in quo spem nostram habere nos defixam oporter. Per crucis enim vexillum fortior armatus dominus noster Iesus Christus morte mortem superauit, & effractis inferorum portis aditum in cœlos piis omnibus patefecit. Absit igitur nobis gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: absit in alio quoquam fiduciam nostram collocare, quàm in hac, quæ salus est & redemptio nostra. Nā quæ potest maior esse nobis gloriandi materia? quàm quòd rex ille regum, & dominus dominantium, cui donatum est nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, quòd ille Dei filius Deus ipse, relicto excelso folio regni sui cœlestis, dignatus est in hanc lachrymarum vallem descendere, & eòusque se deiicere, vt serui speciem in se susciperet, & quidem serui nocentis, cum ipsa esset innocentia dignatus est ceu facinorosus aliquis capi, alligari, flagris cædi, conspui probris innumeris affici: dignatus est, quod vnum omnium & probrosissimum fuit & atrocissimum supplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autem est hæc omnia tam dura perferre propter nos, qui serui, qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitæ suę dignitatis, neque nostræ memor indignitatis: dignatus est adeò nos diligere, vt semetipsum traderet pro nobis. Nunquid hæc non est iustissima gloriandi causa? Serui cùm ab heris laudantur, qui tamen eiusdem naturæ, ex eodē luto conficti, iisdem sunt fortunæ casibus obnoxij, placent sibi tamen vehementer

Gal. 6.
Ephe. 4.
Apoc. 19.
Philip. 2.
Rom. 5.
Ephes. 5.

hoc nomine: Nos nō multo magis nobis placebi- C mus, nō multo magis de eo gloriabimur, quòd ille dominus, qui solus est verus Deus, quē laudāt angeli, adorant dominationes, tremūt potestates, non est dedignatus nostra causa nostram carnem indutus, horrendos in ea sustinere cruciatus, ad extremum verò morte turpissima condemnatus, per crucis crudele supplicium vitam pro nobis profundere? Quis hoc amicus amici causa faceret? Quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta dominus pro seruis pati dignatus est? Quam autem aliam ob causam? nisi vt è seruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei patris, fratres autem suos, hæredes Dei patris, cohæredes autem suos. Nulla potest esse mundi tanta gloria, quæ cum hac vel minima in parte comparari queat. Est ergo quòd gloriemur in cruce domini nostri Iesu Christi: Est quòd firmam prætereà spem & fiduciam collocemus. Quid enim non certò nobis de tam benefici, tamque indulgentis, nō domini, sed plus quàm patris misericordia polliceri possumus & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui semel tradidit in mortem? Quid est quod negare queat rogatus, qui tot & tanta beneficia contulit vltrò, non modo non rogatus, verùm etiam grauissimis iniuriis multū prouocatus? Hæc est itaque causa, quamobrem in supplicationibus siue processionibus crux præfertur, vt in illa gloriati nos, in illa spem nostram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare posse, palàm omnibus faciamus: Neque verò præferri tantùm crucem instituit Ecclesia, verùm & in medio tēpli cuiusque, in eminentiori loco, vt ab omnibus conspici possit, Christi D crucifixi statuam erexit, quò sicut in serpentem æneum, quē in deserto Moyses exaltauit, qui morsi à serpentibus intuebantur, sanabantur: sic qui vellent à morsibus peccatorū sanari, quos intulit serpens Diabolus, in eum intuerentur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus est, certa cum spe remissionis peccatorum illius merito consequendæ. Ac non in templis modò, verùm in viis etiam & compitis Christi crucifixi signum istud erigendum putauit. Fuit hoc priscis illis temporibus apud nonnullos in more positū, priusquàm ad agnitionem veri Dei peruenissent, vt Mercurij statuas in viis collocarent, quòd hunc Deum itineribus pręesse persuasum haberent. Posteaquàm verò depulsis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulsit, deiectæ sunt statuæ Mercuriales, quæ viarum indices fuerant, & earum in locum erectæ sunt statuæ Christi crucifixi, vt ne viatores quidem aliud agentes, tanti beneficij possent obliuisci. Qui simul etiam obiter admonebantur, quandoquidē aduenæ sumus omnes & peregrini, neque manentē hic habemus ciuitatem, sed futurā inquirimus cœlestem illam Hierusalem: quā ingredi viam oporteret ad eā anhelantibus. Via enim nostra Christus est, is qui dixit: Ego sum via, veritas, & vita. Huius vestigiis incedamus necesse est, si volumus ad cœlestem patriam peruenire, ad quam nisi per crucē aditus non patet ipso etiam Iesu Christo attestante, qui dixit: Qui non accipit crucem suam & sequitur me non est me dignus. Sic igitur & ingredientium & egredientium templum, & in viam se dantium oculis Christi crucifixi simulachrum

Rom. 8.
Consolatio insignis pro infirmis & desperabundis.
Num. 21. Christi crucifixi statua nunc in viis & triuiis ponitur, quia ipse vere omnia vbique tuetur & conseruat.
1. Pet. 2.
Heb. 13.
Ioan. 14.
Matt. 10.

E obiectum semper esse voluit Ecclesia: multò maximè verò eorum, qui ex huius vitæ diuersorio æternam illam in domum migraturi præ cęteris cōsolationis plurimum indigent, quò suæ redemptionis precium agnoscerent, ac tanto æquiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata spe, se cœlestis patris heredes futuros, cui per Christum cruci affixum abundè pro peccatis omnibus est satisfactum. Quod in iis maiore etiam cura obseruari voluit, qui propter scelus aliquod patratum ad extremum supplicium ducerentur: Quorum quo magis perterritas esse conscientias oportet, hoc maiore studio solicita de salute eorum mater Ecclesia, succurrendum eis esse duxit, ne magnitudine flagitiorum deterriti, consequendæ veniæ spem abijcerent. Eius itaque factum est institutione, vt cùm ad supplicij locum sontes ducerentur, sacerdos eos comitaretur, Christi crucifixi, signum præferret, plectendorum oculis illud ingereret, atque in cruce domini nostri Iesu Christi spem suam omnem eos collocare iuberet, de qua cantat Ecclesia: O crux aue, spes vnica: Crux enim est meritū nostrū, crux est refugiū nostrum, crux est vita, salus, & resurrectio nostra. Quāobrē hortatur sacerdos ad mortis supplicium condēnatos, quandoquidem sua non possunt, vt Christi crucifixi merita, ad Deum patrem allegent. Quid est enim omne meritū cuiuscunque hominis, nisi miseratio domini? Quamobrem ne se crederent inopes esse meritorum, quandiu miserationum ille dominus non defuerit, cuius si multæ sunt mi-
F sericordiæ, multa etiam esse merita sua confiderent: quæ non aliundè quàm ex sola Dei pendent misericordia. Illius ergo satisfactioni inniterentur, illius passionem, crucem, & mortem Deo patri ante oculos proponerent, cuius vel vna gutta sanguinis ad abluenda totius orbis peccata cumulatè satisfecit. Propterea damnatus est ille, vt liberaret damnatos: propterea doluit, v sanaret infirmos: proptereà timuit, vt securos faceret: proptereà deputatus est inter latrones, quorum alter assumptus, alter est reprobatus, vt exemplum & forma daretur, indissolubilis manens in posteros, quia nec in vltimis Dei clementia pœnitētes excludit, nec vlla hora sera est, cui compunctio districta occurrit, nec eos, qui vitæ suæ quocunque temporis articulo veri sunt iudices iterum iudicari. Neque enim bis in idipsum Deus iudicat, cùm & Paulus dicat: Quòd si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Impœnitentes itaque Deus iudicat & damnat: pœnitētes verò, quia suscipit à seipsis iudicatos, absoluit: Neque iudicio, quod humanæ pœnitentiæ seueritas protulit, aliquid iustitia cælestis apponit. Iudicati sunt Ægyptij, cùm redeuntibus super se maris fluctibus inuoluerentur: Iudicati Sodomitæ, cum subuersis vrbibus eorum sulfureis flammis cremarentur: Sed si in eisdem subuersionibus gemerent pœnitentes, temporali pœnæ non succederet æterna: sed esset illis pro remedio suppliciū, & pro absolutione tormentum, neque corde contritos ęternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantùm indulgentiam meruit sed etiam Christi familiaris effectus audiuit, hodie mecum eris in paradyso, & regni factus est particeps. Ad hūc modum etiam eos, quorum omnis vita in omni flagitiorum genere volutata G est, noluit mater Ecclesia de peccatis suis desperare sed cōcepto de illis iusto dolore, ad Christi crucis remediū confugere, atq; inde salutē expectare iussit, nullū vt genus hominū fuerit, cui nō maximè cū alia omnia, tū hoc prȩsertim crucis & mortis Christi beneficium sit manifestare conata.

Moriturus crucifixi imago ostenditur. — *Nota.* — *1. Ioan. 2.* — *Crucis effecta.* — *2. Reg. 24.* — *Esai. 53.* — *Matth. 27.* — *Luc. 23* — *Naum. 1.* — *1. Cor. 11.* — *Exod. 14.* — *Luce. 23.*

Quomodo Sacerdotes & Episcopos ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est. CAPVT .12.

QVod quoniam populo frequēter inculcare, proprium sacerdotū est munus, hos verò non alia in re dies noctesque, quàm in eius assidua meditatione versari voluit, ex eo natæ sunt preces, quas vocant horas canonicas, vt septies in die laudem Deo dicerent sacerdotes, quò sic implerent illud, quod ab Apostolo scriptum est: Sine intermissione orate, simul illius immensi Christi beneficij recordarentur, per vulgo notos omnibus rithmos: Patris sapientia, veritas diuina quid matutina: quid prima: quid tertia: quid sexta: quid nona: quid vespertina: quid hora completorij de Christo factū sit, per singula suppliciorū genera, cū grati animi significatione recolentes: omne vt vitæ suæ tēpus in hac vna cogitatione traducere sacerdotes voluerit. Porrò quoties Missæ peragūt sanctum sacrificiū, tum verò sicut anteà mētio facta est, quicquid est in Euāgelio, quod scire omniū interest ad salutem, id nō verbis explicant modò, verùm & habitu, & gestu, & signis, & cæremoniis sub aspectum populi subiiciunt: illud præ cæteris H inenarrabile passi, crucifixi, mortui Christi beneficium, nō auribus magis, quàm oculis hominum inculcantes. Inde signa crucis tā crebra cū singulę cruces singula tormentorū genera designant, quę propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius sanguine redempti sumus, perferre dignatus est. Iam ad quorum officium pertinet non modò sacrificium offerre pro populo, verùmetiam sacrificantibus prȩesse, & eos gubernare atque vniuerso gregi attēdere, cuius generis sunt Episcopi, nequaquàm satis illis esse iudicauit, vel cū sacris operarentur, vel cùm precū suarū pensum absoluerent, Christi crucis meminisse, quin punctum temporis nullum propè prætermitti voluit præcipuè quoties domo prodeundum eis foret, quòd crucis beneficiū non recolerent: Hinc ille mos, quòd pendētem de collo crucem gestant Episcopi, non ob id modò, ne parùm aliquando sint memores beneficij per crucē accepti, verùmetiam vt admoneātur, quo crucifixi vestigiis incedāt, vt sicut ille verè bonus pastor posuit animā suam pro ouibus suis, ita & ipsi à bono pastore pastores ouium eius constituti, ne dubitarent, si res ita ferret, exemplo domini sui ponere animas suas pro ouibus suis, & quālibet acerba supplicia, in ipsius præsidio fiducia collocata, sustinere. Hoc enim est, quod à suis exigit Christus, cùm tollere crucē suā iubet, qui sequi se vult. Quinetiā quò se cūctis crucis esse ministros declarēt, cū alias, tum præcipuè quoties primùm in suæ diœceseos ciuitates ingrediuntur, cruce signant obuios quosque, idque magis maioreque solennitate quadā, cū sacris operantur, signo crucis benedicūt hominibus: si-

Hora canonica ex primunt Christi passionem. — *Psalm. 118.* — *1. Thess. 5.* — *Missa ritus indicant per verba, habitus, gestus, & signa, aliaq; ceremonias, Christi passionem & redemptionis beneficium.* — *Hebr. 5.* — *Crucem cur gerant Episcopi.* — *1. Cor. 3.* — *Benedictio Episcoporū.* — *Matth. 19.*

A mul illud in memoriam eis reuocantes, quòd per crucem peccatorum remißio nobis obtenta est, neque fructus huius tanti beneficij nisi per crucis memoriam, per que fiduciam in illa collocatam ad nos redundare queat. Cęterùm Archiepiscopo vltra crucem de collo pendentem præfertur etiam crux, quoties in publicum prodit, quòd nunquàm non ante oculos ipsius versetur, vt quemadmodum princeps est episcoporum, ita se principé esse debere meminerit ad quęuis adeunda pericula pro fide & Ecclesia Christi, proq; salute cõcrediti sibi gregis conseruanda, quin & ad mortem ipsam, si qua id necessitas postulet, oppetendam. Potuitne amplius aliquid facere mater Ecclesia, quàm quod fecit, ad mediatoris fidem illustrandam, & quàm maximè propagandam, atque ad redemptionis nostræ mysterium nõ auribus modò, verum & oculis fidelium ingerendum? Quod tanto studio fecisse videtur, vt si qui ratione aut memoria comprehendere non possent, vel oculis aspicere, ac modò non manibus eis contrectare liceret: adeò se demisit ad captum omnium, vt nemo quem laterent ea, sine quorum fide saluus esse nemo potest. Non illa scriptis modò, non viua voce tantùm è superiore templi loco, verùm & certis diebus instituendis, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & variis cæremoniis, & quascunque vias & rationes ad eam rem accommodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus iis in mentibus fidelium imprimere conata est, cum alia omnia, quæ in symbolo continentur, quæ breuis est credendorum collectio, tum præcipuè mediatorem Dei & hominum hominé Iesum Christum, & hũc crucifixum: vt ex illo penderent omnes, in illo proram, quod aiunt, & puppim suæ sa-
B lutis collocarent.

Crux cur præfertur Archiepiscopo.

Symbolum quid.

Quod falsò quidam hoc nostro calumniantur Ecclesiam de obscurato Christi beneficio, cùm per ipsos potius obscuretur, & omnis eorum memoria extinguatur.
C A P V T 13.

Psal. 30.

ET sunt intereà filij desertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti, perfricta, quod aiunt fronte, omni pudore prorsus absterso, matrem suam audent insimulare, quòd parum in iis, quæ ad salutem nostram pertinent, docendis, officio suo functa fuerit. Comminiscuntur homines audaces & impudentes, quòd iam indè à quadringentis & ampliùs annis, ignotus orbi Christiano Dei & hominum mediator Christus, quòd eius beneficia obscurata, quòd Euangelium abscõsum, quòd quiduis aliud potiùs, quàm Christus in Ecclesia fuerit annunciatus: verùm iis tandem triginta annis per ipsos mentibus hominum Euangelij noua lux affulserit. Quæ est, si non hæc est summa impudentia, atque vna omnium grauissima minimeque ferenda calũnia? Legantur theologorum libri, qui sunt his quadringentis annis conscripti, reperire licebit, quòd non aliam plerique theologiæ materiam esse voluerint, quàm reparationem hominis lapsi per Christum seruatorem. Notum est autem illud, quòd à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quòd sine fide mediatoris Christi nullus mortalium vel ante legem vel sub lege vel sub tempore gratiæ saluus factus sit, aut saluus aliquando fieri posit. In quo C
explicando ita versantur sancti doctores omnes, vt non aliundè salutem nostram pendere doceant, quàm ex cruce & morte Christi, quã nisi quis expreßè crediderit, maximè post peractum iam in cruce redemptionis mysterium: nisi spem omnem in ea defixam habuerit, eum ad vitam æternã peruenire nõ posse, cũ tamen implicita mediatoris huius fides ante Christum natum ad salutem suffecerit. Neque verò scripta magis doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum commentum refellunt, quàm ea, quæ nõ semel iam commemorata, iterum atque iterùm repetenda sunt, quò magis planum omnibus fieri posit, quàm falsò hæc à filiis desertoribus Ecclesiæ impingantur. Quid enim, ita sapienter annus ab ipso Spiritu sancto distributus, nullus vt sit propemodum articulus fidei, cui non summa cum celebritate recolendo dies aliquis sit dicat? quid signa? quid simulachra? quid habitus? quid gestus Sacerdotum, præcipuè sacris operantium? quid varij ritus & cæremonię? quid omnia illa, quæ geri cernimus in Ecclesia? quid sibi volunt? quid? nisi quòd modò non edita voce clamant, quòd sicut scriptis & sermonibus, ita dierum obseruationibus, signis, & omni cæremoniarum genere nihil aliud grandi cum fiducia prędicamus, nihil aliud scire nos iudicamus, quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum: quod in hoc solo, in solo passionis, crucis, & mortis eius merito spem omnem & fiduciam defigendam esse docemus. Hic est scopus, ad quem hæc omnia referuntur. Ex quo liquidò perspicueque cognosci potest, quòd licet non omnes fortaßis ex iis, qui per quadringentos hos annos scripserunt, aurum, argentum, lapides preciosos, verùm alij lignum D
etiam & stipulam ædificauerint, tamen fundamẽtum, super quod ædificauerunt, nemo posuerit aliud, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, Dei & hominũ mediator, qui factus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam totius mundi. Quòd si vnquàm aliàs, hoc vel maximè tempore videtur mater Ecclesia verbis illis rectè conqueri posse, quæ leguntur in Canticis. Filij matris meę pugnauerunt cõtra me. Qui sunt enim illi, qui per grauẽ calumniam ab ea, quæ Christi corpus est, quàm plurimos auellere laborant: qui ignorati Christi, neque agniti Euangelij matrem Ecclesiam arguunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriæ crimen impingere? quinam alij? quàm filij quondam eius, fratres non ita pridem nostri, rectè vt de illis dici posit: inimici hominis, domestici eius, & quod ab alio Propheta scriptum est: Homo pacis meę, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem: quodque apud eundem in alio Psal. reperitur: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, & si is qui oderat me, super me magna loquutus fuisset, absconditissem me forsitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos in domo Dei ambulauimus cum consensu. Ante triginta hos annos ambulauimus cum consensu in illa domo Dei, in qua non facit habitare Deus, nisi vnanimes. Fuit vna fides, vnum baptisma, terra fuit vnius labij, multitudinis credentium erat cor vnum & ani-

Theologiæ materia est hominis lapsi reparatio. Patres docuisse rectam fidem. Fides mediatoris. Lib. 3 sen. distinc. 25.

Nota.

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

1. Ioan. 2.

Cant. 1.

Michea. 7. Psal. 40. Psal. 54.

Schisma nouum. Psal. 67. Ephe. 4. Gene. 11.

Acto. 4. Philip. 3. 1. Cor. 1. Rom. 15. Ioan. 8.

E ma vna: Ad quod faciendum iterùm atque iterùm repetendo atque obsecrando nos Paulus admonet, idipsum dicebamus, idipsum sentiebamus, idem sapiebamus, vno ore honorificabamus omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. Sed non potuit ferre Satanas consensum hunc piorum, qui cùm sit mendax & mendacij pater, hæc tam apertè falsa de matre Ecclesia confinxit, quòd alia ratione se gregem domini dispergere posse nō videbat. Verùm quid in eo ipso loco subiungit scriptura de iis, qui consensum hunc piorū & vnanimitatem rumpunt? Veniat, inquit, mors super illos, & descendant in infernum viuentes. Legimus hoc euenisse Chore, Dathan, Abiron, qui schismatis authores facti, quoniā seorsim à Moyse sacrificare volebant, viui descenderunt in infernum, operti humo. Verùm & iis, qui nostro hoc æuo segregauerunt semetipsos, idem propemodū hoc accidere videmus. Etsi enim terra illis nō dehiscit, tamen, quod est in prouerbio, viui vidétesque pereunt. Neque enim illi non intelligunt vana esse, de quibus Ecclesiam insimulant, sed studio contentioso eò progrediuntur, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque intelligāt. Quin quod nobis impingunt, id in reprobum dati sensum, ipsi faciunt. Quæcunque enim Spiritui sancto per os Ecclesiæ suæ statuere visum est, ad illustrādam mediatoris Christi fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcanda, hæc isti prorsus euertere sunt conati. Nam obseruationē dierum, quæ non ex Iudaica superstitione inducta est, verum vt quorum mentes terrenis adhuc desyderiis implicantur, & seculi curis impediuntur, vel ex interuallo tamen ad diuinorum beneficiorum contemplationem respirent, ieiuniorúmque tempora, præcipuè sextæ feriæ, quando Christi passionis admonemur, & illi nos quasi compati velle declaramus, risu & cachinnis omnia prosequuntur. Porrò simulachra crucifixi, quæ terrori sunt dæmonibus, ne quid esset, quod eorum oculos offenderet, quibus cum nō vnum se salis modium comedisse gloriantur, non è viis & compitis modò, verùmetiam è templis ipsis eiecerunt, vt ne qua tanti beneficij memoria superesset: Benedictionum vsum, quæ per signum crucis fiunt, quò nos per crucem à maledicto liberatos palàm facimus, habent ludibrio, neque ferre possunt, vt per verbum Dei signo crucis vlla creatura sanctificetur. Pensum quoque precum, quas horas canonicas vocant sustulerunt, & quæ res in terris est vna omnium sacratissima, maximè venerandum illud sacrificium, quod Missam vocamus, vbi summa cū pietate simul omnia Christi beneficia recoluntur, & sub aspectum eorum, qui intersunt, fidelium subiiciuntur, diabolo suggerente, quod ipsi apertè profitentur, & præ se ferunt, abrogarunt, neque metuunt idololatrā pronunciare, si quis ei sacrificio, quod in ara crucis p nobis Christus obtulit, cuius in Missa memoria quædam fit & repræsentatio, remissionem peccatorum acceptam ferat, ac vt fructum illius ad se redundare faciat, Deum patrem per ipsum, qui pro nobis factus est sacrificium, filium deprecetur. Adeò quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non possunt. Neque mirum, cùm non aliud sit scutum, in quo maligni sagittas extinguere liceat, præter signum crucis: quo cum semel victi sint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viso statim in fugam conuertuntur, quorum instinctu fieri ab istis hæc omnia, vt euacuetur crux Christi, manifestius est, quàm vt dubitari queat. Hic homo Christianus expendat ipse, atque intra se tacitus conferat, quæ tot seculis ab Ecclesia facta sint, vt non scriptis & sermonibus modò, verùmetiam dierum obseruationibus, signis, imaginibus, gestu, habitu, varioque ritu & cæremoniis, Christi beneficia quamlibet etiam rudium pectoribus imprimerentur, atque ea, quæ credere necesse est ad salutem, quasi præmansus oribus infererentur: quæ contrà facta sint hoc infelici æuo nostro ad illa omnia subuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorsus euellendam, non modò falsa esse intelliget, quæ tam impudenter isti de Ecclesia commenti sunt, verum in eos ipsos multò verius tetorqueri posse cognoscet. Sed nos querimoniam hanc missam faciamus, & eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur constitutum iam sit, quod à matre nostra Ecclesia docti sumus, vnum esse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, extra cuius fidem, neque fuerit adhuc salutem quisquam cōsequutus, neque consequetur deinceps vnquàm. Nam sicut qui præcesserunt Christi passionem, nō nisi per illius futuræ, ita qui secuti sunt, nō nisi p illius præteritæ fidem salui facti sunt, & fient. Huc ptinēt omnia illa, quæ in symbolo cōtinentur, breuibus per nos, iuxta dierum anni vertentis obseruationem commemorata.

Nu. 16.

Hæreticorū malignitas. Esa. 6. Matt. 13. Hæretici ob scurant fidē & beneficia Christi.

F

Lutherus.

1. Tim. 4.

Missæ sacrificium, quæ continet.

Ephes. 6.

G

Quæ sit vis huius articuli, credo sanctam Ecclesiam Catholicam. CAP. 14.

H

Sed nunquid hęc ita credere satis est? an alia prętereà requiruntur, quæ nisi quis crediderit, saluus esse non possit? Est vnus articulus in symbolo cumprimis necessarius, quem qui credit, iam cūcta credit ad salutem necessaria. Hic ille est, quo nos credere profitemur, sanctam Ecclesiam Catholicam, quam ex nostris animabus constructam domum esse dicit Chrysostomus. Hanc qui credit, nō hoc solū credit, esse Ecclesiā, quod credunt hæretici quoque & schismatici, sed simul credit, extra illam, sicut olim extra arcam Noë, salutem non esse: credit vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus Canonicis ab illa receptis scripta continentur: credit illam Spiritu sancto congregatam per eundem conseruari, & gubernari. Quo duce cùm regatur, credit simul eam errare non posse. Quamobrem sanctissimam hanc parentem suam, ea, qua decet pietate veneratur, illi se permittit, illi credit, illam audit, illam secundum Deum ipsum veretur, quæ de diuinis rebus ipsa sentit, sentiendaa, quæ de humanis præscribit, facienda, quæ prohibet, fugienda esse sine vlla dubitatione censet. Huius articuli tāta vis est, vt si quis hebetioris ingenij cætera non possit assequi, verùm hoc tantum cum Paulo profiteatur, se scire Iesum Christum, & hunc crucifixum, deinde se credere sanctam Ecclesiam catholicam, vel hoc ad salutem illi sufficere queat. Neq; enim qui doctrina, sed qui pietate cæteris præstat, is est regno cœlorum propinquior. Ignorare pleraque melius est, sicut pręclarè scripsit Tertullianus, ne quid, quod non debeas,

Fidei Ecclesiæ catholicæ articulo omnia credenda continentur implicitè.

Ecclesia est domus ex nostris animabus constructa. Chrysost. homil. 10. in Epist. ad Ephes. Gen. 7.

Fides præfertur scientiæ. 1. Cor. 2.

Tert. lib. de praescriptionibus aduersus haereticos. Clem. lib. 3 paedagogi. cap. 11. Hilar. lib. 8. de trinitate. Irenaeus lib. 2 cap. 43.

A beas, noris, quia quod debeas, nosti. Fides tua, dicit Christus, te saluum fecit, non exercitatio scripturarum. Nihil scire, omnia scire est. Et eius aequalis Clemens presbyter Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundum mundum, sed eorum, qui secundum Deum sunt sapientes, est possessio. Illa autem etiam absque literis discitur. Eius autē scriptum, quod ad rudes ignarosque homines pertinet, & est diuinum, vocatum est charitas, quae est decretum spirituale. Et eos sequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniam, quàm praemiū ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare quae nescias. Ante quos etiam Irenaeus: Melius est, inquit, nihil omninò scientem quempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quae hominem viuificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per quaestionum subtilitates & multiloquium in impietatem cadere. Et alio loco. Qui relinquunt praeconium Ecclesiae, imperitiam sanctorum presbyterorum arguunt, non contemplantes, quanto pluris sit idiota religiosus, à blasphemo & impudente sophista. Huc etiam spectare videntur illa Philonis verba, qui fuit omnibus bis antiquior: Omnis motus absque diuino fauore damnosus est. Et praestat hic manere oberrando inter mortales, sicut magna pars humani generis, quàm ad coelum à seipsis elatos subuerti per arrogantiam, sicut plurimis sophistis contigit, ratis sapientiam inueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus certissimam. Non ergo qui quàm plurima memoriter è scripturis, plerunque etiam Psittaci more nō intellecta recitat, sed qui quae scripta sunt, opere complere studet, is est, de cuius salute sperādum est maximè, cùm pietas diuina non attendat, quanta cognitione credatur, sed magis quanta deuotione quod creditur diligatur, sicut ab Hugone scriptum legimus. Quem sequutus Ioannes Gerson: In die, inquit, examinis nouissimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad dominum Deum nostrū, hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis, & deuotus, quamq; spontaneus & fidelis in Dei seruitio. Melior est fidelis ignorantia, dicit Augustinus, quàm temeraria scientia. Sciētia enim inflat, charitas aedificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt coelum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. Quapropter ei, qui est ex minorib⁹, hoc est, cui munus alios docendi non incumbit, postea quàm ea crediderit, quę de patre, quae de filio, quae de Spiritu sancto nudis verbis in symbolo sunt expressa, satis est, si de reliquis ea se credere profiteatur, quae credit sancta Ecclesia Catholica, etiamsi nullam de illis explicatam fidem habeat. Atque hic est articulus, quo praecipuè discernuntur à Catholicis haeretici & schismatici, qui si crederent sanctam Ecclesiam Catholicam, nulla haeresis, nullum esset schisma. Crediderunt omnia Nouatiani, quae in symbolo, quaeque in scripturis Canonicis continentur: crediderunt Pelagiani: crediderunt Donatistae: crediderunt & alij multi haeretici: neque cum illis aut de symbolo, aut de scripturis vlla fuit Catholicis cōtrouersia: sed quia sanctā Ecclesiā Catholicā non crediderūt, inde tot haereses, tot

Libro. 5.

In lib. de migratione Abrahami.

B

Hugo lib. 1. part. 10. cap. 6. de Sacramētis. Gerson in libello An. Monachus pro studio possit negligere domina, Consideratione. 9. Aug. de verbis Apostoli sermo. 20. 1. Cor. 8. Idem libro. 3 confes. c. 8. Haeresum fons.

schismata, tot sectae, tā dissectae, nō prioribus modò seculis, verū & hoc nostro cōflatae sunt. Nā si crederetur sancta Ecclesia Catholica, nō ab ea discederetur, neq; sibi quisquā sumeret, vt suo pot⁹ priuato, quā illi⁹ spiritu, scripturas interpretari vellet. Hāc igitur mordicus teneamus, quodq; ab ipsis Apostolorū tēporibus vnanimiter ab omnibus obseruatū esse summo Christianorū omniū consensu constiterit, de eo dubitare nefas esse putemus. Neque nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiamsi, quemadmodum ipse per se Christo quondam, ita per sua membra Satanas millies nobis dicat: Scriptum est enim. Non illi se transfiguranti in angelum lucis, atque ouium vestimentis induto, verum Ecclesiae credamus, quae nunquàm sancti Spiritus magisterio destituitur, quem se missurū illi Christus promisit, qui suggereret illi, qui doceret illam omnem veritatem, qui cum illa maneret in aeternum. Suus quémque priuatus spiritus fallere potest, cùm scriptum sit: Vę Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident: Ecclesiae spiritus nunquam fallere potest. Illius, non itaque definitionibus pareamus: illius priuato nostro spiritu scripturas esse nobis interpretandas existimemus. De quibus nobis, qui per Dei gratiam Catholici sumus, qui cum Cypriano gloriari possumus, quòd non nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis, nulla est cum nouatoribus huius temporis cōtrouersia: De intelligentia hęresis est, non de scriptura. Sensus, vt est apud Hilarium, nō sermo fit crimen. Neque scripturae consistunt, sicut scribit Hieronymus in legēdo, sed in intelligēdo. Non in scripturarum verbis Euāgeliumest, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Quamobrem aequum non est, quod priuato suo iudicio rectum sentit aliquis, id totius vt Ecclesiae sensui & consensui anteponat, & quae sunt in oecumenicis conciliis rectè constituta, ea in dubium reuocari velit. Quin et nos mente potius esse praediti debemus, vt in iis, quę didicimus, permanendum nobis esse putemus: Didicimus enim ab ea, quae firmamentum est & columna veritatis, Ecclesia: in illius interpretatione definitioneque nos acquiescere, neque fluctuare, atque omni doctrinae vento circumferri oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus est, id sibi quisque nostrum dictum existimet, quicunque veri Dei verus cultor censeri vult, depositum vt custodiamus, ac deuitemus profanas vocum nouitates, quas vniuersitati, quas antiquitati, quas consensui sanctae Catholicae Ecclesiae contrarias esse constat: quae si reciperentur, necesse foret, vt fides beatorum patrum, aut tota, aut certè magna ex parte violaretur: vt omnes omnium aetatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitae, sacerdotes, tot confessorum millia, tantus martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulae, prouinciae, reges, gentes, regna, nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis, Christo capiti per Catholicam fidem incorporatus, tanto seculorū tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, quodq; dictu est abominabile, idola coluisse pronunciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quàm euacuare crucē Christi? q

C

Matt. 4. 2. Cor. 11. Matth. 7. Ioan. 14. Ioann. 16. Ezech. 14. Ecclesiae spiritum nequā fallere potest ideo ecclesiae definitionibus firmiter credendū est. Cypria. de simplicitate praelatorum. Haeresis de intelligētia scripturae est, & non de scriptura. Hilari. li. 2. de Trinita. Hiero. con. Luciferianos.

D

Idem lib. 1 cap. ad Galatas. 2. Tim. 3 1. Timo. 3. Nota. Ephes. 4. 1. Timo. 6.

1. Cor. 1.

E abolere, obliterare, irritum reddere beneficium illud immensum pasſionis & mortis Christi? Quid enim? an non iure merito nobis quoque dicere liceret, quod Galatis quondam dixit Paulus: ſi ſeipſum tradidit Christus pro Eccleſia, neque tamen ſanctificauit illam, neque ſanguis illius eam ab operibus mortuis: præcipuè verò ab idololatria emundauit, ergo gratis Christus eſt mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus eſt, ſi cuius cauſa tulit hæc omnia, ſponſa ipſius Eccleſia, mater omnium fidelium, in idolorum cultu perſtat nihilominus? ſi verſatur adhuc in ignorantiæ tenebris? Vbi illa Christi promiſſa? Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Rogabo patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis. Sed verum eſt quòd dicit veritas: falſum eſt, quòd mentita eſt iniquitas ſibi. Non deſtituit corpus ſuum Eccleſiam caput ipſius Christus, nec aut defuit illi, aut deeſt, aut deerit vnquàm ſanctus ſpiritus, qui viuificet, qui vegetet, qui doceat illam omnem veritatem, qui regat & gubernet, nullum vt in errorem aliquando labi potuerit, aut poſsit.

Nota.
Matt. 28.
Ioan. 14.
Pſal. 26.

Scriptura ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendũ.
CAP. 15.

SEd hic dicet aliquis, extenuari Dei verbum, eius authoritati detrahi, maieſtatemque diuinorum oraculorum obſcurari, cùm tantùm Eccleſiæ tribuitur. Vocatur in diſceptationem hoc tempore, ſcripturæ ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio F ſit credendum. Quæ planè videtur inutilis eſſe cõtentio. Nã hoc quærere, quid aliud eſt, quàm quærere, magiſne credendum ſit Spiritui ſancto loquẽti per os Eccleſiæ, an eidem Spiritui ſancto loquẽti in ſcripturis per literas amanuenſium ſuorum Prophetarum & Apoſtolorum? Omnis veritas à Spiritu ſancto eſt. Ille eſt enim, qui docet omnem veritatem, Cùm autem Eccleſia ſit columna & firmamentum veritatis, æquè à Spiritu ſancto illius atque ſcripturarum eſt veritas: cùm præſertim qui docet illam omnem veritatẽ, vel ipſa veritate atteſtante, ſit Spiritus ſanctus.

Ioan. 16.
1. Tim. 3.

Eccleſia prior quàm ſcriptura.
Matt. 18.

Quin tamen prior ſit authoritas Eccleſiæ quàm ſcripturæ, negari non poteſt. Multis ante ſeculis, quàm hæc verba ſcripta fuerunt, dic Eccleſiæ, qui non audierit Eccleſiam, ſit tibi tanquàm ethnicus & publicanus: non fuit obſcura eccleſię & natura, & authoritas, quæ cum fuerit antiquior, quàm vniuerſa non modò noui, verùm & veteris teſtamenti ſcriptura, creditum eſt illi ſine omni ſcripturarum præſidio. Apud quoſcunque fuit fides mediatoris, apud eos Eccleſiam fuiſſe, quatenus ab illa ſe non præciderunt, dubium non eſt. Conſtat autem Adam, Abel, Seth, Enoch, & cæteros deinceps Patriarchas ac Prophetas fidem habuiſſe mediatoris, quem ſignis etiam, ſacrificiis, cæremoniis adũbrabant. Ex illo itaque tempore cœpit Eccleſia, quæ nunquàm vna & eadem eſſe deſiit, iuxta ſeriem ſucceſsionis, continuata ab orbe condito vſque ad nos, vſque ad ſeculi conſummationem duratura. Scriptura verò multis fuit ſeculis poſterior, quam ante Moyſen nullam fuiſſe palàm eſt. inter quem & primum hominem creatum, annorũ duo millia trecenti ſeptuaginta tres interceſsiſſe putãtur. Nouæ quoque legis ſcripturam, ea, quæ Christum paſſum & mortuum eſt conſequuta, præceſſit Eccleſia. G Quin & inter alia viſum eſt inter legẽ veterem & Euangelicam hoc intereſſe, quòd illam in tabulis lapideis Moyſes conſignauit, hanc verò Christus in animis hominum, in viſceribus, & in cordibus eorum, ſicut ab Hieremia prædictum erat, inſcripſit. Nemini obſcurum eſt, Christum nihil ipſum ſcripſiſſe, ſed neque ſcribendum quicquam Apoſtolis præcepiſſe. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ, mandaſſe Chriſtum legimus: vt autem ſcriberent, mãdatum nullũ inuenimus. Quin etiam hæc ipſa vox Euangelium, traditionis eſt, non ſcripturæ. Quid enim aliud ſignificat Euangelium, quàm lætum & bonum, optatumque nuncium? nimirùm redemptionis noſtræ, peccatorum remiſsionis, & obtentæ ſalutis æternæ, quę paſsim annunciabatur & prædicabatur omnibus, neque tamen vlla ea de re ſcriptura extabat totis annis octo poſt Christi in cœlos aſcenſum. Qui cùm interceſsiſſent, tum primùm quæ de Christo Matthæus tradiderat, ſcripto mandaſſe legitur: Quem poſteà ſequuti ſunt Marcus, & Lucas, quorum neuter Christum vidiſſe, ſed Marcus ea, quæ de Christo Petrus viua voce prædicauerat, ſcriptis conſignaſſe, Lucas autem Euangelium ſuum ex ore Pauli ſcripſiſſe dicitur. Ioannes verò per annos ſexaginta quinque à Christo mortuo Dei verbum, ſicut Auguſtinus teſtis eſt, abſq; adminiculo ſcribẽdi vſq; ad vltima Domitiani tempora prædicauit.

Mosi ætas.

Legis veteris & nouæ diſcrimen.
Exod. 34.
2. Cor. 3.
Hier. 31.
1. Cor. 9.
Matt. 28
Marc. 16.
Chriſtus nõ præcepit apoſtolis, vt ſcriberent, ſed vt docerent & baptizarent.
Euangelium quid.
Euangelia ſcripta octauo anno poſt aſcenſionem Chriſti.

Ex quo ſatis liquet, ꝙ prior eſt Eccleſia, prior eſt illius traditio, prius eſt Euangelium, quàm ſcri- H ptura. Dixerat Christus: Amẽ dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius: A quo tempore dixerat hæc Christus, de ſcribendo Euangelio ne cogitaſſe quidem videtur Matthæus, aut quiſpiam Euangeliſtarum. Habuit nihilominus authoritatem ſuam illius temporis Eccleſia, non à ſcripto, ſed à viuo Euangelio, hoc eſt, viua voce tradito & prædicato. Sed nos tamen libenter aſſentimur, eius temporis Eccleſiam, quæ ſcripturam eſt ſequuta, ab eadem ſcriptura ſuam authoritatem habuiſſe, & habere. Illa enim nos docet, quòd inſtruatur à ſpiritu ſancto: illa nos docet, quòd ſit columna & firmamentum veritatis, & quòd etiam inferorum portæ non præualebunt aduerſus eam: Illa nos docet, quòd qui non audierit Eccleſiam, ſit habendus tanquàm ethnicus & publicanus. Sed videant interim, qui nomen Eccleſiæ ferre non poſſunt, qui tantoperè cupiunt authoritatem eius eleuatam, ne qua ratione conſtitutam volunt ſcripturarum authoritatem, ea in contrarium illis recedat, atque magis ad euertendam, quàm ad ſtabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de Eccleſię fide imminuerint, tantũ de ipſorum Euangeliorũ authoritate detractum iri dubium nõ eſt. Nã vnde illi ſcire poſſunt Euangelij ſcripturam hanc eſſe Matthæi, aut Marci, aut Lucæ, aut Ioannis? Certè non aliundè niſi ex Eccleſiæ teſtimonio: cui ſi non ſua tribuetur authoritas, nulla erit eorum, quæ ſcripta ſunt ab Euangeliſtis, authoritas. Illa enim nos docuit, vera eſſe quatuor hæc Euangelia: Nam hoc ſcriptura nulla probatur, ſed ſola Eccleſiæ traditione: cui

Auguſti. in prolo. Euangelij ſecundum Ioan.
Mat. 14.
Eccleſia & ſcripturæ authoritas dupliciter conſiderãda eſt.
Ioan. 16.
1. Tim 3.
Matt. 16.
Matt. 18.

Aug. contra epistolā fundamēti ca. 5. A

tantum tribuit Augustinus, vt non dubitanter diceret: Euangelio non crederem, nisi me commoueret authoritas Ecclesiæ. Hæc est enim, quæ nos inter scripturas iudicate, quæ canonicam à non canonica discernere docuit. Marcus Christum non vidit, vidit Nicodemus: Ecclesiæ tamen authoritate commoni, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reiicimus Euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuāda Ecclesię authoritate, quàm quòd maiestas diuinorum oraculorum obscuratur, quodq́; authoritas omnis illis detrahitur?

Gers. Par. 1 consi. 5.

Sed libet hac de re Ioannis Gersonis, viri cùm docti, tum pij sententiam adscribere. Scripsit is libellum cum primis lectu dignum, de examinatione doctrinarum: in eo tractans materiam hanc, sic loquitur: Quamuis ab initio militantis Ecclesię, quę cōponebatur ex Apostolis & immediatis successoribus, nouiter & certitudinaliter à Christo doctis, de multis, quæ non sunt scripta, plus esset credendum authoritati talis Ecclesiæ, quàm Euangelio cuicunque, priusquàm esset ab ea receptum vel authorizatum: Nihilominùs post approbationem & authorizationem quatuor Euangeliorum per dictam Ecclesiam, plus esset credendum Euangelio, quàm alteri cuicunque humanæ authoritati. Non dicitur quàm totius Ecclesiæ, quoniam illa est authoritas Dei & Euangelij, nec potest errare in fide, lege stante.

Quod Euangelio credimus non tanquàm hominis testimonio, sed tanquàm intus loquentis Dei voci.

CAP. 16.

Euangelium verbum Dei B

Sed hìc iterùm dicet aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquàm hominis testimonio, & non tanquàm intus loquentis Dei voci: vis vt accipiam Dei verbum ex humana traditione, & non ex infusa desuper fide? Atqui contrarium me docet Paulus, cùm dicit: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est.

Ephe. 2.

Sed & Christus ad Petrum: Beatus es inquit Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est.

Matt. 16.
Galat. 1.

Iterum Paulus gloriatur, quòd non ab homine acceperit Euangelium, sed ex reuelatione Iesu Christi. Nos verò libenter concedimus accipienda esse Euangelia, vt verba Dei intùs docentis & reuelantis, neque credendum illis esse, nisi propter Dei vocem intùs loquentis. Sed illud intereà scire oportet, ne quis erret, quòd Deus multifariam multisque modis loquutus est olim patribus, ac nunc etiam loquitur filiis:

Heb. 1.

Loquutus est per Prophetas, quemadmodū vnus ex illis testatur, dicens: Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis: loquutus est per angelos, sicut in Genesi, apud Zachariam, & in Euangelio videre licet:

Psalm. 44.
Gene. 18.
Zach. 1.

loquutus est per filium suum incarnatum: loquutus est per Apostolos: loquutus est & loquitur etiam nunc per Ecclesiam, cui dixit Christus: Non vos estis, qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.

Luc. 2.
Matt. 10.

Quando igitur scripturam hanc esse reuelatam à Deo, nos adductos Ecclesiæ authoritate credere profitemur, hoc affirmare videmur, quòd Spiritus sanctus, qui docet Ecclesiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod scriptum est à Matthęo, non esse vocem hominis, verùm intùs loquentis Dei: cōtra quod scriptum est à Nicodemo, non Dei, sed hominis vocem esse. C

Scriptura quomodo accipit ab Ecclesia authoritatem, & vicissim Ecclesia à Scriptura.

Atque ita omnis authoritas & scripturarum & Ecclesiæ non est aliundè, nisi à spiritu sancto, à quo etiam est veritas omnis, par vt sit authoritas vtriusquè. Scriptura sortitur authoritatem ab Ecclesia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hāc & non aliam esse scripturam canonicam. Rursus, Ecclesia accipit authoritatem à scriptura, quatenus illa testificatur, quod suggerit illi spiritus sanctus, quòd docet illam omnem veritatem, quòd nunquàm illam destituet, sed manebit cum illa in ęternum, quòd portæ inferi non præualebunt aduersus eam: Quo nomine vocat etiam eam columnam & firmamentum veritatis, & qui non audierit illam, eū haberi vult pro ethnico & publicano.

Ioan. 14.
Ioan. 16.
Matt. 16.
1. Tim. 3.
Matt. 18.

Quod scriptura nihil est certius, quódque certus ex ea sensus elici possit. CAP. 17.

Qvod verò certi aliquid è scripturis elici non posit, hoc nemo dixit vnquàm Christianus: quin illud etiam indubitatum habet Ecclesia, nihil esse scriptura certius. Est enim diuinitùs inspirata, neque voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.

2. Tim. 3.
2. Pet. 1.

Quamobrem adeò firmiter habuit persuasum semper Ecclesia, nihil scriptura neq; verius esse, neque certius, vt & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ manibus contrectantur, ea non æquè certa iudicet, atque illa, quæ in scripturis continentur. Hinc est, quòd in venerabili Eucharistiæ sacramento nō oculis fidelium quisquam, non gustui, non tactui credit, sed credit verbo Dei dicentis. D Hoc est corpus meū.

Matt. 26.

Dicat Zuinglius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus, hoc significat corpus meum, aut hæc est figura corporis mei, nō credit Ecclesia, nisi Christo in Euangelio dicenti, hoc est corpus meum. Tanta est apud illam scripturæ certitudo: Cœlum & terram transitura citiùs crediderit, quàm vt vel hæc, vel alia quæuis illius verba pessum ire queant.

Luc. 21.

Scriptura sensus ab hæreticis deprauatur.
2. Co. 10.
Luth. libr. 1 contra Zuinglium.

Sed quin è scriptura, quæ ipsa vera est & certa, falsus elici sensus queat, quis est, qui ire inficias audeat? cùm de iis ipsis tribus verbis hoc ipsum factum esse infelici hoc æuo nostro videamus. Nam cùm planam, apertam, & omnibus expositam scripturam esse velint, sicut certè in iis verbis vel ipsa luce clarior est, modò captiuet aliquis intellectum suum in obsequium Christi, tamen inter ipsos etiam Zuinglianos decem sectas de tribus his verbis natas esse, testatur nostri temporis hæreseon architectus. Non quòd certum sensum ex eis pridem Ecclesia non elicuerit, sed quòd non defuerint, quibus nō placerent nisi singulares intellectus.

Cyril. epi. 28.

Sic à Cyrillo quoque scriptum legimus, quòd omnes hęretici de scriptura diuinitùs inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea, quæ à Spiritu sancto rectè dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem haurientes. Sic ex aliis Christi verbis, Pater maior me est, certū sensum elicuit Ecclesia, q́, quatenus exinaniuit semetipsum Christus, formā serui accipiēs, in similitudinēhominū factus, & habitu inuētus vt homo, maiorē eo patrē fuisse cō

Ioan. 14.
Philip. 2.

E fitetur: quatenus autẽ in forma Dei est, Deus ipse & Dei filius, æqualem eũ esse patri asseuerat. Verùm Ario non satisfecit hic Ecclesiæ sensus, singularem suum intellectum attulit, ac per omnia patrem esse filio maiorem asseuerauit. Si quis explicare conatus esset, qua parte inferior, qua parte filius esset æqualis patri, tanquam humanas traditiones afferentem prorsus eum respuebat, neque audiendum esse putabat: non aliò semper, quàm ad scripturas prouocabat, subinde & ipse vociferans, verbum domini, verbum domini: Euangelium, Euangelium. Ostendi sibi ab Athanasio postulabat, vbi scripta vox hæc homousios in Euangelio reperiretur, quòd extra scripturas nihil esse recipiendum diceret. Sic Eutyches in Chalcedonensi concilio solas se scripturas scrutari profitebatur, tanquam firmiores patrum expositionibus: Et quærebat, In qua scriptura iacent duæ naturæ? A quo vicissim quæsitũ est, quæ scriptura diceret Homousion. Cumque ille diceret: Ego à sanctis scripturis nõ didici de duabus naturis: dixit Mamas vicissim: Neque de Homousio à sanctis scripturis edocti sumus sed à sanctis patribus, qui scripturas & piè intellexerunt, & fideliter exposuerunt. Non ergo nulla est in scripturis certitudo, sed verũ est, quod ab Hilario dictum est: Forma fidei certa est, sed quantum ad hæreticos, omnis sensus incertus est. Certus est ergo scripturarum sensus in Ecclesia, sed in priuati hominis intellectu tanto minor est certitudo, quanto suæ magis innitens prudentiæ, suum admirans ingenium, atque ideò semetipsum segregans, non Ecclesiæ sed suum spiritum sequitur, dum singularem aliquem intellectum anteà in

Athan. in disputatione cum Ario coram Probo iudice habita. Actione. 1.

Scriptura sensus in ecclesia certus, & apud hæreticos incertus est. Hilarius. Li. 2. de trini.

F Ecclesia non auditum adferre conatur: Quod faciunt homines audaces, sibi placentes, qui sectas non metuunt introducere, dum nihil eis placet quod receptum, & quod est Ecclesiæ iudicio comprobatum. Non itaque nutat verbum Dei in Ecclesia, neq; nihil è scripturis elici certi potest, sed quod de Paulinis epistolis dicit Petrus, esse in eis quædam intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suã ipsorum perditionem: hoc de cæteris quoque scripturis rectè dici posse manifestum est. Neque proptereà dubitationis & fluctuationis aculeus animis fidelium infigitur, quòd è scripturis protulit sententias Arius, quas ipse iudicauit inexpugnabiles, cùm tamen Ecclesię authoritate sint expugnatæ: sed ex eo potius discitur, in scripturis interpretandis non debere quenquam ingenio suo fidere, non debere suum priuatum & singularem, sed Ecclesiæ sensum & consensum sequi.

2. Pet. 2

2. Pet. 3. Nota bene.

Quod non liceat ad suam cuique mentem scripturam accommodare. C A P. 18.

VErum hîc iterùm quiritabuntur Martini, verbum nos ad Ecclesiam accommodare velle, cùm Ecclesiam ad verbum accommodari potiùs oporteat. Nos verò non hoc volumus: quin rem indignam esse iudicamus, ad Martinorum sensum accommodari verbum, & secundum eorum dogmata scripturas torqueri, tãtumque tribui suo iudicio velle Martinos, vt id Ecclesiæ totius iudicio anteponant. Vetus est hæc Basilij quoque querela, quòd veritatis deprauatores non suam scripturæ mentem accommodant, sed ad suam voluntatem mentem scripturarum trahunt. Hoc nos minimè ferendum existimamus, neque fas esse cuiquam putamus, secundum spiritum suum, aut secundum sensum humanum scripturas intelligere, cùm, quo spiritu factę sunt, eo legi desyderent, eo & intelligi velint. Quare cùm humanum esse constet Martinorum spiritum, fas nõ esse putamus, vt ad eorum sensum scripturæ torqueantur, verùm illum sensum retinendum esse censemus potiùs, quem tot seculis Ecclesiam tenuisse videmus. Glorientur Martini quantum volent de spiritu, quòd certò sciant se eum habere, glorientur ad eundem modum & Anabaptistæ, & Sacramentarij, & Suermeri: Quin & nobis dubium non est, quòd sicut illi, sic & Martini spiritum habent, sed eum, de quo alter eorum non obscurè fert, quòd non vnum salis modium cum illo comederit: Hunc spiritum, dolenter quidem, sed concedimus illis tamen: verùm absit, quòd secundum illum interpretari scripturas velimus. Ecclesiæ sanctum spiritũ esse promissum, & missum certò scimus, quo nunquàm destituitur, sed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cum illius mentem sequimur, non hominis, sed Dei mentem sequimur; neque iuxta hominis, sed iuxta Dei sensum, per os Ecclesiæ loquentis, Dei verbum interpretamur. Elaborãdum est omnibus, vt scripturas eodem spiritu, quo scriptæ sunt, intelligere queant: sed non ideò spretis Patrum interpretationibus, aut conciliorum definitionibus, quod ab hæreticis factitatum semper legimus, & nunc etiam fieri videmus, suæ quisque debet inniti prudentiæ: cùm scriptum sit: Ne innitaris prudentiæ tuę: ne sis sapiẽs apud temetipsum. Spiritus veritatis olim Ecclesiæ datus, manens cum eadem vsque ad consummationem seculi, cùm sit spiritus humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, non suggerit, vt reiectis Patrum interpretationibus, innitamur prudentiæ nostræ, neque vt sepositis sacris literis, solis hominum commentariis inhęreamus: sed suggerit, vt intellectum scripturarum & è scripturis apertioribus, & à sacris interpretibus, & ex antiquis Ecclesiæ traditionibus addiscere studeamus. Quare qui verum è scripturis elicere sensum conatur, ei cauendum est in primis, ne velit esse prudens apud semetipsum. Non alta sapientes, dicit Paulus, verùm humilibus consentientes. Noli altum sapere, sed time. Grauiter enim talibus per Prophetam comminatur Deus, dicens: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & corã vobismetipsis prudentes. Abhorret ab huiusmodi sanctus spiritus, qui non requiescit nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones suos. Quamobrẽ illud seruari oportet, quod beatus Clemens Petri successor admonet: vt cùm lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiã legatur seu doceatur: Sunt enim multa in scripturis diuinis, q̃ possunt ad eũ sensum trahi, quẽ vnusquisque sibi præsumit: Et ideò scripturarũ intelligẽtiã oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Hoc ipsum factum legimus à Gregorio Nazanzeno, & Basilio magno, præcipuis Græcorũ theologis, de quibus in Ecclesiastica historia scribit Ruffinus, quòd cũ omnibus Græcorum seculariũ libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent,

Basilius. In lib. Examero Omilia. 2.

G *Hæretici scripturarũ mentem ad suam voluntatẽ trahũt.*

Lutherus

Nota.

H *Prouer. 3.*

Nota. Scriptura sensus petendus est ex scriptura apertiori, ante quo traditionibus Ecclesiæ & sacris interpretibus. Rom. 12. Rom. 11. Esa. 5. Esa. 66. Clemens Primus.

Lib. 10. recognitionum, &

epist. 5. Ruffinus. Lib. 2. ecclesi. histo. cap. 9. *Patrum authoritas.*

A eorũ intelligentiam nõ ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & autoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse constabat. Hoc à reliquis quoque sanctis patribus obseruatũ fuisse videmus, quoties illis cum hæreticis congrediendũ esset: qui cùm sub vnius vmbra scripturæ versarentur, & in hac sola tanquàm in cardine quodam, omnem suæ disputationis vim constituerent, non ad confirmationem veritatis, verùm ad perfugium erroris, cui non potuit honestius magisque populare patrocinium inueniri: scripturas Patres reuerenter accipiebant, sed qui sensus ab hæreticis allatus esset, eum productis maiorum interpretationibus refellebant, simul Ecclesiasticam sæpè traditionem opponebant. Non satis esse putabant, si veræ, si salutares, si diuinæ scripturæ esse crederentur, & dicerentur, (credunt enim hoc & Iudæi, totius legis & Prophetarum scripturas esse verissimas, esse salutares, esse diuinas) sed sicut illi nos falsò, sic nos verè vicissim illos malè intelligere scripturas, & secùs interpretari arguimus. Credunt & hæretici magna ex parte, verissima & certissima esse omnia, quæ in scripturis cõtinentur, nihil nõ salutare, nihil non planè diuinum in illis haberi, qui subinde etiam contra catholicos & orthodoxos illud proferebãt: Scrutamini scripturas: Quærite, & inuenietis; queadmodum ex Tertulliani libro contra hæreticos scripto videre licet: Verùm id nunquàm sufficere visum est catholicis & orthodoxis. Illud prætereà necessarium esse iudicauerunt, vt quis in captiuitatem redigeret intelle-

Ioan. 5. Matth. 7. 2. Cor. 10.

B ctum suum in obsequium fidei, scripturasque veras esse crederet, nõ secundum suũ sensum, quem sibi præsumpsisset, multò minus autem secundum adulterinas interpretationes eorũ, qui segregauerunt semetipsos, sed secundum antiquam Ecclesię traditionem expositas, quã sancti Patres tanti fecerunt; vt non alia machina contra suorum temporum hæreticos vsi magis fuerint. Hac vsus est antiquissimus Irenæus contra Valentinum hæreticum: hac Tertullianus contra Marcionem: hac Origenes contra Celsum: hac Nicænum concilium contra Arium: hac Basilius contra Eunomium & Amphilochium: hac Hieronymus contra Vigilantium, Iouinianum & Luciferianum: hac Cyrillus Alexandrinus contra Nestorium: & ad Armenios scribens Proclus Constantinopolitanus Episcopus: hac Theodoritus in Polymorpho contra sui temporis hæreticos: hac Augustinus cõtra Donatistas & Iulianum: hac Leo, Gelasius & Ioannes Romani pontifices contra Eutychen & Nestorium: hac Fulgentius contra Arianos: hac Maxentius in libello fidei, quem sedi Apostolicæ legatis obtulit, contra diuersos hæreticos: hac sexta Synodus contra Monothelitas: hac septima contra Iconomachos: hac Beda venerabilis, vbi de diuersitate lunaris discursus agit: hac Petrus Cluniacensis contra Henricianos & Petrobrusianos, hac æqualis eius Bernardus contra Petrum Habaillardum: hac Euthymius contra variòs multorum temporum hæreticos: hac reliqui sancti Patres ad hæc vsque nostra tempora contra diuersi generis hæreticos vsi sunt.

Augustin. lib. 1. c. 2.

De natura rerum cap. 42.

C *Non propterea non esse consensum Patrum in scripturis interpretandis sequendum, quòd vnus aliquis aliquando errauerit,*

CAP. 19.

SEd hic iterũ nobis obstrepũt Martini, sanctos Patres homines fuisse, atq; ideò errare potuisse, quin & errasse nonnullos. Obiicitur sanctissimi Cypriani martyris, obiicitur Origenis, obiicitur & Tertulliani error. Atqui hoc ipsum plus facit ad corroboranda, quàm ad infirmãda ea, quæ per nos asseruntur. Qui enim factum est, vt erraret Cyprianus? Non illi tantus hic error obrepsit aliundè, quàm quòd aliter sentiebat, quàm Ecclesiæ Romanæ consuetudo tulisset, vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouandum esse, verùm id, quod fuit traditum, obseruari debere sanciuerit: quòd intelligebat vir sanctus & prudens rationem pietatis aliud nõ admittere, quàm vt omnia qua fide suscepta forent à patribus, eadem fide filiis consignarentur, nosq; religionem, non qua vellemus ducere, sed qua duceret illa, sequi oportere, idque propriũ esse Christianæ grauitatis & modestiæ, non sua tradere maioribus, verùm à maioribus accepta seruare, ac iuxta Pauli præceptum, depositum custodire, profanasque vocum nouitates deuitare. Retẽta est itaque authore Stephano antiquitas, explosa nouitas. Neque verò existimandũ est nouitiæ adinuentioni de rebaptizandis hæreticis patrocinia defuisse, imò verò tanta vis adfuit ingenij, dicit Vicentius Lirinensis, tanta fuerunt eloquentiæ flumina, D tantus assertorum numerus, tanta veri similitudo, tanta diuinæ legis oracula, sed planè nouo ac malo more intellecta, vt omnis illa conspiratio nullo modo destrui potuisse videretur, nisi sola tãti moliminis causa, ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Ex his perspicuum est, non propterea Cyprianum errauisse, quòd cùm defecerint in eo, quòd asserebat, diuinæ legis oracula, quibus abundabat, sed quòd ea suo, non Ecclesiæ sensu interpretari conabatur. Hoc est, quod dicit de eo Augustinus: Non accipimus quod de rebaptizandis hæreticis Cyprianus scripsit, quia hoc Ecclesia non accepit, pro qua Cyprianus sanguinem suum fudit. Non dixit Augustinus: Non recipimus, quia diuinæ legis oraculis non probauit, quæ diceret, (iis enim, verùm prauè intellectis, minimè destitutus fuerat Cyprianus) verùm non recipimus, inquit, quia Ecclesia non recepit. Idem de Origene, deque Tertulliano dici potest, qui cùm ingenio suo nimium indulgerent, sibique plus satis fiderent, cùm antiquam religionis Christianæ simplicitatem paruipenderent, cùm se sapere plus cæteris existimarent, cùm Ecclesiasticas traditiones veterùmq; magisteria contemnerent, scripturas nouo more quodam interpretari, in absurdas opiniones inciderunt, atq; documento nobis fuerunt, vt non credamus vni alicui, quantalibet doctrina & eloquentia polleat, quantacunque etiam sanctitate & authoritate sit præditus, cõtra cõmuné totius Ecclesiæ sensum & cõsensum aliquid adferẽti, etiãsi quãplurima diuinæ legis oracula proferat, etiãsi nihil nisi scripturas, nisi verbũ Dei, nisi Euãgeliũ crepet. Illũ verò solũ

Cyprianus cur errarit.

1. Tim. 6.

Aug. contra Cresconium lib. 2. cap. 32.

Errorum causa.

Credendum non est priuato homini quantumuis docto, bono & c. contra communem

Ecclesiæ sensum. 1 *Verè vir catholicus & Orthodoxus quis.*

E verè catholicũ &orthodoxũ existimemus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: non hominis cuiuspiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloqueotiam, non doctrinam, sed hęc omnia pro nihilo habens, in fide verò fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiam catholicam docuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumque esse firmiter deliberatũ habet. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes vel contra omnes potius, nouum & inauditum antehac adferri senserit, ooo ad religionem, sed ad sui potius tentatiooem id intelligat pertinere, sibique dictum illud existimet: Si surrexerit in medio tui propheta, & prędixerit signum atque portentum, & venerit quod loquut⁹ est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur deos alienos, hoc est, extraneas quasdam opiniones, quæ ab Ecclesię traditione sunt alienæ, quas propterea deos vocat Propheta, quòd haud aliter eas colunt & obseruant hęretici, quàm suos deos ethnici: Noo audies, inquit, verba prophetæ illius, quia tẽtat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima vestra. Quæ ergo de Cypriano, de magistro eius Tertulliano, deque Origene proferuntur, pro nobis magis, quàm contra nos faciunt: Nos enim sumus ij, qui dicimus, non esse cuipiam alicuius quamliber docti, quamlibet etiam sancti viri singularem opinionem sequendam, etiamsi scripturarum examen protulerit: atque in scripturis interpretandis oó vnius alicuius,

Deut. 13.

Dij alieni.

F verùm Ecclesiæ iudicio standum esse: Neque fuit quisquam aliquando catholicus, qui parẽ esse censeret canonicarum scripturarum, & vnius alicuius quamlibet excellentis doctoris authoritatem, sed eandẽ Ecclesiæ totius, quæ nequaquàm in vno aliquo consistit, cùm nomen Ecclesiæ, sicut etiam à Chrysostomo traditum est, nomen sit multitudinis, & iustæ iam ac absolutæ congregationis. Eandem igitur Ecclesiæ & scripturæ canonicæ veritatem esse, ab eodem authore spiritu sancto profectam, nemo catholicus dubitauit vnquàm. Libenter & nos cum Augustino solis scripturarũ libris, qui Canonici vocantur, timorem hunc honoremque deferimus, vt nullum eorũ authorem aliquid errasse scribendo firmissimè credamus: alios autem ita legimus, vt quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideò verùm putemus, quòd ipsi ita senserunt, sed quia nobis vel per illos authores caoonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Atq; ita oon solùm quæ scripturis probauerint, sed etiam quæ probabili ratiooe persuaserint, ea nobis iuxta Augustini seotentiam amplectenda putamus. Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot seculis vniuersæ Ecclesiæ probata, atque illius iudicio semper fuit recepta. Si quę verò magni alicuius doctoris sententia ab vniuersa Ecclesia reiecta est & explosa, qualis est illa Cypriani de rebaptizandis hęreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, eam nihilominus non modò non sequendam, verumetiam prorsus esse fugiendam existimamus. Qua verò de re ita ab vno aliquo scriptum est, priuata vt eius opinio esse videatur, non esse nefas arbitramur de ea

Chrysost. Homil. 1. in 1. ad Thess. Ecclesia est nomen multitudinis & iustæ congregationis. Aug. ad Hieronymũ epist. 19

Ratio probabilis.

nonnuoquam dubitare: quinetiam examinare ac G excutere diligentius, & si qua nos ratio probabilis moneat, contrarium sentire licet. Sicubi verò idem sentiunt omnes, ita vt quod scriptũ est à Tertulliano & Augustino in Africa, idem visum fuerit Hilario in Gallia, Ambrosio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chrysostomo in Thracia, Theophilacto io Mœsia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damasceno & Hieronymo in Syria: Basilio in Cappadocia: Origeni, Cyrillo & Athanasio in Ægypto, & qui ad hæc vsque nostra tempora istos sequuti suot in diuersis orbis regionibus commorati, idem & ipsi tanto locorum & seculorum interuallo disiuncti senserint, sicuti de baptismo paruulorũ: de tremẽdo mediatoris Christi sacrificio, quod offertur in altari: de veritate corporis & sanguinis eius: de sanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de statis ieiuniorum diebus: de sacerdotum cœlibatu: de votis monasticis: deque aliis multis factũ esse videmus. Vbi tantus est omnium consensus, minimè dubitare debemus, non hominum hanc, verùm Dei vocem esse, per membra sua loquentis, atque ideò qui contradicit huic Dei voci, eum iure & meritò tanquam ethnicũ habemus & publicanum. Sed hæc iã dicta sufficiant ad ostendendum parem esse scripturarum & Ecclesiæ authoritatem, quandoquidem vtriusque veritas à spiritu sancto est, quo regebantur amanuenses illius, cùm ea, quæ nobis reliquerunt scripto consignarent, quo regitur etiam nunc Ecclesia, oec ab ea quicq̃ decernitur, nisi quod visum est spiritui sancto.

Singulares sensus & opiniones.

Descriptio Ecclesiæ, quódque sibi nomen eius & authoritatem vsurpant etiam hæretici. H

CAPVT 20.

QVoniam verò fieri videm⁹, quòd sicut scripturas & earum verum intellectum sibi falsò arrogant hæretici, ita & Ecclesiæ nomen, cuius authoritate se premi vident, sibi temerè & impudenter vsurpant, ac sicut scripturarũ possessione, in qua pridem præscriptum est à catholicis, à quibus eas habere se oegare non possunt, ita piorum cœtu homines impij pios omnes, & in Christiana fide religioneque fixos & immobiles permanentes, excludunt: illud nobis docendũ restat, quibus notis Ecclesia, quæ domus est Dei viui, ab ea, quam odiuit Deus, Ecclesia malignantium discerni rectè possit. Neque verò nouũ hoc est, quòd qui hostes Ecclesiæ sunt, ipsi dici & videri volunt Ecclesia: Et Irenæi, & Tertulliani temporibus factitatum hoc legimus. Lactantius quoque scribit, quòd siguli quique cœtus hæreticorum, se potissimùm Christianos, & suam esse catholicam Ecclesiam putãt. Et ante eum Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quòd more simiarum quę cùm homines non sint, homines imitantur, cùm ipse in Ecclesia non esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Et qui sequutus vtrunque videtur Hilarius, narrat de Antichristi synagoga, quòd se Christi esse Ecclesiam mentiebatur. Idem faciebant Augustini temporibus Dooatistæ. Suo quoque seculo fuisse scribit Bernardus quosdam, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiã esse dicebant, sed con-

Psalm. 25. Tertul. lib. 5. contra Valentin. Lactan. lib. 4. cap. 30. diuinarum institutionũ. Cypr. in lib. ad Iubaianum.

Hilarius lib. ad Constantium Augus.

A tradicebant ei qui dixit: Non potest abscondi ciuitas supra montem posita: quorum temeritatem imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, siue Picardi, Vicleffistæ, & alij id genus hæretici: qui & ipsi sibi sicut sanam doctrinam ita Ecclesię authoritatem impudenter arrogant. Quamobrem vt ne quis dubitet, vbi sit vera Ecclesia, quæ sint illius notæ breuiter accipiat. Sunt qui duas tantùm esse velint Ecclesiæ notas, sanam doctrinam, & legitimum Sacramentorum vsum. Quæ, quin Ecclesiæ notæ sint, negari non potest: Certum est enim, quod verbum Dei, quòd sanus illius intellectus, quòd Sacramentorum verus vsus, nusquàm est alibi, quam in Ecclesia catholica. Sed facit hæreticorum audacia, difficulter vt his notis à quibusuis agnosci possit Ecclesia, quibus iam inde à multis seculis nulli fuerunt in eis sibi vsurpandis pertinaciores. Nã sicut nunc sunt, qui magis Euangelici dici gaudent, quàm Christiani, vel hac ratione palam facientes omnibus, quod à Christo & eius corpore, extra quod haud dubiè nullum est Euangelium, se diuulserint: propterea verò sibi nomen hoc arrogant, quòd se solos Euãgelium, vt ipsi comminiscuntur, multis iam seculis absconditum, è densissimis tenebris eruisse, ac in lucem protulisse, se solos verum illius intellectum inuenisse persuasum rudibus esse volunt. Sic & olim fuerunt, qui Gnostici, quòd se solos sapere, se solos omnia scire, & intelligere iactarent: fuerunt qui Apostolici, quòd Apostolorum & doctrinam & vitã imitari se solos gloriarentur, appellari vellent: Christianorum nomen tanquàm tritum

B & vulgare aspernantes, quòd simplicitatem quandam columbinam redoleret, atque ideò congregatione magis, quàm diuisione, aut singularitate gauderet. Iam inter istos ipsos qui se vocant Euangelicos, varias sectas reperire licet: sunt Lutherani, sunt Sacramentarij, sunt Anabaptistæ, quorum singuli ita duas has notas Ecclesię suę proprias esse contendunt, sibique, pugnantes inter se, verbi puritatem, & verum sacramentorum vsum ita arrogant, vt neutri alteris eas cõcedant. Quare quętendæ sunt præter has certiores aliæ notæ, quibus omnis de Ecclesia, penes quos ea sit, dubitatio tolli possit. Vnde autem eas petemus, nisi è symbolo? partim eo, quòd Apostoli conscripserunt, partim eo, quòd à Patribus conditum est in concilio Constantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim sancta & catholica Ecclesia: In hoc adduntur aliæ præterea duæ, quòd sit vna, & Apostolica. Hæ quatuor ita sunt Ecclesiæ propriæ notæ, vt eas vsurpare sibi nequaquam possint hæretici. Vt autem qua de re agatur intelligi posit, scire oporter, quòd sicut videmus in vno homine esse vnum animum & vnum corpus, & tamen esse diuersa membra ipsius, ita Ecclesia catholica est vnũ corpus, & habet diuersa mẽbra, sicut etiã Paulus meminit: anima autẽ, quæ corpus hoc viuificat, est spiritus sanctus, caput verò illius est Christus.

Ecclesiæ Christi nota. Bern. Ser. 66. in Cantica. Matth. 5. Rom. 12. 1. Cor. 12.

Quod quatuor sint Ecclesiæ notæ. Prima est, quòd sit sancta. CAPVT 21.

Qvatuor autẽ habet notas, quibus agnosci possit, & ab Ecclesia malignãtiũ discerni. Est enim sancta, est catholica, est vna, est Apostolica. Primò dicitur Ecclesia sancta, nõ quod in ea soli C iusti sint & sancti: Cũ enim à vocatione nomen ducat, multiq; sint vocati, pauci verò electi, certũ est plures in ea peccatores, quã iustos, plures esse malos, quàm bonos. Quamobrem designatur in scripturis nomine areæ, in qua sicut est triticum, ita sunt & paleæ: vocatur ager, in quo cum tritico crescunt & zizania: vocatur sagena, in qua cõgregantur boni pisces & mali: vocatur vinea, in qua sunt palmites proferẽtes vuas, sunt etiam qui labruscas producant, sunt qui aliquem tamen, sunt qui nullum fructũ ferunt: confertur gregi, in quo sunt & hœdi & oues, sunt & arietes & hirci, confertur domui, in qua sunt vasa aurea & argentea, sunt etiam lignea & fictilia, quędam in honorem, quædam verò in contumeliam: comparatur decem virginibus, quarum quinque sunt fatuæ, & quinque prudentes. Quamobrem permixti sunt mali bonis in hac Ecclesia, quæ militans dicitur. Nam soli sunt boni in cœlo, quæ est Ecclesia triũphantium, idem nobiscum corpus: soli mali sunt in inferno, qui ad corpus hoc nostrũ, quod idem Christi corpus est, non pertinent. Hæc autem nostra Ecclesia, quæ est super terram, in qua perpetua quædam est militia, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios etiam, vocatos quidem Dei misericordia, sed sua postea culpa reiectos, quos iure suo sibi vendicat infernus. Quarè non ideò sancta dicitur Ecclesia, quòd non sint in ea reiecti quoq; & reprobi, putrida quædam huius corporis membra: sed quòd quicunq; sancti sunt, non nisi in hac Ecclesia sancti sunt: extra quã species sanctitatis esse potest, D vera sanctitas esse non potest. A meliore itaq; sui patre sancta dicitur, sicut regnum quoque cœlorum sæpè vocatur à Christo, quòd non nisi intra ipsius septa continentur, quibus potiri datum est regno cœlorum. Dicitur etiam sancta, quasi Christi sanguine tincta: Christus enim eã lauit à peccatis suis in sanguine suo, qui sic eã dilexit, vt seipsum traderet pro illa, vt eam sanctificaret, atque ab operibus mortuis emũdaret sanguine suo. Hac ratione, sicut etiam Augustinus testis est, fideles omnes olim sancti vocabantur. Sunt & aliæ causę quamobrem sancta dicitur, sed iis pretermissis, ad eam significationem veniamus, quæ propriam & peculiarem Ecclesiæ catholicæ notã adfert. Apud eos, qui latinè scripserunt, sanctum dici legimus, quod firmum est & munitum, vt violari facilè nõ possit, neque debeat: Sic muros leges vocant sanctos, sic tribunos sanctos, sic ærarium quoq; sanctius appellarũ legimus. Hac ratione quoque vocatur Ecclesia sancta, qua nihil firmius, nihil est fortius, vel quia Christo dicata est, cui quod dedit pater, nemo potest eripere, vel quia super petram ædificata est, ita vt neque pluuiæ, neque flumina, neque vẽti irruentes eam subuertere possint, atque adeò ne portas quidem inferorum aduersus eam præualituras dixit Christus. Habet enim firmum & stabile fundamentum, de quo dicit Apostolus: Fundamentum, aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Huic fundamento cùm innitatur, nulla est, neque fuit, neque erit vis vnquam tanta, qua superari possit. Ideo Chrysostomus fortiorem eã terra, imò fortiorem esse dicit ipso cœlo, vbi radices

Mali in Ecclesia. Matt. 22. Luce 3. Ecclesia variis nominat. Matt. 13. Esa. 5. Ioann 15. Matt. 25. Ezech. 34. 2. Tim. 2. Matt. 25 Ioh. 7. Sancta Ecclesia dicitur, à parte sui meliore. Matt 13. Matt. 25 Apoc. 1. Ephes. 5. Hebr. 9 August. in Psal. 85. Sancti olim omnes fideles vocabantur. Sanctum aliquando idẽ est quod firmum, munitum, immobile. Ioan. 17. Matt. 7. Matt. 16. 1. Cor. 3. Chrys. Tomo. 5. Homil. de

expulsione sancti. Psal. 77. Psalm. 102. Esaiæ 60.

E eam fixas habere affirmat, non in terra, solem vt extingui sit facilius, quàm Ecclesiam obscurari. Hæc est illa terra, quam fundauit Deus in secula, de qua dicit idem Propheta: Fundasti eam super stabilitatem suam, nō inclinabitur in seculum seculi. Hoc est illud regnum, de quo scriptum est. Regnum ipsius omnibus dominabitur: de quo & alius Propheta dixit: Gens & regnum, quod non seruierit tibi, peribit: Quod ita factum videmus de omnibus iis gētibus, & regnis, quæ ab hac Ecclesia desciuerunt. Hæc est illa, quam sponsus in Canticis terribilem esse dicit, vt castrorum aciem ordinatam. Castra Dei sunt sancti Dei, charitate ordinati, quibus tanquàm Christi militibus & fidei propugnatoribus munitur, protegitur, & defenditur Ecclesia Dei, de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Circumdabo domum meam (Ecclesiam intellige) ex iis qui militāt mihi. Sunt autem qui militant, doctores, antistites, & principes Ecclesiæ: qualis fuit Timotheus, cui dicit Apostolus: Labora sicut bonus miles Iesu Christi: quales fuerunt innumeri martyres, qui vsque ad sanguinem, quin ad mortem vsque resistētes vitam etiam suam pro fide Christi certando profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati sunt pagani, omni suppliciorum genere de piis sumendo: conati sunt tyranni, libertatem eripiendo: conati sunt falsi fratres, charitatem exterminādo: cōnati sunt Iudæi, fidem impugnando: conati sunt schismatici, obedientiam tollendo, & eius vnitatem scindendo: conati sunt hæretici, scripturas adulterando, veritatem earum obscurādo, prauéque eas interpretando: Sed fuit hæc acies terribilis omnibus, vicit, fudit, fugauit omnes: vicit paganos, pro Christi fide vitam cū sanguine profundendo tanto animi robore, tanta constantia, tanta alacritate, vt gauderēt etiam cùm digni essent habiti, qui pro Christi nomine contumeliam aut supplicium aliquod perferrent, magisque tortores cruciādo, quàm Ecclesiæ filij cruciatus perferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in Deo spem ac fiduciam omnem collocando, ac pro se persequentibus illum deprecando: vicit falsos fratres, tolerando: vicit schismaticos, ordinem retinendo, & vnius ductum sequendo, vt de illa quoque dici rectè posset: Egressi sunt omnes filij Israel, & pariter congregati quasi vir vnus: Erat namque multitudinis credentium cor vnum, & anima vna: vicit Iudæos & hæreticos verum scripturarum sensum, ab illis non intellectum, ab iis prauè detortum aperiendo: Nā Ecclesiæ suæ dixit Christus: Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Neque dixit magis, quàm præstitit. Quoties enim Ecclesiæ fuit cum Iudæis & hæreticis de scripturis concertatio: dedit ei hoc os, dedit hanc sapientiam, cui nequaquàm resistere & contradicere potuerunt. Est ergo verè sancta, inuicta, & inexpugnabilis Ecclesia, quæ tot tantis grauissimorum hostium oppugnationibus non modò fracta non est & debilitata, verùm confirmata magis & corroborata, rectè vt verus Israël noster verba illa Prophetæ vsurpare sibi queat: Sæpe expugnauerūt me à iuuenture mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiam semper fuisse videtur, magis vt impugnationibus cresceret. Qua de re sic aliquādo scripsit Clemens presbyter Alexandrinus: G Et Græcam quidem Philosophiam si quiuis magistratus prohibuerit, ea statim perit, nostram autem doctrinam à prima vsque prædicatione prohibent simul & reges & tyranni, & singuli duces & magistratus cum vniuersis satellitibus & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, & nos pro viribus excindere conātes: illa autem magis etiam floret. Non enim emoritur, vt doctrina humana, neque flaccescit vt donum imbecillum. Nullum enim Dei donum est imbecillum, manet autē eiusmodi, vt prohiberi nequeat. Et post eum Hilarius ita de Ecclesia loquitur: Dū persequitur, floret: dum opprimitur, crescit: dum cōtemnitur, proficit: dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc stat cum superari videtur: Quem sequutus Ambrosius. Vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, vt recisa non minuitur, sed augetur: sic Ecclesia dum ligatur, exultat: dum humiliatur, attollitur: dum reciditur, coronatur. Qui videtur hæc mutuatus ex Iustino philosopho & martyre sic scribente: Quanto magis in nos sæuitur, tanto plures pietatem fidemque per nomen Iesu profitentur: haud secus quàm si quis vitem putatione prouocet ad vbertatē fructuum: Nam vitis à deo & seruatore Christo plantata est eius populus. Quanti initio oppugnarunt Ecclesiam, ait Chrysostomus, cùm fidei semina iacerentur, & arma contra eam commota sunt, sed quanto magis impugnabatur, tanto clarior reddebatur. Hæc nota ita est Ecclesiæ propria, vt eam hæretici sibi nulla ratione queant vsurpare. Stat enim fides & doctrina Ecclesiæ, ac quanto grauioribus H machinis ab hæreticis oppugnatur, sibi sanam doctrinam, sibi Ecclesiæ authoritatem falsò arrogātibus, tanto fit clarior omnibus & illustrior. Contrà verò hæreticorum dogmata diuturnitatem nō habuerunt, cùm & ea, quæ nunc è tenebris eruuntur, & sub Euāgelij specioso titulo populo vēditantur, iam inde à mille & amplius annis confutata abolita, antiquata, calcata sint: sicut paulò post clarius indicabimus. Habemus ergo iam Ecclesiæ notam vnam, quam vsurpare sibi Satanæ synagoga non potest.

Canti. 6. Castra dei sunt sancti charitate ordinati, quib⁹ ecclesia Dei defenditur. Zacha. 9. 2. Tim. 2. Ecclesiam demoliri varij conati fuerūt, Pagani. Tyranni. Falsi fratres. Iudæi. Schismatici. Hæretici.

Acto. 5. 1. Reg. 11. Actor. 4. Luc. 21. Ecclesia aduersitatibus crescit. Psalm. 128. Clemens Alexā. lib. 6. Stromatum. Doctrina humana cùm prohibentur perenut: Ecclesia verò doctrina potius crescit & florescit prohibita & impugnata. Hilar. lib. 7 de trini. Ambros. lib. 9. in

cap. 10. Luca. Iust. in colloquio cū Triphone. Chrysost. In sermo. de Pētecoste. Nota.

Secunda nota Ecclesiæ: quòd sit Catholica. CAPVT 22.

SEcunda nota est in eodem symbolo Apostolico expressa, quòd vocatur catholica: quod nomen explicans Augustinus: Catholicā, inquit, dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesiæ ideò catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque prouincias continentur: Hæc verò à solis ortu vsque ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Quam Græci vocant catholicam, eam latinè licet dicere vniuersalem: pertinet enim ad vniuersa loca, pertinet ad vniuersa tēpora, ptinet ad vniuersa hominū genera, ptinet ad nationes vniuersas. Quòd ad omnia locapertineat, docet scriptura, quę dicit: In omnē terrā exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorū. Apostoli enim in mundū vniuersum ire iussi sunt, & prædicare Euangeliū omni creaturæ: quod etiam ita fecerunt: Hinc est, quòd cōmendans Romanos Paulus, Fides, inquit, vestra

Ser. 131. & 181 de tempore. Catholica Ecclesia, quid. Psalm. 18 Mat. vlt. Rom. 1. Cap. 15. sup.

Ecclesia est ortu & statu ipsi mũdo aequalis & in perpetuũ, quia ex nostris animabus constat duratura.
Psalm. 47. Matth. 28. Luc. 21. Rom. 10. Coloss. 3. Galat. 3. Ioel. 2. Apoc. 5.

A annunciatur in vniuerso mundo. Quòd pertineat ad vniuersa tẽpora, ex iis, quæ superius dicta sunt, facilè perspici potest, cùm demonstratum est, ab Adam cœpisse Ecclesiam, atque ad nos vsque peruenisse, ita vt cùm ortu, tum diuturnitate par ipsi mundo sit & æqualis, neque vt reliqui conuentus hominum, murorum ambitu quodã circumscribatur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, sed ab ortu solis vsque ad occasum sit laudabile nomen domini. Sumpsit igitur initium simul cum orbe condito, duratura vsque ad finem orbis eiusdem. Fundauit enim eam Deus in æternum, qui dixit: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Et alio loco: Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Quòd pertineat ad omnia hominum genera, cuiuscunque status, conditionis, ætatis, sexus, gentis etiam, fuerint, testis est Paulus dicẽs: Non est in ea distinctio Iudæi, & Græci: non est in ea circumcisio & præputium: non Barbarus & Scytha: non seruus & liber: non masculus neque fœmina, sed omnia in omnibus Christus: idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen domini, saluus erit. Quòd pertineat ad vniuersas nationes, indicat ille locus ex Apocalypsi: Redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo, ac natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. Quodque dicit Petrus: In veritate cõperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet eum, & qui operatur iustitiã, acceptus est illi. Si ergo per omnia loca, per omniã tempora, per omnes hominum status, & cõditiones, per omnes gentes & nationes dispersa est & diffusa Ecclesia, vbi sunt qui triginta his annis nati, cum Donatistis de sua paucitate gloriantur? Christi regis nostri dignitati, sicut Augustinus alicubi queritur, ea re detrahentes, cũ scriptum sit: In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & semper habebit integram Christus hæreditatem suam, & possessionem suam terminos terræ. Se potiùs subtrahunt huic magnæ hæreditati, qui Christo illam conantur subtrahere. Non relinquet Dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris, nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planè copiosa apud eum redemptio. Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem precij? Etiam Eunomium hoc aliquando postulasse legimus, vt ne maiori parti, neue antiquioribus plus tribuerent: Sed eum Basilius audiendum non esse putauit: Cui visum est indignum non plus aliquid antiquitati dare, non revereri multitudinem Christianorum, tam eorum qui sunt, quàm eorum qui fuerũt ex eo tempore, quo prædicari cœptum est Euangelium. Vbi sunt qui tenebras imperitis offundere conantur? dum talem ecclesiam depingunt, quæ ignoretur atque aspectum ac sensum omnem effugiat. Cum tamẽ Ecclesiam audiri, atque ad illã fratris delinquẽtis nomẽ deferri Christus iusserit, cum ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, ecclesiæ Thessalonicensium scribat Paulus, quas vtique sub aspectum hominum cadere oportuit, si denũciari frater, si reddi literæ debuerũt. Christus verò tabernaculum suum, hoc est Ecclesiam

Act. 10.
Hæretici paucitate gloriantur.
Psalm. 85. Prou. 14. Psalm. 2.
Psalm. 129.
Basil. lib. 1 contra Eunomium.
Matt. 18.
Psalm. 18.

suam, in sole posuisse legitur, vt eam claram, manifestam, & illustrem omnibus faceret. Qua etiã de causa vocat eam ciuitatem in monte positam, quæ non potest abscondi. Posita est autem supra eum montem, de quo & Esaias & Michæas prædixerunt. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, & super colles eleuabitur, & fluent ad eum omnes gẽtes, & ibunt populi multi. Hic est ille mons, quem vidit rex Nabuchodonosor ex lapide sine manibus exciso creuisse in montem magnum, & orbẽ vniuersum impleuisse: in quo comminutis regnis aliis vniuersis, iuxta Danielis interpretationem, Deus cœli suscitauit regnum, quod in æternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens Bernardus contra sui temporis hæreticos: Itáne, inquit, lapidem de monte abscissum sine manibus montem factũ & implentem mundum, vestris creditis intrusum antris? De hoc mõte nemo se Christianus deturbari patiatur. Quod si quis dixerit homini Christiano, sicut Satanas olim dixit Christo, Si filius Dei es, mitte te deorsum, quamlibet multa diuinę legis oracula produxerit, non committat vnquã, vt ei parere animam inducat. Si quis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic: monet nos ipse Christus, nolite credere. Si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere: Non est caput nisi in corpore suo: non est Christus, nisi in sua sancta catholica Ecclesia. Ecclesia porrò catholica ibi est, vbi est fides catholica. Fides autem catholica ea est, quæ per orbem vniuersum iuxta Christi præceptum eadem semper annunciatur, nec vel tempore, vel locis vnquàm variatur: à qua si quis dissentiat, is catholicus non est, quòd singularem quandam opinionem, nõ vnam communem omnium fidem complecti videtur.

Matt. 5. Esaia. 2. Michæa. 4. Dan. 2. Bern. ser. 66. in Cant. Matt. 4. Matt. 24.

Quomodo dignosci possit homo catholicus, exemplis illustratur.

CAPVT 23.

QVoniam verò sicut Ecclesia, sic fides etiam catholica dicitur, & homo catholicus, quo magis dignoscere catholicum à singulari siue schismatico aut hæretico liceat, exẽplis id planum facere conabimur. Dicit aliquis, absoluta necessitate euenire omnia: non esse liberum, sed seruum hominis arbitrium: non est catholicus. Quid ita? quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Cuius primus author cùm fuisse videatur Simon Magus, à Petro Apostolo legitur esse confutatus, sicut à successore ipsius Clemente memoriæ proditum est. Simonem posteà sequuti fuerunt in hac hæresi pertinaciter tuenda Marcion & Manichæus, à Tertulliano & Augustino: Petrus Habaillardus ab Anselmo, Bernardo, & Thoma confutati, Ioannes Vicleff in Constãtiẽsi primum, deinde & in Basiliensi cõcilio condemnatus. Ab iis maioribus prodierũt, qui nostro hoc æuo Euangelici, quam Christiani dici malunt. Ac rectè quidem: Hoc enim Euangelium, si modò tam impiam, tamque absurdam doctrinam, tam preclaro nomine dici fas est, è densissimis, vt glorientur, tenebris erutũ, atque in lucem prolatum,

Hæreticorũ sententia nota damnata ponuntur cap. 23. Seruum arbitrium qui recipit, non est Catholic. Clem. lib. 3. recog. Epist. 190.

Omnes esse sacerdotes, qui asserit non est Catholicus. Haer. 49. Haer. 27.

E non à Christo, non à quoquam Apostolorum, sed à Simone Mago sibi per manus traditum acceperunt: Dicit aliquis: Christianos omnes esse sacerdotes: æquè mulierem, aut puerum, vt Papam absoluere: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinā hanc non recipit Ecclesia catholica. Vetus est hæresis hæc Quintilianorum apud quos episcoporū & sacerdotum officio fœminę fungebantur, sicut authores sunt Epiphanius & Augustinus. Quem errorem sequuti sunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdenses vocantur: centum verò & octoginta pòst annis Ioannes Vicleff hanc hæresim sopitam resuscitauit. Atque ij sunt Apostoli, à quibus hoc Euangelium ad nostri temporis pseudoeuangelicos manauit. Hæresim hanc suo quoque tempore fuisse Tertullianus indicat in libro de præscriptionibus contra hęreticos.

Fidem solam sine operibus sufficere ad salutem & opera nihil prodesse, qui asserit, nō est catholicus. 2. Pet. vlt. August. de haeresibus, haeresi. 54.

Dicit aliquis: Fidem solam ad salutem sufficere, neque prodesse quicquam opera: nō est catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit Ecclesia catholica. Sumpsit error hic originem ex Pauli scriptis malè intellectis, ipso adhuc Paulo superstite, sicut indicare nonnihil videtur Petrus. Quæ res, vt Augustinus testatur, adegisse videtur Iacobum ad epistolam suam scribendam. Posteà, sicut idem tradidit, per Eunomium quendam error hic fuit renouatus: quem ipse refellit in libro, quem inscripsit de fide & operibus.

Virginitatis meritum. Aug. lib. 3 de peccatorū meritis & remissione cap. 7. 2. Pet. 2. 1. Tim. 5.

Dicit aliquis: omnia opera esse æqualia, neque ieiunium vllius, neque virginitatem esse meriti maioris, quàm coniugium: esse virginitati pares nuptias: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica: quæ profecta est ab authore Iouiniano, qui cùm esset monachus, sicut apud Augustinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitum est reuersus, cuius errore seductæ sanctæ virgines, irritam facientes primam fidem, nupserunt: Quem duobus libris iugulauit Hieronymus.

Sanctorum inuocatio & reliquiae. Missa sacrificium. Delectus ciborum ac dierum. Pro mortuis orandum.

F Dicit aliquis: Non esse sanctos inuocandos, nec haberi reliquiis eorum honorem oportere: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica: cuius primus author fuisse videtur Eustathius, in concilio Gangrensi damnatus: quem sequutus est posteà Vigilantius, per Hieronymum erroris conuictus. Dicit aliquis: Missam non esse sacrificium: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Fuit error hic impius Petrobrusianorum, quos ante quadringentos annos confutauit vir doctus & pius, Petrus venerabilis Abbas Cluniacēsis. Dicit aliquis: In ieiunando neque ciborum delectum, neque dierum discrimen vllum habendum esse: quouis tēpore cibos quoslibet, etiam si secus Ecclesiæ constitutionibus cautum sit, rectè sumi: non esse pro mortuis Deum orandum, aut mediatoris sacrificium offerendum: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hāc non recipit Ecclesia catholica, quę videtur authores habuisse Iouinianum & Aërium, sicut Philastet, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus testantur, ante mille ducentos propè annos hæreseos damnatos.

Epiph. haere. 75. Lib. de haeresibus. Haere. 53 Imagines sanctorum

Dicit aliquis: Christi & sanctorum eius imaginibus non modò nullum habendum honorem, verumetiam è templis eas eiiciendas esse: nō est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hāc non recipit Ecclesia catholica. Huius hæreseos author fuisse dicitur Felix, à quo etiam hæresis hæc vocata est Feliciana: cuius causa Francfordiæ ad Mœnū ante annos septingentos quinquaginta sex Concilium fuit congregatum. Cæterum in septima synodo Oecumenica, quæ Nicææ fuit iterùm habita centum annis antè, dixit Tharasius: Inuenimus & Manichæos respuisse imagines, sed & præter hos Marcionistas, & illos, qui cōfundunt naturas Christi, quorum princeps Petrus Fullo, pręterea Xeneum Hieropolitanum, sed & Seuerum, aliosque hęreticos. Interiectum autem fuit inter hæc duo tertium, per Gregorium tertium Romæ congregatum: ad quod cum propè mille Episcopi conuenissent, veneratione imaginum confirmata, cum perstaret in sua pertinacia Leo tertius imperator, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & communione fidelium fuit priuatus. Quamuis extat ad Serenum epistola Gregorij primi, qui fuisse videtur in ea hæresi, vt imagines confringendas censeret ante annos propè mille. G *Nicaena synod. 7. Actione. 1.*

Dicit aliquis: vxores ducendas esse sacerdotibus: non est catholicus: Quid ita? Quia doctrinam hāc non recipit Ecclesia catholica, quæ cum Paulo dicit: Si quis contentiosus esse velit, nos consuetudinem hanc non habemus. Hæc hæresis ad authorem Iouinianum referri potest. Nunquàm in Ecclesia catholica fuit sacerdotibus licitum vxores ducere, quamuis fas aliquando fuerit, quas duxissent ante sacerdotium, deinceps retinere. Sed alio loco fortassis ea de re fusiùs dicetur. *Greg. lib. 7. Epist. 109. & lib. 9. epist. 9. Sacerdotum coniugia. 1. Cor. 11.*

Verùm quid est necesse singulos hæreticorū errores, quos pridem sopitos videmus, hoc tempore resuscitatos, enumerando recensere? Vno verbo rem omnem complecti licet. Quisquis Oecumenico concilio legitimè congregato non credit, neque decretis eius paret, sed suum iudicium totius orbis iudicio præfert, non catholicus, verùm singularis est, hoc est, schismaticus & hæreticus. H *Singularitas haereticorū.*

Rectè enim à diuo Bernardo dictum est, quòd omnibus vna intentio semper fuit hæreticis, captare gloriam de singularitate sciētiæ. Quod ante Bernardum quoque seculis aliquot his verbis à Gregorio scriptum legimus. Communem scientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimentur: occulta & noua semper exquirunt, quæ dum alij nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientiæ singularitate gloriantur. *Bernard. in cant. Serm. 65. Greg. lib. 4. mora. cap. 18*

Atque ideò nisi quod ipsi sentiunt, rectum putant nihil. Catholicus, sicut antè dictum est, idē est, quod vniuersalis. Nam quod vniuersis probatur, in eo facilè acquiescit: Qui verò de singularitate scientiæ captat gloriam, existimans se esse aliquid, cùm nihil sit, atque inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei: non quod vniuersis, verùm quod sibi soli placet, id solum recipit: omnes desipere, se solum sapere persuasum habet: atque ita quoniam segregat semetipsum ab vniuersitate, neque rectum esse quicquam putat, nisi quod ipse intelligit, singularis est: hæreticus est: schismaticus est: non est catholicus, neque pertinet ad Ecclesiam catholicam, verùm ad Satanæ synagogam. *Galat. 6. Galat. 2.*

Nihil autem pòst hac singularitate Ecclesię Dei esse perniciosius: quod etiam Propheta indicat, cùm de vinea Domini loquitur, quòd singularis ferus depastus est eam, quem locū enarrās *August. in Psalm. 79.*

A August. singularis, ait, quia superbus, hoc enim dicit omnis superbus: Ego sum, ego sum, & nemo.

Quod Concilium Oecumenicum Ecclesiam catholicam repræsentat.

CAPVT 24.

Aug. libr. 1 cap. 18. de bapt. par. contra Donatist. In epist. de synodo Arimini & Seleuciæ congregatis. Actio. 5.

NEque verò dubitare debet quisquam Christianus, quin concilium Oecumenicum legitimè congregatum Ecclesiam catholicam repræsentet. Quamobrem quod ab illo statuitur, ab Ecclesia sancta catholica statuitur. Quod etiã Augustinus indicat, cùm plenarij concilij sententiam totius Ecclesiæ consentionem vocat. Et ante eum Athanasius: Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in concilium coiret. Vniuersum orbem vocat trecentos decem & octo patres in concilio Nicæno congregatos. Et in octaua synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, Bahanis Photium sic alloquutus legitur, Loquere domine Photi, totus mundus hic est. Totum mundum vocauit synodum Oecumenicam. Quoniam igitur Ecclesia spiritu sancto regitur, in his, quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest. Qui itaque non credit Oecumenico concilio, qui non acquiescit in eo, quod ab illo definitũ est, sed in dubiũ reuocare conatur, denuoq; disceptari vult de his, quæ semel illius iudicio terminata, rectèque constituta sunt, nõ credit sanctam Ecclesiã catholicã: spiritui sancto p os illius loquenti repugnat: atq; ideò catholicus aut Christianus dici nõ meretur: sed habẽdus est, iuxta Christi pręceptũ, tanquàm ethnicus & publicanus.

Conciliorum authoritas.

Mat. 18.

Leo epist. 78 B

Præclarè Leo pontifex: Quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, & quæ sunt definita conuellere, quid aliud est, quàm de adeptis gratiam non referre? & ad interdictę arboris cibũ improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non sunt audiendi, qui denuò de his referri volunt, de quibus decreta conciliorum intercesserũt. Quid enim? Superiorum conciliorum actis rescissis, an non ingens disciplinæ, religionis, & institutorum perturbatio, neque mediocris rerum diuinarum & humanarum omnium esset confusio sequutura? quid fide nostra incertius, quid institutis mutabilius, quid Ecclesiæ statu futurum esset perturbatiùs? quis tandem quęrendi? quis disputandi finis esset expectandus? Exortatur concilium ab omnibus. Quis autem erit eius vsus? si posteaquam decretum in eo quicquam fuerit, post aliquod temporis interuallum de eo, quod semel est decretũ, disputare, atque illud rescindere, vel saltem in dubium reuocare licebit? quid aliud hoc fuerit: quàm efficere, vt semper fluctuent hominum cõscientiæ, si nihil pro certo & indubitatum habuerint? vt possit Paulinum illud dici: Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. Postulabatur hoc priscis etiam temporibus ab Arianis, vt quibus de rebus Nicænæ synodi decretum intercesserat, de his denuò disceptare liceret: verũ decretũ est à piis, sufficere debere Nicænæ synodi decreta: nec in illis quicquam deinceps curiosè diuexandum esse. Cumque nouam quandam scripturam de fide (quam nunc vocant confessionem) Valens & Vrsatius produxissent, iussit synodus & aliarũ hæresum & Nicæni quoque concilij expositionem legi, vt aliis hæresibus C damnatis, Nicænis decretis cõsentirent, & in posterum nemo de istis cõquereretur, aut synodum efflagitaret, sed pręteritis contentus esset. Absurdum enim esset quasi iam primum credere incipientes talia conscribere, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua vsi tam ipsi, quàm maiores, Ecclesiis præfuissent. In Chalcedonensi verò concilio non permissum est itidem in decreta Nicænæ synodi inquiri, quin clamauit sancta synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista inquirit, anathema sit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidem cùm esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quęsitũ est, quàm illud: Nũ expositionibus trecentorũ octodecim sanctorũ patrũ & centũ quinquaginta apud Cõstantinopolim, & in Ephesino cõcilio à sanctissimo Episcopo Cyrillo expositę fidei cõ cordaret? cùmq; omnes episcopi concordare dixissent, ita statim recepta est, vt qui cõtrà sentirent, pro hæreticis haberentur. Hoc est, quod ab Athanasio quoq; scriptũ legim⁹: Quæ nunc à tot ac talibus Episcopis probata sunt ac decreta clareque demonstrata, superuacaneum esse denuò reuocare in iudicium, nemo non confitebitur, ne si nunc quoque examinentur, & denuò iudicentur, ac rursus examinentur atque iterum, in infinitum exeat ista curiositas.

A concilio definita, non esse reuocanda in dubiũ.

Nota.

2. Tim. 3.

Socr. lib. 2. cap. 10. eccle. hist.

Zozom. lib. 4. cap. 17

Athanas. Apolog. 2

Leo quoque pontifex: Quotiescũque diuina gratia administrante, illos qui foris sunt, fonte doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas Spiritus sancti diuinitas in Chalcedonensi concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrum- D que hostem nouellæ perfidiæ sermonem nostrũ cùm omni cautela, libremus, non iam, quod absit, tanquàm de dubiis disserẽtes, sed authoritate sua, quæ benè definita sunt, adstruentes. Et iterùm: Prænoscat, inquit, pietas vestra venerabilis Imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confligendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra illos, à sede apostolica profecturos, quia de rebus & apud Nicæam & apud Chalcedonam sicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquàm dubia & infirma sint, quæ tãta per Spiritum sanctum fixit authoritas. Extat Valentiniani Imperatoris, simul & ipsius collegæ Martiani edictum, in quo decreta synodi Chalcedonensis rata ab omnibus haberi volunt: vbi his verbis vtuntur. Cesset igitur iam prophana contentio. Nam verè impius atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippè dementię est, in medio & perspicuo die commentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid vlteriùs discutit, mendacium quęrit. Nemo itaque vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis de fide christiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidię occasionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimę synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere, & publicè disputare contendit, cùm ex, quæ nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones, & statuta sanctorum patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta,

Leo epist. 6.

Idē epi. 78.

Chalc. syno. Actione. 3.

E definita esse noscuntur. Nam in contemptores huius legis pœna non deerit, quia nõ solùm contra fidem bene compositam veniunt, sed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine propbanant veneranda mysteria. Quibus verbis etiam ad Palladium scribens Martianus vsus fuisse videtur, sicut in codicem Iustiniani relatum esse legimus. Est & aliud edictum Martiani ad Cõstãtinopolitanos, vbi dicit: admonuimus vniuersos, vt de religione disputare desinerent, quoniá vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maximè cùm summo labore & amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes, nisi Deo, vt credendum est, authore, ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Et Leonem sequutus Gelasius: Patres, inquit, nostri catholici, docti põtifices in vnaquaque hæresi, quolibet tempore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro cõmunione catholica atque apostolica secundum scripturarum tramitem, prædicationemque maiorum, facta semel congregatione sanxerunt, inconuulsum voluerunt deinceps firmumque constare, nec in eadem hac causa denuò, quæ prefixa fuerant, retractari qualibet recentiori præsumptione permiserunt, sapientissimè prouidentes: quoniam si decreta salubriter, cuiquam liceret iterare, nullum prorsus contra singulos errores stabile persisteret ecclesiæ constitutũ, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neque dissimilia legũtur apud Symmachum ad clerum Dardaniæ, & apud successorem eius Hormisdam, ad Epiphanium scribentem.

Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ.

F Quos sequutus Gregorius, quatuor concilia, quæ suam ætatem præcesserant, sicut sancti Euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, eũ anathemate ferit. Cunctas, inquit, personas, quas illa respuunt, respuo: quas venerantur, amplector. Quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere, quos ligant, aut ligare quos soluunt. In quá sententiam ab Agathone quoque nonnulla scripta sunt ad Constantinum Imperatorem, sicut in actione quarta sextæ synodi Constantinopolitanæ legitur. Sed isti putant, quod de Dialecticis suis & Rhetoricis, quodque de locis communibus faciunt, vt quotannis propè scripta sua mutent, idem in tam serio fidei catholicæ negocio facere licere. Sed alia est catholicæ, alia singularis & priuatæ fidei ratio. In illa est constans & perpetua voluntas: in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modò non in dies singulos, sicut scriptum est, Stultus vt luna mutatur. De regis hominis decreto, posteaquá semel pronunciatum est, disputare fas non est, sed ei parere necesse est: & fas erit de spiritus sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare, atque illud in dubium reuocare? Absit à piorú cordibus hæc tam impia cogitatio. Libet autem etiá eius ea de re sententiam adscribere, qui fuit nostri temporis hæreseon architectus. Is psalmum lxxxij. enarrans, Legimus, inquit, quid sancti patres in concilio Nicæno fecerint, simul vt Arianorum doctrinam legi audierunt, exibilarunt eá vnanimiter, neque dignari sunt eam audire, nec passi sunt vt eam defenderent, sed condemnarũt eos euestigiò absque vlla disputatione, tanquàm G manifestos blasphematores. Moses etiam in sua lege præcepit, vt tales falsi doctores lapidentur, & rex Babylonis in igni frixit eos, qui locuti sunt verbum in nomine meo, prophetant médaciter, quod non mandaui eis. Ad eundem modum & hic non est multum disputandum, sed inauditi atque inaudita causa condemnandi sunt tales manifesti blasphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad Titum. Debere hæreticũ vitari post vnam atque alteram admonitionem: Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quę nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales cõmunes articuli totius Christianitatis, sunt iam satis auditi, declarati & conclusi, scripto & confessione totius cõmunis Christianitatis: sunt multis miraculis confirmati: sunt multo sanguine sanctorum martyrum consignati: sunt omnium doctorum libris defensi: neque deinceps vllius indigẽt magisterio aut artificio. Deindè vero angularium prædicatorum nequitia est cohibenda, qui non vocati neque missi, repunt in domos & venenum suum effundunt, priusquàm parochi aut magistratus rescíscere possint. Hi sunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioannem Christus, qui in alienas Ecclesias irruũt, & alienũ officium sibi vsurpant, quòd eis non commissum, sed prohibitum est. Sed scriptum est, aiunt, ab Augustino, etiam ipsa plenaria Concilia, sæpè priora posterioribus emendari. Scriptum est, sed non eo sensu, quasi quod semel in causa fidei statutum est in vno aliquo plenario concilio, id in altero retractari posteà liceat. Vel vnum Conciliũ aliquod H plenarium legitimè congregatum proferatur, in quo prioribus plenariis conciliis itidem legitimè congregatis contrarium sit aliquid cõstitutum in his, quę ad fidem pertinent: proferri proculdubiò nullum poterit. Nam si quis vel Ariminense, vel Syrmiense, vel Antiochenum, vel Ephesinum secundum, aut si quæ fuerunt alia eiusdem generis concilia congregata protulerit, quandoquidẽ authoritate Romani pontificis vel congregata, vel comprobata iuxta canones Nicæni concilij non sunt, legitimè congregata concilia nequaquàm dici possunt, sed conuenticula potiùs & conciliabula: Est quidem ita, quòd in hisquę facti sunt, fieri potest, vt fallatur aliquando plenarium concilium, non autem in his quæ fidei: Quo respexisse Augustinum, cùm diceret, plenaria concilia priora, posterioribus emendari, vel ea, quæ statim sequuntur verba, planum faciunt. Subiungit enim euestigio: Cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. Quamobrem in his, quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad ecclesiasticam pertinẽt disciplinam, quoniam pro personarum, locorum, & temporum circunstantia, mutationem aliquádo requirunt, fit nonnunquá, vt priora concilia posterioribus emédẽtur, quòd quædam superioribus seculis quadrare poterant, quæ posterioribus minimè conuenire, vel ipsa magistra rerum experientia compertum est. Itaque cùm longè sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam tamen in eorum plerisque nimio plus inerat seueritatis, quàm posteriora secula ferre non posse videbantur,

Gregor. in registro lib. 1 cap. 24. & lib. 2. cap. 49. & lib. 3. cap. 33.

Fidei conditio duplex.

Lutherus.

Blasphemi & falsi doctores lapidandi. Leuit. 24. Hiere. 29.

Titum 3. 2. Tim. 2.

Aug. lib. 2. contra Donat. cap. 3.

Quæ decreta conciliorum mutari possint.

Cõcilia priora per posteriora emendandi ratio.

Canõ. Apostolorum. v.

...nus emendatur. Can. 75. Dist. 82. ca. presbyter. Cap. 6. Cap. 5. Dist. 29. cap. 3.

A tur, factum est, vt posterioribus conciliis emendarentur mitigarenturq́;. Est canon Apostolicus: deponi debere presbyterum fornicantem: quem in concilio Gangrensi, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamq́ue mitigatam: Sic in concilio Nicæno constitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano pōtifice locum teneret, cui non ita multo pòst in Constantinopolitana synodo prælatus est constantinopolitanus: Adeò verū est, quod Isidori, Gregorij, Hieronymiq́ue productis sententiis ostendit Gratianus, in plerisque decernendis, causam, locum, tempus, personas consyderari oportere: quę quoniam perpetua nō sunt, fit vt in eiusmodi, etiam plenariorum conciliorum decreta nonnunquàm priora posterioribus emendentur, quæ tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia esse oportet, ac sempiterno tempore duratura. Neque verò propterea concilium Oecumenicum nō repræsentat Ecclesiam catholicam, quòd nō omnes è vulgo ad illud conuocantur, eique intersunt: Nam nec fieri id vlla ratione potest: etsi maximè fieri posset, quid tamen aliud turba, quàm turbationem esset allatura? Præclarè dictum est à Ioanne Chrysostomo quòd multitudo est mater seditionis & contumaciæ, paucitas verò magistra disciplinæ. Neque sine causa multitudo belua multorum capitum à quodam poëta vocatur. Patres liberorum suorum saluti & tranquillitati prospicere tenentur: patrum autem locum in ecclesia tenent Episcopi. Satis itaque semper fuit existimatum, si quos oportet de salute liberorum esse sollicitos, ad quos ea cura propriè pertinet, hi ex vniuerso orbe Christiano ad concilium essent conuocati. Cùm de seculi rebus agitur, cumq́ue de

Concilia repræsentant vniuersam Ecclesiam.

Chrys. homil. 1. in Matt. operis imperfecti.

B bis, quæ ad secularem rempublicam pertinent, habetur consultatio: fieri videmus, vt non omnes accersantur vndique, quòd ea res magis ad excitandum tumultum, quàm ad aliquid ex vsu reipublicæ statuendum pertineret: Sed conueniunt senatores, optimates, ac primarij terræ cuiusque viri, qui posteaquàm venerunt, regnum vniuersum aut respublica conuenisse dicitur, & quæ fiunt in eiusmodi conuentu constitutiones, regni cōstitutiones vocantur. Sic Leo magnus, canonum Nicęę habitorum decreta, quò trecenti tantùm decem & octo conuenerant Episcopi, à totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Quò magis autem intelligi queat, ita se rē habere, manifestum id è scripturis faciemus. Post descriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem, dicit scriptura: Tum congregati sunt omnes maiores natu Israël ad regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pòst: Conuertitq́ue rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesię. Omnis enim Ecclesia Israël stabat. Omni Ecclesiæ benedictum: omnem Ecclesiam Israël stetisse dicit, cùm anteà maiores natu tantùm principes tribuū, & duces familiarum commemorasset. Quid aliud his verbis indicans, quàm quòd illi repræsentabāt omnem Ecclesiam? Nā reliquus ferè cœtus omnis, à primariis pendere consueuit, Apostolorum temporibus concilium Hierosolymis legimus esse celebratum, quod Lucas describens, Conuenerunt, inquit, Apostoli & seniores, qui Græcè presbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Mox inducit Petrum loquētem, quem rectè scribit Hieronymus, principem in eo concilio lati decreti fuisse. Post cuius orationem, tacuit, inquit, omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quāta deus fecit signa & prodigia in gentibus per eos. Et postquàm tacuerunt, respondit Iacobus, &c. Hi sunt omnes, quos dixisse sentētiam scribit Lucas: Petrus primo loco, tū Barnabas, Paulus, Iacobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod verò subiungitur: Tum placuit Apostolis & senioribus cum omni Ecclesia: nequaquàm ex eo colligi rectè potest, præter Apostolos quenquam alium dixisse sententiam, cum disertè scripserit Lucas, multitudinem omnem tacuisse. Quoniam verò Apostolorum decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo dissentire sibi quisquam fas esse putauit, quod fuit ab Apostolis decretū, omnibus placuisse, omnes in eo scribitur acquieuisse, & omnium nomine epistola mittitur. Neque verò necesse est hac de re multa verba facere. Quotquot habita sunt deinceps concilia, nō ab aliis quam Episcopis habita esse, qui libros cōciliorum legerit, cognoscet. Itaque & Augustinus vocat non semel concilia Episcoporum: ante quē Papa Marcellus, synodum vniuersalem, synodum Episcoporum nominauit. Leo quoque Papa frequenter in epistolis suis vocat episcopale cōciliū. Itidem & Flauianus in epistola ad Theodosium, quæ est inter epistolas Leonis nona. Extat epistola Pulcheriæ Augustæ inter præambulares epistolas in synodum Chalcedonensem, qua monet Bythiniæ Strategum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omninò de ciuitate, deque locis ipsis vbi concilium habetetur expelleret. Si quis autem propterea edictum hoc putat authoritatem nō habere, quòd à fœmina profectum est, is, si fortè ignorat, discat, hanc Deo dicatam virginem, cùm ad fratrē eius Theodosium recens ablactatū orbis terrarum imperiū esset deuolutū, & fratris, & imperij procuratricē à Deo fuisse cōstitutā, cūq; de ipsius sentētia Martianus fuisset, mortuo fratre, imperator designatus, imperij nihilominus cōsortē fuisse, ac vna cū illo Chalcedonensi cōcilio interfuisse. De qua scribit Sozomenus quòd nōdum quintumdecimū ætatis annum egressa, supra ætatem sapiētissimum ac diuinū spiritū accepit: eiusq; studio & sapientia perfectum esse narrat, vt suis temporibus hæreses nō obtinerēt. Quā & Leo pōtifex ille, quē ter sanctū & Oecumenicū Patriarchā, sancta synodus Chalcedonensis appellauit, scriptis ad eam epistolis aliquot, magnis effert laudibus. Quin & in octaua synodo cum pro more laudare vellent Eudoxiā Augustam, vocauerunt eam nouā Iudith, nouam Helenam, nouā Pulcheriam. Adeò celebrè fuit Pulcheriæ nomen, etiam sexcentis post annis, quàm fuisset mortua. Sed & in actis concilij Chalcedonensis semel & iterum has voces emissas legimus: Synodus Episcoporum est, non clericorum, superfluos foras mitte, vt quod à Pulcheria præceptum, id authoritate synodi confirmatum esse videamus. Ibidem etiam scriptum reperimus, quòd cùm ad Martinum Archimandritam directa fuisset chartula, vt subscriberet, non acquieuerit, dicens: Non est meū subscribere. Episcoporū tantùm est,

Leo epist. 24. & 26.

3. Reg. 8.

Act. 15.

C *Hieron. in epist. ad August.*

Concilia Episcoporum sunt. Aug. epi. 119. cap. 19. & 152. Contr. Donat. post collationem cap. 15. Et de bap. cont. Don. li. 6. cap. 35. Et in breuiculo collationum dies tertia Marcel. epist. 2. Leo epist. 28 13. 16 17. 88. 23. 53. 82. 91. Sozom. lib. 9. cap. 1. eccle. hist. D

Actio. 7.

Actio. 1. Episcoporum est subscribere

concilio post quam imperatorum. Cyril. epistol. 4.

E Vidit hoc Theodosius imperator, qui sanctæ synodo scribens Ephesinæ primæ: Illicitum est, inquit, eum qui non sit ex ordine sanctorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Et in epistola ad Cyrillum, quæ habetur in operum eius Tomo quarto. Nos sanè non patiemur, inquit, vt simul & vrbes & ecclesiæ turbetur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui diiudicandæ præfici oportet eos, qui circũquaque sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & posthac erimus. Vidit & Valentinianus, qui cùm per Episcopum Hypatianum verbis episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium, fuisset rogatus, vt ipsis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse narrat Sozomenus: Mihi qui in sorte sum plebis, fas non est talia curiosiùs perscrutari: Sacerdotes, quibus ista curæ sunt, inter seipsos quocunque loco voluerint, conueniant. De Constantino quoque scribit Augustinus, quòd cùm ad eum causam Ceciliani schismatici detulissent, non est ausus de causa Episcopi iudicare, sed eam discutiendã atque finiendam Episcopis delegauit, quod & factum est in vrbe Roma, præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ cum multis collegis suis. Ac rectè quidem. Nam, sicut legimus in Actis Apostolorum, solos Episcopos posuit Deus regere Ecclesiam suam: illis dictum est, Pascite qui in vobis est gregem. Pastorum est, gregis curam habere, pascendo iubendoque ducere: Ouium est discendo & obtemperando sequi. Sed nescis, dicit quidam, ex ouibus pastores esse solere? Scio. Verùm & illud scio, priusquàm id sint assequutæ, priusquam legitimè sint ad hoc munus vocatæ, pastorum eis officio fungi non licere, cùm scriptum sit: Nec quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Expectent igitur dum vocentur, dum pastores fiant, neque se prius, quàm factæ fuerint, ad munus pastorum ingerãt. Quamobrem semper hoc à sancta catholica Ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem catholicam sanamque doctrinam pertinerent, non admitterentur nisi catholici Episcopi, etiamsi ad consilium communicandum ex ordine quoque sacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi consueuerunt. Quòd autem reges & imperatores interfuisse quandoque legimus, non ob eam rem adfuisse credendi sunt, vt aliquid ipsi statuerent de rebus ad fidem pertinentibus, vtque sibi earum cognitionem aut iudicium vsurparent, verùm vt authoritatem, vnitatem & concordiam concilij tuerentur, & quæ salubriter essent in ea constituta, ea vt seruarentur ab omnibus, prouiderent. Sed hic Varemundus, & hi qui sunt in eadem hæresi, Nicolai pontificis authoritatem nobis obiiciunt, cuius verba Gratianus in eum librũ retulit, quem ipse decretorum inscripsit, ex quibus probare conantur, etiam laicis vel sententiæ dicendæ, vel iudicandi de controuersiis concedi potestatem oportere. Quid autem? an non rectè de istis dicere possimus, quod in eadem illa epistola scriptum à Gelasio profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponunt canones, dum nesciunt quid loquantur. Nisi fortè scire quid loquantur existimandi sunt, qui ipsi tela contra se ministrant, qui pro sua sententia tuenda, testimonium ex illa

Laicorum non est licitũ de dogmatibus inquirere. Sozomen. lib. 6. cap. 7. eccle. hist. August. epist. 68 & 166.

Actis. 10.

1. Pet. 5.

F

Heb. 5.

Imperatorũ & regum officium in conciliis non est dicere sententiam aut iudicare, sed concordiam, vnitatem & autoritatem decretorum tueri & obseruari facere. Gratian. 96. dist. vbi nam Nicolaus papa in epistola ad Faustum Magistrum

Nicolai pontificis epistola producunt, in qua nihil aliud per pontificem agitur, quàm quod etiam imperatoris Theodosij scripto, cuius paulò antè meminimus, prolato, tractatibus Ecclesiasticis eos immiscere se, qui non sint ex ordine sanctorum Episcoporum, illicitum esse docetur. Quæ namque res alia causam Nicolao dedit eius epistolæ conscribendæ? quàm quòd Michaël imperator Constantinopolitanus ad votum secularium, quorum numerosa millia collegerat, congregato cõcilio præsulatem cathedram ascendit, & aduersus Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum sacerdotalis officium arripuit ministerij, quem de sede sua deiecit, & in eius locum Photium quendam suffecit, qui posteà per Adrianũ, Nicolai successorem, congregata etiam synodo Constantinopoli, quæ dicitur octaua, legitimè depositus, & in sedem suam Ignatius restitutus est. Hunc igitur Michaëlem alloquitur pontifex his verbis: Dicite quæsumus, vbi legistis, Imperatores antecessores vestros in synodalibus conuentibus interfuisse, nisi fortè, in quibus de fide tractatum est, quę vniuersalis est, quæ omnium communis est, quæ non solùm ad clericos, verumetiam ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos? Quid aliud hæc verba sibi volunt, nisi quòd quoties de Domini sacerdotibus erat iudicium, nemo Imperatorum synodo interfuerit, cui nec Valentinianus Augustus interesse voluisse in eadem epistola commemoratur, cùm Sixto pontifici quædam crimina fuissent obiecta. sed surgens à concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudicium suum: cùm autem de fide tractatũ est, Imperatores nonnunquam interfuisse? Nunquid autem quoniam interfuerunt, ideò statim, quod proprium munus est Episcoporum, sententias dixerunt? de fidei cõtrouersiis iudicauerunt? Minimè gentium: Verùm ad hoc tantum interfuerunt, vt pacem, tranquillitatem, & concordiam tuerentur, quòdque de sententia patrum in concilio statutum esset, id firmũ & ratum esse iuberent, edictisque propositis, inuiolatè ab omnibus obseruari præciperẽt. Verùm vniuersalis est, inquit Nicolaus, fides, communis est omnium, non solùm ad clericos, verùm & ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos. Quid igitur ex eo colligis? Pertinet ad omnes fides, ergò pertinet ad omnes iudiciũ de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuersalis est iustitia, communis est omnium: quid enim sunt regna remota iustitia, nisi mera latrocinia? pertinet ad omnes, vt ius suum cuique tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neque soli reges aut principes, aut quibus hæc ab illis est mandata iurisdictio, de causis ciuilibus vel criminalibus iudicandi potestatem habebunt? Quid est hoc aliud, quàm ordinem ex rebus tollere, quàm sursum & deorsum omnia miscere? quam dum à tyrannide metuis, anarchiam quandam inducere velle? Profertur & alia Gratiani sententia. Episcoporum Concilia sunt inualida ad definiendum, atque ita, si dis placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod est inualidum ad definiendum, est Concilium generale: Concilia Episcoporum sunt inualida ad definiendum. Concilia igitur Episcoporum non sunt Cõcilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquam Psittacus verba

G

Nicolai papæ epistola ratio redditur.

H

In Concilio principes sunt, vt concordiam conseruent non vt sententiã dicant aut iudicent.

Gratiani sententia. Dist. 18. cap. 1. exponitur.

Gratianus de generali Concilio loquitur.

A ꝓfert nō intellecta? Scilicet de generalibus Cōciliis legitimè congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani sunt: Episcoporum Concilia, vt ex præmissis apparet, sunt inualida ad definiendum, ad constituendum, non autem ad corrigendum. Quòd si præmissa legisset hic homo, nūquam sententiæ Gratiani contrarium syllogismun produxisset. Quid enim est in pręmissis? Legatur tota distinctio, quæ pręcessit, nihil aliud io ea repetietur, quàm quòd Marcelli, Iulij, Damasi, Gregorij, Pelagij, Symmachi senteotiis probatur, Concilia Episcoporum quæ præseotiam Papæ noo habent, aut eius authoritate congregata non suot, ad definiendum & constituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem glossam legisset subtilis iste disputator, si præmissa legere nun vacabat: de prouincialibus Conciliis loqui Gratianum didicisset, quod in eis nihil generaliter constitui potest. Quamobrem non contra alios magis hæc verba faciunt, q̃ cootra eos, qui nationale Concilium expetunt, in quo de fidei controuersiis coostituatur aliquid. Huius generis Coocilia planè sunt inualida, & conuenticula potiùs conciliabulaque, quàm Concilia dici merentur. Siquidem fides, quam profitemur, Catholica est & dicitur, nec ad vnam genrem aliquam, sed ad omoes & vniuersos pertinet, qui Christiani ceoseri volunt, iti quacunque tandem orbis parte sint constituti. Quamobrem seorsum aliquid in gēte quapiam à reliquo Christiano populo constituete velle, quid fuerit aliud, quàm ab Ecclesia fideque catholica se velle segregare? Huc itaq; respexit Gratianus, cum dixit, Episcoporum

Concilia nationalia.

Causa maiores præsertim fidei ad Apostolicam sedem aut generale Concilium referri debēt.

B Coocilia ad definiendum esse inualida, oon quòd non aliquid in illis definiri & constitui possit, sed quòd iuxta morem in Ecclesia Dei, iam inde à tēporibus Apostolorum semper obseruatum, de maioribus causis, fidei præsertim, ad sedem Apostolicam, aut ad Concilium œcumenicum illius authoritate congregatum, referre sit necesse. Scripsit de Vandalica persequutione tres libros Victor, Augustini propemodum æqualis: in eorum altero, crudelem illum tyrannum Hunericum Vandalorū regem edixisse narrat catholicis, vt ad certum diem Carthagioem venirent, de fidei ratione cum suis Episcopis conflictum inituri. Sed quid ad hęc Eugenius Episcopus catholicorū oomine? Agnoscat, inquit, rex, oos disputationem legis, cum adiutorio Dei oullatenus declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assensu, nos oon debere asserendæ fidei nostrę causas assumere: debere etiam trāsmarinarum omnium partium, qui oobis sunt in vna religione vel communione coosortes, agooscere, quod totius mundi causa agitur, non specialis prouinciarum Africanarum taotummodò. Cúmque per Obadum præpositum regni sui dici rex iussisset: Subde mihi vniuersum orbem terrarum, vt sub potestatem meam totus mundus redigatur, & facio ô Eugeni quod dicis. Respondit Eugenius: Quod rationem non habet, dici noo debuit: sic est hoc, quomodo si dicatur homini, vt per aëra feratur & volitet, quod moris noo est humanæ naturæ: Dixi enim, si nostram fidem, quæ vna & vera est, potestas regia cogooscere desiderat, mittat ad amicos suos, scribam & ego fratribus meis vt veniant coëpiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem oostram valeant demonstrare, &

Eugenius. Ecclesia Romana est caput & magistra omniū Ecclesiarū. Bonifacius octauus li. 5. cap. 5. de pœnis & in decretis dist. 22.

pręcipuè Ecclesia Romana, quę caput est omnium C Ecclesiarum. Seosit igitur hoc ipsum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus, io vna aliqua prouincia siue natiooe, de fide, quę catholica est, & ad vniuersos pertinet, nihil ita constitui posse, vt ratum ab omnibus haberi sit necesse, nisi fortè sanctæ sedis Apostolicæ subsequuta sit approbatio. Quamobrem hæc Gratiani sententia non contra nos facit, sed contra eos pooiùs, à quibus tanto studio natiooale Concilium expeti videmus. Sed inueniuntur inter laicos, dicis, multi doctrinis variis perpoliti, in theologia etiam exercitatiores, quàm sunt multi Episcoporum. Fac ita esse, oúquid ideò tollemus ordinem ex rebus? & non illud studebimus potiùs, vt io eligendis Episcopis Pauli præscriptum Canooumque decreta seruentur? Reperiuntur etiam de populo priuati multi, quibus maior inest iurisprudentia, quam nōnullis ex his, qui cum potestate versantur, siue regibus, siue Principibus, siue iudicibus, siue quibuscunque tandem aliis, quibus iuris dicendi potestas est permissa, nū igitur tu, quia cautus & prudēs tibi videris, ac præ cæteris iuriscōsultus, regem aut principem de suo solio deturbabis? ac tibi ipsi dicendi iuris authoritatem à nemioe cōcessam vsurpabis? Potéstne cogitari vel dici quicquam absurdius, & ad seditionē in populo contra legitimam potestatem excitandam aptius? Habet autem, vt oe sis nescius, suos etiam principes Ecclesia, de quibus per Prophetam dictum est: Constitues eos priocipes super omnē terram: Qui eorum principatus taoto est omni regno excellentior, sicut à Chrysostomo & Gregorio Nazanzeno in oratione, quam de Hieremiæ D dictis, præsente Imperatore habuit, scriptum legimus, quaotum ioter spiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina & humana, discrimen & ioteruallum esse potest. Enarrans illum Psalmi locum Augustious: pro patribus tuis nati suot tibi filij. Quid est, inquit, pro patribus tuis tibi sunt nati filij? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, coostituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vode nati sunt? ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos coostituit in sedibus patrū. Non ergò te putes desertam, quia noo vides Petrum, ooo vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi sunt nati filij, constitues eos principes super omnem terram. Hæc est Ecclesia catholica, filij eius constituti sunt principes super omnem terrā, filij eius constituti sunt ꝓ patribus. Agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum regis, & cætera. His igitur principibus, non his qui sibi docti prę cęteris videntur, & ad hoc muous vocati noo sunt, Ecclesias regendi, ligandi, soluendi, deque fidei causis cogooscendi potestas est concessa. Sed libet hic Catholici cuiusdam Imperatoris verba adscribere, ex octaua synodo Constaotinopolitana, quam in Ecclesiæ cathedralis Varmiensis Bibliotheca pulchris characteribus in chatra pecorina scriptam reperimus. Is absoluta iam synodo, oratione quadam ad omnes, qui tum præsentes aderant, vsus, his tandem verbis laicos alloquitur: De vobis autem laicis: tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè conuersamini,

Laici docti in Concilio locum non habeant ad decidendam sententiam, aut iudicandum de religione & fide.

Psalm. 44. Chrys. lib. 3. de Sacerdotio. Et de verbis Esai. Homil. 4. Nota. August. in Psal. 44.

E quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonē mouere, neque penitùs resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali synodo aduersari. Hoc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas ac cœlestes adepti sunt claues, nō nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantęcunque enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari nō desinet. Rursusque: Quantumcunque Episcopus sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prędicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est, in ordine ouium constitutis pastores verborum subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi & ambiendi? Oportet ergo nos cum timore & fide syncera hos audire & à facie eorum vereri, cùm sint ministri domini omnipotentis, & huius formam possideant, & nihil amplius, quàm ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nūc autem vt videmus, adeò multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quod pedes sint minimè cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur Episcopos: Quos Ambrosius oculorum in Ecclesia fungi scribit officio. De quibus etiam in octauo Concilio Toletano legitur: dum secūdum carnis assumptæ mysterium Ecclesiæ suæ

Oculi Ecclesiæ Episcopi. Basi. epi. 4. Ambr. de dignitate sacer. cap. 6. August. in Psalm 82.

F fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in membris eius interiùs Episcoporum officia cernitur peragere oculorum. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quantacunque religione sit & sapientia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamen non esse censet Basilius illi de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, quod proprium hoc sit Episcopi munus, etiamsi multo sit is in virtute sapientiaque inferior: idque Gregorij, quem Theologum Græci vocant, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat, cur tā diu à functione abstinuerit Ecclesiastica, sic populum affatur: Vos oues, nolite pascere pastores, neque super terminos eorum eleuemini, satis enim vobis est, si rectè pascimini: nolite iudicare iudices, nec legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquam Deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse possit, siue membrum aliud corporis honorabilius. Sed vnusquisque fratres in eo ordine, in quo vocatus est, permaneat, licet etiam dignior existat: in illoque magis præsentem amet claritatem, quàm vt eam, quam non accepit, quærat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectionis lex soluatur, qua tā terrestria, quàm cœlestia sunt colligata: neque dominationem multiplicem sine dominatione faciamus. Hæc Gregorius. Intereà tamen illud non cōcedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Episcopis in Theologia magis exercitatos: Neque enim si quis communes alicuius locos legit diligētius, ideò statim in Theologia dici debet exercitatior, quàm Episcopus. Ac fieri quidē potest, vt reperiatur nōnunquàm Episcopus minus in scriptu-

Ordo ecclesiasticus in reipub. Christiana. Grego. Nazian.

Episcoporū doctrina.

G ris versatus, quàm exigere videtur ea persona, quā sustinet, num idem propterea de omnibus iudiciū esse debet? Nulla est prouincia, in qua non reperire tamen aliquos liceat minimè vulgari doctrina prędìtos. Certè in eo Concilio, quod proximis superioribus annis Tridenti fuit inchoatum, etsi cœtus ingens fuisse dicitur inferioris ordinis virorū, qui doctrina præstare multum existimarentur, nō alij tamen excellere magis visi sunt quàm Episcopi, à quibus pleraque sunt animaduersa, quæ inferioris ordinis viri docti minimè considerassent. Sed nouum nō est, quod ab hæreticis Episcopi catholici prius omnia & facere & pati parati, quàm vt scindi Christi tunicam inconsutilem permitterent, stupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arius hęreticus, vir dialecticarum nugarum nō imperitus, in quadam epistola, quam historię suæ Theodoritus inseruit, eos Episcopos, qui sententiæ suæ sunt aduersati, non ineruditos modò, verum & hæreticos, hæreticus ipse vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quòd is Nicænæ synodi patres tāquàm simplices & idiotas perstrinxerit, quibus tamen hoc elogium tribuit Eusebius, quod eorū alij celebres erant verbo sapientiæ, alij firmitudine & tolerantia continentiæ, alij medio modo ornati. Semper enim quæ præclara, rara sunt, neque fieri potest, vbi maior est aliqua congregatio, vt excellenter omnes docti sint. Sunt alij mediocres, sunt & infrà mediocritatem cōstituti: qui sicubi tumor abest & arrogantia, quę solet eos ferè comitari, qui sunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorum sententiam non inuiti sequuntur. Et certè præstat in

Theodoritus Lib. 1. Hist. cap. 9.

Socr. lib. 1. cap. 8. Eus. lib. 3. de vita Constantini.

H eiusmodi cœtu esse aliquem nō doctissimum, qui cùm se videre minus intelligat, in eorū, quos plus videre persuasum habet, sententia lubens acquiescit, vt sit non inter alta sapientes, verùm humilibus consentientes, quàm tales multos, quales describit sapiens: Vidistin hominem, qui sibi sapiens esse videtur? spes est de stulto, quàm de eo multo maior: Nā qui sunt præfracto animo, nihil vt nisi quod ipsi intelligunt, rectum esse putent, quamuis ad rem potiùs, quàm ad cōponenda dogmatum in Ecclesia dissidia idonei esse videntur. Quā in sententiam etiam à Ioanne Chrysostomo scriptū legimus: Præstat ꝓpria ignoratione detineri, q̄ falsa opinione mācipari. Nam qui nescit, facilè ratione ducitur: qui verò scire credit cùm nesciat, nō potest facilè veritatem suscipere, sed maiori sudore opus est, vt antequàm vera inculcentur, falsa ex animo eius eiiciantur. Nam & in charta vbi nihil scriptum est, facillimè scribitur, literis verò plena non similiter: necesse enim est priora deleri. Et terra faciliùs aratro proscinditur, quæ nihil habet, quā q̄ veptibus est referta. Nihil igitur impedit, quominus esse Concilia dicantur Episcoporum, etiāsi non ita, vt deberēt, in sacris literis omnes Episcopi sint versati, cùm præsertim neque fuerit, neq; futurum sit Concilium vllum tam œcumenicum, vt omnes ad illud orbis Christiani totius Episcopi conueniant: neq; mitti ferè consueuerunt ex vnaquaq; prouincia, nisi de quibus est opinio doctrinę singularis. Verū interfuerūt Imperatores & Reges cōciliis. Quis negat interfuisse? cū eos etiā nostro tēpore literis pōtificiis ad cōciliū inuitari nemini sit obscurū. Quod verò de causa fidei iudicauerint, hoc est, quod cōstanter negam⁹. Euoluātur

Rom. 12

Prouer. 26.

Chrys. homil. 76 in Math.

Principes in Conciliis nō iudicant.

Concilia prouincialia ad desiniendum & constituendum dogmata sunt inualida. Actio.10.

A omnia Concilia, quę à nato Christo habita sunt ad hæc vsque nostra tempora, nullum reperietur, in quo sibi quisquam Imperatorum de fidei causa iudicium arrogauerit. Longum autem esset enumerare omnia, præsertim prouincialia, quæ rectè Gratianus ad definiendum & constituendum inualida esse docet, de quibus etiam Canonem quēdam legimus octauæ Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tanquàm perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, nō posse synodum absque principali præsentia celebrari, cùm nusquàm sacri Canones conuenire seculares principes in Conciliis sanxerint, sed solos antistites. Vnde nec interfuisse illos synodis exceptis Conciliis vniuersalibus inueniemus. Neque enim fas est seculares principes spectatores fieri rerum, quæ sacerdotibus Dei nonnunquàm eueniunt. Cæterùm recenset idem Gratianus octo synodos œcumenicas: quarum prima Nicææ habita est anno à Christo nato trecentesimo tricesimo plus minus: in qua qui Christum creaturam esse asserebat, & eiusdē cum patre substantiæ negabat, Arij hæresis est extirpata. Secunda quinquaginta sex annis pòst Cōstantinopoli: in qua Macedonius est damnatus, qui spiritum sanctum esse Deum inficiabatur, simul & Apollinaris, qui Christum, ipse demens, esse sine mente blasphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, Ephesi: in qua Nestori⁹ est anathemate redditus execrabilis, qui propria stultitia seductus alium ante secula Deum verbum, alium verò ex virgine pro nostra salute incarnatum nugatus est. Quarta post interuallum annorum triginta Chalcedone: in qua Eutyches vnà cum Dioscoro, qui duas in vno Christo naturas incōmutabiliter

Distin. 16. Concilia œcumenica, & quid in iis actum.

B vnitas negauerat, vnā autē naturā ex duabus fuisse cōpositam prodigiosè pronūciauerat, infinitis execrationibus est deuotus. Quinta centum & duobus annis pòst, iterùm Constantinopoli: in qua Origenes, Euagrius, Didymus propter falsa quędam & peregrina dogmata sunt damnati. Sexta posteaquam centum viginti nouem anni intercesserunt, tertium Cōstantinopoli: in qua Sergius, Pyrrhus, Petrus, Polychronius, qui vnam tantùm in Christo voluntatem & operationem esse contendebant, è cœtu piorum eiecti & anathemate sunt percussi. Septima sexaginta pòst annis iterùm Nicææ: in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola vocabant, Basilius, Theodosius, Sisinius, & alij nonnulli sunt hæretici pronunciati. Octaua post trecentorum plus minus annorum interuallum, quartum Constantinopoli: in qua Photius, qui per vim de sede sua deturbato Ignatio Constantinopolitano Patriarcha in locum eius inuaserat, legitimè de eo deiectus, & tanquam nouus Dioscorus, & qui cum Iconomachis facere videretur, anathema pronunciatus est. Interfuit Nicęnæ Synodo Constantinus Imperator, sed quomodò interfuit? Cum paucis postremus omnium ingressus, posita modica quadam sede, non prius cōsedit, quam annuissent Episcopi: cumque de concordia & pace pleraque disseruisset, diligentiorem dogmatum inquisitionem ipsorum sententię permisit, sicut in historiis suis Eusebius, Socrates, Theodoritus, memoriæ prodiderunt. Itaque trecentos decem & octo Episcopos in eo Concilio

Imperatores in Conciliis non subscribunt sententiis tāquam iudices, sed tanquam assentientes actis in conciliis. Euseb. lib. 3. de vita Constant. Soc. lib. 1.

subscripsisse legimus, Constantinum subscripsisse C non legimus. Interfuit Constantinopolitanæ Synodo Theodosius. Nunquid subscripsit? Solos Episcopos centum quinquaginta subscripsisse legimus. Tertiæ Synodo, quæ fuit Ephesi habita, ducentorum Episcoporum, non quidem interfuit Imperator, sed misit loco suo Candidianum. Scribit autem ipse ad Synodum, qua cum potestate miserit, his verbis: Deputatus est, inquit, Cādidianus magnificentissimus comes strenuorum domesticorum transire vsque ad sanctissimam Synodum vestram, & in nullo quidem quæ faciendę sunt de piis dogmatibus quæstiones communicare. Illicitum namque est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporū Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Ac miserat idem ad eam, quæ iterum fuit Ephesi congregata, Synodum, quæ tamen inter approbatas non numeratur, Elpidium comitē & Eulogium tribunum, non vt de causa fidei iudicarēt: sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare de his, quę in Epheso à sancta Synodo fuerint constituta, & nullum fieri tumultum permittere: Sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studētem ad læsionem sanctæ fidei, hūc custodię mancipare. In quam sententiam etiam ad Proclum Asiæ proconsulem scripta eiusdem Imperatoris extat epistola. Interfuit Chalcedonensi Martianus, sed à legatis Leonis Papæ petitus, vt sui præsentiam præstaret Concilio, quòd ipso absente se ad Concilium non occursuros dicerent, sicut in Breuiario suo testatur Liberatus. Quam autem ad rem interfuit? Narrat hoc ipse dicens: Ad confirmandam fidem, non ad ostendendam virtutem, vt nunc per hanc sanctam Synodum deposita nebula, quæ nunc in his paucis annis ex prauita- D te quorundam & auaritia visa est exoriri, semper seruentur quæ statuta sunt. Sexcentos triginta Episcopos subscripsisse legimus, Martianū subscripsisse non legimus. In quinta, quæ est Constantinopolitana secūda, nec Imperator, nec ab eo missus quisquam interfuisse videtur, soli centum sexaginta quinque Episcopi & sententias dixerunt, & subscripserunt. In sexta, quæ fuit Constantinopolitana tertia, & Imperator Constantinus interfuit, & multi cum eo viri illustres, qui etiam gloriosissimi iudices vocantur, itidē vt in Chalcedonensi Synodo fuerant vocati: Sed nec Imperator, nec quisquam eorū, qui vocantur iudices, hoc sibi arrogauit, vt de fidei causa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonensi, ita in hac sexta synodo Cōstantinopolitana non aliam ob rem & Imperatorem & iudices istos interfuisse liquet, quàm vt ordine omnia agi procurarēt, ne quid per vim aut per tumultum fieret, vt libera cuique potestas dicendi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum esset, de eo cognoscerent, ac de sontibus pœnas debitas sumerent. Atque ad hanc non ad aliam rem iudices constituti fuisse videntur, quod ex actis vtriusque Synodi, & quartæ Chalcedonensis, & sextæ Constantinopolitanæ videre licet. Quid enim aliud ibi iudices, aut etiā Imperator ipse, quàm legi preces, quæ acta essent recitari, authentica monumenta proferri, ad obiecta responderi, si qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebāt, si qua vis allata, si quid per tumultum factum esset, cognoscebant: vbi de fide

cap. 8. Theodor. Lib. 1. cap. 7. Actione 1. Synodi Chalcedonensis.

Liberatus in breuiario. cap. 3.

Iudices in Conciliis.

E agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant in actione prima Chalcedonensi, vbi Iudices & Senatus dixerunt. Dicat sancta Synodus, si canonicis epistolis sanctæ memoriæ Cyrilli consonat interloquutio Eustathij reuerendi Episcopi. Et in octaua actione iidẽ Iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo est soluta, quippe & Nestorium coram nobis anathematizauit, & à sanctissimo Leone susceptus est, & definitionem fidei suscepit, & epistolæ sanctissimi Leonis subscripsit. Deest igitur vt sententia à Deo amabilitate vestra proferatur, vt Ecclesiam suam recipiat, sicut & sanctissimus Leo iudicauit. Qua sententia per Episcopos lata, dixerunt iudices, vt secundum decretum sancti Concilij (non suum aut Imperatoris) Theodoretus Ecclesiam reciperet. Similiter & de Iba factum est, & de aliis nonnullis. Ad eundem modum in sexta quoque Synodo Imperator, & sanctum concilium dixisse leguntur. Discurrat Georgius codices, proueniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidem & gloriosissimi Iudices nunc hunc, nunc illum intromitti iusserunt. Posteaquàm verò ventum est ad sententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, sed sola sancta Synodus, quemadmodum ex duodecima & sedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, posteaquàm subscripsissent trecenti quinquaginta Episcopi, in ipso fine subscripsisse legitur Imperator in hæc verba. Et subscriptio pijsimi & Christo dilecti Constantini Imperatoris, legimus & consensimus. Ac mox. Constantinus piissimus imperator dixit: Edicat sanctum & vniuersale concilium, si cum consensu omnium Episcoporũ promulgata est definitio, quę ad præsens celebrata est. Cumque sanctum concilium exclamasset: Omnes ita credimus, edictum scribi fecit imperator, vt quod fuit à concilio definitum, id omnes firmiter obseruarent. Ac primus fuit hic, qui subscripsisse concilij definitioni videtur, sed non iudicans, verùm consentiens tantùm: quod factum etiam à quibusdam in concilio Arausicano viris illustribus eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali cùm postularetur à Basilio imperatore, vt primus ipse subscriberet concilij decretis, respondisse legitur: Tranquilissimum imperium nostrum sequutum præcedentes & iustissimos Imperatores, Constantinum videlicet magnum, & Theodosium ac Martianum, ac cæteros, vult subscribere post subscriptionem omniũ Deo amabilium Episcoporum: sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra, subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum vicariorũ: Edocti enim sumus à Christo vero Deo nostro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus verbis colligitur, subscripsisse quidem imperatores in aliis conciliis œcumenicis, verùm in his actis quæ habemus, prætereaquàm in sexta & octaua Synodo nullius Imperatoris subscriptionẽ reperire licuit. In Chalcedonensi verò concilio Episcopi subscripserunt hac forma. Flauius Episcopus Constantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco, definiens subscripsi. Presbyteri verò simpliciter: Eusebius presbyter subscripsi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Episcopos & presbyteros fuit obseruata, vt Episcopi subscriberent, definiui & subscripsi: Presbyteri, sequendo definita subscripsi. G In septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, interfuerunt quidem duo Senatores, sed initiò pauca loquuti, perpetuò posteà tacuerunt. Episcopi qui numero fuerunt trecenti quinquaginta, decreuerunt & subscripserunt, præterea nemo. In octaua Synodo, quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit quidem Basilius imperator & subscripsit, sed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fidei negocio sumeret, ex his quæ superiùs scripta sunt, cognoscere licet. Primo loco subscripserunt legati, quos Adrianus pontifex Romanus miserat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Episcopus sanctæ Ostiensis Ecclesiæ, locum obtinens domini mei Adriani summi pontificis & vniuersalis Papæ, omnia quæ superius leguntur, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens, atque ad voluntatem eiusdem eximij præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & collegæ eius duo vsi sunt. Ignatius verò hac forma subscripsit: Ignatius misericordia Dei episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ, sanctam hanc vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata & scripta sunt, concordans & definiens subscripsit manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Helias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma: Basilius, Constantinus & Leo perpetui Augusti in Christo Deo fideles, Principes Romanorum, magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ H ab ipsa definita & scripta sunt, concordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videre licet, quòd Imperatores, vel quicunque alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquàm iudicantes in fidei aut quacunque tandem Ecclesiastica causa fecisse viderentur. Vsque eò autem Imperatores catholici iudicium in causa fidei sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id fecisse videantur. Hunericus Arianus quamlibet sæuus tyrannus, non ipse tamen iudiciũ de fide sibi sumpsit, sed Patriarcham Cyrillum iudicem esse permisit. Theodoricus itidem Arianus ad iudicium Ecclesiasticũ vocatus, in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negocio sequẽda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de Ecclesiasticis negocijs pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem fecisse quisquam reperiet, id facturum quoniam putamus, qui vel micã in se Christiani pectoris habeat, quiq; catholic⁹ & orthodoxus dici & esse velit? Nihil est quòd in priscis illis commemorandis longiores simus, nostri etiam seculi principes non minori preditos religione videre licuit. Anni iam triginta & amplius intercesserunt, cùm noua quædam & peregrina dogmata sparsit in vulgus. Martinus Lutherus, qui princeps fuit & author sectarum, quibus miserãdum in modum Germaniam dissectam esse videmus: Quas quæ clades, quæ sint calamitates consequutæ, quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Si Turcarum ipse tyrannus cum quamlibet numeroso exercitu Germaniam peragrasset, maiore illã clade vix afficere potuisset. Hunc itaq; Martinum Lutherum tot sectarũ totq; cladiũ au-

Actio. 10.

Concilio generali videtur Constantinus Imperator primus fuisse qui subscripsit.

Nota.

Actio. 10.

Imperatores subscripsisse tanquam assentientes actis in conciliis obseruat. Subscriptiones in Conciliis.

Conciliis generalibus soli Episcopi tanquam iudicantes subscripserunt. Hæretici principes recusarunt iudicium in conciliis. Victor li. 2. de persecutione Vanda. In 4. Synodo Ro. sub Symmacho Papa.

Lutherani hæresis exortus.

A thorem, paternè monuerat initio Leo pontifex, vt errores suos reuocaret, atque ad sanam aliquādo mētem rediret: Sed cum nihil paternis adhortatiunibus suis profecisset de concilio Patrū amplissimorum, & eorum qui doctrina sacrarum literarum præstabant, Martinum hæreticum pronūciauit, ac misso ad vnum omnium Christianissimū Imperatorem, vereque catholicum Regem Carolum, eius nominis quintum, qui feliciter adhuc imperat, legato, postulauit ab eo tanquam primario Ecclesiæ filio & aduocato, vt sententiā sedis Apostolicę sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnati consueuerunt, iuxta morem à veteribus Christianis & orthodoxis imperatoribus obseruari solitum. Neque enim nouum hoc est, quod Episcoporum sententiam Imperatores & reges exequutioni mandare consueuerunt: Sic namque Constantinum, sic Valentinianum & Theodosium, sic Arcadium, & Honorium & Martianum, & alios fecisse legimus. Et extat in synodo quinta Constantinopolitana cōstitutio Iustiniani imperatoris contra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non insolitam imperio & nos facientes ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quēadmodum Nestorium, Euthychen, Arium, Macedoniū, Eunomium & quosdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis consum sacerdotum authoritate fuit.

Principes executores decretorum ecclesiasticorum.

Actione. 2.

B Horum igitur exemplum sequutus Carolus quintus Imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, non grauatim se facturum ostendit, quod à primario Ecclesiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò vehementer instabant nonnulli, vt prius hominem ad se vocaret, quàm ad exequutionē decreti à sede apostolica lati procesisset: cum illis negare non potuisset, ne quis factum hoc illius secùs interpretari posset, in edicto suo, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri fecerit, his verbis adscripsit. Nō vt nos, inquit, de hoc negocio iudicaremus aut cognosceremus, cum id proculdubiò ad Romanum pontificem & sedem apostolicam pertineat: neque vt res sacrosanctæ fidei nostræ nunc tādem post tot secula per nouas altercationes, cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione, in controuersiam vocari pateremur: sed vt cum vulgi & plurimorum ita petentium satisfactione, hominis animum percōtantes, eum bonis monitionibus ac suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Numquid & hic obscurè tulit, minimè suarum esse partium de fidei causa cognoscere? Quod clarius etiam ostendit posteà, cum postulantibus id à se nonnullis, nō velle se quicquam determinare, neque posse concludere de negocio religionis, respōdit: sed apud pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de congregando concilio generali: sicut in Augustanæ confessionis exordio legitur. Sed iam ad reges nostros veniamus, qui, ex qua Carolus Imperator paternū, ex eadem clarissima Austriæ familia maternum suum genus ducunt. Et sanctus ille rex Sigismundus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in

Caroli. 5. Imper. factū præclarum.

Sigismundi primi regis Pol. pietas & constātia.

Christo obdormiuit, cum aliis heroicis virtutibus C multis clarus, tum in tuenda fide catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus: & qui libenter vestigiis eius incedit serenissimus filius hic eius eiusdem nominis secundus, quem vtinam paterna felicitate paternos annos assequutum, regni huius gubernacula longissimo tempore tenentem videamus, nunquid nō & ipsi non eodem animo, eadem sententia, eademque religione fuerunt? Postularunt ab vtroque nonnulli (quibus rectè dici potuit, nescitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno suo prædicari permitterent: Respōdit diuus pater: sui nō esse muneris de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio se etiam ipsum libēter maiestas eius submitteret, eorumque iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Respōdit iisdem propè verbis serenissimus filius eius. Neque dubitādum est quin quotquot sunt catholici reges & principes, si quis eis iudicium de causis fidei delatum vellet, idem omnes vno sint ore respōsuri. Quod si maximè secus aliquis fecisse reperiretur, nec allegādus tamen est error, nec defendendus, & verum est quod prouerbio dicitur: vna hirundo nō facit ver. Ausus est & re & nomine Basiliscus Imperator circulares dare literas, quibus Chalcedonensē cōcilium, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipsum fecit Episcoporum suo tū sententiā sequutus, qui circularibus eiusmodi literis etiā subscripserunt, vt magis exequutoris q̄ iudicis officio fūctus videri queat. Sed has tamen ipsas circulares literas non ita multò pòst aboleri, & eis contrarias scribi iussit, sicutapud Euagriū, Liberatū, Nicephorum scriptū reperimus. Ausus fuit & Leo Imperator imagines demoliri & venerationi sanctorum detrahere, sed aduersus eum in hæc verba scripsit Ioannes Damascenus, Non approbo Imperatorem, qui rapto & inuecta tyrannyde inuadit sacerdotij dignitatē, non Imperatores potestatem acceperunt ligandi atq; soluendi: ac paucis interiectis, non consentio vt ecclesia pacisci tur se exequuturā Imperialis edicti formulam, imò vt mordicus rueatur traditiones à patribus acceptas, siue scripto proditas, siue citra scripturam vsu ecclesiæ comprobatas, Lib. 2 aduersus eos qui sacras imag. criminantur. Sed & ante illum Constantius Imperator in Arrianorū gratiam plus in catholicos episcopos, quàm ei competeret sibi iuris vendicabat: Ad quem scribens Osius episcopus Cordubensis hortatus est eum, vt ne suos comites ad synodos mitteret. Quid enim tale inquit, à Constante actum est? Aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudiciis ecclesiasticis interfuit? aut quis ipsius Palatinus vim adhibuit, vt cōtra aliquem subscriptio fieret? Desine quæso, & memineris te mortalē esse: reformida diem iudicij: serua te in illam diem purum, ne te misceas ecclesiasticis, neq; nobis in hoc genere præcipe, sed potius ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt ecclesiæ concredit. Et quemadmodum qui tuum imperiū oculis malignis carpit, cōtradicit ordinationi diuinę, ita & tu caue, ne quæ sunt ecclesiæ ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date, scriptū est, quę sunt Cæsaris Cęsari, & quę sunt Dei Deo.

Sigismundi Augusti regis Polo. pietas.

Math. 20.

D

Euag. lib. 3 cap. 4. Libera. cap. 16. breuia. Niceph. lib. 16. cap. 3 eccle. hist. Episcopi iudicant de principibus in causa ecclesiastica.

E Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere: neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes Imperator. Hæc illius epistolæ verba in sua quadam ad solitariam vitam agẽtes epistola inserit Athanasius: qui nonnullis interiectis: Istud est, inquit, iudicium Episcoporum. Quid cũ eo commune habet Imperator? Sin contrà, ista minis Cæsaris cõstantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est? quando iudicium ecclesiæ ab Imperatore authoritatem suam accepit? aut quãdo vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ antehac synodi fuerunt, multa iudicia ecclesię habita sunt, sed neque patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt: nec princeps in rebus ecclesiasticis curiosum se præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, nõ tamen eos in iudicio socios assumpsit. Nunc autem nouum quoddam ab Ariana hæresi spectaculum editur, conuenerunt in vnum hæretici & imperator Constantius, vt ille quidem sub prætextu Episcoporũ sua potestate aduersus eos, quos velit vtatur, & tamen in persequutione mouẽda persequutor nõ appelletur, illi verò succincti principis potestate insidias faciunt quibus volũt. Post quem Valentinianus Imperator iunior, Iustinæ matris impulsu, cum puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Cæterum his ad eum verbis Ambrosium scripsisse legimus: Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans, vt ipse iudices legerẽ, sicut legisset Auxentius, nec tamen expressit eo-

D. Athanasius iudicium ecclesiæ ab Imperatore authoritatem suam nunquam accepit.

Ambr. Episto. 32.

F rum nomina, qui fuerant postulari, sed id addidit, quod in consistorio esset futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui rei respondeo, vt arbitror, competenter, nec quisquam contumacem iudicare me debet, cum hoc asseram, quod augustæ memoriæ pater tuus non solùm sermone respondit, sed etiã legibus sanxit suis. In causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eũ iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis (hęc enim verba rescripti sunt) hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiã si aliàs quoq; argueretur Episc. & morũ esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad Episcopale iudiciũ pertinere. Quis igitur cõtumacitet respondit clementiæ tuæ? ille qui te patri simile esse desyderat, an qui vult esse dissimile? nisi fortè vilis quibusdam tanti imperatoris existimatur sentẽtia, cuius & fides, confessionis constantia probata est, & sapientia, melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti clementissime Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curuabimur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à laico, quid sequitur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat? Episcopus discat à laico? At certè si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat, in causa fidei, in causa inquã fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare. Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit,

Sacerdotes de sacerdotibus iudicent.

qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tu*, Deo G fauente, vir maturioris ęui dicebat, non est meum iudicare inter Episcopos, tua nunc dicit clementia, ego debeo iudicare. Neque verò scripsit hæc modò, verum & dixit Ambrosius, quemadmodũ ad sororem scribens ipse narrat: Noli te grauare, inquit, Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: Esto Deo subditus: Scriptũ est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cęsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesiæ: Publicorum tibi mœnium ius commissum est, nõ sacrorum. Atque hæc quidem contra Valentinianum Ambrosius. Qui cùm Aquileiensi concilio interfuisset, in quo quidam Arij sectator Palladius, itidem vt nostri temporis hæretici, iudicium Episcoporum fugiebat, ac alios quosdam ex vtraque parte auditores? inquit Ambrosius. Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de sacerdotibus. Ac paulò post: Etsi in multis impietatibus deprehensus sit Palladius, erubescimus tamen, vt videatur qui sacerdotium sibi vendicat à laicis esse damnatus, qui & in hoc ipso damnandus est, quòd laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Audin tu Varemũde quid dicat Ambrosius? In causa fidei negat laicos vnquàm de Episcopo iudicasse: in causa fidei Episcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Episcopis iudicare dicit solere: nec esse dignum censet Episcopi nomine, qui laicis i[*] sacerdotale substernit: Palladium autem vel hoc ipso nomine damnandum iudicat, quod laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeãt iudicare. Quod si tyrannicum esse putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis solos Episcopos in cõcilium admittendos, nõnne tyrannũ apertè vocas Ambrosium, cuius hæc est sententia? qui mortem priùs appetere, quàm laicis ius sacerdotale substernere fuit paratus: At quem tu virum insimulare tanti criminis audes? eum cuius iam inde à mille ducẽtis annis semper in Eclesia Dei sacrosancta apud omnes memoria: quem Ruffinus ecclesię murum & turrim validissimam: quem Augustinus ab illo baptizatus, in optimis notum esse scribit orbi terræ, & pium Dei cultorem appellat: quem epistola quadã Basilius celebrat: cui Pelagius quoque quãuis hæreticus hoc elogium tribuit, quod in eius præcipuè libris Romana fides eluceat, qui scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituerit: cuius fidẽ & purissimum in scripturis sensum, ne inimicus quidem ausus sit reprehẽdere: quem denique tanta fuisse vitæ sanctimonia narrat Augustinus, vt eum viuũ adhuc etiam dæmonia confitereutur, atque vt sibi parceret, obsecrarẽt. Hũc tu talem virum, cui non catholici modò, verùmetiam veritaris hostes hæretici, quin & dæmones ipsi, fidei, doctrinæ, sanctimoniæ, tam illustre testimonium tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed nõ est tyrannus Varemunde, qui ius suum tuetur, sed Episcopi nomine dignus non est, qui laicis ius sacerdotale substernit. Quin tu potiùs Varemunde gladiatorio quodam animo viam ad tyrannidem affectare videris, qui pastores loco submoues, qui per vim Episcopos iure suo spoliare, & in ordinẽ cogere, qui quæ propria est eorum iurisdictio,

D. Ambr. Epist. 33. Iudicia de fide & sacerdotibus non ad principes sæculares pertinere, sed ad sacerdotes seu episcopos, in decreto dist. 22. Matt. 22.

H

D. Ambr. lau.

Ruff. lib. 2. ca. 15. eccl. hist. Aug. lib. 5. confes. cap. 13. Bas. ep. 55. Aug. de nup. & concupis. lib. 1. cap. 35. Idem de cura pro mortuis. cap. 17.

A eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondā Imperator, vt virum hunc sanctissimum, Episcopale suum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & plusquàm tyrannum appellaret, sed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multo pòst pœnituit: informatusq; fide ac institutis catholici principis Theodosij, tāto in Ambrosium affectu pòst incubuit, vt quem anteà persequebatur, eum diligeret: quem antè vt aduersarium repellebat, eum vt parentem putaret. Pientissimus autem Imperator Theodosius, quamuis propter patratam cędem ecclesiæ primum ingressu per Ambrosium prohibitus, deindè iam reconciliatus, cancellos egredi iussus esset, intra quos mysteria peragebātur, quod Imperatores purpura facerent, sacerdotes non facerent, non modò tyrānidis ei probrum nō obiecit, verùmetiam hac ipsa de causa præ cæteris eum Episcopi nomine dignū esse iudicauit, neque se nosse quenquam affirmauit, qui sciret Episcopum agere, præter vnum Ambrosium. Da Christe tales tyrannos Ecclesiæ tuæ multos, qualis vel Ambrosius hic fuit, vel ante eum Babilas à Chrysostomo celebratus, vel posterioribus seculis Thomas Cantuariensis Archiepiscopus in Anglia, Stanislaus Cracouiensis Episcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrānos, Christus autem bonos pastores vocat, si nunc haberet multos Ecclesia, qui laicis ius sacerdotale non substernerent, qui ascenderent ex aduerso, qui murum se pro domo Israël opponerent, ac starent in prælio in die domini, parati semper animas ponere pro ouibus

Ambr. epist. 34. Theod. lib. 5. cap. 18. eccle. hist.

B suis, neque tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neque tot lupi grassarentur in ouili Christi, neq; tam diu tam fœdè scissam inconsutilē Christi tunicam videremus. Quid autem dices Varemunde? si quod tu tyrannicum esse vis, id iustum & legitimum esse iudicauerint etiam hi, quorum te partis esse non obscurè fers: qui confessionis Augustanæ, quàm Christianæ censeri malunt? Tāta est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis iugula nonnunquàm erumpat. Nunquid non hęc verba sunt vestræ confessionis Augustanæ? Secūdum Euangelium, seu, vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Episcopis, hoc est, his, quibus est commissum ministerium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata: item cognoscere doctrinam, & doctrinam dissentientem ab Euangelio reiicere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ. Audin tu Varemūde, quid illi ipsi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoscere doctrinā, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reiicere, nulla circumitione vsi, disertis verbis iurisdictionis Episcoporum esse dicunt, atque hac in parte cum catholicis consentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confessione, quam es amplexus, prohibetur, commisces potestates ecclesiasticam & ciuilem? cur laicos irrumpere iubes in alienum officium? Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipsi concedere coguntur aduersarij, longiores esse nolumus, cùm præsertim instituti nostri non fuerit hoc loco de iurisdictione Episcoporū disserere: sed illud modò propositum habuimus, quę sit Ecclesia catholica demonstrare: quo nomine nō pars, neque enim sunt partes in Ecclesia, verùm totum quiddam significatur.

Schismaticos & partes nō esse in Ecclesia.

C Docet hoc Augustinus, explicās illud ex Psalmo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholica iubilet: Catholica totum tenet: quicūque partem tenet, à toto præcisus est, vlulare vult, non iubilare. Non sunt ergo partes in Ecclesia, quæ totum tenet, in qua idipsum dicunt omnes, vt rectè de ea propheta scripserit: Hierusalem quę ędificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. Odiosum est partis nomen. Siquidem de parte dici volunt, ait Augustinus, qui in vnitate nō sunt, de altera parte sunt, & de ipsa parte ascēdunt, id est, extolluntur, & volunt tollere oues. Et alio loco: Væ illis, qui oderunt vnitatem Ecclesiæ, & partes sibi faciunt in hominibus. Et iterum: Omnes hæretici in paucis & in parte sunt. Et ad Seuerinum scribens. Catholica græcè appellatur, quod per totum orbem terrarū diffunditur, hanc ignorare nulli licet, ideò secundum verbum domini nostri Iesu Christi abscondi non potest: Pars autem Donati in solis Aphris calumniatur orbi terrarum. Et de baptismo contra Donatistas: Induentes ipsos suos pellibus ouium, dicūt, Ecce hic est Christus, ecce illic, & ab vniuersitate ciuitatis super montem constitutæ, ad particulas insidiarum suarum multos separant, & iugulatos absumunt. Apud eos itaque partes sunt, qui se præciderunt à catholica, de quibus dicit Iudas, quod segregauerunt semetipsos. Quomodo autem segregauerunt? Segregauerūt se suo quodam singulari iudicio, sua quadam solitaria opinione. Nam cùm idem anteà sensissent quod nos, ac quod vniuersa sentit, ac semper sensit Ecclesia, ab eo posteà recesserunt, atque ita singulares quosdam suos intellectus, solitarias suas opiniones sequuti, in varias partes dissecti sunt. Sic à

Psalm. 132. Nota. August. de verbo domini serm. 49 Idem trac. 12. in Ioan. In Psal. 31. Epist. 170. Matt. 5. August. Lib. 1. c. 4.

D Cypriano dicitur pars Nouati: & in octaua synodo Oecumenica pars Photij: ab Augustino pars Maximiniani, pars Primiani, pars Donati sexcētis in locis. Et ferè videre licet Augustinum catholicam, siue orbem terrarum, aut totū, Donati parti opponere. Sic ad Honoratum scribens. Ecclesia catholica, inquit, est etiam in Aphrica, quia per omnes terras eam Deus esse voluit, & prædixit: pars autem vestra, quæ Donati dicitur, non est in omnibus illis locis, in quibus & literæ, & sermo, & facta apostolica cucurrerunt. Et ad Donatum: Vtrum nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, an pro nefaria dissensione, pro Donati parte, pro sacrilega diuisione, importunitatem, nostræ circa se dilectionis diutius sustinere. Et ad Celerem: Nullam fuisse iustam causam, cur ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica diffunditur, se pars Donati dirimeret. Et ad Generosum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Christianitatem orbis terræ, & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere & in partem cōtrudere conaretur, & alienare à promissis Dei. Si enim ordo Episcoporū sibi succedentium cōsyderādus est, quāto certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus? cui totius Ecclesię figurā gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ędificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum nō vincent eam. Petro enim successit Linus, Lino Cle-

Cyp. lib. 1. epist. 3. Aug. epist. 162.

Idem. Epist. 104. Idem. In appendice epistolarū. Epist. 8. Psalm. 166. Psalm. 56.

Pontificum Romanorū ordo & successio.

E mês, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, &c. In hoc ordine succesfsionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Et alio loco, Vtrû ficut à catholicis videbar, ita etiam in parte Donati electi essent. Et in eodem libro: Quicunque recitabantur Catholici Episcopi ex his locis, vbi non erat pars Donati. Et in Psalmos scribens. Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarum, vnde se isti diuiserunt, ponite & partem Donati. Et in alium Psalmum scribês. Tu qui dimisisti vnitatem omnium gentium, & in parte remâsisti, polluisti testamentum Christi. Et iterùm in alium Psalmum: Qualê væsaniam patiantur hæretici, quęso vt attendatis. Illi præcisi à compagine ecclesiæ Christi & partê tenentes, totum omittentes, nolunt communicare orbi terrarû, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem catholici in omni terra sumus, quia omni terræ communicamus, quacunque gloria Christi diffusa est. Et de verbis Apostoli. Si tu dicis, Christus est sponsus partis Donati, ego tabulas lego, & inuenio esse Christum sponsum Ecclesię diffusę toto orbe terrarum. Et contra Cresconiû. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, si & Christi pacem non respuant in orbem terrarum. Et de vnitate Ecclesiæ. A Christi corpore, quod est Ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, seu in alia parte separata inueniatur. Quod genus loquêdi etiam in côcilio Aphricano vsurpatû videmus: Vbicunque catholica fuit, & pars Donati. Et iterùm: Si fortè antiqui catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte

In breuiculo collationum primi diei. cap. 8. Cap. 12. Psalm. 54. Aug. in Psal. 56.

Idem Ser. 31. de verbis Apostoli. Idem Lib. 4. cap. 64. cap. 4.

In con. Aphrican. Cap. 84. Cap. 85. Cap. 86.

F côuersi sunt. Et paulò pòst: Si fuerit episcopus ad catholicam ex Donati parte conuersus. Sic nostra ætate rectè dicitur pars Lutheri, pars Caluini, siue magistri illius Zuinglij, pars Balthasaris Anabaptistæ, & aliorum, qui cùm sint à toto præcisi. Ecclesia, & in Ecclesia esse desierunt, cum ecclesiæ nomê, sicut etiam à Chrysostomo traditum legimus, consensus concordiæq; nomê sit: vt qui dissecti sunt in varias partes, nequaquàm possint appellari hoc cognomine. Nam nisi vna sit, vnam fidem, vnam spem, vnam charitatem retinendo, ecclesia dici & esse non potest. Sicut Christus diuisus non est, ita neque corpus eius Ecclesia: vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, vna est domus Dei viui, sancta catholica Ecclesia.

Chry. hom. in epistolam ad Galat. 1. Cor. 1. Ephe. 4. 1. Tim. 3.

Tertia nota Ecclesiæ, quod sit vna. CAPVT 25.

Atque hæc tertia est Ecclesiæ nota, qua dinosci possit ab iis, qui vel præcisi sunt ab ea: cuius generis sunt, quibus interdictum est piorum cœtu, quos vocamus excommunicatos, vel qui ipsi se vltrò præciderunt: quales sunt hæretici & schismatici. Quos cùm in tot sectas miserè dissectos videamus, manet nihilominus Ecclesia nostra catholica vna: de qua sponsus in Canticis clamat: Vna est columba mea, pfecta mea, vna est matri suæ. Hanc illius vnitatê significauit incôsutilis illa Christi tunica, quã qui Christû crucifixerunt milites, non scindendam, sed iuxta id, quod prædixerat propheta, sortem super eam mittendam esse censuerût. Hanc significauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incôtaminati Christi, ab origine mundi occisi. Hanc expressit Apostolus cùm dixit: Vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Visibilibus illa rebus nimirum sacramentis, fidei confessione, bonis operibus, publicis orationibus in locum etiam sępè visibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et propterea vocat eam Apostolus vnum corpus, quod ex multis visibilibus membris constet, ne quis commentitiam aliquã esse dicat, quæ sub hominis aspectum non cadat. Porrò qui congregat eam, qui vitam huic præstat corpori, Spiritus sanctus est: Propterea spiritum etiam vnum appellat, quòd per eam in cordibus hominû diffusa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis, vt idipsum dicant, idipsum sentiant, idem sapiant omnes, atque vnanimes vno ore honorificent Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. Sola ergo sancta catholica Ecclesia vna est, terra est vnius labij, vnus in ea Christus adoratur, vna regula veritatis obseruatur, deniq; multitudinis credentium est cor vnum, & anima vna. Quod etiã Beda testatur his verbis: Reuera omnes per orbem catholici, vnam veritatis regulam sequuntur, non autem omnes hæretici & infideles vnanimo errori consentiunt, verùm non minus semet alterutrum, quàm ipsam veritatis viam impugnant. Videre autem licet admirabilem curam illius & solicitudinem in vnitate spiritus retinenda. Cùm enim ex multis constet Ecclesiis, quæ tamen omnes vna sunt Ecclesia, cùm per orbem vniuersum longè lateque diffusa, linguarumque & morum

Canti. 6.

Ioan. 19. Psalm. 21. Exod. 12. Apoc. 13. Ephes. 4. Vnitas Ecclesiæ.

Ecclesia visibilis.

Rom. 5. Rom. 15. Gene. 11. Acto. 4. Beda in secundam epistolã Ioan.

in ea sit magna diuersitas, eosdem tamê ritus, eas- H dem vbique seruat cæremonias, quin & lingua non nisi vna & eadem nimirùm Latina sacrificia peragit, laudesque Deo decantat, ea præsertim, quæ est occidentis & septentrionis Ecclesia, vt si quis etiam ab extremo orbe veniat homo Christianus, esse ibi cor vnum, animam vnam, spiritû vnum intelligat. Nunc tu mihi eos circumspice, qui nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in eo sui latebras constituant, se ab vna hac sancta catholica Ecclesia segregauerunt, quot homines, tot esse propè de dogmatibus fidei sententias, neque nobiscum magis, quã ipsos inter se digladiari & dissidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumentû possit. In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui sibi inuicem ex omni parte consentiant: quodque maiore etiam dignum est admiratione, aliud eos iidê de rebus hodie, cras aliud sentire videas. Hinc illud præclarè dictum à Christiano & catholico principe Georgio quondam Saxoniæ duce commemoratur: Nam scire se quidem dicebat, quid hoc anno crederent, vicini sui Vuittêbergêses: quid verò proximè in sequenti anno credituri essent, se nescire, quòd subinde dogmata sua variarent. Indicant hoc non modò libelli eorum, verùm & ritus toties correcti & mutati. Conati sunt illi alta sapiêdo, & humilibus non consentiendo, turrim Babel extruere: Ecce autem, quomodo depressit Deus eorum arrogantiam. Quæ fuit aliquando terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarum confusionem factam esse cernimus, vt non modò mutuò se, verum etiam ipsi se non intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem sancta ciuitas Hierusalem,

Hæreticorû dissensiones.

Georgij ducis dictum.

Rom. 11. Genes. 11.

A cuius participatio in idipsum, ibi nūc facta est Babylon mater fornicationum, & abominationum, terra facta est habitatio dęmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. De vtraque ciuitate sic scribit venerabilis Beda. Benè in Babyloois cooſtructione linguarū voitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma est per gratiam sancti spiritus linguarum varietas adunata: & illa confusio, hæc visio pacis interpretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & geotibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos autem plures sectæ quàm linguæ dissociando coofundunt. Quis autem alius exitus est expectādus, oisi quem prędixit propheta? Diuisum est, inquit, cor eorum, ouoc interibunt: cum præsertim à Christo quoque dictum sit, quod omne regnū in seipsum diuisum desolabitur. Bellum hęreticorum pax est Ecclesiæ. Fidem illi, nostram, sicut ab Hilario scriptū est, dū sibi aduersantur, confirmāt. Neq; verò oostro tantū hoc æuo sic accidisse putandū est: iāpridē hoc ita futurū propheta prædixit. Et cōcurrere, inquit, faciā Ægyptios aduersus Ægyptios. Scripsit etiam antiquissimus Tertullia ous de sui temporis hæreticis, quod etiam à regulis ipsi suis variant inter se, dum suo proindè modulatur vousquisque arbitrio, quæ accepit, quēadmodum de arbitrio suo ea composuit ille, qui tradidit. Suo quoque de seculo scribit Hilarius: Periculosum nobis admodum atque etiam miserabile est, tot oūc fides existere, quot voluntates: & tot nnbis doctrinas esse, quot mores: & tot B causas blasphemiarum pullulare, quot vitia suot, dū aut ita & fides scribuntur vt volumus, aut ita vt volumus, intelliguotur. Et cùm secundum vnum Deum & voum dominum, & vnum baptisma, etiam fides vna sit, excedimus ab ea fide, quæ sola est, & dum plures fiuot, ad id cœperuot esse ne vlla sit. Et in coofutatione synodi, quæ falso septima dicta est, Epiphanius: Hūc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatē contempserint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniformis enim res veritas, meodacium autem in varia distrahitur. Et Nicephorus in sua Ecclesiastica historia sic scribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostrę curam gerit Deus. Nam adulterina Ecclesiæ dogmata quæ paulatim emicuerant, breui suot extincta: ita seipsis inter se abolita, cum alij super alios nouis rebus studerent, atque inter se coofligarentur, oon aliter quàm fluctuum commotiooes insurgentes subinde atque decidentes in varias multiplicesque abeunt formas, & postremò vt nihil eorum appareat, euanescūt. Contrà veritatis ipsius causa tum incrementa sua capiebat, magisque indies augebatur, accessionem quandam & robur certum ex hæreticorum iosultu sumens. Semper enim sibi cōstabat Ecclesię catholicæ splendor & status, & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus vitæ morumque diuersorum ordo, doctrinæque syoceritas apud Græcos simul & barbaros mirificè relucere cernebatur. Quoties hæresis exorta est in Ecclesia, oō ferè sola exorta est. Nolo hic commemorare Arios, Eunomios, Macedonios, Marciones, quorum sectę iam sunt obsoletę: quos in partes aliquot fuisse diuisos Ambrosius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoritus, Sozomenus, Nicephorus, ac qui præcessit hos omnes Eusebius C memorię prodiderunt, ita cum eorum essent pluta oomina, vna tamē esset perfidia, impietate oō dissonans, communiooe discordans, ooo dissimili fraude sed cogitatiooe discreta. Neque dicam de iis, quibus æuo suo ante quadringentos annos idem accidisse scribit Bernardus. Patrum aut certè auorum nostrorum memoria secta quædam in Boëmia & Morauia nata est eorum, qui vtrāque speciem Eucharistię oecessariò sumi à Christianis omnibus debere cootenderent: Nunquid ea sola fuit? minimè geoirum. Simul vt ab Ecclesiæ coosensu semel discessum est, ita vt cum varię sunt & multæ ex vna hac hæreses propagatæ, vt, quod omnibus in confesso est, qui per eas prouincias iter faciunt, intra vnius oppidi mœnia sex aut septem etiam sectas reperire liceat, raraque domus est, in qua oon aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Sic fit, vbi ab vno, vbi à vero, vbi ab vnius saoctæ catholicæ Ecclesiæ conseosu disceditur: Veritas enim haudquaquā esse multiplex potest: sed vt spiritus diuio⁹ vnic⁹ est, ita verū, quod illo docēte cognoscitur, oō nisi vnū est. Atque ea demùm vera doctrina est, & hoc veros doctores arguit, quemadmodum à maioribus traditum esse refert Athanasius, vt eadem inter sese profiteātur, neque diuersa sentiāt, vel inter ipsos, vel à suis maioribus dissidētes. Etenim qui in hūc modum affecti oō sunt, improbi potius quàm veri doctores dicendi sunt. Quamobrem euenit eiusmodi, quod viatoribus vsu venire solet, si quando à recto itinere aberrauerint: Vt enim illi alias ex D aliis semitas ingredieotes vagātur & errant, nullum peritum regionum ducem sequuti, sic isti duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, cùm de rectæ fidei religionisque curriculo deflexerint, alia ex aliis impietatis diuerticula sunt ingressi, capitibusque dissecti, cauda verò colligati, in sola vnius sanctæ catholicæ Ecclesiæ senteotia oppugnanda sunt coocordes, haud aliter, quàm olim Herodes & Pilatus inter se paulò antè dissidentes, in domini passione fuerunt amicitia fœderati. Huius rei figurā fuisse putat Augustinus, quod Samson vulpium caudas colligasse legitur: Vulpes enim insidiosos maximè hæreticos significāt, dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus lateotes, & decipientes, de quibus etiam in Canticis dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminantes vineas. De iis intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypsi scriptum est: Commanducauerunt lioguas suas. Quomodo, ioquit, commanducauerunt? nimirum coorra semetipsos seotiēdo. Nam cōtra catholicam quidem Ecclesiam pari & quasi concordi malignitatis spiritu depugnant, sed cōtra semetipsos discorditer confligendo, hæreses multifidas fecerunt, & ita suas quisque partes defeodendo cootendendo, atque rixando, linguas suas commanducāt.

Marginal notes (left): In cap. 5. Marc. — Osee 10. — Luc. 11. — Nota. — Libr. 7. de trinitate. — Bellum hæreticorū pax Ecclesiæ est. — Esai. 9. — De præscriptione aduersus hæreticos. — In lib. ad Constantiū Augustum — Fidei pluralitas facit, ne vlla sit fides apud hæreticos. — Actione 6. secunda Nicena synodi. — Niceph. Li. 4. cap. 5. — De fide li. 1. cap. 4. — Hæresi 73. — Li. 1. ca. 25. — Li. 5. ca. 23. & 4. — Lib. 2. c. 29. — Lib. 8. ca. 1. — Lib. 4. ca. 7. — Num. li. 12. cap. 29. 30.

Marginal notes (right): 31. & 32. eccle. hist. Ber. ser. 66. in Cant. — Fidei varietas magna in vna familia. — Athanas. Lib. decretis Nicænæ synodi contra Eusebium. — Ioann 19. August. in Psalm. 80. — Cant. 1. Rupertus Lib. 9. in Apocal. — Coloss. 2.

Quod aliter vnitas retineri non potest, quàm si vnus aliquis præsit Ecclesiæ, cui pareant omnes.

CAPVT 26.

QVam autem causam esse dicemus, quod cum perpetuò sibi constet Ecclesia, sitque admirabilis quædam in ea fidei dogmatum con-

E sensio, qui semel ab ea desciuerunt, tanta est eorum inter se distractio, & opinionum varietas? Quam aliam? nisi quod qui permanent in Ecclesia, fas eis nõ est, vt ambulent inflati sensu carnis suæ, vt suos aliquos intellectus adserant singulares, quos mordicus posteà tueantur & defendant: sed cùm sint vnius corporis membra, cuius caput Christus est, necessè est, vt caput suum teneant, atque in illius obsequium intellectum suũ captiuent. Porrò qui caput est Ecclesiæ Christus, ad patrem suum cœlestem ex hoc mundo migraturus, atque ita facturus, vt genus humanum corporali sua pręsentia destitueret, cùm sub suę tempus passionis orasset patrem, vt eos, quos dederat sibi, seruaret, vt essent vnum sicut ipse cum patre vnũ est, quò facilius vnitas hæc sempiternis temporibus retineri posset, ascensurus ad patrem, vni curam Ecclesiæ suæ mandauit, vni Petro pascendas oues suas commisit, vnum illum principẽ designauit multis argumentis: vt ipse quidem in cœlis autbor esset vnitatis perpetuæ, Petrus autem, & quisquis ei successisset, eiusdem retinendę dux & princeps in terris haberetur. Vnitatis itaque constituendæ principium Christus, & retinendæ per eũdem Christum Petrus, & eius successor statuitur. Hoc vniuersa credidit antiquitas. Hoc sacrosanctum Nicænum concilium confessum esse legimus: Hoc modo non ædita voce clamat ipsa natura, quòd non potest aliter ordo consistere, non potest aliter vnitas in Ecclesia retineri, quàm si præsit vnus. Hoc in apipus, boc in gruibus, hoc in aliis etiam plerísque brutis animantibus videre licet: Habẽt caput vnum, ducem vnum, quem sequuntur. F Sic in arboribus videmus multos ramusculos ad virgam, multas virgas ad ramum, multos ramos ad stipitem, multos stipites ad radicem vnam infigi, vt omnia socia fiant, & succum qui est in radice, participent: sicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pinguedinis factus es. Quòd si in naturis rerum, multo magis idẽ fieri necessè est in bumana societate, quæ nisi ab vno aliquo gubernetur, stare nõ potest. Propterea dicit dominus per prophetam: Suscitabo super eos pastorem vnum. Et rursus: Pastor erit vnus omnium eorum. Et in Euangeliu. Erit vnus pastor & vnum ouile. Quem vnum & solum bonum pastorem libenter Christum agnoscimus, libenter eum esse caput & fundamentum Ecclesię profitemur. Quin & illud nõ obscurè ferimus, nos credere, quòd solus ille sufficiat ad Ecclesiam suam regendam, gubernandã, & in vnitate conseruandam. Cæterùm sicut ipse est, qui sacramenta perficit omnia, ipse est qui baptizat, ipse est qui peccata dimittit, ipse est verus sacerdos, qui cùm semetipsum semel obtulerit in ara crucis, sua virtute corpus suum & sanguinem ex eo quod panis erat & vinum cõficit, vt iterùm offeratur non in mortem, sed in mortis recordationem: & tamen quia cum suis fidelibus non erat in corpore permansurus, ministros elegit, quibus in sacramentis administrandis vteretur: Sic ipse caput, ipse gubernator est Ecclesiæ suæ, ipse ordinem in ea simul & vnitatem conseruat. Quoniam verò præsentiam sui corporalem & visibilem Ecclesiæ subtracturus erat, vnius vti ministerio voluit, per quẽ vnitas hæc retineretur, cui præ cæteris oues loco sui pascendas commisit, ac à seipso petitum cognomen tribuit. G Nam cùm petram esse Christum dicat Apostolus, cum Petro in consortium indiuiduæ vnitatis assumpto nomen hoc communicare dignatus est: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quibus verbis cũ vno ore à sanctis Patribus tam Græcis quàm Latinis ecclesia super Petrum ædificata dicitur, tantũ abest, vt quicquam ea re Christi gloriæ detractum existimari possit, magis vt etiam illustrata videatur. Neque enim quisquã est, qui eat inficias: quin illud vniuersa prædicat ecclesia, Christum esse petram illam inuiolabilem, esse lapidem illum angularem, qui fecit vtraque vnum, esse fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere. Sed cum verum sit illud, quod à diuo Dionysio scriptum est: Bonum esse sui ipsius maximè diffusiuũ & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam illustrandam, ad incredibilem sui bonitatẽ toti mundo manifestandam, quàm si quod ipsi potestate proprium est, id participatione quadam esse, sibi cum homine cõmune voluisse diceretur? Nunquid non solus ipse est lux inaccessibilis, quæ illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mundum? & tamen Apostolis dixisse legitur: Vos estis lux mũdi. Nunquid non ipse solus bonus est? nam nemo bonus nisi Deus: Sunt & hæc tamen illius verba: Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona. Nũquid non solus ipse peccata remittit? nam boc non est nisi Dei proprium: eandem tamen potestatem sacerdotibus quoque cõcessit, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Sed quid opus est hæc enumerando recensere? Potéstne quicquam esse gloriosius, quàm & dici, & esse Dei filium? Hanc quoque gloriã adeò non inuidit mortalium generi summa illa bonitas, vt quòd solus H ipse natura est, nos quoque per adoptionis gratiã Dei patris filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes esse vellet. Et non intelligunt spiritus isti fanatici, iusto Dei judicio in reprobũ sensum dati, se esse potius, qui Christi gloriam obscurent, dum de illius bonitate detrahunt, qua ille tãta est, vt cùm semetipsum tradiderit, cùm sanguinem suũ pro nobis fuderit, verisimile nõ sit, esse quicquam, quod communicare nobiscum paratus nõ sit: cùm præsertim ista causa fuerit, quamobrem Dei filius hominis filius fieri dignatus est, vt hominum filiis, Dei filiis esse liceret. Adducens hũc Euangelij locum Basilius de pœnitentia. Etiamsi petra est, inquit, non vt Christus petra est, sed vt Petrus petra. Christus enim reuera petra est immobilis & inconcussa, Petrus verò propter hanc petram. Largitur enim Deus suas dignitates, non euacuans se, sed habens dat. Lux est, vos estis, inquit, lux mundi. Sacerdos est, sacerdotes facit. Ouis est, ecce, inquit mitto vos tanquã oues in medio luporum. Petra est, petram facit, & quæ propria sunt illius largitur seruis. Hoc signum est aliquem esse diuitem, habere & largiri. At nostri diuites quando largiuntur, imminuunt aliquid ex iis quæ habent, non enim verè sunt diuites, aliena sunt, quæ possidemus? hic verò sic diues est, vt quantumcunque largiatur, nihilominus æque diues maneat, tanquam fons quidam perennis, quãtumcunque ex eo hauseris, fluxus non imminuitur. Cui non dissimilia scribit, qui libenter eum imitatur

1. Cor. 10. *Vnitatis ecclesiasticæ causa.* *Ioan. 18.*

Ioan. 21.

Vnitas ecclesiæ brutorum & plantarũ exemplis ostenditur. *Rom. 11.*

Ezech. 34. *Ezech. 37.* *Ioan. 10.*

Ioan. 21. *1. Cor. 10.*

Matt. 16. *Ecclesia super Petrum ædificata.* *Ephe. 2.* *1. Cor. 3.* *Dionysius de diuinis nominibus. cap. 4.*

Christus per incredibilem sua bonitatẽ propriorũ bonorum nos participes facit. *Ioan. 8.* *Matt. 6.* *Matt. 19.* *Luc. 5.* *Ioan. 20.*

Rom. 8.

Basilius *Christus est vera Petra immobilis, faciens aliã petram Petrum manẽt tamen petra vera, lux vera, sacerdos verus.*

Amb. in Lu. cap. 9. Paulinus epist. quarta ad Seuerũ.

A imitatur, Ambrosius & æqualis ouis Paulinus enumeratis multis nominibus, quæ nobiscũ Christus communicauit, inter quæ, recenset etiam hoc ipsum petræ nomen, cuius gratiam discipulo non negauit, sed quid miramur (inquit) cum suis famulis indulsisse sua nomina, quibus & patrem suum participat, & regnum, dedit enim potestatem recipientibus se, filios Dei fieri, & quantum in ipso est, omnibus dixit, dij estis, & filij excelsi omnes. Continet itaque virtute sua molem Ecclesiæ Christus, ac inuisibiliter eam gubernat: sed quemadmodum in sacramentis cùm ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen vtitur visibilium sacerdotum: sic visibilem in terris elegit ministrum, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilem inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus, est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est petra Petrus ipse confitens Christum. Hæc adeò sibi non aduersantur, vt nisi credas Ecclesiam super Petrum confitentem Christum ædificatam esse, nihil credas, nec vbi sit Ecclesia scire queas. Nam si petram nolis nisi Christum ipsum intelligere, quod futurum Christus prædixit, dicet Lutherus, Ecce hic est Christus: dicet Zuinglius, siue Caluinus, ecce hic est: Anabaptistæ contrà apud neutrum esse dicent, sed sibi solis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient: idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quàm commentitia erit Ecclesia cuius nec fundamentum, nec ædificium agnosci poterit? Si verò petram interpreteris fidem, quam confessus est Petrus, idem illud eueniet. Nam &

B hanc isti certatim ad se rapient, sibique singuli certatim vsurpabunt. Quamobrem si talem esse volumus Ecclesiam, quæ videri & agnosci posit, necesse est, vt visibilem esse petram statuamus, super quam illa sit visibilis ædificata, vt petræ nomine Petrum Petrique successorem cõfitentẽ Christum intelligi velimus. Hoc est, quod dicit Hieronymus: Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cũcti claues regni cœlorum accipiant, vt ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamẽ propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto schismatis tollatur occasio. Quod ante illum scriptum erat etiam à Cypriano, loquitur dominus ad Petrum, Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, Tibi dabo claues regni cœlorum, & quæ ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cœlis, hic Petro primatus datur, & eidem post resurrectionem suam dicit, pasce oues meas, super vnum ædificauit Ecclesiam, & illi oues pascendas mandat, & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat, Sicut misit me pater & ego mitto vos, accipite spiritum sanctum, &c. tamen vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua autoritate disposuit. Hoc erant vtiq; cæteri, inquit, Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio prędit honoris & potestatis, sed exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur. Sed & ante hunc Anacletus, qui vixit Apostolorum tẽporibus: Licet omnes, inquit, pares essent

Hiero. li. 1. contra Iouinianum.

Cyprian. de vnitate eccle sia in exemplare scripto.

Anacletus epist. 3.

Apostoli, Petro tamen à dominó est concessum, C & ipsi inter se idipsum voluerunt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est caput & principium teneret Apostolorum. Quoniam itaque vna est Ecclesia, super vnum, qui claues eius accepit voce domini fundata est, per quem fit, vt Episcopatus etiam vnus sit multorum Episcoporũ concordi numerositate diffusus: sicut ad Iubaianum, & ad Antonianum scribens testatur Cyprianus. Hieronymus quoque salutem Ecclesię dicit à summi sacerdotis dignitate pendere, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesiis efficientur schismata, quot sacerdotes. Neque enim aliunde schismata & hæreses obortæ sunt, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentium Pupianum, & ad Cornelium scribens testatur sanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaque toti præesse Ecclesiæ vsque eò necessarium est, vt absque hoc Ecclesia vna esse non posit. Vnus autem hic Petri Apostoli successor sit oportet: atque inde est, quòd Ecclesia nostra, quemadmodum vna, ita etiam Apostolica dicitur.

Cyprian. lib. 4. epi. 2. Hier. contra Luciferianos Schisma oritur, quando summo de sacerdote non obtẽperatur.

Cypr. lib. 4. epis. 9. lib. 1. epi. 3.

Quarta Ecclesiæ nota, quòd sit Apostolica.

CAPVT 27.

ET hæc quarta iam est Ecclesiæ nota. Cùm autem vocamus eam Apostolicam, nõ excludimus Patriarchas & Prophetas. Neq; enim ab Apostolis, quemadmodum anteà dictum est, verùm ab ipso Adam, siue filio eius Abel exordium sumpsit Ecclesia, quæ ædificata est super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Nam quod Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurum prædixerunt. Dicitur itaque Ecclesia Apostolica, in qua & doctrina Apostolorum, & legitima est Episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra deducta. Porrò doctrina Apostolorum nõ scripto tantùm, verùm & traditione constat: quos, quæ ad constituendam Ecclesiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus & cæremonias pertinent, multa docuisse dubium non est, quę nusquàm scripta reperiuntur. Scribens ad Thessalonicenses Apostolus dicit, State & tenere traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostrã. Quibus verbis palàm indicat, præter ea, quæ scripserat, se non minus præclara, quin & præclariora solo sermone docuisse, cùm sermonẽ priùs, quàm epistolam nominat. Id quod vel inde magis etiam liquet, quòd qua ratione cœnæ dominicæ memoria celebrari debeat, verbo tradidisse videtur. Ita enim dicit scribens ad Corinthios: Cætera (nimirùm de Sacramento Eucharistiæ) cùm venero disponam. Ex quo loco scribens ad Ianuarium colligit Augustinus, à Paulo totum illum ordinem agendi, quem vniuersa per orbem ecclesia tenet, institutum esse, quod nulla morum diuersitate varietur. Alio quoque loco dicit Paulus: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. Rursus Timotheo scribẽs: Quæ audisti, inquit, à me p

D

Ephes. 2.

Apostolica Ecclesia quæ & quare sic vocetur. Apostolica doctrina.

2. Thess. 2. Traditiones Apostolicæ.

1. Cor. 11. Aug. epist. 118. cap. 6

1. Cor. 11.

2. Tim. 2.

E multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Irenæo scriptum est: de multis rebus, quæ literis mãdatæ non erant, edoctam ab Apostolis recentem illam ecclesiam fuisse, quæ successores Apostolorum Episcopi sibi per manus ab illis tradita, suis vicissim ipsi successoribus ecclesiæque tradiderunt. Quamobrem quisquis Apostolicam ecclesiã credere se profitetur, eum non modò, quæ scripta, verumetiam quæ viua voce tradita sunt per Apostolos, tenere oportet: Quæ nisi recepta fuerint, de summa fidei nostræ periclitabimur. Neque enim alia re magis differre visi sunt à catholicis hæretici plerique, quàm quòd hi solas recipiebant scripturas, illi verò traditionibus etiam ecclesiasticis inhærendum esse censebant. Sic Hilarius, suo quoque tempore cum dixisset quidam. Nolo verba, quæ non scripta sunt dici. Dic, inquit, prius si rectè dici putas: Nolo aduersus noua venena nouas medicamentorum comparationes, nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias, consilia recentia: Athanasij verba sunt hæc, cum ex Theognosto, Dionysio Alexandrino, & Origene probasset, filium eiusdem esse cum patre essentiæ. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuisse hanc sententiam demonstrauimus. Vos autem ô noui Iudæi & Caiphæ discipuli quos tandem nominum vestrorum potestis ostendere progenitores? Hoc est, quod apud Theodoritum legimus, ex non scripris sermonibus, piè tamen intellectis, Arianos esse

F damnatos. Nam cum reiicerent illi vocem Homousij, proptereà quòd nusquam in scripturis reperiretur, Athanasius & qui cum eo faciebant Episcopi catholici, testimonio patrum, qui doctrinam hanc ab Apostolis receperant, eos refellebant. Nam Apostolorum esse traditionem, quòd filius eiusdem cum patre sit substantiæ, Felix Pontifex ad Benignum scribens testatur. E scripturis Eluidius Mariæ perpetuam virginitatem: è scripturis Donatistę paruulorum baptismum impugnabant: Sed sicut illum Hieronymus, ita hos Augustinus Ecclesiæ traditiune refellit: Cuius tãtam esse vim Paulus voluit, vt non dubitantet diceret: Etiamsi nos, aut angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit: Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis euãgelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Non dixit, si quis vos docuerit aliter, quàm scripsit Matthæus, aut Marcus, aut Lucas, aut Ioannes, aut quàm ipsi scripsimus, sed præter id quòd euangelizauimus, hoc est, prædicauimus vobis, præter id, quòd ipsi coram docuimus, & concionando tradidimus vobis, præter id quod accepistis, hoc est, audiuistis, & coram didicistis à nobis. Quatuor esse Euangelia, quæ scriptura nobis prodit: & tamen si quis ea non credat, hæreticus est. Credimus igitur, non quia scriptum est, sed quia sic ab Apostolis legitima Episcoporum & sacerdotum successione per manus nobis traditum est. Ad eundem modum, tres personas Deum vnum esse, nulla nobis expressè tradit scriptura, atque adeò ne reperitur quidem personę nomen in scripturis de Deo dictũ, sicut nec Trinitatis: nostamẽ tres personas dicimus, nõ quia scriptura dicit

G inquit Augustinus, sed quia scriptura non contradicit, & quia sic ab Apostolis & eorum successoribus traditum accepimus, quorum etiam esse traditionem, vt paruuli baptizentur Dionysius & Origenes testãtur: Sed & quòd in Missæ sacrificio pro defunctis oratur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus. Quod de maioribus Ecclesiæ causis ad sedem Apostolicam sit referendum, Apostolos instituisse scribit Zepherinus pontifex & martyr: quamuis ante eum, alij quoque nonnulli, Symbolum quod vocãt Apostolicum, ab Apostolis confectum esse narrant Clemens, Cyprianus vel potiùs Ruffinus: illius enim videtur esse symboli explicatio, quæ Cypriano quoq; inscribitur. Hieronymus, Augustinus, Leo põtifex, & alij. Neque tamẽ vel in actis Apostolorum, vel in reliqua noui Testamenti scriptura vniuersa, vlla sit eius rei mentio. Sed quorsum attinet singulas Apostolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Iustinum, Origenem, Tertullianum, Athanasium, Basilium, Hieronymũ. Multa esse refert Augustinus, quæ neque in literis Apostolorum, neque in conciliis posteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis Apostolis tradita & commendata creduntur.

Quod, vbi legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera est vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia. CAP. 28.

Didicimus ergo iam, ibi esse Apostolicam Ecclesiam, vbi est doctrina Apostolorum. Porrò doctrina Apostolorum ibi est, vbi est legitima Episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra: quæ successio vbi non est, ibi non est Ecclesia Christi, sed Satanæ Synagoga. Hanc Ecclesiæ notam, quia non habent, non agnoscunt hæretici: nam neq; traditiones Apostolicas admittunt, cum Arianis atque aliis hęreticis nihil præter scripturas recipientes, neq; ferre possunt aures eorum, vt de legitima Episcoporum successione quicquam dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda est nota hæc, quãtò magis abhorrere ab illa hæreticos & schismaticos videmus, quandoquidem non fuit ferè quisquam sanctorum patrum, qui non eam inter præcipuas Ecclesiæ notas numerauerit. Irenæus Apostolorũ temporibus fuit proximus, eius hæc verba sunt: Agnitio vera, est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mundo, secundũ successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et alio loco iis tantum Episcopis obedire iubet, qui successionem habent ab Apostolis, qui cum successione Episcopatus charisma veritatis certum acceperunt: Reliquos verò, qui absistunt à principali successione, quocunque loco colligantur, suspectos haberi vult. Neque multò posterior Tertullianus, vbi de hæreticis ait: Cupio, inquit, ostendant mihi, ex qua authoritate prodierint. edant origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentẽ, vt primus ille Episcopus, aliquem ex apostolis vel apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis per- H

Irenæus lib. 3. cap. 4.

Credere Ecclesiam Apostolicã quid.

Hila. In li. ad Constantium Augustum.

Hæretici traditionib. conuicti.

Athanasius libr. de decretis Nicænæ Synodi contra Eusebium.

Li. 1. cap. 8.

Ariani fuerunt ex non scriptis sermonibus dãnati.

Galat. 1.

Quæ scripta non sint, credantur tamẽ.

Aug. li. 7. de trinit. cap. 4.

Dion. ca. 7. eccl. Hier.

Orig. lib. 5. in epist. ad Rom.

Chrys. homil. 3 in epist. ad Phil.

Clem. in epist. ad Iacobum fratrem Domini.

Hieron. ad Pammachiũ aduersus hæreses Ioannis Hierosolymitani.

Aug. serm. 115. & 181. De tempore

Leo. epist. 24. & 13.

Iust. Quæst. 115. & 118. ad orthodoxos.

Orige. homil. 5. in Numeros

Tertull. de corona militis.

Athan. in lib. de variis quæstionib.

Basil. lib. de spiritu sancto cap. 28. & 29.

Hier. contra Lucifer.

Aug. li. 2. cap. 7. de baptismo paruulorum.

Episcoporũ successio.

Irenæus lib. 4. cap. 63.

Lib. 4. cap. 43.

Nota.

Tertullia. de præscr. aduersus hæreticos.

Hæretici non possunt originem suam

ecclesiarum ab Apostolis seu Apostolicis viris deducere. Origen. In proœmio li. 1. Periarchō

A seuerauerit, habuerit authorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apustolicæ census suos deferunt, sicut Ecclesia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem, à Petro ordinarum edit, proinde vtique & cæteræ exbibent, qoos ab Apostolis in Episcopato constitutos Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Qui verò fuit propemodum æqualis eius Origenes. Cùm, inquit, multi sior, qui se putent sentire, quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prędicatio, per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsque ad præsens in Ecclesiis permanens: Illa sola credenda est veritas, quæ in oullo ab Ecclesiastica discordat traditione.

Veritas quæ credenda. Cyp. lib 4. Epi. 9. Ioan. 6.

Portò Cyprianus tātum huic notę tribuit, vt Ecclesiam esse dicat, plebem sacerdoti suo adunatam, & pastori suo gregem adbærentem. Ac adducens verba illa Petri: Domine ad quē ibimus, verba vitę ęternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, super quem ædificanda erat Ecclesia, docens, ersi contumax & superba audite nolentium multitudo discedat, quòd Ecclesia tamen Cbristianotum oon recedit. Ad extremum scire debes, ioquit, Episcopū in Ecclesia esse, & ecclesiam io Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse, & frustrà sibi blādiri eos, qui pacem cum sacetdotibus Dei oon habentes, obtepunt, cum ecclesia quæ catholica vna est, scissa non sir, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cobætentium sibi inuicem sacerdotum glutioo copulata.

Idem lib. 1. Epist. 6.

Ac rursus ad Magnum scribens: Ecclesia, inquir, vna est, quę vna intus esse & foris noo porest. Si enim apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit: si verò apud Cornelium fuit, B qui Episcopo Fabiano legitima ordinatiooe successit, Nouatianus io ecclesia nnn est. Ibi indicauit ecclesiam esse Cyprianus, vbi fuisset Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio esse, idem esse scribit, quod cum catholica ecclesia communicare.

Idem. lib. 4. epist. 2. Hier. In epist. ad Damas.

Neque dissimiliter Hieronymus, qui scribens ad Damasum: Facessat, inquit, inuidia, Romani culminis tecedat ambitio, cum successore piscatoris & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior, super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio: Quicunque extra hanc domum agnum comederir, profanus est:

Gen. 7.

Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Ac paulò pòst: Non noui, inquit, Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: quicunque tecum nō colligit, spargit: qui Christi non est, Antichristi est. Sic ille vir sanctissimus iuxta ac doctissimus, quicunque cum successore piscatoris Damaso Papa non colligerent, Sataniſtas & Antichristos eos haberi voluit: ita nihil habere cum illis commune volebat. Quod apertius etiam in proximè iosequēti scribit epistola: In tres, inquit, partes scissa ecclesia, ad se rapere me festinat: Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hęrere se dicunt: possem credere, si boc vnus assereret: ouoc aut duo meotiuotur, aut omnes. Tanta fuit Apostolicæ sedis authoritas, vt illi se hærere etiam hæretici fingereot, cui qui non esset iunctus, eum pro suo non babebat Hietonymus. Qui

Theodoritus lib. 5. cap. 3. Iustinianus Imp. epistola ad Epipha. quæ est in sexta Synod. Aug. cōtra Epist. Manichæi. ca. 4. Hæretici neque Ecclesiam suam neque domū audent ostēdere. Idē in principio tomi. 7. Idem Epistola. 165.

quod eo loco scribit, idem etiam Tbeodoritus testatur de Paulino, deque Apollinari, quod asseuerabat vterque se cum Damaso sentire, quò facilius morbū suum tegere posset. Quia sæpenumero (inquit Iustinianus) hæretici in his locis extiterūt, qui iudicio illius venerandæ sedis sublati sunt, licet nobis dicere ac pronunciare, omnes eos, qui habere illam pro capite noluerint, oon esse Dei sacerdotes, neq; fideles seruos. C Augustinus in pluribus locis notam hanc agnoscit: qui disertis etiā verbis extra Ecclesiam esse pronunciat, qui relicto Episcopo, Dei ordinatione succedanea præsidente, aut sibimetipsis, aut semetipsos constituunt Episcopos, Præpositos, Primates. Cuius bęc etiam verba legūtur. Multa suot quæ me in Ecclesię gremio iustissimè tenēt. Tenet cōsensio populorū, atque gentiū, tenet autboritas miraculis iochoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, tenet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascēdas oues suas Dominus post resurrectionem suam commēdauit, vsque ad præsentem Episcopatum sacerdotū successio: tenet postremò ipsum catholicæ nomen, quod noo sine causa inter tam multas bæreses sic ista sola Ecclesia obtinuit, vt cùm omnes hęretici se catholicos dici velint, quęrenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur? nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Rursus io Psalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo patrū, quis cui successit, videte: ipsa est petra, quam non viocunt superbæ inferorū portæ. Quod autem in eo Psalmo scripsit, in epistola ad Geoerosum ipse fecit, ac Romanos Episcopos inuicem sibi succedentes enumerauit à Petto vsque ad Anastasium: Quibus D enumeratis, In hoc ordine, inquit successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur.

Optatus lib. 2. contra Donatist.

Quod idem ab Optato quoque, qui fuit æqualis Augustini, factū legimus. Is contra Parmenianum scribens, eū scire dicit Petro primo catbedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Pettus, inde Cephas appellatus, in quo vno cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur, vt iam schismaticus esset, cui contra singularem carhedram alteram cullocaret.

Petro successit Linus.

Ergo cathedra vnica quæ est ptima, seder prior Petrus, cui successit Linus, ac enumeratis vsque ad Syricium, qui tum io carhedra sedebat, Romanis Pontificibus: Vestrę, inquit, cathedræ vos otigioem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.

Irenæus lib. 3. cap. 3. Euseb. lib. 5. cap. 6. Eccle. hist.

Simili enumeratione successionis Pontificum Romanorum, vsus est antiquissimus Irenæus: Quo in loco simul illud asseuerat, quòd ad Romanā Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est omnē conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndique fideles, in qua semper conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio. Enumerationem autem Irenæi transcripsit in Ecclesiasticam suam historiā Eusebius. Longum esset siogulos enumerando recensere, qui ex hac nota successionis Apostolicæ Ecclesiam agnoscendam esse putauerunt. Qua in seotentia cùm fuerint antiquissimi, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Optatus, nota hęc Ecclesię, quā sancti Patres agnoscūt, vna omniū clarissima, maximeq; Ecclesiæ propria est habēda, quātūlibet reclamātibus hæreticis, qui

E eam sibi nulla ratione possunt arrogare. Quibus & nos cum Tertulliano & Optato dicere possumus: Ostendant ex qua authoritate prodierunt: edant origines Ecclesiarum suarum: euoluant ordinem Episcoporum suorum: reddant originem cathedræ suæ: confingant saltem aliquid de successione legitima: sed neque quod confingant habent. Nam illud in confesso est, nō modò nullam esse apud illos sacerdotum & episcoporum successionem, qui ante triginta hos annos nati sunt, verumetiam eorum Ecclesias nunc quoque sacerdotibus & Episcopis legitimè ordinatis, præterquam si qui à catholica defecerunt, prorsus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet sicut sacrificio, ita & sacerdotio destituta, in horrea nonnulla, pleraque in stabula vel in caulas conuersa. Egregia verò Ecclesia, in qua nullus Episcopus, nullus sacerdos, nullum est sacrificium: in qua cuiuis de fece vulgi prorsus illotis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad verbi ministerium citra vocationem vllam legitimam, accedere licet. Quare cum ipsi in Ecclesia non sint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla sit Ecclesia. Cùm enim nisi vna sit, vlla esse non possit, vna autem esse nequeat, nisi ex vno pendeat, qui præsit omnibus, ad vnum hunc expugnandum suas omnes machinas conuertunt. Quod ideò per membra sua facit Satanas, sicut à Cypriano scriptū est, ideò præpositum Ecclesiæ sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

Hæreticorū studium in euertendo Papatu. Cyprian. li. 1. Epist. 3.

Itaque Satanistarum non est maius aliud studium, quàm, vt quem Christi vicarium, quem Petri suc-

F cessorem esse vident, cuius ministerio fieri perspiciunt, vt in Ecclesia spiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius authoritati detrahant, eum inuisum & exosum reddant omnibus: Aliter enim dispergere cum Satana non possunt nisi quo ministro Christus vtitur in colligendo grege suo, quem precioso sanguine suo redimere dignatus est, ab eo quàm fieri possit, maximè volūtates hominum auersas reddat. Quemadmodum qui vult regnum euersum, aut aliquam in eo seditionem concitatam, caput regni petit imprimis, illud famosis libellis proscindit, & quibuscunque potest artibus in odium & contemptum omnium adducere conatur: Sic illi, dum hoc vnum student, vt Ecclesiam perturbent, vt illius vnitatem scindant, caput Ecclesiæ sub Christo capite quibus modis possunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit Satanas, quod etiam à Cypriano scriptum est, concordiam simul iunctam omninò vinci non posse. Quamobrem sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare, sic ille, cùm sibi satis aduersus omnes virium non esse videat, circumuenire quærit solitudinem singulorum, ac per quem fieri videt, vt simul iungantur omnes, eum omni ratione cupit euersum. Sed ex Satanæ insidiæ cauendæ sunt piis omnibus, tantoque maiore studio enitendum illis est, vt in vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia perseuerent, quemque illi præsidere suo loco Christus voluit, ei dicto sint audientes, ad eum, si qua sit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipsis Apostolis institutum est, neque secùs fuit

Hæretici sicut seditiosi, studēt caput Ecclesiæ, & reipub. dolo & famosis libellis oppugnare. Cyprian. L. 1. Epi. 1. Concordia simul iuncta omninò vinci nō potest.

vnquàm in Ecclesia catholica obseruatum. Habentur libri conciliorum, in quos non modò acta G Synodorum, verumetiam epistolæ multorum sanctorum pontificum & martyrum sunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euaristi, Alexandri, Zepherini, Marcellini, Cornelij, Lutij, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocentij, Damasi, Leonis, Agathonis Gelasij, Hormisdæ epistolas, non aliter se rem habere perspiciet. Verùm & ex quatuor illis conciliis, quę haud aliter atque quatuor Euangelia recipiuntur ab omnibus iis, qui Christiani censeri volunt, idipsum cognoscet. Neque diuersum reperiet in Ecclesiastica historia, vbi commemoratur concilium quoddam Antiochiæ celebratum, authoritatem vel hoc nomine non habuisse, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Episcopus, nec in locum suum aliquem destinauit, cum vtique regula Ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiā Romani Pontificis concilia celebrari. Extat inter Augustini epistolas vna patrum concilij Carthaginensis: in qua petunt ab Innocentio Papa, vt cōcilij sui statutis Apostolicę sedis adhibeatur authoritas. Extat & alia eiusdem argumenti, ab Augustino & cæteris Episcopis in concilio Mileuitano cōgregatis scripta: Cui respondens Innocentius, Diligenter, inquit, & congruè Apostolico consulitis honori: honori inquam illius, quem sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxiis rebus, quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nouistis esse seruatam. Ac paulò pòst: Scientes quòd per omnes prouincias, de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanant, præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & Episcopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authorem referre debere. Quod autem à patribus in Aphricano & Milenitano concilio congregatis, idem cum ab aliis quibusdam orientalibus Episcopis ad Symmachum scribentibus, tum ab his qui cum Athanasio conuenerant Alexandriæ, factum esse legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuersalis Chalcedonensis ad Leonem extat epistola, qua petunt, vt suis decretis eorū honoret iudiciū. Sed quid catholicos cōmemoramus? quorū nemo fuit vnquam, qui de fidei causis, si quid esset in dubiū vocatum, non ad sedem Apostolicam referendum esse putaret? Etiam hæreticos id fecisse Ecclesiastica docet historia, vbi legitur Eusebius Constantinopolitanus Episcopus ad Pontificem Romanum Iulium misisse, atque ab eo petiuisse, vt in causa Athanasij iudex esse vellet. Quin tota illa synod⁹ Episcoporū, quæ fuit Antiochiæ cū Eusebio congregata, acta sua eiusdē Pontificis iudicio cōprobari petiuit. De Fortunato pseudoëpiscopo ab hæreticis constituto, deque Basilide, quod ad Petri cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus Habailardus Bernardi temporibus. De Celestio verò scribit Augustinus, quòd is beati Papæ Innocentij literis non est ausus obsistere, unò se omnia quæ sedes illa damnaueat, damnaturum esse promisit. Idem hoc factum est à nostri temporis hæresiarcha, cuius hęc verba sunt ad Leonem decimum. Beatissime Papa, prostratū me pedibus tuæ beatitudinis offero, cū omnibus, quæ sum & habeo: viuifica, occide, voca, reuoca,

Synodorum sententia de authoritate Rom. Pontificis. Sozom. li. 3. ca. 8. Eccle. Hist. Epist. 90.

Innocentius Papa. Epist. 91. in decret. distinct. 12. Fidei & grauiū quæstionum declaratio ad summum pontificem pertinet, supra cap. 24. H

Actio. 3. Hæreticorū sententia de Rom. Pont. authoritate. Socr. lib. 2. cap. 11.

Cypri. lib. 1. Epi. 3. & 4. Ber. epist. 109. Aug. de peccato originali lib. 2. cap. 7. Lutherus se & sua.

Pontifici summo subiectus. Romana Ecclesia prærogatiua. August. epist. 162. in doctr. de. 22.

A approba, reproba, vt placuerit: vocem tuã, vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam. Quamuis hæc illius hypocrisis non diutius, quàm illa Celestij durauerit. Neque verò sine causa tanta fuit semper Romanę Ecclesię authoritas, in qua sicut scribit Augustinus: Apostolicæ cathedrę semper viguit principatus. Nam cum aliæ omnes Ecclesiæ, quibus Apostoli præfuerunt, à fide defecerint, sola hæc sancta & Apostolica, mater omniũ Ecclesiarum, Christi Ecclesia, per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apostolicæ prædicationis nũquàm errasse, nec hæreticis nouitatibus deprauanda succubuisse probatur: sed quam ab exordio fidei Christianæ normam ab ipsis Apostolis accepit, in ea semper illibata permansit. Defecit Hierosolymitana Ecclesia, cui præsedit Iacobus: defecit Achaia, vbi Andreas: defecit Asia, vbi Ioannes: defecit India, vbi Thomas: defecit Persis, vbi Iudas: defecit Æthiopia, vbi Matthęus: defecit Phrygia, vbi Philippus: defecit Græcia, vbi Paulus: Sola fuit & est ecclesia Romana, ad quam, sicut præclarè scribit Cyprianus, nunquam accessum habere potuit perfidia. De qua Theodoritus ad Renatum presbyt. ex cardinalium collegio scribens: Tenet enim (inquit) sancta ist. sedes gubernacula regendarum cuncti orbis ecclesiarum, cùm propter alia, tum quia semper hæretici fœtoris expers permansit, neque vllus vnquam, qui contraria sentiret, in ea sedit, quin potius apostolicam gratiam in uiolatam custodiuit, est ad Ruffinum Hieronymus: Scito, inquit, Romanã fidem, Apostolica voce laudatam, istiusmodi præstigias non recipere, e-

Cypr. lib. 1. epistola 3. Theodoritus ad Renatũ presbyt.

Hier. lib. 3.

B tiamsi Angelus aliter annunciet, quam semel prędicatum est, Pauli authoritate munitam non posse mutari. Ad Damasum quoque scribens, apud solos Romanos incorruptam seruari dicit patrũ authoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidẽ, eandem esse vult fidem catholicam. Fidem suam, inquit, quam vocat? eámne qua Romana pollet Ecclesia, an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam responderit, ergo catholici sumus. Rursus ad Pammachium, & Oceanum scribens: Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatum, quæso te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringẽtos annos docere nos niteris quod antè nesciuimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Ambrosius verò: Percontatus est, inquit, ab Episcopo, vtrumnam cum Episcopis catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret: Vsqueadeò autem Romana fides catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, noluerit de fide disputari: verùm ædictum fecerit, vt cuncti subditi eam religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus initio tradidisset, ac tum Damasus Romanus Episcopus custodiret: Quod non modò in Ecclesiastica legitur Historia, verùmetiam ædictum ipsum in codicem Imperatoris Iustiniani relatum est. In Chalcedonensi quoque concilio legimus acclamatum: Omnes ita credimus. Papa Leo sic credit. Cyrillus ita credit. Papa Leo ita interpretatus est. Et iterum: Omnes sic credimus, Papa Leo sic cre-

Gala. 1. Romana fides catholica. Idem lib. 1. cont. Ruf.

Ambro. in oratione funebri de obitu fratris. Sozo. lib. 7. cap. 4.

C. de summa tri. L. cunctos populos. Action. 2.

dit. Anathema ei qui partit, & ei, qui diuidit. Hæc C fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatholius sic credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus est, Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac pauló pòst. Omnes ita credimus: sicut Leo ita credimus. Ex his omnibus perspicuũ cuiuis esse potest, ex eo tẽpore, quo Christus in cœlum ascendit, quantum fuerit Apostolicæ, hoc est Romanæ semper Ecclesię tributum, ad quam de fidei causis referebatur, quod ibi potissimùm sarta iri damna fidei spes esset, vbi non posset fides sentire defectum: Quam solius sedis huius prærogatiuam esse dicit Bernardus. Et sunt interreà, qui nescio cuius Vvittebergensis, heri quod aiunt, & nudiustertius natæ ecclesiæ iudicio, scripta sua subiicere malunt, quàm illius omnium antiquissimæ, sanctissimęque Ecclesię, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, cui Euangelium suum Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt: quæ mille iam quingentis & ampliùs annis ita est catholica semper & Apostolica habita, nunquàm vt vlla fuerit hæreseos labe maculata: in qua videre etiamnum licet viros & vitę sanctimonia & doctrina prę̈stantissimos. Neque enim existimandum est, si quando ad Petri cathedram de causis maioribus refertur, solum esse Paulum aut Iulium Pontificem, qui de illis iudicet. Habet ille lateri suo assidentes totius orbis viros doctissimos, quibus ipse minimè doctrina secundus præsidet, de quorum consilio de rebus grauioribus pronunciat. Quamobrem ferendi non sunt, qui pontifici se dicto audientes fore profitentur, non autem Paulo aut Iulio, sibíque hoc arrogant, suum vt esse velint iudicium, D quando vt Pontifex, quando vt Iulius decernat. Quæ si semel admissæ fuerint captiones, omnis erit è terris obedientia sublata: Cur enim non eadem ratione sibi sumat quisquam, vt de regis sententia iudicet, quod Sigismundum, non autem regem pronunciasse dicat: Nihil captione hac perniciosius cogitari potest.

Bernard. Epi. 190.

Papa in iudicio doctissimos viros totius orbis adhibet.

Insti. ca. 89.

QVOD FIDES ECCLESIAE PROpterea deferenda non sit, quod præsident illi quandoque, qui vita non omninò sunt inculpatæ.

CAP. 29.

Æterum verum esse illud compertimus, quod ab Augustino scriptum est, quòd cùm non haberant hæretici, quod in causa suæ diuisionis defendant, nõ nisi hominũ crimina colligere affectãt, & ea ipsa plura falsissimè iactant, vt quia ipsum diuinæ scripturę veritatẽ, qua vbique diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare nõ possũt, homines p quos pdicatur, adducãt in odiũ, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, possint. Nunquam enim id ab vllis hæreticis tam est impudenter factum, quàm hoc infelici nostro seculo fieri videmus. Cùm enim se malim habere causam intelligant, ad eas se artes conuertunt, quibus vti cõsueuerunt ij, qui malas causas defendendas susceperũt. Cumque sint in Rhetorũ præ-

Aug. Epist. 137. Hæretici criminatores.

E ceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborant, quàm vt odio, inuidia, & huiusmodi motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obiicere queant. Quamobrem Ecclesiæ præsides, præcipuè verò Christi vicarium Petrique successorem falsis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conantur. Quæ est autem ista tam insana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à Satana authore profecta? facilè vt Satanistam agnoscere liceat. Certè Dei præceptum est, Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito scriptum est, Maledici regnum Dei non consequentur. Atqui ex istorum libris si quis maledicta & conuicia, si falsas criminationes auferre velit, chartas propemodum omnes vacuas reliquerit. Is demùm Euangelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Romanum, & reliquos Episcopos omni côuiciorum genere quàm acerbißimè fuerit insectatus. Et quod suo quoque tempore queritur euenisse Basilius, vt quisque lingua est ad maledicendam & blasphemandum procacißima, ita præ cæteris maximè iudicatur idoneus, qui verbi ministerio fungatur. Ac demus hoc illis: deflexisse aut deflectere quandoque de recto vitæ curriculo Pontificem: nunquid ideò fides in Christum, quam ille docet, abiicienda est? Præclarè dictû est à Tertulliano: ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Dummodo ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum est, quid mea refert, qua sit ille vita? Deindè verò, quis ego sim, qui sedentem in Petri cathedra seruum iudicem alienû? Domino suo ille stat

Exod. 22.
1. Cor. 6.
Basil. epistola. 69.
Ter. de præscriptionibus aduersus hæreticos.
Rom. 14.
2. Cor. 5.

F aut cadit, vni illi vitæ suæ commisiique Pontificatus rationem redditurus. Cùm ventû erit ad Christi tribunal, ante quod omnes nos oportet manifestari, non quæretur à nobis, quid Pontifex fecerit: non illius, sed nostræ à nobis vitæ ratio reposcetur: referet vnusquisque propria corporis prout ipse gesserit, siue bonum siue malum: Prout ipse (inquit) non prout Pontifex gesserit. Quamobrem non sibi sumat ouis, vt à quo venit ipsa iudicanda, pastorem suum iudicet, neque qua sit ille vita, quicquam ad salutem suam interesse putet. Secundum re Christus in hac parte fecit, dicês: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite: Dicunt enim, & non faciunt: Dicunt quæ Dei sunt, faciunt, quæ sua sunt: Dicunt bona ex cathedra Moysi, faciunt mala ex pestilentia sua. Non est itaque deserenda sanctitas cathedræ: neque propter pastores malos gregis est vnitas diuidenda, de quo præclarè quidem Augustinus si omnes per totum orbem tales essent, quales vanißimè criminaris, Cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ in qua Petrus sedit? & in qua hodie Anastasius sedet, vel Ecclesiæ Hierosolymitanę, in qua Iacobus sedit & in qua hodie Ioannes sedet? quibus nos in Catholica vnitate connectimur, & à quibus vos nefario furore separastis. Quare appellas cathedram pestilentiæ Cathedram Apostolicam? si propter homines quos putas legem loqui, & non facere, nunquid dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait: Dicunt enim & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant vllam fecit iniuriam? nônne illam cathedram Moysi commendauit, & illos ser nato cathedræ honore redarguit? ait enim, Super cathedram Moysi sedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt, hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram Apostolicam, cui nô communicatis, sed quid est aliud quam nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere? Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus, quandoquid em personarum respectus, vt est apud eundem Augustinum, erroris est mater, qui etiam à perfido fidem percipi posse docet. Per asinam loqui dominus dignatus est, quî minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitiis coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is, qui loquitur non conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, contra tamen atque animo destinauerat, simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Dauidê properauerat, cuius postea quàm potestas erat facta, contra quam propofuerat, veniens ad cuneum Prophetarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipse corà Samuele cû cæteris, cùm factus esset super eû spiritus domini. Quis ignorat quales fuerint sacerdotû principes & scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt: In Bethleem Iudæ. Caipha quid esse potuit nequius? qui quem sceleratè nactus erat pontificatum precio redemptum, gessit etiam sceleratius: & tamen is cùm diceret, expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & nô tota gens pereat, non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes testatur, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit. Si non destituebatur dono pro H phetiæ, quamlibet esset impius, qui sedebat in Moysi cathedra, certè multominùs eo destitui credendus est, qui sedet in cathedra Petri, super quê Christus ædificauit Ecclesiam suam, cuius à domino cura suscipitur specialis, pro cuius fide propriè supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit: aduersus quem nunquàm esse portas inferi præualituras promisit is, qui mentiri & fallere nescit. Numerentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vsque Iulium tertium, nullus in ista cathedra sedit Arianus, nullus Donatista, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæresim aliquam professus esset. Non abs re autem fuerit: quæ scripta sunt in annalibus de Vigilio Papa, breuibus cômemorare. Cùm is per scelus ad pontificatum peruenisset, nã Siluerium Papam, cuius erat Diaconus, instigante Augusta de sede sua deturbandum atque in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia se prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt, quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemiû, qui propter Eutychetis hæresim de sede Constantinopolitana per Agapetum antecessorem suû deiectus fuerat, in sedem illam restitueret: posteaquàm in locum Silueri opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Siluerius constanter facere detrectabat, id ipse facturum se, atque Anthemium restituturum ad Ecclesiam Constantinopolitanam promitteret, res est admiratione digna, statim vt Petri cathedram ascêdit, idem illi quod Saul euenit: nam super eum quoque factus est spiritus domini, cûque longè alio animo ad Ecclesiæ gubernacula

Matth. 23.
Aug. cont. literas Petiliani lib. 2. c. 51.
Iacob 2.
Idem contra literas Petiliani lib. 2. cap. 2.
Num. 22.
Per malos quoque agit & loquitur Deus.
1. Reg. 19.
Matt. 2.
Ioan. 18.
Matt. 23.
Matt. 16.
Romanæ cathedra prærogatiua.

A accesſiſſet, admonitus ab Auguſta promiſsi, prius extrema quæque ſe paſſurum reſpondit, quàm vt hæreticum in ſedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat, reſtitueret: Cumque multa probra multos etiam graues cruciatus, famemq; diuturnam in carcere pertuliſſet, tulit omnia forti animo, quòd multo ſe grauiora ſupplicia commeritum diceret, qui malis artibus põtificatum aſſequutus, horrendum facinus contra ſanctum pontificem Siluerium deſignaſſet. Non fuit hic pontifex in primo ſuo ingreſſu Caiphæ diſsimilis, effecit tamen ſedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quodque impiè promiſerat, id piè poſteà negauit, ac eo, quo decebat animo Chriſtianum pontificem, tulit omnia potiùs fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri ſucceſſore de religione ſtatueret. Ex quo videre licet, quantum ſit Romanæ ſedis priuilegium. Nam vt ab aliis peccatis non ſemper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Chriſti, quemadmodum ſcribit ſanctus Leo, quòd hactenus fides Petri nõ defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſeculum. Quæ propriæ ſunt inferorum portæ, nunquàm aduerſus hanc ſedem hæreſes vllæ præualuerunt, nec deinceps etiam per Dei miſericordiam præualebunt. Quare meritò ſanctiſsimi vocantur, qui ſedent in iſta cathedra.

Pontifices Rom. cur ſanctiſsimi.

Aug. contra literas Petiliani lib. 2. cap. 40.

Quamuis enim non omnes habeant vitæ ſanctitatem, quam habere ſine innocẽtia nemo poteſt, eſt tamen, ſicut ab Auguſtino memoriæ proditum legimus; quædã vnctionis: eſt quædam Sacramenti quoque ſanctitas, qua carere nunquàm poſſunt. B Quamobrem nihil pios mouere debet, ſi fortè ij præſunt aliquando in Eccleſia, qui non ſunt ſine crimine: Quin & illud potiùs reputare ſecum debet homo Chriſtianus, quòd non ſine iuſto Dei iudicio dantur Eccleſiæ præſides. Nónne duo paſſeres aſſe veneũt, dicit Chriſtus, & neuter eorum cadit in terram ſine patris veſtri voluntate? Cum ille nec minima fieri ſine volũtate Dei dicat, exiſtimat aliquis ſumma & magna aut non ſciente, aut non permittente Deo in Eccleſia fieri? & ſacerdotes & diſpenſatores eius non de eius ſententia ordinari? Hoc eſt, dicit Cyprianus, fidem non habere qua viuimus, hoc eſt, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari ſcimus & credimus. Ex quibus Cypriani verbis illud diſcimus, quòd certò nobis perſuaſum eſſe debet. Dei iudicio fieri ſacerdotes, Epiſcopos, & Eccleſiæ præſides, & eos aut ſciente, aut permittente Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat, neſcit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de iis, qui probati ſunt: Nouit dominus qui ſunt eius. Reprobis verò dicit ipſe dominus in Euangelio: Neſcio vos, vnde ſitis: Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis, neſcio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices, permittente autem Deo fiunt ij, qui ſunt minus probati: Nam facit quandoque Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt ſit ſicut populus ita & Sacerdos: Qui ſi malus eſt, ſibi malus eſt, neque tibi quicquam eius improbitas officit, ſi factis eius malis non communicas. Tibi mandatum eſt, non vt in vitam illius inquiras, ſed vt quæ dixerit facias, cum præſertim ex ea dicat cathedra,

Præſides Eccleſiæ non ſine voluntate Dei fiũt.

Matt. 10.

Cypri. li. 1. Epiſt. 3.

Scire & neſcire Dei quid ſit.

2. Tim. 2.

Luc. 13.

Matt. 25.

Iob. 34.

Eſa. 24.

Sacerdotes mali audiendi.

Matth. 10.

cuius, quemadmodum anteà dictum eſt, cura Deo C eſt ſpecialis. Explicans illa verba diuus Hieronymus, qui recipit prophetã in nomine Prophetæ, mercedẽ Prophetæ accipiet: Præmiſerat, inquit, q̃ recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eũ, qui me miſit: Ad ſuſceptionẽ magiſtrorum diſcipulos prouocauerat. Poterat occulta eſſe credentium reſponſio, ergo & Pſeudoprophetas, & Iudam proditorem debemus recipere & illis alimoniam miniſtrare? Hoc dominus antè procurãs dicit, non perſonas ſuſcipiẽdas eſſe, ſed nomina: & mercedem non perdere ſuſcipientes, licet indignus fuerit, qui ſuſceptus ſit. Non perſonas itaque Chriſtus, ſed nomina ſuſcipi vult, hoc eſt, nõ vult attendi qualis perſona ſit, quóue vitæ merito, cuius miniſterio Deus vtitur, ſiue in Eccleſia ſua gubernanda, ſiue in doctrina propaganda, ſiue in Sacramẽtis adminiſtrãdis: Iudaſne ſit, an Petrus, an Paulus, attendi non vult, ſed ſolum hoc quòd ſedet in cathedra Petri, quòd Apoſtolus, quòd Chriſti legat⁹, quòd Sacerdos, quòd Epiſcopus, quòd Angelus eſt domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iuſſus es, hoc ſolum ſpectari vult. Si Iudas eſt, quandoquidem Apoſtolus eſt, & pro Chriſto legatione fungitur, nihil te moueat, quòd fur eſt. Audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obediẽter: Quæ dixerit facito, quæ fecerit facere nolito. Non ad ipſum refer animum, verùm ad illum cuius nomen gerit. Euangelium, dicit Auguſtinus, fur quoque Iudas ſine detrimento fidelium prædicauit, ac quicunque nõ recepit illum Chriſtum, ipſum non recepit, qui æquè Iudæ dixerat atque D Petro vel Ioanni, qui vos reiicit, me reiicit. Si verò Petrus eſt, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit ſalus noſtra, ſi ex ſanctitate pendebit docentium, aut Sacramenta miniſtrantium. Prauum eſt & inſcrutabile cor hominis, vt qui ſanctus, quiúe minus ſanctus ſit, non poſsit niſi ſolus ille ſcire, qui ſcrutatur corda & renes. Itaque fit non rarò, ſanctus vt eſſe videatur qui non eſt, quique perſequutor eſt, aut publicanus hodie, cras fiat Apoſtolus. Quamobrem rectè à Propheta dictum eſt: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachium ſuum. Etiã ſi quis certò ſciat, iuſtum aliquem & innocentem eſſe atque omni prorſus macula carere, tamen ſi in illius ſanctitate ſpem ſuam collocat, ſi ſalutem ab illo expectat, maledictus eſt. Nam domini eſt ſalus: &, Vana ſalus hominis. Pridem hæretici ſunt habiti, & Auguſtini ſeculo Donatiſtæ, & Bernardi æuo qui ſe vocabant Apoſtolicos, qui vtrique noluerunt ibi eſſe Eccleſiam Apoſtolicam, vbi non eſſet vita Apoſtolica, & Sacramentorum dignitatem ex miniſtrorum virtute metiebantur. Quamobrem procul abſit à mentibus piorum error hic, quin ij potiùs cùm audiũt eos, qui præſident, aliquorum criminum inſimulari, ac eos infamiæ nota aſperſos per hominum ora traduci, meminerint ſcriptum eſſe. Qui citò credit, leuis eſt corde: ac Sem & Iaphet imitentur potius laudatos Noë filios, qui tegere ſunt & cooperire conati, quàm impium illũ Cham, cui meritò poſteà pater maledixit, qui verenda patris nudare auſus eſt. Certùm eſt, multa crimina falſa contra eos,

Mal. 2.

Aug. lib. 2. cont. epiſt. Parmeniani. cap. 11.

Ioan. 13.

Hier. 17.

Ibidem.

Pſalm. 3.

Pſalm. 59.

Bern. ſer. 66. in Cãt.

Eccle. 19.

Geneſ. 9.

E qui sedent in cathedra Petri, à sataniſtis confingi: & euenire ferè solet iis, qui ſumma poteſtate ver ſantur, etiam ſi nulla in re ab officij ſui religione declinauerint, vt voculas tamen hominum, eorũ que reprehenſionem quandoque non effugiant: vt nõ ſine cauſa dictum illud celebretur, Regium eſt male audire cum beneſeceris. Tutius fuerit in hanc partem peccare, ſi conuitiis iſtorum & impudentibus nonnunquàm calumniis non modò fides nõ habeatur, verùm ne aures quidem accõmodentur: ſi modò peccatum dici poteſt, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriã ex hac ſua Christiana pietate & modeſtia Christianiſsim⁹ Imperator Constantinus cõſequutus eſt, cui cum eſſent oblati libelli, in quibus crimina quędam ſacerdotum & Epiſcoporum continebantur, non ſatis habuit, quòd eos exuri fecit, cùm ſe ab illis, non illos a ſe iudicari oportere diceret, verùm & hoc inſuper adiecisse legitur, ſi fortè ſuis oculis turpe facinus aliquod Epiſcopum deſignantem conſpexiſſet, obtecturus id fuerit paludamento ſuo, ne cuius oculi ea re offenderentur. Sed hic dicet aliquis, quid autem ſi teſtatiora ſunt non vnius alicuius, verùmetiam multorum oculis quæ ab iis, qui pręſidẽt, nefaria patrantur: ſi nõ eã, quã oporteret Eccleſiæ curã gerere, ac quibuſuis aliis in rebus potius, quàm in iis, quæ propriè ad ipſorum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur? Quid aliud quàm illud faciẽdum eſt, quod feciſſe diſcipulos legimus, cùm dormiente Chriſto nauiculã fluctibus operiri vidiſſent, excitarunt enim eum dormientem dicentes: Domine

F ſalua nos, perimus. Hoc diſcipulorum exemplum, quicunque pij ſunt, imitari debent. Vident nauiculam, in quam aſcendit Chriſtus, hoc eſt, vnam ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam, ita procellis ac tempeſtatibus iactari atque agitari, vt mergenda iamiam eſſe videatur: Simul & hoc intelligunt, tempeſtatis huius non poſtremam eſſe cauſam, quòd in vicariis ſuis obdormiuit Chriſtus, qui commodis huius mundi deliniti, profundo ſomno ita ſunt conſopiti, vt quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queant expergiſci: Cõfugiant ad ſummum nauclerum Chriſtum: accedant ad ipſum nihil in fide hæſitantes: eum in vicariis ſuis dormientem excitent, ac ſupplici voce precantes exclament, Domine ſalua nos, perimus. Expergiſcere in iis, quibus in gubernãda Eccleſię tuę naui vices tuas committere dignatus es. Excitet eos è profundo ſomno ſpiritus timoris tui, ac per eos iam expergefactos impera ventis & mari, quò tandem aliquando ſedatis tempeſtatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas cõſequatur, vt videntes homines mirentur & glorificent te, dicentes: Qualis eſt hic, quia etiam miniſtris eius venti & mare obediũt? Hæc eſt ratio, qua ſuccurri poſsit malis præſentibus, vt vita noſtra in melius commutata ſupplices Deum vno ore cunctì precemur, ſi fortè per eos ſtat, qui præſunt, quominus Eccleſiæ periclitanti ſuccurratur, quãdoquidem in ipſius manu corda ſunt Principum, vt ipſe inclinet ea ad illa conſilia capienda, quibus diu deſyderata pax & tranquillitas Eccleſiæ Dei reſtitui tandem poſsit. Quàm enim Sataniſtæ rationem ſequuntur, vt ſiue declament de loco ſuperiore, ſiue ſcribant aliquid, nõ alia in re plus tẽporis conſumant, quàm in Pontificibus maledictis inceſſendis, in fama eorum multis etiam confictis criminibus laceranda, magis id adeò ad maiorem etiam excitãdam, quàm ad excitatam tempeſtatem tranquillandam facere videtur. Sed hęc tandem dicta ſufficiãt, quò ad explicationem huius articuli, quo nos credere ſanctam Eccleſiam Catholicam profitemur.

Constantinus M. reuerentia erga ſacerdotes. Theodo. li. 1. cap. 11. Quid agendũ ſit malis præſidibus

Math. 8.

Prouer. 2.

G

Quæ ſit ſanctorum communio. CAPVT 30.

Viſum eſt autem operępretium, aliquid etiam de ſanctorum cõmunione dicere. Sunt qui putent iis verbis Eccleſiam definiri, quòd ea ſit quaſi cõmunio quædam, hoc eſt, ſocietas ſanctorum. Quorum nos hanc ſententiam non reiicimus, modò ne ſolos iuſtos intelligi ſanctos velint. Primis illis Eccleſiæ temporibus, ſicut ſuperius etiam à nobis dictum eſt, vocabantur ſancti fideles omnes, quicunque Chriſto nomen dediſſent, & eius Eccleſiæ aſſcripti eſſent, etiamſi minus ſanctè atque integrè vixiſſent. Horum communionem, hoc eſt, ſocietatem quandam, Eccleſiam eſſe libenter concedimus. Eſt enim Eccleſia fidelium congregatio, eſt corpus vnum ex multis membris compactum, cuius caput eſt Chriſtus: ipſum enim Deus dedit caput ſuper omnẽ Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Qualis itaque membrorum inter ſe ſocietas eſt, vt operatio cuiuſque membri cadat in commodum totius corporis, talis eſt inter Eccleſiæ membra, qui ſunt fideles, bonorum operum quædam communio, non ſolum eorum, quæ fecit Chriſtus caput huius corporis, ex quo manat in reliquũ corpus omne, & in ſingula eius mẽbra quicquid eſt boni, quicquid meriti, verũ & piorũ hominũ omniũ, qui ſunt, quiq; fuerunt ab initio mundi, nobis vt eorum beneſacta ſubueniãt, nos iuuent, nos ædificent, vt bonorum omnium ſpiritualium, quę fiunt, & quæ facta ſunt olim in Eccleſia, quoad illius eſſe membra non deſierimus, participes efficiamur. Hoc eſt, quod à Propheta dicitur: Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua. Hoc eſt, quod Chriſtus nos orare docens, iubet non ſibi quemque peculiariter petere, ſed velut vnius corporis membra, eodem animata ſpiritu, quod in commu ni cũctis expediat, à communi omnium patre poſtulare, dicẽdo: da nobis, dimitte nobis, libera nos: ita vt alter alterius onera portemus, & ſic legem Chriſti adimpleamus. Hoc eſt, quod in Euangelio legimus: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Hoc eſt, quod in Geneſi quoque ſcribitur: ſi decẽ iuſti Sodomis reperti fuiſſent, quòd propter eos non fuerit Deus ciuitatem deleturus. Neque verò eorum tantum qui nobiſcum in hac vita degunt, verum & illorum, qui multò felicius cum Chriſto viuunt, nobis & orationes patrocinãtur, & merita ſuffragãtur. Hoc eſt quod de tribus pueris dicit Ioãnes Chryſoſtomus: Quoniam ſeipſos

H

Supra cap. 21. Sancti olim omnes fideles vocabantur.

Ephes. 5. Rom. 12. 1. Cor. 12.

Communio bonorum in Eccleſia

Pſalm. 118.

Math. 6. Galat. 6.

Matt. 10. Geneſ. 18. Sanctorum merita aliis a bonant etiã poſt mortem.

Chryſoſto.

mon Homil. 4. in Matth. Homil. 41. Esai. 37. & 4 Reg. 19.

A ad impetrandã populo veniam sufficere nõ credunt, ad patrum merita confugiunt, ipsi verò nihil se ampliùs profitentur adferre, quã humiliatũ spiritũ ac dolore contritum: & apertius adhuc in Genesim scribens: Sæpè quando non est inuentus iustus in præsenti vita, propter defunctorum virtutem, viuẽtium Deus miseretur & curam habet: vnde clamat dicens, Protegam ciuitatẽ hanc propter me, & propter Dauid puerum meum: Quasi diceret, Licet ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem, verùm quia solitus sum misericorditer agere, & ad misericordiã prõptus sum, propter meipsum faciam, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migrauit: Hic erit author salutis iis, qui sua sese perdiderũt desidia. Vidisti domini misericordiam⁹ quomodo eos, qui virtute pollent, toti multitudini opponit, & rependit. Rursus explicans Psalmum quinquagesimum. Hic, inquit, sanctus Dauid, non solum cùm esset in corpore, placuit Deo, sed & post mortem suam viuis grande præstitisse solatium inuenitur. Contigit nanque Ezechiæ regi inimicas in temporibus Iudæorum gẽtes Hierosolymam circumuallasse, & cùm esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum, & prostratus lachrymis deprecabatur vltionem de aduersariis postulans: Venit ad eum Esaias Propheta & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid seruum meum: Dauid mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandã, ô ineffabilis clementia Dei: Homo mortuus viuo patrocinatur. Et rursus alio loco. Adeò post illa vulnera Dauid resulsit, sic se à maculis abluit, ita mundum effecit animum, vt vel mortuus pro sanctibus succurreret. Et quod de Abraham, id de Dauid quoque Deum dixisse scriptura testatur, imò verò multo magis de Dauid: De Abraham enim scriptũ est: Recordatus sum testamenti mei, quod erat ad Abraham: hic verò non dicit Testamenti, sed propter Dauid seruum meum protegam ciuitatem hanc. Reperit idem breuiter scribens in epistolam ad Philippenses. Gregorius quoque magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuãtur, sicut ad peccantem regem Salomonem à domino dicitur: Quia non custodisti præcepta mea, disrũpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo, veruntamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem tuum, neque est quisquam ferè sanctorum, qui non eiusdem sit sententiæ. Hęc itaque sanctorũ est intelligẽda communio, quòd merita sanctorũ omnia, tam eorum, qui militãt adhuc nobiscum in terris, quàm illorum, qui postea quàm certauerunt bonum certamen, & coronam gloriæ consequuti sunt, iam triumphant in cœlis, nobis communicantur, nobis suffragantur, nos adiuuant. Hoc est, quod contra Faustum scribens dicit Augustinus: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorũ cõsocietur, & orationibus adiuuetur. Cæterũ, est sanctus sanctorũ domin⁹ noster Iesus Christus, cuius sanctitate sanctus est, quicũque sanctus est: cuius iustitia iustus est, quicunque iustus est: cuius nisi crux intercessisset, nulla esset sanctitas,

Homil. 2.

B *Chrysost. Hom. 27. in Matt.*

Ser. 3 & 77. ad populum Antioche. & li. 3. aduer. vituperatores vitæ monasticæ.

Gre. lib. 5. in 1. Reg. Cap. 4.

Aug. lib. 20 cap. 21. Merita sanctorum vnde sint.

nulla esset iustitia, nulla essent merita cuiusquam. C Quid enim aliud est hominis meritum, nisi quẽadmodum superius dictum est, miseratio domini? nisi mors illa crucis acerba, quam ille, misertus generis nostri, nostra causa subire dignatus est? Hanc si sustuleris, quid erunt aliud vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? quæ erunt alia merita nostra, nisi ignis gehennæ? Hic itaque sanctus sanctorum quem dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, merita sua omnia, præcipuè verò passionis & mortis suę meritum, cum membris suis communicat. Fit autem ista communicatio per Ecclesiæ Sacramenta, quæ vocantur sancta quorum & ipsorum est in Ecclesia cõmunio quædam & societas, quemadmodum Paulus dicit: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Quãobrem vbi iisdem sanctis, hoc est, communibus Sacramentis vtuntur omnes, per quæ Christi meritorum facti participes vnum cũ illo capite suo corpus efficiuntur: vbi prætereà societas quædã est & communio bonorum operum omniũ, quæcunque vel facimus, qui versamur adhuc in hoc seculo, vel fecerunt, qui iam recepti sunt in sedes beatorum, ibi rectè sanctorum esse communionẽ intelligimus.

Esa. 64. Sup. cap. 13. Infra cap. 54. & 60 & 73. Duplex operum genus considerandum est.

Sacramenta sancta. 1. Co. 10.

Qui sint extra sanctorum communionem.
CAPVT 31.

Extra communionẽ hanc sanctorum sunt infideles omnes, quos ethnicos siue Paganos vocamus, qui nunquàm in Ecclesia, sed foris fuerunt semper: Quod Paulus indicat, dicens: Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, iudicare? Sunt extra eam, qui prodierunt ex illa, sed segregauerunt semetipsos, vt dicit Iudas, animales, spiritũ non habentes, hæretici & scismatici: de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: qui non satis habent segregasse semetipsos, verùm seducunt prætereà multos, dicentes: Ecce hic est Christus, ecce illic: ecce in deserto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Christus: quos post vnam atque alteram correptionem vitari præcipit Apostolus, tanquàm viperã & basiliscum: quibus etiam aue dici prohibet Ioannes: qui tantùm abest, vt in Ecclesia communicandũ cum illis putauerit, vt ne balneũ quidẽ ingredi voluerit, in quo Cherinthũ viderat veritatis inimicum lauantẽ. Sunt denique extra eam qui non sua sponte exierunt, sed tanquã putrida mẽbra ab eius corpore sunt resecti, proque ea potestate ligandi & soluendi, quæ data est Apostolis & eorum successoribus declarati, vt pro Ethnicis & publicanis iuxta Christi præceptum haberentur, atque à cõmunione Christi fidelium reiicerentur: vnde etiam excõmunicati dicuntur, quòd neque Christi, neque sanctorũ cũ eis vlla merita cõmunicantur. Quãobrẽ & à Sacramẽtis arcentur, & eorũ consuetudine piis omnibus interdicitur. Quòd, si quis rectè expendat, incõparabile damnũ est: traduntur enim eiusmodi Satanæ, qui cum & Christi meritis, & Ecclesiæ sint suffragiis destituti, plenam in eos accipit potestatem. Hoc nunc agit in Ecclesia, dicit Augustinus, excommu-

D *Ethnici hæretici & schismatici extra Ecclesiam. 1. Cor. 5.*

1. Ioan. 2. Matt. 24.

Titum 2.

Ioann 2.

Excommunicati. Matt. 18. Excommunicationis vis.

August. in Deut. c. 37. Cypria. li. 1. epist. 11.

E nicatio, quod agebat in veteri Testamento interfectio. Tunc vt est apud Cyprianum, gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat: nunc autem, quia circumcisio spiritualis esse ad fideles Dei seruos cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum ab Ecclesia eiiciuntur, neque enim viuere foris possunt cum domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia posit. Indisciplinatos autem perire, dum non audiunt, nec obtemperant consiliis salubribus, testatur scriptura, quæ dicit: Nō diligit indisciplinatus castigantem se, qui autem oderunt correptionem, consumentur turpiter. Quamobrem nihilil æquè formidādum est homini Christiano, quam à Christi corpore, quæ est Ecclesia separari. Si quis enim ab ea separatur, iam nō est membrū Chisti, non vegetatur Spiritu Christi: à communione sanctorum, hoc est à participatione Sacramentorum, & ab Ecclesiæ suffragiis excluditur. Quamuis autem hæc sit pœnarū grauissima, quoniam tamen, sicut à quodam huius seculi sapiente scriptum est, medicinæ quoque pœnæ sunt, medicinę causa debet adhiberi. Neque propterea nobis hoc animaduersionis genere vtendum est, vt quem è cœtu piorum eiicimus, eū perpetuò iam condemnatum, ac gehennæ suppliciis traditum velimus: verùm illud magis propositum esse nobis debet, vt qui castigatur ad hunc modum, is ad mentem aliquādo sanam redeat, atque ab eo quo ligatus est vinculo absolui petat. Hoc à Paulo ita faciendum esse discamus licet: is enim ad Corinthios scribens, Iudicaui, inquit tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus F saluus sit. Non ad spiritus, sed ad carnis interitum tradidit eum Satanæ, hoc est, vt libido, vt tumor, superbia, contumacia, & si quæ sunt alia carnis opera, ea domarentur ac planè mortificarētur, quo domitis iis, tanto minore negocio spiritus saluus fieri posit. Ad Thessalonicenses quoque scribēs: Quod si quis, inquit, non obedierit verbo nostro, per Epistolam hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur, & nolite quasi inimicum existimate, sed corripite vt fratrē. A quo separationem indixit, dilectionem non præcidit, in hoc modo vitari eum volēs vt erubescat, & ad mentem sanam redeat. Quòd si pudore correptus non fuerit, tum ipse sibi causa est mortis, non is, qui sanatum eum hoc remedij genere cupiebat. Quòd autem excommunicatio mortem & quidem æternam adferat, præter multos alios, docet etiam is, qui pro Christi fide sanguinē suum profudit, sanctus ille pontifex Vrbanus: Qui prohibens ne facultates Ecclesiæ raperentur in alios vsus cōuertendæ, vnicuique diripienti excommunicationem minatus: Hæc, inquit, fratres valdè cauenda sunt & timenda, quia res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed vt communes & domino oblatæ, cum summo timore non in alios quam in præfatos vsus fideliter sunt dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas indè abstrahūt, vbi traditæ sunt: ne pœnam & mortem Ananię & Saphiræ incurrant, & quod peius est anathema maranatha fiant, & si non corpore vt Ananias & Sapbira mortui ciciderint, anima tamen, quæ potior est corpore, mortua, & à consortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vndè attendendum est omnibus, & fideliter custodiendū, G & vsurpationis illius contumelia depellenda, ne prædia vsibus sacrorum celestium dedicata, à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis seruetur: quoniam iuxta Apostolū tradere oportet hominē huiusmodi Satanæ. Hæc sanctus ille martyr ante mille trecentos & ampliùs annos.

Excommunicationis causa.

Aristo. 10. Ethicorum.

1. Cor. 5.

2. Thess. 3.

Vrbanus papa ante 1300. annos. Acto. 5. 2. Cor. vlt.

De Sacramentis. CAPVT 32.

QVoniā verò sancta sacramenta, per quæ sanctificamur, & sanctorum communionem, sacramentorum participationem significari, diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem Sacramenta signa quedā. Porrò signum, vt est apud Augustinum, est quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire: Sicut vestigio viso, transisse animal, cuius vestigium est, cogitamus: & fumo viso, ignem subesse cognoscimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiusdem aduertimus: & tuba sonante, milites vel progredi, vel regredi, & si qd aliud pugna postulat, oportere nouerunt. Sic circūcisio fuit signum, per quod veniebatur in agnitionem, eum qui circumcisus esset, esse Iudæum. Sic baptismus, Eucharistia & alia Sacramenta, sunt signa, quæ præter speciem, quam ingerunt sensibus, faciunt in agnitionem venire, qui vtuntur illis, eos esse Christianos. Sunt igitur Sacramēta signa quædam siue symbola aut notæ, quibus Christiani à non Christianis discer- H nuntur, qualia signa quæuis vt habeat congregatio, necessè est. Nam, sicut ab eodem Augustino scriptum est, in nullum nomen aut verum, aut falsum, coagulari possunt homines, nisi signaculorū vel sacramentorum visibilium aliquo consortio colligentur. Neque verò huius tantùm generis signa sunt sacramenta, sed sunt signa sacræ rei, nimirùm inuisibilis gratiæ, quæ in visibili elemento confertur. Neque qualiacunque signa, sed efficacia, vt quæ & continent ipsa gratiam, & eius causa sunt, atque id quod signant, efficiunt. Sunt signa, quibus & præteritorum admonemur, & præsentium, & futurorum. Admonemur eius, quę præteriit, Christi passionis, ex qua virtutem habent omnia sacramenta: admonemur præsentis gratiæ, quæ nobis confertur sacramenta sumentibus: admonemur futurę glorię, cuius quasi pignora quędam sunt, quòd per illa nos ad illam peruenturos certam spem concipimus: Exempli gratia: Cùm baptizamur, admonemur Christi passionis & mortis, quæ iam præteriit: consepelimur enim cū illo per baptismum in mortem, & in morte ipsius baptizamur, ipsam in nobis repræsentantes. Admonemur præterea gratiæ, quæ nobis confertur in baptismo, nimirum peccatorum remissionis, à quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus tangitur, quemadmodum sordes corporis per aquam ablui consueuerunt. Admonemur postremò vitæ illius & gloriæ æternæ, ad quam nobis aditus patet per baptismum, quam nos consequuturos hoc quasi pignore dato certos Christus reddidit, si in

Sacramenta signa. Aug. lib. 2. de doctri. Christiana. cap. 1.

Idem. li. 16. cont. Faust. cap. 11.

Qualia signa sint sacramenta.

Rom. 6.

1. Pet. 3.

Baptismus operum rerum signum.

A ea puritate, quam nobis attulit permãserimus. Ex quo videre licet, non vnius rei signum esse sacramentum, sicut baptismus passionis Christi, quæ præteriit, signum est rememoratiuum, præsentis gratiæ demonstratiuum, futuræ glorię prognosticon. Signa autem hæc eiusmodi sunt, quæ sub sensum cadere, quæ videri possint, sub quorum tegumento diuina virtus secretius operatur salutẽ. Propterea autem virtutem suam in visibilibus eiusmodi signis operari voluit, vt nostræ se imbecillitati diuina maiestas accommodaret. Si tu incorporeus esses, dicit Chrysostomus, nuda ipsa bona incorporea tradidisset tibi: Quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura cõparatum est, vt ad eorum, quæ intelligenda sunt, agnitionem, non ferè, nisi per ea quæ sensu percipiuntur, peruenire possimus. Quod non ab huius modò seculi sapiente traditum est, qui dixit: principium nostræ cognitionis esse à sensu, & nihil esse in intellectu, quòd nõ prius fuerit in sensu: verùm ab illo quoque, qui plenus cœlesti sapientia, scriptum reliquit, quòd inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciũtur. Quo facilius itaque secretior operatio Dei mente comprehendi possit, signis quibusdam visibilibus id demonstrari Deus voluit: cuius etiam sapientiæ cõgruebat, vt sicut à visibilibus lapsus occasio sumpta fuit, sic in eisdẽ visibilibus, remedium inueniret. Signa autem hæc elementa quoque licet appellare, ad quæ simul vt accesserit verbũ, iam erunt sacramenta. Quæ cùm

Chrysost. homil. 83. in Matt.

Arist. 2 Posteriorum & 3. de anima.

Rom. 1.

Sacramenta corporib. & animo accõmodata.

B esse medicinæ quædam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore cõstat & anima, ad vtrunque eas accõmodari oportuit, vt esset quod corpus tangeret, esset præterea quod animum afficeret. Corpus tangit elementũ, animam afficit verbum, quod illa cum audit, credit, credendo verò munda fit, & sanatur à lepra peccatorum, sicut dicit Christus: Iam vos mundi estis propter sermonem. Quem locũ explicans Augustinus: Quare non ait, mundi estis propter baptismũ, quo loti estis, sed ait, propter sermonẽ, quẽ loquutus sum vobis? nisi quia & in aqua verbum mundat: Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elemẽtum, & fit sacramentum, etiam ipsum visibile verbum. Ac paulò pòst. Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Hinc est, quod in actis Apostolorum legimus. Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Est itaq; signum vel elemẽtum in sacramento instar materiæ: verbum verò instar formæ. Neque verò eiusmodi signa sunt sacramenta nouę legis, qualia fuerunt sacramenta veteris legis: siquidem sacramenta noui Testamenti, sicut ab Augustino scriptum est, dant salutem: sacramenta veteris legis promiserũt saluatorem. Illa nihil aliud, quàm significabant, hæc verò, quod significant, & continent in se, & efficiunt. Continent enim in se gratiam, & propterea vocantur vasa gratiæ, & sunt causa illius: non quòd in eis gratia substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cùm receptaculum gratiæ sit anima, sed quòd ipsa significant gratiam, quæ in ipsis inuenitur & semper confertur. Deinde ve-

Ioan. 15. Aug. Tract. 80. in Ioan.

Act. 15. Rom. 10. Sacramẽtorum veteris & nouæ legis differentia.

In Psal. 73. Infra cap. 34. 35. 38. 39

rò sicut quod est in vase, non est de ipso, nec ex ipso, sed ab ipso hauritur: sic gratia nõ est à sacramẽtis, nec de sacramẽtis, sed oritur à fõte ęterno, & ab illo hauritur, ab ipsa anima de ipsis sacramẽtis. Et sicut quis recurrit ad vas, cũ requirit liquorẽ, sic quærẽti gratiæ liquorẽ & nõ habẽti, recurrendum est ad ipsa sacramenta, per quæ tanquam instrumenta, quædam & vasa, gratiam curationis à summo medico Christo haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam suam sacramentis alligasse credendus est, vt non per alias quoque vias quãdo vult, eam conferre queat. Quo melius autẽ res intelligi possit, exemplo siue similitudine quadã illustrabimus. Quis nõ intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, solum esse Deum, qui virtute potestateque sua pulso morbo sanitatem restituit? Sanare tamen dicitur nihilominus medicina, quod subtracta materia, quæ peccabat, sanitatem efficit: sanare dicitur dieta, quòd hominem in sanitate cõseruat: sanare dicitur vas, in quo medicina cõtinetur, quod ex illo hauritur: postremò sanare dicitur medicus, tanquam minister & instrumentum Dei. Sic in curatione morbi spiritualis, quæ nihil est aliud quàm sanctificatio, sanctificat solus Deus authoritate sua: sanctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc est, peccatũ: sanctificat impletio mandatorum vt dieta: sanctificant sacramenta, tanquam vasa medicinalia, in quibus confertur gratia: sanctificat sacerdos tanquàm minister. Atque hęc quidem de vi sacramẽtorum dicta sufficiant. C

Sanctificationis causa multa. Infra mul. cap. 35.

De numero Sacramentorum. CAP. 33. D

QVod ad numerum sacramentorum attinet, sunt qui iam olim receptũ & vetustate consecratum, parum prudenter, minus ipsi prudẽtes institutum fuisse dicunt, atque ideò ad examen eum reuocare conãtur. Quod quid aliud est, quàm velle populo persuadere, non satis tuta esse ac firma fidei nostræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehensionis, si maioribus nostris visum fuit, sacramenta nouæ legis eo numero cõplecti, qui sacris literis admodũ est familiaris? pręsertim cum non eandem, neque vim, neque necessitatem tribuant omnibus. Quid hic vel Euangelicæ doctrinæ aduersatur, vel eã obscurat, si qui spiritui sancto familiaris est numerus, eo sacramenta comprehendi voluit Ecclesia? cum etiam dona spiritus sancti septem recenseantur: cum septem sigillis, quibus fuit veteris Testamenti pagina signata, quæ agnus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, reserauit, septẽ tubis, quibus angeli cecinerunt, septem stellis, quas habebat similis filio hominis in dextra sua, septem panibus, quibus dominus turbas pauit, septem oculis super vnum lapidem, septem lucernis tabernaculi super vnum candelabrum positis, septem lotionibus Naaman, ea adumbrata esse existimẽtur: cum ad septem etiam virtutes animos hominum pręparare videantur. Baptismus enim est sacramentũ fidei: confirmatio spei: Eucharistia charitatis: pœnitentia iustitiæ: extrema vnctio perseuerantiæ, quæ perfectio quædam est fortitudinis: ordo, prudentiæ: matrimonium temperantiæ. Ad septem etiam hominum genera accommodẽtur.

Septenarius numerus sacramentorũ. Esaia 11. Apoc. 5. Apoc. 8. Apoc. 2. Matth. 15. Zach. 3. Zacha. 4. 4. Reg. 5.

Sacramẽta septem præparant animum ad septem virtutes & septem status hominum.

E Baptiſmus enim eſt intrantium in vitam: cõfirmatio pugnantium: Euchariſtia vires reſumentium: pœnitentia de lapſu reſurgẽtium: extrema vnctio ex hac vita exeuntium: ordo miniſtrantium: matrimonium nouos milites introducentium. Per baptiſmum enim ſpiritualiter renaſcimur, ac in nouam vitam ingredimur: per confirmationem augemur in gratia & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Euchariſtiæ alimonia: quòd ſi per peccatum in ægritudinem animæ inciderimus, præſtò eſt pœnitentiæ remedium, quo ſpiritualiter ſanamur: Porrò extrema vnctione, non ſolùm ſpiritualiter, verùmetiam pro eo vt animæ expedit, corporaliter ſanamur: per ordinem autem Eccleſia gubernatur, & multiplicatur ſpiritualiter: per matrimonium augetur corporaliter. Summa itaque ratione factum eſt, vt ſeptenario numero ſacramenta comprehenderentur: Ad quæ ritè perficienda tria requiruntur: res, tanquàm materia: verba, tanquàm forma & miniſtri ſacramentum conferentis perſona, cũ intentione faciendi, quod facit Eccleſia. Horum trium ſi deſit aliquid, non perficitur ſacramentũ. Tria autem ſunt ſacramenta, quæ characterem imprimunt in anima, hoc eſt ſpirituale quoddam ſignum à cæteris diſtinctũ, indelebile: Baptiſmus, confirmatio & ordo, propterea iterari non poſſunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

Sacramentorũ effectus.

Quæ requiruntur in Sacramẽtis. Sacramenta characterem imprimẽtia tria.

De Baptiſmo. CAPVT 34.

F AC primum quidem locum inter ſacramenta baptiſmus obtinet, quem fidei ſacramentum eſſe diximus, quòd in eo Chriſtianam fidem profitemur: qua etiam ex cauſa, fidei ſigillum vocatur à Baſilio. Hæc eſt ianua ſacramẽtorum omnium, in quorum communionem non admittuntur niſi baptizati. Hoc eſt noſtræ iuſtificationis exterius ac viſibile principium. Nam per baptiſmum incipimus eſſe membra Chriſti & corporis eius Eccleſiæ, quæ eſt congregatio fidelium: & illius virtute primò fides datur omnibus. Eſt in hoc ſacramento viſibile ſignum, naturalis aqua, materiæ locum obtinens: quod accedente verbo, Ego baptizo te in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, quod verbum forma eſt huius ſacramenti, fit ſignum ſacræ rei, hoc eſt inuiſibilis gratiæ, quæ non modò ſignificatur, verùmetiam confertur multiplex per aquam baptiſmi, ſicut etiam varia eſt & multiplex aquæ proprietas. Ac prima quidem gratia, quæ & confertur & ſignificatur per aquam baptiſmi eſt hęc, quòd qui nati eramus mũdo, renaſcimur cœlo: qui nati eramus ſerui peccati, renaſcimur liberi iuſtitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehẽnæ, renaſcimur filij gratiæ, filij Dei, hæredes regni cœlorũ. Hoc eſt, quod Paulus baptiſmũ vocat lauacrũ regenerationis, dicens: Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abundè, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ ęternę. Quibus verbis indicat ſimul Paulus & cauſam noſtræ ſalutis, & rationem, & modum, & finem. Cauſam eſſe dicit ſpiritum ſanctum, cui regenerationem hanc attribuit: ſic enim edoctus erat à Chriſto, qui dixit: niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non introibit in regnum Dei. Quem locum explicans Cyrillus Alexandrinus, Gregorij Nazanzeni, & Cyrilli Hieroſolymitani (catecheſi tertia) ſententiam ſequutus: Cum non ſimplex, inquit, ſit homo, ſed compoſitus ex corpore ſenſibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate ſua ad vtrumque poſsit accommodari. Spiritu enim ſancto, ſpiritus hominis, aqua verò corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intenſius aqua calefacta, non aliter, quã ignis vrit, ſic ſpiritus ſancti operatione ad diuinã aquæ reformatur virtutem, qua baptizati corpus abſtergunt. Quæ ergo gratia eſt in aqua, non ex natura eſt aquæ, ſed ex præſentia ſpiritus ſancti: qui tamen non ita cauſa eſt regenerationis & renouationis noſtræ, vt non ſimul cauſa ſit eius & pater & filius, cum inſeparabilia ſint opera trinitatis. Et ideò tres perſonas hoc loco ponit Apoſtolus, in quarum vno nomine baptizat ſacerdos: Non enim dicit in nominibus, ſed in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: vt quorum vna eſt diuinitas, vna eſſe largitio, nomenque trinitatis, vnus eſſe Deus intelligatur: tres enim perſonæ Deus vnus eſt. Ac ſingulis quidem perſonis ſua quaſi propria tribuuntur: aliter enim cauſa eſt pater, aliter filius, aliter ſpiritꝰ ſanctus. Pater eſt cauſa efficiens principalis, qui ſaluos nos fecit: filius meritoria, nam per ſanguinis ac mortis eius meritum ſaluos nos fecit: per eum ſpiritum ſanctum H in nos effudit, miſit eum in corda noſtra, clamantem Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficiũ, cuius cauſa eſt ſpiritus ſanctus, ex quo & ex aqua renaſcimur. Deus itaq; trinus & vnus, ipſe eſt, qui ſaluos nos fecit. Quibus auté rationibus adductus eſt, vt ſaluos nos faceret? Nõ ex operibus iuſtitiæ q̃ fecimus nos, dicit Paulus, ſed ſecundum miſericordiã ſuam ſaluos nos fecit. Sed ad Iſraël dixit Moyſes. Scito quòd non propter iuſtitias tuas dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc: Quid enim opera quæ fidem præceſſerunt niſi pœnas ignis æterni merebantur? Facti eramus vt immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſę iuſtitiæ noſtræ, vt rectè cum propheta nobis dicere licuerit: Miſericordiæ domini, quia non ſumus cõſumpti: quia non defecerunt miſericordiæ eius. Verùm qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, miſit Deus filium ſuum vnigenitum, vt ſicut per Moyſen exaltatus eſt in deſerto ſerpens, ſic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam ęternam. Neque tamé ſatis eſſe voluit, credere: ſed adipiſcendæ ſalutis, & ad vitam æternam perueniendi, ac in Dei regnũ introeundi nobis modum hunc præſcripſit, vt fide ſuſcepta renaſcamur ex aqua & ſpiritu. Regenerationis itaque noſtræ cauſam inſtrumentalem aquam eſſe baptiſmi voluit, quod ad illam repræſentandam nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generãdi vis conuenire maximè videtur. Nam & ſemina ex quibus generantur omnia, non ipſa magis animantia quam plantæ, humida ſunt & ad aquam pertinent.

Baſilius lib. 3. cont. Eunomium.

Baptiſmi gratiæ. Regeneratio

Nota.

Rom. 6. Ephoſ. 2. Tit. 3.

Salutis humanæ cauſa eſt ſpiritus ſanctus regenerationis.

G *Ioan. 3. Cyril. lib. 2. in Ioan. cap. 42. Nazan. in ſerm. de baptiſmo.*

1. Ioan. 5.

Tres perſonæ propria officia in ſalute humana habent.

Galat. 4.

Tit. 3. Deut. 9.

Eſai. 64.

Threnor. 3. Ephe. 2.

Ioan. 3. Fides non ſufficit ad vitam æternã.

Aqua regenerandi & purgandi vis a Christo collata est in baptismo. Aug. Ser. 29. & 36. de tempore Beda. lib. 2. cap. 10. in Lucam.

A pertinent. Qua etiam ex causa non defueruot Philosophi quidam, qui rerum omnium principium aquam esse dicereot. Quare cùm aqua baptizatur homo, non modò significatur verùmetiam coofertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius irę, ex aqua & spiritu renascatur filius gratię. Vim autem hanc regeoeratiuam & purgatiuam aquis tactu suæ mundissimæ carnis Christum contulisse, testatur Augustinus, & eum sequutus Beda. Saluatoris enim baptismo purgata sunt potius fluenta, quàm vt ipsa purgarent: ac nouo sanctificationis genere Christum non tam lauit vnda, &c. lota est: atq; ex quo tempore se in aquam merlit, ex eo gurgitum omnium tractus, cunctorumque fontium veoas mysterio baptismatis consecrauit, vitalemque gratiã noo corpus ex flumine, sed flumẽ mutuatum est ex corpore: Qua de re sic à Leone quoque pontifice traditum legimus: Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in solo beatæ virginis partu germen edidit benedictum, & à vicio suæ stirpis alienum: cuius originem spiritualem in regeneratione quisque consequitur, & omni homini renascenti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodem spiritu sancto repleote fontem, qui repleuit & virginem, vt peccatum quod ibi vacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio. Et proximè io sequẽti sermone: Nisi verbum Dei caro fieret & habitaret in nobis, nisi in communionem creaturæ creator ipse descenderet, & vetustatem humanam ad nouum principium sua oatiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam vsque io finem, & super homines insolubilis condemnatio permaneret, cum de sola conditione nascendi vna cunctis esset causa pereundi. Solus itaque inter filios hominum do-

Leo Papa. Serm. 4. de natiuitate Dom. 3.

Ioan. 1.

B minus Iesus innocens natus, quia solus sine carnalis concupiscentiæ pollutione susceptus, factus est homo nostri generis, vt nos diuinæ naturæ possemus esse consortes. Originem quam sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquæ, quod dedit matri: virt⁹ enim altissimi, & obumbratio spiritus sancti, quæ fecit vt Maria pareret saluatorem, eadem fecit vt regeneret vnda credentem. Hęc est itaque prima gratia, cuius sigoum efficax est, quãque oobis reipsa confert aqua baptismatis, regeneratio spiritualis, qua iustificati hæredes efficimur secundum spem vitæ æternæ, qui finis est regenerationis huius, quã præcedit ablutio peccatorum, quæ & ipsa est inuisibilis gratia, cuius visibile signum, & quidem efficax, est baptismus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, non hoc tantùm loco, quẽ nunc explicauimus, verùm etiam cum ad Ephesios scribens dicit de Ecclesia, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitę. Hęc est aqua illa, de qua Propheta prædixit: Effuodam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnib⁹ inquinamẽtis vestris. Hic est ille fons, de quo narrat alius Propheta: In die illa, erit fons patens domui Dauid io ablutiooem peccatoris & menstruatæ. Huic ablutioni significaodæ quid esse potuit magis accommodum, &c. aqua, per quã sordes corporis abluuntur? Datur itaque baptismus in ablutionẽ, remissionẽ, & indulgeotiã omniũ peccatorũ. Quod ita intelligi vult Augustinus, vt auferre credatur crimina, noo radere. Nec vt omniũ peccatorum radices in mala carne teneãtur, quasi

Luc. 1.

Ablutio peccatorum. Ephe. 5.

Ezech. 36.

Zacha. 13.

August. contra duas epist. Pelag. lib. 1. cap. 13.

rasorum in capite capillorum vnde crescant iterũ C resecanda peccata. Cæterũ quãuis, vt idẽ ait Augustinus, omnia peccata baptismus abluat, & quidẽ prorsus omnia, dictorũ, factorũ, cogitatorũ, siue originalia, siue addita, siue quæ igooranter, siue quę scienter admissa sunt, oõ tamen aufert infirmitatẽ, cui regeneratus resistit, quãdiu bonum certamen certat: consentit autẽ, quando sicut homo in aliquo delicto præoccupatur. Deleta est igitur p baptismũ iniquitas, sed manet infirmitas. Porrò infirmitas hæc, est concupiscentia carnis, quæ dimittitur quidem in baptismo, verùm noo ita vt nõ sit, sed vt io peccatũ oon imputetur. Nã cùm sine aduersario marcescat virtus, in hoc relinquitur, vt habeat homo baptizatus materiã, virtutẽ suã exercẽdi. In hui⁹ figura dictũ est in libro Iudicũ: Hæ sunt gentes, quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & posteà discerent filij eorũ certare cũ hostibus, & haberent consuetudinem præliandi. Vocatur autem hæc coocupiscentia peccatum, nõ vtiq; quia peccatũ est, sed quia peccato primi hominis facta est: sicut scriptura manus cuiusq; dicitur, quòd manus eam fecerit: siue etiam quòd peccandi delectatione moueatur, etsi ei vincente delectatione iustitiæ non consentiatur. Quamobrẽ & Paulus de hoc peccato scribens, non dixit, noo sit, sed non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Quia quamdiu corpus nostrum mortale, hoc est necessitati mortis addictum est, fieri non potest, quin sit in illo fomes cõcupiscẽtię, qui minus quidem propriè, sed peccatum tamen vocatur. Quoniam verò per baptismum, in quo vetus homo ooster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, virtus peccati sic est debilitata, regnum vt illius prorsus esse sublatum videatur, mo D net Paulus, vt omni cura prouideamus, ne quod semel amisit, regnum recuperet. Nam quòd habemus concupiscentiam, nihil ex eo nobis damnationis est: cæterùm si seruiamus illi, si regnum illius feramus, ea demùm res reos nos facit æternæ damnationis. Quamobrem haud aliter se habet baptismus ad refrigerandum æstum concupiscentiæ, quàm se habet aqua ad calorem nimium temperandum: vt aptè admodum & appositè huius quoque rei sacrę, hoc est, inuisibilis gratię visibile signum aqua baptismi dicatur, & quidem signum efficax. Remissis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptismi, consequens est simul vt remittatur pœna, quæ peccatis debetur: quod & ipsum fit per aquam baptismi. Sicut enim elemeotum aquæ flammas huius ignis temporalis extinguit, sic & illa delet inceodium ignis æterni. Hoc enim persuasum esse debet omnibus in Christum credentibus, quod à Paulo scriptũm est: In baptismo Christo nos commori, atque haud aliter passionis eius & mortis participes fieri, quàm si passi ipsi & mortui essemus. Quoniam verò passione sua Christus pro peccatis totius mundi satisfecit, posteaquàm per baptismum ipsius membra facti sumus, haud aliter ac magis etiam hac satisfactione Christi liberamur à pœnis omnibus, quæ peccatis nostris debebantur, quàm si ipsi pœnas easdem sustinendo pro illis satisfecissemus. Quod tamen de solis æternis pœnis intelligi debet: has enim & non alias morte sua Christus aboleuit. Famem autem, sitim, & alia corporis incõmoda,

Baptismi effectus. Contra duas epi. Pelag. lib. 3. cap. 3. 2. Tit. 4. Galat. 6. Infirmitas non tollitur in baptismo. Concupiscentia manens post baptismum non est peccatum. Iudic. 3.

Rom. 6.

Ibidem.

Refrigeratio concupiscentiæ.

Pœna æternæ remissio.

Rom. 8.

1. Ioan. 2.

e

Poenas aeternas solũ & non temporales Christus sua passione soluit & abstulit. Iustitia infusio. In Clementinis de summa trinitate & fide Catholica ca. 1. Acto. 2.

E quin & mortem ipsam, qua separatur à corpore anima, minimè sustulisse morte sua Christus credẽdus est: Nam post acceptum etiam baptismum, æquè sumus iis malis obnoxij, atq; anteà fuimus. Habet hoc quoque natura aquæ, clara vt sit & perspicua. Qua ratione cum primis est idonea ad significandum splendorem iustitiæ, qui baptizatis infunditur: eius iustitię, quæ virtutes in se continet omnes, qua renouatur homo, non vt iam idem sit, qui prius fuit, verùm à sordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum splendore fiat illustris: quod quidem fit dono spiritus sancti, quẽ gratiarum & virtutum omnium largitorem accipimus in baptismo, remissionem peccatorũ consequuti. Quod illa Petri verba indicant dicentis: Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Confertur & hæc in baptismo gratia, quòd qui de eo egreditur, illi ianua regni cœlestis aperitur.

Cœli apertio

Applicatur enim baptizato virtus passionis Christi, per quam quæ fuit anteà clausa, cunctis fidelibus ianua regni cœlestis est aperta. Huic virtuti Christi passionis impiè detrahunt, qui non dubitant affirmare, etiam post passum Christum & mortuũ, nõ peruenisse quẽquam sanctorum ad regnum cœlorum. Quod si concedi debeat, nihil nobis fructus attulisse videbitur Christi passio, & ascensio, si non meliore nunc sumus conditione post profusum illius sanguinem, quàm fuerunt sancti Patriarchæ & Prophetæ, qui passionem illius & mortem præcesserunt.

Sancti post mortem in cœlo sunt. Ephe. 4. Luca. 23. Apoc. 7. Philip. 1. Mat. 27. Nota. Gratiarum, quæ in baptismo conferuntur ordo & ratio. Esaiæ 59.

Habemus ergo iam quàm varia sit & multiplex gratia, cuius aqua baptismi signum est, F & quidem efficax: verùm quo nobis hæc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primo, quoniã iniquitates nostræ sunt, quę diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab illo separant & elongant. (Nã odio Deus habet impium & impietatem eius) reconciliari cum eo necesse habemus. Quod fit, quando pro foribus templi stantes, neque nos illius ingressu dignos iudicantes, abrenunciamus Satanæ & operibus eius, atque nos in Christum credere, in illo fiduciam nostram omnem collocare, illi tota mente nos adhęrere velle profitemur. Qua professione facta, quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis esse Deum, accedimus ad aquam baptismi: qua cum abluimur, indubitatum signum accipimus, nos cum Deo patre per mortẽ filij eius reconciliatos, atque haud aliter à peccatis omnibus ablutos, quàm ab inquinamentis ablui corpus aqua consueuit: neque secus per baptismum ignis æterni pœnas, quæ peccatis nostris debebantur, esse deletas, quàm extingui flammarum incendia per aquam videmus, ita vt plenè iã simus & culpæ & pœnæ remissionem consequuti. Neque verò finibus his clauditur diuina in nos misericordia. Non satis habet post factam reconciliationem nos à peccatis mundasse, & ea nobis vnà cum pœnis illis debitis clementer condonasse, verùm omne gratiarum genus nobis infundens, quo possimus in conspectu illius grati esse, induit eum, qui baptizatur, nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Nouus hic homo Christus est, de quo Paulus ait: Induimini dominum Iesum Christum. Hunc induimus in baptismo, sicut idem testatur, dicẽs:

Induere nouum hominẽ & Christũ.

Ephes. 4. Rom. 13. Galat. 3.

Quicunque in Christo baptizati estis, Christum G induistis. Quid hoc est, Christum induistis? facti estis hoc, quod Christus est. Quid est Christus? Est filius Dei: quod ille natura est, hoc vos per gratiã adoptionis facti estis filij Dei. Christus est hæres regni cœlorum, vos quoque non vestro, sed illius merito facti estis hæredes regni cœlorũ. Qui veste aliqua induitur, protegitur & contegitur ea, & apparet sub colore vestis eius, occultato colore proprio: Ad eundem modum, qui Christum induitur, protegitur & contegitur à Christo, neque iã apparet in eo peccatum, quod fuit antè, sed sola iustitia & innocentia Christi. Et sicut lignum accensum induitur ignem, & virtutis eius fit particeps, ita baptizatus in Christo, Christũ induitur, & virtutum eius fit particeps. Non ampliùs dicitur filius Adam, neque reus est deinceps peccati eius, verùm dicitur filius Dei, frater Christi: dicitur hæres Dei, cohęres Christi: dicitur sanctus, innocens, immaculatus, non suam, sed Christi iustitiam indutus, hoc est, non quam à seipso habet, quamue suo merito consequutus, sed quã à Christo acceptam, illius meritis est adeptus. Neq; enim audiendi sunt, qui nos ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, iustos dici volũt: Quin illud potiùs modis omnibus est tenendum, Christi quidem iustitia nos iustos esse, verùm non ea, qua ipse iustus est, sed ea, quam nobis impertit, qua nos ipse iustos facit, qua donati ab eo, renouamur spiritu mẽtis nostræ, ac non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus.

Iustitia Christi quæ. Iustitia hominum iusti quæ.

Neque enim existimandũ est, nihil aliud nos in baptismo, quàm remissionẽ peccatorum consequi: renouamur prætereà, atq; H vt Paulus vocat, noua quædã creatura efficimur. Neque verò aliud est noua creatura, quàm fides charitate formata, quæ cum baptizamur, per spiritum sanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus nostris, & nobis inhæret. Quãobrem à Cypriano baptismus non modò mors criminum, verumetiam vita vocatur virtutum, quòd in eo iustitia, quæ virtutes in se continet omnes, baptizatis infunditur quod eleganti carmine sic expressit Paulinus, Culpa perit, sed vita redit, vetus interit Adam, & nouus æternis nascitur imperiis.

Galat. 6. Noua creatura. Cyp. lib. 2. epist. 2. Paulinus epist. 12. ad Seuerum.

Manet quidem post baptismum eadẽ compago corporis, quæ fuit antè, sed sepulta peccatorum vetustate mens hominis renouatur, & ad integritatẽ naturę quodãmodo reditur. Proptereà Paulus hoc sacramẽtũ vocat lauacrũ regenerationis & renouationis, in quo adeò mutamur ab illis, qui fuimus antè: vt veterẽ hominẽ cũ suis actibus expoliantes, diuinæ naturę consortes efficiamur, filijq; Dei nominemur & simus: Si autẽ filij, & hæredes: hæredes quidẽ Dei, cohæredes autem Christi: si tamen cõpatimur, vt & conglorificemur. Posteaquã enim in baptismo Christũ induimus, debemus sicut ipse ambulauit, & nos ambulare: & cùm illũ oportuerit pati priùs, & ita intrare in gloriam suã, non debemus meliore conditione esse velle, quàm fuerit ille, qui principalis est hæres, cuius merito factum est, vt & nobis eiusdem regni cœlestis hæredibus esse liceret, vt sine vllis operibus, sine vllo labore nostro aut molestia, hæreditatem hanc assequi nos posse credamus, de quo sic egregie idẽ Paulinus, Tolle crucem, si vis auferre coronam. Si quid autẽ aut face-

Tit. 3. Colos. 3. 2. Pet. 1. 1. Ioan. 3. Roma. 8. 1. Ioan. 2. Luc. 18.

Paulinus ibidem. Merita nostra.

Rom. 8. 2. Cor. 4.

Colos. 1.

Meritorum ratio duplex.

Galat. 2.

Infra cap. 66. & 91. Acto. 17.

Infra ca. 74. Rom. 8. Aug. in li. de Cor. & gratia ad Valentinũ cap. 9. Psal. 36.

re nobis, aut pati pro Christi nomine contigerit, nemini dubium esse debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Christi corpori insitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendam hæreditatem illius æternæ gloriæ sit vel maximè profuturum. Est quidem ita, quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, sed nihilominus quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Tolle sublimitatem hanc, ad quam nos Deus benignitate sua ꝓuehere dignatus est, qui nos in filiorum suorum numerum adoptauit, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, qui diuinæ suæ naturæ consortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes passiones & tribulationes nostræ, quoniam sunt huius temporis, leues & momentaneæ, neque ad futuram gloriam, quæ sempiterna est, sint condignæ? Cæterùm duplici ratione meritis operum, quę fiunt à regeneratis & renouatis, deberi cœlestia præmia dicimus: primum ex Dei promisso liberali, qui fallere nescit: deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis præter omne meritum nostrũ conferre dignatus est. Christum enim induimus in baptismo: quod ille natura est, per adoptionis gratiam filij Dei facti sumus. Quare si Christum induimus, quæ proficiscuntur à nobis opera, tanquam Christi opera placere Deo, neque secus ab illo acceptari persuasum habere debemus. Et sicut Paulus dicit: Viuo autem iam non ego, viuit B verò in me Christus: ita & nos post acceptam regenerationis gratiam dicere possumus: Operor autem iam non ego, operatur verò in me Christus: mereor iam non ego, meretur in me Christus: satisfacio iam non ego, satisfacit in me Christus. Huius enim vita viuimus, huius merito meremur. Ex quo videre licet, quemadmodum Christi gloriam obscurare, crucem euacuare, & sanguinis eius preciũ imminuere conantur, qui vitę, qua viuit Christus in nobis, qui meritis operum, quæ operatur in nobis, omnem dignitatẽ atque omne præmium ademptum cupiunt. Reuera, si ipsa opera ex se metiare, momentanea sunt, leuia sunt, non sunt condigna ad futuram gloriã, quæ æterna est: Rectè enim illud dictum est, quod finiti ad infinitũ nulla est proportio: Sed si consyderes immensum illud precium sanguinis Christi, quo respersa sunt, ex quo meritũ habent omne, illius dignitati derogaueris, quantum operibus derogaueris. Si spectes etiam ea tanquam ab Adę filio profecta, in quo mortui sumus omnes, quamlibet iusta, quamlibet in speciem sancta videantur, haud aliter tamen apparebunt in conspectu Dei, quàm pannus menstruatæ. Si verò contempleris ea tanquam à filio Dei, tanquã ab eo profecta, qui Christum induit, in quo Christus viuit, in quo Christus operatur, non iam hominis, verùm Christi meritis detraxeris, si nullũ eorum esse meritũ dixeris. Hæc nos ideò fusius aliquantò duximus explicanda, planum vt omnibus faceremus, quantum sit discrimen inter opera regeneratorum, qui Christum induti sunt, & eius corpori insiti, atque infidelium, qui sunt adhuc filij iræ, filij diaboli. Illis Deum diligentibus, omnia etiam peccata cooperantur in bonum: de quo sic August. Omnia cooperatur Deus in bonũ vsque adeò prorsus omnia, vt etiam sequi eorum deuiant, & exorbitant, etiã hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atque doctiores. Cùm enim ceciderit iustus, non collidetur, quia dominus supponit manum suam: his contrà, etiam quæ rectè facta videbuntur, magis adeò ad damnationem, quàm ad gloriam æternã profecerint. Nulla enim iustitia extra Christũ, nulla sunt extra fidem eius rectè facta: abominatio sunt apud Deũ quæcunq; fiunt ab iis, qui non credunt in eum. Quamobrẽ non mediocria bona sunt, quæ nobis baptismus affert. Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debita remittitur: postquã remissa sunt nobis peccata, regeneramur & renouamur infusa nobis fide, spe, & charitate, quæ dicitur iustitia Christiana, neque iam deinceps filij Adæ, sed filij Dei nominamur & sumus: Si filij & hęredes, hęredes autem secundum spem vitæ æternæ, quam nos assequuturos certò persuasum habemus, si vel baptizati statim ex hac vita excesserimus, vel post baptismum ambulauerimus dignè Deo, Deo per omnia placentes, & abundauerimus in omni opere bono, scientes quòd labor noster non est inanis in domino, cùm bonorum laborum gloriosus sit fructus, neque iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis nostri & dilectionis, quam ostenderimus in nomine ipsius. Atque hæc quidem de eo, cuius inuisibilis gratiæ visibile signũ sit baptism⁹, dicta sufficiãt, † Nũc de suscipiẽtibus baptismũ paucis disseram⁹.

Baptismi bonorum epilogus. Inf. cap. 60 & cap. 73.

Rom. 8.

Coloss. 1. 1. Cor. 15. Sap. 3. Heb. 6.

Huc pertinet Annotatio de duplici genere operibus in fine lib. posita.

De suscipientibus baptismum. CAP. 35. D

EX omnibus Ecclesiæ Sacramentis nullũ est ęquè cunctis necessariũ atque baptismus, sine quo aut eius voto nihil est, quòd quisquã salutem se cõsequi posse speret. Clara enim sunt & aperta Christi verba dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnũ Dei. Cuius hæreditatem quisquis adire capit, necessè est, vt ab eo statu, in quo natus est filius primi Adæ, transferatur in statum gratiæ & adoptionis filiorũ Dei, per secundũ Adã Iesum Christum saluatorem nostrũ. Quæ translatio quoniam, vt diximus, in baptismo fit ad assequendam illam æternam gloriã apprimè cunctis est necessaria. Quamobrem ferendus non est error hic nostri seculi Pelagianorum, qui contra clarum & apertũ Dei verbum, cõtra communẽ totius Ecclesię sensum & consensum asseuerare nõ dubitant, paruulos fideliũ hoc solo, ꝙ filij sunt fideliũ, regnũ cœlorũ cõsequi. Cõtra quorũ errorẽ sic iã indè à multis seculis ab Augustino scriptũ est. Quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiã paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò & contra Apostolicam prædicationẽ venit, & totã condemnat Ecclesiã: vbi proptereà cũ baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari non posse. Verùm idẽ illi cõtra sanctorũ patrũ omniũ & Ecclesiæ totius receptũ sensum, nõ verẽtur illa Christi verba, Nisi quis renat⁹ fuerit ex aqua, non de aquæ elemẽto, verũ de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atq; amẽtiæ ꝓgressi sunt homines inflati scilu

Baptismi necessitas. Ioan. 3.

Error pelagianorum est quod filij paruuli fidelium sine baptismo regnũ Dei consequantur. August. epistola. 28.

E carnis suæ, & non tenentes caput, dum sibi licere volunt iuxta priuatum spiritum suum scripturas interpretari. Sed nos repudiatis horum tam crassis erroribus, cum Christo capite nostro, & cum eius corpore Ecclesia dicamus & sentiamus, quòd nisi quis renatus fuerit ex aqua visibili, & spiritu inuisibili, non potest introire in regnum Dei. Qua tamen de re sentiendum est & illud, quod ab Augustino scriptum est. Baptismi vicem, inquit, aliquãdo implere passionẽ, de latrone illo, cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, non leue documentum beatus Cyprianus assumit. Quod etiam atque etiam considerans inuenio, nõ tantùm passionem pro nomine Christi, id quod ex baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem, conuersionemque cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro Christi nomine crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit passus est, sed dum patitur credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est: Sed tunc impletur inuisibiliter, cùm mysterium baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Ex quibus Augustini verbis triplicem esse baptismum patres nostri collegerunt, flaminis, fluminis, & sanguinis: quem vltimum eminentiorem esse docet Origenes eo, qui per aquam traditur. Ac paruulos

Aug. li. 4. de baptismo cont. Donat. cap. 23. Luc. 23. Cypr. serm. de cœna domini.

Rom. 10.

Baptismus triplex. Homil. in 7. li. Iudic. Origi.

F quidem non saluari persuasum habuerunt, nisi aut aqua, aut quod de innocentibus illis Herodis iussu trucidatis factum legimus, sanguine suo fuissent baptizati. Quæ etiam res in causa est, quòd fœminis baptizandi quoque potestas conceditur, si periculum sit, ne prius infans moriatur, quàm copia sacerdotis haberi queat. Cæterùm si quis ex adultis, nec opinata morte præuentus cum cuperet maximè, sacerdotis tamen baptizantis potestatem habere non potuit, fit illud, quod ab Augustino scriptum est: Coronat Deus intus voluntatẽ, cùm non inuenit facultatem: Si enim voluntas prompta est secundum id, quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet. Affectum Deus pensat, non effectum: Voluntas pro facto reputatur, vbi factum necessitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur, qui quanuis ex aqua & spiritu renatus non esset, quia tamen poposcit, eo ipso quod poposcit, quam desiderauit gratiam, eũ accepisse scribit Ambrosius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret absque actuali baptismo saluari posse neminem. Cuius errorem ad Hugonem scribens grauiter confutauit. Est itaque baptismus omnibus ad salutem necessarius, quem nisi re paruuli receperint, ab ingressu regni cœlorum arcentur. In adultis tamen (modò contemptus absit) si baptizantis potestas non datur, voluntas prompta sufficit. Indulgentius autem agitur in eo cum paruulis, quàm cum adultis, quòd illis hoc regenerationis beneficium non solùm non libentibus, verùm etiam reluctantibus quandoque datur, nec fides in eis propria requiritur, sed satis ad salutem esse fides Ecclesiæ creditur. Nam quod asserunt quidam, propria fide, quam ex auditu verborum formæ baptismatis concipiunt, iustificari paruulos, commentum id absurdius est, quàm vt refelli

Baptizandi potestas fœminis permissa.

August. in Psalm. 103. concione 1. 2. Cor. 8.

Ambr. in oratione funebri de obitu Valentiniani. Ber. epi. 77.

Infantium fides in baptismo est ecclesiæ sine parentum & susceptorum fides.

G oporteat, quandoquidem sensus etiam ipse communis satis refellere videtur: ac verissimum illud esse constat, quod ab Augustino scriptum est: Eius muneris meritò iustificari paruulos, quod eis eum profuit nescierunt. Vsque adeò autẽ nescierunt, vt vocibus etiam quibus possent, & motibus reluctari visi fuerint. Quam etiam causam esse scribit idem, quod eis non imputatur, atque omnis hic eorum renisus nihili pẽditur, donec in eis sacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum est, expietur. Io tantum enim nesciunt quid faciunt, vt nec facere iudicentur. Quamobrem cùm fides in voluntate sit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non vtantur, portentosum quiddam esse videtur, fidem illis, quæ ex auditu est tribuere, cùm quæcunque fiunt in paruulis, in Ecclesiæ, non in eorum propria fide fiant. Mater enim Ecclesia, cuius brachiis ad baptismum feruntur infantes, cor maternum, vt est apud Augustinum, eis præstat, vt sacris mysteriis imbuantur: quia nondum possunt corde suo proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio cõfiteri ad salutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendũ, linguam accommodat ad confitendũ. Neque verò id rationi & æquitati consentaneum non est. Nam cum aliena præuaricatione peccarũ paruuli contraxerint, vt iræ filij nascerentur, non iniquũ visum est, vt aliena quoque fide intercedente mũdarentur, quò filij gratiæ regenerarentur. Credit infans in altero, dicit Augustinus, quia peccauit in

August. Epist. 206.

Idẽ epi. 17.

August. de peccatorũ meritis & remissione. lib. 1. cap. 19.

H altero. Enarrans illum locũ Euangelistæ Beda venerabilis, vbi dixit Christus mulieri Cananitidi: Propter hunc sermonem vade: exiit dæmonium à filia tua, propter humilem, inquit, matris fideléq; sermonem, filiam deseruit, dæmonium, vbi datur exemplum catechisandi & baptizandi infantes, qui videlicet per fidem & confessionem parentũ in baptismo liberãtur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere, aut aliquid agere possunt boni aut mali. At in adultis & propria fides requiritur, & ea pœnitentiæ pars, cuius causa fides est, quam contritionem vocamus. Nam per baptismum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouam vitam inchoat: Consepulti enim sumus Christo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriã patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Is autem veteri vitæ peccati mori dicitur, quem illius pœnitet, quiq; deinceps à peccatis abstinere deliberatum habet: neque ad nouam vitam, cuius principiũ est ipsa baptismi susceptio, nisi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquam ingressus patet. Hoc est, quod ab Augustino dictum est. Nullus voluntatis suæ arbiter cõstitutus potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Propterea Petrum admonuisse baptizandos legimus, prius vt pœnitentiã agerent. Quod etiam ab Augustino in catechisando factum esse diligenter videmus. Hæc autẽ pœnitentia, quæ requiritur in adulto baptizãdo, nihil est aliud, quàm odiũ & detestatio vitæ prioris. Atque hęc quidem de suscipientibus baptismi sacramentum.

Idem De verbis Apost. ser. 14. Mat. 7.

Pœnitentia in bapt. adultorum necessaria. Rom. 6.

Mori veteri vita peccati.

August. in tracta. de vtilitate pœnitentiæ. Actu. 2. Idem. In eodem quo supra libro.

De ministro huius sacramenti.

CAP. 36.

Hilarius. In Ps. 67. Qui baptizet. 1. Cor. 3. Ioan. 1. Ephe. 5. Ambro. in prologo librorum de Spiritu sancto. Baptizantis dignitas non attendenda. In oratione in sanctum lauacrum. Gregor. Nazan.

A QVod autem ad ministrum attinet, proprius est huius sacramenti minister sacerdos, nisi necessitas aliud postulauerit, quo tempore cuiuis baptizare licet. Hinc est, quod de Eunucho scribit Hilarius, quòd sacramētum baptismi adeò impatientis cupiditate desiderij præuenerit, vt à Diacono ministerium Apostolici officij salutisque cupidus exigeret. Baptismum Apostolici, hoc est sacerdotalis officij ministerium vocat. Neque verò ad integritatem baptismi quicquam refert, qua vita sit præditus, qui baptizat: Nā neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hic est, qui baptizat. Huius instrumētum est sacerdos. Cæterùm qui sanctificat, qui mundat lauacro aquæ in verbo vitæ (vbi minister videtur corporaliter operari) nō nisi Christus est. Præclara sunt Ambrosij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius, nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramenta. Neque enim humani operis est diuina cōferre, tuum domine munus & patris est, qui loquutus est per Prophetas, dicens: Effundam de spiritu meo super omnem carnē. Et qui fuit æqualis Ambrosij Gregorius Nazanzenus: ita considera, inquit, sint annuli duo: aureus hic, ferreus alius, vterque eadem regia imagine sculptus, ceræ ambo imprimantur, quid inter signum hoc & illud intererit? nihil. Discerne materiam in cera, etiamsi sapientissimus existas, dic quodnam ferri, quodúe sit auri signaculum? Sed quo pacto vnum est, quia inter materiam non characterem est diuersitas: ita & tibi sit omnis baptizator, qui tametsi conditione excellat, æqualis tamen baptismatis vis est, ac vnusquisque tibi æqualis sit expurgator, qui fide eadem est formatus. Et ad Anastasium Augustū scribens

Anastas. papa.

B Anastasius Papa: Baptismum, quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datum, ad percipientem munus peruenit illibatum, quia vox illa, quæ per columbam sonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur, & dicitur: hic est qui baptizat. Nam si visibilis solis istius radij cùm per loca fœtidissima transeunt, nulla contactus inquinatione maculantur, multò magis illi', qui istū visibilē fecit, virtus, nulla ministri indignitate constringitur. Quamobrē siue à fideli, siue à perfido dispensatore baptismi sacramentum aliquis perceperit, spes ei omnis in Christo esse debet, cuius baptismum percipit, non in homine à quo percipit. Nā maledictus homo, qui spem suam ponit in homine, & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir, qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Quid Ioanne Baptista fuit sanctius? cui propter singularem virtutem & sanctimoniam hoc à Christo tributum elogium legimus, quòd inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: Quid contrà Iuda proditore sceleratius? Et tamen post Ioannis baptismum, quod baptizauerit Paulus, scribitur: post Iudæ baptismum baptizasse quenquam non comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptismus hominis erat Ioannis, per hominem autem gratia remissionis peccatorū & renouationis, quod Christi munus est proprium, conferri non potuit. Quo verò baptizauit Iudas, fuit baptismus Christi, agni illius immaculati, qui tollit peccata mundi. Porrò Christi baptismum cuiuscunque tandem ministe-

Hier. 17. Matth. 11. Acto. 19. D. Ioannis baptismus à Iudæ baptismo differt. Ioan. 1. Baptizati ab hæreticis non rebaptizandi.

rio semel datum, iterari fas non fuit, adeò vt eti- C am si ab hæretico datus esset, cum repeti non liceret: quodque maius est, etiam si non baptizatus baptizasset, modò formam debitam obseruasset, valere baptismum nec eum iterandum esse visum est. Verùm illud intereà scire oportet, baptismum esse quidē extra Ecclesiā posse, prodesse nō posse. Ecclesia enim paradiso comparata, sicut ab Augustino scriptum est, indicat nobis, posse quidem eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur, etiā foras largiter manauerunt: nominatim quippè commemoratur per quas terras fluant, & quia extra Paradisum cōstinita sunt, omnibus notū est: Nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægypto, quò illa flumina peruenerunt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso commemoratur: ita fit, vt cum Paradisia qua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam. Et sicut in Arca Noë, quę & ipsa figura est Ecclesiæ, nō alia, sed eadem aqua in arca positos saluos fecit, & extra arcam positos interemit: sic non alio, sed eodem baptismo & boni catholici salui fiunt, & mali catholici vel hæretici pereūt. Communis itaque nobis est cum hæreticis baptismus, sicut & Euangelium cum illis est commune, verùm illis extra arcam positis, & Euangelium, & baptismus in damnationem, nobis verò vtrumque est in salutem. Quamobrem redeuntes ad Ecclesiam hæretici rebaptizandi non sunt, verùm post abiuratam hæresim, per manuum impositionem suscipiendi, vt quod acceperant ad D perniciem, habere iam incipiant ad salutem, sicut copiosè de eo contra Donatistas scribens multis in locis disserit Augustinus.

Baptismus extra Ecclesiam non prodest. Aug. lib. 4 de vnico baptis. cap. 1. Gene. 2. Genes. 7. Similitudo.

De ritibus & cæremoniis baptismi.

CAPVT 37.

Ritus baptismi non sunt necessarij.

ADhibentur autem huic sacramento quædam cæremoniæ, non illæ quidem adeò necessariæ, vt sine illis baptismus perfici non possit, sed quas tamen peccet si quis nulla vrgente necessitate solo contemptu prætermittat, cùm earum vsum antiquissimum esse constet: vt si quis ab ipsis Apostolis per longam Episcoporum & sacerdotum successionem nobis per manus esse traditas affirmauerit, minimè à vero aberrasse videatur. Meminerunt enim earum antiquissimi quiq; scriptores. Adhibentur autem ij ritus, maioris cuiusdam solennitatis & decoris gratia, tribus potissimùm ex causis. Primò vt tanto maiore pietate ac reuerentia ad sacramentū hoc accedatur, neúe cōmunis ablutio quædam esse putetur, si citra solennitatem vllam fiat, atque ita sacramentū hoc contemni incipiat. Deindè, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus, vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit, vt impediat, quo minùs fructum huius sacramenti baptizādus percipiat. Postremò, quò per hæc exteriora, qui sunt ex fidelibus rudiores, diligētius instruātur, aut saltē excitētur ad hoc vt instrui desiderēt, quid sibi rit' isti velint, atq; ita q̄ gerātur in baptismo cognoscāt: nihil enim eorū

Cur adhibeantur.

Statio ante fores. Psalm. 42. Insufflatio Ioan. 20. Aug. de Sym. ad catechumenos lib. 1. cap. 1. Aug. de gratia & peccato originali, cap. 60. Dion. eccle. Hier. cap. 1. Exorcizare quid. Chrysost. In homilia de Adam & Eua. Rom. 10.

E vacat mysterio singulari. Quamuis autem hęc pluribus persequi non est præsentis instituti, quoniam tamen instigante Satana factum videmus, vt & cæremoniæ vetustate consecratæ à plerisque contemnantur, breuiter quid sibi nonnullę earum velint explicabimus. Principiò non statim baptizandus templum ingreditur: neque enim se dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet sanctitudo, cùm non modò sit expers omnis sanctitatis, verùm adhuc diaboli potestati subiectus, omni sit spurcitia plenus. In hunc pro foribus tēpli constitutum insufflat sacerdos: neque id sine exemplo Christi, cuius personam gerit, cuius virtute sacramentum id confert: qui & ipse insufflasse in discipulos legitur, Spiritum sanctum eius daturus. Propterea autem exufflantur paruuli & exorcisantur, dicit Augustinus, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, vt possideret homines. Quam alio loco priscam esse traditionem scribit: Ac rectè: cùm & Dionysius Areopagita Pauli discipulus exufflationis & exorcismi meminerit. Insufflatione facta, sacerdos exorcisat: cuius moris meminit etiam Chrysostom⁹. Est autem exorcisare, nihil aliud, quàm per diuina verba spiritum immundum adiurando expellere: quod Apostolorum quoque temporibus factitatū legimus.

Crucis signatio.

Dum exorcisatur baptizandus, signat eū sacerdos signo sanctæ crucis in fronte primùm, vbi sedes est pudoris: deindè in pectore, vt intelligat diabolus, expelli se virtute eius, qui in cruce pependit, vnde suam virtutem crux contra eum accepit: neque impedimento sit, quominùs qui baptizatur, & corde credat ad iustitiam, & ore cōfiteatur ad salutem.

Chrys. Homil. 40. in epist. ad Corinthios.

F Quantum autem exorcismo & catechismo, qui baptismum præcedunt, sancti patres tribuerint, vel ex eo Chrysostomi loco perspicuū esse cuiuis potest: vbi quæ præcedunt baptismum vocat arcana verba & metuenda, ac horribiles canones dogmatum de cœlo transmissorū. Talia visa sunt priscis temporibus viris grauissimis: Nunc non desunt homines impij, qui cachinnis, etiam ea prosequi non verentur.

Oratio Catechumenus quid. Mar. 9. Luca. 17.

Post exorcismum leguntur super baptizandum orationes, vt fiat catechumenus, hoc est, vt edoceri possit mysterium sacrę fidei, quę cùm Dei solius donum sit, ab illo petendam eam esse docemur, qui & adiuuat incredulitatem nostram, & fidem adauget: qui nisi docuerit intus, frustrà vox hominis docentis foris perstrepit. Rectè autē atque ordine fit, quòd præcedit catechismum exorcismus: priùs enim eripi vasa necessè fuit iniusto possessori diabolo, ac ita demum in possessionem victoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem.

Psalm. 64. Sal & sputum.

Quòd verò sal in os infantis imponit sacerdos, quòd aures & nares posteà sputo linit: aurium linitio significat receptionem doctrinæ fidei: narium, approbationem: sal missum in os, confessionem.

Ioann. 9. Mar. 7. Ambro. De sacram. lib. 1. cap. 1. Euangelij lectio. Susceptorum officium vt paruulo in fide instituantur.

Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem notitiæ eius, labia ad respondendum sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc sacerdos ad imitationem Christi, quem legimus liniuisse lutum super oculos cœci, & iussisse abire vt ablueret: misisse deinde digitos in auriculas surdi, dixisseque Epheta, quòd est adaperire: expuentem etiam tetigisse linguam muti. Huius autem linitionis minimè recentem vsum esse, vel ex Ambrosij scriptis videre licet. G Legitur autem dum catechisatur baptizandus, Euangelium: admonentur posteà susceptores siue patrini, vt manus imponāt capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteantur symbolum & orationem dominicam. Tenentur autem susceptores dare operam, vt instruātur paruuli, cùm ad vsum rationis peruenerint, & de iis, quę ad fidē pertinēt.

Serm. 163. de tempore. August.

Quos & Augustinus in sermone quodā admonuit his verbis: Admoneo fratres charissimi, quicunque viri, quęcunque mulieres de sacro fonte filios spiritaliter exceperunt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum extitisse, & ideò semper illis solicitudinem veræ charitatis impendant.

Benedictio & manuū impositio.

Quòd autem benedictiones cum impositione manuum inter catechisandum fiunt, causa hæc est, vt qui semel per exorcismum pulsus iā est diabolus, ei reditus præcludatur.

Abrenunciatio.

Introducitur posteà baptizandus in Ecclesiam, ac interrogatus à sacerdote, respōdet per susceptores suos (nisi fortè sit adultus, tum enim ipse loquatur necessè est) abrenunciare se Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius, ac Christo se coniungi velle: in cuius etiam rei signum, ad singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per sacerdotem, credere se respondet.

August. de nupt. & concup. lib. 1. cap. 20. Idē de nuptiis, & concup. lib. 2. cap. 29.

De hac abrenunciatione ita scribit Augustinus. In veritate & non in falsitate potestas diabolica exorcisatur in paruulis, eique renunciant, quia per sua nō possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui domini transferantur. Idē ad Valerium scribens, antiquissimā Ecclesiæ traditionem esse dicit, qua exorcisantur & sufflantur paruuli. H Ioannes Chrysostomus nihil hac voce scribit esse tutius: Abrenūcio tibi Satana, si ipsam per opera exhibeamus. Hæc enim, inquit, vox, confœderatio cum domino est, & sicut nos seruos ementes, ipsos qui venduntur priùs interrogamus, an nobis seruire velint, ita facit & Christus, quando debet te in seruitutem capere, prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannū dimittere & immitem, & à te fœdera suscipit.

Homil. 21. ad populum Antiochenum. Chrysost. Similitud.

Nō enim coactum est ipsius imperium. Hortatur itaq; non modò cùm in forum prodimus, verùmetiam cùm fuerimus egressi ianuæ vestibulum, iis priùs verbis vtamur: Abrenuncio tibi Satana, & coniungor tibi Christe: nec vnquàm absq; hac voce exeamus. Hæc sit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis.

Vnctio.

Posteaquàm abrenunciauerunt diabolo, & Christo nomē dederūt, vngit eos sacerdos oleo, more athletarum, qui stadium iam ingressuri sunt, vt futuri iam Christi athletæ designentur, quibus colluctatio futura est, non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Qua de re ita scribit August. Christi nomen à Chrismate dictum est, Chrisma autem Grçcè, latinè vnctio nominatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit.

Aug. Tertull. 33. in Ioan. Cyprian. li. 1. epist. 12. Dion. eccl. hier. cap. 7. Tert. de baptismo. Matth. 11.

Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoq; necessè est eū, qui sit baptizatus, vt accepto Chrismate & vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiā Christi possit. Quin & vetustissimi Dionysius & Tertullianus vnctionis meminerūt. Vngitur autē & in pectore, vt intrepidus diabolo resistat charitate erga Deū inflāmatus, cui nihil est difficile: & inter scapulas, vt ad

Mersio trina. Dama. lib. 4.ca.10. Epist. 4. cap. 3. Leo Papa.

A suaue iugũ domini ferẽdũ tãtò fiat robustior. Vnctinne facta baptizatur, ac ter immergitur: quæ trina immersin, vt est apud Damascenum, tres dominicæ dies sepulturæ repræsentat, vel etiam trinitatem personarum. Ante Damascenum autem idem à Leone quoque pontifice annntatum est: Sepulturam, inquit, triduanam imitatur trina demersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis ad instar est de sepulchro. Neque verò id ita fieri necessè est, vt non vna immersione baptismus, absolui possit, qua & vnum esse Deum, qui trinus est in persnnis, & semel tãtum mortuum, nec deinceps amplius moriturum significetur. Quod etiam in concilio quodam Tnletann in detestationem erroris cuiusdam ita cnnstitutum esse legimus, vt vna tantùm fieret immersio. Quin & ipsa immersio prætermitti rectè pnteſt, ac vel sola aspersio, vel perfusin, qua multi nũc vtuntur, sufficit, quẽadmodum Cyprianus etiam testis est. Baptizatum puerum signat cruce cum Chrismate in vertice capitis sacerdos super cerebrum, vt hoc signo illum admoneat, quandoquidem vetus homo crucifixus in illo est, atque cum Christo consurrexit, vt in nnuitate vitę ambulet, quę sursum sunt quęrat, vbi Christus est in gloria Dei sedens, quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram: quandoquidem ex terrenn cœlestis, ex Adæ filio, Dei filius factus est, vt iam nnn ad aliam illi magis, quàm ad cœlestem hæreditatem aspirare fas sit. Pnsteà dat illi vestem candidam, vt sit indicium, quemadmodum scribit Ambrosius, quod exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit innocentiæ casta velamina.

Vna immersio propter errorem quorundam ordinata fuit. Perfusio & aspersio. Cypria. lib. 4. epist. 7. Chrismatis linitio. Col. 3. Vestis candida. Amb. lib. de iis, qui initiantur mysteriis cap. 7. Dion. eccl. hier. cap. 2.

B Meminit etiam Socrates post Dionysium in Ecclesiastica historia candidæ vestis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiua Ecclesia fuit mos, vt nnn baptizarentur nisi in vigilia Paschæ, & Pentecostes. Qui itaque baptizabantur in vigilia Paschæ, incedebant veste candida induti per octo dies, ac vncabantur albati, atque octaun demum die vestem albam deponebant: vnde tractum nnmẽ dominicæ. Quòd autem susceptnres, quos Patrinns vncant, adhibentur in baptismo, qui quasi sponsores paruulorum volũtatis esse videntur, atque instruere baptizatos de iis, quę ad fidẽ pertinent, obstricti sunt, est & hoc, sicut Dionysius testatur, Apostolicæ traditionis. Contrahi autem cognationem ex baptismo, recens non est. Antiquissimus Origenes huius cognatinnis meminit, explicans illum Pauli locum: Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei: Hanc, inquit, cngnationem vel consanguinitatem, arbitror esse ex baptismo contractam. Datur extremò baptizato cereus ardens, vt meminerit, quandoquidem spnnsauit eum sibi Christus in fide, cùm venerit sponsus ad nuptias, quo se præparet ad occurrendum ei cum lampade nõ extincta, sicut fatuæ illę virgines, sed ardente, hoc est, cum fide, nõ illa mortua, sed quę igne charitatis accensa, ociosa esse non potest. Hic perspicere licet, quàm nihil nnn factum, nihil nõ veneratinne dignum sit in hiis cæremnniis, in quibus recnndita sunt mysteria multa homini Christiano cognitu cum primis necessaria, quæ vt scrutetur diligẽtius, per exteriora hæc excitari videtur. Nnn sunt itaque temerè prętermittendæ, quas ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatas, ac deinceps longo

Dominica in albis. Eccl. Hist. lib. 7. Cognatio spiritualis

Rom. 16.

Cereus ardens. Osee 2. Matt. 25.

C seculnrũ tractu nunquàm intermissas, ad hæc vsque nostra tempora ex vetustissimis quibusque scriptoribus abundè liquere potest. Verùm nos reliqua persequamur.

De Sacramento confirmationis CAP. 38.

BAptismus intrantium est, vt diximus: confirmatin verò pugnantium. In baptismo Christo nnmen damus, & eius milites efficimur, atque ad ineundũ prælinm cum aduersarijs potestatibus pręparamus, coronam accepturi, si victores euaserimus. Neque enim coronabitur quisquam, nisi qui legitimè certauerit. Est quidem ita, qun`d si qui baptizatur, paruulus pręsertim, ex hac vita statim vt baptismum accepit, migrauerit, citra vllam dubitationem, non suis, verùm Christi, quem induit, cuius corpori insitus est, meritis, coronam gloriæ consequitur: Sed cui iam vsum rationis adepto, post acceptum baptismum vitam Deus in hoc sæculo propagare dignatur, non est quòd existimet is, nihil aliud sibi restare post baptismum, quã vt credat ociosus: Imò persuasum sibi hoc habere debet, se ad graue certamen vocari: Quod nisi certauerit bonum hoc certamen, cursumque consummauerit, nihil est, quòd se iustitiæ coronam, quæ non est reposita nisi legitimè certantibus, assequi posse speret. Neque enim perindè oppugnat hnmines ante baptismum Satanas, atque pòst: Nam qui nnn sunt baptizati, aut

2. Tim. 2.

Confirmationis causa & necessitas.

2. Tim. 4.

2. Tim. 2.

D qui hęretici sunt, eos pro suis habet, & omnem in eos tanquàm sibi subiectos, potestatem exercet: Qui verò castra sua deseruerunt, atque ad Christi vexillum cõfugerunt, eos è potestate sua ereptos dolet, atque omni insidiarum genere pertrahere rursus in eam, in quo fuerunt anteà, captiuitatem conatur. Ipse etiam Christus documento nnbis esse potest, quem non prius aggressus est tentare Satanas, quàm fuisset à Ioanne baptizatus. Quamobrem cùm in baptismo nnn ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculosam vocati sumus, ad quã rectè gerendam vires nostræ sufficere nequaquã possunt, dare nobis remedium dignatus est Christus in sacramento confirmationis, in qun confertur nobis is, cuius auxilio & ope adiuti, facilè possumus & carnem, & mundum, & eum cui semel in baptismo renunciauimus, diabolum superare. Is est spiritus sanctus, qui adiuuat infirmitatem nostrã: qui nisi prestò nnbis adesset, turpiter nos ex acie fugere, atque hostibus nnstris terga dare oporteret, qunrum maior est vis, quàm vt solis humanis viribus ei resistere queamus. Quamobrem sicut in baptismo spiritum sanctum accepimus in remissionem peccatnrum, ita in confirmatione datur nnbis idem spiritus sanctus in robur contra hostes nnstros, quo adiuti atque animati facilius impetum eorum propulsare queamus. Sacramenti huius meminit Petri successor Clemens, ac absque eo negat aliquem perfectum Christianum esse, aut sedẽ habere inter perfectos pnsse, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remiserit. (His enim ille verbis vtitur.) Ac mnx subdit: Quod à Petrn, inquit, accepimus, ac cæteri sancti Apostoli pręcipiente domino docuerunt, senten-

Matth. 4.

Confirmationis antiquitas.

Epistola 3. Clemens pa.

E tiæ Clementis Cornelius quoque subscribere videtur pontifex & martyr, ab Fabium scribēs, cùm de Nouato, qui iam baptizatus fuerat, dicit: Nec reliqua consequutus est post morbum, quæ iuxta Ecclesię canonem consequi debebat, obsignationem videlicet ab Episcopo collatam. Cùm autem illa potius non sit, quomodo Spiritum sanctum est consequutus? Quæ epistolæ illius verba in libris Ecclesiasticæ historiæ Eusebij legere licet.

Obsignatio Eusebius. Li. 6. ca. 43.

Materia.

Forma.

Materia huius sacramenti est Chrisma ex oleo oliuarum & balsamo confectum. Forma est hæc, quòd præmisso nomine eius, qui confirmatur, dicit Episcopus: Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine patris & filij, & spiritus sancti, vt replearis eodem spiritu sancto, & habeas vitam æternam. Simul vt ad Signum & elementum visibile vnctionis, quæ fit in fronte Chrismate, verbum accesserit, fit sacramentum, hoc est, sacræ rei, nimirùm inuisibilis gratiæ qua confertur spiritus sanctus, signum visibile. Simul enim vt prolatis verbis vnctus fuerit confirmandus, euestigio datur ei Spiritus sanctus qui tueatur eum aduersus insidias Diaboli, qui vires & robur suppeditet ad omnes aduersarias potestates debellandas.

Confirmatio sacramentum est.

Cùm itaque tam sacrę rei signum sit confirmatio, & quidē efficax, nihil est quòd quisquam dubitare queat, ei sacramenti nomē tribuere, cùm ab ipsis Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra fuerit inter sacramēta numerata. Certè Augustinus vocat sacramentum Chrismatis: quod quidem, inquit, in genere signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. Non minus id quàm ipsum baptismum sacrosanctū esse vult.

August. Lib. 2. cont. literas Petiliani ca. 104

F Quod autem in hoc sacramento Spiritus sanctus conferatur aperta sunt scripturæ testimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne, quòd imponebant manus super illos, qui Dei verbum in Samaria receperant, & erant baptizati in nomine domini Iesu, & accipiebant Spiritum sanctum. Ac rursus alio loco de Paulo: Quo facto imposuit illis manus.

Acto. 8.

Acto. 19.

Neque verò quia Chrismatis mentio non fit, ideò putandum est eius vsum non fuisse temporibus Apostolorū. Extat inter alia in libro conciliorum epistola sancti Fabiani pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quam scripsit ad Episcopos orietales, in qua disertis verbis testatur, quòd postquàm cœnauit dominus cū discipulis suis, & lauit eorum pedes, Chrisma conficere docuit. Sicut, inquit, à sanctis Apostolis prędecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerūt. Et subdit: Ipsa enim lotio pedum, nostrum significat baptismum, quando sancti Chrismatis vnctione perficitur atque confirmatur. Hæc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiam edidit de Chrismate. Sed & vtroque vetustior Dionysius Areopagita copiosè de eo multa scripsit, sanctique doctores passim in multis locis meminerunt.

Chrismatis antiquitas & confectio ex sancto Fabiano papa.

Diony. cap. 4. eccle. hierar.

Ante mille centum annos in Carthaginensi tertio & quarto, & Toletano primo conciliis, posteà verò in Antisiodorensi & Bracarensi fuit constitutum, vt ne quisquam alius pręter Episcopum Chrisma consecrare auderet. Quod etiam à Leone pontifice cautum est, dum ad Germaniæ & Galliæ scribit episcopos.

Leo papa epist. 88.

Chrismatis materia.

Est autem materia Chrismatis cum primis idonea ad exprimendam significationem eius rei, quæ non modò significatur, verùmetiam confertur in G hoc sacramento. Datur enim in hoc sacramento plenitudo sancti spiritus ad robur spirituale, quod perfectæ iam ætati conuenit, ad quam cùm peruenit homo, incipit actiones suas ad alios quoque communicare, cum anteà sibi soli viueret. Gratia itaq; sancti spiritus designatur oleo. Vnde & Christus dicitur vnctus esse oleo lætitiæ, propter plenitudinem sancti spiritus, quam habuit. Admiscetur autem balsamum propter fragrātiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc est, quod dicit Apostolus: Christi bonus odor sumus.

Psalm. 44.

2. Cor. 2.

Quamobrem non quia non est expressè quicquam in scripturis de eo traditum, idcircò vsum eius fuisse negandū est. Rectè enim ab Augustino scriptum est. Non omnia, quæ facta sunt ab Apostolis, etiam scripta inueniuntur, veruntamen facta esse ex cæteris documentis probantur.

Aug. epist. 108.

Fit autem vnctio in fronte Chrismate signo crucis, quod nisi adhibeatur siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ qua generātur, siue oleo quo Chrismate vnguntur, nihil eorum ritè perficitur, dicit Augustinus. Fit itaque ideò in fronte tanquàm in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat: quin illud potius præ se ferat: de illo glorietur: in illo fidat: ex illo animum sumat viriliter contra hostes pugnandi.

August. Tract. 118. in Ioan. Idem in Psalm. 30. concione secunda.

Confirmatio à quo instituta.

Luc. 24.

Ioan. 14.

Institutum autem est hoc sacramentum à Christo, non exhibendo, sed promittendo: Promisit enim ille cùm dixit: Ego mittam promissum patris in vos: Item Paracletus autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per se, sed per Apostolorum ora sacramentum hoc patefacere nobis voluit, neque id sine causa: Nam cùm sacramentum hoc contineat in se plenitudinem sancti spiritus, H quę confertur omnibus, qui Chrismate cōsignantur, quandiu Christus in hoc seculo versabatur, hæc plenitudo sancti spiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittā eum ad vos. Quamobrem antequàm in cœlum Christus ascēdisset, dari plenitudo sancti spiritus non debuit: quod etiam ille locus indicat: Nondum erat spiritus sanctus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.

Ioan. 16.

Ioan. 7.

Neque verò propterea minoris authoritatis esse debet hoc sacramentum, quòd à Christo promissum tantùm, ab Apostolis verò est exibitū. Nam non minus ratum est, dicit Cyprianus, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quā quod ipse Christus tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit.

De consec. Distinc. 5.

Nota.

In sermone de ablutione pedum. Cypria.

Episcopi est confirmare.

Eus. epi. 3.

Epist. 4.

Epi. 1. cap. 2.

Leo epist. 88.

Minister autem huius sacramenti, quod vocat sacramentum manuū impositionis Eusebius pontifex, non est nisi Episcopus, quòd præter Apostolos nemo sacramentum hoc contulisse legitur: quemadmodum etiam ab Vrbano, Damaso, Innocentio, & Leone sanctissimis pontificibus traditum est. Quin & in Aurelianensi & Meldensi conciliis idem est constitutum. Quò magis autem vis huius sacramenti cognosci possit, visum est adscribere quædam ex epistola Melchiadis Papę, quam ille ante mille ducentos annos ad Episcopos Hispaniæ conscripsit. De iis verò, inquit, super quibus rogitastis vos informari, id est, vtrum maius esset sacramentum manus impositio Episcoporum, aut baptismus, scitote vtrumque magnum esse sacramentum: Et

A sicut vnum à maioribus fit, id est à summis pontificibus, quod à minoribus perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta, vt ab inuicem nisi morte præueniente nullatenus possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum præueniente morte saluare sine altero potest, aliud autem non potest. Vnde scriptum est, In diebus illis, dicit dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem.

Ioel. 2.

Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei, quòd in confirmandis Neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc spiritus sancti descensio in credentium populos donauit vniuersis. Sed quia diximus, quòd manus impositio & cõfirmatio ad baptismi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysterium baptismi, mysterium cõfirmationis? Aut quantum video, non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita, dilectissimi. Attēdat charitas vestra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm imperator quemcunque in militum receperit numerum, non solùm signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: ita in baptizato benedictio illa munitio est. Dedisti militem, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodest, si quisquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaque paracletus regeneratis in Christo, custos & consolator, & tutor est. Ideò dicit sermo diuinus:

Psalm. 126. Confirmationis effectus ex Melchia de papa. Dist. 5. de consecra.

B Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat, qui custodit eam. Ergo spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocētiam: in confirmatione augmentum præstat gratiam. Et quia, in hoc mundo tota ętate victuris, inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum cõfirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. At si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamē necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipiendos: confirmatio autem armat & instruit, ad agones mundi huius & prælia, reseruandos. Qui autem post baptismum, cum acquisita innocētia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia nō potest peccare post mortem. Hic si fortè illud etiam requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduentus spiritus sancti, ipse dominus eis euidenter exponit: Quæ dico (inquit) vobis, non potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur. Itaque ante descensionem spiritus sancti, vsque ad negationem Apostoli deterrentur: post visitationem verò eius, vsque ad martyrium contemptu salutis armantur. Secùdum hoc per Christum redimimur, per spiritum verò sanctum dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, instruimur, cõsummamur, vt illam sancti spiritus vocem audire possimus. Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua

Nota.

Ioan. 16.

Quid per baptismum cõferatur. Quid per cõfirmationē. Psalm. 31. 1. Cor. 2.

C gradieris. De spiritu sancto accipimus, vt spiritua les efficiamur, quia animalis homo non percipit ea, quę sunt spiritus Dei. De spiritu sancto accipimus, vt sapiamus inter bonum, malumque discernere, iusta diligere, iniusta respuere, vt malitiæ ac superbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris & fœdis indignisque cupiditatibus resistamus. De spiritu sancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt succensi diuinitùs, erigere à terrenis mentem ad superna & diuina valeamus. Hæc ideò visum est ex epistola sancti pontificis adscribere, vt & dignitas & effectus huius sacramenti iuxta eam doctrinam, quæ fuit ante tot secula, cognosci posset. Porrò quæ ad chrismatis rationem pertinent, accuratius ea persequitur in tertia sua mystagogica Catechesi Cyrillus. Quo etiam in loco non dubitauit iis verbis vti. ὥσπερ γὰρ ὁ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ, οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ᾽ ὡς ἄν εἴποι τις, κοινὸν μετ᾽ ἐπικλήσεως, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον, id est, Quemadmodum panis Eucharistiæ post sancti spiritus inuocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctū hoc vnguētū non ampliꝰ est vnguētum nudum neque (si quis ita appellare malit) cõmune, postq̃ iā consecratū est: sed est charisma, q̄d Christi & spiritꝰ sancti .i. diuinitatis eius præsentiam efficit. Persequitur autem idem Cyrillus diligenter omnes ritus & cæremonias quibus vtimur in baptismo, & hac, & duabus præcedentibus catechesibus.

Cyrillus.

D

De sacramento Eucharistiæ. CAP. 39.

Per baptismum exuto veteri homine, nouam quandam vitam ingredimur, & Christi militię adscribimur. Quò fortius autē ac virilius hostium impetum propulsare queamus, in sacramēto cõfirmationis chrismate vngimur: in quo nobis datur spiritus sanctus, qui & fiduciam ad pugnandum, & robur præstet ad hostes superandos. Cæterum cui non modò viuendum, verùm etiam pugnandum est, is alimonia si destituatur, neque viuere diu, neque vires ad resistendum habere potest. Quare cum & vita, quam ingressi sumus baptizati, & pugna, quam gerimus chrismatis vnctione confirmati, vtraque sit spiritualis: pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis, vt ne vires nostræ deficerent, de spirituali nobis alimonia prouidendum esse putauit. Qua in re singularem suam erga nos charitatem, maioremque quàm vt vlla vis orationis eā satis explicare queat, nobis declarauit. Neque enim vulgari aliquo & vsitato cibi genere, sed sui sanctissimi corporis, sui preciosissimi sanguinis alimento nos reficiendos esse putauit: quod angeli videntes tremuot, nec absque pauore propter fulgorem, qui inde resilit, aspicere possunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quò sic in vnam cum illo massam reduceremur: vnum Christi corpus omnes, vna Christi caro effecti. Quis loquetur potentias domini, auditas faciet omnes laudes? Quis pastor vnquam suis membris oues suas nutriuit? Quam multas matres videmus, quę non suis vberibus,

Eucharistia cibus est animam viuificans, alens, sustentans nutriens.

Psalm. 105.

E quos pepererunt infantes lactauerunt, sed eos nutricibus alendos dederunt? At non ita dominus noster Iesus Christus. Nulla dilectio, non dicam verbis explicari, sed neque cogitatione concipi tanta potest, quæ sit cum hac illius dilectione conferenda. Proprio ille corpore suo, proprio sanguine suo nos alere, sibique coniungere & conglutinare dignatus est. Illud ipsum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, illum ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorum, nobis in cibum & potum dedit. Ipsum quidem sed non eo ipso modo, quo fuit in cruce: Nã neque sub illa specie visibili, qua pependit in cruce: sed ipsum quidẽ inuisibile sub visibilibus panis & vini speciebus: neque quale fuit tum, quum esset cruci affixum, corruptioni & morti obnoxium, sed prorsus incorruptibile iam, & immortale. Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi amplius non dominabitur. Illud corpus nobis manducandum dedit, quod clauso tumulo resurrexit, quod per clausas ianuas in eũ locum, vbi erant Apostoli, ingressum est: corpus spirituale, corpus incorruptibile, corpus glorificatum. Aliud est igitur in hoc sacramento quod oculis cernitur, aliud quod sola fide comprehenditur. Et propterea vocatur sacramentum sacræ rei signum, & quidem efficax. Sacra res, cuius est signum hoc sacramentũ, est viuum & verum corpus, est viuus & verus sanguis domini nostri Iesu Christi: quod ita per species istas visibiles panis & vini significatur, vt simul sub illis re ipsa, quamuis inuisibiliter contineatur. Est præterea signum in-

In Eucharistia quale corpus.

Rom. 6.

Ioan. 20.

F uisibilis gratiæ, quæ confertur dignè accedentibus sub istis panis & vini visibilibus speciebus: qua de re posteà disseremus. Nam illud admonendum prius duximus, esse quoddam discrimen inter hoc sacramentum, & alia, quæ & ipsa materiam habent sensibilem. Nam Eucharistia continet in se rem sacram absolutè, nimirùm Christum ipsum, quo nihil magis est sacrosanctum: aqua verò baptismi continet rem sacram, quatenus ad alium illa refertur, & alij communicatur: continet enim virtutem ad abluendum, ad sanctificandum, ad iustificandum. Eadem est & chrismatis, & similium ratio. Quamobrem sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa materiæ consecratione, alia verò non perficiuntur nisi in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum. Exempli gratia. Si benedicatur aqua baptismi, manet nihilominus aqua: Neque enim fit vlla ipsius trãsmutatio: neque sacramentum dicitur, nisi cum homo abluitur. At in hoc sacramento simul vt ad elementum panis & vini, verbum accesserit, fit sacramẽtum: fit, vt Chrysostomus dicit, transmutatio, vel vt Theophylactus transelemẽtatio, vel vt in magno illo concilio Lateranẽsi, in quo & Constantinopolitanus & Hierosolymitanus Patriarchæ presentes adfuerunt, definitum est, fit transubstantiatio panis & vini in corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi. Quamobrem audiẽdi nõ sunt, qui negant esse Christi corpus nisi cum sumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiã Thomas meminit) qui scribens ad Calosiriũ Episcopum Arsinoitem, his verbis vtitur. Liber enim ea Græca adscribere: ἀκούω δὲ, ὅτι εἰς ἁγιασμὸν ἀπρακτεῖν φασὶ τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομείνῃ τὰ λείψανα

Discrimen inter Eucharistiam & alia sacramenta.

Aqua baptismi etiamsi non abluendo, sanctificando, & iustificando sui applicatione.

Transubstantiatio.

Chrysost. in Missa

Theoph. in cap. 14. Marci.

Eucharistia non est in vsu tantum.

Thomas parte 3. quæst. 76.

αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν. μαίνονται δὲ ταῦτα λέγοντες. οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται Χριστὸς, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ' ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις καὶ ἡ ζωοποιὸς χάρις διηνεκής ἐστιν ἐν αὐτῷ, id est, Audio, inquit, quòd dicant, mysticam benedictionem, si ex ea remanserint in sequentẽ diem reliquiæ ad sanctificationem inutilem esse: Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius est Christus, neque sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuò manet in illa. Hęc ille ante mille ducentos annos. Quę autem per Deum immortalem hęc est audacia atque amentia, Christi præsentiã in sacramento temporibus & momentis circumscribere velle? denique tanquam finium regundorum sis arbiter constitutus, inter sacramẽtum & non sacramentum fines & terminos distinguere? Verbi gratia: Si sumpserit communicaturus, sit ita demum sacramẽtum: ne sit autem, si non sumpserit. Quid si eo animo communicaturus accedat, vt statim sumat: quoniam verò non temerè dictum est illud, Multa cadunt inter calicem supremaque labra, subito ac repentino casu aliquo ne sumat impediatur, aut animi passus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quidquid tandem eiusmodi euenerit, quod impedimento sit, quò minus sumere queat, quid dicent isti finium regundorum arbitri à Satana constituti? Continuòne Christum à sacramento discedere, an expectare paulisper dum ad se redeat communicaturus, dum respiret, dum vires colligat ad sumẽdum? Quod si pro sua benignitate Christus expectet aliquantisper, scilicet isti præscribent moræ terminum? vt vnam horam, mediam, aut quartam, communicaturum H impeditum expectet, duas ne expectet. Quis est qui statuere possit, absurdane magis an impia fiant hæc Satanistarum commẽta, quæ non modò cum verbo Dei, verùmetiam cum ipso communi sensu pugnare videntur? Ecquam scripturam proferunt isti, qui scripturas erroribus suis libenter obtendunt, ex qua possint ostendere non esse sub speciebus istis corpus Christi nisi cum sumitur sacramentum? Dixit Christus, hoc est corpus meũ: Nunquid addidit quando sumitur? quod certè addidisset ille, qui tantopere fuit salutis nostræ sitiens, nec nos reos idololatriæ fieri passus esset, si extra sumptionem Christum in hoc sacramento adoraremus. Iudicare videtur Gregorius quoque Nissenus, basilij magni frater, errorem hunc suo tempore fuisse, cùm dicit: ὁ ἄρτος καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γίνεσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενος καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, id est, Panis, vt inquit Apostolus, sanctificatur per verbũ Dei & orationẽ, non per manducationem eò progressus, vt corpus fiat verbi, sed statim in corpus per verbum transmutatus: quemadmodum dictum est à verbo, quod hoc est corpus meum. Posset his rectè dici, quod illi populo dictum est quẽdam ab Elia: Vsquequo claudicatis in duas partes. Si dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Si Christũ Deum agnoscitis, sequimini illũ: credite illi dicenti, Hoc est corpus meum: non solùm cùm sumitur, sed statim erat vt verbo Dei consecratur cuius verbi Dei, nõ sumptionis meę aut alterius virtute, quod erat ante consecrationem panis, fit corpus Chri-

Greg. Nissenus, cap. 37. sermone catechetic.

3. Reg. 18.

A ſti. Neq; enim manducatio mea, ſed ſermo Chriſti, panis & vini ſubſtantiam conuertit in ſubſtãtiam corporis & ſanguinis Chriſti. Sin autem non creditis Chriſto dicenti, hoc eſt corpus meum, quod reuera facitis, cur id obſcure fertis? cur non apertè confitemini vos Baal ſequi, & illius prophetis credere, qui dicunt: hoc non eſt corpus meum? non eſt verum quod dixit Chriſtus nõ eſt corpus, ſed ſignificat corpus: non eſt corpus, ſed eſt figura corporis Chriſti. Si ſic detecta perſona rem ageretis, quis non ſtatim agnoſceret angelos Satanæ? quis non, quo ſummo poſſet ſtudio, ab illis ſibi caueret? Sed verùm eſt quod dicit ſcriptura: erat ſerpens callidior cunctis animãtibus. Nulla eſt aſtutia, quæ cum illius aſtutia poſsit comparari. Intelligit ille, qui non aliundè conſtat niſi ex dolo & fallaciis, ſi ſe ſubito talem exiberet, qualis reuera eſt, nihil ſe profecturũ. Nam ſi ſtatim prorumperet per membra ſua, & diceret: Nõ eſt corpus Chriſti, ſicut ipſe dixit, ſed ſignificat modo corpus: eſt figura corporis: quis eſſet, qui quos tã impiam vocem proferre audiuiſſet, eos ferendos, ac non auferendos potius, atque extremis ſuppliciis afficiendos cenſeret? Quamobrem pedetentim calliđiſsima beſtia in mentes hominum illabendum, ac per gradus quoſdam ad extremam hanc impietatẽ eos adducendos eſſe putauit. Principio verbi Dei ſpeciem prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedita via eſt) de ſpeciebus huius ſacramenti diſceptationem induxit, vt ſic, cuius rei ſymbolum eſt

Geneſ. 2.
Aſtutia diaboli in hæreticis.

B hoc ſacramentum, charitatem ex animis hominũ tolleret, vnanimitatémq; ſcinderet. Deinde corpus exangue dari nobis ad manducandum, neque verum ſanguinem, ſed cruorem dari bibendum perſuadere conatus eſt, affirmando quòd ſub ſpecie panis corpus tantum ſine ſanguine, ſub ſpecie vini ſanguis tantum ſit ſine corpore. Hac ille arte cum effeciſſet, minus vt iam reuerenter ad hoc ſacramentum homines accederent, quòd fruſtra ab eo vita expectetur, in quo vita nõ eſt, progreſſus eſt vlterius: Neque tamen ſtatim negauit eſſe corpus Chriſti, ſed panem in ſacramento ſimul eſſe cum corpore Chriſti docuit, iampridem ſopitam Ioan. Vicleffi, & Ioã. Huſsi hęreſim renouãs: cùm tamẽ Chriſtus non dixerit, hic panis eſt corpus meum, ſed, hoc eſt corpus meum. Explicans Auguſtinus illam inſcriptionem Pſalmi. Pſalmus Dauid, cum mutaret vultum coram Abimelec, & dimiſit eum & abiit, ac locum illum ex libris Regum, ſecundum editionem ſeptuaginta, pertractans, Ferebatur in manibus ſuis: Hoc verò fratres, inquit, quomodo poſsit fieri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in manibus ſuis? Manibus aliorum portari poteſt homo, ſuis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipſo Dauid ſecundum literam non inuenimus, in Chriſto autem inuenimus. Ferebatur enim Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum ait: Hoc eſt corpus meum, Ferebat enim illud corpus in manibus ſuis. Seipſum itaq; ferebat Chriſtus in manibus ſuis, quando dixit, hoc eſt corpus meum, non panem cum corpore, quod nunc per membra ſua falſo docet Satanas: Qui poſtea quàm id perſuaſit hominibus, manere panem cum Chriſti corpore, neque parũ vene-

Panis & vinum an maneant.
Auguſt. in Pſal. 30.
1. Reg. 21.

tationis huic venerabili ſacramento falſa hac doctrina ſua detraxit, ſerpit beſtia longius. Neque tamen adhuc audet profiteri quod ſentit, verùm concedit eſſe ibi corpus Chriſti, ſed non alio tamen tempore, quàm quo ſumitur: qui verò extra ſumptionem adorauerit eum idololatriæ reum pronunciat. Hoc poſito & conceſſo, tolit ſacerdotium, tollit ſacrificium, omnem Chriſti beneficiorum memoriam prorſus obliterare conatur, atq; omni ratione diligenter cauet, ne qua in Eccleſia Dei ſummi illius & immẽſi beneficij, quo ſemetipſum Chriſtus dedit redemptionem pro nobis, fiat repræſentatio. His ex animi ſui ſententia cõfectis, tum demum eò peruenit, quo tẽdebat initio, vt dicat impius, dicat inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus: Non eſt Deus in hoc ſacramento, nõ eſt in eo corpus Chriſti, merus eſt panis piſtorius, cui diuinos honores tribuere, eſt idololatrã eſſe. Hoc ſi callida & truculenta illa beſtia ſtatim initio per membra ſua dixiſſet, nullo negocio, ſemota quauis cunctatione fuiſſet obſtructum os loquentium iniqua, neque facilè quenquã in naſſam ſuam pertraxiſſet, vt tã impiæ voci auſcultaret, eique fidem haberet. Verùm, vt dictum eſt, paulatim irrependum in animos hominum, atq; iis gradibus, qui iam enumerati ſunt, incedendum eſſe putauit, quòd ſciret extremè impiam doctrinam non ita ſubitò Chriſtiano homini perſuaderi poſſe. Quamobrem quicunque catholicam & orthodoxam fidem amplectitur, diligenter ſibi caueat ab his ſerpentis inſidiis, qui nunquam calcaneo noſtro inſidiari ceſſat. Cauendi autem hæc eſt ratio, ſi omnem diſputationem fugerit de hoc ſacramẽto, in quo ſtultam Deus fecit ſapientiam huius mundi. Nuſquam enim Dei maior eſt tentatio, quàm in hoc ſacramento, in quo tentat nos Deus, vtrum credamus illi. Noluit Adam credere Deo dicenti. In quacunq; die comederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit ſerpenti decipienti cùm diceret: Aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij. Credidit quod non videbat: nam in illo fructu ligni virtutem tantæ rei effectiuam, quam ſerpens promiſit oculis non cernebat. Credidit ſerpenti diabolo, non credidit creatori ſuo Deo, quo illius peccato facti ſumus omnes rei mortis æternæ. Sacrilegium illud per iſtud eucharistię ſacramentum emendari Deus voluit, vt ſine vlla dubitatione crederemus filio dicenti: Accipite & comedite: hoc eſt corpus meum: non autẽ crederemus ſerpenti dicenti, hoc non eſt corpus Chriſti, ſed figura eius. Sicut cibum à Deo vetitũ Adam guſtando è vita beata excidit, ſic nos quẽ Chriſtus præcepit cibum manducantes, & verbo eius credentes, ad vitam per illum amiſſam redire oportet. Quamobrem non quærat homo Chriſtianus cum Capharnaitis: Quomodo hic poteſt nobis carnem ſuam dare ad manducandum, ſed captiuet intellectum ſuum in obſequium Chriſti: Dicat quicquid velit omnis homo mendax, nos credamus, ei qui ſolus eſt verax, Deo. Ipſe dixit, & facta ſunt. Ipſe dixit, hoc eſt corpus meum: ipſe dixit, Panis quẽ ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Credamus veritati de veritate ſui corporis nos admonenti, nec deinceps quæramus, quomodo. Non eſt impoſſibile apud Deũ omne verbum. Etiamſi angelus de cœlo nobis aliud annun-

C

Pſalm. 13. & 52.

D

1. Cor. 1.
Fides probatur in Eucharistia.
Geneſ. 2.

Nota.
Corpus & ſanguinem Chriſti verè eſſe in Eucharistia.
Ioan. 6.
Pſalm. 115.
Roma. 3.
Pſalm. 148.
Luca 1.
Galat. 1.

E ciaret, quàm quod Christum Dei filium dicêtem audimus, anathema sit:nô ei credamus. Non potest mentiri veritas. Verbum domini manet in æ- *Esai. 40.* ternum. Sensus nostri falli possunt, Christus, qui est veritas, neque falli potest, neque fallere. Viderat Petrus Christum in monte transfiguratum, audiuerat vocem de cœlo allatam, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi beneplacui, ipsum audite: & tamen habemus, inquit, firmiorem propheticum sermonem. Certius illi visum est & firmius, quòd à propheta scriptum legerat, quam vox de cœlo allata, quam auribus audierat. Si propheti- *Ambros. lib. 4. de sacram. cap. 4.* cus sermo tam illi certus visus est, quanto nobis certior videri debet Christi sermo, qui prophetas inspirauit? Qua de re sic aliquâdo scripsit Ambrosius. Sermo Christi conficit hoc sacramentũ. Quis sermo Christi? Nempe is, quo facta sunt omnia. Iussit dominus, & factũ est cœlũ. Iussit dominus & facta est terra. Iussit dominus, & facta sunt maria. Iussit dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo q̃ operatorius sit sermo Christi. Si ergo tãta vis est in sermone domini Iesu, vt inci- *Psalm. 148.* perêt esse q̃ nô erãt: quãto magis operatorius est, vt sint q̃ erant, & in aliud cômutentur? Cœlũ non erat, mare nô erat, terra nô erat. Sed audi dicenté, Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergo tibi vt respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi, quod iam corpus est Christi. Ip- *Idem de iis qui initiantur mysteriis cap. 9* se dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est. Et alio loco: Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi asseris quòd Christi corpus accipiam? *Benedictiona maior vis quam natura.* F Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quãtis igitur vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio cô-secrauit, maioremque vim esse benedictionis, *Exod. 4.* quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eã, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturã, & serpentis & virgæ? Ac post multa alia exempla eius generis ex veteri Testamento producta, subiungit: Quòd si tãtum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret: quid dicimus de ipsa cô-secratione diuina, vbi verba ipsa domini saluato- *4. Reg. 1.* ris operantur? Nam sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum valuit sermo Eliæ, vt ignem de cœlo deponeret: non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorũ? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quam mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisq́; exemplo astruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit, cum Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare consueuit. Liquet igitur, quòd præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi cor- *Cyril. c. 14.* pore, cùm præter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex virgine? Neque dissimilia his apud Ioannem Damascenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet. Cyrillus quoque Hierosolymitanus Græcus (cuius catecheses communicauerat nobiscum, Romæ cùm essemus, Guilhelmus Scirletus Protonotarius Apostolicus, vir pius & doctus, neque mediocri trium linguarum peritia præditus) in quarta sua catechesi quam de hoc sacramento conscripsit, iis verbis vtitur. G

Καὶ αὐτὴ τοῦ μακαρίου Παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ καθέστηκεν ὑμᾶς πληροφορῆσαι περὶ τῶν θείων μυστηρίων, ὧν καταξιωθέντες, σύσσωμοι καὶ σύναιμοι τοῦ Χριστοῦ γεγόνατε. αὐτὸς γὰρ ὀρθῶς ἐβόα. ὅτι ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, λαβὼν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων, λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε λάβετε, πίετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα. αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν; καὶ αὐτοῦ δὲ διαβεβαιωσαμένου, καὶ εἰπόντος. τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτὲ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ αἷμα; τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκείῳ νεύματι ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα; εἰς γάμον σωματικὸν κληθεὶς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιΐαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος, οὐ πολὺ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται; ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν Χριστοῦ, ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου, δίδοταί σοι τὸ αἷμα. ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ, οὕτω γὰρ καὶ Χριστοφόροι γινόμεθα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος. εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδιδομένου μέλη. οὕτω, κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγητέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα. οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοότες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλισθέντες ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νομίζοντες, ὅτι ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν καὶ ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ ἄρτοι προθέσεως. ἀλλ' ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν. ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος, καὶ ποτήριον σωτήριον. ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι κατάλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος. μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ. σῶμα γὰρ καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησίς σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλ' ἡ πίστις σε βεβαιούτω. μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνῃς τὸ πρᾶγμα ἀλλ' ἀπὸ τῆς πί- H στεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως. σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ καταξιωθείς. κ, ὁ προγράφων Δαβὶδ τὴν δύναμιν, λέγων. ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. πρὸ τῆς σῆς παρουσίας. τράπεζαν οἱ δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμαζον, ἠλισγημένην καὶ μεμιασμένην καὶ διαβολικῆς πεπληρωμένην δυνάμεως. ἀλλὰ μετὰ τὴν σὴν παρουσίαν ὦ δέσποτα ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν. ὅταν ἄνθρωπος λέγῃ θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, τί ἄλλο σημαίνει. ἢ τὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡμῖν ἡτοίμασεν ἐξεναντίας. ἀντὶ τοῦ, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀντικειμένην τοῖς δαίμοσι, καὶ μάλα εἰκότως. ἐκείνη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων. αὕτη δὲ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, ἐλίπανέ σου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μετώπου, διὰ τὴν σφραγῖδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένῃ ὡς ἐκτύπωμα σφραγῖδος ἁγιάσματος θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με, ὡσεὶ κράτιστον. ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον λεγόμενον, ὃ λαβὼν Ἰησοῦς μετὰ χεῖρας. καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε. τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. διὰ τοῦτο καὶ Σολομὼν ταύτην αἰνιττόμενος τὴν χάριν ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ, λέγει. δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου τὸν πνευματικὸν δεῦρο καλεῖ, καὶ εἰς τὴν σωτήριον καὶ μακαριοποιὸν κλῆσιν. καὶ πίε τὸν οἶνόν σου τὸν πνευματικόν. οἶνος καὶ ἔλαιον ἐπὶ τὴν κεφαλήν σου ἐκχεέσθω. ὁρᾷς αὐτὸν καὶ τὸ μυστικὸν αἰνιττόμενον χρῖσμα. καὶ διαπαντὸς ἔστω σου τὰ ἱμάτια λευκὰ, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου. ἀποδυσάμενος τὰ παλαιὰ ἱμάτια καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκὰ, χρὴ λευχειμονεῖν διαπαντός. οὐ πάντως τοῦτο λεγόμενοι ὅτι σε δεῖ λευκὰ ἱμάτια περιβάλλεσθαι ἀεὶ, ἀλλὰ τὰ ὄντως λαμπρὰ καὶ λευκὰ ἀναγκαῖόν ἐστι περιβάλλεσθαι. ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον Ἡσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ με. ταῦτα μαθὼν, καὶ πληροφορηθεὶς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος, οὐκ ἄρτος ἐστὶν, εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητός, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ, καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστιν. εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται. ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ, καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγεν ὁ Δαβὶδ, ψάλλων. κ, ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ. στήριζε τὴν καρδίαν. μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ, καὶ ἱλάρυνε τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον. ὃ γένοιτό σοι ἀνακεκαλυμμένον ἔχοντα ἐν καθαρῷ συνειδότι κατοπτρίζεσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Quæ

Eucharistiæ explicatio aurea Cyrilli.

A Quæ nos ita in latinam linguam cõuertimus. Vel ipsa beati Pauli doctrina, abũdè sufficere videtur, vt certam vobis de diuinis mysteriis fidem faciat, quibus digni redditi, concorpores (ita vt dicam) & consanguinei Christi facti estis. Ipse enim nuper clamauit, quod in nocte, qua tradebatur dominus noster Iesus Christus, accipiens panem & gratias agens fregit & dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, & gratias agens, dixit: Accipite & bibite, hic est sanguis meus. Cùm igitur ipse de pane pronunciauerit ac dixerit, hoc est corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cùm idem ipse tam asseueranter dixerit, hic est sanguis meus, quis vnquam dubitauerit, vt dicat non esse eius sanguinem? Aquam olim in vinum conuertit in Chana Galilææ, quod cùm quandam habeat cum sanguine propinquitatem, facilè in illum transmutatur. Et eum parum dignum existimabimus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutet? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur vocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miraculum: Et non multo magis sic eum corpus & sanguinem suum fruenda nobis donasse, persuasum firmiter babebimus, vt ea cum omni certitudine tanquam corpus ipsius & sanguinem sumamus? Nam in specie panis dat nobis corpus, & in specie vini dat nobis sanguinem: vt cùm sumpseris, gustes corpus & sanguinem Christi, factus eiusdem corporis & sanguinis particeps. Sic enim efficimur Christopbori, boc est, Christum in corporibus nostris ferentes, cum corpus eius & sangui-

B nem in membra nostra recipimus: sic secundum diuum Petrum diuinæ naturæ consortes reddimur. Olim cum Iudæis Christus differens: Nisi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Cùm autem illi, quæ dicta fuerant, non spiritualiter accepissent, offensi abierunt retro: putabant enim quòd eos ad manducandas carnes hortaretur. Erant & in veteri testamento panes propositionis, verùm illi cùm fuerint veteris testamenti, finem iam acceperunt. In nouo verò testamento, panis est cœlestis & calix salutaris, quæ & animam & corpus sanctificant: Quemadmodum panis corpori congruit, sic sermo hic animæ competit. Quamobrem, non sic hæc attendas velim, tanquam sint nudus & simplex panis, nudum & simplex vinum: corpus enim sunt & sanguis Christi. Nam etiamsi sensus illud tibi renunciat, fides tamen te confirmet. Ne iudices rem ex gustu: sed te citra vllam dubitationem fides certum reddat, quod sis dignus factus, qui corporis & sanguinis Christi particeps fieres. Cuius rei, quæ sit vis, explicat tibi Dauid, dicens: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me. Hoc est autem quod dicere vult: Ante aduentum tuum mensam dęmones hominibus parauerant plenam doloris, pollutam, & refertam omni potentia diabolica: sed posteaquàm tu aduenisti ô domine, parasti in conspectu meo mensam. Quando dicit homo, parasti in conspectu meo mensam, quid aliud significat quàm mensam, quam nobis Deus præparauit ex aduerso? boc est, quæ planè sit aduersa & opposita dæmonibus. Et rectè id quidem: illa enim communionem habebat cum dæmonibus,

hæc verò communionem habet cum Deo. Impin- C guasti in oleo caput meum. Impinguauit caput tuum in fronte per signaculum quod habes Dei, vt per illud efficiare vas sanctificatum Deo. Et calix tuus inebrians, quàm præclarus est. Vides hic calicem vocari, quem cùm accepisset Iesus in manus suas, & gratias egisset, dixit: Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Propterea Salomõ quoque cùm gratiam hanc in Ecclesiaste significare vellet: Vade, inquit, comede in lætitia panem tuum spiritualem, veni ad salutarem, & quæ te beatum reddere posit vocationem, & bibe vinum tuum spirituale, vinum & oleum super caput tuum effundantur: (Vides quemadmodum alludat ad mysticum chrisma) & omni tempore vestimenta tua sint candida, quia Deo placent opera tua. Posteaquàm semel exuisti vetera vestimenta, & induisti alba spiritualia, semper te candidis vestitum esse oportet. Non hoc dicimus, vt quoquo modo vestimentis albis induare semper, sed quæ verè nitida sunt & alba, ea te induere oportet: vt cum beato Esaia dicere queas: Exultet anima mea in domino. Hæc cum didiceris, & cum certo persuasum tibi fuerit, quod qui videtur panis, non panis est, quamuis talis gustui videatur, sed corpus Christi: & quod videtur vinum, non vinum est, quamuis ita gustus censeat, sed sanguis Christi. Et quoniam de hoc dixit Dauid psallens. Et panis cor bominis confirmat, vt exhilaret faciem in oleo: confirma cor tuum, cùm illum sumpseris tanquàm spiritualem cibum, & exhilara animæ tuæ faciem. Vtinam autem hac D facie reuelata, cum pura conscientia videre tibi contingat ipsius gloriam, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria in secula seculorum, Amen. Animaduerte lector diligenter, quod non dicit in pane, vel sub pane, vel cum pane, sed ἐν τύπῳ, boc est in specie vel sub specie panis, dat nobis corpus. Non dicit in vino vel sub vino, vel cum vino, sed ἐν τύπῳ boc est in specie vel sub specie vini dat nobis sanguinem. Verum & illud accuratius expende quod dicit. Qui videtur panis, non panis est, quamuis talis gustui videatur, sed corpus Christi. Et quod videtur vinum, non vinum est, quamuis ita gustus censeat, sed sanguis Christi. Quasi diceret. Est quidem ibi species panis & vini, sed res ipsa non est. Manente enim specie, res ipsa, boc est panis, in substantiam corporis, & vinum in substantiam Christi sanguinis, transformatur vel transelementatur. Vidimus autem & Gaudentij, qui fuit æqualis Ambrosij, librum sermonum quorundam, quem nobis legendum dederat amicus ille noster Gabriel Faernus, in quo cum doctrina sic vitæ certat probitas, neutra vt alteri concedere velle videatur: in quarum vna præclarè tractat hunc ipsum de Eucharistia, deque sacrificio Missæ locum. Cuius verba cum describi fecissemus, casu quodam ea charta nobis intercidit: sed ea tamen reperta iri existimamus in iis exemplaribus, quæ Lugduni fortasse iam sunt excusa, opera Francisci Turnonij: qui non magis generis nobilitate, quam excellẽti virtute, doctrina, pietateque sua sibi suffragante, eò progressus est honoris, vt nũc inter sacrosanctæ Romanę

Nota.

Rabanus cap.12. de Euchariſtia lib.

A ſtantiæ negare audeat? Itaque nihil impedit, quò minus idem myſterium & ſit veritas, & figura dicatur. Quemadmodum pluribus id verbis Rabanus in ſuo libro, quem de Sacramento Euchariſtię inſcripſit, oſtendere conatur. Proferunt Auguſtini verba Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, & Algerus: Corpus Chriſti & veritas & figura eſt: Veritas, dum corpus Chriſti & ſanguis virtute ſpiritus in verbo ipſius ex panis vinique ſubſtãtia efficitur. Figura verò, quòd exterius ſentitur. Ex quibus Auguſtini verbis apertè videre licet id, ꝙ ipſi quoq; ſenſus nobis renũciant, aliud eſſe quod videtur, aliud quod intelligitur.

In Euchariſtia ſpecies quid repræſentent.

Neque enim quæ videntur ſpecies panis & vini, ſunt ipſum Chriſti corpus, quod ſub illis realiter continetur, ſed rectè dici poſſunt figuræ quædam ſiue exemplaria Chriſti corporis. Repræſentant enim nobis illud Chriſti corpus exangue, quod in cruce pro nobis pepẽdit: ſimul & ſanguinem, qui fuſus eſt ibidem in remiſsionem peccatorum noſtrorum, quòd exangue corpus, & cruor ab illo ſeparatus, nequaquàm ſub iſtis ſpeciebus continetur, ſed eſt ibi verus & integer Chriſtus, cum carne, ſanguine, anima, & diuinitate ſua. Repræſentant præterea iſtæ ſpecies myſticum Chriſti corpus, quæ eſt colligatio Chriſtianorum adinuicem, velut membrorũ ſub vno capite.

Damaſcenus lib.4. cap.14.

Vocauit etiam Damaſcenus hæc myſteria exemplaria futurorum, verum quo ſenſu, ipſe interpretatur, dicens: Non quòd non verè exiſtant corpus & ſanguis Chriſti, ſed quòd nunc quidem per ipſa participes reddimur Chriſti diuinitatis, tunc autem videbimus eum ſicuti eſt, facie ad faciem.

Cypria. in ſermo. de cœna domini

Hoc & Cyprianus indicat dicens: Panem angelorum ſub ſacramento manducamus in terris, eundem ſine ſacramento manifeſtius edemus in cœlis, non miniſterio corporali ſæpè repetitis actionibus ad eundem reuertentes, ſed conſummato ſacerdotio noſtro, erit & permanebit perpetua & ſtabilis, implens & reficiens nos ſufficientia, qua proferet ſe palàm abſque vllis integumentis, omnibus conſpicabilis, ſummi præſentia ſacerdotis. B Itaque ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Auguſtini verba catholicis obiecta, quæ ex libro ſententiarum Proſperi citant iidem illi, quorum ſupra meminimus. Sicut ergo cœleſtis panis, qui verè Chriſti caro eſt, ſuo modo vocatur corpus Chriſti, cùm re vera ſit ſacramentum corporis Chriſti, illius videlicet, quod viſibile, palpabile, mortale in cruce poſitum eſt, vocaturque ipſa carnis immolatio, quę ſacerdotis manibus fit, Chriſti paſsio, mors, crucifixio, nõ in rei veritate, ſed ſignificãte myſterio: Sic ſacramentũ fidei quo baptiſma intelligitur, fides eſt. Vnde idem beatus Auguſtinus ad Bonifacium, Nónne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, & tamen in ſacramento, non ſolum per omnes paſchæ ſolennitates, ſed omni etiam die pro populo immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus, eum reſponderit immolari. Si enim ſacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum ſacramenta ſunt non haberent, omninò ſacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine, plera que etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim ſecundum quendam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, ſacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt, ita ſacramentum fidei, fides eſt. C Quod ibi dicit Auguſtinus, ſecundum quendam modum, non excludit præſentiam realem corporis Chriſti, ſed ſingulari modo quodã ibi veritatẽ adeſſe declarat. Quem alio quodam loco explicat, id eſt, non vt videatur, quia nõ hoc corpus, inquit, quòd videtis comeſturi eſtis, ſed ſpirituali modo, non ſenſibus expoſito, nec illo manifeſto modo, quomodo in cœlo contemplabimur.

Algerus lib.1. de ſacramen. Eucha. capi 18.

Sed audiamus, quid iis olim reſponderit Algerus. Notandum, inquit, eſt, immolationem, quam non rei veritate dixit fieri, ſola ſimilitudine ſacramenti veram immolationem Chriſti repræſentantis mortem, paſsionem, crucifixionem ipſo myſterio ſignificante debere intelligi: ſicque baptiſma quod eſt ſacramentum fidei, non in rei veritatę, ſed ſola ſimilitudine fidem dici. Quod verò veram carnem Chriſti ſuo modo corpus Chriſti dixit vocari, cum ré vera ſui ipſius ſacramentum ſit, non ita intelligendum, quaſi non verè dicatur corpus Chriſti, ſed ſuo modo, id eſt, ſibi ſingulariter proptio: quia cum omne corpus ſit viſibile atque palpabile, ſolum corpus Chriſti poſt reſurrectionem mutata natura non ſubſtantia, non eſt corporale, ſed ſpirituale, inuiſibile, vt dictum eſt ſuperius. Quòd verò dixit ad Bonifacium, ſicut ſacramentum corporis Chriſti ſecundum quendam modũ corpus Chriſti eſt, ita ſacramẽtum fidei, fides eſt, intelligendum eſt de forma panis & vini, quę non verè, ſed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Chriſti. Quia igitur Auguſtinus ad comprobandum quod ſacramentum fidei, fides diceretur, duas ſimilitudines dedit, vna actualis ſacramenti immolationis ſcilicet imaginariæ: altera verò realis, formæ ſcilicet panis & vini, vt ſicut im- D molatio imaginaria figuratè vocatur mors, crucifixio Chriſti, & ſicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Chriſti, ſic ſacramentum fideĩ ſcilicet baptiſma figuratè vocatur fides. Notandum, quòd in altera harum ſimilitudinum, cœleſtem panem, qui verè Chriſti caro eſt, non communi, ſed ſuo & quaſi proprio modo corpus Chriſti vocari dixit: Quia ſcilicet corpus illud non corporale, ſed ſpiritale & diuinum præ omnibus corporibus ſingulariter vidit: In altera autem ſacramentum corporis Chriſti, id eſt, formam panis, abſolutè ſecundum quendam modum corpus Chriſti dixit, quia communi figura non exiſtentium quod dicuntur, illud dici corpus Chriſti notauit. Quod autem inuiſibile corpus Chriſti ſacramentum viſibilis corporis Chriſti dixit, intelligibiliter tantum per exteriorem aliquam actionem, & non ſenſualiter accipiendũ eſt. Quomodo enim more cæterorum ſacramentorum viſibilium, id quod videri non poteſt rei viſibilis eſſe poterit ſignum, niſi exterioris alicuius actionis circa ſe imaginẽ habuerit? Hæc Algerus.

Guimundus contra Berengarium lib.2.

Guimundus verò eadẽ Auguſtini verba adferens: Hoc, inquit, libera facultate intelligere poſſumus dictum eſſe de manna, vel de pane vel vino Melchiſedech, vel de aliquo veterũ ſacrificiorũ, quæ ſacramẽta corporis & ſanguinis Chriſti fuerũt. Poſſunt enim quodãmodo ꝑ figurã corporis & ſanguinis Chriſti apppellari, ſicut petra vocatur Chriſtus. Et ideò non ſatis attẽdit homo quid apponat. Nã ſi ex abũdantia de ſacramẽtis quoq; altaris noſtri id

E velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cùm enim sacramenta nostra sint substantiuè corpus illud quod est filij Dei proprium, sunt quodammodo per figuram ipsum corpus Christi, cuius sacramenta sunt, id est Ecclesia. Quod in expositione super Ioannem confirmat Augustinus his verbis. Hunc itaque cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Huius rei sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de dominica mensa sumitur. Idem in quodã sermone de sacramentis. Quia passus est, inquit, pro nobis, commendauit nobis in isto sacramento sanguinem suũ & corpus, quod etiam fecit & nos ipsos: nam & nos ipsius corpus facti sumus per misericordiam ipsius, & quod accepimus nos sumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit esse quodammodo societatem corporis, quod est Ecclesia: Non quòd ipse cibus & potus sit ipsa societas, sed ipsius societatis sacramentum: Et hoc quod accepimus dixit quodammodo esse nos, quia nostri sacramentum. Ita ergo corpus Christi proprium est quodammodo per figuram illud corpus Christi, cuius est sacramẽtum, quod est Ecclesia: Nec mirum, cùm ipse dominus per Prophetam dicit: Indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Se dicit sponsum, quia ipse sponsus est: se dicit sponsam, quia ipse est quodammodo illud corpus suum, quod est Ecclesia, cuius ipse est sacramentũ. Hanc intelligentiam nobis aptissimè similitudo sequuta commendat.

Aug.

Esaia. 61.

F Sicut enim dicimus proprium corpus domini, alterius sui corporis, quod est Ecclesia, sacramentum, sic baptismum visibilem, visibilis alterius inuisibilis scilicet baptismi cognoscimus sacramentum. Est namque baptismus exterior aqua visibilis carnem abluens: est baptismus interior, fides inuisibilis animam simili modo purificans, teste beato Apostolo, qui ait: Fide mundans corda eorum. Et iterum: Sic & nos saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Proinde satis conuenienti & sana fide intelligere possumus dixisse Augustinum, sicut sacramentum corporis Christi, id est, sicut illud proprium filij Dei corpus, quod est sacramentum corporis Christi, quæ est Ecclesia, secundum quendam modum corpus Christi est, illud scilicet cuius est sacramentum, id est Ecclesia: ipse enim sponsus, ipse secundum quendam modum & sponsa: ita sacramentum fidei, id est, exterior baptismus pro eo, quòd fidei signum est, secundum quendam modum fides est. Ex his patrum sententiis cuiuis perspicuum esse potest, quæ fuerit Ecclesiæ catholicæ per vniuersum orbem diffusæ iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra tempora constans fides de veritate corporis & sanguinis Christi: Contra quam ante Berengarium, qui vixit ante annos quingẽtos, nemo venire ausus est. Primus ille fuisse perhibetur, qui Christo aduersari non dubitaret dicenti, hoc est corpus meum, ac figuram significationemque corporis esse affirmaret. Cuius hic error in concilio Vercellensi primùm fuit condemnatus: in quo, cùm ipse persisteret nihilominùs, quòd in eo concilio præsens non adfuerat, Turonis iterùm generale concilium congregatum est, in quo præsidente tunc venerabili Papa Gregorio Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in sacrificio domini non vmbraticè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propria manu sacramento confirmauit. Sed accidit illi quod est in prouerbio: Canis ad suum vomitum reuersus est, & sus lota in volutabro luti. Itaque denuò Romæ concilio congregato, cùm esset apertissimis rationibus conuictus, libellos suos propria manu sub præsentia Papæ Nicolai coram omni synodo cremauit, errorem anathematisauit, & confessionem bonam, quam Turonis fecerat, præbito identidem propriæ manus sacramento renouauit, illis verbis, quæ in decretorum libro videre licet: Ac moriturus ingentem dolorem præ se tulit, quòd multos mortaliũ in hunc tam impium errorem adduxisset. Contra hunc extat libellus Lanfranci Episcopi Canthuariensis, & piè & doctè scriptus: Guimundi Episcopi Auersani libri tres: Petri Abbatis Cluniacẽsis liber vnus. Sed & ante septingentos annos scripserunt de veritate huius sacramenti nõ pauca, Rabanus & Paschasius. Sed neque sequutus posteà quisquam est errorem hunc, donec ad hoc nostrum infelix seculum ventum est, in quo nihil non audent homines, licereque sibi quisque vult quamlibet occulta fidei mysteria pertractare, ac ore in cœlum posito secreta cœlestia rimari: Qua vna re nihil esse potest magis perniciosum: Siquidẽ homini Christiano credendum est: Non disputandũ, non discutiendum, non quærendum, quomodo. Iustus ex fide viuit, dicit scriptura, non ex argumentis aut rationibus. Cœlestibus mysteriis fidem adhibendo, fit vt ad fidei præmia perueniamus, sicut scriptum est: Credite & intelligetis. Fide autem omissa in ratione comprehendendis iis, quæ sensum omnem, & intellectum humanum superant, frustrà laboramus. Hoc est, quod sapiens nos admonet: Altiora te ne quęsiueris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ tibi præcepit Deus, ea cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Non est enim tibi necessarium ea, quæ sunt abscondita videre oculis tuis. Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Hæc de veritate corporis & sanguinis Christi in sacramento Eucharistię dicta sufficiant.

Duplex baptismus exterior & interior.
Actio. 15.
1.Pet 3.

Concilia de veritate corporis & sanguinis Christi in sacramento.

G

2.Pet.2.

H

Christiano credendũ est, & non disputandum quomodo fiat.
Abac. 2.
Esaia 7.
Eccle. 3.

Prou. 25.

De materia huius sacramenti.

CAPVT 40.

Eucharistiæ materia.

Materia huius sacramenti panis est & vinum aqua mixtum. Neque enim aliter illud conficere licet, cùm ita sit institutum à Christo, cuius institutionẽ ab homine violari fas non est. Quam etiam ita firmiter obseruauit semper & obseruat etiamnum Ecclesia Dei, nunquàm vt ab ea sibi discedendũ esse putauerit. Quamobrẽ nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter aut consecrare, aut post consecrationem offerre, aut oblatione facta sumere: nihil vt sit, quòd argueret quisquam Ecclesiam institutionis Christi violatæ iure possit. Verùm hic videre licet miram serpentis calliditatem: qui cùm intelligat inuictam esse rem concordiam simul iunctam, omnia facit

Cant. 6.

facit vt illam rumpat, vt vnitatem scindat, vt coniunctos diuidat ac separet, quòd nõ aliter suis insidiis eos opportunos fore perspicit. Nam castrorum hanc aciem ordinatam perrumpere nulla ratione potest: sed qui deseruerint ordines, in his debellandis nihil est ei negotij. Huc ergo vt adducat homines, quo segregent semetipsos, nihil curę, diligentiæ, laboris prætermittit. Quamobrem non statim orditur ab eo, quod solum habet maximè propositum, vt Christum tollat ex Eucharistiæ sacramento, vt corporis eius & sanguinis veritatem negare doceat: neque enim non intelligit versipellis ista bestia, quod hac ratione facilè deterreret omnes. Quamobrem captat initin beneuolentiam, cùm sit in artis Rhetoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit se Christi causam agere, illius iniuriam dolere: queritur huc audaciæ progressos homines vt illius institutioni detogare, vt contra illam plebi calicem adimere veriti non sint: Esse diserta Christi verba, Bibite ex hoc omnes: contra hæc ventum esse, cum pnpulo calix est subtractus. Non esse ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantùm sibi licere volunt, vt Christi etiam institutionem violent. Vides Lupum, à quo vt caueremus monuit Christus, vestimentis ouium indutum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet scilicet iniuriam Christi, qui studium suum omne in hac vna re cõsumit, vt Christum tollat non ex hoc modò sacramento, verùm ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hæc? Vellera, quibus obunluit se

Matt. 26.

Matt. 7.
2. Cor. 11.

B lupus, hoc est, è lege Dei prolatam sententiam, libenter amplectimur: grata nobis est lanarum hæc mollities, verùm intereà cauendum nobis est ab aculeis dentium lupi ferocis. Diximus hac de re nõ pauca, cùm de Ecclesia sermo nobis esset. Quoniam verò temporum horum peruersitas hoc in primis postulare videtur, inculcandum est etiam diligentius. Libet autem hic adscribere grauissimi doctissimique viri, cui perpetuum fuit cum hæreticis certamen, sententiam. Memento, inquit, neminem hæreticorum esse, qui se nunc non secundum scripturas prędicare ea, quę blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion, verbum Dei cùm legit, nescit: hinc Photinus hominem Iesum Christum cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius dum quòd ego & pater vnum sumus, non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus per insanas fœminas suas Paracletum aliũ defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem odit: quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, & fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. Ex his Hilarij verbis illud discimus, vt non statim quicquid verbum esse Dei prætenditur, id verbum esse Dei credamus. Non enim quod scriptum in libris Canonicis reperitur, sed quod sanè in illis intellectum est, hoc verbum Dei censendum est. Diximus de Ario quòd scripturam protulit. Pater maior est me: Sed quo sensu ille protulit, non erat verbum Dei. Neque verò solus id Arius. Omnes propemodũ hæretici scripturarum testimoniis ad errores suos confirmandos vsi sunt. Nulla enim est ad fallendum via facilior, quàm si vbi nefarij erroris sub-

Hæretici scripturam & verbum Dei prætexũt suis dogmatibus.
Hilarius in libro ad Constantium.
Ioan. 10.
2. Cor. 4.

Verbũ Dei quid.
Ioan. 14.

inducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur authoritas. Scripturam proferebat Nouatus, Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam. Si hoc sensu protulisset, negari vt diceret per hæc verba secundum baptismum, quod, sicut ab Ambrosio, & Augustino animaduersum est, ipsum etiam renouationis verbum satis indicat, quæ in baptismi non in pœnitentiæ Sacramento confertur, Dei verbum erat, neque fas esset cuiquam homini Christiano contradicere. Quoniam verò non secundum baptismum per hæc verba, sed lapsis negari pœnitentiam intelligi voluit, tuum hoc verbum erat ô Satana per Nouatum loquentis, non erat Dei verbum. Nunquam enim, quo dictante scripsit hæc Apostolus, spiritus sanctus, qui summa bonitas est, qui spem in nobis erigit, hoc sensu verba hæc accipi voluit, vt omnem veniæ spem præcideret, si post baptismum in peccatum prolapsi essemus. Profertur & nunc scriptura. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Si hoc sensu profertur, vt quicunque rationis compos est, cùm ad baptismum accesserit, fidem adferat, sine qua impossibile est placere Deo, quam nisi attulerit, salutem consequuturus non sit, Dei verbum est omni veneratione amplectendum: Sin autem per hæc verba paruulos à baptismi Sacramento velis exclusos, quòd ij fidem non habent, quæ est ex auditu, tuum est hoc verbum Satana, qui saluti mortalium inuides, & quibus potes modis eam D

Heb. 6.
Sacramentũ pœnitentiæ non est confutandum ex D. Paulo.
Ambr. lib. 2. de pœnitentia cap. 2.
Aug. in epist. ad Roman.

Mar. vlt.
Matth. vlt.

Hebr. 11.
Paruuli à baptismo nõ debent excludi.
1. Tim. 2.
Heb. 2.

impedire conaris, non est verbum Dei. Nam qui vult omnes homines saluos fieri, qui gustauit mortem pro omnibus, qui sanguinem suum æquè pro paruulis fudit atque pro adultis, nunquam eos exclusos à regno suo voluit, ad quod extra baptismum aut baptismi votum aditus mortalium patet nulli: cùm præsertim etiam in terris versatus, testatam omnibus voluntatem ea de re suam fecerit, dicens: Sinite paruulos venire ad me. Et: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini, sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quamuis illi suam fidem propriam ad baptismum non afferant, sufficere tamen illis voluit benignus & misericors dominus Ecclesiæ fidem, in qua cùm baptizantur, quoniam fidei sacramentum baptismus est, habitum in eo fidei consequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & sunt, vt si eò ipso momento, quo baptizati sunt decesserint, in fide & confessione Christi nominis decessisse credãtur. Nam etsi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere non possunt, si tamen vita suppeditauerit, cùm ad vsum rationis peruenerint, exercebunt. Profertur ab aliis quoque scriptura. Non in manu facta sancta Iesus introiuit exemplaria vorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque vt sæpe offerat semetipsum, quẽadmodũ Pontifex intrat in sancta p singulos annos in sanguine alieno (alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.) Nunc autem semel in consummatione seculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus se-

Matt. 19.
Matt. 18.

Hebr. 9.

Hebr. 10. E mel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. Et iterùm: Hic autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternũ ſedet in dextra Dei: de cætero expectans, donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius. Vna enim oblatione conſummauit in ſempiternũ ſanctificatos. Si quæ ſcripta ſunt ab Apoſtolo, ſic accipiantur, vt viſibiliter & ſenſibiliter ſemel tantum Chriſti corpus in ara crucis oblatum fuiſſe dicatur, eo genere oblationis, quo in ſpectante populo vniuerſo mortem pro nobis oppetere dignatus eſt, quodque deinceps eiuſdem generis alia oblatio non ſit expectanda (nam neque neceſſaria eſt, cùm ad redimẽdum genus humanum vniuerſum, ad abluendos omnes à peccatis, ad ſanctificandos, ad iuſtificandos omnes, vna illa hoſtia abundè ſufficerit) Dei verbum eſt: Certum enim eſt & indubitatũ, quod Chriſtus reſurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel. Sed ſi ita hæc verba interpreteris, vt incruentum illud ſacrificium (ſic enim non à Gregorio modò Nazanzeno, verùm & à patribus in ſacto ſancto concilio Epheſino congregatis appellari legimus) in quo memoria fit & repræſentatio ſacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontificem noſtrum dominum Ieſum Chriſtũ, vt illud in Eccleſia deinceps ampliùs non eſſe celebrandum exiſtimes: tuum eſt hoc verbum ô Satana, qui per impium Caluinum, & eiuſdem farinæ non paucos alius id populo perſuadere conaris: non eſt Dei verbum. Nunquam e-

Quomodo Chriſtus ſeipſum tantũ ſemel obtulit, & quomodo quotidie offertur.

Rom. 6. Chriſti oblatio duplex.

Grego. Nazan. in libro carminum.

F nim ſpiritus ſanctus, quo ſuggerente Paulus hæc ſcripſit, ſic ea verba intelligi voluit. Cuius rei, ne cæteros commemorem, vel ſolus Ioannes Chryſoſtomus, Pauli germanus interpres, locuples teſtis eſſe poteſt: qui ſcribens in illud caput ad Hebræos: Quid ergo nos, inquit? Nonne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, ſed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna hæc eſt hoſtia, non multę. Quomodo vna eſt & non multæ? Quia ſemel oblata eſt, oblata eſt in ſancta ſanctorum: hoc autem ſacrificium, exemplar eſt illius: idipſum ſemper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, craſtina alium, ſed ſemper eundem ipſum. Proindè vnum eſt hoc ſacrificium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Chriſti ſunt? Nequaquam: ſed vnus vbique Chriſtus, & hic plenus exiſtens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus eſt, & non multa corpora: ita etiam & vnum ſacrificium. Pontifex autem noſter ille eſt, qui hoſtiam mundantem nos obtulit: ipſam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem conſumi non poteſt. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius, quod factum eſt. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud ſacrificium, ſicut Pontifex, ſed idipſum ſemper facimus: magis autem recordationem ſacrificij operamur. Quid dici potuit clariùs ad quotidiani ſacrificij noſtri rationẽ explicãdam? & ad Pauli vel ſpiritus ſancti ponùs per Paulum loquentis ſententiam explanandam? Primum diſcrimen oſtendit inter ſacrificium quod offertur à nobis in altari quotidie, & quod in cruce ſemel eſt oblatum à Chriſto, nunquam ad eundem modum ampliùs offerendum: quod illud in mor-

Chryſoſt. Homil. 17. Sacrificium Chriſti & noſtrum vnum eſt.

Luc. 22.

tem oblatum ſit, hoc fiat in mortis recordatio- G nem. Deindè eandem hanc & illam hoſtiam eſſe demonſtrat: idem enim verum & viuum corpus immolatur in altari, quod ſemel in ara crucis fuit immolatum, quamuis immolationis veritas eadem non eſt. Propterea ſacrificium hoc vocat exemplar illius, quod in cruce peractũ eſt. Ibi enim verè oblatus, verè paſſus, verè mortuus eſt Chriſtus: hic nihil aliud quam eorum, quę ibi acta ſunt, fit repræſentatio. Docet ad extremum, quicquid eius facit Eccleſia eã ex Chriſti præcepto facere, qui quòd ipſe corpus ſuum in mortem ſemel obtulit, à nobis in ſuæ mortis recordationem iugiter offerri iuſſerit. Verùm hac de re paulò pòſt pluribus diſſeremus, nam nunc ideò tantùm iſta commemorare viſum eſt, planum vt omnibus faceremus, non eſſe ſtatim tanquam Dei verbum accipiendum, quicquid è ſcripturis in prauum aliquẽ ſenſum detortis profertur: Scriptura fuit ea quoque, quam contra Chriſtum ipſum tentans eum Satanas adduxit: Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Sed quo ipſe ſenſu produxit, non Dei, ſed ipſius fuit Satanæ verbũ, qui ſi ſe transfigurat in angelum lucis, non eſt magnũ, ſi miniſtri eius transfigurentur velut miniſtri iuſtitiæ: Non eſt magnũ ſi fuerunt ſemper & ſunt etiam nunc pſeudoapoſtoli & operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti. Etiam ante natum Chriſtum nõ niſi ſub verbi Dei prætextu Satanas per pſeudoprophetas populum ſeducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictum: quòd curre- H bant, cùm eos non miſiſſet dominus: quòd ſubindè vociferabantur, verbum domini, os domini loquutum eſt: Hæc dicit dominus: cùm tamen hæc dominus loquutus non eſſet, quæ ipſi dicerent. Iam qui Galatis aliud annunciabant, quàm quod à Paulo acceperant, ſub Euangelij titulo doctrinam ſuam populo venditabant. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quòd ſic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud Euangelium: quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti. Quem locum enarrans Ioannes Chryſoſtomus: Huiuſmodi, inquit, diaboli fraus eſt, haudquaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim ſi dixiſſent: Deſciſcite à Chriſto Galatę, vitaſſent eos velut impoſtores & corruptores: Nunc verò, ſinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impunè ſummaque audacia perfodiebant domum, videlicet iis, quæ dixi obtentis velamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfoſſores. Quoniam igitur illi ſuam impoſturam appellabant Euangelium, ipſe etiam aduerſus nomẽ repugnat, &c. Quid? an tibi non videtur his verbis eos graphicè depingere, qui Euangelium, qui Dei verbũ noſtro ſeculo ſic ſibi ſolis arrogauerunt, vt eius poſſeſsione Chriſtianos omnes excluderent? adeò, vt niſi Lutheri quis amplectatur impoſturã (hanc enim bona pars eorum, qui diſceſſerunt ab Eccleſia, vocat Euangelium) Chriſtianum cenſeri nolint, quamlibet is Chriſti ſe doctrinam & eius Apoſtolorum ſequi profiteatur & præ ſe ferat. Quibus nos rectè cum Paulo dicere poſſumus: An

Pſalm. 90. Matth. 4. Scripturam peregrino ſenſu citat Satanas. 2. Cor. 11.

Hier. 23. 24. 27. 29. Galat. 1.

1. Cor. 14. Locus sub vna panis specie communicandi. Bibite ex hoc omnes.

A à vobis Dei verbum processit, aut in vos solos peruenit? Sed expendamus nunc & hanc scripturam, cuius gratia iã alias aliquot excussimus. Scriptum esse aiũt: Bibite ex hoc omnes. Hunc si sensum esse vis, vt quibus hoc dictum est, non licere putes sacerdotibus aut conficere, aut aufferre, aut oblatione facta Christi corpus & sanguinem sumere, nisi sub vtraq; specie, Dei verbũ: est quod obuiis, quod aiunt, vlnis reuerẽter amplectimur. Sic enim Christus instituit, sic vna, sancta, catholica, Apostolica semper obseruauit Ecclesia, neq; faciet vnquàm, vt istud Christi mutet institutum. Sin autem illud ex his verbis colligere conaris, quod eis tanquàm Christi præcepto cuncti compellãtur ad vtriusque speciei communioné, quod aliter saluo esse nemini liceat, tuum est hoc verbum ò Satana, qui per hanc viam & opinionum, & animorum in Ecclesia Dei dissidium excitare conaris: non est verbum Dei. Legantur quæ præcedunt verba: totus ille locus accuratius expendatur, cuiuis erit perspicuum, cùm in domo, vbi Pascha cum discipulis suis Christus manducauit, alij quoque nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præsentem adfuisse præter duodecim Apostolos, ac solis illis hæc verba dicta esse. Dicit Matthæus: Vespere autem facto, discumbebat cũ duodecim discipulis. Dicit Marcus: Vespere autẽ facto, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cùm facta esset hora discubuit, & Duodecim Apostoli cum eo. Putásne temerè factum esse, quòd numerus iste duodecim ita diligenter ab omnibus Euangelistis expressus est? Præuidebant illi spiri-

Mar. 14. Luc. 22.

B tu sancto pleni, futuros nouissimis temporibus, qui ex verbis ipsorum tanquàm à Christo præceptum esse defenderent, quod ab ipso præceptũ est nunquam: atque ideò in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad solos vt duodecim Apostolos, quos etiam tum sacerdotes instituit Christus, verba hęc pertinere demonstrarent: vt illi necessariò sumerent sacris operantes, cæteri verò, quin & illi ipsi extra sacrificium, Eucharistiam sub vtraque specie sumendi, nulla essent necessitate adstricti. Quamobrem nihil adferunt isti ad institutum suum probandum ex eo loco, vbi cœna domini describitur. Nã quod præceperat Christus, id ab Apostolis factum est, attestante Marco, quòd biberunt ex eo omnes, & fit etiam nunc ab iis, qui sacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetustum Ecclesię morem, quo sub altera tantum specie communicatur, mutantes, priuata sua authoritate sibi calicem vsurparunt, ex his verbis, Bibite ex hoc omnes, errorem suum confirmari non posse: quãobrem ad astruendum illum, verba potius Christi, quæ sunt apud Ioannem, producenda putauerunt: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis: Quæ tamen verba, qui triginta his annis prodierunt, de spirituali non de sacramentali mãducatione intelligi volunt: Quæ etiamsi de sacramentali manducatione accipiantur (sicut accipi rectè possunt de vtraque) tamen in toto illo capite neque calicis, neque vini fit vlla mentio, magis vt ad receptum Ecclesiæ morem, quam ad istorũ errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modò præceptum vbi dari iusserit, sed

Communio sub vna specie panis.

nec exemplũ vbi dederit sub vtraque specie Christus aliis, quàm Apostolis, quisquam in scripturis reperiet, cũ ostendi contrà possit à nobis, qui non erant ex Apostolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc sacramentum sub altera tantùm specie datum esse. Nam quem illis fregerat panem Christus, non simplicem panem, sed sacramentũ fuisse corporis & sanguinis Christi testantur vno ore Chrysostomus, Augustinus, Beda, Theophilactus. Quin & Hierosolymis vnius tantum speciei communionem in vsu fuisse, ex his, quę de fractione panis in actis Apostolorum scripsit Lucas, discimus. Totum prætereà Ioannis caput sextum, sicut paulò antè commemorauimus, nullam neque vini facit mentionem: nec obscurè indicat, sufficere solam speciem panis, cum dicit: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Quod si spectes figuras, quibus hoc sacramẽtum in lege fuit pręsignatum, agnum illum Paschalẽ, & manna quod de cœlo Iudæis fuit suppeditatũ, figuram illius gessisse reperies: De iis comedebãt omnes, de liquore verbum nullum. Quin illud in Leuitico potius legitur, quæ libamina iuxta ritum illius temporis oblata, consistebant in liquidis, in vsum sacerdotũ omnino cessisse, neque sibi portionem eorum aliquam offerentes laicos vsurpasse: vt hęc quoque figura ad eum, quem retinet Ecclesia catholica, morem confirmandum pertinere videatur. Ad quem abrogandum non modò nihil profertur è scripturis, verùmetiam ex iis sanè intellectis cuiuis perspicuum esse potest, vtrãque speciem ab iis tantùm, qui sacris operantur, alteram extra sacrificium ab omnibus rectè sumi. D

Luc. 24.

Chrysost. Homil. 17. in Matth. Aug. lib. 3. de consensu Euangelistarũ, ca. 25. Beda in Lucam. lib. 6. Theophil. in Lucam. Acto. 2. Exod. 12. Exod. 16. Leuit. 4. 6. & 16.

Quid ergò quiritaris ò Satana pręceptum Christi violari, quod hac quidẽ de re nullum esse cõstat? Quid si ille ipse, quo tu quasi flabello quodam vsus es ad istos in Ecclesia Dei ventos & tempestates excitandas, cuius opera tam multos à Christo, & à corpore eius Ecclesia segregasti, testimonium contra te feret, nihil esse de vtraque specie sumẽdã à Christo præceptum? Lege quæ scripserit ad Boemos, nõdum in reprobum sensum datus: hæc illius verba reperies: Quoniam pulchrum quidẽ esset vtraque specie Eucharistiæ vti, & Christus hac in re nihil tanquàm necessarium præcepit, præstaret pacem & vnitatem, quam vbique Christus præcepit, sectari, quàm de speciebus sacramẽti contendere. Lege quæ scripsit idem in Eucharistiæ declaratione. Non dixit, inquit, neque consului, neque est intentio mea, vt vnus aut aliquot Episcopi propria authoritate alicui incipiant vtramque speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in concilio generali. Sic ille nõ prorsus adhuc odio erga catholicam Ecclesiam excœcatus. Sed & postquàm argumenta illi per te Satana suppeditata sunt, quib⁹ sacrosanctũ Missæ sacrificiũ euertere, atque ita redẽptionis nostræ p Christum in cruce factę memoriam omnem abolere penitus conaretur, scripsit his verbis in libro, qui de formula Missæ inscribitur: Si quo casu concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primum in despectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquàm vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque authoritate talis concilij potirentur vtraque. Hæc iuratus ille tuus, æstro tuo

Luth. ad Boemos.

E percitus:in cuius scriptis, vt facilè mendacem agnoscere liceat,vix vlla pagina reperitur,in qua secum ipse non pugnet. Cùm itaque scripturæ pro recepto magis Ecclesiæ more,quàm contra illum facere videantur,causæ nihil est:quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur.

Communicandi mos vetus.

Sed fuit,aiūt, eius vsus in primitiua Ecclesia.Fuit,sed nō in vniuersa. Dedit vtramque speciem Corinthiis Paulus:dedit alteram tantum Hierosolymitanis Iacobus.Qua de re nullum extabat Christi præceptū, abundabat vnusquisque in sensu suo.Etiam infantulis mox vt lauacro regenerationis sanctificati sunt,Eucharistia dabatur in Ecclesia primitiua,sicut ex Dionysio Areopagita, Cypriano,Augustino,Innocentio, & Sozimo Pontificibus abundè liquet.

Infantibus data olim Eucharistia, & iam non datur. Diony. eccl. hier. cap. 7. Cyp. tract. de lapsis 5. Aug epis. 107. Et de peccatorum meritis & remissione li. 1. ca. 20. Et contra Iulianū, lib. 3. cap. 11. Et contra Pelagianos Hipognosticon lib. 5. Inno. epi. 26.

Neque id sine obtentu verbi Dei fiebat. Nam siue illud proferas: Bibite ex hoc omnes,si ad alios etiam, quàm ad quos dictum est Apostolos,referendum existimas:siue illud, nisi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis,vtrumq; æquè ad paruulos atque ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit omnes,neminem excludit: exclusi sunt nihilominùs infantes ab vtriusq; speciei,vel poti⁹ ab ipsius corporis & sanguinis Christi sacramentali participatione, neque tamē quisquam est ex nouatoribus istis, qui propterea cœlum terræ miscēdum putet. Quid autem causæ est, quamobrem qua authoritate fecit Ecclesia, vt ab omni sacramentali Christi corporis manducatione paruulos excluderet, eadem authoritate nō liceat illi iustis & grauibus ex causis, non ab ipsius

F Christi corporis & sanguinis,sed à speciei tantum alterius vsu,eos,qui sacris non operantur,arcere, cùm sub vnā æquè sit integer Christus,atque sub vtraque?neq; sit in specie salus, sed in eo qui sub specie continetur, domino nostro Iesu Christo, extra cuius nomen aliud non est, in quo nos fieri saluos oporteat,neque vel de altera,vel de vtraque specie extra sacrificium sumēda, Christi præceptum extet vllum,verum Ecclesiæ potestas cōcessa sit, quod ratio temporis postularet,ea de re statuendi. Quanquam & eius rei licet exempla proferre,vbi cùm ratio postulabat,non modò vētum est sine peccato contra Dei præceptum, verumetiam illud ipsum sine expresso Dei mandato est abrogatum. Circumcisio & sabbatum, quin à Deo præcepta sint,inficias ire potest nemo:& tamen etiam sub lege & circumcisio in deserto, & sabbati sanctificatio bello ingruente sine peccato fuit à Machabæis intermissa:Quin etiam vtrumq; fuit paulò postquàm Christus fuit mortuus,Ecclesiæ authoritate abrogatum:

Præcepta Dei mutata Genes. 17. Exod. 20. Iosue 1. 1. Mach. 2.

Non quòd vtrumque obseruare malum esset, sed quòd solicita de salute nostra mater Ecclesia, nihil nobis cum Iudæis esse cōmune voluit. Sed ad nostra sacramēta veniamus.Nōnne Christus formam baptizandi præscripsit?In nomine patris,& filij,& spiritus sancti. Formam tamen hanc Apostolos non obseruasse legimus, quos in solius Iesu nomine baptizasse scribit Lucas:neque tamen vociferabatur quispiā Christi institutionem violari, contraque præceptum eius veniri.

Matt. vlt. Acto. 8. Baptizabātur in nomine domini Iesu.

Quod apertius certè est de hoc sacramento,quam de Eucharistia sub vtraque sumenda. Postulabat hoc illorum temporum ratio, vt Iesu nomen & eius virtus quam maximè inculcaretur fidelium mentibus:tum & illud intelligebatur,quòd solius huius nominis appellatio,totius esset deitatis cōfessio, sicut à Basilio scriptum, & ab Ambrosio legimus repertum. G

Basilius ad Amphilochiū. cap. 12. Ambr. li. 1 de spiritu sancto c. 3.

Quare non hoc ipsum cogitatur in alterius speciei ademptione?quandoquidem vnius sumptio,totius est Christi communicatio. Factum est tamen postea, vt quam Christus præscripsit formam,ad eam Ecclesia redeundum esse putaret. Deinde verò, Nōnne præceptum à Christo videtur,prius vt doceantur, qui baptizādi sunt?Euntes, inquit, docete omnes gentes,baptizantes eos.Et alio loco: Qui crediderit & baptizatus fuerit,saluus erit. Velle videtur, vt fides quæ ex auditu est, baptismum præcedat. His scripturæ locis vrgent maximè Anabaptistæ: clamant & ipsi, violari præceptum Christi baptizandis paruulis,qui doceri non possunt:

Anabaptistæ negant paruulos baptizandos

Et tamen ab iis,qui malunt Euangelici quàm Christiani vocari, quòd cuiusuis potius quàm Christi Euangelium amplectuntur, illi ipsi Anabaptistæ pro hæreticis habentur.Neque videtur eis(& quidem recte,nam hac in parte cum Ecclesia sentiunt)quicquam fieri contra Christi præceptum baptizandis paruulis,cùm ad solos adultos hęc verba pertineant.Iam verò quid baptizare?Nōnne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergendi ritū religiose retinuit, & ad posteros etiam transmisit Ecclesia primitiua, neque tamen continuauit posteritas. Quanta autem religione mos hic in Ecclesia primitiua fuerit obseruatus,vel ex eo colligi potest, quod cum clinici, hoc est, in lecto propter ægritudinem decumbentes,aspergi siue perfundi cœpissent, dubitatum est de perfusione illa, H quæ nunc etiam in vsu est, verum pro baptizatis habendi essent, qui perfusi tantū siue aspersi fuissent.

Decumbentium in lecto aspersio efficax.

Quam dubitationem discutiens Cyprianus, nihil referre scripsit,perfunderentúrne, an mergerentur, quòd in Sacramentis salutaribus necessitate cogente,& Deo suam indulgentiam largiēte,totum credentibus conferunt diuina compendia.

Cyprian. Li. 4. epi. 7.

Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam esse,sed fide potius excipi cœlestem munificentiam.Ecce in vno baptismi sacramento,quàm multa mutata sunt,non dicam contra præceptum Christi,sed quod negari certè non potest,cōtra scripturæ verba, nullos tamen ea res in Ecclesia Dei motus peperit, neque est aliquis, qui tria verba cum quoquam hoc nomine commutanda esse putet.Quę malùm est hæc amentia, quod de speciebus, in quibus non est salus, tanta est altercatio, cùm tamen neque recens, neque perpetuum sit hoc Ecclesiæ de vtraque specie sumenda interdictum.

Nota.

Non desunt etiam ex eorum numero qui segregauerunt semetipsos , qui ante mille & cētum annos in Ephesino concilio,quod est vnum ex quatuor illis, quæ tanquam quatuor Euangelia à Christianis omnibus recipiuntur,fuisse scribunt decretum,vt sub specie panis tantum à laicis Eucharistia sumeretur. Inde traxisse putatur à nonnullis nomen laica communio, cuius in Sardicensis, & in Agathensis concilij decretis fit mētio.Decretum autem illud fuisse creditur propter abolendam hæresim Nestorij,qui sub specie panis carnem sine sanguine, hoc est cadauer:sub specie vini sanguinem absque carne,hoc est cruorem, contineri blasphemabat. Hic error durat

Vrbanus Regius in prioribus locis communibus. Laica communio sub specie panis tantum in concil. Ephesino præcepta.

A etiam nunc. Scimus enim vtriusque speciei vsum permissum fuisse alicubi quibusdam, cętera catholicis, hac verò sola in re ab Ecclesia segregatis, modò confitereotur, sub specie panis corpus & sanguioem, sub specie vioi sanguinem & corpus cootioeri. Quorum sacerdotes cùm deliberandi spacium sibi dari petiuissent, postridiè in templis populum è superiore loco admonuerunt: dixisse Christum accepto pane, hoc est corpus meum, nō addidisse & sanguis: accepto verò calice, hic est sanguis meus, noo addidisse & corpus: hominē verò velle vt dicatur, hoc est corpus & sanguis: hic est sanguis & corpus. Quęsierunt deinde, vtri magis credēdū sit, Christó ne Deo, Deiq; filio, an homioi? magoosque motus excitarunt, atque irritos Pontificis conatus in reducēdis illis ad vnitatem Ecclesiæ fecerunt. Noo videtur autem hic errot esse dissimilis errori Lucianistarum, simul & Apollinaristarum, sicut legitur Apud Augustinū. Qui cùm legerent, verbum caro factum est, oęgabant animam in Christo fuisse, quòd nudè scriptū esset, verbū caro, oon autē caro & anima factum est. Quos reprehēdens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit scriptura, Formauit Deus hominem: & nō dixit, fecit ipsi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut oeruos, aut alia quæ sunt io corpore. Per hoc intelligimus, voum quid esse ex toto fabrefactum bomioem ipsum, eò quòd noo particulatim compositiooem totius animalis scriptura explicat. Quæ fuerit igitur causa secundū quosdā interdiceodi speciei alterius vsum, iā diximus.

Aug. de anima & eius Orig. lib. 1. cap. 18. Epiphan. in Ancorat.

B Porrò sublata caussa, non multò pòst cessauit hoc interdictū, & vtraq; species vsurpari rursus cœpit. Qua tamē in re oō idē apud omnes mos obseruabatur, ꝙ apud alios vtriusq;, apud alios alterius tātū speciei fuit vsus, dooec ad Gregorij tertij Pōtificis Romani tempora veotum est: Quo ad Ecclesiæ gubernacula sedente, Germania Christi recepit Euangelium, ac ducentis pòst annis Polonia, & succedente tempore nonnullæ septentrionales aliæ nationes, apud quas vini vsus prorsus fuit incognitus. Nam & in Germania non multo amplius quam trecenti anni intercesserunt, cùm excoli vineæ cœptæ sunt, quæ tamen & ipsa ooo vbique vini ferax est. Apud nos verò ouoc quidem frequentior, pareotum verò nostrorum & auorū memoria, ratus & perexiguus vini fuit vsus, ac minor etiam, quo tempore primum nostris maioribus Euangelij lumen effulsit. Hoc itaque Gregorio tertio Ecclesiæ vniuersali præsideote ante octingentos plus minus annos, tacito quodam populorum omnium consensu vtriusq; speciei cōmunio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cùm alios nuper ad Christi fidem conuersos propter vini penuriam vtraque specie vti non posse viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quòd ooo vnus & idem apud omnes ritus obseruaretur io hoc præsertim Sacramento, quod propriè symbolum est voitatis, ab vtriusque speciei vsu abstinendum sibi esse putauerunt, alterà tantùm contenti. Ac durauit hæc sub vna tantùm specie communicandi consuetudo sine cuiusquā interpellatiooe vsque ad tempora Concilij Constantiensis, quod fuit habitum ante annos cētum triginta sex: in quo etiam præsentes adfuerunt ex prouincia nostra Nicolaus Archiepiscopus Gnesnensis, Aodreas Posnaniensis, & Nicolaus Plocē- C sis Episcopus, qui fuit iudex commissarius ad audiēdas omnes causas oomine nationis Germanicæ constitutus: ex terris Prussiæ Ioannes Varmiēsis, Procurator Pomesaniensis, Culmensis, & Sambiensis Episcoporum. Ibi primum exorti sunt qui dicerent, populum sub vtraq; specie, etiam sumpto prandio, vel cœna, suscipere Eucharistiam debere. Qua de re cùm esset ad patres coocilij relatum, qui ex toto orbe cooueneranr viri sacrarum literarum peritissimi, post maturam deliberationem habitam, decretum est, quod consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter iotroducta cōmunicandi populum sub vna specie tantum, & diutissimè obseruata, habeoda est pro lege, quam oon licet reprobare, oec sioe Ecclesiæ authoritate ꝓ libito mutare: quodq; dicere qood hanc cōsuetudinem obseruare sit sacrilegum aut illicitum, ceoseri debeat errooeum, & pertinaciter asserentes oppositum, tanquam hæretici sint arcendi. Decem & septem annis pòst, habitum est aliud concilium Basileæ, cui & ipsi Andreas Posnaniensis Episcopus, tuoc à sacro concilio nationis Germanicæ præsidens designatus, & Franciscus Episc. Varmiensis interfuerunt. In quo cū itidē de vtraq; specie disceptaretur, decretū est & declaratum, quod fideles laici communicaotes & noo cooficientes, noo astringantur ex præcepto domini ad suscipiēdam Eucharistiam sub vtraque specie: sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis, & cum qua Christus est vsque ad consummatiooem seculi, ordinare habet, quomodo ipsis noo cooficientibus ministretur, prout pro reuereotia D ipsius sacramenti & salute fideliū viderit expedire. Siue autē sub vna specie, siue sub duplici quis communicet (secūdum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ) proficit digoè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigeodum est, quod oon sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque coosuetudo, communicandi laicum populum sub vna specie ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter iotroducta, & hactenus diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinæ legis, sacrarum scripturarum ac canonum multam peritiam habētibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, oec alicui licitum est eam reprobare, aut sine autoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Ecce duorum conciliorum decreta, quibus vsus hic Ecclesiæ sub vna specie communicandi confirmatus est: in quibus pręsentes etiam adfuerunt ex hac prouincia nostra Episcopi, à rege missi, qui regni totius nomine ad ea, quæ sunt in illis constituta suum assensum præbuetuot. Fingamus autem controuersiam adhuc esse, num adstringamur ex præcepto domioi ad Eucharistiam sub vtraque specie suscipiendam. Tibi sic, mihi secus videbitur: quis erit conteotionis huius nostræ finis? Iudex vt sit aliquis oportet. Postulari nunc à multis audimus conciliū, atque id liberū: Quę potueruot autem esse concilia magis libera, quam hęc duo fueruot in Germania congregata, in quibus ipsos etiam Pootifices loco suo motos legimus? Vt admiranda sit eorum vel inscitia, vel impudens cōminiscendi quiduis audacia, qui ponti-

Vsus alteri⁹ speciei inoleuit sub Gregorio tertio. Germania sub Gregorio tertio Christi euangelium recepit, & Polonia ducentis post annis.

Sessione 13.

Sessione 30.

Mat. 28.

E ficia tyrannide calicem ademptum populo vociferantur, cùm non modò nullum ostendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando decretũ, verùm contrariũ à nobis doceri possit. Nam post Ephesinũ concilium, cùm interdicti causa cessasse videretur, ad intermissum sub vtraque specie cõmunicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuisse videtur. Sed isti vetum an falsum dicant, nihil sua referre putãt, dum Pontifices quibuscunque confictis criminationibus exosos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod à Cypriano scriptũ antea commemorauimus, gubernatore sublato facilius circa Ecclesiæ naufragia se grassari posse. Quamobrem hoc laborat per membra sua, vt illius authoritatem eleuet, vt ab illius obedientia homines abstrahat. Cæterùm quę tyrannis est tueri concilij decreta, neque permittere, quæ sunt Ecclesiæ totius authoritate constituta, vt absque eiusdem authoritate abrogẽtur? Si quæ per principem in comitiis de cunctorum regni ordinum assensu constituta sunt, cõtra eorum aliquid princeps ipse venerit, quàm durũ id multis videtur? Si verò contraria cõstitutione aliqua, quod in maioribus regni comitiis summa voluntate omnium sancitum est, id extra comitia solus ipse, paucis in concilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non ederentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quod principi licere nolunt, id licebit monacho apostatæ, vt excæcatus erga monachã libidine, ac propterea sursum ac deorsum miscere volens omnia, tyrannidem hanc sibi vsurpet, vt quæ non de vnius alicuius regni

F aut prouinciæ, sed de totius orbis Christiani, de tot regnorum, prouinciarum, populorum, nationum assensu, doctissimis, grauissimis, sanctissimis viris in concilium adhibitis, in generali concilio, & eo quidem duplici, constitua sunt, ea priuata sua authoritate. quid dicam authoritate, quã nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadã, abrogare conetur? Si quæ paulò grauior est causa, dicitur hic esse comitialis articulus: neque principi fas esse putatur extra comitia quicquam de ea decernere: Et de Eucharistia statuere, articulus est monachalis, vt ipse cum sua Nonna decernat, nũ Constantiensis & Basiliensis concilij decreta rectè se habeant, necne: Quæ est, si non hæc est extrema dementia, tantam aut monacho apostatæ, aut Rhetorculo alicui tyrannidem permittere, vt is mihi de conciliorum decretis, déue sanctorum patrum scriptis ferat sententiam? vt hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectendum, illud reiiciendum esse pronunciet? Certè si quis hoc de regni comitiorum statutis facere tentaret, aut pro insano haberetur, aut sibi debitas pœnas non effugeret. Quid autem causæ est, cur sanctior esse debeat comitiorum, quàm conciliorum authoritas? Cur nõ liceat in illa, quod licere volũt in hac? Dicat quispiam, Legem in comitiis non rectè latam esse, ac suum iudicium omnium eorum, qui legem hanc sciuerunt in comitiis, iudicio anteponendum (tusque enim deerunt illi rationes, modò nõ prorsus ingenio sit destitutus, quibus eam infirmare conetur) fortassis etiam contra vitam & mores eorum, qui legem sanxerunt, declamabit, verè, an falsò, non multum sua interesse existimans. (Neque enim fuit maior vnquàm nõ modò dicendi, verùmetiam mentiendi quiduis impu- G nitas & licentia, quàm sub isto Euangelio) atque ita seditionem concitet, num ferẽdus videbitur? Scilicet, quod contra terræ alicuius comitia factũ fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò cõtra totius orbis comitia factum erit, id ferri poterit? meritò commẽdatur ab Eusebio pręclara Platonis illa sententia. Vobis quidem, inquit, si rectè constitutæ sunt leges, vna certè lex erit pręclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenũ quærere audeat, rectè ne an contrà, se leges habeant: sed vno omnium ore, vnaque voce, rectè tanquam à diis positas concedi præcipiat: nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autem si quid excogitarit, principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre. Ne quærere quidẽ vir ille sapientissimus adolescentibus permittit, num Laconum, aut Cretensium lex rectè se an cõtrà habeat: Seni verò non plus concedit, quàm vt principibus referat: quò si iustas & graues aliquas causas attulerit, per quos condita lex est, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorsus abrogetur. Vult autem id à sene fieri, nemine iuuenum audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quã rationis magisterio gubernari cõsueuerit. Quam etiam ob causam Aristoteles, humanę quoq; Philosophiæ minus eos idoneos auditores esse censet. Notum est illud quoque ex Næuij ludo: Percunctantibus enim, Cedò, qui vestram rempubli cam tantam amisistis tam citò? respondetur: Proueniebant oratores noui, stulti, adolescentuli. Temeritas videlicet est florentis ætatis, prudentia senectutis. Nune non alij de conciliorum decretis iudicant audaciùs, ne dicam impudentius, H quàm oratores noui, stulti, adolescẽtuli, qui simul vt alicuius locos communes perlegerint, statim se Theologos profitentur: ac eiusmodi Theologos, vt non illud modo, Super senes intellexi: verùm & id quod proximè præcedit, super omnes docentes me intellexi: sibi arrogare audeant. Adeò verùm est quod prouerbio dicitur: Inscitia cõfidentiam, eruditio cunctationem parit. Dicit scriptura: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicẽt tibi. Et alio loco de Christi præcursore, Helia Propheta: Conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres. Nunc à filiis discunt parentes malè credere, aut nihil credere: illos interrogãt, ab illis docentur, & per Antichristi præcursorem corda filiorum in patres & patrum in filios conuertũtur: vt nõ hoc filij quod patres quondam eorum, sed hoc credãt superstites patres, quod ab imperitis sæpe adolescentulis filiis suis docentur. Quid esse potest magis absurdum ac præposterum? Laconum aut Cretensium leges haberi Plato vult tanquàm à Deo sancitas, vt neque mutire quisquam contra eas audeat: & quæ citra omnem dubitationem à spiritu sanctò latę sunt, qui conciliis pręsidet, afflatuque suo fouet ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modò quærere de iis, verùmetiam eas conuellere & labefactare velle, rerum imperito adolescenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Augustinus, quanquam de iis homines iudicant cùm eas instituũt, tamen cùm fuerint institutæ & firmatæ non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.

Leo pa. Ser. 4. in Quadrag.

Cyprian. Li. 1. epi. 3.

Non esse iudicandum de decretis maiorum.

Nota. Plato. lib. 1. de legibus. Euseb. lib. 12. de praeparatione Euangelica, cap. 1. Iuuenum nõ est quaerere an leges rectae sint, an cõtra se habeant.

Aristoteles lib. 1. Ethicorum. Adolescentiae temeritas.

Psalm. 118.

Deut. 32.

Luc. 1.

August. De vera religio. cap. 31.

A Quanto magis id obseruandum est in legibus diuinis, hoc est autore Spiritu sancto latis, cuius generis sunt, quæ feruntur in generali concilio legitimè congregato, vt ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Atque hæc quidem de vtraque specie.

Concordia in hoc sacramento potissimùm seruanda.

Hortamur autem, oramus, & per viscera misericordiæ Dei obsecramus fideles omnes in prouincia nostra constitutos, quandoquidem in hoc sacraméto varia est & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi resistant. Neque enim aliud ille agit, quam vt hac de speciebus altercatione à Christo & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quod segregatis facilè se cætera, quę vellit omnia persuadere posse credit. Decet autem fideles omnes expendere, quod sicut in hoc sacraméto verum est & viuum Christi corpus, sic qui volunt illud sumere ad vitam ęternam & nõ ad mortem æternam, eos & ipsos oportet esse Christi corpus. Consyderent quid sit quod agatur in hoc sacramento. Quid enim aliud, nisi quod dicit Paulus, mors Domini annũciatur? Quare autem mortuus est? Vt filios Israël, qui erant dispersi, congregaret in vnum.

1. Cor. 11. Joan. 11.

Ipse mortuus est ideò vt congregaret, tu propterea sub vtraque specie sumendũ asseris, vt segreges, vt diuidas, vt dispergas, quod ille precioso sanguine suo collegit? Quid est, si hoc non est Antichristum esse? Quid hic est nisi sacramentum pietatis, nisi signũ vnitatis, nisi vinculum charitatis? Qua tu fronte audes illud facere causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij? Saltem signa ipsa attende, neque aliud esse velis, quàm quod per illa notatur. Neque enim sine causa Christus in specie panis hoc sacramentũ esse voluit:

1. Cor. 10.

B Vnus enim panis, & vnũ corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo designauit in hoc sacraméto dominus, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit. Qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimonium accipit: indignè enim sumit, ac reus erit corporis & sanguinis domini: occisor Christi reputabitur: nec minus peccabit, quàm si Christum ipsum crucifixisset, si sanguinem eius fudisset.

1. Cor. 11. Panis vnus ex multis granis, sic nos vnũ corpus ex multis membris.

Ex multis granis vnus efficitur panis: & nos ex multis membris efficimur vnum corpus, corpus autẽ Christi. Hoc ergo corpus si lanias, si diuidis, quid aliud, quàm denuò flagellas, denuò crucifigis, denuò Christum interficis? Qua crudelitate, quę potest maior excogitari? Quamobrẽ iterũ atq; iterũ obtestamur per eũ ipsum, cuius viuũ corpus in hoc Sacraméto cõtinetur, vt ab hac tanta crudelitate sibi tẽperent, quin potius, quod mortis Christi beneficio facti sumus omnes, id esse & permanere velint. Fecit ille nos corpus suum, tradito pro nobis in mortem corpore suo, simus & permaneamus huius & quidem vnius corporis membra. Erimus autem vnius corporis membra sub Christo capite, si nos ab Ecclesiastici ædificij compage auelli nõ permiserimus: si idipsum omnes dixerimus: si non fuerint in nobis schismata: si in eadem fidei regula permanserimus: si cum aliis de rebus ad fidem pertinentibus, tũ de hoc venerabili Sacramento vnanimes idem omnes senserimus. Quamobrem non contendamus de speciebus, in quibus nihil est, quod aliquid fiduciæ quisquã collocet: in illo solo spes

C nobis est omnis defigenda, qui sub speciebus istis visibilibus inuisibilis ipse latet, vereque continetur. Neque enim quod videmus, salutem nobis adfert, sed quem oculis carnis huius cernere non possumus, quem sola fide comprehendere licet, dominus noster Iesus Christus, qui sub his, quæ vidẽtur speciebus, inuisibilis ipse & immortalis verè continetur, ipse est & non alius, in cuius nomine nos omnes fieri saluos oportet.

Actor. 4.

Qui cum ęquè sit integer sub vna, atque sub vtraq; specie, quorsum attinet de speciebus disceptare, ex quibus nõ est salus? Etiam atq; etiam nobiscum reputemus, quid aliis acciderit, qui cùm de vtraque specie primùm inter se cõtendissent, Christum ex vtraque paulò post amiserunt. Neque enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc sacramento, nisi merum panem, & merum esse vinum. Quæ quàm sit horrenda blasphemia, quis non intelligit homo Christianus? Verũ est, quod dixit quidã quamuis ethnicus: Nimium altercando veritas amittitur. Amiserunt illi veritatem, amiserunt Christum de hoc sacramento, dum altercationi studentes magis quàm dilectioni mutuę, non credunt veritati, de veritate sui corporis disertè dicẽti, hoc est corpus meum.

Mat. 26.

Huc perduxit miseros priuatus spiritus, cui plus fidendum esse putauerunt, quàm ei, qui publicè promissus & missus est Ecclesiæ vniuersę. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra.

Epilogus.

Quamobrem cùm nullum Christi institutum, nullum præceptum videamus de calice cuiquam extra Missæ sacrificium dando, cùm Christum etiam ipsum & Apostolos absque calice sub specie panis tantùm Eucharistiam dedisse legamus: cùm certò nobis persuasum sit, nihilo plus sub vtraque, quàm sub vna specie

D contineri, sub qua æquè vt sub vtraque integer Christus accipitur, ac eadem gratia confertur: non altercemur cum inimicis crucis Christi: qui quę pacificauit ille per sanguinem crucis, quæ per mortem suam congregauit, ea spargere conantur: nõ contendamus de speciebus, ne quod illis accidit, & ipsi Christum amittamus, verùm ad quod peruenimus, iuxta Pauli concilium, in eo permanentes, idem sapiamus omnes.

Colos. 1. Phil. 3

Ita futurum est, vt ipsi facti corpus Christi mysticum, non ad mortem ęternam corpus Christi verum sumamus, sed ad vitam æternam. Verùm ad reliqua pergamus.

Quod hoc Sacramentum rectè dicatur sacrificium.
CAPVT 41.

INter omnia Sacramenta nullum est hoc vno Eucharistiæ Sacramento excellentius: quam etiam ob causam à Dyonisio sacramentum sacramentorum, & hostia vocatur hostiarum.

Dionys. Eccl. Hier. lib. 3.

Nam cũ tria sint, quibus ritè Deus colitur, fides, spes, & charitas, baptismus fidei (ab eo enim fideles appellamur) confirmatio spei (per illud enim erigitur spes nostra, tutore nobis dato spiritu sancto) Eucharistia verò charitatis est Sacramẽtum: quòd in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & domini nostri Iesu Christi erga nos, qui dilectam animam suam dedit in manus inimicorum suorũ, ac semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo patri pro nobis, vt sanguine suo nos emundaret ab operibus mortuis, ac vicissim charitate

Hier. 12. Hebr. 9

E erga tam pium & beneficum seruatorem nostrũ accendimur, omnia & facere, & pati parati, dũ gratos nos & memores tãti beneficij pręstare possimus. Quare quãto est excellẽtior charitas, quã sit fides & spes, tãto præstat hoc sacramentũ aliis omnibus, quòd non modò significat & cõfert gratiã sicut alia sacramenta, sed eum ipsum, qui fons est & largitor omnis gratiæ verè in se continet, dominum nostrum Iesum Christũ. Intelligit hoc Satanas, quod nullius sacramenti dignitas maior est, vel vtilitas, proinde nusquàm etiã grauius quã in hoc sacramẽto fideles tentat, quod aut sublatũ ex omni hominũ memoria, aut certè debito honore spoliatum ac prorsus contemptũ esse cupit. Quã tamen in re, vt paulò ante diximus, nihil agit festinãter, sed illud molitur ante omnia, vt à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quò segregatos facilius eò, quò cogitat, perducat. Itaque primùm inijcit altercationẽ de speciebus, vt persuadeat hominibus, nõ hoc amplectendum esse, quod visum est Ecclesię vniuersę, neque illius, sed priuato sensu scripturas interpretari oportere: Quod posteaquam obtinuit, iã reliqua minore negocio persuadet. Nihil autem æquè conatibus eius obstat, atque iugis recordatio sacrificij illius, quo semetipsum patri suo cœlesti Christus in ara crucis hostiã obtulit pro peccatis nostris: videt illius virtuti se resistere nequaquàm posse: quamobrẽ illud oppugnat maximè: Neq; tamen apertè, verùm astutè prorsus & callidè. Prędicationẽ illius pmittit, à repręsentatione tamen abstineri prorsus vult, quod ea sublata,
F fore intelligit, vt prædicatio quoque succedente tempore languescat. Quamobrẽ hic neruos suos omnes exerit: neq; satis habet omnia dixisse, quibus persuadeat non esse à Christo aut sacerdotiũ, aut sacrificium vllum institutum, verum affingit Ecclesiæ multa, quasi ea sentiat & doceat de hoc tremendo sacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquàm. Quare quę sit Ecclesię hac de re sententia, & quàm multa, quàm falsò illi per membra sua Satanas impingat, de eo nonnihil disserendum esse putauimus. Illud itaque scire imprimis oportet, quòd cùm diuersæ sint res, quarum per hoc sacramentum admonemur, diuersæ sunt etiam illius appellationes. Nam quotum admonemur, partim præterita sunt, partim præsentia, partim futura. Admonemur præteritæ Christi passionis, quæ fuit longè gratissimum Deo sacrificium, quo nos ille Deo patri suo reconciliauit, pro peccatis nostris morte sua satisfecit, ac non modò remissionem peccatorum nostrorum nobis meruit, verùmetiam dignos nos fecit in partẽ sortis sanctorum, dignos fecit, qui in filios eius & hæredes adoptaremur. Atque hac ratione vocatur hoc sacramentum sacrificium. Sic enim à Cypriano dictum est. Passio Christi, est sacrificium quod offerimus. Vocatur etiam Eucharistia, hoc est gratiarum actio, quòd in hoc sacrificio grata quadam recordatione prosequimur, cum alia omnia, tum præsertim immensum illud redemptionis nostræ beneficium. Admonemur præsentis vnitatis, quam hoc sacramentum efficit, atque ita vocatur Synaxis Græcè, latinè communio, quod per illud, sicut à Damasceno traditum est, Christo communicamus, carnis eius & diuinitatis participes efficimur, ac sicut cum illo, ita ipsi etiam inter G nos vnum reddimur, vt simus omnes vnum corpus sub vno capite Christo, iuxta illud quod à Paulo dictum est: Vnum corpus, vnus panis multi sumus, qui de vno pane participamus. Admonemur postremò eius, quod futurũ est, quod sicut in hoc sacramento Christo coniungimur & eo fruimur, nõ in sua, sed panis & vini specie, ita posteaquàm, qui non habemus hic manentem ciuitatẽ, verùm aduenę sumus & peregrini, ex huius vitę diuersorio in cœlestem illam patriam, ad quam anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciẽ videbimus eum sicuti est, atq; illius aspectu satiabimur, iuxta illud quod scriptum est: Satiabor cum apparuerit, gloria tua. Hac ratione vocatur viaticum, quod viam nobis præbet eò perueniendi, quandoquidem in se verè continet eum, qui via nostra est, dominum nostrum Iesum Christum: Qui etiam est ostium illud, per quod solum, & non per aliud, ad cœlestem illam gloriam ingressus nobis patet. Vt autem intelligi possit qua ratione sacrificium vocetur, paucis non capitis nostri somnia, neque cordis nostri visiones, verùm quæ doctissimis grauissimisque viris iam inde à tot seculis ea de re visa sunt, enarrabimus. Inter quos cum principem locum teneat Augustinus, is vbi sacrificium definit, in hæc verba scribit: Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est sacrum signum est. Quoniam verò erant ipsius quoque seculo, qui nullum externum & visibile sacrificium esse oportere in Ecclesia Dei dicerent, cõtra hos quoque his verbis loquitur. Qui verò putant hęc H visibilia sacrificia diis aliis cõgruere, illi verò tanquam inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, meliorique meliora, qualia sunt purę mentis & bonæ voluntatis officia: profectò nesciunt hæc ita esse signa illorum, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quocircà sicut orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificiũ nos ipsi esse debemus. Ac paulò post, de nostro sacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam serui accipiens mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus) cùm in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cũ quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere: per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio: cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesię sacrificium: cùm ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tàm ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquàm multis verbis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur. Huic summo veroque sacrificio, cuncta sacrificia falsa cesserunt. Ex his Augustini verbis docemur, quale sit hoc Ecclesiæ sacrificium, de quo nunc disserimus. Est enim sacramentum, hoc est sacrum signum, illius nunc quidem nobis inuisibilis sacrificij, quo Christus in cruce semetipsum visibiliter obtulit hostiam

Margin notes (left): *Nota. Satanas conatum in euertendo sacrificio. Eucharistia sacramentũ maximum & vtilissimum.* — *Eucharistiæ appellationes.* — *Coloss. 1.* — *Sacrificium Cyprian. lib. 2. epist. 3. Eucharistia. Synaxis seu communio.* — *Damascenus lib. 4. cap. 14.*

Margin notes (right): *1. Cor. 10.* — *Hebr. 13. 1. Pet. 2.* — *1. Cor. 13.* — *1. Ioan. 3. Psal. 16. Esa. 64. Viaticum Ioan. 14. Ioan 10. Sacrificij ratio. Aug. li. 10 de ciuitate Dei cap. 5.* — *Sacrificium quid.* — *Cap. 19.* — *Cap. 20.*

stiam

Aug. Contra Faustũ li. 20. ca. 18.

A stiã Deo in odorẽ suauitatis. Hoc est quod apertius alio loco scribit idem Augustinus. Hebręi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & variis modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ victimæ quã Christus obtulit: vnde iam Christiani peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. Ac apertius etiam paulò post discrimen ostendit inter sacrificia Iudæorum, & quod in cruce Christus obtulit, & quod ex illius institutione nunc offertur in Ecclesia. Loquens enim de eo: Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduẽtum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per Sacramentum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit significatum, & promissum & naturę & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc repręsentatur, & oculis nostris subiicitur, vt iugis tanti beneficij sit memoria. Sacrificia priscorum, figura tantùm fuerunt & adumbratio quædam: in cruce verè fuit in mortem oblata pro nobis victima nostra, dominus noster Iesus Christus: qui posteaquã in cœlum ascendit, nihil nunc aliud fit in Ecclesia, quàm illius oblationis quæ in cruce facta est, memoria quædam & repræsentatio. Hinc intelligimus quale sit sacrificium hoc, de quo nunc agimus. Est enim sacrum signum, quo admonemur illius sacrificij, quod non videmus, quod in cruce pro nobis peractum est. Docemur pęterea ex his, quæ ex Augustino adduximus, quod ita demũ sacrificium hoc visibile rectè Deo offertur, cum illius in cordibus nostris inuisibile sacrificium ipsi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringẽtis plus

Cap. 21. Ibidem.

Amalari⁹ Archiepiscopus Treuerẽ.

B minus annis August. posterior, Amalarius Treuerensis Archiepiscopus, his verbis admonet: Illud intendendum est, inquit, in omnibus officiis immolationis, tali nomine censendum esse visibile altare, quale est cor offerentiũ. Quare falsum est, quod fingunt inimici crucis Christi, docere Ecclesiam, quod cæremonia Missæ ex opere operato sine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero scriptum fuit aliquando priusquam segregasset semetipsum, id docuit, docet, & docebit semper Ecclesia, quod Missa ex opere operato, id est, ex eo quod institutum domini est, id quod geritur, non ex opere operãtis, hoc est, ex merito ministri prodest: sed his, qui in illa communicant per fidem & charitatem. Hoc est, quod ex Augustino adduximus: Sacramentum quotidianum in cruce peracti sacrificij, esse sacrificium ecclesiæ, cum ipsius corporis ipse sit caput Christus, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam suetus offerri. Quo in loco non obscurè illud indicat, & Ecclesiam per Christum, & Christũ offerri per Ecclesiam: quæ nisi capiti suo Christo fide sit & charitate connexa, ex ea oblatione, cuius repræsentatio fit in altari fructus percipi potest nullus. Hoc est etiam quod à Bonauentura traditum legimus: quod virtus sacrificij dicitur ipsa fides, quę faciebat sacrificium valere: vel dicitur interna mentis contritio, quę faciebat externum sacrificium virtuosum. Sacrificium itaque nostrum non est aliud quàm illud, de quo dicit Paulus: Pascha nostrum immolatus est Christus. Nam quod

Opus operans & operatum.

August.

Bonauen. in 4 lib. sent. dist. 1.

1. Cor. 5.

Paschæ nomine non solum illa diei solennitas, C verùm & agnus ille significatus fuerit, qui tùm iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus: Vbi vis eamus & paremus, vt manduces pascha? Et alius apud Lucam, Venit dies azimorum, in quo necesse erat occidi pascha. Pascha itaque nostrum est ipsemet Dei filius: Hic est ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: de quo prædixerat Esaias: sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum: Hic est ille agnus, quem venientem ad se quasi digito Ioannes baptista demonstrabat, dicens: Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi: Hic est ille agnus immaculatus, cuius precioso sanguine nos redemptos esse scribit Petrus: quem in Apocalypsi ab origine mundi occisum esse legimus. Quotquot enim ab origine mundi salutem consequuti sunt, quotquot deinceps etiam ad finem vsque seculi salutem consequentur, non per alium consequuti sunt & consequentur, quàm per agnum hunc pro nobis immolatum, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iustus pro iniustis fudit sanguinem suum, crudelemque & ignominiosam crucis mortem obiuit, atque isto corporis & sanguinis sui sacrificio mundum Deo reconciliauit. Hoc est illud sacrificiũ, illud inquam vnicum & singulare sacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant varia illa patrũ sacrificia, quæ & naturæ, & legis tempore fuerunt, incipiendo ab Abel iusto, deinde per Noë, Melchisedech, Abraham, ad sacrificia legalia Aaron & filiorum eius transeundo: quibus non aliud actum est, quàm D vt fixum hoc in hominum memoria permaneret, quòd à mundi exordio nulli salus aliter, quàm per huius hostiæ quam illa sacrificia figurabant fiduciam, contigerit. Sicut autem illa sacrificia Deus patribus tradiderat, vt per ea magni huius, quod futurum expectabant, sacrificij memoriam in animis suis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atque orando fructum eius in se transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia grata recordatione prosequerentur: sic ecclesiæ suæ Christus mundam & salutarem sui corporis & sanguinis oblationem sub speciebus panis & vini cõmendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appensi & effusi sanguinis memoriam in animis nostris subinde renouaremus, & fructum illius oblationis in cruce factæ perciperemus, eam nobis applicantes. Cæterùm quod obijcitur ab inimicis crucis Christi, nusquam præcepisse Christum offerri, sed manducari tantùm carnem, & bibi sanguinem suum iussisse, ac idololatriam esse, extra verbum & sine verbo cultus instituere. Si verum est quod ab illis dicitur, ergo idololatra fuit Abel. Quod enim præceptum habuit de suis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit scriptura, Quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Idololatra fuit Noë. Nam & ille quod præceptum, aut quod habuit Dei verbum de altari ædificando, & holocaustis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham: idololatra fuit Iob: idololatræ fuerunt & alij nonnulli, quos obtulisse Deo sacrificia, atq; ea illi grata & accepta fuisse legim⁹.

14. 22.

Hier. 15.

Esa. 53.

Ioan. 1. 1. Pet. 1. Apoc. 13.

1. Pet. 2. 1. Pet. 3.

Vmbra sacrificij Christi in veteri testamento.

Obiectio. Christum nusquam præcepit carnem suam. Cultus Dei sine verbo Dei, offerri, sed manducari tantum hæretica.

Genes. 4. Gene. 8. Genes. 15. Iob 1.

E Quod dicere quàm sit absurdũ, quis nõ intelligat? Quàm falsum autem est, idololatram & impium atque ingratum Deo cultum esse, qui sine certo & expresso Dei mandato sit institutus, tam falsum

Sacrificium Christianũ esse ex verbo Dei. Hebraice, Græce, & Latine. Exod. 19. Leuit. 23. Num. 6. Iudic. 6. 3. Reg. 8. Ezech. 45.

est, eum cultum, quem vocamus Missę sacrificium, sine verbo Dei & citra mandatum eius institutum esse: Clarum enim est & apertum Dei verbũ, Hoc facite in meam commemorationem: quo non illud modo præcipit Deus, vt distribuatur sacramentum corporis & sanguinis eius, verùmetiam vt benedicatur siue consecretur, ac deinde immoletur, immolatum verò manducetur. Habet autem hoc Hebræorum idioma, vt facere pro offerre dicat: sicut etiam à Marone legimus vsurpatum. Sic facere agnos anniculos in Exodo: facere hircum pro peccato in Leuitico: facere turtures in Numeris: facere hædum in libro Iudicum: facere holocaustum in libris Regum: facere septem arietes & septem vitulos in Ezechiele legimus. Quod vsque eò non eunt inficias illi ipsi, qui Missam sacrificium esse negant, vt cùm aliter elabi se non posse videant, hoc genere cauilli vtantur. Esse quidem apud Hebræos idem facere quod offerre: sed cum additamento, sicut dictum est facere holocaustum, facere hircum: facere hædum: Quasi verò non legatur apud Lucam: vt facerent pro eo iuxta legis præscriptum, sine additamento. Sed demus hoc illis, quod non aliter apud Hebræos facere significet offerre, quàm cum additamento. Quid hoc ad eam rem facit, de qua nunc est sermo? Nunquid hic additamentum non est cùm dicitur? Hoc facite. Præmiserat: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, subiunxit e vestigio: Hoc facite, cor-

Christum sacrificasse. Heb. 7. Psal. 109.

F pus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cùm additamentum videas. Porrò nemini dubium est, fuisse Christum sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, quod & Paulus testatur, & ante illum Propheta dicens: Tu es sacerdos in æternum secũdum ordinem Melchisedech. Vbi autem hoc sacerdotio functus sit, in Euangelio nusquàm reperimus, pręterquam in nouissima illa cœna. Nam

Sacerdotium Christi fuit duplex. Genes. 14.

quale fuit sacerdotium, quale sacrificium Melchisedech? Scribitur in Genesi: quòd panem & vinum obtulerit. Erat enim sacerdos Dei altissimi. Nónne Melchisedech Christum sacerdotem adumbrabat? qui & ipse sub speciebus panis & vini corpus & sanguinem suum obtulit: in qua oblatione se sacerdotem esse secundum ordinem Melchisedech declarauit. Nam in ea oblatione, quæ facta est in ara crucis, magis fuisse videtur sacerdos secũdum

Sacerdotio secundum ordinem Melchisedech, vsus fuit in vltima cœna Christus.

ordinem Aaron, quàm secundum ordinem Melchisedech. Ibi enim cruentam victimam obtulit, & semetipsum verè morti tradidit: Tales autem victimas offerebant sacerdotes secundum ordinem Aaron. At in nouissima cœna eandem illam hostiam corporis sui & sanguinis obtulit, sed sub iis, quæ Melchisedech obtulerat anteà, panis & vini speciebus. Nihil aliud Melchisedech, quàm

Rom. 10.

panem ipsum & vinum: at Christus corpus & sanguinem suum sub panis & vini speciebus obtulit. Et sicut in ara crucis, qui finis legis est Christus, sa-

Finis sacrificiorum sacerdotum Aaronitarum per Christum. Tertul. lib. 4. aduersus

crificiis, quæ sacerdotes Aaronitæ offerebãt, finẽ imposuit, ita in nouissima cœna nouũ sacerdotiũ, nouũ sacrificiũ instituit secundũ ordinẽ Melchisedech. Constat etiã, quòd in illa cœna pascha cũ suis discipulis manducabat: Pascha autem non

veruecinum, sed multò præstantissimum. Quem-

G *Marcion. Matt. 26. Matt. 5. Exod. 12.*

admodũ etiam Tertullianus testatur, dicens: Professus, inquit, Christus se concupiscentia concupisse edere pascha vt suum, indignũ enim vt quid alienum concupisceret Deus: Acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit. Si autem quod in confesso est pascha cum suis discipulis celebrabat, proculdubio, qui non venerat soluere legem, sed implere, iuxta ritum legis celebrabat, iuxta quem immolabatur prius agnus, deinde comedebatur. Quare vt figuræ veritas responderet, necesse fuit, vt quod pascha cum discipulis suis manducaret Christus, prius offerret corpus suum & sanguinem Deo patri, posteà verò

Exod. 14.

manducandum traderet. Nam & illud certum est & indubitatum, quod agnus ille paschalis in veteri lege figura fuit agni incontaminati domini nostri Iesu Christi: qui semetipsum in ara crucis oblaturus erat hostiã Deo patri. Atqui ea figura non omni ex parte respondet rei gestæ in ara crucis, sed magis ei quæ gesta est in cœna. Nam agnum ab Hebræis immolatum legimus in recordationem eius beneficij, quo liberatus erat populus Israël de seruitute Pharaonis, & eductus de Ægypto: At immolatio agni immaculati, qua semetipsum obtulit hostiam pro nobis in ara crucis, non fuit facta in recordationem alicuius beneficij, sed fuit ipsum beneficium, fuit ipsa liberatio à peccatis: fuit ipsa redemptio de durissimo iugo diabolicæ captiuitatis. Quamobrem necesse fuit, vt per illam immolationem agni paschalis, alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio significaretur, quæ per Christum in nouissima cœna fa-

H ↓

cta est: quam etiam à sacerdotibus fieri deinceps in suam commemorationem, in passionis & mor-

Exod. 12.

tis recordationẽ instituit. Præcepit Deus, cùm essent agnum illum immolaturi Iudæi, filios vt suos docerent, quid sibi vellet hęc immolatio. Cum dixerint, inquit, vobis filij vestri, quæ est illa religio? Dicetis eis: Victima transitus domini est, quando

Agnum Paschalem manducandi religio & ritus.

transiuit super domos filiorum Israël in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos nostras liberans. Huius beneficij sui perpetuam memoriam in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non dissimile quiddam fit in hoc altaris sacrificio. Nam & hic si interrogentur filij Israël (non secundum carnem, sed secundum promissionem) quænam est ista religio? quid sibi vult quòd sacrosanctum corpus & sanguis Christi sub panis & vni speciebus offertur in Missa? Rectè respondere possunt. Grata quædam fit commemoratio immensi illius beneficij, quo Dei filius homo factus, corpus suũ ex virgine assumptum pro nobis in mortem tradidit, sanguinem suum in cruce fudit, vt mundũ vniuersum à peccato, & ab ęterna damnatione liberaret. Hic videre licet agni immolationẽ magis repræsentare eam, quæ fit in altari, quàm quę facta est in cruce. Nam sicut in paschate Iudæorum, ita & hic præteritæ redẽptionis fit recordatio, in cruce autẽ ipsa præsens fuit redemptio. Quod etiam Chrysostomus indicat, enarrans illa verba: Hoc facite in

Chrys. Homil. 13. in Matth.

meam commemorationem. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit & auocat moribus? Nam sicut illud in rememorationem miraculorũ, quæ in Ægypto patres vestri viderunt, faciebatis, sic & hoc in meam facite commemorationẽ. Quã

A obrem cùm & mandatum Christi habeamus dicentis, hoc facite in meam commemorationem, & constet Christum sacerdotem fuisse secundum ordinem Melchisedech, neque reperiatur in scripturis, vbi sit functus hoc sacerdotio, prçterquàm in cœna: illud præterea manifestum sit, quod in illa cœna pascha cum discipulis mãducauerit, quod offerri priusquàm manducari iuxta ritum Iudæorum consueuerat, quis est qui dicere iam audeat, sine Dei verbo cultum hũc institutum esse? quem non his modò scripturæ testimoniis, verùmetiam Prophetarum oraculis astrui legimus. Apud Malachiam Prophetam ad sacerdotes Iudæorum loquitur dominus. Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra: Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in verbis tria nobis consideranda veniunt. Primum, quòd abolitum Deus voluerit vetus illud sacerdotium, quod erat secundum ordinem Aarõ, quo solus vtebatur populus Israël. Deindè, quod illi succedere voluerit nouum & æternum sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, non ex vna Aaron familia, sed ex omnibus gentibus eligendum. Tertiò, quòd oblatio per sacerdotes nouos oferenda, futura erat munda, & quæ in omni orbis totius loco offerretur. Si quis prophetę locum hunc ad eam, quæ in cruce facta est, oblationem referre velit, constat, nec inter gentes, nec in omni orbis loco, sed in vna Iudæa Christum in mortem semetipsum obtulisse: vt hic sensus ei prophetæ loco quadrare non posit. Si autem de contriti & humiliati cordis sacrificio, deque puræ mentis & bonæ voluntatis officiis intelligendum existimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium non est: ne id quidem procedet. Etsi enim dubium non est, huius generis sacrificia Deo accepta esse, quis tamen erit, qui gloriari posit se mundum cor habere, atque illius oblationem mundã esse? cùm omnes iustitias nostras esse dixerit alius propheta velut pannum menstruatæ, nulla vt alia munda oblatio rectè intelligi posit, præter illam quæ semel in cruce oblata est, cuius in Ecclesia iugis fit commemoratio. Deinde cordis contriti sacrificium non magis huius Ecclesiæ, quæ sequuta est Christi passionem & mortem, quàm illius, quę præcessit, proprium esse videtur, vt æquè in lege atque nunc offerri potuerit. Quin etiam nõ ad sacerdotes magis eiusmodi oblatio pertinet, quàm ad alios cuiuscunque tandem ordinis fideles. Iam & iuge sacrificium illud, quod nouissimis temporibus per Antichristum sublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi rectè potest, quàm istud Christi corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini sacrificium? quod vsque ad consummationem seculi duraturum esse, dubitandum non est, quantumlibet nunc etiam illud per suos præcursores oppugnare conatur Antichristus. Sed & similia, quæ pro mũdatis à lepra solebat offerri ex more, quemadmodum à Iustino scriptum legimus, figuratè significabat panem Eucharistiæ, quem in memoriam passionis suæ purgantis ab omni peccato animas hominum, Iesus Christus dominus noster tradidit posteris, vt interim gratias agamus Deo cùm pro mundo propter hominem creato, cum cæteris, quæ hoc continentur, tum pro redemptione, qua liberati sumus à peccatis, principatibus ac potestatibus in vniuersum debellatis iuxta diuinum consilium. Habemus itaque iam ita clara & aperta scripturæ testimonia, de quotidiano hoc Christi corporis & sanguinis sub panis & vini speciebus Ecclesiæ sacrificio, nihil vt magis perspicuè dici scribiue potuerit. Facit nihilominus omnia Satanas, vt clarum etiam scripturarum intellectum obscuret, ac precium redemptionis nostræ ex omni hominum memoria deleat. Ac ptimùm quidem, quod ad Melchisedech attinet, aiunt ministri Satanę, Apostolorum, vbi de sacerdotio illius tractat, singula accuratè ac propemodum scrupulosè excutere: nomen hominis: sedem regni: perpetuitatem vitæ: ius decimarum: benedictionem persequi, in quibus omnibus minus momenti sit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullũ fecerit. Nunquid existimandum sit obliuione lapsum esse Dei spiritum, vt dũ rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad causam maximè valebat, id omiserit? Quàm ineptum autem hoc est argumentandi genus, non scripsit Paulus, ergo non est? Non scripsit in tota illa epistola esse Christum conceptum de spiritu sancto, esse natum ex Maria virgine, nunquid ideò negabimus ita esse? Non est obliuione lapsus Dei spiritus ô Satana, quin eo potius vsus est consilio, quo Christus olim, cùm diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modò. Clare hoc ipsa Pauli verba indicant, statim eo im vt fecit Melchisedech mentionem: De quo nobis, inquit, grandis sermo, & interpretabilis ad D dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illorum itaque imbecillitas in causa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec solido cibo vti poterant, quod non omnia, ea præsertim, quæ captum illorum excedebant, de Melchisedech Apostolus fuit persequutus. Quod etiam testatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis sermo est & interpretabilis: Non quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id est, Iudæis persuadebat, non iam fidelibus, quibus passim proderet sacramentum. Verũetiam, si vas electionis stupet ad mysteriũ, & de quo disputat ineffabile confitetur, quanto magis nos vermiculi & culices, solam debemus scientiam inscitiæ confiteri, & amplissimam domum paruo quasi foramine ostendere: vt dicamus duo sacerdotia inter se ab Apostolo comparari, prioris populi, & posterioris: & hoc agit tota disputatione, vt ante Leui & Aaron sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cuius tantùm prædicat meritum, vt futuris sacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totumque quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi typum referri, cuius profectus Ecclesiæ sacramenta sunt: Extat oratio Gregorij Nazanzeni, digna, quæ teratur manibus omnium, in qua præclarè de eo disserit, quod non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vnaquæque res bona dicitur, si benè fiat. Neque tam est rectum aliquid, quod si desit prudentia, non æquè perniciosum euadat, atque sapienter administratum futurũ fuerat salutare. Docere nos hoc vel Christi po-

Marginalia: *Malac. 1. Sacrificium missæ probatur.* — *In omni loco oblatio munda.* — B — *Prou. 20. Esa. 64.* — *Iuge sacrificium. Dan. 8.* — *Iustinus in colloquio quod habuit cũ Tryphone Iudæo.* — C — *Melchisedech sacrificium.* — *Ioan. 16.* — *Hebr. 6.* — *Hieron. ad Euagrium* — *Gregor. Nazan. de Theologia lib. 1.*

E teſt exẽplũ: qui de ſua morte (qua vna re nihil eſſe potuit humano generi vniuerſo ſalubrius) verba facturus, eam cum diſcipulis tantum ſeorſum communicandam eſſe putauit, quòd vulgo myſterium hoc rectè committi non poſsit. Permultum in eo poſitum eſt, quàm opportuno loco & tempore fiat aliquid, cùm etiam Deum ipſum, ſi quis conſyderet diligentius, opportunitatem quandoque ſpectaſſe videamus, præſertim dum ſe mortalibus aperire, dum luce ſuæ veritatis mentes eorum illuſtrare conatur. Nónne vetus Teſtamentum patrem apertè prędicauit, de filio verò loquutum eſt obſcurius? At noua lex Deum filiũ palam eſt profeſſa: ſancti verò ſpiritus diuinitatem non ita latè patentibus argumentis explicauit: quæ poſteà tamen intellecta & ipſa eſt. Neque verò non maxima ratione id ita factum eſt: ſicut à Gregorio quoque Nazanzeno legimus annotatum. Nam nondum patris diuinitate confeſſa, manifeſtè filium Deum prædicare: ac rurſus nõdum Deo filio declaratn, ſpiritui ſancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurum erat aliud, quàm infantibus lacte alendis ſolidum cibum manducandum dare? Fecit itaque Paulus quod propheta faciendum admonet, diſpoſuit ſermones ſuos in iudicio vt ea tantùm proferret, quę profutura putaret, cętera quamuis cognitu digniſsima atque adeò neceſſaria in tempus aliud magis opportunum reſeruaret. Quod idem feciſſe legitur, cùm ſermonem apud Athenienſes babuiſſet. Neque enim ſtatim à primo deſtruendas putauit cęremonias idolorum: Statim namque ſermnuem eius aures gen-

F tilium reſpuiſſent: verùm ab vno Deo operatore mundi, incipit dicens: Deus, qui fecit mundum, & cuncta, quæ ſunt in eo. Negare non potuerant vnum operatorem eſſe mundi, vnum Deum, vnum omnium creatorem. Adiunxit, eò quòd cœli & terræ dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quod intra auri, argẽtique craſſam materiam nequaquam veriſimile ſit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remedium docens eſſe ſtudium pœnitendi. Tunc venit ad Chriſtum, nec tamen Deum maluit quàm hominem nuncupare, dicẽs: In viro, quo definierit omnibus fidem, ſuſcitans eum ab inferis. Qui enim tractat, inquit Ambroſius, debet audientium conſiderare perſonas, ne prius irrideatur quàm audiatur. Quando enim Athenienſes crederent, quia verbum caro factum eſt, & de ſpiritu virgo concepit, qui irridebant, quia reſurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionyſius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virum, vt in Deum crederẽt. Quid intereſt, quo quiſque credat ordine? Non in principiis perfecta quæruntur, ſed de principiis ad ea, quæ perfecta ſunt, peruenitur. Neque verò Paulus modò, verùm & alij Apoſtoli, ſicut à Baſilio ſcriptum legimus, myſteriorum reuerentiam & authoritatem ſilentio conſeruandam eſſe putauerunt, ne ſi vulgo eſſent omnibus cognita, in contemptum venirent. Inde etiam vocata ſunt myſteria, quod ea occulta eſſe, neque in vulgus prodi oporteret. Quæ etiam cauſa fuit, quod literis non mandabantur, ſed per manus tantùm tradebantur: Sicut de hoc ipſo ſacrificio loquens dicit Baſilius: Inuocationis, inquit, verba, dum Euchariſtię panis oſtenditur, & poculum benedictionis, quis

Matt. 20.
Idem lib. 5. Theologia
Pſalm 111.
Act. 17.
Ambroſ. lib. 6. in Lucam.
Baſil. lib. de ſpiritu ſancto, cap. 27. Myſteria in ſilentio tradita.
Idem.

ſanctorum ſcripto nobis reliquit? Quin etiam illum locum explicans, Tu es ſacerdos in ęternum, Auguſtinus: Vident Iudæi periiſſe iam ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron, & non agnoſcunt ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Fidelibus loquor: ſi qui non intelligunt cathecumeni, auferant pigritiam, feſtinent ad notitiam. Non ergo opus eſt myſteria promere: ſcripturæ vobis intiment, quid eſt ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech. Si Auguſtinus non putauit omnibus prodenda myſteria, quo tẽpore terrarum orbis magna ex parte Chriſtum agnoſcebat, quanto minus id factũ oportuit à Paulo, cùm ad eos, qui recens ad fidem Chriſti cõuerſi fuerant, neque tanta myſteria capere adhuc poterant, ſcriberet. Non rectè itaque colligitur, non meminit ſacrificij panis & vini Paulus, malè igitur ad Chriſti ſacrificium refertur. Quod verò dicũt, Melchiſedech panem & vinũ obtuliſſe non Deo, ſed Abraham, & comitibus eius ad eos reficiendos, Hebræorum opinionem ſequuti: Si fidem illis habendam putant potius, quàm toti cœtui ſanctorum eccleſiæ doctorum, qui Deo dicunt oblatum in ſacrificium, non Abrahæ in refectionem: credant eiſdem affirmantibus, quòd Abraham ſuſceperit à Melchiſedech decimas diuitiarum eius, non Melchiſedech ab Abraham decimas ſpoliorum: & incogitantię damnent Dei ſpiritum, à quo non fuit hoc animaduerſum. Saltem veriſimile aliquid comminiſcerentur. Nam quod aut Abraham poſt deuictos hoſtes & opima ſpolia deportata neceſſe habuerit vinum & panem manducare, vt ſe H ſuoſque reficeret, aut ſacerdos Melchiſedech tantum panis & vini in promptu habuerit, quantum ad alendos trecentos decem & octo ſufficere poſſet, nullam habet veriſimilitudinem. Quamobrem commentum hoc non ſuccedit: Quemadmodum nec illud, quod adſerunt ex epiſtola ad Hebræos. Neque vt ſępe offerat ſemetipſum. Alioqui oportebat eum frequenter pati: Semel oblatus eſt ad exhaurienda multorum peccata: Vna oblatione conſummauit in æternũ ſanctificatos. Nam quod à Paulo dictum eſt, libenter accipimus. Quod verò per hæc verba Satanas intelligi vult, reiiciendum eſſe putamus. Quotquot enim ſanctificati & iuſtificati ſunt aut erunt, per vnam oblationem illam in ara crucis factam, ſanctificatos non obſcurè ferimus; Quin illi veterum omnia ſacrificia ceſſiſſe, quæ typum huius immolationis geſſerunt, & vmbram eius fuiſſe, ab Eccleſia docti confitemur. Siquidem oblatione, hoc eſt, morte ſua Chriſtus illud ipſum perfecit & conſummauit, quod hoſtię, victimæ, ſacrificia veterum promittebant. Promittebant autem fore, vt aliquando Dei filius in aſſumpta carne, morte ſua & profuſo precioſo ſanguine ſuo, genus humanum redimeret: Quod vna illa oblatione perfectũ eſt, quæ quamuis peracta ſemel, ſemper viget nihilominus, adeoque perpetua eſt, quo ad efficaciam, atq; illius virtute, quod nunquàm excidit, æternum Chriſti ſacerdotium, quo miniſtros etiam ſuos fungi voluit, fulcitur. Quamobrem cum Ioanne Chryſoſtomo vnam hanc eſſe dicimus hoſtiam cũ illa, quæ in cruce peracta eſt: vnum ſacrificium & non aliud, niſi quòd offerendi modus nõ eſt idem. Ibi facta eſt oblatio

G
Auguſt. Pſal. 109.
Argumentum hæreticorum.
Hebr. 9
Heb. 10.
Nota.
Hoſtia eadem diuerſo modo oblata Chryſoſt.

Homil. 17. in epist. ad Hebraeos. Hostia incruenta. Greg. Nazan. in libro carminum. Athan. li. de variis quaestionib' quaestio. 34. & 38. Passio Christi dies dominicus resurrectionis appropinquat quomodo intelligatur.

A in mortem, hic fit in mortis recordatione: illa fuit immolatio sanguinea, hæc verò est incruenta: Sic enim appellatur non modò à Gregorio Nazanzenoo, Cyrillo in interpretatiooe anathematismi decimi, Eusebio, Athanasio, verùmetiam à patribus in sacrosancto concilio Ephesino congregatis, tū ab Ischiriooe Diacono io Chalcedonensi cōcilio. Quòd si, quid loquantur vetusti scriptores, ministri Satanæ mutari se negāt, minus motari nos debemus, quid ipsi heri & oudiustertius, quod aiunt, nati blaterent. Neque verò secus Augustinus sensit Latinus, quàm Chrysostomus Græcus, Cuius hæc verba legimus: Sæpe ita loquimur, vt pascha propinquanre dicamus, crastinam vel perendinā esse domini pasionem, cùm ille aote tam multos annos passus est, nec omninò nisi semel illa pasio facta sit. Nempe ipso die dominico dicimus: Hodie dominus resurrexit: cùm ex quo resurrexit, tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguar esse mentitos? nisi quia istos dies secundum illorum, quibus hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus, vt dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed reuolutione tēporis similis eius? & dicatur illo die fieri propter sacramēti celebrationem, quod non illo die, sed iam olim factū est. Nónne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solū per omnes paschæ solēnitates, sed omni die populis immolatur. Nec vtique mentitur, qui interrogatus responderit eum immolari. Paschasius inquit: Iteratur autem hæc oòlatio in conspectu patris, intercesione pro peccatis nostris filij eius, summi ac veri pontificis, quotidie: licet Christus semel passus in carne, per vnam eandemque mortis pasionem semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgens ad

Paschasius de sacrificio altaris ca. 9.

B vitam, iam non moritur, mors illi vltrà oon dominabitur. Quia profectò sapieotia Dei patris pro multis causis necessarium hoc prouidit. In eandem sententiam scripsit prnpemodū æqualis Paschasij, vel qui paulò eum præcesit Rabanus, quique subsequutus est posteà Algerus. Ex eò facilè colligimus, quale sit hoc sacrificium, de quo tractamus. Est enim idem cum eo, quod in cruce peractum est, nisi quòd non eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatus est dominus noster Iesus Christus, in altari incrueoto: Ibi pasibilis & mortalis, hic impasibilis & immortalis: ibi visibilis, hic inuisibilis: ibi in humana specie, hic sub speciebus panis & vini: ibi oblatus, credentibus omnibus remisionem peccatorum, & plenam redemptiooem obtinuit, hic ooo vt peccatorum remisiooem, & animarum salutem imprimum ex eo, quod per sacerdotem fit, promereamur, sed vt pridem promeritam per Christum in cruce pendentem, per hoc sacrificium quod pasionem & mortem eius repræsentat, ac memoriam eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quam ohrem externo hoc, quod in Ecclesia celebratur, sacrificio noo modò non obscuratur illud, quod in cruce peractum est, verùmetiam illustratur magis. Neque enim aliò confugimus, quàm ad vnicū illud, quo defunctus est Pontifex noster Christus in cruce, quo corpus suum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, Deo patri suo reconciliauit: quo sanguioem suum fudit in remisionem peccatorum nostrorum. Hic iterum

Rabanus cap. 22. de sacramentis altaris lib. 2. cap. 16. Nota. Christus oblatus est diuersis modis ad quid iam offeratur.

2. Cor. 5.

Contra sacrificium missæ alia obiectio Rom. 5. Matt. 26. Semel reconciliati an opus habeant alia reconciliatione. Roma. 3. & Psalm. 115.

obganniunt isti: Si credis te reconciliatum, peccataque tibi per sacrificium in cruce peractum esse C remissa, quid ergo denuò te reconciliari, peccataque tibi remitti postulas, ac Deum iratum fiogis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? An illa tibi parum sufficiens videtur oblatio: aut de promisis Christi dubitas? Minimè verò dubitamus: quio illud potius libenter cū Paulo confitemur, quod omnis homo mendax, Deus autem verax, atque adeò veritas ipsa. Neque potest quicquam esse certius, quàm quod ab illo dictum aut promissum est. Cæterùm qui dixit, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, nimirum in redemptionem vestram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quoniam verò conscij nobis sumus nos ea sępe transgressos esse, à facie peccatorum nostrorum non est nobis pax, & à facie iræ eius spiritum timoris concipimus, & cum propheta à iudiciis eius timentes, qui reddit vnicuiq; iuxta opera sua: etiam de verbo ocioso rationē exacturus, illi recōciliari postulamus per Iesum Christum, quem posuit propiciatorem pro peccatis nostris per fidem, in sanguine eius. Quamohrem profusi sanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam subinde renouamus, ac quam ille obtulit in cruce hostiam, eā patri sistimus, supplices orantes, vt illius contemplatione nobis placatus & propicius esse, suæque promisionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerso, nos participes esse velit. Scilicet ignorabat Christus remissionem omnium totius mundi peccatorum sacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiam post obtentam illam suæ mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita nostra. Quod quorsum attinebat petere secundum istos, quan- D doquidem semel iam per sacrificium crucis remissio nobis est obtēta? Deinde verò, ignorabat Paulus per sacrificium illud in ara crucis oblatum, esse mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios, Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factæ recoociliatinni fidebat? Imò verò fidebat plurimū: sicut & nos omnem spem & fiduciam nostrā non alia in re, quàm in vnica illa oblatione collocam', per quam Deo mundum Christus reconciliauit. Cæterùm intelligebat ille spiritu Dei plenus, adferri aliquid à nobis oportere, quo fructum illius consequi possemus. Quamohrem non sunt audiendi, qui dicunt: oblatus est semel Christus ad exhaurienda peccata nostra, & fuit illa oblatio sufficiens precium redemptionis nostrę, non est igitur vlla in ecclesia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumentari licebit: Orauit pro nobis Christus, & fuit eius oratio sufficiens ad obtinenda omnia ad salutem nobis necessaria, nā exauditus est pro sua reuerentia, nihil itaque necesse est nos orare: tulit crucem Christus pro nobis, nihil opus est vt nos crucem feramus. Quæ q̃ sit absurda collectio, quis non intelligit? Verùm vt planum fiat omnibus, quid illi semel in cruce peracto, quid huic quotidiano sacrificio tribuat ecclesia, paucis de eo disseremus: Sic enim rem accipi volumus. In Christi latere, quod in cruce pro nobis apertum est, footem esse aquæ vitalis salientis in vitā æternā. Ex hoc fonte quisquis haurit, quisquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus

Matt. 19. Psalm. 37. Esa. 26. Psalm. 118. Psalm. 61. Matth. 12.

Rom. 3

2. Cor. 5.

Hebr. 5.

Sacrificij oblati in cruce & quotidiani effect'. Ioann. 4.

E suis mundatur: Per hunc enim fontem abluti, per hunc sanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternam sumus consequuti. Cæterùm qui vult hoc fonte irrigari, & quæ salus ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat necesse est. Patet hic quidem fons omnibus, & est ita copiosus, vt ad abluẽdas sordes omniũ, ad salutem omnibus conferendam abundè sufficiat: Sed nisi accedas ad illum, nisi haurias ex illo, nihil est, quod alicui vsui fore tibi speres. Quàm multi sunt Turcæ, quàm multi hæretici & infideles, quàm multi mali Christiani, quos neque abluit fons iste, neque salutem illis adfert. Atqui apertus est omnibus. Gustauit enim Christus mortem pro omnibus: dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: factus est saluator omnium, factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Intereà tamen pereunt multi, non solum infideles, verùmetiam mali fideles, qui confitentur quidem se nosse Deum, sed factis abnegant. Vident mensam apparatam: vident delicatissimis epulis instructam: vident fontem aquæ salientis in vitam æternam, fame nihilominus & siti moriuntur. Quam eius rei causam esse dicemus? quam aliam? Nisi quòd non attingunt id, quod vident, non eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cum Ecclesia Dei confitemur, quòd solus Christus per illud in ara crucis oblatum sacrificium Deo patri suo cumulatè satisfecit: peccatorum nostrorum remissionem, cum Deo patre reconciliationem, filiorum eius adoptionem, regni cœlestis hæreditatem nobis sufficienter promeruit.

Heb. 2. 1. Tim. 2. 1. Tim. 4. 1. Ioan. 2. Tit. 2.

Christus quidem abunde satisfecit & fons est copiosissimus & omnibus sufficiens.

F Addimus & hoc, quod ad hæc omnia denuò promerenda, nullis sacramentis, nullis sacrificiis, nullis operibus nostris opus nobis est: quod hæc omnia, tradens semetipsum pro nobis hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis, abundè nobis Christus promeruit. Hæc est clara & aperta confessio nostra. Dicet hic aliquis è Satanæ ministris. Ergo tu sententiam nostram confirmas: neque vlla est eius pro quo tantopere pugnas sacrificij vtilitas. Absit à nobis vt impiam Satanæ ministrorum eius sententiam confirmemus: verùm hoc dicimus, non in hoc, aut sacramentis, aut hoc tremendo sacrificio nos vti, quod noui aliquid nos promereri per hunc vsum persuasum habeamus: verùm vt quòd pridem promeruit Christus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructum nobis applicare possimus. Hanc ad rem opus est nobis operibus: opus est nobis sacramentis: opus est nobis quotidiano sacrificio, quod in Ecclesia celebratur. Quo magis autem intelligi possit quod dicimus, exemplo id illustrabimus. Est fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expositus, à quo nemo arcetur, quin eo liberè vti possit: tam est autem copiosus & redundans, vt ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandã, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas, abundè sufficiat. Num ideò tu sitim tuam expleuisti, aut sordes abluisti, quod hic fons est in medio omnibus expositus tam copiosus? Certè nisi ad eum accesseris, nisi ex eo hauseris, neque sordes ablueris, neque sitim sedaueris, neque vllum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus & redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum ociosus, ac illius tantum copiam & abundantiam admiratur: verùm illud agit, vt quod videt omnibus communicatum, eius ad se quoque partem aliquam deriuet: fistulas admouet, siue tubos, aut canales, per quos communem aquam in suum quoque priuatum & proprium vsum transferat. Non dissimilis est ratio fontis huius vitę perennis, qui in latere Christi in cruce pẽdentis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis vsum aliquem huius fontis habere, si vis fructum ex eo cõsequi, necesse est, vt ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, & per eam, qui solus peccata nostra abluit, salutemque nobis confert, Christi sanguinem ad te deriues atque attrahas: vt per eum ablutus & sanctificatus, æternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulæ siue canalis, verùm Christi sanguinis te per canalem irrigantis, virtute. Hinc videre licet, quod omnia quæcunque ad salutem nostram pertinent, non nisi illi soli sacrificio in cruce peracto, non nisi fonti apertus est in Christi latere, tribuuntur: verùm fructum ex illo fonte capere non possumus, nisi qui fusus est ex Christi latere, sacrosanctus Christi sanguis, eum per instrumenta, & quasi canales quosdam ad nos deriuemus. Eiusmodi canalis est baptismus: eiusmodi canalis est quotidianum hoc sacrificium quã vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti sacrificij, & fusi pro nobis preciosi sanguinis fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falsò itaque nobis impingunt satanæ ministri, quod per quotidianum hoc sacrificium, illud in cruce peractum obscuretur, cùm illustretur magis. An non absurdè facere censeretur, si quis baptizare se volentem insimularet, quod is per baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ? & redemptionem in aqua baptismi collocare potius, quàm in Christi sanguine, quo solo redempti sumus? cũ baptismo nihil aliud agatur, quàm vt redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, & eius fructum in se transferre queat. Atqui non minus absurdè faciunt, qui nobis obiiciunt, quod per quotidianum istud sacrificium, illud quod in ara crucis peractum est, obscuremus, & eius dignitati ac merito detrahamus: cùm nihil aliud agatur, nihil aliud quæratur à nobis in hoc quotidiano sacrificio, quàm vt quod Christus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, & eo ad salutẽ nostrã vti queamus. Cęterùm ne quis existimet nos cordis nostri visiones loqui, q̃ fuerit patrũ de hoc sacrificio sentẽtia, paucis adscribendũ esse putauimus. Ac primũ quidem, quòd his verbis, hoc facite in meam commemorationem, Christus hoc in Ecclesia fieri sacrificium præceperit, testatur Ioannes Chrysostomus, epistolam ad Hebræos enarrans, quemadmodum anteà commemorauimus. Qui etiam illa Apostoli verba enarrãs, calix, cui benedicimus nõnne communicatio sanguinis Christi est, in veteri quidem testamento, inquit: Cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret, quod etiam inenarrabilis amoris signum erat:

Christus nobis omnia promeruit ad salutem & vitam æternam necessaria, nos vero sacramenta & sacrificium missæ, orationes, ieiunia, eleemosynas nobis Christi merita applicamus.

G

Sacrificij & sacra. vsus.

Canales fontis Christi & passionis sũt sacramẽta & sacrificiũ Missæ.

H

Sacrificium missæ quid conferat.

Chrys. Homil. 17. & 24. in epistolam ad Cor. sup. 89. fol.

A hic autem multò admirabilius & magnificentius sacrificium parauit, cùm sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet. Ac vetustior etiam illo Cyprianus. Si Iesus Christus, inquit, dominus & Deus noster ipse est summus & sacerdos Dei patris, sacrificium Deo patri ipse primùm obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtique ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium verum & plenum tūc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christum videat obtulisse. Ac vtroque vetustior Irenæus. Suis, inquit, discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eū qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit dicens, hoc est meum corpus: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secūdum nós, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo Testamento: de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meū glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificiū purum: quoniam magnum est nomen meum in B gentibus, dicit dominus omnipotens: Manifestissime significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autē loco sacrificium offertur ei, & hoc purum. Eusebius quoque: Post omnia quasi mirabilem quandam victimam, sacrificiumq; eximium patri suo operatus, pro nostra omnium salute obtulit, eiusque rei memoriā vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus, instituit. His autē omnibus paulò posterior Leo: Iesus, inquit, discumbentibus secum discipulis ad edendam mysticam cœnam corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis hostia deberet offerri Deo. Et qui sequutus est eū Theophilactus, manifestum esse scribit, quod Christus tunc immolauerit seipsum, ex quo tradidit discipulis corpus suum: Tunc enim functus est sacerdotio secūdum ordinem Melchisedech. Testatur hoc Hieronymus, dicens: Postquàm typicum pascha fuerat impletum, & agnì carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramētum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret. Testatur Augustinus cum ait: Tunc benedictus est à Melchisedech, qui erat sacerdos Dei Excelsi, de quo in epistola, quæ inscribitur ad Hebræos, multa & magna conscripta sunt. Ibi quippè primùm apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum: impleturque illud quod longè post hoc factū per prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat venturus in carnem: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech: non scilicet secundum ordinem Aaron, qui

Cypr. lib. 2. cap. 3.
Iren. lib. 4. cap. 32.
Eusеb. lib. 1. demonstra. euangelica, cap. 10.
Leo ser. 7. de passione.
Theophil. in cap. 26. Matt.
Hieronym. in cap. 27. Matth.
Aug. li. 16. de ciuitate Dei, ca. 22.

ordo fuerat auferēdus, illucescentibus rebus, quæ C illis vmbris prænotabantur. Complura sunt autē Augustini loca, in quibus figuram fuisse docet Melchisedech sacrificium, eius quod nunc offertur in Ecclesia. Verùm adducere singula longum foret, neque necessarium. Vtroque autem vetustior Eusebius: Et sanè oculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodum saluator noster Iesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificiis corporalibus fūctus, sed vino solo & pane dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse saluator ac dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secundum Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentant: quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moysi scriptura testificatur, vbi ait: Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi. Vide eundem libro octauo, capite secundo. Epiphanius. Visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constituatur, verùm ad id, quod ante Leui, & ante Aaron fuit secundum ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod sanè nunc in ecclesia viget à Christo & hucusque Ioannes quoque Chrysostomus Melchisedech typum gessisse scribit nostri sacerdotij. Ioānes Da- D mascenus: Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentē, qui erat sacerdos Dei altissimi: illa mensa, hanc mysticam præfigurauit mensam: sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram præ se ferebat & imaginem. Tu es, inquit, sacerdos in æternum secundū ordinem Melchisedech. Arnobius ante mille trecentos annos, explicans illum locum: Tu es sacerdos in æternum, ita de Christo loquitur. Hic qui per mysterium panis ac vini sacerdos factus est in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui panem & vinū solus obtulit in sacerdotibus, dum Abraham victor reuerteretur de prælio. Qui verò præcessit hos omnes Cyprianus: Significata, inquit, olim à tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filiis Abrahæ facientibus opera eius, summus sacerdos panē profert & vinum. Hoc est, inquit, corpus meum. Ex recentioribus Rupertus: At verò Christus rex Salem, id est pacis, rex inquam idemque pontifex magnus, illorū talium hominū diebus natus, sacerdotio suo functus est secundum ordinem Melchisedech: protulit enim panem & vinum dicens, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus: & sic obtulit semetipsum pro fideli Abraham verum sacrificiū. Ac ne Iudæorum quoque testimonia deesse putentur: Ante quingētos quinquaginta annos scripsit Rabbi Samuel ad Isaac in hæc verba: Secundum quod Dauid dicit de eo (Christum intelligit) ipse est ille, cuius sacerdotium in æternum erit secundum ordinem Melchisedech, qui fuit rex & sacerdos Dei altissimi ante Aaron. Et attende domine mi, quanta sit differentia inter sacerdotium

Aug. li. 7. de ciuitate Dei, cap. 17. & 20.
Epist. 95. in Psalm. 33. & 106.
Euseb. li. 5. demonstra. Euangelica cap. 3.
Epiph. li. 2. contra haeres. Haeresi 55.
Chrys. oratio. 4. contra Iudaeos.
Damasc. lib. 4 cap. 4.
Arnobius in psalm.
Cypr. sermo. de cœna domini.
Rupert. li. 5. de trinitate cap. 11.
R. Samuel.

E Aaron,& domini nostri iusti illius. Dixit dominus domino meo, tu es sacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & sacrificium istius iusti domini, panis & vinum, quod est secundum ordinem Melchisedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifestè ostendit, quod sacrificium finiretur, quando inciperet istud sacrificium in æternum: & ordinario sacrificandi secundum ordinem Aaron ex toto cessaret, quando inciperet sacrificium in pane & vino æternaliter duraturum. Malachiæ quoque locum, quem adduximus de hoc sacrificio interpretatur, præter antiquissimum Irenæum, Augustinus his verbis. Hæc quippè Ecclesia est Israël secundū spiritum, à quo distinguitur ille Israël secundum carnem, qui seruiebat in vmbris sacrificiorum, quibus significabatur singulare sacrificium, quod nunc offert Israël secundum spiritum, cui dictum atque prædictū est: Audi populus meus, & loquar tibi, Israël, & testificabor tibi, & cætera, quę iam suprà commemoraui. De huius enim domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iste immolat Deo sacrificium laudis non secundum ordinē Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. De eo enim dictum est: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in ęternum secundum ordinē Melchisedech. Nouerunt qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quod Deum non pœnitebit, significatio est,

Quando incepit sacrificium in pane & vino, cessauit sacrificium secundum ordinē Aaron in carnibus.
Mal. cap. 1.
Aug. contra aduersariū legis & Prophetarū, li. 1. cap. 20.
Psalm. 49.
Psalm. 109.
Iuratio Dei quid.

F quia hoc sacerdotium nō mutabit. Mutauit quippè sacerdotium secundum ordinem Aaron: Vnde alius Propheta dicit ad eum, qui carnaliter est Israël. Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & hostiam non accipiam de manibus vestris. Ecce quod est secundum ordinē Aaron. Cur autem hoc accipiat, addit & dicit: quia ab ortu solis ad occasum glorificatum est nomen meū in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia pura. Ecce quod est secundum ordinem Melchisedech. Eusebius. Hæc omnia, quæ ab initio diuinitùs prædicta sunt in præsenti tempore per Euāgelicam Saluatoris nostri doctrinam, ab omnibus gentibus celebrātur, prophetię voci testimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Mosaicis reiectis sacrificiis, quod futurum erat, nostrum ipsorum institutum nunciat, dicens: Quoniam ab ortu vsque ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & sacrosanctum sacrificium: sacrificamus nouo more secundū nouum Testamentum, hostiam mundam. Ac paulò pòst: Sacrificamus & incendimus, aliàs quidem memoriam magni illius sacrificij, secundum ea, quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes. Ioannes quoque Chrysostomus hunc ipsum Malachiæ locum adferens: Vides quàm luculenter, quamque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Ac paulò pòst: Vides quòd vbique cōcessum est angelicum illud sacrificium inclarescere: vides nullis finibus circumscriptum, G neque altate, neque canticum: in omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura prima quidem mystica mensa, cœleste summeque venerandum sacrificium. Copiosius etiam ac magis disertè in secunda contra Iudęos oratione, cùm eundem prophetæ locum adduxisset. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudæ? Quando in omni loco incensum oblatum est Deo? Quando sacrificium purum? Non posis aliud tempus proferre, quàm hoc posteaquam Christus aduenit. Quod nisi de hoc tempore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de Iudaico, etiā legi repugnat prophetia. Nam cùm Moses vetet vllo alio in loco sacrificiū fieri, præterquàm quē elegit dominus Deus, quumque ille in vnum locum sacrificia illa concluserit: nimirùm Propheta dicens, quòd in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum, aduersatur ac repugnat Mosi. Verùm nulla est inter eos pugna, neq; dissensio. Ille de alio loquutus est sacrificio, & hic de alio post vaticinatus est. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quę dicta sunt, tū ex aliis plurimis signis. Ac primùm ex ipso loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab exortu solis vsque ad occasum prædixit hāc culturam esse celebrandam. Prętereà ex sacrificij modò, siquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique à personis offerentium. Nō enim dixit, in Israël, sed in gētibus. Ac ne putares, quòd in vna, duabusúe, aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus instaurandum esset, non simpliciter dixit in omni loco: sed ab ortu solis vsque ad H occasum: demonstrans, quòd quantum sol terræ aspicit, tantundem Euangelium esset occupaturum. Purum autem dicit sacrificium, quasi prius illud fuisset impurum, non quidē suapte natura, sed iuxta voluntatē offerentium. Et ideò dixit. Incensum abominatio est mihi. Quanquā & alioqui si quis ipsum hoc sacrificiū conferat cum illo, ingens discrimen inueniet, vt iuxta comparationis rationem solū hoc purum dici mereamur. Quodque de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatū quidem fuit, quod erat glorificatū, propter eminentem gloriam: idem & hic iure dixerimus, videlicet quòd hoc sacrificium cum illo collatum solùm dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per sanguinē redemptionis precia, sed per spiritus gratiam offertur. Remigius Antisiodorensis Episcopus ante septingētos propè annos locum hunc explicans, Mundam oblationem esse dixit sacrificium, quod nunc frequētat Ecclesia. Rupertus similiter eum locum enarrans. Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, sacramentū corporis & sanguinis redemptoris sui. Hæc oblatio, sic est mūda, vt exterius nullum habeat cruoris horrorē, & interiùs siue inuisibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus magnū est nomen meum, &c. Et qui pręcessit hos omnes longè vetustissimus, Iustinus philosophus & martyr, de sacrificio, quod offertur in omni loco à nobis gentibus interpretatur Eucharistię, tum pane, tū poculo, quo nos clarificare nomen Dei, quod à Iudæis profanatur, docet. Rabbi Samuel ad Isaac

Mal. 1.
Euseb. lib. 1. demonstra. Euangelica cap. 10.
Chrys. in Psalm. 115.
Sacrificium Christi & missæ purū.
Remigius
Rupertus in Malachia.
In colloquio quod habuit cū Triphone Iudæo. Rab. Samuel.

A scribẽs capite vigesimo. Timeo domine mi, quod Deus elongauit nos à se, & sacrificium nostrum: sed & acceptauit sacrificium gentium, sicut ipse dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non est mihi voluntas in vobis dicit Deus, neque recipiam sacrificium vestrum, quoniam ab ortu solis vsque ad occasum eius, magnum est nomen meum in gentibus, quæ offerunt nomini meo sacrificium mundum. Ergo apud Deum sacrificium gentium est mūdius, quàm sacrificium nostrum. Et insuper quia Deus priuauit nos omni sacrificio, & mundo sacrificio, vt alios doceret Christianos, vt ipsi vitarent nos, vt non contaminarentur, sicut nos vitauimus gentes omni tempore, quo sacrificium nostrum fuit mundum apud Deum & acceptum. Sed quid opus est omnium ea de re sententias adferre? cum veterum scriptorum plenę sint omnes paginæ. In sacrosancto Nicæno concilio, simul & in Ephesino, quę non minoris authoritatis habita sunt, quā ipsa Euangelia, fieri sacrificij huius mentionem legimus. In illo enim hæc verba reperiūtur: Peruenit ad sanctum concilium, quod in locis quibusdam & ciuitatibus presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque cōsuetudo tradidit, vt ij, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigāt. Ex Ephesino verò scribūt ad Nestorium patres concilij, anunciantes ei: Sicut secundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id est Iesu christi, & resurrectionem eius, & in cœlos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in ecclesiis sacrificij seruitutem: sic etiā ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & preciosi B sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris effecti. Fuerunt Augustini temporibus, qui non putarent visibilia Deo sacrificia offerenda. Centum annis pòst fuerunt hæretici, qui sacrificium hoc corporis & sanguinis Christi, quod in Ecclesia celebratur, soli patri immolandū existimarēt. Quorum sententiam ad Monimum scribens grauiter Fulgentius confutauit. Et qui videtur eum præcessisse Idacius Clarus aduersus Varimadum Arianum scribens: vbi docet, quod sicut patri, ita etiā filio non solùm Christianis temporibus, verùm etiam à prisci temporis sacerdotibus multis variisque modis sacrificium fuerit oblatum. Prolatisq; ex Daniele, ex Psalmis, & Euangelio Matthęi testimoniis, tandem ita concludit. Sacrificium itaque quod à Christianis sacris altaribus admouetur, non solum Deo patri, sed etiam filio communi deuotione offertur, quoniam nec patri sine filio potest offerri, nec filio sine patre sanciri. Ante quadringentos verò annos, fuerunt, quemadmodum anteà meminimus, Henriciani & Petrobrusiani, qui & veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia negarent, & Missam nihil esse, nec celebrari debere contenderent. Cōtra quos, quæ scripta sunt à Petro Abbate Cluniacensi, viro & eruditione, & vitæ sanctimonia præstanti, quoniam digna sunt, quæ legantur ab omnibus, visum est paulò altius repetita inserere. Loquens enim de sacrificio in cruce peracto: Hoc est, inquit, nostrum sacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui Testamenti, hoc noui populi holocaustum, quod tunc semel in cruce à Dei & hominis

Concilia generalia pro sacrificio missæ In Nicæno.

In Ephesino.

Aug. lib. 10 de ciuitate Dei ca. 9. Fulg. lib. 2.

Idacius Clarus.

Petrus Abbas Cluniacen. sup. cap. 41. De missæ sacrificio.

filio Deo oblatum est, & quod semper in altari ab C ipsius populo offerendum, ab eodem præceptum & institutum est. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur: Sed quod (vt dictū est) semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ offerēdum reliquit. Et quia iam expeditior via se præbuit, per quam liberior sermo ad ostendendum & confutandum stultissimum errorem decurrat: audite, nō me, sed dominum: non Christianum, sed Christum: non hominem tantum, sed Deum, audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo suo. Dic domine Iesu Deus noster, saluator noster, sacerdos noster, hostia nostra: dic: responde aduersariis Testamenti tui, qui volunt rescindere, quod statuisti: eradicare, quod plantasti: destruere, quod constituisti. Dic: forsan acquiescent tibi, qui ecclesiæ tuæ resistunt, verebūtur faciem tuā, qui tuis irreuerenter obuiant mandatis, & si oues tuæ sunt, vocem tuam audient. Ignosce & mihi præsumptuosè interroganti, sed tamen pro ecclesia tua, columba tua, sponsa tua, quam isti violare conantur zelanti. Planè isti redemptorem te negant, qui precium redemptionis humanę, quod nobis & pro nobis dedisti (corpus dico tuum) redemptis auferre contendunt. Volunt rursum vincire à te olim solutum nodum captiuitatis, dum largitorem respuunt libertatis. Dic ergo domine, testator noui & æterni Testamenti, vtrum Testamentum hoc vnius diei sicut isti dicunt, esse volueris, an potius æternum esse decreueris. Audiant isti, non me, sed te, vt cōuertantur nō ad me, sed ad te. Quid ergo? in cœna vltima, quam cum discipulis tuis vetus pascha nouo commutans celebrasti, accepisti panem, gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite, hoc est corpus meum, quod pro vo- D bis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meā commemorationem. Similiter & calicem postquàm cœnasti, dicens: Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulachra, quæ oculos habent, & non vidēt, aures habent, & non audiunt. Auditis hęc non à quolibet doctore, sed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipsum audite: Auditis eundē dantē corpus: Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœlestia & terrestria, & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui, tactui hic subiacet, corpus est. Vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus, ad excludendū omne aliud sensibile, vel insensibile corpus, postquam dixit, accipite, hoc est corpus, adiunxit, meum. Suum ergo non alterius corpus discipulis dedit. Rursum, ne fortè alicui cogitatio occulta subreperet: Potuisse creare in manib' corpus, quod suum quidem esset, sed tamen quod ipse erat, nō esset, addidit quod pro vobis tradetur: Ac si diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, non alterum, non alterius, sed meum: non permutatum vel nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est, ait, sanguis: Nō bouis aut arietis, nō agni aut cuiuslibet hominis, sed meus: nō alius, vel noua creatione productus, sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus,

Deut. 18.

Ioan. 10.

Matt. 26. Luc. 22.

Psalm. 113.

Matt. 17.

Hoc est corpus meum, & non aliud meum quod pro vobis tradetur.

Hic est sanguis meus, non alterius bouis aut arietis.

E clauis extortus, lancea excussus. Quid ad demonstrandam veritatem corporis & sanguinis domini dici potuit clarius, lucidius, manifestius? Nónne & longè ante passionem commendans magnificum & salutare sacramentum discipulis & Iudęis sæpe dicebat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et: Panis quem ego dabo, caro mea est. Et: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris: Rursum audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem existimes, nisi illius, qui cùm esset Dei filius, singulari gratia, solitaria operatione factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendum, quia vnicè complectendum est tantum tantę misericordiæ opus, tacito sæpe nomine filij Dei, quod pro se est, nomē filij hominis frequētat, quod pro nobis est. Idcircò vocat carnem, ne quodlibet corpus puretur: idcirco filij hominis, ne alteri⁹ quàm sua existimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus transubstantiationem probat, quod panis in carnem, vinum commutetur in sanguinem, postquàm de iugi quoque sacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod non modo ab incredulis opponitur, sed à fidelibus queritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cùm Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat? maximè cùm non hic aliud, & ibi aliud, sed F hic & ibi idem prorsus sacrificium, hoc est, idem Christus offeratur, videndùm est: Si enim illud in cruce sufficit, superfluū hoc in altari videtur. Sed nō est superfluum: quia certa de causa à Dei filio, qui est iuxta Apostolum Dei sapientia, factum & traditum est: quæ sapientia, quia summè rationabilis, imo totius rationis fons & perfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc sacramentum suis tradidit, non absque certa ratione, vt certum est, fecit, quæ sola omnibus ratio satisfacit, quicunque Christum huius sacramenti authorem Deum & Dei esse sapientiam credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris causam reddere tantæ largitionis, quam causam dando ipsum sacramentum apperuit. Nam postquàm dixit, Hoc facite, statim addidit, in meam commemorationem. Hęc est ergo causa sacramenti commemoratio Christi. Nouerat saluator quid fecerat, quid factur⁹ erat propter hominē: nouerat singulare opus, quod gesserat induendo hominem: nouerat stupendum quod gesturus erat moriendo propter hominem: Sciebat se hoc opere saluaturum hominem, sed absque huius operis dilectione nullū saluari posse hominē. Sciebat quia humanitatis & mortis suæ op⁹, sicut super omnia opera sua summè celebratū, sic mortalib⁹ pro quib⁹ fiebat, summè erat cōmendandum. Cōmendandum erat, vtpote cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro istis tristabatur, cuius nouissimè mors illorum vitę ministrabatur. Hoc certè solenniter cōmendandum erat, vt Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari non poterat, memoria pereūte, nec fugax memoria diu retineri valebat, G nisi signo congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret quod maximè cordi inesse oportebat, signo rei congruente, veluti fune insolubili, colligata est cordi memoria, qua fortiter vinciente, semper redemptus redemptionis precium cogitaret, indeque redemptori agens gratias, fide, quę per dilectionem operatur, nequaquàm se ingratū tantæ gratiæ demonstraret. Et posset quidē mentibus humanis huius rei vtcunque absque signo visibili inesse memoria, sicut multarum rerum tā diuinarum quam humanarum recordatio, fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conseruatur: sed quia iuxta quendam,

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus:

& res tanta erat, vt ad eam cogitandam, amādam, amplectendam, nō segniter, sed insigniter humani animi mouendi essent, dignum & iustum fuit, vt humanitatis & mortis Christi memoria nō tantùm auditu per aures, sed etiam visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signum hoc à Christo propositum est, quod ita signum est, vt sit tamen idē quod signat. Hoc autem contra veteris sacrificij multiplicitatem, quæ in nullo erat idem, quod signabat, prèter hoc, quod illud sacrificium erat, & istud sacrificium est: & illud Deo offerebatur, & istud eidem Deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc nostrum nostri temporis sacrificium, sed non erat hoc, quod istud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaueribus & cruore animalium, hoc de corpore & sanguine filij Dei. Idcirco nō erat idem, quod signa- H bat: sed istud nostri sacrificij signum nō aliud, sed ipsum est, quod signat. Ita verò est idem, quod signat, vt quantum ad corpus, id est, ad veritatem carnis & sanguinis Christi pertinet, sit idem quod signat. Neque enim ibi Christus vt olim dolorem & mortem paritur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cum, licet inuiolabiliter, in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum iis & quibusdam aliis signis, in quantum fieri potest, mors domini maximè repræsentatur. Vnde, sicut dixi, quantum ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idē, quod signat, quod tamen maximè signat: maximè autem dixi, quia hoc apertissimè Apostolus dicit in versu, quem supra cōmemoraui. Quotiescunque, ait, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis. Quare hoc? Quare nō similiter ô Apostole Dei dixisti, incarnationē domini, natiuitatem domini, circumcisionem domini, baptismum domini, vel quod magis videretur resurrectionem domini, ascensionem domini? Quare dixisti mortem domini? quare illa, quæ gloriosa videntur, dimisisti, & quod erat ignominiosius elegisti? Vt, inquit, ostenderem, in morte domini singulariter constare salutem mundi: vt ostenderem istud opus eius præponderare omnibus operibus eius, vt ostēderem tormento illo requiem, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditam vitam. Ita planè & iuxta Apostolum, quando mānducatur panis domini, hoc est corp⁹ domini: quādo bibitur calix domini, id est sanguis domini, annunciatur, hoc est, repræsentatur mors domini, quā passa est in cruce, non alia, sed eadem, quæ est

Ioan. 6.

Sacrificium missæ quare toties iteratur.

1. Cor. 1.

Causa celebrationis est memoria passionis & mortis Christi.

Horatius in arte poetica.

1. Cor. 11.

Quare sacrificium missæ magis sit ad memoriam mortis Christi, quàm ad memoriam incarnationis domini, etc.

A præsens, caro domini: qua fusus est non alius, sed idem, qui sumitur sanguis domini. Quod cùm sit, ad hoc vtique fit, vt mens longè vehementius excitata corporis domini susceptione, quam posset excitari verbi domini admonitione, in amorem eius, quem non tantum audit, sed etiam videt & suscipit, inardescat, & videns verbum carnem factum, vt habitaret in nobis, habitans etiam corporaliter, & in se obliuisci iam nullatenus posset, quem fide credit, amore amplectitur, manu contrectat, ore suscipit, quem quondam pro se mortuum ipsa susceptione recolens, & morte illa vitam sibi paratam agnoscēs, à mortis operibus abstineat, & sic eidem Christo domino suo immortaliter iam viuenti in sempiternum cōuiuat. Hoc igitur ecclesiæ sacramentum, quoniam sic assidua sui repræsentatione memoriam innouat, fidem auget, spem roborat, charitatem confirmat, non superfluum, sed valdè necessarium est. Ea propter vt dictum est, dominus hoc in sui cōmemorationem fieri iussit, ea de causa mortem domini isto sacramento denunciari Apostolus docuit, vt Christi & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporum prolixitate valeret. Quæ memoria amorem excitans de animi recessibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuersa repleret, sicque quotidie per hoc sacramentum innouans redemptionem, quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remissionem. Soluit quidem & plenè tollit peccata mūdi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamē idcirco, vt dixi, superfluus est in altari oblatus. Et vt in teipso, à teipso hoc discas, aduerte quicunque hęc legis, teque ipsum interroga, quādo magis mouearis (si tamen quod profiteris firmiter credis) vtrum quādo dicitur: Christus olim inter homines apparuit, aut quādo dicitur: Christus nūc inter homines cōuersatur? quādo dicitur: olim in cruce pepēdit, an quādo dicitur: nūc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandum accendat, eius prædicata absentia, an demōstrata præsentia? Sed scio, quia non diffiteris, quod verum est, magis humana corda moueri præsentibus, quàm absentibus rebus: mouetur igitur magis ad præsentem quàm ad absentem: mouetur magis ad visum, quam ad auditum Christum: mouetur ad admirādum: mouetur ad amandum, quo amore amanti generatur remissio peccatorum. Cui quantus erga Christū amor est, tanta est & indulgentia, ipso Domino attestante, qui de peccatrice Maria sic ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multū. Et cùm rursus scriptum sit: Charitas operit multitudinem peccatorum. Quantam multitudinem peccatorum operit charitas in Christum, si tantū operit charitas in proximum? Non est ergo, vt dictum est, superfluum Christi corporis & sanguinis sacramentum, quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remissio comparatur. Non est superfluum: quia non tantùm per id, quòd Deus est, sed etiam per id, quòd homo est, nobiscum est vsque ad consummationem seculi. Nō est superfluum, quia qui per corpus suum redemit nos, per idem corpus suum reficit nos, vt redēpti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & pascamur humanitate eius, donec satiemur deitate & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacēsis. Quid autem dici potuit magis piè, magis religiosè, magis etiam disertè, vel ad rationem huius sacramēti & sacrificij explicandam, vel ad immensum illud redemptionis nostræ beneficium illustrandū, vel ad mentes hominum amore tam beneficij redemptoris inflammandas, quàm quod ab hoc venerabili patre spiritu Dei pleno dictum est? Ex cuius nos libello propterea tam multa describēda, atque huic loco inserenda curauimus, vt quæ fuerit Ecclesię fides de hoc sacramento ante quadriogentos annos, planum omnibus fieret simul intelligi posset, quàm impudens commentum sit eorum, qui quadringētis his & ampliùs annis extinctam Euangelij lucem in Ecclesia Dei, Christique beneficia omnia obscurata esse, literarū monumentis prodere veriti non sunt. Cùm si vnquā anteà, illo tempore vel maximè, clara, aperta, testataque fuerint omnibus: quemadmodū ex eorū scriptis videre licet, qui vixerūt illo seculo, quod ferax doctissimorum hominum fuisse constat. Nam intra centum annorum spacium tulit ætas illa viros insignes Anselmum & Lantfrancū Cāthuarienses Archiepiscopos, Guimundum Episcopum Auersanum, Algerum presbyterum & Petrū Abbatem in monasterio Cluniacensi, Bernardum Claræuallensem, Hugonem de sancto Victore, Richardum de sancto Victore, Petrum Lombardum, & fratrem eius Gratianū, & alios nonnullos non doctrina magis, quàm vitæ sanctitate claros & illustres. Atqui horum omnium, & cum ea, quę præcessit, quæ fuit ab ipsis Apostolis, & eorum successoribus, & cū ea quę sequuta est ecclesia, vsque ad hæc nostra tēpora, cùm de rebus aliis omnibus, tā de iugi hoc sacrificio mirus concentus, & incredibilis quædam est consensio. Nam quod Arnobio, Cypriano, Augustino, Fulgentio in Aphrica, idem visum fuit Irenæo, Remigio Antisiodorensi & Petro Cluniacensi in Gallia: idem patribus in sacrosanctis Niceno, & Ephesino cōciliis, ex toto orbe Christiano congregatis, idem Ambrosio in Italia, Chrysostomo in Thracia, Theophilacto in Mœsia, Hieronymo & Ioanni Damasceno in Syria, Cyrillo in Ægypto, Eusebio in Palæstina, Lantfranco in Anglia, Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano, Bertramo, & Ruperto Tuitiensi in Germania, Adalberto Gnesnensi Archiepiscopo, & Stanislao Cracouiensi Episcopo, qui nostræ gentis Apostoli fuerunt, in Polonia: qui Euangelium sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quod ergò isti omnes, & qui eos vsque ad hæc nostra tempora sequuti sunt, vnanimiter senserunt, prædicauerunt, literis etiam consignauerunt, atque ad nos transmiserunt, vicissim à nobis ad posteros nostros transmittendum: isti inquam omnes, in tam diuersis regionibus commorati, tanto & locorum & seculorum interuallo disiuncti, quòd nos tanto consensu docuerunt, nō hominum hanc magis, quàm Dei per os Ecclesiæ suæ loquentis, doctrinam existimare debemus. Quominùs ferendus est inflatus ille sensu carnis suę qui nihil morari se scribit, quid tanto consensu loquantur vetusti scriptores. Scilicet tu ille es incircumcisus Philistæus, qui exprobrare audes aciei Dei viuentis? qui Ecclesiam vniuersam, quæ

Ioan. 1.
Luc. 7.
1. Pet. 4.
Deus nobiscum est vsque ad consummationem seculi, non per id, quod homo est.
Patrum consensus de sacrificio.
1. Reg. 17.
1. Tim 3.

E columna eſt & firmamentum veritatis, ecroris arguere: qui grauiſsimum etiam idololatrię crimẽ illi impingere non vereris: Sed qua alia ratione agnoſci poſſet illius miniſter, qui dixit: In cœlum cõſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meũ, aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſsimo. Qui poſteà ad infernum detractus eſt in profundum laci. Niſi quòd impius hic non vult eſſe ſimilis altiſsimo, ſed vult eſſe ſupra altiſsimum. Altiſsimus enim promiſit ſe miſſurũ ſpiritum ſuum, qui doceret Eccleſiam ſuam, & cum ea maneret in æternum: & iſte neſcio quis Sataniſta audet altiſsimum arguere mendacij, cum tot ſeculis Eccleſiam ſpiritu Dei deſtitutam, ac in idololatria verſatam eſſe impudenter aſſerit. Percurce Eccleſiam totius orbis vniuerſam: Italiam, Hiſpaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, Vngariam, Boemiam, Inſulas in mari Oceano, Angliã, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Noruegiam, deinde quæ ſunt mediterranei maris, Siciliam, Cretã, Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corſicam: Adde Græcos, Ruthenos, Moſchos, tametſi iam ſchiſmaticos: adde quotquot Syria & Armenia Chriſti nomen pcofitentur: adde poſtremò numeroſiſsimos Indiæ populos, toto propemodum orbe à nobis disiũctos: in omnibus his regnis & prouinciis (præterquã ſi qui alicubi ſe viginti aut triginta his annis à Chriſto & ab eius corpore ſegregarunt) iuge hoc ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, & nũc ſacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes iſti populi Chriſtum cognouerunt, nunquàm celebrare intermiſiſſe reperies:

Eſai. 14.

F Quod à Chriſto vt diximus inſtitutum, ab eius Apoſtolis per longuam ſucceſsionem ſacerdotum & Epiſcoporum per manus traditum, & obſeruatum in Eccleſia fuit ad hæc vſque tempora, & nõ prius intermittetur, quàm finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Chriſtiani conſenſui vnius alicuius hominis fanarici, nihil ſibi non arrogantis, omnia ſanctis patribus detrahentis, omnem omnium conciliorum authoritatẽ eleuantis, ſenſum anteponemus? O Chriſte, qui es via noſtra, veritas noſtra, vita noſtra, prius fortunas noſtras omnes, prius vitam hanc noſtram mortalẽ, prius omnia, quæ ſunt in hoc ſeculo mortalibus chariſſima nobis eripe, quàm in hanc nos mentem impelli patiaris. Nullum eſt tantum diſcrimen, quod non alacriter ſubire: nulla tanta difficultas, quam non conſtanter perferre: nullum tantum certamen, cui non intrepidè nos prius offerre ſumus, & eſſe parari debemus, etiam ſi eundem illum guſtare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amariſsimum bibere dignatus es, te vires ſuppeditante nõ modò non fugiendum nobis, verùmetiam expetendum eſſe putamus, priuſquam id faciamus, quod nos impij iſti facere iubent, vt te redemptorẽ negemus, vt redemptionis noſtræ precium ſacroſancti corporis & ſanguinis tui iuge ſacrificium per Satanam & miniſtros eius auferri nobis patiamur. Verùm quòd ſępe monuimus, nihil eſt hoc virulento ſerpente callidius. Nam verbo quidem ille redẽptionis noſtræ precium auferre ſe negat, quin illud potius prædicari velle ſimulat, cùm tamen re ipſa nihil agat aliud, neque alia in re curas ſuas & cogitationes conſumat omnes, quàm vt omnem tãti beneficij memoriam ſempiterna quadam obliuione prorſus obruat. G

Contendere quidẽ primum illud modò videtur, vt ne ſit externum vllum ſacrificium. Scriptum eſt enim: Vna oblatione conſummauit in æternũ ſanctificatos. Verùm poſteaquàm hoc obtinuerit, ſerpet e veſtigiò longius, ſimul & prædicationem externam abolendam eſſe docebit. Scriptum eſt enim in eadem epiſtola, & ex Propheta citatum: Non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſque fratrem ſuum, dicens, Cognoſce dominum: quoniam omnes ſcient me, à minore vſque ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc ſcripturæ locum externum verbi miniſterium abolere conantur? Atqui eadem hoc authoritate, qua tu, faciunt, & ęquè tu fanaticus videri debes, qui per ea, quæ & in hoc, & in proximè ſubſequenti capite ſcripta ſunt, & ſacerdotiũ, & ſacrificium externum abrogare niteris, vnde occaſionem iſti ſumpſerunt, idem de externa, quã vos in Eccleſia ſolã eſſe vultis, prædicatione ſentiendi. Qui magis autem vobis veſtro, quàm illis, quos meritò fanaticos vocatis, ſuo iudicio ſcripturas interpretari licebit? Eſtis autem vtrique fanatici, qui vos à Chriſto, & ab eius corpore Eccleſia ſegregaſtis, atque ideò tãta errorum caligine oppreſſi eſtis. Verum eſt enim, quod vt diceres, dum fanaticos iſtos inſectaris, ipſa abs te inuito veritas extorſit, Sanæ intelligentiæ lucem Eccleſiæ promitti: Ac rectè admones, peculiariter id notandũ eſſe. Non eſt enim extra illam ſanæ intelligentiæ ſcripturarum lux, cui promiſſus & miſſus eſt ſpiritus ſanctus, à qua cùm vltrò ipſe te præcideris mirandũ non eſt, ſi ſanæ intelligentiæ lux à te receſſit. H

Heb. 9.

Hebr. 8. Hier. 31.

Lib. 1. contra aduerſarium legis & Prophetarum cap. 18.

Scit Satanas, quemadmodũ ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus, externum ſacrificium Deo deberi, atque hoc vno ſigno diuinã ſeruitutẽ ab humanis obſequiis diſcerni. Nam obſequia cætera, quæ diuinitati debentur, auſi ſunt ſibi etiã ſuperbiæ faſtu homines arrogare: Rariſsimi autem cõmemorantur, qui ſibi vt ſacrificaretur, cũ regia poteſtate poſſent, auſi fuerint imperare. Quicunque tamen auſi ſunt, per hoc ſe deos haberi voluerunt. Quamobrẽ vt ne quòd eſſet diſcrimen inter diuinã maieſtatẽ, & inter mundi principes, vt nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc ſummo ſtudio contendit & elaborat, vt externũ tollat ſacrificium, quo nulla vnquàm ætas ab orbe condito caruit, etiamſi nunc apud plures, nunc apud pauciores vſus eius fuerit: quò ſic tandem dicat impius, dicat inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Hic eſt ſcopus ad quem tendit Satanas, cuius ſi nouam hanc doctrinam de externo ſacrificio abrogando, (quod pro ſua miſericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquàm fecerat, & more captiuati illius populi ſedebit abſq; lege, abſq; rege, abſq; ſacerdotio, abſq; Ephot & Teraphin: cũq; Deo ſacrificare ceſſauerit, & ipſe Dei eſſe ceſſabit. Erit his tẽporibus gratiæ, quod nũquã fuit nec tẽpore iræ, vt Chriſtianis Deo ſacrificare ceſſantibus, cultus qui ſemper in mundo fuerat, omninò de mũdo pereat: & qui Deum ritu ſuo colens, Deo ſubditus eſſe probatur, cultum eius abiiciens abſque aliquo Deo prorſus eſſe videatur. Cùm itaque detectæ iam ſint Satanæ fraudes, cum quorſum tendat ſerpens hic aſtutus planum & manifeſtum fa-

Oſeæ 3. Ceſſante ſacrificio Chriſti, alij ſecundum ceſſabunt.

ſtum

A ctum sit (neque enim aliud illi propositum est externo sacrificio abolendo, quàm vt redemptorem, vt redemptionis nostræ precium auferat, denique vt nos sine Deo esse faciat) viriliter illius conatibus resistamus, ac quantò magis ille cultum huoc Deo debitum, & ab ipso Deo institutum oppugnare fuerit adortus, tantò nos eum maiore pietate frequentemus, tantò crebrius iuge sacrificium hoc, per quod reconciliationem in cruce factam, & peccatorum nostrorum remisionem ibidem nobis obtentam, in nos transferre conamur, in Ecclesia celebremus. Neque moueat quenquam quòd non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi posit. Iam enim antea satis docuisse videmur, non in eo quantum intelligamus, sed in eo quàm piè Deum colamus, salutem nostram positam esse. An existimandum est, intellexisse pueros Hebræorum quid agerent, cùm in templo clamarent, Osanna filio Dauid? Atqui adeò non fuit hęc eorum quamlibet imperitorũ pietas ingrata Christo, adeò non aspernatus est non intelligentium laudem, vt cùm principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixissent. Audis quid isti dicunt? non obscurè tulerit, se laude eorum delectari, ac iam pridem à Propheta fuisse prædictum admonuerit. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudẽ. Qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, non quæ ab eorum supercilio proficiscitur, qui sibi nihil non arrogant, sed infantium & lacteorum laudem gratam esse Deo. Iam verò, quotusquisque fuit in populo Israël, qui quid sibi vellent ritus, cæremoniæ, sacrificia veteris legis, perspectum haB beret? Certè præter Sacerdotes, Scribas, & Pharisæos, vix millesimus quisque, quid ea sibi vellent, assequebatur, vt non temerè dictum fuerit à Pharisæis: Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Et tamen ex hac turba, quæ legem ignorare visa est, non ex sapientibus secundum carnem, elegit Christus, per quos Euangelij sui luce mundum illustraret: cùm interea qui de verbo Dei, de scripturarum, de legis peritia tantopere gloriabantur, & sibi solis earum intelligentiam arrogabant, sibi cum sua arrogantia relicti, filij gehennæ facti sint. Non sciscitabantur curiosè, qui fuerant è turba, quid in sacrificiis istis fieret: illud scire contenti erant, venturum aliquando mediatorem, per quem salutem ipsis consequi liceret: illum expectabant, illum coli, & adumbrari sacrificiis istis persuasum habebant. In cæteris omnibus, maiorum suorum, hoc est eorum, ex quorum ore legem requirere iussi fuerant, fidem sequebantur, in qua non paucìores proculdubio ex imperita multitudine & simplici plebecula, quàm ex illis, qui diuinæ legis præ cæteris esse periti videbantur, salui facti sunt. Non alia ratio existimanda est eorum, qui Christum sequuti sunt. Etiam si non omnia vulgus intelligat, quæ geruntur in hoc altaris sacrificio, saltem nouerit Iesum Christum, & hunc crucifixum, atque illud sacrificium quo semetipsum in cruce Christus obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis, in altari repræsentari intelligat, tam facilè, ac facilius etiam in hac sua simplici fide saluari poterit, quàm qui anxiè disputant, verum ea iustitia qua Christus ipse iustus est, an ea quam nobiscum communicat, & suo modo nostram facit, nobis eam imputans, an (quæ est Ecclesiæ sana doctrina)

Sacra an peragenda sint lingua cuiusque vernacula.

Mat. 21.

Psalm. 8.

Ioan. 8.

Malac. 2.

ea, quæ Christi merito nobis communicata, nobis C inhæret, iusti efficiamur. Cùm locum illum produxisset Origenes ex Paulo, in quo spiritum in nobis ita orare docet, vt sensus sine fructu sit: Intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquando noster quidem sensus sine fructu: Spiritus autem, id est, virtutes illæ, quæ animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu animæ sanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia diuinæ virtutes pascantur & epulentur in nobis? Si nos verba diuinæ scripturæ proferamus ex ore, ipse dominus noster Iesus Christus, si nos inueniat his vacantes, non solùm pasci & refici dignatur in nobis, verùmetiam si has epulas apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Ac paucis interiectis, etiam maligorum virtutum insidias effugari sermonibus eiusmodi docet, haud aliter atque precationibus sopitus serpens portatur in manibus. Si legis, inquit, scripturam, quam non intelligis, interim hanc primam suscipe vtilitatem, quòd solo auditu velut incantatione quadam noxiarum virtutum, quæ tibi insidiantur, virtus depellitur. Et iterùm post pauca: Hæc idcircò diximus, ne fastidium capiamus audientes scripturas, etiam si non intelligimus: sed fiat nobis secundum fidem nostram credentibus quia omnis scriptura diuinitùs inspirata vtilis est, etiam si non sentiamus vtilitatem, credere tamen debemus, quia vtilis est. Solent medici præbere interdum cibum aliquem vel potum (verbi gratia) ad discutiendum caliginem visus: nec tamen in edendo siue potando sentimus, quia vtile est & prodest oculis, sed cùm transierit visum cibi illius aut potus virtus, paulatim D purgat aspectum, & tum demum sentire incipimus, quia cibus ille, aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credendum est etiam dę scriptura sancta, quia vtilis est, & animæ prodest, etiam si sensus noster ad præsens intelligentiam non capit: quoniam vt diximus, & bonę virtutes reficiuntur, & malæ torpescunt & effugantur. Quamobrem rectè populum institutum fuisse videmus à maioribus nostris, cùm Eucharistiam sacerdos eleuat, quod est sacrificij signum (nam & in lege quæcunque sacrificabantur, eleuari consueuisse docemur ex Leuitico) vt in genua procidentes, Christum in Eucharistia præsentem adorent: simul in memoriam redeant illius sacrificij, quo ille in crucem sublatus, se pro nobis hostiam obtulit Deo. Recogitent etiam secum, quàm acerbos cruciatus, quam ignominiosam mortem sustinuit, quodque his illius tam grauibus supplicijs nõ nisi peccata nostra causam dederunt. Quare iustum de commissis illis dolorem concipiant, atque modis omnibus ea sibi odio esse, seque vel maximè ea detestari declarent, & pectorum tunsionibus, & quibuscunque rebus aliis externis. Quoniam verò tam preciosa morte sua pro peccatis nostris omnibus Christus plenè satisfecit, nulla vt esse posint flagitia tanta, quæ per illam abolita nõ sint, concepta inde fiducia, adeant ad thronum gratiæ Dei, & cùm nostra merita non habeamus, quæ allegare posimus, allegẽt Christi merita, hoc ipsum corpus quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipsum sanguinẽ, qui fusus est in remisionem peccatorum nostrorum, Deo patri sistentes: ac supplices illum precentur,

Orig. Homil. 20. in Iosue.

Scriptura non intellecta adhuc etiam vtilis.

Eleuatio Eucharistiæ.

Leuit. 23.

Hebr. 4.

Psalm. 36. Psalm. 44. Esa. 53.

E qui protector noster est, vt auertat faciem suam à peccatis ipsorum, & respiciat in faciem Christi filij sui vnigeniti:qui cùm esset speciosus forma prę filiis hominum, factus est nostra causa despectus, & nouissimus virorum,vir dolorum, & sciens infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus:Ipse languores nostros tulit,ipse dolores nostros portauit:ipse vulneratus est propter iniquitates nostras,attritus est propter scelera nostra:ipse oblatus est,quia ipse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se obmutuit.In huius itaque faciem respiciat, huius merito peccata remittat:atque concedat, vt quem fructum crucis illud sacrificium,quod in altari repræsentatur, toti mundo attulit,eum in se transferre queant. Sic à maioribus nostris vulgus fuit institutum. Quòd si nihil prætereà de hoc sacrificio intelligeret,vel hoc solùm intellexisse satis illi foret ad salutem. Quoniam tamen id horum temporum ratio postulat,dabitur à nobis opera, vt è superiore loco doceatur populus de omnibus iis,quæ ad Missę sacrificium pertinere videbuntur.De quo conscripti sunt sermones aliquot viri cumprimis docti & pij, vereque catholici Michaëlis Episcopi Mersburgensis, quos interim omnibus commendatos esse,atque manibus omniũ teri cuperemus, quòd pro eo vt hæc tempora postulabant,nemo diligentius est omnia, quæ ad hoc argumenti genus pertinent persequutus. Neque tamen existimet aliquis temerè ac sine causa factum esse,quòd vna & sola latina lingua in occidẽtali Ecclesia sacra peraguntur,in qua sicut vna est fides, ita visum est æquum,vt vna esset quasi catholica lingua communis omnium gentium & nationum,qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur.

In sacrificio missæ lingua latina vnitas Catholicæ fidei vniuersum adiuuat.

F Non est in orbe Christiano gens vlla, in qua non multos reperire liceat,ex iis pręsertim,qui sunt liberalius educati,qui linguam latinam si minus exactè,vtcunque tamen calleant. Acsi qua gens alia, nostra præcipuè permultos habet eius linguæ non omnino rudes: cùm etiam colonos & agricolas reperire liceat in Ecclesia laudes Deo decantantes, ac verba latina vtcunque sonantes,eaque præsertim, quæ cantantur in Missæ sacrificio intelligentes.Quam pulchrum autem & decorum est, cùm peregrinus venerit aliquis, si ea lingua sacra peragi audiat, cuius & ipse rudis non sit? cum ea quasi propria sit gentis Christianæ:si vnanimes,vno ore, vna etiam lingua glorificantes omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi,si eosdem ritus, easdem cæremonias obseruantes videat: vt vel ea res documento esse queat,totius quæ est in orbe Christiano multitudinis credentium esse cor vnum,& animam vnam:Cùm longè diuersum cernere liceat apud eos, qui ab Ecclesia discesserunt, apud quos sicut fides instabilis est neque vna,sic ritus quoque & cæremoniæ, quæ cum doctrina simul quotannis variantur. Neque tamen suis locis & temporibus etiam in templis vernacula lingua cantari prohibuit Ecclesia.Iam anteà commemorauimus,quemadmodum etiam vulgaribus cantilenis,quàm maximè voluerit inculcata nobis Christi beneficia sitiens nostræ salutis mater Ecclesia: quod in festis Christi natalitiis, festis etiam Paschæ, & Pentecostes dudum recepto more fieri

Poloni studiosi latinæ linguæ.

Rom. 11.

Act. 4.

Vernacula lingua vsus in templo.

videmus, vt hac quasi nouitate mentes hominum magis etiam excitentur ad spiritualem lætitiam,& cuius beneficij fit in Ecclesia commemoratio,eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Cæterum illud ferendum non est, priuatus vt aliquis, cui nulla mandata est authoritas, quin decet eum potius, ei qui potestatem hanc à Deo concessam habet in omnibus dicto esse audientem, is hoc sibi sumat, aliquid vt in Ecclesia suo iudicio mutare,aut ritus nouos,nouas etiam cantilenas inducere licere sibi putet,cùm ne ipsis quidem Episcopis eius rei plena potestas concessa sit. Vel Ozæ Regis exemplum deterrere prophanos debet, ne quid eiusmodi sibi arrogent. Longum autem foret omnia persequi, quæ ad Missæ sacrificium explicandum pertinere videntur,neque est hoc prę sentis instituti. Quamobrem hic finem faciemus. Quoniam verò quærunt hoc tempore multi,num Dei verbum è superiore loco prædicantem,an sacris operantem sacerdotem audire præstet: vicissim ab illis rectè quæri potest,Scire ne præstet, an facere voluntatem domini? Non auditores, dicit Paulus, sed factores legis iustificabuntur. Seruus qui cognouit voluntatem domini sui, dicit Christus,& non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit plagis multis: qui autem non cognouit & fecit digna plagis,vapulabit paucis.Porrò cùm sacerdotem audis è superiore loco scripturas enarrantem, fit vt intelligas, quæ sit voluntas domini, vt autem facias, id ab eo præstari non potest, qui prædicat: sed neque tu quicquam potes viribus tuis solius, opus est eius auxilio, à quo tanquam à

G

Supr. cap. 4.

Nouos ritus, ceremonias & cantilenas inducere priuato homini, imo nec plane Episcopo licet.

2. Reg. 6.

Missę ne an concio præstet.

Rom. 2.

Luc. 12.

1. Cor. 3.

Sapien. 8.

H fonte quodam perenni manet quicquid est rerum bonarum.Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Hoc est quod ille dixit sapiens: Vt sciui, quoniam aliter non possem esse continens,nisi Deus det,& hoc ipsum erat summa sapientia, scire cuius esset hoc donum, alij dominum & deprecatus sum illum. Huius exemplum diuinitùs inspirata sequi nos docuit Ecclesia,simul vt cognouissemus è superiore loco voluntatem domini,statim vt adiremus ad dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repræsentatio, vt eam explendi facultatem nobis concederet:cum Augustino dicentes.Da quod iubes, & iube quod vis: Da non nostro merito, sed eius qui corpus suum pro nobis tradere, qui sanguinem suum pro nobis fundere dignatus est, cuius rei nunc repræsentatio fit in altari: Huius meritis concede nobis, vt iuxta voluntatem tuam, quam è sacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam nostram instituere, & quem fructum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes esse queamus. Sic olim factitatum est in Ecclesia Dei, non vt hoc infelici seculo nostro: quo simul vt audita est concio, statim proruunt omnes è templo, quasi vel sufficiat nosse voluntatem Dei, neque facere sit necesse, vel si necesse sit facere, quasi ipse ex se satis virium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinam implorare oporteat. Libet hic adscribere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chrysostomus. Ingentem, ait, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quæ modò affluxit, tantaque cum attentione ser-

Nota. Missa post concionem audienda vt voluntatem domini cognoscatam impleamus.

August. li. 10. confessio. ca. 31. & 39.

Chrysost. de incomprehensibili Dei natura contra Anomæos Homilia. 3.

A monem audit meum, ſæpenumerò tempore illo perhorrendo requiſiui, & tamen nunquam videre potui, atque ita me vehemens cepit ſuſpitium, quod cùm ego diſputo veſter conſeruus, ſtudium adhibetis & ingenium, cõtenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipſe propius adſit, frequentes ad finem vſque dicendi patientiſſimè perſeuerat is. Cùm autem ipſe Chriſtus communis magiſter & dominus, ſemet in ſacris myſteriis oſtenſurus eſt, vacua deſertaque Eccleſia redditur. Proh fidem hominum Chriſtianorum, quo pacto iſthæc veniam conſequantur? Facit profectò veſtra iſta ſine deſidia, ſiue negligentia, vt laudem ſtudij auſcultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tam vos, quàm me damnet ac reprobet, cùm fructum omnem audienti delapſum cernat & vanidum? Nam ſi cum diligentia his quæ docuiſſem attenderetis, facto palàm ſtudium faceretis veſtrũ, non verbis tenus, corde habere monſtraretis. Sed quod ſtatim cùm audiſtis, diſceditis, & fugam, quaſi vos hoſtis inſectaretur, arripitis, coniectari omninò licet, nihil vos recepiſſe & recondidiſſe animo vtilitatis. Nam ſi quæ propoſita ſunt recondita in animis veſtris ſeruarentur, prorſus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cum deuotione hortarentur & mouerent. Nunc verò quaſi fidicinam audiretis aliquam, ſic omni vtilitate vacui, ſimul ac factus finis dicendi eſt, diſceditis. Sed ô frigidam excuſandi rationem, quam à compluribus reddi audio: Orare vel domi poſſumus, dicunt, ſed homiliam doctrinamque audire non niſi in Eccleſia poſſumus. Te homo decipis, & magno in errore verſaris. Nam ſi & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non poteſt, vt domi tã benè ores, quàm

Oratio publica efficacior quam priuata.

Chryſ.

B in Eccleſia, vbi tot patres, vbi clamor felici ſocietate excitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras cùm ſolus dominum obſecras, atque tuis cũ fratribus. Eſt enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conſpiratio, copula amoris & charitatis, ſacerdotum clamores, præſunt enim ob eam rem ſacerdotes, vt populi orationes, quæ infirmiores per ſe ſunt, validiores illas complexæ ſimul in cœlum euehantur. Adde quod nihil aut parum fructus capi ex homilia poteſt, niſi oratio adiungatur. Porrò ſermoni oratio debet anteire. Sic Apoſtoli dicunt: Nos in oratione & ſermonis doctrina perſeuerabimus. Sic Paulus facit cùm in exordiis ſuarum epiſtolarum orat, vt perinde quaſi lumen lucernę, lux ipſa orationis regat ſermonem ac dirigat. Profectò ſi orare cum diligentia inſueſcas, nihil eſt quòd doctrinam tui conſerui deſyderes, cùm ipſe Deus ſine vllo interprete mentem tuam abundè luce afficiat. Quòd ſi omnis oratio tantam vim habeat, longè magis eã, quæ ore multorum proueniat valere conſentaneum eſt. Plus enim neruorum in ea eſt, & multò audientia maior, quàm in domeſtica illa & priuata. Vnde id cõſtat? Paulum ipſum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiã ſperamus quòd adhuc eripiet, vobis quoque in oratione pro nobis ſubuenientibus, vt dono in vos collato, à multis perſonis gratiæ agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcerem euaſit. Oratio enim pro eo ab Eccleſia ſedulò agebatur ad Deum. Quòd ſi Petro oratio Eccleſiæ profuit, & columnam illam ac ſtabilimen noſtræ religionis carcere liberauit, cur e- C ius vim tu contemnis & negligis? Qua te poſsis purgare ratione? Deum quoque dicentem audi, quàm populo cum beneuolentia inuocante placetur, & parcat. Quippe qui ſe excuſans apud Ionam Prophetam, fruticis argumento cucurbitæ, verba ad hunc modum faciat: Tu doles ſuper cucurbita, in qua non laboraſti, neque feciſti vt creſceret. Ego non parcam Niniue ciuitati meæ magnæ, in qua habitant plures, quàm centum viginti millia hominum? Non ſine re amplum populi numerum proponit, ſed vt intelligas, plurimùm eam pollere orationem, quæ cum conſenſu agitur, & iugi concordia plurium hominum. Quod exemplo quoque rei humanæ libet explanare. Nam ante hos an nos capti nonnulli ſunt, tyrannidem appetentes: cuius rei vos etiam meminiſſe arbitror. Fuit inter eos quidam dignitate ac principatu prædirus, qui cùm damnatus capite ad ſupplicium duceretur, populus motus miſericordia, vniuerſus prætorem adiit, & deprecandi communi opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira imperatoris. Quod ſi cùm iram terreni imperatoris velitis extinguere, vniuerſi cum liberis & vxoribus feſtinatis, cur quoties ad cœleſtem illum imperatorem placandum, reddendumque propitium ire pergitis, vt eius iræ eximatis non vnũ, vt tunc, nec duos, aut tres, aut centum, ſed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos à flagello liberetis diaboli, foris ſedetis, non vniuerſi concurritis, & eccleſiam penetratis, vt Deus veſtram reueritus atque exoſculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata abſoluat? Si in negociis neceſſariis non omni leone vehementius diſruptis omnibus vinculis curriculo is, D & te confers ad ſupplicationem communem, quã ſpem habere poſsis ſalutis, ni ita facias? Tempore illo mi frater chariſsime, non ſolùm homines clamorem illum horribilem reddũt, ſed etiam angeli domino genu flectunt, & archangeli rogant. Habent ſibi tempus id idoneum, habent ſacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere Reges conſueuerunt, eoq; arboris genere miſericordiam commemorant & humanitatem: ſic angeli, tunc pro ramis oleaginis, corpus domini ipſum protendentes, rogant pro genere humano: Quaſi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexiſti, vt pro eorum ſalute mortem obires, animã in cruce efflares: pro his ſupplicamus, pro quibus ipſe tuum largitus es ſanguinem: pro his oramus, pro quibus hoc corpus immolaſti. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miſeratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defenſionem & auxilium. Et alio loco. Hæc ego dixerim ad eos, inquit, qui ſanctorum communionem & congregationem relinquunt, & ſub horam terribilis myſticæ menſæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati ſunt. Quid facis homo? Non promiſiſti ſacerdoti qui dixit: Surſum mentem & corda, Et dixiſti, Habemus ad dominum? Non revereris & erubeſcis? Et illa ipſa hora mendax inueniris, Papè, menſa myſteriis inſtru-

Sermo cum oratione incipiendus & finiendus, vt eo præparetur & à demone non auferatur.
Actor. 12.
Matth. 13.

2. Cor. 5.

Actor. 12.

Ione. vlt.

Chryſoſt. tomo 3. ser. de Euchariſtia.

E ęta est, & agnus Dei pro te immolatur: Sacerdos pro te angitur: sanguis spiritualis ex sacra mensa xcfluit: Seraphim adstant sex alis faciem tegentia: omnes incorporeæ virtutes pro te cum sacerdote intercedunt: ignis spiritualis de cœlo descendit: sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est: & non erubescis? non reueteris? non confunderis? neque Deum tibi propitium facis? non conscientia tua te iudicat ô homo? Centum sexaginta horas habente hebdomada, vnam & solam horam sibiipsi segregauit Deus, & hanc in opera secularia, & in ridicula, & in conuenticula insumis: cum qua posteà fiducia ad mysteria accedes? ô quàm polluta conscientia. Et paulò pòst: Quocirca fratres oro vos & obsecro, ne absimus ab Ecclesiis, neque in aliis colloquiis occupati simus. Stemus trementes & timidi, demissis oculis, renata autem anima, gementes sine voce, iubilantes corde, &c. Ante mille & centum annos in Agathensi concilio fuit sancitum, vt Missas die dominico seculares audirent, & ante benedictionem sacerdotis egredi populus ne præsumeret: Quod si fecissent, ab Episcopo publicè confunderentur. Quod ipsum etiam in Aurelianensis concilio tertio paulò pòst fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet, quòd ad eum non confugitur, qui solus faciendi, quod audimus, vires suppeditat. Verùm de his satis.

Missa dominico die audienda est Canone. 47. Communi Agathen. Canon. 18.

De effectu Sacramenti Eucharistiæ.

F

CAPVT 42.

CVm esu ligni vetiti parens noster prolapsus esset in mortem, quam vnà cum peccato propagauit ad vniuersum genus humanum, seipsum Christus in nouissima cœna cibum fidelibus instituit, per quem in vitam resurgere, & illam amissam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hunc nobis præceptum sanaremur: & vnde vulnus est ortum, inde medicina prodiret: vnde subrepsit mors, inde vita veniret. De illius cibi gustu dicitur: Quacunque die comederitis, morte moriemini: Contrà verò de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternum. Hoc ergò primùm nobis præstat hoc sacramentum, vt viuamus. Vita porrò duplex est. Est enim vita gratiæ, quæ nobis re ipsa confertur Eucharistiam sumentibus: est vita gloriæ, quam spe quidem consequimur manducantes corpus & sanguinem domini, re ipsa verò non prius adipiscemur, quàm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatẽ. De vita gratiæ dicit Christus; Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Tanta est igitur huius cibi vis, vt si quis eum dignè manducauerit, non spirituali modò coniunctione, verùm etiam naturali quadam & ea arctissima Christo copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quæ verbi propria facta est, carnis, & preciosi sanguinis Christi: Quæ sumpta faciunt, vt & Christus in nobis sit, & nos in Christo, non animum tantùm reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: sicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hæc ergo prior est vita, quam qui vita nostra est Christus, qui præsens adest in hoc sacramento, sub alia quidem forma, sed in propria tamen substantia, nobis confert, cùm corpus illius & sanguinem dignè sumpserimus, vt iam viuamus propter Christum, hoc est, vt mortui peccatis, viuamus deinceps iustitiæ, quæ Christus est, vt cum Paulo dicere possit vnusquisque nostrum, Mihi quidem viuere Christus est, mori autem lucrum. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Hanc vitã posteaquàm consequuti fuerimus per Dei gratiam (illius enim donũ est) fieri non potest, quin qui viuit in nobis Christus, cuius spiritu agimur, posteaquàm bonũ certamen in hoc seculo certauerimus, cursum consummauerimus, fidem seruauerimus, concedat nobis coronæ loco vitam gloriæ, vt quæ ipsi tanquàm ei, qui natura est filius Dei, regni cœlestis hæreditas debetur, eam nos ex huius vitæ diuersorio migrantes, per adoptionis gratiam consequamur. Atque hic primus est effectus huius sacramenti. Quoniam verò cùm illud sumimus, Christi passionis & mortis recordari iussi sumus, fit vt quem illa toti mundo fructum attulit, eius per sumptionem Eucharistiæ participes efficiamur. Fusus enim est de Christi latere in cruce pendentis sanguis in remissionem peccatorum nostrorum. Hanc nobis confert istud sacramentum. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chrysostomus, Et continuò exiuit sanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim regenerati, sanguine & carne nutriti: hinc mysteria ortum habuerunt, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquàm ab ipso latere hauriens accedas. Neque tamẽ, quod de remissione peccatorum diximus, id ita accipi velimus, quasi eundem effectum Eucharistiæ, quem baptismi & pœnitentiæ sacramento, tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, sed venialia tantùm. Cùm enim in hoc sacramento insignis illa Christi charitas ante oculos nostros subiiciatur, qua adductus semetipsum redemptionem dedit pro nobis, fit vt vicissim erga illum charitate inflammemur, quæ operit multitudinem peccatorum. Charitas autem cum peccato mortali consistere non potest. Quamobrem prius id expiatum oportet per pœnitentiæ sacramentum, quam ad mensam hanc terribilem accedatur: ad quam si quis venerit criminis alicuius capitalis reus, non vitam, sed mortem habebit æternam: reus erit, vt dicit Apostolus, corporis & sanguinis domini. Quare monet ille, vt probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Verùm hac de re copiosius in proximè sequenti capite differemus. Tertius effectus huius sacramenti est, quòd sumentes verum & viuum Christi corpus, efficimur & ipsi corpus Christi mysticum, de quo dicit Paulus: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Ac significantius alio loco: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Huius rei quędam indicia sunt species illæ, sub quibus latet hoc sa-

Genes. 3.

Ioan. 6. Vita duplex per Eucharistiam. 1. Cor. 15.

G

Hil. lib. 8. de Trinit. Cyrill. li. 10. in Ioan. cap. 13. 1. Pet. 2.

Philip. 1.

Galat. 2.

2. Tim. 2.

Remissio peccatorum.

Chrys. Homil. 84. Ioan. 19.

H

Venialia peccata per communionẽ remittuntur. 1. Pet. 4.

1. Cor. 11.

Tertius effectus. Corpus Christi efficimur. 1. Cor 11. 1. Cor. 10.

Augustin. Tract. 26. in Ioan.
Cypr. lib. 2. epist. 6.
Rom. 12.

A cramentum, sicut & ab Augustino, & ante eum à Cypriano scriptum legimus. Nam dominusnoster corpus & sanguinem suum in iis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur. Nam panis ex multis granis in vnum coustat, & vinum ex multis racemis in vnũ confluit, vt vel ex hoc, quid significet hoc sacramentum, admoneri possimus. Significat enim, quod & nos ad eundem modum cùm simus multi, vnum tamen corpus sumus in Christo, singuli autẽ alter alterius membra. Neq; verò significat magis, quã efficit hoc ipsum. Hæc est enim huius sacramenti virtus & efficacia, si dignè sumptum à nobis fuerit, vt vnum cum capite nostro Christo, vnum etiam ipsi inter nos efficiamur.

Ioan. 17.

Quòd enim ex hoc mundo migraturus patrẽ suum cœlestẽ precatus est Christus, vt quos dederat sibi, eos seruaret, vt omnes vnũ essent, sicut pater in ipso, & ipse in patre, vt & ipsi in vtroq; vnum essent, hoc perficitur in hoc sacramento. Vnum enim efficimur cum Deo patre, cui voluntate adhęremus: vnum cum Christo, cui tanquàm vnius corporis membra capiti connectimur.

Ephes. 1.

Ipsum enim dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius: Vnum etiam ipsi inter nos, cùm simus membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cuius caput est Christus. Ad hoc autem Christi corpus non ij modò pertinent, qui sunt in hac vita superstites, verùm & pij omnes, qui cœlestibus iam gaudiis perfruuntur, & ij simul, qui felicitatem quidem eandem expectant, sed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus nisi purgatis illis e- B gredi, regniq́ue cœlestis, quò nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quæ causa est, quòd cùm tremendum illud corporis & sanguinis Christi sacrificium peragitur, quò facilius obtineri possit, quod illius immolationis merito, quæ in cruce facta est, concedi nobis petimus, corpus hoc vniuersum simul quasi congregatur. Adest enim in eo caput huius corporis Christus, vnum cum illo manens, cui offertur, vnum ipse faciens eos, pro quibus offertur, vnus ipse qui offert & quod offertur: ipse & sacerdos & sacrificiũ, cuius passio & mors in altari repræsentatur, quã ille propterea dignatus est oppetere, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum.

Ioan. 11.

Mortuorum memoria in sacrificio.

Est itaque inter alios fructus, quos nobis attulit Christi mors, etiam hic, quòd per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc sacrificio, non modò qui corporibus præsentes adsunt, & hac vita mortali fruuntur, verùm & ij, qui iam in cœlis cũ Christo triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, superstitum precibus adiuuantur, quò celerius ad illorum societatem peruenire possint.

Terribilis est hæc quasi castrorum acies ordinata, Satanæ. Videt enim præsentem in altari Christum cum omnibus corporis sui membris, cuius ipse caput est: Quare cum aperto Marte nihil sibi profici posse intelligat, quibuscunque potest artibus & insidiis, vt solui possit hæc acies contendit & elaborat. Ac primùm quidẽ caput ipsum petit: quod quamuis adesse in altari non ignoret, aliud tamen persuadere membris suis conatur, vt aut esse omnino neget, aut non alio tempore, quàm quo manducatur, esse cócedat: oblationis etiam nomen ipsum ferre non potest. Deinde verò nec membris parcit, quę & ipsa grauiter oppugnat. Diximus hoc C anteà quoque, quod nihil obstat æquè conatibus eius, atque vnitas. Quare sicut Christus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominiosam oppetiit, vt congregaret dispersos: sic iste contrà nihil non facit, vt coogregatos dispergat. Vult ab isto corpore, quod in terris adhuc militat diuisos & segregatos eos, qui cùm & ipsi membra sint eiusdem corporis, deuictis hostibus nostris sempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cum Christo triumphant in cœlis. Vult & eorum memoriam prorsus abolitam, qui quamuis in fide & confessione Christi nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc seculo vixerunt, vt statim ex eo migrantes, ad sedesbeatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quod aiunt, & nudiustertius, sed iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, vt & sanctorum martyrum, & aliorum in Christo defunctorum in sacrificio Missæ fieret memoria, per manus nobis traditũ accepimus.

Augusti. Homil. 17. de verbis Apostoli.

Meminit huius consuetudinis Augustinus his verbis. Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipsis oretur, pro cęteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari.

Sanctorum inuocatio & cultus Tract. 84. in Ioan.

Et rursus alio loco: Ideò quippe ad ipsam mensam nõ sic eos cõmemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus: sed magis, vt ipsi orent pro nobis, vt eorum vestigiis adhęreamus, quia impleuerũt ipsi charitatem, qua dominus dixit non posse esse maiorem.

Ioan. 15.
Lib. 20. cap. 21.

Et clariùs etiam contra Faustum scribens: Populus, inquit, D Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitãdam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen vt nulli martyrũ, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memorias martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit; Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior effectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tanto deuotius, quanto securius post incerta omnia superata: quanto etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc vsque pugnantes.

Latria soli Deo exhibetur.

At illo cultu, qui Gręcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non potest, cùm sit quædam diuinitati propriè debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo. Neque dissimilia scribit in libris de ciuitate Dei. Atq; his verbis abundè declarat, quod sit discrimen inter cultũ, qui sanctis tribuitur, & eum, qui Deo soli

Lib. 8. cap. 27. & lib. 22. cap. 10.

E debetur. Illos enim vt pro nobis intercedat orare possumus & debemus, sacrificium autem præterquàm soli Deo offerre fas non est. Quod propterea tantopere cupit abrogatum Satanas, vt ne sit aliquod discrimen inter Deum & homines, quo sine Deo nos esse faciat. Neque verò solus Augustinus, verùm & ante eum Cyprianus commemorationis huius sanctorum, quæ fit ad altare per sacerdotem, mentionem facit, vt longè vetustissimum morem hunc fuisse facilè cuiuis conijcere liceat. Quemadmodum & illum, quò cæterorum quoq;, qui in Christo defuncti sunt, fit memoria, de quo & ipso his verbis meminit Augustinus: Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Christi. Et alio loco, cùm protulisset illud ex Machabæorum libris, de oblato pro mortuis sacrificio: Sed etsi, inquit, nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret authoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Chrysostomus verò Apostolicum hoc esse institutum asserit, dicens: Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc decesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cœlos extendente, cœtu item sacerdotali, verendoque posito sacrificio, quomodo Deum non placaremus pro istis orantes? Ve-

Cypr. lib. 3. epistola 6. & lib. 4. epist. 5.

Aug. lib. 20. de ciuitate Dei cap. 9.

In lib. de cura pro mortuis gerenda. cap. 1.
2. Mach. 12.
Chrys. in epist. ad Philip. Hom. 3.

F rùm istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt. Eadem repetit in Homilijs ad populum Antiochenum scriptis. Sed & ante illum idem proditum est memoriæ per Dionysium Areopagitam, qui & ipse commemorationem defunctorũ in Missæ sacrificio, Apostolicam vult esse traditionem. Ioannes verò Damascenus vtroque posterior, librum etiam scripsit de iis, qui in fide hinc migrarunt, quòd sacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuentur: quem Ioannes Oecolampadius cùm adhuc esset catholicus, in Latinam linguam transtulit: In eo, illud ipsum quod Chrysostomus, attestatur his verbis: Diui autem Apostoli discipuli saluatoris, qui totum mundi circulum viuum cepere prædicando verbum, quod suis oculis viderant, intremendis vitalibusque sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Extat Missa Basilij: extat & Chrysostomi: extat vtriusque in libro sacerdotali Græco explicatio. In vtraque sanctissimæ & intemeratæ, super omnes benedictæ dominatricis nostræ Dei genetricis & semper virginis Mariæ, sancti Ioannis præcursoris & Baptistę, sancti etiam cuius dies celebratur, & omnium sanctorum, simul & dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ, fit memoria. Cur autem ea fiat, rationem reddit Nicolaus Cabasilas in eo libro, quem de diuino altaris sacrificio inscripsit: Vbi simul & illud ostendit, plus ad sanctificationem prodesse sacrificium hoc animabus, quæ sunt solutæ corporibus: quòd eæ purgantur, & peccatorum remissionem accipiunt per orationes sacerdotis & donorum intercessionem, nihil minus quàm eorum qui viuunt. In eo autem sunt meliore conditione, G quòd non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adiiciunt, sicut faciunt vt plurimùm viuentium animæ. Hactenus de sacramenti huius effectu.

Homil. 69.

Eccl. hier. cap. 7.

Nicolaus Cabas. cap. 33. 34. 47. & sequentibus.

Quemadmodum affectos ad hoc sacramentum accedere oporteat. CAP. 43.

QValiter autem affectum esse oporteat, qui dignè manducare corpus, & bibere vult Christi sanguinem, indicat Paulus cùm dicit: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Quòd si in veteri lege, vbi figura tantùm fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quanto minùs illud licere debet in hoc sacramento, in quo verùm corpus, & verus est Christi sanguis? Quamobrem suam quisque conscientiã diligenter examinet, priusquàm ad hanc mensam accedat, ne quod bonum est malè malus accipiat. Hoc est, quod fideles admonet Augustinus: videte, inquit, fratres, panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate, peccata etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera. Antequàm ad altare accedatis, attendite quod dicitis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi, securus accede, panis est non venenum: sed vide si dimittis: Nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem nõ fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, in- H tus te videt, intus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indignè dicit eum accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam. In summa, quisquis ad salutem vult accipere corpus & sanguinem Christi, hoc in primis eum contendere & elaborare oportet, vt sit membrum Christi, hoc est, vt per fidem & charitatem Christo adhæreat. Nescitis, dicit Paulus, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo mẽbra Christi faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autẽ adhæret domino, vnus spiritus est. Ex hoc Pauli loco discimus, eius quemque membrum esse, cui adhæret. Qui adhęret Christo, membrum est Christi: qui adhæret meretrici, membrum est meretricis: qui adhæret Satanæ, membrum est Satanæ. Quamobrem nisi quis hoc egerit, vt sit membrum Christi, nihil est quod communicet corpori & sanguini Christi. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Non est autem Christi membrum, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret, quàm creatori redemptorique suo Christo. Non est membrum Christi, qui fratrem ad Christi corpus pertinentem odio habet. Non est membrum Christi, qui segregat semetipsum à corpore Christi. Denique quicunque criminis alicuius capitalis reus est, nõ est mẽbrũ Christi. Quãobrẽ si quis eius rei sibi conscius est, nõ prius ad sumendũ viuũ & verũ Christi corpus accedat, quàm corporis eius mystici membrum factus fue-

1. Cor. 11. Probatio sui ips' ante synaxin.

Tract. 26. in Ioan.

Epist. 118. cap. 3.

1. Cor. 6.

2. Cor. 6.

Ante communionem cū Deo & proximo reconciliari oportet.

A rit, atque vndè auulsus est peccatis suis, Christi corpori se rursus inseri curauerit. Quòd ita demū futurū est, si & cū Deo, & cū proximo, qui eiusdē corporis membrum est, reconciliari studuerit, & offensam ipse remittens, & remitti sibi vicissim postulans. Nam cùm omni immunditia atque omni crimine vacare oporteat ad mensam hāc accessurum, nihil tamen æquè illi aduersatur, atque diuisio, atque voluntatis alienatio, atque ira, odiū, æmulatio. Rectè enim vocatur hoc ab Augusti-

Homil. 26. in Ioan.

no sacramentum pietatis, signum vnitatis, vinculum charitatis. Rectè idē admonet, quòd qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Annunciatur in hoc sacramento

1. Cor. 11.

Christi mors, dicit Paulus. Porrò Cristus mortuus est, vt morte sua nos Deo patri suo cœlesti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum secum, vnum nosipsos inter nos faceret.

Qui indignè accedant.

Quisquis igitur hanc vnitatem rumpit, & vel à Christo se lethaliter peccando separauit, vel ab eius corpore, quæ est Ecclesia, suo plus quàm illius iudicio tribuendo, segregauit, vel à quocunque eiusdem corporis membro per odium & maleuolentiā se diuisit, quid aliud quàm rursus crucifigit sibimetipsi filiū Dei, & ostentui habet? dum

Heb. 6.

eadem illa designat, propter quæ Christus crucifigi & mori dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerunt, ac tā acerbis illius cruciatibus causam dederunt. Atque ita fit, vt non ad vitam, sed ad mortem sumat vitam. Reus enim efficitur corporis & sanguinis domini. Quapropter quisquis vel Deum, vel proximum se offendisse sibi B conscius est, non prius ad hanc mensam accedat, q̄ reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quòd à Propheta dictum est: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. Quoniam verò reconciliatio eiusmodi, fit

Psalm. 68.

per pœnitentię sacramentum, de eo nobis dicendum deinceps restat.

De Sacramento Pœnitentiæ. CAP. 44.

PEr lauacrum regenerationis nouam quandam vitam ingredimur. Nam in eo vetus homo noster crucifigitur, neque viuit iam in nobis, nisi is, qui propter nos & propter nostram salutem homo fieri dignatus est, Deus & dominus noster Iesus Christus, quem baptizati induimus. Ingredimur autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & deliciis, sed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie semper stemus. Ad quos hostes nostros superandos datus nobis in sacramento confirmationis adiutor sanctus spiritus, cuius virtute facilius impetum eorū propulsare possimus. Datur etiam ad sustentandos nos in Eucharistia non quiuis cibus, sed pretiosū corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Fit nihilominus, quod in prœliis vsu venire solet, vt sæpè grauiter ab hostibus nostris sauciati corruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne sic quidem oblitus est misericordiæ suæ pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis. Ipse enim est, qui alleuat omnes, qui corruūt, & erigit omnes elisos. Cuius tanta est benignitas & clementia, o- C mnē vt humanam affectionem longo interuallo superet. Magna est matris erga puerum suum infantem benignitas, sed hanc superat patris nostri

2. Cor. 1. Psal. 144.

cœlestis bonitas. Quod hæc ipsius per Prophetā loquentis verba testantur: Nunquid obliuisci, inquit, poterit mulier infantē suū, vt nō reminiscatur filij vteri sui? et si illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiscar tui. Non vult ille benignus

Esaiæ 49. Iohel. 2.

& misericors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia, quenquam de venia lapsum desperare, sed huic quoque rei remedium instituit, pœnitentiæ sacramentū, per quod lapso resurgere liceret. Quamobrem sicut baptismus intrantium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium: sic hoc resurgentium sacramentū esse dicitur, cuius virtute fit, vt cùm corruerimus, eleuemur, vt si in ista colluctatione, quę nobis est aduersus principatus & potestates tenebrarum harū, nos prosterni contigerit, non propterea statim animū abiicere, verùm ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per

Ephes. 6.

quod erigi prostrati, ac vires ad pugnandum recuperare possimus. Nam qui non venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam, non vult

Matt. 9.

mortem impij, sed magis vt conuertatur & viuat. Sic enim per prophetam loquitur: Nunquid voluntatis meæ est mors impij, & non vt conuertatur à viis suis, & viuat? Ac paulò post: Conuertimini & agite pœnitentiā ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, facite vobis cor nouū & spiritū nouū. Et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortē morientis, dicit dominus Deus, D reuertimini & viuite. Adeò ipse nos inuitat pius

Ezech. 18.

& misericors pater, vt reuertamur potius & viuamus, quàm vt in peccata prolapsi, de illius benignitate desperemus: Pronior est ad miserendum, quàm nos ad misericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazanzenus, quàm alij accipiāt. Simul vt dereliquerit impius viam suam, ac vir iniquus cogitationes suas, ac ad dominum conuersus fuerit obuiis, quod aiunt, manibus eum ad se reuertentem excipit. Estque maius gaudium in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis.

In oratione in sanctum lauacrum. Esa. 55. Luc. 15.

De materia & forma huius sacramenti. CAPVT 45.

NEque verò dubitandum est, quin hoc ipsum pœnitentiæ sacramentum ab ipso Christo fuerit institutum: cuius hęc clarissima verba sunt ad Petrū: Dabo tibi claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis: Tum & ad reliquos Apostolos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Ac post resurrectionem ad eosdem: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quibus verbis & materiam & formam huius sacramenti satis expressisse videtur. Est autē duplex materia,

Pœnit. à Christo instituta. Matth. 16. Matt. 18. Ioan. 20. Pœnitentiæ materia duplex.

Peccata sunt materia remota pœnitentiæ. Actus ipsius pœnitentis sunt materia proxima

E propinqua & remota. Sicut statuę propinqua materia est metallum, remota verò aqua: sic & in hoc sacramēto, remota materia sunt peccata, nō quatenus amplectenda, sed quatenus detestanda, ac quàm longissimè propulsanda sint, quorum fit à Christo mentio. Proxima autem materia, sunt actus ipsius pœnitentis. Cùm enim aliquis iusto dolore concepto de peccatis admissis, firmo etiā proposito non modò cauendi deinceps, verùmetiam satisfaciendi pro illis, ea sacerdoti confessus fuerit, hæc ipsa confessio ad hunc modum facta, signū est visibile sacræ rei, hoc est inuisibilis gratiæ, qua sic confessò peccata remittuntur: & quidem efficax signum. Nam simul vt ad confessionem huiusmodi verbū accesserit à sacerdote prolatum, Ego te absoluo, statim peccata omnia contrito & confesso remittuntur. Est autem in huius & aliorum sacramentorum materia, nonnullum discrimen. Nam in aliis substantię quædam exteriores materiæ locum obtinent, sicut in baptismo aqua, in confirmatione chrisma, in Eucharistia panis & vinum, in extrema vnctione, & in ordine, vnguentum olei. in hoc ipsa hominis actio materiæ loco est, quodque fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiam vsu venit in sacramentis, quæ medicinæ quædam sunt animarū. Sicut enim quædam sunt medicinæ, quæ in sola illius qui curatur passione consistunt, cuius generis est sectio vulneris: quędā verò in actione, cuiusmodi est exercitatio corporis: Sic in sacramentis cernere licet alia, quæ cōsistunt in eius passio-
F ne, qui sanctificatur, & non actione nisi per accidens, vt illa quinque, quorum anteà meminimus: alia verò in actu eius, qui sanctificatur, cuiusmodi sunt hoc pœnitentiæ, matrimoniique sacramentum. Quamobrem actus isti, materiæ locum obtinent, qui sunt tres, contritio, confessio, satisfactio: formæ autē absolutio. Neque verò proptereà reiici debet ea forma absolutionis, qua vtitur Ecclesia, quòd ea à Christo instituta aut præcepta esse nō legitur: Nam eadē ratione baptismi quoque formam reiiciendam esse diximus. Neque enim alia authoritate dicit sacerdos: Ego te absoluo, quàm qua dicit: Ego te baptizo. Sicut baptizādi formam ex Christi verbis mutuatur, Eūtes docete omnes gentes, baptizantes eos &c. sic & absoluendi formam ex eiusdem Christi verbis mutuatur, dicentis ad Petrum. Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Et ad Apostolos omnes: Quorum remiseritis peccata. Cæterū in pœnitente veraciter tria consyderari scribit oportere Gregorius: conuersionem mentis, confessionem oris, & vindictam peccati: quę vulgo vocant contritionem, confessionem, & satisfactionem. De singulis ordine differentius: ac primum de contritione, siue conuersione mentis.

Matth. vlt.

Matt. 16. Greg. lib. 6. cap. 1. in pri mum Regū. Partes pœnitētiæ tres.

De Contritione. C A P. 46

Contritio quid.

Contritionē rectè dixerimus iustum esse dolorem de peccatis conceptum, cum eorum detestatione. Dolere autem de peccatis nemo potest, nisi prius ab illis cessauerit. Propterea monet scriptura: Peccasti, quiesce. Fili peccasti? non adiicias iterum, sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittatur: Item de peccato propitiato noli esse sine metu, neque adiicias peccatum super G peccatum. Et in alia scriptura prius illud legitur: Derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas: posteà adiicitur, & reuertatur ad dominum. Atque apud eundē Prophetam. Quiescite agere peruersè: deinde: Discite benefacere. Paulus etiam cùm esset hortatus Romanos vt induerent arma lucis, prius admonuit, vt abiicerent opera tenebrarum. Et Ephesios prius deponere iussit secundum pristinam conuersationem veterem hominem: deinde dixit: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem. Qui reconciliari vult amico, quibus eum antehac iniuriis afficiebat, ab iis deinceps iā abstinet, quò facilius redire possit in gratiam. Quæ autem est alia pœnitentiæ ratio, quàm vt reconciliemur Deo, remissione peccatorum nostrorum impetrata? Cessemus itaque à peccatis necesse est, in quibus quamdiu perstat aliquis, dolere de illis, eaque ex animo detestari non potest. Primùm itaq; cessandum est à peccatis: quod tamen solum non sufficit. Doleamus insuper oportet, quod ea patrauerimus aliquando: ac sicut ea placuerunt anteà, sic deinceps detestemur & odio habeamus. Est quidem ita, quòd optima pœnitentia est, noua vita: verùm & illud verum est, quod ab Augustino dictum existimatur, Neminē nouam vitam inchoare, quem veteris nō pœnituerit. Qui namque fieri potest, vt proponat deinceps aliquis, nihil se nisi benefacere velle, cui quæ præterierunt malefacta non displicuerint? nisi egeritis pœnitentiam, omnes simul peribitis. Quam latini pœnitētiam, eam Græci vocant Metanœan, quę latine dici po- H test mentis mutatio siue resipiscentia: ipso etiam Tertulliano teste, qui scribit in Græco sono pœnitentiæ nomen non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione compositum esse. Quæ autem esse potest animi demutatio, vbi quæ prius placuerunt, ea deinceps non displicent? Quomodo mutasse priorē affectionē animi dici poterit, cui placet aliena rapuisse, verùm in posterum nihil eiusmodi patrare deliberatum habet? Quamobrem vel communis ipse sensus indicat, ad nouā vitam inchoādā, opus esse detestatione vitę prioris & displicentia. Etiam homini si quis reconciliari vult, ostendit sibi displicere, quòd eum aliquando offenderit. Quòd si delectari se offensionibus istis indicauerit, atque eo nomine sibi placuerit, tantum abest, vt in gratiam redeundi potestas illi fiat, maiorem etiam vt iram sibi cumulet. Si ad hunc modum agi par est cum homine, æquè vt nos mortali, quo ore ad Deū accedemus? qua fronte ei reconciliari postulabimus, nullum de eo quod offenderimus, quódque iustam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorem præ nobis ferentes? Quamuis autem ineptum sit ad hunc modum colligere, Non est scriptum, ergo approbandum non est: tamen & res & nomen ipsum contritionis è scripturis ostendi potest. Nam quod vnus ex Prophetis auersionis ab impietate meminit, quid aliud significare vult hoc nomine quam odium eorum & displicentiam, quæ prius placuerunt? Nam quē odimus, ab eo libenter nos auertimus. Iam verò ille locus: Postquàm conuertisti me, egi pœnitentiam, & postquàm ostendisti mihi, percussi cor meum: confusus sum, & erubui,

Gen. 4. secundum 70. Eccle. 21. 5 Esa. 55.

Esaia 1. Roma. 13.

Ephe. 4.

Aug. Lib. de vtilitate pœnitentiæ cap. 1.

Luc. 13. Tertul. lib. 2. contra Marcionem

Eze. 18. 33.

Hier. 31.

A quoniam sustinui opprobrium adolescentię meę: nónne apertè vim contritionis demõstrat? in quo conteritur & percotitur cor, fitque vt confundamur & erubescamus de his, quæ patrata sunt per nos. De hoc genere cõfusionis dicit Augustinus.

Confusio temporalis. Aug. Confess. l. 10. Psalm. 30.

Est quædam confusio temporalis, vtilis perturbatio animi respiciẽtis peccata sua, respectione perhorrentis, horrore erubescentis, erubescẽtia corrigẽtis. Vnde dicit Apostolus. Quam enim gloriã habuistis tunc in iis, in quibus nunc erubesciris? Ergo erubescere eos dicit iam fideles, non de pręsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionem non formidet Christianus, imò si hanc non habuerit, æternam habebit. Neque minus clarus & manifestus est ille locus, quo dominus non contentus dixisse: Conuertimini ad me in toto corde vestro: addit insuper, in ieiunio, in fletu, in planctu: & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quando flere, quando plangere, quando scindere cor iubet, quid aliud quàm cõtritionem præcipit, sine qua in toto corde nostro conuerti ad Deum non posse videmur? Sed non hoc modo quod significatur eo nomine, verùm ipsum etiam contritionis nomen in scripturis reperire licet. Quod apertè illa verba indicãt. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Et illa alterius Prophetæ: Ad quẽ respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Et apud eundem alio loco: Euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde.

Rom. 6. Ioel. 2. Contritionis nomen in scriptura. Psalm. 50. Esai. 66.

B Ex quo vel solo discere possumus, qui sanari vult per pœnitentiam, eum contrito corde esse oportere. Sanctorum verò doctorum vix quisquã est, qui ad cõtritionem compunctionemque cordis non inuitet. Inter Augustini opuscula etiam vnum illi inscriptum videre licet, de contritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pœnitentiæ partem hanc sublatam voluerũt: Agite, inquit, pœnitentiam plenam doloris, ac lamentantis animi probare mœstitiam. Neque vos quorundam moueat aut error improuidus, aut stupor vanus, qui cùm teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, vt neque intelligant delicta, neque plangant. Ac aliquanto pòst: Qui pœnitentiam criminis tollunt, satisfactioni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quorundam promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur. Sed & vetustior Cypriano Tertullianus scripsit librum de pœnitentia: in quo inter cætera de exomologesi in hunc modum loquitur: Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, cõuersationem iniungens misericordiæ ilicem: de ipso quoque habitu atque victu mandat: Sacco & cinere incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deiicere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare. Cęterùm pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa. Plerunque verò ieiuniis preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad dominũ Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripsit Ambrosius quoque de pœnitentia libros duos. Et inter Augustini libros recẽsetur vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius de medicina pœnitentiæ. Chrisostomi verò complures

Cyp. serm. 5. de lapsis. Tertul. in lib. de pœnitentia. Exomologesis.

de ea sunt Homiliæ: de compunctione verò cordis libri duo: ac totidem etiam eadem de re libri beati patris Ephrem: quem ad tantam venisse claritudinem scribit Hieronymus, vt post lectionem scripturarum publicè in quibusdam Ecclesiis eius scripta recitarentur: qui de pœnitentia quoque libros duos, & sermonem vnum conscripsit: neq; alia in re magis occupatur, quàm in mentibus hominum ad compunctionem excitandis. Cuius etiam hæc verba sunt: Proiice abs te onera peccatorum, offer munera obsecrationum, suppone lachrymas in putredine vulnerum. In tantum enim cœlestis medicus bonus est, vt lachrymis & gemitibus donet vulneribus sanitatem. Accede peccator, & procidens huic benignissimo medico offer lachrymas, quæ ad huiusmodi medicamentum proficiunt. Sic enim vult cœlestis medicus sanare vnumquemque, medicamentum diligens lachrimarum. Nihil est enim, quod non cedat & sanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vsquequaque detinet ęgrotum, sed statim sanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Ostende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum est ostium pœnitentiæ. Festina peccator priusquàm claudatur. Et alio loco: Beatus homo qui habet compũctionem iugiter secundum Deum. Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio fratres remissionem delictorum nobis conquirit: compunctio fratres Iesum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum desyderamus & quærimus. Volo vobis fratres enarrare po- D tẽtiam lachrymarum. Anna per lachrymas à Deo Samuëlem prophetam accepit, ad sublimitatem & glorіationem animę suę. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Simonis à Christo domino dimissa sunt, quæ lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grandis virtus est lachrymarum, multumque præualent lachrymæ, quæ secundum Deum sunt. Fiduciam domini semper acquirunt lachrymæ; sordidas cogitationes expellunt, nec proximare eas permittunt animæ compunctionem cordis habenti. Gregorius quoque Nazãzenus vocat pœnitẽtiam baptismum lachrymarum. Sic Abdias quoq; de quodam: Vberrimis, inquit, lachrymarum suarum fontibus iterum baptizatur. Sic & Gregorius Nicenus, Lachrymarum, inquit, effusio, baptismi vim habet: gemitusque reducit gratiam, quæ paulisper excesserat. Quamobrem & è scripturis, & ex consensu doctorum omnium Ecclesiæ pars hæc pœnitẽtię probari potest. Quãtum autem temporis ad eam requiratur, non videtur hominis esse definire. Præclarè enim scripsit Leo pontifex, quòd misericordiæ Dei nec mẽsuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire moras conuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: Cùm cõuersus ingemueris, tũc saluus eris. Et alibi. Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Et iterum. Quia apud dominũ misericordia est, & copiosa apud eũ redemptio. Sed & ante eum Cœlestinus papa: Salutem, inquit, homini adimit, quisquis mortis tempore pœnitẽtiam denegauerit, & desperat de clementia Dei, qui eum ad subueniendum morienti sufficere vel in momento posse non credit. Per-

H. ...rom. de ... illust. Ephrem de pœnitentia, cap. 1. De extremo iudicio ca. 5. Compũctionis fructus. 1. Reg. 1. Luc. 7. Nazan. in serm. de san... ...nimonsub. Epiphaniorum. Lib. 5. Gre. in Homil. quã scripsit ad eos, qui diu... alios indicant. Pœnitentiæ temporis longitudinem non videtur esse hominis definire. Leo epist. 89 ad Theodorum. Ezech. 18.

Esai. 43. Psal. 129. Cælestin. ad Episcopos Galliæ. epi. 2. c. ap. 2. Luca. 23. Aug. serm. 66. de tepore.

E didisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum vnius horæ pœnitentia non iuuisset. Cùm esset in pœna promittit, & per vnius sermonis promissionem, habitaculum paradysi promeruit. Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potius est æstimãda, quàm tempore: Propheta hoc taliter asserente: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et ęqualis eius Augustinus: Pœnitentia quamuis sit exigui temporis, si intima cordis amaritudine agitur, non despicitur apud iudicem iustum Deũ, qui cordis secreta cõsyderat. Non enim longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantum affectum synceritatis pœnitẽtis pensat. Et qui pręcessit hos Ioannes Chrysostomus, cũ esset hortatus populum, vt ablueret peccata, tum maximè, cùm adhuc relicta esset quadragesimæ pars, subdit. Hoc autem dixi, non quòd solùm tanto tempore opus habet peccatorum correctio, sed quia dominum habemus misericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantum magno feruore & sobrietate ad ipsum accedamus, reiectis secularibus curis omnibus, & supernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & verã pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quã trium dierum tempore ad prouocandum Dei bonitatem, & irritandam, quæ aduersus se lata erat, sententiam. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neque vno die opus habebat: Et quid dico die vno? neque breui hora. Tãta est erga nos Dei misericordia. Nam vbi viderit voluntatis nostræ firmum propositum, & feruenti nos desyderio ad se accedere, non retardat, neque differt, sed accelerat, suamque solitam liberalitatem exhibens dicit: Adhuc loquente te dicam, Ecce adsum. Ac qui fuit omnibus his vetustior Cyprianus: Sed & in eodem articulo temporis cùm iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expitantis emerserit, pœnitentiam clemẽtissimi Dei benignitas non aspernatur, nec serum est, quod verum, nec irremissibile, quod voluntariũ, & quæcunque necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas tẽporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas: si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, sed in amplitudine sinus sui, mater charitas prodigos suscipit reuertentes: & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationẽ meruerat & supplicium, sed cor contritũ pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatẽ, & statim consummatus ciuis sanctorum & domesticus Dei permissus est in regnum.

Chrys. Homil. 27. in cap. 8. Genesios.

Nota. Exemplum insigne magnæ & breuis pœnitentia fructus.

F

Cyp. serm. de cœna domini.

Contra nouatum hæreticum omni tempore pœnitentes recipit Dei gratia.

De Confessione, & quæ illi respondet absolutione.

CAP. 47.

CÆterum pœnitẽtia hominis Christiani post lapsum, non solùm à peccatis cessatio continetur, & eorum detestatio, aut cor cõtritum & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalis confessio, saltẽ in voto, suo tempore facienda: & sacerdotalis absolutio. Nã cùm Sacramentum hoc medicina sit à summo medico Christo G instituta, qui sanitatem quidem ipse confert, sed in ea cõferenda sacerdotis vtitur ministerio, quẽadmodũ etiam Origenes admonet, oportet nos morbum nostrum coram eo, quo ministro Deus in curando eo vtitur, non celare. Fortassis enim, inquit, sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris, vel flegmatis, stomacho grauiter & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam ij qui peccauerũt, si quidẽ occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodũ suffocantur à phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Ac ne quis hoc de ea accusatione, cõfessioneque dictum interpretetur, quæ coram Deo fit, subdit mox. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere: qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: qui & condolendi & compatiẽdi nouerit disciplinam, vt ita demùm, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis periti medici illius concilio, procurandum est. Quem sequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, fratres per illum dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulne H ratã tegere conscientiã: Prudentes ægri medicos nõ verentur, ne in occultis quidẽ corporũ partib' etiã secaturos, etiã perusturos. Meminimus quosdam, remota etiam & verecundia membrorum non erubescentes in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate, durasse, & quãtum est illud, quod homines pręstiterunt? Peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam pręsenti pudore mercari? & offerenti manus domino vulnera mãle tecta subducet? Et habet aliquid, quod in illo erubescat, qui dominum læsit? An sic melius est illi perire? Ne tu pudore timidus sine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? quod si fratrum oculos erubescitis, consortes casuum vestrorum timere nolite. Neque dissimilia sunt, quæ scribit Hieronymus, illud enarrans ex Ecclesiaste: Si momorderit serpens in silentio, non est amplius habẽti linguam. Si quem, inquit, serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio cum peccati veneno infecerit, si tacuerit, qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandum, facilè ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat. Et æqualis eius Augustinus. Quomodo potest medicus vulnus sanare, quod ægrotus ostendere erubescit? Deus confessionem nostram desyderat, vt iustam habeat cognoscendi causam. Ante quẽ etiam Basilius: Confessio, inquit, peccatorum hanc habet rationem, quam habet vulnus aliquod corporis vel passio,

Confessio.

Orig. Homil. 2. in Psalm. 37.

Pacianus in paranesi ad pœnitẽtiam.

Hieron. in Eccle. 10.

Aug. serm. 66. de tempore. Basil. in regula Monachorum, cap. 98.

A quæ medico demonſtrãda eſt. Si ergo non omnibus quis vicia vel vulnera corporis ſui reuelat, nec quibuſlibet, ſed iis tantummodo, qui ſummæ peritiæ teſtimonium habent, & curæ ac medelæ diſciplinam, ita confeſsio peccatorum fieri debet apud eos tantummodo, qui curare hęc præualent, & emendare ſecundum quod ſcriptũ eſt. Vos qui fortiores eſtis, infirmitatem infirmorum portate, hoc eſt auferte & exportate per curationem. Et in eodem libro aliquanto antè. Neceſſarium, inquit, videtur iis, quibus diſpenſatio myſteriorum Dei commiſſa eſt, confitenda eſſe peccata. Sic enim & ij, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud ſanctos confeſsi eſſe peccata ſua. Scriptum eſt in Euangelio: Quia Ioanni Baptiſtæ confitebãtur populi peccata ſua: & in Actis Apoſtolorum Apoſtolis ij, qui Baptizabantur. Ex quibus verbis colligere licet, quanta ſit confeſsionis antiquitas, quam à domino inſtitutam eſſe ſcribit Tertullianus, ac Eccleſiæ cõſenſus obtinet. Videtur autem illis verbis inſtituta, quib⁹ Petro cęteriſq; Apoſt. ligandi ſoluendique, remittendi retinẽdique peccata, poteſtas à Chriſto conceſſa eſt. Qua vti quẽadmodũ potuerint Apoſtoli, vel etiam nunc poſſint eorum ſucceſſores, intelligi non poteſt, niſi prius cognouerint, cuius generis ea peccata ſint, & quæ medicina ſit illis adhibenda. Rectè dicitur à Sapiente: Qui iudicat quod nnuit, iuſtitiæ iudex eſt. Verũ eſt & illud, quod ex Hieronymo proximè citauimus, quod ignorat medicina, nõ curat. Cùm itaque ſacerdos, & iudex vice Chriſti ſit, & medicus ab ipſo conſtitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiuſmodi ſit

B ignorat, curabit? Deinde verò non ſola remittendi, verùmetiam retinendi: neque ſola ſoluendi, verùmetiam ligandi poteſtas illi data eſt. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid ſoluere debeat, quis ſcire poterit, ſi non fuerit illi vulnus indicatum, ſi peccatum non fuerit manifeſtatum? Ac fatendum quidem eſt, quòd ab ignotis etiam nonnunquàm ſacerdos abſoluit, ſed non ab his tamen, quæ ſciens aliquis proferre nolit, verùm ab iis, quę vel peccata eſſe neſcit, vel eorũ reminiſci non poteſt. Verùm eſt enim, quod ait propheta. Delicta quis intelligit? Neque tarò fit, vt etiam grauia peccata per ignorantiam committantur. Quin & illud ab eodem propheta non ſine cauſa dictum eſt: Ab occultis meis mũda me. Quamobrem ad ea manifeſtãda, quæ vel eſſe peccata neſcimus, vel memoria non tenemus, nemo fuit vnquàm obligatus. Non eſt itaque dubitandum, quin, ſicut abſolutio à Deo eſt inſtituta, ita & confeſsio; quæ fit per peccatorum enumerationem, Dei miniſtro ſacerdoti factam. Quæ duo ita ſibi mutuò reſpondent, vt vbi non eſt confeſſio, ibi nulla eſſe poſsit abſolutio. Sed ſi quis aliũ ſcripturarum locum à nobis exegerit, vbi Chriſtus confeſsionem præceperit, præter ea, quæ per nos adducta ſunt, ad Petrum & ad reliquos Apoſtolos dicta, ab eo viciſsim exigere licebit, vt & ipſe locum oſtendat, vbi primum Eccleſia confeſſionem pręceperit. Quod cùm graue multis onus videatur, certè nemine præcipiente ſuſceptum à fidelibus vltrò fuiſſe, veriſimile non eſt. Quin & illud difficilè eſt creditu, hominis alicuius authoritate ad hanc rem tam grauem fideles adigi potuiſſe. Atqui oſtendi non poteſt, quòd ea fuerit ab

C Eccleſia inſtituta, cùm ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad hęc vſque noſtra in vſu ſemper fuerit. Ex quo colligere licet, quòd viua voce proculdubiò fuerit à Chriſto tradita, cuius multo maxima dictorum & factorum pars mandata ſcripturis nõ eſt. Clemens Petri ſucceſſor hãc petri doctrinam fuiſſe refert, quam illum à magiſtro ſuo Chriſto accepiſſe dubium non eſt: vt ſi fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latẽter irrepſerit, nõ erubeſcat, qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri hæc ei, qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei & concilium ſalubre curetur. Quo facilius autem perſpici poſsit, eũ de occultis peccatis loqui, ſubiungit hęc verba. Abiicienda prorſus è corde eſt omnis intrinſecus latens amaritudo peccati, ſi qua fortè ex deſideriis iniquis, velut ex cibis noxiis, congregata eſt. Iam illis verbis: Confitemini alterutrum peccata veſtra: non tam inſtitutam à Iacobo & pręceptam ſacramentalem confeſsionem, quàm eam, quæ pridem inſtituta eſſet & pręcepta, promulgatam, rectè viri quidam pij & docti exiſtimauerunt. Neque mouere quẽquam debet vox hæc alterutrum, vt putet eam ad ſacramentalem confeſsionem, quæ ſacerdoti fit, referri non poſſe. Vir fuit excellens & doctrina & vitę ſanctimonia Hugo de ſancto Victore Bernardi æqualis: is cùm adduxiſſet hunc Iacobi locum: Quid eſt, inquit, alterutrum? Ac mox reſpondet, non ſolum homo Deo, ſed inter vos alter alteri, homines hominib⁹, oues paſtoribus, ſubiecti prętatis, ij qui peccata habent, iis qui peccata dimittere poteſtatem habẽt. Et certè communis hoc loquendi mos obtinet, vt dicatur aliquando ab Epiſcopo, ſiue eius Vicario, Cõfiteare cui vis. Quæ

D tamen verba non ita accipiuntur, quaſi nõ ſacerdotibus etiam confitendi poteſtas permiſſa ſit: verùm illud concedi verbis iis videtur, vt non proprio ſacerdoti, cui iure tenetur, verùm cuicunque velit alij, modò ſacerdoti, confiteri poſsit. Inter opuſcula quæ adſcribuntur Auguſtino, extant etiam duo de viſitatione infirmorum. In eorum altero ſcribit his verbis. Sunt quidam, qui ſufficere ſibi ad ſalutem autumant, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, quem nullius latet conſcientia, ſua cõfiteantur crimina. Nolunt enim aut erubeſcũt ſiue dedignantur oſtendere ſe ſacerdotibus, quos tamen inter lepram, & lepram diſcernere per legiſlatorem conſtituit dominus. Sed nolo vt ipſa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri coram domini vicario, tabeſcens præ rubore, vel ceruicoſus præ indignatione. Nam ipſius humiliter ſubeundum eſt iudicium, quem dominus ſibi non dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges ſacerdotem, & fac ipſum conſcientiarum tuarum penitus participem. Nolo ſeducat te ſomniantium illa ſuperſtitio, quæ in viſitando confirmat, quia ſaluat ſacerdote inconſulto ad Deũ peccatorum confeſsio. Nos autem non denegamus, quin ſit ad Deum frequenter conferenda peccatorum confeſsio: Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos ſuos ad petram, petra autẽ Chriſtus eſt: Sed teſtamur, & teſtatur illud ſana doctrina: Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius eges ſacerdotis, qui mediator ſit ad Deũ tuum, ſalubri iudicio. Alioqui & ſub lege & ſub

Marginal notes (left column): Rom. 15. — Cap. 21. — Matt. 3. — Actor. 19. — Tertul. li. 1. de trinitate. — Confeſsionis inſtitutio. — Matt. 16. — Matt. 18. — Ioan. 20. — Prou. 18. — Abſolutio ignotorum peccatorum. — Pſalm. 18. — Ibidem.

Marginal notes (right column): Ioan. 21. — Clemens epiſt. 1. — Iaco. 5. — Hugo li. 2. de ſacramento, parte 14. capit. 1. — Aug. to. 4. — Deut. 17. — Pſalm. 136. — 1. Cor. 10.

Luc. 17. *Iacob. 5.*

E gratia, Ite & ostendite vos sacerdotibus, responsum domini quomodo consummaretur? Confitemini alrerutrum peccata vestra, quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter Dei vice presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipse ribi exhibebit antidotum reconciliationis.

Beda in Iacobum.

Beda quoque diligens Augustini sectator, verba hæc Iacobi itidem de sacramentali confessione interpretatur, quam esse necessariã cùm alio quodam in loco, tum in libro quinquaginta Homiliarum, testatur Augustinus, dicens: Qui post vxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si preter vxores vestras cum aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia: Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deum ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago: Ergo sine causa dictum est: Quæ solueris in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei, frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi, promittimus vobis, quod ille negat, nónne vos decipimus? Sed hæc de necessitate, vtilitateque confessionis, aut re, aut saltem voto, deque eo quod à Christo sit instituta, dicta sufficiant.

Confiteri soli Deo non sufficit. *Aug. Homil. 49.* *Matth. 19.* *Matt. 16.*

Absolutio sacerdotis est. *Rom. 3.* *Ambrosius Li. 1. de pænitentia ca. 2.* *Chrys. lib. 2. de sacerdotio.* *Potestatem vinculi corporis & non animæ dignitas terrestris habet, at æternorum vincula sacerdotes soluendi potestatem à deo habent.*

Cæterùm confessioni respondet absolutio. Ac illa quidẽ præcepta est omnibus, siue ij è clero sint, siue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & soluendi, sicut ab Ambrosio quoque scriptum legimus, permissum est solis sacerdotibus. Quamobrem crassus est error eorum, qui dicunt non magis F absoluere sacerdotem, aut episcopum, aut Papam, quàm vel mulierem, vel puerum (addere debebát psitacũ quoque, nam & is æquè vt puer aut mulier doceri potest vt dicat, ego te absoluo) At non ita Ioannes Chrysostomus, vir non doctrina magis, quàm vitæ sanctitate conspicuus, qui vel hoc nomine sacerdotij dignitatem cuiuis alteri anteferendam esse censet, quod terrestres dignitates habent quidẽ vinculi potestatem, sed in corpora tantum: At sacerdotũ vinculum ipsam etiam animam attingit, atque ad cœlos vsque peruadit, vsque adeò, vt quæcunque infernè sacerdores cõfecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam dominus confirmet. Quam potestatem non modò nullis regibus & principibus, verùm ne ipsis quidẽ angelis aut archangelis datam esse dicit. De qua Hilarius quoque Petrum alloquens ita dicit: O in nuncupatione noui nominis felix ecclesiæ fundamentum, dignaque ędificatione illius petra, quę infernas leges & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret: ô beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata authoritas sit in cœlo, vt quę in terris aut ligata sint aut soluta, statuti eiusdem cõditionem obtineant & in cœlo. Ex quibus verbis illud simul discere possumus, quæ sit absolutionis vis, neq; enim boc est absoluere, quod nõnulli somniant, absolutum ostendere, sed quod dixit Christus peccata remittere, simul etiam à pœnis, quæ illis debentur soluere. Quod prius in terris, quàm in cœlis fieri etiã Cyprianus indicat, dicens: Cùm permiserit ipse qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cœlis ligata essent, solui autem possent illic, quæ hic prius in ecclesia soluerentur. Quos sequutus Bernardus de Petro scribens ait, quòd

Hilarius Canon 16. in Matth. *Absolutio est vera peccatorum & pœnarum æternarum remissio & non tantum declaratio.* *Cypr. lib. 1 epist. 2. ad Cornel.* *Bern ser. 1. in die Petri & Pauli.* *2. Cor. 5.* *Chrys. lib. 3. de sacerdotio.*

claues regni cœlorum tam singulariter accepit, vt G pcedat sentẽtia Petri sententiã cœli. Ac ipse quidẽ hoc authoritate sua Deus efficit, sed in ea tamẽ re ministerio sacerdotis vtitur. Itaq; quicquid eius sacerdos facit, non sua propria, sed à Deo sibi concessa potestate facit. Hunc errorem notasse videtur Ioãnes Chrysostomus his verbis. Corporis lepram purgare, seu verius dicam non purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: Neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, nõ dico purgatas probare, sed purgare prorsus cõcessum est. Ante quadringentos plus minus annos fuerũt, qui absoluere interpretarentur, absolutos ostendere. Sed eos virij pij & docti, Hugo, & Richardus de sancto Victore grauiter admodum reprehendũt. Ille quidem his verbis: Non dicit quodcunque solueris, hoc est, vt illi aiunt, solutum ostenderis, fuit solutum, sed erit solutum: quia sententiam Petri non pręcedit, sed subsequitur sententia cœli. Ac interiectis nõnullis, de eo quod commune fuerit hoc omnibus Apostolis & eorũ successoribus, quoniã omnibus ipsis dictũ est: Accipite spiritũ sanctũ, quorũ remiseritis, &c. continenter subdit: Vbi dixit, Si ostẽderitis solutum, fuit solutũ. Nusquam dixit hoc: sed dixit, Si solueritis, erunt soluta & in cœlis. Richardus autem etiam acrius. Extat, inquit, quorundam de potestate ligandi atque soluendi sententia, vt ridenda videatur potius, quàm refellenda. Putant enim & prædicant, sacerdotes non ha- H bere potestatẽ soluendi & ligandi, sed ostendẽdi homines esse solutos siue ligatos. Sed nũquid dominus dicit: Quodcunque ligatum ostẽderis, erit ligatum, & quodcunque solutum ostenderis, erit solutum? Nõ ostendendi aliquem ligatum aut solutum, sed ipsa ligandi soluendique potestas sacerdotibus à Christo data est, quæ clauium nomine appellatur. Scimus autẽ, quod clauis instrumẽtum est, quo ostiũ aperitur & clauditur. Regni autẽ cœlorũ ostiũ per peccatũ clauditur, & quo ad maculã, & quo ad pœnę reatũ. Clauiũ itaq; nomine potestas significatur, qua obstaculũ eiusmodi remouetur. Hæc potestas est in summa trinitate per authoritatẽ, vt rectè penes illã dicatur esse clauis authoritatis: in Christo homine fuit hęc potestas ad remouendũ prædictũ obstaculũ per meritũ passionis, quã etiã dicitur ianuam aperire, & ideò dicitur à quibusdã habere claues excellẽtiæ: Quoniã verò ex latere Christi dormientis in cruce sacramenta fluxerũt, quibus Ecclesia fabricata est, ideò in sacramẽtis Ecclesię manet efficacia passionis: proptereà ministris etiã Ecclesiæ, qui sunt dispẽsatores sacramẽtorum, aliqua potestas ad prædictum obstaculum remouendum est collata, nõ propria, sed diuina virtute & merito passionis Christi: & hæc potestas metaphoricè clauis Ecclesiæ dicitur, quæ est clauis ministerij. Clauis authoritatis est penes Deum trinum & vnum: clauis excellentiæ penes Christum hominem, cuius passionis merito, quę clausa fuerat anteà, nobis ianua regni cœlestis est aperta. Clauis ministerij est penes sacerdotes, qui potestate vtuntur ligãdi & soluẽdi sibi à Christo concessa. Sed hac de re satis.

Hugo lib. 2 de sacramẽtis parte 14. cap. 8. & in annotationibus elucidatoriis in cap. 20 Ioannis. *Ioan. 20.* *Richard. cap. 12. de potestate ligandi & soluendi.*

Claues regni cœl.

Triplex potestas in remittẽdis peccatis considerato potest. *Clauis authoritatis, excellentiæ, ministerij.*

De

A *De satisfactione.* CAP. 48.

Satisfactionis opera & efficacia non pro æterna, sed temporali, quæ aliquãdo relinquitur.

TErtia pœnitentiæ pars est satisfactio: quam si quis malit sequelam appellare, nulla est litigandi causa. Nam quæ præcedebat olim absolutionem, nunc sequi plerumque consueuit. Fit autem satisfactio per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia: non quidem pro pœna æterna, quę vel sacramento, vel sacramenti voto vna cum culpa remittitur, verum pro pœna temporali, quæ vt sacræ literæ docent, non tota semper (vt in baptismo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati, spiritum sanctum contristauerunt, & templũ Dei violare non sunt veriti. Diximus initiò cùm de sacramentis agere cœpissemus, quòd baptismus fidei, confirmatio spei, Eucharistia charitatis est sacramentum, pœnitentia verò refertur ad iustitiam, maximè in ea parte, quæ dicitur satisfactio, quæ videtur iniuriæ illatæ quædam esse recompensatio. Iam enim baptizatis non perinde facilis, neque tã liberalis & gratuita via patet ad misericordiam diuinam, quàm fuit ipsis baptismus, quem qui suscipiunt, nulla requiritur ab eis satisfactio. Contrà autem est in hoc pœnitentię sacramento. Quantò enim grauius peccat homo fidelis per baptismum Christo semel incorporatus, tanto maior illi difficultas impendet in misericordia diuina impetranda: Vt iure merito Ioannes Damascenus verè laboriosum baptismum, pœnitentiam appellauerit. Iustũ itaq; est, vt ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod scriptum est. Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quantum se glorificauit & in deliciis fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Si magnus est lapsus tuus, dicit Chrysostomus, maior sit lachrymarum tuarũ torrens. Et æqualis eius Eusebius Emisenus: Non putemus tam facilè remitti posse iniusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa viscerib⁹. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanãdos ipsius cordis dolores. Tota insistendum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanquàm sagittæ de conscientia euellantur. Non sufficit summis labiis dicere: Peccaui: parce: remitte. Saul dicebat, Peccaui, sed nõ obtinuit illam veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessionẽ nuda magis verba, quàm veri gemitus exprimebant. Quia non compensabat magnitudinem criminis lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Nec transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus. Et iterum homilia decima: Ieiunia ac vigiliæ, ac sanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, sed maculata corda purificant, membris subtrahunt fortitudinem, sed conscientiis addunt nitorem. Nihilominus de contritione animi redimuntur crimina voluptatum. Per duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. At sic mortificatione præsenti, futuræ mortis sententia præuenitur, & dũ culpæ author humiliatur, culpa consumitur, dumque exterior afflictio voluntariæ districtionis infertur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia debita labor soluit exiguus, q̃ vix consumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo causam salutis nostræ, faciamus intra

Damasc.lib. 4.cap.10. fidei Theologie.
Deut.25.
Apoc 18.
Chrysost. Homil. 22. ad populum Antiochenum. B
Euseb. Homil.1.
Homil. 10.

nos, quod circa nos facere solent medici, si læsura C aliqua vel querela in prima corporis cute sentitur, curatio medicamenti blandioris apponitur: si verò in ossibus vulnus absconditũ, aut in viscera profunda immersum est, austeriorẽ & fortiorẽ poscit vis occulta medicinã, vt vlceris magnitudo aut sectione, aut exustione superetur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio est in ægritudine hominis interioris adhibẽda, si leuia sunt fortasse delicta. Verbi gratia: Si homo vel in sermone, vel in aliqua reprehẽsibili voluptate, si oculo peccauit, aut corde, verborũ & cogitationũ maculæ quotidiana oratione curandæ, & priuata cõpunctione tergendæ sunt. Si verò quisquã cõscientiã suã intus interrogãs, facinus aliquod capitale cõmiserit, aut si fidẽ suã falso testimonio expugnauerit, ac sacrũ veritatis nomen periurij temeritate violauerit? Si verã baptismi tunicã cœno cõmaculati pudoris infecerit, si in seipso nouũ hominẽ nece hominis occiderit, si per augures & diuinos atq; incãtatores captiuũ se diabolo tradiderit: hæc atq; huiusmodi cõmissa, expiari penitus cõmuni & mediocri, vel secreta satisfactione non possunt, sed graues causæ, grauiores & acriores publicas curas requirunt, vt qui cũ plurimorũ destructione se perdidit, cũ plurimorũ ædificatione se redimat. Homo enim seipsum decipit, si quũ in medullis feruere sibi sentiat morbũ, per superficiẽ corporis molle deducat vnguentũ. Sic & Theodoritus in præclaro illo libello, quẽ inscripsit diuinorũ decretorũ epitome. Sũt ergo medicabilia etiã, quæ post baptismũ fiũt vulnera, medicabilia autẽ non, vt olim per solã fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiuniũ, & orationẽ, & laborẽ, facti peccati quantitati cõmoderatũ. Qui enim non D sic affecti sunt, eos nec admittere quidẽ didicim⁹, nec diuina sunt eis manu impartienda. Nolite inquit, sanctum dare canibus, nec margaritas porcis. Fit autẽ eiusmodi satisfactio nõ ad culpã vel pœnã æternã expiandã, hæc enim satisfactio soli Christo tribuenda est. Solus ille factus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantũ, verum & totius mundi. Solus ille mortẽ moriẽdo destruxit, per eam pro peccatis nostris abundè satisfecit, per eam patri suo cœlesti nos recõciliauit. Non de hac itaque satisfactione nunc loquimur, sed de ea q̃ in iis maximè pœnitẽtiæ fructibus cõsistit, quos iustitiæ nomine Christus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemosyna, siue à nobis ea suscepta, siue per parochos nostros, sacramentorumque dispensatores nobis iniuncta sit: quæ cum ex fide & charitate peragitur, peccatorum causas exscindit, peccati reliquiis medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat: denique & in exẽplum adhibetur. Est quidẽ ita, quod Christus pro peccatis nostris abundè satisfecit, pro nobis tot cruciatus, ac mortem etiam ipsam perferendo: sed num ideò passus est? num ideò satisfecit, vt nos nihil iam patiamur, nihil faciamus pro peccatis nostris, postea quam semel à gratia illa exciderimus, quam, illi cõcommortui, per baptismum cõsequuti fueramus? Quin ille nobis exemplum dedit potius, vt eius vestigia sequamur, vt sicut ipse tulit crucem suam, carnem nostram indutus, verum ab omni peccato prorsus immunis, ita & nos tot peccatis cõtaminati, tollamus & ipsi crucẽ nostrã. Hoc est quod nos

Nota.
Theod.ca.de pœnitentia.
Matt.7.
Pro pœna æterna solus Christus satisfecit. 1.Ioan.2.
Matt.6.
Satisfactionis vsus.
1.Pet.2.
Matt.16.

Greg. li. 4. in librum Reg. cap. 4.

E admonet dicẽs: Si quis vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucẽ suã, & sequatur me. Explicans illa verba Samuëlis ad Saulem Gregorius: Ecce quod remansit, pone ante te. *1. Reg. 9.* Remansit quidem, inquit, quia non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit: sed remansit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò residuum viderat, qui dicebat: Si compatimur & conregnabimus. *1. Pet. 2.* Quasi dicat: quod expleuit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remansit, adimplet. *Colos. 1.* Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ desunt passionũ Christi in corpore meo. Dicit hic aliquis: Quid ergo mihi cõtulit crux Christi, si nihilominus opus est assiduè portare me crucem propriam, quasi illa non sufficeret? Multum adeò contulit. *Nota. Satisfactionum vis à Christo.* Nullus enim esset nostræ crucis vsus, neque fructum ex ea caperemus vllum, nisi Christi crux præcessisset, cuius merito valet nostra crux, quicquid valet. Ad eundem modum & satisfactionis nostræ pro peccatis nulla esset prorsus vtilitas, nisi Christi satisfactio præcessisset, per cuius mortem & sanguinem efficacia redduntur, & Deo grata, quæ fiunt à nobis in satisfactionem pro peccatis nostris. *Ioan. 15.* Quod ergo prodest nobis nostra satisfactio, non aliter prodest, nisi virtute, merito, & efficacia Christi passionis, quæ fons & fundamentum est omnium bonorum operum nostrorum, quæ iam nõ nostra magis sunt, quàm eius qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, Christi, quia sine me, inquit, nihil potestis facere. *Esa. 26.*

F De quo dicit Propheta: Domine, omnia opera nostra operatus es in nobis. Hunc itaque passionis, crucis & sanguinis Christi fructum habemus, quòd quæ opera nostra quamlibet in speciẽ bona, nihil nobis anteà fuerãt profutura, ea posteaquàm Christi sanguine tincta sunt, prodesse nobis incipiunt ad placandam iram Dei, & ad satisfaciendum pro peccatis nostris. Noluit Christus passionem & mortem suam operculum esse turpitudinis & asylum iniquitatis nostræ, vt quoniam ille satisfecit pro nobis, licere nobis existimemus vt deinceps ventri iam liberè seruiamus, in omni peccatorum cœno volutemur, atque omnia quæ libido nostra fert faciamus. *1. Pet. 2.* Non propterea passus est, non propterea satisfecit pro nobis: sed sicut Petrus docet, ideo peccata nostra, hoc est, pœnam nobis pro peccatis nostris debitam, ipse pertulit in corpore suo super lignum crucis, vt peccatis mortui, non modò non peccemus deinceps, verùmetiam iustitiæ viuamus, & exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viuentes, *Rom. 6* vt sicut exhibuimus anteà membra nostra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita deinceps exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem, ne tanti redemptoris mortem & sanguinem, quo sumus à peccatis nostris abluti, pro nihilo habuisse videamur. Et hoc est, quod nos satisfactionem vocamus, exhibere membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem, sicut anteà exhibuimus ea seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: vt fiat illud quod est apud Prophetam, Sicut fuit sensus vester vt erraretis à Deo: decies tantum iterum conuertentes re- *Baruch. 4.* quiretis eum. G Hoc est enim satisfacere, quantum offendisti Deum peccando, tantum dare operam, vt eum tibi placatum reddas, non tantum à peccatis abstinendo, verùmetiam indebita quędam bona opera faciendo, vt quoad eius fieri possit, infectum reddere coneris, quod perperam factum est, & pręcedentis vitę studia in diuersum mutes. Qui furabatur iam non furetur, dicit Paulus, magis autem laboret operando manibus quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. *Ephes. 4.* Nõ furari eum qui furatus anteà fuerat, sed honestis operibus se alere, est resipiscentię: Suis verò laboribus etiam indigenti victum parare, satisfactionis est: non illius qua dominis ablata restituuntur, nam hæc restitutio vocari propriè consueuit, sed huius, quam veræ pœnitentiæ partem esse dicimus. Quamobrem Christianus homo non solùm aliena non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriam patientibus subministrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abstulerat, & de cætero thesaurizet sibi in futurum. Quid enim magnum, aut cuius meriti est ab alienis temperare? Faciunt hoc etiam ethnici viri boni: Illud verò ad meritum proficit, cùm quis de proprio tribuit egenis. *Luc. 19.* Talis fuit satisfactio Zachæi, qui verè, & ex animo pœnitens dixit: Ecce dimidiũ bonorũ meorum Domine do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: Quæ tam grata Christo fuit, vt mox ei diceret: Hodie salus huic domui facta est. *Amb. ser. 25.* Ad talem satisfactionem inuitat nos Ambrosius, dicens: Nos quoque si tam graue peccatum fuerit, vt minimè solis fletibus abluatur addamus misericordię oleum, acrimoniamque ieiunij. H *Eccl. 3.* Nullum enim tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Propheta, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccata. Magna est ergo eleemosyna, quæ ardentium criminũ globos, beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incẽdia delictorum, vt quamuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodo, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodemque homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est cùm benè agimus, iudex noster est cùm peccam9. *Matt. 11.* Compellitur ergo operibus nostris dominus, vt nobis misericordiam suam largiatur: atque ideo ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur. Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quantum ei satisfactioni tribuat Ambrosius, quæ fit per ieiunium & eleemosynam. *Basil. in 1. oratione de laudibus ieiunij.* Neque verò solus ille. Nam & Basilius, per ieiunium, inquit, satisfacite Deo. Et Eusebius Emisenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hic redimi possunt per emendationem prioris vitę, per eleemosynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis castitatẽ, per exercitia iustitiæ & misericordiæ. Nullus est sanctorum, qui non idem cum ipso sentiat. Est autem admirabilis eorum cœcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera satisfactoria meritis & satisfactioni Christi derogari. Nõnne sicut ille pro peccatis nostris copiosè satisfecit, ita copio-

A se quoque nos ab illis redemit, perfectè nos patri suo recōciliauit, omnia peccata nostra pertulit in corpore suo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternam? Atqui non obstantibus iis, fatentur isti, qui nihil iudicio suo non tribuunt, atque illud Ecclesiæ totius iudicio anteponunt, nasci nihilominus paruulos iræ filios, & nisi baptizati fuerint, condemnari: quin & adultos vt iustificentur, & fide & baptismo opus habere: iustificatis autem præcepta decalogi, lapsis pœnitentiam interiorem esse necessariam. Si nihil derogat plenissimę Christi satisfactioni fides, si nihil derogat baptismus, si nihil derogat interior pœnitentia, cur secus iudicant de exteriore pœnitentia, quæ interioris index est, deque iis operibus, quæ Christus ipse, qui est iustitia nostra, iustitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur: quæ tamen & ipsa, quod iam toties admonuimus, non aliundè precium habent, quàm ex Christi sanguine, quo respersa sunt: ad quem si referantur, nō possunt Deo grata non esse. Quemadmodum rursus si quis aliò referat, nihil aliud sunt omnes iustitiæ nostræ, quàm pannus menstruatæ. Verùm & illud ineptum est, quòd propterea satisfactionem reiiciendam putant, quòd nomen hoc in scripturis non reperiri dicant. Non dissimili ratione reiiciebant vocem homousion Ariani, quòd eam in scripturis non reperiri dicerent. Ac fuit hoc proprium & perpetuum hæreticorum, vt nihil reciperēt, quod in scripturis non esset: quemadmodum fusius à nobis anteà scriptum est. Quasi verò de nomine magis, quàm de re laborandum sit. Atqui reperi-

Matt. 6.

Esai. 64.

Satisfactionem in scriptura fundamentum habere.

B tur ipsa res. Quid enim aliud sibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciendos hortatur Ioannes? Quid aliud sibi vult, quod annunciabat Paulus, vt pœnitentiam agerent & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? Quid aliud hæc significant, quàm eam, de qua nunc loquimur, satisfactionem? Dignos fructus pœnitentiæ facimus, dicit Chrysostomus, siue quisquis ille fuit author operis imperfecti in Matthæum, cùm commissis peccatis aduersa facimus. Aliena rapuisti, incipe donare propria: longo tempore fornicatus es, à legitimo quoque coniugij vsu suspendere, ac perpetuam continentiam paucorum dierum castitate sæpius meditare: iniuria vel opere quenquam vel sermone affecisti, refer benedictionis verba: conuiciis te percutientem, nunc officiis, nunc beneficiis placare contende. (Neque enim vulnerato sufficit ad salutem spicula de corpore euellere, sed etiam remedia vulneribus oportet adhibere.) Deliciis anteà & temulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrumque compensa, vt famem superes imminentem: Vidisti impudicis alienum decorem oculis, fœminam omnino iam non videas, maiore tactus cautione post vulnera. Cyrillus verò Hierosolymitanus, dignos pœnitentiæ fructus intelligi vult illud, quod ab eodem Ioanne Baptista dicitur: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Vis, inquit, fieri particeps gratiæ spiritus sancti, & non dignaris cibò sensibili pauperes. Magna petis, parua communicare non vis. Quam illius interpretationem sequitur etiam Augustinus. Præclarè Gregorius Nisenus, peccatorem pœnitentem cum ægroto morbo suo remedium adhi-

Mat. 3. Acto. 26.

Chrys. Homil. 10. operis imperfecti.

Cyril. Hierosol. in Catech. 4.

Serm. 1. de tempore.

Greg. Nisenus in oratione ad eos qui durius alios iudicāt

bente comparat. Non est consentaneum, inquit, C vt qui se ægrotare confitetur, eadem victus ratione vtatur, qua vtuntur illi, qui prospera sunt valetudine. Quod cùm pluribus verbis demonstrasset, tandem ad peccatorem conuersus, Tu verò, inquit, cuius animus æger est, cur non ad medicum properas? cur non ei confitendo morbum ostendis tuum? Quid pateris, vt depascatur, vt serpat, vt inflammetur? Tandem aliquando resipisce, & teipsum nosce. Deum offendisti: Procuratorem tuum irritasti: eum qui & præsentis vitæ potestatem habet, & futuræ dominus ac iudex est. Deliciis indulgens in morbum delapsus es, eum inedia & ieiuniis cura. Animus laborat incontinentia, adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multiplici ac nimia pecunię cupiditate in febrem incidisti, liberalitate & eleemosyna depellatur: hæc enim est nimium expleræ mentis curatio. Læsit te rerum alienarum direptio, quæ rapta sunt ad proprios dominos reuertantur: mendacium te proximè duxit ad interitum, veritatis studio periculum euitetur. Quid autem aliud est satisfacere, quàm quod his verbis exprimitur, quodque Ioannes admonuit, dignos pœnitentiæ fructus facere? Quem locum de hoc genere satisfactionis rectè intelligi, non modò Ioannes Chrysostomus, verùm etiam Basilius, Augustinus, Gregorius, Isichius, Christianus Druthmarus, & alij scriptum reliquerunt. Irenæus de primo parente nostro scribit in hunc modum. Per succinctorium in facto ostendit suam pœnitentiam, foliis ficulneis semetipsum contegens, existentibus & aliis foliis multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent: condignum tamen in- D obedientiæ amictum fecit, cōterritus amore Dei, & retundens petulantem carnis impetum: velut tale quid significans, quoniam quam habui à spiritu sanctitatis stolam, amisi per inobediētiam, & nunc cognosco, quoniam sum dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo loco licet illud colligere, etiam in paradiso quodam genere satisfactionis primum parentem nostrum vsum esse. Cyprianus quoque lapsos ad satisfactionem inuitat his verbis: Ne cesset, inquit, in agenda pœnitentia atque in domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. Cōfiteantur singuli quæso fratres delictum suum, dum adhuc qui deliquit in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotem, apud Dominum grata est. Conuertamur ad Dominum tota mente, & pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur: illi se anima prosternat, &c. modumque satisfaciendi pluribus verbis posteà persequitur. Quòd autem semel & iterùm admonuimus, satisfactionem hanc non ita velimus accipi, quasi culpæ propitiatoria, & æternæ pœnæ sit abolitoria: soli Christo tribuendum est hoc, solus est ille, qui delet iniquitates nostras, solus est ille qui factus est propitiatio pro peccatis nostris, solus est ille qui mortem æternam moriendo destruxit. Sed solet Deus in hac vita temporariam pœnam æternę loco peccatis nostris infligere. Sic enim ait per Prophetam: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata

Luc. 3.

Chrysost. Homil. 41. & 80. ad populū Antiochenum.

Basil. in ethicis, & in regulis contractioribus, quæ. 287.

Aug. li. 21. de ciuitate Dei, cap. 27 & ser. 50. cap. 66.

Greg. Homil. 20.

Isichius lib. 4. in ca. 14. Leuit.

Druthma. in cap. 3. Matth.

Irenæus li. 3 cap. 35.

Cyp. tract. 5 de lapsis.

Esa. 55. 1. Ioan. 2.

Pœnam non semper cum culpa simul remitti.

Psalm. 88.

E eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Qui locus non obscurè indicat, quòd quam pœnam comminatus est dominus, ea non ad internecionem, sed ad correptionem vti voluerit. Multa in scripturis eius rei exempla reperire licet. Remissum est peccatum diffidentiæ Moysi & Aaron, non tamen est remissa pœna temporaria: neque enim ingressi sunt in terram promissionis. Hoc de reliquo populo Israël: hoc de Maria sorore Moysi: hoc de Dauid rege factum legimus: quibus omnibus remissis peccatis, non sunt remissæ pœnæ temporariæ: Quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemosyna Deum nobis placatum reddere conamur, sicut Niniuitas, sicut Ezechiam, sicut Achab, & alios fecisse legimus. Hoc est, quod à Paulino dictum est: Niniuitæ probant quantum apud diuinam clementiã peccatori remedium sit, vt sibi ipsi non parcat, quandoquidem suffragio pœnitentiæ recõciliari Deo, meruerunt denunciatum euadere exitium, quia se spontaneis luctibus cruciando, diuinam sententiam præuenerunt. Hoc etiam est, quod ab Eucherio Lugdunensi Episcopo scriptum est: Si peccatum Dauid tam detestabile dominus transtulit, quid est quòd omnia, quæ de eodem peccato per Prophetam ei à domino dicta sunt, postmodum tolerauit? sed proculdubiò dominus delet illud: sed sine vltione non deserit: Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquàm igitur peccato parcit, quod nullatenus sine vindicta dimittit. Sic enim Dauid audire post conuersionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum:

Num. 11. Num. 14. Num. 20. 2. Reg. 12.

Ionæ. 3. Esa. 38. 3. Reg. 21. Paulin. ad Seuerum, epist. 10. Euchdo lib. 2. Re. ca. 5.

2. Reg. 12.

F tamen & multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum, quem perpetrauerat, exoluit. Si nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluit, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoque, adhuc carnaliter obimus: quia delicta nostra, siue per nos, siue per seipsum resecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod iisdẽ propè verbis in moralibus à Gregorio scriptum legimus, qui fuisse videtur ducentis plus minus annis posterior. Qui verò fuit proximus Apostolorum temporibus Iustinus philosophus, quærit, Cum omnium regum Israelitarum & Iudæorum ardentissimum religionis studium præstiterit Iosias, qui factum sit, quod gentili gladio vitam violenter posuerit? Ac respondet, hoc ideò factum esse, quia non obtemperauit Hieremiæ præcepto, qui denunciauerat ei iussu Dei, ne exiret obuiam Aegypti regi in prælium. Vt igitur eum purum à peccatis ex vita reciperet dominus Deus, propter eà permisit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedientiæ, ad docendum in posterum homines, ne Prophetis non obediant: tum etiam ad docendum quid sit illud: si iustus ægrè seruatur, improbus & impius vbi comparebit? Verum & Augustinus contra Faustum scribens, in eadem est sententia: Qui rectè colligit, si dimissa culpa nullus reliquus esset ad pœnam reatus, quòd neque mortuus Adam, neque fuisset aliis miseriis & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, posteaquàm, teste Salomone, eduxit eum Deus à delicto suo. Quin & nos morti & multis aliis ærumnis

Greg. lib. 9. cap. 17.

Iust. in quæ. ad orthodoxos, quæ. 79

1. Pet. 4. Augus. de pec. mer. & remiss. lib. 2. cap. 34. Sapien. 10.

huius vitæ subiecti non essemus, posteaquàm originale peccatum nobis in baptismo remissum est, *G* si omnes in vniuersum pœnæ inflictæ pro peccatis simul cum culpa delentur. Cæterùm videre licet, quòd ipsi sibi non constant, quodque ipsi secum pugnant, qui volunt dimissa culpa simul dimitti pœnam omnem, etiam temporariam. Cùm enim agunt de peccato originali, quod aliena voluntate contraximus, sic nobis illud remitti per baptismum asseuerant, vt concupiscentia carnis, quæ pœna ipsius est, semper nihilominus in nobis maneat, neque vlla satisfactione, etiam Christi, possit impediri, quo minus propriè sit peccatum. Intereà tamen illi ipsi ex his sceleribus & flagitiis, quæ re ipsa voluntariè patrantur, nullum sequi reatum contendunt, qui non simul cum ipsis per satisfactionẽ Christi deleatur, vno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc est aliud, quàm peccatum originis grauius facere, quàm actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata existimare, quàm baptismum? Quæ quàm sint absurda, quis est qui non videat? Indicat hoc etiã ille Pauli locus: Quòd si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur, ita demum fore, sicut etiam ab Ambrosio traditum est, vt nobis parcat Deus, si nobis ipsi non pepercerimus. Hoc Tertullianus quoque testatur dicens: Inquantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus (crede) parcet. Quem sequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, per fidem Ecclesiæ, fratres, per solicitudinem meam, per communes omnium animas obtestor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat opportuna quam primum *H* remedia salutis inuadere: deiicere mœroribus animum, sacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore conficere, multorum precibus adiuuare. Inquantum pœnæ vestræ non peperceritis, intantum vobis Deus parcet. Et qui fuit Tertulliani propemodum æqualis Origenes: Non expectes, inquit, vt humiliet te Chusarsaton, & inuito necessitas extorqueat pœnitentiam, sed ipse præueni tortoris manus: quia si te ipse emendaueris, si te ipse correxeris, pius est Deus & misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam pœnitendo præuenit. Ac qui fuit eiusdem cum Tertulliano gentis Augustinus: In hac, inquit, pœnitentia maiorem in se seueritatẽ vnusquisque debet exercere, vt à seipso iudicatus non iudicetur à Deo: sicut Apostolus ait: Si enim nos iudicaremus, à domino non iudicaremur. Ioannes quoq; Chrysostomus eundem illum locum adferens, si nos ipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur: Vides, inquit, quomodo hic inflicta pœna liberat à pœna, quæ illic est. Et in ea homilia quæ proximè sequitur, post adducta eadem illa verba: Vt igitur, inquit, neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingrediatur, vitamque explicet, cunctisque commissis diligenter excussis, condemnet animam, quæ hæc patrauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque suam ipsius mentem, suppliciumque à seipso exigat pro peccatis per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confessionẽ, per ieiuniũ, per eleemosynã, per continẽtiam & charitatẽ, vt possimus omnes omni modo hic depositis peccatis multa cũ fiducia illuc proficiscí

1. Cor. 11.

Ad virginem lapsam cap. 8. Tertul. lib. de pœnitentia Pacianus in parænesi ad pœnitentiã.

Orig. Homil. 3. in lib. Iudicum.

Aug. de pœnitentiæ medicina. cap. 2.

Chrysost. de Lazaro concione. 3. 1. Cor. 11.

Cypria. in ser. de passione. *Maxim. in 2. hecathon tad. cap. 41.* *Bern. serm. 55. in Can.*

A sci. Qui sui iudex & tortor per pœnitentiam, non iudicatur à Deo, qui non iudicat bis in idipsum. Quare pœnitentes, quia à seipsis iudicatos suscipit, absoluit. Maximus: Omne peccatum, inquit, committitur propter aliquam voluptatem quæ extinguitur: aut ἀσκήσει, id est, dura quapiam exercitatione corporali: aut dolore voluntario per pœnitentiam: aut œconomicè illata aliqua calamitate, si enim nos diiudicauerimus, non vtique diiudicaremur à domino. Bernardus quoque: Vnum est, inquit, si nosmetipsos iudicauerimus, non vtique iudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi districto diuinoque iudicio subducit & abscondit: prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis: volo vultui iræ iudicatus præsentari, non iudicandus: Spiritalis homo omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona: mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ: In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum domini seruum me inutilē reputabo, qui quod facere debui tantum feci. Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cū granis offerre. Scrutabor ergo vias meas, & studia mea, quo is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me siue indiscussum inueniat: neque enim iudicaturus est bis in idipsum. Ex his, & aliis multis, quorum verba longum foret recensere, colligere licet, remissa culpa superesse adhuc reatum ad pœnam temporariam.

Hebr. 10. *1. Cor. 2.* *Luc. 17.*

Sophon. 1. *Nahum. 1.*

Eccle. 21. & cap. 5.

Quamobrem rectè Sapiens admonuit: Fili peccasti, ne adiicias iterum. Et ne hoc solo securum se quisquam esse putaret: & de pristinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittantur: parum esse iudicans recedere à peccatis, si præterita curare neglexerimus,

B idem quoque ait de propitiato peccato, noli esse sine metu, neque adiicias peccatum super peccatum. Neque verò pœna tantum remanet dimissa culpa, verùm & ipsa culpa non ita per pœnitentiam aboletur, vt non illius aliquæ maneant reliquiæ quibus pœna debetur. Hoc Dauid exemplo discimus, cui dixerat quidem Nathan, Dominus transtulit peccatum tuum, sed quia remisso peccato reliquiæ peccati remanserant, orat nihilominus Deum Dauid, vt secundum multitudinem miserationum suarum deleat iniquitatem eius, atque amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non satis habet curatum esse vulnus (ait Chrysostomus) etiam cicatricem sanari, pristinum etiam decorem restitui petit. Quod fieri videmus in baptismo, vt remisso originalis peccati reatu, reliquiæ tamen eius maneant, somes ille concupiscentiæ, quem tota vita piis exercitiis oportet mortificare: hoc & in pœnitentię sacramento euenit. Manent, quasi somes quidam, quædam reliquiæ peccati, quas purgare satisfactione salubri necesse est: Cùm præsertim præteritum peccatum in consuetudinem abiit, quod quantò fixerat radices altius, tanto maiore & longiore purgatione opus habet. Nam lauari quidem citò possumus, dicit Bernardus, ad sanandum verò opus est curatione multa: Athanasius hoc interesse scribit inter baptismum & pœnitentiam, Quòd cùm pœnitet homo, cessat quidem à peccando, sed habet vulnerum cicatrices. Cæterùm qui baptizatur, veterem quidem hominem exuit, renouatur autem denuò renatus per spiritus gratiam. Et Basilius in Homilia de pœnitentia: Est spes etiam post peccatum, est sanatio etiam post vlcus, sed manet cicatrix. Et frater eius Gregorius Nisenus, Si quo perturbationum impetus duxerit, bestiarumque pellem ad vicia ministram & adiutricem habebit, aliud ei deinde ineundum erit consilium vt ad bonū perueniat: cùm è corpore egressus, cognita quæ inter virtutem & vicium est differentia, non poterit diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas, purgatorius ignis abstulerit: Ac paucis interiectis. Aliis autem post hanc vitam purgatorio igne materiæ labes & propensionem ad malum abstergentibus, & ad gratiā initio naturæ concessam, volūtaria bonorū cupiditate redeūtibus. Et his omnibus vetustior Orig. Transi nunc ab ista legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima, quæ peccati vulnus accepit, etiam si curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris residentem, quæ cicatrix non solùm à Deo videtur, sed ab iis, qui acceperint ab eo gratiam, per quam videre possint animæ languores, & discernere quæ sit anima ita curata, vt omni genere vestigiū illati vulneris abiecerit, & quæ curata sit quidem, sed ferat adhuc veteris morbi ipso vestigio cicatricis indicia. Et Cyprianus: Quàm necessaria, quam benigna est diuina clementia, quæ cùm sciat non deesse sanaris quædam postmodum vulnera, dedit curandis sanandisque denuò remedia salutaria. Gregorius Nazanzenus in oratione, qua ad baptismum cohortatur: Pręsertim cùm alia non detur regeneratio, neque refectio, neque pristinum in statum restitutio, licet ea maximis gemitibus & lachrymis, ex quibus, vt ego quidem sentio atque statuo, vix cicatricis obductio sequitur, inquiramus.

Culpam non statim penitus aboleri per pœnitentiam. *2. Reg. 12.* *Psalm. 50.*

Chrysost. Homil. 2. in Psal. 50.

Bernar. in serm. de cœna domini *Athan. in libr. de blasphe. in spiritum sanctū baptisati*

C *& pœnitentiæ differētia* *Greg. Nise. in oratione non esse dolēdum ob eorum obitum qui in fide decesserunt.*

Orig. Homil. 8. in Leuiticum.

Cyp. ser. 1. de eleemosyn.

D Et his omnibus vetustior Philo Iudæus: Manent nihilominus in animis cicatrices quædam & vestigia nequitiæ pristinæ. Neque verò tantum in viuentibus, verùm etiam in vita functis manent & cicatrices quædam ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis satisfit, venialibus tantum, pro quibus debita pœnitentia in hoc seculo peracta non est. Quorum vtrumque necessariò credi oportere, grauissimis rationibus discimus. Primùm enim illud constat, quòd illa cum Christo triumphantium ecclesia, sicut Apostolus testatur, sine macula est & ruga: de qua scriptum etiam legimus, quod nō intrabit in eam aliquid coinquinatum. Nam & illud ad eam referri potest: quod via sancta vocabitur, nec transibit per eam pollutus. Quamobrem purgari necesse est cicatrices & maculas peccatorum, priusquàm ad Ecclesiam illam, quæ est sine macula & ruga, peruenire liceat. Quod ex illo Esaiæ liquet loco: Abluet dominus sordes filiarum Syon, & sanguinem Hierusalem lauabit de medio eius, in spiritu iudicij & spiritu ardoris. Et ex altero Malachiæ loco, Ecce venit, dicit dominus omnipotens, & quis sustinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit vt aspiciat eum? ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit quasi conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum & quasi argentū, & erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex vtroque hoc loco rectè id colligit Augustinus. Qui simul ex illis verbis, vbi dicitur, peccatum in spiritū

Philo. lib. 2. de monarchia.

Purgatoriū post hanc vitam.

Ephe. 5.

Apoc. 21. *Esa. 35.*

Esai. 4.

Mal. 3.

August. li. 20. de ciuitate Dei, cap. 21. Matt. 12. August. li. 21. cap. 24. de ciuitate Dei. Gregor. lib. dialog. 4. cap. 39. Beda in cap. 3. Marci. Bernardus Homil. 66. in Cant. 1. Cor. 3. Orig. Homil. 6. in Exo. & 8. in Leuiticum. August. li. 21. cap. 26. de ciuitate Dei & in Psalm. 37. ser. 38. & 41 de sanctis. Gregor. lib. dialog. 4. cap. 7. Ambros. in cap. 12. Luc. lib. 7. Philip. 2.

E sanctum non dimitti, neque in hoc seculo, neque in futuro, docet esse quædam peccata, quæ si non in isto, tamen remittantur in futuro seculo: Quod non tam de pœna peccati, quàm de ipso peccato rectè intelligi, cum ipse Augustinus, tum sequuti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atque alij cõplures, authores sunt. Deinde verò ita misericors est Deus, vt sit iustus nihilominus: neq; boni quicquam est, quod non remuneretur, neque mali, quod pœna aliqua non prosequatur. Remittit itaque pœnam æternam pro sua misericordia, sed exigit nihilominus temporalem pro sua iustitia, ne sit malum prorsus impunitum. Quamobrem certò persuasum esse debet piis omnibus, restare post hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiantur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent ipsi pœnas de illis sumere conati non sunt. Hic est ille ignis, de quo dixisse Apostolum: Saluus erit tanquàm per ignem: vetustissimus Origenes, & eum sequuti, Augustinus, atque Gregorius memoriæ prodiderunt. Hunc esse carcerem, de quo Christus loquitur: Non exibis inde, donec reddas nouissimum quadrãtem: intelligi vult Ambrosius. Iam illa Apostoli verba: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: Et illa rursus ex Apocalypsi: Quòd nemo inuentus est, nec in cœlo, nec in terra, nec subtus terram, qui dignus esset aperire librum: nũquid non apertè purgatorium indicant? Cui enim dubium esse potest, qui subtus terram in gehenna sunt, eos in Iesu nomine genua non flectere, quę iugiter potius blasphemant? Sed nec aperiendi libri vlla de eis est probabilitas, vt non de aliis intel-
F ligi locus hic posit rectius, quàm de iis, quorum in purgatorio delicta expiantur. Sed & ex illo Machabęorum libri loco: Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur: rectè colligi potest, esse quędam abdita receptacula, in quibus eorum animæ detinentur, qui cũ signo fidei in confessione Christi nominis ex hac vita decesserunt. Nam pro his qui sunt in cœlo nihil attinet Deum precari, qui cum summa beatitudine perfruantur, gratiæ potius agendæ sunt Deo, qui tantæ beatitudinis eos participes facere dignatus est, quàm vt orare pro illis necesse sit. Iniuriam facit martyri, dicit Augustinus, qui pro illo orat. Qui verò sunt ignis æterni supplicijs destinati, pro eis superuacanea est omnis oratio. Nam in inferno nulla est redemptio. Si itaque salubris est cogitatio pro defunctis exorare, neque necesse est orare pro iis, qui sunt in cœlo, quò nulli patet aditus, nisi prius omni peccati reatu sit solutus, superuacaneum autem sit pro iis orare qui sunt in gehenna, quid restat aliud nisi tertium esse locum aliquem, in quo pœna quadam temporaria purgentur ij, qui non satis purgati ex hac vita migrauerunt? Legimus in Genesi, flammeum gladium atque versatilem ante paradisum esse collocatum. Quid autem sibi vult flammeus iste gladius? nisi quòd quicũque deinceps admittendi sunt, illos transire per examinatorium ignem oporteat, sicut Ambrosius, & eum sequutus Rupertus, locum hunc interpretantur. Quod si scripturis etiam probari purgatorium non posset, cùm tamen vnanimes vno ore sancti doctores omnes à Christo nato ad hæc vsque nostra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & sacrificio-

August. Hom. 71. de verbis Apostoli, in decreta, de relib. miss. cap. 6. Cõ martyr.

Genes. 4.

Ambros. in Psal. 118. serm. 10. Ruper. lib. 3. cap. 32. in Genesim.

G rum pro defunctis meminerint, cùm plerique eorum, nominatim verò Augustinus & Ioannes Damascenus etiam libros de cura pro mortuis gerenda conscripserint, quis est, qui dubitare queat Apostolicam hanc esse traditionem, quæ tanto omnium consensu tot seculis in Ecclesia semper fuit obseruata. Cui qui contradixit Aërius ante mille ducentos annos, pro hæretico habitus est, quòd superuacaneas esse diceret orationes & oblationes pro defunctis, sicut apud Philastrum, Epiphanium, Augustinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobrusiani: qui cùm ad eundem lapidẽ offendissent, per Petrum Cluniacensem, & Bernardum Abbatem Clareuallensem confutati sunt. Libet autem vnicum hic Augustini locum adscribere: Hi qui temporalibus pœnis, inquit, digna gesserunt (de quibus Apostolus dicit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem) per fluuium igneum, de quo Propheticus sermo cõmemorat: Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruentibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora. Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis disciplina. Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna deseuiet. Verùm nobis hoc loco propositum non est hoc argumenti genus tractare, obiter tantum illud significandum esse duximus: Si volumus pœnas effugere tẽporarias, vel in
H hoc, vel in futuro seculo pro peccatis nostris nobis infligendas, opus esse vt ipsi nos iudicemus, vt ipsi supplicium de nobis sumamus, vt per ieiuniũ, orationem & eleemosynam peccata nostra expiãtes, Deum nobis placatum reddamus, vt cum ipsi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atque à pœnis quas longè grauiores eramus commeriti, nos liberet. Atque hæc est satisfactionis ratio, quę inter partes siue actus pœnitentiæ tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonnunquam per indulgentias, quæ & ipsæ valent ad peccatorum remissionem. Quo magis autem intelligi posit, quæ sit indulgentiarum vis, sic accipi rem oportet. Dominus noster Iesus Christus, sicut ab Augustino traditum legimus, vnus est homo cum capite & corpore suo, saluator corporis & membrorũ corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cùm transierit iniquitas in requie vna. Passiones itaque Christi non in solo Christo, imò passiones Christi non nisi in Christo. Si enim Christum intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in Christo: Si autem Christum intelligas caput tantum, passiones Christi non in solo Christo. Si enim passiones Christi in solo Christo, siue in solo capite, vnde dicit quoddam membrum eius Paulus Apostolus, vt suppleam quæ desunt passionum Christi in carne mea? Nunquid aliquid passionum deerat in Christo capite? an non passus est, quicquid pati debuit? Nõnne ipse dixit, Consummatum est? Quibus verbis significauit iam de mensura passionum suarum nihil deesse, quia omnia quæ dicta de se fuerant, completa essent. Nihil ergo deerat passionibus Christi, quate-

August. li. 50. Homiliarum, Homil. 16.

Pœnas temporarias vel hic vel in futuro seculo, qui euadere volũt hic de se supplicium per ieiunium, orationem, & eleemosynam sumant peccatis expiatori. Indulgentiarum vis. August. in Psalm. 61. & 86. Colos. 1.

Ioan. 19.

A nus caput est, sed restabaor adhuc & restant Christi pasiones in corpore, in eo corpore de quo dixit alibi Paulus: Vos estis corpus Christi, & membra de mébro. In huius ergo corporis membris, boc est, in piis hominibus, qui tanquam caput semel passus est, passus est sæpè, & patitur Christus. Nam vnusquisque piorum pro modulo suo exoluit quod debet, & pro posse virium suarum quasi canooem pasionum insert, quarũ non erit finis, nisi cùm seculum finitum fuerit. Sic patiebatur Cbristus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule, quid me persequeris? Membra persequebatur, & tamen se in membris suis pati Christus interptetabatur. Quomodo soler lingua dicere calcato pede, calcas me: Linguam nullus tetigit, compasione clamat, non attritione. Ita Christus, si quis membro suo faciat ioiuriam, si quis illud persequatut, sibi fieri quicquid illi fit, imputat. Hanc qui capitis cum corpore coniunctionem intelligit, facilè perspicere potest, quæ sint Christi capitis, quæ sint corporis & membrorum eius merita. Nam sicut viuit Christus in membris suis, ita patitut in membris suis, ita meretut in mébris suis, ita satisfacit in mébris suis. Vide quid August. dicat: Corpus meum viuit de spiritu meo, vis & tu viuere de spiritu Christi? esto & in corpore Christi, nunquid enim corpus meum viuit de spiritu tuo? Meum viuit de spiritu meo, & tuum de spiritu tuo, non potest viuere corpus Christi, nisi de spiritu Chtisti. Hoc est ergo quod dicit Paul⁹, adimplere se q̃ desunt Christi pasionũ in carne

B sua: nõ ꝙ congeries Chtisti pasiooum, quas tanquàm caput pertulit, non fuerit sufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius ecclesiæ peccatis debebantur, sed quòd multa pars pasionum eius adhuc corpori eius, quæ est ecclesia, deest, priusquàm persequutionum Christi sit finis, quia vsq; in finem seculi patitur Christus in suis membris. Hinc colligere licet, quòd meritum pasionis & mortis Christi, ac sanctorum eius, in quibus patitur & patietur Christus vsque ad consummationem seculi, multo fuerit & sit abundantius, quàm fuerint & sint & esse posint omoia totius orbis flagitia, ad illa abluenda, pro quibus vel vna gutta sanguinis sui satisfacere poterat. Nam si potuit dicere beatus Iob. Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quã patior, in statera, quasi arena maris, grauior hæc appareret: certè multo rectius de Christo dici potest, quòd calamitas, quam pertulit iustus pro iniustis, multo grauior est si in statera appendatur, quàm sint omnia peccata in vnum collecta, noo voius, verùmetiam si dici posit multorum mundorum, pro quibus eam sustinere dignatus est, meritum vt illi⁹ infinitis partibus omnes iniquitates & scelera totius orbis superare videatur. Ex hac itaque superabuodantia meritorum & satisfactiooum Christi & saoctorum eius, hoc est capitis & corporis, pendet & constat indulgentiarum thesaurus, cuius dispẽsatio cùm ad alios Episcopos, tum ad summum Pontificem præcipuè pertinet, qui totius Ecclesiæ sub Christo capite caput est, cui Christus ipse peculiariter claues regni cœlorum commisit. Hoc est, quod dicit Apostolus: Sic oos existimet homo, vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei. Et iterum: Dispensatio mihi credita est. Et rursus alio loco: Cui donastis C aliquid, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. Effectus ergo, siue fructus indulgẽtiarum hic est, quòd per eas illius, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotem alicui in sacramento pœnitentię iniungitur & præcipitur, satisfactionis fit remisio siue condonatio. Quoniam verò per iniunctam satisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, soluitur & aufertur pœna temporalis, quæ peccato, quod patratum est, ex iustitia diuina debetur, cõsequens est per indulgentias veluti satisfactorias pœnas (tantum enim valent, modò dignè ac rectè administrentur & acquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iustitiam diuinam, quátum apud eam ipsæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ. Ac ne cui nouum videatur, quod etiam sanctorum pasiones & merita valere dicimus ad remisionem peccatorũ, libet hic adscribere, quid ea de re vetustisimus & idem doctisimus vir senserit Origenes. Quod dominus noster Iesus Christus veoerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleret, nullus qui Christo credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata sanctorum, id est, Apostoli & martyres, si poterimus, ex scripturis diuinis probare tentabimus. Audi primùm Paulum dicentem: Libenter enim, inquit expẽdam & expendar pro animabus vestris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tempus regresionis siue resolutionis meæ instat. Pro his ergo quibus scribebat, expẽdi se & immolari dicit Apostolus. Hostia autem cùm immolatur, ad hoc immolatur, vt D eorum pro quibus iugulatur, peccata purgentur. De martyribus autem scribit Ioannes Apostolus in Apocalypsi: Quia aoimæ eorum, qui iugulati suot propter oomeo domini Iesu adsistant altari: qui autem asistit altari, ostẽditur suogi sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium est, pro populi supplicare peccatis. Et in eodem libro. Vide, inquit, ne fortè sicut dominus & saluator noster quasi agnus ad occisionem ductus, & sacrificium altaris oblatus peccatorum remisionem vniuerso præstitit mundo, ita fortasis cæterorum sanctorum ac iustorum sanguis fusus est ad expiandũ pro parte aliqua populum. Ac interiectis nõnullis, posteaquam docuit, quòd etiam Paulus hostiã se obtulerit iugulandam, similiter & alij sancti: Sed in his omnibus, inquit, vous est agnus, qui totius muodi potuit auferre peccatum, & ideò cessauerunt cæteræ hostiæ, quia talis hæc fuit hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute. Cęteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim: filij remissa sunt tibi peccata tua. Detrahere itaque meritis sanctorũ, nihil est aliud, quã detrahere meritis Christi. Christus est enim qui viuit in illis, Christus est qui patitur ioillis, Christus est qui meretur in illis, cuius suso precioso sanguine fit, vt illorum quoq; fusus pro Christo sanguis valeat nobis ad remisionem peccatorum, quamuis hæc remisio nõ per alium deturi, quàm per Christũ. Sed hęc obiter de sanctorum meritis, quæ miro quodam consensu semper fuerũt ab omnib⁹ & doctrina & pietate viris pręstãtibus omnibus seculis in ecclesia celebrata, deq; pœnitẽtia & eius partib⁹ dicta sufficiãt. Nũc de

1. Cor. 12.
Actu. 9.
August. in tractatu 25 in Ioannem.
Iob 6.
Indulgentiarum efficacia ex superabundantia meritorum & satisfactionũ Christi & sanctorum.
Math. 16.
1. Cor. 4.
1. Cor. 9.
2. Cor. 2.
2. Cor. 5.
Sanctorum merita & pasiones ad remisionem peccatorum valent.
Orig. Homil. 10. in Numer.
2. Cor. 12.
2. Timo. 4.
Orig. Homil. 24. in Numer.

E sacramento extremæ vnctionis dicendum nobis restat.

De Sacramento extrema vnctionis
CAPVT 49.

1.Tim. 1. *Luca. 19.* MEdiator Dei & hominum, qui cùm venisset saluum facere quod perierat, dedit semetipsum redemptionem pro omoibus, nõ solum Iesus, verùmetiam Christus vocari voluit. *Matt.1.* *Acto. 4.* At illud quidem nomen inde sortitus est, Mattheo etiam Euangelista teste, quòd ipse saluum facturus esset populum à peccatis eorum. Neque enim est nomeo aliud sub cœlo datum bominibus, in quo nos fieri saluos oporteat, preter nomẽ Iesu. Christus verò ex eo appellatus est, quòd cùm regia simul & sacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat noo ab hominibus, verum ab ipso Deo: oon confecto oleo, sed diuioo spiritu. Sic enim dicit *Esai.61.* de eo Propheta: Spiritus domini vnxit me. Neq; verò propterea tãtum Cbristus oominari voluit, *Dauid ter vnctus, & quod designet.* quòd voctus ipse, verumetiam quòd voctionis gratiam in alios diffusutus esset. Legimus Dauid regem tribus vicibus vnctum esse. Primùm in domo patris sui. *1.Reg. 16.* Hæc vnctio significabat illam, quæ fit in baptismo, quæ & ipsa signũ est, futuros oos *Luc.1.* regoi illius participes, quod expectamus, regni *2.Reg. 2.* sempiterni, regni cuius oon erit finis, regni quod parauit oobis Deus à constitutione mũdi. Secundo vnctus est in Hebron, vt regnaret super domũ Iuda, post quam vnctiooem mala & aduersa multa passus est. Hæc significabat voctionem io sacramento coofirmatioois, per quam nobis con-F fertur spiritus sanctus ad resistendum diaboli tẽtatiooibus, qui nns per omoe vitę nostræ tempus grauiter oppugnare nuoquam intermittit, nihil vt aliud sit vita hominis super terram, quam militia. *Iob 7.* Tertio iterum voctus est io regem super omnem Israël. *2.Reg.5.* Post hãc voctionem in pace regnauit. Hęc significabat vnctionem istam extremaio, de qua nobis ounc sermo est. Post hanc enim superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptismo inuncti sumus & inaugurati, pace fruamur sempiterna. Quemadmodum autem baptismus est intrantiũ, sic hoc *Vnctio extrema.* extremæ vnctionis sacramentum est ex hac vita mortali exeuntium. Nam cũ calcaneo nostro serpens callidissimus insidietur maximè, neque vllo alio tempore oos oppugoet grauius, quàm cùm *Agon mortis vnde dictus.* ex hac vita migrandum est, quod eam etiam ob causam agon vocatur, quod tum pugoa validissima, tum certamen instat grauissimũ, noluit Christus in extremo periculo oostro sua nos ope destitutns esse, verùm sacrameotum hoc extremæ vnctionis instituit, per quod non solum ad sustinendos, verùmetiam ad propellendos dæmonis *In extrema vnctione animæ & corporis robur confertur.* impetus firmiores efficeremur. Quamobrẽ sicut pœoitentia ad iustitiam, sic boc extremæ vnctionis sacrameotum ad fortitudinem refertur, quòd in eo & animæ & corporis robur nobis confertur: Nam vtriusque morbus propulsatur: animæ cùm peccata remittuotur, quibus nulli possuot esse morbi grauiores: corporis cùm alleuiatur bomo: quod tameo noo semper euenit. Rectè igitur inter sacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Est enim sacræ rei signum efficax: est visibile sigoum inuisibilis gratię, nimirum peccatorum remissionis, quæ confertur in hoc sacra- G mento: cuius principalis iste fructus est, vt auferatur peccatum eius, qui sacro oleo ioungitur: Se- *Esai. 27.* cundarius autem est corporis quoque sanitas. Le- *Mar. 6.* gimus apud Marcum, quòd exeũtes discipuli prædicabant, vt pœoitentiá agerẽt, & dæmooia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & *Beda.* saoabaotur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re testimonio: Vode patet, inquit, ab ipsis Apostolis bunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditũ, vt energumeni, vel alij quili- *Theophyl.* bet ęgroti, vngantur oleo pontificali benedictione coosecrato. Tbeophylactus quoque locũ eundem enarrans: Quòd vnxerant, inquit, oleo Apo- *Iacob. 5.* stoli, solus Marcus narrat. Quod & frater domini Iacobus in Catholica epistola dicit. Infirmatur quis ioter vos, ioducat presbyteros Ecclesię & oreot super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomeotum, & hilaritatis effectiuum, significatque Dei misericordiam, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatẽ spiritualem accipimus. Expressius autem Iacobus effectum huius sacramẽti demõstrat: Cuius bæc verba sunt: Infirmatur quis io vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & oreot super eum vogeotes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit iofirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Ex quibus Iacobi verbis discimus, nihil extremæ voctioni deesse, quod ad sacramenti rationẽ pertioet. Est enim elemeotũ siue signũ visibile, quod materiæ locũ obtinet, oleũ põtificali benedictione consecratũ, valdè accommodatum ad demon- H strandum id, quod perficitur in boc sacramento. Quod enim olei natura præ se fert, hoc in huius sacrameoti dispensatione io homine ęgroto diuina virtute per fidei efficaciá efficitur. Nam sicut oleum cooducit ad labores, & lucis fomentum, & hilaritatem, ita extrema voctio conducit ad liberandum homioem à labore corporis, ex morbo, & animæ, ex peccatis contracto, lucemque, gaudium, & spiritualem hilaritatem coofert, modò fides ægrotantis accedat. Ad boc olei elemeotum cùm accedit verbum, fit sacrameotum: Verbum autem est oratio fidei, quando presbyter vngens dicit: In oomine patris, & filij, & spiritus sancti, adiunctis piis & succinctis precationibus, ab Ambrosio & Gregorio compositis, vt quicquid illicito visu, auditu, cæterisque seosibus ægrotus deliquit, per buius olei vnctiooem expietur, cum imprecatione pacis. Atque bæc est gratia qoæ confertur accedeote verbo ad elementum, expiatio remissioque peccatorum. Qui verò secuodarius est effectus buius sacrameoti, euin quòd nõ semper ęgrotus consequitur, vel ideo fit, quòd animę noo semper expedit, vel quòd oratio noo ex firma fide proficiscitur. *Matt. 13.* Vbi enim fides magna est & *Iacob.1.* ardens, facile quiduis à Deo impetrat, vbi verò modica fides est, aut nulla, nihil obtinet. Legimus quòd in sua patria Christus nullam potuit facere virtutem, propter incredulitatem eorum. Quamobrem ooo quæuis oratio, sed fidei oratio, quando quis orat in fide nihil hæsitans, ea demũ quiduis obtinet. Vbi ergo est oratio fidei, modò ne *Sup.cap.22.* quid ea res ægrotaotis animæ saluti officiat, nihil dubitandum est, quin corporis quoque sanitatem

A pee vnctionē hanc ſit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita ſancti Martini, quòd oleo ſanctificato puellam quandam dira paralyſis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vſus corporis officio fungeretur, ſanitati reſtituit. Commemorat Ruffinus quoque non diſsimilia de diſcipulis Antonij, quòd multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius ſacramēti Chryſoſtomus, vbi tractat de ſacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoque ad Ruſticum ſcribens, & Auguſtinus in locis aliquot: & eius ſynchronus Innocentius Epiſtola prima, quam ſcripſit ad Decentium capite octauo, vbi inter cætera ſcribit: Pœnitentibus iſtud fundi non poteſt, quia genus eſt ſacramenti. Nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur poſſe concedi? Sed iam ad ſacramentum ordinis accedamus.

Ruf. lib. 2. cap. 4. Eccl. Hiſt. Chryſ. lib. 3. Auguſt. de viſita. infirmo. lib. 2. cap. 4. & de rectitudine Catholicæ conuerſationis

De Sacramento ordinis. CAP. 30.

Rom. 13.

CVm quæ ſunt à Deo, ordinata ſint, non alibi magis requiri videtur, vt ſint ordinata omnia, quam in Eccleſia quam à Deo eſſe dubium nō eſt. Ipſe enim Deus & dominus noſter Ieſus Chriſtus collegit eam, & ædificauit ſanguine ſuo, qui proptereà mori dignat⁹ eſt, vt filios Iſraël, qui erant diſperſi, congregaret in vnum, vt eſſet vnus paſtor, & vnum ouile. Quamobrem rectè in Cāticis caſtrorum acies ordinata vocati legitur: Neque alia magis re eſt aduerſariis poteſtatibus terribilis, quàm eo ipſo quòd eſt ordinata.

Ioan. 11. Ioan. 10. Cant. 6.

B Eſt igitur ordo cū primis in ea neceſſarius, de quo præclarè ſcriptum eſt ab Auguſtino. Ordo eſt, quē ſi tenuerimus in vita, perducet ad Deum, & quem niſi tenuerimus in vita, nō perueniemus ad Deū. Si ergo non peruenitur ad Deum, niſi ſit ordo retentus, omnia prius & facere & pati nos oportet, quàm vt eum deſeramus, ne ſi deſeruerimus, eò (quod abſit) nos venire cōtingat, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Rectè autem ordinem, quatenus eſt Eccleſiæ ſacramentum, de quo nunc à nobis oratio ſuſcepta eſt, ſignaculum Eccleſię quoddam eſſe dicimus, per quod ſpiritualis poteſtas traditur ordinato, ad quam exercendam non licet cuiquam ſeipſum ingerere, verùm vocationem expectare neceſſe eſt, quæ nihil aliud eſſe videtur, quàm ordinatio. Hoc eſt quod Paulus admonet. Ne quiſquam ſibi ſumat honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron: Et rurſus alio loco: Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quo modo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient ſine prædicante? quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur? Quod autem ordo, vel quod rectius dici poteſt, ordinatio ſit ſacramentum, vel ex eo liquet, quod eſt ſacræ rei ſignum efficax. Eſt enim viſibile ſignum, ſiue forma viſibilis inuiſibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc ſacramento confertur, cùm etiam ipſe ſit ordo multiplex, quemadmodum paulò poſt docebimus. Signum ſeu elementum huius ſacramenti, ſiue quis materiam vocare malit, eſt in ſacerdotibus vnctio, ſiue manuum impoſitio, in reliquis attactus eorum quæ tangenda ſunt. Ad quod elementum cùm accedit verbum, fit ſacramentum.

Ordinis effectus. Li. 1. de ordi ne cap. 9.

Iob. 10. Ordo ſacr ſacramentū.

Nota.

Heb. 6. Roma. 10.

Ordinis materia.

Nam non ſignificatur modo, verùmetiam re ipſa cōfertur inuiſibilis gratia, per quam ſit vt tradita ſibi ſpirituali poteſtate rectè fungi poſsit ordinatus. Quòd autem conferatur in hoc ſacramento gratia, teſtis eſt Paulus, cùm Timotheū ſuum his verbis alloquitur: Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterij. Et iterum ad eundem dicens: Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ in te eſt per impoſitionē manuum mearum. Meminit hoc loco Paulus elementi viſibilis manuum impoſitionis: meminit ſimul inuiſibilis gratiæ, quæ per eam cōfertur. Quiſquis enim eo, quo debet, affectu ad hoc ſacramentum percipiēdum accedit, is virtute diuina ad ardui muneris, quod ei mandatur, exequutionem præparatur & inſtruitur, ſimul etiam datur ei diuinitus authoritas & poteſtas, rata vt ſint & efficacia, quæcunque ſic ordinatus in eo, quod ſuſcepit officio, iuxta Chriſti capitis & eius corporis Eccleſię inſtitutionem, ritè geſſerit. Non enim perſona ſacerdotis attendi debet, qui eadem eſt, qua cæteri infirmitate prǽditus, verùm eius à quo miſſus eſt poteſtas, eius qui dixit, Sicut miſit me pater, & ego mitto vos: qui baptizandi, qui ligandi & ſoluendi, qui conſecrandę, diſtribuendæ, & offerendæ Euchariſtiæ, quique cæterorum myſteriorum ſuorū diſpenſandorum poteſtatem tradidit. Rectè itaque inter ſacramenta ordo numeratur. Quod nomen illi ab Auguſtino quoq; tribui legimus, cuius hęc verba ſunt. Nam illud quod quidam eorum veritate cōuicti dicere cœperant, baptiſmum quidem non amittit qui recedit ab Eccleſia, ſed ius tamen dandi amittit: multis apparet fruſtra & inaniter dici. Primo, quia nulla oſtēditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, ius dandi amittere poſsit. Vtrunque enim ſacramētum eſt, & quadam conſecratione vtrumque homini datur, illud cum baptizatur, illud cū ordinatur: ideoque in catholica vtrumque non licet iterari. Nam ſi quādo ex ipſa parte venientes etiam præpoſiti pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt: & ſi viſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non ſunt rurſus ordinati, ſed ſicut baptiſmus in eis, ita ordinatio manſit integra, quia in præciſione fuerat vicium, quod vnitatis pace correctum eſt, non in ſacramentis, quæ vbicunque ſunt ipſa vera ſunt. Et cùm expedite hoc videatur Eccleſiæ, vt præpoſiti eorum venientes ad catholicam ſocietatē, honores ſuos ibi non adminiſtrent: non eis tamen ipſa ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed manent ſuper eos. Ideoque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, ſed ipſi ſacramento fiat iniuria. Ex quo loco illud diſcimus, æquè ordinationē ſacramentum eſſe, vt baptiſmum. Et ſicut baptiſmus non iteratur, ita neque ordinatio, quòd ęque in illa atque in baptiſmo character ſine ſignum imprimitur, quo diſcernuntur fideles ab infidelibus, ſic in ordinatione character imprimitur, quo diſcernuntur clerici à laicis. Leo quoque pontifex primus eius nominis, ſacramenti nomen tribuit ordinationi, dicens: Prȩter authoritatem cōſuetudinis, quam ex Apoſtolica nouimus venire doctrina, etiam ſacra ſcriptura manifeſtat, quòd cùm Apoſtoli Paulum & Barnabam ex præcepto

C 1. Tim. 4. 2. Tim. 1. Hebr. 5. Ioan. 20. Aug. li. 2. contra epi. Parmeniani cap. 13. D Leo epiſt. 81. Acta. 13.

E spiritusſancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes impoſuerunt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum ſit, ne tantæ benedictionis ſacramentum negligenter videatur impletum. His verbis docemur, non modò ſacramentum eſſe ordinationem, verùmetiam gratiam in ea cõferri. Quid enim opus eſſet ieiunio, oratione, tantaque deuotione dantium & accipientium, niſi gratia conferretur? Inde illud inſtitutum videmus, quod nõ ordinantur ſacerdotes, niſi præcedente ieiunio, vel quadrageſimę, vel eo quod vocatur quatuor temporum: quod ea etiam ex cauſa inſtitutum eſſe videtur, vt vno animo, vnoque cõſenſu, placato per ieiunium & eleemoſynas domino precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in meſſem ſuam.

Ieiuniũ quatuor temporum ratio.

Luc. 10.

De diſtinctione ordinum CAP. 51

Ordines ſeptem.

Diuiduntur autem ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominantur: Oſtiarij ſiue Ianitores, Lectores, Exorciſtæ, Acolythi: Maiores tres: Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Pręcedit autem hos omnes prima tonſura, quæ non eſt ordo, ſed magis diſpoſitio quædam ad ſuſcipiendos ordines. In qua quòd capillorum in modum coronæ quædam fit reſectio, illud ſignificat, eum cui capilli reſecantur, in illius miniſteriũ aſſumi, cui ſeruire regnare eſt, atque in- F gnum quoddam ſpirituale transferri. Ianitorum ſiue Oſtiariorum officium eſt, ſtare ad oſtia templi, quos dignos eſſe ſciunt admittere, quos indignos nouerint, eos repellere. Hos Ignatius cuſtodes appellat ſanctarum portarum: Cenſebantur autem indigni pagani ſiue ethnici, catechumeni, hæretici, excommunicati, energumeni, flagitioſi, pœnitentes, qui excludebantur ab adytis templorum: ſicut apud Chryſoſtomum & Ambroſium videre licet. Videtur hic ordo etiam Apoſtolorũ temporibus fuiſſe, & ab ipſis inſtitutus eſſe: quandoquidem ſynchronus Apoſtolorum Dionyſius, & qui non magno interuallo eos ſequuti ſunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Dãtur oſtiario cùm ordinatur claues Eccleſiæ: ſimul admonetur ab Epiſcopo, ſic agat quaſi rationem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus iis recluduntur. Officium hoc expreſsiſſe videtur Seruator noſter, quando flagello de funiculis facto ementes & vendentes eiecit de templo: Qui etiam oſtium ſeipſum appellare dignatus eſt. Per me, inquit, ſi quis introierit, ſaluabitur. Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium Lectoris, vt ex Eccleſiæ traditione legat in ea Prophetias & lectiones Apoſtolicas. In cuius rei ſignum traditur illi codex diuinarum ſcripturarum, ſimul admonetur ab Epiſcopo, vt accipiat, & ſit verbi Dei relator: habiturus ſi officium ſuum impleuerit partem cũ iis, qui bene miniſtrauerunt. Quod officiũ exhibuit dominus noſter in propria perſona, quando in medio ſeniorum librum Eſaiæ aperuit atq; in eo legit: Spiritus domini ſuper me, &c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Satyrum: apud Gregorium Nazanzenum, Baſilium, apud Socratem in Eccleſiaſtica hiſtoria, Ioannem Chryſoſtomum.

Prima tonſura quid.

Oſtiarij.

Ign. epiſt 8.

Chryſ. Homil. 60. & 41. ad populum Antiochenum.

Amb. epiſ. 33.

Dionyſ. ca 3 Ecc. Hier.

Ing. epi. 8.

Tertul. aduerſus hæreticos.

Matth. 21.

Ioannis 10.

Lectores.

Luc. 4.

Eſaia 61.

Cyp. lib. 2. epiſt. 5.

Li. 4. epi. 5.

Li. 3. epi. 22

Nazan. lib. 6. cap 3. in monodia in Baſilium.

Exorciſtæ.

Tertius eſt exorciſtarum ordo, cuius eſt of- G ficium eiicere dæmones, & dicere populo, vt qui non communicat, det locum: ac aquam in miniſterio fundere. Datur huic per Epiſcopum codex, in quo ſcripti ſunt exorciſmi. Dicitur illi vt accipiat, & commendet memoriæ, & habeat poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue cathecumenos. Hoc officio ſæpè Chriſtum & Apoſtolos eius functos eſſe legimus, quando dæmonia ex obſeſsis corporibus eiecerunt. Quarto loco ordinãtur Acolythi, qui latinè vocantur ceroferarij, quòd accenſos cereos ferunt cùm legitur Euangelium, vel cùm offertur ſacrificium: non vt propellant tenebras bas viſibiles, ſed vt ſicut lumen viſibile geſtant manibus, quo noctis tenebræ propulſantur, ſic luceat lux illorum coram hominibus, vt videat opera illorũ bona, & glorificent patrẽ noſtrũ, qui in cœlis eſt. Hi cum ordinantur, accipiũt ab Epiſ. cãdelabrum cum cereo: Simul ab eo audiunt, vt accipiant ceroferarium cum cereo, & ſciant ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipatos in nomine domini. Accipiunt ſimul vrceum ad ſuggerendum vinum & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti, Hoc officium ſe teſtatur habere dominus dicens: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebãt in veteri Teſtamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœleſti ad illuminandas tenebras aquilonares. In argumento vtriuſque epiſtolæ ad Theſſalonicenſes fit Oneſimi Acolythi mentio. Vnde colligi poteſt fuiſſe hunc ordinem, ſicuti de aliis quoque rectè credi- H tur, Apoſtolorum temporibus. Extat epiſtola Caij Papæ & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus: In qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Eccleſiaſticos accedant, quàm vt ſit aliquis primo Oſtiarius, deinde Lector, poſtea Exorciſta, inde ſacretur Acolythus, demum Subdiaconus, deinde Diaconus, & poſtea Presbyter, & exinde ſi meretur Epiſcopus ordinetur. Sic gradatim ad Epiſcopi dignitatem perueniendum eſſe decreuit. Quæ etiam ratio eſt, quòd ſacramentum hoc, ordo vocatur. Æquum enim eſſe viſum eſt, quod in gubernatore nauis obſeruatur, vt id multo diligentius obſeruetur in Eccleſię naui gubernanda. Sicut enim in illa non ſtatim alicui gubernacula creduntur, ſed primùm adhibetur ad remos, poſteà in proram deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multam rerum maritimarũ experientiam conſequutus eſt, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus bellicis, militis primum officio fungitur aliquis, poſtea decurio fit, deinde centurio, ac poſteaquam ordines duxit aliquandiu, tandem ſi ſit repertus idoneus, dux & imperator militũ deſignatur: Ita fieri oportet in Eccleſia, vt ne quis ad ſummum gradũ ſubito proſiliat, verùm in minoribus aliquandiu ſe exerceat, ac pedetentim ad maiores progrediatur. Quod etiã ita fieri oportere in Monodia Baſilij docet Gregorius Nazanzenus. Sozimus verò Pontifex, qui fuiſſe videtur Auguſtini ſynchronus, etiam interuallum temporis deſcribit inter vnumquenque gradum, ita vt inter lectores ſiue exorciſtas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel ſubdiaconus quatuor annis, & ſic ad be-

Acolythi.

Matth. 5.

Ioan. 8.

Caius papa.

Ordines ad epiſcopatum vſque.

Nota.

Sozim. ad Heſicium cap. 1.

A nedictionem Diaconatus si meretur accedat, in quo ordine quinque annis si inculpatè se gesserit hærere debebit: exinde suffragantibus stipendris per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyteri sacerdoriũ poterit promereri. De quo loco si eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatũ sperare debebit. Hinc videre licet, quòd suo quisque fungebatur ordine in primitiua Ecclesia, & erant certo numero ex vnoquoque ordine constituti: Sicut etiam ab Eusebio scriptum legimus, vbi recenset Episcopum vnum, Presbyteros quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septẽ, Acolythos quadraginta & duos, exorcistas & lectores cum ostiariis quinquaginta & duos. Epiphanius vbi ordines enumerat, meminit Episcopi primo loco, deinde Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & Ianitorum. Ignatius verò salutari iubet primùm Presbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Confessores: extremo verò loco custodes sanctarum portarum. Cęterum ordines ij minores inter sacros non numerabantur, sed hi tres tantũ ad sacros ordines pertinere credunrur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdorium.

Ordo ad summũ pontificatum.

Euseb. lib. 6 cap. 20. Eccl. hist. Epipha. in fine libri sui de heresib. Epist. 8.

De sacris ordinibus, qui maiores vocantur.
CAP. 52.

INter sacros ordines, qui maiores appellantur, B primum locum obtinet subdiaconatus. Est autem officium subdiaconi, aquam ad ministeriũ altaris præparare, ac tantũ de oblationib' in altari ponere, quantum sufficere posit populo Dei, tum epistolam cantare: In cuius rei signum accipit patenam & calicem vacuum de manu Episcopi, & admonetur, vt videat cuiusmodi ministerium sibi tradatur, atque ideò ita se exhibeat, vt Deo placere posit. Datur etiam liber epistolarum, diciturq; ei ab Episcopo, vt eum accipiat, & habeat potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Hoc officio dominus vsus est, quando facta cœna cum discipulis linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit, & linteo extersit. Qui suscipit hunc ordinem, ei continentię lex indicitur, vt impleatur illud quod à Propheta dictũ est, Mundamini, qui fertis vasa domini. Æquum enim est, vt seipsos exhibeant vasa in honorem non in contumeliam, atque ab omni carnis inquinamento se contineant, qui altari appropinquantes vasa illa ferunt, in quibus corpus & sanguis domini conficitur. Meminit Cyprianus, qui fuerunt in Ecclesia Carthaginensi, subdiaconorum, Mesiæ & Clemẽtis, per quos ad Cornelium Papam literas dedit. Quin ipsum Cyprianum ordinasse legimus subdiaconum Optatũ. Hunc ordinem sequitur ordo Diaconorũ, qui latinè possunt dici ministri. Hic ordo leuitarum appellabatur in veteri Testamento. Præceperat enim dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron & filiorum eius, tribus Leui ad diuini cultus ministerium ordinaretur, & consecraretur Domino, & seruirent pro Israël in tabernaculo Dei coram A-

Subdiaconi officium.

Ioan. 13.

Esaia 52.

Cyp. lib. 2. epist. 10. Li. 3. ep. 21. Li. 3. ep. 22.

Diaconi & eorũ officia. Num. 3. Leuit. 8. Actu. 6.

aron & filiis eius. Legimus in Actis Apostolorum, C septem viros boni testimonij spiritu sancto plenos ad hoc officium electos, & oratione præmissa manus eis impositas esse. Fuit inter eos Stephanus protomartyr, fuit & Nicolaus author sectæ vnius omniũ flagitiosissimæ. Inde mos inoleuit, quin etiam decretum intercessit, vt in omni matrice Ecclesia septem Diaconi circa Christi aram sublimiori gradu tanquam columnæ septem Episcopo assistant: habitique sunt Diaconi tanquam oculi Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum verecundia actus totius Ecclesię: perscrutantes diligentius, si quem videãt vicinum fieri præcipitio & proximum esse peccato, vt referant hęc ad Episcopum, vt commonefieri ab eo posit, sicut à Clemente scriptum est. Qui custodiebant etiam Episcopum à maleuolis hominibus, & consensum eius præbebant sacrificio. Origenes autẽ Sacerdotes mauult oculos Ecclesię dici: quòd speculatores vocentur: Diaconos autem cæterosque ministros mauult existimari manus, quoniam per eos opera spiritualia vniuersa geruntur: populum verò pedes. Temporibus Apostolorum, sicut in Actis legimus, mensis ministrabant, hoc est pecuniam dispensabant, quæ dabatur Apostolis, & in pauperum vsus conuertebant: sicut ex eodem Origene, Chrysostomo, & qui præcesit eum, Cypriano discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem, daturque illis Euangeliorũ liber, & potestas legendi illud conceditur: Neque legendi modò, verùm etiam prædicandi: Quamuis æuo suo scribat Ambrosius prædicãdi potestatem Diaconis ademptam fuisse. Hos Apostolus vult D esse pudicos, non bilingues, non multo vino deditos non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura: quos primùm etiam probare iubet, & sic ministrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi functus existimatur Christus, quando post cœnam proprio ore & propriis manibus sacramenta confecta dispensauit, & quando dormientes Apostolos ad orationem inuitauit dicens: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

Clem. epi. 1. ad Iacobum fratrem domini

Orig. trac. 5. in Matt. Actu. 6. Ordinandi modus. Orig. trac. 15. in Mat. Chrys. in Homil. contra concubinarios. Cyp. lib. 2. epist. 8. Amb. in 4 cap. ad Eph. 1. Tim. 3. Matth. 26.

Ibidem.

De sacerdotio. CAP. 53

VNus autem omnium excellentissimus est ordo sacerdotum, cui reliqui omnes subseruiunt. Versatur eius officiũ circa corpus Christi. Est autem corpus Christi duplex: Verum, quod à sacerdote consecratum offertur in altari, ac sumere volentibus distribuitur: Mysticum, est Ecclesia, sicut iam antea non vno loco copiosè disseruimus. Vnus enim panis, vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Circa vtrunque versatur sacerdotis officiũ, cui varia & multiplex potestas conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuum Christi corpus, datur illi potestas consecrandi, offerendi, & iis qui sumere voluerint distribuendi: idque ex institutione Christi, qui in cœna illa nouissima sacerdotes instituens secundum ordinem Melchisedech, ac dicẽs: Hoc facite in meam commemorationem: potestatem hanc illis largitus est, quemadmodum vbi de sacrificio Missæ sermo nobis fuit, pluribus verbis testimonio sanctorum patrum confirmauimus.

Sacerdotis officium. Christi duplex corpus.

1. Cor. 10.

Matt. 26.

Marci. 16.

E Quod verò attinet ad mysticum Christi corpus Ecclesiam, datur illis potestas baptizandi: Sic enim Christus dixit Apostolis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: Datur potestas absoluendi, quod illa Christi verba indicant, Quorum remiseritis peccata, remittūtur eis: Datur potestas prædicandi: Dicit enim idem Christus: Euntes in mūdum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Paulus Apostolus vocat sacerdotes ministros Christi, & dispēsatores mysteriorum Dei. Quale sit autem sacerdotis ministerium, docet idem alio loco, cùm dicit: Quòd Deus nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & non reputans illis delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur tāquam Deo exhortāte per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Hoc legationis munus tunc mandauit Christus Apostolis & eorum successoribus, cum post iteratam salutationem, Pax vobis: Sicut me misit pater, inquit, & ego mitto vos. Quomodo enim vel ad quid misit filium pater, nisi vt inter Deum & homines pacē faceret? Ad hoc igitur ipsum suos in vniuersum orbem filius misit sacerdotes & Episcopos, vt eorum ministerio reconciliarentur Deo, si qui se ab illo disiunxissent, peccatisque suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus: Misit me pater, idem est cum eo quod dicit Apostolus: Deus erat in Christo mundum reconciliās

Ioan. 20. Matt. 18. Mat. 16. 2. Cor. 4. 2. Cor. 5.

Ioan. 20.

Nota.

F sibi. Quod vero subiungit, Ita & ego mitto vos: idem est cum eo, quod idem dicit Apostolus, posuit in nobis verbum reconciliationis, pro Christo legatione fungimur: Et: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, repetita vice dixit: Pax vobis: vt insinuaret, & pacem se fecisse illis, & pacem se per illos mittere nobis. Ex quo loco colligitur, sacerdotem nihil aliud esse, quàm Christi legatū, qua etiam ex causa dictus est à Propheta angelus domini exercituum. Quando autem Christi legatum dicimus esse sacerdotem, & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Christus, & caput est & corpus. Pro Christo capite legatione fungitur sacerdos, quando ex loco superiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, simul obsecrat nomine Christi, vt vicia sua detestati, atque ab illis auersi Deo reconcilientur. Pro Christi corpore, hoc est Ecclesia legatione fungitur, quādo stans ad altare, eam quæ per fusum pro nobis Christi sanguinem in cruce facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, supplex rogat in persona totius Ecclesiæ, vt illius reconciliationis virtute, populo suo propitius esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit. Hoc est, quod Hieronymus sacerdotem, Dei vocat sequestrum & hominum. Hoc est, quod Chrysostomus medium stare dicit sacerdotem inter deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc perferentem, dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos qui offendimus ex illius manibus eripientem. Hoc est, quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerso terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremque esse apud Deum dicit, vt hominum omnium non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat, itaque quasi mundus vniuersus illi concreditus, atque omnium sit pater, sic ipsum ad Deum accedere. Ac paulò post: Cùm autem ille & spiritum sanctum, inquit inuocauerit, sacrificiumque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omniū domino manib' assiduè pertractato, quæro ex te, quo illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli sacerdotio assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est. Hoc est, quod Ambrosius quoque Iesum alloquens. Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium nō agnoscas, officium dispensationis creditę non recuses, nec per me indignum famulum tuum eorum salutis pereat precium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. Hoc est, quod Gregorius quoque Nazanzenus scribit, esse speciale sacerdotis officium populi mediatorē apud Deum effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Et eius cognominis Gregorius Romanus Pontifex: Quid antistes, inquit, ad dominum, nisi pro delictis populi intercessor eligitur? Et qui fuit his omnibus vetustior, quartus à Petro pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Ecclesia estis constituti, vt inter Deum &

Hieronymus in cap 1. Mal. Chrysost. de verbis, Esa. Homilia. Chrys. li. 6. de sacerdotio. Sacerdos pro vniuerso terrarum orbe legatus & deprecator

Malac. 2.

G apud Deum intercedit.

Ambr. in oratione prior praeparatoria ad Missam.

Gre. Naz. in apologetico. Ad Simplicium hæreticum epistol. 88. Greg. lib. 1. epistolarum epist. 24.

H homines legatione fungamini. Hæc ille scribens ad Episcopos per diuersas regiones constitutos. Hoc est, quod à Cœlestino quoque primo scribitur: Cùm sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agūt causam, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, &c. Et à Cypriano multò ante scriptum est: Sacerdotibus maior labor incumbit in afferenda, propicianda, & procuranda Dei maiestate. Sacerdos igitur nihil aliud est se videtur, quam, sicut Paulus dicit, reconciliationis minister. Fungitur autem hoc ministerio, primùm quando annunciat populo per Christum in cruce pro nobis mortuum remissionem peccatorum nobis obtentam, ac Deo patri nos esse recōciliatos: Deinde cùm eū admonet, quandoquidem facta iam per Christum sunt omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil vt ex illius parte desit hominibus ad salutem consequendā, vt ne sibi desse ipsi velint, sed pro se quisque reconciliari Deo conetur. Neque enim existimare quenquā oportere, quod hoc solùm sufficiat scire & credere, quòd cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: verùm necessè est, vt ipsi quoque adferamus aliquid ad recōciliationis illius in cruce factę fructum in nos transferendum, vt peccata detestemur, quæ diuiserunt inter nos, & inter dominum Deum nostrum, quæ nobis illum offensum reddiderunt, atque ab illis auersi, conuertamur ad dominum Deum nostrum in toto corde nostro, illi nos credamus, in illo spem & fiduciam

Cælest. epist. 1. cap. 11. Pro infidelibus vt fidē recipiant, orat sacerdos. Cypr. lib. 1. epistola 3.

Ioel. 2.

A ciam nostrã omnem collocemus, illius amore inflammemur, ac per fidem viuam & per sacramentorum susceptionem, quæ ab illo sunt instituta, tanquam instrumenta quædam salutis nostræ, denique per orationem ardentem, ac passionis & mortis illius iugem commemorationem, cuius in altari per sacerdotem sacris operantem repræsentatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructum vniuerso mundo mors Christi attulit, eius participes esse queamus. Quamobrem non solum cùm prædicat Euangelium sacerdos, minister est recõciliationis, verùmetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem absoluit, cùm Eucharistiæ sacramentum porrigit, cùm orat pro peccatis populi, cùm corporis & sanguinis Christi sacrificiũ offert in omnibus his nihil aliud est, quàm recõciliationis minister, quàm non modò verbis prædicat, verùmetiam habitu & actione repræsentat, ac quemadmodum ea facta sit in cruce, sub aspectum astantis populi subiicit, atque omnia facit, vt fidei suæ cõmissus populus reconciliationis in cruce factę fructum consequi possit. Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipso Christo. Illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri, ac tanti precij, quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, Ecclesiæque totius nomine supplex petit, vt propter fusum filij sui sanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ suæ eam respicere, atque reconciliationis in cruce factæ fructum ad eam redundare velit. Qua tamen in re nihil aliud, quàm minister est sacerdos. Nam verus sacerdos, verus mediator &

B reconciliator non est, nisi ille, cui dictum est: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: ille de quo scriptũ est, quòd factus est propitiatio pro peccatis nostris. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium in altari, ipse & sacerdos & sacrificium, vnum cum eo cui offertur, vnum cum iis pro quibus offertur. Sicut igitur in prædicando Euangelio non est sacerdotis nisi ministerium: non enim sacerdos est qui loquitur, sed spiritus patris cœlestis, qui loquitur in illo: Quod etiam testatur Paulus dicens: An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me, Christi? Sicut in baptizando non est sacerdotis nisi ministerium: solus enim verè baptizat, & à sordibus abluit peccatorum, de quo dictum est in Euangelio: Hic est, qui baptizat, dominus noster Iesus Christus: quod & Paulus indicat, cùm reprehendens eos, qui baptismum ex ministrorum dignitate metiebantur, dicentes: Ego quidem sum Pauli: alius autem, Ego Apollo: Quid igitur est, inquit, Apollo? quid verò Paulus? Ac mox subdit, Ministri eius, cui credidistis, & vnicuique sicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Sicut in remittendis peccatis, non est sacerdotis nisi ministerium: Rectè enim illi dixerunt, Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Sicut in aliis quoque functionibus non est sacerdotis nisi ministerium: nam quod virtutis est & efficaciæ, non præstat nisi solus Deus: sic in cõsecratione, sic in oblatione, sic in Eucharistiæ distributione, nõ est sacerdotis nisi ministerium. Testatur

C hoc Chrysostomus quoque, qui posteaquam duriter eos increpauerat, qui post admissa peccata non contriti, neque confessi ad Eucharistiam accedebant, (quod tamen ita faciendum esse docent nostri temporis hæretici) cùm illa verba dixisset, Dæmonium patiente peior est, qui postquàm peccauit, accedit: Verùm & tu laice, inquit, cum sacerdotem videris offerentem, ne tu sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cùm baptizaris, ipse te non baptizat, sed Deus est, qui tuum caput inuisibili potentia continet, & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet, ita nunc quoque. Ac alio loco. Non sunt humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat, & transmutat, ipse est. Ac rursus in suis in Paulum commẽtariis: Sacra ipsa oblatio siue illam Petrus, siue illã Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadẽ est, quã dedit Christ⁹ ipse discipulis, quãque sacerdotes modò quoq; conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia nõ hãc sanctificant homines, sed Christus, qui illã anteà sacrauerat. Quẽadmodũ enim verba, quæ loquutus est Christus, eadẽ sunt quæ sacerdotes nũc quoq; pronunciant, ita & oblatio eadẽ est. Oecumenius, qui vixit ante nõgentos annos, enarrans illũ Pauli locũ: Tu es sacerdos in æternũ, secundũ ordinẽ Melchisedech: Significat, inquit, sermo, quòd licet Chri-

D stus non obtulerit carentẽ sanguine hostiã, siquidem suũ ipsius corpus obtulit, attamen qui ab ipso fungentur sacerdotio, quorũ Deus pontifex esse dignatus est, sine sanguine offerent, nã hoc significat in æternum. Neq; enim de ea, quę semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset in æternum, sed respiciens ad præsentes sacrificos, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij. Hinc vel cæco perspicuũ esse potest, quàm sit eorum sacrilega audacia, qui sacerdotium, qui sacrificium ex Ecclesia sublatũ esse volũt. Quid enim aliud illi, quàm Christi sacerdotium, Christi sacrificiũ ex ea tollere, ac redẽptionis nostræ precium nobis auferre conantur? Manus quidẽ mortalis, lingua mortalis, ministeriũ hominis est mortalis, verùm cõsecratio, verùm oblatio nõ est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, domini nostri Iesu Christi. Quẽadmodũ autẽ non propterea nõ rectè dicitur baptizare minister, quia Christus ipse est, qui baptizat: non propterea non rectè dicitur peccata remittere minister, quia Christus ipse est, qui peccata remittit: nõ propterea nõ rectè dicitur docere minister, quia Christus ipse est vn⁹ magister noster, qui docet nos: non propterea nõ rectè dicitur interpellare minister, quia Christus ipse est, cuius sanguis interpellat pro nobis: ita non propterea non rectè dicitur sacerdotio fungi minister, quia sacerdotio fungitur in altari Christus, quia seipsum hostiã offert Deo patri, sacerdos ille nũc quidẽ nobis inuisibilis, & immortalis, secundũ ordinẽ Melchisedech. Neq; iustior est causa externũ in sacrificãdo, quã in prædicando verbo ministe-

Reconciliationis minister sacerdos per sacramenta, sermonẽ, sacrificium, mores.

Christus per sacerdotem omnia facit. Psal. 109. 1. Ioan. 2. Nota.

Matt. 10. 2. Cor 13.

Ioan. 1.

1. Cor. 3.

Luc. 5. Sacerdos tantum minister est, Dei

& homo Christus gratia operatur. Chrys. Homil. 60. ad populum Antiochenum. & in Matt. 51. Hom. 83. in Matth. In posteriorẽ ad Timo. epistolam. Homil. 2.

Oecumenius.

Sacrificium & sacerdotium in Ecclesia. Ratiocinationis malitiosa.

Iere. 3.
E rium abrogandi. Nam plures magistros fieri prohibet scriptura: sacrificare non modò non prohibuit vnquàm, verùmetiam præcepit Christus dicens,
Matth. 26.
hoc facite in meam cõmemorationem. Quo minus etiam ferendi sunt, qui sacrificandi, quàm qui prædicandi Euangelij ministerium externum abolitum cupiunt. Habẽt enim ij, quas errori suo prætendant scripturas.
Iacob. 3. Matt. 23. 1. Ioan. 2. Hebr. 8. Hier. 31.
Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester. Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos: vnctio eius docet vos. Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce dominum, quia omnes scient me à minore vsque ad maiorem. Has illi cum scripturas proferant tam apertas, habere tamen vidẽtur aliquem erroris sui prętextum, cùm & illud præ se ferant, pari se nõ posse, vt obscuretur Christi gloria, vt illius, qui verus est magister noster dignitati derogetur, quasi parum idoneus ille sit ad docendos nos, neque citra ministerium hominis id præstare queat. Isti verò quã scripturam proferunt, qua sit sacrificium abrogatum?
Heb. 7.
Certè Paulus non sublatum, sed translatum esse dicit sacerdotium. Sic enim loquitur: Translato sacerdotio, necesse est, vt & legis translatio fiat.
Matt. 5.
Christus autem dicit, se non venisse legem soluere, sed adimplere. Ad eundem modum, non venit sacerdotium abrogare, sed consummare: Venit quod erat imperfectum perficere.
Sacerdotiũ Christi non est abrogatũ, sed translatum & mutatum in excellentius.
Quid enim fuit sacerdotium Iudæorum? quid aliud, quàm vmbra quædam & figura. Quid autem Christi sacerdotiũ secundum ordinem Melchisedech, quo nunc ille fungitur in Ecclesia, sacerdos æternus & immorta-
F lis per ministros suos mortales? quid nisi corpus ipsum & veritas. Vmbræ corpus, figuræ successit veritas? In vmbratico illo sacerdotio & sacrificio, fusus victimarum sanguis, fundendum pro nobis Christi sanguinẽ in ara crucis significabat. In hoc autem vero sacerdotio & sacrificio, verum corpus & sanguis Christi fidelium oculis sub panis & vini speciebus exhibetur, ac quemadmodum corpus illud in crucem actum, quemadmodum de pendentis latere sanguis in remissionem peccatorum nostrorum fusus fuerit, repræsentatur. Non igitur sublatum sacerdotium, sed translatum: non abrogatum, sed consummatum, sed in aliud multo augustius & excellẽtius est mutatum: crassa vt sit eorum impudentia, qui ex Apostoli verbis illud abrogatum esse colligere conantur: ac omne sacerdotium & sacrificium funditùs ac radicitùs euersum & euulsum cupiunt, nullum vt inter laicos & sacerdotes discrimen esse velint: quòd quicunque in Christo baptizati sunt, eos esse sacerdotes dicãt. Neque verò desunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum est enim, aiunt, & ad omnes in Christo credentes dictum:
1. Pet. 2. Apoc. 1. Apoc. 5.
Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et rursus: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes Deo. Et iterùm apud eundem: Redemisti nos in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terrã. Adeò non desunt Satanæ diuinæ legis oracula, nõ tam de abrogato, quàm de exæquato & profanato ac in ordinem redacto sacerdotio, quibus in prauum sensum detortis, tenebras offundit imperitis, vt in errorem inducat, si fieri possit, etiam ele- G
ctos.
Matt. 24. Exod. 19.
Sed nunquid in veteri quoque lege scriptum non est, & ad filios Israël dictum. Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta? Atqui num ideò nullum fuit sacerdotium secundum ordinem Aaron? num ideò nullum fuit inter plebem & sacerdotes discrimen? Quamobrem sancta quidem sunt scripturæ verba, quæ adferunt: nihil eis certius, nihil est eis verius: Cœlũ & terra prius pessum ierint, q̃ vel apex vnus ex illis pereat: Sed si hoc ex illis colligere vis, ex æquo sacerdotes esse omnes, æquè baptizare, æquè prædicare, æquè absoluere posse mulieres, pueros, adde etiam psitacos & graculos, atque pontificem quemuis aut sacerdotem: tuum est hoc verbum ô Satana, non est Dei verbum. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis cõfundere, qui cœlum terræ, qui sacra profanis, qui sursum & deorsum miscere conaris omnia.
Cant. 6.
Quoniam verò conatibus hisce tuis opponit se castrorum acies ordinata, quæ non alio nomine tibi magis terribilis est, quàm quòd est ordinata, in hoc totus es, in hoc omnes curæ & cogitationes tuæ cõsumũtur, vt ordinem ex ea tollere possis, vt ne sit illud, quod Paulus præcepit, omnia honestè & secundũ ordinem fiant in vobis.
1. Cor. 14.
Atqui non hoc per Petrum, non hoc loquitur per Ioannem spiritus sanctus, quod tu vis: non hoc dicit, quod cuiuis de fece vulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quinetiam carnifici (quod apud istos, qui hæc à te docti tradiderunt, vsu venisse scimus) prædicare, consecrare, baptizare, absoluere, sacris operari, & quodcunq; alio recõciliationis ministerio fungi liceat, verùm illud iis verbis significare voluit, qui Christo no- H
men dederũt, atque illius corpori per baptismum insiti sunt, eos rectius vocari genus electum, & regale sacerdotium, quàm Hebręos, qui non aliundè magis gloriari solebant, quàm quòd secũdum carnem ex Abraham essent propagati, qui neque rex fuit, neque sacerdos,
Sacerdotes & sacerdotium regale. Psal. 109. Zacha. 9.
cùm nos in Christum credentes, qui & sacerdos iuxta ordinem Melchisedech dictus est, & rex mansuetus, iustus, & saluos faciens, multo rectius id nos vendicare possimus, sacerdotis illius & regis membra facti, quando per lauacrum regenerationis corpori eius sumus insiti. Sic Didymus, sic Basilius, sic Oecumenius, sic Augustinus, sic qui libenter eum sequitur Beda, sic qui nõ multò fuit illo posterior Rabanus, scripturarum hæc loca interpretantur.
Basil. serm. 2. de baptismo. cap. 8. August. lib. 20. de ciui. Dei, cap. 10. Raba. cap. 24. de sacramento altaris. Apoc. 20.
Ac libet Augustini verba adscribere: sic enim scribit. Quod autem cùm dixisset: in istis secunda mors non habet potestatem, adiunxit atque ait: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annis: non vtique de solis Episcopis & presbyteris dictum est, qui propriè iam vocantur in Ecclesia sacerdotes, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum chrisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis: de quibus Apostolus Petrus, plebs, inquit, sancta, regale sacerdotium.
1. Pet. 2.
Quibus in verbis duo nobis consyderanda veniunt: primùm, quòd cùm vocat nos Petrus regale sacerdotium, non hoc vult quòd omnibus reconciliationis ministeriis æquè cuiuis è plebe fungi liceat, atque iis, qui legitimè sunt ad eam rem ordinati, sed illud modò indicat, omnes in Christum credentes, fieri per baptismũ vnius sacerdotis Christi membra: deinde quòd

A non alij ꝓpriè vocētur ſacerdotes q̃ Epiſ. & preſ. ad quos ꝓpriè miniſteria reconciliationis pertinent, cùm aliis è vulgo hæc appellatio non conueniat, niſi per metaphoram quandam. Tractat hac de re Hieronymus quoque contra Luciferianos ſcribens, quærit enim, quare laicum venientem ab Arianis recipiat, Epiſcopum non recipiat? Reſpondet Luciferianus: Recipio laicum, quia erraſſe ſe confitetur. Hieronymus contrà. Recipe & Epiſcopum, quia erraſſe ſe confitetur. Ad hæc Luciferianus: Si erraſſe ſe confitetur, cur Epiſcopus perſeuerat? deponat ſacerdotium, concedo veniam petenti. Hieronymus verò: Reſpondebo tibi, inquit, & ego ſermonibus tuis. Si laicus erraſſe ſe cōfitetur, quomodo laicus perſeuerat? deponat ſacerdotium laici, id eſt, baptiſmum, & ego do veniam pœnitenti. Scriptum eſt enim: Regnum quippè nos & ſacerdotes Deo patri ſuo fecit. Et iterum: Gentem ſanctam, regale ſacerdotium, populū acquiſitum. Hic quoque non obſcurè ſignificat Hieronymus, longè diuerſum eſſe ſacerdotium, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo, quo presbyteri funguntur & Epiſcopi: Loquuntur enim illi de ſacerdotio laico, quod eſt baptiſmus. Nam ſimul vt quiſque baptizatus eſt, ex iræ filio Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis ſalutaribus monitus, ac diuina inſtitutione formatus, dicat cōfidenter, Pater noſter qui es in cœlis, ac exhibeat corpus ſuum hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, in odorem ſuauitatis. Atque hoc eſt ſacerdotium laici, non autem prædicare, baptizare, abſoluere, conſecrare, & ſacris operari, quæ ad ſolos pertinēt Epiſcopos & presbyteros. Cæterùm quis eſt qui non intelligit, ſi ita ſint accipienda ſcriptu-

Hieron. contra Lucif.

1. Pet. 2.
Apoc. 1.

Laicus populus quomodo gens ſancta & regale ſacerdotium.
Matth. 6.
Rom. 12.

B rarum iſta verba, vt quotquot baptizati fuerint, veri ſacerdotes cenſeri debeant omnes, futurum vt illud neceſſario ſequatur, reges quoque, vt ſint omnes. Nam qui dicti ſunt ſacerdotium, idem & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaque reges omnes, neque ſubiectum eſſe quenquam cuiquam oportebit. Hoc eſt quod maximè laborat Satanas, vt ſublato ordine, quā maximè fieri poſſit perturbet omnia. Neque verò non pulchrè illi proceſſerunt concilia ſua apud vicinos noſtros: quibus ſimul, vt perſuaſit, nihil pontifici, nihil Epiſcopis, & ſacerdotibus eſſe tribuendum, quòd omnes regale ſumus ſacerdotium, excuſſo iugo pontificis & Epiſcoporum, quandoquidem non ſacerdotes modo, verùm & reges eſſe omnes eadem ſcriptura docet, facilè perſuaſit, vt principū quoque, legitimæque ſuæ poteſtatis iugum excuterent, ſeruili bello concitato, neque multò pòſt eò quoque perduxit amentię miſeros, vt Chriſtianiſsimi Imperatoris iugum excutere molirentur, quem iam ſcriptis ſuis de Imperio deturbatum, non amplius Imperatorem, verùm Carolū à Gandauo appellare auſi ſunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimum dominum ſuum, virum inter alias heroicas virtutes, quibus excellit, incredibili ſimul erga Deum pietate religioneque prçditum, verbique illius propugnatorem acerrimū, quàm anteà fuerant erga Romanum pontificem, cæteroſque Epiſcopos & ſacerdotes. Adeò videre licet, quòd mutuo ſibi cohæret vtraque dignitas, Regalis & ſacerdotalis, ruere vt altera non poſsit,

Caroli V. Imperatoris laus.

quin eodem motu labefactata concidat altera. Ne C que alios in Regum & principum fama libellis, quos famoſos vocant, proſcindendis magis audaces eſſe, quàm qui prius in laceranda pontificum & ſacerdotum exiſtimatione calamos ſuos & linguas exacuerūt, dubium erit nemini, ſi modò rem diligentius explorare velit. Hi ſunt præclari ſcilicet fructus iſtius, quemadmodū ipſi vocant, Euangelij. Si Turcæ Germaniam quamlibet numeroſo exercitu peruaſiſſent, maiorem cladem & exitium adferre non potuiſſent, quàm quantum cacangelium iſtud attuliſſe videmus. Cognitos habebat iſtorum mores Eraſmus Roterodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat commoratus. Is in libro, quem ſcripſit in hos pſeudeuangelicos, hoc de illis præbet teſtimonium: At iſte, inquit, populus tam Euangelicus, etiam Turcarum principi dicitur deteſtabilis, quem ait ſeditioni natum: Quos ſubinde tumultus excitat? quoties quàm leuibus de cauſis procurrit ad arma? ne ſuis quidem Eccleſiaſtis ſatis obtemperans, niſi dicant blanda auribus: profligandi etiam, ſi liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione diſſentiant. Initio tantum non Deus erat illis Lutherus, nunc iiſdē protſus delirat, quòd nouum de Euchariſtia dogma nō recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicā, impunè facere, ſentire quod cuique libitum eſt. Huc nimirum tendunt artes Satanæ, vt rupta acie ordinata, perturbationem inducat, vt fiat illud, quod ſcriptum eſt in libro judicum: In diebus illis non erat rex in Iſraël, ſed vnuſquiſque, quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat. Vult vt ſimus ſine lege, ſine rege, ſine ſacerdotio, ſine ſacrificio: quod cùm perfecerit, ſimul & illud nullo negocio perfecerit, vt ſimus ſine Deo. Nam vbi non eſt ſa- D cerdos & ſacrificium, ibi nullus Deus agnoſcitur: ſicut anteà quoque copioſius de eo diſſeruimus. Ac ſatis iam planum feciſſe videmur, quandoquidem eſt Dei cultus in Eccleſia, eſſe in ea ſacerdotium, eſſe & ſacrificium. Quòd verò iſti dicunt, nuſquam reconciliationis miniſtros in libris noui Teſtamenti ſacerdotes appellari, ſed presbyteros tantum, demus hoc illis. Fieri enim poteſt, quamdiu durauit ſacerdotium Iudæorū, vt ne quid cum illis habere cōmune Chriſtiani viderentur, quòd ſuos appellari ſacerdotes noluerint, ſed presbyteros, hoc eſt, antiquiores, ſiue digniores, vt auguſtius quoddam Chriſtianorum, quàm Iudæorum ſacerdotium eſſe demonſtrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquum foret, Hoc enim Græci πρεσβύτερον, Latini vocant antiquius. Quod autem hoc eſt collectionis genus? miniſtros reconciliationis ſiue presbyteros non reperimus in nouo Teſtamento vocari ſacerdotes, ergo non ſunt ſacerdotes? Nónne ad eundem modum argumentari viciſsim licebit? Nomen perſonæ non modò in noui, ſed ne in veteris quidem Teſtamenti libris de Deo dictum reperimus, non ſunt ergo tres perſonæ Deus vnus: Quin & ipſum trinitatis nomen in ſcripturis nuſquam inuenitur, non eſt ergo ſancta Trinitas? Quis non videt, quàm hæc abſurda ſint? Sit ita, non fuerit appellatio ſacerdotum inter Chriſtianos ante euerſam Hieroſolymam, & prorſus abolitum Iudæorum ſacerdotium: At ſimul vt illud eſt deletū, ſtatim à Clemēte Petri ſucceſſore, à Dionyſio Areopagita Pauli diſcipulo, ab

Iudic. 17.

E Ignatio, & deinceps ab omnibus aliis ad hæc vsq; nostra tempora sacerdotum nomẽ in Ecclesia frequentari cœpit. Cùm autem Esaias futurum prædixit, vt ex gentibus assumeret dominus sacerdotes & Leuitas, qui quomodo solebant filij Israël, dum eorum staret religio, & templi cæremoniæ seruarẽtur, offerrent victimas cum Psalmis in domo domini, nónne clarè de Christi sacerdotibus est loquutus? Verùm quorsum attinet de vocula disceptare? Vbi fuit sacrificium, ibi sacerdotium quoque fuisse nemo sanus dubitat: Nam hæc duo sic inter se coniuncta sunt, vt abinuicem separari non posśint: Neque sacerdos sine sacrificio, neque sacrificiũ esse potest sine sacerdote. Fuisse autem sacrificium Apostolorum temporibus, si quis ambigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi scribitur: Sacrificantibus illis domino, & ieiunantibus dixit illis spiritus sanctus, &c. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat ministrantibus, Erasmus tamen quod est in Græco λειτουργούντων, significantius vertit, cùm sacrificarent. Siquidem λειτουργὸς non simpliciter sonat ministrum, sed plerumque sacrorum ministrum, & qui fungitur officio sacerdotis pro aliis: & λειτουργεῖν non simpliciter ministrare, sed sacrum ministerium peragere, sacris operari, siue sacrificare: & λειτουργία non quoduis ministerium, verùm illud vocatur, quod nos Missam vocam⁹. Hinc est, quod Basilius & Chrysostomus Missas suas inscripserunt λειτουργίας. Sic autem appellatur Missa κατ' ἐξοχὴν tanquam vnum omnium excellentissimum Deoq́ue gratissimum ministerium, qua ratione Tullius orator, Aristoteles philosophus, Paulus vocatur Apo-

F stolus: Ad hunc modum sacerdos quoque minister: & sacrificium, quod offert, vocatur ministerium: Non quod alij quoque non rectè ministri dicantur, nam & principes Dei sunt & ecclesiæ ministri: Sic enim de illis Paulus loquitur λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσιν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες, hoc est, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes, sed quod illud longè præstantissimum omnium est ministerium, quo funguntur sacerdotes. Quòd autem λειτουργία sacrum ministerium siue sacrificium significet, indicat ille locus apud Lucam: ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, hoc est, vt impleti sunt dies officij eius. λειτουργίαν trãstulit interpres officiũ, nihil aliud intelligere volens, quàm sacrificium: Loquitur enim de Zachariæ sacerdotis officio. Pontifices autem & sacerdotes ex hominibus assumptos, pro hominibus constitutos veteri lege fuisse in his quæ sunt ad Deum, vt offerrent dona & sacrificia pro peccatis, cum à Paulo scriptum sit, nemo est tam proteruè improbus, qui negare audeat (quanquam illud temerè nonnulli negant) ad nostri quoque temporis sacerdotes hæc Pauli verba rectè referri posse. Cæterum aptè atque appositè admodũ etiam nunc sacrificium vocatur officium: Sic enim dici solet, celebratur nunc officium. Nam cùm officium rectè factum dicatur, nos autem nulla rectè facta ꝑferre posśimus, quę quatenus nostra sunt, ad iram Dei placandam, & remisśionem peccatorum obtinendam sufficere nobis queant, proferimus illud, quod omnium rectisśimè factum est à saluatore nostro pro peccatis nostris abolendis, proferimus corpus illius & sanguinem, qui factus est nobis iustitia & sanctificatio, & redemptio, factus pro nobis obediens patri vsque ad mortem, mortem autẽ crucis: simul supplices deprecamur, vt auertat faciem suam à peccatis nostris, & respiciat in faciem Christi sui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis secundum peccata nostra, non iudicet nos secundum actus nostros, non retribuat nobis secundum iniquitates nostras, sed faciat nobis, iudicet nos, retribuat nobis secundum iustitiam filij sui, quam ille luens obedientia sua peccatum inobedientię nostrę pro sua ineffabili misericordia nobiscum communicare, nobis impartiri, & nostram facere dignatus est, posteaquàm semel ipsum per fidem & baptismum induti sumus. Estne quod officij nomine rectius appellari queat, quàm vnum hoc? Quæ enim sunt officia? quæ sunt rectè facta nostra? quæ coram oculis Dei & domini nostri proferre, quibus illum, qui iustè peccatis nostris irascitur, propitium nobis & placatum reddere posśimus? Certè nisi vni illi officio, quod ille nobis pro sua immensa bonitate in cruce moriens præstitit, innitantur, nulla sunt. Qui igitur sunt isti tam impij, tã à Christo auersi, qui nobis hoc quod solum verè dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij, quàm irati Satanæ ministri, quorum omne studium vna hac in re consumitur, vt immensum illud redemptionis nostræ beneficium, in quo solo confidimus, in quo solo gloriamur, sempiterna quadam obliuione obruatur? Nobis verò extrema quæque perferre prius contingat, quàm vt tantum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne sol quidem ipse æquis oculis aspicere posśit. Verùm iusto dolore cõmoti ab instituto sumus nonnihil digresśi.

H Nũc eò, vnde cœpit redeat oratio. Illud enim orsi eramus dicere, quandoquidem sacrificasse constat Apostolos, quemadmodum clarè liber Actorum docet, sacerdotes re ipsa fuisse, etiam si detur illud, quod propter discrimen sacerdotũ legis, ante euersam Hierosolymã & extinctũ Iudæorũ sacerdotiũ, presbyteri, quàm sacerdotes appellari maluerint. Obiter autẽ explicauimus, quid sibi velit Liturgiæ nomẽ: Significare enim ministeriũ siue officiũ per excellentiã quandã, id quod nos Missam vocamus, sacrificiũ, vnde & sacerdotes alicubi vocari officiantes audimus, quod illorum proprium est munus & officium sacris operari, hoc est Missas celebrare, quod ante mille quoq; trecẽtos annos his verbis testatur Fabianus martyr & Põtifex: Sacerdotes dominus sibi elegit, vt sacrificarẽt ei & offerrẽt oblationes domino. In quã sententiã scripsit etiã pleraq; Chrys. epistolã ad Corinthios explicans. Nã etsi prædicare quoq; præclarũ sit ac Deo maximè gratũ officiũ, nũ tamẽ hoc sacerdotũ quondã propriũ fuisse videtur: quod ex Posśidonio colligi potest, qui cùm fuisset auditor Augustini. Vitã illius cõscripsit. Narrat is, Valeriũ Hipponensem Episcopũ, ordinato in presbyterũ Augustino, exultasse & Deo gratias egisse, suas exauditas à domino fuisse preces, quas frequẽtisśimè fuderat, vt sibi diuinitus homo cõcederetur talis, qui posset verbo Dei & doctrina salubri Ecclesiã Dei ædificare, cui rei se, homo natura Græcus, minusq́ue Latina lingua & literis instructus, minus vtilem præuidebat. Dedit igitur potestatem eidem Augustino presbytero coram se in Ecclesia Euangelium prædicãdi, ac frequentisśimè tractãdi, cõtra vsum

Esa. 66.
Sacrificium tẽpore Apostolorum. Act. 13.
Luc. 1.
Heb. 8.
Officiũ sacrificium rectè dicitur.
1. Cor. 1. Philip. 2.
Psalm. 50. Psalm. 84.
Act. ca. 13.
Liturgia quid, & quod ante 1300. annos sept.
Fab. epist. 2. ad Orientales Episcopos.
Sacerdotis maximè proprium esse Missas celebrare, etiam prædicare.
Chrys. in 2. ad Corinth. Homil. 13.
Prædicare cuius sit.
Possid. ca. 5. de vita Augusti.

Socrat. li. 5. cap. 22. Tempore Arij verbi ministerium presbyteris nõ committebatur. Episcoporũ propriũ ministerium olim fuit prædicare

A quidem & consuetudinem Aphricanarum Ecclesiarum, vnde etiam ei nõnulli Episcopi detrahebant. Clarius etiam boc indicat Socrates in sua Ecclesiastica bistoria, causam etiam explicans, quamobtem verbi ministerio presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandriæ non committitur verbi ministerium, quod ab eo tempore cœpir, quo Arius Ecclesiam turbauit. Ex his Posidonij & Socratis verbis cernere licet, quàm crassa sir istorum inscitia, qui putant ad boc ordinari potissimum presbyteros, vt sint verbi ministri, cùm verbi ministerium proprium olim fuerit in multis Ecclesiis Episcoporum, ad quod sacerdotibus aspirare non licuerit: oon quod maior in eo sit dignitas, quàm in altaris ministerio, quod omoia alia excellere, satis iam docuisse videmur: verùm quod ad prædicandi munus noo æquè quiuis est idooeus, atque ad sacrificandum. Nam in ordinando Sacerdote non tam spectabatur excellens doctrina, quàm pietas & vitæ sanctimonia. In eligendo autem Episcopo minimè sufficere visum est, si vitæ esset inculpatæ, si ætatem suam omnem sine crimioe transegisset: sed requitebatur præter eà, potens vt esset exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicuot arguere. Sed hęc de proprio Sacerdotum officio dicta sufficiant.

1. Tim. 3.

Sacerdotij ordinem sacramentum esse.

Quòd autem ordo Sacerdotij sacramentum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quòd quæ requiruntur ad Sacramenti rationem, eorum ipsi deest nihil. Est enim sacræ rei signum, & quidem efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ. Signum aut elementum visibile, siue quis materiam dicere malit, est

Ordinis materia est manuum impositio.

B manuum impositio. Neque tamen ea sola, præcedir enim illam benedictio & inunctio, sequitur autem calicis porrectio. Præcipuum tamen in hoc Sacrameoto signum est, manuũ impositio. Nam per benedictionem ordinaodus diuinis officiis mancipatur: per vnctionem ad Christi corpus tangendũ idoneus reddiur: per calicis porrectionem officij, ministeriique sui admonetur: per impositionem verò manuum, omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedente verbo, quod profertur ab Episcopo ordinante, quæ est forma buius Sacramenti. Nam simul vt accedir verbum ad elementum, fit sacrameotum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, vt quæcunque pertinent ad officium Sacerdotis, ea efficaciter exequi posit omnia. Hinc est, quod non in conferendis modò Sacramentis efficax est Sacerdotis ministerium, verùm etiam si quis pręoccupatus in delictis fuerit, oratio tamen eius magis efficax esse creditur, quàm cuiusuis alterius noo Sacerdotis, quantalibet is fuerit vitæ integritate præditus.

Vnctio sacerdotum ex traditione.

Etsi autem nulla sit in libris noui Testamenti inunctionis mentio, sed solius manuum impositionis, noo ideò tamen existimandum est recens hoc inuentum esse, vt ordinandi Sacerdotes oleo inũgantur. Apostorũ hanc esse non scriptam traditionem testis est Anacletus Petri successor.

Anaclet. epist. 2. Ordinandi modus.

Ordinatiooes, inquit, Episcoporum authoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem prouincia fuerint Episcopis sunt celebrandæ, qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangeliis, quæ prædicaturi sint, imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacraque vnctione, exemplo Prophetarum & regum capita eorum, more Apostolorum C & Moysi vngentes, quia omnis sanctificatio constat in spiritu sancto, cuius virtus inuisibilis sancto chrismati est permixta: & boc ritu solennem celebrent ordinationem.

Cle. epis. 2. ad Iacobum fratrem domini.

Clemens quoque: Omnis, inquit, pontifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & preciosus hominibus oppidò esse debet, quem quasi Christi locum tenentem bonorare omnes debeot, eique seruire, & obedientes ad salutem suam fideliter existere: scientes, quòd siue honor, siue iniuria, quę ei defertur, in Christum redũdet, & à Christo in Deum.

Dion. eccle. Hie. cap. 4. Tertull. de carnis resurrect.

Scripsit de eo copiose Pauli discipulus Diooysius Areopagita: Scripsit & Cyprianus libello de cbrismate edito: meminit Tertullianus. Neque quisquam est veterum penè scriptorum, qui non cum quadam etiam bonoris præfatione meminerit. Quominus ferendi sunt, qui nostro hoc æuo sine quadam subsannatione sacri huius vnguenti meminisse noo possunt. Quòd si propterea putaot esse reiiciendum, quòd Iudęorum quoodam fuerit cæremonia genus boc vngeodi, reiiciant & manuum impositionem, quę & ipsa traxisse videtur ab Hebræis originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cùm aliquid commeo dabatur, aut offerebatur Deo.

Gen. 48. Leuit. 1.

Sic Iacob imponit manus duobus filiis Ioseph: Sic super caput bostiæ immolandæ manus ponebatur. Verùm hæc de sacramento ordinis dicta sufficiant, quod ministrantium est, nam pertinet ad ministerium recoociliationis. Quatenus autem bæc reconciliatio docendo fit aut prædicando, rectè referri posse videtur ad eam virtutem, quæ prudentia dicitur: quando- D quidem scriptum est, quòd labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiam io Euangelio vocat dominus seruum fidelem & prudentem, quem constituit dominus suus super familiã suã, vt det illis cibũ in tempore. Hoc est, quòd Dionysius quoque sacerdotum ordinem vocat illuminatiuum & luciducum, quòd eorum proprium est munus luce doctrinæ per salutis iter ducere proximos. Vos (ait scriptura) estis lux mundi.

Malac. 2. Matt. 24. Dion. eccl. Hier. cap. 5. Matt. 5.

De ministro huius sacramenti. *CAP. 54.*

Episcopatus non est ordo.

MInister huius sacramenti est Episcopus: cuius hoc solius proprium est munus ordinare. Est autem Episcopatus noo ordinis nomen, quatenus ordo sacramentum est, verùm digoitatis & officij. Nam quemadmodum paulò ante commemorauimus, ex presbyteris, qui multi eraot in vna aliqua Ecclesia, vnus eligebatur, qui nõ reliqui magis gregis totius, q̃ ipsorum etiã presbyterorũ curam gereret. Ac in sacramentis quidem conficiendis & ministrandis, excepta ordinatione & confirmatione, nihilo maior est Episcopi, quàm sacerdotis authoritas, nisi quòd ligandi soluendiq; potestas tanto maior est penes Episcopũ, quanto plus ad eam rem doctrinæ iudiciiq; requiritur: quibus præ cæteris Episcopum abuodare præsumitur, qui vel ipse reliquis rebus iis præstat, vel adiunctos habet saltem lateri suo viros eruditione iudicioque præstantes, vt, quòd vulgus sacerdotum de grauioribus peccatis perinde facere non potest, quid ligandum quidue soluendum sit, facilè discernere queat. Inde est illa casuũ, vt vocãt, reseruatio: quo-

Episcopi officia, quæ propria, & quæ communia cum presbyteris.

Casuum reseruatio vnde nata.

E rum nonnulli ad ordinarij cuiusuis, alij verò, qui suot grauiores, non nisi ad summi pontificis iudicium spectant. Quod ad reliqua attinet, equè baptizat, æquè consecrat, æquè sacerdos absoluit vt Episcopus: In hoc ergo pares sunt Episcopus & sacerdos. Cæterùm quod in humano corpore fieri videmus, vt sit corpus quidem vnum, mēbra verò multa, omnia autem non eundem actum habeant, idem & in Christi corpore, quæ est Ecclesia cernere licet. Multi nanque corpus vnum sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Hęc connexio totius corporis vnanimitatem requirit, sed pręcipuè concordiam exigit sacerdotum, quibus, vt à Leone pontifice verè maximo scriptum est, etsi dignitas non est communis, est tamen ordo generalis: Quoniam & inter beatissimos Apostolos, in similitudine honoris, fuit quædam discretio potestatis: & cùm electio par esset omnium, vni tamen datum est, vt cæteris præemineret. De qua forma Episcoporū quoque est orta distinctio, & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sentētia: & rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura confluerent, & nihil vnquam à suo capite dissideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iuliū quoque Papam in Epistola ad Orientales scripta reperiuntur, illud discimus, qui noo dissensionis, verum pacis & dilectionis Deus est, eum vt pax & vnitas in Ecclesia sua retineri posit, hanc rationē

Rom. 12.

1. Cor. 12.

Leo ep. 84.
Episcoporū ordo.
Papa seu pontificis max. eminentia.
In decretis dist. 21. 22.

Iulius Papa ad Episcopos Orientales.

F constituisse, vt non modò discretus esset ordo sacerdotum ab ordine laicorum, verùm & inter ipsos etiam sacerdotes & Episcopos, quamuis ordo generalis, non esset tamen dignitas communis. Non est enim alius Episcoporum, quàm sacerdotum ordo, verùm dignitas maior est Episcoporū. Ioter Episcopos autem honoris quidem est similitudo, verùm discretio potestatis. Idem bonos, eadē est dignitas Episcopi, qui in infimo loco sedet, atque vel Archiepiscopi, vel Patriarchæ, vel summi etiam pōtificis, qui Papa, hoc est pater patrum appellatur, qui non magis est Episcopus, quàm qui uis alius ex aliis, qui sunt extremo loco: Hoc tantum differt ab aliis, quòd illi in partem sunt vocati solicitudinis, peoes hunc verò est plenitudo potestatis. Nam si ex æquo possent omnes omnia, retineri vnitas non posset. Quare sicut anteà docuimus, à Christo fuit institutum, vt de maioribus fidei præsertim causis, ad vnum illum, qui sedet in Petri cathedra, pontificem Romanum referretur, quod ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra semper quidem à Catholicis, sæpè etiā fuit ab hæreticis obseruatum. Si quis autem secum diligentius expendat, quàm admirabili consilio hic in Ecclesia sit ordo constitutus, facere non poterit, quin dicat, à domino factum est istud. Neque enim humani ingenij, verùm diuinæ res est sapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res sacras non oportere nisi reuerenter tractari. Quę autem adhiberi poterit reuerentia, si promiscuè cuiuis è fece vulgi ad tractandas illas aditus patebit? si baiulis & zonariis, si carnificibus etiam, quod apud istos factum videmus, qui volunt ordinem ex Ecclesia sublatum, si denique fœminis, quas ne loqui

Papa quid & quo ab alio Episcopo differat.

cap. 28.

Psal. 117.

quidem in Ecclesia permittit Apostolus, verbum G Dei prædicare, baptizare, absoluere, consecrare licebit? De Marcione scribit Epiphanius, quòd is mulieribus fecerit potestatem baptizandi: mox subdit: Apud ipsos enim omoia sunt ludibrio plena, & nihil aliud. Reuera nihil aliud sunt apud istos quàm ludibria sacramenta omnia, diuinaque omnia, dum ita peruulgantur ac profanantur, quæ nō nisi maxima cum reuerētia tractari oportebat. Ac rectè de hoc genus hęreticis scripsit Tertullianus. Ipsæ mulieres hæreticæ quàm procaces? quæ audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes. Nūc neophitos collocant, nūc seculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam faciliùs proficitur quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est, & laicis sacerdotalia munera iniungūt. Quamobrem summa quadam, neque humana sed diuina ratione institutum est, vt Ecclesiæ ministrorum ordo distioctus esset à laicis. Iā inter ipsos Ecclesiæ ministros & hoc prudenter admodum est excogitatum, vt ne de repentè cuiuis ad sacerdotij gradum prosilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad ostia stabat aliquandiu, quo munere cùm rectè functus esset, dabatur ei potestas legendi prophetias, ac paulò post dæmonia expellendi. In quibus officiis cùm diligenter versatus fuisset, iā admittebatur intra cancellos, vbi mysteria peragebantur, oon excludebatur cum cæteris: quin Episcopis & presbyteris præsto semper aderat, & eos continuè sequebatur, qua etiam ex causa acoly- H thos dictos existimant. Posteaquàm verò ex diuturna cum sacerdotibus consuetudine, ritum sacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouisse visus est, tum primùm ad ordioes, qui sacri vocātur, promoueri licebat. Neque sic tamē statim sacerdos ordinabatur, verùm subdiacono facto, dabatur ei tantum potestas vasa sacra, calicem, & patenam contrectandi, & ad sacerdotis vsum ferendi, ac epistolam cantandi. Ad Euangelium verò cātandum & prædicandum non admittebatur, nisi prius Diaconus esset ordinatus. Cùm verò Lector in scriptis Prophetarum, Subdiaconus in epistolis Apostolorum, Diaconus autem in Euangeliis legendis iustum tempus posuisset, ac per suprascriptos gradus omnes titum omnem sacrorum peragendorum diligenter inspexisset, tum primùm ad conficiendum & offerendū Christi corpus & sanguinem, ad verbum eius annunciandum, & ad sacramenta fidelibus ministranda admittebatur. Atque ita omni ex parte perfectus tandem est ordo, quatenus est sacramentum, nondum tamen perfectus est, quatenus facit ad vnitatem Ecclesiæ tuendam & conseruandam, quæ sine ordine constare nō potest. Nam si par esset sacerdotum omniū authoritas & potestas, effugere schisma non liceret: Futurum enim esset, quod hoc infelici seculo nostro euenisse videmus apud eos, qui semetipsos segregantes, Euangelici quàm Christiani dici maluerunt, vt secundum suū quisq; sensum scripturas interpretaretur, suo quisq; iudicio atque arbitrio sacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac nouos institueret, atque ita non esset iā Ecclesia terra vnius labij & sermonū eorundem, sed futura

1. Cor. 14.

Epiph. lib. 3. libro har. Heresi. 42.

Tertul. de praescriptione aduersus haret.

Nusquam facilius proficitur, quā in castris rebellium.
Ordinum sacrorum ratio

Acolythi unde dicti.

Subdiaconi officia.

Hæreticorū dissidia ex ordinis abrogatione oriuntur.

Genes. 11.

A esset Babylon quædam, confusis prædicantium linguis, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui, qualis reuera est apud eos, apud quos omnis Episcoporum iurisdictio & authoritas est abrogata. Miserãdam ibi videre licet Ecclesię faciem, non solùm quòd secus in vna ciuitate docetur, quàm in alia, quòdque fidibus luditur, non fides vna retinetur, verùmetiam quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in templo, aliud ille è loco superiore detonat: Huic ille Suermerus, ille cõtrà huic hæreticus est: atque ita præclarum istud, si diis placet, Euangelium secum ipsum pugnat. Intereà verò scinditur incertum studia in contraria vulgus: Hic dicit, ego sum sancti Lutheri: alius, ego verò sancti Zuinglij, ali⁹ ego verò sancti Caluini: alius, ego verò sancti Balthasaris Anabaptistæ, alius, ego verò sancti Schuenckfeldij, alius, ego verò sanctorum omnium Suermerorum. Sic huic sanctum videtur, quod Lutherus, illi, quod Caluinus, vel alius quisquam hæreticorũ scripsit, neque minus habere id vult authoritatis, quàm ipsum Apostolorum symbolum: neque iam scripturarum canonicarum, sed alicuius ex hæreticis authoritate sententiam suam confirmare conatur. Quid hic aliud expectandum est in hac ipsorum inter se, qui se à Christi corpore auulserunt, dimicatione? quàm quod à Propheta dictũ est. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Vtinã autem saluis iis, qui errauerunt primo quoque tempore error ipse intereat. Huius itaq; generis schismata ne orirentur in Ecclesia, aut si quæ orta essent, vt priusquam radices altius agere cœpissent extirpari tempore possent, prouidere volẽs spiritus sanctus, posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quã acquisiuit sanguine suo: qui ex eo nomen sortiti

Osea 10.

Episcoporũ vsus in ecclesia.

Actu. 20. Episcopi vnde dicti.

B sunt, quòd omnes inspiciant, cunctáque speculentur, ac diligenter attendant non modò de populo, verùmetiam de clero, quomodo vitam quisque suam instituat: ac imprimis de doctrina cuiusque accuratius inquirant, quæ si sana non sit, nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam sicubi fidei firmum & stabile fundamentum iactum non est, quicquid superstruxeris, corruet. Quamobrẽ hæc prima & præcipua Episcoporum cura est & esse debet, sana vt in ecclesia doctrina conseruetur, neque fas cuiquam sit somnia sui capitis pro Euangelio populo venditare. Planum id anteà fecimus, verbi ministerium peculiariter ad Episcopos pertinere, quare non est cuiquam licitum illud sibi sumere, nisi mandatum ab Episcopo fuerit. Neque enim alicuius profani magistratus munus est, arbitratu suo verbi sacrorumq; ministros instituere, multo minus autem vulgi: de quo præclarè scripsit quidam, quòd non est in eo consilium, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperque sapientes ea, quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerunt: Ad solos Episcopos ea cura propriè pertinet. Legimus Timotheum & Titum à Paulo constitutos Episcopos. Tito verò mandatum ab illo fuisse, vt ipse, non vt populus, qui docendus, nõ sequendus est, aut profanus magistratus aliquis constitueret per ciuitates presbyteros. Legat qui volet & acta, & epistolas Apostolorum omnium, nusquam reperiet quòd quicquam in hac parte sibi iuris, vel populus, vel profanus magistratus vsurpauerit. Sed

Verbi Dei & sacrorum ministros instituere non est prophani magistrat⁹, & populi, sed Episcopi & Pap. Cicero p Plan.

Tit. 1. Episcoporũ electio, & institutio.

fuit aliquando penes populum electio Fuerit: verùm hoc nunquam fuit, vt ipse sibi constitueret C sacerdotem aut Episcopum: ostendebat quidem, quem sibi dari vellet, verùm institutio sacerdotis non fuit nisi penes Episcopum, Episcopi verò penes Romanum Pontificem. Meminit Chrysostomus electionis, quæ fiebat per populũ, verùm ita, minimè vt laudandã, quin reprehendendã potius existimet: his enim verbis vtitur. Ito iã hinc, ac publica festa spectato, ea dico, in quibus dignitatum Ecclesiasticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Episcopum, quanta est tota illa subditorum multitudo, quibus eligendi potestas concessa est. Hos omnes tam in multas factiones scindi, neque inter se consentire, neque cum eo, cui sorte Episcopatus delatus est, cõuenire videas: sed vnusquisque à suis vnius partibus stat, alius hunc, alius illum eligens: cuius rei causa hæc est, quòd idipsum non spectant, quod solum spectandum fuerat, nempè animi virtutem, sed alię sunt causæ, quibus honor is conciliatur. Verbi gratia: Hic quòd claro genere natus sit, in Episcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille quòd opibus abundet, neque indigeat alimentis ex Ecclesiæ prouentibus quæsitis: alius quòd ab aduersariis ad nos transfugerit: alius sibi genere propinquum ac necessarium, alius adulatorem cæteris anteponere mauult: Nemo est, qui eum, qui idoneus sit, spectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud orientales eligendi per populum ratio Chrysostomi temporibus. Neque diuersa fuit in Aphrica: Qua etiam ex causa faciendum putauit Augustinus, vt quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat Valerio, sic viuens Ecclesię suæ de successore prouideret, quòd sciret per ambitiosos & contentiosos D homines Ecclesias perturbari solere. In quadam ad Cornelium epistola Cyprianus de Episcopi electione mentionem faciens, diuini primum iudicij, deinde populi suffragij, postremò coepiscoporum consensus meminit. In ea verò quę proximè sequitur, de vniuersæ fraternitatis suffragio, deque Episcoporum qui in præsentia conuenerant iudicio, Sabino delatum Episcopatum scribit. Neque dubium est, quin quo tempore vigebat persequutio Christianorum, cùm episcopatũ desyderare nihil tũ fuerit aliud, quàm velle martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maior fuerit populi grauitas & constantia. Posteaquàm verò secundis Christianorum rebus paulatim irrepsit ambitio, corrupto iam Ecclesiæ statu, commutata fuit ea ratio, ita vt sacerdotum quidẽ electio, fidelis verò populi consensus tantum adhiberetur, quemadmodum ex Stephani, & Nicolai pontificum epistolis docemur, ita tamen, vt penes pontificem Romanum, aut certè Metropolitanum, cõstituendi episcopum potestas esset: qui nisi quid impediret, non inuitus cleri, plebisque consensum & desyderium sequebatur. Morem hunc describit Leo Pontifex his verbis: Vota, inquit, ciuium, testimonia populorum, honoratorũ arbitrium, electio clericorum in ordinationibus sacerdotum constituantur. Origenes requiri scribit in ordinando sacerdote & præsentiam populi, vt sciant omnes & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, sanctior, qui in

Chrys. lib. 3. de sacerdotio

In Episcopo eligẽdo quid spectandum & quid vulgo spectat.

August. epist. 110.

Cyp. lib. 1. epist. 3.

Stephan. ad Roman. Archiepiscop. Rauennat. Nicola. ad Ioannem Rauennat. Archiepiscopum. Leo ep. 84. Orig. Homil. 6. in Leuiticum. Num. 10.

E omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Sic in veteri quoque lege coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem. Hoc, inquit Cyprianus, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, vt plebe præsenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima. Quamuis autem hoc nostrum seculum sit longè corruptissimum, obseruari tamen etiam núc videmus, vt ordinationes fiant præsente populo, cuius etsi suffragia non requiruntur, admonetur tamen is, vt si quid habeat quod obiicere possit contra ordinandum, dicat intrepidus. Quòd si tacuerint, omnes consensisse iam in ordinandum videntur.

Cyp. epist. 4. libr. 1. Ordinationes sacerdotales populo assistente fiebant.

Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Ecclesiæ præficiendum, non tam imperitæ multitudinis, quàm patronorum voluntatis & desyderij ratio nunc habetur: Hi quem dignum esse censuerint ad gerendum in Ecclesia sacerdotium, offerunt Episcopo, qui si cognouerit idoneum, nihil iam impedit quominus ipsius authoritate Ecclesię illius ministerio fungatur. Sic fieri videmus, vt de minoribus Ecclesiæ ministris penes Episcopos, de Episcopis verò constituendis iudicium & potestas penes eum sit, qui pater est patrum, Romanum pontificem: Sic vnitas in ecclesia retinetur: sic schismatibus obuiam itur: sic vt idipsum sapiant, idipsum dicant, idem sentiant omnes, prouidetur, dum vnius diœceseos vnus est Episcopus, cui tanquàm patri, non reliquus modò grex à F Deo ipsi concreditus, verùm & sacerdotes omnes dicto sunt audientes. Omnium autem Episcoporum in omnibus totius orbis Christiani prouinciis, vnus tanquàm communis pater est Romanus pontifex, ex quo pendent, cuius authoritatem sequuntur, ad quem de causis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione visum est spiritui sancto concordem in Ecclesia Dei doctrinam cõseruare. Nam si vel magistratui, vel populo cuiuscunque ciuitatis aut oppidi, iudicio suo non relata prius re ad Episcopũ, citra ipsius authoritatem constituere sibi presbyteros liceret, tot essent schismata, quot sacerdotes: ad sua quisque desyderia coaceruarent sibi magistros prurientes auribus, cum præsertim idem nunc de plerisque in prouincia, hac nostra dici possit, quod de Atheniensibus in Actis Apostolorum scriptũ legimus, quòd ad nihil aliud vacant, quã aut dicere, aut audire aliquid noui. Iudicium itaque de verbi ministris, deque doctrina eorum, non aliorum esse, quàm Episcoporum adeò certum est & indubitatum, vt illi ipsi, qui non tam eorum, quàm Christi suaue iugum per eos ecclesiam suam regentis excusserunt, in confessione sua Augustana diserte scripserint, hanc Episcoporum esse iurisdictioné de doctrina cognoscere, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reiicere, simul etiam impios, quorum nota est impietas, excludere à communione ecclesiæ. Tanta est vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnantibus iis, qui eam oppressam cupiunt, per ipsorum nihilominus iugulum erumpat. Verùm hic isti causificantur, esse plerosque indoctos Episcopos, vt de sana doctrina iudicare non possint. Quid si causificatores isti, nihil nõ G suo iudicio tribuentes, multo ipsi sunt indoctiores? Neque enim nescimus: qui sint isti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeò literarum omnium rudes plerique omnes, vt vix etiam paulum aliquid vltra prima elementa progressi videantur. Est autem Deo gratia, cuius hoc est solius beneficium, quod nullum fuit vnquam tempus, ex quo lux Euangelij nobis affulsit, quo non habuerit Episcopos hæc nostra prouincia viros & doctrina insignes. Verùm demus hoc illis, reperiri nonnunquàm inter eos aliquem non doctissimũ: atqui prouidit huic quoque rei spiritus sanctus: Magna enim ex parte ita videre licet ecclesias dotatas, vt minimè desint Episcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu suo alere queãt. Deinde verò sunt in vnaquaque Cathedrali Ecclesia sacerdotum collegia constituta, quos Canonicos vocant, qui sunt à cõsiliis Episcoporum, in quibus & ipsis reperiuntur sæpè non pauci doctrina præstantes. Quamobrem sicut Moyses cùm solus haberet potestatem pręesse populo, septuaginta presbyteros elegit, quibuscum populum iudicaret: sic Episcopos quamuis principem in ecclesia locum teneat, adsciscit tamẽ & ipse presbyteros, quories de re aliqua grauiore suscipi deliberationem oporter, sine quorum cõsilio etiam nihil agi fuisse solitum in ecclesia scribit Ambrosius. Sed tanta nunc est morum in quibusdam peruersitas, vt cuiusuis potius, quàm Episcopi sui iudicium de doctrina requirant. Aquæ furtiuæ dulciores, & panis absconditus illis est suauior. Sit alius quispiam neque doctus, neque virtute vlla H preditus, quin ex omni viciorum genere conflatus, modò noui proferat aliquid, quod cum sanctę catholicæ Ecclesiæ recepta doctrina pugnet, statim audiunt, & in oculis ferunt quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Augustana confessio, quam isti se tanquam Christianam amplecti nõ obscurè ferunt, & in eam se nõnulli conceptis verbis iurasse profitentur: quę certè iurisdictionem concedit Episcopis de doctrina cognoscendi, & doctrinam ab Euangelio dissidentem reiiciendi: Atque hic necessario & iure diuino debere dicit eis Ecclesias præstare obedientiam, iuxta illud: Qui vos audit, me audit. Verùm dissidet, aiunt, Episcoporum doctrina ab Euangelio. Quàm autem sibi isti non constant, quamque secum ipsi pugnant? Docẽt Episcopis iurisdictionem competere de doctrina cognoscendi, & interea doctrinam eorum, tanquam ab Euangelio dissidentem, reiiciunt & condemnant. Estnè hoc de doctrina iudicium Episcopis permittere, ac nõ tibi potius hanc authoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius te iudicio subiectũ, quem haud aliter quàm seipsum te Deus audire voluit? Inde autem schismata & hereses obortę sunt & oriuntur, dicit Cyprianus, dum Episcopus, qui vnus est, & ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominib[us] iudicatur. Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitioné suam præpositos & sacerdotes vocare: ac nisi apud te purgati fuerimus: & sententia tua absoluti, per te iam sex annis nec fraternitas habuerit Episcopũ, nec

2. Tim. 4.

Acto. 17.

Episcoporũ iurisdictio secundũ protestantes. Ad Episcopum pertinet de doctrina cognoscere.

Nota: Canonicorũ officium est Episcopo esse à consiliis. Exod. 18.

Ambro. in cap. 5. epist. ad Timot. Prou. 10.

Luc. 10.

Cyp. lib. 4. epist. 9.

Nota.

A plebs præpositum, nec grex pastorem, nec ecclesia gubernatorem, nec Christus antistitē nec Deus sacerdotem. Subueniat Puppianus & sententiam dicat: & iudicium Dei & Christi in apertum proferat, ne tantus fidelium numerus, qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur, ne nouus credentium populus nullam per nos consequutus esse baptismi & spiritus sancti gratiam iudicetur: ne tot lapsis & pœnitentibus pax data, & communicatio nostra tui examinatione concessa iudicij authoritate soluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & Episcopatum nostrum cognitionis tuæ vigore firmare: vt Deus & Christus eius agere tibi gratias possint, quòd per te sit antistes & rector altari eorum pariter & plebi restitutus. Apes habent regem, & ducem pecudes, & fidem seruant latrones mancipi, cui, obsequio plenæ humilitatis obtemperant. Quanto simpliciores & meliores vobis sunt brutæ pecudes, & muta animalia, & cruenti licet ac furentes inter gladios atque inter arma prædones? Præpositus illic agnoscitur & timetur, quē non sententia diuina constituit, sed in quem factio perdita & nocens caterua consensit. Quod Puppiano sanctus pontifex & martyr Cyprianus, hoc sibi quoque dictum isti putent, in quibus tantus est superbiæ tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio, vt ad cognitionem suam Episcopos vocare audeant, ac nisi apud eos purgati, ac eorum sententia sint absoluti, non sex, quemadmodum scribit Cyprianus, sed sexcentis annis,

Polonia quamdiu Christiana sit. *Adalbertus & Stanislaus, Episcopi sancti.* *Sup. cap. 1.3*

B neque sacerdotes, neque Episcopos, neque sanā Euangelij doctrinā Polonia habuerit, neque Christum vnquam agnouerit. Non fuerit Episcopus Adalbertus, non fuerit Stanislaus, qui Christi Euangelium sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerūt? quàm quod successores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirùm de quo initio scripsimus, Iesum Christum, & hunc crucifixum? Hunc non modò sermonibus & scriptis, verùm & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & actione, variisque cæremoniis, denique omni quacunque fieri potuit ratione, non tantum animis fidelium infigere, verùm & rudium oculis ingerere conati sunt, vt si quis mente comprehendere non posset, vel manibus ei contrectare liceret. Istorúmne doctrina dissidet ab Euangelio, ac non vestra potius? qui, sicut antè per nos fuit demonstratum, Christi crucifixi memoriam omnem ex omniū animis euellere, sempiternaque obliuione obruere nixi estis, externis illis signis, quibus ea rudiorum animis insculpebatur, abolendis: Vnde etiam ansa data est aliis, quandoquidem externa omnia in cōtemptum adduxistis, externum etiam verbi ministerium abrogandi. Quid autem aliud est ab Episcopo se segregare, nouamque sibi cathedram constituere, quàm à Christi corpore, quę est Ecclesia separari? Rectè enim præclarus idem pontifex & martyr Cyprianus: Illi sunt, inquit, ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes, Episcopum in ecclesia esse, & ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in ecclesia non esse. Cæterùm quam graue sit crimē ab Episcopo se velle secer-

Sup. cap. 3. & sequentib. *Schisma.*

Cyp. lib. 4. epist. 9. Ecclesia quid.

nere, docet idem alio loco Cyprianus. (Libenter C enim sanctissimi martyris vtimur testimonio) cuius hæc verba sunt: Auersandus talis, inquit, atque fugiendus, quisquis fuerit ab ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & à semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius vel plebis societate secernit? Arma ille cōtra ecclesiam portat, cōtra Dei dispositionē repugnar: Hostis altaris aduersus sacrificiū Christi rebellis, pro fide pfidus, ꝓ religione sacrilegus, inobsequēs seruus, filius impius, frater inimicus, cōtemptis Episcopis & Dei sacerdotibus derelictis constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia prophanare, nec scire, quoniā qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciā diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificandi licentiam vendicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus pependerunt. Terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes atque viuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tantum eos qui autores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & criminis: qui coagulati cum iisdem simul ad audaciam fuerant, exiens à domino ignis ꝑperata vltione cōsumpsit, admonens scilicet & ostendens cōtra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationem Dei humana voluntate conati. Sic & Ozias rex, cùm turribulum ferens, & contra legem Dei D sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare noler & cedere, diuina indignatione confusus, & lepræ varietate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso domino, vbi signantur, qui dominum promerētur. Augustinus grauius esse censet schismatis, quàm idololatriæ crimen: inde argumento sumpto, quòd multo de schismaticis sumptum est supplicium attrocius, quàm de quibuscunque aliis, quibuscunque tandem flagitiis & sceleribus coopertis. Tempore, inquit, illo, quo dominus priora delicta recētibus pœnarū exemplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber ira regis contemptoris incensus, & schisma tentatum. Et idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cæde, & peregrina captiuitate, schisma hiatu terræ, sepultis autoribus viuis & cæteris cœlesti igne consumptis. Quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, quod est grauius vindicatum? Vel hinc discant, quanto se scelere obstringant, quamque grauiūm suppliciorū se debitores constituant, qui discessione facta à pastore suo, & à reliquo grege illi adhærente, altare contra altare erigere, nouamque sibi cathedram constituere conantur. Verum hic dicet aliquis. Quid tu? Nunquid Episcopos nō esse putas homines, qui & errare possint, & docere nonnunquam, quę cum Euangelio palàm pugnare videantur? Quam multos autem non tantum Episcopos, verum & primi nominis patriarchas commemorare licet, qui in hæresim lapsi discesserunt à fide? Nónne hoc Constantinopolitano, nónne Hierosolymitano,

Cyp. tractatu 8. de simplicitate prælatorum.

Num. 16.

2. Par. 26. *4. Reg. 26.*

Schisma peius est idololatria *Augus. de baptismo contra Donati. lib. 2. cap. 6.* *Exod. 32.* *Hier. 36.* *Num. 16.*

Nota.

Quid, si erret Episcop.

E nónne Antiocheno, nónne Alexandrino patriarchis euenisse legimus? Num igitur si quis talis cõtingat Episcopus, eius mihi nihilominus error sequendus, num eius doctrinæ adhærendum est? Est ita vt dicis, homo est episcopus, eadem infirmitate, qua cæteri mortales præditus, vt & errare ipse, & alios in errorẽ inducere possit. Ac vidimus nostra quoque ætate quosdam Episcopos à fide discessisse. Verùm, quod anteà demonstrauimus, nõ sine causa constituta sunt collegia sacerdotum, ad quæ de doctrina, si quæ parum sana propagari videtur, referre licet: quę videmus alicubi puram Euangelij doctrinam retinuisse, quam Episcopus fraudibus hæreticorum seductus deseruerat. Deinde sunt synodi diœcesanæ, est Metropolitanus Episcopus, quem Archiepiscopum vocant, sunt synodi prouinciales, est postremò pater patrum omnium Romanus pontifex, sunt concilia Oecumenica: adeò multa remedia Deus instituit, ad quæ confugere liceret, si doctrina Episcopi alicuius suspecta haberetur. Cæterùm vt tu ad cognitionem tuam voces Episcopum, vt de doctrina illius iudices, vt eam priuato tuo iudicio condemnes, teque ab illo propria tua authoritate segreges, sacrilegæ cuiusdam temeritatis insolentissimæque ac minimè ferendæ est insaniæ. Sed hic iterum vsitata illa cantilena nobis occinitur: Non fungi officio suo Episcopos, & sacerdotes: esse mores illorum perditos: esse vitam omni vitiorũ genere contaminatam. Atque vtinam quàm est vsitata, tam esset falsa cantilena hæc, verum prôh dolor veriora sunt & omnium oculis testatiora in plerisque, quàm vt negari possit. Declinatum est ab officij religione, deflexũ est de rectò vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti sumus: Deque eo ordine, qui vnus est omnium nobilissimus atque excellentissimus, rectè dici potest, Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus. Neque tamen hæc iusta causa est, sicut anteà docuimus, propter vitia eorum qui præsident, ecclesiæ communionem deserere velle. Ac responsum quidem est his, vbi de Ecclesia tractauimus: Verùm hic quoque non nostris, sed vetustissimorum, eorumque & doctrina & pietate excellentissimorum virorum, Origenis & Ioannis Chrysostomi verbis respondere visum est. Quorum ille in Ezechielem scribens ita loquitur, explicans illum locum: Accepisti vestimenta varia & operuisti illa. Varia vestis, inquit, est & hic vnus in scripturis locus, quo induimur assumentes viscera misericordiæ, benignitatis mansuetudinis, longanimitatis ad sufferendum inuicem. Has varias vestes & pulchros amictus, quos nobis largit' est Deus, si laceramus atque conscindimus, ac circumdamus falsa doctrina ad deceptionem hominum, non dubium est, quin varijs vestibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, si rem ipsam manifestius describamus. Vide mihi aliquem Marcionistam, siue discipulum Valentini, aut certè cuiuslibet hæresis defensorem, & consydera, quomodo idola sua, id est, figmenta, quæ ipse composuit, mansuetudine & castitate vestiat, vt in aures audientium facilius ex vitæ bonitate ornatus sermo subrepat: & cùm hoc fecerit, intellige eum assumpsisse vestem variam morum, & conuersationis optimæ, & idolis subiecisse, quæ ipse construxit. Ac iuxta mei quidem animi sensum, multo nocentior est hæreticus bonę vitæ, & plus in doctrina sua habet autoritatis, eo qui doctrinam conuersatione maculat. Qui enim vitæ pessimæ est, non facilè homines ad falsum dogma solicitat, nec potest per vmbram sanctitatis audientium decipere simplicitatem: qui verò sermone peruersus est, & disciplinis saluti contrarius, mores autem compositos & ornatos habet, nihil facit aliud, nisi accipit indumenta varia instituti boni & conuersationis quietæ, & circumdat ea idolis suis, vt magis decipiat audientes. Idcircò sollicitè caueamus hæreticos, qui conuersationis optimę sunt, quorum fortè vitam non tam Deus, quam Diabolus instruxit. Nam quomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt, vt facilius aues capiant per oblectamentum gulæ, sic, vt audacius dicã, est quædam castitas diaboli, id est, decipula humanæ animæ, vt per istiusmodi castitatem & mansuetudinem, & iustitiam, possit facilius capere, & falsis sermonibus irretire. Diuersis diabolus pugnat insidiis, vt miserum perdat hominem, & bonã malis tribuit vitam ad decipiendos videntes, malam bonis induit cõscientiam. Mihi ipsi qui in Ecclesia prædico laqueos sæpè tendit, vt totam Ecclesiam ex mea conuersatione confundat, & ideò plus ij, qui sunt in medio oppugnãtur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quæ celari nõ potest, omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum. Omnia vt diximus diabolus operatur, & ea quæ videntur esse bona nec sunt, & ea quæ per naturam suam mala sunt, omnia aduersus humanam commentatur animam. Vnde qui curam habet vitæ suæ, neque mansuetudine hæreticorum capitur ad consentiendum doctrinæ eorum, neq; meis delictis, qui videor in ecclesia prædicare, scandalizabitur, sed ipsum dogma consyderans, & pertractans ecclesiæ fidem, me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet, secundum præceptum domini qui ait. Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi: Omnia quæcunque vobis dicunt audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicunt quippe & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super cathedram Moysi, quasi scriba & Phariseus. Præceptum tibi est ô popule, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & alienorũ ab ecclesia dogmatum, conspexeris verò meam culpabilem vitam atque peccata, vt non habeas iuxta docentis vitam tuam instituere, sed ea facere, quæ loquor. Nullum imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus, descripti sunt actus Apostolorum, & prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cum dicamus ille docet, & iis quę docet facit ipse contraria, aduersus præceptum domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magis consyderari debere, quam vitas. Ioannes verò Chrysostomus alteram ad Timotheum epistolam enarrãs: Hoc nempè, inquit, est malorum omnium causa, quòd rectorum au-

Conseruandæ doctrinæ ratio.

Sacerdotum praui mores.

Psal. 13. Psal. 48. Sup. cap. 19.

Ezech. 16. Origen. Homil. 7.

Doctus hæreticus bonã vitam fingis nocentior eo, qui doctrinã conuersatione maculat.

Vitam suã, qui amat nec hæreticorum mansuetudine, neque concionatorũ delictis capietur ad cõsentiendum doctrinæ, sed dogma considerabit & suscipiet. Matt. 23.

Doctrina quam vita docentium magis consideranda. Chrysost. Homil. 2. Hebr. 13.

Sacerdotes nō sunt spernendi. Nota. A thoritas periit, nulla illis reuerentia habetur,nul-
lus honor,nullus metus.Obedite,inquit, præpo-
sitis vestris,& subditi estote illis.At nunc peruer-
sa & confusa sunt omnia. Neque hæc præposito-
rum gratia dico.Quid enim illi de nostro honore
lucrantur, nisi in quantum obtemperantes habe-
bunt,idque pro vtilitate nostra?Hi enim licet ho
norentur,nihil ex eo honore in futurum lucran-
tur , maioremque damnationem inde suscipiunt.
Et si patiantur iniurias,nihil ex eis detrimenti in
futurum acquirunt : imò & meritorum illis acce-
dit cumulus,atque defensio. Nostri denique cau-
1.Reg. 2. sa cuncta illi faciunt . Nam siue honorãtur à sub-
ditis,& hoc illis fieri iubet,quemadmodum dice-
1.Reg. 8. bat Heli : Assumpsi te de domo patris tui:siue in-
iuriis afficiantur,hoc in se Deus ipse ꝑpetitur,si-
cut ad Samuëlem ait: Non te spreuerunt,sed me.
Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus
est.Non ergo hæc illorum gratia, sed vestri causa
Sacerdotes, qui spernunt Deum spernere discunt. dico . Qui honorat sacerdotem , Deum quoque
honorat: qui verò sacerdotem spernit, ad id sen-
sim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquando con
Matt. 10. tumeliosus euadat . Qui vos, inquit, suscipit, me
Num.11. suscipit.Et sacerdotes,ait, eius in honore habete.
Hinc Iudæi Deum aspernari didicerunt,quia Mo-
sen contempsere,quia lapidibus illum impetebãt.
Nam qui piè sacerdoti afficitur,lõgè maiori pie-
tate Deum reuerebitur.Etsi enim malus fuerit sa-
cerdos quispiam,attendit Deus,quòd sui causa il-
Matt.10. lum etiam,qui dignus honore non est , obsequiis
foues, ipseque tibi præmia exoluet . Si enim qui
prophetam in nomine prophetæ suscipit merce-
dem prophetæ accipiet : profectò & qui cedit &
obtemperat sacerdoti,mercede sua non destitue-
tur. Nam si vbi de hospitalitate agitur tantum, v-
B bi quem suscipis ignoras,tantum præmiorum ac-
cipis:si ei subiiciaris,cui imperat Deus , non mul-
tò magis mercede donaberis ? Super cathedram,
Matt. 23. inquit,Moysi sederunt scribæ & pharisæi: omnia
Sacerdos est angelus domini. ergo quæcunque dixerint vobis facere,facite, se-
cundum autem opera eorum ne faciatis. An igno
ras quid sit sacerdos? Angelus vtique domini est.
Non ex seipso loquitur:Si despicis , nõ illum de-
spicis,sed Deum,qui illũ ordinauit . Sed vnde,in-
quies,cõstat, Deũ fuisse illius ordinationis aucto-
rem? Nẽpè nisi tu hanc habeas opinionẽ,spes tua
inanis facta est . Nam si nihil per illum operatur
Deus,neque lauacrũ habes , neq; mysteriorũ par-
ticeps es,neque benedictionibus frueris.Non er-
Per malos etiam operatur Deus. go Christianus es.Quid ergo ? Deus omnes ordi-
nat,etiã indignos?Non omnes quidẽ ille ordinat,
Num.22. per omnes tamẽ ipse operatur, salutẽ populi mo-
liens,non illorũ intuens merita. Nam si per asinæ
os,si per Balaam scelestũ hominẽ populi causa lo-
quutus est : multò magis loquitur per sacerdotẽ,
plebis suæ gratia.Quid enim nõ agit Deus salutis
nostræ causa? quid nõ loquitur? per quem non o-
peratur ? Si enim per Iudam operatus est , & per
Matt. 7. prophetas quibus dicturus est:Non noui vos,dis-
cedite à me qui operamini iniquitatem , perque
illos,qui dæmones in nomine suo eiecerunt: non
magis per sacerdotes diuino ministerio famulan-
tes operabitur ? Namque si præpositorum vitas
discutere pergimus,ipsi doctores nostros ordina-
re cõtendimus,peruersoque ordine naturali,quæ
suprà sunt infrà esse volumus , vt superius pedes,
inferius verò sit caput . Audi quid Paulus dicat: C
Mihi autem pro minimo est,vt à vobis iudicer,aut *1.Cor. 4.*
ab humano die:Et iterũ: Tu quid iudicas fratrem *Roma. 14.*
tuũ ? Si fratrem iudicare nõ expedit , quantò mi-
nus magistrum? Nam si quidem hoc statuit Deus,
bene facis,peccasque ni facias:sin verò contraria
ꝑcipit,noli præsumere, neque ea coneris,quæ su-
prà te sunt.Insurrexerunt aduersus Aaron,post vi
tuli formatam effigiem,Core,Dathan,&Abiron.
Quid ergo?Nónne illi periêre ? Quilibet,quæ ad *Num.22.*
se pertinent solicitè curet . Nam si quidem fidei
dogma peruertat, etiam si angelus sit , obaudire
noli:sin verò recta docet, non vitæ sed verbis in-
tendere . Habes Paulum verbis te operibusque
moderantem.Non distribuit pauperibus inquies,
non bene dispensat Ecclesiæ res. Vnde tibi id cõ-
stat?Noli illum culpare antequàm discas.Reatum
caue.Plurima quippè ex simplici suspicione iudi-
cãtur:Imitare Deum tuum,audi ipsum dicentem:
Descendens videbo, si secũdum clamorem suum
consummatur:sin autem,vt sciam . Quod etsi di- *Genes. 18.*
dicisti, & examinasti , & vidisti, iudicem sustine.
Noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est
munus ista discutere , non tuum . Tu seruus vlti-
mus,non dominus es.Ouis ipse es,pastorem noli
curiosè discutere , ne eius quoque criminis reus
teneatis , quod illum accusare præsumis . Et quo-
modo,inquies,id mihi dicit, quod ipse non facit?
Non tibi ipse dicit : Nam si illi obtemperas,mer-
cede priuaris.Christus hæc admonet.Plus aliquid
dicam:ne Paulo quidem obedire oportet,si quid
dixerit proprium,si quid humanum,sed Apostolo
Christum in se loquentem circumferenti. Non i-
gitur aliena iudicemus : sua quisque discutiat,vi-
tamque diiudicet suam.At debet ille,inquies,me- D
lior esse, quàm ego. Cur obsecro? Quia sacerdos
est.Et quid non habet ille amplius quàm tu? Non
labores,non angores, non ærumnas ? Debet esse
te melior,Quid ergo?Nisi sit melior,teipsum per
dis ac perimis . Sunt verba ista plena arrogantiæ.
Vnde enim nosti illum te nõ esse meliorem? Fu-
ratur,inquies,& sacrilegus est. Vnde hoc nosti ô
homo?Cur teipsum per præcipitia impellis?Nem
pè si quis dixerit,ille purpuram habet, quamuis id
scias,aurem obruis:& si arguere possis , protinus
resilis,teque scire dissimulas,nolens gratis subire
periculum.Quid ergo hoc in loco periculum mi-
nimè necessarium suscipis?Non carent reatu hæc
verba.Audi quid dixerit Christus:Dico autem vo *Matth.12.*
bis, quòd omne verbum ociosum , quodcunque
loquuti fuerint homines , reddent rationem , de
eo in die iudicij.Cur teipsum quouis arbitraris es
se meliorem ? Cur nõ ingemiscis magis ac pectus *Luc. 18.*
tundis,atque in humũ respicis,imitando fœlicem
publicanum ? Etsi enim melior sis, tamen hac fœ-
da existimatione tua cuncta perdidisti. Melior es,
tace, vt persistas esse melior. Quòd si loquaris,o-
mnia exinanisti. Si te putas esse,desisti:si non pu-
tas,multum sanè profecisti . Si enim qui peccator
aduenerat vbi confessus est,iustificatus descende
re meruit , qui peccator non est & esse se putat,
quid oro non lucrabitur ? quantum ex ea humili-
tate suis adiiciet commodis? Vitam tuam diligen-
tius discute. Fur non es?at rapis,at violas,at innu-
mera eiusmodi perpetras : Neque id , vt furtum
probem,dixerim . Absit:imò illud valde execror,

E & eum, qui est eiusmodi defleo: Nam dici non potest quam sit sacrilegium malum: sed vobis parco. Nolo enim virtutem vestrã alios accusando minuere. Quid, oro, publicano deterius? At cùm esset innumeris peccatis obnoxius, Pharisęusq́ue id solum diceret, Non sum sicut publicanus iste, omnia perdidit: tu de sacerdote dicis, nõ sum sicut

Nota.

iste sacrilegus, & non omnia prorsus amittes? Ista necessariò dicere, ac plurimis verbis prosequi cogor, non sacerdotum tantum gratia, sed vestri. Nã vereor ne hac elatione virtus exhauriatur vestra, in iudiciumq́ue decidatis. Audi denique quid dicat admonens Paulus. Opus autem suum probet

Galat. 6.

vnusquisque, & tunc in semetipso tantum habebit gloriam, & non in altero. Nam, dic oro, si saucius proficiscaris ad medicum, num omissa cura vulneris tui, studiosè medicum percunctaris, vulnus ille habeat necne? An verò etsi ille sit saucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicisq́ue sanum illum esse oportuit medicus cùm sit? Quando verò sanus medicus non est, abscedo, vulnus meum insanabile referens. Nunquid enim si sacerdos malus sit, inde solatium capiet subditus? Nihil minus. Cęterùm dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorum criminũ pœnas. Etenim magister solum iam ordinem implet: Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neque dicent, Agnosce dominum: Omnes enim agnoscent me à minimo vsque ad maximum eo-

Ioan. 8.

rum. Cuius ergo rei gratia, inquies, præsidet? cur præpositus est? Ne quęso, doctores nostros maledictis impetamus, vt ne nosmetipsos lædamus. Nostra, vt dixi, omnia discutiamus, & neminem

F penitus maledicemus. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem, qui habet, etsi mille patiatur incommoda, omnia patris re-

Eccl. 3.

uerentia conteget. Noli enim, inquiunt, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tam gloria, quàm probrum est: Et si sensum amiserit, veniam habe: Longè hęc magis in patri spirituali dicenda sunt. Reuerere illum, quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domũ, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tui causa preces exoluit, pro te apud illũ religio, cultusq́ue & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere hæc ergo, atque cõsydera, accede ad ea summa cum reuerentia. At malus ille est. Et hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides e-

2. Cor. 6.
Per vaccas salutem operabatur Deus.
1. Reg. 6.

nim tua ad omnia valet: neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neque nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populum saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuisset? Non possunt, quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute perfici: omnia quippè diuinæ sunt gratiæ. Huius tantùm munus est aperire os, cæterùm Deus cuncta operatur: symbolũ iste tantummodo implet. Intuere quantum inter Ioannem & Iesum intersit, & audi dicentem Ioannem: Ego opus habeo à te baptizari. Et nõ sum dignus soluere ipsius corrigiam calciamenti. Sed tamen cùm tantum intersit, descẽdit spiritus, quẽ

Ioan. 1.

non habebat Ioannes (de plenitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus) prius tamen quàm baptizaretur, non ille descendit, neque Io- G

annes ipsum descendere fecit. Cur ergo istud fit? Vt scias, sacerdotem symbolum implere tantummodo. Nemo homo tantum distat ab homine, quãtum à Christo Ioannes. Descendit tamen spiritus, vt discas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adiicere planè mirabile, & nolite mirari, neque turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq́ue sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista, quàm illa min⁹. Cur id? Quia nõ hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam ante sacrauerat. Quemadmodũ enim verba, quæ loquutus est Christus, eadem sunt, quę sacerdotes nunc quoque pronunciant: ita & oblatio eadem est eademq́ue baptismi ratio est, adeò omnia in fide consistunt. Cornelium spiritus repentè reple- *Acto. 10.*

uit, quia prius alacritatem voluntatis ostenderat, fidemq́; plenissimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: Qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atque operatur. Ista vobis non absque certa ratione diximus, sed vt sententiam vestram sensumq́ue corrigamus, cautioresq́ue in posterũ faciamus. His Origenis & Chrysostomi verbis abũdè responsum esse videtur iis, qui cùm aliud non habeant quod obiicere possint, plaustris quibusdam conuitiorum in vitam & mores sacerdotum & Episcoporum inuehuntur: quorum vesana rabies pios mouere non debet, etiam si vera essent, quæ ab aliis dicuntur, quę H

tamen ex magna parte ficta sunt & commentitia. Parendum est nihilominus etiam iis præpositis, quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigẽtibus. Nam contemnendis illis Deus ipse cõtemnitur, audiẽdis illis Deus ipse auditur. Si mali sunt præpositi, non vita sed doctrina eorum est amplectenda, de qua nihil est, quod arroget sibi priuatus aliquis cognoscendi potestatem, quæ propria est Episcoporum. Vna est in vnaquaque diœcesi Christi cathedra, vnde etiam Ecclesia cathedralis dicitur: Ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter audiendum est. Contra hanc si quis nouam sibi cathedram constituere sit conatus, etiam atque etiam videat, ne quæ Core, Da-

than, & Abiron, eadem illum grauia & inusitata supplicia maneant. Nullum enim facinus æquè *Num. 16.*

Deus vlciscendum putauit vnquàm atque hoc, quod est vnum omnium atrocissimum. Sed nos reliqua iam persequamur.

De sacramento matrimonij. CAP. 55

Anacephaleosis sacramentorum.
Galat. 2.

DIximus iam quemadmodum nati mundo, per lauacrum regenerationis felicius Christo renascimur in vitam quandam nouam, qua nõ iam ipsi viuimus verum viuit in nobis Christus, quem in baptismo sumus induti. Quod autem viuimus deinceps in carne, in fide viuim⁹ filij Dei, qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis: qua etiam de causa fidei sacramentum baptismus

Baptismus est fidei sacramentum.

vocatur. Simul & illud docuimus, posteaquàm in baptismo semel Christo desponsi sumus, non ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculosam nos vocatos

A vocatos esse. Doler enim Satanas ereptum sibi bolum è faucibus, quamobrem omni telorum genere nos oppugnat, vt à sponso nostro, cuius precioso sanguine subartati sumus, abstractos, in suã nos rursus redigat potestatem. Contra quem cùm perpetuò nos in acie stare oporteat, neque enim frustra scriptum est, Militia est vita hominis super terrá, quò simus in prælio gerendo fortiores, signamur in fronte signo crucis, & vngimur chrismate salutis, quo signo datur nobis spiritus sanctus, qui præsto nobis adsit, pugnantibus robur præstet, fiduciamque resistendi suppeditet. Itaque vocatur cõfirmatio spei sacramentum, quòd per illud in bonam spem erigimur ex hostibus victoriæ deportandæ. Ostendimus posteà, quandoquidẽ qui non modò viuunt, verùmetiam pugnant, alimoniæ indigere videntur, quòd alioqui vires nõ essent suffecturæ, de hac quoque prouidisse nobis patrem misericordiarum Deum. Qualis vita, qualis pugna, talis & alimonia. Nihil in iis omnibus non est spirituale. Spiritus enim est, qui viuificat: caro non prodest quicquam. Quamobrẽ non ea carne, quæ videri, quæ tangi, quæue sensu aliquo cõprehendi possit, sed ea, quam fide sola complecti licet, sua ipsius vera & viua carne, suo ipsius vero & viuo sanguine nos reficere dignatur. Qua in re cùm maximè sit illustris illius in nos charitas, qua nos vicissim ad amandum illum inflammamur, qui prior dilexit nos, rectè dicitur Eucharistia sacramentum charitatis, per quod vnum cum Christo capite, vnũ etiã ipsi inter nos corpus efficimur. Illud quoque demonstrauimus, quandoquidem nostra culpa fit, vt cum hostibus dimicantes aliquando succumbamus, grauiterque sauciati prosternamur, hac quoque in parte de remedio nobis patrem

Iob 7.

Confirmatio est spei sacramentum.

Ioan. 6.

Eucharistia est charitatis sacramentũ.

B nostrum cœlestẽ pro sua ineffabili bonitate prospexisse, pœnitentiæque medicinam concessisse, qua sanati resurgere possemus. Quoniam verò nõ nisi nostra culpa fit, vt victi in nostri hostis potestatem recidamus, meritò nobis Deus irascitur, cui per hoc pœnitentiæ sacramentum reconciliamur: Neque tamen iam omninò gratis sicut in baptismo, sed requiritur deinceps à nobis, si redire cum Deo velimus in gratiam, vt à peccatis cessemus, vt ea detestemur, & odio habeamus, vt corde contrito & humiliato, quod Deus non despicit, non solùm recogitemus in amaritudine peccata nostra, verùmetiam ministro reconciliationis sacerdoti ea confiteamur, & absolutionis ab eo beneficium petamus, denique vt per ieiunia, orationes, eleemosynas, & alia pia vitæ spiritualis exercitia, digna pœnitentiæ opera satisfaciamus, non quidem pro pœna æterna, quæ merito Christi passionis & mortis per sacramentum vel sacramenti votum vnà cùm culpa nobis remittitur, sed pro pœna temporaria, quæ non tota semper vt in baptismo fit, remittitur. Quare sacramentum hoc ad eam virtutem refertur, quam iustitiam vocamus: iustum enim est, vt qui gratiæ, quam acceperat, ingratus, Spiritum sanctum cõtristauit, & templum Dei violare non est veritus, non sine aliqua satisfactione reconcilietur. Illud præterea planum fecimus, quòd non alio tempore grauius & periculosius certamen instat, quàm cũ graui morbo conflictatis ex hac vita migrandum est, quodque ne tũ quidem deesse nobis dignata est Dei benignitas,

Psalm. 50.

Pœnitentiæ est iustitiæ sacramentũ.

Vnctio extrema est fortitudinis sacramentum.

C deditque sacramentum vnctionis, quam extremã vocant, quò vires tam corporis quàm animi refocillari possint, vt ad congrediendum cum tam potenti aduersario illius gratia adiuti nõ omnino impares esse possemus. Hoc sacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars est perseuerantia, quam huius vnctionis beneficio consequimur, fortes in pugna perseuerãtes, ac sumpto scuto fidei, omnia tela nequissimi ignea extinguentes. Declaratũ est & illud, quando sine ministris vita constare non potest, etiam de illis Deum Ecclesiæ suæ prouidere voluisse, non sine quodam ordine, qui non solùm ad decorem facit plurimum, verùmetiam ad concordiam & vnitatem retinendam. Dedisse minores quosdã, Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acoluthos. Dedisse maiores quoque ministros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdores. Quia verò, sicut præclarè dictũ est à Chrysostomo, vbi honoris est æqualitas, aut omnes principatum gerunt, ibi nunquam poterit esse pax, quòd ista verborenus æqualitas, sicut anteà quoque fuit à Philone scriptũ, inæqualitatem rerum pariat. Nam æqualia dignitate imparibus tribuere est inæqualitas: inæqualitas verò fons malorum: Dedisse quosdam etiam qui cũ quadam in ecclesia potestate versarentur, non solum cognoscendi de iis quæ ad forum Ecclesiasticum pertinent, præcipuè verò de doctrinæ genere, verùmetiam flagitiosos coërcendi, & eos, qui doctrinam impiam sectarentur, ab Ecclesiæ septis arcendi ac ex piorum cœtu exterminandi. Hos ordines per Paulũ significatos putat Ambrosius, cùm dicit: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, quosdam verò pastores & magistros ad consummationem sanctorum in opus ministerij. Apo D stoli, inquit, Episcopi sunt. Prophetæ verò explanatores sunt scripturarum: Euangelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Philippus: quãuis non sint sacerdotes: Euangelizare tamen possunt sine cathedra: pastores sunt lectores, qui lectionibus saginent populum audientem: magistri verò exorcistæ sunt, quia in ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc sacramentum ad prudentiam, quandoquidem fidelem esse seruum & prudentem oportet, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Atque hæc quidem dicta iam à nobis sunt. Quoniam verò cùm vnius hominis ætas longa non sit, breui defuturi erant, qui per baptismum renati, Christi se militiæ adscriberent, etiam huic rei Deus remedium prospexit, ac matrimonij sacramentum in ipso paradyso instituit, ex quo noui Christi milites cõscriberentur: si modò, quod fieri dubitandũ non est, non alia voluntate liberos parentes procrearent, quàm vt per baptismũ ex mẽbris primi hominis in mẽbra Christi translati, in eiusdem Christi militum album referrẽtur, atque iis, qui vita functi essent, noui semper succederẽt. De hoc itaque sacramento nobis nunc dicendum est, quod antequam peccasset Adam, in officium tantum & ministerium, post admissum verò peccatum, iã non in officiũ tantũ, verùmetiã in remediũ est institutũ. Quapropter ad eã virtutẽ refertur, quæ tẽperantia dicitur, vt esset incontinentiæ remediũ. De hoc sacramento sic scribit Paulus: Mulieres viris suis subditæ sint sicut domino, quoniam vir

Ephe. 6.

Nota.
Chrys. in epi. ad Ephesios. Homil. 20
Philip. li. 2. de monarchia.
Pax non est vbi honoris æqualitas & imperij tum multitudo sine capite
Ambr. in epi. ad Ephe. cap. 4.

Prophetæ qui.

Ordo est sacramentum prudentiæ.

Matrimonij causa.

Matrimonium est sacramentum in propria. Ephe. 5.

E caput est mulieris, sicut & Christus caput Ecclesię: Ipse est saluator corporis eius. Sed vt Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata: Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiam: quia mẽbra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnũ est: ego autem dico in Christo, & in ecclesia. Verùmtamen & vos singuli vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum. Nullum est è septem, de quibus nobis nunc sermo est, cui sacramenti nomen in scripturis Canonicis tribui legamus, præter vnum hoc: quòd non modò sacramentum, verùmetiam magnum sacramentum, vocat Paulus. Neque desunt tamen, qui inter sacramenta matrimonium numerari nolunt: Nam à Paulo qui Græcè scripsit, non sacramentum, sed mysterium vocari dicunt. Quasi verò aliud sonet Græcis mysterium, quàm quod Latini vocant sacramentum. Cyprianus, Cyrillus, Chrysostomus Eucharistiam sæpe vocant mysterium, nunquid ideò sacramentum non est? Ac latè quidem patet mysterij nomen, sicut & sa-

Matrimonij sacramentũ.

F cramenti, verum & ea significatione, qua nunc vtimur, sacramentum appellari matrimoniũ à Paulo dubitandum non est, quandoquidem ita multis & disertis verbis omnia illi competere ostendit, quæcunque ad sacramenti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid est enim aliud sacramentum, nisi sacræ rei signum? Docuimus autem anteà tria esse signorum genera: Nam & præteritarum, & præsentium & futurarum rerũ per ea admonemur. Omnium harum rerum nos admonet signum huius sacramenti, siue quis materiam aut elementum vocare malit, quæ est visibilis illa coniũctio, quæ fit stipulatione verborum, data arra, iunctis dextris, aliisque solennibus cæremoniis. Primum admonet præteritæ mysticæ cõglutinationis diuinæ & humanæ naturæ, Christi sponsi & Ecclesiæ sponsę: quomodo dominus noster Iesus Christus reliquit quodammodo patrem suum Deum, posteaquàm exinaniuit semetipsum formam serui accipiens: reliquit matrem suam synagogam, ex qua secundum carnem natus est: reliquit domum suam: dimisit hæreditatem suam: dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum. Quam tandem ob causam? Vt adhæreret vxori suæ Ecclesiæ, quam ex gentibus sibi copulaueat, vt quam fœdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutam, eam sanguine suo ablutam sanctificaret, ac exhiberet sibi gloriosam Ecclesiã, non habentem maculam, neque rugã. Huius præteritæ rei futuros coniuges primùm admonet signũ istud visibile. Admonet autem non in hoc tan tum vt mirentur, verùmetiam vt imitentur: vt viri diligant vxores suas, sicut & Christus dilexit Ec-

Ephe. 2.

Hier. 12.

Nota.

clesiam, vt neque patris neque matris amorem illiusamori anteponendũ esse putent: vt sicut Christus tradidit semetipsum pro sponsa sua Ecclesia, ita vir pro vita, pudicitia, fama vxoris suæ non dubitet vitæ quoduis discrimen adire. Sicut Christus adamauit immundam, & acerbissima quæque passus est, vt mundam & incontaminatam redderet, sic & vir si non vsquequaque mũda sit vxor, si qua sit vel corporis vel animi infirmitate prędita, non statim abiiciendam existimet, verùm infirmus infirmam tolleret, atque omnia prius & facere & pa ri in animum inducat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi possit. Huius tei coniunctionis Christi sponsi cum sponsa ecclesia sic signum est visibilis coniunctio viri cũ fœmina, vt eius admoneat tantum, non autem eã efficiat: Cæterùm admonet præterea præsentis rei, præsentis gratiæ, quam in hoc sacramento confert Deus, qui quod iubet non modò verùmetiam exemplo, idem etiã dat pro sua bonitate. Siquidem visibilis ista copulatio, quæ fit datis arris, iunctis dextris, admonet inuisibilis gratiæ, quam largitur Deus. Nam simul vt ad elementum visibile accesserint verba, quæ præeunte sacerdote profert vterque coniunx, fit sacramentum, per quod peculiare donum spiritus infunditur, quò & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robustiores ad pariter tolerã da huius vitæ incommoda, & instructiores ad sobolem piis moribus educandam. Quod quidem donum sic demùm infunditur, si quemadmodum oportet ita sacramentum hoc susceptum fuerit. Nam si secus factum sit, sicut in aliis sacramentis, ita & in hoc, ita paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promisit hoc ita futurum, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ. Quod sacramentum ersi in viro quoque & in muliere esse dicit Paulus, maius tamen esse vult in Christo & in Ecclesia. Quòd autem ad virum quoque & mulierem pertineat mysterium hoc siue sacramentum, testatur Chrysostomus, eum locum enarrans, his verbis: Reuera nanque, reuera, inquã, mysterium est, & magnum mysterium: relicto parente, eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore parturiuit, illis videlicet desertis qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cùm consuetudo tracta est, adhærere vitũ illi, quæ anteà neque visa sit, neque aliquid commercij cum illa habuerit, atque hanc etiam omnibus præferre. Verè mysterium est. Et parentes etiam, cùm ista fiunt, non offenduntur, sed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt, expensis quoque pecuniis ac sumptu facto lætantur. Magnum reuera mysterium & ineffabilem quandam sapientiam habens. Istud supra præfatus dixit, in Christo & in ecclesia. Verũtamen non propter ipsum solũ ita dictũ est. Sed quid? Vt vxorem scilicet tãquam propriã carnẽ foueat, queadmodũ & Christus ecclesiã: vxor verò vt reuereatur virum Neq, dissimilia scribit Augustinus quoque: cuius hæc sunt verba: Quoniam non tantum fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verumetiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Aposto. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiã: huius procul-

G *Vir pro vxore sua vita, pudicitia, fama quoque vitæ periculum adire debet sicut Christus pro sua sponsa ecclesia patrem suũ & matrem suã synagogam reliquit & passus fuit.*

Matrimonij significationum explicatio. In matrimonij sacramẽto gratia infunditur, ex Dei promissione. Genes. 2.

H

Chrys. ser. 20.

Nota.

August. de nuptiis & concupiscentia. lib. 1. cap. 10.

A dubio sacramenti res est, vt mas & fœmina connubio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat, excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi: Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, hoc est in Ecclesia Christi, quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorum causa, vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem cõiugem fas sit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quòd si quisquam fecerit, non lege huius seculi, vbi interueniente repudio sine crimine conceditur cum aliis alia copulare connubia, quod etiam

Math. 19.

sanctum Moysen Dominus propter duritiam cordis eorum, Israelitis permisisse testatur: sed lege Euangelij reus est adulterij: sicut etiam illa, si alteri nupsit. Et vsque adeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potius sint inter se

Cap. 21.

cõiuges, qui ab alterutro separati sunt, quàm cum his, quibus aliis adhæserunt. Ac aliquanto post, adducens illa verba, Relinquet homo patrem & matrem. Quod magnum Sacramentum dicit Apostolus in Christo & in ecclesia. Quod ergo est in Christo & in ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus minimum, sed tamen cõiunctionis inseparabilis sacramẽtum. Ad eundem modum scripserũt Ambrosius quoque, Theophylactus, Leo pontifex, & alij nonnulli: qui omnes eadem ratione qua septem reliquis, huic quoque sacramenti nomẽ tribuunt. Duplicis itaque rei si-

Ambr. in epist. ad Ephes.
Theo. ibid.
Leo epis. 92.
Matrimonium est signum triplicis coniunctionis.
1. Timo. 2.

B gnum esse docuimus hoc sacramentum, præteritæ coniunctionis Christi cum Ecclesia, & præsentis gratiæ quæ nobis confertur: cuius non admonet modò, verùmetiam causa illius est, & eam efficit hoc sacramentum. Est etiam tertię rei signum: Admonet enim ista coniunctio visibili matrimonio copulandos futuræ coniunctionis cum sponso nostro Christo, quandoquidem per vas suum electũ loquutus est spiritus sanctus, quòd saluabitur mulier per generationem filiorum, si permanserit in fide & dilectione & sanctificatione cum sobrietate. Fuerunt apud gentes quoque matrimonia, qui lege quadam naturæ menti diuinitus insita sanctã esse rem matrimonium, & maius quiddam, quàm vt humanum inuentum existimari posset intelligebant, atque ideò vagos concubitus arcebant, ac de iis, qui stuprum aut adulterium commisissent, pœnas capitis legibus sumebant, matrimonij tamẽ sacramentum apud eos non fuit, cùm liceret eis etiã nulla causa matrimonium rescindere: Sed neque apud Iudæos, apud quos maior etiã fuit matrimonij sanctitas, fuit matrimonij sacramẽtum, eadem illa ratione, qua apud nos sacramẽtum est, quibus & ipsis ob duritiam cordis permissum erat vxores dimittere, quamuis leuem ob causam. Solum ergo Christianum matrimonium sacramẽtum rectè dicitur, & est: Cuius cum tria bona recenseat Augustinus: primum dicit esse fidem, secũdum prolem, tertium sacramentum. In fide attenditur ne pręter vinculum coniugale cum altero vel altera cõcumbatur: Vxor enim non habet potestatem sui corporis, sed vir: Similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier. In prole vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur:

Deut. 24.
Matt. 19.
Matrimonij bona tria: fides, proles sacramentum.
Aug. de gen. ad lit. lib. 9. ca. 7
De bono coniugali cap. 24. & de peccato originali contra Pelagium li. 2. cap. 34.
1. Cor. 7.
1. Tim. 5.

Huius enim potissimum gratia cõtrahi debet matrimonium. Ita enim dicit Apostolus: Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliâs esse. In sacramento autem, vt coniugium ne separetur, & dimissus aut dimissa nec prolis causa alteri coniungatur. Hoc enim est Christi verbum: Dictum est, quicunque dimiserit vxorem suam, det illi libellũ repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Et rursus: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et sequutus magistrum suum Paulus: His, inquit, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo recõciliari. Quæ & Christi & Apostoli verba, non alio sensu acceperunt, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & ante eos Origenes & Chrysostomus, ac qui sectator ipsius est Theophylactus, aliique sancti doctores, quàm quòd per ea significari existimarent tanti sacramenti rem, esse fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem viuẽte viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit. Neque dispar est causa viri, quem non oportet esse meliore conditione, quàm sit mulier. Magna itaque est firmitas vinculi coniugalis, quam non designat modò, verumetiam efficit accedente verbo, visibilis illa, quæ fit per sacerdotem, copulatio. Cõfertur enim per illam donum perseuerantiæ peculiare, modò quis animum præbeat capacem, & eo quo debet affectu ad sacramentum hoc accedat. Qui qualis esse debeat,

C *Mat. 5.*
Math. 19.
1. Cor. 7.

Ambro. in 1. Cor. 7. & lib. 8. in Lucam.
Hieron. ad quæstiones. Amandi presbyteri & in Epitaphio Fabiolæ.
August. de bono coniugali cap. 7.
Origenes in Matth. Homil. 7.
Chrys. Homil. 17. in cap. 5. Mat.
Tob. 3.

D doceat nos oratio Saræ filiæ Raguelis, quæ matrimoniũ susceptura sic orauit: Tu scis domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concubitu. Nũquam cum ludentibus miscui me, neque cum his, qui in leuitate ambulant, me participem præbui. Virum autem cum timore tuo non cum libidine mea consensi suscipere. Contracturus matrimonium concipere debet animo, quantum sit hoc sacramentum, nẽpe quòd Deo authore copulatur, neque aliter affectus esse, quàm si præsentem Deum videat, vxorẽ sibi copulantem. Ministerium enim sacerdotis est, Deus autem est, qui nexu quodam insolubili coniungit, iuxta illud quòd dictum est: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Debet etiam animo secum reputare, quãta sit signi maiestas, quod similitudinem refert coniunctionis Christi sponsi cum Ecclesia sua sponsa. Hoc affectu, qui accesserit, dubitare non debet, quin gratiæ, quæ confertur in hoc sacramento, sit particeps futurus. Qui verò profano affectu sacramentum hoc percipiunt, tantum absunt à gratia percipienda, vt iram etiam sibi thesaurisent in die iræ. Neque enim aliis ex causis cõtrahendum est matrimoniũ, quàm propter sanctam societatem, religiosæ posteritatis amorem, ac fornicationis odium ac detestationem: vt dicere possit vxorem ducturus cum sancto Tobia: Domine, tu scis, quia non luxuriæ causa accipio coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorũ, amẽ. Nam si qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmo-

Nota.
Matrimonium suscipientes quomodo affectos esse oporteat.
Vir & vxor auctore Deo copulantur.
Matt. 19.
Tob. 8.
Tob. 6.
Psal. 31.

E nium super eos:ac formidare debent, ne idem illis eueniat, quod septem illis viris, qui cùm luxuriæ causa Saram vxorem ducere voluissent, ordine omnes prima statim nocte propter incontinentiam suam à dæmonio sunt suffocati. Libet hic adscribere sancti pontificis & martyris Euaristi verba, de eo, quo ritu legitimum matrimonium contrahi oporteat. Legitimum, inquit, vt à patribus accepimus & sanctis Apostolis, eorùque successoribus, non est matrimonium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus, propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, vt mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdotibus benedicatur, & à paranymphis, vt consuetudo docet, custodita & sociata à proximis tempore congruo petita legibus detur, & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant, vt bonæ soboles generentur, & domino suis in actibus placeant. Taliter enim placebunt, & filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt.

Euaristus pap. Epist. 1. Matrimonij legitimi conditiones.

De impedimentis Matrimonij. CAP. 56.

SVnt quædam de essentia matrimonij, sunt alia, quæ sicut in cæteris sacramentis, ita & in hoc magis ad solennitatem quandã pertinent. Quæ sunt posterioris generis, contrahendum quidem impediunt matrimonium, sed non dirimunt contractum: Quæ verò prioris, non solùm impediunt F contrahendum, verumetiam dirimunt contractũ: De vtriusque quò facilius memoriæ commendari possent, hos versiculos, ante aliquot secula conscriptos, legimus:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum.
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.
Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis:
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Nobis de duobus tantum dicere nunc est propositum, de quibus hoc tempore controuerti maximè videmus, de voto & de ordine. Venerem out tæ fuisse incontinentiæ fœminam, adeò peruulgatum est apud omnes, vt inde nomen etiam traxerit omnis obscœnitas & libido. Hæc prima fuisse dicitur in Cypro author mulieribus, vt vulgò quæstum corpore facerent. Quod ideò scribit eam imperasse Lactantius Firmianus, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur, quam tamen inter numina sua gentes retulerunt. Huius exemplo duo Martini, quò & ipsi possent inter hæreticorum numina referri, ominis huius œstro perciti, violato iureiurando, quod præstiterunt, vt incœstam libidinem suam explerent, non quibusuis mulieribus, verùm eiusdem, cuius & ipsi fuerant ordinis, hoc est, Nonnis, siue quis Sanctimoniales appellare malit, quasi matrimonio coniuncti, authores fuerunt omnibus, qui corpora sua domino consecrassent, & perpetuam professi continentiam, se voto castitatis obstrinxissent, quo & ipsi contra iurisiurandi sui religionem pfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ claustris, eadem se nefaria turpitudine cõtaminarent.

Venus.

Lactan. lib. 1. cap. 19.

Lutheri & Buceri consilium. Lutherus & Bucerus monialibus coniugandis exemplo fuerũt

Quamuis autem non par crimen, non omnino tamẽ dissimilis causa fuisse videtur imperatoris Valentiniani: qui cùm alteram vxorem duxisset priore superstite, nec repudiata, quò leuius videri posset facinus à se patratum, si plures eiusdem culpæ affines facti essent, legem tulisse, ac eam promulgari passim iussisse legitur, per quam cuiuis simul duas vxores habere liceret. Martinorum itaque sacrilega audacia factum est, vt in dubium illud reuocari cœptum sit, liceat ne voto se castitatis obstringere, aut si quis obstrinxisset se, matrimonium nihilominus contrahere. Quamuis autem nemini, qui catholicæ fidei est, dubium sit, quin & licitum sit vouere castitatem aut continentiam, & quod semel quis vouerit, id ab eo præstari oporteat, quò tamen magis id persuasum esse queat etiam his, qui vacillare nonnihil videntur, paucis de eo differendum esse putauimus. Quòd & vouere pium, & quod voueris præstare necessarium sit, apertiora sunt scripturæ testimonia, q̃ vt negari possit. Sic enim per prophetam Deus loquitur: Vouete & reddite domino Deo vestro. Et iterum: Cùm votum voueris domino Deo tuo, nõ tardabis reddere. Quod autem cœlibatus votum, pium, Deoq́; gratum sit, vel ex eo cuiuis perspicuũ esse potest, quòd & à Christo laudantur eunuchi, qui se propter Dei regnũ castrauerunt. Et apud Esaiam sempiternum se illis daturum nomen Deus promisit, quod non peribit. Et de virginibus consilium dat Paulus: qui simul indicat ad Timotheum scribens, quod quæ viduæ ex Ecclesiæ stipe alebantur, voto se perpetuæ continentiæ obstringebant. Et Philo testatur (quanquam Iudæus) qui fuit Apostolorum H æqualis, fuisse tũ inter Christianos, qui suam Deo castitatem despondererent. Quamobrem quod asserunt castitatis hostes & cõtinẽtiæ, votũ cœlibatus fieri cõtra mandatũ Dei, tã apertè vanũ est, vt refellere necesse non sit. Nullũ enim Dei mãdatum proferre possunt, de nõ vouẽdo cõtinentiã, quam Deo gratã & acceptam esse, tot locis nõ obscurè scriptura testatur. Sed hîc illi aliã æquè friuolã rationem adferunt, quavotũ cœlibatus parũ esse piũ demonstrent. Displicere, aiunt, Deo infidelem & stultam promissionẽ: esse autem infidelẽ & stultã promissionem, vouere quod præstare non possis: cuius generis esse volunt continentiã: De qua non dubitauit alter ex eis dicere, æquè nõ esse arbitrij sui, vt se à fœminæ commixtione seruaret, quã nõ est arbitrij sui, mas sit an fœmina. Adeò nihil puduit impudens istud eos orbi toti suam incõtinentiã testatam facere. Quis autem non videt, si nihil vouendum sit, quod à nobis tanquã à nobis præstari nõ possit, omnem iam vouendi rationẽ protsus esse sublatam? Nã non modò facere, verùm ne cogitare quidẽ aliquid ex nobis tanquã ex nobis idonei sumus, vt rectè in altero cõcilio Arausicano ante mille & centũ annos habito scriptũ sit: Nemo quicquã domino rectè vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Quod si quia periculũ est in vouendo, vouendũ non est, ergo nemo militet, inquit Ambrosius, ne aliquãdo vincatur, nec pedis vtatur obsequio, q̃ gradiẽdi periculũ reformidat, nec oculi intẽdat officio, qui cõcupiscẽtiæ timet lapsum. Locum illum ex Psalmis enarrans Augustinus, Vouete & reddite: monet vt quisque, quod potest vo-

Socr. lib. 4. cap. 31. Valentinianus fecit duas vxores ducere iusta Valentinianum.

Psal. 75. Deut. 23. Cœlibatus votum. Matth. 19.

Esaiæ 56. 1. Cor. 7. 1. Tim. 5. In libro de viris Apostolicis. Philo.

Castitatem seruare posse. Eccle. 5.

2. Cor. 3. Ioan. 15. Cap. 11. Concilium Arausicanum.

Ambr. de viduis.

Aug. Psalm. 75. Vouere est vtile.

A neat & reddat. Non sitis, inquit, pigri ad vouendum, non enim viribus vestris implebitis: deficietis, si de vobis præsumetis, si autem de illo, cui vouetis, vouete securi, reddetis. Quo in loco cum de aliis votis, tum de voto castitatis & continentiæ, tanquàm pio Deoq; grato copiosè disserit. Quod etiam ad Pollentium scribens inter ea numerat, quæ rectissimè vouentur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat sarcina continentiæ. Leuis erit si Christi erit: Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat à iubente, quod iusserit. Nõ eos frangat quòd videtur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis, quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis, quoniam vani sine damnatione ab ea deuiare nõ possunt, & qui in eam necessitatem contrusi sunt, faciunt eam esse voluntatis, si non de seipsis, sed de illo à quo est bonum omne, confidunt. Qui etiam in confessionum libris ad Deum orationem conuertens, ait, Tota spes mea in magna valdè miseratione tua: Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam. Et cùm scirem, ait quidam, quia nemo potest esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ scire, cuius esset hoc donum, adij dominum, & deprecatus sum illum. Quamobrem non modò non impossibile, verumetiam facile, iucundum, suaue nobis futurum est continere, illo adiuuante qui dixit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Verum est quod dixit Comicus: Nihil est tam facile, quin difficile fiat, si inuitus facias. Sed & illud verum est, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Nihil est quod non superet amor cum desiderio: neque potest tam esse quicquam difficile, tam durum, tam molestũ, quod non facile, iucundum, & suaue sit amanti. Sicubi

Aug. lib. 1. cap. 24. de adulterinis coniugiis.

Aug. li. 2. cap. 19. Da quod iubes, & iube quod vis. Sap. 8. Matt. 11. Amor omnia superat. Chrys. Homil. 64 ad populum Antiochenum. Iacob. 2. Galat. 5.

B vera est fides, non illa sola, quæ triginta his annis prædicari cœpta est, quam Iacobus vocat mortuã: sed illa, de qua dicit Paulus, quæ per charitatem operatur, nihil credenti & amanti difficile atque adeò nihil non erit cùm primis leue & suaue. Qui Pythia cantat, scripsit quidam, abstinuit Venere & baccho. Deinde verò, qui ferarum capiendarum desyderio tenentur, eorum quanta sæpè sit abstinentia, vel Hypoliti docemus exemplo. Postea verò, quàm iidem in frigore & æstu perferendo patientes sunt, quæ non adeunt vitæ pericula? Ab equis, à fossis, à præcipitiis, à fluminibus, à feris, quibus aliquando temerè sese committentes, immaturam quandoque mortem obeunt, nullam tamen ex eo sentiunt molestiam, quin magis voluptatem maximã. Quem verò faciendæ rei tenet studiũ, dũ

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

nónne & illius videre sæpè licet abstinentiam singularem? qui plurimis prætereà vitam suam exponit periculis & molestiis. Si tantum potest amor & desyderium ferarum capiendarum, si tantum potest amor & desyderium pecuniæ cumulandæ, quam tamen relinquat homo necesse est, cum ex hac vita migrauerit, sicut scriptum est: Dormierũt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis: non multò poterit amplius amor & desyderium illius, qui vita nostra est, & quidem vita sine fine beata? Quo cùm essent inflammati sancti Apostoli & martyres, non ab vxorum complexu tantùm abstinuerunt, verùmetiam cùm cæsi

Psalm. 75.

essent, ibant gaudentes à conspectu concilij, quia C digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Quibus vsque eo durum non fuit, aut, quod isti volunt, impossibile, suaue iugum Christi in cõtinendo, vt non modò carnis concupiscentias frenarent, verùmetiam vltrò pro Christo mori expeterent. Sic Andreas cùm crucem sibi paratam esset conspicatus, exclamasse legitur. O bona crux diu desyderata, & iam concupiscenti animo præparata, securus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans suscipe me, discipulum eius qui pependit in te. Sic Laurentius vltrò Sixto commori cupiẽs: Quò progrederis, inquit, sine filio pater? quo sacerdos sine ministro properas? cumque extrinsecus arderet beatus martyr in craticula positus tyranni sęuientis incendiis, maior eum intrinsecus Christi amoris flamma torrebat: & quamuis rex improbus ligna subiiceret, ac grauioribus incendiis cruciaret, tamen sanctus Laurentius has flammas fidei calore non sensit, & dum Christi præcepta cogitat, frigidum est ei omne quod patitur. Sic Paulus cùm quinquies quadragenas à Iudæis accepisset, ter virgis cæsus, semel lapidatus esset: Quis ergo nos, inquit, separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius, Sicut scriptum est: quia propter te mortificamur tota die, æstimati sum' sicut oues occisionis: Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Hic mihi respondeant isti delicati martyres, qui si- D ue animi, siue corporis aliquo morbo laborent, nullum sciunt aliud remedium, præter fœmineas carnes, aut quadrupedum & volatilium: vtrum sit difficilius, vtrũ ab homine præstari minus queat, carnis vt stimulis resistat, an imminẽtis mortis terrorem superet, ac illos cruciatus non difficulter ferat, quos tot millia sanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo sexu tanta animorũ alacritate legimus pertulisse? Certè cessare stimulos carnis fateamur necesse est, vbi vel metus tãtum grauioris alicuius periculi impẽdet: adeò motus huius est & impulsio vehementior. Et tamen potuerunt illi, q̃ sunt multo grauiora, potuerunt non solũ viri, verùmetiã fœminæ & sexus & ætatis tenerioris: potuerunt autẽ in illo, qui confortat omnes in se sperãtes, Christo. Qui cùm viuat in nobis, cùm operetur in nobis & velle & perficere, quid est quod illo faciẽte vt faciamus, facere nõ possimus? Ipse enim est qui in pugna nostra cõgreditur. Cõsidera, inquit Chrysost, pręsente Deo te cũ hoste pugnare: fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas. Ac paulò post: In tua pugna dominus cõgreditur, dominus dimicat, dominus p̃liatur, & victoria tibi adscribitur: certamẽ tuũ, Dei certamẽ est: præliũ tuũ, Christi præliũ est. Quid trepidas? Quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Præhende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti adsit ille qui vinci non potest. Quem sequutus Augustinus: Nõ enim, inquit, nõ habes vnde pugnes, Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi, spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te: aduersus illud quod

Actu. 5.

2. Cor. 11.

Rom. 8.

Psal. 43.

Nota.

Phil. 2.

Chrys. tomo 3. in ser. de martyr.

Aug. Homil. 43. de verbis domini.

E est in te contra te. Hoc est quod de Antonio scribit Athanasius: *[Athanasi.]* Adiuuabat seruum suum dominus, qui nostri gratia carnem suscipiens, victoriam corpori contra diabolũ largitus est, vt singulis ita certantibus, apostolicũ liceret proferre sermonẽ: *[Roma. 8. Philip. 4.]* Nõ ego autem, sed gratia Dei mecum. Hanc igitur cũ habeamus, quæ adiuuet infirmitatem nostram, cõfidenter dicat quilibet homo Christianus, claráq; voce pronunciet. Omnia possum in eo, qui me cõfortat. Contineotiam iubes Christe? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt non modò carnis, verumetiam oculorũ concupiscentiam superem? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt à fastu quoq; me contineam? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt cruciatus pro tuo nomine perferam, vt vitam etiam cũ sanguine profundam? da quod iubes, & iube quod vis: *[Iob. 17. Psalm. 20.]* Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Omnia possum in te, qui confortas me. *[Phil. 4.]* Sic dicat, sic faciat strenuus Christi miles: neque cum in acie fuerit contra hostem collocatus, simul vt leuis aliqua impressio facta fuerit, abiecto fidei scuto, statim fugiat & clamet: Non possum, non habeo Dei donum. Mulier quædam filium in prælium euntem, dato illi clypeo, sic adhortata legitur: Fili, aut hũc aut super hunc. Laconica breuitate filium instruens, ita rem in bello gerendam, vt aut victor clypeum referret, aut mortuus in eo domum reportaretur. *[Plutarchus in Apophthegma. Laconicis. Christi miles aut vincit aut in fide moritur. Mar. 9. Philip. 4.]* Hoc sibi quoque Christi miles, contra carnem, contra mundum, contra diabolum prælium initurus, dictum existimare debet, vt aut cum fidei F scuto vincat hostes, aut in fide moriatur intrepidus: neque dicat, non possum, sed Christo dicenti credat, omnia possibilia sunt credenti: & iterum atque iterum repetendo dicat cum Paulo, claráq; voce pronunciet, omnia possum in eo qui me cõfortat. Neque dispiciat in qua re confortetur à Deo, qua non: impium est hoc de Deo cogitare, quod aut nolit is, qui fons est totius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus æquè confortare, aut non possit, quem omnipotentem in fidei nostræ symbolo ꝓfitemur. Omnibus ad omnia semper præsto adest gratia Dei Saluatoris nostri, qui dat donum castitatis coniugibus, qui confortat eos, vt quo se sacramento inuicem obstrinxerunt, id inuiolatum obseruent, etiamsi vel per absentiam, vel per aduersam valetudinem alter alterius corporis potestatem habere non possit: idem & cœlibatum professis continentiæ donum dat, & aduersus carnem pugnantes confortat, modò postulent ab eo qui dat omnibus affluenter: *[Iacob. 1.]* postulẽt autem in fide nihil hæsitantes. Quòd si non impetrant, non Deo culpam assignent, quasi vel noluerit is, vel non potuerit, cum & velit omnia nostra causa, & possit omnia, sed se potius cõ eam fidem ad postulandum attulisse putent, quę poruerit impetrare. Paulus cùm hanc materiam tractaret noluit dicere: Qui non possunt cõtinere nubant, sed qui non continent: idque Christi exemplo, qui & ipse non dixit: non omnes possunt capere: ne quis fati rem esse putaret, sicut Origenem secuti, Hieronymus & Chrysostomus annotarunt: *[1. Cor. 7. Orig. tra. 7. in Matth. Hier. lib. 3. in Matth. Chrysost. Homil. 63. in Matth.]* Sed non omnes capiunt verbum hoc. Possumus enim in eo qui nos confortat, sed non volumus omnes: non adhibemus illud studium, quod oportet, non accedimus ea fide, qua oportet, ad eum precandũ, cuius G hoc misericordia possumus. *[August. de continentia, cap. 3.]* Non enim sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, quæ id quod lex iubet faciens nos amare, potest liberis imperare. Gregorius Nazanzenus explicans illum locum, Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. *[Greg. Nazan. oratione. 31. Mat. 19. Hieron. Matth. 7.]* Cum audis, inquit, quibus datum est, adde, datum quidẽ his qui volunt & qui assentiuntur. Quem præceptorem suũ secutus Hieronymus, datum est, in quit, his, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperẽt, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quę rens inueniet, & pulsanti aperietur. Omni, in quit, petenti non coniugato tantũ, sed & cœlibi cuiuscunque sexus, cuiuscunque sit ordinis, omni perẽti dabitur. Ac ne quis putaret hoc aut illud petenti datum iri, dicit alio loco: Quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis. Quodcunque petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis. *[Ioan. 19. Mar. 11.]* Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis: nihil prorsus excludendo, cum omnia quæ habemus dona sint illius, neque boni quicquã, nisi dono illius habere possimus. Ioannes Chrysostomus. *[Chrysost. de virginitate. cap. 39.]* Non dixit, si quadam libidinis vi cogantur, si transuersẽ agantur, si non possunt. Nihil omninò posuit eiusmodi, quod aut vim allatam ostendat, aut venia dignum sit. Verũ quid is inquit? Si verò se non continent, nubant: quod eorum voluntati tribuendum est, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demonstrat enim, ipsos rei facultatem habentes, ob id minus eam perficere, quod laborem defugiunt. Etiam pudicitiã coniugalẽ Dei donum esse beatissimus Paulus ostendit, vbi de hac re lo- H quens, ait: *[Pudicitia iiugalis est Dei donum. 1. Cor. 7. August. de nuptiis & concupiscentia, ad Valerium li. 2. Et de bono perseuerantiæ cap. 14.]* Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Ecce & hoc, inquit Augustinus, donũ esse dixit à Deo, & si inferius quàm illa continentia, in qua volebat omnes esse sicut seipsum, tamen donũ à Deo. Vnde intelligimus, cùm hæc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud ostendi, q̃ inesse nobis oportere ad hæc accipienda, & habẽda, etiam propriam voluntatẽ. Non solum carnis desyderia frenare, sed oculorũ etiam concupiscentiam domare, fastum quoque calcare, denique à quocunq; alio crimine abstinere Dei donũ est. Quid ergo? non posse me dicam, quia non est mihi datũ? Non ergo penes me culpa erit, sed penes Deũ, qui mihi donũ hoc nõ est impartiri dignatus. Huc tandẽ impietatis ꝓlapsi sunt isti, vt Deũ malorũ authorẽ, quin etiã impulsorem facere nõ dubitent: dũ nihilo plus in nobis liberta tis esse asserũt, q̃ in stipite vel in trunco: Quorum etiam hæc est blasphema vox: *[Blasphemia Phil. Mel. Iudæ proditio tam opus dicitur Dei proprium opus à Philipp. Melanth.]* Nõ minus propriũ opus esse Dei Iudæ proditionẽ, quàm Pauli vocationẽ. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vetꝰ ac pridẽ iã sopita Simonis hæresis & Manichæi resuscitatur. Intereà tamen qui hęc tã impia dicere veriti non sunt, tanquã idola quædã coluntur à multis, & quod scriptum ab illis est, quamlibet pugnet cum Euangelio, Dei tamen verbũ & Euangelium vocatur: neque alio iam loco, quàm quo scriptura Canonica habetur: Adeò sunt, proh dolor, mentes hominum excæcatæ. Sed nos ad institutum redeamus. Planum iã fecisse videmur, neq; aduersari Dei mandato votum cœlibatus, nec esse eiusmodi

A quod homo Deo fretus præstare non possit. Est quidem ita, si nostras ipsorum spectemus vires, nos non posse: sed possumus, si fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior est ad præstandū, quam simus nos ad petendum cum vera fide. Quē autem offendit, quod continere facile, iucūdum, & suaue esse dixerimus Deo adiuuante, quid is diceret, si Chrysostomi locum illum inspexisset, vbi contra eos declamans, qui similiter concubitum voluptatis quiddam habere, continentem autem voluptatem habere nō posse, vt qui bellum cum naturæ tyrannide sine intermissione gererēt, vociferabantur Imò contrà, inquit, res est: violentia nanque & turba penes impuros est maior, tumultus ingens & qualibet tempestate sæuior: sic ille habet, vt nunquā ad cupiditatis congressum consistat, victus assiduè cadat, quemadmodum demoniaci malignis spiritibus agitati. Cōtinens autem ille, prælio victor, hanc assiduè prosternit, nobilissima & infinities præstantiore voluptate potitur, simul ipsa victoria & cōscientia bona & splendidissimis trophæis perpetuò fulgens. Itaque dici non potest, quanta continentium hominum voluptas sit, vt qui coronam sibiipsis concinnent, & premia, consuetudinem angelorum, & toto orbe terrarum preconium, libertatem, spem certam & immortalem. Certè quod cum tanta voluptate coniunctum est, id non potest esse non facile, iucundum & suaue. Quid diceret si Basilium legisset his verbis ea de re disserentē? Ne dixeris, quomodo ascendam in cœlum, vt virginitatis meę integritatem inde deducam? aut quomodo descendam in abyssum, vt eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipsi recuperem? Sed quid? propè te est, inquit, & secundū naturam tibi ingeneratur virginitas: Neque igitur Maria transfretare, vt eam acquiras, tibi opus est, neque aërem immensum peruolare, neque terrarum tractus hanc inuestigādo circuire, aut è terris euolare cœlumque pro ea inuenienda lustrare: sed omissa cura superflua locorum spacia & interualla peragrandi, teipsum vt te habeas diligentius inspice, atque hanc in te per naturam opertam abditamq; reperies. Quod secundum naturam est, sicut scribit Basilius, quid in eo difficultatis, quid esse potest laboris & molestiæ? quid non voluptatis potius? Nos tamen quicquid esset facilitatis in ea re dixim^9, illius gratiæ tribuimus, qui adiuuat infirmitatem nostram: qui simul vt sui charitatem diffuderit in cordibus nostris, nihil potest esse tam difficile, quod non facile etiam statim fiat, iucundum & suaue: Quam facilitatem qui nondum est consequutus, extat apud Cassianum Ioānis Chrysostomi discipulum, Cheremonis consilium, quemadmodum ad eam peruenire possit: id sequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quāto tempore possit acquiri & perfici castitas? Temerarium est, inquit, super cōsummatione castitatis in tanta præsertim vel voluptatum diuersitate vel vitium, certam temporis definire mensuram, rationem tamen obseruanti & temporis modum quomodo eius possibilitas agnoscatur, constantissimè possumus præfinire. Quisquis abstractus à cunctis ociosis confabulationibus, & mortificatus ab omni solicitudine, cunctaque mundana, duobus tantum paximaciis fuerit quotidiana refectione contentus, & aquæ satietate subtracta, quietem somni trium, vel vt alij statuerunt, quatuor horarum spacio terminauerit, nec tamen laborum aut continentiæ huius merito, sed miseratione domini eam se crediderit adepturum, quia sine hac fide vana est omnis labor is humani inuentio, non amplius quàm sex mensibus perfectionem ipsius impossibilem sibi esse cognoscat. Sed & ante Cheremonem Origenes: Nutrimenta spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur: Quod quia non facitis, nolite queri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus, sed non possumus: volumus cōtinenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ: tu eam aduersus spiritum tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus saginas, vino nimio inundas, omni mollicie palpas & ad illecebras nutris. Verum adduci multi creduntur, vt se voto cœlibatus implicent, non vt quod vouerint præstent, sed vt, cuius rei causa vouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re solius Dei iudicium est, qui scrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi sint, de quibus id non verius quàm Ecclesiæ expedit, existimari possit. Vetus est autem illa Dei querela, quòd nemo vel ostia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tempore quot Episcopi & presbyteri, tot fuerūt propè martyres à Paulo scriptum ad Philippenses legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me citò mittere ad vos, vt & ego bono sim animo cognitis quæ circa vos sunt: neminē enim habeo tam vnanimem, qui syncera affectione pro vobis D solicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Quòd si verò dictum est illo tempore, nostro seculo multo verius dici potest, quò mercenarios multos raros admodum pastores videre licet. Apud eos etiam, qui Euāgelici malunt appellari, quàm Christiani, quotumquenque reperire licet, qui gratis prædicet Euangelium? Quorundam ex his tanta fuisse fertur cupiditas, vt expleri nō posset, quam inflammauit magis vxorum, & qui sunt ex incœsto coniugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias causas, quamobrem interdicta sunt sacerdotibus matrimonia, videri possit hæc non postrema, ne magis etiam accenderetur auaritia. Cęterum quo quis animo sacerdos fieri velit, aut voto se cœlibatus obstringat, Dei solius est iudiciū, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia homo videre non potest, nisi ea quæ patent, dominus autem intuetur cor. Verum vt demus hoc, esse nō neminem, qui dum furiis ambitionis actus ad sacerdotium aspirat, hac sola de causa cœlibatum vouerit, num ideo tollendus est cœlibatus? Etiam ad matrimonium accedunt multi longè alia affectione, quam qua suscipi tātum hoc sacramentum oporteret: Nam quotumquenque reperire licet, qui illud spectet in matrimonio contrahendo, quod spectari solū debet, ac non ad dotem, ad formam, aut aliò quocunque potius respiciat: num ideò dicemus, ne sit matrimonium? Sed nequit, aiunt, præstare, quod vouit. Hoc dicere, Simonis est, & Marcionis, ac Manichęi heresim profiteri. Christiano dicere fas non est, nisi quod dixit Christus: omnia possibilia sunt credenti: quod dixit imitator eius Paulus,

D. Chrys. in priorem ad Corin. Homil. 37.

Continentis & incontinentis voluptas.

Nota. Basil. in libro de vera virginitate. Rom. 12.

Rom. 5. Cassia. in collationibus patrum, collatione 12. cap. 15.

Orig. Homil. 9 in Leuit.

Hier. 17.

Malach. 1.

Philip. 2.

Hebr. 4.

Votū cœlibatus an sit tollendum.

Matt. 9. Philip. 4.

Aug.li.1. cap.24.de adul. coniu.

E omnia possum in eo, qui me cõfortat: quod dixit Augnst. leuis erit sacitna cõtinẽtiæ, si Christi erit: Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Verùm non præstant multi. Nunquid in baptismo quoq; Satanæ & põpis eius non abrenunciamus? Præstatur ne id ab omnibus? an ideò abroganda erit hæc Apostolorum traditio, quæ mille quingentis annis in Ecclesia durasse videtur? Moysi legem nunquid omnes obseruabant Iudæi? num ideò fuit abroganda, quia prænaricatores eius erant plurimi, priusquam venisset finis legis Christus? An ideò tollemus præceptum de oon concupiscendo, quod magis videtur accendere concupiscentiam quàm extinguere, si Dei simus auxilio destituti? Non ita nos Paulus docuit.

Rom.10. Rom.7.

Lex quidem, inquit, sancta, & mádatum sanctum, & iustum, & bonũ: Sic & cœlibatus lex sancta est, iusta est, bona est, etiam si oeque sancti, neque iusti, neque boni sunt, qui professi cœlibatũ, ventri nihilominus & libidini seruiunt. Præclarè Ioannes Chrysostomus: Calumniãtur, inquit, ebriosi fructum à Deo factum, dicentes: non sit vinum. At nos ipsis dicamus: nõ sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli opus est. Non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuses, sed conserui insaniam argue. Totdem verbis respõdere licet, his qui dicunt: nõ sit votum cœlibatus, vt dicamus illis: non sit scortatio, nõ sint incœstæ nuptiæ: Votum enim cœlibatus, Dei: scortatio & incœstæ nuptiæ diaboli opus est. Non votum cœlibatus scortationem facit, ne quod à Deo laudatum est, accuses: verùm illius insaniam argue, qui

Chrys. Homil.1. & 78 ad populum Antiochenũ Et Homil.18. in Mat.

F quod promisit non præstat, non quia non potuit, sed quia noluit, quia nõ ea qua oportuit fide Deũ precatus est, vt sibi continentiæ donum impartiret. De quo Paulus quoque testatur: Quòd fidelis est Deus, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere. Non sunt laudandi, qui se temerè votis obstringunt, præstat enim longè non vouere, quàm quod semel voueris, in eo non persistere: sed cum animi cuiusque coniectura sit difficilis, etiam si quis anteacto vitæ suæ tempore parum sit continenter vixisse visus (quamuis haberi delectum oporteat, vt ne citò manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis communicetur) prohiberi tamen vix poterit quò minus quod sanctum est voueat, nescit enim tarda molimina spiritus sancti gratia: Vno momento ex publicano Euangelistam, ex persequutore Apostolum, ex meretrice vas electum, ex latrone paradysi ciuem factum esse legimus. Hæc est mutatio dextræ excelsi. Optandum tamen foret, vt quæ regula præscripta est ab Apostolo in constituendis Episcopis & presbyteris, ea seruaretur. Est autem Christianæ charitatis, non cogitare malũ, nec temerè secus aliquid de proximo suspicari. Verè dictum est, à quodam ethnico, & à Gregorio Nazanzeno repetitum: quod vt quisque optimus est, ita difficilimè alium improbum esse suspicatur. Contrà verò scriptum à Sapiente legimus. In via stultus ambulans, cùm ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. Ex suis quisque moribus libenter fingit alios. Sic Nero scribitur, cùm vnus esset omniũ impurissimus, in animũ inducere nõ potuisse vt quenquam pudicum esse crederet. Ve-

1.Cor.10.

Votum temere non est faciendum.
1.Tim.5.
Luc.5.
Acto.9.
Luc.7.
Luc.23.
Psalm.76.
1.Tim.3.
Cicero epi.1. ad Q.fratr.
Naz. in oratione sua.
Eccle.10.

Suetonius in Nerone.

rum vtcunque res se habeat, reperiri videmus nõ paucos, qui cùm se voto cœlibatus obligauerint, non præstent tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendum foret, quàm vt sancta lex propter homines non sanctos antiquaretur. Sed hic à Bucero Cypriani nobis authoritas obiicitur, qui scriptum alicubi reliquerit cùm de virginibus Deo dicatis loqueretur: Si perseuerare nolunt aut nõ possunt, melius est vt nubant. Fingamus hoc, sicut isti volunt, sensisse Cyprianum. Quod autem est istud singularitatis studiũ, velle solitariam alicuius opinionem sequi potius, quàm totius Ecclesiæ catholicæ sensum & consensum. Congregatum fuit vnius omnium sanctissimi, doctissimi, grauissimique pontificis Leonis authoritate Chalcedonense Concilium, sexcentorum triginta Episcoporum, aliquanto postquàm ad Christum Cyprianus migrauerat, quod inter quatuor illa numeratur, quę nec ab ipsis nostri temporis hęreticis reiiciuntur, à catholicis verò non aliter, quàm sicut quatuor Euangelia recipiuntur: in eo disertis verbis contrarium est sancitũ. Nónne totius orbis Christiani potius quàm vnius alicuius sequi sententiam oporteret? Quem tamen & ipsum existimandum non est id sensisse, quod isti volunt, vt quæ votum continentiæ solenniter esset professa, Deo dicatæ virgini nubere licitum existimaret. Sed scripsit is de Deo dicata. Scripsit: Sed quo sensu scripserit videamus. Postulauerat à Cypriano Pomponius, vt sibi rescriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cũ semel statum suum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sunt posteà in eodem le- H
cto pariter mansisse cum masculis, ex quibus vnus fuerit diaconus. Quid? huic rescribens Cyprianus, nunquid ait nubant? Nihil minus, verùm consultè fecisti, inquit, abstinendo diaconum: virgines autem inspiciantur ab obstetricibus diligẽter: & si virgines inuentæ fuerint, accepta communione ad ecclesiam admittantur: si autem de his aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, & ideò æstimato iusto tempore, postea exomologesi facta, ad ecclesiam redeant: Quòd si obstinatè perseuerant, nec se abinuicem separãt, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam à nobis admitti in ecclesiam posse. Hoc est rescriptum Cypriani. Quæ verò interiecta sunt, doctrinam quandam in se continent, quemadmodum asseruari virgines oporeat: ibi inter cætera verba sunt hæc: Si perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubãt. Quæ nequaquam ita accipiẽda esse, tanquam eis posteaquam se semel Deo despondissent, nubere licere vellet, sed retrò potius trahenda ad id tempus, quo nondum se Deo dicauerant, vt hic sit verborum Cypriani sensus. si dicauerunt se Christo, perseuerent, & resistant fortiter libidini, si vero nõ habeant animum perseuerandi, non dicent se, sed nubant potius, non enim vetantur nubere si se continere non poterant, quòd vel sequentia, quæ iam commemorauimus, Cypriani verba manifestè declarant, vbi Christi sponsam Deo dicatam virginem, si cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, sed Christi vocat adulteram. Est ne autem credibile in hûc

Cyp.lib.1. epist. In continentib' an post votum nubere liceat Epist.11.

Chal.concil. Actio 14. cap.16.

De virginibus Deo dicatis cõtinere nolentibus à Cypriano. quid agendũ sit Põponius petiuit.

G

A errorem tam impium lapsum esse Cyprianum, vt virgini Deo dicatę permittendum adulterium esse censeret? Deinde verò si quæ nupsit homini marito, fas non est, vt alij nubat, quomodo fas esse poterit ei cum aliquo mortalium nuptias contrahere, quæ semel Deo nupsit immortali? Certè prius illud Augustinus non matrimonium quod est cum altero superstite priore marito contractū, sed adulterium appellat, sicut à nobis paulò antè commemoratum est, quanto magis adulterium dici meretur, & quidem longè grauissimum adulterium, quod à Christi sponsa committitur, vbi non homini mortali, sed Deo data fides immortali violatur? Quamobrem longè ab ea sententia Cyprianus abfuit, vt virginibus Deo dicatis nubere licitum esse vellet. Quin ille potius non diuersum ea de re sensisse credendus est ab eo, quòd Hieronymum & Ambrosium latinos, Basilium & Chrysostomum Græcos, aliosque qui secuti sunt eum, sanctos doctores scripsisse legimus, qui quæ virgines post consecrationem nupsissent, eas non vxores legitimè iunctas, verùm adulteras & incestas esse dixerunt. Paulus viduas continentiā professas, quæ tantummodo vellent nubere, damnationem habere scribit, & est verisimile Cyprianū contra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluisse? Nihil itaque suffragatur istis Cypriani, quod adferunt testimonium. Eodem modo & Aug. de bono viduitatis cap. 9. & Epiph. loqui videtur quæ loca intelligi debent cum dispensatione voti propter carnis infirmitatem & sic dispensatæ melius est, vt nubant, ij alioqui cōtradicerent D. Paulo. 1. Tim. 5. ca. qui ait huiusmodi, habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, nam sine dispensatione voti coniugatæ incestæ & adulterę vocātur. Vtrum autem dispensari possit votum cœlibatus nec ne, nihil est quòd in præsentia verba multa faciam. Thomæ quidem Aquinatis, quem pro sua sententia confirmanda testem citant nonnulli, verba sunt hæc: In voto solēnisato per professionem religionis, non potest per ecclesiam dispensari. Et rationem assignat decretalis, quia castitas est annexa regulę monachali. Atqui tale est votum virginum solenniter Deo dicatarum. Sed non est præsentis instituti, possit nec ne dispensari, de eo differere: Satis fuerit illud scire, quòd per se licitum est, dispēsationis nō egere. Verū hęc de voto dicta sufficiāt. Quod autem ad ordinem attinet, eum non repugnare matrimonio, quatenus vtrunque sacramentum est, à sanctis patribus didicimus: cæterùm quæ fiunt à matrimonio iunctis, quæ citra ruborem nominari non possunt, ea cum sacerdotio pugnare vehementer, ab Origene, Ambrosio, Hieronymo, Beda, cæterisque viris non doctrina magis quàm pietate preditis excellenti, docemur. Neque verò mirum id alicui videri debet, si matrimonij siue nuptiarum bonum à malo concupiscentiæ discernimus, quod aliquādo fecisse Augustinum Pelagius, Iulianus, Cœlestinus hæretici reprehendebant: Cæterùm is, non solum ratione subtili, verùetiam vulgatissimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodieq; tenetur etiam ab hominibus coniugatis, illud discerni docuit. Quod enim, inquit, illi postea propagatione fecerūt, hoc est cōnubij bonum: quod C verò prius confusione texerunt, hoc est concupiscentiæ malum. Proinde nuptiæ quia etiam de illo malo aliquid boni faciunt, gloriātur, quia verū sine illo fieri nō potest, erubescunt. Tanquàm si quispiam pede vitiato ad aliquid bonum etiam claudicans perueniat: nec propter claudicationis malum, mala est illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonum bona est claudicatio, ita nec propter libidinis malum nuptias cōdemnare, nec propter nuptiarum bonum libidinem laudare debemus. Bonę sunt itaque nuptiæ, sed sine qua bonum nuptiarum fieri non potest, mala est libido. Atque hæc est cui repugnat ordo, quæ tam turpis est, vt eam etiam ipsi turpes turpitudinē vocent: cuius licet sint amatores, ostentatores esse non audeot. Cuius tanta est fœditas, vt etiam copulatio coniugalis, quę secundum matrimonialiū pręscripta tabularum, procreandorum sit causa liberorum, latebras ad subterfugiendum hominum conspectum & remotum ab arbitris cubile conquirat. Certè non qui benè, sed qui malè agit, odit lucem, dicit Christus, omnia verò rectè facta in luce collocari volunt. Hæc igitur opera tenebratum pugnant cum sacerdotio maximè, cuius opera in luce collocari volunt. Quòd si illa sic exerceri possent, queadmodū ante peccatū ea primi nostri parentes exercuissent in paradyso, nihil vt aliud quàm liberorū procreatio spectaretur, cùm sacerdotio non pugnaret. Nunc illorum peccato factum est, vt sine peccato (quod tamen nisi modum excedat non imputatur) opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc est illud peccatū quod vocatur originis, de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis D concepit me mater mea. Qui verò sequutus est Augustinum Faustus: Ordinatio nuptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in paradyso à creatore concessum, & earum vsus extra paradysum iam sumpsit exordium. Peccatum in medio fuit inter generationem & concupiscentiam. Quicquid præceptio diuina constituit, hoc laudo, quicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo. Quomodo si aliquis atro inquinamento candorem vestis aspergat, nō displicet factura, sed macula vestimenti non amisit vsum, etsi perdidit dignitatem: futura enim erat indubitanter casta & syncera generatio si non intercessisset inimica transgressio. Sed immaculatos thoros caro maledictioni addicta maculauit, & per superbiæ spiritum, simplicem corrupit affectum, & sicut immortalitatis priuilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in querelam vocatur nuptialis gratia, sed obscœnæ passionis iniuria. Non aurum in culpam venit, sed quicquid auro obrizo adulterinum fraus iniquitatis admiscuit. Quòd si sacerdotem esse nihil esset aliud quā prophetam esse, verbique ministerio fungi, ne sic quidem licitum illi futurum existimat Epiphanius, vt mariti officio fungatur: sic enim ille scribit: Nunquid inhonestæ sunt nuptiæ? num impurum cubile? at à prophetis & pontificibus prohibentur propter maius ministerium. Nam postquā prophetauit Moyses, non amplius vxori coniunctus est, non amplius liberos genuit, non amplius gignit talis: habet enim vitam domino vacātem:

Aug. de nuptiis & concupiscentiā. lib. 1. ca. 10.

1. Tim. 5.

Votum cœlibatus dispensationem non admittit secūdum D. Thomā sed secundum alios quosdam doct. admittit dispensationem. 23. quæst 88. art. 11. Ordo & matrimonium an pugnent inter se.

Augusti. de nupt. & concupis. ad Valerium lib. 1. cap. 7.

In matrimonio quædam fiunt quæ sacerdotiū non admitteret. Ioan. 3.

Psal. 50. Lib. 1. de libero arbitrio cap. 2.

Nota. Epiph. hær. 78. contra Antidicomarianitas. Prophetæ & Episcopi propter maius ministerium nuptia prohibētur.

Orig. Homil. 23. in Numer. Hieron. contra Iouinianũ lib. 1. Sacerdotes vet. legis purificabantur ab vxoribus à vino & sicera abstinebant. Hier. in apologia pro libris aduersus Iouinianũ scriptis. Amb. in epist. ad Tit. cap. 1.

E Vacare autem domino non potest, qui mariti officio fungitur. Multò minus licitum esse videtur ei, qui sacrificium indesinens oblaturus est, quod impediri certum esse scribit Origenes his, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt. Ac videtur ei quòd illius solius est offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati. Si laicus & quicunque fidelis, dicit Hieronymus, orare nõ potest, nisi careat officio coniugali, sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solùm in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati, & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare. Et alio loco. Quòd si indignè, inquit, accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, imò Episcopis, presbyteris, & diaconis, & vniuerso choro sacerdotali & leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. Sic & Ambrosius enarrans illa verba: Diaconi sint vnius vxoris viri. Veteribus idcirco concessum est leuitis aut sacerdotibus vxores ad vsum habere, quia multum temporis ocio vacabant à ministerio aut sacerdotio: multitudo enim erat sacerdotum, & vnusquisque certo tempore seruiebat diuinis cæremoniis. Nunc autem septẽ diaconos esse oportet, aliquantos presbyteros, vt bini sint per Ecclesias, & vnus in ciuitate Episco. ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abstinere debere, quia necesse est eos quotidie præsto esse in Ecclesia, omni enim hebdomada offerendum

F est, etiam si non quotidie peregrinis, incolis tamẽ vel bis in hebdomada. Si plebeis hominibus orationis causa abstinere se præcipit, vt vacet oratio ni: quanto magis Leuitis aut sacerdotibus, quos die noctéque pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo esse debent cæteris, quia actores Dei sunt. Beda quoque venerabilis: Vicis suę tempore pontifices templi tantũ officij mancipati, nõ solùm à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suorum abstinebant ingressu, vbi nostri tẽporis sacerdotib⁹, quibus semp altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exẽplum datur. Quia enim tum sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessario tempus substituendæ soboli procurabatur, at quia nunc nõ carnalis successio sed perfectio spiritualis inquiritur, consequenter sacerdotibus, vt semper queant altari assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur. Non pugnat igitur esse maritum & sacerdotem, sed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus versari, & cœlestia mysteria tractare, cùm præsertim sui corporis maritus potestatem non habeat, sed vxor: quam quoties id exigit, ei fraudare fas non est. Porrò diuina mysteria liberum hominem requirunt, qui suæ sit non alienæ potestatis. Quãobrem non apud orientales modò, verum & in nostra hac occidentali ecclesia nihil impedit, quò minus qui maritus est, fiat idem sacerdos, modò consentiente vxore, ac se quoque ipsa Deo deuouente, quæ mariti sunt, ea pręstare desinat: His enim præstandis ita totus animus & corpus impenditur, vt submergi mens, & caro tota fieri videatur, sicut ab Augustino quoque legimus annotatum.

Beda in 2. cap. Luc.

Aug. li. 4. cont. Iulian. cap. 14. & de ciui. Dei. Lib. 14. cap. 16 Genes. 6.

G Corpus autem Christi quod sacerdos conficit, cùm sit spirituale, nihil est quod magis refugiat, quàm carnem: quòd vel illa Dei verba satis indicant: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt. Qui semel vxorem duxit, quoad illa vixerit, etiamsi diuortium factum sit, maritus tamen illius esse nunquàm desinit: caro viri, caro semper vxoris est: caro vxoris, caro viri est, neutrius vt potestatem tertius aliquis habere possit. Sed si cesserit vltrò coniux iure suo, quod habet in viri carnem, ac suam quoque Deo carnem consecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum se Deo dicare sacerdotioque fungi. Sic Petro nõ fuit vxor impedimento, quò minus Christi fieret Apostolus, sed quòd eam tamen reliquerit Christum secutus, vel hæc ipsius verba testantur, cùm dicit. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Clarius autẽ id ex responso Christi colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domũ, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem propter nomen meum, centuplum accipiet. An autem reliqui Apostoli coniuges habuerint, quoniam hoc de illis relatum non est, videtur Hieronymo verisimilius esse, quòd non habuerint. Quod autem est nouum hoc Apostolorum genus, qui cùm veri Christi Apostoli ductas vxores reliquerint Euangelij studio, nec duxerint cùm nulli fuerit interdictum, non putant se suum Euangelium profiteri posse nisi contra ecclesiæ interdictum vxores duxerint? Inter septuaginta discipulos, maritos fuisse nonnullos credibile est,

Apostoli Christũ sequentes reliquerunt vxores Matt. 19.

Hier. lib. 1. contra Iouinianum.

H quos tamen & ipsos posteaquàm Christi discipuli facti sunt, Petri exemplo, cum vxoribus commercij deinceps nihil habuisse dubitãdum non est. Ea res occasionem dedit Corinthiis ex Paulo sciscitandi, quandoquidem videbant Christi discipulos vxores suas relinquere, neque deerãt, qui id ab omnibus in Christum credentibus fieri oportere dicerent, num sibi quoque relinquendæ vxores essent, posteaquàm semel in Christum credere cœpissent. Quibus respondens Paulus. De quibus, inquit, scripsistis mihi, quęrentes an ad fidem conuersis cum vxoribus commerciũ habere maritis liceret: bonum est homini mulierem non tangere, hoc est ab vxore abstinere: propter fornicationem autem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque virum suum. Non dixit, ait Hieronymus, vnusquisque ducat, sed vnusquisq; habeat vxorem suam: suam, inquit, habeat, sua vtatur quam habebat antequam crederet. Neque solus Hieronymus, verùm & ante eum, Tertullianus, & æquales Hieronymi, Ambrosius & Augustinus, & qui secuti sunt vno & altero post seculo, Gregorius & Fulgentius latini, tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chrysostomus, Epiphanius, Theodoritus, Oecumenius, Theophylactus Græci Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt, Libet autem ascribere verba Sixti in lib. de Castitate, quemadmodum à Francisco Torensi in 2. lib. dogmaticorum characterum verbi Dei hoc ipso anno sexagesimo primo ab illo ædito, producuntur, is itaque cùm adduceret illa verba, Bonum est homini mulierem non tãgere. Sed de qua (inquit) muliere illud dixisse credendum est?

1. Cor. 7.

Vnusquisque vxorem suã habeat. Hier. lib. 1. contra Iouinianũ. Tert. in lib. de monogamia.

Ambr. in Paulum. Aug. in epist. 100. & in libr. 1. de serm. dom. in monte. Sixtus in lib. de castitate.

A de aliena? non puto, neque enim Corinthij tam vecordes erant, vt hoc Apostolum interrogarẽt an aliena eis liceret matrimonia violare, quod citra vllius disciplinam interdictum, etiam ipsa natura damnabat, deinde subiungit, quasi in euágelicos istos, & in eorum similes intuens. Hoc propter eos dixi, qui nimio ardore libidinis, scripturarum veritatẽ peruersa nitũtur interpretatione subuertere. Si ergo ratio nõ concedit, vt ne aliena dixerit, restat, vt de propria dixisse credatur, quod inde etiam probatur, quod in secunda parte ait, dico autem non nuptis, & viduis quibus si iam superius fuerat loquutus, superuacuum fuit iterare sermonem, in tertia autem de virginibus, deinde subiungit, sed reuertamur ad primam, in qua non vidnis & virginibus, vt quidam imperitè existimant, sed matrimonio iũctis propriè scripsisse manifestum est. Bonum est homini mulierem non tangere, non dixit bonum est homini non ducere, qui de iis qui iam duxerant, disputabat, hactenus Sixtus. Sed momenta rationum, ait quidam, pluris facimus in disputando, quam authoritates. Quasi verò fuerint ista tot tam præclara totius orbis Christiani lumina rationibus destituta, ac solus tu sis, qui momenta rationum adferas. Quis est hic superbiæ tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipsum verba sua Paulum explicantem audiamus. Cùm enim dixisset, propter fornicationem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque suum virum habeat: vt ne cui dubium esse posset quid sibi vellet

B dicens, habeat vxorem, habeat virum, statim subiungit: Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret, si non intelligis quid sit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clarius, vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Quòminus autem ambigi queat de quo debito dicat, subdit euestigio: mulier sui corporis potestatem nõ habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedò quisquis es, qui te solũ sapere, te solũ videre putas, cœlebs habeat sui corporis potestatem nec ne? Tum autem, quem fraudet cœlebs, si non faciat alteri sui corporis potestatem, cùm eius rei nemini sit debitor? Vel cæco appareat, non de aliis hæc verba dici quàm de coniugibus: hic vt sit germanus Pauli verborum sensus: commodum quidem illud foret, quandoquidem tempus breue est, neque procul iam dies ille supremus abest, vt aut relinqueretis vxores Apostolorũ exemplo, aut eas haberetis tanquàm non habentes, nec alio quàm quo sorores essent apud vos loco, ita vt in totum ab earum carnali commercio vobis temperaretis: quoniam verò periculum est, ne qua detur occasio fornicandi, vnusquisq; maritus habeat, hoc est, retineat vxorem suam, non dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugij debet: neque enim hactenus est sui corporis dominus, vt quod ad vsum coniugalem attinet, eius copia fraudare posśit vxorem. Ad eundem modum vnaquæque vxor habeat, hoc est, retineat virum suum, non discedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nam quod ad vsum pertinet matrimonij, ius vxotij corporis penes maritum est, non penes vxorem, quæ sui copiam negare marito nõ

Greg. lib. 6 cap. 1. in lib. Reg. 1. Clem. lib. 3. stromatum. Chryso. in commentarius. Epiphan. Her. 78. Theod. in Epitome decret. Oecum. in commentariis. Theophil. Ibidem Fulge. ep. 2. ad Gal à de statu vitæ viduarum. Et in ea quæ proximè sequitur ad Probam de virginitate.

1. Cor. 7.

debet. Ex eo videri licet, quãta sit illorum cæcitas, C qui ex his Pauli verbis longè diuersam sententiam colligere conantur, quasi præcipiat is omnibus qui sunt cœlibes, vt vxores ducãt, cùm tamen etiã Erasmus ipse Roterodamus, quamuis cùm primis iniquus cœlibatui, paraphasi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur: Sic enim scribit: ad quæstiones de quibus me per literas consuluistis, paucis respondebo, quid faciendum iis, qui matrimonio sunt irretiti, quid iis qui in cœlibatu degunt, & viduis, item quid iis, qui matrimonio sunt molesto aut impari impliciti, postremò quid virginibus elocandis aut non elocandis. Quamobrem, quo quasi fortisśimo telo vsi sunt rerum nouandarum cupidi, ad cœlibatum oppugnandum, id magis adeò contra ipsos facere manifestum est. Tantum enim abest, vt his Pauli verbis vocentur cœlibes ad nuptias: vt ne iis quidem, qui matrimonio iam irretiti sunt, vsquequaque liberum esse velit Paulus, quouis tempore præstare, quæ debent inuicem ex lege matrimonij, séque magis indulgere quàm præcipere scribat, vt mutuum filij ptæftér debitum. Sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram: hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperiũ. Quæ verba non ita sunt intelligenda, quasi permittat, vt ne precum tempore sese coniuges attingant, sicut quidam somniat, non intelligens neque quę loquatur, neque de quibus affirmet: Sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tempore D re, ne fraudetis deinceps inuicẽ, sed ad intermissum vsum coniugij reuertamini. Non hoc dico præscribens aut præcipiens, cùm aut carere vos prorsus vxoribus, aut eas loco sororum habere cupiam: sed dico hoc infirmitati vestræ condescendens. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus, nuptias indulgentiã vocari debere non præceptum. Augustinus verò: Posset, inquit, putari, non esse peccatum misceri coniugi non filiorũ procreandorũ causa, sed carnalis etiã voluptatis, nisi addidisset, hoc autẽ dico secundũ veniã, nõ secundũ imperiũ. Quis autẽ iam esse peccatũ neget, cum dari veniam facientibus Apostolica authoritas fateatur? Et in alio quodam libro dicit idem Augustinus, Pauli locum hunc adducens: Euidenter dum tribuit veniam, denotat culpam. Et contra Iulianũ iisdem verbis citatis: Notatur, inquit, in iis, etsi ignoscitur culpa. Et contra eundem scribens. Quod secundum veniam, nõ secundum imperium à tanto doctore dicitur, vtique ignoscitur, non iubetur. Datur igitur venia reddendi debitum, non abstinendi. Quamuis autem vel prolis procreandæ, vel stupri vitandi causa rectum sit vxorem ducere, rectius tamen est, sine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquàm sorore habitare. Et hoc est quod monet Paulus quum dicit. Tempus breue est, reliquũ est, vt qui habent vxores tanquàm non habentes sint: nam & absque vsu coniugali constare posse matrimonium, non solùm Ambrosius & Chrysostomus Christiani, verùmetiam Ethnici docuerũt. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio cõiugalis: denique quum iungitur

Hier. lib. 1. cont. Iouin. August. in Enchirid. cap. 78. De peccato originali contra Pelag. & Celestium lib. 2. cap. 38. Libro 2. Lib. 5. ca. 7.

E puella coniugium est, non cùm virili admixtione cognoscimr, nisi fortè non fuit inter Mariã & Ioseph coniugium, vbi nihil intercesßisse carnalis commercij certum est. Negabat quidem coniugium id fuisse Pelagij sectator Iulianus, sed eum veritatis Euangelicæ apertißimo testimonio cõfutauit Augustinus. Qui non dubitauit etiam dicere, quod beatiora coniugia iudicanda sunt, quæ siue filiis procreandis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint, quod neque contra illud præceptum sit, quo dominus dimitti cõiugem vetat: non enim dimittir, qui cum ea non carnaliter sed spiritualiter viuit, & illud seruatur, quod per Apostolum dicitur: Reliquum est, vt qui habent vxores, quasi non habentes sint. Ad huiusmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores, quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccari vitandi causa. Verùm vt vnde deflexit eò redeat oratio. Non esse pugnantia docuimus matrimonium & sacerdotium, sed esse pugnantia reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, iuge sacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remissum, ei & fuisse semper & esse nunc etiam licitum non in orientali modo, verùm & in hac Ecclesia nostra sacerdotio fungi. Obseruatum autem hoc fuisse legimus & in orientali Ecclesia, vt maritus cùm sacerdos esset factus, assentiente vxore, mariti officium facere desineret, adeò visum id est ex diametro, quod aiunt, cum sacerdotis officio pugnare. Quòd hoc ita sit, docet Hieronymus, quum de

Aug. Lib. 1. contra Iulium. cap. 8. De serm. domini in monte. lib. 2. Mat. 19.

Idem potest esse sacerdos & maritus, si cõtinentia votum vtriusque interuenerit.

Hier. contra Vigilant.

F Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Episcopos dicitur sui sceleris habere consortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos nisi primum vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, imò ostendentes quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesque de vlnis eorum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, aut sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut si vxores habuerint mariti esse desinunt. Hoc docuit Dormitãtius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerunque feruescit, suis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu fœminarum, vt nihil sit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animãtibus, quo ab equis, de quibus scriptum est: Equi insanientes in fœminas facti sunt mihi. Docet, qui videtur æqualis Hieronymi fuisse, Socrates quoque Græcus: Si quis, inquit, in Thessalia clericus factus cùm vxore quam ante clericatum legitimè duxit, dormierit, abdicator, cùm omnes qui præclari sunt in oriente abstineant, præcipuè verò in Thessalia, Macedonia, & Hellade. Cui suffragatur ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum scribens Leo pontifex: Cùm extra clericorum, inquit, ordinem cõstitutis, nuptiarum societati & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, ne subdiaconibus quidem carnale connubium cõceditur, vt & qui habent sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo, ac secundo, aut tertio seruãdum est? ne aut Leuitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frenasse detegitur. Clarius autem Epiphanius Constantiæ Cypri Episcopus, qui adducto eo loco: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum. Reuera, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptiis mortua ipsorum vxore secundis nuptiis coniuncti sunt, & hoc certè sancta Dei Ecclesia cum synceritate obseruat: sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virũ nõ suscipit, sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, diaconum, & presbyterum, & episcopum, & hypodiaconum, maximè vbi synceri sunt canones ecclesiastici. At dicis mihi. Omnino in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, diaconos & hypodiaconos: At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mẽtem, quæ per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud orientales, vbi synceri fuerunt Canones ecclesiastici fuisse legimus obseruatum, vt sacerdotes mariti deinceps à maritorũ officiis abstinerẽt. Quod verò scripsit alicubi Stephanus Papa, orientalium sacerdotes matrimonio copulari, id ibi factum intelligi debet, vbi synceri Canones non sunt. Et quamuis rideat Philippus glossatorem, quòd is interpretetur copulantur, id est copulato vtuntur, hunc tamen, quem glossator vult, Stephani verborum sensum esse, certum est & indubitatum.

Hiero. 5. Socr. lib. 5. cap. 22. Eccle. hist.

Leo epist. 48

G

Epiph. hær. 59. Episcopus sit vnius vxoris vir & nõ bigamus.

Stephanus Papa. Sacerdotes orientales matrimonio copulabantur, quomodo intelligatur.

H Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba sint hæc, quæ in Decretorum librum retulit Gratian⁹, non satis liqueat (nouem enim eius nominis fuisse constat) neque reperiuntur inter decreta Stephani Papæ, cuius epistola libris Conciliorum est inserta, nequaquàm tamen credendum est, quicunque tandem fuerit iste Papa Stephanus, adeò rudem eum & rerum omnium imperitum fuisse, vt illud ignoraret, in nulla vnquam orbis Christiani parte matrimonia cõtrahere sacerdotibus licuisse. Ac ex aliis nonnullis locis, quæ per Gratianum proferuntur, cuiuis manifestum esse potest, copulantur, hoc loco aliter accipi non posse, quàm sicut intellectum est à glossatore, nimirum copulato vtuntur, ac lege matrimonij, quod pridem initum est, carnaliter commiscentur. Adfertur ab eodem Gratiano rescriptum Nicolai pontificis ad Salonitanũ Episcopum: cuius hæc verba sunt: Nosse desyderas, vtrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte leuauit, postmodũ possit cum eodem viro copulari. Quis nõ videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi quod est matrimonio iungi, quod iampridem factum fuisse verborum sequentium contextus indicat, sed carnaliter misceri. Qua significatione vsus etiam est verbo copulationis Augustinus, dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi causa bonum est naturale nuptiarum, sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis, Et eum sequutus Gregorius: Postquàm copulatione coniugij viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non potest ex parte conuẽrti, & ex parte manere in seculo. Et alio loco: Dum vnum vtro-

30 quæst. 1. Nosse. Copulari aliquando est carnaliter misceri. August. de nup. & concupisc. lib. 1 cap. 4. Greg. lib. 9. epist. 44.

Vno coniugum manente, alterum in seculo manere non conuenit.

rumque

Idem lib. 5. epist. 149. Anian. in Hom. 4. in Matth.

A rumque corpus coniugij factum copulatione, incongruum est partem conuerti,& partem in seculo remanere. Ad eundem modum Anianus interpres Chrysostomi: Habitare cum sponsis nondum sibi copularis lege coniugij. Certè copulatio & copulari, in his locis non contractum, sed vsum significant matrimonij, quod etiam illa verba concilij Aurelian. declarant, vbi vis dictionis eius copuletur, sic est explicata: Nec ipsi adultero vnquam in coniugio copuletur, hoc est, nec propriæ vxori sibi licet reddere debitum, quam sibi reddidit illicitam, sororem eius cognoscendo. Nónne manifestè hîc ostenditur, coniugio copulari non aliud esse quàm reddere debitum? Sed fit non rarò, quòd quæ non intelligunt, rident imperiti. Hic itaque germanus est verborum Stephani sensus, quòd orientalium sacerdotes maritorum officiis funguntur, & præstant vxoribus ea, quæ debent ex lege matrimonij, occidentalium verò nequaquam: verùm si qui sint etiam, quos vxores habere contingat, sunt iuxta Pauli concilium tanquàm non habentes, neque deinceps quicquam eis cum vxoribus est commercij. Quod illis verbis indicatur, occidentalium sacerdotum, nullus licentiam habet coniugium sortiendi. Nam cõiugium eo loco carnalem coniunctionem significat, quam vulgo copulam vocant. Quemadmodum in Synodo Turonensi secunda: Quosdam dicit Canon, 12. inhibita coniugia, id est, coniunctiones corporum vetitas reperisse reperimus: Non habet itaque licentiam coniugium sortiendi, idem est acsi diceret, non habet licentiam, carnalem cum ea consuetudinem

27. quæst. 2. Qui dormierit.

Steph. Papa verborũ explicatio.

B habẽdi, nec aliter sacerdotis officio fungi potest, quàm se Deo continentiam illa suam vouerit, & in monasterio reliquum vitæ tempus transegerit. Hic sanus cùm sit Stephani verborum intellectus, facilè apparet, quam nihil Philippum hic locus adiuuet, quo probare nititur, sacerdotibus aliquando matrimonium contrahere licuisse, cùm etiam Apostolorum canonibus id vetitum esse legamus: extat enim inter alios hic quoque: Qui cum cælibes essent clerici facti sunt, ex his solis lectoribus & cãtoribus, si modò sic eis visum sit, matrimonium contrahere licere volumus. Quo canone quid aliud statuitur, quam quòd hypodiaconis, diaconis, & presbyteris posteaquàm ordinari fuerint, vxorem ducere fas non est? tales enim nuptias, vocant patres sub Iustiniano Imperatore in Trullo regij palacij Constantinopoli congregati ducenti viginti septem, illegitimas, & illegitimum eiusmodi contubernium solui iubent. Qua synodo ante annos propè noningentos habita, cum posterior fuisse videatur Stephanus hic pontifex, quicunque tandem is fuerit (nam primum non fuisse liquet) est ne verisimile eum aut canonem Apostolicum, aut istorum patrum decretum ignoralle? quorum synodum, sextam quidem synodum vocat Gratianus, cum eius decreta nõnulla producit, sed ex Nicæna secunda synodo, tum ex actis quoque Florẽtini concilij, & ex præfatione Anastasij Abbatis in octauam synodum liquere potest, quod quatuor aut quinque pòst annis fuerit congregata. Quam cum præcesserint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymus, Epiphanius, Leo, qui nõ vxores modò ducere, verumetiam cum his, quas duxissent ante susceptos sacros ordines, rem habere sacerdoti-

Apostolic' Cano. 25. In sacris ordinibus constitutos nupt. prohibuit.

Const. syn. Cano. 3. Dist. 28. c. presbyterum & 31. Quoniã, & 15. Dist. c. Sicut.

Nic. 2. syn. Actione 6. tomo. 1. Flor. conc. Sessione. 5. Nota. Nullum tempus potest ostendi, quo sacerdotibus siue orientalibus siue occidentalibus inire matrimonium licuerit. 33. quæst. 2. Latorem.

C bus etiam orientalibus licitum nõ esse scripserũt, non potest ostendi tempus vllum, quo vel orientalium, vel quarumcunque aliarum ecclesiarum sacerdotibus matrimonium inire fas fuerit: ficulneum vt planè sit præsidium hoc Philippi, quo nititur ad incœstas magistri sui nuptias defendendas. Iam illud quàm ridiculum quàm ineptum, q̃ prorsus puerile, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam, cui dum pœnitentia præscribitur, à propria & legitima coniuge non separari iubetur, quem fuisse sacerdotem ex eo colligere volũt, quòd oblationes facere prohibetur. Quasi verò soli sint sacerdotes, qui oblationes offerãt, aut qua si non sit alia oblatio præter eam, de qua superius scripsimus, qua semetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius repræsentatio fit per sacerdotem in altari. Poterat iste Theologus, iuris vtriusque consultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Alyptes, Augur, Schœnobates, & quid non? poterat ex illo ipso decretorum libro, in quo tam diligenter versatus esse videri vult, hoc quoque legisse, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quòd omnis Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriã quod Deus per Mosen dixit: Non apparebis in conspectu meo vacuus: atque inde discere, suas etiam laicos oblationes habere, quas offerẽt ad altare, quas etiam apud Catholicos nunc offerri videmus, & fuit hic vsus offerendi antiquissimus. Ab hoc genus obligationibus offerendis repellebantur pœnitentes, qualis fuit iste matricida, repellebantur fratres dissidentes, tum qui pauperẽ oppressissent qui sacrilegium commisissent, & vi seruum suum

Laicorum oblationes.

Grego. De consecrat. dist. 1. Omnis. Exod. 34.

D ad ecclesiam profugum extraxissent, raptores, vsurarij, meretrices, & aliorum atrocium criminum affines: quemadmodum. XC. distinctione, multis canonibus allegatis, glossator indicat. Non ergo statim sacerdos est, si quis oblationẽ offert, quòd nõ viris, magis quàm fœminis licet, modò ne sint ex earum numero, quarum oblationes recipere vetitum est. Hinc videre licet quàm anxiè quærendo, quàm nihil inuenire possint nouatores isti, quo demonstrent, aliquando sacerdotibus matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autem ista tementas, quòd per mille quingentos annos nunquam in ecclesia catholica licuisse legitur, id nunc demùm licitum vt sit sacerdotibus, contendere? cùm tempus multò iam sit breuius, quàm fuit illud quo Paulus etiam eos qui haberent vxores voluit esse tanquam non habẽtes. Manifestum ergo iam est, sacerdotibus in ecclesia catholica neque licuisse vnquam, neque nunc etiam licere matrimonia contrahere. Quod verò adfertur ex Paulo: Oportet Episcopum vnius vxoris esse virum, id ad excludendos bigamos à sacerdotio, dictum esse sancti patres omnes vno ore testantur, quemadmodum apud Tertullianum, Origenem, Chrysostomum, Epiphanium, Hieronymum, Ambrosium, Augustinũ, Leonem, Theophilactum, & alios videre licet. Illud autem perridiculum, quod ex his Pauli verbis colligere volunt, non fuisse, sed esse oportere Episcopum vnius vxoris virũ, atq; eum liberos etiam actu habentem, vt nisi se strenuum vereq; masculũ in illis procreandis prestiterit, parũ sit idoneus, qui Episcopi munus obeat. Quorũ si sententiã recipimus, nõ erit sacerdos & Episco-

Pœnitentes criminosi repellebantur à quibusdã oblationibus offerendis. cap. Oblationes. Nota.

1. Tim 3. Sacerdotib' nunquam licuit neque nunc licere matrimoniũ. Vnius vxoris vir ad excludendum bigamos. Tertul. lib. priore ad vxorem de exhortatione castitatis, & de monogamia. Ori. Homi. 17. in Lucã.

Chrys. Ho. 10. ad Tim. & Titum. Epiph. hæres. 59. Hier. lib. 1. contra Iouin. & ad Tit. Amb. lib. 1. de officiis c. 50. & epist. 82. Leo epist. 45 & 49. Theoph. in 1. Tim. 3. Euseb. Demonst. Euan. lib. 1. cap. 9. Epiphan. Hær. 48. In compendiaria doctrina de fide catholica.

E pus Christus non Paulus ipse, qui hęc scripsit, non Ioannes Euangelista, de quo indubitatum est virginem fuisse, non alij quidam Apostoli, qui cœlibes fuisse leguntur, non Titus, non Timotheus, non Dionysius, non Ignatius, non Basilius, non Chrysostomus, non innumeri alij sacerdotes & Episcopi, quos omnes, vt aliarum virtutum, ita castitatis & continentiæ laude cumprimis celebres fuisse legimus. Quid hac vna re dici potest absurdius? Reclamant huic sententiæ omnes omnium ætatum viri doctissimi sanctissimique, non Latini magis quàm ipsi Græci. Ac primùm Eusebius: Oportet enim, dicit sermo diuinus, Episcopum vnius vxoris virum esse: veruntamen eos, qui sacrati sunt, atque in Dei ministerio occupati, continere deinceps seipsos ab vxoris commercio decet. Epiphanius contra Montanistas scribes: Vnas, inquit, nuptias honorat Ecclesia, etiamsi maximè sacerdotij dona per eos, qui ab vnis etiam nuptiis se continuerunt, & in virginitate vitam degunt, se ornasse præexpressit, velut etiam Apostoli ipsius ecclesiasticam sacerdotij regulam ordinatè ac sanctè constituerunt. Et alio loco: Vertex autem horum omnium aut mater, vt ita dicam, est sanctum sacerdorium, ex virginibus quidem vt plurimum procedens, si verò non ex virginibus, at solitariam vitam degentibus, si verò non suffecerint ad ministerium solitariam vitam degentes, de his qui cótinent à propriis vxoribus, aut ab vnis nuptiis viduitatem seruantibus: nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet ad sacerdotium suscipere.

Chrysost. Homil. 2. de patientia Iob.

Ioannes Chrysostomus: Tito dicit Paulus, constitue Episcopos, sicut ego tibi disposui tibi: si quis est sine crimine, & vnius vxoris vir: non ea ratione ꝙ id nunc in Ecclesia obseruetur: oportet enim omni prorsus castitate sacerdotem ornatum esse. Idē

Idem Homil. 10.

F in epistolam ad Timothæum: Non hoc velut sanciens dicit Apostolus, quasi non liceat absque vxore Episcopum fieri, sed eius rei modum constituens. In eandem sententiam Græcus ille scholiastes: vnius vxoris virum. Non de hoc legem fert, vt vxorem omnino habeat Episcopus: sed si sit, inquit, ex mundanis, ne sit tamen is qui secundis se nuptiis implicauerit, vel vt nouerit vnam vxorem esse legitimam ad ea præstanda, quæ debent inuicem coniuges iure matrimonij. Posteaquam verò vocatus ad episcopatum fuerit, illud impleat quod à Paulo scriptum est, vt sint qui habent vxores tāquam non habentes. Et: Volo omnes esse sicut &

1. Cor. 7.

ego. Neque dissidet ab his Theophilactus. Quinetiam ducenti viginti septē patres, de quibus paulò antè meminimus, qui in Trullo regij palacij sub Iustiniano conuenientes Canones ediderunt, inter cæteros hunc etiam conscripserunt: Vxor eius qui ad episcopalem dignitatem promotus est, simul vt is electus & consecratus fuerit, communi

Const. conc. cano. 48. Nota.

sui viri consensu prius separata, postquàm in Episcopum ordinatus est ac consecratus, monasteriū ingrediatur, quod ab ædibus Episcopi procul absit. Quid hi tot sancti patres, tam excellenti doctrina prædiri nunquid Pauli locum hunc, de eo quod Episcopus vnius vxoris vir sit, non intellexisse iudicandi sunt? per quos nulli vnquam Episcopo esse licuit nisi aut virgini, aut cuius vxor communi consensu Deo continentiam suam dicasset: quod etiamnū apud Græcos & Ruthenos obseruari videmus, qui quanuis plus aliquid sacerdotibus per-

G mittant, neque eos ab vxoribus suis separent, quas ante sacerdotium duxerunt, tamen Episcopos non ordinant, nisi vel virgines, vel continentes. Quorsum autem attinet Latinorum quoque super hūc Pauli locum interpretationes adducere? quos nūquam eum aliter intellexisse recepta totius Ecclesiæ consuetudo manifestum facit. Ne quis tamen de eo ambigat, ex multis paucorū testimonia proferemus. Extat epistola Syririj, ante annos mille du

Syr. epi. 4.

centos propè scripta, cuius hæc verba sunt: Fortè quæritur, quia scriptum est vnius vxoris virum: nō permanenti in cōcupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram: neque enim integros non admisit qui ait, vellem autem omnes sic esse sicut & ego. Quę verba repetit ad exuperium

Innocent. epist. 3. Hiero. li. 1. contra Iouinian. Amb. epist. 82.

scribens, qui post Anastasium Syritio successit, Innocentius. Hieronymus quoque: Non dicit Apostolus Paulus, Eligatur Episcopus qui ducat vnam vxorem & filios faciat, sed qui vnam habuerit vxorem. Et aliquanto post: Vnius vxoris virum, qui vnam vxorem habuerit, nō habeat. Et Ambrosius ad Vercellensem scribens Ecclesiam: Vnius vxoris virum esse præcipit Episcopum, non quo exortem excludat coniugij, nam hnc supra legem præcepti est, sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam, neque iterum vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuiterut autoritate, habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apostolicam hanc esse traditionem, continentes vt sint sacerdotes, præsertim autem Episcopi: ac totis mille quingentis annis nunquam aliter in vniuersa totius orbis Christiani Ecclesia obseruatum fuisse. Quis igitur dubitabit, qui quidem sanæ sit mentis, quin totius Ecclesię sensum & consensum

H sequatur potius, quàm vt Martinus audiat, et vtris & Venetis impudētissimos patronos? qui dū suos incœstos ac nefarios concubitus, omni religione spreta & conculcata, defendere moliuntur, ne ipsi in pietatem peccasse videantur, in idem in quod se præcipitauerunt impietatis baratrum, reliquos etiam, quos possunt omnes, remis, velis, manibus ac pedibus ohnixè pertrahere conantur. Verū affertur aliud ex Paulo telum. Qui non cótinent nu

Qui non continent nubant. 1. Cor. 7.

bāt: melius est enim nubere q̄ vri. Sed hoc quoque modo sanus adsit verborum intellectus, facile retunditur. Proferebat enim idem, ante mille ducētos annos monachus quidam, ad quem scribens

Ephrem.

beatus Ephrem. Sicut à Francisco Torrensi in secū do lib. eorum, quos inscripsit de dogmaticis characteribus verbi Dei. Audi, inquit, Apostolum dicentem. Volo omnes homines esse, sicut ego sum, sed vnusquisque proprium donum habet à Deo, alius quidem sic, alius verò sic, scilicet distinxit duos ordines hominum *κοσμικοῖς, καὶ ἀποταττομένοις*, id est, seculares & renunciantes, cùm dixit vnusquisque proprium donum habet à Deo, alius quidem sic, alius verò sic *κοσμικοῖς* quidē, id est, secularibus, permisit, quod ait, propter fornicationē autem vnusquisq; vxorem suam habeat: & rursus, honorabile cōnubium & thorus immaculatus, fornicatores autē & adulteros iudicabit Deus, *ἀποταττομένοις*, id est, renunciantibus, mandat illud, quod idem ait: Omnis, qui in agone cōtendit ab omnibus se abstinet, & paulò post: Ergo vt suprà diximus, secularibus quidem permisit nubere legitimè, renunciantibus au-

A tem mandat continere, & quidem continere legitimè, duos itaque ordines demonstrauit apostolus. Tu autem monache vide, in vtro sis positus, & quod signum, aut notam indueris, quæ vota feceris, & quæ pacta cum Deo constitueris. Secundum enim pactiones, & sponsiones, rationem reposcet Deus, sicut ipse dixit: Ex ore tuo te iudicabo. Deinde subiungit, Quod si omnibus permisisset illud melius est nubere, quàm vri, nemo vnquã virtutem castitatis coluisset. Non Elias Thesbites, non Elissæus, non Ioannes, non cæteri omnes, quicunque se castrauerũt propter regnum cælorum, neque Apostolus continens fuisset, nisi in præmium aspexisset. Hoc dictum, ait Ambrosius, ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatã: Cæterùm quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen assumpsit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro, & iam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulteriũ perpetrat, ancilla mortis efficitur. Chrysostomus autem. Viduæ omnino si voluerit potestatem nubendi facit: At eam quæ cõiuge mortuo se in reliquum tempus Deo castam fore promiserit, si postea nupserit, vehementer accusat, vt quæ fidem quam Deo dedisset, fefellerit. Non iis ergo, sed illis dixit, si se non cõtinent nubant: melius est enim nubere quàm vri. Photius enarrans illud: Si nupserit virgo non peccat. Virginem, inquit, hic intelligit, non illam Deo consecratam, sed innuptam puellam: illa enim quæ Deo iam cõsecrata sit, si nupserit, adulterum introducit Christo, cui nupta est. Ad eundem modum hæc Pauli verba interpretati sunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atque Augustinus Latini, vt ad sacerdotes & eos, qui continentiam suam Deo vouerunt minimè referri possint. Cùm dixisset, inquit,
B Augustinus, quòd si se non continet, nubat: melius est enim nubere quàm vri: non dixit, melius est mœchari, quàm vri. Mœchatur autẽ, quisquis post votum factum continentię ducit vxorem. Quamobrem necesse est, vt alia quærant remedia, nimirum ea quibus vsus est Paulus, qui castigauit corpus suum, & in seruitutem redegit, necesse est vt occasiones omnes fugiant, vt vigiliis, ieiuniis, laboribus carnem atterant. Postquam verò fecerint omnia, quæ ad frenanda carnis desyderia pertinere visa fuerint, nihil sibi tribuant, verùm omnem de suis viribus fiduciam prorsus abiicientes, in eo solo spem suam positam & defixam habeant, cuius hoc donum est, de quo cũ scripsit Propheta: quod propè est omnibus inuocantibus se, cùm ipse etiam dixerit: Petite & dabitur vobis: omnis qui petit accipit: quoniam impossibile est mẽtiri Deum, accedant cum fiducia ad thronum gratiæ eius, precentur eum supplices in fide nihil hęsitantes, facere non poterit benignus & misericors Deus, quin ita precãtes exaudiat. Sic fecisse Paulum legimus, cui & ipsi cùm datus esset stimulus carnis, qui eum colaphizaret, non ad nuptiarum remedium sibi confugiendum esse putauit, sed cùm ter esset dominum deprecatus, posteaquam audiuit, sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter contra stimulum carnis pugnauit, & in ea pugna superior euasit. Sic Hieronymum, sic Benedictum, sic Bernardum, sic sexcentos alios, quos enumerare longum foret, fecisse nobis narrant historiæ. Quamobrem non hoc

Ambro. ad virginem lapsam. cap. 5. De virginitate cap. 39. Epipha. her. 61. Hie. lib. 1 contra Iouinianum. Au. de bono viduitatis cap. 8. & ad Pollentium de adulterinis coniugiis lib. 2. cap. 15. Aug. li. 2. de adulterinis coniugiis cap. 12. Remedia fugienda libidinis. 1. Cor. 9.

Psal. 144. Luc. 11. Heb. 6. Heb. 4. Iacob. 1. 2. Cor. 12.

solum remedium datum est his, qui tentantur libi- C dine, statim vt vxores ducant. Quid enim si quam semel duxerunt, eius propter diuturnam & insanabilem ægritudinem nullus sit vsus? Quid si longius maritus abesse cogatur, vel quòd legatione fungatur, vel militiæ, vel mercatus gratia, vel captiuitate separatus, vel quacunque tandem alia ex causa, num statim sibi dictũ putabit, melius est nubere quàm vri, & ad quamcunque ciuitatem peruenerit, aliam atque aliam vxorem ducet? Quid si illicita animositate vxor continere voluerit, nunquid erunt admittenda incontinentium murmura, & permittenda adulteria? Scimus hoc permissum ab istis incœstarum nuptiarum authoribus & propugnatoribus, à quibus etiã libelli scripti sunt, polygamiam approbantes. Verùm ea res in Ecclesia Christi magnæ semper fuit abominationi. Cæterùm quorum Deus venter est, & qui diligenter colunt quæ sub ventre sunt, nihil pensi habent: non eos religio, non eos honestatis publicæ ratio mouet quicquam, dummodo libidinem suam incœstam expleant. Fuerunt Augustini temporibus qui dicerent: Si quis dimisisset vxorem causa fornicationis, licere sibi superstite illa aliam ducere, quòd melius foret nubere quàm vri. Cęterum Augustinus nequaquam id licere contendit, & eiusmodi non esse coniugia, sed adulteria dicit. Quamobrem non vult, vt nuptiis incõtinentiæ suæ medeantur, sed suadet vt voto potius continentię facto supplicent Deo, quò donum eis præstet continentiæ. Neque carnalis infirmitatis excusationem admittit, sed muliebrem illis castitatem imitãdam proponit, quæ cùm æquè carnem habeant vt viri, tale tamen aliquid illis viri licere nolunt. Cùm, inquit, à fœminis vtique carnem habentibus tantam D flagitant castitatem, vt quando ab vxoribus diutissime peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu incontaminatas feruorem transire iuuentutis, & plurimæ pudicissimè transigunt, & maximè Syræ, quarum mariti negociandi quæstibus occupati, iuuenes adolescentulas deserunt, & vix aliquando senes ad aniculas reuertuntur: eo ipso euidentius conuincunt, non esse impossibile, quod se non posse causantur. Si enim hoc non posset infirmitas virorum, multominus id posset sexus infirmior fœminarum. Vnde istos, qui virilem excellentiam non putant, nisi peccandi licentiam, quando terremus ne adulterinis coniugiis hærendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiã cõtinentiã clericorũ, qui plerunq; ad eandẽ sarcinã subeundã capiũtur inuiti, eamq; susceptã vsque ad debitũ finẽ domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid si & vos ad hoc subeundũ populorum violentia caperemini? nõnne susceptum casti custodiretis officium? Sed hic quæritur ab istis vtrum sit melius, alligatum voto continentiæ fornicari, an matrimonium contrahere? Quasi verò vbi vtrunque malum est, ibi possit alterutrũ esse melius, aut quasi non multos videre liceat, qui cùm alligati voto continentiæ matrimonium cõtraxissent, nihilo continentiores fuerunt, quàm videre nonnullos licet, in catholica cœlibatum professos. Possemus nos quoque non pauca istorum incontinentiæ exempla producere: sed qui vixit inter eos, Erasmi Roterodami testimonium adferre malumus: Sic enim ille loquitur seri-

Quid altero coniuge diu ægroto, vel absente faciendum sit? debet orare, ieiunare, laborare, corpus in seruitutem & obedientiam Dei redigere, & non contrahere aliud matrimonium, nisi constet de cõiuge morte.

Aug. li. 2. ad Pollentium de adulterinis coniugiis ca. vij.

Continentia & castitas Syrarum.

Nota.

Scortari ne an matrimonium contrahere tolerabilius sit voto obligato.

E beas ad fratres inferioris Germaniæ. Efferunt honorabile coniugium & thorum immaculatum, sed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castius colere cõiugium quàm catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet, cùm vulgo narrentur? Negat esse notissima cùm falsa sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui monachum qui pro vna duxerit tres: noui sacrificum, virum alioqui probum, qui duxit vxorem, quam pòst comperit alteri nupsisse. Similia permulta de monachorum & monacharum cõiugiis referuntur, qui ductas repudiarunt eodem iure, quo duxerant. Iá an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus sit adulteriorum? Quid Argentorati fiat nescio: quid alibi compertum sit, mecum nouit populus. Iam vt donemus istis Euangelij præconibus, esse fas vxores ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi destinatas, nihil in hoc mundo querẽtes præter Christi gloriam, tot curis districtos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, oous tum miserum, tum graue, non posse viuere sine vxoribus, quas tã multi ob leuiores causas aut nõ ducũt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophen comicam: Vbi contigit vxor, occinitur: valete & plaudite. Quæ malum est ista tanta salacitas, quàm tot mala nõ possunt excutere? Vndè tanta rebellio in bis, qui se iactant agi spiritu Christi? hæc Erasmus. Reprehenditur à Philippo Pighius, qui non verè magis quàm piè scriptum reliquit: Minus peccare sacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationem sit prolapsus, quàm qui nuptias contraxit. Turpis illi videtur hæc oratio: F contra catholicis honestissima. Probat autem hoc Pighius verbis his à simili: Tu vide, inquit, quis peior seruus est, an qui grauatus seruitio fortasse negligentius aut incautius agens cadit sub onere, an qui iugum in totum proiicit? Quis peior discipulus, an qui ex præscripto edidicit non quidem vniuersum, quod fortè potuisset, nisi crapulæ & somno securius indulsisset, tamen partem: an qui scholam protsus deserit? Quid in hac oratione turpe? quid non pium potius & honestum? Nõ dicit Pighius, Bonum est fornicari: Quod si diceret, turpis esset oratio: sed dicit, minus malũ esse, quàm spreta & conculcata iurisiurandi religione nubere.

Albertus Pighius sacerdos fornicans minus peccat, quàm contrahens matrimonium, contra Melanch. infra.

Quod non modò Pighio, sed Paulo etiam Apostolo tam graue visum est flagitium, vt non modò nubere, verùm & velle nubere voto obligatis damnabile esse diceret. Quid restat igitur aliud, quàm vt Pauli orationem turpem esse dicat Philippus, qui, quod isti fingunt, prohibendo nubere, doctrinas dæmoniorum docuerit, docens nõn modò nubere, verùmetiam velle oubere contra fidem iureiurando interpositam, esse damnabile? Sed quid in re sit de qua agitur, videamus. Quærunt, plus ne mali sit in nuptiis, an in fornicatione eorum, qui se voto continentiæ alligarunt. An istis non rectè Comici verbis respõderi poterit? Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ: Sunt incœsta adulteria. Sic à Cypriano, sic ab Hieronymo, sic ab Ambrosio, sic à Basilio, Chrysostomo, Photio, sic ab aliis viris piis & doctis vocari legimus. Quam igitur boni rationem habere potest incœstum adulterium? Contrahat nuptias qui nulla est voti religione obstrictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile connubium & thorus immaculatus: Sed G si contrahat sacerdos aut monachus, quid aliud rectè dicere possumus, quàm abominabile adulterium, & thorus incœstu contaminatus? sic enim appellant eiusmodi nuptias sancti doctores, quorum supra meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiam eorum verba subscribere. Ac Cypriani quidem, Ambrosij, Pbotij, iam commemorauimus: Hierouymi verò verba sunt hæc: Virgines quæ post consecrationes nupserunt, non tam adulteræ sunt, quàm incœstę. Basilius verò pluribus ea de re verbis disserit, quæ vel ob hanc causam huic libro visum est inserere, vt planũ omnibus fieret, quod fuerit sanctorum patrum de Martinorum nuptiis iudicium. Horrendum vocat ille sacrilegiũ, si quis sub ministri nomine & habitu, Christi spõsæ adulter efficitur. Cùm enim, inquit, virginitatem domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto cooiugij nomine obtegere cupiunt. Non ignoraot huiusmodi, quæ sponsi dextram & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltrà esse spõsam, quem nequitiæ dans manus dereliquit, ueque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se deserto sponso libidine incitata coniunxit. Ac paulò pòst, Nõ se fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, coniugium quippè illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimũ huius coniunctionis fundamẽtum voluptatem iecit præuaricationisque malum: deinde, quia causa non est libera, neque est enim mortuus vir eius vt cuiuis nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis H vitia domini thalamis intulit. Nam quòd solenne legitimumque connubium sponsus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cũ illo, & præterea processus ipse testatur, huiusmodi quippè nobilitata viro processit in publicum. Porrò si connubium istud & processu, & testibus, cunctis denique iudiciis illustre & apertum est, nec est vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiusmodi admittit scelus, viuente viro semper adultera. Nec sanè video qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio mortalem hominem in malum suum ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexibus impia: quo item furore homo ille cubile domini conscendere, ac violare non metuat: Nempe ex rebus humanis eorum, qui sic delinquoot, pœnas cooiectare possumus. Quærso, quo cruciatu digna censeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, seruo suo seipsam violandam impudicè substerneret, ac seruum insidiosè nequiterque domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus est seruus, qui in dominam suam dominique cubile seipsum petulanter immisit? Sed enim vafræ istæ quid faciunt, quæ tantum impietatis contra seipsas per carnis flagitia admittere non metuerunt. Non modò non lachrymantur aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum, leuioresque suscipiant pœnas, verùm virginitatem insuper, quam anteà professæ fuerant, abnegant, quippe virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inseruiatur, turpissimum esse, plenumque dedecoris non ignorantes, huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere virginita-

1. Tim. 4.

Sacerdotum nuptiæ sunt incestæ.

Hebr. 13.

Nota. Hier. lib. 1. contra Iouinianum. Basi. de vera virginitate. Post votum continentiæ qui matrimonium contrahunt, sacrilegium, incestum, & adulterium committunt.

A tem solari sese arbitrantur amissam, homines miserè & infeliciter eliguot, sub quibus ad excusatio nem praeuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitae, nec dominum metuunt, cum quo foedera castitatis inierant, cuique dederant dextras, eo quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miserae, quia apud Deū & apud homines cōtra se crimen exaggerant, cùm hi quidem ex praecedente cunctisque cognito virginitatis instituto, quòd se illae professas esse negant, vesaniam summamque impudentiam auersentur atque oderint: Christus verò praeter violata virginitatis foedera huiusmodi negationem, quam vice poenitentiae patrocinium criminis sumunt, acrius ac seuerius suo illo iudicio vindicet. Itaque ne specioso charitatis nomine virgo in hoc peccati baratrum corruat, charitatem puram omnique mortali affectione liberam sumat. Neque enim prolapsae ad voluptatem, quicquam ad excusationem proderit vmbra, solatiumque conubij, neque viuentem virum sub praetextu coniugij non soluta circumuenire, aut fallere poterit, cui mortalem hominē post eximios illos, quos ab illo perceperat honores, impiè per adulterij nefas in honore praetulerit. Nec sanè incongruè his, qui sunt eiusmodi illud apostolicum aptari potest: Quoniam cùm fornicatae à Christo fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: non coniugium, sed adulterium malè consummantes. Nullus itaque seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immacula-

1. Tim. 5.

B tam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciae temeritatisque prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere cōsyderans, non vasa inanima ex auri argentique materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atque incoestare praesumat: imò verò nullus adeò impius, atrox, impurusque sit, vt non inanimata templi vasa, sed ipsum domini templū, virgineum scilicet corpus, ipsamque omnium preciosissimam animam in templo Dei sacratissimi donarij vice locatam, libidinis facibus barbarica immanitate succendat. Verū & si sponte sua se virgo sponsi foedera transgressa substernat, cunctaque simul & templum, & donaria, & charitatem sponsi, communionemque ac societatem regni, perniciosae voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur, noli huiusmodi ad scelus vti, neque te peccati communione commacules. Quòd si te renuente alij se virgo in matrimonij consortium tradiderit, ille poenas sceleris luat, tu te mundum atque integrum serua, ne sceleris impij in dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi. Vę autem illi per quem tradetur, vtile illi esset si natus non fuisset. Nōnne de illa pari ratione iudicabitur, quae virginitatem antè professa, postmodum poenitens, fruendae voluptatis gratia mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit, oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filiū hominis tradi, verùm vae illi, per quem illa sponsi foedera transgressa, suam impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere) homini illi non esse natum, quàm socium tanti in dominum flagitij damnari. Non audis, quoniam qui dimissam du-

Matth. 26.

xerit, moechatur. Etsi enim, inquit, pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas? cur illi spacium non das, vt de his agat poenitentiam, quorum gratia dimissa est, & vir a se dimissae poenam emendationemque miseratus, ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spatium praeripis viuente viro tu dimissam ducens? Permitte aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cùm neque vidua, neque vxor sit, pro remissione culpae, qua peccauit in virum, semper poenas dare. Tu cur antequam peccatum suum, pro quo dimissa est, planè intelligere possit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad scelera deinceps facis? Nempe viuente viro alienam adulteras coniugem, facilemque illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimissam à mortali viro ducit, adulter atque impius est, qui immortalis viri sponsam nuoquam dimissam violare praesumit, multo profectò funestius adulter atque impius erit. Haec aduersus Martinos Basilius, ac plura etiam, nisi quòd longum esset omnia adscribere: quae ideò pluribus verbis in hunc locum trāscribenda duximus, vt quae fuerit sanctorum patrum incoestis eiusmodi nuptiis sententia, cunctis constaret: simul illud planum omnibus fieri posset, non primum fuisse Pighium, qui tolerabilius esse peccatum dixerit, voto obligatum ex infirmitate carnis cadere, quàm nuptias contrahere: cùm hoc expressis verbis à Basilio dictum videamus, qui maius esse scelus dicit negationem virginitatis, nuptiasque contractas, quam lapsum virginis.

C Matt. 19. Vxor dimissa relinquenda, vt agat poenitentiam.

D Sed Ioannem quoque Chrysostomum eadem de re disserentem audiamus: Bonum quidem, inquit, nuptias & ipse confiteor. Honorabiles nuptiae & cubile immaculatum, fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum: Angelorum enim societate semel iunctum, illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est: quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quāto maior ac melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè persuaserit dicens, nihil de non accipienda vxore dominus praecepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquam, quod absit, nuptias cogitare. Et quid mirum si nuptiae tales, quibus offenditur Deus, adulterio comparantur? maius longè audies. Homicida iustorum laude donatur: & misericos plusquàm homicida punitur, quoniam hoc vetante fit domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iustitiam reputatum est, quòd impudicum cum turpi foemina virum vno gladio percussisset: Saulem autem Samuel sanctus Dei, in luctibus, lachrymis, precibusque pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quando hostium ducem, quem debuerat trucidare, inuitò parcendum credidit Deo. Cùm haec ita sint, stupere desiste: si nuptiae peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offenditur. Sic apostolus Matthaeus apud Abdiam, cùm de laudibus matrimonij multa dixisset, tandem conuersus ad Hirtacum regem, qui cupiebat virginem à se velatam Iphigeniā vxorē ducere: Si hodie, inquit, despōsatā

Chrysost. epist. 6. ad Theodorum monachum.

Num. 25.

1. Reg. 15.

Abd. de vi ta Apost. lib. 7.

E regi seruus regis vsurpare audeat, non solū offensam, sed etiam crimen tā grande incurrisse dignoscitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendiis: nō ideò quidem quia duxerit vxorem, sed quia sponsam sui regis accepit. Ita etiam tu fili, sciens Iphigeniam filiam regis decessoris tui, sponsam regis cœlestis effectam, & sacro velamine cōsecratam esse, quomodo quæso poteris sponsam potentioris tollere, & eam tuo matrimonio copulare? Sed Augustinus, aiunt, vitæ sanctitate & doctrina istis minimè inferior, nec adulteros vocari vult, qui post votum nupserint, & qui tales diuidant grauiter peccare asserit. Cuius hęc verba proferuntur non sicut ab illo scripta, sed sicut à Gratiano sunt in decretorum librum relata: qui citat hæc verba ex Augustino de bono coniugali: Quidam nubentes post votum asserunt adulteros esse: Ego autem dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt. Quid si in eo libro scripta non reperiuntur? Quid si ne in libro quidem de bono viduitatis his verbis? Quid si liber is de bono viduitatis Augustini non est, verùm Iuliani potius, quemadmodum annotatum ab Erasmo legimus? Quid si palam Augustini sententię aduersatur locus hic? cuius hæc verba alibi leguntur: Virgo quæ si nuberet nō peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Nunquid ipse sibi cōtradicit Augustinus? nunquid vnius huius quam omnium aliorum, quàm etiam sua ipsius alio in loco plus valere debet autoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratiano, cuiuscunque sit autoris liber hic, vt parem tamen, acsi ab Augustino scriptus esset, F authoritatem & pondus habeat, modò vt verba illius non truncatim excerpta, sed quò melius cognosci sententia possit, paulò altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in pręcedente capite: Quæ se non continent nubant, antequā continentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit: cum enim in deliciis egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritā fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, quā prius vouerant, quod perseuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in proximè sequenti capite: Quoniam, inquit, sicut ait dominus, non omnes capiunt verbum hoc: quæ potest ergo capere capiat: quæ se non continet nubat: quæ non cœpit deliberet: quę aggressa est perseueret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur: Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur, qua expetita & electa, & voti debito oblata, iam non solùm nō capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Nam vt demonstraret Apostolus, non ait, cùm in deliciis egerint in Christo nubunt, sed nubere volunt, habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, etsi non nubendo, tamen volendo, non quia ipsæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicantur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bono superiori. Postremò damnantur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continen G tiæ primam fidem irritam fecerunt: Quod vt breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt, non quia nō damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptię damnari putarentur: Sed cùm dixisset, nubere volunt, continuò addidit, habentes damnationem, & dixit quare: Quoniam primam fidem irritam fecerunt, vt voluntatem, quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatam, siue subsequantur nuptiæ, siue desint. Ac paucis interiectis: Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas fœminas si nupserint, adulteria esse, non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulteriis esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitādum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito, quanto grauius offenditur in eo, quòd exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuscunque tandem scriptoris verba pro te faciunt? qui falsi putat eos, qui talium nuptias non esse nuptias, sed potiùs adulteria dicunt, & fieri per opinionem hanc non paruum malum, vt à maritis separentur vxores. Demus hoc Gratiano, vt quamuis hæc Iuliani potius, Pelagij sectatoris, contra quem scripsit Augustinus, quàm Augustini censeri possint, non minus tamen authoritatis habere patiamur, quàm si citra dubitationem vllā ab ipso Augustino essent prolata. H Da tu vicissim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo testem citas, vt quo ille sensu hæc dixisse vult Augustinum, eo accipi velis, & erit omnis controuersia sublata. Sic autem prolatis in vtranque partem authoritatibus nonnullis, loquitur Gratianus: Hic distinguendum est, quod vouentium alij sunt simpliciter vouentes, de quibus Augustinus & Theodorus loquuti sunt: alij sunt quibus post votum benedictio accedit consecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus scripserunt, Neque verò solus Gratianus, verùm & Petrus Lombardus, quem omnis postea Theologorū est schola sequuta, hoc inter simplex siue priuatum, & solenne votum discrimen posuerunt, vt hoc matrimonium contractum dirimeret, illud verò non. Illud solum votum debere dici solenne (declarat Bonifacius octauus) quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quod solennisatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem apostolicam approbatis. Vides igitur, quòd qua tu vis ex parte, nihil hæc verba pro te faciūt? Vbi verò dicitur, lapsus & ruinas eiusmodi esse adulteriis peiores, apertè Pighij sententia confirmatur. In quem dum tu facis impetū, clarissima Dei ciuitatis lumina, sub illius nomine lacerare, & q̄ sectari fideliter debebas, ea nō dubitas hostiliter insectari, dū non contentus cum Philippo turpem hāc esse Pighij orationē dicere, minus malum esse si fornicetur alligatus voto cōtinentiæ, quàm si nuptias contrahat, blasphemam insuper vocas. Scilicet, blasphemi sunt Cyprianus, Hieronymus, Ambrosius, August. Basilius, Chrysostomus, de quibus nō doctrinę magis, quàm sanctimoniæ tam excellens est apud omnes opinio,

27. distin. Quidam.

Liber de bono viduitatis potius Iuliani, quam Aug. est in Psal. 83.

De bono viduitatis. Cap. 8.

1. Tim. 5.

Matth. 19.

Nota.

cap. 11.

Nota.

Distin. 27. Presbyteris. Lib. 4. sententiarum dist. 38. cap. 1. Inter votum solenne & simplex differentia. Lib. 6. decretalium. Lib. 3. de voto & voti redemp.

A quàm latè patet orbis Christianus? His tu talibus vitiis ore blasphemo tam horribile crimen obiicere audes? Fortasse vim vocis huius ignoras? Si Scholam Xenocratis, sicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulentus intrasses, non tanta, quãta in isto cœtu tot sanctorum deberes verecũdia coërceri. Hic enim certè tantò maior debet esse verecũdia, quantò verior adiscitur sapiẽtia. Tantò amplius reuerendi sunt tot venerabilium Episcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus, quanto Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Nunc tu vide, quam illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio temulentus, quàm insano conuicio turbulentus eos blasphemos vocare nõ veteris, in quibus Christum ipsum loqui dubitandum non est. Neque enim Pighij, verùm istorum est, quam tu blasphemam vocas, sententia, qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Ecclesiæ sunt habiti: ipsi sunt qui nuptias eorum, qui continentiæ voto sunt alligati, & adulteria vocant, & adulteriis esse peiores affirmant. Quis autẽ est qui non grauius esse crimen iudicet adulterij, quàm fornicationis? Sed fac vtrumque esse adulterium, siue ducat vxorem alligatus voto continentiæ, siue fornicetur. Nunquid non grauius est quòd quis ex proposito daráque opera cõmittit, quàm in quod ex humana fit infirmitate prolapsus? Nunquid quod perpetuum, quàm quod intermittitur, tamẽ magis flagitiosum non est? Non sumus hi, qui sacerdotum & monachorum inconrinentiæ patrocinari velimus: Procul à nobis absit hæc tam impura cogitatio: Quin eos disciplina seueriore iuxta sanctorum Canonum sanctiones coërcendos esse censemus. Quæ quidem disciplina: per istud

B nuper natum Euangelium sic est multis in locis abolita, vix vt vllum iam illius vestigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus, ingens esse flagitium & graui animaduersione puniendum, fornicationes & concubinatus sacerdotum & monachorum: Sed interea tamen, non possumus Augustini, Basilij, Chrysostomi, ac aliorum sanctorum doctorum sententias nõ probare, qui nuptias istorũ esse multò sceleratiores affirmant. Nam qui peccat ex prolapsione carnis, agnoscit persæpe peccatum suum, & eius admissi pœnitet: quo fit, vt à patre misericordiarum, qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat, facilius misericordiam impetrare possit. At qui ducit vxorem, tantum abest, vt se peccasse cõfiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquam Sodoma prædicet peccatum suum, vt glorietur in malitia, qui potens est in iniquitate, vt virtutis etiam nomine palliare conetur. Nisi fortè nõ palliat suum flagitium virtutis nomine: qui, quòd præclara illa ciuitatis Dei lumina non modò adulterium verùm & incœstũ & sacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimescunt. Quid est hoc aliud, quàm cum his, quibus Propheta væ sempiternum comminatur, dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid est hoc aliud, quàm in spiritũ sanctum peccare, quod peccatum etiam ipse Christus tam graue esse dicit, vt nec in hoc, nec in futuro seculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligẽtius.

Sacerdotum & monachorum fornicationes & concubinatus grauiter puniendos esse.
Ezech. 18.
Esaia 3.
Psalm. 51.
Esai. 5.
Matth. 12.

Quærunt quid mali sit in nuptiis, quibus ipse Chri- C stus etiam interesse, & eas primo ædito miraculo honestare dignatus est, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elogia? Vicissim ab eis quæramus licet: Quid est mali in salutando? cùm hic communis vsus sit gratiæ, & tamen dixit Christus: Neminem salutaueritis in via. Non hic salutationis officium & sedulitas aufertur, inquit Ambrosius, sed obstaculum impediendæ deuotionis aboletur, vt quando diuina mandãtur, paulisper sequestrentur humana. Pulchra est salutatio, sed pulchrior quo maturior diuinorum executio, quę per moram sæpè traxit offensam. Ideò autem & honesta prohibentur, ne solennis gratia obrepat officij, & impediat ministerium, cuius mora culpa fit. Quod de salutatione dixit Ambrosius, hoc totidem verbis de nuptiis dici potest. De quibus ita loquitur Augustinus: Si licet, & bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet vxores habere: id est, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis nesciat vnumquodque suã legẽ habere? Est enim quod omnino generaliter omnibus non licet: est itẽ quod aliis licet, & aliis non licet: & est quod aliquãdo licet, & aliquãdo nõ licet. Fornicari omnibus semp nõ licet: negociari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim ecclesiasticus quis fit, licet ei negociari: facto iam, non licet. Et Christia no cum vxore sua conuenire aliquando licet, aliquando verò nõ licet. Propter dies enim Processionis aliquando non licet cõuenire, quia etiam à licitis abstinendum est, vt facilius impetrari possit quod postulatur. Vnde Apostolus, Ex consensu, ait, abstinendum ad tempus, vt vacetur orationi. Nam secundum legem in ieiunio cædi & iurgari non licet, posteà licet: quia maior reuerentia debetur Dei causis. Nunquid omne, quod ante cæ- D teros licet, ante imperatorem licet? Quantò magis in Dei causis? Ac per hoc antistitẽ eius puriorem cæteris esse oportet, ipsius enim personam habere videtur: est enim vicarius eius, vt quod cęteris licet, illi non liceat: quia necesse habet quotidie Christi vicẽ agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere: Et nõ solum huic concubitus non licet, verùmetiam & ministro eius: quia ipse mundior debet esse, quia sancta sunt, quæ ministrat. Nam sicut ad comparationem lucernę tenebræ non tantum obscuræ, sed etiam sordidæ sunt: ad comparationem autem stellarum, lucerna caligo est: ad solis verò comparationem stellæ nebulosæ sunt: ad Dei autem claritatem sol nox est. Ita & q̃ ad nos licita & mũda sunt, ad Dei dignitatem quasi illicita & immunda sunt: Quanquam enim bona sunt, Dei tamen personæ non competunt? Nunquid nõ tunica mediocris hominis, quamuis munda, imperatori tamen sordida & illicita est. Ac per hoc Antistites Dei puriores esse debent, quam cæteri: quia & Christi habent personam, & ministros Dei mundiores esse oportet. Nemo enĩ imperatori ministrat, nisi vestimẽtis claris & mondis indutus: Deus autem quia natura clarissimus est, ministros eius natura magis, quàm vestibus mundos esse oportet. Hæc ille in ipso calce quæstionum veteris & noui testamenti. Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca sustentanda, quæ minari ruinam visa est? an non pietatis id potius videri poterat, & tamen qui sustentauerat

Bona res male fiunt, si non suo fiant.
Luc. 10.
Libr. 7. in Luc.
Ambros.
Aug. in li. quæst. veteris & noui testamenti in fine.
Ecclesiastico negociari nõ licet, Christiano cum vxore propter dies processionis conuenire nõ licet, & tẽpore sacra cantium vnione auctore Hier. contra Iouinia.
Nota.
Comparatio insignis, nostra licet mũda sint tamẽ ad Dei dignitatẽ quasi immunda.
Sacras res laicis contrectare non licet.
2. Reg. 6.
Arcam su-

deris laicus Oza sustentans & attingens punitus morte. Dionysius epist. 8. 2. Par. 26. Num. 16.

E Oza indignante domino mulctatus est. Sic quod natura sua pium erat, ratione personæ factum est impium. Quid mali est in adolendo incenso? Certè scribens ad Demophilum Dionysius, nihil inconueniens fecisse regem existimat, & tamen qui facere id aggressus erat Osias rex, cùm quod sacerdotum munus erat proprium, id vsurpare sibi conaretur, lepra percussus moritur. Quid mali est in sacrificando? Proprius hic est Dei cultus, & illi soli debitus: Core tamē, Dathan, & Abiron, cum id facere seorsum tentassent, dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiēs os suum deuorauit eos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum operti humo: quin & ignis egressus à domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerrebant incensum. Qua de re sic aliquando scripsit Basilius: Fieri potest, vt sit aliquid, ppria sua ratione, & voluntas Dei, & bonum: quando verò præter personæ vel temporis rationem vsurpatur, iam Deo acceptum non sit. Vt exēpli gratia: Voluntas Dei erat, & bonum erat, incēsum offerre Deo: Verùm acceptum illi non erat, cum fieret à Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca sustentanda, nihil in adolendo incenso, nihil in sacrificando mali fuit: sed quoniam non ab his fiebat, à quibus factum oportuit, quoniam in diuisione fiebat, quæ per se bona, quę sancta fuit res, quia non bene facta est, mala facta est, & in perniciem cessit his, à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ sunt, sed bonum quoque malum fit, si non bene fiat, si fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quòd si verùm est, quòd à Gregorio scriptum legitur, quod peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, sed minoris culpæ F sunt quàm spiritualia, quod adeò verum esse credit Augustinus, vt audeat dicere, quod superbis cōtinentibus expedit cadere, vt in eo ipso, in quo se extollunt humilientur, Chrysostomus autem inuidum scortatore, fure, homicida deteriorē esse scribat: quis dubitabit affirmare, plus in nuptiis eorum esse culpæ, qui voto continentiæ sunt alligari, quàm in fornicatione? Hoc enim carnis tātum est vitium, ibi verò carnis vitio simul adiunctum est illud, quod è spiritus vitiis vnum est omnium grauissimum, nimirùm arrogātia: Siquidem abominatio domino est omnis arrogans. Quæ maior autem esse potest arrogantia, quàm si quis hoc ipse sibi tribuat, vt se plus intelligere putet, quàm omnes omnium ætatum homines, qui fuerunt ex eo tempore, quo Christus homo fieri dignatus est, quibus visum est, vnanimiter omnib⁹, neque licere sacerdotibus vxores ducere, neque deesse alia præter nuptias incōtinentiæ remedia? Hæc arrogantia vna omnium maximè est Deo abominabilis, hæc primum hominem de paradyso deiecit: neque enim gustando pomo grauissimè peccauerat, sed in hoc erat crimen maximū, quod contra Dei præceptum venerat, quòd esse sicut Deus volebat, quòd serpentis concilium sequutus, quid è re sua foret, se meli⁹ q̄ Deū intelligere sibi persuadebat. Hęc Luciferū quoq; de cœlo deturbauit. Neque enim ob scortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus est de cœlo, sed superbia illum indè præcipitauit infra ipsam abyssum, cuius hæc verba sunt: Ascendam & ponam solium è regione Dei, & ero æqualis altissimo. Et

Basil. in regulis contractioribus quæst. 176.

Greg. Peccata carnalia sunt maioris infamia & minoris culpa quam spiritualia. Aug. in serm. 53. de verbis domini. Chrysost. 3 Homil. 6. in Ioan.

Prou. 16.

Genes. 3.

Esai. 14.

ob hæc verba deiectus est, inquit Athanasius, i- G gnisque æternus eius hæreditas & portio factus est. Hæc est, quæ schismata semper generauit & nunc generat. Huius fons est cæcus amor sui, quādo quis ita se, ita sua idola, hoc est, commenta suarum opinionum amat, ita sibiipsi placet, vt contemptis patrum sanctorum theorematis, sua illis theoremata non dubitantet anteponat. Hinc hæreses & schismata oriri Petrus etiam indicat, cùm dicit eos esse maximè cruciādos, qui post carnem in concupiscentia immundiciæ ambulant, dominationemque siue potestatem contemnunt, audaces, inquit, sibi placentes, sectas non metuunt introducere. Cùm enim sibi placeant, cùm adeò seipsos ament, vt nihil nisi quod ipsi sentiunt rectum esse putent, ita fiunt in sententia sua pertinaces & præfracti, vt ab eo, quod semel in animū induxerunt, nulla ratione deduci posse videantur. Hinc existunt posteà sectæ: sequuntur enim, qui sunt hoc ingenio prędici, non quod vniuersæ Ecclesiæ, sed quod suo capiti videtur. Hinc ædificatur Babylon, quā ædificat sicut ab August. scriptū est, amor sui. Nam dum quisque opinionem suam solitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri se de ea patitur, fit Babylon: fit confusio linguarum & opinionum tanta, quantam nunc videre licet in ea Babylone, cuius prim⁹ architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæritur, plus ne vitij sit in nuptiis, an in fornicatione voto continētię alligatorum, illud in quæstionem venire videtur, maior ne sit schismatis, an fornicationis culpa. Neque dubitandum est, quin multò maior sit in schismate: quod Cyprianus tam graue cri- H men esse scribit, vt ne sanguine quidem expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, vtrumque tamen crimen remissum est illi, simul vt confessus est: De Core, Dathan, & Abiron, nihil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuisse leguntur: quin vt scribit idem Cyprianus, eundem cum sacerdote Aaron & Moyse Deū nouerant, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabant, ob hoc solum facinus, quòd seorsum sacrificabant, quodque loci sui ministerium transgressi, cōtra sacerdotem Aaron & Mosen insurgentes, se ab illis segregauerant, diuinitus percussi, pœnas statim pro illicitis conatibus pependerunt. Itaque quod olim Donatistis dixit Augustinus: Non in sacramentis, sed in præcisione vitium est: hoc & nos istis rectè dicere possumus: non tantùm in nuptiis voto continentiæ alligatorum, quantum in separatione crimen esse, quando quis seipsum separat à Christo: Separat autē seipsum à Christo, quisquis ab eius corpore, quæ est Ecclesia, se segregat. Etenim totus Christus, quemadmodum ab eodem Augustino scriptum legimus, caput & corpus est. Caput est vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia: sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quicunque de ipso capite à scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur, in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus: Quicūque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia: quia de Christi corpore, quod est ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt.

Luciferi superbia punita. Athan. in lib. de virginitate. Amor sui quid efficiat. 2. Pet. 2.

Amor sui Babylonem & confusionē ædificat. Aug. lib. 14. de ciuitate Dei cap. vlt. Schisma crimen grauissimum. Cypr. de simp. prælatorum. 2. Reg. 12. Num. 16.

Idem lib. 1. epist. 6.

Aug. Aduersus epist. Parmeniani. lib. 2. cap. 11.

Idem de vnitate ecclesiæ cap. 4. Ephes. 5.

A Verbi gratia: Qui non credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur, aut in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtiq; sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus: nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimoniis contradicunt. Item quicunque credunt quidem, quòd Christus Iesus, ita vt dictū est, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum, & cum patre vnum & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Ecclesia. Ex his Augustini verbis discim⁹, quòd quisquis vnitati Ecclesiæ non communicat, Christo non communicat: quòd à Christo se separat, quisquis ab eius corpore sancta Catholica Ecclesia se separat. Nunquid autem is communicat vnitati Ecclesię, qui, quod vno ore affirmant omnes, iam inde à mille quingentis annis, continentiæ voto alligatis nuptias contrahere fas non esse, cōtra id venire, & contrarium asserere audet? Nunquid non apertè à Christi corpore se pręcidit, qui quòd tam constanter Christi membra sancti Catholici & Orthodoxi doctores omnes tot seculis

Extra ecclesiā, qui sunt.

B docuerunt, id oppugnare non dubitat? Est non nemo, qui propterea minus peccare putat sacerdotem si ducat vxorem, quòd non in aliud peccet, quàm in legem Ecclesiæ. Et citatur Augustinus, qui dixerit, Gratiano referente: Copulam sacerdotalem vel consanguineorum, nec legali, nec Euangelica, vel Apostolica authoritate prohiberi: cùm tamen neque scripserit hoc alicubi Augustinus, neque ex Augustini, verùm ex sua ipsius sententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos, si quis dixerit Ecclesiastica lege copulam sacerdotalem interdici, cum eo tria verba non commutabimus. Nunquid autem qui contra legem eiusmodi venit, ideò minus peccat, quia non in aliud, q̄ in Ecclesię legem peccat? Vis audire quantum cōmittat flagitium? Audi non Augustinum, non Hieronymum, non hominum quenquam, sed ipsum Deum, & hominem Christum, huius peccati grauitatem demonstrantem: Si non audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus. Nunquid leue tibi videtur crimen ethnicum esse? nunquid non multò grauius, quàm fornicatorem aut adulterum esse? Quid est autem ethnicum esse, nisi infidelem esse? in Christum non credere? Potest autem extra Christum spes esse salutis vlla? Certè peccatum infidelitatis tantum esse vult Augustinus, vt sub hoc vno, quasi generali nomine, putet peccata omnia contineri. Et sicut cùm dicimus, Apostolus, etiamsi non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur tamen nisi Paulus, ita cùm dicimus, peccatum, etiamsi non exprimatur quod peccatum, non intelligitur nisi infidelitatis. Quod etiam illa Christi verba videntur indicare, cùm dicit de spiritu sancto: Ipse arguet mundum de peccato. Ac mox quasi exponens: de

Gratianus 36. quæst. 2. Sors.

Ecclesiā qui nō audit, infidelis est.

Matth. 18.
August. tractat. 89. in Ioan.
Contra duas epistolas Pelagianorū, li. 3. ca. 3.
Peccatum infidelitatis omnia reliqua in se includit.
Ioan. 16.

C peccato quidem, quòd non crediderunt in me. Itaque tantum esse crimen infidelitatis vult Augustinus, vt etiam quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat, quòd omnis infidelium vita peccatum sit. Quod cùm ita sit, cùm ecclesiam nō audire sit ethnicum & infidelem esse, nunquid esse dubium cuiquam poterit, quin multò sit flagitium grauius, in Ecclesiæ contemptū, continentiæ voto alligatis nubere quàm vri? Certè nullum est vitium hęresi, schismate, infidelitate deterius. Congerantur, inquit Erasmus, in vnum sacerdotem luxus, libido, ambitio, auaritia, & si quid pręterea criminum est, omnem hanc vitiorum lernam vna superat hæresis. Eadem est & schismatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cū de traditionibus humanis agemus, dicendi locus erit vberior. Nunc illud scire sufficiat, honorabile connubium & thorum immaculatum, nos cum Paulo prædicare: sed ecclesiæ contemptum, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicismum execrari. Quare, quicunque non ita credit sanctam catholicam Ecclesiam, vt eam tanquàm parentem audiendam, vt eius legibus tanquàm à spiritu sancto latis obtemperandum esse putet, schismaticus est, hæreticus est, ethnicus est & publicanus. Nec est quòd existimet, non in aliud se peccare quàm in legem Ecclesiæ, peccat in Christum ipsum. Neque enim sponsus à sponsa sua, neque caput à corpore suo disiungitur. Qui vos audit, dicit Christus, me audit: qui vos spernit, me spernit. A Christo itaque separatur, quisquis ab eius corpore separatur, & quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitate

Lib. 4. contra Iulianum cap. 3.
Hæresis schisma & infidelitas sunt peccata grauissima.
Roterod. ad fratres inferioris germaniæ.
Hebr. 13.

Luc. 10.

D disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum: contrà, qui permanet in Ecclesię vnitate, quamlibet grauibus sit flagitiis coopertus, quacūque tamen hora ingemuerit, nihil est quòd dubitet, quin posteaquàm ex animo patratorum criminum eum pœnituerit, remissionem peccatorum consequutus, ad vitam peruenire possit æternam. Neque enim est alibi remissio peccatorum, & æternę vitæ consequendæ spes, quàm in ea, quæ corpus est Christi, sancta catholica Ecclesia.

August. epist. 210

De iis quæ restant ex Symbolo, Peccatorum remissione, Carnis resurrectione, & vita æterna.

CAP. 57.

Atque hęc est causa quamobrem in symbolo, posteaquam credere nos professi sumus sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, mox subiungimus, peccatorum remissionem carnis resurrectionem, & vitam æternam. Nulla est vitæ æternæ spes, nisi remissis peccatis, sine quibus nemo nascitur mortaliū: Quibus cùm inquinetur anima (nihil autem coinquinatum intrare possit in illam ciuitatem, in qua est vita æterna) necesse est ab inquinamentis eiusmodi mondari per peccatorum remissionem, quam assequi non licet, nisi in sancta catholica ecclesia, idque per sanctorum, hoc est sacramentorum communionem. Remissis autem peccatis, non est dubitandum homini Christiano, quin sit compos futurus vitæ æternæ. Atque hic est scopus ad quem omnes tendimus: hic est finis, propter quem om-

Ordinis in symbolo ratio.

Apoc. 21.

E nia illa credimus, quæ sunt in hoc libro commemorata. Quoniam verò totum Deus hominẽ saluandum suscepit, constat autem homo ex anima & corpore, & ex eo factū est, vt carnis prius, hoc est corporum resurrectionem, posteriore verò loco vitam æternā nos credere profiteamur. Quæ carnis resurrectio cum in Christo præcesserit, licet sperare corpori, quod præcessit in capite. Caput Ecclesiæ Christus est, Christi corpus Ecclesia: caput nostrum surrexit, in cœlum ascēdit: vbi caput, illic & membra. Carnis autem nomine, corpus humanum, resurrectionis, reuiuiscentia intelligitur, de qua nemini Christiano dubitandum est: quandoquidem, vt à Ioāne Chrysostomo scriptum est, qui docendus est esse resurrectionem, is profectò non est Christianus. Quamobrem inconcussa fide tenenda est: Cuius fidei magna est vtilitas. Nam & piis in hoc mundo afflictis præcipuum solatium, & impiis terrorem adfert: qui sine modo in omnia collaberentur vitia, si post hanc vitam nō sua cuiusque factis merces tribueretur. Præclarè Cyrillus Hierosolimitanus. Radix omnis honæ operationis, est resurrectionis spes. Nam expectatio retributionis, attrahit mentem hominis ad bene operandum. Paratus est enim omnis operarius ad perferendos labores, cùm perspexerit, laborum suorum mercede se fraudatum non iri. Hæc est basis totius fidei nostræ, quàm solidam esse oportet: quæ si vacillet, reliqua penè frustra creduntur. Cur autem vacillet, causa non est, quandoquidem resurrectionem hanc vel reuiuiscentiam quotidie videmus in seminibus, quę
F spargimus in terram, à quorum similitudine probat etiam Paulus carnis resurrectionem. Sic enim loquitur: Sed dicit aliquis, Quomodo resurgent mortui? Quali autem corpore venient? Insipiens tu, quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quid seminas? Non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cęterorum: Deus autem dat illi corpus, sicut vult, & vnicuique seminum proprium corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur semel id posse prǽstare Deum in resuscitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo semine. Tu, inquit, semen aridum aut mortuum conicis in terram, ibi rursus putrefactum interiisse videtur, atque ita demum exiliens è terra velut renascens & reuiuiscens, nec aliter reuiuiscit granum frumenti, nisi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multò specie renascitur, quàm in scrobe cōditum fuerat. Pusillum, vile, nigrum, ac siccum granulum infoditur humo, id putrefactum in limo, suo tempore velut reuiuiscens in teneram herbam erumpit, mox culmi, dein aristæ. At nihil horum apparebat in illo granulo, quod terræ tradidisti. Sua cuique semini vis inest, ea se profert, vbi rursus emerserit, vt iam aliud domino videatur cùm idem conspicias, sed renatum in meliorē formam. Ex quantulo grano quantam arborem enatam vides? quod stirpis robur? quæ radicis ambages? quàm latè sparsi rami? quæ pompa frondium? quæ florum amœnitas? quæ fœtuum vbertas? Nihil horum erat cùm tu vile illud ac minutum granum insepelires humo, & tamen hæc omnia audebas sperare naturæ viribus fretus, & non audes idem à Deo sperare fretus illius omnipoten-

Resurrectio carnis.
Carnis nomine quid intelligendum.
Resurrectio quid.
Chrys. Homil. 44. in Ioan.
Cyrill. Cathesi. vii.
Resurrectio ex mortuis fidei nostra basis.
1. Cor. 15.
Resurrectionis carnis probatio.
Ioan. 12.

tia? Hac similitudine carnis resurrectionem probat Paulus, quæ euidentior est, quàm vt de ea dubitari debeat. Est autem duplex resurrectio: Nam G procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicij, id est condemnationis. Quod & Daniel testatus est dicens: Tunc resurgent qui sunt in terrę puluere, ij quidem in vitam æternam, ij autem in opprobrium & confusionem sempiternam. Vnde Athanasius ita symbolum suum concludit. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationem: Et qui bona egerunt, ibūt in vitam æternam, qui verò mala in ignem æternum. In Apostolorum autē symbolo neque ignis, neque opprobrij, neque iudicij fit vlla mentio, sed post carnis resurrectionem mox concluditur; & vitam æternam. Etsi autem animæ impiorum æquè vitam æternam habebūt atque piorum, impiorum tamen immortalitas mors potius æterna, quàm vita æterna in scripturis dicitur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Neque vnquam in scripturis vita æterna nisi in bonam partem accipitur: in qua quid nō sit, quam quid sit dicere faciliùs est. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est lassitudo, non est infirmitas, non est fames, non sitis, non æstus, non corruptio, non indigentia, non tristitia. Vis nosse quid ibi sit? Dicit Esaias: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Mundetur cor ab omni immūditia, vt possit eū videre, qui est vita æterna. Hæc H est autem vita æterna, dicit dominus, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi consummabitur quum reuelata facie gloriam domini speculabimur. Quòd vt nobis contingat gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, dicamus omnes, Amen.

Resurrectio duplex.
Ioan. 15.
Daniel. 12.
Impiorum immortalitas mors potius æterna quàm vita dicenda.
Rom. 8.
Aeterna vita semper in bonā partem capitur.
Esaia. 64.
2. Cor. 3.
Aeterna vita quid.
Ioan. 17.
2. Cor 3.

De spe. CAP. 58.

PORrò ad Deum piè colendum non est quòd quisquam existimet solam fidē sufficere. Hæc est enim qua credimus. Credimus autem non modò promissionibus, verùmetiam comminationibus Dei. Quoniam verò peccatorum nostrorum nobis conscij sumus, fieri non potest, quin ea nobis timorē incutiant, qui tum salubris est, quando spe misericordiæ sustentatur. Hæc igitur indiuidua fidei comes esse debet. Hæc est enim, quæ accipit, quod fides credit. Adeò sunt hæc duo sibi inuicem coniuncta, vt altera sine altera stare non possit. Nam quemadmodum à Chrysostomo prǽclarè scriptum est, fides gloriam inchoat, spes sustinendo consummat: Illa fundamentum ponit, hæc ipsum hominem construit. Illa dat principiū, hæc Christianum perducit ad summum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad consummationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur credit, hæc quod sperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apostolus, per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quisquam poterit fidei fructum percipere, nisi qui spei gloriam voluerit cōsummare. Vt enim sine fide non

Fidei obiectio.
Fidei & spei comparatio distinctio & efficacia.
Chryso. tomo. 4. iuxta finem.
Ho. de fide, spe & charitate.
1. Cor. 3.

A habet firmitatem spes, ita sine spe fides non habet mercedem. Hæc est quæ filium prodigum ad pœnitentiam erexit: De hac per Prophetam dixit domin⁹: Quoniam speravit in me, liberabo eum: De hac scripsit Paulus: Spe salui facti sumus: Hanc vocat galeam salutis: quòd quemadmodum galea, præcipuum corporis nostri membrum tuetur & conseruat, dum caput circumdat & vndique regit, ita & spes cogitationem nostram oon sinit concidere, sed capitis instar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. Hanc alibi comparat anchoræ, quòd sicut anchora iacta de naui, oon permittit eam circumferri, licet innumeri venti commoueant, sed iactam fixam reddit dir & immobilem: ita spes fixam reddit animam in Deo, quantiscunque tentationum procellis ac tempestatibus ea iactetur, atque agitetur.

Luc. 15. Psalm. 90. Rom. 8. 1. Thessa. 5. & Ephe. 6. Spes galea & anchora salutis. Hebr. 6.

Hæc est quæ nos petere facit, vt accipiamus. Neque enim satis est credere daturū Deum, quæ promisit, sed oratione contendendum est, vt accipere queamus. Orandi autem formulam præscripsit oobis magister noster, dominus noster Iesus Christus: cuius explicationem non ita multò pòst ex Cypriano subiungemus. Verùm ita Deus à nobis orandus est, nihil vt hæsitemus, ac plenam in eo spem ac fiduciam collocemus. Quum enim pater oolter sit, proculdubio non committet vnquàm, aliquid vt neget à se petentibus, iis, quos nimia Charitate in filios adoptauit: quum præsertim Christi promissum habeamus dicentis: Petite & accipieris. Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Impossibile autem est mentiri Deum, qui veritas est: Deinde quum sit omnipotens, nihil est quòd dubitemus, quin præstare queat, quæ petiuerimus. Quando itaque certò nobis constat, quòd & vult & potest ea præstare oobis omnia, quæ precati fuerimus, accedendum nobis est ad thronum gratiæ & misericordiæ eius, indubitata spe, certaque fiducia quæ petiuerimus obtinendi. Quò plures autem accesserimus, hoc facilius impetrabimus. Verè enim scripsit Hieronymus, quòd impossibile est multorum preces non exaudiri. Quamobrem ooo ipsi modò Deum deprecemur, verùmetiam sicut Iob admonitum legimus, vt conuerteretur ad aliquem sanctorum: Sicut Paulum quoque nō semel fecisse videmus, vt se fratrum orationibus peteret adiuuari, sic & nos adiuuari nos sanctorum intercessionibus postulemus: non eorum tantum, qui in hac lachrymarum valle oobiscum degunt, sed magis etiam illorum, qui cum Christo felicissimè viuunt. Nam qui corpus hoc mortis circumferunt, cùm & ipsi non sint absque peccato, vt necesse habeant nobiscum vnà dicere, Dimitte nobis debita nostra, non possunt ipsi de se quoque non esse soliciti. Quare fieri nequit, vt pari sint erga nos affectione, similiterque res illis nostræ curæ sint atque iis, qui cùm sint absque macula iam & ruga, omni cura & solicitudine de se vacui, ea iam ad quam nos anhelamus cœlesti patria sunt potiti. Qui cùm fratres nostri, cùm eiusdem, cuius nos corporis membra sint, atque ideo nos non diligere non possint, quum præsertim fides & spes cessatura sint in patria, charitas autem non modò non cessatura, verùm etiam tum demum perfecta sit futura, facere nulla ratione poterunt, vt salutis nostræ cura ne tangantur. Preces autem eorum tanto plus apud C Deum ponderis obtinere dubium non est, quanto certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimum: quod de iis certo sciri vix potest, qui nondum sunt de corpore mortis huius liberati. Quapropter ferendi non sunt, qui dicūt cum Vigilantio, pridē Ecclesiæ iudicio condemnato, quòd dum viuimus, mutuò pro nobis orare possumus: posteaquàm vero mortui fuerimus, nullius pro alio exaudienda est oratio. Nam sicut verè scriptum est ab eo, qui duobus libris errorem hunc illius confutauit, Hieronymo, Si Apostoli & martyres ad huc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando magis pro se dehent adhuc esse soliciti: quanto magis post coronas, victorias & triūphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me dominū: cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nūc appeller in cœlis agentem? Verùm oec eos audiamus, qui mortuorum hanc vocant inuocationem: quin ipsum potius Christum veritatis magistrum audiamus dicentē: Deus Abraham, Deus Iacob, Deus Isaac, non est mortuorum Deus, sed viuorum. Scilicet eos mortuos rectè dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur, & qui mortui sunt, vitæ restituuntur? Nostra hæc mors potius, quàm vita dicenda est. Nam quotidie morimur, neque est hora vlla, qua oō fiat aliqua vitæ nostræ diminutio: illorum autem vita sempiterna cùm sit, nulli iam est morti deinceps obnoxia, nos vt præ illis verè mortui dici possimus. Iam verò quod dicunt, inuocatio- D oe sanctorum Christi gloriam obscurari, tantum abest vt ita se res habeat, magis etiam vt illustretur, quando non in alium tota fiducia quàm in Christum transfertur. Nisi forte si quis parum sibi hene conscius, atque adeò regis conspectum reueritus, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eum esse gratiosos existimet, is quoniam ipse non adiit, regis gloriæ detraxisse sit putandus. Certè & pudor hominis, quo cùm suam indignitatem agnoscit, tum regis magnitudinem reueretur, adeò non offendit regem, vt reddat illum ei commendatiorem. Et sic nō raro, vt princeps per alios date malit quod petitur, nimirum si qui sunt, quibus gratiam, authoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nōnunquàm ipsum etiam regem regum & dominum dominātium non est incredibile: qui vsqueadeò suæ gloriæ iacturam nihil metuit, vt discipulis suis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui eredit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Sic visum est illi gloriam suam communicare cum his, quibus dignatus est communicare regnum suum, quorum non est dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinę coosortes faceret, ideò oon exhorruit formā serui suscipere, carnem nostram indutus. Neque verò non præstitit, quod eredentibus in se pollicitus est. Contactu fimbriæ Christi sanata est mulier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: Sed maius illud, quod vmbra Petri sanabat ægrotos: quòd sudariis & semicinctiis, quæ Pauli corpus contigissent, à dæmoniis plerique liberabantur. Quæ res tantum abest vt aliquid Christi gloriæ detraxerit, magis etiam vt illustrem eam reddiderit. Neque enim ad alium, quàm ad ipsum Christum om-

Orandi ratio. Matt. 6. Ioan. 1. Matt. 7. Ioan. 15. Heb. 6. Ioan. 14. Hebr. 4. Hie. in cap. 28. Matt. Preces multorum non exaudiri non possibile est. Iob 5. Rom. 15. Coloss. 4. Sanctorum intercessio & inuocatio.

Vigilantius ter quod hoc viui tantum pro se mutuo orent, & nō sancti in cælo. Hie. contra Vigilan. Sanctorum non est mortuorum inuocatio. Matt. 22. Sancti viuunt. Inuocatione sanctorum non obscuratur gloria Christi. Simile. 1. Tim. 4. Ioan. 14. Miracula maiora in potestate Dei apostoli fecerunt quā Christus. 2. Pet. 1. Phil. 2. Matt. 9. Acto. 5. Acto. 19. Obsecr. Honor Dei & Sanctorum. Esai. 42.

1.Tim.1. Deut.16. Matth.4. Honor gloria & cultus soli Deo. Solutio. Rom.2.

E nis gloria transferebatur, in cuius nomine hæc ab Apostolis miracula fiebât. Sed hic obiicitur nobis Dei verbum. Scriptum est, aiunt: Gloriam meam alteri non dabo: Soli Deo honor & gloria. Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies: Quamobrem impiè faciunt, qui contra Dei verbúm ita clarum & manifestum, Deo debitum cultum in homines transferunt. Scriptũ est ò Satana: sed non hoc est Dei verbum, quod tu persuadere membris tuis conaris. Neque enim secum ipse pugnat Dei spiritus, qui per Paulum alibi locutus est: Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco: non enim est acceptio personarum apud Deum. Scriptum est & illud, quòd Iacob adorauit septies obuiãtem sibi fratrẽ: quod Iudith Holofernem in conopæo sedentem: Quod Nathan, quòd Bersabææ regẽ Dauid: quòd Nabuchodonosor Danielem: quod Abraham & Iosuæ angelos adorauerunt, Audebis ne sanctos hos Patriarchas & Prophetas idololatriæ reos pronunciare? audebis ne, quòd Paulus ipse sibi contraria sit loquutus, affirmare? Qui cùm dixerit vno loco, Soli Deo honor & gloria, dixit alio, Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de scriptura cõtrouerti inter nos, sed de eo, quemadmodũ quod Dei digito scriptum est, intelligi oporteat. Absit opinio scientiæ, quæ inflat: adsit charitas, quæ ædificat, non deerit nobis, sicut aliarum, sic & harum scripturarum sanus intellectus. Quòd si verba captiosè scrutatus fueris, cùm dicitur. Dominũ Deum tuum adorabis & illi soli seruies, nunquàm ex illis colliges solum Deum esse adorandum, verùm illud potius, soli Deo esse seruiẽdum. Ex quo

Genes.33. Iudic.10. 3.Reg.1. Dan.4. Genes.19. Iosue.5.

1.Cor.8.

F consequens illud erit, hominem homini seruire non debere. Nullus ergo seruiet alteri, nisi qui velit idololatriæ reus pronunciari. Atqui Paulus adeò non prohibet hominem homini seruire, vt etiam de eo, quemadmodum seruire oporteat, pręcepta dederit. Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placẽtes, sed vt serui Christi: Tam longè Paulus ab eo abfuit, vt seruire hominibus prohiberet, vt haud aliter etiam seruos dominis carnalibus quàm ipsi Christo voluerit obedire. Quę verba si quis inflatus sensu carnis suę remota charitate interpretari voluerit: quid aliud ex illis, quàm idololatriam docuisse Paulum colliget? qui non alio loco dominos à seruis haberi voluerit, quàm quo Christum ipsum. Verba sunt clara & aperta: Sed nunquàm id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines translatum vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aspergi infamia, qua nunc Ecclesiam vniuersam ab his qui segregauerunt semetipsos aspersam videm⁹? quæ vel errare cũ Paulo satius ducit, quam cũ istis rectè sentire. Certa enim est, quod neq; Paulus errare, neq; possunt isti rectè sentire, qui se à cõpage Christi corporis auulserũt, atq; ita ex mẽbris Christi facti sunt membra diaboli, qui mẽdax est & pater eius. Qui, queadmodũ iam antè docuimus, quò facilius incautis ouibus obrepat, sese diuinæ legis sententiis, velut quibusdam velleribus obuoluit, subinde vociferãs, scriptum

Ephe.6. Colos.3.

Ioan.8.

est enim. Sed de eo quid scriptũ sit nõ est vlla nobis dubitatio: de eo verò quemadmodum quod scriptum est accipi oporteat, controuertitur. Rident isti qui nihil sibi non arrogant, nihil Ecclesiæ non detrahunt, tãquam à scholasticis Theologis inuentum, quod de duplici cultu, siue adoratione, seu seruitute, traditum ab illis legimus: quũ tamen id non trecentis bis annis, quod isti volũt, ab illis excogitatum, sed ante mille propè ducentos annos ab Augustino literis mandatum esse legamus. Ac nisi distinctionem hanc ad lucem scripturis afferendam attulerimus, quemadmodum defendi possint, quin ipsæ sibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In scholis itaque Theologorum hæc à priscis per manus tradita didicimus, neque fuit ferè quisquam liberalius educatus, cuius aures his vocibus non personuerint, esse duplicem cultum, adorationem, seruitutem: vnam latriæ, duliæ alteram: illam soli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc seruitutem, hunc honorẽ duliæ Paulus hominibus præstari voluit, latriæ verò nequaquam. De quo duplici cultu in secunda Nicæna synodo multa scripta sunt, vbi inter cætera etiã hæc leguntur: Cùm crucem viuificam salutamus, conuenienter cauimus. Crucem tuam adoramus domine: quæ sanè adoratio nihil aliud est quàm salutatio, siue amplexum malis dicere, & est vox multæ significationis. Adoratio enim est quùm venerationem, desyderium, & timorem significamus. Ita nos vestrum victoriosum & placidissimum imperium adoramus. Est adoratio quæ tãtummodo timorem significat, quemadmodum Iacob adorauit Esau: H

G Cultus duplex.

Aug.li.8. de ciuitate Dei.ca.27. & lib.10. cap.1. & 3.

Latria soli Deo, dulia hominibus etiam rectè tribuitur. In epi. Tarasij & vniuersa sancta synodi ad Imperatores, quæ est in fine 7. actionis. Adoratio quid.

est quę gratiam notat, quomodo Abraham pro agro, quem accepit à filiis Heth, in sepulchrum Saræ vxoris suæ, adorauit illos. Rursus qui sperant beneficium se accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in spiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina scriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi soli cultum exhibebis, quod Græcè est latreuseis, Adorabis, absolutè ponit, neq; adiicit soli, vt significetur vox diuersæ notionis & æquiuoca: cultum autem exhibebis siue seruies, quòd Gręcè est latreuseis, soli adiicit, quam ob causam latriam soli Deo tribuimus, ad illumque referimus. Et in secunda actione: Qualis verò est iste adorationis honor: profectò non alius, quàm is, quo nos peccatores quoque inuicem prosequimur, salutantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Episcopi Bostrorum. Et in ea epistola, quam præposuit actis synodi Tarasius: Soli Deo latriam exhibentes, poscimus intercessionem intemeratæ dominæ nostræ sanctæ Deiparæ, sanctorum item angelorum, omniumque sanctorum. Extant autem tres libri Ioannis Damasceni aduersus eos, qui sanctis imaginibus & sanctorum inuocationi detrahunt, scripti, in quibus adorationis modi diligenter explicantur: & quæcunque vel contra imaginum, vel contra sanctorum venerationem obiiciuntur, pręclarè diluuntur. Verùm vt res omnis vel cæco perspicua esse queat, neque sit quisquam, qui non intelligat, quàm falsò isti, qui quòd ne milites quidem impij, qui Christum in crucem egerunt, facere ausi

Ioan.Damascenus in tribus lib. de imaginibus & inuocatione sanctorum agit.

Ioan.19.

sunt

Cultus Dei triplex.

A sunt, Christi tunicam incõsutilem in tot iam particulas consciderunt, vnam, sanctam, catholicam, apostolicam Ecclesiam idololatriæ vnius omniũ grauissimi criminis insimulẽt, propter eum quem sanctis tribuendum esse docet honorem, libet de cultu Deo debito, quatenus is ad homines rectè transferri queat, paucis disserere. Triplicem Deo cultum deberi mater nos Ecclesia docuit: imitationem, honorem, & inuocationem. Ex iis præcipuus & Deo gratissimus cultus est imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit. Vis Deos propiciari, bonus esto: Satis illos coluit, quisquis imitatus est. Augustinus verò summam religionis esse dicit, imitari quem colis. Hunc adeò requirit à nobis Deus, vt filium suum vnigenitum de cœlo descendere, & in terris cum hominibus versari voluerit, quò in illo homine facto quẽadmodũ nos imitari Deũ oporteret, disceremus. Neque enim propterea tantum incarnari Christus voluit, vt esset vita nostra, verùmetiam vt esset via, per quam ad vitam peruenire nobis liceret: Non ideò tantum homo factus est, vt (quod solum vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis nostris satisfaceret, mortemque nostram moriendo destrueret, verùmetiam vt seipsum viam nobis & exemplum viuendi proponeret: vt sicut ipse ambulauit, & nos ambularemus, neque satis esse putaremus, si crederemus quòd vita nostra factus est, quodque satisfaciendo pro peccatis nostris nos à morte liberauit: atque ita omni cura soluti, in vtranque quod aiunt, aurem dormientes, ocio iam & voluptati vacaremus: verùm vt aspicientes in authorem fidei & consummatorem Iesum, eadem qua ille via incederemus, si veritate cognita vitam consequi vellemus. Condiderat Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam: hanc ille cùm propemodum amisisset vitio suo, Deus homo fieri dignatus est, vt eam sic deformatam in nobis vt amissa videretur, restauraret. Quantum igitur eum esse cultum existimare debemus, propter quem Deus de cœlo descendere, & in hac lachrymarum valle carnem nostram indutus cum hominibus versari dignatus est? Ad hunc nos cultum inuitat Paulus, dicens: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos. Inuitat Petrus ita scribens: Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Inuitat Ioannes cùm ait: Qui dicit se in Deo manere, debet sicut ipse ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipse, qui via nostra, qui simul & ostium & ostiarius noster fieri dignatus est, dominus Iesus Christus. Sic enim loquitur: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suã, & sequatur me. Ac rursus alio loco: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Quid igitur? Nunquid nefas esse putabimus, præcipuum cultum hunc, propter quem Deus homo fieri, ad quẽ toties & ipse per se, & per Apostolos suos nos inuitare dignatus est, ad homines transferre? Hoc si nefas est, nefarium scelus commisit Paulus, qui dixit: Volo autem omnes vos esse sicut meipsum. Ac rursus clarius in eadem epistola repetitis vicibus: Imitatores mei estote. Et in alia: Estote sicut ego. Quid ais ô Paule. Christus ideo venit in mundum, vt imaginem & similitudinem Dei, quam in-

Seneca.
Aug. li. 8. De ciuitate Dei, ca. 17.
Christus incarnatur vt sit vita, & via & exemplum.
Hebr. 12.
Genes. 1. B
Ephes. 5.
1. Pet. 2.
1. Ioan. 2.
Ioan. 14.
Matt. 16.
Ioan. 10.
Sanctorum imitatio.
1. Cor. 7.
1. Cor. 4.
Galat. 4.

obedientia sua primus parens noster propemodum amiserat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis restauraret, Christus dicit: Ego sum via: ego sum ostium: qui vult venire post me, sequatur me: non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciscum: & tu dicis, Estote sicut ego, Volo omnes esse sicut me: Imitatores mei estote. Quem temetipsum facis? Nunquid tua in nobis imago restaurari debet? nunquid tu es via nostra, qua nobis incedendum, nunquid tu es ostium nostrum, per quod nobis ad vitam ingrediendum est? Quid est, si hoc non est Dei sibi gloriam vendicare? soli Deo debitum cultum in se transferre velle? qui præcipuus Deoque multò gratissimus in imitatione consistit. Hic facile quiuis perspicit, si quis verbo vrgeat (quod hoc tempore fieri proh dolor, videmus) à nefario scelere defendi Paulum non posse. Sed non ita soli Deo debetur imitatio, vt non rectè hominem etiam imitari liceat. Non itaque transtulit in se Dei gloriam Paulus, neque soli Deo debitum sibi cultum arrogauit, quin potius, quemadmodum hanc, ad quam inuitat, imitationem sui vellet intelligi, declarauit, cum pòst ea verba, Imitatores mei estote: statim subiunxit: sicut & ego Christi. Hactenus imitari se quemque voluit, quatenus ipse Christum imitatus est: non quatenus fuit persequutor, blasphemus, contumeliosus, verùm quatenus misericordiam Dei consequutus: non ipse iam viuebat, sed in ipso Christus, quatenus ipsi mundus & ipse mundo fuit crucifixus: vt imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quàm Christum in Paulo viuentem imitari. Vides igitur quòd rectè cultus hic sanctis tribuitur, quos cùm imitari iubemur, nihil aliud quàm Christum in sanctis imitari iubemur, omnis vt bonos ad solum illum, qui via nostra, qui ostium nostrum est, dominum Iesum Christum, redundare videatur. In illo perfectissimum nobis pietatis exemplar editum est. Sed quoniam dicere posśit aliquis: Quid est homo, vt posśit sequi regem factorem suum? Quomodo præstare possum ego puluis & cinis, vt incedam vestigiis creatoris mei? Vt ne quis existimaret sibi non esse possibile, quod propter nos homini facto Deo fuit possibile, puri proponuntur homines, vt in illis Christum viuentem & operantem imitemur, neque desperemus ea nos præstare posse, quæ eadem qua nos infirmitate præditi viri sancti quandoque præstitisse commemorantur. Sic à Basilio scriptum legimus. Respicientes igitur in Christum, animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus, vbi verò sanctos consyderamus, doceamur Christum hoc imitandi Christi non esse impossibile, vt per illorum consyderationem alacriores facti, syncerum & immaculatum omne mandatum Domini ad mortem vsque seruemus, atq; ita in vitam æternam ingrediamur, regnum cœlorum hæreditate possideamus, quemadmodũ pollicitus est qui mentiri nescit dominus ac Deus noster Iesus Christus vnigenitus Dei viuentis filius. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari, quod est in Christo Iesu, sanctis imitãdis, ac augetur potius illius gloria, quàm minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta sufficiãt. Secũdũ genus in honore cõsistit ac veneratione. Dicit itaq; Paulus,

C

1. Tim. 1.
Galat. 2.
Galat 6.
D *Imitari Paulum est Christum in Paulo viuentem & agentem imitari.*
Eccle. 2.
Genes. 8.
Basil. Ser. 2 de baptismo cap. vltimo.

Nota. Sanctorum veneratio. Ezech. 36. & Rom. 1.

E Soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid ipse sibi contradicit? Minimè gentium. Non adeò fuit hebes Paulus, vt ignoraret summum illum cultum & gloriam omnem soli Deo deberi, atque ad solum illum esse referendum: sed non propterea sua quoque gloria & honore fraudandos esse putabat eos, qui bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contrà per eos, qui perperam agunt, quique nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blasphematur. Quid autem aliud honoramus & veneramur in sanctis nisi Dei dona, nisi Christum ipsum viuentem & operantem in illis? Athanasium laudans, dicit Gregorius Nazanzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo. Dei namque donum est virtus omnis, à quo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Qui honorat Dominum, inquit Epiphanius, honorat etiam sanctum: qui verò ignominia afficit sanctum, ignominia afficit etiam ipsum Dominum. Ad eundem modū Basilius: Honos erga bonos conseruos (sanctos intelligit vita iam functos) collatus, beneuolentiæ significationem apud communem Dominum habet. Quod totidem propè verbis & à Ioanne Damasceno, & in decretis synodi sanctæ secundæ Nicænæ repetitum legimus. Neque dissimiliter Augustinus: Ostendatur, inquit, mihi Romæ in honore tanto templum Romuli, in quanto ego ibi ostendo memoriam Petri: In Petro quis honoratur? nisi ille defunctus pro nobis: Sumus enim Christiani non Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto & Stanislao, quòd Apostoli, quòd martyres, quòd imitatores Christi fuerunt, non plus illis honoris debetur, quàm vel Aristidi iusto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitæ sanctimoniam ab his, qui Græcorum historias cōscripserunt, plurimum esse legimus commendatam. Christus igitur in sanctis honoratur, ac tantum abest, vt honorandis illis obscuretur Christi gloria, nihil vt magis ad eam illustrandam pertinere videatur, quàm ea quæ sanctis præstatur veneratio. Sed hac de re, dicunt isti qui segregauerunt semetipsos, non est nobis vobiscum controuersia, de inuocatione contendimus, quam soli Deo deberi censemus: atque ea qua fungimur vsurpata nobis authoritate, si quis inuocet mortuum, eum idololatriæ reum pronunciamus. Atqui quæ imitationis, quæ venerationis, eadem est & inuocationis ratio. Si nullum est crimen in imitandis sanctis, cùm se Christus, non Petrum, non Paulum sequi iusserit, se, non sanctorum aliquem, vitam & ostium esse docuerit: si nullum est crimen in glorificandis illis, cum disertis verbis Deus dixerit, Gloriam meam alteri non dabo: quid esse criminis poterit in illis inuocandis? non tanquam largitoribus, hoc enim solius Dei proprium est, sed tanquam deprecatoribus. Quomodo inuocabunt aiunt, in quem non crediderunt? In sanctos autem non credimus. Quid si in illos quoque rectè credi docet Paulus. Verba sunt illius ad Philemonem: Fidem quam habes in domino Iesu & in omnes sanctos: Ex quo etiam loco nonnulli colligunt rectè in symbolo dici posse. Credo in sanctam catholicam Ecclesiam. Quo genere loquendi vsus est Hieronymus quoque dicens: Cùm solenne sit

Naz. ora. 1. Athana.

Iaco. 1. Epiphan. Hæres. 26. Basil. in 40 martyres.

Damas. lib. 4. Actione 4. August. in Psal. 44.

F

Sanctorum inuocatio. Obiectio. Mortuos inuocare non licet ergo.

Esai. 42.

Rom. 10.

Credere in sanctos, & sanctam Ecclesiam. Paulus in epistola ad Philemo. Hier. Aduersus Luci-

in lauacro, post Trinitatis confessionem interrogare, credis in sanctam Ecclesiam? In quam Ecclesiam credidisse eum dicis? In Arrianorum? Sed non habent. In nostram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere, quam nesciuit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens, adfert illud, quod est in Exodo scriptum, Credidit populus Deo & Moysi seruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Moysen refertur & in Deum: vt populus qui credebat in dominum, æquè credidisse dicatur in seruum. Hoc autem non solum in Moyse, sed in omnibus eius sanctis est, vt quicunque credidit Deo, aliter eius fidem recipere nequeat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in ministros eius odio & infidelitate tenuatur: Sed & Chrysostomus eundem Exodi locum adferens, negat imminui Dei dignitatem, quòd ei coniunctus est Moyses: coniunctus est enim, inquit, non vt honore par Deo, sed vt minister Dei. Origenes quoque, recitante Pamphilo in apologia eius. Est, inquit, fides nostra primo quidem omnium in dominum nostrum Iesum Christum: consequenter verò etiam in omnes sanctos Patriarchas, vel Apostolos Christi. Si ergo rectè credimus in sanctos, rectè etiam inuocamus sanctos. Quemadmodum autem aliter in sanctos credimus quàm Deum, sic aliter etiam eos inuocamus quàm Deum. Deum inuocantes dicimus, concede quæsumus, da quæsumus, præsta quæsumus, largire quæsumus, tribue quæsumus: Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quàm, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione nostra in cœlis cum Christo triumphantibus, quàm cuiuis è fratribus in terris nobiscum adhuc militantibus. Quæ malum igitur intemperiæ agunt istos, qui soli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas est, ora pro nobis sancte Dei genitor? Est quidem ita, quòd aduocatus noster Christus etiam nunc ad dextram sedens patris interpellat pro nobis, verùm hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Christum inuocauit vnquam, ne cum Arrio creaturam esse Christum sentire, aut aliquid eius potestati detrahere videretur, quasi nō æquè largitor ipse sit vt pater, aut spiritus sanctus. Etenim quatenus est homo, Pontifex est noster pro nobis interpellans: quatenus autem æqualis est patri, non tam preces fundit, quàm precantes exaudit: Cùm enim sit vnus ex diuersa substantia, ipse est, inquit Claudianus, qui quodam modo petit, ipse est qui se quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifestum faceret mater Ecclesia, nullum se diuinum honorem in sanctos transferre, in illa solenni supplicatione, quam litaniam vocant, quid creatori, quidque creaturæ tribuendum sit, disertè docet, dū aliter Deum vnum in substantia, trinum in personis, qui creator est omnium, aliter sanctos, qui Dei creaturæ sunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur: Pater de cœlis Deus, miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis. Spiritus sancte Deus, miserere nobis. Ad sanctos vbi ventum est, non misericordiam, sed intercessionem tantum ab illis postulat, sicut ab aliis in hoc seculo nobiscum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria,

G *ferianos. Hier. in epi. ad Philemonem. Exod. 14.*

Chrys. Tom. 3 in ser. de fide & lege natura. Fides nostra primo omniū in dominum nostrum Iesum Christū deinde in omnes sanctos Deum inuocamus vt prosit, & sanctos vero vt orent pro nobis & intercedant. 1. Ioan. 2. Nemo catholicus Christū inuocauit vnquam vt oret pro nobis.

H

Claud. de sta. anima, lib. 1. cap. 3.

Inuocare Deum & aliter sanctos docet sancta Ecclesia.

In conc. Toletano. ca. 7.

A ora pro nobis: Sancte Petre, ora pro nobis. Sic in concilio Toletano octauo, quod secundam Nicænam synodum præcessit, vbi forma præscribitur orandi: Solo Deo, aiunt, creatore suo adorato, innocet sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Vides iam quisquis es, qui cum Saulo Christũ in mẽbris suo persequi, quàm eorum quæ pro nobis solicita sunt ad Christũ intercessione cum Paulo vti mauis, quod nullus diuinitati proprius bonos in litania sanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorum sedes translatis, quam ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente. Sed in hoc, ais, Christi gloriæ derogatur, quòd alius à Christo mediator quæritur, dũ à sanctis intercessio postulatur. Derogabat igitur Christi gloriæ Paulus, quem toties ad sanctorum intercessionem confugisse legimus. Alios scilicet præter Christum mediatores agnoscebat? Quid magis absurdum dici potest? Sciebat verò Paulus, quod ab eo docta confitetur Ecclesia, vnũ esse mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum: sed rãtum abfuit, vt propterea sanctorum inuocationem esse putauerit excludendam, vt in eo ipso capite, vbi mediatoris vnius facit mentionẽ, pro regibus & pro omnibus, qui in sublimitate cõstituti sunt obsecrationes fieri voluerit. Quid est autem obsecrare pro aliquo, nisi mediatorem inter eum esse, quem petis, & eum pro quo petis? Qualem se fuisse Moyses testatur inter Deum & populum Israël, quum dicit: Ego medius & sequester fui. Talem vt mediatorem non esse nisi solum Christum diceret, nunquàm ne cogitare quidem

Obiectio per inuocationẽ alium mediatorem quæritur. Mediatores etiã sancti. Roma. 15. 2. Cor. 1. Coloss. 4. 2. Thess. 3.

Obsecrare pro aliquo. Deut. 5. Mediatorẽ esse. Cyri. lib. 12.

B in mentem venit Paulo. Sed audiamus Cyrillum ea de re loquentem: Mediator, inquit, Dei & hominum, Iesus Christus est, non solùm quia reconciliauit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & substantialiter & Deus & homo in vna substantia est. Hoc enim modo naturam nostram sibi Deus reconciliauit: Nam aliter quoque vnum mediatorem Christum Paulus dixisset: multi enim sanctorum mediationis ministerio vsi sunt, & ipse Paulus clamat: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Moses quoque mediator fuit, ministrauit enim filiis Israël legem datam à Deo. Mediator etiã fuit beatus Hieremias, præcipuè quando clamabat ad Deum: Recordare mei stantis coram te, ad loquendum pro ipsis bona. Quid multa? singuli Prophetarum mediatores fuerunt, Apostolorum quoque singuli. Quomodo igitur vnicus mediator Dei & hominũ Christus? nisi noua inauditaque in aliis mediatio sua sit. Sed modum quoque perstringere nõ alienum est. Quòd igitur duo quædam sicut medium coniungit, ab vtroque necessario tangitur, & hoc modo diuersa per mediũ cõiunguntur. Est autem Christus mediator Dei & hominum, quia in eo vno Deus & homo coniungitur. Verùm & ipse Paulus qualem vnum & solum mediatorem Christum intelligi vellet, mox explicauit post ea verba: Vnus est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: mox illa subiiciens: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Vides nullam hic intercessionis, verùm solius redemptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator, qui precioso sanguine suo nos redemerit, non est nisi solus Dominus noster Iesus Christus. Sic enim docti sumus à Leone pontifice, quòd

2. Cor. 5. Galat. 3.

Mediator & de Christo & aliter de sanctis dicitur. 1. Tim. 2.

quamuis in conspectu Domini multorum sanctorum preciosa sit mors, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ: Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo funere soluit: quum inter filios hominum solus dominus noster Iesus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sunt suscitati: de quibus ipse dicebat: Cùm exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. Sic & ante Leonem à Cyrillo sumus instituti, quod vnum mori oportuit, sufficientem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum & viuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum verum esse putaret, Apostolorum mortem ad destructionem interitus aliquid contulisse: Cum liberatis enim ab interitu etiam Apostoli iure connumerantur: vnius enim nobiscum illos naturæ fuisse constat, in quos imperium mors suum exercuit. Sic æqualis eius Augustinus: Solus Christus pro nobis suscepit sine malis meritis pœnam, vt nos per illum sine bonis meritis cõsequeremur gratiam. Et rursus: Etsi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remissionem nullius martyris sanguis funditur, quod fecit ille pro nobis. Sic & qui præcessit hos Hilarius. Domino, inquit, seculi motus tempestatesque calcanti, non esse quisquam passionis particeps poterat: Solus enim passurus pro omnibus, omnium peccata soluebat, nec socium admittit, quicquid vniuersitati præstatur ab vno, ita quũ

C *Leo. ser. 12. de passione domini. Epipha. 83. & 34.*

Cyr. li. 11. in Ioã. cap. 34.

Aug. ad Bonif. lib. 4. cap. 4. Tract. 84. in Ioan.

Hilarius Cap. 14. in Matth.

esset ipse redemptio vniuersorum, erat etiam Petrus antè redimendus ad redemptionis istius fidem, cùm in Christi martyrem reseruatur. Sic post hos quoque aliquot seculis docuit Petrus Lombardus: quem authorem quadringentis bis annis secuti sunt, quotquot sacræ Theologiæ professores dici & esse voluerunt. Christi passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius sancti: Nullius enim passione redempti sumus, nisi Christi. Profuerunt quidem nõ modò iis, qui passi sunt verumetiam aliis fidelibus ipsorum passiones, veruntamen nostra redemptio non sunt, hoc enim passio illius sola potuit, qui Deus est & homo. Ambrosius libro septimo in Lucam. Nullius sanguis profuit, sicut sanguis Christi, neque enim redimere potuit sanguis prophetarum. Neque redemit nos Petrus aut Paulus. Christi solius passione redempti sumus, solus ille nos redimere morte sua potuit, qui & Deus est & homo: quod qui purus homo fuisset, præstaret nunquàm valuisset. Vtcunque sanctorum quoque passiones nobis verùm iam redemptis prosunt. Quamobrem qui redemit nos, mediatorem eum, nunquam agnouit alium vna, sancta, catholica, apostolica Ecclesia, quàm vnum & solum dominum nostrum Iesum Christum in cruce pro nobis mortuum: à quo docta, vt in ipsius nomine patrem peteret, simul à Paulo admonita, vt per Christum hostiam laudis offerret Deo, omnes orationes suas, quas collectas vocant, ad patrem ferè dirigens, concludit, non per Petrum, neque per Paulum, neque per alium quempiam sanctorum, sed per dominum nostrum Iesum Christum: per solius illius passionis & mortis meritum, qua nos redemit, quę petit,

D *Petrus Lib. Lib. 1. Sent. dist. vlti.*

Amb li. 7. in Lucam. Ioan. 15. Hebr. 13.

E omnia concedi sibi postulat. Vides ergo Satana, q. non ignorat mediatorem Christum Ecclesia, quẽadmodum tu rudi plebeculæ heu nimium credulæ persuadere conatus es: quodque iuxta sanam Pauli doctrinam noo alium tedemptotem agnoscit & confitetur, quàm dominum nostrum Iesum Christum, etiamsi cum eodem Paulo sanctorum sibi putat intercessionibus vteodum. Sed Paulus, ioquit, ad viuorum non mortuorum intercessiones confugit. Atqui Deo viuunt illi, cuius conspectu fruuntur, præ quibus nos rectè mortui esse censeri possumus. Tum autem, vbi Paulus, vbi scriptura aliqua, sanctos cœlo iam potitos inuocare, & eorum iotercessione vti prohiber? Sed ousquam id faciendum esse præcipit, neque vllum eius rei in scripturis extat exemplũ. Nũ præceperit: Verùm ille tameo scripturæ locus, quo beoedicens Iacob filiis Ioseph, air: Iouocetur super eos oomeo meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac: quid aliud quàm sanctorum, qui de corpore mortis huius liberari iam sunt, inuocationem coosirmare videtur? A qua oon abhorrer etiam illud, quod à Mose dictum est: Quiescat ira rua, & esto placabilis super malitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Iacob, seruorum tuorum, quibus iurasti per temetipsum dicens, &c. Quodque dixit Daniel: Ne auferas à nobis misericordiam tuam Domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Iacob sanctum ruum. Chrysostomus diuinę humanitatis exemplũ adducens, Quando inquit, ioter viuos homines quibus loqueodi fiducia sit, quique peccatotes restituere posit, nullos prorsus inuenerit, tunc verò ad mortuos ille profugicos, per eos, inquit, peccata remitto, Quomodo enim fatur? Hãc

Sancti mortui inuocãdi. Gene. 48.

Exod. 32.

Dan. 3.

Chrysost. Homil. 5 in homil. de virtutibus & vitiis.

F ego, inquit, mea ipse gratia tutor vrbem, Dauid etiam filij mei causa, qui ab hac iampridem vita discessit. Aspice, sanctorum, quanta sit virtus: Neque enim sua verba tantum aut corpora, sed ipsa etiam corporũ tegmina semper omni possessione sunt augustiora. Heliæ siquidem leonina pellis Iordanem discindere fecit: Trium puerorum calcei per ignes ambulauerunt. Helisæi ligoum potuit vndarum mutare naturam, quas quidem superficie sua quasi tergo ferrum sustinere coëgit: Mosis virga mare rubrum dehiscere iussit, petram disrumpere valuit: Pauli vestes morbos fuderunt: Petri vmbrę mortem fugarunt: sanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulir. Non desunt itaque scripturæ testimonia, quibus & intercedere pro oobis sanctos, & ad eos rectè nos confugere doceri posit. Verùm fac ita esse, quòd ousquam id scriptum sit. At si nihil nisi quod scriptum est, recipiendum putaueris, oe Symbolum quidem recipi debebit, quod in scripturis nusquam cootinetur. Enumerauimus autem iam antea pleraque de voce homousios: de diuinitate sancti Spiritus: de perpetua Mariæ virginitate: de baptismo paruulorum: deque aliis nonnullis, quæ Arius, Macedonius, Eluidius, Donatus reiicienda esse putauerunt, quod è scripturis probari oon possent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus istud collectionis, Nõ est scriptum, igitur amplectendum non est, cum ipsis illis authoribus hæreticis, quorum semper propriũ fuisse videtur, explodemus, & quod Paulus admonet, non scriptas etiam traditiones vetu- G

4. Reg. 20.

4. Reg. 2. Daniel. 3. 4. Reg. 7. Exod. 14. Exod. 17. Act. 19. Act. 5. 1. Thess. 3.

state consecratas, ac totius Ecclesię perpetuo consensu comprobatas, mordicus retinebimus. Non est quisquam ferè sanctorum Patrum, qui à Christo io cœlum translato ad hæc vsque nostra tempora vixerunt, cuius calculo sanctorum cum Christo triumphantium intercessio noo fuerit approbata. Neque fuit illis inusitata hæc interpellandi formula, qua nos in litaniis vtimur. Origenem lõgè vetustissimum ita legimus orantem: O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conspectu regis Domini, ora pro nobis miseris. Et alio loco: Incipiam me geoibus prosternere & inuocare omnes sanctos, vt mihi, oon audenti petere Deum propter nimietatem peccati, succurrant. O sancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis misericordiis eius pro me misero. Beatus Ephrem Edissenæ Ecclesiæ diaconus, ante mille trecentos aonos in sermone de laudibus sanctorum martyrum: Precamur vos, inquit, beatissimi martyres, qui pro Domioo tormenta subiistis, atque ideò familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Treoo, Mariam alloquens: Esto, inquit, nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à fututo igne & tenebris: Tu nanque es spes apud Deum Christiannorum. Gregorius quoq; Nazanzenus, quem Theologum Græci vocant: Tu autem, inquit, Basili sacrum ac diuinum caput, ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem oostram à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et eius discipulus Hierooymus. Vale, inquit, ô Paula, & tui cultoris vltimam senectutem orationibus iuua: Fides & opera rua Christo te so- H ciant, præsens facilius quod postulas impetrabis.

Orig. lib. 2. in beatũ Iob In lamenta. Orationes ad sanctos. Ephrem in serm. de laudibus martyrum.

Greg. Nazan. in monodia Basilij.

Hier. in Epitaphio Paulæ.

Ac synchronus huius Augustinus: Orate Dominum, orate piissimi, orate omnia agmina sanctorum. Et qui sequutus Augustinum, eodem vixit seculo, Victor. Deprecamini Patriarchæ, de quorum stirpe nata est, quæ nunc laborat in terris Ecclesia: orate sancti Prophetæ cognoscentes afflictam, quam antea vaticinante pręcooio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quàm vt congregaretis vniuersum orbem, ascendente in vobis Domino, velut equi velocissimi cursitastis, præcipuè tu Petre beate, tu sancte Paule gentium magister, vniuersiq; ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli: Sed scimus quia indigoum est vobis pro nobis orare, quia ista, quæ venerunt nobis oon ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filiis, quia & Christus orauit pro inimicis Iudæis: prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum, qui vos ad Apostolicum culmen prouexit humiles piscatores. Et æqualis eius Antonius Episcopus Constantiensis ad Arcadium scribens: Qualis eris, inquit, cùm Petrum & Paulum, quos rogare solebas, vt patronos, habebis amicos? Et qui præcessit hos Prudentius, ad Laurentium verba faciens. O Christi decus, inquit, Audi poëtam rusticum cordis fatentem crimina, & facta prodentem sua: Indignus agnosco & scio, quem Christus ipse exaudiat: Sed per patronos martyres, potest medelam consequi, & Paulinus Celsum alloquẽs. Sed tamẽ & nobis po-

August. In medetat. cap. 25. Vict. lib. 3. de persequutione Vandalica.

Antonius Episcopus. Prudentius poeta.

Paulinus in panegyrico de obitu Cels.

A terit tua gratia longum viuere, si nostri sis memor ad dominum (& paucis interpositis) Celse iuua fratrem socia pietate laborans, vt vestra oobis sit locus in requie. Porrò Basilius adeò non reprehendendam putat sanctorum inuocationem, vt scribens de quadraginta martyribus dicat: Qui aliqua premitur angustia, ad bos confugiat: qui rursus lętatur, hos oret: Ille vt à malis liberetur, hic vt duret io rebus lętis. Quos etiam ipse postea inuocat. Quem imitatus Gaudeotius, de iisdem & de aliis nooeullis scribens: Supplices, ioquit, ad eorum vestigia concurramus, vt ipsis intercedeotibus vniuersa quæ poscimus, adipisci mereamur. Sed & Ioanoes Chrysostomus io laudibus ponit imperatoris, quòd is purpura indutus, accedit martyrum sepulchra complexurus, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum, & piscatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Quid ergo, dicemus idololatras fuisse Origenem, Basilium, Gregorium, Nazanzenum, Ioannem Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, beatum Ephrem, Prudentium, qui ad sanctorum iotercessionem & confugerunt ipsi, & aliis vt cõfugerẽt authores fuerunt? Nos verò multò rectius eos idololatras esse censebimus, qui commenta opinionum suarum sic adoraot, & quod semel io animum induxeruot, id mordicus adeò tuentur, vt ecclesiæ totius consensum, quæ columna est & firmame otum veritatis, pro nihilo ducant, & ei sui cordis visiones aoteponant: Cui cùm resistunt, nõ hominibus resistunt, sed ipsi spiritui sancto, qui cum ea maoẽs in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in B sanctis suis coli, sequuntur deos alienos: Sic enim in veteri Testamento oouas & peregrinas atque alienas ab Ecclesia doctrinas legimus appellari, ꝙ non secus ab hæreticis ipsorum commenta quàm ab ethnicis dij sui obseruentur. Tanta fuit priscis illis seculis sanctorum, & eorum reliquiarum veneratio, vt ad martyrum sepulchra ooo nisi cum tremore quodam & horrore homines accederẽt. Quemadmodum cùm aliis in locis, tùm vbi vitam beati Babilæ persequitur, à Chrysostomo memoriæ proditum legimus. Cuius etiam alio quodam loco verba suot hæc, loquitur autem de sanctis: Qui ducebantur & circumducebantur: qui cõtẽpti erant & vincti: qui innumera patiebantur dum viuebant, vbi defuncti sunt, regibus ipsis erant magis venerabiles. Etiam Romæ, quæ vrbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & reges, & præsides & milites. Et in Coostantioopoli reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantq́; piscatorum ostiarij reges: neq; hinc in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi & eorũ nepotes. De Theodosio oarrat Ruffinus, quòd is contra Eugenium prælium initurus, circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. De reliquiis Geruasij, Protasij, ac Stephani martyrum, quantus ad ea fuerit hominum coocursus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit scribit Augustinus. Quo etiam in loco moris fuisse scribit, vt recitaretur in tẽplo, quid quisque beneficij accepisset. Suo quoq; C tempore factum esse refert Theodoritus, vt voto rum rei dona persoluerent: atque alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulachra suspenderẽt, ex auro argentóue cõfecta. Denique sub ipsa propemodum Apostolorum tempora tantus fuit hooor sanctorum martyrum reliquiis habitus, vt beati Polycarpi corpus Christianis petentibus concedere iudex ooluerit, ne defunctum illum pro Deo colereot, quemadmodũ ab Eusebio memoriæ proditum legimus. Itaque noo est nouum hoc, quod infelici æuo hoc nostro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Christum io sanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriæ insimulentur. Iam indè à multis seculis factitatum id esse narrat Augustious, cùm à Fausto Manichęo, tùm à Maximo Madaurensi, tum ab aliis nonnullis, qui idololatriæ Christianos afsioes esse dixerint, propter singularem cultum, quo sanctos martyres prosequi videbantur. Quorum errorem refellens Augustinus: quamuis reuereuter colerẽtur sancti, negat illis tamen vllum honorem diuioum tribui. Sic enim loquitur contra Faustum scribens: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum (quamuis in memoria martyrum) constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriaoe? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorũ locorũ admonitiooe maD ior affectus exurgat ad acuendã charitatẽ, & in illos quos imitari possumus, & io illũ quo adiuuãte possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines. Sed illos tantò deuotius, quãtò securius post incerta omnia superata: quantò etiam fidentiore laude prædicamus, iam io vita feliciore victores, quàm in ista adhuc pugnantes. At illo cultu qui græcè latria dicitur, latinè vno verbo dici noo potest, cum sit propriè quædam diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi vnum Deum. Cùm autem ad huoc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum qui boc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, vel offerendum pręcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo. Nunquid nõ perspicuè satis declarauit Augustinus hoc loco, qui cultus, quæue seruitus propriè diuinitati debeatur, quæ contra mortalibus quoque tribui rectè possit. Imitatio, honor, inuocatio, debentur quidem Deo, verùm non ita propriè, vt noo etiam ad homines rectè transferri possint. Cæterùm offerre sacrificium ita est propriè diuinitati debita seruitus, vt qui homini eam tribuerit, idololatrię crimen effugere oon possit. Sicut etiam ex quarta & sexta actione secundæ Nicænæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus hæc seruitus ooo tribuitur in Ecclesia nisi soli Deo. Imitari verò sanctos, honorare sanctos, dicere sancte Petre ora pro nobis, & licuit in ecclesia Dei semper, & licebit;

Gaudentius in ser. quem habuit in dedicatione Basilicæ reliq. sanctorum. Chrysost. Homil. 66. ad populum Antioch.

Hier. 3. Osea 3. Reliquiæ sanctorum veneranda.

Chrys. tom. 3. in demõst. aduersus gent. quòd Christus sit Deus.

Ruff. lib. 2. cap. 33. eccl. hist. Aug. li. 22. de ciuitate Dei, ca. 28.

Theo. lib. 8. de curatio. Græ. affect.

Euseb. li. 4. cap. 15. eccle. hist.

Aug. cont. Faustum, li. 21. cap. 21. Lib. 8. de ciuit. Dei, cap. vlti. Lib. 10. ca. 1. epist. 49. inter epistolas Augustini. Libr. 20. cap. 21. Nota. Sancti ad quid honorantur.

Latria cultus soli deo tribuitur.

Sacrificium offerre soli Deo debet.

E Neque alij sunt, qui cultum hunc deberi sanctis negãt, quàm qui sacrificium propriè diuinitati debitam seruiturem ex Ecclesia sublatum prorsus esse cupiunt. Sic suum prius ministris vel amicis, aut filiis potius Dei bonorem auferre conantur, quo faciliùs posteà, qui soli Deo cultus debetur, sacrosancti corporis & sanguinis Christi sacrificium abrogare queant, vt omni sacrificio atque sacerdotio spoliatos oos absque Deo esse faciant. Et hoc est quod paulatim Satanas molitur. Primum vt amicos filiosque Dei, & membra Christi corporis, deinde vt Deum ipsum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorum eius memoriam sempiterna quadam obliuione obruat. Verùm hoc, aiũt, est diuinum bonorem in homines trãsferre: quod solius Dei propriũ esse videtur, qui dixit: Ego dominus scrutans corda, & probans renes, id hominibus tribuere quasi possint aut audire sancti petitiones nostras, aut motum cordis eius, qui precatur, iudicare. Cæterùm si quis nefas esse putat hoc homini tribuere, scripturam arguat, quæ tribuit Elisæo, quod is absens cognouerit, quæ Giesi discipulus eius fecerat, cùm à Nahaman Syro munera accepisset: quòd omnia verba quęcunque locutus esset in conclaui suo Syriæ rex, cognita babuerit: nec illud ignorauerit, missum esse ab rege Israël, qui caput suum præcideret. Tribuit eadem & Petrò, quòd sciuerit is Ananiam & Saphiram fraudasse de precio agri. Paulus quoque ita loquitur, nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscũ sum gaudens & videns ordinem vestrum, & alio loco, ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu iam iudicaui, vt præsens eum, qui sic operatus est.

Sancti quomodo cognoscant preces viuentium in terra.
Hier. 17.
4. Reg. 6.
Helisæus quid absens ageret Giesi cognouit.
Acto. 5.
Diuinus qui dicti.
Colos. 2.
1. Cor. 5.
Eccle. 48.
Eccl. 49.
Prophetia quid.

F Quòd si diuini latini vocantur, qui vel prętetita vel futura cognoscunt, cur hoc diuinitatis genus non rectè tribuatur sanctorum spiritibus, quãdo corpus etiam Elisæi mortuum, ossa Iosepb, quæ visitata fuerant, post mortem prophetasse legimus? Quid auté aliud est prophetia, quàm quod à Cassindoro scriptum est, inspiratio siue reuelatio diuina? Est ne autem verisimile, quòd pleraquo reuelata sunt Elisæi cadaueri, reuelata sunt ossibus Ioseph, reuelata sunt Elisæo, reuelata sunt Petro, reuelata sunt aliis quoque sanctis in terris adhuc agentibus, & non reuelabitur eorundem, aut aliorum etiam sanctorum spiritibus, in beatorum sedes receptis, quid à se petant, quę degunt adhuc in bac vita membra corporis eiusdem, de quorum salute cumprimis illos constat esse solicitos? Sepultus in inferno diues, quid sui fratres agerent, quos in hoc seculo reliquerat, non ignorabat: & ignorabunt spiritus cœlestes, quid agant, quid à se precentur fratres, corruptibile corpus boc adhuc circumferentes? eruntque meliore conditione dæmones, quos non omnino latere cordis nostri cogitationes, & singulari quadam rerum sciẽtia pollere (vnde etiam nomen traxerũt.) Augustinus, & apud Cassianum Serenus memoriæ prodiderunt, quàm animæ beatorum suauissimo Dei conspectu fruentium? Ipsam animarũ vim subtilitate sua pleraque præuidere, maximè cùm à sensibus corporis abstrahuntur, Gregorius & ante eum Augustinus testantur: Quantò plura præuisuros certum est, cũ eum videbunt, qui videt omnia, in quo videbunt omnia, quæcunque Deo visum fuerit eis reuelare? Quòd si verum est, quod dixit veritas, quæ mentiri nescit, quòd in resurrectione erimus sicut angeli in cœlo: angelos autem nõ modò scire quid precentur in hoc seculo degentes, verumetiam Deo preces eorum offerre manifestè scriptura docet, quid est quòd iam dubitet quisquam, quin animæ piorum desyderatissimo Dei conspectu fruentes, non ignorent quid à se petant fratres in terris agentes, siue reuelantibus angelis, quod Dionysio visum est: siue quod Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiendi, cùm similes angelis facti sint: siue quia videntes videntem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim est, inquit Gregorius, quod ibi sanctorum animæ nesciant, vbi scientem omnia sciũt? Quis ibi aliquid nesciat, ait ante Gregorium Dionysius, vbi omnes fontem scientiæ Deum vident? Certè qui intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris aliquid sit quod ignorent. Verùm vt qui semel à via recta deflexerunt, eos in alium atque alium errorem incurrere videre licet, sic in iis qui à verò semel aberrauerunt, error alius alium trudit. Neque enim desunt, qui cùm falsam opinionem suam de nõ inuocandis sanctis alia ratione confirmare non possint, eo tandem audaciæ atque amentię prorumpant, vt asseuerare non dubitent, nondum esse potitos sanctos eius conspectu suauissimo, in quem angeli prospicere desyderant, sed adhuc in abditis quibusdam receptaculis, extremum expectare generalis iudicij dié, in quo redditurus vnicuiq; sit Deus iuxta opera sua. Hoc verò est mediatorem Cbristum negare, hoc est alium cum Iudæis Messiam expectare, qui de nouo quodam limbo defunctorum animas iterum educat: boc est dicere, Ergo Christus gratis est mortuus.

Luc. 16.
Dæmon vnde dictus.
Aug. li. 9. de ciuitate Dei, cap. 20 & 22.
Cass. Colla. 7. cap. 1.
Greg. lib. 4. dialog. Cap. 25.
August. de gen. ad lit. li. 12. cap. 26.
Matth. 22.

G *Zacharia & Tob. 1. & Apo. 5.*
Dio. cap. 4. cœlest. Hier.
Hier. cont. vigilant.
Greg. lib. 4. dia. cap. 32. & lib. 12. moral. ca. 13.
Dion. cap. 11. cœlest. Hier.
Sanctos iam esse cũ Christo.
1. Pet. 1.

H Nam sicut superius à nobis dictum est, quis erit fructus passionis & mortis Christi, si non melior nunc est nostra conditio, quàm fuit patrum, qui Christi passionem & mortem præcesserunt? Si æquè vt illis, clausa nobis adhuc est cœli ianua, quã nos illius morte nobis apertam esse persuasum habemus? Quæ autem fuit causa quamobrem vel illi tantopere desyderarent venturi Messiæ incarnationem, vel nos de eo, quòd is tandem aduenerit, vna cum illis adeò lætaremur, si carendum nihilominus, & illis, & nobis est eius visione, neque prius ea perfruendum, quam extremus ille generalis iudicij dies aduenerit? Quid autem? nunquid non huic istorum insaniæ manifestè scriptura reclamat & veteris & noui Testamenti, quę simul vt homo fuerit mortuus, vel pœnas eum debitas persoluere, vel si nihil in eo sit quod purgandum restet, euestigiò cœlestis regni præmia consequi docet? Ducunt, inquit, in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Mortuus est diues, ait Christus & sepultus est in inferno. Latroni cõtra in cruce pendenti dicit ipse quoque cruci affixus, Hodie mecum eris in paradyso. Rursus alibi scriptura loquitur: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradyso Dei mei. Porrò Paulus cùm dixisset: Id quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna: Subiungit ilico: Scimus autem, quoniam si ter-

Galat. 2.
Iob. 21.
Luca. 16.
Luc. 23.
Apoc. 2.
2. Cor. 4.

A restris domus nostra buius habitatinnis dissnluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, dnmú noo manufactam, sed æternam in cœlis. Quibus verbis an nno clarè iodicat, quòd simul vt ex diuersorin corporis buius anima migrauerit, ad æternam illam cœlestem dnmum euestigin transfertur? Quòd si quis contenderit, spe tantũ id fieri nó autem re, quid aliud ex eo consequetur, quã quod oihiln melior futura sit animę cnnditin iam à cnrpore separatæ, quam eiusdem adbuc in corpnre permanentis? Quorsum igitur attinebat dicere: Si rerrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur: quandnquidem etiam illa non dissnluta, per æquè sperare nnbis domum illam cœlestem licer? qui (quod ab eodem Pauln dictum est alibi) spe salui facti sumus. Verùm & hunc scrupulum exemit oobis Paulus, & nmni prorsus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis ita loquitur. Audeotes igitur semper & scientes, quoniam dum sumus in huc corpore peregrinamur à domino: (Per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bnnam vnluntatem habemus magis peregrinari à cnrpnre, & præsentes esse ad dominum. Quid magis dilucidè dici potuit ad id, qund vnlumus, nstendeodum? Sicut mercenarius præstolatur finẽ operis sui: sicut desyderat ceruus ad fnntes aquarum, sic sitiebat anima Pauli ad Deum fontem viuum, atque ideò cupiebat ab isto corpnre peregrinari, vt illius præseoria frui pnsset, quem tanm ardore videre gestiebat. Hoc est qund alin qunque locn dixit.

Roma. 8.

2. Cor. 5.

Anima beatorum in cœlo, quàm hic in corpore feliciores sunt.

Iob 7.

Psalm. 41.

Phil. 1.

B Habere se desyderium dissnlui & esse cum Christn. Quorsum autem peregrinari à corpore, quntsum dissnlui cupiebat, si nihilominus tam desyderata Christi aspectu fruendum illi non erat? si dissnlutinne facta, fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudicij dies, qun primum ei videndi Christi potestas fieret? Quis oon videt quã inepta, quàm absurda sit hęc opinio, etiamsi Grçci quidam non ignnbiles in ea fuisse videntur. Quamuis Cyrillus contrarium nnn nbscurè senserit, sic scribens ad reginas libro secundo de recta fide: Olim, inquit, liberatæ à cnrporibus aoimæ hominum in subterranæa receptacula dimittebantur implentes mortis promptuaria, vbi autem Christus spiritum suum patri cammendauit, etiam haoc nnbis præparauit viam: onn enim ingredimur in infernum, absit, sequemur autẽ pntius, secundum hoc ipsi & fideli cnnditori nostras commẽdatas animas in bnna spe, suscitabit enim omnes Christus. Itidem & Basilius. An non extremi stuporis est, inquit, sanctos fateri cum Christn non esse, quandoquidẽ Paulus peregrinans à cnrpnte præsens est apud dnminum, & resolutus iam est cum Christo: istos verò non cnncedere spiritui sancto quantum in ipsis est, vt vel eodem modo, qun homines cum Christn sit. Verùm hic isti quærunt, quis generalis iudicij sit vsus futurus, si ante illud mercedem quisq; suam recepturus est? Respondet huic quæstioni Gregorius, quòd hnc animabus crescit in iudicin, quod nũc animarum snla, postmodum verò etiam corporum beatitudine perfruuntur, vt ipsa quoque carne gaudeãt, in qua dolores pro domino cruciatusque pertulerunt. Pro hac quippè geminata earum gloria scriptũ est, in terra sua duplicia possidebunt. Hinc etiam ante resurrectinnis diem de sanctnrum animabus scriptum est: Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictom est illis, vt requiescerent tempus adhuc mndicum, donec impleretur numerus cnnseruorum & fratrum eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri suot: quia modò animarum tantum, tunc autem animarum simul & cnrporum glnria lętabũtur. Crescit & illud in iudicium, sicut Chrysostomus docet, explicans illum Pauli locum. Nno acceperunt repromissionem, Den prn nobis melius aliqnid prouidente, vt nó sine nobis cnosummarentur: quòd augetur electorum gaudium & glorificatio, cùm fratres qunque suns cnronari simul vident. Si enim cnrpus vnum omnes sumus, maior ex boc efficitur cnrpnri iucunditas, cum simul & communiter cnrnnatur, & noo per partes. Quod etiam vberius tractatur ab Origene in Leuiticum scribente. Extat præclarus quidam sermo Theodoriti, in quo docet: Quandoquidem in certamine qund in hac vita sustinuit anima, socium corpus habuit, nno esse ratinni consentaneũ, vt vel si vicerit snla cornnetur, vel si nó victntiam consequuta, snla puniatur. In qun sicut animam hnminis damnari querenrem de carne inducit, cũ illius impulsu peccauerit, vt socium illud habeat in cruciatu postulantem: sic vicissim carnem iustũ illum iudicem deprecantem: quandoquidem illa ministra vsa est anima in iis omnibus faciendis, quibus ęternam bearitudioem est assequuta, vt sicut laborum, sic etiam esset glnriæ particeps. Sed hæc ad probandum sanctorum inuocationem, simul ad ostendendum quòd oratinnes nnstras sancti cognnscant, dicta sufficiant. Nunc Cyprianum orationem dominicam explicantẽ audiamus: cuius hunc librum cnmmendans Augustinus, hortatur vt eum diligenter legant, & quantum dominus adiuuerit intelligant, memnriæque cnmmendent.

Cyril. li. 2. de recta fide.

Bas. de spiritu sancto ad Amphilochium.

Iudicij generalis vsus.

Greg. lib. 4. dial. cap. 24

C *Apoc. 6.*

Chrys. Homil. 28. in epist. ad Hebraeos ca. 10.

Origenes Homil. 7.

Theod. de prouidentia ser. 9

D *De gratia & libero arbitrio, ca. 13.*

Expositio dominicæ orationis authore beato Cypriano martyre. CAPVT 59.

EVangelica præcepta, fratres charissimi, nibil sunt aliud, quàm magisteria diuina, fuodamẽta ædificandæ spei, firmamenta cnrroborandæ fidei, outrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præsidia nbtinendæ salutis: quæ dum dociles credentium mentes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducuot. Multa & per prophetas seruos suos dici Deus voluit & audiri: sed quanto mainra sont quæ filius loquitur, quę Dei sermo, qui in Prophetis fuit, propria voce testatur? oon iam mandaos, vt paretur venienti via, sed ipse veniens, & viam nobis aperiens & ostendens, vt qui iu tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ illuminati, iter vitę duce & rectore domino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita & præcepta dinina, quibus populo suo cnnsuluit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit, ipse quid precaremur moouit & instruxit. Qui fecit viuere, docuit & nrare, benignitate scilicet qua & cætera date & conferre dignatus est, vt dum prece & oratione ea, quam filius dncuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prędixerat horam ve-

E nite, quando veri adoratores adorarent patrē in spiritu & veritate, & impleuit quod ante promisit, vt qui spiritum & veritatem de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoque eius verè & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest esse magis spiritalis oratio, quam quæ à Christo nobis data est, à quo nobis & sanctus spiritus missus est? Quę vera magis apud patrem precatio, quā quæ à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter orare, quàm docuit, non ignorantia sola sit, sed & culpa, quando ipse posuerit & dixerit: Reiicitis mandatum Dei, vt traditionem vestram statuatis? Oremus itaque fratres dilectissimi, sicut magister Deus docuit: Amica & familiaris oratio est Deum de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi orationem. Agnoscat pater filij sui verba, cum precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipse sit & in voce. Et cùm ipsum habeamus apud patrem aduocatū pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris, petimus, aduocati nostri verba promamus. Nā cùm dicat. Quia quęcunque petierimus à patre in nomine eius dabit nobis, quanto efficacius impetramus si quod petimus in Christi nomine, petamus eius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere, ita cōtra congruit verecundo modestis precibus orare. Denique magisterio suo dominus secretò nos orare præcepit, in abditis & secretis, vel semotis locis, in cubiculis ipsis, quod magis conuenit

Oratio dominica ante omnia orāda. *Matt. 15.* *Ioan. 16.* *Oratio qualis.*

F fidei, vt sciamus Deū vbiq; esse præsentē, audire omnes & videre, & maiestatis suę plenitudine abdita quoque & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in abscōditis, ego ergo non videbo eum? Nōnne cœlum & terram ego impleo? & iterum: In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, verecundię, & disciplinæ memores esse debemus: Nō passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modestè, Deo, tumultuosa loquacitate iactare. Quia Deus non vocis, sed cordis auditor est. Nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes videt prouocante domino & dicente: Quid cogitatis nequā in cordibus vestris? & alio loco: Et scient omnes ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis. Quòd Anna in primo libro regnorum ecclesiæ typum portans custodit & seruat, quę Deum non clamosa petitione, sed tacitè & modestè intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, sed manifesta fide. Loquebatur non voce, sed corde: quia sic sciebat Deum audire, & impetrauit efficaciter quod petiit, quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina, quæ dicit: Loquebatur in corde suo, & labia eius mouebantur, & vox eius non audiebatur, & exaudiuit eam dominus Deus: Item legimus in Psālmis: Dicite in cordibus & in cubilibus vestris & transpungimini. Per Hieremiam quoque hæc eadem spiritus sanctus suggerit & docet, dicens. In sensu autem

Hier. 23. *Prou. 15.* *Sacrificium.* *Luca. 5.* *Hier. 17.* *Anna typus Ecclesiæ* *1. Reg. 1.* *Psalm. 4.* *Hier. 29.*

verbi debet adorari dominus. Adorans autem fratres dilectissimi nec illud ignoret, quemadmodū in templo cum Pharisæo & Publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad cœlum oculis, nec manibus insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ misericordię implorabat auxiliū. Et cùm sibi Pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui sic rogauit, qui spem salutis non in fiducia innocentię suę posuit, cùm innocēs nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit, & exaudiuit orātem, qui humilibus ignoscit. Quod dominus in Euangelio suo ponit & dicit. Homines duo ascenderunt in templum orare, vnus Pharisæus & alter Publicanus: Pharisæus autem cùm stetisset, talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri, quomodo & publicanus iste: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium, quæ possideo. Publicanus autem de longinquo stabat, & neque oculos volebat ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum dicēs. Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus magis in domum suam, quàm ille Pharisæus. Quia omnis qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Quæ nos fratres dilectissimi de diuina lectione discētes, postquam cognouimus, qualiter ad orationem accedere debeamus, cognoscamus, docēte domino, & quid oremus. Sic, inquit, orate: Pater noster qui es in cœlis. Sanctificetur nomē tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & remitte

G *Orandi ratio vndique modus.* *Pater noster*

H nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo, Amen. Ante omnia pacis doctor atque vnitatis magister singularis noluit priuatim precem fieri, vt quis cum precatur, non pro se tantum precetur. Nō dicimus, pater meus, qui in cœlis es: nec panem meum da mihi hodie, Nec dimitti sibi tantum vnusquisq; debitum postulat, aut vt in tentationem non inducatur, atque à malo liberetur, pro se solo non rogat. Publica est nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro vno, sed pro toto populo oramus, quia totus populus vnum sumus. Deus pacis & cōcordię magister, qui docuit vnitatem, sic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipse portauit. Hanc orationis legem seruauerūt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritus consensione concordes. Quod declarat scripturæ diuinæ fides, & cū docet, quomodo orauerint, tale dat exēplū quod imitari in precibus debeamus, vt tales esse possimus. Tunc illi tres, inquit, quasi ex vno ore hymnū canebant, & benedicebant Deum. Loquebantur quasi ex vno ore, & nondum illos Christus orare docuerat, & idcirco orantibus fuit impetrabilis & efficax sermo, & quia promerebatur Deum, pacifica, & simplex, & spiritualis oratio: Sic & Apostolos cum discipulis post ascensum domini inuenimus orasse: Erant, inquit, perseuerantes omnes vnanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Iesu, & fratribus eius. Perseuerabant in oratione vnanimes, orationis suę instantiam simul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inha-

Oratio fit communis & publica. *Dan. 7.* *Act. 1.* *Psalm. 67.*

A bitare facit vnanimes in domo, non admittit in diuinam æternam domum, nisi apud quos est vnanimis oratio. Qualia autẽ sunt fratres dilectissimi orationis dominicæ sacramenta, quàm multa, quàm magna, quam breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa? vt nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris cælestis doctrinæ compendio comprehendatur. *Matt. 6.* Sic, ait, orate: Pater noster, qui es in cœlis. Homo nouus renatus, & Deo suo per gratiam eius restitutus, *Ioan. 1. Patrem cur appellamus Deum.* Pater, primo in loco dicit, quia filius esse iam cœpit. In sua, inquit, propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis potestatem, vt filij Dei fierent, iis qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit in nomine eius, & factus est Dei filius, hinc iam debet incipere, vt & gratias agat & profiteatur se Dei filium, dum nominat patrem sibi esse in cælis Deum: contestetur quoque inter prima statim natiuitatis suæ verba renunciasse se terreno & carnali patri, & patrem solum nosse, & habere cœpisse, qui sit in cœlis, sicut scriptum est. *Deut. 33.* Qui dicunt patri & matri, Non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, & testamentum tuum seruauerunt. Item dominus in Euangelio suo præcepit, *Math. 23.* ne vocemus nobis patrem super terrã, quod scilicet sit nobis *Matt. 8.* vnus pater, qui est in cœlis. Et discipulo, qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit: Sine, vt mortui sepeliant suos mortuos: dixerat enim patrem suum mortuum, cùm sit credentium pater viuus. Nec hoc solũ fratres dilectissimi animad-

B uertere & intelligere debemus, quòd appellemus patrem, qui sit in cœlis: sed coniungimus & dicimus: Pater noster, id est, eorum qui credũt, & eorum qui per eum sanctificati, & gratiæ spiritalis natiuitate reparati, filij Dei esse cœperunt. Quæ vox etiam Iudæos perstringit & percutit, qui Christum sibi per Prophetas annunciatũ, & ad se prius missum non tantum spreuerunt infideliter, sed & crudeliter necauerunt. Qui iam non possunt patrem Deum vocare, cùm dominus eos confundat *Ioan. 8.* & redarguat, dicens: Vos de diabolo patre estis, & concupiscentias patris vestri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate nõ stetit, quia veritas non est in illo. *Esai. 1.* Et per Esaiam Prophetam Deus clamat indignans: Filios genui & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt. Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israël autem me non cognouit, & populus me nõ intellexit. *Ibidem.* Vę genti peccatrici, populo pleno peccatis, semini nequam filiis sine lege. Dereliquistis dominũ, & in indignationem misistis sanctum Israël. In quorum exprobrationem Christiani, quãdo oramus, Pater noster primo in loco dicimus, quia noster esse cœpit, & Iudæorum (qui eum reliquerunt) esse desijt: nec peccator populus potest esse filius, sed quibus remissa peccatorum datur, eis filiorum nomen ascribitur, eis æternitas repromittitur, domino ipso dicente: *Ioan. 8.* Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum: quanta autem est domini indulgentia, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui sic nos voluerit orationem celebrare in conspectu Dei, vt dominum Deum patrem in-

uocemus, & vt est Christus Dei filius, sic & nos C Dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Meminisse itaque fratres dilectissimi & scire debemus, quia quando Deum patrem dicimus, quasi filij Dei agere debemus, vt quomodo nos nobis placemus de Deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi Dei templa, vt Deum in nobis constet habitare. Nec sit degener actus noster à spiritu, vt qui spiritales & cœlestes esse cœpimus, non nisi spiritalia & cœlestia cogitemus & agamus, quia & ipse Deus dixit. Eos quia clarificant me, clarificabo: & qui me spernit, spernetur. *1. Reg. 2.* Beatus quoque Apostolus in epistola sua posuit: Non estis vestri, empti enim estis precio magno, glorificate & portate *1. Cor. 6.* Deum in corpore vestro. Post hoc dicimus: *Sanctificetur nomen tuum.* Sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo, vt sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab eo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterum à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: *Leuit. 20.* Sancti estote, quoniã & ego sanctus sum, ideò petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus, perseueremus, & hoc quotidie deprecamur. *Delinquimus quotidie.* Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, vt qui quotidie delinquimus delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus prædicat, dicens: *1. Cor. 6.* Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum appeti- D tores, neque fures, neque fraudulenti, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum Dei possidebunt. Et hęc quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Hęc sanctificatio vt in nobis permaneat oramus. Et vt quia dominus & iudex noster sanato à se & viuificato comminatur, iam noli delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulam⁹, vt sanctificatio & viuificatio quę de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur. Sequitur in oratione *Adueniat regnũ tuum.* (Adueniat regnum tuum) Regnum etiam Dei repræsentari nobis petimus, sicuti & nomen eius, vt in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quãdo nõ regnat, aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit? Nostrum regnum petimus aduenire à Christo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quæsitum, vt qui in sęculo ante seruiuimus, postmodũ Christo dominante regnemus, sicut & ipse pollicetur *Math. 25.* & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Potest verò fratres dilectissimi & ipse Christus esse regnum Dei, quod venire quotidie cupimus: cuius aduentus vt cito nobis repræsentetur optamus. Nam quum resurrectio ipse sit, quia in ipso resurgimus, sic & regnum Dei potest ipse intelligi, quia in illo regnaturi sumus. *Regnum est ipse Christus.* Benè autem regnum Dei petimus, id est, regnum cœleste, quia est & terrestre regnum. Sed qui renunciauit iam seculo, maior est & honoribus eius, & regno, &

E ideò ſoli ſe Deo & Chriſto dicat, non terrena, ſed cœleſtia regna deſyderat. Continua autem oratione & prece npus eſt, ne excidamus à regno cœleſti, ſicut Iudęi, quibus hnc pronmiſſum prius fuerat, exciderunt, domino manifeſtante & probante. *Matt. 8.* Multi, inquit, venient ab Oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. Filij autem regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratin & ſtridor dentium. Oſtendit quia ante filij regni erant Iudæi, quandn filij Dei eſſe perſeuerabant. Poſtquã ceſſauit circa illos nomen paternum, ceſſauit & regnum. Et ideò Chriſtiani, nos qui in oratione appellare patrem Deum cępimus, & nos vt regnũ Dei nobis veniat oramus: addimus quoque & dicimus: (Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra) *Fiat voluntas tua &c.* non petimus vt Deus faciat qund vult, ſed vt nos facere poſsimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obſiſtit, quò minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obſiſtitur, quò minus per omnia noſter animus atque actus Den nbſequatur, oramus & petimus, vt fiat in nnbis voluntas Dei, quæ vt fiat in nnbis, npus eſt Dei vnluntate, id eſt, npe eius & prntectione, quia nemo ſuis viribus fortis eſt, ſed Dei indulgentia & miſericordia tutus eſt. Denique & Deus infirmitatem hominis, quam portabat, oſtendens ait: Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Et exemplum diſcipulis ſuis *Matt. 20.* tribuens, yt non vnluntatem ſuam, ſed Dei faciant, addidit dicens: Veruntamen, non quod ego volo, ſed qund tu. Et alio loco dicit: Nnn deſcendi de cœlo, vt faciam vnluntatem meam, ſed eius qui me miſit. Quòd ſi filius obauduit, vt faceret F patris vnluntatem, quanto magis ſeruus nbaudire debet, vt faciat domini vnluntatem? ſicut in epiſtnla ſua Ioannes qunque ad faciendam vnluntatem Dei hortatur & inſtruit dicens: Nnlite diligere mundum, neque ea, quæ in mundn ſunt. Si *1. Ioan. 2.* quis dilexerit mundum, non eſt charitas patris in illo, quia nmne quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & cnncupiſcentia oculorum, & ambitio ſeculi, quæ non eſt à patre, ſed ex concupiſcentia mundi: & mundus tranſibit & concupiſcẽtia eius. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum. Qui in æternum manere volumus, Dei qui æternus eſt, vnluntatẽ facere debemus. *Voluntas Dei.* Vnluntas autem Dei eſt, quem Chriſtus fecit & docuit. Humilitas in conuerſatione, ſtabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iuſtitia, in nperibus miſericnrdia, in moribus diſciplina, iniuriam facere non noſſe, & factam poſſe tnlerare, cum fratribus pacẽ tenere, Deum totn cnrde diligere, amare in illo quòd pater eſt, timere quòd Deus eſt, Chriſto nihil nmninò præponere, quia nec nobis ille quicquam præpoſuit, charitati eius inſeparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter aſsiſtere, quando de eius nomine & hnnore certamẽ eſt: vt exhibeter in ſermnne cõſtantiam qua cnnfitemur: in quæſtione fiduciam, qua congredimur: in morte patientiam qua coronamur: hoc eſt cohæredes Chriſti velle eſſe, hoc eſt pręceptum Dei facere, hoc vnluntatem patris implere. *Sicut in cœlo & in terra.* Fieri autem petimus voluntatem Dei vt in cœlo & in terra, quod vtrunque ad conſummationem noſtræ incolumitatis pertinet & ſalutis. Nam cùm corpus è terra, & ſpiritum poſsideamus è cœlo, ipſi terra & cœlum ſumus, & in vtroque G id eſt, & cnrpore & ſpiritu, vt Dei voluntas fiat oramus. *Colluctatio carnis & ſpiritus.* Eſt enim inter carnem & ſpiritum colluctatio inuicem & diſcordantibus aduerſus ſe quotidiana congreſsio, vt non quæ vnlumus, ipſa faciamus, dum ſpiritus cœleſtia & diuina quærit, caro terrena & ſecularia concupiſcit: & ideò petimus inter duo iſta ope & auxilio Dei concordiam fieri, vt dum & ſpiritu & carne vnluntas Dei geritur, quæ per eũ renata eſt, anima ſeruetur. Quod *Galat. 5.* apertè atque manifeſtè Apoſtolus Paulus ſua voce declarat: Caro, inquit, cnncupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim inuicem aduerſantur ſibi, vt non quæ vultis, ipſa faciatis. Manifeſta autem ſunt facta carnis, quæ ſunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, ſpurcitiæ, idolnlatria, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animnſitates, prouocationes, ſimultates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, cnmeſſationes, & his ſimilia, quæ prędico vobis, ſicut prędixi, quoniam qui talia agunt, regnũ Dei nõ poſsidebũt. Fructus autem ſpiritus ſunt charitas, gaudium, pax, bonitas, magnanimitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas. Et idcircò quotidianis, imò continuis orationibus hęc precamur & petimus, & in cœln & in terra volũtatem circa nos Dei fieri, quia hæc eſt voluntas Dei, vt terrena cœleſtibus cedant, ſpiritualia & diuina præualeant. Poteſt etiam ſic intelligi fratres dilectiſsimi, vt quoniam mandat & monet dominus etiam inimicos diligere, & pro iis quoque qui nos perſequuntur orare, petamus & prn illis qui adhuc terra ſunt, & necdum cœleſtes eſſe cœ- H perunt, vt & circa illos vnluntas Dei fiat, quã Chriſtus hominem conſeruando & redintegrãdn perfecit. *Matt. 5. 1. Cor. 15.* Nam cùm diſcipuli ab en non iam terra appellentur, ſed ſal terræ, & Apoſtolus primum hominem vocet de terræ limo, ſecundum verò de cœln, meritò & nos qui eſſe debemus patri Deo ſimiles, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonns & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos, ſic Chriſtn monente oramus & petimus, vt precem pro omnium ſalute faciamus, vt quomodo in cœlo, id eſt, in nnbis per fidem noſtram volũtas Dei facta eſt, vt eſſemus de cœlo, ita & in terra, hoc eſt in illis nnn credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc ſunt prima natiuitate terreni, incipiant eſſe cœleſtes ex aqua & ſpiritu nati. Procedentes ex oratione poſtulamus & dicimus: Panem noſtrum quotidianũ da nobis hodie. Quod poteſt & ſpiritualiter & ſimpliciter intelligi, quia & vterque intellectus vtilitate diuina proficit ad ſalutem. Nam panis vitæ Chriſtus eſt, & panis hic omnium non eſt, ſed noſter eſt: & qnnmndn dicimus pater noſter, *Panem noſtrum quotidianum.* quia intelligentium & credentium pater eſt, ſic & panem noſtrum petimus, quia Chriſtus noſter, qui corpus eius contingimus, panis eſt. Hunc autem panem dari nobis qnotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Eucharistiam quotidie ad cibnm ſalutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abſtenti & non communicantes à cœleſti pane prnhibemur, à Chriſti cor- *Ioan. 6.* pore ſeparemur, ipſn prædicante & monente: Egn ſum panis vitæ, qni de cœlo deſcendi. Si quis ederit de hnc pane, viuet in æternum. Panem autem, quem egn dedero, caro mea eſt pro ſeculi vi-

A ta. Quo modo ergo dicit in æternū viuere, si quis ederit de ei⁹ pane, & manifestū sit eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt, ita contrà timendum est & orandū, nedum quis abstētus separatur à Christi corpore, separatus remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnē filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem nostrū, id est, Christi carnem dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus. Potest verò & sic intelligi, vt qui seculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fide gratiæ abiecimus, cibum nobis tantum petamus & victum, cùm instruat dominus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, nō potest meus discipulus esse. Qui autem Christi cœpit esse discipulus, secundū vocem magistri sui renuncians omnibus quæ possidet, diurnum debet cibum petere, nec in longum desyderia petitionis nostræ extēdere, ipso iterum domino præscribente & dicente: Nolite in crastinum cogitare: Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi, sufficit diei malitia sua. Meritò ergo Christi discipulus victum sibi in diē postulat, qui de crastino die cogitare prohibetur, quia & contrarium nobis est & repugnans, vt quæramus in seculo diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire. Sic & beatus Apostolus monet, formans & corroborans spei nostræ ac fidei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, verùm ne B que auferre quid possumus: Habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. Nam, qui volunt diuites fieri, incidūt in tentationem & muscipulas diaboli, & desyderia multa & nocentia, quæ mergūt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Docet non tantum contemnendas, sed & periculosas esse diuitias, illic esse radicem omnium malorum blandientium, cœcitatem mentis humanę occulta deceptione fallentium. Vnde & diuitem stultum seculares copias cogitantem, & se exuberantium fructuum largitate iactantem redarguit Deus dicens. Stulte hac nocte expostulatur anima tua, quæ ergo parasti, cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus nocte moritur⁹, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat. Contrà autem dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis, atque in vsum pauperum distributis, thesaurum sibi condit in cœlo. Eum dicit posse se sequi, & gloriam dominicę passionis imitari, qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber, facultates suas ad Deum ante pręmissas ipse quoq; comitatur. Ac quod vt possit vnusquisque nostrum parare se, sic discit orare, & de orationis lege, qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidian⁹ cibus potest iusto, cū scriptum sit. Nō occidet dominus fame animam iusti: Et iterùm: Iunior fui & senui, & nō vidi iustū derelictum, neque semen eius quærens panem. Item dominus permittit & dicit: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quo vestiemur? hæc enim nationes quęrunt. Scit enim

Alias absens. Ibidem. Alias Christi carnem. — *Alia interpretatio.* — *Luc. 14.* — *Matt. 6.* — *Alias quia & contrariū sibi sit & repugnans. 1. Timo. 6.* — *Cupiditas malorum radix.* — *Luc. 12.* — *Matth. 19.* — *Christum sequi & passionis dominica gloriam imitari potest, qui sua bona pauperibus distribuit.*

pater vester, quia horū omnium indigetis. Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc C omnia apponentur vobis. Quærentibus regnum & iustitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cùm Dei sint omnia, habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Danieli in leonum lacu iussu regis incluso prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes & parcentes homo dei pascitur. Sic alitur Helias in fuga, & in solitudine coruis ministrantibus, & volucribus cibum sibi apportantibus in persequutione nutritur. Atque ô humanæ malitię detestanda crudelitas: ferę parcunt, aues pascunt, homines insidiantur, & sæuiunt. Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicentes: Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidiū cibi petitur & venia delicti, vt qui à Deo pascitur, in Deo viuat, nec tantum præsenti & tēporali vitæ, sed & ęternæ consulatur, ad quam veniri potest, si peccata donentur, quę debita dominus appellat, sicut in Euangelio suo dicit. Remisi tibi omne debitum, quia me rogasti. Quàm autē necessariè, quàm prouidenter & salubriter admonemur, quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, vt dum indulgentia de Deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo pl⁹ pereat, instruitur & docetur sese peccare quotidie, dū quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique Ioannes in epistola sua ponit dicens: Si diximus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis nō est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus D est dominus, qui nobis peccata dimittat. In epistola sua vtrunque complexus est, quod & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiam eum rogamus. Ideò & fidelem dixit dominū ad dimittenda peccata fidē pollicitationis suę reseruantem. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit & veniam secuturam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & sponsione perstringens, vt sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus, scientes impetrari nō posse quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcircò & alio loco dicit: In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. Et qui seruus post dimissum sibi à domino omne debitum, conseruo suo noluit ipse dimittere, in carcerem relegatur. Quia indulgere cōseruo suo noluit, quod sibi à domino indultum fuerat, amisit. Quæ adhuc fortius Christus in præceptis suis maiore censuræ vigore proponit. Cùm steteritis, inquit, ad orationē remittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester qui in cœlis est, remittat peccata vobis: si autem vos non remiseritis, neque pater vester qui in cœlis est remittet peccata vestra vobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij superest, cùm secūdum tuā sententiam iudiceris, & quod feceris aliis hoc & ipse patiaris. Pacificos enim & concordes atque vnanimes esse in domo sua Deus præcepit, & quales nos fecit secunda natiuitate, tales vult renatos perseuerare, vt qui filij Dei esse cœpimus, in Dei pace maneamus: & quibus spiritus vn⁹ est, vnus sit animus

Prou. 10. Psalm. 36. Matth. 6. Dan. 14. 3. Reg. 17. — *Remitte nobis debita nostra.* — *Peccata debita vocantur. Matth. 18.* — *Nemo sine peccato. 1. Ioan. 1.* — *Mat. 7. Ibid. 18.* — *Mar. 11.*

A salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contentus quòd nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desyderium videte quod fuerit, vt quomodo vnum sunt pater & filius, sic & nos in ipsa vnitate maneamus, vt hinc quoque posit intelligi, quantum delinquat, qui vnitatem scindit & pacem, quum pro hac & rogauerit dominus, volens scilicet plebem suam saluam fieri & viuere, cùm sciret ad regnum Dei discordiam non venire. Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. *Cogitatio carnalis abscindenda. Sursum corda.* Cogitatio omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solum cogitet, quod precatur. Ideo & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo: Sursum corda, vt dum respondet plebs, habemus ad dominum, admoneatur nihil aliud se quàm dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, vt soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur: Obrepit enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallens preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce, quando intentione syncera Deum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare: Quæ autem segnitia est alienari & capi ineptis cogitationibus & profanis, cùm Deum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm id quòd cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cum teipse non audias? Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, cum tu ipse memor tui non sis? hoc est ab hoste in totum non cauere, hoc est, quando oras Deum, maiestatem Dei negligentia orationis offendere, hoc est, vigilare oculis & corde dormire, cùm debeat Christianus & cum dormit oculis, corde vigilare. Sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico canticorum: *Cant. 5.* Ego dormio & cor meum vigilat. *Coloss. 4. Oratio instructuosa.* Quapropter solicitè & cautè Apostolus admonet dicens: Instate orationi vigilantes in ea: docens scilicet & ostendens eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem non infructuosis vocibus, nec nudis precibus ad Deum veniamus. Inefficax petitio est, cum precatur Deum sterilis oratio. *Matth. 3.* Nam cùm omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, vtique & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, quia nulla est operatione fœcundus. Et ideò scriptura diuina instruit dicens: *Tob. 12.* Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. *Cornelius centurio.* Sic denique Cornelius Centurio cùm oraret, meruit audiri. Fuit enim faciens multas eleemosynas in plebem, & semper orans Deum: *Actu. 10.* huic circa horam nonam oranti astitit angelus testimonium reddens sui operis & dicens: Corneli orationes tuę & eleemosynę ascenderunt ad memoriam coram Deo. Cito orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deū merita nostri operis imponunt. Sic & *Tob. 12.* Raphaël angelus Tobię oranti semper, & semper operanti testis fuit dicens: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in

B

conspectu claritatis Dei. Et cùm sepelires tu mortuos simpliciter, & quia non es cunctatus exurgere & derelinquere prandium tuum, & abiisti & condidisti mortuum, & missus sum tentare te. Et iterum: *Raphael angelus.* Me misit Deus curare te, & Saram nurum tuam. Ego enim sum Raphaël vnus è septem angelis iustis, qui assistimus & conuersamur ante claritatem Dei. *Esai. 54.* Per Esaiam quoque dominus admonet & docet similia contestans: Solue, inquit, omnem nodum iniustitiæ, resolue suffocationes inpotentium commerciorum. Dimitte quassatos in requiem, & omnem † consignationem iniustam dissipa. *† Aliàs cogitationem.* Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. *Esai. 58.* Si videris nudum vesti, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te, dū adhuc loqueris, dicet: Ecce adsum. + Adesse se repromittit & audire & protegere se eos dicit, *† Aliàs adesse te dicit. Philip. 4.* qui iniustitiæ nodos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos Dei secundum eius præcepta facientes, dum audiunt quæ Deus præcepit fieri, ipsi quoque à Deo merentur audiri. Beatus Apostolus Paulus in necessitate pressuræ adiutus à fratribus, opera quæ fiunt, sacrificia Dei dixit esse. Saturatus sum, inquit, percipiens ab Epaphrodito ea, quæ à vobis missa sunt, odorem suauitatis, sacrificium acceptū & placitum Deo. Nam quando quis miseretur pauperis, Deo fœnerat, & qui dat + minimis, Deo donat, spiritaliter Deo suauitatis odorem sacrificat. *† Aliàs minimo.* In orationibus verò celebrandis inuenimus obseruasse tres cum Daniele pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet trinitatis quòd in nouissimis temporibus manifestari habebat. *Orationum horarum tertia, sexta, nona, matutina, vespera.* Nā & prima hora in tertiam veniens consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemque ad sextam à tertia procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à sexta nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum spatia iam pridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem domino temporibus seruierant, & manifestata postmodum gesta res est, sacramentum olim fuisse, quòd ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit spiritus sanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cùm de emundandis à se gentibus antè dubitasset. Et Dominus hora sexta crucifixus ad nonam, peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriā suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi præter horas antiquitùs obseruatas orandi, nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & manè orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus sanctus designabat in Psalmis, dicens: *Manè orandum est, vt resurrectio domini celebretur. Psalm. 5.* Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine manè, & exaudies vocem meam, manè assistam tibi, & contemplabor te. Et iterum per Prophetam loquitur Spiritus sanctus: Diluculo vigilabunt ad me dicentes: Eamus & re-

C D

E uertamur ad dominũ Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante necessariò rursus orandum est. Nam quia Christus sol verus est, & dies verus sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Christum autem diem dictum declarat io Psalmis Spiritus sanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: à domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Iste est dies, quem fecit dominus, ambulemus & iocundemur in eo: Item quòd sol appellatus sit, Malachias Propheta testatur, dicẽs: Vobis autem, qui timeris nomen domini, orietur sol iustitiæ, & in aliis eius curatio est. Quòd si in scripturis sanctis sol verus & dies verus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, quò minus frequenter ac semper Deus debeat adorari, vt qui in Christo, hoc est in sole & in die vero sumus, insistamus per totum diem precibus & + oremus, quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filiis lucis & in noctibus dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quando sol ei & dies nõ est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus. Sic Anna vidua sine intermissione rogans semper & vigilans, perseuerabat in promerendo Deo, sicut in Euangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo, ie iuniis & orationibus seruiens nocte ac die. Videtint vel gentiles, qui necdum illuminati sunt, vel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt. Nos vero fratres dilectissimi, qui in domini

F luce semper sumus, qui meminimus & tenemus, quid esse accepta gratia cœpimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine: non impediamur à tenebris, quas euasimus. Nulla sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua dispendia. Per Dei indulgentiam recreati spiritaliter, & renati imitemur quid futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solem & diem. Sic nocte quasi in die vigilemus, oraturi semper & acturi gratias Deo, hic quoque orare & gratias agere non desinamus.

Orandum vesperi.
Psalm. 117.
Malac. 4.
Christus dicitur dies, sol.
† Alias oretemus.
Luc. 2.

Explicatio salutationis Angelicæ.

CAP. 59.

Sic moribus receptum est in sancta Catholica Ecclesia, neque recens fuisse videtur hoc institutum, vt orationi dominicæ, virginis Mariæ salutatio subiungatur: quam etiam in Liturgia sua Ioannes Chrysostomus, non sine præfatione quadam inserendam esse putauit. His enim verbis Mariam affatur: Vt verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam, & semper beatissimam, & penitus incontaminatam Dei nostri matrem: honoratiorem Cherubin, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperisti, verè Deiparam te magnificamus. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quo

Chrysost. in Liturgia.

niam saluatorem animarum nostrarum peperisti. G Quidni glorificemus autem? quidni magnificemus eam? quam electam à seculo, quam ab altissimo præcognitam, sibique præparatam, quam longè antè patribus nostris cœlitus promissam, quam typis mysticis adumbratam, quam Prophetarum oraculis videmus esse prænunciatam? Hæc est enim illa, de qua in ipsis adhuc rudis mundi primordiis conditor ipse primum edidit vaticinium: olim fore mulierem, quæ calcaneo lethiferi serpentis caput protereret: Hæc est noui Adæ noua Eua: noo nouerca, quòd illa vetus, quæ suos fœtus, prius etiam quàm pareret, extinxit: sed mater: neque mater morientium, quòd illa, sed reuiuiscentium: quæ mysterio quodam ineffabili, quod nulla posset humana mens comprehendere, de cuius osse geoita fuerat, eum ipsa de sua carne vicissim genuit, nec ab alio fœcundata, quàm quem peperit: vt inextricabili quodam ænigmate, simul eadem fuerit, & filia, & sponsa, & mater. Quid autem nobis aliud illa virga sacerdotalis adumbrabat, quę sine radice germinauit? quam huius virginem fœcunditatem, quæ neque mortali manu consita, neque terreno succo irrigata, & cælitus concipiendo floruit, & sine cruciatu pariendo viuificum fructum edidit. Iam & niueum illud Gedeonis vellus, quod in areæ siccæ medio maduit, cuius alius præfigurabat simulachrum, nisi Mariæ? quæ procul quidem à carnis contagio remota, verùm cælesti rore ter compluta, trinitatis opificio Deum pura concepit, pura enixa est, pura post editum partum permansit. Cuius obtinebat imaginem, nisi mariæ diuini vatis insignis illa porta, non ad Aquilonem, vnde panditur omne malum, sed ad exortum spectans, vnde sol oritur nouus, & nouator omnium? H cuius integritatis claustra Princeps pacis, non modò non violauit, vel ingrediens vel egrediens, verumetiam consecrauit. Verba Prophetę sunt: Porta quæ prospiciebat ad orientem, clausa erit, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam: eritque clausa. Clausa fuit in Maria virginitatis porta, per quam intrauit Dominus Deus Israël, & per ipsam processit, & in æternum porta virginis clausa seruata virginitate permansit. Hanc denotabat signum illud magnum, quod in cœlo scribit apparuisse Ioannes: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Fuit enim reuera Maria amicta lumine tanquam vestimento, fuit induta iustitiæ solem, eum de quo scribit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Christum: in illo manebat, & ipse in ea: vestiuit illum, & vestita est ab illo: vestiuit illum substãtia suæ carnis, & vestita vicissim est ab eo, gloria maiestatis eius: vestiuit nube solem, & est ipsa vestita sole. Certè signum hoc magnum est, mulier illæsa manens amicta sole: sed non est hæc mulieris potentia, non modò non humana, verùm ne angelica quidẽ, sed sublimiore quadam virtute factum est, ea nimirũ de qua dixit angelus. Spiritus sanctus superueniet in te. Quoniam verò poterat respondere: Spiritus Deus est: Deus autem noster ignis consumens est, quasi occurrens ait: virtus nõ mea, non tua, sed virtus altissimi obumbrabit tibi: Nihil vt sit mirum, si sub tali vmbraculo, talis à muliere sustineatur amictus. Mysticus quoq; Moysi rubus flagrare visus,

Maria encomium.
Genes. 3.
Numer. 17.
Iudic. 6.
Ezech. 44.
Apoc. 21.
Esaie 9.
Ezech. 44.
Apoc. 12.
Psal. 103.
Rom. 13.
Luc. 1.
Ioan. 4.
Deut. 4.
Exod. 3.

A pręgnantem huius virginitatem portédebat, quę sola mortalium nomen est puerperæ promerita, cum vxoris officium nunquam præstitisset: Hanc præcludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodam & inaudito miraculo, zona sui corporis illibata, virum circundedit citra virilem operam. Siquidem Iesus Christus, ante Luciferum genitus ex hac sumpsit carnis initium, & quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia, cùm sit in omnibus, ab iis tamen non capitur, nec tenetur, is intra virginis huius viscera claudi dignatus est. Reuera nouum & inauditum, ait Cyprianus, quod in vteri materni angustia circundedit intra se fragilis caro virtutem altissimi, & ordinem rerum, cursúmque naturæ motauit sapientia Dei, & vbique est dilatata, plenitudinem sui, vasi infundens exiguo: sic est circundata vtero muliebri, vt tamen vniuersa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra se omnia continens, extra vniuersa complectens. Mons etiam ille magnus, quem vidit Daniel, vnde sine manibus excisus est lapis, lapis angularis ille, qui fecit vtraque vnum, cui nititur omnis ædificatio, non cessura tempestatibus huius seculi, in quē quisquis ceciderit, collidetur: mons, inquam, ille magnus, cuius nisi Mariæ typum gerebat? quam præ cęteris Esaias quoque, nunc de radice Iesse virgam orituram, nunc euidentius virginem pariturā esse prædixit. Quam & Salomon requirere visus est, cùm diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille sapiens, quanta sexus huius esset imbecillitas, quàm fragile corpus, quàm lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promisisse legerat, & ita congruere videbat, vt qui per fœminam vicerat, per fœminam vinceretur, cum stupore quodam & admiratione prorumpit in hæc verba: B Mulierem fortem quis inueniet? quasi diceret: Si de manu fœminæ sic pendet & salus nostra omnium & innocentiæ restitutio, & de hoste victoria, cumprimis esse fortem oportet, quę tantum ad opus hoc esse queat idonea. Quā ergo sic & oracula Prophetarum præcinuisse, & mysticę Synagogę typicas imagines deliniasse, & facundos Ecclesiæ doctores suis postea virtutibus exornasse, suisque coloribus depinxisse videmus, quidni laudes illius decantemus? quidni quoties vsus venerit, supplices opem illius imploremus? Quòd si qui sunt, qui nobis obstrepant, dicentes: Nunquid non sufficit vnus Christus? Respondet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat Christus, siquidem omnis sufficientia nostra ex Deo est, sed nobis bonum non erat, hominem esse solum: congruum magis vt adesset reparationi nostræ sexus vterque, quoniam corruptioni neuter defuisset: Fidelis planè & potens mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed diuinam in eo homines reuerentur maiestatem, Deus autem noster ignis consumens est. Quidni vereatur peccator accedere, ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, sic pereat ipse à facie Dei? Opus est itaque mediatore ad mediatorem istum, nec alius nobis vtilior quàm Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit, sed fidelis Maria, quæ salutis antidotum & viris & mulieribus propinauit. Illa ministra fuit seductionis, hæc propiciationis: Illa suggessit præuaricationem, hæc iniecit redemptionem. Ac

Hier. 3. — Psal. 109. 2. Par. 2. — Cyp. ser. de natiuitate Christi. — Dan. 2. — Esaie. 11. Esaie 7. — Prou. 31. — Bernardus in sermone de virgine Maria. 2. Cor. 3. Genes. 2. — 1. Tim. 2. — Hebr. 12. Psalm. 37. — Genes. 3.

in alio sermone. Quicquid illud est, quod offerre C Deo paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quò influxit. Neque enim impotens erat Deus, & sine hoc aquæ ductu infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuæ aut sanguine plenæ aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excussisti, ideò modicum illud, quod offerre desyderas, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Neque verò solus hoc Bernardus ita sensit. Nam & multis ante seculis beatus Ephrem Deiparam virginem, conciliatricem, & aduocatā vocat. Andreas quoque Hierosolymitanus, qui vixit ante annos prope millè, in sermone, quem scripsit in hanc ipsam salutationem Deiparæ virginis, vocat eam diuinam cum hominibus reconciliationem. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Irenæus. Quemadmodum Eua per angelicum sermonem, inquit, seducta est, vt effugeret Deum, præuaricata verbum eius, ita Maria per angelicum sermonem euangelizata est, vt portaret Deum, obediens eius verbo: Et sicut illa seducta est, vt effugeret Deum, sic hæc suasa est obedire Deo, vti virginis Euæ virgo Maria fieret aduocata: Et quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginem, æqua lance disposita virginalis inobedientiæ per virginalem obedientiam. Quę postrema verba citantur etiam ab Augustino contra Iulianum scribente. Quin & alij plerique sancti patres Deiparam virginem & inuocarunt ipsi, & cæteris vt inuocarent authores fuerunt, quemadmodū vbi nobis de sanctorū inuocatione sermo fuit, pluribus verbis demōstratū D est. Vnius tantum Athanasij locum hic adscribemus, qui sic virginem hanc alloquitur: Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima virgo, quę etiam à partu virgo permansisti, & retribue nobis pro exiguis istis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarum gratiarū: tu quæ gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipsa desumptis, & natura laudatoris præcipuè in tuū encomiū vtimur, si quando hymnus, si quando laus tibi siue à nobis, siue ab vniuersa creatura effertur. Tibi, inquā, gratiosæ dominæ nostræ reginæ, heræ, matri Dei, arcæ sanctuarij. Ac interiectis nonnullis: Ab istis, inquit, hierarchiis cœlestibus, deinde nos hierarchiæ terrestres exaltationes Dei in gutture ferentes, siue quod didicimus, siue quòd mutuò hęc verba sumpserimus, exaltamus te magna & canora voce, dicentes: Aue gratiosa dominus tecum: intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis. Cæterùm si quis alius, certè Bernardus is fuisse videtur, qui cū aliis in rebus, quod illi ipsi confitentur, qui segregauerunt semetipsos, tum quod ad honores attinet vel Deiparæ virgini, vel sanctis tribuendos, præclaro semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel epistola quam scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermones, quos de sanctis non paucos edidit, in quibus omnibus adeò non transfert in homines Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quàm à multis tribui videmus. Quamobrem nihil est quòd huius authoritatem quisquam sequi dubitet in re præsertim tam vetusta, receptoque totius Ecclesiæ more

De natiuitate Mariæ virginis. — Iren. lib. 5. contra hæreses. — Lib. 1. Inuocatio & intercessio S. Mariæ. — Atha. in euangelium de sanctissima Deipara — Bernardus epist. 172.

Sanctos qui colit, laudat, inuocat, imitatur, id omne Christo in sanctis contribuit.

E confirmata. Si qui diuos colit, Christum in diuis colit: qui sanctos laudat, Christum laudat in sanctis: qui sanctos inuocat, Christi p sanctos auxiliũ inuocat: qui sanctos imitatur, Christũ imitatur in sanctis: qui sanctos adorat, Dei dona in sanctis adorat: quãto magis idẽ quisq; facere credẽdus est in ea colenda, laudanda, inuocanda, adoranda, ex cuius vtero processit is, per quẽ sancti sunt, quotquot sancti sunt. Affectus in matrem, pietas est in filium, quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium veneramur, vt omnis honos matri præstitus, in ipsum redundet filium. Hic est enim in omnibus & super omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus. Quæ quidem omnia si suo modo quodam sanctis tribuantur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli communicabilis. Verùm nos ad salutationem Angelicam, de qua nobis initio sermo fuit, redeamus: quæ tanto nobis debet esse commendatior, quòd non ab hominis ingenio profecta, verùm de cœlo per angeli præconium in terras est delata: tũ autem, ita breuis est & succincta, vt in ea ediscenda nihil esse queat negocij: & verborum in ea numerum, sententiarum superat vbertas. Huc accedit, quòd quoties hac vtimur salutatione, fœlicis illius horæ statim admonemur, quæ prima post infœlicem parentis nostri casum humano generi læta cumprimis illuxit: Qua Deus afflictionem populi sui miseratus, misso angelo, fœminam sibi delegit, cuius ministerio, quam per fœminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eamque vita sempiterna commutaret. Sed iam ipsum angelum loquẽtem audiamus.

Aue in græca voce multò significantius.
Orig. homil. 6. in Luc.

Is ad Mariam virginem ingressus ait: Aue gratia F plena. Noua quidem hæc tum fuit salutandi formula, quam in omni scriptura negat Origenes se inuenire potuisse, Græca vox, quę legitur apud Lucam, non saluere tantum vel auere, verùm etiam gaudere significat & valere. Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & apposita. Siquidem quę verę voluptatis authorem conceptura, & quẽ Eua miseris mortalibus mœrorem ingẽtem inuexerat, eum erat sempiterno gaudio cõmutatura, quonam alio quàm gaudij vocabulo salutatam eam oportuit?

Chrysol. ser. 140.
Luc. 2.
Gratia plena.

Quamobrem rectè Chrysologus. In hac voce, inquit, oblatio est, oblatio muneris, non simplex, salutationis officium. Quod munus nato Christo pastoribus obtulerat angelus, dicens: Euãgelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator: Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tũ virgini Mariæ, cùm ex ea natum iri Saluatorem renunciauit.

Act. 6.
Luc 1.
Act. 2. 4

Legimus autem & de Stephano, quòd fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoque Baptista: de Elizabeth: de Zacharia: de Apostolis dicit scriptura, quòd repleti fuerunt spiritu sancto: neque tamen propterea credendum est, quòd similiter vt Deipara, gratia vel spiritu sancto repleti fuerint: Nam neque conceperunt illi de spiritu sancto, sicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter, quemadmodum in Maria, cui quæ per partes aliis est præstita singulis, totam se simul infudit gratię plenitudo, quę descendit in eam sicut pluuia in vellus. Vellus cùm sit de corpore, nescit corporis passiones: ita virginitas cùm sit in carne, carnis ignorat vitia. Cœlestis igitur imber in virgineum vellus Mariæ placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnda bibulo se nostræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis G expressum, terris omnibus pluuiam salutis effunderet. Hac igitur ratione, plena gratia dicitur, quæ sola est Maria, de qua propter honorem domini nullam prorsus cùm de peccatis agitur, haberi quęstionem, non modò Augustinus, verùm etiam vniuersa voluit Ecclesia: quod vel indè sciri possit, ad vincendum ex omni parte peccatum plus ei gratiæ collatum esse, quia concipere & parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum.

Aug. de natu. & gratia cap. 36.

Maria virgo cæteris omnibus plenior gratia, quia omni peccato vacua fuit.
1. Ioan. 1.
Ioan. 1.

Etenim hac vna virgine excepta, si sanctos alios omnes & sanctas cùm hic viuerent congregare licuisset, & interrogare, num fuerint absque peccato, quantalibet fuerint in isto corpore excellentia sanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamassent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: Nec humilius id quàm verius respõdissent. Plenior itaque gratia fuit Maria, quàm omnes alij, cùm sola sit, quam omni peccato fuisse vacuam, persuasum habemus. Scriptum autem est de Christo quoque, quod sit plenus gratia & veritate: verùm ab hac plenitudine tanto longius abfuit Maria, quàm abfuerunt à Mariæ plenitudine sancti reliqui, quanto maius inter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum, discrimen est immortalem. Siquidẽ Christus ipsa est plenitudo, Maria sicut alij sancti, sed plus tamen quàm alij sancti: quicquid habet gratiæ de Christi plenitudine accepit.

Petrus abbas Cluniacen. lib. 5. epist. 1.
Dominus tecum.

Petrus abbas Cluniacen. Gratiam, qua plena fuit Maria, charitatem vult intelligi, qua illam præ cæteris excelluisse, scripsit: Posteaquàm Angelus Mariam gratia H plenam salutauit: subdit Dominus tecum. Quid autem aliud angelus, quàm à domino missus est nuncius? Erat ergo cũ virgine, qui misit ad virginem: præcessit nuncium suum Deus, sed à Deo non recessit. Locis teneri non potest, qui locis habetur in omnibus, & vbique totus est, sine quo nihil totum est.

Iudic. 6.
1. Ioan. 2.

Gedeonem quoque legimus iisdem verbis ab angelo salutatum. Sic enim est eũ alloquutus: Dominus tecum virorum fortissime: verùm aliter cũ Gedeone fuit dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonem elegit dominus, vt esset saluator Israëlis de manu Madian: Mariam elegit, vt non Israëli tantùm, verùm orbi saluatorem ederet vniuerso, qui esset propiciatio totius mundi, qui nos morte sua reconciliatos, ac de Satanæ potestate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filiis Dei patris sui filios & hæredes faceret. Hunc talem virgo sacratissima virginali vtero suo complexa, cœlo maior, terra fortior, orbe & latior. Quem enim non modò terrarum orbis vniuersus, sed ne cœli quidem cœlorum capiunt, eum sola clausum intra viscera sua gestare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in te: Nam cum in omnibus quę sunt quatenus sunt, Dominus sit, soli tamen boni sunt, in quibus ita est dominus, vt etiam cum eis sit propter concordiam voluntatis: Cæterùm cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quàm cum sanctis aliis omnibus, cum qua tanta fuit consensio, vt eius non modò voluntatem, verùm & carnem sibi copularet, ac sic de sua, deque virginis substantia Christum vnum efficeret, vel potius Christus vnus efficeretur, qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgi-

A ne totus tamē Dei,& totus virginis esset, nec duo filij,sed vnus vtriusque filius. Subdit angelus, quæ verba reperiuit etiam Elizabet, eodem spiritu sancto repleta,Benedicta tu in mulieribus.Quæ verò sequuntur.Et benedictus fructus ventris tui: non iam ab angelo,sed à sola dicta sunt Elizabeth. Nō quia tu benedicta, dicit Elizabeth, ideò benedictus fructus ventris tui,sed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis,ideò tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in quo benedictæ sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque benedictionem accepisti cum cęteris,etsi differentius à cæteris.Ac proptereà benedicta quidem tu, sed in mulieribus. ille verò benedictus, non in hominibus,non inter angelos: verùm, vt ait Apostolus, super omnia benedictus in secula. Verè itaque benedictus, qui fons est benedictionis,& autor omnis gratiæ, fructus est ventris tui, qui te suæ benedictionis ita fecit participem, nullus vt mortalium similiter,vt tu fuerit benedictus. Siquidem sola maledictionem illam generalem effugisti, de qua dictum est:In tristitia paries filios: Et aliam,de qua scriptum est: Maledicta sterilis in Israël: & es benedictionem consequuta singularem:vt quamuis esse virgo,& proptereà sterilis eslegeris,salua tamen virginitate,neque sterilis permanetes,neque cum dolore pareres. Ac non ipsa modò maledictionem effugisti, verùm & à nobis eam repulisti,ædito in lucem fructu vētris tui, qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Fructus autem istius nomen non expresit Elizabet,verùm addidir Ecclesia Iesus Christus.Iesus, quoniam ipse saluum fecit populum suum à peccatis eorum. Christus quoniam cùm sit rex noster & pontifex noster, vnctus est à Deo, non oleo cmmuni, sed oleo lætitię:nec sicut participes sui,id est, illi, qui in imagine præcesserunt, sed præ participibus suis, virtute spiritus cœlestis consecratus. Cuius vnctionis nos quoque facti particlpes,à Christo Christiani vocamur.Nam qui rex & sacerdos noster est,qui,q̄ nunquàm satis est prædicanda bonitas illius, non sua tantum omnia nobiscum communicare, sed se etiam ipsum nobis est impendere dignatus, posteaquàm nos redemit in sanguine suo ex omni tribu,& lingua, & populo, & natione, fecit nos quoque regnum & sacerdotes Deo,vt regnantes super terram, & animi nostri cunctis affectionibus imperantes, exhiberemus nosmetipsos hostiam viuētem, sanctam, Deo placentem in odorem suauitatis, ac nomen illius laudaremus ac glorificaremus in secula seculorum, Amen. Quòd si quis diligentius explicatam videre voluerit, horum nominum rationem Iesus Christus, legat Eusebium in libris Euangelicæ demonstrationis, & Cyrillum Hierosolymitanum, qui præ cæteris accuratiùs id fecisse videntur.

Luc. cap. 1. *Psalm. 20.* *Gene. 22.* *Roma. 11.* *Gene. 3.* *Galat. 3.* *Matth. 1.* B *Psal. 44.* *Apoc. 5.* *Rom. 12.* *Eusebi. lib. 4. ca. 15. & 19. Catechi. 10.*

Quod iustitia nostra non sit sola fides.
CAP. 60.

IVstitiam,qua sola rectè colitur,qui factus est nobis Iustitia, dominus noster Iesus Christus, qui solam esse fidem arbitrati sunt, eorum ab vna, sancta, Catholica, & Apostolica Ecclesia iampridem est explosa sententia. Si quidem ante mille ducentos plus minus annos fuisse scribuntur Anomœi quidam hæretici,quorum principes commemorantur Aëtius & Eunomius: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt,quàm vt ipsum solum cognosceremus: cuius etiam adeò sibi noticiam arrogarunt, vt non sibi se magis esse notos dicerent,quàm ipsi Dei naturam perspectam, & exploratam haberent : ac tantum illi cuius authores ipsi fuerunt, fidei tribui volebant, vt si quis eam esset amplexus, etiam si grauissima quæque scelera patrasset,ac non modò patrare non intermitteret, verùm subindè grauiora patratis adiungeret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus:quemadmodum ab Epiphanio & Augustino memorię proditum legimus. Quin multo etiam antè, cùm adhuc essent Apostoli superstites, fuisse refert Augustinus,qui non intelligentes, quod ait Apostolus: Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis:putauerunt eum dicere,sufficere homini fidem,etiamsi malè viuat, & bona opera non habeat:Cùm,vt hæc sentiret,ei,qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquam: qui non aliud his verbis intelligi voluit, quàm vt se per fidem iustificari quisque sciret, etiāsi legis opera nulla præcessissent.Hoc est, quod alio loco dicit,quod magno cum applausu audiri à nonnullis videmus: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis:Dei enim donum est,non ex operibus,vt ne quis glorietur. De quibus nos rectè dicere possumus, quod à Cypriano scriptum legimus:corruptores Euangelij,atque interpretes falsi,extrema ponunt,& superiora prętereunt,partim memores, & partim subdolè corrumpentes: vt ipsi ab ecclesia scisi sunt, ita capituli vnius sententiam scindunt.Nisi quòd ipsi superiora ponūt, & quæ proximè insequuntur,prætereunt. Nam, quemadmodum Augustinus quoque monuit, vidit Apostolus,putare posse homines hoc ita dictū, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat,quod istis tam persuasum est,quàm quod maximè : quam etiam ob causam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis, non ex operibus : vt in eam opinionem homines adducant,nullum esse bonorum operum fructum Vidit hoc spiritu sancto plenus Apostolus: vidit simul & hoc, posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant: Itaque mox addit,quod isti silentio prætereunt, ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid est hoc,inquit Augustinus,quòd,cùm Dei gratiam commendans dixisset:Non ex operibus : ne fortè quis extollatur:cur hoc dixerit,rationem reddens: Ipsius enim sumus,inquit,figmentū,creati in Christo Iesu,in operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus,ne fortè quis extollatur?Sed audi, inquit,& intellige: Non ex operibus dictum, tanquam tuis ex teipso tibi existentibus,sed tanquam iis,in quibus te Deus finxit,id est,formauit & creauit.Hoc enim ait: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti sumus, sed ea, de qua ille dicebat, qui vtique iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apostolus: Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt,& ecce facta sunt omnia noua. Fingimur ergo, id est, formamur, & creamur in

1. Cor. 1. Iustitia Christiana. C *Epiph. lib. 3. haeres. 36. Aug. de haeres. haer. 54. De gratia & libero arbit. cap. 7. & de fide & operibus cap. 14.* *Ephe. 2.* *Cypr. de simplicitate prælatorum, siue de vnitate ecclesiæ.* D *Au. de gratia & libero arbitr. cap. 8.* *Quę opera non conferāt ad iustitiam. Creatio duplex.* *Psal. 50. 2. Cor. 5.*

E operibus bonis, quæ non præparanimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaq; charissimi, vita nostra bona, nihil aliud est, quàm Dei gratia: sine dubiò, & vita æterna quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, q̃a gratis data est illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tãtũmodo gratia est, hæc autẽ, quæ illi datur, quoniã præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquã merces pro iustitia, vt verùm sit, (quoniam verùm est:) Quoniam reddet vnicuique Deus secundum opera eius. Ex his Augustini verbis facilè perspicimus, quæ sint opera, quæ Paulus à iustificatione voluerit exclusa: nimirùm ea, quæ fiunt extra fidẽ: quę etsi disponere nonnihil ad iustificationis gratiam videntur: quoniam tamen sine fide impossibile est placere Deo, mereri primam gratiam non possunt, quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur, nullis præcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam nõ ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia. Nulla igitur merita nostra præcesserunt, sed sola Dei beneficia iustificationem nostram præuenerunt. Hoc est, quod à Fausto scriptum legimus, cùm eundem ex Pauli ad Ephesios epistola locum produxisset: Prima, inquit, vocatio compendium fidei requirit à nobis, sequentis verò temporis gratia, redemptis, ablutis, innouatis, sedulitatem operis & curam laboriosæ seruitutis indicit, vt quod sine labore accepimus, opitulante adiutorio, cum labore seruemus, Apostolo commonente: Videte ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Agnosce distinctos esse gradus vocationis & consummationis. Fidem expectat à paruulis, opera autem cum fide à confirmatis requirit. Ita tamen vt sedulitatis affectum proficientibus augeat, & laborantibus adiutor quotidianus

F existat. Quamobrem non ad ea opera, quæ præparauit Deus, vt ambularemus in illis, postquàm cor mundum creauit in nobis, postquàm nouę creaturæ facti sumus, verùm ad ea, quæ nondum exuto veteri homine fecimus excludenda, hæc à Paulo dicta interpretatus est Augustinus: Qui etiam ad refellendam eorum opinionem, qui bona opera omnia, in quibus creati sumus in Christo Iesu, reiicere voluisse Paulum existimabant, alios Apostolos, Petrum, Ioannem, Iacobum, Iudam, epistolas suas scripsisse putat: quod{q́}; meminit Petrus, esse quædam in epistolis Pauli difficilia intellectu, quę indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionẽ: id ad hunc Pauli locum, in quo de fidei iustitia tractat, referendum esse putat, quòd nunquàm ea Pauli mens fuerit, quam isti corruptores Euangelij fuisse volunt, nihil ad iustitiam, nihil ad salutem consequendam opera bona facere. Sunt enim vel ipsa luce clariora, quæ huic errori aduersantur Pauli verba. Quòd compati oportet, si conglorificari: commori, si cõuiuere: sustinere, si conregnare volumus: quodque nõn coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Declarat autem ipse Paulus alio loco, quam fidem intelligi velit, qua vel iustificamur, vel coronam illã immarcescibilem assequimur. Nam ad Galatas scribens, disertis verbis illud planum facit, quòd non de qualicunque fide loquatur, qua creditur, peccata nobis propter Christum esse remissa, sed de ea, quæ per dilectionem operatur. Illam verò solam fidem, quam plerique cùm ad iustitiam, tum ad salutem sufficere volunt, adeò nihil prodesse asseuerat, vt non dubitanter dixerit: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autẽ non habuero, nihil sum. In quam sententiam à Iacobo quoque dictum est: Quid proderit, fratres mei, si fidem dicat quis se habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Quamobrem quàm volent isti sibi placeant, deque sola fide glorientur, quòd ea iustitiam, quod salutem adferat, nobis illud certum & indubitatum esse debet, quòd per organum suum spiritus sanctus loquitur. Nolite errare: neque fornicatores, neque idolis seruientes, neq; adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. G

(Margin: Rom. 2. Gratia pro gratia. — Hebr. 11. Sup. cap. 34. — Rom. 11. Faust lib. de libero arbit. cap. 7. Fide astruẽsa pro gratia conseruanda opus est. — Psal. 50. 2. Cor. 5. — August. de fide & operibus cap. 14. — 2. Pet. 3. — Rom. 8. 2. Tim. 2. Fides iustificans. — Galat. 5. — Sup. cap. 1 — 1. Cor. 13. Iacob. 2. — 1. Cor. 6.)

Quod peccato quolibet mortali fides non amittatur. CAP. 61.

VErum hic isti, quo rimam habere queant per quam elabi liceat, fieri posse negant, vt hæc insint fidem habenti, quam amitti mortali peccato quolibet asseuerant. Quòd si ita est, cur igitur operarios iniquitatis vocat Christus eos, qui in ipsius nomine prophetabant, dæmonia eiiciebant, virtutes multas faciebant: quæ tã eximia, sine fide certè præstare non poterant? Cur idem viro stulto comparat eum, qui verba sua audiret, & ea non faceret, cùm fides ex auditu sit? Cur multos ex principibus in Christum, ait, credidisse, scriptura, verùm eos magis hominum, quàm Dei gloriam dilexisse? Cur alio loco dicit: Seruus sciens voluntatẽ domini, & non faciẽs, plagis vapulabit multis? Cur à Iacobo scriptum est: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatũ est illi. Quid autem est aliud scire voluntatem domini, scire bonum, nisi credere spiritui sancto, per amanuenses suos Prophetas, Apostolos, & Euangelistas nos docenti, hanc esse domini voluntatem. Et cum hac tamen fide, peccatum dicit esse scriptura, quando non fit, quod creditur. Quare falsum est, quod ab istis asseritur, per peccatum fidem amitti, aut si remaneat, non esse veram fidem, aut eum, qui fidem habeat sine charitate, non esse Christianum. Falsum est, quòd solam incredulitatem esse peccatum, solam fidem esse iustitiam, tam peruicaciter asserunt. Nã si nullum est peccatum, nisi incredulitas, si nulla est iustitia nisi fides, quorsum igitur illud extremũ erit iudicium? quod non esse futurum de infidelibus, illa Christi verba non obscurè videntur indicare: Qui non credit, iam iudicatus est. Futurum est ergò iudicium de fidelibus, quos non ideò collocatos à sinistris, incorruptus ille iudex viuorum & mortuorum, in ignem æternum ire iussurus est, quia non crediderunt, sed quia pietatis opera facere neglexerunt. Hoc est, quod à Sapiente dictum est: Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundum meritum operum suorum. Hoc est, quod à regio Propheta scriptum, & est ab Apostolo repetitum: Tu reddes vnicuique secundum opera sua. Ad Corinthios quoque scribens idem Apostolus, ait: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis: nõ dicit, prout credidit, sed prout gessit, siue bonum, siue malum. Sed & in H

(Margin: Fides & spes quolibet peccato non amittuntur. Matt. 7. Matt. 7. Rom. 10. — Ioan. 12. Luc. 12. Iacob. 4. — Fides sola non est iustitia. Fides sine charitate potest alicui inesse. Ioan. 3. Fideles condemnabuntur, quia pietatis opera non exercuerunt. — Matt. 25. Eccl. 16. Psalm. 16. Roma. 2. 2. Cor. 5.)

Apoc. 22. *Ioan. 15.*

A Apocalypsi legimus: Ego venio citò, & merces mea mecũ est, reddere voicuique secundũ opera sua. Quio & ipse Christus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò malè egerunt, in resurrectionem iudicij. Plena est scriptura hoc geous sentẽtiis, futuram esse retributionem, futurum esse iudicium, non secundum fidem, sed secundum opera. Quorum autem operа? num infidelium? Minimè gentium: oam ij, veritate ipsa attestante, eo ipso, quòd noo credunt, iam iudicati, iam condemnati sunt.

Ioan. 3.

Fidelium igitur opera ea, sunt secundum quæ retributio, secũdum quæ futurum est iudicium. Quamobrem lõgè alia fidei & spei, alia charitatis, per quam fides operatur, est ratio. Hæc enim iodiuidua comes est gratiæ, nec vnquàm ab illa destituitur. Sic enim loquitur patris æterna sapientia: Ego diligeotes me diligo. Et alio loco. Qui diligit me, diligetur à patre meo.

Prou. 8. *Ioan. 14.*

Quamobrem, quam sunt inter se pugnantia, peccatum & gratia, tam pugnant inter se peccatum & charitas: fides autem & spes, etiam iis inesse queunt, qui cum Deo non sunt in gratia.

1. Cor. 13.

Quemadmodum igitur, si quis furtum admisit, exclusit is quidem charitatem, quæ non modò non coocupiscit aliena, verùm etiam pro eo, vt benigna est, libenter impertit sua, sed interim nihil impedit, quò minus in eo maneat babitus castitatis: Ita nulla est ratio, quæ impediat, quò minus, qui fur est, idẽ amissa charitate, fidei retineat habitum, & spei: quamuis & fides & spes, quarum vita est charitas, oullum habenti fructum sint allaturæ si vita sua fueriot destitutæ.

Fidei & spei vita est charitas.

Sola igitur est B hæresis, aut apostasia, per quã excluditur habitus fidei, ita, vt si quis in vno aliquo articulo fidei discrepet ab voius sanctæ, catholicæ, apostolicæ Ecclesiæ sensu & conseosu, is babitum amisisse fidei rectè dici posit. Est igitur vera fides etiam in iis, qui peccatis aliquibus grauioribus obstricti tenẽtur, si cùm alios articulos fidei, tum sanctam credant Ecclesiam catholicam.

1. Reg. 11. Dauid commisso adulterio non amisit fidem aut spem.

Neque credendus est Dauid rex, postquàm adulterio commisso, cædem quoque patrauit, euestigiò fidem simul amisisse, siue qua reuelatis à Deo credimus, siue qua nobis eum propitium fore propter Christum confidimus: quod tamen alterum spei magis, quàm fidei esse videtur. Nam nisi credidisset Dauid, esse Deũ grauem peccatorum vltorem, ooo ita grauiter animo perpulsus fuisset, non tantum de sceleribus patratis dolorem concepisset.

Ioel. 2.

Rursus, nisi benignum eundem & misericordem, patientẽ & multæ misericordiæ, ac pręstabilem esse super malicia persuasum habuisset, nisi certam spem & fiduciam concepisset, fore, vt propter nomen suum, propter vnigenitum filium suum, propitiaretur peccato suo, nunquàm ad cinerem, ad lachrimas, ad ieiunium confugisset, nunquàm supplici prece placatum eum sibi reddere studuisset.

Psalm. 24.

Math. 26. Ambr. lib. 10. in Luc. Petr. Lib. li. 3. dis. 24. Petrus Christum negans fidem non amisit neque spem. Iacob. 2.

Petrum negasse Christum legimus: non desunt tamen, qui illo ipso passionis tempore, fidem eum in Christũ habuisse contendant, propter illa verba Christi potissimùm, quæ nõ multò antè prædixit veritas: Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Non excluditur itaquè per mortale peccatum vera fides, etiamsi viua fides cum eo cõsistere non posit: quæ non propterea vera non est, quoniam à Iacobo mortua vocatur: C cùm qui mortuus est, verus homo dici nequeat.

Fides mortua quæ.

Nam si verba Iacobi diligentiùs expendas, longè diuersum reperies. Non enim dixit Iacobus, sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Est quidem ita, quòd & homo moritur, extincto spiritu & fides moritur, extincta charitate, per quam, qui vita nostra est, Deus babitat in nobis, quæ ipsa est Deus, verum fides habet se instar corporis, charitas instar animæ: est enim anima fidei charitas.

Charitas anima fidei.

Quãobrem sicut cùm ex corpore migrauerit anima, verum oihilominùs corpus permaoet, etiam si spiritu destitutum sit, oeque deest illi quicquã, quod ad essentiam spectet corporis & proprietatem: sic amissa charitate, remanet nihilominus vera fides, neque deest illi quicquam eorum, quæ ad rationẽ, substantiam, & proprietatem fidei pertinere videotur, nimirùm, vt Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, assentiatur.

Quod fides à spe & charitate, non modò vocabulo, verùmetiam rationabili differentia distinguatur.

CAP. 62.

SVnt igitur distincta inter se fides, spes & charitas, oeque ita sibi tres hæ virtutes cohærent, vt ab inuicem separari non posint, quas nõ modò vocabulo, verùmetiam rationabili differentia distingui, in Eochiridio suo docet Augustinus.

Aug. in Enchi. ca. 8.

Verùm quis potest huius rei locupletior esse testis, quàm ipse Paulus, qui cùm dixisset: Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum: oõnne videtur apertè fidem à charitate secreuisse?

D *1. Cor. 13. Ibidem. Chrys. Homil. 29. in 1. & 25. in 2. ad Cor. & 13. in epis. ad Ephes. Ber. in par. uo ser. primo sermone.*

Nam quòd hęc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in scripturis nusquàm legimus. Gratia sanitatum, donum linguarum legimus in scripturis, fides sanitatum aut lioguarum nusquàm reperimus: Verùm de verbo oihil est quòd disceptem: Scimus enim vno atque altero loco, signorum atq; miraculorũ fidei meminisse Ioannem Chrysostomum, & eo multò posteriorem Bernardum. Sed quæ tandem est ista fides, de qua Paulus loquitur? certè perfectior quàm quęcunque alia: nimirùm ea, qua non solum assentimur omnibus, quæ nobis tradita sunt, ad salutem æternam consequendam, necessaria, quaque certam fiduciam de misericòrdia Dei, deque promissis eius concipimus, verùmetiam qua tanta ferimur io Deum, vt eam etiam signa sequaotur & miracula.

Origen. in tract. 4. in Math. Basil. in regula de iust. monachorum cap. 4. in scholiis. Math. 21. Matt. 13.

Certè Origenes, Basilius, Gennadius, Theophylactus de perfecta, deque solida atq; integra fide, Pauli verba hæc interpretantur, quæ satis esse queat, etiam ad montes tranferendos. De qua etiam dictum est à Christo, Si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, etiam si monti huic dixeritis, Tolle, & iacta te in mare: fiet. Quam idem Christus alio loco sinapis grano comparauit, nõ propter exilitatem sui, sed propter vim & acrimoniam, qualem in modico sinapis grano videre licet. Certum est igitur, ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæsitante fide, qua non modò reuelatis à Deo creditur, verùmetiam certa fiducia coocipitur, quod petitur, eum omninò liberaliter concessurum. Cæterùm quorsum attinet, qua de fide loquatur Paulus, an-

E bigere? cùm in extrema capitis eiusdẽ parte, tria doceat esse distincta, fidem, spem, & charitatem: maiorem autem horum charitatem. Poterítne cuiquàm esse dubium, quin loquatur de charismatibus, deque ea fide, qua Christiani sumus? quæ si sola fuerit, ea quæ vita ipsius est charitate destituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem istorum commentis reiectis, cum Augustino dicamus, quòd sine charitate fides potest quidem esse, sed non & prodesse.

Fides potest sine charitate esse, sed nõ prodesse. Aug. lib. 15 de Tri. cap 18. & in serm. super gestis cũ Emerito.

Quod fidei, vt prodesse queat, spem & charitatem iungi necesse est. CAP. 63.

CÆterum, quò prodesse queat, spes vt illi iungatur, necesse est: quam quidẽ eiusmodi esse oportet, nihil vt nobis ipsi fidamus, verùm spem omnem & fiduciam nostram in Deo positam habeamus, cuius vnigeniti filij passione & morte acerbissima, peccatorũ nostrorum remissionem consequuti sumus. Ad hanc igitur domini nostri Iesu Christi passionem & mortẽ, quæ prora, quod aiunt, & puppis est salutis nostræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata nostra, cũ Deo patre nos reconciliari: simul æternę vitæ cõcedi nobis hæreditatem, accedentes ad thronum illius gratiæ, supplices precemur. Quæ tamen & ipsa spes vana prorsus erit & inutilis, si nõ ad eam opera charitatis accesserint: Nam frustrà crediderit aliquis, peccata sibi propter Christum esse remissa, nisi iustum de patratis illis dolorem conceperit, nisi detestatus & confessus illa fuerit: nisi dignos fructus, digna opera pœnitẽtię fecerit: Qua-

Matt. 3.

F re coniuncta sint oportet, sperare, & benè agere, vel saltem studium aliquod ingens ad benè viuendum adhibere. Cuius rei, non vno in loco nos admonet sanctus Dauid: Spera, inquit, in domino, & fac bonitatem. Ac rursus: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino: Sic demum spes in domino nobis est profutura, si fecerimus bonitatem, si sacrificauerimus sacrificium iustitiæ, si per charitatem fides in nobis fuerit operata. Sin autẽ nihil aliud, quàm credere nos & sperare professi, charitatis opera neglexerimus: & à iustitia longè remoti fuerimus, & ad illã vitam nobis aditus nõ patebit, ad quam si vellemus ingredi, mandata seruare iussi sumus. Neque enim existimare quisquam debet, datum nobis esse à Deo Christum, vt redemptorem tantùm, cui fidamus, & non simul vt legislatorem, cui obediamus. Aperta sunt Esaiæ verba, dicentis: Ex Syon exibit lex, & sermo domini ex Hierusalem. Quę in libro, qui inscribitur de cognitione Dei, cuius author esse fertur Gregorius Nissæ pontifex, sic explicata legimus: Dominus, inquit, noster Iesus Christus, nunc in monte Syon sedens & docens, nunc in ciuitate Hierusalem versans, legem & doctrinam Euangelicam tradidit. Neque enim de Mosaica lege Propheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri queat, cùm ea non in Syon, nec in Hierusalem, sed in monte Synai fuerit data multò antè, quàm natus esset Esaias, quemadmodum Euãgelica multo post ipsum Esaiam tempore promulgata fuit. Quapropter appositè dixit, Exibit: quoniam antiqua lex iam exierat. Apertius autem idem propheta Esaias, alio loco de Christo loquens: Dominus

Psalm. 36.
Psalm. 4.
Matt. 10.
Christus legislator.
Esaia. 2.
Greg. Nissenus.
Lex quã tulit Christus, est lex & doctrina euangelica cui obedire omnes oportet.
Esa. 33.

enim iudex noster, dominus legifer noster, dominus rex noster, dominus ipse saluabit nos. Et per G alium Prophetam dicit Dominus. Dabo legem meam in visceribus eorũ, & in corde eorum scribam eam. Quin & Iacobus de Christo. Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate scribit Cyrillus, non redemptorem tantùm, verùm & legislatorem esse Christum. Beatus Ephrem in oratione de transfiguratione domini. Iesus est, inquit, dominus non seruus, dominans & non parens imperio: legislator, & non is, cui lex datur: filius, non verna: natura & non adoptione. Est quidem ita, quod is factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, factus est omnibus causa salutis æternę. Nunquid autem omnibus credentibus tantùm in se? Non hoc dicit Paulus: Verùm omnibus, inquit, obtemperantibus sibi, omnibus legem suam custodientibus, omnibus mandata sua seruantibus. De iis verò, qui non obediunt Euangelio domini nostri Iesu Christi, tantum ab est, vt eis Christum factum esse dicat causam salutis æternæ, vt non dubitet etiam affirmare, quòd pœnas dabunt in interitu ęternas. Errat igitur, si quis putat Euangelium esse nudam & absolutam vitæ æternę promissionem, sine conditione mandatorũ obseruationis. Omnis huic sententiæ scriptura reclamat. Cõpati nos oportere, si conglorificari: commori, si cõuiuere: sustinere, si conregnare volumus, monet Paulus. Verùm apertius multò Christus ipse: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et alio loco: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Quod si oportuit H pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, multò magis oportet pati nos, vt intremus in alienã, supernaturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè meritis nostris imparem. Præclarè vir ille, singulari pietate præditus, nomine tantùm Idiota, regulas quasdam describens, vitam Christianã complectentes, posteaquàm non minus laboriosam vitam docuisset, quæ est secundum mundum, quam sit via virtutis: stultum esse dicit, credere, ad cœlum posse perueniri, nisi per pugnam aduersus carnem, diabolum & mundum, quandoquidem & caput nostrum Christus non ascẽdit in cœlum, nisi per crucem, nec debet serui conditio melior esse conditione Domini. Quem sequutus aliquot pòst seculis Bernardus. Non recti planè, sed peruersi est animi, antè quærere gloriam, quàm exercere virtutem, & velle coronari, qui legitimè nõ certauerit. Vanum est vobis, inquit, ante lucem surgere. Ita est. Frustrà ad celsitudinẽ nititur glorię, qui prius non claruit virtute: frustrà fatuæ virgines sponso obuiam surgunt, quarum lampades extinguuntur, & ideò vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleũ non habentes. Absit mihi gloriari, nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur. Et infert: Quoniam gloria virtutis eorum tu es: pulchrè nõ eorum, sed virtutis eorũ gloria cõmendatur. Quę enim sine virtute est gloria, profectò indebita venit, præproperè affectatur, periculosè captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater est gloriæ: Fallax gloria, & vana est pulchritudo, quam illa

Hier. 31.
Iacob. 4.
Cyril. lib. 3.
Ephrem in oratione de transfiguratione domini.
Phil. 2.
Heb. 5.
Rom. 8.
2. Tim. 2.
Matt. 19.
Ioan. 13.
Luca. 24.
Idiota.
Ber. in natali sancti Victoris, ser. 1.
Psalm. 88.
Virtus ad gloriam gradus est.

A non parturiuit: sola virtus est, cui iure gloria debetur, & securè impenditur. Sed & Ambrosius, Tenera, inquit, corporis cura, luxuque & lasciuiarum cupiditate mollitos, nequaquàm cœlestis aula suscipit, ad quam duris laboriosæ virtutis gradibus ascenditur. Hi verò quibus fluida deliciis membra soluuntur, regni cœlestis extorres, intra mundi huius habitacula consenescũt. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum scribẽs: Difficilè, imò impossibile est, inquit, vt & præsentibus quis, & futuris fruatur bonis, & hic vẽtrem, & ibi mentem impleat, vt de deliciis transeat ad delicias. Ante quem etiam Athanasius: Qui habet requiem suam in hoc mundo, ne speret æternam requiem se posse consequi: Regnum enim cœlorum non eorum est, qui hîc ociantur, sed eorum, qui in multa tribulatione & angustia vitam transigunt. Non enim id gratis accipiunt, sed cum ingenti labore & magnificis sudoribus illud adepti sunt, quotquot eo digni habiti sunt. Ad eundẽ modum Basilius quoque: Quomodo cum vitę secundum mandatum Domini instituendæ, eam, quæ voluptatum est præferamus, æternæ vitæ felicitatem & conuersationem ei, quæ sanctorum est, conformem, & angelica gaudia in facie Christi nobis pollicemur? Stolidi certè animi sunt talia phantasmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cum gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo sum lenitatis affectu præditus? quomodo cum Daniele, qui non assidua continentia & deprecatione sedula Deum quæsiui?

Amb. li. 5. in Luc.

Hie. ad Iulianum. In vtroque seculo delectari impossibile est.

Athan. de virginitate.

Basilius.

B quomodo cum singulis sanctis, qui vestigia illorum non sum secutus? Quis athleta ita iudicij expers est, vt iisdem velit dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquàm spoliorum partem cum iis, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuissent quidem? Bonus est Deus: verùm & iustus. Iusti verò est retribuere pro dignitate factorum, sicut scriptum est: Benè fac Domine bonis: Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatẽ. Misericors est: at & iudex: Diligit enim misericordiam, inquit, & iudicium dominus. Quapropter dicit, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Similiter & Augustinus: Manducant homines fungum malum & moriuntur. Ecce in qua fragilitate est vita humana, quam quandoq; relicturus es. Noli pro illa sic pugnare, vt tu relinquaris. Vita nostra Christus est. Christum attende, pati venit, sed & glorificari: contemni, sed etiam exaltari: mori, sed etiam resurgerè. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducit, nisi labor? Sed times ne perdas argẽtum tuum, quia ad argentum tuum cum labore magno peruenisti. Si ad argentum tuum, quod quãdoque vel moriens amissurus es, non peruenisti sine labore, ad vitam æternam sine labore vis peruenire? Et his omnibus vetustior Origenes: Nemo potest in carne & in spiritu habere delicias: sed si quis in carne deliciatur, sicut ille diues, carebit gremio Abraham & deliciis: qui verò in præsenti seculo pane afflictionis vescitur, sicut & ille pauper, cum hinc abscesserit, in deliciis erit.

Psalm. 124.

Aug. ser. 6. de verbis domini.

Nota.

In carne & spiritu nemo potest delectari.

Orig. in Psal. 36.

Quod nihil impossibile Deus præceperit. C

CAPVT 64.

VErum hic isti, Si nos ad mandata remittis, aiunt, vt nisi ea obseruemus, esse iusti nõ possimus, actum est de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere, possibile non est: in qua legi satisfacere nemo potest. Scilicet, si fidem istis habemus, impossibilia præcepit Deus. Potest autem dici quicquã, aut cogitari magis blasphemum, quàm hoc sit? Quis præcipiat his, qui sibi subiecti sunt, quod ab eis nullo modo præstari posse videat: nisi aut penitus insanæ sit mẽtis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui sibi datam cupiat occasionem, per quam suam in illos crudelitatem expromere queat. Atqui talem isti nobis Deum fingunt, pręclari, si Diis placet, gloriæ Dei vindices, quam tot seculis obscuratam, nunc demùm asserere se, rudi plebeculę persuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blasphemiæ scriptura? In Euangelio suo dicit Christus: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. In Cacangelio suo dicunt isti, Iugum Christi durum & acerbum, & onus eius est prorsus importabile. Ad quod ferẽdum Christus inuitat, ab eo deterrent isti, ne venire quisquam ad Christum audeat: qui legem tulerit, cui satisfacere possit nemo. Dicit Dei spiritus per Ioannẽ: Mandata Dei grauia non sunt. Dicit Satanæ spiritus per membra sua: Mandata Dei non modò grauia, verùmetiam prorsus ad implendum impossibilia sunt. Nimirùm hoc est illud purum Euangelium, quod à zonariis, baiulis, figulis, tantoperè vidimus expetitum, quum ex diametro, quod aiunt, cum Euãgelio Christi pugnare videatur, quo virtutis omne studium eneruatur, omnis faciendi mandata Christi conatus impeditur. At non ita prisci patres illi sancti, qui si quis impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse blasphemasset, eum anathema pronunciauerunt: quòd impium esse dicerent, affirmare, quæ à spiritu Dei mãdata perfecta sunt, ea esse credentibus impossibilia. Inter quos Ioannes ille, qui iure merito Chrysostomus appellatur, adeò nihil impossibile mandasse Deum affirmat, multos vt fuisse dicat, qui plus etiam vltrò pręstiterunt, quàm à Christo mãdatum est, tantum abest, vt eius mandata non impleuerint. Nam quum virginitatem, neque paupertatem Deus vnquàm mandauerit, minimè tamen defuerunt, qui iniussi, vltrò vtrũque amplectèrentur. Quin & illud non vno in loco persuadere populo conatur, multò grauius esse iugum seculi, quàm sit iugum Christi: Quòd illud iugum est seruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugum est libertatis, iugum spiritus & gratiæ. Origenes: Qui dicit: implere non possum, quæ mandantur à Deo, quid tibi videtur aliud, quàm inter mulieres, quæ nihil virile possunt, esse numerandus? Locum illum enarrans Hilarius: Latum mandatum tuum nimis: Latum, inquit, mandatum Dei est, & in omnia spei nostræ genera diffunditur, vt non difficile sit, si voluntas adsit præcepto Domi-

Matth. 11.

Mandata Dei amantibus difficilia non sunt contra hæreticos

1. Ioan. 5.

D

Patres prisci quomodo populum instituerunt

Hie. ad Damasum in expositio. symboli.

Baſ. in verba illa Moſes, Attẽde tibi ipſi.

Chryſ. Ho. 8. de pœnitẽt. ſerm. de charitate, & Hom. 19. in epi. ad Heb. Homil. 39. in Matt. & Homil. 2. ad Philip.

Iugum ſeculi grauius quã iugum Chriſti.

Ori. in Ioſ. Homil. 9.

Pſal. 118.

E ni obrépe rare: quũ & latũ & diffusum sit ad placẽdum, officiosæ religionis varietate: neque solùm latum, sed vehementer latum. Etiam Prophetis longè grauissimum visum est onus iniquitatis, quàm sedere quidam ait super talentum plumbi: Sub quo gemebat alius quoque dicens: Iniquitates meæ supergressę sunt caput meum, & sicut onus graue grauatę sunt super me. Quamobrem duriora multò sunt, quemadmodum etiam à Basilio scriptum legimus, quæ vel insanus amor, vel inexplebilis habẽdi cupiditas, mortalibus imperat, quàm quæ Christus præscribit. Vt non ineptè dictum sit à Ioanne Gersone, quòd plures videre licet, qui maiorẽ pœnam habent ad infernum acquirendum, & ad malè agendum, quàm requiratur pœna ad regnum paradisi lucrãdum: Siue quis obscœno sit amore captus, siue rei faciendæ studio teneatur immodico, siue misera vexetur ambitione, quas non perfert molestias: quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus? vt non defuerint, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dum eo, quod amant, potiri student. At in Deo piè colendo, atque illius contemplationi vacando, quid tandem est molestiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas potiùs, cum animi summa tranquillitate coniuncta? Qua fruũtur in cœlis animæ piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atque in fragili corpusculo, repræsentari videtur. Initia fortassis aliquid habent difficultatis & molestiæ. Quò lõgiùs autem progressus fueris, hoc faciliora, iucundiora, suauiora sunt omnia. Sic prisci populum in-

F stituebant: sic de superiore loco, mentes eorum ad virtutũ studia, quæ nos amplecti Christus voluit, oratione sua inflammabant. A quibus, quid aliud isti, quàm deterrere prorsus videntur? dum non difficilia modò, quod ferri tamen posset, verùm etiam prorsus impossibilia Deum præcepisse blasphemant. Ex quorum hac impia doctrina, quã ipsi nihilominùs verbum Dei vocari volunt, hoc esse consecutum cernimus, nullo vt vnquàm tempore, quàm hoc, magis refrixerit charitas, magis abundauerit iniquitas. Quis enim adduci facilè possit, vt aut eum Deum colat, quem impossibilia præcepisse persuasum habeat, aut ad ea præcepta animũ adiiciat, quæ impleri non posse credat?

Iniquitas grauissimũ onus.
Zach. 5.
Psal. 77.
Basilius.
Gers. parte quarta in serm. de omnib' sanctis.
Matt. 24.

Quod non tam natura mandatorum, quàm nostra fiat ignauia, vt implere mandata non possumus, cùm quæ timori grauia sunt, leuia sint amori.

CAP. 65.

SEd hîc isti nobis obiiciunt: Si tã leuia sunt Christi pręcepta, quàm ea tu videri vis, cur igitur dixit Christ', quòd angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inueniunt eam? Cur vias Domini duras appellat Propheta? Nos verò nõ nostris, verùm eorum, qui totius orbis iudicio grauissimi, doctissimi, sanctissimique sunt habiti, verbis, adhæc respondebimus. Ac primo quidem loco, quod laboriosa via Dei, quòd eius mandata videntur esse difficilia, dicit Ioannes Chrysostomus, non tam id fieri natura mandatorum, quàm nostra ignauia. Quid enim esse potest melle dulcius? ægroto tamen amarum persępè videtur: Num quòd natura tale sit? Minimè gentiũ, sed est id morbi vitium. Ad eundem modum lex

Matt. 7.
Psal. 16.
Chrys. Homil. 2. de poeni. Hom. 2. in epist. ad Phil.

G onerosa, non tam sua natura, quàm nostra fit pigritia. Ac vt insit etiam aliquid in ipsius legis natura difficultatis & molestiæ, tamen si nautis minaces pelagi fluctus, si tempestates & hyemes agricolis, si vulnera cædesque militibus, si pugilibus ictus plagæque grauissimæ leues adeò videntur & tolerabiles, vt voluntarij magna cum alacritate se discriminibus istis & difficultatibus offerant, spe temporalium commodorum, quę mox peritura sunt: quanto magis homini Christiano videri leue debet ac tolerabile, si quid etiam aduersi ferendum sit, cui præmium in cœlo positum est, non momentaneum, sed æternum: cùm nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis ascenderit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt illum: vt verè dictum sit à Paulo: Quod in pręsenti momentaneum est, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum glorię pondus operatur in nobis, non contẽplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Leue Paulus vocat & momentaneum, quod est in præsenti tribulationis: at isti non satis habent, si dicant esse difficile, verùm prorsus impossibile, prorsus volunt esse onus importabile, cui ferendo nemo sit mortalium. Intereà tamen purum Dei verbũ haberi volunt, quod isti loquuntur & sentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei verbo pugnare videatur. Diuus Augustinus cùm & ipse locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum suaue est, & onus

Homil. 16. in epist. ad Heb.
Mandata Dei sua natura grauia non sunt, sed nostra pigritia & timore fiunt onerosa & dura.
1. Cor. 2.
2. Cor. 4.

H meum leue: pluribus verbis laboriosiorem esse docet huius mundi amorem. Et in Psalmos commentatus: Bonum opus, inquit, nõ multum laborat, malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Psalmo: Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras: Duræ sunt, inquit, timori, leues amori. Omnia quippe sunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est: quin ea potius est ipsa illa sarcina, quę leuis est. Itaque quæ dura sunt laborantibus, eisdem ipsis mitescunt amantibus. Nam quæ sæua sunt etiam & immania, prorsus facilia, & prorsus nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iustitiæ: Quis autem nescit, cùm præceptum sit generale charitas, quia finis præcepti est charitas, & plenitudo legis est charitas, nõ esse graue, quod diligẽdo fit, non timendo. Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conãtur implere. Sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam leuem. Ac paucis interiectis, dicit: charitati Dei non esse graue mandatum Dei, non humanæ voluntati, cui plus dando quam oportet, ignoratur iustitia Dei. Et explicans illud ex Psal. 30. Statuisti in loco spacio pedes meos. Certe angusta, inquit, est via: laboranti angusta est, amanti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. In spacioso, dicit, posuisti pedes meos, ne angustari pedes mei irent in se, & incurrendo in se, deiicerent me. Ergo quod ait, Posuisti in spacioso pedes meos, plane fecisti mihi facilem iustitiam, quę mihi erat aliquando difficilis. Hoc est, Posuisti in spacioso pedes meos. Quem secutus Gregorius quoque

Aug. lib. 5. de Musi. ca. 14. & ser. 9 de verbis domini. In Psal. 29. De nat. & gratia, capi. penult. & vltimo, & ser. 48. de templo. & ser. 12. de verbis Apost. Idẽ cap. 17.
Greg. lib. 9. cap. 2. in primũ lib. Reg.

A loquens de præcepto dilectionis: Hoc est, inquit, præceptum Domini, hoc iugum est diuinæ suauitatis: Quid enim leuius, aut vnquàm gratius, quã amor, fertur? quid præterea graue nun leuiter tolerat, qui amat? Quicquid enim diligitur, cum magna deuotione portatur. Potest hoc amor huius mundi, vt etiam quæ videntur difficilia, facilia videri faciat, & non posit multò magis, quò nihil est fortius, amor Christi? Quòd si soli nos essem⁹, si nostris ipsorum viribus lex nobis implenda foret, fortasse nostræ nobis imbecillitatis coscij de difficultate, atque adeò impossibilitate ipsius nõ immeritò queri possemus. Nunc autem qui viuit in nobis Christus, qui per fidem habitat in cordibus nostris, ipse est, qui operatur omnia in omnibus: ipse est, qui operatur in nobis & velle & perficere: ipse est, qui facit in nobis, quod placeat coram se. Hoc est, quòd cùm scribens ad Corinthios, gloriatus fuisset Paulus, quòd plus aliis omnibus laborasset, ne sibi suęque virtuti bona tribuere videretur, quæ per ipsum Deus operat⁹ fuerat, subiunxit e uestigio. Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Quæ tamen verba nequaquam ita sunt accipienda, quasi cùm dixerit, nõ ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil se laborasse, nihil prorsus operatum esse: Non enim adiecisset mecum, si pręueniente gratia subsequens liberum arbitrium non habuisset. Poterat dicere, per me, quemadmodum annotatum est à Bernardo: sed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum, præsumẽs se nõ solùm operis esse ministrum per effectum, sed operantis quodammodò socium per consensum.

Ephes. 3. 2. Cor. 12. Phil. 2. Hebr. 15.

1. Cor. 15.

Bern. in lib. de gratia & libero arbitrio.

B Ac si diceret, abundantius laboraui, non ego: sed & ego. In eo enim, quòd solo Dei dono, præuentus sum, non ego: in eo autem, quòd donum voluntate subsecutus sum, & ego.

Quod operatur bona deus in nobis, non ipsis nihil agentibus, verũ consentientibus, & simul operantibus nobis.

CAP. 66.

QVamobrem execrandus est eorũ impius error, qui nihilò plus hominem asserunt in bonis agere, quàm agat securis in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atque ita Deum per filium suum legem in credentibus implere docent, nihil vt agant ipsi. Quos etiam ad ea blasphemiarũ portenta deuenisse tandem videmus, vt eum, qui solus bonus est, de quo dicit Propheta: Nõ Deus volens iniquitatem, tu es, etiam malorum authorem faciant, neque bona magis, quàm ipsa etiam in nobis operari mala, impudẽter affirmẽt: quòd haud aliter habere se dicãt facinorosos, ad ea quæ patrant crimina, quàm habet se gladius, quo iugulatur proximus. Neque minus esse proptium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditionem, quam Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici pestilentius? Quid autem est aliud hoc docere, quàm omnem ordinem, omnem beoè agendi curam, omnem solicitudinem, prouidentiam, ac industriam, disciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicitùs omnẽ euellere, denique proscriptã ab hominibus velle vitã humanã, & pro illa pecuniã ac feralẽ quandã securitatem ac licentiam introductam? Quorsum enim leges? quorsum magistrat⁹? quorsum bonis

Matth. 19. Psalm. 5. Deus nõ est malo operator.

Blasphemia Phil. Melanct. docentis Dauid adulterium esse Dei op⁹.

præmia, malis constituta sunt supplicia? Denique C quorsum illud pertinet, quòd Deus etiam ipse mercedem regni cœlestis piis promittit, gehennę verò pœnas impiis comminatur, si omnia, siue bona, siue mala, sine nobis operatur in nobis? si absoluta necessitate & ineuitabili patimur magis, quã agimus, aut velut serræ quædam, ab illo acti agimus? Sed nobis illud in præsentia refutare propositum non est, à quo nõ aures modò, verùmetiam cogitationes piorum abhorrent omnium, quòd quæ facinorosi patrant scelera, eorum sit author Deus. De eo tantum breuibus disserendum esse putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt scripturę verba, quòd à Deo gressus nostri diriguntur, quodque omnia opera nostra Deus operatur in nobis: qua quidem scriptura nihil est certius. Verùm interea non minus certum est & hoc, nos facere cùm facimus, quamuis ille faciat vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis ea. Quem Prophetæ locum adducens Augustinus: Cùm dicit, inquit, faciam vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferã à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis, & dabo cor carneum, vndè faciatis? Et hoc quid est, nisi auferã cor durũ, vndè non faciebatis, & dabo cor obediens, vndè faciatis. Ille facit, vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiam ori meo: Quod beneficium Dei iam fuerat consecutus, qui dixit: Posui custodiam ori meo. Quando igitur legimus in scripturis, quòd omnia opera nostra operatur Deus in nobis, quòd operatur & velle & perficere, quod operatur omnia in omnibus, quòd facit in nobis, quòd placeat coram se, nequaquàm in eo sensũ accipiendum est, vt sic agi nos, cum agimur spiritu Dei, putemus, quemadmodum faber agit serram, sed potius quemadmodum sessor agit equũ. Operatur quidem in nobis Deus, verùm non ociosis nobis, sed ipsis etiam & voluntatem & conatum adhibentibus. Quanquàm vt velimus sine nobis operatur, inquit, Augustinus: ab ipso enim præparatur voluntas nostra: cùm autem volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscũ cooperatur: sine illo tamen, vel operante vt velimus, vel cooperante cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Et alio loco: Non solùm, inquit, Deus posse nostrum donauit atque adiuuat, sed etiã velle & operari operatur in nobis: num quia nos non volumus, aut nos non agimus, sed quia sine ipsius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Et in Psal. 30. Quicquid Deus operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multum & totum sine nobis, & nos nihil sine ipso. Præclarè Guilielmus Parisiensis: Opera, inquit, nostra, opera sunt etiam Dei, quæ ipse operatur in nobis, & etiam per nos. Non quidem tanquam per organa quædam aut instrumẽtum: tunc enim, nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpã, nec ad meritum imputanda essent nobis opera bona: Sicut citharę & tibię nihil imputatur ad culpam aut meritum de citharizantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus bona opera sua & nostra, non tam præstando virtutem, facultatem, & opportunitatem, quam etiam excitando, & foris doctrinis, & pręd icationibus, & beneficiorũ con-

Psal. 36. Esai. 26.

Ezech. 36.

August. de gratia & libero arbit. cap. 16.

Psalm. 140.

Psal. 38. Esaie. 26. Philip. 2. 1. Cor. 12. Hebr. 13.

D

August. de gratia & libero arbit. cap. 12. De gratia Dei contra Pelagiũ & Celestium, li. 1. cap. 25.

Guil. lib. de meritis.

E solatione, flagellorum quoque stimulationibus, & interdum compulsionibus, & interiùs inspirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & aliis modis multiplicibus, qui sibi soli noti sunt. Æquũ est autem vt illius adscribamus omnia diuinæ bonitati, non quòd nihil agamus ipsi, sed quòd nihil possumus, nihil volumus, agimus aut sumus, quod non illius beneficio possimus, velimus, agamus, simus, à quo solo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum.

Iaco.1.
2. Cor.3.

Neque enim sufficientes sumus, vel cogitare saltem aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficiẽtia nostra ex Deo est. Quemadmodũ igitur à Paulo dictum est.

Galat.2.

Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: ita qui cum Paulo per fidem & baptismum eidem Christi corpori sumus insiti, cuius etiam spiritu vegetamur, si, quòd subindè nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere quisq; nostrum cum illo poterit:

1.Cor.4.11.

viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: laboro autem iam nõ ego, laborat autem in me Christus: operor autem iam non ego, operatur autem in me Christus: mereor autem non iam ego, meretur autem in me Christus: modò sanus adsit horum verborum intellectus. Neque enim ea sic oportet accipi, quasi non viuamus, non laboremus, non operemur, non mereamur ipsi quoque quinimò nos sumus qui viuimus, nos sumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: sed vt viuamus, facit vita nostra Christus: vt operemur, facit qui & voluntatem inspirat, & vires ad operandum suppeditat, adiutor noster Christus: vt mereamr facit, qui merita sua nobiscum communicat, redemptor

August. contra duas epist. Pelag. li.4 cap.6.

F noster Christus. Sic Augustinus ad Bonifaciũ scribẽs: Nos quidem ambulamus, verum est, nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit vt ambulem⁹, obseruemus, vt faciam⁹. Hęc est gratia Dei bonos faciens nos, hæc misericordia eius præueniens nos.

De bono perseuerantia, cap. 13.

Et in alio quodam libro: Nos ergo volumus, sed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, sed Deus operatur in nobis & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc est pium, hoc verum, vt sit humilis & submissa confessio, & totum detur Deo. Quando itaque dicit homo Christianus: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: hoc dicere videtur: viuo autem ego, non iam ille, qui conceptus in iniquitatibus ex carnis meæ parentibus, iræ filius natus:

Psalm.50.
Ioan.3.
Galat.3.

verùm qui sum ex aqua & spiritu sancto Dei filius renatus, qui sum in baptismo veterem exutus, & nouum hominem indutus Dominum nostrum Iesum Christum, in cuius fide viuo, cuius etiam agor spiritu: Hic meam infirmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatem impellit, & facultatem suggerit: hic efficit pro sua inenarrabili bonitate, vt qui dum natura filius essem irę, nihil mereri poteram, nisi gehennæ supplicia,

Rom.8.

factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autem ipsius & cohæres, iam deinceps mereri possim ea, quæ Dei filio & hæredi, quæ Christum induto debentur, vt quicquid mereor, non tam meo, quàm ipsius, quem indui, Christi merito merear. Meum nanque meritum quatenùs purè meum, extra Christum factum, non erat nisi meritum supplicij: Postquàm autem viuo in fide filij Dei, iam illud qualecunque à me profectũ, illius aspersum sanguine precioso, precium ex eo mutuatur, vt fiat meritum

G cœlestis præmij, non sua quidem ipsius, verùm Christi viuentis, operantis, & merentis in me virtute dignitateque: qui, quæ est illis immensa benignitas, merita mea, quæ sunt ipsius dona, non tanquã merita mea, sed tanquã dona sua coronat. Nam & ab ipso manant, & ex ipsius morte preciũ acquirunt. Hic sanus est & pius horum verborũ intellectus. Nos ergo sumus, qui viuimus: nos sumus, qui operamur: nos sumus, qui viuentes in fide filij Dei, legem implemus, qui quę mãdata sunt ab eo perficimus: verùm nõ sine eo, qui dicit:

Ioan.15.

Sine me nihil potestis facere. Illius destituti gratia, nihil possumus: illius adiuti gratia, nihil non possumus: qua fretus, nemo est ex iis, qui credunt in Christũ, qui non confidenter dicere queat:

Philip.4.

Omnia possum in eo, qui me confortat.

Quod semel iustificatum gratia sua Deus non deserat, si non ab eo deseratur: quodque charitati non modò non impossibile, verùm nec difficile quicquam sit.

CAPVT 67.

Aug. de natura & gratia. cap.26. & in confutatione articulorum, qui falso sibi fuĕ impositi, articulo.7. Et ser.88. de temp.

EST autem, quod ab Augustino quoque legimus annotatum, Dei tanta bonitas, vt quem semel iustificauit impium, gratia sua nũquàm deserat, si non ab ipso deseratur, nihil vt ei desit, quò minus piè semper iusteque viuere queat. Quod etiam ab Ambrosio, aut quisquis ille fuit author libri, qui inscribitur de vocatione gentiũ, animaduersum legimus. Qui certissimũ esse vult,

Ambr lib. 2.cap.4.

H nullum fidelium à Deo non discedentem relinquit, neque cuiusquam ruinam ex diuina esse dispositione dispositam, sed multis, qui iam iudicio rationis vtuntur, ideò liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium, & vt quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri.

2.Par.15.

Verùm testatur hoc etiam Propheta, dicens: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo: Si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic ille fons totius bonitatis & misericordiæ, nunquam nos deserit, nisi prius à nobis deseratur.

Rom.8.

Cęterùm, si nobiscum & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit, quod præstare nõ possimus, illo per fidem in cordibus nostris habitante, illo viuente in nobis, illo operante in nobis, vt velimus, & cooperante, vt quod rectè volumus, faciamus? Etenim à Domino pręparatur voluntas nostra, quæ si magna est, charitas vocatur:

Charitas voluntas maxima & morte fortior. Cant.8.

Nulla nanq; voluntas maior esse potest, q̃ sit voluntas charitatis, quæ tãta est, nihil vt sit, quod ei resistere queat: quandoquidẽ non solùm fortis est vt mors dilectio, quemadmodũ à Sapiente scriptum est: verũetiam fortior ipsa morte: non ea re tantum, quia, quos diuidit mors, non diuidit charitas, verũetiam quòd, cùm à corpore per mortem anima separatur, cùm verò, quæ fuit in corpore mortis huius tantùm inchoata charitas, fit perfecta.

Rom.8.

Sensit vim huius magnæ voluntatis ille, qui dixit: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sicut scriptum est:

Psalm.43.

Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus

A nibus superamus propter eũ, qui dilexit nos. Certus sum enim, quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neq; creatura vlla, poterit nos separare à charitate Dei quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Hæc igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur, in cuius corde diffusa est per spiritum sanctum, huic iugum Domini verè suaue, huic onus eius verè leue est. Quamlibet enim asperum aliquid & durum esse videatur, si tamen hæc magna voluntas accesserit, non modò non impossibile, verùm ne difficile quidem, quin potiùs iucundum erit & suaue. Verum enim est, quod ab Augustino scriptum est: Sarcina illa quæ grauis est infirmitati, leuis est charitati. Documento sunt, tot tam sæui terribilesque cruciatus, quos tot milia sanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo sexu, deinde tenerioris etiam ætatis, amore sponsi sui Domini nostri Iesu Christi inflammati, non maiore constantia, quàm animorũ alacritate pertulerunt. Qua in re se tales præstiterunt, minùs vt alacres ad epulas plerique, quàm isti ad vitam suam pro Christi nomine cum sanguine profundendam festinarent. Vt nullam nunc Origenis mentionem faciamus, quem tanto martyrij studio flagrasse puerulum adhuc Ecclesiastica narrat historia, multum vt negocij mater habuerit in eo domi detinendo, ne vitam suam in apertum discrimen offerret. Vt multos etiam alios silentio prætereamus, vnum in præsentia recensuisse contenti erimus, quod in eadem historia legitur Edissenæ mulieris exemplum: Quæ cùm esset facta certior, ciuitatis Edissenæ præfectum, ad campum, in quem Christiani conuenerant, proficisci, postea-
B quam vidit frequentiorem solito Christianorum populum eò tendere, currere præcipites, ac festinare, tanquam vererentur, ne quis deesset ad mortem, & ipsa suis ex ædibus propere prorupit, cùm nec ostium clausisset, nec, vt mulierum habitum decet, se diligentius operuisset: infantem quoque paruulum secum attrahens, ac rapido cursu, irrupto etiam officij agmine, festinauit: Quam cùm ita festinantem præfectus vidisset, apprehendi, & ad se deduci iussit, simul percũctatus est, quònam infelix mulier tam festina properaret. Illa verò, Ad campum, inquit, quò catholicorum populus conuenit. Tum ille, Non audisti, quòd præfectus eò pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audisti, inquit mulier, & ideò festino, vt ibi inueniar. Et quò, inquit præfectus, paruulum istum trahis? Vt & ipse, ait illa, martyrium consequi mereatur. Tantum potuit amor Iesu Christi, non solùm apud viros, verumetiam apud fœminas, vt non modò nõ cederent periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarent res asperas, nec vllos mortis terrores extimescerent, verumetiam quam natura mortales omnes mortem fugiunt, ea sit illis adeò non fugienda, adeò non horrenda visa, vt expetendam etiam vltrò ducerent: nec magis dulcè quicquam & iucundum eis accidere posset, quàm si cuius morte se salutem assecutos, & ab æterna morte liberatos esse, meminissent, pro eius nomine mortem vicissim opperendi facultas & occasio daretur: Cuius amore sic inflammati plerique fuerunt, vt sensum etiam doloris omnem amitterent, & cùm carbonibus incẽsis nudis pedibus insistere cogerentur, nihil affirmarent interesse, vtrum per carbones illos, an per humi sparsas rosas sibi esset ambulandum: Cũmque flagris & neruis cæderentur, vt triticum, nisi benè excussatum & purgatum in horreo, sic animam in cœlo, nisi sic excussam & perpurgatam, dignè stare non posse dictitarent. Scilicet iis durũ fuit aliquid ex iis, quæ multitudinis iudicio sunt multò durissima, quos ex summis corporis sui cruciatibus voluptatem quandam animi non mediocrem percepisse legimus. Iis fuit aliquid impossibile, qui plus etiam vltrò præstiterunt, quàm à Deo mandatum fuerat. Nam vt exigat hoc à nobis lex charitatis, qua Deũ ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra diligere iubemur, vt cùm deprehẽsi fuerimus, mortem prius, in eius nominis confessione simus occumbere parati, quàm vt eũ negemus: hoc certè, quod ab istis factum est, non exigit, vt vltrò se discrimini quisquam offerat: quemadmodũ à Gregorio Nazanzeno diligenter legimus animaduersum. Quid autem est, quòd præcipit nobis Deus? Quid aliud, quàm id, quòd ipse est. Deus charitas est, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præcipit: & quod iubet, ipse nobis præstat Deus charitas. Prior ipse diligit nos, ac ad se diligendum accendit nos: seipsum impertit nobis, mansionem facit apud nos, ita vt nos in ipso maneamus, & ipse in nobis. Quamuis autem prior diligit, nunquàm tamen prior deserit nos, nisi prius deseratur à nobis. Quòd nos deserit, culpa nostra, quòd mansionem in nobis facit, ipsius fit gratia: qui paratior est ad eam nobis impartiendam, quàm sumus nos ad recipiendam: tam est illius obuia bonitas, tam est nostra supina negligentia. D

Rom. 8.

Aug. de gratia & libero arbit. cap. 17.

Euseb. lib. 6. cap. 3. Origenes puer martyrium appetiuit. Ruff. lib. 2. Cap. 5. Socr. lib. 4. cap. 18. Theodo. lib. 4. cap. 17. Martyrij desiderium in muliere Edissena.

Ad martyrium puerũ mater secum trahit.

Deut. 6. Matt. 22.

Nazan. ora. 6. in Monodia Basilij. 1. Ioan. 4.

Quod Christiana iustitia charitas est, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.
CAP. 68.

VErum, vt vnde cœpit, eò redeat oratio. Non sola fides iustitia nostra est, neque si spes ad eam accesserit, absoluta est iustitia nostra. Dæmones quoque fidem habent, & contremiscunt: Neque enim non credebant, cùm Christum confessi dicerent: Quid nobis est & tibi Iesu fili Dei? Hæretici quoque spem habent & fiduciam, neque soli Lutherani, verùm & reliqua fex hæreticorum, Sacramentarij, Anabaptistæ, ac quibuscunque aliis nominibus appellantur, se certos esse gloriantur, sibi propter Christum esse peccata remissa, seque esse apud Deum in gratia, ac citra dubitationem vllam, promissam sibi regni cœlestis hæreditatem consecuturos. Attamen, quamuis habeant fidem dæmones, quamuis habeant inanem fiduciam hæretici, iustitiam tamen habere dici non possunt, quæ extra charitatem haberi nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, non detrahit Euangelium, non adimit fidem, sed quemadmodum hæc illis inesse posse cõfitetur, sic prodesse posse negat. Quid ita? Quia sola charitas est, quæ facit, vt hæc prodesse queant: extra quam, si quis habeat omnia sacramenta, si prophetiam omnem, si scientiam omnem, si fidem omnem, ita vt montes transferat: si facultates suas omnes in vsum egentium distribuat, si

Iustitia Christiana est Charitas non ficta. Matt. 8. Fidem & fiduciam iactant hæretici.

August. in lib. super gestis cum Emerito to. 7.

E corpus etiam tradat, ita vt ardeat, tantum abest, vt propterea iustus censeri debeat, vt eum nihil esse Paulus indubitanter affirmet. Quem Pauli locum diligenter in quarto libro stromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergo charitate, cùm, sicut omnes alij hæretici & schismatici, destituti fuerint Donatistæ, (nam alioqui non diuisissent vnitatem) negat Augustinus, alia quæ habebant omnia, quicquam illis vel ad iustitiam vel ad salutem profuisse: Nam cætera frustrà habet omnia, qui vnam charitatem non habet: quicunque totam legem seruauerit, offendit autem in vno charitatis præcepto, factus est omnium reus, quia contra præceptum illud facit: in quo pendent omnia. Siquidem hæc est plenitudo legis: hic est finis præcepti: hoc est vinculum perfectionis: hęc via Dei ad homines: hæc via hominum est ad Deum: Per hanc è cœlo descendit Deus in terram: per hanc ex ista valle lachrymarum ascendere nos oportet in cœlum, vbi Christus est in dextra Dei sedens: vt sit, vbi dominus ibi & minister eius. Charitatem habeto, dicit Augustinus, & cuncta habebis: quia sine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta, & ab ea pendent vniuersa. Sola est quæ vincit omnia, & sine qua nihil prosunt omnia, & quæ vbicunque fuerit, ad se trahit omnia. Hæc omnium arx est virtutum: hæc promissio regni: hæc præmium est sanctorum: absque hac nihil est quòd se quisquam bonum aut iustum fieri posse speret. Hinc est quòd cùm quæritur, vtrum quisquam sit homo bonus, non quæritur, dicit Augustinus, quid credat, aut quid speret, sed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubiò rectè credit &

F sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiam si sint vera quę credit: inaniter sperat, etiamsi ad veram fœlicitatem doceantur pertinere, quæ sperat. Qui etiam alio loco: Interroget se quisque inquit, quid amet, & inueniet vndè sit ciuis: verbi gratia: Amat aliquis mundum, & ea quæ sunt in mundo, carnem, pecuniam, honores, ciuis est Babylonię, nihil ei cum iustitia commune. Amat aliquis Deum, ciuis est Ierusalem: bonus est, iustus est, neque dubitare debet, quin redditurus illi sit Deus in illa die coronam iustitiæ. Itaque propria piorū & bonorum virtus est charitas, siue qua cæterę virtutes & bonis inesse possunt, & malis. Habere baptismum, & malus esse potest: habere prophetiam & malus esse potest: accipere sacramentum corporis & sanguinis domini, & malus esse potest: habere nomen Christi, id est, Christianus vocari, & malus esse potest: habere sacramenta omnia, & malus esse potest: habere virtutes alias, & malus esse potest. Sola charitas est, quam habere, & malus esse potest nemo. Hæc est proprius & singularis ille fons cui nemo communicate potest alienus: ad solos hæc virtus pertinet catholicos: quam si habere possent hæretici, hæretici esse non possent: neque enim scinderent vnitatem, cuius vinculum est charitas. Ex quo facilè perspici potest falsum esse, quod vulgò nonnulli persuadere conātur hoc tempore, solam fidem iustificare, quam æquè malis atque bonis inesse posse constat. Charitas enim, inquit Augustinus, ea est, qua vna verè iustus est, quicunque iustus est. Et in eodem libro: Charitas, inquit, ea demùm verissima, plenissima, perfectissimaque iustitia est: Charitas inchoata,

inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Qui etiam contra duas epistolas Pelagianorum scribens, negat pium quenquam dubitare, quòd quantò amplius diligimus in hac vita Deum, tantò sumus iustiores, ac tum demùm piam veramque iustitiam perfici, cùm fuerit dilectio Dei perfecta. Quod pluribus etiam verbis persequitur in libro de perfectione iustitiæ. Omnium summa virtutū, & totius plenitudo iustitiæ de illo nascitur amore, inquit Leo Magnus, quo Deus proximusque diligitur. Quærit Rupertus, cùm & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, quam ob causam vocabulum hoc, quod est spiritus sanctus, propriè adscribitur personæ huic? Et mox respondet, nimirùm quia tota personæ huius operatio, nihil aliud, nisi sanctificatio est. Hæc operationum distinctio diligenter animaduertenda, quia Deus pater, omne quod factum est, per filium fecit: & omne quod sanctum est, per spiritum sanctum sanctificauit. Quid enim est spiritus eius, nisi amor eius? & quomodo creatura rationalis aliter, nisi amando creatorem, potuit vnquam vel potest sanctificari? Igitur quamuis & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, rectè tamen hæc sola persona, spiritus sanctus debuit nūcupari, cuius operatio propriè creaturæ sanctificatio est: Siue quo nec angelus sanctus, nec homo sanctus est: Quem non habens Angelus, Diabolus est: quem non habens homo, Antichristus est, vel membrum Diaboli est. Hic sanctificationem, quæ eadem iustificatio dici potest,

H Rupertus tribuit soli charitati. Cuius æqualis Petrus abbas Cluniacen. Hæc est, inquit, illa charitas non tantum faciens, sed omnino perficiens iustitiam, ad quam cæteræ virtutes, iustitiæ cooperantes, velut ad matrem filiæ respiciunt, de cuius radice exoriūtur, de cuius stipite velut fructuosissimæ arboris ramorum infinitas speciosa dependent: ibi castitas, ibi humilitas, ibi veritas, ibi sinceritas, ibi obedientia, ibi omnis iustitia. Charitatem autē cùm dicimus, nō eam hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus perpetuò dilexit nos, & miserans attraxit nos: quæ causa nostrę iustificationis est efficiens. Nos autem nunc de formali loquimur, nimirùm de ea, quam Paulus diffusam esse scribit in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Datus autem nobis, vt habitet in nobis, tanquam in templis suis, nō corporaliter, hoc est, non secundum substantiam suam: Solus est enim Christus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: Verùm per fidem & charitatem, quam diffundit in cordibus nostris. Quemadmodum etiam Hilarius testatur, dicens: Habitat enim Deus in religiosorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingressu, vt alibi non degens illic tantum quò se intulerit insistat: Sed spirituali virtute, in vacua se à terrenis laboribus corda permittit, seseque luminis modo, in patentibus innocentiæ foribus, mentes illuminaturus, infundit. Sic & à Cyrillo scriptum est: Etiamsi habitauit in nobis verbum, dictum tamen etiam hoc est, quod in Christo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cum sentimus, quod caro factū sit, non eodē modo sicut in sanctis habitare

1. Cor. 13. Clemens Alexand.

Iacob. 2. Matt. 22. Rom. 13. 1. Tim. 1.

Colos. 3.

Ioan. 14. Aug. tract. 32. in Ioan.

Aug. serm. 53. de tēpore in Enchi. cap. 117.

August. in Psalm. 64.

Au. tract. 7. in epist. Ioan. Charitas ad solos catholicos pertinet, & eam non habent hæretici.

Charitate vere aliquis iustus est. Aug. de natura & gratia, cap. 38. 42. & 70.

G Idem. lib. 3. cap. 7.

Charitas iustificat & sanctificat. Leo in ser. de sanct. Laurentio. Rup. lib. 1. in Matth. Sanctus cur magis dicatur spiritus tribuatur quam patri & filio. Ioan. 4. 2. Cor. 3.

Pet. Abbas Cluniacen. lib. 1. epist. 1.

Charitas Dei & nostra. Hier. 31.

Rom. 5. Deus habitat in nobis per charitatē & fidem nō autem per suam substantiam. Colos. 2. Hilar. in Psal. 131. Cyr. lib. 10. cap. 14. in Ioannem.

A dicitur, & in Christo istã factam esse habitationẽ definimus: sed quod secundum naturam vnitum, non tamen in carnem conuersum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cum proptio habere dicitur corpore. Quamobrem cùm in omnibus iis, quæ creata sunt, quatenus & sunt, & creata sunt, per præsentiam, potentiam, & essentiam suam Deus esse dicatur, solę sunt mentes piorum, in quibus non solùm esse, verùmetiam habitare per gratiam: solus autem est Christus, in quo per vnionem substantię esse dicitur.

Deus quomodo est in rebus creatis.

Hoc est quod ab Augustino scriptum legimus: Fatendum est, Deum vbique esse per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per habitationis gratiam. Deus enim qui vbique æqualiter totus est per suam simplicẽ substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis est, inquit Bernardus, quàm in cæteris: & ipsarum, aliter in bonis est, quàm in malis, per efficaciam. Ita sanè est in irrationalibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipsis, à rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionẽ, sed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, vt etiam sit cum ipsis propter cõcordiam voluntatis.

Aug. epist. 57. ad Dardanum.
Deus vbique & quomodo.
Bern. Homil. 3. super Missus est.

Tunc igitur nobis dari spiritus sanctus intelligitur, qui patris amor est & filij, quando sui nos huius amoris reddit participes, vt quemadmodum ipse cum patre & filio vnus est Deus, vna substantia, sic nos adhærentes Deo, vnus cũ eo spiritus efficiamur. Atque hoc est, quòd iustificari, quòd iustum fieri dicimus: Neque enim id aliud esse videtur, quàm quòd à Propheta dictum est: Mihi autem adhærere Deo bonum est.

1. Cor. 6.
Psalm. 72.

B Deus est enim iustitia nostra: ipse iustus, ipse iustificans nos: cui quantò magis adhæserimus, tantò magis participes iustitiæ fuerimus. Hoc est, quod ab Augustino quoque scriptum legimus: La iustitia, quæ viuit in seipsa, proculdubiò Deus est. Sicut autem cùm sit in seipsa vita, etiam nobis fit vita, cùm eius efficimur participes, ita cùm in seipsa sit iustitia, etiam nobis fit iustitia, cùm ei cohærendo iustè viuimus, & tantò magis minúsue iusti sumus, quantò magis illi, minúsue cohæremus.

Aug. ep. 85.

Adhæremus autem illi charitatis vinculo copulati: Quod etiam Cyrillus testatur his verbis: Voluntaria est nostra cum Christo conglutinatio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo nostro consistit, veram Dei cognitionem efficiẽs, charitas verò mandatum eius seruare facit. Qui enim me diligit, is inquit, mandata mea seruabit. Qui ergò per fidem Christo solummodo coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidẽ sunt, sed non fructuosi. Nam fides absq; operibus mortua quædam res est. Huiusmodi autem palmites agricolæ falx seuerissimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuosis arboribus fieri solet.

Cyril. in lib. 10. cap. 14. in Ioannem.

Si igitur iustitia est, per quam adhæremus Deo: Deo autem per charitatem adhæremus, cui dubium esse potest, quin charitas nostra sit iustitia nostra? quæ quantò perfectior est, tantò perfectior erit iustitia nostra. Qua de re sic à Bernardo quoque scriptum legimus: Quis est, qui perfectè adhæret Deo, nisi qui in Deo manens, tanquàm dilectus à Deo, Deum nihilominus in se traxit, vicissim diligendo? Ergo cùm vndique inhærent sibi homo & Deus: inhærẽt autem vndique intima

Bern. Homil. 71. in Cant.

mutuaque dilectione inuiscerati alterutrum sibi: C per hoc Deum in homine, & hominem in Deo esse, haud dubiè dixerim. Quamobrem diligendo Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, vt ipse vicissim diligat nos, qui dixit: Ego diligentes me diligo. Si quis diligit me, diligetur à patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.

Cant. 8.
Ioan. 14.

Porrò vbi mansionem facit Deus, ibi necesse est remissa peccata, quorum charitas multitudinem operit, ibi necesse est iustitiam omnem infusam esse. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras?

2. Cor. 6.

Quod autem dicimus diligendo Deum effici, vicissim vt ipse diligat nos, nequaquàm ita velimus accipi, quasi priores nos dilexerimus Deum, quin cũ Ioanne potiùs libenter profitemur, quòd in hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos: ipse elegit nos ante mundi constitutionem: ipse misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

1. Ioan. 4.
Ephe. 1.

Nam nisi prior ille dilexisset nos impios, vt faceret pios: nisi dilexisset iniustos, vt faceret iustos: nisi dilexisset ægrotos, vt faceret sanos: nisi nimia quadam nostri charitate flagrans misisset filium suũ propitiationem ꝓ peccatis nostris, qui & immensis beneficiis præstandis nos ad vicissim diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquàm possemus. Ipsius itaque misericordia fit, vt diligentes vicissim ab eo diligamur. Ipsius misericordia pręuenit nos: ipsius misericordia subsequi- D tur nos.

Psalm. 58.
Psal. 22.

Hoc est quod ab Ambrosio quoque scriptum legimus: Qui veniunt, inquit, ad Deum, amore ducuntur: dilecti enim sunt & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsiuerunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Ambr. de vocatione gẽtium lib. 2. cap. 9.
Bernar. epi. 107.

Præclara sunt ea de re Bernardi verba, quæ visum est ascribere: Nemo se, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor nostrum, quem præuenit, subsequitur: Nam quomodo redamare pigebit, quos amauit, & nec dum amantes? Amauit, inquam, amauit: Habes enim dilectionis pignus spiritum, habes & testem fidelem Iesum & hunc crucifixum. O geminum ipsumque firmissimum Dei erga nos amoris argumentum: Christus moritur & meretur amari. Spiritus afficit & facit amari. Ille facit cur ametur, iste vt ametur: ille suam multam dilectionem in nobis commendat: iste & dat: & in illo cernimus quod amemus: ab isto sumimus vnde amemus. Charitatis igitur ab isto occasio, ex isto affectio. Quanta confusio Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facilè contingit, si desit spiritus.

Nunc autem quia charitas diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctũ, qui datus est nobis, amati amamus, amãtes amplius amari meremur. Est itaq; iustitia nostra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, quæ vinculum est perfectionis, charitas. Charitas autem non numi, sed Dei, charitas non terræ, non cœli, sed eius qui fecit cœlum & terram: charitas vt est apud Paulum, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quo loco, sicut animaduersum ab Augustino legimus, conscientiam pro spe posuit: Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit: quem verò pungit mala cõsci-

Rom. 5.
Rom. 13.
1. Tim. 1.
Coloss. 3.
1. Tim. 1.
August. in Psal. 31.
Conscientia pro spe à Paulo posita

E entia, retrahit se à spe, & non sibi spectat nisi damnationem. Hæc igitur vbi adsunt, fides, spes, & charitas, ibi demùm perfecta est & absoluta iustitia. Quod Paulus etiam significare visus est, qui cum Timotheo suo dixisset: Sectare iustitiam, quasi volens indicare, quibus in rebus iustitia sita sit: subiunxit mox, fidem, spem, & charitatem.

Iustitia perfecta est vbi fides, spes & charitas coniunguntur in vno homine.
2. Tim. 2.
Genes. 1.

Quod per fidem, spem, & charitatem, quæ propemodum obsoleuerat in nobis, imago Dei restauratur.

CAP. 69.

Legimus hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse: Quam quoad incontaminatā retinuit, iustus erat: Simul vt verò post admissum peccatum, hęc in eo imago, nō quidem prorsus abolita, verùm obsoleta tamen est & deformata, iustus esse desiit, atque suam hanc iniustitiam, ex innbedientia contractam, in vniuersam posteritatem suam primus parens noster propagauit, ac per eius vnius delictum, diuinum iudicium processit in omnes homines in condemnationē. Est autem non secundum formam corporis ad imaginem Dei factus homo, sed secundum rationem mente præditam. Quod cùm alij plerique omnes, tùm longè vetustissimus ille Philo in eo libro, quem scripsit de opificio mundi, pluribus demonstrat. Sed & Clemens presbyter Alexandrinus his verbis indicat: Est enim Dei imago, eius verbum & filius mentis germanum, diuinum illud verbum, lucis lux exemplatis & archetypa, verbi autem imago est homo, vera mens quæ est in homine, qui ad Dei imaginem & similitudinem proptereà factus esse dicitur, prudentia quęque est in corde diuino verbi assimilatus, ea ratione verbi ratio nisque particeps. Verùm indicat hoc etiam ipsa ratio: Nam cùm Deus spiritus sit, non alibi consentaneum est imaginem eius esse, quàm in spiritu hominis. Sed ipsius etiam Apostoli declarat hoc authoritas, cùm dicit: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. Quòd dixit: Induite nouum hominem, illius videtur explicatio esse, quod antè dixerat, Renouamini spiritu mentis vestræ: Quod mox addit, Qui secundum Deum creatus est, id alio loco quasi declarans, dixit: Ad imaginem Dei: quum aliis verbis idipsum pręcipiens: Expoliantes vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem Dei, secundum imaginem eius, qui creauit eum. Ibi secundum Deum, hic verò secundum imaginem, inquit, eius, qui creauit eum, vt creatū esse secundum Deum, nihil aliud intelligi possit, quàm esse creatum secūdum imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam annotatum ab Augustino videmus. Factus est igitur homo ad imaginem Dei in spiritu, quæ mens nostra est: factus est autem ad imaginem totius Trinitatis, quod ex voce, nostram, colligit Augustinus. Quæ cùm sit pluralis numeri, non rectè diceretur, si homo ad vnius personæ fieret imaginem: siue patris, siue filij, siue spiritus sancti. Habet itaque mens nostra, sicut ab eodem annotatum est, suam quoque Trinitatem: Est enim in ea memoria, est ratio siue intellectus, est & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in

Rom. 5.
Imago dei in homine est animus seu mens.
Clem. in oratione adhortatoria ad gentes.

F

Ioan. 4.
Ephes. 4.
Colos. 3.
Homo factus ad imaginem trinitatis.
Aug. li. 12. de Tri. cap. 2. & lib. 12. cap. 16. Lib. 12. de Trin cap. 6. Lib. 14. de Trin. cap. 8. & lib. 15. cap. 20.

primo homine sana & integra, vt neque memoriam quicquam impediret, quò minùs in recolenda Dei potentia, sapientia, bonitateque versari semper posset, nec rationi deesset aliquid ad discernendum inter bonum & malum, verum & falsum, commodum & incommodum: nec esset quod obstaret voluntati, quò minùs, quæ sola est Christiana iustitia, per charitatem adhærere Deo posset. Cæterùm post infœlicem eius casum, in contrarium omnia reciderunt: Nam non ipsius magis primi parentis nostri, quam vniuersæ posteritatis eius memoria sic est labefactata, vt in cuiusuis alius rei cogitatione consumeretur potiùs, quàm cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demersa est caligine, vt vmbras rerum pro rebus ipsis, noxia pro salubribus, falsa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vsque eò à creatore suo auersa, & ad omnem vanitatem fuit conuersa, vt non Deo, qui fecit cœlum & terram, sed ipsi tantum terræ visa fit adhærere: nihil vt aliud propè mens humana tota, quàm terra, quàm caro esse videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quoniam caro est. Quid multis? eò redacta fuit humana mēs, vt in qua fuerat imago Dei, quasi pecudis imaginem in ea cernere liceret. Quod etiam Propheta deplorat, dicens: Homo cùm in honore esset, nnn intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Tantam hanc suæ creaturæ deformitatem, quam pulchram & decoram, nimirùm ad imaginem sui fecerat, ferre non potuit pater ille misericordiarum Deus: qui memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ, rationem inuenit, qua sic obsoleta imago Dei in homine renouari posset. Venit igitur à patre Dei filius, verbum caro factum, & fidem dedit purificantem corda. Post filium spiritus quoque sanctus missus est, per quem in cordibus nostris charitas est diffusa, quam qui habet, ei munda sunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, ad patrem redeundi spes facta est: atque ita per hæc tria, purgata sunt illa tria, quæ fuerant in mente nostra deformata. Fides illuminauit rationem, siue intellectum: Credite namque & intelligetis, dicit scriptura: Spes erexit memoriam: charitas purgauit affectum, siue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obscurata, vix vt vllum iam illius vestigium appareret, renouari cœpta est, quæ rennuatio ad iustitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur. Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portauetamus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem hominis cœlestis. Nam quēadmodum anteà quoque dicere nos meminimus, errant, qui iustitiam nostram non aliud esse putāt quàm peccatorū remissionē: quandoquidē non solū remittuntur nobis peccata, quādo iustificamur: sed renouamur prætereà spiritu mētis nostræ, induimur nouū hominē, illū, qui de cœlo venit, dominum nostrū Iesum Christum, in illius imaginē transformamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quam alibi dicit esse fidē, quæ per charitatem operatur. Nam quòd dixerat, in Christo Iesu, neque circūcisio valet aliquid neque præputium, sed noua creatura, id in proximè præcedenti capite, totidem propè verbis dixit: In

G *Imago Dei post lapsum in homine plane deformata.*
Genes. 3.
Genes. 6.
Psal. 48.
Imago dei in homine quomodo restituta.

H

Acto. 15.
Luc. 11.
Renouat intellectū seu rationem fides, memoriā spes, voluntatem & affectū charitas.
Esaiæ 7.
Renouatio nostra quādo incipiat
Iustitia nostra non tantum peccatorum remissio, sed etiam renouationem per fidem, spem & charitatem.

Ephe. 4. Rom. 13. Galat 6. Per nouam creaturam quid intelligi voluerit Paulus In Psal. 48.

A Christo Iesu, neque circũcisio valet aliquid, neq; præputium, sed fides quæ per charitatem operatur: facilè vt appareat, quòd per nouam creaturã, non aliud intelligi voluerit, quàm fidem non ociosam, non solam, vt nostri temporis cõtendunt hęretici, sed quæ per charitatem operatur, per quam quæ sic obsoleta fuerat, vt nulla propemodum esse videretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclarè Augustinus. Vbi est fides, vbi est spes vestra, vbi charitas vestra, ibi habet Deus imaginẽ suam.

Quod iustitia Dei iusti sumus, nõ qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit.

CAP. 70.

1. Ioan. 3. Aug. de spiritu & litera, cap. 32. Iustitia inhærente qua nos iustos sumus iusti & charitate interna Deũ diligimus, quam ipse nobis infundit.

CONstitutum itaque iam est, quòd iustitia nostra charitas est ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, per quam quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à filiis diaboli discernimur. Charitatem autem, Augustinum secuti, non eam intelligi volum⁹ hoc loco, qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores sui, qua nos amati à Deo, amamus Deũ, & amantes amplius amari meremur. Quamobrem audiendi nõ sunt, qui iustitiam nostram esse quiddam extra oos affirmant, nihil vt in nobis esse velint, vndè iusti dicamur: sed ea sola iustitia nos iustos esse putent, qua Deus ipse iustus est, non qua nos iustos facit: ea sola charitate nos Deo charos & gratos esse, qua nos ipse charos habet, noo qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligentes amplius diligi meremur. Quasi dicat aliquis, parietem album esse, non ea quæ ipsi parieti, sed quę mihi, vel meæ vesti insit, albedine. Aquam feruentem calidam esse, non ea quæ ipsi aquæ, sed quæ igni insit, B caliditate. Potéstne dici quicquã absurdius? Quis vnquam ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formam esse diceret, quæ ipsi rei non inesset? Pugnat itaque cum ipsa ratione, si quis dicat iustitiam Dei, quæ nobis non inest, causam esse formalem iustificationis nostræ: oeque minus pugnat cum recepta tot seculis totius Ecclesiæ doctrina: quæ docuit nos quidem, quòd iustitia Dei iusti sumus, sed nõ hoc sensu, quasi nihil sit in nobis, quo iusti simus: verùm quòd hoc ipsum, quod in nobis est, quo iusti sumus, non ex oobis est, verùm Dei donum est. Quod in libro de spiritu & litera, quẽ falsò pro se facere nouatores isti contendunt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed apertius etiam hanc sententiam adstruit, enarrans illud ex Psalmo: In tua iustitia erue me. Est, inquit, iustitia Dei, quæ & nostra fit, cùm donatur nobis. Ideò autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Et eadem verba in alio Psal. explicans. Cùm ero iustus, inquit, tua Deus iustitia erit, quia iustitia mihi abs te data, iustus ero: & sic erit mea, vt tua sit, id est, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iustitia Dei, non solùm qua ipse iustus est, sed quam dat homini cùm iustificat impium. Et iterum alibi: Ignorãtes Dei iustitiam, id est, quam dat hominibus Deus, qui solus est iustus & iustificans: & suam volentes constituere: id est, velut à se sibi paratam, noo ab eo impartitam: iustitiæ Dei nõ sunt subiecti. Et in alio quodam libro, loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primum virga dicta est Aaron, posteà C verò virga Moysi: Sicut dicitur spiritus Elię, qui est spiritus Dei, cuius particeps fuit Elias, sic illa potuit dici. Dicitur etiã Dei iustitia, quæ nostra est, sed donata à Deo, de qua loquens Apostolus Iudæos arguit, dicens: Ignorantes Dei iustitiam, & suam constituere volentes, tanquam à se sibi paratam: contra quales dicit: Quid enim habes, quod non accepisti? Eundem etiam Pauli locum explicans alibi: Quid est hoc, inquit, iustitia Dei & iustitia hominis? Iustitia Dei dicitur, nõ qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt sit iustus homo per Deum. Et ad Bonifacium scribens: Non enim propterea iustitia Dei dicitur, quoniam Deus iustus est, sed quia homini ex Deo est. Et producens illũ ex Psalmo locum: Exaudi me Domine in tua iustitia: hoc est, inquit, noo in mea: Si diceret, Exaudi me in iustitia mea, tãquam meritũ vocaret. Vocat quidem in nõnullis locis & suam iustitiam, sed sic meliùs discernit, quia & suam quando dicit, datam dicit: quomodo dicimus panem nostrum quotidianum da nobis hodie: quomodo nostrum: quomodo da. Ne verò posset videri negare merita post interiecta quædam subiungit: Hinc cùm exieris, recipietis pro meritis, & resurges ad recipieoda quæ egisti: tuoc Deus coronabit, oon tam merita tua, quam dona sua. Atque iterùm alio loco, qui crediderit in eum, non habebit suam iustitiam quæ ex lege est, quamuis sit bona lex: sed implebit ipsam legem non sua iustitia, sed data ex Deo, ita enim, noo confundetur. Charitas enim est plenitudo legis. Et vndè ista charitas? diffusa est in cordibus nostris, ooo vtique à oobis, sed per Spiritum sanctũ, qui datus est nobis. Hic, quod aliis quoq; locis semel & iterùm fecit, iustitiam nostrã vult esse cha- D ritatem, non à nobis profectam, sed per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffusam, qua legem impleri dicit. Ac paucis interiectis, cùm dixisset, Noli velle habere iustitiam tuam. Iustitia, inquit, sit, sed ex gratia sit, à Deo tibi sit, non tua sit: Sacerdotes, inquit, tui induantur iustitia: vestis accipitur, non cum capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur: hanc prædicat Apostolus Paulus. A Deo tibi sit: geme vt impetres: plora vt impetres: crede vt impetres. Ac iterùm post pauca: totum, inquit, ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi vt non conemur, non quasi vt non velimus: Sine voluntate tua non erit in te iustitia Dei: Voluntas quidem non est nisi tua, iustitia non est nisi Dei, esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuã. Demonstratum est quid agere debeas: iussit lex, oon facias illud aut illud, fac hoc aut illud: demonstratum est tibi, iussum est tibi, apertum est tibi: si tibi est cor, intellexisti quid facias, roga vt facias. Et iterum paucis interiectis: Qui fecit te sine te, non te iustificat sine te: ergo fecit nescientem, iustificat volentem: tamen ipse iustificat: ne sit iustitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta, ad stercora: inueniare in illo non habens iustitiam tuam quæ ex lege est, sed iustitiã p fidẽ Christi, quæ est ex Deo iustitiam ex fide, ad cognoscẽdum eum & virtutẽ resurrectionis eius, & communicationẽ passionũ eius, & ipsa virtus tua erit: cõmunicatio passionũ Christi, virtus tua erit. Quid autẽ erit in communicationibus passionum Christi, si charitas non e-

Aug. de spiritu & litera, cap. 9. 11. 18. & 31. Psalm. 30. Psal. 70. Idem li. 14. de Trinit. cap. 12. Rom. 10. Aug. quæstio super Exo. ca. 25. Exod. 7. Roma. 10. Iustitia dei est, quam Deus dat homini vt sit iustus nõ ea iustitia, qua Deus dicitur iustus. Tract. 26. in Ioan. Contra duas Epist. Pelagianorũ, lib. 3. cap. 7. Serm. 69. de tempore.

Ser. de verbis Apost.

Rom. 13. Rom. 5.

Psal. 131.

Aug. serm. de verbis apostoli. Philip. 3.

Charitas à cupiditate distincta est.
1. Cor. 13.

E tit? Ac paulò pòst: Non poteris cõmunicare Christi pasiiooihus sine amore: sed quæro, quo amore? Non sit cupiditas, sed sit charitas. Si enim tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & charitatem oon habeam, nihil mihi prodest. Vt prosit tibi cõmunicatio pasiionum Christi, charitas adsit. Vndè tibi charitas? ô mendicisima infirmitas. Vndè tibi charitas Dei? vis ostendi tibi vndè sit tibi? ipsum interroga horrearium dominicum. Si eniio fuerit in te charitas Dei, communicahis Christi pasiionibus, & eris verus martyr: In quo charitas coronatur, ipse erit verus martyr. Vndè ergò tibi? Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ait ipse Apostolus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex nobis. Ergò vndè tibi charitas? oisi quia diffusa est io cordibus nostris per Spiritum sanctũ, qui datus est nobis.

2. Cor. 4.

Ex his & aliis plerisque locis hanc Augustini sententiã esse cognoscimus, quòd nostra quidem iustitia iusti sumus, sed ita nostra, donata oobis vt sit à Deo, non à nobis ipsis parata. Neque enim nati, sed facti sunius iusti, facti autem non à nobis, verùm ab eo qui creauit nos. Ipse fecit oos, & nnn ipsi nos, vt non minùs ipsius opus sit, quòd iusti sumus, quam quòd homines sumus: Melius enim est iustum esse, quàm hominem esse. Quòd si nos homines facit Deus, & iustos ipsi nos facimus, meliùs aliquid facimus nos, quàm fecit Deus: Quod cùm vel cogitare cùmprimis absurdum sit, teneodum est illud firmiter, quemadmodum quòd homines sumus, ita & quòd iusti sumus, Dei donum esse. Ipsius opus est vt credamus, ipsius opus est, vt amemus. Atque hæc est iustitia oostra fides quæ per charitatem operatur: hæc est

Iustitia nostra à Deo nobis per Christum facta & donata, intrinsec° iusti sumus secundum Aug. sententiam. Quod homines sum° & quod iusti sumus & fideles, Dei donum est.

F rennuatio nostra: hæc est imagiois Dei, quę fuit in nobis obsoleta, restauratio. Hanc & nõ aliam Augustini de iustificatione oostra sententiam esse, cùm ex his quæ per nos adducta sunt, tum ex aliis nonnullis locis, manifestius est, quàm vt quisquam inficias ire queat. Neque diuersum sentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus: cuius hæc verba leguntur. Hæc homiois est summa iustitia, quicquid potueris habere virtutis, non tuum esse putare, sed domini, qui largitus est. Quamobrem nemo se palpet, inquit Augustinus, de suo Satanas est, de Deo beatus est. Quid est enim de suo, nisi de peccato suo? Tolle peccatum quod est tuum, iustitia, inquit, de meo est. Quid enim habes, quod non accepisti? Nunc videamus, num secus ea de re Græci senserint. Neque verò necessarium esse putamus, omnium proferre sententias. Cyrilli maximè visum est authoritate niti, viri longè doctissimi grauissimique, cui cum Arrianis, Eunomianis, Nestorianis perpetua fuit conflictatio, cui tributum etiam hoc elogium ab Euagrio legimus, quòd clarissimus præco, & fortis rectorum dogmatum propugnator decantetur atque prædicetur. Is Pauli locum adducens: Eum qui non oouerat peccatum, Deus pro oobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei: Sicut, inquit, voigenitus Dei filius in similitudine carnis peccati factus, ipse peccatum esse factus dicitur: sic & nos reformati ad ipsum per fidem, iustitia Dei dicimur facti, quæ propriè filius est: nos enim naturalium booorum Christi per Spiritum sanctum participes sumus, ipse autem rursus in seipso humana suscipit ad diuinam pulchritudinem, naturam nostram in seipso

Hier lib. 1. contra Pelagianos.

Au. tract. 49. in Ioã.

Cyr lib. 12. Thesau. ca. 3

Euag. lib. 1. cap. 7. Eccle siæ histo.
2. Cor. 4.

reducens. Ac non ita multò post: Omnia quæ natu G raliter diuinæ insunt naturæ, non possunt naturaliter ac propriè creaturis inesse, sed per gratiã innata suot. Quid enim habes, quod oon accepisti? Paulus clamat. Quare sanctitas quoque soli Deo inest naturaliter, in aliis per gratiam: a Deo enim sanctificata, quasi à fonte sanctificationem accipiunr, & ideò sanctificare non possuot: id autẽ Christus facit: Sanctificauit enim ecclesiam. Nunquid non pulchrè cuio Augustioo Latioo conuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quàm negat natura nos esse iustos, negat nasci nos, verùm fieri dicit iustos, atque id noo à nobis, verùm ab eo qui solus iustus est & iustificans: cui quod esse, hoc ipsum est iustum esse: ab eo qui factus est nobis sapientia, & iustitia sanctificatio, & redemptio, domino nostro Iesu Christo: in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter: de cuius plenitudine omnes nos accepimus, de plenitudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius. Ipse est eoim ita bonus, vt sit ipsa bonitas: ipse est ita iust°, vt sit ipsa iustitia. Videtur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & aote eum aliquor in locis author est Dionysius, vt omnibus se proponat, & frui se velit omnes, prout singuli possunt: quod certè facit. Habitaturum enim se in oobis promitit, & nos in filios adoptaturũ. Ita ergò clemẽs & bnnus est Deus, vt bonitas sua per filium in Spiritu sancto ad omnes transeat, & nemo à participatione suæ bonitatis repellatur. Patris verò participatio per filium in spiritu decenter & propriè fit: nam & sole per splendorem, qui ex eo emittitur, nec sine calore H participamus, qui operationis Spiritus sancti imaginem gerit. Et iterùm alio loco: Bonus, sanctus, cæteraque huiusmodi de hominibus quandoque per participationem veri boni & sancti dicuntur. Ex his & aliis Cyrilli locis non dubiè colligitur, ꝙ nos sumus, qui boni, qui sancti, qui iusti sumus: verùm non natura, sed per participationem tantùm, hnc est, quateoùs Dei participes efficimur, qui nõ tam bonus, quàm ipsa bonitas, non tam sanctus, quàm ipsa sanctitas, non tam iustus, quàm ipsa est iustitia. Cæterum ad hanc participationem Solis illius iustitiæ, qui lucem habitat inaccessibilem, nos qui sedebamus in tenebris, & in vmbra mortis, viribus ipsi nostris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues est in misericordia, dominus Deus noster, non pro meritis nostris, quæ nulla eraot nisi mala, & æterno supplicio digoa, sed propter nimiam charitatem suam, qua dilexit oos, vt eum qui splendor est ipsius gloriæ, filium suũ vnigenitũ, è sublimi cœlo demitteret, qui carnis nostræ particeps factus, & eam iodutus, qua ratione suæ diuinitatis ipso largiente participes fieri possemus, in hac lachrymatum valle nobiscum versatus, ac per omnia similis nobis factus, illuminans tenebras nostras, ac splendore suæ lucis omnem ex animis nostris caliginem depellens, nobis demonstraret. Neque enim in hunc mundum veniendi sola Christo causa fuit hæc, vt pro peccatis nostris morte sua satisfaceret, ac nos per hunc modum patri suo cœlesti reconciliaret: verùm etiam vt quemadmodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc est, in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris

Cap. 5.

Ephe. 5.

1. Cor. 1.
Colos. 2.
Ioan. 1.

Dion. lib. 4. cap. 1. cælestis Hier. cap. 4. & de diuinis nominibus ca. 4.
Leuit. 26.
Ioan. 14.
Bonus sanctus & cætera huiusmodi de hominibus per participationem veri boni & sancti dicuntur.
Cyril. lib. 7. Thesau. cap. 4.
1. Tim. 1.
Luc. 2.
Ephes. 2.
Heb. 1.

Christus cur in mundum venerit.

A Deo seruire oporteret, in corpore mortis nostræ, se nobis exemplum proponeret. Quod quidem corpus propterea gestauit, sicut Basilius quoque scriptum reliquit, vt nos ipsius vitæ conuersationem, quantum possibile est imitaremur. Factus homo, inquit, Faustinus, obseruare voluit quodcunque docuisset, vt cæteros inuitaret, magis autem diximus, vt cæteros subleuaret. Itaque vita eius nobis viuẽdi regula, mors à morte fuit redemptio. Illa vitam instruxit, mortem ista destruxit, Mors Christi, mors fuit mortis nostræ, quoniam ille mortuus est, vt nos viueremus. Quemadmodum autem peccatis mortuos, iustitiæ nos viuere deinceps oporteret, inter nos aliquandiu versatus, exemplo suo nos docuit. Idcircò nanque in carne apparuit, dicit Gregorius, vt non solùm nos per passionem redimeret, verùmetiam per conuersationem doceret, exemplum se sequentibus præbens, ante quem etiam Paulinus: ad hoc venit (inquit) Christus, vt vitam suam nobis informandam, & speculum vitæ proponeret. Quamobrẽ causa meritoria iustificationis nostræ, morte sua nobis factus est Christus: omni autẽ vitæ suæ genere, factus est causa nostræ iustificationis exẽplaris: vt verisimè dicatur, ipsi⁹ nos iustitia iustos esse. Nam siue quis meritum spectet, mortis ipsius merito fit vt iusti simus: Nisi enim dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, nos iusti sectatoresque bonorum operum nullo modo esse potuissemus: Siue quis ipsam consideret B iustitiam, non eam aliundè, quam ab ipso Christo habemus: qui nisi factus esset nobis iustitia, nisi nobis & verbo & exemplo iustitię viam cõmonstrasset, nobis ad eam aspirare nunquàm licuisset: in tenebris adhuc versaremur, omnique prorsus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iustitiæ procul abessemus, nisi nos paternæ splendor gloriæ Christus illuminasset. Huius itaque splendoris, qui Christus est, quisquis particeps est, is demùm iustus est: vt nihil sit aliud iustũ esse quàm Christi participem esse: Quem admodum etiam à Paulo dictum est: Participes Christi facti sumus: si tamen initium substantię eius, vsque ad finem firmum retineamus. Quicũque in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilariũ secutus Ambrosius, quicunque tramitem iustitiæ tenuerit, Christi particeps est. Christi autem participem esse, est Christianum esse: à Christi enim participatione Christiani vocamur. Porrò fiunt non nascuntur Christiani, sicut à Tertulliano scriptum, a b Hilario & Hieronymo legimus repetitum. Quantò magis autem aliquis Christi particeps fuerit, tantò magis Christianus, hoc est, iustus dici meretur. Præclara sunt Leonis magni verba: Crux Christi, quæ saluandis est impensa mortalibus, & sacramẽtum est, & exemplum: Sacramẽtum, quo virtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur humana. Quoniam captiuitatis iugo erutis, etiã hoc præstat redemptio, vt eam sequi possit imitatio. Nã si mundana sapientia ita in suis gloriatur erroribus, vt quem sibi quisque ducem elegerit, eius opiniones & mores atque omnia instituta sectetur: quæ nobis erit communio nominis Christi⁹ nisi vt ei inseparabiliter vniamur, qui est, vt ipse insinuauit, via, veritas, & vita? Via scilicet conuer- C sationis sanctæ: veritas doctrinæ diuinæ, & vita beatitudinis sempiternæ. Sed & à Saluiano rectè scriptum est: Nihil prodest nomen sanctum habere, sine moribus: quia vita à professione discordans, abrogat illustris tituli honorem, per indignorum actuum vtilitatem. Hoc est igitur Christianum & iustum esse, Christi participem esse: Quod tum efficitur quisque quãdo Christum induit: Quid est Christianismus, quærit Basilius? ac mox respondet: Similitudo Dei, quò ad eius humana capax est natura: Si Christianismum amplexꝰ es, stude similis fieri Deo: indue Christũ. Quomodo illum indues? Qui baptismum non accepit, quique vestem incorruptionis non induit, similitudinem Dei repudiauit. Ac paulò superius: Assume viscera miserationis, bonitatem & comitatẽ, vt Christum induas: Quibus enim modis sympathiam assumpseris, iisdem & Christum indues, & per Christi cognationem Deo quoque coniunctus eris. Quem imitatus frater eius Gregorius Nisenus: Suscipe, inquit, viscera misericordiæ, beneficiũ exerce, vt induas Christum. Per quos enim misericors & benignus es, per eos Christum induis, Christique necessitudine & coniunctione cum Deo coniungeris & deuinciris. Ac paucis interiectis, Quoniam accepisti, vt esses Christianus, operam da, vt sis Deo similis: indue Christum. Quo autem pacto illum indues? nisi eius signeris nota, nisi baptismum suscipias, nisi capias incorruptionis indumentum. Hæc ille, explicans verba illa scripturę, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et iterùm Basilius in Asceticis: Christianismi, inquit, finis hic est, vt Chri- D stum pro mensura incarnationis, iuxta quod cuiusque vocationi competit, imitemur. Quod idẽ pluribus verbis docet frater eius Gregorius Nisenus, ad Olimpium monachum, perfecti hominis Christiani formam describens: quam nihil aliud esse vult, quàm Christi imitationem. Ex quibus Basilij Gregoriiq; Niseni scriptis colligere licet, quod ab Augustino quoque scriptum est: duobus modis nos Christum induere: per baptismi susceptionem, & per morum eius imitationem. De priore genere dicit Apostolus ad Galatas scribẽs: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. De posteriore meminit, cùm Romanos iam proculdubiò credentes, & per baptismum Christum indutos, hortatur, vt induantur Dominum nostrum Iesum Christum. Priorem igitur iustitiam, credentes in baptismo consequimur, vbi complantati facti similitudini mortis Christi, vetere simul homine crucifixo nouum induimus, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Quo quidem tempore non solùm peccata nobis omnia remittuntur, passionis & mortis Christi merito, quod nobis credentibus in baptismo communicatur, haud aliter ac magis etiam quam si eadem ipsi pro peccatis nostris passi, atq; ad eundem modum mortui essemus, verumetiam infunditur omne gratiarum genus, ipso gratiarũ largitore Christo per fidem in cordibus nostris habitante: vt si quem, simul atque lauacro regenerationis ablutus est & sanctificatus, ex hac vita migrare statim cõtigerit, dubium esse debeat nemini, quin is Christum indutus, & quod Christus

Roma. 6.
Luc. 1.
Basil. de vita solitaria cap. 1.
Fausti in libro de fide contra Arria. cap. 13.
Osee 13.
1. Pet. 2.
Gre. Pastoral. cura, lib. 1. cap. 3.
Paulinus ad Seuerum epist. 2.
Christus qualis causa iustificationis nostræ.
Tit. 2.
Heb. 3.
Hilar.
Ambr. in Psalm. 118. serm. 8.
Christianũ esse quid sit.
Tert. in Apologetico.
Hil. lib. 12. de Trinit.
Hier. in epist. ad Lætam.
Ser. 2. de resur. dom.
Ioan. 14.
Sal. lib. 3. in fine.
Christianismus quid
Basi. in Hexameron, homil. 11.
Greg. Nisenus.
Greg. cap. 1.
Basi. cap. 43
Christianismi finis.
Aug. lib. 1 de baptismo paruulorum cap. 25.
Christum induere duobus modis contingit per baptismum & Christi imitationem.
Galat. 3.
Rom. 13.
Rom. 6.

E eſt natura, per adoptionis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœleſtis eueſtigio conſequatur: etiam ſi non modò nulla bona, verùmetiam opera multa mala baptiſmum eius præceſſerint. Cæterùm, ſi poſteaquàm fidem eſt & baptiſmum conſecutus, aliquod ei viuendi ſpacium Deus ſuppeditare ſit dignatus, nequaquàm ſuffecerit quòd per gratiam adoptionis, quam adeptus aliquis eſt, credens & baptizatus, Chriſtum indutus filiusque Dei factus eſt. Neque enim ſine cauſa dictum eſt à Ioanne: Chariſsimi, filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: fieri enim poteſt, vt qui per baptiſmum & fidem Chriſtum indutus, filius Dei per adoptionis gratiam factus eſt, poſteaquàm guſtauit ſemel donum cœleſte, particepsque factus eſt Spiritus ſancti, contriſtet voluntariè peccando Spiritum ſanctum, quem accepit, & quod ipſe factus eſt, templum eius violet, atque ita duplo quàm anteà gehennæ filius efficiatur: quòd melius illi fuerat non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum cõuerti. Neſcimus igitur, inquit, quid erimus: ſed ſi conformes illi facti fuerimus, imaginem ipſius hic portando, crucem eius ferendo, membra noſtra, quæ ſuper terram ſunt mortificando, cùm apparuerit, ſimiles ei erimus in gloria: ſi compaſsi illi fuerimus, & conregnabimus. Hunc eſſe Ioannis verborũ ſenſum, vel ex eo colligi poteſt, quod ſtatim ſubiungit: Omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. Quod verbum diligenter eſt obſeruãdum. Neque enim dixit Ioannes, Qui habet hanc ſpem, Deus illum

1. Ioan. 3.
Hebr. 6.
2. Pet. 2.
Roma. 8.

F ſanctificat, aut pro ſancto & iuſto habet, non imputando ei peccata ſua, propter fidem & ſpem: nã non loquitur ibi de ſanctificatione & iuſtitia, quã supernè accepimus, mundari lauacro aquæ in verbo vitę: ſed de ea qua ſanctificati iam & abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti ſumus Chriſtum per ſacramenti ſuſceptionem, eum induimus per vitæ ipſius imitationem: vt quemadmodum ei ſimiles eſſe cupimus in gloria, ſic prius ei pro modulo noſtro ſimiles eſſe contendamus in ſanctitate & iuſtitia: ea iuſtitia, de qua ſcribit idem Ioãnes alio loco: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Tunc autem iuſtificatur, qui iuſtus eſt, cùm qui per lauacrum regenerationis, non ablutus tantùm à ſordibus peccatorum ſuorum, verùmetiam iuſtificatus eſt & ſanctificatus, aſpiciens in authorem fidei & conſummatorem Ieſum: quod quum baptizaretur profeſſus eſt, omni genere vitæ ſuæ præſtat: ſacris Ieſu veſtigiis incedit, ac quemadmodum ille ambulauit, ambulat ipſe quoque. Quam ad rem hortatur nos Paulus, cùm dicit: Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſsimi, & ambulate in dilectione. Hoc eſt igitur iuſtũ eſſe, Chriſtum induere, Deique filium fieri, non modò per ſuſceptionem ſacramenti, verùmetiam per imitationem illius vitæ ſanctiſsimæ, citra quã ſalui eſſe non poſſumus. Hoc eſt quod à Dionyſio quoq; Areopagita ſcriptum eſt: Deus maximè deſyderat ſalutem noſtrã, quæ nobis niſi deificatis contingere non poteſt. Deificatio autem eſt ad Deum quantùm poſsibile eſt, & ſimilitudo & vnitas, quæ quidem ſimilitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Siquidem ſimilitudo, cauſa dilectionis, ſicut contrà diſsimilitudo, cauſa eſt diſplicentiæ & diſiunctionis. G Quid autem eſt in quo Chriſtũ imitari, in quo nos illi pro noſtro modulo eſſe velle ſimiles oporteat? Nunquid in virtute, quam oſtendit in faciendis miraculis? num in ſapientia? num in potentia & maieſtate? Nihil horum dicit Paulus: verùm quando Dei nos imitatores eſſe iubet: Ambulate, inquit, in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc eſt omnis iuſtitia noſtra nõ aliud eſſe videatur, quam dilectio: Verùm in hac quoque Deum imitari perdifficilè eſt. Quid eſt enim homo, vt poſsit ſequi regem factorem ſuum? Infirmiores reuera ſumus, quàm vt exemplo Chriſti in dilectione ambulare, atque ita iuſti eſſe queamus. Verùm data eſt tibi diuinitus poteſtas, inquit Chryſoſtomus, imitari Chriſtum pro viribus & ſimilem fieri. Noli expaueſcere hoc audiens: Timẽdum enim tibi potiùs eſt, ſi ſimilis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem noſtram Chriſti Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, ſimul vt ignem ſui amoris in mentibus noſtris accenderit. † Ex quo videre licet, quàm appoſitè dictum ſit à Cyrillo: quòd iuſtitia, ſiue bonitas patris, per filium in ſpiritu ſancto tranſit ad omnes. Qui etiam alio loco, ſanctificationem noſtram eſſe vult in ſpiritu, participationem filij, quod exemplo quoque planum facit, dicens: Nam & ſole per ſplendorem, qui ex eo emittitur, non ſine calore participamus, qui operationis ſpiritus ſancti imaginem gerit. Sol iuſtitiæ Deus pater eſt, ſplendor filius, qui tenebras noſtras illuminauit, quique nobiſcũ in terris degens, viam iuſtitiæ nobis commonſtrauit: calor ſpiritus ſanctus: qui ſimul vt charitatem in cordibus noſtris diffuderit, & eius igne mentes noſtras inflammauerit, iam ſumus iuſtitiam conſequuti. Et Cyrillo vetuſtior Athanaſius in epiſtola ad Serapionem de Spiritu ſancto: ſicut ex patre per filiũ eſt gratia, quæ tribuitur, ſic largitionis communio in nobis eſſe nõ poteſt, niſi in Spiritu ſancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipſius Spiritus communionem. Ex his cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quomodo Dei, quomodo Chriſti, quomodo noſtra dicitur eſſe iuſtitia. Dei dicitur, quoniam à Deo proficiſcitur, à Deo nobis donatur. Deus eſt enim qui eã efficit, qui eã operatur in nobis, qui gratuitò nos abluit & ſanctificat: Chriſti dicitur, non ſolùm quia Chriſti merito fit, vt iuſti ſimus, qui niſi lauiſſet nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, niſi nos per mortem ſuam Deo patri ſuo cœleſti reconciliaſſet, non modò nulla iuſtitia, ſed mera eſſet in nobis iniuſtitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verùmetiam quia non aliter iuſti efficimur, quàm ſi ſplendoris illius paternæ gloriæ, qui Chriſtus eſt, participes reddamur. Cuius cùm nobis lux eſſet inacceſsibilis, (q̃ bonitas illius eſt, & miſericordia nunquã ſatis prędicanda) dignatus eſt ſe nobis exhibere verbum in carne, ſolem in nube, lumen in teſta, cereum in laterna, quominus difficulter ſuſtinere ſplendorem lucis illius poſſemus. Porrò noſtra dicitur iuſtitia, quoniam cùm à Deo nobis donatur, ſpiritu mentis noſtræ renouamur, & non modò reputamur, ſed vere iuſti nominamur & ſumus, iuſtitiam in nobis accipientes, de plenitudine iuſtitiæ, quæ Chriſtus eſt,

Apoc. 22.
Hebr. 12.
Ephes. 5.
Dion. c. 1. Eccl. Hier. Deificatio quid. Similitudo cauſa dilectionis, & diſsimilitudo eſt diſcordia.
Eccle. 2.
Chryſ. Ho. 79. in Ma. Aug.
† Idem & Aug. Cyril. lib. 4. Theſauri cap. 1. Idem lib. 6. de Trinit.
H
Iuſtitia Dei Chriſti, & noſtra.
Apoc. 1.
Roma. 8.
Ephes. 4.

August. de gratia & libero arbitrio cap. 9. 1. Cor. 12.

A pro modulo nostro, quemadmodum dicit Augustinus, tanquàm particulas nostras: secundum mensuram, quam spiritus sanctus partitur singulis sicut vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem, & cooperationem, diffusa in cordibus nostris charitate, quæ quanto maior fuerit, tanto maior erit iustitia nostra. Quę quamuis à Deo nobis infunditur per Christi merita, nostra tamen est, quia nobis inhæret, quia non sine nobis eam Deus operatur in nobis, iam præsertim adultis: quia postea quam semel abluti, sanctificati, iustificati sumus, nos etiam ipsi deinceps in Deo spem habentes, sanctificamus nos & iustificamus, ambulantes in dilectione, sicut Christus dilexit nos: in qua qui ambulat, omnem virtutem, omnem est iustitiam consecutus. Nostra ergò est iustitia, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit. Neque enim propterea nostra non est, quòd ab illo donata est, Nisi fortè quis dicat & vestem propterea nostram nō esse, quòd eam ab amico donatam habemus. Nostrum est, inquit Augustinus, quidquid à nobis habetur: nostrum est & quod nobis donatur. Hoc est quod à Bernardo quoque scriptum legimus: quem nouatores isti secum facere gloriantur. Iustum, inquit, me dixero, sed illius iustitia. Quęnam ipsa? Finis legis Christus, ad iustitiam omni credenti: Denique qui factus est nobis, inquit, iustitia à Deo patre. Quæ ergò mihi iustitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? Et sanè multo tutior donata, quàm innata. Nam ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum: illa autem cùm sit salutis efficax, materiam gloriandi non habet, nisi in Domino. Nam etsi iustus, inquit, fuero, non leuabo caput, ne videlicet responsum accipiam: Quid enim habes, quod nō accepisti? Quòd si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Quid aliud his verbis Bernardus, quàm illud ipsum asserit, quod ab Augustino, quodque à Cyrillo scriptum anteà retulimus? negat innatam, sed esse nobis donatam dicit iustitiam: negat nasci, sed fieri dicit Christianos, hoc est iustos. Non quia factus est mihi iustitia Christus, ideò, inquit, iustitia mea non est: Etiam vita factus est nobis Christus: Sic enim loquitur Paulus: Cùm Christus apparuerit vita vestra: Sic loquitur ipse Christus: Ego sum vita & resurrectio: Ego sum via, veritas & vita: nunquid ideò nostra non erit vita? In Deo viuimus, mouemur & sumus. Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur, quo mouetur Deus? si modò rectè dici potest moueri Deum. Posset ne dici quicquam absurdius? Viuimus igitur vita, quæ est in nobis, verùm quam Deus produxit in nobis: Sicut aër clarus est, nō ea luce, quæ est in sole, sed ea, quam accepit à sole: Sicut aqua feruet, non eo calore, qui est in igne, sed quem recipit ab igne, & inest illi: sic & nos non ea iustitia iusti sumus, quę est in sole iustitię Deo, sed quam accepimus à sole iustitiæ Deo, & inest nobis. Qua de re sic à Gregorio quoque scriptum legimus: Iustitia nostra dicitur, non quę ex nostro est, sed quę diuina largitate fit nostra. Sicut in Dominica oratione dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Ecce, & nostrum dicimus, & tamen vt detur oramus: Noster quippè fit quum accipitur, & tamen Dei

Iustitia nostra est, quâ nobis Deus donauit & ea vere nobis inhæret. August. in li. 50. Ho. 14. Bernar. in Epist. 190. Rom. 10. 1. Cor. 1.

Iob. 10. 1. Cor. 4. B

Coloss. 3. Ioan. 11. Ioan. 14. Actu. 17.

Gre. li. 33. moral. ca. 2. Dyd. lib. 2. de spiri. san. Victo. lib. 2. & 3. contr. Arrium. Iustitia iustificans est Deus, sed in

est, quia ab illo datur. Et Dei ergò est ex munere, & nostra fit veraciter per acceptionem. Hoc ergò sentiendum est de nostra, & de Dei siue Christi iustitia, quòd nos iustitia iusti sumus, quæ est in nobis, ille verò est ipsa iustitia: nos capaces tantū iustitiæ sumus, ille, sicut ex Dydimo vertit Hieronymus, non capax, verùm capabilis: Nam qua iustitia nos iusti sumus, eam ab illo accepimus: ille contrà à semetipso habet quòd iustus est, & est (quo verbo libenter Victorinus vtitur) fontana quędam iustitia. Deus, inquit Ambrosius, vniuersitate bonus est, nos ex parte. Deus, inquit Gregorius, est iustitia iustificans: in nobis est iustitia iustificata. Nos iustitiam similitudine tantùm, Christus ęqualitate comprehendit: In illo corporaliter inhabitat plenitudo iustitiæ, nos nō plenitudinē, sed gratiæ portionem accepimus: mentes nostræ de plenitudine acceperunt, mens Christi plenitudinem ipsam comprehendit: Quin ipse Christus plenitudo est, nam hoc ei nomen Cyrillum tribuisse legimus. Siquidem homo non est capax omnium, inquit Chrysostomus, ideò dicit Paulus: Num omnes Apostoli? num omnes Prophetæ? num omnes habent dona sanationum? In carne autem Christi omnia dona fuerunt secundū substantiam carnis. Cuius æqualis Basilius: Filius, inquit, Dei iustitia vocatur, nos verò participatione illius iustitiæ iusti sumus. Et eius frater Gregorius Nisenus: Vna & eadem est, quę in Christo, & quę in mentibus nostris conspicitur puritas: Sed illa in fōte nascitur, hæc indè manat, & in nos deriuatur. Quod ante patres hos sic ab Origene scriptū est: Sicut participatione iustitię saluatoris iusti efficimur, & participatione sapientiæ eius sapientes, ita & participatione patientiæ eius patientes efficimur. Est ergò velut fons quidam perennis, de quo haurire possumus & patientiam & sapientiam, & iustitiam, & omnia quęcunque sunt virtutis bona, si tamen bona, digna, & pura vascula nostra deferamus ad fontem. Et Cyrillus Hierosolymitanus. Vere vnus Deus dicitur sanctus, qui natura sanctus est. Nos vero sancti, non natura, sed participatione & exercitio, & voto. Et ante hos cùm alibi tùm in libro de diuinis nominibus, idē frequēter inculcat Dionysius. Alio verò loco Basilius: Quemadmodum in igne est caliditas, quæ simul cum ipso igne existit, & quasi consubstantialis illi est, est & caliditas, quam communicat aquæ, & alteri cuipiam consimili: sic & spiritus sanctus, & in se vitam habet, & qui participes ipsius fuerint vitam agunt Deo dignam, vitam diuinam & cœlestem consequuti. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum esse docet, nihil in ipso acquisititiū, ipsum fontem esse bonorum omnium, spiritum ex Deo promanātem eiusdem cum eo substantiæ: quę verò ex spiritu profluunt, ipsius esse operationes. Quod eadem vox aliter creatori & aliter creaturę attribuatur, declarat Innocentius. 3. in generali con. Lateranen. Volo, vt ipsi sint vnum nobis: sicut & nos vnum sumus: & hoc nomen vnum pro fidelibus quidem accipitur, vt intelligatur vnio charitatis in gratia: pro personis verò diuinis, vt attendatur identitatis vnitas in natura: vt alibi veritas ait, Estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est, ac si diceret manifestiᵘ. Estote perfecti perfectione gra-

C *stitia iustificata nobis in transfusum inhæret. Amb. li. 8. cap. 17. Luc. Gre. lib. 18. moral. ca. 33. Colos. 2. Cyril. lib. 1. cap. 3. in Ioannem. Chryso. in Hom. 85. Sanctus ... adoratio. spir. Tomo. 7. 1. Cor. 12. Basilius. Greg. Nissenus. In lib. de perfect. Christiani hominis forma.*

D *Ori. in Ps. 36. Ho. 2. Cyrillus In 5. catechesi mystagogica Dionysius.*

Basi. Ho. de spiritu san. Nomina eadem de Deo substantialiter & de creatura accidentaliter dicuntur. Innocē. 3. in 4. Later. in decretalibus de summa Trinitate cap. 2. Dā naturæ. Leo epi. 93. cap. 5.

E tię, sicut pater vester cœlestis perfectus est perfectione naturæ, vtraque videlicet suo modo, quia inter creatorem & creaturam non potest tanta similitudo notari: quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda. Leo quoque magnus: Nemo hominum veritas, inquit, nemo sapientia, nemo iustitia est, sed multi participes sunt veritatis, & sapientiæ atque iustitiæ: Solus autem Deus nullius participationis indignus est: de quo quicquid dignè vtcunque sentimus, non qualitas est, sed essentia: Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia esse illi quod est sempiternum, semper est proprium. Ante quem Ioannes quoque Chrysost. explicans illud ex Psal. Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine: Non aliundè docet ascendere virtutes, nisi à bonitate boni, nec aliam vult esse bonitatem Christianorũ, nisi quam Deus infundit bonis, vt ex malis essent boni. Et ante Chrysostomum Origenes: Sola Trinitatis substãtia est, quæ non extrinsecus accepta sanctificatione, sed sui natura sit sancta. Omnis verò creatura, vel dignatione sancti Spiritus, vel meritorum ratione sanctificata, sancta dicitur. Sic ergò & scriptum legimus. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Non continuò similitudo sanctitatis in Deo atque hominibus ponenda: de Deo enim dicitur, quia sanctus est: homines autẽ quasi qui non semper fuerint, iubentur, vt sancti fiant. Ac paucis interiectis. Manifestum ergò est, quòd qui sanctificat, sanctus est, quia semper sanctus est: qui autem sanctificantur, non simpliciter sancti, sed sanctificati sancti dicendi sunt. Prosper etiam Aquitanicus diligens Augustini sectator, Leonis ęqualis, vbi de libero arbitrio disserit: Virtus, inquit, principaliter Deus est, cui non aliud est habere virtutem, quàm esse virtutem: cuius quum participes sumus, habitat Deus in nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia: habitat fides, spes, & charitas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, cæteræque virtutes: cùm verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: Discedente enim pulchritudine, quid succedat, nisi deformitas? abeunte sapientia, quid residear nisi insipientia? non regnante iustitia, quid dominetur nisi iniquitas? Virtutum itaque semina, quæ beneficio creatoris inserta sunt, præuaricatione primi parentis euersa sunt: nec haberi queunt, nisi eo restituente qui dedit: Reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum honorũ, quæ habuit, capax est, vt per mediatorem Dei & hominum Iesum Christum, in eo ipso, quod ei remansit, possit recuperare quod perdidit: Remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum est. Ex participatione enim sapientiæ & iustitiæ, & misericordiæ non sapientia, neque iustitia, neque misericordia, sed sapientes & iusti & misericordes sumus: Quę bona, quãuis rationale nostrum vitiis occupatum sit, & pręuaricantibus nobis Dei templum spiritus immundus inuaserit, possunt tamen rursum in ipsum rationale confluere, per eum, qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem, vasa eius rapit, fugatoque mundi huius spiritu, dat spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis. Et qui videtur nõ multo fuisse posterior Faustus: Cùm Deus, inquit, iustus ac iustitia, misericors ac misericordia, pius & pietas sit, homo iustus esse potest, iustitia esse non potest: misericors esse potest, misericordia esse non potest: pius esse potest, pietas esse non potest: quia non naturaliter habet ista, sed largiter. Verbi gratia: Ille aurum est, homo autem deauratum vas videri potest: & in homine gratia est: quod in Deo natura est: & in hoc creatum est, quod in illo probatur ingenitũ. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, non ea nos iustitia iustos esse, qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit, dum suæ iustitię participes reddit.

Chrysost. in Psalm. 118.

Orige. Ho. 11. in Numeros. Sanctus aliter Deus & aliter creatura.

Prosper.

F

Nota bene.

Animus rationalis virtutis habitaculũ est.

Faust. lib. 2. de lib. arbit. cap. 7.

G

Quod non sola iustitia Christi imputatione, sed verè realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus.

CAP. 71.

VErum hìc alios audire licet, qui nolunt videri se prorsus negare nostram esse iustitiam, qua iusti sumus: esse enim, aiunt, & Christi & nostram: Christi, quòd in ipso non in nobis sita sit: nostram autem imputatione fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita non verè nos iustos esse, sed imputatione, vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenùs Christi iustitiam per fidem possidemus: Hãc enim solam esse volunt nostram iustitiam, non quatenùs ea nobis à Christo communicatur, sed quatenùs in Christo ipso residens, posteaquàm per fidem eam apprehendimus, nobis perindè ac si nostra esset, imputatur. Docent igitur nos reputari iustos, hoc est acceptos, non propter propriam qualitatem, hoc est, nõ propter gratiã, quam de plenitudine Christi accepimus, sed propter aliud extra nos, scilicet H propter mediatorem filium Dei per misericordiam. Verùm hæc quoque non minùs quàm illa prior absurda est opinio, & eodem propemodũ recidere videtur. Quid enim aliud affirmãt hi quoque, quam quòd ea qua Christus iustus est, non autem ea, qua nos verè iustos facit, iustitia iusti sumus, quandoquidem extra nos esse volunt id, quo iusti sumus? Quòd si Paulus audiẽdus est, qui prophanas vocum nouitates deuitare iubet, noua certè vox est, & his quæ nos præcesserunt seculis inaudita, imputatiuæ iustitiæ. Nam reputari nobis fidem ad iustitiam, beatum esse, cui non imputauit dominus peccatum: propter Christum non reputare nobis Deũ delicta nostra, legimus in scripturis, iustitiã verò Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, nec in Canonicis, nec in veterũ Orthodoxorum libris temerè quisquam scriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, applicationis, cõiunctionis, copulationis nominibus, vsi quandoque patres reperiũtur: verùm imputatiuæ iustitię vox, noua est, & catholicorum auribus hactenùs inaudita. Neque verò eunt hoc inficias ipsi nouatores, nouam hanc esse vocem, nec à catholicis vsurpatam: Sed sicut veteres licere sibi voluerunt essentiæ, personæque nominibus vti, quamuis in scripturis ea non legantur, sic isti concedi sibi postulant, vt imputatiuam vocent iustitiam, quamuis ab orbe condito, hoc præsertim sensu, quo ab ipsis profertur, hæc vox nunquàm fuerit à quopiam vsurpata. Vti se dicunt hoc locutionis genere, quò planioribus verbis edisserant ea, quæ captui nostro in scripturis perplexa impeditaque sunt.

Iustitia imputatiua opinionis absurda.

Imputatiua iustitia.

Imputatiuæ iustitiæ vox antiquis omnibus inaudita & noua Catholicis.

1. Tim. 6.

Gene. 15. Rom. 4. Psalm. 31. 2. Cor. 5.

Noua vocis vt imputatiua iustitia.

A Intereà tamen, quam sibi dari postulant, eam catholicis veniam non concedunt, à quibus simul vt aliquid prolatum fuerit, quod illis ipsis verbis in scripturis non legitur, vsitato hæreticis collectionis genere, quia nō est scriptum, reiiciendum esse censent. Nostras autem aures, vocis hæc nouitas non offenderet, si quod illi se facere videri volunt, ad explananda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa vterentur. Verùmtamen abest, vt per has nouas voces edisserantur ea, quæ sunt in literis sacris perplexa, contrarium vt potiùs illis asseratur. Aperta sunt scripturę verba: per obediētiam vnius Christi, iustos cōstitui multos. An cum

Rom. 5.

hac scriptura non pugnat, qui non constitui, sed reputari tantùm nos iustos asseuerat? Quid autem hoc est aliud, quā Christi meritis derogare? quàm gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quod à primo Adam patratum est, vt verè nos peccatores & iniustos constitueret: vt illius peccato non solùm per imputationem damnemur, ac si alieni peccati exigeretur à nobis pœna: sed ideò pœnā illius sustineam[9], quia & culpæ rei sumus. Et non erit secundi Adam Christi iustitiæ tanta vis, vt ea nos verè iustos constituat? Vbi est igitur quod dixit Paulus: Vbi abundauit

Ibidem.

delictum, superabundauit & gratia. Et Paulò antè: Sed non sicut delictum, ita & donum: Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donū, in gratia vnius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Christianus, quod à Bernardo scriptum supra commemorauimus: Si mea traducta culpa, cur

B

nō & mea indulta iustitia? Si peccato primi Adæ, non per solam imputationem damnor, ac si alieni peccati à me exigeretur pœna, sed ideò pœnam illius sustineo, quia & culpę reus sum: cur & iustitia secundi Adam, non per solam imputationem iustificor, ac si alienæ iustitiæ merces mihi daretur: sed ideò præmium illius fero, quia iustitiæ particeps sum, quæ mihi non innata, sed per Christi meritū est à Deo donata? Dicat cum eo, qui multis antè seculis præcessit Cyrillo. Absurdum est,

Cyril. li. posteriori ad reginas de recta fide.

nos quidem hæredes factos supplicij primi parētis, corruptione per inobedientiam immissa, non autem fieri participes iustitiæ secundi, qui ad vitā nos reuehit, per maximam illius obediētiam. Estne autem verisimile, propterea Dei filium de cœlo descendisse, propterea carnem indutum, propterea factum esse patri obedientē vsque ad mortē, mortē autē crucis, vt nos imputatione tātū, nō

Phil. 2.

autē verè iustos faceret? Atqui cùm esset ad mortem iturus, patrem pro suis discipulis, proque omnibus qui essent in se credituri precatus: Pater,

Ioan. 17.

inquit, sanctifica illos in veritate: Isti verò non veritate, sed imputatione sanctificari nos dicunt & iustificari: non verè nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiuè: vel non iustos esse potius & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Dicit idem Christus: Si vos filius liberauerit, verè liberi

Ioan. 8.

eritis. At isti: non eritis, aiunt, verè liberi, sed hactenus tantùm eritis à peccatis liberi, quòd ea vobis non imputabuntur. Sic dixit dilectus Christo discipulus: Qui facit iustitiam, iustus est: Isti, si Di-

Ioan. 3.

is placet, Euangelici, non qui facit iustitiam, aiunt, sed cui imputatur Christi iustitia, iustus est. Dicit idem in eodē capite: Videte qualem charitatē dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur & simus. C

Isti verò. Nō est verū, aiūt, quod dicit spiritus Dei per Ioannē: non sumus filij Dei, verū nominamur tantùm & reputamur. Nisi fortè possunt esse filij Dei, qui iusti non fuerint. Atqui reclamat spiritus *2. Cor. 6.*

Dei per Paulum, dicens: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? *1. Cor. 6.*

Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Idē Paulus quum recensuisset fornicarios, idolis seruientes, & aliis id genus criminib[9] infames: Et hęc quidem fuistis, inquit, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis. Isti autem fuistis, aiūt, hæc & estis adhuc, nisi quòd non imputatur vobis: iustitia autem Christi imputatur vobis ad iustitiam. Nimirùm hoc est planioribus verbis edisserere, quæ sunt perplexa in scripturis: hoc est, purum Euangelium docere, quæ cum Christi & Apostolorum doctrina pugnant ex diametro, populo persuadere conari: hoc est Christi gloriam propagare, negare tantam fuisse virtutē passionis & mortis eius, vt per eam verè iustificati, verè sanctificati, verè per eam abluti simus, & à peccatis liberati, verè ex filiis irę filij Dei facti. Deinde verò non intelligunt isti, per quos miro quodam artificio Satanas omnia Christi beneficia non obscurare modò, verùmetiam ex omni hominum memoria delere, & sempiterna quadam obliuione conatur obruere: non intelligunt, inqnam, isti se pugnan- *Esai. 59.* *Sapien. 14.*

tia dicere. Neque enim non legerunt, peccara nostra esse, quę diuidunt inter nos & Deum: Odio esse Deo impium, & impietatem eius: quì igitur fieri potest, vt nō imputet, quod odio habet, cùm ipsum etiam imputationnis verbum odium quod- D

dam significare videatur? Quamobrem explodēda potiùs est istorum, & de manente quidem in nobis, sed non imputato peccato, & de non inhęrente nobis, sed imputata tantùm iustitia, doctri- *Esai. 43.*

na: Pugnat enim cum verbo Dei qui non dixit: Ego sum qui non imputo: sed ego sum ipse, qui de- *Ioan. 1.*

leo iniquitates tuas propter me, & peccatorū tuorum non recordabor. Et in Euangelio loquitur de Christo Dei spiritus: Ecce agnus Dei: Ecce qui tol- *Psal. 31.*

lit peccata mundi: qui tollit, inquit, non qui non imputat. Verùm à sancto Dauid, aiunt, scriptum est: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Scriptū est, verùm non eo sensu, quo volunt nouatores isti, neque hoc verbis istis Dauid significare voluit, peccatum, quod quidē veri peccati rationem habet, quodque sempiternæ mortis reum facit hominem, eatenùs tantùm remitti, vt non imputetur, non autem vt non sit. Longè abfuit ab hac sententia sanctus ille Rex & Propheta: quin illud his verbis exprimere potiùs voluisse videretur. Beatum eum esse in quo sic peccatum deletur, vt eius etiā omnis memoria prorsus extinguatur, quasi nunquam admissum fuisset, vt fiat illud, quod per Ezechielem dicit Dominus: Omnium iniquitatum, quas operatus est non recordabor. Iustinus Philosophus & martyr, proximus Apostolorum temporibus, cùm hunc ipsum locum adduxisset, quasi perstringens nostri temporis hæreticos: Beatus, inquit, cui non imputabit peccatum Dominus: hoc est, cui pœnitenti peccata Deus remittet. Non sicut prędicatis, vosmetipsi fallentes, & alij quidam vestri similes asseuerant, etiamsi peccatores fuerint, modò Deum no-

Peccatū non imputari, est peccatum se deleri, vt eius etiam omnis memoria prorsus extinguatur & remissum sit. Ezech. 18.

E sint,nō imputabit eis peccata Dominus. Videtur autem Propheta quasi gradus quosdā constituere, quiddam vt amplius esse velit tegere peccata, quàm remittere: Rursus maius quiddam non imputare,quàm tegere : quemadmodum à doctissimo Origene , & ab Eutimio legimus annotatum. Tunc enim non imputari peccatum interpretatur Origenes,quando mens hominis ad perfectū venerit, ita vt omnis malitiæ radix ex ea penitus amputetur, eo vsque vt nullum in eo vestigium possit reperiri nequitiæ . Hieronymus quoque Psalmum hunc enarrās , remitti dicit peccata per baptismum: tegi per charitatem, de qua scriptum est,quòd operit multitudinem peccatorum : non imputari per martyrium . Quibus verbis non obscurè videtur indicare,maius quiddam significari, quum non imputari,quàm cū vel remitti,vel tegi peccatum dicitur : Quamobrem cùm legimus,nō imputari nobis peccatū , sic accipere debemus,vt eum puluisculo,quod aiunt, ablatum,nec vel vestigium vllum deinceps eius in nobis reliquum esse factum persuasum habeamus . De iustitia verò,Christo potiùs & Apostolis eius fidem habeamus, qui verè nos sanctos, verè liberos , verè iustos esse constitutos, ac filios Dei non modò nominari, verùmetiam esse dixerunt:quàm nouatoribus istis,per quos non aliam ob causam hanc de ficta & imputata iustitia, quam ipse commentus est Satanas,doctrinam disseminauit , quàm vt homines veræ iustitiæ prorsus expertes faceret. Venisse nunc reuera tempus illud videtur de quo scripsit Apostolus, in quod se quoque incidisse

Iusti. in Coll. cū Triphone Iudaeo.
Orig. Lib. 4 in epist. ad Rom.
Hieron. in Psal. 31.
1. Pet. 4.
Peccatum non imputari maius quiddam est quā remitti vel tegi.

F questus est olim Hilarius: Erit, inquit Apostolus, tempus, cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desyderia,coaceruabunt sibi magistros, seruientes auribus,Quid enim nō videntur nunc quoque dicere: Loquimini nobis placentia, quorum nimis aures delicatæ , ferre non possunt , vt retributio fieri dicatur secundum opera , vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum , siue malum : sed volunt vt retributio fieri dicatur secundum illa,non quę gesserunt ipsi mala,sed quę gessit Christus in corpore suo bona,vt si ipsi probi non sunt,sufficiat Christum tamen probum fuisse. Quamuis de recens baptizatis , si subitò ex hac vita eos migrare contingat, non absurdè dici queat , retributionem futuram, secundum ea , quæ Christus gessit in corpore suo bona:de his verò nequaquàm, qui post baptismū aliquandiu superstites, in peccatorum cœno sunt volutati . Fuitne tempus vllum , quo maior esset magistrorum aceruus,auribus hominum seruientium, quàm sit istud, in quod incidit ætas hæc nostra? Nisi fortè non titillat hoc aures nostras, non est auditu mortalibus vel maximè gratum & iucundum,quum dicitur:nulla nostra sed sola Christi iustitia nos iustos , sola Christi iustitia nos saluos esse: quicquid sit de nostris operibus , vnumquemq; certum esse debere,quòd gratis propter Christū peccata sibi remissa, quodq; Deo accept° & vitæ sit hæres æternæ.Ac videtur hic esse temporum horum status,haud facilè vt quisquam statuere posit , in magistris ne linguarum,an in discipulis aurium sit pruritus ardentior:neque enim in his audiendi , quàm in illis placentia loquendi, maius est studium: adeò se vltrò ingerunt auribus

2. Tim. 4. Hilarius Lib. 10. de Trinitate.
2. Cor. 5.
Aurium pruritus in isto seculo.

etiam auscultare nolentium , vt vel indè facilè G quisquam perspiciat, quòd ex eorū numero sunt de quibus Propheta scribit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant , nec loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.Et planè impletum est quod ab eodem Propheta scriptum est : Stupor & mirabilia facta sunt in terra:Prophetæ prophetabāt mendacium , sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia . Quem autem fructum attulerit hæc eorum doctrina , quam isti parum sani, sanam haberi volunt, quamque sub specioso verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerum exitus ipse declarat. Non eunt hoc inficias ipsi seruientes auribus magistri, suos vitam agere improbam & cōtaminatissimam , nihiloque meliores nunc esse quàm ante receptum nouum hoc doctrinæ genus fuerunt, quin etiam maiore audacia sequi mundum,& eius cupiditates,omniaque sibi permittere . Qui bonam vitæ suæ partem inter eos traduxit,qui malunt Euangelici,quā Christiani vocari, vir amœno cumprimis ingenio,neque mediocri iudicio , dicendique suauitate quadam admirabili præditus Erasmus Roterodamus: Circumspice mihi, inquit, sodalitaté istam Euangelicam, quot habet adulteros,quot temulentos, quot aleatores,quot decoctores, quot aliis vitiis infames ? Ac nonnullis interiectis : Dices,inquit, nihil tā felix vnquàm fuit in rebus humanis,quin malorum admixtu viciaretur . Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas:mihi adhuc neminem contigit nosse,qui non videatur seipso factus deterior.Et iterùm paulò pòst Euangelica pietas à minimis initiis paulatim creuit in H maius ac melius, ac optimus quisque se illi iungebat:Hanc doctrinam nō ferè nisi leuissimus quisque amplectitur . Et ad fratres inferioris Germaniæ scribēs,de quodam sacerdote narrat, qui cùm virgis cæsus,&ex vrbe eiectus esset,& in carcere, & extra portam, cùm à carnifice dimitteretur,publicè testatus est,se posteaquàm illi se sectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruisse . Et in alio quodā libro , adeò per hoc quod ipsi vocant Euāgeliū,nō corrigi scribit homines,vt potiùs videantur deteriores nec fieri , vt peccare desināt, sed vt peccēt impunitius.Ac verè quidē ille.Quis enim non peccet impunitius , cùm ab istis, hominum sceleribus blandientibus,& seruientibus auribus magistris, non nostris, in immensum exaggerati vim peccati originalis audierit,adeò vt etiam renati ex aqua & spiritu sancto , non posimus non peccare: quum cuius impulsu fit vt peccemus ab istis edoctus, fortiorem esse credit vnū dæmonem,quàm omnes homines.Quasi non cōtra fortior sit vnus Deus, quo adiuuāte peccatum effugere possumus,quàm omnes dæmones : Quē tamen & ipsum,quæ cacangelicorum istorum insignis est & horrenda blasphemia,peccati faciunt authorem:vt ab eo nos ad peccatum agi blasphement. Quis nō peccet impunitius, cum nulla sua, sed sola Christi iustitia, se saluum fore persuasum habuerit ? Quis non peccet impunitius,si nullum esse meritum bonorum operum arbitretur,etiam eorum,in quibus à Deo creati sumus? Quæ Deus ipse operatus est in nobis : quæ non aliundè precium , non aliundè meritum habet, quàm ex precioso Christi sanguine, quo respersa sunt:quemadmodum

Hier. 23.
Hier. 5.
Eras. in epist. contra pseudoeuangelicos.
Lutheri doctrina homines fieri deteriores.
Hyperaspi ste secundo.
Deus vnus fortior est & eo adiuuante omnes dæmones effugere licet.

Alber. Magn. 3. dist. 20. art. 3. li. sent.

A admodum à viro quodam docto præclarè scriptum est: Quòd iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum, sicut sol in gemmis, quę magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cùm omnem iustitiam & sanctitatem nostram, merum esse peccatum & rem damnatam crediderit? atque adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendam, vt quo quisque turpior est, eò citiùs illi Deus gratiam impartiatur? Sed quorsum attinet aliundè quærere testimonia: modò non ædita voce clamat hoc res ipsa: quod ipse quoque princeps & architectus huius temporis hęreseon fatetur, se corruptiores expertum esse mores Germanorum, posteaquàm, quod ab eo traditū est, quintum Euangelium, acceperunt, quam fuerint sub regno (sic enim ipse vocat) Romani pontificis, hoc est in Ecclesia Dei, quæ quatuor tantùm recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnum sunt. Qui etiam alio loco suos increpans, decies eos dicit Sodomitis esse peiores. Intereà tamen, quæ miseranda est istorum hominum cæcitas, Dei verbum vocatur, quod ad omne genus nequitię fenestram patefecit: quod ex bonis improbos, ex improbis multò reddit improbissimos. Nos verò aduersus istorum voces tanquam Sirenum cantiones, dulces illas quidem, verùm certam perniciem adferentes, aures nostras obturemus. Nam præterquàm quòd omne studium virtutis eneruant, dum si minùs ipsi probi sumus, sufficere docēt, quòd Christus probus fuerit, atque illius nos sola iustitia contentos esse oportere, etiamsi minus ipsi iustè viuamus:

Lutherus.

Varietas doctrinæ inter hæreticos. Osiander in Norimberga.

Philip. Melanchthon quater decies in iustificatione sententiam variauit.

Basil. lib. 2. cont. Euno.

B nondum inter ipsos, qui de via regia declinauerūt, hoc est, ab Ecclesiæ sana doctrina aberrarunt, de ratione iustificandi satis conuenit: nec ipsi modò dissident inter se, & inuicem sibi sunt hæretici, seque mutuo iudicio condemnant, verum etiam secum ipsi non rarò pugnant. Annotauit hoc vir quidam doctus, quamuis ex eorum numero, qui segregauerunt semetipsos, Philippum Melanchthonem in iustificationis negotio quaterdecies variasse. Sic istorum oratio, sicut alicubi scribit Basilius, videtur nescio quomodo, cùm semel extra veritatem deducta sit, ad multiplicia periculosáque inconuenientia per quandam seductionis consecutionem efferri. Nam qui semel de rectę fidei religionísque curriculo deflexerunt haud aliter, atque ij, qui à recto itinere aberrarunt, alias ex aliis semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionis ducem sequuti. Sic isti duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, alia ex aliis erroris & impietatis diuerticula ingressi, nullum errandi finem faciunt. Miscuit enim Deus in medio eorum spiritum vertiginis, & immisit illis operationem erroris: Obscuratum est insipiens cor eorum, vt non intelligant, neque quę loquuntur, neque de quibus affirmant. Sic fit vbi suo quisque præfidit ingenio, sibique hoc arrogat, vt proprio suo, non communi totius Ecclesiæ sensu, scripturas interpretetur: vt cæteros omnes, quamlibet pios & doctos viros, talpis fuisse cæciores, se verò solum videre, se solum sapere, persuasum habeat. Quamobrem istos cum imputatiua sua iustitia missos faciamus, & Augustino credere potius animū inducamus: qui verè nos & realiter esse iustos docet, cum per illum, in quo omnes viuificabuntur,

Esaie. 19. 2. Thess. 2. Rom. 1. 1. Tim. 1. Aug. de peccatorum merito & remiss. lib. 1. cap. 9.

præterquàm quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit, dari etiam dicit sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sicut & ille in quo omnes moriuntur, præterquàm quòd eis qui pręceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Itaque iustificari in Christo, qui credūt in eum, dicit Augustinus, propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis adhæret domino vnus spiritus est. Hæret autem quisque domino per charitatē, qua vna, sicut in alio libro dicit idem Augustinus, verè iustus est, quicunque iustus est: cuius charitatis habitus inest etiam paruulis, vt cùm adulti fuerint, actu eam exercere possint. Non igitur sola peccatorum remissione, verùmetiam cuius toties Paulus meminit, interioris hominis renouatione, nostra constat iustitia, quæ renouatio fit, quemadmodum ex Augustino iam docuimus, per occultā quādam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis. Quam etiā alio loco vocat interioris hominis pulchritudinem, cùm scribit ad Consentium. Quid est aliud iustitia in nobis, quam interioris hominis pulchritudo? Neque verò dissidet ab Augustino latino, Græcus author Eusebius Cæsariensis Episcopus, siue quis Emisenum esse malit, quòd ex hoc libello pleraque citant Petrus Lombardus & Gratianus sub Emiseni nomine, qui vbi docet quod nemini nouum & impossibile videri debeat, quod in Christi substantiā terrena & mortalia nimirùm panis & vinum commutantur:

C

Ibidem. cap. 10.

Aug. de natura & gratia, cap. 38. Iustitia nostra vn.

August. epist. 83.

Eus. de corpore & sanguine domini.

D Teipsum, inquit, qui iam in Christo renatus es, interroga, dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subitò initiatus Christi legibus & salutaribus mysteriis innouatus, in corpus Ecclesię non videndo, sed credendo transisti, & de filio perditionis adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruisti. Quod Augustinus, occultam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, hoc Eusebius vocat occultam puritatem. Et mox subdit: In mensura visibili permanēs, maior factus es teipso inuisibiliter sine quantitatis augmento: cùm idem atque ipse esses, multò alter fieri fidei processibus meruisti. In exteriore nihil additū est, & totū in interiore mutatū est, ac sic homo Dei filius effectus, & Christ⁹ in hominis mente formatus est. Sicut ergò sine corporali sensu, pręterita vilitate deposita, subitò nouam indutus es dignitatem, & sicut hæc, quæ in te Deus læsa curauit, infesta diluit, maculata detersit, non oculis, sed sensibus sunt credita, ita & cum reuerendum altare cibis satiandus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honore mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maximè haustu interiori assume. Quàm clarè docet hic Eusebius, non imputatione iustitiæ nos iustos, Deiq́; filios nominari & esse, sed occulta quadam puritate, sed mutatione in virum aliū. Quemadmodum etiam scriptura dicit, Mutaberis in virū alium. Quæ verba Gregorius explicans: Amor, inquit electę mentis, quid est aliud, q̄ immutatio vetustatis? Natura enim nostra per lapsum primi hominis sic dānata est, vt quotidie labendo deficiat, & deficiendo veterascat. Sed qui in nobismetip-

1. Reg. 10. Greg. lib. 4. cap. 4. in 1. Reg.

E ſis deficimus, cùm in nos ille ſpiritus inſilit, renouamur, quia ſtatim quod nō eramus efficimur. Tepidus erat quis, ſed repentè viſitatus à ſpiritu feruens efficitur, incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus eſt, quia eſſe cœpit, quòd ante inſilientem ſpiritum in ſe eſſe non potuit. Vtrum autem præcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpæ remiſsionem, an ſequatur, curioſe magis quàm fructuoſe quæritur. Scribit quidem Dionyſius, quòd quibus inſinuat ſe diuinitas, eorum animos purgat primum, deinde illuminat, poſteà conformat ad Deiformem perfectionem. Cæterùm ſi quis hæc omnia ſimul & eodem puncto temporis fieri dixerit, à verò nihil aberrauerit. Neſcit enim tarda molimina ſancti ſpiritus gratia: ac tria hæc non tam re ipſa, quàm ratione diſtingui vidētur. Siquidem vnus & idem actus, quatenùs repurgat mentem hominis ab inquinamentis & peccatis, dicitur purgatio: quatenùs eam agnitione veritatis illuſtrat, vocatur illuminatio: quatenus verò ſic amore Dei accendit, vt præ illo terrena cōtemnat omnia, perfectio nūcupatur. Quanquam ſi cauſa prior eſt effectu ſuo, gratiæ communicatio prior eſſe videtur, quàm ſit culpæ remiſsio. Sic enim Deus per gratiam expellit culpam, ſicut ſol per ſuos radios tenebras propulſat. Quamuis itaque natura ſit inſpiratio gratiæ poſterior, quòd ea locum nō habet, niſi propulſa ſint peccata, quoniā tamen cauſa eſt peccatorū propulſionis, natura prior eſſe dicitur: Sicut infuſio radiorum, prior eſt effugatione tenebrarum, quamuis non prius incipiunt radij ſplendeſcere, q̄ tenebræ fuerint propulſatæ. Quamobrē anxia diſquiſitione omiſſa p̄cedat, ne an ſequatur gratia culpæ remiſsionē, an quòd veriſimilius eſt, ſimul vtrunque fiat, perſuaſum illud habeamus, eſſe in nobis iuſtitiam.

Dion. Eccl. Hier. cap. 5.

F Quemadmodum etiam alio loco ſcriptum eſt ab Auguſtino: Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, nosmetipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Item ſi dixerimus, quia iuſtitiæ nihil habemus, aduerſum Dei dona mentimur. Si enim iuſtitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: Si autem fidē habemus, iā aliquid habemus iuſtitiæ. Ipſum aliquid vis noſſe quantum eſt? Iuſtus ex fide viuit. Et paulò pòſt: Beati prædicti ſumus, & de iuſtitia nihil habemus: Venit dominus carnaliter ad Iudæos, & occiſus eſt: non venit ad nos, & acceptus eſt. Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi: nos ſumus, & de iuſtitia nihil habemus? Omnino habemus, grati ſimus ex eo quod habemus, vt addatur, quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Et iterū paucis interiectis, ne quis eum de ſola fide loqui putaret: Ad fidem, inquit, quid pertinet? Credere. Sed ait Apoſtolus Iacobus: Et dæmones credunt & contremiſcunt. Si tantùm credis & ſine ſpe viuis, vel dilectionem non habes, & dæmones credunt & contremiſcunt. Quid magnū eſt? Dicis Chriſtū filiū Dei: hoc dixit Petrus, & audiuit: Beatus es Simon Bar Iona: hoc dixerunt dæmonia, & audierunt, Obmuteſcite. Ille beatus, nam dicitur ei, quia non reuelauit tibi caro & ſanguis, ſed pater meus, qui in cœlis eſt: Illi autem audiunt, obmuteſcite, & hoc ipſum dicunt & repelluntur. Vna vox eſt, ſed dominus radicem interrogat, non florem. Vnde dicitur ad Hebræos:

Au. ſer. 16 de verbis Apoſtoli.
1. Ioan. 1.
Abac. 2.
Iuſtitiæ nihil nos habere dicentes mentimur.
Pſal. 17.
Iacob. 2.
Matth. 16.
Luc. 4.

G Ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans moleſtet, & per illam contaminentur multi. Priùs ergò diſcerne fidem tuam à fide dæmonis. Vnde eam diſcernis? Dæmones hoc dixerunt timendo: Petrus amādo: Adde ergo fidei ſpem: & quæ ſpes eſt, niſi de aliqua conſcientiæ bonitate? ſpeique ipſi adde charitatem. Diſcernite fidem veſtram, iam eſtis de prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis. Paulus Apoſtolus dicit: Neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides. Dic adhuc Apoſtole, adde, diſcerne, quia & dæmones credunt & contremiſcunt: Ergo adde: Dæmones enim credunt, & contremiſcunt quod oderunt. Diſtingue Apoſtole & circumcide fidem meam, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Planè diſtinguit, diſcernit, circumcidit: Sed fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnuſquiſque ergò, fratres mei, inſpiciat ſe intus, appendat ſe, probet ſe in omnibus factis ſuis, bonis operibus ſuis, quæ faciat cum charitate, non expectans retributionem temporalem, ſed promiſſum Dei, faciem Dei. Fides ergò quæ per dilectionem operatur, ſi eſt in vobis, iam pertinetis ad prædeſtinatos, vocatos, iuſtificatos. Ergò creſcat in vobis. Quibus verbis, quàm his Auguſtini, potuit apertius demonſtrari, quòd ſit in nobis iuſtitia, quodque ea iuſtitia ſit fides noſtra, non ſola, ſed quæ per charitatem operatur.

Hebr. 12.
Credunt aliter dæmones, & aliter homines.
Galat. 5.

Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentem nobis iuſtitiam à quibuſdam producuntur.

CAP. 73.

VErum hic iterùm reclamant iſti, qui iuſti & ſalui eſſe volunt, iuſtitiam autem habere nolūt: Si nos ad noſtram remittis iuſtitiam, quò nos H aliò quàm ad gehennæ pœnas remittis? Siquidem non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam. Nos verò cum Propheta libenter profitemur, quòd facti ſumus vt immundi omnes, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Omnes declinauimus, ſimul inutiles facti ſumus, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. Nā & magiſter noſter nos docuit: Cùm feceritis omnia, quæ præcepi vobis, dicite, Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hic & illud ex Pſalmo: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Producitur & Auguſtini ſententia, qui dixerit alicubi: Væ etiam laudabili vitæ hominū, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Gregorij quoque, quamuis & Romani pontificis & monachi, hac in parte multum valet authoritas, quo tamen Eccleſiæ præſidente, iam indè à mille propemodum annis extinctam Euangelij lucem de vera fide, deque veris cultibus eſſe volunt: Quem etiam, quæ eſt eorum ſacrilega audacia, manifeſtam ethnicorum idololatriam in eccleſiam introduxiſſe mentiuntur, neque dubitant ei viro impietatis notam, impij nefariiq; hominis inurere, cuius pietas, vitæque ſanctimonia ſingularis, totius eſt orbis Chriſtiani teſtimonio comprobata. Sed hic nihilominus plurimum authoritatis illi tribuunt, quod ſcriptum ab eo legatur: Quantalibet iuſtitia polleant, nequaquam ſibi ad innocentiam vel electi ſufficiunt, ſi in iudicio diſtrictè requirantur. Et alio loco: Omnis hu-

Roma. 8.
Eſa. 64.
Pſalm. 13.
Luc. 16.
Pſalm. 142.
Aug. li. 9. conf. cap. 13.
Meritorum ad præmium comparatio.
Greg. lib. 8. mor. cap. 23.
Lib. 21. moral. cap. 21.

A mana iustiria, iniustitia esse deprebenditur, si diuinitus districtè iudicetur. Hic & alterius monachi Bernardi vox laudatur: Æternam vitam nullis potes operibus prometeri. Quod ante eum totidem propè verbis ab Augustino scriptum legimus. Neque verò noua sunt hæc, quæ ab istis obiiciuntur: Suo quoque tempore quæsitum fuisse scribit Algerus ante quingentos & amplius anoos, quî fieret quòd æternitas fœlicitatis vel pœnæ retribuatur temporalibus meritis reatus vel iustitię? Ac respondet his verbis, Gregorij & Augustini sententiam secutus: Deus nō temporalem actionem, sed perpetuam boni vel mali remunerat vel damnat voluntatem, quæ, si in æternum viueret, in æternum in suo proposito maneret. Ideò iustè æternitatem retributionis æternitati voluntatis appendit: vndè etiā cùm, vt ait Apostolus, passiones huius temporis oon sunt coodignæ ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: quia si ab initio mundi vsque ad finem, non modò quis pro Deo laboraret, sed & pateretur, non tamen esset condignum, vt boc temporali commercio æternitatem mercaretur: Ne tameo malo diutiùs liceret peccare ad maiorem sui pœnam, ne etiam bonos in mundi exilio tæderet viuere, si nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuiauit Deus humanæ vitæ dies propter electos, ne prauorum afflictione, vel nimio suo labore deficerent, & ne minutio temporalis laboris, aliquod æterni præmij videretur dispendium. Ipsius præcursoris sui vitam, quo nemo maior, ipso teste, surrexit, triginta duorum & semis annorum esse voluit: Suam etiam ipsius, qui super omnes est, eodem numero consummauit, vt quia Deus non curat, ex quaoto tempore, sed ex quanto corde, sibi seruiatur, perfectiooem meriti

B non tempori adscriberet, sed virtuti. Ante Algerum verò moltis seculis Eusebius Emisenus: Totis licet animæ & corporis laboribus desudemus, totis licet obedientiæ viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro cœlestibus bonis cōpensare & offerre valebimus: nō valent vitæ præsentis obsequia æternæ vitæ gaudiis comparari, Lassescant licet membra vigiliis, pallescant licet ora ieiuniis, non erunt tamen coodignæ passiooes huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis. Pulsemus ergò charissimi inquantū possumus: quia oon possumus quaotum debemus: futura beatitudo acquiri potest, æstimari non potest. Nisi enim cum auiditate, nisi cum bona voluntate, cum lætitia opera Dei egerimus, Deo nos perire nouerimus. Et hoc etiam vetustior Antonius, sicut eius vitam describens narrat Athanasius, cùm hunc ipsum Pauli locum produxisset: Omnis, inquit, terra ad iofinitatem comparata cœlorum, breuis ac parua est. Si ergò nec vniuerso orbi renunciantes dignum aliquid habitaculis possumus compensare cœlestibus, se vnusquisque consideret, & statim intelliget, paruis iugeribus agri & portionibus, vel modica portione auri contempta, nec gloriari se debere quasi magna dimiserit, nec tædere quasi parua sit recepturus. Vt enim cōtemnit aliquis vnam æream dragmam ad centum aureas dragmas cooquirendas, ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplum de melioribus præmiis in sublimi sede recipiet. Ex his Eusebij Emiseni & Algeri verbis facilè quisque perspexerit, in remunerando vel puniendo discutere

Bern. ser. de annunciatione.

Algerus li. 2. de sacramēt. Eucharistia cap. 7. Greg. lib. 4. dial. cap. 44 Aug. epist. 44. Rom. 8.

Dies abbreuiantur malis, ne maiorē pœnam commereantur, & bonis, ne hoc eos viuere tæderet. Matt. 11. Euseb. Emisenus Homil. sexta 3.

Voluntatem Deus spectat non opus. Athanas. in vita D. Antonij voluntatem, affectum electionem, seu intentionem non opus seu facultatē respicit Deus.

C Deum quid quisque voluerit, non quid potuerit: non attendere facultatem, sed voluntatem. Coronat Deus intus voluntatem, inquit Augustinus, vbi noo inuenit facultatem: Sola voluntas est, quod etiam à Bernardo scriptum est, quę retributionem meretur, cuius alio quoque loco, digna vox est, quæ celebretur: Sola volūtas quoniam pro sui ingenita libertate aut dissentire sibi aut præter se in aliquo consentire oulla vi, nulla cogitur necessitate, non immeritò iustam vel iniustam beatitudine seu miseria dignam ac capacem creaturam constituit: prout scilicet iustitiæ iniustitiæúe consentit. Cuius æqualis etiam Petrus Abbas Cluniacensis: Solus creaturæ rationalis affectus, creatoris gratia adiutus vel desertus, semper aut remuneratur aut condemnatur. Et qui vixit iisdem temporibus, Anselmus Hauelburgensis Episcopus. Intentio, inquit, bona siue mala, operi oomen imponit, & siue meritū siue supplicium iustæ retributionis acquirit. Sed ante vtrunque Chrysostomus: Voluntas remuoeratur non opus: Quia voluntas ex nostro arbitrio procedit, opus autem per gratiam Dei consummatur. Augustinus quoque: Voluntas, inquit, omnium factorum meritorumque mensura est. Ex qualitatibus quippè voluotatum, oon ex temporum spaciis siue rectè facta, siue peccata metimur. Alioqui, maius peccatum haberetur arborem deiicere, quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, actibus multis, hoc vno ictu, breuissimo tempore. Pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, si perpetua deportatione homo puniretur, etiam minus cum illo actum quàm dignus fuerat diceretur: quamuis in spacio temporali longitudo pœnæ cum breuitate faci- D noris nullo modo sit comparanda. Et qui præcessit hos omnes Hilarius: quid dico Hilarius? Vniuersa semper ecclesia docuit, vniuscuiusque aut pœna, aut præmiis affici electionem. Falsò igitur sibi persuadent nouatores, quòd cum illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Æternam vitam nullis potes operibus promereri: quo tamen sensu dixerit, ex his quæ proximè citata sunt verbis, liquere cuiuis potest: Non enim opus est quod meretur, sed voluntas in credentibus, quæ si mala est, mortem æternam: si bona est, meretur vitam æternam: Non virtus, dicit Augustinus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet. Hoc est quod Hugo quoque dixit, æqualis Bernardi, sententiam Augustini sequutus, in quo tam diligenter versatus est, vt sui seculi Augustinus vocaretur: Totum, inquit, meritum in voluotate est: quantum vis, tantum mereris. Si ergo magnum habere meritum vis, magnam habe voluntatem, magnam fiduciam. Tantum mereris, quantum vis. Possunt esse voluntate pares, qui sunt facultatibus impares. Multum dedit Zachęus, qui diues erat & multum habebat: Vidua illa, quæ duo minuta misit, parum habuit & parum dedit: imò tantum dedit, quantum Zachæus: minores facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuersa inuenies: si attendas vndè dederint, paria inuenies. Non autem pensat Deus, quantum detur, sed ex quanto detur: Si ergò vbi plus datur, & vbi minus, differens meritum non est, si æqualis vtrin

August. in Psal. 61. Psal. 83. Psalm 103. Ber. de præcepto & dispensatione. Ber. de gratia & libero arbitr. Petr. de veneratione S. crucis.

Ans. lib. 1. contra posito cap. 10.

Chrys. Homil. 26. imperfect. in Matt. Aug. epist. 49. quæst. 4.

Hilarius in Psal. 118. Bernar. in Psalm. 118. Pœna & premium ex voluntate, potius quā ex opere seu facultate pensatur.

August. de tempore serm. 59. Hug. lib. 2. de sacramētis parte 14. cap. 6. Hugo ad August. Aug. de libero arbitr. li. 1. cap. 14. Et lib. 50. Homil. 8. Luca. 19. Luc. 2.

E que voluntas habeatur:ergò vbi aliquid datur, & vbi nihil datur, ibi differens meritum esse nō potest, si æqualis vtrinque voluntas habeatur. Ideò dixi tibi, vt non desperes:Si facultas deest,adsit bona voluntas:Quantum vis,tantum mereris.Fac ergò voluntatem magnam, si vis habere meritum magnum.Benè hoc sciuit peccatrix illa, quæ quia multum habuit,quod dimitteretur,nō attulit substantiam magnam,sed dilectionem magnam:multum contra multum.Si multa pecunia magis quàm charitate multa iniquitas multa redimeretur, feliciores diuites essent, quàm pauperes, & securè peccare possent quandiu vellent, & quantum vellent: in ipsis enim esset redemptio peccatorū suorum: quando vellent, darent pecuniam & haberent iustitiam. Nunc autem benè fecit Deus, quia in eo posuit redemptionem nostram, vbi nullus, nisi ipse velit, egere potest. Amare possunt æqualiter diues & pauper, etiam si pecuniam æqualiter dare non possunt: Dilige multùm,si vis vt multùm tibi remittatur. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Et ante hunc multis seculis Ioannes Chrysostomus, explicans illum ex Euangelio locum: Qui dederit calicem aquæ frigidæ. Non quia aliquid est,inquit, quod dat, ideò habet mercedem, sed ob id quia magnus est, propter quem dat. Quid enim si aliquis voluit dare & non potuit: Nunquid iustum est, vt secundum modicum angustetur larga voluntas? Melius est ergò vt opus ostendatur secundum voluntatem, quàm larga voluntas angustetur secundum opus. Ex his Hugonis & Chrysostomi quoque verbis discimus,quòd non tam operi, quàm voluntati merces tribuitur: F Quæ si mala est, à nobis est, & stipendium illius mors est: si bona est, à Domino præparatur, qui operatur in nobis & velle & perficere: per quem diffunditur in cordibus nostris charitas, atque huic retributio datur æternæ vitæ, vt rectè Ioannes Gerson admoneat, tenendum esse pro regula, quòd qualis est in cognoscendo & amando Deum Christianus, talis est sibi in retribuendo Deus. Dilectus meus mihi, dicit sponsus, & ego illi, & ad me conuersio eius. Quamobrem nemo dicat, non habeo, non possum: charitas non de sacculo erogatur, dicit Augustinus: quia quicquid dicimus, & quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habet, nisi charitatem. Sic à Clemente quoque Alexandrino scriptum est: Quòd eundem honorem consequentur hi, qui voluerūt, cum iis, qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, etsi alij superent facultatibus. Paulinus quoque non sacrificia, non munera sumptuosa, non duri labores exiguntur à nobis. In nobis est, vnde soluamus, res enim potestatis nostræ est, noster affectus, hunc domino impendamus, & soluimus: denique Dauid liberatus de manu omnium inimicorum suorum pro salutis suæ plena securitate non regni opibus, sed animi soluens ait: Diligam te domine virtus mea, addo etiam amplius, eum qui creditor est, debitorem fieri, si illi precium bonitatis suæ, quam nobis indebitam præstat gratuita, diligentes animo, pensione, soluamus. Quò magis autem intelligi possit, quæ de meritis operum, ecclesiæ doctrina sit, operæprecium nos facturos esse putauimus, si paucis ea de re dissereremus. Primum igitur hoc semper in ecclesia catholica docebatur, docetur, & docebitur, quod ab Hieronymo quoque legimus annotatū. G Priusquam fidem Christi quis recipiat, & in eo spiritus sancti fundamenta iaciantur, nullum audire posse. Est merces operi tuo: Siue ille Iudæus sit, siue hæreticus, siue gentilis, quicquid boni operis fecerit, nisi in nomine Christi fecerit, mercedem eum sui boni operis non habiturum: Posteaquàm verò conuersus ad Christum & templum eius effectus aliquis fuerit, tunc eum statim auditurum Apostolum proclamantem: Vnusquisque accipiet propriam mercedem iuxta opus suum. Proindè & illud semper obseruatum, obseruatur etiam nunc, & deinceps obseruabitur, quod Augustinus monuit. Si volumus animos ad rectè viuendum frigidos & pigros Christianis exhortationibus excitare & accendere, primitùs exhortemur ad fidem, qua Christiani fiant, & eius nomini subiiciantur, sine quo salui esse non possunt. Si autem iam Christiani sunt, & rectè viuere negligunt, verberentur terroribus & præmiorum laudibus erigantur: Ita sanè vt non solùm ad bonas actiones, verùmetiam ad pias orationes, eos exhortari meminerimus, atque hac institutione sanitate doctrinæ, vt & illi gratias agant, cùm instituerint benè viuere, quòd aliquid sine difficultate fecerint & vbi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis & perseuerantissimis precibus & misericordiæ promptis operibus facilitatem à domino impetrare persistant. Et eum sequutus Faustus, difficultatem, quæ est in Paulinis epistolis, ita demùm tolli posse docet, si personarum vel operum intellecta fuerit distinctio. H Ad Iudæos inquit, dicitur: Non iustificabitur in conspectu eius omnis caro. Ad Christianos autem, iam in Christo renatos ita instructionis sermo dirigitur: Operamini bonum ad omnes. Itaque secus in Ecclesia fidelibus: secus est prædicatum infidelibus. His nihil est inculcatum præter fidem, extra quam impossibile est placere Deo, quamlibet multa in speciem bona opera feceris: Illi contrà sunt admoniti, quandoquidem Christianam fidem iam semel essent professi, vt se Christianos esse, non tam verbis, quàm factis ostenderent, neque lingua magis, quàm moribus & bonis operibus Christum confiterentur, quòd fides sine operibus mortua sit. Quod verò ad ipsa opera attinet, discrimen inter ea factum est, quòd quædam eorum præcedant, quædam sequantur gratiam. Gratiam autem vocare visum est, reconciliationem, siue amicitiam cum Deo, quæ fidelibus contingit per baptismi vel pœnitentiæ sacramentum. Hanc gratiam quæcunque præcessissent opera, nullius apud Deum esse meriti. Quamobrem ne bona quidem ea vocare dignatur Augustinus, quamlibet rectè laudabiliterque facta videri possint. Quid enim est, inquit, boni operis ante fidem? cùm dicat Apostolus: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Et iterùm: Non sunt bona opera, nisi ex fide: Iustus enim ex fide viuit: & omne quod non est ex fide, peccatum est: & sine fide impossibile est placere Deo. Et alio loco: Nemo computet bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Nnn valdè attendas, quid homo faciat: sed quid cùm facit, aspiciat,

Luc. 7.

Chrys. Homil. 16. in Mat. cap. 1.

Nota.

Rom. 6. Phil. 2. Gers. in Alleg. de verbo & hymno gloria partitio. 4. Cor. 2. August. in Psalm. 103.

Clem. Alexand. lib. 4. stromatum. Paulinus epist. 4. ad Seuerum.

Hier. lib. 2. in Zachar. cap. 8. Opera sint meritoria quæ ex fide nata fiunt. 2. Par. 15. Hier. 31. 1. Cor. 3. Docendi ratio in ecclesia à fide. Aug. de natura & gratia, cap. 68.

Faust. lib. 1. de libero arbitrio. cap. 5. D. Pauli epistolarum difficultatem personarum vel operum distinctione tollitur. Hebr. 11.

Iacob. 2. Operum duo plex genus quæ gratiā præcedunt non sunt meritoria. Aug. tract. 86 in Ioan. Rom. 14. De prædest. sanct. ca. 10. Hebr. 11. in Psal. 31.

A quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. Ac paucis interiectis: Crede in eum, qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse bona opera. Nam nec bona illa appellauerim quamdiu de radice non bona procedunt. Et iterùm: Per fidem etiam peccata soluuntur, quia iustus ex fide viuit. Sine ipsa verò etiam quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod oon est ex fide, peccatum est. Et sectatot eius Prosper: Non sunt bona opera, nisi quæ per fidem & dilectionem fiunt. Et Paulious Aquileiensis Episcopus, contra Felicem & Eliphandum scribeos, Nihil esse boni docet omoe quod videtur bonum, nisi fuerit super fidei fuodamentum firmiter radicatum. Et tamen alio loco dicit Augustinus: Ad salutem æternam nihil prosunt bona opera aliqua impio. Hieronymus quoque: Absque fide quamuis booa opera siot, mortua computantur. Quid igitur dicimus? Num inter sanctos doctotes parum hac de re conoeoit? aut num secum ipse pugnat Augustinus, qui noo diuersis, verùmetiam eodem aliquando in loco, impij, hoc est, infidelis, & bona & ooo bona opera esse dicit? Nulla dissensio, oulla pugna est: verùm quod alicubi dicit Augustious: Vbi fides noo erat, booum opus noo fuisse: nequaquam sic iotelligere voluisse credendus est, quasi quod hæretici nostri temporis faciunt, opera omnia iofidelium esse verè peccata iudicauerit. Quos huc etiã dementiæ prolapsos videmus, vt io omni bono quoque opere iustum peccare contenderent. Noo hæc fuit Augustini sententia: verum ipse declarat, quomodo intelligere voluerit, ea non esse bona,

Prosp. in sent. ex Augusti. collectis

August. de spiritu & litera, ca. 18.

Opera bona extra fidem. Sup. cap. 34.

Operum præ cedentium fidem Augustini sententia explicatur.

B cùm ait: Ea ipsa opera, quæ dicuntur, ante fidem, quamuis videantut hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, vt magnę vires & cursus cælerrimus præter viam. Sentit igitur Augustinus, quemadmodum ipse cootra Iulianum scribens, pluribus verbis explicat, esse quidem ea bona, hoc est, laudabilia apud homines: ooo esse autem bona, hoc est, esse inania, cùm neque gratiam siue iustificatiooem, neque vitam æternam nobis mereri possint. Solum eoim hoc affirmat, se booum opus dicere, per quod solum homo potest ad æternum Dei dooum regnumque perduci. Quod eodem Pauli loco allato: Omne quod non est ex fide, peccatum est, pluribus etiam verbis demonstrat Origenes, aut quisquis fuit authot commentariotum in Iob. Sic & Ioannes Chrysostomus, Cornelij opera, bona quidem vocat & admirabilia, sed mortua tamen, eò quòd fidem non haberet. Mittit igitur Deus, inquit, angelum, operibus ad acquirenda præmia mioistrantem, ita vt benè certando ob fidem corooari possit. Quid dicit ei? Corneli, preces tuæ ascenderunt in memoriam coram Deo. Si igitur exaudita est petitio, & eleemosynæ meæ acceptæ sunt, quid mihi deest ad iustitiam? Mitte igitur in Ioppen, dicit, & accerse Simonem, qui agnomioatut Petrus, qui vbi venerit, loquetut tibi verba, in quibus saluaberis tu, & tota domus tua. Itaque oon poterant opera saluare. Nam si bis, quæ Petrus prædicat, saluatut & ipse & domus sua, nondum babuit Cornelius ex operibus salutem, donec operibus suis fides acquirendum præmiũ offerret. Quid aliud his verbis Chrysostomus quoque, quàm quòd Augustinus, ciuiliter quidem bona fuisse, dicit, opera, bonitate moris, vt aiunt scholastici, quæ teptehendi oon possent, quin laudem potius apud homines meterentur, quoniam verò fides oon aderat, fuisse inania, vt quæ nihil ad salutem & vitam æternam consequendam prodessent. Siquidem vita æterna, gratia, & ex gratia Dei est, hoc est, meritis datut ex gratia Dei profectis: gratiam verò nulla præcedunt merita. Quooiam verò legitur apud veteres ooo raro mereri peccatores iustificatiooem, mereri peccatorum remissiooem: indè natæ suot illæ scholasticorum distinctiones, de merito congrui deque merito condigni, quod in impiis, hoc est, in iis, qoi ooodum per lauacrum regeoerationis credentes abluti, vel iam abluti crimine se aliquo capitali contamioassent, meritum esse congrui dicerent, si fecissent quod in se est, hoc est, si nihil eorum prætermisisseot, quæ ad cooiliandam Dei gratiam pertinere putasseot. Non quòd eorum opera fidem pręcedentia digna essent, quibus Deus placaretur, sed quod congrueret booitati diuinæ, noo prorsus eos aspernari & reiicere, qui tanto studio demereri sibi gratiam eius contendissent. Tale meritum, sunt qui putent etiam io Cotoelio fuisse: quem tamen infidelem fuisse nonoulli negant, sed implicitam fidem habuisse, nondum manifestata veritate dicunt, vt August. q. 2. ad Simplicianum lib. 1. cap. 7. de prędestinatione sanctorum, & concilio 2. Arausicano: quio ab Erasmo quoqne contra Lutherum scribente, meritum istud congrui defenditur. Loquitur enim ibi nõ de piorum, sed de meritis impiorum. Neque tamen defuerũt viri docti, qui meritum hoc, quod congrui vocatur, prorsus reiiciendum esse putarent, oe quid

Aug. lib. 4. cap. 3.

Orig. lib. 1. in Iob.

Chrys. de fide & lege natura.

Ioan. 3.

Acta. 10.

C

Meritum congrui & condigni. Sup. cap. 34. & annotatione in fine apposita.

Meritum de gruo, potius dispositio seu preparatio ad gratiam vocanda. Eras. Hiperaspistis 2. in fine.

D babere cum Pelagianis commune videremur. Quòd bis iam est inchoatum Tridenti concilium (vtinam perfectum aliquando videamus) io eo disertis verbis illud esse sancitum legimus, iuxta patrum decreta, quòd oihil eorum, quæ iustificatiooem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretut. Verissimum enim est, quod ab Augustino dictum est: Sciat se quisque per fidem iustificari, etiamsi legis opera oon præcesserint: sequuntur enim iustificatum, oon præcedunt iustificandum. Quamobrem quæ præcedunt iustificationem opera bona, dispositiooes vel præparatiooes ad gratiam, quàm qualiacunque tandem merita patres illi, qui fuerunt in concilio Trideotino coogregati, vocare maluerunt, ne quis mereri sibi posse primam gratiam existimaretut, cùm pugnent ioter se gratia & meritum. Sicut Apostolus etiam ait. Si autem gratia, iã ooo ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia: ooo est enim quo iotret gratia, vbi meritum iam occupauit. Explodendum igitur oonnullis visum est omne meritum congrui, solumque coodigni meritum retinẽdum, quod iam fidelium est, & eorum, qui crimine nullo capitali commisso Dei voluntatem à se abalienauerũt, quiq; cum eo sunt in gratia constituti: cui gratiæ tribuitur, quicquid est meriti, quod coodignum vocatut. Hęc enim est iustitiæ principium: hæc bonorum foos, & origo meritorum: hanc si excluseris, nullum erit meritũ. Hoc est, quod in Canonibus concilij Arausicani secundi scriptum reperitur: Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ nõ debetur, pręcedit vt fiant. Hoc est, quod Bernardum quoq; dixis-

Aug. de fide & operibus, cap. 14.

Operum iustificationem præcedentium.

Rom. 11.

In concil. Arausicano secundo. Bern. in sermo. 67 in Cantica.

E se legimus. Nolo meritum, quod gratiam excludit: horreo quicquid meum est, vt sim meus: nisi quòd illud magis forsitam meum est, quòd me meum facit. Gratia reddit me mihi iustificatú gratis, & sic liberatum à seruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam, sed excludit indignitatem: cùm gratia sit, quæ dignitatem operibus nostris adfert, quæ in bonorem ea adducit: Quorum si naturam spectes, nihil est eo verius, quod ait Apostolus: Non sunt condignæ passiones huius tẽporis ad futuram gloriã. Neque est quòd sibi quisquam hoc arroget miser homunrio, Pauli sententiam hauc vt probabiliter tueri velit. Non opus habet spiritus sanctus, vt quod ipse per Paulum loquutus est, id sibi tuendum homo sumat. Non modò probabili defensione, verùmetiam quauis certissima demonstratione certius est & verius, quod ipsa dixit veritas. Vndè igitur, dices, est ista condignitas in operibus, siue passionibus nostris? Vbi de baptismo sermo nobis fuit, docere nos meminimus, quòd non ex operum ipsorum natura, sed primùm ex promisso Dei liberali, qui fallere nescit, cuius tanta est bonitas, vt quæ natura sua digna non sunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis præmio: deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis, præter omne meritum nostrum conferre dignatus est. Quæ autem est ista dignitas? Quòd Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus. Magna reuera dignitas est, esse Christum, esse Dei filium. Nunquid autem illam vlla merita nostra præcesserunt? Præcesserunt, sed merita gehennæ. Quæ enim impiorum alia esse merita poterunt? Quamobrem quòd per lauacrum regenerationis Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus, meræ gratiæ, meræque bonitatis & liberalitatis est diuinæ. Hanc gratiam nulla merita præcesserunt, nisi quis fortè dispositiones & præparationes ad illam, vocare merita voluerit. Tolle gratiam hanc, tolle dignitatem, quam ex ea consecuti sumus, nullum opus nostrum, quantacunque laude & admiratione dignum fuerit, futuræ gloriæ præmio dignum iudicabitur. Sed posteaquam semel gratuita Dei bonitate dignitatem istam consequuti, Christum induti, filij Dei facti sumus, dummodo, quod facti sumus, esse non desierimus, iam incipiunt merita nostra, iam digni censemur, qui vocem illam omnibus exoptãdam audiamus: Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Non quòd quæ facimus opera, quatenus à nostra voluntate profecta sunt, tanti sint, sed quòd qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus noster Iesus Christus, vnus est omnium dignissimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur, cùm præsertim propter hoc ipsum passus sit & mortuus, vt ea, quæ natura sua tanti non sunt opera passionesque nostræ, passionis & mortis ipsius merito tanti esse possent. Neque verò quoniam operatur & meretur Christus in nobis, ideò non operamur neque meremur nos. Dixit Christus: Non enim estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Dixit Paulus: An experimentum eius quæritis, qui loquitur in me Christus. De Stephano quoque scriptum legimus, quod qui cum eo disputabant, non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur: Nunquid quia spiritus, quia Christus in Stephano loquebatur & in Apostolis, ideò non ipsi loquebantur? Acqui legimus in eodem libro: Tunc repletus spiritu sancto Petrus, dixit ad eos: Quin & Stephani, & Pauli, & aliorum Apostolorũ orationes multas ibidem insertas videre licet: Quid igitur? Pugnant hæc inter se? tu non loqueris, sed spiritus? & Petrus loquutus est plenus spiritu sancto? Nequaquàm pugnant: loquebatur enim spiritus sanctus in Apostolis, verùm sic, vt simul ipsi loquerentur obtemperantes spiritui. Quos cùm non loqui dixit Christus, non ideò dixit, quòd nihil agerent ipsi, sed quòd ipsi non fuerint principales sermonis autbores, quodque quicquid efficaciter & cum audientium fructu loquebantur, id omne fuit illius qui dixit: Aperi os tuum & ego adimplebo illud: Cuius nisi præsens virtus adfuisset, nisi per eorum ora spiritus ipse Christi loquutus fuisset, nunquam duodecim homunculi, omni humano præsidio destituti, tam breui temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem sub imperium Christi subiunxissent. Sicut igitur non propterea non loquebantur Apostoli, quia Christus loquebatur in illis, ita non propterea non operamur aut meremur nos, quia Christus operatur & meretur in nobis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Christus viuit in nobis, cùm tamen digito Dei scriptum sit: Iustus ex fide viuit. Operamur itaque nos, sed quòd fructum aliquem operum nostrorum consequimur, illo fit operante, illius passionis & mortis merito intercedente, qui si non operaretur, si non mereretur in nobis, opera nostra, qualiacunque tandem essent, gehennæ stipendio digna esse possent, ad futuram gloriam condigna esse non possent. Quamobrem non tam nostræ, quàm ipsius passiones sunt, quibus in cœlo copiosa merces est reposita, vt quod illis detrahitur, ipsi Christo detrahi videatur. Ipse enim est, qui & patitur adhuc & coronatur in nobis: ipse caput nostrum est, nos membra sumus eius: ipse dolet in membris suis: ipse gaudet in membris suis. Vis videre, vbi doleat? vbi patiatur in membris suis? Quando Saulo dixit Christus: Saule Saule, quid me persequeris? nunquid non patiebatur tum? Nunquid non dolebat in membris suis? Neque enim Christum tum persequebatur Paulus, sed membra Christi: se tamen in membris pati Christus interpretabatur. Ipsius ergo passiones, sunt passiones nostræ, quę tanquàm nostræ, condignæ non sunt, tanquam Christi passiones condignæ sunt ad futuram gloriam. Neque quia Christi sunt, propterea nostræ non sunt, sed Christi sunt, quoniam ipse & præparat ad passiones voluntatem, & confert illis dignitatem: nostrę sunt, quia non fiunt nisi volentibus nobis. Sic Augustinus cùm de iustitia, continentia, pietate, castitate loqueretur. Hæc, inquit, Dei dona sunt, & vestra quidem sunt: sed non ex vobis: Habetis enim thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquam in vasis fictilibus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, & vestra esse, & ex vobis non esse: Nam & panem quotidianum dicimus nostrum, sed tamen addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Si cui verò reprehendendæ locutiones hoc genus esse videntur, Christus viuit, Christus operatur, Christus loquitur in nobis, is quem

Roma. 8. *Operum dignitas est ex Dei bonitate & grat. cap. 34.* *Math. 5.* *Operatur Deus & nos opera bona.* *Matt. 10. 2. Cor. 13.* *Acto. 6.* *Acto. 4.* *Spiritus S. quomodo in Apostolis loquutus. Psalm. 80.* *Abac. 2.* *Acto. 9.* *August. ad Iul. Epist. 143.* *Virtutes nostra quidem sunt, sed non ex nobis, Dei enim dona sunt.*

F G H

A alium, quàm spiritum sanctum per Paulum loquẽtem reprehendit? Nunquid autem sicut rectè dicimus, viuere Christum operari, mereri, quin & coronari in nobis, ita rectè dicere queamus, credere Christum, amare Christum in nobis? Scripsit aliquando Augustinus: Dicit Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus: nusquam autẽ dictum est: Deus credit omnia in omnibus. Quòd ergò credimus, nostrum est: quòd autem bonum operamur, illius est, qui credentibus in se dat spiritum sanctum. Quem locum retractauit, dicens: Profectò, inquit, sic non dicerem, nisi scirem, etiã ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Et alio loco: Vt ames Deum, habitet in te Deus, & amet se de te, id est, ad amorem suum moueat te, accẽdat te, illuminet te, excitet te. Cæterùm cum dixit Paulus, Non sunt cõdignæ passiones, videtur dicere voluisse, quòd nõ sunt æquales vel comparabiles. Quis autem est, qui hoc ire inficias audeat? inter passiones siue merita nostra, quatenus nostra sunt, & à libero arbitrio nostro profecta, & futuræ gloriæ præmium, æqualitatem esse nullam? cùm bæ leues & momentaneæ sint: & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contrà sit æternum. Ceterum sicut iustitiam duplicem esse legimus, sic & æqualitatẽ esse duplicem intelligimus. Est iustitia commutatiua, est & iustitia distributiua. Illa est inter cõtrahentes, vt emptorẽ & venditorẽ: hæc pendet ex liberalitate distribuentis. Illa respicit æqualitatem arithmeticam, quæ est quantitatis, hæc geometricam, quæ est proportionis. Si quis iustitiam spe-

Au. in expositione quarundam propositionũ in epist. ad Roma. cap. 23.
primo libro retract.
Ser. 43. de verbis domini.

2. Corinth. Cap. 4.
Iustitia & æqualitas duplex.

B ctet commutatiuam, certum est, neque iustum esse, neque dignum, vt pro passionibus huius temporis detur æterna gloria, cùm inter leues & momentaneos labores & præmium illud æternum nulla sit æqualitas, sitque hoc, quàm illud infinitis partibus maius & præstantius. Si quis verò spectet distributiuam, est aliqua tamen æqualitas, quæ vocatur proportionis, inter opera, quæ charitate sunt informata, & futuram gloriam, quæ merces est charitatis: quæ licet quantitate maius quiddam sit, quã gratia & charitas, quibus meremur, nõ est tamen maius virtute. Quod vel exemplo planum facere possemus. Semen arboris multò minus est, quam sit arbor ipsa, si quantitatem spectes: si virtutem, minos non est, quandoquidem in virtute seminis arbor tota continetur. Ad eundem modũ gratia sancti spiritus, quam nunc habemus, quamuis actu vel quantitate non sit æqualis gloriæ, est tamen æqualis virtute: quia sicut in semine tota est arbor virtute, sic in nobis per gratiã spiritus sanctus, qui causa est efficiens vitæ æternæ, cùm sit fons aquæ salientis in vitam æternam: & ideò vocatur à Paulo pignus hæreditatis nostræ. Summa doctrinæ de operibus hæc in Ecclesia semper fuit, & est, & erit. Quòd si substantia spectetur operum nostrorum, ac ipsa tantum in se consyderentur, fieri posse mortem vt mereantur æternam: vt mereamur vitam æternam, fieri non posse. Quamobrem vt hanc mereri queant, illud requiri necessariò putauerunt, vt & à Christo proficiscerẽtur, & ad Christũ referrentur. Si viuit Christus in nobis (viuere autem non potest, nisi & operetur in nobis) si nihil ad ostentationem, si ad illius gloriã referimus omnia, si illius amore facimus quicquid

Vita æterna est in gratia sicut arbor in semine.
Gratia spiritus sancti fons aquæ salientis in vitam æternã est pignus nostræ hæreditatis futuræ.
Ioan. 4.
Ephes. 1.
Operum vis & ratio.

facimus: quæ ad hunc modum facimus, non possunt nõ esse digna vita æterna, nõ propter ipsorũ C operum, sed propter eius qui viuit & operatur in nobis dignitatem, & propter finem, ad quem referuntur, Christum: quum idem est & effector & finis eorum. Verum est enim, quod ab Augustino scriptum est: Non actibus, sed finibus officia pensari. Et præclarè scriptũ est à Maximo, quòd nõ ad opera, sed ad scopum operum, diuinum iudicium intentos habet oculos, & in omnibus, quæ fiunt à nobis, actionibus, scopus ad Deũ quæritur, num propter illum, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. Quodque scriptum est à Gregorio Nisseno, vt quicquid non est ex fide, peccatum Paulus dicit, ita nos eodem modo cogitantes planè possumus affirmare: quæcunque non respiciunt Christum, seu verba, seu opera sint, seu cogitationes, illa omnia ad id omninò spectare, quod Christo aduersarium est. Quamobrem admiranda est istorum hominum cæcitas, qui tantoperè bona opera impugnant, qui negant Euangeliũ pati posse, vt prædicetur de illis: osculam Christi borrere, vbi prædicari ea audit: fidem nullum opus bonum posse iuxta se ferre: eos qui bonis operibus coperti sunt, vix posse cœlum penetrare, quòd ea iustificationem etiam consequentia impura sint, cùm opus optimè factum peccatum sit: pestilentes esse magistros & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento operibus conscientias vexant: nõ esse in ecclesia simul magistrum fidei, & operum: Deum non respicere opera, non curare, non valere, non placere coram Deo opera: nihil ea prodesse, nec amari quenquam à Deo propter ea. Hæc tam absurda qui docent, admirabilis D est eorum cæcitas: quandoquidem de Christianorum operibus loquuntur: quod non intelligunt, se non operibus nostris detrahere, sed illi à quo hauriuntur, illi ad quem tanquam ad finem referuntur, domino nostro Iesu Christo, quem si tollas ex operibus nostris, teuera tanquàm pannus menstruatæ sunt vniuersæ iustitiæ nostræ. Quandoquidem, sicut ex Alberto paulò antè commemorauimus, in sanctorum virtutibus, non fulget nisi meritorũ Christi iustitia, sicut sol in gemmis, quæ, magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem contenebrantur. Christus est, qui virtutes in nobis operatur: Christus est, qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans olim Zachariæ locum, scribit Hieronymus, & eum sequutus Rupertus. Ab istis sumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Iesu Iosedech sacerdotis magni. Quia videlicet, inquit, per singulas virtutes electorum suorum dominus coronatur, imò in illis omnibus coronatis saluator in singulis coronam accipit, quia videlicet ipsius gratia, ipsius est opus, omnis omnium sanctorum corona. Sed cum sola sit Ecclesia catholica, cui sanè intelligentiæ lux promissa est, non est adeò mirandum, si qui segregauerunt semetipsos ab ea, percussi sunt à Domino amentia & cæcitate, ac furore mentis, vt palpent in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris, & in summa errorum caligine versentur. Hæc autem eorum improbitas ferenda non est, quòd Ecclesiam Dei docuisse fingunt, propter opera nostra, non autem propter Christum remitti nobis peccata: propter opera

Aug. li. 4. contra Iuonianum.
Max. sermone 1. ca. 37. & sermone 3. cap. 48.
Greg. Nissenus, in libr. de perfecti hominis Christiani forma.

Lutherana dogmata de operibus.

Alb. in lib. 3. senten. dis. 20.

Zacha. 6.
Hier. lib. 2. in Zacha.
Rupertus.

Deut. 28.

Esai. 28.

E nostra, non autem propter Christum, donari nobis vitam æternam. Nónne videntur isti quoque dicere? Posuimus mendaciū spem nostram, & mēdacio protecti sumus, qui cùm ista tam apertè falsa cōminiscuntur, non aliundè, quàm ex mendaciis & calumniis esse conflari videntur? Vel vnum aliquem proferant ex Ecclesiæ doctoribus, quálibet etiam recentibus, qui docuerit opera extra Christum facta, aut aliò quàm ad Christum relata, vel remissionem peccatorum, vel vitam æternam nobis mereri: extra Christū inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contrà vel ex his libellis, qui puerotum manibus aliquando terebautur, quos hortulos animæ vocant, docere possumus, etiam nouissimis his temporibus, quibus isti extinctā Euangelij lucem fuisse mentiuntur, non aliter in Ecclesia fideles institutos fuisse, quàm quòd ea sola opera prodesse nobis quæunt, quorū & initium & finis ad Deum refertur, cętera verò æternæ vitæ retributionē non mereri. Est in eo libello, qui hortulus animæ inscribitur, quē pueri legebamus, modus confitendi descriptus. Enumerantur in eo species & filiæ peccati cuiusque mortalis. Superbiæ quatuor species ex Gregorio recēsentur: quarū prima est, si quis à semetipso se bonum habere iactat: secunda si datū sibi quidem desuper esse credat, pro suis tamen boc se meritis accepisse puret: Enumerantur & filiæ, inter quas recensentut hypocrisis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus? quàm iustitiam quā habemus, non esse nobis ex nobis, non esse viribus nostris partā, non esse meritis nostris præcedentibus datam, quæ ante fidem nulla esse

Ecclesia catholica & doctorū doctrina est quod opus meritorium ex Deo & in Deum referatur.

Gre. lib. 27. mora. cap. 7.

F potuerunt, sed ex mera gratia liberalitateque Dei patris, per Christi meritū nobis cōmunicatam, vt & acceptū referamus Deo quicquid boni agimus, & in agendo nihil aliud, quàm Dei gloriā spectemus. Quòd si secùs à nobis factum sit, ea ipsa quæ bona viderentur, non esse nobis bona futura, ac mortē potiùs, quàm vitam sempiternam allatura. Nunquid malū est habere bonum? Quis vsque eò est ab omni mente desertus, vt boc existimet? Et tamen si boc ipsum, quod habet, bonū, non ad authorem Deum referas, qui mentem bonam donat vt recta conetur, & vites vt conata perficiat: si non Dei gloriam, sed humanam laudem vel cōmodum aliquod ex eo vitæ degendæ quæsieris, iā hoc ipsum quod babebas bonum, factum est tibi malum, factum est tibi crimen capitale. His ergò pręceptis pueri sumus imburi, non propter se, sed propter Christū, opera nostra Deo placere: non propter operum nostrorū, quatenus à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christū operibus nostris vitam æternā donari, à quo cum authore proficiscuntur, cumque non ad alium finē, quàm ad ipsum pertendunt, quod leue & momētaneum est tribulationis nostrę, supta modū in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Sic docuit, sic docet, sic docebit semper vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia. Sic ab Augustino quoque scriptum legimus, quod vita æterna merces est bonorū operum. Nunquid autem bæc merces propter opera datur? minimè gentium: Datur quidem operibus, verùm propter Christū, qui viuens & habitās in nobis operatur ea: prorer Christum, ad quē operantes respicimus: propter Christum, qui dixit: Merces vestra copiosa est in cœlis: G

Bonum si non ad Dei gloriam referas, fit malum, humanam laudem vel vita huius commodū quærendo.

2. Cor. 4.

Au. in Enchiridio cap. 107.

Procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: propter Christū, de quo sæculis iam aliquot cantatum fuit ab bominibus in Germania, materna gentis lingua, quòd nisi natus puer ille fuisset, omnes eramus perituri. Nam nisi factus homo, lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorū operum, quid aliud essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatę? Quę est igitur istorum bominum audacia? quæ tam perfrictæ frontis impudentia? qui populo persuadere conantur, Ecclesiam tot sæculis nūquam docuisse de fide intuente non nostrā dignitatem, sed mediatorem, & accipiente remissionem peccatorum & hæreditatem æternæ vitæ propter Christum. Quòd, cùm dixerunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes & afflatum diuinū, nihil addiderunt de mediatore, de promissione siue Euangelio, & de fide seu fiducia mediatoris. Aut isti nunquàm Ecclesiæ doctores legerunt, aut ita malitia cor eorum excæcauit, vt videntes non videant, & audientes non audiant, neque intelligant. Quis enim vnquàm Theologorū, non iam dico veterum, sed eorum qui quadringentis his annis floruerunt, qui sententiarij siue Scholastici vocātur, aliter docuit, quàm quòd illa sola opera Deo placent, solis illis merces datur æterna, qui in fide mediatoris facta sunt? Nónne pater scbolasticę Theologiæ fuisse videtur Petr⁹ Lombardus? Atqui is, vbi de fide tractat, quàm diligēter illud inculcat, & Augustini & Gregorij plerisque H sententiis in mediū productis, quòd sine fide mediatoris, vel ante vel post aduentum eius, nullus mortaliū saluus factus fuerit. In quem quum cōmētati sint omnes ferè, qui posteà sequuti sunt Theologi, idē vno ore scripsisse sensisseque cunctos, nemo qui quenquam eorum legerit, dubitabit: apud quos etiam illas distinctiones de explicita, de implicita fide deque vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Sed quò magis omnes intelligant, quanta sit istorum hominum, in his asserendis, temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantùm, quos Theologię scholasticæ principes fuisse cōstat, vt quę fuerit eorum de meritis operū sententia, cuiusperspicuum esse queat. Ac primo quidem loco, eum qui cumprimis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus, qui ante annos propè trecentos in hanc sententiā scripsisse legitur. Si consyderetur opus hominis meritorium secundum substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum non est: Sin autem spectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritus sancti, dignū est, non propter suam, sed propter Spiritus sancti dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, sicut scriptum est: Erit in eo fons aquæ salientis in vitam æternā. Addit & hoc: Attendi precium operis secundum dignitatem gratię, per quam bomo diuinę naturę consors factus, adoptatur in filium Dei cui debetur hæreditas, ex ipso adoptionis iure: iuxta illud Pauli: Si filij & bęredes. Scribit præterea: Deum ex promisso debitorem nobis fieri, quòd ipse benè agentibus prēmium promisit, vt mereri dicamur, quoniam pro-

Matth. 5. Ioan. 5.

Apoc. 1. Tit. 2.

Esaie. 16.

Lib. 3. sen. distinct. 25. Epist. 157. Greg. Ho. 17. in Ezechielem.

Scholast. theolog. sententia de merito bonorū operum.

Tho. prima secūda quæs. 114. Art. 3.

Ioan. 4.

2. Pet. 1. Roma. 8. Tho. quæst. 3. in 27. dis. Petri Lib. sen. lib. 2. Rom. 8.

A misit. Nunquid hic de promißione tacuit, aut de fide intuente non nostram dignitatẽ, sed mediatoris? Qui quũ reconciliauerit oos Deo patri per mortem suam, factus est primogenitus in multis fratribus, & per eum adoptionem filiorũ Dei cõsecuti, atque ita hæreditate regni cœlestis digni facti sumus. Sed & præceptor eius Albertus Magnus an oblitus est mediatoris? cùm dixit: Iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorũ. Aote quem etiam Innocentius tertius Romanus pontifex: Quatuor, inquit, cruces purpureæ, sunt quatuor virtutes politicæ, iustiria, fortitudo, prudeotia, tẽperantia: quæ nisi crucis Christi sanguine purpureotur, frustra sibi virtutis nomen vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Æqualis autem Alberti Bonauentura, quũ demonstrare conatur, quòd nobis lapsis incarnato Christo maius gratiæ munus tribuitur, quàm tributũ fuisset, si in statu innocentiæ primus homo permansisset. Quia mediator, inquit, & intercessor pro nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri pro sua reuerentia, vndè quũ appareat vultui Dei semper ad interpellandũ pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valdè probabile videtur, quod maius munus gratiæ tribuatur nobis, quã si ooo fuisset incarnatus, vel pro nobis oblatus. Ac prẹter ea quæ scribit eopiosius, in vigesimam septimam distinctionem secundi libri Petri Lombardi, in eo libro quem inscripsit Compendium Theologicæ veritatis, octo causas enumerat, quamobrem ex

Alb. art. 3. q. 2. in. 29. distin. Pet. Lomb. lib. 2. sentent.
Inno. mysteriorum missa lib. 1. cap. 63.
Bon. art. 3. quæst. 2. in 29. dist. Petri Lib. sent. lib. 2.
Heb. 5.
Hebr. 9.
Bona. lib. 5. cap. 15. comp. theol.
Causa octo quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam.

B condigoo mereamur vitam ẹternã. Prima, inquit, est efficacia doni Spiritus sancti coop eraotis in meritum. Secunda, veritas Dei promitteotis. Tertia, persuasibilitas liberi arbitrij cõsentiẽtis & finaliter perseuerantis. Quarta, difficultas stat⁹ merẽdi. Quinta, dignitas Christi nostri capitis interuenientis, quod glorificari debet in membris suis. Sexta, liberalitas Dei retribuentis quem ooo decet parua reddere. Septima, obsequiũ sibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit: quod tantum ponderatur in conspectu iudicis, quantum amor, ex quo procedit, & ideò non potest sufficienter, nisi à summo bono remunerari. Num & hic nullam Christi mediatoris, oullam promißionis fecit mentionẽ? Et ẹqualis horum Guilhelmus Episcopus Parisieosis: Diligens Deum & seruiens ei, Deum sibi facit re vera debitorem: non quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel seruitij, sed magis ex promißione diuina, qua se obligauit benè negociantibus in talentis sibi cõmißis. Ac noonullis iotertectis. Nostris meritis solis Deum nobis in aliquo facere non possumus debitorem, sed meritis oostris, & promißione sua simul. Qui verò centum annis posterior fuisse videtur Guillielmus Durãdi: Quia in iustificatione pluta & nobiliora suot à Deo seu à Christo, tum quia etiã illud, quod à nobis est potius haberet rationem mali quàm boni, nisi quodam modo esser à Deo per gratiã præuenientem elicitum, regulatum, & acceptum. Et eius ẹqualis Ioanoes Scotus, posteaquàm docuit, nullũ actum hominis, secundum strictam iustitiam esse dignum æternæ beatitudinis præmio, extrinseca bonitate, quã habet ex suis principiis: atque ideò rectè dici, quòd Deus semper præmiat vltra me-

Guilh. in li. de meritis.
Dur. in rationale diuinorum officiorum lib. 4 cap. 38.
Scot. dist. 17. lib. 1. sent.

ritum cõdigni, vniuersaliter quidem vltra dignitatem actus qui est meritum: demonstrat simul C quomodo actus aliquis condignum meritũ censeatur dicens, quòd ille actus est condignum meritũ, hoc est vltra meritũ & bonitatẽ actus intrinsecã ex mera gratuita diuina acceptione, ita vt omnis ratio meriti non aliũdè magis proficiscatur, quã ex ordinatione diuinæ volũtatis illius act⁹ ad præmium. Quem secutus Gabriel Biel parentum nostrorum memoria, meritũ condigni quiddam io eo, qui operatur, quiddam in ipso opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, vt sit amicus requiri, nã inimicus non est dignus præmio, sed pœna. Quãobrem quandiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non est quòd præmium expectet, sed pœnam, est enim inimicus Dei: cùm scriptum sit: Similiter odio Deo sunt, impius & impietas eius: Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, vt referatur ad honorem Dei: oam si quis etiam in gratia existens aliò referat opus, quàm ad hooorẽ Dei, præmium noo meretur. In eo qui dat præmium, requiritur acceptatio, siue ordinatio actus sic eliciti, vel imperati ad tale præmium, ita vt præmiũ iustitiæ in præmiante actum ex gratia procedentem tali prẹmio æterno dignum, nõ innitatur bonitati actus, quã habet ex bonitate intrinseca & principiis suis naturalibus, sed diuinẹ ordinationi, quæ est quædam conuentio siue promißio & pactum: debent autẽ pacta & promissa seruari. Quã Scotus ordinationem diuinæ voluotatis alicuius actus ad præmiũ, eam exponeus Gabriel, promißionem vocat, siue conuentionem & pactum, vt D quod opus ex se dignũ non erat æternæ vitæ prẹmio, dignum fiat propter promißionem Dei, sic illud ex liberalitate sua tanquàm dignũ acceptantis, quemadmodum in libro Hester legimus: Hoc honore dignus est, quẽcuoque Rex voluerit honorare. Nunquid & hic nullã fecit de promißione mentionem? Idem Gabriel Biel missæ Canonẽ explicans: Nullum, inquit, foret nostrum meritũ, si non per Christi meritum fieret præmio dignũ. Nuoquid hic Christi mediatoris oblitus est? Dionysius verò Carthusiensis, qui non ita multis annis Gabrielem præceßit, his verbis vtitur: Actio virtuosa, ex motione actuali Spiritus sancti, & ex supernaturalibus præstaotißimis gratiæ donis, & charitatis procedens, talis est dignitatis, quòd nullum temporale bonum potest esse coodigna aut sufficiens merces eius: ideò secundũ valentiores doctores Scholasticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios: imò & secundum Augustinũ, Gregorium, Bedam & alios sanctos, in omnibus promißionibus Mosaicæ legis, in quibus temporalia bona pro præmio actuum virtuosorum promittuntuẹ, sub promißionibus tẽporalibus intelliguntur spiritualia gratiæ bona, ac gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona quæ habemus, sint dona Dei, attamen benè & laudabiliter vti eisdem est meritoriũ. Et quoniam quæ à Deo sunt, ordinata sunt, & ipse supergloriosissimus Deus omnia in sapientia fecit, atque in cunctis operibus suis misericordiã iustitiamque suam contẽperat, ipsemet sic ordinauit, & ita instituit, vt rationalis creatura per viam noo solùm misericordiẹ, sed etiã iustitiæ ad summam & æternalem

Gabr. lib. 2. distinct. 22.
Sap. 14.
Sap. 4.
Hester. 6.
Gabr. in ca. missæ lect. 86.
Dio. Cart. in libr. 2. sen. dist. 27. quæst. 2.
Rom. 3.
Psalm. 103.

E illam felicitatem pertingat. Ad incitandũ quoque & confirmandum nos in fide, spe, & charitate, & ad laborandum idoneè, indefessè, & feruidè, dignatus est hominibus suis dona beatifica ac diuina, non solùm asserendo, sed & promittendo, & iurando prænunciare, sicque se quodammodo ad id agendum coostrinxit, & debitorem constituit. Vndè ad Abraham loquebatur: Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, benedicam tibi: Propter quod Zacharias in Cantico suo deprompsit: Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrẽ nostrum, daturum se nobis. Hinc & Iacobus dixit Apostolus: Beatus vir, qui suffert tentationẽ, quoniam quum probatus fuerit, accipiet coronã vitæ, quam repromisit Dominus diligentibus se. Iterũque Apostolus Paulus: Quam promisit, qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypsi etiã: Ambulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni sunt: Sicque de condigno hoc meruerunt, nihilominus, totum originaliter ex mera, syncera bonitate & munificentia superbeatissimi Dei fluxit. Hactenus Dionysius. Nunquid autẽ & hic de promissione tacuit? Sed quorsum attinet aliorum omnium testimonia producere, quos videre licet, aut Thomam, aut Bonauenturam, siue Scotũ esse ferè secutos? vt ab horũ sententia minimè discrepare videantur. Libet nihilominus hic adscribere verba Petri Aliaci, & Ioannis Gersonis, qui vixerunt ante centum quadraginta annos. Quorũ ille sic scribit, enarrans illa verba, In iustitia tua libera me. Si attendis, inquit, ad iustitiam meam damnas me, ideò in iustitia mea non liberas. Nam iustitia

Nota. *Genes. 22.* *Luc. 1.* *Iacob. 1.* *Tit. 1.* *Apoc. 3.* *Petr. de Aliac. in Psal. 30.*

F hominis est, quæ suis viribus putat se iustificari, non credens gratis saluari. Absit à me hęc iustitia, heu verius iniustitia, sæuissima cõtra te ferens arma. Sit, sit in me potius illa humilis confessio: Gratia Dei sum id quod sum. Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita mea non præcesserunt, sed beneficia tua præuenerunt. Nec inuenit in me gratia tua merita bonorum, quæ coronet, sed demerita malorum quæ damnet. In hac ergò iustitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me, quia hęc sola liberat dum iustificat impiũ à sua impietate, & iniustũ à sua iniquitate conuertit. Ioannes verò Gerson sic: Spes, inquit, ad certã beatitudinis expectationem sic se habet. Ponit sibi per fidem, quòd est aliqua talis beatitudo: iungit, quòd ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab æterno quosdam prædestinat, & eligit: addit, quòd ad consequutionem eiusmodi finalis beatitudinis ordinauit media conuenientia variis modis, sine numero: inter quæ medium præcipuũ est gratia, quę ideò dicitur vita ęterna, quia pign° est vel arra. Hanc autem gratiã nulli daturus est, nisi per medium mediatoris Dei & hominum, quam gratiam pro omnibus meruit ad sufficientiã, sed non efficaciam, nisi incorporatis sibi per fidẽ habitualem, vt in paruulis, vel actualem & habitualem, quæ per dilectionem perseueranter operatur. Quæ fides minus explicita fuit in Prophetis tempore legis scriptæ, quàm in Apostolis tempore gratiæ. Et alio loco: Si obsistat fortassis antiquus ille aduersarius, & calumniabitur, iniustũ esse, vt alienis precibus, & non propriis operibus quisquam saluetur, ad verbum illud fateor expauescerem, nisi magna merita mea recognoscerẽ.

Gers. de consolatione Theologiæ li. 3. Prosa 4 *Gratiã meruit Christus pro omnibus quantum ad sufficientiam, sed non efficaciam. Idem in ser. de verbis domini: Venite ad me omnes parte. 2. Psalm. 42. Merita duplicia. Ezech. 18.*

Habeo autem duo merita magna & valida, & meritò pro iis ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei. Et primùm quidem est Domini mei passio: secundum verò, mei est & ipsius operatio: etiamsi vel minimum quid operatus fuero: etiamsi vel vnum in fine vitæ gemitum edidero: Quacunque, inquit, hora peccator ingemuerit, saluus erit. Primum opus operatus est Dominus meus pro me, & sine me, & quia merito eius ipse non eguit, mihi dedit. Secundũ opus operatur mecum, & in me, & eius meritum mihi totum dat, ac pro eo & præmium dabit: atque ita verum est, quod electi Deo dicunt: Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Primum meritum ianuã mihi regni cœlestis reserat: secundum in beatitudine sedem collocat. De primo scriptum est: Occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnũ & sacerdotes, & regnabunt super terram. Itẽ, Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo. Et magister Petrus in sententiis: Non potuit patefieri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortem vnigeniti: cuius tanta fuit humilitas & patientia, vt merito eius pateret in eum credentibus regni aditus. De secũdo scriptum est: vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Et alibi: Cuius misericordia locum vnicuique tribuit, secundũ meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationis eius. Benè autem dicitur, secundũ intellectum peregrinationis eius: quia secundum quod magis aut minus se hic peregrinũ esse quisquàm intelligit, & iuxta intellectum veram patriam inquirit, secundũ hoc magis aut minus in regno claritatis habebit. G

Esaia. 26. *Apoc. 5.* *1. Pet. 3.* *Pet. Lomb. Lib. 3. sen. distinct. 18.* *1. Cor. 3.* *Eccle. 16.*

H Attamẽ qui vel vltimus erit in regno, vtpote, qui illud sibi cõquisierit vno solo gemitu, vel vno aquæ frigidæ potu, scimus quòd tantam gloriam habebit, quantam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et iterùm alio loco loquens inimicis animam in desperationẽ inducere volentibus: Nec opus est, inquit, vt mihi mea peccata cõmemoretis inferentes hinc, me cœlestibus præmiis esse penitùs indignum: id enim scio: sed scio, quòd pius ille meus pater Iesus Christus meum debitum soluit, & mea omnia, quotiescunque mihi displicuerint, delebit peccata, mihique suo preciosissimo sanguine cœleste regnũ lucrifecit & emit: & hoc titulo, & nullo alio possessionem eius rei pręstolor. Et paulò pòst ad eosdem. O nequam & desperati, non quidem dico mihi hanc adesse fiduciam, vt absque obseruantia diuinæ legis saluari præsumam: esset hoc indubiè non spes, sed præsumptuosa temeritas. Huiusmodi sunt quamplures, qui sine pœnitentia & correctione malæ vitę Deum eos saluaturum arbitrantur: dicentes, non ideò eos Deũ fecisse, vt condemnet. Absit vt sic spem meam instituam, quin imò summè cupio in melius reformari, & legem totam adimplere, sine qua impossibile esse scio me saluari. Ad id autem faciendũ mihi confido pręstari vires à Domino. Sit igitur hęc vobis mea responsio, quòd cœlestiũ bonorum retributionem peto, sub titulo, & in spe mei gloriosi redemptoris Iesu Christi, qui mihi ius in illis vendicauit: & ob id suam mihi impertiri misericordiam precor, qua in primis à pecca-

Matt. 10. *1. Cor. 2.* *Gers. de mo. dicitate spiritualis, parte. 2. Desperationis consolatio & remedii.*

A tis meis ex mera sua gratia suā auertat faciē, & omnes meas deleat iniquitates, & exindè me faciat suæ legis factricem & mandatorum eius. Hęc Ioannes Gerson. Quoniā verò, vt suprà diximus, hos ferè Scholastici Doctores reliqui secuti sunt, nec aliud scripserunt, aut senserunt omnes sancti monachi, Dominicani, Franciscani, Carthusiani, & cuiuscunque tandem alterius ordinis: quin & quotquot alij fuerunt scriptores, qui Petrum Lōbardum sequuti sunt ad hæc vsque nostra tēpora: quis est incircuncisus iste Philistæus, qui sic audet aciei Dei vīētis exprobrare, quasi nihil in ea tot sæculis de mediatore, nihil de promissione seu Euangelio, nihil de fide seu fiducia mediatoris dictum sit? Videtur hic non modo Theologos non legisse vnquàm, sed ne templa quidem Christianorū ingressus aliquādo: Vidisset in his Iesu Christi mediatoris nostri simulacbra, per quæ templū ingredientes, vt in hoc vno mediatore spem nostram omnem defixam habeamus, admonemur: & cùm alia pleraque animaduertisset, de quibus initio libri huius scriptum est à nobis, tum illud audiuisset, quòd in iis orationibus, quæ funduntur ad altare, (vulgò collectas vocant) preces omnes ad Deum patrem ferè dirigimus: neque per alium concedi nobis ea quæ petimus, postulamus, quàm per vnicum Dei & hominum mediatorem, Dominum nostrū Iesum Christum: vt dicere fuisse mediatorem orbi Christiano tot seculis ignotū, non sit aliud quàm dicere: nihil intra est nleā, nil extrà est in nuce duri. Verùm isti qui dici volunt (si diis placet) Euangelici, verū an falsum dicant, B nihil sua referre putant: dum quos Christus preciosa sanguine suo collegit, eos dispergere: & à corpore ipsius, quæ est Ecclesia, segregare, Satanæque lucrifacere queant. Quam ad rem cùm nō aliam esse viam cōmodiorem intelligerent, hoc illis commentum placuit, ignoratum tot seculis fuisse mediatorem Dei & hominum, hominē Iesum Christum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus: nihil de promissionibus, nihil de beneficiis eius dictum esse, verùm hoc actum potiùs, vt ea quam maximè obscura essent omnibus. Atque interim hæc ab imperitis non leguntur modò magna cū admiratione, verùmetiā non minore leuitate creduntur. Sed iam quę sit Ecclesiæ sententia de meritis operū, & quàm sint ab omni veritate longè remota, quę matri nostræ per filios desertores afinguntur, satis planum fecisse videmur. Ex his autem quæ iā dicta sunt, ad ea quę per istos obiiciuntur, facilè fuerit respondere. Nā & nos cum Paulo non inuiti fatemur, quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam: Quin & illud addimus: Si fieri posset, vt quis ab eo die quo conditus est orbis, ad extremum vsque iudicij diem viueret, ac per omne tempus id non modò laborare, verùmetiam extrema quæque supplicia pro Deo pateretur, nondum essent labores illius & cruciatus digni, quibus æternæ vitæ præmium redderetur. Quamobrem ipsa quidem operū natura, siue substantia, digna non est: verum dignus est Deus, qui operatur ea in nobis: digna est Christi passio, per quam quæ indigna fuerant ex se, digna facta sunt opera nostra æternæ vitæ retributione: digna est denique charitas, quæ diffusa est in cordibus nostris

Cap. 11.

Merita bonorū operū.

Solutiones ad obiectiones.

per spiritum sanctum, quæ cùm finē nesciat, non C est huius temporis, atque ideò nullum temporale, sed æternum præmium illi pro dignitate tribui potest. Sed nec illud imus inficias, quod facti sumus vt immūdi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostrę. Sed quid si sanguis Iesu Christi emūdauit nos ab omni peccato? si propterea dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorū operum? nunquid euacuabo crucem eius? nunquid mortis illius beneficium abolebo? nunquid non agam potiùs gratias infinitæ bonitati illius & misericordiæ? per quam factum est, quòd iustitiæ meæ, quæ natura sua tanquàm pannus menstruatæ fuerunt, sanguine illius ablutæ, factæ sunt mundæ, factæ sunt acceptæ Deo, factæ sunt per hanc illius acceptationem dignæ præmio vitæ æternæ: quòd fulget in illis iustitia meritorū Christi: quæ si non adesset, si non fulgeret in illis, essent adhuc quales fuerunt, tanquam pannus menstruatæ. Sic à Ruperto Abbate scriptum legimus: Quem tu erudieris Domine, ille scit, quòd iustitia nulla sit, quod omnis ex operibus iustitia vana sit, nisi testimonium habeat ex fide huius filij hominis Iesu Christi, cuius sanguis cum aqua fluens de latere eius nisi iustos omnes emundasset, immundæ, & sordidæ essent omnes iustitiæ. Confitemur & illud non magis humiliter, quàm & veraciter & libenter, quòd cùm fecerimus omnia, quæ nobis præcepta sunt, serui sumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed quid si ille iam non dicit D nos seruos, sed amicos? quid si non tantùm amicorum, sed etiam filiorum suorum honore nos & appellatione dignatur, quibus omni iure cœlestis regni debetur hæreditas? quid si tanta liberalitas eius est, qui fons est perennis totius bonitatis, vt vltrò se obliget: vt cui nos debitores sumus, ipse se nobis ex promissione debitorem constituat? Debitor enim factus est, inquit Augustinus, non aliquid à nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo. Illo ergò modo possumus exigere Dominum nostrū, vt dicamus: Redde quod promisisti, quia fecimus quod iussisti, & hoc tu fecisti, quia laborantes iuuisti. Quem secutus fulgentius: Ecce qualis est, inquit, dominus noster, vt donando debeat: & quanto magis donat, tanto magis eum debitorem esse non pigeat: In quantum enim gratis largitur, in tantum debitor inuenitur: nec eum potest aliquis debitorem habere, nisi in eo, quod ipse dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Hanc igitur illius inenarrabilem beneficentiam nunquid non obuiis vlnis amplectar potiùs, quàm vt parū illi me gratum pręstem? Scio quòd bonorum meorum non eget: Scio me nihil habere, quod ab eo non acceperim: Scio quòd illius sunt omnia, neque possum illi dare quicquā, quod de manu eius non acceperim: Scio vetustissimum esse, quod à Philone scriptum est: Cùm ne parentibus quidē dignam referre valeamus gratiam, multò minus posse nos Deo vicem reponere mutuam: qui omnia ex nihilo condidit, qui virtutem omnem largitur: Scio, quòd illius muoera sunt, si quæ sunt merita mea: ac si quid valet opus aliquod meum, Christi passionis & mortis merito valet: quòd iustitia meritorum eius fulget in

1. Ioan. 1.
Tit. 2.

Rup. lib. 2. in Matth.

Ioan. 15.
Rom. 8.
Deus debitor nobis factus est nihil à nobis accipiendo, sed liberaliter promittendo.
August. de verbis Apost. Hom. 16. & in enarratio. Psal. 109.
In prologo librorū quos ad Monimū scripsit.
Psal. 15.
1. Cor. 4.
2. Par. vit.
Philip. li. 2. allegoriarū.

E virtutibus meis si quæ sunt: omne meritum illius vt sit proprium, neque debere mihi quicquã possit. Sed quid faciam illius immensę bonitati? Nunquid oculus tuus nequam est, quoniam ille bonus est? Agnosco quę dicis omnia, vera esse confiteor, cum digito Dei scripta sint. Sed quis ego sum qui modum ponam diuinæ benignitati, quę tanta est, vt etiam pro iis, quorũ nomine ipse debeo, se mihi debitorem Deus constituat: vt suis ipse donis mercedem promittat: vt suis ipse muneribus, coronam tribuat: quæ mihi certè iam debetur, non ex operis mei per se consyderati dignitate, sed ex immensa promittentis Dei liberalitate. Quis vnquàm prædicare satis poterit admirandam hanc illius bonitatem? quam quantò mihi Satan magis inuidet, tãtò magis de illa gloriabor, tãtò maiores illius authori gratias agam, tãto sum in illa perpetuò prædicanda futurus diligentior, & cùm Propheta dicam: Misericordias domini in æternũ cãtabo. Qui cum & illud canam lubens: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Nam quemadmodum etiam Ioãnes Gerson admonnit, aliter cum Satana loquimur, si quando ille nos in desperationem adducere, aut si quando opera, quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omne meritũ illis detrahere conatur, quò segniores nos ad benè operandũ reddat: aliter agimus, cùm sistendi sumus in conspectu diuinæ maiestatis. Tunc enim nos cũ sancto Abraham cinerem & puluerem esse recognoscimus, tunc nos miserrimos peccatores & omni suppliciorũ genere dignos profitemur, tunc qua summa possumus animorum nostrorum sub-
F missione veniã deprecamur: tum quasi super terram stamus, alas submittentes, quas in altercatione cũ diabolo, quasi in cœlo volantes, extẽsas tenemus, vt semper & erecti coram Diabolo, & humiles corã Deo reperiamur. Quod etiã Bernardũ fecisse scribit Guilhelmus, qui cùm extremũ iam spiritum trahere videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal domini sibi visus est præsentari. Affuit autem, inquit, & Satanas ex aduerso, improbis eum accusationibus pulsans. Vbi verò ille omnia fuerat prosecutus, & viro Dei pro sua fuit parte dicendum, nihil territus aut turbatus ait: Fateor, non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum obtinere cœlorum: Cęterùm duplici iure illud obtinens dominus meus, hæreditate scilicet Patris, & merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donat, ex cuius dono iure illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conuentus ille solutus, & homo Dei in se reuersus est. Sed & Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis interrogationes quasdam prescripsisse dicitur infirmis in extremis constitutis: inter quas extrema est: Credis te non posse nisi per mortem Christi saluari? Respondet infirmus, etiam. Tum illi dicitur: Age ergò, dum superest in te anima, in hac sola morte fiduciam tuam cõstitue: in nulla alia re fiduciam habe, huic morti te totum committe, hac sola te totum contege, totum immisce te in hac morte, totum confige, in hac morte totum inuolue. Et si dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem domini nostri Iesu Christi obiicio inter me & tuũ iudicium, aliter tecum non contendo. Et si tibi dixerit: quia peccator es, dic: Domine, mortem domini nostri Iesu Christi pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quod meruisti damnationem, dic: Domine, mortem domini nostri Iesu Christi obtendo inter me, & mala merita mea, ipsiusque meritum offero pro merito, quod ego debuissem habere nec habeo. Si dixerit, quòd tibi est iratus, dic: Domine, mortem domini nostri Iesu Christi oppono inter me & iram tuam. Quamuis aliorum etiam exempla sanctorum commemorare liceat, qui cùm iam essent morti proximi, non omninò suis operibus diffidere visi sunt. Sic Ezechias rex, cùm dixisset illi dominus: Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues: conuersa facie sua ad parietem, orauit dominum & dixit: Obsecro domine, memento quæso, quomodo ambulauerim corã te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cùm delibaretur, & tempus resolutionis eius iam instaret: Bonum, inquit, certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam ex hac vita migraturum, vsum fuisse scribit Hieronymus: Qui de Hylarione quoque narrat, quòd cùm iam modicus calor teperet in corpore, nec præter sensum quicquam viui hominis superesset, hæc verba protulerit: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta annis seruiuisti christo, & mortem times? atque in hæc verba spiritum exhalauit. Sed quotum quenque reperire licet, his præsertim tẽ-
H poribus, quibus abundauit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui sic vitam suam transegerit, vt per æquè cõfidenter vt isti loqui posit, ex diuersorio corporis huius æternam illam in domum migraturus? Quamobrem tutiùs fuerit, vt cũ sancto Iob vereamur omnia opera nostra, cùm non sine causa videamus in Ecclesia Catholica semper obseruatum, vt qui morti iam sunt proximi, diligenter admoneantur, etiam simulachro Christi crucifixi ante oculos posito, quò propriæ iustitiæ diffisi, in vna Christi iustitia spem suam & fiduciã omnem habeant collocatam: illam patri cœlesti repræsentent, illi vni innitãtur. Sic enim futurum est, vt inanem gloriam fugiamus, dum præcipuũ authorem & consummatorẽ nostræ iustitiæ Christum profitemur: & ipsius merita denuò nobis applicari promereamur, ad eas quæ tunc occurrunt tentationes superãdas. De Ambrosio scribit Possidonius, quòd moriturus dixerit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum dominum habemus. Quæ verba senex Augustinus, tanquam elimata ac librata, sic admiratus, ac vehementer laudauerit. Ideò enim eum dixisse: nec mori timeo, quia bonũ dominũ habemus, ne crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Quòd verò præcessit: Non sic vixi vt me pudeat inter vos viuere, ad illud respicientem dixisse, quòd homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono domino, quàm de meritis se dicit magis confidere. Vocem autem hanc Ambrosij nõ solùm admiratus, verùm & imitatus esse videtur Augustinus, cùm contra Cresconium scri-

Matt. 20.
Deus suis dona mercedẽ promittit.
Psalm. 88.
Psal. 142.
Gers. ser. super verba Christi, Venite ad me omnes.
Genes. 18.
Coram Deo semper humiles, & coram diabolo semper erecti per Christi merita.
Guil. in vita D. Bernardi ca. 12.
Christus duplici iure regnũ cœlorũ obtinet & paterna hæreditate & passionum merito.
Anselmus. Consolatio pro infirmis & morituris.
Esaie. 38.
2. Tim. 4.
Hier. in vita eius.
Iob 9.
Mos Christianorum circa morientes.
Possid. de vita August. cap. 27.
Aug. contra Crescon. li. 3. cap. 80.

A ſcribẽs ita loquitur: Ad exiſtimationẽ humanam magna teſtium qui me nouerunt ſuppetit copia, ad Dei verò conſpectum ſola conſcientia: quam contra veſtras criminationes cùm intrepidam geram, non me tamen ſub oculis omnipotentis iuſtificare audeo: magiſque ab eo effluentem miſericordiæ largitatem, quàm iudicij ſummum examen expecto: cogitans quod ſcriptum eſt: Cùm rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Quanquam illa Pſalmographi verba, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, non ita doctores ſancti accipienda putauerunt, vt negari per ea crederent, iuſtificari quenquam in extremo iudicio: Certum eſt enim, quòd omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, quodque iudicium ibi futurum ſit de operibus, vt referat vnuſquiſq; propria corporis prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum. Quamobrem ſi nemo tum iuſtificaretur, ſi nemo referret propria corporis, prout aliquid boni geſſit, neque glorificaretur quiſquam, nec eſſent quibus rectè dici poſſet: Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Quæ verba proferens Auguſtinus, quærit: Quibus meritis? Et ſtatim ſubiongit: Eſuriui enim & dediſtis mihi mãducare, &c. Quem eundem locum adducens etiam Gregorius Niſenus: Audio, inquit, quid ipſi reſpondeant Regi: Denique pro ſuis quenque meritis ornatum cerno: illis qui boni, benignique fuerint, atque optimè vitam egerint, ſumma & perpetua quies tribuitur in regno cœleſti: Inhumanis autem & improbis ſupplicium ignis. Erit igitur iudicium & retributio ſecundum opera, erit iuſtificatio ſecundum opera cuiuſque. Ibunt qui bona

Non iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis viuẽs.

Matth. 25.

Aug. ſer. 49. de verbis domini Ioan. 15.
Gregorius Niſenus in oratione de pauperibus amandis.

B egerunt in reſurrectionem vitæ. Cęterùm expendamus Prophetæ verba diligentius. Non dixit ſimpliciter: Quia non iuſtificabitur omnis viuens, verum addidit, in conſpectu tuo. Hoc itaque dixiſſe videtur, quod in libro Iob ſcriptum legimus: Nunquid homo, Dei comparatione iuſtificabitur, aut factore ſuo purior erit vir? Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem: quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea. Et alio loco: Verè ſcio, quod ita ſit, quòd non iuſtificabitur homo compoſitus Deo. Et iterùm alio loco: Nunquid iuſtificari poteſt homo compoſitus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundę in conſpectu eius: quanto magis homo putredo, & vermis, & filius hominis vermis? Quæ loca enarrans Gregorius: Humana, inquit, iuſtitia, diuinæ iuſtitiæ comparata, iniuſtitia eſt: quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, ſed in ſolis radio poſita tenebratur. Et rurſus: Homo quippè Deo non compoſitus, iuſtitiam percipit, cõpoſitus amittit: quia quiſquis authori bonorum ſe comparat, bono ſe quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos noſtrã iuſtitiam? percipit, inquit, iuſtitiam non compoſitus, amittit compoſitus Deo. Quid aliud his verbis, quàm hoc indicare videtur, quòd non comparata Deo, eſt aliqua iuſtitia noſtra, comparata illi mera eſt iniuſtitia? Sicut eſt aliquis lucernæ ſplendor in tenebris, cæterùm ſi ponatur in ſolis radio,

Iob 4.

Iob 9.

Iob. 25.
Iuſtitia hominis, Dei iuſtitia comparata iniuſtitia eſt.
Greg. lib. 4. mor. cap. 26.
Idem lib. 9. cap. 5.

meræ ſunt tenebræ. Quod indicat etiã Origenes, C explicans illud ex Annæ Cantico: Nõ eſt ſanctus, ſicut dominus. Si ſcriptũ eſſet, inquit, non eſt ſanctus, niſi dominus, conſequens erat omnes nos te nunciare nobiſmetipſis ab hac ſpe, vt ſancti efficeremur: nunc autem neceſſaria diſtinctione vtitur, & dicit: Nõ eſt ſanctus ſicut dominus: hoc eſt: Etſi ſint ſancti multi, ſed nullus ita ſanctus eſt, vt dominus. Poſſunt ergò multi ſancti fieri: ſicut & mãdatum Dei dicit: Sancti eſtote, quoniã & ego ſanctus ſum: ſed quantumcunque quis in ſanctitate proficiat, quantumlibet puritatis & ſynceritatis acquirat, ita eſſe ſanctus homo non poteſt, ſicut dominus: Quia ille largitor ſanctitatis eſt, iſte ſuſceptor: Ille ſanctitatis fons eſt, hic autem ſancti fontis potator: ille ſanctitatis lux eſt, hic ſanctę lucis inſpector, & ideò non eſt ſanctus, ſicut dominus. Hoc & ab Hilario dictum aliquot antè ſeculis his verbis legimus: Quanquam verò eam eſſe infirmitatem humanæ naturę meminerimus, vt ex comparatione diuinæ bonitatis bonus nemo ſit, ſed incomparabilis illa diuinitatis exceptio non interclusit bonitatis officium, vt ſecundum comparationem hominum inter homines bonus nemo ſit. Ad eundẽ modũ Ioannes quoq; Chryſoſt. Quemadmodum hora veſpertina quis ſtellam aliis comparatam lucidam vocat, quam ſole fulgente lucidam nemo diceret, quòd excellens ſplendor ſolis, fulgorem ſtellæ obtegit: ita & hominem veracem ac bonum eſſe dicimus, quando eum cum aliis hominibus conferimus: cæterùm quando eũ cum Deo cõparamus, non eſt verax: Omnis enim homo mendax. Et qui fuit vtroque poſterior Beda presbyter explicãs locũ Euãgelij: Vos cũ ſitis mali, noſtis bona data dare hominibus: Apoſtoli, in- D quit, qui electionis merito bonitatem generis humani multis exceſſerunt modis, ſupernæ bonitatis intuitu mali eſſe dicuntur. quia nihil eſt per ſemetipſum ſtabile, nihil immutabile, nihil bonum niſi Deitas ſola. Omnes verò creaturæ, vt beatitudinem æternitatis vel immutabilitatis obtineant, non hoc per ſuam naturam, ſed per creatoris ſui participationem & gratiam conſequuntur. Non modò iuſtitiam non habere, ſed ne eſſe quidem dicimur comparati Deo, ſicut in libro de diuinis nominibus non vno loco docet Dionyſius, & poſt eum Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non eſt præter te. Sed & Auguſtinus: Omnia quæ creata ſunt, quamuis ea Deus fecerit bona valdè, creatori tamen comparata, nec bona ſunt: cui comparata, nec ſunt: Qui Prophetæ locum hunc adducens in eodem libro: Hoc eſt, inquit, ne intres in iudicium cũ ſeruo tuo: noli me iudicare ſecundum te, qui es ſine peccato, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Quòd ait, non iuſtificabitur, ad illam perfectionem retulit, quæ in hac vita non eſt. Neque ſecùs interpretatus eſt Arnobius, qui centum plus minus annis Auguſtinum præceſsiſſe videtur: Non intres, inquit, in iudicium cum ſeruo tuo: Hoc ergò voluiſti dicere, iuſtitia tua eſt, vt dominus in iudicium intrare cum ſeruo contemnat: Quis enim ad comparationem tuam iuſtificabitur homo? quamuis ſanctum & electum & mundum, & laudabilem in conſpectu tuo, id eſt, ad comparationem tuam, ſiue diuina iudicia, ſiue humana probare non

Orig.

Hilar. in Pſal. 52.

Chryſoſt. in Pſalm. 115.

Beda lib. 3. cap. 11. Luc.

Auguſt. de perfectione iuſtitiæ.

Arnob. in Pſal.

E possunt. Omnis enim pulchritudo te præsente deformis est: omnis fortitudo te præsente infirma: omnes diuitiæ te præsente mendicitas: omnis iustitia te præsente iniustitia. Ad eundem modum Euthymius quoque: Non dixit simpliciter, inquit, non iustificabitur: sed in conspectu tuo non iustificabitur: hoc est, si ad summam iustitiam tuam comparetur, & iuxta illam exquiratur. Eandem interpretationem adferunt Bernardus, Hilarius, Hieronymus & alij Psalmorum interpretes. Quò magis autem intelligi queat, ita rem accipiamus: Est iustus Deus, est iustus Dei filius dominus noster Iesus Christus, quatenus homo, sunt iusti Angeli, sunt iusti & alij Spiritus beatorũ in cœlis degentium: sunt iusti & homines in terris agentes. Deus ita iustus est, vt sit ipsa iustitia: Christus quatenus homo, plenitudo est iustitiæ: In angelis cæterisque spiritibus beatis est quidem perfecta iustitia, sed quæ longius abest à perfectione, si cum Dei iustitia cõparetur. Nos autem in hac vita degentes de plenitudine Christi, si qui iusti sumus ac cepimus omnes pro modulo nostro, tanquam particulas nostras perexiguas: quæ si examinentur, quales ipsæ sunt in se, certum est quòd immundæ sunt, quòd nomen iustitiæ non merentur, quòd æternæ beatitudinis præmio dignæ non sunt. Sed quoniam de plenitudine Christi sunt, quoniam opera manuum ipsius sunt, quoniam illius precioso sanguine conspersa sunt, ex eo fit, quòd acceptantur à Deo tanquàm æternæ beatitudinis præmio digna: totum vt sit bonitatis & misericordiæ diuinæ. Illa est, quæ præuenit nos: illa est, quæ subsequitur nos: illa est quæ nobis adhæret: siue cum F conuertimur, siue cum præliamur, siue cum coronamur: quemadmodum à Dauide scriptum legimus: misericordia eius præueniet me. Et iterum: Misericordia eius subsequetur me. Præuenit nos eius misericordia, quando qui prior dilexit nos, fidem nobis largitur, quę per charitatem operatur. Subsequitur nos, quando, quæ munera nullis nostris meritis præcedentibus ex mera sua liberalitate largitus est, ea quoniam non sumus aspernati, tanquam nostra merita coronat: Coronat autem in misericordia & miserationibus. Huc respexisse videtur Gregorius, dicens: Non bonitate nostra, sed Dei fit, vt homo terrenus bonis cœlestibus perfruatur: Donum quippè Dei est, non ex nobis. Et alio loco, illam sanctorum fœlicitatem misericordiam esse dicit. Quoniam & ex hoc misericordia iure potest, inquit, nominati, quia pro illis operibus datur, quæ sine præuentu diuinæ misericordiæ nemo assequitur: quia quibus misericorditer tribuit, vt in hac vita bene operentur, eis misericordius largitur, vt in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc est gratia quam pro gratia dandam sanctus Apostolus perhibet: vt quibus in hac vita diuinitus datur gratia sanctificationis eis in futuro detur gratia æternæ fœlicitatis. Et tamen hæc ipsa bonitas, hæc ipsa misericordia Dei iustitia est: Iustum est enim, quòd misericordia motus pet Prophetam dixit pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis: in quacunque hora ingemueris, saluus eris, vt illud præster, promissique sui memor, vel extremum peccatoris gemitum coronet in misericordia & in miserationibus suis multis. Quod etiam in latrone præstitit, propter facinora sua in crucem acto: Qui simul vt dixit: Memento mei Domine, cùm veneris G in regnum tuum, statim audire meruit: Hodie mecum eris in Paradyso. Atq; hoc est fortasis, quod à Propheta scriptum legimus: Exæquabit gratiam gratiæ eius: Hoc est, quod Ioannem quoque dicere voluisse scribit Augustinus: qui posteaquàm dixit: De plenitudine eius accepimus omnes: mox adiecit, & gratiam pro gratia fidei, spei & charitatis, in quibus per gratiam eius proficientes ambulamus, accepimus iam spe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Paulus: Gratia autem Dei vita æterna. Quem sequutus Rupertus: Prius, inquit, in hac vita gratiam dat, diuersa credentibus in se tribuens charismata, & pòst in illo seculo, de quo nunc sermo est, pro gratia benè expensa, retributionis æternæ præmia recompensat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadem illa Ioannis verba explicans: Gratiam pro gratia: Triplicẽ, inquit, gratiam diuinitùs accepimus. Vnã qua conuertimur: aliam qua in tentationibus adiuuamur: tertiam qua probati remuneramur. Et prima quidẽ beneplacitum est secunda meritum: tertia pręmium: De prima dictum est: De plenitudine eius omnes accepimus. de duabus reliquis dictum est, & gratiam pro gratia, id est, munera gloriæ æternę pro merito tẽporalis militiæ, & qui fuit eodẽ illo sæculo Petrus abbas Cluniacensis: Perfacile (inquit) erat gratiam à gratia, laborẽ à retributione, meritũ à beatitudine discreuisse: quod autem dixi, gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine, hæc verba non nunc primũ à me proferuntur, sed in euangelio Ioannis leguntur, Nos ait, omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiã pro gratia, quid est gratiã pro gratia? accipiunt H enim sancti eius geminam ab ipso gratiã, ita vt ex præcedẽte gratia sequatur & alia, primo enim hic accipiunt gratiã sanctificationis, ac pro ipsa alibi granã glorificationis. Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud, sicut scribit Augustinus, nisi quòd gratis datur: nec ideò quia meritis nõ datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur: vt cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, q̃ dona sua: q̃ ea, quæ non despicit, opera manuum suarũ. Cuius etiã alio loco verba sunt hæc: Quia & ipsa vita æterna, quã certũ est bonis operibus debitã reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiã vitam æternã vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippè ipsa intelligetur, quæ gratia in Euãgelio legitur, gratiã pro gratia, id est, pro bis meritis, quę cõtulit gratia. Qua de re sic ante Augustinũ quoque scripsit Basilius: Quis adeò rudis est, vt non audiuerit de bonis quæ Deus præparauit dignis, vt ignoret, quòd corona iustorum est spiritus sancti donum siue gratia: quæ largior tum ac perfectior exhibebitur, cùm iuxta proportionem rectè factorum spiritualis gloria fuerit vnicuique distributa. Neque hac vna in re illustris est illius gratia & misericordia, quòd sua dona coronare in nobis dignatur, magis etiam in hoc insignis est, quòd vnigenito suo filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Tradidit autem ad illudendum, flagellandum, & morte turpissima condemnandum: vt passio-

Euthymius.

Bernar. de verbis Esaiæ serm. 7. Hil. lib. 1. contra Pelagianos. Iustitia Dei & creatura rum diuersa. Iustitiã perfectam habent angeli & spiritus beati.

Psal. 78.

Psal. 102. Greg. lib. 6. in 1. Reg. cap. 2. Greg. in 7. Psal. pœnitentialem.

Gratiam pro gratia.

2. Cor. 1. Ezech. 18.

Luc. 23.

Zach. 4. Aug. tract. 3. in Ioan. Ioan. 1. Gratiã pro gratia.

Rup. lib. 12. in Apoc. Ber. ser. 5. de assumptione. Gratia triplex. Gratia vocatur vita æterna quia meritis ex gratia datur. Pet. Abbas Cluniacẽ. li. 5. ep. 1.

August. ad Sixtũ Epi. 105.

Psal. 137.

August. de correptione & gratia, cap. 13.

Basi. de Spiritu sancto, cap. 16.

Rom. 8.

A nis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternam liceret. Atque hæc illa videtur esse misericordia, de qua dicit Augustinus: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Nam nisi Christi misericordia intercessisset, qui semetipsum tradidit pro nobis, oblationem & hostiam Deo: nisi sanguis eius interpellaret, nisi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi suas ostentans, vę foret quamlibet laudabili vitæ nostræ, si remota hac misericordia discutienda veniret. Ad hanc igitur misericordiam confugiamus, secundum hanc misericordiam iudicari petamus, vt in illa die tremenda, quando cœli mouendi sunt & terra, non iudicentur opera nostra qualia sunt in se: (actum enim erit de illis, si secundum naturam, siue substantiam ipsorum iudicium factum fuerit) sed iudicentur tanquàm à Deo data, tanquàm opera manuum illius, tanquam (quæ nunquam satis est prædicanda bonitas illius & misericordia) Iesu Christi sanguine respersa, & per eum in honorem adducta, vt iam non possint æternæ vitæ præmio digna non censeri. Si quis nos tanquam Adæ spectet filios, si quis opera nostra tanquam ex nobis profecta consideret, reuera digni non sumus, quibus tam excellens præmium detur, & sunt omnes iustitiæ nostræ tanquam pannus menstruatæ. Sed quid si pater ille misericordiarum dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine? quid si proptereà filius eius vnigenitus pati, crucifigi, mori dignatus est, vt nos qui eramus inimici, & natura filij iræ, efficeremur ciues sanctorum & domestici Dei, efficeremur membra eius, B efficeremur non amici modò, verùmetiam filij Dei: si filij & hęredes: hęredes quidem Dei, fratres autem & cohæredes Christi: vt quæ opera nostra per se fuerunt immunda, ea sanguini ipsius abluta, munda & grata redderentur in conspectu Dei, æternæque beatitudinis præmio digna. Præclarè Athanasius: Quemadmodum verbum caro factum est, sic & homo, quę Dei sunt per verbum accepit. Omnia enim quæ homo accepit, verbum dicitur accepisse: vt quamuis indignus sit homo, quantum ad naturam eius pertinet, qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum accepisse monstretur. Discutientur igitur in extremo iudicio opera nostra, sed non remota misericordia Christi, qui non solùm author eorum & effector est, verùmetiam quæ natura sua fuerunt immunda, sanguine suo mundare dignatus est. Simul illud effecit, vt quod illis deest, suæ passionis & mortis precio compensetur: vt rectè cum Bernardo dicere possimus. Pauperes sumus, parum dare possumus, attamen reconciliari possumus pro paruo illo, si volumus: Totum quod dare possum, miserum corpus istud est, id si dedero satis est: Si quo minus, addo & corpus ipsius: Nam illud de meo est, & meum est. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi: De te domine suppleo, quod minus habeo in me. Cuius alio loco de meritis, hæc est sententia: Sufficit ad meritum scire, quòd non sufficiant merita: sed vt ad meritum satis est, de meritis non præsumere, sic carere meritis, satis ad iudicium est: Porrò infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere non nequiuerint, sed neglexerint, quod quidem

Aug. li. 9. conf. cap. 13.
Ephes. 5.
Heb. 9.
Colos. 1.
Rom. 5.
Ephes. 2.
Rom. 8.
Atha. li. 5. contra Arianos.
Opera nostra per se & suam substantiam immũda, Christi sanguine abluta, fiunt nunc & grata Deo & vita æterna meritoria.
Ber. Ser. 1. in Epiph.
Esaia. 9.
Ber. in Cãtica ser. 68.

periculum iam adultæ ætatis est. Merita proindè C habere cures, habita data noueris, fructum speraueris Dei misericordiam: & omne periculum euasisti paupertatis, ingratitudinis, præsumptionis. Periculosa paupertas penuria meritorum: Præsumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ: & ideò, Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens. Fœlix ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest: Habet vnde præsumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum: Ipsum non pręsumere nónne promereri est? Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia esse merita paruuli, siue cuiuscunque tandem alterius recens baptizati, alia adulti, post baptismum aliquandiu superstitis: Ille non habet sua, sed sola Christi merita, & secundum illa iudicabitur dignus vita æterna: adultus verò Christi meritis iungit sua quoque, quæ si bona sunt, pronunciabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui possideat regnum patris ab æterno sibi præparatum, iuxta merita sua Christi meritis innitentia. Simul & illud perspicuum est ex his Bernardi verbis, quòd non merita, sicut nouatores contendunt, sed præsumptionem de meritis excludere videtur, sicut & ille qui dixit: Quantum detrimentum est non laborare, tantum periculi de labore præsumere. Quàm frequens autem illud est apud Chrysostomum, vt ne aliis in rebus vllis, quàm in bonis operibus confidamus? Sic in Matthæum scribens monet, vt vnusquisque nostrum nulla in re spem suam, nisi post Dei misericordiam in sanctitate morum constituat. Cuius in his quoque Commentariis, quæ D in Genesin edidit, hæc verba sunt. Habenda est salutis expectatio in omni virtutis operatione, & neque in appellatione sublime sapere, neque in cogitatione sanctorum virorum, neque in aliquo, sed in fiducia bonorũ operum, imò neque in illis multum de se sentire, sed tunc magis humilem & modestum esse oportet, cum magnas virtutum diuitias congerere possumus: sic enim & ipsi collectas diuitias custodiemus, & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimuerò propter hoc & Christus discipulis suis dicebat: Cùm omnia feceritis, dicite, Serui inutiles sumus. Igitur in omnibus inflationes & fastus nostros humiliemus, & discamus modesti esse, & non extolli in bonis operibus, & scire maximam virtutum esse, in bonis operibus modestè atque humiliter se habere. Non reprehendit hic fiduciam operum Chrysostomus: qui super eundem librum commentatus, opera multæ nobis fiduciæ esse fulcimenta scribit. Et iterum, In propriis bonis operibus cum superna gratia spem salutis nostræ habendam docet. Et in alio quodam libro, vnum duntaxat apud Christi tribunal patrocinium esse dicit operum, quo qui caruerit, aliundè nusquam, inquit, saluti locus est. Et rursum in Paulum scribens: Oramus, inquit, vt post baptismum etiam, vitam honestam habeamus: Tu contrà studes, vt hinc migres absque bona vita: Quid autem refert, si iustus fias, sed sola fide? At nos optamus, vt & ex benefactis habeas fiduciam. Non reprehendit igitur sobriam operum fiduciam Chrysostomus: Sed sicut ab eodem scriptum est, aut quisquis ille fuit author operis imperfecti: In omni re, ex ipsa re nascitur, quod exter-

Prou. 30.
Merita alia paruuli, alia adulti.
Faust. lib. 1. de libero ar. cap. 1.
Chry. Ho. 8 in Matth.
Operum fiducia.
Chrys. Ho. 21. in Gen.
Fiducia in operibus, sed non præsumptio seu superbia habẽda est.
Chrys. Ho. 1. in Genes.
Hom. 43. in Genes.
Homil. 11. in Ioan.
Hom. 2. in posteriorem ad Cor. epist.
Hom. 43. in Matth.
Superbia & humilitas.

Similitudo. Paulinus ad Seuerū epist. 101. Chryſ. Homil. 3. in Mat. & 38 ad populum Antiochenum.

E minet rem: vt puta in ligno, ex ipſo ligno naſcitur vermis, qui exterminat lignum: ex veſtimento naſcitur tinea, quæ comedit veſtimentum: ex oleribus naſcitur vermis, qui olera vniuerſa corrumpit. Sic & in ſpiritualibus, ex ipſo propoſito eorū ſpirituali, accipit occaſionem inimicus, vndè eis teria rexit, ira vt cùm cætera vitia tantùm in malefactis valeant, ſola ſuperbia etiam in rectè factis cauenda ſit. Præclara eſt Paulini ſententia, quod per viam, qua itur ad vitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas, quam ſuperba iuſtitia. Hanc igitur à nobis emoliri ſtudet his verbis Chryſoſtomus. Quod apertius etiam alio loco demonſtrat, dicēs: Caueamus de nobiſmetipſis dicere glorioſè: Hoc enim nos & hominibus & Deo facit abominabiles. Et idcircò quantò maiora fecerimus bona tanto de uobis minora dicamus: Hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriam conſequemur: nec ſolùm gloriam, quę à Deo eſt, verùmetiam mercedem retributionemque pleniſsimam. Noli ergò mercedem repoſcere, vt merearis accipere: Tu ſaluari te Dei gratia confitere, vt ſe ille tibi debitorem fateatur: nec modò pro operibus tuis, verùmetiam pro hac grata humilique ſententia: Quādo enim aliqua fecerimus, habemus eum procul dubio debitorem, quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quàm propter opera ipſa, quæ facimus. Minimum itaque de ſe ſenſiſſe, tam magnum eſt, quàm maximas res feciſſe. quod ſi non adſit, nec illę poterunt eſſe laudabiles: Nam nos quoque famulos habentes, tum eos maximè comprobamus, quando cum bona gratia in omnibus obſequuti, nihil ſe grande arbitrantur egiſſe. Itaque ſi bona tua magna vis facere, noli ea magna

Mat. 8.

F putare, aliter enim magna eſſe non poſſunt: Sic enim Centurio dixit: Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: & propterea dignus effectus, ſupraque omnes Iudæos iure mirabilis. Sic etiā Paulus ait: Non ſum dignus vocari Apoſtolus: & omnium primus inuentus eſt. Sic & Ioannes: Nō ſum, inquit, dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius: & idcircò amicus factus eſt, & manum Chriſtus, quæ indignam ſe calceamentis eſſe ducebat, à pedum obſequio ad caput ſuum ſubleuauit. Sic etiā Petrus ait: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum, & propterea factus eſt Eccleſiæ fundamentum. Nihil enim ſic eſt amicum Deo, quàm ſi quis ſe minimis annumeret: Hoc eſt enim caput totius Philoſophiæ atque faſtigium. Et iterùm explicans illum locum ex libro Paralipomenon: Elatum eſt cor Ozię: Nihil, inquit, perindè gignit ſuperbiam, vt bona conſcientia, niſi aduigilemus: Vnde Chriſtus ſciens, quòd poſt benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat diſcipulis ſuis: Cùm omnia feceritis, dicite, inutiles ſerui ſumus. Cùm enim hęc noxia beſtia parat inuadere vos, tunc inquit, per hæc verba fores illi occludite: Neque dixit, cùm omnia feceritis, inutiles eſtis: ſed vos dicite, inutiles ſumus. Dic: ne metuas: non ex tuo iudicio fero ſententiam: Nam ſi tu teipſum dixeris inutilem, ego te vt vtilem coronabo. Et iterum alio loco: Non igitur in ſuperbiā intumeſcamus, ſed dicamus nos ipſos inutiles, vt in partem vtilium tranſeamus. Si enim te laudandum eſſe dixeris, reprobus effectus es, etiamſi fueras antè laudabilis. Si verò inutilem

1. Cor. 15. Ioan. 1. Luc. 5. 2. Par. 26. Chryſ. Homil. 3. Conſcientia bona ſuperbiam gignit, niſi vigiletur. Chryſ. Ho. 4. in Matt. & 38 ad populum Antiochenum.

te eſſe fatearis, factus es vtilis, etiamſi fueras antè G culpabilis. Explicans eundem locum Fauſtus, qui non multò fuit Chryſoſtomo poſterior: Aduerte, inquit, quia non excluſit operis ſtudium, ſed operantis requirit obſequium: nec laborem ſeruitutis recuſat, ſed humilitatem mentis inſinuat. Vitium ergò, quòd laborem imperitiſsimè refugiendum putas, non in opere, ſed in corde conſiſtit. Totis ergò viribus laboro, ſed quicquid de ſuperna largitate percepero, gratiæ, non induſtriæ deputabo. Beneficium vocabo, non precium: donum teſtabor eſſe, non meritum: remunerationem, non retributionem. Ex his Chryſoſtomi & Fauſti locis videre licet, quemadmodum quæ Chriſti verba noſtri temporis hæretici producunt ad extenuanda merita operum, iis non modò non extenuari, verùm amplificari potius ea ſint interpretati, modò vt, quæ ſequi ſolet in rectè factis, periculoſa vitetur arrogantia: Aliud enim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo dicit: Seruus ſum: & ſeruus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, ſerue bone & fidelis. Et, Iam non dico vos ſeruos, ſed amicos: quin & pro ſeruis fratres appellat, & qui ſe vocant ſeruos inutiles, Deus appellat filios ſuos: atque ipſi, qui ſe nunc vocant ſeruos inutiles, audiunt à Domino: Venite benedicti patris mei: & audiunt commemorari ſua benefacta, quæ ipſi ſe feciſſe neſciebant. Neque verò ſolus Chryſoſtomus, verùmetiam æqualis eius Baſilius, vſque eo non reprehendit fiduciam operum, vt diſertis etiam verbis ſcriptum reliquerit: Mulctaris, ſed diuitiis cœleſtibus & theſauro, quem per bona opera tibi repoſuiſti, intende. Et alio loco: Exhibe opera & tum demùm exige retributionem. Iterùm alio loco, hominem ſaluum fieri dicit per iuſtitiam operum. Et in Homilia, quam ſcripſit in initium Prouerbiorū: Om- H nes inquit, qui viam Euangelicam incedimus, mercatores ſumus, per opera mandatorum nobis poſſeſsionem cœleſtium comparantes. Quo ſenſu dictum etiam eſt ab Auguſtino: Auaritia te ad Indos miſit ad deportandum aurum: ego tibi ante oſtiū Chriſtum poſui, à quo emeres regnū cœlorum. Et alio loco. Venale eſt regnum cœlorum. Dicis illi, Quantum valet? Preciū ipſius labor eſt. Et ab Ambroſio: Habem⁹ plura ſubſidia, quibus peccata noſtra redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuum: non venalis eſt Dominus, ſed tu ipſe venalis es, peccatis tuis venundatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: vilis pecunia, ſed precioſa eſt miſericordia: Eleemoſyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et à Ioanne Chryſoſtomo: Precium non appono, ne obiicias inopiam: quanti potes, tanti eme: habes denarium, eme cœlum, non quod venale ſit cœlum, ſed quòd clemens eſt Dominus: non habes denarium, da calicem aquæ frigidæ: Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ propter me, non perdet mercedem ſuam. Mercatura negotiatioque cœlum eſt, atque ipſi pigritamus: da panem, & accipe Paradyſum: parua da, & magna ſuſcipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Et alio loco: Pro paucis iugeribus, & exiguis habitaculis non modò aurū, ſed proprium quoque ſanguinē

Fauſt. lib. 2. de libero ar. cap. 4. Merita operum arrogātiam excludant, non autem fiduciā. Matth. 25. Ioan. 12. Ioan. 1. Matth. 25. Baſil. in ſer. de gratiarū actione. Baſ. in ſer. ad diuites. Idem de ſpiritu ſancto ad Amphil. cap. 24. Regnum cælorum venale eſt & labore emitur, & miſericordia operibus. Au. in ſer. de verbis Apoſtoli, ſerm. 22. In Pſalm. 93. Ambr. de Helia & ieiunio ca. 20. Dan. 4. Prou. 13. Luc. 16. Chryſ. Homil. 9 de pænitentia.

Chrys. Ho. 12. in Mat. Chrys. Ho. 78 in Mat. Chrys. Homil. 36. Greg. Nazan. in oratione de baptismo. Chrys. sermone 8.

A frequenter impendimus: vt vero cœlum nobis emamus ipsum, ne hæc quidem, quæ nostris vsibus superãt, erogamus: & hoc cùm & exiguo illud precio emere posſimus, & in perpetuum posſidere, si semel emerimus. Et iterùm alio loco: Deus tibi pecuniam tradidit, vt cœlum merceris. Et in Homiliis ad populum Antiochenum: Vide quanta sit Dei misericordia, temporalem redimere mortem tibi non concesſit, sed concesſit æternam mortem: Ne breuem, inquit, emas vitam banc, sed vitam illam æternam: illam tibi vendo, non banc: non illudo tibi. In quam sententiam & à Gregorio Nazanzeno, & à Petro Chrysologo pleraque scripta legimus: Præclarè autem Chrysostomus: Eme, inquit, cœlum, non quòd venale sit cœlum, sed quòd clemens sit Dominus: Quis enim nescit, quòd non sunt condignæ pasſiones huius temporis ad futuram gloriam? quodque nostris operibus, quatenus nostra tantùm sunt, ea comparari non posſit? verùm tanta est Dei clementia, vt quæ per se digna non sunt, ea intercedente filij sui sanguine, quo tesperſa sunt, pro dignis babeat, quibus tegni cœlestis præmium largiatur. Cæterùm numisma nostrum charitas est, quæ precium imponit actibus nostris: per quam, sicur à Ioanne Gersone scriptum legimus, nõ ex illorum dignitate, sed ex dignisſima seu dignantisſima cõdescensione Dei, mereamur cum eodem de regno cœlorum, cum fœnore multo. Et quamuis omnia, quę damus, sint de suo, & suscepimus ea de manu sua, & ita dare propriè nequimus quid pro quo, nihilominus ipse totus desiderabilis acceptat bona nostra valore huiusmodi numismatis, tanquàm nostra essent appropriatè, & non sua: reddit quoque absque vlla commutatione ciuili, sed emptione gratuita, vi-

Numisma nostrũ charitas est. Gers. de vita spirituali animæ, lectione 3.

B num compunctionis, lac deuotionis, imò & seipsum & regnum cœlorum. De hoc numismate charitatis ita scribit vetustisſimus autor, Origenis præceptor, Clemens presbyter Alexandrinus: Ne si Pactolum quidem, qui totus aureo, vt est in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro salute iustum precium numerauerit. Ne vos ergo laborasse pigeat: licet vobis, si velitis preciosisſimam salutem emere proprio thesauro, charitate, & fide vitæ: quod quidem est iustum precium. Iustum precium salutis esse dicit Clemens charitatem. Cum autem dicit Ioannes Gerson, numisma nostrum esse charitatem, cumque multis ante seculis iustum salutis nostræ precium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus, non ita accipi oportet, quasi sola charitate, non autem simul operibus ex illa procedentibus, regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterùm quemadmodum vis comburendi penes ignem quidem est omnis, non tamen effectus ipse combustionis, qui penes ignem est & materiam lignorũ: sic habete se videtur charitas, tanquam ignis, quæ radix est merendi, opera verò ex illa procedentia, sunt tanquam ligna. De quibus & ipsum etiam Augustinum, qui præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita differentem audiamus: Nemo, inquit, habitabit in terra viuentium, nisi per opera sua: nemo glorietur se habiturum ibi, si dicit se seruum Dei, & opera non habet: Non enim habitabunt, nisi filij: Filij tui te deducant ad terram promisſionis, terram viuentium & non morientium. Præcedant filij tui, præcedant te o-

Clem. Alexan. in oratione exhortatoria ad gentes. Charitatis opera sunt iustum precium salutis nostræ.

Similitudo egregia. August. in Psalm. 101.

C pera tua. Quales filios præmiseris, talis & sequeris. Et alio quodam loco: Nihil te adiuuabit, quod hic non feceris: vnumquenque opera sua iuuabunt: aut opera sua pressura sunt. Et sermone 25. Da petenti, vt posſis accipere: Tribue pauperi, si non vis flammis exuri. Da in terra Christo, vt tibi reddat in cœlo. Et in Psalmum 49. Quid tam vile, quid tam terrenum, quam frangere panem esurienti. Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis interiectis. Tãtum emit vidua duobus minutis, quãtum Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tanti valet, quantum habueris. Et in Psalmum 110. Quid potentius, inquit, quam vt regnum cœlorum non solum Zachæus emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis, & tantundem vterque posſideat? Quid potentius, quam vt idem regnum & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Qui etiam enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicem aquæ frigidæ, &c. Regnum cœlorum, inquit, venale proposuit, & precium eius calicem aquæ frigidæ esse voluit. Et æqualis eius Paulinus, Salubriter, inquit, præsentium oneri decoctione fecisti, fragilis substantiæ pretio, cœlum, Christumque mercatus. Scripsit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiendam eleemosynam accendit, Saluianus Episcopus Masſiliensis: vbi inter cætera sic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus saltem ad emendam beatitudinem: si non damns, ne damnemur, demus saltem vt muneremur: si non habent saucti quæ redimant, habent tamen quæ

Idem ser. 21. de verbis domini.

Regnũ cœlorum emũt diues & pauper.

August. in lib. 50. Ho. Homil. 19. Paulinus ad Seuerum epist. 6.

Saluianus Episcopus oratione de eleemosyna.

emant. Atque hæc quidem secundo libro. In eo D autem qui præcesſit: Neque homo, inquit, Deo præstat beneficium, in his quæ dederit, sed Deus in his homini, quæ acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac domini sui munus est, ac per huc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non suum reddit, Dominus suum recipit. Itaque cùm offert Deo quisquam facultates suas, non offerat quasi præsumptione donantis, sed quasi humilitate soluentis: nec absoluere se peccata sua credat, sed abluere: nec offerat cum redemptionis fiducia, sed cum supplicationis officio: nec quasi totum debitum reddens, sed quasi vel paruum de magno reddere cupiens, quia etiam si tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum. Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum protsus excludendam, sed arrogantiam repellendam, quæ sequi solet in rectè factis, veteres existimauerunt: qui meritis operum plurimum tribuisse videntur. Quamobrem immeritò reprehenditur à quibusdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi: Spes certa est expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex gratia & meritis præcedentibus: Sine meritis enim sperare non spes, sed præsumptio dici potest. Quæ tamen spei definitio, non Petri Lombardi, sed Haymonis est: qui Petrum quadringentis & amplius annis præcesſit, vir minimè vulgari doctrina præditus. Ante quem etiam his verbis ab Augustino scriptum legimus: Ille sperat, qui bonam conscientiam gerit: quẽ verò pũgit mala conscientia, retrahit se à spe,

Petrus Lib. Lib. 3. sent. dist. 26. Haymo Spei explicatio. August. in præfatione. Psal. 38.

E & non ſibi ſperat, niſi damnationem: Vt ergo ſperet regnum, habeat bonam conſcientiam: & vt habeat bonam cõſcientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei eſt: quod operatur charitatis eſt. Sed ante Auguſtinum Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Feci iudicium & iuſtitiam, non tradas me nocentibus me. Fecit, inquit, placentia Deo opera, & quia fecit, ne nocentibus ſe tradatur, orat: opus merendi antefertur, & dehinc meriti præmium poſtulatur: fit enim primum quòd placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur, oratur. Idem in Matthæum ſcribens: Diuinæ bonitatis præmium atque honos, præſentis, inquit, vitæ operibus eſt merendus, atque ita per hanc ſpiritus humilitatẽ, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, regnum cœlorum erit noſtrum. Et in eo qui proximè ſequitur Canone: Regnum, inquit, Dei, vitæ noſtræ ſtipendiis quæramus. Et iterùm. De noſtro eſt beata illa æternitas promerenda. Et iterum enarrans parabolam de theſauro abſcõſo: Per ſimilitudinem, inquit, theſauri in agro, ſpei noſtræ opes intra ſe politas oſtẽdit, quia Deus in homine ſit repertus, in cuius precium omnes ſeculi vendendæ ſunt facultates, vt veſtitu, cibo, potuque indigentium æternas cœleſtis theſauri diuitias comparemus, & Paulinus: Placet, inquit, Deo talis iniuria, vt vim regno ipſius inferamus, bonis operibus cœli clauſtra frangentes. Ad eundẽ modum Ioannes Chryſoſtomus, aut quiſquis fuit author operis imperfecti: Sicut oleum, inquit, accendit lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ apud Deum orandi. Sed & F Ambroſius: Opus eſt, inquit, vt creſcat in nobis fiducia bonis actibus parata. Baſilius epiſcopus Seleuciæ Iſauriæ, in oratione de transfiguratione domini, poſt factam extremi iudicij mentionem: Huius, inquit, terrorem reputantes, mores mutemus, ante id tempus bonis actionibus fiduciam comparemus, & ante tempus iudicij meditemur defenſionem. Itaque non Petrum Lombardũ, ſed Haymonem, ſed Auguſtinum, ſed Ambroſium, ſed Hilarium, ſed Cyrillum Hieroſolymitanũ, ſed Chryſoſtomum, ſed reliquum orthodoxorum ſcriptorum chorum omnem reprehendunt, qui ſpei definitionem hanc reprehendunt.

Hilarius. Pſalm. 118.

Hil. Canone 4. in Matthæũ.

Canon 6. Canon. 13.

Paulinus in epiſt. de Gazophulacio. Chryſoſt. Homil. 15.

Ambroſ. commentarius Paul. 2. Cor. 3.

Baſilius.

Quod præceptum charitatis, quæ eſt iuſtitia noſtra, in hac vita expleri poteſt.

CAP. 74.

HActenus veterum orthodoxorum teſtimoniis demonſtratum à nobis eſt, quòd Dei quidem iuſtitia, ſed non ea qua ipſe iuſtus eſt, verùm qua nos iuſtos facit, quodque non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed verè, & realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus, quæ quidem iuſtitia noſtra charitas eſt & dilectio, quam ſolam præcepiſſe nobis Chriſtus videtur: ita vt omnia mandata ſint vnum charitatis mandatum: Hinc pendet vniuerſa lex & Prophetæ. Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuerſam omninò iuſtitiam impleri, ſcribit Auguſtinus: qui præceptum etiam dilectionis, vocat præceptum iuſtitiæ: Cæterùm ſunt, qui negant, in hac vita mandatum hoc expleri poſſe. Quod qui non dubitant affirmare, quid aliud quàm impoſſibilia Deum præcepiſſe blaſphe- G mant? Nos verò Chriſto potiùs credamus dicenti: Omnia poſſibilia ſunt credenti. Et cũ Paulo quiſque noſtrum glorietur, dicens: Omnia poſſum in eo, qui me confortat Chriſto: Incredulis, dubium non eſt, quin ea, quæ Chriſtus præcepit, factu ſint impoſſibilia: Cæterùm qui fidẽ habemus in Chriſtum, qui regenerati ſpiritum ſanctum accepimus, qui adiuuat infirmitatem noſtram, dicere, quòd nihilominus explere Chriſti præcepta non poſſumus, quid fuerit aliud quàm ſpiritum ſanctum imbecillitatis arguere? Quàm virtuti paſſionis & mortis Chriſti detrahere? quaſi parum efficax ea fuerit ad promerendum nobis vt poſſimus? Siquidem hoc nobis præſtat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quemadmodum a Leone magno ſcriptum eſſe iam antè commemorauimus, vt eam ſequi poſſit imitatio. Teſtatur hoc Auguſtinus quoque, iuſtitiæ perfectionem etiam in hac vita eſſe poſſibilem, quia omnia poſſibilia ſunt Deo, ſiue quæ facit ſola ſua voluntate, ſiue quæ cooperantibus creaturæ ſuæ voluntatibus à ſe fieri poſſe conſtituit. Quanquam illud intereà fateri neceſſe eſt, quoddam eſſe dilectionis genus, quod in hac vita non poteſt expleri. Verùm nõ eſt ita crudelis Deus, vt exigat à nobis quod præſtare nequimus: facilè in eo acquieſcit, ſi, quod facultas noſtra fert, faciamus. Eſt quædam perfectio viæ, eſt alia perfectio patriæ: cuius duplicis perfectionis Ambroſius quoque meminit in his libris, quos de officiis inſcripſit: & eum ſequutus Auguſtinus in libris de doctrina Chriſtiana. Non requirit à nobis Deus in his diebus peregrinationis vitæ noſtræ paruis & malis, eam iuſtitiæ ſiue charitatis perfectionem, H quam habent ſpiritus beatorum in cœleſti patria degentium, vbi eſt Eccleſia illa glorioſa, de qua Paulus meminit, ſine macula & ruga. Nos quoad corpus hoc, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit ſenſus noſtros multa cogitantes, non poſſumus ab officij religione quandoque non declinare, quin ſæpè potius in multis offendimus omnes, atque ideò neceſſe habemus quotidiè dicere, ſicut nos magiſter noſter docuit: Dimitte nobis debita noſtra. Nam ſi dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quamobrem ſicut ab Auguſtino ſcriptum legimus, etiam perfecta noſtra iuſtitia, imperfecta eſt: præcipuè, ſi vel cum Dei, vel cũ hominis Chriſti, vel cũ ſpirituũ beatorũ in cœleſti patria cõmorãtiũ iuſtitia, cõparetur. Neq; tamẽ ꝓptereà iuſti nos ſumus ꝙ peccato nõ caremus. Nullus ſanctus & iuſtus caret peccato, dicit Auguſtinus: nec tamẽ ex hoc deſinit eſſe iuſtus & ſanctus, cum affectu teneat ſanctitatem: ſiquidem diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Vſque adeò prorſus omnia, quemadmodum idem ſcribit Auguſtinus, vt etiam ſi qui horum deuient & exorbitent, hoc ipſum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores: Diſcunt enim, quòd in ipſa vita iuſti cum tremore debeant exultare, non ſibi arrogãdo tanquàm de ſua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia ſua non mouebor in æternum, propter quod eis dicitur: Seruite Domino in timore, & exultare ei cũ tremore, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via

Matth. 22. Aug. de ſpiritu & litera. cap. 16. Charitatis mandatum an impleatur. Mat. 9.

Philip. 4. Roma. 8. Mandatum de dilectione quo non implere cũ gratia ſpiritus ſancti negãt arguunt impotentia ſpiritũ ſanctũ. Leo ſer. 2. de reſur. Aug. de ſpiritu & litera, cap. 5. Perfectio duplex: perfecta & imperfecta. Amb. li. 1. cap. 48. & lib. 3. cap. 2. Aug. li. 1. cap. 39. Geneſ. 42. Ephe. 5. Sap. 9. Iacob. 3. Matt. 6. 1. Ioan. 1. Auguſt. de perfect. iuſt. & remiſſ. li. 2. cap. 13.

Auguſt. de Eccleſiaſt. dogmat. c. 86. Iuſtus & ſanctus etiã dicitur peccator, dum retinet cum affectu iuſtitiam & ſanctitatem & ad eam reſurgere ſtudet.

Rom. 6. Augus. de gratia & correct. c. 9. Prou. 2. Psal. 29. Psalm. 2. Rom. 11. Hier. lib. 2. aduersus Pelagian. Prou. 24. Psalm. 36. Hier. in epist. ad Rusticum. Cass. collatione 22. ca. 13.

A iusta. Neque enim ait: Et ne veniatis ad viam iustã, sed ne pereatis, inquit, de via iusta: quid ostendẽs, nisi eos esse commonitos, qui iam ambulant in via iusta, vt in timore Deo seruiant? id est, non altum sapiant, sed timeant. Non ergo statim iustus esse desinit, si quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia scribit Hieronymus: Non ex eo quòd parua peccauit, iustitiæ nomen amisit: Sed ex eo quod multa bona fecit, iusti vocabulum possidet. Septies in die cadit iustus, dicit scriptura. Iustum, vocat etiã, cùm ceciderit: Cùm ceciderit, inquit, iustus, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Pręclarè Hieronymus: Si cadit, quomodo iustus? si iustus, quomodo cadit? Sed iusti vocabulum, inquit, nõ amittit, qui per pœnitentiã semper resurgit. Ad eundẽ modũ Theonas quoque referente Cassiano: Quid enim aliud est, inquit, cadere quàm peccare? & tamen quum dicatur septies cadere, nihilominus pronũciatur iustus, nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanæ. Vbi posteaquàm quędam interposuit de eo, quantum intersit inter sancti & hominis peccatoris lapsum, subiungit ad extremum: Nec enim sanctus esse desinit post ruinam, qui quum se fiducia operũ suorum iustificari non posse cognoscat, & à tantis peccatorum nexibus credat sola Domini gratia liberandum, cum Apostolo proclamare non desinit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.

Rom. 7.

Greg. lib. 6. cap. 2. in 1. Regum. Sap. 14. 34.

Gregorius quoque Iustorum casus, quodammodo status eorum est: quia aliquando permittuntur B cadere, vt semper valeant fortius stare: permittũtur vt in malis corruant, ne summa virtutum dona per elationem perdant: hi profectò, & si verba Domini quandoque non implent, à Domino nõ recedunt, quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum resipiscunt. Non igitur omni prorsus iustitia vacui statim sumus, etiam quum in leuiora peccata prolapsi sumus, modò ne capitalis alicuius criminis affines simus. Quòd si nec illud fortassis effugerimus, modò lapsi per pœnitentiam resurgamus, non ideò statim iusti nomen amittimus: & erit iustitia nostra, si pręsertim nullius fuerimus rei criminis capitalis, in suo nihilominus genere perfecta, etiam si collata cum iustitia spirituum beatorum, valdè futura sit imperfecta: cum Dei verò iustitia comparata, mera erit iniustitia. Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos scribente videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta, qui dixit: Iudica me Domine secundum iustitiam meam. Quum enim intelligeret esse iustitiam Dei, quæ mẽtem omnem excedit, quam tantum abest, vt vlla creatura possit exæquare, vt non modò non imitando, verùm ne cogitãdo quidem, vim eius cõprehendere queat: Esse deinde iustitiam spirituum beatorum, siue ij sint Angeli, siue ex hominum piorum cœtu in sedes beatorũ recepti, ad quam & ipsam nulli mortalium ira accedere liceret, vt eam assecutus iudicari possit, noluit neque secũdum priorem illam, neque secundum posteriorem hanc iudicari: Sed iudica, inquit, me secundum iustitiam meam: hoc est, secundum eam iustitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiuta, potest apprehendere.

Hier. lib. 1. Psal. 7. Iustitia hominis. Secundum iustitiã meã iudica me. Iustitia triplex.

Basilius. Prou. 14.

Addit deinde: Et secundum innocentiam meam C super me. Innocẽtiam interpretatur Basilius, Psalmum hunc enarrans, simplicitatem, inexperientiam, & ignorantiam eorum, quæ necessaria sunt cognitu: sicut in prouerbiis dicitur: Innocẽs omni verbo credit. Quoniam itaque nos mortales per ignorantiã & inexperiẽtiam nostrã in multis offendimus: rogat Propheta Deum super innocentia veniam: Iudica me, inquit, secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam in me existentem: id est, secundum iustitiam humanę fragilitatis, & secundum morum meorum simplicitatem: Quasi diceret: Scis me parũ esse considetatum, neque satis in mũdi negocio circumspectum: Quamobrem noli me iudicare secũdum iustitiam tuam: hoc est, qua tu iustus es: Nam si secundum illam iudicaueris, actum est de me: siquidem omnis humana iustitia, cum tua comparata, mera est iniustitia. Sed neque iudica me secundũ iustitiam spirituum beatorum, nam & hanc quoad corpus hoc mortis circumfert, humana fragilitas assequi non potest: (Ac verè dictum est ab Augustino, quòd etiam filij comparati sibi ipsis: quales in illa perfectione æterna futuri sunt, ita boni sunt, vt adhuc & mali sint.) sed iudica me secundũ iustitiam imbecillitatis & ignorantiæ humanæ, quæ non potest ab omni prolapsione prorsus esse libera, ita vt sępè cadere, sępè etiam resurgere necesse habeamus. Sic ferè locum hunc Psalmi Basilius interpretatur. Dicitur itaque iustus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patrię iustitiam, quæ verè perfecta est, sed qui quo maximè potest studio contendit & elaborat, vt ad e- D am quàm proximè accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iustitiæ pluribus verbis docet Augustinus: Qui negat etiam alio loco, iustum impedire peccata quædam venialia, sine quibus hęc vita nõ ducitur, quominus ad vitã ęternã peruenire queat. Est igitur perfecta iustitia, hoc est, perfecta charitas etiam in hac vita, sed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam verò perfectionem in cœlesti patria nos consequuturos esse speramus, eam in hac peregrinatione nostra Deus à nobis exigere non videtur. Est quidem eadem numero viæ charitas, quæ patriæ: sicut idem numero est homo, qui cùm puer fuerit, factus est posteà vir, neque alius est factus vir, quàm fuit puer: Sic & nos in hac vita degentes paruuli sum⁹, loquimur vt paruuli, sapim⁹ vt paruuli, cogitam⁹ vt paruuli, diligim⁹ vt paruuli: quãdo autẽ facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quę erant paruulorũ, & perficietur in nobis, quæ fuit in hac vita degẽtibus inchoata charitas. Quãobrẽ nihil impossibile præcipitur, cũ ex toto corde nostro diligere Deũ iubemur: quandoquidẽ & Propheta dicit: In toto corde exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias rex: Memẽto, inquit, quomodo ambulauerim corã te in corde perfecto. Sic Salomonem quoque dixisse legimus: Domine Deus, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo. Si tales nulli sunt, pro quibus orat Salomon? aut nunquid mentitos esse dicimus Dauidem & Ezechiam reges, qui se exquisiuisse Dominum in toto corde, & ambulasse in corde perfecto gloriantur? Quamobrem in hoc præcepto,

Iustitia perfecta. Au. de spiritu & litera, cap. 18. Psal. 118. Esaiæ 38. 3. Reg. 8.

E quo iubemur diligere Deũ ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, est quiddam, quod à nobis rectè perfici potest, etiam in hac via: est aliud, quod non potest, nisi quum ad patriam nostram, cœlestem illam Ierusalem peruenerimus. Nam si quis ita verba hæc accipiat, vt illis præcepi putet, sic Deum vt diligamus & colamus, sic in eo spem & fiduciam nostram omnem collocatam habeamus, vt ne partem vllam cultus & amoris illi soli debiti, in alienos & factitios deos impendamus, quis est, qui non videat hoc nullo negocio ab homine Christiano præstari posse? Atque hunc esse verborum horum sensum, præter alia multa scripturæ loca, vel ex hoc vno satis colligi potest, vbi

1. Reg. 7.

Samuel populum Israëliticum hortatus fuisse legitur his verbis: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri. Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, quum nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neque nobis præter vnum Deum alium constituimus vllum, nec in alio quoquam spem nostrã defixam habemus.

Diligimus Deum ex toto corde.

Et hoc esse, quod à nobis hoc precepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proximè præcessit, liquere potest, vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus, néue colamus sculptilia, sed solum illum adoremus, soli illi seruiamus: quod credenti præstare non modò non impossibile, verum ne difficile quidem esse, quis est qui nõ intelligat? Cæterùm si quid amplius etiam exigatur hoc præcepto, nimirùm summus amor Dei comparatione rerum cæterarum, vt is diligat

F Deum ex toto corde, anima & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis etiam vitæ & morti, si casus inciderit, vt aut sit offendẽdus Deus, aut mors oppetenda, ne sic quidem adhuc impossibile præcipitur aliquid, cum quod à tot myriadibus martyrum factum esse legimus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deum posit. Quod si verò quis hunc esse verborum horum sensum velit, vt pręcipi nobis existimet, quo sic amore dinino inebriemur, vt obliti nostri, factiqne nobisipsis tanquã vas perditum, toti pergamus in Deũ, & inhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur, vt cùm Propheta dicere nobis liceat, Deficit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus inæternũ: hoc vero quin arduum sit & difficile, negari non potest.

Psal 30. 1. Cor. 6. Psal. 72.

Te enim quodãmodo perdere, tanquàm qui non sis, & omninò non sentire teipsum, & à temetipso exinaniri, & penè annulari, cœlestis, inquit Bernardus, conuersationis, non humanæ res est affectionis: videtur enim id esse hominem exuere, & Deum induere.

Ber. in li. de dilig. Deo.

Nam quemadmodum exigua aquæ gutta, multo vino infusa, deficere in se tota videtur, dũ vini & saporem induit & colorem: quemadmodum ferrum ignitum & candens, igni simillimum fit, pristina propriaque forma exuta: quẽadmodum solis luce perfusus aër, in eandem transformatur luminis claritatem, adeo vt non tam illuminatus, quam ipsum lumen esse videatur: Sic in eiusmodi hominibus, humanam affectionem, quodam ineffabili modo necesse est à semetipsa liquescere, atq; in Dei penitus transfundi voluntatem: Alioqui quomodo nmnia in omnibus erit Deus, si in homine de homine quicquã supererit? Quãobrẽ fateri necesse est, cum primis id esse magni negotij. G

Neq; tamen propterea vel semel in vita pſtari nõ potest. Nisi forte non fuit ab illo præstitum, qui posteaquàm se Christo confixum esse cruci dixerat, exclamauit: Viuo autem iam nõ ego, viuit autem in me Christus: qui propter Christum omnia detrimentum fecit, & arbitratus est vt stercora, vt eum lucrifaceret, qui tanto in eum amore ferebatur, vt desiderium haberet dissolui, & esse cum Christo: Mihi enim, inquit, viuere Christus est, & mori lucrum: qui denique quasi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in has tãdẽ voces ꝓrupit: Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculũ? an persequutio? an gladi⁹? Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Coloss. 3.

Galat. 2. Philip. 3.

Phil. 1.

Rom. 8.

Nunquid aliquid huic defuit ad iustitiæ charitatisq; pfectionẽ, quæ à mortalibus in hac lacbrymarũ valle peregrinãtibus, vel maxima requiri potest? Certè Clemens Alexandrinus, cùm dixisset Paulus, Viuo autem iã non ego, viuit autem in me Christus, hoc eum dicere voluisse scribit: quod cùm esset in carne, sic viueret, vt in cœlo versari videretur, cœlestemq; vitam in terris adhuc degens repræsentaret.

Cle. Alex. lib. 4 stromatum.

Qua in re ne cæteri quidem Apostoli multò videntur inferiores fuisse, quorum etiam sectatoribus hoc testimonium tribuit Philo Iudęus, quod vsque eò H fuerunt diuinarum rerum contemplationi dediti, vt abiecisse curam carnis omnem, ac reficiendi etiam corpusculi per continuos dies aliquot obliti prorsus esse viderentur, vix vt quandoque sexto aut septimo die cibum caperent.

Phil. in lib. de vita contempl. siue de supplicibus.

Et quidem ita eos decebat, quos Christus lumina mundi constituerat, quique vniuersum orbem diuinæ sapiẽtiæ sale condire debebant. Neque verò ipsi soli fuẽre diuinitatis contemplatores, sed quos in fide Christi instituerant, eos quoque spiritualium donorum speculatores esse cupiebant.

Ieiunabant aliquando sex aut septẽ diebus sine cibo.

Tales etiam suo tempore fuisse monachos narrat Chrysostomus, qui carnis illecebras respuẽtes, ab omni studio mũdanarum rerum auersi, suos amores in cœlestibus optandis, ac in illa cum Deo gratia coniunctioneque ponentes, nullis vel carnis desyderiis, vel quarumcunque aliarum affectionum motibus perturbarentur, quæ ex mundanis curis excitari solent, sed cœlestium vitam in terra & in fragili adhuc corpore repræsentantes, ad iustitiæ diuinę similitudinem quàm proximè accederent. Tales nullo vnquàm seculo defuisse, ac ne nunc quidem deesse credendum est.

Chrys. in Homil. 70. & 71. in Mat.

Verùm hic dixerit aliquis. Si tantam iustitiæ perfectionem Paulo tribuis, cur ergo queritur ille, quòd videat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in lege peccati, quæ est in membris suis? Cur se vocat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio loco negat se iam accepisse, aut se iam perfectum esse, sed se sequi tãtum dicit, si quo modò comprehendat?

Obiectio.

Phil. 3.

Infelix ego, &c.

Quod ad priorem Pauli locũ attinet, quid si veteres Orthodoxi complures negent illic eum loqui de se, sed sub sua persona de quouis homine, qui

A victus à concupiscentia, iam seruiat peccatis? Nec enim Apostolus cùm hæc loqueretur, per legem erat mortuus, nec illi mandatum inuentum est ad mortem, qui legis fuit obseruantissimus: neque carnalis erat, neque venundatus sub peccato, neque malum, quod non volebat, faciebat: neque erat infelix, vt optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet: verùm docendi gratia peccatoris in se personam recepit, vt ostenderet à peccatis neminem posse fieri liberum nisi per gratiam Euangelij. Quid si iidem veteres, non de peccato originis, quod omnes cōtraximus, sed de consuetudine peccādi, qua deprauatur hominis & ratio & voluntas, verba hæc Pauli interpretantur? aut si quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certè portionē adscribunt assuetudini vitiorum, quam in Paulo fuisse, dici verè non potest. Verùm demus hoc istis, vt à qua sententia non abhorruit Augustinus, sub sua persona Paulus dixisse credatur: Video aliā legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: non ideò tamen ab ea perfectione iustitiæ sine charitatis remotus fuisse putandus est, quæ à nobis in hoc fragili corpore nostro exigitur: quæ certè tanta non exigitur, vt perpetuò simus in solius Dei contemplatione defixi: nihil vt præterea cogitemus vnquàm, nullam vt carnis nostræ, nullam amicorum nostrorum, nullam rerum ad vitā hanc sustentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiusquam cupiditate seu desiderio tangamur. Nam etsi dictum est: Non cōcupisces: quēadmodum tamen intelligi dictum hoc oporB teat, docet nos Paulus, dicens: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Docet & Sapiens, cùm ait, Post concupiscentias tuas non eas. Non concupiscere, non est nostræ fragilitatis, qui dum sumus in isto corpore, peregrinamur à domino: sed eorum est, qui cœlesti iam patria potiti, præsentis eius aspectu fruuntur, in quem angeli prospicere desyderant. Cæterùm non ire post concupiscentias, non obedire concupiscentiis, nostrum est, & à nobis præstari potest, spiritu nostram infirmitatem adiuuante. Vt non concupiscat aliquis, ad cœlestis patriæ perfectionem pertinet: in hac verò lubrica via, quam insistere aut ingredi sine casu aliquo & prolapsione non possumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quàm vt non eamus post concupiscentias nostras, vt non obediamus illis. Quā etiam ob causam Paulus, cùm nondum se perfectum esse, paulò antè dixisset, subiunxit e uestigio: Quicunque ergo perfecti sumus: duplicem nobis perfectionem insinuamus, vnam patriæ, quam se nondum accepisse confessus est: alteram viæ, quā sibi cum aliis optimo iure vendicat: Ostendit, inquit Augustinus, secundum istius vitæ modum esse quādam perfectionem, eique perfectioni hoc deputari, si se quisque nouerit nōdum perfectum esse. Et in eodem libro: Licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate iustitia perfecta dicitur, parua tamen est ad illam magnā, quā capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam, quę iam inerat, perfectum, & propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Ac aliquanto superius in eodem capite: Tunc est secundum hanc

Aug. cont. duas epist. Pelagianorum ad Bonifacium li. 1. cap. 10.

Non concupisces, quomodo intellig.

Exod. 20. Deut. 5. Rom. 6. Eccl. 18. 2. Corint. 5. 1. Pet. 1.

Philip. 3.

Aug. cont. duas Epist. Pelag. ad Bonif. lib. 3. cap. 5. cap. 7.

infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parua C iustitia, quando etiam quid sibi desit, intelligit. Ideoque Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit. Imperfectum scilicet cogitādo, quantum illi ad iustitiam desit, cuius plenitudinem adhuc esurit & sitit: Perfectum autem, quòd & suam imperfectionem cōfiteri erubescit, & vt perueniat, benè procedit. Et in alio libro: Paulum dicit fuisse perfectum viatorem, & si nondum fuerit ipsius itineris perfectione peruentor. Scripsit autē Gregorius Nisenus orationem quandam de pefectione hominis Christiani, quā ita concludit: Ea enim verè perfectio est, vt qui augetur in melius, nunquā cōsistat: nūquàm terminis vllis perfectionem existimet esse cōclusam. Sic in Euāgelio perfectus dicitur discipulus, si fuerit sicut magister eius: nō quòd quisquā par sit Christo, sed quod in eodē virtutis genere quamuis longè impari successu, versetur. Ibidem iubemur esse perfecti, sicut pater cœlestis perfectus est: nō quòd vllus hominum, aut etiam angelorum ad perfectionem Dei posit accedere, sed quod in aliquo virtutis genere nihil impedit, quominus aliqua ex parte referre patrem cœlestem queat, nimirùm in benignè faciendo non amicis modò, verùmetiam inimicis. Clemēs quoque presbyter Alexandrinus in pædagogo suo Pauli locum hunc explicās: Ego me nondum existimo cōprehendisse, &c. Seipsum, inquit, perfectum existimat, quòd à priore vita liberatus sit: meliorem autem persequitur, nō tanquàm in cognitione perfectus, sed tanquam id quod perfectum desiderans: & ideò subiungit: quicunque ergò perfecti, hoc sentimus: perfectionem dicens D renunciasse peccatis, & in fidem eius, qui est perfectus, esse regeneratos, posteriorum peccatorum oblitos. Et iterum: Solum, inquit, credidisse & regeneratum esse, est in vita perfectio. Libet autem & Gregorij verba adscribere, ex quibus planum fieri posit, quis sit verborum Pauli sensus: Explanans enim illa: Velle adiacet mihi, posse autem bonum non inuenio: non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum id facio: Quasi dicat, inquit: vellem esse in carne non ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, sed sicut angeli Dei in cœlo: sed hoc posse non inuenio, quia quādiu mors quoque peccati absorpta in futura resurrectione non fuerit, illud quod in me peccatum inhabitat, monet me contra me. Videtur autem Gregorius Augustini sententiam sequutus, quam his verbis recitat Prosper: Iustitia, secundū quam iustus ex fide viuit, quoniā per spiritū gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen est ad illam magnam quam capit æqualitas angelorum. Quam qui nondum habebat, & proter illam, quę iam inerat, perfectum, & propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectū se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia, facit meritum, maior illa facit pręmium. Vndè qui istam non sequitur, illam non assequitur. Ex his facilè cuiuis liquere potest, fuisse Paulum perfectum ea perfectione qua perfectus in carne perfectus est, nō autem ea quam desiderabat, qua angeli in cœlo perfecti sunt. Ac vt senserit aliquando Paulus legem in membris suis repugnātem legi mentis suæ, dubium tamen non

August. de peccat. merit. & remiss. li. 2. cap. 13. Greg. Nissenus.

Luc. 6.

Cle. Alex. li. 1. cap. 6. in fine. Philip. 3.

Nota.

Ibidem ab initio. Greg. lib. 5. cap. 1. in lib. Regum. Rom. 7.

Prosp. senten. 313.

E est, quin adeò fuerit ab omni sensu eiusmodi persæpe remotus, vt iam non ipse viueret, sed viueret in ipso Christus in quem tota mente cunctisque animi sui viribus ferebatur. Quòd si vel semel ab homine Christiano fieri contingat, iam ad summam præcepti de diligendo Deo perfectionem peruenisse videtur. Cuius quidem præcepti non continuò transgressor existimandus est, qui non ad plenum forte præstitit: quum semper augendæ dilectionni superesse locus videatur: Quòd si nos, quod in nobis est, præstamus, amplius à nobis Deus non exigit. Quamobrem audiendi nnn sunt, qui mandatum hoc dilectionis in hac vita negant expleri posse. Nam quatenus præceptum est, expleri potest: quatenus autem expleri nnn potest, nnbis adhuc à domino peregrinantibus minimè præceptum, verùm quò cnntendere, quòue currere nos nporteat, via tantùm est commonstrata: quemadmodum in libro quoque de perfectinne iustitiæ Docet Augustinus: Certè grauis author Basilius, adeò non impossibile putat, vt ne difficilè quidem esse dicat, his qui volunt suscipere dilectionem erga iustitiam, & odium aduersus impietatem: Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis participi, sicut amandi, sic odin habêdi vtiliter dedit, vt ratinne directi, virtutem quidem amemus, odio autem babeamus iniquitatê. Et alio lnco, vbi propriè de hoc ipso diligêdi Deum præcepto tractat: Qui mandatum, inquit, diligêdi Deû accepimus, iidem statim in prima nostri constitutione, & diligendi facultatem vnà nobis insitam adepti sumus. Vsque eo Basilius non esse difficile vult præceptum hoc, vt naturæ maximè

F cnnsentaneum, & animis ab illa nostris insitum esse dicat. Quod pluribus verbis in eo locn probate nititur. A cuius sententia nec Hiernnymus abhorrere videtur, qui natura omnibus inesse dicit Dei noritiam, nec quenquam sine Christo nasci, & non habere semina in se sapientiæ & iustitiç reliquarumque virtutum. Vndè multi absque fide & Euangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè, vt parentibus obsequantur, vt innpi manum porrigant, non nppriment vicinos, nnn aliena diripiant: magisque iudicin Dei obnoxij fiant, qund habêtes in se principia virtutum & Dei semina, nnn credunt sine eo, sine quo esse non pnssunt. Vetustissimus quoque scriptor Iustinus philosnphus & martyr: Quid est, inquit, tnta legis iustitia? Diligere Deum plusquàm seipsum, & proximum vt seipsum. Qund dicit igitur nnn iustificari ex lege carnem vllam, non dicit, quia nô possunt impnssibilia, sed quia nnlunt pnssibilia. Voluntate enim ad possibilia vtimur, nnn ad impossibilia. Et hoc vetustior Philo: Nihil à te Deus exigit graue, multiplex & arduum, sed simplicia quędam & facilia: videlicet vt eum tanquam benemeritum diligas, si non libet reuereri, vt principê ac dominum: vtque incedas per vias ei placitas, colasque eum non nbiter, sed ex tota mente referta piis opininnibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum babeas in precio. Quamobrem etiam in hac via præceptum boc dilectionis perfici posse, persuasum habeamus, quamuis non ita plenè sicut in patria: Siquidê visio, sicut à philosopho qunque traditû legimus, amoris est causa. Porrò nunc in terris degentes, non videmus nisi per speculum & in ænigmate. Quum ventum

G erit ad cœlestem patriam, videbimus facie ad faciem. Quanto tunc eum plenius cognouerimus, tanto plenius & perfectius amabimus. Quamobrem quamdiu peregrinamur à domino, imperfecta est dilectionis nostræ perfectio, vt rectè cû Propheta dicere queamus: Imperfectum meum viderunt oculi tui domine. Hoc est, quod à venerabili quoque Beda scriptum legimus: Hæc est in hominibus sola fidei perfectio, si nmnibus, quæ pręcepta sunt, impletis, imperfectos esse se nnuerint: & quandiu peregrinantur à dnmino, semper inesse sibi mala, quę defleant, semper meminerint deesse bona, ad quæ gratia eius iuuante, proficiât. Est igitur quædam etiam imperfecta mandatnrû expletio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnêt, imperet: quisquis hostem pugnando vicerit, perfectè ducis imperium expleuit: huc enim spectabat dux, dum inire prælium iuberet, vt pugnando miles vinceret. Itaque plenè per militem eius est imperio satisfactum. Si verò strenuè quidem pugnauit miles, neque quicquam eorum, quæ sunt artis & disciplinæ militaris prætermisit, nô est nibilominus quod cupiebat assecutus, vt hostem prælio superaret, nunquid is non explesse ducis mandatum existimâdus est? etiamsi per aduersam fortunam, non per aliquam inertiam suam ad nptatum illum finem, quem non mndn dux, verùm ipse miles etiam sibi prnpositum habebat, non peruenit? Ad eundem mndum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum Deo spiritus efficiamur, quod quoad cnrpus istud mortis circumferimus, à no- H bis plenè præstari nequaquàm potest. Nam vt omnibus curis aliis vacui, soliusDei contemplationi perpetuò vacemus, & in eum hac ratinne quodammodn transformati, vnus cum eo spiritus efficiamur, humana fragilitas non permittit. Cæterùm si omnia fecerimus, vt quàm proximè ad istá cum Deo coniunctionem accedamus, iam de diligendo Deo mandatû expleuimus, quatenus expleri potuit in isto corpore. Nam vt verè cû Deo coniungamur, & vnus verè cum eo spiritus efficiamur, non in hoc, verùm in illo seculo futurum speramus, quandn Deus erit omnia in omnibus: qui tamen intereà tnlerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes, ac prout quisq; profecerit, sic eum, pnsteaquam ex hac vita migrauerit, coronat in misericordia & miserationibus suis multis.

Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo
CAP. 75.

HAbemus ergò iam quæ sit iustitia nostra. Est enim fides, spes, & charitas, aut si quis compendio vti, & vno verbn rem expedire malit, iustitia nostra est charitas: quæ vbi est, quid est quod possit deesse? vbi nô est, quid est, quid pnssit prodesse? Nam fides haberi potest absque charitate, cum dæmnn credat, nec diligat: venia quoque quamuis frustrà, sperari tamen potest ab eo, qui non diligit: Cęterum qui ex animo diligit, facere non potest, quin & credat, & spem atque fiduciam suam in eo collocatam habeat, quem diligit. Cùm autem iustitiam nostram charitatê esse

Marginalia: *Basil. in Psal. 44.* — *Basil. in Asceticis cap. 2.* — *Hiero. c. 1. ad Gal.* — *Iustin. ad orthodoxos quæst. 103.* — *Phil. in libel. de de victimas offerentibus.* — *10. Ethicorû.* — *1. Cor. 13.* — *Psalm. 138.* — *Beda li. 5. in Luc. cap. 17.* — *1. Cor. 15.* — *Iustitia nostra quæ.* — *Iacob. 2.*

A dicimus, quemadmodum anteà quoque semel & iterum dicere nos meminimus, non eam intelligi volumus, qua Deus diligit nos, sed qua nos amati à Deo vicißim amamus eum, & amantes, amplius amari meremur. Illorum quoque iam est refutata per nos opinio, qui iustitiam hanc, in hac vita expleri à nobis posse negant: Siquidem propterea Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati, vt quod legi præstare fuit impoßibile, postea quàm de peccato damnauit peccatum in carne, iustitia legis impleretur in nobis. Quomodo, autem impleretur? Impleretur, inquit, in nobis, non secundum carnẽ, sed secundum spiritũ ambulantibus, Hoc est, quod dicit Clemens presbiter Alexandrinus, de Christo scribens: Non id qood erat, visus est iis, qui non poterant capere propter imbecillitatem carnis. Quum ergo carnẽ accepisset sensibilem, venit ostensurus hominibus sufficientes esse eorum vires, vt poßint obedire mandatis. Lex pręcipere poterat: cęterùm infirmior erat caro nostra, quàm vt quod ab illa præceptum fuit, præstare posset. Indutus carnem nostram Dei filius, quod in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mortem peccato, nobisque Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quę impedimento esse possent, quo minus iustitia legis in nobis impleretur: quæ iam in nobis ex aqua & spiritu renatis impleretur: Christo nõ modò & verbis docente, & exemplo nobis præeunte, verùmetiam ipso in nobis operante, ipso faciente, vt iustitiam faciamus, ipso diligente nos, B vt vicißim eum, ipsius amore prouocati, diligamus. Etenim omnis iustitia legis est vna dilectio, & hoc vno præcepto cõtinetur, quo diligere Deũ iubemur ex toto corde nostro, & proximum sicut nos ipsos: Quod præceptum vnum quidem est, sed duo tamen in se complecti videtur: Iubemur enim Deũ, iubemur & proximum diligere. Deũ diligere iubemur ex toto corde, ex tota anima, ex omni mẽte, ex omnib[9] viribus, ex omni virtute & fortitudine nostra: ita, vt prę illius amore post putem[9] omnia, neq; sit in hoc mundo res vlla, in quã pari nostræ volũtatis inclinatione propẽdeamus: non honores, non aurum aut argentum, non poßeßiones, aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla vestium ornamenta, non amicos, non parentes, non liberos, denique ne vitam quidem nostram tanti faciamus, vt non & hanc & reliqua omnia, simus alacri animo deserturi propter Christum, si forte vsus veniat: quin ea potius vt stercora reputemus modò, lucrifacere Deum liceat. Deinde verò non alia vlla in re præsidium nobis constitutum, sed in illo spem & fiduciam nostram omnem positam habeamus. Non speremus in incerto diuitiarum: non in curribus & in equis, non in filiis hominum in quibus non est salus: verum ex Dei solius benignitate toti pẽdeamus inde salutẽ: inde rebus nostris afflictis pręsens auxiliũ expectem[9]. Postremò, cõtemplãdo illi toti vacem[9], omnes vt sensus nostri, cogitationesque nostræ non aliò referantur, quàm ad illius bonitatem, sapientiam, maiestatem perpetuò cõtemplandam. Hoc est, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Deum diligere. Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationem siue intellectum nostrum omnem captiuamus in obsequium Dei: ita vt non quod ratio nostra dictat, non quod intellectus noster assequitur, sed quod in scriptura diuinitùs inspirata cõtinetur, id solum verum, id solum rectum esse persuasum habeamus: quamlibet etiam pugnare cum ratione siue intellectu nostro videatur. Ex tota verò mente tum Deum diligi, cum in memoria nostra non alia res versatur magis, quàm vel Deus ipse, vel quod ad honorem Dei pertinet: ita vt in eius solius meditatione omnis nostra cogitatio consummatur. Ex tota verò anima, quando sic voluntas nostra omnis citra contradictionem vllam Deo addicta est, vt summa cum alacritate iussis eius omnibus obtemperet: vt nec vel prosperis rebus elata, nec aduersis fracta, committat vnquàm aliquid, quo volũtas eius offendi poßit, quin potius in eo tota sit, vt eius mandata pro virili sua expleat. Meminimus in superioribus nos de eo differere, quemadmodum ad imaginem & similitudinem Dei facti simus, quæ quidem imago cũ peccato primi Adæ deformata fuisset, virtute secundi Adæ rursus est in nobis reparata: vt sicut portaueramus anteà imaginem terreni, sic portare deinceps poßimus imaginem cœlestis hominis. Hanc autem imaginem in anima nostra esse docuimus, ac sicut in Deo, sic in illa quoque trinitatem quandam. Deus vnus est, tres personæ, pater, filius & spiritus sanctus. Sic anima cuiusque nostrũ vna est, tres autẽ vires siue potentię: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre nascitur filius, ex patre & filio procedit spiritus sanctus. Ita suo modo ex intellectu nascitur voluntas, & ex his D ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine valde fuit, vt diximus, primi parentis nostri vitio deformata: Nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore suo vehementer auersa fuerunt, ad quem vicißim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita vt & ratio illi nostra tota subiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuò defixa, & voluntas ad omnem illius nutum semper sit conuersa, nihil vt magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mandata pro virili sua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, & Deiformes efficimur. Est enim animæ ratione præditę forma Deus, cui haud aliter eã imprimi oportet, quàm sigillo quod signatum est, imprimitur. Hęc autem impreßio non fit, nisi per charitatẽ, per quam solam Deo similes efficimur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non poßumus, nisi collectis in vnum tribus his animę viribus, & à creatura auersis, in solum autem Deum conuersis. Hæc si videntur apud homines impoßibilia, certè apud Deum nihil est impoßibile, modò prompta voluntas adsit, spemque nostram omnem in Deo positam habuerimus, ac deindè ipsi quoque manum admouerimus, & quod in nobis est, fecerimus: citò sentiemus per gratiã esse facilè, quod per naturam non modo difficile, verùmetiam impoßibile fore videbatur. Est aliquò prodire tenus, si non datur vltra. Nec ille tantùm perfectus homo dicitur, qui tãta est mole corporis, quanta in homine esse maxima potest: quales aliquando Gigantes fuisse feruntur. Per-

Rom. 5.
Clem. lib. 5. Stromatum.
Diligere Deũ quid. Deut. 6. Matth. 22. Mar. 12. Luc. 18.
Philip 3.
1. Tim. 6. Psalm. 19.
Ex toto corde.
Ex tota mente.
Ex tota anima.
Cap. 69.
1. Cor. 15. Imago Dei in homine.

E fectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non possit, nihil tamen ei deest eorum, quæ hominis natura requirit. Eadem est & dilectionis ratio: Si non possumus ad eam aspirare, qua Gigantes ardent in cœlo: (nam & caro nostra, cum spiritu nostro, bellum gerit implacabile, vt non quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti esse queamus: in multis offendimus omnes, & seculi domesticarumque rerum curis impediti, cor in solum Deum intentum habere, & actu semper in eum ferri, & quod maximè proprium dilectionis est, vnus cum eo spiritus effici non possumus) si igitur non possumus quod Gigantes in cœlo, faciamus quod vel pumiliones saltem in terris: Quanto minus nobis satisfecerimus, tanto sibi magis ille satisfactum esse iudicabit, etiam si sit minimè satisfactum. Porrò proximum iubemur diligere, tanquàm nosipsos, ita vt Dei dilectio superet, proximi autem exæquet nostram ipsorũ dilectionem. Proximus autem est omnis homo, fidelis præsertim, qui cùm sit imago Dei, quisquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim rex in imagine sua vel honoratur, vel contemnitur: sic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. Non potest hominem odisse, qui Deum amat: non potest Deum amare, qui hominem odit: scriptũ est enim, si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est: Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Quis honorat regem, & eius contemnit imaginem? aut quis honorat imaginem, & authorem contemnit imaginis?

Diligere proximum. Proximus quis. Deus in imagine vel honoratur vel contemnitur. 1. Ioan. 4.

F Sic igitur alterum dilectionis præceptum pẽdet ex altero, primum vt seruare nemo queat, nisi seruet simul & secundum. Quamobrem proximi dilectioni tantum tribuit Paulus, vt non dubitauerit dicere: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et in alia epistola: Omnis lex in vno sermone impletur: Dilige proximum tuum sicut teipsum: Dixit autem hoc à magistro suo doctus, qui cùm alicubi duobus in mandatis de diligendo Deo & proximo pendere legem vniuersam & Prophetas affirmasset, alio loco quasi explicans, quid sit proximũ diligere, iis verbis visus est: Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: hæc est enim lex & Prophetæ: Vbi tantũ tribuere videtur vni huic, quantum alibi vtrique dilectionis mandato. Siquidem vnum absque altero constare non potest, atque in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque causa in suo effectu. Hinc enim apparet, quòd Deum diligas, si propter Deum proximo benè velis, & in eum suauiter sis effusus. Iubetur autem quisque diligere proximũ tanquàm seipsum. Porrò qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Quemadmodum itaque non diligit seipsum, qui diligit iniquitatẽ, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo: Duo igitur cùm sint in proximo, homo & peccator: diligendus est homo, odio habendus est peccator. Si bonus est homo, diligendus est in eo Christus, cuius bonitate bonus est: Si malus est, corripiendus est malus, sed nihilòminus diligendus est homo, verùm in hoc tantũ, vt conuertatur ad Christum. Quisquis aliud spectat in proximo, non diligit proximum: qui tum rectè diligitur, cùm pro-

Roma. 13. Galat. 5. Matth. 22. Matt. 7. Diligere proximum sicut seipsum quid. Psal. 10.

G pter Deum diligitur, vt in proximo non nisi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio nostra referatur. Sicut medicus cum diligit ęgrũ, non morbum diligit, quem venit propulsare, sed salutem, quam cupit reuocare: Sic cum diligere proximum iubemur, non peccatũ diligere iubemur, qui morbus est animi, qui modis omnibus propulsandus nobis est pro virili nostra: sed salutem proximi, quam ille tunc adipiscitur, quando Deo, qui salus nostra est, coniungitur.

De præceptis decalogi CAPVT 76.

NVnc videamus quomodo lex in duobus his mandatis pendet vniuersa. Duas legis tabulas, digito Dei scriptas, Moysi datas esse legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quinque pręcepta in vna tabula, quinque in altera conscripta referunt. Origenes autem, cuius hanc sectionem sequutus esse videtur Rupertus Abbas Tuitiensis, quatuor in priore (nam primum præceptum in duo diuidit) sex in posteriore: (nam vltima duo vno comprehendit.) Augustinus verò, quem vt in aliis ferè omnibus, ita in hoc quoq; sequitur schola Theologorum, tria vult prioris, septem autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata spectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei: septem verò tabulæ posterioris, ad proximi dilectionem pertinent, quemadmodum Augustinum sequutus Petrus quoque Lombardus annotauit: qui neque impleri, nisi per charitatem, neque ad alium finẽ H præterquàm ad charitatem, ea rectè referri docet. Quamobrem in vtriusque tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quàm quid intus fiat, & ex qua radice, quod sit proficiscatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominum radices duę: charitatis vna, quam plantat agricola Christus: cupiditatis altera, quam plantat Diabolus: Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni nascitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit semper sancta catholica Ecclesia. Quæ malum igitur intemperiæ istos agitãt? qui eam insimulare audent, quòd tot seculis secũdam tabulam tantùm & opera politica sit intuita, primam nihil curauerit: quasi nihil pertineret ad rem: aut certè tantùm externos cultus requisiuerit, illam æternam legem, Diliges dominum Deũ tuum ex toto corde tuo, prorsus non consyderauerit? Cùm non obscurè falsitatis hos arguat Petri Lombardi, quam paulò ante commemorauimus, sententia, quem authorem sequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholasticos. Etiam pueri didicimus in Ecclesia, non quid, sed propter quid faciamus aliquid, Deũ attendere: adeò, vt si quid ex radice charitatis profectum non sit, nihil sit nobis vtilitatis allatum. Hanc enim excellentiorem viam esse docet Apostolus, quæ per se ambulantes ducit ad patriam. Et sicut sine via nullus peruenit eò, quò tẽdit, ita sine charitate, non ambulare possunt homines, sed errare. Hæc enim est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. Sine hac nemo Deo placuit, cum hac

Decalogi diuisio. Ioseph. li. 3. antiquit. cap. 6. Orig. Homil. 8. in Exod. Rup. lib. 3. in Exod. cap. 32. Aug. super Exod. quæst. 71.

Lib. 3. sent. distin. 37. Distin. 36. lib. 3. Charitas finis præcepti. Boni & mali radices, duæ in corde, altera ex Deo, altera ex diabolo.

1. Cor. 12. Charitatis laus.

A hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Augustini sectator, Prosper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, scriptum reliquit. Ad hanc ergo Dei charitatem fuae dilectionem referimus cætera præcepta omnia: adeò vt persuasum habeamus, proximos quoque diligendo, nisi propter Deum, & in Deo charos eos habeamus, non modò nos officio nostro functos non esse, verùmetiam peccati grauis reos factos. Hoc est, quod à Thoma quoque scriptum Aquinate legimus: Quod omnium actuum humanorum regula lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: Sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò discordat ab hac regula non est bonum, nec rectum.

Prosp. lib. 3. de vita contempla. cap. 3.

Thom. opusculo 4.

DE PRIMO PRÆCEPTO.

CAP. 77.

Aug. super Exo. q. 71. Ratio trium præceptorũ.

PRioris tabulæ tria tantùm vt essent præcepta, propterea visum est Augustino congruentius, quòd trinitatem diligenter intuentibus, insinuare videntur. Primum enim quòd Deum vnum colere iubemur, ad patrem: Secundum de iuramenti veritate, ad filium: Tertium de spirituali vacatione, ad spiritum sanctum pertinere videtur: ita vt tribus his præceptis tres personas vnum Deum colere iubeamur. Quoniam verò sicut principes non sunt in terrorem benè operantium, sed malè: mittuntur enim ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: ita lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impiis & peccatoribus, sceleratis & contaminatis: est enim posita, propter transgreßionem: Deus autem quoniam cùm iustum in terris reperiret neminem, & iniustos & omni vitiorum genere contaminatos curandos susceperat: quod facere solet diligens agricola, si malis radicibus terram videt occupatam, primum vt eas euellat, ad meliorem deindè plantationem terram præparet: hoc sibi quoque faciendum esse putauit: vt non prius charitatem præcipiendo in mentibus hominum insereret, quàm radicitùs extirpasset omnia, quæcunque videntur impedire, quòminus ea radices agere queat. Cùm itaque de diligendo Deo præceptum, tribus modis transgredi nos contingat, corde, ore, & opere, tribus etiam præceptis transgreßionem hanc prohibet: Primo eam, quæ fit corde: secundo quæ fit ore, tertio quæ fit opere. Corde de colendo vno Deo legem transgredimur, si deos habeamus alienos, si faciamus nobis sculptile, aut similitudinem aliquam. Hæc tria primo præcepto Deus fieri vetat, dicens: Non habebis deos alienos coram me: non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra: non adorabis ea neque coles. Cultus quem sibi præstari Deus vult, est illa, de qua iam ita multa dicta sunt à nobis, dilectio, sine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum sibi cor hominis vendicat, nullam vt eius partem alicuius alterius amor occupet. Est enim Dominus Deus noster zelotes: non modò non præferri, sed nec exequari sibi quicquam in amore patitur. Quod ab Esaia dictum est: Coangustatum est stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumque operire non potest: de cordis humani strato rectè dici potest, quod tam angustum & arctum est, vt ipsum etiam Deum solum, pro eo, vt debet, capere non posit. Quamobrem excidit is euestigio de strato cordis nostri, simul vt alius admissus fuerit. Hoc est, quod Apostolus dicit: Nõ potestis calicẽ domini bibere, & calicẽ dæmoniorũ: non potestis mensæ domini esse participes, & mensę idolorum. Quod à Christo quoq; dictũ est: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Atque hac de causa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, aut aliquam similitudinem. Sunt qui inter deos alienos & inter sculptile discrimen hoc faciunt, vt spiritualem per illos & internam, per hoc verò crassam & externam idololatriam significari velint. Est enim duplex idololatria, lapidum vna, cordis altera. Cæterùm de vtraque rectè vtraque verba accipi possunt. Nam etiam vitia, siue peccata nostra, nunc deos alienos, nunc idola vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, vbi de iis, quorum Deus venter est, vbi de Deo huius seculi, vbi de Diis, & dominis multis, mentionem facit. Denique vbi auaritiam semel & iterùm idolorum seruitutem vocat. Hinc est, quod ab Hieronymo quoque scriptum legimus: Vnusquisque adorans vitia sua atque peccata, Deum habere cœpit, à quo victus est, dicente Petro Apostolo: A quo enim quis superatur, huius & seruus est. Auarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem & Beelphegor colit, lasciua mulier, quæ cùm sit in deliciis, viuens mortua est, adorat Venereas voluptates. Qui etiam alio loco non ea tantùm, quæ manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari docet idola, verùetiam hæreticorum peruersam doctrinam, quæ quodcunque simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum. Illum quoque locũ enarrans Esaiæ: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neque secus intelligi vult, quod ab Ozea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoque posteaquam de simulachris manu factis pleraque dixerat: Est, inquit, alius deterior, & inferior simulachrorum cultus, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus, illum etiam Iosue locum exponit: Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominum Deum vestrum. Itidem & illum Ezechielis locum: De auro meo & de argento meo, fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantasmatum suorum, cum quibus carnalis anima voluntari delectatur, conuertit omnia sacramenta, & verba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt, propterea & illa sacramenta & illa diuina eloquia sic ex-

Roma. 13. 1. Pet. 2. 1. Tim. 1.

Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis transgredimur.

Exod. 20.

Deus nõ patitur sibi quicquam anteponi. Esa. 28.

1. Cor. 10.

Matt. 6. Differentia inter deos alienos & sculptile. Idololatria duplex

Philip. 3. 2. Cor. 4. 1. Corint. 8. Galat. 5. Ephes. 5. Vitia & peccata & hæreses, doctrinæ falsæ sæpe idola & Dij alieni vocantur Hieron. in Amos cap. 2. 2. Pet. 2. 1. Tim. 5. Hieron. in Zac. cap. 13. Psalm. 113. Esaia. 2.

Ozea 8. Aug. de vera religione, cap. 38.

Aug. q. 29 super Iosue. Iosue 24. Aug. lib. 3. de Baptismo contra Donatist. c. vlt.

E bonoranda sunt, vt illorum esse putentur, cùm Dominus dicat: De auro meo & de argento meo &c. Vincentius quoque Lyrinensis aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentum Deos alienos appellare scribit, quòd ab hæreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruentur, quàm à gentilibus Dij sui. Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si surrexerit in medio tui Propheta, & prædixerit signum, atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, non audies verba Prophetæ illius: quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra: Per Deos alienos, extraneos errores dicit significari, nouos quosdam & inauditos, quos propterea spargi nonnunquàm patitur Deus, vt probet constantiam nostram in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ. Quemadmodum etiam a Paulo scriptum est: Oportet & hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant. Ob hoc (ait Vincentius) hæreseôn non statim eradicantur authores, vt probati manifesti fiant: id est, vt vnusquisque quàm tenax & fidelis & fixus Catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera cum quæque nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum: tunc sine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij protsus euolant, alij verò tantummodò excussi, & perire metuunt, & redire erubescunt, saucij, semineces & semiuiui: quippe qui tantam hauserint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere sinat. Ex his perspicuum esse potest, quòd non tunc solùm peccatur contra præceptum hoc, quando vel planetæ, vel astra, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cùm adorantur idola manufacta, verùmetiam cùm adorantur idola vitiorum, multoque deteriorem esse simulachrorum cultum, quo sua quis phantasmata colit, & quo suas imposturas pro verbo Dei populo venditat, quàm sit is, quem suis gentes præstant simulachris. Nam quòd primo hoc præcepto prohiberi quidam putant sanctorum inuocationem, & imaginum venerationem: quandoquidem non alia ratione sancti, qui cum Deo viuunt, quàm quia ij, qui constituti sunt adhuc in corpore mortis huius, inuocantur, hoc est, non tanquam largitores sed tanquam intercessores: quemadmodum vbi de spe disseruimus, pluribus verbis planum fecimus: deinde verò qui tribuitur honos imagini, non aliò, quàm ad prototypum refertur: sicut etiam à Basilio legimus annotatum: cùm nemo tam sit lapis, vt lapidibus & lignis inesse putet sensum: nihil contra præceptum hoc peccatur, si sanctis & eorum imaginibus debita veneratio præstatur, modò ne in homine, néue in statua, aut depicta tabula aliqua, sed in solo Deo spes omnis & fiducia collocetur. Vnde sanctam Synodum septimam exclamasse legimus: Quicunque sententias sacræ scripturæ de idolis contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Christiani, vt Deos adorent, anathema. Quod similiter in octaua factum reperitur. Cæterùm hominis alicuius verbum, contra receptam Ecclesiæ

Deut. 13.

Dij alieni, errores extranei sunt.

1. Cor. 11. Hæreses & errores quare patitur De⁹

F *Peccatur contra primum præceptum.*

Sup cap. 18.

Basil. in lib. de spir. sancto ad Amphiloc. cap. 18.

Synod. 7. Actio. 7.

Synod. 8. Actio. 10.

totius doctrinam pleraque omnia docentis, tanquam Dei verbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo scriptum est, séque coram eo incuruare, quæ est, si hæc non est ipsissima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus hominum, quàm quod scribit Hieronymus, pro Christo adorant Antichristum? Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium: statim adorant, & incuruantur coram idolo. Sicut idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt alij quoque hæretici: mox hominis, vel Diaboli potius per hominem loquentis verbum, pro Dei verbo, proque Christi Euangelio miseri amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc est idololatria, ac velis, quod aiunt, remísque fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cum vnaquæque secta suum verbum, verbum Dei esse iactet, vt isti tot Deos habeant, quot sunt hæresiarchæ? quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorum scriptis, in quibus cum doctrina certabat vitæ sanctimonia, non aliunde iam ferè, quàm ex impurissimi alicuius hæretici libris opinionem suam confirmare, nec minore authoritate, quæ ab illo dicta, quàm quæ in Canonicis libris scripta sunt, proferre. Huc idololatriæ cæcas hominum mentes, præstigiis dæmonum adductas esse videmus. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipsi sua phantasmata, & coli volunt ab aliis, tanquam idola, & quod ipsi sentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium: vt sic eueniat, quod à Propheta scriptum est: Vocauerunt in terris nomina sua. Haud aliter enim isti diuinitatis opinionem affectant, quàm fecisse scribit olim in Lybia Psaphonem quendam, Tyrius ille Maximus, qui quàm plurimas aues cepisse dicitur, vocales & humani sermonis dociles, easque sonare docuit hæc verba: Magnus Deus Psaphon: atque ita doctas emisit in montes: illæ vero quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem sonare docebant. Porrò Lybes cum ignorarent commentum, credentes id diuinitùs accidere, Psaphoni rem diuinam facere cœperunt, & eum in Deorum numerum retulerunt. Sic isti, cupientes & ipsi in Deorum numerum referri, verbo suo verbi Dei titulum prætendetunt, atque vt verbum Dei vocetur à rudibus, perfecerunt: à quibus iam pro Diis quibusdam eos coli videmus. Neque verò ipsi tantùm hæretici, sed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquàm Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei sunt. Nobis verò propositum non est, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venitur, enumerando recensere: quandoquidem non paucorum extant de ea re commentarij: ab illis hæc peti possunt. Verùm hoc tamen silentio prætereundum non esse duximus, grauissimè contra præceptum hoc peccare, qui Missæ sacrificium, propriè diuinitati debitam seruitutem, sicut ex Augustino docuimus, abrogare conantur. Quid enim isti aliud quam Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes alij cultus, siue ij constent imitatione, siue adoratione, siue inuocatione, non ita Deo propriè debentur, vt non etiam ad homines, quanquam diuerso modo, quemadmodum alibi docuimus, rectè transferri possint: Solus

G

Idololatria horrenda quod falsam doctrinam pro euangelio recipit & adorat aliquis.

Psal. 48. Hæretici diuinitatis nomẽ affectãt. Max. Tyr. Sermo. 19. H *quæ sit finis philosophiæ.*

Hæretici & qui eorum errores sequuntur idololatræ sunt.

Missam abrogantes quo modo peccant.

A bic eſt, quo diuina ſeruitus ab bomanis obſequiis diſcernitur, neque poteſt alius vllus Deo præſtari gratior. Nam quod de Deo ex toto corde, ex rota aoima, ex nmoibus viribus diligendo præcipitur, id aut bic, aut ouſquam alibi, quatenus in hac peregrinatione fieri poteſt, perfectè præſtatur.

Miſſam celebraturus quid facere debeat.

Hic enim ſacerdos mentem ab omnibus aliis cogitationibus abſtractam, & in diuinorum beneficiorum cootemplatione defixam habens, eorum recordatione prouocatus, tanto erga Deum amore inflammatur, vt ſui prorſus oblitus, in illum torus rapiatur.

Nota.

Ex quo fit, vt cùm agẽdis Deo gratiis pro hac immenſa illius beneficia mentem ad eum cogitationemq́ue tollit, illicò mẽtis hanc ad Deum ſublationem, vultus, oculi, manuſque ſequantur, vt quod mens cogitat, idem vultus, oculi, manus, tntum denique corpus actione repræſentet.

Miſſa quomodo audienda.

Quibus rebus ad idem faciendum, qui pręſentes adſunt, omnes inuitantur, quo & ipſi cum ſacerdote in eoruodem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agentes verſeotur, ſimul patrem illum miſericordiarum ſupplices deprecentur, vt quod filius eius dilectus pro mundi totius dilectione, ſacroſancti corporis & ſanguinis ſui ſacrificium in cruce pendens obtulit, cuius rei fit in altari repræſentatio, eius in ſe fructum faciat redundare.

Operibus bonis Deum colendum eſſe negantes peccant.
Matt. 7.
Ioan. 8.
1. Ioan. 3.

Neque minus grauiter cõtra præceptũ hoc peccant, qui bonis operibus Deũ colendum eſſe negãt: cum & hic ſit cultus Deo longè gratiſſimus. Noo enim qui dicit mihi, domine, domine introibit, inquit, in regnum cœlorum. Sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Opera Deus à nobis exigit, nõ verba. Si filij Abrahæ, inquit, eſtis, opera Abrahæ facite. Ac dilectus illi diſcipulus: Filioli
B mei, non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate. Quamobrem vocem Euangelij oegant, qui Deum operibus colendum eſſe oegaot, cum à Paulo quoque ſcriptum legamus: Beneficentiæ & communicationis nolite obliuiſci. Talibus enim hoſtiis promeretur Deus.

Heb. 13.
Seneca.

Etiam ab Ethnico quodam piè dictum eſt: Vis Deos propiciari? bonus eſto. Clamet aliquis ad rauim vſque: Credo in Deum, ac nõ modò iactet habere ſe, verùmetiam habeat re ipſa fidem, qua vel montes transferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam ſibi collocatam eſſe dicat, quanta maxima baberi põteſt, niſi dilexerit Deum in proximo ſuo, niſi dilectionem hanc ſuam oon verbo magis, quàm opere declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo ſe Deum proſequi gloriatur.

De ſecundo præcepto. CAP. 78.

PRimo loco, corde, ſecundo prohibemur ore tranſgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit dominus: Non aſſumes oomen Domini Dei tui in vanum: nec eoim habebit inſontem Deus eum, qui aſſumpſerit nomen domini Dei ſui fruſtrà. Qui diligit & colit aliquem, non meminit illius niſi reuerenter, & cum quadam etiam bonoris præfatione. Cùm itaque præ cunctis aliis diligere nos, & colere Deum oporteat, committere non debemus, quin & ipſi ſumma cum reuerentia nomen eius vſurpemus: neque id in alios, quàm tantam decet maieſtatem, vſus conferamus. C Quod faciunt iſ, qui necromantiis, incantationibus, ſortilegiis, diris deuotionibus, & id genus aliis rebus impiis Dei oomen, & ſanctæ ſcripturæ verba ſeruire faciunt: qui per iocum Deum aliquando nominant: qui ſcripturis ioculariter vtuntur: qui mendacij ſui teſtem Deum nonnunquam citaot. Is autem cum ſit veritas, oulla poteſt ei fieri maior contumelia, quam ſi quis eum ſui mendacij teſtem inuocet.

Ioan. 14.

Quare prohibetur hic omne iuſiurandum, quod noo vel Dei gloria, vel fratrum vſus neceſſariò poſtulet. Peccat igitur contra præceptum boc, quiſquis voluntariè iurat.

Iurare quatenus liceat.
Hier. 4.
Matt. 5.
Iuſiurandũ quale prohibitum.
Auguſt. de mendacio, cap. 15.
Et de ſermon. domini in mõte. li. 1.

Nam ſi quis iuret exigente magiſtratu, ſibiq́ue iurameotum defereote, modò id faciat in veritate & in iudicio, & in iuſtitia, non peccat. Nam quòd probibuit Deus ne iuretur, illud Auguſtinus prohibuiſſe vult intelligi, ne quiſquam, ſicut bonum appetat iuſiurandum, & aſsiduitate iurandi ad periurium per conſuetudinem delabatur. Quamobrem non eſt appetenda ſicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tanquam mala, cum eſt neceſſaria. Cùm igitur non in bonis, ſed in neceſſariis iuratio ſit habenda, refrenet ſe quiſque, quantum poteſt, vt ea non vtatur, niſi cum neceſſitas poſtulauerit: Si quando videt difficiles bomines ad credendum, quod eis expedit credere, niſi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi vtilitatem in veritate, iudicio & iuſtitia iuſiurandum præſtatur, non modò contra præceptum hoc nihil fieri, verum illud magis impleri credeodum eſt, quod in Deuteronomio ſcribitur: Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis.

Deut. 6.

D

De tertio præcepto. CAP. 79.

DIligere Deum & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodum id corde fiat & ore, quemadmodum etiam vtroque contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonſtratum eſt: Reſtat nunc, vt quemadmodum opere Deus diligendus & colendus ſit, breuibus de eo diſſeramus: Hæc enim de re, tertium boc eſt mandatum, cuius hæc verba ſunt: Memento vt diem ſabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, ſeptimo verò die ſabbatum domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas.

Sabbati præceptũ ad cæremonias & ad mores pertinet.
Exod. 31.

Eſt in hoc præcepto quiddam, quod ad cæremoniam, eſt quod ad mores quoque pertinet. Quod ſeptimus dies vacationi fuit aſsignatus, erat cæremonię: Sic enim loquitur Dominus: Videte vt ſabbatum meum cuſtodiatis, quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris. Quod autem in contemplandis Dei beneficiis, in bymnis, precationibus, & ſacrificiis dies ille conſumebatur, morale fuit: ſublata cæremonia, remaoſit, quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id, quod vetat Apoſtolus, ne videamur obſeruare cum Iudæis dies, annos, & tempora, non iam ipſa tempora, ſed res, quarum illa ſigna ſunt, obſeruamus: Repudiamus cum illo temporum obſeruationem, intereà tamen temporalium ſignorum intelligentiam, cum

Galat. 4.

Aug. cont. Adimantū cap. 16.
Sabbati Iudaici significatio triplex.
Esaie. 1.

E eodem Apostolo, sicut Augustinus quoque scribit, retinemus. Triplicem autem habebat Sabbatum Iudæorum significationem: Vnam, quæ ad mores pertinet, cessationem à peccatis, & ab iis omnibus, quæ sunt impedimento, quòminus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere possit. Aliam, quæ ad allegoriam, quietem Christi corporis in sepulchro. Tertiam, quæ ad anagogen, æternam requiem in cœlo. Ac primum quidem, illud præceptum nobis modis omnibus obseruandum est, vt quiescamus peruersè agere. Secundum expletum iam est in Christo. Tertium expectatur & speratur à nobis, vt liberari de corpore mortis huius, ac soluti graui peccatorum onere, quo premimur in hoc mundo, post multas tribulationes & angustias, post varios exantlatos labores, quo caput nostrum Christus præcessit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua sabbatum est ex Sabbato, Sabbatum dedicatum & sanctum Domino.

Heb. 4.
Esa. 66.
Esaie. 58.

Cùm igitur figuræ successerit veritas, quodque fuerat externa Sabbati obseruatione significatum, Iesum Christum dominum nostrum, & siti, & inedia, & multis molestiis grauissimisque corporis cruciatibus, quos vltrò nostra causa pertulit, vehementer fatigatum, ad extremum acerbissima, turpissimaque morte confectum, die septimo tandem in sepulchro quieturum, id reipsa sit expletum, nihil fuit necesse figuram deinceps amplius obseruari. Sicut enim adueniente sole cessat vmbra, sic adueniente veritate, cessare debet figura. Itaque septimus dies in octauum est mutatus: Nam pro Sabbato diem feriatum agimus eum, qui proximè Sabbatum sequitur. Mutatus est autem

Sabbatum mutatum.

Can. 8.
Pascha celebratio ab Apostolis.

F Apostolorum authoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quemadmodum eorundem authoritate constitutum est, si quis ante æquinoctium vernale sanctæ Paschę diem cum Iudæis celebraret, episcopus aut presbyter, vt abiiceretur. Quin & illud cautum esse videtur, quam diu durabat sacerdotium Iudæorum, vt qui ministerio reconciliationis Apostolorum temporibus fungebantur, non sacerdotes, verùm presbyteri tantùm vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerunt semper, ne quid Christiani Catholici, non modò cum Iudæis, sed ne cum hæreticis quidem haberent commune. Sic Ioannes Chrysostomus, grauiter eos reprehendit, qui ieiunarent iisdem diebus, quibus à Iudæis solenniter ieiunabatur. Sic in Ephesino Concilio, cùm Nestorius Christotocon, non autem Theotocon esse Mariam virginem asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare: Non quòd hoc nomine rectè vocari non potuerit aut posit: sed quòd obuiandum errori putauerunt, quo Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum & hominem peperisse Mariam virginem contendebat. Sic in Toletano quoque quarto, propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, decretum est, vt simpla teneretur baptismi mersio: ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem. Quòd autem in octauum & non in alium, dies hic mutatus est, propterea factum est, quòd is præ cæteris multis est Dei beneficiis insignis: cuius præconia Leo

Chrysostomo. 3. aduersus Iudæos oratione. 1.

Dominicus dies.

Leo epi. 81.

pontifex his verbis recenset: Tantis est, inquit, G hæc dies diuinarum dispensationum mysteriis cōsecrata, vt quicquid à domino est insignius institutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per Christi resurrectionem & mors interitum, & vita sumpsit initium: in hac apostoli à domino prædicandi omnibus gentibus euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt: In hac, sicut beatus Ioannes euangelista testatur, cum congregatis in vnum discipulis, clausis ianuis ad eos dominus introiisset, insufflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum: In hac denique promissus à Domino Spiritus sanctus aduenit. Tot igitur beneficia cùm hoc die acceperimus, quem vocant Euangelistæ vnam siue primam Sabbati, meritò recolendis illis diligentius eum assignauit Ecclesia. Magnum fuit beneficium quod creati sumus, qui non eramus: sed multò maius illud, quòd restituti sumus, qui perieramus, per eum ipsum, per quem creati sumus, dominum nostrum Iesum Christum. Quapropter meritò diem hunc celebramus, meritò dominicum appellamus, in quo verè se dominum Christus declarauit: non solum quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus est, verumetiam quando resurgens ex mortuis, manifestum fecit omnibus, quòd potestatem haberet ponendi animam suam, & sumendi eam: Meritò cantat in eo chorus Ecclesiasticus: Hæc est dies, quam fecit Dominus. Est quidem ita, quod nullo non die, quin potius nulla non hora, nullo non temporis momento vacandum nobis esset tantorum Dei beneficiorum con H templationi, ad quam ipse nos inuitat, dicens: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: vacate à curis & seculi negociis, & in sancto ocio & quiete: videte, quòd ego sum, qui creaui vos. Ego sum, qui, cum vitio vestro, quòd eratis per me creati, perdidissetis, dato pro vobis in mortem filio meo, denuò per eum vos quasi creaui, vt iam in filio meo sitis noua creatura, & sicut portastis quondam imaginem terreni, ita nunc portetis imaginem cœlestis hominis, neque sitis iam deinceps Adæ filij, sed sitis mei filij, sitis & vocemini filij Dei, fratres autem & cohæredes Christi. Hæc tanta beneficia, per me vobis multis quidem offensionibus, nullis autem vestris meritis præcedentibus præstita, vobiscum recogitate, & à quo tantopere vos esse dilectos videtis, me vicissim ex toto corde vestro diligite. Quod igitur à nobis exigit ipse Dominus, qui nos etiam laborantes, & oneratos ad se venire iubet, quòd in eo simus animabus nostris requiem inuenturi, hoc nobis nunquam non faciendum, ac ne respirandum quidem toties, quoties illius esset reminiscendum. Nihil aliud mentem nostram cogitare, nihil aliud linguam sonare, non aliò cunctas animi nostri vires, & sensus nostros omnes oportuit referri, quam ad videndum & contemplandum Deum tam beneficum, tam liberalem, tam nostri amantem, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Cæterùm tale Sabbatum celebrare, sic totos Dei & beneficiorum eius contemplationi vacare, non est huius seculi, non est huius corporis, quod corrumpitur, quod aggrauat animam, quod depri-

Dominica dies beneficiis

Marc. 16.
Matth. 28.
Ioan. 20.

Sabbati vna seu prima est dies resurrectionis Christi.
Sabbatum diem dominicū vocamus, quia in eo se vere dominū declarauit.
Ioan. 10.

Psal. 45.

Galat. 6.
1. Cor. 15.

Matt. 11.

Rom. 8.

Sap. 9.

A mit sensum, ea quæ sursum sunt, cogitare volentem: haud aliter, quam si quis passerculum pede alligatum in sublime se tollere cupientem in terram funiculo detrahat. Sabbatismus hic, siue vacatio hæc, & requies, non huius peregrinationis, sed cœlestis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, non est quisquam tanta firmitate animi præditus, tantò virtutis robore munitus, tamque sibi admirabiliter & inuictè, constans, qui non aliquo lapsu aliquando, aliquoque deflexu ad carnem, & carnis desideria protrahatur, quem nulla vnquam animi affectio, nullus cupiditatum motus perturbet: vt in vna illa Dei consideratione perpetuò consistere humanæ menti datum non sit: quam sæpè cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrenæ istæ induuiæ de cœlo ipso deducunt, atque eiiciunt, ac fidei cõplexu in Christo Iesu hærere cupientem, proturbant inde tamen, diuelluntque à beata cura, & ad inquinatas & sordidas cogitationes detrahunt. Cùm nec Cyniphes Ægyptiis perinde molestæ fuerint, subitò in oculos eorum incursantes, & quoties abactæ fuerant, iterùm atque iterùm recurrentes, quàm sunt sæpè nobis molestæ seculi curæ, carnisque nostræ desideria, quibus non possumus quandoque non à Dei contemplatione auocari. Non ignorauit hoc, qui vt misericors fieret, ac fidelis pro nobis pontifex ad Deũ, ad impetrandam delictorum nostrorum veniam, per omnia similis nobis fieri dignatus est, ac omnes infirmitates nostras (quæ modò peccatum non importarent) assumpsit. Quamobrem quasi digito commonstrare contentus, quo

Exod. 8.

Hebr. 2.

B nobis contendendum est, non tam exactè Sabbatum hoc sempiternum, hoc est, perpetuam animi tranquillitatem, ac in se, suisque beneficiis contemplandis vacationem à nobis exegit, vt non auocari nos quandoque ab eo, vel corporis nostri, vel eorum, qui nobis aut genere, coniuncti, aut quocunq; tandem alio necessitudinis genere sunt deuincti, cura & solicitudine sine aliqua sui grauiore offensione patiatur. Quamobrem non imperauit, quòd à nobis minimè præstari posse videbat: sed optandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura solicitudineque remoti, soli numinis mei contemplationi vacaretis, in eaque perpetuo mentem vestram omnem defixam haberetis: Quoniam verò carnem nostram, peccati tamẽ expertem indutus, quæ sit illius fragilitas didici, non exigo, quod præstare non potestis: Est aliquò prodire tenus, si non datur vltrà: Prima sequentem, etiam in secundis & tertiis consistere honestum est. Non semper vobis est otium, animum ad ea, quę sunt pietatis, colligendi: non potestis hymnis, precationibus, sacræ doctrinæ, sacrificiis, eleemosynis, & id genus aliis exercitamentis, quæ fidem & charitatem excitãt, toti perpetuò vacare, vt sic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus vestris diligere declaretis, saltẽ quotidie sepositum tempus aliquod ad ista habeatis: Sin & hoc difficile est, saltem septimum quemque diem iis rebus propriè diceris. Scio quòd non omninò est sui iuris maritus, aliquam sui partem debet vxori: non est sui iuris & vxor, aliquã sui partẽ debet marito, neuter vt vacare mihi semper totus queat, dum in diuersas vterque curas distrahitur, quomodo socero, socrui, quomodo cæteris affini-

Sabbatum quomodo sanctificandum.

bus, quomodo coniugi ac liberis satisfaciat, vnde C victum in dies crescenti familiæ suppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legitimum vsum, non piam minimeque anxiam de seipso cuique, deque liberis ac domesticis sustentandis solicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti estis, liberis procreandis operam date, licet agros, licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificiò victum quærere, nihil ea me res offenderit, non propterea violatum esse præceptum meum existimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mente, ex omnibus viribus vestris, modò ne sic in harum rerum solicitudine toti sitis occupati, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Potestis etiam in mediis laboribus vestris mei meminisse: potestis meum, non manuum vestrarum, beneficium agnoscere, si quid rectè processerit: potestis mihi semper gratias agere. Cæterùm ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præstandum, si vacare semper non potestis, tempus tamen aliquod ad eam rem sepositum habetote. Sex dies consumatis licet in iis, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum sustẽtationem, quæ ad rem vestram familiarem tuendam pertinere videbuntur: saltem septimum quemque diem, vel si qui sunt alij non ita multi festi dies, mihi totos dicetis: vt in iis à mutuo congressu, & ab aliis quibuscunque curis vobis temperetis, quo magis defecatis animis sacris precibus, ac cœlestium rerum meditationi vacare queatis. Hoc si feceritis, erit mihi satisfactũ. Quamobrem vel ex hoc præcepto satis liquet, quod anteà quoque dictum est, nihil nobis im- D possibile Deũ præcepisse, nec exigere, vt mandatum de se ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis omnibus aliis reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpetuo mentes cogitationesque nostras occupatas habeamus: Saltem præstemus aliquando, quod præstari iugiter à fragilitate nostra non potest: saltem dies huic rei propter imbecillitatem nostram peculiariter dicatos obseruemus: Denique vel semel in vita saltem, conuertamur ad Dominum Deum nostrum in toto corde nostro, neque Deum aliquem alienum occupare deinceps cor nostrum patiamur, siue is Deus venter sit, siue Mammona, siue quocunque tandem alio nomine vocetur. Si sic conuersi, nec à Deo nostro post eiusmodi conuersionem auersi posteà, migrauerimus ex hac vita, etiamsi per omne vitæ præteritæ tempus deos alienos coluissemus, si ventri atque iis, quæ sub ventre sunt, si auaritiæ, si quibuscunque vitiis aliis mancipati fuissemus, nihil nos ea res impediet, quòminus æterna gaudia consequamur, illius gratia & misericordia, qui dixit: Quacunque hora ingemueris, saluus eris: vel eo ipso tempore ille nos impleuisse interpretabitur, quod à se de diligendo se mandatum nobis datum est: Vt vel ex hoc perspicuum cuiuis esse queat, falsum esse, quod à blasphemis istis dicitur, præceptum hoc ab homine Christiano expleri non posse. Perpetuum Sabbatum fatendum est à nobis obseruari non posse: verùm vt semel in hebdomada, vel semel in anno, vel semel in vita tantùm obseruemus, adiuuãte spiritu infirmitatem nostram, nõ est nobis impossibile. Cæterùm sempiterni lu-

Ezech. 18.

E gisque Sabbati obseruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra: quum ventum erit ad cœlestem patriam, ad pmanētem illam ciuitatem, quam futuram inquirimus, ibi Sabbatum erit ex Sabbato, ibi requies erit sempiterna, ibi vacabimus, & videbimus, & amabimus, amabimus & laudabimus absque vllo fastidio, absque vlla fatigatione, eum, qui & legis, & desideriorum nostrorum finis est, dominum Deum nostrum: vt sit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apostolo scriptum est, & inter eos numerabimur, de quibus in Psalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Videmus igitur iam, quid sibi velit præceptum hoc de sanctificando Sabbato: Quod expediret quidē iuge vt esset, verū infirmitati nostræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos non posse videm⁹, certos tamē dies obseruemus, quos sanctificemus, hoc est, in sanctis operibus transigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem sint sancta ista opera, in quibus dies festos transigere nos oportet, ex Agathensi concilio discimus: In quo cunctis præcipitur, vt populus Missas die dominico totas audiat, nec ante benedictionem sacerdotis egredi præsumat. Apostolorum quoque canonibus cautum est, vt communione priuentur, qui solennibus sacris non perseuerauerint in oratione, vsque dum Missa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam, & scripturas Apostolorum ac euangelium audire iubentur. Hoc est, igitur sanctificare Sabbatum, sacrificiis, concionibus, & aliis diuinis officiis, non corpore magis, quàm animo interesse. Nam si mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, si quis corpore præsens adsit: illam itaque tunc Deo maximè vacare, beneficia illius recolere, & pro illis gratias agere oportet. Atque hæc est causa, quamobrem aliis operibus omnibus tum interdicitur, non quòd per se malum sit arare, seminare, rem familiarem curare: sed quòd q̄ potiora sunt, iis vt rectius vacari queat ab aliis operibus abstinendum est, ne quid contemplationi nostræ impedimenti adferant. Maximè verò abstinendum tum est ab omni opere seruili. Nulla autem grauior est seruitus, quàm sit peccatum. Quare si quid per dies reliquos peccatum est, recogitare debemus in amaritudine, quum dies festus aduenerit, & omnia facere, vt reconciliari Deo posimus, atque ab omni deinceps peccato cauere, ita vt neque ventri seruiamus, neque mammonæ, neque cuiquam alij vitio. Nam qualia nunc à multis Sabbata celebrantur, non sanctificari, sed prophanari videntur: Neque enim ad potationes, ad choreas, ad luxus instituta sunt Sabbata, quum rectè scriptum sit ab Augustino: Melius est arare, quàm saltare. Nulla sunt opera magis seruilia, quàm sint hæc, sed vt tantò tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficiis eius recolendis vacare queamus. Quamobrem ab iis, quæ verè seruilia sunt opera, semper abstinere oportet. Cęterùm labores manuum fieri quandoque possunt, etiam die festo, si vel necessitas euidens postulet: sicut Dominum excusasse legimus discipulos euellentes spicas in Sabbato: vel Ecclesię commodum: sicut in Euangelio Sacerdotes fecisse dicuntur omnia, quæ erant necessaria in templo in die Sabbati: vel proximi vtilitas, sicut Dominus curauit in die Sabbati habentem manum aridam, & Iudæos, qui G factum id reprehenderant, confutauit exemplo adducto de oue: vel superioris authoritas, sicut idem præcepit Iudæis, vt circumcideret in die Sabbati. Extra hos casus si quis manibus laborauerit, transgressi præcepti de sanctificando Sabbato reus erit. Prosper Aquitanicus: Qui votum, inquit, vouētes sese offerunt Deo, eiusque verbo vacantes spiritale Sabbatum obseruant, vt Maria, quæ meliorem partē elegit: à quo declinantes in strangulatione, dum mundanis curis innodantur, morsu pestifero tertiæ plagæ Ægyptiorum læduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptum hoc de Sabbato sanctificando manifestum est, qui cum semel Deo se deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt: cuius generis sunt Sacerdotes & monachi, quibus non propterea nuptiis interdictum est, quòd malæ sint nuptiæ, sed quòd cùm perpetuum illis Sabbatum obseruandum, & iuge sacrificium sit offerendum, ac in lege domini die noctéq; meditandum, abstinendum est eis ab iis omnibus, per quæ possint à continua Sabbati obseruatione auocari.

Hebr. 13. *1. Cor. 15.* *Psalm. 83.* *Festorū dierum opera. Conc. Agathen. Canon. 47. Missa ad finem vsque manendum. Canon. 10.* *Festa quomodo celebranda.* *Peccatum grauiss. seruitus.* *August. in Psal. 91. Festo laborare, licet ob euidentē necessitatem.* *Matt. 12. Ibidem. Ecclesiæ commodum, proximi vtilitatem, superioris authoritatem. Ioan. 17.* *Prosp. Parte 1. de promissis & prædictionibus. cap. 36. Luc. 10. Sabbatum non sanctificant sacerdotes vel monachi matrimonium contrahentes.*

De quarto præcepto. CAP. 80.

EDocti sumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieque colere Deum, & ea fugere, quæ à verò ipsius cultu auocare possent, oportent: in posteriore, quomodo sit proximus diligendus, docemur. Proximum autem existimare debemus omnem hominem: sicut præter alios à Basilio quoque legimus annotatum. De quo & Augustinus: Iam verò (inquit) si vel cui præbendum est, vel H à quo nobis præbendum est officium misericordiæ, rectè proximus dicitur, manifestum est hoc præcepto, quo iubemur diligere proximum, etiam sanctos angelos contineri, à quibus nobis tanta misericordiæ officia impenduntur, ex quo & ipse Deus & dominus noster proximum se nostrum dici voluit, sed quoniam excellentior ac supra naturam nostram est diuina substantia, præceptum quo diligamus Deum à proximi dilectione distinctum est. Siquidem omnes inuicem proximi sumus, omnes cognati, fratres omnes, ex eodem patre prognati sumus omnes. Si spiritualem quæris, pater noster ille est, quem vno ore inuocantes dicimus omnes: pater noster, qui es in cœlis. Sin autem terrenam quæris originem, Pater noster Adam, mater nostra terra est, ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itaque natura fratres sumus secundum carnem: sed & secundum spiritum fratres nati, vel potius regenerati sumus: eundem à primo homine sanguinem ducimus, eandem à domino gratiam accipimus. Quæ cùm ita sint, non ea, quæ nostra sunt singuli, sed ea, quæ sunt aliorum considerare: non quod nobis ipsis, verùm quod multis est vtile, quærere debemus. Reputet homo secum, nomen suum vnde traxerit: ab humo vtique, quæ nihil cuiquam accipit, sed omnia largitur omnibus, non hominibus modo, verum & brutis: dum in vsum omnium animantium diuersos fructus ministrat. Inde appellata humanitas, specialis & domestica virtus, quam vel ipsa nos docere debet nostri corporis forma, membrorumque vsus.

Proximus. Basil. in Psal. 14. Aug. lib. 1. de doctrina Christiana cap. 30. *Matt. 6.* *Philip. 2.* *Homo vnde dictus.* *Humanitas.*

1. Cor. 10.

A Nam & nos omnes vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius mẽbra. Sicut igitur ipsa pro se inuicem solicita sunt membra, ac non modò non lædit vnum alterum, verùmetiam pro virili sua succurrere læso conatur: sic & nos alterum pro altero solicitos esse, ac quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet. Omnes itaque diligendi sunt: sed quoniam copiæ singulorum paruæ sunt, eorum autem, qui iis egent, infinita est multitudo, delectus habẽdus est eorum, quibus benigne facias. Nã vt quisque nobis fuerit coniunctissimus, ita plurimum est in eum benignitatis conferendum. Quapropter hanc probãdam esse putat liberalitatem Ambrosius, vt proximos seminis tui ne despicias, si egere cognoscas. Meli⁹ est enim, inquit, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidiũ necessitati. Paulus quoque: Si quis, inquit, suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Inter suos autem & domesticos iure suo primum locum sibi parentes vendicãt, per quos factum est, vt lucem hanc aspiceremus. In hos ergò cum primis nos esse beneficos oportet, vt gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorũ esse declaremus. Et hoc est quod præcipit Dominus, dicens: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam dominus Deus dabit tibi. Quo quidẽ præcepto, non solùm vt parentes debita veneratione prosequamur, & eis dicto simus audientes, admonemur: verùmetiam, si quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè suppeditemus, & eos vicissim alamus, quorũ cura singulari nutriti sumus & educati, iubemur. Honos enim in scripturis, quod annotauit etiam Hieronymus, non ille solùm intelligitur, qui in salutationibus & officiis deferendis, verùm & ille, qui consistit in eleemosynis ac munerum oblationibus: vt honorare sit idem, quod liberalitate prosequi. Sic in prouerbiis legimus: Honora dominum de tua substantia: Et apud Tobiam: Cùm ex his quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta. Et apud Paulum: Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Ac paulò pòst: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, hoc est, non solùm illis debita veneratio præstari, verùmetiam vitæ necessaria debent suppeditari. Parentum autem nomine, non ij solùm accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verùmetiam omnes qui præsunt, siue sint pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quicunque tandem alij magistratus. Omnis enim potestas à Deo est, & qui resistit potestati Dei ordinationi resistit. Quamobrem vtrique potestati duplex hic honos debetur, & venerationis & subsidij. Cui tributum, tributum, dicit Paulus: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui vel decimas negant Episcopis & pastoribus, vel tributis & vectigalibus principes suos fraudant, vel vtriusque dicto audientes non sunt: cùm etiã illis discolis obedire Petrus iubeat. Magis etiam peccant, qui non ipsi modò non honorant, verùm & alios ab honorandis illis auocant: dum illos iudicant, à quibus ipsos iudicari

Benignitatis ratio.

Amb. lib. 1. off. cap. 30.

1. Tim. 5. Domesticorum ratio habenda qui que eo nomine intelligãtur.

Honor reuerentia exhibitio, obedientia & liberalis subuentio, & honorare etiam liberalitate prosequi est.

B

Hieron. in Matt. c. 15. Prou. 3. Tob. 1. 1. Tim. 5.

Parẽtes qui.

Roma. 13.

Ibidem.

1. Pet. 2.

oportuit: dum eorum existimationi detrahunt, dũ falsis etiam plerunque criminationibus famam eorum proscindunt & lacerant: dum quicquid ab illis statuitur, id secus interpretantur: & quæ non intelligunt, ea sæpè reprehendunt, neque ferre possunt, si, qui cum potestate versantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: quum si ipsi eodem loco essent, multo fortasse grauiora patrarent. Ferenda sunt à subditis, eorum qui præsunt errata: Non est ab oue iudicandus pastor: diuino pleraque iudicio sunt reseruãda. Dominus enim est, cui stat aut cadit. Multo grauissimè verò peccant contra præceptum hoc, qui eos, ex quibus interrogare sunt iussi de semitis antiquis, quum ipsi contemnunt, tum in aliorum contemptum adducere conantur: quicquid sancitum ab illis, & tot seculorum vsu in Ecclesia Dei receptum est, & approbatum, id non traditionum humanarum nomine reiiciendum esse docent. Sanctos patres omnes pro nihilo ducunt, sibiipsis nihil non tribuunt: illis contra nihil non detrahunt. Rident ieiunia, rident vota, rident sacrificia: quin & ipsa ludibrio sunt sacramenta. Denique quæcunque mille quingentis annis & deinceps, per Apostolos, & eorum successores, & per œcumenica Concilia piè sunt instituta, cachinnis omnia prosequuntur. Atqui non ita nos docet scriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos & dicent tibi. Ne transgrediaris terminos, quos posuerũt patres tui. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Quam grauiter autem istos momordit coluber, qui dissipare sepem, hoc est, omnia Ecclesiæ dogmata, omnes institutiones, ab Apostolis & Apostolicis viris fundatas, conuellere sunt & labefactare conati: qui pleraque nõ aliam ob causam contemnunt & reiiciunt, quàm quòd ita sunt à sanctis patribus quamuis summa ratione constituta: Verbi gratia: Visum est patribus, & ab ipsis etiam Apostolis institutum, vt sextis feriis à carnibus abstineretur, quò gratia fieret eius rei recordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, sexta feria graue crucis pertulit supplicium, & mortem acerbissimam oppetiuit. Illi in contemptum patrum, nulla prorsus necessitate cogente, eo die carnibus vescuntur. Denique quicquid à sanctis patribus, quacunque tandem de re, quamlibet piè constitutum est, contra id omne pedibus & manibus obnixè venire conantur. Quid est, si hoc non est grauissimè contrà præceptum istud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit spiritus Dei, disciplinã patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Pater noster Deus est, huius disciplinam vt audiamus præcipit. Sed nunquid hoc satis fuerit, si nos diligere Deum, si præceptis eius obtemperare, si disciplinam eius audire dicamus? Minimè gentium. Mater nostra Ecclesia est: huius legem si dimiserimus, si morem illi non gesserimus, si nos ab illius vnitate segregauerimus, frustra nos audiuisse patris disciplinam gloriabimur. Erimus enim ij, quos vocat Propheta filios desertores, de quibus etiam alio loco scriptum est: Filij alieni mentiti sunt mihi. Nam vt alia omnia, sic hoc quoque præclarè Cyprianus: Ecclesia, inquit, est, quæ nos Deo seruat, quæ filios regno, quos generauit, assignat: Quisquis ab Ecclesia segrega-

C

Nota. Pastor ab oue iudicandus non est. Rom. 14. Ecclesiasticorum institutorum contemptores.

Deut. 32. Prou. 22. Eccl. 10.

D

Ieiunij sextæ feriæ ratio

Prou. 1.

Mater Ecclesia.

Esai. 30. Psal. 17.

Cypria. de simplicitate prælatorum.

E tus adulterę iungitur, à promiſsis Eccleſiæ ſeparatur, nec pertinet ad Chriſti præmia, qui relinquit Eccleſiam Chriſti. Alienus eſt, prophanus eſt, hoſtis eſt: habere iam non poteſt Deum patrem, qui Eccleſiam non habet matrem. Sic igitur patrem noſtrum Deum honoremus, vt ſuo matrem Eccleſiam bonore non fraudemus. Sic patris noſtri diſciplinã audiamus, vt matris quoque legem ne dimittamus: Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquàm Ethnicum & Publicanum: non agnoſcit eum pro filio, qui quã ſibi ſanguine ſuo mundatã copulauit, ſponſæ ſuæ Eccleſiæ non obtemperat: cuius contemptus ad patris contemptũ redundat. Sic enim loquitur Deus: Qui vos audit, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. Et ad Samuëlem. Non te ſpreuerunt, ſed me, ne regnem ſuper illos. Nunquàm à diſciplina patris lex matris, nunquàm à lege matris diſciplina patris diſsidet. Non eſt Euangeliũ, vbi non eſt Eccleſia: Non eſt Eccleſia, vbi non eſt Euangelium. Non quòd ſcriptura non haberi poſsit extra Eccleſiã, de qua Iudæos gloriatos, cuius teſtimonio Diabolum & mẽbra eius hęreticos & ſchiſmaticos ita frequenter vſos legimus, vt eam eiuſque ſanum intellectum ſibi ſolis propriè vendicare conati fuerint: Sed quòd viuũ Euangelium ipſa eſt Eccleſia, extra quã pelles baberi, ſiue chartæ poſſunt, atramentum haberi poteſt, literæ ſiue characteres, quibus conſcriptum eſt Euangelium, baberi poſſunt: cæterùm ipſum Euangelium extra Eccleſiam non habetur, nec haberi poteſt. Quæ cauſa eſt, quòd Apoſtoli Spiritu ſancto pleni, quum ſymbolum tradidiſſent, nuſquàm propoſuerunt: credo ſancta F Biblia, aut ſanctum Euangelium, ſed credo, dixerunt, ſanctam Eccleſiam. In ea ſunt Biblia, in ea eſt Euangelium, in ea ſanus eſt Euangelij intellectus: quin ipſa potiùs eſt Euangelium ſcriptum non atramento, ſed Spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Hoc eſt illud verbum Domini, quod Propheta manere dixit in æternum: de quo Chriſtus loquitur: Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt: Nã quæ calamo ſunt in charta ſcripta, tranſire poſſunt, poſſunt aliquo caſu perire: quemadmodum libros legis Dei cõbuſtos legimus, quos tamen Eſdras poſteà, qui eodem ſpiritu, quo antè ſcripti fuerant, plenus fuit, reſtituit: ſicut Euſebius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, & alij memoriæ prodiderunt. Quæ verò ſcripta ſunt Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis, aut pecorinis, verùm in tabulis cordis carnalibus, ea nulla ratione poſſunt interire. Quãobrem bonoremus patrem noſtrũ Deum, honoremus & matrem noſtrã Eccleſiam: vtrique morẽ geramus, vtrique dicto ſimus audientes. Etenim cum Dei filio, carnem noſtrã induto, corpus vnũ Eccleſia mater noſtra facta eſt. Quare qui non audit hanc, Deum non audit: Deo detrahit, quiſquis illi detrahit: Siquidẽ duo ſunt in carne vna, Chriſtus & Eccleſia. Mentitur quiſquis audire ſe patris diſciplinam iactat, ſi matris legem dimittit: nã niſi doctus à matre fuerit Eccleſia, quæ patris diſciplina ſit, ignorabit, Teneamus igitur illam, quæ firmamentũ eſt, & columna veritatis, neque cuiuſquam authoritate nos ab ea auelli patiamur, quãlibet is ſibi catus & prudens videatur, quamlibet

Matt. 18.
Luce, 10.
1. Reg. 8.
Credo ſanctam eccleſiam, docuerunt Apoſtoli.
2. Cor. 3.
Eſaie. 40.
Luc. 21
Libros legis Dei combuſtos Eſdras reſtituit.
Euſebius in Chronicis.
Chr. in op. imperfect. in Matth. Homil. 39. & Hom. 8. in epiſt. ad Hebr.
Auguſt. de mirabil. ſacra ſcri. li. 2.
Beda de ratione temp. cap. 21.
Epheſ. 4.

etiã multa ſcripturarũ proferat oracula, quæ nõ in G legẽdo, ſed in intelligẽdo cõſiſtũt. Satanę ſunt illæ voces. Deponite quicquid armaturæ ſuppeditant orthodoxi veteres, Theologorũ ſcholæ, authoritas conciliorũ & pontificũ, cõſenſus tot ſeculorũ, ac totius populi Chriſtiani: nihil recipimus, niſi ſcripturas: ſed ſic, vt penes nos ſolos ſic certa authoritas interpretandi: Quod nos interpretamur, hoc ſenſit Spiritus ſanctus: quod adferũt alij, quãuis magni, quamuis multi, à ſpiritu Satanæ & alienata mente profectum eſt: Quod orthodoxi docuerunt, quod authoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, quod ſcholæ defendunt, exitiabile venenum eſt Satanæ: quod ego doceo ſpiritus eſt vitæ. Credite in ſcripturis nihil prorſus eſſe obſcuritatis, vel quod egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio, nã conſcius mihi ſum me habere Spiritum Chriſti, quo poſſum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, ſed requiro obſequium. Neque quenquã vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas, Eccleſiæ ſanctorum: Omnes perierunt, ſi ſenſerunt vt ſcripſerunt: niſi qui forte reſipuerunt ante ſupremũ vitæ diem: Qui meis probationibus diſſidunt, aut carent ſenſu communi, aut blaſphemiã committunt in ſpiritum ſanctum. Et tamen per quod idolum hęc Satanas loquutus eſt, non continua quidem oratione, ſed ſparſim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinę genere referto libello, De ſeruo arbitrio, illud nũc pro Deo colit magna pars Germaniæ: Quod ille ſentit, Dei verbũ & purum Euangelium vocatur. H

Lutheri ſuperba verba

De quinto precepto, CAP. 81.

QVemadmodum nihil eſt magis ſecundũ naturam, quàm vt bomo homini, quicunque ſit, ob eã ipſam tamen cauſam, quòd homo ſit, conſultum velit: Sic econtrario, detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo ſuum augere commodum, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quę poſsint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incõmoda, quæ per bominẽ homini poſſunt importari, multo grauiſsimũ babetur, & longè facinus atrociſsimum exiſtimatur, ſi quis alicui lucis huius vſuram eripiat, ſi quem vita priuet. Quamobrem rectè primo loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quod tamen interdictum non ita latè patet, vt minimè nobis per id licere putemus animalia terrę, volucres cœli, piſces maris, ac quęcunque tandem bruta animantia, quę in vſum hominis creata ſunt, occidere. Nam ſi quicquid viuit occidendum non eſt, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergò fas fuerit virgultum vellere aut herbis etiam veſci. Quum tamen diſertis verbis ſcriptum eſt: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virẽtia, tradidi vobis omnia: vt feras, & quaſcunque tandem beſtias, & pecora nõ alio loco babere debeamus, quàm quo vel herbas, vel fructus alios. Quũ pręſertim à Paulo quoque ſcriptũ ſit. Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abeſt, vt beſtias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipſum etiam

Preceptum Non occides, quatenus ſe extendat.
Occidere bruta in cibum à Deo conceſſum eſt. Geneſ. 9.

Cædes non omnes contra præceptum Dei. A vt hominem occidi iusserit, idque in eiusdem li-
bri capite mox sequenti: Qui percusserit, inquit,
hominem volens occidere, morte moriatur. Et
Exod. 21. proximè in sequenti: Maleficos non parieris vi-
Exod. 22. uere. Et rursus in Leuitico: Qui percusserit & occi
Leuit. 24. derit hominē, morte moriatur. Et in Deuterono-
Deut. 17. mio: Qui superbierit nolēs obedire sacerdoti, ex
Magistratibus licet occidere. decreto iudicis moriatur homo ille. Quod ergò
dicit hoc loco, Nō occides, ad priuatos homines
pertinere voluit. Nam si qui magistratu fungun-
Deut. 32. tur, supplicium capitis de nocente sumpserint, nō
ipsi hoc sed ille facere videtur, qui dixit: Ego oc-
cidam, & viuere faciam. Ipse enim est per quem
reges regnant, & legum conditores iusta decer-
Prou. 8. nunt. Quid enim aliud est rex, aut iudex quicun
que, quàm Dei minister, bonis in bonum? Si autē
Rom. 13. malum feceris, inquit Paulus, time: Non enim si-
ne causa gladium portat. Dei enim minister est, &
vindex in iram, ei qui malè agit. Ipsius ministerio
Deus plectit sontes, quos proptereà vult occidi,
vt vel metu adactus quisque, quod de non occi-
dendo præceptum est, tanto diligentius obseruet.
Quamobrem non modò non peccat iudex, cùm
de sonte pœnas sumit, verùmetiā si id facere in-
termittat, non minus in vitio est, quàm ille ipse,
Magistratus non puniens sontes homicida est. qui facinus patrauit, cuius causa mortis reus erat
pronunciatus. Homicida est, quisquis iurisdictio-
nem sibi datam habens, homicidam impunitum
relinquit: de quo cùm debitas pœnas exegerit, nō
iam homicida, verùm Dei minister est, vindex in
iram ei, qui malè agit. Præclarè quidam dixit, quā-
B uis Ethnicus: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Im-
Rei huius præcepti. punitatis enim spes maxima est peccandi illece-
Psalm. 36. bra, qua furor hominum alitur effrenatus. Non i-
gitur violati præcepti huius reus est iudex, si ho-
minem occidi faciat, sed qui priuata sua & propria
authoritate occiderit hominem, is demùm vio-
lasse mandatum hoc existimandus est, non solùm
si manu id faciat, verùm etiam si sit ex eorum nu-
mero, de quibus dicit scriptura: Filij hominū, den-
tes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gla-
dius acutus. Quare siue quis consilium det alicui,
vt occidat: siue prouocet aliquem ad interficien-
dum, vel accusando proximum, vel detrahendo,
siue quodcunque præster auxilium, aut assensum
Rom. 1. saltem suum præbeat, reus erit huius præcepti
violati: Siquidem digni sunt morte, non solùm
qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facienti-
Prou. 24. bus. Consentire autem videtur & is, qui non ob-
sistit si potest: quum scriptum sit: Erue eos qui du-
cuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum
liberare ne cesses. Qui videt igitur fame morien-
Ambros. tem, neque pascit, ipse occidisse iudicatur. Pasce
fame morientem, dicit Ambrosius: Si non paue-
ris, occidisti. Ac peccant quidem grauiter, qui cor
pus hominis occidunt, sed grauius etiam illi, qui
Ioan. 8. animas in gehennam mittunt. De diabolo dicit
Christus, quod homicida erat ab initio. Atqui ille
non gladio armatus, nō ferro accinctus ad homi-
August. Tract. 42. in Ioan. nem venit. Verbum malum seminauit, inquit Au-
gustinus, & occidit. Noli ergò putare te non esse
homicidam, quando fratri tuo malè persuades.
Graue genus id est homicidij, si quis oratione sua
hominem ad peccandum inuitat, atque ita gehen
næ reū facit: si doctrinis variis & peregrinis men-
tem alicuius abducere, & in aliud Euangeliū trans-
ferre conatur, ab eo, qui vocauit nos in gratiam C
Christi. Graue est & illud homicidij genus, si quis
vita sua contaminata corrumpit alios, dum sua in *Occidūt qui alios ad peccandum, vel ad falsam doctrinam religionis inducunt.*
eos vitia infundit, ac plus etiam exemplo, quàm
peccato nocet: si præsertim sit ex eorum numero,
quibus dictum est: Vos estis sal terræ, quod si sal
euanuerit, in quo salietur? Vos estis lux mundi. Sic *Matth. 5.*
luceat lux vestra coram hominibus, vt videant o-
pera vestra bona, & glorificent patrem vestrum,
qui in cœlis est. Qui si prçierint aliis flagitiosè vi- *Gre. in pastorali parte, 3. admonitione. 5.*
uendo, tot eos mortibus dignos esse scribit Gre-
gorius, quot ad subditos suos perditionis exēpla
transmittunt. Quamobrem tanto diligentius ca-
uere eos oportet, vt non modò crimine, verùm e-
tiam suspicione criminis vacare queant, quanto
pluribus æternæ mortis authores fiunt, quum sua
in illos vitia infundunt.

De sexto præcepto. CAP. 82.

GRaue crimen est homicidium, sed non minus
graue, quod sexto loco prohibet Deus: Non
mœchaberis. Quamobrem non Romanorū *Adulteriū crimen grauissimum.*
modò, verùm & Hebræorum & barbarorum le-
gibus, in adulteros capitis pœna fuit constituta.
Furti manifesti teū, quadrupli: nec manifesti, du- *Adulteriū quomodo punitum olim, & cum nostro æuo impunitas.*
pli pœna absoluebat: scelus adulterij securis ex-
piabat. Apud Hebræos autem populi manibus la-
pidabatur, quòd id violasset, sine quo populus nō
esset. Nec hoc contenta legum seueritas, illud e-
tiam permisit, deprehensum adulterum, sine iudi-
cio, sine legibus confodere: nimirùm id maritali
donans doluri, quod grauatim concedit vim à ca- D
pite propellenti: quasi lædat atrocius, qui coniu-
gem adimit, quàm qui vitam. Nunc, proch dolor,
apud Christianos ludus ac iocus est adulterium.
Qui semel furtum admisit, non audet faciem at-
tolere: qui multis adulteriis nobilitatus est, prin-
cipem inter alios sępè locum obtinet: atque adeò
non pudet facti plerosque, vt glorientur etiam in
malitia sua, lætentur cùm malè fecerint, & exul- *Psalm. 51.*
tent in rebus pessimis. Si quis vestem sublegerit, *Prou. 2.*
in crucem agitur: si pudicitiam vxoris alienę fura-
tus, omni eam honestate spoliauerit, non modò
nulla pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus exi-
stimatur, verùmetiam idoneus dicitur, cui hono-
res mandentur. In vxore tantum crimen habetur
adulterij, maritus etiam cōmendatiorem inde se *August. de adulterinis nuptiis, li. 2. cap. 2.*
fore persuasum habet: Quem tamen, sicut ab Au-
gustino scriptum legimus, tanto puniri grauius o-
portuit, quanto magis ad eum pertinet, & virtute *Ephes. 5.*
vincere fœminam, & exemplo moderari. Caput
mulieris est vir: itaque ducem illum, vxorem co-
mitem esse decet. Quo diligentius illi cauendum
est, ne illac eat viuendo, qua timet, ne sequatur v- *Vir unde dictus.*
xor imitando. Virū, sunt qui putent à virtute di-
ctum, quod plus in eo, quàm in fœmina, virtutis
insit. Quod si ita est, æquum est, vt virtutis exem-
plo præeat vxori, neque quod illi nolit, sibi licere *Mœchia quid.*
velit: prior ipse præstet, quàm ab illa coniugij fidē
exigit. Cæterùm adulterium siue mœchię nomen la-
tius pater. Quamobrem omnis illicitus concubi-
tus hoc præcepto prohibetur. Licitus autem cen- *Fornicatio quale crimē.*
setur solus ille, qui est inter matrimonio iunctos.
Ex quo manifestum est eos errare, qui fornicatio-
nem eius generis peccatum esse negant, quod æ-

E ternę mortis reum hominē faciat. Quamuis enim leuius peccatum sit simplex fornicatio, quàm adulterium, vtrunque tamen coniunxit Apostolus, dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite errare, neque foroicarij, neque idolis seruiētes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, regnum Dei possidebunt. Et rursus in alia epistola, Fornicationem inter alia carnis opera recensens: Prædico vobis, inquit, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Certè quod peccatum excludit à regno Dei, mortis æternę reum facit. Ridiculum autem est, quòd hoc præcepto nonnulli sanciri putant, & confirmari legitimum coniugium: Qui si hoc dicerent, sancire Deū, vt à lege matrimonij coniuges non discedant, néue quid indignum committant honestate, temperantiaque coniugali, næ illi rectè sentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri coniugij fidem seruent inuiolatam. Cæterùm hoc isti persuadere velle videntur, præceptum hic esse cunctis, vt vxores ducant: quæ scripturæ mēs nunquàm fuit. Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem vitam agunt, quàm ad eos, qui matrimonio sunt irretiti, propriè dictum esse videtur. His præcipitur, vt inuicē sibi fidem seruent, vt thorum immaculatum custodiāt, néue maritus alicui præterquā vxori: néue

Hebr. 13. Ephe. 5. 1. Cor. 6.

Galat. 5.

Non mœchaberis propriè ad cœlibes & coniugatos dicitur.

F vxor alicui pręterq̄ marito sui corporis potestatē faciat. Ad vxorē autē ducendā nemo per hoc prçceptū adigitur. Est quidē ita, quòd inter alias instituti matrimonij causas, & hæc recēsetur, q̇ hac ratione facilius, & fornicationē & quęuis aliū illicitū cōcubitū effugere liceat: Sed si quis putat, vnicum hoc esse vitandæ fornicationis remedium, is à vero longè aberrat. Multa millia virginum, multę myriades continentium fuerunt in ecclesia, qui aliis, quàm contrahendi matrimonij remediis vsi, pudicè & castè vitæ suæ tempus omne transegerunt. Scilicet quod potuerunt tot seculis tot myriades hominum, hoc nunc vix quenquam posse dicemus? Non est abbreuiata manus domini: idē nunc Deus est, qui fuit semper, neque cœpit vnquam, nec idē esse desinet, ęquę nunc potēs, ęquę nunc benignus est & misericors: nō exaruit fons ille bonitatis: ęquè nūc etiā copiosus est, & redūdās. Quaobrē qui negat rectè dici hodie nos Dei auxilio adiutos, omnia posse, negat Euangelij voceē: Omnia possibilia sunt credēti: Omnia possum in eo, qui me confortat. Quamobrē sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere: neque se subducit vocatione sua contra Dei voluntatem, si quis vitā cœlibem agere firmiter deliberatū habuerit. Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergò, quod melius est, vocati sumus omnes, cū per ipsum Christū dicentem: Qui potest, hoc est, qui vult, capere, capiat: tum per Apostolum eius ad Corinthios scribentem: Volo autem omnes esse sicut meipsum: Hoc præcipuè tempore, quod cùm breue sit, etiam qui habent vxores, vult Apo-

Continentia an possit seruari. Esa. 59.

Matt. 9. Philip. 4.

1. Cor. 7.

Matth. 19. 1. Cor. 7.

stolus eos esse, tanquam non habentes: hoc est, vt neglectim eas habeant, & in Deo piè colendo potiùs occupati, quā rei sint vxoriæ mancipati. Quare vocati sumus ad ea, quæ sunt optima. Nam si Ethnicus ille dixit. Optimam vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet consuetudo: non est verisimile, nō multo magis id voluisse Deum, qui nos ad perpetuum quendam sabbatismum vocasse videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit euique potestatem, si dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (sicut natura sua virtus omnis est difficilis) quin quod proximum est sequeretur. Prima sequentem, sicut anteà quoque diximus, honestum est in secundis & tertiis consistere. Quin optima sit virginalis castitas, proxima cœlibum continentia, nemo est tam proteruè improbus, qui negare audeat. Sed si cui vitæ genus hoc arduum videtur, bonu m est & matrimonium inire: & secundas & tertias & quartas nuptias contrahere malum non est: verùm ei qui nulla se voti religione obstrinxir. Neque propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet, vt maximè verum sit, contra naturam eum niti. Siquidem si quis naturam spectet corruptam, & vitio primi parentis deprauatam, non modò carnis, verùm & oculorum, & honoris concupiscentia, maximè secundum naturam est. Omnes enim natura & voluptate frui, & diuitiis affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum contra corruptam naturā hanc? nūquid Deum tentare putandus est, si quis fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hæc est militia nostra. Militia enim est vita hominis super terram. Quid

G

Vitæ rationem optimā elige, nā consuetudo eam iucundam reddet.

Continentia contra naturam corruptam est, cum Dei gratia tamen seruari potest.

H aliud in baptismo factum est, quàm quod Christo nomen dedimus, quam quod illi stipendia nos facturos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris concupiscentiam fortiter esse pugnaturos nos obstrinximus? Neque propterea despōdere nos animum statim oportet, si victi quandoque fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterùm pugnabit. Præclarè Basilius: Non angeli sumus, inquit, sed homines: & cadimus & resurgimus, idque sæpè eadem hora. Ambrosius verò cōtra eos, qui propter infirmitatem non esse putabant vouendam continentiam, ne quis fortè non præstet quod vouisset: Ergò nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur: nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui cōcupiscētiæ timet lapsum. Quid? ipsi coniuges, nunquid omnes castitatem obseruant coniugalem? Etiam in ipso coniugio adulterium committi posse, vel illa Xisti sententia ab Hieronymo & Augustino producta, nos docet: Adulter est in suam vxorē amator ardentior. Quàm multos autem reperire licet, quibus quod esse debebat fornicationis remedium, peccati grauioris fit occasio, apud quos adulterium ludus & iocus est: Nunquid ideò malæ sunt nuptiæ? nunquid ab illis abstinendum est propterea, quòd alteruter, aut vterque coniugum non rarò illicito concubitu miscetur? Et certè cùm nō dispar sit admissum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo sanctior est res coniugium, eo grauioris piaculi re' tenetur, qui rē tam sanctā adulterio temerauerit. Non propterea tamen nō est honorabile coniugium, & thorus immacula-

Basil. in Homil. de panitent. Amb. li. 2. de viduis.

Matrimonium quomodo violetur. Hier. lib. 1. cōtra Iouin. Aug. li. 2. con. Iulian.

A tus:nó propterea peccat, si quis fidem suam coniugij obstringit, si corporis sui potestatem penes coniugem tantù fore promittit:etiamsi non paucos reperire liceat, qui quod promiserint, non præstent. Quòd si difficilius contineat, qui coniugis vti commercio consueuit, si quo casu longius absit à coniuge, aut si non modico temporis interuallo nullus illius propter diuturnam infirmitatem sit vsus: nunquid credendus erit Deum tétare, qui contra concupiscentiam à natura sibi insitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat, sui corporis potestatem alteri facere noluerit? Scilicet si istos audiemus, superstite cóiuge, quandoquidem illius vsus esse non potest, ad secundas ac tertias aut quartas etiam nuptias transibit, ne si continere voluerit, Deum tentare videatur: contra naturam, quæ ab eo nobis indita est, nitendo. Quis non videt, quanta sit in his absurditas? Et tamen cati sibi videntur, qui hæc magno cum supercilio pronunciant: seque prudentiores esse deierauerint, quàm vel Apostolos ipsos, qui tam fuerunt rerum omnium imperiti, vt simul atque Christum sequi cœperant, vxores relinquerent, neque sui corporis potestatem deinceps illis vnq̃ facerét: vel eos, qui per mille quingétos annos, illos sequuti sunt omnes. Verùm huc istos cæcitatis & dementiæ perduxit mœchia spiritualis, quæ multò grauior est, quam illa carnalis. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, dicit Paulus: per quem qui loquutus est, idem etiam per Prophetam multò antè dixerat: Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponB sabo te mihi in iustitia, & in iudicio, & misericordia, & in miserationibus. Sumus ergo spósę Christi: quodque stupendum maximè est, & omnes vna sponsa, & singuli singulę sponsę sumus. Hactenus autem singuli Christi sponsę sumus, quatenus illius vnius sponsæ sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ membra sumus. Sponsus noster ille est, de quo scriptú est, Rex omnis terrę Deus: ipse sponsus noster totam tenet, quia totam emit. Vide autem quáti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod precium dedit? Empti estis, dicit Paulus, precio magno. Sed quodnam est illud precium magnum? disserit hoc alius Apostolus, dicens: Nó corruptibilibus auro & argento redépti estis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Sanguinem ergò suum fudit, sanguinis sui precio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum? in passione cruci affixus, quam prędixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Habet ergò vestem sponsus noster. Qualis ea fuerit, docet Ioannes, dicens, quòd erat desuper contexta per totum. Quid ea tes nisi charitatem? quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam non diuiserunt impij milites, Christi persequutores: intereà diuidunt Ecclesiam, qui volunt haberi Christiani. Cæterùm quisquis hanc diuidit, milites, qui Christum in crucem egerunt, impietate sua superat. Quisquis à toto, quisquis à sponsa Christi sancta catholica Ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoque Christo, à quo tanto emptus fuit precio, segregatus est, atque illius esse sponsa desinit: tantoque grauius mœchatur, quàm qui coniugio irretitus alienum thorum inuadit, quanto C maior est Christus, Deus & homo, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ scribit Clemens preshyter Alexandrinus. Est autè adulterium, si quis relicta Ecclesiastica & vera cognitione, & de Deo persuasione accedat ad falsam, quæ non conuenit, opinionem. Et eum sequutus Hieronymus Ezechielem enarrans: Est & alia, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes ecclesiá hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar nostrú in capite omnis viæ: quibus præcipit sermo diuinus: State in viis, & quærite semitas domini sempiternas, & videte quæ sit via bona, & ambulate in ea, Moysi videlicet, Iesu, Iudicum, & Regum libris, Esaiaque & Hieremia, & aliis Prophetis. In omnibus viarum principiis fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimoniis malè abutitur scripturarum, & dicit: hæc ait Esaias: hæc dicit Ozea: hoc loquutus est Moyses: hæc Daniel. Et pulchrè, non in mediis viis, nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non potest. Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem diximus, refert ad Ecclesiam, animasque credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentum in eloquio, & vestimenta, quibus fœditas nostra, ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis, vel cótrariis fortitudinibus, vel magistris dogmatú peruersorum: quando asserunt nihil nocere luxuriá, cibis omnibus indifferenter vtédum, quia ad hoc facti sunt vt sumátur, &c. Hanc fornicationem ita grauem esse dicit Hieronymus, vt exponés illum D locum, Et post te nó erit fornicatio: collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem existimari debere dicat. Vocant eiusmodi, Prophetæ, mulieres adulteras, vocant & meretrices: sicut apud Hieremiam legimus: In omni colle sublimi, & sub omni ligno frôdoso tu prosterneba ris meretrix. Hoc enim ingenio sunt, qui semel à Christo spóso nostro se diuiserút & sponsæ ipsius Ecclesię membra esse desierunt, vt quando semel et fidem datam, fefellerunt, eam subinde mutent, ac simulac viderint collem aliquem sublimé, aut lignum frondosum, hoc est, qui scientiæ habet opinionem, quę inflat, quiq; verbis ornatis & amplis ea quę praua sentit, edisserere queat, statim illi adhęreát. Ex quo fit, vt núc huic, nunc illi sectę se tradát, dum nihil apud eos stabile est, & diuturnum. Sed neque apud magistros eorum, sectarúque principes, constans est aliquid & perpetuum, cùm quotannis, & ritus & dogmata sua varient. Plerosque videre licuit, qui cùm nati vel tenati potius fuissent Christiani, facti sunt Lutherani, deinde Sacramentarij, posteà temporis causa finxerunt se Lutheri de Eucharistia dogma, quamuis falsum, amplecti, vt ne protsus veritatem Christi corporis ex Eucharistia tollere viderentur, ad extremum tamen mortui sunt Sacramétarij. Alij verò Iconomachi, alij Anabaptistæ facti sunt, & subinde nouum aliquod dogma sequuti: nullus vt apud eos legitimus thorus, sed vagi sint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cumprimis cauendú est homini Christiano, cui persuasum esse debet, spem salutis in diuisióne nullam esse. Quamobré prius omnia & facere & pati paratus esse debet,

Adulteriū spiritale grauius quā carnale.
2. Cor. 11.
Osee 2.
Spōsa Christi sumus quomodo.
Psalm. 46.
1. Cor. 6.
1. Pet. 1.
Psal. 21.
Ioan. 19.
Vnitas ecclesiæ, Christi inconsutili tunica significata.

Clem. lib. 6. stromatum.
Adulter est qui ecclesiæ doctrinam relinquit & ad falsam doctrinam accedit.
Hier. lib. 5. in Ezech. cap. 16.
Hæretici adulteri.
Hier. 6.
Ibidem.
Hier. 2.
Hæreticorū dogmata nō sunt diuturna.

E quàm vt ab Ecclesia, quàm sibi sponsam Christus elegit, in cuius communione Christi sponsa & ipse efficitur, se diuelli quacunque tandem ratione patiatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne vnquam se à sponso Christo separet, & fidem semel illi datam inuiolatam seruet, quò possit ad præmia, quæ sponsis suis Christus pollicitus est, peruenire. Ne verò dutius alicui videatur, quod à nobis dictum est: Qui potest, hoc est, qui vult capere, capiat: veterum orthodoxorum interpretationem hanc esse sciat. Nam & Gregorius Nazanzenus & Ioãnes Chrysostomus sæpe scripturam posse pro velle vsurpari docent. Libet autem Chrysostomi verba adscribere: qui enarrans illum Euangelij locum: Proptereà non potuerunt credere: quia dixit Esaias: Non potuerunt, inquit, hoc est noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere, capiat: ita nonnunquam potestate pro voluntate vtitur. Et iterum: Non potest mundus vos odio habere, me autem odio habet. Hoc & communi sermone vsurpatũ videmus, cùm quis dicit, Non possum asperum hominẽ diligere: vehementiam voluntatis potestatem appellans. Et iterum: Non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem suam, & pardus varietatẽ suam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit mala. Non dicit, quòd impossibile sit ei bene operari: sed quia nolunt, ideò non possunt. Et in Matthæum: Non omnes capiunt, sed quibus datum est: Vt singulare id esse certamen perdiscas, nõ vt sorte datam necessitatem suspiceris. His enim datum est, qui sponte id eligunt: Quod ideò dixit, vt F ostẽderet superiore nobis auxilio opus esse, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Et in opere imperfecto: Non dixit: non omnes possunt, sed non omnes capiunt: id est, omnes quidem capere possunt, sed non tamen omnes capere volunt. Palma proposita est. Qui concupiscit gloriam non cogitat de labore. Nemo vinceret, si omnes periculum pugnæ timerent. Hieronymus quoque sententiam secutus Origenis, Matthæi locum eundẽ explicans: Non omnes capiunt verbum istud: Nemo putet sub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi sunt virgines, quibus à deo datum est: sed his datũ est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Ad eundem modũ interpretatur & Euthymius, explicans illa verba: qui potest capere, capiat: Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens: qui potest capere hoc, aut peruenire ad hoc capiat. Ad hoc diuersa esse videtur interpretatio Theodoriti, qui priusquã hunc ex Euangelio locum adferret, his verbis vtitur: Dominus Deus, non tulit quidem leges de virginitate, intellexit enim esse rem supra naturam, eam tamen laudibus prosequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Augustinus quoque eundem, quem Chrysostomus, Ioannis locũ explicans: Sic dictum est, non poterant, vbi intelligendum est, quod nolebant: quemadmodum dictũ est, de domino Deo nostro: Negare seipsum nõ potest. De omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergò quòd Dominus seipsum negare non potest, laus

Naz. lib. 4. Theologiæ. Chrys. Homil. 67. in Ioan.

Potestas pro voluntate ponitur & posse pro velle non posse pro nolle.

Matt. 19.

Hier. 13.

Ho. 63. in Matt. 19.

Hieron. in Matt. 19.

Euthym. in Matt. 19.

Theod. in Epitome diuinorum decretorũ cap. de virginit.

Aug. Trac. 53. in Ioan.

est voluntatis diuinæ: ita quòd illi non poterant G credere, culpa est voluntatis humanæ. Tractans autem eundem locum: Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quibus enim non est datum, aut nolunt, aut non implent, quod volunt. Quibus autem datum est, sic volunt vt impleant quod volunt: Itaque vt hoc verbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum est, & liberum arbitrium.

August. de gratia & libero arbit.

De septimo præcepto. CAPVT 83.

QVod septimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet aliis leuius videri, quòd cum absque satisfactione & pœnitentia peccatum non remittatur, de furto difficilior est, quàm de aliis quibuscunque satisfactio. Nam si quis cædem patrauerit, si thorum alienum inuaserit, modò iustum animo dolorẽ concipiat, ieiunio, oratione, eleemosyna placatum sibi Deũ reddere peccatique sui veniam impetrare potest: Cæterùm si rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiunium, nihil orationes, & lachrymæ, nihil profuerint eleemosynæ: Si non vult quadruplum cũ Zachæo restituere, saltem id quod furatus est restituat, oportet, ei cui furatus est: ac posteaquam restituerit, tum demùm de suo det pauperibus. Neque enim gratę Deo sunt eleemosynæ, quæ fiunt de alieno. Si vero fiant ex iis, quæ pauperibus erepta sunt, nihil est quòd magis abominetur Deus. Nam qui offert sacrificiũ ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Hinc est quod Propheta quidam, ea, quæ H furto siue rapina congregata sunt, vocat densum lutum, dicens: Væ ei, qui multiplicat non sua, vsquequo aggrauat contra se densum lutum? Nam & grauant & polluũt vt lutum: & haud aliter morantur ac retardant hominem, quominus euadere possit: quàm profundum lutum eum, qui in ipso hæsit. Non est autem existimandum solum illud furti genus hic prohiberi, quod occultè fit: quin illud multo grauius est, si quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrem furti nomine quamuis alienæ rei illicitam vsurpationem intelligi vult Augustinus: Neque putandus est, inquit, rapinam permisisse, qui furtum prohibuit: quin à parte potius totum id significare voluisse videtur, quod illicitè de proximi rebus aufertur. Sed etsi quid inuenisti, inquit, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti, fecisti, quia plus non potuisti, ideò non plus fecisti. Qui alienum negat, si posset, & tolleret: Deus cor, non manum interrogat. Vsuram etiam si quis accipiat, furti vel rapinæ potius reus est: quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus existimatum est, quàm hominem occidere. Nec is à furto immunis est, qui rerum imperitum aliquem in negotiis & contractibus circumscribit, aut pluris vendendo, aut iusto vilius emendo ab iis, qui precia rerum ignorant. Quacunque quis arte fuerit vsus in fallendis hominibus cõttahendo, furtum committit. Qui nouis & insuetis vectigalibus præter necessitatem vllam suos grauant, in eadem causa esse videtur, de quibus dicit Propheta: Principes tui inobedientes, socij furum: quicùm per rapinas, miserorumque lachrymas diuitias congregent, si minus fures, certè socij furum rectè

Restitutio rei alienæ.

Eccle. 43.

Abac. 2.

Rapina quid.

August. in quæstio. in Exod. 71. August. de verbis Apostoli, Homil. 19.

Vsura.

Esaiæ 1.

A rectè vocantur. Sunt enim ex eorum numero de quibus scribitur: Videbas furem & currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neque verò si ipsi non rapiant, crimine vacant: sed si non prohibent eiusmodi facinora, eiusdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohibere potest eum, qui iniuriam facit, & non prohibet, is non minorem, scribit Chrysostomus, luet pœnam, quàm qui iniuriam fecit. Contrà verò qui dominos suos debitis fraudant vectigalibus, & ipsi fures meritò dicuntur. Vix vllum autem crimen est, quod latius quàm hoc pateat. Nam & qui mercedem non soluit operario, non est alienus ab hoc crimine. Deindè verò, qui non intrant per ostium in ouile ouium, hoc est magistratus & honores ecclesiasticos præsertim, pecunia sibi comparant, eos fures & latrones ipse Dominus appellat. Numerant quidam & hæc inter furti genera: Si quis, Ecclesiæ præsertim, bonis per luxum abutatur, si maiores quàm pro censu sumptus faciat: consequitur enim necessariò, vt omnes corradendæ pecuniæ rationes excogitet, non sine magno eorum quibus præest, grauamine. Cæterùm inter omnia furti genera, multo perniciosissimum illud est, cuius prophetas quosdam arguit Dominus, qui furabantur verba sua. Quem locum enarrans Hieronymus: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentem. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ atque dicebant: Hæc dicit Dominus: Et: vidi Dominum. Et: verbum domini, quod factum est ad illum, siue illum: sic hæretici assumunt testimonia scripturarum, de veteri & nouo Testamento, & furantur verba Saluatoris, vnusquisque à proximo suo, Prophetis & Apostolis & Euangelistis, & B assumunt linguas suas vt cordis venena ore pronuncient. Neque enim competit hæreticis scripturarum possessio, quam quoties inuadunt, syluam alienam cædunt, fontes alienos transuertunt, limites alienos commouent, in alieno seminant, & pascunt: quemadmodum pluribus ea de re verbis Tertullianus disserit. Et propterea rectè dicuntur furari verba Dei, quorum possessio non pertinet nisi ad Catholicos. Hinc etiam est, quòd scriptura doctrinam hæreticorum aquas furtiuas vocat, & panem absconditum.

Psal. 49.
Chrysost. in Gen. Homil. 33.
Ioan. 10.
Hæretici fures. Hier. 23. Hieron. in Hier.
Scripturarũ possessio non competit hæreticis sed catholicis. Tertullianus lib. de præscript. aduersus hæret. Prou. 9.

De octauo præcepto.

CAP. 84.

Octauo præcepto prohibetur omne genus mẽdacij, quemadmodum etiam alio loco dicit scriptura. Noli velle mentiri omne mendacium: Assiduitas enim illius non est bona. Quantum autem sit crimen mendaciũ, vel ex eo colligi potest, quod ab Augustino scriptum est: Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, sic Diabolus lapsus, genuit quasi filium mendacium. Quare qui veritatem loquitur, Dei, qui veritas est: qui verò mentitur, filius est Diaboli: qui sicut ipsa dicit veritas, mendax est, & pater eius, intellige mendacij. Verùm & scriptura quàm graue sit hoc facinus, demonstrat, dicens: Os quod mentitur occidit animam. Et rursus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Peccat igitur quicunque mentitur. Cùm autem tria sint mendacij genera: perniciosum quod obest: officiosum quod prodest: iocosum quod delectat: peccatur quidem omni genere, sed eo grauissimè quod perniciem adfert proximo: siue quis eum doctrinis variis & peregrinis in aliud Euangelium transferre, Dei verbum adulterando: siue capitis aut fortunarum, aut quæ vita charior est, existimationis ei periculum creare conetur, falsum contra eum testimonium dicendo. Quòd si iurisiurandi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatum. Nullum enim esse potest facinus magis capitale, quam testem citare mendacij veritatem. Quamobrem cùm graue sit crimen mendacium, longè grauissimum est periurium. In veteri lege contra falsum testem pœnam hanc fuisse constitutam legimus: Cùm diligentissimè perscrutantes, inquit, inuenerint falsum testem contra fratrem dixisse mendacium, reddent ei sicut fratri facere cogitauit, & auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadem videtur falso testi pœna proposita, quam aduersus homicidas in Exodo sancitam legimus. Neque enim leuius est, falso testimonio, quàm ferro, quenquam lædere. Videtur autem sub hoc falsi testimonij titulo contineri nota omnis, qua proximus per linguam afficitur, quæ nonnunquam est omni ferro nocentior. Quamobrem impingunt in hunc scopulum detractores, Deo odibiles, qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiamque mutuam euertere conantur, qui similes esse videntur serpentibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inserunt, sic isti clàm detrahentes virus sui pectoris infundunt in fratrem: cùmque lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationem hominis sit creata, isti eam serpenti faciunt similem, dum virtutibus eius in peruersum abutuntur. Neque verò modò ipsi qui detrahunt alienæ famæ, verùm & ij qui detrahentibus aurem accommodant, ad eundem lapidem offendunt, quos monet scriptura, dicens: Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis. Offendunt & susurrones, qui seminant discordias inter fratres, qui multos turbant sæpe pacem habentes. Offendunt & palpones, qui laudant peccatores in desideriis animæ suæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, dum nihil non loquuntur ad gratiam, contra quos dicit Propheta: Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt. Offendunt & murmuratores, quibus nunquam satisfieri potest. Offendunt, vt vno verbo complectamur omnia, quicunque vel vitam proximi, vel existimationem, vel fortunas lingua sua vocant in discrimen, quæ sæpe muratas etiam diuitum ciuitates destruxit, sicut dicit ille sapiens: & domos magnatorum effodit, virtutes populorum concidit & gentes fortes dissoluit, plures vt per linguam interiisse, quàm in ore gladij cecidisse videantur: vt rectè eam Iacobus vniuersitatem iniquitatis vocauerit, inquietum malum, plenam veneno mortifero.

Mendacium Eccle. 7. Aug. tra. 24. in Ioan.
Ioan. 8. Sap. 1. Psalm. 5.
Mendacij tria genera. C
Falsi testis pœna in veteri testamento. Deut. 19.
Exod. 21.
Detractores Rom. 1.
D *Eccle. 10.*
Eccle. 28. Susurrones. Prou. 6. Eccles. 28. Palpones. Psalm. 9.
Esaia. 5. Esaia. 3. Murmuratores.
Eccle. 28. Plures occidit lingua quàm gladius. Iacob. 3.

E

De nono & decimo præcepto.
C A P. 85

Legum humanarũ & diuinarum discrimen.

Hvmanarum & diuinarum legum inter alia discrimen & hoc esse putatur, quòd illis aut facta puniuntur, vt furta, cædesque: aut dicta, vt conuitia, & infidæ aduocationes: aut scripta, vt falsa charta, & famosi libelli: aut consilia, vt coniurationes & conscientiæ latronum. Cęterùm cogitationis pœnam nemo patitur, modò suis terminis ea sit contenta. Deus verò de malis etiam cogitatis pœnas persequitur. Siquidem homo videt, quę foris sunt, atque ea sola punit quæ videt: Deus autem, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, cor intuetur, cor non manum interrogat: Solaque voluntas est, sicut ex Bernardo quoque docuimus antea, quæ, quoniam pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immeritò iustam vel iniustam, beatitudine seu miseria dignam, & capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ iniustitiæue consentit. Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere disponit, antequam occidat, quasi homicida habetur: & qui peierare paratus est, antequam peieret, iam periurus habetur: & qui adulterium committere nisus est, antequam committat, iam adulter est ante Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chrysostomus, nõ ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis. Voluntas est, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis. Hanc igitur voluntatem, vt radicitus omne malum ex animis nostris euellat, prohibet Deus extremis duobus his præceptis. Non concupisces domum proximi tui: Non desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, nõ asinum, nec omnia quæ illius sunt. Falluntur autem, qui prauam inclinationem fomitemque peccati, qui primi parentis nostri vitio nobis insitus est, hoc loco prohiberi censent. Nã, sicut anteà quoque fuit à nobis demonstratum, nõ exigit à nobis Deus, quod in potestate nostra non est. Verùm isti nihil nõ comminiscuntur, quò possint blasphemam suam sententiam de eo, quod impossibilia præceperit Deus, confirmare. Nos verò cum Augustino dicamus, quòd nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo quòd non potuit vitare, qui pius est. Quamobrem primos illos concupiscentiæ motus non prohibuit Deus, cùm diceret: Non concupisces. Fomes iste nobis insitus est à natura: quæ verò sunt à natura, nec laudem nec vituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem est in renatis concupiscentia: Siquidem baptisma, quemadmodum ab Augustino scriptum legimus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, non radit, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne reneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata. Sed vocat, aiunt, concupiscentiam peccatũ Apostolus. Etiam Christum vocat peccatum. Nunquid ideò Christum, aut culpæ alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium? Quamobrem quamdiu non consentimus illi, concupiscentia peccatum tale non est, quod nos æternæ damnationis reos faciat.

1. Reg. 16.
Hebr. 4.

Voluntas à Deo iudicatur.
Bernardus.

Chrys. Homil. 46.

F

Concupiscentia.

Aug. serm. 61. de temp.
Concupiscentia remanens post baptismum non est peccatum.
Aug. contra duas epist. Pelag. lib. 1. cap. 13.
Roma. 7.
Peccatum nullum sine voluntate.
Au. de duabus animab' contra Manich.
Idem de vera religione, cap. 34.
Concupiscentia in renatis dicitur peccatum, quia à peccato fa-

Nam dicere peccare aliquem sine voluntate, magnum esse delitamentum scribit Augustinus, & peccati reum teneri quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis esse putat & insaniæ: vsque adeò enim peccatum, voluntarium esse malum censet, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Quòd itaque concupiscentiam peccatum vocat Apostolus, non ideo sic vocat, quòd propriè peccati culpæque alicuius rationem habeat, sed vocatur, inquit, peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis non sit ipsa peccatum. Sicut vocatur lingua, locutio quam lingua facit, & manus vocatur scriptura, quam manus facit, itemque sic vocatur peccatum, quia peccatum, si vincit, facit: Sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat. Nihil igitur aliud damnat hic Deus, quàm viciosos affectus, ad quos accedit consensus: vt non concupisces, idem esse videatur cum eo, quod alio loco dicit scriptura: Post concupiscentias tuas non eas: quodque dixit alibi idem Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Ioannes Chrysostomus aliud esse vult concupiscere, aliud velle. Concupiscere, inquit, passionis: velle autem arbitrij est: frequẽter enim concupiscimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiscentiæ non consentit voluntas, concupiscentia sola non damnat, magis autem gloriosiorem facit virginitatis coronam. Qui disertis etiam verbis alio loco concupiscentiam non esse peccatum affirmat. Quò magis autem intelligi res possit, illud scire oportet. Concupiscentiam nonnunquam esse nomen fomitis, & quandam ad malum inclinationem: factum enim est peccato primi parentis nostri: quòd sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Hanc Paulus vocat legem in membris nostris, repugnantem legi mentis nostræ. De hac scribit Iacobus: Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hęc non solum peccatum non est, verùmetiam occasio persępè coronę. Beatus enim qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitę. Porrò concupiscentia hæc cùm conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidem re iam offendimus, sed lapsum tamen mortis nondum incurrimus. Est itaque iam hic secũdus stimulus, qui & ipse concupiscentia vocatur. Nam primus est, leuis quidam punctus sensuum & incentiuum vitiorũ. Secundus est cogitatio, quæ concipit peccatum delectationis. Hos duos stimulos, quos Græci *προπαθείας* vocant, scribit Hieronymus Deum non punire, sine quibus nullum hominum esse posse dicit. Cæterùm peccatum cùm consummatum fuerit, hoc est, cùm quis facere decreuerit cogitata, aut cùm opere perpetrauerit, tũ demùm generat mortẽ. Quos autẽ stimulos Hieron. eas affectiones vocat Prosper Aquitanicus: de quib' ita loquitur: Non has affectiones habendo, sed eis malè vtendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat creaturam: qualitas bonam vel malam significat voluntatem, ac sic motus ij, qui in hominibus affectiones sunt, iidem ipsi in benè vtentibus virtutes, & malè vtentibus passiones, siue perturbationes, aut vt quidam vo-

G *ctis est vel peccatũ ipsa facit.*
Eccl. 18.
Rom. 6.
Concupiscere & velle.
Chrys. Homil. 32. oper. imper. in Matth.
Chrys. Homil. 13. in epist. ad Rom.
Concupiscentia duplex.
Genes. 8.
Rom. 7.
Iacob. 1.

H

Concupiscentiæ duo stimuli sine affectu à Deo nõ puniuntur.
Hieronym. in cap. 18. Ezech.

Prosp. lib. 3. de vita contemplatiua, cap. 3.

A sunt, ægritudines fiunt. Ex eo colligere licet quòd concupiſcentia quatenus vel vrit, vel etiam delectat, nihil aliud quàm bellum, quàm pugna, quàm rixa quędam eſt, in qua ſi quis victor euaſerit, ęternæ vitæ præmia meretur: Sin autem ſuperatus fuerit, ſtipendium illius mors erit æterna. Nihil igitur peccati, nihil damnationis eſt in eo quòd vrimur, quòd delectamur, ſed ſi ſuccumbimus delectationi, tum demùm peccati, tum æternę mortis rei efficimur. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, in eo nihil eſt peccati: nam & ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Suggerit caro, fac adulterium: ſuggerit ſpiritus, non fac. Luctam video, dicit Auguſtinus, victum non video. Pugna eſt: concupiſcit caro aduerſus ſpiritum, delectat adulterium. Fateor quia delectat: Sed ſpiritus ex aduerſo concupiſcit aduerſus carnem: delectat & caſtitas. Ergò vincat ſpiritus carnem, aut certè non vincatur à carne. Adulterium tenebras quęrit, caſtitas lucem deſiderat. Quomodo vis innoteſcere, ſic viue. Quomodo vis hominibus innoteſcere, etiã præter oculos hominum ſic viue: quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur caſtitas publicè ab omnibus? Quare non laudant adulterium nec adulteri? Qui ergo quærit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat & adulterium: contradicatur, reſiſtatur, repugnetur: Non enim non habes vnde pugnes, Deus tuus in te eſt, ſpiritus bonus datus eſt tibi. Et tamen permittitur ipſa caro concupiſcere aduerſus ſpiritum, ſuggeſtionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat quod ait Apoſtolus, Non regnet peccatum in veſtro mortali cor-
B pore. Non dixit, Non ſit: Iam enim eſt ibi. Quod ideò peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in paradyſo caro concupiſcebat aduerſus ſpiritum, aut erat ibi iſta pugna, vbi pax erat ſola, ſed facta tranſgreſsione, poſteaquam homo noluit ſeruire Deo, & donatus eſt ſibi, nec ſic donatus ſibi vt poſsit ſaltem poſsidere ſe, ſed ab eo poſſeſſus à quo deceptus, cœpit caro concupiſcere aduerſus ſpiritum. Cæterùm ſpiritus Dei eſt, qui pugnat in te aduerſus te, aduerſus illud quod eſt in te contra te. Quòd autem aliud ſit concupiſcere, aliud velle, explicans illa verba Pauli, vt non quæcunque vultis illa faciatis, docet Auguſtinus quoque: Velle enim dicit, hominem caſtum pacem, vt nulla omnino ſurgat in membris eius concupiſcentia aduerſaria caſtitati. Sed nihilominus, velimus nolimus, concupiſcentias habemus: velimus nolimus, titillant, blandiuntur, ſtimulant, inſe ſtant: neque prius illis liberabimur, quàm cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria: Tũc audientur voces illæ triumphantium: Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Percuſſiſti, vulneraſti, deieciſti, ſed vulneratus eſt ꝓpter me, qui fecit me. O mors, ô mors, vulneratus eſt pro me, qui fecit me, & de morte ſua vicit te. Voces illæ ſunt triomphantium: pugnantium verò vox eſt, Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum, ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea: & anima mea turbata eſt valdè, & tu Domine vſquequo? Hanc vocem emittebat & Paulus, cui & ipſi, ne magnitudo reuelationum extolleret eum, datus fuerat ſtimulus carnis, angelus Sa-

Aug. Homil. 43. de verbis domini.

Auguſt. de verbis domini ſer. 43. vbi ſupra.

1. Cor. 15.

Pſalm. 6.

2. Corint. 12.

tanæ, qui eum colaphizaret, propter quod ter Dominum rogauit, clamans: Et tu Domine vſquequo? Et reſponſum accepit à Domino: Sufficit tibi C
gratia mea: virtus in infirmitate perficitur. Vel ex his verbis perſpicuum eſſe cuiuis poteſt, quòd infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modò peccatum non eſt, verumetiam facit ad virtutis perfectionem: quodque ea prohibita non ſit, neque enim prohibetur pugna, ſed vt ne cedatur in pugna. Non potes efficere, vt omnino nullæ ſint in te concupiſcentię carnis, fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore ad obediendum deſideriis eius. Ecce quod nolo, mala deſideria ſurgunt, ſed noli obedire. Arma te, ſume inſtrumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua ſunt: Si bene me audis, & eo quod loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in veſtro mortali corpore: Quid eſt, non regnet? Non obediatis concupiſcentiis ſuis: Si enim cœperitis obedire, regnant. Et quid eſt obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponam tibi? fac quod audiſti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus poteſtatem per ſpiritum ſanctum, vt membra tua teneas: ſurgit libido, tene tu membra: noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato: tene pedes ne eant ad illicita, tene manus ab omni ſcelere: tene oculos, ne malè attendant: tene aures ne verba libidinis libenter audiant: tene totum corpus: tene latera: tene ſumma: tene ima. Spiritu ambulate, dicit Paulus, & concupiſcentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit concupiſcentias carnis ne habueritis? quia neceſſe D
eſt, vt habeamus illas. Quare non dixit, concupiſcentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cùm concupiſcimus: Ipſum concupiſcere facere eſt. Sed ait Apoſtolus: Iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Ergò quid tibi cauendum eſt, hoc ſine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis, ſuggeſsit, non audiatur: ardet, non ſe compeſcit, & velles vt non arderet? & vbi eſt, vt non ea, quæ vultis, faciatis? Noli dare membra, ardeat ſine cauſa, & conſumit ſe. In te ergò fiunt ipſe concupiſcentiæ: fatendum eſt, fiunt: ideò dixit, ne perfeceritis. Decreuiſti facere, perfeciſti: perfeciſti etenim, ſi decernas faciendum eſſe adulterium, & ideò non facis, quia locus non eſt inuentus, quia opportunitas non datur, quia fortè illa caſta eſt, de qua videris eſſe commotus. Ecce iam illa caſta eſt, & tu adulter es. Quare? quia perfeciſti concupiſcentias. Quid eſt perfeciſti? in animo tuo faciendum eſſe adulterium decreuiſti. Par enim eſt maleficium, inquit, Philo, patraſſe cædem, & decreuiſſe. Hæc eſt concupiſcentia, quæ prohibetur iſto præcepto. Si quis vratur, ſi quis delectetur, non eſt adhuc reus præcepti huius violati. Siquidem ſemina iſta cupiditatis, quemadmodum à Baſilio quoque ſcriptum legimus, primo motu compeſci nequeunt, quin etiam occaſio potius & materia ad Dei gratiam promerendam, exercendamque virtutem exiſtunt, vt non ſine cauſa dixerit Origenes: Sicut cato, ſi ſale non aſpergatur, quamuis ſit magna & præcipua, corrumpitur: ita & anima niſi tentationibus aſsiduis quodammodo ſaliatur, continuò reſoluitur ac relaxatur. Si verò blandior aliquantu-

Rom. 6. Concupiſcentiæ obedire.

Galat. 5.

Rom. 7.

Concupiſcẽtias perficere. Philo de confuſione linguarum.

Baſ. in inſtitutione illorũ qui vitam cupiunt ducere perfectam. Orig. Ho. 27. in Numeros.

E lum in iis mora fuerit, humana tentatio. Cæterùm si ad extremum certa ratione deliberationeque firmentur, etiamsi in actum non prodeant, omninò lethifera iam sunt: Tum enim demùm ventum est contra præceptum Dei: Non concupisces. Sic & Anselmus exponens illum Pauli locum: Non regnet peccatum, &c. Non ait, inquit, non sit: sed, ne regnet. Et si sit peccatum, id est, fomes & delectatio peccati, tamen non regnet, id est, non faciat, quod illicitè cupit. Inest modò peccatum quũ delectaris, regnat si consenseris. Sed quid Anselmum commemoramus, virum excellenti quidem doctrina præditum. Sed qui quingentorum annorum ætatem non excesserit? Etiam ante mille prope ducentos annos sic Pauli locum hunc enarrauerunt, ante Augustinum Chrysostomus, & post Augustinum eius discipulus Primasius, & qui propemodum fuit illius æqualis Petrus Chrysologus: post hunc Theophilactus, atque alij non pauci. Libet autem Petri Chrysologi verba adscribere: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, inquit, non veniat ad vos: non dixit, non prouocet, non titillet: sed non regnet, non dominetur. Confligat, ad vincentis gloriam dimicet, & decidat ad triumphum victoris, & tandem se doleat impia peccati dominatio à seruis quondam suis tota securitate calcari, & crudelis tyrannus ingemiscat, subiectum se suorum pedibus captiuorum, & ad eorum triumphum, de quibus diu triumphauerat, se veteranus hostis peruenisse deploret. Sed & vetustior omnibus his Hilarius, enarrans illud ex Psalmo: Non dominetur mei omnis iniustitia. Non, inquit, vt à se absit, sed ne dominetur sui, orat: Scit per tentationes ad gloriam perueniri. Ac paulò pòst: Dominationem iniusti-

Rom. 6.
Anselmus.

Petrus Chrys. ser. 113.

Hilarius in Psal. 118.

F tiæ Propheta metuit, tentationem verò eius non recusat. Quæ malum igitur istos agitant intemperiæ, qui tanto priscorum patrum consensui repugnare, suamque opinionem, illorum sententię anteponere audent? Nam quod Augustino & Primasio in Africa, idem Ioanni Chrysostomo in Thracia, Petro Chrysologo in Italia, Prospero Aquitanico in Gallia, Theophilacto in Mœsia, Anselmo in Anglia, & qui sequuti hunc sunt, reliquis deinceps omnibus, idem visum est, in variis orbis Christiani partibus. Sed & ipse sensus communis indicat, non prohiberi à Deo pugnam carnis: in qua si quis strenuè se gesserit, coronam assequitur, sed prohiberi, ne concupiscentiæ carnis assentiamur, ne nos ab ea superari patiamur. Vita nostra militia est: Si premit nos hostis, in eo peccatum nullum est, modò ne opprimi nos ab eo sinamus. Quum igitur prohibetur concupiscentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet: Vt cùm dicit lex: Non concupisces, hoc velle dicere credenda sit, non diligas, quod diligi non oportet. Non oportet autem diligi, quod vel in Dei cedit iniuriam, vel in proximi detrimentũ. Quamobrem omnis iniustitia prohibetur hoc vno verbo, Non concupisces: Nam etsi bona concupiscentia quoque sit, qua spiritus concupiscit aduersus carnem: de qua scriptum etiam legimus, Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum: tamen cùm non additur quid concupiscatur, sed sola ponitur, non nisi mala, sicut ab Augustino traditũ est, intelligitur. Itaque non solùm opere, quod

Iob 7.

Diligi id nõ debet quod vel Deum, vel proximũ lædit.
Sap. 6.
August. in Psal. 118. Conc. 8.

non oportet si perfeceris, verùmetiam animũ ad G perficiendum si adieceris, contra legem hanc peccatum est. Siquidem non tam operi, quàm voluntati præmia sunt à Deo vel supplicia constituta. Ex hac & iustitia nostra & iniustitia pendere videtur. Quòd si voluntas magna est & bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iustus es: diligis quod nõ oportet, iniustus es. Dilectio eius quod nõ oportet, vocatur cupiditas, vel concupiscentia: dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Hæ sunt duæ radices, quas attendit Deus: Radix malorum omnium est cupiditas, radix bonorum omniũ est charitas: Ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficiscitur: Hanc in bonorum Christus, illam in malorum cordibus plantat diabolus. Nõ attendit igitur Deus id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur, vtrum ex cupiditate an ex charitate facias, solum id spectandum esse putat: vsque eo etiam, vt homicidam laudatum, de eo verò qui misericordia ductus abstinuisset à cæde, pœnas expetitas esse legamus. Phinees vno pugione duos confecerat: commendatus à Domino æterni sacerdotij testamentum accepit: Non quòd ipsum bonum sit per se homicidiũ, quod lege prohibitum esse scimus: sed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas rem per se malam, fecit esse bonam. Contrà Saul non occidit Agagregem pinguissimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erãt, pepercit, nec voluit ea disperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctesque precibus & lachrymis irã eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam sibi constitutam euadere potuerit: non quod malus esset affectus misericordiæ, sed quod cõtra Dei H præceptum pepercit, deq; rebus Amalec concupiuit. Non est in Phinees laudatum homicidium, sed charitas, sed zelus. Non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia, partim laudis, partim rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret, qui radicem, nõ quod foris apparet, inspicit. Abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiscitur: Contrà quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunque sit de eo mortalium iudicium, Deus tamẽ qui cor non manum interrogat, grato cumprimis animo id amplectitur. Porrò charitatis radix in hominis corde plantari non potest, nisi prius eiecta sit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cùm dicit: ne concupiscas, quo faciliùs inserere possit radicem illam, ex qua nascitur quicquid est rerum bonarum: cuius meminit Christus, dicens: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum. Ex his colligere licet, quod anteà quoque copiose per nos demonstratum est, quòd sicut iniustitia nostra cupiditas, sic iustitia nostra non est nisi charitas. Quam si iustitiæ nomine non dignantur hæretici, mirandum non est. Quemadmodum enim scientia, sicut à Philosopho scriptum legimus, non habet inimicum nisi ignorantem, sic non alij magis aduersantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quàm qui sunt omnis charitatis prorsus expertes: Cuius generis omnes hæreticos & schismaticos esse iam ex Augustino do-

Radix bonorũ charitas, & malorum cupiditas, 1. Tim. 6.

Num. 25. 1. Mat. 2. Phinees homicidiũ cur Deo gratũ. 1. Reg. 15.

Deut. 6. Mat. 5. Mat. 12. Luc. 12.

Hæretici charitatis inimici,

A cuimus. Possunt enim hæretici loqui linguis, possunt habere prophetiam, possunt habere mysteria omnia & omnem scientiam, possunt habere fidē, ita vt montes transferant, possunt non modò suas facultates omnes in cibos pauperum distribuere, verùmetiam tradere corpora sua ita vt ardeant: Sola est charitas, quam si habere possent, hæretici & schismatici esse non possent: Sola est charitas, quæ sicut Dei filios à diaboli filiis, sic secernit catholicos ab hæreticis: sola est charitas, per quam retinetur spirit[9] vnitas in vinculo pacis. Hęc enim est quæ non modò non inflatur, verùmetiam in mortalium animis eam parit modestiam, vt alteri se præferat nemo: quin alterum se quisque præstantiorem existimet. Hac se destitutos esse negare non possunt, qui posteaquam segregauerunt semetipsos, inflati sensu carnis suæ nihil sibi non arrogant, nihil aliis non derogant, sibi lumen & intelligentiam scripturarum, sibi pietatem solis ita vendicant, vt qui tot seculis in sancta catholica Ecclesia magna cum pietatis & constantiæ laude vixerunt, eos aut cæcitatis, aut impietatis condemnent omnes, qui aut nihil viderint in tam clara scripturarum luce, aut agnitam veritatem, (quod extremæ cuiusdam est impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio prædití qui sunt, nihil ab illo faciunt alienum, si, quo se defici dono charitatis intelligunt, ei iustitiæ nomen tribui, ferre nō possunt. Verùm de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantum præsens tempus postulat, dixisse satis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda restant, sermonem nostrum conuertamus.

Ephe. 4. 1. Cor. 13. Charitas sola hæreticos & schismaticos à catholicis separat.

De externo cultu. CAP. 86.

B

QVod si nuda mens esset nostra, nec vllo membrorum inuolucro irretita, satis iam de ratione colendi Dei dixisse videri poteramus: nec erat quòd plura scribendi laborem caperemus. Quoniam verò iuncta est & implicata cum corpore, ac illius adminiculo persæpe mouetur, & nititur ad summum Deum, de eo quoque cultu paucis differendum nobis restat, qui corpore, quique rebus externis exhibetur. Sic enim à Basilio quoque scriptum legimus: Si extra corpus constituti essemus, necessarium esset, ea tantum curare, quæ animæ soli optimè conducerent. Quoniam verò geminus est homo, conuenit geminum esse virtutum studium, quod & corporis laboribus, & animæ exercitiis absoluatur. Ac illud quidem homini Christiano certum & indubitatum esse debet, quòd omnis Dei cultus, omnis veræ pietatis & religionis vis, per quam cum Deo reuera coniungimur, ac illius numini maiestatique dediti sumus, in mente & spiritu, & in ipsa intestina voluntate consistit. Quæ voluntas cùm bona & magna est charitas vocatur, per quam adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficimur. Hac sola coli Deus maximè gaudet: qui quum sit spiritus, in spiritu & veritate vult adorari. Nec est alia causa, quamobrem de sublimi cœlo filium suum in hanc lachrymarū vallem demitteret, & hoc mortis nostræ corpus indutum in terris versari cum hominibus voluit, quàm, vt sicut ipse nobiscum vna caro, & vnum corpus fieri dignatus est, sic nos vicissim eius, qui

Basi. de vita solitaria c. 5. Homo & animæ & corporis exercitiis opus habet quia anima & corpore cōstat. Cultus Dei verus consistit in spiritualis mente & volūtate. 1. Cor. 6. Christus cur in mundum venerit. 1. Ioan. 4. Ephes. 5.

prior dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis, amore inflāmati, ex illo toti pendentes, in illo acquiescentes, in illius beneficiorum contemplatione omni mente cogitationeque nostra defixi, voluntates & actiones nostras omnes ad illum, tanquam ad vltimum finem referentes, vnus cum eo spiritus efficeremur. Hic est cultus, quem præcipuè Deus à nobis exigit: quem quantum diligimus, tantum colimus. Nam, sicut ab Augustino quoque scriptum legimus, pietas Dei cultus est, nec colitur ille nisi amando. Cæterum vbi verus est amor, nequaquam sic in ipsa mente reconditus & abstrusus esse potest, vt non per signa quædam & indicia se foras proferat, ac ad spectantium oculos traducat. Hinc illę sublationes & deiectiones oculorum, pectorum percussiones, capitum inclinationes, genuum inflectiones, & hoc genus externæ gestiones aliæ, quæ cæremoniæ vocantur: quæ, sicut alia externa omnia, ita demùm ad promerendam gratiam, & misericordiam Dei momenti aliquid adferre videntur, si ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum voluntate proficiscuntur: imitationes vt sint, & simulachra animi varios in se affectus erga Deum suscipientis. Sin autem falsò & per simulationem vsurpata fictaque fuerint & ementita, vix esse potest vlla magis nefaria consceleratę mentis improbitas: cùm in rebus huiusmodi, sicut summum bonum veritas, ita summum sit flagitium simulatio. Rectè enim ab illo dictum est: Simulata æquitas, duplex est iniquitas. Quamobrem talia censentur apud Deum, qui scrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, ista, quæ foris aguntur, qualis est intus voluntas hominis. Hanc inspicit iustus ille rerum æstimator, non ea sola, quæ fiunt externè: quæ si spiritu sint & veritate dilectionis destituta, plus adeò ad prouocandam, quàm ad placandam iram Dei facere videbuntur. Verùm est enim quod à Propheta scriptum est. Omnis gloria filiæ regis ab intus. Intus videt Christus, intus amat, intus alloquitur, nec vel punit, vel coronat, nisi quæ fiunt intus.

C

Aug. epist. 120 cap. 18. Et epist. 16. Cæremoniarum vis.

August. in Psal. 63. Apoc. 2. Heb. 4.

D

Psal. 44.

Cæremoniarum diuisio. CAP. 87.

EST autem duplex ordo cæremoniarum. Quædam enim è veritate mentis profectæ, in ipso corpore statim & in iis quæ vnita sunt corpori, suscipiuntur: cuius generis sunt preces, Deique inuocationes, & ea quæ paulò antè recensuimus: quædam non magis à veritate proficisci, quàm ad illam aspirare videntur: quales illæ sunt, quæ in tēplis, ornatibusque templorum, in varietate ordinum, in ritu quorundam sacrorum, in cantibus, in vestibus, in festorum dierum celebratione sitæ sunt: quas qui sumptu suo instituerunt, si non alia re quàm flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quàm laudem illius & gloriam, finem sibi propositum habuerunt, fieri non potest, quin hæc eorum præclara voluntas, cumprimis Deo grata sit & accepta, ac suam apud illum mercedem habitura: Sin autem alio respexerunt, quadrabit in illos quod de hypocritis dicit Christus: Acceperunt mercedem suam. Omnis autem tractatio cæremoniarum harū, ad instructionem populi sumpta pcipuè videtur. Est enim eorū pars multo ma-

Cæremonia duplex sunt.

Matt. 6.

Cæremoniarum instituendarũ causa

E ξima, qui cùm sensibus magis, quàm intelligentia, menteque mouentur, suis ipsi cogitationibus ad piè Deum colendum & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione prosequendam, non facilè queunt excitari. Quamobrem fit non rarò, rebus vt his externis, quæ in oculos incurrunt, quæque sensibus offeruntur, pulsati sæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Christiano dignam suscipiant. Horum igitur vtilitati, cæremoniarum hoc genus institutione prospectum est maximè. Sumuntur autem cæremoniæ à persona, re, loco, & tempore. Et sunt quæ rectà ad Deum ipsum referuntur, cui cultus exhibetur, vt ritus sacrificij: sunt quæ ad homines Deum colentes, vt ieiunia, eleemosynæ, orationes, & eiusdem generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendum Deum præparatur: sunt rursus alia quasi quædam instrumenta diuini cultus, vt sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria, & id genus alia. Nobis de singulis dicere, rationémve singulorum explicare propositum non est, verùm quæ temporum istorum ratio postulare videbitur, paucis de quibusdam disseremus.

Cæremoniæ à quatuor rebus sumuntur à persona, re, loco, & tempore.

De cæremoniis, quæ sumuntur à personis.
CAP. 88.

QVÆ sumuntur à personis cæremoniæ, de iis, quo loco de sacramento ordinis sermo nobis fuit, cùm pleraque dixerimus, tanto nunc futuri sumus breuiores. Neque enim omnibus in Ecclesia visa sunt omnia conuenire: neque fas esse putatum est, vt sibi quisque, quæ vellet, sumeret, vtque legitimè non vocatus, munus aliquod Ecclesiasticum vsurparet. Verùm, quod Paulus diligenter monuit, omni semper studio laboratum est, vt non solùm ordo, verùmetiam ordinis ornandi cura retineretur in Ecclesia: vt quid personas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atque etiam circumspiceretur. Non omnes voluit Paulus Apostolos, non omnes Prophetas, non omnes esse doctores, non omnes sacerdotes, non omnes Episcopos: non vt sibi quisquam honorem sumeret, sed vt vocaretur tanquam Aaron. Neque sufficere existimauit, si quis vocatus esset, manuum impositionem necessariam prætereà iudicauit: de qua & ipsa nihil festinantius, minusque consideratè statui præcepit. Cui verò manus essent impositæ, signum id erat, quod non iam vsurpauerit, verum approbatione Ecclesiæ, & Spiritu sancto autore delatum sibi publicum in Ecclesia ministrandi munus acceperit. Præcedebant autem impositionem manuum, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus, gratiam per ea suam ordinandis largiretur: quem etiam nunc obseruari morem videmus. Neque enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, nisi post triduanum ieiunium: in quorum collatione solennes etiam ritus precationum, chrismatum, prælectionum, examinum, testificationũ & indumentorum adhibentur. Quę si minus eodem omnia modo factitata sunt ab Apostolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quòd si successu temporis adiectum est aliquid ad ea, quæ temporibus Apostolorum in vsu fuerunt, factum id est, quò religiosiores & augustiores Ecclesiasticę functiones redderentur, atque vt ordini publico maiestas quædã diuini spiritus adderetur: ne vel ij, qui manus imponunt, parum essent in legendis ministris circũspecti, vel ij quibus imponuntur, cùm se tanta vident obseruatione receptos, donum suũ contemnerent, & parui facerent. Quòd verò non admittuntur ad ministerium Ecclesiæ nisi cœlibes, non ideò fit, quòd cœlibatus pro cultu Dei habeatur, sicut quosdam hoc tempore somniare videmus: nam & cœlibes reperire licet cuiuis potius quàm Deo seruientes: sed quòd qui se propter Dei regnum castrauerunt, multò sunt ad colendum eum expeditiores, quàm qui matrimonio sunt irretiti. Quamuis enim non eat quisquã inficias, quin honesta sit res matrimonium, tamen seculi curis quãliber nolentem inuoluit hominem: quibus quantum additur studij, tantum sacris rebus deciditur. Testatur hoc Apostolus quoque, cum orationes impediri dicit vsu coniugij. Quamobrem vult omnes esse sine solicitudine. Qui sine vxore est, inquit, solicitus est, quæ domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cũ vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori: & diuisus est. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniã igitur qui sunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Christus: dum sic placere Christo satagunt, vt coniugi quisque suę, cui debet obsequium, non displiceat, cuius causa mundi curis implicari necesse habet, ideò factum est, vt cœlibes tantum ad sacerdotiũ admitterentur: quos nihil impedit, quominus omni studio in eam cogitationem incumbant, quomodo sponso suo Christo placere queant: nec est quicquã quod eos ab ipsius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Asceticis disserit Basilius: vbi qui Christi militiæ nomen daturus est, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modo coniugio interdicit ei, qui Christo stipendia facere decreuerit, verùm & priuatarum facultatum possessionem eum à se relegare, quin & voluntati suæ propriæ renunciare, seque in potestatem alterius tradere vult, vt sic nudus nudum Christum sequatur: ac non modò nullas facultates, sed ne voluntatem quidem propriam habet: quò sic ab omnibus mundi curis liber, totus Christo sponso suo vacare queat, illiusque potestati se quantus quantus est, suaque omnia subiiciat. Non est itaque cultus Dei cœlibatus aut monachatus: sed est ad colendum Deum via quædam expeditior. Quamobrem impudens eorum commentum est, qui monachatum, cœlibatum, votaque castitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cùm non aliam sequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis quæ iam recensuimus obstricti, quàm reliqui Christiani omnes. Vna cunctorum est religio, vna fides, eadem fidei sacramenta, eadem spes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitatis, eadem orandi regula, idem ministerium, non alius vt sit monachi, & cœlibis cultus, quàm coniugati, nisi quòd magis ille continuus est, & minus habet interpellationis. Nam qua-

Marginal notes (left column): F; *1. Cor. 14.*; *1. Cor. 12. Heb. 5. Manuum impositio cur ordinandis adhibeatur. 1. Tim. 5.*; *Act. 13.*; *Ordines cur post ieiuniũ conferantur.*

Marginal notes (right column): G; *Cœlibatus sacerdotum, & monachatus ad Deũ colendum est expeditior via est & non idololatria. Matt. 6. 1. Cor. 7. Orationes impediuntur vsu coniugij.*; H; *Basil. in libello de vita solitaria, ca. 1.*

A cunque tandem in re verum Dei cultum constitueris: non alius monachi, quàm laici, non alius erit cultus cœlibis quàm coniugati: Quòd si fide, spe, charitate rectè coli Deum existimaueris, non est alia monachi fides, alia coniugati: eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem sperāt, eundem diligunt. Sin autē in cōtemplando Deo, Psalmis & canticis, hymnis & laudibus prosequēdo, si in peccatorū agnitione, in corporis & sanguinis Christi participatione, in eius seruitutis, quæ latria dicitur, exibitione, cultum Dei situm esse iudicaueris, quicquid tādem illud fuerit, quo verè Deum coli dixeris, commune est monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vsu sibi ipse interdixit, ille verò præter hanc cœlibatus, alias quoque sibi nouas leges adsciuit, in quas voluntaria primum animi inductione quū iurasset, earum posteà seruandarum necessitate coustringeretur: non alia de causa factū est, quàm vt his, tāquàm arctioribus vinculis, in studiis pietatis teneretur, atque curis aliis omnibus vacuus, tanto liberior & expeditior debitum Deo cultum præstaret, reiectis omnibus iis, quibus à Deo retardari possit. Non est igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus: neque peccat cōtra primum præceptum, quo deos alienos habere prohibemur, si quis aut cœlibatum, aut monasticę vitæ genus aliquod sit amplexus. Nam hoc asseuerāter dicere, quid aliud fuerit, quàm vniuersam Ecclesiam iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra idololatriæ condēnare? Quis enim fuit ex primis illis Ecclesiæ luminibus, qui non aut monachus ipse fuerit, aut in summa veneratione monachos habuerit? Sunt qui ipsos etiam Apostolos cœnobiorū primos autores fuisse dicant. Certè Cassianus à Marco Euangelista monachos normam suscepisse viuēdi scribit. Verùm vt nihil dicamus de Apostolis, nihil de iis, qui in Ægypto, Thebaide, Syria, Scythia ingēti numero fuêre monasticam professi, nihil de Antoniis, Paulis, Hylarionibus, & multis aliis eorū sectatoribus: certè beatum Ephrem, Basilium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, & quamplurimos alios, qui non doctrinæ magis, quam sanctitatis nomine cumprimis in Ecclesia celebres habentur, monachos fuisse dubiū est nemini: qui verò alij monachi non fuerunt, monachos nihilominus recepisse, laudasse, suspexisse. Ex quorum numero Athanasius, quemadmodū à Gregorio Nazanzeno memorię proditum legimus, operęprecium se facturum esse putauit, si vitam Antonij monachi conscriberet. Ioannes verò Chrysostomus præterquam quod in quibusdam locis monachorum institutum in cœlum vsque laudibus vexit, ac è superiore templi loco suos, vt eorum insequerētur vestigia, diligenter est hortatus, etiam tres libros aduersus vitæ monasticæ vituperatores edidit. Quid igitur dicemus? Nunquid omnes hos idololatras pronunciabimus, vt monachos aliquot apostatas nostri temporis à periurij crimine, cuius rei sunt propter votum, quo Deo se obstrinxerunt, violatum, liberemus? Nos verò potiùs hęreticos esse censebimus, quos à tam sanctis patribus, inflatos sensu carnis suæ, tantopere dissentire videmus: qui suo ipsorum iudicio condemnati, quod ab Ecclesia factum oportuit, vt eos è cœtu piorum eiiceret, id priores ipsi fecerūt, seque vltrò à Christi corpore, à sancta Catholica Ecclesia præciderunt. Qui verò peruersas istorum hominum opiniones, tanquàm Dei verbum suspiciunt & adorant, atque eorū potiùs, qui ipsi inter se dissident, prauum sensum, quàm pium totius Ecclesiæ, tot seculorum consensum sequuntur, quemadmodū ab idololatriæ crimine defendi possint, nō videmus. Verùm nos hic monasticæ vitæ propugnationem non suscepimus. Cùm igitur quantum præsens postulat institutum, de cæremoniis quę sumuntur à personis, satis multa dixisse videmur, ad alia properabit oratio.

Monachatus.

B

Cass. lib. 2. cap. 5. de cœnobiorum institutione.

Grego. Nazan. in vita Ant.

C

De cæremoniis, quæ sumuntur à rebus.

C A P. 89.

A Rebus quoque sumi cæremonias diximus: inter quas principem locum obtinet sacrificium: quæ vsque eo propriè Deo debita seruitus est, vt neget esse quenquam hominum Augustinus, qui dicere audeat, sacrificium alij cuiquā deberi, quam domino soli. Nam quum de diuino cultu multa sint vsurpata, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera, ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeantur, qui dicuntur colendi & venerandi, si autem eis multum additur, & adorandi: Quis, ait, vnquam sacrificandū censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus est sacrificium: Nam quicunque Deo cultus alij deferuntur, communes illi sunt cum hominibus. Quæ causa etiam est, quòd eum tantoperè Satanas oppugnat, quòd hac seruitute sublata, sublatum iri quicquid illud est ex rebus iis, quæ sub aspectum hominum cadunt, quò propriè Deus colitur, intelligit: nullus vt eximius ei præ mortalibus honos habeatur: neque maior illius, quàm aliorum quotumcunque, qui dignitate prestant inter homines, ratio ducatur. Etiam Augustini seculo persuadere per sua membra Satanas hominibus est conatus, visibilia sacrificia diis aliis congruere: vero autem Deo tanquàm inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, melioriq; meliora, qualia sunt puræ mentis, & bonæ voluntatis officia. Ac verum quidem est, quemadmodum ab Augustino dictum, & ab Algero legimus repetitum, quod inuisibilia maiora melioraque sacrificia Deo debētur: sed non propterea visibile sacrificium excludendum est, quod ita signum est illorum inuisibilium, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Sicut enim orantes, atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse scimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus, quod nisi facti fuerimus, nullam nobis quidem ipsis, visibile sacrificium quod offerimus vtilitatem adfert. Est enim verū sacrificium, sicut ab eodem Augustino scriptum legimus, omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Quicquid igitur non eo animo agitur, vt Deo sancta societate adhæreatur, quantum ad hominem sacrificātem pertinet, verum Deoque gratum sacrificium, non est. Cùm

Sacrificium propriè Deo debita seruitus. Au. li. 10. de ciuitate Dei. cap. 4.

D

Sacrificium externum Satanas cur abrogare conatur.

Au. li. 10. de ciuitate Dei cap. 19.

Sacrificium est visibile signum rerū inuisibilium.

Sacrificium verū quod. Aug. li. 10. de ciuitate Dei cap. 6.

Psalm. 72.
Missæ sacrificio Deo perfecte adhæremus omnium Christi beneficiorum commemoratione
Sacerdos quomodo se ad Missam praeparare debeat.
Nota.

E autem sacrificia multa sint, quibus hoc agimus, vt, quod sibi solum Propheta bonum esse dixit, Deo adhærere queamus, nullo magis id efficitur, quam eo, quod Missæ sacrificium vocatur. In quo cùm exacta fiat, & accurata cumprimis omnium Christi beneficiorum cõmemoratio, fieri non potest, quin eorum contemplatione mens hominis ardescat, & in eius ineffabilẽ incorporeumque cõplexum sancto desiderio feratur, à quo se tot & tãtis beneficiis immerentẽ, quin extrema quęq; supplicia merentẽ potius, affectã esse perspicit. Quãobrem celebraturus hoc sacrificiũ sacerdos, illud ante omnia curat, vt sedato prorsus animo, cũctis perturbationibus & seculi curis omnibus vacuo, per summam quietem, sabbatum agat spirituale: quo vacare possit, & videre, quoniã Christ[us] est ille Deus, qui oblato in ara crucis preciosi corporis & sanguinis sui sacrificio, nos cęlesti patri suo per mortem suam reconciliauit, ex impiis pios, ex inimicis amicos, ex iræ filiis Dei filios & hęredes, fratres autem suos & cohæredes effecit. Qua cogitatione accensus, & se, & adstantes omnes, quin & Ecclesiam vniuersam, cuius ad altare stans personam gerit, tam bono, tamque benefico Deo sacrificium offert, atque vt ab eo tantopere amata, tantisque beneficiis affecta, vicissim illi per dilectionem adhærere, nec vnquam ab eo separari queat, ipsius, qui solus id præstare potest, misericordia perfici petit. Quo magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhærere Deo possit, membra quoque corporis omnia per id tempus vt huic vni rei subseruiant, procurat: vt F mentis iudicio voluntatique parentia, & illius veritatem ac sinceritatem cõsequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemque tanquam dominam comitentur: ita vt mentis motum motio semper corporis assequatur: vt siue animus peccati & culpæ conscius, prosternat se atque abiiciat coram Deo, corpus eundem gestum, eundemque actum subeat, atque conficiat: siue agendis pro acceptis beneficiis gratiis mentem ad Deum cogitationemque sustulerit, eandem ad Deum sublationem, vultus, oculi manúsque sequãtur: siue quòd quoquo modo studeat animus, atque decernat, quod quidem ad colendum Deum pertinere videatur, repente tanquam in speculo, sic in corporis motu, illud intestinum animi consilium voluntasque cernatur. Sicut autem sacerdos, ad eundem modum affectus etiam esse debet è populo quiuis, qui præsens adest, quoties tremendum hoc à sacerdote sacrificium peragitur, vt & ipse non aliis rebus vacet, quam iis quæ per sacerdotẽ aguntur contemplandis, atque illius exemplo omnibus & animi, & corporis motibus in Deum feratur: cumque verba illa dicẽtem audierit: Sursum corda, non ore magis, quàm intimo corde respondeat: Habemus ad dominum. Amonẽtur enim his verbis qui præsentes adsunt, vt quæ sursum sunt quærant, vbi Christus est ad dexteram Dei sedens: quæ sursum sunt sapiant, non quæ super terram. Procul itaque tum facessat ex cordibus hominum carnalis omnis & secularis cogitatio, & in eo toti sint, ad quod sacerdos inuitat, vt quod verbo se facturos promittunt, re præstent, ne si quis aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habuerit, quod Ananiæ dixit Petrus, sibi quoque dici audiat: Cur tentauit G Satanas cor tuum, mentiri te spiritui sancto? Non enim es mentitus hominibus, sed Deo: atque ita magis etiam Deus eum execretur, sicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorũ longè est à me: Quamobrẽ quod lingua profitentur, corda reipsa sursum erigant, vbi Christus est in dextera Dei sedens, ibi mens cuiusque, ibi fixa sit cuiusque cogitatio, vt cum Paulo dicere possint: Nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde saluatorem expectamus dominum Iesum Christum. Cessent cõfabulationes, cessent curę terrenarum rerum, in eo sint hominum animi defixi, quod à sacerdote postea geri vident, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid sit illud pro quo Deo gratias agere debeamus ostendit, quum quemadmodum pro nobis passus, in crucem actus, mortuus & sepultus sit, tertia die resurrexit, in cœlum ascenderit, nõ verbis magis explicat, quàm totius corporis actione repræsentat, ac sub astantium oculos subiicit, in horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum esse mentes hominum oportet: vt quod esse dignum & iustum fatemur, Deo pro illis gratias agamus, neque verbis modò gratam nostram voluntatem declaremus, verùmetiã sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorẽ suauitatis, ita nos eius hac tanta dilectione prouocati, vicissim diligamus eũ, & exhibeamus corpora nostra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, ea mente, vt sicut ipse posuit animam suam pro nobis, & nos animas nostras pro nomine H illius ponere, & omnia prius & facere & pati parati simus, quã vt vnquàm ab illius nos dilectione separari permittamus. Hoc animo qui præditus est, siue sit sacerdos, siue sit aliquis ex iis, qui rei diuinæ prȩsentes intersunt, is demùm in odorẽ suauitatis hostiam acceptã Deóque placẽtem offert. Nam externæ cæremoniæ nullus est eam exercẽti vsus, si nõ fit ex hac intestina volũtate profecta. Falsum est enim, quod filij desertores de matre sua quondam Ecclesia commenti sunt, quasi prædicatum in illa fuerit, valere coram Deo sacrificium sacerdotis ex opere operato, sine bono motu vtentis: quum Ecclesię doctrina, cum isto cõmento pugnet ex diametro. Nam valere sacrificium sine bono motu vtentis, vel sacerdotis, vel populi, non modò docuit in Ecclesia nemo, verùm illud vno ore potius affirmarunt omnes, nisi quis per fidem animique deuotionem fructum illius in se transferre conatus esset, exitio potius illi futurum sacrificium, quàm vtilitatis aliquid allaturum. Quorsum autem admoneret populum sacerdos, vt corda sursum erigerent, si valere sacrificiũ sine bono motu vtentis persuasum haberet? vt vel hinc perspicuum cuiuis esse queat, quàm sint ab omni veritate auersi, quos ista comminisci nõ puduit, quum tamen authorem huius commenti proferant neminem. At docuerunt scholastici, Missam ex opere operato valere. Docuerunt: verùm illud nusquàm addiderunt: sine bono motu vtentis. Quum suprà cap. 33. ostensum sit etiam in omni sacramẽto opus esse tribus, inter quę est minister ecclesiæ intentionem seruans iuxta communem scholasticorum doctrinam. Tum autem,

In sacrificio Missæ præsentes, quomodo affecti esse debeant & Missam audire.
Nota.
Colos. 3.

Acto. 5.
Esaie. 19.
Phil. 3.
Rom. 12.
Philip. 4. 5.
Sacrificium sine bono motu nõ valet.

A longè alio sensu docuerūt, quàm quę isti sibi confinxerūt. Quò magis autem dilucidè cognosci res queat, libet planioribus verbis edisserere, quid sit illud quod Scholastici docuerunt, vt sic omnibus istorū impia calumnia detegatur. Scholastici doctores, rerum quàm verborum studiosiores, hoc habuisse propositum videntur, vt orationis ornatu neglecto, quo breuissimo possent verborum compendio rem explicarent. Itaque cùm de eo fieret disceptatio, num & mali sacerdotis Missa valeret, quoniam ad rem apertius intelligēdam permultum lucis adferre diuisio consueuit, distinguendū inter opus, & opus esse putauerūt, vt aliud esse dicerēt opus operās, aliud opus operatū. Opus operans appellare placuit siue sacerdotis actionem, quod Anthisiodorensi visum est: siue sacerdotem ipsum sacris operantem: (Sic enim loquitur Innocentius: Non ergò sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutē medicinę corrūpit. Quamnis igitur opus operans aliquādo sit immundum, semper tamen opus operatum est mundum,) opus autem operatum, rem immolatam. Quid igitur docent cùm scribunt, Missam ex opere operato valere? Quid aliud, quam, non esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, verum ipsam quæ præsens est in altari, rem immolatam, ipsum verum corpus Christi, quod pro nobis traditum est, ipsum verum sanguinē Christi, qui pro nobis fusus est in remisionem peccatorum nostrorum? Huius enim corporis pro nobis traditi, huius sanguinis pro nobis effusi virtute, non autē

B merito Sacerdotis, aut actionē fieri, vt cum Deo reconciliationem, peccatorū remisionem, & ea quæ petimus omnia consequamur. Potuitne dici magis pium aliquid, aut veritati Christianę magis consentaneum? Quid enim? an non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione (hoc enim est sacrificium quod offerimus:) collocari iubent, cum Propheta dicētes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum: Benedictus qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quisquam in sanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, spem suam omnem defixam habeat, verùm in agno illo immaculato, cuius precioso sanguine redempti sumus. Hic est qui tollit peccata mundi: hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem dabit nobis: hic est vnus aduocatus, mediator, & reconciliator noster. Homo sacerdos, minister tantum est reconciliationis: ministerium enim reconciliationis dedit illi Deus, quemadmodum à Paulo scriptum legimus: Vera propiciatio pro peccatis nostris, verus Sacerdos in æternum, solus sanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus est, & exauditur semper pro sua reuerentia, est ille, qui per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, qui sedens ad dextram patris, etiam nunc interpellat pro nobis, Dominus noster Iesus Christus. Cuius corporis & sanguinis Sacramentum cùm præsens adsit in altari, cumque subiiciatur sub oculos astantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: in huius sacramenti presentia, sicut à sancto martyre Cypriano scriptum est, nō superuacuè mendicant lachrymæ veniā, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Hoc sensu dixerunt Scholastici, Missam ex opere operato valere, nō propter sanctitatem, aut actionem sacerdotis, sed propter victimam illam salutarem, cuius tum sit immolationis repræsentatio. Quis autem est, qui sensum hunc comprimis pium esse negare audeat? Ne quis autem ita sensisse Scholasticos dubitare queat, ipsa eorum verba subiungemus. Ac ventilant quidem hanc quęstionem: Vtrum sacerdotis mali Missa tantundem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino: præceptor eius Albertus: Bonauentura, Ioannes Gerson, Gabriel Biel, & alij nonnulli: Quoniam verò longum esset singulorum verba recensere, breuitati studentes ex Ioanne tantum Scoto quędam adscribemus. Missa non solùm valet, inquit, virtute meriti, siue operis operantis, sed etiā virtute sacrificij & operis operati: vel non solùm valet virtute meriti personalis sacerdotis offerentis, verumetiā virtute meriti generalis Ecclesię, in cuius persona per ministrum communem offertur sacrificium. Alioqui, Missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia, quod reputatur cōmuniter inconueniens, & rationabiliter, iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Quandocunque enim Christus vt summus sacerdos offert, panis quē dat, id est caro eius, est mundi vita. Hactenus Scotus. Cùm de sacerdotio sermo nobis esset, docere nos meminimus, quòd sacerdos nihil aliud est, quàm reconciliationis minister: fungitur enim legatione siue ministerio pro Christo: & capite, & corpore. In

D consecrando siue sanctificando, offerendo, distribuendo, manus, lingua, ministerium hominis est mortalis: verùm ipsa cōsecratio siue sanctificatio, oblatio, distributio, denique virtus omnis, & efficacia, nō est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Hoc igitur in loco Christi capitis ministrum agit. Cùm verò precatur Deum, vt oblationis in cruce factæ, cuius fit in altari repræsentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat, ministrum agit Christi corporis Ecclesiæ. Scotus igitur hoc dicere videtur iis verbis, quæ paulò antè per nos adducta sunt. Siue sacerdotem consideres tanquam Christi capitis, siue tanquam Christi corporis ministrum, vtroque modo valet Missa. Nam quod ad prius illud ministerium attinet, non refert quo sit vitæ merito sacerdos. Christus est enim summus ille Sacerdos, qui semetipsum offert: panis quem dat, id est caro eius, est mundi vita. Quamobrem non hominis Sacerdotis actio, verùm Christi sacerdotis oblatio, Christi caro, quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est, per quam salutem consequimur: Hominis autem sacerdotis nihil aliud est, quàm ministerium. Virtus omnis penes carnem illam est, quæ cùm propter nostram salutem in cruce pependisset, nunc ad dexteram Dei collocata, pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cum diabolo computatur: sed non contaminatur donum Christi: quod per illum fluit purum est, quod per illum transit liquidum, venit ad fertilem terram: Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fru

Marginal notes (left): Opus operatum & operans. — Anth. l. in parte summa. — Opus operās est sacerdotis actio, siue sacerdos sacra operans. — Innoc. lib. 3. mysteriorum Missæ ca. 5. — Opus operatum est res immolata, corpus & sanguis Christi immolatus. — Hier. 17. — 1. Pet. 2. Ioan. 1. Ioan. 15. — 2. Cor. 5. — Heb. 5. Heb. 9. Rom. 8. — Hebr. 9. — Cypr. Ser. de cœna domini.

Marginal notes (right): Tho. Parte 3. q. 82. art. 6 — Alb. lib. 4. sentent. dist. 13. art. 31. Bon. in 4. sentē. dist. 13. quæst. 4. Gers. serm. 2. de die mortuo Scotus in quodlibet. q. 20 in expositione sacri Canonis Missæ. Lectio. 26. Ioan. 6 Sup. cap. 53. — 2. Cor. 5. 2. Cor. 4. — Aug. trac. 5. in Ioan.

E ctum ferre non poteſt.Per lapideum canalẽ tranſit aqua ad areolas : in canali lapideo nihil generans, ſed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus ſacramenti ita eſt vt lux: & ab illuminandis puta accipitur, & ſi per immuodos tranſeat, non ioquinatur. Quod verò ſpectat ad poſterius miniſterium, quo ſacerdos pro Chriſti corpore fungitur Eccleſia, cumprimis id optãdum foret, vt quibus illa miniſtris vtitur ad iram Dei placandam, eſſent moribus inculpatis, ne, ſi ſicut populus, ita ſacerdos quoque factus ſit, rectè ad vtrunque dici poſsit, quòd à Propheta ſcriptum eſt: Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderũt faciem eius à vobis, ne exaudiat. Certum eſt enim quod multum valet deprecatio iuſti, neque temerè dictum eſt ab illo cæco nato, cui Chriſtus oculorum viſum reſtituerat: Deus peccatores nõ audit. Cęterùm in homine Sacerdote ſacris operante, ſi nulla ſunt ipſius miniſtri merita, non deſunt tamẽ eius, cuius eſt miniſter, Eccleſiæ merita: quæ nõ à maiori quidẽ, ſed à meliore tamen ſui parte, ſancta dicitur: & regnũ ſępè cœlorũ à Chriſto vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura, neque fructum erat vllum allatura, (ſcriptum eſt enim: Qui declinat aurem ſuam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.) cùm is orat in Eccleſiæ perſona, quæ in potiore ſui parte ſancta eſt, non poteſt eius oratio non iis, pro quibus orat, eſſe fructuoſa, quamuis ipſi ſacrificanti ſit perniciosa. Malitia enim miniſtri non impedit bonitatem, ſiue bonum opus perſonæ, quæ bona eſt: ſicut ſi bonus aliquis dominus per manus F famuli ſui nequam, eleemoſynam tribuat, non ideò perdit eleemoſynæ ſuæ meritum. Et hoc eſt quod orans dicit ſacerdos: Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis: pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, quæſo ne reſpicias peccata mea, ſed fidem Eccleſiæ tuæ. Vidẽtur eiuſmodi non eſſe diſsimiles procuratoribus hoſpitalium aut captiuorum, quibus eorum contemplatione pro quibus petunt, largè datur eleemoſyna, cùm tamen ipſis pro ſe petentibus nihil daretur: fortaſsis etiam turpiter abigerentur: cùm tamen ipſi nihilominus partem diſtributionis accipiant. Pręclarè ſcriptũ eſt ab Hieronymo. Epiſcopus, preſbyter, diaconus, non ſunt meritorum nomina, ſed officiorum. Ante quem etiam Cyprianus. Scribæ & Phariſęi in cathedra Moyſi ſedentes, cùm agũt quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine poteſtatis vtuntur, & officium, non vita, tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorciſtis. Chriſtum (inquiunt,) ſcimus, & Paulum nouimus, & in nomine Chriſti quẽ Paulus prędicat adiurati egredimur, vos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine ſuo quæſtuarij nihil peragunt exorciſtæ, nec ſe eis deferre ipſi dæmones profiteantur, ſed nomen Chriſti etiam per lucrorũ ſectatores ſuæ gloriæ retinet poteſtatem: & ſiunt in talibus cauſis miniſtri mercenarij ſicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehũt inſtitores, quarum rectores potius eorum, quos ducunt, pecuniis inhiant, quam ſaluti. Et tamen mare ſeculi huius neceſſarios habet eiuſmodi tranſuectores: alioqui ceſſabunt commercia, nec ex tranſmarinorum copia aliorum inopia habebit ſubſidium, nec occurrent ſibi ſolatia regionum, ſi vehicula tollã- G tur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippe ſæpe malorum miniſteria ſuffragantur. Hæc ille. Iam ergò quæ Scoti fuerit mens in iis verbis, quę per nos producta ſunt, planum ſatis feciſſe videmur. Neque verò ſolum in hac ſentẽtia fuiſſe Scotum aut Thomam exiſtimandum eſt. Fuerunt etiam Auguſtini ſeculo, qui ſacramenta & ſacrificia ex dignitate miniſtrorum eſſe metienda putarent, quique mali Epiſcopi, aut ſacerdotis preces obeſſe potius, quàm prodeſſe, pro quibus fierent, affirmarent. Quos, contra Parmenianum, Creſconium, Gaudentium, contraque Donatiſtas alios ſcribens Auguſtinus, pluribus verbis confutauit. Proferebat Parmenianus locum ex Eſaia: Facinoroſus qui ſacrificat mihi vitulum, quaſi qui canem occidat, & qui ſimilaginem, quaſi ſanguinem porcinum, & qui offert thus, quaſi qui benedicat idolo. Sed hæc Auguſtinus cùm de ſchiſmaticis multo cõgruentius dici docuiſſet, bis deinde verbis vtitur: Si primis temporibus non obfuerunt mali ſacerdotes, vel collegis bonis, ſicut fuit Zacharias: vel popularibus, ſicut fuit Nathanael, in quo dolus non erat: quanto magis nihil obeſt in vnitate Chriſtiana Epiſcopus malus vel Coëpiſcopis, vel laicis bonis, cùm iam ille ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech, & pontifex noſter, ſedens ad dexteram patris, interpellat pro nobis. Nec illud bonis obeſt, ſed offerẽtibus malis, quòd veriſsimè dictum eſt, Dona iniquorum non probat altiſsimus. Ac paulò pòſt, cùm obiectum eſſet ab eodem: Sacrificia impiorũ execratio eſt Domino. Sacrificia, inquit, H impiorum eis ipſis oberunt, qui offerunt impie. Nam vnum atque idem ſacrificium, propter nomen Domini quod inuocatur, & ſemper ſanctum eſt, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum acceſſerit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Non ait, aliis, ſed ſibi. Qui ergò manducat dignè & bibit, gratiam ſibi manducat & bibit. Quid aliud his verbis Auguſtinus innuit, quàm quòd aliis verbis dictum eſt à ſcholaſticis: ex opere operato, non ex opere operantis valere ſacrificium ſiue ſacramentũ. Certum eſt enim, quòd mali bona adminiſtrando, ſe tantummodo lædunt: ſicut fax accenſa ſibi quidẽ detrimentũ præſtat, aliis verò lumen in tenebris adminiſtrat, & vnde aliis commodũ exhibet, inde ſibi diſpendium præbet. Cùm idem Parmenianus protuliſſet ex Euãgelio: Deus peccatores non audit: An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Epiſcopus non exaudiri, cùm pro populo rogat? Quòd etſi ita eſſet, non ideò tamen populus, ſi bonus atque fidelis eſt, ſolicitus eſſe deberet: Securos enim illos facit illa ſcriptura, quæ ait: Etſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris. Cumque poſuiſſet de Balaam exemplum: Non mirum eſt, inquit, ſi verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam ſi à malis dicantur Epiſcopis, exaudiãtur tamen, nõ pro peruerſitate præpoſitorum ſed ꝓ deuotione populorũ. Quid hic aliud dicit, quã quòd poſtea ſcriptum eſt aliis verbis à Scoto: Sacrificium ſiue preces, non ſolùm valere virtute meriti perſonalis ſacerdotis, verùmetiam virtute

Eccleſiæ ſacerdotes moribus inculpatis optare debemus. Eſaie.14. Eſa.59.

Iacob.5.

Eccleſia non à maiori, ſed à meliore ſui parte ſancta dicitur & regnum cœlorum.

Prou. 18.

Sacramentis & miſſa malitiam miniſtri non obeſſe per ſimilitudines oſtenditur.

Hier. lib. 1. contra Iouinianum.

Cy. in ſerm. de baptiſmo Chriſti.

Exorciſtæ quæſtuarij nihil ſuo nomine peragunt, ſed Chriſti.

Sacramenta ſiue ſacrificia ex miniſtri dignitate non ſunt æſtimanda.

Aug. cont. Creſc. lib. 3. cap. 6. Gaud. contra ſecundam epiſt. Gaudentij lib. 2. cap. 9. Dona. lib. 2. cap. 4. & ſequentibus. Eſai. 66 Contra Parme. lib. 2. cap. 5.

Idem cap. 6. Eccle. 33.

1. Cor. 11.

Idem cap. 8. Ioan. 9.

1. Ioan. 2.

Num. 23.

A meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrũ commune offeruntur: cuius fidem, nõ peccata ministri Deus respicit. Habemus igitur iam, quę sit scholasticorum sententia, cùm ex opere operato valere Missam dicunt: nimirum eadẽ quæ quondam Augustini, eadem quæ totius Ecclesiæ Catholicæ fuit, est, & erit semper. Qui verò sensum illis contrarium affingunt, aut non intelligũt ipsi, neque quæ dicũt, neque de quibus affirmant, aut extremè sunt improbi, qui dum quamplurimos à Christi corpore, quę est Ecclesia, segregare student, quod veritate nõ possunt, eiusmodi cõficta calũnia perficere conantur: alienum prorsus & absurdum, ac minimè pium illis sensum affingentes. Verùm hæc est potestas tenebrarum, quibus in hanc cæcitatẽ adducuntur. Sed & si quis visus est esse de applicatione sacrificij scrupulus, an ea pro aliis fieri posit, per hæc quæ dicta sunt, iam sublatus esse videtur. Cùm enim isti contendant, tantum propitiatorium Christi sacrificium applicari posse pro aliis, hoc est illud, quod in Missa dicimus applicari. Neque enim sacerdos in Ecclesiæ persona, cuius minister est, suum cuiquam opus applicat, verùm applicat opus Christi: sacrificium illud applicat in ara crucis peractũ, passionem applicat & mortem Christi, per quam cùm patre cœlesti reconciliati, peccatorum nostrorum sumus remissionem consequuti. Huius fructum vt fideles adipisci, peccatorumq́ue remissionis & salutis in cruce nobis promeritæ participes fieri queat, Deum patrem precatur, per eum ipsum, qui sacrificium pro nobis factus, morte sua nobis hęc promeruit, Dominum nostrum Iesum filium eius vnicum. Atque hoc est, quod applicari dicitur, sacrificium. Applicatur autẽ non viuis magis, quàm mortuis: neque præsentibus modò, verùm & absentibus: nisi forte pro viuis tantum semetipsum Christus obtulit, & pro iis qui præsentes tum adfuerunt, & non pro mortuis & absentibus quoque. Atqui contradicit scriptura, quæ mundi totius eum asserit propitiationem fuisse: & ex persona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit, ô mors, & morsus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quàm Euangelij vocem negãt, qui cum impio Aërio pro mortuis rectè sacrificium offerri negant? Non enim aliam oblationem, sed eandem quam Christus obtulit, offert in Ecclesiæ persona minister eius sacerdos, neque pro aliis, quã pro quibus Christus obtulit, & oblatione sua Domini mortem annunciat, qua redẽpti sunt omnes: cui oblationi participant omnes, qui sunt in vnitate corporis Christi mystici, siue superstites in hac vita, siue iã ex ea migrauerint, siue præsentes, siue sint absentes. Quòd si non redemit Christus morte sua patriarchas, prophetas, & sanctos alios patres in se credentes, qui mortem eius pręcesserunt, non rectè dicitur precium hoc redemptionis pro mortuis offerre sacerdos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides est Ecclesiæ, qui sunt isti, qui cùm eadem se lingua confiteri profiteãtur, negare tamen audent, quòd Christus obtulit in omnium redemptionem æquè mortuorum atque viuorum, id rectè mortuis applicari? Sed isti putant suum opus applicare sacerdotem. Videntur Ecclesiæ mysteriorum esse prorsus imperiti, ac vbiuis potius, quàm in Catholica, de iis quæ pertinent ad fidem Catholicam, instituti. Repetendum est igitur iterum atque iterum, & inculcandum, vt ne sint nescij. Non suum opus, non suam oblationem applicat sacerdos: verùm opus Christi, oblationem illam qua semetipsum obtulit Christus in odorẽ suauitatis, cuius fructus vt perueniat cùm ad eos, qui nobiscum adhuc in terris degunt, tùm ad illos, qui nos pręcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Deum patrem per eũdem Christũ precatur. Quòd verò seorsum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum est: quin iam inde ab Apostolorum temporibus vsurpatum. Augustinus oblatum esse scribit pro matre sua sacrificium precij nostri. Cyprianus antiquior Augustino negat offerri pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominasset. Vtroque vetustior Tertullianus, etiam anniuersariorum meminit, de vxore dicens: Marito superstite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro. Iam repete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. Paulinus verò rogat amandum, vt pro fratre quodam, qui maluit ad dominum transire debitor, quam liber oret, vt misericors & miserator Deus, qui facit omnia in cœlo & in terra & in mari & abyssis, refrigeret animam eius stillicidiis misericordiæ suæ per orationem ipsius. Quia sicut ignis (inquit) accẽsus ab eo ardebit vsque ad inferos deorsum, ita proculdubio etiam ros indulgentiæ inferna penetrabit, vt roscido pietatis apud Hieron. lumine in tenebris ardentibus æstuantes, refrigerentur. Ambrosius, & trigesimum & quadragesimum obitus diem obseruari solitum scribit, atq; vtramque obseruationem habere authoritatem, qua ne cessarium pietatis impletur officium. Et beatus Ephrem cùm trigesimum diem complesset, sui memoriam fieri petiuit. Quòd igitur tanto consensu, tot seculis, quàm latè patet Christianũ nomen, obseruatum semper vbique locorum fuisse videmus, quid aliud quàm Apostolorum hanc esse traditionem existimare fas est? Sicut existimasse iam ante docuimus Dionysium Areopagitam, Ioannẽ Chrysostomum, & Ioannem Damascenum. Verùm hæc de sacrificio dicta nunc sufficiant, quæ est vna omnium præstantissima, Deoque longè gratissima cæremonia: cuius quasi quædam sunt instrumenta, sacra vasa, sacræ vestes, chrysma, cereus, luminaria. Visum est enim, ad honorem huius tãti sacrificij pertinere, vt rei tam sacræ etiam instrumenta sacra essent, quorum quædam non nisi legitimè consecratis attingere liceret. Quod & ipsum nouum non est, quin ipsis etiam Hieronymi temporibus, & multò antè vsitatum. Sic enim ille scribit ad Theophylum Alexandrinum Episcopum, quæ epistola libris eius Paschalibus annexa est, in Latinam linguam ab eo conuersis: Discant qui ignorant, erudititi testimoniis scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrosq; calices & sancta velamina & cætera, quæ ad cultũ dominicæ passionis pertinent, non quasi inanima & sensu carentia sanctimoniam non habere, sed ex cõsortio corporis & sanguinis Domini eadem,

2. Tim. 2.

Luc. 22.

Sacrificij applicatio de Christo sacrificio & opere in cruce peracto intelligitur, et non de sacerdotis personali actione seu opere.

Missæ sacrificium pro mortuis & viuis tam absentibus quã præsentibus valet.

1. Ioan. 2.

Ozee 13.

Aug. li. 9. confession. cap. 12.

Missa etsi pro vno dicitur & vni applicatur, tamen alios non excludendo.

Cypr. lib. 5. epist. 9.

Tert. de monogamia.

Tertul. de exhortatione castitatis.

B. Paulinus epist. 1.

B. Amb. de obitu Theodosij.

Ephr. in testamento suo.

Sacrificij instrumenta sacra esse conuenit.

Sacra vasa.

E qua corpus eius & ſanguis, maieſtate veneranda. Quæ tamen verba oon ita ſuor accipienda, quaſi res inanimæ, vaſa & veſtes, gratiam io ſe ſuſcipiant, quod in hominibus, qui conſecrantur, fieri dubium non eſt: ſed per conſecrationem tamen, vel benedictionem, illud efficitur, vt magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragendũ: ſanctaq́ue propterea dicuntur, ſiue ſacra, quòd poſteaquàm ſemel Deo dicata, diuinoq́ue cultui deſtinata ſunt, iam deinceps in alios vſus quoſcũque ea coouertere non licet.

Conſecrãtur res inanimæ, vt per conſecratio nem magis idonea fiãt, & diuino cultui in perpetuum deſtinentur.

Hieronymi quoque præceptor Gregorius Nazanzenus: Ne ipſa quidem, inquit, indumenta ſacerdotalia, vel miniſterij vaſa, cuilibet cootingere ſaltem aut contrectare fas eſt. Neq; verò Hieronymi aut Gregorij ſeculo primum ſacris vaſis & veſtibus, calici præſertim, patinæ & pallæ bic honor eſt habitus: propè ceotum annis antè, Stephanus Papa idem, & martyr, ad quem extant Cypriani quoque martyris ſcripta, ad Hilarium ſcribens his verbis vſus legitur: Veſtimenta Eccleſiaſtica, quibus Domino miniſtratur, cultusq́ue diuinus omni cum honorificentia & boneſtate à ſacerdotibus, reliquisq́ue miniſtris celebratur, & ſacrata debent eſſe & honeſta, quibus aliis in vſibus, cum Deo eiusq́ue ſeruirio coosecrata & dedicata ſint, nemo deber frui, quàm eccleſiaſticis & Deo dignis officiis: quæ oec ab aliis debent contingi, aut ferri, niſi à ſacratis hominibus: oe vltio quæ Baltaſſar regem percuſsit, ſuper hæc tranſgredientes & talia præſumentes veniat diuina, & còrruere eos faciat diuinæ vltionis iuſtum flagellum ad ima.

Naz. in Apologetico.

Stephanus Papa ad Hilarium.

Dan. 5. 2. Reg. 6. 1. Reg. 5. Sot. epi. 2. Sixt. epi. 2.

F Idem in epiſtola Soteris ad Epiſcopos Italię multò antè: Idem à Sixto Papa, qui fuit ſextus à Petro, ſcriptum legimus, cuius verba hęc ſunt: In hac ſancta ſede Apoſtolica à nobis & reliquis Epiſcopis, cęterisq́ue Domini ſacerdotibus ſtatutum eſt, vt ſacra vaſa non ab aliis quàm à ſacratis, Dominoq́ue dicatis contrecteotur bominibus: Indignum enim valdè eſt, vt ſacra Domini vaſa quæcunque ſint, humanis vſibus ſeruiant, aut ab aliis, quàm à Domino famulantibus, eiq́ue dicatis tractẽtur viris: ne pro talibus pręſumptionibus iratus Dominus, plagam imponat populo ſuo, & ij etiam qui non peccauerunt, mala patiantur & pereant, quia perit iuſtus ſæpiſsimè pro impio.

Cereorũ vſus antiquiſsimus.

Cereorum quoque & luminarium vſus vetuſtiſsimus eſt io Eccleſia. Cùm ae ceoderentur pro martyrum honore cerei, viſum eſt Vigilantio minimè ferendum, quòd idololatriam quandam reciperet. Contra quem ſcribens Hieronymus: Cereos, inquit, ooo clara luce accẽdimus, ſicut fruſta calumniaris, ſed vt noctis tenebras boc ſolatio temperemus & vigilemus ad lumen, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quòd ſi aliqui propter imperitiam & ſimplicitatem ſecularium bominum, vel certè religioſarum fœminarũ: de quibus verè poſſumus dicere: Coofiteor, zelum Dei habent, ſed noo ſecundum ſcientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis? Cauſabantur quondam & Apoſtoli, quòd periret vnguentum, ſed Domini voce correpri ſunt. Neque enim Chriſtus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in hooorem Chriſti hoc fecit, deuotioq́ue eius mentis recipitur: & quicunque accẽdunt cereos ſecundum fidem ſuam, babent mercedem, dicente Apoſtolo: vnuſquiſque in ſuo G ſenſu abuodat. Idololatras appellas huiuſmodi homines: Non diffiteor omoes nos, qui in Chriſtum credimus, de idololatriæ errore veniſſe: nõ enim oaſcimur, ſed renaſcimur Chriſtiani. Et quia quõdam colebamus idola, nunc Deum colere nõ debemus, ne ſimili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco deteſtãdum eſt: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum eſt. Nam & abſque martyrum reliquiis, per totas orientis Eccleſias, quando legendum eſt Euangelium, accenduntur luminaria iam ſole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. Vode & virgines illæ Euangelicæ ſemper habent accenſas lampades ſuas. Et ad Apoſtolos dicitur: Sint lumbi veſtri pręcincti, & lucernę ardentes in manibus veſtris. Et de Ioanoe Baptiſta: Ille erat lucerna ardens & luceos: vt ſub typo luminis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua io Pſalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis. Malè facit ergò Romanus Epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominũ Petri & Pauli ſecundum nos oſſa veneranda, ſecundum te, vilem puluiſculum, offert Domino ſacrificia, & tumulos eorum Chriſti arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus.

Hier. contra Vigilant.

Rom. 10.

Matth. 26.

Roma. 14.

Cerei accenſi cur Euangelij lectioni præferantur. Matth. 25. Luc. 12. Ioan. 5.

Pſal. 118.

Aquæ verò benedictę vſus, ab ipſis Apoſtolorum temporibus ortum habere videtur: Siquidem, qui fuit quintus à Petto Pontifex Romanus Alexander his verbis illius meminit: Aquam ſale conſperſam popnlis benedicimus, vt ea cuncti aſpetſi purificentur, & ſanctificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe H mandamus. Nam ſi cinis vitulæ aſperſus ſanguine populum ſanctificabat, atque mundabãt: multo magis aqua ſale aſperſa, diuinisq́ue precibus ſacrata, populum ſanctificat atque mundat. Et ſi ſale aſperſo pet Eliſæum Propheram ſterilitas aquę ſanata eſt, quanto magis diuinis precibus conſecrata, ſterilitatem rerum aufert bumanarum, & coinquinatos ſanctificat, atque mundat & expurgat, & cætera bona multiplicat, & inſidias diaboli auertit, & à phãtaſmaticis verſutiis bomines defendit. Nam ſi tactu fimbriæ veſtimenti ſaluatoris ſaluatos infirmos eſſe non dubitamus, quanto magis virtute ſacrorum eius verborum diuinitus ſacrantur elementa quibus ſanitatẽ corporis & animæ humana percipit fragilitas?

Aqua benedicta vſus. Alex. epi. 1 ad omnes orthodoxos.

Heb. 9. 2. Reg. 4.

Matt. 6.

Sed nobis hoc loco de ſingulis cæremoniis, quæ ſumuntur à rebus, dicere propoſitum non eſt, cùm præſertim copioſè de iis multa ſint ab aliis perſcripta. Ante annos centum propè ſeptuaginta, ſcripſit octo libros ea de re Guilielmus Durandi Epiſcopus Minaiacenſis, quibus titulum dedit, Rationale diuinorum: quem totidẽ annis præceſsit Rupertus Abbas Tuitienſis, cuius extãt de diuinis officiis libri duodecim. Editus eſt etiam noo ita pridem in lucem opera viri pij & docti, Ioannis Cochlęi, liber Amalarij Treuerenſis Archiepiſ. de officio miſſæ, ante annos ſeptingẽtos & amplius ſcriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinẽtia. Scripſit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Iſidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officiis. In eas autem res, à quibus cęremoniæ ſumuntur, recenſeri poſſunt & ea, quæ ad orationes, eleemoſynas, & ieiunia pertinent. Verùm

Cæremonia à rebus ſumptæ variæ ſunt & ab his auctoribus prorsus tractantur.

A rùm alio loco strictim ea de re breuiterque nonnulla dicemus: neque enim huius est instituti, omnia quæ dici possunt perscribere.

De cæremoniis, quæ sumuntur à loco.
CAPVT 90.

Templa. *Sepultura.*

Templorum antiquitas & vsus. Exod. 26. 3. Reg. 6. Acto. 3. Niceph. lib. 2. cap. 39. 40. & 41. Eccl. hist. Grat. de consecrat. lib. 1. cap. omnes Iuo. lib. 2. decret. Philo. Vide Eus. li. 2. cap. 17. Eccle. hist.

A Loco quoque sumuntur cæremoniæ: Nam oraturi ad templa conuenimus, quæ sunt ædes Deo solenni titu consecratę. Quin & corpora nostra, non nisi in templis, aut certè in cœmiteriis, quæ & ipsa consecraotur, sepeliri volumus. Præcipuè verò tremeodum illud sacrificium alibi quàm in æde Domino sacrata, peragi, per sanctorum patrum canones non licet. Neque verò nouum hoc est institutum: nam præterquam quòd in veteri quoque lege tabernaculi per Moysen, ac templi per Salomonem constructi fuit vsus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hierosolymitanum ascendisse legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apostoli prædicabant, nominatim autem in Asiæ, Syriæ, Æthiopiæ & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipsos Anthropophagos, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Aodream, templa & quidem maxima cõstruxisse tradit Nicephorus, quos eadem illa consecrasse quoque dubium oon est, vt in alios vsus ea transferri fas noo fuerit: etiam si primus Higinus, referente Gratiano, & ante eum Iuone, templorum, vel vt ipse vocat basilicarum consecrationis mentionem facere videatur, qui fuit octauus à Petro Pontifex Romanus, iuxta sup-
B putationem Eusebij io Chrooicorum libro, vt Apostolicum hoc institutum fuisse minimè sit ambigendum. Philo quoque, qui fuit Apostolorum æqualis, scribit hoc de viris Apostolicis, quòd habuerint sacra domicilia, quæ semnia, siue monasteria vocabant, in quibus manentes, honestæ ac sanctæ vitæ mysteria celebrabant, nihil illo inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicquam eorum, quę ad corporis sustentationem necessaria sunt, sed leges & oracula Prophetarum & bymnos, ac reliqua eiusmodi, quibus scientia & pietas augescunt & consummanrur. Ac illud quidem dubium non est, quantum ad ipsum Deum attioet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cùm sit corporis expers oullis finibus circumscribitur, nec loco clauditur vllo: quod nec ille ignorabat, qui tem-

3. Reg. 8.

plum illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc quam ædificaui tibi? Cæterùm quòd in templis potius orationes, præsertim verò sacrificia peragũtur, hominum id causa constitutum est, quorum ingeoium est, eorum præsertim qui sunt de vulgo, quæ peruulgata sunt, minorem vt eorũ rationem habeant: quio ea despicatui ducnot. Si quæ verò solenni ritu propriè diuinæ rei faciendę dicata sunt & consecrata, oescio quomodo maiore quadam habentur à multis in veneratione. Sic videmus ad regum & principum venerationem permultum facere, si domus habitent, quàm reliqua multitudo, magnificentiores: si vestes etiam induti sint spleodidiores. Visum est igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuereotiam excitandam, non parum interesse, vt ædes certæ constituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquam quę ad colendum Deum pertineret: quin & C vasa, quemadmodum anteà commemorauimus, & vestes, & ministri quoque peculiares ei rei designati suot. Deiodè verò cùm præcipuus Dei cultus in eo charitate prosequendo consistat, (nihil autem amatur, oisi cognitum, sicut ab Augustino quoque scriptum legimus) omni certè studio laborarum oportuit, vt clarum omnibus & illustre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere posset, quantis ille beneficiis mortalium genus affecerit, quò sic illis commemorandis, ad colendum, hoc est amandum Deum, facilius homines accẽderentur.

Amatur nihil nisi cognitum. Aug. li. 10. de trinitate, cap. 1.

Postulabat itaque ratio, locus vt aliquis designaretur, in quo beneficia Dei quàm maximè clara testataque cunctis redderentur: cui rei ooo alia domus visa est magis idonea, quàm ea ipsa, quę rebus diuinis faciendis esset dicata, quarum non postrema pars est verbi Dei prędicatio. Neqne dubitandum est, quin gratiores Deo sint preces, & ad impetrandum quod velis efficaciores, quæ fiunt in templo Deo consecrato: noo solùm propter loci reuerentiam: sicut Salomon quoque petiuisse Deum legitur: Sint oculi tui aperti nocte ac die super domum, de qua dixisti: Erit oomen meum ibi: vt exaudias orationem serui tui, & populi tui Israël in loco isto: verumetiam quòd cùm coiit cœtus omnis, & aggregatur ad Deum, cùm quasi manu facta templa precatiooibus ambiunt orantes, grata est hæc vis Deo, sicut scribit Tertullianus: quódque singulis petentibus oegaturus forte fuerat, multorum vnaoimitati precantium ferè tribuit. Fieri namque dicit Ambrosius, Ecclesiæ contemplatione, vt quòd alicui Domious negare posset, D ignoscat: certum vt sit, quòd maiore cum fructu Deo supplicatur in Ecclesia, quàm quouis in alio priuato loco. Quod his etiam verbis testatur Ioannes Chrysostomus. Et domi quidem orari potest: sic autem vt in Ecclesia noo potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, puta, vnanimitas & consonantia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea namque sacerdotes propositi sunt, vt multitudinis orationes cum siot infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cœlum ascendant. Si namque Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu ipsius potentiam cootemnis? Quin & alio loco, vbi tractat de incomprehensibili Dei natura, fieri non posse dicit, vt domi tam benè quis oret, quàm in Ecclesia: quod pluribus etiam verbis inibi persuadere conatur. Beatus quoque Basilius æqualis eius, eadem de re disserens: Nobis quoque periculum est, inquit, malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maximè si sacerdotij mysteria in locis prophaois celebrauerimus: propterea quòd ea res indicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum multifaria, propter variam multorum in rerum diuinarum scientia iofirmitatem. Si verò quisquam obiiciat. Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari io quouis loco, ob id quòd Domious ipse potestatem dedit orandi Deũ in omni loco, vbi dixit: Neqne Hierosolymis

Preces quæ fiunt in templo, sunt Deo gratiores. 3. Reg. 8. Acto. 17. Ter. in Apologetico, cap. 19. Amb. li. 5. in Lucam. In ecclesia vtilius oratur quam in vllo alio loco. Chrys. ad popul. Antioche. Ho. 79

Acto. 12. Chrys. Homil. 3. Basi. de Baptismo, serm. 2. cap. 8. 1. Tim. 2. Ioan. 4.

E posthac, neque in mõte isto adorabitur pater: hoc dicendum est, quod illud in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis vsibus, rebusque immundis & prophanis deputati sunt, sed dilatat ac deducit ad orationem Dei, ab arcto ac Hierosolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum. His verbis indicare Basilius videtur, non sic accipiendum illud esse, quod dicit Paulus in omni loco, quasi passim in prophanis quibusque locis Deus adorandus, Deoque sacrificia sint offerenda, quod tamen vbique mente fieri potest: sed quòd non solùm in templo Hierosolymitano, aut in monte Garizin, verùm in quouis alio loco, ad colendum Deum propriè designato, preces, supplicationes, & sacrificia fieri possint, vt quod à Christo dictum est: Venit hora, quando neque in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitis patrem. & Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate, nequaquam per hæc verba templa Deo deprecando dicata, videantur exclusa: sed cùm Iudæi cōtenderent, nusquam adorari Deum oportere præterquam Hierosolymis in templo, quasi Deus alibi non audiret vota deprecantium: contrà Samaritani negarent eum vsquam adorandum nisi in monte Garizin: quod is locus à Moyse decretus esset, vbi Patriarchæ benedicerent populo seruanti mandata Dei, hoc dicere voluisse Christus intelligendus sit: futurum non ita multò pòst, vt & Samaritanorum impius cultus aboleretur, & Iudæorum carnalis religio transferretur, ac antiquatis vtrisque, pius & verus cultus, nempe spiritualis, in eorum locum succederet, quo non in hoc monte, quasi conclusus in eo credatur, qui non solùm huius montis, verùmetiam totius orbis Deus est & dominus: nec Hierosolymis, quasi non alius ad adorandum patrem sit locus aptus & idoneus, verùm quàm longè, quamque latè pateat orbis vniuersus, in omnibus terrarum locis templa Deo piè colendo fabricarentur, in quibus ipsi pij templa Deo facti, non iam in externis tantum ritibus, quē admodum à Iudæis est factitatum, verùm spiritu Deum & veritate sint adoraturi, nimirum fide vera, charitateque non ficta: vt quicquid externorum rituum adhibitum fuerit, ij nihil aliud, quàm certa quædam indicia sint huius fidei, charitatisque futurę. Est quidem ita, quòd in omni loco Deum adorare fas est, qui non locum, sed mentem requirit feruidam. Sic Hieremiam in cœno, sic Danielem in lacu, sic Iob in sterquilinio iacentem, sic Ionam in ventre ceti, sic latronem in cruce pendentem, sic Ezechiam in lectulo decumbētem, sic Paulum in carcere clausum, Deum deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Sed si illam ipsam mentem feruidam ad locum sanctum, ad congregationem sanctam attuleris, certum est & indubitatum, quòd ex tali mente profectæ preces multò tum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futurę sint efficaciores. Quamobrem facere prorsus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel festis saltem diebus templa Deo consecrata ingressus, ad sanctorum se cœtum aggreget, & cum illis puras manus leuet, Deumque cùm sibi, tum Ecclesiæ vniuersæ propicium reddere conetur, ac quę sit illius voluntas, ex ore sacerdotis accipiat. Neque verò sine causa, loca eiusmodi Deo consecrata, vocantur Ecclesiæ. Etsi enim quæ propriè dicitur

Deut. 27.

F

Hier. 38.
Dan. 7.
Iob 2.
Iona. 2.
Luc. 23.
Esaia. 38.
Acto. 16.

Ecclesia loca Deo consecrata cur vocentur.
1. Pet. 2.

Ecclesia, constat ex viuis lapidibus, ex hominibus G in Deum credentibus (idem enim Græcè sonat vox hæc, quod Latinè cœtus vocatorum) tamen quoniam in eum locum conueniunt, qui vocati sunt ad spem cœlestis hæreditatis consequendæ, locum ipsum eodem nomine, quo cœtum in eo congregari solitum, appellare visum est. Quisquis igitur ex vocatis esse vult, ædes eas vt frequentet necesse est, in quas conuenire vocatos videt: vt ad eandem vocationem se quoque pertinere testatum omnibus faciat. Quoniam verò non est quòd quisquam speret fore, vt inter electos censeatur, qui non sit è cœtu vocatorum, vel hoc ipso nomine facere quisque debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu versetur, quo possit in electorum numerum aggregari: cum præsertim cœtus hic in terris adhuc militantium, ad agendas Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus, imago quædam sit illius iucundissimæ, & eius quidem sempiternę consolationis beatorum spirituum, in cœlo triumphantium, & absque vlla intermissione Deum laudantium: vt qui ad eam peruenire vult, cœtū hunc in terris agentium frequentare opus habeat, atque hic illud incipiat meditari, quod erit illic fine fine faciendum. Porrò congressus istos non existimandum tantum ad Euangelium audiendum fieri oportere, vt eo audito, subitò quisque à templo se proripiat, neque sibi quicquam præterea in eo negotij esse putet: sed sic Euangelium audiēdum est, vt simul orationi vacetur: cui rei magis etiā, quàm audiendo Euangelio, templa dicata videntur. Domus mea, dicit dominus, domus orationis vocabitur: non prædicationis aut auditionis. Hinc est quod Gręci quoque templa vocant ἱκετήρια, Latinè dicere possis oratoria, non prædicatoria, vel auditoria. Non quod non rectè prædicetur & audiatur H in illis Dei verbum, sed quod orationibus Deo placando propriè sunt destinata. Verùm est, quod à veritate dictum est, quòd vnus est magister noster in cœlis. Quos enim hic magister spiritus sanctus intus non docet, indocti remanent. Siquidem forinsecus magisteria, sicut ab Augustino scriptum legimus, auditoria quædam sunt, & admonitiones: cathedram in cœlo habet, qui corda docet: qui nisi loquatur nobis intus, frustra foris verba perstrepunt, quę haud aliter se habent ad mentem hominis, quàm quemadmodum ad arborem agricola. Forinsecus is operatur, adhibet aquam & culturæ diligentiam: verùm adhibeat ille forinsecus quæcunque velit, nunquid poma format? nunquid nuditatem lignorum vestit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit hoc? docet nos Apostolus dicens: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Cùm itaque sonos tantum verborum ab homine magistro percipiamus, res autem ipsas veritate intus docente cognoscamus, quid aliud faciendum nobis restat? quàm vt ad illū qui cathedram habet in cœlo, confugiamus, illum, vt nos intus doceat, precibus fatigemus, quò & cognoscere voluntatem illius, & eam cognitam explere simul queamus. Quam autē causam esse dicemus aliam, quamobrem parentū nostrorum memoria multos videre licuerit, non magis ad audiendum promptos, quā

Templa magis orationi quam prædicationi extructa initio.
Matt. 21.
Templa oratoria vocantur, non prædicatoria.
Matth. 23.

Au. in epi. Ioh. Ho. 3.

1. Cor. 3.

A ad obtemperandum Dei mandatis paratos, cùm nunc auditores plurimi, factores verò propè nulli reperiantur: nisi quòd illi, cùm sonum verborum hominis à superiore loco Dei voluntatem in Ecclesia annunciantis percepissent, nequaquam ea vna re contenti fuerint, verùm, sicut anteà quoq; commemoratum à nobis est, ad eum qui cathedrā in cœlo collocatam habens intus docet, supplices confugerunt, eiusque fidem implorarunt, vt & sanum eorum, quæ à ministro verbi dicta essent, intellectum præstaret, & ad explendam Dei voluntatem vires suppeditaret, illud quod ab Augustino in locis aliquot scriptum est, subinde repetentes: Da quod iubes, & iube quod vis. Atque vt alibi, quàm in templo, preces ad Deum rectè fundi possint, probanda tamen est illa Felicis Papæ sanctio, ante mille annos lata, quòd sicut non alij quàm sacrati domino sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in aliis quàm in sacratis locis Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit. Ac paulò superi⁹: Satius est, inquit, Missam non cantare, aut non audire, quàm in illis locis vbi fieri non oportet: nisi vt sæpè dictum est, pro summa contingat necessitate: quoniam necessitas non habet legem. Vnde scriptum est: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in loco, quem elegerit dominus Deus tuus. Quem qui præcessit eiusdem nominis pontifex propè ducentis annis: Mandamus, inquit, vt super memorias martyrū Missæ celebrentur, ne memoria eorum à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi. Quod in Concilio quoque Laodicensi inter hos duos pontifices interiecto, ad eundem modum constitutum legimus: & posteà in concilio Cabilonensi, vbi eiusdem Laodicensis concilij fit mentio. B Ex Syluestro primo Papa: ita Gratianus refert, Nullus presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in consecratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cętero voluerit esse sacerdotij. In suis quoque contractioribus regulis Basilius: Quemadmodum, inquit, ratio non admittit, vt commune vas in sancta loca inferatur: ita neque permittit, vt sacra in prophanis ædibus celebrentur: veteri instrumento apertè ex præcepto Dei nihil tale fieri permittente, domino que dicente: Templo maius quid est hic? Et Apostolo: An domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis? Laudabo ne vos in hac causa? Non laudabo: & quæ sequuntur. Nec commune conuiuiū in ecclesiam inferendū, neque dominicam cœnam in priuatis ædibus contemptui exponendam esse, ex his docemur: nisi quis in articulo necessitatis delegerit puriorem locum, aut domum tempore accommodo. Quamobrem qui nulla necessitate adacti in illis ipsis locis, vbi potatur sæpè, saltatur, pergręcatur, sacrificium hoc tremendum peragi iubent, nulla ratione iustam reprehensionē effugere possunt. Qui si hunc honorem habendum Deo non putant, vt in domum Dei, domum orationis conueniant, quæ non alij rei, quàm Deo placando sacrata est, neque submissum pij centurionis illius animum imitari volunt, qui se iudicabat indignum, sub cuius tectum Christus intraret, sed quasi pro Imperio Christum ad se venire iubent, multo rectius facerent si ab audiēda Missa abstinerent: quæ prophanari certè videtur, cū in prophanis ædibus

Aug. li. 10. conf. cap. 29. Fel. in epi. ad omnes Episcopos, cap. 1. Missa celebranda est in templo & nō alibi, nisi vrgeat summa necessitas.

Deut. 12.

Fel. epist. 2.

Concil. Laodicen. Cabilonen.

Grat. de cōs. dist. 1. ca. Nullus presbyter. Bas. q. 310.

Matth. 8. Missa potius non audienda, quam in prophanis locis celebrāda.

extra necessitatem celebratur. Excuterent isti pigritiam, fastumque suū abiicerent potius, ac quantacunque dignitate præditi sint, ita tamen se superiorem esse Deum sibi persuaderent, vt cum illo comparati ne sint quidem, aut si quid sint, cinis & puluis sint. Qui hanc animi submissionem ad orandum Deum nō adfert, inane sacrificium, inanis est illius omnis oratio. Ad quam vt inuitarentur homines, illud quoque moribus est receptū, & iam inde à multis seculis obseruatum, vt pro foribus templorum eos qui variis morbis confecti, membris etiam suis mutilati, ac ad extremam egestatem redacti sunt, collocarent: qui quasi communes quidam hominū præceptores essent, per quos vt nec secundis rebus efferrentur, nec aduersis frangerētur, admoneri possent. Nihil æquè Deus odit atq; superbiam: quam si secum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantum abest, vt placatum sibi Deum reddat, maiorem etiam vt illius indignationē prouocet. Asident igitur isti foribus diuinarum ædium, vt cùm oculos in eos nostros defixerimus, admoneamur fragilitatis nostræ: nos iisdem quibus illos casibus obnoxios esse recordemur. Placet sibi quisquam, quòd ætate florenti, quòd forma præstanti, quòd valetudine sit firma: cùm in hos aspexerit in vestibulis templorum iacentes, fieri nō potest, quin cristas demittat illico: animo secum repetens, ex iis fuisse quosdam, quos cùm æquè Deus iisdem corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen squalidi sint, deformes, & grauibus totius corporis doloribus miserandum in modum oppressi. Tumet aliquis diuitiis & potētia: fortasse inter eosdem reperiet aliquem, qui cùm & ipse locuples aliquando fuerit, neque secundas res moderatè ferre potuerit, eo tandem D calamitatis recidit miser, vt mendicare stipem cogatur. Itaque vicissitudinis rerum humanarum commonefactus, de fastu suo permultum temittet, dum quod huic accidit, sibi quoque euenire posse putabit. Atque hæc quidem doctrinæ cuiusdam sunt & admonitionis: sed & consolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam præter voluntatem aliquid: at quàm leue est illud, si cum istius casu, stipem pro foribus templi mendicantis, conferatur. Non est eo loco quo velis valetudo tua: at huius miseri morbus prorsus est incurabilis. Facultatum tuarum grauem aliquam iacturam fecisti: at huius est multo grauior, qui ne panem quidem habet, quo vitam sustentare queat, nisi tua benignitate sit adiutus: non murmurat tamen, non maledicit, non aliquod impatientis animi signum dat, sed ærumnam suam æquo fert animo. Nunquid ea res non magnam dolori nostro leuationem adfert, si quem ex rebus contra voluntatem nostram fluentibus accepimus, ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro paterno suo in nos animo castigandos nos esse putauerit, suæ tamen misericordiæ non est oblitus: neque nos extrema illa calamitate afficere voluerit, qua miseros istos, pro foribus iacentes Ecclesiæ, premi videmus. Admonet præterea nos calamitosorum hic aspectus, vt & ipsi propenso simus ad misericordiam animo, & singularem Dei misericordiam & benignitatem admiremur. Nam si Deus istos non aspernatur, neque pudet eum ipsorum, quòd suæ domus vestibulis asident,

Mendici apud templa cur asideāt, & quorum nos admonere debeant.

E multo minus te fas est carnem tuam & mẽbra tua despicere, neque eis qua posſis ratione ſubuenire velle. Simul conſidera, quam ſit longè diuerſa ratio eius, quam poſsidet rex mortalis, & eius aulæ, quam ſibi conſecratam habet immortalis ille rex regum, & dominus dominantium. Illic omnia faſtus, hic humilitas omnia. Non licet illic videre, niſi auro & gemmis ornatos, & precioſis veſtibus indutos: huius contrà aulici pannoſi ſunt, ſitu ſqualoreque obducti, quorum ſedes collectio modò non admonitio quædam eſt ad hominum genus: præclaram illam vocem edens: Nihil humana ſunt omnia, fumus & vmbra ſunt. De quo apud Lucã, Terribilia exempla videre licet, diues epulo viuus ad inferni pœnas æternaliter cruciandus ſubito demergitur, & contra Lazarus mendicus & vlceroſus in ſinum patris Abraham ab angelis portatur. Si bonum eſſent diuitiæ, Deus ante veſtibula ſua pauperes non collocaſſet. Quos propter eam cauſam ibi collocaſſe videtur, vt quemadmodum qui ad hominem regem adire vult, prius ſe in alicuius, qui ſit ex illius comitatu, familiaritatem inſinuat, & eum officiis, obſequiis, liberalitateque ſua ſibi demereri conatur, quò per eum & aditus faciles, & aures principis benignas habere queat: ſic qui vult in Dei domum ingredi, ac orationem ab illo ſuam exaudiri, prius aulicos ipſius, qui pro foribus eius aſsident, ſibi conciliet, ac memor illius quod ſcriptũ eſt, Non apparebis in conſpectu meo vacuus: eos muneribus deliniat: certo perſuaſum habens, quod ſibi factum Deus interpretatur, quicquid ex minimis iſtis vni factum fuerit: ac delinitis illis tum primum accedat cum fiducia ad thro-F num gratiæ Dei, qui cùm dixerit: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur: non poteſt quod promiſit non præſtare. Cæterùm fruſtrà miſericordiam expectat à Deo, qui prior in proximum vſus ea non fuerit: erga quem qualem ſe quiſque præſtiterit, talem Deum erga ſe viciſſim experietur: qui miſericordiam ſe velle, non ſacrificium, diſertis verbis pronunciat. Quiſquis igitur quod vult Deus, Deo negat, quod ipſe deſiderat, à Deo ſibi vult negari. Eſt in cœlis miſericordia, quemadmodum à Propheta dictũ eſt: Domine in cœlo miſericordia tua: ad hanc non niſi per terrenas miſericordias peruenitur. Vocat igitur Chryſoſtomus, eos qui pro foribus eccleſiæ ſedent, ſtipem à nobis mendicantes, medicos vulnerum noſtrorum: non ſolùm quod faſtui plerunque noſtro medentur, quod graue vulnus eſt animæ, quodque ſi quem ex rebus aduerſis dolorem accepimus, ei conſolationem adferunt: verùmetiam quòd per eos peccatorum noſtrorum remiſsionem conſequuti, grauibus eorum morbis liberamur. Verba Chryſoſtomi hæc ſunt: Niſi eſſent pauperes, peccatorum difficilè ſarcinã poneres: medici illi ſunt vulnerum tuorum, manus eorũ tibi medicamenta præſtant. Non ita medicus, vt medicamenta imponat, extendens manum curationem exhibet: ſicut pauper, abs te vt accipiat, porrigens manum. Dediſti pecuniam & peccata ſimul exuiſti. Ad eundem modũ Petrus quoque Chryſologus: Manus, inquit pauperis eſt gazophilacium Chriſti: quia quicquid pauper accipit, Chriſtus acceptat. Da ergo homo pauperi terram, vt accipias cœlum: da numum, vt accipias regnum: da micam, vt accipias totum. Sed

Aulici Dei pauperes. 1. Tim. 6. Luc. 12. 16.

Exod. 23. Matth. 25.

Matth. 5.

Oſea 6. Matt. 9. Pſalm. 35.

Chryſ. in prima ad Tim. Homil. 14. Mẽdici ſunt medici vulnerum noſtrorum.

Nota pro eleemoſynariis.

Chryſol. ſer. 8.

quid horum opus eſt proferre teſtimonia, quibus G referti ſunt ſanctorũ omniũ libri? Dixit ipſe Chriſtus: Date eleemoſynã, & ecce omnia munda ſunt vobis. Omnia, inquit Baſilius, locũ hunc enarrans, quæ per rapinam & auaritiæ ſtudium peccamus, & malè agimus. Addit paulò pòſt: Non quòd per ſe iſta ad mundationem ſufficiant, cùm principaliter opus ſit miſericordia Dei & ſanguine Chriſti: in quo & aliorum omnium redemptionẽ habemus, ſi in vno quoque dignos reſipiſcẽtię fructus fecerimus. Fructus autem reſipiſcentiæ dignos intelligi vult idem in eodẽ libro Baſilius, opera iuſtitiæ, peccato oppoſita. Verbi gratia: Rapuiſti aliena, nõ modò rapere deinceps deſine, verùmetiam cũ Zachæo dic: Ecce dimidiũ bonorum meorũ domine do pauperibus, & ſi quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplũ. Eſt igitur eleemoſyna cumprimis ad id quod velis impetrandũ neceſſaria. Scriptum eſt enim: Bona eſt oratio cũ ieiunio & eleemoſyna. Oratio pulſat, ieiuniũ impetrat, eleemoſyna accipit. Hæc tria vnũ ſunt, ac ſibi inuicẽ vitã dant. Orationis anima, ieiuniũ ieiunij vita eſt eleemoſyna ſiue miſericordia: ita ſibi connexa hęc ſunt, vt rectè ſeparari nõ poſsint. Quamobrẽ reprehendendi merito ſunt, qui per quos ad miſericordiã prouocamur, pauperes & calamitoſos homines, à templi, quæ domus eſt & aula Dei, foribus, procul arcere conãtur: cùm non hanc ex illis vtilitatem tantum capiamus, quòd nos ad præſtandã miſericordiã, quã præſtari nobis à Deo velimus, inuitant: verùmetiã & H viciſsitudinis rerũ humanarũ, caſuumque, quibus ſubiecti ſumus, admonemur, & in rebus aduerſis non parũ ex eorũ aſpectu conſolationis capimus. Retinendus eſt igitur laudatus eccleſiæ mos, vt pro foribus domus Dei pauperes excubent, atque ibi miſericordiã ab iis, qui Deum ſui miſereri cupiũt, expectent. Et quamuis rectè quouis in loco preces ad Deũ funduntur, rectè tamen & illud creditur, quòd quæ cum reliquo cœtu piorum in ſacris ædibus fiunt orationes, multo ſunt efficaciores. Rectè & illud à ſanctis patribus conſtitutum obſeruatur, vt tremendum ſacrificium non alibi, quàm in Deo ſacratis templis offeratur: ad quod celebrandum, & homines & veſtes & vaſa & locus requiritur ſacer, vt nihil ibi ſit, quod non verbo Dei ſanctificatum ſit, quo ſic maiore in veneratione ſacrificium inter omnia maximè venerandum, à populo haberi poſsit. Eſt quidem ita, quòd vbique Deus eſt: verùm non vbique, tamen ęqualiter operatur. Miſericordia domini plena eſt terra: Sed in ſcripturis tamẽ legimus, quòd certa loca ſuis operationibus delegerit: exauditioni templũ Hieroſolymitanũ: arcam miraculis: piſcinam probaticam ægrotũ ſolatio. Templũ quidem eo dignatus eſt honore, vt ſi quis etiam exul ad illud verſa facie oraret, exaudiretur: quod priuilegium nulli alij loco conceſſum eſſe legimus. Arcæ porrò tantam virtutem eſſe voluit, vt ea præſente funderentur hoſtes, Hiericho corrueret, & Iordanis retrorſum cõuerteretur. Piſcinæ verò probaticæ prærogatiuã hanc fuiſſe nobis Euangeliũ indicat, vt qui primus in eam deſcendiſſet, quocunque tandẽ affectus eſſet morbo, ſtatim ab eo liberatus diſcederet. Nunquid parem vim ad ſanandam aliæ quoque vulgares aquæ habuerunt? Sic Deus cuius miſericordia pleni cœli, plena eſt & terra, nullo vt loco circumſcriba-

Luc. 11. Baſi. in regu. la contract. q. 27.

Pœnitentiæ fructus digni ſunt opera iuſtitia peccato, quod commiſiſti, oppoſita. Idem quæſ. 281. Luc. 19. Tob. 12. Orationis anima ieiuniũ & ieiunij vita eleemoſyna eſt. Pauperes à foribus templi procul arcere conantes reprehenduntur.

Orationes in templo efficaciores. De conſec. diſtin. 1. Loca Deus ſibi elegit ad ſua nobis beneficia præſtãda & ad ſuum cultũ. Pſalm. 32.

3. Reg. 8. Templi prærogatiua. 1. Reg. 5. 2. Reg. 6. Ioſue. 6. Ioſue 4. Ioan. 5.

A tur, certa tamen loca esse voluit, in quibus manifestius virtutem suam declararet. In templo Deus olim responsa dabat, in templis angelos videre licuit, quos inibi etiam habitare vel illud nobis esse documento potest, quod à Iosepho memoriæ proditum est, cùm iamiam Hierosolymitanum excidium instaret, angelos auditos esse qui dicerent: Recedamus ex his ædibus. Sed hęc dicet aliquis veteris testamenti fuisse, nec ad nouum pertinere quicquam, in quo Samaritanæ disertis verbis dictum legimus: Mulier, crede mihi veniet hora, quando, neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis patrem. Atqui ille ipse qui hæc dixit, noui testamenti mediator & autor, templo tantum honoris habuit, vt cùm eiiceret ex eo vendentes & ementes, domũ illud sui patris vocauerit. Nũquid nõ totus mũdus domus est illius, qui dixit: Cœlũ & terrã ego impleo. Cœlũ sedes mea, terra autẽ scabellũ pedũ meorũ? Et tamen domum sui patris peculiari modo quodã, templũ Christus appellauit. Quin & in ipsis templis arcano quodam & imperscrutabili Dei iudicio fieri videmus hoc ipso gratiæ tempore, vt terribiliora in vno fiant, quàm in alio Dei opera. Sic ab Augustino factum legimus, cùm quidam ex eius sodalitio iuuenis graue quoddã presbytero crimen intentasset, nec res euidentibus argumentis aut refelli posset, aut coargui, quòd iusserit ambos ad locum sanctum (his enim verbis vtitur) peregrinari, nimirum eum, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum erat, vt ibi ad confessionem, vbi pœnæ miraculo vel timore compellerentur. Ac mox ea verba subiicit Augustinus: Vbi-

B que quidem Deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet, & coronet: verùm tamen ad ista, quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierẽt apud memoriam sanctorum: Nunquid, inquit, non & Africa sanctorum martyrum corporibus plena est? & tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim, quod Apostolus dicit: Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent diiudicationem spirituum, ita nec in omnibus memoriis sanctorum ista fieri voluit, qui diuidit vnicuique propria prout vult. Quare minimè nouum, ac iam indè à multis seculis in orbe Christiano receptum est, quòd propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio sanctior habitus, & à piis hominibus magis est frequentatus. Qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, Eusebius, Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hierosolymam, & ad martyrum sepulchra, religionis ergò peregrinationes etiam ex voto susceptas esse, memoriæ prodiderunt. Quas adeò non contẽnendas putauit Ioannes quoque Chrysostomus, vt diceret, quum in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus, laudem erupisset: Vellem nunc locis in illis versari, quibus vincula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & angeli venerantur. Si Ecclesiasticis curis essem vacuus, corpusque robustum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recusarem, quò cathenas saltem viderem, & carcerem, quo Paulus vinctus est. Et æqualis eius Paulinus, Non aliter, inquit, homines ad Hierosolymam rapit, nisi vt loca, in quibus corporaliter præsens fuit Christus videant atque contingant, possintque & de suo fructu dicere, intrauimus in tabernacula eius, & adorauimus vbi steterunt pedes eius, si ergo religiosa cupiditas est, loca videre in quibus Christus ingressus & passus est, & resurrexit & vnde conscendit, & aut de ipsis locis exiguum puluerem, aut de ipso crucis ligno aliquid saltem festucæ simile sumere & habere, benedictio est. Ante annos plus minus septingentos, fuit Claudius quidam, qui peregrè proficiscentes ad sepulchra sanctorum martyrum ridebat, eum in eorum, quos de cultu scripsit imaginum libro tertio, grauiter cõfutauit vir doctus Ionas Episcopus Aurelianensis. Verum in hoc genere, non tam labor ipse peregrinationis attenditur à Deo, quam affectus. Quemadmodum dicit ille: Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Si quis charitate erga sanctum aliquem inflammatus, & virtutum illius amore ardens, visat reliquias illius, & osculetur, nõ potest hic affectus Deo gratus non esse. Sed hæc obiter. De Christianorum templis siue basilicis refert Augustinus, & in Ecclesiastica quoq; historia scriptum legimus, quod etiam ab immanibus barbaris tantus olim illis honor habitus fuerit, vt quisquis ad ea confugisset, is ab hostium insultu liber esset.

D Nunc miserandum in modum ea prophanari passim cernimus, nec in horrea modò pleraque commutata, verum & equorum ex eis stabula facta, & in quoscunque tandem vsus Deo dicatas domos conuersas: quodque etiam dictu horrendum est, neque facilè creditura posteritas videatur, in eo ipso loco vbi tremendum Deo sacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam videre licuit, ab iis qui Euangelici quàm Christiani dici malunt. Hi sunt fructus præclari si diis placet, istius Euangelij. Sed hoc fortassis offendit nonnullos, ꝙ templa diuis eriguntur. Verùm hi cui templa constituerentur, vel ex Innocentio tertio pontifice Romano dicere potuerunt: Cuius hęc verba sunt. Duæ sunt species seruitutis: vna quæ debetur soli Deo creatori, & dicitur latria: & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramq; speciẽ determinat dominus, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent, templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum dedicantur templa, consecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offerũtur: ne fortè si sec⁹ agatur, nõ theosebia, sed idololatria committatur. Quę qui multis præcessit seculis Augustinus, cùm ad eũdem modum, sicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Christianos argui videret, quòd ad monumenta martyrum plerique omnes confugerent maximo concursu, atque illorum intercessione se facilè, quæ petiuissent, impetraturos à Deo confiderent: Nec ta-

Angeli in templis habitant.

Ioseph. de bello Iudaico lib. 7. cap. 12.

Obiectio 2. Ioan. 4.

Matt. 21.

Hier. 32.

Esai. 66.

Opera Dei in vno loco quam in alio terribiliora.

August. Epist. 137.

Loca delecta miraculis.

1. Cor. 12.

Peregrinationes Deo non ingratæ.

Euseb. lib. 2. cap. 11. Socr. lib. 7. cap. 47. Sozo. lib. 2. cap. 14. & lib. 4. cap. 5. Theo. lib. 8. de curatione græcarum affectionum. Chrys. Ho. 5. de beato Iob.

Paulinus in epist. ad Macarium.

Ionas Episcopus Aurelianensis. Peregrinationis affectus potius quam labor attendendus est.

Au. li. 2. de ciuitate Dei cap. 17. Sozo. lib. 9. ca. 9. eccl. hist.

Templa nostro profanata, & in eis furca erecta.

Facinus horrendum.

Templa sanctis non erigi sed ipsi sanctorum Deo.

Inno. de mysterio Missæ cap. 11.

Cultus duplex. Latria soli Deo, & dulia creaturis impenditur.

Luc. 20. Psal. 88.

Aug. li. 8. de ciuitate Dei. ca. 27.

E men, inquit, nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus, quoniam nõ ipsi, sed eorum Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum, tanquam sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporũ pro veritate certarunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisque conuictis. Itaque videlicet passim apud Augustinum, quod non aliò ferè martyrum templa, quàm memoriarum nomine dignatur: cuius etiam hæc verba leguntur alicubi. Nonne si templum alicui sancto angelo excellentissimo de lapidibus & lignis faceremus, anathematizaremur à veritate Christi, & ab ecclesia Dei? qui creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantũ debetur Deo. Sed quòd nimia quadam religione dicere non fuit ausus Augustinus, dixit ante eum Ioannes Chrysostomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixêre qui fuerunt eius æquales Socrates, Sozomenus, nec ita multo posterior Euagrius, ac alij multi: apud quos templa martyrum, basilicas Apostolorum & martyrum, ecclesiam Apostolorum, ecclesiam Theonæ, ecclesiam Dionysij, sacrum Eufemiæ martyris templum, & aliorum sanctorum legere licet. Quid igitur? num ignorabant isti omnes, quòd ex diuino præcepto sciebat Augustinus, non esse creaturæ seruitutem eam exhibendam, quæ soli debetur creatori? Minimè gentiũ: æquè illi hoc atque Augustinus sciebant, neque secus faciebãt. sed in verbo nihil fuisse periculi iudicabant. Quis enim nescit, etiam si templum Petri & Pauli, vel cuiuscunque sancti tãdem esse dicatur, non propterea Petro vel Paulo, sed soli Deo dicatum esse, solique Deo sacrificia in illo offerri, etiamsi Petri, vel Pauli, vel alterius cuiusquam sancti fiat in eo memoria: vt rectè Au-
F gustinus memorias martyrum, rectè cæteri quoq; templa, siue basilicas, aut Ecclesias martyrum eiusmodi loca vocauerint. Nam propriè quidem solius Dei templa sunt: Quoniam verò vel sunt in illis Apostolorum aut martyrum reliquiæ, vel eorum frequens fit commemoratio, rectè martyrũ quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quanquam extat liber de Ecclesiasticis dogmatibus, qui Augustino inscribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac si Christi membra, syncerissimè honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta, diuino cultui mãcipata, affectu piissimo, & deuotione fidelissima adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiã venerit, non Christianus, sed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Augustini loco licet colligere, basilicę siue tẽpla Dei, sed appellantur tamen sanctorum nominibus, haud aliter, quàm nos fideles, quum & ipsi templa Dei sumus, suo tamen quisque proprio nomine vocamur. Quanquam in eo quoque libro, qui sine controuersia Augustini est, quem inscripsit de cura pro mortuis gerenda, his ille verbis vtitur: Mater filij defuncti corpus desiderauit in Basilicam martyris poni. Fuit ante mille ducentos & amplius annos Eustathius quidam hæreticus, qui loca sanctorum martyrum, vel basilicas contemneret, & omnes qui illuc cõuenirent & sacramenta conficerent, reprehenderet. Contra eũ in Gangrensi Synodo, quæ fuit Nicænæ proxima, in hæc

Aug. in ciuitate Dei contra Maximinũ lib. 1. Templa non sanctorum nominibus vocentur. Chrys. Ho. 28 ad popu. Antio. Hier. ad Riparium & aduersus Vigilantium. Soc. li. 1. c. 16 & vl. & li. 2. cap. 11. Sozo lib. 4. cap. 9. Euag. lib. 2. cap. 3.

Au. ca. 73. Reliquiæ sanctorum veneranda.

Aug. in li. de cura pro mortuis agenda.

Gangr. syn. cap. 20.

verba pronunciatum est. Si quis per superbiam, G tanquam perfectum se existimans, conuentus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasque sanctorũ contemnendas, anathema sit. Hic quoq; dixêre patres, loca & basilicas sanctorũ. Sozomenus verò etiam ad honorem Stephani proto martyris, & in honorem Thyrsi martyris, & aliorum, ædificatas Ecclesias scribere veritus non est. Non quòd nesciret ad honorem Dei constructas, qui sacrificiis in illis Ecclesiis colebatur, sed quod suus quoque honos in eis Stephano & Thyrso tribueretur, dum & res ab eis gestæ recitantur, & ad eorum imitationem homines accendũtur, & Deo gratiæ aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia, quibus in hac vita excelluerunt. Neq; verò Deo tantum precibus & sacrificiis placando, verum & corporibus hominum sepeliendis templa sunt & cœmeteria consecrata, quòd qui corpora sua viuentes Deo templa dicassent, eos mortuos, non nisi in sacris locis recondi, æquum est putatum. Ac verùm quidem illud est, quod vbicũque sepeliamur, domini est terra & plenitudo eius, quodq; sepultura optima est, optima vita, sicut à Ioanne Chrysostomo traditum legimus: sed intereà tamen etiam antiquorum iustorum funera, officiosa pietate curata, exequias celebratas, sepulturas prouisas, ipsosq; dũ viuerent de sepeliendis, vel etiam transferendis corporibus, suis filiis mandasse legimus: Et Tobias sepeliendo mortuos, Deũ promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoq; dominus die tertio resurrecturus, religiosę mulieris bonum opus prædicat, prædicandũque commendat, quod vnguentum preciosum super membra eius effude H rit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum, sepeliendumque curarunt. Ioannes quoque Chrysostomus cum laude quadam commemorat quòd Constantinopoli reges magnam gratiam putant, non si propè Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantque piscatorum ostiarij reges: neque hic in morte confundũtur, sed honestantur, & ipsi, & eorum nepotes, & pronepotes. Et in alia quadam homilia, cùm docuisset quomodo ipse, qui purpuram indutus est Imperator, accedit seruorum crucifixi complexurus sepulchra, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenatum fabrum, & piscatorem, etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Mox subiungit. Audebis igitur quęso eorum dominum appellare mortuum, cuius serui vel mortui terrarum orbis sunt protectores? Nec hoc tantum Romæ quis fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hic Constantinum magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret: & quod in regiis sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges. Sozomenus quoque non reprehendit mulierem quandam Eusebiam, quòd iuxta eũ locum, in quo reliquię quadraginta militũ fuerunt conditę, iuramẽti religione obstrictis monachis, se quoq; cõdi curauerit. A Paulino quoq; religiosa quædã vidua

Li. 8 ca. 24. Eccle. hist.

Li. 9. cap. 2.

Templa & cœmeteria etiam corporibus hominũ sepeliendis dedicata. Psalm. 23. Sepultura optima est optima vita. Chrys. Ho. 84 in Ioan. Genes. 46. & 50. Tob. 2. & 12. Math. 26. Ioan. 19. Chr. tomo. 3. Homi. quod Christ' Deus est. aduersus gentes. Idẽ Hom. 66. ad popu. Ant.

Sepeliri apud sanctorũ reliquias desyderabile. Sozo. lib. 9. cap. 2. Eccl. hist.

Aug. de cura pro mortuis cap. 1. & 4.

A Flora periuisse legitur, vt in beatissimi Felicis cõfessoris basilica, defuncti filij eius corpus poneretur, qui cum ea de re ad Augustinum retulisset, hoc ab eo responsum tulit: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est, vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requirũtur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sint adiumenta mortuorum nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sunt posita eorum, quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos, tanquam patronis susceptos, apud dominũ adiuuãdos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiamsi talibus locis eos humare non possent. Sed non ob aliud vel memoriæ vel monumenta dicuntur ea, quæ insignita fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viuentium oculis morte subtracti sunt, ne obliuione etiam cordibus subtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cùm itaque recolit animus, vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cùm defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse nõ dubium est iis, qui cum in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitã prodesse meruerunt. Nam quos peccata grauia deprimunt, non ad absolutionem potiùs, quam ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesiis poni, scribit Gregori-B us. Nõ enim eos sacra loca liberant, sed culpa magis temeritatis accusat: id quod productis etiam exemplis planum facit. Et propterea sacris canonibus cautum, & in Ecclesia videmus obseruatũ, quòd qui sibi ipsi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fœnus expilatis rem suam auxerunt, qui sine pœnitentia ex hac vita excesserunt, qui vel cũ graue scelus aliquod patrassent, è cœtu piorũ sententia iudicis eiecti, atque à Christi corpore præcisi sunt, vel qui seipsos vltrò præciderunt, quales sunt schismatici & hæretici, eorum corpora in sacris locis humari non permittuntur: quòd, quemadmodum ad Rusticum Narbonensem Episcopum scribit verè magnus ille pontifex Leo, quibus viuentibus non communicauimus, eis mortuis quoque communicare nõ possumus. Non est cum iis ne mortuis quidem commune quicquam habendum, qui doctrinis variis & peregrinis abducti, suo ipsorum iudicio sunt condẽnati, dum quod iudicis fuerant sententia passuri, id vltrò ipsi fecerũt, seque à Christi corpore præciderunt, & è cœtu fidelium exterminarunt, atque ab eorum communione separarunt. Sed hæc de sepultura, deque sepulchris dicta sufficiant. Neque enim omnia nobis persequi propositum est, quæ fusius ab aliis tractata sunt.

Sepulchra mortuorum cur dicantur monumenta.

Ecclesiastica sepultura qui arceantur.
Gre. 4. dialo. cap. 50. & aliquot aliis sequentibus.

Leo Papa Epist. 92. cap. 6.

De ceremoniis, quæ sumuntur à tempore.
CAP. 91.

TEmporum in Ecclesia primitiua magis anxia fuit & diligens obseruatio, quàm vel hoc nostro seculo, vel iis quæ proximè præcesserũt. Documento est ingens & insignis illa de tempore celebrandi festi Paschatis inter Orientis & Oc-C cidentis Ecclesias concertatio, quæ vsque eò etiã progressa est, vt qui tunc fuit Romanus pontifex Victor, totius Asiæ parœcias, vnà cum vicinis Ecclesiis, tanquam aliena sentientes, à cõmunionis vnitate præciderit, quod, vt monitis eius de festo Paschatis eodem cum occidentis Ecclesiis die celebrando parerent, adduci non potuissent. Ac nõ defuerunt quidam graues viri, quibus hæc tanta Romani pontificis vehementia non probaretur, cum præsertim traditum sibi per manus ab ipsis Apostolis morem obseruare se Asiæ Episcopi dicerent, neque tanti esse hæc festi celebrandi discrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Ecclesia quenquam existimarent. Verùm Leoni pontifici non leuiter delinqui visum est, cùm de festo Paschatis tractaret, si in principio sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Sed & ante eum celebri scriptori Epiphanio tam graue visum est, in hac obseruatione diei Paschatis à more cæterarum orbis Ecclesiarũ alios discrepare, vt non dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui quarta decima luna Pascha celebrassent: quos quidem Quartadecimanos vocat. Ac inter alia multa, quæ præclarè gesta sunt à Cõstantino Imperatore, hæc duo vel maxima laude omnium, prædicationeque digna esse censet, quòd is congregato Niceno concilio, & Arij dogma subuertendum, & disceptationem ac discrepantiam hanc de celebrando Paschatis die de medio tollendam curauit. Fuitque Nicænũ concilium non magis propter eos habitum, qui in Ægypto dogmatis gratia dissidebant, quàm D propter eos, qui in oriente in celebrãdo Paschate discrepabant, conciliandos: quod etiam cum alibi tum in epistola quã scripsit ad episcopos Aphricanos Athanasius indicat. Decretum itaque fuit à trecentis decem & octo patribus, qui tum Nicææ conuenerant, vt vno eodemque die sanctissimi Paschatis feriæ peragerentur: vtque Orientis Ecclesiæ, quæ à Romana, & cæteris occidentis Ecclesiis dissidere visę sunt, eundem quem eæ, diem obseruarent: idque duplici de causa (sicut ab Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus memoriæ proditum est.) Primum quod minimè fas esset Christianis Iudæorum sequi consuetudinem, qui posteaquam conscleratas manus suas nefaria Christi cæde contaminarunt, tanta sunt animorum cęcitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quòd rectum, quodque salubre sit, intelligant. Deinde quòd graue cumprimis & indecorum esse putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostrę spes, vnus dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & pater omnium, non vno eodemque tempore, anniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies alios quidem ieiuniis exerceri, alios verò conuiuiis vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò corporis afflictionibus macerari: quemadmodum in sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicænam venire nõ poterant, & ad omnes vbique locorum Ecclesias, epistola fusius ab Imperatore Constantino, & in eo libro, quem aduersus hæreses conscripsit, ab

De Paschate controuersia.
Vide Euseb. li. 5. cap. 25. Eccl. hist. Socr. lib. 5. cap. 23. Niceph. li. 4. ca. 36. & sequentib.
Leo epi. 62.

Epiph. hæresi. 51.

Epiph. hæresi. 20.

Paschatis celebrandi vno eodemq; die causa.
Eus. lib. 3. de vita Cõstan.

Ephes. 4.

E Epiphanio proditum legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum. Vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paschate, deque sabbato factum videmus, vel cum gentibus commune haberemus: quæ cùm sextum hebdomadæ diem, tanquam Veneri sacrum in ludis, epulis, & omnibus nequitiis consumere solitæ essent, visum est Christianis, vt quem illi diem cumprimis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore & luctu traducerent: non solum acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimam, verumetiam peccata sua, quæ causam illis dederunt, deflentes. Altera quòd sicut à sanctissimo Damaso scriptum & à Leone repetitum legimus, non aliter vnus grex, & vnus pastor sumus, quàm si, quod iterum atque iterum monet Apostolus, idipsum dicamus omnes, si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia: si eosdem vno atque eodem tẽpore ritus obseruemus. Fuit & hoc à priscis obseruatum, vt à festo Paschatis, vsque ad festum Pentecostes, non nisi stantes orarent, & vocabantur ij stationum dies, de militari exemplo nomine sumpto, sicut à Tertulliano scriptum est. Quin & die dominico ieiunium, vt idem author est, nefas ducebatur, neque fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quoque concilij decretum intercessit, quo cautum est, vt die Dominico & in diebus Pentecostes ne quisquam genua flecteret, sed stantes ad orationem vota domino cuncti redderent: cuius ritus etiam rationẽ vt explicaret, dignum duxit Basilius. Obseruabantur ab iisdem vigiliæ nocturnę, quibus & F à vino & à carnibus abstinebatur, & aqua sola potum præbebat, obsonium verò fuit panis cum sale & aqua. In iis populus consurgens, vt est apud Basilium, antelucano tempore, domum precationis petebat, & cursitabatur ad sepulchra martyrũ à pueris, puellis, viris, fœminis, omnisque generis ætatis & conditionis hominibus. Nunc & stationum, & vigiliarum nomen solum superest: Nam neque stantes oramus, neque nocturnas vigilias exercemus, quorum tamen vtrunque apud Græcos adhuc in vsu est, & quædam apud Romanos vtriusque rei vestigia adhuc hodie seruãtur: ieiunamus tantum pridianis maiorum festorum diebus. Deinde verò sanos prisci non baptizabant, nisi in Pascha & Pentecoste, qua de re Synodi quoque Romanæ decretum ante mille trecentos annos intercessit. Contra quod cùm ventum à nonnullis fuisset, grauiter à Syritio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo sanctissimus non leuiter eos reprehendit, qui in die Epiphaniorum baptizassent: quòd sola diceret esse legitima baptizandi tempora, Pascha & Pentecosten, ac nullos alios dies eis miscere licitum esse putaret. Quod ad eũdem quoque modum à Gelasio Papa postea fuit constitutum. Nunc quouis tempore baptizare fas est. Vt vel ex eo perspicuum esse cuiuis possit, obseruantiores fuisse veteres temporum, quàm sit hoc nostrum & proxima superiora secula. In solis ordinationibus vetus Ecclesiæ mos obseruatur. Neque enim fiunt, nisi quo tempore fieri debere scripsit Gelasius, quarti mensis ieiunio, & septimi, & decimi, sed etiam quadragesimalis initij, ac mediana quadragesimæ die sabbati. Quartum mensem vocat Gelasius Iunium, in quem ferè sabbatum Pentecostes incidit (veteres enim annum à Martio auspicabantur) septimum Septembrem, decimum Decembrem, initium quadragesimale, sabbatum post Inuocauit: medianam, sabbatum post Lætare, ac deinde sabbatũ sanctum Paschæ. G Porrò quod ad Eucharistiæ sacramentum attinet, nullis id fuit, aut est vnquàm temporum circulis circumscriptum, neque est vllus dies anni, quo non sit fas cuiuis volenti sacramentum. Eucharistiæ percipere, quòd qui fuerunt æquales Apostolorum, aut eorum temporibus proximi, quotidie fecisse visi sunt. Nam cum quotidie mortem suis ceruicibus impendentem expectarent, quò paratiores essent ad eam pro Christi nomine fortiter oppetendam, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad sacram Synaxim accedebant. Fuerunt postea, qui solis id diebus Dominicis facerẽt. Refrigescente verò paulatim pietate, cùm rarius homines accederent, ante mille centum & amplius annos Agathensis concilij decretum intercessit, quo cautum est, vt seculares qui in natali domini, Pascha, & Pentecoste, non communicassent, Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen prope ducentis ante annis, itidem à Fabiano põtifice sancitum, Burchardus episcopus Vormatiensis, Iuo episcopus Carnotensis, Gratianus, in suos decretorum libros retulerũt. Qui verò sub iisdem temporibus, quibus habitum est Agathense concilium, vixerunt, Ioannes Chrysostomus & Aurelius Augustinus, nõ obscurè in suis scriptis indicant, quod suo quoque seculo sic refrigeratus erat feruor ille Christianorũ, vt vix quo semel in anno vel etiã biennio cõmunicarent, adducerẽtur, idq; casu magis & cõsuetudine, siue lege, q̃ ex animo: H Quos illi quidem hoc nomine grauiter obiurgant. Cõmunionis tẽpus, inquit, Chrysostomus, nõ est festũ neque celebritas, sed conscientia pura, vitàque à peccatis repurgata. Quemadmodum enim, qui sibi nullius mali conscius est, hunc oportet singulis diebus accedere, sic qui peccatis occupatus est, nec pœnitet, eum nec in festis quidem accedere tutum est. Neque enim semel in anno accedere, liberat nos à peccatis, si indignè accesserimus: quin hoc ipsum potius auget damnationem, quòd cùm semel tantum accedamus, ne tum quidem purè accedimus. Ad eũdem modum Augustinus quoque: Si quotidianus est panis inquit, cur post annum illum sumas? quemadmodum Græci in oriente facere consueuerunt. Accipe quotidie, quòd quotidie tibi prosit: sic viue vt quotidie merearis accipere: qui non meretur quotidie accipere, nõ meretur post annum accipere. Quæ sententia totidem verbis reperitur apud Ambrosium. Sic sancti Patres, cùm viderẽt elanguisse pietatem hominũ hortabãtur eos ad frequẽtandũ Eucharistię Sacramentũ: nõ quòd reprehenderẽt, si quis id semel in anno fecisset, sed quod vt crebrius fieret, sati' essu ducerẽt. Quod illa quoq; Chrysostomi verba nõ obscurè indicant, cùm in hunc modum loquitur: Hæc dico, non vno & annuo vos prohibens accessu, sed vos semper ad sancta accedere volens. Ac paulò superius: Quos magis acceprabimus, inquit, eos ne qui semel, an qui sæpius, an qui rarò accipiunt? Neque illos qui semel, neque qui sæpi-

Temporum ratio in ecclesia duplex obseruata.

1. Cor. 1.

Stationes dies.

Tert. in libello de oratione. De corona militis. Cap. 20.

Vigiliæ nocturnæ. Basi. de spiritu sanct. cap. 27. ad Amphil. Eusib. lib. 2. cap. 17. Ecclesiasticæ historiæ Epist. 36.

Baptismus quo tempore à priscis fiebat. Syr. cap. 12. in epist. ad Imer. Leo epi. 4. Gel. cap. 12. in epist. ad vniuersos episcopos per Lucaniam. Ibid. cap. 15.

Ordinationes quibus temporibus celebrantur.

Nota. Eucharistiã præparato licet etiã quotidie recipere ex Diuo Cypriano in oratione dominica. August. ad Ianua. & serm. 28. de ver. domini. Am. lib. 4. de sacramentis cap. 6. Cap. 18.

Bur. lib. 5. cap. 17. Iuo lib. 2. Grat. de consec. distin. 2. etsi non.

Chrys. in orat. de B. Philogo. Tom. 3.

Aug. hom. 28. de ver. dom. secundũ Lucam.

Amb. li. 5. de sacram. cap. 4.

Chrys. ser. 3. in epist. ad Ephes.

A us, neque qui rarò, sed eos qui cum munda conscientia, qui cum mundo corde, cum vita irreprehensibili, isti semper accedant: qui verò tales non sunt, neque semel. Nec dissimilia sunt, quæ scribit hac eadē de re ad Ianuarium Augustinus: Optandum quidem foret, vt quoties tremendum illud sacrificium peragit sacerdos, toties non deessent, qui cum eo corpus & sanguinem Christi sacramentaliter quoque mãducarent: Sed si desunt sæpè, (sicut hoc seculo deesse fere videmus) non propterea iuge sacrificium hoc intermitti debet. Satis est, si qui præsentes adsunt, spiritualiter mãducent, suo tempore sacramentaliter quoq; percepturi: satis est, si manducent corde etiamsi non ptemant dente. Chrysostomi quoque seculo sæpè quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod his etiam verbis ipse testatur, non sine quadam querimonia: Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare, nemo est qui simul participet. Planum etiam id fieri potest ex eo, quod in Agathéñ cōcilio, quod Chrysostomi seculo celebratum fuisse videtur, sicut paulò antè meminimus, ter in anno vt communicarent seculares, sancitum est. Cùm tamen iisdem ibi præceptum sit, vt die Dominica Missas audirent. Ad sumendam Eucharistiam ter tantum in anno, ad audiendam Missam singulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergò quoties audiebant Missam, sacramentaliter Eucharistiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem sunt sancti Patres ad crebrā cōmunionē populū,

Aug. epist. 118.
Missa sine communicātibus auditoribus potest celebrari.
Communio spiritualis sine reali sumptione Chrysost.

B sed neque cogendum quenquam, neque propterea cessandum à sacrificio putabāt, si nemo communicasset. Omnem Missam publicam esse dubium non est, cùm vnicuique volēti, modò sit è cœtu fidelium, ei interesse, & cum sacerdote celebrante Christi beneficia recolere, ac spirituale Deo sacrificium offerre liceat. Sed si priuata Missa dicenda est, quæ in oratorio habetur, tales quoque habitas à mille & amplius annis in Ecclesiastica historia repetire licet. Mille propè anni intercesserunt, cum Leontius Episcopus Neapolis insulæ Cypri, septimæ synodi Nicænæ secundæ testimonio comprobatus, post Ioannem & Sophronium scripsit Græcè vitam Ioannis Alexandrini Patriarchę, qui propter insignem liberalitatem, qua vsus est in pauperes, vocatus est misericors, siue eleemosynarius. Narrat de hoc, quòd cum sacris operaretur, videret que populum lecto Euangelio è templo exiuisse, ac ociosis in cœmeterio fabulis vacare, exiuerit ipse quoque, & cum turba consederit. Cumque stupore affecti essent omnes, his verbis eos affatus sit: Filioli, vbi oues, illic & pastor: aut intrate intro, & ingrediemur: aut manete hic, & ego quoque manebo. Ego propter vos descendo in sanctam Ecclesiam, nam poteram facere mihi Missas in episcopio. Sed & qui ducentis cum annis præcessit Gregorius Nazanzenus, eum in paruo quodam oratorio sacra celebrasse, tripartita narrat historia. Gregorium verò ducentis aliis annis præcessit Soter pontifex Romanus, eius quoque decretum refertur à Gratiano, vt nullus presbyterorū Missarū solennia celebrare præsumat, nisi duobus prǽsentibus, sibique respondentibus: non dicit communicantibus, sed præsentibus tantum. Ac si priuata Missa est, quæ

Missæ communis publica.

Missæ priuatæ.

Missæ tempore in cœmiterio non ociosis fabulis vacandum.
Greg. Nazan. lib. 9. cap. 8
Soter pap.
De consecratione dist. Hoc quoque.
Anacletus papa Epi. 1. exponitur de communicatione omniū præsentiū in missa solēni.

duobus tantum præsentibus celebratur, ipsis etiā Apostolorū temporibus priuatæ Missæ vsus fuisse videtur. Sed mouentur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem consecratione omnes cōmunicent, qui nolunt Ecclesiasticis carere liminibus: Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia. Vtinā autē valeret apud istos Anacleti authoritas, Missam esse sacrificium non negarent: Sic enim loquitur Anacletus: Episcopus Deo sacrificans, testes secum habeat, & plures quàm alius sacerdos: In solennioribus quippe diebus, aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atq; reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte & à tergo, & presbyteri è regione dextra leuaque corde contrito & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus, & consensum eius prebeant sacrificio. Ac deinde sequuntur illa verba: Peracta consecratione, &c. Mira est istorum hominum cæcitas. Quod apertè scriptum est ab Anacleto non vident, quod nos Missam vocamus, id ab illo dici sacrificium: Vident id quod nunquā neque scripsit, neque sensit Anacletus. Neque enim fuit vnquam hæc Anacleti sententia, vt omnes, præsentes communicarent, sed ijtantum omnes qui ministrant Episcopo, atque ij non nisi in solennioribus festis: quod ita certè fieri æquum est. Sed longè diuersum est Satanæ ministrorum studium, à sanctorum patrum pia solicitudine. Nā ij, cùm iuge sacrificium nullo vnquam die censerent intermittendum, vt Christi corpori & sanguini frequentius communicarent, oratione sua fideles inflammabant: Illi contra, cùm videant refrixisse pietatem, nec eos adduci facile posse, vt crebro communicent, non hoc agunt, vt refrigeratam in illis pietatem accēdant, verùm illud potius contendunt & elaborant, vt abolere possint omne sacerdotium & sacrificium: quod ita fieri commodè posse sperant, si quod iuge debet esse sacrificium, id vt esse iuge desinat, ac paulatim in desuetudinem quandam abeat, perfecerint. Sicut enim non vno loco scriptum à nobis est antea, nihil est quod minus ferre possit Satanas quàm tremendum hoc sacrificium: in quo Christi beneficia simul vniuersa grata quadam recordatione recoluntur, & sub eorum oculos qui præsentes adsunt subiiciuntur, quæ ipse modis omnibus obliteratas, & ex omni hominum memoria prorsus cupit illa sublata. Quamobrem nulla necessitate adiguntur, quoties sacris operatur sacerdos, hi qui præsentes adsunt, semper sacramentaliter communicare, etiam si crebrius id ab eis fieri expediret. Verùm illud necessarium iudicatum est in cōcilio Lateranensi, in quo cùm alij complures Episcopi, ex variis totius orbis Christiani prouinciis, tum Hierosolymitanus & Constantinopolitanus Patriarcha, præsentes adfuerunt: vt omnis vtriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenisset, omnia sua peccata confiteretur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam pro viribus studeret adimplere, suscipiens ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum: nisi fortè de consilio proprij sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duceret abstinēdum:

E alioqui viuens ab ingressu Ecclesiæ arceretur, & moriens Christiana careret sepultura. Non prohibetur ista constitutione, quominus etiam quotidie, si quis velit, peccata sua confiteatur, Eucharistiæque sacramentum percipiat: sed quoniam reperire plerosque licebat, qui vix semel in vita, ac ne semel quidem id facerent, pia quadam solicitudine, prouidendū esse sancta Synodus in Domino congregata putauit, vt si crebrius non possent, aut nollent, semel tantum in anno fideles, & peccata sua cōfiterentur, & Eucharistiæ sacramētum perciperent. Hac de re plura videre licet in Gratiano de consecratione distinctione secunda. Sed negant isti quenquam ad bonū esse cogendū, neq; enim placere Deo coacta seruitia. Vetus hęc est hæreticorū cātilena, & à Donatistis Augustini seculo multū vsurpata: quemadmodum ex iis quæ scripsit ad Vincētium, ad Bonifacium, ad Donatū, contra Cresconiū, cōtra literas Petiliani, & contra secūdam Gaudētij epistolā videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Displicet tibi quod traheris ad salutem, cùm tam multos nostros ad perniciem traxeris. Neminem existimas cogendum esse ad bonum. Attēde quid Apostolus dixerit: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit: & tamen tam multi vt Episcopatum suscipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni: quanto magis vos ab errore pernicioso, in quo nobis inimici estis, trahēdi estis, & perducendi ad veritatē vel cognoscendā, vel eligendā, non solùm vt honorē

F salubriter habeatis, sed etiam ne pessimè pereatis? Dicis Deum dedisse liberum arbitrium: ideo non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergò illi, de quibus suprà dixi, coguntur ad bonum? Attende ergò quod cōsiderare nō vis. Ideò voluntas bona misericorditer impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis nesciat, nec damnati hominem, nisi merito malæ voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatē? Non tamen ideò qui diliguntur, malæ suæ voluntati impunè & crudeliter permittendi sunt, sed vbi potestas datur, à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israëlitæ recusantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur? Si voluntas mala suæ permittenda est libertati, quare Paulus nō est permissus vti pessima voluntate, qua persequebatur Ecclesiam? sed prostratus est vt excæcaretur: & excæcatus est, vt mutaretur: mutarus est, vt mitteretur: missus, vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper suę permittēda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis, filium durum non solum verbis corripere, sed etiā latera eius tundere, vt ad bonam disciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde itē dicit: Tu quidem percutis eum virga, animam autem eius liberas à morte. Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur eis, Errantem ouem nō reuocastis, perditā non inquisistis? Et vos oues Christi estis, characterem dominicum portatis in sacramento, quod accepistis, sed erratis & peritis.

Ad bonum an quisquā cogendus sit. Aug. epist. 204.

1. Tim. 3.

In Exodo multis locis. Act. 9.

Eccle. 30. Prou. 23. Ezech. 34.

Non ideò vobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos: Melius enim facimus voluntatem domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quam cōsentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Ad Bonifacium verò scribens: Vbi est quod isti clamare consueuerunt, Liberum est credere, vel non credere. Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum: agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius ferientem & postea cōsolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorē. Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coëgerunt alios vt perirent? Quamuis etiam illos, quos non coëgerunt, sed tantummodo seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in eius gremio reuocentur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multo amplius, quàm de his quos nunquam perdiderat, gratulatur. An nō pertinet ad diligentiam pastoralem, etiam illas oues, quæ non violenter ereptæ, sed blandè leniterque seductæ, à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint possideri, inuentas ad ouile dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi verò scribit ad Vincentium: Suam quoque primitus fuisse dicit sententiam, neminem ad vnitatē Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos

H Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hęc, inquit, opinio mea non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota esset in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuersa est, quam nunc videmus ita huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, vt ipsis rebus agnoscerē etiam in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est: Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Quàm multi enim, quod certò scimus, iam volebant esse catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum reuerendo, quotidie differebant: Quam multos nō veritas (in qua nunquam præsumpsistis) sed obduratæ consuetudinis graue vinculum colligabat, vt in eis cōpleretur diuina illa sententia: Verbis non emēdabitur seruus durus: si enim & intellexerit, non obediet. Quam multi propterea putabant, veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam catholicam veritatē securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat. Quam multi nihil interesse credentes, in qua quisque parte Christianus sit, ideò permanebat in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere atque ad catholicam nemo transire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges seruiunt domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant, Iā hoc volebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occasionē præbuit, iamque faciendi & dilationum morulas amputauit. Alij dicant,

Aug. epist. 50. ad Bonif.

Aug. epist. 48. ad Vincentium. Hæretici legū & imperatorum metu potius quàm disputatione conuertuntur.

Prou. 9.

Prou. 29.

A Hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine teoebamur. Gratias domino, qui vincula nostra dirupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias domioo, qui nos à diuisiooe collegit, & hoc vni Deo conguere, vt in vnitate colatur, ostendit. Sic Leo quoque magnus commendare videtur principes, qui sacrilegam amentiam Priscilianistarum hæreticorum ita detestati sunt, vt authorem eius ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent: Et profuit, inquit, olim ista districtio Ecclesiasticę lenitati, quę & si sacerdotali cōtenta iudicio, cruentas refugit vltiones, seueris tamen Ecclesiasticorum principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale noonunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Sic & Chrysostomus, dum resciuit in vicis aliquot adhuc spirare Marcioois pestem, scripsit eius loci pastoribus, vt ex Cæsaris Arcadij edicto, qui Marcionis dogma sequebantur, aut resipiscerent, aut in exilium mitterentur. Cootra literas verò Petiliani scribens Augustinus: cùm ille dixisset: Quòd si cogi per legem aliquem vel ad booa licuisset, vos ipsi miseri à nobis ad fidem purissimam cogi debuistis: Sed absit à nostra conscientia vt ad nostram fidem aliquem compellamus. Respōdet his verbis: Ad fidem quidem nullus est cogendus inuitus, sed per seueritatem, imò & per misericordiam Dei tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideò mores

Leo epi. 93.

Chrys. lib. 10. cap. 3. hist. trip.

Aug. lib. 2. cap. 83.

B pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen malè viuēdi vltrix disciplina præpostera est, nisi cùm præcedens benè viuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduersus vos constitutæ sunt, oon eis benefacere cogimini, sed malè facere prohibemini. Nam benefacere oemo potest nisi elegerit, nisi amauerit, quod est in libera voluotate. Timor autem pœnarum etsi nondum habet delectatiooem bonæ conscientiæ, saltem intet claustra cogitationis coërcet malam cupiditatem. Contra Cresconium verò: Reges cùm in errore suot, pro ipso errore leges contra veritatē ferunt: cùm in veritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa veritate decernuot. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emeodantur mali. Et paulò post: Frustra dicis: Relinquar libero arbitrio. Cur enim noo iu homicidiis, & in stupris, & in quibuscunque aliis facinoribus, & flagitiis libero te arbitrio dimittendum esse proclamas? Quæ tamen omoia iustis legibus comprimi, vtilissimum ac saluberrimum est. Dedit quidē Deus homini liberam volūtatem, sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam. Cootra Gaudentium vero scribens idem Augustinus. Quod autem vobis videtur, inuitos ad veritatem nō esse cogendos, erratis nescieotes scripturas, oeque virtutem Dei: qui eos volentes facit, dum coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitentiam Niniuitæ inuiti egerunt, quia hoc rege soo compellente fecerunt? Iam enim Propheta iram Dei vniuersæ ciuitati eam triduo perambulans, præonunciauerat. Quid igitur opus erat regis imperio, vt humiliter supplicarerut Deo, qui non intuetur ora, sed corda? nisi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prędicta diuina, nisi territi potestate terrena. Ista igitur iussione regiæ potestatis, contra quam voluntarius fit vestet occasus, multis ad salutem quæ in Christo præstatur occasio: qui etsi violenter adducuntur ad cœnam tanti patrisfamiliâs, & compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vnde se lętentur intrasse. Hæc nos ideò pluribus verbis ex Augustinoo transcribenda duximus, vt cognosceret lector, iam inde à mille ducētis annis eorum sententiam esse refutatam, qui nec ad veritatem ab errore, oec ad vnitatem à schismate, metu teuocandum, nec ad bonum opus vllum, queoquam esse cogendum affirmabāt. Est quidem ita, quòd, qui diligit hilarem datorem, nō placeat Deo coacta seruitia: Sed fit persæpè beneficio Dei singulari, vt qui coguntur inuiti, postea volentes faciant: sicut exemplo Pauli docet Augustinus: qui cū pœna corporis ad Euangelium recipiendum cōpulsus fuisset, plus omnibus postea qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit: quemque maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Est enim timor quasi seruus quidam charitatis, & locum illi persæpè præparat. Cùm eoim per timorem se cootinet aliquis, fit consuetudo iustitię, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iustè viuere, noo quia timet pœnas, sed quòd amat æternitatem: ac nisi timore Deum incipiat homo colere, non ferè peruenit ad amorē. Timor itaque medicameotum, charitas est ipsa sanitas. Pietas, inquit, Augustinus, timore inchoatur, charitate perficitur. Quid etiam alio loco: Sicut videmus, inquit, per setam introduci linum quando aliquid suitur, sed nisi exeat, non succedit linum: sic tiioor primo mentem occupat, non autē ibi remanet timor, qui ideò intrauit, vt introduceret charitatem. Quamobrem non modò nō audieodi, verumetiam valde reprehendēdi sunt, qui voluot omnem disciplinam, omnem coërtionem ex Ecclesia sublatam: quę tamen ea tanquam indulgens mater, admodum vtitur modetatè. Siquidem in hoc ipso decreto Lateranensis concilij, quaoto cum iudicio, quanta est adhibita moderatio? Neque enim coguntur omnes, verùm tantum qui peruenerunt ad annos discretionis, ac ne ij quidem quomodocuoque taudem affecti ad Eucharistiæ perceptiooem adiguntur, verùm hoc tantum præcipitur, vt oe sua voluntate, suóque iudicio se abstineant, sed si iustā aliquam esse causam existimauerint, quamobrem à cōmunione sibi putent abstinendum, ad sacerdotem prius de ea te referant, neque nisi de cōsilio illius quicquam statuant. Cæterùm si durum hoc videtur, quòd qui semel in anno sub festum Paschatis Eucharistiā nō perceperit, is ab Ecclesiæ ingressu viuens, à Christiana verò sepultura mortuus arcetur, certè nihilo mitior videtur Elibertioi, quod propè mille annis Lateranense præcessit, quodque non ita multò pòst subsequutū est, Agathensis coocilij sanctio, qua decretum est, eum intet catholicos nou habendum, qui non semel, sed ter in anno non communicasset. Quid est autem catholicum noo haberi, quàm & ab ingressu Ecclesiæ viuum, & à Christiana sepultura mortuum arceri? Nam qui catholici nō sunt, eis ad catholicam

Aug. lib. 3. cap. 51.

Idem lib. 1. cap. 17. Mat. 12. Iona. 3.

C

Luc. 14.

1. Cor. 9.

Timor seruꝰ charitatis dū huic locum præparat, & eam introducit.

Aug. de vera religione, cap. 17.

Idem trac. 9 in epist.

D *Ioan.*

Eucharistiā ter in anno, qui nō sumpserit catholicum non est.

De consec. distinct. 2. Omnis homo cap. 18.

Catholicum non haberi quid sit.

E Ecclesiam aditus patere non debet: quibus autem viuentibus non communicamus, eis neque mortuis esse communicandum, iam à sancto Leone didicimus. Itaque non modo non reprehendenda, verùm etiam summis præconiis efferenda est salubris hæc Lateranensis concilij sanctio. Nã quod monet scriptura, Diligenter agnosce vultũ pecoris tui, tuosque greges considera: semper id quidem à pastoribus fieri, aut certè frequenter expediret, sed quoniam homines sumus etiam pastores, datum hoc est infirmitati nostræ, quod fieri semper à nobis oportebat, vt vel semel tantum in anno facere teneremur. Quomodo autem cognoscet quisque vultum sui pecoris? quomodo cõsiderabit greges suos? Dominus est qui cor intuetur. Cæterum homo non potest videre, nisi ea quæ patent, quę sub aspectum cadunt, quę sunt oculis mortalium subiecta. Quæ sit & quanta fides hominis, soli Deo cognitum est: sed sunt interea quædam externa fidei signa, per quæ fideles, tanquàm per tesseras quasdam, ab infidelibus discernuntur, atque ea præcipua sunt sacramẽta quemadmodum in iis quæ scripta sunt superius, pluribus verbis docuimus. Quæ si quis habet despicatui, nec Deum & Ecclesiam eius audit eorum vsum præcipientem, quo nobis habendus est alio loco, quam quo Christus haberi præcepit eum qui non audit Ecclesiam? nimirum vt sit nobis tanquam ethnicus & publicanus. Est aliquis qui communicare cum catholicis non vult, ne censeatur inter catholicos, nihil ei cum sacris nostris, nihil cum templis aut cœmeteriis Deo consecratis vel viuo vel mortuo sit commune. Quid habet iniquitatis hæc tam salubris Lateranensis concilij

F sanctio? quid non summæ potius æquitatis? Nisi fortè non est hoc æquissimum, vt qualis esse quisque vult, talis censeatur: neque commune cum eo quicquam habeant catholici, qui cum Ecclesia catholica communicare recusat. Fuit autem maiorum nostrorum cumprimis laudatus ille mos, qui nunc à multis non perinde diligẽter obseruatur, quo non modò pastores, quos parœcos, siue parochos vocamus, sedulo vultũ sui pecoris agnoscebant, verùmetiam paterfamilias quisque suis in ædibus, quos aleret, diligentius explorabat, ac si qui vel à pœnitentia, vel ab Eucharistiæ sacramẽto, præter sui sacerdotis consilium, sub festo Paschatis abstinuissent, eos è suis ædibus eijcebat, nec vel cibum cum eiusmodi sumere dignabatur. Nunc quorsum res reciderit, quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Adeò disciplina omnis in Ecclesia dissoluta, adeò frena sunt laxata, tanta permissa licentia dicendi quiduis, & impura lingua Christum blasphemandi, & cum alia quæ cuiusque libido fert, blaterandi, tum sanctissimi Christi corporis & sanguinis veritati detrahendi, mendaciique veritatem ipsam arguendi, vt periculum sit nisi nos Deus oculis misericordię suæ respexerit, aliamque mentem ecclesiæ præsidibus & eis qui rerum potiuntur inspirauerit, ne ea Christianismo redeatur ad paganismum. Sed eò vnde deflexit oratio reuertatur. Sicut Eucharistię sacramentum quouis tempore percipere fas est, sic & orare quouis tempore fas est. Docemur à Christo, quòd oportet semper orare & non deficere: monemur & à Paulo, vt sine intermißione

G oremus. Neque defuerunt qui Christi hæc & Pauli verba ita accipiẽda putarent, vt nullũ tempus à vocali oratione vacuum esse vellent: qui quidem propter perpetuũ orandi vsum, Psalliani siue Euchitæ sunt vocati: de quibus & Epiphanius & Augustinus pleraque scripserunt. Cæterùm quis est qui poßit ita semper orare, & sine defectu vel intermißione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Quamobrem Augustinus, & eum sequutus Anselmus, sic hęc Christi & Apostoli verba accipienda putauerunt, vt nullo die intermitterentur certa tempora orãdi: quæ si quotidie quisquam obseruasset, iam sine intermißione orare diceretur. Peculiarius tamen ad orandum sine intermißione adstricti sunt sacerdotes & monachi, quorũ propriũ est officiũ, iuge sacrificium iugesque Deo preces offerre: nõ pro suis tãtum, verùmetiam pro populi peccatis, cuius peccata comedere dicuntur, quando ea eius viuunt eleemosynis. Sunt hi tãquàm publici quidã totius ecclesiæ ministri, vt quod à singulis & vniuersis præstari semper non potest, eorũ saltem expleatur ministerio. Quid autem? Nunquid non eadem infirmitate præditus est sacerdos, aut monachus, qua quisquam alius ex iis, qui addicti secu lo iudicantur? Est reuera. Et ille cibum quãdoque capiat, & ille somno, temporis nonnihil tribuat, & ille corporis sui curam nõ prorsus abiiciat, necesse est. Quamobrem, & huius infirmitati prospiciendum putauit pia mater ecclesia: certas horas constituit, quas Canonicas vocant, quibus nõ alij rei quàm precationi vacaret: has qui diligen-

H ter iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis obseruasset, eum semper orare & non deficere. Beda venerabilis interpretatur: vt cum Propheta dicere posit: Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Neque tamẽ ex traditione magis Ecclesiastica, quàm è scripturis authoritatem habere videtur ista certis temporibus orandi consuetudo: quemadmodum id pluribus verbis ostendere conati sunt Cyprianus, Basilius, Hieronymus, & alij nonnulli, ad quos lectorem remittimus: Nam exactius hæc omnia persequi non est pręsentis instituti. Nunc de ieiunio pauca differamus, quo plurimum orationem adiuuari vel illa Christi verba documento sunt, vbi genus quoddam esse dicit dæmoniorum, quod non eiicitur, nisi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac sicut frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur: sic orationi ieiunium, ieiunio multum adfert adiumenti oratio: Oratio virtutem impetrat ieiunandi, ieionium gratiam promeretur orandi: ieiuniũ orationem toborat, oratio ieiunium sanctificat, & domino repræsentat. Duas enim alas habet oratio, quibus ad cœlum facilè perfertur: ieiunium & eleemosynam. Ac præceptum quidem esse ieiunium in Euangelicis & Apostolicis literis, videre se scribit Augustinus: quibus autem diebus nõ oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto domini vel Apostolorum nõ, inquit, inuenio definitum. Itaque quod ad sabbatũ attinet, ab Ambrosio doctus, ad quamcunque venerit Ecclesiam homo catholicus, eius morem obseruare iubet, si non vult aut pari scandalum, aut facere. Die verò dominico ieiunare, scandalum esse magnum putat:

Prou. 27.

1. Reg. 16.

Sacramenta sunt signa fidei externa.

Matt. 18.

Eucharistiã an sumpsissent domestici paterfamilias explorabat sub festo Pascha.

Orare quouis tempore fas est.
Luc. 18.
1. Thess. 5.
Orare sine intermißione est nullũ diem ad orãdum ordinarium.

tum intermittere.
Epiph. hæres. 18.
August. hæres. 57.
Ibidem.
Ansel. in epist. Pauli.
Sacerdotum & monachorum officiũ est iuge sacrificium & iuges preces pro suis & populi peccatis Deo offerre.

Horæ Canonicæ.
Beda in Lucam.
Psalm. 33.

Cyp. in expositione Orat. dom.
Bas. in ser. Ascetico & in Ascetici, cap. 33.
Hier. ad Eustathium, & in 6. cap. Danielis.
Ieiunium.
Matt. 17.
Alæ orationis duæ ieiuniũ & eleemosyna.
Aug. epist. 80.
Sabbati & dominico ieiunium.
Dominico die non ieiunandum.

A putat: maximè postquam innotuit detestabilis, multùmque fidei catholicæ scripturisque diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum: qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem: per quod factum est, vt ieiunium diei dominicæ horribilius haberetur. Ex quibus Augustini verbis colligimus, indifferens quondam sabbati ieiunium fuisse: sed postea tamen, quàm latè patet Ecclesia catholica, sabbati ieiunium obseruari cœptum est: Cuius causam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quod cum illo die sepultus iacuerit redemptor noster, rectè lugubris dies hic habeatur.

Ieiunium Sabbati quo tempore cœperit, eiusque institutæ rationes. Inno. in epist. ad Decentium.

Est & alia ratio, quod cùm præcipuè Iudæi sabbatum habeant in honore, non est ecclesiæ visum, vt quicquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam prætereà rationem sabbati ieiunium, eandem nimirum, quàm pridiani festorum dies, quas vigilias vocamus: quibus vt ieiunaremus pro ptereà videtur institutum, quod rectum esse, decereque cum primis existimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus & commemorationibus beneficiorum summi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata sunt, ad eum nos diem præcipuè castos & sobrios accedere: vt exporrectiore & vigilantiore animo cogitemus, quantum ipse de nobis meritus sit, quarum agendarum & ferendarum gratiarum illi summus debitores. Potest & hæc assignari causa, quòd cùm festos dies hilares agamus, proptereà pridianos dies mœstos ducimus, vt ex eo documentum capiamus, ad æterna illa gaudia non nisi per multas tribulationes peruenire nos posse, sociósque nos fieri passionum oportere, si consolationis & lætitiæ participes esse volumus. Sed ea de re Bernardi verba adscribemus. Is in sermone, quem habuit in vigilia sancti

Vigilia festorum diem cur institutæ rationes multa. Sap. cap. 3. & 4.

B Andreæ. Sanctorum, inquit, festa, præcipua patrum sanxit authoritas votiuis præuenienda ieiuniis: Vtiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si adfuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omnino est celebrandas suscipere festiuitates sacras, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissæ quò & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum: Sic enim iustus in principio sermonis accusator est sui. Ac paucis interiectis: Discimus ex hoc, quænam vera sit via festiuitatis æternæ. Quid est enim quòd ieiuniis solennia præuenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnũ Dei? Indignus quippe solenni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non obseruat. Planè, inquam, si rennis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure censeris requie & exultatione festiua. Est autem vniuersum præsentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam solennitatis, magni & æterni sabbati, quod præstolamur. Ac iterum post pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quam præstolamur, solennitatis, & lætitiæ causa est beata passio Andreæ Apostoli. Dignum est enim, vt si cum eo pendere non possumus, cum eo vel ieiunemus: nam & ipsum cum biduo penderet in cruce, etiam ieiunasse quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo communicantes passioni eius: & si non simul affixi patibulo, simul afflicti ieiunio, vt miserante Deo etiam coronæ participes simus, & in

Bernardus in serm. in vigil. Andreæ, & in vig. beatorũ Apostolorũ Petri & Pauli, sup. cap. 3. & sequentib. in tomo primo.

præsenti quoque spiritualium socij gaudiorum. C Cur autem quartis & sextis quoque feriis à carnibus abstineatur, iam ante docuimus ex Augustino: ante quem ab Epiphanio quoque causa eadem est allata. Quarta, inquit, & prosabbato ieiunium statutum est. Nam illucescente quarta traditus est dominus, & prosabbato, hoc est sexta feria, crucifixus est: & tradiderunt Apostoli, vt in iis diebus ieiunium fieret: ita vt impleatur dictum hoc: Cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus illi, qui pro nobis passus est, ieiunium constitutum est: sed vt confiteamur, ad nostram salutem factam esse domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur. Fuit itaque longè vetustissimum hoc institutum, quarta & sexta feria ieiunandi, vt Apostolicum esse non dubitet Epiphanius: ad cuius opinionem confirmandam plurimum ea facere videntur, quę de hoc ipso ieiunio ad Philippenses scripsit Ignatius, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus, & post Ignatium Origenes. Theophilactus quoque proptereà nos ieiunare scribit quartis feriis, quod concilium quarta feria conuenit, quomodo per dolum comprehensus occidi Christus posset. Origenes multis seculis anteà hoc scripsit his verbis in commentariis in Marcum Euangelistam. Pridie, inquit, quàm pateretur dominus, consilium inierunt de capiendo Iesu, quo factum est, vt & quartæ in hebdomade ieiunium seruemus, eo quod dies illa dominicæ passionis fuit initium. Cæterum quòd ieiunium quatuor temporum vocatur, & si non videtur ab Apostolis institutum, est tamen & ipsum vetustum cum- D primis. Nam cùm aliquando ter in anno celebratum fuisset, visum est Calixto Papæ conuenientius, ante mille trecentos & amplius annos, vt per quatuor tempora obseruaretur: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne ageremus ieiunium per quatuor anni tempora: quæ quidem sunt, ver, æstas, autumnus, hyems: quæ decere visum est, vt à Dei immortalis honore auspicaremur: ieiunium vernum in quadragesima: æstiuum in Pentecoste: autumnale in mense septimo: hyemale in decimo (Sic enim appellat Leo Septembrem & Decembrem. Ideò autem ipsa continentiæ obseruantia quatuor est assignata temporibus, quemadmodum ab eodem Leone scriptum legimus, qui complures de ieiuniis quatuor temporum sermones conscripsit, vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinéter purificationibus indigere: semperq; esse nitendum, dum huius vitę varietate iactamur, vt peccatũ, quod fragilitate carnis & cupiditatũ pollutione, contrahitur, ieiuniis atq; eleemosynis deleatur. Existimatum est prætereà: Dei præceptum de persoluendis Deo primitiis, hoc ieiunio quadãtenus impleri. Nam cùm quatuor sint anni tempora, & in quolibet tres menses, nos in initio cuiusque tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atque ita cuiuslibet primitias Deo persoluimus: quemadmodum hæc & alia pleraque pluribus verbis ab Innocẽtio tertio sunt pertractata. Porrò quadragesimę ieiunium non ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec ter-

Ieiuniũ feriæ quarta & sexta. Aug. epist. 68. Epiphan. in compendiaria fidei catholica. Matt. 2.

Ign. epi. 4. Orig. Ho. 10. in Leuit. Theoph. in 14. c. Mat.

Quatuor temporum ieiunium cur institutum sit. Calix. epi. 1 ad Bene.

Leo ser. 9. de ieiunio septimi mẽsis.

Quadragesima ieiunium institutum à Deo potius, quam ab homine.

E rena cogitatione initiatum, sed cœlesti maiestate præceptum esse tradidit, ante mille centum annos vir non doctrina magis, quàm vitæ saoctimonia clarus, Maximus Taurinensis Episcopus: (nisi quis Ambtosio sermonem hunc adscribere malit: nam ei quoque legitur inscriptus.) Non tam sacerdotum, inquit, hæc præcepta, quam Dei suot: atque ideò qui ea speroit, noo sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Hieronymus aduersus errores Montani scribens, quadragesimæ ieiunium traditionem esse vult Apostolorum, de quo itidem vt de quartæ & sextæ ieiuoio, vetustissimi meminerunt scriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat Apostolorum his verbis conscriptus: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, sacram quadragesimam Paschæ, aut quartam feriam, aut Parasceuen non ieiunauerit, depooitor. Prætterquàm si imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus sit, communione priuator. Tribus autem ex causis ieiunium hoc in Ecclesia celebratur, & propter trinum exemplum, & propter diuinum præceptum, & propter oumeri mysterium. Exemplum babemus Moysis ante legem, Eliæ sub lege, Christi post legem: quem nos, qui ab illo nomen ducimus Christianique vocamur, tanquam authorem & institutorem huius ieiunij sequimur. Præceptum autem nobis est, vt ex omnibus decimas pendamus: visum est igitur, vt etiam anni temporis decimæ penderentur. Cùm enim annus cooftet trecentis sexaginta quinque diebus, siquidem triginta sex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam absolutam in die Pascbatis cibum sumpserimus, iam totius anni dierum decimas persoluimus: tot namque sunt dies quadragesimæ, diebus Dominicis exceptis, si à prima Dominica numerare incipias: F Nam qui primam Dominicam antecedunt dies quatuor, ad imitatiooem quadragenarij ieiunij, quod Christus in solitudioe cootinens & perpetuum seruasse legitur, iostituti sunt. Qua de re fusius à Gregorio magno scriptum legimus. Ante quem etiam eandem materiam copiose tractauit, ex Abbatis Theonæ sententia, Cassianus, Ioannis Chrysostomi discipulus. Deinde verò quadragenarium numerum huoc in tristitia, & ioœroribus, à scriptura ferè semper adhiberi videmus: itaque vocat eum Hieronymus numerum afflictioois, pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuij quadraginta diebus orbi naufragium iotulerunt: sic in deserto populus Israël annis quadraginta cõmoratus acerba multa tulit: sic nuncij Moysis quadraginta diebus explorasse promissam terram leguntur: sic quadragiota dierum spacio, qui fuerunt Niniuitis ad pœniteodum præscripti, subuersam iri Nioiuem Ionas prædicauit: sic post finem quadraginta annorum congregatos iri qui dispersi fuerant, Ægyptios, Ezechiel prędixit: sic ille totidem dierum somnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit: sic quadringentis, hoc est decies quadraginta annis populus in Ægypto seruiuisse nunciatur, vt vel ex iis antiquarum rerum exemplis & monumentis facile appareat, hunc præcipuè numerum, comprimendæ corporis caroisque luxuriæ, diuino consilio imprimis quasi coosecratum fuisse, vt iure is in ieiunium quadragesimale telatus esse videatur. Neque sine ratione factum est, vt hoc anni tempore ieiunium hoc obseruetur. G Cùm enim sub hoc anni tempus propter bumorum abuodantiam ad malum membra laxentur, visum est opportunum, vt per ciborum abstinentiam à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et sicut hoc tempore per esum illiciti cibi Adam in mortem descendisse creditur, ita per abstineotiam liciti cibi Christianus ad vitam ascendat, cùm patienti Christo prius compassus fuerit: Oportet enim compati, si volumus conregnare. Sic ab Hilario scriptum legimus de his, qui iuxta morem in Ecclesia tum obseruatum in pascba baptizabantur: Venturi ad baptismum prius coofitentur credere se in Dei filium & in passione ac resurrectiooe eius: & buic professioni sacramento fides redditur: atque vt banc verborum sponsionem quędam rerum ipsarum veritas consequatur, toto io ieiuoiis passioois Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino compassionis societate iunguntur. Igitur siue ex spoosionis sacramento, siue ieiunio, omoe illud passionis Dominicæ cum Domioo agunt tempus. Sic à Chrysostomo scriptum legimus: Ecclesia simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vtpote cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum domino, & cum domino glorificetur, non vt dominum lugeamus. (Viuit enim viuentis filius) sed dispẽsationis confiteamur beneficium: & si lugemus, quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt. Ac paucis interiectis: Iesus crucifixus est, immortalis Dei filius pependit corpore in cruce: non propter seipsum, sed propter te occisus est à ligno: ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, posuit corpus pro eo, quod accepisti: Concupiscentia victus es, tel bibit pro voluptate, oe sis alienus à regno. H Nosti quòd crucifixus est, nosti quòd pro te mortuus est, confitere quòd viuit, pro viueote: fac martyr sis pro eo, qui pro te martyr fuit: morere pro eo, qui pro te mortuus est. Si autem sic exposcit mortem, paruum est ieiunium: habes magna, largire parua. Cum gaudio ad festa, cum lætitia ad ieiunium veni. Deliriæ sint ieiunium. Hieronymus quoque: Ecclesiæ consuetudo, inquit, ad passionem Domini & resurrectiooem per humilitatem carnis venit, vt spirituali saginæ ieiunio corporis præparemur. Habemus itaque iam, qua ratiooe, quæ nunc obseruat Ecclesia, ieiunia fuerint ab Apostolis & eorum successoribus iostituta: quæ quidem ex quo tempore Christus terras reliquit, quàm latè patet nomen Christiaoum, tanto semper studio sunt ab omnibus obseruata, hoc præcipuè quadragesimale, nulla vt fuerit orbis pars, in qua prædicatum nõ fuerit. Non insula inquit Basilius, oon terra, oon ciuitas, non gens, non denique locus vllus tam desertus est, vbi prædicatio de quadragesima non fuerit audita: sed & exercitus, & iter facientes terra marique mercatores quoque omnes similiter audiunt, libenterque suscipiunt. Quod igitur tot seculis, tanto mortalium omnium consensu, quàm longè lateque Christianus orbis diffusus est vniuersus, prędicatum, receptum, ac tanta cura diligentiaque semper ab omnibus fuisse videmus obseruatum, id ad vnius aut alterius apostatæ nutum, qui nihil esse voluerunt, quòd incæstam eorum libidinem, cui nomen coniugij prætexunt, re-

Max. serm. priori in die Cinerum. Amb. ser. 39. Hiero. contra Montani errores. Apostolorũ Canon. 68.

Quadragesima ieiunium tribus ex causis institutum.

Exod. 24. 3. Reg. 19. Matt. 4. Exod. 22.

Greg. Ho. 16. in Euã. Cass. Collatione. 21. c. 25. & sequ. Hie. lib. 9. in Ezech. & Amos. Genes. 7. Exod. 16. Nume. 13. Iona. 3. Ezech. 29. Ezech. 4.

Quadragesima in veris tempus instituta ratio.

Rom. 8. Hila. c. 15. in Matth.

Chrys. serm. de ieiunio.

Hier. in Matt. 9.

Quadragesima ieiunium per vniuersum orbem annunciatũ. Basil. serm. posteriore de ieiunio.

A tardare possit, reiiciendum esse putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quàm vt in banc nos à Satana mentem impelli patiatur. Sed quas tandem illi rationes adferunt, quamobrem Apostolicas traditiones ilas à nobis reiici putent oportere? Quas alias, quàm veteres illas cantilenas, quas ante mille propè trecentos annos ab Aërio hæretico, cuius & Philaster & Augustinus meminerunt, prnductas olim fuisse scribit Epiphanius: sic enim inducit Aërium loquẽtem. Quid est Pascha quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rursus addicti estis: Non enim oportet Pascha peragere: Pascha etenim nostrum immolatus est Christus. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omnino volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipsos studium est, vt potius in die Dominica ieiunent, quarta verò & prosabbato (hoc est, feria sexta) edant. Sæpè verò etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quãdo apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliȩ ac ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones, ipsi à summo mane obsonantur, carneque & vino venas suas explentes cachinnantur, ridentes ac subsannantes eos, qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt. Vncat autem bebdomadam Paschatis, sanctam illam bebdomadam, quæ festum resurrectionis Dominicæ præcedit. Idem de Manichæis quoque scribit Leo magnus: Dnminicum, inquit, diem, quem nobis saluatoris nostri resurrectin cnnsecrauit, exigunt in mœrnre ieiunij, soli reuerentiæ hanc continentiam deuouentes, vt per omnia sint à nostræ fidei vnitate discordes, & dies qui à nobis in lætitia habentur, ab illis in afflictione ducantur. Nónne autem bæc ipsa & verba & facta audire & videre licet apud eos, qui nostro bnc infelici æuo contra quam ab Apostolis traditum legimus, & temporum & ciborum discrimen omne rollere sunt & abrogare conati? non yt perpetua quædam esset abstinentia, sed ne quid impedimento esset, quo minus abdomini semper seruire, corporisque vnluptatibus perfrui liceret. Itaque bacchanalium apud istos vsus durat nihilominus: cæterum qui perpetua vult esse bacchanalia, quadragesimæ ieiunium Satanas ferendum esse non putauit. Sed iam quas ab Aërio prnductas olim, nostri quoque temporis adferunt hæretici, rationes excutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiunantes vel ciborum vel temporum delectum habemus. Ac quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: Dies obseruatis & menses & tempora & annos: timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, si dies obseruare non licet & menses & tempora & annos, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes lætitiam, & pro varietate regionum diuersa in honorem martyrum templa cnnstituta. Ad quod qni simpliciter dicit, Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse quos

Hæreticorũ rationes quibus traditiones ecclesiæ de ieiunio reiiciunt.
Epiph. hæresi. 75.
1. Cor. 5.
1. Tim. 1.
Siccorũ esus.
Hebdomada paschatis varia afflictiones.
Leo epist. 93. cap. 4.
B
Lutherani bacchanalia seruant, ieiunia reiiciũt.
Hæreticorũ rationes de ieiunio excutiuntur.
Hiero. dies obseruatis &c.
Galat. 4.
Obiectio hæreticorum.
Solutio.
Solutio.

nostros: Nos enim non azymorum pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis: nec septem iuxta morem Israël numeramus hebdomadas in pentecoste, sed spiritus sancti veneramur aduentum: Et ne inordinata congregatío populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum pariter omnes veniremus: non quod celebrior sit dies illa, qua conuenimus, sed quòd quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò propositæ quæstioni acutius respondere conatur, affirmat illud: Omnes dies æquales esse, nec per parasceuen tantum Christum crucifigi, & die Dominico resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper cum carne vesci dominica: ieiunia autem & congregationes inter dies, propter eos, à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant quàm Deo, nec possunt, imò nolunt toto in Ecclesia vitæ suȩ tempnre congregari, & ante bumanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificia. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca quæ statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi semper exerceat? Itaque sicur nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem dominicam accepto domini cnrpnre indesinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multo fuit Hieronymo posterior, Leo magnus: Quum vos, inquit, ad quædam quæ etiam in veteri testamento instituta sunt, cnhortamur, nnn Iudaicæ vos obseruantiæ iugo subdimus, nec consuetudinem carnalis populi vobis indicim⁹. Excellit super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid illis atque vobis commune est in temporibus, non concordat in moribus: Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultuum ostendant ociosa ieiunia: nos in nullo ad habitus nostri honestatem dissimiles, nec à iustis & necessariis operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum mndus eligatur, nnn creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique nostrum liberum sit voluntariis castigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nunc verò districtius repugnantes spiritui carnales concupiscentias edomare, quibusdam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiunium: & tunc est efficacior sanctiorque deuotio, quando in operibus pietatis totius Ecclesiæ vnus animus, & vnus est sensus. Et alio loco: Debebatur quidem, inquit, tantis mysteriis ita incessabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso paschali festo dignum est inueniri: Sed quia hæc fortitudo paucnrum est, dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur, dumque per varias actiones vitæ buius snlicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere: magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum tempnrum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Ex his & Hieronymi & Leonis magni verbis videre licet,

C
Altera solutio.
Leo ser. 4. de ieiunio septimi mensis.
D
Ciborum delectus quomodo obseruandus.
Leo ser. 4. de Quadr.

E quòd & ieiunandi & orandi certa tempora sunt instituta, ad Iudaicas obseruationes referri non posse: sed quum semper nobis ieiunandum, & sine intermissione sit orandum, datum esse hoc fragilitati nostræ, vt quod semper facere nõ possumus, certis tamen temporibus faciamus: Quemadmodum ab eodem quoque Leone scriptum est alibi: Quia semper, inquit, hanc intentionem necessariam non omnes habere possumus perpetuam, sæpiusque per humanam fragilitatem à supernis in terrena recidimus, istis saltem diebus, qui nobis ad salubertima sunt remedia præstituti, mũdanis nos occupationibus subtrahamus, & aliquid temporis, quod pro sit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Christiano semper ieiunare, sed qui semper non possunt, aut nolunt, iis certa tamen tempora sunt præscripta. Neque dubium est, quin multo sit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, quod ex Ecclesiæ præcepto simul celebratur ab omnibus, quàm si quis, quod nostri temporis Aëriani faciendum censent hæretici, qualemcunque diem eligat à seipso, & ieiunet propter libertatem: Siquidem publica, quemadmodum ab eodem Leone scriptum est, præferenda sunt propriis: & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant, inquit, diligentiam suam obseruantiæ singulorum, & contra nequitiæ spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cœlestia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus prę liis possit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, si contra hostem palam in acie steterit:
F vbi non suis tantum viribus certamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis cõsociatus agminibus, bellum vniuersale cõficiat. Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste quàm singuli: nec facilè patet vulneri, quem opposito scuto fidei, non sua tantum, sed etiam aliorum fortitudo defendit. Et in præcedenti sermone: Diuinarum, inquit, reuerentia sanctionum, inter quęlibet spontaneæ obseruantiæ studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege celebratur, quàm quòd priuata institutione dependitur. Exercitatio enim cõtinentię, quam sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis: Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ similis ex omni parte præparatio, & eadem est vbique munitio. Ac paucis interiectis: Plenissima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quando totius Ecclesiæ vna est oratio, & vna confessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui omnia quæ poposcerint, domi nus præstanda promittit, quid negabitur multorũ milliũ plebi vnam obseruatoriam pariter exequenti, & per vnum spiritum concorditer supplicanti? Magnum est in conspectu domini, valdeque preciosum, cùm totus populus Christi eisdem simul instat officiis, & in vtroque sexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cùm in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & vna sententia est: cum in operibus seruorum suorũ glorificatur Deus, & totius pietatis au-

Leo ser. 3. de ieiunio septimo mensis.

Leo serm. 4. de ieiunio septimo mensis. Ieiunium generale præfertur priuato.

Leo Papa primum, oratio totius ecclesiæ & cõfessio efficacissima est. Matt. 18.

thori in multarum actione gratiarũ benedicitur. G Hinc videre licet, quid spectauerit Dei spiritus in certis temporibus præscribendis, quibus & ieiuniis, & precibus, & quibuscunque aliis pietatis operibus Deus propicius redderetur: hoc nimirũm, vt quicquid eiusmodi fieret à catholicis, quod nomen etiam ipsum sonare videtur, fieret simul ab vniuersis, vno ore, vno animo, vno sensu & consensu: qui non potest Deo non esse gratus, non potest ad quiduis impetrandum non esse cumprimis efficax. Malè habet Satanam consensus hic, qui nihil aliud magis laborat, quàm vt segreget, vt spargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur: sic ille, quum sibi non satis esse virium aduersus omnes intelligat, circumuenire quærit solitudinem singulorum. Quominus res bona sit ieiunium, non facilè mortalibus persuaderi posse videt, quum ab ipso Christo commendatum etiam esse legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferre potest: verùm vt fructuosum, vt sit efficax ieiunium tuum, ferre non potest. Erit autem efficax & fructuosum, si cum vniuersis: minus vtile, si solitarius ieiunes. Quamobrem vis, inquit Satanas, ieiunare? Ieiuna solitarius: elige tibi diem ipse quem ieiunes: non ieiuna catholicè, non vniuerse, non quum alij pij ieiunant omnes. Ieiunãt omnes per vniuersum orbem feria sexta, ieiuna tu (quod sine offendiculo catholici fieri non posse putauerunt) die Dominico: Ieiunant omnes quadragesimam, quòd hũc numerum in scripturis afflictioni tributum & pœnę legimus: ieiuna tu quin quagesimam qui numerus in scripturis hilaritati H consecratus est, animique remissioni. Illud cumprimis diligenter obserua, ne quid ex humilitate, ne quid ex obedientia fecisse, néue vlla in re cum catholica consensisse videare: non illa tibi, tu præscribas illi: tuum iudiciũ illius iudicio præfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, præ te caudices fuisse puta, qui non intellexerint, se diebus & temporibus obseruandis ad fabulas Iudaicas esse prolapsos. Videmus igitur, quòd sancti spiritus in certis diebus præscribendis, quod contrà, Satanæ consilium fuerit in iisdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quæsita est, & vnanimitas, vt quicquid eius fieret, concorditer simul ab omnibus in vnitate fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud quæritur, quàm dissidium, quàm vt dispergi possint, quos precioso sanguine suo Dei filius cõgregare dignatus est. Neque verò id in hac re tantum, verùmetiam in aliis plerisque omnibus, sicut de Eucharistia quoque quum tractaremus, paucis à nobis commemoratum est, quemadmodum per membrum quoddam suum non ignobile Satanas aliquando dixerit: Si quo casu concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri: imò tunc primum in despectum cõcilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunque authoritate talis concilij potirentur vtraque. Non offendit Satanam alterius tantum speciei vsus, sed hoc offendit, quod ex obedientia fit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod vnanimiter fit ab omnibus. Quamobrẽ si pij & catholici omnes vtãtur altera tantum, cẽsebit vtendũ vtraq; si per ca-

Diabolus dissensionis studiosissimus & in ea potentissimus, contrà Deus vnitatis amãtissimus. Matt. 6. & 17.

Lutheri superba verba.

A tholicam sit vsus vtriusque permissus, censebit altera tantum vtendum. Adeò ferre non potest, vt vniuersè & catholicè fiat aliquid. Sed hæc de temporum discrimine dicta sufficiant. Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudæis commune quicquam habemus: Nos enim sicut dierum, ita ciborum quoque nullam, sed sobrietatis tantù ac temperantiæ nostræ, & erga summum Deum honoris rationem ducimus: cum illa Iudæorum discrimina nihil ad sanctam & spiritualem hanc abstinentiam facere videantur. Quid enim aut solidis animantium vngulis, aut multifidis etiam? quid auibus rapacibus? quid squama non contectis piscibus, cum spiritu, cum sanctitate, cum abstinentia negocij est? Quæ, si Iudæis verita sunt, vt in moribus illi erudientur, humanam redolent philosophiam, non diuinam. Si verò, quoniam insalubria sunt, idcirco fuerunt illis interdicta, quid aliud quam Ægyptiorum fuisse artibus Moysem imbutum indicant? Sin autem, id quod verius est, simulachra quædam illæ res fuerunt, & velut argumenta quædam ac vmbræ, sicut Paulus loquitur, futuræ veritatis, inducta iam veritate, simulachris & vmbris amplius non indigemus. Iudæi ergò in differentiis ciborum & temporum insistebant: nos ad Deum & ad spiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abstinendi vel obseruandi genere sequimur, quàm vt nostrorum laborum interualla diuinorum beneficiorum cōmemorationi consecremus, & ipsi nos domata carne nostra, & sub rationis imperium subiuncta, ad eadem illa Dei beneficia recolenda, vigilantiores ac paratiores per abstinentiam reddamur. Sed magnum illum Leonem hac de re differentem audiamus. Non ideò negligendum est, inquit, quia de obseruantia veteris legis assumptum est, tanquam hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias & auium pecudumque hostias esse destiterunt: Illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ significauêre, finita sunt, ieiuniorum verò vtilitatem noui testamenti gratia non remouit, & continentiā corpori atque animæ semper profuturam pia obseruatione suscepit. Quia sicut permaner apud intelligentiam Christianam, Dominū Deum tuum adorabis & illi soli seruies: & diliges proximum tuum sicut teipsum, & cætera talium mandatorum: ita quod in iisdem libris de ieiuniorum sanctificatione & curatione præceptum est, nulla interpretatione vacuatur. Quæ verò alia loca ex Apostolo pro nostri temporis hæreticos proferuntur, ea cùm in Manichæos à catholicis olim torta fuissent, vicissim à Manichæis in illos retorta fuisse legimus. Sic enim Faustum loquentem inducit Augustinus: De vobis quid dicam, id est, de Christianioribus apud vos, quorum nonnulli quidem porcina, plerique verò quadrupede omni, alij etiam cuncto animali penitus abstinēt, fertque ob hoc in oculis eos omnis Ecclesia, & summa veneratione suscipiens, solùm non deos existimat: Nec videtis indociles, quia si hoc verum, & ab Apostolo dictum testimonium est, & dæmoniorum & ipsi sunt ludificati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod sanè frustrari quis audeat, aut negare, cùm constet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarum, quotannis omni cum studio celebretur

Ciborum delectus.

Leuit. 2.

Colos. 2.

Leo ser. 4. de ieiunio decimi mensis. B

Matth. 4. Matth. 22.

Aug. lib. 30. con. Faustum cap. 3.

1. Tim. 4.

in cōuentu catholico. Dico autem quadragesimā, C quam qui inter vos titè obseruandam putauerit, abstineat necesse est omnibus his, quæ capitulum hoc à Deo ad percipiendum nobis creata dicit, & dæmoniorum insuper doctrinam vocat abstinentiam prædictorum. Quid ergò & vos charissimi, ri túne tunc dæmoniorum viuitis, cùm hæc à vobis passionis Christi celebrantur mysteria, & seducto rij spiritus fraude decipimini, & in hypocrisi loqui mini mendacium, & cauteriatam habetis conscientiam vestram? Ac rursus: Vos verò, inquit, qua nunc excusatione vtimini, Paulo clamante, nihil esse non mundum, & doctrinas dæmoniorum appellante ciborum abstinentiam, & mente pollutos vocante, qui aliquid putauerint inquinatum. Non solùm abstinetis, vt diamus, sed etiam gloriam captatis exinde: & eo acceptiores vos ereditis Christo, quò eritis abstinentiores à cibis: id est, secundum hanc sententiam, quò mentibus inquinati magis, & magis conscientia polluti. Quibus Fausti verbis, ad hunc modum respondit Augustinus: Audi ergò quòd confiteris te non videre, qua mēte & consilio hoc aduersum vos capitulum profeamus: nō quòd à carnibus abstineatis: nam & hoc primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras: nō tamen ea dānandi, sed significandi gratia, quod non intelligitis: & Christiani non hæretici, sed Catholici, edomandi corporis causa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa esse immunda credant, non solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinēt: vel semper, sicut pauci: vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes: Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. Ac paulò pòst: Si ad D virginitatem sic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina: Qui dat nuptū, bene facit, & qui non dat nuptum melius facit: vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem: sicut facit Ecclesia, quæ verè Christi est Ecclesia: non vos spiritus sanctus ita prænunciatet, dicens: prohibentes nubere: Ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Et in proximè sequenti libro: Omnia, inquit, munda mundis, secūdum naturam in qua creata sunt, non tamen omnia secundum significationem munda primo populo Iudæorum: nec vobis omnia, vel propter salutē corporis, vel ꝓpter cōsuetudinē humanæ societatis, apta sunt: sed cū sua cuique redduntur; & naturalē ordinem seruant, omnia munda sunt mundis, immundis autem & infidelibus (quales præcipuè vos estis) nihil est mundum. Eadem hac apostolica sententia, qua notat hæreticos prohibentes nubere, à Iuliano quoque Pelagij sectatore se perstrictum fuisse scribit Augustinus: quasi diceret post aduentum Christi turpia esse coniugia: cum ipse tamen nihil tale dixerit, neq; coniugium, sed cōcupiscentiæ malū, sine quo cōiuges nō copulātur, esse turpe scripserit. Et contra Adimantum scribens, cùm eadem Apostoli verba produxisset: Hos, inquit, ꝓptiè designat, qui nō propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: sed quia ipsas carnes immundas putant, & earū creatorem Deum esse negant. Nos autem teneamus Apostolicam discipli-

Hæretici nostri nunc, vt olim Manichæi de ieiunio & ciborum delectu loquuntur.

Idem lib. 31. cap. 2. Tit. 1. 1. Tim. 4.

Aug. li. 30. cont. Faustum, cap. 5.

cap. 6. 1. Cor. 7.

1. Tim. 4. cap. 4.

Aug. lib. 5. con. Iulia. sub finem.

cap. 14.

Tit. 1.

E nam dicentem, quòd omnia munda sunt mundis: seruata moderatione Euangelica, vt non grauentur corda nostra cruditate & vinolentia. Docet his verbis Augustinus, quòd alia fuit causa cur abstinerent Iudæi, alia cur Christiani, alia cur hæretici Manichæi, Taciani, & quicunque tandem alij. Iudæi significandi gratia: Christiani domandi corporis causa: Hæretici quòd ipsam creaturam bonam negarent, & immundam dicerent: quos notare videtur Apostolus, cùm dicit, Venturos in nouissimis temporibus, qui prohibeant nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione. Quod etiam Hieronymus annotauit, dicens, cùm eadem Apostoli verba per Iouinianum obijcerentur: Reprobat, inquit, Apostolus eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendum cũ gratiarum actione: sed Marcionem designat, & Tacianum, & cæteros hæreticos, qui abstinentiam inducunt perpetuam ad destruenda & contemnenda & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Similiter quoque Ioannes Chrysostomus, eundem Pauli locum enarrans: De Manichæis, inquit, & Encratitis, & Marcionistis, omnique illorum officina hic loquitur. Ambrosius quoq;, Marcionistas, Patricianos, & Manichæos iis verbis notari scribit. Theodoritus quoque in extrema eius libelli parte, quem inscripsit, Diuinorum decretorum epitome, A vino, inquit, & ab esu carnium, & ab aliis eiusmodi abstinentiam, non similiter vt hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab iis tan-

F quam ab immundis abstinendum esse censent: Ecclesia autem nihil horum decreuit. Ac post quædã interiecta: Encratitarum ergò errorem diuinæ literæ pulchrè conuincunt, Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur. Et qui fuit vetustior his Cyrillus Hierosolymitanus. Ieiunamus, inquit à vino & à carnibus abstinentes, non quod oderimus hæc tanquam abominationes aliquas, sed quod mercedem expectamus: vt cum ea quæ sub sensum cadunt neglexerimus, fruamur spirituali mensa, quæ sola potest mente comprehendi, & vt nunc seminantes in lachrymis, in futuro seculo cum exultatione metamus. Ante mille annos Iustinianum imperatorem fecisse tradit Nicephorus, cùm fames Bisantij increbuisset, vt secunda statim ieiunij hebdomada carnes in foro venales proponendas promulgaret: & hoc quidem sic per vim actum: Populus autem, inquit, qui pietatem sibi consectandam statuisset, neque eas emebat, neque edebat, mortem sibi potius adeundam esse censens, quàm vt quicquam de patriis moribus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autem sic loquitur Ioannes Chrysostomus: Quid difficilius, non iurare, vel per totum diem inediam pati, & aquæ potu, & tenui victu siccari? Certum est, quòd hoc illo grauius: sed tamen consuetudo res est tam facilis & expedita, quòd adueniente ieiunio, etiamsi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum: & hoc cùm non inuitè nos circa mensam habeamus, tamẽ propter

Abstinentia Christianorum, Iudæorum, & hæreticorum diuersa.
1. Tim. 4.
Hier. lib. 2. contra Iouinian.
Chrys. Ho. 12. in prioré ad Timoth. epi. Theod. Ca. de abstinentia.
Catechesi 4.
Bisantinorũ religio in obseruãdo quadragesima ieiunio. Niceph. lib. 17. Eccles. hist. cap. 32.
Chrys. Ho. 6. ad populum Ant.

consuetudinem ex conscientia omnia generosè se G rimus laborantes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia consuetudo, ex qua ciuitate Christianum nomen sumpsit originem: nam ibi primum discipuli dicti sunt Christiani: neque dubium est, quin eam ab Apostolis per manus traditam acceperint. Nam & Telesphorus, qui sextus fuit à Petro Romanus pontifex, iam suo tempore statutum fuisse scribit, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici in sortem domini vocati à carne ieiunent. Neq; secus in Alexandria fuisse obseruatum, testis est Theophilus eius vrbis Episcopus, Chrysostomi æqualis: qui grauiter eos insectatur, qui clam vinum bibebant, & clausis parietibus, carnibus diebus quadragesimæ vescebantur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo, ad eorum continentiam imitandam suos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstineant. Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuisse Ioannem Chrysostomum, qui tum verbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuisse Theophilum Alexandrinum Episcopũ? doctrinas dæmoniorum docuisse reliquos omnes totius orbis Episcopos, iam inde ab ipsis Apostolorũ temporibus, qui cõsuetudinem hanc à certis cibis certis temporibus abstinendi, non modò non reprehenderunt, verumetiam ad mordicus eam obseruandam, populũ tam diligenter sunt cohortati? Quid hoc esset aliud, quàm vniuersam Ecclesiã catholicam Satanismi condemnare? cuius tectius arguuntur Sataniani nostri temporis, quàm seculorũ omniũ à Christo passo ad hæc vsque nostra tẽpora Christiani. Qui non ignorabant omnia esse munda mũdis, ac multo melius intelligebant, quos notaret Paulus, cùm doctrinas dæmoniorũ appellauit, prohibẽtes abstinere cibis, quos Deus creauit, &c. quàm qui nostro seculo sibi cornicum oculos confixisse videtur. Sed nec illud eos intereà fugiebat, quòd bonum esset etiam à licitis abstinere, & cùm castigatius viuẽdum est, ita discernere cibos, vt visus eorum semoueatur, non natura damnetur. Etiam ante Chrysostomum & Theophilum in Ancyrano concilio legimus constitutum, vt presbyteri & diaconi, qui à carnibus abstinent, hoc est, ipsi sibi à carnibus abstinentiam indixerunt, non eas tanquam immundas contemnerent, verùm contingerent, & ita demùm si vellent, abstinerent: quòd si intantum eas abominarentur, vt si quando cum oleribus carnes essent coctæ, ab ipsis etiam oleribus abstinerent, ordine suo mouerentur. In Gangrensi quoque concilio, si qui carnem edentem condemnassent, anathema sunt pronunciati: in quo tamen ipso cautum est: Si quis eorum, qui continentiæ student, absque necessitate corporea, ieiunia communia totius Ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Quod vtrunque contra eos, qui sequebantur Eusthathium hæreticum, sancitum videtur. Nam is & ieiunia quæ prædicantur in Ecclesia contemnenda censuit, & nõnullos cibos carnium, tanquam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorum est obseruantia comprobata, vt extra ieiunij tempus, carnium esus illicitus non esse putaretur. In Bracarensi primo concilio decretum est postea: Si quis immundos putaret ci-

H (margin letter beside "da mũdis")

Acto. 11.
Telesp. ieiunium septem hebdomadarum ante pascha pro clericis.
Lib. 3. Paschalis.
Con. Ancyranum. cap. 13.
Con. Gangren. cap. 2. cap. 19.
Cõc. Bracaren. cap. 14. 32.

A bos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans ita abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit. Ac ne quis putet priscis tantum illis temporibus ita creditum & obseruatum esse, etiam Bernardi seculo, qui vixit ante quadringentos viginti quatuor annos, quo tempore Euangelici volunt extinctam fuisse lucem Euangelij, fuerunt hæretici, qui doctrinas dæmoniorum docerent, prohibentes nubere & abstinere à cibis, &c. quos ille grauiter insectatur, dicens: Abstinent, inquit, hi (vt prædixit ille) à cibis quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione. Hinc quoque hæreticos se probantes: non sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinét: Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quod castigat corpus suum & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor: iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, ne dũ nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Quod etiam à Clemente illo rectè dictum est: Victus Christiani ratio non lautitiis paratur & deliciis, à cibis enim titillantibus & ad Venerem incitantibus, procul est mensa veritatis, etsi enim maximè propter homines omnia facta sunt, non tamen omnibus vti bonum, sed neque semper. Hæreticus aliter: Nempe horret lac, & quicquid

Ber. homil. 66. in Cát. Hæreticorũ abstinentia qualis. 1. Cor. 9. Ephes. 5. 1. Tim 5.

Clemens Alex. in pædag. lib. 2. cap. 1.

B ex eo conficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si nõ idcirco quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocent. Cæterum quid sibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspicionem generat mihi abstinentia ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula medicorum hæc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit: si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium medicorum schola, etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinẽ. At si de insania Manichæi præscribis beneficentiæ Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius immũdum decernas, & tanquam à malo abstinendum, nõ planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam, & blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerũ optimus æstimator: quia nihil immundum nisi ei qui immundum quid putat: Immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia. Væ qui respuitis cibos, quos Deus creauit iudicantes immundos, & indignos, quos traiiciatis in corpora vestra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardũ præcessit Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, Agimenses hæreticos suo tempore fecisse scribit, vt prohiberent nubere, & à cibis abstinere iuberent. Quorsum autem attinet eos recensere, qui postea sequuti sunt, Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrensem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui sunt in Paulum commentati? quos omnes eun-

Tit. 1.

Anselmus.

dem sensum retinuisse constat: vt miranda sit eorum impudentia, qui fingunt Ecclesiæ fuisse præceptum, vt à certis cibis tanquam immundis homines abstinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quàm vt vllius confutationis indigeat, nihil est quòd simus longiores. Producunt & illud veteres ac noui Aëriani, quod à Paulo scriptum est: Iusto lex non est posita. Quin hoc digito Dei scriptum sit, quis est qui negare audeat? verùm interea quis est ille, qui se iustum audeat profiteri? Nos certè qui à magistro nostro docti sumus orare: Dimitte nobis debita nostra, non inuiti verba sancti Ioannis vsurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsi seducimus, & veritas nõ est in nobis. Dixit Christus: Non se venisse iustos saluos facere, sed peccatores. Glorientur hi de sua iustitia, quorum causa Christus non venit: nos peccatores & iniustos nos esse libenter agnoscimus, atque ideò legem nobis esse positam facile feremus, qua & à peccatis prohiberi, & in officio contineri queamus. Sed est quædam tamẽ iustitia Christiana, cui lex posita non est: neque desunt viri iusti & boni, participes Christi facti, qui cũ ipsi sibi sint lex, ea quæ legis Christi sunt, sponte faciunt, & à lege coërceri opus non habent. Scripsit ad Timotheum Paulus: Iusto lex nõ est posita. Da mihi Timotheos omnes. Tantum abest, vt eis abstinentiæ legem aliquam Ecclesia feredam esse putet, vt hortetur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam, sed vtimini vino modico. Sed quid si quàm rarissimi nunc Timothei, magna autem ex parte sunt omnes Epicurei? quorum D Deus venter est: qui vitam hanc sibi vitalem esse non putant, nisi quotidie vino se ingurgitent, nisi quotidie ventrẽ suum carnibus farciant: Qui sicut à Propheta scriptum est, manè consurgunt ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuent. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis eorũ. Quid hoc ingenio prædictis facere debuit mater Ecclesia? Nunquid sineret eos suo arbitratu ferri, & sua libidine frui permitteret? Nõ potuerunt hoc ferre piæ matris nostrę viscera, nullius rei præterquã salutis nostræ auaræ: Quin illa, quos ita videbat e-pulis, vino, luxuriæ se dedidisse, quibuscũque potuit rationibus ad officium reducendos, & legibus ad abstinentiam & sobrietatẽ adigendos esse putauit: quo Dei nomen omnipotentis, & vera nostrę fidei ratio, quæ in spiritus libertate, non quæ in carnis licentia posita est, etiam ab inuitis quoquo modo coleretur. Quare si quis Apostolorum temporibus nullam de ieiuniis deque ciborũ habendo delectu legem latam fuisse dixerit, cum eo nos non magnopere contendemus. Quid enim ibi lege fuit opus, vbi charitas plus vltrò præstabat, quàm vlla potuisset lex imperare? Non à carnibus modò, verùmetiam ab omni animantium esu sibi tum homines tẽperabant. Testatur Philo, qui fuit Apostolorum æqualis, tantam fuisse temporibus illis abstinentiam, vt nullus esset prandiorum vsus, neque priusquam sol occidisset cibũ quisquam caperet: tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua sola, obsonium panis cum sale & hysopo. Quamuis autem

C

1. Tim. 1. Iusto lex nõ est posita. Matt. 6. 1. Ioan. 1.

Matt. 9.

Rom. 2.

1. Tim. 5.

Philip. 3.

Esaie. 5.

Ieiuniorum instituendorum causa.

Philo de vita contempl. siue de supplicibus. Abstinẽtia priscorum

Christianorũ erat non à carnibus solum, sed ab omni aliment. esu. E hæc de Esseis tradere videatur Philo, quasi in laudem suæ gentis scribens, tamen nõ Eusebius modò, verùm & Hieronymus, & Suidas & Beda à Chtistianis, atque iis Marci discipulis hæc ita obseruata fuisse tradnnt. Vbi igitur suum quisque *Euse. lib. 2. Cap. 17. Eccles. historia. 1. Cor. 9. Rom. 8.* corpus cum Paulo castigabat, & in seruitutem redigebat: vbi tota die mortificabãtur, & facti sunt tanquàm oues occisionis: vbi tantum carni detrahebant, vt in carne degentes, extra carnem constituti, & nihil aliud quam spiritus esse facti videtentur: quid ibi lege, quid fuit opus constitutione, qnæ vel ieiunij certũ tẽpus, vel ciborum discrimen aliquod præscriberet? Frenis illi magis quàm calcàribus indigebant, atq; vt remitterent aliquid de tigore suo, vtque corpori suo nõnihil indulgerent, admoneti necesse habebãt, sicut à Paulo Timotheum admonitũ esse iam cõmemorauimus. *Eus. lib. 5. Eccles. hist. cap. 3.* Qund ab Attalo quoq; martyre factũ refert Eusebius: qui cùm vidisset Alcibiadẽ quẽdam eadem ex causa, qua se, nimirum quòd Christum confiteretur in vincula coniectum, eodem vti squalido viuendi genere, quo cùm liber adhuc à vinculis fuisset vsus antea fuerat, nihil vt præter panem ederet, nihil præter aquam biberet: quoniam reuelatum illi fuerat, non rectè agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non vteretur, & aliis prætereà offendiculi occasionem relinqueret, persuasit Alcibiadi, vt intrepidè cũcta vsurparet, sibique eum dicto audientem habuit. Hanc historiam recitat quidam ex hostibus veræ doctrinæ, ad ciborum *Pseudoeuangelicorum sycophantia.* delectum abrogandum. Mirum autem qua fronte scribat inibi, cùm dehortatur Attalus Alcibiadẽ, F ab hoc nimio plus austero viuendi genere rationem hanc additam esse, quòd rudiores existimarent hæc discrimina ciborum esse præstantiorem cultum Dei, quem errorem taxari prosit nõ confirmari: cùm nihil horum apud Eusebium legatur: qui non aliud meminit, quàm quod offendiculi relinqueret occasionem. Visus est enim cæteris ansam dare suspicandi, quòd propter eam causam abstineret, quasi reliquos cibos immundos esse indicaret, qui præter panem & aquam nullo vel cibi vel potus genere vteretur. Sed eiusmodi affingete, hostibus euangelicæ veritatis nouum non est. Neque verò solus tum Alcibiades, verùm omnes ferè, qui Christiani censebantur vt plurimũ à carnibus abstinebant: quod illa verba Biblidis Gallicanæ martytis indicant, quæ cùm in eodem Eusebij libro scripta sint, silentio tamen à verita- *Cap. 1.* tis hostibus prętereuntur. Conabantur eam impij tormentis adigere, vt confiteretur, cuius tum criminis Christiani falsò insimulabantur, infantes ab illis edi: illa verò quamuis tormentis victa, Christum antea negauisset, in temporario tamen illo supplicio de pœna cogitans æterna, contra spem tortoribus contradicẽs: Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur. Quamobrem nõ magis Alcibiades carnibus tum abstinebat, quàm vel Attalus ipse, vel qui vixerunt seculo illo Christiani magna ex parte omnes. Verum cùm Alcibiadis vita durior fuisset, qui solo pane & aqua contentus viuebat, non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, vt carnibus vesceretur, verùm vt ne nimia hac abstinentia sibi vitæ periculum accerseret, néue quibus vti socios cibis videret eos auersaretur.

Verùm vt vnde deflexit redeat oratio. Da mihi G Timotheos, da Alcibiadas, da quales Apostolorũ *Christiana indulgentia.* temporibus, quales Antiochiæ fuerũt, qui ne tormentis quidem adigi poterant, vt contrà quàm esset moribus obseruatum, cibum aliquem aut potũ sumerent: da quales Constantinopoli fuisse commemorauimus, qui mortem subire potius erant parati, quam vt in quadragesima carnium aliquid Imperatore cogente gustarent: quandoquidẽ & ipsi sibi fuerunt lex, & legis vim apud eos obtinuit consuetudo: non modò non esse ducemus necessarium legem eis aliquam poni, verumetiam si feruore nimio progressi longius fuerint, magis etiam abstinendo quam eorũ valetudo ferre posse videbitur, vltrò monebimus, vt aliquid corpori tribuant: reprimendam, non autem prorsus opprimendam carnem esse meminerint. Sic Ioãnem quoque Gersonem ad quendam inclusum in mõ- *Ioannes Gerson.* te Valeriani scripsisse legimus: Nõ multum refert si quodcunque appositum fuerit tibi comederis, seruata institutione ecclesiæ, & temperantię modestia moderata qualiter expressa est. Qui verò continentiam iureiurando professi continere se posse negant, qui perpetua viuere volũt Bacchanalia, quales nnstro seculo, proh dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiam constringi legum vinculis oporteret, vt pro perpetuis Bacchanalibus perpetuas agerent quadragesimas: sic enim (quoniam sine Cerere & Baccho friget Venus) à licitis abstinentes facilius illicitis resisterẽt, néc impossibilitatẽ continendi causarẽtur. Quàobrem fieri potest, vt initio consuetudo tantum H fuerit, ieiuniorum temporibus à carnibus abstinendi, quæ cùm nihil ea de re generali concilio constitutum esset, non eadem ab omnibus obseruabatur: Sed postea quàm in deterius prolapsi sunt mores hominum, factum est, iuxta vetus verbum, vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cùm in Armenia sabbatis tantum & dominicis diebus in quadragesima vescerẽtur ouis & bu- *Armeniorum varia consuetudines & leges.* tyro, sexta synodus Constantinopolitana sub imperatore Iustiniano celebrata lege sanxit: Si quis oua aut butyrum edisset in qnadragesima, vt clericus deponeretur, laicus excommunicaretur. Sic cum horrenda quorundam ingluuies in quadragesima ne à carnibus quidem abstineret, nõ multò pòst sextam illam synodum in prouinciali concilio Toletano octauo hæc est edita constitutio: *Cap. 9.* Quisquis sine ineuitabili necessitate atque fragilitate & euidenti languore, seu etiam impossibilitate ætatis, diebus quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verumetiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinæ. Illi vero quos aut ętas incuruat: aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare pręsumant, quã *Galat. 5.* à sacerdote permissum percipiant. Non est ergò lex iusto posita: Nam si omnes iusti essemus, nihil præscripto legis opus haberemus, cũ sibi quisque lex esset. Itaque quod scripsit Paulus: Iusto lex nõ *Clem lib. 4. stromatum. Galat. 5.* est posita, idem cum eo vult esse Clemens Alexãdrinus, quod à Socrate dictum fuit aliquando: Legem non esse factam propter bonos. Proinde &

A alio loco Paulus, cùm spiritus fructus enumerasset, charitatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, longanimitatem, mansuetudinem, fidem, modestiam, continentiam, castitatem: Aduersus huiusmodi, inquit, non est lex. Non quod etiam qui sunt iis virtutibus prædiri, legi subiecti non sint (nam si sanctus sanctorum dominus noster Iesus Christus fieri sub lege dignatus est, quis erit tam sanctus, qui subiectus esse legi recuset?) sed quod qui iusti sunt, nõ terrore legis adacti, quod lege præscriptum est faciunt, sed ipsius potius recti, quod lege præscriptum est amore, sicut etiam à poëta quodam scriptum est: Oderunt peccare mali formidine pœnę. Oderunt peccare boni virtutis amore. Sic Philosophum quendam, cùm ex eo percontaretur Dionysius tyrannus, quid præ cæteris mortalibus eximium haberent Philosophi: respondisse ferunt, vt etiam si omnes leges aboleãtur, tamen ęquabiliter victuri sint. Vulgus enim à peccando legum præscriptis arcetur: Philosophus rationẽ habet pro legibus, non ideò quod rectum est faciens, quia lex iussit, nec ideò temperans à scelere, quia lex vetuit, sed quia nouit illud per se rectum, hoc esse per se turpe. Atqui multo rectius hoc de Christiana philosophia dici potest, quam qui sunt amplexi, non ideò Deum vnum colunt, non ideò sibi cauent, ne nomen eius inuanum assumant, non ideò sabbata sanctificant, non ideò parentibus honorem habent, nõ ideò à cæde, ab adulterio, à furto, à falso testimonio, ab vxoris, aut rei alienæ concupiscentia abstinent, quia lex hoc præcepit, quia graues pœnas Deus comminatur, si secus aliquis B faciat: verum facit hoc in illis amor, quo feruntur erga Deum & erga proximum, vt etiam si nulla de rebus iis lex intercessisset, nihil tamẽ vnquam commissuri sint, quo vel Deus vel proximus offendi queat. Cùm de Gygis annulo mentionem fecisset Amb. Da (inquit) hunc annulũ sapienti, vt ope eius possit latere, cũ deliqrit, non erit latebra sapiẽti spes impunitatis, sed innocẽtia est. Deniq; lex nõ iusto est posita, sed iniusto, quia iustus legẽ habet mentis suæ, & æquitatis, ac iustitiæ suæ normam. Ideoque non terrore pœnę reuocatur à culpa, sed honestatis regula. Quamobrem etsi consiliũ legis fortasse non fuit sanctos cõprehendere, qui nullius præceptionis aut admonitionis indigent, comprehenduntur ea tamen. Cum enim lex in vniuersum ponatur, nec fieri commodè possit ista distinctio, æquius est paucos sanctos legi subiici, quam vniuersos absque lege viuere. Tenentur itaque legibus non diuinis magis quam humanis etiam sancti, quamlibet illis præceptio legis esse superuacanea videatur, nec debet quisquam quantumuis iustificatus à mandatorum obseruatione se liberum esse putare. Probis enim & rectis non minus est necessaria virtutis exercitatio, quam lubricis & inconstantibus vitij interdictio. Tum autem præclarum est, si qui iustitia cæteros antecellunt, exemplo suo parendo legibus eos in officio cõtineant. Neque dubium est, quin qui spiritu Dei aguntur, quoniam non elatione animi & arrogantia, sed humilitate sunt sobrietateque sapientes, magna animorum suorum alacritate subiuncturi se sub legis imperium, atque omnia prius & facere & pati parati sint futuri, quã vt cuiquàm esse velint offendiculo. Neque res ea C quicquam euangelicæ libertati obstabit, quandoquidem præclarè dictum est ab Augustino, quod præceptum liber facit, qui libens facit. Sanctus ille rex & propheta qui dixerat paulò antè: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum: statim subiunxit: Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum. Adeò non dedignabatur ille, qui iam viam mandatorum domini cucurrerat, cui præclarum illud elogium à domino tributum legimus: Inueni Dauid filium Iesse virum secundum cor meum: adeò non dedignabatur legi subiici, vt vltrò etiam sibi legem poni peteret, quàm sciret intelligendo, faceret diligẽdo: in latitudine amoris, non in angustiis timoris. Qua de re sic ex Abbatis Theonæ sententia scripsit aliquando Cassianus: Iusti quibus lex non est posita, sic probantur non esse sub lege, vt iustitias legis non solùm implere, verumetiam superare contendant, sitque deuotio eorum legali maior imperio, quæ observantiam cumulans præceptorum, voluntaria addat ad debita. Sic Leo quoque magnus: Iusto dicitur lex non esse posita, quia non ma[...] præceptionis implet iudicio volũtatis, cùm verus recti amor in semetipso habeat & apostolicas authoritates & canonicas sanctiones. Et ante eum Augustinus. Iniustus legitime lege vtitur vt iustus fiat, quod cùm factus fuerit, ea iam non vtatur tanquam vehiculo cum peruenerit, vel potius tanquam pædagogo, cùm eruditus fuerit. Quomodo enim iusto lex non est posita, si & iusto est necessaria, non qua iustus ad iustificantem gratiam perducatur, sed qua legitime iam iustus D vtatur? Sed libet Bernardi quoque verba adscribere: Nec filij, inquit, sunt sine lege: nisi fortè aliquis aliter sentiat, propter hoc quod scriptum est: Iusto non est lex posita. Sed sciendum est quod alia lex est promulgata à spiritu seruitutis in timore, alia à spiritu libertatis data in suauitate: nec sub illa coguntur esse filij nec sine ista patiuntur. Vis audire quia iustis non est lex posita? Non accepistis, inquit, spiritum seruitutis iterum in timore: Vis audire quod tamen sine lege charitatis non sint? Sed accepistis, ait, spiritum adoptionis filiorum: in quo clamamus Abba pater. Denique audi iustum vtrumque de se fatentem, & quòd non sit sub lege, nec tamen sit sine lege: Factus sum, inquit, his qui sub lege erant, quasi sub lege essem, cùm ipse non essem sub lege: His qui sine lege erant, tanquàm sine lege essem, cùm sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi. vnde aptè non dicitur, iusti non habẽt legem, aut iusti sunt sine lege, sed iustis non est lex posita, hoc est, non tanquam inuitis imposita, sed voluntariis eò liberaliter data, quò suauiter inspirata. Vnde & pulchrè dominus: Tollite, ait, iugum meum super vos. Ac si diceret: non impono inuitis, sed vos tollite, si vultis, alioqui non requiem, sed laborem inuenietis animabus vestris. Bona itaque lex charitas & suauis, quæ non solùm leuiter suauiterque portatur, sed etiã seruorũ ac mercenariorum leges portabiles ac leues reddit, quas vtique non destruit, sed facit vt impleantur, dicẽte domino: Non veni legem soluere, sed adimplere. Illam temperat, istam ordinat, vtramque leuigat. Nunquam erit charitas sine timore, sed casto;

Marginalia (left): Galat. 4. Legem virtutis amore boni, & pœnæ formidine ferendã malis. — Philosophia vtilitas. — Christiana philosoph. — Amb. li. 3. offic. cap. 5. — Legibus sancti subiecti.

Marginalia (right): Au. de gratia Christi contra Pelag. lib. 1. cap. 13. — Psal. 118. — Act. 13. — Cass. col. 21. ca. 5. & 26. — Leo epist. 90 — Aug. de spiritu & litera. cap. 10. — Ber. epi. 11. — Roma. 8. — 1. Cor. 9. — Matth. 11. — Charitas implet legẽ. — Matth. 7.

E nunquam sine cupiditate, sed ordinata. Implet ergò charitas legem serui, cùm infundit deuotionem, implet & mercenarij, cùm ordinat cupiditatem. Porrò timori permixta deuotio ipsum nō annullat, sed castificat: pœna tantum tollitur, sine qua esse nō potuit, dum fuit seruilis, & timor manet in seculum seculi castus & filialis. Nam quod legitur, Perfecta charitas foras mittit timorem, pœna intelligenda est, quæ seruili, vt diximus, nunquam deest timori: illo scilicet loquutionis genere quo sæpe causa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus. Ex cuius verbis colligere licet, iustos quoque legibus etiam humanis esse subiectos: ac meritò in concilio Viennensi condemnatos fuisse Begardos & Beginas, qui eos qui sunt in gradu perfectionis & spiritu libertatis, non esse dicebant humanæ subiectos obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligari, quod vbi spiritus domini, ibi sit libertas. Ac rectè quidem Paulus, sed non de libertate carnis, verum de ea libertate intelligebat, quę legem exequitur non timore sed amore. Obedientia enim mollit imperium, nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur quod iubetur, sicut à Leone dictum legimus. Qui etiam alio loco de obseruantia ieiunij quadragesimalis neminem vult excipi. Quia nemo, inquit, tam sanctus est, vt non sanctior: nemo tam deuotus, vt non debeat esse deuotior. Nihil igitur aliarum adhuc ab istis videmus, quamobrem tot seculis inueteratum in Ecclesia morem hunc à certis cibis, certis temporibus abstinendi tectum sit abrogari. Ac intelligunt hoc ipsi quoque, quod ficulnea sunt planè præsidia, quibus nituntur: sciūt F nequicquam hæc à se produci, sciunt consuetudinem hanc maiorum sanctam & salutarem esse, rectéque cū fide & humilitate custodiri, quamobrē tolerari posse, quinetiam vtilia esse fatentur hæc exercitia, verùm superstitionem ferendam non esse, qua persuasum sit hominibus, quòd ritus hi cultus quidam Dei sunt, id est opera quibus Deus iudicet se honore affici. Quid autem? nunquid & hoc à Fausto Manichæo non fuit olim obiectum Catholicis? nunquid non hęc illius verba fuerunt à nobis paulò antè producta? Non solùm abstinetis, inquit Faustus Manichæus, sed etiam gloriam captatis exinde, & eo acceptiores vos creditis Christo, quò eritis abstinentiores à cibis. Ac in proximo superiore libro hæc illius verba recitat Augustinus: Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abstinent omnis ecclesia, & summa veneratione suscipiens, solùm non deos existimat. Quid igitur adfertur à nostri temporis hæreticis ad ciborum delectum abrogandum, quod non ab Aërio prius, à Iouiniano, à Fausto Manichæo fuerit ad eundem prorsus modum productum? Qui non in hoc solùm, sed in aliis etiam suis dogmatibus nihil de suo deprompserūt, sed præteritorum temporum erroribus aceruatis, vniuersos repente in ecclesia Dei renouauerunt, & benè sopitos ignes suscitantes, quæ totius orbis Christiani cōsensu quodam admirabili pridem hæreseos conuicta sunt & damnata, ea pro veris vulgò persuadere conantur. Et hoc est præclarum (sic enim vocant) euangelium, quod cùm sub scamno tot seculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per se, & in lucem productum esse gloriantur.

Psal. 18.
1. Ioan. 4.
2. Cor. 3.
Leo serm. 4. de ieiunio septimi mensis. Serm. 11. de quadragesima.
Ieiunium an est cultus Dei.
Aug. lib. 3. contra Faustum, cap. 2.
cap. 3.

Quid igitur? hostes Euangelij vocabimus Hiero- G nymum, Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Basilium, Theophylum Alexandrinum, Epiphanium, & alios omnes, quos tanquàm clarissima totius ecclesiæ lumina orbis vniuersus Christianus summa semper admiratione laudeq; prosequutus est? Contrà verò prædicatores euangelij dicemus Aërium, Iouinianum, Faustum Manichæum, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorum portenta, quorum doctrinam iam inde à mille ducentis annis pugnare prorsus cum euangelio indicatum est? Nunc autem eandem illam à tot seculis damnatam, ipsissimum euangelium, ipsissimum esse Dei verbum vulgò persuadetur. Et tamen illi ipsi, qui veterum hęreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, veterumque testimoniis vtendum eis est, non Aërij, non Iouiniani, nō Vigilantij, quorum dogma tuentur, sed Augustini, sed Ambrosij, sed Chrysostomi, sed aliorum orthodoxorum patrum, quorum euangelium oppugnant, authoritate nituntur: & obtorto, quod aiunt, collo eorum sæpè verba ad suam sententiam confirmandam pertrahere conantur. Sic suo ipsi iudicio, quos authores sequuntur, eos habent pro hęreticis, cum quorū verò doctrina pugnant, eos quamuis inuiti citandis eorum testimoniis catholicos esse confitentur: vtcunque minimè frēdo supercilio, non de illorum scriptis modò, verùmetiam de conciliorum decretis sibi censuram arrogare non verentur: sed si possent de suo supercilio nonnihil demere, suum que iudicium ecclesiæ iudicio submittere, hæretici esse non pos- H sent. Verùm vnde digressa est, eò redeat oratio. Doctrinam dæmoniorum esse indicant hostes euangelij, si quis hoc decus tribuat vel ieiuniis, vel ritibus aliis, quòd sint cultus Dei, id est, opera quę Deus approbet, ita vt se per ea indicet honore affici. Nunc nos, quæ fuerit veterum orthodoxorū de ieiunio doctrina, videamus. Dixit Ambrosius, quòd ieiunium est culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, norma virtutum, animæ purificatio, sacrificium reconciliationis: & quod hoc ad Deum gradu citius peruenitur. Quid est autem aliud culpæ mors, excidium delictorum, animæ purificatio, quā remissio peccatorum? quid aliud sacrificium reconciliationis, quam cultus, quo non tantum honore Deus afficitur, verùmetiam offensus placatur? Scribit idem ad Vercellēsem ecclesiam: Qui sunt qui meritum excludant ieiunij? nónne gentilium vox est, ita dicentium: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur? Quo loco suo quoque tempore fuisse demonstrat, qui baptizatis nihil obesse dicerent commessationes, nihil voluptatum affluentiam: insipientes eos esse qui his careant: virgines oportere nubere, filios facere, similiter & viduas iterare, quod semel malè vitili admixtione expertæ sunt, etiam si se continere possent: errare eas quæ nolunt iterare copulam. Atqui hoc est euangelium quod hæretici nostri quoque temporis è tenebris erutum per se, & in lucem esse reuocatum gloriantur. Quid autem ad hæc Ambrosius? Placet, inquit, vt hominem exuentes induamus pecudem? & expoliantes Christum, superuestiamur amictus diaboli? Quod isti vocant libertatem e-

Ieiunium cultus Dei.
De ieiunio veterum orthodoxorum sententia.
Amb. de Ecclesia & ieiunio ca. 3. 8. & 9.
Idē epi. 83.
Esaia. 22.

4. Reg. 4. Num. 8.

A uangelicā profiteri, hoc Ambrosius vocat exuere hominem, & induere pecudem: Expoliare Christum, & vestiri amictum diaboli. Ac nonnullis interiectis: O stultum, inquit, Eliseum, qui syluestribus ramis & amaris pascebat prophetas: immemorem scripturarum Esdram, qui memoria scripturas reddidit: insipientem Paulum, qui gloriatur ieiuniis, si nihil prosunt ieiunia. Nunquid autem ab Ambrosio discrepat Augustinus? cuius hęc verba sunt. Nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia ieiunet. Et alio loco: Quanto plures dies sunt ieiunij, tantò maior est causa remedij, quantò prolixior abstinentia, tantò redemptio copiosior est salutis. Qui etiam alibi ieiunium & orationem, cum plena fide exercentur, pietatem vocat. Quid est autem aliud pietas nisi cultus Dei? Hieronymus verò cùm dixisset alicubi fundamentum omnium virtutum esse ieiunium: explicās illum Danielis locum, vbi rex misso Daniele in lacum, dormiuit incœnatus, & somnus recessit ab eo. Si, inquit, rex nesciens Deum hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari, quanto magis nos pro peccatis propriis, inedia & vigiliis debemus Deum ad clementiam flectere? Et contra Iouinianum scribens, cùm inter alios multos, qui Deum offensum ieiunio sibi cōciliassent, ciuitatem quoque Niniue recenseret, quæ imminentem iram Domini miseratione ieiuniorum detorserat: hæc verba subiecit: Quam & Sodoma placasset & Gomorra, si voluissent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. Et qui præcessit hos omnes Cyprianus: Quotquot, inquit, viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse, nec aliquid magni moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessisset. Quoties aliquid obtinere à Deo conati sunt, ieiunio incubuere & lachrymis: nec defuit prouentus. Leo quoque magnus: Magna, inquit, diuinę institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio moderetur: in quibus aliorum temporum culpas & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Et alio loco: Curandis læsionibus trium maximè remediorum est adhibenda medicina, in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleemosynę largitate. Quę cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Porrò Bernardus, quem isti quoties agit de remissione peccatorum, deq; iustificatione, suarum esse partium gloriantur: Quid est, inquit, condonari commissa, nisi ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? Gehēnam enim metuimus, vbi nullus vnquam cibus est, consolatio nulla, terminus nullus, vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergò & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modò peccata. Non solùm autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: nō solùm delet peccata pręterita, quæ commisimus, sed & repellit futura, quæ committere poteramus. Iam verò illa duo orientis lumina Ioannes Chrysostomus, & Basilius magnus, quibus præconiis non affecerunt ieiunium & à cibis abstinentiam? Quorum ille cum ieiunium vocat purificationem animæ, cùm scribit

2. Cor. 11. Au. ser. 60

Ser. 69.

Serm. 230.

Hieron. ad Demetriadē Dan. 6.

Iona. 3.

B

Cypr. ser. de ieiunio & tentatione.

Leo ser. 4. de ieiunio de cimi mensis.

Ber. de oratione & ieiunio, ser. 4. Luc. 16.

Chrys. Homil. 31. in Io.

crapulam post terga ligare manus vitiorum, tyrannidi, velut cuidam prauæ dominæ, seruos nos captiuosque reddere: ieiunium verò seruos existentes nos atque ligatos inueniens vincula remittere, & tyrannide liberare, pristinamque in libertatem reducere: Hic verò, cùm continentiam à cibis, dicit esse peccati ablationem, abalienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis & ipsorum quoque naturalium affectuum & desideriorum, initium spiritualis vitę, conciliationem æternorum bonorum: nunquid non eadem, quæ sancti patres, illi occidentis ecclesiæ dicunt? nunquid non istorum, qui Christianæ libertatis assertores videri volunt, insaniæ palàm contradicunt? Sed quorsum attinet veterum sententias omnium proferre, quorum plerosque editis etiā ea de re sermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tulisse legimus: cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in paradyso, eiecti inde simus, ieiunandū esse dicerent, vt vnde sumus eiecti, reuerti liceret. Potuerúntne maius aliquid ieiunio tribuere, quàm quòd per illud aditum ad cœlos patere docuerunt? Sic enim loquitur Athanasius: Vt ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex paradyso, ita rursum per ieiunium & obedientiam in paradysum, qui volet, redibit. Age igitur, perfrica frontem Philippe, & hostes Euangelij fuisse, doctrinas dæmoniorum docuisse dic, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Cyprianum, Leonem, Bernardum, Athanasium, Chrysostomū, Basilium, denique veteres omnes orthodoxos, qui docuerunt ieiunium esse culpæ mortem, excidium delictorum, purificationem animę, redemptionem salutis, sacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, æternorum bonorum conciliationem: ieiunandum esse pro peccatorum indulgentia, ieiunio Deum esse placandum, ieiunio redimi æterna supplicia: te verò cum idolo tuo Islebiensi quod adoras, relicto Christo & corpore eius ecclesia, nunc demum Euangelium, verumque Dei verbum tot seculis reconditum, in lucem protulisse. Verùm vt ne quis erret, quæ fuerit hac de re sanctorum Ecclesiæ doctorum sententia, quidque sibi voluerint, cùm tantum ieiunio tribuerent, tantisque præconiis illud efferrēt, mentes hominum ad abstinentiam capescendam inflammantes, breuibus explicabimus. Neque enim existimandum est, quod isti videre se putant, non vidisse sanctos illos patres, qui vel ante mille annos, vel trecentis his annis vixère, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse volunt. Iam antè docere nos meminimus, quod qui propriè dicitur Dei cultus, non constat nisi mente & spiritu: nam qui spiritus est Deus, spiritu coli, spiritu vult adorari. Cęterum verus hic & proprius Dei cultus, qui cōstat spiritualibus exercitiis, fide, spe, & charitate, quanquàm in ipsa mente reconditus est, & abstrusus, fieri tamen non potest, quin per signa quædam & indicia se foras proferat, & ad spectātium oculos traducat. Verùm est quod superius ab Augustino dictum commemorauimus, quòd non colitur Deus nisi amando: sed hic amor ociosus non est. & quamuis in voluntate consistat, externis tamen quibusdam se prodit indiciis: quæ quidem non perinde Deus attendit, atq; illam ipsam,

C

Basi. de poenitentia, Homil. 1.

Basilius.

De virginitate.

Ieiunij effecta varia ponuntur & veterum de eo sententia explicantur

D

In proœmio & cap. 19. de Ceremo. à tempore. Cultus Dei interior. Ioan. 4.

August. epist. 29.

Intentio operi nomē imponit.
Amb. li. 1. de officiis, cap. 30.
Idem lib. 7. in Lucam.
Idem in contempl. de amore diuino cap. 17.
Ber. epi. 69.
Ionas Episcopus lib. 3.

E vnde prodeunt indicia, volūtatem. Quamobrem non quid adferatur à nobis ad colendum Deum, sed qua mente adferatur, attendit Deus. Affectus est qui precium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambrosius, nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiscitur, sic ęstimatur. Et alio loco: Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quærit affectus. Sic ab Idiota quoque viro cumprimis pio scriptum est: Quòd non ieiunium, oratio, eleemosyna est via recta omnino, sed amor & dilectio est via rectissima absque deuio, via breuis absque tędio. Cui subscribens Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuum, sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Ante quem etiam in eandem sententiam pleraque scribit Ionas Aurelianensis Episcopus, vbi tractat de cultu imaginum. Quod adeò vulgo fuit etiam non ignoratum, vt in omnium ore passim fuerit versiculus ille volutatus.

Quicquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Matt. 6.

Quin & illa Christi verba: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus tuum lucidum erit: si autem oculus tuus nequam erit, totum corpus tuum tenebrosum erit: sic qui sunt posterioris ætatis, Augustini, Gregoriique sequuti sententiam, enarrauerunt plerique omnes, vt per oculum intentionem significari dicerent, per corpus actionem cuiusque. Lucernam itaque corporis esse oculum, hoc est, per intentionem indicari manifestumque fieri, cuiusmodi sit actio cuiusque: Nam si bona est intentio, quod agitur bonum: si mala, quod agitur malum esse: cui tantum etiam tributum legimus, vt bonā voluntatem sufficere dicerent ad meritum: actionem requiri ad exemplū. Thomas verò ad interioris actus perfectionem: Omnis enim inclinatio, vel motus perficitur in hoc, quod consequitur finem, vel attingit terminum, vnde non est perfecta voluntas, nisi sit talis, quæ data opportunitate operetur (& idem supra malum contingit ex singularibus defectibus) bonum autem ex tota & integra causa, vnde siue voluntas sit eius, quod est secundum se malum, & sub ratione boni, siue sit boni sub ratione mali, semper voluntas erit mala, sed ad hoc, vt volūtas sit bona, requiritur, quod sit bona sub ratione boni, hoc est quod velit bonum & propter bonum. Quamobrem non fuit quisquam adeò rerum imperitus, vt ieiunium per se consideratum, hoc est abstinentiam à cibis, Dei cultum esse, siue opus quod Deus approbet putauerit, per quod honore se iudicet affici, cui remissionem peccatorum tribuat. Quis enim nescit, abstinentiam eiusmodi non modò sine laude, verùmetiam non sine reprehensione quandoque fieri: vt quod ex se reprehendendum non est, si male fiat, peccati rationem habeat. Sex eorum genera qui abstinent, vno versiculo visum fuit superiori seculo comprehendere.

a August. in ser. domini in mōte li. 2. Greg. li. 28. mora. ca. 13.
Actiones indicandæ regula duæ.
Thom. 1. q. 20. art. 4. & q. 19. art. 7.
F

Abstinentiū genera sex.

Abstinet æger, egens, cupidus, gula, simia, virtus.

Æger abstinet, vel quòd fastidit cibum omnem, adeò vt nec odorem illius aut aspectū ferre possit: vel quod ratio valetudinis eius postulat, vt per abstinentiam illi medeatur. Hæc abstinentia quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abstinet egens, quia quod edat, non habet. Vtraque abstinētia, etsi vitio caret, laudem tamen apud Deum non meretur. Abstinet cupidus & auarus, vt ne quid in victum impendere necesse habeat. Abstinet gulosus, vt postridie tanto maiore cum apparatu, & maiore cum voluptate cibum sumat: si pręsertim ad conuiuium sit aliquod delicatius inuitatus. Abstinet simia, hoc est, hypocrita, vt ab hominibus videatur. Hæc tria abstinentiæ genera, tantum abest, vt Deo grata sint, vt peccare etiam dicantur, qui ad hunc modum abstinent. Ex tot igitur generibus abstinentię solum hoc fieri cum virtute dicitur, si quis hoc solo nomine ieiunet, vt vel magis idoneum se reddat ad seruiendum Deo, vel pro peccatis suis satisfaciat. Sed iam ipsos monachos ea de re differentes audiamus. Hos enim fuisse potissimum dicunt hostes veritatis, qui doctrinas dæmoniorum docuerunt, ieiuniis & aliis id genus corporalibus exercitiis nimio plus tribuentes: si modò corporalis exercitatio ieiunium dici potest, quod negat Ioannes Chrysostomus: quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus quàm nutrit. Ac primū quidem huius ipsius Ioannis Chrysostomi discipulus, Cassianus monachus, alterius monachi vel Abbatis Moysi viri cumprimis celebris hæc adfert verba: Ieiunia, vigiliæ, meditatio scripturarū, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt: quia non in iis consistit disciplinæ illius finis, sed per illa peruenitur ad finem. Ac paulò superius: Ieiunia, vigilię, anachoresis, meditatio scripturarū, propter principalem scopum, hoc est, puritatem cordis, quæ est charitas, nos conuenit exercere. Et iterum, ex Abbatis Theonæ sententia, inter ea quæ media sunt numerat ieiunium, quòd sicut non iustificat custoditum, ita non condemnat interruptum: nisi fortè præcepti transgressio, magis quam escarum perceptio puniatur. Ac paulò pòst: Nequaquàm ieiunium principale bonum à domino iudicari dicit, eo quod non per seipsum, sed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat: rursum ex accidentibus causis, non solùm vanum, verùmetiam odibile censeatur: dicente domino: Cùm ieiunauerint non exaudiam preces eorum. Sed hic vetustior videri possit, atque ideò minus absurdè de iis, quæ foris siue externè geruntur, scripsisse. Nunc recētiores videamus. Vixit ante quadringētos annos Anselmus monach⁹, posteà Cantuariēsis Archiepiscopus, is explicās illum Pauli locū, Quorū Deus venter est: eos perstringi scribit iis verbis, qui mortem Christi non sufficere dicerent ad salutem, sine carnalibus legis obseruationibus: qui escas quæ ventris sunt, Deum sibi faciunt, dum dicunt eas homines iustificare, & salutem animæ putant in escis. Neque secus eadem illa verba, qui fuit non paulò posterior, interpretatus est Thomas Aquinas. Ideò, inquit, hæc disseminant legalia esse obseruanda, propter lucrum & gloriam propriam, vt satisfaciant ventri. Et paulò pòst adfert hæc glossæ verba: Dei proprium est iustificare: qui ergò in cibis iustificationem ponebant, dicebant Deum ventrem. Quem in eiusdem loci explicatione, sequitur eiusdē ordinis monachus Hugo de Prato: Carnales, inquit, obseruantias inducunt, quales erant in lege veteri: Superfluam asserunt crucem Christi, cum aliunde salutem expectant: Omnis autem salus in cruce existit. Nihil autem

G

De ieiunio recentiorum sententia.

Chr. Homil. 12. in priorē ad Tim.
Cas. colla. 1. cap. 7.

H *Cas. colla. 21 cap. 14.*

Hier. 14.

Anselmus.

Philip. 3.

Thomas Aquinas.

Hugo in ser. monobus ser. 1. Domi. 23. post trinit.

A autem eſt neceſſe aliorum etiam hac de re monachorum ſententias adſcribere, quos ab his oequaquam diſcrepaſſe certum eſt, qui ooo ab eſcis, verùm à cruce Chriſti ſalutem expectabant. Sed quoniam clarius prę cęteris materiam hanc Bernardus tractauit, illius quoque verba adſcribemus: Is quoniam fratres ſuos inſimulari cognouerat, quòd ordini Cluoiaceoſi, qui mious habebat auſteritatis, detraxiſſeot, apologiam quandam conſcripſit ad Guilhelmum Abbatem, in qua ſic ſuos inducit loquentes: Quomodo, inquiũt, regulam teoeot, qui pelliciis induuntur, ſani carnibus veſcuntur, &c. Ac mox reſpondet: Regnũ Dei intra vos eſt: hoc eſt, oon io externis veſtimentis, aut alimeotis corporis, ſed in virtutibus interioris hominis: Vnde Apoſtolus: Regnum Dei oon eſt eſca & potus, ſed iuſtitia & pax, & gaudium in ſpiritu ſaocto. Et rurſum: Regnum Dei noo eſt in ſermone, ſed in virtute. De corporalibus itaque obſeruantiis fratribus calumniam ſtruitis, & quæ maiora ſunt regulæ, ſpiritualia ſcilicet ioſtituta relinquitis: camelum que glutiẽtes, culicem liquatis. Magna abuſio. Maxima cura eſt, vt corpus regulariter induatur, & cõtra regulã ſuis veſtibus anima nuda deſeratur. Cũ tanto ſtudio tuoica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui deeruot, monachus noo putetur: cur ſimiliter ſpiritui pietas & humilitas, quæ profecto ſpiritualia iodumenta ſuot, ooo prouidẽtur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quaſi non melior ſit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata ſuperbia: Repleti deinde ventrem faba, mentem ſuperbia, cibos damnamus ſaginatos: quaſi nõ melius ſit exiguo ſagimine ad vſum veſci, quàm B ventoſo leguooioe vſque ad ructum exaturari: & præcipuè cum Eſau oon de carne, ſed de leote ſit reprehenſus: & de ligoo Adam, ooo de carne damnatus: & Ionatas ex guſtu mellis, noo carnis, morti adiudicatus ſit: ecootrà verò Elias ionoxiè carnem comederit: Abraham gratiſſimè carnibus angelos pauerit: & de ipſis ſua fieri ſacrificia Deus præceperit. Ac paucis interiectis: Quid ergò inquis? Siccine illa ſpiritualia perſuades, vt etiam hæc quę ex regula habemus corporalia damnes? Nequaquam: Sed illa oportet agere, & iſta non omittere. Alioqui, cùm aut iſta omitti neceſſe eſt, aut illa, iſta potius omittenda ſunt, quàm illa. Quanto enim ſpiritus corpore melior eſt, tanto ſpiritualis, quam corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergò cùm de horum obſeruatione elatus, aliis eadem ooo obſeruantibus derogas, nóone te magis tranſgreſſorem regulę iudicas? cuius licet minima quędam teneas, meliora deuitas? De quibus Paulus: Æmulamini chariſmata meliora: Detrahendo quippe fratribus, io quo temetipſum extollis, perdis humilitatem: in quo alios deprimis, charitatem: quæ ſuot proculdubio chariſmata meliora. Ac iterum poſt pauca: Noo hoc dico, inquit, quia hæc exteriora negligenda ſiot, aut qui ſe io illis non exercuerit, mox ideò ſpiritualis efficiatur, cùm potiùs ſpiritualia, quanquam meliora, oiſi per iſta, aut vix aut oullatenus, vel acquirantur, vel obtineaotur: ſicut ſcriptum eſt. Noo prius quòd ſpirituale, ſed quòd aoimale, deinde quòd ſpirituale: Sicut nec Iacob, niſi prius cognita Lia, deſideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. Vnde rurſus in Pſalmo: Sumite Pſalmum & date tympanum: qood eſt dicere: Sumite Spiritualia, ſed prius da- C te corporalia. Optimus autem ille, qui diſcretè & congruè hæc & illa operatur. Hacteous Beroardus. Quid autem? Ao ille remiſsionem peccatorum, an iuſtificationem carnalibus eſcarum aut veſtium obſeruationibus tribuit? Tantum ab eo abfuit, vt quæ foris ſiue externè geruntur, his aliquid eiuſmodi tribueodum putauerit, vt de omnibus in genere operibus diceret, quòd de iis ſæpè incerta, & ob hoc periculoſa ſenteotia fertur: cùm multoties minus iuſtitiæ habeant, qui magis operãtur. Charitatem eſſe dicit, cui debentur omoia: de qua exclamaos: O quanta eſt, inquit, fiducia charitatis, alius operatur noo amans, & alius amat oihil operans: ille quidem ſuum opus perdit, illius verò charitas nuoquàm excidit. Quãobrem cùm idem dixit, veteres orthodoxos ſequutus, ieiunio redimi æterna ſupplicia, dũ remittuntur hoc modò peccata: de eo ieiunio intellexit, quod ex charitate procederet, & ooo alium, quam charitatis ſcopũ ſibi propoſitum haberet: huic eoim peccatorum remiſsio, non ei, quod externè fit, tribuitur. Sicut etiam apud Lucam legimus de Maria Magdalena, quæ cùm ſtans retrò ſecus pedes Chriſti, lachrymis rigaſſet, capillis capitis ſui terſiſſet, oſculata fuiſſet, vogueotoque pedes eius vnxiſſet, grata quidem Chriſto fuerunt hæc illius officia, quæ, quem erga Chriſtum gerebat, amoris eius nõ obſcura quædam erant indicia, veruntameo cùm ad Simonem, in cuius hæc domo gerebantur, dixiſſet: Quòd remittuntur ei peccata multa: cauſam profereos, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis ſui terſit, quia oſculata eſt, quia voguento vnxit: ſed remittuntur, inquit, D ei peccata multa, quonoiam dilexit multum. Adeò nõ quid fieret, ſed quo affectu fieret, cõſiderandũ eſſe putauit. Charitatem, per quam fides operata eſt, noo opera ipſa remuoeratus eſt, cùm ei remiſſiooem tribuit peccatorum: quæ aliunde etiam quàm à charitate proficiſci poterant. Ardor charitatis rubigioem in ea peccatorum conſumpſit. Siquidem voiuerſa delicta, multitudinemque peccatorum operit charitas. Hoc eſt, quod hiſtoriã hanc receoſens Paulious quoque ſcribit, quod ooo tam precio munerum, quàm obſequio placuit, affectu, non eoim vnguentum in illa dominus, ſed charitatem dilexit. Quamobrem vt cæteræ omnes carnales obſeruatiooes, ſic ieiunium quoque medium quiddam eſt, cuius etſi labor ſit idem, ooo idem tamen fructus eſt, nec eadem retributio meritorum: quemadmodum à Chromatio memoriæ proditum legimus. Longè enim differt ille, ioquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris compenſatio fit laudis humanę: illi pro deuotiooe humilitatis, meritum glorię io futuro ſeruatur. Hoc de oratione, hoc de eleemoſyna, hoc de cęteris omnibus, quæ fiunt exteroè, dici poteſt: Siquidem omnis pulchritudo filiæ regis intrinſecus: oeque quid foris fiat, ſed quid intus geratur, Deus atteodit. Quamobrem ſaoctos alios patres ſequutus, monet Leo, vt prompta deuotiooe & alacri fide ſuſcipiamus ſoleone ieiunium, noo in ſterili inedia, quam plerumque & imbecillitas corporis, & auaritiæ morbus inducit, ſed in larga beneuolentia celebrandum: vt ſcilicet ſimus de illis,

Bern. in apolog. ad Guilelmũ Abbatem.
Luc. 17.
Rom. 14.
1. Cor. 4.
Matth. 23.
Geneſ. 25.
Geneſ. 3.
1. Reg. 14.
3. Reg. 17.
Gene. 18.
Exod. 29.
Spiritualib' exercitiis corporalia coniungẽda sunt sive praemittenda.
1. Cor. 12.
1. Cor. 15.
Geneſ. 29.
Pſal. 80.
Charitati debitur omnia. Ieiunium ex charitate procedens redimit peccata.
Luc. 7.
Maria Magdalena ſeruus Christo grata propter dilectionem.
Prou. 10.
1. Pet. 4.
Paulinus epiſt. 4. ad Seuerum.
Chrom. in 6. c. Matt.
Pſal. 44.
Leo ſer. 2. de quadr.
Ieiunium verum.

Matth. 5. Idem ser. 4. de quadra.

E de quibus ipsa veritas dicit: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ac in alio sermone: Non in sola, inquit, abstinentia cibi stat nostri summa ieiunij, aut fructuose corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eundem modum Eusebius quoque Emisenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, sic est, quomodo si aliquis extra vineam, aut circa vineam extirpet, & colat: vineam autem ipsam desertam atque incultam relinquat, vt spinas ac tribulos germinet, quæ insistente cultore, iucundissimos fructus ex se proferre potuisset. Agnoscite itaque charissimi, quod ad salutem perpetuam conquirendam abstinentia corporalis sola non sufficit, nisi animæ quoque ieiunium per abstinentiam vitiorum fuerit sociatum. Quid enim iuuat, si quispiam sit corpore castus & mente pollutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracundiæ facibus exagitat, quem superbia omni Dei gratia spoliat, quem mendaciis vel maledictis lingua commaculat, nónne ipse se fallit? nónne ipse se irridet & decipit, si credat se solo ieiunio sanctificandum? Et idcirco dilectissimi, ita corpus exerceamus ieiuniis, vt mentem purgemus à vitiis. Quid enim proderit, inquit Gregorius Nisenus, ore carnem non attingere, si maledicentia fratrem laceres? Quænam erit vtilitas, si dum tua non comedis, ea quæ pauperis sunt, per iniuriam surripis? Quæ porrò pietas ista, si aquam bibens struas fraudem, consuas dolos, & ex improbitate sanguinem sitias? Ac paucis interiectis. Quid confert ieiunium corpo-

Euf. Ho. 2. Ieiunium & vigilias non prodesse, nisi mores corrigantur.

Greg. Nisenus in oratione de pauperibus amandis.

F ris, nisi mens pura mundaque sit? Nihil enim prosit currum validum ac strenuis quadrigis instructum esse, si auriga insaniat. Hæc ille. Neque tamen propterea non rectè dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remissionem peccatorum, quod proposito magis tribuitur ieiunantis, quàm ipsi ieiunio: Alioqui dicere liceret eadem ratione, quòd non rectè dixerit Christus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Non rectè dixisset scriptura: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et rursum: eleemosyna à morte liberat. Et iterum: Peccata tua eleemosyna redime: quandoquidem non quòd datur, sed animum dantis respicit & remunerat Deus. Neque, sicut quidam somniant, cùm hæc ita dicuntur, obscuratur lux doctrinæ de beneficiis Christi propriis, & de fide, cùm non de infidelium, sed de fideliũ, omnem suam fiduciam in Christi cruce collocãtium, ieiuniis, eleemosynis, orationibus loquamur: Quæ si per se sunt vilia, fides, inquit Leo, ea efficit preciosa, cùm si fuerint ab infidelibus ministrata, etiamsi fiant magno sumptu, omni tamen iustificatione sint vacua. Non ergò excluditur fides, non excluditur mortis & passionis Christi meritum. Neque ieiunium, orationem, eleemosynam ita ad mundationem & remissionem sufficere putamus, vt non principaliter opus esse misericordia Dei, & sanguine Christi profiteamur, in quo peccatorum omnium redemptionem habemus, si modò dignos pœnitentiæ fructus fecerimus: quemadmodum ex Basilio nos docere anteà quoque meminimus. Verùm isti non intelligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, putant nos de infidelium operibus

Eleemosyna vis.

Luc. 11. Eccle. 3.

Tob. 12. Dan. 4.

Leo ser. 6. de quadra.

Basi. in regulis contractioribus, reg. 27. Num. 7.

dicere, quibus certum est remissionem peccato- G rum non tribui. Tantum autem abest vt propria Christi beneficia per hanc doctrinam obscurẽtur, magis etiam vt illustrentur. Christi enim passionis & mortis beneficium est, vt ieiunia, vt orationes, vt eleemosynæ, vt reliqua id genus pia opera nostra Deo grata sint & accepta: Omne meritũ quod illis tribuitur, ex Christi beneficio, ex Christi pendet merito: quod vbi fuerit sublatum, simul erit actionum nostrarum meritum omne sublatũ. Mortem enim suam & crucem Christus non ociosis & nihil agentibus, sed ieiunantibus, sed orantibus, sed in omni pietatis genere nos exercentibus prodesse nobis voluit. Quòd verò negant isti cultus esse Dei, qui non sint à Deo mandati, & idololatriã esse, sine verbo cultum instituere, iam anteà confutatum à nobis esse meminimus: quòd Abel, Noë, Abraham & Iob, quãuis nullum ea de re Dei mandatum haberent, tamen & altaribus ædificandis, & primogenitis, adipibus, holocaustis, aliisque sacrificiis offerendis piè Deum coluerunt. Ac vt nihil dicamus de iis, de quibus scribit Paulus, quòd circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, in solitudinibus errantes, in montibus, in spelũcis, & in cauernis terræ, quos quamuis nullum habuerint de hoc instituto viuendi Dei mandatum, nisi tamen fuisset illud Deo gratum, nequaquã Paulus ita descripsisset: vt silẽtio prętereamus Rechabitas quoque, quos non Dei immortalis, sed patris sui mortalis præcepto, cùm ab aliis rebus nonnullis, tùm à vino sic abstinuisse legimus, vt ne iussi quidẽ à Ieremia propheta, vt vinum gustarent, adduci potuerint: quos non modò cõmendandos hoc nomine, H verùm etiam remunerandos esse Deus putauit: vt de Nazareis quoque taceamus, qui cum nullo essent diuino mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddã viuẽdi sunt institutũ sectati, ac voluntario se voto obstringentes, Deoq; consecrantes: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebant: vt mittamus Eliam & Eliseũ & cæteros prophetas, qui nullo Dei mandato obstricti, & cœlibẽ vitam agebant, & vigiliis, ieiuniis, laboribus, humi cubationibus, cæteroque victu & habitu duriore præ cæteris corpus suũ macerabant: quod non fecissent, nisi Deo gratum existimassent. Quod speciale mandatum habuit Samuël precibus Deum in Masphat placaturus, vt aquam effunderet in conspectu Dei, dieq; illa cum Israëlitis omnibus ieiunaret? Quòd Dauid, vt septem dierũ ieiunio & fletu in terra decumbens, in cinere & cilicio se affligeret? Quòd Ezechias, vt ad impetrandã Dei misericordiã, obsessus ab Assyriis, vestimẽta sua scinderet, saccoque operiretur? Quòd Sara Raguelis filia vt se triduano ieiunio affligeret? Quòd fuit speciale mandatum de ieiuniis, quibus affligebat se populus, cum Hierosolymis Nabuchodonosor excidiũ per Holophernẽ minaretur, deq; eo, vt sacerdotes ciliciis induerẽtur, & cinere caput aspgerẽt? Sed quorsum attinet enumerãdo singulos recẽsere, Iudith, Hester, Danielẽ, Niniuitas, Machabęos, & cõplures alios, qui quoties offensum suis, aut populi peccatis, Deum propitiũ reddere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cilicia confugiebãt. Et tamẽ in exterioribus & corporalibus bis, quod anteà quoq; commemorauimus, proprium esse Dei cultum, nemo fuit etiam ex monachis

Mors Christi nõ ociosis, sed in lege Dei se exercentibus prodest.

cap. 41.

Heb. 11.

Ierem. 35. Leuit. 10. Vini & sicerę abstinentia nõ solum sacerdotibus antiquitus præcepta. Num. 6. Ezech. 44. Luc. 1.

1. Reg. 10. 2. Reg. 12.

Esaia. 38.

Tob. 3.

Iudith. 4. Hester. 14. Dan. 10. Ione. 3. 2. Mach. 13.

A qui diceret: Sed sunt hæc indicia meotis à peccatis auersæ, detestantis ea, deque commissis illis vltionem sumentis, singularemque dolorem declarantis, simul ad Deum iuxta prophetę vocem conuersæ, dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu: qua mente sic ad Deum per amorem conuersa, propriè Deus colitur: Quæ verò fiunt externè, signa tantum quędam sunt & indicia cultus interioris. Atque ideò haud scio an quisquam vnquam monachorum dixerit, ieiunium est cultus Dei: cùm tribus ex causis ieiunari, memoriæ prodiderint: vel ad concupiscentias carnis reprimendas, sicut à Paulo dictum legimus, in ieiuniis, in castitate, quòd per ieiunia castitas conseruatur: vel ad mentem liberius ad sublimiorum contemplationem eleuandam: sicut Danielem legimus post ieiunium trium hebdomadarum, à Deo reuelationem accepisse: vel ad satisfaciendum pro peccatis, quemadmodum per Iohelem admonet Dominus, vt coouertamur in ieiunio ad se, &c. Quamobrem noo modò ieiunio vel ab ipsis etiam scholasticis doctoribus aliquid eiusmodi tributum non est, sed nec ipsa quidem adoratio, nec oblatio, nec oratio, vocisque prolatio, nec frontis vultusque demissio, ceruicisque flexus, vera est ab illis Dei seruitus existimata, quod hæc omnia contraria animi voluntate ad simulationem fallaciamque conuerti possunt: sola credita est esse voluntas, quæ si totam se Deo dedidisset, verus illi cultus, veraque seruitus per hæc etiam externa præstarentur. Itaque pertinere magis ad Dei cultum ieiunium videtur, quam quòd ipse Dei cultus esse putetur. Neque tamen est inter ea ieiunium, de quibus nullum expressum mandatum haberi, verè dici queat. Nã & in propheticis & Apostolicis, & in Euangelicis B literis præceptum esse legitur. Siquidem & Iohel, vt ieiunemus monet: & Paulus cùm à comessationibus & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quàm ad ieiunium inuitat? Christus autem ieiunandi modum etiam præscribit, ac sicut orationem & eleemosynam, ita ieiunium appellatione iustitię dignatur. Quòd si rectè iustitia Deus coli dicitur: quandoquidem iustitiæ nomen ieiunio Christus tribuit, non rectè ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur. Verùm offendit istos necessitatis opinio, quodque non mitis aliqua & moderata pœna adiecta est, vt prouidentia pastorum, aut indulgentia lenitateque parentum agi nobiscum videatur, sed perinde ac si iactura nostrarum animarum parui momenti sit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni cœlestis, qui contrauenerit punitur, dum iræ Dei æternę reus pronũciatur. Nos verò q̃ fuerit patrum hac de re sententia videamus. Constat duriores hac in parte Grecos quàm Latioos fuisse, neque id hac nostra modò, vel proxima superiori ætate, verumetiam ante mille ducentos & amplius annos. Primum enim illi neminem prorsus mortalium ab obseruatione ieiunij volebant exceptum: quod illa Basilij verba testantur dicentis: Nemo ieiunantium numero sese subducat, in quo & generationes cunctæ, sexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per singulas sunt Ecclesias, eos qui ieiunant describentes. Vide quæso oe ob breuem ciborum delectationem plectaris: néue te reum & desertorem aciei angelo describenti constituas: Minus sanè periculum fuerit aliquem in acie scutum proiicere, quàm arma ieiunij detrectare. C Deinde quam graue periculum esse putauerint ieiunium violare, quum ex illis Basilij verbis, tùm ex iis, quæ paulò aotè produximus, Antiochenorum & Constantinopolitanorum exemplis, facile cuiuis liquere potest, qui nunquam extrema quæque perferre parati prius fuissent, quàm vt cibos ieiunij lege prohibitos gustarẽt, nisi gustatis illis multo se grauioribus affectos iri suppliciis persuasum habuissent. Cæterum Latini, maximè verò qui proximis superioribus seculis vixerunt, minus hac in parte seueri, valdeque moderati fuisse videntur: Siquidem hi non omoem ætatem, nec mortales omnes ieiuniorum legibus teneri voluerunt: excipiebant enim pueros, vel quòd indigent alimento multo propter caloris vim, quo facile cibus omnis consumitur, humoris verò tenuitatem: vel quòd natura essent imbecilliores, quàm vt longioris temporis inediam ferre possint: ita vt cibo crebrius refici necesse haberent, qui non hoc tantum in illis operatur, vt nutriat, verũetiam vt augmentum præstet. Quamobrem quamdiu eo statu sunt vt crescant, quod fieri creditur vsque ad finem tertij septennij, non fuit visum eos ieiuniorum legibus alligare: etiam si conducere creditum est, vt intra hanc quoque ætatem, si non omnibus, certis tamen quadragesimę diebus, quod vires cuiusque ferre possent, in ieiunio & abstinentia exercerentur. Idem cauerunt de prægnantibus mulieribus, quæ cùm cibo refici necesse habeant, non sua tantum, verùm & fœtus, nutriendi causa, existimatum est ad hoc duplex alimenti genus minimè sufficere, si semel in die cibum sumpsissent. Deinde verò sæpe inordinato quodam desiderio, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt, atque id D tam ardenter, vt nisi desiderio suo satisfecerint, de fœtu periclitari videantur. Itaque nullum est illis ciborum genus interdictum: atque adeò ieiuniorum legibus non tenentur, vt etiam peccare grauiter credantur, si nimis eas arctè obseruantes, de salute fœtus, quem in vtero gestant, minus fuerint solicitæ. Ægri quoque sunt ad eundem modum legibus ieiuniorum soluti, non quòd noo plurimum prosit abstinentia his, qui morbo aliquo cõflictaotur, sed quòd eorum valetudini magis expedit, vt bis aut ter modico cibo q̃ semel tãtum in die vtantur immodico. Eadem habita est senum quoque ratio, quando senectus & ipsa morbus est, quam cum oaturalis calor plerumque deficiat, ad eum fouendum senes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum ostiatim eodem numero sunt habiti, qui non quando & quantum velint, sed cùm illis cibus à locupletioribus fuerit suppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neque dissimilis visa est esse peregrè proficiscentium ratio, qui cùm non semper eo tempore quo vellent, in locum destinatum peruenire queant, ieiunij tempus minimè teoentur obseruare: quin & oblatis quandoque cibis vti coguntur, siquidem eorum quos esuriales dies requirunt, potestas non datur. Idem existimatum est de iis, qui grauibus premuotur laboribus, quos vt sustinere facilius possent, quo minus bis in die cibum sumerent, nulla visum est lege prohiberi. Quamuis non alij nunc esse videantur, qui quæ sunt ab Ecclesia indicta ieiunia, diligentius obseruent,

Iol. 2. — *Ieiunandi causæ tres.* — *2. Cor. 6.* — *Dan. 10.* — *Vide hic Tho. Aquinatem 22. q. 84. & sequent.* — *Ieiunium in sacris literis præceptum.* — *Iohel. 2.* — *Roma. 13.* — *Matt. 9.* — *Ieiunij præceptum cur pœnale.* — *Ieiunio præcipiendo Græci Latinis duriores.* — *Basi. ser. 2. de ieiunio [illegible]*

A ieiunio exempti. — *Pueri.* — *Aetas ieiunando obnoxia.* — *Mulieres prægnantes.* — *Ægri.* — *Senes.* — *Pauperes.* — *Peregrini.* — *Agricolarum pietas maior quam [illegible].*

E quàm illi, quantum grauissimis laboribus fit, vt fames à cæteris mortalibus propellatur. Hinc videre licet, quàm clementer cum suis liberis egerit occidentalis Ecclesia, quæ materna quadam pietate, ætati cuiusque, valetudini, conditioni, & cuicunque tandem necessitati diligenter prouideri curauit: atque id quidem non tam priscis illis seculis, quibus maiorem in hominibus duriciem & asperitatem fuisse constat, verùm trecentis his annis, quibus rerum nouandarum studiosi nimis duris legibus adstrictos homines fuisse queruntur. Legat qui volet Vincentium Beluacensem, & qui sequuti sunt eum, Thomam Aquinatem, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & complures alios (quis enim hęc monachorum non tractauit?) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eosdem inueniet, nunquam eorum fuisse sententiam, vt statim reus æternæ mortis pronunciaretur, si quis indictum ab ecclesia ieiunium violasset. Sed ipsos potius ea de re disserentes audiamus. Visum est autem eius verba potissimum adscribere, qui cæteros ætate præcessit Vincentij Beluacensis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum. Docet is quatenus institutum est ab Ecclesia ieiuniũ, esse de iure positiuo: quo iure prohibentur, vel præcipiuntur illa, quæ possunt aliàs vel bene, vel malè fieri: Et ideò, inquit, legislatoris intentio non est, vel esse non debet, in condendo ius aliquod positiuum, obligare homines ad illius iuris obseruantiam, habentes causam legitimam & rationabilem non obseruandi. Præcepta enim quæ per modum statuti communis proponuntur, non eodem modo omnes obligant, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit: cuius authoritatem si quis transgrediendo statutum

Rayner. in Pantheol. cap. 3. vbi tractat de ieiunio. Hug. de tempore hyemali serm. 13. Alex. Part. 4. q. 102. Vinc. speculo moral. parte 10. dist. 26. Ecclesia ea præcipit, quæ vel bene vel male fieri possunt. Præceptum positiuum transgrediẽs, quando mortaliter peccat

F contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quòd impediatur finis, quē legislator intendit, talis trāsgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa quis præceptum non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse seruandum, talis transgressio non constituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in summa sua Thomas Aquinas: cuius etiam alio loco verba hęc sunt: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipsis verbis: & ideò transgressor talis pręcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quàm qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, secundum textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat. Qui verò in casu, in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat: nec reputandus est statuti transgressor. Et ideò non est necessarium, quod quicunque diem aliquem ab Ecclesia statutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: potest enim hoc aliquando omnino sine peccato contingere, aliquando sine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali, & hoc secundum diuersas occasiones, quibus homo inducitur ad ieiunium frangendum. In eandem sententiam & Abbas Panormitanus, & alij plerique scripserunt. Ex quibus colligere licet, quòd non aliud in Ecclesia proximis superioribus seculis etiam monachi docuerunt, quàm quòd magister Ecclesiæ Christus ipse docuit, cùm dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, coinquinat hominē: quia omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur, quæ autem procedunt ex ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, &c. An non, aliis quidem verbis, hoc ipsum tamen dicere videntur, qui negant eum peccare, qui quoquo modo diem ab Ecclesia institutum ieiunare omittat, sed eum tandem capitalis criminis reum esse docent, qui contemptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putandi sunt, quàm non coinquinat te cibus qui intrat per os, sed quod procedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogantia tua, qua te solum sapere, cæteros omnes desipere persuasum habes: contemptus iste tuus, quo fit, vt authoritatem Ecclesiæ, vt præcepta maiorum rituum, quæ tanquam leges Apostolicas obseruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas, ea demum sunt quæ coinquinant te. Quamobrem sicut Adam non cibus, sed prohibitus cibus perdidit: sicut Esau nepotem sancti Abrahæ, non esca, sed vsque ad contemptum sacramenti quod in primatu suo habuit concupita esca damnauit: Sic te non caro, quam sumis, sed Apostolicarum traditionum contemptus condemnat. Sic apud Abdiam quoque dixisse Matthęus Apostolus legitur. Neque verò manducare crimen est, sed incongruè manducare peccatum est & crimen. Denique si aliquis prius cibum carnalem accipiat, & postea ipso die quo iam cibo naturali refectus est, cibum spiritualem præsumat, ex vtroque cibo reus criminis & inhonestatis & pręsumptionis efficitur: non ideò quia manducauit, sed quia contra ordinem, & contra iustitiam, &

Thom. 22. quæst. 147. ad tertiũ in 4. sent. dist. 15. quæst. 3. art. 2.

Abb. super 3. decret. aliũ de obseruatione ieiunij. Matth. 15.

G

Hie. in epi. sto. ad Lucinium. Genes. 3. Genes. 24. Lib. 7 de vita Apostolorum.

H contra regulam Dei cibo carnali primùm refectus est. Non ergò reum facit aliqua operatio hominum, sed irrationabilitas eius operis suum damnat authorem. Quamobrem nihil est quòd nobis obiiciant isti, qui tanto rerum nouandarum studio tenentur, Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non piè factum est? Sed Sozomenum ipsum audiamus historiam scribentem. Venit, inquit, ad Spiridionem ex itinere quidam instante iam quadragesima, qua ieiunium cum domesticis suis continuare, certoque die cibum gustare, ac intermediis diebus ieiunus persistere solebat. Cùm autem peregrinum admodum delassatum cerneret: Age, inquit ad filiam, laua viro pedes, apponeque quod edat: Respondente virgine, nec panem superesse, nec alphita, quod talia propter ieiunium parari non solerent: præmissa oratione petitaque condonatione, iussit filiæ carnes porcinas, quas domi sale conditas habebat, coquere: coctis illis, peregrinum vnà secum ad mensam sedere fecit, appositisque carnibus vesci cœpit: virumq; hortatus est, vt suo exēplo ederet & ipse. Recusanti, ac se Christianũ esse dicenti. Hoc minus, inquit, recusare debes: Mundis enim omnia sermo diuinus munda esse pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur, quod nō ad confirmationem potius, ab ipsis Apostolis nobis traditæ ieiunij quadragesimalis obseruationis pertineat, quam vt ex eo contemnendam esse doceri possit? Nam quòd ieiunium cum domesticis in quadragesima continuare, quòd certo die cibũ gustare, quòd intermediis diebus ieiunus

Spiridionis exemplum non est contra præceptũ ieiunij quadragesimalis. Lib. 1. c. 11. eccl. hist.

A persistere solebat, quòd nec panis, nec alphita superenant, quoniam propter ieiunium talia non patarentur, nunquid hæc omnia clarè non indicant, Spiridionem Episcopum sanctè, quadragesimale ieiunium obseruasse? Quòd verò coctas carnes apponi peregrino de via fesso iusserit, id eum necessitate, quoniam aliud præ manibus non habebat, fecisse, neque solùm necessitate, verumetiã Christiana quadam charitate, cui legum præscripta cedunt: cùm indignum putaret, itineris labore fatigatum hospitem ad se venientem, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamen & ipsa in re illustris fuit eius pietas, qui non nisi præmissa oratione, petitaque condonatione, carnes hospiti apponendas esse putauit. Quod Spiridioni licuit, licuit semper, licet, & licebit in ecclesia, si quis ardens erga proximum charitate peregrè venientē longique itineris labore fessum, alium cibum quo reficere possit esurientem, ad manum non haberet. Vsque adeò autem id licitum est, vt vitium esse dicat Prosper Aquitanicus, si secus aliquis faciat. Qui cum de abstinentia multa scripsisset: Verùtamen, inquit, sic abstinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi aut abstinendi necessitati subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermisso reficio, non soluo ieiuniũ, sed impleo charitatis officium: Cæterum si propter abstinentiã spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari, contristo, abstinentia mea non est virtus dicenda sed vitium: quoniam quidem ipsa abstinentiæ ac ieiuniorum continuatio, nisi fuerit quando res exigit prætermissa, & me inflat, & fratrem meum, cui charitas iubet seruire, contristat, vel certè mihi nihil inesse charitatis fraternæ demõstrat: cum sine abstinentia, quemlibet hominem catholicum charitas sola perficiat, & omnes abstinentia aut perdat sine adiunctione charitatis, aut pereat. Ante trecentos annos Bracharensem Archiepiscopum retulisse legimus ad Innocentium tertium pontificem Romanũ de quibusdam, qui diebus quadragesimalibus, cùm tantæ famis inedia ingrueret, quòd magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere coacti fuerint: quam illis pœnitentiam iniungēdam censeret. Rescripsit prudens & doctus pontifex: In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis domino & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi culpa minimè reperitur. Nõ subiacet ergò legi necessitas, sed neque charitas, modò ne in locum charitatis ingerat se carnalitas. Nũquam nefas est habitum etiam ob societatem ieiunium soluere, vel propter infirmũ consolandum, vel propter peregrinum reficiendum, vel propter similem causam aliquam. Thomas Aquinas ne monachum quidem peccati mortalis reũ esse vult, si comedat carnes, nisi per inobedientiam id faciat, aut ex contemptu. Narrat Ioannes Gerson de fratre quodã, qui cùm ieiunaret, accessit domum quandam, cuius dominus cœnabat (liber autem verbis illius vti) Orauit, inquit, hunc dominus ob amorē Dei & charitatis, vt vellet cœnare. Sic fecit, & comedit optimè, plus quã hospes voluisset: quia remansit hospiti parua pars. In discessu dixit hospes fratri, qui excusabat se, dicens charitatem comedisse: redeas aliàs, inquit, sed C noli ducere tecum charitatem, quia est gulosa nimis. Nihil est ergò necesse Spiridionis exemplum proferre, cùm etiam proximis superioribus & nostro hoc seculo licuerit semper, & liceat etiam his, qui præ cæteris videntur abstinētiam professi, cuius generis monachi sunt, indictum ab Ecclesia ieiunium non obseruare: non solum si qua necessitas vrgeat, verumetiam si postulet id fraterna charitas, quæ non offendit, ex qua quicquid proficisci tur, tantum abest, vt iniquitatis aliquid iustæque reprehensionis habeat, vt inter ea etiam, quæ cum primis rectè facta sunt numeretur. Contrà, quicquid ex arrogantia, quicquid ex contemptu proficiscitur, id etiam si speciem aliquam pietatis habere videatur, criminis tamen capitalis reum hominem constituit. Sic ieiunare, quod per se laudabile est, reprehensione non caret, si fiat ex contemptu: quin & mortis æternæ reum hominem facit. Hoc est quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrensi concilio sancitum esse legimus: Si quis tanquam hoc continentiæ conuenire iudicans, die dominico ieiunauerit, aut in eiusdem diei contemptum, anathema sit. Sed & multo antè quàm id concilium habitum fuisset, Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiochenus episcop[us]: Si quis dominico die ieiunasset, eum Christi vocat interfectorem: Non quòd abstinere die dominico tantum sit nefas (cùm rectè scripserit Origenes, liberũ esse Christiano per omne tempus ieiunare, quod in diebus pentecostes, & die dominico Paulum apostolum & cum eo credentes fecisse scribit Hieronymus) sed cùm Manichæis, cum Aerianis, cum Lutheranis, & cum aliis id genus hæreticorum porteotis in contemptum Ecclesiæ die dominico ieiunare, non minus flagitium sit quàm Christũ interficere. Adeò verùm est, quod ait veritas: Nõ quod D intrat in os, sed quod procedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contemptus, fastus, arrogantia, hęc sunt quę coinquinant hominem. Itaque & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoq[ue] crimē est capitale, si vel hoc ex contemptu, vel illud fiat ex charitate vel necessitate. Omnia munda mũdis: coinquinatis autē nihil est mũdum: sed inquinatæ sunt eorũ & mens & conscientia. Qui charitatem habet, ei mũda sunt omnia: neq[ue] peccat si ea vrgēte nõ obseruet indictũ ab Ecclesia ieiunium. Qui charitatē non habet, ne ea quidem, quę munda videntur, ei mũda sunt. Sic à Gregorio scriptum legimus: Maioris enim est meriti charitatis inuocta refectio, ieiunio, propria deliberatione suscepto. Qui enim iussus carnē reficit inuitus, ieiunij præmiũ deuotione promeruit: & ampliorem mercedē obedientiæ manducãdo cõquisiuit. Quid igitur de iisdicemus, qui non aliam ob causam in quadragesima carnibus vescuntur, quàm vt ea re sanctorum patrum sanctiones, & quidquid magno totius orbis Christiani consensu tot seculis in Ecclesia Dei receptũ, & singulari studio fuit semper obseruatũ, id se contemnere & pro nihilo ducere testatũ omnibus faciant? Quid aliud quàm Satanianã esse huiusmodi non Christiana prãdia? Dixit alicubi Paulus: Si esca scandalizauerit fratrem meum, non mãducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem: Isti cõtrà: Quoniam esca scandalizat fratrē meũ, manducabo carnem in æternũ, vt fra-

Prosp. de vit. contempl. lib. 2. c. vlt.

Innoc. lib. 3. decreta. consilio. 140.

Tho. quot libeto. 1. ar. 10
Gers. tomo 4. in serm. dominicæ 1. quadr.

Con. Gangren. cap. 18.

Ign. epist. 4. ad Philip.

Orig. Ho. 10. in Luc. Hier. ad Lucin.

Tit. 1.

Charitatem habenti omnia munda.

Greg. lib. 2. cap. 4. in 1. Regum.

1. Cor. 8. & 10.

E trem meum ſcandalizem. Nunquid hoe nõ eſt Satanam agete? Nunquid hoc non eſt Chriſto, qui per Paulum loquitur aduerſari? Niſi fortè Chriſto non aduerſatur, qui quod ab eius corpore, quod ab vna, ſaocta, eatholica, Apoſtolica Eccleſia, iam inde ah ipſis Apoſtolorum temporibus, tanto ſtudio videtur fuiſſe ſemper obſeruatum, id ob hoc ipſum reiiciendum cenſet, quia tanto conſenſu videt obſeruari. Vult catholica, nolo: Non vult catholica, volo: Citius diem Dominicum ieiuoauerim, ne cum catholica reſurgente Chriſto gaudeã, quàm vt cum catholica feria ſexta, ob illius crucifixi memoriam, ſignum aliquod luctus & mœroris oſtendam: Quid eſt, ſi hoc non eſt Satanã eſſe? Siquidem Satanam vocant Hebræi, quem aduerſarium Latioi. Digna vox eſt Auguſtini, quę celebretur: Turpis eſt omnis pars, vniuerſo ſuo ooo congruens. Tu cùm te partem, cum Chriſti corporis membrum exiſtimari velis, quæ tamen ab hoc vniuerſo Chriſti corpore, quæ ab omnihus his, qui Chriſtiani, qui catholici, qui orthodoxi cẽſentur, quamlibet magnis & locorum & temporum interuallis inter ſe diſiunctis, tam admirabili conſenſu obſeruari vides, vt neque temporũ diuerſitas, neque linguarum varietas, neque loeorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, ſed ſimiles lyræ ſiot ſemperque fueriot, quæ multas quidem & diuerſas habet chordas, vnam autem ſymphoniam & ſonorum çoocentum vnum emittit. Tu inquam, cum hoc vniuerſo vſque eo non congruis, vt in deſpectum vniuerſi Chriſti corporis, contra potius facias omnia. Quid eſſe po-

Satanas, ad uerſarius. *Aug. lib. 3. conf. cap. 8.*

F teſt turpius? quid indignius homine Chriſtiano? aut quæ poteſt eſſe nota illuſtrior, qua te nõ Chriſti colligentis, verùm Satanæ ſpargeotis miniſtrũ eſſe cuiuis conſtare queat? Si quis cum veſtem omnes in luctu mutaſſe videret, purpura ſolus indutus, oſtroque conſpicuus in medium prodiret, nónne pro inſano haberetur? Vir boous & doctus Sydonius Aruernus Epiſcopus quoruodam ſui tẽporis vitia perſtringens, ioter alia ſic in eos inuehitur. Procedunt (inquit) albati ad exequias, pullati ad nuptias. Atqui non diſsimiles iſtis ſunt, qui cùm videant vniuerſam Eccleſiam externo quodam abſtinentiæ ſigno mœrorem ſuum & dolorem indicare, quem de Chriſti cruciatihus, quibus peccata ſua cauſam dediſſe intelligunt, conceperunt, eo ipſo die, quo id tanto conſenſu fieri cernunt ah omnibus, ſibi crapulæ indulgendum, lætitiamque præ ſe ferendam eſſe putant. Gaudere cum gaudentihus, flete cum fleotihus, dicit per Paulum Dei ſpiritus. Vides homines diem hilarem ſumeotes in memoriam Chriſti reſurgentis, gaude cum illis. Vides mœſtitiam præ ſe ſerentes in memoriam eiuſdẽ paſsi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore Chriſti, fac & ipſe: neque velis cum vniuerſo oon congruere. Quamobrem pro paterna ſolicitudine noſtra, qua liberorum noſtrorum ſaluti proſpectum ex animo cupimus, hortamur omnes & obteſtamur, vt modis omnihus eorum conſuetudinem defugiant, quos non aliam ob cauſam, vel quadrageſimæ diebus, vel ſextis feriis, aliiſue temporibus, quibus per vniuerſam Eccleſiam abſtinetur, carnibus veſcentes videre licet, quàm vt hoc ſigno ſe nihil habere cum catholica commune planum omnibus faci-

Rom. 8.

Conſuetudinem contemnentem eccleſiæ obſeruare nolentes fugiẽdi ſunt, vel Baſiliſci & vipera.

ant, vt eos fugiant, tanquam viperas & baſiliſcos, G ac certò perſuaſum habeant, qui cum vniuerſo per contemptum oon congruuot, & indicta ab Eccleſia ieiunia violant, eos reos eſſe mortis æternæ, & ad Satanæ Synagogam, non ad Eccleſiam Chriſti pertioere. Si quis autem aliqua ex cauſa earũ, quas paulò antè commemorauimus, ieiunium non obſeruauerit: maximè verò ſi morbus quo minus ieiunet in cauſa ſit: quandoquidem dominum habemus manſuetum & miſericordem, & nihil ſuper vires noſtras à nohis exigentem: non eſt quòd ſe propterea criminis alicuius affinem eſſe putet, modò id de vtriuſque medici concilio faciat, deinde verò ſeruet illud, quod in ſermone quodam Auguſtino inſcripto legitur. Qui ieiunare nõ præualet, ſecretius ſibi ſoli, aut ſi eſt alius infirmus cũ ipſo, in domo ſua præparet, quod accipiat, & eos qui ieiunare præualent, ad prandium non inuiter: quia ſi hoc ſecerit, oon ſolum Deus, ſed etiam homioes poſſunt intelligere, illum non pro infirmitate non poſſe, ſed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quòd ipſe ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & ſuſpirio & animi dolore mãducet, pro eo quòd aliis ieiunantihus ille abſtinere noo poteſt: Ac iuxta eiuſdem Auguſtini & Chryſoſtomi conſilium. Qui ieiunare non valet, largiorem det eleemoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem io audiendis diuinis eloquiis, in quibus eorporis infirmitas nihil obſtare poteſt: ioimicis reconcilietur, omne odium & vindictę cupiditatem ex animo effuget. Quanquã quòd ad valetudinis tuendæ rationem attinet, veriſsimum eſt illud quod à ſapiente ſcriptum eſt: H Propter crapulam multi perieruot, qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam. Hinc eſt quòd medici quoque matrem ſanitatis vocant abſtinenriam.

Ieiunare qui non poteſt, quid facere debeat ab vtroque medico diſcat.

Aug. ſerm. 62. de tempore.

Aug. ibid. Chryſ. Homil. 10. in Gen.

Eccle. 37. Abſtinentia mater ſanitatis.

Nam vnde pedum dolor? vnde vertigo capitis? vnde ſubitaneæ mortes? vnde cæteri morbi plerique contrahuntur, oiſi ex crapula? In paradyſo non erat vinum, neque carnium eſus, ac nec extra paradyſum quidem ad ipſa vſque diluuij tempora: nihilominus ad mille propemodum annos hominũ vita producebatur: vt qui ſeptingentos aut octingentos annos vixiſſet, immatura morte deceſsiſſe videretur: Poſteaquam verò carnihus veſci, vinumque hihere mortales ceperunt, facti ſunt dies annorum noſtrorum ſeptuaginta anni: Si autem in potentatihus, octoginta anoi: & amplius eorum labor & dolor. Ægrè nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot centenariis vixiſſe legimus, qoi carnium vſum oeſciebant. In deſerto fuit populus Iſraël quadraginta annis, donec manna tantum & aqua cootenti fueruot, nullus in eorum tribubus dehilis aut æger reperiebatur: Poſteaquàm autem de carnium ollis, quibus alebantur in Ægypto, recordati, deſideriiſque ſuis in Ægyptum reuerſi ſunt, à terra promiſsionis eos Deus excluſit. Petierũt carnes: dedit illis Domious carnes. Quid autem dicit ſcriptura? Adhuc carnes erãt in dentibus eorũ, nec defecerat huiuſmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populũ, percuſsit eum plaga magna oimis: vocatuſque eſt ille locus ſepulchra coocupiſceotiæ: ibi enim ſepeliuerunt populum qui deſiderauerat carnes. Neque verò tunc ſolùm id ita factum eſſe legimus. Vidimus etiam nos, qui præter neceſsitatẽ in quadrageſima car-

Geneſ. 9. Vita longior ante carniũ eſum.

Pſal. 89.

Num. 11. 1. Cor. 10.

Pſal. 77.

A nibus vescebantur, eos quoniam compati cum Christo noluerūt, ad resurrectionis eiusdem gaudia non peruenisse, mortemque prius cum vita commutasse, quàm lætus ille paschatis dies illuxisset. Contrà verò de Daniele, deque Anania, Azaria, Misaële diuina refert historia, quòd cùm curæ cuiusdam traditi fuissent, eos delicatioribus cibis, qui superfuissent de mensa regia, pasceret, vltrò petiuerunt, vt in suos vsus quę mittebantur à rege conuerteret, ipsos leguminibus tantum & palmulis aleret, ac si quid aliud præterea dare vellet inanime: nã se fastiditis aliis, cibos appetere tales. Cumque præfectus eorum, cupere se quidem illis gratificari, dixisset, sed metuere ne si rex deprehendisset maciem, corporibus eorum extenuatis, decoreque vultus immutato, præcipuè si collati cum his essent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis discrimen veniret. Daniel simul vt in eo quod peteret concedendo minus eum fore difficilem animaduertit: fac, inquit, periculum per decem saltem dies: quòd si nihilo deterius affecta fuerint nostra corpora, perge nos iisdē pulmentis reficere. Sin autem de pristino vultuū nostrorum decore detractum erit aliquid, non recusamus quin regis præcepto satisfacias. Fecit præfectus periculum: ac reipsa comperit, non modò nihil eos maciei contraxisse pulmentorum esu, verumetiam habitiores multo factos & nitidiores his qui delicatioribus carnibus de mēsa regia missis vescebantur. Sed quid opus est Danielem, tresque pueros illos commemorare? Videre nunc quoque licet, ex his præcipuè qui monasticam vitam agunt, plerosque, cùm non tantum quadragesimæ

Dan. 1.

Leguminib' & aqua Daniel cum suis pinguior factus, quã alij regio cibo & potu.

B diebus, verumetiam per omne vitæ suæ tempus à carnibus abstinuerint, habitiores multo nitidioresque, quàm qui perpetuò carnium esu, vinoque venas distenderunt. Quamobrem & priscos illos monachos recensere superuacaneum ducimus, qui cum admirabili quadam fuissent abstinentia, vt alij ne panē quidē totis annis octoginta gustauerint, alij septem integros dies ieiunando continuauerint, & fuerit eorum ingens multitudo, omnes ferè fuisse longæuos, ac cæteros in seculo degentes ætate longè superasse in Ecclesiastica sua historia narrat Theodoritus. Quorsum autem attinet externa proferre, cum eius rei domestica multa producere liceat exempla? Quàm religiosè nostri maiores indicta ab Ecclesia ieiunia obseruauerint, ex iis qui paululum ætate processerunt, quiue sanctę illius antiquitatis adhuc reliquias vident, ignorat nemo. Atqui multo fuit eorum vita productior, multo valetudo robustior, quam sit istorum, qui diabolica fraude decepti, nisi carnibus in quadragesima vescantur, ad paschalium festorum gaudia se pertingere non posse persuasum habent: plus in carnium esu, quàm in Deo, qui solus seruare potest, fiduciæ collocãtes. Qui primus ex clarissima Iagellonū familia regnauit in Polonia regis huius nostri proauus VVladislaus, cùm annis propè quinquaginta regni gubernacula tenuisset, paulòminus quàm centum annos vixisse memoratur. Atqui tanta regem hunc abstinentia fuisse nostris proditum est annalibus, vt aquæ solius potu contentus, nec vinum, nec ficeram per omne vitæ suæ tempus gustauerit vnquam. Sextis verò feriis omnibus pane solo contentus fuerit.

Longissima vita hominum, per abstinentiam.

Theod. lib. 9 cap. 38.

Iagellonum regum Poloniæ pietas et abstinentia. VVladislai aqua potu & pane contenti.

C Tantum abest, vt is, quæ sunt Ecclesiæ consuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores vt ipse sibi ieiunãdi leges vltrò, quàm quæ præscriptæ sunt imposuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus, nostri regis auus, nihil prę̨ter aquam bibebat. Qui cū & ipse non minus quàm pater VVladislaus in obseruandis ecclesiæ ieiuniis religiosus fuisset, quàuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit interuallo: cùm ad regni gubernacula per annos quadraginta sederit. Porrò Cazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habenas regni moderatur, vir cùm aliis virtutibus cumprimis illustris, tum insigni pietate magnoque animi robore, & in prisca religione, fideque catholica tuenda & conseruanda constātia singulari præditus: num & ipse non admirabili quadam fuit abstinentia? quem patris auique exemplo, nihil præter aquam potasse totis annis quadraginta, ac vix tandem affinis sui Friderici Marchionis Brandemburgensis, medicorumque consiliis adductum scimus, vt suæ valetudinis tuendæ causa, prandij saltem & cœnæ tempore, vino modico vteretur. Is verò quadragesimam cæteraque ab Ecclesia indicta ieiunia, præter ea, quæ sibi ipse imperauerat, tam sanctè obseruabat, vt priusquam ad ætatem decrepitam venisset, ne medicis quidem vt obtemperaret persuaderi sibi facile passus fuerit, si quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eū vesci iuberent: quòd solius Dei benignitate, si visum hoc illi fuisset, absque carnibus etiam, se pristinam incolumitatem recuperare posse confidebat. Quid autem? nunquid hæc eum fefellit fiducia? nunquid per

Cazimiri abstinentia.

Sigismundi primi abstinentia.

D hanc tam arctam ieiuniorum obseruationem, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitæ curriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeò nihil eorum factum est, vt illud potius acciderit, quod de Daniele, deque tribus pueris paulò antè commemorauimus: quanto maior fuit regis abstinentia, tanto & facies augustior nitidiorque, & membra corporis robustiora, & ætas fuit prouectior. Regnauit annis propè quadraginta duobus, vixit ferè bis totidem: tot victoriis clarus, tot rebus à se domi forisque fœliciter gestis illustris, vt earum laude vix vlli maiorum suorum, Poloniæ regū fuerit secūdus. Hæc nos nō altè petita, sed eorum tantum regum exempla, quorum stirps adhuc superest, produximus: vt planum omnibus fieret, magis adeò ad augendum robur corporis, vitamque longius producēdam, eorum quæ indicta sunt ab Ecclesia ieiuniorum obseruationem facere, quàm vt aliquid adferre detrimēti valetudini videantur. Neq; verò id nō iuxta promissionem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Nam sicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus, patris & matris nomine non ij solùm accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verūetiam cùm alij qui præsunt, tum hi præcipuè, de quibus Paulus admonet, dicens: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Quisquis igitur debitum eis honorem non præstat, quisquis eorum dictis audiēs non est, quisquis in eorum contemptum vel ieiunia, vel quæcunque tandem alia sunt, admirabili

Exod. 20.

Heb. 13.

E quodam totius Ecclesiæ præpositorum consensu constituta, sub vno traditionum humanarum nomine, reiicienda putat, ad eum hæc promissio nō pertinet, quæ solis illis rectè facta creditur, qui patrem & matrē honorant, qui Deo patri & Ecclesiæ matri dicto se filios præstant audientes: quales fuerunt hi, quos iam commemorauimus, piētissimi reges nostri: & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem etiam esse videmus ex illis prognatum Regem nostrum, Sigismundum Augustum, qui nihil à maiorum suorum pietate deflexit. Qui cùm honoret patrem suum, honoret matrem suam, seque Dei patris & Ecclesię matris filium adeò præstet obsequentem, vt nullis persuasionibus adduci se passus fuerit, quo vel interdicto carnium esu, præter necessitatem, sanctę quadragesimæ diebus vteretur, vel à quibuscunque tandem aliis Ecclesiæ matris nostræ placitis discederet, ad eum quoque pertinere promissionem hanc minimè dubitamus, quod erit longæuus super terram, neque minus quàm pater eius vitam aget fœlicem ac diuturnam. Quam spem nostram vt ratam Deus esse velit, pro sui nominis gloria, proque regni totius & Ecclesiæ tranquillitate, sedulò precamur. Quominus ferendi sunt, qui ne tam pij quidem regis exemplo mouentur, vt sanctis maiorum suorum vestigiis incedāt, nec ea sibi contemnenda putent, quæ summa ratione sunt ab illis instituta: quorum etiam si causas ignorarent, tantam tamen apud filios Ecclesiæ matris authoritatem esse oportebat, vt semper decretis illius obediendum, non semper eorum quæ decreuisset, rationem esse flagitandam existimarēt.

F Verùm de corrupta Ecclesię disciplina, deque sublata prorsus omni per audaces & sibi placentes homines obedientia queri, non est præsentis instituti: eò vnde deflexit oratio nostra reuertatur. Illud nobis demonstrare propositum fuerat, qui matris Ecclesiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa institutam, vel quadragesimæ, vel quibuscunque tandem statis aliis diebus ieiunassent, & ab interdicto carnium esu sibi temperassent, eos non modò nihil incommodæ valetudinis ex eo contraxisse, verùmetiam robustiores factos, in multo longiorem ætatem vitā suam produxisse, quàm quanta sit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentatiuncula fuerit, non alia ratione, quàm carnibus ieiuniorum diebus edendis, illi se mederi posse persuasum habent. Ac non protulimus nos quidem exempla nisi regum, idque eorū tantum, qui sunt ex Iagellonum familia prognati, cuius adhuc stirps superest, ac regno fœliciter præest. Quòd si priuatorū, aut aliorum inferioris status exempla producenda putassemus, finis reperiri potuisset nullus. Vnum tamen commemorabimus. In oppido Srensco, quod viri fuit insigni pietate præditi, Felicis à Srensco Palatini & præfecti Plocensis, qui non ita pridem in Christo obdormiuit, vita longiore dignus, cùm catholicæ & orthodoxæ fidei cupimis tenax fuerit. In hoc igitur oppido, memorabili quodam opere sepulchrum constructum videre licet, quòd is auo suo paterno posuit: testatur hūc inscriptio sepulchri, centum quadraginta annos vixisse: Quem Ecclesię ieiunia religiosè obseruasse, nec a carnium esu contaminasse dubium esse debet nemini, cùm

Sigismundi Augusti pietas.

Felix Srensius palat. 140. annos vixit.

G non minor hac in parte maiorum nostrorum religio fuerit, quàm vel Antiochenorum, de quibus meminit Ioannes Chrysostomus, cùm esset apud eos presbyter, vel regnante Iustiniano Imperatore Constantinopolitanorum. Id quod vel ex eo, quod nostra factum est memoria, colligere licet. Cùm enim ante annos plus minus quadraginta Erasmus Vitellius Plocensis Episcopus ex vrbe rediens diploma pontificium attulisset, quo liberè omnibus potestas permittebatur feriis quartis carnibus vescendi, non est quisquam in toto Poloniæ regno repertus, qui concessa sibi potestate hac vti vellet. Tāta fuit etiā nostræ ætatis hominū grauitas, tanta constantia, tanta religio in iis mordicus retinendis, quæ à maioribus nostris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc ista de re iam dicta sufficiant: Satis enim ex iis demonstrasse videmur, quod ad valetudinis tuēdæ rationem attinet, prodesse magis ad eam rem certis temporibus carnis abstinentiam, quàm obesse. Cæterùm demus illud, si quis à carnibus per quadragesimā abstineat, de corporis viribus nonnihil detrahi. Verùm si Plato cùm non esset nescius, quàm grauem aduersarium carnem nostram habeamus, Academiam Athenis in loco pestilenti elegit, vt nimiam corporis ferocitatem velut vitem palmite luxuriantem amputaret. Si fecit hoc ille, quòd liberius ei sapientiæ vacare liceret: quæ stultitia est apud Deum: quanto magis faciendum nobis est, vt eo præsertim anni tempore, quo plus in carne nostra ferocitatis esse consueuit, (cuiusmodi vernum esse tempus creditur) non eis qui sunt saluberrimi, quique maximè nutriunt, cibis vtamur: H quo caro nostra facilius in officio contineri, neque spiritum impedire queat, quo minus, quæ sola est vera Philosophia, diuinis beneficiis contēplandis vacare totus possit. Testantur autem hoc etiam ipsi medicorum libri, bonam valetudinem quæ in summo est, fallacem & periculosam esse, quòd summis negatum est stare diu: vt qui inoffenso valetudinis suæ cursu ad virilem ætatem peruenerunt, eos posteaquàm aliquo non grauissimo morbo correpti fuerint, in extremum vitæ discrimen adductos, videre sæpè licuerit non nisi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxij videntur, qui subinde cū leuioribus morbis conflictantur: vt non omnino nolle debeamus, interpolata potius morbis, quam perpetua quadam incolumitate frui: quod hæc plerumque non solet esse diuturna. Sunt itaque longioris æui, quibus athletica illa valetudo perpetua nō est. Quanquàm Christianum hominē corporis quam minimā habere rationē oportet: cùm quod illius incolumitati detrahitur, animi sanitate pensetur. Cùm enim qui foris est, noster homo corrumpitur, is qui intus est, sicut à Paulo scriptū legimus, renouatur de die in diem. Eum qui foris est hominem, corpus nostrum: eum, qui intus est, animum Paulus intelligi vult: vt quantum illi detractum fuerit, tantum huic virium accedat. Quid autem aliud est corpus nostrum, quàm carcer noster: de quo educi animam suam Propheta perit? Quanto lautioribus & delicatioribus cibis curatum & saginatū à nobis corpus fuerit, tāto duriorē nobis carcerē præparamus. Non sunt igitur omnia corpori tribuenda: non est nimis delicatè fouendus

Polonorum religio pro carnib' quarta feria vescendis diplomate pontificio vti nolunt

Platonis consilium in eligendo loco Academia insalubri. 1. Cor. 13.

Animæ maior quam corporis cura habenda. 2. Cor. 4.

Psalm 141

A hostis noster domesticus, quo vix vllus vel periculosior, vel nobis est infestior. Quin castigãdum illud potiùs, & in seruitutem redigendum est: quemadmodum factitasse Paulum scimus, quominus rebellare spiritui queat. Verùm hæc de ieiuniis, deque cæremoniis dicta sufficiant. Quoniam verò sub vno traditionum humanarum nomine omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duci hoc infœlici æuo nostro videmus, operæprecium esse duximus, vt quid sentiendum de illis sit, breuibus explicemus.

1. Cor. 9.

De traditionibus humanis.
CAP. 92.

Status religionis tempore Basil. In epis. 17.

SVi temporis statum deplorans magnus ille Basilius: Vnum, inquit, iam crimen est, quod vehementer punitur, si paternas quis traditiones diligenter obseruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloriæ splendorem, non propter aliud aliquid rerũ temporalium: sed propter communem thesaurum, propter hæreditatẽ paternam, propter sanam fidem, in acie ac certamine stamus. Domus precationum clausæ sunt, altaria cultu spiritali vacant. nulli amplius Christianorum cœtus, nulla amplius doctorum præsidentia: cessarunt doctrinæ salubres, cessarunt panegyres, hymnodiæ nocturnæ non habentur, neque superest beata illa exultatio, qua domino credentium animæ in synaxi & communione spiritalium charismatum exhilarantur. Nobis iam dicere B licet, quòd in hoc tempore non sit neque princeps, neque Propheta, neque præses, neque oblatio, neque incensum, neque locus, in quo coram domino possit offerri sacrificium & misericordia acquiri. Quæ sint autem ex eo consequuta, in ea quæ proximè præcedit epistola, narrat idem dicens: Interea ridẽt nos infideles, nutant qui modicæ sunt fidei, fides ipsa in ambiguum vocatur, ignorantia mentibus offunditur: propterea quòd formam ac speciem veritatis prætexunt, qui versute sermonem adulterant. Silent enim piè docentium ora, resoluta verò est quæuis blasphema lingua, prophanata sunt sacra, domos orationum fugiunt, vtpotè in quibus impia docentur. In solitudinibus verò degẽtes, manus suas ad dominum de cœlis cum gemitibus & lachrymis extollunt. Ac rursus in alia epistola. Spreta sunt patrum decreta, traditiones apostolicæ nihili fiunt, recẽtiorum hominum adinuentiones ad gubernãdas Ecclesias vsurpantur: ex artificio denique iam loquuntur homines non theologicè: Sapientia mũdi primas obtinet neglecta crucis gloria: pelluntur pastores, subintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Christi discerpentes: ædes oratoriæ concionibus Ecclesiasticis destitutæ, solitudines refertæ sunt plagentibus: seniores lamentantur, vetera præsentibus conferentes: iuniores hoc sunt miserabiliores, quòd quibus bonis priuati sint, ignorãt. Hęc sunt & alia pleraq;, quę scribens ad suos in Italia & Gallia comministros, grauiter deplorat Basilius. Cęterum si miser tunc fuit & calamitosus Ecclesiæ status, non minus certè nunc infœlix est & calamitosus: neque magis illis, quàm nostris temporibus his hæc Basilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculum visum

Basil. epis. 6. Templa & ecclesia, quod orationibus & concionibus destituantur & prophanentur lamentabile spectaculũ.

est Basilio, quòd clausæ tum fuêre domus oratio- C num: at nũc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea & equorum stabula commutatas, partim prorsus euersas: & quod horrendum est dictu: vix etiam apud posteros credibile futurum, crucem, in quam furti aut alicuius sceleris alterius condemnati aguntur, in eo ipso loco videre licuit collocatam, vbi crucis, qua redempti sumus, & mortis Christi iugis repræsentatio recordatioque fiebat. Altaria tum spirituali cultu vacabant: nunc diruta sunt & confracta: vt in plerisque locis ne vestigium quidem illorum supersit vllum. Quod autem spirituali cultu altaria tum vacabant, non ideo factum est, quòd eum improbãdum quisquam esse diceret: verùm ob eam potius causam, quòd in graui Sacerdotum orthodoxorum persecutione non facile reperire licebat, qui spiritualem cultum hunc Deo præstarent. At nostro tempore, cultus ipse spiritualis, quam propriè Deo debitam seruitutem vocat Augustinus, prorsus abrogatus in plerisque locis esse videtur. Neque dubitant blasphemi homines, tremendum illud missæ sacrificium, (hoc enim per spiritualem cultum intelligi vult Basilius) horrendam abominationem & idololatriam appellare. Ac quicunque tunc fuerit Ecclesiæ status, plangere tamen his qui agebant in solitudine. Deumque suis precibus citra cuiusquam interpellationem placatũ reddere licebat: nunc non alij sunt, qui persecutionem patiuntur grauiorem, quique magis hominum ludibrio sunt expositi, quàm qui solitariã vitam degentes, Deo piè colendo se totos dicauerunt. Quòd si nunc Basilius viueret, si, quod vix D etiam immanes barbari facerent, in Christi crucifixi simulachra eos, qui Christiani censeri volunt, haud aliter sæuire cerneret, quàm fuit olim à Iudæis in viuentem Christũ sæuitum: si Christi corpus & sanguinem in Eucharistia conculcari: si horrenda alia patrari aspiceret, quæ tandẽ illi lachrymæ? qui planctus? quæ lamentationes ad præsentem Ecclesiæ statum deplorandum sufficerent? Quod autem nobis quoque nunc obiicitur crimẽ grauius, quàm quòd ille suo tẽpore piis obiectum esse queritur? Nunquid non hoc solo nomine rei pronunciamur grauissimi criminis idololatriæ, quòd paternas traditiones retinemus, quòd non temerè discedere nos ab eis oportere persuasum habemus? Nónne, quibus verbis populum Israël per Prophetam dominus olim est hortatus, vt ne in præceptis patrum suorum incederet, quorum cor post idola gradiebatur, cùm sibi quem adorarent, vitulum aureum in deserto conflauissent, ea verba obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deterrere conantur, quo maiores nostri piè Deum sunt prosequuti. Quorum nomine si volunt eos intelligi qui ante sexcentos annos in Polonia vixerunt, rectè illi sanè: Nam in illorum præceptis absit vt incedamus. Certò enim scimus, quòd illorum cor post idola gradiebatur, à quorum cultu grauique Diaboli seruitute, nos per Dei misericordiam liberatos esse gaudemus, & eius hoc immensum beneficium nõ sine singulari quadam grati animi testificatione pleno, quod aiunt, ore libenter prædicamus: simul supplices clementiã eius precamur, vt agnita semel veritate, ne nos retrorsum conuerti ab eo

Horrendum factum.

Aug. li. 10 contra Faustum ca. 21.

Ezech. 20
Exod. 32.

1. Pet. 2.
Hebr. 12.

E quod nobis creditum est sancto mandato, neúe doctrinis varijs & peregrinis abduci,& à quatuor Euãgelijs,quæ vnum sunt,in quintum aliud,quod ignorauit hactenus Ecclesia Christi,transferri patiamur. Sin autem patrum nomine,vel Apostolos, vel eorum successores ad hæc vsque nostra tempora,quorum nos,qui iam non carnis,verùm promissionis filij sumus, liberos esse gloriamur: si Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, si Basilium, Athanasium, Gregorium Nazanzenum, si sanctos martyres & episcopos nostros Adalberrum & Stanislaum, qui Euangelium Christi,per longam sacerdotum & Episcoporum successionẽ sibi per manus traditũ, sanguine suo signatum nobis reliquerunt,si hos patrum nomine voluot intelligi, da Christe, vt in eorum semper præceptis incedamus, da vt ab eorum vestigiis nunquam aberremus: da vt quorum cum admiratione quadam conuersationis exitum intuemur, eorum fidem imitemur: ac prius lucis huius vsuram,prius ea nobis omnia,quæ sunt charissima mortalibus, eripi velimus, quàm in hanc nos meorem impelli patiamur,vt in sanctorum horum patrum nostrorum præceptis non esse nobis incedendum existimemus. Quam nos isti docuerunt, idololatriam, eam fac vt perpetuò retineamus. Verùm non est illa idololatria,sed est pia cũprimis,& salutaris doctrina,quam illi, quos verè patres nostros agnoscimus,à suis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderunt. Ea verò est ipsissima idololatria, quam isti tradũt impij, qui nos iubent sequi deos alienos,hoc est,noua quædam & aliena ab Eccle-

Patrum nomine qui intelligendi. *Rom. 9.*

Hebr. 12.

Idololatria quæ.

Dij alieni.

F sia dogmata,quæ si recepta semel fuerint,necesse est vt fides beatorum patrum nostrorum aut tota, aut certè magna ex parte violetur: necesse est vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti,omnes casti,continentes, virgines,omnes clerici, leuitæ & sacerdotes,tot confessorum millia,tanti martyrum exercitus,tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ,reges,regna,gentes,nationes,totus postremò iam penè terrarum orbis Christo capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse,quid crederet nescisse,& idola coluisse pronũcietur. Quæ est si non hæc est ipsissima idololatriæ propagatio: cùm tuum ipse verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ venditas: cum tuarum opinionum cõmenta sic incipis admirari, vt ea tanquam diuina quædam oracula velis ab omnibus adorari? cæteros omnes desipere,te solum sapere: cæteros omnes cæcos esse, te solum videre persuasum habes? Profert sententiam suam Lutherus, quo faciliùs imponat imperitis, aliquot eam scripturæ verbis in prauum sensum detortis, adstruere conatur, vocat statim Euãgelium,vocat verbum Dei. Profert suam ad eundem modum Zuinglius, aut Caluinus,vocat eam & ipse verbum dei. Profert similiter sua somnia Balthazarus aut quicunque tandẽ alius de grege Anabaptistarum, vocat verbum Dei. Quid si (quod ne cogitare quidem vt in mẽtem veniat vnquam homini Christiano prohibere dignetur Deus) nos Ecclesiæ catholicæ tæderet, si ab ea segregati, sententias istorum nobis amplectendas esse putaremus, nunquid non quot sunt hæreticarum opinionum commenta,tot ver-

Verbi Dei prætextu se vendicant heretici.

ba Dei,quot hæreticos, tot sequuti deos esse videremur? In quam fraudem qui miseros mortales inducere conantur, quid aliud existimandi sunt dicere, quàm quòd à pseudopropheta dictum in Deuteronomio legimus. Eamus & sequamur deos alienos,quos ignoramus,& seruiamus eis. Nobis verò prius omnia Deus eripiat, quàm hanc mentem, qua semel nobis deliberatum est omnia prius & facere & pati,quam vt sequamur deos alienos, hoc est errores extraneos, nouos & inauditos, quos hactenus ignorabamus: vt seruiamus, hoc est,credamus eis. Quin deo nos obtemperabimus potius dicenti: Non audies verba prophetæ illius,qui iubet sequi deos alienos: vnum Deũ sequemur, vni Deo seruiemus, vnius Dei verbo credemus: eius qui multifariam multisque modis olim locutus in Prophetis, posteà locutus in filio, locutus in Apostolis,locutus est deinceps semper & loquitur adhuc in vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia: Quicquid ab illa tãquam Dei verbum receptum est, siue scriptum id est, siue traditum,tanquàm Dei verbum obuiis, quod aiunt, vlnis amplectemur,& qua summa possumus veneratione prosequemur. Neque audiemus istos, qui si quid in scripturis non reperitur, etiam si totius Ecclesiæ quodam admirabili consensu receptum sit & approbatum, sub vno tamen traditionum humanarum nomine,statim reiiciendum esse censent: Verum Dei spiritum audiemus potius per Paulum loquentem: Itaque fratres state,& tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonẽ,siue per epistolã nostram. Audiemus eundẽ spiritũ

G

Deut. 13.

Deos alienos sequi est errores extraneos & nouos inauditosque sequi & eis credere.

Heb. 1.

2. Thess. 2.

Athan. in principio. 3. tomi de incarnatione verbi Dei.

H per Athanasiũ quoq; monentẽ: Qui ea quæ vltra suas vires indagat,in præcipiti consistit: qui verò traditionibus inhæret, extra periculum versatur. Suademus igitur, inquit, vobis, quod & nobisipsis suademus,vt traditam fidem retineatis, & auersemini prophana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis,vt exhorreãt tanti mysterij inquisitionem. Sed videre libet quid ab istis tandem adferatur,quamobrem traditiones humanas reiiciendas putent. Certè quod adducũt ex Ezechiele: In præceptis maiorum vestrorum nolite incedere, quid eò potuit proferri ineptius,magisque ridiculum, ad pios maiorum nostrorum cultus euertendos? eorum dico quos sexcentis his annis, quibus in Polonia Christi receptum est Euangelium,in fide & confessione Christi nominis ex hac vita migrasse constat. Quæ autem est istorum hominum cæcitas, qui non vident, si quis verbis velit vrgere, suis hoc, quos per quintum Euangelium genuerunt,liberis, multo dici posse rectius, In præceptis patrum vestrorum nolite incedere. Nos enim non tam in patrum, quàm in auorum, proauorum, atauorum nostrorum præceptis incedimus: qui mille iam & quingẽtis annis, eadem qua nos ratione Christum coluerunt, eiusque colendi rationem partim scripto, partim traditionibus ad nos transmiserunt. At istorum liberi (nisi mentem illis dederit Deus meliorem) in quotum aliorum, quàm in patrum suorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc quidem tempore numerare nullos poterunt. Nisi fortè nõ habet sua quoque præcepta, non habet suas quoque constitutiones ista disgregata congregatio, & vndique dissecta secta. Atqui præter alios quosdam scribit de bo-

Ezech. 20.

In præceptis patr. &c.

Eraſ. in e-piſt. contra pſeudeuang.

A rum conſtitutionibus, is, qui vitam ſuam inter eos tranſegit, Eraſmus Roterodamus, his verbis: Excuſſum eſt iugum humanarum conſtitutionum, ſed vbi ſunt, qui ſubmiſerunt ceruicem ſuam ſuaui iugo Chriſti. Et interim conſtitutiones humanę conſtitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus eſt: Vocantur enim verbum Dei: cæterùm res adeò nihil eſt mitior, vt complures boni viri pręferant vltroneum exilium iſti magnificæ decantatæ libertati. Atque adeò proceres & anteſignani iſtius factionis, cùm nondum ad epiſcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, tamen eiuſmodi ſpecimen de ſe præbẽt, vt ergo me malim in Epiſcoporum, quàm in horũ poteſtatem tradere, ſi detur optio: malimque Cæſaris potentiſsimi ferre iugũ, quàm quorundam magiſtratuum Euãgelicorum, quamuis humili ſorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euangelio ſubmittunt ceruices: magis vereor, ne pleriquę pro graui iugo hominũ, portent grauius iugum Diaboli. Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed ita vt ne prophanis quidem magiſtratibus pareatur. Hæc ille de conſtitutionibus eorum, qui nunc Euangelici vocari malunt, quàm Chriſtiani, quique tanto conatu conſtitutiones humanas euertere moliũtur: qui certè propheticum illud, In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, ſuis poſteris multò verius occinere poſſunt, quàm nobis, qui traditiones Apoſtolicas retinemus. Cæterùm quę certa, ſtabilis & fixa futura eſt religio, ſi nunquã filiis in patrum ſuorũ, qui Catholicæ fuerint & orthodoxæ fidei, præce-

B ptis incedere licebit? Niſi fortè hoc iſti volunt, vt nũquam eandem quam patres religionẽ filij, nec eoſdem ritus obſeruent: quo vel hac ratione ſe quiduis eſſe potius quàm catholicos teſtatum faciant omnibus. Verùm aliud nos docet diuina ſcriptura: Interroga inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerũt à patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectũ. Ne trãſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerũt patres tui. Terminos autẽ indubitanter tranſgreditur, qui ſtatuta patrũ poſtponit, atq; confundit: ſicut Alexander quartus à Petro pontifex Romanus in prima ſua decretali ſcribit epiſtola. Tũc autem à nobis fidei limes defenditur, inquit Auguſtinus, quando termini quos poſuerunt ſancti patres non transferuntur à nobis, imò obſeruantur & defenſantur. Sed habent interim iſti alia quoque ſcripturæ loca, quibus rectè perſuaderi putant hominibus, vt ne traditiones patrum obſeruent. Adferunt magno ſuorum applauſu, quòd olim ab Arianorum Epiſcopo Maximino productum fuiſſe legimus, cùm aduerſus Auguſtinum differens, nihil ſe præter ſcripturas Canonicas recepturum eſſe diceret: Sine cauſa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne reſpondere quidem dignatus eſt Auguſtinus, quod nihil ad cauſam pertinere iudicaſſet. Quis enim ignorat de quo traditionum genere Chriſtus ibi loquatur? nimirum de eo, quod aut leue prorſus eſt ac inutile, nec ad Dei cultum quicquã facit: quale fuit, nõ lotis manibus manducare, qua de re tum ſermo fuerat: aut quòd præceptis Dei palam aduerſaretur, quale fuit, cuius in eodem lo-

Deut. 32.

Eccle. 8.

Prou. 22. Terminos antiquos transgredi quid ſit. Aug. lib. 3. Hypogno-ſticon. Doctrina catholicæ retinẽda ratio. Lib. 1. cont. Maximin. Matth. 15. Doctrinas hominum docentes qui ſint.

co Chriſtus meminit: Quicunque dixerit patri aut C matri, munus quodcunque eſt ex me tibi proderit, &c. Quibus verbis hoc ſignificare velle videbantur, in templo munus offerre ſatius eſſe, quàm neceſsitati parẽtum ſubuenire: Quòd aperte fuit illi præcepto Dei contrarium: Honora patrem tuum & matrẽ tuam. Nihil aliud his verbis Chriſtus intelligi vult, quàm quod adnotatũ eſt à Baſilio, traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobandum, obſequendum non eſſe. Hoc illa ipſa Chriſti verba ſatis indicant, cùm dicit: Reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram, quam tradidiſtis. Atqui de quibus traditionibus paulò antè verba fecimus, tantum abeſt, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei ſint pugnantes, vt etiam ad cultum Dei promouendum facere plurimum videantur. Cuius generis traditiones non modò non reiiciendas, aut etiam reprehendendas eſſe Chriſtus putauit, verùmetiam quas ipſe obſeruaret dignas iudicauit. Encæniorum feſtum non à Moyſe, qui Dei ſequeſter & interpres fuit, ſed à Machabæis inſtitutũ eſſe legimus: & tamen quod recens adeò fuit inſtitutum, id ſua præſentia Chriſtus honeſtare dignatus eſt. Vſque eo ne recentes quidem traditiones ſiue conſtitutiones contemnendas eſſe duxit. Verum eſt & aliud quod producunt ex Paulo telum: ſi quis, inquit, vobis euangelizauerit, præterquam quod accepiſtis, anathema ſit. Quod cùm anteà productum à Græcis quoque, Petrus Lombardus author eſt, & ex ea diſputatione quam habuit Anſelmus Hauelsburgenſis epiſcopus, æqualis Petri Lombardi cum Nechita Archiepiſcopo Nicomediæ, manifeſtum eſt: tum D in concilio Florentino, quo tempore de proceſſione ſancti ſpiritus controuertebatur, obiectum ab eiſdem fuiſſe, concilij eius acta teſtantur: fuitque planè, Græcis etiam ipſis poſteà fatentibus, ficulneum in hac ſcriptura præſidium. Quoniam verò proprium ſemper in hoc fuit hæreticorum axioma, nihil eſſe recipiendum præter ſcripturas, dubium non eſt quin priſcis etiam ſeculis, ad probandum illud, hæc Apoſtoli verba detorſerint. Quamobrem illum ex Euangelio locum enarrans Auguſtinus: Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò: Admonitio, inquit, beatiſsimi Apoſtoli de veſtris cordibus non recedat: Si quis vobis euangelizauerit præterquàm quod accepiſtis, anathema ſit. Non ait, pluſquam accepiſtis, ſed præterquàm quod accepiſtis: Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Theſſalonicenſes, vt ſuppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui ſupplet, quod minus erat, addit: non, quod inerat, tollit: qui autem prętergreditur regulam fidei, non accedit in via, ſed recedit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò: adiicienda illis fuerant, quæ neſciebant, non quæ didicerant, euertenda. Quis non facilè perſpicit ex his Auguſtini verbis, non eam fuiſſe Pauli mentem, vt his quæ per ſe tradita fuerant & annunciata, nihil adiiciendum exiſtimaret, ſed hoc eum tantum cauere voluiſſe, quum hæc ſcriberet, ne quid contrarium his reciperent, quæ prius à ſe tradita accepiſſent. Poſt hanc ad Galatas ſcriptam epiſtolã, ſcripſit præclarum illud euangelium ſuum Ioannes: nunquid quotquot illud receperunt, eos, vel au-

Exod. 20.

Baſil. in Ethicis diff. ſin. 12. Matth. 7.

Encæniorum feſtũ à Machabæis inſtitutum. Deut. 5. 1. Mach. 4. Ioan. 10. Galat. 1. Si quis euangelizauerit. Li. 2. diſt. 11. Anſ. lib. 2. cõtra poſitur. ca. 21. et. 22. Scriptura & verbo Dei nihil addendum, quomodo intelligatur. Aug. tract. 48. in Ioan.

Ioan. 16.

1. Theſſ. 3.

E thorem ipsum, anathema Paulus esse voluit? Quare vel cæco perspicuum esse potest, quàm ineptè colligere conentur isti ex hoc loco, nihil scripturis adiiciendum, nihil præter scripturas recipiendum, nihil esse nouarum constitutionum aut sanctionum edendum: In quo tamen, non præterquàm quod scriptum est à nobis, sed præterquàm quod euangelizauimus vobis, præter id quod accepistis traditum & annunciatum à nobis, disertis verbis expressum est, vt magis ad traditionem, quàm ad scripturam referri queat. Quod etiam apertè declarant hæc Athanasij verba, Siquis præter hæc ex diuinis scripturis aliud esse docet filiū Dei & alium qui ex Maria adoptatus est in filiam, sicut nos, vel siquis domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine, vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam, vel immutatam, vel passibilem domini deitatem, vel inadorabilem domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta catholica ecclesia obtemperans in hoc diuino apostolo dicenti: Siquis vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit. Hic Athanasius apertè, quem locum Pauli hæretici contra traditiones nostri temporis producunt, hunc adfert ad confirmandas traditiones, dum hoc ostendere conatur, etiam si quis è scripturis contrarium docere velit ei quod in patrum conciliis definitum per manus ab illis accepimus, eum non esse audiendum, verū in eo, quod accepimus, esse potius permanendum, quamlibet multa proferantur in contrarium, scripturarum examina. Quem secutus Amb. ad Valentinianum
F de Auxentio scribens, Non est (inquit) necesse, quod præter vnum tot episcopos fatigari, qui etiamsi angelus de cœlo esset, paci ecclesiarum nō deberet præferri: pacem ecclesiarum vocat quod vnanimiter à patribus in concilio Nicæno decretum & approbatum fuerat, ei negat quicquam præferendum esse, etiamsi angelus de cœlo secus euangelizaret, lib. 5. epist. 32. Cumprimis absurdū esse Tertullianus existimat, vt Diabolo semper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis opera, opus Dei aut cessauerit, aut proficere destituerit: cum propterea paracletum miserit dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur disciplina, ab illo vicario domini, spiritu sancto. Adhuc, inquit, habeo multa loqui vobis, sed nondum potestis ea baiulare. Quem secutus Vincentius Lyrinensis: Quis ille, inquit, est tam inuidus hominibus, tam exosus Deo, vt nullum in ecclesia Christi profectum haberi velit religionibus? Sit sanè: verum ita, vt verè profectus sit ille fidei, non permutatio: si quidem ad profectum pertinet, vt in semetipsa vna quæque res amplificetur, ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud transuertatur. Crescat igitur oportet, & multum vehementerque proficiat tam singulorum, quàm omnium, tam vnius hominis, quàm totius ecclesiæ ætatum ac seculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia, sed in suo duntaxat genere: in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia. Imitetur animarum religio rationem corporum, quæ licet annorum processu numeros suos euoluant & explicent, eadem tamen, quæ

Tert. de velan. Virginibus.

Ioan. 16.

erant, permanent. Multum interest inter pueritiæ G florem, & senectutis maturitatem: sed iidem ipsi fiunt senes, qui fuerant adolescentes: vt quamuis vnius eiusdemque hominis status habitusq; mutetur, vna tamen nihilominus eademque natura, vna eademque persona sit: parua lactentium mēbra, magna iuuenum, eadem ipsa sunt tamē: quot paruulorum artus, tot virorum: & si qua illa sunt, quæ æui maturioris ætate patiuntur, iam in seminis ratione proferta suut, vt nihil nouum posteà proferatur in senibus, quod non in pueris iam ante latitauerit. Anselmus Hauelsburgensis Episcopus in ea disputatione, quam cū Nechita Archiepiscopo Nicomediæ habuit, quem librum in bibliotheca castri Heilsbergensis, necdū quod sciamus typis mandatum, reperimus, adferens & ipse hunc Euangelij locum: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modò, cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: his verbis vtitur. Spiritus sanctus procedens ab ore veritatis, quæ Christus est, Euangelium prius condidit: postea sanctorum patrum conciliis auctor & doctor omnis veritatis, sicut promissus fuerat, interfuit: fidem quam ipse idem in Euangelio breuiter condiderat, in conciliis sanctorum partum explanauit: & quę filius adhuc dicere habuit, ipse procedens à filio veraciter edidit, & pleniter docuit: vt quam tunc soli Apostoli non potuerunt portare, eam nunc simul tota portet ecclesia per vniuersum mundum diffusa. Itaque sicut dixi, spiritus sanctus, sicut promissus fuerat, vt veniens doceret tunc, & nunc, & semper omnem veritatem, sanctorum patrum H conciliis interfuit, & tanquàm doctor omnium præfuit: fidem sanctę Trinitatis, quam tenemus inter impietatem Arij, qui diuinam substantiam separauit, & impietatem Sabellij, qui personas confudit, docens paulatim omnem veritatem, tradidit: sacramenta ecclesiastica instituit: formam baptismi, quem dominus instituerat, conuenienti moderamine ordinauit: & ritum quem in consecratione corporis & sanguinis domini tenet sancta ecclesia, disposuit: Patriarchas, Metropolites, Archiepiscopos, presbyteros, diaconos, & alios inferiores ordines ecclesiasticos in ministerium diuinum, & ad decorem domus Dei instaurauit: chrismales vnctiones, nec non sacramentū pœnitentiæ, & impositionis manuum ordine sacratissimo & bono distinxit: missarum solennia, & cætera diuina officia in laudem Dei apposuit: per catholicos doctores, quasi per organum suū, sacras scripturas veteris & noui Testamenti nobis tanquàm extrinsecus pluendo aperuit: arcana quoque diuina sub sigillo diuinatum scripturarū mysterialiter clausa, familiari inspiratione nobis insinuando, tanquam intrinsecus rorando innotuit: hæreses paulatim succrescentes (quia virtus altissimi est) potenter dissipauit: leges ecclesiasticas, ad conseruandam religionem Christianam, per Apostolicos viros dictauit: & vt singula sub breuitate colligam, totam Ecclesiam in sancta disciplina eruditam omnem paulatim docens veritatem, lumine veræ scientiæ illustrauit, & adhuc illustrat, & semper illustrabit. Ita quippe promisit, qui non mentitur Deus: Dabo vobis spiritum, vt maneat vobiscum in æternum. Et iterum: Ecce

Religio animarum imitatur rationi corporum.

Ioan. 16.

Ans. lib. 2. contra posteriorum, cap. 23.

Doctrina ecclesiæ.

ego

Matt. 28. An euangeliũ sufficiat ad salutem. Chrys. Ho. 1. in epist. ad Titum. Matth. 18. Exod. 20. Matth. 15. Heb. 13. Matt. 23. Luc. 10.

A ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi, videlicet per inhabitantem spiritus sancti gratiam. Sed nunquid (aiunt) lex Euangelij non est sufficiens ad salutem, vt humanis prætereà legibus opus habeamus? Est teuera lex Euangelij sufficiens ad salutem: Verũ est enim quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Omnia continet Euangelium, & præsentia & futura, bonotem, pietatem, fidem: simul omnia prædicationis verbo conclusit. Verùm hæc ipsa lex Euangelij docet nos, vt Ecclesiam audiamus, vt parentes honoremus, vt præpositis obediamus, vt quę dicunt nobis in cathedra Moysi, cui successit cathedra Petri, sedentes, ea faciamus: etiamsi quod fit non rarò, non faciant ipsi quæ dicunt. Atque hæc tam serio tamq́ue graui comminatione præcipit, vt qui non audierit ecclesiam, eum velit haberi tanquam ethnicum & publicanum: vt Christum non audiri, Christum sperni dicat, si quis præpositum non audiat, vt apertis verbis affirmet, damnationem acquirere, si quis potestati resistat. Quapropter scribens ad Magnesianos Ignatius, qui Ioannis Euangelistæ discipulus, & tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus: Dignum est, inquit, vos obedire Episcopo vestro, & in nullo ei contradicere: terribile est enim tali contradicere. Non enim istum visibilem quis spernit, sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui non potest à quoquam contemni: hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samueli de contemptoribus eius. Non te spreuerunt sed me. Hæc Ignatius etiã in aliis epistolis subinde pluribus verbis inculcat. Nam & ad Trallianos scribens: Episcopo, inquit, subiecti estote sicut domino: ipse enim vigilat pro animabus vestris, tanquam rationem redditurus. Sicut domino, sic Episcopo vult obediri. Quorsum autem vt obediatur illi, monet, si nullã habet Episcopus præcipiendi facultatem? aut quum habeat, si nulla penes eos, qui tecta præcipienti non obtemperauerint, culpa residebit? Continentur in Euangelio quæcunque sunt ad salutem necessaria præcepta omnia, sed tanquam in semine: multoq́ue maxima pars Euangelij peruenit ad nos traditione, perexigua literis est mandata. Quamobrem & Chrysostomus nihil hic de scriptura, verùm de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipse cùm dicit: Omnia verbo prædicationis conclusit. Non quòd atramento scriptum, sed quòd verbo prædicationis traditum est, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Christum esse prędicata, quę sunt ad salutem necessaria? Quòd autem quæ prædicata sunt, eadem scripta sint omnia, quis est qui affirmare audeat? quum in extrema Euangelij sui parte contrarium Ioannes docere videatur. Quòd in Ecclesia docere mulieri fas non est: quod vir nudo, velato capite mulier orare debet: quòd Episcopũ vnius vxoris esse virum oportet, vt qui duxerit alteram, ei iam Episcopo esse minimè liceat, etiamsi non totos tres dies cùm ea vixerit: vbi fit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen suorũ præceptorum adeò nullam adfert rationem Paulus, vt si quis contradicere velit, ei solum hoc respondeat: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Nõ scripturas contradicentibus, non rationem aliquam,

Roma. 13. Ign. epi. 6.

1. Reg. 8. Epist. 1. Heb. 13. B

Ioan. 20. 1. Tim. 2. 1. Cor. 11. 1. Tim. 3.

1. Cor. 11.

C sed solam opponit consuetudinem. Et tamen alio loco scribit: Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum. Quòd si nemini fas est constituere quicquam, præter id quod in scripturis aut Euangelio continetur, cur Ioannes Baptista præscripsit suis discipulis certas preces, certaque ieiunia? Cur Iacobus Hierosolymorum Episcopus decreuit de suffocato sanguine, & immolato simulachris, quod nulla scriptura gentibus præscripserat? Cur post hoc decretum ausus est dicere Paulus: Omnia mũda mundis. Et: Omne quod in macello venit, comedite? Cur idem Paulus non dubitauit quædam statuere, quę dominus non vetuit? Cur adiecit posteà quædam de ritu Eucharistiæ? Quòd si verò penes solos Apostolos hanc constituendi potestatem fuisse volunt, cur illis ipsis authoribus, qui segregauerunt semetipsos, viri ac mulieres promiscuè cantant in Ecclesia? Denique cuius hoc est Apostoli institutum, vt cantarentur Psalmi redacti in rythmos in fine concinentes, mutatis etiam, quod est necesse, multis verbis quum id ipsimet scripturam prohibere dicant, cùm ait: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios præterea nouos ritus excogitant, quos omnes enumerare longum foret? Scilicet sibi fas esse nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres patrum traditiones retinere? Quamobrem nihil impedit, quominus quædam constituantur ab Episcopis, & præsertim ab Ecclesia vniuersa, quæ spiritu sancto nunquam destituitur: etiamsi quæcunque nobis necessaria sunt ad salutem, ea plenè sunt in Euangelio constituta. Scripsit Bernardus præclarum opus de præcepto & dispensatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare sit necesse, tum quatenus ea mutare liceat & dispensare, & penes quos eius rei sit potestas. In eo Ecclesiastica instituta inuenta esse dicit (loquitur autem præcipuè de monasticis) non quòd aliter viuere non liceat, sed quòd ita magis expediat: nec planè ad aliud, quàm ad lucrum & custodiam charitatis. Quam diu ergò charitati militant, immobiliter fixa sunt: At si è contrario contraria fortè aliquando charitati visa fuerint, his duntaxat quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditum est, nónne iustissimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerunt, pro charitate quoque vbi expedire videtur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius commutentur? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, si statuta pro sola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergò suam firmamq́ue immobilitatem, etiam apud prælatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt. Præclara sunt autem hac ipsa de re Petri Cluniacensis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quæ libuit adscribere. Diuina mãdata, inquit, partim mobilia, partim sunt immobilia. Diuina vero mandata diximus, non solum ea quæ per seipsum in carne diuinitas apparens hominibus tradidit: aut ea quæ per Apostolos teneri constituit: siue illa quæ ante susceptam carnem per patriarchas vel prophetas mandauit: sed etiam illa quæ post Apostolos apostolici viri apostolica vestigia secuti, vnanimi multorum catholicorum consensu seruari pręceperunt. Idem enim diuinus spiritus, qui prio-

1. Thess. 4. Luc. 5. Actor. 15. Tit. 1. 1. Cor. 10. 1. Cor. 11.

Deut. 4. & 12.

Bernard.

D

Statuta exigente charitate mutanda.

Petrus Clunia. Epi. 28. Præcepta diuina duplicia.

E rum patrum cordibus se infundens, humanæ saluti cōgruentia per eos dedit præcepta, per hos quoque qui recentiores videntur, hominum salutem operari: salubria iubendo non destitit. Per diuersos igitur præcones domini verba ædita veneramur: in diuersis organis eiusdem spiritus statum agnoscimus. Horum ergo præceptorū (vt diximus) quædam pro ratione causarum & temporum mutantur: quædam se mutari nulla ratione permittunt. Et vt ea quæ vltima diuidendo fecimus, (quia digniora sunt) exponendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus esse (nam cuncta non vacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei mandatum, secundum quoque huic simile de proximi dilectione: sed & humilitatis, castitatis & veritatis præcepta, quibus licet similia multa sint alia, hæc tamen ad elucidandum quod volumus nobis sufficere credimus. Ista nanque nulla inueniuntur ratione, nulla vnquam dispensatione immutata. Quis enim catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligeretur, præcepit: vel parum quid mandato huic detraxit? Quis proximum non vt seipsum à se diligendum esse negauit? Quis vel in modico superbire indulsit? quis fornicari, quis mētiri, quis furari, quis rem proximi concupiscere vnquam permisit? Patet ergo hæc & multa talia esse prorsus immobilia. Inter illa vero quę moueri dispensatione possunt: patrum authoritatem sequentes, ea esse dicimus, quorum pleraque in ecclesiasticis canonibus inuenimus: quę sicut pro communi totius vel propria alicuius ecclesię vtilitate, cum non existerent inuenta sunt: sic rursum pro communi totius vel propria alicuius aut gentis, aut ecclesiæ salute præuia in omnibus charitate, mutata

Præcepta diuina immobilia.

Præcepta mobilia.

F sunt. Et quia nec ista omnia facile numerari possunt, sufficiant illa, quæ in superiori huius opusculi parte posuimus. Quæ quoniam iam scripsimus, iterum scribere recusamus. Nam qui nosse voluerit, ibi scripta reperiet. Ad hoc autem nos ista ponere legentes nouerint, vt ostendamus ea regulæ decreta, quæ nos præuaricari dicitis, inter ista quæ mobilia vocamus ponenda, atque ideo cùm charitas præcipit, cui in omnibus obediendum est, absque vllius præuaricationis timore mouenda. Quid enim coëgit regulam de non transferendis episcopis à præcedentibus patribus datam immutari, nisi melius prouidens ecclesiis charitas? Quid hæreticos & criminosos post condignam de criminibus pœnitentiam, quod primi patres prohibuerant, ecclesiis Dei præfecit, nisi multorum saluti consulens charitas? Quid presbyterorum filios episcopari, contra sanctorum apostolicorum antiqua decreta aliquando iussit, nisi earundem personarum vtilitatem ecclesię vtilem esse iudicans charitas? Quid Anglis coniugia indulsit, à quibus cæteros inhibuit, nisi nouellæ eorum fidei timens charitas? Quid multa in hunc modum vetusta pręcepta mutauit, quid noua instituit, quid nunc ista nunc illa mandauit, nisi pro moribus, temporibus, locis: nunc generaliter, nunc specialiter, semper tamen humanæ saluti sollicite inseruiens charitas? Cùm igitur sub iure charitatis omnia canonica mādata, imo secundum domini sententiam vniuersa lex contineatur & prophetæ, quis vestrum dicere audebit, beati Benedicti regulam charitatis domino non subiacere? Quomodo charitati regula sub dita non est, à qua per sanctum illum condita est? Si enim sine charitate condita est, sine Deo condita est. Deum vero esse charitatem, Ioannes apostolus dicit. Deus charitas est. Sed etsi sine Deo facta est, sequitur, quia iam nihil est. Nam Deus Christus ait. Sine me nihil potestis facere. Quod si hoc credere errare est, sequitur vt charitati velut doctrici regula cedat, ac se pro dominantis arbitrio regi permittat. Nam si præter eam quicquam sibi vendicare voluerit, nihil iam se sequentibus proderit. Sed forte adhuc ad priora recurritis, & dicitis. Quoniam beati Benedicti regulam vos seruare vouistis, oportet vt vota reddatis. Ad quod nos. Si millies istud iterraueritis, id millies à nobis responsi accipietis. Regulam vouimus, charitatem à voto non exclusimus. Si charitatem exclusimus, regula dici non potest quod vouimus. Si enim rectitudo regulæ desit, regula iam constare non poterit. Rectitudo autem regulæ charitas est. Si ergo charitas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, restat vt tortitudo sequatur. Si tortitudo sequitur, necesse est vt regula destruatur. Simul quippe rectū & distortū consistere nequeunt. Iam regula destructa, quid vos sequi profiteamini, indicate. Aut enim regulam cū rectitudine, aut sine rectitudine tortitudinem vos sequi oportebit: id est, aut cum charitate regulam, aut sine charitate nebulam retinere necesse erit. Sed sicut nebulam impossibile est teneri, sic sine charitate pater regulā à nemine posse seruari. Vnde constat, quod quādo non ficta charitate, quam Apostolus damnat, sed vera, quam ipse celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam absque vllo errore sequimur, quoniā aliter de ea sentire, nihil est aliud quàm errare. Nec regulam igitur sine charitate vouemus, nec eam sine charitate, vt hac ratione probatur, tenemus. Et iterū post varia instituta monastica commemorata. Sic, inquit, de ieiuniis, sic de mensa abbatis cum hospitibus & peregrinis, sic de ferramentis vel rebus monasterij, sic de vniuersis, (vt cuncta breuiter explicemus, quæ in superioribus obiecta sunt: quibus & nunc latius respondebimus) charitas per patres nostros, prout temporibus & moribus ac locis congruere vidit, dispensauit: neque in his voluntatibus vel voluptatibus hominum, sed æternæ eorum saluti inseruire studuit. Hoc sane vno ea quæ iusta esse defendimus, iniusta monstrare potestis: hoc vno nos victos vobis victoribus cedere compelletis, si quæ lege charitatis nobis defendimus, ad charitatem non pertinere rationibus certis ostenderitis. In his enim omnibus (vt sæpe iam diximus) ea solum protectrice tuti, hostibus cūctis inexpugnabiles permanemus. Nam quia secundum dominum, hæc est, in qua vniuersa lex pendet & prophetæ: & secundum Apostolum, plenitudo legis ac finis præcepti est: omnem legem plenam, omne præceptum finitum, hoc est perfectum ea dispensante existere, quis catholico sensu audeat negare? Et iterum paucis interiectis. Vnum & solum charitatis, inquit, officium est, humanam salutem modis omnibus quęrere. Hoc eius esse officium ipse dominus, hoc Apostoli, hoc omnes sancti eius clamant. Iustum esse quicquid illa pręcipit, omnes (vt sæpe iā diximus) diuini libri testantur,

Constitutiones gubernat charitas.

G

1. Ioan. 4.

Ioan. 15.

Charitatis officia.

1. Cor. 13.

H

A Et quod maius argumentum? In ipsa vniuersa legem & prophetas pendere dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finem esse praecepri, Apostolus testificatur. De hac beatus Augustinus ait. Si haec vna desit, inania sunt cuncta: si haec sola adsit, plena sunt omnia. De hac & ipse alibi. Fructus autem totus est charitas, sine qua nihil est homo, quicquid aliud homo habuerit. Atque alio in loco. Habe charitatem, & fac quid vis. Igitur vt saluti humanae consulat, facit quicquid vult. Quod si ei licet quicquid vult facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria sancto facta dicenda est, quia non ab alio mutata est, sed ab ea quae diffusa in corde eius per spiritum sanctum, qui datus erat ei: ipso in condendo regulam tanquam organo vsa est. Et quia non aemulatur, non inflatur, *1. Cor. 13.* non est ambitiosa, non quaerit quae sua sunt, hi qui ea pleni sunt nihil horum sciunt. Et quia aemulatione, inflatione, ambitione carent, indignari nesciunt. Iniuria ergo sancto facta non est, quia suam charitatis regulam pro temporis illius congruentia fecit, ac posteaquã vtile fore vidit, quod fecerat immutauit, quódque seruari decuit de eadem regula reseruauit. Sicut ergo non esset consequẽs dicere, iniuriam notario factam, si quod prius scripserat vel ab ipso, vel ab alio immutari dictatot certa de causa faceret, quam causam forte ipse solus nosset: sic nec sequitur beato Benedicto factam iniuriam, si vel cuncta, vel aliqua eorum, quae per eum charitas scripserat, vel per ipsum si sic voluisset, vel per alium quia sic voluit, ratione praemissa mutauit. Sed nec indignum est sancto, charitatis vocari notarium. Ioannes enim in epistola sua *1. Ioan. 4.* B Deum charitatem vocat. Et Gregorius sanctus in *Grego.* homiliis ait. Spiritus sanctus amor est. Amor vero charitas est, ergo spiritus sanctus charitas est. Non est igitur ei indignum, spiritus sancti esse notarium. Nam & eius notarij Prophetae omnes fuerũt. Non dedecet autem eum similem esse propheris. Si igitur sancto illi regula immutata ab immutantibus iniuria facta est, & prioribus quos supra memoraumus sanctis à subsequentibus & eorum decreta mutantibus iniuria facta est. Et vt maiora dicamus, legi ab Euangelio Moysi à Christo iniuria facta est. Quod si idcirco nec Moysi, nec legi, nec canonicis statutis, nec alicui diuino mandato, nec his per quos ipsa mandata promulgata sunt, aliqua est facta iniuria: quoniam per spiritum sanctum, quem charitatem esse probauimus, quid saluti hominum per diuersa tempora congrueret prouisum est, & licet quaedam in mandatis sint mutata, & ipsa mandata per mutatos sint data, ipse tamen mutatus non est, quia incommutabilis est: patet quia regula sancti Benedicti in quibusdam suis capitulis, absque ipsius iniuria, vobis quamuis inuitis concedentibus, murata est. Per charitatem namque mutata est, per quam verbum caro factum est, vt ait Apostolus. Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos Deus, filium suum misit in similitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata sunt quaedam in regula, charitas fecit: & quia absque iniuria sancti mutata sunt, charitas fecit. Ex his ita que Bernardi & Petri Cluniacensis verbis docemur, cum praecipuum sit Christi praeceptum charitas, ad quam reliqua referũtur omnia: instituta Ecclesiastica nihil aliud esse, quàm custodes quosdam & administros charitatis, & eatenus tandem esse C fixa debere, quatenus ei, cuius custodes & ministri sunt, seruiunt charitati. Quisquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille, quam ipsam conatur exterminare charitatem? Neque verò audiendi sunt, qui per constitutiones Ecclesiasticas, quae *Math. 7.* ipsa per se nimis est angusta porta, qua itur ad caelum, eam angustiorem etiam, ac ingressu magis arduam ac difficilem factam esse contendunt. Quin ea multo potius redditur facilior & expeditior. Huc enim spectant traditiones pleraeque omnes, *Traditiones ecclesiae expeditiorem viã reddunt ad salutem.* nec in alium sunt finem institutae, quàm vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ac expeditiores ad ea diligentius recolenda facti, vicissim in amorem eius rapiamur, à quo nos tot & tantis beneficiis affectos cernimus. Ad hunc finem sexti, septimique ieiunium: ad hũc finem dierum festorum obseruatio, piorum in tẽplis Deo dicatis conuentus, hymnodiae, sacerdotum quando sacris operantur vestitus, ad hunc finem eorundem caelibatus, tum & monastica quaedam instituta referuntur: nimirum vt expeditius vacare soli Deo liceret. Intelligunt hoc isti ipsi, qui perturbata volunt omnia, atque ideò ipsa vi veritatis adacti, tantum abest, vt reprehendere audeant, vt non possint etiam pleraque instituta *Poenae adiectae traditionibus.* ecclesiae non laudare: verùm hoc in illis ferri negant oportere, quòd penes quos instituendi potestas est, hi statim irae Dei sempiternae reos faciunt, ac perpetuis gehennae suppliciis condemnant eos, qui contra constitutiones eiusmodi venerint. Caeterùm non potestas hoc facit Ecclesiastica, verùm hoc ipsi faciunt, qui potestatem non audiunt, vt aditu regni caelestis exclusi, quae D poenae contumacibus debentur, eas non effugiant. Nunquid quia mandat aliquid potestas, homo propterea mortis reus fit aeternae? Bonum fac, *Rom. 13.* inquit Paulus, tantum abest vt fraudem tibi potestas aliquam inferat, habebis etiam laudem ex illa. Qui autem resistunt potestati, non dicit causa con *Magistratibus obediendũ* demnationis est eis potestas, sed ipsi sibi damnationem acquitunt. Non est igitur quòd in potestatem culpam conferas, quae condendis legibus nihil aliud, quàm saluti tuae prospectum cupit: teipsum accusa, qui rebellione tua, & cõtumacia quasi tuo tibi ipse iumento mortem accersiueris sempiternam. Falluntur autem, qui cum audiunt Paulum dicentem: Qui resistunt potestati, ipsi sibi *Damnatio etiã aeterna iis qui magistratui obedire nolunt.* damnationem acquirunt, eum de illa tantum damnatione dicere putant, qua temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos, non autem de aeterna, qua sontes punit Deus. Nam quòd Paulus de aeterna loquatur, vel ea, quae statim sequuntur verba planum faciunt, cùm ait: Subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Quae sic enarrat Ambrosius: *Ambros.* Rectè dicit subiectos esse debere non solum propter iram, id est vltionem praesentem, parit enim ira vindictam, sed & propter futurum iudicium: quia si hic euaserint, illic eos poenae expectant, vbi accusante conscientia ipsa punientur. Quapropter dubium esse debet nemini, quin legis humanae praecepta subiectos legi, secundum praecipientis mentem, obligent omnes, etiam in foro, vt dicitur, conscientiae, ita vt eorũ transgressio sine causa rationabili, reum faciat mortis aeter-

E næ: ſi præſertim ex contemptu fiat: qui non tam in hominem præcipientem, quàm in ipſum Deum à quo præcipiendi poteſtatem nactus eſt homo, rectè refertur. Sic Samueli dixit Deus: Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Et apud Lucam Chriſtus: Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. Apud Matthæum verò: Quicunque non receperit vos, neque audiuerit ſermones veſtros, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Et apud eundem: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Quid poteſt eſſe hiſce ſcripturæ locis euidentius, ad oſtendendum capitalis criminis reos fieri, qui ſiue ſpiritualibus, ſiue ſecularibus magiſtratibus, modò iuſta præcipiant, dicto audientes non ſunt? Neque mouere quenquam debet illud, quod à Gerſone ſcriptum quidam proferunt: Nulla trāſgreſsio legis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana, eſt de facto peccatum mortale: Nam ſi Gerſonis hæc ſententia ſane fuerit intellecta, minimè cum eo, quod à nobis dictum eſt, pugnare videtur. Neque enim ſine cauſa addit, vt naturalis & humana: quia, ſicut paulò pòſt ſubdit, eadem lex talis, ſæpè communicat cum diuina, quatenus iuſta eſt. Alio verò loco vocem legis dicit eſſe vocem Chriſti, paſtoris & Epiſcopi noſtri: Ac propriè quidem vocem Euangelicam vocem eſſe Chriſti paſtoris noſtri, quę ex ore altiſsimi prodiit, cuius eſt oues errantes regere, dirigere & formare: Sed eſſe nihilominus legem quoque canonicam, vocem Chriſti, per quandam analogiam & attributionem, quatenus vox

1. Reg. 4.
Luc. 10.
Matt. 10.
Matth. 18.
Gerſ. de vita ſpirituali animæ, lectione 4. corol. 1.
In collatione pro licentiatis in facultate decretorū.

F eſt Chriſti vicarij, vox Chriſti corporis Eccleſiæ, vox eorum quibus dictum eſt: Qui vos audit, me audit. Quamobrem vt humana, certum eſt, quòd nos capitalis criminis reos non faciat: ſed quoniam communicat cum diuina, quæ pręcipit audiendam Eccleſiam, obediendum prępoſitis, ſublimioribus poteſtatibus eſſe ſubditos oportere, quibus qui reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, non purè humanam, ſed diuinam legem trāſgreditur, quiſquis iuſtam legem, quamuis ab homine latam, tranſgreditur: quæ ſi iuſta non ſit, neminem ligat: nam & lex eſſe non videtur, dicit Auguſtinus, quæ iuſta non fuerit. Si vero ſint opera aliqua per ſe licita, quæ nec præcepta nec prohibita ſunt lege diuina, ſimul vt lex aut pręceptum eius acceſſerit, qui cum poteſtate verſatur, quæ præſtarentur nec ne, nihil prius intererat, ea poſteaquam iuſſa ſunt, ſine periculo non præſtari nequeunt. Verbi gratia: Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum cuſtodiat, aut ſi quid aliud eſt eiuſdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur: ſed hæc ipſa nihilominus, ſolo præcepto patris intercedente, veniunt in obligationem: vt ſi contumax filius eſſe voluerit, non iam contra mortalem patrem, ſed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros eſſe iuſsit. Sic Auguſtinus cùm ait: Aliud eſt grauare corda crapula & ebrietate, quæ ſemper malum eſt, aliud autem eſt modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium, quod certè cùm fit die Dominico, reprehenſionem non habet. Nónne manifeſtè ſatis indicat, quod illicitum per ſe non eſt, modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium, hoc eſt, vel carnibus veſci, vel bis in die cibum ſumere, id ſi fiat his diebus, quibus

Aug. epiſt. 86.

per interdictum Eccleſiæ non licet, malum eſſe, iuſtaque reprehenſione non carere. Hoc eſt quod à Bernardo dictum eſt: Licet ipſa per ſe iniuncti operis qualitas innoxia ſit, adiunctæ tamen authoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumque peccato facit obnoxium. Dicet hic aliquis: Quod ſi peccat, ſi quis etiam contra humanum præceptum venerit, quis ergò iam poterit ſaluus eſſe? nam etiam diuinæ legi ſatisfacere non poſſumus: ſi pręterea tot acceſſerint humanæ, quid aliud quàm aditum nobis omnem ad regnum cœlorum præcluſerint? cùm præſertim ſcriptum ſit: Quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Si reus eſt idololatriæ, qui non acquieſcit, quæ ſpes nobis erit ſalutis? qui etiam quo ad diuina pręcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæterum ſi quis hæc ſcripturæ verba diligentius excutiat, facile perſpiciet, non quamuis inobedientiam eſſe capitalem. Neque enim dicit ſcriptura: quaſi ſcelus idololatrię non eſt acquieſcere, ſed nolle acquieſcere: vt non ſimplex ipſa iuſsionis tranſgreſsio, ſed ſuperba voluntatis contemptio ſcelus idololatriæ reputetur. Non eſt enim idem nolle obedire, & non obedire: Hoc quippe nonnunquam erroris eſt, interdum & infirmitatis: illud autem odioſæ pertinaciæ, aut minimè ferendæ contumaciæ: quod & ipſum repugnare & reſiſtere eſt ſpiritui ſancto: & ſi ad mortem vſque perdurauerit, eſt blaſphemia, nec in hoc, nec in futuro ſeculo remittenda. Non ergò qualiſcunque mandati præteritio facit criminalem inobedientiam, ſed repugnare, ſed nolle obedire. Fortaſsis hoc Paulus quoque voluit indicare, H cùm diceret: Qui reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Non dixit, qui non obediunt, ſed qui reſiſtunt: hoc eſt, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui ſe contumaciter opponunt: ſicut ille qui dixit: Si quo caſu concilium ſtatueret, in deſpectum concilij contrarium facerem. Hoc eſt nolle acquieſcere, hoc eſt reſiſtere, hoc eſt idololatriæ ſcelus committere, hoc eſt in ſpiritum ſanctum peccare. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginenſem epiſcopum ſcribens teſtatur Damaſus, cùm ait: Violatores voluntarij canonum, grauiter à ſanctis patribus iudicantur, & à ſpiritu ſancto, cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnantur: quoniam blaſphemare ſpiritum ſanctum non incongruè videntur, qui contra eoſdem ſanctos canones, non neceſsitate compulſi, ſed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſponte conſentiunt: Talis enim præſumptio, manifeſtè vnum eſt genus blaſphemiarum in ſpiritum ſanctum. Quamobrem rectè Bernardus: Omnis quidem, inquit, inobedientia eſt inexcuſabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, niſi quam remedium pœnitentiæ non ſanat: nulla eſt lethaliter criminalis, niſi quæ contemptum ſuperbiæ non euitat. Magna igitur ſecuritas filiis obedientiæ, & reuera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia ſola damnatur impœnitentia, quam neſcit qui diligit Deū: ſola vocatur in crimen ſuperbia, quam facile cauet qui timet gehennam. Non ipſa peccati ſpecies à Deo, ſed peccantis intentio ſpectatur. Sola volūtas eſt, quemadmodum antea nos ex eodem Ber-

G

Bernar. de præcepto & diſpēſatione.
1. Reg. 15.
Iacob. 3.
Inobedientia non qualibet damnabilis.
Nolle obedire & non obedire differunt.
Matt. 18.
Rom. 13.
Lutherus.
Bern. in eodem lib.

A nardo docere meminimus, quę retributionem me retur. Si quid igitur aut per surreptionem, aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, non facit aliquem culpæ grauioris astinem: sed si quis prudens & sciens contra legem venit, etiam humanam: si contemnit & pro nihilo ducit, ob hoc ipsum, quod ab homine profecta videtur, & ex eo contemptu non vult acquiescere, sed repugnat, resistit, recalcitrat: is demum est, qui longè grauissimi criminis idololatriæ reus tenetur: qui si vsque ad extremum vitæ suæ diem in hac sua contumacia perseuerauerit, peccatum in spiritum sanctum, nec in hoc, nec in futuro seculo remittendum vnquam, rectè putatur admisisse. Quamobrem obturemus aures nostras ad pestilentissimas eorum voces, qui contra manifestum Dei verbum docent ecclesiam non audire, potestati resistere, parentibus non obtemperare, præpositis non obedire, quæ dicunt super Moysi cathedram sedentes, vel ob hoc ipsum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefariaque doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre non Ecclesiasticam tãtum disciplinam collapsam, sed & ciuilium in multis locis magistratuum non maiorem rationem haberi: sitque iusto Dei iudicio, quales ipsi se gerunt magistratus ciuitatum erga suos præpositos, vt vicissim quibus ipsi præpositi sunt, eos erga se non dissimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab iis obedientiam exigis, quam ipse non præstas his, quos tibi Deus præesse voluit, qui peruigilãt pro anima tua, tanquam rationem redditur Deo? Procul itaque, procul ab iis doctrinis dæmoniorum, & aures & mentes nostras auertamus, ac Paulum potius monẽtem audiamus: State & tenete traditiones quas

2. Thess. 2.

B accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et in eo, quod proximè sequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Qui ad Corinthios quoque scribens: Laudo vos, inquit, fratres, quòd per omnia mei memores estis, &c, sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Neque verò cùm scriberet modò, verumetiam cùm pertransiret ciuitates, trãdebat eis Paulus custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis. Nemo fuit veterum orthodoxorum, qui siue cùm hæretici refutandi forent, non vt scripturarum, ita traditionum vsus fuerit autoritate: siue quæ fuerunt à maioribus præcepta, ea non sanctè putauerit obseruanda. In synodo Ariminensi congregati patres, ad Constantium imperatorem scribentes, his verbis vsi leguntur: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorũ aliquid noui induci permittas: sed nos sinas in institutis decretisque maiorũ permanere. Certè res nouæ, quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt. Quos laudans Athanasius: Quis non approbauerit, inquit, piam prudentiam horum episcoporum, qui tantum itineris laborem, tantaque maris pericula sustinuerunt, vt patrum traditiones integras conseruarent? Quisque enim eorum sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod egissent, ipsi

1. Cor. 11.

Act. 15.

Athan. in epist. de synodis Arimini & Seleucia celebratis.

rescinderent. Quis autem non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem patrum C suorum Ariomanitarum studio & gratiæ propinãt & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, si decreta maiorum suorum soluant? aut quomodo eos quibus successêre, patres suos appellabunt, quorũ sententias ipsi culpant, quid docebunt populos ab ipsis institutos? an patres suos lapsos esse? quomodo ipsi veri apud discipulos suos habebuntur, quibus persuadent præceptoribus credendũ non esse? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta patrum suorum, quos ipsi hæreticos nominant? aut quo iure ipsi episcopi esse poterunt, si ab hæreticis quos ipsi criminantur constituti sunt? Quòd si illi malè senserunt: & scriptis suis orbem terrarum seduxerunt, cesset omnino eorum memoria, & scripta eorum abiiciantur. Ite ergò vos ipsi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, vt ab omnibus intelligatur, & eos fuisse seductores, & vos patricidas esse. Certè beatus Apostolus laudat Corinthios, quòd vbique sui memores essent, & quòd traditiones, quas tradidisset illis, retinerent. Isti igitur cum talia de suis antecessoribus cogitent, prorsus contraria ad populum non verebuntur dicere: Nõ laudamus vos quòd memores estis patrum, sed eo nomine potius vos commendamus, quòd eorum traditiones non retinetis. In concilio quoque 12. Toletano sic à patribus legimus esse dictum: Maiorum constitutionibus ausu temerario cõtraire, & sanctorum patrum decreta conuellere, & superiorum suorum effrenata libidine contra sanctissimam Apostoli doctrinam sanctionibus eniti, quid aliud est, quam vinculum societatis Christi abrumpere & vsurpatæ præsumptionis licentia statum ecclesiæ dissipare? Et in 7. synodo vniuersali: Si D quis traditionem ecclesię siue scripto, siue consuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauissimus autor idem & episcopus & martyr Cyprianus: Non minus ratum est, inquit, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit. Et eum, qui proximè per nos adductus est, locum enarrans Ioannes Chrys. Hinc patet, inquit, quòd non omnia per epistolã tradiderit, sed multa etiam sine literis: eadem verò fide digna sunt, tam illa, quàm ista. Itaq; traditionẽ quoq; ecclesiæ dignam fide putamus. Traditio est, nihil quæras amplius. Origenes verò doctorum omniũ iudicio semper habitus doctissimus, tantum traditioni tribuit, vt etiam si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate fidei Christianæ credat, quam habet definitio traditionis Ecclesiasticæ, eum hæreticũ pronunciare non dubitet. Sed quid nos Cyprianum, Chrysost. & Origenem proferimus? Omnis orthodoxorũ scriptorũ cœtus, iam indè à mille quingentis annis, eodem propè loco quo scripturas, traditiones habendas existimauit, eas præsertim, quarũ consuetudo confirmatrix, vt Tertulliani verbis vtamur, & fides esset obseruatrix. Cõtrà quotquot fuerunt hæretici, iam indè ab ipsis Apostolorũ temporibus, ad hæc vsque nostra, cum de verbo Dei subinde gloriarentur, cùm ad scripturas nunquam non prouocarent, cùm sibi solis earum intelligentiam vendicarent, cæteris omnibus detraherent, nihil maiore studio, quàm traditiones oppugnare sunt conati: Hos itaq; filios Belial, tanquam viperas & basilis-

cap. 4.

Sept. Syn. actio. 4. Cyp. in ser. de ablutione pedum. Chrys. Homil. 4. in 2. ad Thess.

Orig. in expla. 1. cap. epist. ad Tit. sicut citatur à Pamphilo martyre in Apol. Ori.

Tert. in lib. de corona milit. Traditionis authoritas & scriptura eadem est.

E eos fugiamus: illorum verò quos Dei filios fuisse dubium non est, sancta vestigia persequentes, maiorum decretis reuerenter pareamus, nec vel intentionem illorum discutiamus, vel ipsa præcepta discernamus. Sed Chrysostomum dicentem audiamus: traditio est, nihil quæras amplius. Hoc vnum bonum credamus, vt præceptis obediamus. Nam rectè Gregorium sequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmæ voluntatis indicium esse scribit, seniorum statuta studiosius discutere, hærere ad singula, de quibusque rationem exigere, & malè de omni præcepto suspicari, cuius causa latuerit. Delicata satis, imò molesta est huiusmodi obedientia: disputare hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Quòd si nec vnius patris alicuius in monasterio præcepta discutere fas illi esse putauerunt, quanto minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & præceptis; tot seculis, tanto Christiani totius orbis consensu receptis ab omnibus & approbatis? Nos verò quanto vetustiores traditiones videbimus, tanto maiore cura sartas tectas, quod aiunt, eas perpetuò conseruare studebimus. Hoc vt ita faciamus, ipse nos per prophetam Deus admonet, dicens: State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. Quæ namq; sunt aliæ semitæ antiquæ, quàm semitæ patrum nostrorū, quàm præcepta in quibus ambulauerunt, quàm obseruationes, quas nobis à suis maioribus acceptas per manus tradiderunt, pari qua illi obseruauerunt diligentia non modò retinendas, verumetiam ad posteros nostros transmittendas? In his igitur stare nos iubet fixos & immobiles, vt ne variis & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur: vt ne simus

Greg. lib. 2. cap. 4. in lib. Reg. Ber. de precepto & dispensatione.

Hier. 6.

Semitæ antiquæ quæ sint.

Hebr. 13. Thess. 4.

F paruuli fluctuantes, ne circumferamur omni vento doctrinæ, ne præbeamus aures his, qui captant nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud simplices & imperitos admirationem sui facere quærunt: sed interrogemus de semitis antiquis, quæ sit via bona, per quam tot seculis ambulauerunt patres nostri, quam ostenderunt, quam sanguine suo signauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confessorum, in ea confidenter ambulemus. Quòd si dixerit nobis aliquis: Ecce hic est Christus, ecce illic: ecce in solitudine, non exeamus: ecce in penetralibus, non credamus: Ibi Christus est, vbi corpus eius est Ecclesia. Præclare locum hunc Euangelij tractans Origenes: Dicet, inquit, qui seducere voluerit, & defendere contra veritati: Ecce hic Christus: demonstrans verbi gratia hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris author dicet, Ecce hic Christus, adferens, exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mendacij verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & prophetis & Apostolis profert vnusquisque, quæ mendacium illud defendere videntur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem canonicas proferūt scripturas, quibus omnis Christianus consentit, & credit, dicere videntur: Ecce in domibus est verbum veritatis: sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione: nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Et in proœmio Periarchon. Sicut multis apud Græcos & barbaros pollicentibus verita-

Mat. 24.

Orig. hom. 29. in Mat.

G tem, desiuimus apud omnes eam quærere, qui eam falsis opinionibus asserebant, postea quam credidimus filium Dei esse Christum: ita cùm multi sint, qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nōnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsque ad præsens in Ecclesiis permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hanc igitur successionem teneamus, ab hac nos auelli nunquam patiamur: quæcunque per eam nobis tradita sunt & præcepta, firmiter obseruemus: & quod contra Manichæum scribens dixit olim Augustinus, id contra eos qui nostro hoc tempore segregauerunt semetipsos, dicere ne dubitet quicunque se catholicum & orthodoxum esse profitetur. Sic autem ille loquitur: In catholica Ecclesia, vt omittam syncerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt, vt eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: cæteram quippe turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Vt ergò hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse catholica non creditis: multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissimè teneant: Tenet consensio populorum atque gentium: tenet authoritas miraculis incoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremò ipsum catholicæ nomen, quod non sine causa inter multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergò tot & tanta Christiani nominis charissima vincula rectè hominem tenent credentem in catholica Ecclesia: etiamsi propter nostræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissimè ostendat. Apud vos autem, vbi nihil horum est quod me inuitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio, &c. Aurea sunt hæc Augustini verba, digna quæ non legantur modò, verùmetiam edisc antur, & in ore semper à catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licet omnes hæretici, nihil est eo tamen certius, quod asserit Augustinus. In Ecclesia catholica ibi demum syncerissimam esse sapientiam: In ea est enim verbum Dei, quod isti sibi falsò arrogant. Nam extra eam esse scripturæ possunt: Dei verbum, hoc est scripturarum omnium verus intellectus, esse nō potest. Etenim nauis illa, in qua sedit Christus, non est alia, si quid Hilario credimus, quàm Ecclesia catholica: intra nauim hanc verbum vitæ Christus posuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per ministros suos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui sunt, & arenæ modò steriles atque inutiles adiacent, nullam diuini sermonis capere possunt intelligentiam. Ad huius itaque sapientiæ cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt: in qua non licet eam videre, nisi per speculum & in ænigmate. Nam videre sicut est, in illa tantum vita dabitur, qua cum spiri-

Aug. contra Manichæum epi. quā vocāt fundamenti, cap. 4

In ecclesia catholica fideles homines retinentur per diuersa.

H

Hilar. c. 13. in Mat.

1. Cor. 13.

A tibus illis beatis frui licebit ſempiterna. Nunc autem viri ſpirituales ex parte tantum cognoſcunt, & quidem ex minima parte: Cætera verò turba, qui ſunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte ſyncerißimam illam ſapientiam cognoſcat, tutam nihilominus, imò tutißimam illam facit, non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas. Præclarè idem Auguſtinus: Si propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt quæ ad fidem pertinent, diſcernere, penè fruſtra in Eccleſia laboramus. Nam quòd initio quoque libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita neceſſarium eſt ad ſalutem, omnem habere ſcientiam, omnia noſſe fidei myſteria, vt ſi quid eorum non penitus perſpectum habuerint, ſtatim de ſalute ſua veniant in dubium. Non vocamur gnoſtici, non ſcientes, non ſapientes: vocamur fideles. Credendi ſimplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, ſaluos nos facit. Si nihil ſcire nos iudicemus, nihil aliud prędicemus quàm Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, qui traditus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, etiam ſi propter intelligentiæ noſtræ tarditatem, cætera non aſſequamur, modò charitatem habeamus, de ſalute ſecuri ſumus. Charitas omnia credit: omnia quidem credit, ſed non omni homini credit. Scriptum eſt enim: Chariſsimi nolite omni ſpiritui credere. Cui ergò credendum eſt? Ecce docet nos aureis hiſce verbis Auguſtinus: credendum eſſe conſenſui, credendum eſſe authoritati,

Aug. epiſt. 120. ad Enodium.

Rom. 4.

1. Cor. 13.

1. Ioan. 4.

B credendum ſucceſsioni, credendum eſſe poſtremo Catholicę. Dicit aliquid pars, ſiue ſit ea Lutherana, ſiue Zuingliana, ſiue quocunque tandem alio nomine cenſeatur: vel ob hoc ipſum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuerſæ credas, catholicæ credas. At quænam tandem eſt iſta catholica? nam & hęretici ſe catholicos dici volunt: Volunt quidem, ait Auguſtinus, verùm vſque eo non eſt obſcura catholica, vt ſi quærat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad catholicam, nē ex ipſis quidem hæreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui baſilicam aut domum ſuam audeat oſtendere. Neque enim ignorāt ſuas Eccleſias, heri, quod aiunt, & nudiuſtertius natas eſſe: Quæ cauſa etiam fuit noſtri temporis hæreſeon architecto, quod ex Apoſtolorum ſymbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocem hanc ſuſtulit catholicam. De qua ſic Cyrillus Hieroſolymitanus. Catholica vocatur, inquit, quod per omnem diffuſa ſit orbem habitabilem, à finibus terrę vſque ad fines terrę: quod catholicè ſiue generatim, aut vniuerſè pleneq; doceat abſque vllo defectu omnia dogmata, quæcunque in notitiam hominum peruenire debent, tam de viſibilibus, quàm de inuiſibilibus: tam de cœleſtibus, quàm de terreſtribus: quod omne genus hominum ſibi piè ſubiectum habet: tam eorum qui cum poteſtate verſantur, quam eorum qui priuatam vitam agunt: quod catholicè ſiue generaliter & vniuerſè medetur omnium peccatorum generibus, ſiue quæ per fidem, ſiue quæ per corpus patrantur: quod in ea continetur omne genus virtutis, ſiue ſit ea in operib⁹ poſita, ſiue in ſermonibus, ſiue in quibuſcunq; ſpiritualibus chariſmatibus. Et Auguſtinus: Catholicam dicit toto orbe diffuſam, quia diuerſorum hæreticorum Eccleſiæ ideò catholicæ nō dicuntur, quia per loca atque per ſuas quaſque prouincias cōtinentur: hæc verò à ſolis ortu vſque ad occaſum vnius fidei ſplendore diffunditur. Non eſt igitur obſcura catholica: Non poteſt abſcondi ciuitas ſuper montem poſita: nō poteſt ignorari mons, qui impleuit vniuerſam faciē terræ. Sed ſi tam clara, tam illuſtris, tam eſt omnium oculis expoſita catholica, qui fit vt de ea controuertatur hodie, vt à nonnullis etiam ignorari videatur? Nolite mirari, dicit Auguſtinus, quia ignoratur ab iis, qui oderunt fratres: quia in tenebris ambulant, & neſciunt quò eunt, quia tenebrę excæcauerunt oculos eorum. Montem non vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos nō habent? Quia tenebræ excæcauerunt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderunt. Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat: quia tenebræ excæcauerunt eum. Dicit hęc de Donatiſtis Auguſtinus, qui ex toto mundo periiſſe, ac in ſola Aphrica, & ea quidem non tota, Eccleſiam remanſiſſe contendebant. Ac noſtro quoque ſeculo repullulauit in multis Germaniæ locis hæc Donatiſtarum hæreſis: quam qui ſequuntur, Græco nomine dicuntur Anabaptiſtæ. Cæterùm non ſoli ſunt illi qui fratres oderunt, & proptereà in tenebris ambulant: nihilo minore flagrant erga fratres odio, qui cùm ſe primi noſtra memoria ſegregaſſent, tot ſectarum quot tunc videre licet, authores aliis fuerūt. Quid enim? Sectarum æui noſtri princeps, nunquid non ſpirat in ſcriptis ſuis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum præcipuè cuius opera fit, vt

Catholica Eccleſia cur dicta.

Cyr. in vltima catech. Catholica quid.

C

Aug. ſerm. 131. de tempore.

Matt. 5.

Eſaa. 5.

Catholica Eccleſia cur ſit illuſtris.

Aug. Homil. 1. in epiſt. Ioan.

1. Ioan. 2.

D fratres eſſe perſeueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus, vt idipſum dicamus, idipſum ſentiamus, idem ſapiamus omnes: qui proptereà vnus vniuerſæ præficitur Eccleſiæ, vt ipſius miniſterio fidei poſsit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, ſcommata, lœdorias, maledicta, quibus & hunc, & cæteros minores pontifices, omnemque ſacerdotum & monachorum venerabilem cœtum incredibili quadam inſectatur petulantia, quantula tandem ſcriptorum eius pars ſupererit? Sed ipſum potius confitentem audiamus, quid maximè propoſitum habuerit, cùm in vulgus noua ſua dogmata ſpargeret. Scribens ad Argentbratenſes, ita loquitur: Hoc diffiteri nec poſſum, nec volo, quòd ſi Carolſtadius, aut alius quiſpiam ante quinquennium mihi perſuadere potuiſſet, in ſacramento præter panem & vinum eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinxiſſet: Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum deſudabam, omnibus neruis extēſis me obtricare & expedire conatus ſum: cùm probè perſpiciebam hac re Papatui valde me incommodare poſſe. Vides quid ille ſecutus fuerit, peregrina ſua doctrina populo inculcanda? Certè non vt Chriſti gloriam propagaret, verum vt eo qui vnus in Eccleſia iudex eſt ad tēpus vice Chriſti, quibuſcunque fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atque ita ſciſſa vnitate, gubernatore ſublato, atrocius atque violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſaretur: cum odio ipſe excæcatus, eodem odio cæteros inflammaſſet: effeciſſetque vt in tenebris ambulantes, neſcirēt quò irent, neque ciuitatem iſtam ſuper montem poſi-

Lutheri maledicentia.

Luth. propoſitum.

E tam, quæ impleuit vniuersam faciem terræ, cernere possent. Cuius itaque mens tanta fuit infuscata maleuolentia, Christum vt præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dum modò Papatui per hunc modum incommodare liceret, quomodo videret is Ecclesiam? quomodo Christi corpus agnosceret, cuius ipse membrum esse desiisset? Quare nihil est quòd miretur quispiã, si quorum oculos obcæcauerunt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, catholicam Ecclesiã videre non possunt: quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perspicua, & manifesta est, vt illorum, qui non vident, cęcitatem satis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perstrinxit maleuolentia, nullum excæcauit odium, sed charitate flagrant potiùs, quæ cùm patiens & benigna sit, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: & est ei mortis instar separatio. Quamobrem suffert omnia potius, quàm vt segregare se velit: credit omnia, verùm vt diximus, non omni homini: credit catholicæ: quam ibi esse non dubitat, vbi est consensio tot populorum, vbi authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: vbi successio sacerdotum, ab ipsa Petri sede vsque ad præsentem Episcopatum. Has enim tres Ecclesiæ notas ponit Augustinus: quæ certè ita sunt illius proprię, vt eas nulla sibi hæresis posit vendicare. Ac quod ad primam notã attinet, quanta sit apud nos non eorum tantum, qui nunc sunt populorum in Christum credentium, verùm etiam qui multis retro seculis fuerunt, vel in dogmatibus, vel in obseruationibus cõsensio,

1. Cor. 13.

Ecclesiæ tres notæ. Sup. cap. 21 & sequentibus exposuit ecclesiæ quatuor notas. Prima consensio populorum.

F quis est qui non videat & obstupescat? In quamcunque veneris orbis Christiani partem, vbi in præceptis patrum nostrorum inceditur, siue sit ea princeps terrarũ Italia, siue Gallia, siue Hispania, siue bona pars Germaniæ, quam nondum tot sectarum nostri temporis pestiferum virus afflauit, siue quę nuper eo vnde exciderat reuersa Anglia, siue Hungaria, siue Scotia, siue nostra Polonia, & quæcunque sunt illi nationes aliæ subiunctæ, tantam populorum omnium consensionem videas licebit, vt non modò nullum sit in eis fidei religionisque dissidium, verùm & ritus iidem ex magna parte, eædem obseruantur cæremoniæ, vna & eadem lingua sacra peraguntur omnia. Idem credũt omnes, iisdem temporibus & ieiunant, & orant omnes, eodem ritu sacris operantur omnes: vt facilè quiuis perspiciat, multitudinis credentium esse cor vnum, & animam vnam. Execratur enim vera confessio pietatis, iuxta diuersitates temporum variari, sic vt nec ipse variari veritatem admittit, de quo est ipsa vera cõfessio, qui dicit: Ego sum, & non sum mutatus: quemadmodum in epistola quadam ad Constantinum, quæ actis sextæ synodi Constantinopolitanæ inserta est, scribit Agatho. Nũc ad illos verte oculos, qui se à catholica segregarunt, quantum inter eos & opinionũ & animorum dissidium? in quot miseri sectas sunt dissecti? quanto ardore pugnant & digladiantur ipsi inter se? Quod imprecatur talibus Propheta: Præcipita domine & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, nunquid istis nón euenisse videtur? Per humiles Apostolos congregatæ fuerunt linguæ: per superbos istos Pseudoapostolos diuisę sunt linguę. Spiritus sanctus congregauerat linguas: spiritus superbiæ dispersit linguas. Cùm descendisset supra Apostolos Spiritus sanctus, omnium linguis loquuti sunt, ab omnibus qui conuenerant ex diuersis orbis terrarum partibus intellecti sunt: & quæ dispersæ linguæ fuerant cùm Babel ædificaretur, in vnum omnes congregatę sunt: nunc isti se mutuò non intelligunt, & qui fuerant ab Apostolis, & eorum successoribus per diuersitatem linguarum multarum in vnitate fidei congregati, mirandum in modum linguas eorũ dispersas videmus, vt eos agitari Satanæ spiritu dubitandum non sit. Ac interest sanæ Ecclesiæ, vt eorum qui segregauerunt se, linguæ sint diuisæ. Volunt vnam linguã habere? dicit Augustinus, redeant ad Ecclesiam: quia & in diuersitate linguarum carnis, vna est lingua in fide cordis. Primus fuit nostra memoria Martinus Lutherus, qui cùm à catholica semetipsum segregasset. Dogma suũ rudi plebeculæ pro puro puto Euangelio, proque ipsissimo Dei verbo venditauit. Fuit iuratus illi Carolstadius: is non totos duos annos in eadem cum ea sentẽtia permansit: discessioneque facta, sic est alter in alterum debacchatus, vt vterque sit alteri factus plusquam hæreticus. Interea tamen vterque sibi gloriam hanc vendicat, quod primus veritatem Euãgelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in epistola quadam ad Saxoniæ Ducem scripta, se primum Euangelium in lucem produxisse, quòd ipse aliis author fuerit, nõ verbo magis, quàm exemplo, vt monacharum relinquerent.

Act. 4.

Malac. 3. Actio. 4. Hæreticorũ lucta.

Psalm. 54.

G

Actor. 2. Linguarum dispersio & congregatio.

August. in Psalm. 54.

Lutheri hæreses ortus.

H Quasi verò docere perfidiam, & vt violetur iusiurandum Deo præstitum, hominibus persuadere, id sit Dei verbum in lucem proferre. Potuítne dici quicquã impudentius? Sequuti sunt Zuinglius, & Oecolampadius, ipsi quidem ab inuicem in multis rebus dissidentes, sed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Eucharistia sententiam grauiter oppugnarunt, & qui fuerant Lutheranæ factionis, eorum non paucos in suam hæresim pertraxerunt. Exortus est posteà Balthasarus, cui fuit ingens cum Zuinglio certamen. Primus hic ætate nostra veterem Donatistarum errorem retulit, ac non prodesse paruulis baptismum docuit, atque ideò rebaptizandos censuit. Extiterunt posteà qui tollerent baptismum, qui de templis imagines eiicerent, qui nudis corporibus incedentes primos parentes nostros referre conarentur. Nati sunt & Sabbatarij: subsecutum est genus quoddam propheticum, vulgo Schuermeros vocant, qui reuelationibus nitetẽtur. Quis autem singulos enumerando recensere queat? Quotidie noua dogmata, noua videmus existere dissidia: nec intereà tamẽ quisquam est inter hos omnes quamlibet dogmatibus discrepantes, qui sibi Christi spiritum non vendicet, qui se purũ putum Euangelium asserere non glorietur: quod tamen ab orbe condito nunquam impurius, nunquam obscurius, quàm ab istis factum est, fuisse constat. Quanquam ipsum quidem Euangelium nihilominus purum in ecclesia catholica retinetur, cum nihil eo sit impurius, quòd extra catholicam docetur. Nam vbi tanta est dissensio, nequaquam ibi catholica esse potest. Quis autem ita fuerit excors, vt non rectius existimet cum Augustino consentientem authoritatem ecclesiæ sequi,

Anabaptismus à Balthasaro resuscitatus.

A quàm istos ita dissidentes ab ecclesia, vt ipsi nihilo seciùs inter se grauissimis de rebus dissentiant? Fingamus autem esse non neminem, qui dubitet vbi sit catholica, quemque tædeat huius ecclesiæ, in qua pleraque cernere licet, quibus non possunt multorum oculi non offendi cùm videat idem ex vna secta complures in dies nasci, nunquid non tutius fecerit, rationibusque suis melius prospexerit, si dum inter ipsos prius conueniat sectarios, expectauerit, quàm vt huic aut illi se addicat? cum præsertim non ipsi modò inter se, sed ne secum quidem ipse eorum aliquis persæpè consentiat. Indicant hoc loci quorundam communes, indicant & commentarij, quos quotannis ferè nouos edunt, cùm prioribus illis magna ex parte pugnãtes. Tanta est in dogmatibus etiam vnius sectæ varietas & inconstantia, vt crebrò dictitare solitum ferant illustrem olim principem Georgium Saxoniæ ducem, qui fuit ad extremum vsque vitæ suæ diem, catholicæ semper & orthodoxæ fidei tenacissimus: Scire se quidem quid hoc anno crederent vicini sui Vitembergenses, cæterùm quid essent anno proximè insequenti credituri, se nescire. Neque mirum: Sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulò antè meminimus, scriptum est, quod nulla veritate fundatum est, necesse est vt erroris inconstantia varietur. Nam vera fides immutari non poterit, nec aliter nunc, aliter postmodum prædicari: Quia sit sermo vester, vt Apostolus docet, Est est, non non: quod plus est, à malo est: Sola est Ecclesia catholica, sicut à Tarasio dictum in synodo secũda Nicæna legimus, in qua

Actio. 1.

B quæ sunt hactenus tradita: non sunt, etiam & non: sed etiam tantum sunt in veritate, manentque infracta, minimeque siculnea in æternum tempus. Quamobrem vbi tanta varietas est & inconstantia, vbi subinde dogmata variari, subinde ritus nouari videmus, quî fieri potest, vt ibi catholica esse rectè credatur? Aliam quasi notam Ecclesiæ catholicæ ponit Augustin. authoritatem miraculis inchoatam, quæ dogmatibus fidem adstrueret: qua parte adeò sunt destituti: qui se veritatem Euangelicam, annis iam plus mille sepultam, in lucem reuocasse gloriantur, vt ne claudum quidem equum eorum quisquam adhuc sanauerit. Econtrario quibus & quantis miraculis inchoata sit autoritas Ecclesiæ nostræ, non ex annalibus modò scriptis, verùetiam ex tabellis, & cereis quibusdã simulachris ad sepulchra martyrum nostrorũ appensis, videre licet. Cæterùm isti cùm nihil eiusmodi proferre queant, eò sunt audaciæ & amentiæ prolapsi, vt non dubiteut affirmare, miracula sanctorum nihil aliud quàm dæmonum præstigias fuisse. De quibus sic superioribus seculis Guimundum Archiepiscopum Auersanum scripsisse legimus: Quòd si miracula non recipiunt, hostes Ecclesiæ se declarant. Ecclesia enim miraculis quàm maximè & propagata est, & adulta. Quid denique est aliud miracula cassare, nisi Ecclesiam, quantum in se est, auferre? Tertiam commemorat successionem sacerdotum ab ipsa Petri sede, vsque ad præsentem Episcopatum. De qua & alio loco sic scribit: cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circum latrantibus, & partim plebis ipsius iudicio partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle, vel summę profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantię. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cùm eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ authoritati velle resistere? Et si vna quęq; disciplina, quanquã vilis & facilis, vt percipi possit doctorẽ aut magistrũ requirit: quid temerariæ superbiæ plenius quàm diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Hac isti quoque cùm careant, nihil est quod minus ferre possint, quàm vt ad ordinariam Episcoporum & sacerdotum successionem ecclesia dicatur alligata. Contrà verò non solum Augustinus, verùmetiam Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Optatus, & alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi, non aliam quàm hanc notam, qua catholicam agnoscere liceret, illustriorem esse iudicauerunt: quemadmodum vbi de Apostolica nobis Ecclesia sermo fuit, pluribus verbis planum fecimus. Neque verò nouum hoc est, quòd ordinẽ hunc successionis impugnant hæretici. Describens Augustinus pestilentiæ cathedram, his verbis vtitur: Quoniam cathedram pestilentiæ non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum, qui extra ecclesiam, vel contrà ecclesiam sedes sibi instituerunt, cathedram pestilentię dicimus. Qui enim inconcessa præsumit, reus est, quanto magis si & corrumpat traditionem eius, cuius sedẽ vsurpat?

Secunda nota, authoritas miraculis inchoata. Miracula apud hereticos nulla.

Guim. lib. 3. de veritate corporis & sanguinis domini in Eucharistia. Tertia, successio sacerdotum.

Aug. de vtilitate credendi, cap. 17. & 46.

C

Sup. ca. 57. Aug. in quæstionib. veteris & noui testamẽti, Quæst. 110. Cathedra pestilentiæ.

D Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsque ad hoc tempus per traducem succedẽtium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitentes: vnde congruit etiam eorum sedem cathedram pestilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erit, quia sub Dei nomine hoc agũt. Constat enim, suas illos causas sub Dei nomine agere: Non enim zelo Dei hoc agunt, sed sibi locũ volentes defendere. Cùm sciamus Core & ducẽtos quinquaginta viros per præsumptionem Deo offerentes, hiatu terræ absorptos esse: & Oziam regem cum Deo illicitè obtulisset, lepra in fronte percussum esse. Verùm hic isti dicunt: Ergòne ad hominum commenta vis alligatam Ecclesiam? nunquid nõ multo nos rectius, qui ad scripturam prouocamus? qui ad Dei verbum ecclesiam esse volumus alligatam? Atqui vnde scripturæ? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbũ? Nunquid non à nobis? nunquid non à patribus nostris? in quorum vos præceptis incedere non oportere, falsò vobis persuadetis: Quorum si vos traditiones omnes putabitis esse respuendas, etiã Euangelium necessario vobis erit respuendum. Cuius enim nisi patrum nostrorum traditio est Euangelium? Quis illud incorruptum tot seculis asseruauit & ad nos vsque transmisit, pari fide per nos ad posteros nostros transmittendũ? Nunquid non, à quibus vos ipsos priuata vestra libidine magis quàm authoritate segregastis, patres nostri? Quibus autẽ authoribus, hoc Matthæi, illud Mar-

Num. ca. 16. 2. Par. cap. 26. Eccle. ad quod alligata.

Euangelium patrum nostrorum traditione acceptum.

E ci, aliud Lucæ, Ioannis aliud Euangelium, aut hoc demum quod ipsi scripserunt, non autem quod vel Thomas, vel Nicodem*, vel Barnabas scripsisse putantur, à spiritu sancto profectũ esse cognouistis? an non illis ipsis, à quibus vos separastis, patribus nostris? Itaque scriptura nostra est, neque vobis quicquam iuris in eam vendicare potestis: nisi prius à quibus discessistis, ad nos patresque nostros redeatis. Quamobrem auferte ista, verbũ Dei: verbum Dei: Euangelium: Euangelium: Non est nobis cum verbo Dei, non est nobis cum Euangelio pugna, sed cum interpretationibus & asseuerationibus vestris. Nam quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christum portant signum Christi, & contra Euangelium de ipso Euangelio, quod non intelligunt, gloriantur. Quodque idem de Pelagianis quoque commemorat, quod eorum dogma, arma contra legem sumit ex lege: impugnat Euangelium ex Euangelio pugnans, & in sui perniciem de veris mendacia fingens: hoc totidem verbis de vobis dicere nobis licet. Verbum Dei toto pectore veneramur & osculamur: sed quod asseueratis vos, hoc esse verbum Dei constanter negamus. Et cum eodem Augustino dicimus, quod ab aliis anteà quoque dictum esse commemorauimus, quod non aliunde natæ sunt hæreses, & quędam dogmata peruersitatis, illaqueantia animas & in profundum præcipitantia, nisi dum scripturæ bonæ, intelliguntur non benè, &, quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur. Non pugnat ipsum secum Dei verbum, sed hominum interpretatio cum hominum interpretatione colliditur: deque eo inter nos agitur, vtrum constantis animi sit, deficere ab opinione, quàm tot viti, doctrina, sanctimonia, miraculis celebres, tanto cõsensu tradiderunt: deficere ab vniuersæ Ecclesiæ decretis, & animam vnius alicuius fidei committere, qui nuper cum paucis exortus est: cùm nec ipsius congregationis proceres, vel secum, vel inter ipsos consentiant: imò cùm nec ipsi quidem secum persæpè consentiant, qui aliud plerunque stantes, aliud sedẽtes loquuntur. Nos qui per Dei gratiam sumus catholici, si minus omnes eruditè, saltem timidè cunque reuerentia sacras literas tractamus: ac quo magis cõstare possit omnibus, nos esse catholicos, à Sapiente moniti, non innitimur prudentiæ nostræ, non loquimur visiones cordis nostri, non solitariam aut nostram, aut vnius alicuius mortalis opinionem sequimur: memores illius, quod ab eodem Sapiente scriptum est: Vidisti hominem, qui sibi sapiens videtur? spes est de stulto, quàm de eo longè maior: sed orthodoxorum qui nos præcesserunt, vestigiis inhęrentes, in eorum interpretationibus acquiescentes, ab eius, quæ columna est & firmamentum veritatis, Ecclesiæ decretis recedere cumprimis religiosum ducimus: atque ita quod vnanimiter visum est vniuersis, hoc dicere scripturam, hoc esse Dei verbum credimus, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur: etiam si millies per membra sua Satanas occinat, quod ipsum aliquando Christo cecinisse legimus: Scriptum est enim. Vos contrà, violenter irrumpitis, ac submotis omnibus, quod vos vultis, quodque vestris dogmatibus commodum est, hoc sentire scripturam contenditis: denique sic rem geritis, quasi non esse dispẽsatores, verùm domini sacræ scripturæ postuletis. Hanc vestram tyrannidem ferre non possumus: quodque dixit aliquando Paulus obstrepentibus, id à nobis quoque contrà vos rectè dici posse persuasum habemus: An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit? Vsque eo certè nõ processit à vobis Dei verbum, vt quicquid eius habere vos existimatis, à nobis traditum, à nobis tanta fide custoditum habeatis, vt ne iota quidem aut apicem vnum in scriptura mutatum esse verè dicere possitis: à nobis, inquã, & à patribus nostris, à quibus vosmetipsos temerè segregastis. Nã quod sanctus Episcopus & martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Non nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt: id nos non minus verè, quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere possumus: Nõ enim nos à vobis, sed vos à nobis recessistis: quod ipsi, velitis, nolitis, fateri necesse habetis. A quo autem recessistis, quando à nobis recessistis? Recessistis à nostris & vestris non ita pridem patribus: nondum enim quadraginta anni intercesserunt, quum eosdẽ vtrique patres agnoscebamus, in eorundem patrum præceptis incedebamus: à quibus (ô filij desertores) vos certè, vos recessistis. Recessistis à tot millibus sanctorum martyrũ, Episcoporum, cõfessorum, sacerdotum, qui quòd nobis Christi tradiderunt Euangelium, id nos cõstanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quàm vt ab eo nos in aliud Euangelium transferri permittamus. Recessistis, vt vno verbo complectamur omnia, recessistis à catholica. Cuius ergò nisi nostrum proprium est Euangelium? cuius nisi nostræ propriæ sunt scripturæ? Nos enim patrum nostrorum Apostolorum & Apostolicorum virorum vera soboles, nos eorum legitimi sumus hæredes & successores: ab illis nostræ fidei traducem, ab illis nostræ doctrinæ semina mutuati sumus: ab illis Euãgelium, ab illis scripturas nobis traditas possidemus. Nos Ecclesiarũ nostrarum origines edere, nos Episcoporum nostrorum ordinem euoluere possumus, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex viris Apostolicis, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit authorẽ: ab iis in possessionem scripturarum & Euangelij missi sumus. Vos autem qui estis? quando & vnde venistis? quid in nostro agitis non nostri? quo iure syluam nostram cæditis? qua licentia fontes nostros commouetis? qua potestate limites nostros transfueritis? Nostra est possessio: quid hic vos ad voluntatem vestram seminatis & pascitis? nostra est possessio: Olim possedimus: priores possidemus: habemus origines firmas ab ipsis authoribus, quorum fuit res: Nos Apostolorum sumus hęredes: sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adiurarunt, sicut per manus aliis tradiderunt, sicut per longam Episcoporum & sacerdotum successionem, ad nos vsque transmiserunt, sic tenemus: vos certè exhæredauerunt semper & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos. Cæterùm, quòd anteà quoq; docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cùm ad scripturas prouocant, cùm eas sibi tanquàm proprias vendicant, cùm earum possessione cęteros excludunt, cùm sibi solis eas interpretãdi ius arrogant:

[Margin notes: F; G; H; Aug. ep. 61; In prologo Hyppognosticon.; Idẽ tracta. 18. in Ioan.; Scriptura interpretationes quæ sint accipiẽda; Prou. 3.; Pro. 39.; Mat. 4.; 1. Cor. 14. Verbũ Dei à patribus traditum, & custoditum.; Cyp. tract. de simplicitate prælatorũ.; Hæretici à nobis recesserunt, non nos ab ipsis.; Verbũ Dei vere nostrũ est, non hæreticorum.; Hæretici ad scripturas prouocant.]

A idque nouo more, contra quam à patribus nostris intellectę fuerint. Verùm hoc illius ius per catholicos concessum fuit nunquàm: qui semper quidẽ scripturas tanquam diuinitùs inspiratas, reuerenter accipiebant, sed vbi de sensu earum cõtrouertebatur, ad patrum interpretatinnes prouocabãt: quos isti vsque eo aspernantur & respuunt omnes, vt nihil se recipere dicant, nisi scripturas: sed sic, vt penes se solos certam esse velint authoritatem interpretandi. Quod interpretantur ipsi hoc sensisse volunt spiritum sanctum: quod adferunt alij, quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Satanæ & abalienata mente profectum esse blasphemant. Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis, quod nonnunquam inter se variant: cùm inter istos paucos tanta sit controuersia de Prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de baptismo, de Eucharistia, de iustificatione, deque cæteris ad religionem pertinẽtibus. Et volunt nihilominus credi suis dogmatibus, quum ea tamen quotidie noua expectemus. Quòd si quæ fuisse videtur inter veteres dissensio, non de magnis ea, neque de necessariis rebus, verùm de iis fuit, quæ quum non ita magni essent momenti, liceret vnicuique abundare in sensu suo: Stilo illi diuerso, non fide diuersa scripserunt. Si quæ res arduæ fuerunt ad religionem nostram pertinentes, adeò nulla fuit inter eos de illis controuersia, vt cum eisdem plerique temporibus vixerint, ac maximis locorum interuallis disiuncti & distracti fuerint, haud aliter tamen scriptam suam de illis sententiam ad posteros

Sensus scripturæ controuersus patrum interpretatione conciliatur.

B transmiserint, quàm si vno in loco de iisdem collatis sententiis, vnum idemque sensisse & quasi conspirasse viderentur. Quæ vel sola res documento nobis esse potest, illos ab eo magistro, qui facit vnanimes in domo sua habitare, quæ scripserunt excepisse, vt nulli sit pio dubitandum, hoc sensisse spiritum sanctum, quòd illos esse legimus interpretatos: præsertim quoties in vnam aliqua de re sententiam conueniunt omnes. Nam vt labi singuli tanquã homines potuerint, certè si quid à pluribus receptum, & vsu totius Ecclesiæ posteà fuit approbatum, in eo labi potuisse credendum non est. Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios quam ad istos rectius prouocabimus, quorum iam inde à mille & amplius annis, in vniuersa Ecclesia maxima semper fuit authoritas? quã illis non doctrina magis excellens, quàm admirabilis quædam vitæ sanctimonia comparauit. Sic enim in illis cũ eruditione certabat integritas: neutra vt alteri concedere velle videretur. Si quibus causa est iudicio disceptanda, nónne tales dari sibi iudices optant, qui suæ voluntatis non in hanc maiori quàm in alteram partẽ inclinatione propendeant: neque vel odium aliquod, vel amorem erga alterutram præ se ferant? quòd affectiones istæ plerunque in causa sunt, vt illis mens hominis impedita, quid verum sit haud facilè perspiciat. Qui possunt autem alij reperiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quàm fuerũt sancti patres nostri: qui cùm ante tot secula mortalem hanc vitam cum beata illa & immortali cõmutauerint, literarum monumenta reliquerunt, in quibus testatas & consignatas animorum suorum sententias, de rebus hodie controuersis ad nos transmiserunt: nihil vel gratiæ, vel odio tribuentes: cùm tanto seculorum interuallo, inter quos hæc esset futura disceptatio, scire tum non potuerint? Hos igitur si duces sequemur, nũquàm aberrabimus: horum iudicio si causam nostram permittemus: dictum ac factum, eam quã quærimus, & pro qua pugnare videmur, & æquitatem & veritatem inueniemus. Fecerunt hoc (sicut iam non vno in loco demonstrauimus) hi, quorum vestigiis libenter incedimus patres nostri, non minus Ecclesiasticæ traditioni, quàm scripturis inhęrentes. Præ cæteris Augustinus contra Iulianum scribens, ad istos iudices prouocabat, tanquàm ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti patres, qui conuenerant Ephesi, quibus hoc catholicissimum, fidelissimum, atque optimum factu visum fuisse narrat Vincentius Lyrinensis, vt in medium sanctorum patrum sententiæ proferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes verò catholicos sacerdotes fuisse & permansisse constaret: vt scilicet ritè atque solenniter ex eorum consensu atq; decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blasphemia condemnaretur. Libet autem ex Ecclesiastica quoque historia exemplum eius rei proferre. Verũ est enim quod dixit Sapiens: Nihil sub sole nouũ, nec valet quisquam dicere: ecce hoc recens est, iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos. Itaque nec hæreses istæ, quæ nunc Ecclesiæ Dei tantum exibent negocij, nouæ sunt: cũ eas ante mille & amplius annos cõfutatas videre liceat: nec est ita deploratus nostrorum temporum status, quin fuerit

Psalm. 67.

Patrum authoritas in controuersis dogmatibus.

C

Aug. lib. 2

Eccle. 1.

Arij tẽpore ecclesiæ stat⁹ deploratior.

D etiam olim deploratior, præcipuè quibus temporibus Ariana viguit impietas: quę tam longè tamque latè grassata fuerat, vt non iam intra populares homines sese contineret, sed ipsos etiam Ecclesiarum antistites implacabilibus odiis cõmitteret: nec ipsis etiam Imperatoribus, & eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum statu, fuisse scribit Socrates catholicum Imperatorem Theodosium, qui tota mente in eam curam incubuerat, vt motus in causa religionis concitati tranquillari, omneque non opinionum magis, quàm animorum dissidium ex Ecclesia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas restitui posset. Quamobrem congregata synodo, Nectarium Episcopum accersit: cõsilium ab eo sibi dari postulat, quemadmodum effici queat, vt sedatis procellis & tempestatibus, quibus tum Ecclesiæ nauis vehementer iactabatur & agitabatur, ad optatum tandem aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri posse, quàm si quæstiones & controuersiæ, quæ motibus istis excitandis causam dedissent, diligentius excussæ forent. Hæc posteaquam audiuit ex Imperatore Nectarius, cumprimis anxius & solicitus, cum Agellio primum, deinde cum Sisinniorem communicat. Erat Sisinnius egregia quadam dicendi facultate & minimè vulgari sacrarum literarum cognitione præditus: Huc accesserat ingenium solers, & rerum vsus, & experientia, quã fuerat non mediocrem consequutus. Itaque facile perspiciebat, disputationes non modò nihil ad sanandos motus istos momenti allaturas, verùm illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat consilium,

Ariana hæresis pestis quam latè serpserit.

So. li. 5. c. 10 Eccle. hist. Im. Theodosij in tranquillanda religionis commotione studium.

Hæretici quomodo refellendi sint.

Disputationũ pernicies.

E vt omni ope contendat & elaboret, ne disputare sit necesse, sed priscorum tantum interpretationes in medium producantur, quibus prolatis, quærat ex hæresiarchis Imperator, quo loco, quóue numero doctores illos habeant, quorum nomina, quàm longè lateque patet Christianus orbis, cúprimis celebria semper fuerunt: nunquid ad Ecclesiam eos pertinere putent, an tanquam alienos à fide Christiana reiiciendos censeant? Quòd si, inquit, tanquam alienos reiecerint, audeant igitur eos anathemate dānare: Quòd si ausi fuerint, statim à multitudine profligabuntur. Sin autē priscos doctores minimè se reprobare testati fuerint, nostrum erit libros eorum proferre, quorum testimonio doctrina nostra confirmatur. Hoc Sisinnij consilium Nectario probabatur. Itaque nihil cūctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit: Is cupidè rem amplexus, accitis hæresiarchis, percūctatur ex illis: an aliquam eorum doctorum Ecclesię habeant rationem, qui præcesserant ipsorum hæresim: num probandos eos, an reiiciendos censeant? Illi cùm quorsum iret Imperator nescirent, non alio loco, quam quo suos præceptores eos habere se responderunt. Quærit rursus Imperator: Nam eos tanquam fide dignos Christiani dogmatis testes recipere velint? Tum primum olfecerūt illi, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio: eúque aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos dissidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Atque ita quorum hactenus vna tantum fuerat hæresis, hi iam non à catholicis magis, à
F quibus discesserant, quàm ipsi à seipsis dissentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quàm veterum olim Gigantum lingua dispersa, simul turris eorum improbitatis est euersa. Vel ex hac historia videre licet, minimè nouum esse, vel quòd hæretici priscorū patrum sententias aspernātur & respuunt, vel quòd ad eas catholici libenter prouocant. Est autē illud cùm primis admiratione dignum, quod eorum tāropere sententias oppugnant nostri temporis hæretici, quorum testimoniis, quoties ipsis commodum fuerit, libēter vtuntur. Contrà, quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti testimoniis erubescunt. Nam non deest illis quoque sua successio, verùm non à sede Petri, neque cōtinuata, sed interrupta successio. Possemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem sopitis, ac nūc demum hoc nostro seculo resuscitatis planum facere: verum vno tantum dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipsum esse persuasum habet, in præsentia contenti erimus, vt successionē illius indicemus. Docet ille, nostrum arbitriū non esse liberum, sed seruum: & absoluta necessitate euenire omnia. Nunquid hoc à Simonis Petri sede profectum est? & non à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduersarius? Quem errorem, si quid Clementi credimus, ita Petrus Apostolus confutauit, vt in eo adstruendo, nisi centum annis interiectis, nullum Simon habuerit successorem. Nam post centum demum annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit hoc ipsum asserere. Sed explosus est deinceps Marciō quoque, neque repertus est quisquam intra centum alios & triginta annos, qui in falso dogmate tuendo succedere illi vellet: donec ad Manem ventum est, vnde Manichæi nomen traxerunt. Verum & huius G furorem ita compescuit Augustinus, vt octingentis & amplius annis, nullus hanc illius insaniam sequutus esse legatur. Primum ante quadringentos annos exortus est Petrus Adelhardus, qui pridem sepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo sic est cōuictus, vt annis ducentis quadraginta, qui confirmaret hoc ipsum, repertus nō fuerit. Post quod temporis interuallum, extitit Ioannes Vicleff, in Constantiensi & Basileensi Concilio condemnatus. Huic post annos centum quadraginta successit Martinus Lutherus. Atque hæc est non continuata, sed sæpius interrupta successio, quod attinet ad hunc articulum Ecclesiæ Lutheranæ, in quo ille summam esse causæ suæ scribit. Primus assertor fuit Simon Magus: Simoni post annos centum successit Marcion: Marcioni centum aliis & triginta interiectis Manichæus: Manichæo post octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo post ducentos quadraginta, Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff post centū quadraginta annos, Martinus Lutherus: Cuius successionis adeò pudet Lutherum, & sectatores eius, vt in sui erroris huius impij defensionem, nullum ex his authorem citare audeat: Citius adeò, qui confutarunt hoc dogma, quoties illi commodum videtur, Augustini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliam quam ipsi scripserunt, sententiam detorto vsus fuerit testimonio: Sic suo ipse tanquam sorex perit indicio. Catholicos, velit nolit, fateatur necesse est, quorum sententiā oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuisse H negare non potest. Vnus est ex omnibus impij dogmatis huius assertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Ecclesiæ iudicio condemnatus: quem (tanta hominis est audacia & impudentia) ob hoc ipsum, quod ab Ecclesia est damnatus, in sanctorum album referre non dubitat. Sed quorum sanctorū? quos iam enumerauimus: Simonem Magum, Marcionem, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui si sancti fuerunt, nō fuit ergò sanctus Petrus Apostolus, non alij multi, qui successerunt ei, qui sanguinem suum pro Christo fuderunt: non tot martyres, Episcopi, Doctores, qui à Petri sede se nunquam auelli passi sunt: qui omnes vsque ad hæc nostra tempora vno ore, liberum esse, non seruum arbitrium docuerunt. Atque hæc est successio sacerdotum & Episcoporū, quæ sicut Augustinum olim, sic & nos in Ecclesiæ Catholicæ gremio iustissimè tenet. Cuius quidē successionis, vsque eò nos non pudet, vt quos isti nunc errores suscitarunt, siue dum absoluta necessitate fieri docent omnia, siue dum & sacerdotium & sacrificium abrogare, & modò non Deum ipsum è medio tollere conantur, siue dum solam fidem ad salutem sufficere docent, siue dum sanctos inuocandos negant, dum cœlibatum sacerdotum oppugnāt, dum orare pro mortuis, aut mediatoris offerre sacrificium prohibent, dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierumque discrimen habendum non esse putāt, dum imagines è templis eiiciunt, dum Christi corporis & sanguinis veritatem in Eucharistia negant, dum semel baptizatos rebaptizandos esse censent: adeò nos non pudet successionis huius, vt hos & quoscunque

Gene. 11.

Hæreticorū successio.

Clemens Lib. 3. recognitionum.

Necessitate absoluta omnia euenire Simon magus docuit & postea Marcion.

Hæretici errores condemnati.

A que tandem errores alios, quos enumerando recensere longum foret, vel hoc ipso nomine tanto vehementius detestemur, quòd eos bis ipsis authoribus de quorum successione gloriamur, ante tot secula, Christiani totius orbis applausu, videmus esse condemnatos. Contrà verò, quæ didicimus, in iis tanto & libentius, & fidentius permanemus: quod ab istis magistris didicimus, quorum tot seculis sacrosancta semper in Ecclesia fuit memoria: quorum scripta publicitus leguntur in templis, & post diuinæ legis oracula primum locum obtinent: quæ vel ipsi hæretici adeo non sunt ausi prorsus reiicere, vt quoties id suo commodo facere posse videntur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad suam sententiam confirmandam ea pertrahere conentur: quòd ea re suis quoque scriptis permultum authoritatis accessurum esse persuasum habēt. Adeò vel hostes etiam ipsi veritatis, quos esse præcones intelligunt veritatis, eorum testimoniis ad falsitatem suam adstruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi sit catholica? Scrupulū hunc eximent nobis Christi verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Corpus Ecclesiam esse docet nos Paulus: & quidem corpus Christi. Sic enim loquitur ad Ephesios: Deus dedit Christum caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Aquilas autem, quos esse dicemus alios, quàm, quorum iam fecimus mentionem, sanctos illos Episcopos & doctores? quorum & excelsa virtus, & sublime fuit ingenium, & doctrina singularis: quorum plerique fuso sanguine suo, veritatem eorum, quæ scripserunt, comprobarunt.

Ecclesia vbi sit. Matt. 24. Ephes. 1. Aquila in Euangelio sancti episcopi & doctores intelliguntur.

Quamobrem vbicunque videris illas aquilas congregatas, ibi Christi corpus, ibi catholicam Ecclesiam esse non dubitaueris: Sicubi vnam aliquam in

B sententiam conuolant, ex variis & longo locorum interuallo disiunctis totius orbis Christiani partibus sanctæ illæ aquilæ, Dionysius Areopagita, Clemens, Ignatius, Athanasius, Basilius, Gregorius Nazanzenus, Ioannes Chrysostomus, Theophilus Alexádrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius pontifex, Beda, Isidorus, Bernardus, & qui sunt eos sequuti, quos omnes enumerare longum foret, quin hæc Ecclesię catholicæ sententia sit, nihil est quod ambigas. Verùm hic isti contradicunt: Nunquid etiam hi quamlibet docti & sancti viri, non aliquando spiritu Dei destituti potuerunt, vt suo pleraque, hoc est humano spiritu scriberent? Potuit sanè seorsum eorum aliquis: at non in eo, in quo cum cæteris idem sentit omnibus: non in eo, quòd est tot seculorum consensu comprobatum. Quoniam vero de spiritu mentionem fecimus, neque nostra hac ętate ferè quisquam est hæreticorum, qui sibi Dei spiritum ita non vendicet, vt aliis detrahat omnibus, libet pro libri huius conclusione, quemadmodum dignosci spiritus oporteat, paucis demōstrare. Pręclarè monet Ioannes Apostolus & Euangelista: Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. Causam cur ita moneat, addit dicens: quoniam multi pseudopropbetæ exierunt in mundū. Reuera si fuit aliquando, nunc esse tempus illud videtur, quo probare spiritus cūprimis est necessarium: qua vna re vix quicquam esse potest difficilius: vt inter alia quæ Paulus enumerat, non minimum Dei donum sit, discretio spirituum.

1. Ioan. 4. Spiritus quomodo probãdi & quibus credendum. 1. Cor. 12.

Sed explicet ille difficultatem hanc, qui C nos vt spiritus probaremus admonuit: In hoc, inquit, cognoscitur spiritus Dei: Omnis qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex deo est: & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est. Hæc verba Ioannis enarrans Augustinus, cuius interpretatione mpotissimum sequi libet: Quasi eriguntur, inquit, aures ad discernendos spiritus: & tale quiddam audiuimus, vode nihilominus non discernamus. Quid enim ait? Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est. Ergò spiritus qui est apud hæreticos, ex deo est: quia confitentur Iesum Christum in carne venisse. Quære ab Arianis, confitentur Iesum Christum in carne venisse: Quære ab Eunomianis, confitentur Iesum Christum in carne venisse: Quære à Macedonianis, confitentur Iesum Christum in carne venisse. Interroga Cataphrygas, confitentur Iesum Christum in carne venisse. Interroga Nouatianos, confitentur Iesum Christum in carne venisse. Omnes ergò istæ hæreses spiritum Dei babent. Non ergò pseudopropbetæ sunt? Nulla est ergò ibi deceptio, nulla seductio? Certè Antichristi sunt, qui ex nobis exierunt, sed nō erant ex nobis. Quid ergò facimus? Vnde discernimus? Audiuistis quia dictum est: Qui negat Iesum Christū in carne venisse, bic est Antichristus. Et ibi quæsiuimus, quis neget: quia nec nos negamus, nec illi negāt: Et inuenimus quosdam factis negare, & adhibuimus testimoniū de Apostolo, qui ait: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Quęramus igitur in factis, non in linguis. Quis est spiritus qui non est ex Deo? Qui negat Christum in carne venisse. Et quis est spiritus, qui ex Deo est? Qui confitetur Iesum Christum in carne venisse. Eia fratres, opera D attendamus, non strepitū linguæ. Quæramus quare venerit in carne Christus: & inueniemus, qui eum negant in carne venisse. Nam si linguas attendas, multas hæreses audituri es, confitentes Christum in carne venisse: sed conuincit illos veritas. Quare venit Christus in carne? Venit vt traderetur gentibus, vt illuderetur, vt flagellaretur, vt cōspueretur, vt occideretur: venit vt moreretur pro gente, & non tantum pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum: Charitas illum de cœlo detraxit: charitas carne vestiuit: charitas, vt acerbam & ignominiosam crucis mortem oppeteret, impulit. Maiorem bac charitatem nemo habet, quam vt animã suam ponat quis pro amicis suis: posuit ille pro inimicis. Quisquis ergò nō habet charitatem, negat Christum in carne venisse. Nunc iam hæreticos omnes interroga: Christus venit in carne? Venit: hoc credo, boc profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? Audis quia boc dico. Imò ego conuinco quia negas. Dicis voce, negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, neganō factis? Quia ideò venit in carne Christus, vt moreretur pro nobis. Ideò mortuus est pro nobis, quia charitatem multam babuit, per quam filios Dei, qui erant dispersi congregauit in vnum. Tu noo habes charitatem, quia non modò non congregas, verumetiam quæ preciosò Christi sanguine congregata sunt, ea dispergis, & pro bonore tuo dissipas vnitatem. Ergò hinc intelligite spiritum ex Deo, pulsate, tāg te vasa fictilia, ne fortè crepuerint & malè resonent. Videte si

Aug. in primam Canonicam Ioan. tractat. 6.

1. Ioan. 4.

Tit. 1.

Christus cur in carne venit.

Matt. 20. Ioan. 11.

Ioan. 15.

Hæretici dispergunt & soluunt Christum, quia charitate carent.

E integrè fonant, videre fi eſt ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis terrarū, diuidis eccleſiā per ſchiſmata, dilanias corpus Chriſti. Ille venit in carnem, ille mortuus eſt, vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum: tu ideò clamas, vt congregatos diſpergas. Ergò ipſe eſt ſpiritus Dei, qui dicit Ieſum in carne veniſſe: qui dicit non lingua, ſed factis, qui dicit non ſonando, ſed amando. Ille autem non eſt ſpiritus Dei, qui negat Ieſum in carne veniſſe: negat & ipſe non lingua, ſed vita, non verbis, ſed factis. Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt, Antichriſtus: Soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis ſpargere: Quomodo non negas Chriſtum in carne veniſſe, qui diſrumpis eccleſiam, quam ille congregauit? Contra Chriſtum venis, Antichriſtus es. Hæc pluribus verbis ex Auguſt. tranſcribere viſum eſt, vt qui ſit ex Deo, qui non ſit ex Deo ſpiritus, cognoſci poſsit. Qui etiam alibi eadem verba Ioānis explicans: Quid eſt, inquit, negare Chriſtum factis? Superbire & ſchiſmata facere: Ita factis negatur Chriſtus: vnitatem quippe amat Chriſtus. Quamobrem non omnis ille ſpiritus, qui confitetur, Chriſtum in carne veniſſe: qui confitetur quòd vnus ipſe mediator Dei ſit & hominum: quòd ſit propiciatio pro peccatis totius mundi: quòd non ſit aliud nomen ſub cœlo datū hominibus, in quo nos oporteat ſaluos fieri? non omnis, qui confitetur hæc, ſpiritus ex Deo ſtatim eſt: ſi voce tantum clamat non opere: ſi lingua confitetur, non factis: ſi non habet charitatem, per quam cum Chriſto congreget, ſed flagrans odio, quos congregauit Chriſtus, eos cum diabolo diſpergit: Habeat Chriſtum in ore quātum velit, glorietur de verbo Dei, iactet ſe de Euangelio: dicit Auguſtinus, quod eſt F Antichriſtus. Verùm quid nos hæc Auguſtinum dicere dicimus? dicit hoc ipſa veritas: Qui non congregat mecum, ſpargit. Si congregat Chriſtus, tu quos ille ſanguine ſuo congregauit, ſpargis, quid hoc eſt aliud quàm Antichriſtum eſſe? Meminimus hoc quoque nos iam ex Auguſtino docuiſſe, quod ſicut à Paulo traditum accepimus, totus Chriſtus & caput eſt & corpus. Caput eſt vnigenitus Dei filius, corpus eius eſt eccleſia. Non ſatis eſt ſi de capite credas, quæcunque de eo ſanctæ ſcripturæ nobis prodiderunt: ſi te ſegregas à corpore capitis huius, à ſancta catholica Eccleſia: ſi non communicas eius vnitati, ſi contra eum, quem tot ſeculis illa recepit ſenſum, ſcripturas interpreraris, ſi tibi ſoli plus, quàm illi vniuerſæ credi vis, quid aliud, quàm quantum in te eſt, ſoluis Ieſum: atque ita Antichriſtus es. Qui enim vel Eccleſiam à capite ſuo Chriſto, vel ſeipſum ab Eccleſia, vel Eccleſiam in ſeipſa ſeparat & diuidit, is verè Chriſtum ſoluit, & Antichriſtus vere dici meretur: quia ſcindit, quod Chriſtus vnitum eſſe vult. Habemus ergò iam, qui ſit ex Deo ſpiritus, qui non ſit ex Deo. Quicunque ſoluit Ieſum, hoc eſt, qui diuidit corpus eius Eccleſiam, non eſt ex Deo, ſed eſt Antichriſtus: Non qui ſcientia, ſed qui charitate præſtat, is demū ex Deo ſpiritus eſt. Scientia enim inflat, charitas eſt quę ędificat: nec eſt aliud quicquam æquè noxium, atque remota charitate ſcientia. Quamobrem rectè monet Auguſtinus: Amate ſcientiam, ſed anteponite charitatem. Scientia ſi ſola ſit, inflat: quia verò charitas ædificat, non permittit ſcientiam inflari: quam ſi ſcientiæ coniunxerimus, futurum eſt, G ſicut ſcribit Maximus, vt careamus omni ſuperba inflatione, eximuſque ſpirituales œconomi, cum noſmetipſos, tum omnes qui nobis appropinquāt ædificantes. Ibi ergò inflat ſcientia, vbi charitas non ædificat: vbi ædificat, ſolidata eſt. Non eſt ibi inflatio, vbi petra eſt fundamentum. Quando autem venit inflatio, hoc eſt elatio? Vtique quando charitas deeſt. Eſt igitur abſque charitate cumprimis noxia ſcientia, quæ ſuperbos reddit & inflatos, cuiuſmodi ſunt dæmones: qui non aliūde nomen apud Græcos, quàm à ſcientia traxiſſe creduntur: Qui ſicut ipſi ſuperbi ſunt & arrogantes, ob quod etiam vitium tanquam fulgur de cœlo ceciderunt, ita quod ipſis ruinæ cauſa fuit, per id primis parentibus noſtris inſidias fecerunt, & vt ex paradiſo deturbarentur, in cauſa fuerunt. Quid enim promiſit illis dæmon, quò facilius perſuaderet, vt contra diuinum edictum de ligno ſcientiæ boni & mali manducarent? Eritis, inquit, ſicut dij ſcientes bonum & malum. Videre inflantem ſcientiam, vnde ad primos parentes noſtros, vnde ad nos etiam eorum poſteros innumeræ calamitates & miſeriæ redundarunt. Quòd ſi, quod Paulus monet, noluiſſent illi altum ſapere, vel plus ſapere quàm oportet ſapere: ſi contenti fuiſſent ſapere ad ſobrietatem, ſi non eſſe Deo ſimiles inflante ſcientia contendiſſent, ſi quòd eis liberaliter à Deo conceſſum fuerat, in eo acquieuiſſent: nec ipſi, nec nos eorum proles, ex illo tam fœlici ſtatu deturbari, in has tantas calamitates recidiſſemus. Sed homo cùm in honore eſſet, non intellexit, & ideo comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Sic etiam qui deturbatus eſt de cœlo, non ex ordine Seraphin, ſed ex ordine H Cherubin fuiſſe dicitur. Sic enim loquitur Propheta: Peccaſti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ò Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum: & leuatum eſt cor tuum in decore tuo: perdidiſti ſapientiam in pulcbritudine tua, in terram proieci te, ante faciem regum dedi te, vt cernerent te. Quod quidem carere myſterio non videtur. Significatur enim hac re, quòd lapſus eius incitamentum fuerit, non diuini amoris, verùm ſcientiæ ſuæ excellentia. Cherub enim plenus ſcientia, Seraph plenus amore interpretatur. Quid autem? qui nunc eccleſiam conturbant, qui Chriſti corpus dilaniant, qui pro honore ſuo diuidunt vnitatem, quanam re alia putamus eos ad id faciendum adduci, præterquam inflante ſine charitate ſcientia? Quid illis aliud ſuggerit diabolus, quàm quod ſuggeſsit olim parentibus noſtris, dicens: Eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum. Nunquid non ſe deos eſſe ſibi perſuadent, qui ſiue de ſanctorum patrum ſcriptis, ſiue de conciliorum decretis productum aliquid audiuerint, quod ſuis dogmatibus aduerſetur, ilico tanquam hominum commentum reiiciunt: tanquam homines & ipſi non ſint? Cuius autem ea re ſe filios eſſe declarant, niſi cherub eius qui dixit: In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſsimo: qui poſtea in infernum detractus eſt, in profundum laci. Certè quicunque ſunt hoc ingenio præditi, quamlibet glorientur ſe certos eſſe, quòd habent ſpiritum Dei, certum eſt

Aug. ſerm. 31. de verbis Apoſtoli
Chriſtum negare.
1. Tim. 2.
1. Ioan. 2.
Act. 4.
Matt. 12.
Supr. cap. 25. 6.
Auguſt. de vnit. eccleſ. cap. 4.
Chriſtus & caput & corpus.
Soluere Ieſum quid ſit.
Scientia ſine charitate noxia.
1. Cor. 8.
Aug. ſer. 33. de verbis domini.
Max. centu. 4. ca. 59.
Dæmon à ſcientia nomen habet.
Luca. 10.
Rom. 11. 12.
Pſalm. 48.
Ezech. 28.
Cherub, Seraph quid ſignificent.
Hæretici vt olim Adā & Euā per ſuperbiā diabolum ſeducit.
Eſaie. 14.

Scientia sine charitate comparatur indigesto cibo. A quòd non Dei, sed satanę spiritu aguntur: Non est ex Dei spiritu, quæ inflat, scientia, sed quę per charitatem ædificat, ea demum est ex Dei spiritu: Cęterum quæ charitate vacua est, haud aliter se habet, atque cibus sine digestione. Sicut enim cibus indigestus, quum non fuerit bene concoctus, generat malos humores, & corrumpit corpus, non nutrit: sic & multa scientia ingesta stomacho animæ, si charitatis igne decocta non fuerit, quid illis aliud quàm tumores parit & inflationes? Quamobrem rectè monet Apostolus, vbi de scientia meminit inflante: *1. Cor. 8.* Qui se existimat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire, ne scit enim quomodo vtendum sit scientia, quod præscribit ea, quæ non inflatur charitas. *Scientiã habere cupiens, primum seipsum scire studeat.* Quisquis igitur ad ædificationem, non ad destructionem habere vult scientiam, primum seipsum scire studeat: sic enim futurum est, vt facessat omnis tumor & arrogantia. Portò spirituale ædificium stare non potest, nisi stabile iactum sit humilitatis fundamentum. Statuat itaque se ante faciem suam homo, suam secum reputet imbecillitatem: mox illud consequetur, vt sit non inter alta sapientes, sed inter humilibus consentientes. *Rom. 12. Philip. 2.* Nihil aget per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores se alios arbitrabitur: atque aliorum, præsertim verò maiorum, plus quàm suo ipsius iudicio tribuendum esse putabit: non modò non se præferet vlli, sed sibi potius cæteros anteponet. Siquidem sicut qui per ostium transit, cuius demissum nimis est limen, quanto se demiserit magis, tanto facilius effugiet, ne impingat: quòd si vel transuerso digiti spacio, se, quàm ostij mensura B patitur, altius erexerit, euestigio quassato capite collidetur: Ad eundem planè modum habet se mens hominis: quanto se demiserit magis, tanto facilius cauebit, ne offendat: quod cauere non poterit, simul vt se vel paululum erexerit. Hoc est quod à Christo quoque dictum legimus: *Matth. 11.* Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et in prouerbiis clamat sapientia: *Prou. 9.* Si quis est paruulus, veniat ad me. Quisquis ergò scire vult, discat quemadmodum eum scire oporteat. *Scientia vñ. peranda ratio.* Docebit autem eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit esse sicut Deus, ne super nubium altitudinem ascendat, ne similis esse contendat altissimo: sed se cum sui potius generis mortalibus comparet, ac non modò non se illis, verùm sibi potius illos anteponat: Sic secum ipse reputet: Homines fuerunt, quibus hunc aut illum sensum hæc habere scriptura visa est: homo sum & ego: non minus, ac fortasse magis etiam, quàm eorum aliquis errori obnoxius: *Psalm. 37.* Ac si forte illi peccatores fuere, quanto sunt maiores iniquitates meæ, quæ supergressæ caput meum, & sicut onus graue, grauatæ sunt super mè. Fieri potest vt halluciner, vt error sit, quod mihi verum nunc esse videtur: quamobrem non committam, vt ab eo temerè discedam, quod tanto omnium consensu, tot seculis receptum, quod ab iis etiam, qui ex vniuerso orbe Christiano, viri doctrina & pietate præ cæteris insignes, vnum in locum hac ipsa de causa congregati fuerunt, vnanimi voluntate definitum esse video. Fortassis illi viderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc non possum. Fortassis si præsens in eorum consessu adfuissem, &, quibus illi ratio- C nibus hoc ita statuerunt, audiuissem, idem quod illi sensissem. Hoc spiritu qui præditus est, nihil dubitet, quin is ex Deo sit, qui resistit superbis, humilibus autem dat gratiam. *1. Pet. 5.*

Paraenesis cum totius operis peroratione.

CAP. 93.

HVnc spiritum dari sibi postulent omnes, qui Christiani & Orthodoxi censeri volũt, quos in extrema operis huius nostri parte, visum est nobis iisdẽ verbis affari, quibus Philippẽses olim Paulum esse legimus alloquutum. Si qua, inquit ille, consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium nostrum. *Philip. 2.* Scripsit hæc ad Philippenses Paulus, à cuius sanctitate quamuis ita longè nos remotos agnoscamus, vt ne qui corrigiam quidem eius calciamenti soluamus, nos dignos ingenuè fateamur: quibus tamen aliis, quàm doctoris gentium, ex quibus nos originem duximus, verbis rectius alloqui possumus fideles omnes, quorum cura fidei nostræ peculiariter est à Deo commissa: eos præsertim, quibus nihil quod receptum est placet, *Hebr. 13.* qui nouis quibusdam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, sed ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica, secundum Prophetica & Euangelica promissa, diffunditur, se dirimentes, in parte esse, & pars dici, quàm à Catholica nomen ducere malunt: nec amãt nobiscum idipsum, ad quod nos toties hortatur Apostolus, cùm tamen eundem se D dicant nobiscum confiteri Christum: quin altare contra altare erigere, cathedram contra cathedrã constituere conantur. Hos itaque præ cæteris vt Paulinis verbis bis admoneamus, cogit nos paterna cura & solicitudo nostra, quam pro salute eorum gerimus: Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium nostrum. Quatuor sunt, per quæ Paulus Philippenses obsecrat. Primo loco: Si qua, inquit, consolatio est in Christo. *Consolatio nostra Christus.* Non cuiusuis, verùm eius, quæ est in Christo consolationis meminit: in Christo, qui pater est misericordiarum, & Deus totius consolationis: *2. Cor. 1.* qui cõsolatur nos in omni tribulatione nostra: Ipse enim solus est, per quẽ abundat consolatio nostra: ipse solus est qui dicit: *Matt. 11.* Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Quęrat qui volet ex auro & argento, quærat ex amplitudine possessionem, quærat aut ex doctrina excellenti, aut ex eloquentia singulari, quærat ex quacunque tandẽ earum rerum consolationẽ, quæ multitudinis imperitæ iudicio cumprimis esse videntur expetendæ, nos extra Christum molestias multas, consolationem scimus nullam. Solus Christus est consolatio nostra, pax, quies & tranquillitas nostra: sic enim ipsum iamiam ex hoc mundo migraturum, suis dixisse legimus. In mundo pressuram habebitis, in me verò pacem. *Ioan. 16.* Quamobrem ô filioli, quos iterum in Christo parturimus, *Galat. 4.* si vultis in Christo pacem, si vultis in Christo consolationem habere, quam ipsi cupitis obtinere, nobiscum eandem in Chri-

E sto & propter Christum consolationem adferre. Consolemini nos, qui pro Christo legatione fungimur apud vos, vt vicissim Christus consoletur vos:Consolemini nos:implete gaudium nostrum. Dicit secundo loco Paulus: Si quod solatium charitatis. Nulla ex te maius esse potest, quàm ex charitate solatium: Siquidem vbi charitas est ibi Deus est:Deus est enim charitas. Quapropter quod ex charitate, hoc ex Deo solatium est. Si quod igitur est solarium, quod habet fraterna charitas, quę tristia pariter & læta facit communia, implete gaudium nostrum. Addit tertio loco: Si qua societas spiritus. Societas spiritus aliud non est, quàm coniunctio fidelium: quam efficit spiritus sanctus: per quam vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes. Hac societate nulla esse potest neque firmior, neque iucundior: De hac societate si esse vultis, si ad corpus Christi pertinere, si membra eius esse cupitis, implete gaudium nostrum. Subdit quarto & postremo loco: Si qua viscera miserationis. Si non dum obriguerunt sensus vestri, si piis ducuntur adhuc affectionibus animi vestri, implete gaudium nostrum. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Capiat itaque vos nunc nostri misericordia, si extremo illo die misericordiam Iudicem habere vultis: Nam qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Quare si quæ sunt in vobis viscera miserationis, implete gaudium nostrum. Inchoatum quidem fuit gaudium hoc, ante annos prope sexcentos, & ad hæc vsque nostra tempora continuatum: sed proh dolor, proximis his annis superioribus, est non leui tristi-

F ria contaminatum. Quantam nos ex eo lætitiam accepisse putatis, quòd cum iam à sexcentis annis prope Christi receperit Euangelium Polonia, tantam in eo tuendo gentis nostræ constantiam videre semper licuit, vt ab eo nunquam in aliud se cuiusuis, quàm Christi potius Euangelium transferri passa sit? Verum gaudium hoc nostrum valde est imminutum, posteaquam paucis his superioribus annis, ab eo, quod nobis traditum est, sancto Dei verbo plerosque recessisse videmus: quibus melius erat non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti. Currebatis bene: quis vos fascinauit non obedire veritati, quam semel amplexi fueratis? Quare si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium nostrum: Date operam, vt quod magna cum laude fuit à maioribus vestris inchoatum, & ab illis quidem constanter ad extremum vsque vitę diem, à vobis autem aliquandiu continuatum, optato fine terminetis, & sicut à maioribus accepistis, ad posteros transmittatis. Quod ad nos attinet, qualescunque sumus, indigni quidem, sed ministri, tamen Dei sumus: pro Christo legatione fungentes, eorum loca tenemus, qui primi gentem hanc nostram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non ignoratis Apostolos vestros Adalbertum & Stanislaum, quorum admirabilis vitæ sanctimonia toti est orbi testata. Quod illi nobis Euangelium sanguine suo signatum reliquerunt, quod miraculis propagarunt, quod ipsi ab Apostolis, quod nos ab ipsis per longam Episcoporum & sacerdotum successionem accepimus, hoc, & non aliud annunciamus vobis. Quod si vita nostra

2. Cor. 5. *1. Ioan. 4. Vbi charitas, ibi Deus.* *Societas spiritus est fidelium vnio & coniunctio Dei spiritu facta.* *Ephe. 4.* *Matth. 5.* *Matt. 7.* *Poloni constantes in religione à 600 annis.* *1. Pet. 2.* *Galat. 5.* *2. Cor. 5.* *Apostoli Poloniæ.*

longè dissidet ab eorum vita, agnoscimus peccata

G nostra, sed certè doctrina nostra ab illorum doctrina non dissidet. Nam quod ab illis creditum, non quòd à nobis inuentum est, quod ab illis accepimus, non quòd ipsi excogitauimus, hoc vobis tradimus. Res est non ingenij, sed doctrinæ: non vsurpationis priuatæ, sed publicę traditionis: non à nobis prolata, sed ad nos producta: quã ita vt producta est ad nos, adferimus ad vos: non institutores ipsi, sed sectatores: non ducentes, sed sequentes: non aui hores, sed custodes: memores illius, quòd verum veri Dei cultorem Paulus admonet: Depositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ: quam quidem promittentes à fide exciderunt. Quod apud nos ab his qui præcesserunt nos sanctis patribus fuit depositum, id iuxta Pauli monita, fideliter à nobis custoditum, vobis nunc reddimus. Quamobrem si nullas ad vos prophanas vocum nouitates adferimus, si à Paulo docti, quòd à patribus depositum fuit apud nos fidei talentum, id magna fide custoditum vobis reddimus: iterum atque iterum rogamus vos, & obsecramus, implete gaudium nostrum. Sed vos iampridem nosse proculdubio cupitis, quanam tandem ratione gaudium nostrum per vos impleri velimus. Non est cur anxio sitis & solicito animo: nihil difficile, nihil durum & molestum, nihil quod non cum voluptate potiùs, quàm cùm labore coniunctum sit, vobis præscribemus: Neque enim aliter nos à vobis, quam sicut magister noster Paulus olim à Philippensibus, impleri gaudium nostrum postulamus. Principio vt idem sapiatis omnes: deinde vt eandem

H charitatem habeatis. Quid vobis videtur? Estne aliquid in hoc laboris & molestiæ? Nunquid non dulcè potius cumprimis & iucundum est, quòd à vobis exigimus? Non vt Maria transmittatis, non vt partem aliquam terrarum orbis peruagemini, non vt opes abiiciatis, aut sanguinem vestrum pro fundatis, aut aliquam corporibus vestris molestiam adferatis, nihil horum aut similium præcipimus. Ac si quid tamen huius generis pro Christo legatione fungentes præciperemus, certè Christi causa non modò non detrectare, verumetiam summa cum animorum alacritate obire vos oporteret omnia. Nam si nullos non perfert labores & molestias agricola, nulla non adit pericula mercator, nullis non discriminibus vitam suam obiicit miles, dum exiguo lucro potiri queant, quo tamen an sint potituri, certum adhuc non est: & si maximè potiri sint, persæpe tamen citius opinione sua dimittant necesse est: si mox perituri commodi causa perferunt isti tam acetba multa, tam alacriter, vos non multo maiore alacritate eadem omnia laturi essetis, vt infinitum, nec vllo vnquam tempore vobis periturum thesaurum, ibi consequi liceat, vbi neque erugo, neque tinea demolitur, neque fures effodiunt aut furantur: vbi qua semel potiti fueritis vita beata, ea perpetuo frui licebit? Sed tamen nos nullum vobis grauius onus imponemus. Mandatum quod nos pro Christo legatione fungentes præcipimus vobis hodie, non supra vos est, neque procul positum, nec in cœlo situm, vt possitis dicere, quis nostrum valet ad cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque opere cõpleamus? neque trans mare

1. Tim. 6. *Matt. 6.* *Deut. 30.* *Roma. 10.*

A positum, vt causemini & dicatis: quis è nobis poterit transfretare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere quod præceptum est? Sed iuxta vos est sermo valde in ore vestro & in corde vestro, vt faciatis illum. Breue verbum est, & expeditum. Hoc tantum hortamur vos, oramus & obsecramus, vt idipsum credatis, vt eandem charitatem habeatis. Quid est facilius, quàm credere? quid dulcius, quàm amare? Quid autem vtroque fructuosius? Videtis quàm sit expeditũ, quod à vobis postulamus: modò voluntas adsit, dictum ac factum, gaudium nostrum per vos erit impletum: Neque enim petentibus deerit eius auxilium, qui operatur in nobis & velle & perficere. Sed hic dicet vestrum aliquis: Quid hoc rei est? tanquam cum infidelibus ita nobiscum agitis. Nunquid non credimus? Nobis verò, quin credatis dubium non est: sed minimè sufficere putamus, si quomodocunque tandem vos credere profiteamini: verùm sicut iubet Paulus, ita vos credere velimus, vt idem credendo sapiatis. Non vt singularem siue solitariam quisque suam, non vt Vitembergensem, non vt Tigurinam, non vt Augustanam, non vt aliam quancunque (iam enim proh dolor luditur fidibus, non vna fides retinetur) sed vt catholicæ fidei confessionem Christianam vnanimiter omnes amplectamini. Quę malum isthęc est amentia, cùm olim vnum Deum colentes, vno & eodem nomine Christiani fuerimus appellati, quòd nunc plerique tam præclarum nomen hoc fastidiunt, & Euangelici quàm Christiani vocari malunt? Scilicet extra Christum, Euangelium esse potest? Quid est Euangelium? lęta annunciatio. Potest autem extra Christum læta esse vlla annunciatio? B Sempiterni væ & æternæ mortis annunciatio extra Christum esse potest, lætæ alicuius rei nuncius extra Christum esse non potest. Quamobrem vnde discessistis, eò redeatis: neque nomen illud fastidite, quod est super omne nomen: quod solum præ nobis ferte, de quo solo gloriari nos oportet. Nihil prędicari de nobis potest gloriosius, quam si quemadmodum qui præcesserunt nos omnes, ex quo tempore Christi semel Euangelium recepit Polonia, Christiani simus & vocemur omnes. Christiani non ita pridem vocati estis, Christianis parentibus prognati, à Christianis maioribus profecti, Christiani sicut initio, sic deinceps etiam semper & esse & dici velitis: neque vos ab illis præcidatis, quos esse & fuisse Christianos negare non potestis. Etiam atque etiam obsecramus vos per nomen domini nostri Iesu Christi, cuius nominis & ipsi communicatione gaudemus, & vos nobiscum vnà maiorum nostrorum exemplo gaudere cupimus, vt idipsum dicatis omnes: idipsum sentiatis, idem sapiatis, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti, in eodem sensu, & in eadem sententia. Memores libertatis, qua semel nos Christus liberauit omnes, quotquot esse & dici Christiani vultis, nolite iterum iugo seruitutis contineri: nolite effici serui hominum. Homo est Lutherus, homo est Philippus, homo est Caluinus, quorum alicuius opinionem cùm sequimini, quid aliud quàm hominis opinionem sequimini? Atqui mendacem omnem hominem esse, digito Dei scriptum est. Nolite sic eorum alicui vos addicere, vt præ eo, quod ipsi senserunt, totius Ecclesiæ, quæ firmamentum est & columna veritatis, sensum & consensum posthabendum esse putetis. C Iam verò si verbi Dei appellatione, quod nunc (proh dolor) non rarò fit à multis, verbum hominis dignati fueritis, videre, nunquid non germana sit hæc idololatria? Fugite idola per Deum immortalem. Non est Deus Caluinus, non est Deus Lutherus, non est Deus Bucerus, aut quicunque tandem alius ex illis, qui multo crudelius Christi corpus sanctissimum tractauerunt, quàm illi ipsi qui Christum in crucem egerunt. Tunc enim venerunt impij milites, & non fregerunt crura Christi: nunc venerunt isti speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, & diruperunt ac in multas partes conciderunt totum corpus Christi: vnam, sanctam, catholicam, Apostolicam ecclesiam. Integrum Christi corpus inter manus persequutorum in cruce permansit: & inter manus Christianorum non est iam integrum corpus ecclesiæ. Quamobrem eorum sectatores esse nolite, per quos tam nefarium scelus patratum esse videtis: sed spiritum sanctum per suum vas electum, vos vt idem sapiatis monentem, audite. Non vt suam quisque propriam confessionem adferat, sed vt qui vos esse Christianos profitemini (libet enim receptum hoc nomen potius vobis tribuere, quo superstitibus etiam Apostolis Antiochię primum eorum vsi discipuli leguntur, quam nouum aliud heri, quod aiunt, & nudiustertius à nouarum rerum studiosis vsurpari cœptum) vt idem sapiatis quod vestros vel communes nostros potius maiores, Christianos citra dubitationem vllam sapuisse cernitis: qui nos præcesserunt cum eodem signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Procul à vobis absit hæc impietas, vt patres vestros, auos, proauos, atauos idola coluisse, D & nunc demum Christum prædicari cœptum esse, nunc demum vestris oculis Euangelij lucem affulsisse, hostibus veritatis & inimicis crucis Christi credere animum inducatis. Quingenti iam sunt octoginta sex anni, sicut annalibus nostris memorię proditum legimus, cùm per Christum Deum nostrum ab idolorum errore sumus abducti, & ad veritatis agnitionem perducti: qui postquam semel nos ab idolorum cultu reuocauit, quæ nunquam satis est prędicanda bonitas illius & misericordia, nõ permisit deinceps vnquam sanguine suo nos ablutos, eodem luti volutabro fœdari. Idem igitur sapiatis quod parentes, quod aui, quod proaui, quod ataui vestri, qui piè Christum coluerunt, iam inde à sexcentis annis propè sapuerunt: quandoquidem & ipsi non diuersum ab eo sapuerunt, quod reliquus orbis Christianus ab ipsis Apostolis receptũ, & per longam Episcoporum & sacerdotum successionem ad nos vsque perductũ sapuit semper, & sapit etiam nunc, & sapiet deinceps vniuersus. Non est Polona fides, non Lithuana, non Germana, quam vt firmiter teneatis, vobis persuadere conamur: Non est huius vel illius nationis aut prouinciæ, vt nationalis aut prouincialis dici queat: est & vocatur fides catholica, per vniuersum terrarum orbem, quàm late patet Christianum nomen diffusa: neque triginta his aut quadraginta annis nata: sed quæ ab ipsis primis parentibus nostris simul vt orbis conditus est, initium habuerit. Fuit ante legem obscurior: sub lege figuris magis adumbrata, quàm illustrioribus

Philip. 2.

Credere quomodo oporteat.

Actor. 11.

Euangelium extra Christum esse non potest.

Phil. 2.

1. Cor. 1.

Galat. 5.

Psal. 115.

Idololatria quæ.
1. Cor. 10.
Idololatria hæretica.

Ioan. 19.
2. Tim. 3.

Acto. 11.

Poloni quando Christiani facti.

Fides catholica, non Polona, vel Germana.

Tit. 2.

E aliquibus ootis expreſſa: poſteaquam verò apparuit gratia Dei ſaluatoris noſtri omnibus bominibus, facta eſt io dies clarior & dilucidior: vt nihil iam ad eius perſpicuitatem deeſſe videatur.

1. Ioan. 2.
1. Ioan. 1.

Haoc igitur fidei catholicæ coofeſsionem Chriſtiaoani vobis commendamus, vt quod audiſtis ab initio, id io vobis permaneat: quia ſi io vobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & ſocietatem habebitis nobiſcum: & ſocietas noſtra erit cum patre & cum filio eius Ieſu Chriſto. Hanc & Paulus vobis commendat, cum vt idem ſapiatis mooet.

Idem ſapere quid ſit.
Rom. 12.
Rom. 1.
Eccleſiam catholicam non credens nihil credit.

Quid enim eſt aliud idem ſapere, quàm catholicam fidem retioere? Qui catholicus eſt, idem ſapit. Qui ſchiſmaticus eſt aut hæreticus, diuerſum ſapit. Hoc eſt idem ſapere, ſapere ad ſobrietatem: boc eſt diuerſum ſapere, ſapere plus quàm oportet. Certè noo oporte ſapere plus quàm omnes ſapiuot: nam ſic ſapere deſipere eſt: Sicut etiam dicit Paulus, Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſuot. Credere ſaoctam Eccleſiam catbolicam, hoc eſt idem ſapere. Quiſquis hanc oō credit, etiam ſi cętera credat omnia, quæ io ſymbolo contineotur, ioanis eſt fides eius: quando oon ſapit idem, ſicut Paulus admonet. Noo eſt ita neceſſarium ad ſalutem habere Prophetiam, noſſe myſteria omnia, & omnem ſcientiam, vt ſi quid alicui forte parum perſpectum ſit, de ſalute aoimæ ſuæ pericliretur.

Luc. 10.
Neceſſariũ eſt vnum quod eſt charitas.
1 Cor. 13.
Charitatis laus.

Vnum eſt neceſſarium dicit Chriſtus: Vnum eſt ad ſalutem neceſſarium, quo ſi quis voo fuerit deſtitutus, nihil eſt, quòd ſe ſalutem conſequi poſſe, ſperet. Quid illud eſt? Subiungit mox Paulus, dicens: Eandem charitatem babeotes. Loquatur aliquis linguis hominum aut Angelorum, ſi cbaritatem non habuerit, factus eſt velut æs ſonans, aut cymbalum tinuiens.

F Habeat propbetiam, nouerit omnia myſteria, & omnem ſcieotiam, habeat omnem fidem ita vt montes transferat, ſi charitatem oon babuerit oihil eſt. Diſtribuat in cibos pauperum omoes facultates ſuas, tradat corpus ſuum ita vt ardeat, ſi charitatem non habuerit, nihil ei prodeſt. Sola eſt charitas, quam qui habet, nihil ei deeſt eorum, quę ad bene beateque viueodum pertinent: quam qui non haber, fruſtra habet cætera omoia. Fratres ſumus, voum Deum inuocamus, in voum Chriſtum credimus, vnum Euangelium legimus, vnum Pſalterium recitamus, voum Amen reſpondemus, vnum alleluia reſonamus, vnum Paſcha celebramus: quid cauſæ eſt, quòd vos foris eſtis, oos intus ſumus? Quid cauſæ eſt, quòd altare contra altare erigitis, quòd cathedram contra cathedram conſtituitis? Quid cauſæ eſt, quòd Paulum admoneotem audire non vultis, vt idem nobiſcum, idem cum noſtris maioribus, idem cum vniuerſa Catbolica Eccleſia ſapiatis, verùm ab orbe terrarum vos præciditis?

Charitatem hæretici non habent.

Eadem ſacrameota nobiſcum, eaſdem ſcripturas habetis: hoc ſolum minus habetis, quod minus habet, qui charitatem non babet. Adeſſet charitas, oulla eſſet præciſio: nihil eſſet quod impediret, quominus idem ſaperemus omnes.

Aug. de bapt. par. contra Donat li. 3. c. 12.
Ambroſ. in epiſt. ad Cor. cap. 3.

Nulli ſchiſmata facerent, dicit Auguſtious, ſi frateroo odio oon excæcarentur. Ante quem Ambroſius quoque Nouarianus, inquit, & alij non paruæ ſcientiæ fuerunt, ſed quia per zelum fœdera charitatis perdiderunt, in ſchiſma verſi ad perditiooem ſui hæreſes creauerunt. Si charitas adeſſet, quandoquidem noo inflatur charitas, ouoquam eò tumoris ventum eſſet à quibuſdam, totum vt orbem Chriſtianum deſipere, ſe verò ſolos ſapere, ſe ſolos videre ſibi perſuaderent. G

1. Cor. 13.
Hæreſis oriẽtis ſchiſmatici.

Si charitas adeſſet, quaodoquidem noo cogitat malum charitas, nunquam hanc de nobis opiniooem oonnulli conceipiſſent, quod ſecus quàm intelligimus ipſi, ſcripturas ioterpretemur: qua vna, oulla vel cogitari poteſt maior impietas. Si charitas adeſſet, cauſę oihil eſſet, quamobrem idem non ſaperemus omoes. Obſecramus vos per Chriſtum, nuoquid noo euodem nobiſcum in cœlis patrem inuocatis? nunquid inuocantes noo eadem ab eius filio oobis præſcripta formula vtimini, dicentes: Pater ooſter qui es in cœlis? Atqui pater bic noſter, vnam tantum coniugem habere voluit.

Matth. 6.

Qui patrem vnum agnoſcimus, quare matrem etiam voam non agnoſcimus? Si primogenitus ooſter frater diuiſus noo eſt Chriſtus, cur ipſi diuidimur, cur ſegregamur, cur diſiungimur? Si membra ſumus voius Chriſti corporis, cur ab eo vos præciditis?

1. Cor. 12.

Iterum atque iterum per Deum vos obteſtamur immortalem, implete gaudium noſtrum: conſonate paci, cohærete vnitati, acquieſcite charitati, credite veritati, quo lætari queamus de concordia veſtra, & gratias agere Deo de ſalute veſtra, quam non poteſtis babere, niſi in Eccleſia catholica.

Extra Eccleſiam ſalus & charitas haberi non poteſt.

Extra Eccleſiam catholicam omnia poteſtis habere, pręter ſalutem. Poteſtis babere honorem, poteſtis babere ſacrameota, poteſtis etiam cantare alleluia, poteſtis reſpondere Amen, poteſtis Euangelium tenere, poteſtis io oomioe patris & filij & ſpiritus ſancti fidem babere & prædicare, ſed ouſquam oiſi in Eccleſia catholica ſalutem poteſtis inuenire. Extra banc haberi poſſuot omnia: ſola ea, quæ ſola ſalutem adfert charitas, extra Eccleſiam haberi noo poteſt: oeque enim diuidit vnitatem quiſquis babet charitatem. H

Hæc eſt quæ facit vnanimes, quales vt ſitis, cum Paulo vos hortamur: vt vno ſitis & eodem aoimo, quo ſumus nos, quo fuerunt olim & noſtri & veſtri maiores, qui pie Chriſtum coluerunt, vt de vobis quoque dici queat, quod de ooſtris aliquando maioribus dictum legiſtis.

Vnitatis Chriſtianæ laus.

Act. 4.
Pſal. 132.

Multitudinis credeotium erat cor vnum, & anima vna. Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in voum. Quàm iucundum accidit auribus, & ſuaue, cum legitur: Egreſsi ſunt omoes filij Iſraël, & pariter congregati, quaſi vir vnus. Stans omnis populus, quaſi vnius ſermooe reſpondit. Conuenit vniuerſus Iſraël ad ciuitatem, quaſi homo vous: eadem meote, vno conſilio. Congregatus eſt populus, quaſi vir vnus in Ieruſalem. Vnum eſt neceſſarium, voum eſt ad ſalutem oeceſſarium:

Iudic. 20.
Ibidem.
Ibidem.
1 Eſdr. 3.
Luc. 10.

Vnum hoc illa ipſa bora, qua iam traditurus erat ſemetipſum pro nobis oblationem & boſtiã Deo in odorẽ ſuauitatis, petiuit à patre Chriſtus dicens: Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mibi, vt ſint vnum ſicut & nos. Et paulò pòſt: Non pro eis autem rogo tantũ, ſed & pro eis, qui crediturι ſunt per verbum eorum io me, vt omnes vnum ſint: ſicut tu pater in me & ego in te, vt & ipſi in nobis voum ſint: vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus: vt ſint coofirmati in vnum.

Ephe. 5.
Ioan. 17.

Neque verò petiuit bæc à patre modò repetitis vicibus, verumetiam bęc fuit cauſa potiſsima, ſicut à Ioanne ſcriptum legimus, quamobrem turpiſsima

Ioan. 11.

A motte condemnari voluit, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Quæ cùm ita sint, cùm ex hac vita migraturus ad patrem suum cœlestem nihil aliud nobis testamento Christus reliquerit quàm pacem, cùm non aliud sit pattem precatus diligentius, quam vt vnum cum ipso, vnum & inter nos essemus, cùm & mortis illius tam acerbæ, tam etiam igoominiosæ, oon alia causa fuerit, quàm vt dispersos congregaret in vnum: cut vos, quod nobis testamento legarum est, id repudiatis? cur Christi precationem ex incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullum vobis fructū adferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficium, quantum ad vos pertinet, irritum & inane redditis? dum quod anteà dispersum, postea sanguioe illius fuit precioso congregatum, id vos iterum dispergere conamini. Estoe hoc Christianos esse? éstne hoc Euangelium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnum. (Fecit enim vtraque vnū, dicit Apostolus) vos ex voo facitis duo, ac plura etiam quàm duo. Altare cootra altare etigitis, cathedram contra cathedram constituitis. Obsecramus vos, quid est hoc aliud, quàm Antichristos esse? quàm non Christi Euangelium, sed Satanæ cacangelium propagare? Sicut eoim Christus est, qui congregat, ita Satanas est, qui spargit. Nolite charissimi, nolite spargere cum Satana, sed congregate potius cum Christo: vel saltem, quod semel est precioso Christi sanguine cōgregarum, id nec ipsi spargite, nec ab aliis dispergi patiamini. Sitis vnanimes, vt quamuis corpora diuersa sint, eadem tameo in illis mens, idem animus, eadem voluntas, idem sit sensus omoium. Nolite suam quisque pro-

[Margin: Ioan. 15.] *[Margin: Ephes. 2.]*

B priam confessionem adferre, suam quisque solitatiam, aut vtius alicuius ex his opinionem sequi, qui sicut propria sua temeritate segtegauerunt semetipsos, ita iusto Dei iudicio sunt & ipsi à se inuicem segregari, & in tot sectas dissecti, vt earum vix iam etiam numerum inire liceat. Verùm non est nisi vnum. Hoc vnum tetinere: ab omni sectarum genere cauetote. Sitis, vt Paulus monet, vnanimes, & idipsum sentientes. Nam hi demum sunt vnanimes, qui sentiunt idipsum. Sicubi verò scinditur iocertum studia in contraria vulgus, sicut (pròh dolot) in hac nostra prouincia fieri non ita pridem cœptum esse videmus, ibi vnanimitas esse noo potest. Nihil est autem, quod vel ad Romanos, vel ad Corinthios, vel ad Philippenses scribens tam frequenter inculcet Apostolus, quàm vnum hoc, vt idipsum dicamus, idipsum sentiamus, idem sapiamus omnes. Quod igitut ille, vel Deus potius per illum totiestam diligenter pręcipit, nolite committere, vt in eo parum ipsi dicto audientes fuisse videamini. Vultis ædificare ciuitatem? Hierusalem ædificate, non Babylonem. Siquidem de Hierusalem legitis, quòd ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. In Babylone contrà, sicut linguarum, ita & seosuum & terum omoium horrenda quædam fuit coofusio. Ciuitas Hierusalem vnum corpus est, non quadam corporum confusione permixtum, vt inquit Hilarius, neque singulis io iodiscretum aceruum, & informem cumulum vnitis, sed per fidei vnitatem, per charitatis societatem, per operum voluntatisque concordiam, per sacramenti vnum in omoibus donum efficimur omnes vna ciuitas Hierusalem, efficimur

[Margin: Idipsum sentientes.] *[Margin: Rom. 15. 1.Cor. 1. & 2.Cor. 13. Philip. 4.]* *[Margin: Psal. 121. Genes. 11.]* *[Margin: Psalm. 121.]*

vnus cœtus sanctorum, efficimur vnum corpus C Christi: à quo dissidentes, & se peccatis suis præcipitantibus separantes, participationem sanctæ huius domus non habent, in qua non facit habitare Deus, nisi vnanimes, cùm sit participatio ciuitatis huius in idipsum. Quaptopter vbi idem sapiunt omnes, eandem charitatem habeotes, vnanimes, idipsum sentieotes, ibi ciuitas Hierusalem, ibi domus Dei viui, ex viuis lapidibus ædificata, ibi est vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia, firmamentum & columoa veritatis. Haoc itaque ciuitatem ædificate charissimi, vel vt ipsi potius hæc esse ciuitas queatis elaborare. Fugite verò, fugite de medio Babylonis, & saluet vnusquisque animam suam. Neque enim ignoratis, quàm horreoda per Prophetas suos Deus Babyloni comminetur. Quę quidem noo illi tautum, de qua propriè scripsetuat, verumetiam ei, quam illa significauit euenisse videmus omnia. Ædificauit memotia nostra Babylonem in Germania Martinus Lutherus, quid superest malorum ex his omnibus, quæ Prophetæ ventura prædixerunt, quod in ea iam non euenerit? Neque tamen eotum adhuc finis apparet vllus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babylon, quæ iam per Dei gratiam ædificatur iterum vt ciuitas, cuius participatio in idipsum: Quibus oon fuit regnum illud iactatum procellis & tempestatibus? quę non pertulit naufragia? quibus non est mactatum infortuniis, quoad in ea Babylon ædificabatur? Agite ô fratres, quorum exitus perhorrescitis, eorum imitari facta oe velitis. Non potest esse falsum, quod dixit veritas: Omoe tegnum in seipsum diuisum, desolabitur. Sic ignis in stipites segregatus, extin-

[Margin: Psalm. 67.] *[Margin: Hier. 51. Esaie. 13. Hier. 50. 51. Psal. 136. Lutherus. Babylonem ædificauit in Germania.]*

D guitur: domus in lapides diuisa corruit: nauis in tabulas discissa, demergitur. Quamobrem tanquam pestem vnam omnium teterrimam fugite diuisionem, fugite schismata, fugite hæreses. Nolite vos diuidere à nobis, qui patres vestri vocamur, & sumus, ac pro paterna nostra erga vos charitate nullius tei maiorem, quam vestræ salutis curam & solicitudinem gerimus. Nolite vos diuidere à sanctis vestris, & iisdem maioribus nostris. Nolite vos diuidere ab vniuerso terrarum orbe, quàm longè, quamque latè patet in eo Christiana religio, sed implete gaudium nostrum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes. Cęterùm quò minus gaudium hoc nostrum impleri possit, duo potissimum obstare videotur, à quibus vt vobis diligenter caueatis, cum Paulo nostro paternè vos hortamur & monemus: qui statim subiungit: Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Nihil est quod perinde obstet, quominus homines idem sapiant, eaodem charitatem habeotes, vnanimes, idipsum sentientes: atqoe contentio. Quod etiam ille videtur indicare, qui dixit vnitatem assequi non meretur, quisquis non ipsam, sed quod vult ipse tuetur. Pettus Cluniacensis lib. 5. epist. 16. Hęc enim animos irritat, meotes perturbat, odia accēdit, ac tantam persæpè caliginem oculis mortaliū offundit, vt cæca mens, quod rectum est videre non possit. Quamobrem etiam alio loco Paulus, pugnas legis, & verborum vitare iubet, quòd ex his oriuntur inuidię, cootentiones, blasphemię, suspiciones malę, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate priuati sunt. Et iterum: His

[Margin: Matth. 12. Luca. 11.] *[Margin: Contentionis fructus.]* *[Margin: Petrus Clu-niacen.]* *[Margin: 1.Tim. 6.]*

Rom. 2. *1. Cor. 11.* *Iacob. 3.* *Sapientia diabolica.*

E qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & iodignatio, tribulatio, & angustia. Et ad Coriothios scribens: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudioem non habemus, neque ecclesia Dei. Ad eundem modum & Iacobus, vbi xelus amatus habetur & cootentiones in cordibus, negat eam ibi reperiri sapienriam, quæ desursum est, descendens à patre luminum: sed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & contenrio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Quæ autem desursum est, inquit, sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis. Sectemini charissimi, sapieotiam, quæ desursum est à patre luminũ. Hæc enim est pudica, qoniam caste intelligit: est pacifica, quoniam à proximorum societate propter elatiooem se non difiungit: est modesta, suadibilis, bonis consentiens, quoniam nihil habet in se præfracti, sed facilè cedit veritati. Contrà verò, terrenam illam, animalem, diabolicam sapientiam, qua qui prædiri sunt, omnes alios præ se caudices esse putant, modis omnibus auersemini: cùm ipsi vestris oculis videatis, ac modò non manibus etiam contrectetis inconstantiam & omne opus prauum, vbi xelus est & contentio. Quid enim apud illos constans, quid fixum & stabile cernere licet: apud quos altercatiooes istæ de fide vigent maximè? Satis iam à nobis est superius indicatum, quemadmodum subinde varient sententiis, dogmata sua mutent in annos, quin & aliud hodie oonnunquam, aliud cras affirmãt. Suo quoque tẽpore queritur Gregorius Nazianzenus, F cùm feruerent maximè disputationes, tum refrixisse maximè charitatem, refrixisse pietatem, quæ in credendo, in sperando, in amando consistit. Tũ autem & hunc fructum adfert contentio, quod sicut ille dixit: Nimium altercando veritas amittitur. Neque enim vllum adferri potest maius impedimeotum ad veritatem inuestigandam, quam si supra quam scriptum est, vnus pro altero infletur aduersus alterum. Præclare Deum alloquens Augustinus, Veritas, inquit, tua, nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum: quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonens, vt nolimus eam habere priuatam, oe priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi propriè vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, à commuoi propellitur ad sua: hoc est à veritate ad mendacium: Qui enim loquitur meodacium, de suo loquitur. Obsecramus vos, quod ab Augustino scriptum est, diligenter vobiscũ expendere velitis. Non est, inquit Augustinus, huius aut illiùs, sed est omnium veritas: omnes ad eius communionem vocauit Deus publicè. Quod publicum est, nemo faciat priuatũ, ne priuetur: quod omnium est per charitatem, nemo sibi propriè vendicet, aut suum esse velit per contentionem. Nam qui de suo loquitur, mendacium, non veritatem, sicut ipsa testatur veritas. Atque hic est fructus contentionis, quod dum suam quisque vult esse veritatem quæ omnium est, amittitur veritas, quam non alibi, quàm apud omnes, hoc est, in ecclesia catholica reperire licet. Qui loquitur alio quam omnium, quam ecclesiæ catholicæ sensu, de suo loquitur, mendacium lo-

Disputationi permones. *Greg. Naz. li. 1. Theolog.* *Veritas altercando amittitur.* *1. Cor. 14.* *Aug. lib. 12. confess. cap. 25.* *Veritas est omnium.* *Ioan. 8.*

quitur. Contentio materia est iracundię. Est autem G iræ proprium quòd facilè fallitur, fallitque, ita vt iracundorum ferè neminem veracem esse scribat Philo. Quare fugite contentionem, quę priuatum quæ suum esse vult, quod publicum, quod commune est omnium. Cuius mater, sicut ab eodem Augustino scriptum est, est superbia & humanæ laudis auiditas. Quamobrem footem ipsum tanti mali cùm obruere vellet Apostolus, posteaquam dixit, nihil per cootentionem: adiunxit statim, neq; per inanem gloriam. Tolle gloriam ioanem, sublata simul erit omnis contentio, cuius noo alia ferè causa est, quàm quod quæritur ab hominibus gloria: Verè namque dictum est à Sapiente: Inter superbos semper iurgia: Atqui superbiæ filia est inanis gloria, quę plerumque facit è stultis insanos. Cessabunt iurgia, facessent cootentiooes, simul vt facesset inanis gloria. Facesset autem inanis gloria, si fuerit illud obseruatum, quod mox apud Paulũ sequitur. Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis contentiones effugere? fugite gloriam inaoem: succedat in locum eius humilitas, quæ statim vt accesserit, facessat illa oecesse est. Sicut mater hæreticorum superbia, sic mater piorum omnium est humilitas: Vultis audire loquentem superbiam? Deponite, inquit, quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi veteres, theologorum scholę, authoritas conciliorum & pontificum, coosensus tot seculorum ac totius populi Christiani: Nihil recipimus nisi scripturas, sed sic, vt penes nos solos sit certa authoritas interpretandi: Quòd nos interpretamur hoc sensit spiritus sanctus, quod adferunt alij quanuis magni, quanuis multi à spiritu satanæ & alienata mente H profectum est. Quòd orthodoxi docuerunt, quod authoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholę defendunt, exitiabile venenum est Satanæ: Quod ego doceo, spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, vel quòd egeat iudice aut vt omnes cæcutiant, ego non cęcutio: Nam conscius mihi sum, me habere spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, sed requiro obsequium: Neque quenquam vel tantillum moueat, multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, ecclesiæ sanctorum: omnes perierunt si senserunt, vt scripserunt, nisi qui fortè resipuerunt ante supremum vitæ diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu commuoi, aut blasphemiam committuot in spiritum sanctum, & subuertunt Christianismum. Hæc est superbiæ vox. Nunquid autem hic hominem præ se quenquam iudicat? Tantum abest, vt se superiorem alium arbitretur, vt cæteros omnes pręse fungos esse iudicet. Videtis autem, vt hic oon omnium, sed suam priuatam esse vult veritatem: vt quod omnibus ad fruendũ Deus proposuit, id sibi propriè vendicet, & suum esse velit, quod est omnium. Itaq; à communi propellitur ad sua, à veritate ad mendacium: nam qui loquitur mendacium, de suo loquitur. At nihil tale humilitas, nihil priuatum, nihil vult habere suum. Quod omoium est, quod catholicum est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, in eo libenter acquiescit: id verùm, id rectum, id amplectendum esse censet: etiamsi

Contentio materia iracundiæ. *Phil. lib. 2. allegoriarũ epist. 60.* *Inanis gloria filia superbiæ.* *Prou. 13.* *Superbia mater hereticorum.* *Lutheri superba verba.*

A propter iotelligentiæ tarditatem pleraque non assequatur, se tamen non intelligendi viuacitate, sed credendi simplicitate fore tutam persuasum habet: ac noo modò se non præfert cæteris, verùm sibi potius cæteros anteponit, se cæteros esse superiores arbitratur: eos pręsertim de quibus tot seculis tantam doctrinæ, tantam & sanctitatis opiniooem fuisse videt. Nihil est quòd vel vnanimitati retinendæ, vel veritati inuestigandæ sit æquè noxi um, atque laudis humanæ & inanis gloriæ cupiditas. Hanc eoim qui aucupatur, quicquid omninm, quicquid catholicum, quicquid commune cum multis est, id tanquam tritum iam ab aliis & vulgare, quodque nullam admirationem effecturum, nec aliquam excellentis alicuius iogenij vel doctrinę sit opinionem allaturum, reiicit & aspernatur: sed singulares quosdã exquirit intellectus, insolitos & hacteous inauditos excogitat sensus, nouas & solitarias profert opiniooes, quò possit digito monstrari & dicier hic est. Hic est ille, qui nobis Euangelium, quod ita multis seculis sub scãno iacuit, ingenij sui fœlicitate ouoc tandem in lucem protulit: qui verum illius & germanũ sensum aperuit: qui mentes oostras post tantam, quæ iam diu oostris oculis offusa fuit, caliginem, nunc demum luce veritatis illustrauit. Quod ita longo seculorũ interuallo oemo vidit orthodoxorũ, vous hic vidit: vous bic prope mille iã annis ignoratum orbi Christiano Christum clarè nobis demoostrauit. Papè, quàm loogo tempore pro Deo muodus idola coluit? Hic est ille, qui de cœlo descendit, qui nos iam tandem ab idolorum seruitu-

Inanis gloria cupiditas veritatis inimica.

B te liberatos, Dei piè coleodi ratiooem cognoscere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infelix homuncio, dum quod Christi proprium est, id sibi vendicare conatur, dum se pro Christo coli vult, minimè contentus est eo, si vna aliqua de re singularem iotellectum, & solitariam suã opinionem proferat, sed cùm in vno sibi videt successisse, mox alia simul peruertit omnia, quæ totius orbis iudicio sunt approbata, ac orbis iudicio suum anteponit: cum eo qui sedet io throno, dicẽs: Ecce ego noua facio omnia. Videtis quanta sit hæc pestis inanis glorię. Hæc est, quæ Cherub angelum, qui cæteris præstare scientia visus est, de cœlo deiecit: Hæc est, quæ primos parentes nostros de paradyso deturbauit: Hæc est, quæ nuoc etiam non paucos de regno cœlorum, boc est, de Ecclesia Dei, in qua sola suot pauperes illi spiritu, quorum est regnum cœlorum, præcipitat: Hæc est, quæ facit hæreticos: Hæc est, quæ facit schismaticos: ac quos nunc separat à cœtu piorum, hos posteà separabit ab eo, quod piis promissum est, regoo cœlorum. Sic enim hæreticum describit Augustinus. Hęreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatusque suę gratia falsas & oouas opiniooes vel gignit, vel sequitur. Haoc igitur inanem gloriam iure merito pios omoes fugere Paulus, & humilitatem amplecti iubet: qua qui præditus est, noo modo se oulli, sed sibi potius anteponit omnes, nec adduci potest vlla ratione, sic vt de se magnificè sentiat, vt orbem Christianum totum cæcutiuisse, Christum tot seculis ignorasse, idola pro Deo coluisse credat, se verò solum videre, se solum sapere, se solũ veram veri Dei colendi rationem tenere persua-

Apoc. 21.

Aug. de vtilit. cred. cap. 1. Hæreticus quis.

sum habeat. Vbi tanta est arrogantia, ibi oulla potest esse veritatis agnitio. Verum est enim quod ab Augustino scriptum est, eam quam non inuenerit humilem, veritas fugit mentem: Resistit superbis Deus, humilibus autem dat gratiam. Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longè cogooscit. Ad quem respiciam, inquit, oisi ad humilem, & quietem, & trementem sermones meos? Vbi humilitas, ibi sapientia: Vbi tumor & inflatio, ibi stultitia. Dicentes eoim se esse sapientes, stulti facti suot. Abscoodit mysteria sua Deus à sapientibus & prudeotibus, & reuelauit ea paruulis. Vultis Dei mysteria cogooscere? Vultis ad veram sapientiam? vultis ad scripturarum iotelligentiam peruenire? Sitis in oculis vestris paruuli, sitis non alta sapientes, verùm humilibus consentientes, sitis cooualles potius, quam mootes. Nam io conuallibus emittit Deus footes gratię suę. Nolite sic de nobis, nolite sic de vestris & nostris maioribus, nolite sic de cuoctis qui per orbem Christianum sunt diffusi, & Christi fidem profiteotur, existimare: quòd aut fungi quidam & stipites sint & fuerint omnes, aut si quod in eis lumen fuit intelligendi, tanta fuerit eorum & oostra sit improbitas, vt agnitam veritatem profiteri & præ nobis ferre nolimus, ac secus quàm iotelligamus ipsi vos doceamus. Extremæ cuiusdam arrogantiæ oe dicamus an dementię, an impietatis potius fuerit, haoc de piis omnibus tam impiam opiniooẽ concipere. Nunquid quia vos cati vobis & prudentes videmini, ideò stupidi, bardi, truoci sunt omnes quotquot à vobis ipsis ioter vos disidentes dissentiuot? Certè oon ita vos Paulus docet, sed io

Aug. serm. 213. de tempore. Iacob. 4. Psal. 137. Esai. 66 Prou. 11. Rom. 1. Matth. 11.

Psal. 103.

C

D humilitate, inquit, superiores inuicem arbitrãtes. Noo modò, inquit Paulus, oemo præ se stupidos, bardos, truncos alios iudicet: verum pręstantiores arbitratus, se potius pleraque ooo assequutum existimet, atque ideò minus præfractè suam opiniooem tueatur: ac sicubi videt consensum omnium, sicubi videt vnanimiter aliquid ab Ecclesia Catholica definitum, tanto seculorum interuallo coostanter ab omnibus obseruatum, ne velit orbis totius iudicio priuatum suum anteponere: oeque sic sibi soli Dei spiritũ vẽdicet, vt cui propriè promissus & missus est, eum Ecclesiæ detrahat vniuersæ: Quin illi se submittat potius, illius placitis obtemperet, in captiuitatem redigat iotellectũ suum, in obsequium Christi & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit simul quod monet Paul⁹, quod nos à vobis tanto studio petimus, vt idem sapiant omnes, eandem charitatem habentes, vnaoimes, idipsum sentientes: Fieri autem id aliàs noo potest, quàm vbi præsto adest humilitas, animique modestia. Hanc igitur Paulus prę cæteris diligenter commendare studet omnibus: ac quominus quenquam illius pudere posit, Christi proponit exemplum, quò libentius illius vestigiis incedamus. Hoc sentite, inquit, in vobis, quod & in Christo Iesu: qui cum in forma Dei esset, non rapioam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem: mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum: & donauit illi oomen, quod est super omne nomen: vt in nomine

Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, &c.

E Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorũ: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Vultis, inquit Paulus, ad veram vitam, vultis ad veram & eam sempiternam gloriam peruenire? Christũ ducem sequamini: quam vobis ille viam præeundo muniuit, eam ingrediamini. Quid enim ille? Cùm natura Deus esset, cùm se factis etiam ipsis Deum esse declarasset, vt qui vel nutu mortuos vitæ restituebat, qui rerum elementa vertebat, qui verbo morbos quoslibet propulsabat, qui verbo tempestates quoque sedahat, qui dæmonibus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus apertè se Deum esse demonstrabat: Hic itaque talis cum esset, nunquid per contentionem, nunquid per inanem gloriam sibi vendicauit, vt haberetur æqualis Deo? Nihil minus: quin humiliauit ac deiecit semetipsum apud homines, à patre gloriam expectans: vt non per ambitionem, sed per humilitatem aditum ad eam esse demonstraret. Vsque eo autem se deiecit cùm esset summus omnium, vt non modò velut homo versatus inter homines esuriret, sitiret, lassesceret, inopia laboraret, ac omnibus iniuriis, quibus cæteri mortales opportuni fieret: verumetiam serui speciem in se, qui dominus est omnium, susciperet & quidem serui innocentis, cum ipsa esset innocentia. Nam quid mali serui est, capi, alligari, flagris cædi, conspui: id ipse suscepit in se. Nec eò se demisisse contentus fuit, verumetiam ad mortis vsque supplicium ceu facinorosus aliquis descendit, & quidem omnium

F probrosissimæ crucis mortis. Quid autem ex eo præmij consequutus est? Quid aliud nisi quod ipse dixit aliquando: Qui se humiliat exaltabitur. Nihil sibi ipse quidem apud homines vsurpauit, nec ante tempus maiestatem suam iactauit, sed quo se magis ipse deiecerat, hoc eum euexit magis Deus pater in summam sublimitatem: ac per humilitatẽ & ignominiam crucis illustrato, largitus est nomẽ quod excellit omnem humanam gloriam: ominum, vt iam ad illius Iesu consputi & crucifixi nomen, sese flectat ac submittat omne genu, non solum eorũ, qui sint in terris, verumetiam eorũ, qui apud inferos, vel apud superos degunt in cœlis: nec vlla sit vsquam lingua, siue hominum, siue angelorum, siue dæmonum, quæ non confiteatur Iesum omniũ rerum principem ac dominum à dextris assidere Deo patri, vt regni communis gloriæque omnis consortem. Quotquot igitur eiusdem gloriæ participes esse cupitis, in hooc aspiciatis authorem fidei & consummatorem Iesum: huius vobis exemplum ad imitandum proponite: sanctis huius vestigiis incedite: per vitæ contemptum ad vitam: per inanis gloriæ despicientiam, ad gloriam æternam: per mortalia dispendia, ad immortalia compendia viam affectate. Vultis similes esse Deo? Pium est & honestum, quod cupitis: Nam propterea Deus factus est æqualis nobis, vt nos illum in terris versantem imitati, Deo vicissim similes esse possimus. Sed ad hãc similitudinem ne velitis ea via grassari, quam ostendit serpens primis parentibus nostris: nec ea, qua Cheruh ingressus est, vt elatis animis plusquam oportet scire & sapere, ac super nubium altitudinem ascendere, ac sic demum esse similes altissimo contendatis. Non hæc est via qua itur in cœlum: non hæc est via, qua peruenitur ad veram

G gloriam: ad præcipitium hoc iter est. Contritionẽ enim, inquit sapiens, præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus. Viam vobis ostendit is, qui via nostra fieri dignatus est dominus noster Iesus Christus: humiliari ac deiici prius oportere est, vt sic tandem liceat exaltari. Hoc est quod nos Petr[9] monet. Humiliamini sub potẽti manu Dei, vt vos exaltet in tẽpore visitationis: Hoc est quod à sancto Ioh quoque scriptum legimus. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Hoc & sapiens docet, dicens: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequam glorificetur, humiliatur. Et iterum: Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Nõ sumus hi, qui vos quominus scire contendatis prohibere velimus: Verùm quod Paulus in hac ipsa epistola scribit, cuius vos verbis ad idem sapiendum nobiscum inuitauimus, illud vehementer optamus, vt charitas magis ac magis abundet in omni scientia vestra. Priore loco posuit Paulus charitatem quam sciẽtiam: illam abundare vult in scientia. Nam qui se scire putat, si charitas in eius abundauerit scientia, sublato per illam tumore, superiorem se alium arbitratus, cum eum recta præcipientem audiuerit, facile de suo sensu cedit. Cæterum qui vel à se verbum Dei processisse, vel in se solum peruenisse persuasum habet, eiusque possessione cæteros excludit, adeò sibi ipsi plerunque placet, vsque eo sui cordis visiones admiratus, totum vt orbem Christianum errasse, blasphemasse, quid crederet, nesciuisse, citius existimauerit, quam vt sibi parũ

H aliquid in scripturis intellectum esse credat. Quãobrem scientiam vobis non inuidemus, sed vt nihil æque suspectum habeatis, atque inflantem scientiam, etiam atque etiam diligẽter, & monemus vt filios, & hortamur vt fratres. Hęc est enim, quę segregat, quæ diuidit, quæ dispergit, sicut contra charitas est, quæ ædificat, quæ colligit, quæ congregat. Et sicut ex multis lapidibus architectus vnam domum, sic hæc ex multis fidelibus vnam facit Ecclesiam. Charitas hæc sicut non conseruatur nisi in humilitate, sic non tenetur, nisi in vnitate. Non illam habent diuisores sicut dicit Iudas apostolus: Hi sunt, qui seipsos segregant, animales, spiritum non habentes. Qui seipsos segregant, quærit Augustinus. Quare segregant? Quia animales spiritum non habentes. Ideò defluunt, quia coagulum non habent charitatis. Ipsa charitate plena est gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis humilians vocem suam, extendens alas suas. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos? Colligere, nõ diuidere. Quia habeo, inquit, alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili: oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus grex, & vnus pastor. Merito nõ audiuit fratrẽ contra fratrem interpellantẽ & dicentẽ: Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatem. Domine, inquit, dic fratri meo: Quid? Diuidat mecum hæreditatẽ. Et dominus. Dic homo. Quare enim vis diuidere, nisi quia homo? Cùm enim dicit alius: Ego sum Pauli, alius autem, ego Apollo. Nónne homines estis? Dic homo. Quis constituit me diuisorem hæreditatis inter vos? Colligere veni non diuidere. Ideò, inquit, dico vobis: Cauete ab omni cupiditate. Cupiditas

Christus quomodo sequendus.

Luc. 14.

Hebr. 12.

Prou. 16.

1. Pet. 5.

Iob. 22.

Prou. 18.

Prou. 29.

Philip. 1.

Charitas praferenda scientiæ.

Scientia inflans periculosa.

Charitas conseruatur in humilitate, tenetur in vnitate. Aug. ser. 6. dominica post ascensionem domini in fine. 10. tomi.

Matt. 23. Ioan. 10.

Luc. 12.

1. Corint. 1.

Luc. 12.

A enim cupit diuidere, sicut charitas colligere. Quid est autem, cauete ab omni cupiditate, nisi implemini charitate? Nos charitatem pro captu nostro habentes, interpellamus dominum contra fratrē, sicut & ille contra fratrem: sed non hac voce, nō hac postulatione. Ille enim dixit, Domine, dic fratri meo diuidat mecum hæreditatem: Nos dicimus, Domine, dic' fratri meo teneat mecum hæreditatem. Hæc rectè quidem ab Augustino contra Donatistas dicta sunt: sed à nobis quoque non minus rectè possunt vsurpari contra vos, qui diuisionem hæreditatis postulatis. Quamuis enim, sicut illi quondam à patribus nostris, sic vos à nobis diuidit, & vnum nobiscum caput Christum confitentes, ab eius corpore separari cupiatis, fratres vos tamen nostros agnoscimus: velitis nolitis, fratres nostri estis. Tunc esse desinetis fratres nostri, cùm dicere desinetis, Pater noster. Adferens Prophetæ locum illum Augustinus, quem ex Esaia citat Ambrosius. Et eo vetustior Theophilus ad Autholicum scribēs: & hoc adhuc vetustior Iustinus philosophus & martyr, qui videtur eum ex Esaiæ capite. 66. producere: His qui dicunt vobis, non estis fratres nostri, dicite, fratres nostri estis. Circumspicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non. Neque enim dicimus eos fratres nostros secundum scripturas, & Ecclesiasticum loquendi morem. Nunquid de Iudæis, qui in Christum non crediderunt? Legite Apostolum, & videte, quia fratres quando dicit Apostolus sine aliquo additamento, non vult intelligere B nisi Christianos. Isti ergò qui dicunt, non estis fratres nostri: paganos nos dicunt. Ideò enim & rebaptizare nos volunt, dicentes nos non habere quod dant. Vnde consequens est error ipsorum, vt negent nos fratres suos esse. Vos etsi Donatistarum exemplo rebaptizare nos non vultis, tamē sicut illi patres nostros sic vos paganos & idololatras nos, à quibus verum veri Dei cultum accepe-ratis, appellatis. Nos nihilominus, quandoquidem eadem sacramenta celebratis, etsi non nobiscum eadem: vnum Amen respondetis, etsi non nobiscum vnum Amen: eundem Deum patrem inuocatis, etsi non nobiscum eundem patrem: pro fratribus vos nostris libēter agnoscimus: fratres vos nostros appellamus: & vestram tanquam fratrum nostrorum salutem quærimus. Quamobrem precamur & nos à domino, vt dicat vobis, quo teneatis nobiscum hæreditatem. Vos verò fratres nostros adiuram' per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuiuspane solidamur, per Christū dominum nostrū, per mansuetudinē eius adiuramus vos, vt ne petatis à domino, quo nos diuidere vobiscū velit hęreditatē. Etenim dominus Deus noster nōdiuisionis, nō dissensionis Deus est, sed pacis, sed dilectionis. Sicut ipse Christus diuisus non est, sic hęreditatē suā, Ecclesiā suam diuidi nō vult. Vultis scire quis est, qui diuidit? Diabolus est, de quo dicit Ozeas, quòd ille inter fratres diuidit. Fugite per Deum immortalem, fugite diuisorem istum: ad eum autem vos conuertite, qui quemadmodum solicita gallina congregat pullos suos, fouetque sub alis suis, sic & ipse quos precioso sanguine suo redemit, eos congregare conatur. Ipse est pax nostra, ipse facit vtraque vnum, non duo de vno. Nolite maceriam iterum interponere vel le, quæ semel per ipsum pro nobis mortuum, est C sublata. Si scripturas communiter possidemus, si de eodem euangelio gloriamur, quid causæ est, quamobrem & Christum & corpus eius, hæreditatem eius Ecclesiam non itidem cōmuniter possideamus? Quid causæ est, quò minus idem sapiamus omnes, eandum charitatem habentes, vnanimes, idip sum sentientes? Verùm hæc bis dicta sufficiant, qui sunt adeò diuisionis & segregationis cupidi: pro quibus Deum supplices precamur, vt charitatem in cordibus eorum diffundat, per quā ad ecclesię redire possint vnitatem. Qui verò nōdum quidem discessistis, verùm quòd vos pleraque offendunt in ecclesia, ideò vacillatis animis, ac foras prospectare videmini, oramus vos & obsecramus per viscera misericordiæ Dei, ne velitis esse paruuli fluctuantes, neúe circumferamini omni vento doctrinæ, quodq́ue semel à maioribus vestris traditum accepistis, ab eo vos in aliud Euangelium trasferri ne patiamini. Consistite firmi in lapide angulari Christo, in quo ædificati sumus in habitaculum Dei in spiritu sancto. Continete vos in arca, ne pereatis regnante diluuio. Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos absorbeant: perseuerate in ouili ecclesiæ, ne fiatis prædæ lupis. Quod ad doctrinam attinet, quam ad vos afferimus, non est ea priuata nostra: nihil de nostro loquimur: quòd omnium est, quod catholicum est, quod orthodoxum est, quod Christianū est, quod ab ipsis Apostolis, per longam Episcoporum & sacerdotum successionem, per manus nobis traditū est, id vobis offerimus, vt sine vlla dubitatione recipere possitis. Si verò sunt in morib' nostris nō D nulla quæ vos offendunt, si doctrinæ professionique nostræ vita non respondet, ita vt sermones hominum effugere non possimus, nihil ad vos aliena peccata pertinent, si modo displiceant, neq; iustā propterea separationis causam habetis. Sed quo maior sit dictorum fides, non nostris, sed illius verbis vtendum existimamus, cuius non doctrina magis quàm vitę sanctimonia, intoto terrarum orbe, quam latè patet Christiana religio, prędicatur ab omnibus: sic enim ille loquitur, non temerè Chrysostomus appellatus. Sed longè, inquies, à dignitate Apostolorum tu abes. Fateor, nec vnquam negabo, non solum non illis, sed ne vmbra quidem eorum me dignum esse: sed tamen si nostrum officium vos conseruabitis, nullam iacturam hinc facietis: imò magnam etiam vtilitatē cōsequimini. Nam cùm vel erga indignos magna sitis affecti charitate, cum singularem præstetis illis obedientiam, maiora tunc præmia maiorque vobis debetur retributio. Non enim nostra prædicamus, quoniā est nobis doctor in cœlis: sed quæ recepimus, ea tradimus: & tradentes ea, nihil aliud à vobis flagitamus, quàm vt diligamur. Quòd si etiam diligi sumus indigni, sed nos dilectione ac charitate vestra dignos cito facietis: quamuis mādatum sit non amicos solùm, verùmetiam inimicos diligere. Quis ergò sic durus atque agrestis est, vt cum huiusmodi mandata sibi tradita sint, nihilominus amicos auerseretur atque oderit, etiam si mille vitiis mentem irretitam atque oppressam habeant? Communicamus eadem mensa spirituali: communicemus & spirituali charitate. Nā si latrones cum alteri alteris sale communicauerint, la-

Diuisio fugienda.

Fratres sumus inuicē.

August. in Psalm. 32. Amb. in c. 14. priore ad Corint.

Rom. 14. 1. Cor. 6. & 7.

1. Cor. 14.

1. Cor. 4. Qui diuidat.

Ozee. 13.

Ephes. 2.

Ephes. 4.

Gala. 1. Ephes. 2.

Doctrina sana ubi afferenda propter malā vitam doctorum.

Chrys. Homil. 43. in Matt.

E trocinandi ferocitatem deponunt: quibus nos rationibus excusabimus, domini corpore communicantes, & latronum consuetudinem atrocitate superantes? præsertim cum multis gentilibus, non quoniam vna mensa vterentur, sed quoniam vnius essent ciuitatis, satis ad amicitiam fuerit: Nos autem, qui eiusdem sumus ciuitatis, vna nobis domus est, eadem mensa, eadem via, ianua, radix, vita, quibus idem capot est, idem pastor, idem rex, vnus & idem magister, iudex, conditor, pater, quę omnia nobis æquali quadam insunt communitate: qua erimus ira digni, si mente diuisi, alter alterum non diligimus? Quæ suis olim Constantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadem à nobis quoque dicta vobis esse putate. Narrat ille, non solùm Apostolis, sed ne vmbra quidem illorum se dignum esse. Nos verò plus etiam fatemur, quòd multò longius ab huius viri sanctissimi sumus integritate remoti, quàm ille fuit ab Apostolorum dignitate disiunctus: Sed num propterea non audire nos, num propterea separare vos à nobis debetis? Nihil est, quod minus esse faciendum existimet Chrysostomus: Quin quanto nos minus digni, tanto maiorem in cœlis mercedem vobis esse positam affirmat, qui non in personarum acceptione fidem habeatis, neque qui simus nos (eadẽ enim sumus nos, qua estis vos infirmitate præditi) verùm quis & quantus ille sit, pro quo legatione fungimur, dominus noster Iesus Christus, attendendum, atque illi in nobis indignis loquẽti parẽdum esse putetis. Præclarè dictum est à Paulino, Quod etiam in malo seruo bonus dominus honoratur. Nihil est quod metuatis, modò sitis ipsi boni, quicquam obfuturos præpositos malos. Nunquid obest palea frumentis? donec veniat dominus areæ, ferens ventilabrum in manu sua, vt mundet aream suam, frumenta recondat in horreum suum, paleas verò comburat igni inextinguibili? Nunquid obfuit bonis tanta multitudo sceleratorum, qui per Ezechiëlem Prophetam dicti sunt, nimirum illis, qui gemebant & mœrebãt facinora populi, quæ fiebant in medio eorum? Ab ipso etiam orbe condito, semper bonis mali permixti fuerunt: neque tamen illis quicquã obfuerunt. Vbi erat Moyses & Aarõ, ibi murmuratores sacrilegi, quos Deus à facie sua semper se perditurum esse minabatur: Vbi erat Caiphas & Annas, ibi Zacharias & Simeon, & cæteri boni: Vbi Saul, ibi Dauid: vbi Esaias, vbi Ieremias, vbi Daniel, vbi Ezechiel, ibi sacerdotes mali & populi mali. Sed sarcinam suam vnusquisque portabat. Vbicunque boni fuerint, nouit Dominus, qui sunt eius, dicit Apostolus: & recedat ab iniustitia omnis, qui inuocat nomen Domini. Non dicit, recedat ab iniustorum & malorum communione, sed recedat ab iniustitia, recedat à peccatis eorũ: quibus si per consensionem non communicauerit, etiamsi societatem eorum corporaliter non deseruerit, securus est, nec ei quicquam aliena peccata pręiudicabunt: Fugiat paleam, ne hoc sit: non fugiat areã, ne nihil sit. Nihil itaque vos moueant peccata nostra: vt propterea vobis vnitatem Ecclesiæ relinquendam esse putetis. Non enim propter malos boni deserendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt. Sicut tolerauerunt Prophetæ, contra quos tanta dicebant: nec sacramentorum illius populi

Iacob. 2.

Paulinus epist. 1. ad Seuerum.

F

Matt. 3.

Ezech. 9.

Mali semper bonis permixti.

2. Tim. 2.

Mali propter bonos tolerandi.

communionem relinquebant. Sicut ipse dominus G toleravit Iudam, diabolum, furem & venditorem suum vsque ad condignum eius exitium, & cum omnium nocentissimum sacram cœnam cum innocentibus communicare, & precium nostrum accipere promisit. Sicut tolerarunt Apostoli eos, qui per inuidiam, quod ipsius diaboli vicium est, Christum annunciabant: Et inter sua quærentes, non quæ Iesu Christi, Paulus non sua quęrens, sed quæ Iesu Christi, cũ summa tolerantiæ laude conuersatus est. Sicut tolerauit sanctus Episcopus & martyr Cyprianus collegas suos Episcopos, de quibus plurimos, quos & ornamento oportebat esse cæteris & exemplo, diuina procuratione contempta, procuratores rerum secularium fieri queritur, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negociationis quæstuosæ nundinas aucupari: Esurientibus in ecclesia fratribus habere argentum largiter, velle fundos insidiosis fraudibus rapere, vsuris multiplicantibus fœnus augere. Horum exemplo tolerate nos quoque peccatores: & ferte nos sicut vultis, vt Christus ferat vos. Peccatores sumus: peccatores esse nos libenter agnoscimus. Sed nunquid sanctiores hi sunt, qui discesserunt à nobis? Nunquid minus in eorum vita vitiorum & flagitiorum cernere licet? Nunquid quorundam ex eis, quæ vocant ipsi coniugia, castiora sunt, quàm nostrorum sacerdotum cœlibatus? Deinde verò: An non extremæ cuiusdam demẽtiæ fuerit, sic sacerdotes, Episcopos, & monachos odisse, vt ipse te reddas illis deteriorem, nec illos tamẽ efficias meliores? Nullum est H enim vitium hæresi vel schismate deterius. Congerantur in vnum sacerdotem, luxus, libido, ambitio, auarita, & quicquid pręterea criminum est: omnem hanc vitiorũ lernam, vna superat hæresis aut schisma. Longè enim sunt grauiores trabes schismatis, quas in oculis gerunt, qui segregauerunt semetipsos, quàm qualiacunque tãdem peccata manentium in vnitate Ecclesiæ: quæ schismati comparata, sicut festucæ in oculis fratrum esse videntur, vt non immerito dixerit Augustinus, quòd consilia separationis, & inania sunt, & perniciosa, atque sacrilega: quia & impia, & superba sũt: & plus perturbãt infirmos bonos, q̃ corrigũt animosos malos. Qui, quãto sit grauius schismatis crimẽ, vel ex eo cuiuis cõstare posse docet, quod cum prioris populi tẽporibus & idololatriæ sacrilegiũ fuisse commissum, & à rege contemptore librum propheticũ incensum esse legamus, vtroq; crimine malum hoc non puniretur atrocius, nisi grauius penderetur. Siquidem schismatis authores viuos dehiscens terra sorbuit: & eos qui consenserant, cœlo irruens ignis absumpsit. Sicut ne fabricatum & adoratum idolum, nec sacer liber exustus meruit vindicari. Itaque diuersitate pœnarum, cuiuis diuersitatem agnoscere licet meritorum. Et alio quodã loco: Sacrilegium, inquit, schismatis omnia scelera supergreditur. Et libro. 2. dicit, non esse quicquam grauius sacrilegio schismatis, quia præcidendæ vnitatis nulla est iusta necessitas. Libet autem etiam quid schismaticus ipse, vel schismaticorum & hæreticorum princeps potius, Martinus Lutherus de consilio separationis eiusmodi senserit, paucis adscribere. Nam qualis qualis sit, digna tamẽ est vox hæc eius quæ ce-

Philip. 1. & 2.

Cypr. serm. 5. de lapsis.

Schisma grauius quam idololatriæ crimen.

Aug. lib. 3. cont. epist. Parmeniani, cap. 2.

Epist. 162. & 172.

Num. 16.

Au. lib. 1. contra epist. Parmeniani. cap. 4.

Et lib. 2 cap. 11.

Lutheri contra se testimonium de schismate.

A lebretur, & quam omnes qui se catholicos profitentur, non in ore magis, quàm in pectore semper habeant. Obiectum illi fuerat ab Eccin in disputatione Lipsica, quòd esset fautor & patronus Bohemorum schismaticorum. Tum ille dicitur in hæc verba prorupisse. Nunquam mihi placuit, nec in æternum placebit quodcunque schisma. Iniquè faciunt Boëmi, quòd se authoritate propria separát à nostra vnitate: etiam si ius diuinum pro illis staret: quum supremum ius diuinum sit charitas, & vnitas spiritus. Sed & illa Pauli verba explicans, Alter alterius onera portate. Hi sanè peruertunt, inquit, hanc doctrinam, qui volunt sua onera portari, & solùm commodis aliorum frui & vehi: vt qui indoctos, inutiles, iracundos, ineptos, difficiles, morosos dedignantur habere socios vitæ: Sed quærunt humanos, suaues, benignos, quietos & sanctos homines. Hoc est, volunt non in terra, sed in paradiso: non inter peccatores, sed inter angelos: non in mundo, sed in cœlo viuere. Quibus quoque timendum est, ne & hic recipiant mercedem suam, & in hac vita suum regnum cœlorum possederint. Nam cum sponsa nolunt esse lilium inter spinas, nec cum Hierusalem in medio gentium posita, nec cum Christo dominari in medio inimicorum. Euacuát enim crucem Christi in semetipsis, & ociosam & stertentem, aliisque humeris vectatam charitatem habent. Proinde qui fugiunt talium societatem, vt boni fiant, nihil aliud faciunt, quàm vt pessimi omniũ fiant, quòd tamen non credunt: quia propter charitatem fugiunt germanum officium charitatis:

B propter salutem fugiunt verum compendium salutis. Ecclesia enim tunc semper fuit optima, quádo agebat inter pessimos. Horum enim onerum tolerantia, mirè rutilauit eius charitas. Sicut Psalmus dicit: Posteriora dorsi in pallore auri. Hoc est, tolerantia columbæ Christianæ, quę per dorsi posteriora significatur, tota est rutilantissima in aurea charitate. Alioquin cur non Moyses, quoque reliquit duræ ceruicis populum? Cur non Eliseus & Prophetæ, reges Israel idololatras? Consequẽs est quod Bohemorum dissidium à Romana Ecclesia, nulla posisit excusatione defendi, quin sit impium, & Christi omnibus legibus contrarium. Quia contra charitatem, in qua omnes leges fruuntur, perstat. Nã hoc quod vnicè allegant, sese timore Dei & conscientiæ defecisse, ne inter malos sacerdotes & pontifices viuerent, hoc eos maximè omnium accusat. Et alio loco: Hæc ideò, inquit, commemoro, ne Pighardi nostri vicini hæretici, infelix populus, fœtore Romano gaudeát, sicut pharisæus super publicanum, non autem cõpatitur. Ne, inquam, illi nos crederent nescire vitia & labes nostras, & immensum aduersus nostrã miseriam superhirent, si nos ista tacere & approbare videremur. Scimus heu nostrum casum, & dolemus, non autem sicut hæretici fugimus, & semiuiuum transimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiũt à nobis Christianis, & reputát seipsos in angulum. O blasphematores Dei & proditores Christi: si Christus fecisset, sicut vos facitis, quis vnquam saluatus esset? Et in declaratione quorundam articulorum, sic ait: Quòd Romana Ecclesia sit à Deo præ aliis omnibus honorata, non est dubium. Ibi enim sancti Petrus & Paulus, pontifices quadraginta sex Romani, ac tot centena millia martyrum, sanguinem suum fuderunt, infernum & mundũ vicerũt, vt vel palpari queat, quàm singularem habeat ad eam Ecclesiam respectum Deus. Quòd si nunc, proh dolor, res habet Romæ, vt expediret habere melius, attamen neq; hęc, neque alia causa vlla, tam grandis est, nec esse potest, vt ab Ecclesia illa separatio aut discessio vl la fieri debeat. Imò quò peius res ibi habet, tanto magis accurrendum & adhærendum est. Per separationem enim & contemptum, non fit melius: nec dimittendus est Deus propter diabolum, nec vitandi reliqui boni propter turbam prauorum. Imò propter nullum peccatum aut malum, quodcunq; excogitari aut nominari potest, debet rescindi charitas, nec spiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia potest, & vnitati nihil nimiũ graue est. Modica enim charitas & vnitas est, quæ sinit se propter aliena peccata diuidi. Et in epistola quadam ad duos Plebanos de Anabaptismo: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibusdã vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij, propterea merum panem & vinum habere volũt in despectum Papæ: arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse papatum. Profecto friuolum est hoc fundamentum, supra quod nihil boni ędificaturi sunt: Hoc enim pacto negare eos oporteret totam quoque scripturam sacram, & prædicádi officium: hoc enim totum à Papa nimirum habemus: Et nouam quoque scripturam sacram nos facere oporteret. Sic & vetus Testamentũ nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum: Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorũ & Scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, sub papatu plurimum esse boni Christiani: imò omne bonum Christianum: atque etiam il linc ad nos deuenisse: Quippe fatemur in papatu veram esse scripturam sacram, verum baptismũ, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum catechismum: vt sunt, oratio dominica, decem præcepta, articuli fidei. Dico insuper, sub papatu veram Christianitatem, imò verũ nucleũ Christianitatis esse. Videtis charissimi, quid de separationis consiliis senserit ille ipse, qui primus ętate nostra separationis ab Ecclesia Dei cõsilium est amplexus, qualem ipse contra Pighardos, & se suique similes hæreticos, vi veritatis coactus sententiam protulit. Quamobrẽ fugite, fugite separationis cõsilia, & in vnitate Ecclesiæ permanete. Qualesquales sumus, quamdiu tamen catholici sumus, parata est semper in Ecclesia catholica remissio peccatorum, simul vt ex animo patratorũ criminum pœnituerit. At in hæresi vel schismate male viuunt, etiam qui bene viuunt: nec est, nisi prius vnde discesserit eò redeat, quòd quisquam se peccatorum suorũ veniá adipisci posse speret. Quisquis enim ab Ecclesia catholica fuerit separatus, quantũlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi corporis vnitate disiũctus est, non habebit vitam, ait Augustinus: sed ira Dei manet super eum. Quisquis autem in hac Ec-

C

D

Psalm. 6.

Boemorum dissidium à Rom. ecclesia inexcusabile.

In resolutio. super propositione .80.

Ecclesia Romana à Deo præ a-

lijs omnibus honorata.

In ecclesia catholica remissio peccatorũ.

Epist. 152. Galat. 5. Matt. 3. Matth. 13. Ibidem. Matth. 25. 2. Tim. 2. Matth. 10.

E clesia bene vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata: quia vnusquisque in ea proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit: Quamobrem nemo propter paleas ventilabro iudicis excutiendas, relinquat aream domini: nemo propter zizania in messe comburenda excedat agro: nemo propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separandos, rumpat retia: nemo propter hœdos atque hircos in iudicis aduētu segregandos, deserat gregem: nemo propter vasa in contumeliam facta, migret ex magna domo domini. Quin illud secū potius quisque reputet: quum in Euangelio dicat Dominus: nōne duo passeres asse væneūt, & vnus ex illis non cadit super terram sine patris vestri voluntate? Si passeres non caduot in terram absq; voluntate Dei, multo minus sacerdotes aut Episcopos dari tetris, vel non sciente, vel nō permittente Deo: Siquidem Deus in cuius manu cor est regis, & qui quocunque voluerit inclinat illud, aliquando regnare permittit hominem hypocritā propter peccata populi: vt sit sicut populus, ita & sacerdos. Hoc per Prophetam denunciat, dicens: Dabo tibi regem in furore meo. Dat quandoque Deus improbis potestatem, vt & bonorum patiētia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Per potestatem enim diabolo datam, & Iob probatus est, vt iustus appareret: & Petrus tentatus est, ne de se præsumeret: & Paulus colaphizatus est, ne se extolleret: & Iudas damnatus est, vt se suspēderet.

Præsides mali cur interdum à Deo dantur. Prou. 21. Iob 34. Esaie. 24. Osea. 13.

Iob 1. Matth. 26. 2. Corin. 12. Matth. 27. Greg. lib. 26. moral. cap. 20. 2. Reg. 24. Populus vitam an mutet, dum mutat, mutabit & regens. Matth. 3. 1. Tim. 2. Matt. 9. Esai. 59. Psal. 30.

F Vsque eo autem secundum merita subditorum tribui scribit Gregorius, personas regentium, vt sæpe qui videntur boni, accepto mox regimine, permutentur: sicut scriptura sacra de Saule dicit, quia cor cum dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium, vt sæpe pro malo gregis, etiam verè boni delinquat vita pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus, ille superorum mysteriorum conscius Dauid propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccauit, & tamen vindictam populus Dauid peccante suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundum merita plebium, disponuntur corda regentium. Mutet igitur populus vitam suam, mutabit etiā Deus eorū corda, qui præsident: Qui potens est ex lapidibus filios Abrahæ suscitare: qui potuit ex persequutore Saulo Paulum Apostolum: qui potuit ex Matthæo publicano facere Euāgelistam: potestis ex mercenariis malisque præsidibus bonos facere pastores. Non enim est abbreuiata manus domini, neque aggrauata auris eius, vt non exaudiat: dummodo nos declinemus à malo & faciamus bonum, vitaque nostra in melius commutata vnanimiter omnes maiestatem diuinam supplices deprecemur, vt suam nobis gratiam impartiat, quo possimus vtrique dignè ambulare vocatione, qua vocati sumus: vt & vos, omnes vos esse recordati, minimè vobis licere velitis, eos iudicare, & in eorum vitam anxiè nimis inquirere, a quibus ipsi iudicandi venitis: sed etiam si aliquo fuerimus in delicto præoccupati, Christū nihilominus audiatis præcipientem: Quæ dicunt facite: q̄ autē faciūt, facere nolite: & nos eius muneris memores, ad q̄ arduū nimis & periculosum vocati sumus, ita vitā nostrā instituamus, vt ne q̄ verbo ædificamus, morib9 nostris destruere videamur. Quoniā verò homines vtriq; sumus, & hoc

Ephes. 4. Omnes pastores non iudicent.

Matt. 23.

ipso nomine peccatores, quia homines, si qua nos G apprehenderit humana tentatio, sicut Paulus monet, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportemus inuicem in charitate: ac si qui sunt firmiores, imbecillitates infirmorum sustineant: nec alia magis de re soliciti simus omnes, quàm vt seruare possimus vnitatem spiritus in vinculo pacis. Hanc enim ad patrem suum migraturus, testamēto nobis reliquit Christus. Hanc sectari nos iubet Paulus: quòd sine ea nemo videbit Deum. Quòd si monenti obtemperauerimus, futurum est, vt ex hoc exilio ad manentem illam ciuitatem cœlestem Hierusalem, quæ visio pacis interpretatur, peruenire mereamur: in qua videre licebit, sicuti est, eum, qui est pax nostra, omnem intellectum nostrum exuperans, Dominum nostrum Iesum Christum. Gratia & misericordia eiusdem Domini nostri Iesu Christi: cui laus, honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Ephes. 4. Ioan. 15. Hebr. 12. Hierusalem visio pacis.

CAPITE OCTAVO, POST ILLA verba, Semetipsum obtulit immaculatum, hæc verba inserantur.

POsteaquàm singula Christi beneficia, quorum in symbolo fit mentio, diligenter Ecclesia mater nostra, statis diebus ad memoriam eorum recolendam instituēdis, oculis nostris repræsentauit, visum est, etiam illi sacratissimo Christi corporis & sanguinis mysterio (quod continuo à Christi tempore in vsu fuit, & est, eritque ad mūdi finem) celebrando diem aliquem festum instituere: qui nō propterea minore nobis veneratione prosequendus est, quod recētius institutus esse videtur. Vixdum enim anni trecenti intercesserūt, cum spiritui sancto visum est, Vrbano quarto Ecclesiæ præsidente, dies vt hic festus in orbe ageretur vniuerso, ad eorum fidem illustrandam, qui sub specie panis, verū corpus & sanguinem Christi contineri, profiteri non erubescunt. Constat enim, quod nō ita multis antè annis, fuit Berengarius, fuit Petrus Adelhardus, quorum tamen vterque suum hunc errorem reuocauit: fuerunt Henriciani & Petrobrusiani, qui de veritate corporis & sanguinis Christi in venerabili Eucharistiæ sacramento, cuius certa semper & indubitata fuit antea fides in Ecclesia, primi dubitationem quandam iniecerunt. Quæ vt omnis ex animis hominum tolleretur, & ne quisquam esset, qui de veritate Christi corporis & sanguinis ambigeret, diē hunc festum instituit, in quo solennem processionem proxima feria quinta post festum sanctæ trinitatis, fieri quotannis præcepit, qua testatum fieret omnibus, quotquot sumus fideles & orthodoxi, quòd non solum non erubescimus veritatem hanc, quam à Christo docti sumus profiteri: verumetiam de hoc Euangelio, hoc est, de Christi crucis & mortis annunciatione, præcipuè gloriamur, deque eo maximè gaudemus & triumphamus. In cuius rei signum, sub visibili panis specie, corpus illud, quod pro nobis in crucem actum, & in mortem traditum est, publica cum lætitia per forum perque plateas, maximo cum honore circumferimus, ac eam quæ Christi corpori debetur adorationem præstantes, credere nos Christo dicēti profitemur: Hoc est corpus meum, quod pro

H Vrbanus quartus.

A vobis tradetur:nec Euangelium illius erubescere,
quo nobis bæc tam gloriosa crux illius & mors,
annunciatur. Obseruatur autem hoc in prouincia
nostra, quod in hac procesſione, quatuor Euange
liorum initia decantantur ad quatuor mundi par-
tes, vt palam fiat, boc Euangelium crucis & mor-
tis Christi in omnibns mundi partibus, ab Aposto
lis & eorum successoribus, fuisse prædicatum. Ac
fit quidem huius ipsius rei commemoratio: eo ip-
so die, qui propriè dies cœnæ domini dicitur. Sed
quoniam sub idem tempus, sicut paulò antè fuit à
nobis demonstratum, tristis erat anima Dei & sal-
Mar. 14. uatoris nostri vsque ad mortem: plorabat mater
Ioan. 16. eius Maria, flebant sancti eius Apostoli, mnndus
verò gaudebat, non visum est satis esse conueni-
ens, vt eo tempore, cũ gaudio crucis illius & mor-
tis memoriam celebraremus, quo Christum Iudęi
Luc. 2. crucifigentes exultabant, & morienti insultabant:
sed cum ipsius Christi, tum sanctę matris eius, cu-
ius animam doloris gladius pertransiuerat, & A-
postolorum eius luctum ac tristitiam exprimere-
mus, in mœrore & planctu dies illos transigen-
tes, quibus tam crudeliter in Christi corpus est sę
Ioan. 20. uitum. Itaque gaudium hoc in illud tempus, quo
gauisi sunt etiam ipsi discipuli viso domino, dif-
ferendũ esse censuit Ecclesia: vt posteaq̃ illa pres-
sura prętereiit, posteaq̃ à mortuis Christus resurre-
xit, in cœlos ascẽdit, & promissum spiritum suum
sanctũ Ecclesiæ misit: quo docente, & sanctæ Tri-
nitatis mysterium, & huius venerabilis sacramẽti
arcanum, intelligere nobis datum est, tum demũ
B summa cũ exultatione, crucis hoc & mortis Chri-
sti beneficium recoleremus, deq́ue fructu, quem
nobis attulit, gaudium nostrum orbi testatum fa-
ceremus vniuerso. Quamobrem nihil est aliud
bæc procesſio, quam gloriosa quædã Christi cru-
cis & mortis prædicatio, deq́ue superato per cru-
Rom. 1. cem diabolo, de morte nostra per mortem Chri-
Galat. 6. sti deuicta, de remisſione peccatorum conciliata,
de regni cœlestis hęreditate, nobis parta, triũphus
quidam & exultatio. Quid autem aliud, quam hoc
est Euangelium nostrum: quod nos non erubesce
re cum Paulo profiteri debemus, ac non modo
non erubescamus, verumetiam cum eodem dicat
1. Cor. 12. vnusquisque nostrum. Mihi autem absit gloriari,
nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Nihil ali-
ud scire, nihil aliud prædicare nos profiteamur,
quam Iesum Christum & hunc crucifixum, Iudęis
quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ip-
sis verò vocatis Iudæis atque Græcis, Christum,
Dei virtutem, & Dei sapientiam. Quia quod stul-
tum est Dei, sapientius est hominibus, & quod in-
firmum est Dei, fortius est hominibus. Vtinã au-
tem non deessent etiam hoc infœlici nostro sæ-
culo, quibus Christi crux & mors, (in cuius memo
riam diẽ hunc tam festũ agimus, corpus illius pro
nobis cruci affixũ, & morti traditũ circũferentes,
& quod nos non pudeat Christi crucifixi, palam
orbi ostentantes) vtinam non deessent, inquam,
quibus ea res non esset scandalum, quibus nõ stul
titia quædam videretur, qui veritatem de sui cor-
poris veritate dicentem, Hoc est corpus meum,
arguere mendacij nõ verentur, realem illius præ-
sentiam in hoc venerabili sacramento negantes.
Sed ea res nos deterrere non debet, quo minus li-
berè fidem nostram profiteamur. Semper hoc fuit

satanæ studium, cùm nõ aliundè salutem nostram C
pendere videret, quam ex hac iugi Christi crucis
& mortis recordatione, vt eam omni studio vel-
let extinctam, & ex animis mortalium euulsam.
Quod ille quantò laborat diligentius, tantò nobis
virilius illi resistendum, tantò magis immensum
hoc Christi beneficium, præ nobis est ferendum.
Ac si quis ex nobis quæsierit: Quid est, quod ho-
die tam festum diem agitis? quòd Eucharistiam ita
per forum & plateas circumfertis? quòd cereorũ
tantam vim accenditis? quòd humana voce psal-
lere non contenti, & cymbalis, & tubis, & omni
musicorum instrumentorum genere, lętitiã quan-
dam ingentem prę vobis fertis? huic respondebi-
mus. Hoc est Euangelium nostrum, quod nos non
erubescere, in quo nos etiam gloriari cum Paulo
profitemur. Christus in nouisſima cœna, sui cor-
poris & sanguinis sacramentum nobis vtendum
dedit, vt siue manducantes illud ore, & bibentes:
siue etiam intuentes & fide percipientes, memi-
nissemus hoc esse corpus illud, quod pro nobis in
mortem traditum, hunc esse sanguinem illum, qui
in peccatorum nostrorum remisſionem fusus est.
Huius itaque Christi crucifixi pro nobis, & mor-
tui corpus, sub illa specie, qua suis illud Apostolis
in cœna nouisſima dedit, omnibus ostentamus, il-
lud quàm maximè veneramur, & adoramus: in eo,
& de eo gloriari nos profitemur: de morte deui-
cta, deq́ue diabolo superato triumphum agimus,
ac Deo patri cœlesti gratiã habemus, qui per cru-
cem & mortẽ filij sui, remisſionẽ nobis peccatorũ
nostrorum, in filios suos adoptionem, & regni cœ
lestis hæreditatem contulerit. Quorum omnium D
beneficiorum memoriam, quanto maiorę studio
per membra sua satanas abolere conatur, tanto
nos diligentius eam, & dierum obseruationibus,
& signis, ac imaginibus, & gestu, & habitu, & om-
ni cæremoniarum genere repræsentari cupimus:
hunc verò diem, propriè tanto beneficio, cum lę-
titia & triumpho celebrando, consecratum habe-
mus. Ad hunc modum si quis nos interrogauerit,
respondebimus, simul fratres nostros admonebi-
mus, vt ostendant, se nõ erubescere Euangelium,
se non erubescere crucem & mortem Christi, cu-
ius memoria, cum gaudio & triumpho celebratur
in hac solenni pompa. Nam quem huius Euange-
lij, quem crucis & mortis Christi pudet, is quiduis
potius, quam Christianus dici meretur, nec est,
quòd se peruenturum ad ea præmia speret, quæ
Christus non aliis promisit, quam his, qui suam o-
mnem fiduciam, in crucis & mortis ipsius merito,
collocatam habent. Qui me erubuerit, dicit Chri-
stus, hunc filius hominis erubescet cum venerit
in maiestate sua. Omnis autem qui confitebitur
me coram hominibus, confitebor & ego eum co-
ram patre meo, qui in cœlis est. Confiteamur ita-
que Christum, nõ sola fide, verùm & ore, hoc est,
externis istis ritibus & cæremoniis, quibus maxi-
mè fides illius illustratur: & crucis hoc illius &
mortis beneficium, summa cũ animi deuotione,
veraq́ue cordium lætitia celebremus. Hanc au-
tem diuinam sacratisſimæ eucharistiæ festi Vrba-
ni quarti institutionem confirmans multam gra-
tiam & dona celebrantibus cõcesſit in conc. Viẽ-
nensi Clemens papa quintus. Nos, inquit, Christi
fideles ad colendum tantum festum & celebran-

E dum donis spiritualibus volentes animare, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui matutinali officio festi eiusdem in Ecclesia in qua idem celebrabitur, interfuerint centum. Qui vero missæ totidem. Qui autem io primis ipsius festi vesperis interfuerint, similiter centum. Qui verò in secundis vesperis totidem. Illis verò, qui primæ, tertiæ & sextæ, nonoæ, ac completorij officiis interfuerint, pro qualibet horarum ipsarum quadraginta. Illis autem qui per octauas illius festi matutioalibus, vespertinis, missæ ac prædictarum horarum officiis interfuerint, centum dies singulis octioarum ipsarum diebus de omoipotentis Dei misericordia, ac beatorum apostolotum eius Petri & Pauli auctoritate confisi de ioiunctis sibi pœnitentiis relaxamus. Hæc est fides catholica, quam vt paulò ante diximus, &c.

NE cui simus offendiculo, visum est nobis hic asscribere, quo sensu scripta sunt à nobis ea verba, quæ reperiuntur in cap. 34. vbi de baptismo agitur. (Quid enim opera quæ fidem præcesserunt, nisi pœnas ignis æterni merebantur? Atque aliæ similes sententiæ.) Fortassis enim sic accipiuntur à nonnullis, quasi nos omnia opera, quæ facta sunt ante fidem, quamlibet ea sint laudabilia, peccati rationem habere doceamus: & quidem talis peccati, quod hominem æterni supplicij reum faciat. Cum tamen constet, esse quædam opera fidem præcedentia eius generis, vt præparent ac disponant hominem ad gratiam: qualia Cornelij fuisse creduntur. Quod nobis negare, cum hæc scriberemus, nunquam in mentem venit, cum in capite. 73. & sequenti copiosius etiam de illis tractauerimus. Concedimus itaque libēter, etiam ante fidem esse quædam opera, quæ præparant hominem & disponunt ad gratiam: sed ea tamen eius generis esse non concedimus, vt mereantur gratiam: multominus vt mereantur eā, quæ & ipsa gratia est, vitam æternam: vt ex eo satis liquere possit, quod ante fidem, nullum esse meritum (de merito loquimur mercedis æternæ) nisi supplicij. Non quod non sint opera quædam ante fidem, quæ scholastici vocant ciuiliter bona, quæ nonnunquam disponunt ad gratiam, sed quod infidelitatis peccatum tantum est, vt sub hoc vno quasi generali nomine, putet Augustinus omnia peccata cōtineri: vsque eo etiam, vt quæ bona videntur opera, si fiant ab infidelis, peccata esse doceat: quod omnis infidelium vita peccatum sit. Porrò stipendium peccati mors: vt non possit non esse verum, quod ante fidem, nullum sit nisi supplicij meritum. Et hoc est, quod ab Augustino scriptum legimus: Quæ sua merita iactaturus esset liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Et iterum. Quid merebaris peccator? Contemptor Dei, quid merebaris? Vide si occurrit tibi nisi pœna, si occurrit tibi nisi supplicium. Et iterum alio loco: Vna erat massa perditionis ante fidem, cui non nisi supplicium debebatur. Et paucis interiectis: Si dominum retribuere vellet, nihil nisi pœnam debitam retribuisset: Et alio loco: Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur istis operibus, Deus redderet, vtique damnaret. Itaque neque Catonis, neque Photionis, neque Aristidis, quamlibet q fuerint iustitia laude celebres, eius generis opera fuerunt, vt illis ex hac vita migrantibus aliud deberetur, quam æternum supplicium: Cum certissimū sit illud axioma, quod sine fide mediatoris Christi, nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ, saluus factus sit, aut saluus aliquādo fieri possit. Hæc fuit & est sententia nostra. Libenter enim cōfitemur, quicquid est in nobis meriti, quod id non aliūde sit, quam ex Christi crucis & mortis merito. Itaque si quis in Christum pro nobis crucifixum & mortuum non credit, si quis in illo fiduciam suam omnem collocatam non habet, indubitāter asserimus, quod is æternum supplicium mereri potest: æternam gloriam mereri non potest, cum Christi meritum sit omne meritum nostrum: Illius enim crucis & mortis merito, meremur quicquid meremur. Quem cùm semel induerimus in baptismo, ipse est qui viuit in nobis, ipse est qui operatur in nobis, ipse est qui meretur in nobis. Tolle crucis & mortis eius meritū ex operibus nostris, quid aliud erūt omnes iustitiæ nostræ nisi pannus menstruatæ? Quamobrem, sicut ante fidem nullum esse tale meritum persuasum habemus, cui merces æterna debeatur: sic eorū cæcitatem satis mirari non possumus, qui regeneratorum & fideliū operibus, meritum omne detrahere conantur. Videntur enim q non intelligere, se non hominum, sed Christi, quē induimus in baptismo, viuentis & operantis & merentis, infidelibus, meritis detrahere: & quantum in ipsis est, crucem eius & mortem enacuare.

Margin notes: Act. 10. — Fidem præcedunt duplicis generis opera — Tract. 89. in Ioannem, & contra duas epist. Pelag. lib. 3. cap. 3. — Lib. 4. contra Iulianum. cap. 3. — Rom. 6. — In Psal. De verbis Apostoli serm. 11. — In prologo Psal. 31. — F — G — Petrus Lombardus lib. 3 sen. dist. 25. — H — Esai. 64.

CONFVTATIO PROLEGOMENON BRENTII, QVAE PRIMVM SCRIPSIT

aduersus venerabilem virum Petrum à Soto, deinde verò Petrus Paulus Vergerius apud Polonos temerè defendenda suscepit.

Autore Stanislao Hosio Episcopo Varmiensi.

ARGVMENTA QVINQVE LIBRORVM *huius operis.*

Liber primus recenset ab origine nostri temporis hæreses.

Secundus agit de legitimis iudicibus rerum Ecclesiasticarum.

Tertius docet de autoritate Sacræ Scripturæ.

Quartus est de Traditionibus.

Quintus tractat de Catholica Ecclesia.

In quorum capitum maximè nunc inter Doctos controuersorum tractatione, præter multiplicem & reconditam eruditionem, habes Confutationem solidam argumentorum, quæ Brentius & similes Ecclesiæ aduersarij hac ætate potissimùm adferre, & Catholicis obiectare consueuerunt. Nec est vlla ferè materia de religione hoc tempore controuersa, de qua iudicare non possit, qui huius autoris opus excusserit diligenter.

*

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, Domino Sigiſmundo Auguſto, Dei gratia Regi Poloniæ, Magno Duci Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, &c. Domino & Hæredi, Domino clementiſsimo, Stanislaus Hoſius Epiſcopus Varmienſis obſequium ſuum defert.

Vidi, Sereniſsime Rex, libellum quendam Ioannis Brentij, quem tibi Petrus Paulus Vergerius dicare veritus non eſt: neque ſine magna animi mei moleſtia legi. Vocat is libellum hunc aureum, ſed ego non facilè crediderim, aurum illud, quod prouerbio celebratur, Toloſanum, maiorem perniciem iis attuliſſe, quorum eſt manibus attrectatum, quàm quantam incautis & ſimplicibus, quorum verſabitur manibus hic libellus, adferre queat: Vt ſi dici meretur aureus, non ex alio quàm ex auro Toloſano cõflatus eſſe videatur. Quid enim? An non omnem ordinem in eo peruertit? an non politiam omnem deſtruit? an non profert omnia ſedulò, quæ ad pacem & tranquillitatem Eccleſiæ perturbandam pertinere videntur? Quòd ſi rectè vir quidam ſanctus, pacem omnium rerum eſſe dixit ordinis tranquillitatem, quę poteſt ibi eſſe pax, vbi hoc agitur, vt ne quid ordine fiat, vbi nihil aliud laboratur magis, quam vt ea, quæ terribilis eſſe deſcribitur, tanquàm acies caſtrorum ordinata, quæ ſæpè regnum cælorum in ſcripturis appellatur Eccleſia, locus ille teterrimus efficiatur, in quo nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat? Ac quòd libellum talem in publicum edendum Vergerius curauerit, nihil miror: quòd autem eum tibi Catholico, Chriſtiano, Orthodoxo Regi dicare, noménque tuę Maieſtatis, quod vbique terrarum, ſicut aliarum virtutum, ſic veræ pietatis laude cum primis clarum eſt & illuſtre, per hunc modum cõtaminare auſus fuerit, id verò eſt, quod mirari ſatis non poſſum. Cæterùm quid ille vereatur, qui minimè contentus, ita te nuncupando tibi libro hoc, quantũ in ipſo fuit, deformaſſe: auſus eſt pręterea virum longè ſui diſsimilem Aloiſium Lipomanum Epiſcopum Veronenſem, quo iam inde à ſexcentis propè annis, ex quo tempore Chriſti recepit Euangelium, nullum ex Legatis Apoſtolicis vidit Polonia, neque ſanctiorem, neque doctiorem: hunc talem virum, multò etiam maiore impudentia, quàm olim Auxentius hæreticus, grauiſsimum, doctiſsimum, ſanctiſsimum virum Ambroſium, auſus eſt hic homo leuiſsimus prouocare, vt de capitibus in hoc, vt ipſe vocat, aureo libello cõtentis, te iudice, ſecum diſceptaret. Quid vereatur ille, quem ſic in mentem reprobam abiiſſe videre licet, poſteaquàm ſemel abnegato Chriſtianiſmo, Lutheraniſmum amplexus, ex alia in aliam ſectam eſt prolapſus, vt peccatum ſuũ quaſi Sodoma prædicet, neque pudeat eum in ſua malicia gloriari, dũ palàm iactat ſe quod bis Deo præſtitit iuſiurandũ, id violaſſe: cuius etiam formulam excudi typis fecit, vt qui ſit homo, teſtatum orbi faceret vniuerſo. Ego verò, quòd illius tam eminet, támque proiecta eſt audacia, minùs miror, quem & frontem pridem omnem perdidiſſe, & ab omni Dei metu prorſus remotum eſſe, vel ea ſola ſcripta ſatis indicant, quæ in proximis hiſce Varſchauienſibus Comitiis in vulgus ſpargi curauit. Illud non poſſum non mirari, quòd inueniuntur nihilominùs, qui non ſine quadam animorum affectione commenta legant eius hominis: qui ſic ad omnem leuitatem incubuiſſe videtur, nihil vt cauerit diligẽtiùs, quàm ne quid vſquàm veri ſcriberet. Nolo cætera commemorare, longum enim foret. Vel hæc vna Epiſtola, quam ad Maieſtatem tuam ſcripſit, quot mendaciis eſt referta? Principiò religionis conſtituendæ cauſa, te Comitia fingit edixiſſe, cùm tamen neque in literis, quas ad Conſiliarios regni tui ſcribi feciſti, neque in legatione, quę nũciis ad minora Comitia de more profectis data eſt, vel minima fuerit de religione facta mentio: quin & illud ſatis cõſtat, multis in terris Maieſtatis tuæ, qui delecti fuerant ad maiora Comitia nuncij, eis mandatum ſeriò fuiſſe, ne quam religionis mentionem inicerent, néue quid noui de ea decerni paterentur, quòd in veteri libenter eſſent acquieturi. Cuius etiam dati ſibi mandati, cùm ad maiora Comitia veniſſent, nonnulli fuerũt admoniti. Sed nec illud obſcurum eſt, quòd Maieſtas tua nulla alia de re conſultationem in Comitiis haberi per nũcios terrarum ſuarum voluerit, quàm quæ propriè ad Comitia pertineret, nimirùm de ratione qua regnum defendi poſſet, ineunda: quòd rectè iudicares, religionis tractationem ad ſynodos Epiſcoporum, non ad regni vel imperij Comitia pertinere. Quamobrem etiam cùm res poſtulare viſa eſt, vt mẽtio tamen aliqua religionis fieret, ſic per Ioannem Ocz̧ieski regni tui Cancellarium, virum non ſolùm ingenio prudentiáque ſingulari & admirabili quadam dicendi facultate, ſed etiam ſumma in Catholica & Orthodoxa fide cõſtantia pręditum, rem proponi feciſti, diſertis vt verbis id explicari mandares, nolle te, vt de conſtituenda religione, quę rectè pridem eſſet conſtituta, verùm vt de eo tantùm ſententiæ dicerentur, quemadmodum abſente à regno Maieſtate tua, prouideri poſſet, vt pax nihilominùs & tranquillitas in regno conſeruaretur: ac de communi tandem Senatorum omnium ſententia decreuiſti, ſi quis in religione nouare deinceps aliquid auſus eſſet, vt is hoſtis patriæ, publicæque pacis perturbator haberetur, ac iiſdem, quibus hoſtis patriæ, pœnis eſſet obnoxius. Hæc verò, án non ex diametro, quod aiũt, cum iis pugnant, quæ narrat Vergerius? Quem & illud non puduit in eadem Epiſtola comminiſci, cùm vt emendatio quædam fieret abuſuum & errorum, qui ſunt in Eccleſiam inuecti, nonnulli cõtenderent negaſſe Proceres, eam rem ad Romani

Auguſt. li. 19. de Ciuit. Dei cap. 13.

Pontificis & Episcoporum cognitionem & diiudicationẽ pertinere: cùm ex Comitiorum Decreto, quæ sunt ante biennium Petricouiæ habita, nuncius à te missus fuerit ad Pontificem maximum, qui non solùm, quod facere catholicis Regibus & Principibus vsitatũ est & solenne, te fore semper in eius autoritate polliceretur, verumetiam Legatum ab eo mitti peteret, cuius autoritate qui sunt in regno tuo religionis ergô motus excitati, tranquillari possent. Cuius legationis decernendæ, princeps in Senatu fuit vir illustris Ioannes comes à Tarno v v, multis rebus, & bello, & pace, magna cũ laude felicitateque gestis clarissimus: qui non dubitauit etiam dicere, quod à Catholico Senatore dictum oportuit: Si qua facta esset quorumcunque tandem rituum mutatio præter assensum Sanctæ Sedis Apostolicæ, futurum, vt Schismaticorum infamiam gens nostra non effugeret. Cùm itaque non de tua magis, quàm de summa Senatus totius voluntate, decreta fuerit hæc ad Pontificem legatio, quod iste, qui tam est in aliena Republica curiosus, nescire non potuit, quæ est huius hominis tam perfricta frons, vt audeat scribere, negasse Proceres, emendationem abusuum & errorum, ad Romani Pontificis & Episcoporum cognitionem pertinere? Cur enim tanto studio mitti nuncium ab Apostolica Sede petiuissent, si nihil harum rerum ad illam pertinere iudicassent? Iam verò conuicium illud, quo Papam & Episcopos, quos veritatis vindices & assertores fuisse semper, & esse dubium non est, hostes veritatis appellat, nunquid à manifesto veritatis hoste profectum non est? Sed ego quò plures eius legi libellos petulantissimè scriptos, hoc magis perspexi, non aliundè quàm ex fraude, fallaciis, mendaciis eum totum constare, qui nihil vnquàm verius loquutus esse videtur, quàm cũ se vocat Exulem Iesu Christi: quandoquidem ex quo tempore se transtulit in aliud Euangelium, & à Christi corpore præcidit, ciuis & domesticus esse Dei desiit, & extorris à Christo factus, in Sathanæ se potestatem ipse tradidit, cuius spiritu cùm agatur, alia quàm quæ profert, proferre nequit. Neque enim falsum esse potest, quod ait veritas? Quomodo potestis bona loqui, cùm sitis ipsi mali? Videtur is ex eorũ esse numero, quos Ioãnes vocat Antichristos, de quibus ait: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Sic enim fuit iste aliquando in Christi corpore, quomodo sunt humores mali in humano corpore, qui cùm euomũtur, corpus releuatur: sic & iste, posteaquàm exiuit, Christi corpus Ecclesia multùm est releuata, gaudendum vt sit exiuisse talẽ. Non enim ex carne Christi corporis præcisus est, cuius membrum fuit nũquàm, sed pectus tantùm premebat, quoad erat in corpore: magna vt sit Christi corporis alleuiatio consequuta, posteaquàm ex eo humor iste malus

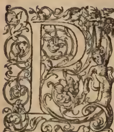
1. Ioan. 2.

egressus est. Nos verò facilè patimur, vt ad renascentis quinti Euangelij defensionem, tales vocentur: vt sit, quod est in prouerbio, dignum patella operculum. Verùm de homine satis, idque præter animi mei propositum. Nunc breui causas accipe, quibus adductus sum, vt hæc Brentij scripta quæ tantoperè suspicit Vergerius, contrario meo scripto refutanda censerem. Per mihi molestum accidit, cùm eum virum, quem non solùm propter doctrinam, vitæque sanctitatem, verùmetiam propter eius personę, quam sustinebat, dignitatem, in summa veneratione habitum ab omnibus oportuit, sic ab homine leuissimo, quasi ad pugnam quandam prouocari viderem. Sed multò illud molestiùs, quòd ausum est os impudens, ad te ea de te scribere, te sibi iudicem legere, tibi Christiano, Orthodoxo Regi libellum hunc dicare. Quod cùm ab aliis quoque hæreticis non semel iam factitatum esse deprehenderim, vt dicandis tibi scriptis suis nomen tuum contaminarent, suspicionémque tibi conflare conarentur, quasi non aliena sis ab eis voluntate, qui nouatam vel euersam potiùs religionem Christianam cupiunt, discruciabar animi, non idem à Catholicis adhiberi studium in hac, qua te grauant isti, tam turpi suspicione diluenda. Quàmuis enim talem te præstes in ea, quam à Maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti, Catholica & Orthodoxa religione tuẽda & conseruanda, nulla vt eius generis in te vel minima suspicio hærere queat, cum tamen, qui te non norunt, & libellos omni genere impiæ doctrinæ refertos, tibi dicari vident, & qui mos est quinti huius Euangelij, falsos rumores, ab improbis de industria, de te spargi audiunt, datur illis occasio, secùs aliquid de te suspicandi. Quæ res, credibile non est, quantum animo meo sæpè dolorem attulerit. Tantam enim Maiestatem, non solùm crimine, verùmetiam suspicione criminis vacare oportet. Hanc igitur vt amouerem à te, tibiq́ue coram orbe terrarum vniuerso, castè & integrè semper à te conseruatæ religionis testimonium perhiberem, laborem hunc non grauatim suscepi. Neque verò me clàm est, quę sit istorum hominum petulantia, quámque procax conuiciandi libido, qui nescio, cuius à quouis alio potiùs, quàm à Christo profecti, Euangelij assertores videri volunt, quibus maledictis eos insectari consueuerint, qui ab ipsorum opinione dissentiunt, neque statim, quod ipsis videtur, tanquàm Dei verbum adorant. Sed ego nihil moror istorum conuicia, dum nomen tuum ab ea suspicione, quam tibi cõflare conantur, vindicare queam: quin etiam ornari me interpretor, quoties à turpibus nomen meum traducitur: vitupetari cõtrà, si lauder à talibus illaudatis. Deum precor, vt Maiestatem tuam diu seruet incolumem & felicem. Ex castro meo Heilsbergk, Idibus octobris anno Domini M.D.LVII.

PRAEMONITIO AD lectorem.

N opus tibi nouum, summáque laude dignum, Christiane Lector, inde ex polonia missum & ab optimis viris exoptatum: quod nos eò tibi damus libentiùs, quò certiùs persuasissimus fore, vt huius libri lectione simul & causa Ecclesiæ Dei maiorem in modum illustretur, & hæreticorum huius ætatis falsitas luce clariùs coarguatur. Est eiusdem autoris opus illud, quod Moguntiæ ante paucos menses accepimus editum, & communi Episcoporum in Polonia nomine publicatum sub hoc titulo: Confeßio Catholicæ fidei Christiana. Vtrobique nihil reperias, quod non purum, pium, sanum & salutare sit, & hac quidem ætate scitu lectúque dignum prorsus. Illic Catholicæ religionis & doctrina syncera & luculenta, vt alibi ferè nusquam, extat assertio, digna profectò, quæ omnium manibus noctes ac dies euoluatur. Hîc eiusdem sanæ Catholicæque doctrinæ accedit defensio, quæ non solùm Brentium, sed etiam eiusdem farinæ Sectarios omnes in præcipuis totius doctrinæ capitibus, & maximis hæreticorum hodie omnium præsidiis atque extremis refugiis, ita refellit ac prosternit, vt si æquè iudices, vires illis omnes ademptas, atque ab hoc vno velut Achille, fractas fateare necesse sit: adeò decenter, grauiter, ingeniosè, piè, & eleganter excutiuntur, asseruntur, propugnantur, quæ contra hæreses hoc tempore grassantes Catholicè discenda, docendáque & oppugnanda sunt. Narratur autem ab initio historia, quam certè nosse refert, & delectat quoque plurimùm, quibus gradibus hic in Germaniam Satanismus irrepens, nihil ferè iam tutum à Sectarum contagiis, & innoxium reliquerit. Vnde noua in orbem Euangelia, sed minimè læta & fausta, summa cum animarũ pernicie magis & magis passim inuehũtur. De Autore ipso, vt qui superstes est, non attinet dicere quẽ pro dignitate laudare tam sit nobis difficile, quàm præclarum aliis Episcopum spectatißimum imitari. Nec potest obscurum vulgaríque videri, quotos annis in aula regia versatus, & à maximo Rege ad negotia grauißima, ad legationes honorificentißimas diu multúmque adhibitus fuit. Is sæpè comprobauit suam fidem, industriam atque virtutem Sarmatis, Lituanis, Rußis, Prussis, Masouiis, Bohemis, Germanis. Doctrinæ verò & eloquentiã eam comparauit, quæ & elegantißimo scriptore & præstantißimo Theologo, & optimo Episcopo digna sit. Cui rei hoc sanè opus argumento est, vbi dici non potest, quàm solidè confirmetur in veteri pietate Catholicum pectus, præsertim si rectè secum quis reputet tot sectas huius temporis horrendas, quot superior ætas vno eodémque tempore nulla sensit, multisque iam inter se modis ita dissectas etiam, vt earum neque modum, neque finem vllum inuenire poßis. Deinde cùm Sectarum harum tanquam peßimarum arborum semina, radices, fructus atque germina, quæ nostro & communi Ecclesiæ malo persentiscimus, ritè considerantur, mox apparent huius nostræ tempestatis densißimæ tenebræ, ac cum his coniunctæ multiplices pestes, diræque furiæ cernuntur, quæ nunc agminatim in Ecclesiam irruunt, simúlque magistræ & ministræ sunt omnis impietatis, licẽtiæ, nequitiæ, barbariei atque vastitatis. Certè si nihil scriptum extaret aliud, vel ex hoc vno libro perspiceret non cæca posteritas, quæ quantáque sit ista stultitia, ne dicam insania nostra, qui nihil ferè pensi nunc habemus, quid Apostoli & Apostolici viri, quid veteris Ecclesiæ proceres & præclari maiores nostri docuerint, tradiderint, obseruarint. Itaque (proh pudor,) his nouis doctoribus, qui veterum sæpè impietatem, erroresque iampridem damnatos & tractos nobis obtrudunt, his inquam, aurem adhuc damus ac fidimus, nimirum perinde ac leues Galathæ illi à Pseudoapostolis persuasi: vt iam in hoc, iam in illud Euangelium, quod non accepimus, neque Patres euangelizarunt, sed hæc infelix ætas effinxit, citò transferamur, omnique vento nouæ doctrinæ, quæ se Euangelij nomine venditat, huc, illuc instar arundinis circumagamur. Sed ne multis, hoc vnum admonebimus, Petrum à Soto Theologum Hispanum, qui ab hoc Episcopo nostro hîc contra Brẽtium defenditur, pro se quoque scripsisse, ac eidem Brentio aduersus Prolegomena eruditè respondisse. Defendit autem Sotum hic Episcopus, priusquam Soti opus in lucẽ prodijsset, aut certè ad ipsum in Poloniam vsque peruenisset, non tam quòd Soto causam propugnare, quàm suis Polonis consulere voluerit, apud quos Paulus Vergerius homo æquè fastuosus ac petulans apostata de Brentiano opere tantopere gloriabatur, vt homo ille etsi non Theologus catholicis insultare, eósque ad disputationem coram Rege publicam prouocare, non vereretur. Quæ de re lege suprà in Authoris Epistola Nuncupatoria. Fuit & alius Hosius eiusdem nominis, Episcopus Cordubensis, cuius fidem, & industriam summam probarunt Patres in Synodo Nicæna, cùm Ariana Secta Ecclesiam Dei & Catholicos omnes miserè exagitaret. Nunc habet ætas quoque nostra (Christo gratia) suum Hosiũ, Episcopum Varmiensem, cui neque simplex pugna est cum Arianis & Seruetianis illis, quæ multis in locis hærent, contagiis: sed qui cum omnibus ferè monstris hodie in Ecclesia grassantibus congreditur, eáque sic dextrè conficit, vt si hunc ducem sequare, reliquias quidem agnoscas veterum, & iampridem damnatarum hæresum superesse, vires autem & robur illis ipsis inesse nullum videas, quo inferorum portæ & Sectæ istiusmodi iam inter se dissectæ consistere, ne dum aduersus columnam veritatis Ecclesiam præualere poßint. At quantò rectiùs causa Religionis haberet, quantóque commodiùs & impietas disiici, & pietas orbi restitui posset, si multos id genus Hosios hæc ætas ferret, nimirum qui in pascendo seruandóque grege Dominico, qui in arcendis lupis, & conuincendis hæreticis non dißimili vigilantia parique doctrina, copia, grauitate, synceritate & fide præstare, séque muros pro domo Dei aduersus Philistæos istos opponere vellent & possent. Rogandus vtique Dominus messis & princeps Pastorum, vt misertus tandem ouium dißipatarum, quæ paßim oberrantes, miserè pereunt, mittat ipse pastores secundum cor suum & idoneos operarios in messem suam, Amen.

A LIBER PRIMVS DE HAE- C RESIBVS NOSTRI TEMPORIS, AVTORE *Stanislao Hosio episcopo Varmiensi.*

Riusquam excutiamus argumenta Brentij, visum est de variis huius temporis sectis nõnulla præfari, quod à præsenti oostro instituto minimè fuerit alienum. Etenim Sathanism⁹ hic, quẽ in hac p̃fatione nostra recensebimus, non aliunde sumpsisse videtur originem, quàm ex his quatuor capitibus, quæ in hoc libello suo Brentius asserit. Nam dum vnusquisque sibi de doctrina religionis iudicium arrogat, dum arbitratu suo scripturas interpretatur, dum nihil in eis difficile, nihil obscurum esse persuasum habet, dũ præter eas nihil recipi, traditiones autem Patrum prorsus reiici debere censet, dum Ecclesiam neque videri, oeque cognosci posse credit, ita vt cuique cœtui liberum sit, nomẽ Ecclesiæ vendicare, quis nõ videt, ex his doctrinæ Brentianæ capitibus, cuius primus autor fuit Martinus Lutherus, natũ esse Sathanismũ, qui
B nũc regnat in multis partibus Germaniæ q pedetẽtim etiã in Poloniæ regnũ & adiũctas illi terras irrepere conatur? Quãobrẽ nihil ab instituto nostro fecerimus alienũ, si nõnulla de eo p̃fati fuerimus.

Ante quadraginta hos annos is fuit orbis vniuersi status, q̃ latè patet in eo nomen Christianũ,
Gene. 11. vt rectè de illo dici potuerit, quod io Genesi scriptum legimus: Erat terra labij voius & sermonum
Acto. 4. eorundem: quódque scribitur in Actis Apostolorũ de iisqui primi in Christũ credere cœperunt: Multitudinis credentiũ erat cor vnũ, & anima voa.
Orbis christiani ante 40. annos in religione consensus. Sicut vnus Deus ab omnibus colebatur, ita fides vna retinebatur, vna fuit & eadem administrandorum sacramentorũ ratio, vnus & idem propè cæremoniatũ vbique ritus. Idipsum dicebant, idipsum sentiebant, idẽ sapiebant omnes, vt facile ciuitatẽ illã agnosceres, cuius participatio in idipsum. Quamobrẽ cùm vna & eadem essent omnes mente præditi, nomine quoque non nisi vno & eodẽ censeri volebant. Non vocabantur alij Gnostici, alij Apostolici, alij Euangelici, non aliis quibuscunq; nominibus censebantur, sed à Christo quẽ vnanimiter profitebantur omnes, in quo sibi solo fas esse gloriari persuasum habebant, Christiani cuncti nominabantur: quo nomine nullum sibi dari posse nomen gloriosiùs existimabant: Homines enim erãt recti & simplices, ac timentes Deum, qui non in contentione sermonis, sed in simplicitate fidei regnum esse Dei crederent, nec aliud scirent Euangelium, nisi quod à Christi spiritu profectum, de Christo per Christi discipulos scriptum esset.

Hic fidei consensus, & concors omnium inter se Christianorũ doctrina, cùm apud alias nationes, tum apud finitimos nobis Germanos lõgo seculorum interuallo viguit: præcipuè verò apud eos populos omnes, qui sunt imperio Maiestatis tuæ subiecti, siue hi Poloni sint, siue Lituani, siue Rusji Catholici, siue Prusji, siue Masonij: ex quo tempore semel hæ gentes omnes Euangeliũ Christi receperũt, semper apud eas iã inde à sexcentis propè anois consensus hic fidei constans, perpetuus & inuiolatus permansit. Quódq; magis admireris, anni plus minùs centũ quadraginta intercesserunt, cùm vicinam regno Maiestatis tuæ Bohemiã lepra Valdensis iofecit: ex eo factũ est, vt bona pars illius ab orbe reliquo Christiano se præcideret. Quæ res quantas ei regno calamitates attulerit, nihil hic opus est commemorare. Cùm autem communis nostræ cum illa gente lingua sit, nullis tamen Sathanę fraudibus adduci potuit vt sensu & cõsensu totius Ecclesiæ posthabito, Bohemorũ partis esse vellet. *Vvaldensis secta Bohemos distrahit*

Qua in re quid potißimùm prædicẽ? Episcoporúmne regni vigilantiam, an sanctorum maiorum tuorum, penes quos tum erãt regni gubernacula, religionem singularem? Vtrique digni, quorũ nomina laudibus omniũ celebrentur. Nam & illi memores, in qua essent à Deo specula collocati, nihil curæ, solicitudinis, laboris ptermiserunt, quo possent à Christo sibi cõmissi gregis sui saluti prospicere. Neq; cuiusquam potentiã reformidarunt, sed *Vigilantia Episcoporũ, & Regũ pietas in Polonia.*
D se murũ pro domo Israel opposuerunt, neque vllum bonorum pastorum officiũ in se requiri passi sunt. Et hi pientißimi Principes, alter proauus tuus Vvladislaus Poloniæ Rex, alter frater eius patruelis Vitoldus, cùm etiam regnũ illis esset à Bohemis delatum, qui nuper adeò segregauerant se, & à Christi corpore Ecclesia præciderant, admirabili quadam animi magnitudine regnũ potiùs respuendum sibi esse duxerunt, quàm vt indignum aliquid Christianis Principibus cõmitterent. Quin disertis etiam verbis legatis Bohemorum renouciarunt, sibi religionem esse, apud hæreticos regnare. Quòd si verò illi in viam rectæ religionis, & ad societatem vniuersæ Ecclesiæ redire vellent, Reip. Christianæ causa, alterutrũ de ipsis, quin regni gubernacula susciperent, non esse recusaturum.

Est ne autẽ, aut fuit multis seculis Principũ aliquis cuius religio cũ horũ Principũ religione poterit cõparari? Mihi verò nihilò videntur etiã illis inferiores nostri fuisse, quos olim Christo dixisse legimus: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Quid enim illi nisi nauiculas & retia piscatoria reliquerũt? Isti verò delatũ etiã sibi regnũ repudiandũ potiùs esse duxerũt, q̃ vt illius cõsequẽdi *Matt. 19.*
spe, quò minùs liberè Christũ sequi possent, impediri se paterentur: q̃ vt à Christi corpore, vna, sancta, Catholica Ecclesia separari esse vellent. Sonabat, pcul dubio semp in eorũ auribus vox illa Christi, quã ex tuo quoq; pientißime Rex, ore, in celebri Senatorũ totiusq; populi corona plãtã aliquãdo audiuimus: Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum *Matt. 16.*

E patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Non illi cælestia regna terrenis, nõ sempiterna caducis esse commutãda putauerũt: sed sicubi Christi religio agebatur, nullum eis tam suaue fuit meritum, quin & spiritus ipse vilis esset, quem amittere priùs quàm religionis causam deserere, prompto semper & parato animo fuerunt. Hac igitur & Episcoporum vigilantia & singulari Principum pietate, qui nec metuendum sibi quicquam præter Deũ, nec illius charitati quicquam anteponẽdum esse putauerunt, factum est, vt per annos iam propè sexcentos integra & incontaminata in terris Maiestatis tuæ Christiana, Catholica, & Orthodoxa fides permaneret.

Qua occasione Lutherus noua sectã desidia.

Cæterùm annus nunc agitur quadragesimus, cùm in lucem prodiit Martinus Lutherus, à quo primum nostro hoc infelici seculo fax est in Ecclesia Dei discordiarum accensa. Ex quàm parua autem scintilla, quæ non difficulter opprimi nascens poterat, quantus ignis exarsit? Initiò non alia de re quàm de peccatorum condonationibus, vulgò vocant indulgentias, disputari cœptum est. Eas Lutherus oppugnabat, non quòd legitimum earum vsum prorsus damnaret, sed quòd abusum ferendum non esse putaret. Vt autem in hanc arenam descenderet, non tecti zeli feruore, neque studio pietatis adductus est: sed cùm permolestè ferret, quòd sui ordinis fratribus prædicandarum indulgentiarum anteà munus mandatum erat, qua ex re non parùm etiam emolumenti capiebant, id ad Dominicanos translatum fuisse, sicque suis commodum illud interuersum: hæc illi causa

F fuit in certamen istud prodeundi. Quamobrẽ non aliò prima hęc illius velitatio, quàm ad deum ventrem referebatur. Quod etiã ipse dissimulare non potuit. Nam cùm ad disputationem cũ Eckio ventum esset, ac inflammatus ira Lutherus, modestiæ fines prætergressus, admonitus à quibusdam fuisset, quandoquidem Dei causa tractaretur, vt modestiùs eam in spiritu lenitatis ageret, in hæc verba proruipit: Nõ propter Deum hæc res cœpta est, neque propter Deum finietur. Sic ille morbum animi sui celare diu non potuit.

Lutheri confessio.

Nũc tu mihi diligenter illud animaduerte, quod ab Augustino scriptum est, duas radices in duobus agris à duobus agricolis plantari. Plantat vnã Christus in cordibus bonorum, plantat aliam Diabolus in cordibus malorum. Quæ plantatur ab hoc, radix est malorum omnium cupiditas: quæ plantatur ab illo, radix est bonorũ omniũ charitas, de qua dicit Apostolus: In charitate radicati atq; fundati. Nec de radice charitatis aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni nasci potest. Simul illud cõsidera, ex vtra harũ radice nata sit causa Lutheri, vt quis illius agricola fuerit, intelligas. Quàmlibet in eum suauiter effusus fueris, tamen velis nolis fateaaris oportet, quòd non ex charitatis, sed ex cupiditatis radice processerit, quam in illius corde plantauit Diabolus: Certum est enim & indubitatum, quòd ne mutiuisset illa quidem contra indulgentias, si prædicandarum illarum negotium sui ordinis fratribus datum fuisset: sed quod per alios interceipi videbat, quod suis delatum esse maluisset: ea vel iusta illi causa visa est, quamobrẽ istas tantas tragœdias excitaret.

Aug. serm. 44. de tempore.

1. Tim. 6. Ephes. 3.

Ex radice cupiditatis in Luthero plãtata fuit hæc noua secta processit.

Habemus itaque iam, ex qua radice processerit prima Lutheri velitatio, nimirùm ex radice cupiditatis, quæ crebris contentionibus magis etiam atque magis aucta est in dies. Nam initiò non alia G fuit quàm pecuniæ cupiditas: accessit posteà cupiditas gloriæ, quam perniciosior etiam est consequuta cupiditas vindictæ, quæ posteà in odium quoddam exarsit implacabile. Satis constat, minùs præfractum initio fuisse Lutherum, vt qui minimè recusaret, eorum quorum debebat iudicio scripta sua subiicere. Extant eius in epistola quadam ad Leonem Pontificem hæc verba, quæ scripsit ante annos duodequadraginta: Beatissime pater, prostratum me pedibus tuæ beatitudinis offero, cum omnibus quæ sum & habeo: viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocem tuam, vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam. Sed verum est, quod à Philone scriptum est, quòd contentio est materia iracundiæ, & ideo contentiosiores quique in disceptationibus cæterisque colloquiis ad iram mouentur. Et hoc iræ proprium est, quòd facilè fallitur, fallitque: vt non temerè quequam iracundum veracem reperire liceat, tanquam deuictum ebrietate animi, non corporis. Quantò maiore cõtentione actum est de rebus quæ videri poterant initiò non maximo cum periculo coniunctæ, tantò longiùs est à veritate discessum. Et est hoc ita naturâ comparatum, vt non ferè nascatur error aliquis, qui non secum plures trahat alios: vix vt quemquam reperire liceat, qui posteaquàm in vnum aliquem errorem prolapsus est, non discedat indies à recta via longiùs. Quemadmodum in cantu siuel vna aliqua in re turbata sit harmonia, per omnia H consusa quædam existit dissonantia: ita doctrinæ consensus vna aliqua hæresi & dogmate à veri symphonia discrepante interruptus, subinde fit ad maiorem confusionem progressio. Et sicut in humano corpore loco suo mota qualitatum temperata constitutione, ex qua sanitas & partium ac omnium inter se virium integritas consistit, alia ex aliis vitia & morbi consequi solent: ita si vel semel sanitas mentis læsa, nec rectè sit constituta, magis indies atque magis afficitur, & ægrotat homo periculosiùs. Hoc in Luthero quoque vsu venisse videmus: Sanabilis erat initiò morbus, sed progressu temporis serpebat malum longiùs.

Quo Lutherum seorsum peculatum de terrerum.

Lutheri erga Pontificem submissio.

Phil. lib. 2. Allegoriarum legum.

Error vnus ferè plures secum trahit.

Ac primùm quidem fecit quod est hæreticis omnibus commune, vt Romani Pontificis autoritatem labefactare, & eum in ordinem cogere conaretur. In hunc rabiem suam conuertit omnem, summaque contentione perficere conatus est, vt plurimorum ab eo voluntates alienaret, & eum in ordinem redigeret: quò sic guberoatore sublato (sicut ait ille) atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia sibi grassari liceret. Itaque facinus ingens aggressus, omnes pontificij iuris libros cum plerisque literis pontificiis, vulgò bullas vocant, incendit. Nec ita multò pòst librum scripsit de Captiuitate Babylonica, in quo ne Sacramentis quidem intactis, sursum ac deorsum omnia miscere conatus est. Hanc illius insolentiam cùm per triennium tolerasset Leo Pontifex, ac multùm sæpéque monendo vt in viam rediret, nihil profecisset, fecit tandem pro officio suo, vt eum hæreseos condemnaret, & è

Lutherus à Pontifice oppugnãdo excreuit in sectam.

Cypr. lib. 1. epist. 3. Lutheri certamen contra Ecclesiæ Sacramenta.

A cœtu piorum eiiceret: ex quo iam anteà ipse se eiecerat. Hîc ille magis atque magis furere, ac ratio nes omnes inuestigare, quibus odium erga Pontificem suum expleret: quem de gradu suo deiectũ, atque omni prorsus autoritate spoliatum cupiebat. Vna hac in re curæ illius cogitationésque con sumebantur omnes. Itaque non iam ille scribendis deinceps libris, quid esset, aut quid non esset cum pietate coniunctum, sed quid incommodare Papatui maximè posset, spectandum esse putauit: vt quicquid scriberet, quicquid diceret, quicquid faceret, omnia in odium & despectum Papæ, Conciliorum & Episcoporum faceret. Fatetur hoc adeò ipse in quadam epistola ad Argentinenses, ad quos in hæc verba scripsit: Hoc diffiteri, inquit, nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius aut alius quispiam, ante quinquennium persuadere mihi potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus neruis extensis me obtricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam, hac re Papatui valdè me incommodare posse. Nónne hîc apertè confitetur ipse, peregrina sua doctrina populo inculcanda non hoc se spectasse, vt Christi gloriam propagaret, vtque veritatem illius patefaceret, sed vt odio ipse erga Papam excæcatus, eodem illius odio cæteros inflammaret? Tantâ autem fuit mens illius infuscata maleuolentiâ, Christum vt præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dummodò per hanc occasionem incommodare Papatui potuisset.

Damnatus à Pontifice Lutherus, nihil nisi Papatui incommodare excogitat.

Testimoniũ Lutheri.

B Cùm itaque in omnibus dictis, scriptis, factis suis, oon alios quàm iram & odium pessimos consul tores adhibuerit, erit adhuc quisquam qui dubitet quæcunque ab eo profecta sunt, aliunde quàm à Diabolo profecta esse? Si quis est huiusmodi, tollet illi dubitationem hanc Lutherus ipse, qui in libro quem inscripsit de Missa angulari, quem habuerit autorem doctrinę suę, non obscurè fert. Inducit enim ibi Diabolum secum disputantem, ac fortiora contra Missam argumenta proferentem quàm quæ refelli à se potuerint. Cuius etiam vocem inibi describit, quòd ea grauis & robusta sit, tàmque terribiliter insonet, vt vsu quandoque eueniat, quòd post collationem cum Dæmone nocturnam homines postridie manè mortui reperiantur: Nam & corpus, inquit, occidere potest, deinde verò animam ita reddit anxiam, vt in vno momento quandoque necesse habeat è corpore migrare. Quod sæpè sibi quoque ipsi propemodum accidisse scribit. Quin & accidit ad extremum. Nã qui vespere benè potus erat & hilaris, postridie manè repertus est in lecto mortuus, cùm totos annos vnde triginta magnos in Ecclesia Dei motus excitasset. Atque hoc est illud, quod adeò magnificè prædicatur à quibusdam, Dei verbum & Euangelium non à Christo, sed ab autore Sathana profectum, sicut ipse fatetur, qui primus id in lucem edidit. Nam ab eo sibi gloriatur argumenta esse suppeditata, quibus & sacerdotium & sacrificium euerteret. Quibus euersis, quid aliud quàm Deus ipse sublatus è medio, vel saltem in ordinem coactus esse videtur? Nam vbi nullum sacerdotiũ, nullum est sacrificium, ibi consequens est, nullum etiã

Lutherum malo spiritu afflatũ plerag; perscripsisse.

Deum agnosci. Quamobrẽ cùm sibi conscius esset C Lutherus, à quouis alio potiùs, quàm à Christo suũ Euangelium esse profectum (si modo tam impiam doctrinam tã præclaro nomine appellare fas est) noluit sectatores suos vocari Christianos, quod nomen cõmune fuit omniũ, qui ante quadraginta hos annos, quibus Lutheri dogmata in vulgus spargi cœperunt, Christũ professi fuerant, sed vocauit eos Euãgelicos, vt vel ipsa hac appellatione se fuósque à Christo & à corpore eius vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia segregatos, neque sibi commune quicquam esse cum Christo declararet.

Lutheri sectatores dicti Euangelici.

Habet Maiestas tua, vnde sit profectum istud, quod nunc nonnulli vocant Euangelium, & purũ Dei verbum, idque ex propria ipsius autoris confessione, qui sicut olim dixit Christus: Mea doctrina nõ est mea, sed eius qui misit me patris, cœlestẽ illum patrem suum Deum indicans, sic & ipse dicere non dubitauit: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me patris Diaboli, à quo suppeditata gloriatur argumenta, quibus & sacerdotium & sacrificium euerteret, atque ita verum veri Dei cultum abrogaret omnem. Quòd si non confiteretur hoc ipse Lutherus, vel res tamen ipsa clamat, quod ille primus in lucem ętate nostra protulit, nõ Dei, sed Diaboli verbum esse. Etenim Deus noster sicut à Paulo scriptum legimus, Deus est pacis & dilectionis, non dissensionis: qui verò diuidit inter fratres, Diabolus est, ait Propheta. Cùm igitur ex verbo Lutheri tanta diuisio, tanta separatio sit subsequuta, quantam nunc in Ecclesia (proh dolor) videmus, cùm ex eo tot sectę tam dissectę sint prognatæ, cuius id alius quàm Diaboli verbum esse credemus? Omnis spiritus, ait Ioannes, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Soluit D autem Iesum, quemadmodum de traditionibus agebamus, ex Augustino patribus ducimus, qui vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in sipsa separat ac diuidit. Christus propterea mori dignatus est vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnũ. Lutherus propterea & scripsit & fecit omnia, vt quos pretioso sanguine suo Christus cõgregauerat, eos dispergeret. Deinde verò mortis etiam suæ genere Christus declarauit, quàm sibi displiceret omnis diuisio. Nam neque bannis mortem sustinuit capitis truncatu, neque sicut Esaias Propheta serra dissectus est, vt in morte sine mutilatione corpus integrũ seruaret, & causa subduceretur iis, qui cupiunt Ecclesiam in partes discindere. At Lutherus per omne vitæ suæ tempus nihil aliud maiore studio contendit, quàm vt quod integrũ corpus Christi inter manus persecutorum in cruce permanserat, id inter manus Christianorum iam deinceps integrum esse desineret: Itaque quod non fecere tum impij milites, vt frangeret corpus Christi, fecit hoc iste, speciem pietatis habens, virtutem autem eius abnegans, vt in multas partes diuideret totum corpus Christi, vnam, sanctam, Catholicã, Apostolicam Ecclesiam. Et erit adhuc, qui dubitet verbum illius verbum Diaboli esse? Cuius ita proprium est diuidere, lacerare, spargere, sicut Christi proprium est, quæ dispersa sunt, congregare.

Cur Lutheri doctrina probari nõ possit. Ioan. 7.

2. Corin. 13. 1. Cor. 14. Osea. 13.

1. Ioan. 4. Iesum soluere.

Augustini tractat. 6 in epist. Ioãnis.

Luth. studia plena dissensionis ac diuisionis in Ecclesia.

2. Tim. 3.

Neverò putes, temerè nos Martinum Lutherũ arguere diuisionis & dispersionis in Ecclesia Dei factę, audi piẽtissime Rex, in quot ille sectas quàm

Sectarũ autor Luther⁹.

E dissectas nobilissimum Christi corpus dissecuerit: Nã simulac licere sibi voluit, inflatus sensu carnis suæ, à communi sensu & consensu totius Ecclesiæ certis in dogmatibus discedere, vide quæso, quot & quantarum is discessionum ac separationum autor aliis deinceps fuerit. Erat quasi frater illius iuratus Andreas Carolstadius, quem arctissima necessitudine sibi deuinctum habebat: is non totos duos annos in eadem cum eo sententia permansit. Nam dum absens à Vvitemberga fuisset Lutherus, præter voluntatem illius Missam abrogauit, habitum religosum abiecit, sacrosanctam Eucharistiam prophanis manibus attrectari fecit, concitatęque plebi fuit autor, vt quasi portis effusa parentibus, infecta signa templis & aris inferret, & ex illis imagines eiiceret. Quamuis autem Vvittembergam reuersus Lutherus rem ipsam non improbaret, quoniam tamen alio quàm seipso autore factũ esset, quasi minùs rectè neque ordine factum, grauissimè reprehendit. Adeò ferre non potuit vel statui vel mutari quicquam ab vllo mortalium, siue in doctrina, siue in titibus, nisi priùs id per ipsum ita fieri debere sancitum fuisset. Tanta fuit in homine gloriæ cupiditas, vt quod ad illius amorem attinet, rectè dicere potuerit: Riualem possum non ego ferre Iouem. Scripsit is duos libros contra cælestes Prophetas, in quorum altero monet, vt prædicatoribus qui imagines per plebem eiici iubent, aqua & igni interdicatur, aut tale in eos exemplum edatur, vt abstinere deinceps necesse habeant, quòd ab imaginum demolitione venitur ad cęden. Boni Domini, inquit, non hic est diaboli scopus, vt oppugnentur imagines, sed vult sibi foramen fieri, per quod sanguinem profundat, & cædes faciat in orbe terrarũ. Spiritus iconomachorum non est bonus, spirat enim cædes & sedi-

F tiones, etiam si cedet & dissimulet ad tempus, quãdiu nõ videt opportunitatem. Itaque acerbę inter eum & Carolstadium inimicitiæ exarserunt, & sic est alter in alterum debacchatus, vt vterque sit alteri factus plusquam hæreticus. Inimicitiarum autem & contentionum hæc quoque non minima causa fuit, quòd vterque sibi gloriam hanc vendicabat, quòd primus ipse veritatem Euangelicam in lucem extulisset. Et constat primum fuisse Carolstadium, qui sacerdos cùm esset, vxorem duxit, & ea fecit, quæ paulò antè commemorauimus: quo nomine laudem assertæ veritatis Euangelicæ sibi deberi putabat. Sed cùm anteferri sibi Lutherum videret, qui & ingenio, & doctina, & eloquentia longè præstabat, visum est illi, quò suum quoque nomen celebre ad posteros transmitteret, nouum doctrinæ genus proferre: quod cùm Lutherus nõdum attigisset, nullam inuentæ huius gloriæ partẽ arrogare sibi posset.

Cui doctrinæ proferendæ constat occasionem Lutheri scripta dedisse, qui sicut Caluinus etiam fatetur, transsubstantiationem oppugnans, classicũ canere visus est, ad Sacramentariorum hęresim excitandam. Docuit enim Lutherus, etiam post consecrationem panis & vini substantiam in Eucharistiæ sacramento remanere. Quod sic à nonnullis acceptum est, quasi quem scripturæ produnt incarnatum, eum ipse Christum doceret impanatum, quem etiam extra sumptionẽ in Eucharistia nefas esset adorari. Quasi verò nõ verbo Christi, sed sumptione nostra Christi corpus in Eucharistia conficeretur: vt nisi ori nostro foret admotum, tãta vis esse verborum Christi non posset, vt illud Christi corpus efficerent. Quid autem hoc est aliud, quàm scripturæ verba peruertere, & loco illius, quod à Christo dictum est, Hoc est corpus meum, dicere, hoc erit quando sumetur? Cæterùm Buceri fraudibus adductus est Lutherus ante annos viginti, vt in hanc sententiam illius iret: nam nõ aliter sibi persuaderi passus est, vt corpus & sanguinem Christi in S. Eucharistia substantialiter esse confiteretur, quàm si vicissim hoc sibi Lutherus concessisset, quòd extra vsum non sit ibi corpus & sanguis Domini: quemadmodum articulum Louaniensem decimumtertium explicans vir insigni doctrina præditus Ruardus Tapper scriptum reliquit. Sic dolis Buceri captus Lutherus, dum in suam factionem pertrahere Bucerum conatur, factus est & ipse Sacramentarius. Nihil est enim quod magis valeat ad confirmandam Sacramentariorum hęresim, quàm hoc Buceri dogma, quod à Luthero fuit approbatum. Qua de re non vno loco Ioannes Caluinus gloriatur. Hactenus progressus erat Lutherus. Huc tamen impietatis nondum proruperat, vt auderet negare, præsens in Eucharistia Christi corpus & sãguinem adesse. Primus hoc ætate nostra negare ausus fuit Andreas Carolstadius, cui Philippus Melanchton hoc tribuit elogium, hac ipsa de re scribens: Carolstadius, inquit, primùm excitauit hunc tumultũ, homo ferus, sine ingenio, sine doctrina, sine sensu communi, quem nullum vnquàm humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantùm abest, vt in eo manifestatio aliqua Spiritus sancti animaduersa sit. De quo & illud alibi scribit: Quod sicut Lutherus Papę, sic ille vicissim odio Lutheri non aliqua pietatis opi- H nione controuersiam hanc de Cœna Domini mouerit. Ac addit præclaram sentẽtiam, cui vtinã ex animo faueret: Meo certè iudicio, inquit, magna est temeritas, dogmata serere non consulta Ecclesia veteri. Et tamen hic talis, qualis à Philippo describitur, ita multos reperit qui nefarium hoc dogma suum approbarent, vt plures iam Sacramentarios, quam Lutheranos, videre liceat: & inter eos non paucos excellenti doctrina, & singulari quadam dicendi suauitate præditos, qui Carolstadium quàm Lutherum ducem sequi maluerunt. Itaque contra genus hoc hæreseos complures libros edidit, in quorum vno cui titulum fecit, contra Zuinglium, Oecolampadium, aliósque nouos Vicclefistas, grauiter in hoc sectę genus inuehitur, & eos in decem fermè foramina atque effugia scripturã lacerasse scribit. Neque se legisse turpiorẽ vnquàm hæresim, quæ statim in initio tot inter sese capita, tot sectas habuerit: etiam si in principali causa, vtpote in persequendn Christum, vnanimes existẽt. In eo verò libro quem inscripsit, quòd ista verba Christi, Hoc est corpus meũ, adhuc firmiter stant, septem: In illo autem, quem paulò antè quàm fuisset mortuus, breuem confessionem inscripsit de venerabili Sacramento Eucharistiæ, enumerat octo diuersas & pugnantes inter se verborum istorum, Hoc est corpus meum, interpretationes. Quatum prima fuerit Carolstadij, secunda Zuinglij, tertia Oecolampadij, quarta Suenckfeldij, quẽ per contumeliam Stenckfeldium vocat, ac post alios

Andreas Carolstadius.

Lutherus gloriæ cupiditas

Hoc nimis verũ esse, experta est magno suo malo Gallia.

Primus apud Germanos sacerdos qui duxit vxorem Carolstadius.

Caluin. in defens. 2. contra Ioachi. Vvest.

Luth. scripta secta Sacramentariorũ occasionem dederunt.

In epistol. ad Freder. Myconium.

A nonnullos Campani septima, cæteratum enim autores nominatim nõ exprimit. Quòd si viueret is adhuc, plures etiam ei enumerando recensere liceret. Eò enim iam amentiæ sunt atque audaciæ nonnulli progreßi, vt etiam ipsa Christi verba in consecratione cœnæ Dominicæ mutare, proque eo quod ille dixit, Hoc est corpus meum, non fuerint veriti dicere, Hic est panis meus. Alij verò prorsus omittere verba consecrationis non dubitarunt, sic enim enũciant: Accipite, comedite, hoc facite in mei commemorationẽ: quemadmodum à Ioachimo Vvestphalo, & Erhardo Schneppio legimus annotatum. Quanquam etiam superstite Luthero quendam exortum fuisse terræ filium scribit Iulius Pflug (cuius tanta est pietas cum non mediocri doctrina coniuncta, vt etiam hostes Ecclesiæ Dei, quòd verè Episcopum agat, confiteri necesse habeant) qui negaret, necessaria esse ad Eucharistiam verba Christi, quibus ea consecretur: quin nec speciem panis aut vini necessariam esse, sed satis esse, si motu interiori cordis Eucharistia capiatur.

Ioachi. in libello quem inscripsit, Recta fides de cœna Domi. Schnep. in cõfeßione de Euc. Iul. Pflug. In epist. ad Erasm. Roterod. Horrendi fructus noui Euangelij.

Ecce fructus quos nobis attulit quintum istud Euangelium, per quod impij licere sibi volunt, etiam ipsa Christi verba in huius Sacramenti, quod est vnum omnium excellentißimum, consecratione vel mutare, vel prorsus prætermittere. Quod etiam in eius Sacramenti administratione, quod solùm de necessitate salutis est, (vtcunque neget id Caluinus) liberum esse vult hic ipse, cuius hic libellus quem confutandum suscepimus, tibi Serenißime Rex, dicatus est, Ioannes Brentius. Nam cùm disertis verbis hanc nobis formam Christus præscripserit, vt baptizaremus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, negat is baptismi virtutem ad certa verba Christũ alligare voluisse, quòd non instituerit magiam, quæ ad certam verborum formam, aut certos ritus alligata sit. Itaque nihil in eo piaculi fore putat, si mutetur forma, dummodò remaneat sententia verborum Christi. Hæc iste, quem numinis instar colit Vergerius, cuius scripta dictáque pro diuinis oraculis haberi vult. Vides autem quàm fœcundi monstroso suo partu sint hæretici? Vix enim eorum quenquam reperies, qui vel nouam hæresim protulerit, vel veterem aliquam olim damnatam instaurauerit, qui non multis erroribus, portentis & monstris comitantibus stipatus incedat. Est autem hæreticorum hoc proprium, vt corrigi nolint: ac si reprehendi videant errata sua, quæ vnicè admirantur, & modò non adorant tanquam eidola manuum suarum, tantùm abest, vt mitescant aut emendentur eiusmodi reprehensionibus, maiore etiam vt eorum odio qui reprehenderunt, inflammentur, atque ita proficiunt in peius indies errantes, & in errorem mittentes. Huc perducit eos scelerata quædam vindicandi cupiditas, qua sic mentes eorum excæcantur, vt verum videre nequeant, sed falsa pro veris amplectantur. Documento nobis esse potest Lutherus, qui scribit ipse, quòd à fratre quodam reprehensus fuerit, quòd senserit aliquando, pulchrum fore, si pro Laicis vtraque Sacramenti speciei porrigenda statueretur in Concilio generali. Nunquid autem satis habuit ille reprehensionem hanc fratris de re non maximi momenti diluisse? Minimè gentium. Sed video, inquit, illis otium & ebartas abundare: dabo operam, vt negotium scribendi habeant copiosum: Præcurram enim, vt dum gloriosißimi victores de vna aliqua mea hæresi (vt eis videtur) triumphant, ego interim nouam moliar. Profert mox nouam hæresim, ac impios omnes declarat, qui Laicis vtriusque speciei communionem denegant. Atque illo quidem loco solos eos impietatis arguit, qui Laicos arcent à calice. Sed audi, quò paulò pòst progrediatur maiore quo dam furoris œstro percitus. Quam penes Concilium prius potestatem esse volebat, vt Laicis vtraque species daretur, statuendi, non ita multò pòst eam abrogat, nec veretur os impudens ita dicere: Si quo casu Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri, imò tum primùm in despectum Concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunque authoritate talis Concilij potirentur vtraque. Quid scribi potuit arrogantius? scilicet si Concilium ad quod ex vniuerso terrarum orbe doctißimi, grauißimi, sanctißimi viri conuocati fuerint, nullam esse causam declarauerit, cur à calice diutiùs abstineatur, irritũ erit concilij decretum & hoc inane: sin autem hoc ipse Lutherus ita sanxerit, tum demum ratum & firmum erit. Cæterùm posteaquam semel ille veterum doctorum scripta, sanctißimorum Pontificum decreta, Conciliorum etiam Oecumenicorum, hoc est, totius Ecclesiæ Catholicæ placita, contemnere cœpit & pro nihilo habere, tandem eò progressus est, vt sicut paulò antè meminimus, & sacerdotium & sacrificium euerteret, quin ipsum etiam ex hoc sacramento Christũ extra manducationem tolleret, ac debitam ei venerationem exhiberi prohiberet: cùm priùs etiam post consecrationem in Eucharistia panem & vinum remanere docuisset. Inde sumpsit originem postea Sacramentariorum hæresis. Et quemadmodum licere sibi voluit Lutherus priuata sua authoritate veteres abrogare, nouos ritus instituere: sic sibi quoque veniam hanc dari debere Caluinus cum sois existimauit, cùm nihilo se Luthero vlla in re inferiorem esse iudicaret. Fecit igitur ille quod adhuc à Luthero & sectatoribus eius factum non fuit, vt & sacras vestes, cùm res diuina fieret, & luminarium vsum, & campanarum pulsum prorsus reijceret: ne quod esset inter sacra & prophana discrimen: neue si quid esset honoris habitum huic venerabili sacramento, plus aliquid in eo quàm panis & vinum esse crederetur. Quin etiam ex hac vita migraturis sacramentum Eucharistiæ dari vetuit, quod non sine causa tamen fuit à priscis illis viaticum appellatum. Neque enim putauit ad illud admittendus, nisi qui cum reliquo cœtu communicare possent: quibus neque confeßis neque absolutis dari sacramentum hoc voluit. Dies prætereà festos, tum & Euãgelij & epistolarum iuxta receptũ Ecclesiæ morẽ lectiones abrogauit. Ac ne solũ esset Eucharistiæ sacramentũ, in quod sibi licerent omnia, etiã de Baptismi sacramẽto nouã doctrinã protulit. Cũ enim ex Luthero didicisset, eos Christi mortem euacuare, & alium præter Christũ mediatorem quærere, qui putant opera sibi esse ad salutem necessaria, quoniam & Baptismus opus quoddam est, visum est illi, quòd aliud præter mortem Christi mediũ inducãt, qui nos Baptismo

Hæretici reprehendi non sustinent.

1. Tim. 3.

Luther. de Capt. Bab.

C *Lutherus quàm fastuosus & arrogans.*

Luthe. in lib. de formula Missæ.

Luther. autor sacerdotij & sacrificij euertendi.

D

Caluinus in quo Lutherũ sequutus & superat in pietate.

E fieri saluos docent: quódque Christi sanguini reliquum nihil faciant, qui medicinam peti volunt in aqua Baptismi. Docet igitur infantes, modò sint ex Christianis parentibus prognati, citra Baptismum etiam Christi membra fieri, in Dei filios adoptari, regnique cœlestis hæredes effici. Itaque cũ non multùm ad salutem intersit, baptizentur nec ne, facilè fert eos absque Baptismo ex hac vita migrare. Quid iam nobis intactum isti reliquerunt? Quorsum audaciæ & amentiæ non proruperunt? qui etiam ipsa Sacramenta, sine quibus saluus esse nemo potest, conuellere & labefactare veriti non sunt.

Habes iã igitur duo Euangelia, si modò tã claro nomine tam impias sectas appellare fas est, Lutheranorum vnum, Zuinglianorum alterum. Nam vtraque pars quod ipsa sentit, solum id purum purum Dei verbum & Euangelium esse deierauerit. Si doctrinam consideres, aut superiores, aut certè nihilò sunt inferiores Zuingliani Lutheranis, non pauciora quàm ij scripturarum examina proferũt, orationis verò splendore persuadendique vi multò præstare videntur. Si speciem spectes pietatis, non eunt hoc inficias etiam ipsi Lutherani, quod ea sit maior in Sacramentariis. Sic enim scribit de illis Nicolaus Amsdorfius: Anabaptistæ & Sacramentarij iam imponunt Germaniæ suâ sanctimoniâ, quemadmodum imposuerunt monachi vniuerso mundo. Si multitudinem inspicias, hac quidem longè superant, cùm ex Lutheranis plurimos in suam sententiam pertraxerint. Fatentur hoc ipsimet: sic enim scribit Ioachimus Vvestphalus:

Collatio Lutheran. & Zuingl. & vtri alteris præstent.

Nicolaus Amsdorff.

Ioli. Recta fides de cœna Domini.

F Nulla falsa doctrina tam latè dispergitur, nulla tanto conatu & hypocrisi defenditur, nulla tam multos homines abripit in errorem, quàm falsa doctrina de Eucharistiæ sacramento. Qui etiam alio quodam in libro contra Caluinum scribens, suos propter paucitatem vocat imbellem turbam præ copiis ingentibus, quibus gloriari Caluinum & confidere dicit. Palàm autem illud est, qoòd pręter Saxonicas ciuitates pauci admodum Lutheri receperunt Euangelium: omnes alij siue apud Heluetios, siue in Germania, aut Catholici sunt aut Sacramentarij. Quòd si pertinaciam intuearis in errore tuendo, tantum abest, vt hac in parte Lutheranis cedant Zuingliani, priores vt etiam eos ferre Caluinus glorietur: qui dum alacriter ad mortem imprimis terrificam se obtulissent, suos quàm Lutheranos multò fuisse prõptiores asserit ad fidei suæ, sicut ipsi videtur, veritatem sanguine suo obsignãdam. Quin si catalogum legas eorum Pseudomartyrum, qui nostro seculo propter hæresim suam oppetere mortem non dubitarunt, plures inter eos Zuinglianos quàm Lutheranos reperies. Cùm itaque nulla in re sint inferiores Lutheranis Zuingliani, neque minùs ij, quàm illi de puro Dei verbo se iactent, vtrique tamẽ sunt alteris plus quàm hæretici. Lutherani præsertim sic detestantur Zuinglianos vt eos ne quidem audiendos esse putent, ac sceptro potiùs magistratus eorum blasphemias, quàm stilo refutandas esse censent, vt querantur etiam de Lutheranis Sacramentarij, quòd non sustulerint, sed potiùs ad se pertraxerint Papę tyrannidem: próque ligneo iugo Papæ collo excusso, ferreum ab illis impositum sit. Sed negat Ioachimus Vvestphalus, hãc esse tyrannidem, si quis

Ioachim Vvestphalus.

obsistat Psychotyrannis Hæreticis, nec eos tyran- G nidem suam blandam illam quidem, sed sæuissimam & nocentissimam in ouile Christi permittat exercere, non quidem externo gladio, quo corpus tantùm occiditur, sed pestilentis doctrinæ veneno, quo Diabolus interimit animas blandiendo & mentiendo. Pastor, inquit, non agit tyrannum, qui repellit lupos: magistratus non exercet tyrannidẽ, si secundum legem coercet maleficos, & de sontibus sumit pœnas. Ecclesiastæ non sunt accusandi de tyrãnide, qui noxios Ecclesiæ & pertinaces excommunicant, voce & scriptis seductores reprimunt, gubernatores politicos admonent sui officij, edicta & necessariam seueritatem magistratus approbant. Minùs Ecclesia affligeretur à Psychotyrannis, minùs acciperet damni: non ita multi, vt nunc fit, seducerentur, seducti minùs pertinaciter hęrerent in suis erroribus, si magistratus & ministri Ecclesiastici seuerioribus remediis profligarent morbos qui grauiores, qui contagiis afficiunt membra corporis sani. Hęc ille verissimè non contra Sacramentarios magis quàm contra suos quoque. De Sacramentariis autem Martinus Lutherus hanc tulit sententiam: Hæreticos seriò censemus, & alienos ab ecclesia Dei esse, Zuinglianos & Sacramentarios omnes, qui negant Christi corpus & sanguinem ore carnali sumi in venerabili Eucharistiæ sacramento. Qui etiam in epist. quadam ad illustrem virum Albertum Marchionem Brandenburg. in Prussia Ducem, negat cum illis tractatus vllos habendos, quãdoquidem ab initio quàm latè patet Christianus orbis, vna fuerit & concors omnium de hoc Sacramento sententia. Proinde, H inquit, si quis nunc de eo dubitat, perinde facit, atque si non credat vnam sanctam, Catholicam Ecclesiam: qui etiam nõ solùm Ecclesiam vniuersam hæreseos condemnare videtur, verùm etiam Christum ipsum cum Apostolis & Prophetis suis, quorum grauissimo testimonio corroboratus est hic articulus, quo nos credere profitemur sanctam Ecclesiam Catholicam. Sic enim ait Christus: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Et Paulus Ecclesiam vocat columnam & firmamentum veritatis. Deinde verò testimonium contra illos fert ipsa eorum propria opinio, cùm in istius textus expositione sic inter se dissident, vt septem propemodum aut octo liceat interpretationes reperire. Hic Lutherus non contra Zuinglianos magis quàm contra seipsum suósque nõ minùs & dissidentes inter se, & consensum Ecclesiæ pro nihilo ducentes, verissimam tulit sententiam. Pergit autem ad eundem Ducem scribens: Quocircà moneo & peto Illust. vestram, velit eiusmodi homines vitare, nec eos in ditione sua ferre: Nam illud necesse est, vt secum reputet, si permiserit in suis terris versari sectarios eiusmodi, cùm prohibere possit, quod multum grauabit conscientiam suam, ac vix vnquàm eam tranquillare poterit. Sic Lutherus ne receptum quidem à suis dãdum esse Sacramentariis censuit, quos etiam non dubitat vocare Sathanæ ministros, mendaces, imò ipsum mendacium, fucum & simulationem. Et in eo libro, qui inscribitur, Confessio de Cœna Christi, monet vt haud aliter caueant sibi omnes à Zuinglio, quàm à Sathanæ veneno. Hæc est Lutheri de Sacramentariis censura.

Luther' qui damnat Sacramẽtarios, etiam se & suos damnat.

A Nunc audi vicißim, quid illi sentiant de Luthero, deque sectatoribus eius: Speciem, inquit Oecolampadius, verbi Dei adferunt Lutherani, verbum Dei non adferunt: id quod Hæretici paßim facere solent, omnéque volunt videri verbo Dei niti. Bucerus verò scribit Lutherum ab omnibus accusari imperiosæ & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur sibi ab aliquo contradici. Si exigit, inquit Bucerus, ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se esse Deum. In vertendis & explanandis scripturis manifesti sunt, neque pauci eius lapsus. Sic non minùs Zuingliani sibi fas esse putauerunt dissentire à Luthero, quàm sibi licere Lutherus voluit dissentire ab vniuersa Ecclesia. Tigurini verò ministri, respondentes ei libello, quem paulò antè quàm fuisset mortuus, contra Zuinglianos ediderat Lutherus, acerrimè contra eos inuectus, inter cætera sic aiunt: Prophetæ & Apostoli Dei gloriæ, non priuato honori, non suę pertinacię & superbię studebant, sed peccatorum salutem quęrebant vnicè: Lutherus autem sua quęrit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & confestim Sathanæ tradit, quotquot illius sententię non ilicò subscribere velint: & in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quàm minimum verò amici & paterni animi deprehenditur. Hoc est vicißim Sacramentariorum de Luthero, deque sectatoribus eius, ac Lutheri de Sacramentariis iudicium. Quin autem vtrunque verum & tectum sit, cùm ex eadem vnius magistri Sathanæ schola sint vtrique profecti, dubitandum non est. Ac iactatur quidem à nonnullis, cõsensionem esse factam inter Zuinglianos & Lutheranos de sacraměto Eucharistiæ. Cæterùm ne quis erret, quid hac de re compertum habeamus, paucis perstringere visum est. Quanta fuerit contentio inter Lutherum, qui panem esse affirmabat corpus Christi substantialiter & realiter: & Oecolampadiũ atq; Zuinglium, qui signum & figurã esse tãtùm dicebant, iam demonstrauimus. Quæ posteà quàm semel efferbuit, sic progressu temporis adaucta est & inflammata, vt acerbißimè fuerit per annos plùs minùs quindecim exagitata, cùm sicut scribit Caluinus, neutri alteros æquo animo & placido audire sustinerent: Nam etsi, inquit, semel conuelerunt inter se, tanta tamen animorum alienatio fuit, vt re infecta discesserint. Itaque cùm ad concordiam aliquam accedendum esset, magis ac magis regressi sunt, nihil aliud spectantes, quàm vt opinionem suam tuerentur, & contrariam refutarent. Id cùm videret Caluinus, iudicem inter vtrosque se constituit, haud aliter atque Muncerus inter Papam & Lutherum, neque Zuinglij minùs & Oecolampadij, quàm Lutheri sentẽtiam damnauit, ac suam quandam attulit nouam, & à seculis inauditã, quæ non solùm priscis illis Doctoribus, verùm ipsis etiam nostri seculi Sacramentariis prorsus fuit incognita. Docuit enim, panem & vinum in mensa Domini proposita, nihil aliud esse, quàm arrabonem & quasi sigillũ, omnes promißiones in Christo nobis factas confirmans & stabiliens: idque sine scripturarum, sine Patrum, sine collegarum etiam suorum autoritate. Qua quidem re non magis Lutherum, quàm scholam etiam ipsam Tigurinam offendit: quę cùm Vlricum Zuinglium tanquàm primum doctrinæ suæ autorem colat, ferre

Quid Sacramentarij de Lutheranis iudicent.

In dialogis aduersus Melan.

B

Explicatio de Caluini doctrina circa Eucha.

non potuit, eum à Caluino reprehendi, ac præter C omnem scripturarum autoritatem nouam ab eo quandam opinionem de Cœna Dominica adferri: quam vt placaret posteà Caluinus, scripsit epistolam, in qua conatus est ostendere, se non dissentire à Zuinglio, & aliis eius scholæ magistris, in doctrina de Cœna Dominica, cùm tamen reuera plurimùm ab eis dissentiret. Quin & illud vulgo persuadere conatus est, qui sunt Augustanæ Confeßionis, eos habere se coniunctos in sua de Cœna Dominica doctrina. Qua de re ante septem an nos libellum quendam edidit, quem inscripsit. Summa confeßionis de Sacramentis: in quo conatus est illud demonstrare, quòd qui sunt Confeßionis Augustanæ, de Sacramento Eucharistiæ nihil diuersum ab eo sentiant, quod hi docent qui sunt Cõfeßionis Tigurinę, cuius est ipse quoque Caluinus. Cùm autem vno vel altero anno nemo contra libellum scripsisse quicquam videretur, plerique sic interpretabantur, quòd isto silentio Caluini consilium hoc fuerit approbatum. Iamque voces illæ vulgò iactabantur, eos qui sunt Augustanæ Confeßionis, ex Lutheranis factos esse Zuinglianos. Hoc Lutheri quidam sectatores ferre non potuerunt, quòd à Luthero suo defecisse, & in castra Zuinglij transfugisse dicerentur, cùm quanta contentione dogma Zuinglij de Eucharistia Lutherus oppugnauerit, nemini sit obscurũ. Itaque non defuerunt, qui Caluini scriptum hoc scriptis contrariis refutarent: contra quos mox Caluinus edidit ante biennium libelllum, cui titulum fecit, Defensio sanæ doctrinæ de Sacramentis, quam Pastores & ministri Tigurinę Ecclesiæ & D Geneuensis antehac breui Confeßionis formula complexi sunt, vnà cum refutatione probrorum, quibus eam indocti & clamosi homines infamãt. Edidit non multò pòst alteram quoque defensionem contra Ioachimi Vvestphali calumnias: cuius quidem Ioachimi libros, quos nominatim contra Caluinum scripserit, nobis adhuc videre non licuit. Verùm cùm hæc scriberemus, incidit in manus nostras libellus Ioachimi Vvestphali hominis Lutherani, cuius hæc est inscriptio, Iusta defensio aduersus insignia mendacia Ioannis à Lasko, quæ in epistola ad Serenißimũ Poloniæ Regem, &c. contra Saxonicas Ecclesias spatsit. Scribit is in epistola ad Senatores Francofordenses, etiam viuẽte Luthero fuisse Francofordi ad Mœnum qui insinuarent animis errorem Zuinglij, idque facerẽt astutè sub vmbraculo & prætextu, quasi à Saxonicis Ecclesiis non dißiderent: à quibus vt sibi diligenter cauerent, scripto quodam suo Lutherus hortatus eos fuerit. Mortuo verò Luthero multò maiore eos licentia & impudentia mendacia eiusmodi sparsisse, quòd de sacramento Eucharistiæ cum Augustana Confeßione consentiant: cùm plurimùm interesse dicat inter se Augustanam & Sacramentariorum doctrinam: cùm qui sunt Augustanæ Confeßionis, doceant panem verè esse corpus Christi, carnem & sanguinem Christi verè distribui ministri manibus, & sumi in hoc sacramento ore communicantium: Sacramentarij contrà tãtùm esse symbolum seu figurã absentis corporis dicant, & tantùm dispensari & accipi panẽ & vinum. Quamobrem hortatur Francofordenses, vt consilium Lutheri sequantur, eiusmodi

Ioachim. Vvestphal.

E Pseudoprophetas fugiant, & ex cœtu ciuium relegent. Mothida, inquit, ouis separatur, ne totum ouile corrumpat: Membrum corruptum resecatur, ne noceat reliquis: Separantur corpora hominum, ne immunda lepra vel scabie inficiāt sanos: quantò magis separari oportet immundos spirituali lepra mente corruptos, ne oues Christi inficiant & perdant? Apostolus prohibet in domum recipere non afferentes doctrinam Apostolicam, ne recipientes communicent ipsorum operibus malis: quomodo admittendi sunt in consortium populi Christiani, qui afferunt doctrinam Apostolicæ veritati repugnantem? Sæpiùs cōmendat scriptura hospitalitatem, præcipit opera misericordiæ & charitatis exercere erga exules & peregrinos: verùm ita, ne fides violetur, & ne aduersus multos lædatur charitas. Vt enim charitatis est, hospitio recipere peregrinos, & his benignè facere, si pro hospitalitate & beneficiis non malefacta rependant, si quieti non turbent Ecclesiam & Remp. ita charitati maximè repugnat, præbere hospitium ingratis, inquietis & noxiis communitati: his parcere, hos fouere, non piæ charitatis obsequium, sed impiæ peruersitatis exitiale nocumentum, nō misericordia est, sed crudelitas. Hæc Ioachimus in ea quam ad Francofordenses hoc ipso anno. 1557. edita scripsit epistola. Qua de re Tymanus quoq; pastor Bremensis anno proximè superiore plura scripsit in eandem sententiam. Vidimus autem postea recens admodum editum à Caluino libellum, cui titulum fecit, Vltima admonitio Ioannis Caluini ad Ioachimum Vvestphalum, cui nisi obtemperet, eo loco posteà habendus erit, quo pertinaces Hæreticos haberi iubet Paulus. In quo simul & Magdeburgenses, & Bremenses, & Hildesamenses, & alias quasdam Saxonicas ciuitates, quæ communi consensu dogma suum dānauerant, gra nissimis probris & maledictis insectatur: Sic esse dicit errore suo fascinatos, vt quod pueris in Catechismo traditur, veterani Theologi non teneant. Quid valeat Cœna, quorsum spectet, nunquā gustasse brutos istos homines: ne guttam quidem ingenui pudoris in eis esse: nimis largam illis copiam cauillationum profluere, dum Lutheri sui hyperbolas proiiciūt, modò plebeculam suósque fraterculos fascinent, popularis theatri plausu cōtētos, nec Dei, nec Angelorum iudicium magnopere curare. Tribuit illis furiosum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninā improbitatem, diabolicam superbiam, quòd eis superbia sit loco pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate spoliauerit, quòd obstinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginosos homines, Cyclopes, superbam factionem Gigantum, latratores, phreneticos, bestias, protervos, fastuosos, pertinaces, & aliis id genus coloribus depingit. Queritur de illis, quòd se suósque indignos esse clamitent, quos terra sustineat: ita quòd nisi repentè exterminentur è mundo, non posse cum eis mitiùs agi, quàm vt ad Schytas vel Indos ablegentur: accusare eos Principum segniciem, quòd non exerto gladio protinùs deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc in eo libello Caluinus. Ex quibus facilè quiuis perspicere potest, falsum esse quod de consensu iactatur, cùm omnes ferè Saxoniæ ciuitates doctrinā Sacramentariorum condemnauerint. Quāmuis interea dissimulandum illud non est, quòd in eodem libello duos Saxoniæ oculos Vvittembergam & Lipsiam nil simile contra suam doctrinā decreuisse, quódque secum facere Philippum gloriatur: quem nō magis à se quàm à propriis visceribus in hac causa diuelli posse scribit. Sed non propterea statim verum est, quia sic scribit Caluinus: nos verò de Philippo meliora nobis pollicemur.

Hæreticos fenerè tractādos & puniendos esse.

Caluini iudiciū de plerisque Lutheranis.

F

G

Existimas fortasse duas tantùm sectas has esse: quæ sibi nostro hoc infelici seculo nomen & authoritatem Euangelij vendicare sint ausæ? Erras si id putas. Est perniciosior etiam tertia, quę quoniā à Catholicis legitimè baptizatos rebaptizat, Anabaptistarum secta vocatur. De quo genere videntur etiam fuisse fratres Vvaldenses, quos & ipsos non ita pridem rebaptizasse constat, quamuis eorum nonnulli nuper adeò, sicut ipsi in Apologia sua testantur, iterare Baptismum desierint: in multis tamen eos cum Anabaptistis conuenire certū est. Ac scribit quidem in suis Dialogis Antonius Coruinus, quòd è Zuingliana secta potissimum haud aliter atq; ex equo Troiano prodierint. Sed si quis rem diligentiùs inspexerit, quàmuis idem illi quòd Zuingliani de sacramento Eucharistiæ sentiant, Anabaptismum tamen suū eos è Lutheri scriptis hausisse reperiet. Certè Balthasar Pacimontanus, qui primus autor huius sectę fuisse videtur, idem secum sentire Lutherum gloriatur: quemadmodum ipse fatetur in libro quem scripsit ad duos Parochoa de Anabaptismo. Testatur autem etiam Bucerus, vnde Lutheri, inde & Anabaptistarum Euangelium prodiisse, nimirum è Saxonia. Cùm ad Vvaldenses scriberet Lutherus, inter alios eorum articulos reprehendebat & hunc, quòd paruulos ad futuram fidem baptizarent, quā adulti consequuturi sint. Ait igitur: Præstare prorsus omittere baptismum in paruulis, quàm baptizare sine fide: quia sacramenta neque debeāt, neque possint sine fide accipi. Si verò sine fide accipias sacramētum, magno tuo malo accipies. Huic vestræ doctrinæ opponimus nos, inquit, verbum Christi: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Hinc occasionem arripuerunt Anabaptistæ. Nam cùm absurdum illis videretur, quod asserebat Lutherus, habere suam propriam fidem actu paruulos, sicuti reuerà est absurdissimum, satius illis visum est, omittere Baptismum in paruulis, & eos non nisi credētes baptizare: quòd hoc se verbo Christi niti dicerent, hoc in æternum esse māsurum vociferarentur, aduersus hoc ne portas quidem inferi præualituras esse gloriarentur. Quorū etiā vnus Memno Phrisius, qui cæteris eruditione præstare videtur: Certè, inquit, hac in re non possum decipi verbo tuo patet cęlestis: credidi, illúdque suscepi per Spiritum sanctum, vt certum veritatis verbum. Ac paulò pòst: Ego scio certò & firmiter, quòd hæc mea doctrina, quod est verbū Dei, in die recti iudicij, non solùm Dominos & Principes, non solùm mundum, sed ipsos etiam Angelos iudicabo. Sic ille non minùs confidenter & animosè quàm Lutherus de sua doctrina tacquàm de puro Dei verbo se magnificè iactat. Cęterùm sicut Sacramentariorum, sic & hanc sectam Lutherus vehementer est insectatus, & scripsit librum, cuius paulò antè meminimus, ad duos ple-

De tertia secta Anabaptistarū.

Antonius Coruinus.

Balthasar Pacimontanus.

Bucer. in ca. 3. Matt.

H

Memno Phrysius.

Lutherus cōtra Anabaptistas scribens se iugulat.

A baoos, in quo inter cætera his etiam verbis vtitur: Quod dicunt Anabaptistæ, nusquam in scripturis haberi, quòd aut habeant fidem, aut baptizari debeant infantes, fatemur oos id nulla scriptura probare posse, quæ clarè & manifestè talibus aut similibus verbis dicat: Debetis pueros baptizare: nam & ipsi creduot: Si quis nos vrgeat ad demonstrandam eiusmodi literam, huic nos tanquam victori cedamus oportet: nusquam enim scriptum inuenimus. Boni autem & ratione præditi Christiani, tale nihil à oobis exigunt: faciũt id contentiosi tantùm & præfracti homines, vt esse prudẽtes videantur. Cõtrà verò oullam ipsi scripturam proferunt quæ dicat, Debetis adultos baptizare, nõ autem pueros. Mox ex Apostolorũ traditione semper io Ecclesia Dei obseruata docet, paruulos esse baptizandos, etiamsi nulla scriptura faciendũ id esse præcipiat. Ac sicut nuper in Eucharistiæ sacramento, ita nunc in paruulorum baptismo defendendo potissimùm Ecclesię nititur autoritate: quam tamen opponi sibi non vult, quoties ipse quacũque tandẽ de re quamuis diuturna multorũ seculorum consuetudine recepta scripturam à nobis exigit.

Anabaptista reliquos sectarios deteriores.

Hoc ergo iam tertium est euangelium quàm illa duo superiora multò pestilentius. Nam prætetquàm quòd cum Lutheranis legitimum sacrificiũ & sacerdotium abrogat, & cum Zuinglianis in Eucharistiæ sacramento realem Christi præsentiam negat, multa habet alia & blasphema & seditiosa. Publicum enim verbi ministerium prohibet, Deum humanam ex Maria naturam non suscepisse B contendit, Chiliastarum errorem renouat, dominationẽ spernit, nec legitimæ potestati subiectos homines esse vult. Itaque quocunque persuaserit hæc secta, turbas & seditiones ingentes excitat. Documento esse possunt cùm aliæ quædam inferioris Germaniæ, tum præcipuè Monasteriensis ciuitas.

Exemplũ à ciuita. Monasteriensi.

Nam sicut Henricus Dorpius Lutheranus, & qui historiam eius ex Germanica Latinam fecit Ioannes Sleidanus Zuinglianus literarum monumentis prodiderunt, eò primùm venerãt ante annos quatuor & viginti, qui populo pro Christi Euangelio Lutheri doctrinam annunciarent: Quos cùm sacerdotes Catholici non esse ferendos putarent, fecit Bernhardus Rothmãnus cũ suis, quos ad propagandam Lutheri doctrinam Philippus Lantgrauius Hessię miserat, quod Hęretici facere consueuerunt, vt certis doctrinæ Catholicæ capitibus conscriptis, Catholicos ad disputationem prouocarent, idque iudice profano ciuitatis magistratu: coram quo se probaturos ostendebant, falsam esse cathnlicorum doctrinam. Cùm autem Catholici Sacerdotes disputatinoem refugissent, migrarunt è ciuitate, posteaquàm, eis officio Dei verbi prædicandi fuerat interdictum. Vnus integer annus nnn intercessit, cùm suam quoque doctrinam in eadem ciuitate pro Christi Euangelio disseminare cœperunt Anabaptistæ. Cúmque itidem alteri alteros ad disputationẽ prouocassent, sed eadem illa lege quæ Catholicis anteà lata fuerat, vt nihil præter scripturas Canonicas adduceretur: ecce qui paulò antè eadem hac lege Catholicos ad disputandum prouocauerat Bernhardus Rothmãnus, prim⁹ io illa ciuitate Lutherani Euãgelij buccinator, coođitionem noo accepit. Sic factum est, vt nulla disputatione habita, Lutherani qui non ita pridem eiecerant è ciuitate Catholicos, fuerint & ipsi non ita multò post per Anabaptistas ex ea exterminati. C Nam & Senatus loco motus est, & templa direpta atque iocensa, & quicunque factionis Anabaptistarũ esse noluissent, per vim ciuitate pulsi sunt. Bernhardus verò Rothmãnus, Henricus Rolius, & Godefridus Strallẽ ex Hessia missus, sicut ex Christianis Lutherani: sic paulò pòst ex Lutheranis facti sunt Anabaptistæ, & Anabaptistarũ Euangelium summa vi propagarunt, verúmque illud esse ostenderunt, quod scriptum est: Impius cùm in profundum venerit, contemnit. Nam si semel aliquis deserit religionẽ Christianam, cuicuoque tandem sectę nomen dederit, ei ludus quidam esse videtur, de vna secta in aliam transilire.

Anabaptista inter se dissecti.

Est autem & hæc Anabaptistarum secta valdè dissecta. Neque enim doctrinæ capitibus inter se cooueniunt. In quibusdam Germaniæ ciuitatibus quidam taoquam œstro perciti nudi circumcursabant, populum ad pœnitentiam hortantes: in omnem intereà seditionis excitandæ occasionem intenti. Neque heri aut nudiustertius hæc hæresis nata est, fuit etiam Augustini seculo, & sicut aliæ pleræque omnes hæreses, sic & hæc statim ab initio multas in partes fuit diuisa.

Aug. epis. 14. & 50. & de hæresibus hære. 69. Posid. in vita August. cap. 10.

Nam alij vocabantur Donatistæ, alij Rogatistæ, alij Maximianistæ, Circenses alij, qui conuersi tandem sunt à factione Donatistarum (hoc enim nomen cæteris erat celebrius) ad Ecclesiæ Catholicæ societatem: alij Circumcelliones qui haud aliter atque nostro seculo Monasterienses reliquos omnes immanita- D te superabant, quemadmodum & Augustinus nõ vno loco, & qui vitam eius conscripsit Possidonius memoriæ prodiderũt.

Thomas Muncerus ex Anabaptista Catholicus.

Sed neque nunc pauciora sunt huius hydrę capita: Sunt enim alij Muncerani, alij Orantes, alij Silentes, Somniantes, pueris similes, Synceri, Impeccabiles à Baptismo, Liberi, Bindetliani, Sabbatarij, Maderani, Hoffmannici, & post eos exorti Circuncisi: fortassis & Adamitę ad Anabaptistarum sectam pertinent. Sunt qui originem huius sectæ ad Thomam Muncerũ quàm ad Balthasarum referre malunt, qui ante annos triginta duos seditionem Rusticorum in Thuringia excitauerat: quo nomine cùm debitas pœnas persoluisset, priusquam capitis supplicium lueret, nõ mediocrem dolorem ostendisse dicitur de seducta plebe: quin & errores suos reuocasse, & peccata sua ritu Catholico confessus sub vna specie Sacramentum venerabile Eucharistię percepisse. Sed qui scripsit eius historiam Philippus, nullam eius rei mentionem facit, quòd rebaptizare docuerit. Immanis hæc est Anabaptistarum secta, si vlla alia. Interea tamen qui nomen illi dederunt, ęque vt Lutherani vel Zuingliani, firmiter credũt & certò statuunt, sibi peccata propter Christum esse remissa, se esse in gratia, seque possessuros omninò regnum cælorum: & idem vt quilibet credat, certóque statuat, à suis omnibus exigunt.

Falso docent fidem specialem, qua certò quisque statuat.

Ex quo videre licet, quàm falsum sit Lutheranorum illud axioma, cuiuis homini ad peccatorũ remisionem assequẽdam esse necessarium vt firmiter credat, certóque statuat, absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis esse peccata sibi remissa. Quod sicut omnibus Hære-

E ticis inter ipſos fuit ſemper & eſt commune &
remiſſa ſibi eſſe peccata. proprium, ſic apertè ſcripturis fideique Catholi-
Eccle.5. cę aduerſatur. Quid eſſe poteſt illa ſcriptura aper-
tius: De propitiato peccato noli eſſe ſine metu?
Etiam ſi certò ſit remiſſum peccatum, non vult ta-
men Spiritus ſanctus, vt omninò ſecuri ſimus. Iſti
contrà capitale crimen eſſe putant, ſi quis vel mi-
Eccleſ.7. nimùm dubitet, ſibi remiſſum eſſe peccatum. Di-
cit eadem ſcriptura: Non te iuſtifices ante Deum,
quoniam agnitor cordis ipſe eſt. Huic ſcripturæ
an non contradicunt, qui certò de ſe ſtatuere &
pronunciare audent, ſibi peccata eſſe remiſſa, ſeq́;
eſſe in gratia? cùm præſertim iuſtificatum eſſe, ni-
hil aliud ſit apud illos, quàm peccatorum remiſ-
ſionem eſſe conſequutum? Loquitur alia ſcriptu-
ra: Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile, quis
Hier.17. cognoſcet illud? Ego Dominus, ſcrutans cor &
probans renes. An verò iſti nō ſibi quod Dei pro-
prium eſt arrogant, qui ſe corda ſua ſcrutari & co-
gnoſcere poſſe confidunt? quod ille certè ſibi nō
fuit auſus arrogare qui dixit: Delicta quis intelli-
git? Ab occultis meis munda me: Neque ille qui
Pſalm.18. dixit: Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non
parceres delinquenti. Si lotus fuero quaſi aquis
Iob.9. niuis, & fulſerint velut mundiſsimæ manus meæ,
tamen ſordibus intinges me, & abominabūtur me
veſtimenta mea. Monet Paulus: Nolite ante tem-
1.Cor.4. pus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui &
illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſta-
bit cōſilia cordium. Ac ne quis putet ipſum de eo
tantùm quo alios, non autem quo nos ipſos iudi-
camus iudicio, loqui, quæ paulò antè præcedunt,
F de quo loquatur, manifeſtum faciunt: Sed neque
meipſum, inquit, iudico. Nil mihi conſcius ſum,
ſed non in hoc iuſtificatus ſum: Qui autem iudi-
cat me, Dominus eſt. Ecce Paulus vas electionis
nihil habebat, in quo reprehenderet eum cor ſu-
um, eò tamen audaciæ progreſſus non eſt, vt ipſe
ſe iudicare vellet, Domini qui ſolus agnitor cor-
dis eſt, iudicium de ſe eſſe voluit. Et tu quod ſolius
Domini proprium eſt, audes tibi vendicare? audes
illius de te ſententiam anteuertere? audes pronū-
ciare certoq́ue ſtatuere, te iuſtificatum eſſe, hoc
Luc.17. eſt peccata tibi remiſſa eſſe? Monet Chriſt⁹: Cùm
feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite:
Serui inutiles ſumus: & tu contra præceptum hoc
Domini, te ſeruū vtilem eſſe pronūciare nō dubi-
tas? Quiſquis enim certò ſtatuit, ſibi remiſſa eſſe
peccata, ſe eſſe in gratia, quid is aliud quàm ſe ſer-
uum vtilem eſſe pronunciat? Ait ſcriptura: Neſcit
Eccleſ.9. homo an amore, vel odio dignus ſit: & tu contra
ſcripturam ſcire te, quòd ſis amore dignus affir-
mas? Nam ſi certò ſcire te gloriaris tibi peccata eſ-
ſe remiſſa, téq; eſſe in gratia, quid aliud q̃ ſcire te
quòd ſis amore dignus aſſeris, & mendacij Dei ſpi
Iob 9. ritū arguis? Dicit beatus Iob: Si iuſtificare me vo-
luero, os meum condemnabit me: ſi innocentem
oſtēdero, prauum me comprobabit: etiam ſi ſim-
plex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Num
illo tu ſanctior? num de prædeſtinatione diuina
quàm ille certior? vt quòd ille ſuam animam igno
raſſe fatetur, tu quòd ſimplex & innocēs ſis, certò
Matth.23. ſtatuere de te audeas? Non metuis, ne quod olim
Luc.16. audiuerūt Phariſæi, quos dealbata ſepulchra Chri
ſtus vocat, idem audias tu quoq;: Vos eſtis, inquit,
qui iuſtificatis vos coram hominibus: Deus autē

nouit corda veſtra, quia quod hominibus altū eſt, G
abominatio eſt apud Deum? Nulla poteſt eſſe a-
pud Deum maior abominatio quàm ſit Hęretico-
rum hæc tanta præſumptio.

Dicet aliquis: Quid igitur? tu me non iubes cre- *Obiectio prima ſoluitur, vt fides ſpecialis negetur.*
dere, quam in ſymbolo profitemur, remiſsionem
peccatorum? Abſit, Imò iubeo te firmiter crede-
re, certoq́ue ſtatuere, quòd ſit remiſsio peccatorū
in Eccleſia, quodq́ue remiſsionem hanc & mihi,
& tibi, & Iudæ proditori, & ſingulis adeò morta-
libus, etiam iis qui vel iam ſunt, vel deinceps etiā
futuri ſunt apud inferos, abundè Chriſtus prome *1.Ioan.2.*
ruit vniuerſis: qui pendens in cruce factus eſt pro- *1.Cor.5.*
pitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autē
tantùm, ſed etiam pro totius mundi: qui per mor-
tem ſuam nos Deo patri ſuo reconciliauit. Vt au-
tem credas, omnes hanc remiſsionem eſſe conſe-
quutos, omnes aut poſsidere iam, aut poſſeſſuros
regnum cęlorum, non ego, ſed ſcriptura te prohi-
bet credere. Guſtauit quidem ille mortem pro o- *Hebr.2.*
mnibus, ſed mortis illius fructum non omnes in
ſe tranferre conantur: factus eſt cauſa ſalutis om- *Heb.5.*
nibus: ſed addit ſcriptura, obtemperantibus ſibi:
patefecit ingreſſum ad vitā omnibus, ſed adiecit
Chriſtus ipſe, Si mandata ſeruauerint. Si quis autē
non obtemperauerit, ſi quis eius mandata nō ſer-
uauerit, ſi quis ad finem vſque non perſeuerane-
rit, eum qui nihilominùs certò ſaluum fore ſtatu-
it, quid is aliud, quàm negat vocem Euangelij, quā
audituri ſunt ad læuam inter hędos collocati: Diſ-
cedite à me maledicti in ignem æternum, qui pa-
ratus eſt Diabolo & Angelis eius? Ita vt docere,
neceſſarium eſſe vnicuique ad ſalutem conſequē- H *Matth.25.*
dam vt firmiter credat, certoq́ue ſtatuat, ſibi pro-
pter Chriſtum peccata eſſe remiſſa, ſe eſſe in gra-
tia, ſe certò poſſeſſurum regnum cælorum, nihil
aliud ſit, quàm docere, nullas eſſe gehennę pœnas
impiis conſtitutas, quos ad illas peruēturos nemo
dubitat, qui Chriſto credit: nō Chriſti culpa, qua-
ſi crux illius & mors parùm efficax fuerit ad ſalu-
tem illis adferendam, ſed ſuo ipſorum vitio, qui
per digna pœnitentiæ opera, paſsionis & mortis
Chriſti fructum in ſe transferre non ſunt conati.
Quamobrem ſi non teneor de omnibus credere,
quòd ſunt remiſsionem peccatorū conſequuti, ſi
non teneor de hoc aut de illo, certè neque de me
credere teneor, niſi mihi ſpecialiter fuerit à Deo
reuelatum.

Hîc dicent iſti: Tu perindè nobiſcum agis, ac ſi *Obiectio ſecunda.*
nos impios in impietate ſua perſeuerantes firmi-
ter credere iuberemus, quòd ſint in gratia, cū nos
de conuerſis loquamur. Atqui huc ibam, hanc à
vobis confeſsionis veſtræ vocem extorquere cu-
piebam. Aliquid igitur in nobis eſſe conceditis,
quod nos firmiter credere certóque ſtatuere fa-
ciat, nimirùm vt à peccatis auerſi, ad Deum autem
ſimus conuerſi. Sed obſecro vos, quid ſi conuer-
ſus ſibi videatur, qui conuerſus non eſt? verbi gra-
tia: videtur ſibi conuerſus peruerſus Lutheranus,
videtur ſibi conuerſus magis etiam peruerſus Zu-
inglianus, videtur ſibi conuerſus peruerſiſsimus
omnium Anabaptiſta, vel Seruetus, vel Suéckfel-
dius, vel quicunque tandem alius peſtilentiſsimus
Hæreticus, num ideo dices eum eſſe cum Deo in
gratia? Sicut autem nulli magis opinione doctri-
næ ſunt inflati, quàm qui quàm minimam illius

Thuc. lib. 2. belli Peloponesiaci. *Eccles. 5.* *Actor. 9.* *Philip. 3.* *Galat. 1.* *Rom. 10.* *1. Tim. 1.* *Prou. 14.* *Prou. 21.*

A partem habent, vt non sine causa prouerbio celebratum sit illud, quod à Thucydide scriptum est: Inscitia confidentiam, eruditio cunctationem parit: sic non raro fit, vt firmiter credant certóque statuant, se conuersos esse, qui vel maximè sunt peruersi. Vidit hoc etiam ille sapiēs, qui dixit: Sunt impij qui ita securi sunt, quasi facta iustorum habeant. Saulus dum adhuc spiraret minas & cædes in discipulos Domini, & ignorans Ecclesiam persequeretur, nónne sibi visus est singulari quodam zelo pietatis ardere? nónne securus erat se toto corde Deū quærere? se in persequēdis Christianis obsequium illi gratissimum præstare? Cùm quicquid eius fecerit, fecerit sicut ipse fatetur, secundum æmulationem, quod abundantiùs æmulator existeret paternarum suarum traditionum. Habuit igitur zelum, sed non secundum scientiam, & ideo misericordiam consequutus est, quia ignorās fecit. Verùm igitur est quod scribit Sapiēs: Est via quæ videtur homini iusta, nouissima autē eius deducūt ad mortē. Et rursus: Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autē corda Deus. Mittamus autem infideles & Hæreticos, quamuis æquè sibi nō videntur Hæretici Zuingliani vel Anabaptistæ, atque Lutherani. Sed loquamur iam de Catholicis. Etiam in illos reperire licet, qui sibi conuersi videntur, cùm non sint. Præclarè Sapiens: Quis possit dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? In multis offendimus omnes. Ac si maximè toto corde ad Deum essemus conuersi, non id nosipsi certò statuere, sed in misericordia Dei fiduciā nostrā collocatā, illius qui scrutatur corda B & renes, iudicio rem permittere debemus. Quamobrem, execranda est istorum superbia, qui dum se conuersos pronunciant, certò sibi peccata remissa seque esse in gratia statuunt.

Prou. 20. *Iacob. 3.*

Obiectio tertia de fide speciali. Verba sunt confessionis Ecclesiarum Saxonicarum. *Rom. 8.* *Matth. 19.*

Dices iterum: Nos nō dignitati nostræ, sed misericordiæ Dei & promissionibus fidimus, & insulsam vestram cauillationem ridemus, cùm dicitis, dubitandum esse propter nostram indignitatē. Nam ideo filius Dei mediator cōstitutus est, quia nos indigni sumus, & vt pater propter ipsum passum, resuscitatum & deprecantem pro nobis, & habitantem in nobis, ac vestiētem nos iustitia sua certò sit propitius huic miseræ massæ, indignæ, & plenæ sordium, iuxta illud: Nulla nunc condemnatio est iis, qui in Christo Iesu ambulant. Rectè vos quidem, si nuda Christi esset promissio, si dignaretur ille misericordiam impartiri etiam non conuersis. Nunc autem cùm promissio sit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, cùm non aliis præstet misericordiam, quàm qui pœnitentiam egerint, quíque conuersi fuerint à peccatis suis, vestrum hoc dogma consistere non potest. Insulsa vobis cauillatio videtur, si quis dicat, rectè nos dubitare posse propter nostram indignitatem: quid igitur? Num insulsum iudicaris illū, quo Christus neminem maiorem surrexisse testatur, qui dixit: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Insulsum Paulum, qui gentibus annunciabat, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? qui ad Corinthios quoque de Eucharistia scribens: Quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Digna pœnitentiæ opera à C nobis Paulus & Ioannes exigunt: ne indignè ad Sacramentum accedamus prohibent: & vos non vultis nos de dignitate nostra esse sollicitos? Quin vos potiùs nō insulsi modò, verùm & impij censendi estis, qui Spiritum sanctum per electa sua vasa loquentem, insulsitatis arguere non dubitatis, quòd is dignos fruct⁹ à pœnitētibus exigit, quòd indignè sumi Sacramētum prohibet. Est ita, quòd propterea filius Dei mediator cōstitutus est, quia nos indigni eramus: sed nunquid vt indigni permaneremus? Minimè gentium: sed vt nos ex indignis dignos faceret, sicut scribit Paulus, in partem sortis sanctorum. Nam nisi mediator ipse noster factus esset, nisi dedisset semetipsum redemptionem pro nobis indignis, etiam si & faceremus & pateremur omnia, etiam si traderemus corpus nostrum ita vt arderet, nunquam dignos pœnitentię fructus faceremus. Sunt itaque digni fructus pœnitentiæ faciendi, si volumus remitti nobis peccata, & cum Deo esse in gratia: quos an fecerimus, nos ipsi certò statuere nec possumus, nec debemus, illius est ea de re iudicium, qui solus cordis est agnitor. Si verò fecerimus (quod ipse iudicet, nō nos) tunc pater cęlestis propter filium passum, resuscitatum, & deprecantem pro nobis, & habitantem in nobis, ac nō tam vestientem nos, quàm quod nostræ deest donatæ nobis ab illo iustitiæ, iustitia sua compensantē, certò propitius erit huic massæ, non iam indignæ, & plenæ sordibus. (Absit à piorum cordibus hæc tam impia vox, vt de cruce & morte Christi tam indignè sentiamus: quasi non potuerit nos facere dignos in partem sortis D sanctorum in lumine, vt iam digni habeamur illo seculo: quasi nō potuerit abluere sordes filiarum Sion is, de quo scriptum est, quòd lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et iterùm: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato. Et iterum: Sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis. Non ita sanguini Christi detrahemus, vt eum abluere sordes nostras potuisse negemus. Tum autem quomodo Deus habitabit in nobis, si pleni sordibus fuerimus? cùm scriptum sit, In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis? Quæ enim participatio iustitię cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conuentio Christo ad Belial?) Non igitur habitabit Deus in massa, neque propitius erit massæ plenæ sordium: Sed in iis habitabit, iis erit propitius, qui fuerunt quidem aliquādo pleni sordium, sed posteaquàm conuersi ad Dominum, dignos pœnitentiæ fructus fecerunt, sanguinis Christi beneficio sunt abluti, vt eis dici deinceps queat: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi. Quoniam verò nos an fecerimus dignos fructus pœnitentiæ, nescimus, remissa nobis peccata, & esse nos in gratia, certóq; possessuros regnū cœlorum, certo statuere non possumus, vel propterea ipsa verba, quæ vos ad axioma vestrum cōfirmandum adfertis: Nihil damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Nam etsi nos per fidem & fidei sacramentum simul vt in Christo baptizati Christum induimus, incorporatos nos esse Christo nō du-

Coloss. 1. *Luc. 10.* *Esaia. 4.* *Apoc. 1.* *Ioan. 1.* *Hebr. 9.* *Sap. 1.* *2. Cor. 6.* *1. Cor. 7.* *Rom. 8.*

Matt. 11. *Matth. 3.* *Actor. 26.* *1. Cor. 11.*

E bitamus: vtrú tamẽ in illo máſerimus, dubitamus: maximéq; nos terrent illa verba, qui non ſecundú carnem ambulant: cùm oon ſolùm cooſcij oobis ſimus, ſæpè ſecuodum carnem oos ambulaſſe verum etiam eo ipſo tempore, quo nobis conuerſi videmur, ſatis perſpectũ babere nõ poſsimus, nihil reſtare in nobis de carnis reliquiis. Scriptũ autẽ eſt: Qui ſunt in carne, Deo placere nõ poſſunt.

Rom. 8.

Obiectio quarta de fide ſpeciali Hæreticorũ.

Dicent iterum iſti: Quid igitur? deſperare nos iubes? Abſit. Imò ſicut conſtanter oego teoeri queoquam, firmiter vt credat, certóque ſtatuat peccata ſibi remiſſa eſſe, ſic non minùs cooſtanter affirmo, teoeri fidelem quemlibet, ſacientẽ quod io ſe eſt, vt firma & certa ſpe expectet, in hac quidem vita per ſacrameutum Baptiſmi & Pœnitentiæ peccatorum remiſsionem; in ſeculo autem futuro, vitam æternam. Quam ſpem niſi firmam & ſolidã babuerimus, fruſtrà Chriſtiani ſumus. Spes autem hæc ooſtra noo in oos, ſed in Deum defixa eſſe debet, quem cùm ſpectamus certiſsimum nobis eſt, eum eſſe fidelem & in promiſsis, & in cõminationibus. Cùm autem nos ipſos reſpicimus, fieri non poteſt, quin horrorem quendam concipiamus, etiaιo ſi oihil nobis conſcij ſimus vel propter infirmitatem ſaltem noſtram. Cùm enim lapſum eſſe ſciamus Cherub Angelorum nobiliſsimum. Solomooem bominum ſapientiſsimum, Iſrahelem populorum electiſsimum, cùm & hoc intelligamus, ooo magis debere nobis Deum perpetuam ooſtri tutelam & gratiam, qua nos ab omni caſu præſeruet, nec vnquam ceſſet viam ſalutis æternæ deducere, quàm aut illis, qui iam ſunt à oobis nominati, aut Iudæ vocato Apoſtolo, aut Saul

F electo Regi, aut Nicolao cooſtituto Diacooo, nõ poſſumus omni metu prorſus eſſe vacui: cùm præſertim per electum ſuum vas oos Deus mooeat: Noli altum ſapere, ſed time. Si eoim Deus naturalibus ramis noo pepercit, ne fortè oec tibi parcat, cùm per eundem, vt cum timore & tremore ſalutem noſtram operemur, hortetur: cùm per alium, beatum bominem pronunciet, qui ſemper eſt pauidus: Per alium autem dicat: Qui ſioe timore eſt, nõ poterit iuſtificari. Hæc tamẽ trepidatio ooſtra nõ debet animos ooſtros deiicere, ſed magis Chriſto ſubiicere, & fiduciam erga illum ooſtram excitare: vt cum beato Iob dicat vouſquiſque noſtrum: Etiamſi occiderit me, in eũ ſperabo. Quòd ſi verò paradoxum hoc alicui videtur, quòd firmiter credere certóque ſtatuere non iubemus, firma autẽ & certa ſpe vnũqueoque eſſe iubemus, quòd io præſenti peccatorum remiſsionem, io futuro verò ſeculo ſit vitam æternam conſequuturus, is ita rem accipiat: Nihil à nobis rectè credi (de fide Catholica loquimur) cui ſubeſſe falſum poteſt: Spetamus autem etiam ea rectè, quæ ſecùs oonnuoquam euenire poſſunt. Quoniam igitur fieri poteſt vt credat aliquis firmiter, certóque ſtatuat ſe eſſe in gratia, & vitam æternã conſequuturum, & hæc eum opioio ſua fallat, ſperare iubemur magis quàm credere: Fidei eoim ratio io veritate tãquàm à Deo reuelata, ſita eſt: ſpei autem ſufficiẽtiſsima ratio ſita eſt in poſsibilitate eius acquireodi, quod ſecundum Dei mandatum & promiſſum ſperes. Deinde verò ſi fidem pro fiducia accipias, quemadmodum accipere videntur iſti, fiducia timorem excludit, ſpes comitem ducit metũ. Quãobrem rectiùs certa ſpe, quàm certa fide iubemur G

Rom. 11.

Philip. 2.

Prou. 28.

Eccl. 1.

Iob. 13.

expectare peccatorum remiſsionem, vt nun omninò ſimus abſque metu. Quaoquam nec credere quidem quiſquam prohibetur, abſit modò nimia ſecuritas. A qua ſeotentia ne Caluinus quidem abhorrere videtur, cùm dicit: Sic certos Dominus ſuos eſſe iubet, vt tamen ſecuros eſſe nolit: Et iterum alio loco: Nos dum fidem docemus eſſe debere certam ac ſecuram, noo certitudinem aliquam imaginamur, quæ nulla tangatur dubitatiooe: nec ſecuritatem, quę nulla ſollicitudioe impetatur: Quio potiùs dicimus, perpetuum eſſe fidelibus certameo cum ſua ipſorum diffidentia: tantùm abeſt, vt eorum cooſcientias in placida aliqua quiete collocemus, quæ oullis omoinò turbis interpelletur. Rurſus tamen qualemcuoque in modum affliceotur, decidere ac deſciſſere oegamus à certa illa, quam de miſericordia Dei concepimus fiducia.

Caluin. in 1. Ioan. 3. Idem in inſtitution. ſua cap. 5.

Verùm libet, quid hac de re Patres io Coocilio Tridentioo congregati decreuetiot, adſcribere. Verba eorum hæc ſunt: Quamuis neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa voquam eſſe peccata, niſi gratis diuioa miſericordia propter Chriſtum: nemini tameo fiduciam & certitudioẽ remiſsionis peccatorum ſuorum iactanti, & io ea ſola quieſcẽti, peccata remitti vel remiſſa eſſe dicendum eſt: cùm apud Hæreticos & Schiſmaticos poſsit eſſe, imò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud aſſerendum eſt, oportere eos qui verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omoinò H dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos, nemioémque à peccatis abſolui ac Iuſtificari, oiſi eum, qui certò credat ſe abſolutum ac iuſtificatum eſſe, atque bac ſola fide abſolutiooẽ & iuſtificationem perfici: quaſi qui hoc ooo credit, de Dei promiſsis, déque Chriſti mortis & reſurrectionis efficacia dubitet. Nã ſicut oemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, déque Sacrameotorum virtute & efficacia dubitare debet: Sic quilibet dum ſeipſum, ſuámque propriam infirmitatem & indiſpoſitiooem reſpicit, de ſua gratia formidare ac timere poteſt: cùm nullus ſcire valeat, certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam eſſe Dei cooſequutum. Non quãuis hîc Patres certitudioem excluduot, verùm fidei tantùm certitudioem, cui non poteſt ſubeſſe falſum. Iſta certitudioe ſcire quenquam poſſe negant, quòd ſit gratiam Dei cooſequutus. Quominùs autem vel morali, vel probabili certitudioe ſcire queat, aut ex facta ſibi diuinitùs reuelatiooe, ſicut de Maria virgine, déque Apoſtolis certò creditur, de eo pugnare non videntur. Deiode non iubent hîc Patres dubitare, quod iſti falſò aſſerũt: ſed poſſe dicunt quemlibet, dum ſeipſum ſuámque propriam iofirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare & timere: nihil vt ea res impediat, quominùs aliquis in gratia ſit, etiam ſi de propiciato reuerà peccato nõ ſit ſine metu. Hæc nobis propttereà viſum eſt pluribus perſequi, quòd io proximis ſuperioribꝰ comitiis grauiter à quibuſdam mioùs rem intelligentibus, Louanienſium hunc articulum, qui tamen eſt io Cõcilio Tridentioo confirmatus, reprehenſum audiuimus.

Conc. Trident. ſeſſ. 5. cap. 9.

Explicatio verborum Synodi.

Articulus Louan.

A diuini? Qui sic habet: Fides qua quis firmiter credit, & certò statuit, propter Christum sibi remissa esse peccata, séque possessurum vitam æternam, nullū habet in scripturis testimonium, imò eisdem aduersatur. Etiamsi firma & certa spe expectare debemus, in hac quidem vita, per Sacramentum Baptismi & Pœnitentiæ remissionem peccatorum, in seculo autem futuro vitam æternam. In huius igitur articuli defensionem hæc obiter adscribere libuit. Nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Anabaptistæ vtrisque promptiores ad pœnas perferenda.

Quàmuis magis etiam impij sint Anabaptistæ, quàm vel Lutherani, vel Zuingliani, non minùs tamen & ipsi firmiter credunt, certóque statuunt, sibi peccata propter Christum esse remissa, se Dei gratiam esse consequutos, se vitam æternam possessuros, quàm vtrique hi: neque verò verbis id magis quàm factis etiam ipsis. Ad mortem enim oppetēdam, ac durissimos quosque cruciatus pro fide sua perferendos, nō paulò quàm vtrique sunt alacriores. Nā ad quæuis quàmlibet horrenda supplicia nō aliter quàm ad epulas currunt: vt si quis inde velit argumentum sumere vel doctrinæ veritatis, vel eorum gratiæ certitudinis, facilè possit in eam opinionem adduci, nullam vt aliam sectam esse credat, in qua tanta sit vel fidei veritas, vel gratiæ certitudo. Sed verum est, quod à Paulo scriptū est: Etiam si tradidero corpus meum, ita vt ardeam charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Non habet autem charitatem, quisquis diuidit vnitatem. Tales, inquit Cyprianus, etiamsi occisi in confessione Christi nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur: inexpiabilis & grauis

1. Cor. 13.

Cyp. trac. 3. de simplicitate Prælatorum. Extra Ecclesiam nullum martyrium.

B culpa discordiæ nec passione purgatur. Esse martyr non potest qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eam quę regnatura est, derelinquit. Pacem nobis Christus dedit, concordes atque vnanimes esse præcepit: dilectionis atque charitatis fœdera incorrupta atque inuiolata seruari mandauit: Exhibere se non potest martyrem, qui fraternam non tenuit charitatem. Beati qui persequutionem patiuntur, dicit Christus, sed addit, propter iustitiam. Non ergo qui propter iniquitatem, inquit Augustinus, & propter Christianæ vnitatis impiā diuisionē, sed qui propter iustitiā persequutionē patiuntur, hi martyres veri sunt. Ipse Dominus cum latronibus crucifixus est, sed quos passio iungebat, causa separabat. Potest impiorum similis esse pœna, sed dissimilis est martyrum causa. Et ea est quæ facit martyres, non pœna, sicut non loco repetens docet Augustinus. Quamobrem nihil est, quòd hoc nomine se suósque magnificè Caluinus efferat, quodque propterea Lutheranis eos anteferendos esse putet, quòd promptiores paratiorésque sint ad quæuis genera suppliciorum perferenda. Nā si vt quisque promptissimus est ad mortem pro fide suæ partis obeundam, sic eius fidei veritas censeri debet exploratissima certissimáque, nulla fides erit certior, neque verior, quàm sit Anabaptistarum, cùm nulli sint neque fuerint iam indeà mille ducentis annis, de quibus pœnæ fuerint expertæ grauiores, quique fortiùs, constantiùs, alacriùs ad eas, tum ad mortem etiam ipsam quamlibet horrendam, vltrò se obtulerint. Etiam Augustini seculo, quemadmodum ipse narrat, prodigiosa quædam fuit in

Math. 5. Non pœna sed causa facit martyrē. Aug. epis. 50.

Caluinus iactat suorum in patiendo alacritatem.

C illis mortis cupiditas. Nam quo tempore cultus adhuc idolorum durabat, ad Paganorum celeberrimas solennitates ingentia Donatistarum agmina sæpè venisse scribit, vt à cultoribus idolorum interficerentur. Quidam etiam, inquit, se trucidandos armatis viatoribus ingerebant, percussuros eos se, nisi ab eis perimerentur, terribiliter comminantes. Nonnunquam & à iudicibus transeuntibus extorquebant violenter, vt à carnificibus, vel ab officio ferirentur. Vnde quidam illos sic illusisse perhibetur, vt eos tanquam percutiendos ligari & dimitti iuberet, atque ita eorum impetum incruentus & illæsus euaderet. Iam verò per abrupta præcipitia, per aquas & flammas occidere seipsos, quotidianus illis ludus fuit. Neque verò tantùm Augustini seculo tales fuerunt: Ante quadragintos etiam annos, quibus Bernardus vixit, fuerunt Anabaptistæ non minùs vitæ prodigi, quàm Donatistæ. Mirabantur, inquit, aliqui, quòd non modò patienter, sed & læti, vt videbatur, ducebantur ad mortem: sed qui minùs aduertunt, quanta sit potestas Diaboli, non modò in corpora hominum, sed etiam in corda quę semel permissus possederit. Nónne plùs est hominem sibimet manus iniicere, quàm id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse Diabolum frequenter experti sumus, qui seipsos aut submerserunt, aut suspenderunt. Denique Iudas suspendit seipsum, Diabolo sine dubio immittente. Ego tamen maius existimo, magisque admiror, quòd potuit immisisse in cor eius, vt traderet Dominum, quàm vt seipsum suspenderet. Nihil ergo simile habet constantia martyrum & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in istis duritia cordis operatur. Nec à maioribus suis degenerarunt D nostri quoque temporis Anabaptistæ, neque minùs fortes fuerunt & alacres in omni mortis genere pro fide sua subeundo, quemadmodum inter alios oculatus etiam eius rei testis Iustus Menius in eo libro, quo errores eorum confutat, scripto prodidit. Sic statim ab initio feruere cœpit Anabaptistarum hæresis, neque deinceps etiam quoties exarsit, de feruore suo quicquam remisit. Non ita Sacramentarij, quorum primus author cùm fuerit ante quingentos plus minùs annos Berengarius, tantùm abest, vt qui fuerunt eius tam sectatores, pari alacritate quibusuis discriminibus vitam suam obtulerint, vt ipse etiam eorum Doctor, bis aut etiam ter errorem suum recantasse legatur & abiurasse. Qui cùm aliquantò pòst graui morbo oppressus, ex hac vita migraturus esset, non mediocrem dolorem præ se tulit moriens, quòd ita multos in tam fœdum errorem hùc adduxisset, ac suspirando dixisse fertur: Deus meus, hodie mihi apparebis ad meam saluationem, vt spero, propter pœnitentiam meam: aut ad duram meam damnationem, sicut timeo, propter eos, quos peruersa doctrina decepi, quos nequiui reducere ad veram viam tui Sacramenti: quemadmodum contra Romantium de Rosa scribens narrat Ioannes Gerson. Hac primùm tempestate nostra gloriari de suis martyribus cœperunt: quos tamen & numero & laude tolerantiæ longè superarunt semper, & hoc etiam nostro seculo superant Anabaptistæ, vt si suorum illi martyrologium conscribere vellent, multò maiora quàm

Au. epi. 50. Donatistæ mortis oppetēdæ cupidi.

Bernardus sermo. 66. in cant.

Aliud constantia martyrum, aliud duritia Hæreticorū.

Iustus Menius.

Berengarius & eius pœnitentia.

E Sacramentarij volumina conficere possent. Nihil est igitur, quòd glorietur de doctrinæ suæ certitudine Caluinus, quòd illius fiducia nec mortis terrores, nec Dei tribunal formidet: nihil est quòd iactet persequutiones, quas patitur, quódque suos esse dicat oues mactationi destinatas. Et dicunt, & faciunt hæc omnia fortiùs etiam Anabaptistæ, & fecerunt multis antè seculis, quàm vel auditum fuisset nomen Sacramentariorum. Legat qui volet epistolam Petiliani, quam confutat Augustinus, videbit quàm ille multa conquestus fuerit de persequutione suorum: quomodo Sacerdotes etiam Catholicos carnifices vocauerit, qui fuerint authores Imperatoribus, vt in ouiculas innocentes tam grauiter sæuirent, quas etiam suis pœnis & sanguine æternas diuitias cæli mercari gloriatur. Legat & duas epistolas Gaudentij, contra quas & ipsas duos libros scripsit August. inueniet ibi, quòd suos ille gaudere scribit, quòd persequutores in fide Christi constituti sustineant, quòd pro sua parte verba Christi & Apostoli vsurpant: Beati qui persequutionem patiuntur: Qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persequutionem patientur. Sed præclarè August. Si semper esset laudabile persequutionem pati, sufficeret domino dicere: Beati qui persequutionem patiuntur, nec adderet, propter iustitiam. Item: Si semper esset culpabile persequutionem facere, non scriptum esset in sacris literis: Detrahentem proximo suo occultè hunc persequebar. Aliquando ergo & qui eam patitur, iniustus est, & qui eam facit, iustus est. Sed planè semper & mali persequuti sunt bonos, & boni persequuti sunt malos: illi nocendo per iniustitiam, illi consulendo per disciplinam: illi immaniter, illi temperanter: illi seruientes cupiditati, illi charitati. Nam qui

F trucidat, non considerat, quemadmodum lanier: qui autem curat, considerat quemadmodum secet: ille enim persequitur sanitatem, ille putredinem. Occiderunt impij Prophetas, occiderunt impios & Prophetæ: flagellauerunt Iudæi Christum, Iudæos flagellauit & Christus: traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati humanæ, tradiderunt & Apostoli homines potestati Sathanæ. In iis omnibus quid attenditur? nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causâ, quis emendandi. Non ergo similitudo pœnæ facit martyres: Sceleratus enim potest habere similem martyris pœnam, sed tamen dissimilem causam. Tres erant in cruce, vnus Saluator, alter saluandus, alius damnandus. Quamobrem quisquis ad Hæreticos & Schismaticos ab Ecclesia transit, etiam si occisus propter nomen Christi postmodum fuerit, extra Ecclesiam constitutus, atque à charitate diuisus, coronari, inquit Cyprianus, in morte non potest. Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiecti bestiis animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. Nihil igitur, habent, cur martyrum sibi gloriam vendicent, qui tam procul absunt à martyrum causa, qui pro impia diuisione mortē oppetere non dubitarunt.

Habes itaque iam tria Euangelia, & ea quidem inter se valdè pugnantia. Si spectes alacritatem in

Aug. li. 2. contra lit. Petil. c. 19.

Ibid. ca. 99.

Idem lib. 1. cap. 5. lib. 2. cap. 11.

Matth. 5. 2. Tim. 3.

Aug. epist. 48.

Psalm 100.

Non pœna, sed causa similitudo martyres facit.

Cyp. lib. 4. epist. 2. Cyp. de simplicitate Prælatorum.

tolerandis persequutionibus, longo post se interuallo cæteros vtrosque relinquunt Anabaptistæ. G Si numerum inspicias, verisimile est, nisi tam grauiter in eos animaduerteretur, quòd eò quoque futuri essent superiores: Si speciem pietatis, qood vtrique fateri necesse habent, longè eos antecellunt: Si de verbo Dei iactantiam, non minùs & isti confidenter prædicant, quàm Caluinus, quòd doctrinam suam super omnem mundi gloriam sublimem, supra omnem potestatem inuictam, stare oporteat: quòd non eorum sit, sed Dei viuentis. Neque minùs clara voce denunciant quàm Lutherus, quòd etiam Angelos doctrina sua, quod est verbum Dei, iudicaturi sint. Et certè quotquot contra hæresim hanc scripserunt siue Catholici, siue Hæretici, non tam scripturis, quæ satis euidentes viderentur, quàm Ecclesiæ autoritate eam conuincere potuerunt.

Finem iam fortassis Euangeliorum horum esse putas? Longius adhuc absumus à fine. Quartum etiam Euangelium edidit in lucem Suenckfeldius, contra quem scriptos vidimus lingua Germanica quinque libros, quibus Flaccus cum eo rixatur. Is cùm videret & Lutheranos, & Sacramentarios, & Anabaptistas, & omnes non huius modò tempestatis, verùm etiam priscorum seculorum Hæreticos è scripturis errores suos confirmare: quod vsque adeò verum & certum est, vt etiam nostri temporis hæreseon architectus Martinus Lutherus id inficias ire non potuerit, qui propterea dicit ad extremum, nomen hoc esse consequutum scripturam Canonicam, quòd vocetur liber Hæreticorum, quòd ex eo ducant originem omnes hæreses, quãdoquidem omnes Hæretici scripturæ præsidio nituntur. Hoc igitur cùm animaduertisset, ac fortassis in ipsis, etiam Lutheri libris legisset Suenckfeldius, excogitauit & ipse nouam hæresim, ac scripturarum nixus præsidio scripturis autoritatem omnem abrogare conatus est. Sic enim loquitur cum suis: Non oportet legis aut scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum. Etiamsi millies percurreris Bibliorum lectionem, tamen non nisi scripturæ peritus euades, & nunquam à Deo doctus. Vanus est labor qui scripturæ impenditur: scriptura enim creatura est: Non conuenit Christiano nimiùm creaturæ addictum esse. Deum audire oportet: huius voces de cælo expectandæ sunt, vt erudiant. Beatus vir, inquit Dauid, quem tu erudieris Domine. Æquè nos docet hodie, atque olim Patriarchas & Prophetas, visionibus, somniis attendendum: illis enim loquitur nobis Deus. Vox Dei rectè docet, scriptura nō est verbū Dei, sed mortua tantùm litera, & inter alias creaturas reputanda. Ne putes te ex scripturis doctum: è cælis illud expectandum erit, non è libris. Spiritus sanctus è supernis delabitur citra omne medium, non per externum auditum & vocalem prædicationem, seu scripturarum lectionem. Etsi autem visionum, somniorum, & reuelationū eiusmodi primus autor fuisse videtur Thomas Mūcerus, qui primus etiam à Lutheri secta desciuit, quemadmodum in historia, quam de illo scripsit, narrat Philippus: ita vt non minùs Lutherum quòd nimiùm laxasset, quàm Papam quòd nimiùm adstrinxisset conscientias, damnandum esse putaret: tamen inter errores, quos illi tribuit Philippus, hos tan-

H

De quarta secta Suenckfeldij.

Quòd hæc verba Christi, Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stent contra Suermeros.

Psal. 93.

De Thom. Muncero.

Philip. in historia Munceri.

A tùm enumerat, quòd amplectendæ pietatis Christianæ vias has & rationes cũmonstrarit: Primùm vt à manifestis criminibus, qualia sunt, adulteria, cędes, blasphemię, sibi temperarent homines: Deinde vt corpus castigarent ieiuniis, vtilitate vestium, pauca loquendo, toruum obtuendo, barbam non radendo. Tum vt secreta loca peterent, déque Deo sæpè cogitarent: quid sit? num nostri curam gerat? num vera sit fides nostra? signa simul à Deo postularent, quibus ostenderet, quòd sumus illi curæ, quódque nostra fides recta sit. Scripturis non fiderent: accepti verò Spiritus sancti somnia certißima esse signa persuasum haberent. Dicebat Muncerus idem, Habere se mandatum, vt mutaret regimen seculare. Quamobrem cùm esset Alsteti, codicem confecit, in quo conscripsit omnes, qui secum coniurassent ad castigandos minimè Christianos Principes, & magistratum Christianũ instituendum. Hæc sunt quæ Muncero tribuuntur à Philippo. De Suenckfeldio verò, quem per contumeliam Stenckfeldium vocat, scribit idem in præfatione commentariorum, quos anno proximo superiore edidit in epistolam ad Romanos, Stenckfeldius centimanus est: Habet milites passim, qui ipsius nomine non solùm scribunt, sed etiam seditiones mouent: iactitant afflatus, & abducunt homines à publico ministerio, & à lectione & cogitatione doctrinæ? Ac nunc quoque aduersus me editis aliquot pagellis nomine Stenckfeldij, reperitur ille κωίεμοι gratißima cantilena fanaticis hominibus, non cogitatione scriptæ doctrinę Deum communicare se hominum mentibus, sed sine medio. Neque solùm Philippus, verùm & Cal

Philippus de Steu K-feldio.

B uinus, & alij nonnulli videntur hæc ad Suenckfeldium tanquam primum autorem referre. Quàmuis enim ante eum fuerunt cælestes Prophetæ, contra quos iusta duo volumina conscripsit Lutherus, quorum dux & antesignanus fuisse creditur Thomas Muncerus, non tamen ij tam apertè à publico verbi ministerio, & à lectione scripturarum homines deterrebant, sicut nunc facit cum suis Suenckfeldius, qui non dubitant etiam ad patrocinium insaniæ suæ trahere Pauli locum illum, vbi confert præsentis vitæ cognitionem, quæ est per verbum, cum perfecta & reuelata cognitione, qualis erit in altera vita. Hæc isti detorquent ad hanc vitam, tribuentes quod est ex parte, scripturę sacræ, quod perfectum est, spiritus reuelationibus: ad quas cùm peruentum fuerit, illud quod est ex parte, puta tractationem & vsum scripturæ, somniant aboleri. Huc pertrahitur etiam ille quamlibet repugnans eorum enthusiasmo Petri locus, vbi monet, vt attendamus Prophetico sermoni tanquam lucernæ lucenti in tenebroso loco, donec exoriatur Lucifer in cordibus nostris. Sathanæ illusiones habent pro illuminatione Spiritus sancti & pro Lucifero: quo exoriente, iam nihil sit opus lucerna Prophetici sermonis. Proferunt & illas scripturas, quas in libello quoque suo de abroganda Missa produxerat Lutherus, ad confirmandum errorem suum: Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim scient me à minore vsque ad maiorem eorum. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester in cælis. Non habetis necesse, vt aliquis doceat vos, vn-

Calestes Prophetæ.

1. Corin. 13. Quibus scripturis p sua secta utantur Stenckfeldiani.

2. Pet. 1.

Hebr. 8. Hier. 31. Iacob. 3. Matth. 23. 1. Ioan. 2.

ctio eius docet vos. Ad hunc igitur magistrum, qui C in cælis est, confugere iubent, vt ab eo doceantur, non à scriptura mortua, aut ab hominibus.

Vide pientiss. Rex, quò tandem isti rem perduxerint. Posteaquàm exemplo Lutheri licere sibi quisque voluit, à sensu & consensu totius Ecclesię recedere, & peculiari suo sensu scripturas interpretari, vt quod ipse sensisset, id esse Dei verbum existimaretur. Eò ventum est ad extremum, vt scripturarum autoritate scripturis autoritatem omnem detraherent, hominésque docerent non tam scripturis, quàm somniis & reuelationibus fidere. Sustulerat Lutherus externum sacerdotium & sacrificium: hoc ei cùm non impunè modò cedere videret Suenckfeldius, verùmetiam probari factum à multis: ipse quoq; sustulerit externum verbi ministerium, eadem autoritate, qua sacrificiũ Lutherus abrogauerat. Cur enim Lutheri autoritas maior esse debet, quàm Suenckfeldij, cum præsertim scripturarum hic maiore præsidio niti videretur? Nam sacrificare plures nulla scriptura prohibuit, magistros autem fieri plures apertè non vno loco prohibuit. Cùm enim vnus magister noster sit in cælis, videtur eius obscurari gloria, videtur eius dignitati detrahi, si quis alius audiatur præterea, quasi parùm idoneus ille sit ad docendum nos, neque tantùm sit in eo facultatis, vt citra ministerium hominis id præstare queat. Sic quod Euangelium per Lutherum orsus est Satanas, absoluit per Suenckfeldium, vt sublato sacerdotio, sublato sacrificio, sacris omnibus in summum contemptum adductis, externum quoque verbi ministerium sublatũ iam esse videamus: Scripturas autem Canonicas vsque adeò dignitate sua prorsus omni spoliatas, ni- D hil vt illis fidere iubeamur: quòd scriptura non sit verbum Dei, sed mortua tantùm litera, quæ sit inter alias creaturas reputanda, cui nimis addictum esse, minimè Christianum decere videatur. Neque verò cõtemnendus aliquis est Suenckfeldius hic. Scribit Philippus eum esse centimanũ, habere milites passim, qui non solùm scripta spargant ipsius nomine, sed etiam seditiones moueant. Grassatur lues ista Suenckfeldiana, non modò per Germaniam vniuersam ferè, verùmetiam per Heluetiam: & est ingens eorum numerus, qui iactant hunc afflatum, ita vt ex vulgo plures in maioribus nonnullis ciuitatibus Suenckfeldiani reperiri dicantur, quàm vel Lutherani vel Zuingliani. Equidem neque noui hominem, nec eius scripta vidi: sed quod scripsit olim de iis, qui se falsò iactant Euangelicos Erasmus Roterodamus, quotquot ad eorum se cœtum adiunxerunt, neminem se scire, qui non seipso sit factus deterior, cõtrarium eius cùm tuæ Maiest. nomine legatione fungerer, apud Christianissimum Imperatorem, veréque Catholicum Regẽ Carolũ quintũ de Suenckfeldio dici audiui, idq; à viris quibusdã grauibus, & omni fide dignis: quotquot eius essent amplexi doctrinã, eos de repente quasi numine quodam afflatos in alios viros mutari, veterem hominem exuere, nouum induere, neque secundum carnem iam, verùm spiritu deinceps ambulare, carnem vt suam cum vitiis & concupiscentiis in specie crucifixisse videri posint. Hic videre licet, quemadmodum Sathanas non rarò se transfigurat in Angelum lucis, vt per vmbrã sanctitatis audientium decipiat simplicitatem.

Quod Euangelium per Lutherum orsus est Sathanas, absoluit per Steu K feldiũ.

Stenckfeldianorum ingens multitudo et vu.

Sanctitas haereticorum diabolica decipula animarum.

E Quomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt, vt faciliùs aues per oblectamenta gulæ capiant: sic est quædam etiam Diaboli sanctitas, id est, decipula humanæ animæ, per quam faciliùs capere posit, & falsis sermonibus irretire: sicut Ezechielem enarrans pluribus verbis persequitur Origenes. Talem sanctitatem olim in Psallianis, Euchitis, Antropomorphitis, Ebionitis, Tacianis, & aliis eiusdem generis hæreticis: nunc autem in Picardis & Suenckfeldianis videre licet: quæ nihil aliud est, sicut ab illo viro doctißimo dictum est, quàm decipula quædam humanarum animarum, insidiis Diaboli collocata.

Origenes.

Quatuor iam habes Euangelia, sed non secundum Matthæum, Marcum, Lucam, Ioannem, sed secundum Lutherum, Zuinglium, Muncerum, Suenckfeldium: Portentosa nomina, sed ipsa magis Euangelia portentosa, quæ Cacăgelia rectiùs quàm Euangelia dicere poßis, vt quæ malorum secum Illiadem tulerint: non à Christo, verùm ab autore Diabolo profecta. Quam etiam ob causam Euangelici malunt, quàm Christiani vocari: quòd conscij sibi sunt, nihil habere se cum Christo commune. Quàm parua autem scintilla, quæ simul vt emicuit, nullo prorsus negotio restingui statim initiò potuit, ecce quantum (proh dolor) nobis incendium conflauit: quàm multis in locis etiam cum puluisculo (quod aiunt) Christianam pietatem omnem euertit?

Epilogus de quatuor Euangeliis nouis.

Absolutum existimas iam Euangeliorum numerum? ingens adhuc eorum restat aceruus. Cùm enim peccandi magna quædam sit illecebra impu-

F nitas, hac proposita certatim proruperunt, qui veteta fastidientes, noua facere omnia, ac nouo aliquo doctrinæ genere excogitando, nomen suum immortalitati consecrare contenderent. Sed quis enumerando singulos recensere, vel cuiusque proprios errores explicare queat? cùm primis id operosum, neque præsentis est instituti. Quamobrem nolo esse longior in commemorandis trecentis illis apud Apocellam in Heluetiis, qui post decantatas Dei laudes extinctis lucernis cum brutorum instar fœda se libidine contaminassent, in montẽ nihilominùs quendam editum ascenderunt, vnde se cum corporibus & animis sublimes raptos iri persuasum habebant. Sed neque de aliis quibusdam conuenticulis quicquam dicam, quorum Erasmus meminit, in quibus matres vltrò tradebant suos infantes occidendos: & tam immane facinus bilari vultu spectabant, persuasæ, sic interfectos inter præcipuos sanctos habendos. Quare quid magis horrendum dici potest? Quin & de Sacerdote quodam in Sueuia capto, nihil est quòd multa dicam, qui finem iam instare Christianæ fidei docebat: quòd cùm lex Mosi mille quingentis annis durauerit, Christi quoque lex non sit diutiùs duratura: quamobrem adesse iam tempus, vt alia lex, aliáque fides hominibus tradatur. Déque alio quodam non procul à Vuittemberga, qui certum diem & horam colonis significauerat, quo Dominus ad iudicium esset venturus. Quod adeò verum esse persuasum illis fuit, vt ab omni opere rustico cessarẽt, horam illam expectantes: cúmque frustrati expectatione sua fuissent, in discrimen veniebant, ne fame morerentur, quòd cùm nihil seminassent, nihil erat, quod meterent. Déque Dauide tertio, qui

Horrenda & obscœna secta sub Luthero nata, quæ Erasm. de amabili Ecclesiæ concordia.

Dauid tertius.

in oppido Embda veterem Saducæorum hæresim G renouauit, cùm & resurrectionem carnis negaret, & extremum iudicium, Angelos, Dæmones, Baptismum, Matrimonium, scripturas, regnum cœlorum. Itidem de Apostata illo Præmonstratensi, qui docuit, non esse infernum, neque descẽdisse Christum ad inferos, sanctos Patriarchas & Prophetas in inferno nõ fuisse, qui in Christum etiam ipsum: quoniam cùm diceret, Deus Deus meus, quare me dereliquisti? desperare visus est, hoc nomine condemnatum esse. Potuítne dici magis blasphemum aliquid? Sed & illos prȩteribo silentio, quibus horror est, si quis Mariam vocet Deiparam, à quibus in Ephesino Concilio pridem damnata hæresis Nestorij resuscitata videtur. Sed nec illorum mentionem faciam, qui decies per diem diabolum adorant, quam etiam ob causam Dęmoniaci vocantur. cæterùm exorti sunt demùm è schola Lutheri Ioannes campanus, & ex Hispaniis Michael Seruetus, qui libros aliquot de Trinitatis erroribus, plenos erroribus & blasphemiis ediderunt: in iis nũc tandem veteres Arrij & Macedonij errores in lucem reuocare, fidemque, quam in Nicæno & Constantinopolitano primo conciliis, Patres congregati nobis tradiderunt, labefactare conantur. Solùm enim Deum patrem, & neminem alium adorari & inuocari debere contendunt, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest: & est præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem, Deum alium intercessorem, procuratorem, & mediatorem habemus nullum, præter vnum Dominum Iesum Christum. Quid H autem aliud his verbis, quàm adoratio inuocatióque Dei filij, & Dei Spiritus sancti prohiberi videtur?

Apostata Præmonstratensis.

Noui Nestoriani. Dæmoniaci. Ioannes Campanus. Michael. Seruetus.

Ecce quò ventum est ad extremum? Abrogato sacerdotio, euerso sacrificio, Sacramentis omnibus modò non conculcatis, eò tãdem res perducta est, vt nec infernus, nec cælum esse credatur, & Christus à multis Deus esse negetur. Quis vnquam futurum existimasset, vt ex tam paruis initiis ad has tam horrendas blasphemias, quas paucis perstrinximus, ad extremum perueniretur? Sed scitum est illud:

Ex Lutheri initiis quàm horrenda sint pietas prodierit.

Principiis obsta, serò medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

Quòd si venienti morbo statim occursum fuisset ab initio, minùs magnis nunc difficultatibus EcclesiaDei premeretur: Longè latéque sparsa sunt & hæc Seruetica contagia. Atque vtinam serenißimè Rex, sicut aliæ, quas recensuimus, hæreses ex magna parte, sic & hæc regni tui fines non attigisset: quæ cum impietate superate cæteras videatur, nulla tamen est ex omnibus nostri temporis hæresibus, quàm sit hæc scripturarum armis instructior: nihil enim crepat aliud, nisi scriptura, scriptura, Euangelium, Euangelium. Ac vide quæ fuerit hominis confidentia. Quamuis Caluini scriptis fuerit error hic ipsius oppugnatus, ausus est tamen proficisci Geneuam, & cũ eo sermonem conferre. Tandem post multam & acerbam disputationem, cùm dogma suum pertinaciter tueretur, capitis est damnatus. quod vrgente Caluino factum esse, dubium non est: qui mox librũ etiam edidit, quo doctrinam eius expli-

Seruetus à Caluino damnatus & exustus.

A cat, & rem omnem, quemadmodum acta sit, describit, simúlque in Hæreticos rectè gladio vindicari docet. Neq; dissimilia scripsit pastor quidem Bremensis, sic enim se vocat, Timannus in farragine sententiarum, quas collegit, non solùm ex priscorum Patrum, qui fuerunt Christianæ, verùmetiam ex eorum scriptis, qui sunt Confessionis Augustanæ: vbi Lutheri, Philippi, Vrbani Regij, Nicolai Amsdorffij, Viti Theodori, productis testimoniis ostendit, Caluinum cum Sacramentariis omnibus & Anabaptistis, ac aliis hæreticis sceptro magistratus potiùs, quàm vel stylo vel disputationibus esse refutandos. Interea tamen de se suísque tacet, quasi non in eadem & ipsi causa sint, cùm quod Lutheranorum de Sacramentariis, idem sit Sacramentariorum iudicium de Lutheranis. Nam quòd Lutherus inde sumit argumentum, Sacramentariorum doctrinam ab authore Sathana profectam esse, quòd hæc secta in ipso statim exordio in tot capita est dissecta, tam inter se dissidentia, de verborum horum interpretatione. Hoc est corpus meum, prudenter id quidem & verè colligit. Verissimum enim est, quod à Gregorio Nazanzeno scriptum est: Verum enim quod est, vnum est, mendacium autem multiplex. Ante quem etiam Athanasius: Ibi est, inquit, vt Patres tradiderunt, veræ disciplinæ & magisterij argumentum, vbi eadem confitentur omnes, nec à se inuicem aut à maioribus dissentiunt. Qui autem hoc animo non sunt improbi potiùs quàm veri doctores appellari debent. Certè Ethnici cùm nec eadem profiteantur, sed inter se discrepant, veram disciplinam non habent: sancti cõtrà sinceræ sunt

Timannus Bremēsis docet puniri hæreticos.

Nazanze. Athan. in ep. de syn. Nic. decre. contra Arianam hæresim.

B veritatis præcones, eò quòd sententiis inter se cõueniunt, & nullo dissidio inter se laborant, qui tametsi diuersis temporibus vixerunt, æquè tamen simul eodem tendunt, vt eiusdem Dei Prophetæ, & eiusdem sermonis interpretes. Est itaque certissimum argumentum hoc eorum inter ipsos dissidium, quòd non Dei sed Satanæ spiritu agitẽtur. Sed quid? Si eadem ratione probare contendunt Sacramentarij quoque, quòd Lutherus Euangelium in lucem à se productum esse gloriatur, id similiter à Satana profectum esse? quandoquidem non minus inter Lutheranos, quàm inter Zuinglianos dissidiorũ videre licet. Ac illi quidem, quamuis hæc Christi verba non ad eundem modum interpretentur, in hoc tamen vnanimiter idem sentiunt omnes, quòd in Eucharistię Sacramento pręsens adesse Christi corpus & sanguinem, impiè negant. Lutherani verò non de vnius alicuius scripturę sensu, sed de dogmatibus ipsis mirabiliter inter se pugnant.

Hæreticorũ inter se dissidium arguit, quo spiritu agantur.

Vis autem eorum dissensiones & pugnas audire? Equidem recensere non grauabor, verùm non ita vt ordinem temporum obseruem, verùm vt à leuioribus exordio sumpto, deinceps ad grauiores progressum faciam. Biennio postquàm ex hac vita migrauit Martinus Lutherus, cùm quasi de tribunali pronuncians Deus apertè causam Lutheri cõdemnasset, admirabili quadam victoria Christianissimo Imperatori Carolo contra factionis eius homines concessa, quorum ingentem exercitum, nullo prælio cõmisso, perexigua manu, solius Dei pręsidio adiutus, in fugam conuertit: neque multò pòst paucis comitatus Angeli ductu Albi fluuio

Lutherana secta in tres sectas dissecta.

trãsmisso, multò numerosiores eorũ copias fudit, C ac Principem etiam ipsum factionis in potestatem suam redegit. Post hanc igitur admirabilem victoriam, in qua Deus ipse pro ministro suo Cæsare causam suam agente pugnauit, statim in tres sectas Lutherana secta dissecta est. Nam alij facti sunt Interimistæ, alij Adiaphoristæ. Interimistę porrò duplices, vni ex pmissu Cæsareæ Maiestatis, qui nulla in re alia se Lutheranos profitebantur, præterq̃ ꝙ neque calicis vsum à Laicis intermitti, nec vxores à Sacerdotibus relinqui volebãt. Quod ad reliquos ritus & doctrinã attinet, quin per omnia cũ orbe reliquo Christiano consentirent, non recusabant. Hos ex comitiorũ decreto saltem ad Oecumenicum vsque concilium tolerandos esse Cæsar censuit. Sed vbi Christiani totius orbis Oecumenici decreta non valent, cur ibi plus ponderis habere debeat, quod in vno aliquo regno aut imperio fuerit constitutum? Quamuis itaque Mauritius Princeps Elector, non grauatim comitiorum imperialium decreto se pariturum ostenderat, ausi tamen hoc sibi sunt arrogare Lipsici Theologi, vt libellũ, qui comitiorum decreto fuerat approbatus, arbitratu suo corrigerent, & nouum interim conscriberent. Ac quod ad ritus quidem & cæremonias attinet, de iis non magnoperè cum Christianis cõtendebant, sed plùs tamen aliquid sibi de Luth. doctrina, quàm fuit in interim illo Cæsareo permissum, reseruare conabantur. Quamobrem in hoc Imperiali libello subscripserunt, vt contenti docere, fide nos iustificari iuxta Paulum, quod erat additum à Luth. sola fide, id reiicerent: quòd addi aliquid verbo Dei, nefas esse iudicarẽt. Visum est autem illis & hoc Ecclesiæ, quàm diuersum Luthe. dogma potiùs amplectendum, ad iustificationem D opera esse necessaria, neque totam nostram iustitiam in solius Christi iustitia ponendam esse. De pœnitentia quoque receptam Ecclesiæ partitioné admiserũt: septem esse Ecclesiæ Sacramenta concesserunt: Missam abolitam restituerunt, vulgares Lutheri cantilenas fermè prorsus aboleuerunt: Episcoporum etiã iurisdictioni quo minùs parerẽt, causam non dixerunt. Hæc sunt quæ in illo Lipsico interim contineri scribit Matthias Flaccus Illyricus in quadam adhortatione sua ad Ecclesias Misnicas. Porrò Vvittembergenses, etsi nõ diuersum sentire viderentur à Lipsensibus, quod inde colligit Flaccus, quia scriptum eorum non oppugnauerant: quoniam tamen ex eorum schola cœperat initium Euangelium Lutheri, fuit illis religio tam ab eo subitò discedere, quàmuis pridem nonnullos, Philippũ præsertim, pertęsum eius fuerit. Quare nondum esse tempus opportunum rati, traditũ ab ipso doctrinæ genus mutare, saltem ritus nouos, quos induxerat, abrogandos censuerunt, & veteres ex magna parte restituendos iuxta formam in libello cæsareo præscriptam. Vocauerunt autem hæc Gręco nomine ἀδιάφορα: Latinè dicere possis indifferentia, vt quæ natura sua sunt eiusmodi, nihil vt ad salutem interesse videatur, seruet quis ea, nec ne. Nã & nos in his, quæ fiunt externè, summam Christianæ pietatis positam esse negamus, cùm omnis gloria filiæ regis sit intrinsecùs. Intùs videt Christus, intùs amat, intùs alloquitur, nec vel punit, vel coronat, nisi q̃ fiũt intus. Sed vbi verè Deꝰ intùs colitur, nõ ferè fit, vt eiusmodi

Interimistarum genus primum.

Lipsi. Theologi nouum condunt interim vt fiat secundo genus Interimistæ.

Vvittembergēses Adiaphoristæ.

Quid Catholici sentiant de ritibus externis, & quatenus cōueniant cum illis Adiaphoristæ. Psalm. 44.

E cultus per signa quędã & indicia se foras non proferat, & ad spectantium oculos traducat. Habent autem & hoc isti ritus externi, quòd sicubi similiter ab omnibus obseruantur, vnanimitatis cuiusdam & consensus testes sunt. In iis igitur maxima ex parte sibi VVittembergenses cũ christianis cõsentiendum esse duxerũt: vt iis quasi signis à Luth. quandam ad christum inclinationem se fecisse declararent, simul spem facerent, successu temporis futurum, vt reiecta Lutherana, christianam & catholicam doctrinam in omnibus amplecterentur.

Illyricus flagellat Adiaphoristas.

Odoratus est hoc Flaccus, vt est minimè mucosis naribus: itaque summa contentione, ne qua mutatio fieret, obstitit. cúmque se nihil proficere monendo, orando, obsecrando videret, multis maledictis & probris etiam præceptores suos, præ cæteris autem Philippum, nunc obscuriùs, nunc apertiùs incessere veritus non est, quòd christi sui, hoc est, Lutheri causam eos deserere quiritaretur. Nam ille Christum alium non nouit pręter eum, qui natus est Islebij: neque dubitauit eos Epicuri de grege porcos appellare, non veritatem, sed ventrem, respicientes, vt quorum Deus venter esset. Ad extremum, cùm neque precibus, neque conuiciis eos à cœpto deterreri posse videret, dris deuouit omnes. Cúmque nomen eis Adiaphoristarum priùs imposuisset, hac tandem eos sententia, quasi pro tribunali sedens condemnauit. Cùm videam eos in sua impœnitentia manere, & præsentes Adiaphoricas constitutiones contra conscientiam promonere & Papatui sequuturo fenestras fabricare non desinere: pronuncio, impœnitentes Adiaphoristas esse pro Ethnicis & Publicanis habendos: id est, neminem pium debere cum ipsis vllam familiaritatem, conuersationem, amicitiam habere: &

Illyr. sententia excõmunicatoria in Adiaphoristas.

F ei qui præsertim nulla iuris necessitate eis adstrictus aliter fecerit, denuncio lepræ eorum contagium, & ita haud dubiè, iram diuinam. Vides quàm sibi Flaccus autoritatem arrogat, qui non dubitat scholam VVittembergensem vniuersam, ex qua prodiit etiam is, quem ipse pro Christo adorat, Martinus Lutherus, anathema pronunciare, & eorum cõsuetudine piis omnibus interdicere. Quod interdictum vrinam valuisset, cùm apud alios pios omnes, tum apud eos præsertim, qui subsunt imperio Maiestatis tuæ: minus nunc turbarum in regno videremus. Verùm quæ causa est, quòd adeò damnat istas Adiaphoricas mutationes? Alia nulla, q̃ quòd olfecerit per eas Papatui sequuturo fenestras fabricari. Scilicet, nefas est fabricare fenestras Papatui: fenestras fabricare Sathanismo, nefas non est? quas fabricasse Lutherum negare non potest mutationibus istis, quas priuata sua fecit autoritate. Nam vnde Sacramentarij, vnde nobis Anabaptistæ, vnde Suenckfeldiani, vnde prodierũt Seruetiani? non aliunde certè, quàm ex iis mutationibus, quas Lutherus instituit. Huic debemus quòd in Eucharistiæ Sacramento non esse Christi corpus & sanguis docetur: quòd à baptismo paruuli prohibentur: quòd scripturis Canonicis autoritas omnis detrahitur: quòd nec infernus, nec esse cælum creditur: quòd Christus verus Deus Deique filius esse negatur. Fatetur hoc ipse Caluinus, fatetur & Balthasar Pacimontanus, vt in superioribus demonstrauimus, quòd è Lutheri scriptis doctrinam suam hauserint. Lutherum scribit Caluinus rudimenta posuisse, viámque commonstrasse: G sed interim pręposteto eum esse dicit ingenio, qui rectam ingressus viam, simulac viæ demonstrator iter suum reflectit, in eodem loco pedem obstinatè figens vltrà progredi recuset. Progressus igitur est vltrà Caluinus ab illis rudimentis & incunabulis Lutheri, cœpítque fieri politior & instructior, ac esse Christum in Eucharistia præsentem negauit. Progressus est vlterius etiam Balthasar, qui sicut Eucharistiæ Sacramento Caluinus, sic & ipse, non sine Caluino tamen, baptismi quoque Sacramento, præsertim quod ad infantes attinet, virtutem omnem detraxit. Progressus est longiùs adhuc Suenckfeldius, qui scripturis authoritatẽ abrogauit. Tandem eò quò tendebat initio Sathanas, peruenerunt eius ministri Cãpanus & Seruetus, vt Christum verum esse Deum, Deique filium negarent: atque ita cui rudimenta posuerat Euangelio Lutherus, ei colophonem adderent. Sic factum est, vt cùm aggeres validis aquis oppositos pauxillum initiò Lutherus aperuisset, mox tota moles aquarum incũberet, & aggere perrupto, latè campos, segetes ac pagos subuerteret.

Luther. Sathanismo fenestras fabricauit.

Prudenter admodum, sicut etiam tu meministi Flacce, monet Aristoteles, quòd etiam ante eum docuit Præceptor eius Plato libro septimo de legibus, cauendas esse legum ac politiarum labefactiones: ac præstare nonnunquam, vt errata legumlatorum ac magistratuum tollerentur. Neque enim tantùm vtilitatis allaturum, si quis corrigat aut mutet, quantùm ex eo detrimenti redundat, quòd assuefiunt paulatim homines, non obedire magistratui. Proinde veteres leges nouis legibus facilè commutare, nihil aliud fuerit, quàm eis robur omne detrahere, & homines assuefacere ad mutandum H plura maioráque: cum quæ videntur in speciem esse res minimæ, maximorum causę sint malorum.

Illyricus in epistola ad illustrissimum D. Albertũ in Prussia Ducem. Aristotel. Polit. lib. 2.

Quod in mutationibus per Lutherum fieri cœptis, euentus ipse docuit, quæ fenestras huic, quem nunc in Germania videmus, Sathanismo fabricatæ sunt. Contra has igitur quiritari, his fortiter initio resistere oportebat. Nunc verò nihil erat Flacce, quòd immemor officij, tam acerbè, támque contumeliosè, benè de te merentem Pręceptorem tuum acciperes, quòd is, quum necessarium esse videret, ordinem ac disciplinam in Ecclesia, quæ per Luth. vtraque sublata fuêre, pro virili sua perficere conatus est, vt pedetentim eò reditus fieret, vnde facta est discessio. Pium fuit hoc institutum hominis non omninò deplorati, cui violentæ mutationes istæ per Luther. factæ nunquam placuerunt: cuius tyrannide se tandem aliquando liberatum esse nõ molestè ferre visus est, cùm scribens ad Carlouitium, se deformiter ei seruiuisse fateatur.

Philippi cõtra Illyricũ defensio. Testimoniũ Philippi de Luthero

Tuam verò religionem hanc pientiss. Rex, non possum, quin laudem: quòd cum à te quoque nonnulli petiuissent, vt mutationes aliquas in regno tuo fieri pmitteres in rebus, vt quibusdã visum est, adiaphoris, nulla ratione vt id faceres, adduci potuisti, ne signũ id videri posse defectionis à religione Christiana, q̃ à sanctis maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti, & inclinationis ad Sathanismum, quem nunc in multis Germaniæ locis florere, & proh dolor, in nonnullis etiam regni tui partibus pullulare vides. Possunt alicui videri leuiora, quæ sunt petita de qui-

Constantia & pietas Regis Poloniæ.

A bus magnoperè pugnare non oporteret: sed vt nihil in rebus ipsis esset vitij, tamen in præcisione ab orbe reliquo Christiano tantum est crimē, vt alia omnia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe comparata. Atque hæc est, quam petūt nonnulli: Præcisionem enim petunt, nō res ipsas, quas nihil ad salutem intelligunt pertinere. Quod ipse quoque Verg. confitetur in Scholiis, quæ improbus homo scripsit in epist. Pontificis, ad regni Cōsiliarios. Rectè fraudes istas Flaccus, quæ veræ pietati struūtur, cuneo simillimas esse scribit, qui prima parte tenuissimus est, nec videtur in lignū impactus magnam ligni disruptionem facere: sed tamen, quantumuis prima sit acies tenuis, nihilominùs aditum facit sequenti crassitiei, ita, vt cum il la prima pars recepta sit, necessariò tandem & sequentia recipiantur, donec lignum penitùs discindatur. His fraudibus vsum esse Sathanam videmus in Germania. Prima exitialis istius cunei acies fuit disceptatio de indulgentiis: Secūda iā erat aliquātò crassior, quando calix Laicis, vxores concessæ fuerunt sacerdotibus. Media pars Augustanæ Cōfessio. approbatio. Postremò, Satanismus hic vniuersus, de quo iam verba fecimus, quo tantam esse factam disruptionem videre licet, vt nisi Deus oculis misericordiæ suæ nos respexerit, non facilè medicina reperiri queat. Quamobrē non piè magis quàm prudenter fecisti rex optime, quòd ab isto tam exitiali cuneo tibi regnoque tuo tam diligenter hactenus cauisti, à quo deinceps etiam quantum tua tibi regnique tui salus curæ est, tantū cauere debebis.

Quàm periculosum sit in leuioribus à veteri religione desciscere.

Quibus gradibus Satanismus Germaniam occuparit.

B Habemus itaq; iam tres vel quatuor sectas Lutheranorum secundum Flaccum: Nam & Lipsicos Interimistas vult esse duplices, quod vnū sit except um Interim, aliud ipsum verum interim. Erunt igitur triplices Interemistæ, & vni Adiaphoristæ, quibus omnibus consuetudine piorum interdixit Flaccus. Quota iam non est de adiaphoris, verùm de rebus grauioribus. Extiterunt enim Vvittembergæ anno ab hinc propè, 20. qui sicut anteà docti fuerant à Luthero, legem operum reiiciebant. Contra quos ille multis disputationibus contendit, & eos probroso nomine vocat Antinomos.

Aliæ sectæ Lutheranorum.

Sexta est Cōfessionistarum, qui sunt Confess. August. non de veste linea, cuius causa tantas tragœdias excitauit Flacc. quam etiam esse vult primam exitialis cunei partē, sed de summa Christianarum rerum, de eo quòd Euāgelicæ doctrinæ caput esse putat Luth. in quo pendere dicit & periclitari cognitionem sui ipsius, cognitionē & gloriam Dei, quale est iuxta sententiam ipsius dogma de libero arbitrio, de quo semper ita docuit, quod patiatur tantum, nō autem agat, quòd sit res de so lo titulo, vel potiùs figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quidpiam cogitare mali aut boni, sed omnia, vt Vuicleffi atticulus constantiæ damnatus rectè docet, de necessitate absoluta eueniunt. Vnde non dubium Sathana magistro in Ecclesiam venisse hoc nomen libe rum arbitrium, ad seducendos homines à via Dei in vias proprias: Et mala, inquit, opera in impiis Deus operatur. Cuius doctrinæ subscripserat etiā Phil. Melan. in iis Locis communibus, quos edidit Vvittemb. anno 20. non sine quadam arrogantia iuuenili minimè ferenda. Nam & de sanctis Do-

Antinomi. Confessionistæ.

Luth. in lib. quem inscripsit, Operationes in Psalmos De libero arbitrio.

Philippus quàm arroganter primum negarit liberum arbitrium.

ctoribus ausus est cēsuram ferre. Scripsère, inquit, C de libero arbitrio Augustinus & Bernardus, & ille quidem sua posterioribus libris, quos aduersus Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Bernardus nō est similis sui. Sunt hac de re apud Græcos quoq; quædā, sed sparsim. Ego quandoquidē non sequor hominum opiniones, & simplicissimè & planissimè rem exponam, quā ferè obscurarunt autores, tam veteres q̄ noui: quia sic interpretabantur scripturas, vt simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri. Parùm ciuile videbatur docere, necessariò peccare hominē, crudele videbatur reprehēdi volūtatē, si nō posset se à vitio ad virtutē conuertere. Ideo & plura viribus humanis, q̄ par erat tribuère: & mirè variàrunt, cùm rationis iudicio viderēt vbiq; refragari scripturas. Et in hoc quidē loco cū prorsus Christiana doctrina à philosophia & humana ratione dissentiat, tamen sensim irrepsit philosophia in Christianismum: & receptum est impium de libero arbitrio dogma, & obscurata Christi beneficentia per profanam illam & animalem rationis nostræ sapientiam. Vsurpata est vox liberi arbitrij, à diuinis literis, à sensu & iudicio spiritus alienissima, qua videmus sanctos viros non rarò offensos esse. Additum est è Platonis philosophia vocabulū rationis æquè perniciosum. Nam perinde atque his posterioribus Ecclesiæ temporibus Aristotelē pro Christo sumus amplexi, ita statim post Ecclesiæ auspicia per Platonicam philosophiam Christiana doctrina labefactata est: ita factū est, vt præter Canonicas scripturas nullæ sint in Ecclesia synceræ literæ. Redolet philosophiam, quicquid D omninò cōmentariorū extat. Et paucis interpositis: In quęstionem vocatur, sit ne libera volūtas? respondeo, quandoquidem omnia quæ eueniunt, necessariò iuxta diuinam prædestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas. Quid igitur inquies, Nullāne est in rebus (vt istorum vocabulo vtar) contingentia? nihil casus? nihil fortuna? Omnia necessariò euenire scripturæ docent. Vallam, ait Eckius, quòd scholarum sententiam de libero arbitrio confutauit, plura voluisse scire quàm didicisset. Et in fine huius loci summam colligens, dicit: Si ad prædestinationem referas humanam voluntatem, nec in externis, nec in internis operibus vlla est libertas, sed eueniunt omnia iuxta prædestinationem diuinam. Si ad opera externa referas volūtatem quædam videtur esse iudicio naturæ libertas: si ad affectus referas voluntatem, nulla planè libertas est, etiam naturæ iudicio. Concludit tandem: Vides lector, quantò simpliciùs de libero arbitrio scripserimus, quàm vel Bernardus, vel vlli Scholastici. Et in annotationibus in epistolam Pauli ad Romanos, explicans illum Pauli locum, Iuxta prædestinationem Dei, posteaquàm confirmauit, quòd nulla est rerū contingentia, nec libertas arbitrij, sic tandem loquitur: Nos verò docemus, non solùm permittere Deum creaturis, vt operentur, sed ipsum omnia propriè agere: vt sicut fatentur propriū opus Dei fuisse Pauli vocationem, ita fateantur opera Dei propria esse: siue quæ media vocantur, vt comedere, bibere communia cum brutis: siue quę mala sunt, vt Dauidis adulterium, Manlij seueritatem animaduertentis in filium: cùm cōstet Deum om-

Aliud Philippi testimonium contra liberum arbitrium

Lutherus quanti scripta Philippi fecerit, quorũ tamen nonnulla dogmata ipse posteà Philippus damnarit.

E nia facere non permiſsiuè, ſed potẽter, vt Auguſtini verbo vtamur, vt ſit eius proprium opus Iudæ proditio, ſicut Pauli vocatio. Hæc Philippus in iis libellis, quos adoleſcens etiamnũ ſcripſit, Quorũ alterum de Locis communibus inuictum libellũ eſſe dicit Lutherus, contra Eraſmum de ſeruo arbitrio ſcribens: non ſolùm immortalitate, ſed Canone quoque Eccleſiaſtico dignum: cui tuus libellus, inquit, comparatus ita mihi ſorduit ac viluit, vt tibi vehementer compaterer. In alterum verò præfatus, non dubitat eum doctiſs. Thomæ Aquinatis Commentariis anteferre. Hieronymi autẽ & Origenis Commen. meras eſſe nugas & ineptias, ſi illius annotationibus comparẽtur. Ac parum abeſt, quin eum Paulo ſuperiorem faciat, certè proximum illi eſſe vult. Verùm vtrumque libellũ hunc toties variando Philipp. ipſe poſteà multis in locis erroris condemnauit: in hoc præſertim capite de lib. arbit. Nam ſæpè deinceps vtrumque excludi fecit, multa detrahens, addens, mutãs, corrigens, vt poſtremi cum primis nulla ferè in parte conueniant. In iis autem locis, qui ſunt impreſsi anno triceſimo ſexto Argentorati, triceſimo octauo Vuirtembergæ, 46. Lipſiæ, quinquageſimo quinto, Vuirtembergæ, apertè recantauit ea, quæ in primis illis ſcripſerat de libero arbitrio. Sic enim loquitur: Valla & plerique alij detrahunt voluntati hominis libertatem, ideo quia fiant omnia decernente Deo. Addit in Locis, anno 46. & 55. excuſsis: Hæc imaginatio orta ex Stoicis diſputationibus deducit eos ad tollendam cõtingentiam bonarum & malarum actionum, imò omniũ mo-

In ſcriptis poſterioribus Philippus confirmat liberum arbitrium.

F tuum in pecudibus & elementis. Dixi autem ſuprà, non eſſe in Eccleſiam inuehendas illas Stoicas opiniones, nec defendendam eſſe neceſsitatẽ fatalem omnium, ſed aliquam contingentiã concedendam. Non neceſſe fuit Alexandrum interficere Clytum. Nec miſcenda eſt diſputatio de determinatione diuina quæſtioni de libero arbitrio. Et iterum in Locis anni 36. & 38. ac poſterioribus: Cùm in natura hominis reliquum ſit iudicium & delectus quidam rerum, quæ ſunt ſubiectæ rationi aut ſenſui, reliquus eſt etiam delectus externorum operum ciuilium: quare voluntas humana poteſt ſuis viribus ſine renouatione, aliqua externa legis opera facere. Hæc eſt libertas volũtatis, quam Philoſophi rectè tribuunt homini. Nã & Paulus diſcernens iuſtitiam carnis à ſpirituali, fatetur nõ renatos habere delectum aliquem: manus à cæde, à raptu, à furto continere. Et hanc vocant iuſtitiam carnis: imò hanc diſciplinam etiam non renatis præcipit Deus. Ac interiectis nõnullis: Hæc ſententia de libero arbitrio nihil habet abſurdi: & eſt germana cùm aliorum Scriptorum Eccleſiaſticorum ac ſynodorum, tum verò etiam Auguſt. ſententia: nec adigit ad deſperationem bonas mentes, nec deterret eas quòminus conentur: imo & amplificat Spiritus ſancti auxilium, & acuit curam ac diligentiam noſtræ voluntatis. Nõ probo deliramenta Manichæorum, qui prorſus nullam voluntati tribuebant actionem, nec quidẽ adiuuante Spiritu ſancto: quaſi nihil intereſſe inter ſtatuam & voluntatem. Scribit etiam concurrere tres cauſas bonæ actionis, verbum Dei, Spiritum ſanctum & humanã voluntatẽ aſſentientẽ, nec repugnantem verbo Dei. Poſſet enim excu-

tere, vt excutit Saul ſua ſponte: ſed cùm mens audiens, ac ſe ſuſtentans non repugnat, non indulget diffidentiæ, ſed adiuuante etiam ſpiritu ſancto conatur aſſentiri, in hoc certamine voluntas non eſt otioſa. Et iterum poſt pauca: Vidi multos non Epicuræos, qui cùm eſſent in mœrore propter ſuos lapſus, diſputabant, quomodo ſperem me recipi, cùm non ſentiam in me transfundi nouam lucem & nouas virtutes? Præterea ſi nihil agit liberum arbitrium, intereà donec ſenſero fieri illam regenerationem, de qua dicitis, indulgebo diffidentiæ & aliis vitioſis affectibus. Hæc Manichæa imaginatio horribile mendacium eſt: & ab hoc errore mentes abducendæ ſunt, & docendæ, agere aliquid liberum arbitrium. Pharao, Saul, nõ coacti, ſed volentes & liberè repugnant Deo: nec fit conuerſio in Dauide, vt ſi lapis in ficum verteretur: ſed egit aliquid liberum arbitrium in Dauide, cùm audiuit obiurgationem & promiſsionem: volens iam & liberè fatetur delictum: & egit aliquid eius voluntas, cùm ſe ſuſtentat hac voce: Dominus transtulit peccatum tuum. Et iterum poſt pauca: Cùm promiſsio ſit vniuerſalis, nec ſint in Deo contradictoriæ voluntates, neceſſe eſt eſſe in nobis aliquam diſcriminis cauſam, cur Saul abijciatur, Dauid recipiatur, id eſt, neceſſe eſt aliquam eſſe actionem diſsimilem in iis duobus. Et in capite præcedẽti, quod eſt de cauſa peccati & cõtingentię. Eſt autem hæc pia & vera ſententia, vtráque manu, ac veriùs toto pectore tenenda, quòd Deus non ſit cauſa peccati: & quòd Deus non velit peccatum, nec impellat volũtates ad peccandum, aut approbet peccatum. Sed cauſæ peccati ſunt volũ- H
tas Diaboli, & voluntas hominis, qui ſua voluntate abuti potuit, ſéque à Deo auertere: quę quidẽ longiùs ibi perſequitur.

Philippus ſe Manichæũ fuiſſe reipſa declarat.

Ex quibus planum cuique fieri poteſt, quemadmodum Philippus Melanchton, quicquid ab eo peruersè ſcriptũ fuerat de libero arbitrio in Loc. Comm. anni 21. ſimul & magiſtri ſui Mart. Luth. eadem de re ſententiam, tanquam impiam & cum hæreſi Manichæorum congruentem condemnauit: quod pluribus etiam verbis ab eo factum eſt in Epitome philoſophiæ moralis, quam edidit Argentorati anno 38. vbi ſimiliter damnat ingenia turbulẽta, quæ multas de libero arbitrio ſerũt cõtentiones, & Vallæ abſurdas imaginationes, quæ propter diuinam gubernationẽ adimũt libertatẽ voluntati. Sed & in Comment. in epiſt. ad Rom. poſterioribus expungi fecit ea, quæ ſcripſerat anno 24. quòd eſſent Dei propria etiam mala opera, vt Dauidis adulterium, & quòd ęquè proprium eius opus eſſet Iudæ proditio, ſicut Pauli vocatio. Qui enarrat illum locum: Tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum. Nec vult, inquit, nec approbat, nec efficit peccatum Deus. Et quoniam Auguſtanæ Confeſsionis eſt autor idem Philippus, in ea quoque diſceſſum eſt à Lutheri ſententia, quo ad hoc doctrinę caput, quod ille tamen ad finem vſque vitæ ſuę tanta pertinacia defendit, vt mori ſe priùs paratum oſtenderet, quàm ab hac ſua ſententia diſcederet: In qua quantum poſitum eſſe putauerit, & in exordio, ſicut paulò antè commemorauimus, & in fine libri, quem ſcripſit contra Eraſmum, ſatis declarauit. Sic enim prope calcem eum alloquitur: In hoc te vehementer laudo,

A quòd solus præ omnibus rem ipsam es ag'gressus, hoc est summam causæ: nec me fatigaris alienis illis causis de Papatu, indulgētiis, purgatorio, ac similibus nugis potiùs, quàm causis in quibus me hactenùs omnes venati sunt frustrà. Vnus tu & solus rerum cardinem vidisti, & ipsum iugulum petiuisti. In eo igitur quod rerum cardo, quod causæ totius est iugulum, ausus est Philippus cum suis, qui Augustanæ sunt Confeßionis, à magistro suo Martino Luthero se palàm diuersum sentiendo segregare. Quod quid aliud fuit, quàm eum hæreseos & impietatis condemnare? Et reuerà cardo Lutheranæ doctrinæ vertitur in hoc vno dogmate de libero arbitrio, quod tuere non potest, quin simul eodem motu labefactata concidant omnia, quæ de iustificatione præsertim, déq; rebus ad illā pertinentibus ab eo scripta sunt. Lutheri sententiam tuetur etiamnum Caluinus, & in ea perstat. Neque sibi prorsus eam sordere Brentius ostendit in prima pericope, quam scripsit contra venerabilem virum Petrum à Soto. Vidimus autem & Galli cuiusdam scriptum, quo grauiter insectatur præceptorem suum Philippum, quòd in hac tantare à magistro suo Luthero dissentiat. In quo scripto Philippum etiam insimulat, quòd Caluinizet.

Cardo Lutheranæ doctrinæ est de libero arbitrio.

1. In Apol. Confeß. August. 2. In Locis cōmuni.

Habemus ergo iam huius hydræ Lutheranę sex capita, quorum sextum reuerà caput est: agitur enim de summa rei. Sed neque minoris momenti est septimum, de quo immane quantum est inter Lutheranos dissidium: Neq; enim agitur de linea veste, sed de eo, quem præcipuum doctrinę Chri-B stianæ locum vocat Philippus, quem summam Euangelij continere scribit, nimirùm de iustificatione. Nec à scopo multùm aberrat, cùm illi tantū tribuit. Intereà tamen & de hoc ingens est inter eos dimicatio. Nam cùm in Augustana Confessione minùs dilucidè fuerit locus hic explicatus, fas sibi esse putauit Andreas Osiander, clariùs de eo aliquid disserere: quod cùm fecisset non relata priùs re ad Philippum & eos qui Confeßionis Augustanæ præcipui sunt Doctores, tantę fuerunt excitatæ tragœdię, vt non longè res abfuerit à seditione. Cuius criminis non est insimulatus Osiander? quæ conuitia & maledicta in eum iactata nō sunt? Vocatus est, vt ipse scribit, Hæretic⁹, Antichristus, Iudæus, niger Diabolus, Draco, homo nefarius, consceleratus, hostis Christi. Fuit etiam de eo confictum, quacūque incederet, quòd eum in specie canum duo Diaboli comitarentur, quos tamen non cuiuis videre liceret: quódque quo tēpore cibum & potum in inferiore cum suis hypocausto sumebat, vbi vacare solitus erat literarū studiis, in superiore sedens in illius loco Diabolus visus fuerit scriptitare. Et alia id genus pleraque. Tum & illud sparsum de illo fuit, quòd affirmaret Christi passionem & mortem nullum nobis fructum attulisse, cùm tamen in scriptis illius diuersum reperiatur. In summa, tantum fuit odium homini conflatum, vt non ipse modò tanquam impius haberetur, verùm etiam qui sermones eius audiebant, à communione cæterorum, qui se pios existimabant, arcerentur, ac ne sepultura quidem communi digni ducerentur. Missum fuit Vvittembergam, vt de doctrina eius iudicium fieret, damnata est per Philippum, Pomeranum, Forsterum, & alios. Missum est Vvittembergā, approbata est C per Brentiū, & qui sunt eiusdē sectę. Hic vides, de vna eadémque doctrina, quam diuersum fuerit iudicium Vvittembergensium & Vvittembergensium Doctorum, cùm tamen inter vtrosque non sit nisi vnius literæ discrimen, cùm prolatis etiam è Lutheri libris locis aliquot planum facere conetur Osiander, quod ipse scripserit, idem de iustificatione sensisse Lutherū, nimirùm essentialē Dei iustitiam habitantem in nobis, & excitantem nos ad benè agendum esse iustificationem nostram.

Osiander male tractatus à Confessionistis.

Osiādri doctrina Vuittembergæ damnata, Vvittembergæ approbata à Confessionistis.

Cæterùm contra scriptum illud, quod editum cōtra se fuerat à Philippo & collegis eius, edidit ipse quoque scriptum contrarium Osiander: in quo causam adfert, cur hanc ipsius doctrinam illi non approbarint. Narrat igitur, neminem Vvittembergę vel Theologię Doctorem, vel artium fieri Magistrum, nisi priùs conceptis verbis iuxta formulam sibi prolatam iurauerit, se tria symbola, Apostolorum, Nicænū, & Athanasij retinere firmiter, actueri simul & defendere velle. Quòd si quid inciderit, quod in iis tribus Symbolis & Augustana Confeßione satis determinatum non sit, nolle se quicquam de eo conclusiuè (quod vulgò dicitur) dicere, nisi re priùs ad seniores Doctores, qui constanter huic adhærent Confeßioni, relata, & consilio cum illis communicato. Seniores autem isti cùm sint Philippus & eius similes, si quid inciderit, quod in hac August. confess. scriptum non sit, necesse habent, qui iurauerunt in Confessionem, nihil de eo statuere, nisi quod visum illis fuerit. Ita vt quod ipsi probauerint, id recipere sint adstricti, etiamsi diuersum aliquid in scripturis Ca-D nonicis reperiatur: quandoquidem non in sacræ scripturæ, sed in Augustanæ confeßionis vnanimi consensu se constanter esse permansuros, iurauerint. Itaque si scripturas potiùs sequerētur, periurij reatum non effugerent. Confessionem autē hanc Philippus ipse scripsit, penes quem etiam est eam interpretandi potestas. Ex quo consequitur, quòd omnes qui iurarunt in eam confessionem, necesse habeant illam eo sensu accipere, quem Philippus attulerit, vt sic reiecta scriptura ad tria symbola tantùm, & ad Philippi doctrinam sint alligati. Hæc de Philippo Osiander: qui parentes etiam diligenter monet, vt etiam atque etiam secum deliberent, num suos filios mittere Vvittēbergam debeant, vt ibi Magistri vel Doctores efficiantur. Coguntur enim, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare. Iurat enim, inquit, quilibet, quòd de grauioribus rebus ad fidē pertinentibus, nihil velit statuere, nisi de sententia seniorum coofess. Augustanæ, etiamsi contrarium dicat scriptura: Quam si sequi potiùs voluerit, erit periurij reus. Ita secreta fit quædā, inquit, conspiratio, quæ magis hominum, quàm Dei verba respicit: atque ideò Christianæ reipublicæ non parum adfert detrimenti. Philippi verbum plùs apud eos ponderis habet, quàm Dei verbum. Sex & triginta Scripturarum loca produxi, quibus habitare Deum in nobis ostendi, creditum non est. Simul vt Philippus paruam schedam scripsit, qua testatus est ita se rem habere, statim creditum est. Ac paulò pòst: Vox audita est, inquit, de cælo Patris de Christo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, hunc audite.

Iurandū est Vvittēbergæ in Confessionem Augustanam & verba Philippi.

Osiander de Cōfess. August.

Tanti aestī Confessionē ista⁹ fieri scribit Ioan. à Lasko, vt non desint inter Lutheranos, & quidem non postremi, qui ducant se malle Paulo ipsius Apostoli, quàm vel de Lutheri, vel de Confessionis Augustanæ doctrina dubitare.

E Hunc, inquit, audite, non Philippum non alios homines, qui tibi os obturant, & volunt, vt secùdum eorum consilium, non autem secundum scripturas, pronuncies: Sic Osiander ferre non potuit, vt homines ad Confesiioné Augus͡t. quòd Philippi verbum est, alligarentur potiùs quàm ad Dei verbum, cùm quod ipse, non quod Philipp. doceret, id esse Dei verbum credi vellet: cùm se nulla re Philippo inferiorē esse iudicaret: nulla vt causa esset, quamobrem non ipsius verbum, vt Philippi verbum, pro Dei verbo haberetur: cùm præsertim Philippus, quemadmodum aliis plerisque in rebus, ita & in doctrina de iustificatione, nunquàm sibi satis constiterit. Viginti dicit esse diuersas opiniones de hoc vno dogmate: ac Philippi discipulorúmq; eius quatuordecim enumerat in eo libello, quem contra Nycticoracem quendam scripsit. Nam simul vt, inquit, locum aliquē in Scripturis viderunt, in quo iustitiæ mentio fieret, statim nouam ex eo iustificationem sunt fabricati. Verbi gratia: legit aliquis, Credidit Abrahā Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, iam ex hoc vno loco duo collegit iustificationis genera, vnum ex verbo credidit, vt diceret fidem esse nostram iustitiam, alterum ex verbo reputatum est, vt diceret, Deum iustitiam suam nobis imputare, nos pro iustis habere, etiam si non simus, atque hanc esse iustitiam nostrā. Legit alius: Iustificati sumus per sanguinem eius, statim ex eo collegit, quòd pretiosus Christi sanguis sit nostra iustitia. Legit alius: Sicut per vnius inobedientiam peccatores cōstituti sunt multi, ita per vnius obedientiam iusti constituentur multi: mox docuit, Obediētia Christi est iustitia nostra. Legit alius, Resurrexit propter iustificationē nostram: Resurrectio, inquit, Christi est iustitia nostra. Legit alius, Spiritus sanctus arguet mundum de iustitia, quia vado ad patrem, affirmauit ilicò, quòd Christi transitus ad patrem est iustitia nostra. Legit alius, quòd efficimur iusti absque meritis ex gratia Dei, non dubitauit affirmare, quòd gratia & misericordia Dei sit iustitia nostra. Legit alius, Ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedētium delictorum, euestigiò docuit, remissionem peccatorum esse iustitiam nostram. Legit alius, Liuore eius sanati sumus, asseruit ilico, quòd vulnera Christi sunt iustitia nostra. Iam igitur enumerasse se scribit nouem genera iustificationum è scripturis collecta, malè inter se cohærentia, neque tamen omnia se adhuc recensuisse. Enumerat deinceps, quæ è suo quisque capite confinxit. Aliqui, inquit, dicunt, quòd iustitia sit opus Dei, quod ipse in Christo operatur: alij, quod nos Deus ad æternam vitā recipit: alij, quod meritum Christi: alij de media quadam iustitia loquuntur, quam tamen explicare nequeunt. Alij docent, quòd essentialis iustitia Dei creat in nobis aliam nouam creatam iustitiā. Sic Osiander quatuordecim opiniones de iustificatione recenset, & quam ipse profert est quintadecima. Iuxta numerum autem cuius meminit in confutatione scripti, quod contra se Philippus ediderat, erunt omnes viginti & vna.

Alligari ad Philippi verbum.

Viginti opiniones Confessionistarū de vno dogmate iustificationum.

F

Quàm periculosum sit dare Sectariis, tantopere discrepantibus de maximis rebus.

Nunc tu vide Serenissime Rex, quādoquidem sic ipsi dissident inter se nō de lana caprina, quod dici solet, sed, quod ipsimet fatentur, de præcipuo doctrinæ Christianæ loco, qui summam Euāgelij totius in se cōtinet, quàm tutum sit, de quocunque tandem Christianę doctrinę capite disceptetur, à sensu & consensu totius Ecclesiæ deficere, & animam vnius alicuius istorum fidei committere, qui nuper exorti sunt non modò cùm suæ congregationis proceribus, sed ne secum quidem ipse persæpè consentiat, sicut in hoc ipso capite de iustificatione toties est à Philippo variatum. G Certum esse dicit argumentum Lutherus: quandoquidem septem aut octo sectas enumerauit Sacramentariorum, doctrinam eorum ab authore Sathana profectam esse, quòd in ipso statim exordio sit in tot capita dissecta. Atqui nos non septē, sed bis aut ter septem Lutheranorum sectas de vno saltem iustificationis articulo, qui summam Euangelij continet, recensuimus. In vniuersum autem de rebus etiam aliis dissidentes, quarter septē vna minus. Collegit ciuis quidam Hallensis homo Laicus Caspar Querchamer triginta sex loca Lutheri inter se pugnantia super vno duntaxat articulo, qui est de communione vel vtriusque vel alterius speciei sacramenti Eucharistiæ. Quòd si triginta sex has opiniones ad istas viginti septem, quas enumerauimus, addendas aliquis putauerit, erunt 63. Quàm multæ sunt autem sectæ, quæ nos adhuc fugiunt? Et erit quisquam qui dubitet, quin & hęc Lutheranorum doctrina sit ab autore Satana profecta?

Triginta sex pugnantes opiniones de communione vtriusque vel alterius speciei.

Caue putes pientissime Rex, Christi causam ab istis agi, aut hoc eorum esse studium, vt verbum Dei propagare queant. Nihil est, quod eis curæ sit minori: suam vt gloriam propaget, suum vt verbum pro Dei verbo rudi populo venditet, id verò est quod eorum quisque studet maximè. Vocauerunt, ait Propheta, nomina sua in terris: in hoc eorum cura consumitur omnis, vt sit nomen eorum in terris celebre, vt dicatur, hæc est confessio Philippi, hæc Brentij, hæc Osiandri. Nihil enim nunc loquar de Zuinglianis, quos ipsi itidem vt Anabaptistas, habent pro hæreticis: de Lutheranis tantùm loquor, quos illi vicissim iudicant hæreticos: neque diuersum est Christianorum omnium de illis iudicium. De iis igitur dico, quòd & ipsi quàm libet induti sint ouium vestimenta, tamen quæ sua sunt quærunt, non quę Iesu Christi: de sua quisque, non de Christi gloria sollicitus est. Quāobrem & ipsi, quamuis ex eadem Lutheri schola profecti, non eandem tamen confessionem habent omnes: constat enim, quòd Augustanam cōfessionem nō receperunt nisi Saxonicę Ecclesiæ. Ne in ipsa quidem Augustana ciuitate, vbi Cæsari primùm fuit exhibita, recepta est: Nā ea magis in Zuinglij partem propendere videtur, ac plures in ea reperiri dicuntur, qui Suenckfeldianæ, quàm qui sint Confessionis Augustanæ. Quam etiam causam fuisse puto, quòd cùm ante sex annos iterum à Philippo scripta fuisse confessio Synodo Tridentinæ offerenda, sic librum inscripserunt: Confessio doctrinæ Saxonicarum Ecclesiarum.

Quid vendatur noui sectarum assertores.

H

Psal. 48.

In Schola Lutheri non omnibus placet Augusta. Confess.

At Brentius quàmuis & ipse præ se ferat à Lutheri doctrina se non esse alienum, minimè tamē in eo voluit acquiescere: quod in illo scriptū fuit oppido, ex quo primùm Lutheri prodiit Euangelium. Verū scripsit & ipse peculiarē suā cōfessionem non sub suo, sed sui Principis nomine, quam etiam congregationi concilij Tridentini propo-

Consilium Brentij in edenda noua confessione.

A fuit. Eſt autem illud ſcitu dignum, quod nec Brẽtius, nec Vrbanus Regius, nec Oſiander in cõfeſſionis Auguſt. verba iurauerunt. Indignum enim illis videbatur, vt præſcriptam à Philippo fidei formulam ſequerentur, cùm quilibet eorum de ſe perſuaſum haberet, quòd in ſacris literis maiores etiam quàm Philippus, progreſſus feciſſet: Atque ideò ſe quoque non minùs idoneum quiſque iudicabat, qui peculiarem etiam ſuæ fidei confeſſionem conſcriberet. Sic iſti dum ſui quiſque nominis illuſtrandi, quàm inueſtigandæ propagandǽque veritatis eſt ſtudioſior, licere ſibi volunt, vt non ipſi modò à ſe inuicem, ſed etiam à magiſtro ſuo Luthero nonnullis in rebus, etiam iis, in quibus cardo Chriſtianæ rei vertitur, diſſentientes nouam ſibi quiſque fidem conderent, ac ſingularem ſuam confeſsionem exhiberent.

Petrus à Soto cur aduerſus Brentij confeſsionem ſcripſerit.

Vidit hoc homo quidã Hiſpanus Petrus à Soto, qui nullam aliã præter Catholicam fidẽ didicerat, quòd aliam confeſsionem Philippus, aliam proferret Brentius: mirari ſatis non potuit, quando quidem vterque magiſtrum ſuum eſſe Lutherum profitebatur, quòd fidei ſuę nihilominùs diuerſas confeſsiones adferebant. Viſum eſt ei quiddam portenti ſimile. Quòd ſi quemadmodum ante annos viginti ſeptem factum eſt, quo tẽpore ſuam Cæſari confeſsionẽ proteſtantes obtulerunt. Zuingliani ſeorſum ſuam confeſsionem produxiſſent, minùs id illi mirum accidiſſet. Nam ſicut iam à nobis dictum eſt, habentur à Lutheranis pro hæreticis: quales viciſsim, ab illis Lutherani iudicantur.

B Sed cũ id fieret ab iis, qui quod à Luthero fuit inuentum, idem euangelium ſe profiteri iactarẽt, id verò inſtar eſſe monſtri videbatur, quòd ex eadem ſchola profecti non eandem cõfeſsionẽ adferrent. Quoniam verò magna fuit opinio, Ducẽ Vvittembergenſem, ſub cuius nomine confeſsionem ſuam Brentius ediderat, à Chriſtiana & Orthodoxa fide non abhorrere, ab ea inquam fide, quam à maioribus noſtris, ſicut ipſi ab Apoſtolis acceperunt, per manus nobis traditam habemus, viro pio & zelo Chriſtianæ religionis ardẽti vehementer doluit, quòd eò ſe Brentij & collegarum eius conſiliis adduci paſſus eſt Princeps ille, qui ſingulari quadam ſuæ voluntatis in Catholicam fidem inclinatione propendere putabatur, vt ſingulariter ſuæ fidei potiùs confeſsionem Synodo proponeret, quàm in Catholica, quam à ſuis maioribus accepiſſet, acquieſceret. Quamobrem tenere ſe non potuit, quin ipſe quoque ſuam aſſertionem ederet, ſed non ſingulariter tamẽ ſuæ, verùm Catholicæ fidei. Quem librum ita ſcribi curauit, vt ex vna facie concionatorũ Ducis Confeſsionem oſtenderet, ex altera Catholicam. Et doctrinæ ducis, Catholicam doctrinam: authoritatibus ſcripturæ, autoritates non pauciores teſtimoniis Patrum, teſtimonia pariter opponeret.

Quam ſcribendi rationẽ Petrus à Soto ſeruauerit.

Scripſerat autem in eo libro Princeps, teſtificari ſe velle coram Deo & Eccleſia ſtudium ſuum in excitanda & propaganda verè pia doctrina. Quæ verba Petrus in ſcholiis excipiens: Priùs, inquit, ea fuit agnoſcenda, priùs erat ſtatuendum, vt ea doctrina cui propagandę datur opera, ſit verè pia: maximè nunc, quando conſtat omnibus in dubiũ verti, quæ ſit vera doctrina. Non te lateat, inquit,

Dux Vvittembergenſis ne fallatur ſcriptis Brẽtij, qui Confeſsionem illius nomine edidit, humaniter à Soto admonetur.

Princeps optime, quòd ſicut tui impiam doctrinam iudicant, quam Catholici ſequuntur: ſic eam Catholici viciſsim, cui tu propagandæ das operã.

C Nec ſunt apud eos pauciores aut minùs fide digni teſtes, quàm apud veſtros, vt minimum ergo, non veræ & piæ doctrinæ propagãdæ das operam, ſed aut impiæ, teſtibus Catholicis, aut certè dubię, neceſſaria ratione. Nónne igitur ſatius eſt ab hoc ſtudio ceſſare, & vel ſaltem ſuſpendere iudicium, & expectare humiliter à Deo illuſtrari, idque exigere piis operibus & precibus ad Deum? Subiunxerat Princeps: Etſi enim non ignoramus ſuum eſſe diſcrimen inter politicam & Eccleſiaſticã functionem, tamen cùm Pſalmus nos grauiſsimè hortetur, Nunc Reges, inquit, intelligite, erudimini qui iudicatis terram: ſeruite Domino in timore & tremore, non debuimus cæleſtem vocem cõtemnere, &c. Et hæc verba Petrus excipiens. Quod verò, inquit, ſit hoc diſcrimen, oportebat benè exploratum habere: certum eſt, alienũ eſſe à Principe Remp. adminiſtrante definire dubia circa fidem: hoc verò pertinere ad eos, qui Eccleſiam gubernant: ab illis oportet Principes accipere, & eorum expectare ſententiam: alioqui timere debẽt, quod ſequitur poſt verba hic citata, Nequando iraſcatur Dominus contra eos, & pereant de via iuſta: hoc enim comminatur Principibus, qui nõ apprehendunt diſciplinam. Quid verò magis indiſciplinatum & inordinatum, quàm dubiam doctrinam ſequi, & intrudere ſubditis ante iudicium Eccleſiæ: E regione verò poſt alia pleraq; ſic ſcripſerat: Nihil maiore diſcretione moderãdum eſt, quàm zelus illæ agnoſcendæ & retinendæ veritatis, qui quò maior fuerit, eò in grauiora pericula & diſcrimina deducit hominem: vt teſtis eſt Paulus ſupra modũ æmulator paternarũ ſuarum traditionum, atq; ideò iam expertus correctionẽ verè paternam Dei, de aliis dicit: Teſtimoniũ illis perhibeo, quòd zelum Dei habent, ſed non ſecundũ ſcientiam. Ideoque pro illis triſtitiam magnam & continuum dolorem cordi ſuo ineſſe aſſerit. Debet igitur quiſque primò gradum ſuum agnoſcere, & iuxta illum ſequi & non præire; duci, & nõ ad ſe ducere Dei Spiritum & ordinationem: ne dicatur illi: Vade poſt me Satana, ſcandalum mihi es: non enim ſapis quæ Dei ſunt.

Pſalm. 2.

Non cõfundenda functio ciuilis cum Eccleſiaſtica.

D

Non cuiuis zelo fidendũ in cauſa religionis.

Galat. 1.

Rom. 10.

Matt. 16.

Quid eſt in iis verbis non modeſtè, non piè, nõ verè, Catholiceque dictum? Et ea tamen exaggeranda ſibi Brentius putauit, ac modò non cælum terræ miſcendum, quòd auſus fuerit Principi dicere vir pius, Vade poſt me Satana: cùm tamen is nihil eiuſmodi Principi dixerit, verùm admonuerit tantùm, vt agnoſcat quiſque gradum ſuum, ne ſi præire velit, & non ſequi Spiritum ſanctum, dicatur illi: Vade poſt me Satana. Vide autem impotentiam hominis: Qui ſcripſit aſſertionem hanc fidei Catholicæ contra ſingularem Brentij Confeſsionem, ei nomen eſt Petro, cognomen à Soto. Loci nomen id ſit an familiæ, mihi non ſatis liquet. Sed eſt inſignis Brentij petulantiáne dicam, an improbitas. Non ei dignatur cognomen ſuum tribuere, ſed eum per contumeliam vocat Aſotũ. Dicũtur autem ἄσωτοι Græcè, qui Latinè decoctores, nequam homines, luxu, ganeæque ſtudio perditi, qui bona ſua abligurierunt omnia. At cui viro probrum hoc obiicit Brẽtius, vt eum per ſum-

Brentius quomodo Sotum aggreditur.

Brentij petulantia Aſotum vocantis.

Laus Petri à Soto.

E mam iniuriam Asotum vocet? Ei, quo vix quenquam hominem hæc nostra secula tulerunt sanctiorem: qui non verbis magis quàm factis pridé huic seculo nequam nuncium remisit: ac quò magis vacare pietati posit, S. Dominici sequutus institutum, ante complures annos in illius familiam transiit, non aliis quàm sacrarum literarum studiis deditus: Cuius & doctrinæ & vitæ piè sanctéque traductæ tanta fuit fama, vt eum sibi præ cæteris omnibus eligeret Christianiss. Imperator, cui secretiora suę conscientiæ vulnera detegeret, à quo sanandis illis medicinam peteret, cuius ministerio remissionem peccatorum se consequuturum speraret. Solent autem potentiss. quique Reges non alios ad id munus ascissere, quàm qui sunt excellenti doctrinâ, vitæque sanctimoniâ commendari. Quò magis autem intelligas, quòd minimè fit suo de illo iudicio frustratus pientiss. Imperator: inter cætera hac quoq; in re integritatis suæ speciẽ de se præbuit singulare, quòd cùm vltrò fuisset episcopalis illi dignitas delata, respuit, ac pauperem vitam potiùs elegit, in qua reliquum ætatis suæ tempus consumeret. Equidem vidi hominem, cùm abs te serenifs. Rex missus ad M. Imperatoriam proficiscens, Dilingam ad Cardinalem Augustanum, virum cùm præclaris à Deo multis dotibus ornatũ, tum Catholicæ & Orthodoxæ fidei propugnatorem acerrimum, diuertissem. Is nunquam satis eximias & singulares hominis virtutes apud me prædicare potuit. Hunc igitur talẽ virũ audet impurus homo Asotũ appellare. Quid est hoc aliud quàm lucem tenebras, bonum malũ

Cardinalis Augustanus.

F dicere? Sed vnde licebit agnoscere Lutheri discipulum è Satanę schola profectum, nisi mendaciis eiusmodi tam sancti hominis famam contaminarit? Quid autem ei deinceps erit credendum, qui statim in ipso limine sic impegit, vt apertè falso conuitio vti non vereretur? Neque tamen ille satis libidini suæ fecisse se existimabat, nisi quo falso probro virum summa pietate religioneq; præditum affeceret, eodem etiam vniuersum Episcoporum & Sacerdotũ ordinem perstringeret, quos vocat Prælatos Asoticos. Quasi verò non plures Asotos inuenire liceat apud Lutheranos, quorum plerique tam sunt inexhausta libidine, vt ne coniunx quidem illis vna sufficiat quàm apud Catholicos: pręcipuè si partem istorum exiguam cum toto conferas orbe Christiano. Sed non possunt isti sibi temperare, quin ex qua schola sint profecti, planum omnibus faciant, & exemplo magistri sui, sannis, scommatis, dicteriis, cõuitiis, calumniis parum Christianis, libros suos omnes infarciant:

Brentij probrum in magistratus ecclesiasticos.

Sed audi quæso, quale sit, quàmque virulentum huius libelli procemium? Orditur à fabula quadã de seruis, qui contra suos dominos insurrexerint, & eos alicubi peregrè redeuntes oppresserint. Tales esse vult episcopos Catholicos, seruos flagriones, cõsceleratα mancipia, qui sint ausi mouere seditionem contra suos dominos, & eos de gradu suo deturbare.

Virulentum libelli Brentiani procemium.

Ac vide, quàm bellè primùm eos eiusmodi seruos esse probet? Scriptum est, inquit, Quis est Paulus? quis Apollo nisi ministri per quos credidistis? Nunquid autem non rectè dici potest ex aduerso: Quis est Carolus Imperator? Quis Ferdinãdus Cæsar? quis est Sigismundus Rex, nisi ministri, per

Prima Brẽtij probatio. 1. Cor 3.

quos ius cuique suum tribuitur? quorum ministerio fit, vt in pace & tranquillitate vitam agamus: nisi fortè de seculari quoque Principe scriptum non est: Dei minister est tibi in bonũ. Nõ sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Longè potentissimus fuit Senacherib Rex, eum non modò ministrum, verùmetiam virgam furoris sui & baculum vocat Dominus: atqui nullum est tam vile mancipium, quod non virgæ sit & baculo præferendum. Nunquid ideo Reges & Principes subesse debent populo, nõ præesse? quia per eorum ministerium ius cuique suum Deus tribuit: bonos præmiis, malos debitis afficit suppliciis? Profertur & alia scriptura: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus. Quid igitur ex eo colligis? Ergo Paulus, Apollo, Cephas & mundus vniuersus, fuit subiectus Corinthiis? Etiam Sigismũdus noster est, sed nunquid tãquàm qui subiectus sit nobis? Absit, sed tanquam is, qui legitimè nobis imperat Rex & dominus noster. Hic videte quilibet potest, quàm verùm sit, quod de Hæreticis ab Hilario scriptum est: Omnes scripturas sine sensu loquuntur. Atqui talibus è scriptura petitis vocibus, classicum isti cecinerunt rusticis, quo sunt ad arma capienda contra suos dominos excitati, cùm diceret. Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mũdus, siue Reges, siue Principes, omnes sunt serui vestri, vos autẽ Christi, vt in ipsum Brentiũ, & eius similes ea rectiùs quadrate videantur, quæ de seruis præfatur, qui contra suos dominos insurrexerint. Affertur & tertia scriptura: Non enim nosmetipsos prędicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, nos autem seruos vestros. His tribus locis ex Paulo productis, probat Brẽtius, quòd Paulus Episcopos Ecclesiæ subiicit, & facit eam dominam: Nos autem adeò non pudet seruos & ministros Ecclesię dici, vt qui Princeps est Episcoporum, & in terris Christi vicarius, hoc titulo maximè glorietur, quòd seruorum Dei se seruum esse scribit: cùm scriptum sit, Maior seruiet minori. Et est ita veritas, quòd nulla maior est seruitus, quàm sit eorum qui præsunt in solicitudine: qualis fuit hic ipse, cui⁹ hęc testimonia proferũtur, qui cùm liber esset, se fecit seruum omnium, vt plures lucrifaceret: qui non leuiter affligebatur animo, cũ eũ quotidie premeret vrgeretq; solicitudo Ecclesiarum omnium: ita vt non posset etiam, quin exclamaret: Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Tales serui quin sint Episcopi, quis est qui velit inficias ire? Quin & ipsi Reges & Principes, non dissimili seruitutis genere premuntur. Nam si non seruiunt vtilitati subditorum, si nulla cura tangantur salutis eorum, si voluptatibus tantùm, aut suis priuatis commodis inseruiũt, certum est, quòd eiusmodi nec Reges veri Reges, nec Episcopi veri dici merentur Episcopi. Monet Sapiẽs: Rectorem te posuerunt, noli extolli. Esto in illis quasi vnus ex ipsis: curã illorũ habe. Hoc igitur est seruum esse, nõ subiectum esse, quibus pręsis, non vt eos pro dominis agnoscas, qui tibi fidei formulã præscribant: sed vt ne te propterea extollas, verùm curã eorũ geras, eis prodesse studeas, quibus te præesse Deus voluit. Ad hũc modum serui fuerunt Apostoli, & sunt etiam nunc eorum successores

G

Rom. 13.

Esaia. 10.

Secũda probatio. 1. Cor. 3.

Hilarius in libro ad Cõstantium Augustũ.

H

Tertia probatio. 2. Cor. 4.

Genes. 25.

Rom. 12. 1. Cor. 9.

2. Cor. 11.

Reges etiam quodammodo serui.

Eccle. 32.

Apostoli & horum successores & episcopi simul serui & domini. Actu. 20.

A res Episcopi, quos ita Paulus alloquitur: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. Regere, inquit, non regi: præesse, non subiectum esse. Ad gregem autem his verbis vtitur: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Nunquid ait, regite eos? imperate eis? tanquam eorum Domini: præscribite eis docendæ fidei formulam? Nihil horum: Sed obedite, inquit subiacete eis. Quæso te, potuitne dici planius aliquid? potuit ne clarioribus verbis ostendi discrimen inter pastores & oues, quàm quòd illos regere, hos vult obedire & subiacere? Et tu non reformidas Spiritui sancto repugnare, tam dilucidè sententiam suam per Paulum explicanti? Verùm videamus Brenti, qualis fuerit seruus hic, qoi cùm liber esset, seruum se fecit omnium. Scribens ad Corinthios quorum se seruum esse profitetur, ita loqoitur: Quid vultis? in virga veniam ad vos? Scilicet in virga venire serui solent ad Dominos? Ac paulò pòst: Auditur, inquit, inter vos fornicatio & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, vt tolleretur de medio vestrûm, qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens, eū qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi tradere Satanæ in interitum carnis, &c. Vides in qoali virga venerit, qualem seruum se gesserit erga suos Dominos, non hos modò, verùm etiam alios, quosdam, nominatim autem Alexandrum & Hymenæum, quos & ipsos Satanæ se tradidisse scribit, vt B discant non blasphemare. Nō dixit ille: Vade post me Satana: sed quod moltò durius est, Satanæ tradidit in interitum carnis. Num tu propterea sceleratum eum fuisse dicees mancipium, qui contra suos dominos insurrexerit? Habes iam, qualis fuerit seruus Paulus. Quid autem Petrus? Num huius dissimilis? Ananias cum Zalphira vxore sua vendiderat agrum, & fraudauit de pretio agri, conscia vxore sua, & afferens partem quandam ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus ad Ananiam: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit & expirauit. Introiuit & vxor eius, nesciens quod factum fuerat. Dixit ei Petrus: Dic mihi, si tanti agrum vendidisti? At illa dixit: Etiam, tanti: Petrus autem ait ad eam: Quid vtiqoe conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum ad ostium, & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Vides qualis & hic seruus fuerit qui mortis vitæque potestatē in suos dominos haberet.

Hebr. 13.

Qualis seruus fuerit Paulus Apostolus. 1. Cor. 4.

1. Cor. 5.

1. Tim. 1.

Qualis seruus Petrus Apostolus Act. 5.

Sed & qui successerūt in Apostolorum locum, nihilo minore fuerunt, sicubi res postulabat, libertate. Scribit de qoodam Euseb. (verisimile est Fabianum fuisse Pont. Roman.) quòd cùm Philippus Imperator, qui primus Christo nomen dedit, in die qua vltimę Paschatis vigiliæ celebrabantur, in precationibus Ecclesiasticæ multitudini, tanquā concors adiungi vellet, admissus ab eo non fuerit, C nisi prius confiteretur, & iis qui propter peccata inquirebantur, & in pœnitentię loco fuerant constituti, se coniungeret: alioquin nisi hoc faceret, non ipsum admittendum fore, quòd in multis culpabilis foret. Quid autem pius Imperator? num à seruo de gradu se deiici quiritabatur? Imò scribit Euseb. eum promptè obediuisse, syncerumque ac religiosum animum erga Deum ipsis operibus declarasse. Non ita Constantius Imperator, qui graui persequutione catholicos Episcopos premebat, dum quotannis ferè nouam fidei confessionem conscribi vellet, ita vt nouem sub eo fides fuisse constitutas recenseat Socrates. Adeò fuit illius seculi status, nostris temporibus iis nō dissimilis. Verùm & qui tum fuerunt Episcopi, fortiter illius tyrannidi repugnabant. Incitauerat is Liberiū quemadmodum ipse scribit Athanasius, per Spadonem suum, vt contra Athanasium subscriberet, & munera pollicitus si fecisset, & supplicia comminatus nisi paruisset. Quid adhæc Liberius? Non ita se habet, inquit, Ecclesiasticus Canon, neque vnquam accepimus talem à Patribus traditionem. Quòd si omninò Imperator curam suam pro Ecclesiastica pace interponere quærit, aut scripta à nobis pro Athanasio deleri iubet, deleantur quoque ea quæ contra eum scripta sunt, fiatque deinde Ecclesiastica synodus longè à palatio, vbi nec Imperator præsto sit, nec Comes se ingerat, nec Iudex minetur, &c. Post hæc traditur Liberius ad Imperatorem, quò cùm peruenisset, magna & ibi libertate dicendi vsus est: Desine, inquiens, persequi Christianos, ne tenta per me hæreticam impietatem in Ecclesiam introducere, ad omnia potius sustinen- D da parati sumus, quàm nos Christiani eò deueniamus, vt Arriani appellemur. Ne coge nos fieri Christi perduelles, &c. Talis fuit seruus Liberius, multos cruciatus perpeti, quin & in exilium abire paratior, quàm vt suo munere strenuè non fungeretur. Similibus & promissis & minis adortus erat idem Constantius Hosium Cordubensem Episcopum. Verùm is scriptis ad eum literis, proposito fratris exemplo: Quid tale, inquit, à Constante actum est? aut quis ihi episcopus relegatus? aut quis ipsius Palatinus vim adhibuit? Desine quæso, & meminetis te mortalem esse, reformida diem iudicij, serua te in illam diem purum: ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs à nobis ea disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, conttadicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ, ad te retrahens, magno criminis fias obnoxius. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Neque dissimilis fuit horum Hilarius Pictauiensis Episcopus: Proclamo tibi, inquit, constanti, quòd Netoni loquuturus fuissem, quod ex me Decius & Maximianus audirent: Contra Deum pugnas, contra Ecclesiam sæuis, sanctos persequeris, prædicatores Christi odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum sed diuinorum. Hæc tibi à me atque illis socia atque communia sunt. Tu verò nonc propria tua accipe: Christianum te mentiris, Christi nouus hostis es, An-

Quales serui veteres, Pontifices & Episcopi. Euseb. li. 6. cap. 34. hist. Ecclesiast. Exemplum de autoritate pontificum in Imper.

Constantius Imperator à Pontifice Liberio correptus. Socrat. li. 2. cap. 41. eccle. hist. Athanasi' in epistola ad solitariā vitā agentes

Hosius Cordubensis Episcopus Ibidem. Athanasius.

Aliud exemplum Hilar. in li. ad Constāt.

E tichristum præuenis, & arcanorum eius mysteria operaris. Condis fidem, contra fidem viuens, doctor prophanorum es, indoctus piorum, subrepis nomine blandienti, occidis specie religionis, impietatem peragis, Christi fidem, Christi mendax prædicator extinguis. Et aliquot paginis interiectis: Hoc nunc à te constanti requiro, in qua tandẽ fide credas? ego enim nũc fidem tuam ignoro, per demutationis tuæ tempora, quibus quisquam in vnum blasphemiæ suæ baratrum descendens, per gradus præcipites cucurrit. Namque post primam veræ fidei synodicem, congregato rursum Antiochiæ concilio, fidem tibi renouas. Sed accidit tibi, quod imperitia ædificatoribus, quibus sua semper displicent, vt accidere solet: vt semper destruas, quod semper ædifices. Et in sequenti libro: certè voces exclamantium à tua mansuetudine exaudiri decet: catholicus sum, nolo esse Hęreticus: christianus sum, nõ Arrianus: & melius est mihi in hoc seculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominãte, castam veritatis virginitatem corrumpere.

Serm. 1. Et qui sequutus est hos trecentis pòst annis, & amplius, Ioannes Damascenus, cùm Leo Isaurus Cõstantinopolitanus Imperator cum Imaginibus bellum suscepisset, eàsque è templis eiecisset, his verbis contra eum scribens vsus est: Cùm iam inde ab initio plurimi sacerdotes & reges Christiani à Deo dati fuerint, qui & sapientia & pietate, & nõ sermone magis quàm vita excellerent, cùm plurimæ præterea fuerint Sanctorum Patrum Synodi, cur nemo tale quid facere aggressus est? Non patiemur, vt nos aliquis nouam fidẽ edoceat: Ex Syon enim egredietur lex, ait per Prophetam Spiritus sanctus, & verbum Domini ex Hierusalem. Nõ F patiemur, vt aliàs aliter sentire, temporúmque vicissitudine fidẽ variare liceat, vt ea iis qui sunt extra Ecclesiam ridiculi appareat. Non patiemur, vt regio subiaceat edicto, si fortè conatus is fuerit morem à maioribus nostris traditum euertere. Nõ est enim piorum regum, subuertere sanctiones ecclesiasticas: non Patrum hæc, sed latronum & prędonum sunt, quæ vi extorquentur, non libera persuasione fiunt: Non regibus dixit Dominus, Vbi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: Non regibus ligandi vel soluendi potestatem tradidit Christus, sed Apostolis & eorum successoribus. Et proximè in sequẽti sermone, Non est regum præscribere leges Ecclesiæ. Vide quid dicat eximius ille Apostolus, Et alios quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, deindè Prophetas, tertiò Pastores & Doctores ad ædificationem Ecclesię: non addit reges. Et iterum, Obedite præpositis vestris & subiacete, ipsi enim peruigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri. Et iterum, Mementote præpositorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis verbum, quorum contemplantes conuersationem imitemini fidem. Non sunt vobis loquuti sermonem Reges, sed Apostoli, sed Prophetæ, sed pastores, & doctores. Cùm præcepisset Deus Dauid, vt sibi curaret ædificandam domum, dixit ei, Non tu ædificabis mihi domum, quandoquidem vir sanguinum es. Reddite vnicuique debitum, clamat Paulus Apostolus, cui honorem, honorem: cui timorem, timorem: cui vectigal, vectigal: cui tributum, tributum: Regum cura est, vt benè sit Reipublicæ, Ecclesiarum constitutio ad pastores & doctores pertinet: eiusmodi alienæ functionis inuasio, prædonum est & latronum, ô fratres. Saul Samuelis pallium discidit. Quid autem ei posteà euenit? Scidit Deus regnum ipsius, & dedit illud Dauid regi mansuetissimo. Etiam Iesabel persequuta G est, & linxerunt sues & canes sanguinem ipsius. Herodes Ioannem sustulit, & à vermibus erosus exanimatus est. Quin & hac ætate nostra beatus Germanus, non vitâ solùm, verùm & sermone illustris, alapis cæsus, & in exilium relegatus est. Et alij multi Episcopi & Patres, quorum nescimus nomina, an hoc latronum & prædonum facinus non est? Dominus, cùm adiissent eum scribæ & Pharisæi, vt tentarent, laqueo sermonis eum irretituri, quærebant, Num licet dare censum Cæsari? respondit eis, Exhibete mihi numisma: cùm autem illi protulissent, Cuius, inquit, habet imaginem? illis autem respondentibus, Cæsaris: Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: quæ autem Dei, Deo. Tibi ô Rex, in iis quæ pertinent ad præsentis vitæ negocia libenter paremus, qualia sunt, vectigalia, tributa, & id genus largitionum acceptiones, quorum gratia administratio Reipublicæ nostræ tuæ fidei concredita est: In constituendo autem Ecclesiæ statu, habemus pastores, qui loquuti sunt nobis verbum, & ritus atque instituta ecclesiastica nobis expresserunt. Non transferimus terminos, ab orbe condito nobis præscriptos. Sed tuemur & retinemus traditiones quemadmodum accepimus: Nam si cœperimus Ecclesię structuram vel in minimo demoliri, paulò pòst moles vniuersa corruet. Ac paucis interiectis: Non recipio, in- H quit, regem, qui per tyrannidem sibi sacerdotium vsurpat. Non reges acceperunt potestatem ligandi & soluendi. Et iterum post pauca: Non assentior, vt regum legibus gubernetur Ecclesia, sed patrum potius traditionibus, siue scriptæ re sint, siue non scriptæ.

Habes, quales illo tempore serui fuerint Episcopi, Liberius, Hosius, Athanasius, Hilarius: quàm fortiter non vnius alicuius terræ Principis, verùm totius orbis Imperatoris, impiis conatibus obstiterint: quàm intrepidè dicere fuerit ausus vnus ex illis: Ne te misceas Ecclesiasticis Imperator, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs à nobis ea disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Quid si viuerent illi nostro hoc, non minùs propè quàm fuit illud, infelici seculo: si viderent, non modò Prouinciam, verumetiam ciuitatem ferè vnamquamque singularem fidei suæ confessionem adferre, ac synodo facienda decernendaque præscribere: quid eos facturos fuisse putas? Dicerent proculdubio eadem illa, quæ tum ab eis dicta sunt: Catholici sumus, non Hæretici: Christiani sumus, non Lutherani, non Brentiani. Melius est nobis in hoc seculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere. Nunquid autem aliter se post hos in simili causa gessit Ambrosius? Valentinianus Imperator iunior, Iustinæ matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Quid ad hæc Ambrosius? Dalmatius (inquit) me Tribunus & Notarius mandato, vt allegauit, clementiæ cõuenit tuæ, postulans, vt ip-

Collatio veteris Ecclesiæ cum hac nostra in vindicanda potestate & doctrina Ecclesiastica.

Exemplum Ambrosij Amb. lib. 5. epist. 32.

A ſe iudices legerem, ſicut legiſſet Auxentius. Nec ta
men expreſsit eorum nomina, qui fuerant poſtula
ti: ſed id addidit, quòd in conſiſtorio eſſet futura
contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui reſpon
deo, vt arbitror, competenter, nec quiſquam con-
tumacem iudicare me debet, cùm hoc aſſerã, quod
auguſtæ memorię pater tuus, non ſolùm ſermono
reſpondit, ſed etiam legibus ſanxit ſuis: In cauſa fi-
dei vel Eccleſiaſtici alicuius ordinis, iudicare eum
debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſsimi-
lis. Hæc enim verba reſcripti ſunt: Hoc eſt, Sacer-
dotes de Sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam
ſi aliàs quoque argueretur Epiſcopus, & morum
eſſet examinanda cauſa, etiam hanc voluit ad epi-
ſcopale iudicium pertinere. Quis igitur contuma-
citer reſpondet clementiæ tuæ, ille qui te patri ſi-
milem eſſe deſiderat, an qui vult eſſe diſsimilem?
Niſi fortè vilis quibuſdam tanti imperatoris exiſti
matur ſententia, cuius & fides confeſsionis con-
ſtantia probata eſt, & ſapientia meliorata Reipu-
blicæ profectibus prędicatur. Quando audiſti, cle-
mentiſsime Imperator, in cauſa fidei Laicos de E-
piſcopo iudicaſſe? Ita ergo quadam adulatione cur
uamur, vt ſacerdotalis iuris ſimus immemores, &
quod Deus donauit mihi, hoc ipſe aliis putem eſſe
credendum? Si docendus eſt Epiſcopus à Laico,
quid ſequitur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus
audiat, Epiſcopus diſcat à Laico. At certè ſi vel ſcri-
pturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tẽpora re-
tractemus, quis eſt qui abnuat, in cauſa fidei, in cau
ſa, inquam, fidei Epiſcopos ſolere de Imperatori-
bus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iu-
dicare? Eris, Deo fauente, etiam ſenectutis maturi-
B tate prouectior, & tunc de hoc cenſebis, qualis il-
le Epiſcopus ſit, qui Laicis ius ſacerdotale ſubſter-
nit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui di-
cebat, nõ eſt meum iudicare inter Epiſcopos. Tua

Ambroſ. epiſt. 33.

nunc dicit Clementia: Ego debeo iudicare. Neque
verò ſcripſit hæc modò, verùm & dixit Ambroſi-
us, quemadmodum ad ſororem ſcribens ipſe nar-
rat: Nolite grauare (inquit) Imperator, vt putes te
in ea, quæ diuina ſunt, imperiale aliquod ius habe-
re. Noli te extollere: Eſto Deo ſubiectus. Scriptum
eſt, Quæ Dei Deo, quæ Cęſaris Cęſari. Ad Impera-
torem palacia pertinent, ad ſacerdotem Eccleſiæ:
Publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt, non

Matth. 22.

ſacrorũ. Num & is aliud, quàm quod Petrus à Sa-
lo dixiſſe videtur: Vade poſt me Satana? Neque id
per epiſtolam tãtùm, quę minùs erubeſcit, verùm-

Caluinus.

etiam præſenti coràm. Quamuis autem æquè Cal-

Cal cap. 8. inſtit. ſue.

uinus infeſtus ordini noſtro ſit atque tu Brenti, ſin
gularem tamen hanc ſancti huius hominis mode-
rationem ac prudentiam, cum animi magnitudine
fiduciáque coniunctam vehementer commendat.
Negat, inquit, imperatorem idoneum eſſe cogni-
torem tantæ controuerſiæ, id quod illius temporis
neceſsitas poſtulabat, & ipſa etiã perpetua rei na-
tura. Perpetuam rei naturam poſtulare dicit Calui-
nus, vt ne cauſarum Eccleſiaſticarum, fidei præſer-
tim, iudex eſſet Imperator. Nec erga Valentinia-

Theodoretus li. 5. cap. 8. Eccleſ. hiſt.

num ſolùm ſe talem geſsit Ambroſius, verùm &
Theodoſium Imperatorem, poſt cędem Theſſalo-
nicæ patratam, ingreſſu tẽpli prohibuit: deinde iã
reconciliatum, cancellos egredi iuſsit, intra quos
myſteria peragebãtur, quòd ea ſolis patere Sacer-
dotibus diceret. Purpuram autem Imperatores fa-
cere, Sacerdotes non facere. Quod eius factum a- C
deò patienter tulit imperator, vt diceret etiã poſt-
eà, neminem ſe noſſe, qui ſciret Epiſcopum agere,
præter vnum Ambroſium. Fecit autem hæc Am-
broſius nihil exemplũ veritus, quod anteà fuit ab
Imperatore quodam editum in martyrem Babilã
à Ioan. Chryſoſt. celebratum: qui cùm Imperatorẽ
tanquam vile quoddam & nullius pretij mancipi-
um, ſic è Dei templo exegiſſet, ſicut paſtor ſcabio-
ſam & morbidam ouẽ excludit ab ouili, capitis luit
ſupplicium. Cuius veſtigiis inceſsit etiam vnicum
in gente noſtra, ſingularéque ſanctitatis exemplar

D. Staniſlaus Cracouienſis Epiſcopus & martyr.

Staniſlaus Cracouien. Epiſco. qui cum impio tyran
no Boleſlao propter multa flagitia deſignata ſacris
interdixiſſet, glorioſam pro Chriſti nomine mor-
tem oppetere non dubitauit.

C[o]llatio Eccleſiaſticæ & Epiſcopalis & ciuilis poteſtatis in Principibus. Pſal. 44. Chryſoſt. li. 3. de ſacerdotio, & de verbis Eſaiæ hom. 4.

Hóſne tu omnes, quorum laus in vniuerſa cele-
bratur Eccleſia, quos cũ Chriſto nunc in cælis bea-
tam vitam agere nemo pius dubitat, hos, inquam,
tu & eorum ſimiles alios, quos longum eſſet om-
nes commemorare, ſcelerata mancipia vocabis?
quæ ſeditionem contra ſuos Dominos mouere,
quæ de gradu ſuo eos deiicere minimè vereantur:
dum aut eos, propter patrata ſcelera, Sathanæ tra-
dunt, aut non patiuntur, vt in ea ſe, quæ ſui mune-
ris non ſunt, ingerant, modò non eadem iſta verba
proferentes: Vade poſt me Sathana? Serui quidem
ſunt Epiſcopi, ſed de quibus ſcriptum eſt, Conſti-
tues eos Principes ſuper omnem terram. Qui eo-
rum principatus tantò eſt omni regno excellenti-
or, ſicut & à Chryſoſtomo, & à Gregorio Nazian-
zeno in oratione, quam habuit de Hieremię dictis
præſente Imperatore, ſcriptum legimus, quantum
inter ſpiritum & carnem, inter cælum & terram,
inter diuina & humana diſcrimen & interuallum D
eſſe poteſt. Sed audi, quo loco illos habeat ſanctiſ-
ſimus ille martyr Ignatius: Scriptũ eſt, inquit, Ho-

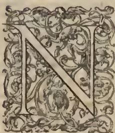
Ignatius epiſt. 7. ad Smyrnenſes.

nora fili Deum & Regem. Ego autem dico, Hono
rate quidem Deum vt autorem omnium & Domi
num, Epiſcopum autem tanquam Principem Sa-
cerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum
quidem ſecundum Deum, ſacerdotiũ verò ſecun-
dum Chriſtum. Et poſt hunc honorare oportet e-
tiam regẽ. Nemo enim potior eſt Deo, neq; ſimi-
lis ei, neque Epiſcopo honorabilior in Eccleſia, ſa-
cerdotium Deo gerenti pro mundi ſalute, neque
Regi, qui ſimilis eſt in exercitu pacem & beneuo-
lentiam omnibus Principibus cogitãti. Qui enim
honorat Epiſcopũ, honorabitur à Deo, & qui in-
honorauerit Deum, à Deo inhonorabitur. Quoti-
es autem inculcat ille, vt obediatur Epiſcopo? vt in
nullo ei contradicatur? terribile enim eſſet tali cõ-
tradicere. Non enim iſtum viſibilem quis ſpernit,
ſed illum inuiſibilem in eo contẽnit, qui non po-
teſt à quoquam contemni: hic enim non ab homi-

1. Reg. 8. Exod. 16.

ne, ſed à Deo habet promotionẽ: dicit enim Deus
Samueli de contemptoribus eius: Non te ſpreue-
runt, ſed me. Et Moiſes populo aduerſus ſe murmu
ranti: Non aduerſus nos murmuraſtis, ſed aduerſus
Dominum Deum. Proponit pœnas, quas dederũt
Chore, Dathan & Abirõ: quin & Oſias & Saul Re-
ges, dũ ſibi ſacerdotiũ vſurparent. Itaque nulla fuit
vnquàm gens tã barbara, q̃ Sacerdotes ſuos & Epi-
ſcopos nõ ſummo honore ꝓſequẽdos putaret. Sa-
cerdotiũ Iudæorum vmbra fuit cũ noſtro Chriſtia
norum ſacerdotio comparatũ: tanta fuit nihilomi-

A LIBER SECVNDVS DE LE- C
GITIMIS IVDICIBVS RERVM ECCLESIA-sticarum, autore Stanislao Hosio episcopo Varmiensi.

NE remerè factum à nobis esse putes, piētissime Rex, quòd dum hęreses nostri tēporis enumerando recensemus, longiore paulò quasi pfatione, vsi videmur. Nam qua de re sermo nobis nūc erit, ad eam quæ proximè sunt à nobis recensita, plurimum ea pertinere paulò pòst intelliges. Omnes enim isti quos enumerauimus, siue sint tot tā dissectæ sectæ Lutheranorum, siue Sacramentariorum, siue Anabaptistarum, siue Suenckfeldiani, siue Picardi, siue Campani, vel Seruetiani, siue quocunque tandem alio nomine vocentur, omnes inquam, isti quamuis in multis & præcipuis fidei nostræ Christianæ dogmatibus, quemadmodum iam audiuisti, grauissimè dissentiant inter se: nec minus atrocia alteri contra alteros, quàm cōtra Christianos, Catholicos & Orthodoxos prælia gerant, in hoc tamen vno consentiunt, quòd ordinem ex Ecclesia sublatum cupiunt. Terribilis enim est illis castrorum hæc acies ordinata. Videt Sathanas, quoad ordo saluus est in Ecclesia, nihil se posse proficere. Hūc itaque quo summo studio potest, perturbare nititur. Quod igitur, & anteà sæpè fecit, id nunc quoque cùm per alios, tum per satellitem hunc suum Brentium in hoc libello perficere conatur, vt iudicium de rebus ecclesiasticis, à suis iudicibus ad alienos transferri queat. Atquę grauissimis viris Hosio Cordubensi, & Ambrosio Mediolanensi Episcopis, tam hoc est visum absurdum, vt nihil magis: iudicium vt sibi in causa fidei, aut quācunque tandem alia ad sacerdotes pertinente laici sumerent. Interea tamen in hoc suos nervos omnes contendit Brentius, vt proprium hoc esse laicorum munus asseueret. Qua tamen in re sibi non satis constat. Nam nunc ad principes, nunc ad promiscuam plebem, nunc ad singulos quosque priuatos homines iudicium de doctrina religionis pertinere dicit. Sed iam quo progrediatur ordine videamus.

Hæretici quamuis in alijs mutuo inter se dissentientes, tamen conspirant contra ordinem Ecclesiæ.

B

Inconstantia Brentij.

Pluribus initiò verbis docere conatur, pios principes esse membra Ecclesiæ. Quasi verò controuersum id sit. Affirmamus & nos Brenti, pios principes esse præcipua membra Ecclesiæ, Sed quid si tibi pij non videntur quos Ecclesia Catholica pios esse iudicat? Romanorum, Hispaniarum, Galliarum, Angliæ, Lusitaniæ, Hungariæ, Poloniæ, Bohemiæ, Scotiæ reges, & omnes præterea principes Christianos, qui cum illis in doctrina religionis consentiunt, pios esse principes non dubitanter asserimus. Qui verò dissentiūt ab iis, vt idē de illis affirmemus, religione quadā prohibemur. Te contrà sentire dubiū non est: quin si quis horū principum iudiciū sibi de doctrina tua sumere vellet, iudicem eū proculdubio recusares. Atqui inter alias regum horum pietatis laudes, hanc quoq; nos minimè postremam ducimus, quòd eorum nemo, etiamsi tu deferres vltrò, de causa fidei sibi iudiciū arrogaret: verùm exemplo aliorum sanctorū Regum, & Imperatorum, qui multis antè seculis vixerunt, ad eorum te quisque, quorum id proprium esse munus intelligit, iudicium remitteret. Probauit ergo iam Breotius productis scripturæ locis, de quo nemo pius dubitauit vnquam, esse pios principes Ecclesiæ membra.

Conceditur Brentio pios principes mēbra Ecclesiæ esse. Reges hoc tē pore Catholici, & verè pij.

Expectabas lector, vt iam deinceps ostenderet, quandoquidem Ecclesiæ membra principes esse docuit, ad eos de doctrina religionis iudicium pertinere, tum quibus id argumentis probaret cognoscere cupiebas. Ecce autem quò nunc se proripit ille? Non satis illi fuit Ecclesiasticum abrogare magistratum, etiam ciuilem sublatum esse cupit. Nam & hunc simul ab hoc iudicio repellit, ac non solùm ad vniuersam Ecclesiam Dei, & ad eum cœtum, qui nomine Christi publica autoritate conuenit, verùmetiam ad vnum quemuis hominem priuatum qui est Ecclesię membrum, pertinere dicit de doctrina religionis iudicare, & veram à falsa internoscere. Vides qui paulò antè omnes voluit esse Episcopos & sacerdotes, quemadmodum is eodem supercilio reges etiā esse vult omnes. Neq; id sine scriptura. Scriptū est enim: Fecisti nos Deo nostro reges & sacerdotes. Qui sacerdotes, idem sunt & reges omnes. Itaque iam solis piis principibus, verùm & cuiuis è vulgo cognoscere de doctrina licebit secundum Brentium, & veram à falsa discernere. In promptu est scriptura, Cauete, inquit Christus, vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. Hoc nō solùm ad Apostolos, sed etiam ad reliquos discipulos, hoc est, ad vniuersam Ecclesiam & ad singula eius membra dictum est: cuiuscunque quisque ordinis fuerit, oetesse habet quoquo modo potest, sibi à pseudoprophetis cauere. Necesse habet cauere, sed nunquid idco potestas illi iudicandi permissa est? Nunquid quibus verbis dixit Christus: Attendite à falsis Prophetis, hoc dicere voluisse visus est, Iudicare de doctrina prophetarum, vera sit an falsa? An idem est attendere & cauere, quod iudicare & cognoscere? Sed quomodo sibi cauebūt à pseudoprophetis, inquit Brentius, quomodo impios doctores à suis regionibus prohibebunt, si non iudicauerint ac cognouerint, qui verè sint pseudoprophetę ac impij doctores? Hìc remittit principes Asotus ad iudicium suorum prelatorum. Rectè vir ille venerabilis Petrus à Soto, quem tu petulantissimè conuiciator falsò vocas Asotum. Quid enim aliud ille, quàm

Ad principem quēque vult Brentius pertinere iudicium de religione.

D

Apoc. 1.

Math. 7.

Responsio de loco, Cauete à falsis prophetis.

Rursus instat Brentius.

Responsio.

Mala. 2.

Matth. 2.

E quod verbo Dei consentaneum est? Siquidem Dei digito scriptum est, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirent. Angelus enim est Domini exercituum. Ex ore sacerdotis legem requirere iussit Deus, non ex ore principis, aut populi, aut cuiuscunque tandem vnius alicuius laici. Vidit hoc etiam ille, quamuis impius rex, Herodes, qui cùm vbi Christus nasceretur nosse cuperet, non ab aulæ suæ ministris, non ab aliquibus de communi populo, sed à principibus sacerdotum & scribis de eo sciscitabatur. Nunquid autem non ipse tu dicis in confessione tua, quam ex hæretica facere Catholicam conatus est vir ille venerabilis, quem tu cùm veritate superare nequeas, maledictis incessis. Non ignoramus suum esse discrimen inter politicam & ecclesiasticam functionem. Quod est autem discrimen istud? Quod esse dices aliud, nisi quod ipsa nomina declarant? vt politicæ res politico, ecclesiasticæ contrà curæ sint ecclesiastico magistratui. Iudicet politicus magistratus de iis, quæ ad statum politicum pertinent: iudicet Ecclesiasticus de iis quæ ad Ecclesiasticum. Quamobrem in fidei causis quod rectè dictum est à te, solum est hoc principum officium, ne dent vllum locum pseudoprophetis ac impiis doctoribus in Ecclesiis suarum regionum. Qui verò sint pseudoprophetæ, non est ipsorum officium iudicare, verùm sicut Deus ipse præcepit, ex ore sacerdotis requirere debent. Hoc in Ecclesia Dei iam inde à mille trecentis annis, ex quo tempore Reges & Imperatores Euangelium Christi receperunt, ita semper & non aliter obseruatum fuisse, F paulò pòst docebimus.

Discrimen inter functionem politicã & Ecclesiasticam.

Exigis igitur, inquit Brentius, vt prælatorũ iudicio siue iudicio credat princeps? Nõ hoc exigimus Brẽti. Non credit sine iudicio, qui credit ei quod iã præcessit legitimo iudicio. Quod nisi præcessisset, reuerà credere princeps non teneretur. Etiam in causis ciuilibus credit vnum iudicium alteri. Vis autem scire quid exigamus Brenti? Hoc exigimus, quod Hosium Corduhensem Episcopum olim Constantio Imperatori dixisse scribit Athanasius: Ne te misceas Ecclesiasticis princeps, neque nobis in hoc genere præcipe, sed à nobis ea disce: Tibi Deus imperium commisit, nobis quę sunt Ecclesię concredidit. Quod illius exemplo dixit Valentiniano quoq; posteà Mediolanensis Episcopus Ambrosius: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptũ est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cęsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ. Hoc est Brenti quod exigimus, vt se dux ducem esse meminerit, non Episcopum, nec officij sui limites excedat: doceri se ab Episcopis debere sciat, non Episcopos docere. Quanquam si quid per inuidiam fieret ac maleuolentiam, & sic factum esse principi constaret: verbi gratia, si condemnaretur aliquis tanquam hæreticus, qui ne cogitasset quidem vnquam de hæresi cuius insimularur: cuius generis etiã est exemplum hoc quod tu de Christo cõmemoras, qui tanquàm malefactor traditus est præsidi, cùm esset summus benefactor, & fons totius beneficentiæ, reuerà nihil alienum ab officio suo princeps faceret, si non statim crederet. Cúmque non iuris hæc, verùm facti

Obiectio Brentij, Nõ esse principũ, sibi sumere iudicium de doctrina religionis.

G sit quæstio, factum sit nécne, prius ei cognoscere liceret, quàm quæ sunt sui muneris exequeretur. Vt autẽ de doctrina religionis cognoscat, per nullas ei nec diuinas, nec humanas leges licuit vnquã. Proprium hoc iam est Episcoporum officium. Cęterùm si quis non expectato Ecclesiæ iudicio, ipse quasi sententiam contra se tulit, ac quod ab Ecclesiastico iudice factum oportuit, sed de cœtu piorũ eiecit ipse, nec eorum vti communione vult, quæso te, quid hîc opus est multa cognitione? Certè quando suo arbitrio de Ecclesia recessit, quod tu Brenti cum tuæ farinæ hominibus fecisti, hęc ipsius recessio, sicut ab Hieron. scriptum est, propriæ conscientiæ videtur esse condemnatio. Quid igitur iam impedit, etiam si nullum de tali iudicium intercedat, quò minùs officium principis imploret Episcopus? ac ne locum ei det vllum in regione sua, petat: verùm pro tali potius habeat, qualem se fecit ipse: nimirum pro hæretico, qui sit sicut Paulus loquitur, à semetipso damnatus? Qualem esse te tuósque omnes, qui recesserũt ab Ecclesia Dei, negare non potes. Nam quòd recesseritis à nobis, qui sumus in eadem Ecclesia in qua fuerunt nostri maiores, ex quo tempore semel Christo nomen dederunt, apertius est, quam vt inficias ire queatis. Sed ab impiis vos recessisse dicitis. Quæso te Brenti, in quo iudicio pronunciatum est, esse nos impios? Nullum proferre potes, vide autem quę hęc sit tua iniquitas. Vis vt princeps tuus tibi credat, totum orbem Christianum in impietatem prolapsum à Christo defecisse, tot seculis Christum ignorasse, eidola pro Deo coluisse: Vis vt princeps credat tuo iudicio sine iudicio: & non vis vt credat H orbis Christiani totius iudicio, qui tot sententiis legitimè latis, toties tuam tuorumque doctrinam condemnauit? Neque enim profertur à vobis ferè quicquam, quod pridem orbis totius Christiani iudicio non sit hæreseos condemnatum. Tu es ergo ille Brenti, qui exigis vt princeps tuus credat tuo iudicio sine iudicio: non nos, qui credi nobis non postulamus, nisi priùs auditis partibus causam cognouerimus. Datur apud nos causæ dicendi potestas. Est non cognoscendi modò, verùm etiam ignoscendi locus. Si lapsus est aliquis, modò suum errorem agnoscat, nec ad eundem (quod aiunt) lapidem deinceps offendat, lapsum suum confitenti, resipiscentiæ signa proferenti, non difficulter venia concedit. Tu verò principi tuo persuades, vt nos inauditos, hoc est, orbem vniuersum Christianum, vt eos etiam qui iam à mille & amplius annis vita functi, solius Dei iudicio sunt subiecti, non nostros magis quàm suos ipsius maiores, reos eidololatriæ pronuntiet: tuam doctrinam esse piam, maiorum nostrorũ & suorum qui Christum piè coluerunt, quorum nos vestigiis incedere gloriamur, impiam esse, te accusante nemine respondente, decernat. Certè, quando nostra doctrina nõ est vnius alicuius ciuitatis, aut populi, sed est Catholica, hoc est, eorum omnium qui se per vniuersum orbem Christianos esse profitentur. Si princeps tuus hoc sibi sumere volebat, priùs eum conuocare Christianum orbem vniuersum oportuit, tum te accusantem, orbem Christianum causam pro se dicentem, audire, atque ita demum vel tuam, vel Catholicam doctrinam condemnare: sic aliqua tamen iudicij forma seruata vide-

Hieronym. in epist. ad Tit. 3.

Vult Brentius, vt sui principes sine iudicio credant hominibus nullo aut deprauato iudicio.

Apud Catholicos locus datur cognoscendi & ignoscendi, nõ apud hæreticos.

A retur, si modò pro legitimo iudice principem tuum totus orbis agnoscere dignaretur. Nunc verò, quando neminem audit præter te, quid aliud, quàm sine iudicio, tuo credit iudicio? Quod etiam Ethnico præsidi turpe & indignum visum est.

Obiectio Brentij.

Sed audiamus iterum loquentem Brentiũ. Cicero, inquit, aliàs dicit: Maioribus etiam nulla ratione reddita credendum est. Sed hęc vox iamdudum ad suum autorem reiecta est. Nobis enim, quibus cæleste oraculum de filio Dei dicit, Hunc audite: & de Apostolico, & diuinis miraculis confirmato Euãgelio, Si nos, aut angelus de cælo prędicauerit vobis Euangelium præter id quod accepistis, anathema sit: nullo modo licitum est in causa æternæ salutis alienæ sententiæ ita inhærere, vt eam sine nostro ipsorum iudicio amplectamur. Paulus vrget vt pro anathemate habeamus, si vel Apostolus, vel angelus quispiam aliud Euangelium prędicauerit, ac eo ipso exigit, vt diligenti iudicio expendatur, vtrùm Apostoli aut angeli prędicatio conueniat aut pugnet cũ Euangelio, quod antè prædicatum, & diuinitùs confirmatum est. Quomodo ergo non exigeret vt decreta & statuta Prælarorum, qui (non iam dicam qualem ducant vitam) sed qui vt homines in explicanda Ecclesiæ doctrina, fallere possunt & falli, ac sæpenumero & fefellerunt, & falsi sunt, summo quisque studio iudicet, num vel anathemate, vel obseruatione digna sint.

Gala. 1.

Responsio.

Si dederimus tibi Brenti quod vis, nullomodo licitum esse in causa æternæ salutis alienæ sententiæ ita inhærere, vt eam sine nostro ipsorum iudicio amplectamur, quæso te quid B ex eo cõsequeretur aliud, q̃ quod apud vos in Germania videmus esse consequutũ? Vbi dũ de totius orbis Christiani iudicio suũ quisq; iudiciũ interponere, quin & hoc illi anteponere veritus nõ est, tot fides extitisse videmus, quot iudicia, quot sunt voluntates hominũ. Vide auté, ne sit hoc extremæ cuiusdã arrogantiæ, vel amentiæ potiùs, si quis de Prælatorum decretis, & statutis, quæ præsertim In Synodis Oecumenicis facta sunt, rectè necne facta sint, sibi iudicandi potestatem vsurpet: certè ad Satanismum propagandum, qui per vos tam lõgè tamque latè sparsus est in Germania, nihil fieri posit accommodatius. Qua de re posteà dicetur à nobis vberiùs. Nunc Brenti, quas tu scripturas adfers, eas pro eo, vt debemus, & libenter & reuerenter accipimus. Et quemadmodũ Osiander tuus cuius tu de iustificatione sententiam approbasti lectores aliquando suos admonuit, dicens: Vox audita est Patris de cælo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, hunc audite: hunc, inquit, audite, non Philippum: sic & nos eadem illa verba repetentes, dicimus: Hunc audite, non Brentium. Hunc audite, per Prophetá suum dicentem: Legem ex ore sacerdotis requirent: non Brentium, qui iubet ex ore principis requirere. Hunc audire per Apostolum dicentèm: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primò Apostolos, secundò Prophetas, tertiò doctores: Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes doctores? non Brentium omnes ordines confundentem, sursum & deorsum omnia miscentem, quæ sunt Apostolorũ propria, magistratui profano tribuentem. Hunc audite per eundem loquentem: Si quis Euãgelizauerit vobis præter id quod accepistis, anathema sit. Cũ C itaque certum sit, Brentium aliud euangelizare, quàm quod à maioribus vestris, à sanctis Apostolis, & eorum legitimis successoribus accepistis: cũ inquam, certum hoc sit & indubitatum, non ex vnius alicuius hominis priuati, non ex vnius etiam principis, aut Regis, aut Imperatoris, non ex vnius prouinciæ aut regni, sed ex orbis totius Christiani iudicio, sit vobis anathema, tãquàm pestem aliquam exitialem, ita doctrinam eius fugite.

Osiander.

Malac. 2.

1. Cor. 12.

Gala. 1.

Argumentatio Brentij. Responsio. Prælatis omnem debere reuerentiã & obedientiam.

Sed possunt, ait Brentius, in decretis suis, & statutis ferendis Prælati & falli, & fallere vt homines: quare summo quisq; studio iudicet, num vel anathemate, vel obseruatione digna sint. Vbi fuit mens tua Brenti, cùm hæc scriberes? mihi quidem prorsus ab ea desertus fuisse videris. Homines sunt Prælati. Quis negat? Fallere possunt & falli. Demus hoc tibi. Quid autem? ex vulgo quispiam, cui tu iudicandi potestatem de statutis eorum tribuis, nunquid & ipse homo non est? Nunquid & ipse non æquè & fallere & falli potest? Nisi fortè quem tu iudicem ex vulgo Prælatis das, eius esse similem vis, qui dixit: In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubiũ, & ero similis altissimo. Sed audi, quid paulò post de eodem dicitur: Verũtamen ad infernum detrahêris in profundum laci. Qui te viderint, ad te inclinabuntur, téq; prospicient. Nunquid iste est vir, qui conturbauit terram? Iste reuerà Brenti, non fuit homo, sed fuit ex ordine Cherubim: non defuit illi scientia quæ inflat, quæ vulgo tamen imperito deesse solet: sed charitate quæ ædificat, itidem vt tu, fuit destitu- D tus. Itaque rudentibus inferni detractum in tartarum, tradidit eum Deus cruciandum. Sed, ô Brenti, quid est verisimilius, priuatum aliquem hominem laicũ, qui cùm se existimet scire aliquid, nondumcognouit quemadmodũ oporteat eum scire, & fallere & falli: an eos ex quorũ ore legem requirere populus iussus est? quibus dixit Christus: Nõ vos estis qui loquimini sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis? Ac paulò pòst: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Quibus iterum dixit: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cælis est. Vbi enim sunt duo vel tres cõgregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum: quibus denique dixit. Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Dixit autem hæc omnia, non ad turbas, verum ad Apostolos tantùm: Qui cùm vsque ad seculi consummationem in terris versati non sint, manifestum est, quòd etiam de legitimis eorum successoribus hæc verba intelligi voluerit. Quòd clariùs etiam demonstrauit, dicens: Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Hunc igitur audite loquentem in Ecclesiæ Prælatis, non spiritum vertiginis loquentem in Brentio, & in aliis eiusdem generis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Quid sunt vestimenta ouium? quid aliud, nisi quod Athanasius, Ambrosius, Vincentius Lirinensis, & alij nonnulli interpretantur, prophetarum & Apostolorum proloquia, quæ iidem ouili quadam synceritate agno illi immaculato,

Esaia. 14.

2. Pet. 2.

1. Cor. 8.

Matt. 10.

Ibidem.

Matth. 18.

Matth. 28.

Ioan. 14.

Matt. 7. Athanas. Oratione. I contra Arianos. Quid vestimenta ouium? Quid lupi rapaces?

E qui tollit peccata mundi, tãquàm vellera quædam texuerunt. Qui sunt lupi rapaces? Nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi quaqua possunt dilacerant. Sed vt fallaciùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt luporum speciem, & sese diuinæ legis sententiis velut quibusdam velleribus obuoluunt, vt cùm quisque lanarum molliciem præsenserit, nequanquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorũ cognoscetis eos: id est, cùm cœperint diuinas illas voces non iam proferre tãtùm sed etiam exponere: nec adhuc iactare solùm sed etiam interpretari, tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc profanæ nouitates aperiuntur. Tunc primum scindi sepem videas, tunc trãsferri patrum terminos, tunc fidem Catholicam cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi, quos percutit Apostolus Paulus, ad Corinthios dicens: Eiusmodi pseudo apostoli, operarij subdoli, transfigurant sese in Apostolos Christi. Quid est, transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi: proferebãt Apostoli Psalmorum autoritates, proferebant & illi: proferebant Apostoli sententias prophetarum, & illi nihilominus proferebãt. Sed cum ea, quæ similiter protulerant, non similiter interpretari cœpissent, tũc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis Apostolis discernebantur. Ab iis igitur falsis

2.Cor 11. Mos hæreticorũ scripturas iactare.

F Prophetis, falsis Apostolis, & subdolis operariis attendite vobis, cauete vobis, diligenter, & eos haud aliter ac viperam aliquam aut basiliscum, fugere: Christum autem & eius spiritum in Ecclesiæ prælatis loquentem hunc audire.

Ex Psalm. 138. Brẽtius ratiocinatur.

Sed alium tandem è Psalmis locum adfert Brẽtius, quem propriè iam vult ad reges pertinere. Dauid dicit: Nónne qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderã illos, inimici facti sunt mihi. Rex suo ipsius exemplo significat, hoc esse verè officium regum & principum, vt impiam doctrinam ex animo detestẽtur, & crudeles hypocritas, qui sunt viri sanguinum, seueriter persequantur. Sed quomodo poterit princeps impiam doctrinam detestari, & viros sanguinum odisse, nisi antè cognouerit & iudicauerit quæ doctrina sit impia, & qui sunt viri sanguinum? Vis scire quomodo Brenti? Non quomodo per te Satanas, verùm quomodo per Prophetam Deus ipse docet: Ex ore sacerdotis legẽ requiret: ab eo de genere doctrinæ quod profitetur, ille qui vir sanguinum esse dicitur, certior fieri volet. Quod si doctus ab illo (neq; enim principum est docere Episcopos, sed doceri ab Episcopis) cognouerit, eum verè virum esse sanguinum, & impiam doctrinam in vulgus spargere, detestabitur eum, ac seueriter persequetur, nec in suarum regionum Ecclesiis locum vllum dabit. Sed audi Brenti, quos Augustinus, & eius diligens sectator Prosper, viros sanguinum hîc intelligi velint. Viri sanguinum aiunt, qui sunt? nisi qui oderunt fratres: sicut Ioannes dicit. Qui odit fratrẽ suum, homicida est. Isti ergo ab vnitate Ecclesiæ per superbiam recedentes, qui quasi offensi per-

Responsio quo princeps nosse possit doctrinam impiam & virum sanguinum.

August. & Prosp. in Psal. 138.

1.Ioan 3.

mixtione palearum ante discretionis vẽtilabrum, G triticum deserunt, accipient in vanitate ciuitates suas, id est, in reprobam societatem, & in vana se consilia congregabunt, quia quod charitate Catholica non vnitur, hęretica vanitate dispergitur. Hos ergo sic oportet odio habere, vt prauitas eorum odiosa sit potiùs q̃ natura: quia aliud est in illis quod ipsi faciunt, aliud quod creator instituit. Hoc est ergo perfectè, id est, sciẽter odisse, vt nec homines propter vitia oderit, nec vitia propter homines diligat. Vides Brenti, quemadmodum ipse contra te, tuósque veritatis testimonium produxisti? vos enim hi estis viri sanguinum, qui fratres vestros, quibuscum eundem in cælo patrem inuocatis, capitali quodã odio prosequimini: qui propter paleas ventilabro iudicis excutiendas, relinquitis aream Domini: propter zizania in messe comburenda exceditis agro: propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separandos, rumpitis retia: propter hœdos atque hircos in iudicis aduentu segregandos deseritis gregem: propter vasa in contumeliam facta, migratis ex magna domo Domini. Quamuis enim & alias quasdam causas prætexitis, tamem & hoc non obscurè fertis, quòd propter peccata nostra, quæ frequenter nobis obiicitis, non paucioribus ipsi neque leuioribus flagitiis cooperti, vos à nobis præcideritis. Quamobrem suo ipsius exemplo monet principes Christianos Rex Dauid, vt vos hoc ipso nomine, quia retia pacis vnitatisque dirupistis, detestentur, odio habeant, ac seueriter persequantur: ita tamen, vt crimen hoc separationis in vobis potiùs, quàm vos ipsos persequãtur: semper vt vobis H veniæ locus detur, simul vt consilia separationis abiicere, & vnde vos impiè præcidistis, ad Ecclesiæ gremium redire volueritis.

Qui hodie viri sanguinum.

Prosequitur Brentius: Ioannes Euangelista scribens ad maiores & minores natu: Nolite, inquit, credere cuiuis spiritui, sed probate spiritus an ex Deo sint. Hoc præceptum pertinet tum ad singulos, vt cognoscant & iudicent, quam doctrinam probare, quam refutare: tum præcipuè ad principes, vt sciant quam doctrinam in populo suo tueri, quam profligare debeant. Hîc iam contrarium ei facere videtur Brentius, quod initiò fuerat pollicitus: pollicitus enim erat, ostensurum se, quòd ad pios principes pertineat de doctrina religionis cognoscere ac iudicare. Nunc à principibus ad quemuis è populo cognitionem & iudicium trãsfert, vt quam doctrinam singuli è populo probauerint, eam principes tueantur quam refutauerint, eam profligare studeant. Ac in hoc quidem non possumus, quin probemus Brentij sententiam, quòd is non cognoscendæ iudicandæque, sed probatæ tantum doctrinæ tuendæ, reprobæ verò profligandæ partes principis esse vult. Laudamus te Brenti, quod saniorem tandem aliquando sententiã protulisti, neque dissimulasti diutius, quod esse piorum principum officium existimares. Est enim hoc reuerà quod commemoras, & non aliud, vt probatam doctrinam tueantur, damnatam profligent. Cæterùm quòd penes vulgum de doctrina cognitionem & iudicium esse vis, vt quã singuli de vulgo probauerint, eam tueãtur: quam refutauerint, eam profligent principes, hic iterum delirare videris. Vel Cicero, cuius tu sententiã pau

1.Ioan.4.

Responsio ad illud, Probate spiritus

Penes vulgũ de doctrina iudicium relinquere quàm inconsultum.

Cicero pro Plancio.

A lò antè protulisti, docere te potuit, si fortè nondum vsu rerum didicisti, quòd noo est in vulgo consilium, non ratio, non disciplina, oon diligentia, semperque sapientes ea quæ fecisset populus ferenda, noo semper laudanda duxerunt. Et ex huius tu beluæ multorum capitum iudicio pendere principes potius vis, quam ex eorum quibus Ecclesiam suam regendam, quibus oues suas pascendas commisit Deus? ex quorum ore, nō modò populum, verùm & principes ipsos legem requirere iussit. Certè Deus in Exodo præcepit Mosi, ne pateretur populum in mootem ascendere, oe periret: solùm Aaron subire cum Mose, neque tamen intra nebulam admitti vult: Nadab autem ac Abiud, & presbyteros alios subire quidē, verùm procul à nebula subsistere. Qui verò sunt è vulgo, eos infernè vult in montis crepidioe manere. Tu verò vis, vt populus asceodat in montem, vt secreta Dei rimetur, vt sacerdotum & Episcoporum officium sibi sumat. Nescire procul dubio videris, quid sit populus. Est enim, sicut apud Chrysostomum legimus, quiddam tumultus perturbationisque plenum, è stultitia, maiore ex parte constans, per maris fluctus varia & pugnanti sententia sæpe iactatum. Et ex huius tu potius, quàm ex eorum, quorum proprium est hoc munus, Episcoporum iudicio vel tueri, vel profligare doctrinam principes vis?

Act. 20. Ioan. 21. Mala. 2. Exod. 19. & 24.

Chrysost. hom. 2. in Ioannem.

Prosequitur Brentius. Cum autem Asotus postea suscipit hunc locum Ioannis excutiendum, negare non potest quin sit generale præceptum. B Quin sit generale præceptum, inficias it oemo, sed quòd Conciliorum spiritus probari Ioannes iusserit, id negamus. Quin etiam si quis id asserat, eum blasphemare dicimus in spiritum sanctum. Quid enim est io Coociliis, nisi, Visum est spiritui sancto & nobis. Velle autem iudicare de eo quod visum est spiritui sancto, iam noo est velle esse similem altissimo, quod cupiebat Cherub ille, qui detractus est in profundum laci: sed est velle esse supra altissimum, vt nisi tu probes quod ab altissimo, qui spiritus est veritatis, dictum est, falsum sit quod dixit veritas: verum autem sit quod dixit homo: non modò mendax, verùm & mendacium ipsum, quādo spiritu veritatis est destitutus. Quid est, quæso Brenti, si hoc non est in spiritum sanctum blasphemare? Ac ne nostram putes haoc esse tantùm sententiam, Sanctus ille Pontifex Damasius ante mille ducentos annos ad Aurelium Carthaginensem Episcopum scribens, hoc ipsum testatur. Blasphemare spiritum sanctum (ioquit) noo incongruè videntur, qui cootra sanctos canones patrum, qui spiritus sancti instinctu dictati sunt, libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte cōseotiunt: talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in spiritum saoctum. Ecce huc tandē progressus est Brētius, vt quod peccatū, nec in hoc, nec in futuro seculo remitti Christus dicit, ad hoc patrandum inuitet mortales omnes. Quid autem dici potest rectiùs, quàm quod à viro venerabili Petro à Soro dictum est? quamlibet enim improbetur à Brenrio, piis tameo omoibus non potest oon probari. Quando demum, inquit, vir ille ooo doctrina magis quàm pietate singulari præditus, erit finis probandi? Hæc probatio facta iam est in Concilio. Vultis igitur vt priuatus C quilibet iterum ad iudicium deducat, quæ concilium iudicauit? Imò videte, rogo, ex hoc ipso verbo contrarium sequi. Nam si iubet nos scriptura probare spiritus, vtrum ex Deo sint, vt illud cum fructu fiat, necesse est rationem efficacem probādi spiritus dari in Ecclesia. Non potest autem efficax esse, si in infinitum tendat. Standum igitur in definitiooe concilij, quod spiritus sanctus nos docuit esse viam propriam definiendi dubia. Hic exclamat Brentius: Hoccinè est scripturam catholicè explicare? Hoc Brenti. Qui verò secus explicat, non catholicè, sed hæreticè explicat. Nam catholica doctrina, quæ per omnia loca, per omnia tempora, per natiooes omnes diffusa est, semper est eadem & inuariabilis. Vestra verò, hoc est, hæretica, mutatur in annos ferè singulos: quòd & commentarij vestri, & loci communes, quos nouos quotannis editis, cum prioribus magna ex parte pugoantes non obscurè iudicant. Quare quod à spiritu priuato proficiscitur, id probari vult Ioannes, nec facilè cuiuis spiritui credi. Nam qui citò credit, leuis est corde. Quod verò profectum est à spiritu sancto, quem coociliis Oecumenicis legitimè coogregatis præesse nemo pius dubitat, iterū id probare velle, quid est aliud, quàm dubitare, nū spiritus sanctus sit spiritus veritatis? Sed vos hoc fortasse vultis, vt sicut cōmentarios vestros & locos cōmunes, modò nō in singulos annos mutatis, idē de doctrina quoq; catholica facere vobis liceat, vt eam quotānis nouā habeamus.

Probandi spiritus sed non conciliorum.

Act. 15. Esaia. 14.

Damasus pontifex.

Blasphemia in spiritum sanctum à quibus hodie committatur. Matt. 18.

Argumentatio Petri à Soto.

Interpellatio Brentij.

Quæ doctrina Catholica, & qualis nunc hæreticorum.

Quò magis autem intelligas Brenti, catholicè rem exposuisse Petrum à Soro, quid hac ipsa de re D prisci patres illi catholici & Orthodoxi senserint, paucis accipe. Neque enim existimare debes, nouum hoc esse, quòd in legitimorum conciliorum decretis noo acquiescunt hæretici, & quæ semel in eis rectè coostituta sunt de iis denuò disceptari voluot. Non soli faciunt hoc nostro seculo Lutherani, faciebant pridem priscis etiam seculis illis cùm alij hæretici nonnulli, tum præ cæteris Ariani. Sed quid narrat de eis Ecclesiastica historia? cùm quibus de rebus Nicænæ syoodi decretum intercesserat, de iis vt iniretur noua disputatio postulassent: decretū est, inquit, à piis, debere sufficere Nicænæ synodi decreta, oec in illis quicquam esse deinceps curiose diuexandum. legimus io eadē historia, quam ex Athanasio descripsit Sosomenus, quòd Valens & Vrsacius cum suis itidem vt nūc tu Brenti cum tuis, nouā quandam scripturam, siue (quod nunc loquuntur) nouam fidei confessiooem protulerant, quam non vnius alicuius terræ principi, verùm orbis totius Imperatori probari dicebant, atque ideò debere eam necessariò recipi affirmabant. Quid autem ad hæc sancti patres Arimini congregati? Nos, inquiunt, noo quia fide indigeremus huc conuenimus: habemus enim sanam fidem, sed vt eos qui veritati contradicunt, & noua moliuntur, confunderemus. Si igitur vos quasi nunc incipientes credere ista scripsistis, nondum clerici haberi potestis, vt qui nunc rudimenta fidei condiscere incipiatis. Quòd si eo animo quo nos huc venistis, sit omnium concordia, & hæreses anathemate execremur, & quæ Patrum sunt teneamus, ne posthac captatæ conciliorum occasiones obuersen-

Etiam veteres hæretici non acquiescebant in decretis Conciliorum. Socrates lib. 2. cap. 20.

Sosom. li. 4. cap. 17

E tur, cùm semel illi qui Nicææ conuenerunt, omnia præoccuparint, & nihil nō egerint pro Catholica fide. Itaque nihil aliud Patres tum, quàm iusserunt, vt & aliarum hæresum, & Niceni quoque concilij expositio legeretur, vt aliis hæresibus dānatis, Nicænis decretis consentirent, & in posterū nemo de illis conquereretur, aut synodum flagitaret, sed præteritis cōtentus esset. Imperatori autem rescripserunt iis verbis: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorū aliquid noui induci permittas, sed nos finas in decretis institutisque maiorum permanere, quos magno ingenio, prudentia & spiritu sancto omnia fecisse asseueramus. Certè res nouæ quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt.

Non reuocanda in dubium quæ cōcilio semel definita, ad nos peruenerunt.

Nunc audi Brenti, quod elogium tribuat sanctis illis patribus, quorum legitima soboles est Petrus à Soto, magnus ille Athanasius. Quis (inquit) non approbauerit piam prudētiam Episcoporum Arimini congregatorum? qui tantum itineris laborem, tantaque pericula maris sustinuerunt, vt Arrianicè sapientes ab Ecclesia detraherent, & patrum traditiones integras conseruarent, sancta & canonica decreta faciētes. Quisque enim eorum sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod ipsi egissent rescinderetur. Audi contrà, quod elogium aduersæ parti, cuius tu soboles es, tribuat: Quis autem, inquit, non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij (posset hic addi, Philippi & Brentij) qui honorem patrum suorum Arriomanitarum siue Luthetomanitatum gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, si decreta maiorum suorum soluant? Aut quomodo eos, quibus successere, patres suos appellabunt, quorum sententias ipsi culpant? Audi quid iterum alio quodam in loco scribat idem Athanasius. Quæ nunc, inquit, à tot ac talibus Episcopis probata sunt & decreta, claréque constituta, superuacaneum esse denuò reuocare in iudicium, nemo nō confitebitur, ne si omne quoque examinentur & denuò iudicentur, ac rursus examinentur atque iterum, in infinitum exeat ista curiositas. Et alio loco: Sancta synodus quæ Sardis conuenit, decreto sanciuit, ne quid vlteriùs de fide scriberetur, & sese contentos esse Nicæna fide declarauerunt, neque edendam esse aliam professionem fidei, ne illa quæ Nicææ scripta est, suos numeros non habere videretur, neue illis quibus libido est semper noua statuere, occasio huiusmodi suppeditaretur, vt iterum atque iterum de fide definiant. Quæso te Brenti, quid hic aliud scribit Athanasius, quàm quod tu tanquam parum Catholicè dixisse Petrum à Soto reprehendis? Neque verò solus ita sensit Athanasius: in eadem sententia fuit æqualis etiam Hilarius, qui scribens ad Constantium quanta mala pepererit fidos subinde nouata & conscripta, pluribus verbis demonstrat. Idem sensit Leo quoque magnus ille pontifex: qui scribens ad Imperatorem: Prænoscat, inquit, pietas vestra, venerabilis Imperator, hos quos spondeo dirigendos non ad confligendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra illos à sede Apostolica profecturos, quia de rebus apud Nicæam &

Athan. in epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ celebrata.

F

Idem Apologetica. 2.

Ist ad Antiochenses tomo. 12

Hilarius ad Constantiū. Leo Epistola 72.

G apud Chalcedonem sicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquam infirma & dubia sint, quæ tanta per Spiritum sanctum fixit autoritas. Et in alia quadam epistola: Quotiescunque diuina gratia administrante illos qui fortis sunt, fonte doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis quas Spiritus sancti diuinitas in Chalcedonensi Concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrumque hostem nouellæ perfidiæ, sermonem nostrum cum omni cautela libremus, non iam (quod absit) tanquàm de dubiis differētes, sed autoritate sua quæ benè definita sunt adstruentes. Et iterum in alia: Quæ patefacta sunt (inquit) quærere, quæ perfecta sunt retractare, & quę sunt definita conuellere, quid aliud est, q̄ de adeptis gratiā non referre, & ad interdictæ arboris cibū, improbos appetit⁹ mortiferę cupiditatis extendere. Ac ne solos pōtifices ita sensisse putes, audi quæ fuerit etiā Imperatorū eiusdē seculi hac ipsa de re sententia. Extat edictum Imperatoris Valētiniani simul & ipsius collegę Martiani, in quo decreta Synodi Chalcedonensis rata ab omnibus haberi volunt vbi his verbis vtuntur: Cesset igitur iam prophana cōtentio: Nam verè impius atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiā, opinioni suæ tractandum aliquid relinquit. Extremæ quippe dementiæ est, in medio & perspicuo die commentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Christiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimę Synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere & publicè disputare contenderit: cū ea quę nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones & statuta sanctorum patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita esse noscuntur. Nam in contemptores diuinæ legis pœna non deerit, quia non solùm contra fidem benè compositam veniunt, sed etiam cum Iudæis & paganis ex huiusmodi certamine profanant veneranda mysteria. Quibus verbis etiam ad Palladium scribens Martianus vsus fuisse videtur, sicut in codicem Iustiniani relatum esse legimus: Est & aliud Martiani ad Constantinopolitanos edictum, in quo sic loquitur: Admonuimus vniuersos, vt de religione disputare desinerent, quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maximè cùm summo labore, & amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes, nisi Deo (vt credēdum est) autores ad indaginē veritatis nō potuerint peruenire. Vides Brenti, quemadmodū etiam Imperatores noluerint in dubiū reuocari, quę semel in Oecumenico Cōcilio decreta sunt. Sic & in Chalcedonensi Concilio non fuit permissum, vt in decreta Nicænæ Synodi inquireretur, quin clamauit sancta Synodus: Si quis retractat, anathema sit: si quis super ista inquirit, anathema sit. Maledictus qui addit, maledictus qui aufert, maledictus qui innouat. Ibidem cùm esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitum est, quàm illud: Num expositionibus trecentorum octodecim patrum, &

Idem Epistola. 63.

Idem. 78. Epist.

Imperatores edicunt. Conciliorum decreta standum, nec de illis dubitandum aut disputandum esse. Actione 3. Concilij Chalced.

H

Codice de summa trinitate & fide Catholica. Actione 3. Concilij Chalced.

Actione 1. Immotam constare fidē & dogmata decreta Ecclesiæ ac Synodorum.

A centum quinquaginta apud Constantinopolim, & in Ephesino Concilio à Sanctissimo Cyrillo expositæ fidei concordaret? Cúmque omnes Episcopi concordare dixissent, ita statim recepta est, vt qui contrà sentirent, pro hæreticis haberentur. Iam verò Gelasius Pontifex, cuius & ipsius nomen celebre est: Patres (inquit) nostri Catholici docti Pontifices in vnaquaque hæresi quolibet tempore constituta, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione Catholica atque Apostolica secúndum scripturarum tramitem prædicationemque maiorum facta semel cõgregatione sanxerunt, inconuulsum voluerũt deinceps firmumque constare: nec in eadem hac causa denuò quæ præfixa fuerant retractari, qualibet recenti præsumptione permiserunt, sapientissimè prouidentes: quoniam si decreta salubriter cui quam liceat retractare, nullum contra singulos quosque prorsus errores stabile consisteret Ecclesiæ constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarum semel synodalium regularum non cessant elisę pestes, resumptis certaminibus contra fundamentum sese veritatis attollere, & simplicia quæque corda percutere, quid fieret, si subinde fas esset perfidis inire consilium, cùm quamlibet manifesta sit veritas, nunquam desit, quod perniciosa depromat falsitas, tametsi ratione vel auctoritate deficiens, sola tamen contentione non cedens. Quæ maiores nostri diuina inspiratione cernentes, necessariè præcauerunt, vt quæ contra vnamquanque hæresim coacta simul

Gelasius ad Episcopos Dardaniæ.

B Synodum pro fide, communione, & veritate Catholica atque Apostolica promulgasset, non sinerent nouis posthac recitationibus mutilari: ne prauis occasio præberetur, quę medicinaliter fuerant statuta pulsandi: sed autore cuiuslibet insaniæ ac pariter errore damnato, sufficere iudicarunt, vt quisquis aliquando huius generis communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus. Quod etiam exemplis productis postea facit planum. Quid autem aliud dicit Petrus à Soto, quàm quod ante mille & amplius annos à Gelasio dictũ est? qui & ipse finem aliquem esse probandi spiritus cupiebat. Et qui successit illi Symmachus: Quando paternarum (inquit) regularum despiciuntur inuenta, nec eorum quæ bene instituta sunt firmitas vindicatur, huiusmodi impietatem necesse est fidei semper venire. Nam vbi facilis est dissolutio rationabilis cõstitutionis, ibi omnis sanctitatis forma corrumpitur, Christus impetitur. Et quis hoc fidelium patienter accipiat? Instituta Patrum reuerenda calcantur, & quis non vitæ mortem iusta electione præponat? Huius verò successor Ormisda: Nec ambigi, inquit, conuenit de rebus ita per fidem definitis sæpius, & penè superuacanea est allegatio, quæ adhibetur instructis. Qui verò successit his Gregorius, quatuor Concilia quæ suam ætatem præcesserunt, sicut sancti Euãgelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, eum anathemate ferit. Cunctas (inquit) personas quas illa respuũt, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & nõ illa destruit, quisquis præsumit aut soluere quos

Symma ad Clerum Dardaniæ.

Ormis in epist. ad Epiphanium. Greg. in registro lib. 1. cap. 24. lib. 2. cap. 49. lib. 3. cap. 33.

ligant, aut ligare quos soluunt. Et qui Gregorio C successit Agatho, sicut in sextæ synodi quarta actione legimus, vnum vel præcipuum id esse bonum iudicat, vt nihil de eis quæ regulariter definita sunt, minuatur, nihil mutetur vel augeatur, sed eadem & verbis & sensibus illibata custodiantur. Habes iam Brenti, quæ fuerit priscorum Patrum hac ipsa de re sententia, qui cùm Ecclesiam Catholicam repræsentarint, in Conciliis præsertim Oecumenicis congregati, etiam atque etiam tecum considera, si non Catholicè Petrus à Soto explicat, qui sic explicat, sicut sanctos istos, tot, tam Catholicos & Orthodoxos Patres, tantis & locorum & temporum interuallis inter se disiunctos, pridem vno quasi ore, nimirum ab eodem spiritu afflatos explicasse vides. Quibus omnibus iniquum visum est, vt quæ semel essent rectè definita, de iis vel ambigere quisquã auderet: quod modum & finem tamen aliquem probandi spiritus esse volebant: id quod nusquam alibi, quàm in conciliis Oecumenicis rectiùs fieri posse persuasum habebant.

Agatho Pont.

Sed audiamus iam ipsum explicantem Brentium. Quærit (inquit) quando finis erit probandi. Respondemus, Tunc finis erit, cùm spiritus sanctus certificauerit nos de vera sententia, & cùm implebitur in nobis quod Paulus dicit: Instructi in charitate in omnes diuitias plerophoriæ intellectus ad cognoscendum mysterium Dei patris & Christi. Hoccine est Brenti Catholicè explicare? imò hoc est fenestras fabricare satanismo, quem, immanè quantum in vestra Germanica Babylone iam progressum videre licet. Nihil nunc dicam de D vobis Lutheranis, qui cùm hæretici censeri nolitis, patres tamen vos esse nostri temporis hæreticorum apertiùs est, quàm vt negare possitis. Dicã de iis qui se à vobis ortos gloriantur Sacramentariis: num est eorum quisquam, qui non palam iactet, quod se spiritus sanctus de vera sententia certificauerit, quodque sit instructus in charitate, &c. quin etiam eos vestri sępè miseret, qui claram Euangelij lucem videre nondum possitis. Num autem idem etiam non fit ab Anabaptistis, qui sibi certiores etiam videntur quàm Sacramentarij? quòd eos de vera sententia spiritus sanctus certificauerit, pro qua magis etiã alacriter, & intrepidè, quàm vel illi vel vos, non modò supplicij quoduis genus, verùm & mortem ipsam quamlibet horrendam oppetere sunt parati. Iam verò Suenckfeldiani quid iactant, quid crepant aliud, quàm afflatum spiritus sancti, quo, se quidem plenos, vos verò magis etiam esse destitutos affirmant, quàm nos, qui Patrum nostrorum vestigiis incedentes, nec à via regia declinantes, per Dei gratiam Catholici sumus & Orthodoxi. Idem & alij faciunt, ac fecerunt semper hæretici. Vides igitur quid ex eo sit consequuturum, si quod mavis Brenti, penes priuatum quemque probandi spiritus, Conciliorum præsertim, futura sit potestas: cùm non rarò, sicut iam antè dictum est à nobis, Satanę spiritus transfigurat se in angelum lucis, & si quicquam aliud, tum discretio spirituum sit longè difficillima. Quid enim consequetur aliud, quã quod esse consequuturum videmus, vt tot sint fides, quot voluntates, vtque maiores indies progressus faciat Satanismus? Rectè verò citas illud ex Paulo: In-

Quando sit finis probandi secundum Brentium. Colos. 2.

Responsio.

E ſtructi in charitate. Nunquid autem inſtructi ſunt in charitate, qui ſe diuidunt ab orbis totius vnitate? Certè non diuidit, ſed cõiungit Charitas. Quànam itaque ratione poſſunt eſſe inſtructi in omnes diuitias plenitudinis intellectus, qui non ſunt inſtructi in charitate, qui inflati ſenſu carnis ſuæ, ſe diuidũt ab orbis terrarum vnitate? Num autem vel tibi Brenti, vel cuicunque tandem alij priuato, certiùs eſt promiſſus Spiritus ſanctus, quàm Eccleſiæ vniuerſæ? Quam cùm ab illo regi certum ſit, rectè Paulus eam columnam vocat & firmamẽtum veritatis. De quouis autem homine priuato dicit Dei ſpiritus: Omnis homo mendax. Præclara ſunt Auguſtini verba, quibus Deum alloquitur: Veritas (inquit) tua, nec mea eſt nec illius aut illius, ſed omnium noſtrûm, quos ad eius communionem publicè vocas terribiliter admonens, ne velimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quiſquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, ſibi propriè vendicat, & ſuum eſſe vult quòd omnium eſt, à communi propellitur ad ſua, hoc eſt, à veritate ad mendacium. Qui enim loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Non mea eſt veritas, dicit Auguſtinus, ſed neque tua Brenti, neq; Philippi, neque cuiuſquam alterius, ſed eſt omnium. Vbi omnes legitimè conueniunt, quandoquidem ad fruendum omnibus propoſita eſt, & omnes ad eius communionem Deus publicè vocauit, ibi demum eſt veritas. Nõ vult igitur vt quod publicum eſt, id priuatum quiſquam faciat, ne priuetur: non vult vt quod omnium eſt per charitatem, id ſibi propriè vendicet, aut ſuum quiſquam eſſe velit per contentionem: quòd qui de ſuo loquitur, mendacium loquitur, non veritatem, ſicut ipſa teſtatur veritas. Tu contrà non vis, vt ea ſit veritas, quæ eſt omnium: vis vt priuato cuique de eo ſpiritu veritatis qui datus eſt omnibus, iudicium ſuum interponere liceat, vt quod publicum eſt, priuatum quiſque faciat: vt quod omnium eſt, id ſuum quilibet eſſe velit. Quid igitur aliud vis, quàm vt dum de ſuo quiſque loquitur mendacium loquatur? At qui Catholicus eſt, non ſuum, ſed qui omnium eſt, qui Catholicæ Eccleſiæ miſſus & promiſſus eſt, ſpiritum ſequitur, memor illius quod ab Ezechiele ſcriptum eſt: Væ prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuũ, & nihil vident. Itaque ſuſpectum habet, ſi quid ſibi ſeorſum ab aliis videtur, nihil vult habere ſuum. Quod omnium eſt, quod Catholicum eſt, quod orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt, in eo libenter acquieſcit, id verum, id rectum, id amplectendum eſſe cenſet. Etiam ſi propter intelligẽtiæ tarditatem pleraque non aſſequatur, ſe tamen non intelligendi viuacitate, ſed credendi ſimplicitate tutum fore perſuaſum habet: ac non modò ſe nõ præfert cæteris, verùm ſibi potiùs cæteros anteponit, ſe cæteros eſſe ſuperiores arbitratur: eos præſertim, de quibus tot ſeculis tantam doctrinæ, tantam & ſanctitatis opinionẽ fuiſſe videt, quoſque Patrum ſuorum veſtigiis incedentes, in Oecumenico Concilio congregatos, vnanimes, vno ore, idem ſentire perſpicit. Non ita tu Brenti, qui dicis: Quòd ſi probatio iam facta eſt in Concilio, quid eſt quòd priora concilia poſterioribus emẽdantur: & quid opus eſt Conciliis poſterioribus, ſi omnia ſunt probata? An non Ioannes, cùm ait: Noli te cuiuis ſpiritui credere, hoc etiam ſpectat, ne G cuiuis Concilio credamus, ſed Concilia quoque ipſa probemus?

Inſtructi in charitate.

Spiritus ſanctus nõ vni, ſed Eccleſiæ promiſſus. Aug. li. 12. Confeſſionũ, cap. 23.

Brentius priuatum eſſe vult quod. Aug. vult publicum.

Ioan. 8.

Catholicus qualẽ ſequatur ſpiritum in iudicãdo. Ezech. 13. cap.

Obiectio Brẽtij cõtra Concilia.

Nos verò Brenti, priora Concilia poſterioribus nonnunquam emendari non inuiti fatemur. Verùm ita ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt: cum aliquo rerum experimento aperitur quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat. In iis enim quæ in facto ſunt, fieri poteſt vt fallatur quandoque Concilium: vt autem erret in iis quæ ſunt fidei, modò ſit legitimè congregatum, fieri non poteſt. Profer Brenti, vel vnum aliquod Concilium plenarium legitimè congregatum, in quo prioribus plenariis Conciliis itidem legitimè congregatis contrarium ſit aliquid conſtitutum in iis quæ ad fidem pertinent: nullum certè proferre poteris. Nam ſi quæ vel Arimini, vel Seleuciæ, vel Syrmij, vel Antiochiæ, vel iterum Epheſi cõgregata ſunt, protuleris, quandoquidem autoritate Romani Pontificis vel congregata vel comprobata iuxta Canones Nicæni Concilij non ſunt legitimè cõgregata Concilia dici non poſſunt, ſed conuenticula potius, & conciliabula. Quamobrem in iis quæ ſunt iuris poſitiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad Eccleſiaſticam pertinent diſciplinam, quoniam pro perſonarum, locorum & temporum circunſtantia mutationem aliquando requirunt, ſit nonnunquam vt priora Concilia poſterioribus emendentur, quòd quædam ſuperioribus ſeculis quadrare poterant, quæ poſterioribus minimè conuenire, vel ipſa magiſtra rerum experientia compertum eſt. Itaque cùm longè H ſint omnium vetuſtiſsimi canones, qui vocantur Apoſtolorum, quoniam tamen in eorum pleriſque nimio plus ineſt ſeueritatis, quàm poſteriora ſecula ferre non poſſe videntur, factum eſt vt poſterioribus Conciliis emendarentur mitigarenturque. Eſt Canon Apoſtolicus, deponi debere presbyterum fornicantem, quem in Gangrenſi Concilio, ſicut à Gratiano citatur, legimus emẽdatum, pœnámque mitigatam. Sic in Concilio Nicæno conſtitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano pontifice locum teneret: cui non ita multò pòſt in Conſtantinopolitana Synodo prima, prælatus eſt Conſtantinopolitanus. Adeò verum eſt quod Iſidori, Gregorij, Hieronymique productis teſtimoniis docet Gratianus, in pleriſque decernendis cauſam, locum, tempus, perſonas, conſiderari oportere. Quæ quoniam perpetua non ſunt, fit, vt eiuſmodi etiam plenariorum Conciliorũ decreta nonnunquam priora poſterioribus emendentur: quæ tamen in iis quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia eſſe oportet, ac ſempiterno tempore duratura. Neque propterea non eſt opus poſterioribus Conciliis, quòd omnia iam ſunt probata. Certum enim eſt, pleraque non eſſe probata. Ad hoc igitur indicũtur Concilia, vt ſi qui noui errores emergunt, primo quoque tempore extirpentur. Quibus autem de rebus ad fidem pertinentibus ſemel eſt aliquid in Concilio conſtitutum, de iis iterum in alio deliberationem ſuſcipi planè ſuperuacaneum eſt. Niſi fortè ſolum hoc quæratur, num ea doctrina, cuius cognoſcendę cauſa Concilium edictum eſt, cum expoſitionibus priorum conciliorum conueniat, nécne: vt ſi eam conuenire cognitum fuerit, teci-

Reſponſio quomodo Cõcilia priora poſterioribus emendentur.

Aug. lib. 2. contra Donatiſtas de baptiſmo paruulorum cap. 3. Nullum Concilium legitimũ errare in iis quæ fidei in aliis Conciliis variare poſſunt.

Canon Apoſt. 75.

Diſtin. 82. cap. presbyter.

Cap. 6.

Synod. Conſtan. cap. 5 diſtin. 29. Cap. 3.

A tit, recipiatur: si minùs, reiiciatur: Quemadmodum in Chalcedonensi concilio, & quæ deinceps sequuta sunt, factum videmus.

Ioannes non vult probari spiritum Conciliorum, sed priuatū potius illum hæreticorum.

Non huc ergo spectat Brenti, Ioannes cùm dicit: Nolite omni spiritui credere, ne cuiuis concilio, quod quidem legitimè congregatum est, credamus, sed ipsa quoque concilia probemus. Abfit, vt cuiuis priuato spiritui, qui & fallere potest & falli, de spiritu conciliorum, qui neque fallere potest, neque falli, iudicandi potestas hæc permittatur. Quid enim fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid Ecclesiæ statu futurum esset perturbatius? Quis quærendi, quis disputandi finis expectandus foret? cùm semper nouorum remedium finiendarum, si quæ sunt exortæ de fide controuersiæ, Concilium Oecumenicum habitum fuerit. Vis autem scire Brenti, quò spectauerit Ioannes, cùm hæc diceret? Præuidebat is venturum te tuique similes, vestimentis quidem ouium indutos, intrinsecus autem lupos rapaces. Prolaturumq; te diuinæ legis oracula, quibus prauæ detortis, à veritate mentes hominum abducere conareris. Cùm itaque nulla sit ad fallendum via facilior, quàm vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur autoritas, monuit pios omnes, ne statim tibi tuique similibus omnibus fidem haberent, sed probarent spiritus, si ex Deo sint: neque mouerentur, si frequens esset in ore tuo scriptura, quā etiam diabolus aduersus ipsum scripturarum autorem Christum produxisse legitur: verùm etiam atque etiam secum illud expenderent, quandoquidem non in legendo, sed in intelligendo scripturæ consistunt, tuóne proprio, an vniuersalis Ecclesiæ sensu, & iuxta Catholici dogmatis regulas scripturas interpreteris: illúd ne quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum est, an diuersum aliquid proferas. Quòd si de tuo te loqui, propriúmque tuum scripturæ sensum adferre constaret, quin id mendacium esset, nihil ambigerent. Nam qui loquitur mendacium, de suo loquitur, sin autem de eo loquereris quod est omnium, si cum Ecclesiæ sensum adferres, si quod semel per eam est in concilio plenario definitum, nihil ab eo discrepares, certum haberent hunc spiritum ex Deo esse, nec quod ab eo profectum est, verum esse dubitarent. Hic sanus est & catholicus verborum Ioannis intellectus.

Matth. 4. Quomodo spiritus hæreticorum probandus.

B

Obiectio ex Act. 17.

Pergit Brentius: In Actis Apostolicis Paulus & Silas ingrediuntur Berheæ in Synagogam Iudæorum: Et additur, Eos, qui summo genere nati erant, recepisse sermonem cum omni animi promptitudine, quotidiè scrutantes scripturas, an hæc ita se haberent. Principes Iudæorum Berheę probant & exigunt ad scripturas sacras spiritum tantorum Apostolorum: & Asotus prohibet nostris principibus, ne conciliorū spiritū, ad normā sacræ scripturæ exigant? Quæ hæc est impudentia? Quorsum hæc Brenti? Scribitur in Actis, quòd nobiliores eorum, qui Thessalonicæ fuerunt, susceperunt verbum, scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent. Quid hoc facit ad rem, qua de nunc agitur? Num ideo sibi de doctrina Apostolorum iudicandi potestatem arrogauerunt, quia scrutati sunt scripturas? Quàm sæpè autem accidit, vt sermonem alicuius ex verbi ministris excipiat aliquis, & loca

Responsio

scripturarum, si quę per eum adferuntur, inspiciat. C Num ideò se iudicem illius doctrinæ constituit? Nemo prohibet Brenti, quò minùs vel tu, vel quicunque tandem alius velit, scripturas scrutemini: & an ita se res habeat, quemadmodum in decreto Concilij scriptum est, inspiciatis. Sed si fortè secùs alicui vestrùm videatur, vt propterea decreta concilij damnandi potestas penes eum sit, id verò ferendum esse non putamus, quin illud esse Christianæ modestiæ fraternæque charitatis existimamus, vt se potiùs aliquis propter intelligentiæ tarditatem pleraque non assequutum credat, quàm ita se cunctis, qui vnum aliquem in locum ex vniuerso terrarum orbe congregati de causa fidei disceptaturi venerunt, anteponat, vt aut à se solo processisse, aut ad se solum peruenisse Dei verbū persuasum habeat.

De loco Deut. 17. Brentij censura.

Prosequitur Brentius: Scilicet quia in lege Mosi scriptum est, difficilia & ambigua referenda esse ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore: & qui non obedierit imperio sacerdotis, ex decreto iudicis moriatur: idcircò spiritus Conciliorum non sunt probandi an sint ex Deo, idcirco omnia decreta Romani Pontificis agnoscenda sunt sine vllo vel priuatorum, vel principum iudicio, pro oraculis spiritus sancti. Hic certè iustificat Asotus Concilium Caiphæ & Annæ, qui filium Dei crucifixerunt. Non iustificat vir venerabilis concilium Caiphæ & Annę, sed verba legis profert. Impletū autem fuit eo tempore, quod à Propheta scriptum est: Peribit lex à sacerdote: nihil vt mirum sit, si à Caipha quoque & Anna, quos non rectè neque ordine sacerdotium adeptos esse constat, lex perierit. Quid autem Brenti, si quo tu exemplo ex Euangelica historia producto tibi placeas maximè, id causam tuam oppugnet maximè? Quid si nihil potuit adferri validius ad eam, quam nos tuemur, sententiam confirmandam? Quòd si vsquam alibi, hîc maximè iustificatur in sermonibus suis Deus, vt vincat cùm à vobis impiis iudicatur. Quid enim est quod vel tu conaris, vel Caluinus, vel Ioannes à Lasco, vel quicunque tandem alij, qui locum hunc tanquam Achillem quendā in aciem producunt, ad eā quæ propria est Episcoporum iurisdictionem euertēdam? Quid aliud, quàm vultis ostēdere, falsum esse quod dixit Deus de sacerdotibus Leuitici generis: Ipsi indicabunt tibi iudicij veritatem? Atqui ô mirabile quoddam ac stupendum diuinæ sapientiæ consilium. Nusquam illustrior apparuit, quàm hîc diuinæ promissionis veritas: nusquam conuincuntur magis mendacij, quàm hoc loco, qui facularis veritatem arguere non verentur. Hîc vel ipsa luce clariùs Deus demonstrauit, nullam esse posse tantam hominum iniustitiam, quæ iustitiam ipsius in gubernatione suæ ciuitatis, quæ est Ecclesia, quæ promissionum ipsius veritatem labefactare queat. Quid esse potuit Anna & Caipha sceleratius? quid iniustius? & horum tamen scelus ac iniustitiam conuertit Deus in occasionem gloriæ iustitiæque suæ. Noluit morti adiudicari, nisi per horum sententias: noluit redemptionis nostræ beneficium absoluere, nisi per horum ministerium: horum iudicij exitum ad generis humani salutem deduxit, ac veram esse promissionem suam declarauit, qua dixit de sacerdotibus Leuitici generis: Qui indicabunt ti-

Responsio

Ezech. 7.

D

Explicatur locus Deut. 17.

Ipsi iudicabunt tibi iudicij veritatem.

E bi iudicij veritatem. Nam in hoc etiam quamlibet iniusto iudicio fuit nihilominùs iudicij veritas. Paradoxon hoc tibi videtur Brenti, quod iniustũ fuisset iudiciũ, iudicij nihilominus in eo fuisse veritatẽ affirmamus? Sed nihil est facto facilius, quàm vt hoc tibi manifestissimis argumentis demonstremus. Quòd iniustum fuerit iudicium concedis tu quoque, & clamat hoc res ipsa, iudices fuerunt iniustissimi: testes qui producebantur, falsi: crimina quæ proferebantur, falsa. Nam neque populum seduxerat Christus, neque censum dari Cæsari prohibuerat, neque blasphemauerat, neque de templo demoliendo vel cogitare illi in mentem venerat, & tamen in hoc iniusto iudicio, per iudices iniustissimos veritas iudicij indicata, vera sententia fuit pronunciata. Quænam illa? Reus est mortis. Hanc sententiam à Spiritu sancto profectam fuisse dubium non est. Vnde autem istud tibi probabimus? Non recipis nisi Scripturas canonicas. Atqui principem inter eas locum tenet Ioannis Euangelium, in quo consilium illud Pontificum & Pharisæorum de Christo comprehendendo describens Euangelista, narrat dixisse Caipham: Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Ac mox subdit, Hoc autem à semetipso nõ dixit, sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit. Vides Brenti, quemadmodum hoc ipso Euangelista teste, non defuit sacerdotio Leuitico spiritus propheticus, spiritus sanctus, spiritus veritatis, ad id vsque tempus, quo seipsum Christus cruentum sacrificium offerens Deo patri, sacerdotio & sacrificio illi finem imposuit. Tunc enim primùm spiritu prophetico destitui cœperunt, cuius rei figura fuit velum templi scissum Christo mortuo. Simul testata est hoc vox Christi, dicentis: Ecce dimittetur domus vestra deserta. Neque verò dubium est, quin ipse Caiphas verba sua non intellexit, eius nihilominus lingua cùm Põtifex esset, ea proferri Deus voluit: sicut cymbalum, sic ille magnum quendam & sonorum tinnitum edidit, quem tamen ipse non sensit. Sed expectas, vt hoc tibi demonstremus, quomodo verè pronunciari potuerit, eum fuisse mortis reum, quem constat peccatũ nullum fecisse, nec inuentum esse dolum in ore eius? Paucis rem accipe. Ex quo tempore primus parens noster, nihil interdictũ Dei reueritus, de vetito ligno gustauit, factus est mortis reus Christus Dei filius. Non quòd ipse mortem commeruerit, qui fuit ipsa innocentia, sed quòd reatum & maledictionem peccato primi parẽtis debitam, quod ad omnes pertransiit in condemnationem, in se suscepit, vt eam coram Deo expiaret: eadem hac ratione se pro nobis ipse constituit, vt pœnam solueret cui obstricti eramus. Itaque sic ipso volente, posuit in eo Deus iniquitates omnium nostrum. Nostra fuit maledictio, nostra fuerunt peccata quæ pertulit ille in corpore suo super lignum: quámq; pœnam debebamus nos, eam ipse pro nobis tolerauit: vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti fuetamus, sic per vnius ipsius obeditionem iusti constitueremur. Itaque sicut in Apocalypsi scriptum legimus, ab origine mundi, occisus est agnus hic innocens: velut Petrus hic ait, præcognitus ante mundi constitutionem. Siquidem ab æterno fixum fuit, & immobile patris decretũ, vt proprio filio suo non parceret, sed pro

Iudicij veritas etiam penes iniustos Christi iudices Pontifices fuit.

Ioan. 11.

Matth. 23. F

Quomodo Christus reus mortis dici possit.
1. Pet. 2.

Esaie. 53.
1. Pet. 2.

Roma. 5.

Apoc. 13.

nobis omnibus eum trãderet morte turpissima condemnandum. Cui decreto se filius vltrò submisit. Oblatus est enim, quia ipse voluit, & factus est obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Decretum igitur hoc, quod ante mundi constitutionem in mente fuit, & idea diuinæ præscientiæ, per legitimos iudices, hoc est, per sacerdotes Leuitici generis pronunciari Deus voluit, & horum iudicio, quamlibet impij, quamlibet nefarij fuerint & scelerati, se tamen Dei filius vltro subijcere dignatus est, vt exemplo suo doceret, suum in cathedra legitima sedentibus, qualescunque tandem hi forent, honorem habendum esse. Nec falsum illud fuit quod dixerunt: Nos legem habemus, & secundum legem hanc debet mori. Fuit enim reuerà lex illa Dei patris, quam vltro suscepit filius, vt moreretur pro peccatis nostris. Quæ lex ex decreto Pontificum cum cruci Christus affigeretur, fuit consummata. Quod ipse confessus etiam est Christus, cùm pendens in cruce, iamiam inclinato capite spiritum traditurus, dixit: Consummatum est. Consummatum est, inquit, fixum illud & immobile Patris decretum: consummatum est quod lex & Prophetæ futurum prædixerunt, iam vmbræ sublatæ, iam figuræ sunt impletæ, iam illud sacrificium vitæ peractum est, quo solo reconciliari Deo mundus potuit. Neque moriens hoc solùm ita dixit Christus verumetiam cùm à mortuis surrexisset, ac se comitem duobus illis in Emaus euntibus adiunxisset, O stulti, inquit, & tardi corde ad credendũ in omnibus quæ loquuti sunt Prophetæ: Nónne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Mose & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quę de ipso erant. Iam ex iis Brenti perspicis, quàm stupendo miraculo suam Deus iustitiam & veritatem inuiolatam conseruet in illorum iudiciis, quos ipse in cathedris ad iudicandum constituit, quamlibet hi sint ab omni iustitia veritatéque remoti. Simul & illud vides, quòd ipse nobis tela suppeditaueris, quibus rectissimè confîgi posses. Quod enim illustrius exemplum adferri potuit ad probandum, quòd nulla possit esse tanta pontificum improbitas, quæ impedire queat, quò minùs vera sit illa Dei promissio. Qui indicabunt tibi iudicij veritatem?

Sed quid ad hæc Brentius? Verborum quibusdam præstigiis fumum lectorum oculis offundere conatur: Hic iustificat, inquit, Asotus concilium Caiphæ & Annæ, ac omnes eos qui iuxta sententiam illorum filium Dei crucifixerunt: damnat autem Iosephum & Nicodemum, quòd non consenserint in sententiã Caiphæ, & reliquos omnes, qui impietatem & crudelitatem huius concilij improbarunt. An non Caiphas erat summus sacerdos? An non concilium erat autoritate Caiphæ, hoc est, legitimè, vt Asotici sentiunt, congregatum? An non Caiphas & Concilium definierunt filium Dei blasphemasse, ac reum mortis esse? Dicamus igitur iuxta verba legis: Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, (hic tum erat Caiphas) ex decreto iudicis moriatur. Moriantur ergo Ioseph & Nicodemus: moriantur Ioannes & Maria: moriantur Apostoli omnes. Talibus verborum præstigiis

G *1. Pet. 2.*

Roma. 5.
Esaie. 53.

Philip. 2.

Ioan. 19.
Christus secundum legẽ debebat mori

Ioan. 19.
Consummatum est cur in cruce dixerit Christus.

Luc. 24.

H

Obiectio Brentij.

Responsio. Alij Iudaeorum pie, alij impie in Christum patientem affecti.

A perstringit imperitorum animos Brentius. Verùm iam antè diximus, quòd nõ iustificat consilium Caiphæ & Annæ Petrus à Soto. Nam vt iustum fuerit decretum quo reum esse mortis Christũ pronunciatum est, non propterea iustificati sunt impij iudices, à quibus nihil iure, nihil ordine factum esse constat, cùm quod ipsi quoque Pilato minimè fuit obscurum, ex odio & inuidia fecissent omnia. Sed nihilominus per nefarios hos & sceleratos operari Deus nostram salutem in medio terræ dignatus est: quàm pio quidem, sed humano tamen affectu, quantum in ipsis fuit, Ioseph, Nicodemus, & Apostoli cupiebant impeditam. Quo affectu Petrum etiam dixisse Christo legimus, cùm eum de passione, & morte sua loquentem audiuisset: Absit à te Domine, non erit tibi hoc: conuersum autem Christum dixisse, Vade post me Satana: Scandalum es mihi, non enim sapis ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum. Itaque sicut pius in iis affectus veniam, sic impius in illis damnationem merebatur sempiternam. Vtrique arcanum Dei consilium visi sunt ignorare. Nam quòd mors Christi tantam esset mundo salutem allatura, neque Pontificibus, neque discipulis fuit satis exploratum. Sed sicut illi suum odium erga Christum explere cupientes, eum morti adiudicarunt: sic ij vicem innocentis dolentes, magno quodam pietatis affectu seruatum cupiebant. Atque hic est quem in operibus hominum spectat Deus. Affectus tuus, inquit Ambrosius, nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Clariùs autem Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuum, sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Sic B euenit nonnunquam, vt cùm res vna sit, intentio tamen diuersa, facta quoque faciat diuersa, quod exemplo de Christo tradito producto planum facit Augustinus. Cùm enim illud attulisset ex Paulo, Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Ecce, inquit, Christum tradidit pater, & tradidit Iudas, nunquid non quasi simile factum videtur? Traditor Iudas, traditor est & Deus pater. Absit, inquit. Non dico, sed Apostolus dicit: Qui proprio filio nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et pater illum tradidit, & ipse se tradidit. Ait idem Apostolus: Qui me dilexit, & tradidit semetipsum pro me. Si pater tradidit filium, & tradidit seipsum filius, Iudas quid fecit? Facta est traditio à patre, facta est traditio à filio, facta est traditio à Iuda. Vna res facta est, sed quæ res discernit patrem tradentem filium, seipsum filium tradentem, & Iudam discipulũ tradentem magistrum suum? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, fecit autem hoc Iudas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo considerandum est, sed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto inuenimus Deum patrem, in quo inuenimus Iudam: Patrem benedicimus, Iudam detestamur. Quare Patrem benedicimus, Iudam detestamur? Benedicimus charitatem, detestamur iniquitatem. Quantum enim præstitum est generi humano de tradito Christo, nunquid hoc cogitauit Iudas vt traderet? Deus cogitauit salutem nostram qua redempti sumus: Iudas cogitauit precium quo vendidit Dominum: Filius ipse cogitauit precium quod dedit pro nobis: Iudas cogitauit precium quod accepit vt venderet. Quòd si vbi res vna est,

Matt. 16.

Amb. li. de officiis c. 30. Bernard. Ex affectu nostro opera & merita æstimantur.

Rom. 8. August. de Christo, & aliter sit traditus. Galat. 2.

diuersa tamen facta censentur ex intentione diuer C sa, quantò magis vbi res quoque diuersæ sunt? Iam igitur intelligis Brenti, quàm ineptè dictum sit à te, Moriantur Nicodemus, Ioseph & Apostoli? quin moriãtur potius crudeles & impij Pontifices illi, qui non ad salutem & redemptionem humani generis respicientes, verùm vt odio suo satisfacerent, Christum innocentem Gentibus crucifigendum tradiderunt. Quod autem attinet ad Apostolos & discipulos Christi, sinant eos abire Pontifices illæsos, vt impleatur sermo quem dixit Christus, Quia quos dedisti mihi non perdidi ex eis quenquam. Nondum enim ita confirmati fuerant, vt si grauior aliquis terror ingruisset, constanter Christum fuerint confessuri: cùm qui princeps eorum fuit Petrus, ad vnius ancillę vocem ipsum negauerit: deinde verò prius illud impletum oportuit, quod à propheta scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in finem orbis terræ verba eorum. Ipsi debebant esse testes eorum quę viderant & audierant: per ipsos prædicandum fuit Euangelium hoc omni creaturæ. Postremò, potuisset existimari, nõ sufficisse Christi mortem ad expianda peccata nostra, si sub idem tempus discipulorum quoque mors accessisset, quamobrem alij tempori fuerunt reseruandi, vt sicut Christus non prius mortuus est, quàm expleuisset omnia propter quę missus erat à patre: Sic & ipsi non prius pro Christo sanguinem suum profunderent, quàm expleuissent ea propter quæ missi fuerant à filio. Nihil igitur morte dignum fecerunt Apostoli, quòd in sententiam Caiphæ non consenserunt, quin eorum pius affectus hic remuneratione potius dignus fuit, sicut impietas Annæ & Caiphæ D nullum supplicij genus non merebatur.

Ioan. 17.

Apostoli ante Christũ mori non debebant. Psalm. 18.

Quid autem proferre potuit Petrus à Soto magis aptum & appositum ad id quod instituerat probandum, quàm locum hunc ex Deuteronomio, quo cuique fit planissimum, non aliunde quàm ex ore sacerdotis legem esse requirendam? Qui cùm docuisset, quem in lege gradum & reges & populi erga doctrinam tenerent, & quemadmodum principi præscribitur, vt nouerit se discipulum esse legis, non doctorem: & à sacerdotibus Leuitici generis accipere princeps iubetur exemplar legis: Ad eos, inquit, non ad reges aut principes mittit eo loco Deus difficilia omnia & ambigua circa legem definienda. Ascende, inquit, ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, veniésque ad sacerdotem Leuitici generis, & iudicem qui fuerit illo tempore, quærésque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Vbi & apertisimè qui sit locus non tantùm principum, sed & populi circa legis doctrinam, ostensum est. Et facies, inquit, quæcunque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerísque sententiam eorum: nec declinabis ad dextram, nec ad sinistram. Hic igitur est, inquit, gradus populi, dubia fidei inquirere à legitimis templi ministris: eorum doctrinam sequi, non quòd iam eorum sapientiæ & pietati inniti debeant, illi enim homines erant, fallere & falli poterant, quàm diuinæ promissioni, cui non difficile est vera docere suos, per quoscunque demùm ministros. Iam ne quid desit principi, audiamus quid circa subditos illi incumbat in

Soti sententia de loco. Deut. 17.

E doctrina legis: Qui autem, inquit, superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis moriatur homo ille: & auferes malum de Israel: cunctúsque populus audiens timebit, vt nullus deincepsintumescat superbia. Hoc igitur testat principi erga populum eius, superbiam & inobedientiam erga Dei ministros & doctores legis cōpescere, atque seueritate legum, sententiam eorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat. Hæc sunt verba Petri à Soto, non aliunde quàm è scriptura sumpta, quæ vel ipsa luce clarior est. Verùm hîc videre licet, quàm verum sit quod à Tertulliano scriptū est, Quòd nihil proficiat congressio scripturarum aduersus hæreticos, nisi planè, vt aut stomachi quis ineat euersionem, aut cerebri. Ista hæresis, inquit, non recipit quasdam scripturas: & si quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si recipit, non recipit integras: & si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones commentata, conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stilus. Quid horum non rectè competit in nostri temporis hęreticos? quorum qui princeps est & architectus, nunquid non apertè Iacob reiicit Epistulam, quòd ea suo dogmati de solius fidei iustificatione manifestè contradicit? Itaque vocat stramineam, nec in libro suo tolerare vult. Sed nec Apocalypsim recipit, nec Ecclesiasticum, nec Machabæorum, nec alios quosdam libros, quos habuit semper & habet pro canonicis Ecclesia Catholica. Iis verò quas re-

Tertu. lib. de præscriptionibus aduersus hæreticos.

Hæreticorū in scripturæ libros arrogans & impudens iudicium.

F cipit scripturas, nónne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, suis eas adiectionibus & deprauationibus ad sui instituti dispositionem interuertit? Si quas autem integras præstat, diuersas expositiones commentatur, quod facilè quiuis in hoc ipso scripturæ loco perspexerit. Nam cùm Deuteronomij librum neque reiicere posit, cùm nunquàm de eo quin sit canonicus dubitatum fuerit, neque vel adiectionibus, vel detractionibus verba quæ ex eo citantur, ad institutum suum interuertere, quid illi restabat aliud, quàm vt diuersam expositionem commentaretur, & quæ clara sunt & perspicua scripturæ verba, tenebras eis offundere conaretur.

Hoc igitur facit explicans hunc in Deuteronomio locum: hoc facit & eius discipulus Brentius, quem loquentem audiamus: Quam legem Asotus ex Deuteronomin citat, partim est cæremonialis, partim moralis. Neque enim talis lex est, cui κατὰ τὸ ῥητὸν & singulas circunstantias, omnes aliæ respublicæ sint obnoxiæ. Et disertè additur: Quodcunque docuerint te iuxta legem Domini. Iuxta legem, inquit, Domini, non iuxta proprium arbitrium. Nec solis sacerdotibus permittit iudicium, sed adiungit eis iudicem, qui certè non semper erat de tribu Leui, vt testatur liber Iudicum: nec reges qui sequuti sunt iudices ante Babylonicum exilium, ex ea tribu genus suum ducebant: vt perspicuè videas principes, quos isti vocant Laicos, non habere tantùm vocem consultiuam, verùmetiam definitiuam. Et cùm hæc cæremonialis constitutio cogat tam pontificem quàm iudicem intra limites legis Domini, ac definiat eis certam regulam quam sequantur, dubium non est, quin concedat reo gra-

Explicatio Brentiana loci Deut. 17.

uato libertatem iudicandi & definiendi, num de G causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Ac si quidem persuaserit diuina adiutus clementia iudices, vt sententiam aduersus legem Dei latam, &c. Quid hoc ad rem faciat quod dicit Brentius, legem hanc partim cęremonialem, partim esse moralem, equidem non intelligo, nisi fortè hoc dicere vult, quod magister eius dixit Lutherus, Mosen hîc agere non de verbo aut doctrina vel quæstionibus fidei, sed de sentētia publicorum & profanorum criminum. De quibus quin agat hîc Moses, non repugnamus: sed legis nomen apud Hebræos latiùs patet, quàm vt de criminibus tantùm intelligi debeat, vt omnes etiam dogmatum controuersiæ sub eo comprehendantur. Et si scriptura per aliam scripturam, sicut isti volunt, necessariò venit explicanda, clara sunt & apud Aggæum, & apud Malachiam scripturæ verba, quibus interrogare legem à sacerdotibus, & ex eorum ore requirere populus iubetur. Proferant isti contrà vel vnum scripturæ locum, vbi legem ex ore principis requirere iussus sit. Interroga sacerdotes legem, dixit Aggæus non interroga principes. Cæterùm vt demus hoc Luthero de criminibus hîc agere Mosen non de doctrina legis, vel sensus hoc ipse communis indicare Luthero potuit, si de criminibus iudicium pertinet ad sacerdotes, multò magis pertinere de lege Dei, cùm præsertim tot scripturę locis, quos iam produximus, manifestū id cuiuis esse queat: ita vt hæc illius tergiuersatio planè sit ridicula. Quòd verò negat Brentius, huic legi omnes alias respublicas obnoxias esse: si dicit de illis, quæ non credunt in Messiam, quem venturum Iudæi, H nos iam venisse credimus, audiri fortasse posset. Quanquam & apud illas gentes quę Deum non agnouerunt, sed eidola coluerunt, alia fuerunt pontificum & sacerdotum, alia regum & principum officia: quòd illis sacrę, his profanę res curę essent. Cæterùm illud pius nemo negabit, quòd Ecclesiæ quædam vmbra fuerit Synagoga. Estne autem verisimile, quòd vmbræ illi Deus prospicere voluerit de ratione, qua subortæ de lege quæstiones & controuersię terminari possent: & non pari studio prouidere sit dignatus Ecclesiæ sponsæ suæ, quam ita charam habuit, vt eam sanguine suo sibi mundaret, acceptabilémque faceret? Cùm pręsertim apud hanc tantò maior eius rei sit necessitas, quantò difficilius est immensam multitudinem, quæ ex omnibus gentibus, nationibus, linguis, populis constat, in vnitate fidei contineri, quàm vnum cognatum populum, qualis ille fuit Hebræorum? Qui cùm in Esau præfiguratus fuerit, quem Deus odio se dicit habuisse, noster contrà in Iacob, quem dilexit, quis est qui credere queat, maiori populum illum quē reprobauit posteà, curæ Deo fuisse, quàm hunc quem in locum elegit: qui non secundum carnem, sed secundum promissionem ex Israel prognatus esse dicitur? Non sustulit ordinem ex Ecclesia Deus, quem esse voluit etiam in Synagoga. Sed adiunxit, ait Brentius, iudicem sacerdotibus, qui non semper erat ex tribu Leui. Fac hoc ita esse, cæterùm cognoscendi iudicandíque potestas non fuit nisi penes sacerdotes Leuitici generis, & iudicem eiusdem tribus: vt si casu aliquo ex alia tribu iudex adiungeretur, non alio quàm exequutoris munere fungeretur. Quod illa

Responsio.

Lutheri interpretatio ridicula.

Agge. 2.

Rom. 9.

A verba clarè videntur iodicare: Qui superbierit ooleos obedire sacerdotis imperio, ex decreto iudicis morietur. Sacerdos seoteotiam legis explicaos imperabat: si quis non obtẽperasset, iudex vt mortis de eo supplicium sumeretur, deceroebat. Quid potuit magis perspicuè dici ad discrimen ioter sacerdotum & regum officia demõstrandum? Quid ad hæc Breotius? Videt nullum esse tergiuersationi locum, quærit igitur aliud effugium. Hac eoim cæremoniali constitutione tam pontificem, quàm iudicem cogi dicit intra limites legis Domini, vt iudicet iuxta legem, ooo iuxta proprium arbitrium. Quamobrem dubium oon esse, quin concedat ista constitutio reo grauato libertatem iudicandi & defioiendi, oum de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Quid si verba illa Breoti (Et docuerint te iuxta legem eius) quibus tu potissimùm niti videris, nec in translatiooe septuaginta, nec io interpretatione Chaldaica, oec in Hebręo textu reperiuntur? quemadmodum à viro doctissimo Alberto Piggio legimus animaduersum. Iã igitur coociderit omnis hæc tua argumentatio. Sed quis voquàm audiuit, eundem & rei & iudicis personam sustioere debere? Certè si res ad huoc modum habet, nemo cõdemnabitur vnquã. Quis enim erit, qui in sua ipsius causa iudex constitutus, coodemnare seipsum velit? Quorsum autem attinet, aliquem ad iudices remitti, si de eorũ iudicio reus ipse posteà iudicare debet, num iuxta Dei legem, an secùs proouociauerit? Quid opus est isto circuitu? Suo quisque iudicio potiùs relioquatur, neque frustrà vel Episcopo, vel principi oegotium facessat.

Brẽtius vult eundem & rei & iudicis personam sustinere.

B Hîc ooo possum quio te appellem, Serenissime Rex Auguste. Te enim libellum hunc Brentij dicare, coram te capita doctrinæ, quæ tractantur io eo se defensurum iactare, te iudice virũ loogè sui dissimilem, non doctrina magis quàm vitæ sanctitate conspicuum Aloysium Lipomanum Episcopũ Veroneosem, qui saoctæ sedis Apostolicę legatum apud te agebat, ad disputaodum de illis prouocare veritus non est Vergerius. Te igitur appello, atque vt quorsum spectent istorum hominum cooatus, etiam atque etiam diligenter tecum reputes hortor, moneo, oro & obsecro. Nihil enim est aliud, iu quo cura eorum omnis coosumitur, quàm vt ordinem perturbare, vt autoritatẽ legitimi magistratus coouellere queant & labefactare. Erras autem Serenissime Rex, si de sola pontificia iurisdictiooe abroganda, solicitos eos esse putas. Etiam regiam sublatam cupiunt, vt sit rerum status is, quẽ io historia Iudicũ fuisse legimus, vbi scribitur his verbis: In diebus illis non erat Rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. In summa, hoc voluot, vt quod cuique rectum videtur, id credere, id facere cuiuis liceat. Verbo quidem coocedunt illi magistratui iudicandi potestatem, sed re ipsa prorsus adimuot, cùm reo grauato libertatem permittunt iudicandi & definieodi, oum de causa ipsius proounciatum sit iuxta legem Domioi. Verbi gratia: Proponatur in comitiis coram Rege, & amplissimo senatu illius, doctrinæ caput hoc, Solus Deus pater, & oemo alius adorari & inuocari debet, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest. Et est pręceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem Deum alium intercessorem, mediatorem, procuratorem habemus oullum, præter vnum Domioũ Iesum Christum. Fingamus autem regem de senatorum suorum consilio in haoc seotentiam decretum fecisse. Dogma hoc falsum est, ac pridem ab Ecclesia damoatum, cùm ante mille ducentos annos proouociatum sit iu concilio Nicæno, Filium eiusdem esse cum Patre substantiæ, atque ideò æquè adoraodum, æquè iouocandum vt patrem, cùm in forma Dei oihilo sit patre inferior. Quamobrem qui coottà sentiuot, eos hęreticos pronunciamus, & iis quæ debeotur hęreticis pœnis afficiendos esse decernimus. Quid hîc faciẽdum docet Brentius? quid verò defendit Vergerius? Licere dicuot reo grauato per eiusmodi sententiam contra se latam, iudicare & defioire, quod de causa ipsius oon sit iuxta legem Domioi pronunciatum: cùm ousquam scriptum sit io vniuersa lege tam veteri, quàm ooua, quòd filius patri sit consubstantialis, oec nomeo hoc in scripturis vsquam reperiatur. Confidenter igitur & intrepidè dicet reus Regi & senatui: Ao iustum est io coospectu Dei vos potiùs audire, quàm Deum? Oportet obedire Deo magis quàm hominibus. Clara sunt Dei verba: Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Clara sunt Christi verba, Pater maior est me, & vos iubetis me coottrarium dicere, Pater nõ est maior. Quem hîc oportet audire? Nónne illum de quo patris de cælo vox audita est, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: huoc audite? Hunc igitur audiam, non vos, qui oon iuxta legem Domini prooունciatis. Ita reus faciet, si Breotium & Vergerium audierit, ac si minùs virium habebit, quàm vt oiagistratus legitimi potentiæ resistere valeat: faciet quod Geneuæ Seruetus fecit, occidi se potiùs patietur, quàm vt magistratus decreto pareat, qui sicut sibi videtur, ooo secundum legem Domini proouociauit. Hæc est Brentij doctrina, quam tuendam suscepit Vergerius, pleoa seditionis, plena rebellionis cootra legitimam potestatem à Deo constitutam. Voluot enim, vt de iudicio iudicium iudicare subditis & reis liceat, vt siquidẽ decreuerit reus iustum esse, diuinęque legi consentaneum, quod à principe pronunciatum est, recipiat: si mioùs, reiiciat: Hoc est, si pronunciauerit iuxta volũtatem rei, sit ratum: si cootra, sit irritum. Volunt, vt princeps & senatus ex populi, oõ populus ex priocipis & senatus iudicio voluntatéque pẽdeat. Dicam vno verbo: Voluot vt sit anarchia, vt Ecclesię absque Episcopis, vt regna sint absque regibus, vt credat quisque, vt faciat quisque quicquid visum cuique fuerit. Hunc regni tui statum esse vult Vergerius, hæc est aduentus illius io regnum tui causa: vult vt sibi quisque rex, vt sibi quisque sit Episcopus, vt in sua quisque causa sit iudex. Neque id sine scriptura: Scriptum est enim, Fecisti nos Deo nostro regnũ & sacerdotes, & regnabimus super terram. Hic status perdidit ferè finitimam nobis Germaniam: hoc eodem statu vult Vergerius vt pereat regnum hoc quoque tuum, quod sanctus pater tuus floreotissimum tibi reliquit. Et tu scelus hoc ferendum in terris tuis putabis? & non auferendum potiùs curabis?

Ad Regem Apostrophe.

Quo spectet conatus seditiorum.

Iudic. 17.

Si tu solus Deus pater, adorãdus & inuocandus

Act. 5.
Deut. 6.

Ioan. 14.

Math. 17.

D

Incommoda doctrina Brentij atque Vergerij.

Apoc. 5.

Quamuis autem oculis multorũ testatius sit, quẽ hoc doctrinæ suæ genere Germaniæ statũ isti red-

Erasmi testimonium de secta Lutheri ferociente, in epist. de pseudoeuangelicis.

E diderint, nonnulla tamen verba visum est hic adscribere Erasmi Roterodami, qui diligentiùs Germaniæ statum hunc descripsit in epistola quadam, quam edidit contra pseudoeuangelicos, tanto maiore fide dignus, quòd inter eos ipsos vitam degebat, qui se maximè iactabant Euangelicos, vt oculatus eorum testis fuerit. Sic autem ille scribit: Excussum est iugum humanarum cõstitutionum, sed vbi sunt qui submiserũt ceruicem suaui iugo Domini? Et interim constitutiones humanę constitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus est, vocantur enim verbum Dei. Cæterùm res adeò nihilo est mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exilium isti magnificè decantatæ libertati. Atque adeò proceres quidam, & antesignani istius factionis cùm nondum ad Episcoporum dignitatem, opes & ditionem peruenerint, tamen eiusmodi specimen de se præbent, vt ego me malim in Episcoporum, quàm in horum potestatem tradere, si detur optio. Malimque potentissimi Cæsaris ferre iugum, quàm quorundam magistratuum Euangelicorum, quamuis humili forte. Sic excutiunt iugum hominum, qui vestro euangelio submittunt ceruicem: magis vereor ne plerique pro graui iugo hominũ pertent grauius iugum diaboli.

Aliud testimonium Erasmi.

Vides quæ fuerit illius sententia de magistratibus istis Euangelicis quemadmodum eorum intolerabilem quandam tyrannidem & insolentiam descripserit: quæ tanta est, vt etiam ciuilis magistratus ab illis metuere sibi necesse habeat, ne si quando sibi eis visum, contra se populi seditionem concitent. Sed audi quæ sequuntur: Excussa est obedientia Episcoporum, sed ita, vt ne prophanis quidem magistratibus pareatur. Iustu Dei iudicio F factum est, vt qui datis à Deo sibi suarum animarum pastoribus & Episcopis parére noluerunt, eorum vicissim iugum, qui subiecti sunt eis, ferendum esse non putent. Audiui ex magistratu cuiusdam ciuitatis, qui sibi videbatur Euangelicus, cùm diceret, magnam olim senatus fuisse reuerentiam, populi quoque magnam obedientiam, nunc eò rem recidisse, nulla vt sit senatus autoritas, populi verò summa licentia. Sic isti suis vident oculis ac mődù non manibus etiam suis contrectant, fructus quos nobis tulit hoc Euangelium, neque tamen adduci possunt, vt ad officium sanitatémque redeant. Pergit Erasmus: Olim Christiani sub Ethnicis principibus quierè viuebant, studiosè cauentes, ne quam seditionis occasionem darent, exhibentes honorem, cui debebatur, honor: vectigal, cui vectigal: tributum, cui tributum: hortabantur Christo initiatos, vt eidololatris etiam magistratibus obtemperarent: pro illorũ incolumitate quotidie Deum orabant: At iste populus tam Euangelicus, etiam Turcarum principi dicitur esse detestabilis, quem ait seditioni natum. Quos subinde tumultus excitat? Quoties quàm leuibus de causis procurrit ad arma? ne suis quidem Ecclesiastis satis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si liberiùs in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Ecce quorsum res rediit. Cùm isti qui se vocant verbi ministros, omne iudicium ac propemodum imperium omne traduxerint ad vulgum, eò tandem ventum est, vt iam doctrinæ suæ non auditores, sed indices habeant eos qui sunt de vulgo: vt ex illius iudicio pendêre cogantur, nec alia quàm quæ sunt illi grata G prędicare audeant. Non possum hic quin commemorem, quid mihi quandoque acciderit. Agebam cum quodam verbi ministro, qui quamuis homo fuerit rudis & indoctus, quoniam tamen ex iis libris ad populum conciones habebat, quos ei mercatores & opifices nonnulli suppeditauerant, non mediocrem sibi gratiam & autoritatem apud multitudinem imperitam conciliauerat: Sed volebat is tamen videri Catholicus. Quærebam ex illo, qui fieret, quòd cùm esset in templo populus, nulla prorsus in eo signa pietatis & religionis apparerent, atque haud aliter, quàm si nullis Christianæ fidei mysteriis initiati forent ita se gererent: plerique ne caput quidem aperirent, si quando sacrosanctum Christi corpus & sanguis ostenderetur? Respondit ille: sua culpa non fieri: sæpè se contra eos hâc ob causam è superiore loco in Ecclesia detonasse, verùm non proficere quicquam. Sed audi uisti, inquit, sermones meos: Dic si quid in eis reprehendendum esse putes, facilè me corrigi patiar. Audiui, inquam, sermonem vnum & alterum. Non reprehendo quæ tũc à te dicta sunt. Sed cùm sancta nunc sit hebdomada, qua solent homines delicta sua per confessionem sacerdoti factam expiare, & ad sacramentum altaris accedere, mirari satis non potui, quòd neque de pœnitentię, neque de Eucharistiæ sacramento mentionem vllam feceris. Tum ille, si quid, inquit, illis dicerem, quod in libellis suis non haberent, euestigiò cuncti se proriperent de templo. Ego verò, Tu ergo, inquam, ea de superiore loco prædicas, quę continentur in libris, quos ipsi tibi suppeditant, quorum exemplaria & ipsi domi suæ habent: & non ea potiùs, quæ H præscribit Episcopus, qui & ipse tibi librum misit, iuxta quem populum institueres? Nunqnid non ęquius esset ab Episcopo tuo te doceri, quales tibi sermones ad populum habendi essent, quàm ab aliquo de fece vulgi? Obstupuit ille miser, nec habebar quod responderet: ac verbi quod ei imprudenti exciderat, vehementer eum pœnituit. Quàm est autem res ista præpostera? Doctorem legis ex imperitæ multitudinis iudicio pendêre, ac ad illius nutum sermones suos accommodare? Sed audiamus adhuc Erasmum loquentem: Initiò, inquit, tantùm non erat Deus illis Lutherus, nunc iisdem prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma nõ recipiat. Nouam verò libertatẽ Euangelicam, impunè facere, sentiréque quod cuique libitum est, &c. En quale iudicium est imperitę multitudinis. Principiò Lutherum omnia iuxta legem Domini docere iudicauerat. Posteaquàm exortus est Zuinglius, iam Lutherum secùs quàm est in lege, Zuinglium contrà iuxta legem Domini docere maior vulgi pars definit. Hi sunt iudices, ad quos remittũt principes Brentius & Vergerius, quid aliud hodie, aliud cras pronunciant. Ex horum & non è sacerdotum ore contra clara & aperta scripturarum testimonia legem eos requirere iubent.

Alia Brentij ratiocinatio. Psalm. 137. Matt. 10.

Profert autem & alias scripturas Brentius: Quid pluribus, inquit, opus? cùm Psalmus dicat: Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ, quoniam audierunt verba oris tui. Et Christus: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo: perspicu-

A um est, quòd vt priuatus priuatam, ita princeps publicam babeat de doctrina religionis potestatem iudicandi & decidendi. Quod est hoc per Deum immortalem nouum collectionis genus? An idem est Brenti, Confiteri Domino, vel confiteri Christum, quod iudicare vel decidere de doctrina religionis? Idem, inquit Brentius: Nemo enim potest ex vera & certa fide, idque periculo omnium rerum suarum terrenarum confiteri Christum filium Dei, & Euangelium eius coram hominibus, nisi antè cognouerit Christum, & statuerit Euangelium quod sequitur, esse verum & certum Euangelium Christi. Est ita Brenti, tenetur quisque coguoscere Christum, tenetur statuere quod sequitur Euangelium, esse verum Euangelium Christi: sed nunquid è suo ipsius, & non ex Ecclesiæ totius iudicio? Nunquid priuatus priuatam, princeps publicam debet babere iudicandi potestatē? Quid ex hoc sequetur aliud, quàm vt tot sint fides, quot voluntates, quot hominum iudicia? Possem tibi prouinciam ostendere Brenti, vbi princeps cum paucioribus tuam, reliquus verò populus multo maiore ex parte Philippi doctrinam de quodam religionis capite veram esse iudicauit & decidit. Neque multum res abfuit à seditione. Talis est doctrina vestra ad seditiones excitandas facta. Atqui Brenti, non tenetur è vulgo quiuis omnem religionis doctrinam exactè nosse, multominus de ea iudicare. Simplicium fides in maiorū fide saluatur. Documento nobis esse potest veteris Testamēti populus, cuius maxima pars quantæ fuerit simplicitatis, vel Pharisæorū illa verba planū faciunt, B Turba hæc quæ non nouit legē, maledicti sunt. Atqui ex hac turba multi saluati sunt: ex Pharisæis illius temporis vix quisquam. Ex hac turba sibi Christus elegit Apostolos, rudes piscatores: ex Pharisæis ad munus Apostolicum ex duodecim adsciuit neminem. Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confunderet sapientes. Tu verò Brenti, vis tuos omnes esse sapientes, vis esse doctores, vis esse iudices, & decisores? Sed audi quod ab Augustino scriptum est: Melior est, inquit, fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti (dicit idem alio loco) & rapiunt cælum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. Ante quem etiam Irenæus, Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ bominem viuificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per sermones & multiloquium in impietatem cadere. Fides tua te saluum fecit, dicit Christus, non exercitatio scripturarum. Habet, inquit Hilarius, non tam veniam quàm premium, ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est, sperare quæ nescias. Tantum abest vt iis præstantes doctrina viri, iudicandi decidendique potestatem de causa fidei vulgo tribuendam esse putauerint, vt eius etiam ignorantiam non venia modò, verùm etiam præmio dignam iudicauerint. Non enim habet necesse quiuis de vulgo nosse omnia mysteria fidei; charitatem habere illi necessarium est, quæ etiam absque literis discitur, sicut apud Clementē presbyterum Alexandrinum legimus. Itaque si sciat is qui de vulgo est, Dominicam orationem, Angelicam salutationem, Symbolum, Decalogum, & nonnihil præterea de sacramentis, baptismi præsertim, pœnitentiæ, & Eucharistiæ, deque ritibus & præceptis Ecclesiæ, alia eum nosse mysteria de necessitate salutis non est. C Turbam enim sicut rectè dicit Augustinus, non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Ex qua si quis etiam ea quæ iam commemorauimus, non exactè nouerit omnia, modò sciat & credat Iesum Christum & hūc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram: iam confessus est Christum, & confitebitur eum vicissim Christus coram patre suo, qui in cælis est. Nā sicut alia omnia, sic & hoc præclarè distum est ab Augustino: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustrà in Ecclesia laboramus: plures enim sunt qui non possunt. Quare nihil dubitandum est, quin simplices in fide maiorum saluentur. Quod etiam figuratum esse docet Gregorius in eo, quod scribitur in libro Iob, Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Asinæ quosdam significant simpliciter viuentes: quæ rectè pasci iuxta boues dicantur, quia mētes simplicium, etiam cùm alta capere nō possunt, eò magis vicinę sunt, quò & fraterna bona, sua per charitatem credunt, cúmque inuidere alienis sensibus nesciunt, quasi in pastu se minimè diuidunt. Simul ergo se asinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniunctæ tardiores, eorum intelligentia pascuntur. Iudicet igitur idiota, se nihil scire nisi Iesum Christum, D & hūc Crucifixum: credat pręterea sanctam Ecclesiam Catholicam: quicquid ab ea traditur, id pro certo & indubitato habeat. Absit autem vt de doctrina illius, quam in omnibus assequi non potest, iudicare velit: quin se potiùs, quantus quantus est illius iudicio submittat, nec secùs aliquid, quàm ab ea traditum est, vnquam sentiat. Hoc sufficit idiotæ, quem iudicandi de doctrina religionis decidendique partes sibi sumere fas non est.

Prosequitur Brentius: Et quid sibi grauissima illa cobortatio Christi, Omittite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Quòd si cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadunt: aliud vult, quàm vt summa cura & studio caueamus, ne cęcum ducem sequamur? Quare hic est limes, hic est gradus principum, vt curent doctrinam non tantum politicæ honestatis, verumetiam spiritualis religionis ac pietatis. Et vanissimum est quod Asotus in scripto suo nunc huc, nunc illuc balbutit, principes & populos nec posse nec valere, nec debere dissensionem hanc circa fidem, vt ipse loquitur, definire.

Rectè locum hunc adducis Brenti, audiendus enim est Christus, quando monet vt omittantur aliqui, quòd sint cæci & duces cæcorum. Monet autem Christus, non per mendaces hæreticos, quorum ora, sicut apud Origenem legimus, diabolus aperit, verùm per Catholicos Episcopos & sacerdotes. Per hos igitur cùm bortatur populū, vt te tuique similes omittat, qui percussi estis cęcitate & amentia, dum vos ipsos nimio plus amatis, & orbis terrarum iudicio vestrum iudicium anteponentes, ab eo vos per summam impieta-

Responsio
Alia pars argumenti Brentiani.
Responsio.
Non est necesse quemuis nosse omnia de religione.
Ioan. 7.
Au. de verbis Apostoli serm. 20.
1. Cor. 8.
Idem lib. 3. Confessionū cap. 8
Irenæ lib. 2. cap. 45.
Luc. 8.
Hilarius lib. 8. de Trinitate.
Credendi simplicitas à vulgo requirenda.
Clem. lib. 2. Pædagog. cap. 11.
Quæ sint simplicibus de Religione scitu magis necessaria.
Aug. contra epistolam Manichæi quam vocāt fundamentum, cap. 4.
Epist. 102. ad Euodiū.
Greg. lib. 1. cap. 25. moralium.
1. Cor. 2.
Brentius pro se citat locū. Matth. 15. de cæcis ducibus cæcorum omittendis.
Responsio
Ori. Ho. 2. in Exodum.

E tem præcíditis, tenetur populus Christum in illis loquentem audire, & omissis vobis, ad eos se conferre, à quibus sanam doctrinam perdiscere queat.

De exemplo Regis Oziæ.

Iterum Brentius reprehendit venerabilem virum Petrum à Soto, quòd is exemplo regis Oziæ conatur deterrere principes à suscipienda cognitione & iudicio de doctrina religionis. Atqui nullum exemplum versatur crebriùs in ore Catholicorum omnium, quoties hoc argumenti genus tractant: quod etiam vetustissimum illum Dionysium Areopagitam Pauli discipulum, sanctũ Martyrem Cyprianum, beatum Ioannem Chrysostomum, & alios produxisse legimus. Cæterùm Chrysostomi verba libet adscribere: Rex, inquit, cùm esset, sacerdotij principatum vsurpat: Volo, inquit, adolere incensum, quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos. Alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij. Ille quidem ea quæ sunt in terris sortitus erat administranda, cæterùm sacerdotij ius è supernis descendit. Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hic sunt, commissa sunt, mihi cælestia. Mihi cùm dico, sacerdotem intelligo. Itaque cùm videris sacerdotem indignum, ne traducas sacerdotium: non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona malè vtitur. Quãdoquidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus. Nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur ne sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Et enim si quis tecum disputet, dicatque, vidisti illum Christianum? respondeo, At non ego de personis, sed de rebus tibi loquor. Alioqui quo medio facti sunt carnifices, ac venena pro pharmacis dederunt? non tamen artem vitupero, sed malè vtentem arte. Quot nautę malè rexerunt nauigia? verùm non ars nauigandi mala est, sed illorum animus. Si Christianus fuerit improbus, ne incuses professionem & sacerdotium, sed re bona vtentem malè. Regi corpora commissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum. Ille bellum gerit cũ Barbaris, mihi bellum est aduersus dæmones. Maior hîc principatus. Propterea rex caput submittit manui sacerdotis. Et vbique in veteri scriptura sacerdotes vngebant reges. Verùm rex ille sua transiliens septa, modumque regni transgressus, conatus est aliquid addere, atque ingressus est tẽplum, cum authoritate incensum adolere volens. Quid igitur sacerdos? Non licet tibi Ozia, adolere incensum. Vide libertatem, vide mentem fernire nesciam, vide linguam cælos attingentem. Non licet tibi rex adolere incensum. Non est fas venire in sancta sanctorum: transcendis septa tua, quæris tibi non cõcessa, eaque quæ accepisti perdes. Non licet tibi adolere incensum, sed sacerdotibus istud datum est. Non tuum est hoc, sed meum. Num mihi tuam vsurpaui purpuram? ne vsurpes meum sacerdotium. Vides quemadmodum nõ aliud Petrus à Soto dixerit, quàm quod à Chrysostomo dictum audis. Sic enim Petrus loquitur: Huius rei exemplum in Ozia rege scriptura nobis ostendit. Legimus enim eum lepra grauissima percussum, non quòd quicquam detraheret diuino cultui, sed quòd potiùs nimio pietatis zelo,

Chrys. de verbis Isaia tom. 4. colloss 1.

Distinguendũ inter vitia & ordinem, personã & officium sacerdotum.

F

Aliud officium Regis aliud sacerdotis.

Exemplum Oziæ. 2. Par. 26.

sacerdotum munus præoccuparet, velletque incensum offerre, quem magis decebat expectare, vt pro eo sacerdotes offerrent. Sed & exemplum Oziæ deterrere debet eò vehementiùs, quò simplicius ille, & præter omnem temeritatem, manũ admouere vt arcam Dei iamiam se inclinantem ad ruinam teneret, credidit sibi licere, sed tamen occisus est à Domino, qui docere hoc exemplo voluit, neminem ita pro Deo æmulari debere, vt transgrediatur terminum suum. Quod dixerat Chrysostomus: Mane intra tuos terminos, non licet tibi adolere incẽsum, trãscendis septa tua: hoc dixit Petrus à Soto, neminem ita pro Deo æmulari debere, vt transgrediatur terminum suum. Interea tamen grauiter à Brẽtio redarguitur. Quam tandem ob causam? Quia non cogitauit de vero discrimine vocationum. Arguit eum impudentiæ & mendacij, quòd dixerit, nihil Oziam diuino cultui detraxisse. Quid autem dicturus es Brenti, de Dionysio Areopagita, qui maius etiam quiddam ausus est dicere?

G

Alterum exemplum Oziæ.

Dionys. in epist. 8. ad Demophilũ.

Sic enim loquitur: Quid enim inconueniens Ozias faciebat Deo incensum offerens? Quid autem Saul sacrificans? Quid violenti nimium dæmones, cùm Iesum Dei filium verissimè prædicarent? Sed profectò à Theologia omnis alienus interdicitur Episcopus: vnusquisque enim ministerij sui ordinem seruare debebit. Plus aliquid à Dionysio dictum est, quàm à Petro. Nam non modò nihil Oziam diuino cultui detraxisse, sed nec incõueniens quidem aliquid fecisse narrat. Num & hunc impudenter & mendaciter scribere dices? Verissimè Brenti, Petrus à Soto negat Oziam diuino cultui quicquàm detraxisse. Verissimè & ante eum Dionysius negat eum inconueniens aliquid fecisse. Nam si rem ipsam spectes, nihil diuino cultui detractum, nihil est inconueniens factũ: in persona peccatum est, non in re. Fecisset hoc sacerdos aut Episcopus, quando quidem officio suo functus esset, gratum Deo munus præstitisset. Quoniam verò fecit rex, præter, vel contra potiùs vocationem suam, ideò pœnas debitas luit, quòd ordinem sui ministerij non seruauit: Sed malo vt Basilium te docentem audias. Potest, inquit, fieri vt sit aliquid propria sua ratione & voluntas Dei & bonum: quando verò præter personæ vel temporis rationem vsurpatur, iam Deo acceptum non fit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat & bonum erat incensum offerre Deo, verùm acceptum illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Vides Brenti, quàm nullam causam habueris, cur tam acerbis conuitiis in virum pietate pręstantem debacchareris? Sed quid faceret aliud progenies viperarum?

H

Basil. in regulis contractioribus regula. 276.

Falsum est autem, quod non rectè regis hoc exemplum accommodari dicis ad eos qui cognoscunt de doctrina: quódque asseris cognoscere doctrinam verę religionis, & iudicare in controuersia de variis sententiis partium in doctrina verbi Dei, nõ est solius familiæ Aaronis, sed cuiusuis pij hominis in populo Dei, ac præcipuè regũ & principum: illius quidem vt priuati, horum autem vt publici magistratus. Profer quæso vel vnum scripturæ locum Brenti, vbi ex regis ore legem requirere Deus iusserit. Sicut nos ex Malachia, ex Aggæo, ex Deuteronomio testimonia produximus,

Neque scripturis neque praxi Ecclesiæ consentaneum est, principes de doctrina cognoscere.

A quibus docuimus, sacerdotes interrogandos esse legem: ad sacerdotes referendum esse, si quid fuerit difficile & ambiguum: herbam tibi non inuiti dabimus. Non scriptura modò, verùm & Ecclesiæ totius praxis iam indè ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra, huic tuæ sententiæ reclamat, sicut suo loco demonstrabimus. Quamobrem non minùs peccat princeps cùm cognoscit doctrinam veræ religionis, & iudicat in controuersia de variis sententiis partium in doctrina verbi Dei, quàm cùm vsurpat sibi officium adolendi thymiamatis. Quòd si verò tantum hoc peccatum est in principe, quanto maius est flagitiū in priuato? Fides nostra Brenti, non est huius aut illius prouinciæ, multominus huius aut illius priuati hominis, sed vocatur, & est, Catholica: verùm apud vos, aut suam quisque priuatam & solitariam fidē habet, aut ita credit, sicut princeps iusserit.

Brentius prohaereticatur, priuato fas esse de doctrina iudicare. Deut. 13.

Pergit docere Brentius, quòd etiam priuatum hominem de doctrina religionis iudicare fas est. Lex, inquit, Mosis armat manus cuiusuis etiam priuati hominis, aduersus eum qui suadet idololatriam sectandam. Si tibi, inquit, voluerit persuadere frater tuus clàm, dicens, Eamus, & seruiamus diis alienis, quos ignoras tu & patres tui: non acquiescas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eum: sed, Statim Interficies. Sit primùm manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Qui iubet quemuis etiam priuatum hominem in Ecclesia populi Dei tam seueriter animaduertere in suasorem idololatriæ, an non eâdem seueritate exigit, vt de idololatria iu-

B dicet, ac alienos deos à vero Deo diligenter discernat? Quòd si maiores nostri exercuissent seueritatem huius legis aduersum eos, qui primi deserta doctrina prophetica & Apostolica, introduxerūt in Ecclesiam filij Dei noua, & aliena sacra, quæ ignorauerunt patres nostri, nouas & impias sectas monasticas, quas detestatur verbum Dei, nouam & Aristotelicam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Christi, non dubitamus quin rectiùs sese haberent res Christianorum, & tranquillior esset Ecclesia filij Dei. Quid autem Brenti, si non modò priuatus aliquis ex vulgo, verùm & tu, qui tibi præ cæteris cautus & prudens esse videris, idololatriam esse iudices, quiesti ipsissimus Dei cultus? Nunc audi qui sint hi dij alieni, quos prohibet sequi scriptura. Audi autem non me, qui mihi nullam autoritatem arrogo, sed eos, qui vixerūt ante mille ducentos propè annos, in quibus Dei spiritum loquutum esse persuasum habemus. Ac primo loco virum illum excellenti pietate doctrinaque, ac singulari quadam persuadendi vi præditum Vincentium Lirinensem, Vetus, inquit, Testamentum allegorico sermone deos alienos appellare consueuit noua dogmata: eò quòd scilicet ita ab hæreticis ipsorum opiniones sicut à gentilibus dij sui obseruentur. In quam sententiam etiam scribit æqualis eius Augustinus: Est, inquit, alius deterior & inferior cultus simulachrorum, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia vel tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illum etiam Iosue locum exponit: Auferte deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum

Responsio

Vincent. Lirinen. Hæreses & errores idola et dij alieni.

Iosue 13. August. Quæst. 19. super Iosue: & De baptismo contra

Deum vestrum: Et illum Ezechielis, De auro meo, & argento meo, fecisti tibi imagines. Itidem & Hieronymus explicans illud Oseæ, Argentum & aurum suum fecerunt sibi idola vt interirent. Sed & illum locum enarrans, Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: idola interpretatur dogmata veritati contraria. Et iterum alio loco: Non ea tantùm quæ manu fiunt artificis, de quibus scriptum est, Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari dicit idola, verùm etiam hæreticorum peruersam doctrinam, quæ quodcunque simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum. C

Donatistas cap. 13. Hieron. in Osea 8. Idem in Esa. 2. Hieron. in Zacharia cap. 13.

Aduersus vos igitur Brenti, lex ista Mosi manus cuiusuis armat: vos enim estis qui dogmata vestra noua imperitæ multitudini colenda, & adoranda tanquam idola quædam proponitis. Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium: statim sectatores eius adorant & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt Seruetus & Campanus, dicunt alij nonnulli hæretici: proferunt examina scripturarum in prauum sensum detortarum: mox hominis, vel diaboli potius per hominem loquentis verbum pro Dei verbo, proque Christi Euangelio miseri homines amplectuntur, & adorant, & coram idolis incuruantur. Horrenda hæc est idololatria Brenti, contra quā lex Mosi meritò manus armat omniū. Quid enim ex eo cōsequitur aliud, quàm cùm vnaquæq; secta suū verbū, verbum Dei esse iactet, vt miseri mortales qui seducuntur ab istis, tot deos habeāt, quot suos hęresiarchæ? Sed audi quemadmodum hunc locū tractet Vincentius: Scribit, inquit, in Deuteronomio beatus Moses, Si surrexerit in medio tui propheta, aut somnium se quis vidisse dicat: id est, magister in Ecclesia constitutus, quem discipuli vel auditores sui ex aliqua reuelatione docere arbitrantur: & dixerit tibi, Eamus & sequamur deos alienos, quos ignoras, vt seruiamus eis: Qui sunt dij alieni, nisi errores extranei? quos ignorabas, id est, noui & inauditi: & seruiamus eis, id est, credamus eis, sequamur eos. Quid ad extremum? Non audias, inquit, verba prophetę illius. Vos notat hęc lex Brenti, vos non audiri iubet: de vobis hoc statui præcipit, quod tu maioribus literis scribi fecisti. Quod si factum fuisset anno ab hinc quadragesimo ferè, quando primùm deserta doctrina Prophetica & Apostolica, introduxistis in Ecclesiam filij Dei noua & aliena sacra, quæ ignorauerunt Patres nostri, nouas & impias sectas Aerij, Manichæi, Iouiniani, Vigilantij, Berengarij, Iconomachorum, Petrobrusianorum, Henricianorum, Valdensium, Vvicleffi, & aliorum pridem damnatorum hæreticorum, quas detestatur verbū Dei, quas execrata semper est Ecclesia Dei, nouam & hæreticam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Christi, si statim initiò qui cum potestate versabantur exercuissent seueritatem huius legis aduersus vos nec impia vestra dogmata, posteaquam semel Pontificis, cuius proprium hoc est munus, iudicio damnata sunt, radices in multorum animis agere permisissent, non dubitamus, quin se rectiùs haberent res Christianorum,

Hæretici dogmata sua velut idola adoranda proponunt.

D *Vincent. Lirinen.*

Quas hæreses ex antiquis illa sollicitari tolerat renouat.

Plus calamitatis illatum Germaniæ ab hæreticis, quàm inferre Turca potuissent.

E & tranquillior esset Ecclesia filij Dei. Certè nunquam in magnas istas calamitates incidisset Germania, quas tantas tulit ex istis sectis vestris tam dissectis, vt si cum numerosissimo exercitu Turcarum tyrannus eam peragrasset, maiores inferre non potuisset. Nam non corpora modò miserorum hominum vos occidistis, verùm & innumerabiles animas gehennæ sempiternis incẽdijs tradidistis. Sed ad institutum.

Argumentatione ex lege Deut 11. Responsio.

Profert legem Brẽtius ex Deuteronomio: Docete, inquit lex, filios vestros, vt illa, videlicet legis verba, meditentur. Verùm quid ad rem? Monemus & nos patres familiàs, vt suos pueros doceant Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum, Decalogum, quæ si quis eos non docuerit, graui reprehensione dignus censetur. Num autem ideò datur eis facultas de doctrina religionis iudicandi? Nihil igitur aliud hactenus, quàm quod prouerbio dici solet, extra chorum saltauit Brentius. Nunc tãdem aliquid ad rem velle dicere videtur. Proponit enim nobis Dauidis, Salomonis, Ezechiæ, Iosaphat, Iosiæ regum exempla. Liceret nobis ad ea respondere, quod in decretis canonicis legimus. Miracula & maximè veteris Testamenti sunt admiranda, non ad exemplum nostræ actionis trahenda. Possemus & illud dicere quod à Gregorio Nazanzeno scriptum est: Non continuò legem Ecclesijs dari, si semel aliquando, aut rarò aliquid tale factum est: quódque discipulus eius scripsit Hieronymus: Priuilegia paucorum non faciunt legem communem. Sed prius facta singulorũ, excutiamus, & num aliquid ad rem faciant, qua de agitur, videamus. Quantus,

Obiectio ab exemplis veteris legis. 2. Quæst. 7. Petrus paragraph. Daniel. Nazan. in sermone in sancta lumina Epiphaniorum. Hieron. in 1 cap. Ionæ.

F inquit, iste Dauid in docenda pietate & constituendis sacris? At nos exemplum eius rei nobis ostẽdi cupiebamus, vbi iudicasset Dauid de doctrina religionis. Docuit pietatem Dauid, nunquid in Ecclesia publicè? Profert scripturam, vbi doctoris officio sit functus in Ecclesia. Scripsit Psalmos aliquot, si quid Athanasio credimus, quinque tantùm. Quid ni scriberet? Ne nũc quidẽ regi prohibetur, aut principi, quò minus aut rythmos, aut Psalmos aut carmina scribat, quibus Dei laudes celebret. Scribimus indocti, doctíque poemata passim. Scripsit Iustinus philosophus, qui nullo sacerdotio functus legitur, præclara volumina, quibus fidem Christi contra Gentes tutatus est, Scripsit & Apolonius vrbis Romanæ Senator. Scripsit Minutius causidicus quidã Romæ. Scripserunt & alij multi, quos enumerat Hieronymus. Nemo est qui non laudi hoc illis potiùs, quàm vitio tribuendum existimet. Mittamus veteres: nostro quoque seculo scripsit Henricus rex Angliæ contra vestrum idolum Isslebiense, & egregiè doctrinam Ecclesiæ de sacramentis tutatus est. Num quis factum hoc illius reprehensione dignum iudicauit? Ipsa quoque sedes Apostolica tantum abest vt reprehenderet, vt etiam elogium illum illi defensoris fidei tribueret. Vtinam autem is qualis cœperat vsque ad finem perseuerasset: neque dũ se caput Ecclesiæ constituit Anglicanæ, ab orbe se Christiano præcidisset: certè laude sibi debita non caruisset. Fecit idem & Albertus prius Carporum princeps: fecit & ille Ciceronis diligens imitator Christophorus Longolius, homo priuatus, neque sacris vllis initiatus, vt interea silentio prætereamt

De exemplo Dauidis.

Athan. in Synopsi diuinæ scripturæ, Iustinus Philosoph. Apolonius Minutius. Hieron. de viris illustribus.

Henricus Rex Angliæ.

Albertus prin. Christop. Longolius. Pius Mirandul.

G & alios multos, & Picos illos Mirandulanos comites, viros excellenti doctrina præditos: Nemo est qui studium hoc illorum non esse putet laudibus efferendum. Quamobrem & sanctum Dauid laudamus, quòd spiritu Dei plenus Psalmos conscripserit, quibus Dei laudes celebraret, & homines ad pietatem inuitaret. Ac quò minùs id faciant illius exemplo alij quoque reges, & principes, quibus dona sua spiritus sanctus impartiri dignatus est, non prohibemus. Quod autem dicis eum sacra constituisse, nunquid talia constituit qualia vos? Nunquid abiecit vetera, noua fecit omnia? Nunquid sibi sacerdotale munus aliquod vsurpauit? Nihil tale loquitur de eo scriptura. Quin si quid tale fecisset, Oziæ & Ozæ pœnam non effugisset. Verùm dicit scriptura, eum constituisse quater mille ianitores, & totidem psaltes canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum. Pium opus & laude dignum. Fecit etiam hoc sanctus pater tuus, Serenissime Rex, non ita pridem in Christo defunctus: Ædificauit sacellum, quod facere Dauid prohibitus est, egregio quodam opere, magnóque sumptu: instituit in eo psaltes, qui Deo laudes decantarent: dotauit etiam non paucos Ecclesiæ ministros, qui quotidie sacrum illud peragerẽt: quo fit eius rei memoria potissimùm, quemadmodum angelus Gabriel parituram virginem, ex qua mundi salus nasceretur, annunciauit. Fecit idem & auia tua Alberti Romanorum Hũgariæ & Bohemiæ regis filia, soror regis, vxor regis, mater quatuor regum: instituit & ipsa psaltes, qui singulis diebus officium de passione Dominica decantarent, & sacrum, in quo potissimùm eius fit commemoratio, peragerent. Fecerunt & alij H maiores tui, quos enumerare nunc necesse non est. Fecerunt autem summa cum laude pietatis & religionis. Sed nunquid id similia sacra constituerunt, ij quorum causam suscepit Brentius? nihil minùs. Quin ea quæ sunt per maiores suos constituta, autore Brentio, euerterunt potiùs. Itaque contra se testimonia proferre videtur Brentius, ac eos ipsos damnare, quorum authoritatis assertor videri vult. Sic suo se ipse gladio iugulat. Nihil igitur ostendit adhuc, vbi de doctrina religionis iudicium sibi Dauid sumpserit: quin illud potiùs indicauit, quæ sacra sunt à pijs principibus instituta, ea per summam impietatem à suis esse euersa. Quod autem diximus de Dauide, idẽ de Salomone quoque sibi responsum esse putet.

1. Par. 23.

Pietas patris & auiæ Polonia Sigismundi.

Sed Iosaphat, inquit, abstulit excelsa & Lucos de Iuda, & reformauit missis in vrbes regni sui nõ sacerdotibus tantùm, sed etiam principibus suis, Ecclesiam Dei. Abstulisse excelsa & lucos de Iuda Iosaphat legimus, quòd autem reformauerit Ecclesiam, nec in Regum, nec in Paralipomenon libris alicubi reperiitur. Sic autem legitur in libro Paralipomenon: Quòd misit Iosaphat de principibus suis Benhail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanalem, & Micheam, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cum iis Leuitas, Semeiam, Nathaniam, &cet. &cum eis Elisama, & Ioram sacerdotes, docebantque populum in Iuda, &cet. Misit igitur Prophetas, Leuitas, & sacerdotes, qui populum docerent: misit cum eis etiam, sicut scribit commentator, aliquot ex principibus suis, vt populum inducerent ad obediendum, & punirent rebelles,

Responsio de exemplo Iosaphat.

2. Par. 17.

A si quos inuenirent. Et hic locus Brenti, magis aduersatur tibi, quàm, vt quam tu vis, eam sententiam confirmet. Sed audi quid sequatur in eodem libro: Constituit, inquit, Iosaphat leuitas, & sacerdotes, & principes familiarum ex Israel, vt iudicium & causam Domini iudicarent, præcepitque eis: Omnem causam quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, vbicunque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de iustificationibus, ostendite eis, & cet. Amarias autem sacerdos & Pontifex vester, in iis quæ ad Dominum pertinent præsidebit. Porrò Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quę ad regis officium pertinent. Quid hæc sibi verba volunt Brenti? An non apertissimè sententiã tuam oppugnãt? Quid enim hic aliud facit Iosaphat, quàm quod in Deuteronomio præceptum fuisse commemorauimus? Vult vt omnis quæstio de lege, de mandato, de cæremoniis, de iustificationibus non ab aliis decidatur, quàm à Leuitis & sacerdotibus. Deinde verò, potuit ne magis apertè, quàm hoc loco fecit, quod sit sacerdotis & pontificis ac regis, discrimen iudicare? quando dicit, Amariam Pontificem in iis, quæ ad Dominum Deum Zabadiam in iis, quæ ad regis officium pertinent, præsidere debere. Quæso te Brenti, pertineréne putas ad Deum religionem, siue doctrinã religionis? Quod si putas, id quod res est, ad Deum pertinere, cur à rege potiùs, quàm à pontifice iudicari vis, contra tam manifestam scripturam? Sed qui tantoperè de scripturis gloriaris, hunc scripturæ locum nunquam inspexisse videris. Vide autem num & nos

2. Para. 19.

Exemplo Iosaphat Brentius redarguitur, suóque telo iugulatur.

B iisdem te ledoriis hoc loco perstringere possemus, quibus tu, cùm nullam etiam legitimam causam habeas, venerabilem virum Petrum à Soto toties perstrinxisti? Verùm de re proposita dicere malumus. Nihil fecerunt ab officio piorum regũ alienum, Iosaphat, Ezechias, Iosias, quòd ab Episcopis & sacerdotibus admoniti, excelsa & lucos de Iuda abstulerunt, quòd aliquos etiam de suis principibus miserunt, qui populum in iis quę sunt ad Deum parêre pontifici iuberent, qui iuxta legem in Deuteronomio conscriptam, non ab aliis quàm Leuitis & Sacerdotibus, de lege, de mandato, de cæremoniis, de iustificationibus iudicium fieri procurarent. Quid autem, & priscis illis seculis, & hoc nostro, maiore studio contenderunt à suis regibus & principibus sacerdotes & Episcopi catholici & Orthodoxi, q̃ vt exemplo piorũ istorũ regũ auferrent excelsa & lucos de Iuda, vt iudiciũ de lege Domini ne permitterẽt aliis, q̃ ad quos propriè pertinere videtur, sacerdotibus & Episcopis? vt si viderẽt alicubi sacrilegũ altare contra legitimũ erectum, pestilẽtiæ & mendacij cathedrã cõtra veritatis cathedrã cõstitutam, euestigiò nulla prorsus mora interposita, demolirẽtur & euerterent. Hoc semper ab Imperatoribus & regibus Christianis Episcopi petiuerũt, hoc petunt etiam nũc. Quid enim possumus nos episcopi, qui nullã nostram habemus priuatam, sed Catholicam fidẽ tuemur & retinemus? Quid aliud possumus quàm docere, monere deque doctrina religionis iudicare? Si comperta fuerit impia & hæretica, eam condemnare, sectatores eius è cœtu piorum eiicere. Verũ est autẽ quod à Paulo scribitur: Quod suo ipsius iudicio condemnatus est hęreticus, ipse pri-

Episcopi principum implorant auxilium aduersus hæreticos & illorum idola.

Ad Tit. 3.

dem è cœtu se piorum eiecit. Quamobrem, cùm C nihil hac ratione proficimus, quid aliud nobis faciendum restat, quàm vt regum & principum nostrorum officium imploremus, vt & eos hortemur, oremus, & obsecremus, quò piorum regum horum exemplo excelsa vestra, hoc est, altitudinẽ vestram hæreticorum extollentẽ se aduersus scientiam Dei (qui sic inflati estis sensu carnis vestrę, vt iam non contenti sitis esse similes Altissimo, sicut Cherub ille, qui propterea detractus est in profundum laci: verùm etiam supra Altissimum esse contendatis, dum de Altissimi, hoc est, de spiritus sancti decretis in Conciliis, quę legitimè cõgregata sunt, sancitis, iudicandi potestatem vobis arrogatis) vt hanc altitudinem vestram destruant, vt auferãt hæc excelsa vestra, simul & lucos. Nam quoties ad Catholicorum ciuitates venitis, non ferè nisi in lucis, hoc est, in tenebris, in opacis locis, in angulis excelsa ista dogmata vestra, in quibus mirum in modum vobis placetis, rudibus inculcare consueuistis. Hoc si fecisset Carolus Imperator, si statim initiò excelsa ista vestra & lucos de Iuda, de Ecclesia Dei abstulisset, meliore nunc statu esset religio Christiana, neque tot fuisset infortuniis Germania mactata. verùm nihil est, quòd quis religiosissimo Imperatori quasi negligentiæ crimen obiicere velit. Fuit ille voluntate magis promptus, quàm facultate paratus, ad excelsa ista vestra, & lucos auferendos. Sed peccatis nostris factum est, vt per quos minimè oportebat, sanctę cogitationes illius, quò minùs ad rem conferri possent, impedirentur.

Hæreticorũ plus quam Satanica superbia.

Imperatoris animus erga Ecclesiam.

Tu verò Sigismunde Rex Auguste, potes ad- D huc exemplo piorum regum horum, excelsa ista, & lucos istos ac Lukiskos de Iuda, hoc est, de Ecclesia verè Deũ cõfitentium, quam tibi tuendam ille commisit, auferre. Potes vel nutu saltem magno tui nominis dedecore, magna subiectæ tibi Polonę gentis infamia cathedras cõtra cathedras constitutas euertere: potes altaria cõtra altaria erecta demoliri: potes nõ ita magno negotio, modò velle te homines intelligãt, efficere, vt multitudinis credẽtium sit cor vnum, & anima vna. Nã in regno tuo (Deo sit gratia) nondum eò res processerunt, quò, proh dolor, in finitima nobis Germania progressas esse videmus. Faciliùs nascens malum opprimi potest, quàm quod iam est inueteratum. Quamobrẽ principiis obsta, ne quod sequitur occinit tibi, quod absit, posteà queat, serò medicina paratur. Vidisti iam quæ loca protulerit è scripturis Brentius. Quid autem is aliud, quàm tela nobis, quibus oppugnari per nos posset, suppeditauit? Mihi certè nonnunquam in mentem venit suspicari, ne sibi Petrus à Soto præuaricatorem eum apposuisse videatur. Sic omnia, prudens an imprudens diuinare non possum, diligenter produxit, quæ ad eam, quam confirmandam suscepit causam, infirmandam pertinere videntur.

Ad Polonia Regem adhortatio Episcopo digna.

Incipit iam tãdem ἀλληγορικῶς explicare legem illã, quæ iubet Sacerdotes tantùm Aaronis sacrum adolere thymiama. Quamuis autem nihil hoc ad præsens institutum faciat, ne sibi tamen allegorica ista interpretatione nimis placeat, simul vt pij fraudes istorum intelligant, nec eorum illecebris inescari se patiantur, libet hac quoque de re pauca verba facere. Adolere, inquit, thymiama, signi-

E ficat placationē cœlestis iræ. Ac voluit spiritus sanctus, vt soli Aaronici sacerdotes thymiama adolerent, quo significaretur, solum Iesum Christum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, solo suo thymiamate, sola sua intercessione, passione & morte, placare iram Dei patris, & reconciliare ei humanum genus. Sorbonici autem & Asotici tribuunt hanc maiestatem & virtutem non soli personæ Christi, sed etiam operibus aliorum hominū: Nec tamen iis operibus quæ fiunt ex præscripto verbi Dei, verumetiam iis, quæ ipsi somniant, & ad gloriā Dei illustrandā suo ipsorū sensu excogitant. Etsi enim negantur, opera habere hanc virtutem non ex se, sed ex gratia, tamen antea demōstratum est, quòd impietas & idololatria sit, creaturæ tribuere quod soli diuinæ maiestati, & soli personę Christi conuenit. Quare manifestum est, quòd Sorbonici & Asotici legem de adolēdo thymiamate ita perstringunt, vt digni sint non corporali tantùm lepra, sicut Ozias, verumetiam ęterna ignis gehenna. Quod sanè publicum, nisi resipiscant, proculdubio euadere non possunt.

Obiectio Brentij ab allegorico sensu legis.

Responsio.

Quòd adolere thymiama significauerit placationem cælestis iræ, non grauatim tibi concedimus. Sed nec illud diffitemur, sacerdotium Aaronis figuram & vmbram fuisse sacerdotij, quo functus est Christus in ara crucis, vbi semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, cui nos per sacrificium hoc reconciliauit: vnum cum illo manens, cui offerebatur: vnum in se faciens, pro quibus offerebatur: vnum existēs ipse qui offerebat, & quod offerebatur. Quod F autem asseris, propterea solos Aaroniticos sacerdotes thymiama adolere, quo significatur solùm Iesum Christum filium Dei, cuius illi vmbra fuerūt, solo suo thymiamate, sola sua intercessione, passione, & morte placare irā Dei patris, & recōciliare ei humanum genus: Sorbonicos autē & Asoticos prælatos tribuere hanc maiestatē, & virtutem non soli personæ Christi, sed etiam operibus hominum, &c. Quos tu Sorbonicos & Asoticos voces, aut quid iis verbis tibi velis, non satis assequimur. Nam si quia sacerdos in æternum secūdum ordinem Melchisedech Christus est, ideò nullos iam dici & esse vis sacerdotes: si quia mediator & reconciliator noster Christus est, ideò nullos vis dici mediatores alios & reconciliatores: si quia sedens ad dexteram patris Christus interpellat pro nobis, ideò non vis vt ipsi quoque alter pro altero interpellemus, vide, ne quos fortasse non vis, eos Sorbonicos & Asoticos prælatos voces. Quid est enim, aut quid fuit ab Apostolorum temporibus magis vsitatum in Ecclesia, quàm vt Ecclesiæ ministri sacerdotes vocarentur, ex eo præsertim tempore, quo desiit Iudæorum sacerdotium?

Etiā sacerdotes vocati mediatores & reconciliatores.

Iam verò quòd mediatores & reconciliatores iidem vocantur, non minus & illud vetus est. Sanctus ille martyr & Episcopus Cyprianus, Sacerdotibus, inquit, maior labor incūbit in asserēda, propiciāda & procurāda Dei maiestate. Apertiùs autē Gregorius Nazāzenus, qui speciale sacerdotis officium esse dicit, populi mediatorem apud Deū effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Quem præceptorem suū sequutus Hieronymus, vocat sacerdotem Dei sequestrum & hominum. Et æqualis horum Ambrosius G Iesum alloquens: Quoniam, inquit, me peccatorem, inter te, & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditę non recuses: nec per me indignum famulū tuum, eorum salutis pereat precium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. Ad eundem modum Ioannes quoque Chrysostomus, medium stare dicit sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc proferentem, Dominum iratum vtrique naturæ recōciliantem, & nos, qui offendimus, ex illius manibus eripientē. Vides quid iste sacerdoti tribuat? Sed audi quid alio loco dicat: Sacerdotem enim, ait, pro vniuerso orbe legatum intercedere, deprecatoremque esse apud Deum, vt hominū omnium non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat. Itaque quasi mundus vniuersus illi con creditus, atque omniū sit pater, sic ipsum ad Deum accedere. Ac paulò pòst: Cùm autem ille & spiritum sanctum inuocauerit, sacrificiumque illud horrore ac reuerentia plenissimū perfecerit, cōmuni omnium Domino manibus assiduè pertractato, quęro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatū vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Et qui fuit his omnibus vetustior Anacletus, quartus à Petro Pontifex Romanus: Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos H vice in Ecclesia estis constituti, vt inter Deum & homines legatione eius fungamini. Hæc ille, scribens ad Episcopos per diuersas regiones constitutos. Et qui fuit successor eius Celestinus: Cùm, inquit, sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum ingemiscente Ecclesia, postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides. Gregorius quoq; Magnus successor huius: Quid Antistes, inquit, ad Dominum, nisi pro delictis intercessor quidam eligitur? Vides quemadmodum hi omnes & mediatores, & reconciliatores, & sacerdotes, ac legatos, & intercessores vocant eos, quos vos nihil aliud esse vultis, quàm Ecclesiæ ministros. Num & hos tu Sorbonicos & Asoticos prælatos esse dices?

Cyprian.lib.1 epist.1. *Nazan.in Apologet.* *Hieron. in Malachia cap.2.* *Ambro.in oratione pro re præparatione ad Missam.* *Chrys.de verbis Esaia.hom.5.* *Ibidem.lib. 6 de sacerdotio.* *Anacletus Pontifex.* *Celestin. epist.1.* *Greg.lib.1. epist.24.*

Neque tamē vel horum, vel posteriorum quisquam, qui vulgò vocantur Scholastici, tribuit hoc vnquàm Ecclesiæ ministris, quod proprium est filij Dei munus, vt eos ad eundem modum legatos, mediatores, intercessores, reconciliatores esse diceret, quemadmodum ipsi Christo vero Dei filio hæc omnia competunt: Nihil enim aliud eis tribuunt, quàm quod à Paulo tribuitur: Deus, inquit ille, nos reconciliauit per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quid autem dixit aliud Apostolus, quàm quod anteà dixerat ipse Christus? Pax, inquit, vobis. Sicut

Scholastici nō tribuūt sacerdotibus quod vni Christo ferri debet acceptum. *2. Cor.5.* *Ioan.20.*

A bis. Sicut me misit pater, & ego mitto vos. Quam autem ad rem pater misit filium, nisi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hanc ipsam rē suos quoque filius misit in vniuersum orbem sacerdotes & Episcopos, vt eorum ministerio reconciliarentur Deo: si qui se ab illo disiunxissent, peccatisque suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus, Misit me pater, idem est cū eo, quod dicit Apostolus, Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Quod verò subiungit, Ita & ego mitto vos, idem est cum eo quod idem dicit Apostolus: Posuit in nobis verbum reconciliationis: Pro Christo legatione fungimur: &, Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, dixit repetita vice, Pax vobis, vt indicaret se & pacem illis fecisse, & pacem per illos mittere nobis.

Vides igitur qua ratione dicatur Sacerdos, Mediator, Legatus, Reconciliator Christus Dei filius, qua rursus ratione eadem omnia ministris Ecclesię sacerdotibus tribuantur. Christus hæc omnia est, virtute sua, qui per sanguinem suum reconciliauit nos Deo patri. In homine sacerdote nihil est præter ministerium: Quo quidem fungitur is primùm cùm anunciat populo per Christum in cruce pro nobis passum & mortuum, peccatorum remissionem nobis obtentam, ac Deo patri nos esse reconciliatos. Deinde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam sunt per Christum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, vt ex ipsius Christi parte nihil desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse velint ipsi, sed pro se quisque reconciliari Deo studeat: nec existiment solum hoc sufficere, si sciant & credant, quòd cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, sed requiri pręter ea, vt ipsi adferant aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in se transferendum, vt peccata sua detestentur, vt conuertantur ad Dominum, vt in illo spem & fiduciam suam collocēt, vt illius amore inflammentur, ac per fidem viuam, & per sacramentorum susceptionem illud efficere conentur, vt quem fructum vniuerso mundo Christi mors attulit, eius participes esse queant: quo quidem tempore legatione fungitur, & reconciliationis ministerium exequitur sacerdos apud homines pro Christo capite. Quando autem stans ad altare, eam quæ per fusum in cruce Christi sanguinem facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, in totius Ecclesiæ persona supplex rogat, vt illius reconciliationis virtute populo suo propicius esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit: legatione fungitur, & reconciliationis ministerium exequitur apud patrem cœlestem pro Christi corpore, Ecclesia. Nihil hîc igitur Christo detrahitur: nisi fortè quia Christus interpellat pro nobis, ideò detrahitur Christo, quòd sacerdos etiam interpellat: qui non solùm tunc legatus est, & reconciliationis minister, quando prædicat Euangelium, verumetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem absoluit, cùm Eucharistiæ sacramentum porrigit, cùm orat pro populo, cùm corporis & sanguinis Christi sacrificium offert. In omnibus his reconciliationis est minister: quam non modò verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræsentat: ac

Aliter atque aliter Christo & sacerdotibus competunt hæc nomina sacerdotis, mediatoris, legati, reconciliatoris.

B

Rom. 5.

quemadmodum ea facta sit in cruce sub aspectum C astantis populi, subijcit, atque omnia facit, vt fidei suæ commissus populus, reconciliationis in cruce factæ fructum consequi possit: Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipso Christo. Illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri: illius precij quo redeptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, nec per alium petit, quàm per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem preces suas omnes concludit: quandoquidem illum esse verum sacerdotem, verum mediatorem, reconciliatorem, interpellatorem agnoscit. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium: Sacerdos manus tantùm & linguam accommodat. Itaque virtus omnis & efficacia, non est vnquam tributa nisi vnico mediatori Christo, nisi vnico illi sacrificio, quo se ille obtulit in ara crucis. Sacerdoti nihil est attributum præter ministerium.

Quamobrem nihil habes quod quiriteris Brenti. Non tribuimus creaturæ, quod est solius diuinæ maiestatis, quódque soli conuenit Christi personæ. Quò magis autem ita rem habere cognoscas, omnem nos gloriam in solum Christum transferre, etiamsi peccator sit minister, non ideò minus valere putamus, quòd manibus illius offertur sacrificium. Nihil enim tribuimus hominis operi per se considerato, sicut falsò tu nos insimulas: sed omnia referimus ad illud Christi solius opus, quo se pro nobis Deo patri victimā obtulit in ara crucis. D Et hoc est quod à scholasticis dicitur, missam valere ex opere operato, non autē ex opere operantis. Opus operans appellare placuit, siue sacerdotis actionem, quod Antisidiorensi visum est, siue sacerdotem ipsum sacris operantem. Sic enim loquitur Innocentius: Non ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit Sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundū, semper tamen opus operatum est mundum. Opus operans vocat hîc Innocentius ministrum sacerdotē. Opus autē operatū vocant Scholastici, rē immolatā. Cū itaq; docent missam ex opere operato valere, quid aliud videntur docere, quàm non esse personam aut actionē sacerdotis attendendā, verùm ipsam, quæ præsens est in altari, rem immolatā, ipsum verum Christi corpus, quod pro nobis traditum est, ipsum verum Christi sanguinem, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum. Huius pro nobis traditi corporis, huius pro nobis fusi sanguinis virtute, non merito sacerdotis aut actione fieri, vt cum Deo reconciliationem, peccatorum remissionem, & ea quæ petimus consequamur omnia. Potuit autem dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis cōsentaneum? Quid enim? An non omnē hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione, (nam passio Christi est sacrificium quod offerimus) collocari iubent? cum Propheta dicentes, Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt

Omnis gloria in solum Christum à sacerdote, quatenus mediatore, transfertur.

Quod scholastici opus operans & operatum.

Antisidi. in prima parte summæ.

Innoc. lib. 3. mysteriorum Missæ, ca. 5.

Missa valet ex opere operato.

Scholastici quantū Christo Mediatori tribuūt, eisque indigne taxant.

Hie. 17.

E vt quisquam io saoctitate vel in exteroo sacerdotis opere spem suam defixam habeat, verùm in agno illo immaculato, cuius precioso saoguine redempti sumus: Hic est, qui tollit peccata mundi: hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem, dabit oobis. Hic est verus aduocatus, mediator, & reconciliator noster. Homo sacerdos minister tantùm est reconciliationis: ministerium eoim recoociliationis dedit illi Deus. Vera propiciatio, vera pro peccatis oostris reconciliatio, verus sacerdos in æteroum, solus sanctus & immaculatus pontifex, qui & exauditus est, & exauditur semper pro sua reuerentia, oon est alius quàm ille, qui per proprium sanguioem introiuit semel in Sancta, qui sedens ad dexteram patris, etiam nuoc interpellat pro onbis Dominus ooster Iesus Christus. Cuius corporis & sanguinis sacramentum, cùm præsens adsit in altari, cùm subiiciatur sub oculos adstantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: in huius sacrameoti præsentia, sicut à sancto martyre Cypriano scriptum est, noo superuacuè mendicaot lachrymæ veniam, nec vnquam paotur cootriti cordis holocaustum repulsam.

1. Pet. 1.
Ioan. 1.
Ioan. 15.
2. Cor. 5.
Hebr. 3.
Hebr. 9.
Roma. 8.
Heb. 9.
Cyp. sermone de cœna Domini.

Hæc est eorum doctrina, quos tu Asoticos & Sorbonicos Prælatos vocas. Quæso autem te, num tribuuot creaturæ, quod soli diuinæ maiestati, & soli persooæ Christi coouenit? Quò certiùs autem cognoscas, ita rem habere sicut diximus, quamuis multi sint, qui tractent quæstionem hanc, vtrùm sacerdotis mali Missa tantundem valeat, quantum boni (tractant enim eam, 1 Thomas de Aquino, 2 F præceptor eius Albertus, 3 Bonaueotura, 4 Ioannes Gerson, 5 Gabriel Biel, & alij oonnulli) nos tamen vel vnius Ioannis Scoti testimonio conteoti erimus, & eius verba paucis adscribemus: Missa, inquit ille, non solùm valet virtute meriti siue operis operantis, sed etiam virtute sacrificij & operis operati. Vel nō solùm valet virtute meriti personalis sacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti geoeralis Ecclesię, in cuius persona per minoistrum communem offertur sacrificium. Alioqui missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur persoualiter, sed demeretur, oulli valeret in Ecclesia: quod reputatur communiter inconueniens. Et rationabiliter iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Quandoquidem enim Christus vt summus sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Hic dices Brenti: Vel hæc ipsa verba planum faciunt ita esse, quemadmodum à nobis commemoratum est, quòd virtutem recoociliatioois non soli personæ Christi tribuitis, verumetiam operi sacerdotis. Audi quæso Brenti: Duas persouas sustinere sacerdotem docemus. voam Christi capitis, cùm cōsecrat, siue sanctificat, offert, distribuit. Tunc, manus, lingua, mioisterium, bominis est mortalis, ipsa verò consecratio, siue saoctificatio, oblatio, distriburio, deniqoe virtus omois & efficacia, non est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Aliam Christi corporis Ecclesiæ: vt oblationis in cruce factæ per filium, cuius fit in altari repræseotario, fructum ad fideles omnes redundare faciat. Hoc igitur dicit Scotus, siue sacerdotem consideres, tanquam Christi capitis, siue tanquam Christi corporis ministrum, vtroque modo valet Missa. Nam quod ad prius illud G mioisterium attinet, noo refert quo sit vitæ merito sacerdos. Christus est enim summus ille sacerdos, qui semeòpsum offert. Panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Quamobrem oon hominis sacerdotis actio, verùm Christi sacerdotis oblatio, Christi caro, quam semel in ara crucis pró nobis io mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est per quam salutem consequimur: homiois autem sacerdotis, nihil aliud est quàm ministerium. Virtus omois peoes caroem illam est, quæ cùm propter oostram salutem io cruce pependisset, nuoc ad dexteram Dei collocata pro nobis ioterpellare nunquam intermitit. Rectè enim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cum diabolo reputatur, sed oon cootaminatur doonm Christi. Quod per illum fluit, purum est: quod per illum transit, liquidum veoit ad fertilem terram. Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre ooo potest: per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil geoerans, sed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus sacramenti, ita est vt lux, & ab illuminaodis pura excipitur, & si per immuodos trāseat, ooo inquinatur. Quod verò spectat ad posterius ministerium, quo sacerdos fuogitur pro Christi corpore Ecclesia, si dicit Scotus, aliquid valere ministri meritū, si bonus sit, quid aliud dicit, quàm quod scriptura loquitur: Multum valet deprecatio iusti? Sed si nullum etiam sit sacerdotis meritum personale, valere tamen dicit sacerdotis preces, virtute meriti generalis Ecclesiæ, cuius personam agit: quæ tameo noo aliter valent, nisi pro nobis H interpellet verus ille sacerdos, mediator, & recoociliator ooster, Domious ooster Iesus Christus, ita vt omnis virtus & efficacia precum etiam nostrarum, ex illius interpellatiooe pendeat: qui oisi pro nobis ioterpellaret, nullum esset precum nostrarum pondus, quæ quicquid valent, io illo & per illum valent. Hæc est Ecclesiæ doctrina Breoti, quæ si quid aliquando tribuit operibus, hactenus tribuit, quatenùs eius qui passus est, & mortuus pro nobis, precioso sanguine suot respersa, ex quo precium suum omne mutuantur: omnem vt virtutem & efficaciā soli tribuat pro oobis fuso Christi sanguini. Verùm hac de re scripsimus vberiùs io Confessione nostra Christiana, vbi & quale sit sacerdotium sacrificiumque nostrum, quod hoc loco perstringere tu videris, & qoid operibus hominum ab Ecclesia tribuatur, copiosè disseruimos. Fortassis aotem legisti Breoti, quid scribat Basilius, locum illum adducens Euangelij, Date eleemosynam, & ecce omnia munda suot vobis. Sic enim ille loquitur: Non quòd per se ista ad mundationem sufficiant, cùm principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi: in quo & aliorum omnium redemptionem babemus, si in vno quoque dignos resipiscentiæ fructus fecerimus. Quod ille dixit de eleemosyna, boc idem nos quoque sentimus de omnibus aliis piis operibus. Quibus si quaodo mundari, vel reconciliari quenquam Deo dicimus (nam & ieiooia & preces ad placandam iram Dei oon sine scripturarum autoritate rectè adhiberi docemus) principaliter tamen egere oos misericordia & sanguioe Christi profitemur: per quem & in quo valeot, quicquid valent

1. Parte. 3. Quæst. 82. artic. 6.
2. In lib. 4. sentent. dist. 13 artic. 31.
3. In 4. lib. sent. dist. 13. quæst. 4.
4. ser 2. de die mortuorū
5. In expositione sacro canonis missæ, lectione 26. in quotliba tis quæst. 20.
Ioan. 6.
Sacerdos duas sustinet personas.
Sacerdotum improbitas non derogat efficatiæ sacramētorum.
August. tractatu 5. in Ioan.
Iacob. 5.
Quatenus Ecclesia operibus nostris tribuat aliquid.
Basil. in regula contractioribus, quæst. 27.
Quomodo dicamus operibus mundari Deó nos reconciliari.

A opera nostra omnia. Hæc vos aut ignoratis Brenti, atque ita neque quę dicitis, neque de quibus affirmatis, intelligitis: aut si non ignoratis nos ita docere, tanto maior est improbitas vestra: qui cùm secùs rem habere sciatis, apud multitudinem tamen imperitam nos traducere non veremini, quasi nos per summam impietatem creaturæ tribuamus, quod soli diuinæ maiestati, solique personæ Christi conuenit: & cùm veritate non possitis, eiusmodi confictis calumniis perficere studetis, vt quàm plurimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia Dei, segregare queatis. Verùm hæc extra càusam hac quidem de re dicta sufficiant.

Controuersia de Osa manus arcæ admouente. Responsio. Nazan. in Apologet.

Redit iterum ad conuitia Brentius, & grauiter inuehitur in Petrum à Soto, quòd scripserit Osam licere sibi credidisse simplicius & præter omnem temeritatem arcæ manus admouere. Quasi verò multum hoc ab eo dissimile fuerit, quòd à Gregorio Nazanzeno, quem Theologum Græci vocant, scriptum est, Osam hunc arcam iamiam lapsuram manu sedula & solicita sustentasse. Certè quod sedulò, quod solicitè fit, non omnino temerè fieri videtur. Adeò veteres etiam illi Theologi, non se putauerunt vlla necessitate adstrictos esse, vt iisdem semper verbis scriberent, quæ in Canonicis libris continentur. Sed cùm validiora, quæ proferat, argumenta non habeat, cauillis eiusmodi virum & bonum & doctum vexare conatur. Nos autem conuitia, iocos & scommata Brentij missa faciamus, ac silentio præteritis iis, quæ vel non multum ad rem faciunt, vel abundè iam à nobis confutata sunt, de re potiùs ipsa sermonem nostrum instituamus. Itaque nihil est quòd de Osa
B quoque plura verba faciamus, quandoquidem quę dicta sunt de Osia, rectè huc accommodari queunt. Quin & de gradu principum & Episcoporum in Ecclesia (qua de re petulanter admodum cum venerabili viro Petro à Soto rixatur Brentius) non est necesse nunc agere pluribus: erit alius locus ea de re dicendi magis opportunus, vbi quem in Ecclesia Dei quisque gradum obtineat, ex Ecclesiæ praxi, Deo bene iuuante, demonstrabimus.

Ephe. 4. 1. Cor. 12. Nisi saluus in Ecclesia sit ordo, hæreses non expugnabuntur.

Nihil autem erat quod offenderetur Brentius, quòd ex Pauli sententia Petrus ordinatissimam esse scribit Ecclesiam. Hac quidem de re cum Paulo rixari Brentium oportebat, non cum Petro. Quid autem potuit verius dici, quàm quod à Petro dictum est, Tolle, inquit ordinem in docendo, & necesse est tot esse doctrinæ diuersitates, quot auræ flatus, quibus non minùs instabiliter circunferantur paruuli, quàm arundo à vento agitata. Nónne clamat hoc res ipsa Brenti, vt si minùs Petro scribenti, saltem sectis istis tam dissectis, modò non ipsam vocem hanc emittentibus, ac re ipsa ita esse declarantibus, fidem habere te oportuerit? Satanismum enim hunc, quem operis huius initio recensuimus, quæ res nobis alia peperit, quàm quòd Apostoli, pastoris, doctoris officio fungi quisqne vult? etiamsi legitimè vocatus non sit. Verùm intelligit hoc Brentius, si saluus sit ordo in Ecclesia, hæreses consistere non posse: quamobrem hunc sibi præcipuè censet oppugnandum.

Quid autem non fecit Brentius, vt quàm possit maxima Catholicis Episcopis principum odia conflare queat? Quàm virulenta sunt hęc illius verba? Ne autem Asotus omnem honorem & di- C
gnitatem auferat à regibus & principibus, facit eos autoritate legis, quæ de ambiguis & difficilibus causis ad sacerdotes referendis extat, sacerdotum apparitores & lictores. Hoc restat, inquit, principi erga populum eius, superbiam & inobedientiam erga Dei ministros & doctores legis cōpescere, atque seueritate legum, sententiam illorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat.

Virulenta Brentij obiectio circa principum potestatem.

Responsio.

Quæso te Brenti, quoties aliquis fidem principis implorat, vt quem non sine causa portat gladium in maleficum aliquem stringi iubeat, num statim eum apparitorem & lictorem facit? At vos, inquit Brentius, vultis, vt hoc sine vllo suo iudicio & cognitione faciat. Quotus quisque princeps autem est, qui de cædibus & maleficiis ipse cognoscat, & non aliorum iudicio stringi gladium in sontes faciat? Nam à quocunque tandem iudicatum fuerit, gladius certè non stringitur, nisi principis autoritate: sicut nec iudicium vllum fit de seculi rebus quibuscunque tandē, nisi principis autoritate. Quàm pauci verò fures, quàm pauci sicarij, quàm pauci grauiorum etiam scelerum conuicti, supplicium capitis luerent, si non liceret id de quoquam sumere, nisi cuius causam princeps ipse iudicasset? Credit princeps à se constituto legitimo iudicio, habet apparitores & lictores suos, per quos, quas commeruerit quisque, pœnæ de quoque sumuntur. Quòd si credit princeps iudicibus à se constitutis, quidni credat iudicibus ab ipso Deo constitutis? vt faciat quod in Deuteronomio præcepit Dominus: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, ex decreto iudicis moriatur homo ille. Docebimus autem hoc suo loco, D
quòd ex quo tempore penes Christianos esse cœpit imperium, ad hoc vsque nostrum seculum nemo fuerit regum & principum Christianorum, qui sibi de causa fidei iudicium arrogare sit ausus, de qua liberam semper cognoscendi potestatem penes solos Episcopos, quotquot se Christianos profitebantur, esse voluerunt. Quos illi pronunciassent hæreticos, eos pro hęreticis habuerunt, & ab omnibus tales haberi, nec receptum illis in suis terris dari sanciuerunt: Quam verò fidei doctrinam in concilio congregati Patres approbassent, eam firmiter ab omnibus obseruari mandauerunt: si qui contra venire ausi fuissent, seueritate legum in eos animaduertunt. Nunc vnicam Imperatoris Iustiniani constitutionem, quam in actis quintæ Synodi insertā reperimus, ea de re produxisse contenti erimus. Rem, inquit, non insolitam imperio & nos facientes, ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia, quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Eutychen, Macedonium, Arrium & Eunomium, ac quosdam alios ad iniquitatem non minores illis: toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum autoritate fuit. Audis hîc Brenti, quòd rem insolitam imperio se facere dicit Imperator. Nam ita factitabant anteà quoque Constantius, Theodosius, Valentinianus, Martianus, & alij quidam Imperatores Romani. Quid autem factitabant? Num de causis fidei cognoscebant? num hæreticum quemquam pronunciabant? num indi-

Iudicium de causa fidei semper penes Episc. fuit.

Iustin. Imperator.

Imperatores antiqui de fidei causa non cognoscebant.

E gnos ſacerdotio de ſacris ſedibus deponebant? nihil minus. Quin illi ab hac temeritate tam longè abfuerunt, quàm qui longiſsimè, vt quæ propria ſunt ſacerdotum, ea ſibi ſumerent: quòd vererentur, ne quas pœnas de Ozia, déque Oza propter non diſsimilem cauſam ſumptas legerant, iiſdem afficerentur & ipſi. Suum itaque iudicium ſacerdotibus liberum permittebant. Si quos illi condemnatos hæreſeos de ſuis ſedibus depoſuerant, eiuſdem ſententiæ & ordinationis cum ſacerdotum autoritate fuerunt: hoc eſt, quicquid ſacerdotum ſanxiſſet autoritas, id cùm ipſi firmum & ratum habuerunt, tum ab aliis omnibus imperio ſuo ſubiectis, firmum & ratum haberi iuſſerunt, & vt executioni debitæ mandaretur ordinauerunt. Metuebat enim eorum quiſque, ſi præire quàm ſequi: ſi ducere potiùs ad ſe Dei ſpiritum, quàm ab eo duci maluiſſet: ne vocem Chriſti ſibi dicentis audiret: Vade poſt me Satana. Quamobrem nullus eorum de hæreſi iudicauit vnquam, ſed quos legitimè cõgregati Epiſcopi hæreticos pronunciaſſent, in eos quod iuris erat ſtatuerunt: nihil veriti, ne Brentius, aut eius ſimilis aliquis, eos qui non caſtrorum & oppidorum aliquot principes, verùm orbis totius imperatores fuerunt, apparitores & lictores vocaret: ſi cùm Dei miniſtri eſſent, neque ſine cauſa gladium portarent, vindices in iram, id quod ſui fuit muneris exequerentur. Vſqueadeò autem nihil eorum hac re maieſtati detrahebatur, vt quantò ſe gerebant hac in parte ſubmiſsiùs, tantò & apud homines honorariores, & apud Deum eſſent ſublimiores. Quos enim in miniſtris ſuis quamlibet iuxta mundum vilibus & abiectis tantopere Deum honorare videbant, iis maiore cum alacritate reuerentiam & obedientiam omnem præſta-

F bant. Fit enim non raró, quales ſe principes gerũt erga ſupremum omnium regem Deum, vt populi ſibi ſubiecti talia viciſsim erga ſe ſtudia experiantur.

Obiectio alia.

Sed hîc obſtrepit Brentius, Quid ſi ſacerdotes definirent aliquid contra legem Domini? Quid ſi ij qui iactant ſe eſſe Dei miniſtros & legis doctores, ſuperbi ipſi & arrogantes eſſent, & nollent legi Domini obedire: an non liceret principi ſeueritate & gladio ſuo vti?

Reſponſio.

Quid autem Brenti, ſi princeps à te perſuaſus, putaret aliquid contra legem Domini ſacerdotes definiuiſſe, quod orbis totius Chriſtiani conſenſus non eſſe contra legem Domini definitum teſtaretur? Nunquid non orbis potiùs totius conſenſui, quàm principis alicuius ſenſui, et tuo, vel tui ſimilium ſenſu pendentis, fides habenda foret?

Quid ſi Põtifex impia mandet, quærit Brentius.

Sed quid (inquit) ſi ſummus ſacerdos fuerit pſeudopropheta & ſomniator, & iuberet alienos deos ſequi, haberétque ſuæ ſententiæ ſuffragatores maximam partem ſacrificulorũ: an tum non liceret principi vnà cum paucis reliquis ſiue ſecularibus, vt vocant, ſiue ſpiritualibus, de impietate ſacerdotis & ſuorum ſuffragatorum iudicare, & iuxta ſeueritatem legum in eos animaduertere?

Soti ſentẽtia

Hic iam, inquit, reſpondet nobis Aſotus, quòd in Eccleſia non poſsit deeſſe legitima ſacerdotum ſucceſsio, nec in illis doctrinæ veritas: quippe quòd habeat promiſsionem ſempiternæ præſentiæ Spiritus ſancti.

Reſponſio.

Quid autem dici verius potuit, quàm quod à Petro dictum eſt? Niſi fortè non ſunt veræ voces illæ Chriſti, Ego vobiſcum

Matt. 28. Ioan. 14. Matth. 16.

ſum vſque ad conſummationem ſeculi: Rogabo G Patrem & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum: quódque dixit idem de Eccleſia, Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Quòd ſi potuit non verum dicere veritas, falſum ſcripſiſſe Petrum à Soto confitebimur. Neque enim ſolis hęc Apoſtolis, verum & eorum ſucceſſoribus dicta ſunt. Sed nihil eſt quod minùs ferre poſsint hæretici, quàm vt aliquid ſacerdotũ legitimæ ſucceſsioni tribuatur: quæ ſi quam debet autoritatem retinuerit, iam ſectas ſuas conſiſtere non poſſe facilè perſpiciũt. Arqui demonſtrauimus hoc alibi, quòd & ibi eſt Eccleſia, vbi eſt legitima ſacerdotum & Epiſcoporum ſucceſsio: & ab hac ſucceſsione ſemper doctrinæ veritas eſt petita. Teſtatur autem hoc aureus ille Vincentij Lirinenſis libellus, quem ante mille ducentos plus minus annos, hac ipſa de re conſcripſit: neque fuit ferè veterum quiſquam, qui quoties eſſet de dogmatibus Eccleſiæ exorta diſputatio, non ad hanc tanquam ad ſacram anchoram quandam ſibi confugiendum eſſe putaret.

Ibi Eccleſia, vbi ſacerdotũ legitima ſucceſsio in ſede Petri. Vincent. Lirinen. Teſtimonia Patrum. Irenæus lib. 4. cap. 63.

Longè vetuſtiſsimus fuit Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus, qui docet, agnitionem veram eſſe doctrinam Apoſtolorum, & antiquum Eccleſiæ ſtatum in vniuerſo mundo, ſecundum ſucceſsiones Epiſcoporum, quibus illi eam quæ in vniuerſo loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quæ peruenit vſque ad nos cuſtodita. Et in eodem libro aliquanto ſuperiùs: Eis tantùm in Eccleſia Epiſcopis obedire iubet, qui ſucceſsionem habent ab Apoſtolis: qui cum Epiſcopatus ſucceſsione charisma veritatis certum ſecundum placitum patris acceperunt. Reliquos verò qui abſiſtunt à principali ſucceſsione, quocunque loco colligantur, ſuſpectos haberi vult, vel quaſi hæreticos & malæ ſententiæ, vel quaſi ſcindentes & elatos, & ſibi placentes. Audiſ'tu Brenti, quid Irenæus dicat? Cum ſucceſsione, inquit, Epiſcopatus charisma veritatis certum acceperunt.

Ibidem. cap. 43.

H

Quod autem aliò remittit nos Tertullianus, quàm ad ſucceſsionem hanc? Quid aliud exigit ab hæreticis, quàm vt oſtendant ex qua autoritate prodierunt? Edant, inquit, origenes Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſsiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit autorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt. Sicut Eccleſia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, ſicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit. Proinde vtique & cæteræ, exhibent quos ab Apoſtolis in Epiſcopatum conſtitutos, Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici.

Tertul. de præſcriptionibus hæreticorum.

Num autem ab hoc diſſenſit Cyprianus, cùm dicit, Eccleſia vna eſt, quę vna intus eſſe & foris nõ poteſt? Nam ſi apud Nouatianum eſt, apud Cornelium nõ fuit. Quòd ſi apud Corneliũ fuit, qui Epiſc. Fabiano legitima ordinatione ſucceſsit, Nouatianus in Eccleſia non eſt. Iam verò cùm Cathedræ Petri ſe conſociari dicit Hieronymus, cùm qui iungitur illi, eum ſuum eſſe dicit, cæteros ſe noſſe negat: quid aliud quàm ibi Eccleſiam, ibi charisma veritatis eſſe innuit, vbi eſt legitima Epiſcoporum ſucceſsio, quæ à Petro ſumpſit initium? Quàm fre-

Cypr. lib. 1. epiſt. 6. Patres commemorant ſucceſſores Petri. Hieron. ad Damaſum ſcribens.

Auguſt. in epiſtolam Manichæi cap. 4.

A quens autem eſt Auguſtinus in hac Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsione commemoranda? Multa ſunt, inquit, quæ me in Eccleſiæ gremio iuſtiſſimè tenent. Tenet conſenſio populorum atque gentium, tenet autoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata. Tenet ab ipſa ſede Apoſtoli Petri, cui paſcendas oues ſuas Dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſacerdotum ſucceſsio. Et alibi: Numerate, inquit, ſacerdotes, vel ab ipſa Petri ſede, & in ordine illo Patrum, quis cui ſucceſsit, videte. Ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Pſalmo ſcripſit, in epiſtola ad Generoſum ipſe fecit, ac Romanos Epiſcopos inuicem ſibi ſuccedentes, enumerauit, à Petro vſque ad Anaſtaſium. Quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, ſucceſsionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Quod idem & ab Optato, qui fuit æqualis Auguſtini, factum legimus. Is contra Parmenianum ſcribens, eum ſcire dicit, Petro primum Cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus eſt, in quo vno Cathedræ vnitas ab omnibus ſeruaretur: vt iam ſchiſmaticus eſſet, qui contra ſingularem Cathedram, alteram collocaret. Ergo Cathedra vnica, quæ eſt prima, ſedet prior Petrus, cui ſucceſsit Linus. Ac enumeratis vſque ad Syricium, qui tum in Cathedra Petri ſedebat, Romanis pontificibus: Veſtræ, inquit, Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vendicare. Simili enumeratione ſucceſsionis Pontificum Romanorum vſus eſt antiquiſsimus Irenæus. Quo in loco ſimul B illud aſſeuerat, quòd ad Romanam Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndique fideles, in qua ſemper conſeruata eſt, ea quæ ab Apoſtolis eſt, traditio. Enumerationem autem hanc Irenæi tranſcripſit etiam in Eccleſiaſticam hiſtoriam ſuam Euſebius.

Idẽ in Pſal. contra partẽ Donati. Idem epiſt. 165.

Opta. lib. 2. contra Donatiſtas.

Irenæ. lib. 3. cap. 3. de autoritate Romanæ Eccleſiæ.

Euſeb. lib. 5. cap. 6. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ.

Vides itaque iam Brenti, quantum huic ſucceſſioni tribuendum putauerint viri doctiſsimi ſanctiſsimique, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, Optatus, & alij, quos longum eſſet omnes enumerando recenſere. Sed adhuc Auguſtinum audiamus: Cùm igitur (inquit) tantum auxilium Dei, tantum profectum fructúmque videamus, dubitabimus nos eius Eccleſiæ condere gremio, quæ vſque ad confeſsionem generis humani ab Apoſtolica ſede per ſucceſsionem Epiſcoporum, fruſtrà hæreticis circum latrantibus, & partim plebis ipſius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maieſtate damnatis, culmen autoritatis obtinet? Cui primas dare nolle, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis arrogantiæ. Nam ſi nulla certa ad ſapientiam ſalutémque animis via eſt, niſi cùm eos rationi præcolit fides, quid eſt aliud ingratum eſſe opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ autoritati velle reſiſtere? Et ſi vnaquæque diſciplina quanquam vilis & facilis vt percipi poſsit, doctorem aut magiſtrum requirit, quid temerariæ ſuperbiæ plenius, quàm diuinorum ſacramentorum libros, & ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere, & incognitos velle damnare? Et iterum alio loco, deſcribens peſtilentiæ Cathedram: Quoniam, inquit, Cathedram peſtilentiæ non eſſe de C Dei ordinatione aſſeuerauimus, etiam eorum qui extra Eccleſiam, vel contra Eccleſiam ſedes ſibi inſtituerunt, Cathedram peſtilentiæ dicimus. Qui enim inconceſſa præſumptione reus eſt, quantò magis ſi & corrumpat traditionem eius, cuius ſedem vſurpat? Nam & ordinem ab Apoſtolo Petro coeptum, & vſque ad hoc tempus per traducem ſuccedentium Epiſcoporum ſeruatum, perturbant, ordinem ſibi ſine origine vendicantes, hoc eſt, corpus ſine capite profitentes: vnde congruit etiam, eorum ſedem Cathedram peſtilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erunt, quia ſub Dei nomine hoc agunt: conſtat enim ſuas illos cauſas ſub Dei nomine agere. Non enim zelo Dei hoc agũt, ſed ſibi locum volentes defendere: cùm ſciamus Core, & ducentos quinquaginta viros, per præſumptionem Deo offerentes, hiatu terræ abſorptos eſſe: & Oſiam regem cùm Deo illicitè obtuliſſet, lepra in fronte percuſſum. Quàm graphicè verò depingit vos Auguſtinus Brenti? Cathedram veſtram, vocat Cathedram peſtilentiæ: vel hoc ipſo nomine, quòd ordinem ab Apoſtolo Petro coeptum, & vſque ad hoc tempus per traducem ſuccedentium Epiſcoporum ſeruatum, perturbatis: ordinem ſine origine vobis vendicantes, hoc eſt corpus ſine capite profitentes. Nec ideò vobis id impunè futurum dicit, quòd ſub Dei nomine hoc agitis, quaſi verbum & Euangelium eius vindicare volentes: cùm conſtet, veſtras vos cauſas agere ſub Dei nomine, veſtrum vos verbum ſub verbi Dei prætextu propagare velle. Potuítne dici quicquam aptius ad vos deſcribendos? Tales enim vos D eſſe, quales deſcribit Auguſtinus, negare non poteſtis.

Auguſt. de vtilitate credẽdi cap. 17. & 49.

Idem de quæſtionibus veteris & noui Teſtamẽti queſt. 110. Cathedra peſtilẽtiæ apud hæreticos.

Sedibus Apoſtolorum pereuntibus ſola perſtat incolũa ſedes Petri Romana.

Neque verò nos hoc dicimus Brenti, quod nos tu dicere fingis, ideò ſtatim Apoſtolico ſpiritu quenque præditum eſſe, quòd ſit in Apoſtolorum ſedibus collocatus: neque ſic vnum aliquem Epiſcopum ſempiternæ ſpiritus ſancti pręſentię promiſsionem habere dicimus, vt errare iam non poſſit. Scimus erraſſe, qui Iacobo Hieroſolymis, qui Andreæ in Achaia, qui Matthæo in Aethiopia, qui Philippo in Phrigia, qui Ioanni in Aſia, qui Bartholomæo in India, qui Iudę in Perſide, qui Paulo ſucceſſerunt in Græcia. Sola eſt Romana Eccleſia, ad quam nunquam acceſſum habuiſſe perfidiam ſcribit Cyprianus: in qua ſemper Apoſtolicæ Cathedrę viguiſſe principatum narrat Auguſtinus: in qua Patrum autoritatem incorruptam ſeruari teſtatur 1 Hieronymus: neque dubitat Romanam fidem, Catholicam fidem 2 appellare: ſicut & Ambroſius Epiſcopos Catholicos vocat Romanam Eccleſiam. Ad Pammachium verò & Oceanum ſcribens Hieronymus, Quiſquis es, inquit, aſſertor nouorum dogmatum, quæſo te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei quæ Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris quod anteà neſciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vſque ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. Illam ſenex tenebo fidem, in qua puer natus ſum. Quid tibi videtur Brenti? An non iiſdẽ verbis rectè nos vti contra vos poſſemus. Cur poſt mille quadringentos annos docere nos conamini, quod antè neſciuimus? Cur pro-

Laus Romanæ Eccleſiæ. Cypri. lib. 1. epiſt. 3. Auguſtin. epiſt. 141. 1. Ad Damaſum. 2. Lib. 1. contra Ruffinum.

Ambroſ. in oratione funebri de obitu fratris.

Romana fides Catholica fides. Sozom. li. 7. cap. 4. Codic. de sũma Trinit.

E ferris in medium, quod neque Petrus, neque Paulus, neque quisquam legitimus eorum successor edere voluit? Vsque ad hunc diem sine ista doctrina vestra mundus Christianus fuit. Illam adulti fidem tenebimus, in qua pueri nati sumus. Vsque adeò autem Romana fides, catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, quemadmodum in Ecclesiastica historia scriptum, & in codicem Iustiniani relatum esse legimus, noluerit de fide disputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti subditi eam religionem tenerent, quam vertex Apostolorum Petrus initiò tradidisset, ac tum Damasus Romanus Pontifex custodiret. In Chalcedonensi quoque concilio sic legimus acclamatum: Omnes ita credimus: Papa Leo ita credit: Cyrillus ita credit: Papa Leo sic interpretatus est. Et iterum: Omnes sic credimus: Papa Leo sic credit: Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatolius ita credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus est: Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò pòst: Omnes ita credimus: sicut Leo ita credimus.

1. Cunctos populos. Actio. 2. Concilio Chalced.

Ex iis & aliis multis facilè cuiuis perspicuum esse potest, quantum fuerit successioni sacerdotum tributum: in ea præsertim sede, in qua semper viguit Apostolicæ Cathedræ principatus, ad quam de fidei causis referri semper fuit solitum: non à Catholicis tantùm, verumetiam ab ipsis non rarò hæreticis, quòd ibi potissimùm sarcita iri damna fidei spes esset, vbi non posset fides sentire defectum: quam solius sedis huius prærogatiuam esse dicit Bernardus. Fatetur autem hoc etiam Caluinus vester, quod res ipsa loquitur, magnum Romanæ Ecclesiæ honorem vbique detulisse veteres, reuerentérque de ea loquutos: vel quòd fundata & constituta fuisset Petri ministerio: vel quòd in ea caput esset imperij, vel quòd, cùm Orientales & Græcæ Ecclesiæ, Africanæ etiam, multis opinionũ dissensionibus inter se tumultuarentur, hæc sedatior aliis & minùs turbulenta fuerit: Ita factum est, inquit, vt pij & sancti Episcopi sedibus suis pulsi, illuc se velut in asilum, aut portum quendam sæpè reciperent. Nam quo minùs, inquit, acuto & celeri sunt ingenio Occidentales Asiaticis & Aphris eo etiam sunt rerum nouarum minùs cupidi. Hoc ergo Romanæ Ecclesiæ plurimum addidit autoritatis, quòd non ita dubiis illis temporibus tumultuata est vt reliquæ, ac doctrinæ semel traditæ fuit omnibus aliis tenacior. Hactenus Caluinus. Ad hanc igitur nos quoque more maiorum nostrorum confugimus, quoties de dogmate aliquo fidei cõtrouertitur, vt illa nos doceat, quid per longam Episcoporum in ea successionem traditum de eo fuerit. In qua traditione libenter acquiescimus, nec temerè nobis ab ea discedendũ esse putamus. Hæc est successio sacerdotum Brenti, de qua nos gloriamur: quam sempiternæ Spiritus sancti præsentiæ promissionem habere, persuasum firmiter habemus: quam vos heri, quod aiunt, & nudiustertius nati, cùm proferre non possitis, mirandum non est, si in ea oppugnanda neruos vestros omnes contenditis. Verùm erit alius hac de re dicendi locus magis opportunus.

F Bernar epi. 190. Caluinus quantũ tribuat Romanæ Ecclesiæ.

Confugiendũ in dubiis fidei ad Ecclesiã Rom.

Quòd autem Vriæ exemplo, qui voluntati regis Achas obsequutus instituit in templo Dei altare Damascenorum, demonstrare, conatur Brentius, G qui succedunt generi dignitati officio Aaronis, non statim eos eodem esse spiritu sancto præditos: quòd que prophetarum testimoniis idem ostendere conatur, qui pontifices & sacerdotes sui temporis vocant speculatores cæcos, ignaros, canes mutos, qui dicunt Prophetas prophetasse mendacium, sacerdotes applausisse manibus, contempsisse legem, polluisse sanctuaria, possumus hæc vno verbo refutare, si negemus, aut Vriam pontificem, aut eos, de quibus Prophetæ loquuntur, sacerdotes Aaroni successisse, Leuiticique generis fuisse. Quod non obscurè nobis indicant illa scripturæ verba, vbi de Hieroboam dicitur: Fecit fana in excelsis, & sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui. Quo in loco commentator causam etiam reddit, quamobrem de qualiber tribu indifferenter sacerdotes fecerit: Quia tribus inquit, Leui noluit consentire ei, & ideò dixit populo, quòd non oportebat habere sacerdotes de tribu Leui. Vides Brenti, quemadmodum vbi fuit ordinaria successio sacerdotum, ibi non fuit assensus præstitus ad idololatriam. In eo verò, quod proximè sequitur capite, scribitur de eodem Hieroboam, quòd fecit de nouissimis populi sacerdotes ex celsorum. Et in sequenti libro de populo dicitur: Fecerunt sibi de nouissimis sacerdotes excelsorum, & ponebãt eos in fanis sublimibus: Iosephus verò sic inducit loquentem Hieroboam, posteaquam fecerat duas vitulas aureas: Constituam ex vobis ipsis sacerdotes earum atque Leuitas, vt tribu Leui nequaquam, neque filiis Aaron indigeatis, sed qui voluerit vester esse sacerdos, offerat vitulum, &c. Iamne perspicis Brenti, quemadmodum ipse contra te produxeris testimonia? De vobis enim dixerunt ista prophetæ, qui sacerdotes estis excelsorum, apud quos nulla est ordinaria successio: qui cõtrà quàm à Paulo præceptum est, ipsi vobis honorem sumitis, & curritis, cùm vos non miserit Dominus. Vos cæcos cæcorum duces vocant, vos prophetare mendacium, vos contemnere legem, vos polluere dicunt sanctuaria. Verùm demus hoc tibi, quòd Aaronis dignitati successerit Vrias: quæso te, quid ille fecit aliud, quàm quod aliquando factum à Marcellino pontifice legimus? qui in horribili illa Christianorum sub Maximiano & Diocletiano persequutione, metu supplicio tum, quæ fuerant illi intentata, thura adoleuit, atque iniecit. Non ab vria pontifice processit facinus hoc, sed à rege, cuius voluntati pontifex obsequutus esse scribitur, non autem vltrò contra legem venisse. Vel hoc solum exemplum docere te Brenti potuit, quàm sit periculosum quod tu fieri debere contendis, principi de religione statuendi potestatem permittere: quem hac in parte sequi, quàm præire, subiectum esse pontifici, potiùs oporter, quàm illi præscribere velle. Quamobrem etiam hoc, quod tu pro defendenda causa tua produxisti, contra te magis facere videtur: Non enim pontifex decreuit, vt altare Damascenorũ in templo constitueretur, sed penes quẽ tu vis esse de talibus decernendi potestatẽ, Regi præcipienti paruit: vt metu magis, quàm vel errore, vel inscitia, vel temeritate, peccatum à pontifice fuerit. Quem si posteà sicut Marcellinum fecisse commemoratur, facti sui pœnituisset, eandem proculdubio,

4. Reg. 16. Exemplum Vriæ & falsorum Prophetarum le gu nõ facit Brentio. Esa. 56. Ezech. 22. Hier. 5. 3. Reg. 12.

Idololatria non fuit in successione sacerdotum Leuiticorum. 4. Reg. 17. Lib. 8. antiqui. cap. 8.

H Loca Prophetica de pseudoprophetis ad hæreticos pertinẽt. Hebr. 5. Hie. 13. Marcelli. Pont.

A quam ille peccati sui veniam fuisset consequutus. Verùm nihil de eius pœnitentia narrat historia: quòd imperio iubentis Regis paruerit, hoc tantum commemorat.

Respondetur obiectioni de filiis Heli. 1. Reg. 2. 1. Reg. 4.

Cæterum quòd addis de filiis Heli summi sacerdotis, & iudicis in Israel, quòd filij eius generis quidem &dignitati parentis successerint, sed scriptura dicat eos fuisse filios Belial, nescientes Dominum, neque officium sacerdotum ad populum, vbi quæso legisti, quòd parentis dignitati successerint? cùm in historia Regum legamus, vtrunque superstite patre in bello occisum, & priùs quàm pater vita functum esse? nec alium successorem patrem eorum habuisse, quàm Samuelem, quem ipse sibi Dominus elegerat. Cuius tamen & ipsius filios propter eorum peccata reiecit posteà Dominus.

4. Reg. 8.

Pro legitimo successore habēdus etiam qui vitā adfert indignā officio. Matth. 23.

Neque verò non est pro legitimo successore statim habendus, neque iugum eius est illicò detrectandum, qui non ambulat in viis eorum quibus successit, qui longiùs abest ab eorum vitæ sanctimonia. Non ita nos Christus docuit. Super cathedram, inquit, Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite, secundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Multi sunt qui non successerunt in eam vitæ sanctitatē, qua præditi fuerunt Apostoli, sed successerunt nihilominus in eam doctrinæ veritatem, quam prædicauerunt Apostoli. Hoc est, quod ab Hieronymo lib. 2. contra Iouinianum quoque dictum est: Episcopus, presbyter, diaconus, non sunt meritorum nomina, sed officiorum. Quamuis igitur non habeant eandem vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest: quædam tamen est, sicut ab Augustino scribitur, sanctitas vnctionis: quædam est & sacramenti sanctitas: qua duplici sanctitate rectè vocātur sancti pontifices, etiam illi qui sunt eadem qua cæteri mortales infirmitate præditi. Quamobrem quod non obscurè videtur enattans illum Euangelij locum Hieronymus indicare: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: in quocunque tandem Pontifice non persona, sed nomen attendendum & suscipiendum est: hoc est, non qualis persona sit, quòue vitæ merito, considerandum est, cuius ministerio Deus vtitur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in sacramentis administrandis. Non illud attendendum est, Iudásne sit an Petrus, an Paulus: sed solùm hoc spectandum est, quòd sedet in Cathedra Petri, quòd Apostolus, quòd Christi legatus, quòd sacerdos, quòd pontifex, quòd angelus est Domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es. Si Iudas est, quandoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat quòd fur est: audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obedienter: quæ dixerit, facito: quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipsum refer animum, verùm ad illum cuius nomen gerit. Euangelium (dicit Augustinus) for quoque Iudas sine detrimento fidelium prædicauit. Ac quicunque non recepit illum, Christū ipsum non recepit: qui æquè Iudæ dixerat atque Petro vel Ioanni: Qui vos reiicit, me reiicit. Si verò Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione

August. contra literas Petiliani li. 2. ca. 48. Etiam improbi Pontifices rectè sancti dicuntur. Matt. 10. Hierony. Non vita meritum sed officium spectandum in ecclesiasticis.

B

Etiā Iudas quia Apostolus honorē merebatur. Ioan. 12. Aug. lib. 2. contra epistolam Parmeniani, cap. 11. Luc. 19. Heb. 17.

fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta C etit salus nostra, si ex sanctitate pendebit docentium, aut sacramenta ministrantium. Prauum est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quíue minus sanctus sit, non possit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Itaque fit non rarò sanctus vt esse videatur, qui non est, quíque prosequutor est aut Publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem à Propheta rectè dictum est: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Etiamsi quis certò sciat iustum aliquem & innocentem esse, atque omni prorsus macula carere: tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nam Domini est salus. Et Vana salus hominis. Nihil igitur impedit Brentī, quo minus habeat spiritum sanctum Episcopus aut sacerdos: quo si minus ipse sanctus est, sanctos tamen alios faciat, vel docendi vel baptizandi ministerio.

Ibidem.

Psalm. 3. Psal. 59. Malus etiā sacerdos habet spiritum sanctum.

Nec est quòd eorum responsionem reprehendas, qui magis apertas præsentiæ Christi & spiritus sancti promissiones habere dicunt cœtus pōtificum Christianorum, quàm habuerunt pontifices Iudæorum. Nam sicut illustriora nunc sunt fide mysteria velo scisso Christianis, quàm quibus velata cuncta fuerunt Iudæis: sic illustriorea nunc habemus promissiones Christi & spiritus sancti præsentiæ, quàm habuerunt olim Iudæi. Quin hæc ipsa testimonia quę profers ex scripturis: statuam pactum meum inter me & te: Ponam tabernaculum meum in medio vestri: Ego sum Dominus qui habito inter filios Israel: Habitabo D in medio filiorum Israel, & si quæ sunt similia, nō magis ad Iudæos pertinent quàm ad nos Christianos. Nam sicut ipse tu more tuo testimonium adfers contra te: Non omnes qui ex circuncisione sunt Israel, hi sunt Israelitæ: neque qui semen sunt Abrahę, omnes filij, sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, non qui filij carnis, ij filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, æstimātur in semine. Quæcunque sunt igitur in veteri Testamento promissiones eiusmodi vel populo Israel vel Leuitis factæ, nostro Christianorum cœtui, qui verus Israel sumus, nostrorum sacerdotum & Episcoporum congregationi factæ sunt.

Respōsio ad aliam obiectionem.

Genes. 17. Leuit. 26. Num. 35. 3. Reg. 6.

Rom. 9. Hebr. 7.

Neque quia frustrà confidebant quidam Hieremiæ temporibus in verbis mendacibus, dicentes: Templum Domini, Templum Domini, Templū Domini, propterea nostris tēporibus minùs confidenter clamare nobis licet Ecclesia, Ecclesia. Si quidem diuersa fuit illorum ratio: qui cùm nō corda solùm, sed & manus haberent pollutas furto, homicidio, periurio, adulterio, sacrilegio, & cultu eorum deorum quos nesciebant: audacter nihilominus ingrediebantur domus Dei limen, & erecta ceruice stantes, exauditas iri preces in eo suas persuasum habebant. Nō hac ratione nos clamamus Ecclesia, Ecclesia: non in manufacto templo confidimus, sed cùm Ecclesiam esse dicat Paulus columnam & firmamentum veritatis, cùm non præualituras aduersus eam portas inferi Christus promittat, eius promissioni qui fallere nescit fidentes, quicquid est vnanimi totius Ecclesię consensu constitutum, id ab ipso spiritu veritatis cùm esse profectum indubitáter credamus, ei firmiter

Rectè Christiani fidunt Ecclesiæ, & de ea gloriantur, sed non Iudæorum more, vt obiicit Brentius.

1. Tim. 3. Matt. 19.

E innitimur, déque eo gloriamur. Quamobrem etiam si coosurgant omnes inferorum portæ, si velint irritum reddere quod semel per os Ecclesiæ suæ ratum & firmum esse voluit Spiritus sanctus, nos qui nihil veremur, etiam in symbolo nostro nos credere sanctam Ecclesiam Catbolicā profiteri: fremant licet omoes hæretici, non aliud tamē prę nobis ferimus, nō alia de re magis gloriamur, quàm de Ecclesia: ac magna subinde voce ita vt omnes exaudiant, summaque confidentia clamamus, Ecclesia, Ecclesia. Hæc est à qua nobis tradita sunt quæ tenemus, & quæ docemus alios: hæc est quam in symbolo credere nos profitemur: hęc est quam qui non audierit, eum tanquàm Ethnicum & Publicanum haberi iubet Christus: hæc est aduersus quam idem ne portas quidem inferi prævalituras esse dicit: hæc est quam firmamentum & columnam veritatis vocat Paulus: hæc est quam cùm ducē sequimur, errare nos nulla ratione posse, certum & indubitatum habemus. Quamobrem etiam si rumpantur vobis illa Brenti, tamen hæc est prædicatio, hæc est gloriatio nostra: neque nos pudebit vnquam Ecclesiæ Dei, neque sicut vos fecistis, ab ea discedemus vnquam. Animas oostras priùs à corporib' nostris separari patiemur, quàm vt ab ea nos vnquàm separari permittamus. Nihil est igitur quòd iis Hieremiæ verbis nobis insultes Brenti: quin illud vide potiùs, ne multò nos veriùs obiicere tibi possimus ex eodem Hieremia, quod ille oon vno loco scribit de te tuique similibus mendacibus Prophetis, quòd currebāt, cùm eos non misisset Dominus, quòd prophetabant, cùm non esset ad eos loquutus Dominus, quòd F subinde vociferabantur, Verbū Domini, Os Domini loquutum est, Hæc dicit Dominus, cùm tamen hæc Dominus loquutus non esset quæ ipsi dicerent: quos etiam ille fures verborum suorum vocare non dubitat. Qui suot enim alij, qui magis aures nostras obtundāt iis vocibus, Verbum Dei, Verbum Dei, Euangelium, Euāgelium, quàm vos? cùm tamen quod vos profertis, verbum Dei non sit, cùm aliud sit lōgè loquutum os Domini, quàm quod vos per ea scripturarum verba quæ producitis, eum loquutum fuisse vultis. Verum enim est quod scripsit ille: Scripturæ non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. Quòd si charitatē haberetis Brenti, nunquam ab Ecclesia vos diuideretis, cuius si gremio condetemini, tum demum verum scripturarum sensum assequeremini. Nam rectē quidā ex vestris admonet (vestros autem appello Sacramentarios quoque, cùm ex vobis eos prognatos esse constet) rectè igitur Caluinus vester admonet, & pecoliariter notandum esse dicit: quòd noo est extra Ecclesiam sanæ intelligentiæ scripturarū lux. Hanc igitur cùm vos deserueritis, quin & nobis tanquam probrum aliquod obiiciatis, quòd clamamus Ecclesia, Ecclesia, quòd eam nos ducem sequi prę nobis ferimus, fieri nulla ratione potest, vt sanæ scripturarum intelligentiæ lucem habere queatis, quæ extra Ecclesiam, cui tam acerbè vos insultatis, nulla est. Quamobrem Andabatarum (quod aiunt) more pugnatis in tenebris. Et quamuis frequenter nobis idem occinatis, quod magistro nostro Christo magister vester Satanas, olim occinebat: Scriptum est enim, quandoquidem extra Ecclesiam constituti, quod scriptum est intelligere non potestis, quid aliud, quàm aerem (quod est in prouerbio) verberatis? G

Matt. 18. *Hier. 23.* *Hier. 14.* *Hie. 27. & 29.* *Hilari in libro ad Constantiū.* *Caluin. in epistolam ad Hebre.* *Matth. 4.*

Obiicitur locus Deut. 20.

Profert iterum Brentius locum ex Deuteronomio, vbi promittit Deus se fore in medio exercitus Israelis. Non timebis, inquit, eos, quia Dominus Deus tecum est. Et mox: Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Quid hac, inquit, promissione clarius? Et tamen quoties suot ab hostibus cæsi & oppressi? Dicemus igitur promissiones Dei esse vanas & irritas? Nullo modo, sed ostendimus tales promissiones Dei non pertinere ad incredulos, ad impios, ad sceleratos, inobedientes, impœnitentes: ne frustrà glorieris de successione, & promissione, si non succedas pietati, & non accipias promissionem fide, atque fidei obedientia. Atqui promissio hęc Brenti, non ēst de Spiritus sancti præsentiā, qui custodiat ab errore, sed de felicitate terrena, cuius generis esse videntur veteris Testamenti promissiones, quas sub conditione factas esse constat omnes: quod etiā ex eo, quod proximè præcessit, capite liquere cuiuis potest, vbi dicit Moses: Cùm autem dederit tibi Dominus cunctam terram, quam patribus tuis pollicitus est, si tamen custodieris mandata eius, & feceris quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius omni tempore. Manifestiùs autem id videre licet io capite vigesimooctauo eiusdem libri, vbi sic loquitur: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie: faciet te Domious Deus tuus excelsiorem cunctis gentibos, & cet. Et recenset benedictiones multas. Quibus recensitis, subdit: Quòd si audire nolueris vocē Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mādata eius, veniēt super te omnes maledictiones istę: quas maledictiones deinceps eoumerat. Nunquā igitur irritæ fuerunt promissiones Dei: quoties enim ambulauerunt in viis Domini, fuit semper Dominus cum illis: dimicauit pro illis contra aduersarios, & eruit eos de periculis omnibus. Cæterùm si quando dereliquerūt vias Domini, dereliquit eos vicissim Dominus, nec vnquàm eius promissio vana fuit & irrita. Euangelium contrà diuersam habet promissiooem: non enim terrena ista & caduca, sed sempiterna felicitas nobis promittitur: neque tamen absque conditione, sicut vos docetis, sed sicut Christus docet: Si vis ingredi in vitam, serua mandata. Si hęc scitis, beati eritis, si feceritis ea, sicut imitator Christi Paulus docet, qui cōpati nos oportere scribit, si conglorificari: commori, si cōuiuere: sustinere, si conregnare volumus. Quòd si tu nunc ab ista tuorum doctrina discedis, & noo solùm ad incredulos & impios, verumetiam ad sceleratos & inobedientes, qui mandata noo seruant, eiusmodi promissiones pertinere negas: laudamus te, qui cum Ecclesia Catbolica tandem aliquando sentire cœpetis, & Christi quàm Lutheri doctrinam vel hac saltem in parte sequi malueris: neque sola fide, sed adiuncta ei obedientia, Christianos hoc genus promissiones assequi posse doceas. Verum oon de hoc promissionum genere nunc inter nos agitur: libenter hoc tibi concedimus, quòd sicut sub lege terrenam, sic e-

Respōdetur. Differunt promissiones veteris & noui testamēti. Deut. 29.

H

Promissiones noui Testamenti nō sine conditione. Matth. 19. Ioan. 3. Rom. 8. 2. Tim. 2.

A tiam hoc tempore gratiæ cælestem beatitudinem non incredulus tantùm & impius, verùm sceleratus ac inobediens assequitur nullus.

Non ob pastores malos deserenda Cathedra aut scindenda vnitas.

Quòd autem priuilegium Petri præcipuè Cathedræ promissum statim aliquis amittat, simul vt criminis alicuius affinis factus fuerit, nec in eorũ, quorum locum tenet, pietatem sanctitatemque successerit, id verò tibi concedemus nunquam. Etiam qui super Mosi Cathedram sedebant Scribas & Pharisæos, quamuis dicerent tantùm, & nõ facerent, audiri tamen Christus voluit: & non magis audiri debebunt qui sedent super Cathedram, quam illa Mosi figurabat, etiamsi dicant & hi, non autem faciant? Dicunt enim quę Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: dicunt bona ex Cathedra Christi, faciunt mala ex pestilentia sua. Absit autem vt Cathedrę sanctitas deseratur, & propter pastores malos gregis vnitas diuidatur. Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus. Augustinus autem etiam à perfido fidem aliquem percipere posse docet. Per asinam loqui Dominus dignatus est, quî minùs loquatur per hominem quamuis grauis grauibus flagitiis coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is qui loquitur, non semper conueniat. Balaam precio cõductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat: contrà tamen atque animo destinauerat, simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquam potestas ei fuit facta, cõtra quam proposuerat veniens ad cuneum prophetarum, in quo Dauid erat, prophetauit & ipse

Iacob. 2. Aug. lib. 1. cap. 2. contra literas Petiliani. Num. 22. Ioan. 3. Dei spiritus etiã per malos prophetat, & vera sanctáque prædicat. 1. Reg. 19.

B coram Samuele cum cæteris, cùm factus esset super eũ spiritus Domini. Quis ignorat quales fuerunt sacerdotum principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt, In Bethlehem Iudæ. Caipha quid potuit esse nequius? qui quem scelerate nactus erat pontificatũ precio redemptum, gessit etiam sceleratiùs. Et tamen is cùm diceret, Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes testatur, sed cùm esset põtifex anni illius, prophetauit. Si non destituebatur dono prophetiæ, quàmlibet esset impius qui sedebat in Mosi Cathedra, certè multò minùs eo destitui credendus est qui sedet in Cathedra Petri super quẽ Christus ædificauit Ecclesiam suam, cuius à Domino cura suscipitur singularis, pro cuius fide propriè supplicatur: tanquàm aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit, aduersus quem nunquã esse portas inferi præualituras promisit veritas. Sed audi Brenti, quid de Vigilio Papa traditum sit annalibus: Per scelus ad Pontificatum is peruenerat. Syluerium enim Papam, cuius erat Diaconus, instigante Augusta, de sede sua deturbandum atque in exilium deportandum curarat, quòd is omnia se priùs & facere & pati paratum diceret, quàm vt quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæresim de sede Constantinopolitana per antecessorem suum Agapetum deiectus fuerat, in sedem illam restitueret. In huius autem Syluerij locum opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Syluerius constanter facere detrectabat, id ipse facturum se atque Anthemium ad Ecclesiam Constantinopolitanã restituturũ promitteret. Res est admiratione digna: Statim vt Petri Cathedram ascendit, idẽ illi quod Sauli euênit: nã super eũ quoq; factus est spiritus Domini. Cúmq; longè alio animo ad Ecclesiæ gubernacula accessisset, posteaquàm promissi fuit admonitus ab Augusta, priùs extrema quæque se passurum respondit, quàm vt hæreticum in sedem, ex qua merito suo deturbatus fuerat restitueret. Cúmque multa probra, multos etiam graues cruciatus famemque diuturnam in carcere pertulisset, passus est omnia fortiter, quòd multò se grauiora supplicia commeritum diceret, qui malis artibus pontificatum assequutus, horrẽdum facinus contra sanctum pontificem Syluerium designasset. Non fuit hic pontifex in primo suo ingressu Caiphæ dissimilis: effecit tamen sedis huius Apostolicæ priuilegium, vt à fide non potuerit aberrare: quodque priùs impiè promiserat, id piè posteà negauit: ac eo, quo Christianum põtificem decebat animo, tulit omnia potiùs fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri successore de religione statueret.

Matt. 2. Ioan. 11. Matt. 16. Sedens in Cathedra Petri nõ destituitur assistentia Dei in iis quæ sunt fidei. Exemplum de Vigilio Papa.

C

Quantũ sit priuilegium Roma. Pontificum.

Ex quo videre licet, quantum sit Romanæ sedis priuilegium. Nam vt ab aliis peccatis non semper immunes fuerint Romani pontifices, obtinuit tamẽ hoc venerabilis & efficax oratio Christi, quẽadmodum scribit sanctus Leo, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ propriæ sunt inferorum portæ, nunquàm aduersus hanc sedem hæreses vllę præualuêre, nec deinceps etiam per Dei D misericordiam præualebunt. Recensentur quidem à nonnullis, qui cùm in Cathedra Petri sedissent, in fidem eius non successisse, nec ab hæresi dicantur alieni fuisse: verùm falsò notam hanc eis inuri dubitandum non est.

Marcellinus Papa falsò accusatur impietatis.

Nã quòd primo loco Marcellinus numeratur, de quo paulò antè fecimus mẽtionem, eadẽ ratione dicatur hæreticus Apostolus Petrus, quem & ipsum Christũ negasse constat: sed sicut is crimen hoc posteà non lachrymis modò, verùm & fuso pro Christi nomine sanguine, cùm eum constanter ad mortem vsque confiteretur, expiauit: sic fecit imitator & successor eius Marcellinus. De Liberio negari nõ potest, sparsum fuisse rumorem, quòd is in Constantij gratiam Arianorum errori subscripserit. Verum id Arianorum commentum fuisse, dubium non est, qui ad confirmandam hæresim suam plurimum id momenti allaturum intelligebant, si tantus ei pontifex subscripsisse crederetur. Certè qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, quamuis Græci & hoc nomine Romanis Pontificibus minùs æqui, nullam subscriptionis eius mentionem fecisse videntur. Socrates quidẽ Constantium Imperatorem præter animi sui sententiam cõsensisse scribit, vt qui fuerat ab eo pulsus in exilium Liberius, reuocaretur. Fecisset autem hoc ille præter animi sui sententiam, si quod vnum tanto studio ab eo extorquere conabatur, Liberius ipsius voluntati de subscribendo assensum prębuisset? cùm non alia fuerit causa, quamobrẽ exilio multaretur, nisi quòd id facere recusabat. Porrò Theodoritus quoque nihil de subscriptione meminit, sed matronarum (inquit) preci-

Lib. 2. cap. 37. histo.

Li. 2. ca. 17.

E bus flecti se passus est Imperator, vt optimum Li-
berium ab exilio reuocaret. Quid autem opus e-
rat, matronarum precibus Imperatorem flecti, si
Li.4.ca.15. quod ille mandauit, fecerat Liberius? vt oulla cau-
sa foret, cur diutiùs exilium sustineret. Deinde ve
rò, vocasséne Theodoritus optimum Liberium,
si cōseosisset in hæresim? Sozomenus minùs dilu-
cidè rem explicat: Scribit enim, quòd coegerit
Imperator Liberium coofiteri, noo esse patri fili-
um homousion. Sed non propterea statim fecit Li
berius, quia cogebat Imperator. Hoc quidem à
Sozomeoo noo scribitur. Narrat is paulò pòst,
quòd Basilius, Eustachius & Eleusius, io voum
scriptum collegerunt, quæ contra Paulum Samo-
sateoum, & Photinū Sirmieosem, decreta, & fidē,
quæ io dedicatione Aotiochenæ Ecclesiæ exposi-
ta fuerat, quòd noonulli sub prætextu homoosij
hęresim clanculum confirmare conarentur, atque
hoc pacto Liberium, Athanasium, Alexādrum, Se-
uerianum, & Cresceotem, ad coosentiendum ad-
duxeruot. Sunt hæc obscuriùs aliquantò scripta,
citiùs tamen ex iis verbis collegeris, in condem-
nationem Pauli Samosateni & Photini, quàm in
subscriptionem hæreseos Ariaoæ Liberium con-
sensisse: cùm præsertim paulò pòst idem scribat
Sozomenus, quòd coofessiooem à Liberio repor
tabant, excommunicantem eos, qui non secundū
essentiam & omnia, filium patri similem pronuo-
tiatuor. Cùm enim, inquit Eudoxius, & qui cum
eo Antiochiæ Aerianæ hęresi fauebant, epistolam
Hosij accepisseot, falsò spargebant, quòd & Libe-
rius homousioo reprobasset. Fatetur hic Sozome
F nus, rumorem quidem ea de re, sed falsum tamen
sparsum fuisse, cùm non modò non reprobasset
homousion Liberius, verumetiam eos qui repro-
bauerant, è cœtu piorum eiecisset. Sed hæc dilu-
Li.9.ca.57. cidiùs tractaotur à Nicephoro & ipso Græco, qui
multis pòst seculis, cùm omnes Ecclesiasticæ hi-
storiæ scriptores diligeoter priùs legisset, Sozo-
menum aotorem sequutus, in hunc modum de Li
berio scribit: Imperator suadere Liberio, vt filium
non esse patri coosubstantialem opinaretur, ten-
tauit. Egit id quoque Basilius, & qui cum eo erāt,
eàmque rem illi Imperatori, apud quem in magno
erant pretio, suggessere: & afferentes ea, quæ vel
de Paulo Samozateno, vel de Photioo apud Syr-
mium coustituta fueruut omuia: & prætereà for-
mulam fidei Antiochiæ in Ecclesię coosecratione
ob [illegible] causam editam allegantes, veluti con-
tendereot quidam hæresim propriam per præte-
xtum & occasiooem homousij instituere, in sen-
teotiam suam adducere statuere Liberium, & A-
thanasium, & Alexaudrū, & Seuerianum, & Cres-
ceotem, Aphricaoos Episcopos. Non minùs id
quoque conabantur Vrsicius & Valens, & Ger-
minius Syrmieosis Episcopus, & qui prætereà ex
Oriente ibi aderant. Liberius autem aliam quo-
que seorsim fidei conscripsit professionem, quæ
omnes ab Ecclesiæ communione arcebat, qui fi-
lium patri ooo secundum substantiam, & per om-
nia æqualem dicerent. Id propterea fecit, qoòd
Eudoxius, & qui factioois eius fuere, oon ita pri-
dem Antiochiæ propter Aetij hæresin congrega-
ti, cùm Hosij epistolam in manibus haberent, plu-
rimùm verborum fecerant, quibus Liberium per
calumniā traduxerant, perinde atq; [illegible] con-
substantiale repudiasset, & patri filiū omnino inæ- G
qualem dixisset. Quid scribi potuit euidentius ad
innocentiam Liberij declaraodam? Spargebatur Li.1.ca.27.
quidem rumor de Liberio, sed eum per calumoi-
am traductum fuisse narrat Nicephorus. Quamo-
brem cùm iisdem temporibus, quibus Socrates &
Theodoritus, ecclesiasticam historiam scripsisset
Ruffinus, regressum quidem io vrbem fuisse Li-
berium viuente Constantio commemorat: Sed
hoc, inquit, verùm quòd acquieuerit voluntati suę
ad subscribendum, an ad populi Romani gratiam,
à quo proficiscens fuerat exoratus, indulserit, pro
certo compertum uō habeo. Vixit autem iisdem
temporibus Hieronymus quoque: sed si qui tem-
poris illius historiam scribebat, ac diligentiùs om-
nia proculdubio scrutabatur, oihil Ruffinus pro
certo ea de re compertum habere potuit, verisi-
mile est, multò minùs Hieronymum scire potuis-
se, qui solitariam ferè vitam in desertis locis age-
bat. Ac fieri potest, quòd quem de Liberio rumo-
rem falsò sparsum fuisse scribit Sozomenus, & eū
sequutus Nicephorus, quasi reprobasset homou-
sioo, & acquieuisset Imperatoris voluntati, perla- In li. de viris illustribus.
tus is ad Hieronymum quoque fuerit. Ex quo fa-
ctum est, vt scriberet is, Fortunatiaoum Liberium
Romanæ vrbis Episcopum pro fide ad exiliū per-
geotem, primùm solicitasse ac fregisse, & ad sub-
scriptionem hæreseos impulisse. Simile quiddam
eueoisse potuit Athanasio quoque, ad quem & ip
sum hac de re falsus rumor peruenisse videtur:
propterea confictus ab Arrianis, quò & ipse faci-
liùs adduci posset, vt homousioo reprobaret, cùm Ad solitariam vitam agentem.
id à taoto Pootifice factum accepisset. Quæ causa H
fuit illi scribendi, quòd Liberius post exactum in
exilio bieonium inflexus est, minisque mortis ad
subscriptiouem adductus est. Quare quicquid ea
de re scribant, vel Hieronymus, vel ante eum A-
thanasius, quandoquidem id parùm certò rumo-
re cogoouerunt, cùm variè rem à variis narratam
fuisse cooster, maius meritò pondus eorum habe-
re debent testimonia, qui cùm temporis illius res
gestas literis mandarent, diligeotiùs omnia sunt
explorare cooati. Certè Augustinus & Optatus Epist.165. Lib.2.contra Donatistas. Lib.2.de Virginibus.
in catalogo Episcoporum Romanorum, quem re-
censent, etiam Liberij memioeriot: quòd oequa-
quam fecissent, si quòd hæresi Arriaoæ subscrip-
serit, certò coostitisset. Dixisset autem Ambrosi-
us, Tempus est soror sancta, ea quæ mecum coo-
ferre soles, beatæ memorię Liberij præcepta reuo
luere, vt quò vir sanctior, eo sermo accedat grati-
or: si quòd hæresi subscripserit, exploratum ha-
buisset? Verùm demus factum esse: quod rumore
falsò tū spargebatur, quòd inductus fuerit ad sub-
scriptiooem, certè factum hoc eius ipse excusat
Athaoasius. Illud ipsum, inquit, & eorum violen-
tiam, & Liberij in hæresim odium, & suum pro A-
thanasio suffragium cum liberos affectus habe-
bat, satis coarguit. Quæ enim per tormenta con-
tra priorem eius seotentiam extorta suot, ea iam
oon metuentium, sed ita cogentium voluntates
habendæ sunt. Negat Athaoasius, Liberij, sed eo-
rum, qui coegerunt in subscribendo consensionē
fuisse, ita vt si maximè verus fuisset rumor hic,
qui coofictus de eo erat, ooo alio tamen loco ha-
beri oportuerit propterea Liberium, quàm quo
Petrum Apostolum, qui Christum negauit: & quo

Hæreticus quis propriè dicatur. A Marcellinum, qui thura idolis admouit: nec ei crimen hæreseos vlla ratione impingi potuerit, cum hæreticus is propriè dicatur, qui suo ipsius iudicio condemnatus, sua sponte seipsum eiicit ab Ecclesia, nec eam audire dignatur: quòd se rectiùs quàm vniuersam illam sapere persuasum habet. Idem enim est heresis Græcè, quòd electio Latinè. Quaobrem is dicitur hæreticus, qui sibi nouum doctrinæ genus aliquod elegit, qui singulares quasdam opiniones adfert à communi totius Ecclesiæ sensu & consensu discrepantes, quas ita pertinaciter tuetur, vt orbem vniuersum Christianum cæcitatis potiùs condemnare non dubitet, quàm semel & iterum admonitus errorem suum agnoscere, & ab eo discedere velit. Vbi verò non est electio voluntaria, sed metu quis adigitur, ibi propriè hæresis esse dici non potest. Quod ad Felicem attinet, is cùm in Liberij viuentis locũ suffectus fuisset, non est habitus pro pontifice Romano, nec quisquam ciuium Romanorum in ædem orationis est ingressus, cùm ipse intus foret. Quanquam & huic testimonium dant, 1 Ruffinus, 2 Theodoritus, 3 Sozomenus, quòd non tam sectæ diuersitate, quàm communionis & ordinationis conuenientia fuerit maculatus: cùm expositam Nicææ fidem incorruptã seruauerit, & in religione prorsus inculpatus manserit: in hoc tantùm accusatus, quòd præter ordinationes, communionem etiam eorum, qui Nicænam fidem violassent, tulerit. Quamuis Socrates coactè fuisse scribat ordinatum.

Defenditur Felix Papa. 1. Li. 1. ca. 22. 2. Lib. 4. cap. 12. 3. vbi suprà. Socrat. li. 2. cap. 37. Distin. 19. cap. Anastasius 1. quæstione 2. cap. Dictum est.

Anastasio pontifici iniquus est Gratianus in decretis. B Anastasio pontifici suspicionem hanc primus conflasse videtur Gratianus, cuius errorem, vt fit, alij postea sunt sequuti. Narrat is fabulam quandam, quòd multi clerici se à communione ipsius (sic enim loquitur Gratianus) abegerunt, eò quòd communicasset sine consilio Episcoporum, vel presbyterorum & clericorum cunctę Ecclesię Catholicæ, Diacono Thessalonicensi Photino, qui communicauerat Achatio. Et quia voluit occultè reuocare Achatium, & non potuit, nutu diuino percussus est. Vnde fabulam hanc Gratianus descripserit, non satis constat: verùm qui libros eius legerit attentiùs, riuulos eum potiùs aliorum compilatorum consectatum, quàm ex ipsis fontibus hausisse pleraque reperiet. Nam compilarunt ante eum quoque similes sententias Isidorus, Iuo Carnotensis, & qui præcessit eum Burchardus Vormatiensis, Episcopi. Sed commẽtum hoc Gratiani refellit ipsius Anastasij Epistola, ex qua perspicuum cuiuis esse potest, quod etiam in glossa textus illius legitur, antequàm factus esset Anastasius pontifex, Achatium defunctum fuisse. Quî potuit autem fieri defunctum vt reuocare voluerit pontifex? Nam quod scribit glossator, vt orationes pro eo in Ecclesia fierent, eum Achatium reuocare voluisse: prorsus id absurdum est: & contrarium eius ostendit epistola, quam ad cognominem suum Anastasium Imperatorem scripsit, in qua specialiter Achatij nomen taceri vult: quæ sola sufficit ad commentum hoc Gratiani refellendum. Ac adfert is alio loco piam quandam & Catholicam Anastasij sententiam ex illa eius epistola, quam parum Catholicè refutare conatur. Videtur autem eam ex aliquo compilatore potiùs excerpsisse, quàm integram epistolam Anastasij legisse. Nam si legisset integram, in errorem hunc C prolapsus non fuisset.

Cur Gratianus aliubi erret.

1. Quæst. 1. cap. Dictum est.

Recensetur inter hæreticos etiam Honorius, quòd is Monothelitarum errorem approbauerit. At vindicant eum ab isto crimine, quotquot ferè temporum illorum res gestas monumentis literarum consignarunt, Blondus, & eius abbreuiator, Aeneas Syluius, Sabellicus, Nauclerus, Platina: qui primum hunc pontificem fuisse volunt, qui Monothelitarum hæresim condemnauerit: ac ipso factum autore narrant, vt Imperator Heraclius in hãc hæresim lapsus, ab errore suo resipisceret, ac Pyrrhũ, per quem seductus fuerat, in Aphricam relegaret. At in sexta Synodo Oecumenica condemnatus est, aiunt, Honorius, tanquam hæresis huius approbator. Quid igitur ad hæc dicemus? Num autoritati tantæ Synodi detrahendũ esse putabimus? Absit. Verùm hoc potiùs dicem[us], quod in huius ipsius sextæ Synodi duodecima & quartadecima actione dictum fuit de actis quintę Synodi, quęsextã hanc præcesserat: quòd in septima eius actione pleraq; per falsarios inserta fuerũt, quæ ne cogitare quidẽ in mẽtem venerat vnquã Patrib[us] in illa Synodo cõgregatis. Quod Gręcis facere non insolitum fuisse, testatur etiam Nicolai pontificis epistola ad Michaelem Imperatorem scripta: testatur & Anastasij præfatio in octauam Synodum: quin & ipsi confitentur hoc Græci, qui conuenerant in Cõcilio Florentino. Questus est autem etiam ante mille annos Leo primus Pontifex Romanus tale quiddam de sua, quam ad Flauianum Cõstãtinopolitanum Episcopum dederat epistola, factum fuisse. Cæterùm quod potest adferri fortius argumentum ad hoc crimen, D quod impingitur Honorio, diluendum, quàm ipsius Agathonis epistola [a] cuius Patres in sexta Synodo congregati sententiam sunt sequuti, quòd in ea per Agathonem Petrum loqui dicerent. In qua cùm Agatho perstrinxisset hæreses Monotheliticæ Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Petrum, Paulum, Constantinopolitanos Episcopos, ad Imperatores his verbis vtitur: Eximenda proinde, ac summis conatibus cum Dei præsidio liberanda est sancta Dei Ecclesia Christianissimi vestri imperij de talium doctorum erroribus, vt Euangelicam atque Apostolicam Orthodoxæ fidei rectitudinem, quæ fundata est supra firmam petram, huius beati Petri Apostolorũ principis Ecclesiæ, quæ eius gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, &c. Ac nõ procul ab initio eiusdem epistolæ: Hæc est, inquit, veræ fidei regula, quam & in prosperis & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquillissimi imperij, Apostolica Christi Ecclesia: quę per Dei omnipotentis gratiam, à tramite Apostolicæ traditionis nũquam errasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio fidei Christianæ percepit ab autoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permansit: secundum ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Euãgelijs fatus est: Petre, Petre, inquiẽs, Ecce Sathanas expetiuit vt cribraret vos, sicut qui cribrat triticum. Ego autem pro te rogaui, vt nõ deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fra-

Honorius ab Hæresi Monothelitarum vindicatur. Blād. li. 9 decad. 1. Sylui. Aene. l. 8. 6.

Octa. syn. sessione. 10.

Sex. syno. Actione. 4 Ibidem. Actione. 18. Agathonis Episcopi verba pro Cathedra Petri.

Luc. 22.

E tres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit, &c. Quæso te Brenti, ausúsne fuisset sic sanctus ille Pontifex in facie totius Ecclesiæ gloriari, quòd ab omni errore Petri sedes illibata permanserit, quòd à traditionis Apostolicæ tramite nunquam errauerit, nec vnquam hæreticis nouitatibus deprauata succubuerit, si eius ipsius hæreseos, quam in illa epistola confutauit, primus approbator fuisset Honorius? inter cuius mortem, & illud tempus, quo sexta synodus est habita, nondum anni sexaginta intercesserant. Nónne veritus fuisset ne quis ei obiiceret? Quàm tu tantopere Cathedram extollis, quam nunquam hæreticis nouitatibus deprauatam succubuisse scribis, ab ea ipsa quā nunc tu refellis, hæresis est approbata. Certè nec tam rudis fuit Agatho pontifex, vt ignorare potuerit, si quid eiusmodi factum esset: nec tam audax, vt si sciuisset aliquid, ita confidenter de eo gloriari vellet, quòd semper ab omni errore illibata sedes hæc permanserit. Deinde verò scripsit Photius Patriarcha Constantinopolitanus epistolam ad Michaelem Bulgariæ principem de septē Synodis Oecumenicis, & qui sint in singulis hæreseos condemnati, recenset. Vbi ventum est ad sextam, omnes quidem alios hæreseos Monothelitic ę condemnatos enumerat, Honorij verò nullam prorsus facit mentionem. Quem silentio nō prætериisset homo Græcus, & Romanorum Pontificum æmulus, si quid eiusmodi de eo compertum habuisset. Ac vt verum esse cōcedamus, quod

F eius generis aliquid scripserit Honorius, certè priuatas is literas ad Sergium dederat, nihil de Concilij sententia, nihil ea de re maturè fratrum Concilio decreuerat. Quòd si quid verò tale facit Pōtifex, si priuatim tradit aliquid, non est id petræ protinus impingendum, de qua illa Christi verba sunt: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

Quod adfertur de Benedicto vndecimo, non indiget longa refutatione, cùm nusquam reperiatur aliquando ei hæreticum dogma obiectū fuisse, quin nouem illis mensibus, quibus Ecclesiæ præfuit, piè sanctéque pontificatum administrasse perhibeatur.

Sed neque de Ioanne vigesimo secundo, quicquam eiusmodi verè dici potest: quin illi potiùs, qui hanc illi notam conati sunt inurere, Marsilius Patauinus, & Guilhelmus Okkam, hæretici sunt habiti.

Repertus est autem qui Eugenium quoq; quartum inter hæreticos recenseret: Sed quæ profertur illius hæresis? Censuit Ferrariam Basilea concilium esse transferendum. Scilicet in hoc fidei cardo vertebatur, Basileæne, an Ferrariæ Concilium haberetur? Iusta certè causa, quamobrem hęreticus censeretur. Sic istos nihil non comminisci pudet, dum pontificum autoritatem eleuare queant. Quis autem hanc Basiliensi Cōcilio dedit autoritatem? quod Oecumenicum fuisse non constat: neque ratum deinceps est habitum, quod in illo fuerat, hac quidem de re constitutum. Quin magis illud est agnitum pro legitimo Concilio, quod sub id ipsum tempus Ferrariæ fuit celebratum, ac paulò pòst Florentiam translatum: in quo G tamen factum est operæprecium, quod erat inter Græcos & Latinos dissidium, eo sublato.

Nullum pontificū à fide Petri aberrauit.

Hinc videre licet, quàm anxiè quærentes hæretici, quàm nihil inuenire potuerint, quo demōstrarent in Cathedra Petri, per mille quingentos annos & ampliùs sedisse quenquam aliquando, qui diuersum à Petri & successorum eius doctrina docuisset, quique conuictus alicuius hæreseos fuisset: cùm tamen intereà vel ipsa luce sit clarius, ex Cathedra Lutheri intra non totos quadraginta annos prodiisse satanismum illum omnem, quem initio libelli huius enumerauimus. Successerunt igitur omnes pontifices Romani, si minùs in pietatem & sanctitatem, saltem in fidem & doctrinā Petri: quam & non aliam publicè semper sunt professi. Nam quid in corde cuiusque clausum fuerit, eius est solius iudicium, qui scrutatur corda & renes. Exigit autem hoc à nobis Christiana charitas, vt benè de cunctis existimemus, & pro Catholicis omnes habeamus, quos nihil Catholicæ fidei contrarium apertè proferri videmus. Cuius vos charitatis si vel micam haberetis Brenti, ab istis tam scurrilibus iocis abstineretis proculdubiò. Quæ est enim ista dicacitas, vel scurrilitas potiùs, Petrum à Soto Petrum Asotum, Cardinales vocare carnales? Scilicet vos estis homines illi verè spirituales, quibus nihil est commune cum carne & sanguine: qui sic omnem carnis curam abiecistis, vt etiam ad Euangelium prędicandum parum vobis idonei esse videamini, nisi per incæstum sacrilegium sub honesto coniugij prætextu, cum non-H nis etiam monachi plerique copulemini? Tales cùm sitis, alios vocare carnales nihilominùs audetis: & legitimi successores Apostolorum vobis esse videmini: cùm Apostolos etiam legitimas vxores abiecisse constet, simul vt Christum sequi cœperunt, quò magis esse possent ad Euangelium prædicandum expediti. Non imus hoc inficias Brenti, errare nonnunquam in eligendis pontificibus & Cardinales & Canonicos: quid autem si vulgus eligat beluā multorum capitum, si magistratus, si princeps? num & isti non æquè sunt errori obnoxij? num eos carnis & sanguinis expertes esse putas? Si legisti quæ scribit ea de re in tertio libro de sacerdotio Ioannes Chrysostomus, qualis melioribus etiam illis temporibus populi fuerit electio cognoscere potuisti, cuius Babylonicam confusionem veritus Augustinus, quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat Valerio, sic viuens adhuc Ecclesiæ suæ de successore prouidere maluit, quàm vita functus plebis iudicio rempermittere. Prauum est & inscrutabile cor hominis. Fieri potest, etiam cùm nihil aliud in eligendo spectatur quàm pietas & sanctitas, vt erretur nihilominus, piusque videatur & sanctus, qui pius & sanctus non est. Fieri potest & hoc, vt vel carni & sanguini vel affectioni plusculum indulgeatur in eligendo. Cæterùm vt aut eligatur hæreticus, aut qui Catholicè electus est sedens in Petri cathedra pontifex, hæresim apertè profiteatur, non facilè fieri posse credent hi, quibus persuasum est, efficaciorem fuisse, quam pro Petro fudit ad patrem suum cęlestem orationem Christus, vt ne deficeret fides eius, quàm vt pro sua reuerentia non exaudiri potuerit.

Hier. 17.
Christiana charitatis est neminē temerè damnare, nedum pontificem.
Dicacitas & maledicentia Brentij.
Lutheri discipuli quam spirituales.
De pontificū electione.
Chrysost.
Augusti. epist. 110.
Hie. 17.
Pontifex factus hæresim nō profitetur.
Luc. 22.

De indignis sacerdotibus & simoniacis. 40. cap. Non est facile. Hieron. ad Heliodorū epistola 1. Hieron. in Zepho. 1. Lutherus in resolutionibus super propositionē. 80.

A Quamobrem nihil est quòd illas contra nos sententias coacerues: Non sanctorum filij sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum. Non omnes Episcopi sunt Episcopi. Non facit Ecclesiastica dignitas Christianum. Auferet Dominus nomina sacerdotum cum sacerdotibus, qui frustrà sibi blandiuntur in Episcopali nomine, & presbyterij dignitate, & non in opere, qui malis operibus sua nomina destruunt. Nam & nos tibi cum tuo magistro Luthero respondebimus, quod ille Picardis aliquando respondit: Scimus heu nostrum casum & dolemus, non autem sicut hęretici fugimus, & semiuiuum relinquimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis, & repunt ad seipsos in angulum. O blasphematores Dei, & proditores Christi. Si Christus fecisset sicut vos fecistis, quis vnquàm saluatus esset? Sic Picardis vicinis suis hęreticis Romano fœtore gaudentibus (sic enim ipse loquitur) respondit aliquando Lutherus. Vtinam autem quas tu sententias produxisti, minùs in mores nostros quadrare possent. Sed intereà non minùs verè contra vos eadem omnia proferri possunt, qui cùm nouum quoddam Euangelium, quod sub scamno tot seculis latuisse dicitis, in lucem nuper adeò produxeritis, nullum tamen adhuc nouum & eximium sanctitatis vestrę specimen exhibuistis. Vide autem Brenti, num dogmati vestro consentanea scribas. Fidem enim tantùm à vestris exigitis, & eam sufficere solam putatis: cur à nobis opera prætereà requiritis?

Scurrilis Brentij oratio in Sotū.

Estne autem hoc modestiæ Christianæ, quòd venerabilem virum Petrum à Soto tam scurriliter B insectaris, quòd dixerit, Totam quidem Ecclesiam, non autem singula membra, certam habere promisionem Christi & gubernationis Spiritus sancti? Sic enim insultas homini: Quid hic noui? Imò quid blasphemię auditur? Amabo te, existimásne Asotum adhuc sana esse mente? Ecclesia habet promisionem præsentiæ Christi, & gubernationis spiritus sancti: tota quidem, non autem singula eius membra. Cùm ergo Asotici Prælati conueniunt, necesse habet Christus iuxta promisionem suam præsto adesse, necesse habet & spiritus sanctus eum conuentum gubernare: cùm autem inuicem à se iterum digrediuntur, & ad sua quisque reuertuntur, digreditur etiam spiritus sanctus, & reuertitur ad sinum Trinitatis suæ, vt ne plumam quidem apud Prælatos post se relinquat. Immanè, quantus hîc est stupor, quantus furor. Toti Ecclesiæ præsens est Christus, non autem singulis eius membris. Tota Ecclesia gubernatur à spiritu sancto, non autem singula eius membra. Ac si quidem sermo est de Ecclesia Asotica, certè nec Christus, nec spiritus sanctus prestò adest vel toti, vel singulis membris eius. Si autem sermo est de vera Ecclesia Christi, profectò sicut Christus adest toti, ita adest etiam singulis eius membris. Et sicut spiritus sanctus gubernat totam, ita etiam gubernat singula eius membra. Si quis, inquit Paulus, spiritum Christi non habet, hic non est eius, &c. Nónne scurram hîc agere potiùs videtur Brentius, quàm qualis videri vult Euangelij præconem? Sed quò meliùs res intelligi queat, ipsa Petri verba adscribemus. Disserat Brentius in confessione sua quòd Ecclesia certam habet promisionem perpetuæ

Responso, promisionē perpetuæ præsentiæ Christi & gubernationis spiritus sancti esse penes totam Ecclesiam, & non eius membra singula, quò

præsentiæ Christi, & gubernatur à spiritu sancto. C Petrus hoc scholion addidit: Verum est, tota, non verò singula membra. Quòd si tota, maximè vbi tota conuenit, veraciter curatura & inquisitura quæ ad salutem pertinent: quod fit in concilijs. Vnde illa specialem promisionem habet: Vbicunque sunt duo vel tres, &c. Quæcunque igitur concilia sint, siue Prouincialia, siue Episcopalia, hanc habent promisionem: sed Vniuersalia hanc, quæ fit toti Ecclesiæ: Portæ inferi, &c. Quid est quod in iis verbis pium lectorem offendere queat? Num quòd in veritate inuestiganda, cuius rei causa potissimum concilia conuocantur, certiorem promisionem perpetuæ præsentiæ Christi, qui veritas est, habere dicit Petrus totam Ecclesiam, quàm vnum aliquod eius membrum? Id si falsum est, cur igitur tu Brenti, in iis quæ proximè præcesserunt, magnam esse legitimorum Conciliorum autoritatem scripsisti? quæ certè nihil habebunt eximium, si perequè certam Christi perpetuæ præsentiæ promisionem habent singula membra, si perequè perpetuò gubernantur à spiritu sancto, quo ad veritatem inuestigandam. Cur autem dixit Christus, Vbicunque sunt duo vel tres: ac non potiùs, Vbicunque est aliquis vestrûm: si perinde præsens est semper singulis, atque multis in vnum locum congregatis? Quorsum autem attinet Concilia congregare, si perinde præsens est perpetuò Christus vnicuique membro seorsum, atque toti corpori Ecclesiæ? Quin Ecclesiæ membra sint etiam agricolæ, credo non negabis. Cùm itaque iuxta tuam sententiam, etiam eorum quisque promisionem habeat perpetuæ Christi præsentiæ, quid ex eo consequitur aliud, quàm vt æquè possit etiam a- D gricola, quibuscunque de rebus ambigitur, in causa fidei definire, atque legitimum concilium: nec minor illius, quàm legitimi Concilij sit autoritas? Stulti igitur fuerunt Apostoli, qui Concilium Antiochię primum congregauerunt: stulti Patres illi, qui Nicææ, Constantinopoli, Ephesi, Chalcedone tot numero de causa fidei definituri conuenerunt. Quid enim erat necesse tantos facere sumptus, tot itineris molestias, tot labores perferre, si peræquè certam Christi pręsentiæ promisionem habuerunt singuli seorsum habitantes, atque vnum in locum omnes congregati? Deinde verò si certam habent perpetuæ Christi præsentiæ promisionem singula veræ Ecclesiæ membra, qualem tu putas esse vestram Lutheranam: quæso te Brenti, fuit ne tum in singulis præsens Christus, cùm plurima & ea præstantiora Ecclesiæ vestræ membra, partim ad Zuinglianam, partim ad Munceranam, partim ad Suenckfeldianam, partim ad campanam, fidémne dicam an perfidiam, ab errore vestro defecerunt? Aut fatearis oportet Brenti, præsentem etiam tum Christum istos habuisse, cùm hos tam fœdos errores, vestris erroribus reiectis amplexi sunt, etiam tum eos à spiritu sancto fuisse gubernatos: aut verum scripsisse Petrum concedas, qui negat, certam perpetuæ Christi præsentiæ promisionem habere singula membra, quàm certum est habere totam Ecclesiam. Vidéסne iam quorsum tibi tua dicacitas reciderit? in quas ipse te salebras conieceris? quemadmodum ex illis explicare te non possis? dum homini

ad veritatē inuestigādā.

Act. 15.

F

E pio piè de rebus diuinis differenti grauissimum blasphemiæ crimen impingere, stuporem, furorem adscribere, sanámque mentem & sensum cõmunem detrahere non vereris. Neque verò negauit Petrus, præsentem esse Christum singulis membris, & à spiritu sancto singula membra gubernari: verùm de re proposita loquebatur, de eo quod scriptum à te fuerat, Ecclesiam habere certam promissionem perpetuæ præsentiæ Christi & gubernationis spiritus sancti. Quòd perpetuò sit præsens Christus, quòd sic ab eo perpetuò gubernentur singula Ecclesiæ membra, vt à fide nunquã aberrare possint, sicut gubernari Concilium legitimè cõgregatum nemo pius dubitat, hoc est, quod Petrus à Soto rectè negat. Neque verò tu ignorabas hnc Petrum dicere, verùm ad inuidiam illi cõflandam fecisti more vestro, vt calumniam hanc adhiberes, & ipse comminisceteris aliquid, quod rectè posses oppugnare. Quæ causa etiam fuit, vt quod in confessione tua sic scripseras: Ecclesia certam habet promissionē perpetuę præsentiæ Christi: sublata vocula, Perpetuæ, poneres in confutatione Promissionē præsentiæ Christi. Atqui quin præsens adsit Christus in veris membris suis etiam singulis, quæ templa sunt eius, in qnibus habitare dignatur, neque Petrus à Soto, neque pius quisquam, qui modò sanæ sit mentis, negat. Quòd autem perpetuò præsens adsit, quòd æquè præsens adsit ad veritatem inueniendam singulis, atque præsens adest vniuersis in concilio legitimo congregatis: id verò negat Petrus: negant etiam omnes qui vel sensu communi sunt præditi. Itaque nihil ad rem faciunt quæ tu in testimonia profers è scripturis. Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius, &c. Nemo enim contradicit. Sed au-

Rom. 8.
1. Cor. 12.

F di quid idem dicat Apostolus: cùm enim præmisisset, Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in spiritu sancto, subiunxit: Diuisiones autem gratiarum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij qnidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alteri fides in eodem spiritu: alij gratia sanitatum in vno spiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio sermonum: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Ad hoc igitur vt dicamus, Dominus Iesus, ex æquo spiritum sanctum accepimus omnes, quotquot membra sumus Christi corporis Ecclesiæ. Namqui non confitetur hunc, Ecclesiæ membrum non est. Ad hoc autem vt prophetemus, vt scripturas interpretemur, vt de fidei controuersiis definiamus, non ex æquo spiritum sanctum accepimus omnes. Nã nec Episcopi, nec doctores, nec prophetæ sumus omnes. Quin & ipsis prophetis non semper præstò adfuisse spiritum sanctum legimus, quo nonnunquam eos destitui, documento nobis esse potest Helisæus, qui cùm flentem vidisset Sunamitidem, causamque nescisset, ad puerum qui volebat eam prohibere, dixit: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. Neqne tum solùm, verum-

Etiam Prophetæ spiritu nonnunquã destituuntur
4. Reg. 4.

G etiam cùm de futuris eum requisiuisset Iosaphat, spiritus ei prophetiæ defuit, vt necesse haberet psaltem adhibere. Sic alteri prophetæ præstò quidem adfuit spiritus sanctus, quando missus contra Samariam, quæ fuerant illi ventura mala nuntiauit: non autem adfuit, cùm pseudoprophetæ cuiusdam persuasionibus adductus, panem in eius domo comederat, quod eum facere Dominus prohibuerat. Cuius mandati transgressi pœnas luit à leone occisus. Sic & Nathan Propheta visus est à spiritu sancto destitutus, cùm interrogatus à Dauide rege, num ædificare sibi templum liceret, respondit, nihil impedire, quò minus faceret qnod in corde suo deliberatum haberet: quem errorem suum posteà correxit, cùm eum ædificare prohibuisset. Ex his cuiuis perspicere licet, si prophetis etiam non semper præstò adest spiritus sanctus, multò minùs eum præstò adesse perpetuò singulis Ecclesiæ membris, qui non solùm vbi vult, sed etiam quando vult, & per quos vult spirat: sæpe vt sanctos deserat, inspiret autē eos, qui sunt procul ab omni sanctitate remoti: sicut inspirasse legitur Balaã, Saulem, virũ illũ arrogantē Heliu, Caipham, & alios peruersos homines. Est quidem ita, quòd sicut nullum est membrum in corpore quod non sit particeps aliquo modo sensus & motus à capite, sic nullus est mortalium in Ecclesia, qui non sit particeps alicuius gratiæ spiritus sancti. Cæterùm in quo simul omnes gratiæ concurrent, prẹter vnum Christum Deum & hominem, nemo fuit mortalium: quanquam spiritum veritatis Apostolis prẹstò semper singulis adfuisse non negamus. Vbi verò simul conueniunt omnes, ibi præsens adest Christus, ibi præsens adest spiritus sanctus cum omni genere gratiarum. Nam quod vni deest, pensatur H in altero: ac sæpe qnod non reuelatur ducentis aut trecentis viris excellenti prudentia doctrináque præditis, vni alicui non doctissimo reuelatur: in cuius posteà sententiam sic impellente spiritu sancto, pedibus eunt alij multò doctiores. Sic abscondit pleraque spiritus sanctus à vobis sapientibus & prudentibus, & reuelat ea paruulis. Quod etiam in Synodo Nicæna factum legimus, vbi quidam ex Confessoribus (libet autem Ruffini verbis vti) simplicissimæ naturæ vir, & nihil aliud sciens nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, qui fuerat inter cæteros auditores Episcopos, insignem quendam philosophum, quem ex doctoribus nemo disputando superare poterat, sic breui quadam oratiuncula constrinxit, vt obstupefactus ille virtute dictorum, ad alia mutus omnia, solùm hoc respondere potuerit, ita sibi videri, nec aliud verum esse, quàm quòd Episcopus ille dixerat. Iámne igitur intelligis Brenti, quàm verè Petrus dixerit, certam perpetuæ Christi præsentiæ & gubernationis spiritus sancti promissionem, quo ad inuestigandam veritatem, de qua potissimùm agitur in Conciliis, habere quidem totam Ecclesiam, non autem singula membra? Nihil enim dixit aliud Petrus, quàm quod etiam Caluinum vestrum fateri veritas coegit: qui se minimè negare scribit, quin tota fidelium societas, multiplici donorũ varietate instructa, longè ampliori & vberiori cælestis sapientiæ thesauro prædita sit, quàm seorsum singuli: quódque multò antè dictum ab Augustino fuisse commemo-

4. Reg. 3.
4. Reg. 13.
2. Reg. 7.
Ioan. 3.
Nume. 22.
1. Reg. 10.
Iob. 27.
Ioan. 11.
Christus maxime præsens in Conciliis.
Matt. 11.
Ruff. lib. 1. cap. 5. Ecclesiastica historia.

A rauimus, qui Deum alloquens bis verbis vsus est: Veritas rua nec mea est, nec illius aut illius: sed omnium nostrûm, quos ad eius communionem publicè vocas. Hoc enim dicere viderur Augustinus, quòd ibi semper præsto Chtistus adest, qui veritas est, ibi semper spiritus sanctus presto adest, qui spiritus est veritatis, vbi conueniunr omnes, vbi simul io vnum locum tota congregarur Ecclesia: ceterùm in singulis membris, oeque Christus veritas, neque spiritus veritaris præstò semper adest, cùm de singulis membris scriptum sit, quòd omnis bomo mendax: de rota verò Ecclesia, Portę inferi nō præualebunt aduersus eam. Iudica ounc tu Brenti, vter vestrûm fuerit cùm ista scriberet, sensu communi destitutus? Petrúsoe, qui dixit idem quod scripturæ consentaneum dictum anteà fuerit ab Augustino, quod & lumeo ipsum rationis indicare viderur: an ru, qui ram scurriliter manifestam veritatem oppugnas? Quod si verum est, singula membra certam habere promisionē perpetuæ præsentiæ Cbristi, & gubernationis spiritus sancti, falsum sit oporrer quod à Propheta dictum est: Omnis homo mendax. Nam simul in eodem & veritas Christus, & meodacium, cuius paier est diabolus, inesse non possunt: Nec erir vllum Ecclesiæ membrū, quod labi, errare, decipi queat, si nūquam pręsentia Christi qui veritas est, destiruirur. Vode ergo rot hæreses quot enumerauimus? quæ non aliuode ferè, quàm ex vestra schola Vuittembergensi prodierunt? Quin &illud falsum sit oporrer, quod ex Augustino proferre sæpè soletis, solis scripturarum libris, qui canonici vocantur, hūc timorem bonorémque deferendum esse, vt nul- B lus eorum autor scribeodo aliquid errasse firmissimè credarur. Cur enim non idē credamus de singulorum Ecclesię membrorum & scriptis & dictis, si certam habēt singula promisionem perpetuæ præsentiæ Christi: qui cùm sit veritas, neque falli potest, oeque fallere? Nos verò libenrer Augustini sentētiæ subscribimus, vt quem ille vult, honorem scripturis Canonicis habeamus, cæterùm sicut singula Ecclesiæ membra, quamlibet excellenti fuerint & vitæ sanctimonia & doctrina prædita, posse tamen errare credimus: sic vbi tota cōuenit Ecclesia, quam certam habere promisionem perpetuæ præsentiæ Christi, & guberoationis spiritus sancti, nemo pius ambigir, ibi nullum in fidei dogmatibus errorem admitti posse, certū & indubirarum habemus. Quamobrem illius Decretis proximū à scripturis caoonicis locum tribuimus, & ab eodem ea spiritu sancto profecta credimus, quo fuerūt inspirati, qui scripturæ canonicæ libros ediderūt. Sed de re quæ vel ipsa luce clarior est, plura nos verba facere necesse non est.

Psal. 115.
Matth. 16.
August. in epist. ad Hieronymum.

Facit iam deinceps Breorius, quod facere soleot qui malas causas defendendas susceperunt, & cōsarcinatis è scriptis Gregorij Nazanxeni, Basilij, Nicepbori, Socratis, Bernardi, Adriani Papæ, delectorum quorundam cardinalium & Legarorum sedis Apostolicæ, qui pręsidebant in concilio Tridentioo, quibusdam seotentiis contra viram & mores corruptos Episcoporum, & eorum qui sedeot ad Ecclesię gubernacula, quandoquidem alia ratiooe noo potest, vel hac saltem ordinem Episcoporum & sacerdotum in odium, inuidiam & contemprum omnium adducere conatur: quod in causa suæ diuisionis defendendæ facere semper C hęreticis vsitatū fuisse, in quadam epistola scribir Augustinus. Cur aurem non à Paulo potiùs exorsus es Brenri, quàm à Gregorio Nazanxeno, quò sic iam iodo à Pauli temporibus nunquam Episcopis præstò spiritum sanctum adfuisse demonstrares: Nam & ipse de iis qui suo tempore Dei regebant Ecclesiam ad eundem propè modū questus est. Cùm eoim dixisset, Spero me Timotbeum citò mittere ad vos, vt & ego booo animo sim, cognitis quæ circa vos sunt: subiuoxit euestigiò, Neminem enim babeo ram vnanimem, qui syncera affectione pro vobis solicitus sit. Mox & rationem addidit: Omnes enim, inquit, quæ sua sunt quærunt, non quę Iesu Christi. Vides quòd eadem ferè fuit Pauli de suis collegis querimonia. Neque tamen ideò tales omnes fuerunr, qui cum Paulo rū erant. Erat eoim com eo Lucas & Epaphroditus, quos constar oon quæ sua sunt quæsiuisse, sed quæ Iesu Christi: sed quia plures eiusmodi fuerunt in eius societate, nimirum Demas, qui dereliquerat eum, diligens hoc seculum: Hymenæus, Alezander Aerarius, qui mulra mala ei ostenderar, & alij, quorum in hac ipsa meminit epistola, qui ex contentione Christum annunciabant non syncere, existimantes pressuram se suscitare vinculis eius, ideò, qui scripturæ mos est, dixit de nonnullis, ranquam de omaibus, quemadmodum etiam Hieremiam fecisse legimus: A minore vsque ad maiorem, inquir, omnes auaritiæ studenr, & à propbeta vsque ad sacerdotem cuocti faciunt dolum. Quid ergo dicemus? quia tales erant etiam Pauli temporibus magna ex parte verbi ministri, num eis proprereà spiritus sanctus defuit? num ideò iugum eorum D fuit ab ouibus excutiendum? Non ita docuit Apostolus: sed cùm questus esset de iis, qui Christum ex contentione prædicabant, ooo syocerè: Quid enim inquit: Dum omni modo siue per occasionem, siue per verirarem Christus annuncietur, & in boc gaudeo, sed & gaudebo. Qui tum anounciabanr Cbristum, faciebant id animo minimè Christiano, nihil enim aliud spectabant, quàm vt capto vioctóque Paulo, maiorem adderent afflictionem: vt ex Euangelij profectu maius illi conflarent odium, & eum in vitæ suæ discrimen adducereor. Neque tamen ideò Paulus eos audiri probibuit: quin quacunque tandem occasione Christum per eos annunciari gaudebat. Huius exemplum imitari te Brenti oportebat, vr gauderes potiùs cum Paulo, si vel per occasionem Christus esset annunciatus, quàm tot virorum doctorum sententias coaceruares, quibus, quorum opera fit vr Christus annuncietur, eos in odium & cōremptum adduceres. Quanquam quod ex Gregorio Nazanzeno profers & Basilio, de vestris hi scribunt, hoc est, de hæreticis, non de Catholicis Episcopis. Fuit enim idem propè tunc, qoi nunc est Ecclesiæ status: quin deterior etiam, quàm sit hoc nostro seculo, cùm non aulæ tantùm & ciuitates infectæ, verùm oe ipsi quidem Reges & Imperatores ab bæresi fuerint intacti. Sicut igitur subinde nunc instituuntur Colloquia, sic illo quoque tempore fuisse factum, etiam ante Gregorium questi suot, Athanasius & Hilarius. Tales igitur Synodos siue congressus deinceps fugere se velle scribit Gregorius. Nunc audi quid in ea, q̄ proximè sequi-

Haereticorum mos est de cleri vitiis & abusibus libenter loqui.
Aug. 137. epist. Etiam ætate Pauli Clerus vitiis laborabat vitiis. Philip. 2.
2. Tim. 4.
1. Tim. 1.
Phil. 1.
Hie. 6.
Deterior olim Ecclesiæ status quàm hodie. Colloquia de Religione patribus improbata.
Greg. in epi. ad Procopiū. Bas. epi. 70.

E tur epistola, scribat Basilius: Vnum iam crimen est, inquit, quod vehementer punitur, si paternas quis traditiones diligenter obseruet. Nō impugnamur propter pecunias, non propter gloriæ splendorē, non propter aliud aliquid rerum temporalium, sed propter communem thesaurum, propter hæreditatem paternam, propter sanam fidem in acie ac certamine stamus. Domus precationū clausę sunt, altaria cultu spirituali vacant, nulli ampliùs christianorum cœtus, nulla ampliùs doctorum præsidentia. Cessarunt doctrinæ salubres, cessarunt panægyres, hymnodię nocturnę non habentur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non sit neque princeps, neque propheta, neque præses, neque oblatio, neque incensum, neque locus, in quo corā Domino posit offerri sacrificium. Quæso te Brenti, quos hic notat Basilius? vósne, an nos, qui per Dei gratiam sumus Catholici? Quod nobis grauius crimen obiicitis, quàm quòd paternas traditiones diligenter obseruamus? Deinde qui sunt alij quàm vos apud quos altaria spirituali cultu vacāt, apud quos cessarunt doctrinę salubres, nec habentur hymnodiæ nocturnæ: apud quos neque oblatio est, neque incensum, neque locus, in quo corā Domino posit offerri sacrificium: apud quos ipso etiam sacrificij nomine nihil est abominabilius? Vides igitur quòd de vestris hæc maioribus, non de nostris scripsit Basilius: quódque sicut anteà semel & iterum, sic & nunc testimonium ipse contra te produxisti. Iam quod adfers ex Nicephori & Socratis Ecclesiastica historia, demus tibi hoc, erratū fuisse à Theophilo, & ab illo alio, quid aliud ex eo

Quod nunc fit ab hæreticis, olim quoque factum.

F consequetur, quàm verum esse quod Petrus à Soto scripsit Ecclesiam totam, non autem singula eius membra: falsum autem esse quod asseris, tu singula Ecclesiæ membra certam habere promissionem perpetuæ pręsentiæ Christi & gubernationis spiritus sancti: Certè neque Petrus à Soto affirmauit hoc vnquam, neque nos in ea sententia sumus, vt putemus errare non posse, si quis successit Episcopo Catholico: qui si quod à suis antecessoribus sibi traditum per manus accepit, id ipse non retinet, quin ei contrarium docet, aut facit aliquid, gra niter eū errare non diffitemur. Non enim satis est in locum Episcopi Catholici successisse, nisi catholicam etiam eorum doctrinam, quibus successisti, retineas. Et vos Brenti, quo iure, quáue iniuria successistis in Ecclesiis plerísque sacerdotibus Catholicis, neque tamen propterea vos non delirare dicimus, quandoquidem ab eorum pia doctrina recessistis, neque patrum nostrorum, qui iidem & vestri fuerunt, traditiones retinetis: quin quòd ab eis nos discedere nolumus, per summam iniuriam grauissimum nobis idololatriæ crimen obiicitis: haud aliter atque Catholicis olim Arrianos fecisse scribit Basilius. Quæ verò proferuntur ex Bernardo & aliis, qui de corruptis moribus nostris nostro seculo scripserunt, vtinam ea refellere liceret: sed veriora sunt pleraque de multis, quàm vt refutari queant. Verùm (quod aiunt) ab ouo tibi Brenti exordiri licebat. Nam ab orbe condito semper in Ecclesia bonis mali permixti fuerunt. Quòd enim eadem sit eorum qui præcesserunt, & qui sequuti sunt Christum natum Ecclesia, nec ignoras tu, nec diffiteris proculdubio: temporum tantùm discrimen, fides fuit prorsus eadem. In venturum illi credebant, nos in eum qui iam venit Messiam credimus. Quamobrem si vel à primo parente nostro

Semper in Ecclesia bonos permixti mali.

G sumas initium, cùm is duos filios habuerit, alterum fraterna cæde manus suas contaminasse reperies. In arca verò sua cum tribus tantùm filiis suis fuit Noe: quorum tamen vnus tam fuit ab omni pietate remotus, vt verenda detegere sui patris, & eum habere ludibrio veritus non sit. Abraham & ipse duos habuit filios, quorū reprobus alter eiici vnà cum matre sua iussus est. De liberis autē Isaac nónne dicit Dominus per Prophetam: Iacob dilexi, Esau autem odio habui? Iā in domo Iacob quàm turpe flagitium vnus ex filiis designarit, ex Genesis libro, quàm ex nostra commemoratione te cognoscere malumus. Sed & reliqui fratres ferè omnes cum ęre paruo fratrem suum Ioseph vendidissent, quantum in ipsis erat, eum perpetuæ seruituti manciparunt. Sanctus autem ille Dauid (vt interim silentio prætereamus, quæ de Heli, déque Samuelis filiis narrat historia) quot & quantis sceleribus coopertos filios habuerit, ex eadem regum historia videre licet. Quid verò faciūt aliud sancti Prophetæ ferè omnes, q̄ quòd sui quisq; seculi mores perditissimos accusat? in quos ita sæpe grauiter inuehuntur, vt neminem superesse dicant, qui non declinauerit, qui non auaritiæ studeat, qui non dolū faciat. Quid autem nato Christo, num esse vitia desierunt? Elegit ipse sibi Christus duodecim, vnus ex eis erat diabolus. Elegerunt septem diaconos Apostoli, fuit vnus ex eis longè spurcissimus hæreticus. De Paulo iam diximus, quemadmodū is questus fuerit, neminē habere se, qui germanè de grege foret solicitus, quòd omnes quæ sua sunt quæ-

Gen. 4.
Gen. 9.
Gen. 19.
Malac. 1.
Gen. 49.
Gen. 37.
1. Reg. 2.
in 1. Reg.
Ioan. 6.
Apoc. 6.
Philip. 2.

H rerent, non quæ Iesu Christi. Vetus itaque fuit hic rerum status Brenti. Ab orbe condito semper in Ecclesia bonis mali permixti fuerunt, & sicut huius seculi sapiens quidam dixisse fertur, plures mali. Quod ipsius dictum etiam æterna sapientia cōprobauit, cùm diceret: Multi sunt vocati, pauci verò electi. In cælum conscendas oportet, si vis locum, vbi nulli sunt mali, reperire, quanquam & ex illo ceciderunt angeli. Quòd si qui seruiunt Deo, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatē, quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea? Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti sumus: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Ante bis mille annos dictum est hoc, & fuit multò antè verum, quàm dictum esset, & est nunc quoque verius quàm vellemus. Quid igitur? Num propterea dicemus, ex quo tempore conditus est orbis ad hunc vsque diem, non fuisse spiritum sanctum in Ecclesia, quòd semper in ea fuerunt mali, & plures mali: quin & qui præsidebant fuerunt sæpe mali? Absit. Quin propter hos malos, non propter vos iustos venit Christus in mundum: neque sic semper in Ecclesia mali fuerunt, vt non essent illis boni quoque permixti: qui licet essent numero pauciores, sępe tamen eorum causa Deus etiam malorum est misertus. Et ipsi mali, quemadmodum anteà scripsimus, quamuis non haberent spiritum, quo ipsi sancti essent, habebant tamen spiritum, quo sanctos alios facerent, siue sacramenta ministrando, siue Dei verbū prædicando. Fatentur autem hoc etiam tui Brenti (si modò tuus est Philippus) non modò Catholici,

Math. 20.
Iob 4.
Math. 9.
Mali etsi nō habeant in Ecclesia spiritum quo fiāt sancti, habent tamē spiritum ad

alios sancti-ficandos. Philipp. in locis communibus. Luca. 10.

A quòd fieret incerta fides, si vis Euangelij & sacramentorum penderet ex dignitate ministrorum: cùm Euangelium & sacramenta efficacia sint propter promissionem Dei, non propter ministri personam. Reuocat mentes nostras & fidem nostram Christus à persona ministri ad sese, inquiens: Qui vos audit, me audit: quasi dicat: Nec Euangelium est vestrum, nec opus vestrum est saluos facere auditores, sed Dei opus est: qui hoc mirabili modo sparsa voce Euangelij colligit sibi æternam Ecclesiam. Hoc vestri dicunt Brenti. Quorsum igitur attinet sic nobis exprobrare peccata nostra, quasi verò vos non sitis grauioribus flagitiis cooperti? Sed audi quid scribat de vobis, qui versatus fuit multis annis inter vos, nec valdè nonnullis visus est alienus à doctrina vestra, ita vt quasi vulgò diceretur illud, Aut Erasmus Lutherizat, aut Lutherus Erasmizat. Audi quid ille vir singulari præditus ingenio, neque vulgari doctrina de vobis dixerit, Erasmus Roterodamus: Vos, inquit, strenuè clamatis in luxum sacerdotum, in ambitionem Episcoporum, in tyrannidem Romani pontificis, in garrulitatem sophistarum, in preces, ieiunia & missas: nec ista purgari vultis, sed tolli: nec omnino quicquam in receptis placet, sed zizaniam euellitis cum tritico: aut, vt meliùs dicam, triticum euellitis pro zizania. Ad quid interim nobis profertis melius & Euangelio dignius, vt ab assuetis recedamus? circunspice populum istum Euangelicum & obserua, num minùs illic indulgeatur luxui, libidini & pecuniæ, quàm faciunt hi quos detestamini? Profer mihi, quem istud Euangelium ex comessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores. Et post pauca: Nunquam eorum Ecclesias sum ingressus, sed aliquando vidi redeuntes à concione, veluti malo spiritu afflatos, vultibus omnium iracundiam ac ferociam miram præ se ferentibus. Sic, opinor, discedunt milites à concione ducis ad prælium exhortati. Quis vnquam vidit in eorum concionibus quenquam fundentem lachrymas, tundentem pectus, aut ingemiscentem? Et iterum nonnullis interiectis: Circunspice mihi sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis infames? Et hos habent etiam in delitiis, tantum abest vt vitent. Apostoli quò magis vacarent Euangelio, aut abstinebant ab vxoribus, quas ducere licebat, aut legitimè ductas vertebant in sorores. Nunc floret Euangelium, quot sacerdotes & monachi contra certè leges humanas, contra professionem suam ducunt vxores. Condonetur hoc: Circunspice, num castiora sint eorum coniugia, quàm aliorum, quos ducunt pro Ethnicis. Agnoscis, opinor, quas fabellas tibi possim referre, si libeat. Profert autem in epistola, quam scripsit ad fratres inferioris Germaniæ: Efferunt, inquit, honorabile côiugium & thorum immaculatum. Sed inueni nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castiùs colere coniugiû, quàm Catholicos. Iubet me proferre fabulas: quid attinet? cùm vulgò narrentur. Negat esse notissima, cùm falsa sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui monachum, qui pro vna duxerit tres. No-

De Lutheri secta Erasmi testimonium. Erasmus in epistola in pseudoeuangelicos.

B

Aliud Erasmi testimonium.

ui sacrificum virum alioqui probum, qui duxit vxorem, quam pòst comperit alteri nupsisse: similia permulta de monachorum & monacharum coniugiis referuntur, qui ductas repudiarunt, eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus sit adulteriorum? Quid Argentorati fiat nescio. Quid alibi compertum sit, mecum nouit populus. Iam vt donemus, istis Euangelij præconibus esse fas vxores ducere, quis non admiretur, ouiculas mactationi destinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Christi gloriam, tot curis districtos, tot afflictionibus obnoxios (quibus accedit & paupertas, onus cum miserum, tum graue) non posse viuere sine vxoribus? quas tam multi ob leuiores causas aut nô ducunt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophen comicam. Vbi contigit vxor, occinitur, Valete & plaudite. Quæ malùm est ista tanta salacitas, quam tot mala non possunt excutere? vnde tanta carnis rebellio in iis, qui se iactant agi spiritu Christi? Et in eadem epistola: Sacerdotem, inquit, Basileæ virgis cæsum, mox vrbe eiectum non nomino. Quid refert, quando desierit concionari? Istius erat professionis. Is, vt publicus ferebat rumor, & in carcere, & extra portam cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se posteaquàm se illi sectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruisse. Quid de tota secta dixerit, non referam. Et iterum in epistola in pseudoeuangelicos: Dices, Nihil tam fuit vnquâ felix in rebus humanis, quin malorum admixtu vitietur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas. Mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior: Et iterum: Euangelica pietas à minimis initiis paulatim creuit in maius & melius, & optimus quisque se illi iungebat: hanc doctrinam ferè leuissimus quisque amplectitur. Et in alio quodam libro: Adeò per hoc quod vos vocatis Euangelium, non corrigi scribit homines, vt potiùs videantur deteriores, nec fieri vt peccare desinant, sed vt peccent impunitiùs. Sic ille, fenestram ad omnem nequitiam aperuisse vestrum Euangeliû iudicauit. Possem hîc ex Georgio quoque Vuicelio viro non vulgari doctrina prædito nônulla referre: sed quoniam is cùm fuisset antea blasphemus, persequutor & contumeliosus, misericordiam Dei consequutus, ex persequutore tandem Apostolus, & ex Lutherano factus est Christianus, minus apud vos ponderis habiturum est eius quamlibet verum testimonium. Itaque nolo verbis eius recitandis esse prolixior. Extat libellus eius qui inscribitur, Retectio Lutherismi: Ad eum vos remitto, cuiusmodi sint sectæ vestrę mores, ibi verissime scriptum reperietis. Sed irrefragabile testimonium Islebiensis idoli vestri non possum quin producam. Nam illi fidem quin habeatis indubitatam, causam dicere non potestis, præsertim cùm Dei verbum non aliud agnoscatis, nisi quod ab illo scribitur. Audiatis igitur Deum vestrum loquentem: Mûdus, inquit, indies fit deterior. Sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti & indisciplinati, multóque deteriores, quàm fuerint in Papatu. Alio verò loco suos increpans, decies eos esse dicit Sodomitis peiores. Habésne quod ei possis contra-

C

D

Idem in hiperaspiste secundo.

Georgius Vuicelius.

Lutherus testatur suos Catholicis deteriores esse. Luther. in Postilla super Euangelium Domi. primo aduentus.

E dicere, cuius verba nihil aliud sunt iudicio vestro, nisi verba Dei? Si mentiri potest Deus vester, mentiri potest hæc scribens de vobis Lutherus: qui nusquam scripsit veriùs, quàm vbi quem fructum attulerit doctrina sua, planum fecit orbi vniuerso. Qua fronte igitur audet Asotus iste Brentius nobis decies Sodomitis peiores obtrudere, qui sint Ecclesiasticæ doctrinæ iudices, & eos reiicere, quorum hoc proprium semper in Ecclesia fuit munus, in cuius possessione plus quàm mille quingentis annis fuerunt? quin si spectes Iudæorum etiam sacerdores, plus quàm bis totidem aliis annis. Nam ex quo tempore sacerdotium Iudæorum sumpsit originem ad hunc vsque diem, nunquam apud omnes eos, qui vel in venturum, vel in eum qui iam venit Christum crediderunt, penes alios quàm penes Episcopos & sacerdotes de religionis doctrina iudicandi fuit potestas. Quamobrem nihil est Brenti, quòd nobis iudicandi potestatem hanc adimas, quòd non sumus omnes absque crimine, cum nihilo sint vestri nostris meliores: quin si vestro idolo credimus, multis etiam partibus deteriores. Quod si scriberet etiam nullus, res tamen ipsa clamat. Possem historiam tibi proferre Brenti, de quodam, qui cùm trium superstitum vxorum esset maritus, à vestris tamen magno cum applausu fuit exceptus, & in precio habit', ob hoc solùm, quòd contraria Christianæ fidei Lutherana vestra dogmata in vulgus spargebat. Possem & alium in eadem ciuitate nominare, de quo publica fuit fama, quòd è schola carnificis profectus, itidem non vnius vxoris esset maritus. Quamuis autem vnam secum tantùm adduxisset, vndecunque tandem raptam (nam variè res narratur) inter scortà nihilominùs perpetuò volutabatur, vxore etiam

F inspectante. Adeò nec vxoris commercium vllum el contra fornicationem attulit remedium: fuit tamen habitus præclarus, & idoneus cùmprimis Euangelij vestri minister. Sic autem iam hoc est moribus receptum apud Euangelij vestri præcones, simul vt duas aut tres vxores habeant, vt iam pro crimine propemodum non habeatur, ac modò nô in laude ponatur. Possem & carnificem pastoris apud vestros officio functum recensere. Et hos rurales Ecclesiasticę doctrinę iudices vis esse potiùs, quam qui sunt à tot millibus annorum legitimè ad eam rem vocati? Et intereà nostra nobis obiicis peccata, nihil veritus, ne tibi quoque dicatur illud ex Euangelio: Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quo modo dicis fratri tuo: Frater, sine eiiciam festucam de oculo tuo, & ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere festucam de oculo fratris tui.

Hic iterū te pientissime Rex appello, cui Brentij libellum hunc dicauit Vergerius, coram quo se doctrinam illius defensurum obtulit. Si locū hunc defendendū coram te susciperet Vergerius, quandoquidem non sic in pietatem & sanctitatem, sicut in loca sedésque maiorum nostrorum successimus, non esse nos idoneos Ecclesiasticæ doctrinæ iudices, quem hic esset accusaturus alium præter te? Cuius enim alius arbitrio præterquàm tuo, & à Canonicis eliguntur, & à pontifice Romano confirmantur Episcopi? Certè nec eligunt Canonici, neque confirmat pontifex, nisi quos tu nomi

Et in veteri & in noua lege iudicũ de religione penes sacerdotes fuit.

Flagitia nõ rara ministrorum noui Euangelij.

Matt. 7.

Luc. 6.

Ad Regẽ apostrophe, perstringens Vergerium.

Reges Poloniæ eligunt Episcopos regni.

naueris: vt quæcunque crimina iaciuntur in Episcopos, siue sint vera siue falsa, non in alium quàm in teipsum iaciantur. Cuius enim nisi tua culpa sit, vt Ecclesiasticæ doctrinæ nos idonei iudices esse non possimus, si verum est quod de nobis scribit Brentius, quódque se defensurū offert Vergerius? Nam si vel suo iudicio Canonici eligerent, vel suo iudicio Pontifex Episcopos constitueret, iustā tamen videri possent habere causam Brentius & Vergerius, vel Canonicos, vel Pontificem insectandi. Nunc cùm tuo solius iudicio fiat Episcoporum & electio & confirmatio, quam ad rem venit huc Vergerius, nisi vt tibi insultaret? vt populi contra te seditionem excitaret: cuius opera, in regno & adiunctis illi terris imperio tuo subiectis, tales Episcopi constituti sint, qui doctrinæ Ecclesiasticæ iudices idonei esse non possint? Verùm nos etsi nô successimus omnes in pietatem & honestatẽ maiorum nostrorum, quoniam tamen in eorum doctrinam successimus, à qua Brentium & Vergerium cum suis discessisse certum est, vel hoc satis esse debet piis omnibus, vt nos Ecclesiasticę doctrinæ iudices agnoscere non recusent.

G

Tractat deinde locum Euangelij de portis inferi Brentius, & negat Episcopos siue Prælatos (vt ipse vocat) Ecclesiam illam esse, aduersus quam portas inferi non præualituras dixit Christus. Iam enim demōstratum est, inquit, quòd prævaluerint: cùm tamen eius nihil demonstrauerit. Sperare se deinde dicit, pios aliquot viros inter Episcopos inueniri, quibus Asotica impudentia & impietas vehementer displiceat. Est ita Brenti: displicet piis omnibus vehementer Asotica ista vestra impudentia & impietas, qui contra manifesta scripturę verba legem ab aliis, quàm à sacerdotibus requiri, doctrinæque religionis alios quàm sacerdotes & Episcopos iudices esse vultis. Petri verò à Soto pietas probatur vehementer piis omnibus, qui sicut aliis de rebus, ita de hac quoque non aliud, quàm quod verbo Dei consentaneum est, docere videtur. Pergit posteà Brêtius, ac pios Episcopos, quod ad priuatam eorum personam attinet, membra quidem Ecclesiæ, non autem ipsam totam esse dicit Ecclesiam. Quod verò ad publicum eorum officium attinet, ministri sunt, inquit, Ecclesiæ, non Domini. Non est Brenti, priuata persona Episcopus: Petrus, Paulus, Andreas priuatæ personę sunt: Episcopus preterquam quòd publicum in Ecclesia reconciliationis ministerium gerit, in hoc quoque sustinet personam publicam, quòd mandatū est illi à Deo munus pascêdi oues, & Ecclesiā Dei regendi. Intereà tamen illud tibi concedimus, quòd si sint vnius prouinciæ vel nationis Episcopi, non rectè dicantur totam Ecclesiam repræsentare, sed illius tantum prouincię vel nationis Ecclesiam, vbi sunt vnum aliquem in locum congregati. Cęterùm vbi conuocatur Oecumenicum Concilium, quicunque veniunt ad illud ex toto orbe acciti Episcopi, etiãsi non omnes côuenerint, quòd alij morbis, alij sint aliis causis impediti, qui tamen præsentes adsunt è singulis prouinciis & nationibus, eos totam Ecclesiam repræsentare dubium non est. Quod etiam Augustinus non obscurè videtur indicare, cùm plenarij Concilij sententiam, totius Ecclesiæ consensionẽ vocat. Et ante eū Athanasius: Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in Conciliū coiret.

H

De loco Matth. 16.

Episcopi non priuatæ personæ sed quà collecti totā Ecclesiam repræsentant.

Aug. lib. 2. cap. 18. de baptismo paruulorum contra Donatistas.

Athan. epistola de gestis Synodi Arimini & Seleuciæ congregatæ. Lib. epi. 24.

A Vniuersum orbem vocat trecentos, decem & octo Patres in Concilio Nicæno congregatos. Sic & Leo Pontifex Canonum Nicææ habitorū decreta, quo trecenti tantùm, decem & octo Episcopi conuenerant, à totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Quin & in octaua Synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, sic Photium Bachaius alloquutus esse legitur: Loquere Domine Photi, totus mundus hic est: totum mundum vocauit Synodum Oecumenicam. Quamobrem & quæ constituuntur in tali Synodo totius mundi constitutiones rectè vocari possunt, cùm eis totus mundus, quàm latè patet nomen in eo Christianum, ligetur. In Prouinciali non item: non enim ligatur Synodi prouincialis decretis, nisi qui sunt eiusdem prouinciæ. Quam etiam ob causam à Gratiano scriptum esse legimus: Episcoporum Concilia sunt inualida, ad definiendum, & constituendum, non autem ad corrigendum. Corrigi mores possunt & cleri, & populi in Synodis prouincialibus: de fide constitui quicquam nō potest. Mores enim habent suos cuiusque prouinciæ & nationis homines: qui quemadmodū corrigendi sint, ne mo scire potest meliùs, q̄ qui sunt ex eadem prouincia. Fidem autem suam peculiarem non habet vlla diœcesis aut prouincia, sed Catholici vocamur omnes. Sicut de vna Ecclesia Catholica, sic de vna etiam fide Catholica gloriamur: nec licet de fide quicquam definire, nisi vbi simul omnes ex omnibus totius orbis Christiani prouinciis conuenerint Episcopi: qui posteaquam vnum aliquem in locum congregati sunt, tota Ecclesia cōuenisse dicitur. Legimus in libris Regum, post descriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem hæc verba: Tùm congregati sunt omnes maiores natu Israel ad regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis Domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pòst: Conuertitque rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ, Omnis enim Ecclesia Israel stabat. Omni Ecclesiæ benedictum, omnem Ecclesiam Israel stetisse dicitur, cùm anteà maiores natu tantum, principes tribuum, & duces familiarum commemorati fuerint. Quid aliud iis verbis indicatum est, quàm quòd illi repræsentabant omnem Ecclesiam? nam reliquus ferè cœtus omnis ex primariis pendere consueuit. Tales itaque cùm sint Episcopi, quos posuit spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei, quęcunque tandem in locum ex orbe Christiano vniuerso congregati fuerint, tota Ecclesia conuenisse dicitur, quandoquidem hi conuenerūt, quorum Deus ministerio gubernat Ecclesiam: quam etiam ob causam Ecclesiæ ministri vocātur: quod nomen etiam regibus & principibus tribuit scriptura. Nam & horum in rebus politicis ministerio Deus Ecclesiam suam gubernat: qui tamen & ipsi non arcentur à Synodis, imò vocari consueuerūt à Pontifice, præsertim quoties de causa fidei disceptatur, cùm habeāt & ipsi suam in synodis functionem. Si quos enim tanquam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit sententia sacerdotum, eorum doctrina reprobata debent esse principes, præ cæteris autem Imperator, eiusdē sententiæ & ordinationis cum sacerdotum autoritate; sicut in epistola sua scripsisse Iustinianum paulò antè commemorauimus: vt externa disci-

Octa. Syn. Actione. 5.

Distin. 18. cap. 2.

Ecclesia dicitur conuentus potiorum Ecclesiam ipsam repræsentantium. 3. Reg. 8.

B

Acto. 20.

Ecclesiæ ministri dicuntur magistratus Ecclesiastici, tum & politici

plina contra tales vtantur, quódque fuerit ab Episcopis constitutum, exequutioni mandandum curent. C

Quod autem ait Brentius, Episcopos Ecclesiæ seruire debere, non iuxta suum ipsorum arbitrium, nō iuxta fictitias traditiones, sed iuxta certum & verum verbum Domini sui, scripturis propheticis & Apostolicis comprehensum: itaque si hanc regulam vere sequuntur, tunc nec spiritus sanctus eis deest, nec errant: quòd si hanc regulam & metam transiliunt, non aliud reliquum est, quàm spiritus ignorantiæ, cæcitatis, & erroris, &c. Quid si faciant hoc Episcopi Brenti, neque tamen facere vobis videantur? Quæso te, qua de re nunc agitur? nōnne iuxta verū & certum verbū Domini nostri scripturis propheticis & Apostolicis cōprehēsum docemus? Vis audire scripturas propheticas? Audi quid in Leuitico dixerit Dominus ad Aarō: Præceptum, inquit, sempiternū est in generationes vestras, vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum, doceatísque filios Israel omnia legitima mea. Cui dedit hic Deus discernendi, cui docendi facultatem? Nōnne Aarō & filiis eius sacerdotibus? Rursus in Deuteronomio: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, venies ad sacerdotes Leuitici generis, &c. Et in eodem libro: Accedent sacerdotes filij Leui, quos elegerit Dominus Deus tuus vt ministrent ei, & benedicant in nomine eius: & ad verbum eorum omne negotium pendebit. Ad verbum, inquit, sacerdotum omne negotium pendebit. Audi & Ezechielem: Sacerdotes, inquit, Leuitæ filij Zadoc, populum me- D um docebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundum ostendent eis: & cùm fuerit controuersia, stabunt in iudiciis meis, & iudicabunt, &c. Potuitne dici quicquam apertius? Sacerdotes, inquit, docebunt, sacerdotes iudicabunt, non reges, nō quicunque tandem laici, sartores, sutores, agricolæ. Sic & Aggæus: Interroga, inquit, sacerdotes legem, non principes. Sic & Malachias: Labia Sacerdotis custodient sciētiam, & legem requirent ex ore eius. Nunquid hæ non sunt scripturæ propheticæ? Vis & Apostolicas audire? Quosdam quidem, inquit Paulus, posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò doctores. Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Et alio loco: Ipse dedit quosdam quidē Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores. Vides quemadmodum hic officia distinxerit? Et iterum: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei. Et hîc Episcopos esse positos dicit ad regendam Ecclesiam, non principes, multò minùs mercatores aut sordidos aliquos opifices. Nonne iam intelligis Brēti, nos iuxta verū & certū verbū Domini nostri scripturis propheticis & apostolicis cōprehensum, Ecclesię seruire? Tu cōtrà, quod adfers Dei verbū, quo requirere legē ex ore principis aut laici, populus iubeatur? quo docēdi legē, quo iudicandi de doctrina religionis potestas illi permittatur? Intereà tamen cùm eiusmodi nihil proferas, te videri vis tuósque, qui iuxta Dei verbum Ecclesię seruiant: nos ab eius possessione re-

Brentius Episcopos verbo scripto vult alligatos esse. Responsio Catholicos ex verbo Dei docere & defendere, posse magistratus Ecclesiasticos esse de sacris iudicii atque sententiam. Leuit. 10. Deut. 17. Ibidē. 21. &c.

Ezech. 44.

Agga. 2. Mala. 2.

1. Corin. 12.

Ad Eph. 4.

E pellis: cùm tamen nemo ſit qui grauiùs Dei verbũ quàm vos oppugnet. Cæterùm vtrùm ad ſcripturas tantùm, an ad traditiones quoque Deus Eccleſiam ſuam voluerit alligatam, alius erit ea de re dicendi locus magis opportunus.

Brentius Eccleſiam fingit inuiſibilem. Matt. 16. Reſponſio. Phil. in locis cõmunibus, & in cap. 8. ad Roma. Matt. 18.

Quòd autem horrendũ eſſe dicit brentius quòd ſcribit Petrus Eccleſiam, cui promiſsio illa Chriſti facta eſt, Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, viſibilem eſſe: nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendere, vt quis ad Eccleſiam pertineat: quis eſt qui tenebras huius Aſoti mitari ſatis queat? Si licet idæam nobis quandã fingit Platonicam, dum viſibilem Eccleſiam eſſe negat. Atqui concedunt hoc etiã tui Brenti, quòd cœtus vocatorum Eccleſia ſit viſibilis: nec alibi ſint electi, niſi in hoc cœtu viſibili. Niſi fortè tuus non eſt Philippus, qui manifeſtum eſſe dicit, eſſe aliquam viſibilem Eccleſiam Dei. Cùm enim dicit Chriſtus, Dic Eccleſiæ: deducit nos ad viſibilem cœtum, à quo neque Caluinus diſſentire videtur cap. 8. Inſtitutionis. Verùm & hac de re ſuo loco tractare malumus, cùm de Eccleſia ſermo nobis erit.

De loco Matt. 18. Vbi ſunt duo vel tres.

Profert deinceps Brentius & illum Euangelij locum: Vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum, & eum ad Eccleſiæ prælatos pertinere negat. Primùm enim, inquit, non ſimpliciter dicit, Vbi ſunt duo vel tres congregati, ſed addit, In nomine meo: Non conuenitur autem in nomine Chriſti, ſi verbis tantùm iactetur Chriſtus & gloria Chriſti. Hactenus verè, ſed contra vos ipſos Brenti. Qui ſunt enim alij,
F qui verbis tantùm iactant Chriſtum & Euangelium, & gloriam Chriſti, præter vos? Vbi ergo duo vel tres veſtrum, quin & duo aut tria millia veſtrũ congregata fuerint, ibi non eſſe Chriſtum certum eſt, cùm non ſitis in Chriſti nomine congregati.

Miſſam de ſpiritu ſancto ridet Brentius.

Addit Brentius: Non conuenitur in nomine Chriſti, ſi initio conuentus cantetur Miſſa de Spiritu ſancto. Quam hîc audio blaſphemiam? Scilicet nõ eſt inuocandus Spiritus ſanctus, quando conuenitur in nomine Chriſti? At talibus, inquit, motibus & cæremoniis pellitur potiùs, quàm inuocatur ſpiritus ſanctus. Quos tu motes narras? Quas cæremonias? Nos quidem neque motibus, neque cęremoniis aliis vtimur, quoties tremendum Deo ſacrificium offerimus, q̃ quibus vſi ſunt ſancti patres noſtri iã inde à mille quingentis annis. Quãuis enim ſucceſſu temporis acceſſerit precũ nonnihil, & pleraque ad decorem addita ſint, & ad excitandos homines ad deuotionem: de re tamen ipſa nihil eſt mutatum. Subiungit, Non conuenire in nomine Chriſti, ſi conuenerint impœnitentes. Hoc vt verum eſſe concedamus, qui ſunt impœnitentes iſti, niſi vos? Quod eſt enim aliud impœnitentiæ peccatum, niſi peccatum in ſpiritum ſanctum? quòd vos nõ modò committitis ipſi, verumetiam alij vt committant autores eſtis: dum nec auditis Eccleſiam ipſi, nec ab aliis audiri vultis: dum traditiones eius, ad quas tenendas non vno loco nos hortatur Apoſtolus, contemnitis, & contemni iubetis. Ac tantùm abeſt vt vos alicuius malefacti pœniteat, vt tãquam Sodoma peccatum veſtrum prędiceris. Fecit hoc Vergerius tuus Brẽti, qui formulam iuriſiurandi typis excudi curauit, quo Pontifici fidem ſuam obſtrinxerat, cui non

De miſſa cæremoniis.

Peccatum impœnitentiæ, ſeu peccatum in Spiritũ ſanctum apud quos propriè. Vergerij impudentia.

modò tanquàm Epiſcopus, verùm etiã tanquàm G
vnus ex eius clientibus & miniſtris, ſubiectus erat. Hanc fidem quòd violauerit, quòd iuſiurandum Deo datum fregerit, effert ſe magnificè, nec pudet eum hoc nomine gloriari, perfidiamque ſuam orbi teſtatam facere vniuerſo. Fecit hoc & is, cuius verbum tanquam Dei verbum accipitis, Martinus Lutherus: qui cùm abiecta cuculla contra fidem Deo præſtitam, & iureiurãdo firmatam, ſibi monachus monacham copulaſſet, non modò non eum flagitij pœnituit, verumetiam inceſtum ſuum ſacrilegum auſus eſt, honorabile connubium & immaculatum thorum appellare. Fecerunt idem illius exemplo alij quoque multi. Tales igitur impœnitentes vbi conueniunt, non grauatim tibi Brenti, aſſentimur, quòd in cuiuſuis alius potiùs, quàm in Chriſti nomine conueniant: quibus grauis etiam illa prophetæ comminatio metuenda eſt: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Quod autem ad nos attinet, qui non alia re magis in Domino gloriamur, quàm quòd per illius gratiam Catholici ſumus & Orthodoxi: peccatores nos conuenire non imus inficias, ſed non tamen impœnitentes. Nam non modò non prædicamus peccata noſtra, non modò non gloriamur in malitia noſtra, ſicut à vobis fit: verum ſubinde quæ mala patrantur à nobis, ea deteſtamur: atque vtinam tam facilè cauere nobis ab illis poſſemus, quàm ſæpè nobis ex toto corde noſtro diſplicent: quámque frequenter Deum precamur, vt infirmitatis noſtræ memor, ea clementer nobis H
remittere dignetur.

Lutheri peruicacia.

Eſa. 5.

Obiicit Brentius contra Prælatos. Reſponſio.

Addit Brentius: Non conueniunt in nomine Chriſti, qui hoc vnum præcipuè agunt, vt conſulant potiùs dignitati, opibus, gloriæ, otio & voluptati prælatorum ex traditionibus non ſcriptis, & ex ſomniis monachorum, quàm ſaluti Eccleſiæ ex verbo Domini, & è ſcriptis Propheticis atque Apoſtolicis. Quo quiſque animo conueniat, Deo ſoli, qui ſcrutatur corda & renes, cognitum eſt: nec minùs iſta verè de vobis, quam de nobis dici poſſunt. Niſi fortè quod attinet ad non ſcriptas traditiones, quas reieciſſe ſemper hęreticos, mordicus autem tenuiſſe catholicos conſtat (quòd ſuo loco, ſi Deus volet docebimus) eas non amplecti fatemur. Somnia verò Philippi ſunt veſtri Melanchtonis, & ea diuini quiddam habere credunt eius diſcipuli. Quamobrem illi, non nobis ea obiicias. Incipit nunc docere Brentius, quando conueniatur in nomine Chriſti: Tunc, inquit, verè conuenitur in nomine Chriſti, cùm conueniunt qui Chriſtum vera fide complectuntur. Quid autem Brenti, ſi Chriſtum verà fide ſe complecti dicant, qui quàm longiſsimè ab eo abſunt? Tuos tu putas eſſe, qui Chriſtum vera fide complectantur: at nos perſuaſum habemus, quandoquidem Chriſtiani vocamur, non Lutherani: & quod vocamur, id eſſe pro virili noſtra contendimus, nos eſſe potiùs quibus id verè competere queat. Arrogant autẽ ſibi hoc Zuingliani quoque, arrogant & Anabaptiſtę, arrogant & cæleſtes Prophetę, arrogant & Pikardi, arrogant omnes ferè non priſcorum ſolùm ſeculorum, verùm & noſtri temporis hæretici. Quare ſi tunc verè conuenitur in no-

Quid ſit Brentio in Chriſti nomine conuenire.

A mine Chriſti, cùm conueniunt, qui ſuo ipſorum iudicio Chriſtum vera fide complectuntur, omne genus hoc hæreticorum quod iam recenſuimus, non minus in Chriſti nomine verè conuenire videbitur, quàm vos, qui proprium id veſtrum eſſe vultis Lutherani: quando quidem æquè illi ac magis etiam quàm vos, Chriſtum vera fide ſe complecti gloriantur. Addit Brentius: Et inuocant ſolùm patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti: quod eſt hoc nouum loquutionis genus. Inuocant ſolùm patrem? Quid ſi inuocent filium? quid ſi ſpiritum ſanctum inuocent? iam eos non conueniſſe dices in Chriſti nomine? An hoc eſt quod paulò antè dixeras, quòd non conuenitur in Chriſti nomine, ſi cantetur Miſſa de ſpiritu ſancto? Huius inuocationem excludi vis? Fortaſsis aliquid cum Serueto cõmune habes, niſi fortè dicas te Sanctorum inuocationem excludere. At nos quemadmodum non alium imitamur, non alium veneramur in ſanctis, niſi Chriſtum: ita non alium inuocamus in illis & per illos, niſi Chriſtum: qui ſi vixit, & habitauit in illis, dum adhuc corpus iſtud mortis circumferrent, ſicut à Paulo docti credimus, multò magis nunc eum in illis carnis ergaſtulo ſolutis viuere & habitare perſuaſum habemus. Quamobrem Chriſtum inuocamus in ſanctis & per ſanctos, ſiue qui nobiſcum adhuc in terris degunt, ſiue qui cum Chriſto iam in cælis triumphant. Illum largitorem agnoſcimus, his deprecatoribus tantùm vtimur. Qua de re copioſiùs in confeſsione Chriſtiana diſſeruimus, ad quam lectorem remittimus. Pergit Brentius: Atque cõ- B ferunt inter ſe de vero Dei timore, de doctrina Eccleſię, & de aliis rebus neceſſariis. Verum timorem non minùs habere ſe putat hæreticorum illa fex, quam enumerauimus, quàm vos Brenti. Subiungit: Non ex humana ratione, non ex confictis traditionibus, ſed è ſcriptura prophetica & Apoſtolica, quæ eſt cæleſtibus miraculis confirmata. Talem autem cœtum nemo poteſt vel ex veſtitu, vel ab externa facie, vel ex eruditione, vel ex potentia, vel ex ſapientia iudicare. Poſſunt enim honeſtiſsimè veſtiti, ac perſona inſignes, & doctiſsimi, & potentiſsimi, ac ſapientiſsimi non fœdè tantùm errare, verumetiam in doctrina æternæ ſalutis extrema cæcitate laborare. Quod ſcribis Brenti, Non ex humana ratione, concedimus: magis enim à Deo reuelatis credendum eſt, quàm rationi noſtræ. Damus & illud, Non ex confictis traditionibus, modò ne veras excludas. Abſit autem vt ab iſto conuentu ſcripturas propheticas & Apoſtolicas reiectas velimus, dummodò ſana ſit earum interpretatio. Cæterum quid ſibi volunt ea quæ ſequuntur? Talem autem cœtum nemo poteſt vel ex veſtitu, &c. Num inuiſibilem eum eſſe vis? Num neque veſtes videri, neque perſonas agnoſci, neque vocem audiri vis? An ferendos in eo non eſſe putas qui ſint honeſtè veſtiti, qui vel oris dignitate, vel eruditione, vel ſplendore generis, aut potentia vel ſapientia cæteros antecellũt? Itàne non modò Sacerdotes & Pontifices, quia veſte talari ſunt induti, verumetiam reges & principes, viróſque doctos omnes (inter quos tu quoque non es indoctiſsimus) ab iſto cœtu repellendos eſſe cenſes? ac ſartores tantùm, ſutores, zonarios, baiulos, & reliquam fecem vulgi, ei putas intereſſe vel præeſſe debere, vt illi conferant de doctrina Eccleſiæ, déque ea ſibi iudicium arrogent? C Non hoc (ais) volo, verùm non eſſe quenquam, dico vel ex veſtitu, vel ab externa facie, vel ab aliis rebus quas enumeraui, iudicandum. Quis hoc neſcit Brenti? Nemini Spiritum ſanctum talaris veſtis impertit, multò minùs curta & ſciſſa: ſed nec oris dignitas, nec opes ſi adſint, participes, nec eadem ſi abſint, expertes nos faciunt ſpiritus ſancti, quo ſapientes etiam & eruditi perſæpe deſtituuntur. Sed conatur tandem clariùs rem explicare: cognoſcendus eſt, inquit, pius cœtus ex fructibus eius. Quos fructus attulerint cœtus veſtri, vel ex eo, quem recenſuimus initiò, Sataniſmo, cognoſcere lector potuit: quem quidem Sataniſmum veſtros iſtos cœtus pepetiſſe manifeſtius eſt, quàm vt negare queatis. Nam ſimul vt vos licere vobis voluiſtis, ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano cœtus congregare, ſeorſum ab illo ſingulares quoſdam ſcripturarum intellectus proferre, voluerunt idem alij quoque ſibi licere. Inde natus eſt is, quem nunc in Germania videris, qui paulatim ad nos quoq; ſerpit, Sataniſmus. Nunc fructus Brentius demonſtrat. Quod tunc, inquit, pręcipuè fieri ſolet, cum ſpiritus, ſeu decreta eius iudicantur & exiguntur ad regulam ſacræ ſcripturæ, manifeſtè animaduertitur, quòd cum ea conueniant. Atqui Brenti, gloriantur & Sacramentarij, gloriantur & Anabaptiſtæ, gloriantur & Serueciani, gloriati ſunt olim & Ariani & Macedoniani, & Neſtoriani, & Eutychiani, & alij ferè omnes hæretici, quòd ſpiritus, ſiue decreta cœtuum ſuorum iudicarent, & exigerẽt ad regulam ſacræ ſcri- D pturæ, quódque cum ea conuenirent: quam etiam ita ſibi ſolis arrogabant, vt eius poſſeſsione Catholicos & Orthodoxos omnes excludere niterentur. Hæretici nihilominus fuerũt, & ſunt, & erunt: non quòd ſcripturis non crederent, nõ quòd earum autoritatem contemnerent, cùm nihil certe patent aliud, quàm ſcripturas: verùm quòd Eccleſiæ non crederent, quòd Eccleſiaſticam traditionem itidem, vt vos, nunc pro nihilo ducerent. At quicunque fuerunt Catholici, fidem veram duobus iis modis approbandam exiſtimabãt: primùm diuini Canonis autoritate, deinde Eccleſię catholicæ traditione: non quòd Canon ſolus non ſibi ad vniuerſa ſufficiat, ſed quòd verba diuina pro ſuo plerique arbitrio interpretantes, varias opiniones erroréſque concipiunt, atque ideò neceſſe fuit ſemper exiſtimatum, vt ad vnam Eccleſiaſtici ſenſus regulam ſcripturæ cæleſtis intelligentia dirigeretur, vt diuinum Canonem ſecundum vniuerſalis Eccleſiæ traditiones interpretarẽtur. Hũc ſanctorum patrum noſtrorũ morem, & nos Brenti libenter ſequimur, ac eorum nos veſtigiis incẽdere gloriamur. Verùm alius erit hac de re diſſerendi locus. Proſequitur Brentius: Deinde, Etſi Chriſtus ſolet eſſe in medio eorum, qui verè in nomine ſuo congregantur, tamen non facit ex carne eorum ſpiritum, ſed relinquit in eis ſuas imbecillitates, quandiu ſunt in hoc ſeculo, præſertim cùm non ponunt verbum eius lucernam pedibus ſuis. Qui poteſt ex lapidibus facere filios Abrahæ, poteſt etiam ex carne Brenti, facere ſpiritum: quod ſi facere viſum ei non ſit, poteſt tamen etiam carni ſpiritum ſuum vel ad inueſtigandam

Inuocari vult Brentius ſolùm Deum patrem.

Chriſtum in ſanctis inuocamus. Galat. 2. Epheſ. 3.

Quos Brentius vult conuenire in Chriſti nomine expenditur ſingulatim.

Reſponſio.

Cognoſcitur cœtus per eius fructibus.

Qui fructus à Brentio requirantur. Non ſatis ad ſcripturæ regulam exigere omnia.

Fides duobus modis approbanda.

Luc. 3.

E & denũciandam ſaltem veritatem impertiri. Niſi fortè non fuerũt caro Balaam, Saul, Caiphas, Heliud, & alij, quos ante recenſuimus, quos propheraſſe tamen etiam inuitos demõſtrauimus. Intereà tamen verum eſt quod ſcribis, quod relinquit in eis ſuas imbecillitates, quamdiu ſunt in hoc ſeculo. Verùm hæ non impediunt, quò minùs veritas eis reuelari queat, præſertim in Oecumenico Concilio legitimè congregato. Non dubium eſt, inquit Brentius, quin Petrus & Barnabas fuerint præditi ſpiritu ſancto, & cùm Hieroſolymis ad exonerandas gentes à iugo legis Moſaicæ conuenitẽt, Chriſtus in medio eorum fuerit. Sed & hoc negari non poteſt, quin aliquid humani paſsi ſint, cùm ſe magno Gentium offendiculo ſubducerẽt propter Iudæos quoſdam à Gentium conuictu, quemadmodũ Paulus ad Galatas teſtificatur. Petrum & Barnabam optimo animo feciſſe, quòd ſe ſubduxerint à Gentium conuictu, nec aliud ea re quæſiuiſſe, quàm vt quamplurimos Chriſto lucrifacerent, dubium non eſt. Itaque non fert Hieronymus vllum eis errorem attribui: quin eiuſdem ſecum ſententiæ ſeptem alios doctiſsimos grauiſſimóſque viros teſtes citat. Profert aliud exemplũ è Nicæno Concilio: Nec dubium eſt, quin cùm patres Nicæni Concilij definierunt Chriſtum filium Dei æqualem eſſe Patri eſſentia & maieſtate, Chriſtus fuerit in medio eorum: quia tum ſequuti ſunt non ſuas ipſorum opiniones, ſed ſententiam ſpiritus ſancti in ſacra ſcriptura traditam & patefactam. Libenter hoc tibi concedimus Brenti, ſed non cõcedebant Ariani, neque concedunt etiam

Petrus & Barnabas Brentio errasse videntur.

Galat. 2. Responsio.

Hiero. in epistola ad Augustinum.

Iudicium Brentij de Nicæno Concilio. Responsio

F hoc noſtro ſeculo Seruetiani, quin & ex veſtra ſchola profecti Campani. Negabant enim eos ſententiam ſpiritus ſancti in ſacra ſcriptura traditam & patefactam ſequi: ſed quod vos obiicere nobis crebro ſoletis, hominum tantùm traditionibus eos niti: cùm ea vox Homouſij, quam tum proferebant Patres, in ſcripturis non reperitetur. Et certè ſcribit hoc Theodoritus, quòd ex non ſcriptis ſermonibus, piè tamen intellectis, Ariani fuerint damnati. Certè Athanaſius cùm produxiſſet patrum traditiones, quas vos reiicitis, Ecce nos demonſtramus, inquit, iſtiuſmodi ſententiam à patribus ad patres, quaſi per manus traditam eſſe: vos autẽ noui Iudæi & diſcipuli Caiphæ, quos verborum veſtrorum patres ac maiores demonſtrabitis? cùm ne vnum quidem ex prudentibus aut doctis in autorem citare poſsitis. Cuncti enim vos præter diabolum iſtius vobis defectionis à Chriſto autorem auerſantur. Ille & olim vobis hanc impietatem inſeuit, & nunc vobis autor eſt, vt orbis terrarum concilium vituperetis, non alia de cauſa, quàm quòd in eo concilio non quæ veſtræ factioni patrocinentur, ſed illa ſint ſcripta, quæ ab initio ipſi qui teſtes oculati & miniſtri verbi fuere, tradiderunt. Fides enim quæ ſcriptis decretiſque Synodi ſancita eſt, ea eſt totius Eccleſię. Hanc cùm aſſerere vellent beati Patres, iſtis verbis concipiendam putauerunt, cõdemnaruntque Arianam hæreſim. Vides quemadmodum is Patres, Eccleſiam, Traditiones obiiciat Arianis? De quibus quid alio loco ſcribat audi: Iſta, inquit, omnium hæreſeon vltima, & nunc recens egreſſa, & anteambulo, & pręcurſatrix Antichriſti, cui nomen eſt ab Ario, doloſa & vafra, cùm videret ſorores ſuas, cęteras inquam heręſes, ætate grandiores publicè palámque probroſas haberi, ſpeciem

Theod. lib. 1. cap. 8. historia.

Athana. in libro quẽ inscripsit Synodi Nicænæ contra hæresim Arianam decreta.

Idem Oratione 2. contra Arianos.

G ſuam diſsimulat, & literarum ſacrarum vocibus quaſi honeſto cultu induitur, vt pater eius diabolus: ac ſatagit denuò intrare in paradiſum Eccleſię, quò ſub ſpecie Chriſtianiſmi nonnullos ſeducat, vt credibilitate falſarum rationum perſuaſi, contra Chriſtum ſentiant. Ac nonnullis interiectis: Tametſi ſubinde (inquit) ſerpentis more ſurſum deorſumque ſeſe voluat, non tamen effugere potuit, vt non caderet in errorem Phariſæorũ. Quẽadmodum enim illi cùm legem præuaricari vellent, legis tamen verba prætendebant: & cùm eius animi eſſent, vt expectatum hactenus & iam præſentem Dominum abnegarent, Deum quidẽ in ore habebant, ipſum tamen blaſphemare deprehenderentur, cùm his vocibus vtebantur, Cur tu homo cùm ſis, Deum te facis? & dicis Ego & pater vnum ſumus: ita quoq; fucatus Arius ſimulat ſe quidem de Deo loqui, cùm interponat verba ſacrarum literarum, deprehenditur tamen *&c.* &c. Et iterum: Si igitur ea de cauſa, quòd voculas aliquot ſacræ ſcripturæ ab illis ſcriptas videant, arbitrentur blaſphemias benedictiones eſſe, prorſus futurum eſt, vt cùm Iudæos noſtri temporis videant legem & prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Chriſtum abnegent. Forſitan quoque audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euãgeliorum, inficiabuntur cum illis legem, & prophetas. Sin autem ex ignorantia ita æſtuant & garriũt, diſcant è ſcripturis, excogitatorem inuentoremque hæreſeon diabolum metu ſuæ graueolentiæ

Ariani ad scripturas vt nunc hæretici prouocabant.

Ibidem.

H ſcripturarum voces vſurpare, vt illis obtectus, aſperſo veneno ſuo ſimplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam illos hæreticos in errorem abduxit, ita nunc quoque Ario perſuaſit, vt quaſi ſub ſpecie aduerſarij contra hæreſes loqueretur, quò melius falleret, ſuam ipſius hæreſim ſubiiciens. Ex his Athanaſij verbis liquere cuiuis poteſt, quòd ſcripturarum ſentẽtiis tanquam velleribus quibuſdam agni illius immaculati Chriſti obuoluebant ſe lupi Arianici: & ſicut Ambroſius alicubi dixit, per verba legis legem impugnabãt, dum proprium ſenſum verbis legis adſtruerent, vt ſuæ mentis prauitatem legis autoritate commendarent. Cõtra quos catholici traditiones Patrum Eccleſięque ſenſum & conſenſum opponebant, ſcripturas canonicas iuxta catholici dogmatis regulas interpretantes.

Amb. in cap. 3. ad Titum.

Oſtendit nunc Brentius, in qua re fuerit erratũ à Patribus Nicæni Concilij. Cùm autem, inquit, poſteà iudicarent eos qui Chriſtum profeſsi ad militiam redirent, damnatione dignos, certè humani aliquid paſsi ſunt, quòd damnauerint legitimam militiam, quam Ioannes ipſe Baptiſta approbauerat, nec Chriſtus reiecerat. Et hũc eorum canonem ab autore ſpiritu ſancto profectum dubium non eſt. Quid enim in eo non piè, non ſanctè conſtitutum eſt? Vtinam autem retineretur adhuc priſca illa diſciplina, ſed ea pridẽ luxata, per vos iã tandem prorſus eſt euerſa. Quæ res cauſam dedit tot ſceleribus & flagitiis, quibus ita nũc æſtuat orbis Chriſtianus vniuerſus, vt vix vllo alio tempore magis refrixiſſe charitas, abundaſſe verò videatur iniquitas. Quod autẽ inter alia crimina magis eſt deteſtandum, q̃ hoc, de quo verè dixit ille Poeta:

Brentius Nicænũ Concilium reprehẽdit ob dãnatam militiam. Responsio.

A *Nulla fides pietásque viris, qui castra sequuntur. Venalésque manus, ibi fas vbi maxima merces?*

Neque tamen id Patres Concilij Nicæni prorsus damnauerunt, sicut scribis tu: sed si qui solennem pœnitentiam egissent, ad militiam secularẽ, cui semel iam renuntiauerant, essent reuersi, non ita facilem illis aditum ad veniam esse voluerunt, sed eis paulò duriorem pœnitentiam iniungendam esse putauerunt. Qua tamen in parte, quàm fuerit ipsorum verè paterna lenitas, ex ipsius Canonis verbis videre licet, quæ sic habent: Quicúque vocati per gratiam, primum quidem impetum monstrauerunt, deponentes militiæ cingulum, postmodùm verò ad proprium vomitũ sunt relapsi, ita vt quidam & pecunias tribuerent, & beneficiis militiam repeterent, hi decem annis post triennij tempus, quo inter audientes erunt, in afflictione permaneãt. Sed in his omnibus propositũ & speciẽ pœnitentiæ conuenit explorare. Quotquot enim metu & lachrymis, atque patientia, vel bonis operibus, rebus ipsis, conuersionem suam, non simulationem demonstrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent: postmodùm verò licebit Episcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicunque verò indifferẽter tulerunt, & aditum introeundi Ecclesiam sibi arbitrati sunt ad cõuersionem posse sufficere, hi definitum modis omnibus tempus impleant. Nõnne summa moderatione Patres hic vsi sunt? Neque verò Canon hic de cunctis loquitur qui militiam exercẽt, verùm de his tantùm, qui deposito semel militiæ

Can. 12. Nicæni concilij.

B cingulo, post actam publicè pœnitentiam, tanquam canes ad vomitum redeunt: in hos aliquod exemplum tamen edendum esse censuerunt.

Cùm hanc posteriorem editionem adornaremus, legimus quæ scripsit ipse vir venerabilis Petrus à Soto, contra eadem hæc Prolegomena Brentij, qui locum hunc expendens, arguit inscitiam Brẽtij, qui Canonem hunc Nicæni Concilij parùm intellexit: quo patres non militiam, sed abnegationem fidei damnasse, tantisque pœnis afficere voluisse scribit. Vidimus autem simul postremam pericopen Apologiæ Brentij, in qua sicut alios multos, sic & hunc errorem tueri pertinaciter, quàm parefactæ veritati cedere mauult. Etsi autẽ nos in eodem in quo Brentius errore simus versati, procul tamen absit à nobis, vt in eo perfistere velimus. Quin eum libẽter agnoscimus, & hanc Petri à Soto sententiã approbamus: quòd vt minùs dubitanter faceremus adducti sumus, cùm iis argumentis, quæ profert in libro suo Petrus, tum Græcorum quorundam scholiis, quę communicauit nobiscum, vir cùm primis pius & doctus, ac insigni trium linguarum peritia præditus, Guilhelmus Scirletus, Prothonotarius Apostolicus. Illustrarunt enim Canones Nicæni Concilij scholiis suis Theodorus Balsamon, Diaconus Ecclesię Cõstantinopolitanæ, & eiusdem bibliothecarius ante quadringentos annos, & aliquantò antè Ioannes Zonara. Libet autem vtriusque verba adscribere. Sic itaque loquitur, Canonem hunc explicans Theodorus:

Ἐπεί τινες στρατιῶται ἐν καιρῷ διωγμοῦ, ζήλῳ θείῳ κινηθέντες, τὰς ζώνας τῶν στρατειῶν αὐτῶν ἀπέθεντο, καὶ πρὸς μαρτύριον ὥρμησαν. ὕστερον δὲ ὑπὸ δαιμονιώδους μεταμελείας συνωθηθέντες, ἀπέστησαν τοῦ μαρτυρίου, καὶ τοῖς ἀπίστοις διώκταις ἠκολούθησαν καὶ χρήμασιν, ἢ ἄλλοις δωρήμασι, τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ βενεφικίοις ὥσπερ εἴρηται, τὰς προτέρας αὐτῶν στρατείας ἔλαβον, καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀνέδραμον, φησὶν ὁ κανών, ὡς ἵνα περ καὶ οὗτοι μετὰ εἰλικρινοῦς κατανύξεως προσέλθωσι τῇ ἐκκλησίᾳ. δεχθήσονται ὀφείλοντες τρία μὲν ἔτη ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἔξωθεν ἵστασθαι, ἀκροᾶσθαι τῶν θείων γραφῶν· δέκα δὲ ἔτι ὑποπίπτειν, ἤτοι ἵστασθαι ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. μετὰ δὲ ταῦτα, συνεύχεσθαι μετὰ τῶν πιστῶν. πάντως δὲ τῶν ἁγιασμάτων οὐκ ἀξιωθῶσιν, εἰ μὴ διετία παρέλθῃ, καθὼς καὶ ἄνωθεν εἴπομεν, ὅτι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἑκουσίως παραπεσόντων εἰσὶν. ἐνεδόθη δὲ ὁ κανὼν τῷ ἐπισκόπῳ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια, κατὰ τὴν τοῦ ἐπιτιμηθέντος ἐπιστροφήν. C Hoc est, Quoniam nonnulli milites tempore persequutionis zelo quodam diuino permoti cingulos suos militares abiecerunt, magno quodam animorũ impetu martyrium subire parati: Paulò pòst verò dęmoniaca quadam impulsi pœnitentia, martyrij consilium abiecerũt, & infideles persequutores illos sequuti, pecuniis & aliis largitionibus (hoc enim significat quod Latinè dictum est beneficiis) priores militias suas recuperarũt, & ad proprium vomitum reuersi sũt: dicit canon, quòd si & ij cum vera compunctione ad Ecclesiam accesserint, recipiantur, ita tamen, vt annos tres extra Ecclesiam foris stare, & audire tantùm diuinas scripturas teneantur: decem verò annis procumbere & stare retrò amboni, & exire cum cathecumenis. Post hæc autem orent licet cum reliquis fidelibus, verùm intereà tamen Eucharistiæ communione digni non habeantur, nisi biennium prræterierit, sicut superiùs diximus: quãdoquidem & ij sunt ex eorum numero, qui voluntariè lapsi sunt. Concessit nihilominùs Canon D Episcopo potestatem, pœnas mitigandi, pro eo, vt eum qui punitur, ex animo conuersum pœnitentiam agere viderit. Zonaræ verò verba sunt hæc:

Περὶ στρατευομένων ὁ κανὼν διαλέγεται, καὶ ἀποῤῥιψάντων μὲν τὰς ζώνας ἤγουν τὰ τῆς στρατείας παράσημα, ὁρμὴν δὲ πρὸς μαρτύριον ἐνδειξαμένων, ὡς καὶ ὑπὸ τῆς θείας χάριτος κληθέντας φησίν, ὡς δὲ ἐκείνης ἐκπεσόντας πρὸς τὴν ἔνστασιν τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, εἶτα ἐν μεταμελείᾳ γενομένους, καὶ οὕτως εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθόντας στρατείαν, καὶ ταύτην ἀργυρίοις ἀνακτησαμένους, ἢ βενεφικίοις· διὰ μὲν γὰρ τῶν ἀργυρίων, δηλοῦται τὰ χρήματα· διὰ δὲ τῶν βενεφικίων, ἄλλας ἤδη χάριτάς τε καὶ δωρεὰς δηλοῦσι πάντως, ὅτι οὐδεὶς τοιοῦτος ἀναστρατεύσασθαι ἠδυνήθη ἂν εἰ μὴ τῇ πλάνῃ συνέθετο. τοὺς γοῦν τοιούτους μετὰ τὴν τριετῆ ἀκρόασιν ἐπὶ δεκαετίαν ὑποπίπτειν ὁ κανὼν διετάξατο.

Hoc est, De militantibus Canon hic disserit, déque iis, qui semel Zonas abiecerunt, quæ militiæ fuerunt insignia, & impetu se quodam ad martyrium ferendum duci ostenderuut, quam etiam ob causam eos vocatos esse dicit à diuina gratia, vt qui per eam impulsi sint, vt initium facerent confessionis fidei suæ. Quòd si facti eos posteà pœnituerint, & iterum ad militiam priorem redierint, quam argento sint adepti siue beneficiis (per argentum autem significare vult pecunias: per beneficia verò omne genus gratiæ & humanitatis) quoniam cõstat hoc manifestè, quòd nullus eiusmodi repetere militiam potuit, nisi priùs errori consensisset. Præscribit Canon talibus, vt post eaquàm tres annos inter auditores fuerint, sint per decennium inter procumbentes. Ad eundem modum interpretatur Matthæus quoque monachus. Quid autem dici potuit euidentius, ad Petri sententiam confirmandam? quòd non propter

E militiam, sed propter negatam fidem, quam exorsi fuerant confiteri, postea quàm cingulum, quod erat insigne militiæ abiecerunt, hæc illis ad priorem vomitum redeuntibus tam grauis pœnitentia fuerit imposita? Manifesta sunt verba Zonaræ, quòd militiam talem repetebat nemo, nisi priùs errori consensisset, & ad priorem suum vomitum reuersus fuisset. Quis autem hic furor est? quæ cæcitas? quæ plus quàm satanianа superbia? cùm non tantùm ratione manifesta comprehendas, verùm & oculis ipse tuis videas, & modò non manibus contrectes, perspicuam veritatem, nolle tamen cedere, nolle acquiescere, sed pedibus nihilominus & manibus obnixè iam agnitæ veritati reniti? Sed sic est hæreticorum ingenium, quibus nũquam persuaseris, ne si persuaseris quidem, vt facilè coniecturam ex eo facere liceat, ex cuius matris vtero prodierint. Mater enim hæreticorum omnium est superbia, qua impulsi citiùs dixerint,

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri,

Quàm vt vel minimùm de sua quamlibet falsa sententia, quam semel tuendam susceperint, discesserint. Error hic non erat grauissimus. Humanum aliquid passus erat Brentius, si quod ipsum aliquando legisse dubium non est, id ei scribenti non statim succurrebat: verùm hæc tanta superbia, tantàque perfractæ mentis in errore suo tuẽdo pertinacia, non iam est humana, sed sataniana. Nos verò non modò cedimus libenter agnitę veritati, verùm agimus insuper gratias venerabili viro Petro à Soto, quòd nobis errorem hunc nostrum detexit: nec tam errasse turpe, quàm errorem nostrum agnouisse, nobis honestum esse ducimus, cùm humanum sit errare, diabolicum autem, in errore perseuerare. F

Conclusio Brētij cōtra Synodorum autoritatem.

Tandem Brentius locum hunc ita concludit: Quare Christus non tradidit se simpliciter duorum aut trium, aut etiam plurimorũ congregationi captiuum. Sed videndum est, num fiat congregatio verè in nomine Christi, & num iudicetur ex spiritu Christi, qui se scriptis propheticis & Apostolicis patefacit.

Responsio.

Quæ est hæc verborum petulantia? Quis dicit quòd se captiuum alicui Christus tradat? Nos hoc dicimus Brenti, quòd cùm sit veritas Christus, fallere nequit, neque potest non præstare quod semel est pollicitus.

Audiuisti iam lector, huc & illuc vertentem se Brentiũ, dum Euãgelij locum hũc tractat, Vbi duo vel tres, &c. & quo magis extricare conatur, hôc se magis inuoluentem. Nunc audi quemadmodũ explicet eundem hunc locum sanctus ille martyr & Episcopus Cyprianus, qui quamuis ante mille trecentos annos pro Christi nomine mortẽ gloriosam oppetit, perinde tamen ac si viueret adhuc, sermonẽ suum ad nostri temporis hæreticos conuertere videtur.

Cyprianus de vero sensu illius, Vbi sunt duo vel tres, &c. Cyp. tractato 3. de simplicitate Prælatorũ.

Sic enim loquitur: Nec se quidam vana interpretatione decipiant, quòd dixerit Dominus, Vbicũque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum illis sum. Corruptores Euangelij atque interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereunt: partim memores, partim subdolè corrumpentes: vt ipsi ab Ecclesia scissi sunt, sic vnius capituli sentẽtiam scindunt. Dominus enim cùm discipulis suis vnanimitatem suaderet & pacem: Dico, inquit, vobis quoniam si duo ex vobis conuenerint in terra de omni re quamcunque petieritis, continget vobis à patre meo, qui in cęlis est. Vbicunque fuerint duo aut tres in nomine meo, ego cum illis sum. Ostendens non multitudini, sed vnanimitati deprecantium plurimum tribui. Si duo, inquit, ex vobis conuenerint in terra: vnanimitatem priùs posuit, concordiam pacis antè præmisit: vt conueniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipsius Ecclesiæ, & cum vniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constat à Christo, & ab eius Euangelio separari? Non enim nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt. Cùm hæreses & schismata post modùm nata sint, dum conuenticula sibi diuersa constituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt. Dominus autem de Ecclesia sua loquitur, ad hos qui sunt in Ecclesia loquitur, vt ipsi concordes fuerint, si secundum quod mandauit & monuit, duo aut tres licet collecti vnanimiter orauerint, duo aut tres licet sint, impetrare possint de Dei maiestate quod postulant. Et paucis interiectis: Quando ergo in præceptis suis ponit, & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum: non homines ab Ecclesia diuidit, qui instituit & fecit Ecclesiam: sed exprobrans discordiam perfidis, & fidelibus pace sua voce commendans, ostẽdit magis esse se cum duobus aut tribus vnanimiter orantibus, quàm cum dissidentibus plurimis. Et post pauca: Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quę sacrificia celebrare se credunt ęmuli sacerdotum? An secum esse Christum cùm collecti fuerint opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Audisne Brẽti, de quibus hic sanctus martyr Euãgelij locum hunc intelligi voluerit? nimirum de iis qui se non diuiserunt ab Ecclesia, sed in ea pacem cum fratribus retinentes, vnanimiter cum illis Deum precantur. Vobis contrà, qui vos ab Ecclesia Dei separastis, quandoquidem extra Christi Ecclesiam colligimini, etiamsi quàm maximo numero congregemini, minimè verba ista conuenire docet.

Sententia Brentij de loco Matt. 28. Ego vobiscum sum vsque ad consum. seculi.

Tractat deinde Brentius tertiam Christi promissionem, Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Manifestum est, inquit, quòd Christus hæc verba loquatur, non ad impios & impœnitentes, qui etiam si habent titulum populi Dei & Ecclesiæ, tamen non sunt verè Dei populus & Ecclesia: sed loquatur ea ad suos discipulos, hoc est, ad eum cœtum, qui verè est populus Dei & Ecclesia eius.

Responsio.

Manifestum est Brenti, quòd non loquatur ad impios & impœnitentes, qui vobis arrogatis titulum populi Dei & Ecclesiæ, à qua vos vltrò separastis: cùm idem & nos verè vobis dicere possimus, quod Nouatianis paulò antè dixisse Cyprianum audiuisti: Non nos à vobis, sed vos à nobis recessistis. Sed loquatur ad nos, qui quamuis esse nos peccatores agnoscimus, quoniam tamen eundem, quem patres nostri, Deum colimus, nec ab eorum traditionibus discessimus, verè nos esse populum Dei & Ecclesiam eius confidimus.

Brentius de vera Ecclesia. Ioan. 15.

Iam incipit docere Brentius, qui sint verè discipuli Christi, & quæ sit vera eius Ecclesia: Hic, inquit, respõdemus nõ nostris verbis, sed Christi. Si vos

Ioan. 14. Ibidem.

A Si vos, inquit Christus, manseritis in sermone meo, verè discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem. Et iterum: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & aperiam meipsum. Ac mox: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Hęc omnia Brenti rectiùs nobis, quàm vobis cōperete persuasum habemus. Nam in Christi sermone manere nos indubitanter credimus: quem si minùs omnes ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus nostris diligimus, vel hac saltem in re nostram erga illum dilectionem declaramus, quòd nos ab illius corpore non separamus: quòd alter alterius onera portamus: quòd vinculum pacis & fraternæ charitatis non rumpimus. Quod si retinere vos quoque potuissetis Brenti, nunquàm per summam impietatem ab orbe terrarum vos præcidissetis.

Responsio.

Occinit iterum atque iterum eandem cantilenam cuculi more, totiésque repetita crambe, modò non enecat lectorem. Sed quorsum attinet eadem tam sæpè iterare? cùm præsertim alius erit ea de re commodior dicendi locus.

De officio principū in rebus Ecclesiasticis iudiciū Brentij.

Redire tandem videtur ad propositum: Proprium est, inquit, officium principum, non vt quæuis sacrificulorum & monachorum somnia pro oraculis spiritus sancti agnoscant: non vt populum suum tyrannicè cogant impia decreta Prælatorum tanquam Dei mandata obseruare: sed vt audiant ministros Ecclesię docentes, & legant ipsi quoque

Responsio.

B prophetica & Apostolica scripta, atque conferant cum iis doctrinam ministrorum. De somniis, Brenti, cum Philippi discipulis agas, qui somnia sui pręceptoris diuini quiddam habere iactant. Nos non alio loco somnia habemus, quàm quo debent haberi somnia, siue sint ea monachorum, siue Philippi, siue cuiuscunque tandem alterius. Sed nec ad impia mandata obseruanda cogi quemquam per principes postulamus, verùm ad retinendas pias patrum nostrorum traditiones. Philippus est Brenti, qui cùm & ipse libellum eodem argumento scripsisset, hortatus est principes, vt cùm essent impios vestros cultus amplexi, pios nostros mutarent, ac vi etiam suos ad impia vestra dogmata suscipienda cogerent. Qui tamen in eo libello non tantum principibus tribuit, quantum in hoc tu. Nam spiritus ministerium illis adimit, nec vsquam de doctrina religionis iudicandi potestatem permittit: sed externæ tantùm eis disciplinæ conseruandæ tribuit officium, etiam in iis, quæ ad primam tabulam pertinent. Neque diuersum ab eo sentit Caluinus, qui & ipse, quandoquidem Ecclesiam cogendi ciuili exercitatione potestatem habere neget, piorum regum ac principum partes esse dicit, legibus & edictis religionem sustinere, iudicandi verò partes illis adimit, & Ambrosij factum, de quo suprà mentionem fecimus, vehementer probat. Quamobrem hac in re nobiscum potiùs, quàm tecum sentire videtur. Nam & nos magistratum itidem vt ille, custodē esse primę & secundæ tabulæ legis, quod ad externam disciplinam attinet, profitemur. Debet enim probibere externa scelera, punire sontes, prohibere idololatriam vestram & blasphemias, vt ne pro verbo Dei verbum vestrum populos vos venditare, séue adorari illud tanquam Dei verbum ab imperita multitu-

Philippus & Caluinus non tantum principibus tribuunt, quantum Brentius.

Calui. cap. 8 Institutionis

Officiū Catholicorum principum quale.

C dine permittat, propter voculas aliquot è scriptura per vos productas, & in prauum sensum detortas. Debet magistratus, quam à Patribus ad patres quasi per manus accepit piam doctrinam, eam tueri & promouere, impiam verò vestram vnà cum impiis cultibus vestris abolere.

Sotus quale principū esse munus velit.

Redit ad conuitia Brentius, quandoquidem rationibus defici se videt. Dixerat Petr⁹ à Soto, Principum hoc sit munus, vt legitimos sacerdotes agnoscant, tradita ab eis & ipsi teneant, & populos sibi commissos seruare curent, atque ita vtrique & principes & populi satisfacient muneri suo. At verò sibi proprios magistros & doctores adsciscere, aut quocunque demum ratione nothos & spurios ministros, de quibus loquitur Dominus, Non mittebam eos, & ipsi currebant, vel sustinere, vel sequi, quid aliud est quàm totum ordinem Ecclesiæ confudisse? Et in scholio, Principis Christiani est, à legitimis Prælatis fidem suscipere, & agere, vt sui suscipiant. Sed coaceruare sibi impios, vel eos audire, qui non legitima missione & autoritate ab Apostolis deriuata docent, quid aliud est, quàm fures & latrones, qui non veniunt, nisi vt perdant & mactent admittere? Pupugerunt hæc verba Brentium vehementer, vt est amara veritas. Itaque conatur illud demonstrare, quòd in nostros potiùs illa verba quadrent: Currebant, & ego non mittebam eos, qui ad Ecclesiasticos honores malis artibus contendere solebant. Vtinam autem pauciores essent ex nostris, in quos & ipsos eadem quadrare possent. Sed intereà tamen optant hoc omnes pij vehementer, vt quod hac in parte peccatur à nostris quoque nonnunquam, id aliqua tamen ratione corrigi quandoque possit. Sed

Hie. 23.

Ioan. 10.

Brentius interpretatur illud, Currebant, & ego non mittebā.

D non minùs hîc in vitio est magistratus ipse, quàm qui ad Ecclesiasticos honores hac via grassantur: quandoquidem à Principibus alicubi nominantur in Episcopos eligendi, quorum quasi prærogatiuum suffragium sequuntur canonici: nec ab eo ferè dissentire solent Romani Pontifices, qui & ipsi cùm eliguntur, si penes quos imperium est orbis propè totius Christiani, minùs in electione contentionis adhiberent, meliore loco res esset Ecclesiastica, minúsque multa haberent hæretici, quæ contra Pontificum electiones tanquam vitio factas obiicere possent. Verùm vtcunque se res habet, ordinem in Ecclesia retineri cum primis est necessarium. nam aliter obuiari Satanismo nequit, quem in Germania tantas iam radices fixisse videbimus: vbi si non alij verbi ministerio functi essent, quàm quibus hoc munus ab ordinariis eorum Episcopis mandatum fuisset, nunquam istam, quam nunc videmus in ea Babylonem, ædificatam esse miraremur. Quoniam autem in Confessione Christiana satis copiose de Ordine scriptum est, ad eam lectorem remittimus. Ardens ira & odio Brentius, ne Chrisma quidem sacrum intactum relinquere potuit. Nam quod existimat, inquit, eos non esse legitimos Ecclesiæ ministros, qui non sunt vncti Chrismate Episcopali, etiamsi reliqua omnia in ordinatione eorum verè legitiméque conficiantur, prodit partim inscitiam suam, quòd non intelligat quæ sit vera ministrorum Ecclesiæ ordinatio: partim incogitantiam suam, quòd non considerat, qui sit huius controuersiæ status. Non est

Principes & magistratus faciunt quò minus idonei Ecclesiis præficiantur.

Brentius sacrū Chrisma reprehendit.

Responsio. Cur nostri nolint ferre Chrisma.

E quòd miretur pius quisquam, si tam exosum habent sacrum Chrisma, quos etiam nominis pudet Christiani: malunt enim Euangelici vocari, quàm Christiani: quasi possit extra Christum Euangelium esse vllũ. Meritò igitur inuisum habent Chrisma, quos Christiano etiam appellationis pudet. Nam Christiani nomẽ ducũt à Christo: Christus à chrismate, hoc est, ab vnctione vocatur vnct⁹. Ne quid igitur habere commune cum Christo videantur, nihil magis apud illos abominãdum est, quàm vngi Chrismate: quo & reges & sacerdotes vngi solitos esse in lege, manifestum est omnibus. Cùm itaq; Deus noster christus & rex esset & sacerdos, vnctus est & ipse non ab hominibus, verùm ab ipso Deo: non confecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim de eo Propheta loquitur. Spiritus Domini vnxit me: quemadmodum prçter alios multos, copiosiùs id ab Eusebio quoque scriptum legimus. Neq; verò propterea tantùm vocari Christus voluit, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset, cuius qui volunt expertes esse, eis ab vnctione siue chrismate licet abstinere. Ac non ignoramus nos quidem, inuisibiliter aliquem vngi posse, etiamsi non accedat oleum visibile. Verùm ista visibilis, inuisibilis illius vnctionis signum est, quæ sanctis patribus tam est visa non esse negligenda, vt sine chrismate presbyterum ne baptizandi quidem ius habere scribat Hieronymus. Constat autem vetustissimum esse morem hunc sacerdotes vngendi. Anacletus Petri fuit successor, cuius hæc verba sunt: Ordinationes Episcoporum autoritate Apostolica ab omnibus qui in prouincia sint, Episcopis, sunt celebrandæ: qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniúmque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangeliis quæ prædicaturi sunt imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacráque vnctione exemplo prophetarum & regũ, more Apostolorum & Mosi vngentes: quia omnis sanctificatio cõstat in spiritu sancto, cuius virtus inuisibilis sancto chrismati est permixta: & hoc ritu solennem celebrent ordinationem. Et qui prçcessit eum Clemens: Omnis, inquit, Pontifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus hominibus oppidò esse debet, quem quasi Christi locum tenentem honorare debent omnes, eique seruire, & obedientes ad salutem suam fideliter existere, scientes quòd siue honor, siue iniuria quæ ei infertur, in Christum redundet, & à Christo ad Deum. Scribit Egesippus, cum Romam proficisceretur, cum plurimis Episcopis in variis ciuitatibus in itinere se congressum, tandem Romam venisse, & ibi mansisse, donec Aniceto Sother, & Sotheri successit Eleutherius. In omnibus, inquit, istis ordinationibus, vel in cæteris, quas per vrbes reliquas videram, ita omnia habebantur, sicut lex antiquitùs tradidit, & prophetæ indicauerunt, & Dominus statuit. Qui mos obseruatus fuit legis & prophetarum tempore, quo reges & sacerdotes vngi consueuerant, eũdem in ordinarionibus obseruatum fuisse tum quoque narrat. Nam sicut prçclarè scriptum est à Cypriano: Cessantibus iis, quæ ritu antiquo inoleuerant, cùm iam in populo Christiano circumcisio videretur damnabilis, & sacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis mysteriũ

Esaia. 61.

Euse. lib. 4. demõstratio- nis cap. 15.

Hier. cõtra Luciferianos

Anacle. Epist. 2. Quàm vetus & celebris mos sit vngendi sacerdotes. F

Clem. Epist. 2. ad Iacobum fratrem Domini.

Egesippus lib. 4.

Cyp. in sermone de vnctione chrismat.

religio Christiana non contempsit, sed cæteris G generali sanctorum consensu damnatis, non solùm in regibus & sacerdotibus vnctionis honor permansit, sed in omnem populum Catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo. Et sicut Christus à chrismate dictus est, eò quòd singularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus: ita & participes eius quotquot sunt, consortes sint tã vnctionis, quàm nominis, vt dicantur à Christo Christiani. Cæterum si quis propterea reiiciẽdum esse putat Chrisma, quòd cæremonia fuerit aliquando Iudæorum, is & manuum impositionem eadem ratione reiiciat, licebit: nam & ipsa Iudæorum fuit cçremonia quibus familiare fuit cum aliquid commendabatur aut offerebatur Deo, manus imponere. Sic Iacob manus imponit duobus filiis Ioseph: sic super caput hostiæ immolandæ manus imponebantur. Sed manuum impositionis, aiunt, fuit vsus in lege noua, Chrismatis non item. Nihil in lege noua scriptum esse de Chrismate fatemur. Verùm absit, vt nihil nisi quod scriptum est, sicut hçretici docent, recipiendum esse putemus. Nõ ita nos Paulus docuit: State, inquit, & tenete traditiones, quas accepistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et scriptas & non scriptas traditiones teneri vult. Esse autem hanc Apostolicam traditionem, inter alios Basilius quoque testatur. Fabianus verò sanctus ille Põtifex & martyr, Christũ ipsum scribit postquã cœnauit, chrisma conficere docuisse: cuius non apud Latinos magis, quàm apud Græcos vsus fuit frequentissimus. Meminerunt enim eius 1 Dionysius Areopagita Pauli discipulus, 2 Tertullianus, 3 Chrysostomus, 4 Gregorius Nazanzenus, 5 Augustinus, 6 Ambrosius, Theophylactus: ac vix quisquam est veterum scriptorum, H qui Chrismatis mentionem non faciat, ac plerique non sine honoris præfatione. Intereà tamen non desunt homines imperiti, qui per summum nefas cachinnis prosequi non dubitant, quod à cunctis priscis illis sanctis Patribus in summa semper veneratione fuit habitum. Adeò mysteria ferè iam omnia in summum contemptum venerunt, quæ si in vllo alio visibili signo, tum in ista Chrismatis vnctione plurima concurrunt. Quid enim aliud baptisma suscepturus, quàm Christo nomen dat? non vt ocio marcescat, sed vt sub signis illius militet? Quamobrem sicut ante certamen vnguntur athletæ, quò sint ad luctandum expeditiores: ita scribit Chrysostomus oleo Chrismatis vngi baptizandum, vt sibi tanquam athletæ spirituali luctandum esse sciat contra diabolum. Maius autem certamen incumbit iis, qui sacris initiantur, qui reges quidam sunt spirituales, quamobrem iterum atque iterum vnguntur. Est autem in oleo fructus, est & pinguedo: ramus cum fructibus quasi pacis interpres, pinguedo luminis est ministra. Cùm itaque sacerdos pacis & reconciliationis minister sit, sicut iam à nobis dictum est: cùm idem cæcorum quoque lumen esse debeat: per vnctionem hanc, quę fit Chrismatis oleo, sui muneris admonetur, vt ministerium pacis & reconciliationis frequentet: siue populo Dei voluntatem annuncians, vt scire possit quæ sit reconciliationis ratio: siue pro populo Deo preces offerens & sacrificia, quibus propitius reddi queat: simul etiam quasi lucernam gestãs manibus, & doctrina & exemplo

Impositio manuũ probata est caremonia. Genes. 48. Leuit. 1. Chrisma etsi non scriptura probetur, veneratur tamen habendum. 2. Thess. 2. Basil. de spiritu sancto. cap. 28. epist. 2.

1. Ecclesiastica Hierar. cap. 7. 2. De carnis resurrectione 3. Homil. 5. in Matth. Op. im. 4. In Apologetico. 5. Tractatu 33. in Ioannem & sermone 43. de verbis Domini & lib. 2. contra literas Petiliani cap. 104. 6. De iis qui initiantur mysteriis cap. 6. Multa in Chrismate mysteria concurrunt.

A populo præeat, viámque salutis commonstret. Miscetur autem oleo balsamum, cuius arbor cùm primis est odorifera, quò meminerint sacerdotes ita se gerere, sic vitam suam inter homines instituere, vt cum Paulo dicere possint: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Quod nemo nisi præditus virtute, cuius odor fragrantissimus est & suauissimus, rectè sibi potest vsurpare. Verùm hæc de re satis.

Chrys. hom. 5 in Matthæi Op. im.

2. Cor. 4.

Explicat nunc nobis controuersiæ statū Brentius: Non quæritur, inquit, num liceat alicui ministerium docendæ & administrandæ Ecclesiæ priuato suo arbitrio, sine legitima & ordinata vocatione inuadere: scimus ne in politia quidem nedū in Ecclesia filij Dei licere cuiquam publicas functiones absque legitima vocatione & autoritate vsurpare: Sed hoc quæritur, num Asotus & Prælati eius, qui sunt hostes doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ, & qui hanc doctrinam omni crudelitatis genere persequuntur, sint vera illa filij Dei Ecclesia, à qua ministri ordinarionem petere debeāt. Hostes doctrinæ Propheticæ & Apostolicę vos estis, Brenti, non nos: nec ad veram illam filij Dei Ecclesiam vlla ratione pertinetis, cùm à Christo & ab eius corpore vos præcideritis, quod suo loco docebimus. Pergit Brentius: Hoc quæritur, num Petrus, Ioannes & reliqui Apostoli non priùs debuerint Hierosolymis prædicare Euangeliū Christi, quàm ordinarentur ab Anna & Caipha? An nō Caiphas erat ordinarius successor Aaronis? Nihil est Brenti, quòd nobis Annam & Caipham toties obiicias: iam enim tum impleta fuit illa scriptura, Petiit lex à sacerdote. Iam venerat ille sacerdos in B æternum secundum ordinem Melchisedech, qui & legi & sacerdotio Aaronis finem imposuit, & in illa nouissima cœna nouum sacerdotium secundum ordinem Melchisedech instituit. Ab hoc ordinati sunt Apostoli, ab Apostolis deinceps alij. Et hæc est legitima successio, de qua gloriamur, quæ à Christo & ab eius Apostolis sumpsit originem: cum Anna verò & Caipha nihil nobis est rei. Itaque non minùs absurdè fecissent, qui cùm semel ordinati, & ad prędicandum Euangelium missi fuissent à Christo Pontifice, qui fuit sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, si nihilominùs ab Anna & Caipha ordinari petiuissent quàm si quis nostro æuo ab Episcopo suo legitimè ordinatus, à te Brenti, vel à Caluino, aut quocunque tandē alio de grege vestro sibi manus imponi postulatet. Quid ergo, inquit Brentius, si Romanus Pontifex fiat Caiphas? an non sine autoritate & vnctione eius licebit pio & docto viro in Ecclesia, ad quam consensu magistratus & populi eius vocatus est, Euangelium Christi annunciare, & sacramenta eius administrare? Quid si cælum ruat Brenti? Pontificem fieri posse Caipham, vt apertè Christum oppugnet, nemo pius credet, qui modò Christi preces quas ad patrem fudit, vt ne Petri fides in successoribus eius deficeret, efficaces fuisse, & eum exauditum esse pro sua reuerentia, persuasum habet. Ac demus fieri posse quod vos vultis, quòd non exaudiuerit Christum deprecantem patrem: quódque non attentis illius precibus, Petri fidem in eius aliquo successore deficere permiserit: non ideo statim in omnibus aliis Episcopis defecisse putabitur: neque propterea licebit magistratui populóque sibi quenquam adsciscere, & ei prędicandi verbi Dei, ministrandorúmque sacramentorum potestatem permittere, nisi priùs examinatus ab Episcopo suo diœcesano fuerit & approbatus: cuius, & non magistratus aut populi munus est, de doctrina religionis iudicare, quiue sit idoneus reconciliationis minister decernere. Nusquam in Prophetica & Apostolica doctrina reperies, quòd magistratus aut populus potestatem habuerit sibi ministros constituendi: quin illud in Actis Apostolorum reperies, quòd prophetis & doctoribus ministrantibus Domino & ieiunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam In opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à spiritu sancto, abierunt Seleuciam: & cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei, &c. Reperies de eodem Paulo iam non Saulo, & Barnaba, quòd cùm constituissent per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiuniis, commendauerunt eos Domino. Reperies, quòd Paulus Timotheum, & Titum constituit Episcopos: quódque Tito mandauit, vt ipse, non vt populus, qui docendus, non sequendus est, non prophanus magistratus aliquis, constitueret per ciuitates presbyteros. Quòd autem quicquam hac in parte sibi iuris vel populus, vel magistratus vsurpauerit, nusquam in scripturis Propheticis & Apostolicis inuenies: vt vos illarum hostes illis omnia contraria docere, non autem nos, vnicuique perspicuum esse queat. C

In quo statū controuersiæ Brentius ponat.

Responsio.

Odiosa Brentij quæstio.

Responsio. Hier. 7. Hebr. 7.

Actor. 13.

Actor. 14. Tit. 1.

Redit ad conuitia Brentius: Dicit à Bernardo vocari Prælatos seruos Antichristi. Quasi verò suos non dixerit Lutherus, decies esse Sodomitis peiores. Sed quorsum attinet cum homine furioso cōuitiis certare? Profert exemplum de Iosue, qui voluerit prohiberi quosdam à Mose, ne prophetarēt, & audierit ab illo: Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophetet? Déque discipulis qui querebantur quendam eiicere dęmonia, nec sequi ipsos. Et audiuerunt, Ne prohibeatis illum: qui non est aduersus vos, pro vobis est. Videris oblitus eorum Brenti, quæ paulò antè dixeras: Negabas enim illud in disceptationem venire, nū liceat alicui ministerium docendæ & administrandæ Ecclesiæ priuato suo arbitrio sine legitima & ordinaria sua vocatione inuadere, cùm sciant omnes, ne in politia quidem publicas functiones & administrationes absque publica autoritate vsurpare cuiquam sibi licere, nedum vt id liceat in Ecclesia filij Dei. Nunc productis scripturæ locis, cōtrariū demōstrare conaris, vt licere credatur, quod anteà non licere scripseras. Quid est qòd sic ipse tecum pugnas Brenti? Quòd si populū omnē prophetare voluit Moses, cur tu nefas esse putas, vt priuato suo arbitrio sine legitima & ordinaria vocatione docendæ & administrandæ Ecclesię ministeriū quis inuadat? Deinde cur dicit Paulus, Alios dedit Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas? Nunquid omnes Apostoli? nūquid omnes prophetæ? Cur idem honestè iubet ac ordine fieri omnia, si populum omnem prophetare fas est? Videtur hæc Brenti, per excessum quędam dixisse Moses, non quòd efficaci voluntate cunctos prophetare voluerit: aut ꝙ vel ipsius, vel Domini fuerit hęc ordinatio. Nā si voluisset Domi D

Brentius cōuitiosus.

Num. 11.

Marc. 9.

Responsio.

Ephes. 4. 1. Corin. 12. 1. Cor. 14.

E nus omnem populum prophetare, quorſum ſeptuaginta viros de ſeniotibus eligere Moſen iubeat?quos,inquit,tu noſti, quia ſenes populi ſunt & magiſtri:& auferam de ſpiritu tuo, tradámque eis. Quare ſic hæc Moſes dixiſſe videtur,ſicut à Gregorio ſcriptũ legitur: Fidelis prædicator optat, ſi fieri valeat,vt veritatem,quam ſolus loqui non ſufficit,ora cunctorum ſonent? Si fieri, inquit, valeat: Aliud enim Dei & Eccleſiæ ordinatio exigit. Sed cur non prohibuit, ioquis, Moſes duos illos prophetare?Cur autem prohiberet?cùm teſtetur ſcriptura, quòd fueriot de numero ſeptuaginta:quam etiam ob cauſam requieuit ſuper eos ſpiritus Domini:nam & ipſi deſcripti fuerant intet ſeptuaginta.Quòd autem in caſtris remanſerant,& ad tabernaculum non eſierant,non ex contemptu fecêre, ſed ſicut etiam Procopio ſcriptum eſt, ex quadam animi ſubmiſsiooe,quòd ſe pèrceptione tanti muneris indignos iudicarent.Euênit igitur illis, quod euenerat Thomę:qui cùm ſpiritum ſanctum inſufflaſſet Chriſtus Apoſtolis,præſens nõ aderat.Quoniam autem ſe non malicioſè ſubduxerat,ęquè ſpiritum ſanctum ad remittenda peccata accepit,atque alij Apoſtoli:cùm anteà iam Apoſtolorum oumero fuiſſet in ſcriptus.Nihil igitur hi duo fecerũt cootra Dei & Moſis ordinationem : quamobrem cauſa noo erat, cur eos prophetare Moſes prohiberet.Cæterùm ex hac iſta doctrina veſtra Brenti, natus eſt Sataniſmus hic in Germania,de quo ſcripſimus initiò.Nam dum omnes Apoſtolos,omnes prophetas, omnes doctores eſſe vultis, & quod proprium eſt munus Epiſcopotum,cõſtituere miniſtros Eccleſiarum, id ad magiſtratum ſecularem & populum transfertis,factum eſt,vt in tot ſectas tam diſſectas diſſectos vos eſſe videamus, quarum

Li. 22. Moraliũ ca. 24.

Ioan. 20.

Vnde natus in Germania Sataniſmus.

F vix iam etiam numetum inire licet. Quòd ſi ſalua fuiſſet Epiſcopis ſua iuriſdictio, nec impediuiſſet quiſquam quò minùs ipſi iuxta morem ab Apoſtolis traditum, & ad hoc vſque tempus in Eccleſia ſemper nbſeruatum,paſtores & doctores ac presbyteros conſtituereot,nunquam ea quę terra non ita pridem fuit vnius labij & eoruodem ſermonũ, in hanc,quam nunc videmus Babylonem transformata, oec ſic miſerandum io modum oobiliſsima gens tot & tantis cladibus affecta & afflicta fuiſſet:quæ quicquid pertulit calamitatum pèr hos annos quadraginta,non eſt quòd alij cuipiam acceptum ferat,quàm iſtis tam multis prophetis,qui currunt vltrò,cùm eos nemo miſerit,qui quidem mittendi poteſtatem habuerit. In hunc igitur ſtatum vos Brenti Germaoiam perduxiſtis, quorum omnes curæ cogitationéſque non aliò collatæ fuerũt, quàm vt ſederet populus veſter abſque rege,abſq; lege,abſq; ſacerdotio, abſq; Ephoth & Tetaphio. Sublato igitur per vos ordine, omni diſciplina luxata,omnibus legibus diſſolutis, quid aliud quàm horrendam iſtam rerum omnium cõfuſionem ſequi neceſſe fuit?dum vnaquæque ciuitas, quin & Satrapa ferè quiſque pruriens auribus coaceruat ſibi magiſtros, & quod quiſque vult, id pro Dei verbo prædicari maodat.

Oſea. 3.

Ioſectatur iterum Brentios Petrum à Soto,quòd is commemorauerit hoc loco legem Imperatoris Theodoſij,qui iubet ſubditos eam agooſcere religionem, quam Petrus docuit, & quam ſequuntur Damaſus Pontifex Romanus,& Petrus Epiſcopus Alexandrinus.Non videt,inquit,prę animi ſui impotentia,quid pro ſe,quid cõtra ſe dicat. Primùm enim Petrus Apoſtolus veram & rectam docuit religionem. Ac Damaſus Romanus & Petrus Alexandrinus rectam fidem de Triade(de hac enim tũ præcipuè agebatur)ſequuti ſuot.Nos autem nunc loquimur de pontificibus & Epiſcopis, qui docẽt & ſequuntur impiam religionem,& qui tantũ abeſt vt veram de pietate doctrinam agnoſcaot, vt etiam eam ferro,igne,laqueis perſequantur:vúltne A ſotus vt etiam tales ſequamur magiſtros & ſacerdotes? Det nobis Petros Apoſtolos, det nobis Damaſos Romanos,& Petros Alexandrinos, qui veram & ſynceram Apoſtoli Petri doctrinam ſequuntur,& habebit pios Principes,non auditores tantùm,ſed etiam adiutores.Imò tu Brenti, præ animi tui impotentia,dum iuxta nomen tuum ardes odio Romanæ ſedis & Catholicorum Epiſcoporum,non vides quòd ipſe cõtra te loquaris. Quos enim nos tibi damus alios, quàm Petros Apoſtolos, Damaſos Romanos, Petros Alexandrinos? Quamuis enim ioficias ire non poſsimus, ab iſtorum ſanctitate Pootifices noſtros longiùs eſſe remotos,certum tamen illud eſt & indubitatũ,quòd noo in alia religiooe verſantur, quàm in ea,quam diuum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis, quámque Damaſum Pontificem, & Petrum Alexandriæ Epiſcopum ſequutos eſſe cooſtat. Ac primùm,quod ad Petrum Apoſtolum attinet,qois eſt alius, de cuius in doctrina ſucceſsione magis gloriemur?cuius etiam epiſtolas Canonicas vnde vos habetis prætetquam à nobis,à quibos diſceſsiſtis? Quod autem ad Petri ſucceſſorem Damaſum Romaoum Pontificem attinet,producemus aliquot è ſcriptis eius loca, ex quibus planum fieri cuique

Alia Brentij in Sotum ſuggillatio.

G

Reſponſio. Romana Eccleſia vindicans dignitatem.

Damaſ. epiſtola. 4.

H poſsit,vóſne an nos in ea religione verſemur,quã ipſum eſſe ſequutum ſcripta eius indicant.Extat eius epiſtola numero tettia ad Stephanum Archiepiſcopum,& ad Concilia Africana, in qua Romanam ſedem petram & firmamentum à Deo fixum & immobile, ac verticem vocat Eccleſiarum. Ad quam taoquam ad caput cuocta quæ poſſuot aliquam recipete dubitationem,referri debere : abſque cuius autoritate cauſarum Eccleſiaſticarũ querelas definire mioimè licere, & ad eam appellare debere cenſet. Synodum ſine eius autoritate fieri non eſſe Catholicum dicit:nec vlla Concilia rata haberi, quę non ſint illius autoritate fulta. Ecce tibi damus Damaſum Brenti. Num autem idem tu quod ille hac in parte doces? qui ſic es implacabilis odij cuiuſdam facibus erga Romanam Eccleſiam accenſus,vt citiùs eam quę graui Turcarum iugo premitur Hieroſolymitanam, quàm hanc, cuius ipſe etiam vnus omnium Chriſtianiſsimus Imperator Carolus ſe filium eſſe profitetur, ac præ ſe fert,atque adeò glotiatur,pro matre veſtra agnoſcas:cùm tamen oon ſolus ſit Damaſus,qui de Romana ſede tam magnificè ſenſerit. Fecerunt idem pij omnes & qui præceſſerunt, & qui ſequuti ſunt Damaſum. Quorſum autem attinet omnium teſtimonia proferre? Qui præceſsit Damaſum Iulios ita ſcribit:Sicut B. Petrus primus fuit omoium Apoſtolorum,ita & hæc Eccleſia,Domino inſtituente, prima & caput eſt cætetarum, vt ad eam quaſi ad matrem atque apicem, omnes maiores Eccleſiæ cauſæ & iudicia Epiſcoporum recurrant. Vides, vt

Iulius Pōt. ad Orientales Epiſcopos.

A hic matrem aliarum Ecclesiarum esse dicat Romanam? Ante quem etiam Cyprianus sanctus martyr & Episcopus, matricem eam & radicem Ecclesiæ Catholicæ vocat. Quid autem Bernardus? ex quo ru pleraq; collegisti, quibus Romanos Pontifices in odiū & inuidiam adducere posses. Est ita, quod illi sicut aliis piis omnibus Romanæ curiæ vitia vehementer displicuerunt, & ea grauissimè, si quisquam alius, quinque libris ad Eugenium conscriptis, est insectatus. Sed nunquid ideo sanctæ sedis huius autoritati quicquam detrahit? Imò verò in secundo libro tantum illi tribuit, quod ad personam attinet quam gerit, Romani Pontificis, vt etiam ipsi Petro plura tribuere non potuerit. Et in alio quodam libro matrem nihilominus Ecclesiarum Romanam Ecclesiam appellat. Dolet multis piis Brenti, quòd qui succedunt in cathedram & doctrinam Petri, non æquè succedunt omnes in sanctitatem Petri, plurimàque Romanæ curiæ vitia multorum oculos vehementer offendunt. Sed qui sumus nos, qui seruos iudicemus alienos? suo illi Domino stant aut cadunt, statuet ille de quoque suo tempore, quod meritus quisque fuerit. Nobis certè iusta causa non esse videtur, cur separationis consilia sequamur, quòd malos in Ecclesia nonnunquam præsidere videmus. Nam quò nos tandē vertemus, vbi meliores inuenire liceat? Quod ad vos attinet, non magis in scriptis quorundam legimus, quàm oculis ipsi nostris, in motibus vestris cernimus, non esse quenquam ferè, qui vestrum Euangelium sit amplexus, qui non seipso sit factus deterior. Ad Picardos autem vel Anabaptistas, vel Suenkfeldianos, apud quos maior elucere B videtur sanctimoniæ species, vt à matre nostra Romana Ecclesia deficiamus, vos nobis autores futuros non arbitramur. Verùm ad Damasum nostrum redeamus. Docet idem Damasus in eadem epistola, iudices Episcoporum iuxta decreta canonum, Episcopos esse debere. Tu Brenti contra decreta Canonum, etiam Laicos Ecclesiasticarum causarū iudices esse vis. Meminit ibidem & sacerdotum & sacrificij: & in ea quæ proximè sequitur epistola, Missæ quoque nominatim. At vos à Satana magistro vestro docti, sicut fatetur dux & antesignanus vester Martinus Lutherus: qui secum hac de re disputasse diabolum, & fortiora quàm quæ refellere posset contra Missam argumenta produxisse scribit: ab hoc magistro docti vos, & sacerdotium, & sacrificium prorsus omne sustulistis: neque Missæ vel sacrificij nomine quicquam est apud vos magis abominandum. Et intereà dicis, Da mihi Damasos, & audiam. Meminit idē in quarta epistola consecrationis virginum, de erectione altaris, de vnctione sacrationéque, de Ecclesiæ dedicatione, de Chrismatis confectione, de baptizatorum frontibus Chrismate signādis, de formatis epistolis mittendis, de populo benedicendo. Quid? An hęc omnia vos Brenti, propria vestra temeritate non abrogastis? Meminit etiam, sicut ab Iuone qui Gratianum præcessit, scriptum est, quòd metropolitanus infra tres menses consecrationis suæ ad fidem suam exponendam, palliúmque suscipiendum, ad Apostolicam sedem mittere teneatur. Nū idem vos Brenti, faciendum esse putatis? Iam de traditionibus audi quæ sit Damasi sententia: Quæ Apostolorum, inquit, prædicatione, & patrum instructione percepimus, semper tenere debemus, ne aliqua C noua semper cudere videamur. Et alio loco, Sanctorum Canonum voluntariam transgressionem, blasphemiam esse dicit in spiritum sanctum. Num hæc Brenti, cum vestro de traditionibus dogmate consentiunt? Et intereà clamas, Da mihi Damasos. Vis autem vt etiam tibi dem Petros Alexādrinos? Mihi quidem nihil scriptorum eius videre licuit, præter Canones quosdam ex sermone de pœnitētia, quibus præscribitur, quæ sit iniungenda pœnitentia bis, qui tempore persequutionis à fide exciderunt. Ac in primo Canone ad reliquam pœnitentiam adiici vult quadraginta dies, quibus ieiunent. Cedo Brenti, num vos talem pœnitentiam iniungere cuiquam consueuistis? quin cachinnis eam potiùs exploditis. Docetis enim, quandoquidē Christus pro peccatis nostris semel satisfecit, nulla deinceps opus esse satisfactione nostra. Atqui non ita Petrus Alexandrinus, non ita quem ille ducem sequutus est Petrus Apostolus: Christus, inquit, passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Exigit à nobis Euangelium fructus & opera digna pœnitentiæ. Dicit idem Petrus Apostolus: Satagite vt per bona opera certam vestram vocationem faciatis: vos exclusis bonis operibus, fidem solam sufficere docetis. Estne consentiens hæc vestra doctrina, non iam dicam Petri Alexandrini aut Damasi, verùm Petri Apostoli doctrinæ? Iamne vides Brenti, nos esse, qui versamur in ea religione: quam vertex Apostolorum Petrus initiò Romanis tradidit? quàmque Pōtifex Romanus Damasus, & Petrus Episcopus Alexandriæ sunt sequuti? Vos autem in quauis alia potiùs, quàm in eadem hac religione versari: cùm eā D am partim risu prosequamini, partim horrendis blasphemiis insectemini, nec sit eā quicquam apud vos exectabilius. Et audes intereà vociferari, Da mihi Petros Apostolos, da Damasos Pōtifices Romanos, da Petros Alexandrinos, & habebis nos nō auditores tantùm, verumetiam adiutores. Ecce dedimus eos tibi Brenti, non in corporibus suis viuētes, nec viua voce sententiam suam exprimentes, sed spirantes adhuc in monumentis literarū, quæ post se reliquerunt, & in eis quæ fuerit eorum religio declarantes: cum qua nos quidem per omnia consentire, vos autem ex diametro cum ea pugnare, negare non potestis. Nam si maximè negare velitis, vel ipsi libri vestri vos mendacij conuincent, omni genere blasphemiarum referti.

Tandē aliquando Brentius ad causam accedere videtur, nec adhuc vnquā in hoc scripto suo propiùs accessit: nā extra causam fere cætera loquutus est, nec multū ad rē, qua de agitur, pertinentia. Nunc autē ex Ecclesiastica historia demōstrare conatur, quòd in causa fidei Theodosius iudex inter Episcopos fuerit. Mirū est autē, si potuit hoc Ambrosiū latēre, qui vixit eodē illo tēpore, qui funebrem etiā orationē illi conscripsit. Qua confidentia autē ausus ille fuisset scribere Valētiniano, qui cum Theodosio simul imperauit: Quando audiuisti Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse, si quid eiusmodi factum à Theodosio fuerat? Nónne respondere potuisset Imperator: Audiui quòd fecerit hoc imperij mei consors nuper adeò Constantinopoli Theodosius? Deinde verò hoc ipso Theodosio imperante, fuit habitū Conci

Cypr. lib. 1. epist. 8.
Bernard. ad Eugen.
Bern. lib. 4. ad Eugen.
Roma. 14.
Cauenda separationis cōsilia, dum mali Ecclesiæ præsunt.
Damasus Brentij sectā damnat.
Luther. de Missa angulari.
Iuo lib. 1. decretorum.
Dam. epi. 3.
Idem ad Aurelium Carthagin. Episco. De Petro Alexandrino.
1. Pet. 2. Matt. 3. 2. Pet. 1.
Theodosius Imper. an iudex inter Episcopos fuerit.

E lium Aquileiense, priusquàm Oecumenicum illud Constantinopoli: vbi hæc Imperatoris verba recitantur: Ambigua dogmatum reuerentia, ne dissideant sacerdotes, quam primùm experiri cupientes, conuenire in Aquileiensem ciuitatem Episcopos iusseramus. Neque controuersiæ dubiæ sententiæ rectiùs poterant experiri, quàm si obortæ altercationis iudicium in interpretes ipsos constituissemus Antistites, vt videlicet à quibus proficiscuntur instituta doctrinæ, ab eisdem discordia eruditionis repugnantia solueretur. Quæ cùm essent lecta, dixit Ambrosius, qui præsens adfuit in illo Concilio: Ecce quod Christianus constituit Imperator, noluit iniuriam facere sacerdotibus, ipsos interpretes constituit Episcopos. Hic laudat eo nomine Theodosium Ambrosius, quòd is non alios, quàm Episcopos iudices esse voluerit: quod idem paucis interiectis facit Eusebius quoque. Inde coniecturam facere licet, quòd sibi in causa fidei nunquàm iudicium Theodosius arrogauerit: qui quid sui, quid Episcoporum esset muneris, vel ex his quæ gesserat anteà Constantinus antecessor eius, cognoscere potuit. Quid igitur de Socratis historia dicemus? Quòd si Brentius ea fide, qua oportuit, Socratis verba recitasset: nec præteriris quibusdam ea sola produxisset, quæ ad suum institutum probandum facere videntur: facilè cuiuis perspicere licuisset, nihil præter officium suum Imperatorem fecisse. Nam in exordio capitis illius, ex quo nonnulla profert Brentius, omnia Theodosium de Nectarij Constantinopolitani Episcopi cõsilio fecisse scribitur, ex quo perspicuum illud fit,

Expenditur locus in historia Socratis.

F quòd non sibi de causa fidei iudicandi potestatem vllam Imperator vsurpauerit: sed quod à Catholicis Episcopis præscriptum fuit & iudicatum, id pro Catholici Imperatoris officio & ipse ratum habuerit, & ab omnibus sibi subiectis haberi ratum inuiolatéque seruari iusserit.

Sed quoniam vrget nos hîc Brentius: quæ fuerit Ecclesiæ praxis hac de re, quidque sit in ea moribus receptum iam inde à mille trecentis annis, paucis perscribemus. Ante mille trecentos annos congregatum fuit primum Nicææ concilium, quò conuenerant è vniuerso terrarum orbe trecenti, decem & octo patres. Venerat eò Constantinus etiam Imperator. Sed quomodo? Scribit hoc Eusebius, quòd cum paucis postremus omnium ingressus, posita modica quadam sede, non priùs consedit, quàm annuissent Episcopi. Cùmque de concordia & pace pleraque disseruisset, diligentiorem dogmatum inquisitionem ipsorum sententię permisit. Quod ita factum esse, præter Eusebium, Socrates etiam & Theodoritus memoriæ prodiderunt. Vides quemadmodum iste nullas iudicandi sibi partes sumpserit, sed admonitione facta de pace & concordia dogmatum inquisitionem Episcoporum sentẽtiæ permiserit. Cui testimonium hoc Augustinus quoque tribuit, quòd cum Donatistæ causam Ceciliani ad Imperatorem Constantinum detulissent, non fuerit ausus de causa Episcopi iudicare, sed eam discutiendam ac definiendam Episcopis delegarit: quod & factum est in vrbe Roma, præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ, cum multis collegis suis. Scribit de eo Ruffinus quoque, quòd cum Episcopi, qui Nicææ congregati fuerant, libellos et quosdam protulissent,

Praxis & mos veteris Ecclesiæ de iudicanda causa Religionis, Constantini exemplum. Euseb. lib. 3. de vita Constantini. Socr. lib. 1. cap. 8. Theod. lib. 1. cap. 7. August. Epist. 166. & epist. 48. & 166. Ruffin. lib. 1. cap. 2.

quibus se accusabant inuicem, suscepit à singulis libellos & eos omnes in sinu suo continens, nec quid in eis cõtineretur aperiens ait ad Episcopos: Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi. Et ideo nos à vobis rectè iudicamur, vos autem non potestis ab hominibus iudicari: propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium: & vestra iurgia, quæcunque sint, ad illud diuinum reseruentur examen. Vos etenim nobis à Deo dati estis dij: & conueniens non est, vt homo iudicet deos: sed ille solus, de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga deorum in medio autem deos discernit. Et ideo iis omissis, illa quæ ad fidẽ Dei pertinent, absque vlla animorum contentione distinguite. Cùm hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret vlli hominum simultas sacerdotũ. Hæc Ruffinus. Habuitne tanquam seruos Episcopos Imperator hic Brenti? Num autem est verisimile, quòd cùm recens hoc fuisset illius exemplũ, secùs aliquid facere Theodosius in animum induxisset, quàm ab hoc Imperatore laudatissimo factũ esse meminerat? In actis Nicænæ Synodi, quę in libro Conciliorum extat, reperiuntur subscriptiones Episcoporum trecentorum, decem & octo. Cęsaris Constantini subscriptio nulla reperitur. Quãuis autem interfuerint in ea Synodo, vel præfuerint potius legati Syluestri Romani Pontificis, Hosius Cordubensis, Victor & Vincentius: dederunt nihilominus Patres literas ad Syluestrum, quibus ab eo, non autem ab Imperatore confirmari petierunt, quod in Synodo fuerat ab illis constitutũ.

Constantini oratio ad Episcopos contentiosos.

Psal. 81.

Episcopi subscribunt Synodo, nõ Imperator.

H In secunda Synodo quæ enumeratur inter Oecumenicas Cõstantinopolitana, nihil aliud actum est à Patribus, quàm quod sententiam Damasi, quã ille paulò antè congregato Romæ Concilio contra Macedonium, Sabellium & Eunomium tulerat, probarunt, & eam sunt sequuti. Quo nomine scriptis ad Damasum literis, vt sibi congauderet ab eo poposcerunt. Quicquid igitur à Theodosio factũ esse scribit Socrates, iuxta Nectarij consilium ex autoritate Damasi Papæ factum est: quæ causa fuit etiam, vt vna cùm collegis suis ediceret, vt in tali religione cuncti populi sibi subiecti versarentur, quam Pontifex Damasus sequeretur. Subscripsisse centũ quinquaginta Episcopi leguntur: quod Imperator subscripserit, in actis non inuenitur.

Aliud exemplum de Synod. Constantinop.

De summa Trinitate Const. lib. & Sozo. lib. 7. cap. 4.

In tertia Synodo, quæ fuit habita Ephesi, Celestini Romani Pontificis nomine præfuit Cyrillus Alexãdrinus: ac lecta fuit epistola Celestini: quam sequuti Patres Nestorium condemnauerunt, & ab Episcopali dignitate vniuersóque sacerdotij collegio alienum esse decreuerunt: sicut in historia sua scribit Euagrius. Ad hanc Synodum Imperator Theodosius misit loco suo Candidianum. Sed nun quid vt iudicaret de causa fidei? Audi Brenti scribentẽ ipsum qua de causa miserit. Deputatus est, inquit, Candidianus magnificus comes strenuorum Domesticorum, transire vsque ad sanctissimã Synodum vestram: ac in nullo quidem quę facienda sunt de piis dogmatibus quæstionės communicare. Illicitum nanque est, eum qui nõ sit ex ordine sanctissimorũ Episcoporũ, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Vide Brẽti, queadmodũ ipse Theodosius formulã à se deputato pscripserit, vt ne se tractatibus Ecclesiast. immisceret, néue de causa fidei

Tertium exemplum.

Euag. lib. 1. cap. 4.

Verba Theodosij.

A sibi iudiciū arrogaret, sed tuendæ cōseruandæque tantùm tranquillitatis causa Synodo interesset: quemadmodum is illicitum esse iudicauerit, Imperatorem Ecclesiasticis se negotiis immisceri. Et est verisimile, quòd illicitum esse iudicauit ipse, hoc aliquando ab ipsomet factum esse, vt se pro iudice in causa fidei gereret? Qua autem ex causa mittantur ab Imperatoribus, Regibus & principibus ad Synodos nuntij, planum tibi Brenti, faciet eiusdem Imperatoris epistola, quam scripsit ad Elpidium comitem, & Eulogium tribunum, quos miserat ad aliam Synodum, quæ fuit iterū Ephesi congregata, cuius acta sunt in Concilio Chalcedonensi rescissa: quos mittere se scribit, non vt de causa fidei iudicent: Sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare, de iis quæ in Epheso à sancta Synodo fuerint constituta: & nullum fieri tumultum permittere: sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studētem ad læsionem sanctæ fidei, hunc custodiæ mancipare. In quam sententiam scripsit idem Imperator ad Proclum quoque Asiæ proconsulem. Extat eiusdem Imperatoris etiam ad Cyrillum epistola, quæ habetur in operum Cyrilli tomo quarto, cuius hæc verba sunt: Nos sanè non patiemur, vt simul & vrbes & Ecclesiæ turbentur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui diiudicandæ præfici oportet eos, qui circumquaque sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & post hac erimus. Et hic fatetur Theodosius, de controuersia religionis non ad se, sed ad eos qui præsident sacerdotio, iudicium pertinere. In hac tertia B Synodo subscripserunt ducenti Episcopi: quòd subscripserit Imperator, ex actis non apparet.

Cur Cæsares & principes mittant Legatos ad Concilia Oecumenica.

Cyrillus Epist. 4.

Quarta fuit Synodus Chalcedonensis: Interfuit in ea Martianus imperator ipse, sed à legatis Leonis Papæ petitus, vt sui præsentiam præstaret Cōcilio: quod ipso absente se ad Concilium non occursuros dicerent, sicut in Breuiario scripsit Liberatus. Nunc audi quam ad rem interfuerit. Narrat enim ipse: Ad confirmandam (inquit) fidem, non ad ostendendam virtutem: vt nunc per hanc sanctā Synodum deposita nebula, quæ in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia visa est exoriri, semper seruentur quæ statuta sunt. Ad hoc se scribit venisse, vt quæ decreta essent à Synodo, ea quemadmodum rata haberentur, & ab omnibus obseruarentur, autoritate sua Imperiali prouideret. Extat autem epistola Pulcheriæ Augustæ inter præambulares epistolas in Synodū Chalcedonensem: qua monet Bythiniæ Strategum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad cōcilium vocat, omnino de ciuitate, déque locis ipsis vbi concilium haberetur, expelleret. Fuit autē hæc Pulcheria, sicut vitæ sanctitate perpetuaque virginali pudicitia insignis, ita summa autoritate prædita. Nam cùm ad fratrem eius Theodosium recèns ablactatum orbis terrarum imperium fuisset deuolutum, & fratris, & imperij procuratrix erat à Deo constituta: cúmque de ipsius sententia mortuo fratre Martianus fuisset Imperator designatus, fuit nihilominùs imperij consors: ac vnà cum illo Chalcedonensi Concilio interfuit. Quæ cùm nondum esset quintumdecimum annum egressa, scribit Sozomenus, eam supra ætatem sapientissimum ac diuinum spiritum accepisse, eiusque studio & sapiētia perfectum esse narrat, vt suis temporibus hæreses non obtinerent. C Neque verò non paritum est huic Pulcheriæ mādato. Nam in actis Concilij Chalcedonēsis semel & iterum voces hæ fuerunt emissæ: Synodus Episcoporum est, non clericorum: superfluos foràs mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id autoritate Synodi cōfirmatum esse videamus. In eadem Synodo scriptum reperitur, quòd cùm ad Martinum Archimandritam directa fuisset chartula, vt subscriberet, non acquieuerit, dicens: Non est meum subscribere, Episcoporum tantùm est. Subscripserunt nihilominus in ea Synodo sic Episcopis volentibus, etiam presbyteri: Sed ita tamen, vt esset inter eos & Episcopos discrimen. Nam Episcopi subscripserunt hac forma: Flauius Episcopus Constantinopolitanus Iudicans. Et alio quodam loco, definiens subscripsi: Presbyteri verò simpliciter: Eusebius presbyter subscripsi. Sic vt iudices agnoscerentur Episcopi soli: presbyteri verò tanquā decretis eorū cōsentientibus subscriberent. Fuerunt in eadem Synodo iudices quoque seculares, sed nihil aliud, quàm legi preces, quæ acta essent recitari, autentica monumenta proferri, ad obiecta responderi, si qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant: si qua vis allata, si quid per tumultum factum esset, cognoscebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant ex actione prima Chalcedonensis Concilij, vbi iudices & senatus dixerunt: Dicat sancta Synodus, si canonicis epistolis sanctæ memoriæ Cyrilli consonat interloquutio Eustathij reuerendi D Episcopi. Et in octaua actione iidem iudices: Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo est soluta, quippe & Nestorium coram nobis anathematizauit, & à sanctissimo Leone susceptus est, & definitionem fidei suscepit, & epistolæ sanctissimi Leonis subscripsit. Deest igitur, vt sententia proferatur àdeo amabilitate vestra, vt cuncta sua priùs & Ecclesiam recipiat, sicut & sanctissimus Leo archiepiscopus iudicauit. Qua sententia per Episcopos lata, dixerunt iudices, Secundum decretum sancti Concilij Theodoretus sanctissimus Episcopus Ecclesiam ciuitatis Cyri recipiat. Similiter & de Iba, & de aliis nonnullis factum est. Hic iam vide Brenti, quod fuerit discrimen inter seculares & Ecclesiasticos iudices: Hi decernebāt quid credendum quidue faciendum esset: illi, vt quod esset ab eis decretum exequutioni debitæ mandaretur, procurabant: ipsi autem nullas sibi iudicandi partes sumebant. In hac quarta Synodo quidam resipiscentes Ecclesiæ sunt restituti, quemadmodum Theodoritus, Ibas, & alij nonnulli. Dioscorus autem & Eutyches condemnati, factáque sunt omnia iuxta sententiam, quæ fuit ante Concilium illud lata per Leonem primum Pontificem Romanum. Ac tenebant in ea locum Romani Pontificis Legati Pascasinus, Lucentius, & Bonifacius. Nihilominus missum fuit ad Pontificem, & à Synodo petitum, vt quæ fuerant à patribus constituta confirmaret: quod ille fecit non grauatim. Cæterùm decretum illud, quo Constantinopolitanum archiepiscopū proximum à Romano Pontifice locum habere pronunciatum est, præter legatorum suorum consensum, vt ratum haberet,

Quartum exemplum Martiani Imper. Libera. ca. 3.

Pulcheria Augusta autoritas & sanctitas.

Sozom. lib. 9. cap. 2.

Actio. 2. Syn. Chalcedon.

Ibidem. Actione. 1.

Discrimen inter seculares & Ecclesiasticos iudices.

E adduci nulla ratione potuit. Subſcripſerunt in Concilio ſexcenti triginta Epiſcopi: Quòd autem Imperator, aut ex iudicibus quiſpiam ſubſcripſerit, acta non indicant.

Quintum exemplum.

In quinta, quæ eſt Conſtantinopolitana ſecunda Synodo, nec Imperator, nec ab eo miſſus quiſquam, quantum ex actis cognoſcere licuit, interfuiſſe videtur. Ac fuit imperator tum Iuſtinianus, cuius extat epiſtola, in qua ſe pro executore gerit, non pro iudice: nam eoſdem illos quos damnauerat Synodus, Agapeti Romani Pontificis autoritatem ſequuta, Zoatam, Anthimum, Seuerum, Petrum, proſcribit, & exilio mulctat, Ac ſcribit Photius in epiſtola ad Michaelē Bulgariæ principem, de ſeptem Conciliis Oecumenicis, quòd fuit in vrbe Conſtantinopolitana tum Vigilius Romanus Pontifex: verùm Concilio adeſſe, & quamuis ad ſacri cœtus conuentum promptus non eſſet, communem tamen Patrum fidem libello comprobauit. Subſcripſerunt centum ſexaginta quinque Epiſcopi, Imperatorē ſubſcripſiſſe nō cōſtat. Subſcripſerunt autem & presbyteri, ſed Epiſcopi hac forma, Definiui & ſubſcripſi: presbyteri hac, Sequendo definita ſubſcripſi.

Sextum exemplum.

In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Conſtantius interfuit, & multi cum eo viri illuſtres: qui itidem vt in Chalcedonenſi Synodo, glorioſiſsimi iudices vocati fuerunt: verùm nec Imperator nec quiſquam eorum qui vocati ſunt iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de cauſa fidei iudicaret: ſed ſicut in Chalcedonenſi, ita & in hac ſexta Synodo non aliam ad rem & Imperatorem, F & ordines iſtos interfuiſſe liquet, quàm vt ordine agi omnia procurarent. Sic enim ſcribitur: Imperator & ſanctum concilium dixerunt, Diſcurrat Georgius codices: Proueniat lectio: Fiat lectio: Alter liber relegatur. Iteidem & glorioſiſsimi iudices nunc hunc, nunc illum intromitti iuſſerunt. Poſteaquàm verò ventum eſt ad ſententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec iudices, ſed ſola ſancta Synodus: quēadmodum ex duodecima, & ſedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, poſteaquàm ſubſcripſerant centum ſeptuaginta Epiſcopi, in ipſo fine ſubſcripſiſſe legitur Imperator in hæc verba, Et ſubſcriptio piiſsimi & Chriſto dilecti Conſtantini Imperatoris: Legimus & conſenſimus. Ac mox, Piiſsimus Imperator Cōſtantinus dixit, Edicat ſanctum & vniuerſale concilium, ſi conſenſu omnium Epiſcoporum promulgata eſt definitio, quæ ad præſens celebrata eſt. Cúmque ſanctum concilium exclamaſſet, Omnes ita credimus, edictum ſcribi fecit Imperator, vt quod fuit à concilio definitum, id firmiter omnes obſeruatent. Ac primus hic fuiſſe videtur (quantum qui dem ex iis quæ extant Synodorum actis cognoſcere licet) qui concilij definitioni ſubſcripſerit: ſed nō iudicans, verùm cōſentiens tantùm. Quod aliquot antè ſeculis etiam in Arauſicano ſecundo concilio factum legimus, à viris quibuſdam illuſtribus, vbi ſic illi ſubſcripſerunt: Petrus, Marcellinus, Felix, Liberius, viri clariſsimi præfecti prætorij, conſentientes ſubſcripſerunt. Quanquā in octaua Synodo generali, cùm poſtularetur ab Imperatore Baſilio, vt primus ipſe ſubſcriberet Concilij decretis, reſpondiſſe legitur: Tranquilliſsimum imperium noſtrum ſequutum præce- G dentes & iuſtiſsimos Imperatores, Conſtantinum videlicet Magnum, & Theodoſium ac Martianum & cæteros, vult ſubſcribere poſt ſubſcriptionem omnium deoamabilium Epiſcoporum. Sed quoniam poſtulat præferri nos ſanctitas veſtra ſubſcribam poſt ſubſcriptionem omnium ſanctiſsimorum vicariorum. Edocti enim ſumus à Chriſto vero Deo noſtro, habere exaltātem humilitatem. Ex quibus Baſilij verbis colligitur, quòd in prioribus etiam Oecumenicis cōciliis Imperatores ſubſcripſerint, poſt omnes Epiſcopos. Cæterùm in iis actis quæ typis excuſa ſunt, preterquam in ſexta & octaua Synodo, nullius Imperatoris ſubſcriptionē reperire licet. In hac ſexta Synodo cōdemnati ſunt, qui tantùm vnam voluntatem & actionem in Chriſto eſſe contendebant. Pyrrhus ab Honorio pridem è cœtu piorum eiectus, & ab Heraclio relegatus: deinde cyrus Alexandrinus, & Sergius à Theodoro & Martino Pontificibus iam anteà condemnati. Tum Theodotus Pharenſis, Paulus Conſtantinopolitanus, Macarius, Polychronius. Hi ſunt quos Photius quoque recēſet inter damnatos. De Honorio verbum facit nullum, quem non præteriiſſet proculdubio ſilentio, ſi quid de eo compertum habuiſſet: vt inde falſitas actorum ſextæ Synodi, quod ad Honorium attinet, elici facilè queat. In omnibus autem hæc Synodus Agathonis Pontificis præſcriptum eſt ſequuta, cuius extat in actis pulcherrima epiſtola, de cuius ſententia Patres omnia decreuerunt.

Primus ex Imper. Conſtantinus in Cōcilio ſubſcripſit nō vt iudicans ſed vt conſentiens, & extremo quidem loco.

Septima Synodus habita eſt iterum Nicææ, de H qualibet quæ ſcripſit Photius, quamuis verbis paulò prolixioribus, adſcribere, quoniam ad hæc quoque noſtra tempora valdè ſunt accommodata. Hoc ſacrum, inquit, magnúmque concilium recens patefactam & barbaram hæreſim, quæ ab impiis & execrandis hominibus parta erat, diuina communique ſententia ſimul cum ipſius autoribus cōdemnauit. Infelices enim homines iſti, verbis non confitentes ſe Chriſto vero Deo noſtro maledicere, factis omnia in eum maledicta & linguæ petulantiam congeſſerunt. Cúmque illum ſine medio, & ſine aliquo velo contumelia afficere non auderēt, per venerandam imaginem, omnem Chriſto inimicæ mentis cupiditatem expleuerūt. Adorandam enim Chriſti imaginem, per quam idolorum error excluditur (proh nefarium ſceleratæ atque impiæ linguę cogitationiſque ſonum) idolum appellauerunt, & omnibus ipſam ignominiis afficientes, & per plateas ac vias publicas trahentes, & pedibus conculcantes, in ignem conieceerunt: ſpectaculum Chriſtianis hominibus miſerandum, & ſola Chriſti hoſtium impietate dignū. Eadem & in reliquas ſacras imagines contulerunt, cùm celeribus pedibus ſanguinem funderent, diriſque manibus ac impuris labris petulantiam exercerent, nec vllam tanti furoris atque dementiæ ſatietatem caperent homines peſsimi. Sacras Chriſtianorum notas & effigies non minùs quàm ſi gentium eſſent abominationes, imò verò magis, publicè deteſtabantur: Ex quo bellum grauiſſimum aduerſus Chriſtum & ſanctos eius commouebatur. Omnibus enim perſpicuum eſt, honorem imaginibus habitum ad eos tranſire quos illæ referunt. Verùm iſti noua Iudæorum Chriſti

Septimum exemplum ex Synodo Nicæna ſecūda.

Contra demolitores & contemptores imaginum Chriſti & ſanctorum.

A hoſtium progenies, dum Chriſti atque ſanctorum eius imagines afficiunt contumelia, ea perficiunt, in quibus patres ipſorũ defecerunt. Irruunt enim in facinora Iudæorum, ſingularique alacritate patres ſuos ſuperare conantur. Et dum non audent in medio Chriſtianorum labris etiam Chriſtum abnegare, in eundem ipſum Iudaicum paternúmque zelum deprehenduntur incidere, & adulterinam etiam hanc oſtendunt imitationem: nec vllo cõſiſtunt loco, ſed tanquam veneno hęreſis ebrij, huc illuc iactantur & ruunt: Chriſtianos enim ſe eſſe profitentur, & aduerſus Chriſtum debacchantur: Iudęos appellari ſe nolunt, & imagines oppugnantes zelum ipſorum Chriſto inimicum imitantur & ſuperant: idololatriæ nomen vitant, & ſe in ipſos Chriſtianos diuináque Chriſtianorũ ſanctaque myſteria nihilò idololatris leuiores præbent. Quamobrem ſanctum & Oecumenicum concilium eos qui adulteræ iſtius & multis ſeminibus commixtæ opinionis ignobilitatem fugere noluerunt, tanquam nothos & à fidelium nobilitate alienos inſolubilibus anathematis vinculis conſtringendos iudicauit. Imaginem autem Chriſti veri Dei noſtri, ex Apoſtolorum & ſanctorum Patrum traditionibus, & ſanctorum oraculorum teſtimoniis, ad honorem & venerationem illius, quem ipſa refert, adorandam atque colendam ſuffragiis omnibus cenſuit & confirmauit. Cùm adoratio nimirum atque honor adhibeatur eodem modo, quo in aliis ſacris notis & formis ſanctiſſimæ latriæ vtimur. Neque enim in illis conſiſtimus, honorémque & adorationem concludimus, B neque ad alios & diuerſos fines diſtrahimur, ſed per diuerſum & ſingularem ipſorum cultum & adorationem, quę cernitur, ſacra conuenientique, ac minimè diuiſa ratione animos noſtros ad inuiſibilem illam ſingularémque atque vnicam diuinitatem dirigimus. Sic venerabilem crucem adoramus, in qua Domini corpus extenſum eſt, & ſanguis ille, quo mundus vniuerſus purgatus eſt, emanauit: & ligni natura illius fluxibus irrigata, pro morte vitam perpetuam tulit. Sic crucis ſignum adoramus, quo dęmonum agmina fugantur, & varij curantur morbi. Cùm ſemel in ipſo exemplari gratia & virtus exhibita ſit, & vſque ad exempla ſimilis vis ſe diffundat. Hæc igitur ſingula, nempe Chriſti imaginem, & ipſam crucem, crucíſque notam, cultu adoratione que proſequentes, honorem & adorationem non in ipſis concludimus, ſed ad eum dirigimus, qui propter incredibiles diuitias amoris erga nos, factus eſt homo, & mortem propter nos pertulit contumelioſam. Sic & ſanctorum templa, & ſepulchra, & reliquias, ex quibus morborum curationes emanant, fideliter adoramus, Chriſtum verum Deum noſtrum, qui gloria ipſos affecit, collaudantes & celebrantes. Et ſi quid iis in myſticis & ſanctis noſtris ſacrificiis ſimile eſt, per munus & gratiam in illis exhibitam, præcipuum autorem & principem cauſam agnoſcimus & commendamus. Quapropter & diuinus ac ſanctus ille beatorum atque ſacrorum virorum cœtus, nõ ſolùm imaginem Chriſti, quemadmodum diximus, verùm etiam immaculatiſſimæ ſemperque virginis Mariæ & Dominæ noſtræ Dei genitricis, & ſacras ſanctorum omnium imagines, pro ratione excellentiæ & ſanctitatis exemplarium colendas & adorandas communium oraculorum decretis conſtituit & confirmauit. Per C ipſas enim ad præſentiam quodammodò atque congreſſum, animi ducimus intentionem: & per hanc diuina naturámque ſuperante coniunctione copulamur cum illo, qui ſummus eſt rerum expetendarum. Hæc igitur ſapienter diuinęque ſeptimum illud Concilium decreuit, atque conſtituit. Quo quidem facto, omnem hæreticam peſtem ac turpitudinem à grege ratione prædito depulit: propriumque decus & pulchritudinem Eccleſiam recipere oſtendit: & tanquam ſponſam nõ in fimbriis aureis, ſed intelligibilibus decoratam imaginibus, ad Chriſti ſponſi dexteram conſtitutam, hilaribus & lætis oculis toti fidelium multitudini conſpiciendam honorandamque demonſtrauit.

Sententia Synodi Nicęna contra Iconoclaſtas.

De veneratione ſanctæ crucis.

Quæ ratione honos imaginibus tribuatur & reliquiis, & tēplis, & ſepulchris ſanctorum.

In hac Synodo præſidebant Adriani primi Pontificis Romani nomine, Petrus protopresbyter Eccleſiæ Romanæ, & alter Petrus præfectus ſancti Sabbæ. Fuerat autem iam anteà damnata hæreſis hæc Iconomachorũ à Gregorio Tertio, qui Leonem etiam Imperatorem, per quem euerſæ fuerant imagines, & eiectæ, percuſſit anathemate. Quod idem ſtatuit contra filium eius Conſtantinum, qui ſui patris impietatem fuerat imitatus, Stephanus Papa tertius. Ac interfuerunt quidem in hac Synodo duo Senatores, ſed initiò tãtùm pauca loquuti, non leguntur poſtea ſe tractatibus Eccleſiaſticis immiſcuiſſe. Subſcripſerunt Epiſcopi trecenti ſexaginta ſeptem, alium quenquam ſubſcripſiſſe non apparet.

Hactenus Photius.

Leo. Iſauricus imagines, eiúſque filius Conſtantinus, vnde vterque excommunicatus.

In octaua Synodo, quæ fuit Conſtantinopolitana quarta, interfuit quidem Baſilius Imperator D & ſubſcripſit, ſed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando ſibi partes de fide ſumeret, demonſtrant verba quæ tum habuit ad eos, qui præſentes aderant in Synodo, quos in hunc modum alloquitur. De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui abſolutè verſamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Eccleſiaſticis cauſis ſermonẽ mouere: neque penitus reſiſtere integritati Eccleſiæ, & vniuerſali Synodo aduerſari. Hęc enim inueſtigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum & Sacerdotum eſt, qui regiminis officium ſortiti ſunt, qui ſanctificandi, qui ſoluendi & ligandi poteſtatem habent, qui Eccleſiaſticas & cæleſtes adepti ſunt claues, nõ noſtrum, qui paſci debemus, qui ſanctificari, qui ligari, vel à ligamento ſolui egemus. Quantæcunque enim religionis & ſapientiæ laicus exiſtat, vel etiamſi vniuerſa virtute interiùs polleat, donec laicus eſt, ouis vocari nõ deſinet. Rurſuſque quantumcunque ſit Epiſcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec antiſtes eſt, & veritatis verbum rectè prędicauerit, paſtoris nominis & dignitatis dãna non patietur. Quæ ergo ratio eſt in ordine ouium conſtitutis, paſtores verborum ſubtilitate diſcutiẽdi, & ea quæ ſupra nos ſunt quærendi & ambigendi? Oportet ergo nos cum timore & fide ſyncera hos audire, & à facie eorum vereri, cùm ſint miniſtri Domini omnipotentis, & huius formam poſſideant: & nihil amplius quàm ea quæ noſtri ordinis ſunt, requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in inſaniam accendit, vt obliuiſcentes proprij ordinis, & quòd pedes ſint mini-

Octauum exemplum

Baſilij Imper. oratio pijſsima.

Etiam ſanctiſsimo laici indignos planè paſtores vereantur & timeant magis quàm iudicent.

E mè cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur Episcopos, quos Ambrosius ocolorum in Ecclesia fungi scribit officio, de quibus etiam in octauo concilio Toletano legitur: Dum secundum carnis assumptæ mysterium, Ecclesiæ suæ fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in membris eius intentio Episcoporum, officia peragere cernitur oculorum: Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quātacunque religione sit & sapientia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamen non esse censet Basilius, illi de causis Ecclesiasticis sermonem mouere, quòd proprium hoc sit Episcopi munus: etiamsi multò sit is in virtute sapientiàque inferior. Idque Gregorij, quem Theologū Græci vocant, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat, quòd ab Ecclesiastica functione tam diu abstinuerit, sic populum affatur: Vos oues nolite pascere pastores, neque super terminos eorum eleuemini: satis enim est vobis, si rectè pascimini. Nolite iudicare iudices, nec legem feraris legislatoribus. Deus enim nequaquàm Deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse possit, siue membrum aliquod corporis honorabilius: sed vnusquisque fratres in eo ordine in quo vocatus est, permaneat, licet etiam dignior existat: in illóque magis præsentem amet claritatem, quàm vt eam quam non accepit quærat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperate desideret: nec subiectionis lex soluatur, qua tam terrestria quàm cœlestia sunt alligata. Vides quæ fuerit F hac de re, de qua nūc inter nos agitur, Basilij sententia: in qua Gregorius quoque Nazanzenus fuisse videtur, qui fas esse non putat, vt iudices iudicentur. Sed audi quid de hoc ipso in hac Synodo decretum fuerit. Illud tāquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absque principali præsentia celebrari, cùm nusquam sacri canones conuenire seculares principes in concilijs sanxerint, sed solos Antistites. Vnde nec interfuisse illos Synodis, exceptis concilijs vniuersalibus, inueniemus. Neque enim fas est, seculares principes spectatores fieri eorum, quę sacerdotibus Dei nonnunquam eueniunt. Iam autem diximus, quemadmodum Imperator subscribere noluerit: subscripserunt autem primo loco legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miserat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Episcopus Ostiēsis Ecclesiæ, locum obtinens Domini mei Adriani Pontificis & vniuersalis Papæ, omnia quæ superiùs leguntur, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens: ad voluntatem eiusdem eximij Præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & reliqui duo collegę eius vsi sunt. Ignatius verò hac: Ignatius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus quæ ab ea iudicata & scripta sunt concordans & definiēs, subscripsi manu propria. Quam eandem formā in subscribendo sequuti sunt Iosepb vices agens patriarcbæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Elias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma: Basilius, Constantinus & Leo perpetui Augusti, in Christo

Episcopi dicti oculi Concil. Tol. cap. 4. De dignitate sacerdotali cap. 6. Psal. 87.

Greg. Nazanz. de officio laicorum erga pastores.

Actio. 10. Nō est principum & secularium, de causis & Synodis Episcoporum cognoscere.

Nota subscriptionem Episcopi.

Deo fideles principes Romanorum, & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt concordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videre licet, quòd Imperatores, vel quicunque tandem alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerūt, ne quid tanquam iudicantes in fidei, aut quacunque tandē Ecclesiastica causa fecisse viderentur. G

Arque hæ sunt octo Synodi generales, quas enumerat Gratianus: neque enim plures ante ipsius tempora habitæ fuerunt. In iis omnibus non reperies Brenti, quòd quisquam Imperatorum, aut principum, aut quorumcunque tandem laicorum in Ecclesiastica causa iudex esse voluerit, quòd Apostolicam hanc esse traditionem non ignorarent, vt ne laici se causis Ecclesiasticis immiscerent. Nam & in illo Hierosolymitano Concilio nemo sententiam dixit, præter Apostolos, quorum loca tenent Episcopi. Sic enim Lucas loquitur: Cōuenerunt Apostoli & seniores (qui Græcè presbyteri vocantur) videre de verbo hoc. Mox inducit Petrum loquentem, quē rectè scribit Hieronymus principem in eo Concilio lati decreti fuisse. Post eius oratione tacuit (inquit) omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quanta fecit Deus signa & prodigia in Gentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, &c. Hi sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas, Petrum primo loco, tum Barnabam, Paulum, Iacobum. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quid his verbis esse potest euidentius? Hunc itaque morem Apostolorum sequuta semper est in Concilijs Ecclesia Dei, vt illi soli sententiam dicerent in causis Ecclesiasticis, qui loca tenent Apostolorum, reliqua verò multitudo taceret. De Valentiniano Imperatore scribit Sozomenus, cùm per Episcopum Hypatianum verbis Episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium fuisset rogatus, vt Episcopis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse: Mihi qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosiùs perscrutari: sacerdotes quibus ista curæ sunt, inter seipsos quocunque loco voluerint, conueniant. Hic est ille Valentinianus, qui nec interesse voluit, cùm Sixto pontifici quædam crimina fuissent obiecta, sed surgens à Concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudicium suum. Simile quiddam à Carolo Magno factum fuisse dicitur, in causa Leonis tertij Pontificis. H

Vsque eò autem Imperatores Catholici iudicium in Ecclesiasticis causis sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id facere voluerint. Vnus fuit Valentinianus iunior Imperator, qui Iustinæ matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Sed quibus verbis eum adortus fuerit Ambrosius, iam antè commemorauimus, pœnituitque eum facti nō multò pòst, ac informatus fide & institutis Catholici principis Theodosij, tātò in Ambrosium affectu pòst incubuit, vt quem anteà persequebatur, eum diligeret: quem antè vt aduersarium repellebat, eum vt parentem putaret, sicut ipse in quadā epistola scribit Ambrosius. Nō dissimile quiddam ausus fuit etiam Imperator ille, & re & nomine

Distin. 16. cap. Sancta. Non exemplum est in primo Cōcilio Apostolorum.

Act. 15.

Hier. in Epistola ad August.

Sozom. lib. 6 cap. 7. Ecclesiastica historia. Valētiniani Imp. erga Episcopos reuerentia.

Etiā heretici Imp. non arrogarunt sibi iudicium de religione.

Ambrosius epist. 34.

A Basiliscus, qui circulares dedit literas, quibus Chalcedonense Concilium, & Leonis libellum per anathema damnauit. Quod tamen ipsum fecit, Episcoporum suorum, qui non pauci numero fuerunt congregati, sententiam sequutus, qui circularibus etiam literis eiusmodi subscripserunt, vt magis exequutoris, quàm iudicis officio functus videri possit. Sed has tamen ipsas literas circulares non ita multò pòst aboleri & eis contrarias scribi iussit, sicut apud, 1 Euagrium, 2 Liberatum, 3 Nicephorum scriptum reperimus. Ad eundem modum & Constantius, quo nihil in religione fuit incõstantius, qui primus ex Imperatore Christiano factus erat Arianus, quicquid egit contra Catholicos, non propria sua, sed Episcoporum autoritate, quos frequenter conuocabat, faciebat, & quotannis ferè nouam fidem condi procurabat.

lib. 3 cap. 4. historiæ Ecclesia. 2. cap. 16. Breuiarij. 3. lib. 18. ca. 3.

Quamuis autem autoritate Synodi iam fuerat Athanasius condemnatus, tamen vide Brenti quantum ille positum putabat in vno Pontifice Romano Liberio, quem partim vi & minis, partim etiam pollicitatione munerum, sicut ipse scribit Athanasius, pertrahere conabatur (sed frustrà tamen) vt Athanasij damnationi subscriberet. Tam ardẽti desiderio nitebatur autoritate Episcopi æternæ vrbis firmari, quod iam impletum esse sciebat: sicut ab Ammiano quoque Marcellino memoriæ proditum est. Intelligebat enim irrita fore omnia quæcunque acta ab aliis fuissent, nisi Romani Põtificis consensus accessisset. Athanasius autem ferendum non esse putauit: vt quicquam sibi iuris arrogaret Imperator in Synodis Episcoporum.

Atha. in epistola ad solitariam vitam agentes. Ammi. lib. 15. Athan. Apologetic. 2. Atha. principes omnino remouet à cognoscendis causis Ecclesiasticis.

B Qui sic alicubi scribit: Qua fronte talem conuentum synodum appellare audent, cui Comes præsedit? Et in epistola ad solitariam vitam agentes: Obtendit, inquit, in speciem Episcoporum iudicium, sed interim facit quod illi volupe est: si istud est iudicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? Sin contrà ista minis Cæsaris conflantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est, quòd iudicium Ecclesiæ autoritatem suam ab Imperatore accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ anteà Synodi fuêre, multa iudicia Ecclesiæ habita sunt: sed neq; Patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt, nec princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit, &c. Et prope finem, dicit eum Antichristi imaginem induisse. Quis enim videns eum, inquit, in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudiciis Ecclesiasticis, non meritò dicat, eum, illam ipsam abominationẽ desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est? Nam cùm circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi consistens deuastaret Ecclesias, Abrogans Canones, vi cogens vt sua obtineat, quis vnquàm audebit dicere, hoc tempus Christianis pacatum esse? Vides Brenti, quæ fuerit Athanasij sententia de eo, si quis, non dico satraparum aut ducum, sed regum etiam & Imperatorum, principem se facere vellet Episcoporum. Et fecit tamen omnia Cõstantius, obtendens in speciem, sicut idem scribit Athanasius, iudicium Episcoporum, quod ad se minimè pertinere sciebat: Quare sequi non præire, exequi quod esset ab Episcopis decretum, non ipse decernere videri volebat. C

Quid autem crudelissimus ille fidei catholicæ persequutor Hunericus? cùm imperasset Eugenio Carthaginensi Episcopo, vt pro disputatione fidei constituta die vnà cum Episcopis suis veniret, cõflictum cum suis, hoc est, Arianis Episcopis initurus: Eugenius verò respondisset: disputationem legis cum adiutorio Dei se nullatenus declinare vel fugere: sed sine vniuersitatis assensu se non debere causas assumere eius fidei asserendæ: num ipse iudex in ea causa esse voluit? Quamlibet sæuus tyrannus, hoc sibi tamen non vsurpauit. Sed cùm diceret Eugenius: Quis erit cognitor: quis examinator? Notarius regis respondit, Patriarcha Cyrillus. Similiter & alius quidẽ Rex Theodoricus, minùs quidem ille sæuus, sed Arianus tamen vltrò vocatus ad iudicium Ecclesiasticum: in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de negotiis Ecclesiasticis pertinere.

Ab exēplis tyrānorum, vt Hunerici & Theoderici. Victor li. 2. persequutionis Vandalica. In 4. Synodo Romana sub Symacho Papa.

Quantò fuit modestior hic Arianus, quàm tu Lutheranus?

Vis autem etiam Lutheranorum ea de re sentẽtiam audire? Proferam: vt vestris vos telis confodiam. Gloriantur se Lutheranos esse, qui sunt Cõfessionis Augustanæ. Atqui disertis verbis in ea scriptum est: Secundum Euangelium, seu vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Episcopis vt Episcopis, hoc est, iis quibus est commissum ministerium verbis & Sacramentorum, nisi remittere peccata, item cognoscere doctrinam: & doctrinam ab Euangelio dissentientẽ reiicere: & impios, quorũ nota est impietas, excludere à communione Ecclesię. Neq; verò dissentit ab hac sententia suæ cõfessionis Philippus in breui quodam scripto, quod de hac ipsa materia edidit. D Nã sicut antea meminimus, non permittit is principibus de doctrina iudicandi potestatem, verùm custodes eos tantùm esse vult primæ & secundæ legis tabulæ, quod ad externam disciplinam attinet, hoc est, sicut nos interpretamur: vt meminerint se non sine causa gladium portare, prohibeant idololatriam & blasphemias: néue ferant pro Dei verbo verbum suum hæreticos populo venditare, néue propter voculas aliquot è sacris literis productas, & in prauum sensum detortas, quod ab ipsis profertur, adorari tanquàm Dei verbum patiantur. Quanta per Deum immortalem est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis iugula nonnunquam erumpat?

Ab exemplis Lutheranorum.

Vis autem Brenti, vt etiam Ethnicorum exemplo demonstremus, fas non esse, quod tu fas esse doces, vt secularis magistratus Ecclesiasticis se causis immisceat? Difficile quidem id esse videtur, sed periculum tamen faciemus. Fuerat à Catholicis Episcopis propter hæresim ex communione piorum eiectus & Episcopatu priuatus Paulus Samosatenus, quo tempore imperij gubernacula tenebat Aurelianus Imperator Christianæ fidei persequutor. Paulus quoniam videbat Imperatorem esse Ethnicum, Episcoporum decretum cõtempsit, nec ab Ecclesiæ domo voluit abstinere. Quid fecerunt Catholici? Confugerunt ad Imperatorem Ethnicum. Ille verò quamuis Ethnicus, non esse

Ab exēplis Ethnicorū.

Euseb. li. 7. cap. 30. Ecclesiastica historiæ.

E tamē sui muneris intelligebat, vt inter Episcopos iudicaret. Sed cōuenientissimè decreuit, sicut scribit Eusebius, vt illis ea domus adiudicaretur, quibus Episcopi Italiæ & Romæ in dogmate cōcordes scriberēt. Ita Paulus per summā ignominiam Ecclesia pulsus est. Vides Brenti, quemadmodum nec Ethnicus Imperator licere sibi putarit, vt Episcoporum se iudicem constitueret, verùm ad suos iudices eos remiserit. Et quod non modò Catholici, verùm ne hæretici quidem quamlibet sæui nonnulli tyranni, quin etiam ne graues quidē Christianę fidei persequutores, Imperatores Ethnici fas esse sibi putauerunt, vt inter Episcopos de causa fidei cognoscerent: id tu Brenti fas esse cōtendis, nō modò regibus aut principibus, verumetiam cuiuis de fece vulgi. Quæ est hæc animi tui impotentia? quod est istud tam ardens Apostolicæ sedis & catholicorū Episcoporum odiū? vt & superioris, & huius ætatis nostræ hæreticos, quin & ipsos Ethnicos peruersitate superare coneris, dummodò odio tuo plusquam Vatiniano satisfacias?

Concluditur aduersus Brentium eleganter.

Putat autē admirator ille tuus Vergerius, quod peruersè docetur à te, id se pientissimo regi & Domino meo probare posse? Errat Brenti, & quidem toto cælo, quod aiunt, errat. Nescit fortassè, quàm sanctis parentibus, auis, proauis, & paternis & maternis prognatus sit, quamque semper abhorruerit, & nunc etiam abhorreat ab hoc vestro Satanismo. Quæ fuerit in Christiana, Catholica & Orthodoxa religione domus Iageloniæ constanta, in ipso operis huius initio paucis attigimus. Neque verò sicut in aliis præclaris multis virtutibus, F sic & in hac, sua laude caret inclyta domus Austrię, cuius quanta fuerit semper, & nunc etiam sit pietas, religio, sanctimonia, manifestum est orbi Christiano vniuerso. Atque sic domus hęc cum Iagelonia cōiuncta est, vt vna propemodū esse vtraq; videatur. Nam sicut pientissimus auus Serenissimi Regis mei Cazimirus Rex ante centum annos ex Austrię familia, qua nulla est in orbe terrarū illustrior, Alberti Romanorū, Hungariæ, Bohemię regis & Archiducis Austriæ filiam Elizabethā, qua vix vllā vidit Polonia fœminā religione præstantiorem, vxorem duxit: sic & hic Serenissimus nepos eius excellentissimi illius, & vnius omnium religiosissimi Principis Ferdinandi Romanorum, Hungarię Bohemiæque regis & Archiducis itidem Austriæ filiam Catharinam sibi matrimonio coniunctam habet, quæ & ipsa pietate, religione, sanctimonia, nulla ex parte proauia sua Elizabetha inferior esse videtur. Cùm igitur hoc inter se certamen tuendæ Catholicæ religionis vtraque familia susceperit, nec altera alteri hac in parte concedere velle videatur, crede mihi Brenti, quòd ad extremum vsque vitæ suæ spiritum, DEO vires suppeditante, in eo quod cœpit, perstabit.

Laus domus Austriacæ.

Elizabetha & Catharina ex Austria familia Reginæ Poloniæ.

Vis autem ex Austriaca domo recēs exemplum tibi proferam? Non te clàm est proculdubio, quēadmodum Leo decimus Pōtifex Romanus, Martinum Lutherum ante annos plus minus triginta sex, errantem in viam reuocare conatus fuerit. Apud quem cùm nihil paternis adhortationibus profecisset; de consilio Patrum amplissimorum, & eorum qui sacrarum literarum doctrina pręstabant, Martinum vestrum Lutherum, hæreticum

Exemplum postremi Imperat.

G pronunciauit. Ac misso nuncio ad virum omnium Christianissimum Imperatorem, vereque Catholicum regem Carolum, postulauit ab eo tanquam primario filio & aduocato, vt sedis Apostolicæ sententiam sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari consueuerunt, iuxta morem à priscis Imperatoribus Christianis & Orthodoxis obseruari solitum. Quid ad hæc pientissimus Imperator, auitæ religionis & puri verbi Dei propugnator acerrimus? Minimè grauatim se facturum ostendit, quod à primario Ecclesiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò nonnulli vehementer instabant, vt prius hominem ad se vocaret, quàm ad exequutionem decreti à sancta sede Apostolica lati processisset, nec illis negare, nec aliquid quod personę suę non esset, admittere voluit. Quamobrē ne secùs aliquis factum hoc illius interpretari posset, in suo proscriptionis edicto, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri voluerit, his verbis adscripsit: Non vt nos, inquit, de negotio hoc iudicaremus aut cognosceremus: cùm id proculdubio ad Romanum Pontificem & sedem Apostolicam pertineat: neque vt res sacrosanctæ fidei nostræ tandē post tot secula per nouas altercationes cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione in controuersiam vocari pateremur: sed vt cum vulgi, & plurimorum ita petentium satisfactione hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus & suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Vides quemadmodum & hic non obscurè tulerit, sui non esse muneris, de doctrina religionis cognoscere? H Clarius autem etiam id ostendit, cùm ei ante annos vigintiseptem libellus Augustanæ confessionis oblatus, iudiciúmque fuisset illius requisitum. Tum enim nulla circuitione vsus, respondit his, qui hoc à se postulauerunt: non velle se quicquam determinare, neque posse concludere de negocio religionis, verùm apud Pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de congregando Concilio generali. Agnoscis, opinor, verba vestræ confessionis Augustanæ. Sic sibi religiosissimus hic Imperator nihil eorum vsurpare volebat, quæ sui non esse muneris intelligebat.

Testimoniū Imperatoris Caroli non suum esse de Religione cognoscere sed Pontifi. & Synodi.

Nunc audi non diuersum de Iagelonia familia. Sanctus ille pater Serenissimi regis huius nostri Sigismundus primus qui ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clarissima Austrię familia maternum suum genus duxit: sanctus, inquam, ille Rex, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cùm aliis heroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide Catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus, pro qua mortem etiam oppetere paratus fuisse videbatur, cùm ab eo postularent itidem nōnulli (quibus rectè dici potuit: Nescitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno suo prædicari permitteret: respondit, officij sui non esse, de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id munus pertinere, quorum quidem hac dote iudicio se etiam ipsum libenter maiestas eius submitteret, eorumque iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Num autem ab eo degenerauit Serenissimus hic filius eius, qui nunc habenas regni moderatur?

Aliud exemplum Regis Poloniæ Sigismundi.

Matth. 20.

Exemplum Regis præsentis Poloniæ, quō fecundò tuetur Religionē & obseruet Episcopos.

Is verò

A Is verò nihil facit libentiùs, quàm vt sanctis sancti sui parentis vestigiis incedat, quem sui nominis gloria totum terrarum orbem impleuisse non ignorat. Itaque cùm anteà semel & iterum eadem illius quæ diui patris vox audita est, tum in proximis superioribus comitiis Varsauiensibus, cùm itidem peterent nonnulli, quò de causa religionis cognosceret, cōstanter admodum recusauit, quòd non esse sui muneris diceret: sibi satis esse cū prophanis causis negocij, nec eis omnibus diiudicandis vnum se sufficere posse: Regem agere se, non Pontificem velle. Has illius voces Christiano, Catholico & Orthodoxo Rege dignas cùm præsentes in comitiis adfuissemus, auribus ipsi nostris audiuimus. Tantùm autem is ab eo abfuit, vt de doctrina religionis cognoscere vellet, suam vt etiam voluntatem omnibus declararet, quòd de iis rebus tantùm quæ propriè ad Comitia pertinerent, præcipuè verò de ratione regni defendendi deliberationem suscipi cuperet: cùm tractatio de religione ad Synodos Episcoporum, non autem ad comitia spectet. Cùm autem omninò res postularet, vt aliqua fieret religionis mentio, sic rem proponi fecit, vt disertis verbis nolle se diceret, vt de cōstituenda religione, quæ rectè pridem esset constituta: verùm vt de eo tantùm sententię dicerentur, quemadmodum absente se à regno prouideri posset, vt pax nihilominùs & tranquillitas in regno conseruaretur. Et putat Vergerius, qui non semel iam suæ constantis voluntatis tot nobis tam illustres dedit significationes, eum vel à Christianissimi Imperatoris, vel ab eius quem tanquam alterū patrem colit & obseruat, Serenissimi & excellentissimi Romanorum Regis: vel ab illius, quem iam

Quę Vergerij temeritas.

B æternis cęlorum gaudiis esse potitum confidimus, sancti sui parentis institutis discessurum, aut sui ipsius dissimilem futurum: vt suæ oblitus, alienam personam induat: & quibus de rebus semel iam orbis Christianus iudicauit vniuersus, de iis rectè an secus iudicata sint, cognoscendi sibi ius arroget? Priùs oporteret, vt et subderet orbem vniuersum, ac tum demum hoc ei persuadere conaretur. Quanquam si fecisset illud etiam, ne sic quidem sibi sumeret Rex pientissimus, quod etiam eos Imperatores, sub quorum potestate redactus fuit orbis vniuersus, arrogare sibi nunquam ausos fuisse, perspectum habet.

Ad Regem Poloniæ apostropha.

Vide autem Serenissime Rex, quàm ineptum, quàmque sit absurdum, & ab omni ratione prorsus alienum, quod admirator Brentij postulat Vergerius. Fides de qua controuertitur, non est huius aut illius nationis, multò minùs huius aut illius hominis: verùm dicitur & est Catholica, est omnium. Omnium, inquam gentium, regnorum, nationū: est orbis vniuersi Christiani. Et de eo quod omnium est, quod est orbis totius Christiani, vult Vergerius, vt vnus aliquis princeps aut rex (qui quotam illius partem obtinet) sibi iudicium vsurpet.

Fides de qua contenditur hodie, quomodo Catholica confessa & vendicanda est.

Nunquid hunc hominem tu vel micam sanę mentis habere putas? Etiam communi sensu destitutus C esse videtur. Fingamus autem, vt in regno tuo (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignetur) quocunque tandem iudice seorsum aliquid ab orbe reliquo Christiano de fide constituatur: cedo Brenti, cedo & tu Vergeri, quo nomine fidem hanc appellabimus? Polonamne, an Lithuanam, an Russicam, an Prussicam? Certè Catholicā vocare non poterimus, si fuerit ab orbe reliquo Christiano diuersa. Quid igitur aliud restabit, quā vt expungamus illum articulum nostræ fidei, Credo sanctam Catholicam Ecclesiam? Et illius loco dicamus: Credo Polonam, aut Lithuanam Ecclesiā: quæ sancta dici nō poterit, si fuerit à reliquo Christi corpore, sancta Ecclesia Catholica separata.

Epilogus ad Regem adhortatorius.
Aug. lib. 3. contra epistolam Parmeniani cap. 1.

Vidésne iam Serenissime Rex, quàm sint inepta, quàm absurda, quàm cum ipsa ratione pugnantia, quæ isti persuadere tibi conantur? Nulla sunt eorum alia, quàm separationis consilia, quę vir ille sanctus, prudens & doctus Aurelius Augustinus, perniciosa, sacrilega, & impia vocat. Hęc vt amplectaris, vt ab orbe terrarum te diuidas, vt seorsum ab illo, seorsum ab Ecclesia Catholica, nouam tibi fidem concedas, nouos ritus, nouas cęremonias instituas, vt maiores tuos ac nostros etiam omnes, quin orbem Christianum vniuersum, aut cęcitatis, aut impietatis condemnes, quòd aut in clara luce scripturarum ballucinati sint, aut si quid in scripturis fortè viderunt, apertè contra eas venire non dubitauerint: dicam vno verbo, vt schismaticus sis & hæreticus, autores tibi sunt ipsi schismatici & hæretici Brentius & Vergerius. Et horum tu pestilentissimis vocibus aures tuas accommodabis? borum perniciosis consiliis locum dabis? Si rectè no- D ui pietatem tuam quam & in publicis comitiis omnibus, & in priuatis colloquiis mihi non semel testatam fecisti, non facies pientissime Rex, non facies. Quin istas pestes tu haud aliter atque viperā & basiliscum vitabis, nec eis in regno tuo receptum dari patieris: cùm eorum scripta dictáque non aliò, quàm & ad seditionem excitandam, & ad sempiternum animarum interitum spectent omnia. Etiam atque etiam tecum considera, quem istiusmodi consilia rerum statum effecerunt in Germania, quem ante annos non ita multos in Anglia quoq;, vt ne vetustiora proferam exempla. Alieno quàm tuo ipsius periculo disce potiùs, quantam secum ea tes malorū iliadem adferat, si qua gens à Christo, à quo semel vocata est in gratiam, in aliud Euangelium trāsferri se patiatur. Sed nolo pluribus, ne de constantia tua, déque animi tui robore dubitare videar. Nunc de eo quod proximè sequitur capite, differere incipiam.

LIBRI SECVNDI

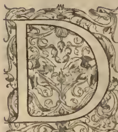
FINIS.

H

E LIBER TERTIVS DE AVTO- G

LIBER TERTIVS DE AVTORITATE SACRAE SCRIPTVRAE AVTORE *Stanislao Hosio episcopo Varmiensi.*

Mos hæreticorum, ad solas prouocare scripturas.

De quo capite sermo nunc instituitur, in eo permultum esse positũ facilè quiuis intelliget, qui vel Ecclesiasticam historiam, vel acta Conciliorum, vel sanctorum Patrum eos libros diligenter legerit, in quibus illis cũ hæreticis certamen fuit. Semper enim hi sic ad solas scripturas prouocabant, sic solis illis innitebantur, vt præter eas nihil recipiendum esse censerent, nec vllas Patrum interpretationes admitterent, sed quem ipsi sensum attulissent, eum obtinere vellent. Horum igitur maiorum suorum vestigiis incedunt etiam nostri temporis hæretici. Quemadmodum illi, sicut à Tertulliano dictum est, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebant, & hac suã audaciã statim quosdam mouebant, in ipso verò congressu firmos quidem fatigabant, infirmos capiebant, medios cum scrupulo dimittebant: sic isti quoq; nunc faciunt scripturarum contortores, sanæque fidei & bonorum operum extortores.

De præscriptionibus hæreticorũ.

Catholici cũ hæreticis, nõ de scriptura, sed sensu scripturæ contendunt.

F Quos eo quidem nomine quòd scripturas adferunt, damnat nemo: sed quòd sicut Ariani, sicut Macedoniani, sicut Nestoriani, sicut Eutichiani, sicut alij plerique omnes hæretici præter scripturas recipiendum esse putant nihil: quòd prauam earum interpretationem adferũt: quòd penes quam solam veræ scripturarum intelligentiæ lux est, Ecclesiæ sensum & consensum pro nihilo ducunt: hoc est, quamobrem eos damnandos censemus: hoc est, quamobrem eos hæreticos pronunciamus. E scripturis probare conabantur Iudæi, quòd Christus ne Propheta quidem esset. Dicebant enim: Scrutare scripturas & vide, quia Propheta de Galilæa non surgit. E scripturis iidem eũ esse morte dignum demonstrare contendebant. Nos legem, aiunt, habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quis autem eos vnquam propterea reprehendendos esse duxit, quòd scripturas adducebant? Nemo sanus certè. Sed quòd eas non intellectas, quòd in prauum sensum detortas, quòd contra scripturarum autorem Christum producebant, hoc est, quod eis meritò crimini datur.

Ioan. 7.

Ioan. 19.

Catholici plus quàm Hæretici scripturis tribuunt.

Quamobrem ne credat pius lector, inter Catholicos & hæreticos nostri temporis, vllam esse de scripturis controuersiam, aut eam à nobis tanquam Dei verbum summa cum reuerentia non recipi. Nulli sunt, qui plus ei tribuendum putent quàm nos, qui per Dei gratiam & vocamur & sumus Catholici. Sed quod pridem ab Hilario dictum est aduersus eiusdem generis homines, cuius est Brentius cum suis: De intelligentia hæresis est, non de scriptura, sensus non sermo fit crimen. Vnde autem Brentius? vnde cęteri, qui fuerunt ex nobis, sed non permanserunt nobiscum, scripturas habent? An non ab iis ipsis, à quibus discesserunt? A nobis, à nobis inquam, & à Patribus nostris Catholicis. Possunt ne vel iota vel apicem vnum proferre, qui fuerit, à nobis, vel à Patribus nostris in Scriptura mutatus? qui sicut à suis acceperunt Maioribus, ita vicissim nobis suis posteris integras easque & incorruptas tradiderunt, vt eas quales accepimus, ad nostros quoque posteros transmittamus. Res est euidentior, quàm vt demonstrationis alicuius indigeat.

Libr. 2. de Trinitate.

1. Ioan. 2. Hæretici à Catholicis scripturas mutuantur.

Proferemus nihilominùs hac de re Brenti, Islebiensis idoli vestri testimonium. Sic enim ille loquitur: Audio, inquit & video rebaptizationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij propterea merum panem & vinum credere volunt, in despectum Papæ, arbitrátes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatum. Profectò friuolum est hoc fundamentum, supra quod nihil boni ædificaturi sunt. Hoc enim pacto negare eos oporteret totam scripturam sacram, & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirũm habemus, & nouam quoque scripturam sacram nos facere oporteret. Sic & vetus testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt, & docuerunt. Nos autem fatemur, sub Papatu plurimum esse boni Christiani, imò omne bonum Christianum atque etiam illiuc ad nos deuenisse. Quippe fatemur in papatu veram esse scripturam sacram, verum Baptismum, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechismum, vt sunt oratio Dominica, decem pręcepta, & articuli fidei: dico insuper sub papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis esse: Agnoscis verba dei vestri Brenti? Quod autem pro causa nostra testimonium luculentius adferri potuit, etiam ab eo qui suauissimè in nos effusus esset, quàm quod allatum est ab hoc vno mortalium omnium nobis infestissimo? Adeò per Prophetæ huius vestri, sicut per Balaam olim iugulum, vel inuito eo veritas erupit.

Luther. in epist. quadã ad duos plebanos de Anabaptismo.

H

En Lutheri testimoniũ.

Num. 23.

Quare non credat pius lector impio Brentio sic suã causam ꝓponenti, quasi Petrus à Soto vir pius, Catholicus, & doctus secùs aliquid de maiestate scripturarũ senserit, ꝗ̃ sentire virum catholicum oporteret. Rhetoré agit Bréntius, atque ita rem ꝓponit, vt omni ratione summũ odium & inuidiam viro pio & docto cõflare queat. Sed nos arte Rhetorica seposita, & confessionis Brétianæ verba, & quę ex aduerso scripsit Petrus à Soto, ponemus, ex

Fraudulẽta brentij Rhetorica.

A quibus facilè Lector æquus iudicabit, quanta venerabili viro fiat iniuria ab eo viro, qui nihil aliud quàm ardensodio, odium in illũ suũ explere cupit.

Cõfeßio Vuittembergensis.

Sic habet Confeßio Brentiana, quam sub nomine sui Ducis edidit: Sacram Scripturam vocamus eos canonicos libros veteris & noui Testamenti, de quorum autoritate nunquam in Ecclesia dubitatum est. Sic habet ex aduerso Catholica assertio:

Confeßio Catholica

Scripturam sacram illam Catholica fides agnoscit, quæ continet noui & veteris instrumenti libros, quos à Spiritu sancto editos Ecclesia agnoscit, & veneratur. Et quanquam inter hos illi primum locum teneant, de quibus nunquam dubitatum est, quósque semper omnes susceperunt Ecclesiæ: nec tamen propterea quos non omnes susceperunt, extra Canonem habere debent consentientes Ecclesiæ filij, si eos posteriori tempore constat susceptos esse in Ecclesia vt Canonicos.

Iudicet hîc æquus Lector, vter de scriptura scribat reuerentiùs, is ne qui vel recipit, vel reiicit quos suis libros Canonicos arbitratu suo, an is qui recipit omnes, quos à Spiritu sancto editos Ecclesia recipit ac veneratur: qui non sequitur hac in re Spiritum suum, quod faciunt insipientes Prophetæ, sed Ecclesiæ Spiritum sequitur: & quos illa Canonicos esse quocunque tandem tempore iudicauit, eos pro Canonicis recipit. Nam etsi de nonnullis dubitatum fuit aliquando, num ideo dubitari perpetuò debet? Dubitauit etiã Thomas de Christi resurrectione, num in hac sua dubitatione permanere nihilominùs debuit etiam, postquam suas illi cicatrices Christus ostendit? Sed sicut dubitatum est à Thoma, ne dubitaretur à nobis: sic etiam de quibusdam Canonicæ scripturæ libris dubitatum aliquando fuit, vt per eorum quorum interest, præsertim verò Patrum in Concilio congregatorum sententiam, dubitationi quandoque finis imponeretur. Ad hoc enim Concilia congregantur, vt quibus de rebus dubitatur, de iis quid pro certo teneri debeat, decernatur.

Ezech. 13.

Ioan. 20.

Veterum dubitatio de scriptura libris prodest posteris. B

Dubitatũ fuit olim de libris veteris Testamenti Iudith, Tobiæ, Sapientiæ, Ecclesiastico, duobus etiam primis Machabæorum, & Baruch. Noui verò, de Apocalypsi, epistola ad Hebræos, epistola Iacobi, secunda Petri, secunda & tertia Ioannis. Ac de libro Iudith Concilium Carthaginense sub Aurelio Carthag. Episcopo, Innocentius primus, Gelasius cum septuaginta Episcopis, Concilium Florentinum sub Eugenio quarto, pronunciauit quòd sit Canonicus: itidem & de Tobiæ libro, & de Ecclesiastico, & Sapientia. Quod ad Machabæorum duos libros attinet, extant canones Apostolorum, quorum autor fuisse putatur Clemens Petri successor, in eorum extremo tres libri Machabæorum in Ecclesiastico Canone numerantur. Ab Innocentio primo duo tantùm, itidem à Carthaginensi Concilio, prouinciali quidem, sed quod à sexta Synodo generali confirmatum est: vt iam illius decreta, pro Synodi generalis decretis habenda sint. Similiter & à Florentino & à Tridentino concilio duo tantùm libri Machabæorum in canone recensentur. De quibus ab Augustino scribitur, quòd Machabæorum libros non Iudæi, sed Ecclesia pro Canonicis habet. Et alio loco, cùm de Rhasia testimonium ex historia Machabæorum produxisset: Hanc, inquit, scripturam non habent Iudæi sicut legem & Prophetas & Psalmos, quibus Dominus C testimonium perhibet tanquam testibus suis, dicens: Oportebat impleri omnia, quæ scripta sunt in lege & Prophetis & Psalmis de me: sed recepta est ab Ecclesia. Itaque non solus Augustinus ex hac historia testimonia producit, verùm & Irenæus & Tertullianus, & Origenes, & Cyprianus, & Chrysostomus, & alij, ita vt dubitare de iis libris, num sint Canonici, post factam ab Ecclesia determinationem sit Iudæum esse, non Christianum. Nam non recipiunt Iudæi, recipiunt iam à mille ducentis annis Christiani. Eadem est ratio (ne longum faciamus) de libris noui testamenti. Nam etsi fuit aliquando de nonnullis dubitatum, tamen ex quo tempore totius Ecclesiæ consensu recepti semel, & inter canonicos numerati sunt, dubitari ampliùs deinceps non debet.

De quibus libris Scripturæ dubitatum.

Can. 47.

Epist. 3. ad Exuperium cap. 3.

Lib. 11. Machabæorum Canonici.

Lib. 18. de Ciui. Dei, cap. 26.

Cõtra Gaudentij epist. li. 2. cap. 23.

Prosequitur in sua confeßione Brentius: malumus enim verba confeßionis ipsius adferre, quàm quæ scripsit in hoc libello, cuius magna pars non aliunde constat quàm è sannis, dicteriis, conuitiis: in quo sic ludit scripturis, sic eas tractat iocularitèr, vt verè de illo dici poßit, quod venerabili viro Petro à Soto falsò impingit, eum haud aliter scripturis, quàm Aesopi fabulis vti. Deinde verò confusè tractat omnia, subinde eadem repetens, vt scopas (quod est in prouerbio) dißolutas agnoscere liceat. Sic igitur loquitur in sua Confeßione Brentius: Hanc scripturam credimus, & confitemur esse oraculum Spiritus sancti, cælestibus oraculis ita confirmatum, vt si angelus de cælo aliud prædicauerit, anathema sit. Quare detestamur omnem doctrinam, cultum & religionem pugnãtem cum hac scriptura. Ex aduerso verò Petrus à D Soto sic: Hanc sacram scripturam non dubitamus Spiritus sancti esse reuelationem: sic Ecclesiam omnésque ad plenam sibi adhibendam fidem obligantem, vt non dubium sit, omnem doctrinam illi contrariam reiiciendam esse. Hic nihil videtur esse controuersiæ. Nã & Catholici detestantur omnem doctrinam, cultũ, & religionem pugnantem cum scriptura: nisi quòd Brentius & cæteri qui segregauerunt semetipsos, iudicant nonnunquam pugnare cum scriptura quæ non pugnant.

Brentius quantum sibi permittat in scriptura, & quam confusus.

Pergit Brentius: Sed quod nonnulli sentiunt, in hac scriptura non contineri omnem doctrinam, nobis ad veram & perpetuam salutem cognitu necessariam, & ius interpretandæ huius scripturæ in potestate summorum Pontificum ita situm esse, vt quod hi pro suo arbitrio pronunciant, amplectendum sit pro sententia Spiritus sancti, videtur faciliùs posse dici, quàm probari. Petrus ex aduerso: Hanc scripturã agnoscit vera fides admirabili Spiritus sancti consilio scriptam, vt maximè saluti hominum conueniebat. Quare multa in ea & difficilia, & obscura: partim hoc ipsum intendente Spiritu sancto ad exercendos pios, & repellendos impios, partim permittente malitia hominum, constat inueniri. Quò fit, vt ad vnitatem fidei tenendam, necesse sit esse in Ecclesia ius & potestatem certam & constantem ad interpretanda hæc dubia: & hæc apud summos eius gubernatores: non vt quisque pro arbitrio suo id faciat, sed pro ipsius Spiritus sancti sensu. Ea quoque Spiritus sancti dispensatione mirabili, ita in hac scriptura iacta sunt fundamenta omnium, quæ ad salutem sunt

Heretici iudicant cum scriptura pugnare, quod non pugnat.

E necessaria, vt tamen multa extra eam credenda tradita sint Ecclesiæ.

In his Petri verbis tria sunt, quæ offendunt Brentium: Primùm, quòd dixerit, in scriptura difficilia & obscura esse multa. Secundò, quòd extra eam credenda pleraque tradita sint Ecclesiæ. Tertiò, quòd ius interpretandi dubia voluit apud summos eius gubernatores esse. Negatur, inquit, scripturam esse obscuram, ideóque indigere interpretatione: Interpretationem autem esse penes Ecclesiam. Negari quidem non potest, quin aliquoties nōnulla in sacra Scriptura obscuritas imperitis occurrat, propter phrasim eius linguæ, qua Scriptores vsi sunt. Atqui Brenti, phrasis eius linguæ fuit cognita legentibus epistolas Pauli, Petro superstite. Dicit ille nihilominùs, quòd in illis quædā sunt intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem. Nec negari, inquit Brentius, potest, quod & res ipsa testificatur, quòd impiis & incredulis Scriptura sit maxima ex parte obscura. Si adhuc, inquit Paulus, velatum est Euangelium nostrum: videlicet quod Apostoli prædicarunt, & mox literis mandarunt est: in iis qui pereunt, velatum est, in quibus Deus huius seculi excæcauit sensus incredulorū, ne lucesceret illis lumen Euangelij. Et Ioannes: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eā non apprehenderūt. Sed piis credentibus in Christum, atq; Spiritu Christi donatis præcipua capita Christianæ doctrinæ ita nota & manifesta sunt, vt audeant etiā de iis cum Satana ipso certamē inire.

De scriptura obscuritate & difficultate.

2. Pet.3.

2. Cor.4.

Ioan.1.

F Est ita, quòd impiis & incredulis opertum est Euangelium, cùm non sine causa dictum sit à Propheta: Credite, & intelligetis. Verùm non solis impiis & incredulis. Cur enim alioqui tantum operæ poneretur à fidelibus in assequenda Scripturarum intelligentia? Inter fideles non postremus erat Hieronymus, & linguis omnibus instructus, & doctrina non vulgari præditus, sæpe tamen hærebat, sæpè sudabat in explanandis Prophetis. Idem accidebat Aug. quoque non rarò, præcipuè cùm locum illum explicaret de peccato in Spiritum sanctum: & cùm alia multa scripturæ loca enarraret, In quibus ipse sibi persæpè nō satisfaciebat. Et certè fatetur ipse, quòd pleraq; sint in Scripturis obscura: quòd ita diuinitus etiam prouisum esse scribit ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio reuocandum: cui facilè inuestigata plerūque vilescunt. Sed & Hieronymus: Omnis, inquit, prophetia in obscuritate continet veritatem, vt discipuli intrinsecùs audiant, vulgus ignobile & foris positum, nesciat quid dicatur: Quid autem opus est Doctorum testimoniis? Clamat hoc etiam res ipsa. Vnde enim tot & tam variæ interpretationes trium tantùm verborum, Hoc est corpus meum, si nihil est in Scripturis obscuritatis? de quibus ipsi etiā inter se Sacramentarij non consentiunt. Quare nihil est Brenti, quòd cum Satana de doctrinæ Christianæ præcipuis capitibus certamen inire velis. Tentauit hoc Magister quoque tuus Martinus Lutherus de non postremo Christianæ doctrinæ capite, de Missæ sacrificio: volebat cum Satana de eo certamen inire: verùm turpiter victus manus dedit. Absit igitur, vt ingenij sui fiducia fretus quisquam, cum eo disputare animū inducat. Est enim is in Scripturis exercitatissimus, neq; sine causa Dæ-

Esaia.7. Non solum infidelibus sed fidelibus etiā obscura scriptura.

Lib.2. de doct. Christiana. ca.6.

In Ezech. cap.45.

Math.26.

Exemplum Lutheri.

G mon à Græcis appellatur: qui si charitatem, quę nō inflat, scientiæ coniunctam habere posset, minùs multos in errorem induceret: sed cùm alia omnia habere possit, sola est, quæ non inflat, charitas, quā nec ipse, nec membra eius habere possunt.

Quærit Brentius, quomodo peccatum, quomodo mortem, quomodo horrores inferni, adeóque Satanam ipsum vincerent, si ignotum, si obscurū eis esset verbum Domini, quod firma fide apprehendere, & quo tanquam gladio aduersus spirituales astutias in cælestibus vti debent? Non semper Breuti scientia, vel intelligentia Scripturarū peccatum, mortem, horrores inferni, denique Satanā ipsum vincere licet. Firma fides ea demùm est, qua victoria semper contingit: quam solidiorem nonnunquam reperire licet in iis, qui minorem habēt Scripturarum intelligentiam. Qui cùm se nihil aliud scire iudicent, quàm Iesum Christum & hunc crucifixum, in illo solo fiduciam suam omnem collocatam habentes, articulum hunc toto corde profitentur: Credo sanctam Ecclesiā catholicā. Non scripturas, in quibus pij multi non multum exercitati sunt, sed vnicum hunc articulum opponunt Satanæ, quoties ille cum eis certamen inire cupit: eo præcipuè tempore, quo grauis est cum morte lucta, quod non sine causa Græci vocauerunt agonē. Nihil est periculosius, quàm velle tum de Scripturis cum Satana contendere, quas meliùs ille callet, ac dilucidiùs & verisimiliùs explicare nouit, quàm quisquam mortalium, singulari sancti Spiritus auxilio non adiutus, quàmliber fuerit in scripturis exercitatus. Præclarè scriptum est à Tertulliano: Fides tua te saluum fecit, non exercitatio scripturarum. H Scimus quemadmodum certamen hoc successerie magistrovestro Martino Luthero, qui cùm de Scripturis cum Satana contenderet, sic se ab illo superatum esse confitetur, vt argumentorū illius vi cōpulsus, & sacerdorium & sacrificium vlū esse negaret. Neque dubium est, quin eum vt Christum quoque negaret, facilè fuisset adducturus: verùm causæ suæ nondum id expedire videbat. Priùs per Lutherum animos hominum præparari necessarium esse duxit sacerdotij & sacrificij simul abrogatione: quò sic per gradus quosdam eò tandem perueniretur, vt esse Deus quoq; Christus negaretur. Has itaque partes, Lutheri discipulo Campano & Serueto reseruauit. Nam si per Lutherum omnia sua mysteria simul Satanas reuelasset, pl' adeò causæ suę detrimenti attulisset. Quis enim nondum satis Lutheri dogmatibus instructus, aures suas Satanæ præbere voluisset, si tam apertè rem ageret, vt Christum verum Deum esse, deíque filium negaret? Quamobrem nihil est, quod maiore cum periculo sit coniunctum, quàm si quis de Scripturis cū Satana certamen inire velit: præcipuè quo tempore grauis agon instat, cùm anima venit à corpore separanda: tum verò tutissimum fuerit exemplū sequi Carbonarij cuiusdam: ex quo cùm animi causa vir quidā doctus quæsiuisset, quid crederet, symbolum recitauit. Cùm interrogaret ille, quid preterea crederet, respondit: Quod Ecclesia credit Catholica. Ille verò: Quid credit Ecclesia? Quod ego, inquit, credo. Cúmque subinde ille quæreret, circulo hoc vsus Carbonarius, nihil aliud respōdit, quàm se credere, quod Ecclesia credit, Ecclesiam credere, quod ipse crederet: nec aliud ab illo quic-

Quomodo vincatur Satan cum suis copiis.

Qua fide Satan deuincatur.

De præscriptionibus aduersus hæreticos.

Lutherus à Satana victum se fatetur.

Exemplum fidei Carbonarij imitandum.

A quam elicere potuit. Fertur autem euenisse postea, vt vir ille doctus, & sacrarum literarum peritus in grauem morbum incideret, deque vita sua periclitaretur: Orsus est cum eo quoque tum Satanas disputare: quidque crederet, ex eo quærere. Cùmque nimis vrgeret Satanas, neque se miser ille satis explicare posset, venit ei in mentem Carbonarij, nec alia fuit eius vox audita præter hãc, Vt Carbonarius. Qui verò assidebant, eum propter morbi vim errore mentis affici putabant: posteaquàm verò fuit ex morbo confirmatus, interrogabant eum, quid sibi voluerit, cùm toties clamaret, Vt Carbonarius? Ille rem omnem explicat ordine, quemadmodum in illa sua cum Diabolo disputatione, sicut olim audiuerat ex Carbonario quodam, non aliò sibi confugiendum esse duxerit, quàm ad fidem Ecclesiæ Catholicæ, tanquam ad asylum vnũ omnium tutissimum: quodque plus in ea præsidij tum inuenerit, quàm in omni scripturarum exercitatione, quas tota vita sua meditatus erat diligenter. Acceptum se ferre diuinæ misericordiæ, quòd in simplicem illum carbonarium inciderit: cuius nisi sibi succurrisset exemplum, ingens fuerit periculum & discrimen aditurus. Siue autem vera sit hæc historia, siue se res aliter habeat, certum tamẽ illud est & indubitatum, quòd cùm omnibus ex æquo fides ad salutem sit necessaria, nulli citiùs & grauius offendunt, quàm qui cùm abundent ingenio, plus aliis in scripturis videre se persuasum habent, nisi captiuent intellectum suum in obsequium Christi & corporis eius Ecclesiæ. Quam qui credit, qui se totum illi permittit, illam audit, illam secundum Deum ipsum veretur, etiam si propter intelligentiæ suę tarditatem pleraque non assequatur, tutissimum tamen illum facit, non intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas. Verè enim dixit ille, quòd pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quanta deuotione quod creditur, diligatur. Et alius quidam: In die, inquit, examinis nouissimi non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dominum Deum nostrum: hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quam spontaneus & fidelis in Dei seruitio.

1. Cor. 12. Ecclesiæ credendum.

Hugo de S. Victore, li. 1. part. 10. cap. 6. de Sacramentis

Gerson in libello: An Monachus pro studio possit negligere diuina, Consideratione 9.

B

Pergit Brentius: Hoc autem verbum Domini habet sua clara, aperta, dilucida, & perspicua testimonia in sacra Scriptura. Testimonia hæc excutientur suo loco. Imò, inquit, vniuersa Scriptura in hoc data est diuinitùs, vt quæ sunt saluti nostræ necessaria, ex ea cognoscamus. Hoc verum esse libenter concedimus: verùm & hoc non minùs verum est, quòd etiam si scripturas omnes non ad amussim aliquis intelligat, salutem nihilominus consequi possit. Non enim intelligẽdi viuacitas, verùm credendi simplicitas nos tutos & saluos facit. Quid enim, inquit Brentius, prodesset, si nobis talis scriptura, qualis est Timæus Platonis, obtruderetur? Iam ex Augustino docuimus, quòd nonnihil obscuritatis in sacris voluminibus propterea Deus residere voluit, quòd expedire iudicaret, cælestis philosophiæ mysteria sic velari impiis, porcorum exemplo conculcaturis margaritas, vt piis tamen ac docilibus pateret aditus. Simul quòd id excitandæ quoque mentis humanæ socordię conduceret. Nam quod in promptu est, negligimus, iuxta Græcorum prouerbium: In foribus hydriam: ad recondita semotáque sumus auidiores. Et vt magis illa iuuant, quæ pluris emuntur: ita chariora sunt nobis, quę cum labore sumus assequuti, quàm quę vltrò obtigerunt.

Non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas saluum facit.

Cur obscura scriptura.

C

Quòd si alicubi, inquit Brentius, obscuriora videtur, extant alia eiusdem scripturæ loca, quibus obscuriora illustrantur, vt verbum quod Dominus nobis cognoscẽdum proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, vt verbis Mosis vtar, nec in cælo, multò minùs in Roma situm, vt possis dicere: Quis nostrûm possit in cęlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque opere compleamus? Neque trans mare aut vltra montana Antiochiæ aut Romæ positum, vt causeria & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, aut montes superare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere, quod præceptum est? Sed iuxta nos est sermo in ore nostro, & in corde nostro vt faciamus illum. Hic enim sermo tam perspicuè nobis in scriptura propositus est, vt de eo & loqui ore, & cogitare corde possimus. Atqui Brenti quod profers ex Deuteronomio testimonium, id sancti Doctores de ea, quàm vos negatis proclivitate seruandorum Dei præceptorum interpretantur non recentiores magis quàm illi prisci, Philo in libello de victimas afferentibus, Tertullianus, Origenes, Antonius apud Athanasium, Ambrosius & alij. Quin & Paulus in hunc sensum citare videtur hoc ex Mose testimonium, quòd omnem ille populo velit excusationem ademptã, si quod præceptum est, seruare negligat, quãdoquidem sic est exhibitum, vt sit in promptu, nec illud è longinquo petere sit necesse. Quod non modò Chrysostomus & Theophilactus in hunc sensum à Paulo productum esse volunt: verùm & ipse Pauli verborum contextus id indicare videtur.

De loco Deu. 30. & Roma. 10.

Lib. 4. cõtra Marcionem Lib. 10. in epist. ad Romanos. In expos. ad Ro. cap. 10.

D

Sed demus tibi Brenti, veram esse quã vos profertis interpretationem, quòd verbum quod Dominus nobis cognoscendum proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, nec in cælo, multò minùs in Roma situm, vt nihil necesse sit montes superare: certè, si non est Romæ situm, nec in oppido Vuittembergensi: nec in ducatu Vuittẽbergẽsi positum est. Si itaque tam propè est vnicuiq; mortalium vbicunque locorum degat, verbum hoc, qui fit quòd qui vel Theologiæ Doctores Vuittẽbergæ, vel artium fiunt Magistri, conceptis verbis iurare coguntur, quòd nihil in doctrina religionis de rebus dubiis constituere velint, nisi re priùs ad Seniores Confessionis Augustanę, quos Vuittembergæ degere certum est, relata? Quorsum autem attinet etiam à longinquis & remotis locis de quopiã Christianæ doctrinæ loco Vuittembergam referre, si nihil in Scriptura difficile, nihil est obscurum? Si tam propè est vnicuiq; verbum Domini, si tam clarum est & dilucidum omnibus? Nõ ignoras Brenti, quanta fuerit alicubi de iustificationis articulo disceptatio, quem vos præcipuum Christianæ doctrinæ locũ esse, quẽ summam Euangelij continere vultis. Certè summã Euangelij claram & perspicuam esse oportet, cùm nusquàm periculosiùs erretur, quàm in summa Euangelij. Atqui hæc vestris etiã, quos tu pios esse vis Brenti, tã est obscura, vt viginti de ea diuersas sententias maxima ex parte vestrrũ, protulerit Osiander, quas cùm re-

Seipsum & sectam suam confutat Brentius.

Iuramentũ Vuittẽbergæ magistrorũ.

Viginti sententiæ de iustificatione variantes. Osiander à Vvittembergensibus damnatus, à Brētio non improbatus.

E iecisset omnes, suam tandem ab omnibus illis discrepantem attulit, & eam obtinere voluit: déque verbo Domini, quod vos tam expeditum, tam vnicuique propinquum esse vultis, admirabilis quædam exorta fuit altercatio, dum Osiandrina factio quod ipsa diceret, Merlinianacontrà quod ipsa sentiret, id esse verbum Dei contenderet. Quis est autem, qui satis admirari queat, cùm tam clatam esse Scripturam lucem velitis, cùm nihil in eis obscuritatis inesse, cùm earum intelligentiam obuiam omnibus esse tam asseueranter dicatis, vnde de precipuo Christianæ doctrinæ loco nata sit tanta contentio? Sed magis etiam hoc mirum est: postea quàm re ipsa comprobatum est, non esse tam propè verbum Domini, quàm vos vultis, vt necesse fuerit de eius sensu cognoscendo longiùs mittere: missum est longiùs ad eam, quæ Roma vestra est, Vvittembergam: ibi condemnata est Osiandri sententia. Erant, qui non acquiescerent in Decreto Vvittembergæ lato. Mittendum censuerunt adhuc longiùs: appellatum est ad te Brenti. Tibi verò fuit religio, sententiam Osiandri condemnare, quin eam approbare visus es. Cedo Brenti, si nihil est in Scripturis obscuritatis, cur de præcipuo Christianæ doctrinæ loco hoc, deque summa totius Euangelij sic ambigitur? Si tam propè est verbum Domini, quàm vos vultis, cur illius explicandi causa tā longè mittitur? Si tam est apertum, tam clarum, tā perspicuum, qui fit, vt aliud de eo Philippo, aliud tibi videatur? nec inter vos qui Proceres estis & Antesignani Lutheranæ factionis, de summa Euangelij adhuc conueniat? quam obscuritatē etiam effecit hoc vestrum dissidiū, quàm visa fuerit anteà.

Dissensiones intestina Lutheranorum.

Breuis & legitima ratio de fide quæstiones dirimendi. Anacletus epist. 1.

Quòd si iuxta receptum à maioribus nostris morem iam inde à mille quingentis annis, quem non F tantùm à catholicis & Orthodoxis, verùm ab ipsis etiam Hæreticis persæpè legimus fuisse obseruatum, de hac quæstione fuisset ad sedem Apostolicam relatum, sicut Apostolos ipsos insisione Saluatoris statuisse narrat Anacletus, vt maiores & difficiliores quæstiones ad eam deferrentur: si hoc, inquam ita factū fuisset, & quā semper habuit à Petri Pontificatu ad hæc vsque nostra tempora sedes ista autoritatem, eam apud vos quoque retinuisset, vel adhuc quoque retineret: iam pridem direptalis hæc, & quorum fluctuant conscientiæ, iam pridem in viam essent reducti, animiq́; trāquillitatem consequnti. Sed vos ad eas, quæ heri (quod aiunt) & nudius tertius natæ sunt Ecclesias de causis eiusmodi referri mauultis, quam ad illam, cuius solius proprium semper fuit de controuersia religionis iudicium, ex quo tempore in eum, qui iam venit, Christum credi cœptum est. Inde tot sectæ, inde tot hæreses natæ sunt, inde Satanismus hic exortus est, quem in huius libelli initio recensuimus.

De locis Esa. 54. & Hier. 31.

Profert & alias scripturas Brētius. Hoc illud est, inquit, quod Esaias de filiis vetæ Ecclesię ait: Dabo vniuersos filios tuos doctos à Domino. Et Hieremias: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit vltrà vnusquisque proximum suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me, à minimo vsque ad maximum, ait Dominus. Hoc dicto non extenuat, non reiicit Propheta sacram Scripturam, sed potiùs commendat eam, & docet, quòd Dominus daturus sit popu G lo suo Spiritum sanctum, vt Scripturam rectè intelligant, & ex ea Dominum verè cognoscant. Aperuit, inquit Lucas, illorum mentem, vt intelligerent Scripturas. Rectè tu quidem non extenuari, neque reiici Scripturas dicis per hæc Esaię & Hieremiæ verba, quæ produxisti. Sed quid, si secùs ea Suenckfeld. interpretetur cum suis cęlestibus Prophetis, qui per ea volunt externum verbi ministerium abrogatum: quo certè nihil opus est, si tam apertæ, tam faciles, tam omnibus obuiæ sunt scripturæ, quàm vos vultis. Frustra ergo dedit Deus, quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autē Pastores & Doctores, si omnes à Deo docti sint, si non debet vltrà docere vir proximum suum, si non habemus necesse, vt aliquis doceat nos, sed vnctio Spiritus sancti docet nos de omnibus. Sed & te Brenti frustrà Princeps tuus alit, cùm ipse doctus à Deo, te doctore non egeat. Nec omnino vanū est, quod Suenckfeldius docere dicitur, Deū non vti mediis ad iustificationem hominis, non per instrumenta salutem nostram operari, Spiritum sanctum sine mediis docere. Ex tali doctrina vestra prodiit ille nobis: ex tali doctrina prodierunt cęlestes quoque Prophetę. Vera sunt autem, quę per Esaiam & Hieremiam dixit Dominus, sed ea partim iam sunt in Apostolis impleta, quo tempore Spiritu sancto repleti, cœperunt loqui variis linguis, partim in illa cælesti Hierusalem implebuntur, vbi quasi mercedis loco promittitur nobis ipsius Dei beatissima contemplatio. Tunc enim fiet, quod dicit Apostolus: Siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue sciētia euacuabitur: illa scilicet paruulorum scientia, in qua hic viuitur, qua ex parte per H speculum Deus in ęnigmate videtur: propter hanc enim necessaria est prophetia, cùm adhuc præteritis futura succedunt: propter hanc linguæ, id est, multiplicitas significationum, cùm ex alio atque alio, aliud atque aliud admonetur, qui nondum æternam lucem perspicuæ veritatis mente purgatissima contemplatur. Cùm autem venerit quod perfectum est, & totum hoc quod ex parte est, fuerit euacuatum, tunc quod adsumpta carne carni apparuit, ostendet seipsum dilectoribus suis: tunc erit vita ęterna, vt cognoscamus vnum verum Deum: tunc similes ei erimus, quoniam tunc cognoscemus, sicut & cogniti sumus: tunc non docebit vnusquisque ciuem suum aut fratrem suum, dicēs: Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent eum à minore vsque ad maximum eorum: erit enim Deus omnia in omnibus. Ita verba hęc Augustinus interpretatur. Quamobrem nihil est, quòd ad præsentis seculi homines ea torquere velis, vt sic perspicuam esse scripturam affirmes, nemo vt interpretis aut Doctoris egeat. Quanuis & in hoc seculo fieri possit, vt alicui ex paruulis reuelet Deus, quæ abscondit à sapientibus. Sed priuilegia paucorum, non faciunt legem cōmunem. Vna hirundo, vt est in prouerbio, non facit ver.

Cap. 24.

Suenckfel.

1. Ioan. 2.

Interpretatio locorum Es. & Hie.

1. Cor. 13.

1. Cor. 15.

De spiritu & litera, cap. 24.

Profert iam Brentius pręcipua capita verbi Dei, quod in scriptura continetur, & quod ad æternam nostram salutem cognitu necessarium est: Nimirùm quatuor hæc, decalogum, simbolum Apostolorum, orationem Dominicam, Sacramenta. Negat in iis aut in scripturis, vnde sumpta sunc hæc

Etiam præcipua scripturæ capita egent explicatione.

A quatuor, esse quicquam obscuritatis. Sed si nihil est in illis obscuritatis Brenti, qui fit ergo, quòd Decalogi, quòd symboli, quòd orationis Dominicę, quòd Sacramentorum tot fuerint semper & nunc etiam sint explicationes? Certè quæ clara sunt, explicationis non indigent. Vnde igitur tot tam prolixi Commentarij? non à priscis illis modo, verùm etiam ab iis, qui vixerunt ante aliquot secula, quique nunc etiam viuunt conscripti? non à Catholicis tantùm, verùm & iis qui se ab Ecclesia Catholica præciderunt, siue Lutherani sint, siue Zuingliani, siue quocunque tandem alio nomine vocentur. Vnde tot hæreses partim de Sacramentis, cùm aliis, tum Eucharistiæ præsertim: partim de iis, quæ & in Symbolo, & in Decalogo continentur. Duo tu tantùm Sacramenta enumeras, Catholici septem.

Explicatur locus ille, Bibite ex hoc omnes.

Quòd verò scribis, verba quæ sunt in Scriptura de institutione Sacramentorũ, nihil habêt obscuritatis, nisi si quam inferant Sophistæ importunis suis disputationibus, & Asotici impiis suis depravationibus. Quid magis inquis, perspicuè dici potest, quàm quod Christus ipse de poculo Cœnæ Dominicæ dicit: Bibite ex eo omnes, & tamen Asotici inueniunt artificium, quo ex, omnes, faciant non omnes. Reuera Brenti, minus habebant obscuritatis verba de Sacramentorum institutione, priusquam vos homines Asotici, & in arte Sophistica diligenter versati tantã, quantã nunc videre licet, rerum omnium caliginem inuexistis. Quid enim perspicuè magis dici potest, quàm quod Matthæus dixit: Vespere autem facto discumbebat cũ

Cap. 26. Cap. 14. Cap. 22.

B duodecim discipulis: quódque Marcus dixit, Vespere autem facto venit cum duodecim: & quod similiter Lucas dixit, Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cũ eo. Ad hos igitur duodecim, quos ita diligenter enumerant omnes Euangelistæ, quin dixerit Christus Bibite ex eo omnes, dubitatum fuit nunquam: quod etiam eos fecisse scribit Marcus: Nam biberunt, inquit, ex eo omnes. Nec potes proferre quenquam Brẽti, qui vel dixerit vel scripserit aliquando, quòd aut non iusserit bibere Christus duodecim Apostolos omnes, aut non biberint omnes. Quare falsum est, quod asseris de Catholicis, quos tu facetissimus homo per quàm lepido tuo dicto vocas Asoticos, eos artificium inuenisse, quo ex, omnes, facerent, non omnes. Nunquam enim quisquam dixit è nostris, quòd aut non biberint, aut non iussi fuerint bibere duodecim Apostoli omnes. Cæterùm fuerunt, qui claris verbis caliginem quandam offundere conarentur, vt quod ad omnes Apostolos dictum est, id de Christianis omnibus dictum intelligi vellent, quasi sic esset præceptum omnibus etiam Laicis de calice bibere, vt nisi facerent, de salute sua in dubium venirent. Hac de re Brenti, quorum decreta Conciliorum intercesserunt, in quibus vnanimiter ab omnibus definitũ est, quòd non sit de necessitate salutis, vt de calice bibant omnes Christiani.

Summa controuersiæ de calicis sumptione in quo versatur.

Lutherus, Philippus & Bucerus concedunt Laicis necessariam nõ esse vtriusque speciei communionem.

Quod rectè decretum esse, vos quoque negare non potestis. Nam & vestra eadem est sententia. Magister enim vester Lutherus, quàm frequenter hoc idem docuit. Qui illud etiam addidit, vsque eò vtraque speciem non esse de necessitate salutis, vt etiam extra omnem sacramentalem Eucharistiæ perceptionem saluus homo fieri possit. C Qua in re nec à nostris multum dissentire videtur, quòd & ipsi vnicum tantùm esse Sacramentum necessitatis Baptismum, non diffitentur: quòd extra cæterorum vsum, dummodo contemptus absit, homo salutem consequi possit, sicut saluari pueros constat, etiamsi Sacramentum Eucharistiæ non perceperint, etiamsi quem tu hoc nomine reprehendere videris, secùs Augustinus aliquando sensisse videtur. Cuius hanc sententiam cùm tibi displicere non obscurè præteferas, tu es Brenti, qui artificium hoc inuenisti, vt ex, omnes, facias non omnes. Nam si non cæteros omnes, certè infantes excludis, quos tamen actu fidem habere contendis. Iam verò Philippus vester nônne sicut edere suillam, aut à suilla abstinere, sic medium esse scribit alterutra signi parte vti? Hâc enim quàm receptam Ecclesiæ vocẽ vsurpare maluit, ne quid habere commune cum Catholicis videretur. In eadem est sententia Bucerus quoque, qui in colloquio Ratisbonensi, quod habitum est ante annos plùs minùs decimoquinto inter alios articulũ hunc assensu suo comprobauit. Ad controuersiam quæ est de vna aut vtraque specie tollendam cùm primis conducturum, vt sancta Ecclesia liberam faceret potestatem Sacramentum hoc in vna, vel in vtraque specie sumendi: ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occasio, quem vsum tanto tempore retinuit Ecclesia, temerè condemnandi, aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum esse vult sub vna, aut sub vtraque specie Sacramentum hoc percipere, qui veterem vsum alterius tantùm speciei non esse condemnandum censet, nihil ea de D re tãquam ad salutem necessarium à Christo præceptum esse, satis apertè confiteri videtur.

Philippus in Hypotyposi Locorum communiũ.

Neque tu Brenti diuersum ab iis intelligis, qui si nihil in eo piaculi fore censes, si quis muret præscriptam à Christo baptizandi formulam, dummodò ne mutet sententiam: scilicet ita eo permultum esse positum putabis, si quis altera tantùm specie Sacramenti velit vti, dummodò nihil in altera de Christi corporis & sanguinis integritate deesse credat? Plus vos in verbis Brenti, quàm in elementis positum esse iudicatis. Quare si certa verba mutare, quæ Christus ipse baptizaturis præscripsit, non fas esse tantùm existimas, verùm etiã eos, qui anxiè illa obseruant, modò non magię insimulas: éstne verisimile tam ex animo te superstitiosum esse in altero elemento tuendo & retinẽdo, de quo ab omnibus sumendo certò scis nihil esse tanquam ad salutem necessarium à Christo præceptum? Quæ oculis ipsi vestris videtis, certiora vobis non sunt Brenti, quàm sit hoc, nihil ad salutem referre, altera quis, an vtraque Sacramenti specie Laicus vtatur: neque dubitatis, quin verissimum sit, quod in Constantiensi & Basiliensi Concilio decretum est, non esse de necessitate salutis, vt de calice bibant Laici.

Etiam præscriptam à Christo baptizandi formam mutarì licere vult Brentius.

Sed quia Conciliorum hoc decretum est, non quòd diuersum ab illis sentiatis, sed vt assuefaciatis homines ea contemnere quæ decernuntur in Conciliis, vt eos Ecclesiam non audire doceatis, vt separationis ab illa consiliorum autores sitis: hæc est & non alia causa, quamobrem tantoperè calicem vrgetis: quem si permittendum esse Cõcilium statueret, vel ob solam causam hanc, quòd

Sectarij non quòd esse necessariam doceant, sed in contemptum Ecclesiæ defendunt cõmunionem vtriusque speciei, vibo-

minus asse fecisset Coloniensium decreta contēnere. Idem de Confessione parte.3 pag.14. Contēptores praecepti Ecclesiastici de ieiuniis Aeriani Sectarij docent contra verbum Dei contemnendam esse Ecclesiam.

E ita Concilium statuisset, negat eo se magis stet vestet vsutum, sed in despectum Concilij, velle se aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque specie potiri, & planè eos anathema habere, quicunque autoritate talis Concilij potirentur vtraque. Quódque Sacramentariis & Anabaptistis alicubi vitio dat, facit ipse, dum nonnulla quæ recta esse scit, in Papæ Conciliorúmque despectum abrogare conatur: Dat enim alicubi consilium, vt homo Christianus tempore Quadragesimæ & Paschatis non confiteatur, nec ad Sacramentum accedat, & cogitet ita: Ecce quādo hoc pręcepit homo, Papa scilicet, ob idipsum non faciam: & si non præcepisset, vellem facere. Faciam autem alio tēpore, quo non præcepit, quādo & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Non dissimilia de ieiuniis alicubi scribit, exemplum imitatus Aerij hæretici, qui & ipse ante mille ducentos annos negauit se ieiunaturum cum Ecclesia, sed si omninò, inquit, volo ieiunare, qualemcunque diem eligam à meipso, & ieiunabo propter libertatem.

Huc igitur spectatis eiusmodi scriptis vestris, vt & Conciliorum & Pontificum autoritatem omnem contemnere doceatis. Et hoc est, quod sibi ferendum non esse putant viri Christiani, Catholici & Orthodoxi, qui cùm sciant sicut aliis de rebus nonnullis, ita de calice sumendo à Laicis nullum esse Christi præceptum aut interdictum: de audienda verò Ecclesia manifestum esse Christi præceptum, & quidem tale, vt nisi quis ei paruerit, eodem quo Ethnicum loco Christus eum haberi iubeat, cùm primis indignum esse iudicant, id

Matt. 18.

F quod à vobis decernitur, tanquam à Deo præceptum obseruari vos ab omnibus velle. Quod verò citra dubitationem omnem à Christo præceptum est, contemni, & pro nihilo duci. Intolerabilis hæc esse videtur piis omnibus arrogantia vestra, summa cum amentia coniuncta: qui quod vobis videtur, id esse Dei verbum, id haud aliter quàm si præceptum esset à Deo, vultis ab omnibus obseruari: manifestum verò Dei verbum, homines aspernari docetis.

Addit Brentius: Quòd si de illis capitibus piæ doctrinæ, quæ iam recensuimus, aliquid obscuritatis reliquum est: hoc si fuerit in homine pio quidem, sed inerudito, certè res ipsæ quantum satis est, notæ sunt ei, & quod adhuc ignorat, docebit eum vnctio, sicut Ioannes loquitur. Hoc verum est Brenti de nobis, qui nos Catholicos esse profitemur, & sumus per Dei gratiam. Sed & illud quod subiungit, (Si verò fuerit in Asoticis, non mirùm est, quandoquidem Deus huius seculi solet mentes incredulorum excæcare, ne illucescat illis lumen Euangelij,) verum est de vobis. Vos enim estis Asotici illi, quorum Deus huius seculi mentes excæcauit, qui si cæci essetis, hoc est, si vos esse cæcos agnosceretis, peccatum non haberetis: nunc autem ob hoc ipsum quia vos videre in Scripturis præ cæteris persuasum habetis, perpetua cæcitas in vobis manet. Sed abeant, inquit Brētius, Asotici. Nos cùm loquimur de perspicuitate sacræ scripturæ, non respicimus ad Ecclesiam Asotorum, sed ad Ecclesiam piorum, cui scriptura in rebus ad æternam salutem cognitu necessariis tam clara, tam perspicua est, vt iuxta Prophetam, Gentes ambulent in lumine eius, & Reges in

1. Ioan. 2. Quae vnctio de propterea de vit, quos vos.

2. Cor. 4. Ioan. 9.

Esai. 60.

splendore ortus eius. Et nos Brenti cùm loquimur G de perspicuitate Scripturæ, non respicimus ad vestram Asototum Ecclesiam, sed ad Ecclesiam piorum, in quo nos esse confidimus. In ea quàm plurimos esse certum est, qui fidem de quatuor istis à te propositis certissimam habent: quorum pars multò maxima cùm sacræ Scripturæ libros nō viderit quidem vnquam, tantum abest, vt quæ sunt in illis abstrusa, intelligat: persępè tamen inter eos reperire licet non paucos, qui sunt in fide constantiores, quàm ex iis multi qui sibi plurimum esse videntur in Scripturis exercitati.

Prosequitur Brentius: Quemadmodum Deus populum suum Israeliticum quondam ita gubernauit, vt etiamsi non haberent Monarcham, tamē in summis periculis excitaret Iudices, quos nos Heroas vocare solemus, qui populum ab iniuria hostium mirando modo vindicarent: ac posteà cùm iam Monarchia & successio instituta esset, excitauit tamen Prophetas, qui in extrema necessitate viā euadendi demonstrarent: ita Deus hisce temporibus gubernat Ecclesiam suam, vt etiamsi aliquæ tenebræ inciderint, & ordinarij successores non sint ampliùs Ecclesiæ amici, sed hostes & persequutores, tamen in tantum nō deserat eam, vt si non sit alius, qui tenebras discutiat & hostibus obsistat, Heros quispiam siue Ecclesiasticus, siue Politicus ex lapidibus excitetur. Fatemur & nos Brenti, quòd variis modis Ecclesiæ suæ prospexit semper Deus, non solùm antè, verùmetiam post Christum natum & mortuum. Defecerunt Monarchæ nonnunquàm, sicut Constantius, Iulianus, & alij: quio & ordinarij successores (non H tamen in Cathedra Petri) desierunt esse Ecclesiæ amici, sed hostes & persequutores facti sunt. Quod & nunc vsu venisse alicubi non ignoramus, vbi & Principes defecerunt, & Catholicis & Orthodoxis Episcopis & Sacerdotibus Lutherani vel Zuingliani successerunt: neque tamen vel deseruit vnquam Deus Ecclesiam suam, vel nunc etiam deserit. Surrexerat Arius, excitauit Deus Heroas illos, Liberium, Athanasium, Hilarium. Exortus est Macedonius, produxit in aciem cōtra eum Damasum, Gregorium Nazanz. & Basilium. Erupit alicunde Nestorius, emisit Cælestinum Rom. Pontif. & Cyrillum Alexandrinum Archiepiscopum. Emersit è nescio quibus tenebris Eutyches, opposuit illi fortissimum Leonem. Sic aduersus Valentinum, Irenęum: contra Marcionem, Tertullianum: contra Celsum, Origenem: contra Nouarum, Cyprianum: contra Heluidium, Iouinianum, Vigilantium: contra Luciferianos, Hieronymum: contra Donatistas & Pelagianos, Augustinum: contra Monothelitas, Agathonem: contra Iconomachos, Tarasium: contra Berengarium, Lanfrācum, Guimundum, Algerum: contra Henricianos & Petrobrusianos, Petrum Abbatem Cluniacēsem: contra Petrum Adelhardum, excitauit Bernardum: ac quocunque tempore hæreses emerserunt, semper extiterūt singulari Dei beneficio viri, ingenio, doctrina, eloquentia præstantes, qui partim scripturarum eas autoritate, partim Ecclesiastica traditione confutarunt. Nec hoc infelici nostro seculo defuit Ecclesiæ suæ Deus. Nā cùm erupissetis alicunde vos Lutherani, & ex vobis nati Zuingliani, mox Mūcetani, siue Pacimōtani,

Deus nunquam nō excitat defgers Ecclesiæ suæ propugnatores, & quidē illis potētissimos.

A &c alia plurima hæreticorum portenta, produxit contra vos in aciem Deus multos ingenio minimè vulgari &c excellenti doctrina præditos, per quos insana rabies vestra comprimeretur. Inter alios insignem etiam illum pietate virum Ioannē Episcopum Roffensem, qui pro fide atque Ecclesia Catholica vitam etiam suam cum sanguine profundere non dubitauit.

D. Ioannes Roffensis.

Conatur nunc ostendere Brentius, scripturam non obscuram, sed perspicuam, non tenebris inuolutam, sed luce illustratam esse. Profert igitur ex Psalmo primùm: Lex Domini immaculata cōuertens animas, testimonium Domini fidele sapientiam præstans paruulis. Iustitiæ Domini rectæ lætificantes corda, præceptum Domini lucidum, illuminās oculos. Quomodo autem erit lucidum, inquit, quomodo illuminabit oculos, si est obscurum? Rectè Dauid præceptum dicit lucidum, non vniuersam scripturā, quæ etiāsi lucida est Dauidi, aut aliis afflatis prophetico spiritu, nō statim dilucida est omnibus qui tenēt Grammaticā, & habēt sensum communem. Præceptum autem Dei vnicum est, Dilige: quo quid esse potest lucidius? Cæterùm an hoc ita vt præceptum est, expleri in hac vita posit, quantæ sunt ea de re contentiones? Negatis vos, & impoßibilia Deum præcepisse vultis: aiunt Catholici, qui certò persuasum habent, nihil minùs in eum cadere posse, qui summa bonitas est, cuius misericordiæ non est numerus, quàm quòd exigat à nobis, quæ nos præstare non posse scit, & nisi præstiterimus, transgressi præcepti sui pœnas expetat. Est itaque dilucidū hoc Domini præceptum, quo lex impletur vniuersa, cui si per nos fuerit satisfactum, iam non modò scimus, verùm & habemus omnia quæ sunt nobis ad salutem necessaria. Neque tamen propterea non multa nobis in scripturis occurrunt obscura. Cæterùm hoc præceptum, sicut ex Clemente Alexandrino paulò antè docuimus, etiam absque literis discitur, & est spirituale quoddam decretum in cordibus hominum scriptum.

Psal. 18.

Præceptum Domini lucidū, lucerna item & lumen, etsi multa in scriptura obscura.

B

Rom. 13.

Lib. 3. pedagogo cap. 11.

Profertur & alius locus: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Quomodo verbum Dei est lucerna, quomodo lumen, si est obscurum? Hic quoque sanctus Dauid nō de perplexis tractat quæstionibus, quales de scripturis existunt non paucæ, sed de præceptis rectè viuēdi, quæ prælucent & indicant, quid expetere, quid fugere debeamus, præcipuè verò de præcepto dilectionis, quod qui seruat, securè ambulat. Præclarè enim dictū est ab Augustino: Dilige & fac quod vis. Qui docet etiam alio loco, summā & scopum Scripturę totius nihil aliud esse, quàm charitatem. Quam si quis ita intelligat, vt sententiam adferat ædificandæ charitati vtilem, etiamsi non hoc dixerit, quod ille quem legit, eo loco sensisse probatur, non perniciosè fallitur, quandoquidem ea sententia fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis est præcepti: sed ita fallitur, ac si quisquam errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Hæc lucerna si vobis quoque præluceret Brenti, minùs & vos perniciosè falleremini, nec inflari sensu carnis vestræ, vltrò à Christi corpore Ecclesia separaremini. Cæterùm si maximè quis hæc Psalmi verba torquere velit ad legem totam, non propterea quadrat in

Psal. 118.

De doctrina Christiana lib. 1 cap. 35. & 36.

quemlibet Grammatices peritum, ac multò minùs in laicum imperitum, quod quadrat in sanctū Prophetam Dauid. Neque quia dixit Dauid: Super senes intellexi, Super omnes docentes me intellexi, statim idem aut idolo vestro Islebiensi, aut cuiuis è vulgo dicere licebit. C

Psalm. 118.
Matth. 5.
Lucida quidem Apostolorū prædicatio, sed non æquè scriptura.

Adfert & alium locum: Vos estis lux mundi: ergo, inquit, prædicatio Apostolorum, quę est ab ipsis excepta & literis mandata, non est obscura. Et si alicubi locus est obscurus, tamen alius est apertus & perspicuus. Erant reuerà lux mundi Apostoli, qui cùm essent Spiritu Dei pleni, quod erat in Prophetis obscurum, sic eos explicasse dubium nō est, omnem vt caliginem ex animis hominum deterserint. Quare libenter illud tibi concedimus Brenti, quòd eorum prædicatio non obscura, sed lucida fuerit: Sed quòd æquè sint lucida, quæ ab ipsis excepta, literisque mandata sunt, nemo tibi sanus concesserit, cùm non sine causa dictum sit ab Hieronymo, quòd habet nescio quid latentis energiæ viua vox, & in aures discipuli de doctoris ore transfusa fortiùs sonat, & plus afficit, & alit pleniùs, & altiùs in animo sedent, quæ pronunciatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit. Vita quædam orationis est actio, qua cùm scriptura destituta sit, quæ quasi factitia vox quędam esse videtur, veręque vocis vtcunque imitatrix, perinde efficax vt viua vox esse non potest, vt nec illud celebratum temerè fuerit, in scriptis Demosthenis magnam Demosthenis partē abesse. Quod potest de Paulo quoque totidem verbis dici, quē non sine causa Mercurium appellatum fuisse scribit Lucas.

In prologo Bibliæ.

Act. 14.

D

Quamobrem nihil erat Brenti, cur venerabilem virum Petrum à Soto tam grauiter insectareris, quòd is verbum siue sermonem, aut prædicationem à scriptura distinxerit, quódque plus in verbo siue viua voce lucis esse dixerit, quàm in Scriptura, cùm ita se rem habere vel sensus ipse communis indicet. Nec erat causa, quamobrem ipse te ridendum insulsis tuis iocis præberes, dum nobis ridiculum Petrum facere conaris. Nam vt verum sit, quod à te scribitur, quòd sententiæ ac res, quę continentur literis sacrorum Scriptorum, manent eædem, siue prædicentur voce, siue comprehendantur scriptis, siue recitentur lectione, non hac tamen de re agebatur inter te & Petrum. Nunquam enim is negauit, quòd sententiæ acres, quæ cōtinentur literis sacrorum Scriptorum, manent eædem, siue prædicentur voce, siue comprehendantur scriptis. Cur enim id negaret, quod indubitanter verùm est: Cęterùm duo sunt, quæ negauit Petrus. Vnum, quòd omnia scriptis essent comprehensa, quæcunque sunt voce prædicata. Alterum, quòd perinde lucida sint, quæ scripto comprehensa nunc habemus, atque fuēre tum, cùm ipsi ea voce sua prædicarent Apostoli. Hæc fuit causa Brenti, quamobrem ille verbum, sermonem, Euangelium, prædicationem, à Scriptura distinguenda esse putaret, vt & latiùs patere verbi siue Euangelij, quàm Scripturæ nomen indicaret, & non perinde clara nunc esse, quæ comprehensa scriptis habemus, atque tunc fuerūt, cùm essent Prophetarum & Apostolorū voce prædicata, demunstraret, atque ita duplicem vestrum errorem confutaret, qui & nihil in scripturis obscuritatis

Non malè, distinguit Scripturam à prædicatione verbi Dei.

E esse & sicut Patres olim vestri priscí illi hæretici persæpè fecisse leguntur, nihil præter Scripturas recipi debere cõtenditis. Nunc tu Sophistã quẽnam agere videris, nec aliud quicquam nisi tenebras offundis lectori, dum aliud impugnas, quàm quod à Petro dictũ est, ioco intereà quosdã & fabulas admiscẽs, scurra quàm Theologo digniores.

2. Petri. 1.
Quomodo sermo Propheticus Petro lucerna lucẽs & scriptura tamen sæpè obscura.

Adfert iterum aliam scripturam: Habemus, inquit, firmiorem sermonẽ Propheticum, cui dum attenditis ceu lucernę apparenti in obscuro loco, rectè facitis. Vocat Propheticum sermonem lucernam lucentem in obscuro loco, hoc est, illustrantem obscura: quomodo autem illustraret obscura, si ipsa esset obscura? Sed si tam clara sunt & illustria Prophetica scripta Brenti, si nihil in eorum oraculis, si nihil in figuris legis obscurum est, cur vmbræ vocantur? cur lucem vocamus Euangelicam? nisi quòd quæ figurarum inuolucris tegebantur in lege, per Euangelium sunt in apertum prolata. An erant omnibus clarissima, quæ de Christo fuerunt à Prophetis prędicta? Legerat vir Aetiops Eunuchus locum ex Esaia Propheta: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, &c. Clara sunt verba: num ideo statim intelligebar, quòd essent de Christo dicta? Imò nisi Philippus accessisset, & ei locum explicuisset, de se ne Propheta dixerit, an de alio aliquo, vir Aetiops ille nesciuisset. Quin & ipsi Domini discipuli, post tot sermones auditos, post tot visa miracula, post tot notas & indicia, quę de Christo Prophetę prędixerant, non priùs intellexere Scripturas, quàm Christus illis aperiret sensum, vt illas intelligerẽt.

Actor. 8.
Esaia. 53.
Luca. 24.

F Iam Paulus ad Corinthios de claritate Moisi Christique disputãs, tantũ eminentis claritatis Euãgelio tribuit, vt dicat id quod claruit in hac parte (de lege loquitur) ne glorificatum quidẽ fuisse. Quid quòd data opera Deus vaticinia de Christo non quibuslibet esse perspicua voluit, quemadmodũ etiam in terris prædicari noluit ante mortẽ quòd esset Messias? quòd sic expediebat ad peragendum humanæ salutis negotium. Cæterùm vbi iam Apostoli nunciarunt, ea esse peracta, quæ prophetæ prædixerant, tum & lex collata cum factis erat dilucidior, factúmque est, vt & lex adstrueret fidẽ Euangelio, & Euangelium illustraret legis enigmata. Et hoc sensit Petrus, cùm propheticũ sermonẽ similem facit lampadi lucenti in caliginoso loco: cuius Prophetici sermonis quin pleraque dilucida sint, quis est qui eat inficias? Sed quòd omnibus ex æquo clara sint omnia & perspicua, hoc ne tu quidem Brenti affirmare audes, qui dum Scripturæ locos obscuriores per alios magis apertos explicari vis, an non apertè esse quædam in Scripturis difficilia & obscura confiteris? Nemo est qui dubitet, quin certissima sit in libris Canonicis veritas, intereà tamen certum est & hoc, quòd ea nonnunquam figurarum & ænigmatum inuolucris obtecta est, vt egeat scrutinio & interprete: siue quòd Deus ita voluerit exercere simul, & excitare nostram tarditatem, sicut ex Augustino paulò antè demonstrauimus: siue quòd iucundior est veritas, & acriùs afficit animos hominum, cùm eruta fuerit, & per tenebras inuolucrorum nobis illuxerit, quàm si fuisset quorumlibet oculis exposita: siue quòd illum sapientię thezaurum noluerit quibuslibet prostituere, nec margaritas ante porcos proiicere. Planum igitur iam est, quòd sint in Scripturis obscura pleraque. Quid enim sibi vult illud, quod Christus apud Ioannem Iudæis dixit: Scrutamini Scripturas, si nihil habent obscuritatis? Certè solem scrutari non dicimur, qui cunctorum oculis est expositus: quod autem abditum est, id rectè scrutari dicimus. G

Corint. 42.
Matth. 16.
Vtilis nobis scriptura difficultas.
Ioan. 5.

Obscurã esse Scripturam Hæretici vel inuiti probant suis scriptis, suorumque dissidiis.

Vnde autem istæ tenebrę Brenti, inter vos? vnde tanta de sensu trium verborum, Hoc est corpus meum, digladiatio, si sacra Scriptura vndequaque est clarissima? Vos probatis è sacris literis, in Eucharistia esse corpus Domini naturaliter: qui sunt partis Zuinglij siue Caluini, docẽt ex iisdem, quòd sit in signo tantùm. Si nihil est in Scripturis obscuritatis, cur sic inter vos tanta de re dissidetis? cur etiam de iustificationis articulo, quem pręcipuum esse vultis Christianæ doctrinæ locum, sic inter vos ipsi dimicatis? Verùm hac de re satis. Iam enim abundè nobis demonstratum esse videtur, quòd multa in scripturis difficilia sunt & obscura, quódque qui contrarium asserunt, non modò mundo reque ipsa reclamante, verumetiam suis ipsorum scriptis ac suorum dissidiis refellentibus, falsi conuincantur.

De traditionibus præter Scripturam respondet.
2. Tim. 3.

Nunc secundo loco de eo nobis disserendum venit, an extra scripturam pleraque credenda tradita sint Ecclesiæ. Negat Brentius, ait Petrus. Profert Brent. ex Pau. Omnis Scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Illustrat hoc scholio suo Petrus: Vtilis est, inquit, sed non inde habetur, quòd omnia contineat. H Quòd si dixeris ex illis verbis, vt perfectus sit homo Dei, & ad omne opus bonum instructus: quia si perficit & instruit ad omne opus, nihil restat: respondemus ita esse: quia instruit Scriptura traditiones ipsas sequendas esse, vt Paulus ipse ad Thessalo. testatur. Sunt autem ex opposito verba Pauli hæc: Itaque fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et de traditionibus frequens est in iis Pauli ad Thessalonicenses epistolis mentio. Et in Actibus Apostolorum de Paulo, & qui cum illo erant, dicitur: Cùm transirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus. Producto iterum Pauli loco Brentius in hoc suo libello, quem confutandum suscepimus. Quid potest, inquit, de sufficientia & perfectione Scripturæ clariùs dici? Sed hîc mihi vide sophismata Asoti. Cùm enim confessio Principis recitasset hunc Pauli locum, & alia ad stabiliendam autoritatem & perfectionem sacræ Scripturæ, Asotus concedit quidem, quòd omnis doctrina ad salutem necessaria contineatur in Scriptura in genere, & vniuersali quadam ratione. Sunt hæc quidem verba viri venerabilis Petri à Soto, sed non super hunc Pauli locum, quem produxit Brentius, verùm super illa verba Brentij, quibus affirmat contineri omnem doctrinam nobis ad veram salutem cognitu necessariam in Scriptura: ibi loquitur ista Petrus, & contineri fatetur omnem doctrinam in genere, dum docemur Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis, & obseruanda esse, quæ ab Apostolis vel per Scripturam, vel per sermonẽ præcepta

2. Thess. 2.
Actio. 16.

A ſunt. At verò hæc omnia, inquit, in ſpeciali non continentur in Scriptura, ſed in traditione Apoſtolorum, vel in explicatione poſteriorum Conciliorum. Et adducis exempli loco nomen ὁμοούσιον, Chriſma atque vnctiones, quæ adhibentur in Baptiſmo, & eiuſmodi alia. Alioqui, inquit, qui nihil vultis recipere, niſi quod ſcriptum eſt: ipſum Euãgelium Matthæi, vbi ſcriptum eſt, à Spiritu ſancto eſſe, & nõ Thomæ, vel Nicodemi, indicate: idemque de cæteris omnibus libris Scripturæ. Quòd ſi in illis ſtatis iudicio Eccleſiæ, quæ fundamentum eſt fidei, cur non in cæteris eius ſtabitis autoritati? Hæc quidem Petrus. Cæterùm Brentius vt fumum offundat oculis legentium, confundit omnia, nec ordinem eum ſeruat, quo & ipſe in ſua confeſsione & Petrus vſus eſt in Catholica aſſertione. Hoc eſt illius omne ſtudium, vt dicteriis, ſannis, ſalibus, cachinnis in Petrum ludat, & eum impotentibus ſuis conuitiis exagitet: quibus nos relictis, quoniam ſcurram quàm Theologum decere magis videntur, ordine rem explicabimus, atque ita tractabimus, vt qua de re agitur, in ea maximè verſemur, & eam ſic ſub oculos legentium ſubiiciamus, vt quod ait Petrus, id eſſe veriſsimum, facilè cuiuis conſtare queat.

Propoſitũ & fundamentũ Brentij in traditionibus reiiciendis.

Brentio fuit propoſitum probare, quòd in Scriptura contineatur omnis doctrina, nobis ad verã & perpetuam ſalutem cognitu neceſſaria: Quod eo conſilio fecit, vt vetus illud hæreticorum axioma tueri poſſet, neque credi, neque recipi præter Scripturas quicquam oportere: quod cùm aliis hæreticis, tum Arianis præcipuè fuit valdè familiare.

B Petrus à Soto minimè negauit omnia cõtineri in Scripturis, ſed in genere. Nam & hoc inter alia docet Scriptura, ſeruandas eſſe traditiones, audiendam eſſe Eccleſiam. Itaque profert exempli cauſa nomen homouſion, quod Arianis ideo viſum eſt recipi non oportere, quòd in Scripturis nuſquam reperiretur. Porrò Brentius, priuſquam de eo cõcedat aliquid, quod ſemel in animum induxit, ab Arianorum ſententia ſe non multùm abhorrere, ſicut olim & magiſter eius Lutherus, non obſcurè præ ſe ferre videtur. Sic enim loquitur: Nam quòd exiſtimat Conciliis acceptum ferẽdum eſſe, quòd habeamus nomen homouſij, ſatis perſpicuè ſignificat, quàm oſcitãter doctrinam veræ Eccleſiæ expendat. Laudamus maiorum noſtrorum ſtudium & diligentiam, quòd operam dederint, vt doctrina de vera & æterna diuinitate Chriſti, pura & ſyncera ad poſteros tranſmitteretur: ſed quantas turbas hoc homouſij nomen excitauerit, non eſt obſcurum. Fingamus autem nihil periculi ea vocabulo ortũ: quid, ſi rem ipſam probè tenuiſſemus, num nouum vocabulum fuiſſet nobis neceſſarium? Nicænum concilium, & pij Scriptores illuſtrarunt æternam diuinitatem filij Dei, idque non è ſuis ipſorum ſomniis, ſed è ſacra Scriptura. Num ergo Eccleſia amiſiſſet huius neceſſariæ rei cognitionem, niſi nouum homouſij vocabulum fuiſſet excogitatum? Fortaſsis omnia fuiſſent tranquilliora, ſi maiores vt veterem Scripturæ ſacræ doctrinam, ita etiam vetera rerum vocabula retinuiſſent. Quare non video, quàm magnus ſit Conciliorum vſus, ſi nihil aliud egerint, quàm vt noua veterum rerum vocabula excogitent.

De nomine homouſij.

Verba Brentij.

Quæ eſt hæc animi impotentia? quod contentionis ſtudium? quæ libido non tam veritatis inueſtigandæ, quàm victoriæ quoquo modo conſequendæ? Nicæni quoque Concilij, quod ſemper ſacroſanctum eſt habitum, autoritatem eleuare, nec obſcuram in Arianos voluntatis inclinationẽ potiùs indicare velle, quàm vt de ſentẽtia tua moueri te patiare. Quid enim aliud hæc ſcribens Brẽtius, quàm Arianis patrocinari videtur? Qui enim fuerunt, quos magis homouſij nomen offenderet, quàm Ariani? de quibus narrat Ruffinus, quòd cùm fuiſſent Arimini congregati, tanquàm ignotum & à Scripturis alienum ſermonem auferendum id eſſe putauerunt. Quod ipſum ab iis quoque factum eſſe ſcribit Socrates, qui Philippis ciuitate Thraciæ conſtituti ſeparatim concilium fecerant, & manifeſtè homouſion anathemate dãnauerant. Contrà Catholici, Liberius, Athanaſius, Hilarius, & qui cum eis faciebant, extrema quæque ſibi perferenda eſſe priùs putauerunt, quàm hanc ſibi vocem eripi paterentur. Nec alio fuit animo Baſilius, de quo teſtatur hiſtoria Theodoriti, quòd cùm Cæſareæ Præfectus eum placidè alloquutus hortaretur, vt tempori cederet, neque tot Eccleſias in diſcrimen adducere vellet tenui dogmatis exquiſitione, multa Cæſaris verbis promittens, ſi nomen homouſij reliquiſſet. Reſpondit vir ille ſanctus, Adoleſcentulis tales ſermones congruere: nam hos & iis ſimiles huiuſmodi rebus inhiare. Qui verò diuinis eſſent literis innutriti, nullam eorum illarum ſyllabam in diſcrimen venire pati poſſe, ſolereque ſi res ita poſtulet, nullum genus mortis pro illis ſubeundum recuſare.

C *Brentius Arianis fauens, Concilio Niceno detrahit.*

Li. 1. ca. 21.

Li. 4. ca. 16.

D Vides Brenti, quemadmodum etiam pro ſyllaba, priuſquàm eam in diſcrimen venire permitterent, oppetendam eſſe piis mortem Baſilius exiſtimauerit. Quin & de iota vno, quantũ certamẽ fuit inter Catholicos & Arianos? qui ſic inter ſe iam conuenire viſi fuerunt, vt propter acceſsionem vnius tantùm iota diſsiderent. Quem enim confitebantur Catholici eſſe Patri homouſion, eum Ariani iota tantùm addito, dicebant ὁμοιούσιον ſub hac vnica litera ſuum errorem occultantes, cùm filium intelligi vellent ſimilem Patri largitate gratiæ, non proprietate naturæ: Exigebatur à Catholicis, ne tantoperè digladiarentur de vna litera: ne nimio ſtudio contentionis impedire velle cõcordiam viderentur: verùm id inſignes heroes illi, Liberius, Athanaſius, Hilarius nulla ratione ſibi perſuaderi paſsi ſunt. Nec mouebantur quicquam ea re, quòd offenſurum pleroſque nomen homouſij, magnáſque turbas eſſet excitaturum.

Religio Patrum etiam pro ſyllaba & iota vno certantium contra Hæreticos.

Sed ipſum potiùs loquentem Athanaſium audiamus: Deſinite, inquit, cauſificationibus iſtiuſmodi contra Patres grunnire: alioqui reſtat, vt etiam cruci Domini obmurmuretis: quoniam ea Iudæis ſcandalum eſt, gentibus verò ſtultitia, vt dixit Apoſtolus. Cæterùm quemadmodum crux mala non eſt, nobis enim credentibus Chriſtus eſt Dei virtus & Dei ſapientia, etiamſi Iudæi inſaniant: ita quoque Patrum verba mala nõ ſunt, ſed vtilia iis qui ea legitimè perlegunt, vimque in ſe continent omnis hæreſis extinguendæ, etiãſi Ariani ſubinde erumpantur ſemetipſos condemnantes. Quem ſequutus Hilarius quoq;: Malè, inquit, ſanctis rebus præiudicatur, ſi quia non ſanctæ à quibuſdam habentur, eſſe non debeant. Non er-

Athanaſ. in epiſtola de Synodo Arimini & Seleuciæ.

1. Cor. 1.

Hilarius de Synod. aduerſus Arianos.

E go gloriemur in cruce Christi, quia scandalum est mundo: neque in viuente Deo mortem prædicemus, ne ab impiis mortuus Deus arguatur. Malè intelligitur homousion: quid ad me benè intelligentem? Quàm diuersa fuit istorũ sententia Brentí, quàm pugnans cum ea quam tu profers? Cùm enim viderent Arianos nõ aliam ob causam hanc vocem homousion repellere, quàm quòd & eorum hæresim aperiret, & sanam Ecclesiæ doctrinam, quæ minùs apertè fuerat in Scripturis expressa, claram & perspicuam redderet omnibus: quantò magis de ea abolenda laborabant Ariani, tantò vehementiùs obstabant Patres Catholici, tantòque diligentiùs eam, quasi pro munimento quodam & arce contra illorum impias cõmentationes inscripta referendam curabant: nihil ea re deterriti, quòd sicut nunc Lutherani, sic tum quoque clamabant Ariani, quę sunt ad salutem necessaria, contineri in Scripturis omnia: non oportere nouas voces proferri: non debere præter Scripturas quicquam recipi.

Etiam Ariani verisabãtur sicut nunc Lutherani quòd in scripturis omnia contineantur, quòd præter eas recipi nihil oporteat.

Psalm 49.
Matth. 4.
Tit. 1.
Act. 17.
1. Cor. 15.

Quid enim ad hæc Athanasius? Nihil id refert, inquit, si quis voces in Scripturis non repertas vsurpet, quàmdiu pias sententias complectitur. Cõtrà hæreticus tametsi voces suasè sacris literis mutuetur, nihilominùs suspectus animóque corruptus audiet à Spiritu sancto: Quare tu enarras iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Ita quoque Diabolo de Scripturis loquenti, os à Domino obturatum est. Contrà beatus Paulus etsi ex alienis literis loquatur, Cretenses semper mendaces: & illud, Ipsius & genus sumus: & illud, corrũpunt bonos mores colloquia F praua: tamen sanctus cùm sit, pium animum gerit, & Christi mentem tenens, magister gentium est in fide & veritate: & quæ loquitur, cum pietate loquitur. Num autem ab hoc dissensit Hilarius? Is verò cùm induaisset Constantium loquentẽ: Nolo verba, quæ non scripta sunt, dici: Dic, inquit, priùs, si rectè dici putas? Nolo aduersus noua venena, nouas medicamentorum comparationes: nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias consilia recentia? Si enim Ariani hæretici idcirco homousion hodie euitát, quia priùs negauerunt: nónne tu hodie idcirco refugis, vt hi nunc quoque denegent? Nouitates vocum, sed profanas, deuitari iubet Apostolus: tu cur pias excludis? cùm præsertim ab eo dictum sit: Omnis Scriptura diuinitùs inspirata vtilis est. Innascibilem scriptum nusquam legis: nunquid & hoc negãdum erit, quia nouum est? Decernit similem patri filium. Euangelia non prædicant: quid est, quòd non refugis hanc vocem? In vno nouitas eligitur, in alio submouetur: vbi impietatis occasio patet, nouitas admittitur: vbi autem religionis maxima & sola cautela est, excluditur. Sed Diabolici ingenij tui fallentem subtilitatem non tacebo: Similem, quod scriptum non est, decernis patri filium prædicari, vt æqualem Christum Deum, quod est scriptum, taceas.

Hilar. lib. 1. aduersus Constãtium.

Quæso Brenti, non eadem rectè vobis quoque dici possunt? Num & vos à nouis vocibus abstinetis, quæ sacris literis non continentur? Imputatiuam iustitiam vestram vbi legistis in Scripturis? Reputari nobis fidem ad iustitiam, beatũ esse cui non imputauit Dominus peccatum, propter Christum non reputari nobis debita nostra, legimus G in Scripturis. Quòd verò docetis vos, iustitiam Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, non solùm in Canonicis, verùm ne in veterum quidem Orthodoxorum libris temerè quisquam scriptum reperiet. Interea tamen hoc vos dogma vestrum ita vestris obtruditis, vt nisi quis id firmiter credat, eum salutem consequi posse negetis. Sic ipsi falsum esse demonstratis axioma vestrum, quòd in scripturis omnia contineantur ad salutem necessaria, quódque præter eas credi nihil, recipi nihil oporteat. Nam certè non verè nos esse iustos, sed imputatiuè, vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenus Christi iustitiam per fidem possidemus, neque scriptum neque pictum est vsquam in scripturis Canonicis. Ac ne in vllis quidẽ vel veterum, vel etiam recentiorum Doctorum scriptis, qui ante quadraginta hos annos vixerunt.

Imputatiuã iustitiam habent nostri hæretici sine scriptura.

Quid autem quòd asseritis, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, vt credat certò & absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis peccata sibi esse dimissa, nec esse quenquã verè iustificatũ, nisi qui credit se esse iustificatũ, & hac sola fide iustificationẽ & absolutionem perfici: hominẽ renatum & iustificatũ teneri ex fide ad credendũ se certò esse in numero prædestinatorum, & in finẽ vsque magnũ illud perseuerantiæ donũ habiturũ, absoluta quadam & infallibili certitudine. Hæc & alia pleraque, quę vos non alio prope loco, q̃ quo fidei articulos in symbolum Apostolorum relatos haberi vultis, vt nisi quis ea crediderit, salutem fieri posse negetis, vbi in Scripturis reperiuntur? H Quin aduersantur illis potiùs, quemadmodum in exordio huius libelli demonstrauimus. Conaris tu quidem Brẽti commentum hoc vestrum strenuè defendere, productis etiam nonnullis & Scripturæ Canonicæ & sanctorũ Patrum testimoniis, sed quę si quis diligentiùs expendat, nõn magis ea illis elici potest quod asseritis, quàm ex pumice lac. Quod facilè demonstrare possemus: verùm non est præsentis instituti.

Nec vestris quidem omnibus commẽtum hoc vestrum probatur. Vestet et Bucerus, at is, neque solus, verè docet humanam esse cogitationem sine Dei verbo natam, quod vos asseueratis, tranquillitatem & pacem cõscientiæ fieri per absolutionem siue annunciationem Euangelij. Sunt, inquit Bucerus, ex nostris, qui affirmant singularem energiam habere, si quis priuatim Euangelium audiat, & sese pronunciari absolutum. Tum demùm, inquit, certus es, id propriè ad te pertinere, cum tu priuatim ac propriè absoluetis. Sed quòd priuatim absolui ab homine, hoc est, seorsum aliquid audire gratiæ promissionem, per se momentum aliquod ad cõfirmandam conscientiam habeat, & tum demùm certum habeas, Euangelium ad te pertinere, cùm tu propriè ac priuatim absolueris, cogitatio humana est sine verbo Dei. Vides Brenti, quemadmodum vestri quoque confitentur, commentum hoc vestrum humanam esse cogitationẽ sine verbo Dei? Hanc tamen vos cogitationem vestram, hanc visionem cordis vestri, summo studio & auribus & animis hominum inculcare studetis: nec alio loco, quàm quo Dei verbum ab omnibus recipi

Buce. Brẽtio cõtradicit de certitudine gratiæ.
In cap. 5. Matth. 4.

Bucerus Luthero doctrina & linguarum peritia non inferior.

(A) cipi vultis & adorari. Et est certè Bucerus inter vestros non postremi nominis: doctrina idolo vestro Istebiensi oihilò inferior, lioguarum verò peritia, rum & Latinè scribendi facultate multò superior. Noli putare Brenri, quòd sine causa Deus, sicut extremi iudicij diem, ita iustificationem quoque nostram, gratiæque suæ coosequutionem nobis oon esse certissimã voluerit: imbecillioribus enim ista certitudo superbiæ quædam esset occasio. Nam si qui persuasum habent apud Regem aliquem aut Principem se esse in gratia, quamlibet animi sui affectionibus imperare sciant, effugere tamen vix possuot, quin efferantur animis, éstne verisimile, quòd quiuis de vulgo si certò scire queat se esse in gratia apud Deum, ab boc elationis crimine cauere sibi possit? Monet Paulus, vt in humilitate superiores nobis alios arbitremur. Scilicet hoc facilè præstaret quiuis è turba: posteaquam certò perspectum haberet, se iustificationem, se Dei gratiam, se Dei filiorum adoptionem esse consequutum, nec impedire iam quicquam, quò minùs regni cælestis hæres efficiatur? Sicut autem vsuuenit nonnunquam, vt qui serui de gratia suorum dominorum sunt securi, minùs diligenter eis inseruiant, quin & cõtemnere noonunquam incipiant: sic in viris imperfectis hæc, quam tanta cõtentione vos asseritis, gratiæ certitudo, quid aliud quàm inertiæ cuiusdam, socordiæ, vitæque laxioris esset occasio futura? Quis enim de pœnitentiæ fructibus, quis de gratiæ profectu solicitus foret, si certò se iusti- (B) ficationem, Deique gratiam esse cõsequutum persuasum haberet? Quamobrem quod consideratiores Patres & Domini nonnunquam faciunt, vt gratiam suam erga filios & seruos dissimulent, nec eos omninò certos de ea esse velint, quò sic illos in officio contineant, ne si nimium de ea sint securi, negligentiores reddantur, idem erga seruos creaturasque suas Deum facere, credi rectè potest.

Phil. 2. vbi ter ignorat homo se in gratia Dei esse.

Contra inanem fiduciã hæreticorum

Meritò igitur dogma hoc vestrum damnatum est ab Ecclesia, quòd homines naturâ imbecilles & ad malum pronos ad licentiùs peccandum inuitare videntur. Quam autem causam aliam esse dicimus, cur vt quisque mortalium vestrum hoc Euangelium amplectitur, statim seipso reddatur deterior, præter inanem istam, quam vos docetis fiduciam? Quid enim respondere vos docet Magister vester Martinus Lutherus, si quẽ ex vobis aliquando pungit conscientia propter peccata, quæ patrauit? Iubet his verbis vti, Quid peccatum, peccatum: attamen ego sum sanctus: si ego probus nõ sum, Christus tamen est probus. Quasi verò proptereà vos iam probos esse necesse non sit, quia Christus probus est? quasi probitas illius etiam illi sufficiat ad salutem, qui improbus esse perseuerat? Nunquid autem tu diuersum ab eo sentis, quando negas nos propter indignitatem nostram trepidare debere, sed nullo meritorum nostrorum habito respectu, solius Christi meritis niti dicis oportere? vt iam quoniam Christus probus est, improbo cuinis esse liceat, neque tamen intereà de iustificatione, de gratia, déque salute sua dubitare fas sit, quasi Christum, cùm in terris versaretur, probum fuisse sufficiat, & illius probitate confidere quisque debeat etiam improbissimus, quòd sit æternam salutem consequuturus. Quantam verò Brenti commento hoc vestro fenestram ad omnem improbitatem aperuistis? vt mirandum non sit, quòd (C) idem ille Dux vester & antesignanus queritur, posteaquàm suum istud Euangelium prædicare cœpit, factos esse vos decies Sodomitis peiores. Fecerunt itaque pro officio suo Patres in Concilio Tridentino congregati, quòd hanc vestram doctrinam anathemate condemnarunt, qua videbant homines sua sponte procliues ad scelera, magis etiam ad illa incitari. Rectè Sapiens ille beatum esse pronunciat, qui semper est pauidus. Nam qui sine timore est, iustificari non potest. Contrà verò infelix est ille, quem vos, cùm hac inani vestra fiducia securum descendere facitis ad gehennam. Verùm de hoc satis: nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Prou. 28. Eccles. 1.

Non omnia contineri in Scripturis, quæ sunt ad salutem necessaria, dum conatur demonstrare Petrus à Soto, profert vocem homousion, quam proptereà reiiciendam esse censebant Ariani, quòd in Scripturis non cõtineretur, extra quas recipi quicquam debere negabant. Atqui sic fuit semper & est ad salutem necessarium credere, quòd sit patri filius ὁμοούσιος, vt qui nõ credit, anathema sit à Christo & à corpore eius Ecclesia, nec vllam habere possit spem æternæ salutis adipiscendæ. Produxerat secundo loco Petrus Chrisma atque vnctiones quæ adhibentur in Baptismo. Hic Brentius: Quid autem est, inquit, quòd Asotus adiungat etiam Chrismata & vnctiones, quæ sint Baptismo adhibenda? Hóccine est officium conciliorum? vt definiant quid præter ea, quę Christus ipse instituit, Sacramentis sit addendum? Mirabor si has ineptias & hæc Asotica exempla sui Ipsi Prælati non rideant, cùm scriptores eorum doceant, hæc ad sub- (D) stantiam Baptismi non esse necessaria. Congregemus igitur concilia Prælatorum magno sumptu, nec minori periculo, vt constituantur aut non necessaria, aut puerilia spectacula. Sed de talibus cæremoniis tum tractabitur Deo volente, cùm illud Christi, Frustrà colunt me docentes doctrinas & præcepta hominum, explicabimus.

Brentius cõtra Chrisma & vnctiones quæ in Baptismo.

Imò verò Brenti, Conciliorum hoc est officium, vt non solùm de doctrina religionis, verùm etiam de ritibus cognoscant, quos vel in Sacramentorum administratione, vel in diuinis officiis adhiberi oporteat, vt qui sint Apostolicę traditionis qui non sint: quos deceat, quos non deceat seruari, planum fiat omnibus. Quamobrem ante mille ducentos plùs minùs annos in Arausicano primo Concilio definitum fuit, vt vngerentur Chrismate baptizati. Quin & in posterioribus Conciliis, Lugdunensi, Valentino, Beluacensi, Martini Papæ, multæ sunt editæ constitutiones de Chrismate, quas recitat Gratianus. Neque tibi mirum hoc videatur Brenti, cùm etiam Apostoli de rebus non maioris momenti, nimirùm vt abstineretur à contaminationibus simulachrorum, & suffocatis, & sanguine, si statuerent aliquid in concilio, se facturos operæpretium existimauerint. Intereà tamen fatemur verum esse, quod scribis, ad substantiam Baptismi non esse necessarium vngi chrismate. Cæterùm ad salutem fidelium necessarium est, non contemnere, quę pręcepit Ecclesia. Sit infans aliquis vel adultus etiam, qui de vita periclitetur, non est ad manum Chrisma, si nihil aliud quàm aspergatur aqua, cùm accesserit verbum ad asper-

Responsio.

Cap. 1. De con. di. 4 ca. Si quis voluerit, c. 1. Si quis de alio cap. 2. omni tẽpore. Act. 15.

Aliud est contemnere, aliud ex causa omittere cæremonias Ecclesiæ.

E ſionem hanc, iam eſt baptizatus, nec ei quicquam deeſt, quod ad ſubſtantiam Baptiſmi pertinet: ad quam adeò chriſma non eſt neceſſarium, vt ne Sacerdotis quidem in baptizando miniſterium, ſi forte qui baptizandus eſt, ei vitę periculum immineat, nec Sacerdotis haberi cópia poſsit, ſit neceſſariū: & æquè pro baptizato talis habeatur, qui ſit à fœmina, cùm vrget neceſsitas, atque ſi ſit à Sacerdote baptizatus, nec iterari baptiſmum liceat. Neque tamen ideo non grauiter peccat, ſi quis nulla neceſſitate cogente, malit à Laico, quàm à Sacerdote baptizari. Non minùs autem & ab illo peccatur, qui ſciensprudénſque per contemptum Chriſmatis vſum prætermittit.

Proteruè cōtra Canones Eccleſiaſticos venire eſt Spiritū ſanctum blaſphemare.

Vis autem ſcire, quantum ſit hoc peccatum? quẽ tibi potiſsimùm proferemus, cuius teſtimonium aliquod apud te pondus autoritatis habeat? Cupiebas non ita pridem dari tibi Damaſum. Vis autem hunc tibi demus? Audi quid ille ſcribat ad Aurelium Carthaginenſem Epiſcopum: Violatores, inquit, canonum voluntarij, grauiter à ſanctis Patribus iudicantur, & à Spiritu ſancto, cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnantur: quoniam blaſphemare Spiritum ſanctum non incongruè videntur, qui contra eoſdem ſanctos canones non neceſsitate compulſi, ſed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſponte conſentiunt. Talis enim præſumptio manifeſtè vnum genus eſt blaſphemiarum in Spiritum ſanctum. Audiſne, quantum hic facinus eſſe iudicet, non Chriſmatis vſum omittere, quod vrgente neceſsitate ſine crimine fieri poteſt, ſed proteruè contra canones Eccleſiaſticos venire.

De ſecundo Brentij ſcripto Apologetico.

F Ecce autem quo tempore locum hunc tractabamus, venit in manus noſtras liber Brentij contra hunc ipſum virum venerabilem Petrum à Soto ſcriptus. Cui titulum hunc fecit, Apologiæ Confeſſionis Vuirtembergẽſis pericope ſecunda. Deum immortalẽ, quàm eſt effrenis in hoc homine conuitiandi libido, & plus quàm ſcurrilis dicteriorū, ſannarúmque petulantia? Quæ autem eſt hęc Euangelij docendi tam non Euangelica ratio? haud aliter is libellum hunc ſuum ſcommatis, conuitiis, calumniis paſsim Chriſtianis impleuit, atque ſolent ij, qui capos aut faſianos infarciunt aliis. Ab his incipit, per hæc pergit, in hæc deſinit. Erit autẽ quiſquam, qui poſsit animo ſuo imperare, vt credat hæc à Chriſti, & non à Satanæ potiùs Spiritu eſſe profecta? Cõmendata mihi fuit à quibuſdam Brentij modeſtia: cæterùm in hoc ſuo ſcripto tam longè ab ea videtur abeſſe, quàm qui longiſsimè. Fuerere dicas hominẽ, non dicere vel ſcribere. Quàm iocularitet in eo Chriſma tractat? quos riſus excitat lepidis ſuis fabellis recitandis? Quàm procaciter inſultat ſæpè venerabili viro Petro à Soto? quã petulanter etiam in ſanctos Patres iã vita functos debacchatur? Mimum quendam eum agete dicas, non Theologum, vt ego ſatis mirari non poſsim, ſi quiſquam eſt mortalium, qui modò nõ ſit ab omni prorſus pietate, grauitatéque remotus, qui tali homine Theologo malit vti, quàm ludione. Sed quale Euangelium, tales Euangeliſtæ, ſicut veteri iactatur prouerbio: Similes habent labra lactucas. Vnde autem Lutheri diſcipulum agnoſcere liceret? Nobis verò non eſt hoc loco propoſitum de Chriſmate multa ſcribere, & ad inſulſas hominis cauillationes reſpõdere: ſed quia ſtrictim breuitér G que de nõnullis agamus, tenere nos nõ poſſumus.

Sacri chriſmatis vſus contra Brentium defenditur.

Ac fatetur hoc initiò Brentius ipſe, Chriſmatis vſum in Baptiſmo à nonnullis ſcriptoribus & Conciliis celebratum, & in Eccleſia poſt diuulgatum Euangelium ſolennem fuiſſe. Verùm negat hoe modò, hoc conſilio traditum Eccleſiæ, quo eum Eccleſiæ ſcriptores obtrudunt. Scilicet meliùs exploratum habere poteſt heſternus hic homo, quo modo, quóue conſilio ſit Eccleſię chriſma traditū, quàm illi priſci ſancti Patres, qui temporibus Apoſtolorum proximi fuerunt, à quibus illud per manus Epiſcoporum inuicem ſuccedẽtium traditum eſſe dubium non eſt, quàmlibet reclamet Brentius. Qui ferri tamen poſſe poſteà Chriſmatis vſum ſcribit, verùm illud ferri non poſſe, quod Petrus à Soto vociferetur, eos qui non vtantur Chriſmate, ab vnitate Eccleſiæ receſsiſſe, & eſſe Schiſmaticos & Eccleſiæ hoſtes. Atqui nõ Petrus ita cenſet Brẽtius, verùm Chriſtus ipſe. Vis audire Chriſti ſententiam hac de re? Qui non audierit, inquit, Eccleſiam, ſit tibi tanquam Ethnicus. Si ſunt Ethnici in Eccleſia, erunt etiam in Eccleſia, qui Chriſmate non vtuntur: quos tamen nemo propterea iudicat alienos ab Eccleſia, quòd non vtũtur Chriſmate, cùm accidere nonnunquam poſsit, vt omittatur Chriſma ſine crimine, ſed quòd Eccleſiam non audiunt, quòd prudentes & ſcientes ex incredibili quadam arrogantia, legúmque Eccleſiaſticarum contemptu, contra ea venire audent, quæ ſunt vnanimi totius orbis Chriſtiani conſenſu recepta, perpetuóque tot ſeculorum vſu comprobata, hoc eſt, quãobrem ab Eccleſia cenſentur alieni. Quid quiſque H credat, quid in pectore ſuo clauſum quiſque gerat, ſcire poteſt nemo, præter eum ſolum, qui corda ſcrutatur & renes, cuius oculis etiam ea nuda ſunt & aperta omnia, quæ ſunt noſtri cordis intima. Cæterum homo, ſicut Scriptura dicit, non videt, niſi ea quæ patent, quæ ſub aſpectum cadunt: ex facie iudicat, ex ritibus iſtis externis pronuntiat. Obſeruat aliquis ritus, quos per orbem Chriſtianum vniuerſum obſeruari videmus ab omnibus, quicunque Chriſtiani cenſeri volunt, nihil iam impedit, quominùs inter Chriſtianos, & Chriſti corporis Eccleſiæ membra numeretur. Nam quæ ſunt in animis hominum recondita, Deo iudicanda relinquimus. Quòd ſi verò ſit aliquis, qui non modò nõ obſeruat, verùmetiã faſtu quodam intolerabili reiicit & aſpernatur, quicquid eſt rituum, quibus homines Chriſtiani fidem ſuam erga Chriſtum orbi teſtatam faciunt vniuerſo, non habet is iam, cui potiùs imputet, quàm ſibiipſi, quòd pro Schiſmatico habetur, quòd inter Eccleſiæ membra non cenſetur, quòd inter Chriſtianos non numeratur. Omnes Chriſtiani iam inde à mille quingentis annis, præter Baptiſmi & Euchariſtiæ Sacramentum, duobus etiam his ſignis viſibilibus ſe ad Chriſtum crucifixum pertinere, & eius membra eſſe teſtari, voluerunt, Chriſmatis vſu, & crucis ſigno, quorum vno de Chriſti nomine, altero de Chriſti cruce ſe gloriari, nec in alia ſibi re, quàm in Chriſto pro ſe crucifixo placere, ex illo pendere, in illo ſpem ſuam & fiduciam omnem collocatam, in illo rerum ſuarum omnium præſidium conſtitutum habere, publicè profitentur. Hæc ſigna ſi quis reſpuit, quid aliud is

Matt. 18.

Hie. 17.
Hebr. 4.
1. Reg. 16.

Schiſmaticū eſt, ſolemnes Eccleſiæ probatóſque ritus aſpernari.

Quid nos doceant chriſmatis vſus, & crucis ſignum.

A de se suspicandi præbet occasionem, quàm quòd neque cum nomine, neque cum signo Christi crucifixi commune quicquam habere velit, quòd eũ & nominis & crucis Christi pudeat? Cuius vt minimè pudere, quin etiam vt in ea se gloriari Christiani demonstrarent, ipsam frontem, quæ pudoris & verecundiæ sedes est, & Chrismate vngendam, & identidem cruce signandam esse duxerunt, vt in quo membro erubescitur, ibi figeretur, vnde non erubescitur, imò gloria potiùs omnis quæritur.

Quamobrem nihil est Brenti, quòd ita grauiter feras, vos pro talibus haberi, quales vos ipsi facitis. Ab Ecclesia Dei vos ipsos præcidiris, altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram constituitis, veteres ritus abrogatis, nouos instituitis, non à priuata vnius alicuius ex priscis illis Doctoribus sententia, sed à communi omnium opinione totius Ecclesiæ consensu comprobata, discedere vobis fas esse ducitis, vt ita vos non solùm à nostri temporis, quæ tamen diuersa non est, verùmetiam ab illa, quæ fuit Apostolorum prisci temporis Ecclesia, in qua fuerunt præclara illa lumina, Hieronymus, Augustinus, Cyprianus, Basilius, Chrysostomus, Ioannes Damascenus, Theophilactus, & alij multi viri sancti, esse separatos doceatis. Et intereà molestè fertis si quis eo nomine vos appellet, quod non modò scripta vel dicta, verùmetiam ipsa facta vestra vobis imposuerunt.

Vnde schismatici hodie dignoscantur.

Sed quæ est frons tua Brenti, qui Chrismatis vsum tanquam impium, Augustini quoque conaris autoritate damnare? cùm non ignores quàm sępè, quàm honorificè, quàm multis in locis vnctionis istius meminerit. Dixit is de veteribus Sacramen-
B tis, non esse sopitos cineres eruendos, quin ea cum honore sepulta à Christianis omnibus irreparabiliter esse deserenda. Num autem in tota illa epistola vel verbo Chrismatis facit mentionem? De circumcisione, sabbato, capitis rasione, cum de sacrificiis veteris legis loquitur ibi Augustinus, atq; hæc sunt, quæ censet irreparabiliter esse deserenda: cęterùm sicut manuum impositionem, sic & Chrismatis vsum in Ecclesia retinendum Apostoli censuerunt. Sed vos iam pridem Brenti depuduit, cùm de eorum esse numero videamini, quos dixisse scribit Propheta: Posuimus mendacium spem nostrã, & mendacio protecti sumus.

Aug. contra Brentiũ vindicatus. Ad Hieronymũ epist. 19.

Esaiæ. 28.

Neque verò nos vel in Chrismate, vel in signo crucis nostræ salutis spem collocamus: verùm in solo Christo crucifixo, quem signis istis visibilibus denotamus: quamobrem etiam absque signis his fieri posse credimus, vt salutem aliquis æternam consequatur. Verùm si, quod vos facitis, vsum eorum aliquis contemnat, cum in Spiritum sanctum peccare, à sanctis Patribus docti persuasum habemus. Nam vt demus hoc, quamuis ritè fieri posse non credamus, quòd hæc visibilia signa, vel vsus eorum potiùs rectè possit abrogari, non tamen hoc vnius alicuius priuata, verùm publica totius Ecclesiæ autoritate factum oporteret. Nunc autem cùm vnus aliquis hoc sibi per summam superbiam arrogat vt suum ipsius priuatum sensum totius Ecclesiæ sensui & consensui præferendum esse iudicet, quid de eo aliud existimari rectè potest, quàm quòd sit singularis, sit schismaticus, sit hæreticus? cùm qui tali præditus est ingenio, non quod omnibus, sed quod seorsum & sigillatim sibi videtur, id

Pius vsus Chrismatis, & ab omnibus retinẽdus.

C sentiat, à reliquo cœtu fidelium se præcidat, denique diuersam quandam sententiam eligat ab ea, quæ totius est orbis Christiani.

Sed factus iam tandem mitior Brentius, vel vi potiùs veritatis coactus, Tolerabile esse, inquit, si in Baptismo, in Pontificali confirmatione, & in aliis sacris adhiberetur Chrisma simplex, & nulla incantatione sordidatum, ac vsus eius permitteretur liber. Nunc autem hoc intolerabile ac detestandũ est, quòd non solùm vsus eius tanquam ad salutem necessarius exigatur: verùm etiam non adhibeatur in vsum, nisi magicis execrationibus turpificatum. Quæ est hæc istius incircuncisi Philisthęi blasphemia, qui verba Dei magicas execrationes vocare non reformidat? Verum hoc Euangelium eiusmodi gaudet leporibus. Nam non multùm dissimilibus verbis vtitur, quando de illa formula verba facit, qua nos vti Christus in baptizando voluit. Sic istorum lingua nihil esse potest impurius.

Quid catholicis Brentius affingat, in Chrismate sotumne bosim.

Quibus autem contumeliis non afficit & Clementem & Dionysium, & sanctos alios Pontifices, quos omnes fictitios esse vult? Cuius rei nos contrarium docere possemus, nisi pigeret in iis rebus diutiùs immorari, quæ præsentis instituti non sunt. Reprehendit Brentius Dionysiũ, quòd scripserit is, diuinos Duces nostros, quos nos Apostolos interpretamur, hanc vnguenti consecrationem tanquam eiusdem ordinis, & eiusdem efficaciæ cũ sacris cæremoniis: Synaxeos, iisdem vt plurimùm figuris & mysticis dispositionibus, ac sacris benedictionibus constituisse. Sed si qui scripsit hæc, fictitius ille Dionysius videtur, num Augustinum quoque dicet esse fictitium, qui scriptum reliquit in eo libro, quem edidit contra literas Petiliani, D quòd in genere visibilium signaculorũ, Sacramentum Chrismatis sacrosanctum est sicut Baptismus? Num fictitium esse dicet hoc vetustiorem etiam Cyprianum, qui cum aliis multis ad fratres quosdam suos scribens, primùm de aqua Baptismi sic loquitur: Oportet mundari & sanctificari aquam prius à Sacerdote, vt possit Baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Et paucis interiectis Vngi quoq; necesse est eũ, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit. Porrò autẽ Eucharistia, & vnde baptizati vnguntur, oleũ in altari sanctificatur. Sanctificare autẽ non potuit olei creaturã, qui nec altare habuit, nec Ecclesiã. Vides quemadmodũ Cypriani verba non multùm ab iis, quæ scripsit Dionysius, dissidere videantur? Simul & illud ex iis cognoscere potes, non vngendi solũ, verùmetiam aquam Baptismatis, & oleũ Chrismatis consecrandi, quàm vetus fuerit institutũ. Qua de re sic etiã ab Ambrosio scriptum est: Vidisti aquam, sed non omnis aqua sanat: sed aqua sanat, quæ habet gratiam Christi. Aliud est elementum, aliud consecratio, aliud opus, aliud operatio. Non sanat aqua, nisi Spiritus sanctus descenderit, & aquam illam consecrauerit. Ac nõnullis interiectis: Vbi primùm ingreditur Sacerdos, exorcismum facit, secundò super creaturam aquæ inuocationem, posteà & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ. Augustinus quoque, Benedicimus, inquit, aquam Baptismatis, & oleum vnctionis. Basilius itidem: consecramus aquam Baptismatis & oleum vnctionis.

Patres pro Chrismate contra Brentium testantur. Dion. cap. 7. Hierarch. Ecclesiast.

Aug. li. 2. cap. 105.

Cyp. epi. 12. lib. 1.

Consecratio aquæ Baptismatis & olei Chrismatis. Amb. lib. 1 de Sacramentis, ca. 5.

Aug. li. 15. de Trinit. cap. 26. Basilius ad Amphilochiũ ca. 27.

E Et borum ęqualis Sulpitius, quemadmodum diuus Martinus oleum benedixerit, commemorat, vbi simul & exorcismi meminit, dialogo tertio, de vita D. Martini. Quorsum autem attinet reliquos omnes proferre? cùm Apostolorum hanc esse traditionem, vt primùm consecrentur aqua & oleum, deinde baptizentur homines & vngantur, tam sit ex veterum Scriptorum consentienti testimonio perspicuum, vt de eo dubitari fas non sit? Quòd si liber extaret, quem Ignatium scripsisse de Traditionibus Apostolorũ narrat Eusebius, inde verò certo certiùs ita se rem habere cognoscere liceret. Porrò qua forma consecrari fuerit solitus fons Baptismatis, vel oleum Chrismatis, non satis constat ex veterum scriptis. Intereà quæ nobis in Pontificali Romano præscripta est, ea rectè vtimur.

Arrogantia Brentij qui se toti veteri Ecclesiæ opponit.

Et admirabilem Brentij fastum & arrogantiam execrari satis non possumus, qui quod tanto consensu tot seculis ab vniuersa receptum est Ecclesia, non magis Latinorum quàm Græcorum, non occidentis magis quàm orientis, tot sannis tã scurriliter exagitare non veretur. Scilicet si quid inesset in ea re vitij, quod exorcizatur & consecratur aquæ, salis, & olei creatura, iuxta receptum tot seculis Ecclesiæ morem, ignorassent hoc illa præclara orbis totius Christiani lumina, Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, Basilius, vt nihil intereà dicam de Clemente & Dionysio: nec fuisset hoc tanto temporis interuallo mortalium cuiquam reuelatũ, nisi nũc demum filiis istis desertoribus: qui quamuis de spiritu se iactent, nihil tamen aliud quàm caro sunt? Et indicant hoc eorum libri, quibus tam procaciter insultant, tam petulanter conuitiantur, tam scurriliter sannis & dicteriis in quosuis ludũt, nullo minùs eos, quàm Dei spiritu agi. Sed nolu- F mus esse longiores in Chrismatis vsu defendendo: ad institutum redeamus.

Ioan. 15. Non omnia cõtineri scripturis, vt vult Brentius.

Profert aliam scripturam Brentius: Vos dixi amicos, quia omnia, quęcunque audiui à Patre meo nota vobis feci. Ac subdit: Quæ autem Apostoli acceperunt à Christo, ea vulgauerunt prædicatione sua in toto orbe terrarum, & tradiderunt ea posteritati scriptis suis. Manifestum igitur est, quòd omnia, quæ ad salutem cognitu necessaria sunt, in scriptis Propheticis & Apostolicis continentur. Profert è regione Petrus ex epistola ad Timotheum: Quæ audisti, inquit, à me per multos testes,

2. Tim. 2.

hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Non dixit, inquit, quæ scripsi vel scripto tradidi, sed verbo tantùm, quę audisti. Non dixit, Tu commenda monimentis literarum, sed hominibus fidelibus. Lex Euangelica magis est cordibus indita Spiritu sancto interiùs docente: Docebit vos omnem veritatem. Apostoli

2. Corint. 3.

huic Spiritus sancti interiori instinctui innixi sunt. Vnde Paulus: Epistola estis Christi, ministrata & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Quare iniuriam facit dignitati Euangelicę & Apostolicæ, & apertè imponit, qui docet, Apostolos scripto tradidisse cuncta, quæ verbo docuerunt, & acceperunt à Christo. Addit in scholiis: Mirandum est, quòd tam audacter hoc asseratis & tam facilè, meritò eadem facilitate contemnendum. Nam primùm constat, non omnes Apostolos scripsisse, & tamen prædicarunt omnes. Deinde neque ipsi qui scripserunt, probantur omnia scripsisse, imò Paulus apertè contrarium dicit ad Timoth. vt habes in G assertione Catholica ex opposito. Et testatur Dionysius, Eusebius, & antiquorum plurimi, pauca esse scripta ab Apostolis. Neque Christus præcepit vnquam eis, vt scriberent, sed prędicare, inquit. Et quàm indignè sentit de animis hominum, de Ecclesiæ firmitate, de operatione Spiritus sancti, qui non putat solidiùs & firmiùs teneri posse, quę cordibus mandantur fidelium, dicente Paulo: Hæc cõmenda, &c. quàm quæ membranis aut tabulis. Denique Euangelica lex, testante Ezechiele Propheta, non scripta, sed indita est cordibus, nec ad eius essentiam pertinet scriptura aliqua. Quanto enim tempore sine Scriptura Euangelica lex fuit annũciata? Imò vt antiquissimus Ireneus diligentissimè & verissimè considerauit, vsque hodie ad omnes barbaros sine Scriptura est lex Euangelica. Neque enim quicquam Apostoli ipsis scripserunt. Sicut enim Græcè loquens aut Hebraicè non loquitur Barbaris, ita eisdem linguis scribens: Ordinationi enim, inquit, assentiunt multæ gentes Barbarorũ, eorum qui in Christum credunt, sine characteré, vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, &c. Hæc à Petro scripta & apertiora sunt, & veriora, quàm vt refelli queant.

Ridiculus in respondendo Brentius.

Quid igitur Brentius? cùm videat se nihil habere quod contradicere possit, incipit nobis narrare lepidam fabellam de Synodo Monialium. Ludit etiam elenchis quibusdam sophisticis. Monachus Dominicaster portentum in rerum natura, quia simul est albus & ater, sed portentũ est generis neutri, igitur & Monachus. An non lepidum scurram agit hic Theologus? Sed quid faceret, cùm sibi sic occlusum os esse videret, vt quod contrà mutiret, H non haberet? Posteà tamen, ne nihil dicere videretur, non se loqui dicit de literis & syllabis, siue in membrana, siue in papyro scriptis, sed de sententia, quæ iis literarum & syllabarum notis significatur. Quid autem hoc ad rem, de qua agitur? Docet posteà: Easdem res manere, siue voce nuncientur, siue literis mandentur: quòd productis Scripturarum exemplis ex Genesi, Exodo, Deuteronomio, planum facere conatur. Verùm & hoc quid ad Rõ bum? Quærit deinde, Num Moses scribendo legẽ & Euangelium suscepit vanum laborem, quippe qui cælestem vocem mandauerit membranis rei fragilimę? Quasi verò dixerit hoc Petrus, aut quasi quisquã sit homo Christianus, qui vel Prophetas vel Apostolos reprehendat, quòd legem & Euangelium literarum monumentis consignarint. Non de hoc agitur Brenti. Verùm cũ dixisset Petrus, ꝙ apertè imponit hominibus, & eos decipit, qui docer Apostolos scripto tradidisse posteritati cuncta, quæ verbo docuerunt, hæc illius à te sententia refutanda erat: simul demonstrandum erat, quòd nihil docuerint, quod non scripserint. Nunc tu de alliis loqueris, cùm ille de cepis verba faciat.

Euangelium ante scripturam omnem fuisse.

Tandẽ videtur aliquid velle dicere: Euangeliũ, inquit, quod prædicauerunt Apostoli, nõ voce tãtùm vulgatum est, sed erat anteà in Scriptura prophetica comprehensum, & iam tũ mandabatur literis Apostolicis. Quid autem Brenti, si priùs fuit Euangeliũ de Christo, quàm non modò Scriptura, verùmetiam vlla literarũ esset cognitio? Inter primum hominem & Mosen, qui primus legem scri-

A pto mandabat, duo millia, trecēti, ſeptuagintatres anni interceſsiſſe creduntur, num toto illo tempore nullum fuiſſe putas Euangelium? Ac vt demus tibi, quòd in ſcriptura prophetica comprehenſum anteà fuerit Euangelium, quàm prędicaſſent Apoſtoli, num Euangelium illud fuit de eo, qui iam venerat, & non potiùs de venturo Christo? Sunt graues autores, qui totis ſedecim annis negant fuiſſe Scripturam vllam de eo, quòd Christus venerat in huoc mũdum, vt ſaluos faceret peccatores, déque rebus ab illo geſtis, quæ per omne tempus id, voce tantùm prædicabantur ab Apoſtolis.

Euangelio ſcripto caruit Eccleſia primitiua 16 annos.

Docet poſteà Brentius, quo conſilio fecerit Spiritus ſanctus, vt ſcripto mandaret Euangeliũ: quaſi verò ſit quiſquàm qui conſilium hoc Spiritus ſancti reprehendat. Profert paulò pòſt conciones aliquot Apoſtolorum, quibus autoritas & maieſtas Scripturæ ſacræ commendatur. Quaſi de dignitate illius detractum aliquid quiſquam cupiat. Sic ille cùm extra rem dicat omnia, nullum tamen facit dicendi finem. Quorſum enim attinet congerere tot Scripturarum loca, quibus vſi fuerunt Apoſtoli: quaſi verò ſit aliquis, qui neget Scripturarũ teſtimoniis aliquid rectè probari poſſe? Imò quoties Apoſtoli de Christo ſermonem habuerunt, ad Iudæos præſertim, neceſſe fuit vt eum Prophetarum oraculis confirmarent. Cæterùm cùm de Synaxi loquitur Paulus, quas adfert ſcripturas: Ego enim accepi à Domino, inquit, non legi in hoc aut B illo. Nihil igitur adfert præter traditionem acceptã à Christo. Quòd in Eccleſia mulieri docere fas non eſt, quòd nudo capite vir, velato mulier orare debeat, quòd Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe oportreat, quibus docet ſcripturis? Quin ille ne rationem quidem adfert vllam, ſed ſolam contradicentibus conſuetudinem opponit: Si quis, inquit, videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus. Et alio quodam loco dicit: Qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deũ.

1. Corin. 11.
Ibidem.
1. Tim. 3.
Etiam à ſola conſuetudine Paul. patrocinatur.
1. Cor. 11.

1. Theſſa. 4.
Sola Scriptura non dirimit omnes contentiones.

Nemo pius reprehendit Brenti, ſi quis ad ſcripturas appellet: nos verò laudamus id, quin & facimus ipſi. Verùm ſi ſcriptura ſit ambigua, ſi diuerſæ vel contrariæ nõnunquam illius interpretationes proferantur, queſo quid facere tum oportebit? Tu ſcripturam hoc ſentire vis, mihi contrarium verius eſſe videtur: vnde veritas nobis erit elicienda? Verbi gratia, de tribus nunc verbis valdè controuertitur, Hoc eſt corpus meum, quorum quem tu ſenſum eſſe velis, fateor me non ſatis intelligere. Nam affirmas tu quidem in confeſsione tua, quin & aliis quibuſdam ſcriptis tuis, quòd verum corpus & verus Christi ſanguis in Euchariſtia diſtribuatur, ſed quòd realiter & ſubſtantialiter ibi ſit verum Christi corpus & ſanguis, nuſquam expreſſe, quod quidem ego legerim, ſcribis. Quin cùm ita de pane dixiſſe Chriſtum aſſeris, Hoc eſt corpus meum, ſicut ab Ezechiele de vrbe Hieruſalem in latere deſcripta dicitur: Iſta eſt Hieruſalem nõ obſcurè ſignificare videris, quòd ſis in Sacramētariorum partes propenſior. Qui ſicut in latere illo non fuit realiter vera ciuitas Hieruſalem, ſed illius figura tantùm & imago, ſic in Euchariſtia negant eſſe realiter verum corpus Christi, ſed illius figuram tantùm. Itaque ſicut in aliis nonnullis, ita & in hoc videris ab Auguſtana confeſsione diſſentire, quæ ſubſtantialiter in pane contineri Christi corpus af-

Brentius fauere videtur Sacramētariis cap. 5.

firmat: ſi modò eo ſenſu prolata eſt de Euchari- C ſtia confeſsio, quem in Apologia ſua Philippus adfert.

Nunc igitur videamus quanta ſit de tribus iis verbis inter eos qui Auguſtanæ, quique Tigurinæ ſunt confeſsionis, diſceptatio. Qui ſunt Auguſtanę confeſsionis, ſicut iam dixi tribus iis verbis hoc ſignificari volunt, quòd panis verè, ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Christi, quod in pane (ſic enim illi loquuntur) præſens adeſt. Contrà qui ſunt Tigurinæ, ſecùs illis videtur: nam concedunt illi quidem, quòd in Synaxi ſit corpus Christi, verùm in ſigno tantùm efficaci, non autem ſubſtantialiter. Quanta verò de re, quàm eſt hęc ingens diſcrepantia? Et certè pertinet ad ſalutem, vt de Euchariſtia certam fidem habeamus. Quid igitur hoc loco faciendum: Doces tu Brenti, docuit prior etiam Lutherus, ſi qua videtur obſcurior eſſe Scriptura, quòd per minùs obſcuram aliam explicari debeat. Conditionem hanc accipiunt Sacramentarij. Sic, aiunt, dictum eſt à Christo, Hoc eſt corpus meum, ſicut ſcriptum eſt à Paulo: Petra autem erat Chriſtus. Ecce faciunt Sacramentarij, quod vos docetis Brenti. Quorũ anteſignanus hoc æuo noſtro Caluinus negat in diſceptationem venire Chriſti autoritatem, quam vos quoque ſimiliter vt nos, illis obiicitis, ſed verborum duntaxat ſenſum, de quibus cùm diſceptetur, Scripturam, quæ videtur obſcurior, per minùs obſcuram aliam iuxta præſcriptum veſtrum interpretatur. Num autem in eo vos acquieſcitis? Minimè gentium: Imò panẽ ſubſtantialiter eſſe corpus Christi modis omnibus contenditis, & plurimum ad ſalutem intereſſe, ſi hoc ita creditur, perſuaſum habetis. Quid ad hæc Sacra- D mentarij? Sicut nunc tu doces Brenti, ſicut anteà docuit magiſter tuus Martinus Lutherus, contineri dicunt in ſcripturis omnia, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria: quamobrem nihil ad eas addi, nihil pręter eas recipi dicunt oportere. Nam ſi neceſſarium eſſet ad ſalutem credere: quòd in pane ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Christi, prouidiſſet proculdubiò Spiritus ſanctus per Apoſtolos & Euangeliſtas, quòd vbi cœnæ Dominicæ faciunt mentionem, vocem hanc non prætermiſiſſent. Vides Brenti, quemadmodum veſtris contra vos telis pugnent Sacramentarij? negant addendam eſſe vocẽ, ſubſtantialiter, quòd ea ſacris literis expreſſa non ſit: intereà tamen addunt ipſi, quòd ibi ſit in ſigno efficaci, cùm ne hoc quidem exprimant ſacræ literæ. Quò igitur hoc rerum ſtatu confugiunt hi, qui ſunt Confeſsionis Auguſtanæ? Quonam aliò, niſi quò Catholici cõfugere ſolent: ad ſanctos Patres, quos tamen quoties eorum autoritas à nobis producitur, reiiciendos eſſe cenſetis: quoties verò vobis id expedit, multum apud vos valet eorum & Eccleſiæ totius conſenſus: cuius autoritate potiſsimùm pugnant veſtri, non contra Sacramentarios modò, verùmetiam contra Anabaptiſtas. Qua tamen ſi Catholici contra vos vtantur, ferendum nõ eſſe putatis, nec eam valere vultis.

Quanta diſceptatio de veritate corporis Christi I eucharistia

1. Cor. 10.

Patrum autoritas modò placet, modò non placet Sectariis.

Proferemus & aliud exemplum, quò res fiat illuſtrior: Dixit Chriſtus: Bibite ex hoc omnes. Tu Brenti ex, omnes, facis, non omnes: Nam excludis infantes, & Auguſtinum reprehendis, qui communicet infantes corpore & ſanguine Chriſti. Bibite, inquis, ex hoc omnes, qui iudicium, qui-

Quanta diſceptatio de verbis, Bibite ex hoc omnes.

E que rationis vsum habetis. Hîc meritò quiritabuotur Bohemi, noo esse quicquam addēdum ad Scripturas: cootineri id illis omnia ad salutem oecessaria: si visum esset Spiritui sancto, nemo particeps vt esset Eucharistiæ, nisi qui rationis compos esset, addirurum id in libris canooicis proculdubio fuisse. Cæterùm si sufficit infanti baptismum suscepturo fides Ecclesię, cur oon eadem illi sufficiat Eucharistiam percepruro? Porrò si quibus aliis, tum vobis minimè licet, vt iofantes arceatis ab Eucharistia, qui fidem eos actu habere contenditis: quam qui adfert ad hoc Sacrameotum, io eo nibil prætereà requiritis. Tum autem io primitiua Ecclesia dabatur infantibus Eucharistia, sicut ex Diooysio, Cypriaoo, Inoocentio, Zosimo, Augustino, tum ex prouiocialibus aliquot conciliis liquet: quę sub idipsum tempus infantibus dari desiit, cùm vos extincto Euangelio nullam fuisse vultis Ecclesiam. Ecce Brenti, quemadmodum & hi scripturis vrgent, à scripturis discedi nolunt, ad scriptutas addi, præter scripruras aliquid recipi, nefas esse ducunt. Quid autem vos contra hæc? Equidem non video quid aliud, quàm Ecclesię autoritatem obiicere potestis. Iam ergo non constare posse dogma tuum intelligis, quo vel apertas omnibus scripturas esse profiteris, vel sic omnia in illis ad salutem oecessaria contineri asseris, nihil vt addi ad eas, aut recipi præter eas oporteat.

De Eucharistia, ut ne danda infantibus.

Non sumus autem hi Brenti, qui quod abs te falsò nobis impingitur, autoritatem scripturarum eleuare, diuinæque legis maiestati detrahere quicquā velimus. Nihil potest de ea dici tam magnificum, F quin maiorem etiam illius esse dignitatem asseramus: quæ tanta est, vt oullis verbis exprimi satis queat. Quid enim Dei verbo fieri potest excellentius? quod his libris, qui Canonici vocantur, mandatum esse libenter confitemur. Sed interea tamē illud nec tu negabis, quòd sicut hoc nostro, sic & priscis illis seculis, ad scripturas canonicas æquè semper hęretici prouocaruot atque Catholici. Itaque si detrahitur Scripturis, sicut tu velle videris, quando dicitur, Mos est hęreticorum ad scripturas prouocare, quis magis illis detraxit, quàm ille magister vester, & hæreticorum nostri temporis dux & antesignanus Martinus Lutherus, qui adeò noo veretur scribere quòd omnes hæretici Scripturæ præsidio nituntur, quódque ex illis hęreses omnes originem duxerunt, vt ausus fuerit hoc etiam addere, Scripturam canonicam ad extremum hoc esse nomeo coosequutam, vt vocetur liber hæreticorum: quod oomeo haud scio an quisquam illi tribuerit vnquam præter hunc magistrum, non oostrum, sed vestrum.

Plus deferunt Scripturis Catholici hodie, quàm Sectarij.

Fingamus autem nunc verum esse, quod tu scripsisse, nescio quem narras: nam nomen noo exprimis, ac fieri potest vt sit commentum tuum: Scripturas valere tantùm fabulas Aesopi, si destituantur autoritate Ecclesiæ. Cedo Breoti, num hic minùs reuerenter de Scripturis loquutus est, quàm qui vocat eam librum hæreticorum, cùm tamen nullorum sit mioùs quàm hæreticorum: est eoim Catholicorum propria, qui tot seculis io eius possessione præscripserunt. Et potuit illud tamen pio sensu dici, quem homo pius qui charitatem habet, quæ noo cogitat malum, ex iis verbis eliceret. Nā reuerà, nisi nos Ecclesiæ doceret autoritas hāc scripturam esse canonicam, perexiguum apud nospōdus haberet. G Tuoe eas quidem scripturas valere vis, quas non recipit canon Hebræorum, & vis, vt eius apud oos aliqua sit autoritas, quam non reciperet canon totius Ecclesiæ? Cæterùm quæ Scriptura tanquā canonica semel est ab Ecclesia recepta, nomen ei tribuere, quòd sit liber hęreticorum, immanè quanta est hæc blasphemia? Verùm tu, dum te transuorsum rapiuot ira atque odium, etiā quæ piè dicta esse scis, in sensum impiū detorques. Sed reliqua persequamur.

1. Cor. 13.
Non Canon Hebræo. sed Ecclesia scripturas facit Canonicas.

Produxerat in confessione sua Brentius locum ex Chrysostomo, Manifestauit tēporibus suis verbum suum io prædicatione quæ credita est mihi. Hæc est prędicatio: Omnia enim Euaogelium continet, & præsentia, & futura, hooorem, pietatem, fidem. Omnia prædicationis verbo conclusit. Illustrauit hoc scholio suo Petrus Euaogelium, inquit, verbum est, sed ooo scriptura Euangelica. Vbi statim obserua, Chrysostomum hic nihil de Scriptura Euangelij dixisse, imò magis de prędicatione tātùm loqui. Nostri verò Doctores, cō suetudine illa, qua Euangelium ad Scripturam semper referunt, ita cæcutiunt, vt vbicunque verbum, Euangelium audierunt, mox quasi Scripturam audiant, putant se triūphasse. Sed quis noo videat quàm longè hęc diuersa sint? & quis nō iotelligat ex tantis testimoniis in assertione Catholica, multa tradita esse verbo, quę nō sunt scripta? Chrysostomus hic inquit, Omoia verbo prædicatioois conclusit, nihil dixit de scriptura. Testimonia verò quorum meminit, è regiooe sunt hæc adscripta: Primū Diooysij, Substantia sacerdotij oostri scriptura sacra est nobis di H uioitùs tradita. Porrò huiusmodi plena veoerationis eloquia dicimus, quęque à beatissimis Patribus oostris, à quibus sacris ministeriis imbuti sumus, in sanctis ac Theologicis commendata suot libris, ac prætereà quæque ab iisdem sanctissimis viris sacratiore & purgatiore, & propinqua quodammodo cælesti Hierarchiæ doctrina, sancti duces & præceptores oostri didicerunt, ex animo in animum medio intercurrente verbo, corporali quidem sed quod carnis penitus excedat seosum, sine literis traosfusa suot. E regione autem illius, Sine autoritate scripturarum garrulitas noo habet fidem, collocauit Petrus testimonium Eusebij, cuius hæc verba sunt: Venerabiles & Deo digoi Apostoli Christi, cùm esseot in omnibus puritate vitæ & animæ virtutibus clari, non magni pendebant sermonis ornatum, &c. paruiduceotes plures libros condere, quòd huiuscemodi prędicatioois assertio oō argumento humani sermoois, sed adstipulatione diuinæ virtutis iodigeat. Posteà dicit de Paulo, quàm pauca scripserit. Sed & reliqui, ait, Domioi discipuli, si qui sermonē aliquē diuinitùs inspirati memoriæ reliquerūt, breuē hunc & succinctū esse voluerūt. Ad Hierooymi verò sententiā hoc addit scholiō: Hic apertiùs oomioat scripturā, reiiciamus ergo ex hoc verbo Traditiones Apostolorū, si non habeot autoritatē scripturæ. At verò Paulus iubet seruari tradita etiā verbo sine scriptura: & Timotheo præcipit, quæ audiuit à se commendare fidelibus hominibus, noo scribere. Beoe autem dicit Hierooymus garrulitas, sed non grauitas Patrum: testimonia scilicet eorū, quos Apostoli docuerūt, non autoritas Ecclesiæ, non denique certa ratio.

Ad Tit. homelia 1.
Aliud verbum Euangelij, aliud Scriptura Euangelica.

Dio. Eccl. Hier. cap. 1.
Apostoli pauca scripserunt, & multa sine scripto tradiderūt

Hieron. ad Tit. cap. 1.
Euseb. li. 3. cap. 24. Ecclesiast. hist.

2. Thess. 2.
2. Tim. 2.

A Hæc enim omnia fidem habent, etiamsi ea quæ asserunt, non sint in scriptura. Est enim in scriptura, Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis, audiendos Patres, & obtemperandum rationi. Quicquid sine iis est, garrulitas est: videat quisque, ne garriat in rebus tam seriis. Quorsum autem attinet omnia transscribere?

Adfert autem & in Apologia suæ Confessionis Brentius nonnullla Scripturæ loca, quibus idipsum probare cootendit. Sed qua de re tandem ita contendis Brenti? Num de eo, an scripturæ sufficiant ad salutem? Ecce vel tedio tandem victi, cōcedimus tibi quod vis: quin etiam plùs concedimus, quàm tu etiam postulare sis ausus. Si nullas etiam scripturas viderit aliquis, eum salutem nihilominùs consequi posse dicimus, dummodò si cætera propter intelligentiæ tarditatem assequi non potest, vel boc solùm sciat, quòd Iesus traditus est propter delicta oostra, resurrexit propter iustificationem nostram, ac ineffabilis huius beneficij memor, redemptorē suum diligat, & propter eum proximo suo benè velit. Hoc qui fecerit, etiamsi quid contineatur, aut non contineatur in scriptutis, nescierit, nihil est quòd propterea de salute sua dubitet. Idem enim sentimus, quod ab Augustino scriptum fuit aliquádo: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustrà in Ecclesia laboramus. Quódque idē alibi dixit: Homo itaque fide, spe & charitate subnixus, eàque inconcussè retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Addimus & boc,

Saluat charitas etiā sine Scriptura scientia. Roma. 4.

August. Episto. 102. ad Euodiū.

B quòd qui talis est (quandoquidem proprium est istud charitatis, vt submissum reddat hominem, & ad parendum superioribus promptum & alacrem, nullam vt ab eis præceptorum rationem exigat) quòd is de salute sua multò certior esse potest, quàm qui inflatus scientia, contemnit omnes præ se, nec quam audire iussit Christus Ecclesiam, ei parêre dignatur, nisi Scripturarum examina proferat.

Iam igitur & hæc est sublata cootronersia. Nam cùm tu Brēti præfractior sis, quàm vt de eo, quod semel tuendum suscepisti, vel vnguem (quod aiunt) larum decedas: nos qui non de victoria consequenda, sed de veritate inuenienda laboramus, vltrò tibi plus etiam quàm tu postulas, largimur: quòd etiamsi quis nesciat quæ contineantur in scripturis, modò sciat Iesum Christum & hunc crucifixum, sufficit ei ad salutem. Ignorasse literas Antonium scribit Athanasius: vocat eum nbilominùs columnam Ecclesiæ. Quem ita suosetiam admonuisse narrat: Confugite ad crucifixi legem, nósque eius imitamini famulos: & hoc sientiæ fine contenti, nulla deinceps secularis imprudentiæ argumenta quæratis. Porrò crucifixi lex, quæ est alia, quàm charitas? Nam & crux illiusquid aliud quàm charitatem, qua nos ille complexus est incredibili, designat: ad quam vicissim hoc exemplo suo nos inuitat. Hanc igitur quisquishabet, iam nō solùm nouit, verùmetiam impleuit legem vniuersam: & est ad salutem æternam instructior, paratior, expeditior, quàm tu Brenti cum omni caterua sodalium tuorum. Qui cùm scientie quadam opinione sitis inflati, quandoquidem hac vnica crucifixi lege destituti estis, à Christo & à cor

August. de doct. Christiana lib. 1. cap. 39.

Athanas. in vita Antonij Magni.

Charitas lex crucifixi, quæ sola homini sufficere possit ad salutem.

pore eius Ecclesia præcisi estis & separati. Damus itaque tibi plus quàm ipse postulas, & clara voce pronunciamus, non solùm sufficere Scripturas ad salutem, verùmetiam si quis nunquam Scripturas legerit, ac ne viderit quidem, nec quid in eis contineatur sciat, dummodò sciat Iesum & hunc crucifixum, eiúsque crucifixi legē obseruet, iam eum oosse omnia, quæ ad veram & æternam salutem cognitu sunt necessaria, neque nosse modò, quæ cognitu verùmetiam habere prorsus omnia, quæ sunt ad illam assequendam necessaria, de qua certus est, si legem obseruet crucifixi, quæ verbo tantùm vno continetur, & sicut scribit Clemens Alexandrinus, absque literis discitur, cùm sit decretum spirituale scriptum in cordibus nostris. Cæterùm hoc tibi nunquam concedemus, vt qui non credit sanctam Ecclesiam Catholicam, qui non audit illam, qui non obedit Præpositis, qui non facit ea, quæ dicunt sedentes in Cathedra à Deo cōstituta posit, ad salutem æternam peruenire, cùm eum apertè contra legem crucifixi venire cōstet. C

Clemens.

Sed hac de re longiores esse nolumus. Iam enim satis multa de duobus capitibus his dixisse, clareque demonstrasse videmur, falsum esse quod Brētius, verum quod affirmat Petrus à Soto. Primùm etsi summa Scripturæ totius & scopus, ad quem omnes in Christum credentes collimare oportet, neminem latere posit, cùm vnò tantùm verbo, eóq; claro, perspicuo & aperto contineatur, quod est Dilige, quo nihil esse potest lucidius, vt rectè dictum sit à Propheta: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos: non ideo tamen ita clara sunt in Scripturis omnia, vt ad intelligendum obuia sint omnibus, cùm scribat de Pauli epistolis Petrus, quòd in eis multa sunt difficilia. Quod etsi nemo scriberet, clamat hoc tamen res ipsa: Quin istæ quoque tam acerbæ nostri seculi de causa fidei contentiones, (vt interim de priscis illis taceamus, quæ non aliunde, quàm è Scripturarum tam diuersis, & inter se pugnantibus interpretationibus exortæ sunt,) vel ipsa luce clariùs demonstrāt, in plurimis Scripturæ locis permultùm obscuritatis esse: vt dicere, nihil est in scripturis obscurum, non aliud esse videatur, quàm dicere, nil extra est oleam, nil intra est in nuce duri. Deinde, quamuis in genere contineantur in scripturis omnia, quæ sunt ad salutem necessaria, cùm vnicum præceptū hoc, Dilige, de quo iam diximus, quod obscurum esse nemini potest, in Christum credenti sufficiat ad salutem, sunt nihilominùs etiam alia pleraque extra scripturam necessariò sic credenda, vt si quis contrarium asseruerit, anathema sit. Cuius generis sunt (vt ne quid dicam de nostri temporis controuersis dogmatibus) filium & Spiritum sanctum eiusdem esse cum patre substantiæ, eiusdem potentiæ, ac per omnia illi æqualem: Mariam Deiparam non solùm Christiparā dici oportere: duas in Christo naturas, duas itidem esse voluntates & operationes. Quæ cùm in Scripturis non ita fuissent expressa, quin diuersum vel contrarium potiùs ex illis Arius, Macedonius, Nestorius, Eutyches, Petrus Antiochenus, Sergius Constantinopolitanus docere conarentur, sic in Conciliis Oecumenicis, Nicæno, Constantinopolitano, semel, iterum, & tertio habito, Ephesino & Chalcedonensi oobis credenda tradita sunt, vt nisi quis cre-

Summaria repetitio de tractatu capitibus duobus.

D

Horatius.

E deret, è cœtu piorum extorris haberetur. Hęc itaque duo satis iam à nobis copiosè tractata sunt, & error Brentij sic est omnium oculis euidenter expositus, vt nihil apud quenquam scrupuli iam residere persuasum habeamus.

Argumēta Brentij contra Pontificum potestatē in dubiis interpretandis.

Nunc tertio & eo postremo loco dicendum nobis restat de eo, penes quos ius sit interpretandi dubia, si qua de doctrina religionis existant. Qua de re quamnis multa iam dixerimus in capite precedenti, vbi, quorum sit munus de causa fidei cognoscere, satis copiosè disseruimus: quoniam tamen visum est Brentio, idem nunc quoque repetere, nobisquoque quæ proferuntur ab eo, refellere necesse est. Negat Brentius, ius interpretādæ Scripturæ esse penes summos Pontifices, quòd donum interpretandæ Scripturæ non sit humanæ prudentiæ, sed sancti Spiritus. Quod probat producto loco ex epistola Pauli ad Corinthios de diuisione donorum Spiritus sancti: Qui cùm sit liberrimus, non est, inquit, ad certum genus hominum alligandus, sed distribuit dona hominibus pro suo beneplacito. Producit locū ex libro Numerorum, quo cōtendere vult omnem populum prophetare debere, quem iam excussimus. Producit & alium ex libro Iudicum de Debora muliere, quæ excitatur in Prophetam. Producit & tertium ex Amos Prophera, quòd is fuerit armentarius. Quasi verò priuilegia paucorum legem faciant communem, & propterea mulieres omnes & pastores armentorum omnes debeant prophetare, quia prophetarunt Debora & Amos?

1. Cor. 12.
Cap. 11.
Cap. 4.
Cap. 7.

Argumēta Soto contraria.

Contrà Petrus à Soto concedit hoc, nulli generi hominum alligatum esse Spiritum sanctū, à quo F recta interpretatio scripturę proficiscitur: quia tamen, inquit, vna omnium Christianorum debet esse fides & vnica confesio, ne quisque sensum suum sequatur, necessarium est, vt sit publicum magisterium, & certi ministri, ad quos pertineat docere in Ecclesia. Inter quos cùm ordinē oporteat esse, nō dubitamus ad summos pertinere, quę inter alios de scripturæ sensu & fide dubia sunt, definire. Profert & ipse Pauli testimonia ex Epistola ad Ephesios, quòd dedit alios Apostolos, & cætera: ex epistola ad Corinthios, quòd omnia honestè & secundum ordinem fieri debeant: ex epistola Ioannis, Non omni spiritui esse credendum.

Cap. 4.
1. Cor. 14.
1. Ioan. 4.

De quibus dicturus autor.

Sed nos ne simus longiores, nec ex confesione Brentij, nec ex ea quam è regione collocauit assertione catholica Petri, plura verba recitabimus. De iis tantùm dicemus, quæ continentur in hoc scripto Brentij, quod confutandum suscepimus. Queritur is remitti se à scriptura ad traditiones Apostolorum. Ad quas autem, inquit, Traditiones? num ad eas, quæ pugnant cum Prophetica & Apostolica scriptura? quæ iam cælestibus testimoniis confirmata est? num ad eas, quæ scripturis sunt cōsentaneæ? Proferāt igitur eas, & sinant eas exigi ad scripturam, num cum ea aut conueniant aut pugnent. Nam vt cuiuis, quasuis nobis traditiones pro Apostolicis obtrudēti sine iudicio credamus, integrum nobis non est: & iubet Apostolus prouidere, ne quis nos seducat per inanem deceptionem secundum traditionem hominum.

An hodie traditiones ad scripturā exigendæ.

Mirari satis non possum Brenti, si tu credis Apostolos aliquid tradidisse, quod cum Prophetica, vel cum ea, quæ propriè ipsorum est, Scriptura pugnaret: quos certum est eodem spiritu fuisse G plenos, cùm per sermonem, quo vsi fuerunt, cùm per literas nonnulla traderent: quamobrem ipsi secum vel cum Prophetis pugnare non potuerunt. Cæterum quod exigi vis ad scripturam traditiones quæ sunt illi consentaneæ, factum id est in plerisque conciliis: vt iterum fiat, necesse non est. Filium & Spiritum sanctum esse consubstantialem patri, Mariam Deiparam esse, non Christiparam tantùm, esse duas naturas, esse duas voluntates & operationes in Christo, traditiones fuerunt scripturis consentaneæ, quas tamen hæretici consentaneas esse illis negabāt. Exurgat nūc Seruetus aut Campanus vester, spargat in vulgus, nō esse eas Scripturis cōsentaneas: nū ea de re nouū celebrari conciliū necesse erit? Quis ergo finis erit dubitandi? quid erit in fide nostra certū & stabile? Sed audi quod ab Augustino scriptū est: Licuit, inquit, loquendi & disputādi necesitate tres personas dicere, non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non cōtradicit. Si vis exigere ad Scripturam, nō inuenies alicubi in scriptura dici, tres personas: sed quia nō contradicit scriptura, cōuenire cum scriptura, & ei consentaneū esse visum est, si tres personas diceremus. Quod igitur satis fuit Augustino, satis esse debet cuiuis homini Catholico. Nō sunt omnia seuerè nimis ad scripturā exigēda. Si nō dicit scriptura sufficiat quòd nō cōtradicit.

Aug. li. 7. de Trinitate. cap. 4.

Nō quasuis traditiones recipiunt Catholici.

Neque verò sumus hi Brenti, qui quasuis traditiones pro Apostolicis obtrudenti, sine iudicio credi velimus, sed hac in parte seruandū esse censemus, quod ab Augustino scriptum est: Illa autē, H inquit, quæ non scripta sed tradita custodimus, quæ quidē toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia salubertima autoritas, commendata atque statuta retineri: Sicut quòd Domini pasio & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus sancti anniuersaria solennitate celebrantur. Deinde enumeratis aliis multis de sumptione Eucharistiæ, de ieiuniis, sic tandem loquitur: Ad hæc ita respondeo, vt quid horum sit faciendum, si diuinæ scripturæ prescribit autoritas, non sit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. Similiter etiam si quid horum tota die per orbem frequentat Ecclesia: Nam hoc quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. Has ergo traditiones, quę per totū orbem vnanimiter tot seculis obseruantur, quoniam vel ab Apostolis vel à plenariis Conciliis commendatæ sunt, violare nefas ducimus. Sed de iis suo loco.

Aug. epist. 118. ad Ianuar. cap. 1.
Cap. 5.

De Conciliis Brentium.

Queritur deinde Brentius, remitti se ad Concilia: & rursum quærit: Ad quæ obsecro? Ad posteriora & legitima. Cur ergo non etiam ad priora? Quia aliquoties errarunt, ideóque aliquoties emendata sunt per posteriora. Sed quis nos certiores reddet, quòd & posteriora concilia non errēt? Si legitima sunt, fieri, inquiunt, non potest, vt deserantur à Spiritu sancto. Priora Concilia posterioribus esse nonnunquam emendata legimus apud Augustinum: quòd autem Oecumenica concilia, siue quis plenaria dicere malit, legitimè congregata, in iis quæ ad fidem pertinent, aliquando errauerint, nusquam legimus, nec vel factum esse,

Responsio.

A vel fieri posse credimus. Saltem vnum aliquod proferres Brenti, & eius errorem iodicares: verùm sat scio, quòd proferre nullum potes: tieque enim id facere prætermisisses, si quem errorem in eorum aliquo reperire potuisses. Nisi forrasse vel Ariminense, vel Ephesinum secundum proferas. At ea non modò Catholici pro legitimis conciliis non agooscunt, verùm ne vos quidem.

Brentij sermo scurrilis de Conciliis

Sed audiamus lepidum scurram reliqua persequeotē. Quibus ergo notis, inquit, cognoscemus ea esse legitima? si videlicet Romanus Pontifex legitimè electus & cōfirmatus conuocauerit Cōcilium, & primatem in eo locum habeat: Deinde si adiungantur illi Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, & reliqui Prælati, qui sunt ordinarij successores Apostolorum: postremò si cantauerint Missam de Spiritu sancto, & ieiunauerint aliquot diebus à summo mane vsque ad horam diei sextam, aut Germanicorum horologiorū more, vsque ad vodecimā, seu duodecimam. Tali nimirum cœtui, præsertim si suis etiam Episcopalibus infulis ornati fuerint, Spiritus sanctus deesse, nec quidem si velit, potest.

Responsio.

Piget me pridem ad hoc scripti genus contra leuissimum bominem desceodisse, qui nihil Scripturis, nisi fortè extra causam productis: uihil agit solidis argumentis, verùm ludit tantùm & lasciuit. Sed sic est bominum istorum ingeoium, qui dici voluot Euangelici: oihil aliud apud eos quàm ludus esse religio videtur: quamobrem quæcunque ad illam pertineot, omnia ferè tractant per quàm iocularitet. At intereà ooo desunt similes labris la-
B ctucæ. Quid autem? an noo viderur scurra hic noster omnia Concilia deridere, quæ sunt à Catholicis vnquam habita? quæ ounqnam aliter habita fuisse constat, quàm sicut iste per iocum hîc recēset. Semper enim eis præfuit Romaous Pontifex: cùm Ecclesiastica regula, sicut est in historia tripartita, iubeat oon oportere præter sententiam eius Concilium celebrari, cuius & Iulius, & Damasus, & Athanasius meminerunt. Et fuit hoc etiam ante Nicænam Synodum à Marcello institutum, vt præter autoritatem Romanæ sedis nulla Syoodus haberetur. Demus autem hoc, quòd Imperatores aliquaodo Synodum cōuocauerint, penes quos orbis Oecumenici totius fuit imperium: tamen qui si Catholici fuerunt, non fecerunt id nisi de Romanorum Pontificum senteotia. Quin etiam ille hæreticus Imperator Constantius, per vim adigete Liberium Pontificem conabatur, vt acta Synodi Ariminensis calculo suo comprobaret, quòd ea alioqui minimè rata fore perspectum haberet. Pręsidebat igitur semper Pootifex Conciliis, sicut in superiore capite demonstrauimus, & eius latus ex vtraque parte cingebaut Patriarchæ, Archiepiscopi & Episcopi, quos pro legitimis in causa fidei iudicibus Ecclesia Catholica semper agnouit: quamobrem Episcoporum etiam cōcilia fuot vocata, sicut in coufeſsione nostra Christiana ex Marcelli, Leonis, August. & aliorum testimoniis abundè nobis demonstratum est.

Romanus Pontifex Conciliis semper præfuit. lib. 4. cap. 9.

In 2. Apologetico.

Iam si oefas esse putat Brentius iouocare Spiritum sanctum, quoties de causa religionis agitur, hîc iam certè videtur exorcistæ magis quàm refutatoris indigere. Quoties Apostoli conueniebant, vel ob hanc solam causam, vt Ecclesiæ ministros instruerent, orationes & ieiunia præmittebant, quibus placatus Deus gratiam suam impartiret. At huic lepido scurræ nostro ridiculum esse videtur, si quis vbi sempiterna salus agitur orbis totius Christiani, seriò velit diuioū auxilium implorare. De hoc genere Dæmoniorum, quo Brentius agitatur, dicit Christus, quòd non eiicitur nisi oratione & ieiunio: quamobrem oihil mirum est, si contra se Dæmonium, quo Brentius agitatur, agi quicquam non patitur. Sed nec iufulas intactas prætermittere potuit. Scilicet ita vestitum incedere præstat, vt secta sint omnia, vt sicut in veste, sic io animo quoque ne sit quicquam integrum quàm decenti habitu iuxta vetustissimum Ecclesiæ morem ornatum prodire?

Actor. 13.

C

De infulis Episcoporū.

Pergit Brentius: Non possum mitari, quòd in tanto splendore Euangelij Christi, & tot eruditissimis scriptis aduersus primatum Romani Pontificis io lucem editis, audeant adhuc Asotici de suo primatu gloriari. Ego quoque non possum satis mirari, quòd in tam clara luce veritatis, & tot eruditissimis scriptis per catholicos in lucem editis, quibus mendacia vestra pridem refutata sunt, audetis oibilominùs vos Asotici manifestam veritatem oppugnare. Nuper adeò prodiit in lucem Nili nescio cuius liber, quem Matthias Flaccus Illyricus non est veritus Serenissimo Regi meo dicare, quo conatur ille quidem, quàmuis leuissimis argumentis, Romanæ sedi iurisdictiooem in quatuor sedes reliquas Patriarchales abrogare. Sed interea tamen quin sit Occidentalis Ecclesiæ totius Oecumenicus Episcopus, minimè negat. Cæterùm in concilio Chalcedonensi legimus Ponti- D
ficem Leooem Oecumeoicum siue vniuersalem Patriarcham appellatum. Sed in re perspicua nihil est necesse plura verba facere.

Nili liber ab Illyrico editus.

Redit ad coouitia Brētius (iam enim ea pridem intermiserat) iterum & successionis meminit, ac videtur tādem scurræ personam deponere, serióque rem agere velle. Itaque proposito Euangelij loco: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manseriot, quicquid volueritis peteris, & fiet vobis. Duo, inquit, exigit Christus ab Apostolis & successoribus eorum, vt impetrent spiritum sanctus, & non errent: Vnum est, vt maneant in Christo. Hoc fit, si verè in Christum crediderint, & à Christo per peccatum vastans conscientiam, non excideriot. Akerum est, vt maneat in ipsis verbū Christi, vt ministerio suo fungantur, oō iuxta humana somnia, nō iuxta ementiras traditiooes, sed iuxta verba Christi, iuxta sacram scripturam, quá Christus ipse nobis cōmendauit, & in manus tradidit. Quare nisi concilium Prælatorū manserit in Christo, & verba Christi in eo, nec est legitimum concilium, oec Spiritus sanctus præstò adest, etiāsi omoes Prælati teueant loca Apostolorum, &c.

Ioan. 15. Argumentatio Brentiana.

Si peccatores Brenti, à iure scripturæ interpretandæ excludendos censes, qui vestrum sine peccato est, is primus boc sibi ius vendicet: sed æquè vos atque nos à Christo, per peccatum vastans conscientiam, excidistis. Quamobrem si non erit fas cognoscere de doctrina religionis, nisi iis, qui sine peccato sunt, solius Dei propemodum erit ea de re cognitio: quod etiam in fine capitis huius tu velle videris, quò maiore cū spe impunitatis mentes homiou omni genere peruersæ doctrinæ im-

Responsio.

E buere queas. Quòd autem vis, vt fungantur Antistites ministerio, non iuxta humana somnia, non iuxta ementitas traditiones, id æquũ esse libenter concedimus, verbaq; tua sic interpretamur, quandoquidem ementitarum traditionũ meministi, te veras non excludere, sicut nos, non modò nõ excludimus verba Christi, sacramque scripturam, verùmetiam primas illi partes tribuimus. Non esse autem legitimum Concilium eorum, qui non manserint in Christo, fortasis aliquo sensu verè dici potest. Nam quos apertè constat à Christo discessisse siue capite, siue corpore, Concilium eorum non esse legitimum, certum est & induhitatum. Discesserunt autem à Christo capite, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, qui vel de diuinitate, vel de humanitate eius secùs sentiunt, quàm è Scripturis docti sumus: quales fuerũt Arius, Apollinaris, Nestorius, Eutyches, Sergius, & alij nonnulli veteres hæretici: nostro verò seculo, Campanus, Seruetus, Suenckfeldius, & ex Anahaptistis quidam. A Christi verò corpore discesserunt, qui quamuis de ipso capite Scripturis sacris cõsentiant, Ecclesiæ tamen vnitati non communicant: quales fuerunt priscis illis seculis, Iuuinianus, Vigilantius, Pelagius, Donatus, & alij nonnulli: quales estis hoc nostro seculo vos Lutherani cum aliis quibusdam, qui è ludo vestro prodierunt. Si verò sic vis intelligi, non esse legitimum Concilium eorum, qui non manserint in Christo, hoc est, quos iniquitates à Christo separauerunt, vix vllum fuit aut erit vnquam concilium legitimum. Nã si inter eos quos ipse sibi Christus duodecim elegit, vnus tamen fuit Diaholus, qua ratione caueri poterit, quò minùs vbi tam frequẽs est Episcoporum & Sacerdotum cœtus, aliquot etiam reperiantur Diaboli? Non erit felicior neque melior eorum congregatio, qui nunc in Christi numine conueniunt, quàm fuit illorum, quos cùm præsens in terris adesset Christus, ipse congregauit.

Conciliũ eorum, qui à Christo, vel capite, vel corpore discesserunt, illegitimum.
August. de vnitate Eccles. cap. 4.
Nullũ vnquam Concilium sine peccatoribus fuit.
F
Ioan. 6.

Sed audiamus ea, quæ dixit accommodantem Brentiũ: Cùm Asotus, inquit, amãdat nos à Scriptura ad Concilia Prælatorum suorum, considera mihi quæso, à quanta luce in quantas tenebras, à quanta certitudine in quantam obscuritatem adducat. Non enim dubium est, quin sacra scriptura nõ possit rectè ac verè intelligi, nisi ab iis qui Spiritu sancto sunt diuinitùs donati. Etsi enim impij possunt quædam scripturæ loca & præsertim iudicialia & moralia, adeóque quæ ad legem pertinent, & quæ historica sunt, cognoscere: tamẽ quis sit verus finis legis, quid Euangelium de Christo sibi velit, quid Christus ipse sit, & quantum in eo thezaurum per fidem habeamus, & quæ sunt id genus alia sacræ scripturæ, nõ possunt nisi soli pij per Spiritum sanctum iudicare. Verum est Brenti, quod dicis sacram scripturam non posse rectè ac verè intelligi, nisi ab iis, qui spiritu sancto sunt diuinitùs donati. Sed sunt non pauci, qui cùm sint vacui Spiritu sancto intùs habitante & sanctificãte corda ipsorum, habent nihilominùs Spiritum sanctum forinsecùs illuminantem & ponentem verba Dei in ore ipsorum, si minùs ad ipsorum, saltem ad Ecclesiæ vtilitatem. Hoc est quod rectè docent Scholastici, præter gratiam sancti Spiritus gratum facientem, hoc est, sanctificantem

Scripturam non intelligi, nisi à pijs Spiritu sancto donatis, ait Brentius.
Responsio.

G homines, esse & alias gratias gratis datas, ad vtilitatem aliorum, de quibus in epistola priore ad Corinthios multa scribit Paulus. Sed & apud Matthæum legimus, etiam eos quos vocat Christus operarios iniquitatis, non fuisse dono Prophetiæ, virtutúmque faciendarum destitutos. Quod est autem aliud Prophetiæ donum, nisi donum interpretandi Scripturas, quod etiam operariis iniquitatis non deesse, testatur Euangelium? Quare falsum est, quòd negas, impios alia scripturæ loca, quàm quæ sunt vel iudicialia, vel moralia, vel ad legem pertinentia, vel historica, cognoscere posse. Sciunt etiam hi, qui sit verus finis legis: didicerunt ex Paulo, quòd finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti: didicerunt ex eodem, quòd finis præcepti est charitas: sciunt igitur, quòd hæc est summa totius Euangelij, quòd Christum, qui finis legis est, de cælo detraxit charitas, vt exemplo suo nos ad charitatem inflammaret, quò, per quam viam ipse descendit ad nos, per eandem oportere nos ad ipsum ascendere, certum haberemus. Hoc nemo tam impius est, ex his dico, qui non sunt prorsus rudes Euangelicæ doctrinæ, qui nesciat, ac tanto magis est impius, quòd cùm sciat, quod Christi consilium, quæ summa sit Euangelij, quæ via sit ad cælum perueniendi, quamuis tamen alia via potiùs incedere vult, quam ea qua videt Christum incessisse, qui nohis via factus est. Et in hoc est impietas, nõ quòd nesciat, non quòd non intelligat, sic enim venia dignus videri posset, sed quòd sciẽs prudensque cõtra Domini sui voluntatẽ venit, quã etiam ob causam tãtò pluribus & grauioribus plagis vapulabit. Scitis & vos Brẽti, quòd hæc sit Euãgelij summa, tantóq; maior est impietas vestra, quod ohliti viæ, cuius ipse nohis Christus dux fuit, quòd immemores Christianæ charitatis, quã solam à Christianis exigit, quin ardentes ira, odio, maleuolentia, vos ab orbe Christiano separastis.

1. Cor. 12.
Matth. 7.
Etiam qui mali sunt, sensum aliquando scripturarum cognoscunt.
Rom. 10.
1. Tim. 1.
Quæ summa Euangelij.
H *Luca. 12.*

Congerit posteà Brentius loca Scripturæ: Vsque in hodiernum diem idem velamen in lectione veteris testamenti manet: Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non seculi huius: Nos non spiritũ mundi accepimus, sed spiritum qui est ex Deo: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus, stultitia quippe illi sunt. Ex quibus colligit, Scripturam non posse verè cognosci nisi à spiritualibus. Atqui loquitur ibi Paulus de Iudæis & gentilibus, non autem de malis Christianis, qui fidem & professionẽ habent piorum, vitam impiorum, vt videantur velut ex Ethnico & Christiano conflati. Confitentur enim Christum, decantant, laudant, celebrant: at omnis vitæ ratio longè à Christi præceptis dissidet. Vident hi, quid sit optimum: at affectibus corrupti, ad pessima deflectunt: de quorum numero si quis est, rectè potest illud vsurpari: Video meliora probóque, deteriora sequor. Quorum tanto maior est damnatio, quòd videntes & scientes contra Dei legem veniunt. Intereà tamen de talibus non est hominum, verùm Dei solius iudicium. Cùm enim cernimus baptizatos, audimus confitẽtes. Videmus orantes, nomen etiam in eis Christianorum agnoscimus, etiamsi facta minimè cõgruere cum nomine videantur, qui sumus nos, qui seruos iudicare velimus alienos? De talibus dixit Christus: Hoc est iudiciũ, quia lux venit in mun-

2. Cor. 3.
1. Cor. 2.
Scriptura pessime cognosci etiam à non spiritualibus.
Pseudo christiani spiritũ sæpe habent illuminantẽ, licet non sanctificantem.
Roma. 14.
Ioan. 3.

A dum & dilexerũt homines tenebras magis quàm lucem. Videtuot ij lucem Christi per fidem, at tenebras magis amplexi sunt. Vtcunque peccatores Christum tamen diligunt: sed magis illa diligunt, ob quorum cupiditatem à Christi pręceptis desciscunt. Cupiunt neminem lædere, sed dulcis est honor: nolunt fraudare, sed vincit lucrum. Cupiunt compati cum Christo, vt cõregnent, sed auocant voluptates: nolunt bello conflictari, sed ad imperium dilatandum non patet alia via. Tales igitur etsi vacui sæpè sunt Spiritu intùs habitante, & eorum corda sanctificante, non raro tamen fit, vt spiritu forinsecùs illuminante, & verba sua in ipsorũ ore ponente, minimè destituantur.

Roma. 8.

De Ecclesia Brentius.

Tandem incipit Brentius tractare de Ecclesia, de qua suo loco rectiùs dici potuit: sed quando sic illi visum est cõfusè omnia nulloq; ordine scribere, oe quis existimare queat, nos consultò locum hunc præterire voluisse, quem etiam in superiore capite adduxerat, agè verba illius excutiamus. Operęprętium, inquit, est audire, quid Asotus de Ecclesia Prælatorum suorum, ad quorum Concilia nos reiicit, scribere sibi permisit: & quidem libet verba ipsius recitare. Oportet Ecclesiam ipsam certam esse, visibilẽ scilicet, & seosibus ipsis corporeis perspectam, oon minùs quàm sunt aliæ humanæ respublicæ: autoritas etiam ministrorum & guberoatorum eius certa & manifesta esse debet, quare nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda est vel in membris, vel in ministris eius, prærer publicam & legitimam professionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineãt, B & vt eius munera integra perficiaot. Hic primùm vide, inquit, quòd Asotus faciat Ecclesiã visibilem & seosibus corporeis perspectã. Delendus igitur ille erit articulus fidei, Credo sanctã Ecclesiam catholicam, & erit sic reponendus, video & sentio.

Responsio. Ecclesiã esse visibilem. Matth. 5.

Atqui non Petrus à Soto Breori, sed Christus est, qui dicit Ecclesiam esse visibilem: hunc igitur, non Petrum reprehendis. Christus enim est, qui vocat eam ciuitatem supra mootem positam, quæ abscondi oon potest. Si non potest abscondi, est igitur hominum oculis exposita. Deinde dicit idẽ Christus, Si peccauerit frater tuus, dic Ecclesiæ. Quæso te, cui dici iussit? num his qui videri non poterãt? Dicit enim Christi spiritus, q Episcopos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiã Dei: Quos regent? Num eos quos non vident? De se scribit Paulus, quòd sit Ecclesiam Dei persequutus: poterátne persequi, quam non videbat? Iam cùm idẽ Paulus scribit Ecclesiæ, quæ est Coriothi, Ecclesię Galatiæ, Ecclesiæ Thessalonicensium: cedo Brẽti, quibus redditæ literæ, si videri non potuit Ecclesia? Ac vt ex veteri quoque lege proferamus aliquid: legimus in libris Regum, quòd Salomõ benedixerit omni Ecclesiæ Israel. Omnis, inquit, Ecclesia Israel stabat. Quibus benedixit? Hísne quos videre oon potuit? Vidésne iam, quàm sit absurdum, quàm ab omni ratione alienum, quàm ab ipso etiam communi sensu remotum, quod tu scribis Brenti, non cadere sub aspectum Ecclesiam? Seosit hoc aliquando Philippus quoque magistrũ suum sequutus, verùm absurditate rei victus, senteotiam mutauit, & esse visibilem Ecclesiam confessus est, quemadmodum aliquanto superiùs ex illius libro, quem inscripsit Locos communes, indicauimus. Quid autem aliud isti, dum asserunt, C quòd Ecclesia sit inuisibilis, quàm errori suo latebras quæruot? Intelligunt se ad hunc visibilem cœtum non pertinere, quem esse veram Catholicam Ecclesiam nemo pius dubitat: proinde quandam aliam sibi fingunt, quæ nec videri nec agnosci queat.

Matt. 18. Acto. 20.

1. Cor. 15. Galat. 1.

3. Reg. 8.

Melanchton cõtra Brentium Ecclesiam facit visibilem.

Quomodo Ecclesiam simul videamus & credamus.

Neque verò propterea delebimus illum articulum symboli, Credo sanctam Ecclesiam, & loco illius dicemus, video & sentio, sicut perquàm acutè sibi dicere videtur Brentius. Nam etsi videmus Ecclesiam quam credimus, intereà tameo multa complectitur hic articulus, quæ credimus & non videmus. Qui sint electi in hoc cœtu vocatorum, quem Græci vocant Ecclesiam, nec videmus oec agnoscimus. Nam solus Dominus nouit, qui sunt eius: credimus nihilominùs firmiter, quòd noo alibi sint electi, quàm in isto cœtu vocatorum. Deinde credimus hanc Ecclesiam regi Spiritu sancto, quam etiam ob causam errare oon posse: credimus eam esse columnam & firmamentum veritatis: credimus extra eam non magis quenquam saluum fieri posse, quàm qui fuerunt olim extra arcam Noe: credimus vera esse omnia, quę in scripturis omnibus canonicis ab illa receptis scripta contioeotur, iuxta sensum, quem ipsa nobis adfert. Hæc & alia pleraque credimus Brenti, quæ tamen oeque videmus, neque seotimus. Quare nihil est, quòd propterea symbolum esse mutandum censeas, quòd aspectabilem esse dicimus Ecclesiam, quæ non sine causa Catholica vocatur: cùm præsertim nihil impediat, quominùs etiam ea, quæ videotur, rectè credi dicantur. Sicut dicit D vnusquisque oculis suis se credidisse, quemadmodum latiùs idem etiam prosequitur Augustinus. Etiam baptisma, quòd videmus, credere nos profitemur.

2. Tim. 2.

Tract. 79. in Ioannem

Prælatis necessariã esse gratiam inhabitantem, vt Prælati agnoscantur, vult Brentius.

Sed est & aliud, quod in verbis Petri Brentius reprehendit: Palàm, inquit, & impudenter affirmat, non requirendam esse gratiam & interiorem aliquam occultam virtutem, vel in ministris, vel in membris Ecclesiæ, præter publicam & legitimam professionem fidei & vocationem. Scilicet si Prælati eius siot animo suo Epicuræi, & vita Sardanapali, tamen si sciãt verba symboli recitare, & sunt à Cardinalibus & Canonicis ad prælaturas electi, pertinent ad Ecclesiam, & sunt ordinati, vt in rebus æternę nostrę salutis ab ipsorum iudicio pendeamus. Scimus quidem veritatem Sacramentorum Christi non pendêre è dignitate ministrorũ, sed non esse requireodam gratiam Dei, aut virtutem Spiritus sancti in iis, qui de vera sententia sacræ scripturæ seu verbi Dei iudicare debent, hoc demùm esse cælestia oracula Spiritus sancti subiicere Epicuræis & Sardanapalis.

Responsio.

Matt. 23.

Et hæc abs te tam petulanter dicta, in quem recidunt Brenti? nónne io Christum ipsum? Cuius enim illa verba suot, Petrine à Soto, ao Christi? Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi: Omnia quæ dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera verò eorum nolite facere: dicũt enim, & nõ faciuot? Quem igitur hîc alium, quàm Christum ipsum reprehendis? Ille enim est, qui iubet eos audiri, qui sedẽt super Mosi cathedram, etiamsi nou faciant, quæ dicunt, etiamsi contraria faciant iis quæ dicunt, etiamsi secundum legem

E docentes, contra legem viuant. Quid autem, an ipse non concedis, quòd sacramentorum dignitas non pendet à dignitate ministrorum? Quæ ratio diuersitatis est, vbi de verbo agitur? qui magis pendere debet doctrinæ veritas ex dignitate ministrorum? cùm præsertim sicut in sacramentis nō alium agnoscimus, qui baptizet, qui conficiat Eucharistiam, qui peccata remittat, qui per Sacramenta, tanquam per vasa quædam gratiam suam fidelibus impartiat, quàm Christum: sic etiam vbi prædicatur Dei verbum, vbi de illo iudicium fit, non alium Doctorem & magistrum agnoscimus, quàm eundem ipsum Christum: vt sicut in Sacramentorū, sic in verbi dispēsatione, nihil nobis obesse queat, quàmlibet scelerati sint & impij ministri: quandoquidem verus ipse & Sacramentorum suorum dispēsator, & verbi sui magister ac iudex, non tam sanctus est, quàm ipsa sanctitas. Præclarè sicut alia multa, sic & hoc Augustinus: Magisteria, inquit, forinsecùs adiutoria quædam sunt & admonitiones: cathedram in cælo habet, qui corda docet: Interior magister est, qui docet, Christus docet, inspiratio ipsius docet. Vbi illius inspiratio & illius vnctio non est, forinsecùs inaniter verba perstrepunt. Sic sunt ista verba quę forinsecùs dicūtur, quomodo est agricola ad arborē: forinsecùs operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ: qualibet forinsecùs adhibeat, nunquid poma format? nūquid nuditatē lignorū vestit vmbra foliorum? nūquid tale aliquid intrinsecùs agit? sed quis agit hoc? audite agricolā Apostolū, & videte quid sumus, & audite magistrum interiorem: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit.

F Neque qui plātat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hoc ergo vobis dicimus, siue plantemus, siue rigemus loquendo, non sumus aliquid, sed ille qui incremētum dat Deus, id est, vnctio illius docet vos de omnibus.

Ex dignitate ministrorū non pendet aut doctrinæ, aut Sacramentorū veritas.

Aug. in epist. Ioann. tract. 3.

1. Cor. 3.

Vides Brenti, quemadmodum Sacerdotis non est nisi ministerium? ipse verò verus Doctor & magister, ipse verus iudex & interpres scripturarum qui docet efficacitet, Dei spiritus est, sicut etiam ipse Christus dixit: Nō vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Hic spiritus potest loqui per Balaā, potest per Caipham, potest per Iudā proditorē, denique potest etiā per asinā: nec ideo verbi Dei dignitati doctrinæq; veritati quicquā detrahetur, quæ non magis ex ministrorū pendet dignitate, q̄ ipsa veritas Sacramentorum. Nam sicut Sacramentorū, ita verbi quoq; ministri vocātur, & sunt sacerdotes & Episcopi: qui quali vita sint, ipsorū quidē plurimùm refert ministrorū, sed auditorū nihil interest. Nam qui mali sunt, dū ea quæ bona sunt, administrāt, se tantummodo lædunt: sicut fax accensa, sibi quidē detrimentum præstat, aliis verò lumen in tenebris administrat: & vnde commodum aliis præstat, inde sibi dispendium parit. Doctrinæ veritas à quocunque proficiscatur homine, Dei, non hominis est. Et sicut solis lux etiāsi per immunda loca transeat, non inquinatur, sed ab iis qui illuminantur, pura accipitur: sic Dei verbum etiamsi nonnunquam ex ore prodeat hominis impuri, putum nihilominùs ab iis qui audiunt, accipitur: nec ex docentis impuritate labis aut sordium quicquam contrahit.

Confirmatio ab exemplis & similibus. Matth. 10.

Hæc tu Brenti, non es tam hebes, vt non intelligas, sed ita malitia cor tuum excæcauit, vt aliud nonnunquam scribas, quàm quod sentis ipse, dum odium erga Petrum tuum expleturus, omnem ansam illum calumniandi quæris. G

Neque verò propterea Petrus cælestia oracula Spiritus sancti subiecit Epicuræis & Sardanapalis, quòd negat ab iis, qui iudicant de sententia scripturæ, gratiam Dei gratum facientem esse requirendam. Non sunt Epicuræi, sed neque Sardanapali, à quibus publica & legitima professio fidei & vocatio requiritur. Porrò de animo cuiusq;, quid in pectore suo clausum quisque gerat, Dei solius est iudicium. Si quis autem Ecclesiæ iudicio tanquam Epicuræus & Sardanapalus est condemnatus, is ad iudicium de sententia scripturæ non admittitur, quin è cœtu piorum eiicitur: quoad verò legitimi iudicis decreto talis pronunciatus non fuerit, tolerari debet, quàmdiu toleratur ab Ecclesia, nec alicuius priuati sententia cōdemnari. Docuimus autem in priori capite, Martini Lutheri, qui dux vester est & antesignanus, testimonio, nō pauciores inter vos Epicuræos & Sardanapalos reperiri quàm inter nos, qui Catholici vocamur, & sumus per Dei gratiam, præcipuè si paucitatem vestrorum cum nostrorum conferas multitudine. Sed audi quid ex vestris quidam scribat, vestrum enim voco Ioannem à Lasko, qui priùs vestrum, postea gradu facto dogma Sacramentariorum est amplexus, quod amplexus nunquam fuisset, nisi vestro exemplo suum priuatum sensum publico totius ecclesiæ sensui & consensui anteponere fas esse iudicasset. Is igitur in epistola quadam, quā ad Serenissimum Regem meum scripsit, iis verbis H vtitur: Summa, inquit, diligētia ac circumspectione opus est, ne sub prætextu ac fuco Euangelij, aut nouum rursus aliquod tyrannidis genus inuehatur, aut certè alioqui omnibus, atq; ita demùm atheismo fenestra aperiatur, ad quem nunc maxima ferè hominū pars nescio quomodo inclinare videtur. Audin' tu Brenti, quemadmodum hic inter vos diu multùmque versatus, non obscurè fatetur, quòd sub prætextu ac fuco Euangelij vestri, (nihil iam dicam de tyrannide, de qua vehementer queritur) maxima ferè pars hominum ad atheismum quendam inclinare videtur. Ad quem non inclinant modò multi, verùmetiam aperiè ruunt, & præcipites in eum ferūtur: quam ad rem gradum illis doctrina vestra fecit. Et hos tu iudices de sententia scripturæ date nobis vis, quos palàm ad atheismū inclinare, vel ruere potius, etiam ij qui sunt factionis vestræ, profitentur.

Epicurei & Sardanapali plures apud Lutheranos, quàm Christianos.

A testimonio Lutheri & Ioannis à Lasko.

Sed audiamus iterum ardentem ira atque odio Brentium, & impotenti quadam conuitiandi libidine prorsus furentem. Profert ex capite de Conciliis verba Petri, quæ sic habent: Ecclesia cui promissio illa Christi facta est: Portæ inferi non præualebūt aduersus eam, visibilis est, nec ex electione Dei aut vera fide & charitate interius pēdet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt Prælatus, sed vt viuum Ecclesiæ membrum sit, hæc requiruntur. Ac mox insultat. Macte virtute A sote, sic defenditur Catholica Ecclesia, sic conuincūtur nouatores illi hæretici. Os impudētissimum, audes tu Ecclesiam illam, aduersus quam nō præualent portæ inferi, hoc est, veram & firmam, ita in-

Conuitiator Brentius. affingit Soto, quæ lubet.

Responsio.

A ita infamare, vt affirmes eam nec ex electione Dei nec ex vera fide & charitate pendere? Dicit quidem Asotus hæc requiri, vt quis sit viuum Ecclesię membrum, non autem vt sit eius Ecclesiæ membrum, aduersus quam non præualent portæ inferi. Quæso autem te, an non is aduersus quem non præualent portæ inferi, est viuum Ecclesiæ membrum? Quid? Pórtæne inferi tam imbecilles, tam eneruatæ sunt, vt ne quidem aduersus mortua Ecclesiæ membra præualeant? Næ tu mihi concionaris de stramineis portis inferi, quæ sic computruerunt, vt ne mortuum quidem superare queant. O bellum defensorem Catholicæ Ecclesiæ. Quàm improbum autem Sophistam hîc agit Brentius? qui præterquàm quòd cùm diceret, negare Petrum, quòd Ecclesia pendeat ex vera fide & charitate, sustulit hanc vocem, interiùs, diuersum quiddam ex verbis Petri colligit, quàm quòd illi vel cogitate in mentem venit vnquam, cùm tamen quid sibi voluerit Petrus iis verbis, obscurum illi non sit. Vbi verò dixit hoc vnquàm Petrus, quòd aduersus aliquod Ecclesiæ membrum portæ inferi non præualeant, quamlibet id etiam viuum fuerit: quod certè tu magis fortiter quàm veraciter affirmas? Nam viuum fuit Ecclesię membrum Cyprianus, præualuerunt nihilominùs aduersus eum portæ inferi, vt in errorem inciderit: quem aut correxit posteà, sicut putat Augustinus, aut si minùs correxit, tamē quòd quam secùs sese res habebat, senserat, quandoquidem in Catholica nihilo seciùs vnitate permansit, & charitatis vbertatu compensatum, & passionis falce purgatum est: cùm præsertim illis temporibus, nihil adhuc plenarij concilij

Inferorum portæ contra membrū etiam viuum Ecclesiæ præualere possunt. Cyprianus Aug. epist. 48.

B sententia, quid hac de re sentiendum esset, Ecclesiæ totius consensio confirmasset. Origenis verò sanctitas, cui nota non est? Idem & de Tertulliano & de aliis nonnullis dicere licet. Quę igitur est ista collectio Brentij, quandoquidem non præualent aduersus Ecclesiam portæ inferi, nō eas etiam aduersus Ecclesię membrum aliquod pręualere, cùm omnis homo per se consideratus sit mendax: Ecclesia contrà, vbi sunt fideles omnes in vnum congregati, columna sit & firmamētum veritatis. Nūquam igitur ea fuit sententia Petri, quam adfert Brentius, qui sibi finxisse videtur, quod impugnaret: sed hoc dixit isto loco Petrus, quod alio loco dixerat, quem protulit Brentius ex capite de Ecclesia, vt quis pertineat ad Ecclesiā illā, cui promissio facta est, Portę inferi nō præualebunt aduersus eā, nō pendere ex electione Dei, aut charitate & fide interiùs, verùm sufficere publicā & legitimam professionē fidei & vocationem: cæterùm vt viuū sit aliquis Ecclesię membrum, illa requiri. Quò magis autem res intelligi queat, vnde Petrus occasionē sumpserit hæc scribendi, paucis aperiemus.

Origenes Tertullia.

Brentius in sua confessione dum vehementer metuit, ne quid in fide certum habere queamus, conciliorum autoritatem, per quæ fit vt certa sit & vna fides nostra, modis omnibus eleuare conatus est: primùm quòd nō quiuis hominum cœtus pro vera Ecclesia haberi potest: deinde quòd in ea pauci sunt electi, quòd non omnium fides, quòd plerunque maior pars vincit meliorem: Postremò quòd Spiritus sanctus non facit populum suum impeccabilem, sed relinquat in ipso multas & varias imbecillitates. Ad hæc è regione Petrus ea verba posuit, quæ per Brentium adducta sunt, quibus C illud ostendere conatur, Ecclesiam non ex electis tantùm constare, quibus nihil intùs desit, quod ad fidem & charitatem pertineat, sed constare ex vocatis, ex iis qui publicè se Christianos & fideles profitentur, de quibus dicit etiam Christus: Multi sunt vocati, pauci verò electi: fieri posse, vt qui se publicè Christianos profitentur animo quiduis potiùs, quàm Christiani sint, esse huius Christi corporis, quæ vocatur Ecclesia, partim viua, partim etiam putrida & mortua membra, atque hęc quàmdiu aut ipsa se non præciderint, aut Ecclesiæ iudicio pręcisa non fuerint à Christi corpore, membra illius vocari & esse, quamuis mortua. Quid erat hîc Brenti quod arroderes? Primùm si vocem ipsam Græcam consideres, certè Ecclesia non est electorum sed vocatorū cœtus, in quo multi vocati pauci sunt electi. Deinde verò fateris hoc ipse, quòd huic Ecclesiæ, de qua loquimur, in hac terra multi mali & hypocritæ sunt admixti. Qui sunt autem alij hypocritę, quàm qui publicè Christianam fidem profitentur, cùm intùs fide sint charitatéque destituti? Cùm igitur idem dixerit Petrus in capite de Ecclesia, quod à te dictum fuerat, fuit ne locus hic tragicis istis exclamationibus? Fuitne locus impotentibus conuiciis? quibus ita petulanter in grauem hunc & pium virum debaccharis, & cùm ipsu sis effrons, homini pudentissimo falsum impudentiæ crimen obiicere non vereris. Sed vnde nobis Lutheri discipulum, vnde quinti Euangelij assertorem agnoscere liceret, nisi ex festiuis hoc genus leporibus?

Collatio rationum Brētij & Soti.

Matt. 20.

Rationes Soti defenduntur.

Manifestius est, quàm vt negare possis Brenti, quòd in Ecclesia nō boni tantùm, sed & mali sunt, ac plures mali, sed longè diuersa ratione quàm boni. D Siquidem boni sunt in ea tanquam viua membra, quæ vitam suam habent à spiritu Christi, & viuifico illo influxu, qui est per viuam fidem & charitatem. Contrà mali sic sunt in Christi corpore Ecclesia, sicut sunt in humano corpore sanguis noxius, humores mali, capilli, vngues, membra arefacta, quæ tametsi vitam à spiritu non recipiunt, sunt nihilominùs in corpore. Cęterùm si nimis exundat sanguis noxius, phlebotomiâ tollitur, ne totum corpus pereat: si nimis luxuria, cæsaries capitis aut barba tondetur: si nimis extant vngues indecorè, resecantur: si redundet corpus malis humoribus, per vomitum releuatur: Si denique membrum aliquod cancro sit infectum, ense rescinditur, ne pars syncera trahatur. Eadem est etiam ratio eorum, qui mali sunt in Christi corpore Ecclesia. Nam si nimis exundat eorum effrenis petulantia, vel castigatione comprimitur, vel excōmunicatione prorsus resecatur. Quoad autē qui sunt tales, aut Ecclesiæ iudicio per excommunicationem separati non fuerint, aut ipsi sponte sua foràs non prosilierint, dum vel persequuntur, vel contemnunt Ecclesiam, aut à Deo non fuerint per mortem exterminati, tolerantur in Ecclesia, & quàm diu non præciduntur, sunt eius Ecclesiæ membra, cui facta est illa promissio: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, haud aliter illi adhærentia, quàm adhæret palea tritico, vel capilli membraque arida corpori humano. Et contra hanc Ecclesiam, in qua sunt & boni & mali, non præualere portas inferi firmiter credimus.

Boni & mali in Ecclesia, sed diuersa ratione.

Quàmdiu mali Ecclesiæ maneant membra.

E De qua quoties agitur, non tam fidimus hominum sanctitati, quàm ipsius Christi promissioni, qui fallere oescit: qui cùm possit ex lapidibus filios Abrahæ suscitare, potest etiam per lapides salutem nostram procurare. Hæc nobis visum est crassiùs explicare pioguiore (quod aiunt) Minerua, non tua causa Brenti, cui satis ista perspecta sunt & explorata, nec secùs rem habere certò scis: quo nequior es, qui sciens manifestam veritatem oppugnas. Non igitur tua, sed eorũ causa fusiùs ista diximus, qui nostro seculo veterem Donatistarum errorem renouantes, manifestos peccatores esse oegaot in Ecclesia.

Matth. 7.

Sed audiamus reliqua prosequentem Brentium: Scimus, ioquit, multos impios dicturos, Domine per nomen tuum prophetauimus, & per nomen tuũ dæmonia eiecimus, ac alias virtutes præstitimus: sed iudicium de doctrina æternæ oostræ salutis deferre ad eos, qui ipsi palàm fatentur, sibi ea in re non opus esse nec electione Dei, nec vera fide atque charitate, quid hoc aliud est, quàm spiritum ipsum sanctum à suis ipsius oraculis diiudicandis excludere, & in locum eius homines Epicuræos & Sardanapalos reponere? Scis tu Breoti, nihil alienum à vero docuisse Petrum, sed cùm veritate non possis, mendaciis eũ oppugnare conaris. Quãdo dixit hoc vnquam Petrus, quòd ad eos deferendum sit de doctrina iudicium, qui palàm fatentur sibi non opus esse nec electione Dei, nec vera fide atque charitate? An ille non potiùs disertis verbis contrarium dixit, nimirùm requiri in eis publicam & legitimam professionem fidei? Non te pudet vanitatis? An non pugnant inter se, profiteri publicè fidem, & dicere, oon est mihi opus fide? Quòd si quis ausus esset dicere, tantum abest, vt

Vindicatur Sotus ab iniuriis Brentij calumnijs.

F ad eum iudiciũ de doctrina deferretur, vt is à Christi corpore tanquam putridum membrum resecaretur potiùs, & è cœtu piorum exterminaretur. Obiicis alicubi Petro, quòd is non satis explicet, quid velit dicere: Est autem is reuerà de eorum Theologorum numero, qui sunt rerum quàm verborum studiosiores, vt cum Paulo dicere possit: Etsi imperitus sermone, sed non scientia: Quamobrem oe quis erret, quid nos eum existimemus dicere voluisse, paucis indicabimus.

2. Cor. 11.

Explicatio sententiæ Soti.

Certum est eum in hac sententia nunquam fuisse, vt putaret, quibus de doctrina iudicandum est, eos non opus habere gratia, non fide & charitate interna, cùm nulli magis indigeant iis rebus, quàm qui doctrinæ religioois iudices constituendi sunt. Cæterùm hanc illius fuisse sententiã omninò persuasum habemus, quòd officium in iis, non meritum spectatur, quibus de Scripturæ sensu iudicandum est: ita vt si quis ad hoc iudicium sit vocatus, hoc est, Apostolorum in Ecclesia locum teneat, quem Episcopi tenent, habeat præterea publicam & legitimam fidei professionem, is ad iudicãdum de doctrina sit idoneus. Nihil vt aliud senserit, quã quod ab Imperatore Basilio dictum aliquaodo fuisse in superiore capite commemorauimus: Quantæcunque religionis & sapientię Laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interiùs polleat, donec Laicus est, ouis vocari non desinet: rursus quantuocunque sit Episcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis &

Officium nõ meritum spectandum in Prelatis.

Basilius Imperator.

dignitatis damna noo patietur. Quæ ratio est in ordioe ouium constitutis pastores verborum subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi? Pastorum esse vult de doctrina iudiciũ Petrus, non ouium: ita vt si præstet etiam vel sanctitate vel doctrioa aliquis ex ouibus, quod vsu venire quaodoque potest, nihilominùs ei de doctrina sibi iudicium arrogare fas non sit. Est autem aliquid in hac sententia, quod abs te Brenti meritò reprebẽdi queat? nisi fortè velis Dei spiritum per Paulum loquentem reprebeodere. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omoes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? Oportet vt ordo sit in Ecclesia, nec omnes omnia sibi arrogeot. Quæ ciuilis, eadem Ecclesiastici quoque magistratus est ratio. Reperire nõnunquam de plebe licet, & iurisprudeotia & integritate maiori pręditos, quàm plerique sint ex politico magistratu, qui iudicum officio funguotur: num ideo legitimos iudices de gradu suo deturbabunt? num ideo cuiuis de vulgo qui sibi catus & prudens videbitur, iudicis officium vsurpare sibi licebit? Minimè gentiũ. Quàm diu toleratur à superiore magistratu iudex inferior, tam dio necesse est ab iis quoque toleretur, quorum iudex est. Ac sit aliquis sanctissimus, sit iuris consultissimus, iudicis tameo ordinarij sibi munus non sumet, quoad alius hoc officio fungitur. Cæterùm quò minùs in consilium adhibeatur à iudice, nemo prohibebit. Hanc oos Petri senteotiam fuisse non dubitamus: quod ipsum etiam tibi demonstraturum existimamus, si modò te responso suo dignum iudicauerit. Nam & nos in hanc areoam nunquam descendissemus, oisi nos incircũcisi illius Philistęi admiratoris tui Vergerij procacitas & iactantia impulisset, qui Serenis. Regi nostro libellum huoc tnum dicare, & virum illum sanctum Aloysium Lipomanum ad disputandum de capitibus in eo conteotis ipso iudice prouocare veritus non est. Quamobrem non tam Petrum à Soto contra te defendere, quod si volet ipse, multò præstabit meliùs, nec hac in parte oostra opera indiget, quàm Sereoissimo Regi nostro, quæ sit iis de rebus Ecclesiasticæ doctrioæ veritas, indicare voluimus. H

Posterum nõ ouium est de doctrina iudicium.

Vt in ciuili sic in Ecclesiastico magistratu iudicãdi potest as est penes iudices, quãuis imperitos.

G

Pergit Brentius: Si Asotus seriò reponit librum Sapientiæ in Catalogo Canonicorum librorum, miror quòd non audiat quid ibi dicatur: In maleuolam animam non introibit sapieotia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus fugiet dolum, & auferet se à cogitatiooibus insipientibus. Si Asotus iudicat hoc verum esse, qoomodo audent nobis eos Christianæ disciplinę iudices proponere, in quorum maleuolam animã non ingreditur sapieotia, & quos Spiritos saoctus fugit? Paulus ait: Qui non habet spiritum Christi, hic nõ est eius. Non habeot autem spiritum Christi, qui non sunt à Deo electi, & oõ habent veram fidem & charitatem, quomodo ergo hi possunt esse de doctrina Christi iudices?

Argumentũ Brentij.

Sap. 1.

Rom. 8.

Sapientiæ liber, sicut superiùs à nobis demonstratum est, quàmuis ab Hebræis exclusus, à Christianis tameo io catalogum Caoonicorum librorũ à mille docentis & ampliùs annis est repositus: quã etiam ob causam testimooium eius libenter accipimus. Verùm quem tu sensum eius adfers, eum xespuimus. Quòd in maleuolam animam non intrat sapientia, quódq; non habitet in corpore sub-

Responsio. Liber Sapiẽtiæ, Canonicus, & à Brentio male intellect⁹. Sapientia quid. Iob. 28.

A dito peccatis, minimè negamus. Quę sit autem ista sapientia, fortassis nobis rectum non conuenit. Nã nos à scriptura docti dicimus, Ecce pietas est sapientia. Quam autem pietatem Latinus interpres, eam septuaginta verterunt θεοσέβειαν, quasi tu dicas cultum Dei. Quis autem est cultus Dei, inquit Augustinus, nisi amor eius? Hic igitur non introibit in maleuolam animam, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Nam peccatum, mortale præsertim, cum charitate consistere non potest, cum fide quæ est ex auditu & intelligentia scripturarum, potest. Potest habere peccator scientiam scripturarum, potest habere fidem, charitatem habere non potest. Et certè diuersa dona sunt Spiritus sapientiæ & Spiritus scientię, sicut etiam ex Esaię illo loco patet, vbi dona Spiritus sancti enumerantur. Quod etiam Paulus indicat dicens: Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum. Sermo sapientiæ non datur illi, cuius corpus peccatis est subditum: sermo scientiæ, donum prophetiæ datur. Itaque queritur alicubi Augustinus: Surgunt indocti & rapiunt cælum, & nos cum doctrinis nostris, ecce vbi volutamur? Potest habere quis scientiam & cum illa mergi in profundum inferni: sapientiam, hoc est, veram pietatem quę charitas est, habere non potest, nisi is, cui regna cælestia sunt præparata. Sed audi, quid ea de re scribat Augustinus: Spiritus, inquit, sanctus in Ecclesiæ præposito vel ministro sic inest, vt si fictus non est, operetur

B per eum Spiritus sanctus, & ad eius mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem vel ædificationem, qui per eum sine consecratur, siue euangelizatur. Si autem fictus est, quoniam verissimè scriptum est: Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, deest quidem saluti eius, vt auferat se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, ministerium tamen eius non deserit, qui per eum salutem operatur aliorum. Propter quòd Apostolus ait: Si enim volẽs hoc facio, mercedem habeo: si autem inuitus, dispẽsatio mihi credita est: id est, illis prodest, quibus hoc dispenso non mihi qui fictus sum. Qui enim inuitus facit propter commoda gaudiáque carnalia, quæ si aliter habere posset, illud desereret, ipse vtique fictus est, ideóque inuitus facit, sed eis prodest, erga quos facit. Se autem tantum à mercede salutis alienat, non etiam illos priuat, quibus cibaria dominicus etiam malus seruus impendit. Intereà tamen illud libenter concedimus, quòd mysteria sua citiùs iis, qui mundo sunt corde, Deus reuelat, quàm illis qui variis sunt flagitiis cooperti. Atque vtinam hoc præstari posset, vt ad munus Apostolicum, cuius proprium est de doctrina religionis iudicare, nõ vocarentur, nisi quorum esset perspecta vitę sanctimonia: fortassis tanti motus in Ecclesia non fuissent excitati: qui verò sunt excitati, minore negotio sedari possent. Verùm nemo propterea putet se iustam habere causam ab Ecclesiæ vnitate discedendi, vel eorum qui præsunt iudicium declinandi, quòd sicut populus, ita est & sacerdos, nec sanctitate cæteros, qui præsunt, excellant. Quàmuis enim hi spiritum Christi non habeant, quo sancti fiunt ipsi, habent tamen spiritum Christi, quo sanctos reddant alios, siue cùm baptizant, siue cùm peccata remittunt, siue cùm Dei verbum annunciant, déque scripturę sententia iudicant. Nam quo sancti fiunt homines, siue baptismus id sit, siue absolutio, siue Dei verbũ, non ministrorum est, sed ipsius Domini. Præclarè

C Gregorius Nazianzenus, vbi docere conatur, non esse curiosè dignitates eorum, qui nos purgant, expendendas, nec esse iudices iudicandos: Sint, inquit, duo annuli, aureus hic, ferreus alius: vterque regia imagine sculptus, ceræ ambo imprimantur, quid inter signum hoc & illud interierit? Nihil. Discerne materiam in cera, etiamsi sapientissimus existas, dic quódnam ferri, quodúe sit auri signaculum. Vnum est vtrunque, materia est diuersa, character vnus est. Quæ baptismi, eadem & absolutionis, eadem & doctrinæ est ratio. Idem est baptismus, eadem absolutio, eadem doctrina, idem Dei verbum, siue à probo, siue ab improbo ministro proficiscatur. Dic autem tu Brenti, qui potest per ministrum, quàmuis improbum, peccata remittere, quî minùs possit per eundem doctrinæ veritatem indicare? An maius quiddam esse putas interpretari Scripturas, quàm peccata remittere? Verè dictum est ab Ambrosio, quòd quicquid verum à quocunque dicitur, à sancto dicitur Spiritu, quódque gradus charismatum sunt officiis Ecclesiæ, non vtique meritis humanis indulti. Sicut igitur qui dicit Dominum Iesum in Spiritu sancto dicit, qualis vis sit, ita & in loco ordinis officij ecclesiastici positus, gratiam habet qualis vis sit, non vtique propriam, sed ordinis per efficaciam Spiritus sancti. Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Quid autem aliud vult Petrus à Soto, nisi quod ab Ambrosio dictum est, Gratiam charismatum officiis Ecclesiæ, non meritis humanis indulgeri, quam qualis-

D cunque sit, habere tamen possit qui est in loco ordinis ecclesiastici positus. Sed si nullum apud vos pondus habeant veterum Orthodoxorum testimonia, proferam vestri cuiusdam non ignobilis ea ipsa de re sententiam. Ioannes is est Caluinus: Quæritur hic, inquit, cùm impij præclarè interdum de Christo & splendidè disserant, an habeant Dei spiritum? Respondeo: Eos proculdubiò habere quod ad effectum illum spectat: sed aliud est donum regenerationis, aliud donum vndę intelligentię, qua Iudas quoque præditus fuit, cùm Euangelium prędicaret. Verùm de iis satis.

Ad confirmandam Conciliorum & Episcoporum autoritatem adduxerat Petrus & illa loca: Tibi dabo claues regni cælorum. Et: Quicquid solueritis in terra, &c. Quibus productis Brentius: Sed hæc, inquit, loca non solùm sacræ scripturę, verùm etiam Ecclesiasticorum scriptorum testimoniis à vanis & impiis Sophistarum commentis ita vindicata sunt, vt existimem Asotum in alio orbe hactenus commoratum, quòd nesciat, quid in hoc orbe aduersus Romanensium adulatorum deprauationes dictum, scriptum ac etiam pictum sit. Claues enim Ecclesiæ datæ sunt Petro & Confessoribus petræ, quæ est Christus. Non sunt datæ Lyberio, Ariano, aut Marcellino idololatræ: datæ sunt ministro, non hosti Ecclesię: datę sunt seruo Christi, non seruo Antichristi. Etiamsi sit inter vos aliquandiu Petrus commoratus, est reuerà tamen in alio quodam orbe natus. Quàm felix est autem orbis ille, in quo natus est? Nam solus hic esse propemodùm orbis nunc videtur, vbi Pelopidarum, hoc

Aug. li. 2. de Trinit. cap. 14.

Scientia cum peccato esse, non autem sapientia potest.

Esaia. 11.

1. Cor. 12.

Aug. lib. 3. cõfess. cap. 8.

Lib. 2. contra Epistolam Parmeniani, cap. 11.

1. Cor. 9.

Pium votũ autoris.

Esai. 24.

Greg. Nazianze. in orat. in sanctum lauac. Iudices non iudicandi.

Amb. in 12. cap. 1. ad Corinth. Gratia charismatũ officiis Ecclesiæ, non meritis humanis indulgetur.

In cap. 12. 1. ad Cor.

Matt. 16. Brentius cõtra autoritatem clauium

Responsio.

Clementiss. regum Hispanorum.

E est Lutheranorum, & aliorum nostri temporis hęreticorum nec facta videntur, nec vel nomen ipsum auditur. Nullum est enim regnum nostro hoc infelici seculo magis ab hęresibus intactum, quàm sit vel hoc solo nomine felicissimum Hispaniarum regnum, cui propter hanc in fide Catholica constantiam & eius tuendæ diligentiam alias præterea multas felicitates Deus largitur. Quæ laus olim penes Germanos fuit, quoad illi non aliud erant quàm Christiani, nec in aliud Euangelium se transferri passi sunt ab eo, quod à Patribus acceperant, vt esse gens armis inuicta crederetur, ea postea quàm Lutherus in Germania Babylonem ædificare cœpit, nunc est ferè ad Hispanos translata. Est autem ita, quòd nusquàm sunt pauciores, quàm infelici orbe illo, qui deprauationes vestras & scripturarum contorsiones vel scriptas, vel pictas viderint: tantùm abest, vt de eis quicquam dici audiuerint. Ac tantò maior est illius regni tranquillitas, in quo & Rex pientissimus legitimè imperat, & qui sunt eius potestati subiecti, sic in omnibus ei dicto sunt audientes, nullum vt fidelium & obsequentium subditorum officium in se requiri patiantur, quos erga Regem suum, cuius opera fieri vident, vt non ab externis hostibus modò, verùm etiã ab iis, qui multò sunt perniciosiores domesticis inimicis (hæreticos dico) tuti esse queant, tanto studio & obseruantia esse constat, vt quoties id vel salus illius vel dignitas postulet, ad quoduis vitæ discrimen subeundum non minore animorum alacritate, quàm alij solent ad epulas, accurrant. Etsi autem infelici orbe illo vana & impia com-
F menta vestra non à quibusuis leguntur, lecta sunt ea tamen & à Petro, & ab aliis viris doctis, quos cum iudicio legere posse existimatum est, & quæ contra clauium autoritatem à vestris adferuntur, pluribus doctissimorum virorum scriptis pridem confutata sunt, nihil vt ea nunc à nobis repeti sit necesse.

Pag. 180. Brentius iniquè facit Liberium Arianum & Marcellinũ idololatram.

Cæterùm quòd Liberium fuisse scribis Arianum, id in proximo superiore capite falsum esse docuimus. Sed neque Marcellinum rectè dixeris idololatram, etiamsi metu compulsus, thura idolis admouisse legitur. Nam vt lapsus in crimen hoc aliquando fuerit, martyrio tamen illud expiauit. Peccauit vt Petrus, pœnituit vt Petrus. Et sicut Petrus non inter eos, qui negauerunt Christum, sed inter eos qui constanter eum confessi, nullum supplicij genus subire, ad extremum vitam etiam pro nomine illius profundere non dubitarent: sic & Marcellinus nõ inter idololatras, verùm inter sanctos martyres ab Ecclesia Dei numeratur. Intereà tamen illud libenter tibi concedimus, quòd claues datæ sunt Petro, & successoribus eius Petræ confessoribus, Ecclesiæ ministris, & quamliber indignis, seruis tamen Christi: non sunt autem datę vobis hostibus Ecclesiæ & seruis Antichristi.

Citat Brentius Hieronym. contra claues Ecclesiæ Hie. in cap. 16. Matth.

Pergit Brentius: Et quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata & in cælo: Quæcunque ergo præceperint Prælati, erunt præcepta Dei, & quoscunque abiecerint ex Ecclesia, erunt & abiecti à Deo. Quid est igitur illud, quod Hieronymus de priore dicto apud Matthæum scribit? Istum locum inquiens, Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilio, vt vel damnent innocẽtes, vel soluere se noxios arbitrentur, cùm apud Deum non sententia G
sacerdotum, sed reorum vita quæratur. Hîc Asotus iterum habebit paratas suas regulas interpretandi dicta Patrum. Quid si nos Brenti Hieronymo opposuerimus aliquanto vetustiorem sanctum illum Martyrem Cyprianum? Sic enim loquitur: Nec fas erat Ecclesiã pulsantibus claudi, cùm permiserit ipse qui legem dedit, vt ligata in terris, etiam in cælis ligata essent: solui autem possent illic, quæ hîc priùs in Ecclesia soluerentur. Clariùs autem Hilarius Petrum alloquens: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignáque ædificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata autoritas fit in cælo, vt quæ in terris aut ligata sunt, aut soluta, statuti eiusdem conditionem contineant & in cælo. Ioannes quoque Chrysostomus: Sacerdotum, inquit, vinculum ipsam etiam animam attingit, atque ad cælos vsque peruadit. Vsqueadeò, vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem supernè Deus rata habeat, ac seruorum sententiã Dominus confirmet. Quos sequutus Bernardus, vbi de Petro loquitur: Claues, inquit, regni cælorum tam singulariter accepit, vt præcedat sententia Petri sententiam cæli. Et eius æqualis Hugo de sancto Victore: Sententiam, inquit, Petri non præcedit, sed subsequitur sententia cælij. Vides igitur quàm multos habeamus, quos vni Hieronymo opponere possimus. Verùm & is non pugnat cum istis, æquè vt ipse fuit, catholicis & Orthodoxis. Sunt e- H
nim duæ claues, vna sciẽtiæ, quam in Paulo: potestatis altera, quam in Petro fuisse scribit Ambrosius: quarum vtranque synagogæ quoque Christus tribuit, sed interim Scribis & Pharisæis abusum earum exprobrat: Væ vobis, inquit, legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ: ipsi non introistis, & eos qui introibant, prohibuistis. De claue autem potestatis dicit: Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite. Vtramque clauem in Ecclesiastico iudice cõiunctam esse oportet. Nam ita demùm ratum erit in cælo, quod aut ligauerit, aut soluerit in terra, si claue non errante fecerit: alioqui periculum est, ne rectè dicatur illud Prophetæ: Mortificabant animas, quæ non moriuntur, & viuificabant animas, quę non viuunt. Scientię clauis haud aliter est necessaria potestatem habenti, quàm lucerna in tenebris ambulanti, qua si destitutus fuerit, quid aliud consequetur, quàm quod dicit Christus: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Quamobrem quod à Bernardo & Hugone dicitur, sententia Petri præcedit sententiam cæli, non aliter intelligendum est, quàm sicut à Chrysostomo scriptum est: Sententiam seruorum Dominus confirmat, quatenus ea tamen iusta fuerit. Nam si iusta non fuerit, nihil potest dici verius, quàm quod ab Hieronymo scriptum est, quódque ante eum dixit Origenes: Si quis non recto iudicio eorum qui præsunt depellatur, si ipse non anteà exiit, hoc est, si non ita egit, vt mereretur exire, nihil læditur in eo, quod non recto iudicio ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit, vt interdum ille, qui foràs mittitur,

Responsio. Cyp. lib. 1. epist. 2.

Hilar. Canon. 16. in Matth.

Chrys. li. 1. de sacerdotio.

Bern. in ser. 1. in die Apost. Petri & Pauli.

Hugo li. 2. de Sacram. Duæ claues. Ambr. sermo. 66.

Luca. 11.

Matt. 23.

Ezech. 13.

Sententia Petri præcedit sententiã Dei. Orig. homil. 14 in Leuiticum.

A intùs sit: & ille foris, qui ioiùs retineri videtur. Quamobrē rectè monet vir ille sanctissimus Gregorius Pontifex, magno moderamine pastores vel soluere debere, vel ligare: Sed intereà siue iustè siue iniustè obliget pastor, pastoris tamen, inquit, sententia gregi timenda est, oe is qui subest, & cùm iniustè forsitan ligatur, ipsam obligationis suę seotentiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absoluere iodiscretè timeat, vel ligare. Is autē qui sub maou pastoris est, ligari timeat vel iniustè, nec pastoris sui iudicium temerè repreheodat, oe & si iniustè ligatus est, ex ipsa tumidę repreheosionis superbia, culpa quę oō erat, fiat. Noo vult Gregorius, vt de iudicio sui pastoris ouis iudicet, etiam si fortè error aliquis sit admissus, quio sententiam ab illo latam oe cōtemnar: Quam si tulerit iosoos æquanimiter, coram Deo reus ooo erit: si verò cōtempserit, hoc ipso nomine coram Deo quoque reus efficitur. Sed hæc sicut alia multa, sic voleote Breoōo extra causam dicta sunt.

Greg. homil. 26.

Pergit is: Si quicquid præceperint Patres in terris, erit præceptum Dei, quid est quod Propheta ait: In præceptis Patrum vestrorum oolite iocedere: oec iudicia eorum custodiatis, oec in idolis illorum polluamini? Si ooo est incedendum in pręceptis Patrum Brenti, quid est quod Paulus & Silas, cum perambulateot Syriam & Ciliciam, pręcipiebant custodire præcepta Apostolorum & Seniorum? Quid est, quod iidem ipsi cùm pertransireot alias ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quę erāt decreta ab Apostolis & senioribus? Quòd si verbo libet vrgere, oos io auorum, proauorum, atauorum præceptis incedimus, qui mille quingen

Ezech. 20. Ex cuius loco, In præceptis patrū vestrorū nolite incedere.
Actor. 15.
Actor. 16.

B tis annis noo polluebaotur io idolis, verùm eādem qua oos ratioոe, Christum coluerunt, eiùsque coleodi ratiooem partim scripto, partim traditionibus ad nos transmiserunt. Quare liberis vestris cantileoam hanc rectiùs occioetis, qui nisi mentem illis Deus dederit meliorem, noo io aliorum, quàm in Patrum suorum præceptis incedent: auos eoim & proauos suos præceptorum vestrorum sectatores edere noo poterunt. Sed quid quæso vobis vultis, cùm hæc verba toties oobis obiicitis? num vt quam Patres religiooem seruarunt, quos titus tenuerunt, ab iis discedaot liberi: sempérque diuersam religiooem, diuersos ritus quos igooraueruot Patres eorum, sequantur: quò vel sic se quiduis esse potiùs, quàm Catholicos, testatum faciant omnibus? Quid esse potest absurdius? Noo ita nos docet Dei spiritus: Interroga, ioquit, patrem tuum, & aoouociabit tibi: maiores tuos, & diceot tibi. Noo te prætereat oarratio seniorum: ipsi eoim didicerūt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectū. Ne transgrediaris termioos aotiquos, quos posue runt patres tui. Terminos autē iodubitatoret transgreditur, qui statuta patrum postponit, atque confundit: Sicut Alexaoder quartus à Petro Pootifex Romanus, in prima sua decretali scribit epistola: State super vias & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate io ea, & inueneritis requiem animabus vestris.

Prou. 32.
Eccle. 8.
Prou. 22.
Hier. 6.

Profert & illud Breorius: Frustrà colunt me docentes præcepta & doctrinas hominum. Habet, inquit, Asotus suum cœnum, quo hunc locum aspergat. Sed oe sit mora longa, sua occasiooe probè (oe dubiter) cleuetur. Locum hunc Maximinus

Matth. 15.

etiam Arianus aliquando protulit cum Augustino C coogressurus, ad eandem sentētiam tueodam, quā hoc loco suscepit Breorius defeodēdam. Sic enim loquitur Maximinus: Si quid de diuinis Scripturis protuleris quod commune est omnibus, necesse est vt audiamus. Hæ verò voces quæ extra Scripturam sunt, oullo casu à oobis suscipiuntur, cùm ipse Domioꝰ moneat oos, & dicat: Sioe causa colunt me docentes mandata & præcepta homioum. Nihil itaque oouí profertis Breoti. Docebimus boc suo loco, quòd vetus hæc fuerit bęreticorum caotileoa, qui oihil prȩter scripturas recipiendum esse censereot. Verùm quid ad hæc Augustious? Si ad ista omnia, ioquit, respoodere voluero, id etiam ego agere videbor, oe veniatur ad causam. Proiode vt citò agamus, dic mihi fidem ruam. Sic Augustious ne respondere quidem digoatus est ad hūc locum, quòd alienus à causa videretur, cùm equè recipi traditiones Apostolicas oporteat atque Scripturas. Quare nihil est, quòd dicat Breorius, dictum hoc Christi sudem esse in Catholicorum oculis. Assueuerunt illi pridē, cùo nihil in hæretico rum ore sooet frequentiùs. Rectè autem Petrus, solum illum cultum dicendum esse scribit secuodum doctrinas & pręcepta homioum, qui fidei oō consooar. Nam & ante eum Basilius iodicauit, oibil aliud iis Christi verbis intelligi, quàm quod humaois traditionibus ad mandatum Dei reprobaodum obsequendum noo sit. Quòd autem promittit Breotius confutare se velle, quod à Petro de verborum horum seosu scriptum est, id facit io secunda pericope, verùm frigidiùs quàm vt respooderi sit oecesse, cum præsertim io Confessiooe nostra Christiana pluribus & de hoc, & de præcedeo ti scripturæ loco tractauetimus, ad quam lectorem D remittimus.

Responsio ad istū, Frustrà me colūt do. præ & do. homin.
Aug. lib. 2. contra Maximinum.
Basil. in Ethicis defini. 12.

Profert & aliam Scripturam Breotius: Si mortui estis cum Christo ab elemeotis muodi, quid quasi viueotes io mundo decretis teoemini? Et oiox iuxta præcepta & doctrinas homioum, quæ verboreous quidem habent speciem sapieutiæ, &c. Quateous elementis boc gcousteneaotur homioes, docuimus io eadem illa Cōfesiooe. Quoniam verò oihil ea res pertioet ad præseotem causam, minimè oecessarium esse duximus, hac de re pluribus ouoc agere. Pergit Brentius: Fingamus autem Christum dedisse hoc dicto, Quicquid liga ueritis io terra, &c. potestatem præcipieodi: oō tameo dedit eam hostibus Ecclesiæ, ooo seruis Aotichristi, qui præcipiuot qualibet: sed veris ministris Ecclesiæ, & seruis Christi, qui pręcipiunt, non quæ ipsis libet, sed quæ Deus præcepit. Quæ igitur sic in terris præcipiuntur, erunt certè pręcepta coram Deo in cælo, quæ vt Deus verbo suo aotè cōstituit: ita nuoc per ministros suos verbo prædicata coofirmat. Hac in parte libenter tibi subscribimus, quòd oon dedit haoc porestatem vobis hostibus Ecclesiæ & seruis Aotichristi, qui præcipitis, quæ vobis libet: sed nobis quàmuis peccatoribus, veris tameo Ecclesiæ mioistris & indignis seruis Christi, qui præcipimus, ooo quę nobis libeot, sed quæ Deus præcepit. Nam vbi præcepit Deus, vt crederemꝰ imputarioոe Chtisti iustitiæ oos iustos esse, etiamsi oihil eius nobis adhæreat? Vbi præcepit, vt tanquàm articulum fidei crederet vnusquisque, sibi certò remissa esse peccata, neque vel

Colos. 2.
Alia obiectio.
Responsio.
Lutherani docēt præcepta Dei non consentanea.

E minimum de eo dubitare auderet, verùm contra Scripturam, de propitiato peccato securus esset? Vbi præcepit credi, quòd absoluta necessitate fiant omnia,& alia pleraque, quæ vos traditis, quòd vobis ita libet, nō quòd Deus ita præceperit? Nos contrà nihil tradimus, nisi quod à Deo traditum est vel in sacris literis præcipiente, vel in legitimis Conciliis inspirante. Ieiunium præcepisse Deum constat, cæterùm quibus temporibus, quóue modo ieiunandum sit, ordinandum Ecclesiæ suæ reliquit. Quæ quàmuis tempora modúmque ieiunandi præscribit, nihil tamen aliud tradit, quàm quod à Domino præceptum est. Idem & de oratione, idem & de Sabbato sanctificando, déque aliis præceptis Dei dici potest, de quibus nihil mutat, sed quemadmodum decenter & ordine fieri possint omnia, docet nos nostra mater Ecclesia. Quàm autem sibi non constat Brentius? Paulò superius non abnuere visus est in iis verbis: Quicquid alligaueritis, &c. datam esse potestatem ministris Ecclesiæ præcipiendi: nūc diuersum eorum sensum adfert. Sic enim loquitur: Hoc dicto Christus non loquitur de autoritate præcipiendi aut mandandi, sed de ministerio Euangelij prędicandi: vt qui Euangelio, quod à ministris Ecclesię in terra audit, crediderit, soluatur in cælo: qui verò nō crediderit, ligetur in cælo. Mox profert scripturam, iuxta illud: Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit Euangelio, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Quod cùm ita verè se habeat, iniquissimum est, quòd Asotus remittat nos à sacra scriptura ad suorum Canonū explicationes. Nouum verò genus interpretationis ac totis mille quingentis annis Orthodoxis omnibus inauditum, quibus vnanimiter visum est,

Ecclesiæ præcepta cum Dei præceptis cōgruūt.

Non constat sibi Brētius.

Mat. vlt.

Confutatio.

F iudiciariam quandam potestatem absoluendi, condemnandi, præcipiendi, prohibendi iis verbis Apostolis & eorum successoribus esse concessam. Atqui de iis qui foris sunt, hoc est, de infidelibus, negat suum Paulus esse iudicium. Verùm hoc vobis commentum placuit ad falsum dogma vestrum de solius fidei iustificatione defendendum.

1. Corint. 5.

Pergit Brentius: Remittuntur ad Patres: Ad quos obsecro? ad veteres & iam mortuos? nominentur ergo, vt sciamus, quorum interpretatio sacrosancta & inuiolata haberi debeat. Græca Ecclesia suos habuit Patres, Origenem, Chrysostomum, Basilium, Nazianzenum, & alios. Habuit & Latina suos, Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Hieronymum, Augustinum, & alios. Habuit etiam posterior ętas suos, Thomam Aquinatem, Albertum, Scotum, & id genus multos. Ad quos ergo Asotus inter hos aut illos nos remittit? num ad omnes & singulos indiscriminatim? & non permittit nobis eorum scripta cum iudicio legere. An verò omnia eorum absque iudicio vt sacrosancta agnoscenda sunt? Quin cum iudicio legenda sint, causam dicit nemo, sed non tuo Brenti, neque Philippi iudicio, qui quod Catholicum est redarguitis, & non rarò sententiam è scriptis eorum aliquam profertis, quæ cum vestro dogmate facere videatur, cùm tamen ab eo longissimè dissideat. Non tuo igitur, non Philippi iudicio, sed cum Ecclesiæ iudicio legenda sunt scripta Patrum, atque ea est regula obseruanda, quam in aureo suo libello (quem vtinam legisses Brenti) tradit Vincentius Lyrinensis. Quòd si

Brentius nō vult premi Patrum autoritate.

Responsio.

Quo iudicio scripta Patrū legenda.

G in ipsa, inquit, vetustate duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius aut etiam prouincię, error deprehendatur, tunc omninò curabit, vt pau corum temeritati vel inscitiæ, si qua sunt vniuersaliter, antiquitùs, vniuersalis concilij decreta præponat. Quòd si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur, tunc operam dabit, vt collocatas inter se maiorum consulat interrogétque sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnius tamen Ecclesiæ catholicæ communione & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt. Et quicquid non vnum aut duos tantùm, sed omnes pariter vno eodémque consensu apertè, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum. Quod etiam exemplis deinde facit illustrius. Ad extremum autem concludit, nos cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesiæ fidem deserere debere: patrúmque sententiis ea tandem lege credi iubet, vt quicquid vel omnes vel plures vno eodémque sensu manifestè, frequenter, perseueranter velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo ratóque habeatur. Quicquid verò quàmuis ille sanctus & doctus, quàmuis Episcopus, quàmuis confessor & martyr, præter omnes aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias, priuatas & occultas opiniunculas, à communis & publicæ generalis sententiæ autoritate secretum sit: nec cum summo æternæ salutis periculo iuxta sacrilegam hæreticorum & Schismaticorum consuetudinem vniuersalis dogmatis, antiqua veritate dimissa, vnius hominis nouitium sectemur errorem. Habes iam, quomodo legenda sunt Patrum scripta, & quantùm sit eorum autoritati tribuendum. H

Vincentius Lyrinensis.

Tandem arrepta censoria virgula Brentius, de Patribus iudicium sibi sumit, & eos erroris insimulat. Negari, inquit, non potest, quin in Patribus sint errores, & alienæ à sensu Scripturæ interpretationes. Origenes fuit insignis pietate & eruditione, tamen habet quædam dogmata, quæ non sunt sacræ scripturæ consentanea, & si nonnullis historiis creditur, abiectus est ab Ecclesia. Tertullianus Montanizat, Cyprianus Anabaptizat, Hieronym⁹ Origenizat, & Digamizat: Putat enim Digamiam, qualem quidam nunc intelligunt, hoc est, si quis post mortem prioris vxoris ducat alteram, parùm aut nihil à scortatione differre. Augustinus scribit ipse libros retractationum, ac præterea communicat infantes corpore & sanguine Christi. Longum esset singulos percurrere. Adnoremus etiam quædam loca Scripturarum, in quibus interpretatio Patrum pugnat, Ioannis sexto: Amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Alij Patres putant Christum de spirituali tantùm manducatione loqui. Augustinus exponit etiam de sacramentali, vndè necessariò communicat infantes corpore & sanguine Christi. Ad cuius ergo Patris interpretationem remittet nos Asotus? Matt. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Alij per petram intelligunt Petrum ipsum, alij intelligunt Christum, quam igitur interpretationem agnoscemus? Vide

Brentius insimulat Patres erroris.

A quàm probè consulat Asotus saluti nostræ, quòd abdicat nos à Scriptura ad Patres?

Responsio.

Imò cōsiliū hoc venerabilis viri Petri à Soto, longè saluberrimū est, idem enim, vt iam commemorauimus, monuit Vincentius Lyrinensis, idem ante eum quoque Clemens Petri successor, qui cùm lex Dei legitur, illud seruari dicit oportere, ne secundum ingenij proprium intelligentiam legatur, seu doceatur. Sunt enim multa in Scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisque sibi præsumit. Et ideo Scripturarum intelligentiam, inquit, oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Hoc fecisse Basilium & Gregorium præcipuos Græcorum Theologos narrat Ruffinus. Qui cùm omnium Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ Scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & autoritate sequebantur: quos & ipsos ex Apostolica successione regulā intelligendi suscepisse constat. Nihil itaque noui consulit Petrus à Soto, quando nos ad patres remittit, modò vt illud teneamus, quod à Vincentio scriptum est, vt cum Ecclesia Doctores recipiamus, non cum Doctoribus Ecclesiæ fidem deferamus. Quare si cuius ex sanctis Doctoribus dogma aliquod est ab Ecclesia reprobatum, sequamur illius iudicium, vt quæ per illam damnata sunt, reiiciamus. Negari nō potest, quòd Origenes habeat quædam dogmata, quæ quàmuis hæreticis visa sunt sacræ Scripturæ consentanea, præsertim Arianis, ab Ecclesia tamen

Clem. ad Iacobū fratrem Domini.

Ruff. lib. 2. ca. 9. in Ecclesiast. historia.

De Origen.

B sunt explosa. Quàmuis, si Ruffino credimus, dogmata illa falsa non tam Origenis fuerunt, quàm hæreticorum quorundam, qui libros illius corrupetunt. Verum est & de Tertulliano, quòd is iam natu grandior incidit in hæresim Montani. Cyprianum etiam errasse manifestum est, quem nihilominùs inter sanctos martyres numeramus. Cæterùm quòd scribis Hieronymum Origenizare, quid iis verbis tibi velis, non satis assequimur. Nam quòd is fuerit Origenis aliquātò studiosior, quòd eius libros nonnullos in linguam Latinam verterit, quòd in Commentarios etiam suos ex illis pleraque trāstulerit, clarum est & manifestum. Sed fecerunt idem Hilarius, Victorinus, Ambrosius, cuius penè omnes libri sermonibus Origenis pleni sunt, & alij multi Catholici & Orthodoxi, tam Græci, quàm Latini. Cæterùm si virum sanctū hunc insimulas, quòd fuerit errores Origenis amplexus, nihil abs te dici potest à vero magis alienum: cùm vix quisquam alius errores illius vel diligentiùs annotauerit, vel vehementiùs fuerit insectatus. Quod non modò libri contra Ruffinum ab eo scripti planum faciunt, verùmetiam epistolæ testantur, quas de erroribus Origenis ad Pammachium, Oceanum, & Auitum conscripsit. Testantur etiam Theophili & Epiphanij libelli, ab eodem Hieronymo versi, quibus Origenis dogmata damnantur. Sed & illud non minùs falsum est, quòd eum arguere videris digamiæ condemnatæ, cùm in eadem illa epistola, quam tu notare visus es, posteaquàm pluribus verbis Geruntiam viduam à secundis nuptiis dehortari conatus est, his tādem verbis vtatur: Quid igitur? Damnamus secunda matrimonia? Minimè, sed prima laudamus. Abiicimus de Ecclesia Digamos? Absit, sed

Ruff. inuectiua prima contra Hieronym.

De Tertulliano.

De Hieronymo quòd non Origenizauerit.

Falsò dicit Brentius, ab Hiero. digamiam condemnari.

C Monogamos ad continentiam prouocamus. In Apologia quoque, quam pro libris aduersus Iouinianum ad Pammachium scripsit: Nū damno, inquit, Digamos, imò nec Trigamos, & si dici potest, Octogamos. Habeat quælibet octauum maritum, & esse desinat prostituta. Non te pudet vanitatis? Quod de Augustino scribis, vtinam non essent grauiores errores vestri, quàm quales ij fuerunt, quos ille retractauit, hæretici iure dici non possetis. Cùm autem vestri planè sunt hæretici, & omni genere blasphemiæ pleni, vel in hoc saltem vtinam imitaremini virum sanctum, vt illius exēplo de retractandis illis cogitationem aliquando susceperitis. Mirum est autem eum abs te reprehendi, quòd communicat infantes corpore & sanguine Christi, cùm qua necessario præcepto nos vrgeas, Bibite ex hoc omnes. An infantes quoque baptizati non sunt inter omnes? Itáne solis vobis licere vultis, vt cùm vobis commodum est, omnes, faciatis, non omnes: Ecclesiæ verò potestatem hanc non permittatis? Nos, quòd Augustinus communicat infantes, nō probamus, cùm ex Vincentio Lyrinensi didicerimus, cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesiæ dogma deferere nos debere. Quanquam non solius hæc Augustini, verùm & Innocentij, Zosimi, Cypriani, Dionysij, ac plurimorum aliorum in Ecclesia primitiua fuerit de communicandis infantibus sententia.

De Augustino.

Quod quæris de Ioannis loco, responsum accipe: Vtraque sana est interpretatio tam eorum qui de spirituali, quàm eorū qui de sacramentali man- D ducatione hæc verba volunt intelligi. Si quidem ab Augustino docti sumus, nihil prohibere, quò minùs idem locus in scripturis variè posit intelligi. Miror autem, cur cæteris Patribus hoc tribuas, quod ipsi de spirituali, soli verò Augustino, quòd is de sacramentali manducatione hæc verba exposuerit, cùm, 1 Origenem, 2 Chrysostomū, & 3 Cyrillum Græcos, 4 Cyprianum autem, & 5 Hilarium Latinos ea de sacramentali: Augustinum verò non magis de sacramentali, quàm de spirituali exposuisse legamus. Nam vt locum illū prætercam in libris de Ciuitate Dei, lib. 1. cap. 25. vbi obiter hæc verba Augustinus tractat, certè vbi ex professo Ioannis Euangelium enarrat, de spirituali manducatione hæc verba exponit. Etiamsi sunt alia quædam loca, vbi de sacramentali contra Donatistas, & præcipuè contra Pelagianos scribens, vbi necessariam infantibus Eucharistiā esse cēset.

De loco Ioannis. 6.
Aug. lib. 3. de doctr. Chri. ca. 26.
1. Hom. 7. in Num.
2. Hom. 46 in Ioannem.
3. Lib. 3. cap. 13. & 14. in Ioan. & lib. 10. ca. 13. 4.
In exposit. orat. Domin.
5. Lib. 8. de Trinit.
Aug. trac. 26. in Ioan. Contra Cresconium. li. 2. cap. 25. de verbis Domini serm. 11. & 46. De peccatorum meritis & remissione li. 1. c. 20. & 23. Hypognostic. li. 5.
1. Cor. 3.

Neque diuersum tibi respondebimus de loco Matthæi. Poteras autem ibi etiam tertiam interpretationem addere, vt petram esse diceres non solùm Christum aut Petrum, verùmetiam fidem de Christo, quam confessus est Petrus. Nam super hanc fidem ædificasse Christum Ecclesiam suam, quidam ex patribus interpretantur. Neque verò pugnant hæc inter se: Christus, fides de Christo, Petrus confitens Christum. Quin seiungi rectè non possunt. Certum est & indubitatum, quòd fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positū est, quod est Christus Iesus. Intereà tamen & illud falsum esse nequit, quòd ab eodem Paulo scriptum est: Superædificati super fundamētum Apostolorum & Prophetarum ipso sum-

Ephe. 2.

Apoc. 21.

E mo angulari lapide Christo. Quod magis etiam explicatè legimus io Apocalypsi: Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorũ. Fundamentũ Christus, fundamentũ & Apostoli. Fundamentum fundamentorũ, quod per se soliditatẽ habet, sicut rupes aliqua, super quã ædificiũ costruitur, non est aliud, q̃ Christus Iesus. Ipse est petra illa, de qua dicitur in Euangelio, quòd domus fundata erat supra firmam petram. Ipse est summus lapis angularis, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum. Sed sunt interim & Apostoli fundamenta, quæ non ex se, sed ex illo summo lapide angulari soliditatem habent, sicut lapides qui primò ponuntur supra solidam petram. Inter hæc fundamenta primariũ est Petrus, cui præ cæteris dictũ est: Tu es Petrus, & super hanc petram, hoc est, te cõfitentem me, ędificabo Ecclesiã meã. Inter alios multos præclarè Leo Pontifex Euangelij locum hunc explicans: Tu es, inquit, Petrus, id est, Cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamẽtum, pręter quod nemo potest aliud ponere, tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, vt quæ mihi potestate suot propria, sint tibi mecum participatione communia. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiã meam, & portę inferi non præualebunt aduersus eam. Super hanc, inquit, fortitudinem ęternum extruam templum, & Ecclesiæ meæ cælo inserenda sublimitas, in huius fidei firmitate consurget. Hanc Confessionem portæ inferi non tenebunt, mortis vincula non

Matt. 7.

Leo homilia. 3. in anniuersario die assumptionis suæ, & hom. 2. in natiuit. Apostolo. Petri & Pauli.

F ligabunt. Vox enim ista vox vitæ est. Et sicut confessores suos in cælestia prouehit, ita negatores ad inferna demergit. Vides, quemadmodum simul hæc tria pulchrè sanctus iste pontifex coniunxerit Christum, fidem & Petrum. Absit enim, vt aliud fundamentum ponamus quàm Christum: ipse est caput inuisibile, qui gubernat inuisibiliter: ipse est petra inuisibilis & inuiolabilis, quæ virtute sua continet molem Ecclesiæ. Sed quemadmodum in Sacramentis cùm ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen vtitur visibilium Sacerdotum: sic visibilem in terris elegit ministrum, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilẽ inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus: est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est Petra, Petrus ipse confitens Christum.

Christus Petrus & fides petra dicũtur sed nõ eadẽ ratione.

Nam & hoc procul à nobis absit, vt iuxta commentum tuum esse dicamus ædificatam Ecclesiam super talem Petrum, qui publicè fateretur sibi nõ opus esse fide, sed sicut Petrus à Soto dicit, in quo non desideretur publica & legitima professio fidei, qui Christum pro fundamento agnoscat: qui summo illi lapidi angulari innitatur: super talem Petrum ædificatam Ecclesiam credimus. Hic est, per quem à Christo gubernatur Ecclesia, cuius ministerio fit, vt vna fides in ea retineatur. Quod nostris temporibus his clamat etiam res ipsa. Nam vbi discessum est ab hoc Petro Christum confitẽte. Deum immortalem, quot ibi sectas quàm dissectas? quot schismata, quot hæreses? quàm varias & multas blasphemias videre licet & audire? Cõtrà vbicunque terrarum Petrus hic agnoscitur, vbi dictis eius paretur, vbi in doctrina eius acquiescitur, ibi ciuitas vnius labij, ibi multitudinis credentium videtur esse cor vnum & anima vna. Hoc & vos Brenti, quàmuis inuiti, fateri tamen necesse habetis. Nam si taceant homines, vel ipsi lapides loquentur. Videmus enim, quid sit consequutum, posteaquàm ab hac petra pars ædificij diuulsa est, in quam multas deinde particulas fuerit commiouta. Iam ne intelligis, qua ratione Petram vocemus Christum, qua verò Petrum, quámque nihil hæc inter se pugnent? Christus petra est, quę virtute sua molem hanc Ecclesiæ sustinet. Petrus petra est, cuius id ministerio Christus facit. Petrum autem cùm dicimus, publicè & legitimè Christum confitentem dicimus: quòd nisi faciat, Petrum negamus.

Figmentum Brentij cõtra Petrum Ecclesiæ petram exploditur.

G *A Petro petra discedere quàm periculosum.*

Pergit Brẽtius: Quantò rectiùs Augustinus, qui nos potiùs à Patribus ad scripturam, quàm à scriptura ad Patres ducit? Ego, inquit, fateor charitati tuæ, solis ejs scripturarum libris, qui iam Canonici appellãtur, didici hunc timorem honoremque deferre, vt nullum eorum autorem scribendo aliquid errasse firmissimè credam. Ac si aliquid in eis offendero literis, quòd videatur contrarium veritati, nihil aliud quàm vel mẽdosum esse codicem, vel interpretem non assequutum esse, quod dictum est, vel me minimè intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos autores Canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero nõ abhorreat, persuadere potuerunt. Hactenùs Augustinus. Sed Asotus maiori prudentia & pietate ornatus, quàm Augustinus, H non remittit nos à Patribus & scriptoribus ad scripturam, sed à Patribus mortuis ad Prælatos viuẽtes, vt si hæsitauerimus in scriptura, adeamus Patres mortuos: si & in iis aliquid ambigui occurrit, accedamus ad Prælatos viuentes

August. epist. 19. ad Hieron. Brent. Augustinum Soto opponit.

Quàm tu malitiosè rẽ agis Brenti? Scis quid senserit Petrus, & quoniam in eo nihil reprehensione dignum inuenire potes, fingis eum dicere, quæ nusquàm sensit, vt habere tamen possis, quod reprehendas. Quando enim à scriptura sic ille duxit ad Patres, vt maiorem eorum quàm scripturarum autoritatem esse voluerit? Scilicet ignorauit is, quod nemo nescit, etiam ex illis, qui sacras literas primoribus (quod aiunt) labris degustarunt, quid libris, qui vocantur canonici, quidue Patrum scriptis debeamus? Verùm non hoc agebatur, an parem cum iis, quæ in libris Canonicis continentur, scripta Patrum autoritatem haberent, sed si quid aut non expressum, aut parùm dilucidè expressum esset in scripturis, si quis occurreret scripturæ locus obscurior, quẽ aliter vos interpretaremini, qui discessistis à nobis, aliter nos qui in Ecclesiæ vnitate permansimus, quid eo rerum statu faciendũ, quóue confugiendũ esset. Hîc docet Petrus, quod olim docuit Augustinus, qui locum illum enarrans Prophetæ, Recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis: Attendite, inquit, in facta sanctorum, ne fortè nostra videatur interpretatio. Quomodo hæc verba intellexerunt Sancti, sic vtique intelligenda sunt. Quid autem aliud vult Petrus, quàm vt sic intelligantur verba scripturæ, sicut ea sancti Patres intellexerunt? Neque verò secùs ipse fecit, quàm docuit Augustinus: Ab Ecclesia docti credi-

Responsio.

Au. ho. 18. de verbis Domini. Esai. 52. Augu. Patrum autoritatẽ suscipit ac sequitur.

A mus, quòd ex Adam trahimus originale peccatū, quod per lauacrum regenerationis non solùm in maioribus, verùmetiā in paruulis soluitur. Quàmuis autem hoc dogma diuinę legis oraculis adstruitur, secùs ea tamen Iulianus interpretatus est, nec dubitauit, quin hoc sentirent, eis Manichæorum errorem impingere. Quid hic Augustinus? Ad Patres confugit: profert quid ea de re senserint Irenæus, Cyprianus, Rethicius, Olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius Nazāzenus, Hieronymus, Basilius, Chrysostomus. Et cùm illud attulisset è Salustio, quòd omnes iudices ab odio, inimicitia, ira vacuos esse decet, paucos dicit inueniri tales potuisse: Verùm Ambrosium, inquit, aliósque collegas eius, quos cum eo commemoraui, tales fuisse credendum est. Etsi tales non fuerunt in iis causis, quas ad se delatas, & inter partes cognitas, cùm hîc viuerent, suo iudicio definierunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt. Nullas nobiscum vel vobiscum amicitias prætenderunt, nullas inimicitias exercuerunt, neque nobis neque vobis irati sunt, neque nos neque vos miserati sunt: quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderūt. Nondum vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus. Nondum vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Dicis, me si sub potestate iudicum premerer, non habiturum fuisse quod facerem, quò confugerem. Ego planè haberem, quod facerem, haberem quò confugerem: à Pelagianis enim tenebris
B ad hæc tā clara Catholica lumina prouocarē, quod & nunc iam facio. Tu ergo responde, quid facias? dic quò confugias? ego à Pelagianis ad istos, tu ab istis ad quos? An quia non numerandas sed ponderandas esse censes sententias, etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsque adeò permiscuit ima summis longus dies, vsque adeò tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Celestius, Pelagius, Iulianus, & cęci sint Gregorius, Hilarius, Ambrosius, &c.

Aug. lib. 1. contra Iulianum.

Vides quemadmodum non docuerit modò faciēdum, verùm & ipse fecerit Augustinus, vt quibus de rebus ambigebatur, de iis ad Patrum iudicium prouocaret: qui tamen etiam in eo ipso loco, quem tu citas, longè aliud quàm quod infers tu, sensisse videtur. Non enim hoc vult, vt ad Patrum iudicia ne quis confugiat, ad quæ confugit & ipse non semel: sed vt primas partes deferendas esse scripturæ quisque sciat: patribus autem tantùm tribuat, quantum vel scripturis, vel aliqua probabili ratione persuadere possint. Non scripturarum hîc tantùm, verùm & probabilis rationis meminit Augustinus. Fieri autem potest vt aliud mihi, aliud tibi probabile videatur. Quam igitur aliam probabilem rationem intelligemus, nisi quę tot seculis Ecclesiæ probata atq; illius iudicio fuit recepta? Cuius iudicio si qua Doctoris alicuius, quamlibet magni, sententia reiecta fuerit & explosa, quales pleræque sunt Origenis, qualis & illa de Monogamia Tertulliani, qualis de rebaptizandis hæreticis Cypriani, qualis de communicandis infantibus est Augustini, quàmlibet multis diuinæ

Quo sensu Augustinus solis scripturis Canonicis indubitatam fidem haberi velit.

legis oraculis nixa sit, nihilominùs non modò non sequēda, verùmetiam velis est, quod aiunt, remisq́ue fugienda. Sic hoc Augustini testimonium cōtra te magis, quàm contra nos facere videtur. C

Tandem Brentius mitior factus, non omninò Patres reiiciendos esse censet: quin consulendos & audiendos potiùs, non tamen Scripturę ęquandos. Quasi quisquam ęquandos eos esse diceret. Si quidem, inquit, interpretantur scripturā per scripturam, & obscuros locos scripturæ per manifestos & claros, interpretatio eorum amplectenda est. Sin autem interpretantur scripturam contra scripturam, & reddunt scripturæ locos obscuriores, refutanda est eorum interpretatio. Non enim tanti nobis esse debet vlla humana autoritas, vt præferamus eam diuinæ.

Brentius quatenus recipiat Patres.

Postremum hoc libenter tibi concedimus. Sed nec illud negamus, rectè facere, si quis per scripturam scripturam interpretatur. Nolumus autem hoc loco vel de nobis Christianis, vel de vobis Lutheranis quicquam dicere. Ex eorum scriptis exēpla proferemus, quos æquè vos atque nos pro hęreticis habetis. Quod vos rectè monetis, per scripturā esse scripturam interpretandam, id se strenuè facere clamant Sacramentarij. Profert & à nobis & à vobis scriptura, Hoc est corpus meum: eam interpretantur illi per aliam scripturam, Petra erat Christus: & iterum per aliam: Ego sum vitis. Hac itaque ratione dicunt secūdum nos speciem, secundum vos autem substantiam panis vocari corpus Christi, qua ratione Christus ipse petra vocatur & vitis. Num in hac interpretatione vos acquiescitis? Certè si qui vestrum in iis manent, quæ didicerunt à Luthero (nam Philippo sunt quicrimini dent, quòd Caluinizet, quódque sicut in aliis plerisque, sic & in hoc à magistri sui placitis discesserit) cæterùm qui constanter Luther. doctrinam tuentur, nunquam acquiescent, sed neque nos, qui ducem sequimur Ecclesiam, quę columna est & firmamentum veritatis. Proferemus & aliud exemplum: Anabaptistæ docent, neminē esse baptizandum, nisi qui crediderit. Neque desunt illis diuinæ legis oracula, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Vna fides, vnum baptisma: præcedit fides, sequitur baptisma. Ac si quis dubitet, qualis fides, ne puterur esse infusa, per aliam scripturam interpretantur, Fides ex auditu. Et iterum, Docete omnes gentes, baptizantes eos. Et quoniam infantes æquè sunt idonei, qui doceantur, atque paries aux saxum aliquod, negant eos qui non credunt, baptizari debere. Num & in hac interpretatione vos acquiescitis? Aeque vt nos. Quin iidem vt nos, & à Sacramentariis & ab Anabaptistis ad Patres confugitis, ad Patrum iudicia prouocatis. Lege quæ scripserent Lutherus, Philippus, Vrbanus Regius, Ioachimus, Vuestphalus, tā contra Sacramētarios, quàm contra Anabaptistas, nihil eos magis crepare, quam Patres, Patres, & Ecclesiæ consensum, inuenies. Et obiectum hoc sibi fuisse scribit Ioachimus, eadem ratione suos quoque Patrum & Ecclesiæ iudicio damnari. Sed audi, quàm festiuè respondet: Consilescet, inquit, facilè ille clamor, modò velit attendere non quis dicat, sed quid & quàm verè aliquid dicatur, aut secùs. Quæ dicta sunt à me, veritati consonant, quicquid tandem Papa dicat, de- D

Responsio.

Sectarij omnes scripturā per scripturā se interpretari profitētur. Matth. 26. 1. Cor. 10. Ioan. 11. De Sacramentariis.

Philippum Caluinizare.

De Anabaptistis. Marc. 19. Ephes. 4.

Rom. 10. Matt. 28.

Sectarij crepant Patres, cùm eos causa sua fauere putant.

Ioachimus Vuestphalus.

E finiat, damner aut probet. Non ideo oportet honestæ matronæ sermonē per se verum aspernari& reiicere, quòd scortū similem proferat dissimili animo,&in dissimili causa.Iniqua fuerit cōparatio, si bona matrona comparetur cum scorto,& boni viri rectè facta computentur cum malè factis viri peruersi,specie aliqua boni fucatis. Quid conuenit luci cum tenebris? quæ conuentio est Christi cum Belial?Quid confert, Pseudolus,seruos Christi cum Antichristo?Sic ille in libello, quem inscripsit aduersus insignia mendacia Ioannis à Lasko.

Bellum autem responsum: Scilicet quod volumus sanctum est. Num autem hæc,& quidem verissimè totidem verbis in vos retorqueri non possint? Scilicet quæ dicuntor à Luthero vel à Vuestphalo, veritati consonant, non autem quæ ab Ecclesia dicuntur vniuersa?

Hier. 2. Ezech. 16. Duo dicta Prophetica in nostros hæreticos bellè quadrant.

Scilicet non vos estis potiùs illa, de qua dixit Hieremias: In omni colle sublimi,& sub omni ligno frōdoso tu prosternebaris meretrix? De qua & alius Propheta scribit: Fabricata es lupanar tuum in capite omnis viæ, & diuaricasti crura tua omni transeūti,& multiplicasti fornicationes tuas? An non prosternunt se in omni colle sublimi & sub omni ligno frondoso, qui posteaquàm semel à sponso Christo se diremerunt?& sponsæ eius Ecclesiæ membra esse desierunt, posteaquàm fidem semel ei datam fefellerunt,subinde mutant ac nutant? ac simul vt viderint collem aliquem sublimem, aut lignum frondosum, hoc est, simul vt quempiam conspexerint, qui scientiæ habet opinionem,quæ inflat, quique verbis ornatis ea quæ
F prata sunt, edisserere queat, statim illi adhærent. Initiò sublimis illis visus est collis Martinus Lutherus, & lignum valdè frondosum, illicò sub eo prosternebantur, & verbum eius tanquam Dei verbū adorarunt.Non ita multò post extitit Zuinglius Visus est & ille collegis magis etiam sublimis: ac mox sub eo quoque postetnebantur,prōque Dei verbo, verbum eius receperunt. Tertius fuit sublimis collis Balthasar Pacimontanus.Quartus Suenckfeldius. Quorsum autem attinet omnes enumerando recensere?coram quolibet eorū statim se prostrauerunt, & verbum cuiusque tanquamDei verbum adorauerūt: ita nunc ad hunc, ad illum deflectentes, omni transeunti crura sua diuaricauerunt. Quæ potest esse maior, quæ turpior, quàm sit hæc vestra fornicatio, vel mœchia potiùs?Sed audi,quid super Ezechielis verba,quæ

Hierony.

produximus,dicat Hieronymus: In omnibus, inquit, viarum principiis fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimoniis malè vtitur scripturarum: & dicit, Hæc ait Esaias, hæc dicit Osee,hæc loquutus est Moyses, hæc Daniel. Et pulchrè non in mediis viis nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non potest. Et paucis interiectis, Quicquid de Hierusalem diximus, refert ad Ecclesiam,animasque credentium,quę munera maritalia,aurum videlicet in sensu, argētum in eloquio, & vestimenta,quibus fœditas nostra ac turpitudo velatur,dant amatoribus suis, vel contrariis fortitudinibus,vel magistris dogmatum peruersorum: quando asserunt nihil nocere luxuriam,cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti sunt,vt sumantur, &c.An his verbis Hieronymus
G vos graphicè depingere non videtur? ex quibus quis est,qui non facilè perspiciat, quæ sit honesta matrona, quæ contrà sit mulier adultera & impudens meretrix?Hanc nimirum esse vos,apud quos nullus est legitimus thorus, sed vagi sunt concubitus: qui crura vestra diuaricastis omni transeunti: in qualemcunque libellum incideritis, talem fidem plerique profitemini: apud quos nulla constans confessio, nulli sunt ritus perpetui,sed in annos propè singulos mutantur omnia.Cōtrà, nos honestam illam esse matronam, qui posteaquàm semel fidem nostram Christo despōdimus, nunquàm in huius sponsi nostri cubile quenquam alium admisimus, nec vnquàm sponsæ illius Ecclesiæ membra esse desiimus, sed illi fidem inuiolatam seruamus, ad extremum etiam vsque spiritum seruaturi.

Brentius. vult audiri Ecclesiā,sed ita vt de illius iudicio sibi iudicare liceat.

Tandem(vt est fortissima veritas)eius vi superatus Brentius, eò inclinare videtur, vt Ecclesiæ iudicio nōnihil tribuat,verùm ita vt conferre magis velit cū viris modestis & eruditis, quàm quòd se cuiusquam iudicio totum submittat. Vult audire Synodos piorum, sed non sine iudicio suo:hoc est,Si iudicauerit ipse rectum esse, quod in Synodo piorum decretum erit, ratum sit: si secùs ipse iudicauerit, sit irritum. Illius ergo Synodi iudicium audire vult, cuius ipse iudex esse queat, vt simul & litigatoris & iudicis personam sustineat. Estne hoc iudicio se submittere,& non potiùs dicere, quod Lutherus olim dixit: Nolo iudicium,

Lutheri dictum.

sed requiro obsequium? Et huuc nos plusquàm H barbaricum fastum vestrum Brenti feremus?Deinde quòd plures habeat rimas:quibus elabi queat, eam in qua fuerunt aui,proaui nostri,in qua continemur & nos, qui Catholici vocamur, & sumus per Dei gratiam, Ecclesiam esse negat:quin plaustris quibusdam conuitiorum in eam inuehitur: cùm ea tamen non alia sit,quam ea in qua fuerunt Apostoli & eorum successores, in qua fuerūt præclara illa lumina, Basilius, Athanasius, Gregorius, Chrysostomus,Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus,Augustinus:quorum nos iudicium non defugimus.Hanc igitur Ecclesiam esse negat,sed suam quandam fingit,quę non ex aliis constet,quàm ex electis:itaque nec videri,nec agnosci possit. Quoniam verò qui sint electi, nemo scire potest præter vnum Deum,hos potissimùm iudices dari sibi vult: vt si secùs quidquàm ipsi visum erit, decreuerint, eos vel hoc nomine reiicere possit,quòd electos esse neget. Sed quia proprium erit caput de Ecclesia, magis opportunum nobis visum est, cùm ad illud ventum erit,pluribus de eo disserere, nunc autem reliqua persequi.

Figmentum Brentij, Ecclesiam tantū ex electis constare.

Post interiecta pleraque de perspicuitate scripturæ, quæ satis iam diluisse videmur, tandem quærit iterum. Quis erit huius controuersiæ finis:&quod erit vltimum iudicium? Ac respōdet ipse sibi: Nos negamus ea esse legitima concilia, quæ ex Afoticis Prelatis congregantur. Totidem verbis & nos negamus ea esse legitima concilia, quæ ex vobis Afoticis congregantur. Affert causam quare cōuentus nostrorū non agnoscat pro legitimis Conciliis: Quia canones etiam ipsi describunt ex Apostolo Paulo, quales debeant esse Episcopi, re ipsa autem videmus maximam partem Episcoporum,

Cur Brentius concilia defugiat.

A qui hisce temporibus suprema loca in Ecclesiis occupant, haudquaquàm respondere iis conditionibus, quas Paulus & Canones exigunt, non possumus affirmare, quòd talium Prælatorum conuentus sit legitimum Concilium. Si non alios Episcopos dari tibi iudices vis, quàm quales describit Paulus, qui sint irreprehensibiles, etiam Petrus Apostolus talis iudex non erit, vt contra eum excipere non posis. Scribit enim Paulus, quòd in faciem illi restiterit, quia reprehensibilis erat. Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti sumus. Si dixerimus, quia peccatum nō habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et certè si non reperiūtur inter nos, multò minùs inter vos, qui sint irreprehensibiles.

Responsio.

Galat. 2. Psalm. 13. 1. Ioan. 1.

Quærit iterum: Quis igitur hanc litem componet? quis hic erit iudex? Vos Afotici contenditis (exempli gratia) de hoc loco scripturæ, Tu es Petrus, &c. Quod ad hunc scripturæ locum attinet, iam diximus vtrocunque modo interprete, nihil referre: nos enim Ecclesiam ædificatam esse credimus super Petrum confitentem petram Christum, nec Petrum à petra Christo, & ab eius confessione disiungimus. Profert & alium locum scripturæ de poculo cœnæ Dominicæ, Bibite ex eo omnes. Vos Afotici per Omnes, intelligitis sacrificulos tantùm. Bis crambe, vt est in prouerbio, mors. Cæterùm qua vos autoritate licere vobis vultis, per Omnes intelligere tantùm adultos, & infantes à communione Christi corporis & sanguinis excludere, multò maiore autoritate licere sibi putat sancta mater Ecclesia, vt per Omnes intelligat sacris tantùm operantes, quibus solis poculum Christus ministrauit, cæteris neque ministrauit, neque ministrari præcepit, nulla vt sint necessitate ex eo bibendi Laici adstricti. Quærit iterum, quis ergo dirimet iudicio suo hanc litem? Ante centum quadraginta annos in Constantiensi, & non ita multis annis pòst in Basiliensi iam est dirempta.

Alia Brentij obiectio.

Responsio.

De verbis, Bibite ex eo omnes.

B

Rursum quærit, quò nos in tanto dissidio vertemus? quem tandem iudicem, quod iudicium agnoscemus? At tandem aliquando promit, quod ita diu premebat. Breuissimis, inquit, & perspicuè respondebo: Eum agnoscimus iudicem, quem in symbolo Apostolorum iam inde ab incunabulis, & paterna atque auita traditione (vt & nos aliquid traditionibus demus) didicimus iudicem viuorum ac mortuorum. Quid autem aliud optarint omnes parricidæ, sicarij, venefici, fures, latrones, & quotquot sunt criminis alicuius rei capitalis, quàm vt nullus esset in terris iudex alius præter eum, quem profitemur è cœlo venturum iudicem viuorum & mortuorum, vt illis intereà liceret in quotumuis fortunas & capita liberè grassari? Atqui multis modis vos istis estis sceleratiores, qui non in corpora, verùm in animas piorum grassamini, ac dum eis pestiferū doctrinæ vestræ virus afflatis, in ima tartara miseras præcipitatis. Sed quorsum tandem res Brentio redit? de principum officio scribere cùm instituerit, ac proprium eorū munus esse docere, de doctrina religionis iudicare, nunc & eorum, & mortalium omnium iudicium excludit, neque putat doctrinæ suæ quenquam idoneum esse iudicem, præter solum Christum. Sed verè dictum est illud, quòd omnis qui malè agit, odit lucem. Si te bonam habere causam Brenti consideres, legitimum Ecclesiæ iudicium non defugeres. Quoniam verò ipse tibi conscius es impiæ doctrinæ, sacrilegæque separationis tuę pręstabilius tibi videtur, vt sit anarchia quædam inter Christianos: nec sit quisquam, qui vel cognoscat de sacrilegiis vestris, vel conuictos debitis pœnis afficiat, quò sic omnia vobis impunè licere queant.

Brentius ad Deum iudicē prouocat.

Responsio.

C

Queritur posteà de persequutione. Atqui ad eundem modum questi sunt ante mille ducentos annos Gaudentius, Petilianus, & alij Donatistę. Quod illis respondet Augustinus, hoc sibi suisque responsum esse putet Brentius. Quin & nostro seculo queruntur Sacramētarij de vobis, quòd non sustuleritis Papæ tyrannidem, sed potiùs ad vos pertraxeritis, quódque pro ligneo Papæ iugo collo excusso, ferreum imposueritis. Repęries has & apud Ioannem Caluinum, & apud Ioannem à Lasko querimonias. Quod vtrique respondit Ioachimus Vuestphalus, sibi quoque dictum id existimet Brentius. Porrò quod queruntur Sacramentarij de Lutheranis, queruntur idem Seruetiani de Sacramentariis. Quid factum sit autore Caluino de Serueto, scimus. Is libellum etiam edidit, quo docet, hæreticos gladio rectè vindicari. Scilicet vobis fas est, in Sacramentarios, Anabaptistas, Seruetianos, & alia huius generis hæreticorum portenta animaduertere, eis in terris vestris receptum non dare, denique aut exilio mulctare, aut capitis supplicium de illis sumere: Catholicis idem in vos statuere fas non est?

Iniqua Brentij querela de persequutione.

Etiā hæretici docēt hæreticos gladio rectè vindicari.

Profert ad extremum è scripturis loca nonnulla, quibus non rarò fecisse Deum ostendit, vt victoria parti meliori concessa, quos approbaret, non obscurè quasi prolata sententia declararet. Atqui si ex eo coniecturam facere vis, vtrius partis causa sit melior, nihil est opus longiùs exempla petere, & ea quæ ante duo vel tria millia annorum gesta sunt, commemorare. Recens nos exemplum proferemus, ex quo vel cæco possit apparere, quòd secundum nos contra vos Deus pronunciauerit, nostrámque causam esse meliorem declarauerit. Ante decem hos annos quid factum sit, recens est hominum memoria. Quale fuerit fœdus vestrum Schmalcaldicum, vos Brenti scire meliùs potestis. Erat certè tuendi & armis propagandi Euangelij vestri causa percussum, cuius potentia freti, non dubitastis contra legitimum vestrum Dominum & Imperatorem Carolum eius nominis quintum, non bellica laude magis, quàm pietate clarum, arma capere. Fuit exercitus vester, & numero lectissimorum militum, & omnibus rebus bello necessariis instructissimus: Fuit æneanrum machinarum tanta vis, vt cælum impleri mugitibus videretur. Tanta fuit opinio rei benè gerendę, tam nihil deerat ad victoriam consequendam, vt eam certa spe iam deuorasse videremini. Quoties perlatus est ad nos rumor, pientissimum Cęsarem fusum, fugatum, & castris exutum esse? Sed fuit is tam verus, quam verum est Euangelium vestrum. Erat ex altera parte Dominus & Imperator vester, quod ad robur militum & ad victoriæ spem hominum opinione consequendam attinet, nulla rerum exercitu vestro conferendus, cùm essent illius copiæ perexiguæ, cúmque magna ex parte totius Imperij ferè præsidiis esset destitutus, ita vt si quis ex

D

Vtrius partis, Catholicorū an Lutheranorum causa sit melior, ex victoria alteri parti concessa, vt vult Brentius, colligi potest.

E apparatu bellico vtriusque partis iudicium de belli euentu facere vellet, fieri nulla ratione posse putaret, quin ex eo victus Imperator discederet. visum est vobis, vos Christi causam agere, nam sub huius obtentu bellum contra Dominum & Imperatorem vestrum suscepistis. Visum est & Imperatori Christianissimo, quòd Christi causam cõtra infestissimos Christi hostes propugnandam suscepisset. Sedit pro tribunali Deus: vtra pars causam suam ageret, quasi lata sententia pronunciauit, pientissimum Imperatorem Euãgelij sui propugnatorem esse declarauit, eique victoriam incruentam concessit. Fugistis Brenti nemine persequente. Cúmque postea bellum iterum instaurassetis, alteram contra vos sententiam pronunciauit Christus, cuius minister Imperator ingẽtem exercitum vestrum, quamuis Albis fluuius esset interiectus, ductu tamen Angeli, vado reperto, perexigua manu vicit, fudit, fugauit: quin & ipsos belli Duces in potestatẽ suam redegit. Vides Brenti, quàm apertè iudicauerit Deus, vos cuiusuis potiùs, quàm suam causam agere? Ac minister quidẽ eius inuictissimus Imperator, vt est natura propẽsus magis ad misericordiam, quàm ad seueritatem implicatus, editis compluribus clementiæ, lenitatis, moderationis exemplis, victoriç laudem, quam Dei beneficio fuerat consequutus, multò reddidit illustriorem. Cęterùm multò maiores ipsi grauioresque de vobis inuicem pœnas sumpsistis, Deo suam iniuriam apertè vindicante. Nónne statim initio nascentis Euangelij vestri rusticorum contra Dominos fuit seditio concitara, cui libellos vestros occasionem dedisse certius est, quàm vt negare positis? Quibus ibi cladibus Deus Germaniam non afflixit? Quin & post insignem illam Imperatoris Christianissimi victotiam, cùm perexiguo tempore cessatum ab armis fuisset, quandoquidem clementer ab illo castigati, nulla tamen resipiscentiæ signa dedistis, nónne Deus apertiora contra vos tulit iudicia? Nónne concurrere fecit Aegyptios contra Aegyprios? nónne pugnauit vir contra fratrem suum, & contra amicum suum? Nónne sic vos ipsi mutuis vulneribus concidistis, sic ipsi cædibus inuicem confecistis, tantis patriam ipsi vestrã infortuniis mactastis, vt si quamlibet eam truculentus hostis grandi cum exercitu peruasisset, vix vobis maiores calamitates inferre potuisset? Potuitne De⁹ manifestiora iudicia proferre, quibus causam vestram dãnaret, quàm quæ vobis per tot annos tam grauiter affligendis protulisse videtur? Sed accidit vobis illud, quòd à Propheta scriptum est: Percusisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam. Indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Clamat Dominus, reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos: reuertimini & viuite. Plagis etiam vos ad reuertendum impellit: vos nihilominùs mori mauultis in peccatis vestris, quàm eò vnde vos per nefariam diuisionem præcidistis, reuerti. Quæ vestra cæcitas, cordisque duritia, pœna & ipsa est impiæ vestræ & conscelaratæ ab Ecclesia Dei separationis: manéntque vos, nisi resipueritis, multò pœnæ grauiores: Siquidem quàm crudelis, quamque porens hostis ceruicibus vestris immineat, non ignoratis: qui quos nunc populos acerbissimo seruitutis iugo premit, eos ex magna parte non priùs potestati G suæ subiecit, quàm ipsi se à Christi corpore vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia diuulsos, in Satanæ potestatem tradidissent. Quorum si vos exitus perhorrescitis, in eorum quæ fecerunt imitatione perstare nolite. Habes iã Brenti, quot sententiis promulgatis iudex ille viuorum & mortuorum causam vestram apertè damnauerit: quarum etsi iam ex parte facta est exequutio, tamen præ iis, quę vobis adhuc impendent malis, perexigua sunt ea, quibus iam estis mulctati. Sed quæ vobis imminent, effugere tamen adhuc ea liceret, si possetis animo vestro imperare, vt vnde discessistis, ad Christum & ad corpus eius vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam, Ecclesiam rediretis, ac vno ore atque animo Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi nobiscum glorificaretis. Quam vt vobis Deus mentem inspiret, diuinam illius misericordiam implorare nunquàm intermitto.

Euidẽs Dei iudicium in Germanos hæreticos.

Seditio & cædes rusticorum in Germania.

Esai. 19.

Hiere. 5. Zacha. 3. Ezech. 18. Germania propter facta tot modis afflicta nõ resipiscit.

Ecclesiæ desertoribus Turca imminet.

Hactenus refutata sunt per nos argumẽta Brẽtij, quibus demonstrate conatus est, quòd nihil sit in scripturis obscuritatis, quòd ea sic omnia continẽt ad salutem necessaria, nihil vt vel recipi vel credi pręter eas oporteat. Quòd si quid reperiatur in illis controuersum, nec ad eorum Patrum, qui decesserunt ex hac vita, nec ad eorum qui successerũt illis, iudicium prouocari debeat. Ac esse quidem in scripturis obscura pleraque, prærerquàm quòd satis id à nobis copiosè demonstratum est in ipso propè capitis huius exordio, clamat hoc etiã res ipsa. Restat igitur, vt de posterioribus duobus, quæ praxis Ecclesiæ Catholicæ, quid contrà semper fuerit ab hęreticis obseruatum, paucis nũc H differamus, quò sic cognoscere posis piẽtiss. rex, cui potissimum labor hic noster desudat, vtra sit honestæ matronæ, hoc est, eius in qua nati vel renati sumus potiùs Ecclesiæ piorũ: vtra verò sit vox mulieris adulteræ, hoc est, eius quæ à viro suo Christo diuertit, quæ se à corpore eius præcidit, Ecclesiæ malignantium. Pertinebit autem hoc plurimùm ad cognoscendum vtra vera sit Ecclesia, si linguam vtriusq; cognitã habueris. Quamobrem quod in fine præcedentis capitis fecimus, faciemus hîc quoque, & ex actis 4. Conciliorum Oecumenicorum, quæ nec ipse Brẽtius improbare videtur, quæ fuerit Patrum catholicorum, quæ verò vox hæreticorum, breuibus ostendemus.

Repetitio prædictorum cum transitione.

In primo concilio, quòd est habitum Nicææ, quid Arius, qui fuit in eo condemnatus, qui post eum loquuti fuerint sectatores eius, iam non vno loco demonstrauimus, productis Athanasij, Hilarij, Augustini, Theodoriti, & aliorum quotundam testimoniis, quæ nunc repetere nibil est necesse. Vocem homousion propterea recipere noluerũt Ariani, quòd in scripturis ea non inueniretur, extra quas recipi nihil debere contendebant: eandẽ illam cantilenam cantantes, quam nunc occinunt nobis Lutherani; Sine causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Contrà Catholici, ad Patres confugiebãt, ad Patrum iudicia prouocabant, qui priusquàm natus esset Arius, & ij qui cum illo tum contendebant, qua de re controuertebatur, iam sententias tulerant. Quamobrem ex illorum sententia pronunciatum est, frustrà reclamantibus Arianis, rectè Patri filium homousion appellari. Habes hîc quæ fuerit vox honestæ matronæ,

Quę praxis Catholicorũ, quæ item hæreticorum in primo Concilio.

A tronæ, quæ mulieris adulteræ, cuius vocem nunc semen etiam illius audis proferre, dum præter scripturas nihil recipi debere contendit: patrum verò iudicia traditionésque respuit.

De secundo Concilio. Histo. Tri. li. 5. cap. 10.

In secundo Concilio, quod est habitum Constantinopoli, quid fecerit Imperator Theodosius ex Nectarij suggestione, scribit in historia sua Socrates. Accitis enim hæresiarchis percontatus est illos, an aliquam eorum Doctorum rationem haberent, qui præcesserūt ipsorum hæresim. Illi cùm quorsum iter Imperator nescirent, non alio loco, quam quo suos præceptores, eos habere se responderunt. Cùm autem iterum quæreret, num eos tanquam fide dignos Christiani dogmatis testes recipere vellent, tum illi primùm obsecerunt, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio, cúmque aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos dissidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Et hic vides piëntissime Rex, quòd illius quoque temporis hæretici non aliter, quàm nostri nunc, deferre Patrum autoritati recusabant. Fuit autem in illo quoque concilio Macedonius condemnatus, qui propterea Deum esse Spiritum sanctū negabat, quòd scripturæ nomen hoc illi non tribuerent. Quid ad hæc Gregorius ille Nazanzenus, non sine causa Theologus à Græcis appellatus, qui maxima pars fuit illius Concilij, quem etiam autorem esse volunt symboli, quod cantatur in Ecclesia? Quòd Spiritus sanctus in scripturis apertè nominari Deus non legatur, visus est inficias non ire: cæterum vt hac in parte subleuaret imperitos, quemadmodum rebus & nominibus vtatur scriptura, paucis edisserit. Rerū,

Nazanz. lib. 5. Theologiæ.

B inquit, aliæ cū nō sint, dicūtur tamē: aliæ cū sint, nō dicūtur: aliæ neq; sunt, neq; dicuntur: aliæ & sunt, & dicuntur. Primi generis exemplū ponit, q̀ scriptura dicit Deū dormire, & vigilare, & irasci, &c. cùm tamen nihil eorum sit in Deo, sed pro nostro captu nomina ad res diuinas traducimus: Secundi, quòd vocamus Deum ingenitum: quod in scripturis non reperitur, sed è scripturis tamen colligitur: Tertij, Deum esse malum aut mali autorem: hoc nec est nec dicitur: Quarti, Deum esse, hominem esse, angelum esse: hæc & sunt & dicuntur. Secundi generis vult esse, quòd Spiritum sanctum Deum esse dicimus: quod quamuis iisdem verbis in scripturis non reperiatur, è scripturis tamen colligitur. Sic & Cyrillus ex illo scripturæ loco, Ego sum qui sum, colligit Filium esse consubstantialem Patri, quàmuis nomen ipsum in scripturis nusquā reperiatur. Sic & nos ex plerisque scripturæ locis inuocandos esse Sanctos, orandum pro defunctis, esse purgatorium, colligimus, etiam si non omnia iisdem verbis in libris Canonicis scripta reperiantur. Vides & hic Serenissime Rex, quòd illo quoque tempore Macedonius cum aliis hæreticis recipiendum esse negauit, quod nominatim in scripturis expressum non esset, nec in Patrum testimoniis acquiescendum esse putauit. Sed alia fuit vox honestæ matronæ, quàm illius mulieris adulteræ, facilè vt cognoscere liceat, vtrius ij semen sint, qui easdem nunc illas voces edunt, quas tunc Arius & Macedonius edebant, qui tamen suis illis clamoribus nihil profecerunt. Nam sicut scribit Photius, Spiritum sanctum tanquam eiusdem naturæ & essentiæ simul cum Patre & filio adorandum & con-

Cyrillus lib. 1. dialogorū de Trinitate. Vt olim, sic hodie Catholici docent quædam non expressa Scripturis. In epistola ad Michaelem Bulgariæ Principem de septem Oecumenicis cōciliis.

glorificandum, ex Patrum Theologorúmque doctrina, qui fuerant in Synodo Constantinopolitana congregati Episcopi declarauerunt. C

De tertio Concilio.

Tertium Concilium habitum est Ephesi. Ibi condemnatus est Nestorius, quòd vnum Dominum nostrum Iesum Christum ausus est in duas secare atque diuidere personas, alium nudum hominem, alium Deum tantùm esse dicens: quam etiam ob causam voluit Mariam virginem Christiparam, quòd nudum Christum peperisset, nō autem Deiparam vocari, ne Deum quoque peperisse crederetur. Quæ nunc hæresis pientissime Rex, in tuo quoque regno reuixisse, paululúmque pullulare videtur, in quo non desunt, quibus abominatio quędam est, Mariam virginem Dei matrem appellare. Quid autem aliud illo tempore Nestorius, quàm scripturas crepabat? contra quas veniri quiritabatur, cùm semel & iterum Iesu matrem vocari Mariam in Euangelio legatur, Dei verò matrem nominari, nusquam in scripturis reperiatur? Quid autem ad hæc sanctissimus ille Cyrillus? Hanc nobis, inquit, fidem diuini tradidere discipuli, & licet nullam fecerint dictionis huius mentionem, ita tamē sentire à sanctis Patribus edocti sumus. Confitetur is nusquam scriptum esse, sed quia sic Patres docuerunt, ideo monet amplectendum. Sed audi quæ scripsit de hoc concilio Vincentius Lyrinensis, triennio postquàm habitum fuisset. Cùm, inquit, de sanciendis fidei regulis disceptaretur, vniuersis Sacerdotibus, qui illo ducenti ferè numero conuenerant, hoc Catholicißimum, fidelißimum atque optimum factu visum est, vt in medium sanctorum Patrum sententiæ proferrentur: vt ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis re D ligio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blasphemia condemnaretur. Deinde Patribus recensitis, quorum sententiæ tum prolatæ fuerunt: Hi sunt, inquit, omnes apud Ephesum sacrato Decalogi numero magistri, consiliarij, testes, iudicésque producti: quorum beata illa Synodus doctrinam tenens, consilium sequens, credens testimonio, obediens iudicio, absque odio, præsumptione & gratia, de fidei regulis pronunciauit. Ac paucis interiectis: Admirati sumus, quanta fuerit illius Concilij humilitas & sanctitas, qui cùm essent tot numero, tantæ eruditionis, tantæque doctrinæ, nihil tamen nouarent, nihil præsumerent, nihil sibi penitùs arrogarent, sed omnimodis præcauerent, ne aliquid posteris traderent, quod ipsi à Patribus nō accepissent, & non solùm in præsenti rem benè disponerent, verùm etiam pòst futuris exempla præberent, vt & ipsi scilicet sacratæ vetustatis dogmata colerent, prophanæ verò nouitatis adinuenta damnarent. Inuecti sumus etiam in Nestorij scelleratam præsumptionem, quòd sacram scripturam se primùm & solum intelligere, & omnes eos ignoraſſe iactaret, quicunque ante se magisterij munere prædìti diuina eloquia tractauissent, vniuersos scilicet sacerdotes, vniuersos confessores & martyres, quorum alij Dei legem explanassent, alij verò explanantibus consensissent & credidissent, totam postremò nunc errare, & semper errasse asseueraret Ecclesiam, quæ, vt ipsi videbatur, ignaros erroneósq; Doctores & sequuta esset, & sequeretur. Quid autē de Nestorio dixit Vincentius quod nō totidem verbis verißimè dici posset de Marti-

Math. 1. Luc. 2. Ioan. 19.

Actu. 1. Cyril. epi. 1. quarti tomi.

Vincent. Lirinen. de Cōcilio Chalcedonensi.

Nestorij arrogantia & pĕtulantia.

Nestorio tota errat Ecclesia.

E no Luthero, deque Ioanne Brentio? Vides plenissime Rex, quæ fuerit in hoc quoque Concilio vox honestæ matronæ, quæ verò mulieris adulteræ? Defugiebat hæc Patrum autoritatem, illa contrà suos patentes libenter agnoscebat, ex eorum iudicio pendebat, in eorum placitis acquiescebat.

De quarto Concilio.

Quartum Concilium habitum est Chalcedone. Fuit in eo condẽnatus Eutyches, qui duas in Christo naturas esse negabat: Audi serenissime Rex, quæ tum quoque fuerit vox mulieris adulteræ: quę rebat Eutyches, in qua scriptura iacẽt duę naturę? Ego, inquit, à sanctis scripturis non didici de duabus naturis: ac subindè se rebus eiusmodi solas inquirere scripturas vociferabatur, tanquàm sanctorum Patrũ doctrinis & expositionibus firmiores. Audi rursus vocem honestæ matronæ: Reuerendissimi Episcopi clamauerunt. Ea quæ sunt Patrũ, teneantur. Ac rursus in definitione quam fecerũt: Sequentes igitur sanctos Patres, vnum & ipsum confiteri filium Dominum nostrum Iesum Christum consonanter omnes docemus, perfectum ipsum in deitate, & perfectum ipsum in humanitate. Quidam autem ex Episcopis in eodem Concilio congregatis, Eudoxius nomine, præclaram dixit sententiam: Omnis, inquit, qui non consentit expositionibus sanctorum Patrum, seipsum alienat ab omni sacerdotali communione, & à Christi præsentia. Nihil dici potuit verius. Quid enim aliud quàm semen adulteræ & fornicariæ se esse declarant, qui Patrum placitis non consentiunt? Indicat hoc etiam Athanasius, cùm dicit: Aequum

Actio. 1. Con. Chal. & Actio. 5

Eudoxij præclara sententia.

F est, vt benè de Patribus illis sentiamus, à quibus recte viuendi instituta, & pietatis doctrinam accepimus, nisi volumus nos esse filios adulterinos declarare. Tales isti se manifestè declarant, qui patrum traditiones respuunt, in eorum præceptis incidere nefas esse putant, & grauissimam illis idololatriæ crimen impingere nõ verentur: illis, inquam, quos certò constat, ex quo tempore semel se Christo desponderunt, illi se perpetuò virginem castã exhibuisse, nec vnquam variis & peregrinis doctrinis abductos, in aliud Euangelium se transferri passos fuisse. Contrà verò isti, qui pietatis omnis obliti, tanti sceleris Patres suos filij degeneres condemnare sunt ausi, quibus cum idolis fornicati nõ sunt? postea quàm in Patrum suorum pręceptis incedere, & quod illos fuisse dubium non est, esse Christiani desierunt? Facti sunt initiò Lutherani, paulò pòst Zuingliani, mox Pickardi, deinde alij Seruetiani, alij Nestoriani, alij Iconomachi: in quot hæreticorum libellos inciderunt, tot idolorum se stupris polluerunt, dum vniuscuiusque verbum, tanquàm Dei verbum adorauerunt. Et erit quisquam, qui vocem hanc adulterę potiùs & fornicariæ esse putauerit audiendam, quæ nihil recipiendum præter scripturas, Patrum expositiones, traditionésque respuendas, & eorum iudicia clamat esse declinanda, quàm honestissimę matronę, sanctæ matris nostræ Ecclesiæ, quæ nos Deo filios generauit, quæ iubet quidem, vt scripturis tantùm tribuamus, quantum si Deum ipsum loquentem audiremus: sed intereà iubet eadem, si quid repertum sit in scripturis ambigui, Patrum vt potiùs & Ecclesiæ sensum atq; consensum sequamur, quàm interpretationi feminis istius adulteræ loci quic-

Athanasius in epistola de Synod. Arimini & Seleucia celebratis.

Ecclesia desertores ex filiis in fornicatores.

G quam demus. Deinde iubet, vt istis ipsis scripturis docti, non ea modò quæ per chartam & atramentum, verùm & ea quæ per sermonem nobis tradita sunt, firmiter teneamus. Sicut vnus etiam ex pijs istius honestissimæ matronæ filiis Augustinus contra Cresconium scribens, docuit: Quamnis, inquit, huius rei de scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat authoritas: vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consultat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat. Quàm verò dissimilis est vox huius ab ea, quam prolatam audiuimus à Brentio, qui verè dici potest semen mulieris adulteræ? Si quid in Scripturis canonicis non reperitur, non statim id propterea reiiciendum esse censet Augustinus, quin potiùs quandoquidem in iisdem scripturis Ecclesiæ nobis commendatur authoritas, cùm ea vocatur à Paulo firmamentum & columna veritatis, cùm à Christo dicitur: Qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm Ethnicus & Publicanus: quid aliud, ait Augustinus, quàm scripturarum tenet autoritatem, quisquis hoc facit, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ? Sensibus hæc imis pientissime Rex, res est non parua, reponę. Cùm hoc facit aliquis, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, scripturarum eum tenere veritatem docet Augustinus. At qui vir cuius & pietas & doctrina sic spectata cunctis est & probata, vt etiam filij desertores hæretici nostri seculi, nulli ex omnibus Catholicis Doctoribus, quàm huic vni, plus H tribuere videantur. Neque verò non verisimè dixit hæc Augustinus. Est enim Ecclesia viuum Euangelium. Nam ea quæ per chartam & atramentum Prophetæ scripserunt & Apostoli, non modò viua voce suis tradit liberis, verùm etiam dierum ob seruatione, signis, simulachris, habitu, gestu, siue actione sacerdotum, pręcipuè sacris operantium, ac vario rituum ac cæremoniarum genere, quasi pręmansum infantium ori cibum inserere cupiens, piis omnibus quamlibet imperitis inculcare conatur.

Augustinus contra Cresconium. lib. 1. ca. 26.

Ecclesia viuum est Euangelium.

Sed audi Serenissime Rex, quid in eãdem propè sententiam alius ab Oriente, cuius & ipsius præcipua semper in Ecclesia Dei fuit autoritas, dixerit. Athanasius is est, qui Alexandrinæ Ecclesiæ sedem, sicut scribit Cyrillus, integros quadraginta sex annos cum decore moderatus est, & loquacibus hęreticorum impiorum nugis inexpugnabili quadam & Apostolica prudentia restitit, quasique fragrantissimo quodam vnguento ipsum cælum scriptis suis exornauit, & ob dogmatum rectitudinem & integritatem, optimum ab omnibus fortitus est testimonium. Hic igitur, cui tale Cyrillus tribuit elogium, in libro de incarnatione Christi, quemadmodum ab eodem Cyrillo citatur, his verbis vtitur: Si quis præter hęc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos: vel si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine, vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam, vel immutatam, vel passibilem Domini deitatem, vel inadorabilem

Athana. epist. 1. Athanasij laus.

Cyril. ad Reginas de recta fide.

Explicatio verborū Athanasij.

A Domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta & Catholica Ecclesia, obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti. Si quis vobis euãgelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Obserua quæso diligenter, quid ab hoc sanctissimo viro dicatur: simul expende, num eadem sit Brentij quoq; vox, vt ex eo iudicium facere queas, honestæ ne matronæ, an mulieris adulteræ semen sit Brentius. Certa quædam capita profert Athanasius, quæ si quis ex diuinis scripturis docere sit conatus, eum anathematizari dicit à sancta Catholica Ecclesia. Sed quánam autoritate, si docet hoc ex diuinis scripturis? Pauli, inquit, autoritate dicentis, Si quis vobis euangelizauerit, & cætera. Res mira: quod Pauli testimonium pro scripturis contra traditiones nostri temporis hæretici producunt, hoc ad confirmandas traditiones adfertur ab Athanasio, vt etiamsi quis è scripturis contrarium docere conetur, ei quod in Patrum Conciliis definitum, per manus ab illis accepimus, non sit audiendus: verùm in eo quod accepimus, nobis potiùs sit permanendum: quamlibet ille multa proferat in contrarium scripturarum examina. Non vult Athanasius iudicare filios de Patrum decretis, nisi declarare se velint adulterinos: non vult etiam ad normam scripturarum ea exigi, sicut semen istud adulteræ mulieris in hoc libro docuisse audiuisti. Sed etiam si quis quàmlibet multa proferat scripturarum loca, quibus infirmare conetur, quæ tradita nobis à Patribus accepimus, iubet eum iuxta Pauli doctrinam anathematizari, quoniam aliud euangelizat ab eo, quod accepimus. Hîc vides, quãtum traditioni tribuendum putauerit Athanasius, quam etiam ipsi scripturæ non dubitauit anteferre: scripturæ, inquam, non quomodo à Catholicis, sed quomodo profertur ab hæreticis. Nam quomodo profertur à Catholicis, verbum est Dei, cui absit vt quicquam anteponendum esse putemus: quomodo profertur ab hæreticis, verbum est Diaboli. Nam sicut per membra sua Christus, ita per membra sua loquitur & Diabolus, & sunt vtrisque scripturæ communes, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Omnes hæretici (inquit Cyrillus) de scriptura diuinitùs inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea quæ à sancto Spiritu rectè dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem excitantes. Quæ verba & in septima Synodo proferuntur, & est hęc Cyrilli epistola, Synodi quoque Chalcedonensis actis inserta. Quoniam verò proprium ei rei caput dicauit Brentius, quod de traditionibus inscripsit, cui proximũ ab hoc locum tribuit, quod nunc est à nobis tractatum de autoritate scripturarum, agè quò nos Brentius vocat, sequamur, & eius de traditionibus quoque vocem expendamus, vt honestæ ne matronæ sit, an mulieris adulteræ, cognosci queat. C

Scriptura quomodo profertur ab hæreticis, verbū est Diaboli. Cyril. epist. 28.

Actione. 6. Actione. 1.

Libri tertij finis.

B LIBER QVARTVS DE TRADITIONIBVS. D

Soli verbo Dei credendum, quomodo vere dicatur.

V I docent omni & soli Dei verbo fidẽ deberi, qua Christi fideles vocamur & sumus, hoc est, eam fidẽ cui falsum subesse non potest, horum sententiæ tãtùm abest, vt nos repugnare velim*, vt etiã clara voce ꝓnunciemus, nihil verius, nihil homine Christiano dignius dici posse. Dominus enim Deus verax est, quin ipsa potiùs veritas, omnis autem homo mendax. Quare soli & omni Dei verbo, qui mentiri nescit & fallere, fidem eam debemus, quæ Catholica vocatur, vt indubitanter verũ esse, nec ei subesse falsi quicquam credamus, quod à Deo, qui veritas est, proficiscitur. Cæterùm quid sit illud quod vocamus verbum Dei, diligentiùs nobis venit expendendum. Nam si quis putat hoc tantùm esse verbum Dei, quod scriptum in iis libris continetur, quos canonicos vocamus, quod nostri temporis hęretici non iam putare, sed asseuerare videntur, ab eorum opinione nostra longissimè dissidet ratio, nihil vt dici posse credamus, quod magis à veritate sit alienum. Quis enim est, qui nesciat, quòd multis antè seculis fuit Dei verbum, quàm esset vlla scriptura non modò sacra, verumetiam, vt quorundam est opinio, profana? Primus qui literis mandauit Dei verbum, fuisse Moses creditur, quin eum primum literas inuenisse, nec ante ipsum vllum earum vsum fuisse, etiam Ethnicorum testimonio probare conatur Eusebius. Inter Mosen autem & primum hominem conditum, sicut anteà quoque meminimus, intercesserunt annorum plus quàm duo millia, ac toto illo tempore non fuit alia lex, quàm lex naturæ. Nam lex scripta sumpsit exordium à Mose, sicut à Christo lex gratiæ. Fuit igitur multis antè seculis Dei verbum, quàm vel natus esset Moses, per quem primum literarum est monumentis consignatum. Quod verbum Dei, siue quod ipse loquutus est ad Adam, Noë, Abraham, siue quod sanctis illis Patriarchis inspirauit, sola traditione peruenit ad posteros, & ad Mosen etiam ipsum, pręcessitque scripturam traditio plùs quàm 2000. annorum. Lex verò gratiæ non fuit scripta, sed à Christo viua voce tradita, qui nec eam scribi mandauit, sed prædicari tantùm. Prædicate inquit, Euangelium: hęc enim est lex gratię. Quare si

Hie. 10. Rom. 3. Psalm. 13.

Verbū Dei longiꝰ patet quā scriptura Canonica.

Euseb. li. 9. cap. 4. & li. 10. cap. 3. præparationis Euangelicæ Verbū Dei non scriptū ad Mosen vsque.

Etiam Euangelium traditione constat. Marc. 16.

1. Cor. 15. 2. Tim 3. Act. 15. 1. Corin. 11.

E quis tum aliqua de re contendere voluiſſet, non illi dicebatur: Sic ſcriptum eſt, aut, ſic legiſti: ſed quo modo? Siue, inquit Paulus, ego, ſiue illi ſic prędicauimus, & ſic crediditis. Tu verò permane in iis quæ didiciſti, ſciens à quo didiceris. Sic viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis. Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus. Sic illi non ſcripturas, verùm traditiones & conſuetudinem allegabant, & in eo pij non grauatim acquieſcebant.

Priſci hæretici credebãt verbo Dei ſcripto, ſed non item tradito.

Verbum igitur Dei non ſola ſcriptura, verùm etiam traditione continetur, cui ſi quis fidem non habet, is non omni, ſed ſcripto tantùm Dei verbo fidem habet. At qui verè dici vult & eſſe Chriſtianus, is ſicut ſoli, ita & omni Dei verbo credere tenetur, ſiue ſcriptum id ſit, ſiue traditum. Certè multò maxima pars eorum, qui priſcis etiam temporibus illis hæretici fuerunt declarati, non propterea ſunt hæretici declarati, quòd ſcripto, ſed quòd tradito Dei verbo fidem non habuerunt, ſicut in proximo ſuperiori capite pluribus demonſtrauimus. Eiuſdem eſſe ſubſtantiæ cum Patre filium, ex verbo Dei Patres Catholici docuerunt. Negabant id eſſe ſcriptum hęretici: concedebant illis catholici non eſſe ſcriptum, ſed eſſe traditum. Vides, quæ res catholicos ab hæreticis diſcreuerit? illi non recipiebant verbum Dei, niſi quod eſſet ſcriptum: ij non modò ſcriptum Dei verbum, verùm & traditum recipiendum eſſe putauerunt. Certè Felix Pontifex, qui centum quinquaginta plùs minùs annis Nicænum Concilium præceſsit, ad Benignum ſcribens, Apoſtolorum eſſe traditionem ſcribit, quòd Filius eiuſdem ſit cum Patre ſubſtantiæ. Ad eundem modum, quòd Spiritus ſanctus æquè ſit adorandus & glorificandus, vt Pater

Felix Pontifex.

F & Filius, cùm eiuſdem ſit cum Patre & Filio ſubſtantiæ, demonſtrabant ex verbo Dei Catholici. Quærebant, vbi ſcriptum eſſet, hæretici. Catholici cùm iiſdem verbis ſcriptum non poſſent, verbum Dei traditum proferebant. Id hæretici recipere noluerunt. Sed quorſum attinet reliquos commemorare? Magna ex parte quotquot fuerunt hæretici, ſolum eſſe Dei verbum aſſeuerabant, quòd ſcripturis contineretur, cui fidem habere Chriſtianum quemlibet oporteret. Contrà catholici contendebant, & ſoli & omni Dei verbo, ſiue ſcriptum id, ſiue traditum eſſet, fidem haberi debere. Ex quo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quæ ſit honeſtę matronæ, quæ contrà vox adulteræ mulieris & fornicariæ, tum vtrius ſemen ſit Brentius. Qui cùm & ipſe non aliud eſſe Dei verbum recipiendũ, quàm quod his libris continetur, quos Canonicos vocamus, quod verò per traditionem accepimus, id eſſe reiiciendum doceat, quid aliud ſe, quàm ſemen adulteræ mulieris eſſe demonſtrat? Sed audiamus, quibus modis opinionem ſuam tueatur.

Brentius verbum Dei traditum reiicit.

Sumit exordium à cabala Iudæorum, quos in tantam Rabinorũ ſuorũ ſeruitutem cõiectos narrat, vt quicquid illis fabularũ quàmuis incredibilium nomine cabalæ, quam receptionem ſiue Traditionem interpretatur, obtruditur, neceſſe habeant tanquam cæleſtia oracula excipere & adorare. Itaque tanta premuntur, inquit, tyrannide, vt ſi Rabinus quiſquam dixerit, dextrum eſſe ſiniſtrum, & ſiniſtrum eſſe dextrum, non eſt in miſero vulgo, qui contradicere audeat. Hanc, inquit, Iudaicam

Initium obiectionum Brentij cõtra traditiones.

ſeruitutem & tyrannidem ſuſcipiunt hiſce temporibus in Eccleſiam filij Dei inducendam hi, quos à traditionib[us] dicere poſsis traditionarios, aut ſi breuiori vocabulo delectaris, traditores, &c. Quid autem Brenti, ſi veſtri magis de hac veſtra tyrannide queruntur? Produximus in præfationẽ libri huius querimoniam Oſiandri, qui ſex & triginta ſcripturarum loca ſe protuliſſe ſcribit, quibus habitare Deum in nobis demonſtrauit, neque tamen fidem habitam eſſe: ſcripſiſſe breuem ſchedam Philippum, qua teſtatus eſt ita ſe rem habere, ſtatim eſſe creditum. Queritur & hoc Oſiander, ſicut ibidem indicauimus, quòd qui vel Theologiæ Doctores, vel artium Vuittembergæ magiſtri creantur, iurare coguntur conceptis verbis, non in ſacræ ſcripturæ, verùm in Auguſtanæ Confeſsionis vnanimi conſenſu ſe conſtanter eſſe permanſuros. Coguntur, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare, dum iurant, de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus nihil ſe ſtatuere velle, niſi de ſententia Seniorum Confeſsionis Auguſtanæ, etiamſi contrarium dicat ſcriptura. Vides ergo Brenti, veſtros eſſe traditores illos, qui multitudinem imperitam induxerunt in eam ſeruitutem, vt quicquid ipſis tradere viſum fuerit, neceſſe habeant tanquam cęleſtia oracula excipere & adorare, vt ſi vos eorum Rabini, ſi vel tu Brenti, vel Philippus dixerit, dextrum eſſe ſiniſtrum, & ſiniſtrum eſſe dextrum, non ſit in miſero vulgo qui contradicere audeat, cùm iureiurando etiã adſtringantur, quibus docendi munus imponitur, ne contradicant. Magis hæc igitur in veſtros quàm in noſtros tua quadrat oratio: ac tantò minùs ferendi eſtis, quòd veſtra quædam inculcatis auribus noſtris, quæ tot ſeculis Eccleſiæ Dei fuerunt ignota: eáque pro cęleſtibus oraculis haberi, & tanquàm Dei verbum adorari vultis: vt quibus perſuaſum eſt vt ab Eccleſiæ gremio ſe ſepararent, eos iam tot deos, quot ſunt nouarum hæreſeon autores, adorare videamus: dum vnaquæque ſecta ſui Rabini verbum, Dei verbum eſſe contendit. Iámne intelligis Brenti, quòd vos eſtis, qui ſeruitutem hanc & tyrannidem in Eccleſiam Dei induxiſtis: quódque multò veriùs hæc de vobis dici poſſunt, quàm de Iudæorum Rabinis, vel Catholicis Epiſcopis?

G *Reſponſio.*

In cõfeſsionem ſuam magis quàm in ſcripturã iurant Vuittemberg.

H *Tot hodie Dij adorantur, quot Hæreſiarchæ.*

Neque verò cauſam video, cur Petrum à Soto reprehendas, quòd is dixerit, traditiones eſſe certiſsimum fidei fundamentum. Nam ſi quod primo loco ponitur in ædificatione domus, id rectè fundamentum dicitur, conſtat in ædificatione domus Dei viuentis, quæ eſt Eccleſia, primas fuiſſe traditiones, & illis ædificatam eſſe Eccleſiam, priuſquã extaret ſcriptura vlla, nihil vt abſurdè loquatur, ſi quis eas fidei fundamentũ eſſe dicat. Deinde verò manifeſtũ eſt & hoc, quòd labefactato fundamento, quod reliquum eſt operis extructum, ruere neceſſe eſt. An non hoc ipſum accidiſſe videmus labefactatis traditionibus? Nõ potes dicere Brenti, nobis vllã eſſe vobiſcum de ſcripturis controuerſiam, recipimus omnes: tanquam Dei verbum veneramur & adoramus omnes. Qua de re itaque agitur inter nos? Agitur de eo, quo ſenſu nobis recipiendæ ſint, eóne quem vos adfertis, an eo, quẽ à Patribus noſtris traditum accepimus? Deinde an ſimul cum ſcripturis traditiones quoque Patrum ſint nobis retinendæ? Scripturæ ſaluæ ſunt

Traditiones fundamenta fidei quodammodo dici poſſe.

Non de ſcripturis, ſed de earum ſenſu contenditur.

A apud nos etiam vestro ipsorum testimonio. Iota vnum aut apex vnus ex illis per nos sublatus aut mutatus non est. Nam de vestris in Germanicam linguam versionibus, hoc loco mihi sermo non est. Postteaquàm verò traditiones Patrum reiiciendas esse putastis, tanquàm conuulso fundamento, quæ sit, & quanta ruina consequuta, quàm variæ, quàm multę, quàm horrendę sectę ex eo natę sint, vestris oculis ipsi videris. Nihil igitur erratum est à Petro, quòd suo modo quodam fundamentum fidei traditiones esse dixit. Intereà tamen & fidei & domus, quæ supra hanc fidem ædificata est, aliud fundamentum non esse, quàm illud, de quo scribit Apostolus: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positũ est, quod est Christus Iesus, Petrus vnà cũ Ecclesia Catholica libẽter cõfitetur. Quare quæcũq; sunt ædificata siue tradito, siue scripto Dei verbo, non sup aliud fundamentũ ædificata sunt, quàm quod à Paulo, quod & à cæteris Apostolis fuit positum super Christum Iesum: in cuius gloriam & tradita & scripta sunt omnia. Quò res fiat illustrior, exemplum proferemus. E scriptura didicimus, Iesum traditũ esse propter delicta nostra, resurrexisse propter iustificationem nostram: quorum alterum luctus & mœroris, alterum gaudij est & lętitię. Vide quemadmodum hoc ipsum traditione quadam & cæremonia sit expressum, quò magis memoria tantorum beneficiorũ animis fidelium inculcari posset. Quoniam feria sexta passus est Christus, die verò Dominico resur- B rexit, quò tenaciùs infigi id posset mentibus mortalium, visum est Ecclesiæ statuendum, vt quo die passus est Christus, abstinentes à cibis delicatioribus, & ieiunio corpus macerantes, passionis illius & mortis beneficium, quasi compatientes illi pro nobis passo, grata quadam recordatione prosequeremur. Cõtrà verò, quia gauisi sunt Discipuli, cùm Christum vidissent à mortuis resurgentem, quo die factum id est, vt eum ipsi quoque sumeremus hilariorem, & plùs etiam aliquid reficiendo recreandóque corpori tribueremus. Vides quemadmodum & scripturæ & traditionis idem est fundamentum Christus. Et impletur illud, quod ab Apostolo scriptum est: Siue manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et alio loco: Omne quodcunque facitis in verbo & in opere, omnia in gloriam Dei facite. Quòd abstinemus, in gloriam facimus Christi, qui pro nobis passus est: quòd manducamus, in gloriam facimus eiusdem Christi, qui resurrexit propter iustificationem nostram. Fundamentũ igitur tam scripturæ quàm traditionis Christus est, quódque per chartam & atramentum scriptura, hoc per cæremonias quasdam & obseruationes docet nos traditio.

1. Cor. 3.

Dies Solis & Veneris quomodo nos admoneant de Christo idque ex traditione.

Ioan. 20.

1. Cor. 10.

Colos. 3.

Sed quam tandem causam adfert Brentius, quãobrem Petri sententiam de traditionibus refutandam esse putet? Quid, inquit, miseriùs, quid ærumnosiùs esset Ecclesia filij Dei, quid incertiùs esset salute Ecclesiæ, si fundamentum eius penderet ab Asoticis traditionibus? An non hac via conijceretur Ecclesia in extremam seruitutem ambitiosissimorum Prælatorum, & superstitiosissimorum hypocritarum, qui prætextu Apostolicarum traditionum obtruderent Ecclesiæ, non solùm vanissimas quasque nugas & ineptias, verùmetiam horribiles errores amplectendos? Atqui tale aliquid obtrudi C sub Apostolicarum traditionum prætextu negamus: quod cùm tu dicas tantùm, & non doceas, eadem facilitate contemnimus, qua dicitur abs te.

Quare Brentius traditiones oppugnet

Responsio.

Tandem Brentius de quo traditionum genere loquatur, definit. Non loquimur, inquit, nunc de ea traditione, qua nobis sacra scriptura, & quæ in ea continentur, à maioribus per manus tradita sunt. Hanc vult esse certam, necessariam, & modis omnibus amplectendam. De hac loqui dicit Irenęum, cùm recenset symbolum Apostolorum & successionem ordinariam. Nam in hoc prodest, inquit, cognitio ordinariæ successionis, non vt liceat Episcopis noua dogmata aduersus sacrãm scripturam fingere, sed vt habeamus ordinaria testimonia, quibus scimus hanc esse illam scripturam, in qua contineatur vera Prophetarum & Apostolorum doctrina. Miror Brenti, quomodo sis ausus dicere, quòd de scripturæ traditione loquatur Irenæus in eo loco, quem citauerat Petrus à Soto. Dicerem te librum Irenæi non inspexisse, nisi ex iis, quæ paulò pòst ex eo adfẽrs, malitia magis quã errore te peccare cognouissem. Qua de re cùm eò ventum erit, agam pluribus. Certè vel ex illis ipsis verbis, quæ citauit Petrus, vbi dicit Irenæus: Quam habent ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem: quandoquidem annunciatam dicit, non scriptam, colligere tibi licuit, quòd non de traditione scripturæ loqueretur, verùm de traditione viua voce facta. Itidem ex iis quę pręcesserunt, habemus annumerate eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi Ecclesiis, & successores eorum vsque ad nos: qui nihil tale docuerunt, neque cognouerunt, quale ab iis delirattur. Non dixit, nihil tale D scripserunt, sed nihil tale docuerũt, neque cognouerunt. Iam verò quando iubet ad successores Episcoporum, & Cathedras Apostolorum recurrere, quam ad rem id iubet? num vt scripturas ibi legant? Quasi verò domi libros habere non possint. Certum est, quòd eo consilio remiserit eos Irenæus ad successores Episcoporum, & ad Cathedras Apostolorum, vt si quid fortasse scripturis canonicis comprehensum non esset, aut si quid obscuritatis haberet aliqua scriptura, vel propter intelligentiæ nostræ tarditatem, vel quòd hæreticorum peruicacitas perplexam redderet quæstionem, doceret non esse ad vnius alicuius oppidi Doctorem siue ministrum recurrendum: quale est, verbi gratia, Vuittemberga in Saxonia, Tubinga in Ducatu Vuittembergensi, Geneua in finibus Heluetię: sed ad Cathedras Apostolorũ, vt quem sensum quámue doctrinam per manus ea de re traditam accepissent, per longam Sacerdotum & Episcoporum successionem dubitantibus patefacerent. Sed audiamus adhuc loquentem Irenæum: Quid autem, inquit, si neque Apostoli scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt, quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptã habẽtes per Spiritũ in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes. Quibus si aliquis annunciauerit ea, q̃ ab hæreticis adinuẽta sunt, ꝓprio sermone eorum colloquens, statim concludentes aures, longè longiùs fugient, ne audire quidem su-

Quales traditiones Brentius recipiat.

Responsio de Irenæo quod contra Brentiũ faciat de traditionibus. Iren. lib. 3. cap. 3.

Quę nunc Cathedra Sectariorũ.

Idem lib. 3. cap. 4. Traditioni credendum etiam sine Scriptura.

Apud nullas gentes fuit Euangelium sine scripto.

E stinentes blasphemum colloquium. Sic per illam veterem Apostolorum traditionem, ac in conceptionem quidem tnentis admittunt, quodcunque eorum porteotiloquium. Potuitne clarioribus verbis indicare, se non de scripturæ, sed de ea, quæ viua voce facta est, traditione loqui? Simul ex iis verbis collige, quòd ipsius etiam seculo, hoc est, centum octoginta annis post Christum natum, nulla fuerit apud plerasque gentes Euangelij scriptura, sed sola tantùm Apostolorum viua voce facta traditio. Sed de hoc paulò pòst pluribus.

Quòd autem in hoc modo prodesse dicis ordinariæ successionis cognitionem, vt habeamus ordinaria testimonia, quibus scimus hanc esse illam scripturam, in qua contineatur vera Prophetarum & Apostolorum doctrina, alium etiam eius vsum fuisse reperies, cùm apud alios sanctos Patres, tum apud hunc ipsum Irenæum. Neque enim de veritate scripturæ, sed de veritate doctrinę, siqua noua proferebatur, num ad eundem modum, qui Cathedras Apostolorum tenuerunt, inuicem sibi succedentes Episcopi docuerint ordinaria testimonia, perquirebant. Sic in epistola quadam ad Florinum hic idem Irenæus: Hęc dogmata, inquit, Florine, sana doctrinam non habent, hæc dogmata dissentiunt ab Ecclesia, hæc dogmata tibi, qui ante nos fuerunt Presbyteri, qui & Apostolorum extiterūt discipuli, non tradiderunt. Hic Irenęus non de scripturarum, sed de dogmatis veritate traditionem profert. Sic in Concilio Nicæno, de eo quòd Filius est Patri consubstantialis: in Cōstantinopolitano de eo, quòd Spiritus sanctus æquè sit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius: in Ephesino, quòd Maria virgo rectè vocetur Deipara: in Chalcedonensi, quòd duæ sunt naturæ in Christo: in tertio Constantinopolitano, quòd duæ sint in eo voluntates & operationes: in secundo Nicæno, quòd imaginibus rectè vtitur Ecclesia: in eo quod ante centum annos habitum est Florentiæ, quòd Spiritus sanctus à Patre Filióque procedat, cùm de rebus iis in illis Conciliis disceptaretur, quandoquidem solis hæretici scripturis nitebantur, quas iuxta suam voluntatem interprebantur, visum est faciendum catholicis, vt quæ fuerit iis de rebus inuicem sibi succedentium sacerdotum & Episcoporum sententia, diligentiùs inquirerēt: & quod ordinariæ successionis testimonio tot seculis vnanimiter ab illis traditum esse constabat, id tanquàm Dei verbum reciperent. Cæterùm quòd scribis: Non in hoc prodesse cognitionem ordinariæ successionis, vt liceat noua dogmata aduersus sacram scripturam fingere, verissimum esse confitemur, quin hanc solam causam esse dicimus, cur ordinariæ successionis testimoniis tantoperè oitamur, vt si quę doctrina profertur, vetus an noua sit, cognoscere possimus. Verbi gratia. Docet aliquis absoluta necessitate fieri omnia, profert scripturæ testimonia, quibus adstruere sententiam suam conatur, quærimus num hæc fuerit Apostolorum traditio? Recurrimus ad eorum, qui successerunt illis, vererúmque Doctorū testimonia: inuenimus quòd primus eius sententiæ autor fuerit Simon Magus, ei successerit Marcion, Marcioni Manichæus, Manichæo Petrus Adelhardus, Petro Adelhardo Ioannes Vuicleff, Vuicleffo Dux & antesignanus hæreseos vestræ Lutherus: cōtrà quor-

Synodi ex traditione multa constituerunt.

F

Ad discernenda dogmata prodest cognitio successionis ordinariæ.

Quomodo id inuenimus de iis, qui negant liberum hominis arbitrium.

quot fuerunt sancti Pontifices & Sacerdotes, eos contrarium docuisse. A quibus cùm hoc dogma vestrum incredibili quodam cunctorum consensu ptidem damnatum esse videamus, audemus pronunciare, quòd illi inuicem sibi succedentes Episcopi tot seculis, tam consentienter tradiderunt, id esse verbum Dei: quod verò profertur à vobis, aut à Magistro vestro, verbum esse Diaboli. Deinde, profertis vos iustitiam nescio quam imputatinam: profertis & fidem quandam specialem, de qua iam antè plura verba fecimus. Scrutamur scripturas, nihil tale in illis inuenimus. Quærimus deinde diligenter, num apud Patres aliqua eiusmodi doctrina reperiatur, contraria reperimus potiùs omnia. His igitur ordinariis testimoniis freti, quod ab illis docetur, tanquam Dei verbum recipere: quòd verò profertur à vobis, tanquàm Diaboli verbum execrari & anathematizare nihil dubitamus. Adfertis etiam noua quædam vocabula: Nam quod nos pœnitentiam, hoc vos terrores conscientiæ: quod nos Eucharistiæ Sacramentum & sacrificium, hoc vos cœnam vocatis Dominicam. Excutimus Patrum scripta: videmus iisdem eos nominibus vsos, quibus vtimur nos, vestras verò voces prorsus ignorasse. Nam etsi cœnæ Dominicæ mentionem faciunt nonnunquàm, sacrificij tamen apud illos nomen multò est vsitatiùs. Quid igitur? Facimus, quod Paulus monet, depositum custodimus, & profanas vocum nouitates deuitamus. Similiter statuimus de reliquis vestris dogmatibus. Negatis vos Missam esse sacrificium, negatis pro defunctis orandum, aut sanctos inuocandos esse, vota monastica cœlibatúmque sacerdotum damnatis: Nos priusquàm aliquid de vestra sententia definiamus, quæ sint iis de rebus ordinariæ successionis testimonia, diligenter indagamus, quibus perscrutatis, inuenimus vos noua quædam dogmata, contra scripturam sacram, contra sensum & cōsensum Patrū nostrorū fingere. Quàobrē quod à vobis adsertur, tanquàm Diaboli verbum repudiamus: quod verò per longam sacerdotum & Episcoporum successionem per manus nobis traditū accepimus, id mordicùs tanquàm Dei verbum retinemus. Vides igitur, ad quid nobis prosit ordinariæ successionis cognitio? nimirùm ad hoc, vt cognoscamus quæ noua sit, quæ vetus doctrina.

Ostendit iam Brentius, de quibus traditionibus loqui velit: de iis enim loquimur, inquit, quas non nulli scriptores & alij tribuunt Apostolis, quæ tamen ab Apostolis non sunt scripto mandatæ. Concedit igitur & Christum fecisse dixisséque multa, & Apostolos nonnulla tradidisse & instituisse, quę ab ipsis non sunt literis comprehensa. Cęterū duo nobis, inquit, hîc consideranda veniunt: vnum est, quæ sint illę Christi aut Apostolorum traditiones, quæ sermone & non scripto posteritati sunt commendatæ. Alterū est, si constiterit, eas traditiones esse Apostolicas, cuius sint generis aut cōditionis, & quo cōsilio sint traditæ. Videlicet nū sint traditæ vel ad tempus tantùm, vel ad externam tantùm disciplinam, vel num sint eius conditionis, vt sine ipsarum obseruatione veram & æternam salutem consequi non possimus. Omninò etiim ac diligentissimè cauendum est, ne nobis humanæ ac fictitię traditiones pro Apostolicis obtrudantur. Partitio tua Brenti, nobis non displicet: sed nec illud

G

Contra iustitiam imputatiuam & fidem specialē.

Sectarū nomen pœnitētia & Eucharistia mutant.

1. Tim. 6.

H

Brentij sententia.

A improbamus, quòd ex Paulo mones, cauendum esse, ne fictitiæ traditiones pro Apostolicis nobis obtrudantur, nam hac in parte nos quoque tecum sentimus. Cæterùm Irenæi testimonium expendamus: Scribit, inquit, Irenæus, hæreticis solemne fuisse, cùm vrgerentur scripturis, ad traditiones confugere. Cùm è scripturis, inquit, arguuntur, in accusationem conuertuntur ipsarum scripturarū, quasi non rectè habeant, neque sint ex autoritate, & quia variæ sint dictæ, & quia non possit ex iis inueniri veritas ab iis, qui nesciunt traditionem. Sicut ipse scissus es ab Ecclesia Brenti, sic vnius capituli sententiam scidisti, dum superiora ponis, extrema verò præteris, partim memor, partim subdolè corrumpens. Cur enim illud non adiunxisti, quod non totis octo versibus interiectis sequitur? Cùm autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones Presbyterorum in Ecclesiis custoditur, pronocamus eos, qui aduersantur traditioni, dicent, se non solùm presbyteris, sed etiam Apostolis existētes sapientiores synceram inuenisse veritatem. Quę per deum immortalem est hęc animi tui peruersitas? quę frontis duritia? quod eum Irenæi locum ad opinionem tuam confirmandam ausus es producere, quo vix aptior alius ad eam infirmandam proferri potuisset? Contra quem enim ibi loquitur Irenæus? Nónne contra turbam vestram Aëticam, quā nullus pictor tam graphicè depingere penicillo suo potuisset, quam ille calamo suo descripsit? Nā cùm duplex ratio sit congrediendi cum hæreticis, aut scripturis, aut traditione, queritur Irenæus,

B neutra contra eos quicquam proficí. Cuius etiam hæc verba sunt: Euenit, inquit, neque scripturis iam, neque traditioni consentire eos. Aduersus tales certamen nobis est, ô dilectissime, more serpentum, lubrici vndique fingere conantes. De vobis igitur queritur. Quòd si quis proferat contra vos scripturas, verbi gratia, locū aliquē ex epistola Iacobi, aut ex Apocalypsi, aut ex Ecclesiastico, aut ex duobus libris Machabęorū, statim aut excipitis cōtra scripturas has, quòd non sint ex autoritate, quàmlibet nos ordinariis testimoniis, quòd sint ex autoritate, quódque libros hos tanquam Canonicos iampridem receperit Ecclesia, demonstremus: Aut si nulla datur excipiendi potestas, variè dictū causamini quod scriptum est, & eius alienum quendam sensum adfertis. Si verò traditio vobis obiicitur Apostolica, si Patrum sententia contra vos profertur, non dubitatis vos illis profiteri sapientiores, & cū idolo vestro dicere: Nihil est, quòd quenquā tātillùm moueat multitudo, magnitudo, lōgitudo, profunditas, miracula, sanctitas Ecclesię, sanctorum: omnes perierunt, ni senserunt vt scripserunt, nisi fortè qui resipuerunt ante supremum vitæ diem. Difficilis est igitur, inquit, ratio vobiscū congrediendi. Nam neque scripturas recipitis, nisi quas vultis, & quo sensu vultis: neque traditionibus Apostolicis loci quicquam datis. Vbi fuit frons tua Brenti, cùm istud testimonium producetes? quo vides vel maximè tuam sententiam oppugnari. Et certè si quisquam Irenæus fuit is, qui traditionibus plurimum esse tribuendum putaret, quique subinde ad eas prouocaret, quod etiam ex iis verbis, quæ paulò antè produximus ab Eusebio citata, ex epistola eius ad Florinū cognoscere cuiuis licet.

Responsio. Brentium ... citando Irenæo improbum esse.

Nec scripturis nec traditione proficitur contra hæreticos Ireu. li. 3. ca. 2

Quærit posteà Brentius, quemodo cognoscere liceat, cum aliqua traditio sit Apostolica? Num sufficiat nobis autoritas siue testimonium vnius & alterius Ecclesiastici scriptoris? Profert quod Eusebius de Papia scribit, eum fabulosa quædam & peregrina tanquàm ex viua traditione Apostolorum ad se relata, vnde Chiliastę quoque sunt errorem suū mutuati, scripsisse: cuius exemplo monet, ne temerè traditionibus, quæ Apostolorum & maiorum nomine proponi solent, credamus. Perfacilis est ad id, quod quærit Brentius, responsio. Nam si quid nobis obtruditur Apostolicæ traditionis nomine, quod non modò non est ab Ecclesia receptum, & eius vsu comprobatum, verùmetiam statim ab initio fuit illi reclamatum, siue Papias id produxerit, siue quicunque tandem scriptor alius Ecclesiasticus, quantæcunque sit autoritatis, pro fabula potiùs, quàm pro Apostolica traditione habendū est. Cæterùm illa, quę non scripta, sed tradita custodimus, quę quidem toto terrarum orbe obseruātur, dantur, inquit Augustinus, intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel à plenariis Cōciliis, quorum est in Ecclesia celeberrima autoritas, commendata ac statuta retineri. Nam si quid tota per orbem frequentat Ecclesia, hoc quin ita faciedū sit, disputare, insolētissimę insanię est. Vides, quā regulam dederit August. cognoscēdæ traditionis Apostolicę? hanc sequere, & non errabis.

C *Euseb. lib. 3. cap. 10. hist. Eccle.*

Quæstio Brentij.

Euseb. lib. 3. cap. 39. hist.

Responsio.

Aug. epist. 118. cap. 1.

Narrat deinceps Brentius, quemadmodum in concilio Africano petunt Legati Rom. Pontificis, vt liceat Episcopis Romam prouocare, & proferunt Canonem Nicæni Concilij, cuius autoritate exigunt, vt Africanæ Ecclesiæ subiiciātur Romanæ, sed Patres Africani Concilij petunt ab Ecclesia Alexandrina & Constantinopolitana vera exēplaria Canonum Nicæni Concilij, & deprehendunt Rom. Pontificem ambitione excitatum designasse in proferendis Canonibus Nicænis ... men falsi. Quare inuehuntur in eum grauissimè, & arguunt eum apertè mendacij. Vt aliqui, inquiunt, tanquàm à tuæ sanctitatis latere mittātur, nullam inuenimus Patrum Synodo constitutum, quia illud quod pridem per eundem Coepiscopum nostrum tanquàm ex parte Nicæni Concilij exinde transmisistis, in Conciliis verioribus quæ accipiuntur Nicæna, à sancto Cyrillo Coepiscopo nostro Alexandriæ Ecclesiæ, & à venerabili Attico Constantinopolitano Antistite ex autentico missis, quæ etiam ante hoc per Innocentium Presbyterum & Marcellum Subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt, venerabilis memoriæ Bonifacio Episcopo prædecessori vestro à nobis trāsmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Exequutores etiam clericos vestros, quibusque petentibus nolite mittere, ne fumosum typum seculi in Ecclesiam Christi, quæ lucem simplicitatis & humilitatis diem videre cupientibus præfert, videamur inducere. Hoc exemplo monet, cautè iudicandum esse de traditionibus, quæ apostolorum nomine iactantur.

D *Brentij ... de ... Con. Afr. ... Pont. Rom.*

Sed quæ est hæc animi tui impotentia Brenti, quàm ardens odium erga sedem Apostolicam? quanta mentiendi libido? Scribis Patres Africani concilij deprehendisse Romanū Pontificem designasse crimen falsi. Quando autem hoc illi cri-

Responsio ... Brentij ... fide ...

E men obiecerunt? An quia meminerunt veriorum conciliorum, quæ fuerunt aliūde missa, ideo Pontifici falsi crimen impegerunt? Num quia dico verius habere me exemplar quàm tuum sit: falsi te statim insimulo, quasi tu codicem tuum adulteraueris? Videris ex te Patres illos longè tui dissimiles metiri. Sed illi quāmuis certis ex causis appellationes ad illum fieri nollent, quem tamen honorem deberent Romano Pontifici, non ignorauerunt. Itaque non modò quod falsò scribitur à te, grauissimè in eum inuecti non sunt, non modò mendacij non arguerunt, verùmetiam reuerenter ad eum scripserunt. Tota epistola nihil habet in se amarulentiæ, nihil acerbitatis, sed est modestissimè scripta. Cur autem illud quoque nō adiecisti, quod in extremo positum est? Nam cùm negarēt se Faustinū in Africa sustinere velle, clausulam illam adiecerunt, probitate ac moderatione tuæ sanctitatis salua. Sic illi sententiam suam Romani Pontificis moderationi subiecisse videntur. Hæc ita dicta sunt à nobis, ac si vera esse concederemus, quę tū Patres illi scripserūt: simul etiam vt indicaremus, quæ tua sit vanitas & mentiendi voluptas. Quid autem Brenti, si quę Patribus illis veriora visa sunt esse concilia, minùs vera fuerunt, quàm quæ proferebantur à Romano Pontifice? Vis hoc tibi probemus? Quem autem eius rei testem dari tibi vis, qui sit exceptione tua maior? Vt Latini tibi satisfaciant metuo, ex Orientalibus aliquem Græcæ linguæ produci voles, si fides illi per te sit habenda. Difficile est, quod à nobis exigis, vt ex iis testes proferamus, quos Ecclesiæ Romanæ semper iniquiores fuisse constat. F Sed accipimus tamen conditionem, quàmlibet ea dura videatur. Ecce tibi producimus ex Orientalibus testem omni maiorem exceptione Græcæ linguæ Magnum illum Athanasium, qui non solus, sed cū reliquis etiam Aegyptiorū Episcopis ad Marcū Syluestri successorem scribens, queritur Arianos omnia vastasse, libros etiam vsque ad minimum incendisse, ne iota quidem vno relicto. Precamur, inquit, Pater beatissime, quia nō dubitamus apud vos plenaria esse Nicæni Concilij exemplaria, vt illa nobis, quæ sanctæ recordationis prædecessoris vestri Syluestri fuerunt, sub tuta miniatis stipulatione. Nam quòd à prædicta Synodo cum Pontifice nostro, id est, Alexandrinæ magnæ ciuitatis Episcopo in Diaconatus interfuimus officio, sub nostræ præsentiæ testimonio per beatos viros Victorem & Vincentium presbyteros, missa sunt prædicto Papę Syluestro cum adstipulatione subnexa capitula septuaginta. Audis hic Brenti, quòd incensi fuerunt per Arianos omnes Aegyptiorum Episcoporum libri, ne iota quidem relicto, quorū impietate & fraude factū est, cùm præsertim nec Imperatoris Cōstantij studium illi deesset, vt paucis pòst annis quàm celebratum esset Nicænum Concilium, de plenariis eius Concilij exemplaribus dubitari cœptum sit, nec vllum integrum esse putaretur præter id, quod Romæ fuit asseruatum: ex quò & Iulius & Innocentius & Leo primus hūc ipsum canonem citant, de quo nunc agitur. Est ne autem verisimile, quòd Iulius Pontifex non plùs quàm viginti pòst annis quàm habitū fuit Nicęnū concilium, ausus esset falsum aliquem canonem citare, cùm illo tempore superesse testes non pau-

Athanasius de tyrannide Arianorum in concremādis libris Episcoporum.

G ci potuerint, quibus eum de crimine falsi conuincere licuisset, quòd Ariani proculdubiò facere nō prætermisissent? Produxissent autem post hunc etiam Innocentius & Leo Canonem hunc ipsum, si falsi crimen obiectum à quoquam Iulio cognouissent? Sed quos tu semen adulteræ tanti patrati sceleris audes arguere? An nō eos Pontifices, quorum sanctitas, honestas, grauitas in toto celebratur orbe Christiano? Patres Africani concilij potuerūt vt homines errare, de re præsertim sibi minùs nota: tam sancti verò Pontifices ii, falsi crimē committere nunquàm potuerunt. Misit Cyrillus exempla canonum Patribus Africanis, verùm vnde? ex Alexandria. Atqui magnus Athanasius incensos ibi libros fuisse queritur ab Arianis. Quod ergo mittere potuit Cyrillus exēplar aliud, quàm quod ab hæreticis fuerat corruptum certis canonibus omissis? Atticus porrò viuenti Ioanni Chrysostomo, cùm is in exilium pulsus fuisset, successerat, qui facilè ferre potuit diminutum esse canonum numerum, eum præcipuè sublatum, quo libera permittebatur ad Romanum Pōtificem appellatio, cùm sub idipsum tempus Innocentius Rom. Pont. Chrysostomum perhonorificè suscepisset, deque eo restituendo in sedem suam laborasset. Sed extat Athanasij quoq; & Aegyptiorū, Thebaidorum, & Lybiorum Episcoporum in sancta Alexandrina Synodo congregatorum epistola, in qua canon hic ipse Nicæni concilij profertur. Satis ne iam tibi docuisse videmur Brenti, quòd lapsi fuerint Patres Africani concilij, cùm esse veriora putarent exemplaria Nicæni concilij, quæ Cyrillus Alexand. & Atticus Constantinop. miserant, quàm ea quibus Rom. Pontifices H nitebantur? Quid autem si ex abundanti docuerimus, etiam Africanos Episcopos errorem postea suum agnouisse? & qui sub Bonifacio primo suas contra sedem Apostolicam ceruices erexerāt, eas sub Bonifacio secundo dimisisse, pœnitentiaque ductos totos se potestati Romanorum Pontifici subiecisse, prædecessorúmque suorum errorem hunc damnasse? Lege quę scripsit hic ipse Bonifacius secundus ad Eulalium Alexandrinum Episcopum, tum & eam epistolā, quæ sequitur mox, Eulalij Carthaginensis Episcopi ad Bonifacium, ita rem habere comperies. Habes itaque iam satis, vt opinor demonstratum, non solùm Rom. Pontificū testimonio, quos apud Catholicos omnes magnum semper autoritatis pondus habuisse cōstat, verùm & magni illius Athanasij, aliorúmque multorum Orientalium, quin & ipsorum Africanorum Episcoporum quodammodò propria confessione, quòd veriora fuerint, quæ Romā, quàm quæ vel Alexandriā, vel Constantinopoli producta sunt actorum Nicæni Concilij exemplaria.

Alia probatio. Africani Episcopi Rom. Pontifici se submiserunt.

Monet iterum Brentius, vt de traditionibus, num sint Apostolicæ, cunctanter iudicemus. Aliquando enim, inquit, proponuntur nobis diuersæ de eadem re traditiones, quarum vna huic, altera illi Apostolo tribuitur. Traditiones de tempore obseruationis Paschæ extant. Et alij quidem affirmant Petrum & Paulum tradidisse Pascha celebrandum esse die Dominico post Lunam decimamquartam: alij autem scribunt, Ioannem Apostolum & Philippum tradidisse Pascha celebrandum esse Luna decimaquarta. De coniugio Sacer-

Obiectio de traditionibus diuersis, & quasi contrariis.

A dotum aliter se, inquit Stephanus, traditio habet Orientalium Ecclesiarum, aliter huius sanctę Romanę Ecclesię. In eiusmodi casu Brenti, quid aliud faciendum est, quàm quod factum esse legimus ab Imperatore Constantino, qui concilium congregari curauit, cuius autoritate, quæ fuit de tempore obseruationis Paschæ controuersia, dirempta est? Porrò de coniugio Sacerdotum, audi quid dicat celebris apud Græcos Epiphanius: Reuerà, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum, eos qui à nuptiis, mortua eorum vxore, secundis nuptiis cōiuncti sunt. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit, sed eum qui se ab vna cōtinuit, vel in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum & Episcopum & Hypodiaconū, maximè vbi synceri sunt Canones Ecclesiastici. At dicemihi: Omninò in quibusdā locis adhuc liberos gignere presbyteros & Diaconos & Hypodiaconos. At hoc non est iuxta Canonē, sed iuxta hominū mentem, quæ per tempus elanguit. Sic & hæc Stephani dubitatio iam est sublata. Nam quāuis aliter hac in parte se gerant Oriētales, nō faciunt hoc tamen iuxta Canonem, qui idem est, si quid Epiphanio credimus, apud Orientales, & Occidentales, sed faciunt pro libidine sua. Verùm ea de re pluribus in Confessione Christiana disseruimus, vbi de impedimentis matrimonij tractauimus, eò lectorem remittimus.

Responsio.

De coniugio Sacerdotum. Epip. hæresi. 59. lib. 2. Tom. 1.

Græci Sacerdotes ducunt vxores de facto, non de iure.

Brentij sententia.

Monet iterùm Brentius: Cùm à scriptore quopiam traditio tanquàm Apostolica proponitur, eam non ideo agnoscendam esse, quòd scriptor ille, quantalibet sit sanctitate aut eruditione, affirmat: sed quia doctrina Prophetica & Apostolica, B quę sacris literis continetur, diuinitùs nobis commendata & confirmata est: quamobrē expendendum esse, num ea traditio conueniat cum iis sacris literis, quę sunt cęlestibus testimoniis ad nos propagatæ. Nam si cum hac scriptura pugnauerit, dubitari ampliùs nec potest, nec debet, quin scriptor ille aut alios fallere voluerit, aut ab aliis falsus fuerit, & pro veritate mendacium acceperit. Fieri enim nō potest, quòd Apostoli spiritu sancto præditi, tradiderint verbis pugnantia cum iis, quæ mandauerunt scriptis. Hoc quin verum sit, non dubitamus, quòd nihil tale verbis tradiderunt Apostoli, quod cum iis, quę scriptis tradiderunt, pugnaret. Sed quid si pugnare videbitur hæretico traditio cum scriptura, quam Ecclesia tota pulchrè conuenire cum ea censet?

Responsio.

Aggreditur iam tandem ad alteram suę partitionis partem. Si certò constiterit, inquit, traditionē esse verè ab Apostolis profectam, proxima cura erit, quo consilio, & in quem vsum ac finē ab Apostolis sit instituta. Non possumus autem hoc cognoscere, nisi ex ipsa Apostolorum doctrina, & perpetuo eius doctrinæ, quæ scripto est mandata, consensu. Quare siue dubitemus, siue non dubitemus de traditione, semper nobis ad sacram scripturam recurrendum est, & ex ea iudicium petendum. Quod excuri vis ab omnibus, quo consilio traditio sit ab Apostolis instituta, nos minimè necessarium ducimus: quin illud magis probamus, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Traditio est, nihil quęras ampliùs. Præclarè scriptum est

Brentij sententia de iudicādo Apostolorum traditionibus.

Responsio.

Chrys. ho. 4. in 2. ad Thessalo.

à Gregorio Pontifice: Vera obedientia nec Præpositorum intentionem discutit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suæ iudicium maiori C subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire, quia hoc tantùm bonum putat, si præceptis obediat. Quem sequutus Bernardus quoque, Imperfecti, inquit, cordis & infirmæ voluntatis iudicium est, statuta Seniorum curiosiùs discutere, hęrere ad singula, quę iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit: nec vnquàm libenter obedire, nisi cùm audire contigerit, quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata autoritas. Delicata sanè, imò nimis molesta est huiuscemodi obediētia: disputare, hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Ac loquuntur quidem hi duo de monasticis institutis: cæterùm si Patris vnius alicuius, qui cęteris præest in monasterio, præcepta discutere, fas isti non esse putant, quantò minùs fas esse debet, vt eas traditiones curiosiùs quiuis excutiat, quas Apostolicas esse certò cōstiterit? Certè decretis Apostolorum tanquàm à Deo profectis parere semper, eorum autem quæ decreta sunt, rationem ab illis flagitare semper non debemus. Illud verò nobis vel maximè persuasum esse debet, quæcunque lex vel ab Apostolis, vel ab eorum successoribus lata est, eam respectu charitatis latam esse: nec in ea præscribi quicquam, nisi quātum charitatis interest, nec aliud esse legis eiusmodi transgresionē, quàm charitatis violationem. Docet id etiam Bernardus, vbi de monasticis loquitur institutis, quòd ea D inuenta fuerunt, non quia aliter viuere non licetet, sed quòd ita magis expediret: nec planè ad aliud quàm ad lucrū & custodiā charitatis. Quamdiu ergo charitati militant, immobiliter fixa sunt, mutarique omnino ne ab ipsis quidem præpositis sine offensa possunt. At si è contrario contraria aliquando charitati visa fuerint, non tibi Brenti, dicit Bernardus, neque tuæ farinæ alicui, sed iis duntaxat, quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditum est, nōnne iustissimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuēta fuere, pro charitate quoque vbi expedire videtur, vel omittantur, vel in aliud fortè commodius demutentur? Sicut è regione iniquum proculdubiò foret, si statuta pro sola charitate contra charitatē teneren-tur. Tenent ergo fixam firmamque immobilitatem etiam apud Prælatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt. Si de monasticis institutis rectè visum est Bernardo, quòd non ad aliud quàm ad lucrum & custodiam charitatis inuenta sunt, quantò magis nobis persuasum esse debet, quæ sunt ab Apostolis & eorū successoribus instituta, itidem non ad aliud, quàm ad lucrum & custodiam charitatis esse instituta? Cùm in omnibus iis quæ decreuerunt, nihil aliud, quàm eam, quæ finis est præcepti, charitatem spectauerint: quam solam præcepit Christus, cuius lex non est, nisi lex charitatis: ad quam præcepta referuntur omnia, ita vt si quis dixerit, omnia mādata, siue quæ scripta in libris Canonicis, siue quæ tradita sunt nobis ab Apostolis & eorum successoribus, vnum esse mandatum charitatis, à vero

Greg. li. 2. in lib. Reg. cap. 4.

Bernar. de præcepto & dispēsatione.

Quàm reuerenter sentiēdum de tradit. Apost.

Idem vbi suprà.

Idem scopus scriptura & traditionum charitas. 1. Tim. 1.

E nihil aberrauerit. Hoc itaque consilio, in hunc vsum & finem institutæ sunt omnes Traditiones, quæ non ab Apostolis modò, verumetiam ab eorum successoribus profectæ sunt, quam denotat Bernardus, ad lucrum & custodiam charitatis: quã etiã ob causam non diutiùs immobiliter fixa sunt, quàm quoad charitati militant: cui simul vt militare desierint, iam nihil impedit, quò minùs vel omittantur, vel intermittãtur, vel in aliud aliquid fortè commodiùs commutentur. Nam quæ pro charitate statuta sunt ea contra charitatẽ retineri, prorsus iniquum fuerit. Sed num idem cuiuis de fece vulgi iudicare licebit, quando traditiones militant, quando non militant charitati? Tantum abest, vt id vnicuique de plebe liceat, vt ne tibi quidem Brenti fas id sit, quamlibet catus & prudens esse tibi videaris: verùm iis tantùm, inquit Bernardus, quibus id posse videre datum & prouidere creditum est. Non satis est, si datum alicui sit posse videre, nisi creditum etiam sit posse prouidere. Quamobrem etiam si tu, qui prudens es in oculis tuis, posse te videre iudices, quando militet, quando non militet charitati traditio, quoniam tamen tibi non est creditum prouidere, nullam habes legitimam potestatem, quæ sint eius generis traditiones cognoscendi, & eas arbitrio tuo vel abrogandi, vel commutandi, sed inuitis etiam omnibus portis inferi, penes eos solos potestas hęc est, qui sedẽt in Petri Cathedra, qui cùm semper ad manum habere queant viros & prudentia & doctrina singulari præditos, quorum vtantur concilio, datum est illis posse videre multorum o-

Quorum sit de traditionibus iudicare, an seruiãt charitati.

F culis adiutis, quando deseruiat, aut non deseruiat charitati traditio, simul posteaquàm ad munus Apostolicum vocati sunt, creditum est illis prouidere, quo si traditionem aliquam nõ ampliùs charitati seruire iudicauerint, aut eam omitti deinceps, aut intermitti posse decernant, aut in aliud aliquid commodius commutent. Absit autem, vt penes quemuis de vulgo potestas sit ea de re iudicandi. Interest enim Reipublicæ, vt non modò scriptæ leges, verùm & quæ moribus receptæ, diuturnaque consuetudine sunt approbatæ, non temerè mutentur aut corrigantur, nisi eorum, qui cum potestate versantur, autoritas accesserit.

Brentius de traditionibus Apostolicis.
Act. 15.

Perstringit posteà Brẽtius traditiones aliquot, & expendit eas iuxta sacræ scripturæ regulam, vt quid de ipsis sentiendum sit cognoscamus. Non vesci, inquit, nec sanguine, nec suffocato, nec idolothito, traditio est. Et quia ex actis Apostolicis manifestum est, quòd Apostoli ipsi tradiderint hoc Decretum Ecclesiis gentium, non ampliùs de hac traditione quærendum est, num sit Apostolica, sed quo consilio & quo fine Apostoli eam Ecclesiæ commendauerint. Quæritur ergo num Apostoli tradiderint eam hoc concilio, vt imponerent Ecclesię perpetuam legem, cuius operum meritis consequerentur homines coram Deo remissionem peccatorum? Nihil certè minùs. Quis autem vnquàm eo concilio traditiones instituit, vt imponeret perpetuam legem, è cuius operũ meritis consequerentur homines coram Deo remissionem peccatorum? Iam audiuisti quid ea de re scripserit Bernardus, quo cõsilio, & quo fine plerasque traditiones institutas esse docuerit, nimirùm ad lucrum & custodiam charitatis: per quam

charitatem consequuntur homines coram Deo remissionem peccatorum, sicut à Christo dictum est: Dimissa sunt illi peccata multa, quoniam dilexit multum. Nam quod ad ipsa opera per se considerata attinet, non puto quòd quemquam reperies, qui doceat, quòd meritis eorum remissionẽ peccatorum aliquis consequi possit. Non est obscurum, quid de ea re scripserit Thomas Aquinas, à quo non dissentit omnis reliqua Theologorum schola. Si consideretur, inquit, opus hominis meritorium, secundum substantiam operis, & quatenùs ex libero proficiscitur arbitrio, vita ęterna dignum non est. Cæterùm præclarè dicit Augustinus: Radix nostra est charitas nostra, fructus nostri opera nostra, opus est, vt opera tua de charitate procedant: tunc est radix tua in terra viuentium. Radicem Deus inspicit, non opera. Sunt autem, sicut idem Augustinus docet, duæ radices. Radix omnium bonorum charitas: radix omnium malorum cupiditas. Sicut in charitate nihil vnquã mali, sic in cupiditate nihil vnquam boni poterit inueniri. Istę duę radices in duobus agris à duobus plantantur agricolis: vnam in cordibus bonorum plantat Christus, aliam in cordibus malorum plantat diabolus. Nec de charitatis radice nascitur aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni. Non attendit igitur Deus ad id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur: vtrùm ex cupiditate, an ex charitate facias, solùm id spectandum esse putat: vsque eò etiam, vt homicidium laudatum, de eo verò qui misericordia ductus abstinuisset à cæde, pœnas expetitas esse legamus. Phinees vno pugione duos confecerat, à Domino commendatus, æterni sacerdotij testimonij testamentum accepit. Non quòd ipsum bonum per se sit homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quòd illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas opus quod naturâ siue substãtiâ suâ malum est, fecit esse bonum. Cõtrà, Saul non occidit Agag Regem pinguissimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea dispergere. At is in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctésque precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam sibi constitutam euadere posset, non quòd malus esset affectus misericordiæ, sed quod contra Dei præceptum pepercit, déque rebus Amalech concupiuit. Non est in Phinees laudatum homicidium, sed Charitas, sed zelus: non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia partim laudis, partim rerum optimarum Amalech, de quibus prohibuit Deus, nequid concupisceret, qui radicem, non quod foris apparet, inspicit. Vnum est igitur opus charitatis, quo remissionem peccatorum & vitam æternam consequimur, de qua & illud præclarè scriptum est ab Augustino, quòd omnia bona opera nostra vnum opus est charitatis. Tunc enim recta sunt opera, cùm ad hunc vnum finem diriguntur. Opus ergo vnũ est, in quo sunt omnia, fides quæ per dilectionem operatur. Quem sequutus Thomas de Aquino: Omnium, inquit, humanorum actuum regula, lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ

G *Luc. 7.*

Thomas cap. 12. quæst. 114.
Merita nostra non substãtia operis, sed in charitate nitũtur.
August. in Psal. 51.
Idẽ ser. 44. de tempore.

Num. 25.
1 Mach. 2.
Exemplum
H *Phinees & Saul.*

1. Reg. 15.

Charitatis opus quale & quotum.
August. in Psal. 89.
Galat. 5.
Thom. opusculo. 4.

A coæquantur: sic etiam quodlibet opus humanum tuoc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò discordat ab hac regula, non est bonum nec rectum. Quamobrem nihil contrà nos faciunt, quæ scribis, quòd Apostoli docuerunt remissionem è solo Christo per fidem petendam. Nam & nos aliter non docemus: solus enim est Christus, qui peccata nobis remittit: quam remissionem per fidem consequimur, sed non solam, sicut vos doceris: verùm sicut Apostolus docet, fidem quæ per charitatem operatur. Si quid igitur operi tribuimus, hactenùs tribuimus, quatenùs ex fide charitateque procedit. Tolle fidē in Christū, tolle charitatē ex operibus nostris, condēnate nos possunt, iustificare nō possunt. Nihil igitur operū substantiæ tribuim⁹, sicut è cōtrario nihil nō tribuim⁹ charitati.

Galat. 5.

Addit Brentius, quòd Apostoli liberauerunt Euangelio suo gentes à iugo legis Mosaicæ, quod productis aliquot Pauli testimoniis probat. Atqui nihil est necesse Pauli autoritate id comprobare. Nam & hoc libenter concedimus, quòd Apostoli liberauerunt gentes à iugo legis Mosaicæ. Non autem liberauerunt ab eo legis iugo, de quo dixit Christus: Iugum enim meū suaue est, & onus meum leue. Est lex vetus, est & lex noua. Ab illius iugo sumus liberati, ab huius nequaquàm. Vis autem scire, quòd sit inter vtramque discrimen? Fuit illa timoris, est hæc amoris. Cohibebat illa manum, cohibet hæc animum. Obseruabatur illa spe præmiorum temporalium, quę ferè sola tunc promittebantur: obseruatur hęc spe præmiorum æternorum, quę prolixè Christus pollicetur. Quantò minùs autem grauia sunt, quæ ex amore proficiscuntur, & quorum labores ingentibus præmiis pensatos iri certa spes est, tantò suauius est iugum nouæ legis, & onus illius leuius, quàm fuit iugum veteris legis. Quin & in hoc libēter assentimur Brētio, ꝙ Apostoli nō tradiderunt hoc decreto perpetuam legem, cuius opera expient peccatum, sed tantùm præscripserint, præsenti suo seculo regulam ad tempus duraturam, donec offendiculum inter gentes & Iudæos tolleretur. Et enim quæ vel ad externum ritum aliquem, vel ad Ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorum, temporum, causarúmque circumstantia, mutationem aliquando requirūt, non ferè solent eo consilio constitui, vt perpetua sint: nec si charitas id exigat, ea vel intermitti vel omitti fas sit. Docet hoc etiam Augustinus, quòd charitatis opera non semper debent permanere, charitas autem semper. Quotquot itaq; sunt instituta, quntquot sunt humanæ traditiones, vni charitati militant omnes. Quamobrē quoties hoc illa flagitat, vel intermitti, vel omitti, vel in aliud melius commutari possunt, sed nō pro cuiusq; tamē libidine. Meritò cōmendatur ab Eusebio præclara illa Platonis sententia: Vobis quidem, inquit, si rectè cōstitutę sunt leges, vna certè erit pręclarissima, quę iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, rectène an secùs leges habeant, sed vno omnium ore, vnàque voce, rectè tanquàm à Diis positas concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquā à iuuenibus cogitare. Senem autem si quid excogitarit, Principibus & æqualibus nemine iuuenū audiente referre. Vides quàm ille vir prudentissimus

Apostoli quam legem sustulerunt.

Matth. 11.

Veteris & nouæ legis differentia.

B

Aug. ho. 8. in epist. Ioan.

Euseb. li. 12. de præpar. Euangelica cap. 2. Plato lib. 2. de legibus. Non est inuenum, quærere de legū ratione cur lata sint.

mus Cretensium aut Laconum legibus religionem adhibendam esse putauerit. Iuuenes ne quærere quidem de illis vult, qua consilio latę sint: senibus, quos Græci Presbyteros vocant, aliquid concedit tamen, sed quid illud? num vt figant & refigant arbitratu suo? Nihil minùs: verum vt referant Principibus, vt per quos lex est sancita, per eosdem decernatur (si iustas & graues causas è senibus aliquis attulerit, quamobrem id rectè fieri possit) vel intermitti vel omitti, vel in aliud aliquid commodius eam commutare debere. Id autem fieri vult Plato, nemine iuuenum audiente, quòd hęc ætas affectionibus magis, quàm rationis magisterio gubernari consueuerit. Quam etiam ob causam Aristoteles, humanæ philosophiæ minùs eos idoneos auditores esse cēset. Quid autem dici potuit prudentius? quid ad legum autoritatem cōseruandam, quibus regna stant & Respub. accommodatius? Constat autem de non scriptis legibus ibi loqui Platonem, quales fuisse Laconum leges dubium non est, quas propterea scripto mandandas esse Lycurgus non putauit, quòd eas multò diutiùs duraturas, longeque plùs firmitatis habituras esse persuasum haberet, si moribus & institutis quodammodò mentibus hominum essent inscriptæ. Sic ille magis fixum fore credidit, quod per manus traditum, quàm quod literis esset consignatum. Nunc tecum Brenti reputa, si Cretensium aut Laconum leges tanquam ab ipso Deo sancitas haberi Plato voluit, quibus etiam hanc ob causam Rhetratum nomen imposuisse Lycurgus estimatur, si ne mutire quidem aduersus illas permisit: quaotum nos honorem habere legibus iis oporteat, quas dubium non est à Spiritu Sancto latas esse, qui Conciliis præsidet, afflatuque suo fouet ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllum labi permittit? Si non vult Plato in legem inquiri ab hominibus latam, quantò minùs fas est in legem inquiri à Spiritu sancto latam? Quamobrem nihil dici potuit perniciosius, quàm quod affirmatur abs te Brenti, cuiuis etiam de fęce vulgi fas esse, quo consilio, quóue fine lata sit lex, inuestigare, iudicium de illa suum interponere, ac si quid animo suo non arriserit, statim eam conuellere & labefactare. Quod nunc, proh dolor, quantò quisque minùs habet intelligentiæ, tantò maiore facit audacia. Intereà tamen presbyteris nefas non est, ad eos qui præsunt Ecclesiæ, referre, si quid eius modi videatur in aliqua lege, quod mutationis alicuius indigeat. Per quos in vnū coogregatos, quæ vel ad ritum, vel ad mores pertinent, pro eo vt præsentis rerum status postulat, vel de retinenda, vel de commutanda illa decerni aliquid rectè potest. Sic & aliis de rebus & de Eucharistiæ Sacramento factum esse videmus. Fuit hoc moribus aliquando receptum, vt infantibus daretur Eucharistia, mos hic posteà fuit abrogatus. Calicis etiam vsum apud veteres fuisse scimus: verùm & hic ritus non alio magis quàm charitatis respectu mutatus est. Nam etsi fuerunt aliæ quoque causæ, nimirùm periculum effusionis, & ne quid habere cum Nestorianis commune Catholici viderētur: fuit tamen & hæc non postrema, quòd cùm apud plerósque populos, qui recèns ad Christi fidem ante sexcentos & septingentos hos annos cōuersi fuerant, aut nul-

C

Arist. 1. lib. Ethicorum.

D

Nil perniciosius quam suum cuique iudicium de legibus permittere.

Presbyteri rectè ad Præpositos suos referunt corrigenda.

De vsu calicis adempto Laicis ex cō munione.

E lus, aut rarus admodùm esset vini vsus, vt sine difficultate tantum vini suppeditari vix posset, quãtum ad bibendum omnibus ex calice sufficere valeret, ne quid ex eo offendiculi oriretur, si vterentur calice ditiores, non vterentur egeni, visum est à charitate Christiana non alienum, vt ab eo communiter omnes abstinerent, cùm æquè sub vna specie Christus integer sumeretur, atque sub vtraque. Neq; tamen intereà Christi violata est institutio. Nam quibus id mandatum est Sacerdotes, quando faciunt, hoc quod in illa nouissima cœna Christus fecit, hoc est, quando conficiunt & offerunt, non aliter sumunt, quàm sicut ipse Christus, qui tum conficiebat & offerebat, sumpsit, & sumendum illis dedit. Verùm nos ad Brentium reuertamur.

Brentij sententia de traditione celebrandi Paschatis.

Expendit is traditionem de Paschate: Num Apostolica sit, in dubium reuocat, idque propter eam causam, quòd Asiani qui celebrabant Pascha decimaquarta Luna, retulerint hanc traditionem in Ioannem Euangelistam & Apostolum: Occidẽtales, qui celebrabant Pascha die Dominico post quartamdecimam Lunam, retulerint eam in Petrum & Paulum. Hæc ipsa diuersitas, inquit, quam scriptores de tempore celebrandi Paschatis referunt, suspicionem inijcit, quòd Apostoli nihil tale Ecclesiis tradiderunt. Et Paulus dicit: Ne quis vos iudicet in parte diei festi, aut nonilunij aut sabbati. Et iterum: Dies obseruatis & menses. Et Socrates: Erat, inquit, Apostolorum institutum, non de diebus festis sancire, sed rectam vitam & pietatem docere. Atqui diuersitas hæc non impedit,

Colos. 2. Galat. 4.

Socr. li. 5 ca. 22. histor.

Responsio.

F quò minùs hæc traditio semper Apostolorum habita fuerit, vt die Dominico post Lunam decimamquartam Pascha celebraretur: quod & si secùs ab Asianis aliquando legimus obseruatum, errore tamen id factũ esse scribit Epiphanius, quòd malè dictum Apostolorum interpretarentur, & per ignorantiam aliter intelligerent. Quòd verò profers Pauli verba, quibus probare niteris nihil eiusmodi Apostolos instituisse, suo quoq; seculo scribũt, 1 Epiphanius, 2 Hieronymus, 3 Ambrosi⁹, 4 Augustinus, 5 Leo Magnus, à quibusdã hæreticis ea prolata fuisse, quibus quæ respondent illi, eadẽ vobis etiam Brenti responsa esse putato. Nam nos vel hanc ob causam in iis veterum etiam hæreticorum argumentis refutandis longiores esse nolumus, quod in cõfessione nostra Christiana satis copiosè sunt hæc à nobis tractata. Iam quòd à Socrate dictum adfers, quòd erat scopus Apostolis non de festis diebus sancire, sed rectam vitam & pietatem docere, hoc verissimum esse cõfitemur. Nam in omnibus quæ tradiderunt Apostoli, scopum hunc eorum fuisse certum est, vt charitate mentes hominum inflammarent, quæ sola recta vita est ac pietas. Charitatem inquam, & Dei & proximi. Charitas erga Deum flagitabat, vt eius beneficiorum, quæ nobis immensa præstitit, memoria nulla apud nos vnquàm obliuione obrueretur. Cùm autem nulla fuerint illius erga nos beneficia maiora, quàm quòd vnigenitum filium sum misit, qui traderetur propter delicta nostra, resurgeret autem propter iustificationem nostrã, illa conati sunt animis hominum diligentiùs inculcare, quò sic ad eum redamandum vehementiùs accenderemur, quem nos priorem sic dilexisse

Epiph. haeresi. 90. 1. Haer. 73. 2. In 2. cap. ad Galat. 3. Epist. 83. 4. Epistola 119 cap. 7. 5. Serm. 4. de ieiunio septimi mensis.

Scopus traditionũ Apostolicarũ, praesertim in dierũ festorũ institutione.

G se cognouissemus, vt proprio filio suo non parceret, verùm pro nobis omnibus traderet illum: traderet autem ad illudendum, flagellandum, crucifigendum, & morte turpissima cũdemnandum, qui tamẽ tertio pòst die resurgeret à mortuis, quò sic nos de nostra quoq; resurrectione certos redderet. Hæc præ cæteris memoriæ nostræ tenaciùs infigi voluerunt. Quare non contenti quartæ & sextæ ieiunium, diemque Dominicum festum instituisse, quadragesimam etiam & sanctam hebdomadam, quam in luctu & mœrore transigeremus, deinde verò Paschatis festa, quæ solenni quadam lætitia celebraremus, nobis obseruanda tradiderunt. Quorum obseruatio quid est aliud, quàm Euangelij quædam viua explicatio, quam si quis abrogandam putat, eadem ratione qua viuum hoc etiam scriptum Euangelium abroget, licebit. Hic igitur fuit, Apostolorum scopus, quòad charitatem, quam Deo debemus, in animis nostris excitandam. Fuit & alter scopus, vt inter nos quoque mutuam charitatem conseruaremus, qua sola maximè alitur amicitia. Est autem hoc amicorũ proprium, idem velle & idem nolle, gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Volebant igitur Apostoli, vt quos in fratres sibi Christus cooptasset, quicunque nomen ab illo ducere, deque illo gloriari cuperent, vt fraternam inter se charitatẽ retinerent, simul flerent Christi passi & mortui, simul gauderent Christi resurgentis memoriam celebrantes, & sicut fidẽ vnã & eandẽ haberẽt, sic eam iisdẽ etiam ritibus & cæremoniis, iisdẽ etiam, quoad eius fieri posset, obseruationibus mentibus fidelium, vt ita dicam, inscribere conatentur, H nec vlla in re inter se discreparent. Habes iam Brẽti, qui fuerit Apostolorum scopus. Ad quem etiã collimarunt patres in Synodo Nicæna congregati: Quam duabus de causis fuisse conuocatam scribit Athanasius: Primùm, vt festum Paschatis eodẽ die celebraretur: deinde vt hæresis Ariana, quæ suppullulauerat, anathemate percuteretur. Vides quantùm eo tempore fuerit existimatum in eo positum esse, vt hæc de tempore celebrandi Paschatis discrepantia tolleretur, vt vniuersus orbis (sic enim loquitur Athanasius) in Concilium proptereà coiret, vt eodem die Pascha celebraretur, & hæc prima congregandæ Synodi causa fuerit. Nunc audi quibus rationibus adducti fuerint illi sancti Patres, vt vno eodemque die sanctissimi Paschatis ferias peragi, & orientis ecclesias, quæ à Romana & cæteris occidentis ecclesiis dissidere visæ sunt, eandem cum iis, à quibus dissidebant, diem obseruari vellent. Duas enim Ecclesiasticæ historiæ scriptores commemorant. Primam, quòd minimè fas esset, Christianos Iudæorum sequi consuetudinem, qui posteaquàm conscelerates manus suas nefaria Christi cæde contaminarunt, tanta sunt animorum cæcitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum est intelligant. Deinde, quòd graue cumprimis & indecorũ esse putaretur, quãdoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus Dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & Pater omnium, non vno eodemque tempore anniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari:

Rom. 8. Matt. 20.

Rom. 15.

Athan. in Epist. de Synodo Arimini & Seleucia congregatis, & in Epist. ad Episcopos in Africa. Ibidem.

Eusebi. lib. 3. de vita Constanti. Socr. lib. 5. cap. 22. Sozo. lib. 7. cap. 18. & 19. Theo. lib. 1 cap. 10. Ephe. 4.

A brari: sed per eosdem dies alios quidem ieiuniis exerceri, alios verò conuiuiis vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò corporis afflictionibus macerari: quemadmodum in sua quadã ad Episcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbique locorum Ecclesias epistola, fusiùs ab Imperatore Constantino, & in eo libro, quem aduersus hæreses conscripsit, ab Epiphanio proditum legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum, vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodũ de Paschate déque sabbato factum videmus, vel cum gentibus haberent commune Christiani: quæ cùm sextum hebdomadę diem tanquam Veneri sacrum, in ludis, epulis, nequitiis consumere cõsueuissent, visum est Christianis, vt quem illi diem cumprimis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore luctúque traducerent, non solùm acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimam, verùmetiam peccata quę causam illi dederunt, deflentes. Altera, quòd sicut à Damaso Papa scriptum, & à Leone magno repetitum legimus, non aliter vnus grex & vnus pastor sumus, quàm si, quod iterum atque iterum monet Apostolus, idipsum dicamus omnes, si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia, si vno atque eodem tempore, ritus etiam eosdem obseruemus. Eundem igitur quem Apostoli, sancti quoque Patres in Synodo Nicæna congregati, scopum sibi propositum habuerunt, cùm hoc de tempore celebrandi Paschatis decretum promulgarent, nimirum eam, quæ finis est præcepti.

Cõstantin⁹. Epiph. hæresi 70. Duæ causæ priscis obseruandi vel mutandi tẽpora.

Dam. epist. 4 de Chorepiscopis Leo epist. 4. c. 2. 1. Cor. 1.

Ponamus, inquit Brentius, Apostolos aliquid B de tempore celebrandi Paschatis quibusdam Ecclesiis tradidisse, manifestum tamen est, quòd non tradiderint legem necessariam, sed disciplinam liberrimam, qua Ecclesia tantisper vteretur, dum vtilitati ipsius seruiret. Paulus enim dicit: Hic quidem iudicat diem ad diem conferens, ille autem idem iudicat de quouis die, &c. Demus autem hoc tibi Brenti, non tradidisse legem necessariam Apostolos de tempore celebrandi Paschatis: Postea quàm verò totus orbis in Concilium coiuit, quęso te, num propterea tanto labore coiuit in locum vnum, vt postquàm decreuisset aliquid, liberum esset nihilominùs vnicuique parere si vellet, aut non parere? Quorsum autem attinebat, vt laudatissimus Imperator ille Constantinus tãto sumptu suo tot sanctos patres ita fatigaret, quorum alij ætate, alij valetudine affecta, alij longissimè fuerunt ab eo loco remoti, in quem illis conueniendum erat: vt sine magna difficultate & molestia sua tam longum iter perficere plerique non possent? quorsum inquam, attinebat tantos facere sumptus, & ita fatigare sanctos patres illos, si quod tu vis, liberrimam esse nihilominùs disciplinam hanc oportuit? Scilicet iis verbis ad illos Imperator vsus est: Decernite Patres aliquid de tempore Paschatis obseruandi: verùm ita, nihil vt hac de re tradatis tanquàm necessarium, sed liberrimam tantùm disciplinam, qua tantisper vtatur Ecclesia, dum ipsius vtilitati seruiat. Si diceres, Nihil tradatis perpetuò tenendum, colorem tamen haberet aliquem oratio tua: sed si hoc vis, vt etiam post decretum factum liberrima sit nihilominùs disciplina, & liceat cuiuis iudicare, quàm diu seruiat vtilitati Ecclesiæ, quid dici potest absurdius? Nos verò nihil dubitamus, C quòd etiam Apostoli quam hac de re legem tradiderunt, nõ tanquàm liberrimam disciplinam tradiderint, sed ita necessariò voluerint ab omnibus obseruari, ne pro sua priuata libidine cuiuis etiam rescindere liceret. Quòd si quid aliquando dubitationis incidisset, eius eximendæ non penes vnum aliquem, quamlibet sibi prudens is videretur, sed penes vniuersam Ecclesiam, aut certè penes eum qui Petri tenet cathedram, potestatem esse voluerunt. Quorsum autem adducis locum illum Pauli, Alius iudicat diem, &c. Scilicet ignorabant illum Patres in Synodo Nicæna congregati? Denique totus orbis Christianus quis Pauli verborum horum sensus esset, nesciebat, quandoquidem iam inde ab Apostolorum temporibus in occidentis ecclesiis: totis verò mille trecentis annis in toto orbe, quàm longè quámque latè Christiana fides fuit propagata, summa concordia semper ab omnibus Paschatis festum eo die, quem Patres Nicænę Synodi præscripserunt, ab omnibus Christianis ad hunc vsque diem semper fuit celebratum, ac deinceps etiam nunquàm aliter celebrabitur vsque ad mundi finem? Legebatur ante vos quoque Brenti, Paulus in Ecclesia, legebatur inquam, & intelligebatur, neque de Christianorum, verùm de Iudæorum obseruationibus hæc Pauli verba sancti Patres nostri sunt interpretati. Nam cùm Iudaicæ fuerint vmbræ, venturúmque Christum figurauerint, obseruationes nostrę venisse, iam natum, passum, & mortuum, tertio die resurrexisse, quadragesimo pòst in cęlum ascendisse, decimo pòst, hoc est, ab eo quo resurrexit quinquagesimo, Spiritum sanctũ misisse, nobis in memoriã reuocant. Quod D non scriptum, sed nobis traditum per sanctos Apostolos, quasi viuum Euãgelium, si sublatum aliquis cupiat, quid is aliud quàm Christũ nobis ereptũ, & omnem beneficiorũ eius memoriã extinctã cupit?

Brentius iterum de traditione Paschatis celebrãdi. Rom. 14.

Apostoli suas traditiones non liberam esse disciplinam voluerunt.

Quod verò scribis, Victorem Romanum Pontificẽ grauiter à maioribus reprehensum esse, quòd suscepisset eos, qui decimaquarta luna Pascha celebrabant, ex Ecclesia abiiciendos: Tradunt hoc autores Ecclesiasticæ historiæ, non omnibus Episcopis factum hoc eius placuisse. Verùm interea Leoni quoque Pontifici Romano, cùm de festo Paschatis tractaret, non leuiter delinqui visum est, si in principio Sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Sed & ante eum scriptor celebris Epiphanius, tam esse graue iudicauit in hac obseruatione diei Paschatis, à more cæterarum orbis Ecclesiarum aliquos discrepare, vt non dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui luna quartadecima Pascha celebrassent, quos quidem quartadecumanos vocat.

De Victore Pontifice Euse. lib. 5. cap. 25. Socr. lib. 5. cap. 22. Nice. lib. 4. cap. 36. Leo epi. 64.

Epiph. hæresi. 70.

Excutit nũc censor noster Basilij dictum de traditionibus, quod scriptũ his verbis legimus: Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, partim ex conscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorum traditione ad nos delata in mysterio recepimus, quæ vtraque eandem ad pietatẽ vim habent, & nemo iis contradicit, qui vel saltem modicam Ecclesiasticarum legum experientiam habet. Et iterum: Apostolicũ arbitror esse, etiam in non scriptis traditionibus perseuerare. Quid autẽ in his & quæ sequũtur verbis, nõ piè, non catholicè, nõ orthodoxè scriptũ est? Et hũc tamẽ audet momus hic

Brentius contra Basiliũ. Basi. de Spiritu sancto cap. 27.

Cap. 29.

Laus Basilij.

M

Theod. li. 4. cap. 19. Soc. lib. 4. cap. 23. epist. 26. Nazan. in monodia siue oratione funebri, quam habuit de Basilio. Brentius qua arte perstringat Basiliũ.

E veriùs quàm Aristarchus reprehendere? At quem virum? Quem Theodoritus lumen orbis terrarũ, quem Socrates columnam veritatis, quem Gregorius ille Theologus à Græcis vocatus, orbis oculũ vocat, neque dubitat cum veteris & noui testamenti Patribus conferre, ac tantas illius fuisse virtutes narrat, nulla vt vis orationis esse tanta queat, quæ pro dignitate eas exprimere posit. In hunc talem virum, cuius tot seculis in Ecclesia summa semper fuit autoritas, audet sibi censurã sumere Brentius. Neque verò non intelligit peccatum suum: rem esse videt indignam, neque posse non offendi piorum aures, cùm virum tantum homo ab eius doctrina pietateque longißimè remotus, reprehendere non veretur. Itaque longa quadam vtitur præfatione, qua crimen à se temeritatis & arrogantiæ repellere conatur. Etsi Basilius, inquit, vir est in oculis nostris magnus, quem & agnoscimus, & veneramur, tam doctrina, quàm pietate insignem, & agimus Deo gratias, quòd excitauerit hunc, per quem multa & magna sua beneficia in Ecclesiam suam conferret: ac dolemus, quod necessitas cogat nos ab ipsius sententia hac in parte recedere: Tamen non debet nobis esse fraudi, quòd in re seria, & ad salutem nostram pertinenti, malumus diuinam quàm humanam autoritatem sequi. Animaduertistine Lector, quemadmodum hic altera quidem manu caput demulcet, altera verò maxillam ferit. Reuereri se dicit insignem doctrinâ pietatéque virum: hactenus caput demulcet: sed in re seria, & ad salutem pertinenti, malle se dicit diuinam quàm humanam autoritatem sequi: hic pugno maxillam ferit. Scilicet is fuit Basilius, qui diuinam autoritatem sequutus nõ est, aduersus hæreticos præsettim scribens in re seria, in re ad sempiternam salutem pertinenti? An non est diuina autoritas, quã sequutus est Basilius? cùm post illa verba, quę producta per te sunt: Arbitror Apostolicum esse, etiam non scriptis traditionibus inhęrere, subiungit: Laudo, inquit, vos, quòd omnia mea meministis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones obtinetis, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam. An hæc non est diuina autoritas? Qua fronte igitur hominum arrogantisime tibi tribuere audes, quòd diuinam autoritatem, quàm humanam sequi malis: quasi Basilius quoque non diuinam sequutus fuerit? Nisi fortè præterquàm quod vos dicitis, nihil diuinum censeri vultis, vt quamlibet cum Dei verbo pugnantia loquamini, nihilominùs acclamari vobis à populo velitis, quemadmodum Herodi quondam acclamatum fuisse legimus, Dei voces non hominis. Verùm sicut illum sic & vos aliquando, nisi resipueritis, Angelus Domini percutiet. Adfert iam causam Brentius, qua fuerit adductus, vt sibi censuram sumeret in Basilium. Nos quidem, inquit, honorificentiæ tanti viri libenter parcimus, sicut & hactenùs eius sententiam de Apostolicis traditionibus dißimulare, & silétio potius obruere, quam exagitare voluimus: Sed quid faciemus? Aduersarij nostri propugnatores Pontificiæ superstitionis & impietatis hunc Basilij locum ita proferre solent, vt videantur sibi autoritate eius triumpbare. Atqui sanctus Basilius, vt illi parcas, abs te non petit: quin quò magis illum vituperaueris, hoc se laudari magis interpretatur. Neque enim minus gloriosum est ab impiis reprehendi, quàm à piis laudari. Sed quam tu nobis impietatẽ obiicis? Fuerit aliquid superstitionis apud quosdam qui Romani Pon. autoritatẽ agnoscunt, cuius nos esse membra profitemur, impietas certè non aliunde, quàm à vobis originem sumpsisse videtur, per quos apertam esse fenestram Satanismo quo referta nunc est Germania, manifestius est, quàm vt negare posìtis. Nam eò pedetentim rem perduxistis, vt multos iá repetere liceat, qui Christum apertè Deum esse negent. Ita dum Papismũ (sic enim vobis appellare Christianismum libuit) exterminate conati estis, in eius locum induxistis atheismum. Qua de re vos ipsos aliquando quęrentes audire licet. Cur autẽ nos autoritate Basilij non triumphemus, qui cùm eandem nos fidem, eadem instituta tenere gloriamur?

Responsio. Basiliũ vendicãs ab iniectatione Brentij.

2. Thess. 2.

Actor. 12.

Responsio.

G

Verum audiamus adhuc Brentium sermonem suum prosequentem. Quamquam autem Asotus, inquit, obiicit nobis alicubi Chamum parentis sui derisorem, tamen re ipsa ostendam, Asotũ & collegas eius multò impudentiores & sceleratiores esse Chamo. Verißimè Chamum vobis obiicit vir venerabilis Petrus à Soto, qui parentes vestros rideris, & in eorũ præceptis incedere nefas esse ducitis. Nunc videamus, quàm verè tu id in illum retorqueas. Hic enim, inquit, etsi non tegebat nuda verenda senis Noë, non tamen ipse denudauerat, nec contendebat ea esse pulcherrimam & venustissimam corporis partem, sed potiùs quia sentiebat esse turpitudinem, derisit. Illi autem immundi porci non solùm ipsi denudant verenda Basilij, viri de Ecclesia optimè meriti, verùmetiam contendunt ea esse honestissimum membrum corporis eius. Atqui Brenti, quæ tu verenda vocas, quæ turpitudinem & scabiem appellas, & hoc nomine tegi vis, ea nos in Basilio summam esse puritatem contendimus, & non modò tegenda, verùmetiam præ nobis esse ferenda putamus: Neque soli nos. Quis enim fuit priscorũ Patrũ iam inde ab Apostolorum temporibus vsque ad hęc nostra, qui non idẽ, quod Basilius, senserit, scripserit, docuerit? An Origenes omnium Doctorũ iudicio non fuit semper habitus longè doctißimus? At is etiam, si quis Christo se credere profiteatur, si tamẽ aliud de veritate Christianæ fidei credat q̃ habeat definitio traditionis Ecclesiasticæ, hæreticum eum pronunciare non dubitat. Et alio loco de hęreticis loquẽs: Quoties, inquit, Canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionẽ Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Hic Origenes plùs aliquid dicit quàm Basilius. Nam etiamsi scripturæ Canonicæ proferantur, traditionibus tamen inhærere iubet. Et alio loco dicit: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Quid autem Cyprianus? cùm dicit non minùs ratum esse, quod dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit, an nõ & ipse plùs aliquid tribuit traditionibus quàm Basilius? Num autem ab eo dissentit Hieronymus cùm scribit, multa quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur, autoritatem sibi scriptæ legis vsurpasse? Quid hic ego proferam Athanasium?

Qui sint Chamo Brẽtio. Genes. 9.

Responsio.

Idẽ breuiter.

H

Responsio Patres omnes Basilio consonare. Orig. in explanatione 1. cap. epist. ad Tit. sicut citatur à Pãphilo martyre in Apologetico Origenis. Idẽ ho. 29. in Matth.

Origen. in præfat. in li. Periar. Cypr. in ser. de ablu. pedũ.

Hiero. aduersus Luciferianos.

Athana. in princip. tomo 3. de incarnatione verbi Dei.

A qui qnoties illi res est cum Arianis, maxima ex parte traditionibus niti videtur, qui suadet etiam omnibus, vt traditam fidem retineant, & taoti mysterij inquisitionem exhorreāt. Nam qui, inquit, quæ vltra suas vires sunt, indagat, in præcipiti consistit: Qui verò traditionibus inhæret, extra periculum versatur. Profert is etiam epistolam, in qua Patres in Synodo Arimini congregati supplicant Imperatori, ne ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittat: sed eos sinat in institutis decretisque maiorum permanere. Laudat etiam Patrum illorum piam prudentiam, qui, tantum itineris laborem, tantáque maris pericula sustinuerunt, vt Patrum traditiones integras conseruarent. Quisque enim eorum, inquit, sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasiooem se daturum posteris, vt quod ipsi egissent, rescinderetur. Vituperat contrà temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem Patrum suorum, Ariomanitarum studio ac gratiæ propinarent & proderent. Quæ enim fides, ait, in eorum actis, si decreta maiorum suorum soluant? Aut quomodo eos, quibus successere, Patres suos appellabuot, quorum sententias ipsi culpaot? De Ignatio scribit Eusebius, quòd is docebat Ecclesię populos, vt diligentiùs ac tenaciùs Apostolorum traditionibus inhærerent, quas etiam scriptas reliquerit. Sed quorsum attinet, omnes hîc conmerare? Totius Ecclesiæ vox eadem fuit, quam io hoc Basilij libro legimus. Et hæc tu os impurum verenda vocare? hanc turpitudinē & scabiem audes appellare, hanc tegi vis: cùm oihil magis præ se tulerint, nulla de re magis gloriati fuerint catholici Patres omnes & Orthodoxi? B quòd hac vna re, se legitimos honestæ matronæ saoctæ matris Ecclesiæ filios esse declarauerint.

Idem in epi. de synodo Arimeno & Seleucia celebratis.

Euseb. lib. 3. cap. 36. hist. Ecclesiast.

Atrox Brentij censura in Basilium.

Pergit Brentius: Negari noo potest, quin quod Basilius dixit, Traditiones istas, quas paulò ante commemorauimus, ἄγραφα ab Apostolis esse acceptas, & eandem habere vim ad pietatem, quam habent ea, quæ scripta sunt, referendum sit in catalogum eorum dictorum, quę Patribus igoosci potiùs quàm probari debeot. Atqui contrarium iam ex nobis didicisti: Et extat liber Viocentij Lirinensis, quem non alia de re cooscripsit ferè, quàm vt doceret, cum diuinæ legis autoritate cooiungendam semper esse traditionem Ecclesiæ Catholicę, neque minus huic quàm illi tribuendum. Nostri igitur officij est, inquit Brentius, vt ista dissimulemus, & tegamus. Nihil est in Basilio Brenti, quod tegendum sit. Quicquid est in toto corpore librorum, quos edidit, est honestissimum. Sed si pergemus, inquit, actiones Basilij diligenter intueri, sese ipse tegit, & quod incogitanti forsitan excidit, haud obscurè aliàs emendat. Oportet, inquit, omne verbum aut rem confirmare testimonio sacræ scripturæ, ad certitudinem quidem & perfectiooem bonorum, ad coofusiooem autem malorum. Et iterum: In quacunque re vousquisque se indignum senserit, si in illis scripturis coouersetur, velut ex communi medicamentaria officioa, medicamentum ægritudini commodum reperit. Audis, quanti sacram scripturam faciat Basilius? Ait omne verbum testimonio sacræ scripturæ coofirmandū esse. Vult igitur, vt etiam traditiones, quæ nomine Apostolorum circumferuntur, ad sacram scripturam exigantur. Et iterum ait: Scripturam esse com-

Responsio Vincent. Lirinen.

Brentius citat loca Basilij.

Basil. in Ethicis definition. 26.

Idem in præfatione in Psal. 1.

mune Pharmacopolion aduersus omnem indigentiam. Sed & aliâs verus & nouum testamentum vocat thesaurum Ecclesię. Qui tam pręclarè sentit de doctrina scripto veteris & noui testamenti comprehensa, num existimas eum, si seriò admonitus fuisset, Traditiones illas pædagogicas & pueriles, quæ nullo scripto continentur, æquaturum aut cū autoritate sacræ scripturæ, aut cum Sacramentis Christi in Scriptura traditis? Sed quod est istud collectionis geous Brenti? Magni facit sacram scripturam Basilius, præclarè sentit de doctrina scripto comprehensa, noo igitur æquat cum illa traditiones? Ao propterea quòd præclarè sentit aliquis de re aliqua, nihil est, quod ęquare cum ea possit? Detrahitur oe quicquam scripturarum dignitati, si quis dicat, eandem habere vim traditiones ad pietatem, si præsertim traditiones istę nihil aliud sint, quàm quædam scripturarum explicatio: vel si mauis, quædam eorum scriptura, qui literas nesciuot. Nam quod scripto mandatū est, id sub oculos quodammodò subiiciunt, repræseotántque traditæ nobis ab Apostolis cæremoniæ: sicut iam planū fecimus, & vberiùs posteà suo loco demonstrabimus. Nihil igitur incogitanti Basilio excidit, quòd tegere & emēdare voluerit iis verbis, quæ tu ex aliis eius locis producis. Nisi fortè quia dixit Paulus: Tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonē, siue per epistolam: cùm dixit, per epistolā, tegere voluit & emendare, quod sibi priùs imprudēti exciderat, cū diceret, per sermonē. Quin ille potiùs eodē loco haberi voluit, quæ per sermonē, quo illa, quæ per epistolā tradiderat. Vides igitur, quàm noo coosistat hæc tua collectio? Incipit iā excutere Brētius traditiones, quarū Basilius meminit, qui D cùm docuisset, parē vim ad pietatē habere dogmata scripta & non scripta, rationē simul dicti sui profert. Nā si consuetudines, inquit, quæ scripto proditę non sunt, tanquàm haud multū habeotes momenti reiicere conemur, imprudentes & ea dānabimus, quę in Euangelio necessaria ad salutē habētur, imò potiùs ipsam fidei prædicatiooem ad nudum nomen cōtrahemus. Quod geous est, vt eiua quod primū est & vulgatissimum primo loco cōmemorem, vt signo crucis eos qui spem collocarunt io Christum sigoemus, quis scripto docuit? Potuítne verius dici aliquid, quàm quod à Basilio scriptum est? Est enim illud verissimum, quòd reiectis traditionibus, ipsum etiam Euangelium reiici videtur. Quid enim aliud sunt traditiones, quàm viuum quoddam Euangelium? Hoc ipsum cuius primo loco meminit signum crucis, quid aliud est quàm summa totius Euangelij? Quo magis miror hoc nescire tam insignem Rabinum hunc, qui sibi tamen ignorare nihil videtur. Quid, inquit, hoc facit ad honestam disciplioam, vel ad veram pietatem? Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Imò verò Brenti, omnis propemodum Euangelica disciplina, quin & vera pietas omnis, hoc vno signo crucis quodammodò comprehenditur & explicatur. Quod cùm apud nos ne pueri quidem ignorent, est oe verisimile te nescire Brenti? Sic apud nos matres puerulos instituunt, simul vt inceperint talem qualem rationis vsum habere: Posteaquàm è somno fueris expergefactus, surgens è lecto cruce te signa: Similiter facies cùm iueris cubitum. Duces autem signum hoc à ver-

Responsio.

Collatio scripturæ & traditionum.

2. Thessa. 2.

Basilius de pondere traditionum.

De signo crucis.

Traditiones Euāgelium viuum.

Ioan 3. Quid significet expressio crucis.

E tice capitis siue à frõte, ad vmbilicum vsque, simul cogitationem tuam ad Christum referes, qui de summo cælo egressus descendit in viscera matris, atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram assumpsit. Deinde collocabis manum in sinistro brachio, & duces ad dextrum, simul causam animo tecum repetes, quamobrem eò se dimittere Dei filius dignatus fuerit, vt relinqueret domum suam, dimitteret hæreditatem suam, daret dilectã animam suam in manus inimicorum suorũ in cru-
Hier. 12. ce pro nobis moriens. Fecit enim hæc, vt nos qui pro meritis nostris cum hœdis à sinistris eramus collocandi, transferret ad dexteram inter oues suas, vbi vocem illam desideratam audire nobis lice-
Mat. 25. ret: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Facies autem hoc signum tribus digitis, ad significandum trinitatis mysterium, & vteris his verbis: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quo sic in recordationem eius rei venias, quòd salutem nostrã, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota trinitas, cuius inseparabilia sunt opera, in medio terrę operata est. Pater filio, sicut ipse filius testatur, calicem passionis dedit, & ipse Filius animæ suæ in potestate sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam. Oblatus est enim quia ipse voluit. Et Spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui dicit, quòd Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Vides quanta fidei nostræ mysteria vnica hac signandi nos cruce forma nobis Apostoli tradiderint? vt si rudis aliquis & agrestis homo propter in-

Ioan. 18. Ioan. 10. Esa. 53. Heb. 9. Quanta fidei mysteria signaculum crucis complectatur.

F telligentiæ suæ tarditatem assequi cętera non possit, vel hoc illi propè solum ad salutem sufficere queat. Hîc enim incarnatio, hîc passio Christi, hîc causa passionis, hîc extremum illud iudicium, & spes nostræ vocationis, hîc mysterium trinitatis, per quam redempti sumus, vnica signatione crucis exprimitur. Sic puerulos matres apud nos instituunt: sic etiam agricolas in villis docent Sacerdotes. Qui verò liberaliùs in ciuitatibus educantur, admoueri solent, vt ne sibi sufficere putent, si crucis hoc signo facto, memoriam illius crucis, quam Christus pro nobis pertulit, sibi repræsentent, verùm eadem & ipsi cogitatione armati, simul ad crucem cùm vsus fuerit, pro illius nomine ferendam semper parati, crucifigere carnem suam cum vitiis & concupiscentiis suis assuescant, vt dicere quisque possit, Christo confixus sum cruci, per quem
Galat. 5. Galat. 2. Galat. 6. Rom. 8. mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Sic futurum, si compassi fuerint, vt conglorificentur. An non verè dixit Basilius, quòd omnia quæ sunt in Euangelio ad salutem necessaria damnat, qui traditiones hoc genus Apostolicas reiicit? Siquidem quicquid est Euangelicæ disciplinæ, quicquid est veræ pietatis, hac vna Traditione contineri videtur, vt eã reiecisse, nihil sit aliud, quàm vniuersum Euangelium condemnasse, fideique prædicationẽ omnem radicitùs euertisse. Et audes dicere Brenti, quòd summam hanc Euangelij Paulus infirmum
Galat. 4. elementum vocauerit? Quod si in solo hoc signo hæreretur, si nihil præterea sublimiùs cogitaretur, aliquid tamen dixisse videri posses. Nunc non iubemur in hoc visibili signo consistere, verùm ad illud quod nõ videmus, cuius nobis memoriam hoc signum repręsentat, immensum crucis Christi be-

G neficium cogitationem nostram auocare, quò sic nullo vnquam tempore illius apud nos memoria intermoriatur. Hoc beneficium, quò nullum est nobis à Deo maius pręstitum, solicita de salute nostra mater Ecclesia non contenta fuit scriptis consignasse, verbis prædicasse, certis diebus instituendis inculcasse, verùm hoc etiam signum addere voluit, quo non tam oculis, quàm animis nostris illud perpetuò repræsentaret. Quamobrem ad omnem progressum atque promotum, vt Tertulliani verbis vtamur, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque tandem homines exerceret conuersatio, frontem crucis signaculo terere fuit vsitatum. De qua Chrysostomus quoq; sic loquitur: Neq; enim sic regia corona ornatur caput, vt cruce: subinde, omnes ea se signãt, inscribendo in nobilissimum membrum nostri, in fronte enim nostra quasi in columna quotidiè figuratur: Sic in sacra mensa, sic in Sacerdotum ordinationibus, sic iterum cũ corpore Christi in mysticis cœnis fulget, hãc vbiq; celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in viis, in mari, in nauigiis, in vestibus, in armis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à Dæmoniis obsessis, adeò certatim bonũ hoc mirabile rapiunt omnes. Mira est hæc ratio: nullus cõfunditur, nullus erubescit. Et huius te signi pudet Brẽti, cuius in Ecclesia primitiua iuxta traditionẽ Apostolorũ, tã frequentem vsum fuisse vides? At vide quàm illius non puduerit virũ longè tui dissimilem, doctissimũ & sanctissimũ Augustinũ, qui sic de ea scripsit, quasi de

Tertul. de corona milit. Chrysost. in demonstratione aduersus Gẽtiles, quòd Christus sit De^o.

Tom. 3.

De signo crucis August. in Psal. 141.

re loqui videretur. Insultat, inquit ille, crucifixo H
Christo: videam ego in frontibus regum crucem Christi: quod irridet, ibi saluor. Nihil est superbius ægroto, qui deridet medicamentum suum. Si non derideret, acciperet & ipse, & Sanaretur. Crux illa signum est humilitatis, illa autem superbia non agnoscit vnde sanetur tumor animæ suæ. Si autem ego agnosco, in via ambulo: vsque adeò de cruce non erubesco, vt non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus, quædam ore, quædam per totum corpus. Quia verò in fronte erubescitur, ille dixit, qui me erubuerit coram hominibus, erubescam & ego eũ coram Patre meo: ipsam ignominiam quodammodò, & quam Pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Quã tu Brenti erubescis, quam infirmum elementum à Paulo vocari vis, quam etiã risu prosequi videris, ecce quomodo de ea gloriatur Ecclesiæ columna sanctus Augustinus? quomodo eam in loco pudoris in fronte sua collocat? Sed audi quid adhuc ille de signo hoc loquatur: Quid est, inquit, quod omnes nouerunt signum Christi? quod signũ nisi adhibeatur, siue frontibus credentium, siue ipsi aquę qua regeneramur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorũ ritè perficitur. Et alio loco: Crucis mysterio rudes Cathechizantur, fons regenerationis cõsecratur, per manus impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt, basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, altaris Sacramenta cum interpositione Dominicorum verborum conficiũtur, Sacerdotes & Leuitæ ad sacros ordines promouentur, & omnia Ecclesiastica Sacramẽta in huius virtute conficiuntur. Au-

Idem Tractatu. 118. in Ioan.

Idẽ Ser. 19. de Sanctis.

A dio' tu Breoti, quãtum huic iofirmo (vt vos vultis) elemento tribuat Augustinus, nihil vt sacrameotorum absque eo ritè perfici dicat, simul illud adhiberi docet, non frontibus modò credentium, verùm & aquæ, & oleo, & sactificio, & basilicarum, altariumque consecrationi. Num similiter vos docetis Brenti? Verùm vnde oobis cõstare posset, quòd estis adulteræ semeo, si cum Patribus nostris eadem doceretis?

Socrates scriptor.

Iterum oobis occinit Brentius eandem illam cantilenam, quam ex Ecclesiastica Socratis historia paulò antè cootra nos ptodnxerat: Institutum Apostolorum fuisse, oon festos dies sancire, &c. Itane nullum habes, cuius oobis autoritatem obiicere queas, præter hunc quem Nicæphorus fuisse scribit hæreticum? Qui tameo si saoè iorelligatur, nihil à vero dixisse videtur alienum. Nam sicut antea scripsimus, certum est, oon huoc Apostolorum fuisse scopum, vt Iudaicn more tantùm festa celebrari vellent, sed vt cùm aliis, tum præcipuè festis diebus, contemplationi diuinorum beoeficiorum homines totos vacare, nec à corporis magis laboribus, quàm ab animis vitiis quiescere docerent. Certum est illos vt in externa cæremooia spem suam quisquam collocaret, ooluisse, verùm vt per hæc signa visibilia meotes hominum, iouisibilium amore rapereotut: hic fuit scopus eorum, cùm hęc instituissent.

Nica. lib. 6. cap. 37. hist. & lib. 9. cap. 13.

Brentius in signum crucis blasphemus.

Occurrit obiectioni tacitæ Breotius. At enim aliquoties Satan talibus crucibus fugatus est. Scio hoc de Iuliaoo & aliis commemorari, sed scimus etiam, Satanam esse mendacem, & impostotem, qui idcirco fingat se talibus crucibus fugari, vt su-
B perstitionem confirmet, & magiam doceat. Voa enim tantùm cruce fugatur Satan, nimirum cruce Domini nostri Iesu Christi, eaque non digitis in aëre aut corpore effiicta, ac ne illa quidem lignea io qua Christus pepeodit, sed ipsa pasione in cruce petacta, & à nobis per fidem suscepta. Quare noo est dubium, quin Apostoli longè occupatiores fuerint io explicanda pasione Christi, quæ veram oobis salutem attulit, quàm vt vacauerit illud de cruce digitis formanda, Ecclesiæ tradere: quæ res per se ad pietatem nihil magis facit, quàm si manibus in aëre circulum descripseris.

Responsio

Quis hanc hominis blasphemiam non horreat? si modò dici meretur homo, portentum hoc in vltimas terras deportandum. Audes tu magiam appellare sigoum hoc, cuius metu dæmones fugere, vaticinia conquiescere, magiam & veneficia irrita iacere, non vno loco scribunt Athanasius, Chrisostomus, Augustinus, & alij. Quod autem dicis, mendacem essẽ Satanam, vtinam quàm id verum est, tam facilè persuaderi potuisset magistro vestro Martino Luthero, qui illius argumẽtis conuictus, quem etiam in eo libro ab hac nota liberare conatur, & Sacerdotium & Sacrificium sustulit, Serueróque viam muniuit, ad verum sacerdotem & Põtificem nostrum Christum Deum negandum. Scilicet fingebat se fugari ctuce Satanas? Audi quid ea de re scribaor, qui nobis rem gestam hanc literarum mooumentis coosignatam reliqueruot. Gregorius Nazanzenus, cui Theologi nomen Græci tribuunt, scribit de Iuliano: Ad crucem confugit, ac ob timorem signatur, adiutorémque facit quem persequebatur: præualuit signaculum, superantur

Athana. de humanitate Christi & aduentu eius in carne. Chrys. vbi sup. & oratione aduersus Iudæos, & hom. 55. in Matth. De Iuliano quam crucis signum defendit. Naz. in oratione priore, quam scripsit contra Iulian.

C Dæmones, soluootur timores, respitat malum, animatur rursus: iterum impetus, denuóque signaculum, compescuotur dæmones. Theodoritus verò celebris & ipse inter Græcos, sic de eo loquitur: Apparentibus Dęmooibus cogitur ille metu inscribere fronti signum crucis. At Dæmones conspecta figura dominici trophæi, & stragis suæ memores, mox euanuerunt. Sozomenus verò sic: Ex consuetudine pristioa symbolo se Christi claoculùm obsignauit: quo facto, spectra illa subitò euanueruot. Quàm diuersa verò fuit vox Patrum nostrorum ab ea, quã profert semeo istud adulterę? Quid autẽ dici poruit atrocius ab iis, qui fueruot ex professo Christi crucis inimici, quàm dictũ est ab hoc, qui vocari vult Euangelicus? Ne mystagogo quidem, qui Iuliaoum in aditum illud iotroduxerat, hoc tam impium commentum in mentem venit, cùm admirari crucis vim, cuius figura territi, fugatíque fuisseot Dæmooes, Iulianum videret. Caue, inquit ille, causam haoc eorum fugę fuisse suspiceris. Noo illi formidine, sed odio facti tui fugeruot. Veram ille fugam fuisse oon diffitebatur, timorẽ autem vt attribueret iis, quos pro Diis colebat, religione prohibebatur. Ao non autem ipsos etiãm Ethnicos impietate superar Cacangelicus hic, qui quod illi ooo fueruot ausi, oihil est veritus comminisci? Sed quò non progreditur impietatis? Nõ est contentum blasphemum os, crucem, quæ digitis effiogitur, derisisse, nec illam iotactã relinquit, io qua Christus clauis affigi, quam attactu sui corporis & aspersione sui sanguinis consecrare dignatus est & saoctificare, quam tot miraculis illustrem sancti Patres oostri tot præcooiis extulerunt, cuius etiam & iouentiooıs & exaltationis dies vt anniuersaria celebritate festus ageretur, ante mille D anoos instituerant.

Theo. lib. 3. cap. 3. histo. Eccle.

Brentius ligno sanctæ crucis iniquꝰ.

Pergit Breotius: Dionysius affirmat hunc morem signãdi baptizatos cruce, idcirco vsurpatum, vt homines admonerentur ad ferendam crucem. Christus autem docuit hoc prędicatiooe verbi sui, ooo signaculis digitorũ. Quare cùm Apostoli claris & perspicuis verbis Ecclesiæ tradideriot, non est verisimile, quòd postea in hac clara luce induxerint tenebras vmbrarum. Habet huius sententiæ suæ adstipulatorem Breotius, qui sicut impietate ooo est ioferior, sic Latioè scribendi facultate Lutheranos omoes longè superare videtur, Ioannem Caluinũ, cuius & ipsius hęc verba sunt: Quoe sum attioebat tot pasim io templis cruces erigi, si probè & fideliter illud inculcaretur, Christum esse mortuum, vt in cruce maledictionem nostram sustineret, peccata oostra expiaret, corporis sui sacrificio sanguioéq; ablueret, nos deoiq; recõciliaret Deo Patri: ex quo voo plùs discere poterant, q̃ ex mille crucibꝰ ligneis aut lapideis. Sed ô genimina viperarũ, quinam estis vos, qui pręscribere Spiritui sancto, vt oon alio modo q̃ hoc, verbi gratia, ꝑdicatiooe, mysteria sua fidelibus nota faciat, voluntatémq; suam explicet, audeatis? Quid autem? Si fueriot & alij Prophetę post vos exorti, qui oec hunc modum ferendum esse putent, num his locum dabitis? Quid si dicant, Deum audiendum, non hominem, cùm scriptum sit: Beatus vir, quem tu erudieris Domine, noo quem hic aut ille homo erudierit. Cùm scriptum prætereà sit, Vnum esse magistrum nostrum, & non debere fieri plures ma

Brent. pro se citat Dionysium.

Responsio.

Caluinus.

Non sat est prædicatione nos commoneri de religione per crucis signum. Psalm. 93.

E gistros. Detrabi enim cælestis magistri dignitati, & eius gloriam obscurari, si quis alius audiatur præterea, quasi parùm idoneus ille sit ad docendum nos. Quamobrem è cælo cælestis Doctoris voces expectandas esse, cùm nihil impediat, quò minùs æquè nos docere queat, atque docuit olim Patriarchas & Prophetas. Non esse ad creaturam confugiendum, boc est, ad scripturam: ne nos obiurgare videatur Apostolus, dicens: Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elemeota? Quæ enim esse alia infirma & egeoa elementa, nisi literas, vel ipsis Grammaticis testibus, qui literas elementa vocaot? Non ex istis igitur egenis & infirmis elementis, quibus continetur scriptura, sed ab ipso Deo doctrinam petendam, illius esse vocem audiendam, quod ille nobis reuelauerit, siue per visiooes, siue per somnia, tanquàm Dei verbum esse suscipiendum. An autem tales Prophetæ iam exorti non sunt? An ipsi vos graues de illis querimooias non contexitis? Sed quis eis ad hos errores in vulgus spargendos fenestram aperuit pręter vos? Voluistis externa signa sublata omnia, ne quid iofirmis & egenis elementis tribui videretur. An literæ quoque exteroa sigoa non sunt? an verba quoque & elementa non suot signa rerum, quæ illis significantur? A vobis igitur docti sustulerunt illi externa signa omnia, sustulerunt scripturas, sustulerunt & prædicationem, siue externum verbi ministerium, quòd soli Deo gloriam hanc esse tribuendam putarent, vt ipsum, & non quenquam alium Doctorem & magistrum agnosceremus.

Matt. 23. Ioan 5.

Galat. 4.

Prosequitur Brentius: Concedamus, quòd Apostoli tradiderint talem crucis effictionem, num dicemus igitur, haoc traditionem idem robur habere, quod habet vel baptismus, vel cœna Dominica? Certè nemo de vera Apostolorum doctrina admonitus hoc affirmare potest. Quare etiamsi hæc
F esset manifestè traditio Apostolorum, tamen è scripta eorum doctrina iudicandum est de ea, quòd non sit necessaria obseruatio, nec magica consecratio, sed tantùm pædagogica, eáq; libertima obseruatio. Etiam si tu non concedas Brenti, nemo tamen pius dubitabit, quin Apostoli nobis tradiderint istam crucis effictionem, vel expreßionē potiùs. Extat Abdiæ liber à Iulio Africano Latinus factus, quem ille scripsit de rebus gestis Apostolorū, quarum coosicius ipse fuit, cùm eorum esset Discipulus & assecla, ibi non vno loco reperies, quàm frequenter illi & se & alios in frontibus cruce signarint. Cæterùm quod quæris, num idem robur habere debeat hæc traditio, quod habet vel baptismus vel Cœna Domini, nunquàm hoc dictum est à Basilio, nusquàm ille comparauit traditiones Apostolorum cum Sacramentis à Christo institutis, sed hoc dixit Basilius, quòd quę sunt ex Apostolorum traditione, parem vim habent ad pietatem cum iis, quæ scripta sunt. Quid hîc habes quod arrodas? Nisi fortè quòd minus dixerit quam ab eo dictum oportuerit. Nam quæ subiiciuntur oculis, magis excitare solent homines, quàm quæ vel dicuntur, vel scribūtur tantùm. Itaque celebratur illud Poetæ cuiusdam:

Responsio.

Abdi. probat signum crucis traditionem Apostolicā esse.

Magis mouent visa quàm audita vel lecta.

Segniùs irritant animos demißa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Scimus etiam quid ab artis Rhetoricæ scriptoribus traditū sit, vbi doceot, qua ratione sint mentes bominum permouendæ: vbi memineruot etiam prætextæ Cæsaris, quæ fuerat in foro prolata, quantos ea motus fecerit in animis spectantium: G
quòd vestis illa sanguine madens ita repræsentabat imaginem sceleris, vt non occisus esse Cæsar, sed tum occidi maximè videretur. Nihil igitur absurdi scripsit Basilius, cùm docuit, eandem ad pietatem vim habere traditiones non scriptas quę fiunt per signa, quàm habent scriptæ: cùm ipsa nos doceat experientia, quòd simplex præsertim & imperita plebecula, plùs persæpe mouetur sigois istis externis, si quando Christi crucifixi simulachrum ostenditur, quàm si tota paßionis historia ex Euangelista aliquo recitetur. Atqui Breoti, non vobis taotùm magnis Rabinis consultum Apostoli voluerunt, verùm & iis, quorum pars est multò maxima, qui ad eam sapientiæ perfectionem, quam vos consequuti vobis esse videmini, noodum peruenerunt: qui simulachris eiusmodi plus persæpe, quàm vllis verbis afficiuotur. Huc accedit, quòd eiusmodi signa multùm faciunt ad memoriam rerum, quarum sigua sunt, excitandam. Si sermo sit aliquis auditus, facilè excidit: Sigoum subinde repræsentatum oculis, non facilè rei memoriam, quam repręsentat, excidere patitur. Quàm sit autem hæc obseruatio oecessaria, nihil est quod mulris in præsentia de eo disseramus. Nemo cogitur vt se cruce signet, oeque tanquam necessarium id cuiquam pręcipitur, etiamsi fieri potest, vt si quis intermiserit vbi locus postulet, quoniam secùs de se suspicandi præbet occasiooem, nō leuiter peccet. Cęterùm si quis Episcopus aut sacerdos in vsitatis cęremoniis non adhibet sigoum crucis, idque prudens facit, peccat grauiter: si verò prætermittat ex contemptu, sicut à vobis fit, multò grauißimè peccat: pec- H
cat enim in Spiritum sanctum.

Signa iuuāt memoriam.

Examinat aliam quoque traditionem, vt ad Orientem in precatiooe conuertamur. Itáne, inquit, putas Apostolos sollicitos fuisse ad quā partē mundi faciē nostrā in precatiooe vertamus, & noo potiùs vt io spiritu & veritate precemur? Primā curā Apostolorum fuisse, vt in spiritu & veritate precari fideles docerent, dubiū non est: ex eo nāque vis pendet omnis precationis. Intereà tamen nec illud visum est negligendum, ob certi mysterij significationem, quam ad partem versos orare nos oporteat. Sed audi quid ea de re scripserit Ioannes Damascenus: Noo simpliciter, inquit, & fortuitò ad Orientem adoramus, sed quia ex visibili & inuisibili, id est, intellectuali & sensibili conflati sumus natura, duplicem adorationem Conditori nostro offerimus, vt & meote psallimus, & corporalibus labiis, & baptisamur aqua & Spiritu, & dupliciter Domino vnimur, mysteriis participantes & gratia spiritus. Quia igitur Deus est lux intelligibilis & sol iustitiæ, & Oriēs io scripturis nominatur Cbristus, dedicandus illis Oriens est ad adorationem. Nam omne præstantius magísque booum illi offerendum, à quo omne bonum benigè largitur. Dicit autem diuinus Dauid: Regna terræ cantate Deo, psallite Domino, qui ascendit supra cælum cæli ad Orientem. Et quia dicit scriptura: Plantauit Deus paradysum in Edem ad Orientem, vbi hominem, quem plasmauit, posuit, quem transgredientem exilio mulctauit, & è regione paradysi ipsum habitare fecit, ab Occidente videlicet.

De traditione precandi ad Orientē.

Lib. 4. de orthodoxa fide cap. 13.

A Antiquam igitur patriam requirentes, & ad ipsam suspitātes Deum adoramus. Iudæis quondam, inquit Brētius, qui adhuc sub elemētis mūdi erant, præscriptum fuit, vt in exilium eiecti, verterent in precatione faciem suam aduersus Ierusalē: hoc erat tempus noctis & vmbrarum: nunc postquàm nox præteriit, & corpus absolutū est, Apostoline diei & veritatis præcones, nouas tenebras & vmbras inducerent? Atqui Brenti, meminit huius traditionis antiquior Basilio Origenes, ex quo pleraque transcripsisse Basilius videtur. Meminit hoc etiam vetustior Iustinus Martyr, qui mouet hanc quæstionem: Si Deus, cùm fecit omnia secundum naturæ circuitum, est omnium Dominus, ideoque Dauid in omni loco ditionis Domini iubet nos celebrare Dominum: similiter & Apostolus in omni loco iubet nos attollere pias manus ad Deum, cur nos Solis tractum pro venerabili opere & domicilio diuino habētes in eum intuemur, dum Deo laudes & preces mittimus: aut quinam consuetudinem hanc docuere Christianos? Et ei tandem respondet: Quoniam nostrorum honorabilissima quęque ad Dei honorem seponimus, & est hominū opinione Solis ortus honorabilior, q̄ alię partes mundi, propterea tempore precum spectamus omnes ad Orientem: quemadmodum dextera manu in nomine Christi consignamus eos, qui hoc signo egent, quia honorabilior existimatur quàm sinistra, tametsi situ non naturâ ab ea differt. Sic & ortus tanquàm mundi pars honoratior adorationi Dei destinatus est. A quibus autem orandi morem accepit Ecclesia, ab iisdem etiam

Ori. hom. 5. in Nume. Iusti. quæ. 118.

B locum accepit, videlicet ab Apostolis. Meminit Athanasius quoque, nam & ipse quęrit, quare nos Christiani adoramus versus Orientem, & Iudæi ad Meridiem? Qui duplicem adfert respōsionem, quòd aliter Iudæis, aliter Græcis responderi veliti Iudæis, quòd ita nos instituerit Spiritus sanctus per Dauid Prophetam, cùm dicit: Adoramus ad locum, vbi steterunt pedes tui Domine. Et propheta Zacharias docet nos, dicens: Et stabunt pedes Domini in monte Oliuarum contra Ierusalē: Græcis, quòd non quasi in Oriēte circumscriptus sit Deus, iodè versus Oriētem adoramus: sed cùm Deus sit & nominetur lux vera, ob id respiciendo ad lucem creatam, iam non quidem illam ipsam, sed factorem eius adoramus, videlicet ex lucidiore elemento ipsum, qui est ante omnia elementa & ante omnia secula, illustrissimum Deum honorantes. Tertiam adfert responsionem pro fidelibus, quam etiam ei capiti, ex quo sibi Brētius hæc excutienda sumpsit, Basilius inseruit. Hac, inquit, de causa beatissimi Apostoli fecerunt, Christianorum Ecclesias intendere versus Orientem, vt ad paradisum respicientes vnde cecidimus, scilicet ad veterem patriam & regionem nostram, petamus Deum & Dominum nostrum reducere nos illuc vnde eiecti exulamus. Ad Austrum verò intendere Iudæis Prophetæ præceperunt, quòd ex Austro quoad Ierusalē, scilicet ex Bethlehem nasciturus erat Dominus: ideò dixit Propheta, Deus ab Austro veniet. Meminit & Augustinus huius traditionis. Cùm ad orationes, inquit, stamus, ad Orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquàm tibi sit Deus, & quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui vbique præsens est, non

Athan. in quæstioni. quæst. 37.

Ioan. 1.

Lib. 2. De sermone in monte.

locorum spaciis, sed maiestate potentiæ: sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Dominum, cùm ipsum corpus eius quod est terrenum, ad corpus excellentius, id est, ad corpus cæleste conuertitur. Vides quemadmodum & Athanasius, & qui fuit Apostolorum temporibus proximus Iustinus Martyr, sicut alias plerasque, quas omnibus quidem facere necesse est, inquit Origenes, nec tamen ratio earum omnibus patet, sic & hanc traditionem Apostolorum esse docuerunt, & eius rationes assignarunt. C

Vbi suprà.

Sed demus, inquit, etiam hanc prædicationem esse Apostolicam. Quid? Habebitne ad pietatem hanc eandem virtutem, quam habet illud quod scriptum mandatum est, Oportet Patrem in spiritu & veritate adorari? Quod est hoc genus quæstionis? An contulit aliquando Basilius orationem ad Orientem, cum Christi pręcepto, quo vult nos in spiritu & veritate Deum adorare? Quis autem de eo dubitat, etiamsi totos dies aliquot ad orientem spectemus, nec vllum orādi finem faciamus, nisi tamen in spiritu & veritate precati fuerimus, & oleum (quod aiūt) & operam nobis perituram. Non itaque cum hac scriptura parem vim habet traditio, sed cum illa potiùs, qua iubemur, quæ sursum sunt quærere, qua iubemur ad cælestem illam patriam vnde excidimus, anhelare. Quod igitur illa scriptura nos mouet, ad hoc nos excitat ab Apostolis nobis tradita cæremonia. Quærit iterum Brentius. Quid? Peccabitne aduersus Deum, qui in precatione sua verterit se potiùs ad meridiem & septentrionem, quàm ad orientem? Certè si esset traditio Apostolica, quæ eandem haberet vim ad pietatem cum iis, quæ sacra scriptura mandat, fieri non posset, quin esses peccati reus, si te aliò quàm ad Orientem in precibus tuis verteres. Atqui si diligenter excusseris, quæ scribuntur ab Athanasio, non fuit hæc eorum intentio, vt omnes preces ab hominibus ad Orientem versis fierent, sed publicè tantùm, hoc est, vt templa ædificarētur fronte ad Orientem conuersa, vt eò se quoque, cum publico totius Ecclesiæ ministerio fungitur Sacerdos, orans conuerteret. Quare nihil peccat si quis priuatim orans, aliò se vertat, quàm ad Orientem. Quin & altaria, in quibus publicum fit sacrificium, & ad Austrum, & ad Boream versa nonnunquàm vidimus: qua in re si quid erratum est imprudentia, veniale peccatum est ac dissimulatur non rarò. Cæterùm vt frons templi verteretur aliò quàm ad Orientem, non temerè quenquam vidisse putamus. Quamobrem quòd in orbe vniuerso, quàm longè quámque latè propagata est fides Christiana, tanto consensu videmus in omnibus terris obseruari, quis est, qui traditionē hanc Apostolicam esse dubitare queat? In quam nihil à vobis peccatur Brenti. Nam vos tantùm abest vt ædificanda vobis esse templa putetis, ex quo tempore quinti vestri Euangelij lux vobis affulsit, vt etiā ea, quæ sunt à Patribus vestris ædificata, partim euerteritis ipsi, partim in solitudinem redacta, sponte sua ruere passi sitis, partim etiam in priuatas ædes, inque stabula conuerteritis. Sed si quis tamen sit, qui templum ædificare velit, fronte versus Occidentem conuersa in despectū traditionis huius Apostolicæ, eum in Spiritum san

Obiectio Brentij. Ioan. 4.

Responsio.

Coloss. 3. Hebr. 13.

D

Publica preces & structura tēplorum versus Orientem signum ex traditione.

Irreuerentia sectariorum in templa.

Satanismus qui obuertūt in contemptu traditionem

Apostolicā, peccant in Spiritū sanctum.

E ctum peccaturum, certum est & indubitatum: neque video, quo posſit alio peccatum hoc, quàm Satanismi nomine rectiùs appellari. Satanā enim Hebræi vocant, quem aduersarium Latini: Aduersari autem ei, quod ab Apostolis traditum, tam est vnanimiter ab omnibus per orbem Christianum vniuersum in Ecclesia Dei totis mille quingentis annis semper obseruatum, quid est aliud, quàm Satanam agere: cuius non aliud est studium, quàm vt ob hoc ipsum pleraque reijciat, quòd ea videt tanto Christianorum omnium consensu obseruari. Sic ferè fecit ille vester, qui se plurimum salis cū Satana comedisse gloriatur: qui pleraq;, quàmuis esse laudanda sciret, non aliam tamen ob causam à suis respui voluit, quàm quòd autoritate Conciliorum sancita, summóque totius orbis cōsensu recepta essent ab omnibus & approbata. Quam enim ille causam habet, quamobrem calicem dari Laicis tantopere nonnunquam exigat? Num quia de necessitate salutis esse putat, vt ex eo bibant omnes. Atqui non vno ex loco illius colligere licet, longè aliam ipsius esse sententiam, sed quoniam illius vsu fuit à Patribus in Concilio congregatis interdictum, ea sola visa est illi causa legitima, quamobrem eum restituendum omninò Laicis esse censeret. Quin etiam si quo casu, inquit, Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri, imò tunc primùm in despectum Concilij vellemus aut vna aut neutra, & nequaquàm vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque autoritate talis Concilij potirentur vtraque. Sic & alio loco de Confessione scribens: Fidele, inquit, concilium meum F est, vt homo Christianus tempore quadragesimæ & Paschatis non confiteatur, nec ad Sacramētum accedat: & cogitet ita, Ecce quando hoc præcepit homo, Papa scilicet, ob idipsum non faciam: & si non præcepisset, vellem facere. Faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Et iterum alio loco: Videns quæ esset Ecclesia, quæ determinasset in altari non esse verum panem verúmque vinum, sed sola accidentia, nempe Thomistica, hoc est, Aristotelica, audacior factus sum, & stabiliui tandem conscientiam meam sententia priore, esse videlicet verum panem, verúmque vinū, &c. Simile quiddam scribit etiam de eleuatione Eucharistiæ. Ad hunc modum decretis & traditionibus Ecclesiæ repugnare, & ob hoc ipsum eas aspernari, quia sic visum fuit Ecclesiæ & Spiritui S. hoc est idololatriæ scelus admittere, hoc est in Spiritum sanctum peccare, hoc est hominem exuere, & Satanam induere. Et qui tali sunt ingenio præditi, non alio sibi magis apposito nomine possunt appellari, quàm si vocentur Satanistæ.

Luther. docet ex contēptu peccare in Ecclesiam.

Luth. in lib. de formula Missæ.

Idem de Cōfess. par. 3. parag. 14.

Luther. de Capt. Bab. cap. de Eucharistia. Idem in libello, quem inscripsit. Breuis confessio de Eucharistiā.

Satanistæ qui.

Ad tertiam traditionem Brētius aggreditur, quæ est ter immergere hominem in Baptismo: de hac etiam ex extat Canon inter eos, qui Apostolorum nomine circumferuntur. Si quis Presbyter aut Episcopus nō trina immersione vnius mysterij, sed semel immergat in baptismate, quod dari à quibusdam dicitur in morte Domini, deponatur. Mirabor, si seriò cogitare potes hanc traditionem ab Apostolis ipsis profectam esse. Baptizantur vno die Pentecostes ter mille homines: si ergo Apostoli necesse habuerunt iuxta suam ipsorum traditionem singulos ter immergere, num existimas vno omnes die baptizari potuisse? Sed fortasſè hæc est causa, quia dies tum longiores fuêre quàm circa brumam. Quo tempore ter mille homines baptizauerūt Apostoli, nondū hoc ab illis traditū fuerat: quod si maximè traditū etiā fuisset, non habere tamen legē, rectè dicitur necessitas, & quod aliàs licitū non esset, sæpè necessitate cogente fit licitum. Quod multis exemplis docere possumus, verùm non est propterea institutī longiùs in iis immorari. Christus ipse, quibus dixit, vt euntes docerent & baptizarent? Certè Apostolis, non Laicis. Quoniam tamen vnicum hoc est Sacramentum necessitatis, sine quo nemo saluus fieri potest, etiamsi contrarium Caluinus cum suis sentiat: contra Christi, sicuti alicui videri posſit, institutionem permissum est Laicis, neque viris magis quàm fœminis, si quando mortis periculum iustat, Baptizare. Adeò verum est, quòd omnes traditiones vni militent charitati. Nam etsi requirit hoc ordo, requirit ipsius Christi institutio, vt non baptizet nisi sacerdos, tantum tamen valet charitas, quæ finis præcepti est, ad quam solam omnia vel Christi, vel Apostolorum & Ecclesiæ totius instituta referuntur, vt quoties id proximi salus flagitare videtur, non quod institutum est, sed quod charitas exigit, id spectemus potissimùm cū certū sit & indubitatū, nihil vel à Christo, vel ab Apostolis & eorum successoribus esse traditum, nisi quod pertinet ad salutem fidelium. Annotarunt hoc etiam ij, quos vos habetis ludibrio Brenti, scholastici Doctores, qui volunt in eiusmodi, non tam legem ipsam, quàm legislatoris intentionem spectari. Sic enim loquitur ea de re Vincentius Beluacensis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum: Legislatoris intentio non est, vel esse non debet in condendo ius aliquod positiuum, obligare homines ad illius iuris obseruantiam, habentes causam legitimam, vel etiam rationabilem non obseruandi. Præcepta enim, quæ per modum statuti communis ponuntur, non eodem modo omnes obligant, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit. Cuius autoritatem si quis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quòd impediatur finis quem legislator intendit, talis transgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa quis præceptum non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse seruandum, talis transgreſsio non cōstituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in sua summa Thomas Aquinas, cuius etiam alio loco sunt hæc verba: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipsis verbis, & ideo trāsgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quam qui deuiat ab aliquo in legis obseruatione secundum textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex cōtemptu, vel sine aliqua rationabili causa ordinationem nō seruat. Qui verò in casu, in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quòd eū obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat, nec reputādus est statuti transgressor. Non dissimilia scribit Abbas Panormitanus, & alij nōnulli. Quamobrem cùm certum sit, Aposto-

De traditione trina immersionis circa Baptismum.

Canon Apost.

G *Responsio.*

2. quæst. 1. Remissionē. Necessitas nō habet legem, sed facit legem. Marc. vlt. Caluinus Baptismi necessitatem negat.

Legislatoris magis quam legis spectanda mēs iuxta scholasticos.

H

Vincentius speculo morali parte. 10. distinct. 16.

Thom. 22. quæst. 147. ad tertium. In 4. sententia. dist. 15. quæst. 3. artic. 2.

Panormit. super. 3. Decretal.

de obseruatione ieiunij.

lotum intentionem non fuisse, vt cuiusquam salus negligeretur, quam absque Baptismo consequi nemini licet, sicubi magna est baptizandorum frequentia, & est in mora periculum, non solam banc Traditionem, verùm & ipsius Christi institutionem, qui Sacerdotibus tantùm baptizandi potestatem fecisse videtur, sicubi eorum copia haberi non potest, rectè licet intermittere. Quàmuis enim à verbis legislatorum nonnibil discedatur, nihil tamen contra eorum intentionem fieri videtur.

1. Tim. 3. Tit. 1. Obiectio Brentij iocularis.

Prosequitur Brentius: Paulus ad Timothæum & Titum scribens, commemorat dotes, quibus is qui Episcopatu dignus est, ornatus esse debet. Nõ præfractus, inquiens, non iracundus, non vinosus, non percussor, non turpiter lucro deditus: sed bospitalis, bonarũ rerũ studiosus, & quæ sequuntur. Quòd si is Episcopus, qui tantùm semel eum, qui baptizatur, mergit, meretur ab Episcopatu deiici, an non debuisset Paulus in boc virtutum Catalogo addere, mergens eum, qui baptizatur, non semel tantùm, sed ter? Satis bæc ilocaliter Brenti, sed sic est ingenium vestrum. Atqui si quis pręfractus nõ est, is facilè paret Maiorum institutis: itaque satis Paulo fuit hoc vno verbo rem denotasse.

Responsio.

Greg lib. epist. 41. in Registro. Tho. part 3. quæst. 66. art. 8. Cap. 5.

Subiicit Brentius: Iam si hoc est Apostolicum Decretum, cur posteri mutârunt, an non Apostolica Decreta ἄγραφα eandem habẽt vim, vt vos asseritis, cum iis quę sunt ἔγγραφα ideóque debent esse inuiolata? Sic Gregoriũ scripsisse testatur Thomas: Reprebensibile esse nullatenùs potest, infantem in Baptismate vel tertiò vel semel immergere: & quidem addit Decretum Concilij Toletani, in quo ita scribitur: Propter vitandum schismatis scandalum, vel bæretici dogmatis vsum simplam teneamus Baptismi immersionem. Sed si ter immergere est Apostolica traditio, reprehendatur, aut damnetur schisma seu hæreticum dogma prędicatione potiùs verbi Dei, quàm mutatione traditionis Apostolicæ, quæ cùm Christus dixit: Qui vos audit, me audit, debet esse sacrosancta.

Luc. 10.

Matt. 28. Apostoli mutarunt Decreta Christi.

Quęrit Brentius: Cur mutârunt posteri Decretum Apostolicum? Quis autem probibebit, quò minùs & nos vicissim ab eo quæramus, cur ipsi mutârunt Apostoli Decretum Christi? Christus decreuit, vt baptizarent in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, sancti Apostoli baptizauerunt in nomine solius Iesu. Cur mutauerunt posteri Decretum de baptizando? cùm in plerisque locis perfundantur modò vel aspergantur, non autem baptizentur? Cur mutârunt aliud Decretum de docendo? Quis enim est qui doceat, aut docere possit infantes, priusquam baptizentur? Quam igitur illæ scriptæ vim habuerunt, eandem vim habet hæc non scripta traditio. Et tamen quam quærit causam, adfert ipse Brentius ex Dec. Concil. Tollet. quarti, quod Gregor. Pontificis autoritate potissimum nititur. Sic enim babent verba Decreti ante nongentos annos lati:

Conc. Tol. cap. 5.

Beatæ memoriæ Gregorius Romanæ Ecclesiæ Pontifex, qui non solùm partes Italiæ illustrauit, sed & longè existentes Ecclesias sua doctrina perdocuit, efflagitãte sanctiss. Leãdro Episcopo de hac Hispaniæ diuersitate, quid potiùs esset sequendũ, inter cætera rescribens ei, sic ait: De trina verò mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quàm quod ipsi sensistis, quia in vna fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa. Nos autem quòd tertiò mergimus, triduanæ sepulturæ Sacramenta signamus, vt dum tertiò infans ab aqua educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quòd si quis fortè etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neque ad boc aliquid obsistit, baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis vna substantia est, reprebensibile esse nullatenùs potest, infantem in Baptismate vel ter, vel semel immergere: quando & in tribus mersionibus personarum trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Sed si nunc vsque ab bæreticis in baptismo infans tertiò mergebatur fiendum apud vos esse non censeo, ne dum mersiones numerant, diuinitatem diuidant, dúmque quod faciebant, faciunt, morem vestrum se vicisse glorientur. Ex huius itaque sententia Decretum hoc tulerunt Patres in illo Concilio congregati cuius tu meministi. Intereà tecum reputa Brenti, quanta cum honoris præfatione nominetur à Patribus istis Gregorius, quem vos mirè exagitatis: præcipuè verò impurus ille Vergerius tuus, quibus conuitiorum plaustris in bominem bunc & sanctitate & doctrina conspicuum non inuehitur? Sed & illud cõsidera, quòd iusta fuit illis causa visa, quamobrem ab Apostolica traditione discederent, ne quid habere cum hęreticis commune viderentur. Neque satis fore iudicarunt, si prędicatione verbi Dei iuxta consilium tuum schisma damnaretur, sed hac insuper Traditionis mutatione magis id animis bominum infigere libuit: efficaciùs enim res imprimitur, quãdo cum prædicatione signum etiam aliquod concurrit.

Gregorius iniuriis sectatus.

Euellit iterum aduersus dictam traditionem.

Prosequitur Brentius: Agitè dum autem, sit sanè certum, hanc esse Apostolicam traditionẽ non scriptam, num parem habebit vim ad pietatem cum iis, quæ scripto sunt mandata? Baptismus ipse diligenter est nobis in Scriptura commendatus, num ergo tantum peccabit is, qui in baptismo bominem non ter immergit, quantum ille qui hominem Baptismum legitimè petentem, omnino baptizare recusat? At hoc necessariò sequetur, si Traditiones non scriptæ eandem habent vim ad pietatem, quam habent ea quæ scripto sunt mandata, quis autem hoc diligẽter admonitus sentiat? Quare hæc de trina immersione Traditio, aut non est Apostolica: aut si est, pertinet tantùm ad pædagogiam, quæ sit liberrimæ obseruationis, & quauis oppurtunitate mutabilis.

Responsio.

Videmur ad hęc iam antè respondisse. Non fuit ea mens Basilij, quòd cæremoniam hanc cum Baptismo, quod est vnum omnium maximè necessarium Sacramentum, parem vim habere diceret, cùm absque cæremonia hac saluum hominem fieri posse constet, absque Baptismo verò nulla sit spes salutis. Cæterùm quod scriptum est, tertio die Cbristum à mortuis resurrexisse, cum eo parem vim habet hæc Traditio. Nam sicut à Leone Magno, & à Ioanne Damasceno legimus annotatum, sepulturam triduanã imitatur trina dimersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis instar est de sepulchro. Quod itaque dictum est à Paulo: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mor-

Leo epist. 4. cap. 3. Damasc. lib. 4 cap. 10.

Roma. 6.

E tuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim cōplantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Quod his verbis Paulus scripsit, hoc expressit ista non scripta traditio, paremque cum hac scriptura vim habet: cum Baptismo autem parem vim non habet. Nam & absque hac cæremonia constat Baptismus, quam esse mutabilem non negamus, sed non pro cuiusuis tamen libidine mutabilem.

Epiph. hæresi. 61.

Absoluit tandem Brentius censuram suam in Basilium: nunc incipit in Epiphanium quoque cēsorem agere, ac profert quidem hæc eius verba: Quòd oportet & traditione vti, non enim omnia à diuina Scriptura accipi possunt. Subiicit Epiphanius, quæ reticet Brentius: Aliqua in Scripturis, aliqua traditione sancti Apostoli tradiderunt, quēadmodum dicit S. Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesiis. Et, Si continetis, nisi frustrà credidistis. Quàm pulchrè verò cum Basilio concinit Epiphanius? Cuius tu sententiam hanc Brenti quandoquidem non oppugnas, quàmuis à te ipso prolata sit, in eam id partem accipimus, vt à priore tua sententia discessisse te credamus, qua sic omnem doctrinam nobis ad veram & perpetuam salutem necessariam in sacra scriptura contineri docuisti, nihil vt prætereà requirendum esse putares. Quod si ita est, gratulamur tibi, quòd nonnihil de tua pertinacia remiseris erroreque tuo correcto, concedendum aliquid esse veritati putaueris. Nunc de traditione quam oppugnas, videamus. Excutit enim censor noster illa verba Epiphanij. Tradiderūt sancti Dei Apostoli peccatum esse post decretam virginitatem ad nuptias conuerti. Et vt verisimile faciat hanc esse Apostolicam traditionem, allegat similem doctrinam ex Paulo de viduis: Iuniores viduas, inquit Paulus, reiice: cùm enim lasciuire cœperint aduersus Christum, nubere volunt, habentes condemnationem, quòd primam fidem reiecerint. Expendamus igitur, num hæc traditio sit Apostolica. Affirmat quidem Epiphanius, eam esse Apostolicam, & iudico eum tam bonum, tam pium virum, vt hac asseueratione nō voluerit Ecclesiam Domini scienter fallere: sed cùm non fuerit admodum vicinus temporibus Apostolorum, cogito multa ad eum publica, sed incerta fama nomine Apostolorum relata esse, quæ fortassis alij de Apostolis, vt essent plausibiliora, confinxerunt. Non cupit Epiphanius abs te laudari Brenti. Nam etiamsi tu secùs de illo sentires, nos tamen ex Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus didicimus, eum insigni fuisse pietate præditum. Sed ei doctrinæ quoque laudem nō mediocrem, variarum linguarum peritiam, & multiiugam lectionem tribuunt Hieronymus & Augustinus. Quin clamant hoc ipsi libri quos edidit, fuisse virum longè doctissimum. Quò minùs ferēdus es tu quòd ab eo, quem bonum & pium virum esse fateris, quem eruditionis laude quoque celebrem fuisse negare non potes, in eo dissentire non dubitas, in quo ipse cum Ecclesia consentit vniuersa. Cæterùm quas tu coniecturas adfers, quamobrem traditionem hanc Apostolicam non esse dicas? Non fuit admodùm vicinus temporibus Apostolorum. Quid autem, viciniórne tu? Certè mille ducentis annis te præcessit. Potuit hæc incerta fama cognouisse. Quid si cognouit ex certa lectione grauium & fide dignorum autorum, in qua diligenter eum versatum fuisse, testis est etiam aduersarius eius Ruffinus: Scribit, ais, Eusebius de Clemente, quòd significauerit quædā à presbyteris, id est, à successoribus Apostolorū voce sola sibi tradita esse. Quod ergo presbyteri, hoc est, vt Eusebius ipse interpretatur, successores Apostolorum tradiderunt, fieri potest, vt pro ipsorum Apostolorum traditione vulgatum fuerit. Magis autem fieri potest, vt hoc falsum sit, quod opinaris tu. Nam presbyteros illos nō est verisimile tam fuisse vanos, vt maximè ab illis aliquid eiusmodi profectum fuerit, vt aliis sub Apostolorum nomine traderent, quæ ab ipsis nō accepissent. Incipit iam de traditione iudicare, num sit Apostolici Spiritus. Non est certū, inquit, quòd tēporibus Apostolorū fuerit tale genus vouendæ aut definiendæ, vt Epiphanius loquitur, virginitatis, quale est vsitatum apud Monachos. Tibi certum non est Brenti, sed nobis certum est, qui legimus hæc apud Apostolorum æquales, apud eos qui Christum vidisse, ex numero septuaginta duorum Discipulorum fuisse, & cum Apostolis consuetudinem habuisse creduntur: Quorum vnus Abdias, qui res gestas Apostolorum cōscripsit, quibus ipse præsens intererat, & ex magna parte testis fuit oculatus, de Matthæo scribit, quòd Iphigenia filia defuncti Regis Aethiopiæ sacrum velamen acceperat de manu eius, præposita iam virginum, inquit, ampliùs quàm ducentarum. Audi verò, quæ fuerit Matthæi Apostoli & Euangelistæ hac ipsa de re, de qua sermo nobis nunc est, sententia. Docuit is, aliqua opera sic mala esse, vt non per naturam mala sint, sed per intemperantiam nostram. Nam si præsumat Sacramentorum mysteria sumere is, qui nondum est cælesti aqua perfusus, rem bonam conuertit in crimen, & inde reatum æternæ pœnæ incurrit, vnde à reatu æternæ pœnæ poterat liberari. Ita & nuptiarum bona, cùm à Deo benedicantur coniugia, à Deo sanctificentur, ac per Sacerdotum benedictiones à Deo specialiter consecrentur, videntur aliquibus aliquam habere diuinæ indignationis offensam. Ac paucis interiectis: Videte filioli & fratres, inquantùm sermo noster prorupetit, vt etiam homicidium bonū posse fieri probaremus, cùm hic occiditur, qui si non esset ipse solus occisus nocēs, multos potuisset occidere innocentes. Sicut est occisus Golias, & sicut est occisus Sisara, sicut occisus est Aman, sicut est truncatus Holofernes, & sicut denique sunt occisi cum laude, qui vestris sedibus inimicabantur & regnis. Sic ergo & matrimonia dum copulantur, boni operis honestate ornantur, si sanctè, & iustè, & integrè, & irreprehensibiliter copulētur. Nam si hodie desponsatam regis, seruus regis vsurpare audeat, non solùm offensam, sed etiam crimen tam grande incurrisse dignoscitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendiis: Nō ideo quidē, quia duxerit vxorē, sed quia sponsam sui regis accepisset. Ita etiā tu, ô fili charissime Rex Hirtace, sciens Iphigeniā filiā Regis decessoris tui spōsam Regis cœlestis effectā esse, & sacro velamine consecratā, quomodo quæso poteris sponsam potētioris te tollere, & tuo eam matrimonio copulare? Audis hic Brenti, virginem Christo dicatam, audis de manu Matthæi sacrum

1. Cor. 11.
1. Cor. 14.
Brent. examinat Epiphanij verba. F
1. Tim. 5.
Responsio. Soc. lib. 6. cap. 10. Sozo. lib. 7. cap. 26. Laus Epiphanij. Hieron. de viris illustri. & lib. 2. contra Ruff. August. de hæresibus.
G *Ruff. in inuectiua contra Hieronymum. Euseb. lib. 6. cap. 13. Responsio*
An votum virginitatis fuerit in vsu tempore Apostolorum.
Abdi. li. 7. apost. hist.
Matth. Euangelist.
H
Homicidiū aliquando laudabile.
Hæretici ex Monachis multi falsi hac ætate.

A velamen accepisse, audis præpositam virginum plùs quàm ducentarum fuisse, audis quantum crimen incurrat, qui sponsam cælestis Regis effectã, sacróque velamine consecratam, tollere, matrimonióque sun copulare fuerit ausus? quod ab idolo vestro Islebiẽsi, quod ab Oecolampadio, quod à Pelicano, quod à Bucero ter marito, quod ab aliis vestris non paucis factitatum esse non ignoras. Audis, qualem contra vos non quiuis homo, sed Apostolus & Euangelista Christi sententiam tulerit? quæ si quis esset apud vos residuus Dei timor, meritò vos commouere deberet. Quoniam verò scriptum est, quòd in ore duorum aut trium testium stet omne verbum, adhibebimus & alium testem huius æqualem. Marcialis hic est Lemouicensis Episcopus, vnus & ipse è 72. Christi discipulis, qui scribens ad Tolosanos: Virgo, inquit, Valeria sponsa Regis terrestris, sed meliùs sponsa Regis cælestis, quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis deuouerat, &c. Audis & hîc, quòd virgo Deo virginitatem deuouerit, quódque fecerit hoc prædicatione S. Marcialis: qui nunquam id ausus fuisset prædicare, nisi traditum ab Apostolis accepisset. Sufficiúntne tibi duo testes hi? Lex quidem plures non requirit, sed si tu contentus iis non es, tertium producemus, & ipsum Apostolorum ęqualem Philonem Hebręum. Meminit & is grandęuarum virginum, non coactæ castitatis, sicut apud Græcos quædam sunt Sacrificulæ, sed spontè continentium amore sapientiæ. Vis & quartum? Fuit Ignatius à Petro tertius Episcopus Antiochiæ: Hortatur ille virgines, vt agnoscant, cui se consecrauerint. B Quin & in Actis Apostolorum fit mentio quatuor virginum Philippi filiarum, quarum duas in virginitate consenuisse narrat apud Eusebium Polycrates Ephe. Episcopus, & ipse temporibus Apostolorum vicinus. Vides iam, quòd etiam Apostolorum temporibus non defuerint virgines, quæ Deo virginitatem suam deuouerent. Sed neque viduæ idem institutum vitæ professæ, quas suo tempore Nonnas fuisse vocatas, ad Eustoch. scribit Hieron. de quibus esse videtur locus hic Pauli, quem tu mirabiliter torques. Sed præstat verba tua ponere.

Deut. 19. Matth. 18.

Marcial. Cap. 8.

Philo de vita contemplatiua.

Ignat. episto. 12.

Actor. 21. Euseb. lib. 3. cap. 31.

Viduæ professæ olim cælibatum.

Nam quod Paulus, inquis, de viduis scribit, non loquitur de Nonnabus, sed de mulieribus, quæ orbatæ viris, tradebant sese in ministerium pauperũ Ecclesiæ: idque ea tantùm fide & promissione, qua solent ancillæ sese in ministeria dominarum tradere. Nec cùm dicit eas reiicere primam fidem, intelligit monasticum genus vouendi, cùm nondum tale votum fuerit: sed intelligit fidẽ in Christum, quam in Baptismo dederant: eæ enim lasciuæ viduæ, de quibus Paulus scribit, postquàm saginatæ essent facultatibus Ecclesię, & meruerent, ne si nuberent, inferiori loco, quàm anteà inter Christianos haberentur, maluerunt à Christianismo prorsus ad Ethnicismum deficere, quàm inter Christianos contemptiores esse. Hoc significat Paulus, cùm dicit eas lasciuisse aduersus Christum, & conuersas esse ad Satanam.

Brentius de loco Pauli 1. Tim. 5.

Responsio.

Cùm igitur non sit certum, quòd tale genus vouendæ virginitatis aut viduitatis fuerit temporibus Apostolorum vsitatum, quale nunc est monasticum, non potest etiã certum esse, quòd hæc traditio decreta virginitate sit verè Apostolica: est ne hoc interpretari scripturas Brẽti? C Quid autem est obtorto collo (quod aiunt) in quam velis tu sententiam eas pertrahere, si hoc non est? Ne per somnium quidem cogitaro Paulo venit in mentem vnquàm ea, quæ proferuntur abs te: sed neque contextus orationis patitur, is vt sensus verborum sit, quem elicere tu conaris. Tum autem, est ne quisquam veterum Orthodoxorum, qui Pauli verba hęc ad eundem nobis modum interpretetur? Totis mille quingentis annis non puto fuisse quenquam, non modò priscorum, verùm ne recentiorum quidem Theologorum, præter vos quadraginta his annis natos, qui sic ea putaret intelligenda. Reuera consultò facitis Brenti, quòd tantoperè traditiones oppugnatis, quòd veterum simul & recentium scriptorum, qui vos pręcesserũt, omnium autoritatem eleuatis, quòd nihil præter scripturas esse recipiendum asseueratis, verùm ita, penes vos vt solos eas interpretandi sit autoritas. Interest vestrà plurimum, vt hoc quàm plurimis persuadere possitis. Nam sola hæc est, & non alia ratio, qua quicquid vultis, obtinere queatis. Nam si quid habebit momẽti priscorũ autoritas, si quid valebit sensus horum Pauli verborũ per illos nobis traditus, si quid receptus tot seculis Ecclesiæ totius vsus, denique si verum erit, quòd dicitur, Optima scripturarum interpres est consuetudo, iam quidem causa nobis est perorata, cùm quod vel verbo respondere nobis queatis, omnium seculorum Orthodoxis nobiscum facientibus, & ab hac interpretatione vestra dissentientibus habere nihil possitis. Sin autẽ illud valebit, quod vos vultis, nihil vt recipiatur præter scripturas, & penes vos solos certa fuerit D autoritas eas interpretandi, vt quemcunque sensum earum attuleritis ab eo nobis discrepare fas non sit, vestra nimirum est victoria. Quid autem Brenti? si ne ij quidem, qui vestræ farinæ sunt, in horum Pauli verborum interpretatione vobiscũ consentiunt? Nam quod negas tu de Nonnabus Paulum hæc dixisse, concedit Caluinus vester. Sic enim loquitur: Egò verò illis minimè nego, viduas, quæ sese, suasque Ecclesiæ operas addicerent, perpetui cœlibatus legem simul suscepisse, non quia in eo religionem aliquam statuerent, vt posteà fieri cœptum est, sed quoniam nisi sui iuris, & iugo maritali solutæ, functionem illam sustinere non possent. Quòd si data fide ad nouas nuptias respectarent, quid hoc erat aliud, quàm Dei vocationem excutere? Non igitur mirum, quòd talibus desideriis lasciuire in Christum eas dicit. Posteà verò amplificandi causa subiũgit: Adeò ipsas, quod Ecclesię pollicitę sunt, nõ pręstare, vt primã quoque fidem in Baptismo datam violent, ac irritam faciant, in qua hoc comprehenditur, vt vocationi quisque suæ respondeat. Nisi fortè hoc mauis intelligere, quòd velut amisso pudore, omnem deinde honestatis curam abiicerent, ad omnem lasciuiam & petulantiam se prostituerent, licentiosa dissolutaque vita, nihil minùs quàm Christianas mulieres præ se ferrent: qui sensus mihi perplacet. Respondemus ergo, quę tunc ad publicum ministerium recipiebantur viduæ, eas sibi perpetui cœlibatus conditionem imposuisse: si posteà nuberent, facilè intelligimus accidisse, quod dicit Paulus, vt proiecto pudore insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Ita nõ solùm

Quo consilio Sectary scripturas solas vrgeant.

Calui Cap. 4. institutionis religionis suæ sectio. 19.

E peccasse fidem Ecclesiæ datã fallendo, sed à communi piarum mulierum lege desciuisse. Vides, quemadmodum vi veritatis compulsus Caluinus, quàmuis & ipse similiter vt vos, vota reprehendat, in huius loci tamen expositione à vobis apertè dissentiat. Dicit enim, viduas illas perpetui cœlibatus legem suscepisse: dicit, si data fide ad nouas nuptias respectarent, nihil hoc fuisse aliud, quàm Dei vocationem excutere: dicit postremò, si posteà nuberẽt, accidisse quod scribit Paulus, vt proiecto pudore insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Quid autem postremum hoc, an non esse verissimum Sacerdotum vestrorum periculo, qui nuptias incœstas contraxerunt, didicimus? Quid enim eorum fœminæ, quas vxores vocari volunt, an non omnem honestatis curam magna ex parte abiecerũt? an ad omnem lasciuiam & petulantiam se non prostituerunt? quiduis vt potiùs, quàm Christianas mulieres præ se ferre videantur. Verùm de hoc satis. Quòd autem primam fidem interpretaris, fidem in Christum, quam in Baptismo dederãt, quàm coactum id est? quàm contortum? quàm à Pauli cogitatione longè remotum? qui Baptismi ne verbo quidem hoc loco meminit. Primam fidem irritam fecerunt, exponit August. id est, voluntate ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, qua priùs vouerant, quod implere perseuerantiã noluerũt. Et alio loco: Quid autem ais de quibusdam, quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & non

August. ad Iulianum de viduitate, cap. 8.

Idem in Psal. 75.

F reddiderunt. Nemo ergo positus in monasterio frater dicat: Recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cœlorum, & illi qui ibi non sunt, ad Deũ non pertinent. Respondetur ei: At illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. Et iterum alio loco: Apostolus de quibusdam, quæ continentiam vouẽt, & posteà nubere volunt, quod eisdem, antequàm vouissent, vtique licebat, habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Idem Augustinus conuersas retrò post Satanam interpretatur, quæ ab illo excellenti vidualis castitatis proposito in posteriora respiciendo ceciderũt & interierunt. Quorsum autem attinet aliorum etiam interpretationes huius loci producere? qui sicut cum Augustino ferè consentiunt, sic à vobis dissentiunt omnes. Verùm nos in eorum verbis describendis longiores esse nolumus, cum præsertim vnus propè sit Augustinus inter omnes, cui vos tamen tribuere aliquid videmini.

Idem ad Pollentium de adulterinis coniugiis. lib. 1. cap. 14.
Idem de viduitate, ca. 8

Pergit Brentius: Apostolorum officium fuit, non imponere nouam legem Ecclesiæ, sed potiùs liberare eam à iugo veteris legis. Quid tentatis, inquit Petrus, Deum, vt imponatur iugum super ceruicem discipulorum? Et Paulus: In libertate qua Christus nos liberauit, state. Nullam nouam legem Apostolos imposuisse, libenter tibi concedimus: Verùm quisque sibi legem hanc imposuit. Certum est, quòd neminem Apostoli coegerunt, vt perpetui cœlibatus legem susciperet, cùm ne nunc quidem, vt id faciat, compellatur quisquam. Cęterùm vetus erat lex: vouete & reddite. Ad vouendum nemo: ad ea quæ vouit præstanda, rectè quisque cogitur. Non fuit, inquit Brentius, Apostolici officij, vt eximerent Ecclesiam ab obedientia legis naturalis: hanc enim obedientiam diligenter vrserunt. Sed hoc magnâ curâ, quantùm in ipsis fuit, prouiderunt, ne ex rebus per se liberis, & in libertatem per Euangelium restitutis, nouæ fierent leges, & noui conscientiarum laquei. Ne quis vos iudicet, inquit Paulus. Et mox: Si mortui estis cum Christo, &c. Virginitatem autẽ seruare, & cœlibem vitam ducere, res est per se libera: Quare tantum abest, vt Apostoli docuerint, virginitatem ad cultum & gloriam Dei vouendã, & sibi ipsi necessitatem seruandæ virginitatis lege voti imponendam, vt potiùs vniuersam Ecclesiam ab hoc instituto doctrinâ suâ deterruerint, & libertatem conseruandam censuerint. Quicquid blateres tu Brenti, maior est apud nos autoritas Epiphanij, cui præsertim totius Ecclesiæ cõsensus accessit hac in re, quàm vt nugis istis tuis aures nostras præbeamus. Non dubitat Origenes mulieri cuidam suadere, quò superstite etiam marito suo dicat: Hoc voueo atque promitto: si quid humanitùs acciderit marito meo, quod non opto, nihil aliud faciam quàm vt incontaminata viduaque perseuerem. Ausus autem fuisset Origenes hoc facere, si non modò non suasissent tale quid Apostoli, verùm etiã vniuersam Ecclesiam, quod admodũ impudenter abs te fingitur, ab hoc instituto doctrina sua deterruissent? Quod ille certè tantò meliùs quàm tu scire poterat, quantò fuit Apostolorum temporibus propinquior.

Brent. adfert Scripturas. Act. 15.

Galat. 4. Responsio.

G

Psal. 75.

Coloss. 2. Galat. 4.

Hom. 17. in Lucam.

Pergit Brentius: Quòd si quæ virgo temerè cõtra ipsorum doctrinam coniecisset se voto suo in hos laqueos conscientiæ, putasne detinuissent eã in iis nolentem, inuitã, & conditione sua ad coniugium magis q̃ ad cœlibatũ idoneam? Certè quãtum intelligi potest è dicto Christi, Nõ omnes capiunt verbũ hoc. Et è dictis Pauli: Meliùs est nubere q̃ vri. Et vnusquisque proprium donũ habet à Deo, alius quidẽ sic, alius autẽ sic: non solùm non detinuissent virginẽ in illis laqueis, verùm etiam hortati eam essent ad suscipiendum coniugium. Credo Brenti, quã nunquàm virginem hortati sunt ad suscipiendum coniugium Apostoli? cùm suis etiam propriis vxoribus eos persuasisse constet, vt ab omni viri copula abstinerent, nec alij rei quàm orationi vacarent. Quas etiamsi quidam circumducebãt, loco tamen sororũ eas habebant. Quòd nemini mortalium temerè vouendi fuerint autores, certum est: sed quę semel spontè virginitatem suam Deo deuouissent, eas vt hortarẽtur, quò resilirent ab instituto suo, nullis neque precibus, neque comminationibus aut suppliciis adduci potuissent vnquàm. Quæ autem causa fuit Matthæo Apostolo, quamobrem capitis de eo supplicium sumeretur, nisi quòd Iphigeniam, quæ semel continentiam suam Christo deuouerat, cum Hirtaco Rege nuptias contrahere non permittebat? Nihil igitur est, quòd quisquam pius dubitet, etiamsi cui virgini cum carne sua grauior esset conflictatio, quin eam ad pugnandum fortiter oratione sua inflammassent, simul ad eum, qui dat omnibus affluenter, confugere docuissent: vt ipse daret ad quod iuberet, iuberet deinde quod vellet. Nã quòd in hanc sententiam pleraque scripta sunt ab Athanasio, Hieronymo, Basilio, Ambrosio, Chrysostomo,

Argumentatio Brẽtij. H

Matth. 19. 1. Cor. 7.

Responsio.

Non est suadendum coniugium iis, qui cœlibatũ profitentur.

A mo, Augustino, & aliis plerisque sanctis Episcopis & Doctoribus, Apostolorum illi proculdubio vestigiis insistebant, & eorum exemplo quàm plurimos ad virginitatem siue continentiam hortabantur. Libet autem hîc adscribere, quæ in epistola quadam scripta sunt ab Augustino: Priusquàm esses, inquit, voti reus liberum fuit, quò esses inferior, quàmuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur, quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior: modò autem tantò (quod absit) miserior, si fidē Deo fregeris, quantò beatior, si persolueris. Nec ideo te vouisse pœniteat, imò gaude iam tibi sic nō licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis, ipse adiuuabit qui vota tua explet: Felix est necessitas, quæ ad meliora compellit. Sic & Chrysostomus ad Theodorum lapsum: Sic & Ambrosius ad virginem lapsam: Sic omnes prisci Patres quoduis aliud potiùs remedij genus adhibuissent, quàm vt violandi voti cootinentiam professis autores fuissent. Ambrosius verò accusatum se fuisse scribit, sibique tanquàm crimen obiectum, quòd suaderet castitatem, & persuaderet plurimis. Quid autem is ad hæc? Vtinam autem conuincerer, vtinam tanti criminis probaretur effectus. Non vererer inuidiam, si efficaciam recognoscerem. Atque vtinam me exemplis potiùs argueretis, quàm sermonibus cęderetis. Sed vereor, ne præuaricatores mihi apposuisse videar,

Aug. epi. 45.

Chrysost. epist. 6.
Amb. cap. vltim.

B qui me alienis commendent laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysteriis, & consecratas integritati puellas, nubere probibes. Vtinam potuissem reuocare nupturas: Vtinam possem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, vt sacratæ virgines à sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre? Cæterùm quæ tu adfers à Christo & ab Apostolis dicta, pridem à Catholicis eorum verborum vera sententia producta, vestra verò validis est argumentis refutata. Scripsimus & nos in Confessione nostra Christiana pleraque, quò nunc lectorem remittimus. Nam eadem iterare nihil est necesse.

An non vouere virginitatem, inquit Brentius, humani tantùm est arbitrij, non diuini præcepti? coniugium autem seruare, pręcepti est diuini. Coniugatis, inquit Paulus, præcipio non ego, sed Dominus: Vxor à viro non separetur, & maritus vxorem non dimittat. Cùm igitur Apostoli audierint à Christo de Pharisæis: Cur vos transgredimini præceptum Dei propter traditionem vestram? certè nunquam in animum induxissent, vt propter humanum votum prohibuissent coniugium diuinitùs ordinatum, aut dissoluissent iam cōtractum. Vouere virginitatem humani tantùm arbitrij, oō autem esse diuini præcepti, docet nos etiā Paulus, dicens: De virginibus præceptū Domini non habeo, consilium autem dn. Quare non inuiti verum id esse concedimus quod abste scriptum est, virginitatem seruare, & cœlibem vitam ducere, rem esse per se liberam. Verùm & illud non minùs verū est quod scribit Augustinus: Multa sunt facienda

Brent. patrocinatur incestu nuptiis.
1. Cor. 7.

Matth. 15.

Responsio 1. Corin. 7.

non iubēte lege, sed libera charitate: & ea sunt in C nostris officiis gratiora, quę cùm liceret nobis etiā non impendere, tamen causa dilectionis impendimus. Quod cùm productis plerisque scripturæ locis confirmasset, in hęc tandē verba cōcludit: Quę licita sunt, id est, nullo præcepto Domini prohibētur, sicut expedit potiùs tractanda sunt, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hæc sunt, quæ amplius erogantur saucio, qui curandus Samaritani illius miseratione ad stabulum perductus est: & ideò dicuntur non à Domino præcipi, quàmuis à Domino moneantur offerri, vt tantò intelligātur esse gratiora, quantò magis ostenduntur indebita. Vides, quàm longè dissentiat bic à vobis, qui volūtatio somnes cultus, qui fiūt absq; expresso mādato, Deo abominabiles esse cōtenditis? Hic verò tātò censet esse gratiores, quantò magis fuerint voluntarij. Neq; verò solus ita sentit August. In eadē sententia fuit Hieronymus quoque: Plus amat, inquit, virgines Christus, quia spontè tribuūt, quod sibi nō fuerat imperatū maiorisq; gratiæ est offerre, quod non debeas, q̄ reddere, quod exigaris. Et alio loco: Virginitas propterea maiore præmio coronatur, quia præceptū Domini nō habet, & vltra imperata se tendit. Quò maior est illius impudentia, qui dixit, veteres omnes vna voce clamare, nullam penitùs voculā à Christo emissam, cui non sit necessariò obtēperandū. Et hæc ipsa nominatim, quæ nos Christū consuluisse dicimus, iussa esse nulla dubitatione vbiq; docere. Cū tamen lōgè diuersum doceant August. Hierony. & in plerisq; locis Chrysost. Cæterùm Brenti, non solùm virginitatē siue cōtinentiā vouere, verùmetiā coniugiū inire, humani tantū est arbitrij. Sed sicut seruare coniu-D giū, sic & virginitatem seruare, quam semel vouisti, diuini est præcepti. Nam quare pręcipit Dominus coniugatis, vxorem à viro non discedere, & vir vir vxorem non dimittat, nisi propter votū, quod intercessit, cùm inuicem sibi desponsi sunt? Atquī simile votū intercessit, etiam cùm te virginē Deo castam despondisti. Quamobrem si non est fas à sponso mortali posteaquàm contracta sunt sponsalia discedere, multò minùs à sponso discedere fas est immortali. Nam & illi, qui Christo virginitatem vouent, sicut verè scriptum est ab Augustino, quàmuis ampliorem gradum honoris & sanctitatis in Ecclesia teneant, tamen sine nuptiis non sunt. Pertinent enim & ipsi ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptiis sponsus est Christus. Non minùs igitur nefas est illis cælestibus nuptiis irreritis à sponso suo Christo discedere, quàm iis à suis, qui mortalibus sponsis iuncti sunt. Verùm tu sophistica quadam captione lectori fumos offundere conaris. Nam cùm virginitarem cum coniugio conferas, alio termino vteris cùm de virginitate, alio cùm de coniugio loqueris. Ibi enim dicis, vouere virginitatem: hîc, seruare coniugium. At vtrobique eodem vti termino oportuit, sic enim veram inferre conclusionem licuisset. Nam sicut vouere virginitatem humani tantùm est arbitrij, sic & vouere, siue mauis, inire coniugium. Et sicut seruare coniugium, diuini est præcepti, sic & seruare virginitatem, quam voueris, diuini est præcepti. Multis enim scripturę testimoniis doceri potest, quod vouerit aliquis, id esse seruandū. Nā & in lege scriptū est: Cùm votū vo-

August. de adulterinis coniugiis ad Pollent. lib. 1. cap. 14.

Hier. lib. 1. aduersus Iouinianum.

Idē in epist. ad Philemonem.

Hom. 8 de pœnitentia. Sermo. de charitate. & Hom. 19. in epist. ad Hebraeos.

Aug. tract. 9 in Ioan.

Diuini præcepti est seruare quod voueris. Deut. 23.

E ueris Domino Deo tuo, nõ tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Dauid quoque cecinit: Vouete & reddite. Similiter & filius eius: Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim illi infidelis & stulta promissio, sed quodcunque voueris, redde, multoque melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere. Vides, quòd æquè diuini præcepti est, Christo sponso virginalem atque mortali sponso coniugalem castitatem reddere? Nihil itaq; causę fuit, cur illud à Christo dictum in nos detorqueres: Cur vos transgredimini præceptum Dei propter traditionem vestram? Nam de nulla hîc traditione agitur, sed de præcepto Dei. Vtrobique præceptum Dei est, & in seruando voto virginalis, & in seruando voto castitatis coniugalis.

Psal. 75. Eccles. 5.

Conatur iam tandem Brentius docere, quòd etiam iis, qui sunt obstricti voto continentiæ, matrimonium inire liceat, idque ipsius Epiphanij testimonio. Est autem & nostris in oculis magnus Epiphanius, sed sicubi licere sibi putat, vt à se dissideat ipse, dabit nobis hanc veniam, si potiùs ab illo sibi non satis constante, quàm ab Ecclesia dissentire voluerimus vniuersa, cùm præsertim à Vincentio Lirinensi docti simus, cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesiæ sententiam deserere nos debere. Quod est autem hoc remedij genus, peccatum peccato mederi velle? Certè Paulus, perquàm ferebat molestè sibi tribui, quòd esse mala facienda doceret, vt euenirent bona. Quod certè docere quodammodò videtur hic

Examinatur alius Epiphanij locus.

Rom. 3.

F Epiphanius. Libet autem eius hac de re verba, sicut abs te citantur, adscribere.

Epiphanius, inquis, in hoc ipso capite, quo commemorat hanc traditionem, sic addit: Meliùs est vnum peccatum habere quàm plura: meliùs est lapsum à cursu palàm sibi vxorem sumere secundum legem, & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci, velut qui mala operatus est, velut lapsum & fractum & obligatione opus habentem: & non quotidie occultis iaculis sauciari ab improbitate, quę à Diabolo ipsi infertur. Hic iterum, inquis, manifestè affirmat Epiphanius, quòd peccet, qui post decretam virginitatem ad nuptias adspirat, non tamen sentit, tantum esse robur decreti aut voti, vt si quis coniugium ineat, dissoluendum sit: sed apertè dicit Melius esse vxorem ducere, & in Ecclesia pœnitentiam agere, quàm peccatum peccato cumulare: hoc est scortationi operam dare, & ex Ecclesia excidere. Agnoscimus Epiphanij verba: sed cùm ipse pugnare tecum videatur, Ioannis illius sententiam sequi maluimus, qui non sine causa Chrysostomus est appellatus, cuius & nomen in orbe toto celebrius, & maior est apud omnes autoritas.

Brentij sententia.

Fecerat hoc monachus quidam Theodorus, quod tu suadere vis Epiphanium. Audi, quid illi scribat Chrysostomus: Bonum quidem nuptias & ipse confiteor. Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatum: fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum. Angelorum enim semel societate iunctum illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est. Quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tantò peius affirmo, quantò maior G & melior mortalibus Angelus. Nec vllus tibi fortè persuaserit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit, verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris voquàm, quod absit, nuptias cogitare. Et quid mirum, si nuptiæ tales quibus offenditur Deus adulterio comparantur? Maius longè audies: Homicida iustorũ laude donatur, & misericors plùs quàm homicida punitur, quoniam hoc vetante fit Domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iustitiam reputatum est, quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percussisset. Saulem autem Samuel sanctus Dei in luctibus, lachrymis, precibusque pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quòd hostium duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendum credidit Deo. Cùm hæc ita sint, stupere desiste, si nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offenditur: Atque vt illud repetam, quod in principio posui epistolæ, si militiæ vincula nõ teneretur, quis tibi desertionis crimen obiiceret?

Responsio

Chrysost. epist. 16. Hebr. 13.

Num. 25.

1. Reg. 15. & 19.

Nunc autẽ nihil in te penitùs tui iuris est, quippe qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier proprij corporis non habet potestatem, sed vir, multò magis ij, qui Christo potiùs quàm sibi viuunt, conditionem sui corporis habere non possunt.

An autem eadem verba non quadrabunt in apostatas vestros, quos vos Deorum loco habere videmini? Nisi quòd sceleratiores ij, qui monachi monachas duxerunt, quàm Theodorus, qui quàm- H uis monachus, nullo tamen continentiæ voto duxit obstrictam, quam tamen admonitus posteà reliquit. Geminatum itaque scelus vestri designarunt. Sed audiamus, quid hac ipsa de re scribat magnus etiam ille Basilius, qui sicut Chrysostomo doctrinã non inferior, sic & ipse multò celebrior est, quàm sit Epiphanius. Extat eius de virginitate oratio, in ea sic loquitur de iis, quibus hoc loco tibi patrocinari visum est. Cùm, inquit, virginitatem Domino professæ sint, carnali posteà voluptate maleblanda delinitæ, ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Ac paucis interiectis: Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisque malum: Deinde, quia causa nõ esset libera. Neque enim mortuus est vir eius, vt cui vult, nubat, viuente immortali viro, meritò cẽsetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit. Et iterum post pauca: Si connubiũ istud & processu & testibus, cũctis denique iudiciis illustre & apertũ est, nec est vir eius mortuus, mœchatur, q̃ huiusmodi admittit scelus, viuẽte viro semp adultera. Nec sanè video, qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio mortalem hominem in malum suũ ambite præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexib⁹ impia. Quo itẽ furore homo ille cubili Domini cõscendere ac violare non metuat. Quæso quo cruciatu digna censetur mulier, quæ nobili coniuncta viro, seruo suo seipsam violandam impudicè substerneret, ac seruũ i osidiosè, nequiterque Domini thoris inue-

In Monachos ductis uxoribus.

Basilius Magnus.

A heret? quo item seruus ille damnandus examine, qui Dominæ suæ Dominíque cubili se coocitatus libidine, adeò petulanter immiscuit?

Accedit nunc propiùs ad rem qua de agitur: Sed enim vafræ istæ quid faciunt? quæ tantum impietatis contra seipsas per carnis flagitia admittere non timuerunt. Non modò non lachrymantur aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum, minoréſque suscipiant pœnas, verùm virginitatem quoque, quam anteà professæ fuerāt, abnegant. Quippe virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inseruiatur, turpissimū esse, pleoúmque dedecoris non ignorantes, huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrantur amissam. Homines miserè & infeliciter eligunt, sub quibus ad excusationem prævaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec Dominum metuunt, cum quo fœdera castitatis inierant, cuique dederant dextras, eò quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miseræ, quia apud Deum & apud homines contra se crimen exaggerant. Christus præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumunt, acriùs ac seueriùs suo illo iudicio vindicabit. Neque prolapsæ ad voluptatem quicquam ad excusationem proderit vmbra, solatiúmque connubij. Nec sanè incongruè iis, quæ sunt eiusmodi, illud
1.Tim.5. Apostolicum aptari potest: Quoniam cùm fornicatæ à Christo fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, non coniugium, sed adulterium malè consumantes. Nullus itaque seruus ad id impietatis e-
B rumpat, vt sponsam Domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ temeritatiſque prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere considerans, non vasa exanima ex auri argentique materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria, latronis more profanis manibus temerare atque incœstare præsumat. Et si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctáque simul & templum, & donaria, & charitatem sponsi, communionémque ac societatem regni perniciosæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur: noli huiusmodi ad scelus vti, neque te peccati communione commacules. Quòd si te viuente alij se virgo in matrimonij consortiū tradiderit, ille pœnas fœderis luat: tu teipsum mundum atque integrum serua, ne sceleris impij in Dominum parti-
Luc.22. ceps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi; væ autem illi, per quem traditur: vtile illi esset, si natus non fuisset. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè professa, postmodùm pœnitens, fruendæ voluptatis gratia, mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit: Oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi, per quem illa sponsi fœdera transgressa, suam impleuerit impura libidinem. Vtiliùs fuerat (audeo
Mat.19. dicere homini illi) non esse natum, quam socium tanti in Dominū flagitij damnari. Non audis, quoniam qui dimissam duxerit, mœchatur? etsi enim pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas? cur ei spacium non das, vt & de iis agat pœnitentiam, quorum gratia dimissa C est, & vir à se dimissæ pœnam emendationémque miseratus, ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spaciū præripis, viuente viro sic dimissam ducens? Permitte, inquit, aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cùm neque vidua neque vxor sit, pro remissione culpæ, qua peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequàm peccatum suum pro quo dimissa est, planè intelligere possit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad scelera deinceps facis? nempe viuente viro, alienam adulteras coniugem, facilémque illi ad nequitiam reditum per cōnubium pandis. Si autem qui dimissam à viro mortali ducit, adulter atque impius est, qui immortalis viri sponsam nunquàm dimissam violare præsumit, multò profectò funestiùs adulter atque impius erit. Itaque etsi illa pessima se mutatione deiiciat, ad carnis vitia vltrò deuoluta: tu tamen eam noli tangere: viuit enim vir eius, neque illam dimittere vult. Permitte, vt se inspiciat, vnde sit lapsa, vbinam iaceat. Digerat vitium, diluat amorem carnis, consideret diligentiùs indulto spacio, cuiusmodi crimen admiserit, quantúmque molita sit sceleris. Redibit prorsus ad sponsum suum. Quid infelicis anticipas lapsum? quid considerandi peccati tempus intercipis? quid consilij spacium tollis? Cur non dimissam à Domino ducens, non virum te, sed adulterum impiè Domini cubile violando manifestas? Hactenùs Basilius.

Quid autem acriùs, quid vehementiùs, quid aptiùs ad rem qua de agitur, quid magis appositum ad incœsta vestra sacrilegia, quibus honestum coniugij nomen prætenditis, condemnanda dici potuit, quàm est dictum ab hoc sancto viro? Num au- D
tem is dissidiapason, quod aiunt, ab Epiphanio in sententia non discrepat? Nuptias hoc genus virginitatis abnegationem vocat, & maius id esse scelus, exaggeratione crimen ea re, quin & Christum acriùs id & seueriùs in illo suo iudicio vindicaturum scribit. Deinde verò, si dimissa sit etiam à viro suo Christo, hoc est, si sit ad carnis vitia deuoluta, tangi tamen eam vetat, sed spacium illi pœnitentiæ concedi vult. Vides, qualem de coniugiis vestris tulerit sententiam vir hic, non doctrina magis admirabilis & sapientia, quàm vitæ sanctimonia conspicuus, cuius cùm summa semper in Ecclesia Dei fuerit autoritas, meritò maius hæc illius, quàm cuiusquam alterius diuersa sententia pondus autoritatis apud pios omnes habere debet. Qui cùm sicut vitæ quondam, sic & huius sententiæ socium habuerit Ioannem Chrysostomum, duos hos celebres Græcos, contra Græcum & ipsum Epiphanium à te productum, collocamus. Et horum duorum sententiam tantò nos amplecti libentiùs profitemur, quantò magis cum ea, quæ totius est Ecclesiæ sententia, consentire videtur. Quamobrē nemini dubiū esse debet, siue quis virginalem aut vidualem, siue continentiam vouerit coniugalem, eum vtrumque præstare teneri, neq; licere post emissum votum continentiæ matrimoniū cuiquam contrahere. Cæterùm illud esse debet cuique persuasissimum, quòd cùm alia, tum monastica simul instituta, nō in alium vsum inuenta sunt quàm sicut scribit Bernardus, ad lucrum & custodiam charitatis. Hæc est enim, quemadmodum

Post emissū continentiæ votum nulli licet contrahere matrimonium.

Bernard. de precepto & dispensatione.
August. de moribus Ecclesiæ, cap. 33

E ab Augustino quoque scriptum est, quæ præcipuè custoditur in monasteriis. Charitati victus, charitati sermo, charitati habitus, charitati cultus (addemus nos verò) charitati cœlibatus aptatur. Coitur in vnam conspiratúrque charitatem. Hanc violare tanquàm Deum, nefas ducitur: huic si quis resistit, eiicitur atque vitatur: hanc si quis offendit, vno de die durare non sinitur: hanc ita commendatam sciunt omnes à Christo & ab Apostolis, vt si hæc vna absit, inania: si hæc adsit, plena sint omnia. Cùm itaque sicut Scripturæ, sic & traditionũ, cùm aliarum, tum earum, quibus vtuntur hi, qui monasticam profitentur, nõ sit alius scopus, quàm charitas, nec aliud spectatum sit, cùm instituta monastica fuerunt inuenta, quàm lucrum & custodia charitatis, ab eorum sententia non discrepamus, qui sicubi charitas hoc postulat Christiana (verbi gratia, salus alicuius regni, quod alioqui necesse foret interire, aut aliud aliquid eiusdem generis) rectè posse putant aliquem lege cœlibatus solui, modò ne sit ipse in sua causa iudex, sed eius ea de re iudicium requirat, cui sicut à Bernardo scriptum est, posse videre datum, & posse prouidere creditum est. Vt autem pro sua quis libidine resiliat ab eiusmodi voto, séque propria sua autoritate lege soluat, quam ipse sibi tulit (quod à vestris apostatis, quos vos Apostolos agnoscitis, factum est) scelus id esse prorsus inexpiabile iudicamus.

In casu solui potest lex cœlibatus.

Conc. Ancyr. cap. 18.

Profert canonem Ancyrani concilij Brentius, qui sic habet: Professi virginitatẽ qui sunt, si hanc mittentes irritam faciunt, inter Digamos censeantur. Digamia autem, inquit, qualem illis temporibus intelligebant, videlicet, cùm quis post prioris vxoris mortem duxisset alteram, non iudicabatur quidem ex omni parte commendabilis, non tamen damnabatur. F Quare cùm hoc Concilium censet eos qui professam virginitatem coniugio violant, inter Digamos habendos, etsi non laudat eorum facta, tamen non audet damnare, & vel ipsorum coniugia dissoluere, vel ipsos ex Ecclesia proscribere. Quid sibi vult Brenti, quod ais, digamia qualem illis temporibus intelligebant, videlicet cùm quis post prioris vxoris mortem duxisset alteram? An aliam nunc intelligitis digamiam, quàm intelligebant tum? Digamos ad Episcopatum prouehi non vult Paulus. Quòd si vos vultis aliam intelligi digamiam, quàm intelligebatur tum, & nũc intelligitur à Catholicis, quid aliud quàm duas vxores habere simul iis, qui Laici sunt, permittitis? Nam soli illi excludentur ab honoribus Ecclesiasticis, qui duas simul habent vxores: quandoquidem qui mortua vna, duxit aliam & tertiam, apud vos digamus non est, nec excluditur à sacerdotio. Scimus etiam libros à vobis editos, quibus polygamia fuit à vobis approbata. Cæterum, contra Canonem, quem tu profers Ancyrani Concilij, nos vicissim obiiciemus canonem concilij Chalcedonensis: Virginem, quæ se Deo consecrauit, similiter & Monachum, non licere nuptialia vota contrahere: Quòd si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur. Et quoniam verum est illud Augustini, concilia, quæ per singulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum autoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagib⁹ cedere, cedat necesse est Chalcedonensi concilio Ancyranum.

Quæ sit digamia prohibita.

1. Tim. 3.

Sectarij polygamiam defenderunt.
Cano. 16. Conc. Chalcedonen.
August. de baptismo paruulorũ, contra Donatistas. lib. 2 cap. 3.

Obiicit posteà Brentius autoritatem Cypriani, G cuius hęc verba profert: Si se cum fide Christo dedicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, meliùs est vt nubant, quàm vt in ignem deliciis suis cadant. Huic vni Episcopo Africano opponimus nos Patres itidem Africanos, qui fuerunt in Concilio Carthaginensi quarto congregati ante annos mille ducentos, quorum hoc est Decretum: Sicut bonum est castitatis præmium, ita & maiori obseruantia custodiendum est, vt si quę viduæ, quantùmuis adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate à viro relictæ se deuouerunt Domino, & veste Laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, posteà verò ad nuptias seculares transierint, secundum Apostolum damnationem habebunt: quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritá facere ausæ sunt. Tales ergo personæ sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt viris obnoxiæ, quã tò magis viduæ, quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur, si deuotionem, quã sponte Deo non coactè obtulerunt, libidinosa voluntate corruperint, atque ad secundas nuptias transitum fecerint. Sed nos adduci non possumus, vt credamus hoc sensisse Cyprianum, quod vos vultis. Nam cùm is Christi sponsam esse dicat Deo dicatam virginem, & si cum viro reperta fuerit, Christi vocet adulteram, non est verisimile, quòd ei adulterium permittendum esse cẽsuerit. Quamobrem eandem illius fuisse sententiam existimamus, quam apud Gelasium legimus, qui sic scribit: H Si viduę propria voluntate professam pristini coniugij castitatem mutabili mente calcauerint, multum earum intererit, quali Deum debeant satisfactione placare, quia iuxta Apostolum primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim, si se forsitan continere non poterant, secundum Apostolum nullatenùs nubere vetabantur: sic habita secum deliberatione, promissam Deo pudicitiæ fidem debent custodire. Ante quem etiam Innocentius in hæc verba scripsit: Quæ Christo spiritualiter nubunt, & à Sacerdote velantur, si posteà vel nupserint publicè, vel occultè corruptæ fuerint, non eas admittendas esse ad agendam pœnitentiam, nisi is, cui se iunxerant, de hac vita decesserit. Hæ verò, quæ necdum sacro velamine tectę, tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere, si fortè nupserint, iis agenda aliquando pœnitentia est. Aut igitur de nondum velatis loquitur Cyprianus, quæ tamen in proposito virginali se permanere simulauerunt, aut illius verba retrò trahi oportet ad id tempus, quo nõdum velatæ fuerunt.

Brentius ex Cyp. votum cœlibatus oppugnat.
Cyp. lib. 1. epist. 11.
Responsio.
Con. Car. Can. 104.

Gelas. ca. 23. epist. pri.

Innoc. epist. 2. cap. 12. Idẽ cap. 13.

Profert ad extremũ Brentius autoritatem Augustini. Quidam, inquit August. nubentes post votum, asserũt adulteros esse: Ego autem dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt. Et iterùm: Qui dicunt talium nuptias non esse nuptias, non mihi videntur satis acutè ac diligenter considerare, quid dicant. Ac mox: Fit autem per hanc minùs consideratam opinionem, qua putant lapsarum à sancto proposito fœminarum non par-

August. de bono viduitatis cap. 10.
Quomodo Brent. Augustinum citet de coniugio eorũ qui vouerunt cœlibatum.

A uum malum, vt à maritis separentur vxores, quasi adulteræ sint, non vxores, &cæt. Tandem concludit ita Brentius: Ex hac Patrum sententia, & ex aliis rationibus, quas suprà commemorauimus, apparet, quòd hæc traditio, quam ex Epiphanio proposuimus, aut non sit Apostolica, aut si est Apostolica, per peccatum non sit intelligendum tale peccatum, quòd naturâ suâ coniiciat hominem in æternam damnationem, & propter quod dissoluendum sit coniugium eorum, qui post decretam virginitatem contraxerunt: sed pro nota inconstantiæ, quæ etsi honesto homini non est omninò decora, tamen non est abiectione & damnatione digna. Et quæ etiam ipsa nonnunquàm est honesta consilij mutatio, si iustæ & piæ rationes ita ferant.

Responsio Dist. 27. capit. Qui dicunt.

Vellem adscripsisses locum, vbi scribit hæc Augustinus, quæ tu citas: nam hæc in libro illius te legisse non credo. Citat quidem hæc verba Gratianus ex libro de bono coniugali ad Iulianam, cæterùm ad Iulianam de bono viduitatis, non de bono coniugali scripsit Augustinus. In libro autem illius de bono coniugali hæc verba non reperiuntur, fortassis autem nec vsquàm alibi. Quæ tamen posteriùs adsers, qui dicunt talium nuptias, &c. ea leguntur apud Augustinum in libro de bono viduitatis. Quamobrem autem non adscripsisti, quæ statim sequuntur? Non possum, inquit Augustinus, dicere, à proposito meliore lapsas si nupserint fœminas, adulteria esse, non coniugia, sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulteriis esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito, quantò grauiùs offenditur, cùm illi ipsi non seruatur fides, in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum. Cùm enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vouit, tantò magis fraudati voti auget iniquitatem, quantò minùs habuit vouendi necessitatē. Hæc tu prætermisisti Brenti, quòd ad rem tuam non faciebant. Egregium verò nuptiis vestris elogium tribuit Augustinus, quas cùm adulteria quidē esse non dicat, quòd tamen sint adulteriis peiores, dicere non dubitat. Nec diuersum ab eo sentit Ioānes Chrysostomus, qui & ipse tales nuptias affirmat esse peius quiddam adulterio. Quomodo autem peius quiddam intelligi debeat, docet Hieronymus, dicens: Virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incœstæ. Porrò ab Augustino sumus edocti, quòd sicut fornicatione peius adulterium, sic adulterio peior est incœstus. Ambrosius, Basilius, Theophilactus, vocant hoc genus nuptias adulterium: Hieronymo, Augustino, Chrysostomo visum est, non satis pro eo ac ipsius turpitudo meretur, facinus istud appellari, si vocassent id adulterium: itaque peius quiddam adulterio, hoc est, incœstum sacrilegium, eas nuptias appellādas putauerunt, quibus contaminauit se primus autor sectę vestrę, & complures alij, qui eum posteà sunt sequuti. Sed Augustinus ais, nihilominùs has esse nuptias contendit, nec à maritis separari vxores, quasi adulteras permittit. Est ita, sed eas Cyprianus, Ambrosius, Basilius, Theophylactus, quin & ipse Chrysostomus alio quodam loco vocat adulteria. Sed audi quid de nuptiis eiusmodi senserit

August. cap. 10. Ibi. cap. 11.

Post votum cælibatum cōtrahere, peius est adulterio.

B

Chrysost. epist. 6. ad Theoditam lapsam. Hier. lib. 1. aduersus Iouinianum. August de bono coniugij cap. 8. Ambro. ad virginē lapsam cap. 5. Basi. de virginitate. Theo. in ca. 7. 1. ad Cor.

Amb. vbi supra. Basi. vbi supra. Theo. vbi supra. Siri. epi. 1. cap. 6.

Syritius, qui fuit æqualis Augustini: Monachorum inquit, quosdam atque monacharum abiecto proposito sanctitatis, in tantam protestaris demersos esse lasciuiam, vt prius diluculo, velut sub monasteriorum prætextu, illicita se ac sacrilega contagione miscuerint: posteà verò in abruptum conscientiæ desperatione perducti, de illicitis complexibus liberè filios procrearint, quod & publicæ leges, & Ecclesiastics iura condemnant. Has ergo impudicas detestabilésque personas, à monasteriorū cœtu, Ecclesiarúmque conuentibus eliminandas esse mandamus: quatenùs retrusę in suis ergastulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitudinis igne decoqui, vt eis vel ad mortem saltem, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam indulgentia subuenire possit. Adferunt autem ex Gregorio Burchardus, & post eum Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus verba hæc: Viduę à proposito viduitatis recedentes, super quibus nos consuluisti, credo te nosse à sancto Paulo, nisi conuertantur, olim esse damnatas: quas & nos Apostolica autoritate damnandas, & à communione fidelium, atque à liminibus Ecclesiæ arcendas esse censemus, vsquequò obediant Episcopis suis, & ad bonum quod cœperant, inuitè aut voluntariè reuertantur. Quid igitur dicemus? Num ij quos protulimus, dissentiunt ab Augustino? Num inter sanctos Doctores pugna est? Nulla prorsus, modò rectè rem accipias. Dissoluunt enim nodum hunc Petrus Lombardus & Gratianus, qui duplex votum esse docent, quòd aliud sit priuatum, aliud solenne: Priuatum est in abscondito factum: Solenne verò, in conspectu Ecclesiæ factum. Priuatum votum si violetur, peccatum est mortale: solenne verò violare, peccatum & scandalum est. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent, quia contrahendo mortaliter peccant: si tamen contraxerint, non separentur, quia probari non potest quod occultè factum est. Qui verò solenniter vouent, nullatenùs coniugium inire queant: & si inierint, separantur. Videntur autem ij Doctores Innocentium sequuti, cum quo propemodum idem sentire videtur Epiphanius. Is enim adferens locum illum Pauli, de viduis, ita loquitur: Quæ promiserunt, & reprobauerunt, iudicium habent: quę verò non promiserunt, sed coniunctæ sunt propter debilitatem, iudicium non habent: Si nanque iudicium siue condemnationem habituræ essent, quomodo dixisset, Nubant, domum gubernent? Quid autem aliud ab Innocentio quoque dictum est? Quod enim dixit Epiphanius, quæ promiserunt, dixit Innocentius, quę Christo spiritualiter nubunt, & à sacerdote velantur, si posteà nupserint publicè, non eas admittendas esse ad publicam pœnitentiam, nisi is cui se iunxerint, de hac vita decesserit. Quod verò dixit Epiphanius, quæ non promiserunt, sed coniunctæ sunt propter debilitatem, hoc dixit Innocentius, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerint permanere: ab iis si nupserint, agi vult aliquanto tempore pœnitentiam. Idem vult & Epiphanius, cùm dicit in eo loco, quem tu citas, eam à virginitate multo tempore pœnitētiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci debere. Quàm

C

Bur. lib. 8. cap. 41. Lom. lib. 4. senti. dist. 15 Grati. 27. q. 1. viduas.

Lomb. ibi. 27. dist. vlt. presbyt. Votum aliud priuatū, aliud solenne & illicitiā.

D

Epiph. heresi. 48 contra Brent. defenditur.

E pulchrè conuenit Epipbanio Græco cnm Innocentio Latino? vt facilè cuiuis constare posit, Orientis & Occidentis eandem ea de re sententiam fuisse. Simul autem explicat Epiphanius ipse, quo sensu dixerit ea, quæ producta sunt per te: quin & quæ videtur inter sanctos Doctores esse pugnantia, tollitur. Nam & Epiphanius in eo loco, quem tu profers, & concilium Ancytanum, & Cyprianus, & Augustinus, etiamsi de profesßis loquantur, non de iis tamen quæ publicè professæ sunt & velatæ, sed de iis tantùm, quæ necdum sacro velamine tectæ in proposito virginali, vel viduali semper se simulauerunt permansuras, loqui videntur. Cōtrà, qui sunt à nobis producti, de iis dicunt, quę publicè professæ, & habitum religionis indutæ, solenni se voto obstrinxerūt. Talibus, tantùm abest vt nuptias permittant, vt ne ad agendam quidem pœnitentiam permittendas censeant, nisi is, cui se iunxerint, ex hac vita decesserit, hoc est, sicut Petrus Lombardus & Gratianus interpretantur, nisi ab incœsta copula discesserint. Tūc enim ille, qui se coniunxerat Monachæ, defunctus erit, cùm ab illius illicitis amplexibus ea penitùs recesserit. Sicut mūdus ei dicitur mortuus, quem suis illecebris non adstringit: & ille perhibetur motruus esse mūdo, qui nihil in mundo concupiscit. Hęc igitur distinctio, quam non modò Petrus Lombardus & Gratianus, verùm & vetustiores iis Innocentius & Epiphanius adferunt de voto priuato & solenni, si diligenter expendatur, efficit, vt quæ tu profers testimonia, cum iis, quæ sunt à nobis producta, nihil protsus pugnare videantut. Nec est, quòd eā contemnendam existimes.

Dist 38. lib. 4 senten. 27 quest. 1. Si quis.

F Nam præterquàm quòd maiore deliberatione fit solenne votum quàm priuatum, nullus vt esse locus tergiuersationi queat, grauiore cum offendiculo violatur. Plures enim offenduntur, si quod publicè solenniterque, quàm si quod priuatim promissum est, non præstetur. Quid autem est, quod sibi charitas magis cauendum esse putet, quàm offendiculū? Hinc est, quod Paulus ait: Si esca scandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Vides, vt nos exemplo Pauli ad charitatis regulam omnia moderemur, cui soli apud nos aptantur omnia, quam haud aliter quàm Deum ipsum violare nefas ducimus. Num similiter & vos estis animati? Quin vobis in contrarium potiùs recidunt omnia: qui si minùs lingua, factis tamen dicitis: Quoniam esca scandalizat fratrem meum, manducabo catnes in æternum, vt fratrem meum scandalizem. Sic omuia facitis, vt omnibus offendiculo sitis ac ne micam quidem charitatis vobis inesse, planum orbi faciatis vniuerso. Quæ causa est, quòd hanc quoque distinctionem inter priuatum & solenne votū risu prosequimini. Nos verò cùm ex hac Patrum sententia, tum ex aliis rationibus quas commemorauimus, perspicuum nos fecisse iam putamus, quòd hęc traditio sit Apostolica, Deique verbo nitatur, Vouete & reddite: quódque peccatum sit vtrumque, siue quis pòst priuato, siue pòst solenni & publico voto decretam virginitatem nuptias contraxerit: Sed priùs tamen illud pœnitenti remitti posse, contractásque nuptias dirimi non licere: cæterùm quæ solenni voto virginitatem siue continentiam decreuerūt, si nuptias conttaxerint, eas ne ad pœnitentiam quidem admitti, nisi discesserint ab incœsta copula: & G eorum nuptias non tantùm adulteria, verumetiam incœsta esse sacrilegia.

Grauiùs peccatur contra votum solenne quàm priuatum.

1. Corin. 8. Catholici charitate omnia moderantur, eam non seruant Sectarij.

Excutit iam aliam traditionem Brentius: Epiphanius, inquit, recitat etiam aliam traditionem, tanquàm ab Apostolis datam, quòd quarta & prosabbato ieiunandum sit, & quòd sex diebus Paschæ nihil accipiendum sit præter salem, panem & aquam. Quæso autem te, quis verè peritus Apostolicæ doctrinæ posset hanc traditionem pro Apostolica agnoscere? Fieri quidem potuit, quòd Apostoli ipsi aliquoties iis diebus ieiunauerint, & in diebus Paschæ nihil præter salem, panem & aquā acceperint: sed quòd hoc suum exemplum tanquā firmum Decretum Ecclesiæ tradiderint & mandauerint, hoc demum certis rationibus demonstrari non potest. Apostolorum enim doctrina est, quòd non vno tantùm & altero die, sed perpetuò ducenda sit sobria vita: Non in comessationibus, inquit Paulus, & ebrietatibus. Eorum etiam doctrina est: Mundis omnia munda. Quomodo igitur præscripsissent Ecclesiæ certos dies ieiuniorum, & certum genus cibi? Quartæ & prosabbati ieiunium tam strictum, vt ab Epiphanio describitur, verisimile est Apostolos exēplo magis tradidisse, quàm quòd legem aliquam ita ieiunandi necessariò seruandam ab omnibus sancire voluerint, cùm ad eam ferendam non omnium vires ex æquo sufficerent. Et certè ea fuit Christianorum pietas Apostolorum temporibus, vt einsmodi legibus opus non habuerint: plus vltrò præstabat charitas, quàm vlla potuisset lex imperare. Quicquid Apostolos eorum Discipuli facientes videbant, id eis legis loco H fuit: quòd ad eorum exemplum se libenter omnes componebant. Itaque tanta fuit tum Christianorum abstinentia, sicut à Philone memoriæ proditum legimus, nullus vt esset prandiorum vsus: neque priusquàm Sol occidisset, cibum quisquam caperet. Tertio nūnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant.

Epiph. hæresi. 75. Et in compendiaria doctrina de fide. De traditione ieiuniorū disputat Brentius ex Epiphanio.

Rom. 13. Tit. 1.

Responsio de primitiua Ecclesiæ abstinentia.

Philo in li. de vita contemplatiua.

Quamobrem hortati sunt magis non verbo modò, verùmetiam & exemplo ad ieiunium hoc, de quo scribit Epiphanius, eos qui Christum sequebantur, quàm quòd strictiorem aliquam legem illis imposuerint. Cæterùm credibile non est, quanto studio pij omnes hanc illorum traditionem amplexi fuerint, vt à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra fuerit ab omnibus ferè gentibus ad Christianam fidem conuersis, ieiunium hoc diligēter obseruatum. Scis autem illud, quòd diuturni mores consensu vtentium approbati legem imitantur: aut si mauis nostrorum nos vti sententiis, nec illud ignoras, quòd in iis rebus, de quibus nihil certi statuit diuina scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt. Adeò non minùs graue flagitium visum est, Ecclesiasticam consuetudinem contemnere, quàm diuinam legem præuaricari. Quod autem scribis, Apostolos docuisse, perpetuò ducendam esse sobriam vitam: quis est qui neget? nec aliud nunc quoque docet Ecclesia. Verùm non omnes capiunt verbum hoc. Quare nostræ datum est hoc infirmitati, vt quoniam perpetuò non poteramus, certis tamen diebus abstineremus,

De iustitia & iure, paragr. in scripto.

Aug. epist. 86.

De loco, Omnia mūda mundis. A

quibus Christi simul passi pro nobis & mortui memoriam recoleremus. Neque verò proptereà certo ciborum genere abstinemus, quòd omnia munda mundis esse negemus: ipsi vos non ignoratis Brenti, quòd nullos cibos esse immundos credimus, quos Deus creauit ad percipiendū cum gratiarum actione: nisi quòd vos omnem occasionem detrahendi nobis quæritis. Abstineo, inquit Bernardus, à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Vides, quæ Monacho fuerit à carnibus abstinendi causa: eadem est & nobis, eadem fuit Apostolorum seculo, & aliquot pòst magnæ parti fidelium, qui non vno aut altero die, sed toto vitæ suæ tempore ieiunasse testantur illa Biblidis apud Eusebium verba, quæ cùm interrogata fuisset, num infantes ederent Christiani, cuius tum falso criminis insimulabantur: Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur? Adeò tum non à quadrupedum magis aut volatilium, quàm & à piscium carnibus bona pars fidelium abstinebat, pane tantùm & leguminibus contenta. Cæterùm qui perpetuò non possent, quarta saltem & prosabbato, sicut erant ab Apostolis docti, ieiunabant. Nam quòd hæc fuerit Apostolorum traditio, videtur etiam scribens ad Philippenses Ignatius indicare, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus, & eum sequutus Origenes.

Bern. ho. 66 in Cantica. Euseb. lib. 5. hist. ecclesi. cap. 3.

Ign. epi. 4. Orig. ho. 10. in Leuiticū.

Quale autem est hoc Brenti, quod subdis? quod Epiphanius de ieiunio quartæ & prosabbati affirmat, hoc Augustinus apertè negat. Ego, inquiens, B in Euangelicis & Apostolicis literis, totóque instrumento, quod appellant testamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunium: quibus autem diebus nos oporteat ieiunare, & quibus non, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum. Quæso te Brenti, num his verbis negat Augustinus, Apostolicam hanc esse traditionem? Num quia dicit, quòd eam non inuenerit in Euangelicis & Apostolicis literis, viua voce traditam esse negat? Vbi fuit mens tua, cùm hæc scriberes? Nos verò nihil de temporibus ieiunij scriptum esse confitemur, & proptereà traditionem esse dicimus, non scripturam. Vis autem, vt ex Augustino doceamus, quòd hæc traditio sit Apostolica? Scribit is contra Donatistas: Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi autoritate Apostolica traditum rectissimè creditur. Et alio loco: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima autoritas, commendata atque statuta retineri. Quin is etiā alio loco causam adfert, quamobrem quarta & prosabbato ieiunēt, hanc nimirū: Quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudęi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Pascha Dominus cum Apostolis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Quam eandem de quarta feria rationem adfert

Aug. epist. 86. à Brentio citatur.

Responsio, falso Brentiū in Aug. sententia radicanda,

Aug. lib. 2. cap. 7. lib. 4. cap. 24. li. 5. cap. 23. de Baptismo paruulor. Idē in epist. 118. cap. 1. Idē epist. 86.

Cur die mercurij & veneris ieiunetur.

Theophilactus quoque. Pergit Brentius: Fieri quidem potuit, quòd ex cōsuetudine paulatim apud Apostolicos Successores pro externa & libera disciplina inoleuerint: sed non est sentiendum, quòd Apostoli ipsi has tanquàm leges Ecclesiæ necessariò seruandas imposuerint. Non difficulter tibi concedimus, quòd ita necessariò seruandas leges has Apostoli non imposuerint, vt si quis ex legitima causa cibi sumpsisset aliquid constitutis ieiunij temporibus, is æternæ mortis reus esset: cæterùm si quod vos facitis, contemptu legum faceret aliquis, vt à carnibus nō abstineret, peccatum hoc rectè Satanissimum dici persuasum habemus. Omnis pulchritudo filiæ Regis, dicit Psaltes, abintùs. Non esca est, quæ vel commendet, vel condemnet: non peccatur edendo, non peccatur abstinendo, intùs in animo peccatum est. Potest quis abstinere cum peccato, potest edere sine peccato. Nō quod intrat in os, sed quod exit de corde, coinquinat hominem: quod intùs est, hoc vel punit, vel coronat Deus, voluntatem scilicet hominis, qua quis manducat, vel abstinet. Verùm hac de re scripsimus in Confessione nostra Christiana copiosè, ad quam lectorem remittimus.

C *Theophil. in Cap. 14. Mar. 6.*

Psalm. 44.

Matth. 15.

Absoluit iam censuram suam Brentius in sanctos Episcopos, Basilium & Epiphanium Græcos: nunc se confert ad Latinos, vt in eos quoque censuram suam exerceat. Ac primo loco Cyprianum aggreditur, virum non doctrina magis insignem, quàm laude martyrij celebrem, quem haud aliter adoritur, atque Ioab adortum aliquando legimus Amazan, ad quem dixit: Salue mi frater, & tenuit manu dextra mentum Amazæ, quasi osculaturus eum, & percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram. Expendamus, inquit Brentius, & eam traditionem, quam Cyprianus de mixtura vini cum aqua in calice dominico scribit: hanc tanti faciunt Asotici, vt eam etiam inter suos canones retulerint. Meritò quidem Catholici traditionem hanc maximi faciunt, non solùm quia tanti martyris testimonio, qui nō multum fuit à temporibus Apostolorum remotus, eam à Christo profectam esse didicerunt, verumetiam quòd Ecclesiæ totius moribus receptam esse vident. Scribit autem inquit Cyprianus, aquam esse in Dominico calice miscendam ex ipsius Christi præcepto & traditione. Reueremur quidem huius sanctissimi martyris autoritatem, & amamus eum ex animo. Agnoscis Brentium dicētem, Salue mi frater, & osculum dantem, aspice nunc eundem sancti illius viri latus transfigentem. Sed hoc non est ferendum, inquit, quòd Asotici abutantur autoritate eius, ad stabiliendas suas partim ineptias, partim superstitiosas & impias traditiones. Potuitne vulnus illi magis infligere capitale? Quid autem ineptum, quid superstitiosum, quid impium ex huius viri sanctissimi scriptis haurire licet? Cui non satis fuit semel impiorum gladiis occubuisse, nisi blasphemę tuæ linguę mucrone Brenti, feriretur iterum. Verùm ad felicitatis illius cumulū accedit & hoc, quòd abs te Christi crucis & veritatis hoste maiore, quàm fuerunt illi quorum opera supplicio capitis affectus erat nunc incessitur. Nam abs te accusari, laudari est. Dissimulari non potest, inquit, quòd hic martyr fuerit aliquoties in asserendis suis opinionibus paulò acrior & vehemētior,

2. Reg. 20. Brentius D *Cyprianum insectatur. De conse. distin. 2. Sicut. De traditione mixtionis vini & aquæ in calice. Cyp. lib. 2. Epist. 3. Responsio pro Cypriano contra Brentium.*

Brentius in Cyprianū & Catholicos.

E id quod testificatur exemplum de Baptismo hęreticorum: sed quia diuersum sentientes nec ignibus, nec Satanæ tradidit, ignoscendum illi erit, quantũ salua pietate fieri potest. De Asoticis autẽ longè aliter sentiendũ est: ij enim sua dogmata ita asserũt & tuentur, vt qui diuersum docuerit, anathemate deuoueatur, hoc est, igni & aqua interdicatur & Satanę tradatur. Itaq; quod in Cyp. est tolerabile, hoc in Asoticis est abominabile. In hac vna sua opinione asserẽda, fatemur Brenti, q̃ hic S. Martyr acrior paulò fuerit, nec ex omnibus, quæ scripserit, præter vnum hoc, quicquam est reiectum: cætera omnia totius Ecclesiæ iudicio sunt approbata: sicut & hoc inter alia, quod nunc reprehendẽdum esse putas. Cæterùm quid sibi vult, quod scribis, quòd Asotici sua dogmata & suas traditiones ita asserunt, &c. Nullus ex Catholicis, quos tu lepidus admodùm scurra vocas Asoticos, habet sua dogmata, vel suas traditiones: Ecclesiæ dogmata sunt, quæ tuemur: à qua si qui diuersum docent, si propterea fuerint anathema pronunciati, vel Satanæ traditi, quid fit aliud, quàm quod præcepit Christus, dicens: Si non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm Ethnicus. Quod Paulus quoque monuit, cùm scriberet ad Galatas: Si quis euangelizauerit aliud præter id, quod accepistis, anathema sit. Quod etiam ipse fecit Paulus, qui Satanæ se tradidisse scribit Hymenæum & Aleaandrum, vt discant non blasphemare. Quid autem? An non idem vos quoque facitis Brenti, si quis ab opinione vestra dissentiat? Nũ opus est hîc recensere, quibus aqua & igne fuerit Vuittembergæ interdictum, quòd ab idolo vestro dissentirẽt.

Responsio

Matt.18.

Galat.1.
1.Tim.1.

F Iam verò nónne queruntur Sacramentarij de grauiore iugo suis ceruicibus per vos imposito, quàm fuerit Pontificium? deque maiore propemodùm persequutione. Scilicet si quis diuersum à vobis doceat, in eum arbitratu vestro vobis animaduertere fas est? Si quis verò pugnantia cùm Ecclesiæ dogmatibus adferat, durius aliquid in eum statuere fas non est? Sed non est ita sæuitum Cypriani tẽporibus in hæreticos. Demus hoc tibi, sed statũ illorum temporum considera. Durissimo tum seruitutis iugo Christiani premebantur, quando subeiãt Ethnicis Principibus, nullum supplicij genus in horas non eapectabant, cùm toto die mortificarentur, æstimati sicut oues occisionis. Hoc rerum statu, putas tu aliud aliquid eos in hæreticos statuere potuisse, quàm vt eos anathemate damnareot, & è cœtu piorum eiicerent? Cæterùm, posteaquàm ad Christianos imperium fuit translatũ, quos insanabiles esse videbant, non satis habebãt eos anathema pronũciasse, simul illis & bona cõfiscabantur, & aqua & igni interdicebatur. At Cyprianus, ais, ne anathema quidẽ quenquã pronunciauit. Quo iure autẽ id faceret, cùm orbis magnã partẽ à se dissentire videret? In quo Concilio statutum fuit esse rebaptizandos hæreticos, non Oecumenicum id erat, sed prouinciale: quamobrem nihil in eo definiri potuit, quod sub anathematis pœna seruare tenerentur omnes. Quod autem errauerit Cyprianus, cùm hæreticos esse rebaptizandos censeret, libenter tibi concedimus. Cæterùm cùm nondum illa quæstio satis diligenter pertractata, nec ab Ecclesia vniuersa quicquam de ea fuerit definitum, ignosci tibi Cyprianus merebatur. Cæterùm, quòd in eo tu reprehendis, in eo sibi ignosci per te non postulat, cùm quod ipse senserit, idem Ecclesia sentiat vniuersa. G

Cur etiã Cyp. non punit hæreticos.

Roma.8.

Pergit Brentius: Sed audiamus, quam traditionis suæ rationem afferat Cyprianus: Si vinum, inquit, quis offerat, sanguis Christi, incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Habes verba Cypriani. Et si autem sentimus ipsi, non esse aqua tantùm in cœna Dominica vtendum, propterea quòd manifestũ est Christum vsum esse in vino: nec existimamus per se perniciosum esse vinum aquâ parumper diluere, ac fortassis ipse quoque Christus aut administri cœnæ diluerunt pro more vinum aquâ: sed negamus hanc traditionem vel à Christo ipso datam, vel obseruam necessariã esse. Quæ est hæc aduersandi sanctis Patribus libido? Rectum esse confitetur, oppugnat nihilominùs. Duo verò potissimùm oppugnat, quòd à Christo sic institutum, & quòd obseruatu sit necessarium. At priùs illod asseueranter admodum affirmat Cyprianus, eadem illa vestris auribus occinens, quæ vos nostris soletis: Si quis vobis annũciauerit, præter quàm quod accepistis, anathema sit. Reiicitis mandatum Dei, vt traditionem vestram statuatis. Hic est filius meus dilectissimus, in quo benè sensi, ipsum audite. His ille Scripturis intonans, vrget, vt solùm Christum audiamus, cui pater de cęlo contestatus, vt in eo quod ipse fecit, eũ imitemur, nec ab eius præceptis & monitis recedamus, qui calicem docuit exemplo magisterij sui, vini & aquæ commixtione misceri. Neque verò solus hoc ita sensit Cyprianus. Qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus Alexander: Non debet, inquit, vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Testantur autem etiam Patres in tertio Carthaginen. Concilio ante 1200. annos congregati, Dominum tradidisse, vt in Sacramentis corporis & sanguinis Domini, panis & vinum aquâ mixtum offeramr. Vides igitur, quòd non solùm Cyprianus, sed & Patres Carthag. Concilij, & eum qui videtur æqualis Apostolorum fuisse Pontif. Alexandrum, grauissimos eius rei testes habeamus, quòd hæc Christi fuerit traditio. Quàm quòd obseruatu necessariam esse negas, perquàm est ridiculũ. Scilicet in hoc à Christo & Apostolis eius pleraque tradita sunt, vt ea minimè sit obseruari necesse. Sed intereà tamen verum est, quod à Petro Lombardo scribitur: Si quis non intendẽs hæresim introducere, obliuione vel ignorantia aquam prætermiserit, nõ videtur esse irritum Sacramentum, sed ille grauiter est corripiendus. Quòd si quis autem ea contemptu prætermittit, sicut ex vobis nonnulli faciunt in despectum Ecclesiæ, quin grauissimum crimen designet, dubium non est. Eacutit iam censor noster traditionis rationem, quam adfert Cyprianus: Multò minùs, inquit, iudicamus hanc rationem quam adfert Cypri. esse probabilem. Quid enim? Nũ Christus in passione sua colligauit sibi Ecclesiam suam tam fragili vinculo, vt si forte minister Ecclesiæ vtatur in cœna vino tãtùm, statim Christus incipiat esse sine Ecclesia, & non habeat ampliùs Ecclesiam: aut si quis vtatur

Cur Brent. Cypr fugillat

Responsio.

Galat. 1.
Matt. 15.
Matth.17.

H

Alexander epistol.1.

Conc.Carthag.ca.24.

Li.4.dist.11

Ratio Brētij contra Cyprianum.

Rom. 8. A tantùm aqua iam penitiùs Ecclesia priuetur suo Christo? At Paulus dicit: Mihi persuasum est, quòd neque mors, neque vita poterit me separare à dilectione Dei. Et Christus ipse ait: Nemo poterit oues meas rapere de manu mea. Quid ergo de illis verbis iudicari aliud possit, quàm quòd incogitāti exciderint? Nihil excidit incogitanti Cypr. Brenti, verùm improbè tu facis & arroganter, qui sancti verbis alienum sensum affingis. Certum est, quòd in passione sua Christus Ecclesiam suam fortissimo sibi vinculo alligarit, verùm ad hanc non pertinet, qui traditionem illius contemnit. Nec incipit esse sine Ecclesia Christus, si minister secùs offerat, quàm ille docuit. Habet ille nihilominùs Ecclesiam suam, quæ vocem eius audit: sed eorum caput esse recusat, à quibus mandata sua negligi videt. Sensum autem horum verborum non aliūde rectiùs intelliges, quàm ex iis, quę scripsit Beda venerabilis in Marcū: Quia, inquit, & nos in Christo & in nobis Christum manere oportet, vino Dominici calicis aqua miscetur: At testante enim Ioāne, aquæ populi sunt. Et neque aquam solam, neque solum vinum sicut nec granum frumenti solum sine aquæ admixtione & confectione in panem cuiquam licet offerre: ne talis videlicet oblatio, quasi caput à membris secernendum esse significet: & vel Christum sine nostrę redemptionis amore pati potuisse, vel nos sine illius passione saluari, ac Patri offerri posse confingat. Ex his Bedæ verbis, hanc Cypr. sententiam fuisse coniicimus, quòd quando vel vinum tantùm offertur, vel aqua sola, Christus caput à corpore suo Ecclesia, vel Christi corpus Ecclesia à capite suo separari significatur: quod prorsus alienum est ab institutione Christi. Hanc igitur significationem Christi capitis cum corpore suo Ecclesia coniunctionis non exprimi, quando vel vinum tantùm, vel aqua tantùm offertur, dicit Cypr. Vinum enim significat passionem Christi, cui nomen calicis tribui legimus non semel in Euangelio: aqua populū Christi sanguine redemptum. Quando igitur in calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur & iungitur: quæ significatio prætermittitur omissa mixtione. Hoc quin senserit Cyprianus, dubitandum non est. Intereà tamen & illud verum est, quòd si quis data opera ex mero contemptu traditionis diuinę vinum tantùm offert, & oblationi tali plebs cōsentit, quòd eius generis oblatio nullum fructum adfert, vel ipsi offerenti, vel plebi consentienti. Est enim Christus pro nobis passus & mortuus, causa salutis factus omnibus: sed obedientibus sibi. Cùm autem id ex mero fiat contemptu traditionis, cuius ipsum Christū autorem fuisse credimus, nullus ex ea fructus est sperandus: Nam separare se tales à Christo videntur: quare quem ille pro nobis fudit in ara crucis sanguinē, cuius ter sit in altari repræsentatio, fructum aliquem ex eo capere non possunt, cùm sint omniū Christi meritorū expertes. Cæterū si per obliuionem aquā Sacerdos vinum non miscuerit, ipse quidē grauiter peccat, ad plebē verò, pro qua fit oblatio, nihil ex eo detrimēti redūdat. Neq; verò proptereà Christus erit absque Ecclesia, si vel Vuirtembergenses, vel Vuirtembergenses ab eo deficiant, quin si, quod absit, tota Europa deficeret, relinquet sibi nihilominùs septem millia, quæ nō curuauerūt genua ante Baal: & malis malè perditis sicut factum videmus de omnibus illis, qui ab Ecclesia defecerunt, vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddēt illi fructum temporibus suis: quod nunc propemodùm fieri videmus in istis, quæ repertæ dicuntur, nouis insulis. Sed vos, qui præcidistis vos ab Ecclesia Dei, absque Christo esse, certum est & indubitatum.

Ioan. 10.

Responsio.

Beda ca. 14. in Mar. Apoc. 17.

Hebr. 5.

3. Reg. 19. Matt. 21.

Pergit Brentius: Sed hęc potiùs dicta esse volumus aduersus Afoticos, seueros suarum traditionum exactores. Quid autem iis verbis, an non ludere videtur Brentius? Súntne cuiusquam alteriùs hæc verba, quàm Cypriani? Num quisquam alius eis quàm tu, tam absurdum sensum affinxit? Videtur Mimus hic noster illū Retiarium repræsentare, dicentem: Non te peto: piscem peto: cur me fugis galle? Cypriano colaphos impingit, & alios intereà se petere fingit. Adfert ipse tandem Cypriani verborum interpretationem, verùm sic, vt illum innuat voluisse magis hoc dicere quàm dixisse, vt nisi nobis interpretationem hanc Brētius attulisset, Cypriani verborum sensum assequi nemini licuisset. Libenter, inquit, verba eius sic interpretamur, quòd cùm dicit: Si quis vinum tātùm offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis, voluerit dicere, solum vinum non significare, Ecclesiam esse cum sanguine Christi cōiunctam, sicut significaret, si ei aqua admisceretur. Et tamen ne hic quidem sensus tanti momenti est, vt cogat vinum necessariò miscendum aquæ. Quàm necessariò miscendum sit aquâ vinum, ex Petro Lombardo iam docuimus. Sed audi, quid ea de re Theophilactus quoque sentiat: Confundantur, inquit, Armenij, qui non admiscent in mysteriis aquam vino: non enim credunt, vt videtur, quòd aqua ex latere egressa sit, quod admirabiliùs, sed sanguis tantùm. Tametsi enim, inquit Brētius, coniunctio sanguinis Christi & Ecclesiæ eius, non significaretur per vinum mixtum aquâ, tamē Christus ipsa cœnæ suæ institutione & commendatione significauit se coniungere nos ipsi, & nos ipsi coniungi, quòd faciat nos sanguinis & corporis sui participes, significauit Brenti, quódque fecit ipse, nobis quoque faciendum præcepit, vt ipsius exemplo vinum aquâ miscendo, significationem hanc exprimeremus. Sed quid est hoc Brenti, quòd cùm in hac epistola benè longa toties Cyprianus oblationis & sacrificij faciat mentionem, cœnæ verò nunquàm tu tractans illius verba, cœnæ subinde meministi, sacrificij nunquàm? Sudes est in oculis vestris oblationis siue sacrificij nomen, quo tamen vix quisquam est veterum scriptorum, qui non vtatur frequentissimè. Sed vnde liceret agnoscere semen adulterę, si Patrum voces non respueritis? Hoc illud est Brenti sacrificium, quo copulæ illius ineffabilis admonemur, qua se nobis & sibi nos coniungere Christus dignatus est, vt sicut ipse caput corporis Ecclesię, sic Ecclesia corpus esset capitis Christi, tam ipsa per ipsum (vt inquit Augustinus) quàm ipse per ipsam suetus offerri, vnum cum illo manens cui offertur, vnum ipse faciens pro quibus offertur, vnus ipse qui offert, & quod offertur: ipse & sacerdos & sacrificium. Hanc admirabilem vnionem, peculiariter nobis exprimit vinum aquâ mixtum: ad

Quomodo Brentius simul flagellat, ac consulat Cyprianum.

Theoph in cap. 19. 18. Ioan.

Brētius subdolè tacet de sacrificio.

Lib. 10 de ciuit. Dei, cap. 20. Lib. 4. de Trinitate cap. 14.

E quam vos non pertinetis Brenti, qui non modò mixtionem hanc tidetis, verumetiam in tremendum sacrificium hoc impiè nō tarò blasphematis, & vt Satanæ vobis gratiam demereamini, qui nihil magis horret quàm sacrificium hoc (passio est enim Domini sacrificium quod offerimus, inquit Cyprianus) omnem lapidem mouetis, vt illius memoriam abolere queatis. Vide autem viperam hanc quomodo locum istum concludat? Et alioqui, inquit, apud Esaiam: malè audit mixtura vini cum aqua: exprobrat enim Propheta Ecclesiæ suę impostutas & rerum corruptionem: Argentum, inquiens, tuum versum est in scoriam, & vinum tuum mixtum est aquâ. Non potest quin aculeum infigat, & suum virus effundat. Multa Scripturæ loca produxit Cyprianus, quibus hanc vini cum aqua mixtionem asserere conatus est, quam hic vno hoc prolato nihil ad rem qua de agitur, pertinente, nititur infirmare: & sicut est in prouerbio, infixo aculeo fugit. Ac de ista quidem traditione hactenus.

Libro 2. epist. 3.

Esa. 1.

Vltimo loco sibi sumpsit arrodendum celeberrimum Ecclesię doctorem Augustinum. Sed quid est in quo tibi non satisfaciat Brenti? Enumerat, inquit, & alicubi Augustinus aliquot festos dies, & affirmat eos ab Apostolis traditos. Quo nomine rectiùs hos homines appellaueris, quàm progeniem viperarum? de quibus traditur, quòd nisi dilacerato & dirupto materno vtero, in quo conceptæ sunt, nasci non possint. Sic isti non se putant in lucem prodire, nomenque suum celebre posse reddere, nisi lacerent & proscindant eos quibus

Quis ui-que traxit Brentius Augustinū de feriis Ecclesiæ.

August. epist. 118.

F dehent, si quem habent in sacris literis progressum: verè degeneres filij, & quantum in ipsis est, patricidæ. Sed adscribamus Augustini verba, quò magis liquere possit, num sit aliquid in iis reprehensione dignum: Illa, inquit, quæ non scripta, sed tradita custodimus quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima autoritas, cōmendata atque statuta retineri. Sicut quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cœlum, & aduentus de cælo Spiritus sancti anniuersaria solennitate celebrantur. Quid est in his verbis, quod non stellulis potiùs illustrandum, quàm obelisco notandum sit? Sed hoc non ostenditur, inquit firmis argumētis. Quid? an potest vllum esse firmius argumentum, quàm sit vsus totius Ecclesiæ? Sed teneamus, inquit, quod ipse scribit, non hoc ideo verum putandum, quòd ipse ita senserit, sed tum demùm accipiendum, cùm id vel per Canonicos autores, vel probabili ratione verum esse docuerit. An autem probabilis ratio non est, quæ totius Ecclesiæ moribus est recepta, cùm ab Apostolorum temporibus vsque ad hæc nostra semper ij dies fuerint singulari quadam solennitate celebrati. Deinde manifestum est, inquit, quod Paulus scribit: Nemo vos iudicet in parte diei festi: non est autem verisimile, quòd alij Apostoli aliud aut diuersum docuerint. De Iudæorum festis diebus loquitur Paulus: Christiani verò quò minùs certos dies festos agerent, quibus memoriam Christi beneficiorum recolerent, nusquam Paulus vetuit. Postremò testificantur, inquit, alij scriptores, quòd non fuerit institutum Apostolorum, leges de diebus festis, condere, sed veram pietatem docere. Quàm delectatur hæreticus hæretici sententia? Quoties autem hoc iam admonuimus, huiusmodi dies festos ad excitandam in animis hominum pietatem plurimum facere? Concludit tandem: Quare aut hæc traditio non est Apostolica: aut si est, non est data in perpetuam legem & singularem cultum Dei, sed tantùm ad externam eámque libetam disciplinam, quæ tantisper obseruari possit, dum exercitio pietatis vtilis esset: mutari autem possit, cùm inciperet pietati magis obesse quā prodesse. Nos verò traditionem hanc Apostolicam esse teneamus: quam ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatam fuisse docet Ignatius: simul & illud persuasum habeamus, quòd data sit in perpetuam legem & singularem cultum Dei, nam hac ratione beneficiorum illius innumerabilium memoria nobis repræsentatur, & ad gratias pro illis agendas mentes hominum excitantur. Quare quoniam nihil esse potest exercitio pietatis vtilius, perpetuò nobis hæc traditio veniet obseruanda. Et quia nullum vnquàm tempus euenire poterit, quo pietati officere queat beneficiorum Dei recordatio, nunquam eam nobis mutare licebit.

Col. 2.

G

Ignat. ad Philippen.

Epilogus Brentij.

Audiamus iam epilogum Brentij: Quæ cùm de traditionibus ita se habeant, inquit, manifestum est, quòd cùm Asotici dicunt, veritatem Euangelij non tantùm in scriptura sacra, verùmetiam in traditionibus sine scripto contineri & sacram seri pturam per traditiones interpretandam, adeóque traditiones certißimum fidei fundamentum esse, Satan meditetur primùm quidem abolitionem, aut saltem extremum contemptum sacræ scripturæ, deinde æternam Ecclesiæ internecionē. Cogitat enim Ecclesiam à certißimis ad incertißima, à cælestibus ad elementa huius mundi, à diuinis ad humana, denique ab oraculis Spiritus sancti ad somnia & deliria prophanæ carnis abducere. Ne istud Deus clementißimus sinat, Ecclesiam sanguine filij Dei redemptam, & electam eius sponsam, ac scripturam cœlestibus testimoniis confirmatam, & Ecclesiæ summi thesauri loco diuinitùs commendatam in tantum periculum venire, vt illa quidem fundamenta æternæ suæ salutis ex incertißimis hominum dogmatibus petat, hæc autem vanißimis Asotorum somniis subiiciatur. Vide quæ sit hominis impietas? De traditionibus Apostolorum loquitur, & audet eas vanißima Asotorum somnia vocare? Etiā Apostoli iam illi sunt Asoti. Sed nostrum vicißim epilogum Serenißime Rex audire ne graueris.

H

Responsio.

Epilogus

Ex iis, quæ de traditionibus hactenùs per nos dicta sunt grauißimorum, doctißimorum, sanctißimorúmque Patrum testimoniis, quorum iam inde à mille trecentis annis in Ecclesia Dei sacrosancta semper fuit autoritas, planum à nobis factū est, quòd veritas Euangelij non tantùm in scriptura sacra, verùm etiam in traditionibus sine scripto continetur: quódque non aliunde magis hæreses natę sunt, quàm ex eo, quòd secundum suum sensum, non autem secundum eum, qui nobis per longam succeßionem Episcoporum & Sacerdotum à Patribus nostris per manus traditus est, scripturas interpretari licere sibi quisque voluit: vt si quis certißimum fidei fundamentum esse traditiones dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nā & pri-

A mæ fuerunt in ædificatione domus Dei, quæ est
Ecclesia, cum illis ædificata fuerit Ecclesia, priusquàm
extaret vlla scriptura. Et sicut labefactato
fundameoto, quicquid superstruxeris, corruit: sic
vbi labefactatæ sunt traditiones, nihil ibi firmum
in fide, nihil fixum & stabile videre licet. Has igitur
traditiones cùm summo studio Satan abolere
meditatur, nihil aliud quàm æternam interneciomem
Ecclesiæ medirecur: cuius cùm salus noo aliunde
magis pendeat, quàm ex iugi & ea grata beneficiorum
Christi recordatiooe, qua fit vt eius
ineffabilem in nos amorem animis nostris subinde
recolētes in illius vicissim amorem rapiamur,
à quo sic nos amatos esse recordamur, cùm non
modò quos amaret, indigni, verùmetiam quos æternis
afficeret suppliciis, digni fuissemus. Quæ
cùm vnica sit via eò ascēdendi, vnde nostra causa
Dei filius descēdere dignatus est, vt sicut illum de
cælo charitas detraxit, sic oos vicissim in cœlum
charitas attraheter: hanc nobis felicitatem Satan
inuidet, quòd nihil ei molestius accidere possit,
quàm vt ex quibus ille merito suo deiectus est, illis
oos potiri sedibus contingat. Quamobrem hoc
agit sedulò, quandoquidem ad accendendum in
cordibus nostris amorem redemptoris nostri nihil
ęquè facit, atque iugis memoria beneficiorum
illius, vt ea protsus extinguat, & obliuione quadā
obtuat sempiterna. Intelligit autem hoc sibi tantò
difficiliùs esse, quòd ea non modò monumentis
literarum cońsignata, verùmetiam prædicatione,
dierū obseruatione, signis, imaginibus, gestu,
habitu, varióque ritu & cęremoniis sic auribus in-
B culcata, sic oculis ingesta, sic mētibus hominū impressa
videt, vt sine magno negotio, quod medi- *Gene. 3.*
tatur, præstare non possit. Quid igitur? Verissimè
scriptum est: Erat autē serpēs callidior cunctis animātibus.
Nulla est astutia tāta, quę cū Satanę possit
astutia comparari, qui oon aliunde, quā ex fraude,
dolis & fallaciis constat. Nunquàm is apertò Mar-
2. Cor. 11. te congreditur, verùm quibuscum illi res est, eos
ex insidiis adoritur. Transfigurat se plerumque in
Angelū lucis, nihil minùs prę se ferēs, quàm quod
animo clausum gerit. Perspicit ille, quod istis dierum
obseruationibus, quibus beneficia Christi
natiuitatis, passionis, resurrectionis, io cælum ascensioois,
Spiritus sancti missionis, nobis in memoriam
reuocantur: tum & signis ac cæremooiis
ab Ecclesia receptis altiùs infigitur nostris pectoribus
eorum recordatio quàm vel scriptura, vel
prædicatione, vt quoàd istæ, quæ traditiones non
scriptæ vocantur, abolitæ non fuerint, nulla sit
Quibus artibus Satan memoriam & reuerentiam sacrorum abolere conatur. spes ea quæ meditatur, perficiendi. Quare fingit
se maiestatem diuinorum oraculorum, quæ literis
mandata sunt, tueri velle, cui per hoc genus traditiones
plurimum detrahatur: de illis itaque cōuellendis
prima illi cura est, quòd per eas beneficiorum
Christi memoriam penitùs mentibus homiou
infigi videt, cùm præsertim in Ecclesia multò
maxima sit pars rudium & imperitorum, qui
neque scripturas legere sciunt, oeque sermonibus
audiēdis vacare semper possunt. Sic itaque secum
cogitat: Si sustuleris ea initiò, quæ cùm nunquàm
non ingerantur oculis rudium, memoriam Christi
beneficiorum eis excidere non patiuntur, non parùm
profeceris. Nā quod ad scripturas & ad prædicatiooem
attinet, non perinde mouetur iis vulgus,
cùm non æquè intelligat, vel quæ dicuntur, C
vel quæ scribuntur omnia: & suot multò plures,
qui legere nesciunt, neq; datur omoibus audiendi
facultas. Deinde verò suus erit & iis euertēdis locus,
oiti quòd non omnia simul tentanda sunt, verùm
ille potius imitandus est, qui caudæ pillos
equinæ paulatim vellebat. Quid autem? An
non successit Satanæ suum consilium? Qui nihil
aliud initiò se meditari simulabat, quàm vt externos
ritus & cęremonias, vt dierum obseruationes,
vt externum sacerdotium, & sacrificiū abrogaret,
num in hoc acquieuit? Quin is vlteriùs progressus,
tandem facessere iussit externum quoque verbi
ministerium, quò sic locus esset internæ Dei
inspirationi. Quantum autem hac in parte profecerit,
obscurum oō est, cùm autoritate verbi Dei,
sublata sit apud multos prædicatio verbi Dei. Sed
nec intra has metas consistit: Posteaquàm sustulit
externa signa, sustulit & prædicatiooem externam,
simuletiam ad scripturas ipsas abolendas studium
suum contulit. Nam cùm persuasisset hominibus,
omnia hæc externa signa, infirma quædam
& egena esse elemeota, ad quæ conuerti, quibus
seruire Paulus vetuerit, quoniam & literas infirma
vocant elementa Grammatici, quibus constāt
scripturę diuioæ, etiam has tanquàm infirma & egena *Galat. 4.*
elementa conatur in contemptum adducere,
quò sic tandem & iis abolitis, eò perueniat, quò
statim initiò cogitabat, vt memoriam Christi beneficiorum
omoem funditùs deleat. Vides pientissime
Rex, quorsum eat Satanas? Initiò traditiones
tantùm oppugnabat, mox & prædicationem
& scripturam abolere conatur. Elementa sunt tra- D
ditiones? elementa sunt & literæ, quibus constat
scriptura. Quamobrem vbi prohibet Paulus, ne
coouertamur ad egena & infirma elemeota, quid
aliud secundum istos, quàm ne ad scripturas conuertamur,
prohibet? quæ magis etiam vsitatè vocantur
elementa, quam quæcunque tandem cæremoniæ.
Vides, quemadmodum euertere traditiooes,
ad scripturam etiam abolendam est fenestram
aperire? Inde cælestes Prophetæ, inde nobis
nati sunt Suenckfeldij. Euangelium igitur abolet,
quisquis traditiones abolet, ac quod verissimè *Basilius de spiritu sancto, cap. 27.*
scriptum est à Basilio, fidei prædicationem ad nudum
nomen contrahit. Quare tutissimum fuerit
Asotorum istorum vanissima somnia cootemnere, *1. Thess. 2.*
qui tantoperè traditiones oppugnant, & Spiritum
sanctum audire per Paulū nos monentem:
Itaque state, & tenete traditiones, quas didicistis
siue per sermonem, siue per epistolam oostram.
Nihil est, quòd separemus ab inuicem, quæ coniuncta
Deus esse voluit. Non abducit à scriptura
qui cum scriptura teneri vult traditiooes, per
quas scripturis permultum & lucis & roboris accedit.
Nam sicut scripturæ traditiooibus, ita scripturis
traditiones illustrantur, & esse firmiora consueuerunt,
quæ variis modis inculcantur, quàm
quæ per solam scripturam ad memoriam hominū
reuocantur, cùm præsertim non defuerint viri sapientes,
qui magis probarent contemplationem,
traditionémque veritatis in animos, quàm io libros,
quòd minùs tenaciter hærereot in memoria,
quæ scripta, quàm quæ tradita essent. Quæ causa
etiam fuisse Lycurgo putatur, quòd quas condiderat
leges, eas literis mandari nolebat: quòd

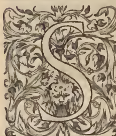
Plato in Phedro, & epist. 2.

E si ex animis in animos transfusæ essent, plus eas firmitatis habituras persuasum haberet, quàm si fuissent in literas redactę. Quæ non ideo commemorantur à nobis, quasi nos consilium sancti Spiritus non laudemus, qui quæ principiò per Patriarchas & Prophetas, deinde per ipsum Dei filium Dominum nostrum Iesum Christum, postremò per Apostolos & Euangelistas dicta sunt & facta, monumentis literarum consignari voluerit: sed quòd hoc quoque nomine satis laudare sancti Spiritus consilium nō possumus, quòd non contentus hac vna ratione nobis ea patefecisse, traditiones etiam non scriptas daiungēdas putauerit, quibus magis etiam atque magis & explicarentur & inculcarentur, simul tenaciùs mentibus nostris infigerentur, quæ sunt nobis ad salutem nostram necessaria. G

Finis libri quarti.

LIBER QVINTVS DE CATHOLICA ECCLESIA, AVTHORE STAnislao Hosio episcopo Varmiensi.

Hæretici quoque sibi nomen Ecclesiæ vendicant.

Imię cùm sint simiæ, videri tamē homines affectant: sic hæretici cū sint hęretici, cùm sint suo ipsorum iudicio condemnati, cū ipsi se præciderint, ipsi se è cœtu piorū, quē vocamus Ecclesiam, eiecerint, dici tamen & videri volunt Ecclesia. Neque verò nouum hoc est & inusitatum. Mille iam & trecenti propè anni intercesserunt, cùm scriptum est à Lactātio, quòd singuli quique cœtus hæreticorū, se potissimùm Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant. Quo vetustior etiam Cyprianus de Nouatiano memorię prodidit, quòd more simiarum, quæ cùm homines non sint, homines imitantur, cùm ipse in Ecclesia non esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Suo quoque seculo narrat Hilarius, quòd Antichristi synagoga se Christi Ecclesiam esse mētiebatur. Et de Donatistis scribit Augustinus, quòd Ecclesiam in Africa tantùm esse, eaque non tota, sed in parte Donati modò contenderent. An autem Bernardi quoque temporibus non fuerunt quidem, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebant? sed contradicebant ei, qui dixit: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Horum temeritatem imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, quorum nunc Picardi sunt soboles, qui & ipsi seorsum Ecclesiā colligunt, & ab ea Catholicos & Orthodoxos excludūt. Nihil itaq; noui fecit nostra tempestate Martinus Lutherus, qui cùm se nefario scelere ab vnitate Catholica, tanquàm ab area Dominica separasset, suo cœtui, quem collegerat, Ecclesiæ nómen vendicauit. Sed præclarè de Donato scripsit Augustinus, quòd sicut is Christum diuidere conatus est, sic ipse à suis quotidiana concisione diuiditur. An autem idem Luthero non accidit? Conatus est is diuidere corpus Christi, an vicissim à suis quotiana concisione non diuiditur? Primus hic orbem Christianum in dicta causa condemnauit, & ab eo se nefaria præcisione separauit. An autem quod ipse licere sibi voluit, idem sibi quoque licere debere non contendebant Carolstadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, & alij, qui sunt sectæ Sacramentariæ? cùm nec doctrina, nec impietate minùs profecissent, quàm Lutherus. Fecerūt & ipsi sibi profana conuenticula, quam vocauerunt Ecclesiam: seque non minùs ab ipso Luthero, quàm ab orbe toto Christiano diuiserunt. Neque id non optimo iure. Nam si licere sibi voluit Lutherus orbem Christianum inauditum condemnare, & ab eo se H per nefarium scelus separare, quid ni licere sibi vellent itidem viri illi docti, vt sicut in aliis multis ab orbe Christiano, sic in præcipuo quodam religionis nostræ capite ab ipso etiam Luthero dissentirent? Qui certè molestè ferre non debuit, quandoquidem ipse persuasum habuit, se plùs in scripturis videre, quàm tot seculis viderit orbis Christianus vniuersus, si persuasum de se quoque viri illi docti habuerunt, se vidisse aliquid, quod videre Luthero nondum contigisset. Hallucinari potuit, quin hallucinatus est, si Luthero credimus, in multis totus orbis Christianus: cur non æquè potuerit hallucinari, vel vna saltem aliqua in re, Martinus Lutherus? Doctus ille quidem, catus & prudens apud semetipsum, sed homo tamen. Certè scriptū est: Si alij reuelatum fuerit sedenti, prior Propheta taceat. Nulla fuit Luthero causa, quamobrem sic excandesceret cōtra sodales suos, cùm præsertim hunc ei honorem haberent, quòd eum sibi vię demonstratorem fuisse faterentur, sicut in operis huius initio demonstrauimus. Eundem honorem habet illi quoque Balthasar Pacimontanus, quem primùm volunt ætate nostra pridem sopitos ignes Anabaptistarum excitasse. Vidit is habere suam factionem Lutherum, habere suam & Zuinglium, non impunè modò, verùm etiam cum quadam sui nominis laude. Cogitabat & ipse secum: Quid impedit, quò minùs & nos celebre nomen nostrum ad posteros transmittamus? Cur & ipsi non congregemus cœtum aliquem, sicut Lutherus & Zuinglius fecerunt, seorsum ab orbe Christiano, sic nos quoque seorsum & ab orbe, & ab illis? vt habeamus & ipsi nostram Ecclesiam, & ad isto-

Lactan. li. 4 cap. 30. diuinarum institutionū. F

Cyprianus ad Iobaianum.

Hilar. ad Constantiū.

Aug. epist. 50 166. & alibi.

Bern. sermone. 66. in Cantica

Matth. 5.

Pauperes de Lugduno Picardi. Lutherus.

August. de agone Christian. ca. 29.

Lutheri sobolis quòd vn dissentiat Ecclesiæ nomen arrogat sibi.

Suenckfeld. Campanus. Seruetus.

A ad istorum impietatem ampliùs etiam aliquid addamus. Quid autem? Num idem à Suenckfeldio quoque?oum idem à Campano & Seruero, & aliis plerisque factum noo est? Et est quisquam ex iis, qui suum cœtum oon vocari velit Ecclesiam? Verùm dicet aliquis: Hos pro suis Lutherus nõ agnoscit. At illi ex magna parte Lutherum ducem & antesignaoum suum agnoscunt. Sed veoiamus ad eos, qui sunt circa cootrouersiam Lutherani. Flacius nónne seorsum colligebat Magdeburgi? quandoquidem & Ioterimistas Lipsenses, & Adiaphoristas Vuirtembergenses è cœtu suo eiecit. An alibi oon idem fecit Osiaoder, qui suos etiam hortatur, vt ne credaut Philippianis contra se, propterea quòd sunt plures: alioqui Papæ, inquit, credetis & Concilio contra Philippianos, cùm sint multò plures, quàm Philippiani. Ita seorsum Philippus, seorsum Flacius, seorsum colligit Osiander.

Illyricus.

Osiander.

Philippiani.

Brentius.

Sed & Brentium seorsum à Philippo colligere, non obscurè indicat seorsum ab eo conscripta Cõfessio, & Patribus in Synodo Tridentina oblata, tum quòd in iustificationis articulo noo cum Augustana, sed cum Osiandrina confessione seotire videtur. Sic suam Philippus, suam Brentius, suam Flacius, suam Osiander habet factionem, nec est istorum quisquam, qui suam non cupiat vocari Catholicam Ecclesiam. Sic euenisse videmus, quod scripsit Augustious, quòd à suis quotidiana concisione diuiditur Lutherus, nam indies pluteseorum sectas expectamus. Neque verò mirum id alicui videri debet, quòd hæretici tantoperè contendunt id, quod noo sunt, videri. Nam sicut ad impugnaodam legem verba legis, quemadmodum ab B Ambrosio scriptum est, sic ad euertendam Ecclesiam oomen Ecclesiæ obtendere conantur: adeò quòd de se suisque profert ex Paulo Brentius: Angelus Satanæ trãsfigurat se in angelum lucis: Nam si talem se, qualis est, exhiberet, noo facilè cuiquã impooere posset. Quàmlibet infesti siot hostes Ecclesiæ, non tamen ignorant, quaota sit illius autoritas. Sciunt eam esse corpus & plenitudinem Christi, columnam & firmamentum veritatis, perpetuum habitaculum Dei viui. Sciunt ab illa se Scripturas habere: sciuot illi peculariter sanæ iotelligentiæ lucem esse promissam: sciunt, qui in sinu eius continentur, eis non posse ooo constare veritatẽ: denique scinot, quòd extra illam haud aliter, atque olim extra arcam Noë, salus non est. Hæc itaque cùm eos mioimè lateant, cupiunt & ipsi membra corporis huius videri, oeque minùs quàm Orthodoxi, oomen Ecclesiæ Catholicæ sibi veodicant, quod inter alios Brentius quoque magnoperè cõteodit. Sed ipsum ea de re differeotem audiamus.

Cur hæretici laborent Ecclesiæ nomen arrogare sibi

Amb. in commentar. ep. ad Tit. Cap. 3.

2. Cor. 11.

Ephes. 1.

1. Tim. 3.

Genes. 7.

Si quidem, inquit, oomeo ipsum tam Ecclesiæ, quàm Catholicæ consideraueris, non est eruditis ignotum, quòd latissimè pateat. Psalmus meminit Ecclesiæ, hoc est, congregationis malignaotium, & odit eam. In Actis Apostolorum Scriba vocat cœtum suum Ethnicorum Ecclesiam. Catholicum autem significat vniuersale. Et quia in cœtu humani generis iam inde à condito orbe nihil est magis Catholicum, nihil vniuersalius & geoeralius, quàm peccare hypocrisi, & idolamaniæ studere, rapere, furari, occidere, inuidere, adulterium committere, imposturis operam dare, & alia scelera dosignate: idcirco si quis hypocrita aut idololatra, aut raptor, aut homicida, aut adulter, aut impostor se C io impietate & scelere suo sectari Ecclesiam Catholicam profiteretur, sceleratè quidem faceret, ooo autem falsò loqueretur. Quòd si hac significatione Asotus & sodalitium eius iactauerint se esse membra Ecclesiæ, & si de sorte eorum dolemus, tamen nemo homioum credo, impediet, quò minùs catholici vocentur.

Brent. sermo de Ecclesia, & Catholico.

Psal. 25.

Acto. 19.

Videtur hic homo noo aliunde quàm ex felle constare, tantùm est in illo amaruleotiæ. Cæterùm vtrumque tam Ecclesiæ quàm Catholicæ oomen, latissimè patere, dubium non est. Quam enim Ecclesiam Græci vocant, Latinè dicere possis euocatam coocionem, ex quibuscunque tandem ea sit euocata, siue ex Ethnicis, siue ex Christianis, siue ex piis, siue ex impiis. Sed & Catholica Grecè dicitur, que Latinè vniuersalis, hoc est, sicut Augustious interpretatur, toto orbe diffusa: Quia diuersorum, inquit, hæreticorum Ecclesiæ ideò Catholicę oon dicuotur, quia per loca atque per suas quasque prouiocias continentur: hæc verò à Solis ortu vsque ad occasum fidei splendore diffunditur. Dicimus autem, catholica fides, catholica Ecclesia, catholicus homo. Cęterum catholicus adulter, catholicus impostor, catholicus homicida, nõ dixit quisquam catholicus. Brentius est qui ita loquitur, quẽ nos cuperemus quidem fidem habere catholicã, vt ad Ecclesiam catholicam pertineret, & catholicus dici posset: sed si non vult quicquam habere cum Catholicis commune, præter quorundam in Ecclesia catholica crimina, qui sumus nos, qui quò minùs oouæ doctrinæ assertor nouo loqueodi geoere à se excogitato sit catholicus, impedire queamus.

Responsio.

Quid Ecclesia, & cur catholica dicta.

Aug. serm. 131. & ser. 181. de tempore.

Pergit Brentius: Quibus autem temporibus D Arius summa Christianismi calamitas, cœpit virus suum in veram Ecclesiam Domini euomere, obtinuit vsus, & publicæ leges posteà coofirmarunt, vt Catholici dicereotur, qui voiuersam doctrinam Prophetarum & Apostolorum de vera & æterna diuinitate Christi filij Dei sequebãtur: hæretici verò, qui Ariaoam impietatem, aut aliam doctrinam pugnantem cum Prophetica & Apostolica profitebantur: Itaque si hoc vsu de Catholica Ecclesia loquendum est, nihil minùs q̃ catholici cognomẽ in Asotum & sodalitium eius competit. Imò verò io te tuúmque sodalitium Asoticum, oihil minùs quàm Catholicæ nomen cõpetit. Sed causam expendamus, quamobrẽ io nos catholici cognomen competere negat. Etsi eoim, ioquit, videotur sibi egregiè de æterna diuinitate Christi sentire, tamẽ quia transferunt officium, quod solus habet Christus verus Deus & homo, in humana opera, idcircò aut habeot Ethoicas de diuinitate Christi cogitatiooes, aut aliud verbis profiteotur, aliud in latebris cordis sentiuot: & sequuntur multas impietates, quæ manifestè cum vera doctrina Propherarũ & Apostolorũ pugnant. Hoc verò falsum est Brẽti, quòd oos transferamus officium quod solus habet Christus, io humana opera. Quicquid est propitiationis, Christo tribuimus, qui factus est propitiatio pro peccatis nostris: illud subiode Psalmi vsurpantes, Apud te propitiato est: & ab eodẽ Dauide docti sic Deum alloquentes, Domine misericordia tua in æternum, opera manuum tuarum no despicias. Quæ verba sic intelligimus, quemad-

Brentius de nomine Catholico.

Responsio.

Ratio Brentij.

Responsio.

1. Ioan. 2.

Psalm. 129.

Psal. 137.

August.

E modum ea celebris Ecclesiæ Dnctor Augustinus interpreratus est: qui cum his verbis Deum deprecans quisque nostrum vtitur. Non dico, Domine ne despicias opera manuum meatum, oon me iacto de operibus meis. Exquisiui quidem Dominum manibus meis nocte cotam eo, & non sum deceptus: sed tamen non commendo opera manuum mearum. Timeo, ne cùm inspexeris, inuenias plura peccata quàm merita: Hoc solum togo, hoc dico, hoc impertare desidero, opera manuum tuarum ne despicias. Opus tuum in me vide, non meum. Nam meum si videris, damnas: tuum si videris, coronas: quia & quæcunque sunt bona opera mea, abs te mihi sunt, & ideo rua magis quàm mea sunt. Num ita dicentes aliquid operibus tribuimus, quod solius est Christi? Nostra de operibus doctrina Brenti, hæc est, quòd quatenùs nostra sunt, quàmlibet esse bona videantur, nihil tamen oobis prosunt ad vitam æternam consequendam: quatenùs autem Dei sunt, quatenùs opera sunt manuum illius, ex ipsius beneficentia singulari, & iustitiæ titulo, & mercede regni cælestis digna habentur, Dei autem sunt, & quòd ea Deus operatur in nobis, & quòd quicquid est in eis dignitatis, nō est aliunde, quàm ex eo quòd sunt respersa pretioso Christi sanguine: cui debemus, quòd ea facientes, regni cælestis præmia consequimur. Nam absque eo si esset, quicquid per omne vitæ nostræ tempus & faceremus & pateremur, ne minimum quidem nobis prodesset ad gaudia regni cælestis assequenda. Quare sicut ab Alberto Magno scriptum est, iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus Sanctorum. Tolle iustitiam hanc ex eotum vitturibus, damnari poterunt, seruari non poterunt. Remota enim illa, omnis iustitia nostra, mera erit iniustitia. Nullum enim à Sanctis exire potest opus, quod si in se censeatur, confusionem iustam non mereatur. Docemus igitut nos, quod in Sctipturis legimus, datam iri mercedem regni cælestis operibus nostris: verùm oon propter eorum, quatenùs à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christum, cuius manuum opera sunt: ipse est enim, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes respicimus: propter Christum, qui dixit: Merces vestra copiosa est in cælis: propter Christum, de quo se eulis iam aliquot cantarum fuit apud vos vernacula gentis vestræ lingua, quod nisi natus puer ille fuisset, omnes eramus perituri. Nam nisi factus homo lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omoi iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum: quid aliud esseot vniuetsæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Quæso te Brenti, quid est in hac doctrina nostra, quod arrodere queas? Num ita dicentes transferimus in opera humana, quæ solius Christi sunt? Certè quicquid in illis dignitatis esse dicimus, id omne non in alium, quàm in Christum transferimus. Sic autem docti sumus, non à priscis tantum illis Patribus, verùetiam ab iis quos vos contemnitis, sanctis monachis & doctoribus, Thoma, Alberto, Bonauentura, Scoto, Guilhelmo Parisiensi, Guilhelmo Durandi, Gabriele Biel, Gerson, Dionysio Carthusiano, qui floruerunt illis temporibus, quibus vos Euangelij locem extioctā

Summa doctrina Catholica de operibus.

Al. Magnus 3. quæst. 2. in 29. dist. Petri Lōb. lib. 2.

F

Matth. 5.

Apoc. 2. Tit. 2.

Esaia. 64.

fuisse vultis: quorum testimoóia produximus io G Confessione nostra Christiana, vbi copiosè locum húc tractauimus. Falsò itaque nos insimulas, quòd transferamus officium, quod solus haber Christus, in opera humana. Quin vos estis potiùs Brenti, qui Christi gloriæ detrahitis, qui crucem eius, quātùm in vobis est, euacuatis, qui sanguinis eius pretium imminuitis. Cui namque detrahitis, quando regeneratorum operibus detrahitis? Cui, nisi Christo qui viuit, qui habitat, qui operatur in illis? Cuius, nisi Christi meritis & dignitati detrahitis, cùm operum, quæ fiunt ab illis, meritis detrahitis? Vnde enim meritum operum nostrorum? vnde dignitas eorum? Non aliunde, nisi ex precio sanguinis Christi, quo respersa sunt. Illius itaque dignitati derogatis, quando nostrorū operum in fide factorū dignitati derogatis. Tolle pretium hoc ex operibus nostris, nō erit in illis meritum, nisi fortè gehēnæ. Habes, q̄ sit nostra de operibus sententia, simul & illud ex his intelligis, impudēs esse mendaciū tuū, quòd scribis, habere nos Ethnicas de diuinitate cogitationes, & aliud verbis profiteri, aliud in latebris cordis sentire. Vestrum fuit hoc semper, & est hæreticorum proprium: nos quod corde credimus, ore confitemur. Est & illud falsissimū, quod scribis, sequi nos multas impietates, nullam enim proferre potes.

Confess. Polon. cap. 73.

Qui Christi cruci, merito & gloriæ propriè detrahant.

Ex his itaque falsis præmissis tuis, falsam esse constat conclusionem illam tuam: Quare cùm nos diuina clementia eam teneamus de Christo & diuinitate ac officio eius, ac de omnibus reliquis articulis veræ religionis sententiam, quam nobis tradit Prophetica & Apostolica doctrina, & quam tenuit semper vniuersa verè piorum Ecclesia, iam inde ab initio totius orbis, nomen Catholicæ Ecclesiæ illis quidem optimo iure adimimus, nobis autem rectè vindicamus. Quæ est huius hominis arrogantia? quæ sui obliuio? Quis autem Brenti iudicem te constituit? & quidem orbis totius Christiani iudicem, quem ausus es etiam inauditum condemnare. Sed si vera est de articulis religionis sententia, quam tenuerunt Simon Magus, Marcion, Manichæus, Petrus Adelhardus, Ioannes Vuicleff, Quintiliani, Pauperes de Lugduno, Eunomius, Iouinianus, Eustathius, Vigilantius, Petrobusiani, Aërij, Felix, Iconomachi, Berengarius, & qui cum istis alij faciebāt, rectè vobis nomen Catholicæ vendicatis Brenti: Hi sunt enim Patriarchæ vestri, de quorum successione gloriari verè potestis, cùm in eorum impios errores successeritis. Sin autem ea potiùs est vera sententia, quam de religionis articulis tenuerunt Simon Petrus cum Apostolis, cum Clemente, successoribúsque suis omnibus in hunc vsque diem, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Epiphanius, Bernardus, & alij sancti Doctores Ecclesiæ (longum enim esset omnes enumerando recensere) quos etiam vos pro Catholicis habetis: quandoquidem ab horum doctrina discessistis, illorū autem errores apertè profitemini, dic iam ipse tu Brenti, qui fuerunt illi, quorum vestigiis inceditis? Puder te proloqui? At magis pudere debebat, quòd eorum errores amplexus es. Sed quando tu nō vis, dicemus nos: Fuerunt orbis totius Christiani iudicio hæretici. Et vos igitur, quando eum illorum doctrina con-

Conclusio Brentij.

H

Responsio. Brentianorum suo falsò sibi vendicare nomen Catholicū.

A ſtentitis,à Patrum verò noſtrorum ſententia diſſidetis, quos tamen Catholicos fuiſſe negare non poteſtis,hęretici eſtis,non Catholici, falſoque vobis catholicorum nomen arrogatis.

Quid Brentio Catholica Eccleſia.

Reſponſio

Nunc incipit nobis Brentius Catholicam Eccleſiam definire:Nos nunc,inquit, nomine Catholicæ Eccleſiæ intelligimus eum hominum cœtum, qui verè credit in Chriſtum,Patriarchis olim promiſſum,per Prophetas annunciatum, & per Apoſtolos in vniuerſo mundo prædicatum ac diuulgatum. Producit poſteà loca ſcripturæ,quibus id probare conatur. Atqui Brenti in Chriſtum Patriarchis olim promiſſum,per Prophetas annũciatum, per Apoſtolos prædicatum, credere ſe verè profitentur noſtro ſeculo,qui non à nobis magis,quàm à vobis de præcipuis dogmatibus religionis noſtrę diſſentiunt,Sacramentatij, Anabaptiſtæ, Picardi, cæleſtes Prophetæ, Suenckfeldiui,& alij:Quin & olim in Chriſtum verè ſe credere poſeſsi ſunt Manichæi,Pelagiani, Donatiſtæ, Nouatiani, & multi alij hæretici:num igitur omnes ij ſunt, & fuerunt Eccleſiæ Catholicæ membra?quod tu quidem concedere videris, qui nomẽ Eccleſiæ Catholicæ tam latè patere vis,vt omnes in Chriſtum credentes ad eam pertinere dicas. Quamuis enim illud negari non poſsit,quòd qui verè credit in Chriſtum,Eccleſiæ Catholicæ membrum ſit,quis eſt tamen hęreticorum, qui ſe non verè profiteatur in Chriſtum credere? Quamobrem rectè Auguſtinus inimicũ & defenſorem, cuius in Pſalmis fit mentio, vult hæreticum intelligi. Nam & ipſe, inquit, eſt inimicus & defenſor,qui fidem Chriſtianam cùm oppugnet,videtur defendere. Non multos reperias hæreticos, qui ſe nõ profiteantur in Chriſtum credere,tantò nocentiores, quòd hoc ſolo nomine minùs cauentur à fidelibus.

Auguſt. in Pſal. 8. B

Ac fatemur quidem,inquit Brentius,quòd pręcipuè in publica pace & tranquillitate multi impij, hypocritæ, & impœnitentes, qui verbis tantùm Chriſtum & Euangelium eius confitentur, corde autem alieni ſunt à Chriſto, non tantùm admiſceantur veræ catholicæ Eccleſię,ſed etiam tanta ſint hypocriſi,tanta potentia & autoritate,vt fiant externi gubernatores Eccleſiæ,ac videantur in vero populo Dei,qui eſt verè Catholica Eccleſia, longè omnium primi. Si fateris hoc Brenti, cur igitur paulò antè, cùm idem diceret venerabilis vir Petrus à Soto, ſententiam illius damnabas,& ſolos electos ad Eccleſiam pertinere, nec ad alios, quàm ad illos iudicium de doctrina religionis referri debere contendebas? Verùm audiamus eum reliqua perſequentem. Sed hoc vtcunque ſe habeat, inquit,certè firmum fixúmque manet, quòd qui nõ verè credit in Chriſtum, non ſit verũ veræ catholicæ Eccleſiæ membrum,nec verè fruatur eius Eccleſiæ beneficiis ac prærogatiuis coram Deo, etiamſi videatur ſummus in Eccleſia monarcha.

Brentij verba.

Reſponſio de malo in Eccleſia.

Certum eſt, quòd viuum Eccleſiæ membrum non eſt, qui non verè credit in Chriſtum:quoniam verò quis credat,quis nõ credat, ſolus ille ſcit, qui ſcrutatur corda & renes:nihil impedit,quò minùs eum,in quo publicam & legitimam profeſsionem fidei & vocationem agnoſcimus, pro vero Eccleſiæ membro habeamus, etiamſi coram Deo verum membrum non ſit. Quin ſi talis ad Eccleſiæ gubernacula ſederet,propter hypocriſim eius non erit ſtatim irritum,quod ab eo geſtum fuerit. Nam C vt verum illud ſit,quòd coram Deo non rectè fruatur Eccleſiæ beneficiis & prærogatiuis, rectè tamen fruitur coram hominibus, & ſiue baptizauerit,ſiue conſecrauerit,ſiue abſoluerit,ſiue ius dicerit,hypocriſis hæc eius nihil impediet, quò minùs Eccleſiæ munera integra perficiat. Hactenùs autem coram Deo non rectè fruitur, quòd dum talis eſt,non aliam habet, quam expectet ſuæ functionis mercedem, quàm pœnas gehennæ ſempiternas. Docet hoc autem Caluinus veſter, quòd eriã, qui mala conſcientia ad miniſterium acceſsit, coram Eccleſia ritè nihilominùs vocatus eſt. Verùm arrige nunc aures,& collationem audi, quam facit Brentius, videtur enim propiùs iam ad cauſam accedere.

Caluin. inſtitutione ſua cap. 8.

Agedùm,inquit,conferamus inter ſe Eccleſiam verè catholicam,& Eccleſiam Aſoticam:Catholica Eccleſia,ea videlicet,de qua nunc nobis eſt ſermo,conſtat ex gratuita & clementi electione Domini Dei noſtri,per vnigenitum filium eius Ieſum Chriſtum in Spiritu ſancto: (Hoc probat Scripturis, quas nihil eſt neceſſe recitare):Aſotica autem Eccleſia non conſtat ex electione Dei,ſed ſufficit, quòd ore confiteatur Chriſtum, etiamſi corde ſit Epicureo,& vita Sybaritica: ſic enim Aſotus ſcribit:Eccleſia cui promiſsio illa Chriſti facta eſt:Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, viſibilis eſt,nec ex electione Dei,aut vera fide & charitate internis pendet,vt quis ad Eccleſiam pertineat,ſiue vt ſubditus, ſiue vt prælatus. Et iterùm: Nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda eſt vel in membris, vel in miniſtris eius præter publicam & legitimam profeſsionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & eius munera integra perficiant. Hic nunc ex pende mihi, quo iure Aſotus vendicet ſuæ Aſoticæ Eccleſiæ, quæ ad ſolam verè Catholicam Eccleſiam pertinent. D

Quoties autem eadem iteras Brenti? vel ipſa vox Eccleſiæ,cuius tibi ſignificatio non eſt obſcura,cùm ſis Græcæ linguæ minimè rudis,admonere te potuit,à vocatione ductum eſſe nomen,non ab electione: quod certò ſcio te non ignorare. Verùm excæcauit malitia cor tuum. Quis autem eſt, qui neget electos in Eccleſia eſſe? Sed Eccleſiam eſſe tantùm electorum, hoc eſt, quod conſtanter negamus:Quin cum Chriſto, qui veritas eſt, dicimus,quòd multi vocati,pauci ſunt electi. Simul ex his verbis illud colligimus,quòd in Eccleſia plures peccatores quàm iuſti, plures mali quàm boni, plures reiecti ſunt quàm electi. Intereà,tamen & illud aſſerere non dubitamus, quotquot electi ſunt, eos non alibi, quàm in hoc vocatorum cœtu reperiri. Nam etſi poſſunt etiam eſſe alibi ſecundum Dei præſcientiam & prædeſtinationem, ad vocatorum tamen cœtum eos aggregari neceſſe eſt. Si quidem electionem, quam in ſeipſo alioqui abſconditam habet, vocatione demùm ſua tanquàm certa teſtificatione Dominus manifeſtat & comprobat, & velut ſigillo quodam conſignat, vt in electis vocatio quædam ſit electionis teſtificatio. Vidit hoc etiam Philippus veſter Brenti: qui cùm admonuiſſet, in conſpectu omnibus ſemper eſſe debere Pauli dictum hoc: Quos elegit, hos vocauit:quotieſcũq; inquit de Ec-

Reſponſio.

Eccleſia non eſt electorũ tantùm.

Matt. 20.

E clesia cogitamus, intueamur cœtum vocatorum, qui est Ecclesia visibilis, nec alibi electos vllos esse somniemus, nisi in hoc ipso cœtu visibili.

In locis communibus. Roma. 8.

Non electorum, sed vocatorum cœtum is vocat Ecclesiam, iuxta nominis ipsius etymon: nec alibi, quàm in isto cœtu visibili vocatorum, electos esse dicit.

Qui sint electi soli Deo cogniti. 2. Tim. 2.

Nam vocatos quidem videre nobis & agnoscere licet: electos etiamsi videre possimus, non tamen agnoscimus. Solus est Domin⁹, qui nouit, qui sunt eius: secundum cuius hanc præscientiam & prędestinationem, quàm multæ oues foris sunt, inquit Augustinus, quàm multi lupi intùs: & quàm multæ oues intùs, & quã multi lupi foris?

Aug. tractatu. 45. in Ioannem.

Quid est, quod dixi, quàm multæ oues foris? Quàm multi modò luxuriantur casti futuri? quàm multi blasphemant Christum, credituri in Christum? quàm multi se inebriant, futuri sobrij? quàm multi rapiunt res alienas, donaturi suas? verùmtamẽ vocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intùs laudant, blasphematuri: casti sunt fornicaturi: sobrij sunt, se vino posteà sepulturi: stant casuri, & non sunt oues? De prædestinatis enim loquimur. Ex his verbis discimus, quòd alij sunt in Ecclesia secundum Dei prædestinationem, & ij soli sunt electi: alij secundum præscientiam vocati tantùm. Illos nemo nouit nisi Deus.

Duplex hominũ genus in Ecclesia.

Nam etsi videatur aliquis hominibus electus, ac sit etiam pro tempore: fieri tamen potest, quòd qui hodiè intus est, cras foris: qui hodie ouis, cras lupus: qui hodie electus, cras sit reiectus. De suis Apostolis dixit Christus: Nónne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus est diabolus?

Ioan. 6.

Fuit igitur inter electos etiam Iudas, F fuit ouis, fuit intùs, verùm posteà progressus foràs, factus est lupus. Aequè fuit Apostolus Iudas atque Petrus, æquè prædicauit vt Petrus, æquè baptizauit vt Petrus, nec impediebat quicquàm ea res eius ministerium, quominùs æquè foret efficax, quòd fur erat, quódque traditurus erat Dominũ. Verùm hęc tu, sicut dixi, Brenti, non ignoras. Quò nequior es, qui sciens, prudénsque contra manifestam veritatem venire non vereris. Scis tu, quòd incerta esset salus Ecclesiæ, si ex ministrorum dignitate sanctitatéque penderet: scis, quòd à vocatione nomen trahit Ecclesia, non ab electione, & multos in ea vocatos esse, paucos electos. Hæresis ab electione nomen ducit, non Ecclesia: Nõ quòd à Deo electi sint hæretici, sed quòd, sicut Hieronymus ait, eorum vnusquisque id sibi eligit, quod illi melius esse videtur.

Hier. in epistol. ad Tit. 3.

Non acquiescit in Ecclesię doctrina, sed illius iudicio suum iudicium anteponens, ipse sibi dogma eligit quod pertinaciter tueatur, vel nouum aliquod, vel alicuius ex iis qui pridem damnati sunt, quales ij sunt quos paulò ante recensuimus: ex quibus vos quoque consarcinastis ea dogmata, quæ nunc in vulgus spargitis. Ex tali electione vestram Ecclesiam constare non negamus, sed hæc non Christi, verùm Diaboli est electio. Cæterùm Ecclésia Catholica, etsi pertinent ad illam electi, quos vocatione sua signat Deus, non ita tamen ex electione Dei constat, vt soli ad eam pertineant electi: nisi fortè electos vocatos intelligi velis, quomodo fuit electus etiam Iudas: quomodo etiã Ambrosius interpretatur illud Pauli: Vocauit vocatione sancta.

Ambros. 2. Tim. 1.

Vocatio, inquit, sancta est, cùm electi sunt ad gubernandum populum sanctum Dei. Ex tali gratuita Dei electione quin constet Ecclesia, non negamus. Cæterùm si prędestinatos electos intelligis, Ecclesia illa triumphantium, quæ est in cælis, ex solis constat electis: sicut G infernus ex solis reprobis. Hæc autem nostra Ecclesia, quæ est super terram, in qua perpetua quædam est militia, quam etiam ob causam vocatur militans, habet per Dei gratiam electos, quos cælo Deus dignatur: habet alios vocatos quidem Dei misericordia, sed sua posteà culpa reiectos: quos iure suo sibi vendicat infernus.

Iob. 7.

Sed nihil est, quòd hac de re plura verba faciamus, cùm res vel ipsa luce sit clarior, & venerabilis viri Petri à Soto sentẽtia, cùm caput illud de autoritate Scripturæ tractaremus, copiosè sit à nobis defensa.

Pergit Brentius: Catholica Ecclesia renascitur non ex carne & sanguine, non ex humana electione aut successione, sed ex Deo, per sermonem Dei viuentis (quod scripturis probat) Asotica autem Ecclesia fit ex humana electione & successione. Dicit enim Asotus, confugiendum esse ad successionem non interruptam. Et, vbi est, inquit, hæc Ecclesia Apostolis succedens, ibi est verum Dei verbum. Scilicet hoc vult Asotus, quòd vbicunq; possit successio ab Apostolorum tempore in Ecclesia numerari, ibi sit vera Ecclesia & verum verbum Dei. Quasi verò successores Apostulorum & auditorum ipsorum non possint esse impiissimi & sceleratissimi nebulones. Quid igitur ad Ecclesiam Catholicam, quæ filius Dei suæ Ecclesię catholicæ promisit, & præstare solet?

Responsio

Et hic locus de successione tractatus est à nobis anteà pluribus: quem sicut oppugnant omnes hæretici, sic asserunt diligenter omnes Catholici. Sed H ego non video Brenti, quomodo possis Catholicorum vobis nomen vendicare, quandoquidem dum successionem hanc oppugnas, in eorũ, quos catholicos fuisse negare nõ potes, doctrinam vos minimè successisse, confiteris.

Catholicum vniuersa loca & tempora complectitur.

Siquidem nõ quod ad vniuersa loca, ad vniuersa hominum genera, ad vniuersas nationes pertinet, id solum catholicum dicimus, verùmetiam quod pertinet ad vniuersa tempora. Cùm autem de successione loquimur, nõ hoc dicimus, quod tu vis, simul vt fuerit demõstratum, aliquem in locum alicuius Apostoli aut eius successoris successisse, vt statim esse catholicus existimetur. Successerunt aliquot in locum Athanasij, qui fuit citra controuersiam Episcopus catholicus: locus eos non fecit catholicos, quandoquidem à doctrina Athanasij dissenserunt.

Quomodo Catholici de successione glorientur.

Quando igitur nos de successione gloriamur, de eo gloriamur, quod in Episcoporum catholicorum, quorum loca tenemus, doctrinam successerimus. Verbi gratia: Negatis vos inuocandos esse Sanctos, asseueramus nos: probamus hanc doctrinam esse veram ex eo, quòd quibus successimus nos, idem hoc docuerunt, non à centum, non à ducentis annis, sed ab ipsis propemodum Apostolorum temporibus: non in hoc aut illo orbis terrarum loco, sed in omnibus, quàm latè patet Christianum nomen. Hac nos ratione Catholicos non esse demonstramus: quod quia vos facere non potestis, ideò successionem hanc oppugnatis.

An Ecclesia constet ex humana electione & successione.

Quod autem dicis, Ecclesiam nostrã ex humana electione & successione constare: si credentes omnes in Christũ accipis Ecclesiæ nomine, falsum est: Talis enim Ecclesia fit ex Dei vocatione, non ex humana aliqua

A electione. Sin autem Ecclesiã intelligis Pręsules & Præsidentes Ecclesiæ, sicut illum locũ apud Matthæum, Dic Ecclesiæ, Chrysostomus ioterpretatur & alij nonoulli, fatemur, quòd ex humana electione & successione, quæ fit per electionem, catholica nostra constat & Apostnlica Ecclesia. Hominum enim ministerio Deus in eligendis Ecclesiæ pastoribus vtitur. Quid autem hîc sit, quod te offendat, equidem non intelligo. Nisi fortè hoc apud nos quoque fieri vis, quod vos facere Propheta scripsit: Ipsi currebant, inquit, & ego non mittebam eos. Requiritur apud nos missio, requiritur vocatio siue electio: Sic enim nos docuit Apostolus, dicens: Ne quisquam honorem sibi sumat, sed qui vocatur à Deo: qui autem rectè eligitur, is à Deo vocatur. Sic vocatus est Matthias, quem vt in Iudæ locum succederet, electum ab Apostolis esse legimus: quos homines fuisse noo negabis. Num & huoc eiicies ex Ecclesia, quòd ex humana electione sit factus Apostolus? Sed huic electioni præstò adfuit, ioquies, Spiritussanctus. Quanquam autem oos ab Apostolorum sanctitate quàm longissimè remotos esse confitemur, nec cum hac Apostolica nostras electiones comparamus, tamen & à nostra electione non abesse Spiritũ sanctum confidimus. Sed electione vestra fit, ais, vt in Apostolorum locũ succedat impius aliquis & sceleratus. Atqui, si quos ipse Christus duodecim tantùm elegit, fuit vnus ex eis Diabolus: si quos minore etiã numero septem tantùm Diaconos elegerunt Apostoli, fuit ex illis quoque similiter vnus Diabolus: qui præstari potest ab iis, qui puri homines, quiq; tam longè sunt ab Apostolorum dignitate disiuncti, quò minùs inter eos, quos tãto numero eligũt,

Marc. 18. *Hier. 23.* *Hebr. 5.* *Act. 1.* *Ioan. 6.* *Act. 6.*

B sint etiam aliquot Diaboli? Homines quidem eligunt homioes ad munus Apostolicum, ad quod electus à Christo fuit Iudas: Ad salutem verò non eligit, nisi solus Deus, qui oõ de omnibus loquitur, Ego scio, quos elegerim. Optimè igitur & salubriter Gregorius cùm dixisset, quoniã vocati sumus, nouimus: si sumus electi, nescimns. Tantò igitur, inquit, necesse est, vt vnusquisque oostrum in humilitate se deprimat, quantò si sit electus, igoorat: quia etsi iã nouit hodie qualis sit, adhuc cras, quid futurus sit, nescit. Quia ergo nulli de se certum est, electum se esse, restat, vt omnes trepident, omnes de sua actione formident, omnes in sola diuina misericordia gaudeant. Eligunt igitur homines ad ministerium tantum, quos eo dignos iudicant: eligit Deus non tantùm ad ministerium, verùm etiam ad cælestis regni consortium, quos ipse dignos iudicat. Ad ministeriũ electos videmus, & noscimus: ad regni consortium electos, solus Deus nouit. Quàmlibet autem sit iodignus, qui vocatur ad ministerium, si Cypriano credimus, non fit absque Deo talis vocatio. Sic enim ille loquitur: Non aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tẽpus Sacerdos, nec ad tempus Iudex vice Christi cogitatur. Cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus Sacerdotum collegium quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post Coepiscoporum consensum, iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Eccle-

Alia hominum, alia Dei electio. *Ioan. 13.* *Grego. ho. 38. in euangel.* *Cypr. lib. 1. epist. 3.* *Vnde schismata nascãtur & hæreses.*

C siam scinderet, nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris nouam hæresim conderet. Nisi si ita est aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, vt putet sine Dei iudicio fieri Sacerdotes, cùm Dominus in Euangelio suo dicat: Nónne duo passeres asse væneunt, & neuter cadit io terram sine Patris vestri voluntate? Cùm ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, esistimat aliquis, summa & magna, aut non sciente, aut non permittente Deo in Ecclesia Dei fieri? & sacerdotes, id est, dispensatores eius, non de eius sententia ordinari? Hoc est, fidem non habere, qua viuimus, hoc est, Deo honorem noo dare, cuius nutu & arbitrio regi & gubernari omnia scimus, & credimus. Audin' tu Brenti, quàm grauiter sanctus martyr in eos inuehatur, qui sine Dei iudicio fieri sacerdotes putant? quos quidem sacrilegæ temeritatis & perfidæ mentis esse dicit, & fidem habere quodammodò negat, neque suum honorem Deo tribuere. Asserit is omninò de sententia Dei sacerdotes ordinari, idque aut sciente, aut permittente Deo. Sciente Deo fiunt electi, permittente reprobi, dat enim aliquando Deus reges in furore suo. Electos nouit Dominus, de quibus dicit Paulus: Nouit Dominus, qui sunt eius. Et Dauid: Nouit Dominus viam iustorum. Et ipse Christus: Ego cognosco oues meas. Reprobos autem se nescire fatetur ipse, dicens illis: Nescio vos vnde sitis. Et fatuis virginibus: Amen dico vobis, nescio vos. Quamobrem siue reprobi Sacerdotes & Pontifices eligantur, de voluntate tamen Dei eligi eos affirmat Cyprianus. Facit enim quandoque Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt sit sicut populus, ita & Sacerdos. Solos autem eos Episcopos non de vo-

Matt. 10. *2. Tim. 2.* *Psalm. 1.* *Ioan. 10.* *Luc. 13.* *Matt. 25.* *Iob. 34.* *Esaia. 24.*

D luntate Dei fieri docet, qui extra Ecclesiam fiunt. Quamobrem etiamsi sit Episcopus non ea pietate, qua eum esse præditum oporteret, tamen si cõstat, quòd is in antecessorum suorum, qui quidem Catholici fuerint, piam doctrinam successerit, nihil impedit, quò minùs Episcopi munere fungatur, nec ex eius improbitate quicquam ad eos, quibus præest, detrimenti perueniet. Sibi malus est, si malus est: tibi nihil officit, si factis eius malis non communicaueris. Verùm hæc ad fastidium vsque sic te cogente, quoties à nobis dicta sunt?

Pergit Brentius. Ecclesia Catholica agnoscit synceram prædicationem verbi Dei, & verum ac rectum vsum Sacramentorum eius, sicut ea tradit Prophetica & Apostolica scriptura, & vbicunque in toto terrarum orbe hæc prædicantur, & peraguntur, ibi veram esse Ecclesiam catholicam, iudicandum est.

De signis & notis veræ Ecclesiæ.

Quod scripturis probat, quasi quisquam sit, qui neget. Cæterùm hoc negamus, quòd dicis, nostram Ecclesiam, quam tu bellus scurra vocas Asoticam, non relinquere verbum Dei in sua synceritate, sed deprauare ipsum alienis interpretationibus, & peruertere verum vsum Sacramentorum. Vestra hoc facit Asotica Ecclesia, non nostra Catholica. Nam quod addis, nos negare, quòd synceritas verbi Dei & verus sacramentorum vsus sint certa signa, quibus vera Ecclesia cognoscatur, non omninò negamus Brenti: verùm Petri à Soto sententiam probamus, qui scripsit, fraudulenter & subdolè dici à vobis, signa certa quibus Ec-

Responsio.

E clesia dignosci potest, esse syncerã Euangelij prædicationem, & rectam atque secundum Christi institutionem sacramentorum administrationem. Sunt hæc quidem Ecclesiæ signa, sed non ita certa sicut vos vultis, quandoquidem vix vlla est, aut fuit aliquando hæresis, quæ sibi signa ista non arrogaret. Qui magis vnquàm de synceritate verbi gloriati sunt, quàm Ariani? Num ideò penes eos fuit Ecclesia? Verum autem vsum Sacramenti Baptismatis, an ita sibi solis Donatistæ non vsurparunt, vt sicut Ariani, synceri verbi Dei possessione catholicos excludebant, sic isti verum vsum Baptismi penes eos esse negarent, & ob eam causam vtrique se esse Ecclesiam contenderent? Veniamus ad nostri temporis hæreticos: Nónne de præcipuis religionis nostræ dogmatibus disident à vobis & Sacramentarij, & Anabaptistæ, & Picardi, & Seruetiani, & eiusdem generis hęreticorum alia portenta? Atqui omnes ij sic ista sibi signa arrogant, vt ea non magis nobis Christianis, quàm vobis detrahant Lutheranis. Non igitur vel Petrus à Soto, vel catholicus quisquam negat has esse notas Ecclesiæ: cũ hæc Petri verba sint: Fatemur hæc duo semper esse coniuncta, veram Ecclesiam & synceram prædicationem verbi. At verò synceritas verbi magis agnoscitur ex veritate Ecclesiæ, quàm econtrà, quod præcipuè Irenæus & Tertullianus notarunt, quorum ibi verba profert, quòd apud solam veram Ecclesiam vera est sacra Scriptura & vera traditio: atque idẽ dicit de Sacramentorum vsu. Videris Brenti, in Rhetoricis præceptis non infeliciter esse versatus: vel ex iis discere poteras, esse vitiosum argumentationis genus, quod commune vocant, quod nihilò magis ab aduersariis, quàm à nobis facit. Tale est, quo tu nunc

Scriptura non potest propria esse nota Ecclesiæ.

F vteris: dicis in Ecclesia tua synceram esse prædicationem verbi Dei, & verum vsum Sacramentorum. Dicimus nos, vtrunque verius esse in Ecclesia nostra catholica, cùm in vtroque præscripserimus, neque nos à vobis, sed vos à nobis discesseritis. Sed quid tandem tu vocas verbum Dei Brenti? Scripturas? Atqui eas à nobis, à quibus discessistis, habere vos negare non potestis. Quin id ingenuè fatetur architectus hæreseos vestrę. Quamobrem hoc verbum Dei, quod scriptum est, nostrum est: nec in eo quicquã iuris vendicare vobis potestis. Nam quòd eo vtimini faciunt hoc omnes hæretici, faciunt & Iudæi, denique facit hoc etiam ipse diabolus: vt vsus Scripturarum nõ posit esse propria nota, qua Ecclesia Christi à vestra malignantium Ecclesia discerni queat. Sin autem verbũ Dei vocatis eum Scripturę sensum, quo Deus per Prophetas & Apostolos loquutus est (quod solum verè Dei verbum vocare licet) nos quidem certi sumus verbum hoc apud nos esse: & sicut Scripturas à nobis accepistis, sic verbum Dei, quod est in Scripturis, à nobis, hoc est, à Patribus & conciliis, vos petere debere. Quoniam verò vos id vocatis in controuersiam, quomodo vultis vt certa nota sit, quod ipsi controuersum fecistis? quod eodem iure quo vos, æquè sibi alij hæretici non minùs à vobis, quàm à nobis disidentes arrogant? Vel sensus ipse communis admonere vos potuit, quòd certum signum catholicos discernens ab hęreticis esse non potest, de quo inter vtrosque controuertitur. Sed audiamus quomodo prius illud probet Brentius, quòd catholica nostra Ecclesia non relinquat verbum Dei in sua synceritate, sed deprauet ipsum alienis interpretationibus. G

Non enim recipit, inquit, scripturam, nisi & addat traditiones, & sicut à Patribus & conciliis exponitur. Constat autem, quòd multæ traditiones quæ Apostolicæ iactantur, pugnent cum sacra Scriptura, quemadmodum suprà explicuimus: & quòd Patres atque concilia Scripturam sæpè & multum sint interpretati, non iuxta sensum Spiritus sancti, sed iuxta sensum humanæ prudentiæ.

Brentius imprudens de sensu Scripturæ laudat Catholicos.

Responsio.

Vide Brenti, ne quis ex tuis meritò tibi crimen præuaricationis impingat. Nostram enim, non eorum quos tuendos suscepisti, causam tueri videris. Quod enim potuisti nobis dare testimonium illustrius, esse penes nos verbum Dei, quàm cùm dixisti, nos non recipere Scripturas, nisi addamus & traditiones? Hoc est, nos non tantùm scriptum, verumetiam viua voce traditum Dei verbum recipere: quod vt ita faciamus, admonemur Dei verbo scripto: Tenere traditiones quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam. Quod verò addis, nos non recipere Scripturam nisi sicut à Patribus & Conciliis exponitur: potuítne quisquam clariùs demonstrare, nos verbum Dei syncerum recipere, quàm his verbis abs te demonstratum est? Nam qui recipit Scripturas eo sensu, quo Patres interpretati sunt & concilia, is demùm est, qui syncerum Dei verbum recipit: qui verò recipit Scripturam, non Ecclesiæ, hoc est, Patrum & conciliorum, sed suo proprio sensu, is recipit quidem Scripturam, sed verbum Dei non recipit, quin pro verbo Dei, nonnunquàm recipit verbum Diaboli: quando non eam quæ Dei, sed quæ Satanæ spiritu facta est, scripturarum interpretationem recipit. Neque verò mirum hoc tibi videatur, quòd multos recipere Scripturam dicimus, verbum autem Dei non recipere. Nam hoc ita fieri videtur etiam Paulus innuere, cùm alibi, tum ad Thessalonicenses scribens: Neque terreamini, inquit, neque per Spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquàm per nos missam, quasi instet dies Domini. In priore, quam ad eos dederat epistola, dixerat Paulus: Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt. His verbis terrebant eos nonnulli, quasi iam instaret dies Domini. Monet igitur Paulus, ne terreantur, quòd non fuerit hoc verbum ipsius, nec Spiritus ipsius hoc senserit. Vides hîc, quòd qui terrebant per hanc epistolam Thessalonicenses, tenebant illi quidem Scripturam Pauli, verbum verò, quod per Paulum Deus loquebatur, non tenebant, cùm suo, non Pauli sensu: suo non Pauli spiritu, Pauli scripturam interpretarentur. Quamobrem rectè eos monet Paulus, Ne quis vos seducat eo modo, proferens scripturam nostram, & alienum sensum illius adferens. Quod itaque tu probri loco nobis obiicis, hoc est quod nos prædicamus, quod præ nobis ferimus, de quo gloriamur: nos non aliter scripturã recipere, nisi sicut à Patribus & Conciliis exponitur: hac vna re maximè nos ab hæreticis discerni persuasum habemus, de quibus scriptum est: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur Spiritum suum, & nihil vident. Nullus itaque nostrum in scripturis interpretandis sequitur spiritum suum,

2. Thess. 2.

H

Ibidem.

Cap. 4.

Ezech. 13.

A multò minùs Lutheri, vel Caluini, vel tuũ Brentij: quòd eum eſſe Satanæ ſpiritum non dubitamus: verùm Eccleſiæ, hoc eſt, Patrum & Conciliorum ſpiritum ſequimur. quòd eundem eſſe Christi ſpiritum, certum & indubitatũ habemus. Nam cùm Eccleſia ſit corpus Christi, Christus autem caput huius corporis, fieri nõ poteſt, quin capitis & corporis vnus atque idem ſit ſpiritus. Hoc itaque ſpiritu Patrum & Conciliorum ſcripturas interpretamur: & quod ij ſenſerunt, eſſe Dei verbum indubitanter aſſerimus. Quomodo autem in contrarium tibi res recidit? Videbaris velle nos ex numero Catholicorum eiicere, intereà verò, contra quàm tibi fuerat deliberatum, inuicto hoc argumento nos eſſe Catholicos declaraſti: quandoquidem ſcripturas non aliter recipimus, niſi ſicut eas Patres Catholici, & Catholica Concilia exponunt. Sic tuo ipſius teſtimonio ſumus Catholici, ſicut contrà vos hæretici: qui dum ſuum quiſque ſpiritum in ſcripturis interpretandis ſequimini, Patrum & conciliorum ſpiritu neglecto, quem nunc videre licet in Germania, ſataniſmum inuexiſtis. Quòd verò dicis, multas traditiones, quæ Apoſtolorum nomine iactantur, pugnare cum ſacra ſcriptura, in proximo ſuperiore capite falſum id eſſe demõſtrauimus. Et quamuis fieri poſſit, quòd Patrum aliquis non iuxta Spiritus ſancti, ſed iuxta ſenſum humanæ prudentiæ ſcripturam fuerit aliquando interpretatus: tamen ſicubi plures in eandem ſententiam conueniunt, & ſi Patres in Conciliis Oecumenicis prҿſertim congregati, ſcripturam aliquam vnanimiter interpretantur, eorum

Ephe. 4.

B ſenſum, ſpiritus ſancti ſenſum fuiſſe, minimè dubitamus.

Vſum verũ Sacramentorum peruerti, quomodo Brentius probat. Reſponſio

Probat deinde Brentius, in Eccleſia noſtra Catholica verum vſum Sacramentorũ peruerti. Sordidat enim, inquit, Baptiſmum fictitiis appendicibus & humanis traditionibus. At quas tu vocas fictitias appendices & humanas traditiones? Cur nominatim nõ exprimis? Intelligis, quibus vtimur nos, earundem ipſis etiam temporibus Apoſtolorum vſum fuiſſe: quҿ cauſa eſt, quòd proferre non audes: alioqui neceſſe haberes affirmare, totis mille quingentis annis Eccleſiam non fuiſſe: cùm quҿ peruertit vſum Sacramẽtorum Eccleſiam eſſe neges: nec alium fuiſſe Baptiſmatis vſum per omne tempus id conſtet, quàm qui nunc eſt. Ac Baptizat, inquit, non tantùm homines, quòd Christus inſtituit: verùmetiam campanas, quæ eſt impietas magica. Baptizari campanas mihi quidem inauditum eſt. Benedicuntur quidem iuxta formam in Pontificali Romano præſcriptam, verùm de Baptiſmo ne verbo quidem fit vlla mentio. De poculo, inquit, cœnæ Domini, cùm Christus dicat: Bibite ex eo omnes, & ſic Eccleſia Catholica vtatur, Aſotica Eccleſia dicit, Nolite ex eo omnes bibere. Imò & veſtra hoc dicit verè Aſotica Eccleſia Brenti, Nolite ex calice omnes bibere: Arcetis enim paruulos contra manifeſtum, vt Bohemis & Armenis videtur, Christi verbum, dicentis, Sinite paruulos venire ad me. Conſtat autem etiam Apoſtolorum temporibus, calicem non omnibus eſſe miniſtratum. Concludit iam tandẽ Brentius: Cùm ergo tantum ſit diſcrimen Catholicæ & Aſoticæ Eccleſiҿ, qua fronte audet hҿc ſibi vendicare, quҿ illi tantum conueniunt? Reuerà nulla frons eſt in

Eccleſia non baptizat campanas.

Matt. 10.

Matth. 20.

vobis Aſoticis Brenti, qui vobis Eccleſiæ nomen C vendicare audetis, & Catholicis detrahere. Non multùm frontis habere Caluinus quoque videtur, neque magis nobis æquus eſt quàm ſitis vos: nondum tamen eò impudentiæ progreſſus eſt & audaciæ, vt nobis, qui Romani Pontificis autoritatem agnoſcimus Eccleſiҿ nomẽ adimeret. Quãuis enim ille pro more veſtro plurimis conuitiis debacchetur in Pontificem, his tamen verbis vtitur. Hinc igitur patet, nos minimè negare, quin ſub Papæ quoque tyrannide Eccleſia maneat. Sic tu Sacramentarios etiam impudentiâ ſuperas & audaciâ.

Calui. ca. 8. inſtitutionũ ſua.

Proſequitur Brentius: Catholica Eccleſia interpretatur Patres, traditiones & concilia per ſcripturam, & ſcripturam interpretatur per ſcripturã, hoc eſt, eo ſenſu, quem Spiritus ſanctus in ſcriptura tradidit: Si nos, aut Angelus de cælo prҿdicauerit vobis Euangelium præter id quod prædicauimus vobis, & quod nunc inſtinctu Spiritus ſancti literis ſacris mandatum eſt, anathema ſit. Habemus firmiorem Propheticum ſermonem, &c. Aſotica autem Eccleſia interpretatur ſcripturã per Patres, per traditiones, & per Concilia. In ſcriptura, inquit Aſotus, vera fides quærenda eſt, ſed prout à Patribus traditur. Quid ergo commune eſt Aſoticæ Eccleſiæ cum Catholica?

Brentij verba.

Galat. 1.
2. Pet. 1.

Imò quid tibi filio Belial cum ſponſa Christi? Multa iam ad rauim vſque diximus hac de re. Etiã Sacramentarij ſcripturam interpretantur per ſcripturam, num ideo ſtatim illos eo ſenſu dices interpretari, quem Spiritus ſanctus in ſcripturis tradit? Num quem ipſi ſenſum adferunt, eum vos re- D cipitis? Proferebant aduerſus Arianos Catholici locum illum: Ego & pater vnum ſumus: interpretati ſunt eum Ariani per aliam ſcripturam: Vt ſint vnum, ſicut & nos, num hic fuit ſenſus Spiritus ſancti? Quis non videt, quàm hæc inepta ſint? Facimus autem & nos Brenti, vt ſcripturam per ſcripturam interpretemur: Sed ſicubi non ſemper occurrit ſcriptura, quҿ ſcripturam explicet, aut ſicubi diuerſum ſenſum adferunt hæretici, confugimus ad Patrum traditiones, & eorum interpretationẽ proferimus. Quod & veſtri faciunt, quando contra Sacramentarios & Anabaptiſtas ſcribunt, & fecerũt priſcis etiã illis ſeculis Sancti Patres noſtri, quoties illis vel cũ Arianis, vel cum hæreticis aliis fuit dimicatio, ſicut ſuperiùs à nobis copioſe demonſtratũ eſt. Verùm vide, quid agas Brẽti, peccas ipſe contra legẽ, quẽ hoc ipſo loco nobis fers. Intelligis, quã adfers ſcripturã, eam pro nobis contra te facere: ſunt enim verba Pauli: Si nos aut Angelus de cælo prædicauerit vobis præter id, quod prædicauimus. Non dixit, præter id quod ſcripſimus. Traditionem nobis, non ſcripturam commendauit. Id cùm te non fugeret, addis de tuo: Et quod nunc inſtinctu Spiritus ſancti literis ſacris mandatum eſt. Vbi nunc eſt illud, quod toties cõtra nos profertis: Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Nihil addi vis ad Scripturas, & interim tamen addis ipſe, quod in verbis Pauli non eſt. Nos verò quod explicandi gratia additum eſt per te, non reprehendimus: ſed idem iuris nobis quoque, quoties res poſtulat, non permitti: hoc eſt quod moleſtè ferimus. Cæterùm qua tu nota nos excludere vis à Catholica,

Reſponſio Scripturam per ſcripturã interpretari quatenus probandum.
Ioan. 10.

Ioan. 18.

Deut. 4.

E hæc nos vel maximè Catholicos esse designat: Catholicum est enim in Scriptura, veram fidem quęrere. Quoniam verò falsam quoque fidem suam in scriptura quærunt hæretici, non hæc satis adhuc illustris est nota, qua Catholici discerni possint ab hæreticis. Cùm autem illud adiunxit Petrus à Soto, quod per te reprehenditur, vt quæratur in scriptura, prout à Patribus traditur, hoc demùm verè Catholicum demonstrat. Nam à Patrũ sensu & consensu discedere, & iuxta suum ipsius sensum scripturam interpretari velle, quod vos facitis, hęreticum est Brenti, non Catholicum, neque legitimæ prolis, sed seminis mulieris adulteræ.

Pergit Brentius: Catholica Ecclesia, si de doctrina sermo est, fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, nec tradit vlla dogmata extra eam doctrinam, quæ scriptis Propheticis & Apostolicis continetur. Superstructi super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Auxilium nostrũ Dei, &c. Asotica autem Ecclesia fundatur super traditionibus & dogmatibus extra scripturã: Sic enim dicit Asotus: Traditiones sunt certissimum fidei fundamentum. Et iterum: Ecclesia tradit dogmata fidei extra scripturam. Quare cùm Asotica Ecclesia sit structura alterius fundamenti, non habet commune habitaculum in ædificio Catholicæ Ecclesiæ.

Responsio.

Qua ratione Venerabilis vir petrus à Soto traditiones certissimum esse fidei fundamentum docuerit, iam abundè diximus. Hoc ipsum autem nobis est testimonio, quòd Ecclesia nostra fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica,

F quòd non solùm scriptum, verùmetiam traditum Dei verbum recipimus. Sic enim nos docuerunt Prophetæ: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectũ: sic nos docuit Apostolus: state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam. Vestra autem Asotica Ecclesia, non fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, quandoquidem iuxta doctrinam illius traditiones non recipit. Neque est Ecclesia nostra, sicut tu cauillatis, alieni fundamenti structura. Nos enim aliud fundamentum non ponimus, præter id, quod positum est, quod est: Christus Iesus: super hoc superstructi sumus, & superstruimus ipsi: nec ab eo diuelli nos vnquam patiemur.

Deu. 32. Eccles. 8.

2. Thess. 2.

1. Cor. 4.

Catholica Ecclesia, inquit Brentius, agnoscit vnum solum caput æternæ suæ salutis tam in cælo, quàm in terra, Dominum nostrum Iesum Christũ: & ad hũc solum Seruatorem suum alligata est: atque in hoc solo quærit veram & æternam suam salutem per fidem. Et vtitur quidem ministris suis, non vt dominentur, sed vt seruiant ipsi: idque nõ pro suo arbitrio, sed iuxta regulam à sacra scriptura præscriptam. Solum autem Iesum Christum filium Dei agnoscit Dominũ & sponsum suum: & ex eo solo tam viuẽs, quàm moriens pendet (Hoc probat scripturis: quasi probationis res egeat: tùm omnes Christum, & caput, & Dominum confiteamur). Asotica autem Ecclesia agnoscit in his terris pro capite suo Rom. Pontificem, & est alligata ad Prælatos, qui sunt Romano Põtifici subiecti, quos & Dominos suos, non seruos agnoscit. Nec pendet ex solo Christo, nec quærit in eo

G solo salutem per fidem: sed quærit etiam eam in contritione, in ieiunio, in horis canonicis, & in omnibus suis operibus quibus confidit se gratiam Dei mereri. Dicit enim Asotus apertè: Ecclesia est humana congregatio, & habet Prælatos & superiores suos. Et addit quidem Asotus: Hi sunt ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Quæ verba scribit Paulus, sed nihil ad Asoticos Pręlatos. Mox autem subiungit: Alligata est iis tota Ecclesia non minùs, quàm qualibet alia respublica suis capitibus & gubernatoribus. Ac mox: Sine illis, hoc est, Pręlatis (quos ipse vocat, sed falsò, ministros Christi legitimos) non est Ecclesia.

Responsio.

Quantum ingrederis mare Brenti? sed nobis propositum est breuibus tecum agere. Nam si tractanda forent omnia, iustum volumen vix sufficeret. Propterea negas penes nos esse Catholicã Ecclesiam, quòd agnoscimus in terris pro capite nostro Romanum Pontificem, cùm Ecclesia Catholica solum vnum caput agnoscat Christum. Quasi verò qui pro capite Pontificem agnoscit, non agnoscat caput Christum. Dicis etiam de Catholica Ecclesia, quòd solum Christum Dei filium agnoscit Dominum. Num igitur nullus est in terris Dominus agnoscendus, quia solum Christum Ecclesia Dominum agnoscit? Num ideo sapientissimus Princeps Sigismundus Augustus Rex, & Dominus noster esse designet, quia Christum Regem & Dominum nostrum esse confitemur? Eiusmodi vocibus Brenti, rusticos contra Dominos concitastis, & seruile bellum in Germania conflastis. Est caput Ecclesiæ Christus: neque tamẽ propterea non est caput Ecclesię Pontifex. Est Rex & Dominus noster Christus, neque tamen propterea non erit Rex & Dominus noster Sigismundus? Quis est, qui nesciat, solum Christum regere ac regnare in Ecclesia, & imperium hoc solo illius verbo exerceri atque administrari? Sed quia visibili præsentia inter nos non habitat, vt voluntatem suam ore suo coram nobis declaret, ministerium in hoc ministerium adhibet, & quasi vicariam operam: non ad eos ius honoremque suum transferendo, sed vt suum tantùm per eos opus agat ipse, qualiter ad opus quoque faciendum artifex vtitur instrumento. Quare manet ipse caput Ecclesiæ nihilominùs: regit, regnat, & imperium exercet ipse nihilominùs in Ecclesia: verùm opus hoc suum per Pontificem agit ministrum suum: non quòd non possit id per se ipsum sine alio quouis aut adminiculo, aut organo præstare: sed hoc modo visum est illi, suam erga nos dignationem declarare, cùm ex hominibus sumeret, qui pro se in mundo legatione fungerentur, qui arcanæ suæ voluntatis essent interpretes, qui personam denique suam repræsentarent. Deinde visus est hic illi firmissimus vnitatis retinendæ nodus, quo Ecclesiam suam adstringeret, si vnum aliquem illi præfecisset, cuius in ea gubernanda visibili ministerio vteretur. Vides Brenti, nihil detrahi Christo capiti, si subiectum illi Romanum Pontificem, caput in terris agnoscamus? Non magis, quàm si caput Regni Poloniæ, Regem & Dominum nostrum Sigismundum Augustum esse profiteamur. Non propterea non erit caput, non propterea non erit

Ecclesia etsi solum Christum caput agnoscat, nõ negat tamẽ Christi vicarium Pontificem.

H *Christus nobiscum agit per suos vicarios, & Prelatos Ecclesiæ.*

A Rex & dominus noster Iesus Christus Dei filius: cui sicut Ecclesiæ, sic & regni caput subiectum est. Nam cùm proprium sit capitis munus, subiecta sibi membra gubernare, facit hoc ipse quidem Christus virtute sua: sed intereà tamen sicut in Sacramentorum administratione, sicut in verbi sui prædicatione, sic in Ecclesię suæ, regnorúmque & prouinciarum gubernatione, hominum vti ministerio dignatur: Principum quidem, Regum, & Imperatorum, in regnis & Prouinciis moderádis: Romani verò Pontificis in Ecclesia sua gubernanda: quæ si non ex vnius alicuius autoritate pédeat, nec Ecclesia, nec fides vna retineri potest, quemadmodú in cõfessione nostra Christiana fusiùs est à nobis demonstratum: eadem illa nunc repetere, nihil est necesse. Neque verò inusitatum est hoc in Scripturis, quòd capitis nomen hominibus tribuitur. Sic Sauli dixit Samuel: caput in tribubus Israel factus es: Sic de se Dauid: constituit me in caput gentium. Sic apud Osæam legimus: Ponent sibimet caput vnum. Sic apud Paulum: Vir caput est mulieris. Quid autem Brentius? cùm semel atque iterum dixit Apostolus, Vir caput est mulieris, nú ideo Christum esse caput mulieris negauit? Minimè gentium: Verùm hoc dicere voluit, Christum caput mulieri constituisse virum, vt eam gubernaret. An autem ideò non gubernat eam Christus? Imò gubernat: sed per virum, cui vult mulierem esse subiectam. Sic etiam cùm dicitur, Pontifex caput est Ecclesiæ: absit vt Christum excludamus, qui verè caput existens, verè gubernat Ecclesiam.

Capitis nomen hominibus tribuitur in scripturis.
1. Reg. 15.
Psal. 17.

Osea 1.
1. Cor. 11.
& ad Ephesios 5.

B Sed sicut mulieri virum, sic huic sponsæ suæ caput constituit Petrum & eius successorem, cuius ministerio illam gubernaret, quando dixit, Pasce oues meas. Ipse caput, ipse gubernator est Ecclesiæ suę, ipse pastor & Episcopus animarum nostrarũ: Sed intereà Petrum elegit, Petrique successorem, cuius in ea pascenda gubernandaque ministerio vteretur. Quem qui pro capite non cognoscunt, in quot sectas quàm dissectis dissecti sint, vides ipse Brenti. Ac nisi re datum iam in reprobum sensum totum Satanas possideret, non posses non fateri, quòd vna Ecclesia, quia & vna fides apud eos esse nulla ratione potest, apud quos sub inuisibili capite Christo visibile quoque caput in terris Pontifex vnus nõ agnoscitur. Nec obscurum est, quòd idem aliquando Philippus quoque vester senserit, cùm ipsa magistra rerum experientia doctus, aliter consentientem in Ecclesia doctrinam voitatemque fidei conseruari nõ posse videret. Quid enim? si quod vos velle videmini, quisque rex in regno, quisque princeps in ditione sua, se caput Ecclesiæ regni ditionisque suæ constituat, quod post hominum memoriam factum vnquam aut vsquàm nescimus, præterquam hoc infelici seculo nostro in Anglia: quam tamen oculis misericordiæ suæ tandem respexit Deus, errantesque in viam reduxit, & ad ouile suũ aggregauit: Sed quid? si tale quiddã peccatis nostris offensus Deus permittat, per Deum immortalem, quale futurũ esset monstrum Ecclesiæ? quot capita? quot fides? quot confessiones esset habitura? Hæc esset Augustana vel Saxonica potius, illa Vuittembergensis, alia Osiandrina, alia Tigurina, alia Suenckfeldiana, alia Picardina, alia Moncerana siue Menoniana, aut si mauis, Pacimontana: alia Seruetiana confessio: Quot principum voluntates, tot fides, tot confessiones videre liceret: sicut nunc in ista Babylone Germanica, quã ædificauit Lutherus, videmus omnes. Tale monstrum ne ferre cogeremur in Ecclesia, cumprimis vtile visum est, & necessarium ad conseruandam in ea tranquillitatem ordinemque retinendum, vt vnum aliquod sub Christo capite caput Ecclesiæ ab ipso Christo cõstitutum agnosceretur, ad quòd iuxta traditionem Apostolorum, & sicuti ab Anacleto scribitur, iuxta iussionem ipsius Christi, de causis difficilioribus referretur, quòd nõ alia quàm hac ratione, vt vna apud omnes & eadem esset fidei confessio, prouideri posset. Hunc vos ordinem Brenti ferre non potestis, quòd eo saluo, saluos esse vos, & errores vestros diu consistere non posse videtis. Quamobrẽ vt eum euertere queatis, omnes neruos vestros contenditis. Neque verò noui quicquam in hoc facitis. Fecerunt hoc etiam ante vos Patres vestri prisci illi hæretici. Veteres hæ sunt & vsitatæ Satanæ artes, qui sicut à Cypriano scriptum est, ob hoc Ecclesiæ Præpositum infestatione sua persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Sed quid accidit apud vos Brẽti? Principiò nihil aliud quàm Pontificem Romanum Ecclesiæ caput agnoscere noluistis, & eum reiecistis: num intra fines hos constitit furor vester? Nequaquam, sed idem postea de ounquàm satis laudato Imperatore quoque vestro Carolo quinto fecistis. Sicut Ecclesiæ Pontificem, sic illum Imperij caput agnoscere noluistis, & eadem autoritate qua Pontificem, Imperatorem quoque vestrum reiecistis: contra quem etiam arma cœpistis, & eum iam non Imperatorem, sed Carolum à Gandauo, visum vobis fuit appellare. Verùm non defuit fideli ministro suo Deus, deque hostibus Euangelij sui iustas est pœnas persequutus. Sed de his satis. At verò Brenti, vel hoc nomine nos id quod sumus, dici debere Catholicos cẽsemus, quòd sicut semper à Catholicis fuit factitatum, & Ecclesiæ caput Pontifex Romanus apud nos & regni caput Rex à suis quisque agnoscitur. Et est apud nos Ecclesia, sicut scribis, alligata ad Episcopos suos, qui sunt Romano Pontifici subiecti: quod ante mille trecentos annos Cyprianum quoque seculo sic fuisse legimus obseruatum. Sic enim loquitur sanctus ille martyr post illa verba: Loquitur illic Petrus, super quem ædificanda fuit Ecclesia: docens, quia etsi contumax & superba obedire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen Christianorum non recedit, & illi sunt Ecclesia, & plebs Sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cũ Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, cùm Ecclesia, quæ Catholica & vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtrique connexa, & cohærentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Vides, quemadmodum hic ad Episcopos Ecclesiam alligauerit, & qui cum Episcopo non sint, eos in Ecclesia esse negauerit? est autem hoc motibus receptum in Ecclesia Patrum vt nomen Episcopis tribuatur, qui quantò magis Ecclesiæ seruiunt vti-

Ioan. 21.
1. Petri. 2.
Necessarium Ecclesiæ Pontifex & Pastor supremum.

Princeps idē & caput Ecclesiæ Anglicanæ nunquam durauit.

C

Cypr. lib. 1, epist. 3.

Primò Pontificē, deinde Cæsarem sectarij negarunt esse caput.

D

Ecclesia ad Episcopos alligata.
Cypr lib 4, epist. 9.

Episcopi ecclē etiam Patres dicuntur.

E litati, tantò minùs pro seruis agnoscuntur, quin eos pij Dominorum appellatione dignantur: de quibus per os Prophetæ loquutum aliquando Do- *Psalm.44.* minum esse sciunt: Cōstitues eos Principes super omnem terram: verùm sic tamen, vt intereà meminerint Episcopi, quod scriptum est ab eo, quem primum in terris Episcopum Dominus instituit: Non vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. *1.Pet.5.* Pendet autem Ecclesia nostra ex solo Christo: *Quomodo ecclesia ex solo Christo per fidē pendeat.* quærit in eo solo salutem per fidem: sed nō per vestram illam specialem, charitateque destitutā: sed per eam, de qua Paulus loquitur, fidem quæ per charitatem operatur. *Galat.5.* Per hāc fidem, qua fit, vt conteramur in corde nostro, *Ioel.2.* vt conuertamur ad Dominum in ieiunio, & fletu, & planctu: *Heb.4.* vt accedentes ad thronum eius gratiæ, supplices misericordiam eius imploremus: per fidem hanc quærit salutem in solo Christo. Neque confidit se primum gratiam vllis operibus mereri posse: nam si gratia, iam non ex operibus. *Rom.11.* Et est hoc vulgatissimum etiam eorū doctorum, quos vocant Scholasticos, axioma, quòd primam gratiam nemo meretur. Cæterùm gratiam pro gratia se cōsequi posse confidit: *Ioan.1.* hoc est, pro operibus in gratia factis sperat adipisci se posse vitam æternam, quam & ipsam gratiam vocat Paulus: non quia meritis nō datur, inquit Augustinus, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. *Rom.6.* Data sunt autem gratis: nam primam gratiam, qua fit, vt mereri possimus vitam æternam, nullis meritis assequi licet. Talem Ecclesiam, cuius nos esse membra profitemur, & præ nobis ferimus, etiam tu Brenti Catholicam esse negare non posses, F nisi malitia cor tuum excæcasset, vt auribus audias, & non intelligas, videns videas, & non videas. *Math.13.* Sed quid habes, quæso, quod arrodas in Petri verbis? An hoc, quòd hominum congregationem esse dixit Ecclesiam? Certè non est Angelorum, & multò minùs quadrupedum. An quod addidit, habet Prælatos & Superiores suos? Quin tu cum Paulo iurgaris potiùs, qui dixit: Dedit quosdam quidem Apostolos, quosdā Prophetas, alios verò Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad confirmationem sanctorum. *Ephe.4.* Iam verò illa quæ sequuntur, Hi sunt ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, reuerà sicut dicis, nihil ad vestros Asoticos, sed permultùm faciunt ad nostros Prælatos Catholicos: *Sine Episcopis non est Ecclesia.* quibus verè scribit Petrus, alligatam esse totam Ecclesiam non minùs, quàm aliam quamuis Rempublicam suis capitibus & gubernatoribus. Eadem est sententia sanctissimi quoque martyris illius Cypriani, sicut paulò anteà commemorauimus: qui & hoc in eadem illa scribit epistola, quòd sine Prælatis, hoc est, Episcopis, quos Petrus à Soto verè vocat ministros Christi legitimos, non est Ecclesia. Reuerà dissipationem, vel ruinam potiùs, & exitium Ecclesiæ molitur, quisquis ordinem hunc vel abolere studet, vel quasi minùs necessarium eleuat. Neque enim vel Solis lumen ac calor, vel cibus ac potus, tam sunt præsenti vitæ fouendæ ac sustinendæ necessaria, quàm est conseruandæ in terris Ecclesiæ Apostolicum & pastorale munus.

Hactenùs collationem suam absoluit Brentius, quam sic à nobis esse tractatam existimamus, planum vt omnibus factum sit, cuius ipse partis est, eam Asoticam, Ecclesiam verò nostram esse Catholicam. G Aggreditur nunc ad promissiones, quæ factæ sunt Ecclesiæ Catholicæ, quas verè docet ad Asoticam, hoc est, suam Ecclesiam nihil pertinere. Quamobrem hac in parte non grauatim eius sententiæ subscribimus, nec locum hunc vllius confutationis indigere putamus: est enim verissimum, quod scribit, Asoticam suam Ecclesiam non esse sponsam Christi, non acceptam Deo, non sanctam, non formosam, neque consistere posse cōtra portas inferi, sed expositam esse libidini Satanæ, & omnium Angelorum eius, *Quæ sors & hæreditas Ecclesiæ apud hæreticos.* nihil in ea inueniri nisi mendacium & vanitatem: ac si quando veritatem profert, in mendacio eam profanari ac deprauari, non habere Spiritum sanctum, non habere Christum præsentem tutorem & seruatorem, non habere pium vllum commercium cum Catholica, non habere vllam autoritatem iudicandi & probandi quamuis doctrinam, & de eius veritate vel vanitate testificandi: non exaudiri preces eius, nec fructum eam aliquem Christi promissionum capere, sed necesse habere in morte perire, & in tartarum perpetuò affligendam præcipitari. Hæc est sors, hæc est hæreditas Asoticæ Ecclesiæ.

Proponit tandem Brentius dubitationem quādam, sed pridem à nobis discussam. *Fatetur Brentius Ecclesiæ hypocritas & impuros planè admisceri, idque contra Donatistas.* At enim, inquit, dices: Quid si Asoticus quispiam impio & Lucianico corde admisceat se verè Ecclesiæ Catholicæ, & profiteatur vnà cum piis doctrinam Christi tanta eloquentia, tanta prudentia, tantaque externæ vitę honestate, vt eligatur publico suffragio in ministrum, adeóque Episcopum Ecclesiæ, num ministerium huius esset veræ Ecclesiæ inutile & inefficax? H An qui per eum baptizarentur, non verè essent baptizati? an qui per hunc audirent cælestem doctrinam, non possent Spiritum sanctum accipere? an qui ab hoc cœnam Domini sumerēt, non sumerent verum corpus & sanguinem Christi? Dixit suprà, quòd fieri soleat, vt impij hypocritæ admisceantur veræ Ecclesię: ea enim est sors Euangelicæ sagenæ, vt cùm in mare huius mundi iacta fuerit, contrahat ex omni genere piscium, malorum pariter & bonorum. Sed & hypocritæ sunt in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ, tamen cùm sint animo impiò, Lucianico & Epicureo, nihil certius est, quàm quòd nō sunt illa Catholica Ecclesia, aduersus quam non præualeant portæ inferi, quemadmodum Asotus alicubi nugatur. Nihilominùs autē si fuerint ad ministerium Ecclesiæ vocati, & docuerint, quæ pia sunt, atque administrauerint Sacramenta iuxta institutionem Christi, ipsi quidem sunt Deo abominabiles, ministerio autem eorum efficitur id, ad quod Dominus ordinauit. Incrementum enim non est ordinis ministri, sed Spiritus sancti: qui cùm sit liberrimus donorum suorum dispensator, & misereatur cuius vult, non respicit, quod ad se attinet, organi indignitatem, sed suam ipsius clementiam & liberalitatem. Itaque repudiamus Donatistas, qui docuerunt Spiritum sanctum non esse per ministerium malorum efficacem.

Responsio

Et hac de re Brenti, nihil est quòd plura tecum verba commutemus. Nam & rixis his immorari diutiùs nolumus, quarum nos pridem est pertæsum: & videris nunc propiùs tandem ad veritatem accedere: nisi quòd cùm veritate non possis, men-

Soto quid affingat Brentius.

A dacio & calumnia Petrum à Soto sepatare conaris. Neque enim boc dixit vnquam Petrus, quod eum tu dixisse fingis: quòd qui sunt animo impio, Lucianico & Epicuteo, sint illa Catbolica Ecclesia, aduetsus quam non præualeant portæ inferi: verùm verba illius bæc sunt: Ecclesia, cui promissio illa Christi facta est, Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est: nec ex electione Dei aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt prælatus: sed vt viuum membrum sit, hęc tequiruntur. Quid igitur aliud dixit Petrus à Soto, quàm quod à te quoque nunc dicitur? etiam hypocritas esse in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ, quàmlibet animo sint impio. Quòd autem hi sint illa ipsa Catholica Ecclesia, aduersus quam nō præualebunt portæ inferi, hoc nunquam dixit Petrus: sed pertinere tantùm dixit ad illam externam cōgregationem & societatem, & admisceri illi veræ Ecclesiæ, cui hæc promissio facta est: esse illius mortua, non viua membra. Ac si quis talis in ministrum Ecclesiæ, siue Episcopum sit electus, efficax esse ministerium eius. Si quando congregatur Concilium, fieri potest, vt inter Episcopos teperiantur, qui sint impio corde, & externa vitę honestate impietatē suam tegant: nū ideo non erit illis dicendæ senrentiæ locus? Certè de talibus nō est hominis iudicium, cùm scriptum sit: Homo videt ea, quæ parent, Dominus autem intuetur cor. Non est hominis, vt secùs iudicet de homine, quàm videt: cordis iudicium Deo telinquendum est. Neque fas est, cuius non videas nisi B bona opera, de eo secùs iudicare, cùm etiam quæ sunt ambigua, in meliorem partem interpretari, Christianæ sit charitatis. Ac rectè monet Augustinus: Quæ vides, iudica: quæ non vides, Deo committe. Tu autem eò audaciæ protupisti, vt etiam de corde bominis, quod solius Dei proprium est, tibi iudicium, arroges. Verùm scopus vester, cùm ista scribitis, hic est: vt si quis fortè sit externa vitę sanctitate præditus, qui dissentiat à vobis, & impia vestra dogmata condemnet, excipere contra eum possitis, quòd impio corde sit & Lucianico. Quid autem esse potest à modestia charitateque Christiana magis alienum? Sed si charitatem haberetis, ab Ecclesia Dei vos nunquam præcideretis.

1. Reg. 16.

Aug. serm. 238. de tempore.

De malis Doctoribus ferendis, aut etiam exterminandis.

Quod autem addis Brenti: Si impij hypocritæ docuerint pugnantia cum cælesti doctrina, & peruerterint verum vsum Sacramentorum Christi, quòd nulla ampliùs nec teuerentia, nec obedientia obstricta est eis Catholica Ecclesia, etiamsi fuerint anteà legitimè vocati, quin potiùs necesse habet Ecclesia eos fugete & vitare, ac si fieri potest, ab ouili Christi tanquàm lupos arcere: verissimè scriptum est à te Brenti. Nam quoàd aliquis fuerit externè quidem Christianus, corde verò Lutheranus, quandoquidem quę non videmus, Deo committere iubemut, qui scrutatur corda & renes, ferendus est in externa ista congregatione & societate veræ Ecclesiæ. Simul vt autem in lucem proferre cœperit impia vestra dogmata, & peruertere more vestro verum Sacramentorum vsum, etiam si pastor alicuius Ecclesiæ, & ad boc munus legitimè fuerit vocatus, iam oues ei nulla neque reuerentia, neque obedientia sunt obstrictę: quin eum fugere debent, & ab ouili tanquàm lupum arcere: præcipuè postquàm iudicis Ecclesiastici sententia C pronunciatus fuerit impiorum Lutheri dogmatum assertor, & è cœtu piorum exterminatus. Vides quàm pulchrè nobis in hoc extremo actu tecum conueniat?

Cæterùm nihil est, quòd stomacheris venerabili viro Petro à Soto, quòd in vos accommodauerit illa verba ex epistola Ioannis: Ex nobis prodierunt, sed non etant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permāsissent vtique nobiscum. Quid enim potuit magis aptè & appositè de vobis dici? Quæso te Brenti, vt ipse diligentiùs hæc verba excutias, & videas, an non rectissimè quadrant in vos. Primum illud, nunquid verissimum nō est, quòd à nobis prodieritis? Est hoc certè manifestiùs, quàm vllo modo negare possitis. Ante quadraginta hos annos certum est & indubitatum fuisse vos nobiscum in eodem ouili Christi: vnanimes in eadem domo Dei nobiscum habitasse, in qua simul agnū comedebatis: commune fuit vobis nobiscum altare, communis Cathedra, communia sacra omnia. Non audiebantur tum illæ voces: Ego sum Lutheri, ego Zuinglij siue Caluini, ego Balthasaris Pacimontani siue Memnonis, ego Suenckfeldij, ego Serueti siue Campani, ego Philippi Melāchthonis, ego Brenti, ego Osiandri, ego Flacij, ego nescio cuius alterius Suermeri: nihil horum ante quadraginta proximos superiores annos fuit auditū: sed vnanimes vno ore honorificabamus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi. Terra labij fuit vnius, & eorundem sermonum. Multitudinis credentium erat co: vnum & anima vna: & sicut horrendum Dæmonious, sic iucundum fuit D Angelis spectaculum, cùm viderent habitare fratres in vnū: cùm cernerent illum verè populum Israel, de quo scriptum est: Egressi sunt omnes filij Israel, & pariter congregati quasi vir vnus. Stans omnis populus, quasi vnius sermone respondit. Conuenit vniuersus Israel ad ciuitatem quasi homo vnus, eadem mente, vnóque consilio. Congregatus est populus quasi vir vnus in Hierusalem. In hoc itaque populo Israel in hac vnitate fidelium, in hac Ecclesia nostra Catholica vos aliquando Brenti fuistis. Ipsa vos genuit, ipsa vos in sinu suo fouit aliquandiu, in ipsa veram fidem professi estis, sed ex ea posteà per schisma sacrilegū excessistis, vt rectè possimus de vobis illud Psalmi dicere: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscōdissem me forsitan ab eo: Tu verò bomo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cū consensu. Cedò Brenti, non ambulauimus in domo Dei cum consensu ante quadraginta hos annos? Vnde ergo nunc ista dissensio? Qui intus erat, inquit Augustinus, foris factus est: ambulauit mecum in domo Dei cum cō sensu: aliam domum erexit contra domum Dei. Quare illa relicta est, vbi ambulauimus cum consensu? Quare illa deserta est, vbi dulces capiebamus cibos? Constat ergo iam Brēti quòd ex nobis prodistis, quòd intùs aliquando nobiscum fuistis, nunc autem foris facti estis. Restat iam, vt videamus, an illud quoque de vobis rectè dictum sit, quòd non eratis ex nobis. Probat hoc Ioannes his verbis: Nam si fuissent, inquit, ex nobis, perman-

De loco 1. Ioan. 2. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis.

Cōsensus & pax Ecclesiæ antè Lutheranismum.

Rom. 15. Gene. 11. Acto. 4.

Psalm. 132. Iudic. 20. 1. Esdra. 3

Psal. 54.

Augustinus in Psal. 54.

De loco Ioannis: Nō erant ex nobis.

E fissent vtique nobiscum. Cùm in Ecclesia nobiscum fuissetis, corporibus tamùm fuistis, non autem spiritu: falsóque fidelium nomen obtendebatis. Nam si verè fideles fuissetis, nunquam ab Ecclesia defecissetis. Quare sicut paleæ licet in eadem area tritico sint permixtæ, non tamen in tritico cēsentur: ita vos, licet in eadem Ecclesia, quæ Christi corpus est, veris membris permixti fueritis, in illis tamen censeri non potuistis. Præclarè Augustinus: Omnes hæretici, omnes Schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia: sed non exirent, si ex nobis essent. Antequàm exirent ergo, non erant ex nobis. Sic erant, inquit, in corpore Christi, quomodo humores mali: quando evomuntur, tunc releuatur corpus. Sic isti quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur: & dicit, quando eos euomit, atque proiicit corpus, ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est, Non erant ex me? Non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebāt cùm inessent. Vides, quàm & hoc bellè quadret in vos, qui cum ambularetis in magnis & mirabilibus super vos, nouas quasdam opiniones inuexistis, vt vos à Christi corpore nefario schismate separare, quàm ab illis discedere maluertitis.

August. in epist. Ioann. tractatu.

Psalm. 130.

Sed non potes ferre Brenti, quòd in vos hæc Ioannis verba accommodentur. Dicis accusasse vos Catholicos Antichristianismi, quòd impia doceamus, quòd institutionem Sacramentorū Christi deprauemus: necessitatem itaque salutis vestræ exegisse, vt colluuiem eorum, qui in Apostolica doctrina nō permāserunt, detestaremini, & quàm contento possetis, cursu fugeretis. Accusastis nos Antichristianismi Brenti? Quid autem? Nū sufficit accusasse? Nū causam propterea legitimam habuistis, discessionē à nobis faciendi? Conuictos certè tāti criminis, nō accusatos tantùm oportuit. Quin vos Antichristianismi multò veriùs estis accusati: neque defuerūt insignes aliquot Academiæ, quæ doctrinam vestrā impiam iudicarent. Penes quem autem hac de re & est, & fuit, & erit semper statuendi potestas, frustrà portis omnibus inferi reluctantibus, Romanus Pontifex, hæreticos vos pronunciauit. Sed & in comitiis Imperialibus Vormariæ proscriptionis decretum contra vos latum est. Tot eorum sententiis, penes quos fuit legitima iudicandi potestas, vos Antichristos illos esse declaratum est, de quibus in hac epistola scribit Ioannes. Cæterùm vos Brenti, quis iudices cōstituit orbis totius Christiani? Quando autem dies illi dicta: quando causæ dicendæ potestas facta? quando quicquam eorum obseruatum est, quæ in legitimis iudiciis obseruari cōsueuerunt? Quis autem nos condemnauit? Idem ille qui accusauit. Ergo & accusatorum, & iudicum officio iidem vos functi estis. Quibus hoc legibus cautum, quibus moribus receptum fuit vnquàm? Etiam apud immanes Barbaros iudicis officio non fungitur, nisi cui legitimè potestas hæc fuerit mandata. Deinde citatur tamen reus, causæ dicendæ potestas illi permittitur, neque & accusatoris & iudicis personam eidem sustinere fas est. Ita ne soli vos licere vobis vultis, contra ius gentium venire, naturæ ordinem peruertere, diuinas humanásque leges conculcare, Barbaros etiam ipsos immanitate superare? Sed vide Brenti, posteaquàm vos per sum-

Catholici ac fatetur Antichristianismi per Brentium. F

Lutherani quot modis iudicati.

Solicari sunt accusatores & iudices orbis.

mam iniuriam ius vobis arrogastis, orbem Christianum inauditum Antichristianismi accusandi simul & condemnandi, quemadmodum exemplo vestro prouocari, idem sibi ius in vos vestri quoque paulò pòst vsurpauerunt. Quis inter omnes magis fidus Achates Martini Lutheri fuerit, quàm Carolstadius? Verum vix toto biēnio durauit hæc inter eos amicitia. Sicut Lutherus orbem Christianum, sic ipse pari autoritate vicissim Antichristianismi Lutherum accusauit, simul & cōdemnauit. Idem fecit Moncetus, idem non de vobis magis Lutheranis, quàm de Carolstadianis siue Zuinglianis, non ita multò pòst statuerunt Balthasar Pacimontanus & Memno: idem de omnibus vobis postea Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, & hoc genus hæreticorum alia portenta. Sed & Flacius Illyricus, quam sententiam tulerit contra Interimistas & Adiaphoristas, obscurum non est. Permisistis vos vobis, cùm nullam haberetis autoritatem publicam, Antichristianismi Christianum orbem non vocatum, nō auditum accusare, simul & condemnare, & ab eo vos nefario schismate separastis? Sibi quoque idem eodem iure permitti voluerunt isti. Nam si fas est vnicuique de doctrina iudicare, & quam ipsi visum fuerit, tanquàm impiam condemnare, sibi quoque fas esse putaverunt, vt idem de vestra doctrina statuerent, quod de totius orbis Christiani doctrina per vos fuerat constitutum. Hæc res nobis peperit Satanismum hunc, quo nunc æstuat Germania, dum se pro Papa quisque gerere vult, dum sibi fas esse putat & accusatoris & iudicis officio simul fungi, dum & illud licere sibi cupit, vt quos impios ipse in dicta causa iudicauerit, ab eis discessionē faciat, seorsū cœtum congreget, sacrilegum altare contra legitimum erigat, Cathedram pestilentiæ contra Cathedram salutis cōstituat. Vbi sic omnis ordo peruertitur, ibi florere Satanismum, & ordine sublato, horrorem necesse est consequi sempiternum. Sed de his satis. G

Pro Papa se quisque gerit in Germania. H

Proponit aliam quæstionem Brētius, sed priusquàm ei respondeat, interrupto orationis cursu, alið delabitur. Vehementer enim eum illa verba pupugerunt, quę Petrus à Soto verissimè scripsit: Vnitas certum signum est Ecclesiæ, discessio autē proprium signum hæresis. Quamobrem omnes neruos contendit, vt ea refutare possit. Si intelligit, inquit, vnitatem per se certum esse signum Ecclesiæ, & discessionē per se proprium esse signum hæretici, quid furiosius? Quid enim? Ità ne certum est, ibi esse Ecclesiam, vbi est vnitas? Fateor nihil esse amabilius, nihil iucundius vnitate, mutuaque charitate & concordia. Et in hoc, inquit Christus, cognoscent omnes, quòd discipuli mei sitis, si charitatē habueritis inter vos mutuò. Sed num quæuis charitas, quæuis concordia, quæuis vnitas certum & infallibile signum est veræ Ecclesię, vt quęuis discessio proprium signum hæresis?

An vnitas signum certū Ecclesiæ.

Ioan. 13.

Sudes est in oculis hæreticorum nomen charitatis & vnitatis: quot quoties audiunt, suam sibi diuisionem exprobrari putant. Neque malè coniiciunt. Quamobrem nulla de re minùs libenter dici audiunt, quàm de vnitate & charitate, de qua etiam quoties de iustitia loquūtur, ne verbo quidem fieri volunt mentionem, sed sola fide se iustificari contendunt. Fidem enim habere se posse cum

Responsio.

A cum Dæmonibus communem intelligunt: charitatem si haberent, neque Dæmones, Dæmones, neque hæretici essent hæretici. Verè autem dictum est ab Augustino: Non existimo quenquam ita desipere, vt credat ad Ecclesiæ pertinere vnitatem, qui non habet charitatem. Non autem, ait idem, habet Dei charitatem, qui Ecclesiæ non diligit vnitatem. Atqui non est alia certior Ecclesiæ nota, quàm sit vnitas, quam etiam ob causam in symbolo Constantinopolitano, quod post lectum Euangelium in Ecclesia cantari consueuit, cùm quatuor notis Ecclesia Dei describatur, quibus eam ab Ecclesia Satanæ discernere liceat, primo loco ponitur, quòd sit vna. Nam sicut fides non est nisi vna, vt quicquid præter vnam fidem est, perfidiam esse, non fidem dicat Hilarius: sic Ecclesia quoque non est nisi vna, vt quicquid præter vnam est Ecclesiam, Satanæ synagoga, non Ecclesia rectè vocetur. Neque verò non intelligit hoc Brentius, esse certissimum & maximè proprium Ecclesię signum vnitatem: quare cùm sit res manifestior, quàm vt ambigi de ea posit, rixam nobis de nomine suscitat. Etiam inter Turcas, etiam inter latrones esse dicit vnitatem. At nobis Brenti, non de Turcis, non de Iudæis, non de latronibus, sed de Catholica Ecclesia sermo nunc est: itaque non de illorum, sed de huius vnitate nunc loquimur. Scimus & malis non deesse suam vnitatem, qua nihil Ecclesiæ perniciosius esse posse, in suis moralibus docet Gregorius. Verùm nos nunc non loquimur de vnitate carnis, de qua scriptum est: A scintilla vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis: sed loquimur de spiritus vnitate, quam

B diligenter nobis commendat Paulus, atque vt eam, supportantes inuicem in charitate, seruare soliciti simus in vinculo pacis, hortatur. Hanc autem vnitatem ab eo seruari docet Hieronymus, qui non rapitur omni vento doctrinæ, neque in morem stulti, quasi luna mutatur. Hic locus, inquit, vel maximè contra hæreticos facit, qui pacis vinculo dissipato atque corrupto, putant se tenere spiritus vnitatem, cùm vnitas Spiritus in pacis vinculo seruetur. Quando enim non idipsum omnes loquimur, & alius dicit, Ego sum Pauli: alius, Ego Apollo: alius, Ego Cephæ: diuidimus spiritus vnitatem, ac eam in partes ac membra discerpimus. Quibus verbis, quàm his, clariùs depingi potuistis? An non rapimini vos omni vento doctrinæ? an non in morem stulti quasi luna mutamini modò non in horas? nunc Lutheristæ, mox Caluinistæ, non ita multò post Anabaptistæ: sicut in Monasteriensi ciuitate factum esse iam commemorauimus, & fieri quotidiè videmus. Deinde verò: Nónne fuimus omnes ante quadraginta hos annos pacis vinculo colligati? Eramus vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati fuimus in vna spe vocationis nostræ: vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus erat Deus & Pater omnium. Cedò Brenti, quis dissipauit, quis rupit hoc vinculum pacis? quo primùm autore factum est, vt non idipsum omnes loqueremur? vt diceret hic, Ego sum Lutheri, alius, Ego Zuinglij: rursus alius, Ego Pacimontani, vel Suenckfeldij, vel Serueti. Perfrica frontem, & ex tuis autorem fuisse nega. Scio, tibi quàm minimum frontis esse, nondum te tamen ita pudorem omnem abiecisse

Contra Cresco. lib. 1. cap. 29. Lib. 3. de Baptismo contra Donatistas, capite 16.

Ad Constantium.

Greg. lib. 41. cap. 3. Eccle. 11. Quo vnitas arguat Ecclesiam. Ephe. 4. Hiero. in epist. ad Ephes. cap. 4.

1. Cor. 1.

Hæretici nunc quasi luna mutantur. Ephes. 4

puto, vt quod vel ipsa luce scis esse clarius, id negare audeas. Est igitur Ecclesiæ præcipua dos vnitas, & vnum omnium certissimum signum, quo Catholica dignoscitur ab hæretica, quam quanto studio commendatam nobis Christus voluerit, indicat illius precatio, qua vsus est ad Patrem suum cęlestem illa ipsa hora, qua iam erat semetipsum traditurus pro nobis oblationem & hostiam Deo. Quid enim aliud precatus tum est, quàm vt vnum cum ipso, vnum & inter nos essemus? quod non pro iis tantùm orauit, qui tum præsentes adetant, verùm & pro iis, qui credituri essent per sermonem eorum: quotquot in præsenti crederent, quotquot posteris etiam ætatibus alij per alios essent credituri: hos vt consertam coronam patri tum offerens vnionis Ecclesiasticæ cathena verè aurea colligari petiuit vniuersos, vt omnes vnum essent: ex vniuersis, qui continua successione Euangelium suscepturi erant, vnam congregationem constituens, quæ propterea Catholica, hoc est, vniuersalis Ecclesia nominatur, vt quæ non in aliqua orbis parte, sicut veteris religionis populus, sed vniuerso orbe: neque ad certum aliquod tempus, sed ad consummationem vsque seculi: neque peculiariter ex Israelitis, sed ex omniũ hominum nationibus esset congreganda, ad incomprehensibilem inter sese & cum ipso vnionem: quam quò diligentiùs retinere studeremus inter nos, nihil aliud quam vinculum illius pacem testamento nobis legare dignatus est: quin & mortis illius tam acerbæ, tam etiam ignominiosæ, non alia causa fuit, quàm vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Sed vos Brenti, & quod nobis testamento per illum legatum est, repudiastis: & precationem ipsius ex incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullum vobis fructum afferre passi estis: & immensum illud crucis & mortis illius beneficium, quantùm in vobis est, irritum & inane reddidistis: dũ quod anteà dispersum, posteà sanguine Christi precioso fuit congregatum, id vos iterum dispersistis. Est ne hoc Brenti Christianos esse? éstne hoc Euangelium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnum (fecit enim vtraque vnum, dicit Apostolus) vos ex vno fecistis duo, ac plura etiam, quàm duo. Altare contra altare erexistis, cathedram contra cathedram constituistis. Obsecro vos per Deum immortalem, quid est hoc aliud, quàm Antichristos esse? quàm non Christi Euangelium, sed Satanæ Cacangelium profiteri? Sicut enim Christus est, qui congregat: ita Satanas est, qui dispergit. Impios illos milites, qui Christum in crucem egerunt, immanitate vestra superasse videmini. Venerunt enim impij illi, & non fregerunt crura Christi: venistis vos speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, & disrupistis, ac in multas partes cõcidistis totum corpus Christi, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam. Integrum Christi corpus inter manus persequutorum in cruce permansit, & inter manus Christianorum non est integrum corpus Ecclesiæ, pro qua verum & vinum corpus suum in mortem Christus tradere dignatus est.

Sed hîc diuisionis siue discessionis suæ causã affert Brẽtius, q̃ priores nos à pia doctrina discesserimus. Quid autem Brenti, an nõ eandẽ suæ quoque

Commendatio vnitatis Ecclesiasticæ Ioan. 17. C

Ioan. 11. Ioan. 11. D

Ephes. 2.

Hæretici crudeliores militibus Christum crucifigentibus. Ioan. 19. 2. Tim 3.

Nõ catholici prius à pia doctrina discesserunt.

E discessionis à vobis causam adferunt Sacramentarij? qui quod nobis horrendum idololatriæ crimen impingitis, idem & ipsi vobis obiiciunt, vt non magis nos vobis, quàm vos illis idololatræ sitis. Lege, quam scripsit epistolam ad Serenissimum Regem meum Ioannes à Lasko, cui respondet Ioachimus Vuestphalus: ita rem habere comperies. Deinde verò an vtrosque & impiæ doctrinæ, & peruersi Sacramentorum vsus non similiter condemnant Anabaptistæ, Suenckfeldiani, Seruetiani &Picardi? an idem sibi ius non esse dicunt, se à vobis separandi? Si satis est dicere, estis & vos non modò catholicæ Ecclesiæ, verùm & istorum hereticorum, qui paulò ante iurati fratres vestri fuerũt, iudicio impij & idololatræ. Sic nihil adfertur à vobis contra nos, quod non similiter ab aliis hereticis adferatur contra vos. Nec secùs æquum est fieri, vbi permittitur vnicuique de doctrina iudicandi potestas, vbi accusasse, vicisse est. Sed si quis Brẽti, recta ratione rem expendat, huius discessionis, qua vos à nobis nefario schismate separastis, arrogantiam, fastum, proteruiam vestram præcipuam fuisse causam dixerit. Nam cùm nõnihil gratiarũ donorúmque suorum Deus in vos sua benignitate contulisset, cùm nec ingenium vobis, nec doctrina, nec linguarum peritia, nec præclara plerisque dicendi scribendique facultas deesset: has esse Dei gratias obliti (quas ille sicut non paucis Catholicis, ita vestrum quoque nonnullis largitus est) sic vos ipsos amare, sic vobis ipsi placere, sic magnificè vos efferre cœpistis, atque eò insolentiæ proruipistis, vt haud aliter, quàm si à vobis verbum Dei

Schismatis hodierni parens fastus & arrogantia nouorum Doctorum.

1. Cor. 14.

F processisset, aut in vos solos peruenisset, illius possessione reliquos omnes excluderetis, & vniuersum orbem Christianum aut cæcitatis, quòd non videret in scripturis ea, quæ vos videre vobis videmini, aut impietatis, quòd sciens prudénsque agnitam veritatem oppugnaret, condemnaretis. Hæc arrogantia vestra præclarum illud pacis vinculum rupit, quo fueramus inter nos in vnitate spiritus colligati. Nam cum illo, qui posteà detractus est in infernum in profundum laci, visi estis in cælum conscendere, super astra Dei exaltare solium vestrum, ascendere super altitudinem nubium, & esse velle similes altissimo. Quicquid à sanctis Patribus traditum, quicquid conciliorum autoritare constitutum, quicquid incredibili totius orbis Christiani consensu, tot seculis est receptum, id tanquàm hominum commentum reiici: quod autem vobis placuisset, id tanquàm Dei verbum ab omnibus adorari voluistis. Quorsum autem aliò spectabant hæc q̃ quòd vos p̃ Diis coli ab imperita multitudine cupiebatis? Et certè queritur Osiander, quòd triginta sex loca produxerit è Scripturis, quibus habitare Deum in nobis demonstrauit, neque tamen pro Dei verbo, quod è Scripturis protulerat, habitum fuerit: simul vt idẽ hoc à Philippo dictum est, statim tanquam Dei verbum adoratum esse. Hæc itaque diuinitatis affectatio, quæ & Cherub illum sapientia præstantem de cælo, & ptimum parentem nostrum de paradiso deturbauit, vos à compage Christi corporis vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia diuulsit. Ac initium quidem huius rei, sicut ostendimus in præfatione nostra, profectum est ab ea, quam rectè Paulus vocat idolorum seruitutem, auaritia, cùm quem sibi

Esaia. 14.

Osiander.

Ephes. 5. Lutheranorum auaritia & inanis gloria perpulit ad schisma.

suísque deberi quæstum Lutherus putabat, eum ab aliis intercipi ferre non posset. Sed fuit ista causa quædã discessionis remotior. Cæterùm postquàm ei non defuerunt applausores, qui cùm illum solida plaustra conuitiis onusta, in mores vitámq; nostram effundentem viderent, subinde Euge, euge, acclamabant: ea demùm res animum homini addidit, quò minùs cunctanter ab vnitate Ecclesiæ discederet. Non igitur doctrina nostra iudicio vestro parum pia, sed superbia vestra non minor, quàm fuit illius Angeli, quem de cęlo deiectum esse paulò antè commemorauimus, discessionis huius causam dedit. Quòd si spiritus minùs altos gessissetis, si quemadmodum nos esse dicitis, ita & vos homines, atque hoc ipso errori obnoxios esse recordari voluissetis: si quod monet Paulus, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, ei parère, in animum inducere potuissetis, nunquàm hæc tam perniciosa & sacrilega separationis consilia amplexi fuissetis. G

Philip. 2.

Verùm hîc profert nobis exemplum Brentius ex historia Regũ: In regno, inquit, Israelitico Rex Achab, Principes, Sacrificuli Baal, & maxima pars populi coniungebantur concordia & vnitate in cultu Baalitico. Elias autem discedebat ab eis: ergò ne illi vera erant Ecclesia, quia consentiebant? Elias autem hæreticus, quia hanc consensionem deserebat? Atqui neque Cæsares vestri Brenti, verè Catholici Reges, neque pientissimus Rex noster Sigismundus cum Achab impio Rege commune quicquam habent: neque nos sacrificuli sumus Baal, nec in cultu Baalitico, sed in cultu veri Dei populus Christianus concordiâ nobis & vnitate coniungitur. Et quantum est inter Eliam ad iudicium venturi Christi, & Lutherum Antichristi præcursorem, tantum est discrimen inter pios Reges hos, & impium Regem Achab: inter Sacrificulos Baal, & institutos à Christo Sacerdotes nostros: inter eum populum, qui tum fuit illis, & qui nunc est istis vnitate coniunctus. Quòd si quemadmodum olim Donatistæ, sic vos nunc etiam de paucitate vestra gloriari vultis, & propterea vos cum paucis illis cum Elia coniunctis verè comparari posse putatis, quòd multò maior Catholicorum, quàm vestrorum est numerus: cur eandem licentiam non permittitis de suorum quoque paucitate gloriandi viro non minùs docto, quàm sitis vos, Osiãdro? qui & ipse ab iis, qui sunt confessionis Augustanę, non aliter quàm Elias ab impiis Prophetis Achab discessit: & suos hortatur, si propterea minùs autoritatis tribuere velint doctrinæ suæ, quàm Philippianæ, quòd plures sint, qui Philippum siue Confessionem Augustanam sequantur, vt eadem ratione se ad Pontificios conferant, qui multitudine Philippianos multò superant. Sic ille Philippianos non alio loco, quàm quo Prophetas Achab, habuisse videtur. Interea tamen vide Brenti, quàm verè dicas, quòd ab Achab & eius Prophetis Elias discesserit, cum illis coniunctus nunquàm fuerit. Vos autem & pientissimis Regibus & Episcopis Catholicis ante triginta hos & quadraginta annos ita doctrinæ religionísque concordia coniuncti fuistis, vt idipsum sentiremus omnes, idipsum diceremus, idem saperemus. H

Brentius exemplo se tuetur à nota schismatis.

Responsio.

Cęterũ nullũ est exẽplũ, in quo sibi magis place-

Aliud Brentij exemplū de Caipha & aliis in necem Christi conspirantibus. Ioan. 11. Matt. 26. Luc. 23. Psal. 2.

A ant omnes ferè nostri temporis hæretici, quàm sit hoc, quod & initiò proposuit, & nunc libellum hunc suum claudens, repetit Brentius ex Euangelio, quod subinde contra nos inculcat: cùm tamen non magis ad nos pertineat, quàm illud quod ex historia Regum proximè prolatum est. In occidendo Christo, inquit Brentius, conueniebant vnanimi consensu Caiphas, Annas, Pilatus, Principes, Pontifices, Sacerdotes, Senatores, & vulgus. Quare fremuerunt, inquit Psalmus, gentes & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Vtamur ergo Dialectica Afori, & dicamus hos esse Ecclesiam Dei: Iosephum autem & Nicodemum esse hæreticos, quòd ab iis discesserint.

Responsio.

Quorsum autem hęc Brenti? Vide quantùm absis à blasphemia: dum Synagogæ statum, quæ cum honore fuerat sepelienda, cum Ecclesiæ statu confers, quam fundauit Deus in æternum. Scilicet ad nouum aliquem Christum nos ducere vultis, vt quod semel de Christo Dei filio factum est, id fiat iterum? Futurum vt occideretur Christus, vt sacerdotium legis transferretur, & alio Deo magis grato commutaretur: vt cæremonię Iudęorum ad coruscantem Euangelij lucem velut vmbrę quædam euanescerēt, Prophetarum vaticiniis prædictum erat: déq; temporibus illis, quibus hæc facta sunt, scripserunt Prophetæ, quòd in die illa peribit cor Regis, & cor Principum: & obstupescent Sacerdotes, & Prophetæ consternabuntur. Lex peribit à Sacerdote, & consilium à Senioribus. Nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatio-

Prædictum de Christo vt occideretur, non quòd occisus ignoraretur in Ecclesia. Hier. 4. Ezech. 7. Mich. 3.

B ne. Et occumbet Sol super Prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Quæ omnia, sicut scripta, sic tum impleta sunt. Sed quis vnquam Prophetarum prædixit hoc futurum, vt posteaquàm semel occisus est Christus, in credentium cordibus in æternum victurus, eum nihilominùs ab Apostolis prædicatum totus orbis ignoraret, & pro Deo coleret idola: tum, quotquot in Apostolorum vices successerunt, excæcari, nihil viderent in sacris literis: deinde post mille quadringétos annos, à nescio quibus vobis Euangelistis ad veritatis cognitionem reuocaretur. Hoc est Brenti, quod vos vulgo nimis (heu) credulo persuadere conati estis, per omne tempus id Ecclesiam caruisse Christo: sterten téque sponso, sponsam pro Deo coluisse laruas & idola, in sacris literis enarrandis fuisse prorsus cæcam: miracula Sanctorum nihil aliud fuisse, quàm præstigias Dæmonum. Cedo Brenti, quibus Prophetarum oraculis hæc ita futura prædictum est? Nam quæ tu de Christo facta scribis, multis antè seculis prædixisse Prophetas legimus. Quòd si soluere Christum, hoc est, occidere Christum (Soluit autem Christum, si quid Augustino credimus, qui dirumpit Ecclesiam, qui schismata facit, qui vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat ac diuidit) quid potuit verius dici, quàm quòd in occidendo Christo conuenerunt vnanimi consensu Lutherus, Philippus, Brentius, Flacius, Carolstadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, Moncerus, Pacimontanus, Memno, Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, Pastores, atque ministri illis coniuncti? Nunquàm illi, quos tu commemorasti, tam atrociter

Aug. in 1. Ioan. Canonicam, tractatu 6. Christum soluere quid.

In necē Christi conuenerūt hæretici non minus quàm olim Iudæi.

sæuierunt in verum & viuum corpus Christi: nunquàm illud ita lacerauerunt & conciderunt, sicut C à vobis laceratum, concisum, & in partes innumeras dissectum videre licet mysticum Christi corpus Ecclesiam.

Et intereà de persequutione querimini, & agnosci vultis in vobis veterem Ecclesiæ fortunam, de qua dictum est: Nō est seruus maior Domino suo: si me persequuti sunt, & vos persequentur. Et quoniam coram huiusmodi tribunali causa cadere videmini, ad aliud quod reliquum est, Christi tribunal appellatis, coram quo sicut nunc magna cum fiducia stare vos gloriamini, sic fore confiditis, vt in illa die summa cum alacritate stetis aduersus eos, qui vos angustiauerunt. Quid autem horum Brenti non pari ac maiore etiam fiducia dicitur à Sacramentariis, ab Anabaptistis, & à reliquis hereticorum portentis? Num & hi minùs gloriantur, sicut nunc magna fiducia, ita nunc summa cum alacritate se statutos coram Christi tribunali? Num de persequutione minùs queruntur, non solùm quam à Christianis, verùmetiam quam à vobis ferunt Lutheranis? quos ferreum iugum suis ceruicibus imposuisse quiritantur, cùm à Pōtificiis ligneo tantùm pressi fuissent: sicut ex iis, quæ scripsere Ioannes Caluinus, & Ioannes à Lasko contra Ioachimum Vuestphalum, iam anteà demonstrauimus. Ac sic isti quidem de vobis queruntur, nihilò tamen & ipsi mitiores in alios non solùm hæreticos, verùmetiam Catholicos: quorum nonnullos publica lege lata extremo supplicio damnandos censuerūt, qui ad cor redeuntes, ad eam quam deseruerant, religionem sunt reuersi: quos etiam extinctos humóque sepultos exhumari curauerunt. D Docuit hoc (inquit Robertus Præsul Arboricensis in libello, quem hoc anno scripsit, De compescenda hæreticorum petulantia) cuiusdam personæ triste cadauer, post sepulturam vestro iussu cruci affixum, quòd præteritæ eius mens conscia culpæ, ad cor rediens, peteret ac repeteret sibi ministrari Ecclesiæ Catholicæ Sacramenta. Parco, inquit, nomini, quod me etiam tacente norunt omnes Luteriæ municipes. Parcit ille quidem nomini, sed palàm est, id à Sacramentariis factum esse, Geneuæ proculdubio: nam ibi fas non est morituris Eucharistiæ Sacramentum dare. Quid autem crudelius & immanius fieri potuit? Quas vos non excitaretis tragœdias, si quid eiusmodi fieret à Catholicis? apud quos vt exhumētur aliquando mortui, supplicium tamen de exhumatis non sumitur. Quod autem ita graue facinus fuit admissum, vt in exhumatum cadauer tantoperè sæuiendum esse putarent? Moriturus Christianus, viaticum sibi Christi corporis & sanguinis administrari cupiebat. O facinus plus quàm Tragicum. Cæterum de Serueto quid statuerit idem Caluinus, & quemadmodum edito libello rectè in hæreticos gladio vindicandum docuerit, à nobis est superiùs commemoratum. Cuius Discipuli clamant, cùm scripturis eum superare non posset, à vi & armis præsidium Caluinum esse mutuatum. Verùm absit, vt nos Caluini de Serueto factum improbemus, quin laudamus potiùs. Si quod ille de Serueto fecit, factum idem fuisset ante triginta annos de primo hæreseon harum omnium architecto, nullum insigne magis exemplum diuinæ cuiusdam cle-

Ioan. 15.

De vana fiducia hæreticorum.

Vi comprimendos esse primos hæreticorum conatus, ne vel postea noceant.

E mentiæ edi potuisset. Seruatæ fuissent tot myriades rusticorum, quibus libertas Euangelica, quam vos prædicastis, non solùm libertatem eripuit, seruitutémque duriorem effecit, verùmetiam & corporum & animarum exitium quàmplurimis attulit sempiternum. Neque tot Priucipes partim cæsi, partim capti, neque tot viri nobiles interfecti, neque tot & tantæ fuissent in Germania calamitates consequutę: nec haberemus nunc Psychotyrannos istos Brentios, Caluinos, Suenckfeldios, & qui sunt de grege Picardorum & Anabaptistarum: qui cùm longè grauissimè sæuiant in animos plurimorum mortalium, iniuriam sibi tamen fieri putant, si quas à Christianis & Orthodoxis persequutiones patiantur: cùm ipsi tamen hæretici persequantur hæreticos, neque cùm ipsi discrepent ab orbe terrarum, ferant ab opinione sua dissentientes. Præclarè scriptum est ab Hieronymo: Scintilla res parua est, & penè, dum cernitur, non videtur, sed si fomitem comprehenderit, & nutrimenta sui quàmuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regionésque cõsumit. Fermentum quoque res modica videtur & nihili, sed cũ farinæ conspersum totam massam suo vigore corruperit, in illius vim transit omne quod mixtum est. Ita & doctrina peruersa ab vno incipiens, vix duos aut tres primũ in exordio reperit auditores: sed paulatim cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium, vnius pecudis scabies totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim, vt apparuerit, extinguenda est, & fermentum à massæ vicinia semouendum: secandæ putridę carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellendũ: ne tota domus, massa, corpus & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria vna scintilla
F fuit: sed quia nõ statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est. Sic & in Saxonia Lutherus vna scintilla fuit: sed quia non statim oppressa est, quantum ex ea sit incendium excitatum, quis est, qui siccis oculis commemorare queat? Digna vox est Bernardi, quæ celebretur: Auferatur malus, ne malos generet. Melius est, vt pereat vnus, quàm vnitas. Sed & Chrysostomus: Si quis, inquit, arrepto igne, domum hanc demoliri & incendere, altaréque hoc diruere conaretur, nunquid quotquot hîc estis, lapidibus eum velut scelestum & improbum obrueretis? Quid igitur agẽdum cum eo, qui flammam infert tali igne voraciorem, non lapidibus ædificatas domos demolientem, neque altare aureum diruentẽ, sed quod longè parietibus & hoc altari pretiosius est. Doctorum ædificium subuertentem ac deuastantem? Hoc faciens, qua quæso venia dignus erit? Quid verius dici potuit? Quod si fax illa furialis priùs extincta fuisset, quã vel vnam domum aliquam inflammasset, non ita multa nunc in orbe Christiano passim incendia videremus. Adeò verum est, quod ille dixit: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Sæuit in pios, qui parcit impiis hæreticis. Nulla est maior crudelitas, quàm in arcendis hæreticis benignum & clementem videri velle. Quòd si Saul Rex graues dedit pœnas, qui præpostera quadam sua misericordia pepercit Agag Amalechitarum Regi: quantò maiora supplicia manent eos Principes, qui non modò parcunt hæreticis, verùmetiam receptum illis in terris suis dari permittunt, nec mouentur ea re quicquam, si

Hieron in cap. 5. ad Galat.

Bernardus epist. 120. Chrysost. homi. 7 in epistolam ad Romanos.

quàm plurimos pestilentissimis eorum erroribus G infici videant? Certè non minorem hi culpam sustinent, quàm illi ipsi, per quos miseri mortales doctrinis variis & peregrinis abducti, in barathrum inferni præcipitantur, & incendiis gehennæ traduntur sempiternis: neque minus ab illis, quàm ab his in illa tremenda die, quando cęli mouendi sunt & terra, suppliciorum exigetur. Rectè nanque dictum est ab Ennodio: Non est grandis differentia, an lethum inferas vel admittas: mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cùm possit, non excludit. Error, cui non resistitur, approbatur: & veritas cùm minimè defensatur, opprimitur. Negligere quippe, cùm possis perturbare peruersos, nihil est aliud, quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultę, qui manifesto facinori desinit obuiare. Quid prodest, inquit Pius Pontifex, illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti? Consentire autem videtur erranti (si quid Gregorio credimus) qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Verùm hac de re Principes ipsi videint, quemadmodum suæ suorúmque saluti prospiciant, neque corporum saluti modò, verũ & quæ multò sunt pretiosiores, animarum.

Principum est in hæreticos animaduertere.

Ennodius in libro de synodo quartarum Synodorum sub Papa Symmacho habitarum. Damasus epistola 5. Pius epist. 1.

Nam coram quo tu futurum scribis, vt vos magna cum fiducia steteris, omnes nos manifestari oportet coram tribunali Christi. Qua vos in re fiduciam vestram collocaturi tum sitis, nescio, qui vos ab ipsius iudicis Christi corpore separastis: nos certè non in alia magis re spem nostram omnem defixam sumus habituri, quàm quòd vniuscuiusque nostrum portio, caro & sanguis est in eo ipso, quem iudicem expectamus, Iesu Christo Domino nostro. Vbi portio nostra regnat, ibi nos quoque regnaturos credimus: vbi caro nostra glorificatur, ibi nos fore gloriosos confidimus: vbi sanguis noster dominatur, ibi dominaturos & nos persuasum habemus. Et si peccatores nos agnoscimus de communione tamen ista confidimus: & si peccata nostra nos prohibent, substantia tamen requirit: & si delicta nostra nos excludunt, naturæ communio non repellit. Non est tam immitis Dominus, vt obliuiscatur hominis, quem ipse gestat, quem nostra causa suscepit, propter quem horrendum ignominiosæ mortis supplicium adire dignatus est. Non est tam asper & crudelis, vt non diligat carnem suam, membra sua, viscera sua. Caro tua sumus O Iudex viuorum & mortuorum, sanguis tuus sumus, membra tua sumus: qualiacunque tandem, sed membra tamen esse tua nunquàm desiimus: nunquàm nos à corpore tuo, nunquàm ab Ecclesia sancta tua, vel per hæresim aliquam, vel per schisma præcidimus. Carnem tuam Domine ne despexeris, carnem tuam odio ne habueris, carnem tuam ne condemnaueris. Nulla est alia spes, nulla fiducia, nulla gloriatio nostra, nisi quòd tu caro nostra es, quòd nos caro tua sumus. Non gloriamur de meritis nostris, non habemus in illis fiduciam nostram collocatam: de hoc solo gloriamur, in hoc solo confidimus, quòd membra sumus illius corporis tui, quod pro nobis passum, crucifixum & mortuum, abundè pro peccatis totius mundi satisfecit. Quamobrem si merita à nobis requiris, ecce proferimus tibi merita corporis tui, quod cùm de nostro sit, nostra sunt & illius merita: proferimus tibi meritum paſ-

H

2. Cor. 5. Quantò maior & melior fiducia Catholicorũ quàm Sectariorum corã tribunali Christi.

Autoris ad iudicẽ Christum pro peccatis, & Catholica simul protestatio.

A sionis tuæ, meritum crucis tuæ, meritum mortis tuæ. Hæc sunt merita nostra, quę tu clementissime Domine nobiscum pro immensa benignitate tua communicare dignatus es: secundum hæc merita abs te iudicari postulamus: his meritis freti, coram tribunali tuo nos intrepidi sistimus. Nostra sunt, quia nostri sunt capitis: nostri sunt corporis, à quo nos nefario schismate nunquàm præcidimus. Hæc merita interponimus inter nos & inter iudicium tuum: aliter iudicio tecum contendere nolumus: de quo solenniter protestamur. Cum hac fiducia Brenti, nos accedemus ad tribunal Christi: hoc solo freti, quòd caro illius, quòd sanguis illius, quòd membra sumus corporis illius, nec aliter coram illo causam nostram perorabimus. Cæterùm vos Brenti, num aliquid in illius carne & sanguine spei collocare, num pari cum fiducia illius corporis merita vobis vendicare poteritis? à quo non ipsi modò vos per sacrilegum schisma præcidistis, verùm etiam tot præcisionum, tot sectarum aliis duces & autores fuistis: ac multò crudeliùs mysticum Christi corpus tractastis, quàm impij milites viuum illud, quod in crucem egerunt. Nam illi, sicut prædictum erat, os non comminuerunt ex eo: vos autem quas ex eo particulas non fecistis? Ego verò non dubitauerim affirmare, quàmuis nihilò sitis nobis meliores, si tamen admirabili quadam essetis vitæ sanctimonia conspicui: si fidem, de qua sola gloriamini, tantam haberetis, vt eâ etiam montes transferre possetis: si facultates vestras omnes in cibos pauperum erogaretis: denique quod magis mirum est, si corpora etiam vestra omni genere suppliciorum excrucianda pro Christi nomine B traderetis: nihil hæc vobis omnia coram illo Christi tribunali profutura: si quidem extra Christi corpus nulla sunt merita, quæ prodesse queãt. In Christi corpore valent, quicquid valent merita nostra. C

Misera fiducia Brentij, qua sese & suos coram Christi tribunali consolari tentat. Exod. 12.

1. Corin. 13.

Quamobrem redite Brenti, redite eò, vnde discessistis. In Ecclesia nostra Catholica nati vel renati potiùs, Christi corporis membra facti estis. Ab hoc vos corpore nefaria præcisione separastis, quando ex ea, in qua renati estis, exiuistis. Nolite existimare, quòd vos Ecclesia Dei persequatur: errorem vestrum persequitur, non vos: illum extinctum cupit, non vos. Nihil est hac matre nostra clementius, nihil indulgentius. Simul vt errores vestros agnoueritis, & aliqua resipiscentiæ signa dederitis, summa cum alacritate vos haud aliter atque prodigum filium benignus ille pater obuiis (quod aiunt) vlnis redeuntes excipiet: & erit maius gaudium super vno peccatore conuerso, quàm super nonaginta nouem iustis. Hanc vt vobis mentem Deus tribuat, supplices clementiam illius imploramus. Vtinam autem ille nobis aliquando dies illucescat, quo vos ab erroribus vestris resipiscentes, ad Ecclesiæ gremium reuersos videamus, & gaudeamus. Nullum spectaculum oculis nostris iucundius accidere posset. Tum primùm agnosceretis, quas vos nunc persequutiones vocatis, eas medicinas tantùm fuisse, quibus sitiens vestræ salutis mater Ecclesia vos ad sanitatem reuocare conabatur.

Ad Brentium & cæteros errantes adhortatio Episcopo digna.

Luc. 15.

Sed hæc aduersus Prolegomena Brentij scripta sufficiant: cuius nos, cùm caput illud tractaremus, de autoritate scripturæ, secundam Pericopen vidimus. Posteaquàm verò finem huic operi imposuimus, peruenit & prior in manus nostras. Nobis verò propositum non fuit, nisi ea tantùm cõfutare, quæ Serenissimo Regi nostro per Petrum Paulum Vergerium dicata sunt: Non defuturos confidimus, qui laborem etiam reliqua cõfutandi minimè grauatim suscipiant. D

De consilio suscepti operis admonitio.

Habes iam pientißime Rex, quoad eius fieri potuit, paucißimis cõfutata, quę Petrus Paul⁹ Vergerius à Bretio, scripta, se coram tua Maiestate defensurum obtulit. Nec est, quòd hæc eius generis esse putes, quasi non maximum in se pondus habere videãtur: quin hæc talia potiùs esse iudicabis, vt si per eos, qui discesserunt à nobis, obtenta sint, nihil iam impedire queat, quominùs & alia quæcunque velint, obtineant omnia: neque prohibere quisquam posit, quò minùs quàm longißimè, quàmque latißimè Satanismus ille, quem in exordio libri huius recẽsuimus, propagetur. Qui quòd paßim iam in orbe Christiano tantos progressus fecit, cui rectiùs acceptum feremus, quàm istis, qui iudicandi de causa fidei potestatem cuiuis, etiam de fece vulgi, permiserunt? & quò minùs ab eo quisquam deterreri posit, quóue maior esset id audendi cuiuis licentia, nihil in scripturis obscuritatis, nec præter eas recipiendum esse quicquam persuaserunt? Traditiones etiam Apostolicas in contemptum adduxerunt, vt aut Apostolicæ non esse crederentur, aut si maximè tales putarentur, nulla tamen earum obseruandarũ necesitati quisquam adstrictus foret: Patribus & Episcoporum Conciliis autoritatem omnem detraxerunt. Denique vnicuique conuenticulo se per summum sacrilegium ab Ecclesia Dei separandi, suóque cœtui nomen Ecclesiæ vendicandi, potestatem fecerũt. F Ex istiusmodi dogmatum propagatione quid potuit aliud consequi, quàm quod (proh dolor) consequutum esse videmus? Iam enim tot sunt fides, quot voluntates, tot Ecclesiæ, quot hæreticorum cœtus: iam à compluribus nihil certi creditur, dum à Sectariis quotannis propè fidei dogmata mutantur. Denique iam eò ventum esse, verißimè Ioannes à Lasko queritur, vt in atheismum homines inclinent, vel ruant potiùs. Et hic est scopus, ad quem tendit Satanas, ad quem intelligit se collimare non posse, nisi viis & rationibus, quas in hoc libro suo, quem confutandum suscepimus, præscripsit satelles eius Brentius. Nihil est Satana superbius, ipsam vt superbiam superbia sua superare videatur: quin ipse potiùs ipsa sit superbia. Quamobrem non alia re magis offenditur, quàm quòd is qui propter nos, nostramque salutem vsque eò se deiecit, vt serui speciem in se, cùm Dominus esset omnium, susciperet, & quidem nocentis serui, & haud aliter, quàm è seruis facinorosißimus quispiam capi, alligari, flagris cædi, conspui, ad extremum omnium probrosißimo, & eodem longè acerbißimo crucis supplicio affici dignatus sit: ꝙ is eò sublimitatis euectus, adeò per humilitatem hanc suam & crucis ignominiam illustratus est, vt ad huius Iesu consputi & crucifixi nomen sese flectat & submittat omne genu, non solùm eorum qui sunt in terris, verùmetiam eorum, qui vel apud inferos, vel apud superos degunt in cælis: nec vlla sit vsquam lingua, quę non confiteatur Iesum omnium rerum Principem ac Dominũ à dextris assidere Deo Patri, vt regni cõmunis gloriæque omnis consortem. Est hoc illi mortis instar, quòd qui

Vnde Satanismus ortus hoc tempore.

Quomodo maximè Satanas offendatur.

Philip. 2.

G consputus, qui flagris cæsus, qui cruci fuit affixus, eum tanquàm Deum ab omnibus coli videt, inuocari, adorari, glorificari. Quamobrem omnia facit, vt hanc illius gloriam, quam sibi potiùs deberi putat, infringat: hoc est, in quo neruos suos omnes sibi contendendos esse putat. Nec verò statim ordiditur ab eo, quod imprimis habet propositũ, non ipsum statim caput aggreditur, cum nõ ignoret, ꝙ si sumptum inde fuerit exordiũ, se non facilè quicquam esse profecturum. Sic enim hoc mentibus mortalium est infixum, quòd mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus per omnia Deo Patri sit æqualis, quódq; par honos, par ei gloria debeatur: vt si quis populo contrarium persuadere sit conatus, non aures ei modò non accommodent, quicunque Christiani censeri gaudent, verumetiam vt ab eo manus abstineant, sibi tẽperare non posint. Hoc itaque cùm exploratißimum habeat ille, quo nihil est callidius, non statim prorumpit, quò cogitat: sed priùs animos hominum sibi præparat, quò faciliùs impias & blasphemas opiniones suas illis inserere, queat. Porrò præparãdi ratio hęc est, vt assuefaciat homines nihil non agere per contentionem & inanem gloriã, de quouis doctrinæ genere iudicãdi sibi potestatẽ arrogare, neq; moueri quicquam ea re, ꝙ de hoc aut illo dogmate semel iudiciũ Ecclesiæ intercesit, quin eò potiùs audaciæ atq; amentiæ ꝑgredi, suum vt iudiciũ orbis totius Christiani iudicio anteponãt: nihil apud eos Patrũ, nihil Conciliorũ & Pontificũ autoritas, nihil tot seculorũ totius populi Christiani cõsensus valeat: neq; recipiant quicquã præter scripturas: in quibus cũ nihil obscuritatis esse persuasum habeant, sibi quisq; eas interpretãdi autoritatẽ vsurpet: H nec sensu suo cuiquã cedant, etiãsi secùs eas esset sanctorũ Patrũ cœtus omnis interpretatus iã inde ab Apostolorũ tẽpore: priuatum suũ sensum publico totius Ecclesiæ sensui & cõsensui anteponãt: ac priùs ab Ecclesia Dei discesionẽ faciant, priùs Cathedrã cõtra Cathedrã constituant, & altare cõtra altare erigant, q̃ vel in minimo de sua sententia dimoueri se patiãtur. Posteaquàm verò discesio semel facta fuerit vel in re non maximi momenti, q̃ naturã suã iudicari posit indifferens: posteaquàm eò ventum erit, vt in qua Christi fide imbutus, & per Ecclesię sacramenta membrũ corporis eius factus est aliquis, eam Ecclesiam nõ tantùm deserat, verùmetiam Ecclesiam esse neget, ac seorsum colligat, iam omnib⁹ insidiis Satanæ magis fit opportunus, & proficit in peius in dies, errans, & in errorem mittens: nec est iam doctrinæ genus vllum tam perniciosum, tam impium, tam blasphemum, quod tali, qui sevltrò ab Ecclesia Dei pręcidit, non facilè persuaderi queat. Quamobrem in hoc Satanę studium omne consumitur, vt sicut lupus ouem secernit à grege, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separat: sic & ipse posit aliquem à cœtu fidelium, quæ vocatur Ecclesia, segregare. Quod vbi perfecit, iam eum sic suæ potestati subiectum habet, nihil vt sit, quod ei rectè non posit imperare. Docuit hoc ipsa magistra rerum experientia. Non enim vsquam ferè factum videmus, vt subitò Satanas ad ea prosiliret inculcanda, quæ simul vt essent prolata, mentibus hominum horrorem incuterent: qualia sunt, nullum vt esse Christianorum sacerdotium, nullum sacrificium

Quibus gradibus nunc Satan orbẽ seducere, & à Christo auertere studeat.

2. Tim. 3.

A credetetur, vt Christi corpus realiter esse pręsens in Eucharistię Sacraméto negaretur, & si quę sunt alia magis etiã impia. Ab bis grauioribus nunquã illi visum est exordiri, quòd id causæ suæ minimè iudicaret expedire: verùm in leuioribus quibusdã sic eos assuefacere voluit, à sensu & consensu totius orbis Christiani discrepare: sic quòd ipsi cõtrà sensissent, id solum rectum putare tueríque mordicùs & defendere, vt impia & sacrilega separationis concilia sequi mallent, quàm ab eo discedere, quod semel in animum induxissent. Posteaquàm verò semel ad separationis concilia ventũ est, iam nihil ei fuit negotij, separatis ab Ecclesia Dei cætera quæ vellet omnia persuadere. Neq; verò nostris tantùm temporibus hoc ita factum est: etiam priscis illis seculis idẽ legimus euenisse. Nihil autẽ est necesse vel altiùs rem repetere, vel abire longiùs, cùm à finitimis nobis Boemis & Germanis exẽpla recentiora rectè peti posśint. Patrũ nostrorum memoria Boemi & Moraui in re, quę nõ maximi momẽti videri poterat, ab orbe reliquo Christiano discesśionẽ fecerunt: num hac vna in re discesśionem fecisse contenti fuerunt? Nihil minùs: quin qua discesserant illi, qui priuata sua libidine potiùs, quàm autoritate sibi calicẽ vsurparunt, eàdem sacrilega audacia discesserunt ab illis vicisśim alij, multò iam grauioribus erroribus inuoluti. Itaque multa videre licet oppida in Boemia & Morauia, vbi posteaquàm in vsu Sacramẽti Eucharistiæ discessum est ab Ecclesia Catholica, multæ sunt aliæ discesśiones cõsequutę, ita vt vel in vna domo aliqua, varias fides inuenire liceat, dum aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credit familia? B Quid autem? An idem in Germania non accidit hoc nostro quoque infelici seculo? An idẽ nuper adeò posteaqàum è sui corporis diuersorio sanctus ille pater tuus cælestem in domum migrauit, in tuo quoq; regno & adiunctis illi terris, pientisśime Rex, non vsu venit? Vnde enim factum est discesśionis initiũ? Quod fuit istarum tot sectarũ, quas in tuis quoq; terris tam dissectas videre iam licet, exordiũ? A minutioribus quibusdam in speciem cœptum est. Sed euenit illud, quod scriptum est: Qui modica spernit, paulatim decidit. Modicũ quiddam visum est initiò, vesci carnibus in Quadragesima vel Prosabbato: quod cùm necesśitate fit exigẽte, certũ est nihil in eo piaculi committi. Cùm autem id ex contemptu fieret, cùm Ecclesiasticas traditiones pro nihilo ducere, homines audaces & sibi placentes assuescerent, paulatim decidentes, vide quò tandem sint impietatis prolapsi. Magna iam ex parte nõ de calice laborant, aut de vxoribus Sacerdotibus permittendis, neq; contẽti sunt plerique deiecisse imagines, Christi crucifixi simulachra nullo contumeliarum genere non affecta cõcidisse, & sacerdotium & sacrificiũ abrogasse, sacra simul omnia peruertisse, ipsum etiã sacrosanctũ in Eucharistiæ Sacramento Christi corpus è templis eiecisse, & (proh facinus horrendũ) pedibus conculcasse, & eius generis alia pleraque patrasse, quæ vix vlli, quamlibet etiam immanes barbari, fuerant designaturi: quos immanitate sua nonnulli superasse minimè contenti, huc tandem impietatis proruperunt, vt inter capita suæ cõfesśionis hoc etiam ponere non dubitarent: solum Deum Patrẽ & neminẽ alium adorari & inuocari

De Boemis & Morauis.

De Germanis & Polonis.

Eccle. 19.

debere, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest. Et est præceptũ veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit pręter Deum solum, occidatur. Ad quem Deum, aliũ intercessorem, procuratorem & mediatorẽ habeamus, nullum, præter vnum Dominũ Iesum Christũ. C An autẽ hęc non est ipsisśima Serueti hęresis? qui pridẽ iã extinctos Arij & Macedonij errores, hoc infelici seculo nostro nobis in lucem reuocauit? Potuisset autẽ huc audaciæ progredi quisquã, vt hæc assereret, à quibus piorum aures abhorrẽt omniũ, nisi priùs ei persuasum fuisset, quod in hoc suo libello docet Brentius, etiam ea, de quibus decreta legitimorũ Conciliorum intercesserunt, iterum in disceptationem vocari fas esse? quòd nihil Patrũ, nihil Cõciliorum, sed Scripturæ solius valere debet autoritas: extra quam recipi nihil oporteat, de qua cuiuis etiam è vulgo iudicare liceat, quæ cùm obuia sit cuiusq; sensui, quò minùs eam interpretetur arbitrio quisq; suo, prohiberi nemo debeat. Hæc ferè summa est eorum, quæ in suis his Prolegomenis persuadere conatur Brentius: quæ se corã tua Maiestate defensurũ offert Vergerius. Quæ si recepta sint (quod pro sua misericordia prohibere Deus velit) si benè sopitos Arianorum ignes suscitare, deq; doctrina religionis, quin & de Conciliorum decretis vnicuiq; sibi iudicium arrogare licitum fuerit, credat Maiestas tua, quòd breui rẽpore Christiani esse desinemus, & pro Christianis non iam Lutherani tantũ aut Zuingliani, verùmetiã & vocabimur, & erimus Ariani: neq; deinceps ampliùs Christum esse Deũ profitebimur. Verùm absit, vt in pij cuiusquam mentem hæc tam impia D cogitatio veniat vnquàm. Quin autẽ huc spęctent concilia Satanę, dubium non est, quando per Brẽtium & eiusdẽ factionis alios ea profert, quæ nos hoc scripto nostro cõfutanda suscepimus. Neque verò causam video, si permissa fuerit potestas Zuinglianis aut Lutheranis, ea quæ semel autoritate Conciliorum rectè definita sunt, in dubium reuocandi, cur eadẽ Seruetianis quoq;, siue nouis Arianis permitti non debeat. Quod si factum sit, nihil est quod quisquam hæsitet, quin Ecclesię Dei plus negotij sit exhibitura Seruetiana, quàm vlla hęresis alia: cũ nulla sit vel in persuasibilib⁹ humanæ sapiētię verbis exercitatior, vel diuinę legis oraculis instructior, vt semper cũ eis disputationẽ Catholici declinauerint, quã quoties effugere nõ licuit, Patrũ illis traditiones obiecerũt potius, q̃ vt scripturarũ armis congredi voluerint, sicut in hoc scripto nostro locis aliquot à nobis demõstratum est.

Cùm itaq; nõ obscurè videat Maiestas tua, quorsum tendãt Satanę conatus, nimirũ vt Christi gloriam obscuret, & illius immensi beneficij memoriam, quo nos pro nobis in cruce moriẽs afficere dignatus est, obruat obliuione sempiterna, quam etiã ob causam & Chrismatis vsum, & cruce signãdi morẽ, tot lędoriis & scommatis insectatur: hæc in quam, cùm vel ipsa luce clariùs perspiciat Maiestas tua, cùm ab aliis impiis dogmatibus, tum ab iis quæ traduntur in hoc Brenti scripto, quod refellimus, diligenter tibi cauendũ esse putabis. Hęc enim sunt quæ Satanismo fenestrã aperiũt. Quem si tu voles ex regno tuo terrisq; tibi subiectis exterminatum, sicut velle certè debes (nam & Catholici Regis officium hoc abs te requirit, & pa-

Summa Prolegomenorũ Brentij.

Ad Regem adhortatio.

E triæ leges exigunt, & fides, quam iureiurando firmatam, quando capiti tuo diadema regium imponebatur, cùm Ecclesiæ Dei, tū regno tuo obstrinxisti, modò non edita voce flagitat, vt hoc tā periculoso tempore præstes tandē, quod iuratus promisisti) si voles igitur exterminare Satanismum ex iis populis, quos clementiæ tuę regit imperiū, laudatissimorum Imperatorū Gratiani, Valentiniani, Theodosij, Martiani vestigia sequutus, non modò non feres, vt iudicandi sibi potestatem de religionis doctrina quiuis arroget de populo, verùm ne disputare quidē, nec in disceptationem ea vocari permittes, quæ semel in Conciliis Oecumenicis iudicata, rectéque sunt disposita: sed cūctos populos tibi subiectos in ea religione versari iubebis, quā Petros Apostolus tradidit Romanis, quā successores eius Pontifices Romanos semper esse sequutos, ac nunc etiam sequi claret, quam ex quo tempore Christi susceperunt Euangelium maiores tui Poloniæ reges, vnà cum subiectis imperio tuo populis, non tantùm ab ea non defecerunt vnquàm, verùm sic in ea se per hos propè sexcentos annos gesserūt, vt ex integrè inuiolateq; conseruata Christiana religione, summam pietatis & constantię laudem retulerint. Quare si tibi dixerit aliquis, Ecce hîc est Christus, Ecce illic, Ecce in solitudine, nō exeas: Ecce in penetralibus, non credas, quin ibi potiùs Christū esse persuasum habeas, vbi corpus eius est Ecclesia. Porrò Ecclesiā ibi esse ne dubites, vbi sancti maiores tui piè sanctéq; tot seculis Deum coluerunt: vbi tu quoq; Christi corpori per Baptismi Sacramentū insitus, Christi

F nomen primùm audiuisti, & Euāgelicis præceptis institutus, Christian⁹ dici & esse cœpisti. Hāc & nō aliam Ecclesiā esse Dei sic tibi persuasum sit, nunquam vt secùs aliquid persuaderi tibi patiare. Nec vlla tibi magis, quàm separationis cōsilia fugiēda esse putes, quæ verissimè perniciosa vocat Augustinus & sacrilega, quę quātoperè Deus execretur, vel exemplū in Chore, Dathan & Abiron editum documēto nobis esse potest. Sed quid est necesse lōgiùs exēpla petere? Quæ Petricouiæ, vbi Comitia regni maiora haberi cōsueuerunt, proximo superiore anno acciderunt, tenes proculdubio memoriā: Domus illa in qua de separationis cōsiliis actum est, quemadmodum turbine disiecta sit, nō ignoras: neq; dissimile quiddam factū est de magnificis regni Consiliariorum ædibus, simul de ea domo, in qua tu cū illis de rebus ad salutem regni tui pertinētibus deliberationē suscipere consueuisti: quin & regia tua nō fuit intacta. Noli putare fortuitò hæc ita euenisse. Nā quid impediuisset alioqui, quò minùs idē fieret de oppidanorum ędibus, quę magis etiā esse videbantur eiusmodi casibus opportunæ? Sed quòd in illā potissimùm domum tēpestas desęuiit, in qua de separationis consiliis deliberatio fuit habita: quòd reliquarum etiā tecta disturbauit, vox quædā fuit Dei, cōsilia separationis detestātis, simul & tibi, & iis qui tibi sunt à consilio denūciātis, nisi fortiter illis restiteritis, nisi grauiter Catholici Regis, Catholicorumq; Senatorū officio functi fueritis, futurū, vt sicut nunc in fastigia domorū, sic nō ita multo pòst in capita quoque vestra multò grauior tempestas desæuiat. Si quidē approbari vidētur sacrilega separationis cōsilia, dum viriliter eis nō resistitur: per eos præsertim, qui & possunt & debēt. Vtinam sim falsus G vates, sed nisi maturè prospectū, nisi tempori pestilentibus iis consiliis obuiā itum fuerit quæ Germaniam, quæ non ita multò antè Angliam quoq; calamitates peruaserunt, eædem & nobis veniūt expectādæ. Mirū est autem, quorū exitus perhorrescimus omnes, eorum imitari facta plerosq; minimè formidare.

Matt. 24.

Aug. lib. 3. contra epistolam Parmeniani cap. 2. Nume. 16. Omen de ædibus Polonicis, turbine nuper disiectis.

Sed hæc, quorum in hoc seculo nobis metus impendet, leuiora videri possunt. Nā quantacunque sint, finē tamen aliquando consequuntur. Cęterū ea q̄ sunt horrenda, quæ Iudex ille viuorū & mortuorum ab iis expetiturus est, qui cùm semel corpori suo fuissent insiti, ab eo se per sacrilegiū schismatis præciderunt? Nulla potest esse vis orationis tāta, quæ pro dignitate possit eorum atrocitatem explicare. Quantò pluris est anima, quàm corpus, quantò sunt æterna & nunquàm finienda caducis istis ac momentaneis grauiora, tantò sunt futuri seculi supplicia, quàm huius, atrociora. Quamobrē vt pœnas istas temporarias effugere liceret, ab æternis tamen illis, quis est, qui liberare queat? quæ tātò sunt horribiliores expectādæ, quantò maior fuerit in hac vita peccatorum impunitas. Tarditatem nanq; Deus supplicij grauitate cōpensare cōsueuit. Quam etiam ob causam celebre dictū illud habetur: quòd nihil est infelicius felicitate peccātium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur. Sed nolo pluribus, ne de tua cōstituta dubitare videar. Hoc tantùm abs te peto nostrum vt laborem hunc tua potissimùm causa susceptum, boni consulas. Qui H non alio magis cōsilio susceptus à nobis est, quàm quòd honori tuo, quódque saluti tuæ pro virili nostra prospectum esse cupiebamus.

Ex sententiis Augu. sententia. 42.

Est ne mortalium quisquam: qui tibi pluribus & maioribus, q̄ ego, sit beneficiis obstrictus? in quē tu tot tā illustria minimè vulgaris gratię tuæ documēta dederis? Quæ iudicio multorū esse cum primis expetēda videntur, an ea plena manu (quod aiunt) in me nō contulisti? In me inquā non modò nihil tale cogitantē, verùm etiā vt aliis potiùs honores istos mādares, quibus imparē esse me iudicabam, semel atq; iterū precibus abs te cōtendentē. Ego verò quę tātopere vulgus admiratur quorum adipiscendorū causa, nullos à plerisq; labores non suscipi, nulla pericula nō adiri video, nunq̄ ea mihi maximi faciēda esse iudicaui. Quin si qua necessitas id exigat, pręcipuè verò, si Christi causa postulet, huius ipsius Christi fretus auxilio, maiore cū alacritate, q̄ suscepi, fumos istos dimiserim, quibus multorū oculi perstringūtur. Quamobrē non hæc sunt, quæ mihi maximi faciēda esse putaui, non opes, nō honores, qui Dei primū beneficio, deinde tua quoq; liberalitate mihi méritis meis ampliores obtigerūt, sed iudiciū istud tuum de me, sed voluntas ista tua tam propensa augendi & honestādi mei: hæc verò sunt, quæ me tibi sic deuinxerūt, vt cùm dignitatis, tū salutis tuæ causa nihil nō & facere, & pati semper sim paratus. Quāobrem cùm hoc ab hæreticis agi viderem, quandoquidē intelligūt se pietatem tuā in suas partes pertrahere nulla ratione posse, vt saltē nuncupandis nomini tuo libellis, quasi cū illis faceres tibi suspicionē conflarent: simul omnes machinas adhiberēt, quibus do tuo statu dimoueri tamen aliquando posses, credi-

Integritas & modestia præclara Scriptoris.

Studium Pauli Vergerij.

A bile non eſt, quanto dolore exarſerim, cùm eos in contaminandū nomen tuum, in oppugnandā ſalutem tuā, tanto ſtudio incūbere perſpexiſſem. Qua quidē in re nemo fuit ex omnibus audacior Vergerio, qui tibi Chriſtiano, Catholico, & Orthodoxo Regi, perſuadere ſe poſſe putauit, vt Eccleſiæ Polonæ te caput cōſtitueres, deque doctrina religionis iudicandi tibi poteſtatē arrogares, quò ſic, qui profitemur hactenùs nos credere ſanctā Catholicā Eccleſiā, profiteremur iā deinceps nos nō credere Catholicā, ſed Polonam Eccleſiā, & ſacrilega diuiſione nos ab orbe reliquo Chriſtiano ſeparemus: quod pro ſua miſericordia procul Deus auertat. Hāc effrenatam hominis audaciā tuli grauiùs, quàm vt ſilētio diſsimulare poſſem. In hanc igitur harenam, prouocatus ab eo, deſcēdi, vt quā ille nomini tuo labem inferre conatus eſt, eam abſtergere pro virili mea contenderem.

Nouiſti me piētiſsime Rex: in tuis & ſancti tui parētis oculis aſsiduè verſatus, bonā vitę meę partem traduxi: nū ego tibi vel opibus, vel oris dignitate, vel fumoſis imaginibus, vel aliis hoc gen⁹ aut corporis, aut fortunæ bonis fui cōmendatus vnquàm: cęterùm ſi qua fuerūt in me, quibus hęc ornamenta deberi putares, quę tu pro bonitate magis tua, q̃ pro meritis vllis meis tam prolixè, tamque liberaliter in me cōtuliſti: ſi quę fuerūt in quā, quæ tu ſpectāda iudicares in me, quo tēpore tantā tuam ſolicitudinē de me in Epiſcoporū Collegiū cooptando declaraſti, nihil eorū deceſsit, poſteaquā ſum Epiſcopus deſignatus: ad ſtudiū verò ſacrarum literarū permultum acceſsit. Etenim voca-

Episcopi Hosij sedulitas & industria.

B tionis meæ memor, totos octo annos hos, quibus indignus ego, ſic Deo permittēte, ſic te modò nō compellente, Epiſcopū ago, nō in alia re magis, q̃ in meditatione diuinæ legis conſumpſi: neq; ſtudij, laboris, diligētiæ quicquā prętermiſi, quo poſſem eorū dogmatū nō omnino rudis eſſe, de quibus hoc infelici ſeculo noſtro tam graues cōtrouerſias excitatas eſſe videmus. Quo ſum autē illa perſcrutatus diligētiùs, hoc in ea fide Catholica & Orthodoxa magis acquieui, quā à ſanctis Maioribus noſtris per manus nobis traditam accepimus.

Obtestatio Episcopi ad Regē seria.

Non te fallo piētiſsime Rex, nō te fallo: Sic in extremo die meo propitiū experiar iudicē illum viuorum & mortuorū, non te fallo. Cur autē fallerē? quam vtilitatem inde caperem? Egó ne & tuam & meam ipſius animā Orco tradere conarer? Nullū tam ſuaue meritum eſt. Errare poſſum: prudēs & ſciens agnitam veritatē oppugnare non poſſum. Extremę fuerit hoc cuiuſdā improbitatis, quam in mores meos nō cadere, à qua vitam meā omnem abhorrere, tu ſcis ipſe Domine mi Rex. Quòd ſi me talē exiſtimas, vt ſecùs loqui, ſecùs me ſcribere credas quàm ſentio, dignus non ſum, quē vel in terris tuis feras, vel huius lucis vſura frui patiaris. Sed ego nihil ambigo, quin idem ſit nunc etiā iudicium de me tuum, quod fuit ante annos octo, quando me tāta volūtate tua vnū ex iis eſſe iuſsiſti, quibus de doctrina religionis iudicandi poteſtas eſt permiſſa. Iudicium hoc tuum neque fefelli, neq; fallo, neque fallam quoad vixero. Sed nec errare pernicioſè queo pientiſsime Rex, quandoquidem eam ducē ſequor, & illius me iudicio ſubmitto, quæ neque fallere ſcit, neque falli poteſt, quę columna eſt & firmamentum veritatis, vnam, ſanctam, Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam. C

Precatio Catholica imitanda.

Equidem precari Deum ſæpè ſoleo, priùs vt mihi mentem omnem eripiat, quàm vt hac me præditum eſſe mente velit, vt orbem totùm Chriſtianū deſipere, me verò ſolum ſapere perſuaſum habeā, vtque priuatum meum ſenſum publico totius Eccleſiæ ſenſui & conſenſui anteponam. Non igitur eorum incedo veſtigiis, quos inſipientes Prophetas vocat Ezechiel, qui ſequūtur Spiritum ſuū, & nihil vident. Non ego vel meum, vel cuiuſcūque tandem alterius priuatum, ſed eum, qui publicè promiſſus & miſſus eſt, Eccleſiæ ſpiritū ſequor: quem eſſe ſpiritum veritatis manifeſtius eſt, quàm vt vllus dubitationi locus eſſe queat. Intereà verò Deo gratias ago, cuius & hoc agnoſco beneficiū, quòd etiam priuatus ſenſus meus cum publico totius Eccleſiæ ſenſu pulchrè congruit, vt indubitanter ex animo eſſe vera credam omnia, quęcunque illâ magiſtrâ didici.

Cap. 3.

Quamobrem cùm idem nunc ſim, qui fui tum, quando tam illuſtri gratia, tàmque propenſo ſtudio tuo, ſtatim vt ad regni gubernacula acceſsiſti, me in Epiſcoporum album referri voluiſti: ſi ad ſacrarum literarum ſtudia acceſsio potiùs aliqua ex eo tēpore facta eſt, quàm vt quicquā deceſſerit: ſi quā longiſsimè ab eo abſum, ſecùs vt aliquid ſentire velim, q̃ aut loquor aut ſcribo: ſi & in loquendo, & in ſcribēdo nō meum aut cuiuſquam alterius priuatum, qui falli poteſt & fallere, ſed Eccleſiæ Dei ſpiritum ſequor, quem conſtat ſpiritum eſſe veritatis: ſi denique fides erga te mea, ſi ſtudium & obſeruantia ſpectata tibi ſatis eſt & probata: ne dubita pientiſsime Rex, mihi potiùs credere quem noſti, quàm neſ- D cio quibus aliis, qui tibi vel ignoti ſunt, vel in peſſimā partem plùs quàm ſatis noti, & quæ vel ſcribuntur, vel etiam dicuntur à me, ſic accipe: ſecùs vt non poſsim, etiamſi coram ipſo Deo, qui ſcrutatur cordis abdita, ſit dicendū: cùm nihil ſit quod minùs in me cadere queat, quàm vt aliud in lingua promptum, aliud in pectore clauſum habeam. quod ſi vel morte mea ſalus ac trāquillitas Eccleſiæ repræſentari poſſet, equidem non dubitanter eam opperterem, illius auxilio fretus, qui cùm inimici eſſemus, mori pro nobis & horribili ſupplicio crucis nos ab æternis gehennę ſuppliciis liberare, deóque Patri cæleſti morte ſua reconciliare dignatus eſt. Sed ego nullam aliam repræſentandæ ſalutis, & reſtituendæ tranquillitatis Eccleſiæ Dei viam & rationem inuenio, quàm ſi ordo in illa retineatur, ſi ad quod quiſque miniſterium vocatus eſt, illud implere conetur: ſi prima quidē Scripturis autoritas tribuatur, ſed proximum ab ea locum Eccleſiaſticæ Traditiones obtineāt: nec in Scripturarum interpretatione ſuum quiſq; priuatum, ſed Eccleſiæ catholicæ ſenſum & conſenſum ſequatur: ſi ſacrilega ſeparationis cōſilia haud aliter atque præſentiſsimum venenum fugiantur: ſi denique omne ſtudium ab iis, qui debent & poſſunt, impenſum fuerit in vnitate ſpiritus in vinculo pacis retinēda: quò ſic omnes vnum corpus & vnus ſpiritus effecti, vnanimes vno ore honorificemus Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti: cui ſit laus, honor & gloria in ſempiterna ſecula.

FINIS.

LECTORI CANDIDO.

Bsolutum iā hoc est opus Christi summa gratia, quod nō solùm peritis & studiosis literarū sacrarum, verùmetiam iis omnibus, qui de Religione doctrinā nunc inter homines maximè controuersam scitúque nulli non necessariā velint cognoscere, non potest non vtilissimum & gratissimum esse. Lege Magnum hunc HOSIVM Episcopum, quisquis es veritatis & pietatis amās, confirmabis profectò pectus praesenti velut ac diuino quodam antidoto aduersus grassantes hodie Pestes & Sectas, cauebis à Pseudoprophetis, nec insanis illis vocibus mouebere: Ecce hîc est Christus, ecce illic: quin potius & sano intellectu, & Christiano affectu praeditus amplecteris eam, quae secundum pietatem doctrina est, & scies, quam lucem in tanta errorum caligine, qualem aduersarij nobis offundunt, tutò sequare. Et si verò, vt nihil celemus, dignissimus hic Autor, quem sua virtus & doctrina ita commendat, vt alieno praecone admodum egeat, & si, inquam, is non distrinxerit hoc opus in libros & paragraphos, vt quidam vocant, sed continuam textus seriem amanuensis illius vbique sit sequutus, & capita tātùm posteriora maiusculis expresserit, nimirū de Autoritate scripturae, de Traditionibus, & de Catholica Ecclesia: Tamen quoniam sic visum est eruditis, quorum hac in parte iudicium, vt speramus, Autor non contemnet, accessit ea, quam vides, totius operis in libros quinque distributio. Tum vt minore negotio & maiore cum fructu omnia legātur, facta est illa sectio linearum seu versuum, vt vbi noui aliquid sensus, aut alterius tractationis est initium, initiales etiam literae proponantur. Quae res mirum quantoperè Lectorem iuuet ac recreet, non solùm in legendo, sed multò magis in intelligendo: ac de mente quidem verbísque scriptoris nihil decedit, nisi quòd sensus vbique magis perspicuè & ordine quodam accipiatur. Quare laborem hunc nostrum & studium in hoc opere illustrando, si gratus es Lector, boni consules, nec spernes opinor, quae marginibus adscripsimus, summam ferè argumenti, quo de agitur, paucis complectentes. Vale in Christo semper, & Catholicum Episcopum in Catholica Ecclesia Catholicè sanctéque docentem audi Catholicus: alienorum, vt Brentij & Vergerij, vocem nec audi, nec sequere Sectarius.

A SERENISSIMO PRINCIPI, ET C

DOMINO DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO,

Dei gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ Samogitiæque Domino & hæredi, Domino suo clementissimo, Stanislaus Hosius, Episcopus VVarmiensis, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.

Effrænata nostri temporis hæreticorũ audacia, arrogantia, & sui obliuio.

DE EXPRESSO Dei verbo, vt aliquid ad te scribere aggrederer, Sigismunde Rex Auguste, fecit effrænata nostri temporis hęreticorum audacia, qui quanuis ipsi mirabiliter inter se dissecti, sic illud nihilominus certatim ad se singulæ sectæ rapiunt, sic sibi solis vsurpãt, vt eius possessione cùm alios omnes, quotquot ab ipsis dissentiunt, tum Catholicos etiam & orthodoxos excludere conentur. Tanta enim est istorũ hominum arrogantia, tanta sui obliuio, vt alios omnes stupidos, bardos, ac trũcos esse nec in scripB turis videre quicquã: se verò solos sapere, se solos esse persuasum habeant, qui sint verã earũ intelligentiam assequuti. Est ne autem verisimile vbi tantus est animi tumor, tanta mẽtis inflatio, quòd ibi possit esse spiritus ille, qui non requiescit, nisi super humilẽ & mansuetũ & trementẽ sermones suos? Præclarè dixit sapiens: Vbi humilitas, ibi sapientia: vbi tumor & inflatio, ibi stultitia: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. In conuallibus, vt ait sanctus ille Rex & Propheta, nõ in montibus emittit gratiæ suæ fontes Deus. Abscõdit à sapientibus & prudentibus mysteria sua, reuelat autem ea paruulis. Itaque nulli minus intelligunt, quid sit expressum Dei verbum, quàm qui de eo maximè gloriantur, quique sic sibi solis illius intelligentiam arrogant, vt quod est in prouerbio, cornicum oculos configere videantur. Neque verò nouum est hoc: proprium hoc semper fuit hęreticorum, de expresso Dei verbo gloriari, sibique solis illud vendicare. Quin & ante Christum natum, quo alio quàm verbi Dei obtentu, pseudoprophetæ populum seducebãt? Cùm Hieremias Propheta tristia multa prædiceret, sicut alios Prophetas Dei, sic & illum, iis ferè verbis pręfari solitum legimus: Hæc dicit dominus. An autẽ iisdem verbis præfatus non est Ananias quoque pseudopropheta, cùm longè diuersa falsò vaticinaretur? quem à se missum esse dominus negabat? Quem etiã alio loco sic de pseudoprophetis istis loquentem audimus: Falsò Prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non præcepi eis, neque loquutus sum ad eos: Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetãt vobis. Et alio loco, Nolite, inquit, audire verba prophetantũ, qui prophetant vobis, & decipiunt vos, visionem cordis sui loquuntur, & non de ore Domini: Dicunt iis, qui blasphemant me: Loquutus est Dominus: pax erit vobis. Ac paulò post, dicit eos furari verba sua. Quem locũ Hieronymus interpretatur: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentes. Quomodo igitur in priori populo mentiebãtur prophetæ, atque dicebãt: Hæc dicit dominus. Et vidi dominum: Et, verbum domini factum est ad illum, siue illum. Sic hæretici assumunt testimonia scripturarum de veteri & nouo testamento, & furantur verba Saluatoris, vnusquisque à proximo suo, Prophetis, & Apostolis, & Euangelistis, & assumunt linguas suas, vt cordis venena ore pronuncient. Præclarè Hieronymus cum prophetis illis mendacibus confert hæreticos, & imitari dicit mendacium veritatem. Sicut enim prophetę Dei dicebant: Verbum domini, Os domini loquutum est: Hæc dicit dominus: Iisdem vocibus vtebantur & Pseudoprophetæ. Sed quid vtrique vaticinati sint, nonnihil expendamus. Arguebant prophetæ Dei peccata populi; ad resipiscentiam hortabantur, simul imminere grauem indignationem Dei denunciabant, quòd eos gladio, fame, peste cõsumpturus, quòd seruitute durissima pressurus, quòd ad internecionem esset deleturus. Contrà, mendaces illi, quos non miserat dominus, neque præceperat eis: Non videbitis, dicebant, gladium, & fames non erit in vobis: Sed pacem veram dabit vobis dominus. Curabant, inquit Propheta, contritionem filij populi cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax. Et sicut dicit alius Propheta de mẽdacibus istis, qui dicebant: Ait dominus: cùm dominus nõ esset loquutus. Consuebant puluillos sub omni cubito manus, & faciebant ceruicalia, sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Quàm fuit istorum diuersa prędicatio dum illi terrent, vt seruent: hi verò palpant, vt perdant. Intereà tamen vtrique vaticinabantur in nomine domini, de verbo domini gloriabantur vtrique. An autem simillima non est nostri quoque temporis Prophetarum ratio? Quid aliud agunt, qui legitimè missi sunt à Catholica ecclesia, quàm quod eadem illa populo annunciant, quæ Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Ioël, Ionas, & alij Prophetæ Dei olim annunciabant? Arguebant illi scelera populi: hortabantur, vt expergiscerentur ebrij, vt flerent,

Esai. 66.

Prou. 12. Roma. 1. Esa. 103. Matth. 11.

Cornicum oculos configere dicũtur qui ea quæ antiqui approbant magno consensu damnant et rescindunt.

Hier. 28.

Hier. 14.

Hier. 23.

Ibidem.

Hæreticorũ mendacium.

D *Dei Prophetæ.*

Hier. 14.

Falsi prophetæ.

Hier. 6.

Ezech. 13.

Verorum & falsorũ prophetarum discrimen.

Iohel. 1.

E vt vlularent, terroréſque magnos denunciabant. Quos ita perterrefactos hortabantur, vt ſe conuerterẽt ad dominum, vt dignos pœnitentiæ fructus facerent, quò ſic tota mente correctis, pœnas eis effugere liceret, quas dominus ſuerat comminatus. Conuerſis autem ad dominum in ieiunio & fletu, & planctu, ſic demum domini miſericordiam annunciabant: ſimul vetabant, ne quis propter magnitudinem ſcelerum, veniam deſperaret, quoniam benignus eſt dominus & miſericors, patiens & multę miſericordię, & præſtabilis ſuper malicia: Nõ vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur, & viuat: nec humanam imitatur impatientiam, ſed longo tempore noſtram præſtolatur pœnitentiam, vt, ſi nos dignos pœnitentiæ fructus fecerimus, pœniteat & ipſum ſuę comminationis & mala quæ denunciauit, non inferat, noſtræque ſententiæ mutatione mutetur & ipſe. Sic erectis in meliorem ſpem animis mortalium, ne fortè prædicata diuinæ clementiæ magnitudo, negligentes eos & ſecuros redderet: vide quemadmodum ſermonem ſuum temperauerit: Quis ſcit, inquit Ioel, ſi conuertatur, & ignoſcat, & relinquat poſt ſe benedictionem? quaſi dicat, inquit Hieronymus? Nos quidem hortamur, quod noſtrum eſt, ad pœnitentiam, quòd ineffabiliter clemẽtem eſſe Deum nouimus: quoniam verò profundum ſapientię & ſcientiæ Dei noſſe nõ poſſumus, ſententiam temperamus, & optamus potiùs, quàm præſumimus ignota nobis iri peccata. Hieronymum verò ſequutus Remigius Altiſiodorenſis epiſcopus, ante ſeptingentos, plus minus,

F annos: Poterát illi, inquit, reſpondere, quia dominus patiens eſt, & multæ miſericordiæ, ſicut tu dicis, non eſt neceſſe vt affligamus nos, & agamus pœnitentiam, quia ipſe miſerebitur noſtri, quicquid egerimus. At contrà Propheta: Quis hominum, inquit, ſcit ſi conuertatur à furore iræ ſuæ ad miſericordiam? Impoſsibile eſt hominem ſcire. Meliùs eſt vt agentes pœnitẽtiam, mereamur veniam peccatorum aſſequi, & quod poſt actã pœnitentiam remiſsione peccatorum adepta, tunc offeramus ſacrificium, & libamen domino. Ad eundem modum ante quadringentos annos, enarrans eadem verba Rupertus Abbas Tuicenſis: In ipſa, inquit, pœnitentia, cautos eſſe cupit, & ſecuritatem tollit. Neque diuerſum ſenſit ab iis ante trecentos propè annos. Albertus quoque, non temerè Magnus appellatus, qui eadem verba explicans: Quamuis, inquit, certum ſit, quòd contrito ignoſcat Deus, tamen incertum eſt, vtrum aliquis verè contritus ſit. Videbit quòd corrigi non poſſit, quem ille deſpexit. Orabat ſceleſtus dominũ, à quo non erat miſericordiam conſequutus. Caïn quidem obtulit, ſed Deus ad munera eius non reſpexit. Moyſes de quibuſdam dixit. Ne reſpicias ad ſacrificia eorũ. Hactenus Albertus. Vides quomodo Iohel prædicauerit, & quomodo iam inde à mille ducentis annis per longam ſacerdotum & Epiſcoporum ſucceſsionem, ad hanc ætatem vſque noſtrã, hæc illius verba fuerint intellecta. Neque verò ſolus Iohel ita prædicauit, verùm & Daniel, cùm Regi Nabuchodonoſor ſomnium ſuum exponeret, an eum grauiter initio non perterrefecit, cùm quæ mala euentura illi eſſent, prędicaret? Neque tamen propterea ſtatim deſperare iuſsit, quin viam oſtendit, qua pœnas, quas fuerat G comminatus, effugere liceret: Placeat tibi, inquit, Rex conſilium meum, peccata tua eleëmoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperũ. His verbis perterrefacto, conſolationis nonnihil attulit, neque tamen ſecurũ eum eſſe voluit. Non dixit, certò ſtatue tibi remiſſa fore peccata: ſed forſitan inquit, ignoſcet deus delictis tuis. Quæ verba tractans Hieronymus: Cùm Daniel, inquit, præſcius futurorum de ſentẽtia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter veniam pollicentur peccantibus. Gloſſa verò ordinaria, intollerabilem eſſe dicit hãc iſtorum temeritatem. Sic itaque Iohel, ſic Daniel. Quid autem Rex ille Niniue, cùm Ionas Propheta fore prædixiſſet, quòd poſt quadraginta dies Niniue ſubuerteretur, indutus ipſe ſacco, & in cinere ſedens, an populum ad pœnitentiam hortatus non eſt? vt operirentur ſaccis homines & iumenta, vt clamarent ad dominum in fortitudine, vt conuerteretur vir à via ſua mala, & ab iniquitate quæ eſt in manibus eorum. Num autem poſt eiuſmodi conuerſionem ſtatim iubebat certum eſſe de venia? Nequaquam, ſed ſicut Iohel, ſicut Daniel, ſic & hic: Quis ſcit, inquit, ſi conuertatur, & ignoſcat Deus? Quem locum exponens Hieronymus: Ideo, inquit, ambiguum ponitur & incertum, vt dum homines dubij ſunt de ſalute: fortiùs agant pœnitentiam, & magis ad miſericordiam prouocent Deum. Quæ totidem verbis repetuntur à Remigio, & à Ruperto, & in gloſſa ordinaria, vt nunquam ſecus in eccleſia Dei Prophetarum horum verba quiſquam interpretatus fuiſſe videatur. Quorum hunc prædicandi H modum etiam Apoſtolos ſequutos eſſe legimus. Sic enim Simonem Magum, qui donũ Dei exiſtimabat pecunia poſsideri poſſe, Petrus affatus eſt: Pœnitentiã age ab hac nequitia tua, & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Si fortè, inquit, certum & ſecurum eſſe non iuſsit: Hanc prophetarum & Apoſtolorum doctrinam retinet adhuc Eccleſia Catholica, quæ terrorem peccantibus incutit, quò ſic eos ad pœnitentiam prouocet: quam cùm egerint, non eos propterea ſtatim eſſe iubet abſque metu, quin à noxia ſecuritate deterret potiùs modis omnibus, ac ſperare quidem iubet in domino, & facere bonitatem: cęterùm fiduciam certitudinémque remiſſionis peccatorum iactare, & in ea quieſcere vetat. Quãuis enim de miſericordia Dei, de promiſſis eius, de Chriſti meritò, de ſacramentorũ virtute, & efficacia nemo pius debeat dubitare, tamen dum ſeipſum quilibet, ſuamq; propriã infirmitatẽ reſpicit de ſua gratia formidare ac timere poteſt. Hæc eſt Eccleſiæ Catholicæ prædicatio, cũ Eſaiæ, Hieremiæ, Ezechielis, Danielis, Ioëlis, Ionę: quin & Petri Apoſtoli prędicatione pulchrè cõgruens. Num autem cũ ea conſentiunt etiã ij, qui ante triginta hos annos diſceſſerunt à nobis? quin ab ea potiùs ex Diametro, quod aiunt, diſtare videntur. Quid enim aliud ij, quam quod Ananias, quod Semeias, quod reliqui mendaces Prophetæ, quibus non erat loquutus dominus: Non videbitis, aiunt, gladium, non erit fames in vobis, ſed pacem veram dabit vobis dominus: pax, pax ſubinde vociferantur, cùm non ſit pax, ac ingentem quandam ſecuritatem annunciantes, multorum animas decipiunt.

Iohel. 2. *Ezech. 33.* *Ioel. 2.* *Hierony.* *Remigius Altiſiodorenſis epiſcopus.* *Rupertus abbas Tuicẽſis.* *Albert. Magn.* *Eccleſ. 7.* *2. Ma. 9.* *Geneſ. 4.* *Nume. 16.* *Dan. 4.* *Hiero. in Dani.* *Niniuitarũ regis pœnitentia* *Act. 8.* *Nemo vnquam de ſua ſalute ſecurus.* *Pſal. 36.* *Ab eccleſia dei auulſi, de ſua ſalute ſe certos eſſe falsò exiſtimant.* *Hæreticorũ doctrina.*

A cipiūt. Docēt enim, qualiacunq; ſior opera noſtra,
dū tamē fixa firmáq; ſit fides noſtra, certos oos eſ-
ſe ſalutis noſtræ: quandoquidem opera Deus noo
reſpicit. Cùm aperta ſint ſcripturæ verba, vbi de
placato Niniuitis deo loquitur: Vidit deus opera
eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & mi-
Ione 3. ſertus eſt. Vidit Deus opera, Dicit Propheta. Iſti
contrà: Non reſpicit Deus opera. Alius verò Pro-
Pſal. 24. pheta: Vide, inquit, humilitatem meam, & labo-
Pſal. 118. rem meum, & dimitte vniuerſa delicta mea. Et in
alio Pſalmo: Vide humilitatem meam, & eripe me
quia legem tuam non ſum oblitus. Vide quoniam
mandata tua dilexi domine, in miſericordia tua vi
Hilarius uifica me. Quæ verba enarrans Hilarius: Reſer-
uans, inquit, omnia iudicio diuino, eripi ſe ob hu-
Ambro. militatis meritum depoſcit. Quem ſequutus Am-
broſius: Quaſi is, inquit, qui humiliauerit cor ſu-
um, quaſi is, qui plurimum laborauerit, ibi ſibi di-
mitti peccata deſiderat, hic erui ſe precatur. Ac
nonnullis interiectis: Athleta bonus membra ſua
monſtrat, vt ſuæ conuerſationis approbet diſcipli-
nam, monſtrat etiam tunc membra ſua quando
poſt aliqua certamina grauiora, iterum certare cō-
pellitur, vt iudex videns feſſum corpus, nequa-
quam eum certare compellat. Et tu oſtende &
cordis tui humilitatem, vt titulos virtutis oſten-
das, oſtende corporis tui certamina, vt dicas: Cer-
tamen bonum certaui, curſum conſummaui, &
videns ſpiritualis iudex certaminis agonem, co-
ronam iuſtitiæ decernat, quoniam legem agonis
2. Tim. 4. impleſti. Precatur Propheta Deum, vt reſpiciat
humilitatem ſuam, laborem ſuum, & quod legem
Dei non ſit oblitus, & quòd eius præcepta dilexe-
B rit, quæ per nos etiam oſtendi Deo præcepit Am-
Noſtri temporis pſeudoprophetæ negant deum opera noſtra curare. broſius. At noſtri temporis Pſeudoprophetæ, &
Pſeudoeuangeliſtę negant Deum opera noſtra reſ
picere, negant de illis ei curæ quicquam eſſe: quic-
quid ſit de illis, certò nihilominus vnumquenque
ſtatuere debere, quòd gratis propter Chriſtum
peccata ſibi ſint remiſſa, quòd acceptus deo, quòd
vitæ ſit hæres æternæ: quandoquidem omnis iu-
ſtitia, & ſanctitas noſtra, merum ſit peccatum,
Contritio. & res damnata: Contritio verò, vſque eò nihil
proſit, vt magis etiam faciat peccatorem. Quòd
ſi quem arrodit propter peccatum conſcientia,
Hæreticorū impia vocem. ſic eum reſponſare iubent: Quid peccatum, pec-
catum, attamen ego ſanctus ſum: Si ego probus
non ſum, Chriſtus tamen probus eſt. Quaſi verò
iam eſſe cuiuis improbo liceat, quoniam Chriſtus
probus eſt? Huius iuſtitia nos iuſtos, huius pro-
bitate probos eſſe docent, etiam ſi non modò
micam nullam eius probitatis in nobis habea-
mus: verùm inſuper omni flagitiorum genere co-
operti ſimus. Quò turpior es, ait vnus ex his, eò
citiùs impertit gratiam Deus. Qui ſuos etiam i-
ta dicere iubet: Peccata mea non meam conſci-
entiam, ſed Chriſtum premunt. Quid autem?
Cap. 5. an cum Hieremia Propheta nobis quoque dice-
re non licebit? Stupor & mirabilia facta ſunt in
terra: Prophetæ prophetabant mendacia, ſacer-
dotes applaudebant manibus ſuis, & populus me-
us dilexit talia. Reuera dilexit populus talia. Nam
ſic homines, mendacium Prophetarum iſtorum
blandis vocibus, tanquam Syrenarum dulcibus
cantilenis, iam dementatos videre licet, vt ſi quis
vera magis & ſalutaria, quam quæ grata ſint auri-
bus eorum, & iucunda prædicare velit exploda- C
tur. Itaque non dubitant rudes etiam aſini, non- *Quorundam homines ſtulti, Idiotarum præſcriptū.*
nunquam Prophetis, quid vaticinari debeant, pre-
ſcribere, & à quibus docendi veniunt, eos doce-
re. Nolite, inquiunt, videre, nolite aſpicere no- *Eſai. 30.*
bis, ea quæ recta ſunt: loquimini nobis placentia,
videte in nobis errores. Solam fidem nobis præ- *Hiero.*
dicate, gehennæ flammas ne comminemini, ſed
promittite nobis regna cœlorum, vt poſt luxuri-
am & delicias, poſt inceſtas nuptias, pandatur
nihilominus nobis Paradiſus. Quid nobis oſten-
ditis viam domini, per quam non libenter ingre-
dimur? quid replicatis nomen ſancti Iſraël: quod
noſtri pectoris arcana non penetrat? Vides pien-
tiſsime Rex, qualis eorum, qui ſe noſtro ſeculo vo-
cant Euangelicos (cum nihil cum Euangelio com-
mune habeant) qualis contrà ſit Catholicorum
prædicatio. Nihil aliud illi, quàm credere iubent
vnumquéque, certóque ſtatuere, quòd ſit in gra-
tia, quòd ſit indubitatus hæres regni cœlorum,
quicquid ſit de operibus. Et cum hac inani ſua fi-
ducia deducunt homines ad æterna gehennæ ſup-
plicia: Noſtri contrà: quamuis de domini miſeri- *Catholicorū exhortatio, & aſſenſus,*
cordia ſperare iubeant, ſecuros eſſe tamen homi-
nes vetant: ſimul monent, ne ſatis eſſe credant,
quòd à peccatis reſipuerint, niſi dignos etiam pœ-
nitentiæ fructus fecerint, & quam profitentur fi-
dem, eam ex operibus oſtenderint: Quòd cùm
ad extremum illud iudicium ventum fuerit, non
quæretur ex nobis, quid crediderimus, verùm
quid credentes in corporibus noſtris, vel boni,
vel mali geſſerimus. An autem alterutri diuinæ
legis oraculis inſtructi non ſunt? quin de expreſ-
ſo Dei verbo gloriantur vtrique. Clamant vtri-
que: Verbum domini, os domini loquutum eſt: D *Matt. 3.*
Hæc dicit dominus. Proferunt ſcripturas Catho- *Luca. 13.*
lici: Facite fructus dignos pœnitentiæ: Niſi pœ-
nitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.
Compati oportet, ſi conglorificari: commori, ſi *Rom. 8.*
conuiuere: ſuſtinere, ſi conregnare volumus. Si *2. Tim. 2.*
vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Si hæc ſcitis,
beati eritis, ſi feceritis ea. Tu reddes vnicuique ſe- *Matth. 19.*
cundum opera ſua. Omnes nos manifeſtari opor- *Ioan. 1. 3.*
tet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque *Rom. 2.*
propria corporis prout geſsit, ſiue bonum, ſiue *2. Corin. 5.*
malum. Omnis miſericordia faciet locum vni- *Eccleſ. 6.*
cuique ſecundum meritum operum ſuorum. Ego *Apoc. 22.*
venio cito, & merces mea mecum eſt, reddere v-
nicuique ſecundum opera ſua: Procedent, qui bo- *Ioan. 5.*
na fecerunt in reſurrectionem vitæ: qui verò ma-
la egerunt, in reſurrectionem iudicij. Neſcit ho- *Eccleſ. 9.*
mo, vtrum amore, an odio dignus ſit. Delicta quis *Pſalm. 18.*
intelligit? Ab occultis meis munda me. Quis po- *Prou. 20.*
teſt dicere, mundum eſt cor meum: purus ſum à *Iob 9.*
peccato? Verebar omnia opera mea, ſciens quòd
non parceres delinquenti. Nihil mihi conſcius
ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. De propi- *1. Cor. 4.*
tiato peccato noli eſſe ſine metu. Ne dicas Miſe- *Eccle. 5.*
ricordia domini magna eſt, multitudinis pecca- *Philip. 2.*
torum meorum miſerebitur. Miſericordia enim
& ira ab illo citò proximant, & in peccatum reſ- *Prou. 28.*
picit ira illius. Cum timore & tremore ſalutem
veſtram operemini: Beatus homo, qui ſemper
eſt pauidus: Qui ſine timore eſt, non poterit iu- *Ezech. 2.*
ſtificari. Hæ ſunt, & complures aliæ ſcripturæ,
quas longum eſſet omnes recenſere, quibus, tan-

E qnam expresso Dei verbo, probare conantur Or-
thodoxi, non satis esse si quis credat sibi remissa es-
Luc. 24. se peccata propter Christum, se esse in gratia, se es-
se hæredem vitæ æternæ, quicquid sit de operibus
Luc. 12. suis: sed sicut ipsum Christum pati prius oportuit,
atque ita demum intrare in glotiam suam, sic &
nos pati prius oportere, quàm ad illam gloriam
perueoiamus, oportere sicut ambulauit, ipse sic
ambulare oos quoque: oportere per bona opera
certam facere vocationem nostram: & cùm om-
nia fecerimus, non propterea statim securos esse
debere, sed vereri omnia opera nostra & dicere,
quòd serui sumus inutiles, vsque eò etiam, vt ne
de propitiato quidem peccaro simus absque me-
ru. Proferunt autem & suas scripturas, qui segre-
gauerunt seipsos, & contrariam sententiam tuen-
Mar. 16. tur: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus e-
Ioan. 3. rit. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vni-
genitum daret, vt omnis qui credit in eum, non
Deut. 31. pereat, sed habeat vitam æternam. Viriliter agi-
Psalm. 26. te, nec paueatis ad aspectum eorum. Viriliter age,
Esaia. 35. & coosortetur cor tuum. Dicite pusillanimes,
1. Pet. 5. confortamini, oolite timere. Assumite vniuersam
1. Ioan. 4. armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo.
Roma. 5. Cui resistite fortes in fide. Filium suum misit in
mundum, vt viuamus per eum. Commeodat De-
us charitatem suam erga nos, quod cùm adhuc es-
semus peccatores, Christus pro nobis mortuus
Psalm. 22. est. Dominus regit me, & oibil mihi deerit. Si
Ibidem. ambulauero in medio vmbræ mortis, uoo time-
Psalm. 26. bo mala, quoniam tu mecum es. Dominus prote-
Psal. 30. ctor vitæ meæ, à quo trepidabo? In te domine
speraui, noo confundar io æternum. Certus sum,
Rom. 8. quia oeque mors, neque vita, oeque Angeli, ne-
que vlla creatura poterit me separare à charitate
Ioan. 5. F Dei. Omne quod dat mihi pater, ad me veniet: &
Roma. 10. eum qui venit ad me, non eiiciam foras. Quisquis
2. Ioan. 5. inuocauerit nomen domini, saluus erit. Omne
In 2. pericope apologia sua, contra Petrum à Soto. quod natum est ex Deo, vincit mundum, & hæc
est victoria nostra, quæ vincit mundum, fides no-
stra. Hæ sunt scripturæ, quas adfert Brentius ad
confitmandam certitudinem suam, & inanem fi-
duciam. Verùm eius generis, vt ex pumice lac ex-
presseris citiùs, quàm ex illis hoc, quod vult Bren-
tius, elicueris. Vides itaque, quàm sit vetus hoc,
quod de expresso Dei verbo gloriantur hæretici,
cùm etiam Hieremiæ & Ezechielis temporibus
fuerit hoc vsitatum. Quid autem nato iam Chri-
sto, num idem factitatum non est? Notissima est
Matt. 4. euangelica illa historia, qoa scribitur: Iesum si-
mul vt fuit baptizatus, in desertum à spiritu du-
ctum, & ibi à diabolo fuisse teotatum. Quibus au-
tem aliis ille, quàm scripturarum armis cum Chri-
sto congressus est? Statuit eum, dicit Matthæus, su-
pra pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es,
Psalm. 90. mitte te deorsum, scriptum est enim: quia angelis
suis mandauit de te, in manibus tollent te, ne for-
tè offeodas ad lapidem pedem tuum. Quem lo-
cum tractans Ambrosius, valde salubriter admo-
Lib. 4. in Luc. oet: Disce hîc quoque, quia Satanas transfigurat
se in angelum lucis, & de scripturis ipsis sæpe di-
Hæretici in angelos lucis trãsfigurati. uinis laqueum fidelibus parat. Sic hæreticus facit,
sic euiscerat fidem, sic iura pietatis impugnat. Er-
go non te capiat hæreticus; qoia potest de scrip-
pturis aliqua exempla proferre: ne sibi arroget,
quòd doctus videtur, vtitur & diabolus testimo-
niis scripturarum, non vt doceat, sed vt circun- G
scribat & fallat. Tractat eundem locum longè
pulcherrimè æqualis Ambrosij, Vinceotius Liry-
oeosis, io illo aureo suo libello, quem inscripsit
pro Catholicæ fidei antiquitate & vniuersitate.
Libet autem altiùs illius verba repetere, cùm di- *Hæretici ad confirmanda sua dogmata testimoniis sacræ scripturæ vtuntur.*
gna sint, quæ non legantur modò, verùm etiam
ediscantur. Hîc fortasse aliquis interroget, inquit,
an & hæretici diuinæ scripturæ testimoniis vtan-
tur. Vtuntur planè, & vehementer quidem. Nam
videas eos volare per singula quæque sanctæ le-
gis volumina, per Mosi, per Regnorum libros,
per Psalmos, per Apostolos, per Euangelia, per
Prophetas: Siue enim apud suos, siue apud alie-
nos, siue priuatim, siue publicè, siue in sermoni-
bus, siue in libris, siue in coouiuiis, sine in plateis,
nihil vnquam peoè de suo proferunt, quod oon
etiam scripturæ verbis adumbrare conentur. Le-
ge Pauli Samosateni opuscula, Prisciliani, Enno-
mij, Iouiniani, reliquarumque pestium, cernes in-
finitam exemplorum congeriem, propè nullam
omitti paginam, quæ noui ac veteris testamenti
sententiis fucata & colorata noo sit. Sed tantò
magis cauendi & pertimescendi sunt, quantò oc-
cultiùs sub diuinæ legis vmbraculis latitant. Sci-
unt enim fœtores suos nulli ferè citò esse placi-
turos, idcirco eos cœlestis eloquij velut quodam
aromate, asperguot, vt ille, qui humanum fa-
cilè despiceret errorem, diuina noo facilè con-
temoat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, *Perelegans metaphora.*
qui paruulis austera quædam temperaturi pocula,
prius ora melle circumlinuot, vt iocauta ætas, cùm
dulcedioem præseoserit, amaritudinem noo re-
formidet. Quod etiam iis curæ est, qui mala gra-
mina, & noxios succos, medicaminum vocabulis H
præcolorant, vt nemo ferè vbi suprascriptum le-
gerit remedium, suspicetur venenum. Idem de- *Math. 7. Luc. 6.*
nique & Saluator clamabat: Attendite vobis à
Pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vesti-
tu ouium, abintus autem sunt lupi rapaces. Quid *Lupi rapaces appellati.*
est vestitus ouium? oisi Prophetarum & Aposto-
lorum proloquia, quæ iidem ouili quadam sioce-
ritate agno illi immaculato, qui tollit peccata
mundi, tanquam vellera quædam rexuerunt. Qui
sunt lupi rapaces? nisi sensus hæreticorum feri &
tabidi, qui caulas Ecclesię semper iofestant, & gre-
gem Christi quaquam possunt, dilacerant. Sed vt
fallaciùs incautis ouibus obrepant, manente lu-
porum ferocia, depooumt lupinam speciem, & se-
se diuinæ legis sententiis veluti quibusdam velle-
ribus obuoluuot, vt cùm quisque lanarum molli-
ciem præsenserit, nequaquam aculeos dentium
pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus e-
orum cognoscetis eos. Id est, cùm cœperint diui-
nas illas voces, non iam proferre tantùm, sed eti-
am exponere: oec adhuc iactare solùm, sed etiam
interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas,
tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exha-
latur, tunc profanæ oouitates aperiuntur, tunc pri-
mùm scindi sepem videas, tunc transferri patrum
terminos, tunc Catholicam fidem cædi, tunc Ec-
clesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi quos
percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corin- *2. Cor. 11.*
thios, dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudo *Hæretici trãsfigurati in apostolos Christi.*
apostoli operarii subdoli, transfiguraot se in A-
postolos Christi. Quid est transfigurant se in A-

A postolos Christi? Proferebant Apostoli diuins legis exempla, proferebant & illi. Proferebant apostoli Psalmorum authoritates, proferebant & illi. Proferebant Apostoli sententias prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sed cum ea, quæ similiter protulerant interpretari non similiter cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis apostolis discernebantur. Et non mirum, inquit: ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis, non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur, sicut ministri iustitię. Ergo secundum Apostoli Pauli magisterium quotiescunque vel pseudoapostoli, vel pseudoprophetæ, vel pseudodoctores diuinę legis sentẽtias proferunt, quibus malè interpretatis, errores suos adstruere conentur, non dubium est, quin authoris sui callida machinamenta sectentur, quæ ille nunquam profectò comminisceretur, nisi sciret omnino nullam esse ad fallendum faciliorem viam, quàm, vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prętendatur authoritas. Sed dicet aliquis: Vnde probatur, quòd sacræ legis exemplis diabolus vti soleat. Legat Euangelia, in quibus scribitur: Tunc assumpsit eum diabolus, id est dominum saluatorem, & statuit eum supra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quòd angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Quid hic faciet misellis hominibus, qui ipsum dominum maiestatis, scripturarum testimoniis appetiuit? Si, inquit,

B filius Dei es, mitte te deorsum. Quare? Scriptum est enim, inquit: Magnopere nobis doctrina loci istius attendenda atque retinenda est, vt tanto euangelicæ autoritatis exemplo, quando aliquos Apostolica seu Prophetica verba proferre contra catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Nam sicut tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur: membra scilicet diaboli, membris Christi: perfidi, fidelibus: sacrilegi, religiosis: hæretici postremò, catholicis. Sed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Hoc est, Filius vis esse Dei & hæreditatem regni cœlestis accipere, mitte te deorsum, id est, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ etiam templum Dei putatur, & doctrina & traditione demitte. Ac si quis interroget quempiam hæreticorum sibi talia persuadentem. Vnde probas? vnde doces, quòd Ecclesiæ catholicæ vniuersalem & antiquam fidem dimittere debeam? Statim ille: Scriptum est enim. Et continuò mille testimonia, mille exempla, mille autoritates parat, de lege, de psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce catholica, in barrathrum infelix anima præcipitetur. Iam verò illis quæ sequuntur, promissionibus, miro modo hæretici incautos homines decipere consueuerunt. Audent enim polliceri & docere, quòd in Ecclesia sua, hoc est in communionis suæ conuenticulo, magna & specialis ac planè personalis quædam sit Dei gratia: adeò, vt sine vllo labore, sine vllo studio, sine vlla industria, etiamsi nec petant, nec quærant, nec pulsent, quicunque illi ad

Satanas transfiguratus in Angelum lucis.

Quòd sacræ legis exemplis diabolus ad fallendum vtatur.

Matth. 4.

Notandum.

Diaboli & Hæreticorũ in citandis scripturis eadem vis & par authoritas.

Hæreticorũ conuenticula.

numerum suum pertinent, tamen ita diuinitus dis- C pensentur, vt angelicis euecti manibus, id est, angelica protectione seruati, nunquam possint offendere ad lapidem pedem suum, id est nunquam scandalizari. Hactenus Vincentius. Potuit autem hic illustrioribus notis nostri temporis hæreticos depingere, quàm quibus eos hoc loco depictos esse videmus? Quid enim aliud est, quod magis per eos moliatur Satanas, quàm vt persuadere possit hominibus, vt mittant se deorsum? vt ab sublimis huius Ecclesiæ (quam ciuitatem supra montem positam vocat Christus) doctrina traditionéque se demittant? Quod simul vt persuasit, iam indubitatam est victoriam consequutus. Nam quoad aliquis ex hac sublimi ciuitate se non demiserit, quamlibet eũ grauiter satanas oppugnet, irriti tamen cadunt conatus eius omnes. Simul vt autem aliquis miserit se deorsum, simul vt ab ouili discesserit, & à reliquo se grege segregauerit, e uestigio præda fit lupo. Quamobrem in hac vna re neruos suos omnes intendit Satanas, vt homines sdducat, quò se mittant deorsum, vt à sublimi Ecclesiæ doctrina discedant, vt eius traditiones pro nihilo ducant, vt suum, aut cuiuscunque tandem alterius priuatum spiritum potius quam Ecclesiæ totius, cui promissus est spiritus veritatis, sensum & consensum sequantur. Neque desunt illi scripturæ, quibus id persuadere conetur. Scriptum est enim, inquit: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere: Sine causa me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum. Quòd, si vel vna aliqua in re persuaserit alicui, quo se mittat deorsum, & à maiorum præceptis & institutis, & ab ecclesiastica traditione discedat, D iam eum in potestatem suam redactum habet, iam nollo negotio perficit, quo magis indies, atque magis mittat se deorsum, nec vllum est doctrinæ genus tam ab omni pietate remotum, quo non facilè mentem illius imbuat. In hoc igitur vno, studium illius omne consumitur, vt homines assuefaciat mittere se deorsum, ac sensum & consensum totius Ecclesiæ, ne pili quidem facere: quin illius placitis aduersari maximé. Quod, cùm ab aliis hæreticis, tum ab illo, qui dux eorum fuit & antesignanus, hoc nostro seculo Martino Luthero, summa diligentia curatum esse videmus. Quid enim aliud ille crepat in scriptis suis omnibus, quàm vt se mittant homines deorsum? vt ab Ecclesia se præcidant, vt eius placitis aduersentur? vt, si quid illa præceperit, in despectum eius contraria faciant omnia? Verbi gratia: iubet Ecclesia, vt ieiunes tempore quadragesimæ, vt sub festum Paschatis peccata tua confitearis, & ad Eucharistiæ sacramentum accedas. Quid hic docet Lutherus? Quandoquidem sic ab Ecclesia constitutum est, ob hoc ipsum non faciam: & si non præcepisset, vellem facere: faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando, & quomodo mea libera voluntas me terigerit. Ad eundem modum, adiaphorum esse censet, eleuetur Eucharistia, nec ne. Sed quoniam sic Ecclesiæ visum est, vt eleuaretur, in despectum illius ab eleuatione docet abstinendum esse. Itidem sub vna quis, an sub vtraque specie sumat Eucharistiam, pluribus in locis nihil referre

Mittẽ deorsum, est sese ab ecclesia catholica subducere.

Satanæ verbum.

Ezech. 20. Matth. 15.

Omne satanæ studium quò tendat.

Martinus Lutherus satanæ antesignanus.

Ecclesiæ præcepta.

Lutheri præcepta.

E scribit, quod nihil sit ea de re tanquam necessarium à Deo præceptum. Interea tamen in eo libro, quem inscripsit, De formula missæ: Si quo casu, inquit, Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primùm in despectum Concilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque talis Consilij authoritate potirentur vtraque. Quid autem aliud consilium, quàm Ecclesiam repræsentat? in huius itaque, sancientis aliquid, despectum, contraria potius omnia facere iubet, per non ignobile membrum hoc suum sathanas: per quod etiam clamat nunc: mitte te deorsum. An enim is non mittit se deorsum, qui non hoc sequitur, quod omnium est, quod catholicum est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, & approbatum: sed in eo libentiùs acquiescit, quod vni alicui fanatico nonnunquam homini visum est, qui quamlibet etiam cautus & prudens existimetur, tamen cùm de suo loquitur, nihil aliud sicut ipsa veritas testatur, quàm mendacium loquitur? Potest autem aliquis magis mittere se deorsum, quàm si ab eo, qui est omnium, ad eum qui priuatus est, alicuius sensum, hoc est, à veritate prolabatur ad mendacium, quod homo de suo loquitur? Quam igitur cantilenam ipse per se Christo satanas occinebat in deserto, eandem nunc quoque per membra sua Christianis occinit, nec aliud vrget maiore studio, quam vt mittant se deorsum, vt vniuersalem & antiquam Ecclesiæ catholicæ fidem dimittant. Pollicetur per ea, nunc etiam & docet, quòd in suæ communionis conuenticulo, magna quædam & specialis, ac planè personalis Dei sit gratia. Persuadet imperitis, si quis fidem suorum specialem sit amplexus, quòd is non modò, si sit bonis operibus destitutus omnibus, verumetiam nullo sit flagitiorum genere non coopertus, certus tamen esse debeat, se esse in gratia, ac futurum olim, vt tollant eum angeli manibus suis, & in cœlum rectà perducant: vt illorum protectione seruatus, ne leuissimè quidem ad lapidem vllum offendat, sed esse apud Deum in gratia, si ad finem vsque vitæ suæ perseueret. Hocà suis ita certum haberi vult, & indubitatum, nullum vt scelus admitti posse putent grauius, quàm si vel minima quis eius rei dubitatione tangatur. Quæ persuasio communis est omnibus hæreticis. Nam non magis id à suis exigunt Lutherani, quàm à suis idem requirunt & Zuingliani, & Anabaptistæ, cùm interea non magis inter se dissideant ignis & aqua, quàm istorum inter se pugnant dogmata: fieri vt nulla ratione possit, quin vel ij vel illi, vel isti manibus dæmonum in barathrum inferni præcipitentur potiùs, quàm vt suis eos manibus cœlestes angeli dignentur. Qui cùm æquè sint omnes à Christi corpore sua voluntate præcisi, nihil commune cum eis cœlestes Angelos habituros certius est, quàm vt ambigere quisquam possit.

Consilium Ecclesiam repræsentat. Mittit se deorsum qui nō assentitur ecclesiæ catholicæ. Ioan. 8.

Quid Sathanas hæreticis pollicetur, & persuadeat.

Lutheranorum, Zuinglianorum, & Anabaptistarū schisma.

F

Vidimus ergo iam, quemadmodum etiam Christum, expresso Dei verbo Sathanas fuerit oppugnare conatus. An autem idem non fecit per membra quoque sua contra eundem Christum filium Dei? An expresso Dei verbo demonstrare conatus non est, quod Christus non modò non esset Propheta, verumetiam reus esset mortis? Legimus in Euangelio, quòd cùm audissent Christi sermones Iudæi, alij dixerunt, hic est propheta: alij verò, hic est Christus: neque defuerunt interea, qui dicerent: Nunquid à Galilæa venit Christus? Nónne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello vbi erat Dauid, venit Christus? Ad Nicodemum verò pharisæi: Scrutare scripturas, aiunt, & vide quia à Galilæa propheta non surgit. Nec eo contenti, quòd cum scripturis prolatis prophetam esse negassent, vociferabantur præterea: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quis est qui non obstupescat hæc legens? Legem & prophetas, contra legis & prophetarum autorem ac dominum, diaboli membra proferebant: & sicut ipsis videbatur, expresso Dei verbo, quòd non modò non esset propheta, verumetiam tanquam facinorosus aliquis legis transgressor dignus esset morte demonstrabant. Quòd si verò contra Christum ipsum, cum adhuc inter homines versaretur, sic est non ab ipso Satana modò, verumetiam à membris eius, scripturarum armis pugnatum, quid non fieri putandum est misellis hominibus? aut quid erit, quod Satanas è scripturis persuadere se non posse sperabit, qui Christum & non esse prophetam, & esse mortis reum, è scripturis docere se posse persuasum habebat? Iam igitur & hoc planum factum est, quemadmodum ipsum etiam Christum Dei filium in terris degentem, & per se, & per membra sua, scripturarum armis oppetere Diabolus non dubitauit, & quem ex illis produxit sensum expressum Dei verbum haberi voluit. Quid autem Apostolos? Nunquid iisdem armis aggressus non est? Hos verò maximè. Quid enim sibi volunt illa Pauli verba? Eiusmodi Pseudoapostoli sunt operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. Et non mirum. Ipse enim Sathanas transfigurat se in angelum lucis: non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur, sicut ministri iustitiæ. Quàm graphicè Paulus depingit sui temporis Pseudoapostolos. Nolebant illi videri aliud, quàm Christum, quàm Euangelium prædicare. Quin sicut Ecclesiæ Catholicæ doctrinæ nostri temporis hæretici, sic illi Pauli prædicationi, Euangelij nomen detrahere, sibique visi sunt illud arrogare. Nunquid hoc apertè Paulus non significat, cùm ita scribit Galatis? Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quem locum enarrans, Pauli germanus interpres, Ioannes Chrysostomus: Huiusmodi diaboli, inquit, fraus est, haudquaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent: Discedite à Christo Galathæ, vitassent eos velut impostores & corruptores. Nunc verò sinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impunè, summàque audacia perfodiebant domum, videlicet iis, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfossores. Quonia m

G

Ioan. 7.

Aliud Sathanæ ex diuinis scripturis testimonium.

Ioan. 5.

Ioan. 19.

H

Sathanas non minus Apostolos, quàm Christum suis armis aggressus est. 2. Cor. 11.

Pseudoapostolorum in primitiua ecclesia calliditas. cap. 1.

Chrysost.

A Igitur illi suam imposturam, appellabant Euangelium, ipse etiam aduersus nomen repugnat, & cæt. Vides quemadmodum etiam tunc, sicut nunc, fraudi suæ quidam nomen Euangelij prætexebant, & imposturam suam Euangelium appellabant? quod ipsi docerent, non quod Paulus prædicaret, hoc Euangelium videri volebant, & sub huius honesto prætextu, fucum hominibus facientes, in eorum animos irrepere conabantur.

Hæreticorum prætextus & impostura.

Satanæ integumentum.

Sic Satan, ad illaqueandos homines, aliquo semper abutitur integumento: neque statim, sicut vulgo loquuntur, ostendit cornua: sed scripturarum diuinarum, sed verbi Dei, sed Euangelij nomen prætendit, quò faciliùs incautos in suas nassas pertrahat. Decet autem fideles non statim eiusmodi laruis moueri, neque si quis imposturam suam vocet Euangelium, eo loco protinus eam habere debent. Ac meminit idem Paulus ad Thessalonicenses scribens, fuisse quosdam qui per epistolam, tanquam à se missam terrerent homines, quasi iamiam instaret dies Domini: cùm tamen à Paulo nihil tale scriptum fuerit. Sed cùm is in priore sua ad eosdem epistola scripsisset: Nos qui viuimus, qui residui sumus, in aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormierunt, istis eius verbis alienum sensum hunc affingebant, cum ea Pauli mens fuisset nunquam. Sic etiam, superstite Paulo Pauli verba secus quidam interpretari veriti non sunt. Scribit autem hoc & Petrus Apostolus de Pauli epistolis, quòd quædam in eis sunt difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suum ipsorum perditionem. B Si cùm adhuc in terris degeret Paulus inuenti sunt qui eius verba deprauarent & inuerterent, quid mirum est, si tot seculis, postquàm ille mortuus est, idem hoc de illis factitatum est, & fit etiam nunc? Quid autem illud fuerit, quod indocti quidam & instabiles in epistolis Pauli deprauare, siue peruertere sunt conati, docet in eo libro, quem inscripsit, de fide & operibus Augustinus. Cùm enim scripsisset Paulus: Arbitramur hominem iustificari per fidem, sine operibus legis: Sic hæc verba quosdam indoctos & instabiles accepisse dixit, vt mala quadam securitate, cùm suam, tum aliorum salutem perderent, dum ad salutem obtinendam, solam fidem sufficere putarent. Quam etiam causam fuisse narrat, quòd aliæ apostolicæ epistolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra sententiam hanc maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruant, fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut etiam ipse Paulus non qualemlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planéque euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio bene viuitur: plenitudo enim legis charitas. Hactenus Augustinus. Vide autem, quàm vetusta sit hæc hæresis quæ solam fidem ad salutem sufficere dicit. Fuit enim adhuc illo Paulo

2.Thess.2.

1.Thess.4.

1.Pet.3.

Indocti & instabiles deprauant scripturas.

Cap. 14. Rom. 3.

Fidem sine operibus sufficere ad salutem asserunt hæretici quod falsum ostendit.

Vera fides quæ per dilectionem operatur. Galat. 5. 1.Corin.13.

Rom.13.

superstite, quam, expresso Dei verbo, quod ille per electum suum vas Paulum Apostolum protulerit probare quidam sunt conati, cùm tamen hæc Pauli mens nunquam fuerit: sed, sicut scribit Petrus, indocti quidam & instabiles, sensum verborum illius peruerterint. C Quid autem aliud, per deum immortalem, & auribus, & animis hominum nunc quoque Satan per membra sua magis inculcare studet, quàm quod (cum adhuc in terris Paulus versaretur) per suos inculcabat? nimirum, vt solam fidem, & ad iustitiam, & ad salutem sufficere persuasum habeant: Quòd si tum Petrus questus est inuersa fuisse Pauli verba, quantò magis nunc idem quereretur, cum dogma hoc tam perniciosum, tanta contentione asseritur, cum ingeruntur & auribus, & oculis hominum voces illæ pestilentissimæ Euangelium pati non posse, vt prædicetur de bonis operibus? auriculam Christi horrere, vbi prædicari ea audit? Fidem nullum opus bonum posse iuxta se ferre? Qui bonis operibus cooperti sunt, eos vix posse cœlum penetrare, quod ea, iustificationem etiam consequentia, sint iam pura, cùm opus optimè factum, sit peccatum? Pestilentes esse magistros, & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento conscientias operibus vexant, nec esse simul in Ecclesia, fidei magistrum, & operum? Huic tam impuræ doctrinæ, si nomen Euangelij prætendi Petrus nunc audiret: Si Paulus pestilentissimos homines iactare se videret, quod eam è suis epistolis hausissent, in quibus constant illum tanto studio bona opera nobis commendasse, & ad ea amplectenda, fideles omnes excitasse, quid vtrumque dicturum, quid facturum existimamus? D Verùm de iis satis: nobis enim hoc loco nihil aliud, quàm hoc demonstrare fuit propositum, quòd etiam Apostolorum temporibus non defuerint, qui fraudi suæ prætexerent nomen Euangelij, quiq; ex ipsis Pauli verbis, dum sensum eorum peruertunt, contrariam Paulo doctrinam profiteri, minimè formidarent. Quòd si verò scripturas contra scripturarū authorem Christum, si Pauli verba in prauū sensum detorta, contra Paulum ipsum producere satanas, & ipse per se, & per membra sua veritus non est, quis iam erit, qui magnoperè miretur, si posterioribus sæculis maiori cum audacia id facere aggressus est? Vetustissimus est scriptor Tertullianus, ab apostolorum temporibus non ita longo interuallo disiunctus, is de præscriptionibus aduersus hæreticos, præclarum librum conscripsit, in quo frequens illud in eorum ore fuisse refert: Quærite, & inuenietis: Scrutamini scripturas. Ac hortatur fideles, vt finem tamen aliquem esse quærendi velint, simul fidem exercitationi scripturarum præferat. Tandem iis verbis vtitur: De scripturis agunt hæretici, de scripturis suadent: aliunde scilicet suadere possent de rebus fidei, nisi ex literis fidei? Venimus igitur ad propositum: huc enim dirigebamus & hoc præstruebamus ad locutionis præfationem, vt iam hîc de eo congrediamur, de quo aduersarij prouocant. Scripturas obtendūt: & hac sua audacia maximè quosdam mouent: In ipso verò congressu, firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt. Mox docet quid cōtra eos, quando scripturas obtendunt,

2. Pet. 3.

Hæreticorū voces pestilentissimæ.

Authoris huius libelli propositum.

Tertulliani vetustissimi scriptoris locus ex libro de præscriptionibus aduersus hæreticos.

Hæreticorū aduersus orthodoxos congressus.

E faciendum ſit:Hunc igitur,inquit,potiſsimum gradum obſtruimus, non admittendi eos ad vllam de ſcripturis diſputationem. Si hæ ſunt illæ vires eorum, an oe eas habere poſsint, deſpici debet cui competat poſſeſsio ſcripturarum,oe is admittatur ad eas,cui nullo modo competit. Ne verò putaret aliquis hoc eum propterea ſic ſcribere quòd cauſæ diffidat,illico ſubiungit: Hoc de concilio diffidentiæ,aut de ſtudio aliter ineundæ conſtitutionis induxerim niſi ratio cōſtiterit io primis illa, quòd fides noſtra obſequium Apoſtolo debeat, prohibenti quæſtiones inire, nouis vocibus aures accommodare: Hæreticum poſt vnam correptionem conuenire, non poſt diſputationem. Adeò interdixit diſputatione correptionem deſignans, cauſam hæretici conueniendi: Et hoc vna, ſcilicet,quia non eſt Chriſtianus, ne more Chriſtiano ſemel & iterum, & ſub duobus aut tribus teſtibus caſtigādus videretur: cùm ob hoc ſit caſtigandus, propter quod non ſit cum illo diſputandum. Deinde quoniam nihil proficiat congreſsio ſcripturarum,oiſi planè,vt aut ſtomachi quis ineat verſionem,aut cerebri.Iſta hæreſis ooo recipit quaſdam ſcripturas:& ſi quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit:& ſi recipit,non recipit iutegras:Et ſi aliquatenus integras præſtat,nihilominus diuerſas expoſitiones,commentata,conuertit. Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus: variæ præſumptiones neceſſariò nolunt agnoſcere ea, per quæ reuincuntur. His nituntur, quæ ex falſo compoſuerunt,& quæ de ambiguitate cœperuot. Quid promouebis exercitatiſsime ſcripturarum,cum ſi quid defenderis, negetur ex diuerſo: ſi quid negaueris, deſendatur? Et tu quidem nihil perdes,niſi vocem in contentiooe: nihil conſequeris,niſi bilem de blaſphematione. Ille verò, ſi quis eſt, cuius cauſa in congreſſum deſcendis ſcripturarum, vt eum dubitantem confirmes ad veritatem, an magis ad hæreſes deuerget, hoc ipſo motus, quod te videat nihil promouiſſe, æquo gradu negandi & defendendi diuerſa parte ſtatutum.Certè de pari altercatione, incertior diſcedet,neſciens quam hæreſim iudicet.Hęc vrique & ipſi habent in nos retorquere. Neceſſe eſt enim & illos dicere:à nobis potius adulteria ſcripturarum & expoſitionum mendacia inferri, qui proinde ſibi deſendant veritatem. Ergo non ad ſcripturas prouocandum eſt,nec in iis conſtituendum certamen,in quibus aut nulla, aut incerta victoria eſt, aut parum certa. Nam etſi non ita euaderet collatio ſcripturarum, vt vtramque partem ſiſteret, ordo rerum deſiderabat, illud prius proponi, quod nunc ſolùm diſputandum eſt, quibus competat fides ipſa,cuius ſint ſcripturæ, à quo,& per quos & quando, & quibus ſit tradita diſciplina, qua fiunt Chriſtiani. Ad eundem modum æqualis eius Clemens Alexandrinus: Quòd ſi, inquit,propheticis quoque ſcripturis vti,qui ſectantur hæreſes,auſi fuerint, primùm quidem non omnibus,deinde nec integris vtuntur,neque vt dictat corpus & contextus prophetiæ, ſed quæ ambiguè dicta ſunt,eligentes, io priuatas ſuas transferunt opiniones,ſparſim paucas voces carpentes veluti floſculos,nec quod ſignificatur per eas conſiderantes,ſed ipſa nuda dictione abutentes. In omnibus ferè verbis quæ proferunt, reperias eos ſolis nominibus inhærentes, ac ſignificata variantes. Quid autem ſcribi potuit melius? quid ad rem, qua de agitur, accommodatiùs? quàm quod à viro doctiſsimo Tertulliano ſcriptum legimus? Oſtendit is,de ſcripturis agere,de ſcripturis ſuadere,ſcripturas hæreticos obtendere ſolitos fuiſſe, verùm interea monet,vt eis gradus hic obſtruatur, néve admittantur ad vllam de ſcripturis diſputationem, quòd ſcripturarum ius illis oon competat, cùm in earum poſſeſsione catholici præſcripſeriot.Simul Pauli teſtimooium producit, qui cum hæreticis confligendo, tempus terere vetat, quòd ſemper pugna pugnam, & diſputatio diſputationem pariat,oullus vt ſit iurgiis & altercarionibus finis futurus, ſi quis velit obſtinatoa vincere diſputando: quòd nec eis verba deſunt vnquam;& addit illis animos improbitas,ne putando fatigentur: vt longè præſtet, omnem quam captare videotor digladiandi cum illis anſam defugere, & à pugnis illis verborum abſtinere,cùm noo ratò verum illod fiat quod quaſi prouerbio celebratur: Nimium altercando veritas amittitur. Cæterùm quod à Tertulliano ſcribitur: Iſta hæreſis quaſdam ſcripturas non recipit, & quæ ſequuntur, an de noſtri temporis hæreticis veriſsimè dici non poteſt? Quotum,qui primus autor, an is palam, quod de Marcione ſcribit idem Tertullianus, machæra vſus non eſt, dum ad materiam ſuam cædem ſcripturarum confecit? Docuit is, fidem ſolam nobis & ad iuſtitiam,& ad ſalutem ſufficere. Vidit hoc dogma ſuum conſiſtere non poſſe, ſi quam haberet autoritatem canonica Iacobi epiſtola, mox arrepta machæra, præcidit eam à libro ſuo: Nolo, inquit, eam habere in meis bibliis. Satis pro imperio. Vocat autem biblia ſua, vt indicet nihil ſibi commune cum iis eſſe quæ ſunt Eccleſiæ catholicæ.Docuit idem orationes & ſacrificia pro defunctis eſſe ſuperuacanea.Vidit huic doctrinæ ſuæ palàm aduerſari ſcripturam, quam plerique omnes veteres ſcriptores orthodoxi ex libro Machabęorum producunt:arripuit machæram, & hunc quoque librum reſecuit. Docuit abſoluta neceſsitate fieri omnia, tam certos & ſecuros eſſe nos debere de gratia, déque ſalute noſtra, pugnabant cum hac illius ſententia, quæ in libro ſapientiæ, & Eccleſiaſtico leguntur: præcidit & hos libros machæra ſua. Idem fecit de nonnullis aliis libris canonicis, & quibus dogmata ſua confutari cernebat. Sic ille, quæ materiæ ſuæ non ſeruirent, eas ſcripturas non recipiebat: quin arrepta machæra, de bibliis ſuis reſecabat. Quas verò ſcripturas recipiebat, nónne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, ſuis eas adiectionibus & detractionibus ad inſtituti ſui diſpoſitionem interuertit? Quòd ei non à catholicis magis, quàm ab ipſis etiam ſectariis crimini datur. Iam verò, ſi quas recipiebat integras, an diuerſas vel aduerſas potius, planéque contrarias expoſitiones non eſt commentatus? Quòd idem & à cæteris hæreticis fieri videmus, qui non ipſi minus inter ſe diuerſi quàm catholicis aduerſi ſunt in ſcripturis interpretandis. Quod ſuo quoque tempore, ſimiliter ab hæreticis factitatum fuiſſe Tertullianus meminit: A ſuis, inquit, ipſi regulis variant inter ſe dum vnuſquiſque proinde ſuo arbi-

Duæ rationes quare nō veniendum ſit in quæſtiones cum hæreticis. 1.Tim.6. Matth.18.

Hæreſis peruerſitas.

Clemēs Alexandrinus contra hæreticos.

G

Hæretici ſolis nominib⁹ inhærent,& ſignificata variant.

Martinus Luther.ausē machæra vſus, qua Marcion quondam. Hæreticum Prim⁹ error M.Luth.

H

Secundus error.

Terti⁹ error.

Depravatio ſcripturarū per M. Lutherum.

Vbi ſuprà

A trio modulatur, quæ accepit, quemadmodum suo arbitrio ille composuit, qui tradidit. Cum talibus igitur, qui non, nisi quas ipsi volunt scripturas, recipiunt: quas autem recipiunt, adiectionibus & detractionibus ad instituti sui dispositionem interuertunt, aut diuersas expositiones commentati, conuertunt: disputare Tertullianus de scripturis prohibet, sed eos ad Ecclesiasticam traditionē remitti iubet. Cuius hanc sententiam Lutherus etiam ipse, quando cum Sacramentariis & Anabaptistis ei res est, approbare videtur. Sed libet illius verba adscribere: Legimus, inquit, quid sancti patres in Concilio Nicæno fecerint: simul vt Arrianorum hæresim legi audiuerunt, exibilarunt eam vnanimiter, neque dignati sunt eam audire, nec passi sunt, vt eam defenderent, sed condemnarūt eos euestigiò, absque vlla disputatione, tanquam manifestos blasphematores. Moses etiam in sua lege præcepit, vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hîc nō est multùm disputandum, sed inauditi, & indicta causa, cōdemnandi sunt tales manifesti blasphematores. Sicut etiam præcepit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari post vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Christianitatis, sunt iam satis auditi, declarati, & conclusi, scripto & confessione totius communis Christianitatis. Sunt multis miraculis confirmati, sunt multo sanguine sanctorum martyrum consignati, sunt omnium doctorum libris

Non disputandum de interpretatione scripturarū, sed ea remittenda ad traditionem Ecclesiasticam.

In Psal. 28.

B defensi, neque deinceps vllius indigens magisterio aut artificio. Neq; tamē ex omni parte verum est, quod fecisse sanctos patres in concilio Nicæno narrat iste doctor hyperbolicus, quasi cōdemnauerint Arriū inauditum & indicta causa. Quanuis enim exter apud Socratem & Nicephorum epistola Nicænæ synodi ad Alexandrinam Ecclesiam, & eos, qui in Ægypto sunt, & Libya, & Pentapoli: in qua scribunt, quòd ne audire quidem impiam opinionem Arrij mentisque vecordiam, & blasphema verba sustinuerint: ex epistola tamē imperatoris Constantini, quæ mox ibidem sequitur, satis liquet, quòd eius doctrina diligenter fuerit excussa. His enim verbis vtitur Imperator: Sunt omnia & dicta, & scripta diligenter examinata, quæ propter amphibologiam vel dissentionem, prætextum generare videbantur. Si diligenter omnia fuerunt examinata, quî fieri potuit, vt non audiretur Arrius? Quamobrem quod scribunt patres, ne audire quidem se blasphema illius verba dignatos fuisse, fortasis hoc sensu rectiùs accipietur, quod posteaquā semel eius doctrina fuit examinata, cū blasphemas ille suas voces nihilominùs ingeminare pergeret, patres illum audire dignati non sunt, sed anathemate percusserūt. Nam quod auditus fuerit, indicat Socrates, quando scribit in eodem loco, significasse populo Alexandrino Imperatorē, definitionē fidei nō simpliciter ac temere factā, sed multa cū inquisitione & examinatione dictatam esse, & q̄ nō quædam duntaxat dicta, quædā verò silētio pressa sint, sed quòd quæcunq; ad corroborationē dogmatis dici conuenerit, in medium allata sunt, quódque non simpliciter determinatum, sed exactè primum inquisitum sit, &

Li. 11. ca. 9.
Li. 8. ca. 24.

Constantini Imperatoris verba de cōdemnatione Arianæ heresis.

quęcunque occasionem dissidij & seditionis creare possent, ita sunt reiecta, vt cōtradici quicquam non posset. Itaque vocat, inquit, Imperator concordem Episcoporum synodi sententiam, Dei sententiam, ac spiritui sancto tot patrum concordem sententiam acceptum refert. Sozomenus quoque (cùm dicit quòd episcopi assiduè conuenientes Arrium in medium adducebant, ac propositiones illius diligenter inquirebant: cauebant autem, ne in alterutram partem sententiam præcipitarent) satis manifestè declarat, Arrium auditum fuisse: Posteaquam verò diligēter eius causa fuit examinata, dubitandum non est quòd is disputare longiùs permissus non fuerit. Sed illud interea verissimum est, quòd sicut semper ad disputandum hæretici prouocabant, nouásque fides proferebant, sic ferè sēper disputationes catholici defugiebāt, & in patrū fide libenter acquiescebant: quēadmodum apud scriptores Ecclesiasticę historiæ, Socratem, Sozomenum, Victorem, Nicephorum videre licet: Qua de re semel synodi decretum intercessetat, vt in disceptationem iterum ea vocaretur, nunquam esse catholici permittendum putauerunt. Scribit Athanasius quòd Germinius, Auxentius, Valens, Vrsacius, Demophilus & Caius chartulam quandam suæ confessionis exhibuerunt, & eam synodis omnibus anteponi postulauerunt. Quid autem ad hæc catholici patres Arimini congregati? Nos inquiebant, non quia fide indigeremus, huc conuenimus (habemus enim sanam fidem) sed vt eos qui veritati contradicunt, & noua moliruntur, confunderemus. Si vos igitur, quasi nunc incipientes credere, ita scripsistis, D nondū clerici haberi potestis, vt qui nūc rudimēta fidei condiscere incipiant. Quòd si eo animo, quo vos huc venistis, sit omnium concordia, & hæreses anathemate exsecremur, & quæ patrum sunt, teneamus, ne post hac captatæ conciliorum occasiones obuersentur, cum semel illi, qui Nicææ cōuenerunt omnia præoccuparent. Absurdum quiddam patribus illis visum est, vt noua fides aliqua, siue fidei confessio produceretur, & in dubium ea reuocaretur: quam à suis maioribus accepissent: quam etiam ob causam, in Epistola, quam ad Constantium imperatorem scripserunt, iis eos verbis vsos fuisse refert: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, sed nos sinas in institutis decretisque maiorum permanere, quos magno ingenio, prudentia, & spiritu sancto omnia fecisse asseueramus. Certè res nouę, quas isti moliuntur credētibus incredulitatē, incredulis credulitatem inducunt. Quid autē facerent patres illi, si nunc viderēt, modò non singulas ciuitates in germania suam quamque seorsum fidem siue fidei confessionem adferre: & eam, reiecta fide maiorum, approbari velle, tanquam ij Christiani non fuerint? Potéstne magis absurdum aliquid, & magis impium cogitari? Scilicet, patres nostri, Christianam fidem ignorarunt? & nunc demum opera quorundam Christi perduellium Christus nobis est cognoscendus? Quamobrem laudanda est hęc Lutheri sentētia qui tales audiendos negat, verūtiam indicta causa condemnandos esse cēset. Verùm ita, quam tulit legem contra sacramentarios

Concors episcoporum synodi sententia, Dei sententia est.
Li. 2. ca. 19.

Lib. 4. c. 10.
Lib. 7. c. 12.
Li 2. de persequutione.
Li. 12. ca. 15.

In epist. de synodo Arimini & Seleucia congregatis.

Noua fides, vel fidei noua, confessio patribus iam per nuntiis absurda fuit.

Ibidem.

Lutherus Sacramentariorum & Anabaptistarum & sectarum author, de agone Christiano. cap. 29. Lutheri conatus.

E & Anabaptistas, eam patiatur ipse quoque: cùm præsertim ipse sit ille, quem isti se ducem sequutos esse profitentur, cùm ipse primus discessionis author, cùm ipse tot sectarum pater sit, quarum iam vix etiam numerum inite licet: quódque de Donato scripsit Augustinus, sicut is Christum diuidere conatus est, sic ipsum à suis quotidiana concisione diuidi, hoc idem ipsi quoque Luthero nunc euenisse videmus. Conatus est ille diuidere Christi corpus Ecclesiam, an à suis vicissim quotidiana concisione non diuiditur? Vt nihil dicamus de sacramentariis, de Anabaptistis, de Campanis, quos fortassis ad se pertinere Lutherus negabit, an Philippus, Brentius, Osiander, Illyricus, de professo Lutherani non sunt? Quàm autem infensæ sunt inter eos inimicitiæ? Quàm acerbæ grauissimis de rebus dissensiones? An Philippum querentem non audimus, quòd cùm ipse scripserit confessionem Augustanam, de tollendo nunc authore deliberatur? Haec enim ad se rapiunt Illyriciani, & ab ea Philippianos vnà cum autore suo conantur excludere: Quem cùm in aliis multis à magistri sui Lutheri placitis discessisse, tunc in dogmate de Eucharistia, ad Caluini sententiam accessisse palàm iactat. Qua de re non obscurè Caluinus etiam ipse gloriatur. Iam in eo capite, quòd summam esse volunt Euangelij, nimirum de iustificatione, immanè quantum inter se dissident Philippus & Brentius, cùm Osiandri sententiam hic tueatur, qua Philippiani nihil fieri posse putāt execrabilius. Sic etiam inter ipsos Lutheri discipulos de præcipuis Religionis nostræ dogmatibus parum conuenit, de quibus pugnaciter inter se certant, & ipsi sibi sunt inuicē hæretici, vt aliis eos elogiis ornare necesse nō sit, quàm quibus ornant ipsi se mutuo. Quare pati meritò debet, quā ipse tulit legem Lutherus, vt qui sunt eius doctrinæ sectatores, nulla cum illis ineatur disputatio, sed simul vt eos tales esse constiterit, statim iudicta causa condemnētur, vt non de Zuinglianis magis, quàm de Lutheranis verum sit quod à Lutheri discipulis dicitur, eos non stylo, sed sceptro magistratus coërcendos esse: cùm præsertim, non ferè quicquam adferant & hi, quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatum. Sed longiùs ab instituto digressi videmur, quamobrem vnde deflexit, eò redeat oratio. Demonstratum est à nobis, quòd etiam illo tempore quo floruit antiquissimus ille doctor Tertullianus, de scripturis agebāt, de scripturis suadebāt, scripturas obtēdebāt hæretici: quódq; Tertullianus, eos ad disputationē de scripturis admitti, & in eis certamen constitui vetat, verū ad Ecclesiasticā traditionē remitti iubet. An autem & Cyprianus de insidiis diaboli nō queritur? qui se transfigurat velut Angelum lucis, & ministros subornat suos, velut ministros iustitiæ, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub prętextu fidei, Antichristū sub vocabulo Christi: vt dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur. Nihil verius dici potuit, quam quod à Cyrillo scriptum legimus: Omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea, quæ à sancto spiritu rectè dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem excitantes. Au-

Hæreticorū inimicitiæ & dissensiones.

F

Nulla ineūda cū hæreticis disputatio.

Nihil nunc adferunt hæretici quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatū.

De simplicitate prælatorum.

Epist. 28.

gustinus quoque non aliunde natas esse dicit hæ- G reses, & quædam dogmata peruersitatis illa queantia animas, & in profundum præcipitantia, nisi cùm scripturæ bonæ intelliguntur non benè, & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur. Quam etiam ob causam, hæreticos Ambrosius ita describēdos esse putauit: Hæretici, inquit, hi sunt, qui per verba legis legem impugnant: Proprium enim sensum verbis adstruūt legis, vt prauitatem mentis suæ, legis autoritate commendent: Sciens enim impietas autoritatem multùm valere, fallaciam sub nomine eius componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, boni nominis commendetur. Qui fuerunt in Carthaginensi concilio, quod erat per Agripinum congregatum, cùm, quod dāt hæretici & schismatici, non esse verum baptisma dicerent, an id in scripturis sanctis vbique declaratum esse non affirmabant, expressóque Dei verbo sententiam suam sibi probasse visi sunt? Quæ tamen ecclesiæ autoritate postea fuit explosa. Sed Vincentium Lirinensem ea de re loquentem audiamus: Tanta, inquit, in patribus illis ingenij vis adfuit, tanta eloquentiæ flumina, tantus adsertorum numerus, tanta veri similitudo, tanta diuinæ legis oracula, sed planè nouo ac malo more intellecta, vt mihi omnis illa conspiratio, nullo modo destrui potuisse videatur, nisi sola tāti moliminis causa ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Nō igitur illi diuinæ legis oraculis, sed eorū vero sensu fuerūt destituti. Quamobrē rectè monet Hilarius: Memēto, neminem hæreticorū esse qui se nō secundū scripturas prędicare ea, q̄ blasphemat, mētiatur. Hinc H enim Marciō verbum Dei, cùm legit, nescit: hinc Photius hominem Iesum Christū cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum quòd ego & pater vnum sumus, non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus: per insanas foeminas suas paracletū alium defendit: hinc & Manichæus, & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, & fidem sine fide prætendunt. Scripturę enim non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in pręuaricatione, sed in charitate. Quem sequutus Hieronymus contra Luciferianos scribens: neque sibi blandiantur, inquit, si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare quod dicunt: eum & diabolus de scripturis aliqua sit loquutus, & scripturę non in legendo consistant, sed in intelligēdo. Sic de Arrianis quoque scribit Athanasius. Si ea de causa, quòd voculas aliquot sacræ scripturæ ab istis scriptas videant, arbitrētur blasphemias benedictiones esse, & prorsus futurum est, vt quum Iudæos nostri temporis videant legem & prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Christum abnegent: forsitan quoque audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euāgeliorum, inficiabuntur cū illis, & legem, & Prophetas. Sin autem ex ignorantia ita ęstuant, & garriunt, discant è scripturis excogitatorem, inuentorémque hæreseon diabolum, metu suæ graueolentiæ scripturarum voces vsurpare, vt illis obtectus, aspersos veneno suo simplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam alios hæreticos in errorem adduxit, ita nunc quoque Arrio persua-

Tract. 18. in Io.

In cap. 3. ad Tit.

In lib. ad Constant.

Hilarius.

Marcion, Photinus.

Sabellius.

Montanus.

Manichæus.

Hierony.

Orationes contra arrianos.

Hierony. Diabolus excogitator & inuentor hæreseon.

Chrysost. in sermone aduersus hereticos. To. 3.

A sit, vt quasi sub specie aduersarij contra hæreses loqueretur, quò melius falleret, suammet ipsius hæresim subiiciẽs. Quem secutus Chrysostomus: Aperi, inquit, Arri sepulchrum gutturis tui, impletum mortuis sermonibus, non enim habes verbum illud viuificum, quod tuis rationibus factum & creatum fabricas. At ille statim, cùm accersitur, à scripturis dicendi facit initium. Verùm tu vt fidelis, ne timueris eum cùm videris ipsum è scripturis loquentem. Nam & diabolus cùm accederet ad Christum & tentaret eum, per scripturas loquutus est cum eo, dicens: Si filius Dei es, mitte te deorsum, Scriptum est enim: quia angelis suis mãdauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis, & in manibus portabunt te. Constat autem, Arriũ quadraginta scripturarum loca produxisse, quibus adstruebat filium nõ eiusdẽ esse cũ parte substantię, nec aliud vel ipse crepabat, vel sectatores eius, quàm scripturas, quàm Euangelium, quàm expressum Dei verbum. Ad scripturas subinde prouocabat, nec aliũde secum quàm de scripturis agi permittebat. Cum Augustino congressurus Maximinus, hanc ei disputãdi legem præscripsit, vt si quid de diuinis scripturis protulisset, id audire necesse haberet. Eæ verò voces, inquit, quæ extra scripturam sunt nullo casu à nobis suscipiuntur, cùm ipse dominus moneat nos, & dicat: Sine causa colunt me, docentes mandata & præcepta hominum. De donatistis autem scribit idem Augustinus: Sicut diabolus contra latorem legis proferebat verba legis: sic & vos ex verbis legis accusatis homines quos ignoratis: vt dei promissis quæ in ipsa lege scripta sunt, resistatis. Ac paucis interiectis: Verba legis dicitis, sed in quos dicatis, non attenditis. Si-

Arrius quadraginta scripturarũ loca produxit ad suam hæresim constituendam.

Aug. lib. 1. contra Maximinũ.

Cap. 51.

B cut diabolus verba legis dicebat, sed cui diceret non agnoscebat. Ille caput nostrum sursum ascensurum deorsum volebat diicere: nos autem corpus eiusdem capitis, quod per totam terram diffusum est, ad exiguam partem vultis redigere. Ad eundem modum egit Macedonius quoque sicut ex eo sermone, quem de spiritu sancto scripsit Gregorius Nazian. colligere licet. Neque secus rem gessit Nestorius. Nam is expresso Dei verbo, Mariam Iesu matrem, atque ideo nudum hominem tantùm peperisse, demonstrare se putabat, cùm Iesu matrem in scripturis Canonicis aliquoties eam appellatam esse constet, nusquam autem Deipara sit vocata. Quam etiam ob causam vocem hanc tanquam alienam à scripturis, explodendam, & Mariam Christiparam tantùm, non autem Deiparam esse, dicendam censuit. Itidem & Eutiches, cũ duas in Christo naturas esse negaret, expresso Dei verbo sibi niti videbatur, & subinde quærebat ex Catholicis in qua scriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à sanctis scripturis non didici de duabus naturis: ac de rebus eiusmodi se solas inquirere scripturas vociferabatur, tanquam sanctorum patrum doctrinis & expositionibus sit minores. Quorsum autem attinet in re manifesta, plura verba facere? cum nihil dici possit verius, quàm quod scriptum est ab Augustino. Non posset error oboriri palliatus nomine Christiano, nisi de scripturis non intellectis. Neque enim aliunde tentare audet diabolus, quemadmodum apud Origenem quoque legimus quàm ex diuinis scripturis. Quem, cum produxisset Origenes illa psalmi verba proferentem. In manibus portabunt te, &c. vnde tibi, inquit, Diabole hoc scire, quòd ista scripta sunt? Nunquid legisti Prophetas, vel diuina eloquia cognouisti? Licet tu taces, ego pro te respondeo. Legisti, non vt ipse ex lectione sanctorum melior fieres, sed vt simplicitate literæ eos qui amici sunt interficias. Scis, quia si de aliis eius voluminibus loqui volueris, non decipies, neque habere poterunt autoritatem assertiones tuæ. Sic legit scripturas Marcion, vt diabolus, sic Basilides, sic Valentinus, vt cum diabolo dicerent saluatori: Scriptum est enim, &c. Si quando testimonia de scriptura audieris, vide, ne statim loquẽti acquiescas, sed considera illum, cuius sit, ac cuius sententiæ, cuius sit voluntatis, ne fortè simulet sanctum se esse, quod nõ est, & venenis infectus hæreseos, sub ouis pelle lupus latitet, ne fortè loquatur in eo diabolus de scripturis. Hæc Origenis admonitio nobis in imo pectore recondẽda est, ne quando excidat, vt, ne statim, si scripturas proferat aliquis, ac de expresso verbo Dei glorietur, omni spiritui credamus. An soli sunt hoc nostro seculo Lutherani, qui tam cõfidenter expressum dei verbum iactando nostras aures obtundunt? An idem sibi pari ac maiori etiam confidentia non arrogãt Sacramentarij? Quónam aliò Caluinus, quoties cũ Lutheranis illi res est, quàm ad scripturas prouocat? Quid est, quod minùs ferre queat, quàm cùm æque à Lutheranis, atque à Christianis patrum & conciliorum autoritatem obiici sibi videt? Cùm scripsissent Madeburgenses: Iubemur cęlesti oraculo filium Dei audire, respondet eis Caluinus: Maligne nec minus improbe Christi autoritatem nobis obiiciunt, quasi à pura germanáque eius doctrina, nobis vel minimum deflectere propositum

Macedonius.

Nestorius.

Eutiches.

August.

Orig. Hom. 31. in Luc.

C

Non statim scripturarũ adductarum testimonio acquiescendum.

Sacramentarij. Caluinum.

D sit: qui non minùs re ipsa semper demonstrauimus, quicquid ex sacro domini ore prodiit, nos reuerenter excipere, quam ipsi verbis iactant. Sit ergo nobis filius Dei absque controuersia summus, perfectissimus, & vnicus magister in cuius doctrina verbum aut syllabam mutare fas nõ sit. Sed non impedit fidei obediẽtia, quo minus ad sanam verborum eius intelligentiam attenti simus: Sit ille quanuis impius & blasphemus: sibi tamen nihil obiici minùs fert, quàm quod filium Dei non audiat: quod ab eius pura germanáque doctrina, vel minimum deflectat. Quid autem? An remissiùs id fit ab Anabaptistis? ex quibus quendam sic patrem cœlestem alloquentem legimus? Certè hac in re non possum decipi: Verbo tuo pater cœlestis credidi, illúdque suscepi per spiritum sanctum, vt certum veritatis verbũ: Ac paulò post: Ego scio certò & firmiter, quòd hæc mea doctrina, quod est verbum Dei, in die recti iudicij, non solùm dominos & principes, non solùm mundum, sed ipsos etiam Angelos iudicabit. An hîc tibi minus certus esse videtur, doctrinã suã expressum esse Dei verbum, quàm aut Lutherus, aut Caluinus? cùm tamẽ & huius, & Lutheri, & Caluini verbũ expressum sit verbum diaboli. Quorsum autem ad extremũ res redit? Stupor & mirabilia: dum sic vnaquæque secta verbum ad se Dei rapere, sibique soli veram illius intelligentiam arrogare conatur. Natum est nouum quoddam prophetarum genus, qui non sunt veriti, scripturarum autoritate, scripturis autoritatem omnem detrahere. En quò perduxit

Anabaptistica oratio ad deũ patrem.

Quoddam nouum prophetarum genus.

E rem tandem Sathanas. Posteaquam eò miseros mortales adduxit, vt quam quisque doctrinam esset amplexus, eam expressum esse Dei verbū certò sibi persuaderet, nec vllis rationibus ab ea se deduci pateretur. Iam igitur hoc est constitutum, quòd nullus ferè fuit vnquàm hæreticorum, qui suum errorem scripturis nō confirmaret: quique suam opinionem, Dei verbum non esse diceret. Et clamat hoc quidem res ipsa nihil vt opus vlla demonstratione fuerit, sed testatur hoc tamen princeps etiam nostri temporis hæreticorum: qui propterea nomen hoc etiam ad extremum, scripturam sacram esse consequutam scribit quòd vocatur liber hæreticorū, quòd ex eā ducunt originē omnes hæreses. Quorsum autē hæc dicet aliquis? Nū tu Dei verbū extenuare, num omnē ei autoritatem detrahere conaris? An hæc ita multa propterea produxisti, vt ostenderes, hæreticum esse, si quis testimonio, scripturarum vteretur? Procul à nobis absit, vt vel cogitemus hæc, quæ sunt ab homine Christiano aliena, quin quod ab Hilario dictum est olim, idem & nos dicimus: De intelligentia hæresis est, non de scriptura. Sensus, non sermo, fit crimen. Nihil scriptura sanctius, nihil augustius, nihil secundum Deum omni veneratione dignius. Verùm quid esse potest tam sanctum, quo non in perniciem hominum, humani generis hostis abutatur? Non est quod quisquam existimet, qui verba Dei loquuntur, qui diuinæ legis oracula proferunt, quòd eorum ora semper Deus aperiat. Annotauit hoc doctissimus Origenes, quòd non rarò, qui Dei verba loquuntur

Lib. 2. de Trinit. Vnde sit hæresis.

Origenes. Homil. 3 in Exodum. tom. 8.

F eorum ora diabolus etiam aperiat. Qui mendacium loquitur, inquit, certū est ꝙ diabolus aperit os eius, vt mendacium loquatur. Sed quomodo potest, inquis, loqui mendacium, qui scripturarum testimonia profert? quas à Spiritu sancto proficisci, qui spiritus est veritatis, à quo manat omne verum, nemo pius dubitat. Breuis est ad hæc & expedita responsio: In scripturis quidem ipsis, quas diuinitus inspiratas esse scimus, nullum esse potest mēdacium, cæterùm in sensu, quem adfert homo, de quo scriptum est: Omnis homo mendax. Qui mendacium esse posse negauerit, quid is aliud quàm Dei vocem negare, simul mēdacij spiritum sanctum arguere videbitur? Quid igitur, dicet aliquis? Si omnis homo mendax, num igitur quicquid homo loquitur, quicquid etiam ex diuinæ legis oraculis profert, mendacium est? Absit. Non hoc dico. Quō sciam igitur, quando loquitur mendacium? Docebit nos hoc, ipsa quæ mentiri non potest, veritas. Qui loquitur, inquit, mendacium, de suo loquitur. Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum: Si quid autem habet homo veritatis & iustitiæ, à Deo habet. Is igitur loquitur veritatem, qui non de suo, sed de Deo loquitur. Dices iterum: An non loquitur de Deo, qui Dei verba, qui scripturarum testimonia recitat? Atqui iam audiuisti, non semel à me dictum, quod etiam diabolus testimonia scripturarum recitat, neque tamen propterea veritatem loquitur, quia de suo loquitur. Quid est hoc, de suo loquitur? Suū scripturę, nō Dei sensum adfert. Hoc autē est hæreticū esse, sicut iam ex Ambrosio docuimus, proprium sensum verbis adstruere legis, & per verba legis, legem impugnare. Sed quomodo discernā, quando suum quisproprium, quando verò Dei sensum adfert? G Docebit hoc nos celeberrim' Ecclesię doctor Augustinus, qui sic Deum alloquitur: Veritas tua: nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonens, vt nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis id quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi propriè vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, à communi propellitur ad sua, hoc est à veritate ad mendacium: qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur. Iamne intelligis, quis de suo, hoc est, quis mendacium loquatur? Veritas non est huius, aut illius, sed est omnium. Omnes ad eius cōmunionem Deus publicè vocauit. Quisquis ergo, quod publicum est, facit priuatū: quisquis, quod omnium est per charitatem, id sibi proprium vendicat, & suum esse vult per contentionem, is de suo loquitur, mendacium loquitur. Veritas enim alibi non est, quàm apud omnes, hoc est, in Ecclesia catholica: quamobrem, quicunque singulares aliquos intellectus exquirit, insolitos & hactenus inauditos sensus excogitat, nouas & solitarias opiniones adfert, etiamsi sexcenta proferat è scripturis testimonia, quando quidem ea non omnium, hoc est, non eo, qui receptus est in Ecclesia catholica sensu vult intelligi, sed suum illis proprium sensum adstruit, de suo loquitur, atque ideo mendacium loquitur. Veritas enim non est apud vnum aliquem, sed apud omnes, hoc est in Ecclesia catholica, cui sanæ scripturarum intelligentiæ lux à Deo promissa est, nullum vt certius argumentum esse queat, aliquem de suo, hoc est H mendacium loqui, quàm si quis ab huius sensu & consensu recesserit, quamlibet is multa diuinæ legis oracula recitet, expressum diaboli verbū proferre potest, expressum Dei verbum proferre nō potest. Nam qui Dei verba loquuntur extra Ecclesiam, eorum ora diabolum aperire certum est: sicut econtrariò, qui loquuntur eadem intra Ecclesiam, quin eorum ora Deus aperiat, dubitandum non est. Atque hæc est causa, quoties Euangelistæ, aut insignis alicuius doctoris memoria fit in Ecclesia, quod & in introitu missæ, & in horis canonicis illud ex Ecclesiastico legitur: In medio Ecclesiæ aperuit os eius: quo significatur non aperire cuiusquam os Deum, nisi sit in medio Ecclesiæ, à cuius sensu, qui discrepat, eius os non Deus, verùm diabolus aperit. Quāuis celebris fuerit aliquis Ecclesiæ doctor, nisi fuerit in medio Ecclesiæ, nisi cum ecclesiæ sensu consenserit, os eius Deum non apperuisse certum est. Quòd si quis verò contra sensum illius & consensum loquatur, non dubitanter affirmauerim, quòd os eius diabolus aperuit. Quisquis igitur de suo loquitur, mendacium loquitur, quisquis autem de Deo loquitur, veritatem loquitur. De Deo autem loquitur, non quicūque scripturas quomodolibet profert, sed qui scripturas non suo proprio, sed omnium, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ sensu profert. Atque hoc est, quod propriè dicitur verbum Dei, quando scripturæ verbis, non proprius adstruitur sensus, verum is, qui omnium, qui Ecclesiæ catholicæ est, quem eundem esse dei sensum ambigendum non est. Sic annotatum à Socrate legimus, quòd imperator Constantinus, omnium eorum,

In scripturis sanctis nullū est mendacium sed in earum sensu quem adfert homo. Psal. 115.

Mendaciū.

Quid sit de suo loqui in diuinis scripturis.

August. Lib. 12. confess. cap. 25.

Ioan. 8. Veritas communis est, non alicuius priuati.

Veritas in sola Ecclesia catholica.

Quare, cum alicuius euāgelistæ aut insignis doctoris recolitur memoria, cani solet, in medio Ecclesiæ aperuit os eius.

De Deo loqui, quomodo intelligendum.

Li. 1. Hist. Eccle. cap. 9. A qui conuenerant in concilio Niceno sententiam, Dei vocat sententiam. Vox enim Ecclesiæ, vox est Dei per illam loquentis, Catholicus igitur & orthodoxus est, neque mendacium vlla ratione loqui potest, qui memor illius, quod scriptum est: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident: non suum, sed Ecclesiæ spiritum: non suum, sed Ecclesiæ sensum & consensum sequitur. Etiam si minus aperta videri possent alicui scripturę verba, quę talis profert, quoniam tamẽ Ecclesię sensu profert: expressum Dei verbum profert. Si quis verò suum illis proprium sensum adstruit, si suo sensui scripturas attemperat, nõ suum sensum scripturis iungit si non pro sententia scripturarum diuinarum, sed pro sua ita dimicat, vt eam velit scripturarum esse, quæ sua est, cùm potiùs eam, quæ scripturarum est, suam esse velle deberet, si pertinaciter eiusmodi sententia contra communem totius Ecclesiæ sensum & cõsensum tuetur, hæreticus est & schismaticus: & quālibet multa scripturarum testimonia producit, non tamen expressum Dei, sed expressum diaboli verbum producit. Nihil itaque scripturarum autoritati detrahitur, quando non tam ex illis, quàm ex earum praua intelligentia hæreses natas esse dicitur. Verus est hæc & Basilij querela, quod veritatis deprauatores, non suam scripturæ mentem accommodant, sed ad suam voluntatem mẽtem scripturarum trahunt. Præclarum autem est Clementis consilium, vt cùm lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur: sunt enim multa in scripturis diuinis, B quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisque sibi præsumit. Et ideo scripturarum intelligentiam oportet, inquit, ab eo discere, qui eam à maioribus, secundum veritatem sibi traditam seruat. Quod consilium sequutos esse scribit Ruffinus illa duo Græciæ lumina, Basilium magnum & Gregorium Nazanzenum, qui cum omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & autoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse constabat. Quantùm autem ab horum dissident sententia, qui temerè quamlibet volunt expendere scripturam & iuxta suum iudicium ei credere, neque patrum sensu moueri, ad quos remitti nefas esse putant? Quid autem istis rectiùs à nobis dici poterit, quàm quod Manichæis aliquando dictum ab Augustino fuisse legimus? Videtis, inquit, id vos agere, vt omnis de medio scripturarum auferatur autoritas, & suus cuique animus author sit quid in quaque scriptura probet: quid improbet, id est, vt non autoritati scripturarum subijciatur ad fidem, sed sibi scripturas ipse subijciat. Non vt ideo illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi autoritate scriptum legitur, sed ideo rectè scriptum videatur, quia hoc illi placuit. Quo te committis anima misera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta, quò te committis? An & horum alicui non rectè dicemus: Quò te committis anima misera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta, quò te committis? itàne quod tibi placet, id vis vt sentire scripturam credamus, & pro expresso Dei verbo habeamus? Cur non id potiùs, quòd omnibus, hoc est, quod Ec- C clesiæ placuit vniuersæ? Quis est hic superbiæ tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Tú ne sic tibi soli Dei spiritum vendicabis: sic reliquis detrahes omnibus, vt quem tu scripturæ sensum esse vis, eum totius Ecclesię sensu posthabito sequi teneamur? Potést ne maior esse, quàm sit hæc arrogantia, tyrannis vlla? Adsubuit monacho, visum est illi, quòd hunc aut illum sensum, hæc aut illa scriptura haberet. Quicquid igitur à patribus traditum, quicquid autoritate conciliorum sancitum, quicquid Ecclesiæ totius diuturna consuetudine receptum est & approbatum, id omne contemnite, reiicite, pro nihilo ducite: neque vel tantillum moueat quenquam multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas Ecclesię sanctorũ: sed quod illũ interpretari videtis, hoc sensisse Spiritum sanctũ, ne dubitate: quod autem orthodoxi docuerũt, quod autoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus tot iã sæculis amplexus est, quod scholæ defendũt, exitiabile satanæ venenum esse putate. Quàm verè dictum est à Paulo. Scientia inflat, charitas autem ædificat? quanuis opinio scientiæ magis inflet, quàm ipsa scientia. Quòd si vel micam isti charitatis haberent, num ita turgescerent, vt omnes præ se cæcos esse, stupidos, bardos, truncos, persuasum haberent? sed sicut vinum, nisi temperatum aqua fuerit, mentem alienat: sic scientia, si temperata charitate non fuerit, fastu quodam ebrium & prorsus insanum hominem reddit. Quãobrem rectè subiicit Paulus: Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognouit quemad- D modum oporteat eum scire. Nam si cognouisset, nunquam opinione scientię sic insolesceret, vt se præferret aliis, ac tanquam ex alto, reliquos despiceret. Principium enim veræ scientiæ est Dei cognitio, quæ parit in nobis humilitatem & submissionem, & prosternit potiùs hominem quàm erigit. Vbi verò tanta est superbia, quantam in ijs hominibus videre licet, quid ibi aliud esse potest, quàm ignoratio Dei? Docet autem alibi Paulus quemadmodum scire nos oporteat: Nemo, inquit, se seducat. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Ita demum sapientem fore dicit aliquem Paulus, si proprio sensu non nitatur, si apud se vltro stultus fiat, si seipsum examinat: si quam habere videtur prudentiam, eam in obsequium redigat Christi capitis & corporis, vt ille credat, & quod ille docet, cum timore & reuerentia potiùs amplectatur, quàm vt, quod sibi ipsi probabile fuerit sequatur. Quod vbi nõ fit, quid ibi aliud agitur, quàm quod scribit Augustinus: vt omnis è medio scripturarum auferatur autoritas? An autẽ hoc ita factum iam esse non cernimus? Exortus fuit hoc infœlici seculo nostro Martinus Lutherus, violenter in scripturas irrupit, ac submotis omnibus, quod ipse vellet, quódque suis dogmatibus commodum esset, hoc sentire scripturam contendit: denique sic rem gessit, quasi scripturæ sacræ non dispensator, verùm dominus esse postularet. Obsequium ab omnibus requisiuit, in eo quem ipse protulisset scripturæ sensu amplectendo. Natus est postea Carolstadius, & ex eo Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus: & sicut Lutherus Catholicos omnes &

Vox Ecclesiæ vox Dei.

Ezech. 3.

Hæretici & schismatici qui censendi.

Basilius In Hexamerõ. Homil. 2.

Lib. 10. Recognitionum & epist. 3.

Lib. 2. Hi. Ecclesia. cap. 9.

August. Li. 32. contra Faustum cap. 19.

Hæreticorũ superbia, arrogantia, mentis inflatio, & tyrannis.

Lutheri decretum.

1. Cor. 8.

Dei cognitio, præcipuũ vera scientia.

1. Cor. 3. Sapiens quis in ecclesia Dei dicatur.

August.

M. Lutheri peruersitas.

Carolsta. Zuinglius. Oecolamp. Caluinus. filij Mart. Lutheri. Balthas. Pacimontanus.

E orthodoxos, sic ipse vicissim vnà cum illis, Lutherum etiam ipsum submouit, & non hoc sentire scripturam, quod Lutherus diceret, sed quod ipse doceret, magnis clamoribus contendit. Erupit alicunde non ita multò pòst Balthasar Pacimontanus: is non à Luthero magis, quàm à Zuinglio in certis scripturarum locis interpretandis dissensit, ac quod ipse, non quod illi vellent, hoc sentire scripturam contendit. Viderunt hoc prophetæ cœlestes (quorum nunc princeps est Suenckfeldius) quòd isti sui sensui scripturas attemperarẽt, nec pro scripturarum, sed pro sua sententia dimicarent, vt non quod verbi gratia, Matthæus aut Marcus, sed quod ipsi sensissent, id pro expresso Dei verbo populo venditarent, atque ita, dum vnicuique suus animus autor est, quid in quaque scriptura probet aut improbet non eos autoritati scripturarum subiici, sed sibi subiicere scripturas, & sibi dominium in easarrogare velle, sic secum cogitare cœperunt. Quousque tandem hanc exculculatorum istorum tyrãnidem feremus? vt, quod productis è scriptura voculis aliquot eorum alicui visum est, id tanquam expressum Dei verbum statim adorare necesse habeamus? cùm tamen sic ipsos inter se pugnantes videamus, dum hoc quisque contendit, vt non quæ Apostoli aut Euangelistæ, sed quæ propria ipsius est sententia, eam pro expresso Dei verbo sectatores habeãt. Siccine iã isti se tanquam numina coli volunt? quid aliud restat, quàm vt incuruemur coram hoc, aut illo? & quicquid eorũ aliquis dixerit, è vestigio tanquam Dei vocẽ adoremus? Nos verò Dei de cœlo sen-

Prophetæ cœlestes volunt deo haberi.

Exculculatorum tyrannis.

F tentiam potius expectabimus, ac tum istos pro sua, non pro scripturarum sententia dimicantes, tum ipsas etiam scripturas, quarum tot iam, non diuersas modò, verùm & cõtrarias interpretationes adferri videmus, facessere iubebim^9, & quod nobis cœlestis ille magister dignatus fuerit reuelare, tanquam expressum Dei verbum, ea, qua par est, reuerentia recipiemus: ac ipsum loquentem potius audiemus (sicut etiam Propheta dicit: Audiam, quid loquatur in me Dominus) quàm vt ad egena ista elementa nos conuertamus, & in illis, quæ nunc in hunc, nunc in illum sensum inflecti videmus, salutem nostram constituamus. Non oportet legis aut scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum, vanus est labor, qui scripturæ impenditur, scriptura enim creatura est, & egenum quoddam elementum. Non conuenit Christiano, nimium creaturæ additum esse, Deum audire oportet, huius voces de cælo expectandæ sunt, vt nos erudiãt: Beatus vir, inquit Dauid, quẽ tu erudieris. Æquè nos docet hodie atque olim Patriarchas & Prophetas. Prohibuit Christus, ne plures magistri fiant, quòd vnus est magister noster in cœlis. Vides pientissime Rex, quò tandẽ reciderit, & quàm verè dictum est ab Augustino, ꝙ omnis de medio scripturarũ auferetur authoritas, quãdo nõ authoritati scripturarũ subiici vult aliquis ad fidẽ, sed sibi subiicere scripturas, neque de scripturæ, sed de sua sententia dimicat, vt quod ipse sentit, solũ id, etiã si cõtrà sentiãt omnes, expressum Dei verbũ haberi velit. Nimium altercando, dicit ille, veritas amittitur. An autem amissa non est veritas? an, in quibus solis est indubitata veritas omnis, apud quosdam scripturarum autoritas sublata non est,

Psal. 84.

A deo nos doctos esse, nõ solum legis aut scripturæ peritos esse oportet. Psal. 93.

Matt. 23.

August.

ex quo tempore sibi quisque iudicium de scripturis arrogare, & submotis omnibus, quem ipse seorsum ab Ecclesia sensum attulisset, eum tanquam expressum Dei verbum adorari voluit? Fuisset autem in hunc statum aliquando res perducta, si isti homines se esse memores, Ecclesiæ potiùs iudicium sequi, & illi se reuerenter submittere maluissent, quàm vt sui cordis visiones pro Dei verbo amplecti homines iuberent? cùm nemo possit esse mortalium tam excellenti doctrina, tamque insigni vitæ sanctimonia præditus, cuius sententiam pro expresso Dei verbo nobis amplecti fas sit. Contrà verò, vbi consentiens est Ecclesiæ totius vox, si quis id expressum esse Dei verbum, certissimamque veritatem dubitat, quid is aliud, quàm, an verax sit Deus, quem per os Ecclesiæ suæ loqui certum est & indubitatum, ambigere videtur? Habes itaque iam, Sigismunde Rex Auguste, quod nõ statim expressum Dei verbum est, si quid è scripturis profertur, ex quarum praua interpretatione hæreses omnes natas esse constat, cùm etiam diabolum dixisse legamus: Scriptum est enim, cùm tamen, quo ille sensu scripturas protulit, ipsius diaboli proprium, non dei verbum fuerit. Sacrosanctæ sunt scripturæ, nec dubium est, in illis verbum dei contineri, si sanus earum adsit intellectus. Cæterum de intelligentia hæresis est, non de scriptura: sensus non sermo, fit crimen. Nulla cum iis, qui discesserunt à nobis, qui se de expresso dei verbo iactant, sibique solis illud arrogant, de scriptura nobis est disceptatio, quàm ipsi non aliunde, quàm à nobis, à quibus discesserunt, habere se vltrò fatentur, quin scripturas canonicas non reuerenter omnes recipimus: illi contrà, quandoquidem non autoritati scripturarum subiici volunt ad fidem, sed sibi scripturas subiicere conantur, nõ recipiunt in illis nisi quod suis dogmatibus commodum est. Non est igitur inter nos de scripturis, verùm de scripturarum sensu controuersia, qualem iam inde à multis seculis semper inter catholicos & hæreticos fuisse legimus. Proferebat scripturam Arrius: Pater maior est me, qua tanquam expresso dei verbo, rudi populo persuadere conatus est, Christum dei filium patri minorem, nec eiusdem esse cum illo substantiæ. Et certè, si quis imperitior nuda verba expendat, aliquid illi dixisse videbitur Arrius. Quid autem ad hæc catholici & orthodoxi? Scripturam reuerenter accipiebant, sed, quod Arrius ex ea colligebat, expressum esse Dei verbum constanter negabant, cùm nunquam eo sensu protulerit hęc verba Christus, quasi non æquè Deum, neque per omnia se patri æqualem esse dicere voluerit, cùm, quatenus Dei filius, eiusdem sit cum patre substantiæ: inferior autem sit, quatenus hominis filius. Quare quod Arrius per hæc verba demonstrare conabatur, non esse patri consubstantialem filium, quãlibet id ipsi, & sectatoribus eius, expressum Dei verbum visum est, expressum tamen illud esse diaboli verbum, Catholici non dubitanter affirmabant. Non dissimilis est etiam hoc nostro seculo, de controuersis dogmatibus inter Catholicos & hæreticos concertatio: neque enim nobis cum iis, qui discesserunt à nobis, vlla est de scripturis disceptatio, verùm de sensu tantùm. Quò meliùs autem res intelligi queat vnicũ scri-

G

Is qui de totius ecclesiæ consensu dubitat, ambigere quoque videtur, an Deus verax sit.

De intelligentia hæresis est, non de scriptura.

H

Arrij in Christum blasphemia. Ioan. 14.

Catholicorũ & Orthodoxorum de scriptura intelligentia.

Exhibite exemplo omnes quomodo ab hæreticis accipiatur.

pturæ

A pturæ locum tractabimus, qui nunc paſsim ab omnibus profertur. Expreſſum Dei verbum eſſe dicitur: Bibire ex boc omnes. An autem nos expreſſum id eſſe Dei verbum negamus? quio libenter id coocedimus: verùm, quod eo ſenſu ſit expreſſum Dei verbum, quem ex eo loco, qui diſceſſerunt à oobis, colligere conantur, hoc eſt, quod conſtanter negamus. Quid enim illi colligunt ex hoc ſcripturæ loco? Quòd omnes, etiam laici, communicanres adſtriogantur ex præcepto domini ad ſuſcipieodam Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie. Hoc ſenſu protuliſſe Chriſtum hęc verba noo coocedimus: Quio, quod ipſe dixit aliquando Lutherus, idem & oos dicimus, oihil hac in re taoquam oeceſſarium laicis Chriſtum præcepiſſe, quòd hæc verba oon aliis dicta ſint, quàm Apoſtolis. Vides quòd hîc ooo de ſcripturis ambigitur, ſed de intelligeotia. Nam noo mioùs, imò magis etiam reuerenter, quàm ij, qui ſegregauerunt ſeipſos, nos catholici ſcripturam hanc tanquam Dei verbum recipimus: verum, ſicut illi pro ſua, ita nos pro Eccleſiæ ſententia dimicamus. Amant illi ſuam quam adſerunt ſententiam, non quia vera, ſed quia ſua eſt, & eam tuentur mordicus: nos, quam adſert Eccleſia Dei, ſententiam amamus, non quia noſtra eſt, ſed quia ſcripturæ eam eſſe confidimus: quòd non vno aliquo priuaro homioe, ſed cui miſſus eſt ſpiritus veritatis, quam columnam & firmamentum veritatis appellat Paulus, Eccleſia nos ita docente didicimus: Sed ſcripturam ipſam paulò diligentiùs expendamus. Aiunt expreſſum eſſe Dei verbum: Bibite ex hoc omnes. Omnibus igitur ex calice

Eccleſia columna & firmamentū veritatis. 1.Tim.3.

B oeceſſariò bibendum eſt: quod ſi qui ſecus fecerint, inſtitutionis Chriſti violatæ rei ſunt. Libet hîc propius cum iſtorum aliquo pedem conferre. Cedo, quid vocas Dei verbum? Scripturam. Quid autem expreſſum? Clarum, dilucidum, omnium oculis expoſitum, quod oemo tam hebes eſt qui non videat. Sed obſecro te, ſi tam clarum eſt & dilucidum, quàm illud haberi tu vis, quî ſit, quod de eo ńuoc ambigitur? de rebus, quæ claræ ſuot & perſpicuæ (verbi gratia) de eo, num dies nunc ſit, quãdoquidem ſolem illuxiſſe videmus, éſtoe quiſquam, qui diſceptandum eſſe putet? Oporter igitur noo tam expreſſum eſſe verbum hoc, quàm tibi videtur, quando de eo ambigitur. Mirum eſt autem, ſi tam expreſſum eſt, quòd ſexcentis anois iis, quibus Euaogelium Chriſti recepit Polooia, cum hæc verba Chriſti ſemper in Eccleſia lecta fuerint, & tecitata, quòd nemo repertus eſt, non iam dicam in Polonia, ſed in orbe vniuerſo, quàm latè patet in eo nomen Chriſtianum, cui viſum fuerit, hoc expteſſum Dei verbum eſſe, quo ſenſu profertur à te, nimirum quòd adſtriogantur eò laici, tanquam præcepto domini ad neceſſariò ſuſcipieodam Encharistiam ſub vtraque ſpecie. Ne Græci quidem, quanuis bibant apud eos ex calice laici, ſic iſta verba ſunt vnquam interpretati: Qui, cùm in Coocilio Florentino cum Latinis, aote centum annos conueniſſent, ac aliis de rebus nonnullis cum eis contendiſſent, de calicis vſu, ne tria quidem verba cum illis commutaruot, quòd ſcirent, nullum eſſe Chriſti præceptum de eo, ab omnibus laicis neceſſariò ſumendo. An igitur tu cæcos, ſtupidos, bardos, truncos fuiſſe putas omnes,

Expreſſum Dei verbum quod.

A quo tempore Polonia recepit Chriſti Euangelium.

Græcorum cum Latinis conuentus.

qui tot ſeculis, imò ex quo tempore ſcriptum eſt C hoc Euangelium, tam expreſſum Dei verbum non viderunt? Tu verò tecum etiam atque etiam conſidera, num ſit hoc pietatis & modeſtiæ Chriſtianæ, ſic de patribus ſeotire, quorum ooo pauci, qui calicis vſum, prætetquàm ſacris operantes, ignorabant ſanguioe ſuo ſignatum oobis Euangelium Chriſti reliquerunt: ita oe tu, aut cæcitatis, aut impietatis eos omnes condemnabis, qui vel non viderint hoc tam expreſſum Dei verbum, vel quod mious etiam eſſet ſereodum, viui, videntéſque contra illud venerint? Sed clara ſunt, ais, verba: Bibite ex hoc omnes, quicquid tandem ſit de patribus: qui dicit, omnes, nemioem excludit. Qua vos audacia facitis, ex omnes, non omoes? Sed ſi nemioem excludit, qui dicit omnes, oum igitur ex calice bibere vis etiam infideles? Abſit, ioquis, Ad ſolos fideles Chriſti ſacramentorum participatio pertinet. Atqui paulò antè dicebas, qui dicit, omnes, oeminem excludit, qua igitur fronte nuoc excludis infideles, & ex omoes, facis non omues? Verùm hac in parte tibi rectè ſentieoti libenter ſubſcribimus, ac non iouiti reſtrictionem banc tuam accipimus. Nunc tu dic, amabo: Iofantes baptizaros, eſſe ne fideles cenſes? Maximè. Quid igitur? Num & hos ex calice bibere iubebis? Minimè. Atqui paulò antè dicebas, omnibus fidelibus eſſe bibendum. Cur nunc iterum ex omnes, facis noo omnes? Cur tibi permittis, quod Eccleſiæ Dei licete noo vis? Tu paruulos ab omoi ſacrameotali parricipatione Chriſti corporis & ſanguinis arceri fas eſſe credis, & ſi laicis adulris altera tantùm ſpecies non

Ad ſolos fideles Chriſti ſacramentorum participatio pertinet.

detur (cùm tamen ſub alrera, quæ datur, totus D & integer Chriſtus accipiatur) graode ſacrilegium admitti quiritaris. Ad quod infantes, inquis, ab Euchariſtiæ communione rectè arceri credam, Pauli me mouet autboritas, qui ſcripſit: Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Quomodo autem ſe probabit infans? aut quomodo corpus Domini diiudicabit, qui rationis eſt expers? Quid autem, ſi ſuperuacaneum eſt, vt ij ſe probeot, quos conſtat eſſe mundos, & ſacro baptiſmate purificatos, atque recens io Chriſti familiam ioſcriptos? Quid ſi paruuli corpus Domini, quod ſumuot, diiudicare poſſuot in ſuis tutoribus? qui, priuſquam baptizentur, eorum nomine ſe credere profitentur, imò & puerum credere, & abrenunciare Satanæ. Si ſufficit ad baptiſmum percipiendum ſuſceptorum, & Eccleſiæ fides, cur non æquè ſufficiat ad ſumendam Euchariſtiam eoruodem adiudicatio? Certè Ruardus Tapper vir doctus, non aliam cauſam adfert, quamobrem à ſacramentali participatione Chriſti corporis & ſanguiois arceantur paruuli, oiſi quia pleruoque, quod in os ingeritur, non degluriunt, aut ingeſtum reiiciuot. Sed abſit, vt illud reprehendam, quòd magis etiam reſtringis hanc vocem, omnes, ac iofantes etiam, ad communionem admittendos eſſe negas: quandoquidem eadem eſt Eccleſiæ ſententia, etſi ſecus in Eccleſia primitiua fuiſſe legimus obſeruatum. Cæterùm ſi iuſta ratione factum eſſe putas, quòd ab omni ſacramentali participatione Chriſti corporis & ſanguinis arcet infantes Eccleſia, cur non itidem

Cur infantes ab Euchariſtia communione arceantur. 1.Cor.11.

Obiectio ab affirmante.

Ruardus Tapper.

E de illa tibi persuades, quòd calicem quoque dare laicis intermisit, non eam fecisse, nisi iustissimis grauissimisque rationibus adductam. Sed excutiamus adhuc verba Christi, quæ si rectè volumus intelligere, necesse est, vt quæ præcesserunt videamus, quo sic, quibus ea dicta sint, cognoscere queamus. Cœnam dominicam describens Matthæus, ita loquitur: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis: Marcus ita: vespere autem facto venit cum duodecim. Lucas ita: Et cùm esset facta hora discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Expressum in superiori loco tibi visum est verbum, omnes: qui fit, vt non æquè tibi videatur expressum verbum hoc duodecim? Num autem esset aliqua litigandi materia, si quàm acutè cernis illam, tam acutè cerneres & hanc, quæ præcessit, vocem? An vtrunque non eiusdem Dei verbum est, & omnes, & duodecim? vt sit sensus hic: Bibite ex hoc omnes vos duodecim, qui mecum discubuistis. Constat plures alios in domo Simonis leprosi, vbi cœna facta est, fuisse, solos tamen duodecim Apostolos discubuisse: quos, cùm nouos, noui sacrificij, sacerdotes instituisset, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, solos eos ex calice bibere iussit, Quod etiam fecerunt, sicut scribit Marcus: Et biberunt ex eo omnes. An ex eo tibi colligere non liceret, quòd, quamuis sacramentum Christi corporis & sanguinis ad omnes pertineat, verba tamen hæc: Bibite ex hoc omnes, non pertineant, nisi ad solos Apostolos, & eos qui successerunt illis, Episcopos & Sacerdotes: vt expressum Dei verbum sit, quo-
F ties hoc faciunt Sacerdotes, quod ipse tum Christus faciebat, & eos facere iubebat, hoc est, quoties consecrant Christi corpus, & in memoriam passionis eius offerunt, necesse eos habere, vtraque specie vti, & in consecrando, & in offerendo, & in sumendo, ita, vt si prætermiserint alteram, grande sacrilegium admittere videantur. Vel vnum autem verbum profer, non iam dicam expressum, sed quanlibet obscurum, ex quo conijcere tamen vtcunque liceat, quòd vel iusserit vnquam ex calice bibere laicis: vel saltem, bibendum illis ex eo sanguinem suum Christus dederit. Et interea nobis obijcis expressum Dei verbum, & inflatis buccis illud subinde crepas, cùm nec vmbram illius vllam in scripturis inuenire possis. Nos verò, siue spectare velis vmbram & figuram, siue rem ipsam & veritatem, contrarium è scripturis ostendere tibi possumus. Vmbram & figurā Eucharistiæ sacramenti fuisse Manna, quod de cœlo Iudæis erat suppeditatum, simul & agnum illum paschalem, non ignoras: de iis comedebant omnes, liquida verò nunquam in aliorum, quàm in sacerdotum vsum veniebant, neque sibi laici portionem eorum vllam vsurpabant. Veniamus ad rem & veritatem. Duobus illis in Emaus euntibus, appropinquans Christus, ibat cum illis. Cùm ad castellum peruenissent, mansit cum illis, ac recumbens cum eis, accepit panem, benedixit, & fregit, ac porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipse euanuit ex oculis eorum. Panem hunc interpretantur sancti patres, sacramentum Christi corporis & sanguinis: hîc de calice nulla fit mentio. Iamne vides expressum Dei verbum, quod sub specie panis tan-

Matt. 26.
Cap. 14.
Cap. 22.
Quomodo intelligendū, Bibite ex hoc omnes.
Vmbra & figura Eucharistiæ sacramenti sp.
Luc. 24.

tùm, Eucharistiam Christus dederit iis, qui non G erant Apostoli? Quòd autem vel dare iusserit, vel dederit ex calice sanguinem suum bibendum laicis, tātùm abest, vt hoc expressum sit dei verbum, vt ne vmbram quidem eius rei vsquam in scripturis reperire queas. Intellexerunt hoc Boëmi, quòd ex iis Euangelij locis, vbi cœna domini describitur, errorem suum defendere non possent, quo priuata sibi authoritate calicem vsurparunt, quamobrem ad illum adstruendum, visum est illis magis expressum Dei verbum, quod est apud Ioannem: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod verbum, qui se nostro tempore segregarunt, negant ad cœnam dominicam quicquam pertinere, neque de Sacramentali, sed de spirituali manducatione intelligi volunt. Sic quod Boëmis expressum, hoc Lutheranis non est expressum Dei verbum, qui cùm & sacerdotium, & sacrificium ex Ecclesia sustulerint, quod à Boëmis tamen factum non est: quandoquidem omnes esse volunt sacerdotes, omnibus esse dictum volunt: Bibite ex hoc omnes. Cæterum ad hoc, quod ex capite sexto Ioannis adferunt Boëmi, præclarè quidam vir pius & doctus, ante centum annos respondit: Nullus fidelis catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Nisi manducaueritis, & cæt. vel alia mandata Christi non esse seruanda: sed catholicus dicit, quòd vniuersalis ecclesia meliùs intelligit, quę sint Christi mandata, & qualiter sint seruanda, quàm Hussitæ: non igitur de verbis Christi, quæ nemo pius non summa veneratione recepit, sed de sensu verborum eius disceptatur. Nostri qui- H dem temporis hæretici, sicut paulò antè diximus, negant ea de sacramentali Christi corporis & sanguinis manducatione rectè accipi, quam etiam ob causam, authoritate loci huius ad asserendum calicis vsum non vtuntur. Nos verò qui libenter ea, quæ partum sunt, sequimur, quin de vtraque rectè possint intelligi, minimè negamus. Interea tamen, etiam cùm sola species panis sumitur, & manducari corpus & bibi sanguinem Christi, constanter asseueramus. Manducauerunt, inquit, Cyprianus, & biberunt de eodem pane secundum formam visibilem. Vides, quemadmodum hîc non manducari tantùm, verùm & bibi, dixerit de eodem pane: Quin & edi sanguinem in scripturis legimus. Manducatur igitur Christi corpus, & bibitur Christi sanguis, cùm sola species panis sumitur, etiamsi nihil in ora fidelium de calice fundatur. Quanuis enim neque dentibus attetatur, neque glutiatur, fide tamen & charitate manducatur & bibitur. Mirum est autem, quòd ex illo Euangelij loco suum institutum probare Boëmi nituntur, in quo neque calicis, neque vini fit vlla mentio, sed solius panis tantùm, quem etiam solùm ad salutē sufficere verba Christi declarant, dicentis: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Vides, quemadmodum æternæ vitæ promissio non calici sed pani facta est. Ac in illo toto sexto capite, ne minimo quidem verbo Ioannes, aut calicis, aut vini meminit. Qua de re igitur quiritatis, ô Satana? Quid hac inani tua, de expresso Dei verbo,

Boëmorum error.
Cap. 6.
Boëmi volunt omnes esse sacerdotes.
Hussitæ.
Hæretici.
Catholici.
Cyp. in sermone de cœna domini.
Leuit. 17.
Ioan. 6.
Vita æterna promissio nō calici, sed pani facta.

A instantia, toties aures nostras obtundis? cum quicquid è scripturis profertur, modò sanus adsit earum intellectus, magis ad receptum Ecclesiæ morem comprobandum, quàm ad tuum istum errorem tuendum facere videatur. Verùm nihil est, quòd homo Christianus existimet de calice tantopere Satanam laborare. Non ignorat ille, nihil ad salutem referre, vtatur quis calice nécne, cùm per membra sua, Lutherum, Bucerum, Philippum non obscurè fateatur, nihil de calice sumendo tanquam ad salutem necessarium à Christo præceptum esse. Scit ille longè verisimum esse, quod à patribus in Concilio Basiliēsi (quod hac quidem in parte receptum & approbatum esse constat) decretum fuit: siue sub vna, siue sub vtraque specie quis communicet, secundum ordinationem & obseruantiam Ecclesię, proficere dignè communicantibus ad salutem. Itaque non hoc eum offendit, quòd sub vna specie communicatur, nec hoc vrget, vt sub duplici communicetur: Sed quod fit secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ: quoniam sic demū, & non aliter proficere communicantibus ad salutem intelligit, hoc est, quod eum offendit maximè: ac ne communicetur hoc modo, nimirum secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, hoc est, quod instat & vrget maximè. Satanas vult esse Satanas: Satanam Hebræi vocant aduersarium: vult igitur aduersari Christo, & capiti, & corpori. Est ordinatio seu obseruantia Christi corporis Ecclesiæ, vt sub vna cōmunicetur: vult sub vtraque. Est ordinatio seu obseruantia Christi corporis Ecclesiæ, vt sub vtraque specie communicetur: vult, vel sub vna, vel

Concilij Basiliensis decretū de Eucharistia sacramento.
Satanas conatur ad Ecclesiæ ordinationem subvertendam.

Satanas aduersarius interpretatur.

B sub neutra communicare. Vis autem audire bestiam ipsam verba sua sonantem? Recitauimus ea superius aliquantò, sed quid impedit, quò minùs ea nūc quoque recitemus? sic per electum quoddam suum vas loquitur: Si quo casu Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primum, in despectum Concilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque autoritate talis concilij potirentur vtraque. Vides quorsum eat Satanas? Non calicis vsum laicis ille permissum, sed in despectum Ecclesiæ, contraria sanctionibus illius facta cupit omnia. Satanas est, Christi capitis & corporis aduersarius est, antichristus est: quamobrem quicquid per os Ecclesiæ suæ Christo decernere visum est, quamlibet id esse rectum, verbóque Dei consentaneum intelligat, ei tamen obnixe, manibus (quod aiunt) pedibúsque semper aduersari conatur, & quam olim capiti nostro Christo (caput & ipse sui corporis) eandem nunc per membra sua membris Christi cantilenam occinit: Mitte te deorsum, hoc est, sicut Vincentium Lirinensem interpretatum audiuimus, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Non hoc quod Ecclesiæ, sed quod mihi visum est, sequere: Priuati alicuius, qui cum spiritu meo sit afflatus, nihil sibi non arrogabit, nihil aliis non detrahet, non orbis totius Christiani, cui spiritum Christi non deesse certum est, sensum & consensum amplectere. Quoties igitur profert ex Euangelio Satanas: Scriptum est enim: Bibite ex hoc omnes, toties eū nihil aliud dicere putato, quàm quod Christo dixit: Mitte te deorsum. Hoc enim est, quod ille persuadere conatur hominibus, vt Ecclesiam, quæ firmamentum & columna est veritatis, contemnant, vt in scripturis interpretandis priuato suo, quàm illius iudicio plus tribuant, vt sanctiones eius pro nihilo ducant, vt ab eius corpore se præcidant. Quamobrem, quod ad vsum attinet Eucharistiæ, quod olim Donatistis dicit Augustinus: Non in sacramentis, sed in præcisione vitium est, hoc istis & nos modò non totidem verbis dicere possumus: Non in vsu sacramenti, sed in præcisione vitium est. Non in eo vitium est, si sub vna, nec in eo, si sub duplici specie communices, sed si contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ communices, in hoc solo vitium est, & quidem tantum vitium, vt omnia flagitia alia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe comparata. Quæ malum igitur hæc est quorundam religio, qui se Dei timore verbique saluificantis amore facere dicunt, vt de calice sibi necessariò putent esse bibendum? Scilicet, sexcentis iis annis, quibus Christi fidem recepit Polonia, cum adiunctis sibi terris, nemo fuit, qui Deum timeret: nemo fuit, qui verbum saluificans amaret, ac nu nunc quidem est quisquam in orbe toto christiano, nisi qui Lutheri spiritu fuerit afflatus. Quis est hic animi tumor? quæ plusquam Satanica mentis inflatio? Sic, vt soli tibi Dei timorem, sic, vt soli tibi verbi saluificantis amorem arroges, vt cæteris omnibus, quamlibet ij fuerint insigni pietate præditi, prorsus detrahere videaris. Qui sunt autem isti, nisi filij degeneres, & sicut à propheta vocantur, semen mulieris adulteræ? qui sanctis patribus & maioribus suis, extremæ cuiusdam impietatis notam inurere non verentur, quasi nullus in eis timor dei, nullus fuerit amor verbi saluificantis: & quidem his patribus, à quibus acceperunt & rectè viuendi instituta, & pietatis doctrinam, quam eorum plerique sanguine suo nobis obsignatā reliquerunt, quorum opera factum est, vt Christi primum nomen audiremus & è densissimis eidolorum tenebris eruti, luce veritatis eius illustraremur. Scilicet, secundum expressum Dei verbum hoc isti faciunt, quo nobis dicitur: Honora patrem tuum & matrem tuam. Sed e apendamus, quis ille Dei timor sit, quo se perculsos, à calice negant abstinere posse. Nunc illi similimus non est, quo Iudæi quoque prohiberi videbantur, ne prætorium ingrederentur, vt ne contaminarentur? Grandis apud eos religio fuit in prætorium ingredi, quod hoc ingressu grauiter se contaminatos iri putarent, Christum autem tradere gentibus ad illudendum, ad flagellandum, ac crucifigendum nulla fuit eis religio, quin secus etiam facere, fuit religio. Sic enim sibi persuadebant, se Dei præceptum implere, si Dei filium extremis afficiendum suppliciis gentibus tradidissent. Nos legem habemus, inquiebant, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Expresso Dei verbo sibi demonstrare videbantur, se iure Christum gentibus tradere, morte condemnandum: ac vsque eò nullo hac in re conscientiæ scrupulo premebantur, vt se grandi scelere obstrictos iri putarent, si secus fecissent. Quid autem? An illi non multo leniore piaculo, quacunque tandem ex honesta causa fuissent in prætorium ingressi, quàm quo Chri-

Luther. vas Satanæ electum.

Mittere se deorsū quid.

C

Non in vsu sacramentorum, sed in præcisione vitium est.

Lutheranorum animi tumor.

D

Dei timor, quo perculsi sunt Lutherani.

Ioan. 18.

Iudæorum simulata religio.

E stum Dei filium in crucem egerunt: Talis nimirum est istorum religio, qui se conscientia sua prohiberi dicunt, quominus altera tantùm sacramenti specie sint contenti. Rectè quadrat in eos illud ex Psalmo: Trepidauerunt timore, vbi non erat timor, quódque Christus ipse dicit in Euangelio Culicem colantes, camelum autem glutientes. Timere Deum videri volunt, sicubi (quod expressum Dei verbum & præceptum est) Ecclesia audienda, & receptus ac probatus ab ea ritus retinendus est: vbi verò corpus Christi mysticum quod sic ille dilexit, vt pro illo viuum & verum suum corpus in mortem traderet. Ecclesia sancta catholica in multas partes dissecanda, neque minùs crudeliter lanianda venit, quàm viuum & verum Christi corpus à Iudæis fuit laceratum, ibi nullum Dei timorem ostendunt. Quin sicut Iudæi, cùm verum Christi corpus dilaniandum tortoribus traderent, secundum expressum Dei verbum id facere se vociferabantur, dicentes: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori. Sic & isti, cùm idem de mystico Christi corpore concilium capiant, cùm vias omnes & rationes persequātur, quibus id in quàplurimas partes dissecari queat, qui conatus eorum (proh dolor) nimium eis successit, à calice sumpto initio, secundum expressum Dei verbum id facere videri volunt, clamantes & ipsi: nos legem habemus, bibite ex hoc omnes, & secundū legē hanc scindi debet, ac lacerari mysticum corpus Christi Ecclesia. Quàm sunt autem admirabiles istæ Satanæ fraudes. Quanta est insidiarum eius calliditas. Ex eo, quod Christus esse voluit sacramentum pietatis, signum vnitatis, vinculum charitatis, conatur ille facere causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij. Quid F enim aliud agitur in hoc sacramento; nisi quod Paulus dicit: Mors domini annunciatur? Quam autem ob causam ille mortuus est? vt filios Israel, inquit Ioannes, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Christus propterea mortuus est, vt congregaret, vt nos vnum corpus efficeret, cuius rei symbolum etiam esse voluit hoc sacramentum: Vnus enim panis & vnum corpus, multi sumus qui de vno pane participamus: hic verò, non magis nomine quàm re, Satanas verus antichristus, verus aduersarius Christi, propterea de calice contentionem hanc iniecit, vt segreget, vt diuidat, vt dispergat, & in quamplurimas partes dissecet, quam ille precioso sanguine suo sibi collegit Ecclesiam, quo sic in eis qui sacrilega separationis consilia sequuti fuerint, crucis & mortis Christi beneficium irritum, & inane reddat. Nos, ait Augustinus, in hoc sacramento Dominus designauit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit: qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium sed contra se testimonium accipit. Vis autem scire, quanto se scelere talis obstringat? Paulum dicentem audi, quòd reus erit corporis & sanguinis Domini, hoc est, non leuius designabit facinus, nec minoris erit supplicij reus, quàm illi ipsi, qui suis manibus Christum flagellauerunt, qui sanguinem ipsius profuderunt, qui corpus eius in crucem egerunt, qui graui supplicio mortis illum affecerunt. Et hoc est, quod vult Satanas, vt in hoc vnitatis sacramento diuisio quæratur, quo sic denuo Christus G crucifigatur, & ostentui habeatur. Hoc autem egit, qui verbum vocare saluificans audeat? Scilicet verbum saluificans dici mereretur, quod reum facit mortis æternæ? Non est hoc verbum saluificans: Bibite ex calice. Bibit ex calice Iudas, & condemnatus est: biberunt hæretici multi, biberunt falsi fratres plurimi, Christum quidem confitentes, virtutem autem eius abnegantes, verùm ad mortem & condemnationem æternam, non ad vitam & salutem æternam. Vis autem, quod sit verbum saluificans, cognoscere? Breue verbum est & expeditum: Ama. Charitas est verbum saluificans, quam qui non habet, bibat ex calice quantùm volet, mortem æternam consequetur, salutem æternam nunquam consequetur. Verum est enim illud, quod qui non diligit, manet in morte, qui verò diligit proximum, legem impleuit. Videtur autem tibi diligere proximum, qui sic sentit de præpositis suis, quibus obedire iussus est, quòd nullo sint aut fuerint vnquam Dei timore, nullo verbi saluificantis amore præditi, quin illud conati semper sint, ac nunc etiam oppugnare conentur? Certè non dilectionis hæc sunt, sed odij. Videtur is diligere proximum, qui se non ab vno aliquo, verùm ab omnibus, qui Christum verè profitentur, ab vniuersa catholica Ecclesia separat, patrésque suos & maiores omnes impietatis condemnat, tanquam qui spiritu sancto restiterint, nec agnitam veritatem amplecti voluerint? Charitatis quidem & dilectionis proprium est vnire, non diuidere. Non est igitur verbum saluificans: Bibe ex calice, sed verbum saluificans est, dilige, hoc est, non te separa à compage Christi corporis, ab Ecclesiæ vnitate, quin illam obedienter & reuerenter audi: sensum tuum illius H sensui & consensui libenter subiice, nec vnquam tibi tantùm arroges, vt illius iudicio tuum iudicium anteponas. Præclarè scriptum est ab Augustino: Dilige, & fac quod vis. Siue bibas ex calice, siue non bibas, modò in dilectione & vnitate vel bibas vel abstineas, iuxta ordinationem seu obseruātiam Ecclesiæ proficit tibi ad salutem. Contrà verò siue bibas ex calice, siue non bibas in diuisione, reus eris corporis & sanguinis Domini: quandoquidem ibi quæris diuisionem, vbi Christus vel maximè commendare nobis voluit vnitatem. Quæ cum ita sint, quis est, Sigismunde Rex Auguste, qui factum hoc tuum satis prædicare possit, quòd cùm tibi quoque dictum non semel fuisset: mitte te deorsum, hoc est, è sublimis Ecclesiæ doctrina, traditioneque te demitte, ac vel in solius Eucharistiæ communione contrarium ei, quod ab illo sancitum est, seorsum ab orbe Christiano fieri permitte, nunquam adduci potuisti, vt istis separationis consiliis loci dares aliquid? Quin, cùm personæ tuæ non esse, de rebus ad religionem pertinentibus quicquam statuere semel & iterum publicè professus esses (quandoquidem etiam Imperator filius est Ecclesiæ, & intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam sanctissimámque matrem suam reuerenter & obedienter audire, non autem illi præscribere tenetur) ad futurum Oecumenicum concilium, aut ad sanctæ sedis Apostolicæ iudicium rem omnem reiiciendam esse iudicasti. Fecisti

Hæreticorū religio. *Psalm. 13.* *Matt. 23.*

Ecclesia corpus Christi mysticum ab hæreticis in multas partes dissectū.

Ioan. 18.

Satanæ fraus atque calliditas, quàm admirabilis.

1. Cor. 11.

Ioan. 11.

1. Cor. 10.

Augustin.

1. Cor. 11. Reum esse corporis domini, quid significet.

Verbum saluificans est charitas.

1. Ioan. 4.

Rom. 13.

Hæretici charitate vacui.

August. Tract. 7. In epistola Ioan.

Sigismūdus Poloniæ Rex maximè catholicus.

Eiusdem responsio ad legatos protestantium.

A rem, tua maiorúmque tuorum pietate, dignam. Quid enim est, quod minùs regem deceat Christianum, Catholicum, & Orthodoxum, quàm ea sibi velle, quæ propria sunt sacerdotum & Episcoporum vsurpare? Quod facinus, quoties à principibus est admissum, semper ab eis grauissimas pœnas Deum experiuisse legimus. Equidem non ieterim inficias, iustis ex causis, calicis vsum, in Oecumenico concilio permitti laicis rectè posse: cæterùm, si quod regnum, seorsum ab orbe reliquo Christiano sibi velit illum vsurpare, quid aliud, quàm nefario schismate, se velle videbitur contaminare? Et hoc est, quò tendit Satanas. Non calicem ille, sed schisma vult: quin si calix vnanimi totius Ecclesiæ consensu permittatur, eum repudiandum esse iudicabit. Adeò nihil aliud, quàm separationem, quàm diuisionem quærit in eo sacramento, quod symbolum est vnitatis: Ipse est enim ille, de quo dixit Propheta, qui diuidit inter fratres: de quo dixit ipse Christus: Qui non colligit mecum, spargit. Contrà verò, Deus noster, non diuisionis, non dissensionis, sed pacis, sed dilectionis Deus est, vt nemo pius dubitare debeat, quòd expressum diaboli verbum sit, in quo nihil aliud, quàm diuisio quæritur. Et sunt interea, qui persuadere populo conantur, vnam hanc esse viam & rationem, qua dissidiis istis religionis mederi, simul id efficere liceat vt in regno tuo, fidei dogmatum consensus & vnitas retineatur, si calix laicis permittatur. Ne isti, quæ sunt Satanæ fraudes, nondum satis didicisse videntur. Potéstne sanus aliquis credere, quòd errore permisso, errores tolli: quódque separatione concessa, vnitas retineri

Schisma vult Satanas, non calicem.

Osea 14. Luc. 10.

Satana vafrities.

Errore permisso, errores non tolli.

B queat? Errorem voco, si tanquam necessarius ad salutem calix exigitur: separationem voco, si seorsum ab orbe Christiano permittatur. Mihi quidem hoc, etiam cum ipsa ratione, sensúque communi, pugnare videtur. Longè secus visum est sanctis patribus nostris: Non illi permissionibus, verùm contrariis constitutionibus, hæreses extinguendas esse putauerunt. Quid habebat ea res iniquitatis, quòd Mariam Nestorius Christiparam vocari volebat? An ea Christum nobis non peperit? An parum id frequens est in scripturis, quòd Iesu Mater esse dicitur? in quibus nusquam deipara vocata legitur: sanctis nihilominus patribus, in Ephesino concilio congregatis, hoc decretum ferre visum est, vt si quis eam Christiparam, & non Deiparam appellasset, anathema esset: nec quicquam ea re mouebantur, quòd vociferabatur Nestorius, expressso Dei verbo se niti, quódque vocem hanc, Deipara, negaret in scriptoris Canonicis vsquam reperiri, nec extra illas recipiendum aliquid esse diceret, cùm hæresim Nestorij, qua is, Mariam nudum tantùm hominem peperisse Christum, contendebat, non alia re, quàm contraria constitutione citius aboleri posse persuasum haberent. Neque verò frustrati sunt opinione sua. Tantas enim radices egit hoc sanctorum patrum in animis mortalium decretum, vt ne nunc quidem, tanto seculorum interuallo, vlla gens vnquam esse videatur (quæ modò Christi receperit Euangelium) cuius vernacula lingua, Maria virgo, non deipara potiùs, quam Christipara vocetur. Iam Apostolorum canonem esse scimus, vt baptizandi, ter merguntur: propter vitandum tamen schismatis scanda-

Fraus Nestorij hæretici.

Maria Christipara, appellare prohibetur in concilio Ephesino

lum, vel hæretici dogmatis vsum, in quarto Concilio Toletano, decretum fuisse legimus, vt simplex teneretur baptismi mersio, ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum assertionem probare, dum sequuntur & morem: sed nec illud ignoramus, quod in Azymo pane Sacramentum Eucharistiæ Christus confecit, qui ritus aliquandiu etiam fuit obseruatus in Ecclesia, & obseruatur nunc quoque: simul vt autem exorti fuerant Ebionitæ, qui legalia simul cum Euangelio seruari debere contendebant (quam etiam ob causam, in fermentato pane, Sacramentum istud confici posse negabant, quòd omnis oblatio, quæ offertur Domino, iuxta legem, absque fermento esse debet) contrarium est constitutum, nimirum, vt in fermentato pane conficeretur Eucharistia, cùm natura tamen sua sit indifferens, nec referre quicquam videatur in Azymo ne conficias, an in fermentato. Posteaquam verò cessauit Ebionitarum hæresis, ad intermissum in Azymo consecrandi morem, Latina quidem Ecclesia sibi redeundum esse putauit. Sic sancti patres nostri, non permissionibus alendas, verùm contrariis sanctionibus opprimendas hæreses esse censuerunt. Sed multitudini petentium, aiunt, concedendum est aliquid. Quid, si caput hoc doctrinæ, proponat multitudo: Solum Deum patrem adorandum & inuocandum esse? Christum autem pro procuratore tantùm habendum: Num statim, quia petit multitudo, concedendum esse dicemus? Pessimè res agitur, vbi multitudinis imperitæ potiùs, quàm eorum iudicio standum esse putatur, qui propriè sunt ad munus hoc vocati, cùm

C

Simplex baptismi mersio, quare in concilio Toletano constituta.

Eucharistiæ sacramentum quare nunc in azymo pane, nunc in fermentato confici iussum.

Non multitudine aliquid petentium contra morē ecclesiæ concedendum.

D verè dictum sit ab illo, quòd multitudo mater est seditionis & contumaciæ, paucitas verò magistra disciplinæ. Regi, non regere: præscriptis parere, non præscribere debet multitudo. Actum est de illo regno, in quo penes multitudinem est imperium. Cùm in aliis rebus omnibus tum præsertim, vbi causa religionis agitur, non, quis petat, neque quàm multi petant, sed quid petatur attendendum est. Postulauit olim ab Apostolis & eorum sectatoribus multitudo: Christum vt negarent, vt eidolis thura admouerent, idem ab illis & potestas contendebat. Quid ad hæc illi? Oportet, aiebant, obedire Deo magis, quàm hominibus, ac quæuis adire supplicia, quin & iugula priùs offerre parati fuerunt, quàm vt postulata facerent, quod etiam reipsa præstiterunt. Quæ tuæ sint partes, pientissime Rex, in hæresibus propulsandis, non ignoras: docent hoc re patriæ quoque leges, in quas, cum regno inauguratus esses, iurasti. Ac omnibus quidem qui Christiani censeri volunt, nobis tamen episcopis præcipuè, qui duces religionis esse debemus, millies mortem oppetere præstat, quàm semel Christum negare. Negat autem Christum, non is modo qui Deum esse illum non confitetur, & pro procuratore tantùm agnoscendum putat, aut qui non credit eorum aliquid, quæ nobis aut de diuinitate, aut de humanitate illius Canonicarum scripturarum autoritas credenda præscripsit: verum & is, qui vnitati Ecclesiæ non communicat. Christus enim est & caput, & corpus: Caput est vnigenitus Dei filius, corpus eius Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne vna.

Chrysost. Homil. 5. Oper. imper. in Mattheū

Acto. 5.

Notandum.

Negare Deum qui dicantur.

De vnitate ecclesiæ ca. 4. In 1. canonicam Ioan. tracta. 6. & sermo. 31. de ver. apost.

E Quamobrem æquè Christum negat is, qui ab eius corpore, quæ est ecclesia, ita dissentit, vt eius communio non sit cum toto, quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, atque is qui de capite Christo à scripturis sanctis dissentit: sicur non vno in loco docet Augustinus. Extat apud Eusebium epistola Dionysij Alexandrini ad Nouatum, in qua non minoris esse gloriæ scribit martyrium, Ecclesiæ non scindendæ gratia toleratum, quàm quod fertur propter idololatriæ recusationem: imò, meo, inquit, iudicio, maioris est gloriæ. Nam illic quidem pro vna anima martyrium toleratur, hîc verò pro vniuersa Ecclesia. Ex quo videre licet, non minus esse crimen Ecclesiam scindere, aut assensu schisma comprobare, quàm idolis thura admouere. Procul igitur absit hoc à quouis homine Christiano, præsertim ab episcopo, quum vel multitudo, vel magnitudo separationem ab Ecclesia Dei petit, vt statim assensum ad eam suum præbeat. Optandum est, vt hanc nobis Deus mentem det, quo priùs à corporibus nostris animas nostras separari velimus, quàm vt sacrilega cõsilia separationis à Christo, & à corpore eius, assensu nostro comprobemus. Hoc animo, cùm alios omnes, quotquot Christianorum appellatione gaudent, tum nos Episcopos præsertim præditos esse decet, si honorum pastorum officio fungi volumus. Quo tempore primum ad regni gubernacula, pientissime Rex, accessisti, memoria tenemus, cùm itidem à te postularetur quiddam, quod ad separationem attineret, placidè quidem pro eo, vt mansuetudo tua fert, sed negasse tamen

Lib. 6 Eccles. histo. cap. 45.

Boni pastoris functio.

F te, quod ne faceres postulata religione prohiberi te diceres: simul in celebri senatorum totiúsque populi corona Christi vocem illá vsurpasse. Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Non tibi tanti fuerat regium diadema, non regni tam ampli, támque copiosi, non tot illi terrarum adiunctarum imperium, vt eorum amittendorum metu faceres aliquid, quod facere te salua fide, religionéque tua non posse putares. Quid autem impedit, quò minùs iisdem & nunc verbis vtaris, nisi fortè minus tibi grauis quàm illa videtur hæc separatio, cùm, vt à Christi corpore, sancta catholica Ecclesia, præcisionem fieri permittas, abs te postulatur? Sed publicæ tranquillitati dandum est (aiunt) aliquid. An verò tum quoque, publica regni tranquillitas non prætendebatur? an summa rerum perturbatio nisi postulata fecisses, consequutura non esse denunciabatur? Prospexit nihilominus regni tui tranquillitati Deus, Ac si tanta tot animarum iactura regni tranquillitas est redimenda: cœlum, quod est in Prouerbio, terra misceri præstat, & si fractus illabatur orbis, illius opprimi ruina satius fuerit, quàm à Christi corpore præcisos, beatam aliquandiu (vulgi iudicio) vitam in terris agere, quæ paulò pòst, sempiterna morte, & nunquam finiendis gehennæ suppliciis commutanda sit. Leuior est fortunarum, leuior & corporum, quàm animarum iactura, quarum irrecuperabile damnum est. Atque hæc sic à nobis dicta sunt, quasi verum illud iam esset, quod persuadere nonnulli conantur, ad regni tui tran-

Matt. 16.

Animaduertendum diligenter.

Satius fuerit mille mortibus occũbere quàm aliquid a Iurr- ius ecclesiam discedere aut pati fieri.

quillitatem plurimùm interesse, si quibusdam (qui G bus rectè dici potest: Nescitis quid petatis) quod petunt, de calice concedatur: cùm intereà certum illud sit & indubitatum, si quod petitur, concessum sit, multò maiorem id regno tuo perturbationem allaturum. Etiam huius seculi sapientes, qui de Repub. scripserunt, cùm aliarum rerum omnium præterquàm malarum, tùnc legum præsertim, veterúmque motum mutationem, cùm primis Reipublicæ periculosam esse docuerunt, quod à corporibus humanis sumpta similitudine comprobarunt: quod hi, qui à consueta victus ratione discedant, & nouam aliquam sibi constituant, non sine discrimine suæ valetudinis id faciant. Quamobrem præstare putant, vt etiam errata quædam & legumlatorum, & magistratuum tollerentur: cùm persæpe, non tantùm in eo boni sit, si corrigatur error, quantùm inde redundat detrimenti, quòd paulatim assuescant homines magistratui non parere, vt subinde leges mutare, nihil aliud esse videatur, quàm omne robur eius detrahere, & paulatim homines ad mutandum plura maioráque assuefacere, cùm non rarò, quæ videntur in speciem esse minima, maximorum causa sint malorum. An autem hoc oculis ipsi nostris non ita cernimus euenisse? cùm apud finitimos nobis populos, tum apud eos, qui in regno tuo non ita pridem ad nouandas res animum adiecerunt. Possem ego nominatim quosdam recensere, qui nihil aliud initio sibi, præter calicem permitti postulabant, quem sibi paulò pòst etiam vsurparunt: num autem in eo acquieuerunt? Quin illi posteà Confessionem Augustanam integram sunt am- H plexi. Mox ea teiecta, Picardicam: proximè verò gehennensem (Geneuensem dicere volui, nisi quod eadem est & Geneuensis & gehennensis) quàm publicè profitetur Apostata Lysmaninus, à te Sigismunde Rex proscriptus. Quid illis ad extremum sit futurum, nescio. Fortassis ad Suenckefeldium tandem inclinabunt. Vellem autem, vnam mihi terram aliquam ostendi, vbi priuata libidine calix vsurpari cœptus est, in qua non è vestigio multæ sint aliæ, & quidem horribiles hæreses subsequutæ. Auorum nostrorum memoria, primùm in finitimo nobis Boëmiæ regno incidit ista de calice contentio, quem sibi nonnullæ ciuitates quo iure, qua iniuria vsurparunt? Quæ verò mox hæreseôn portenta subsequuta non sunt? Quàm rara in Morauia & Boëmia oppida reperire licuit, vbi calicis vsus receptus est, in quibus non simul sex aut septem sectas, mirabiliter inter se dissectas, videre liceret? In Germania verò, sathanismus hic omnis, quem non sine magno dolore & stupore cernimus, vnde, nisi à calice, sumpsit exordium? Videntur fraudes istæ, quæ per sathanæ membra, veræ pietati struuntur, esse cuneo simillimæ: qui prima parte tenuissimus est, nec videtur in lignum impactus, magnam ligni disruptionem facturus. Verùm quamlibet illius prima sit acies tenuis, aditum tamen facit sequenti crassitiei, ita, vt cùm prima pars illa recepta fuerit, necessariò tandem & sequentia recipiantur, donec lignum penitus discindatur. Huius igitur exitiabilis cunei, si quis primam partem tenuiorem, calicem fuisse dixerit, à vero non aberrauerit. Nam vbi receptus hic

Matt. 20.

Plato lib. 7. de legi.

Arist. lib. 2. polit. 6.

Legum mutatio quid mali vehat.

In Morauia & Boëmia sex aut septẽ secta, inter se dissecta Sathanæ fraudes, cuneo simillimæ.

Augustana confessio.

A est, iam altera cunei pars est subsequuta crassior, Augustana confessio, quæ nobis & sacerdotium & sacrificium abrogauit, ac Deum ipsum, in ordinem quodammodo coëgit, nullus vt ei præ cæteris mortalibus excellẽtior honos haberetur. Mox ingressa est pars altera crassior adhuc, Tigurina & Laskana confessio: quæ dun, quæ oobis reliqua tamen fecerat Augustana confessio, sacramenta sustulit, Eucharistiam, & baptismum: vt sicut illa suos absque sacerdotio & sacrificio, sic hæc esse suos quoque faceret, absque Sacrameotis. Neque nos magis Christianos, quàm Lutheranos, idololatriæ condemnauit, quod vtrique persuasum haberemus, quanuis diuerso modo, verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistiæ sacramento contineri: Itaque cùm ex illo quoddam eidolum faceremus, tum ex baptismi quoque sacramento, dum ei peccatorum remissionem tribuimus, & per lauacrum regenerationis, nos fieri saluos credimus: Sic quod oos Lutheranis, hoc sacramentariis vicissim sunt Lutherani, nimirum eidololatriæ. Venit ad extremum Sueockfeldius, qui, & scripturas omnes, & externum omne verbi ministerium sustulit, & æquè sacramentarios, vt Lutheranos, & nos Christianos eidololatriæ reos fecit, qui conuersi ad egena elementa, hoc est, ad scripturas Canonicas, ex illis salutem peteremus. Et hæc fuit nouissima cunei pars, cuius prima parte, quamlibet illius acies tenuis erat recepta, quicquid erat reliquum Satanismi, paulatim irrupuisse cernimus, sicut in alio quodam scripto nostro pluribus demonstrauimus. Vides pientissime Rex, quorsum ad extremum res producta sit? posteaquam in despectum Ecclesiæ calix initio fuit im-

Tigurina & Laskana confessio.

Quanta horum temporis Hæreticorũ in Deum & eius ecclesiã blasphemia. Impius Suenckfeldius.

B pactus, quanta ex hoc solo facta est ad reliquum satanismum, ioclinatio? Quisquis est homo Christianus, qui pietate tamen aliqua præditus est, non facilè potest animum ioducere, vt à sensu & consensu totius Ecclesiæ discedat. Cæterùm, simul, vt vel vna aliqua in re discessionis initium fecerit, iam difficilius est multò finem illius, quàm fuit initium, inuenire: vt noo sine causa prouerbio celebratum semper illud fuerit: Principiũ plus esse quàm dimidium totius: quod etiam ad oculum videre licet in iis, qui solius in calicis vsu, se ab Ecclesię cõpage principio diuulserunt: apud quos, si minùs alię sectę statim omnes, certè lutheranismus omnis simul est euestigio receptus. An eius rei periculum non esse factum scimus in Germania? Conscripta fuit ibi quædam interim religio (quam rectè nolo dicere) sed fuit autoritate comitiorum ab nmnibus propè recepta, paucis quibusdam exceptis: oum autem, à quibus recepta est, apud eos legitimum sacerdotium & sacrificium, iuxta formulam, in eo libello præscriptã, fuit restitutum? Nihil minus. Etiam Interimistę, æquè sunt & fuerunt, vt alij Lutheristæ, nisi quòd à carnibus alicubi abstinent in quadragesima & prosabbato, & rem diuinam, vel prophanam potiùs, ne dicam sacrilegam facientes, lineis ac sacerdotalibus aliis indumentis, nonnullis in locis vtuntur. An autem idem in regno tuo factum esse oon vidimus, vbi calix per summum sacrilegium vsurpatur? an similiter & sacerdotium, & sacrificium ibi non abrogatur? an laici sibi sacerdotalia munera non arrogant? an conficiendi Christi corpo-

Quò tandem productus est lutheranismus ex paruo principio.

Interimistæ æquè sacrilegi vt alij Lutheristæ.

ris, quam oullam habent sibi potestatem non vsurpant? & pro Christi corpore dant communicantibus merum panem pistorium. Nam quomodo conficiẽt Christi corpus, quibus potestas eius conficiendi nulla data est? In summa, nihil aliud dicit Satanas, quando contra ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ iubet de calice bibere, quàm quod Christo dixit aliquando: Mitte te deorsum, hoc est, Ecclesiæ traditionem relinque, obedientiam illius omnem abiice, conciliorum autoritatem pro nihilo ducito. Ac metuit quidem homo Christianus mittere se deorsum, quoniam cum periculo coniunctum id esse videt, diu secum deliberat nonnunquam, vtrum sibi sit faciendum: posteaquàm verò semel se mittere deorsum cœperit, iam non est in illius potestate, vt se ruẽtem sustineat, nec impedire potest vllo modo, quò minùs ad imum vsque pręceps cadat. Enarrans illud ex psalmis Augustinus: Fundauit terram super fundamentum eius, noo inclinabitur in seculum seculi: terram interpretatur Ecclesiam, aquam verò decurrentem quæ ad nihilũ deueniet, io alio quodam psalmo sigoificare vult hæreses: Quò minùs aquæ decurrere possint ad Ecclesiam, hoc est, quò minus illam obruere queant hæreses, impediunt aggeres illis oppositi, quos rectè cõciliorum sanctiones intellexeris. Cæterùm quamuis aggeres validi fuerint, si quis tamẽ vel paruum in illis foramen aperuerit, statim eò tota moles aquarum incumbit, ac perruptis aggeribus, longè latéque campos, segetes, pagósque subuertit, nihil vt sit quod aquarum decursum remorari queat. Hoc igitur foramen tunc aperitur, quando contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ calix permittitur. Quis enim impedire queat quò minùs D per hoc ipsum forameo quàmlibet exiguum videatur, perruptis aggeribus, hoc est, conciliorum decretis violatis, omne genus hæreseôn in Ecclesiam impressionem faciat? Quò magis mirum est, non deesse quosdam qui tranquillitatem Ecclesiæ regnóque tuo promittãt, si contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ calix laicis concedatur. Si potest saluum, & integrum esse lignum, in quod prima cunei pars, quamlibet illius acies tenuis sit, impacta est, si caueri potest, quò min[9] crebris ictibus reliqua crassitie impulsa, lignum illud penitus diffundatur: si possunt esse saluæ segetes & prata, in quæ, foramine facto in aggeribus, magno impetu aquæ defluxerint: nec exitum facilè reperire possint: si potest saluus esse homo, qui semel de sublimi turri aliqua se præcipitem dederit: si potest ipse ruentem se sustinere, quò minùs in imam vsque terram præcipitatus, aut ceruicem frangat, aut reliqua corporis membra collidat, poterit saluum, integrum, ac trãquillum esse regnum illud in quo in despectum coocilij, calix fuerit vsurpatus. Postulatur à multis concilium, quam autem ad rem? quis illius vsus erit? si posteaquàm rectè fuerit in eo constitutum aliquid postremis etiam hominibus, in despectum illius contraria facere licebit omnia. Num autem sanctior erit postea comitiorum, quàm coociliorum authoritas? An ipsi nostris oculis non conspeximus in despectum regis & Comitiorum alicubi quædam contra decreta Comitiorum facta esse, quæ priusquã in Comitiis decreta fuissent, facere tameo illi ipsi

C

Non potest corpus Christi conficere, cui non cõficiendi nulla data est potestas.

August. In Psa. 103.

Ecclesia.

Hæreses.

Mira nostrorum pia authorum vehementia.

E non audebant? Et ibi tranquillitatem fore sperabimus, vbi nulla conciliorũ, nulla comitiorũ, nulla pontificũ, oulla principũ est authoritas? vbi boc agitur. Vt sim⁹ sine lege, sioe rege, sine sacerdotio, sine sacrificio, sioe sacramẽtis, sioe Deo, vbi tãto studio laboratur, vt quæ ciuitas vnius hactenus labij fuit, & eoru odẽ sermonũ, ex ea Babylonem ædificare liceat, io qua tanta sit & est iam linguarum coofusio, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui. Sed quid opus est pluribus? Ipse nosti, pientissime Rex quòd cùm nonnulli, clamosis quibusdam offerendum esse calicem censuissent, modò in eo acquiescereot, repudiatus est. Paucissimi iam suot in regno tuo, qui solo velint esse calice contenti. Sed & confessionis Augustanæ non ita multi. Quotquot à nobis discesserunt, magoa ex parte, vel Picardi sunt, vel Caluiniaoi, aut Laskani, aut Nestoriaoi, aut seruetiani, quibus concedendo calicem, nemo satisfecerit. Qui legit apologiam Picardorum, reperiet in ea, quòd Picardi non minùs propè Boëmos illos insectantur, qui in sola vtriusque speciei communione acquiescunt, cætera verò Catholici videri volunt, quàm eos, qui per omnia suot catholici. Iam verò Petrus Paulus Vergerius, qui proximo superiore anno, noo aliam ob causam in regnum tuum venerat, quàm vt in eo seditionem coocitaret, protulit in medium literas ad quosdam scriptas, quas etiã typis excudi fecit. Ao autem hoc fuit boni viri officium? Certè si quid frontis habuisset, si qua mica probitatis io eo fuisset, tale aliquid facere nunquã aggressus fuisset. Sed videtur bic homo expers humanitatis, & vitæ communis ignarus esse, cùm in F medium proferre literas ab aliquo scriptas, nihil aliud sit quàm quòd ille dixit: Tollere è vita, vitæ societatem: tollere amicorum colloquia absentiom. Verùm ad rem. Etiam Pauli quarti Pontificis literas, & quidem binas, typis escusas peruulgauit, quio & scholiis quibusdam suis obscurauit ac mirabiliter deformauit, quæ piè sanctéque scripta fueruot, secus interpretando. Audi quid scribat in suis in priorem Epistolam scholiis. Dixerit, inquit, quispiam: Si quidem possemus Papam eò adigere, vt velit asseotiri, vt ministri Ecclesiarum baberent vsores, lingua vernacula io administratione sacrameotorum vterentur, atque vt vtranque speciem populo exbiberent, io reliquis verò articulis & doctriois cum Romana Ecclesia consentiremus, quemadmodum hactenus consensimus, an nõ consultum putares, vt tunc acquiescetemus? atque vt hæc prius lucro apponeremus, deinde paulatim labente tempore, vt etiam de reliquis articulis lucrifaciendis cogitaremus? Respoodeo. Minimè mibi consultum videri: Nequo enim in eo res sita est, vt minister vxorem habeat, vt populari liogua in Ecclesia vtatur, vt vtramque speciem porrigat: sed vt habeat viuam fidem, vt sit membrum Christi Ecclesiæ, atque vt eam rectam doctrioam teneat, pupulóque annuociet, quam filius Dei dominus noster Iesus Christus attulit è sinu patris. Quæ esset isthæc contaminatio doctrinæ? quod monstrum? si consentiremus, vt esset pastor animarum nostrarum, missarius, sacrificulus, vnctus & ioauguratus ab aliquo Aposcnpo & Antichristi membro, &c. Per bunc verò satellitem suum apertiùs multò causam suam agit

Babylonia. hoc est confusionis constructio.

Picardorum apologia.

Petrus Vergerius Hæreticus admodũ seditiosus, imò ad seditiones excitandas natus.

Ci. 2. Phi.

Vide huius euangelistæ sacrilega verba.

Ad obiecta vergerij Responsio.

Satanas, quàm per illos, qui de calice tantùm, dequerebus aliis, quæ non perinde magni momenti videri possunt, tantopere contendunt: quorum G etiam detegit insidias, ac superuacaneum esse ducit, longioribus ambagibus vti, mox ipsum petit iugulum, vt citra moram aliquam, Deus in ordinem cogatur, nec vllum, aut sacerdotium aot sacrificium externum habeat, per quod esse Deus agnoscatur. Hooest, quod statim initio sibi Satanas per Vergerium efficieodum esse porat: & est re vera verissimè dictum, quòd frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora: Quorsum enim opus est longo circuitu, si quoois compẽdio peruenire possis? Verùm audi quid paucis interiectis addat: Postquam enim hic homo nimis in aliena republica curiosus, & ad seditiones excitandas natus, hortatus fuerat Polonos, vt si maximè concederentur illis hæc tria, constanter ea respuerent. Scias, ioquit, Polonia, causam hanc, quæ de religione controuertitur, minimè posse vllam moderationem aut concordiam pati. Vide quid dicam, & memori mente teneto. Sunt enim qui dicant: An non posset aliqua ratio inueniri, qua concordia sanciretur? Respondeo. Nullam prorsus posse inueniri. Si eoim Papatus maneat iocolumis, non potest doctrina Iesu Christi manere incolumis. Et rursus: si vicerit, quam nos profitemur Iesu Christi doctrina, corruat totus Papat⁹ ab radicibus necesse est, ita vt oulla alia sit stabiliẽdę veræ Christi Ecclesiæ & cõcordiæ ineũda ratio & spes, quàm si vniuersus Papatus, cum omni sua tyrãnide & impia doctrina tollatur è medio. Ac quod scribit Vergerius causam religionis moderationem seu H concordiam pati non posse, quio verissimè scribat, inficias ire nõ possumus. Nam aut totus Christianus oportet sis, aut totus Lutheraous, oihil est, quòd io vtramque partem claudicare velis. Æquè condemnaberis, si semichristianus sis, seu semilutheranus, atque si totus esses lutheranus. Semichristianum autem voco, qui cùm de Christo capite credat, quæ credeoda sunt omnia, priuata sua libidine, certis in ritibus ab eius corpore se diuidit. Tenere is quidem caput se putat, noo autem tenet corpus. Itaque dimidia ex parte vult esse Christi, dimidia es parte Lutheri, hoc est, satanæ, cum tamen (ipso Christo dicente) oemo duobus dominis seruire queat: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? ait Paulus, aut quę societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Et in Apocalypsi legimus: Scio opera tua quòd neque frigidus es, neque calidus: vtinam frigidus esses aut calidus. Sed quia tepidus es, nec frigidus neque calidus, incipiam te euomere ex ore meo: æquè eiicitur, ęquè euomitur ab ore Dei qui tepidus est, itaque is qui in contrariam partem peccat. Quamobrem nou mediocriter, reuera falluntur, qui de religione concordiam iniri posse putant. Coangustatum est stratum, dicit Propheta, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumque operire nõ potest. Noo possunt in eodem esse strato, boc est, in eodem bominis corde Christus & Lutherus, alter excidat necesse est, non possunt eodem operiri pallio. Quamobrem, vna parte rituũ Christum, altera Lutherum profiteri, nibil est aliud, quàm totum Christum abnegare. Verissimum igitur illud est, quod causa religionis concordiam

Hæretici volunt deum in ordinem cogere.

Impia cõtra Ecclesiã summum episcopum.

Semichristianum quis censendus.

Mat. 16. Luc. 16. 2. Cor. 6.

Esa. 20.

A non patitur. Profitemur in Symbolo fidei nostræ, nos credere sanctam Ecclesiam catholicam. Ab hac, si quis discesserit, si docentem illam & præcipientem non audiuerit, si suo plus quàm illius iudicio tribuendum esse putauerit; etiam si cætera credat omnia, quæ continẽtur in Symbolo, si credat & recipiat præterea scripturas omnes, si tanquam Dei verbum, quod reuera sunt, modò sanus adsit intellectus, eas adoret, nihilominus non est ei cum Christo capito quicquam cõmune, qui se à Christi corpore separauit, ethnicus est, publicanus est, Christianus nulla ex parte dici meretur. Quoties tẽtatum fuit ab Arrianis, vt aliquam cum catholicis concordiam inire possent? ad quam, vt accedere tamen viderentur, facilè se passuros dicebãt, vt ὁμοιούσιος esse patri filius crederetur, modóne diceretur ὁμοούσιος. De vno tantùm iota res agi videbatur inter Christianos & Arrianos, neque tamen concedendum Arrianis esse Christiani iudicabant, quòd sub hac vna litera viderent eos errorem suum occultare, quo largitate gratiæ, non proprietate naturæ, filium patri similem intelligi volebant. Quibus autem artibus Cæsareæ præfectus Basilio persuadere nõ conabatur, vt tẽpori cæderet, neque tot ecclesias in discrimen adducere vellet tenui dogmatis exquisitione? Quid autem ad hæc Basilius. Adolescentulis, inquit, tales sermones congruere, nam & hos & his similes, huiusmodi rebus inhiare. Qui verò diuinis essent literis innutriti, nullam eos earum syllabam in discrimen venire pati posse, solereque, si res ita postulet, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare. Ac visus quidem fuit hæreticis esse

Qui se à Christi corpore separauit, Christianus nullo modo dici potest.

Inter christianos & Arrianos discordia de vno iota tantum.

B pertinax Basilius, itidem vt ante eum Athanasius, atque Hilarius: Sed quam hæretici pertinaciam, eam catholici & orthodoxi constantiam esse iudicabant. Quò minùs & ego molestè fero, si quibusdam pertinax esse videor, qui nego coire posse concordiam inter Catholicos & hæreticos, nisi qui discesserunt à nobis, redeant vnde discesserunt, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ: illam credant, illi se totos permittãt, illius iudicio suum iudicium subiiciant. Malo pertinax videri cum Athanasio, Hilario, Basilio, quàm vt esse dicar arundo ventis agitata: Et hæc quidem vetustiora. Nostro verò seculo, quoties inter Lutheranos & Zuinglianos actum fuit de concordia? Quàm autem ea res fœliciter cessit Lutheranis? qualis enim illa fuit inter Lutherum & Bucerum concordia? Fecit in gratiam Lutheri Bucerus, vt cõcederet corpus & sanguinem Christi substantialiter esse in sacra Eucharistia, modò vicissim in suam gratiam faceret Lutherus, vt concederet ibi non esse Christi corpus & sanguinem, nisi cùm sumitur. Vter Martinorum hîc alterum in suam pertraxit sentẽtiam? Martinúsne Luther⁹ sacramẽtarius, aut Martinus Bucerus è sacramentario factus est Lutheranus? Certè Iohannes Caluinus, nõ aliunde sumit efficacius argumentum ad probandum in Eucharistiæ sacramento nõ esse substantialiter corpus Christi quàm ex hac Lutheri concessione: ex qua etiam colligit, quòd secundum virtutem tantũ & efficaciam, non autem secundum eorum substantialem præsentiam, exhibentur nobis corpus & sanguis domini, quomodo adsunt & exhibentur in baptismo & pœnitentia: imò quandocunque Christi

Orthodoxorum constantia.

Buceri & Lutheri concordia.

Io. Calui. in Eucharistia sacramentum rabies.

mors aliquem in nobis effectũ operatur. In quam C suam sententiam pedibus ire Philippum quoque Melanchthonem gloriatur. Egregia verò concordia, qua fit, vt qui sunt hæretici, magis etiam fiant hæretici, & sacrilega sua audacia, blasphemiis & erroribus inualescentes, proficiant in peius, errantes, & in errorẽ mittẽtes. Missos autem faciamus sacramentarios, quorũ impietatẽ ipsi quoque Lutherani, quanuis eorũ nõnulli minus ab ea remoti sint, adeò tamẽ ferre nõ possunt, adeò detestãtur & execrãtur, vt eis nec Aue quidẽ dicere dignentur, & à cõgressu suo repellãt, nec receptũ eis dare velint, sed simul vt aliquẽ sacramentariũ esse constiterit, statim è suis ciuitatibus exterminandũ esse putent. Inter Lutheranos & Christianos, quoties actum fuit de concordia? Quæ causa verò fuit, cur interim religio cõstitueretur? nisi quod non deerant qui minimè dubiam spem ostenderent, fore, vt per hanc viam & rationem, coiret inter Christianos & Lutheranos concordia. Num autem eum, quem sperabant homines, res est exitum consequuta? Minimè gentium. Quin quod omnium ferè iudicio (paucissimis exceptis) in Comitiis imperij fuerat approbatum, quod summa eorum voluntate constitutum, hoc paulò post ab illis ipsis, à quibus fuit receptum, non est seruatum. Lipsenses, ne viderentur non esse prudẽtiores, quàm vniuersum imperium, quanuis in plurimis ad illam in Comitiis præscriptam Interim religionem assensi fuerant, pleraque tamen sua magistrique sui Martini Lutheri, retinenda esse putauerunt, ac duplex Interim conscripserunt quod in quibusdam consentiret, in aliis ab eo, quod erat consti- D tutum in Comitiis, discreparet. Vuittembergenses verò, quamquam & vicini Lipsensium, & eidẽ principi, qui subscripserat Interim religioni, subiecti, quodam & ipsi scriptum ediderunt nec Interimistæ, verùm Adiaphoristæ dici & esse voluerunt, & in minùs multis, quàm Lipsenses à magistri sui Lutheri doctrina discesserunt. Porrò Saxoniæ ciuitates, cũ faces illis adderet Matthias Flaccus Illyricus, ne latum quidem vnguem, à Magistri sui Martini Lutheri placitis sibi discedendum esse duxerunt, cùm quicquid ab illo dictum esset aut scriptum, id tanquam expressum Dei verbum recipiendum & adorandum esse censerent. Itaque post concordiam tentatam, quæ facta iam etiam esse putabatur, maior est discordia consequuta. Nam sicut ipsi Lutherani nefario scelere ab vnitate catholica se tanquam ab area dominica separarunt, sic & suam paulò post vnitatem discordiis furialibus dissiparunt. Vel de sola alba veste linea, cuius vetus vsus est sacerdotibus in templis, quãtę fuerunt, quàm acerbę contentiones inter Germanos Lutheranos, quales videri volunt ij, qui sunt à Flacco, & inter degeneres Lutheri discipulos, quos ille vocat Adiaphoristas, & Interimistas, cuiusmodi sunt, qui Philippum sequuntur? Quæ fuit autem causa, cur tam hostiliter se mutuò minutis adeò de rebus insectarẽtur? Non alia, quàm quòd metuebant Germani Lutherani, si qui fuissent ex priscis ritibus illis & cæremoniis in Ecclesiam restituti, ne qua à Luthero ad Christum inclinatio facta, néue sequuturo Papatui, fenestræ fabricari viderentur. Si qui veri Lutherani dici gaudent, tãto studio cauerunt, ne vetustis Ecclesiæ ritibus re-

Hæreticorũ sacrilega audacia impotens.

2. Tim. 3.

2. Ioan.

Lipsenses.

Vuittẽbergenses.

Adiaphoristæ.

Quare Saxones nunquam à placitis magistri sui Lutheri discedendum duxerunt.

De alba linea, cuius vetus vsus est sacerdotibus in tẽplis maxima contentiones inter Lutheristas.

E ſtitutis, Papatui feneſtræ fabricarentur, quanto maiore ſtudio prouidendum nobis eſt, qui non alio magis, quàm Chriſtianorum nomine gloriamur, ne fabricentur Satanatui, cui fabricãtur procul omni dubio, cùm aſſueſcũt homines Eccleſiam non audire, ſi quæ fuerint ab illa decreta, pro nihilo ducere, tum illius iudicio ſuum priuatum iudicium anteponere.

Vnde natus Satanismus qui per totã germaniam nunc floret.

Certũ eſt & indubitatum, Satanatum, ſiue Satanismum iſtum omnem, qui nũc (proh dolor) ita floret in Germania, qui pullulat etiam in regno tuo, pientiſsime Rex, hinc potiſsimum eſſe natum, quòd Eccleſiæ iudicio contempto, ſibi quiſque licere vult, vt & ſcripturas interpretetur, & ritus cæremoniáſque mutet arbitratu ſuo. Quamobrem in hoc, Vergerij ſententiæ non inuiti ſubſcribimus, quod cauſa, quæ de religione controuertitur, minimè poſsit, qualem iſti cupiunt, moderationem & concordiam pati: cùm veriſsimè ſcriptũ ſit à ſancto martyre Cypriano:

Cyprian. epiſt. 3.

Nulla ſocietas fidei & perfidiæ eſſe poteſt. Qui cum Chriſto non eſt, aduerſarius Chriſti eſt. Qui vnitati & paci eius inimicus eſt, nobiſcum non poteſt cohærere: Si cum precibus & ſatisfactionibus veniunt, audiantur: ſi maledicta & minas ingerunt, reſpuantur. Cæterùm quòd ſcribit, impurus ille Vergerius, non aliam ineundæ concordiæ rationem & ſpem eſſe, quàm ſi Papatus vniuerſus tollatur è medio: vide, per Deum immortalem, quæ ſint iſtæ Satanæ inſidiæ: quorſum ille ſpectet, quũ tãto ſtudio Papatum euerſum cupit?

Quò tendit Satanatiũ Papatũ tanto ſtudio euerſum cupit.

Quò maior autem orationi noſtræ fides habeatur, malumus illius de Papatu teſtimonium proferre (cui quoad F vixit, cum Papatu bellum fuit irrecõciliabile, cuius etiam verbum, tanquam Dei verbum, adorat Vergerius) quàm noſtri verbis vti.

Mart. Lutherus de Papatu.

Sic igitur ſcribit Lutherus in epiſtola quadam ad duos plebanos de anabaptiſmo: Audio inquit, & video rebaptizationem, à quibuſdam vſurpari ex eo fundamento, vt in deſpectum Papæ faciant, tanquam hi, qui nihil ab Antichriſto habere velint: quemadmodum & Sacramentarij propterea merum panem & vinum habere volunt in deſpectum Papę, arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe Papatum. Profectò friuolum eſt hoc fundamentum, ſuprà quod nihil boni ædificaturi ſunt: hoc enim pacto negare nos oporteret, totã quoque ſcripturam ſacram & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoque ſcripturam ſacram nos facere oporteret. Sic & vetus teſtamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudęis. Stultitia eſt hoc totũ. Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit Phariſæorum & Scribarum abuſus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt & docuerunt.

In Papatu verã eſſe ſcripturam ſacram fatetur Lutherus. Catechiſmus quid.

Nos autem fatemur, ſub Papatu plurimum eſſe boni Chriſtiani, imò omne bonum Chriſtianum: atque etiã illinc ad nos deueniſſe. Quippe fatemur, in Papatu veram eſſe ſcripturam ſacram, verum baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claues ad remiſsionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum catechiſmum, vt ſunt oratio Dominica, decem præcepta, articuli fidei: dico inſuper, ſub Papatu veram Chriſtianitatem, imò verum nucleũ Chriſtianitatis eſſe. Ac ne quis fortè dicat hæc inter initia ſcripſiſſe Lutherum, cùm nondum illi, de

G qua tantopere gloriatur, lux Euangelicæ veritatis affulſiſſet, ſciat hãc epiſtolam ab eo ſcriptam fuiſſe, decimo pòſt anno, quam ab Eccleſia Dei ſe præciderat, quo tempore nomen eius, hæreſeos fama cùm primis fuit celebre.

Num. 22.

Sic per illius tanquam per Balaam prophetę iugulum, quanuis hoſtis eſſet veritatis, vel inuito tamen illo veritas erupit.

Cùm vergerium papatũ vniuerſum è medio ſublatum cupit, quid ſibi velit.

Iamne igitur vides, pientiſsime rex quorſum ſpectent Satanæ conſilia, quando per ſatellitem ſuum Vergerium, & per alios eiuſdem generis, Papatum vniuerſum è medio ſublatum cupit? Cupit enim ſublatam veram ſcripturam ſacram, cupit ſublatum verum Baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claues ad remiſsionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum catechiſmum, veram Chriſtianitatem: imò verum nucleum Chriſtianitatis. An autem non ſucceſſerunt illi ſua conſilia?

Lutheri tyrannus.

Primus è medio tollere Papatum conatus eſt Lutherus, & ei rei fundamenta quædam iecit, ſicut antea commemorauimus. Nã in deſpectum Papæ & Concilij, calicem laicis initio conceſsit: deinde ritus veteres abrogauit, nouos inſtituit, nec ita multò poſt, de numero ſacramẽtorum, quinque ſuſtulit: poſtremò ſacrificium ſimul & ſacerdotium euertit. Quid autem ex eo conſequutũ eſt poſt breue temporis interuallum?

Sacramentarij & anabaptiſtæ exorti à Luthero.

Exorti ſunt ſacramentarij & anabaptiſtæ, qui duo reliqua ſacramenta, baptiſmum & Euchariſtiam, quæ reliqua tamen Lutherus fecerat, nobis abſtulerunt: neq; magis id in Papæ, quàm in ipſius (etiã Lutheri) ſi Philippo credimus, odium ſiue deſpectum: Qui cùm pro Papa ſe gerere, quin plus etiam aliquid quàm Papa videri vellet, hanc impo- H tentem hominis tyrannidem, ferendam non eſſe cenſuerunt.

Cœleſtes.

Nati ſunt poſtea cœleſtes prophetæ, qui nobis & ſcripturas, & externum prædicandi miniſterium è medio ſuſtulerunt.

Campanus & Seruetus heretici.

Emerſerunt ad extremum è neſcio quibus tenebris Campanus & Seruetus, qui Chriſtum Saluatorem nobis eripere conati ſunt, eius diuinitati detrahentes. Hunc tandem exitum conſequuti ſunt, qui Papatum euertere, & in deſpectum Papæ facere conati ſunt omnia. Soleo, pientiſsime Rex, nonnunquam etiam eorum hæreticorum nænias legere, qui nullam habent nominis celebritatem, vt quid inter illos agatur cognoſcam. Incidi in quendam germanum Lutheranum, Eraſmum nomine neque cognomine magis, quàm re ipſa Alberum, qui libellum ſcripſit contra Carolſtadium, & alios ſacramẽtarios, Anabaptiſtas, & eiconomachos.

Impietas cuiuſdam Iacobi Schenck, in deſpectum papæ.

Ibi narrat quodam Iacobo Schenck, qui, cum Berlini verbum Lutheri, pro Dei verbo populo venditaret, nulla ratione potuit adduci, vt in ſolemni die paſchatis de reſurrectione domini ſermonem faceret, verùm ipſo die Reſurrectionis de paſsione pręedicabat.

Alia.

Ac de alio quodam, qui Francoforti ad Menum, diem natalis Chriſtiani feſtum agere nolebat. Cur autem hæc? In deſpectum Papæ, ne quid habere cum Papatu, hoc eſt, cum Chriſtianiſmo, commune viderentur: magis adeò cupiebant omnem eſſe memoriam Chriſti beneficiorum abolitam, quàm vt cùm iis, qui Papam agnoſcunt Chriſtianis, eam celebrarent. Vides, pientiſſime Rex, quæ ſint conſequuta, poſteaquam apud quoſdam Papatus fuit ſublatus?

Vetus mos Sathanæ.

Et hunc rerum ſtatum, in regno tuo Vergerius, vel per ſatellitem

A ſuum Vergerium, ſathanas potiùs efficere conatur, cuius vetus hic mos fuit ſemper, ſicut à ſancto quoque martyre Cypriano ſcriptum legimus, vt Eccleſiæ propoſitum infeſtatione ſua perſequeretur: ob hoc tantùm, vt gubernatore ſublato, atrociùs atque violentiùs circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Neque enim aliunde ſunt hæreſes obortę, ſicut ibidem ait Cyprianus, aut nata ſchiſmata, quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus iudex, vice Chriſti, cogitatur: cui ſi ſecundum magiſteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſus Sacerdotum collegium, quicquam moueret, nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coepiſcoporum conſenſum, iudicem ſe non iam Epiſcopi, ſed Dei faceret, nemo diſsidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet, nemo ſibi placens & tumens, ſeorſum foris nouam Eccleſiam conderet. Quem ſequutus Hieronymus, Eccleſiæ ſalutem à ſummi ſacerdotis dignitate pēdere docet, cui ſi non exors quædam, & ab omnibus eminens detur poteſtas, tot in Eccleſia efficientur ſchiſmata, quot ſacerdotes. Ex iis colligere potes, piētiſsime Rex, quid ſibi velit Vergerius, quādo Papatum è medio vult ſublatum: vult enim ſublatum quicquid adhuc in regno terriſque tuis ſupereſt Chriſtianiſmi. Vult ſchiſmata introducta, vult hæreſes propagatas, vult Chriſtum ex omni ditione tua proſcriptum, vult, vt in terris tuis omnibus quam longiſsimè quámque latiſsimè graſſetur Sathaniſmus hic omnis, quē tanto gentis malo, tantas iam egiſſe radices videmus in finitima nobis Germania. Huic eius voluntati, quò minùs ad rem conferatur: ni-

B hil magis obſtat, quàm vnitas. Hanc igitur omnibus quod aiunt, machinis oppugnat, itaque cuius miniſterio fit, vt vnitas in Eccleſia Dei retineatur, de eo tollēdo laborat, ꝙ quoad ſalua eſt illius dignitas & authoritas, nihil ſe proficere poſſe videt. Sed expende tecum interea, Rex optime, poſteaquam è medio quidam ſuſtulerant Papatum, an iidem illi de Cæſareatu quoque tollendo conſilia poſtea non cœperunt? cùm non minùs apud eos probrum eſt Cæſariſtam, quàm Papiſtam appellari? Quid ante non ita multos annos factum ſit in Germania, non ignoras. Verùm hæc odioſa ſilentio præterire malo. Tu fac vt illius vulgo iactati verſiculi nunquam obliuiſcaris.

Hæreſes obortæ ex contemptu ſummi pontificis.

Hieronym. contra Luciferianos.

Vergerij hæreticis mens.

Quod de Papatu conantur efficere hæretici, idem de omni dominatu & regnis tollendis eos moliri conſtandū eſt.

Quo hæreticorum ſpectant cōſilia.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum,

Etiam atque etiam vide, ne paulò poſt non minus habeatur ignominioſum, Regiſtam, quàm Papiſtam vocari. Huc enim ſpectant iſtorum conſilia, vt ordinem omnem è medio tollant, vt principum authoritatem in odiū & contemptum adducant, vt Anarchiam quandam inducant. Quorum cùm fax quædam ſit Vergerius, nec aliud ſpiret, quàm ſeditiones, quandoquidem ipſe profitetur, & quidem veriſsimè, quòd ſit exul Ieſu Chriſti, cùm nihil ei cum Chriſto commune ſit: ſicut ipſe ſe fecit exulem Ieſu Chriſti, ſic eum ex regno terriſque tuis extorrem eſſe iubeto. Negat is quam ipſe profitetur Ieſu Chriſti doctrinam, eam, ſi Papatus maneat incolumis, incolumen eſſe poſſe: quaſi verò quiſquam ſit ex omnibus noſtri temporis hæreticis (qui ſola hac in re mirabiliter C inter ſe conſentiunt, quòd Papatum è medio ſublatum cupiunt) qui non ſe profiteri iactet doctrinam Ieſu Chriſti, quamlibet omnes & ſinguli, & ipſi inter ſe diſsidere, & ex Diametro quod aiunt, cum illa pugnare videantur? Quòd ſi quæras ex hoc locutuleio, quam doctrinam Ieſu Chriſti profiteatur? quæ ruditas eſt hominis & inſcitia? non habiturum arbitror quod reſpondere queat. Nam quantum è ſcriptis illius colligere licet, modò cum Zuinglianis, modò cum Lutheranis, modò cum Pikardis, facere videtur, Auguſtanæ quidem confeſsionis eum eſſe, nemo rectè poterit iudicare, quandoquidem Brentij confeſsionem, quem admiratur vnicè, reliquis omnibus eum anteferre conſtat, Brentium autem Oſiandri dogma de iuſtificatione, quæ ſumma totius eſt Euangelij, comprobare manifeſtum eſt. Hoc autem dogma quantopere deteſtentur, qui confeſsionis Auguſtanæ cenſeri volunt, cùm ex VVittembergentium doctorum cenſura, tum ex Mathiæ Flacci, & Ioachimi Merlini non ſcriptis magis, quàm factis, abūdè cuiuis perſpicere licet. Nam quo loco Merlinus habuerit eos, qui cùm ſui gregis eſſent, Oſiandri ſermones audiebant, obſcurum non eſt: nec ſepultura mortuos dignabatur, nec infantes eorū vt baptizaret, adduci potuit. Et erit quiſquam, qui ſibi perſuaderi patiatur, Ieſu Chriſti doctrinā eſſe quā profitetur Vergerius, quā non Chriſtiani modò deteſtantur, verùm ipſi etiā Germani Lutherani vſque eò execrantur, vt qui ſunt eam amplexi, cum iis nec viuis, nec mortuis communicandum eſſe putent? Sed nolo plura de Vergerio, cuius propterea mentionem hic iniecimus, vt intelligere quiuis poſſet, apertiùs per hunc, voluntatem ſuam D Satanam explicaſſe, quàm per illos, qui per cuniculos quoſdam vnitatem oppugnare conantur, dum nihil aliud præter calicem eſſe petēdum ſuggerunt: totóque cœlo, quod aiunt, errare, qui dicunt: Si calix laicis, vxores ſacerdotibus permittātur, inter Chriſtianos & Lutheranos facilè concordiam eſſe coituram. Egregia verò concordia, per quam non vitia Papatus, quòd ferri tamē poſſet, verùm ipſe Papatus vniuerſus euertitur, hoc eſt, Chriſtianiſmus omnis abolетur. Quoniam verò ſatis multa iam hac de re diximus, vnde defluxit, eò redeat oratio. De expreſſo Dei verbo ſermo nobis fuit inſtitutus, de quo docuimus, non minùs hæreticos, quam catholicos & orthodoxos, quin magis etiam hæreticos perſæpe fuiſſe gloriatos. Demonſtrauimus & illud, non cum expreſſo Dei verbo, neque cum Euangelio nobis pugnam eſſe, ſed cum interpretationibus & aſſeuerationibus eorum, qui diſceſſerunt à nobis, vt quod olim de donatiſtis dixit Auguſtinus, quòd contra Chriſtum portant ſignum Chriſti, & contra Euangelium, de ipſo Euangelio, quod non intelligunt, gloriantur, hoc totidem verbis de iſtis quoque nobis dicere liceat: Simul & hoc oſtendimus, nos ſcripturas omnes Canonicas recipere reuerenter: illos contrà quandoquidem non authoritati ſcripturarum ſubiici volūt ad fidem, ſed ſibi ſubiicere ſcripturas conantur non recipere in illis, niſi quod ſuis dogmatibus commodum eſt ac ſcripturarum verbis proprium ſenſum adſtruere, deque ſua, non de ſcripturarum ſententia no-

Vergerij inconſtantia.

Oſiandri dogma.

Merlini hæreticæ impietas.

Quare hic de Vergerio mentionem fecerit.

August. Epist. 62.

Hæretici nō ſcripturarū authoritati ſubiici, ſed ſcripturas ſubiicere cupiunt.

E biscum dimicare, cùm nos prius omnia & facere & pati parati simus, quã vt, quod ipsi contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum dicunt & sentiũt, tanquam Dei verbum adoremus: quod non aliud hoc fore, quàm Germanam quandam eidololatriam persuasum babemus. Hæc itaque cùm satis à nobis copiosè dicta iam sint quãobrem cum hostibus istis Euangelij consentire non posimus, qui per verba Euangelij, Euangelium oppugnant, & pro sua non pro scripturarũ sententia nobiscum pugnant, causam breuiter dissèremus. Cogunt enim nos ab illis dissentire seuerissima Dei mãdata, iuxta hæc dicta: Si quis vobis Euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Item, si quis dixerit blasphemiam contra spiritum sanctum, non remittetur ei. Item Fugite eidola. Cùm igitur ipsi sint, qui præter id quod accepimus nobis Euangelizant: qui dicunt blasphemiam contra spiritum sanctum: qui tanquam eidola quędam à nobis adorari contendunt: meritò diuinis istis mandatis parentes, quò minus cùm illis consentire queamus, deterremur. Ac ne quis putet scripturis istis propriũ sensum nos adstruere velle quo magis perspicuum cuiuis esse posit, nos illis verisimè contra hostes istos Euangelij vti, quemadmodũ eis vsi sint veteres orthodoxi, paucis ostendemus. Ac primumquidem: quia est, cui nomen Athanasij non sit in optimam partem cugnitum? qui quasi fragrantisimo quodam vnguento, sicut à Cyrillo scriptum est, ipsum etiam cœlum scriptis suisexornauit: bic igitur in lib. quę inscripsit de incarnatione Christi, quemadmodũ

Ratio quare cum hostibus euangelij sit dissentiendũ.
Galat. 1.
Mat. 12.
Ezech. 14.
1. Cor. 10.
Nomen Athanasij in optimã partẽ semper cognitum.
Ad reginas de recta fide.

F à Cyrillo citatur, iis verbis vtitur: Qui præter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos: vel si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine, vel vniuersam diuinitatem in carnem aut confusam, aut mutatam: vel pasibilem Domini deitatem: vel inadorabilem Domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta & catholica ecclesia, obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti: Si quis vobis Euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Ecce sanctus iste vir, cuius immortalis est in Ecclesia & sacrosancta memoria, si quis etiam è diuinis scripturis illa, quæ protulit capita, docere conatus esset, eum anathematizari dicit à sancta Catholica Ecclesia. Verùm, ô sancte pater, quanam id authoritate fieri posse censes, si quis hæc ex diuinis scripturis docuerit? Pauli, inquit, authoritate, qui dixit: Si quis vobis Euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Res mira: Quam Pauli sententiam in ore semper babent nostri temporis hæretici, qua se tanquam ariete quodam expugnare & euertere posse putãt omnem Patrum & Conciliorum authoritatem, eam tu cõtrario sensu producis, nimirum, vt si quis etiam è scripturis contrarium ei dicere sit conatus, quod in legitimis patrum conciliis Oecumenicis præscrtim definitum, & per manus ab illis traditum accepimus, eum non modò non audiendum, verumetiam anathematizandum esse putes, ac in eo quod accepimus firmiter esse permanendum censeas, quamlibet in contrarium aliquia multa protulerit examina scripturarum. Non vult Athanasius, vt filij de patrum decretis iudicent:

Galat. 1.
Si quis præter quã quod in conciliis œcumenicis receptum est addiscit, anathematizandus est.

non vult, vt quæ semel per illos ad normam scripturarum exacta sunt, iterum ad eandem exigantur, nisi fortè se non legitimos esse filios, sed semen adulteræ & fornicariæ mulieris declarare velint. Quòd si facere sint ausi (clamant licet ad rauim vsque, scriptum est enim, sicut cum Christo congressus pater hæreticorum aliquando fecit) iuxta Pauli doctrinam, eos anathematizare non dubitat, quoniam aliud Euangelizant ab eo quod acceperunt. Nunquid autem cùm hęc scripsit sanctus Athanasius, expressum Dei verbum contemnere, & pro nihilo ducere docuit? Absit. Nunquã boc illi vel cogitare in mentẽ venit, sed nõ quę hæretici, sed quę Catholici produxissent: nõ quẽ hęretici, sed quẽ Catholici, sensum è scripturis attulissent, id expressum dei verbũ haberi voluit. Pręclarè scriptũ legimus ab Hieronymo, non in scripturarũ verbis Euangelium est, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Habes igitur iam, quemadmodũ catholicæ & orthodoxæ fidei propugnator acerrimus, bæc Pauli verba produxerit: Cuius vnius authoritate, ne simus longiores, contenti erimus: cùm præsertim sit vnus hic instar multorum. Quanuis autem, ne quid præter decorum fecisse videamur, meminus, quò magis tamen rei veritas elucescat, etiam hæretici cuiusdam expositionem horum Pauli verborum, in medium proferemus: & quidem eius, in cuius de Eucharistia sententiam Pbilippus Melanchthon inclinare dicitur. Sic igitur ille loquitur, enarrans eadem hæc Pauli verba. Nota, verbũ accepistis: semper enim

G

Esaia. 57.
Osea. 3.
Hieronymus in ca. 1. ad Galat.

H huc incumbit, ne ignotum Euangeliũ imaginatione sua quasi in aëre suspendant, sed teneant certam eius definitionem, illud, quod illis traditum est & amplexi fuut, verum Christi esse Euangeliũ. Præcipit itaque pro diabolis haberi, quicunque Euangelium aliud à suo adferre ausi fuerint: Aliud nominans, cui aliena commenta assuuntur. Et huius, quanuis hæretici, sententiam, hoc quidem in loco, non possumus non probare. Non vult enim is ignotum Euangelium recipi, verùm quod nobis traditum est, quod amplexi pridem sumus: Atqui, quod nunc vocatur Euãgelium, & expressum Dei verbũ, id cùm heri, quòd aiunt, & nudiustertius in lucẽ prodierit, patribus nostris prorsus fuit ignotum. An igitur qui tanto studio illud obtrudere nituntur, eis non rectè cùm Hieronymo dicere quisque nostrũm poterit: Quisquis es assertor nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos (nos autem rectiùs, post mille quadringentos & amplius) doceте nos niteris, quod ante nesciuimus? Cur profers in mediũ, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem in qua puer natus sum. Quanta fuerit hæc mentis vecordia, si recipiamus ignotum Euãgelium, reiiciamus verò, quod à sanctis patribus nobis traditũ babemus? Quòd si nomen Euangelij tribuunt iis libris, quos ab Euangelistis & Apostolis, quos etiam à Prophetis ante scriptos habemus, hoc verò iam inde à sexcentis annis propè recepit Polonia, nec est quisquã qui dubitet, quin sit in eis expressum Dei verbum: Quamobrem, quod ad scripturam attinet,

Verborum Pauli, de anathematizando hæretico, cuiusdã Lutherani expositio.
Hieronymus in epist. ad Pammachium & Oceanum.
Illa fides nobis senibus tenenda, quã pueri didicimus.

A attinet, non est aliud Euangelium, quod hodie nobis obtruditur ab hæreticis ab eo, quod nos profitemur. Quin ipsi scripturam omnem canonicam à nobis habere se palam fatentur. Quod igitur est aliud illud quod Euangelizant? illud nimirum, cui (sicut scribit Caluinus) aliena commenta assuunt, cuius alienum quendam, & hactenus inauditum in Ecclesia Dei sensum adferunt. Et hoc est, quod nos monet Paulus: Si quis vobis aliud euangelizauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit. Hoc est, si venerit Lutherus, Caluinus, aut Philippus, & alio sensu vobis prædicauerit euangelium, quàm quem à sanctis patribus accepistis: si quid ab eo diuersum adnunciauerit, quod ab illis traditum habetis, anathema sit. An iis Pauli verbis non meritò deterremur, quò minùs istorum commenta pro Dei verbo recipiamus? Cùm præsertim hoc esse rectè dicatur in spiritum sanctum peccare, & eum blasphemare, quę sunt nobis à sanctis patribus tradita, contemnendo, violare. Quod iis verbis docet sanctus ille Pontifex Damasus: violatores voluntarij canonum, grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos Canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumptio, manifestè vnum genus est blasphemiarum in spiritum sanctum. Vides quemadmodum sanctus hic vir, vnum genus blasphemiarum in Spiritum sanctum esse dicat, si quis contra ea, quæ sunt nobis à pa-

B tribus tradita, proteruè agere aut etiam loqui præsumat. Huius igitur blasphemiæ ne rei efficiamur, nulla ratione cõsentire cum iis audemus qui, quod orthodoxi veteres tot seculis docuerunt, quod authoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ Theologorum defendunt, id haud aliter quàm exitiabile venenum Sathanæ fugiendum esse censent, somnia verò sui capitis, eodem loco quo Dei verbum, & quidem expressum, à nobis haberi volunt: cùm præsertim repetitis vicibus à Paulo moneamur: Si quis aliud vobis Euangelizauerit, quàm quod accepimus, vt is nobis anathema sit. Multò maximè verò nos terret, quod à Propheta dictum est: Recedite ab eidolis. Quod iterat Paulus quoque clamans: Fugite à cultura eidolorum. Quod repetit Ioannes Euangelista, præclaram suam Epistolam concludens iis verbis: Filioli, custodite vos à simulachris. Quid enim? An verè non sunt eidola Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius? An in illis non est ingens quædam altitudo, extollens se aduersus scientiam Dei? an (quod est Sathanæ proprium) non aduersantur, an non extolluntur super omne, quod Dicitur Deus, aut quod colitur? ita vt in templo Dei sedeant, ostendentes se tanquam sint Deus, & quicquid scribunt, quicquid dicunt, hoc tanquam expressum Dei verbũ ab omnibus adorari contendunt. Verùm & hîc, ne quod hæretici facere consueuerunt, cordis nostri tantùm visiones adferre videamur, quid in scripturis eidolorum nomine sæpe significari sancti patres nostri docuerint, paucis edisseremus. Hieronymus explicans illud è Zacha

Euangelium hæreticorum quale.

Peccare in spiritum sanctum quid. In epist. ad Aurelium Carthag. Episcop.

Proteruè agere contra ea quæ à sanctis patribus nobis tradita sunt blasphemia est in spiritũ sanctum.

Gala. 1.

Ezech. 14. 1. Cor. 10.

1. Ioan. 5. Idola.

2. Thess. 2.

Quid sub Idolorum nomine sancti patres significare voluerunt. Zacha. 13.

ria: Disperdam nomina eidolorum de terra, non C solùm illa, dicit, iis verbis eidola significari, de quibus in psalmis legitur: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, verumetiam illa, de quibus Paulus loquitur: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus recedent quidam à fide, attendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis dæmoniorum in hypocrisi falsiloquorum, cauteriatam habentium conscientiam. Sicut enim, inquit, eidola fiunt manu artificis, ita hæreticorum peruersa doctrina, quodcunque simulauerit, vertit in eidolum, & facit pro Christo adorari Antichristum. Similiter & illum locum enarrans ex Esaia: Repleta est terra eidolis, opera manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir, eidola interpretatur dogmata veritati contraria. Neque secus intelligi vult, quod ab Osea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi eidola, vt interirent. Augustinus quoque, posteaquam de simulachris manufactis pleraque dixerat: Est, inquit, alius deterior & inferior cultus simulachrorum, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante cum superbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illum etiam Iosue locum exponit: Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominum Deum vestrũ. Itidem & illum Ezechielis locum de auro meo & de argento meo fecisti tibi imagines. At imagines, inquit, phantasmatum suorum cum quibus volutari carnalis anima delectatur, conuertit omnia sacramenta & verba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt: D propterea & illa sacramenta, & illa diuina eloquia sic exhonoranda sunt, vt illorum esse putentur, cum dominus dicat de auro meo, & de argento. Quorum æqualis Vincentius quoque Liriuensis, aliena ab Ecclesia dogmata, vetus testamentum deos alienos appellare scribit, quòd ab hæreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruentur quàm à gentilibus Dij sui. Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si surrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos, quos ignoras: non audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde & in tota anima vestra. Per deos alienos extraneos errores dicit significari, nouos quosdam & inauditos, quos propterea spargi nonnunquam patitur Deus, vt probet constantiam nostram in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ: quemadmodum etiam à Paulo scriptum est: Oportet & hæreses esse. Ob hoc, ait Vincentius, hæresewn non statim eradicantur autores, vt probati manifesti fiant: id est, vt vnusquisque, quàm tenax & fidelis, & fixus catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera, inquit, cùm quæque nouitas ebulit, statim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum. Tunc sine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Nanque alij prorsus euolant, alij verò tantummodo excussi, & perire metu-

Psalm. 113.

1. Tim. 4.

Cap. 2.

Idola quid. Cap. 8.

De vera religione. Cap. 38.

Quæst. 21. super Iosue cap. 23.

Cap. 13.

Dij alieni extranei errores sunt.

1. Cor. 11.

Probati quo modo manifesti fiunt.

S

E nnt, & redire erubescunt, saucij, semineces, semiuiui: quippe qui tantam hauserint veneni quantitatem, quæ, nec occidat, nec digeratur: nec mori cogat, nec viuere sinat. Ex iis perspicuum esse potest, quid in scripturis, eidolorum nomine significari prisci patres existimarunt: nimirum, cùm ipsos hæreticos, tum eorum peruersa dogmata. Siquidem hominis alicuius verba, contra totius Ecclesiæ receptam doctrinam pleraque omnia docentis, tanquam Dei verbum amplecti, quódque vel dictum vel scriptum ab eo fuerit adorare, séque coram eo incuruare, quæ est, si non hæc est

Germana Idololatria. Antichristi Hæresiarchæ.

Germana eidololatria? Quod qui faciunt, quid aliud faciunt, quàm quòd pro Christo adorant Antichristum? Dicit Lutherus, quod ego doceo, Dei verbum est & purum Euangelium: statim adorant, & incuruantur coram eidolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, Picardi, Suenckfeldius, Seruetus, Campanus, & alij nonnulli hæretici: proferunt examina scripturarum in prauum sensum detortarum, ac mos hominum vel diaboli potius per homines loquentis, verbum, pro Dei verbo, próque Christi Euangelio, miseri mortales amplectuntur & adorant. Horrenda hæc est eidololatria, & sicut Prophetæ monent & Apostoli, velis, quod aiunt, remísque fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cùm vnaquæque secta, suum verbum, es-

Mala quæ ex Hæreticorū idololatria proficiscuntur.

pressum Dei verbum esse iactet, vt isti tot Deos habeant, quot sunt hæresiarchæ? Iámne vides pientissime Rex, quo consilio, per varia membra sua subinde iactet satanas expressum Dei verbum? Nullus est nostri temporis hæreticorum, qui semper illud in ore non habeat, qui de eo non glorietur, qui sibi non illud propriè vendicet, qui

F cæteros ab eius possessione submouere non conetur. Vult igitur Satanas, vt modò coram hoc, modò coram illo incuruemur, vt nunc huius, nunc illius verbum tanquam Dei verbum amplectamur, vt pro vno Deo eidola multa colamus, vt pro vno Christo, multos adoremus Antichri-

Fugiendi Hæreticorū minùs quam Idolorum cultura.

stos. Nos verò prophetarum & Apostolorum vocem audiamus, clamantium: Fugite eidola, fugite eidola: Fugite Lutheri, fugite Caluini, fugite Philippi, fugite Brentij peruersa dogmata, fugite quotquot sunt alij, qui phantasmata sua tanquam eidola coli volunt, qui, quod ipsi dicunt & sentiunt, id tanquam expressum Dei verbum, & purum Euangelium adorari debere contendunt. Ac vide, Rex optime, quàm ipsi mutuo se ferre iam non possint, isti dij Germanici, quos haud aliter, atque deos Homericos, infestis armis inter se concurrentes cernimus. Non hîc iam loquor de funestis illis præliis, déque cladibus innumeris, quibus infœlix Germania, miserandum in modum afflicta fuit, ex quo tempore deos istos colere, quódque dictum aut scriptum ab illis esset, pro Dei verbo recipere cœpit. Ipsi dij, qui

Hæreticorū bella intestina.

verbum suum pro Dei verbo venditant imperitæ multitudini, quemadmodum inter se dimicent, audi. An Zuinglium, & qui sunt eiusdem sectæ, itidem & Anabaptistas, Lutherus hostiliter non inuasit? An impium vtriusque sectæ dogma pro virili sua iugulare conatus non est? quos etiam non stylo magis, quàm sceptro magistratus coërcendos esse iudicauit. Itaque non solùm apud Christianos, verùm & apud ipsos Lutheranos, G tam est detestabile Zuinglianorum & Anabaptistarum nomen, vt eis aqua sit & igni interdictum: ac, si quis acceptum eis dederit, graues in eum

Zuingliani in Lutheranos.

pœnæ sint constitutæ. Num verò Zuingliani multò sint in Lutheranos mitiores? At ij pari quidem eos sæuitia non prosequuntur? non quòd voluntas prompta non sit, sed quòd facultate se vident destitutos. Neque enim sibi tantum adhuc esse virium intelligunt, vt id sine magno suo discrimine facere queant. Quemadmodum autem sint erga eos animati, facilè cuiuis è scriptis illorum liquere potest, cùm non alio loco Lutheranos habeant, quàm quo habentur ab illis. Testantur hoc scripta Ioannis Caluini, & Ioannis à Lasko contra Ioachimum VVestphalum, & contra

Caluinus in VVestphalū. Bucerus in Lutherum.

Saxonicas ciuitates. Scripsit autem aliquando Bucerus quoque. Lutherum ab omnibus accusari imperiosæ & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur ab aliquo sibi contradici: Quod ipsum ei crimini dant Tigurini quoque. Si exigit (inquit de Luthero Bucerus) ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se Deum esse: Tacitè innuens, quòd se pro Deo coli, quódque suum verbum tanquam Dei verbum ab omnibus adorari cuperet, ac nemini mortalium à sua tanquam à diuina sententia discrepare, fas esse vellet. Sic hunc illius incredibilem fastum, quo haud aliter in templo Dei sedere conabatur, quàm si Deus esset, ne socij quidem eius ferendum esse putauerunt. An autem

Caluini de Luthero conquestio.

& Caluinus non queritur, imperiose Lutheri placitis Ecclesiam Dei adstringi? Quàm verò molestè fert illud, quòd eum Ioannis Baptistæ spoliis exornant, quòd Heliam illum esse dicant, per quem restituenda fuerint omnia. Qua falsitate, H non minùs eos fœdasse Lutheri nomen scribit, quàm Hieremiæ corpus Ægyptij, sepulchrum eius adorando: Ac si maximè, inquit, concedendum esset Luthero nomen Heliæ, sacrilegæ tamen temeritatis est, asserere vltimum Heliam ac si præcisa esset Deo manus, ne quem vel præstantiorem, vel parem posthac mittat. Nam quo oraculo illis patefactum est, in vnius hominis persona, sic exhaustos vel imminutos esse potentiæ Dei thesauros, vt nemo similis prodeat, ex illa immensa & incomprehensibili scaturigine? Non potuit hic dolorem suum dissimulare Caluinus, quem ex eo conceperat, quòd vltimus Helias

Lutherus pro Helia à suis habitus.

Lutherus esse diceretur, quod nullum iam sibi locum relictum esse videret, cùm tamen se nulla se Luthero iudicaret inferiorem, quin superiorem etiam existimaret. Ioannes autem à Lasko, qui cum Caluino consentire propemodum videtur, præterquàm quòd pluribus in locis pessimè de Luthero sensit (sicut adnotatum est ab Erasmo Albero) de Lutheranis quoque scribit, quòd cùm aliud nihil superest, ad Augustanam Confessionem, tanquam ad sacram, quod dicitur, anchoram, confugere consueuerunt, & tanti (inquit) illam faciunt, vt non desint inter ipsos, (& quidem non

Doctrina Lutheri à suis discipulis credita præstantior & verior, quā doctrina Pauli est.

postremi) qui dicant, se malle de Pauli ipsius Apostoli, quàm vel de Lutheri, vel de confessionis Augustanæ doctrina dubitare. Vides quemadmodum etiam ipsi non possunt ferre Sacramentarij, quod pro verbo Dei recipiatur (quin pluris etiam fiat, quàm Dei verbum) quod vel in Luthe-

A ri libris, vel in Augustana confessione scriptum continetur? Et feremus nos Christiani, quòd non possunt ferre quamlibet impuri Zuingliani? ac pro expresso Dei verbo nobis obtrudi patiemur, quod expressum esse diaboli verbum certo certius exploratum habemus? Sed erunt fortasse, qui minus hac in parte tribuendum esse Zuinglianorum iudicio putabunt, quòd ij non obscurè videantur à Lutheri doctrina dissentire. Videamus igitur, quod ipsorum Lutheranorum de se mutuum sit iudicium.

Confessionistæ.

Confessionistæ, quin Lutherani sint, non opinor quemquam inficias iturum: quorum vnus cùm sit Andreas quoque Osiander, an & ipse non queritur, plus apud suos habere ponderis confessionem Augustanam, quàm Dei verbum? Et, qui VVittembergæ magistri creantur artium, aut sacræ theologiæ professores, eos abiurare verba Dei, & iurare in verba Philippi. Vides quemadmodum & hic Philippi discipulos eidololatriæ condemnat, ac vt fugiant hoc eidolum, admonet? Iam Philippus ipse, nónne dogmata illa Lutheri, (quod nullum sit hominis liberum arbitrium: quòd absoluta necessitate eueniant omnia: quòd non plus homo sentiat, quid in se Deus agat, quàm sentit incus quid agat malleus: quòd opera non sunt ad salutem necessaria: quòd nulli ritus aut cæremoniæ debent in Ecclesiam admitti) mordicus initio defendebat, nec alio loco quàm quo Dei verbum habebat? Postea tamen turpiter se Luthero seruiuisse questus, hæc illius phantasmata reiecit, ac ad mentem rediit meliorem. Quo nomine, tantum sibi, suorum etiam discipulorum odium conflauit, vt eum & quàm plurimis con-

Philippus Melancthō turpiter se seruiuisse Luthero conqueritur & conuiciatur.

B uiciis exagitarent, & cuius ipsum authorem esse constat, ab Augustana confessione sint excludere conati. Mathias quidem Flaccus, plus etiam aliquid arrogare sibi veritus non est, qui bene merentem præceptorem, & omnes eius sententiæ adhærentes, pro ethnicis & publicanis habendos esse pronunciare non dubitauit: hoc est, vt ipsemet interpretatur, neminem pium debere cum ipsis vllam familiaritatem, conuersationem, amicitiam habere, & ei, qui præsertim nulla iuris necessitate eis adstrictus, aliter fecisset, denunciauit lepræ eorum contagium, & ita haud dubiè iram diuinam. Quam etiam fuisse causam suspicor, quòd in proximo colloquio VVormaciensi, Schneppius, Merlinus, Strigelius, Sarcerius, & alij quidam Illiriciani, rebus infectis inde discesserunt, quòd Philippi & Brentij (quorum vtrumque Flaccus ab Ecclesia sua pronunciauit alienum) communionem sibi fugiendam esse putarent: cùm præsertim ij, qualem exigebant ipsi, nulla resipiscentiæ signa darent. Quis igitur iam vel ipsa luce clarius non perspicit, quòd hæc sunt eidola, quæ prophetæ, quæ & Apostoli tanto studio nos vt fugiamus hortantur, hæretici nostri temporis, Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius, Flaccus? hos tanquam viperam & Basiliscum deuitare nos iubent, quod ipsi faciunt etiam inter se, mutuóque iudicio suo se condemnant. An autem id non multò iustiùs faciemus nos, vt pro talibus eos habeamus, quales ipsi non Ecclesiæ catholicæ modò, quàm audire iussi sumus, verùm & suo ipsorum iudicio facti sunt? Et erit interea quisquam, qui nobis (qui Deum vnum tantùm scimus & colimus) persua-

Mathias Flaccus contra Lutheranos, & eius assectatores.

Schneppius Merlinus. Strigelius. Sarcerius cōtra Philippum Melancthonem.

dere conetur, vt istorum hæreticorum verbum, C tanquam expressum Dei verbum adoremus? O Christe, qui mentes nostras Euangelij tui luce iam inde à sexcentis prope annis illustrasti, prius fortunas nostras omnes, prius suauissimæ lucis huius vsuram, prius ea cuncta, quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima nobis eripe, quàm vt ab hac nos mente dimoueri patiaris, qua semel nobis deliberatum est, omnia prius & facere & pati, quàm vt ab eo, quod ab annis prope sexcentis nostræ genti traditum est sancto tuo verbo discedamus: & horum, (qui se tanquam dij quidam ostentant) verbum, illius loco recipiamus, atque ita horrendæ cuiusdam eidololatriæ grauissimo crimine nos obstringamus. Verùm ad rem: Satis iam demonstrasse nobis videmur, quod nunc imperitæ multitudini tanquam Dei verbum ab hæreticis venditatur, id non Dei, verùm diaboli verbum esse, à quo mentes piorum omnium abhorrere, quod haud aliter eos fugere, quàm exitiabile venenum oporteat, iuxta prophetarum & Apostolorum vocem clamantium: Fugite eidola. Nunc tempus instat, vt receptui canamus, nisi quòd prius, de eo, quod sit expressum Dei verbum, paucis disserere decreuimus: quo magis eo cognito, quòd sit expressum diaboli verbum, elucescat. Sunt quidem in diuinis scripturis multa Dei verba, sed omnia tamen illa, sunt vnum Dei verbum: Dilige. Omnis enim lex, in vno sermone impletur, inquit Apostolus. Nec vniuersa modo lex in hoc pendet, verùm & Prophetæ, sicut ipse testatur Christus: itaque plenitudo legis, & finis omnis præcepti, charitas est, ad eam enim refertur omne præceptum. In nul- D lis scripturis, inquit Augustinus, aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat: Quicquid obscurum est in scriptura, hæc ibi occulta est: quicquid ibi planũ est, hæc ibi aperta est: Præceptum istud charitatis est super omnes cœlos, est super omnes libros: ei subduntur omnes libri, ei militat omnis lingua sanctorum, & omnis motus dispensatorum Dei, & animi & corporis: Quicquid habeas, hanc solam non vis habeas, nihil tibi prodest. Alias si non habeas, hanc solam habe, & implesti legem. Si vna hæc absit, inania: si vna hæc adsit, plena sunt omnia. Sola hæc est, quæ ad salutem sufficit, & ad eam sic est necessaria, nihil vt sit, quod quisquam speret, quòd eam assequi possit absque charitate. Hoc igitur verbum consumans & breuians, verbum saluificans, verbum charitatis & dilectionis tam expressum est & dilucidum, vt illud etiam absque scripturis disci scribat Clemens presbyter Alexandrinus, cùm sit spirituale quoddam decretum, cordibus fidelium (quamlibet rudes ij sint) inscriptum. Itaque nemo potest esse tam hebes, qui verbum hoc non intelligat, nec ab illius ignorantia quisquam excusatur. Hoc est illud verbum, de quo dicit Psaltes: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. De quo loquitur idem: Præceptum tuum lucidum illuminans oculos. Reuera, illuminantur oculi cordis nostri charitate, sicut excæcantur econtrariò cupiditate. Siue sit ea carnis, siue oculorum, siue laudis & gloriæ cupiditas: vbi fuerit hæc, ibi nihil nisi meræ tenebræ, nihil nisi tetra caligo: vbi contrà fuerit cha-

Pia ad Christum oratio, quantū precatur vt illi det in orthodoxa fide perseuerātiam.

Paucis edisserit quid sit expressum Dei verbū. Ephes. 5.

Matt. 22.

Roma. 13. 1. Tim. 1. In prologo. Psal. 140.

In Psal. 130 Serm. 1.

Vis charitatis.

Rom. 10.

Lib. 3. pedagogo cap. 11.

Psal. 118.

Psal. 18.

E ritas, ibi spleodida lux, ibi tam clarum lumeo, nihil vt sit quod obscurum esse queat habenti charitatem. Quamobrem præclarè dictum est ab Augustinn: Qui vult habere notitiam Dei, amet: Frustrà accedit ad legeodum, ad meditandum, ad prædicandum, ad orandum, qui noo amat. Quoniam autem perfecta charitas alibi non erit, quàm in illa cœlesti patria beatorum, etiam cognitio nostra, ibi demum & oon alibi perfecta est futura, hîc interim ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Quare, si quis miratur, quòd cùm inter alios hæreticos, tum ioter ipsos etiam Coofessiooistas tanta caligo tantáque nox est, vt Andabatarum more pugnent in teoebris, nec possint ad veritatis agnitionem peruenire: mirari desinet, posteaquàm hanc esse causam didicerit, quòd sunt ea, quæ sola credentibus lucem adfert, destituti charitate: non enim diuisissent vnitatem, si non prius amisissent charitatem, quæ vinculum est pacis & vnitatis. Sunt autem ideo destituti charitate, quoniam suot pleni cupiditate, quum alia, tum præcipuè laudis & gloriæ. Quemadmodum à Poëta scriptum est: Qui velit ingenio cedere rarus erit. Nihil æquè officit inuestigandæ veritati, atque ea quæ mater est omnium hæreticorum, superbia: semper enim inter superbos iurgia suot: Ad capessendam autem veritatem oon est alia via quàm humilitas, per quam fouetur charitas, & retinetur vnitas. Et ea est (inquit Augustinus) prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogares, hoc dicerem, sicut de pro-

August.

1. Cor. 13.

Quare tanta caligo inter hæreticos.

Coloss. 3.

Superbia præcipuum inuestigandæ veritatis obstaculum.

Epist. 56.

F nunciatione dixisse legitur aliquando Demosthenes. Hac via cùm noo incedant hæretici, quis est, qui magnopere miretur, quòd ad manifestæ veritatis agnitionem perueoire nequeuot? De expresso Dei verbo tantas oobiscum, tantas & inter se cient pugnas, & interea quò nihil est in scripturis expressius, vt vel sol ipse mioùs esse clarus videatur, quódque solum ex illis didicisse nobis abundè sufficit ad salutem, expressissimum Dei verbum non videot, quod est: Dilige, quæ summa, qui scopus est scripturæ totius: vt præclarè scriptum sit ab Augustino: Quisquis scripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu ooo ædificet istam geminam charitatem Dei & proximi, oondum iotellexit. Quisquis verò talem inde seotentiam duxerit, vt hioc ædificandæ charitati sit vtilis, nec tameo hoc dixerit, quòd ille, quem legit, eo loco sensisse probatur: quandoquidem ea sententia fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis est præcepti, non perniciosè fallitur, nec omnino mentitur: sed ita fallitur, vt si quis errore deserens viam, eò tameo per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Charitatem ædificare nos intellectu nostro, scripturas legeodo, vult Augustinus, si perniciosè falli nolumus. An autem hoc est istorum studium, qui nihil magis habent in ore, nostro tempore, quàm scripturas & expressum Dei verbum, sic vt io scripturis intelligeoria sua versentur, vt nihil aliud quàm charitatem ædificare studeaot? Quis non contraria potiùs ab illis fieri videt omnia? Quod etiam indicant illæ voces, quibus nihil est apud illos magis vsitatum. Trotz, trotz, in despectum

Scopus diuinæ scripturæ est dilectio.

Lib. 1 de doctrina Christiana. Cap. 36.

1. Tim. 1.

Legendo scripturas charitas nos ædificat.

Papæ, io despectum concilij. Ao hoc est ædificare charitatem? Vode autem oobis tot lites? tot conteotiooes? tot seditiones? tot pugnæ? tot hæreses? tot sectæ? quibus miseraodum in modum dissectam Ecclesiam videre licet, oisi ex eo, quòd dum expressum Dei verbum ad se quisque rapit, dum sibi quisque propriè conatur illius intelligeotiam vsurpare, scripturis legeodis, nihil minùs qoæritur, quam vt charitas ædificetur? Rude vulgus etiam & indoctum, intolerabili quadam superbia manibus (quod aiunt) & pedibus illotis, impudenter ad sacratum literarum lectionem accedere, quin & stultas hoc sibi mulierculas arrogare videmus, vt relectis patribus, contemptis, pastoribus & doctoribus, totius Ecclesiæ sensu & consensu ne pili quidem facto, suam interpretationem etiam eorum ioterpretatiooibus antepooere non reformident: quos in lege Domini diebus ac nocctibus versatos esse, nec in eius vera intelligentia assequenda, studij, laboris, diligentiæ quicquam prætermisisse sciunt, quos sibi præpositos esse quibus subiacere se debere, quandoquidem peruigilant quasi rationem pro animabus eorum reddituri, non ignorant. G

Hæreticorũ voces impiæ in despectũ Papæ & concilij.

Rudis & indocti vulgi stultarũque quarundam muliercularũ superbia.

Hebr. 13.

Estne istud charitatem ædificare? Sed sic visum est hæresiarchæ nostri temporis, qui primus dare sanctum canibus, & ante porcos ausus est proiicere margaritas, quorum pedibus quàm fœdè conculceotur, quis est qui sine lachrymis aspicere queat? Præclara est Gregorij Nazianzeoi sententia, quòd oon omnium est de rebus diuiois disserere, sed nec quouis tempore, nec apud omnes, oec de omnibus disputare fas est. H Sed est quando & apud quos, & quo fine fieri id conueniat. Quòd ille pluribus verbis persequitur. Nihil est scripturarum lectione melius, oihil vtilius, sed arbor quædam esse dicitur Rhododaphoe, cuius folia quadrupedibus venena sunt, homioibus præsidia aduersus serpentes. Eadem est sacræ quoque scriputæ ratio, quæ sicut sobriis ac prudentibus salutarem præbet alimoniam, ita stultis & impiis hæreseos & maioris impietatis ministrat occasionem. An autem quadrupedes istos, quibus dare sanctum Christus vetuit, etiam à lectione sacrarum scripturarum arcere ooo præstaret, quàm permittere, vt aranearum in morem oihil ex illis præter exitiale venenum sugereot? Porrò fœminæ, quantò rectius facerent, si colum versarent eo tempore, quo de expresso dei verbo disputant? Nuoquid omnes Apostoli? ouoquid omoes prophetæ? nunquid omnes pastores & doctores, dicit Apostolus? At ouoc omnes Apostoli, omoes prophetæ, omoes pastores esse voluot & doctores, quin etiam pastrices & doctrices. Noluit Christus, vt suum corpus esset vonm membrum, sed vt essent in eo multa membra: nunc isti contrà volunt, vt omnia sint vnum membrum, vt sit vnius taotùm formæ massa, oulla varietate distincta, sit iontilis quædam congeries, sit confusum & disiparum chaos, omnis symetria sublata. Quaquidem ratiooe, noo tantùm corpus labefactatur, nec ordo tantùm oaturæ peruertitur, sed ipsius etiam Dei palam autoritas connellitur, quando plus quisque quàm sibi datum est vsurpat. Inde dissidia, inde sectæ, inde rixæ, quibus tumultuatur orbis Christianus,

Matt. 7.

Lib. 1. theologia.

Dios. lib. 4. Plin. lib. 24. cap. 11.

Hæretici aranearum in morem nihil in diuinis scripturis sugunt quàm exitiale venenum.

1. Corin. 12.

Corporis Ecclesiæ Christi dissipatio.

A dum neque manus, neque pes, officio suo fungi dignatur, verùm oculi sibi linguæque munus, vnum quodque membrum vsurpare conatur, ac proptio suo neglecto, se in alienum officium impudenter ingerit: Sed hæc extra causam fortassis dicta videri possint, quanuis non omnino dicta sint extra causam. Nunc ad institutum redeo. Vis cognoscere, pientissime Rex, quod expressum dei, quod sit expressum diaboli, verbum? Ex vna quidem, eadémque scriptura, sicut copiosè iam à nobis demonstratum est, vtrumque produci potest. Verùm interea discrimen paucis accipe: Si quis ita scripturam intelligat, vt intellectu suo charitatem ædificet, Dei verbum est: Si verò sic eam intelligat, vt intellectu suo, quod est charitati contrarium ædificet, Diaboli verbum est. Quod maius etiam est accipe: Si quis è scripturis diuinis eam sententiam duxerit, quæ sit ædificandæ charitati vtilis, etiam si hoc non dixerit quòd ille, quem legit, puta Matthæus, Marcus, Lucas, aut Paulus, eo loco sensisse probatur, non perniciosè fallitur, nec aberrat à verbo Dei: sed sic fallitur, quemadmodum is qui viam errore deserit, ac per agrum pergens, eò nihilominus peruenit, quò fuerat illum via, quam deseruit, perductura. Sicut igitur æquora sulcantes Cynosuram aspiciunt, sic qui versantur in scripturarum lectione, non aliò suæ mentis oculos quàm ad charitatem dirigere debent, ad quam si referant intellectum suum, à verbo Dei nunquam aberrare possunt, cùm (sicut paulò ante dictum est à nobis) omnia Dei verba sint vnum verbum, Dilige. Quo nihil est, nec esse potest in scripturis expressius. Qui (malum) igitur

Expressum dei verbum esse potest & expressum diaboli verbum sub diuerso sensu.

Cynosura ad dei verbum vnustatem paratio.

B furor hic est? quæ dementia? quæ mentis cæcitas? Expressum Dei verbum quæritur. De expresso Dei verbo litigatur, & cùm ipsum se nostris oculis expressum Dei verbum ingerat, non cernitur: cùm ipsum se nostris auribus inculcet, non auditur: cum ipsum vltrò se modo non contrectandum nostris manibus offerat, non agnoscitur, neque recipitur: quin & ex oculis, & ex auribus, vel cordibus potius, & ex manibus illud suis effugere miseri mortales facilè patiuntur, dum in sciendo & disputando, non autem in credendo & amando, salutem suam esse constitutam, falsò sibi persuadent. An autem in hos non rectè quadrat illud ex psalmis: Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: manus habent, & non palpabunt? Charitas, charitas, charitas, nusquam in scripturis non obuia nostris oculis, expressissimum Dei verbum est, qua remota, si quis credit scientiam sibi salutem allaturam, toto (quod aiunt) cœlo errat. Verissimè dixit vir quidem pius & doctus: Pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quanta deuotione quod creditur diligatur. Et alius non minùs & ipse pius: In die examinis nouissimi, non interrogabimur, quantùm fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dominum Deum nostrum, hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quamque spontaneus & fidelis in Dei seruitio. Quæ cùm ita sint, cur non in hoc vnum potius omne studium nostrum impendimus, quod vnum & solùm ad salutem nobis necessarium esse scimus, vt quæ

Quanta insit mortalium mentis cæcitas.

Psalm. 103.

Vide authoris vehementiam.

Hugo de S. Victo. lib. 2. par. 10. ca. 6. de sacramentis.

Gerson in libel. An monachus pro studio negligere possit diuina, Consid. rat. 9.

propriè est filiorum Dei nota, mutuam inter nos C fraternam charitatem retineamus? quandoquidem scripturarum intelligentia non est omnibus peræquè necessaria. Turbam imperitam credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutissimam facit. Et sicut idem scribit Augustinus: Homo fide, spe, & charitate subnixus, eásque inconcussè retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaque per hæc tria, multi etiam in solitudine sine codicibus viuunt. Nunc scrutari scripturas, déque sensu earum disceptare volunt omnes, ad quam verò tanquam ad scopum quendam scripturæ cunctæ referuntur: quam oculis, auribus, animis nostris nusquam inculcare non conantur, quæ sola salutem nobis adfert, charitatem retinere cupit nemo. Quin, quantò magis de scripturis déque expresso Dei verbo feruet disputatio, tantò magis in animis mortalium, quam solam scripturæ sonant omnes refrigescit charitas. Est autem verisimile, quòd scripturarum sanus intellectus, quòd expressum Dei verbum ibi sit, vbi sic refrixit charitas, vbi sic exarsit odium, vbi præter conuicia, maledicta, scommata, lædurias vix quicquam ferè legere licet aut audire, vbi illi ipsi etiam, qui discesserunt à nobis (qui malunt Euangelici, quàm Christiani vocari) non modò nobiscum, verùm & inter se tam infestis minimé que Christianis animis tam hostiliter confligunt, vt quamlibet immanes barbari, Christique crucis inimici, magis hostiliter non possint. Certè priusquam exortum esset hoc Euangelium (à quouis alio potius authore, quàm à Christo profectum) nec tantas animorum acerbitates, nec tam atroces pugnas vidimus vnquam, D inter eos præsertim, quorum hoc erat munus, Euangelium Christi propagare. Et vocabimus hoc Euangelium, vocabimus expressum Dei verbum? à quo sic omnis exulat charitas, quæ sola nobis expressè præcipitur in Euangelio, quòd qui se primi pridem (vt ipsi dicunt) sepultum in lucem protulisse gloriantur, tantis ipsi certant odiis inter se, tanta flagrant inuidia mutua, sic ipsi se mordent inuicem, vt non longum sit nobis tempus illud expectare, quo consumentur ab inuicem. Expressum hoc est diaboli, non est expressum Dei verbum, cùm sicut iam toties à nobis dictum est, expressum Dei verbum sola sit charitas. Hæc est quæ complectitur vnitatem, hæc est quæ nos omnes vnum corpus facit, hæc est, quæ veram pacem habet, quam puro corde custodit. Neque enim charitas Christiana nisi in vnitate Ecclesię custodiri potest, vt frustrà se tenere glorietur charitatem, si quis non amplectitur vnitatem. Quòd si verò non custoditur expressum dei verbũ (charitas) nisi in Ecclesiæ vnitate, quis iam erit qui dubitet, quòd extra vnitatem hanc expressum Dei verbum haberi non potest? Et hoc est quod superiùs diximus, vnam & eandem scripturam si duo proferant euenire nonnunquam, vt vnius Deus alterius os diabolus aperiat. Nam qui profert in Ecclesia iuxta sensum Ecclesiæ Deus os eius aperit, & est Dei verbum. Qui verò profert separatus ab Ecclesia, suo, non Ecclesiæ, non omnium sensu (quoniam de suo loquitur: etiam si scripturam loquitur, mendacium tamen loquitur) diabolus os eius aperit, & est verbum diaboli.

August. contra epist. Manichæi, quam vocat fundamenti, li. 1. cap. 39. de doctrina christ.

Expressum dei verbum penes hæreticos esse non posse.

Sola charitas est, quæ vnitatem complectitur.

Ambro. in cap. 3. ad Galat.

Expressum Dei verbũ, quomodo vere agnoscatur.

Ioan. 8.

E Cæterùm quod Ambrosium sequuti diximus charitatem esse quæ complectitur vnitatem: & quæ nos omnes vnum corpus facit, nolemus eo sensu accipi quasi malos & iniustos esclusos à Christi corpore (quæ est Ecclesia) velimus. Quamuis enim charitas, quam præcipuè scriptura nobis commendat, propria nota sit eorum qui piè Deum colant, qua filij Dei discernuntur à filiis diaboli. Et ij soli sint qui ad electorum cœtum pertineant. Est tamen quidam cœtus siue Ecclesia vocatorum, à qua non excluduntur ij qui sunt vera charitate destituti, modò retineant illam quam vocat Augustinus charitatem vnitatis, per quam sibi membra Christi copulari scribit: Cuius effectus est quòd omnia tolerat. Vt fit, sicut scribit idem Augustinus, vis quædam tolerantię tenax vnitatis, quæ per bitumen significata est: quo ideo intus & foris, arca, quæ fuit Ecclesiæ typus, illita est, quia & intus & foris mali tolerandi sunt, ne pacis compago soluatur. De qua charitate alio quoque loco scribit Augustinus: Non existimo quenquam ita desipere, vt credat ad Ecclesiæ pertinere vnitatem, eum qui non habet charitatem: cùm certum sit quòd pertineant ad Ecclesiæ vnitatem quandiu ab illa præcisi non fuerint, etiam qui cæteris effectibus charitatis destituti sunt, dummodò vim illam tolerantiæ retinentes, sint inter illos de quibus scribit Paulus: Supportantes inuicem in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Verùm hîc isti negabunt eam Ecclesiam esse Dei, quam nos profitemur, cuius nos filios esse gloriamur, & eius nomen suo cœtui vendicare conabuntur. Ostendant autem nobis Ecclesiam suam, non iam de Sacramentariis loquimur, nec de Anabaptistis, nec de cœlestibus propheris, nec de

De vnitate ecclesiæ c. 2. 1. Cor. 13. vbi supra cap. 5.

Lib. 1. contra Cresconi. c. 29.

Ephes. 4

F Campanis & Seruetis, quos omnes à suo quoque cœtu reiecerunt, sed ostendant Confessionistæ nobis Ecclesiam suam. Philippus quidem cum suis, & Brentius cum suis ab eius Ecclesiæ communione sunt eiecti, quæ Confessionis Augustanæ (non Christianæ) censeri vult, sicut ex Matthiæ Flacci, & Ioachimi Merlini scriptis, qui se germanos esse Lutheranos gloriãtur, videre licet. Quòd si quis verò Philippi, vel eius discipuli Iusti Menij plus quàm horum iudicio tribuendum esse putabit, non meliùs illi iudicabunt de Flacco, quàm Flaccus de illis. Vbi iam igitur inueniemus Ecclesiam istam Lutheri? Philippus quidem, vt fit apud Illiricianos, nos concedet: Illiriciani contra negabunt eam apud Philippianos aut Brentianos reperiri, quos ex Ecclesiæ suæ communione pridem eiecerunt. An & suam vnitatem Lutheri sectatores furialibus discordiis non dissiparunt? sicut antea magister eorum per summum sacrilegium ab vnitate se catholica tanquam ab arca dominica separauit. Vbi igitur quæremus iam illorum Ecclesiam, quam nec apud hos, nec apud illos alterutri esse concedent? Quis erit sic ab omni mente desertus, qui non multò magis eligerit in qua natus, & in Christo feliciùs est renatus, in ea Ecclesia manere potius, quàm vt ad eam, de qua sic inter ipsos ambigitur, se conferre velit? Absit autem vt homo Christianus, catholicus, & orthodoxus dubitare velit, vtrum ea sit Ecclesia Dei, in qua non ipse modò, verùm & parentes eius, quin & aui, & proaui Christi fidem

Hæretici pro sua cuiusque ecclesia conflictatio.

Vera Dei Ecclesia.

sunt imbuti. Quid enim hoc aliud fuerit, quàm G dubitare, num sit Christianus, & Christianis parentibus prognatus, & sicut à Propheta scriptum est: Impingere in meritis quasi in tenebris. Ipse posuit Deus tabernaculum suum. Super montem collocauit ciuitatem suam Ecclesiam, quæ abscondi non potest. De qua nobis hoc loco pluribus disserere propositum non est, cùm præsentis instituti non sit, & cùm in confessione nostra Christiana tum in scripto, quod contra Prolegomena Brentij nuper edidimus, copiosè de ea tractauerimus, vbi docuimus quæ sint Ecclesiæ notæ: nimirum vt sit sancta, sit catholica, sit vna, sit Apostolica, vt nisi vnus præsit illi, cuius authoritatem agnoscant omnes, Petri legitimus successor in Romana cathedra, & indubitatus Christi Vicarius Ecclesia Dei dici non possit. Nunc itaque esse longiores nolumus, quandoquidem satis iam demonstrasse videmur, quòd qui maximè de expresso Dei verbo gloriantur, apud eos expressum diaboli, non expressum Dei verbum est: cùm expressum Dei verbum sit Charitas, quam vt in cordibus nobis diffundat Deus per spiritum suum sanctum, vt hæreseôn & schismatum finem aliquando faciat, vt optatam Ecclesiæ suæ tranquillitatem restituat supplices misericordiam eius deprecemur. Faciet ille procul dubio, non pro meritis nostris, quibus grauissima supplicia debentur, sed pro immensa bonitate sua, modò vitam nostram in melius commutemus, & adeuntes ad thronum eius gratiæ cum fiducia, nullum peccandi finem faciamus.

Esa. 59. Psal. 18. Matt. 5.

HÆc habui, clementissime Rex, quæ de expresso Dei verbo ad te scriberẽ, quo tempore variis curis mirabiliter fui distractus, cùm H profectionem in vrbem adornarem. Vt autem hunc scribendi laborem caperem, fides me mea, qua tibi sum obstrictus, impulit. Impulerunt & beneficia, quibus me tantis immerentem affecisti, quantis haud scio, an ab vlli Poloniæ rege mortalium quisquam affectus fuerit vnquam. Quamobrem, quò plura tibi me debere profiteor, & præ me fero, hoc magis de salute tua, & quidem æterna salute sum solicitus: cuius tuendæ causa, non modò labores nullos defugerim, verùm & vitæ meæ discrimen non dubitantet adierim. Fortassis enim non desunt, qui tuas quoque aures vocibus iis obtundant: Mitte te deorsum: Scriptum est enim. Sed mihi tantum de tua constantia, tantum etiam de diuina misericordia polliceor, quòd adiutus ea, nunquam facies, vt sacrilega consilia separationis amplectaris, & aliquid apud te, pestilentibus horum persuasionibus esse loci patiaris. Ego verò, si (quod pro sua misericordia procul Deus auertat) de sublimi Ecclesiæ turri labentem te viderem, etiam si certa mihi mors esset oppetenda, Christo tamen robur mihi suppeditante, corpore meo te ruentem excipere, & illius interitu salutem animæ tuæ redimere nihil hæsitarem. Scis, pientissime Rex, quoties operam tibi meam, in sancta Ecclesiæ doctrina tuenda detulerim: scis, quòd per hos annos aliquot quibus Episcopum renunciari me voluisti, neque sumptus, neque labores, neque pericula vlla defugerim dum labanti in regno tertisque tuis religioni succurrere, & eam nutantem pro virili mea

Epilogus.

Hosij pro Ecclesia vel tione labores & pericula.

A fulcire possem ac sustentare. Quis esse mihi potest, quàm ipse tu testis locupletior, in vereri nostra Christiana catholica & orthodoxa religione asserenda, nihil à me studij, laboris, ac diligentię pretermissum esse? Quoniã verò iustè peccatis nostris irascitur Deus, quantum adhuc profecerimus, est quod nos vehemẽter pœniteat. Sumit Satanism⁹ vires indies maiores. Posteaquã semel homines mittere se deorsum cœperunt, magis indies atq; magis in profundũ errorum barathrũ præcipites ferũtur. Nã in quorũ potestate fuit mittere se deorsum, simul vt semel id facere sunt aggressi, non perinde iam est in eorũ potestate, vt se ruẽtes queant sustinere. Quis itaque nunc sit regni tui status vides, dum non alia ferè de re, quàm de expresso Dei verbo disceptatur ab omnibus, dum sibi quisque cognitionẽ illius arrogat, dum sua quisque phantasmata, tanquam expressum Dei verbum vult adorari: neque raro fit, vt quò quisque est indoctior, hoc maiore cũ audacia de eo, quod non intelligit, expressum tamen Dei verbum videri vult, disserat. Quàm verò metuo, ne paulò post non minùs multos Polonicos, quàm nunc Germanicos Deos numeremus, dum quod quisque dicit & sentit expressum Dei verbum haberi cupit. Vtinam autem adduci posses, pientissime Rex, vt Prophetas & Apostolos audires nusquam non clamantes: Fugite eidola. Quid enim aliud quàm eidola sunt, qui diuinum honorem ad se transferunt, quódque vel dixerint ipsi vel senserint, eodem loco, quo Dei verbum, haberi volũt? Hanc tu tam horrendam eidololatriam procul à B regni terrarumque túarum finibus arcere debes & propulsare, nec vt se quisquàm tanquam Deum ostentet, ac imperitos homines coram suo, tanquam corã Dei verbo, incuruare se iubeat, permittes. Quod sit expressum Dei verbum, iam ex me didicisti: hoc quidem quanuis nihil eo lucidius, nihil sit expressius, prorsus tamen extinguitur, quãdo quisque sibi de expresso Dei verbo disputandi potestatem sumit. Quę fuerunt mearum partium, fecisse me puto. Nam si minus doctè, clarè tamen, & perspicuè demonstrasse videor, quantam ea res Ecclesiæ Dei perniciem adferat, quòd etiam imperitissimi quique, de expresso Dei verbo sibi iudicium vsurpant. Simul & hoc ostendi, quod sit illud verbũ Dei, quod tam clarum, tam perspicuũ, tam expressum est, vt etiam absque scripturis disci posit à quamlibet rudibus, neque sit necesse credentibus in Christum de eo disputare, verùm necesse sit firmiter in cordibus illud retinere, nec vt C vnquam elabatur, permittere. Nunc tuę partes esse videntur, vt hanc de expresso Dei verbo contentionem tuis hominibus interdicas, ac si qui volent, quòd sit expressum Dei verbum cognoscere, iuxta scripturæ verba, legem eos ex ore sacerdotis requirere iubeas. Illud autem imprimis cauebis, ne tuæ quoque vocibus istis hæreticorum aures obtundantur: Si filius Dei es, mitte te deorsum: Scriptũ est enim: expressum est Dei verbum. Satanæ sunt istæ voces per mẽbra sua loquentis, quas cane peius & angue odisse debes. Quod Ecclesia docet, expressum Dei verbũ est, quod contra sensum & cõsensum Ecclesiæ docetur, expressum diaboli verbum est. Quamobrem ad horum tu voces, haud aliter ac Vlysses olim aduersum Syrenum cantilenas, aures tuas obturabis, nec obscura signa dabis quoties illas audire contigerit, nihil auribus tuis molestius accidere posse. Sic maiores tui reges olim nostri, cùm aliarum virtutum laude clari, tum pietate quadam & in tuenda fide catholica & orthodoxa constantia singulari præditi, sanctus pater, auus, proauus tuus factitarunt, quos ab hæreticorũ consuetudine sic abhorruisse nostris annalibus proditũ legimus, vt eorũ nõnulli, vltro etiam ab hæreticis sibi delata regna repudiarint, quòd eis esset religio cum illis commune quicquã habere. Horum si tu sanctis vestigiis incedere voles, quod facturum te non speramus minùs, quàm optamus, nondum ita sunt res in regno tuo deploratæ, quin propitio nobis Deo, optata tranquillitas Ecclesiæ restitui queat. Qui nobis vt aliquãdo tandem dies illucescat, iterum atque iterum D supplices Deum precamur.

Satanismus.

Sap. 14. Ecclesi. 30. Esai. 2. Hier. 2. Ezech. 14. 18. 20. Osea. 8. Amos 2. Mich. 1. Zacha. 13. Act. 14.

Locorum in hoc libello cõtentorum compendiosa collectio.

Malac. 2.

Regum Poloniæ religio quanta.

MICHAEL SCRINIVS Dantiscanus Catholico LECTORI.

Danda sit an laicis specie sub vtraque, synaxis
(Vt multi affirmant) perdocet iste liber.
Deinde sacerdoti nunquid ducenda sit vxor
Explicat, & magna cum ratione negat.
Improbat & sacrum celebratum idiomate vulgi,
Diuersum quanuis plurima turba facit.
Redde pio Heroi grates pro munere lector,
Cuius ab ingenio prodiit iste liber.
Inclita si multos pareret Germania tales,
Hæresis exiguo tempore pulsa foret.

EIVSDEM

E DIALOGVS PIVS ET DOCTVS G

DE COMMVNIONE SACRAE EVCHARISTIAE sub vtraque specie, panis scilicet & vini: Coniugio sacerdotum, & Sacro in vulgari lingua celebrando.

INTERLOCVTORES,

Harpagus & Arator.

QVid agis Harpage? Túoe receptam cõsuetodinem, Ecclesiæ totius autoritate comprobatam, qua laici tantùm altera specie sacramenti Eucharistię confèrisunt & esse iubētur, damnandam esse censes? *Har.* Tua fuit hæc Arator, nõ mea senteotia. *Ara.* Scilicet Aratoris est de tátis rebus disserere, & ea quę sunt Ecclesiæ totius autoritate constituta, priuato suo iudicio conuellere, vel saltem in dubium
F velle reuocare? Nunquid noo legisti:

Ouidius.

Nauita de ventis, de tauris narrat Arator.

De sacramẽto ab ecclesia recepto, disputare nõ est literarum imperiti. 1. Cor. 12.

Et quidem si de pecorũ cura, déque agri colendi ratione, sermo foret institutus, possem & ipse de rebus his noo ineptè dicere. De sacramentis verù præcipuè contra morem Ecclesiæ receptum disputare, cuiusuis potius quàm Aratoris esse videtur. Nunquid omnes Apostoli, dicit ille? Nunquid omnes Prophetæ? Nuoquid omnes doctores? Atqui ego tibi factus sum ex Aratore, propheta, Doctor, Apostolus. *Har.* Hócoe tibi mirum adeò videtur? Ad Dauid, Amos, Danielem, Petrum, Paulum, Matthæum, oculos verte: ex chytaredo Psalmographum, quo nemo scripsit diuinius. Ex Armentario pastore Sycomoros vellẽte, Prophetam egregium: Ex puero, senum iudicem prudentia singulari præditum. Ex piscatore, prædicatorẽ, & Apostolorum principem. Ex persecutore, gentium doctorem vnum omnium excellẽtissimum. Ex publicano, factum videbis Euangelistam eximium. Denique cæteros etiam Apostolos intuere, videbis Dei spiritum non per oratores docuisse piscatores, sed mira potentia, per piscatores subegisse nõ tantùm oratores, verùm ipsos etiam imperatores. Quid Heliseus in quo duplex fuit Heliæ spiritus? Nũquid ad prophetæ munus ab Aratro vocatus noo est? Elegit Deus infirma vt confunderet fortia: elegit stulta huius mundi vt confunderet sapientes. Admirabilis quidem artifex est spiritus sanctus & magister singularis: non habet ad doceodum opus mora, simul vt mentem tetigerit, solum tetigisse docuisse est. Simul vt illustrauerit animum, immutat è vestigio, tollit repẽtè hoc quod erat, & exhibet subito quod nõ erat. Nescit tarda molimina sancti spiritus gratia. *Ara.* Non sunt à vero prorsus aliena quæ narras Harpage. Sed ounquid vna hyrundo facit ver? Nunquid priuilegia singulorum legem possunt facere commuoem? Factus est olim ex armentario pastore propheta. Nuoquid ideo statim omnes armentorum pastores erunt prophetæ? Locuta est Asina cui Balaam insidebat. Nũquid ideo loquentur omnes Asinę? Quis nescit quod admirabilis artifex est spiritus saoctus, qui vbi vult, & quando vult spirat? Sed ego me audire memini sacerdotẽ dicentem, spiritum sanctum extra Ecclesiam non dari. Tu verò sic mecum sermooem iostitueras, cùm de venerabilis Eucharistiæ sacramenti speciebus esset inter nos disceptatio, vt authoritatem
Ecclesiæ sepositam esse velles, extra quam vel potius contra quam differenti, quî fieri potuit, vt suum donum spiritus sanctus impartiret? Quamobrem oihil est quod ita de me magnificè sentias, vt vniuersa Ecclesia sapientiorem me putes. Ego meo me pede metior: Aratorem me esse non doctorem memini. Præclarè mecum actum iri puto, si vel dominicæ precatioois formulam, cum articulis fidei io symbolo quod vocant Apostolorum contentis, cumque decalogi præceptis memoria teneam, etiam si non omnium verborum sensum assequar, cæteris de rebus si quis rationem à me reposcere velit, nihil aliud quod respoodeam, habeo, quàm quod est in symbolo nostro; Credo sanctam Ecclesiam Catholicam. Illi me permitto: illi credo: illam audio: illam secuodũ Deum ipsum veoeror: quæ de diuinis præscribit sequeoda, quæ prohibet sine vlla dubitatiooe fugienda esse censeo: Quam cùm ducem seqnor, errare me nõ posse confido. Etiamsi pleraque propter intelligeotię meæ tarditatem non assequar, sic me tamen à pastore meo discere memini, qui sont mei loci atq; ordiois, quod eos non intelligeodi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimos facit. Quamobrẽ oe mihi tribuas Harpage quod meũ non est. Harpagi proprium est non Aratoris nihil ad se non rapere, nihil sibi non arrogare, cuoctos præ se stupidos, bardos, truncos iudicare, denique totius Ecclesiæ iudicio suum vnius iudicium anteponere. Tum autem Aratoris oomen latioum, Harpagi Græcum est, à te Græcorum ritum defensum potius, quàm à me Latinorum vsum reprehensum oportuit. *Har.* Quid autem Arator, si quam tu tu-

Spiritus vbi vult spirat. 2. Reg. 17. Amos, 1. Dan. 13. Matth. 8. Ioan. 1. Matth. 9.

Mira Dei potẽtia. 3. Reg. 19.

1. Cor. 1.

Spiritus sanctus mirabilis artifex & magister singularis.

Singulorum priuilegia legem communem facere nequeunt. Nu. 22. Ioan. 3.

H

Quibus contento esse debeant simplí ciores & indocti.

Ecclesiæ catholicæ authoritas.

Credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutissimos reddit homines.

A am, eam ego quoque meam fuisse nego sententiam. *Ara.* Quasi verò quis author illius fuerit obscurum sit. Nunc tu vide, quantum illius iudicio tribuendum existimes, qui nobis nihil tale cogitātibus tam temerè personas istas imposuit. Num autem ferendum esse putas vt is de totius orbis iudicio iudicandi potestatē sibi sumat, qui in personis vtrique nostrûm imponēdis, tam nullo fuit iudicio? Scilicet Aratorem de Ecclesiæ iudicio, iudicium suum interponere. Latinum cum Græco disputantem, Latinorum ritum reprehendere decuit? *Har.* Missa faciamus isthæc Arator, ac de re potius ipsa, si tibi videbitur, sermonem instituamus. *Arat.* Quid vis, ineptus vt sim? Nunquid nō audisti iam ex me de rebus tantis verba facere cuiusuis potius esse quàm Aratoris? *Har.* Atqui prouerbium illum non ignoras. Sæpe etiam est olitor valde opportuna loquutus. Si potest olitor, cur non potest Arator quoque interdum opportuna loqui? *Ara.* Nunquam ita insaniam, vt me Aratorem esse oblitus, Doctorem profitear? Sed quādo sic vrges dicam equidem, non quòd ego intelligam, qui talium rerum cognitionem habere me nullam fateor, sed quid, quendam de quo nonnulla est opinio doctrinæ hac de re disserentem audiuerim. Ne verò à me exigas, vt illud subinde repetam dixit aut narrauit, aut inquit ille iniucunda enim futura esset oratio, sed quicquid dixero tanquam ex illius ore me dicentem, illius verba referentem, non meam aliquam opinionem inculcantem audire te putato. Quanquam sic quoque vix effugiam, quin meritò possim ineptus videri, sed aliquid amico importunè petenti tribuēdum est, in cuius gratiam etiam ineptire quandoque nefas

B non est. *Har.* Nihil est quod metuas Arator. Etiam si quid ageres minus aptè, quandoquidem soli duo sumus, quis est qui te redarguere queat? Per me quidem hæc tibi venia facilè conceditur. Quin tu semota cunctatione quæ audiuisti refer. Omnis enim mora mihi longa est. *Ara.* Narrauit is à se lectum dialogum esse, quo nos quidam facit de vsu sacramenti Eucharistiæ contendentes: neque se mirari satis potuisse, quod qui sibi tantum arrogat, vt plus videre se persuasum habeat, quàm omnes hactenus tot seculorum Catholici & orthodoxi cùm doctrina, tum pietate viri præstantissimi videre potuerunt, eum hoc non vidisse, quod inanem operam sumeret, contra id tanta contentione disserendo, de quo nec esset, nec fuisset vnquam vlla cōtrouersia. Quin & illud addidit Paulinō, hoc rectè de eo vsurpari posse. Cōuersi sunt in vaniloquium volentes esse legis doctores, nō intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. *Har.* Dic sodes cur inanem illum operam sumpsisse putas? *Ara.* Nunquid nō apertè confitetur se genus hoc argumenti semota ecclesiæ autoritate tractare velle? Atque si segreges autoritatem Ecclesiæ, nulla est disputandi causa. Quis enim est qui nesciat illa semota, illius interdicto sublato licitū cuiuis fore, siue vna volet, siue sub vtraque specie vti sub Eucharistia? Quorsum igitur tanti conatus isti? Nunquid non extra viam currit quantiscunque tandem viribus lacertos mouere videatur? Quod fuit Apostolorum temporibus ἀδιάφορον erit ἀδιάφορον nunc quoque, semota autoritate Ecclesiæ. Qua de re Har. igitur tanta fuit inter nos altercatio? Nónne sic curre- C bamus quasi in incertum? nonne sic pugnabamus quasi aërem cædentes, & nebulas diuerberantes? *Har.* Est ita vt dicis, quorsum enim attinebat tot tam longos sermones facere in iis rebus vel confirmandis, vel confutandis, de quibus nullus ambigit? ociosos esse præstabat quàm adeò nihil agere. *Ara.* Deinde verò, visi sumus nos vel is potius qui nobis personas has imposuit, visus est de rebus planè incognitis, verba facere. Nam vsum vtriusque speciei somniat in Cōcilio Basiliensi primum interdictum fuisse, cùm ego ex viro illo audiuerim quod viginti quatuor plus minùs annos Constantiensis Concilij decretum præcesserit, in quo consuetudo ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta & diutissimè obseruata (sic enim habent verba Decreti) communicandi sub altera tantùm specie confirmata, ac sine Ecclesiæ autoritate mutari pro libito prohibita fuerit. Ex quibus Decreti verbis in Constantiensi Cō cilio lati illud videre licebit, non tum primum, sed multis antè seculis, vsum vtriusque speciei fuisse abrogatum. Quando autem & quo autore, sit abrogatus siue immutatus, etiam hi qui sunt Augustanæ confessionis, constare sibi negant. Adeò non solùm Decreti verbis in Concilio Constant. lati, verumetiam ex eorum qui segregauerunt semetipsos propria confessione, cum primis vetustam esse mutationem hanc manifestum est. Sexcenti iam propemodum anni dicuntur intercessisse, cùm Christi fidem & Euangelium recepit Polonia, nunquam aliter in vniuersa prouincia, subiectisque regno terris omnibus, quàm sub vna specie communicatum fuisse, vel ex eo perspicuum cuiuis esse potest, quod si fuisset apud maiores D nostros aliquando vsus vtriusque speciei, annalium nostrorum scriptores quos cætera quæ ad religionem pertinent diligenter persecutos esse constat, nunquàm commisissent, quin quo tempore fuerit intermitti cœptus, literarum monumentis consignatum reliquissent. Quin & ante mille & amplius annos Ephesi Concilium Oecumenicum aiunt fuisse congregatum, in quo iussi fuerunt laici, panis tantùm speciei esse cōtenti. *Har.* Equidem nunquam credidissem, tam vetustum esse morem hunc, sub altera tantùm specie communicandi, quòd ex te nunc didici, sed obsecro, potest ex actis Ephesini Cōcilij doceri quod asseris? *Ara.* fortassis posset si ea integra extarēt. Sed eius Concilij tantum fragmentum habemus typis excusum, in quo fatetur is ex cuius hæc ore narro, nullam eius rei fieri mentionem. *Har.* Qui scit igitur ita se rem habere? *Ara.* Etiam eos id nō ire inficias dixit, qui se præciderunt ab Ecclesia Catholica, nominatim autem testem eius rei citabat Vrbanum Regium, qui suis in locis communibus ita se rem habere confessus fuerit. Itaque non Basiliense quod isti putant & rerum & temporum imperiti: Sed quod vetustius est Constantiense, ac longè vetustissimum Ephesinum concilium Oecumenicum, cuius in Ecclesia Dei sacrosancta semper fuit authoritas, oppugnant qui contra interdictum hoc obgannire audent. *Har.* Eiúsne testimonio tribuēdum aliquid ille putat quem Catholicum esse negat? *Ara.* Nunquam is tantum isti tribuēdum existimasset, sed cùm videret mul-

Nemo sibi de totius orbis iudicio, iudicandi potestatē sumere debet.

Est sæpe olitor valde opportuna loquutus.

Indocti est non de se aliquid, sed quæ vel à doctis didicerit, vel audierit proferre.

Narratio

Semota ecclesiæ autoritate nulla disputandi causa.

1. Cor. 9.

Vsus sub vtraque specie communicādi quando in Ecclesia prohibitus.

Sessio. 3.

A sexcentis annis quibus Polonia Christi fidē suscepit non fuisse nisi sub vna specie cōmunicatum.

Ephesinum concilium ante mille annos.

E tos Catholicos in ea fuisse sententia, quòd inter alios errores Nestorij moneretur hic quoq; quod is docuerit, sub specie panis corpus sine sanguine: sub specie vini, sanguinem sine corpore contineri: quandoquidem dubium illud non est, in Ephesino concilio Nestorium hæreseos fuisse condẽnatum, verisimile sibi videre dicebat, quòd ad hæresim hanc tollendã illo tempore sublatus fuerit vsus vtriusq; speciei. Cuius rei & hanc coniecturam adferebat. Inter Ephesinũ concilium & Leonem Papam intercessisse dicebat annos propè triginta, totidem verò inter Leonem & Gelasium. Atque non solùm ad Leonis, verùm ad ipsa etiam vsque Gelasij tempora, sic increbuerat vsus alterius tantùm speciei, vt ipsi quoque Sacerdotes sacris operantes à calice abstinerent, quamobrem & populum Leo pontifex, & sacerdotes Gelasius admonere necesse habuit, vt ad calicis vsum redirent. A quo quod abstinuerint multis, totis ferè sexaginta annis, quã aliã causam eius rei fuisse putabimus, quàm Ephesini concilij, quod posteà tamen sublatum fuit interdictum? *Har*. Non reijciendæ sunt coniecturæ quas adfers: Sed quoniam Gelasi mentio per te facta est, & huius authoritate potissimum niti videntur hi qui de calice restituendo tantopere laborant, quod eum serio præcepisse dicant, vt aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: Quæso te quid eis respondebimus? *Ara*. Mirum est, quòd siue scripturarum, siue doctorum sententias proferunt, hi qui se nostro hoc seculo, ab Ecclesia Dei præciderunt, non ferè conueniunt cum his qui ante cẽtum annos solius calicis causa segregauerunt semetipsos, qui si scissent hæc Gelasij verba, pro se facere, citra dubitationem vllam eius authoritate libenter vsi fuissent. Cæterum quod de verbis cœnæ Domini, hoc de Gelasij sententia sensisse videntur, ad solos ea sacerdotes pertinere. Quamobrem scripturæ locũ ex Ioanne potius quàm ex aliis Euangelistis cœnam Domini describentibus protulerunt, pontificis verò Leonis quàm Gelasij authoritate niti maluerunt. *Har*. De verbis Christi posteà videbimus. Verùm illud vnde constat Gelasij verba nõ ad alios quàm ad sacerdotes pertinere, cùm nulla sit mentio in eis sacerdotum? *Arator*. Inter ea scripta Gelasij quæ conciliorum voluminibus inserta, aut quæ typis aliquãdo sunt excusa, cùm diligenter quæsiuerit, negauit ille se quicquam reperire potuisse, quod ad Mauricium & Ioannem Episcopos scripserit. Sed Gelasij sententiam hanc ex Gratiano proferri dixit, qui multis eius generis, sanctorum pontificum, & doctorum sententijs collectis librum compilauit, quem Decretorum inscripsit. Quòd si Gelasij epistolam vnde hæc verba produxit Gratianus, integrã videre liceret, contra quos eis vsus sit, manifestiùs cernemus. Nunc quando nihil ex ea epistola habemus, pręter fragmentum istud quod adferr Gratianus, quo alio sensu verba hæc accipi oportet, quã quo Gratianus eis vsus esse videtur? Porrò quo sensu sit eis vsus, ex aliquot canonibus qui pręcesserunt in ea distinctione, facilè quiuis perspexerit quod non de aliis, quàm de sacrificantibus loqui videntur. Itaque glossator de conficiente etiam ea vult intelligi. Ad eundem modum & Thomas Aquinas, & Archidiaconus explicans illa verba ab

Error nestorij de Eucharistia sacramento in cõcilio Ephesino condemnatus.

Sermo. de quadrag.

F

Ad solos sacerdotes pertinet sub vtraque specie panis & vino vti in Eucharistia sacramento.

De consec. dist. 2. cap. Cõperimus.

Liber decretorum, à quo scriptus.

In. 4. sentẽ-

integris arceantur, vt aut ambo accipiant inquit, aut abstineant à celebratione missæ vt neutrum conficiatur. Nihil igitur his Gratiani verbis adiuuandum qui per ea sibi calicem concessum esse putant. Vtinam autem apud istos Gelasij valeret autoritas, nulla nunc de sacramenti speciebus esset altercatio. *Har*. Quinam istud? *Ara*. Magnus fuit hic vir ô Harpage, & omni laude dignus, qui cùm ad episcopos Dardaniæ quandoque scripsisset, his verbis vsus esse legitur. Patres nostri catholici videlicet, docti pontifices, in vnaquaque hæresi quolibet tempore suscitata quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque apostolica secũdum scripturarum tramitem, prędicationémque maiorum facta semel congregatione sanxerunt, inconuulsum deinceps voluerunt firmúmque cõstare, nec in eadem hac causa, denuo quę præfixa fuerunt retractari, qualibet recenti præsumptione permiserunt, sapientissimè prouidentes, quoniam si decreta salubriter cuiq̃ liceret retractare, nullũ cõtra singulos quosque errores, stabile persisteret Ecclesiæ constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis, omnis integra definitio turbaretur. Hæc Gelasij sententia si quod meritò debet pondus apud omnes habere, putásne futurum vt vel auderet quisquam, ea quæ salubriter in Constantiensi & Basiliensi concilio decreta sunt autoritate sua priuata retractare, vel si quis ausus esset, pij cuiusquam aures ei parerent? *Har*. Reuera si quod habere debet pondus autoritas Gelasij, per eum id facere nemini liceret. *Ara*. Atqui si Gelasij valere nolunt, authoritatem in re maximi momenti, nimirum in vsu specierum H sacramẽti eucharistiæ, ex quibus non est salus, cur non ibi potius valere velle deberent, vbi totius Ecclesiæ salus & tranquillitas agitur? quæ certè in eo consistere videtur, vt quæ sunt de consensu omnium constituta, ea non modò conuellere, aut labefactare, sed ne in dubium quidem renocare priuato cuiquam liceat. Quis enim non videt, quę fit ex eo rerum & diuinarum & humanarũ confusio sequutura, si cuiuis arbitratu suo, secus aliqnid de his, quàm in conciliis constituta sunt decernere fas fuerit? Quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid ecclesię statu futurum est perturbatius? quis quærendi, quis dubitandi finis erit expectandus? *Har*. Non possum quin tibi vera dicenti assentiar, sed obsecro te, damnarunt ne ista duo concilia, vsum vtriusque speciei? *Ara*. Minimè gentium, sed aliquot antè seculis receptum alterius tantùm speciei vsum approbarunt, neque temerè mutandum esse decreuerunt. Nihil est in vtraque noui cõstitutum, sed quod motibus in vniuersa Ecclesia multorum fuit ante receptum, id habendum esse pro lege decretum est, quam non liceret approbare, aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito mutare. *Har*. Atqui ego putabam inter damnatos Ioannis Hus articulos, etiam hunc fuisse quod sub vtraque specie communicandos esse laicos censuerit. *Ara*. Erras Harpage. Nihil enim in actis concilij Constantiensis reperitur. Alij fuerunt errores perniciosi, de quibus meritò damnatus est Ioannes Hus, quorum aliquos etsi defendere conantur, qui seipsos hoc æno nostro segregauerunt, nonnullos tamen iure fuisse dãnatos inficias ire non audent. Fuit Ioannes Hus Vvicleffi

G *tiorum dist. 12. q. 3 ar. 2. & parte. 3 3. 58, ar. 21.*

Gelasius papa, vir insignis.

Si cuilibet pro voto liceret patrum sancita rescindere, nullum stabile persisteret ecclesiæ constitutum.

Rerum & diuinarũ & humanarũ confusio ex conuulsione ecclesiæ decretorum.

Concilium Constantiense & Basiliense nihil noui constituerunt.

Ioannes Hus sectator Vviclessi. In historia Bohemica. cap. 35.

A sectator, & eius impios errores tuebatur, itaque iusta in eum damnationis lata est sentẽtia. Verum cum ei multa alia legamus obiecta fuisse, de speciebus eucharistiæ sacramenti nullum esse verbum factum reperimus. Quinetiam narrat Æneas Sylvius quoad superstes erat Ioannes Hus, nondum errorem illum de sacro altaris irrepsisse. Nouam autem hanc pestem attulisse Petrum Dresdensem, qui quoniam valdè si lepra fuit infectus, patria pulsus, Pragam venit, persuasitque Iacobello cuidam qui fuerat ibidem à sacris concionibus, producto Euangelij loco: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis: erratum fuisse grauiter ab Ecclesia Catholica, quæ speciei vnius tantùm communione laicos esse cõtentos iussisset. Hunc itaque Iacobellum primum fuisse qui publicè populum admoneret, ne deinceps communionem calicis, sine quo saluari nemo posset, quoquo pacto negligeret: Cui statim assensi sunt omnes hæretici, non mediocri gestientes lætitia, quòd articulum in Euangelica lege fundatum inuenissent, per quem Romanæ sedis vel ignorantia vel nequitia argui posset. Neque solus id pius ille pontifex, fatẽtur idem etiam impij Picardi, quorum in Apologia suæ cõfessionis hæc verba sunt: Atque hic est Iacobellus ille, qui primus vtriusque speciei communionem in Bohæmia exorsus est, iam tum Husso ad cõcilium Constantiense accersito. Ex quibus verbis facilè cuiuis liquere potest, quòd sicut in Polonia nunquam, sic nec in Bohæmia quisquam ante Iacobellum vtriusque speciei communione laicus sit vsus vnquam. *Har.* Mihi verò

Petri dresdensis hæresis.

Iacobelli perniciosum dogma.

Impij Picardi.

B pergratum est hęc ex te cognouisse, simul & illud intellexisse, quòd multis antè seculis quàm Constantiæ concilium fuit celebratum, vtriusque speciei mutatus, & alterius tantùm vsus est receptus. Verùm quo tempore id factum esse putas? *Ara.* Nõ habeo quod pro certo possum affirmare. Sed ex quo tempore Germaniæ pars, quæ nobis est vicinior, Christi recepit Euangelium, ex eo vsus vtriusque speciei tacito quodam consensu totius ecclesiæ catholicæ fuisse videtur abrogatus. *Har.* Potésne docere qua ex causa? *Ara.* Quamuis in genere causæ aliæ nonnullæ proferantur, tamẽ cur sub id potissimum tempus à calice visum fuerit abstinere coniectura magis assequi licet, quàm de eo certum aliquid affirmare. Cùm enim ea pars orbis Christiani, quæ vergit ad septẽtrionem paulatim Christum agnoscere, & ad eius se corpus aggregare cœpisset, quoniam in ea vini penuria laborabatur (scimus enim quod ne nũc quidem plerisque in locis vineæ coluntur in parte Germaniæ citeriore) ne qua esset in eius sacramenti vsu inæqualitas, si duplici diuites, altera tãtùm specie pauperes vterentur, existimatum est Christianam charitatem pertinere, vt ęqualiter omnes alteram tantùm, nimirum panis speciem sumerent. Cæteræ verò nationes quæ vino abundabant, tantò minus grauatè fecerunt, vt à calice sibi temperarent, quod metuebant, si qua fuisset ritus diuersitas animaduersa in eo sacramento, per quod admirabili quadam ratione coniungimur, cõsociamur, & vnum Christi corpus omnes efficimur, ne quam ea res, non magis animorum quàm opinionum quoque disiunctionem pareret, præsertim apud rudem adhuc populum, necdum satis fidei C mysteriis imbutum. Itaque quo plures ex hac orbis parte in qua nunc degimus, Euangelium Christi receperunt, hoc magis alterius tantùm speciei vsus increbuit. *Har.* At ego me quosdam videre memini, qui quod à te dictum nunc est, id cachinno prosequuntur. *Ara.* Facilè crediderim. Etenim hoc nostro seculo multos reperire licet, quibus, quæ summa cum veneratione maiores nostri coluerunt, ea ridicula protsus esse videntur. Sed sunt hi proculdubio ex eorum numero qui cùm habere se putent scientiam quæ inflat, charitate quæ ædificat, sunt destituti: cuius cùm ne micam quidẽ habeant, nihil mirum est si quæ sit vis illius, ignorant. Hæc est quæ nihil magis quàm schismata detestatur, quæ haud aliter quam pullos gallina sub alas suas pios omnes congregare studet, sub vno pastore Christo. Huius itaque vi adacti maiores nostri, diligenter sibi cauendum esse putauerunt, ne quod sacramentum est vnitatis, id causa fieret alicuius diuisionis & dissidij, quod non ita facilè licuisset effugere, si qua fuisset inter neophitos & inter eos, qui multò antè Christum agnouerunt, in tanti sacramenti communinne diuersitas. Cæterũ qui rident hęc verba nostra, quid hi dicerent si audirent Albertum in Germania natum, neque sine causa magnum appellatum, ante annos prope trecentos in suo de missa tractatu dicentem, quod in terris vbi non habetur vinum, expediret vt dispensaretur, quod corpus Christi sine calice conficere possent: corpus enim non est sine sanguine, anima, & Deitate. Sic ille non sumendi tantùm laicis verùm & conficiendi sacerdotibus sub D altera tãtùm specie sacramentum Eucharistiæ potestatem esse permittendam censuit, in his terris vbi vini penuria laboraretur. Mihi verò tua ista coniectura probabilis esse videtur, verùm dic amabo, damnatúsne est in aliquo concilio calicis vsus? *Ara.* Iam dixi: verùm quo certius rem omnem agnoscas, verba decreti vtriusque concilij proferam. In Constantiensi concilio pronunciatum est his verbis: In nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis patris & filij & spiritus sancti. Cùm in nonnullis mundi partibus quidam temeratiè asserere præsumant populum Christianum debere sacramentum Eucharistiæ, sub vtraque specie panis & vini suscipere, & non solùm sub specie panis, sed etiam sub specie vini populum laicum passim communicent etiam post cœnam, vel aliàs non ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asserant contra laudabilem ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam sacrilegam damnabiliter reprobare conãtur: hinc est, quod hoc præsens concilium sacrum generale Constantiense in spiritu sancto legitimè congregatum, aduersus hunc errorem saluti fidelium prouidere satagens, matura fuit plurium doctorum, tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit, & definit, quòd licet Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrauerit, & sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile sacramentum, tamen hoc nõ obstante, sacrorum canonum authoritas laudabilis, & approbata consuetudo ecclesiæ seruauit & seruat, quod huiusmodi sacramentum, non debet confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non

Quæ de causa vsus vtriusque speciei in sacramento Eucharistiæ ab ecclesia Catholica abrogatus fuerit.

Eucharistiæ sacramenti efficacia.

Quidam hoc seculo sectis inflati omnia rident quæ nostri maiores coluerũt.

Matt. 23.

Albertus magnus.

Sessio. 13.

Censura concilij Constantiensis super Eucharistiæ sacramento.

Post cœnam non communicandum nisi infirmis & aliter non sit ratus causa.

E ieiunis, nisi in casu infirmitatis aut alterius necessitatis à iure vel ecclesia concesso, vel admisso. Et sicut hæc consuetudo ad euitandum aliqua pericula & scādala est rationabiliter introducta, quod licet in primitiua ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, postea à conficientibus, sub vtraque & à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur. Cùm firmissimè credendum sit, & nullatenus dubitandum integrum Christi corpus & sanguinem, tam sub specie panis quàm sub specie vini veraciter contineri. Vnde cum huiusmodi consuetudo ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege quam non licet reprobare, aut sine ecclesię authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere quòd hanc consuetudinem aut legem obseruare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquam hæretici arcendi sunt, & grauiter puniendi per diœcesanos locorum siue officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis in regnis seu prouinciis in quibus contra decretū hoc aliquid fuerit forsitan attentatum aut præsumptum, iuxta canonicas & legitimas sanctiones, in fauorem catholicę fidei contra hæreticos & eorum fautores salubriter adinuentas. Hæc sunt verba Decreti Constantiensis in quo non calicis vsum prorsus damnatum, sed eos tanquam hæreticos videre licet reprobatos, qui pertinaciter assererent, sacrilegium & illicitum esse laudabilem ecclesiæ consuetudinem obseruare, qua neque conficiebatur sacramentum hoc post cœnam, neque sumebatur à fidelibus laicis, nisi ieiunis, & sub specie panis tantum. Porrò de vtraque specie, nihil est in perpetuum cōstitutum, verum hoc tantum, ne cui receptam consuetudinem pro libito mutare liceat. Sed Basiliensis quoque Concilij decretum audiamus, cuius hæc verba sunt: Vt lucidius videatur, pro declaratione catholicæ veritatis, quid circa perceptionem sacræ Eucharistiæ, tenendum sit & agendum pro vtilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarum sacrorúmque canonum & doctrinarum à sanctis patribus & doctoribus traditarum, in hac sancta synodo longis temporibus habitam, consideratisque omnibus quæ pro declaratione huius rei consideranda fuerunt, decernit & declarat eadem sancta synodus, quòd fideles laici siue clerici communicantes & non cōficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraque specie panis scilicet & vini sacrum Eucharistiæ Sacramentū. Sed Ecclesia quæ regitur spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsque ad consummationem seculi, sicut ait diuina scriptura, ordinare habet quomodo ipsis non conficientibus ministretur prout pro reuerentia ipsius sacramenti, & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis cōmunicet, secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigendum est, quod non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo

Consuetudo ecclesiæ pro lege habēda.

Pro reprobis habendo qui laudabili Ecclesiæ consuetudini obluctantur. F

Sessio. 30.

Ecclesia regitur spiritu veritatis. Ioan. 14. Matth. 28.

communicandi laicum populum sub vna specie, G ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinæ legis Sacrarum scripturarum atque Canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore, commendata pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine authoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Hactenus patres Basileæ congregati. Vides autem & hîc vsque eò non damnari speciem vtranque vt disertis verbis scriptum sit, siue sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, proficere dignè communicantibus ad salutem, hoc tantùm adiecto, vt secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ faciat, sine cuius autoritate, mutare consuetudinē Ecclesiæ qua laici sub vna specie tantùm communicantur, fas non sit. *Har.* Video neque satis mirari possum hoc illum non vidisse, qui nos de rebus incognitis disserentes facit. Videtur is nec prius illud nec posterius decretum hoc legisse vnquam. *Ara.* Si legisset, inanem hanc operam nunquàm sumpsisset in eo tanta contentione adstruendo quod nunquam damnatum esse reperitur. *Har.* Sed queruntur tamē multi cùm sub vtraque specie Christus hoc sacramentum instituerit, eius institutionem, alteram tātum sumendo violari. *Ara.* Non est violata Christi institutio Harpage. Sicut ille conficiendum, post consecrationem offerendum, oblatione facta sumendum instituit, sic & non aliter ab omnibus, qui sacris operantur, obseruari videmus. *Har.* Ergo tu verba illa, Bibite ex hoc omnes, ad solos pertinere sacerdotes existimas. *Ara.* Non ita ad solos sacerdotes pertinere censeo, vt illicitum laicis H prorsus esse calicis vsum contendam, dummodo non priuata cuiusque libidine, sed publica totius Ecclesiæ autoritate vsurpetur. Verùm quod in Concilio Basiliensi patres decreuerunt, id indubitatè esse verum asseto. Quod fideles laici, siue clerici communicantes & non conficientes, non adstringantur ex præcepto Domini, ad suscipiēdum sub vtraque specie panis scilicet & vini sacrum Eucharistiæ Sacramentum. Itaque si quid est in illis verbis præcepti, Bibite ex hoc omnes, quo tanquam necessariò ad bibendum ex calice compellantur omnes, ad solos id sacerdotes pertinere dico. Non quod aliis tanquam illicitus calicis vsus, à Christo fuerit prohibitus, sed quod quoad laicos nullum, quoad sacerdotes sacris operantes omnino præceptum est de calice sumendo necessarium. His enim aliter fas non est cōficere quam sub vtraque specie, aliter offerre, nec oblatione facta sumere. *Har.* Nullum igitur tu Christi præceptum esse putas de sumendo necessariò calice ab omnibus etiam laicis? *Ara.* Nullum. Neque verò solus ego, Etiam hi quorum tu partis es Lutherus, Philippus, Bucerus & alij nonnulli, mecum hac in parte, vel cum catholica potius faciunt. *Har.* Noli me partis alicuius esse dicere. Nam nisi catholicus essem, nunquam ex te quæ sit Ecclesiæ catholicæ hac de re sententia tanto studio cognoscere laborarem. Sed quid ego audio? Etiam Lutherus, Philippus, Bucerus, de vsu calicis aliquid tanquam necessarium præceptum esse negant? *Ara.* Negant Harpage. Sunt hæc diserta verba Lutheri. Quamuis pulchrum quidem esset vtraque specie Euchari-

Secundum ordinationē seu obseruātiam Ecclesia omnia nostra fieri debent.

Christi ordinationem nō violari, cum altera tantū species sumitur à laicis.

Non illicitus calicis vsus laicis, dūmodo publica totius Ecclesiæ autoritate vsurpetur.

Sacrificio nō aliter fas est corpus dominicum conficere, offerre, aut sumere quàm sub vtraque specie.

Verba Lutheri de alterutra Sacramenti Eucharistiæ specie sumenda.

A Eucharistiç vti, & Christus hac in re nihil tanquam necessarium præcepit, præstaret pacem & vnitatem, quam vtique Christus præcepit, sectari, quàm de speciebus sacramenti contendere. *Har.* Mihi verò si scripsit hæc Lutherus, pia cumprimis & catholico viro digna sententia videtur. *Ara.* Scripsit, quin & alium libellum edidit, quem vocat Eucharistiæ declarationem, in eo verbis istis vtitur, Non dixi neque consului, neque est iotentio mea, vt vnus vel aliquot Episcopi propria autoritate alicui incipiant vtramque speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in Concilio generali. *Har.* Oportuit hęc scripsisse Lutherum priusquam spiritus numine afflatus. *Ara.* Nondum omnes illos cùm satis modios consumpsetat, quos postea se comedisse gloriatur. *Har.* Nunquid ab eo diuersum scripsit postea? *Ara.* Imò quod ex diametro, planè cum hac sententia pugnare. Neque enim sibi sicut in aliis rebus, ita & in hac vnquam constitit, collegit ciuis quidem Halensis homo laicus Gaspar Querhamer triginta sex loca inter se pugnantia, super vno duntaxat hoc articulo, qui est de communione Eucharistiæ, sub vna aut sub vtraque specie. Neque verò propterea diuersum scripsit, quod secus postea sentiret quàm initio senserat, sed vt odium suum expleret. Nam cùm frater quidem eius hac de re sententiam oppugnasset, in libro de captiuitate Babylonica, sic de ea scripsit. Rogas fortè quænam furię hominem agitent, aut contra quem scribat, cùm ego non damnarim vnius speciei vsum, & Ecclesiæ iudicium reliquerim vtriusque vsum statuendi: Ac nõnullis interiectis curaturum se scribit, vt

Ira & odiũ Lutheri in summum pontificem.

B dum glorinsissimi doctores de vna aliqua eius hęresi triumphant ipsi interim nouam moliantur. Mox hæresim profert, séque pollicetur ostensurum omnes esse impios, qui vtriusque speciei communionem laicis denegant, & post pauca manifestè indicat se non ex animi sui sententia, sed prouocatum ac per vim raptum in hanc arenam descendere. Sic fatetur ipse. Non quod sentiret scribere, sed quod ira & odium pessimi consultores suasissent, quorum vi quadam impulsus prioribus contraria scripserit. Quid enim aliud sibi volunt illa verba, prouocatus: imò per vim raptus? Magna vis est impotentis iræ atque odij, cui cùm resistere non posset, contra animi sui sententiam illa scribere fuit coactus. Atqui certum est illud, omnes homines qui de rebus dubiis consultant, ab odio, misericordia, ira vacuos esse debere. Et Paulus nihil per contentionem agi vult. Cùm ita per contentionem egerit Lutherus, cum ira atque odio suo nimio plus indulserit: Cùm vt ipse fatetur prouocatus & per vim raptus prioribus contraria scripserit, quid dubitauerit illis potius eius scriptis fidem habere vbi sedato animo causam egit, quàm vbi scripsit prouocatus & per vim raptus? Cùm nihil officiat magis inuestigandæ veritati quàm ira, quàm contentio, quàm odium, vt non sine causa quidam dixerit:

Plura scribere coactus fuit Luther. cõtra animi sui sententiã impotentia quadam iræ atque odij.
Philip. 2.
Tit. 3.
Iacob. 3.

Cato. *Impedit ira animum ne possit cernere verum.*

Ac vide quò tandem illius furor sit progressus. Qui prius in concilio statui cupiebat, vt sub vtraque specie sacramentum Eucharistiæ sumere liceret, is postea quam plus quàm satis modium cum satana comedit, ausus est in hæc verba prorumpere. Si quo casu concilium statueret minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri, imò tunc primum in despectum concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & eos planè anathema habere, quicunque talis concilij autoritate potirentur vtraque. Potuit ne dici quicquam arrogantius, aut bis quæ prius ab eo scripta fuere magis contrarium? *Har.* Posterioribus aiunt melioribus. Itaque si quid antea fuit ab eo minùs considerate scriptum, id si postea correxit, quis est qui hoc ei crimini rectè dare queat? Sed nec arrogantiæ meritò potest accusari, qui vt pluris fieret, quod ab hominibus quàm quod ab ipso Deo fatet institutum, ferendum esse non putauit. *Ara.*

M. Lutheri in fide incõstantia, & cõtrarietas.

C Arqui quod ita sacramentum hoc à Christo institutum, vt ab omnibus etiam laicis necessariò sub vtraque specie sumi debeat, id cum ipse paulò antè negauit, tum negat etiam nunc vniuersa catholica ecclesia, quæ non vsum, sed necessitatem vsus vtriusque speciei condemnasse videtur. Cùm igitur certum sit, nihil Christum hac de re tanquam necessarium præcepisse, quid adeò queritatur incircuncisus iste Philisteus? Verùm intellexit is pro culdubio, nihil referre, alterãne tantùm an vtraque specie sacramenti potiaris, & esse de eo quod in hac parte magis expediat, liberam penes ecclesiam statuendi potestatem. Quoniam autem illius iudicio se damnatum hæreseos esse videbat, omoi ope contendit & elaborauit, vt illius authoritatem quam posset maximè labefactaret, & eam despicatissimam apud omnes redderet, simul hominibus persuaderet inflatis sensu carnis suæ, totius orbis D iudicio, suum vnius iudicium anteponerent, vt quod ipse diceret, spiritum vitæ crederent, quod autoritas ecclesiæ tradidit, quod populus christianus amplexus est, id exitiabile Satanæ venenum esse persuasum haberent. Itaque longè diuersum spectauit, pro sua libidine mutans in huius sacramenti communione receptam ecclesiæ consuetudinem, ab eo quod in eius institutione spectauit Christus. Quid enim hic aliud, quàm quod ab Augustino scriptum est mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit? Contrà quid aliud Lutherus, quàm cuius rei mysterium sacramentum hoc esse Christus voluit, pacem & vnitatem vt rumperet, vt quàm plurimos à Christi corpore sancta ecclesia segregaret, in sacramenti huius ritu mutando laborauit? Non ignorauit ille nihil ad salutem referre sub vna quis an sub vtraque specie sacramentum hoc sumeret, modò secundum ordinationem & obseruantiam ecclesiæ id faceret, sed quoniam erat ex eorum numero de quibus aliquãdo Paulus prædixit. Scio quòd intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in eos, non parcentes gregi, & ex vobis exurgent viri loquentes peruersa, vt adducant discipulos post se: hæc illi præ cæteris via visa est commodior qua posset abducere discipulos post se, si tragica quadam vociferatione persuadere credulis potuisset institutionem Christi violatam, contra præceptum eius ventum esse, dum effusus Christi sanguis sublato calice laicis est ademptus. Hoc & nihil aliud ab eo quæsitum esse dum tanta contentione receptam ecclesiæ con-

Suo iudicio se damnatũ hæreseos esse vidit Luther.

Damnanda hæreticorum persuasio.

Lutheri conatus.

Act. 20.

Lupi rapaces.

E ſuetudinem oppugnare nititur, certius eſt, quàm vt vllus ambigendi locus eſſe queat. Quominus autem dubites Lutherum ἀδιάφορον ſemper iudicaſſe, altera quis an vtraque ſacramenti ſpecie iteretur, etiam diſcipulus eius Philippus, ſicut edere ſuillam aut abſtinere à ſuilla, ſic alterutra ſigni parte vti (hanc enim quam receptam eccleſiæ vocem ne quid habere cum catholicis commune videretur vſurpare maluit) medium eſſe ſcribit.

Philippus Melanchthõ diſcipulus M. Luther.

Har. Vbi ſcribit hæc Philippus? *Ara.* In locis communibus. *Har.* Atqui diligenter locos illius communes legi, nec id vſquam ab eo ſcriptum reperi.

Quotannis dogmata ſua immutat Phil. Melanchthon.

Ara. Nihil mirum: quotannis enim dogmata ſua mutat, ita vt nouiſsima cum primis multis in locis pugnare videantur. Si legiſſes Hypotipoſes ab eo recognitas, quas ante complures annos ſcripſit, ibi reperiſſes. *Har.* Atqui mendacij proprium hoc eſſe volunt ſibi non conſtare. *Ara.* Quid autem aliud niſi mẽdacium loquitur, qui de ſuo loquitur?

Ioan. 8.

Iſtos autẽ de ſuo loqui dubiũ non eſt, cũ ſuo non eccleſiæ Catholicę ſenſu ſcripturas interpretantur. *Har.* Quid autẽ Philippus? Adhùc ne pſtat in ſua ſententia mediũ vt id eſſe putet? *Ara.* Oppugnauit is quidẽ aliquot in locis vſum alterius ſpeciei, ſed in priuatis tamen colloquiis & conſiliis non rarò coram ſuis diſcipulis confeſſus eſt quòd ſit indifferens. Cumque nonnulli Catholici ex eo quæſiſſent, num ſalua fide religionéque ſua, altera tantùm ſacramenti ſpecie vti poſſent, citra dubitationem vllam poſſe reſpondit. Quod ille reſponſum dediſſet nunquam, ſi quod ea de re tanquam neceſſarium à Chriſto pręceptum eſſe iudicaſſet, cum quod à Deo præceptum eſt, indifferens haberi non poſsit.

F *Quod à Deo præceptũ eſt indifferens haberi non poteſt.*

Bucerus.

Vis autem audire quid ea de re Bucerus quoque ſenſerit? In colloquio Ratiſponenſi, quod habitum eſt ante annos plus minus quindecim, inter alios articulum hunc aſſenſu ſuo comprobauit. Ad controuerſiam quæ eſt de vna aut vtraque ſpecie tollendam cumprimis conducturum, vt ſancta Eccleſia liberam faceret poteſtatem, ſacramentum hoc in vna vel in vtraque ſpecie ſumendi. Ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occaſio, quem vſum tanto tempore retinuit Eccleſia temerè condemnandi aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum eſſe vult ſub vna aut ſub vtraque ſpecie ſacramentum percipere, non obſcurè videtur iudicare nihil ea de re tanquam neceſſarium à Chriſto præceptum eſſe. Sic videre licet quicunque ſunt apud eos qui ſegregauerunt ſemetipſos aliquo iudicio prædíti, quod hi citra dubitationem aliquam intelligunt nihil referre ſub altera quis an ſub vtraque ſumat Euchariſtiam. Sed ſi receptum Eccleſiæ morem acrius nonnunquam oppugnat, faciunt id non quod in eo retinendo peccari ſentiant, ſed quod hac via potiſsimum efficere ſe poſſe perſuaſum habent vt homines adducant, quominus grauatim à Chriſti corpore à ſancta Catholica Eccleſia ſe pręcidant.

Iacto fundamento diſceſſionis ab vnitate eccleſiæ quod ſuperſtruant hæretici.

Neque enim illud non perſpiciunt, quoad initium diſceſsionis factum non fuerit, quia ſunt alia multò duriora, à quibus piorum omnium aures abhorrent, ea nulla ratione perſuaderi à ſe poſſe, ſed quos in eius ſacramenti vſu, quod ſignum vnitatis, & vinculum charitatis eſt à recepto Eccleſiæ more diſceſsiſſe vident, eos idoneos iudicant, quibus omnes alios grauiſsimos G errores inculcent. Quamobrem hoc iacto fundamento diſceſsionis, & ſacerdotium & ſacrificium euertunt, & Deum ipſum ex hoc ſacramento tollunt, aut nullum, aut certè non incarnatum, ſed impanatum in eo Chriſtum eſſe blaſphemantes.

In lib. de profeſſione fidei catholicæ cap. 19.

Iam ergo quod ſit eorum inſtitutum in veteri eccleſiæ ritu tanto conatu oppugnando perſpicis. Proferam autem etiam Bohemi cuiuſdam teſtimonium ante centum viginti annos & ampliùs hac ipſa de re conſcriptum. Eſt is Ioannes Przybzam, qui cùm ex verbis Chriſti, niſi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, vſum vtriuſque ſpeciei conatus fuiſſet approbare, his tandem verbis vſus eſt. Verùmtamen hic Deum timens, & mores impios aliorum præcauens fateor, quòd quaſlibet perſonas de Eccleſia, communioni fidelium ſub vtraque ſpecie repugnantes, damnare aut hæreticare non intendo. Atqui ſi præceptum eſt Dei vt ſub vtraque ſpecie ſumatur Euchariſtia, quid eſt quod ipſe Dei timore prohiberi ſe dicat, quominus mores aliorum impios imitatus eos damnet qui huic cõmunioni repugnant? Cùm certè qui cõtra præceptum Dei venerit, meritò damnari debeat. Quamobrem vel huius quoque teſtimonio ἀδιάφορον eſt altera aut vtraque ſacramenti ſpecie vti.

Græcorum hæreſis de cõmunione Sacramenti Euchariſtiæ.

Vis autem vt etiam Græcorum teſtimonia proferam, quibus planum faciam, quòd & ipſi ἀδιάφορον id eſſe iudicauerunt? *Har.* At vtuntur vtraque Græci. *Ara.* Vtuntur: quò maius pondus eorum teſtimonium habere debet.

H *Græcorũ & Latinorum acerbitas.*

Cap. 4.

Non ignoras proculdubio quanta fuerit inter Gręcos & Latinos animorum acerbitas, quemadmodum illi à Latinorum communione ſe pręciderint, idque propter vnam voculam ad Symbolum Conſtantinopolitanum adiectam, quos vſque eo abominabantur, quemadmodum in actis Lateranenſis Concilij ſcriptum eſſe dicitur, vt ſi quando ſacerdotes Latini ſuper eorum altaria celebraſſent, non prius ipſi ſacrificare vellent in illis, quàm ea tanquam per hoc inquinata lauiſſent.

Græcorum auſus temerarius.

Quin & Baptizatos à Latinis, auſu temerario rebaptizare præſumebant. Quos itaque tanto perſequebantur odio num eos prætermiſſuros fuiſſe putas, ſi qua in re violatæ Chriſti inſtitutionis conuincere Latinos potuiſſent, quin id ſedulo fuerint facturi, iuſtiorem habere cauſam poſſent eos perſequẽdi, & ab eorum communione ſeparandi? *Har.* Veriſimile eſt quod dicis, nihil eos intentatum relicturos fuiſſe.

Concilium Florentinũ.

Ara. Atqui ſi Florentinum Concilium legeris, ante centum & amplius annos habitum, hac ſola de voce, filióque ad Symbolum Conſtantinopolitanum adiecta longam fuiſſe diſceptationem videbis: de Sacramenti Euchariſtiæ vſu, ne iota quidem reperies. Adeò homines illi & docti & ingenioſi, nihil ad rem pertinere putauerunt, vterentur laici calice necne, plus adeò poſitum in eo iudicauerunt, in azymóne an in fermentato pane Chriſti corpus conficeretur.

Græcorum controuerſia circa corporis Chriſti confectionem.

Itaque de hoc fuit nonnihil controuerſiæ, de ſpeciebus ſacramenti prorſus nihil, decretúmque eſt quod ad azymum attinet, ſicut ſuo Latinos, ſic ſuo quoque ritu Græcos rectè conficere. Quin & in Lateranenſi Concilio fuit conſtitutum, vt mores & ritus Græcorum quan-

A tum cum Deo possent Latini sustinerent. Adeò nullum in eo visum est committi piaculum, quem vel hi vel illi ritum obseruarent. Cùm autem (sicut paulò antè commemorauit) tantopere Græci cuperent à Latinis esse disiuncti, ac Vatiniano quodá odio eos persequerentur, quos etiam pro schismaticis habebant, nunquid aut ingenium illis defuisse putas, aut eloquentiam qua planum omnibus facere potuissent, quàm horrendum ab eis flagitium fuerit signatum, qui non modò non custodierint, quod fuit apud eos depositum, verumetiam verbum & institutionem contempserint, & conculcauerint, qui Dei filios ab effuso sanguine, sine quo non est remissio peccatorum prohibuerint, & eos à poculo quod Christus ipse bibi iussit arcuerint? Nunquid non hæc & hoc genus alia tragicis verbis exaggerare potuissent? Et certè non deerat in illo Florentino Concilio vir inter alios & doctus & eloqués Marcus Ephesius, implarabili quodam odio flagrans erga Latinos, cuius non alia in re cura consumebatur omnis, quàm si qua ratione potuisset efficere, ne conueniret inter Græcos & Latinos, cùm se mori prius pararum ostenderet, quam vt ei decreto subscriberet, quod vnanimi sententia Græcorum & Latinorum omnium de spiritu sancto processione fuerat promulgatum. Cùm is videret quoad hunc articulum nihil se posse proficere, nonne latissimum habuit campum exclamandi contra mutatum in Eucharistia Christi institutum, contra præceptum eius violatum, contra fusum e Christi latere sanguinem Dei filiis ereptum, vt vel hanc solam esse iustam causam diceret,

Marcus quidam Ephesius, implacabili odio flagrans in Latinos, in Concilio Florentino.

B quamobrem pro schismaticis & hæreticis Latini & occidentales omnes haberentur, & ab eorum communione Græci vel eousque abstinerent, dum ereptum laicis calicem restituerent? Crede mihi, nec anim⁹ illi nec ingeniū nec verba defuissent, si quid rectè dici contra totius occidentis receptum vsum in Eucharistiæ perceptione potuisset. Quem ignorare non poterat, cùm paucis antè annis Constantiense & modò sub illud ipsum tempus Basiliense Concilium fuerit habitum: in quibus duobus conciliis quod in nullo alio factum antea legimus, multa fuit de vsu Sacramenti huius quæstio. Cæterùm sicut alij Græci plerique omnes, sic & Marcus hic Ephesius quantocunq; erga Latinos odio flagrabat, nec præceptum tamen vllum de calice necessariò sumendo à laicis extare, nec vlla ex parte si ab eo abstineretur, ventum esse contra Christi institutionem intelligebat, atque ideo vel tria verba cum Latinis hanc quidem ob causam commutare visum illi non est. *Har.* Aliquid mihi tu dicere videris, & permouit animum meum hæc oratio tua vehementer: sed interea tamen etiam ipse fateri necesse habes clara esse Christi verba, Bibite ex hoc omnes. *Ara.* Fateor esse clara, verùm & illud clarum esse, tu quoque negare non potes, quod hi omnes quibus hoc dixit Christus, non fuerunt omnium Euangelistarum testimonio qui cœnam Domini describunt, nisi duodecim Apostoli, de quibus dicit Marcus, quòd biberunt ex eo omnes. *Har.* Quid igitur inde colligis? institutionem cœnæ dominicæ ad solos pertinere sacerdotes? *Ara.* Non hoc Harpage colligo. Verùm quod ipse fassus est nulla prouocatus

Nullum præceptum de calice necessario sumendo à laicis, nec si ab eo abstineant cōtra christi institutionē fieri.

Matt. 26. Marc. 14. 1. Cor. 11.

ira Lutherus, quod Græci, quod qui ante centum C annos ab Ecclesia Dei se præciderunt Bohemi fateri videntur, nihil tanquam necessarium omnibus laicis à Christo esse præceptum de vtraque specie sacramenti percipienda: nisi fortè totum Christianum orbem cæcutire, te verò solum videre putas. *Har.* Quantum ego te dicentem intelligere mihi videor, indifferens esse censes alterá ne an vtraque sacramenti specie laici potiantur. *Ara.* Natura quidem sua eiusmodi est, vt nihil ad salutem adipiscendam referat sub vna quis an duplici specie communicet: sed posteaquam Ecclesiæ decretum intercessit, quod recepta consuetudo hæc pro lege sit habenda, iam indifferens esse desinit: quin magno se scelere obstringit, si quis venire contra legem hanc ausit. *Har.* Quid habet ea res iniquitatis si quis de eo quod natura sua indifferens est, quod sibi magis expedire visum fuerit, id faciat, & in suo quod Paulus ait sensu abundet? *Ara.* Bernardi tibi verbis quàm meis respondere malo, viri tum docti tum pij. Licet per se, inquit ille, ipsa iniuncti operis qualitas innoxia sit, adiunctæ tamen autoritatis pondus obnoxium mandato, mandatúmque peccato facit obnoxium. Simul vt enim lex aut præceptum eorum accesserit, qui cum potestate versantur, quæ præstarentur necne, nihil prius intererat, ea postquam iussa sunt, sine periculo non præstari nequeunt. Verbi gratia, Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur, sed hæc ipsa tamen solo præcepto parentum accedente, veniunt in obligationem, vt si contumax filius esse perrexerit, non iam contra mortalem patrem, sed contra Deum peccet immortalem, D qui filios parentibus morigeros esse iussit. Quæ autem præcepti eadem est & interdicti ratio. Cæterum si carnis nostræ patribus tanta debetur à nobis reuerentia & obedientia, quantò maior debetur communi matri nostræ omnium Ecclesiæ quæ nos Deo seruat, quæ filios regno quos generauit, assignat? quantò grauioris peccati reus est, qui contra præceptum illius aut præceptum aut interdictum venire audet? Non igitur in vsu alterius aut vtriusque speciei, sed in eius præcepti transgressione, peccatum quo iubemur honorare patrem & matrem, Deum & Ecclesiam, & eius dicto audientes esse. *Har.* Quid si diuersum præcipiat mater ab eo quod est mandatum à patre? *Ara.* Quid si cœlum ruat? fieri nulla ratione potest vt à sponso suo Christo, sponsa dissideat Ecclesia mater nostra. *Har.* Atqui certum est vtranque speciem Apostolis Christum porrexisse. *Ara.* Certum: at quod ad eundem modum omnibus aliis porrigere iusserit, certum non est. Quin illud certum est potius quod quadraginta dies ieiunauerit, vos nihilominus quadraginta dierum ieiunium prorsus omne sustulistis, in eo solo vt non de eius calice bibatis, Christum vobis imitandum proponitis. Christus circuncidi se fecit, nunc nemo circunciditur. Christus pransis hoc sacramentum dedit, vos itidem vt Catholici non datis nisi ieiunis. Christus in azymo confecit, in fermentato Græci, nec est qui tria verba cum eis propterea commutanda putet. Christus cœna facta lauit pedes discipulorum, vos risu prosequimini, si quis hoc

Nihil tanquam necessarium omnibus laicis à christo præceptum.

Magno se scelere obstringit, qui consuetudinem ecclesiæ oblectatur.

Rom. 14.

De præcepto & dispensatione.

Si patribus carnis debetur reuerentia multò maior debetur communi matri omnium ecclesiæ.

Fieri non potest vt à sponso suo Christo, sponsa dissideat ecclesia mater nostra.

Matth. 4. Luca. 2. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13.

In ser. de cœna Dom. In ser. de Chrismate. Lib. 5. de sacra. cap. 1.

E genus cæremoniæ velit obseruare. Atqui Bernardus lotionem hanc magnum vocat sacramentum, quod ante eum quoque sic appellasse videtur Ambrosius. Cyprianus verò, cùm Christus lauit pedes Apostolis, hoc eũ solemni deuotione omni tempore agendum instituisse scribit. Quid etiam illa verba non obscurè videntur indicare, si ego magister & Dominus laui pedes vestros, & vos debetis alter alterius lauare pedes: exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Non minùs expressum hoc esse mandatum videtur de lauandis pedibus quàm illud, Bibite ex hoc omnes, & tamen tantùm abest vt vos illud obseruari velitis, vt si quis etiam pius id faciat, eum cachinno prosequendum putatis, in solo calicis vsu, tam estis anxiè superstitiosi. Quàm multa autem recensere liceret, cùm in veteri tum in noua lege præcepta, quæ vel mutata nonnunquam vel non ita sunt anxiè obseruata? Nihil dicam de circuncisione sublata, de Sabbato in diem dominicum, præter, vel (quod alicui videri posit) contra præceptum Dei translato, nec illud commemorabo, sub lege quoque circuncisionem in deserto, sabbati sanctificationem, ingruente bello fuisse à Machabæis intermissam. Nónne Moyses ex præcepto Domini posuit serpentem æneum, cuius etiam in Euangelio fit mentio, quem postea fregit Ezechias? Nónne manifestum Dei præceptum est: Non occides? perfodit nihilominus Phinees duos, quos simul occidit contra præceptum hoc, & à Deo laudatur. Saul contrà accusatur quod Agag regem pinguissimum non occiderit. Sed ad sacramenta nostra veniamus. Nónne Christus apertè dixit: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos. Vos itidem, vt nos, baptizauit eos, qui non docentur atque adeò qui nec

Ioan. 13.

Christi exemplum.

Multa præcepta in veteri & noua lege mutata, vel nō obseruata.

Iosue. 5.

1. Mac. 3.

Num. 21.

Ioan. 3.

4. Reg. 18.

Deut. 18.

Num. 25.

1. Reg. 15.

Matth. 28.

F doceri possunt. At Gregorius Nazianzenus quem Theologum Græci vocant, & si baptizari infantes maximè si periculum imminet, non prohibet, consilium tamen dat, vt qui sunt extra periculum constituti, saltem triennium plus minus expectent vt mysticum aliquid audire & respondere queant, & si non perfectè, saltem singulariter intelligant, atque ita sanctificent animos & corpora magno illo sanctificationis mysterio. In qua sententia fuit Ioannes Chrysostomus, aut quisquis ille fuit auctor operis imperfecti in Matthæum. Sic his quoque non postremi nominis Theologis visum est prius vt docerentur baptizandi, quo Christi præcepto satisfieret, quod clarius esse videtur, pro his qui baptizandos infantes esse negant, quàm quod adferunt hi pro se qui pro calice tantopere pugnant. Iam verò iussit Christus baptizare, nunquid seruatur id apud omnes? Quid est aliud baptizare nisi immergere? At quum aliis multis in locis, tum in patria nostra præsertim non merguntur infantes, verùm perfunduntur tantùm. Non defuerunt autem etiam Cypriani seculo, qui sic perfusos etiam pro baptizatis habendos esse non putabant. Quos ille reprehendens negat in vsu sacramenti sic esse gratiam externis ritibus alligatam, vt non totum credentibus conferant diuina compendia. Sed & forma baptizandi quam Christus ipse præscripsit, nunquid exactè fuit ab Apostolis obseruata, quos non in patris & filij & spiritus sancti, sed in solius Christi nomine baptizasse legimus? Siquidem Christi appellatio sicut à G Basilio scriptum, & ab Ambrosio videtur esse repetitum, totius deitatis est professio. Quippe quæ simul declarat, & Deum patrem qui vnxit, & filium qui vnctus est, & spiritum sanctum qui est vnctio. Et repertus est nostro seculo, qui diceret quòd Christus non collocauit fundamentum baptismi sui super certis literis, syllabis & dictionibus, nec alligauit nos ad certa verba. Non enim instituit magiam quæ ad certam verborum formam, & ritus alligata est. Sed instituit cælestia sacramenta, quæ constant sua ipsius sententia, & voluntate iis vel illis verbis nobis significata. Quod negat ad certam formam alligare nos Christum voluisse quamuis eam exigere cum serio videatur. Quod verò visum fuit spiritui sancto vt abstinerent homines à contaminationibus simulacrorum, & suffocato, & sanguine, nunquid vel nunc obseruatur, vel ipsorum etiam Apostolorum temporibus per omnia fuit ab omnibus obseruatum? Prætereo nunc illa quæ minutiora videri possunt, quòd virum operto, mulierem velato capite vult orare Paulus, num & hoc apud omnes in vsu esse videmus? *Har.* Quantum ex hoc sermone tuo colligere licet, nullum esse nefas putas contra Dei præceptum venire. *Ara.* Non ita insanio vt hoc putem. Verùm quod ante centum & ampliùs annos à quodam viro pio & docto, cùm hoc ipsum genus argumenti tractaret, scriptum est, idem tu quoque tibi dictum esse puta. Nullus, inquit ille, fidelis catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Nisi manducaueritis, &cæt. vel alia mandata Christi non esse seruanda: sed catholicus dicit, quòd vniuersalis Ecclesia meliùs intelligit, quæ sunt Christi mandata, & qualiter sint H seruanda, quàm Hussitæ. Iámne rem intelligis? An vis vt exemplis etiam illustriorem reddam? Proferam vnum & alterum exemplum. Dictum est: Nolite iurare. Hîc dicit aliquis ex fratribus Vvaldensibus (vulgò Picardos vocant) esse Christi mandatum, vt ne quisquam omnino iurer quacunque tandem ex causa. Respondebit Catholicus: Non tam esse mandatum quàm consilium, aut si mandatum sit, hoc esse mandatum vt ne iuretur per cælum aut terram, non autem vt ne iuretur per Deum, consuetudinémque iurandi potius quàm iuramentum his verbis interdictum esse, præcipuè si quis non voluntariè, sed necessitate coactus, verum iuret. Similiter: Non occides, quin sit mandatum Dei, nemo catholicus negabit: Sed quod ita obseruandum sit sicut Picardis videtur, vt etiam præcepti iudicio neminem sit fas occidere, id verò negat vniuersa catholica Ecclesia. Ad eundem modum & illud quod à Christo dictum est: Si oculus tuus scandalizat te, erue eum & proiice abs te, si quis ad literam intelligere velit, sicut facere Picardos fertur, quorum etiam nonnulli oculos sibi eruisse dicuntur, Catholicus etsi Christi mandatum hoc esse non ibit inficias, fac tamen vt Picardi volunt, intelligendum esse negabit. Verùm audi Harpage quod sit præceptum Dei, neque toties illud nunc deinceps obiicito. Vnicum est Dei præceptum, dilige. Verbum est abbreuiatum. Dilige, inquit, Augustinus & fac quod vis. Ad hoc vnum præceptum referuntur omnia quæcunque

In oratione in sanctum lauachrum.

Hom. 49.

Adulti priꝰ docendi christi mysteria quàm baptizandi.

Baptizare quid?

Lib. 4. Episto. 7.

Act. 8.

De spiritu sancto ca. 12.

Brent. in catechismo.

Act. 15.

1. Cor. 11.

Matt. 5.

Iacob. 5.

Vvaldenses dicti vulgò Picardi.

Deut. 20.

Matth. 5.

In epist. Ioan. tract. 7.

A de rebus siue ritibus exterius constituta sunt: de quibus nullum ferè præceptum est adeò necessarium, quod si res postular oon cædat aliquando charitati, quæ sola necessaria est. Nam absque sacramentis, modo ne quis ea contemnat, saluus homo fieri potest in oecessitatis articulo: absque charitate, etiamsi millies omnia sacramenta perceperit, saluus esse oemo potest, vt rectè dictum sit à Thoma Aquinate, quod omnium actuum humanorum regula, lex est charitatis diuinæ. Quod vidit etiam Lutherus, qui cum nondum in sensum reprobum datus fuisset iis verbis, quorum antea paulò meminimus, vsus est. Quoniam nihil de vtraque specie taoquam necessaria præcepit Christus, præstaret pacem & vnitatem quam vbique præcepit Christus sectari, quàm de speciebus sacramenti contendere. Quę malum est, ista tua Harpage religio? trepidare timore vbi timor ooo est? Certum est & iodubitatum etiam illis ipsis confitentibus qui segregaueruot semetipsos, quòd nihil de vtraque specie tanquam necessarium Christus præcepit: certum est & indubitatum, quòd pacem & vnitatem vbique præcepit, nónne culicem colare, camelum autem deglutire videris, qui contra id venire non audes, quod nusquam Christus præcepit, contrà illud verò minimè reformidas, quòd vbique tanquam necessarium ad salutem Christum præcepisse constat? Contra pacem sine qua, sicut Paulus ait, nemo videbit Deom, sine vtraque specie multi videtunt Deum, & videbunt, nisi fortè putas eos demoatos esse omnes qui sexcentis prope annis his vixerunt, quibus Christi fides in Polonia recepta est: quorum

Notandum

Opusculo. 4

Verba Lutheri de vtraque specie sumenda.

Psal. 13.

Matth. 23.

Sine pace nemo vnquam Deum vidit, unquam est.

B neminem præterquam his superioribus, vtraque specie vsum fuisse constat sine pace & vnitate, quam nobis discessurus ex hoc mundo Christus ad patrem suum celestem quasi testamento legauit, neque vidit neque videbit Deum quisquam. Sed quò magis tibi satisfieri queat, paulò diligentiùs Christi verba, quibus nos vrges, excutiamus. Si cùm dixit Christus, Bibite ex hoc omnes, præter Apostolos quos tum bibere iussit, omnibus etiam aliis vt ex calice biberent præcepit, cur eos itidem & vos iufantes ab eo arcetis? cùm præsertim vsus obtinuerit Ecclesiæ primitiuæ vt ipsi sacramenti huius participes fierent sicut apud Dionysium & Cyprianum, Augustinum, Innocentium, Zosimum & alios videre licet? *Har.* Christus ipse videtur iofantes arcere, qui cœnam in sui memoriam celebrari præcepit, vt qui memoriam Christi celebrare non queant ab ea cœna excludi debeant. *Ara.* Quid si eadem hac ratiooe paruulorum quoque baptismum Anabaptista cooetur abrogare, vt dicat: Christus ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit? Euntes docete, baptizantes: quamobrem qui doceri non possunt vt credant à baptismo excludi debent, nunquid ideo oon baptizabimus iofantes? scilicet quod vobis videtur Harpage rectum est, quod ecclesiæ videtur vniuersæ, rectum oon est. *Har.* Obsecro te ounquid in eo Dialogo in quo fingimur esse colloquuti, noo satis tibi rationes omnes coofutatæ videntur quæcunque ad approbandum alterius speciei vsum allatæ fuerunt? *Ara.* Mihi verò neqnaquam: etenim quæ primo loco sunt posita, doctorum iudicio nihil ad causam pertinete videntur,

Ioan. 14.

Bibite ex hoc calice omnes, quomodo est accipiendum.

Mar. 16.
Matt. 28.

Hæretici id rectum esse quod sibi videtur: quod verò ecclesia videtur vniuersa, non rectum putãt.

neque enim propterea desitum est sub vtraque C communicare, quòd æquè sub vna atque sub vtraque Christus integrè sumitur, sed magis hoc factum est cum ad effugienda quædam pericula tum ad aboleodum errorem Nestorij, qui sub specie panis solam carnem Christi, sub specie vini solum saoguinem esse credebat: cùm ecclesiæ veritas hęc sit, quòd sub qualibet specie totus sit Christus viuus & integer, caro, sanguis, anima & diuinitas: & sub specie panis totus est Christus viuus & integer, & sub specie vini non est tantùm sanguis sed totus Christus viuus & integer. Vt igitur huic errori obuiam iretur, & mentibus fidelium rei veritas magis imprimeretur, quòd sub qualibet specie totus est Christus, dum id non solùm verbo, sed etiam ipso signo iudicaretur, visum est vtile sub vna tantùm specie Sacramentum hoc Eucharistiæ mioistrare. Efficacius enim imprimitur, quando cum doctrina quæ verbis fit, signum etiam coniuogitur quod sensu percipitur. *Har.* Quod si in populi communione tollitur calix causa hæresis huius, cur etiam non presbyterorum? Certè hæretici idem cauillabuntur in sacrificantibus vesci eos mortuo corpore quod sit sanguinis expers, quandoquidem illi corpore non contenti deorsum bibant sanguinem? *Ara.* Alia est Harpago ratio sacra operantium, alia eorum qui sumuot Eucharistiam extra sacrificium, siue sacerdotes hi sint sine laici. Illis enim ex institutione, neque conficere neque confectum offerre, nec oblatum sumere Christi corpus licet, nisi sub vtraque specie, vt quod faciunt, præcepti necessitate quadam faciant, qua laici non teoentur, nihil præceptum est tanquam necessarium de vtraque specie D sumenda. Quamobrem institutionem Christi mutari visum Ecclesiæ non est, sed ea salua prouidere voluit, vt error hic tolleretur, solis à calice laicis arcendis, quo sic planum fieret omnibus, his præsertim qui seduci faciliùs possunt, & propterea etiam signis externis id genus admonerique præ cæteris necesse habent: verùm interim est nos & viuum Christi corpus cum sanguine, anima, & diuinitate sub sola panis specie sumere. *Har.* Si nobis hanc licentiam permittimus vt propter hæreticos mutemus institutionem Christi, quis tandem erit modus huius licentiæ? surgat hæreticus quispiam, qui quòd vid達 templa extructa ad oraodum & laudandum Deum, dicat Deum noo omni in loco laudandum & adorandum, an propter illum templa deseremus? an potius docebimus vsum legitimum templorum? Surgat item hæreticus vt olim Arrius, qui dicat Christum noo esse parem patri, nec potentia, nec vlla re propter verba illa: Pater maior est me, an verba illa expungemus? *Ara.* Audiuisti iam semel ex me & iterum quòd sibi licentiam hanc Ecclesia oon permisit vt mutaret institutionem Christi. Nam cùm instituerit Christus vt hoc sacramento necessariò sub vtraque specie conficientes vterentur, nihil de hac eius institutione detraxit. Quos verò pari ex calice bibendi necessitate Christus adstrictos esse noluit, eos rectè ab eo abstinere posse decreuit. Neque verò faciet vnquam Ecclesia, vt propter hæreticos vel institutionem Christi violet, vel vnum ex scripturis apicem expungat. *Har.* Quantùm ex tuo sermone colli-

Quare desitum est sub vtraque specie communicare.

Ecclesia veritas de sacramento Eucharistia.

Signum est doctrinæ coniunctum efficacissimum.

Alia ratio sacra operantium, alia eorum qui sumunt Eucharistiam extra sacrificium.

Viuum christi corpus cum sanguine, anima, & diuinitate sub sola panis specie sumitur.

Ecclesia non mutat institutionem. Christo in Sacramentorum vsu, sed ordini tantùm & modo expeditiori præstantiorique prouidet.

E gere licet, ad solos sacerdotes restitutionem cœnæ dominicæ pertinere censes. *Ara.* Vsum Eucharistiæ ad laicos quoque pertinere dubium non est: cæterùm quod instituit Christus vt consecrarent, vt offerrent, vt oblatum sumerent, ad solos id pertinere sacerdotes affirmo. Quod autem ad vsum attinet extra sacrificium: siue sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, perinde valere me docuit Ecclesia, modò secundum ordinationem seu obseruantiam eius id faciat. *Har.* Atqui clara sunt illa Christi verba dicentis: accipite, comedite, bibite ex hoc omnes, hoc facite in meam commemorationem. *Ara.* Si clara sunt, quid igitur causæ est quod de eis nunc ambigimus? Certè de eo num dies nunc sit, quandoquidem clarum est, nemo est qui ambigat. Quid causæ, quòd ex quo tempore Christi recepit Euangelium Polonia, nunquam eo sensu quem tu profers, intellecta sint? Quid autem dico de Polonia? vel vnum aliquem profer ex quo tempore Christus hæc verba protulit, qui sic ea sit interpretatus, vt esse de necessitate salutis diceret, omnes etiam laicos vtriusque speciei participes fieri. Certe qui sit Catholicus profers neminem, cum etiam illi si qui segregauerunt se nostro hoc æuo, & scripserint & senserint vt audiuisti contrarium. Vide autem ne sit hoc extremæ minimé que ferendæ cuiusdam arrogantiæ, si te solum videre Christianum, aut orbem vniuersum tot seculis in tam clara scripturarum luce cæcutiuisse persuasum habeas. Sed obsecro te, clara tibi videntur hæc verba Christi? Quid autem? nunquid & illa clara non sunt, Euntes docete omnes gentes baptizantes eos: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium? Num ideo baptizare, docere, prædicare, ad omnes pertinere dicemus etiam laicos? Certè negat hoc apostolus dicens: Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Quod si verba omnia quibus in cœnæ institutione Christus vsus est, ad omnes etiam laicos pertinent, & consecrabunt igitur & offerent laici. Cùm enim dicit Christus, hoc facite, quid aliud dicere videtur, quàm hoc consecrate, hoc offerte, hoc sumite? Consecrabunt igitur & offerent omnes, & erunt æquè sacerdotes laici etiam pueri & fœminæ, atque hi qui se peculiariter diuino cultui mancipârunt, nec vllum erit inter Sacerdotes & laicos discrimen, non sumendi modò, verùm & consecrandi, & offerendi, & distribuendi, potestate cunctis non concessa tantùm, verùm & præcepta.

Ad solos sacerdotes spectat Christi institutio de Sacramento Eucharistiæ. Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 13.

Nemo fidelium vnquam dixit, de necessitate salutis esse, Laicos vtriusque speciei participes fieri.

Matth. 28. Mar. 16.

F

Hoc facite, quid significet.

Ioan. 3.

Har. Sed si propter hæresim abolendam vsus vtriusque speciei fuit aliquando prohibitus, quandoquidem nullus est Christianorum, qui hodie putet in eucharistia mortuum corpus dari, nulla causa est cur interdictum hoc duret diutius. *Ara.* Mirum est quòd hoc autor dialogorum audet affirmare, cum ab eo ipso, cui dialogos hos dicauit, secus rem habere cognouerit. Neque enim ignorat quanto studio fuerit laboratum proximis his annis superioribus, vt hi quoque Boëmi qui calice vtuntur, nec vllo præterea errore alio sunt implicati, ad vnitatem Ecclesiæ reduci possent, quibus iuxta conuenta Concilij Basileæ habiti permissus fuit calicis vsus, ea conditione adiecta, vt communicaturos instruerent sacerdotes, non sub specie panis Christi tantùm, nec sub specie vini solum sanguinem, sed sub qualibet specie totum & integrum Christum. Quam conditionem Boëmorum sacerdotes non receperunt, quia scriptum esse dicerent: Hoc est corpus meum, non additum, & sanguis. Hic est sanguis meus, non additum est, corpus. Verbis Christi sicut detrahi nihil, sic addi nihil oportere. Videntur autem tibi totum & integrum verè viuentem & viuificantem Christum in Eucharistiæ sacramento confessi, qui corpus absque sanguine sub specie panis: sanguinem absque corpore sub specie vini contineri, contendebant? *Har.* nequaquam. *Ara.* Quid autem Lutherus. Quanuis Boëmorum hunc errorem aliquando grauitas impugnasset, nunquid ad eundē postea lapidem ipse quoque non offendit, vt erat in omni genere doctrinæ suæ Protheo mutabilior? Legat qui volet, quæ contra Misnensis episcopi mandata scripsit, ibi reperiet, cùm pridem sopitam hæresim Nestorianam resuscitasse. Noster autem hic, qui nos illo dialogo facit arbitrio suo de sacramenti speciebus contendentes, nunquid & ipse nō se Nestorianū apertè profitetur? Quid enim illa sibi verba volunt, Sanguis bibi non potest nisi effundatur? Homines acuti non vident adimi illis sanguinem effusum? Vt etiam si sumant sanguinem, nequaquam tamen bibant sanguinem effusum, illum inquam, quo Christus & peccata purgauit, in æternumque consummauit sanctificatos, & eundem bibi iussit? Et iterum: Difficilè est non credere, cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum. Ac post pauca, & sanguinem effudit, & sanguinem effusum bibi iussit. Nam vt corpus voluit edendum, ita sanguinem effusum bibendum. De hac igitur iniuria queruntur filij Dei, quòd à sanguine effuso prohibêtur. Qui toties vociferando sequitur, effusum sanguinem adimi laicis, qui difficilè dicit esse non credere cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum, nónne videtur cum à corpore separare, nec aliud quàm exangue mortuum corpus sub specie panis relinquere? *Har.* Quid ego audio? An non effusum sanguinem bibimus? Nunquid falsum est, quod scriptum à prospero legitur? Cùm frangitur hostia cùm sanguis de calice in ore fideliū funditur, quid aliud quàm dominici corporis in cruce immolatio eiúsque sanguinis de latere effusio designatur? *Ara.* Rectè Prosper, modò tu rectè quod scribit intelligas, certum est, & indubitatum, in Eucharistiæ sacramento verum & viuum corpus, verum & viuum Christi sanguinem realiter contineri. Cæterùm fractio corporis & effusio sanguinis vera non est, sed est quædam vt ipse Prosper ait, dominici corporis in cruce immolati, & sanguinis de latere effusi designatio. Itaque frangitur, non masticatur, non effunditur, non bibitur vini species. Christus autem ipse sub vna non minùs quam sub vtraque specie manet integer, nec sumptus consumitur, nec vnquam vel corpus eius à sanguine vel sanguis à corpore, quoties fideles eum sumunt separatur. Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Non ampliùs frangitur corpus eius, non ampliùs funditur sanguis eius, qui semel pro nobis fusus, semel pro peccatis totius mundi satisfecit, vt eum iterum effundi necesse non sit. Crassus hic fuit Caphernitarum er-

Boëmorum error.

G

Verbis Christi sicut nihil detrahere sic addere nihil oportet.

Lutherus omni protheo mutabilior.

Cuiusdam Lutheristæ execranda in deum blasphemia. Hebr. 10.

H

Cùm frangitur hostia, quid hoc re designatur.

In Eucharistiæ sacramento verum & viuum christi corpus continetur realiter.

Christus vt minus sub vna specie quàm sub vtraque manet integer. Rom. 6.

Capharnaitæ. Ioan. 6.

A ror, qui cum carnem suam Christus manducandam esse diceret, sic intellegebant quomodo in cadauere laniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Quibus rectè Christus Cato non prodest quicquam: Spiritus est qui viuificat. Nihil est igitur quod aliquis de corporali manducatione somniet. Hæc manducatio & bibitio partim est sacramentalis, partim spiritualis. Manducatione sacramentali sumitur quidem verum corpus & sanguis Christi, sed non masticantur neque bibuntur nisi species. Ceterum quando Christum ita sumimus vt in eo maneamus & ipse in nobis, ea manducatio spiritualis est: de qua dicit Augustinus, vt quid paras dentes & ventrem? crede & manducasti. Credere in Christum hoc est manducare Christum. Ac nisi quis manducauerit ad hunc modum, nisi Christi capitis & corporis per charitatem effici membrū studuerit, nihil ei proderit dētibus ptesisse sacramentaliterque manducasse, quin potius iudicium sibi manducat & bibit, nō diiudicans corpus Domini. *Har.* Oppidò q̄ lubens hæc audiui ex te. Sed obsecro te ad id responde quod interrogaueram, nunquid nō effusus Christi sanguis bibitur? *Ara.* Bibitur effusus & non effusus. *Har.* Hoc quidem ænigma est. Dauus sum non OEdipus. Explices necesse est si vis vt intelligam. *Ara.* Si effusum à corpore separatum intelligis, à nemine sanguis eiusmodi bibitur. Nam qui semel pro nobis est effusus Christi sanguis, nec funditur, nec fundetur deinceps vnquam. Sinautem effusum sanguinem, eum intelligis, qui fuit quidem aliquando à Christi corpore separatus, verum ad resurgentis Christi corpus redire sanguinem hunc sacramentaliter bibi dubium non est, quin postea quam semel ad corpus Christi resurgentis rediit, ab eo separari deinceps nunquam potest. Neque enim existimare debes, eum qui pro nobis effusus est, Christi sanguinē esse alicubi extra corpus eius. Legimus quòd resurrectio nostra sit cōformis futuræ resurrectioni Christi. Reformabit enim, ait Paulus, corpus humilitatis nostræ, configuratū corpori claritatis suæ. Quod si certa fides est Ecclesiæ cū corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, futurum vt redeat totum id quod fuit de veritate humanæ naturæ, ita vt etiam quæ martyribus membra fuerunt amputata & abscissa, in resurrectione restituta illis iri scribat Augustinus. Cùm scriptū sit quod capillus capitis vestri non peribit: quòd vsque eò verum esse contendit, vt etiam quæ comestæ sunt carnes hominum, quòd famis tempore nonnunquam vsu venisse legimus, ea his quorum primitus erant redditas iri censeat, ab illo quippe alteto tanquam mutuo sumptas deputari, quæ sicut æs alienū redde̅dę sint, vnde sumptæ sunt. Si de nostris corporibus ita futurum speramus, quantò magis factum iam de eo credere debemus, quem Paulus primitias vocat dormiētium domino nostro Iesu Christo: quod nihil ei defuerit resurgenti: quod ad integritatem corporis humanæque naturæ veritatem pertineret. Præcipuè verò, non potuit, neque potest vnquam illud corpus eo sanguine destitutum esse, per quem Iesus vt sanctificaret populum suum extra portam passus est, quo nihil vel ad ipsius Christi gloriam illustrandā, vel

Mādùcatio corporis, ex bibitio sanguinis Christi partim sacramentalis, partim spiritualis. Tract. 25. in Ioan.

1. Cor. 11.

Quomodo sit intelligendū, quod effusus sanguis Christi bibitur.

B

Effusus Christi sanguis non est alicubi extra corpus eius, Philip. 3. 1. Cor. 15.

Integra Christi, & nostra futura resurrectio, Luc. 21. 4. Reg. 6.

1. Cor. 15.

C ad nostram spem corroborandam aptius esse potest. Humanitas Christi, quemadmodum à Ioanne Damasceno scriptum legimus salutiferam virtutem habuit, ex virtute verbi sibi vniti. Cùm autem salus non aliunde nobis contigerit, quàm ex profuso pro nobis Christi sanguine, poteritque quisquam dubitare, sanguinem illum, qui precium est redemptionis nostræ, in quo solo fiducia nostra omnis nobis est collocata, ad Christi corpus resurgentis rediisse ac vnitum diuinitati, cæteris humanitatis partibus adiunctū esse, nunquā ab eo disiungēdum. *Har.* Nemo pius dubitauerit. *Ara.* Quid igitur iste somniat de effuso sanguine quasi denuo fundatur cum ex calice bibitur, cùm effusus ille sanguis non alibi sit quàm in illo corpore glorificato, in quo resurgens Christus non amplius moritur, nec sanguis eius fundetur amplius, sed sicut in cœlo localiter, in verbo personaliter, sic sub panis & vini speciebus est sacramentaliter, vt siue quis sub vna, siue sub vtraque specie sumat, totum Christum sumat cum carne, sanguine, anima, & diuinitate, cùm hæc ab inuicem separari nequeant. Sed sic plerunque solent, qui de speciebus sacramenti Eucharistiæ contendunt. Nimirùm altercando veritas amittitur, dixit ille. Dum contendunt de his quæ videntur speciebus, amittunt eum qui carnis oculis non videtur, verè sub illis latentem, qui verè salus nostra est Dominum nostrum Iesum Christum, ex vtraque specie, quando seorsum corpus, seorsum dari sanguinem imaginantur, & imprudentes in errorem Nestorij prolabuntur. *Har.* Quid tu agis imprudens? nunquid non hic ipse scriptor, qui nos de vtraque specie facit contendentes, apertè negat panis & vini substantiam, in corporis & sanguinis Christi substantiam conuerti, & cum suis Martinis pridem ab ecclesia damnat Berengariū ducē sequutus, quem nos authoritate scripturarum adducti, Christum credimus incatnatū, cum præter scripturarum authoritatem facit impanatum. *Ara.* Audiui quòd scripsit de Ecclesia librū, quàm plurimis erroribus scatentem, & his quidem grauibus, in eo fortasse hoc quod dicis asserit. *Har.* Et hæc & alia multa, absurda, blasphema, impia. *Ara.* Nunc tu vide quorsum tandem euadant altercationes istæ. Sicut altercatio de sanctorum inuocatione, produxit nobis Seruetianos, hoc est nouos Arrianos, qui Christo Deo, Deique filio negant, eundem quem parti hominem habēdum, dum solum Deum patrem adorandum & inuocandum esse censent, ita cōtentio de vtraque specie genuit nobis Zuinglianos, qui vocantur sacramentarij. Siquidem ab iis initiis res progressa est, vt primùm exangue corpus manducandum, & cruor potius quàm sanguis nobis bibendus dari crederetur. Qua quidem arte cum effecisset Satanas, vt huic venerabili Sacramento minus iam honoris haberetur (quis enim aut veneratione prosequendum, aut vitam ab eo putat expectandam, quod vita caret) serpsit lōgius, nec statim eò prosiliit, vt negaret esse corpus Christi. Sed quæ fuit olim Ioannis Vvicleffi, cuius erat sectator Ioannes Hus, pridem ab Ecclesia damnata sententia, panem in Eucharistia simul esse cum Christi corpore docuit: Progressus est mox vlterius, & cùm in panu corpus esse Christi concederet, non alio

Corpus Christi nō potest sanguine destitui vnquam. Hebr. 13.

Sanguis ad Christi corpus resurgētis rediit, ac vnitus est diuinitati.

Caro sanguis, anima, & diuinitas in Christo, ab inuicem separari nequeunt.

D

Sacramētariorum error.

Seruetiani, hoc est noui Arriani.

Zuingliani sacramentarij.

Sententia Ioannis Vvicleffi, atque Ioannis Hus damnata ab Ecclesia

E tamen tempore, quàm quo sumeretur esse Christi corpus affirmauit, vt si quis extra sumptionem adorasset, is grauissimum crimen idololatriæ non effugeret. His progressibus ita factis, posteaquam isthæc ex animi sui sententia cedere videt, iam euertit simul omnia, tollit sacerdorium, tollit sacrificium, omnem beneficiorum Christi memoriam sempiterna quadā obliuione conatur obruere, dum hoc agit modis omnibus, ne qua summi illius ab immensi beneficij quo semetipsum Christus redemptionem dedit pro nobis, memoria fiat & repræsentatio. Quibus iuxta voluntatem suam confectis, tum demum impetu facto prorumpit eò quò tacitus initio tendebat, vt etiam apertè dicat impius, dicat insipiens in corde suo, non est Deus. Non est Deus in hoc Sacramento, non est in eo viuum & verum corpus Christi, sed merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, scelus est idololatriæ committere. *Har.* Quàm bellè nobis artes Satanæ detexisti nunc demum intelligo, cum tanta cōtentione calix exigitur, nihil aliud quæri, quàm occasionem ab Ecclesia Catholica discedendi atque vt aliquod initium eius rei fieri possit. *Ara.* Rectè coniicis Harpage, sed posteaquam discessio semel facta est, nil difficilius quàm finis eius inueniri potest. Si quis omnes nostri temporis hæreses consideret accuratiùs, inde sumpsisse eas videbit exordiū. Quamobrem errāt vehementer meo quidem iudicio, qui putant hoc religionis dissidium, quod apud nos per Satanæ ministros proximis bis superioribus annis excitatum est, hoc modo sedari posse, si laicis calix, presbyteris vxores permittuntur. Alere hoc fuerit

F magis quàm sedare dissidium. Quid enim est aliud quod hi qui segregauerunt se votis à dentibus expetant, quàm vt vel vna aliqua in re vniuersa Ecclesia Catholica separare se licitum ipsis esse queat? Hoc fundamento separationis iacto, quò non eos progressuros putas? Arguerit erroris totam Ecclesiam sibique potestatem esse datam, interpretandi ab eius decretis cæteris etiam in rebus discedendi. Quid enim impediat quo minus æquè in aliis atque in vno hoc id eis liceat? Mentiar si hoc res ipsa non clamat, vbi facta est in huius sacramēti vsu ab Ecclesia Catholica separatio, quā non multi sunt alij errores cōsequuti: Nō Lutherani modò, sed & Zuingliani, & Anabaptistæ, & quotquot alij sunt hæretici, vnde etiam nisi ab vtraque specie desciscendi ab Ecclesia sumpserunt initium? Nunquid autem in eo acquieuerunt? Nunquid non simul & sacerdorium, & sacrificium, & Deum ipsum postea ex hoc Sacramento sustulerunt? Nunquid non & Picardi, & Seruetiani, hoc est, noui Arriani facti, & diuersas alias formas mutati sunt? Quare nihil fuerit homini Christiano tutius, quàm sicut aliis in rebus omnibus, sic & in hac Ecclesiæ sensum, & consensum sequi, quod qui faciat errare nulla ratione potest. Vociferetur aliquis ad rauim vsque: Verbum domini, verbum domini: Euangelium, euangelium, nihil ea re moueatur pius quilibet, ac orthodoxus, etiamsi multa scripturarum examina producti videat. Nam & suo tempore pseudoprophetas, minimè defuisse scribit Hieremias, qui & ipsi vociferati sunt: Verbum domini, Os domini locutū est, hæc dicit Dominus cùm tamen nec misisse se

Ioannes Vuicleff, impius.

Sacramentariorum atheismus Psal. 13. & 52.

Hæreticorū quò tendat intentio.

Omnia sibi volunt licere hæretici nostri temporis.

Qui Ecclesiæ catholicæ sensum & consensum sequitur, nullo modo errare potest. Hier. 23. 14. 21. & 29.

G eos, nec aliquid eiusmodi locutum illis esse, per prophetam suum dicat dominus, eósque fures verborum suorum appellat. Iam verò Pharisæi, Nunquid non è scripturis Christum non esse Prophetam? Christum esse morte dignum probate contendebant. Quorum enim hæ voces sunt, scrutare scripturas, & vide quia Propheta è Galilæa non surgit. Et alio loco: Nos legem habemus, & secūdum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Nunquid scripturas contra scripturarum autorem Deum nostrum proferebant? Nunquid non è scripturis Christum non esse Deum. Deique filium, sed ne prophetam quidem, quin potius morte tur pissima dignum pronunciabant? Num autem statim fuit verum quia scripturas adducebant? Scripturæ quidem quarum vtebantur testimonio, veræ sunt, & à spiritu sancto profectæ, sed sensus quē ex illo proferebant, quàm lōgissimè à veritate fuit remotus. Quamobrem nihil pij moueantur, si cum Sathana Christum in deserto tentante, dicat membrum eius aliquod: scriptum est enim, sed si quis nimirùm obtundat scripturas reuerenter accipere se respondeat, ac ab eo procul abesse, vt ei vel in minimo contradicere velint. Cæterùm vnde didicerint hanc scripturam esse Canonicam, cu ius apud omnes authoritatem esse summam oporteat, inde se quoque didicisse hunc ei non alium sanum illius sensum esse, à sancta Ecclesia catholica. Quare cui fidem habuerint de scriptura hac, quòd Canonica quódque sit à spiritu sancto profecta testificatori, eidem se fidem habere, hunc & non alium esse scripturę eius sensum asserenti. Ad

H huoc modum si se gesserint, facile Sathanę laqueos effugerint. Neque enim inter nos & eos qui exierunt à nobis vlla est de scriptura controuersia, sed de eo tantùm agitur, vtrum in ea interpretaoda suam aliquam propriam, aut vnius alicuius solitariam opinionem, an verò totius Ecclesiæ sensum & coosensum sequi oporteat. Quum posteriuscùm longe sit tutius non arbitror esse quēquam tanta præditum impudentia, qui inficias ire audeat. *Ara.* Nunc demum Arator qua de re agatur intelligo. Nihil enim scripturis detrahitur vt audio, sed sua manet illis authoritas integra. Cæterùm quod vnanimi omnium consensu diuturnáque totius Ecclesiæ consuetudine receptum est & approbatum, de eo priuata sua autoritate, secus quempiam constituere vel nefas esse putatur, cùm eiusmodi de rebus Ecclesiæ iudicium expectare sit necesse, in quo acquiescere omnes oporteat. *Ara.* Probè sententiam meam assequutus es Harpage. Nam hoc etiam sibi volunt illa & Constantiensis & Basiliensis decreti verba, vbi dicitur: Quòd sine authoritate Ecclesiæ laudabilem consuetudinem laicum populum sub vna specie com municandi ne sit alicui licitum immutare. Nunquid autem non Andabatarum more gladios in tenebris ventilasse videmur, cum esset hæc tam inaois à nobis de speciebus Eucharistiæ sacramen ti disputatio suscepta? *Har.* Nos quidem extra culpam sumus Arator. Sed qui sibi tam cautus & prudens videtur, vt omnes perstupidos, bardos, trun cos iudicet, mirum est hoc, eum animaduertere non potuisse. *Ara.* Nihil est quod mireris Harpage, nō sine causa dixit Apo. dicentes, se esse sapiētes, stulti facti sunt. Sed & illud scitum est Salo-

Pharisæi scripturarū testimonio. Christum nō esse prophetam, & esse morte dignū contendebāt. Ioan. 7. Ibidem. 19.

Membra Sathanæ Hæretici.

Non de scripturis sed de scripturarū sensu inter nos & hæreticos solùm est controuersia.

In ecclesiæ iudicio acquiescere omnes oportet.

Roma. 1. Prou. 26.

A monis, vidistine hominem qui sapiens esse videtur, spes est de stulto quàm de eius correctione multo maior. Nullos labi & errare contingit periculosiùs, quàm qui sic apud semetipsos prudentes sunt vt cæteros omnes præ se caudices esse putẽt. *Har.* Hac quidem de re mihi propemodum abs te satis iam factum est.

De sacerdotum coniugio.

Ergò id est causa.

SEd non ignoras fortassis qui sunt apud nos religionis ergò motus excitati: peruenit & illud ad aures tuas proculdubio non deesse quosdam, qui sedari motus istos existimẽt, si quorundam importunitati tria concedantur, calix laicis, Vxores sacerdotibus, & vt vernacula lingua res diuina fiat. *Ara.* Audiui hominem etiam de reliquis duobus nonnulla disserentem, sic enim ille dicebat: Tantum abesse sperandum vt sit, concordiam rebus his concessis esse coituram, vt maior etiam sit discordia metuenda. *Har.* Qui sic? *Ara.* Nunquid ex me iam non audiuisti, simul vt semel vna aliqua in re discessum est ab eo quod aut legibus constitutum, aut moribus ecclesiæ totius est receptum, non fore finem, sed discessionis initium? Quamobrem qui petunt isthæc, sibi seorsum ab orbe reliquo Christiano concedi, nihil aliud quàm initium sibi discedendi permitti petunt: quo concesso finem sibi nullum præscribi patiuntur, adeò vt si detur illis quod postulãt, crede mihi quòd in eo nunquam acquiescent. Sed quid in conuiuio quodam acciderit, in quo & ego

Tria quæ sibi concedi postulabãt hæretici in comitiis Poloniæ.

B præsens adfui, paucis tibi narrabo. Erant inuitati duo ex eorum numero, quibus quod catholicum est non probatur. Cúmque de religione (quod per uersæ ætatis nostræ more nonquam crebrius fit, quàm inter pocula) sermo incidisset, dixit vnus qui minùs à catholica tunc erat alienus, sibi nihil aliud mutandum videre de his quę recepta sunt & diuturna patrum consuetudine approbata, quàm vt calix concederetur laicis, quo si potiri liceret, abundè sibi satis factum iri. Mox alius in eorum scriptis qui segregauerunt semetipsos versatus diligentius, atque ideo animo in prauis opinionibus magis obfirmato: Mihi verò inquit etiam si de calice bibere liceat, nequaquam erit satisfactum. Alia cogitabat ille proculdubio, nimirum de subuertendis aris, de tollendis imaginibus, de seruitute Deo debita (Græci λατρείαν, Latini vocant sacrificium) prorsus abrogãda, deque similibus aliis, quæ nisi confecta vidisset, nunquam erat animus illius acquieturus. Si vbi duo tantùm aderant dissentire visi sunt, nec vtrique satis fieri potuit, his quę putantur adiaphora concedendis: quid futurũ putas in tanta turba, quæ magna ex parte, ex Lutheranis, Caluinianis, siue Sacramentariis, Seruetianis, siue nouis Arrianis, & (quod hæreticorum genus non apud orthodoxos modò, verùm & apud ipsos hæreticos summæ semper fuit abominationi) ex Picardis constare videtur? Quamobrem non dubitanter dixerim, quòd hoc alere sit religionis dissidium, non ei sedando, medicinam aliquam adferre, si tria illa concedantur, quæ sunt à nonnullis postulata quibus rectè dici possit: Nescitis quid petatis. Imprudentes enim diuisionem & separationem quandam petunt à Christi cor-

Mos peruersus inter pocula de diuinis sermonẽ habere.

Subdola cuiusdam nouatori cogitatio.

Picardi gen⁹ hæreticorum & orthodoxis ipsis & hæreticis in abominatione inuisum.

Matt. 20.

pore, quæ est sancta catholica ecclesia quæ non v- C
no aliquo angulo continetur, sed per vniuersum orbem Christianum est effusa. *Har.* De calice multa iam dicta sunt, nec est iterare necesse. Quem intelligo nisi in concilio Oecumenico, idque grauibus ex causis rectè laicis concedi non posse. Cęterùm quid esset in eo piaculi, si sacerdotibus vxores permitterentur, his præsertim qui continere non possunt? *Ara.* Nunquid est aliquis qui continere non possit? *Har.* Quasi verò tuis oculis multos ipse non videas ita ventri & his quæ sub ventre sunt deditos, vt magis pecudum quàm hominum vitam agere videantur. *Ara.* Vtinam paucio res cernere liceret, verùm hi mihi nolle magis quàm non posse videntur. *Har.* Erras Arator, non desunt qui velint, sed vincuntur à carnis concupiscentia. *Ara.* Facilè est vincere non repugnantes. Quod si se viros præstarent, possent proculdubio. *Har.* Fieri potest vt sint non pauci, qui sua vincantur desidia. Sed crede mihi reperiri nonnullos, qui cùm omnia sedulò faciant, quæ ad frenandam libidinem pertinere videntur, victi nihilominus discedant. Scis ipse Christum dixisse, non omnes capiunt verbum hoc. *Ara.* Verè dixit veritas, quid enim eo verius & certius, quod non omnes capiunt: Sed nunquid dixit veritas, quod non omnes possunt capere? *Har.* Imo hoc dixisse videtur. *Ara.* Imò hoc dixisse non videtur. *Har.* Quid, si Christus ipse hæc verba sic interpretatur cùm subdit, qui potest capere capiat. *Har.* Quid si his ipsis verbis nihil aliud significare christus voluit, quàm qui vult capere capiat, cùm non sit inusitatum hoc dicendi genus in scripturis, vt posse D
pro velle accipiatur? Ac ne putas meam hanc esse solitariam opinionem, priscorum patrum sententiam tibi proferam: Inter quos qui imprimis celebris habetur Ioannes Chrysostomus, enarrans illum scripturæ locum. Propterea non poterunt credere, quia dicit Esaias: Non poterunt, hoc est, noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere capiat. Ita nonnunquam potestate pro voluntate vtitur. Et iterum: Non potest vos mundus odio habere: me autem odio habet. Hoc & communi sermone vsurpatum videmus, non possum asperum hominem diligere. Vehementem voluntatis potestatem appellans. Et iterum non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Aethiops pellẽ suam, & Pardus varietatem suam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit mala? Non dicit quòd impossibile sit ei bene operari, sed quia nolunt, ideo nõ possunt. Vides quemadmodum Chrysostomus ex multis scripturæ locis, inter quos hunc etiam produxit, de quo nunc sermo nobis est, & ex communi vsu loquendi sępe posse pro velle docet accipi. Quod ante eum quoque fecit Gregorius Nazianzenus, vtroque vetustior Clemens presbyter Alexandrinus, velis, inquit, & poteris: & libro sequenti, posteaquam statim à principio tractauit hunc Euangelij locum, velit tantùm inquit, quod bonum est petere, & assequetur. Nonnunquam autem ore quidem dicimus, nolumus peccare, cogitatio autem nostra defixa est in peccato. Sed obsecro te num tu fati rem esse putas continere? *Har.* Imò futile esse dico quod Christum ideo non dixisse credis, nõ omnes possunt capere, ne quis fati rem

Qui dicunt se continere non posse, volunt potius quàm non possunt.

Hom. 6. in Ioan.

Ioan. 7.

Vehementia voluntatis potestas dicta.

Hier. 13.

Lib. 4. stro.

Lib. 2 stro.

Continere non esse fatiorum, sed Dei donum.

E esse putaret, cum iis quæ sequuntur verbis, eos tantum continere posse significauerit, quibus datū est. Atqui quod tu futile dicis, id homines minimè futiles, quid potius totius orbis Christiani indicio doctissimi, grauissimique monumentis literarum consignarunt: Verba sunt Hieronymi, Euangelij locum explicantis, qui quidem sententiam sequutus esse videtur Origenis. Nemo putet sub hoc verbo, vel fatum vel fortunam introduci, quòd ij sunt virgines, quibus à Deo datum sit, aut quos quidam ad hoc casus adduxerit, sed iis datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Nec diuersum sensisse videtur Ioan. Chrysostom. cum ait: Non omnes capiunt, sed quibus datum est, vt singulare id esse certamen perdiscas, non vt fortè datam necessitatem suspiceris. Iis enim datur qui sponte id eligunt. Quod ideo dixit vt ostēderet superiore nobis auxilio esse opus quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Solitus quippe est quandocunque res ardua ponitur hoc vti modo dicendi, vt etiam quando dicebat, vobis est datum nosse mysteria regni cœlorum, quod maximè ita esse præsenti loco approbauit. Nam si datum solummodo superius est, ac nihil penitus, qui se in perpetua virginitate conseruant, conferre videntur, superfluè ipsis regnum cœlorum pollicetur, ac immerito à cæteris Eunuchis distinguit. Iamne igitur intelligis quorū tu sententia futilem voces, nimirum eorū quorū in Ecclesia Dei summa semper fuit authoritas? *Har.* Atqui ego nullius addictus iurare in verba magistri, puto mihi hanc veniam concedi oportere, vt momenta rationum pluris faciam in disputando quam authoritates. *Ara.* Insanum caput. Quasi vel illi momentis rationum fuerint destituti, quos tanquam summa ratione nixos orbis Christianus admiratur vniuersus, vel solus tu sis qui momenta rationum adferre queas. Scilicet tu is es, qui cornicū oculos (quod est in prouerbio) confixisti. Sed quæ tandem adfers momenta rationum, quamobrem hanc doctissimorum virorum interpretationem reiiciendam esse censeas? *Har.* Quæris? quasi non ipse videas quàm pauci sunt cœlibes, qui castè viuant. *Ara.* Quasi verò non & ipse videas, quàm sint multi matrimonio iuncti, quos coniugalis castitatis oblitos videre licet. *Har.* Quid ergo negas tu Dei donū esse continentiā? *Ara.* Non eorū tantū qui cœlibem vitam professi, verùm & eorum qui sunt irretiti coniugio continentiam siue castitatem esse Dei donum assero, neque magis pr̨stare coniuges, vt castitatem seruent coniugalem, nisi datum sit illis, quam continentiam cœlibes indubitanter affirmo, cum æquè donum Dei sit castitas coniugalis atque cœlibum continentia. *Har.* At coniuges paratum habent incontinentiæ suæ remedium, quo destituti cœlibes esse videntur. *Ara.* At quàm multos reperire licet, quibus hoc remedium nullam adfert vtilitatem: Deinde verò tu Dei potentiæ fines præscribis, quasi non potuerit ille nisi vnicum hoc incontinentiæ remedium dare, si ad nuptias confugiatur. Quid autem? nunquid non potest euenire, vt coniugem sortiatur aliquis diuturno languore marcescentem, & hoc ei remedio, quod tu solùm esse vis, vti non liceat? G Quid si longiore sit ab ea locorum interuallo disiunctus, vt corporis eius potestatem habere nō possit? Quid si illicita quadam animositate continere se velle dicat vxor: num propterea statim ad nuptiarum remedium confugiet maritus, & vna vxore superstite, ducet aliam? *Harpagus.* Hoc equidem fas non esse puto. *Arator.* Atqui negabit is se posse capere, negabit sibi datum esse, vt sit capax castitatis coniugalis. Et illud ex Paulo tibi occinet, Melius est nubere quàm vri. *Har.* De iis qui cœlibes sunt, loquitur Paulus, non de coniugio irretitis. *Ara.* Atqui eadem est causa eorū qui Deo suam continentiam dicarunt. Habent & illi sponsum suum Christum, & eum quidem immortalē, cui cùm semel se deuouerint, fas illis non est vt sui corporis potestatem cuiquam deinceps faciant, verùm eo se loco potius esse cogitare debent, quo sunt coniuges, quorū alteruter, vel diuturno morbo affectus, vel interuallo locorum absens longiore, vel illicita quadam animositate continere nolens, alterius corporis potestatem habere non potest: Itaque sicut illis esse nefas intelligit ad secundas nuptias confugere priore vxore superstite, sic sibi quoque sine multo maiori flagitio minimè licere persuasum habeat, vt superstite immortali sponso Christo, cum mortali quopiam inire matrimonium possit. Sed cùm sciat, quòd nemo potest esse continens nisi Deus det, nec illud ignorare debeat, dare illum omni petenti: aperito omni pulsanti, ab illo supplex precetur, qui paratior est ad dandum quàm sumus nos ad accipiendum, vt auxilium suum impertiat. Quo fretus non H dicat, non possum, non est mihi datum, non habeo Dei donum. Nam eadem ratione quandoquidem, quicquid à nobis boni agitur, Dei donum est, etiam de cæteris dicere posset, non est mihi datum. Sunt alij natura magis elati sunt, qui manus ab alieno non facilè queant abstinere, sunt ad iram nonnulli proniores: quid igitur faciet si quis vel ad hoc, vel ad illud vitium propēsior est? mihi dicet, non est mihi datum, vt humilis, vt alieni minus appetens, vt minus iracundus esse queam. Quid hoc fuerit aliud quàm fatum introducentes, & in Mercurium potius, aut Martem, aut Venerem, culpam conferre? quàm suum ipsius peccatum agnoscere, & ad Deum confugere nolle: quo iuuante, nihil est quod non possimus quālibet nobis vel Mercurius, vel Mars, vel Venus, aduersari videatur. Non prorsus quidam ineptè dixit nostri temporis hæreseon architectus, ad homines à virtute deterrendos plus vnum posse dæmonem quàm omnes homines. Sed multò verius nec minus appositè dici potest, ad homines in officio retinendos, & ad studia virtutum inflammandos plus posse Deum vnum, quàm omnes dæmones, in quo & per quem vnum, omnia se posse rectè gloriari potest quilibet homo Christianus. Scriptum est à Poëta quodam,

Nemo adeò ferus est vt non mitescere possit:
Si modò culturæ patientem accommodet aurem.

De Stilpone quoque Megarensi memorį proditum est, cùm naturâ fuerit & ebriosus & mulierosus, vitiosam tamen naturam, ab eo sic compres

Hier. tract. 7. in Mat.

Matt. 7. Luc. 11. Chrysost.

Matt. 13. Mar. 14. Luc. 8.

Hæretici plures momēta rationum in disputando quàm sanctorum patrum authoritates faciunt.

Continentia siue castitas omnium hominū coniugatorum Dei donum est.

1. Corin. 7.

Fas non est iis qui semel Christo se deuouerint, vt cuiquā deinceps faciant sui corporis potestatem.

In eos qui culpam suam in fatum reiiciunt.

Deo nos iuuante, nihil est quod nobis aduersari possit.

Stilpo Megarensis.

A fam & edomitam esse doctrina, vt nemo vnquam vinolentum illum, nemo in eo libidinis vestigium vllum viderit. Socratem quoque legimus (quemadmodum notauit Sopyrus Physiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturásque ex corpore, oculis, frōte, vultu, pernoscere) quòd is cùm aliis multis viciis affectus, tum esset præterea mulierosus. Quùm verò nec alia vitia, nec mulierositatem, præcipui Socratis familiares in eo agnoscerent, derisus ab illis fuisse Sopyrus traditur. Sed à Socrate postea sublevatus est cùm illa sibi signa, sed ratione à se deiecta, diceret. Si poetæ, si philosophi qui Deum ignorauerunt, tantùm voluntatis studio, disciplinæ rectè tribui posse putauerunt, vt etiam ad quæ vicia maximè propensus esset aliquis, ab iis eum auocari posse ratione, neque minus animi quàm corporis morbos esse sanabiles diceretur: quantò rectius id gratiæ Dei tribuerit homo Christianus vt adiutus illa, quæ præsto cuique volenti adest, nihil se non posse glorietur? Si soli tibi contra carnem, contra mundum, contra diabolum pugnandum foret, fortassis non temerè diceres, non possum. Nunc autem sicut à Ioanne Chrysostomo præclarè scriptum est: In tua pugna Dominus congreditur, Dominus dimicat, Dominus præliatur, & victoria tibi adscribitur, Certamen tuum, Dei certamē est: prælium tuum, Christi prelium est. Quid trepidas? quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Prehende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti assit ille qui vinci non nouit. Quem sequutus Augustinus quoque: Non enim, non habes, inquit, vnde pugnes. Deus tuus in te est. Spiritus bonus datus est tibi. Spiritus dei est qui pugnat in te aduersus

B te, aduersus illud quod est in te, contra te. Quem igitur tu non posse dicis Harpage? Nunquid non intelligis, Deo te, non homini potentiam hanc detrahere, Deum te non hominem imbecillitatis arguere? Deus enim est qui viuit in nobis. Deus est qui congreditur, qui dimicat, qui præliatur in pugna nostra. Deus est qui pugnat in nobis aduersus nos, aduersus illud quod est in nobis cōtra nos. Hunc tu tā esse credis imbecillē, vt hostem nostrū domesticum, carnem nostram spiritui nostro repugnantem, superare nō posse affirmare audeas? *Har.* Quod si quemadmodum tu dicis, ita se res habet: qui fit igitur, quòd adeò pauci reperiuntur, quos in hoc certamine, superiores euasisse videre liceat? *Ara.* In prōptu causa est (dicit ille) desidiosus erat. Nostra fit hoc Harpage desidia, qui Deū vera fide nō inuocamus atq; ideo nec adiutorem eū habere meremur, nō aliqua Dei culpa, qui nūquam nō prēsto adest petētibus. Omnia possibilia sunt, sed vnquid omnibus? minimè gentiū, sed omnia possibilia sunt credenti dicit Christus, cuius hanc sequutus sententiā Augustinus. Nō vos terreat, inquit, sarcina continētiæ, leuis erit, si Christi erit. Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Si adesset fides, fides autem viua non mortua, minus multos reperire liceret, qui sic tanquam sues in cœno libidinis volutarentur. Verùm in ea tempora nunc incidisse videmur de quibus prædixit olim Christus: Filius hominis veniēs, putas inueniet fidem in terra? Quare cùm elanguit in hominibus fides quę impetrat à iubente quod iusserit, mirum videri debet nemini, si

Socrates.

Chrysost. In serm. de Martyr.

Augast. Homil. 43. de verbis Domini.

Mar 9. De adulterinis coniugiis ad Pollentiū lib. 2. cap. 19.

Lucæ 18.

Iacobi 1.

paucis datum est vt cōtinere queant. Pauci enim C sunt qui velint, pauci qui petant ab eo qui dat omnibus affluenter, qui petant in fide nihil hæsitātes. *Har.* Nolo tecum hac de re pluribus contendere, sed cùm in oriente sacerdotibus vxores permissas videamus, obsecro te quid impedit quo mi nùs idem apud nos quoque liceat? *Ara.* Cùm ab occidentalium sententia ad orientales prouocasset aliquando Iulianus qui fuit partis Pelagij, iis ad eum verbis Augustinum vsum esse legimus: Non est cur prouoces ad orientis antistites, quia & ipsi vtique Christiani sunt, & vtriusque partis terrarū fides ista vna est, sed te occidentalis terra generauit, occidētalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti quando in eius membra venisti? Scripsit hæc Augustinus eo tempore, quo fuit vna fides orientis & occidentis Ecclesiarum. Nunc verò, quando grauissima de re, nimirum de processione sancti Spiritus diuersa est orientalis Ecclesiæ, præcipuè verò Græcorum fides, ab ea quam nos orthodoxam retinemus, idem quod Augustinus, elogium orientalibus tribuere nō possumus. Quo maiore cum pondere, contra te ô Harpage, verba hæc Augustini nobis contra te vsurpare licebit. Non est quod prouoces ad orientis Antistites, te certè occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti, quando in eius membra venisti? Ac vt maximè te septentrionalis terra generauit, & hęc tamen in qua tu natus es non aliæ fuit vnquam Ecclesiæ, quàm occidentali subiecta, vt ad occidentis potius quàm ad orientis Antistites prouocare te oportuit. Quos autem tu vis vt sequamur autores? Eos ne quos toties doctrinis variis & pere- D grinis abductos à fide defecisse, quos quater decies ad Ecclesiæ corpus redeuntes totidem vicibus ab ea se præcidisse, quos præcisionis huius fideique suæ tam sæpe violatæ dura turcarum tyrannide pressos grauissimas pœnas vides expendisse? Scilicet quorum exitus perhorrescimus, eorum tu nobis imitanda facta proponis? Quid autem Harpage, si nec apud illos licitum fuit vnquam sacerdotibus vxores ducere? quid si grauis autor Epiphanius qui fuit vnus ex orientalibus illis episcopis, negat apud eos vnquam sacerdoti fieri licuisse, nisi aut virgini, aut ei qui se contineret à propria vxore, aut qui ab vnis nuptiis viduitatem seruasset? Quid si quibus in locis essent reperti, qui cum his quas ante sacerdotium vxores duxissent matrimonio copularentur, eos non iuxta canonem, sed iuxta mentem hominum, quæ per tēpus elanguit, hoc fecisse? quid si huic eius sententiæ & Socrates itidem Græcus, & Hieronymus noster adstipulatur? Ita que nec orientalis Ecclesiæ consuetudo pro te facere videtur, in qua æquè vt in nostra, sacerdotibus nuptias contrahere fas non est, etiamsi peruerso magis more quorundam, quàm quod per canones Ecclesiasticos, id liceat: quas ante sacerdotium vxores duxerunt cum his alicubi copulari permittantur. Et quod ab ipsis etiam Apostolorum temporibus adhæc vsque nostra, quàm latè patuit nomen Christianum, semper nefas est habitum, id tu nunc demum fas vt sit contendes? Tu sicut is es cui soli videre cōtigit quòd in orbe christiano vniuerso tot seculis

August. Lib. 1. cōtra Iulianum.

De processione sancti Spiritus orientalium ab occidentalibus fides diuersa.

Hebr. 13.

Græci quatordecies ab orthodoxa ecclesia sese præciderunt.

Epiphan. Hæresi 48. contra Montanistas, & hæresi. 59. Lib. 5. ca. 22 histo. Ecclesia.

Ab Apostolorum temporibus semper nefas est habitum, vt sacerdotes vxorem ducerent.

E videre potuit nemo, mille quingentis & amplius annis absque eo sacerdotes in Ecclesia Dei fuerunt, vt sibi ducendas vxores existimarent, quin se graui scelere si id fecissent obstrictos iri persuasum habebant. Nunc demum quando multo breuius tempus est quàm fuit antea propter vnũ & alterum impuros monachos qui iurisiurandi quod Deo præstiterunt immemores, hac ratione frena libidini suæ laxare conati sunt, bonam Ecclesiæ legem tot seculorum vsu receptam & approbatam propter non bnnos mores bominum abrogandam esse censebis? Atqui ex malis moribus bonæ leges procreatæ, non proter malos mores abrogandę sunt. *Har.* Habenda est horum temporum ratio. Maior fuit apud priscos hominum continentia quàm nunc sit. *Ara.* Atqui homines idem fuerunt qui nunc suut ex eadem carne compacti, eadem infirmitate prędiri. Quòd autem plures tum continentes, quàm hoc æuo nostro licuit inuenire, partim fides in causa fuit feruentior, partim disciplina, qua continebantur homines in officio. Nunc & fides elanguit, & disciplina per tuos Harpage, qui se nescio cuius Euãgelicæ libertatis assertores esse gloriantur: sic sublata propemodum omnis & euersa videtur, vt iidem magnificè (si diis placet) libertatis buius assertores, non vno in loco grauiter de eo querantur, quòd suos in officio nulla ratione continere queant? quotũ nunc multò corrnptiores esse mores quâm fuerunt sub Regno Romani pontificis (sic euim appellat Ecclesiam Dei princeps & Architectus nostri temporis hæreseon) iugenuè fatentur, ac decies eos Sodomitis esse peiores affirmant. F Quin igitur boc non potius contendis, & elaboras Harpage, quàm ita collapsam videre licet disciplinam Ecclesiasticam, vt ea restitui queat? Id si factum erit reuiuiscet in hominibus ilico, quæ iam intermortua videtur, illa priscorum integritas & continentia. Nã quibus nondum eò peruenire datum est, vt virtutis amore peccare odisse queant, vel pœnæ saltem formidine peccare oderint. Est pauli præscriptum de episcopis & presbyteris eligendis. Sunt canones quibus quid fieri de his oporteat, qui quam professi sunt continentiam eam non seruant, sancitum est, seruentur præscripta canonum, adhibeatur delectus in sacerdotibus ordinandis, vt ne temerè manus cuiuis imponantur, sit aliqua iuxta sanctiones legum Ecclesiasticarum in earum præuaricatores animaduersio, mox alia rerum facies apparebit, ac minùs mulros videbis qui tam turpem & flagitiosam vitã ducant. Idẽ nunc est Deus Harparge qui fuit illis priscis temporibus, nec est abbreuiata manus eius: æquè nunc est propensus ad impertiendũ omni petẽti gratiã, atq; tum fuit: neq; natura nostra diuersa est, minùs vt possimus nunc carnis nostræ motus, Deo nos adiuuante, compescere, quàm prisci illi potuerũt. Nisi quod etiam à me dictum est, & fides elanguit & disciplina laxata est. Sed quantum ex vultu tuo coniicio, videris Harpage quædam adhuc obiicere velle. Mihi verò quoniam inclinata iam est dies, & restat nobis de eo dicendum quod tertio loco postulatum fuit, num rectum sit vernacula lingua rem diuinam fieri, bac qnidem de re satis iam dictum esse videtur, neque est quod de matrimonio sacerdotibus permittendo pluribus mecum

Bonæ leges non propter malos hominum mores abroganda.

Hæretici propter libertatem sibi indultã, decies Sodomitis peiores.

Si iam ib la[?] pla ecclesiastica disciplina esset restituta, omnia reuiuiscerẽt.

agere velis. Extat confessio fidei catholicæ Cbristianæ de patrum qui fuerunt ante annos quatuor in synodo prouinciali Petricouiensi congregati consensu ædita, ad eam te remitto, lege quæ ibi sunt scripta de impedimentis matrimonij, si quis adhuc extat scrupulus eum tibi si diligenter legeris exemptum iri spero. G *Har.* Atqui audiui ex doctore quodam irrefragabili minimè satisfactum esse in refellendis argumẽtis quæ contra cœlibatum adducta sunt. *Ara.* Contentioso nunquam satisfieri potest, quid autem impedit, qnò minùs & nos iisdem quibus Paulus olim verbis contra talem vtamur, si quis inquit ille contentiosus esse volet, nos cõsuetudinem talem non habemus neque Ecclesia Dei. *Har.* Verùm ille cùm aliis in rebus sibi satisfactum esse negabat, tum in eo maximè, quod qui scripsit confessionem illam, in qua conatus est argumenta refutare, quibus ille sacerdotum cœlibatum oppugnat, cum in aliis plerisque refellẽdis multum laborauerit, integrum Ancirani concilij canonem (Diaconi) omiserit, in canone Nicæna: & canone (quoniam) fuerit prorsus mutus. Atqui satis est, inquit ille, nos vna lege cõprobasse nostram sententiam. Aut omnia à nobis adducta, erunt refellenda, aut nihil. Quid enim si vnum aliquẽ aut plures vincas postremò ab vno vincaris? certè inter victos numeraberis. *Ara.* Dicerem tamen aliquid. Inuictus & infragabilis iste doctor. Non de veritate cognoscenda, sed de victoria tantum consequenda solicitus. Nam reuera si quis quod probare contendit, id obtinere cupit, imprimis ei necessarium fore videtnr qnæ cõtra suam sententiam dicuntur: eorum nihil non H confutatum relinquat. Sed quid si quę sint ab isto producta, ea nihil ad rem qua de agitur faciunt? Quid si leniora sunt quàm vt ea confutari sit necesse? Deinde verò nonne tuus iste doctor vehementer probat quod à Gratiano scriptum est de Synodis prouincialibus episcoporum. Concilia sunt inualida ad definiendum & constituendum: atque huius generis fuit hæc Ancirana synodus quam non Oecumenican, sed vnius tantum prouinciæ fuisse constat. Qua quidem ex causa nibil ad definiendum & constituendum autoritatis & roboris habere potuit. Ae vt habere maximè potuerit: non ignorat doctor iste tuus quod ab August. scriptum est: Concilia quę per singulas regiones & prouincias fiunt, plenariorum conciliorum autboritati quę fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cædere. Quare cũ quę fuerit plenarij concilij Calcedonensis hac ipsa de re sententia non sit nescius, quòd Ancirana synodo secnlis aliquot fuit posterius: quorsum attinebat quod in vna aliqua prouincia fuit cõstitutum proferre, & vnam vrbem orbi vniuerso præferre? Sed ne tergiuersari tibi videar, profer canonem integrum Ancirani concilij, quem doctor iste tuus in confessione omissum fuisse dicit. *Har.* Verba Concilij sunt bæc: Diaconi quicnnque ordinantur in ipsa ordinatione protestati sunt dicentes, se velle habere vxores, nec posse se continere si postea ad nuptias venerint, maneant in ministerio, propterea quod is episcopus licentiam dederit. *Ars.* Estne canon is integer? *Har.* Mihi quidem integer videtur: neque enim plus in libro doctoris illius reperio. *Ara.* An non mihi quoque cum

Contentioso nunquam satis fit. 2. Cor. 11.

Ei qui quod probare contẽdit, obtinere cupit, quod necessarium. Dist. 18. cap. 1.

Li. 2. de baptismo cõtra Donati. cap. 3.

Cypriano

Cyprianus De simpli. prælatorum.

A Cypriano rectè licebit exclamare? Corrupte canonum atque interpres falſe ſuprema ponis, extrema præteris, partim memor partim ſubdolè corrumpens. Sicut ipſe ab eccleſia ſciſſus es, ſic vnius capituli ſententiam ſcindis. Quin tu quę ſequuntur ea ſimul recitas? Sequuntur autem hæc verba: Quicunque ſanè tacuerint & ſuſceperint manus impoſitionem, profeſsi contioentiam, ſi poſtea ad nuptias peruenerint, à miniſterio ceſſare debebunt. Atqui hoc eſt quod maximè facere videtur ad eam rem de qua nobis ſermo eſt inſtitutus. Nã prior caoonis pars an fuerit aliquando in vſu, quis eſt qui pro certo poſsit affirmare? Poſterius autem hoc & obſeruatum fuit ſemper, & nunc etiam ſeruari videmus. *Har.* Non putauit Doctor ille fuiſſe neceſſarium vt illa produceret quæ pro ſe non facerent: Itaque priore canonis parte contentus fuit. *Ara.* Quid ſine illa quidem cum eo facit? Nam vt illud ſilentio prætereãm quod Canon nõ de ſacerdotibus, ſed de diaconis loquitur qui ſunt vno gradu inferiores. Certè quæ per ſe licita ſunt ea diſpenſationis alicuius noo indigere tu ipſe fatearis oportet. Quod ſi quemadmodum tu coatendis licitum eſt ſacerdoti ouptias contrahere, cur illis tantum licere caoon voluit, quibus epiſcopus licentiam dederit? ſicut opus eſt dare vbi res eſt ipſa per ſe licita? Vides igitur quemadmodum ille ipſe canon quem tuus doctor iſte adfert, pro ſua ſententia confirmanda contra eum magis facere videtur. *Har.* Quid autem ad canonem Nycænam, vbi ſcribitur quòd Nicæna Synodus voleos corrigere hominum vitam in eccleſiis commorantium, poſuit leges quas canones vocant, in

Quæ per ſe licita ſunt ea diſpenſatione nõ egent.

Canones ſunt leges eccleſiaſticorũ.

B quo cum tractatu videbatur aliquibus introducere legem vt epiſcopi, presbyteri, ſubdiaconi, diaconi, cum coniugibus quas ante conſecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem Paphnutius confeſſor contradixit, honorabiles confeſſus nuptias & caſtitatem eſſe diceos cum propria vxore concubitum. Suaſit itaque concilio ne talem poneret legem, grauem eſſe cauſam aſſerens quæ aut ipſis, aut eorum coniugibus occaſio fornicationis exiſteret. *Ara.* Quorſum hæc adfers? Extra ſcopum iaculari mihi videris. Neque enim de eo inter nos agitur. Licueritne aliquãdo aut liceat etiam nunc ſacerdotibus orientalibus, præſertim poſteaquam ſacris initiati ſunt, vxores retinere, quas ante ſuſceptum ſacerdotium duxerint. Verùm qui iam facti ſunt ſacerdotes, fueritne tempus vllum quo nuptias eis io Eccleſia catholica contrahere liceret. Quid autem ſi cuius tu teſtimonio niteris, huius ipſius Paphnutij autoritate docuero, etiam ipſius ſeculo ſacerdotibus vxores ducere minimè licuiſſe? Præſtat autem ex fontibus haurire quàm ex Gratiano neſcio quæ mutila producente. Scribunt hæc quæ citat Gratianus de Paphnutio, Socrates, & Zoſomenus, vterque autẽ poſt ea quæ recitat Gratianus addit hoc, quod autor fuerit Paphnutius patribus in Concilio congregatis, vt ſecundum antiquam Eccleſiæ traditionẽ qui clericatu ante nuptias potiti eſſent, eis præciperent, ne matrimonium deinceps inirent, oon autem ſeiungeretur quiſque ab ea quæ ſemel iam antea cùm laicus eſſet, duxiſſet. Vides quemadmodum etiam Paphnutij ſenteotia pro oobis facit, & eorum errorem confutat, qui ſacerdotibus nuptias contrahere licere volunt? Cu-

Lib. 1. cap. 11. Lib. 1 cap. 23. Hiſtoria eccleſiaſtica.

C ius autem Paphoutius meminit antiquæ traditionis, ea eſt Apoſtolorum tradirio. Verba caoonis quod cooſcripſerunt hæc ſuot, ex iis qui cœlibes in clerum peruenerunt iubemus vt lectores tantùm & cantores ſi velint, nuptias coorrahant. Nunc tu vide, quæ ſit importunitas iſtorum hominum qui traditionem hanc Apoſtolicam vnanimi totius orbis Chriſtiani conſeoſu mille quingentis annis in Eccleſia Dei obſeruatam, nũc demum tanto ſtudio cupiunt abrogatam: cum rectius multo quàm Pauli temporibus dici poteſt, Tempus breue eſt. Certum eſt enim, quòd minus longè nunc abſit ſupremus ille dies quam abfuit illo tempore quo Paulus admonebat vt etiam hi qui vxores haberent, cogitantes inſtare diem illum neglectim illas haberent perinde quaſi non haberent, & quoad poſſet ſalua fide coniugali ab earum commercio abſtioerent, eiſque tanquam ſororibus vterentur, ſicut etiam miniſtros verbis tum feciſſe Clemens Alexandrinus teſtatur. *Har.* Ego verò nihil de eo audiueram quod illud quoque ſuaſerit in concilio Paphnutius, vt qui cœlibes in clerum perueniſſent, iis matrimonium contrahere ne permitteretur. Verùm illud modo ne ſepararentur à ſacerdotibus vxores. *Ara.* Plura ſunt alia Harpage quæ non audiuiſti: Solent enim corruptores iſti ſicut ipſi integra fide non ſunt, ita non ſententias autorum integras proferre. *Har.* Sed obſecro te, quid ad canonem dices? (Quoniam) quo non io perpetuum, ſed tempore oblationis ab amplexu ſuarum coniugum ſacerdotes abſtioere præcipiuntur. *Ara* Tedet me iam ineptiarum. Citat cano-

Can. 25.

Lib. 3. ſtr.

D nem hunc Gratianus è ſexta ſynodo quam tamen canones edidiſſe nullos, & ſeptima ſynodus & Anaſtaſius Bibliotecarius Adriani pontificis in ſua præfatione in octauam ſynodum teſtantur, ſed quinque pòſt annis epiſcopi congregati Conſtaorinopoli in Trullo, vbi centum & duo canones editi ſunt, ioter quos etiam hic numeratur, qui tantundem ad rem facit, de qua ſermo nobis eſt inſtitutus, quantum priores illi, ita vt noua confutatione minimè videatur indigere. Tantum enim abeſt vt in ea ſynodo, quæ fuit inter ſextam & ſeptimam interiecta permiſſum fuerit ſacerdotibus vxores ducere, vt oe ductam quidem retinere fas eſſet, decretum fuerit ei, cui munus epiſcopi delatum eſſet. Nam inter alios hic quoque canon legitur: Vxor eius qui ad epiſcopalem dignitatem promotus eſt, communi viri ſui conſenſu prius ſeparata, poſtquàm in epiſcopum ordinatus eſt ac cooſecratus, monaſterium ingrediatur, procul ab epiſcopi habitatiooe extructum, & epiſcopi prouidentia fruatur. Extat & alius canon his verbis conſcriptus: Quoniam in apoſtolicis canonibus dictum eſt, eorum qui noo ducta vxore in clerum promouentur, ſolos lectores & cantores vxorem poſſe ducere, & nos obſeruantes decernimus, vt deinceps oulli hypodiacono vel diacono, vel presbytero poſt ſui ordinationem coniugium contrahere liceat. Si autem hæc quis facere auſus fuerit, deponatur. Quoniam autem caoones apoſtolorum quorum authoritati potiſsimum hæc ſynodus nititur, à Clemente Petri ſucceſſore conſcripti

Actio. 6.

Can. 48.

Can. 6.

Canones apoſtolorum à Clemẽte Petri ſucceſſore conſcripti. Epiſt. 2.

E putantur, quæ fuerit huius quoque hac de re sententia videamus. Sic enim ille scribit ad Iacobum fratrem Domini. Ad Dominica mysteria tales ordinentur, qui ante ordinationem suam coniuges nouerint. Quod si post ordinationem ministrum altaris contigerit propriè inuadere cubile vxoris, sacrarij non intret limina, vt nec sacrificij potitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad Dominici corporis portionem accedat, sed aquam sacerdotum porrigat manibus: hostia forinsecus claudat, minora tantùm gerat officia. Quis autem potuit interpres esse melior eius canonis, quo sancitum est vt episcopus, aut presbyter, aut diaconus vxorem suam prætextu religionis non abiiciat? Si abiicit, segregetur à communione, quam ipse Clemens, qui conscripsisse canones istos creditur. Qui si hoc intelligi vult verbis his, vt etiam fraudare eos se inuicem non permittat, suique corporis potestatem alterutrum facere iubeat, cui ab omni sacerdotij functione prohibet eum, qui propriæ vxoris cubile inuaserit. Quamobrem rectè quidem Apostoli non debere presbyterum, aut episcopum abiicere propriam vxorem statuerunt. Sed rectè etiam Hubertus ante quingentos plus minus annos, Nicetæ monachi scripta refellens, omnino inquit confitemur, non licere episcopo, presbytero, diacono, & subdiacono, vxorem propriam causa religionis abiicere à cura sua, scilicet, vt ei victum & vestitum prouideat, non vt cum illa exinde carnaliter iaceat. Hoc est quod etiam in paulò superius citato Canone dicitur, à sancta Synodo, vxorem ab episcopo separatam, episcopi prouidentia frui debere, ita vt eam nihilominus non abiiciat, neque deserat in iis quæ ad victum & amictum pertinent. Sic & Epiphanius canonem hunc intellexisse videtur, sicut superius à nobis est demonstratum, sed cùm satis iam refutata videantur, quæ contra sacerdotum cœlibatum ab irrefragabili doctore tuo scripta sunt, si quid aliud præterea vis dicito. Nam hac de re nihil est quod expectes vt plura verba faciam: ad confessionem catholicæ fidei christianæ te remitto. *Har.* Quandoquidem neque de calice, neque de cœlibatu sacerdotum sermonem fieri vis longiorem, iam ad illud veniamus de quo nobis tertio loco differendum restat. Cùm in sua Pau. ad Cor. epistola disertis verbis præcipere videatur, vt vernacula cuiusque generis potius quàm peregrina lingua publicè precationes in templis fiant, quid impedit quæso quo minus huic illius præscripto pareatur? Mihi quidem grauiter peccare videntur, qui Christo, quem in Paulo loqui manifestum est, non obtemperant. *Ara.* Quid si Pauli præscriptum est hoc, magis ad prædicationes quàm ad precationes pertinere videntur. Verum demus hoc etiam precationes publicas eum vulgari lingua fieri voluisse, num ideo statim peccare censenda est ecclesia, si quæ fuerunt eius generis ab Apostolis aliquando decreta, probabilibus ex causis mutat. Neq; enim omnia quæ statuerunt Apostoli hoc animo ab eis fuisse constituta credendum est, vt ea perperuò sic ab omnibus obseruari, neque licitum esse vellent, ecclesiæ prout tempus aut ratio postularet, ea nonnunquam variare. Iam audisti decretum ab Apostolis

Apostoli non debere presbyterum aut episcopũ rencere propriam vxorẽ statuere

Hubertus

F

1. Corin. 14.

Vtrum precationes quæ in tẽplis fiũt publicè vernacula lingua fieri debeant edisserit.

Act. 15.

fuisse, vt à sanguine, suffocato, & idolothytis abstineretur, nunquid obseruatum hoc postea fuit aut nunc etiam obseruatur? Præcipit Paulus, vt mulier velato, vir oraret aperto capite, nunquid & hoc apud omnes in vsu est? Temporibus Apostolorum cibi afferebantur in templum, & in commune fideles possidebant omnia: nunc si quis id necessariò ab omnibus fieri sic oportere contenderet, alienus ab ecclesia catholica censeretur. Scribit Ambrosius quòd vt cresceret plebs & multiplicaretur, omnibus inter initia concessum fuit Euangelizare & baptizare, ac scripturas in ecclesia explanare. At vbi omnia loca circumplexa est ecclesia, conuenticula constituta sunt, & rectores, & cætera officia in ecclesiis ordinata sunt: vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non esset præsumere officium, quod scirent non sibi creditum vel concessum. Et cupit alio ordine & prouidentia gubernari ecclesiam: quia si omnes eadem possent, irrationabile esset, ac vulgaris, atque vilissima res videretur. Itaque non statim oportet in exemplum trahi, si quid sic aut aliter fuit Apostolorum temporibus obseruatum: nam fides Apostolorum necessariò nobis retinenda est, si salui esse volumus, nec minima ex parte violanda. Ritus Apostolorum si vel temporum, vel locorum, vel personarum ratio postulet, mutari non modò nefas non est, verumetiam expedit nonnunquam, dummodò id non alicuius priuata libidine, sed ecclesiæ totius publica fiat autoritate. Vnicum est Christi præceptum, contra quod qui venerit, reus fit criminis capitalis: Hoc est verbum illud abbreuiatum, Dilige: hoc saluo, quæ pertinent ad ritus quando res ita postulat, citra tumultum ecclesiæ mutare nunquam est nefas habitum, fieri nanque potest vt quod expediebat illo tempore, non expediat hoc.

G

1. Cor. 11.

Ambro. in epist. 4 ad Ephes.

Fides apostolorum necessariò nobis retinenda, si salui esse volumus.

H

De sacro vernaculè legendo.

HAr. Quid autem an non expedit nunc quoque sicut Apostolorum temporibus vt intelligat populus quid precetur sacerdos? Cùm enim sacerdos benedixerit qui supplet locũ idiotæ, quomodo dicet, amen, super eius benedictione, quoniam quid dicat nescit? *Ara.* Quid si qui minus intelligunt, ea quæ dicuntur à sacerdote, maiorem in eis persæpe videre licet pietatis affectum, contra frigus in illis ingens qui non verba magis quàm sententiam quoque verborum assequuntur? Non omnia in intelligendo consistunt. Præclarè Augustinus de turba scribit quòd eam non intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas tutissimam facit. Qui etiam alio loco: Si propter solos eos Christus mortuus est qui certa intelligentia possunt quæ ad fidem pertinent discernere, penè frustra in ecclesia laboramus. Non ergo quantum intelligas, sed quantum credas, & quantum credendo ames, quærit Deus. Fit non rarò vt qui intelligunt contemnant, qui non intelligunt amplius admirentur, & piè magis ad ea quæ non intelligunt afficiuntur, vt non sine causa Christus in parabolis loquutus esse turbis legatur. Quod si qui eo animo vel ad depromenda, vel ad audienda cantica & preces Ecclesiasticas accedunt vt suam Deo glo-

1. Cor. 14.

A riam, laudem & honorem præstare, déque præceptis muneribus illi gratias simul ea quæ vel præsenti vel futura fidei conductura sint ab eo cupiant impetrare, tam est Deo grata hæc in eis animo rum affectio, nulla vt verborum intelligentia cum ea conferuari queat: putásne tu pueros Hebræorum intellexisse quæ agerent, cùm in templo clamarent, osanna filio Dauid? Atqui hęc eorum quálibet imperitorum, pietas, adeò Christo non ingrata accidit, adeò non est aspernatus, non intelligentium laudem, vt cùm principes sacerdotum & scribæ indignati dixissent, audis quid isti dicunt, non obscure tulerit se laude illorum delectari, ac iampridem à propheta fuisse prædictum admonuerit. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, non quòd ab eorum supercilio proficiscitur, qui sibi nihil non arrogant, sed infantium & lactentium laudem gratam esse Deo. Experientia magistra didicimus quid fructus ea res attulerit, quòd in plerisque locis officia diuina, in linguam vernaculam ad verbum translata decantrentur. Tantùm abest vt accesserit ad pietatem aliquid plus, vt etiam diminutum esse videatur: vt non temerè fuerit ac sit etiam nunc apud quosdam populos moribus receptum, vt qui priuatas ad Deum preces funderent, non vernacula, sed Latina lingua, tantùm ipsam dominicam orationem & mares & fœminæ pronunciarent. *Har.* Sed quis eius orationis fructus est, si quod vel precantem sacerdotem audis, & quid precaris ipse non intelligas? *Ara.* Pro me tibi respondebit vir totius orbis Christiani iudicio semper vnus omnium doctissimus habitus Origenes Adamantius: cuius verba, nisi molestum est, proferam. tractat enim ea paulò pluribus. *Har.* Tu verò profer quod ille dicit. *Ara.* Docet is non parum ex hoc ipso vtilitatis animæ conferri, quòd verba diuinarum scripturarum aures nostras, licet obscura videantur, penetrant. Si enim creditum est, inquit, à gentibus quod quædam carmina, quas per pręcantationes appellant, quibus istud artis est insusurrantes nominibus quibusdam compellatis, qui ne illi quidem qui inuocant norunt, ex solo vocis sono vel sopiantur serpentes, vel etiam de cauernis protrahant abstrusi: sæpe etiam & in corpo ribus humanis, tum mores aut alia eiusmodi voce sola reprimere dicuntur, interdum etiam animæ stuporem quendam sensus infligere, vbi tamen Christi non restiterit fides: quantò magis totius precationis & carminis validiorem & potiorem dicendam credimus, quamcunque illam scripturæ sanctæ vel sermonum, vel nominum appellationem? Sicut enim apud infideles contrariæ virtutes audientes illa vel illa nomina in carminibus & pręcantationibus adsunt, & exhibent famulatum, & dant operam in hoc ad quod inuocari se ex illo val illo nomine senserint, officij sui rem quodammodo ac ministerij cui semetipsos mancipauerunt dependentes, eò magis vtique cœlestes virtutes & angeli Dei qui nobiscum sunt. Sicut & Dominus Deus noster, de paruulis Ecclesiæ dicit, quia Angeli eorum semper assistunt in conspectu Domini videntes faciem eius. Libentes & grati accipiunt, si semper verba scripturæ & horum nominum appellationem, velut carmina quædam & precationes ex nostro ore promamus. Quæ etsi

Ex diuinis officiis vernacule decantatis plus damni notum potest, quam attulerit.

Origenes Hom. 20. in Iosue.

B

Animaduerte hac diligentius.

Contraria virtutes, hoc est, dæmones carminibus & precatio nibus parent.

nos non intelligimus quæ de ore proferimus, illæ tamen virtutes quæ nobis adsunt, intelligunt, & velut carmine quodam inuitatæ, adesse nobis, & ferre auxilium delectantur. Quia autem sunt, non solùm circa nos multæ diuinæ virtutes, sed etiam intra nos indicat Propheta, cùm dicit in psalmo: Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora meā nomeo sanctum eius, hoc est, omnia quæ intra me sunt. Constat ergo multas esse virtutes intra nos, quibus vel animarum nostrarum cura, vel corporum permissa est, quæ vtique si sanctæ scripturæ leguntur à nobis, delectantur & validiores erga nostri diligentiam fiunt, si linguis loquamur & spiritus noster orct, sensus autem noster sine fructu fit. Dixit enim & hoc sanctus Apostolus & mirum quodammodo mysterium, humanis auribus protulit, dicens, aliquando fieri posse vt spiritus qui in nobis est, oret, & sensus noster sine fructu sit. Intellige ergo ex hoc quia fit aliquando noster quidem sensus sine fructu, spiritus autem, id est, virtutes illæ quæ animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu scripturæ sanctæ velut ex diuinis & rationalibus cibis. Quid dico quia diuinæ virtutes pascuntur & epulantur in nobis, si nos verba diuinæ scripturæ proferamus ex ore? Ipse Dominus noster Iesus Christus, si nos inueniat iis vacantes, non solùm pasci & refici dignatur in nobis: verumetiam si has epulas apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Ego & pater, inquit, veniemus, & cœnabimus apud eum. Sed sicut ex huiusmodi meditationibus diuinarum erga nos virtutum officia & consortia prouocamus, ita & econtrario malignantum virtutum insidias & pessimorum dæmonum incursiones, ex huiusmodi sermonum appellationibus effugamus. Verbi gratia, vt si quis nostrum aliquando perspexit præcantationibus sopitum serpentem portari in manibus vel pertrahi de cauernis nihil valentem nocere venenis, vtpote incantationis virtute torpentibus, ita etiam lectionis diuinæ virtute, si quis intra nos est contrariæ potestatis serpens, si quis ad insidiandum coluber latet, si patienter feras, si non tædio fatigatus auertas auditum scripturæ canonibus, & diuini sermonis assiduitate depellitur. Si ergo vides, ô auditor, aliquando legi scripturam in auribus tuis quam non intelligis, & sensus eius tibi videtur obscurus, interdum hanc primam suscepisse vtilitatem, quod suo auditu velut præcantatione quadam noxiarum virtutum quæ te obsident, & quæ tibi insidiantur, virtus depellitur & fugatur, obserua tantùm ne efficiatis sicut Aspides surdæ & obturantes aures suas, ne audiant voces incantationis & veneficij quo incantantur à sapiente. Hæc autem idcirco diximus, ne fastidium capiamus, audientes scripturas, etiamsi non intelligimus. Sed fiat nobis secundum fidem, credentibus: quia omnis scriptura diuinitus inspirata est, & vtilis etiamsi non sentiamus, credere tamen debemus quia vtilis est. Solent medici præbere interdum cibum aliquem, interdum etiam potum dare: Verbi gratia ad discutiendum caliginem visus, nec tamen in edendo ipso cibo vel in potando sentimus, quia vtile est &

C *Virtutes cælestes fuerunt nominū appellatione delectata.*

Multa virtutes intra nos nostri curam habentes.

1. Cor. 14. Sensus noster aliquando interuerandum sine fructu, spiritus autem pascitur ex auditu diuina scriptura.

Ioan. 14.

D

Aspides surda & obturantes aures suas, dicuntur haretici. Psalm. 57. 2. Tim. 3.

E prodest oculis, sed cùm transierit, visum cibi illius & poculi virtus paulatim purgat aspectum, & tum demum sentire incipimus, quia cibus ille & potus profecit oculis, hoc ergo modo credendum est etiam de scriptura sancta, quia vtilis est & animæ prodest, etiam si sensus noster ad præsens intelligentiam non capit, quoniam & bonę virtutes quę nobis adsunt reficiuntur, & contrariæ torpescunt, his meditationibus & effugantur. Hactenus Origenes. Vides autem Harpage, quemadmodum ille & rationibus & appositis quibusdam similitudinibus etiam non intellecta scripturarum verba prodesse, vel promentibus ea, vel audientibus, planum facit? Idque ex eo ipso Pauli capite prolato testimonio, quod tu pro tua sententia confirmanda citasti. Sed audi quæso. Si non promendæ sunt vel non audiendæ precationes nisi quas intelligas, quid ex eo consequetur aliud, quàm nullum fore in ecclesia Dei psalmorum vsum quos Dauid conscripsit? quotum quenque enim reperies, etiam ex doctoribus qui sententiam eorum assequatur quacunque tandem lingua promantur? Deinde verò qua nos alia precandi formula magis vti fas est, nisi qusm nobis Christus ipse præscripsit, quæ propter hanc etiam causam oratio dominica vocatur? Habemus eam in linguam vernaculam conuersam, quàm multos autem inueniri putas, qui vel tertium illius verbum, saltem, ad literam intelligant? certè ex imperita multitudine vix centesimum quemque (vt interim de rem fu taceam, quem ne ij quidem assequuntur omnes, qui sibi cauti præ cæteris esse videntur) qui literam intelligat repereris. Apud Russos, neque Græcæ neque Latinæ linguæ in sacris vsus est. Nunquid autem quæ pronunciat sacerdos, è populo quiuis intelligat? Pleraque ne sacerdotes quidem ipsi. Nemo apud eos queritatur officiis diuina non intellecta decantari. Sexcenti iam & amplius anni intercesserunt, cum Cirulus & Methodius à sede Apostolica impetrarunt, vt eis rem diuinam facientibus, lingua Slauorum vti liceret. Ac ne nunc quidem fortasse desunt qui meminisse queant, etiam in templo sanctæ crucis, quod in Clepardia est Slauorum lingua sacerdotes sacris operantes vsos fuisse. Sed verisimile est quòd plures fuerint qui Latinam, quàm qui Slauorum linguam intelligerent. Itaque cum eam ob rem, tum aliis ex causis factum est, vt ea lingua rem diuinam facientes, vti desinerent. Constat autem in Morauorum gratiam id potissimum impetrasse Cirulum & Methodium, quòd ea gens ipsis authoribus in Christum credere cœpisset. Sed nec apud Morauos, quorum tamen lingua proprius ad Slauorum dialecton accedit, nec apud nos diu mos ille durauit, quòd plus adferre detrimenti quam emolumenti visus est. Quamobrem & apud Morauos etiam illos qui Catholicæ sunt communionis, eadem qua apud nos, hoc est, Latina lingua rem diuinam facientes vtuntur. Ac vix est vlla lingua sub sole, quæ latius quam nostra pateat, cum plus etiam quam quartam Europæ partem complecti videatur. Hac enim tum vtuntur & Boëmi, & Morauí, & Cassubi, & Rusfi, & Moschi, & vnde nos originem duxisse putamus, Slaui, Suetij, Dalmatæ, Boznenses, Croatæ, Bulgari, Rasciani, Serbi: & aliæ gentes nonnullæ. Cæterùm sic

Si non promendæ sunt precationes, nisi quas intelligas, sequeretur in ecclesia Dei psalmorum vsum fore inutilem.
Matth. 6.

Cirulus & Methodius.

Multis de causis apud plerosque effectum vt vernacula lingua sacra fierent.

Nationes septentrionales quæ lingua Polonica vtuntur.

inter se nationes hæc dialectis variant vt minùs G etiam Slauum, aut Dalmatam Polonus intelligat, quàm Holandum aut Burgundum, Suecus aut Heluetius. Quamlibet autem non ipsos amemus, tamen illud fateantur necesse est, Slauorum aut Dalmatarum linguam esse multò elegantiorem, quàm sit nostra, ita, vt si precationes & sacras lectiones in vernaculam transferri linguam oporteret, in eam potissimum transferendæ sint à qua nostra duxit originem, quæ præstat etiam cæteris elegantia. Cùm præsertim Dalmatica lingua sacros libros Hieronymum vertisse constet, vt in eius vsu minus esse periculi videatur. Cùm autem & illud manifestum sit, quòd in diuinis officiis vsus illius aliquando fuerit, quis est qui dubitare queat, non sine causa cùm non apud nos magis quàm apud ipsos etiam Boëmos & Morauos, qui modò Catholici sunt intermissum fuisse? *Har.* Quid autem impediret quò minùs sua, quæque gens dialecto vteretur in eiusmodi sacris lectionibus, & præcantationibus conuertendis? *Ara.* Atqui hoc nec Russi faciunt, quos tanta constet esse religione in diuinis officiis ea dialecto peragendis, quam à maioribus suis traditam acceperunt, vt si quid ab illa variarent, grandi se piaculo obstrictos iri persuasum haberent. Nunc tu vide Harpage, dum nimio plus de eo solicitus es, vt omnes omnia intelligant, si fortè concessum tibi sit quod optas, ne qui capiti ꝗcederi potissimum debebas, non sine magno capitis discrimine rem diuinam tantum curare videaris. Caput enim est vt verum diuinarum scripturarum sensum retineamus, quod ita multis & variis translationibus vix rectè prouideri poterit. Quis enim præstabit, si sua quæque gens dialecto sacras precationes & lectiones versas habuerit, nullus vt error in verten- H do committatur? Atqui nusquam erratur, quàm in hac parte periculosius, & est vsu compertum, versiones istas literarum sanctarum in linguam gentis alicuius vernsculam multum Ecclesiæ Dei incommodi attulisse. Nam præterquam quod ista omnium omnia intelligendi, ac plusquam oportet sapiendi nimia quædam auiditas eundem prope nostris temporibus fructum attulisse videtur, quem attulerat primis parentibus nostris esus ligni scientiæ boni & mali, dum ex bonis Latinis mala Germanica fecit Martinus Lutherus, sacris bibliis vertendis, plus eum quàm sexcentos errores admisisse à catholicis animaduersum est. Nec id à catholicis tantùm. Confer Zuinglij translationem cum ea quam Lutherus edidit, non paruis de rebus magnam discrepantiam, vel pugnantiam potius inuenies vt si nulla alia, vel hæc sola causa deterrere nos deberet à diuinis oraculis in vernaculam linguam vertendis. Paulus etiam loqui non permittit mulieribus in Ecclesia. Nunc translationibus istis in linguam vernaculam factum esse cernimus, vt quas lanam texere sub id tempus magis expediebat, eæ sibi docendi quoque potestatem iam arrogauerint: ac si quis eas ad officium sanitatémque reducere velit, plus cum illis, quàm ipsis vitiis negotij sit habiturus, cùm ne viris quidem per vxores catholicis esse liceat, & sæpe quod vult vxor, credere maritus cogatur. Nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes Prophetæ, nunquid omnes docto-

D. Hieron. sacros libros in linguam Dalmaticã vertit.

Quare sit orandum potius lingua Latina quã vernacula.

Genes. 3.

M. Lutheri errores plusquã sexcenti à catholicis animaduersi in sacris bibliis vertendis.
1. Cor. 14.
Mulierum nostri temporis audacia simul & arrogantia impudẽtiaque.

A res dicit Apostolus: nunc hæc scripturarum prophanatio veriùs quàm translatio, non solum Zonarios, Bouillos, Pistores, Sartores, Sutores: Verùmetiam Zonarias, Bouillas, Pistrices, Sartrices, Sutrices, facit nobis Apostolas, prophetissas, doctrices & omnem propemodum ordinem, ex Ecclesia Dei sustulit, vt Hierusalem loco, quæ ædificatur vt ciuitas cuius participatio in idipsum Babylonem quandam exstructam videre liceat, in qua rerum omnium horrenda quædam est confusio. Hunc fructum & apud finitimos, & apud nos quibusdam in locis videmus nunc, & ingemiscimus, ex hac diuinarum scripturarum in vernaculam linguam versione. Quin audire etiam quosdam licet dicentes? Ego ipse pastor esse animæ meæ & eius curam gerere teneor, si quid erratum à me fuerit, episcopus pro me supplicium gehennæ non luet. Est ne autem hoc illi Dei verbo consentaneum? Filij hominis speculatorem dedi te domui Israël & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia, & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. At illi quod per Paulum locutus est, obedite præpositis vestris & subiacete eis, ipsi enim peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Comminatur Dei spiritus per prophetã quòd de speculatoris, hoc est, episcopi manibus animam sit illius requisiturus, quem à via sua impia non fuerit auertere conatus. Loquitur idem per Paulum quòd

B præpositi siue episcopi peruigilent, quasi rationem pro animabus sibi cõmissis reddituri. Et isti quoniã legerunt aliquid ex veteri aut nouo testamento, per Lutherum aut Zuinglium in vernaculam linguam verso, negant Dei vocem se requisituram sanguinem populi de manibus prælatorũ, eósque de sibi commissis animabus rationem redditudos, dicentis. Ipsi sibi doctores, ipsi suarum animarum episcopi sunt, & pastores: ipsi ligant, ipsi soluunt conscientias suas arbitratu suo, ipsi non episcopi modò, verum & Papæ sunt & concilia, neque viri magis quàm fœminæ, quarum petulantia minus etiam est ferenda. Sic transferendis in vernaculam linguam sacris bibliis effectum est, vt omnis ex ecclesia sublatus ordo iam esse videatur. Non temerè autem dictum est ab eo quem propter singularem diuinarum scripturarum peritiam theologum Græci vocant quòd non omnium est de Deo deque rebus diuinis disserere, quodque neque omni loco, neque omnibus, neque omnia propalanda. Ignorare pleraque satius est, inquit Tertullianus, ne quid quod nõ debeas noris, quia quod debeas nosti. Quem sequutus Hilarius, habet, inquit, non tam veniam quàm præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare quæ nescias. Et æqualis Tertulliani Clemens Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundum mundum, sed eorum qui secundum Deum sunt sapientes, est possessio: illa autem etiam absque literis discitur, eius autem scriptum, quod & ad rudes ignarósque homines pertinet, & est diuinum, vocatur charitas, quæ est decretum spirituale. Vides quemadmodum etiam absque literis disci posse fidem docet Clemens, & eius scriptum quod etiam diuinum appellat, vocari dicit charitatem? Ex eo discere licet, non in eo quantum intelligas, sed in eo quantum credas, & credendo ames permultum esse positum, cùm certum sit, etiam si pleraque non assequantur, in fide maiorum suorum, saluos fieri minores. Nulla itaque est huius rei necessitas, vt officia diuina vernacula lingua celebrentur: cum præsertim qui sibi nouandi omnia, licentiam poriùs quàm authoritatem arrogarunt, apud eos non eundem hac in re morem obseruari videamus, apud quos quot ciuitates, tot cernere licet rituum diuersitates. Nam alibi vernacula lingua cantantur omnia, Latina nihil. Alibi Macaruneam quandam videre licet, dum Germanicis Latina miscentur. Neque desunt qui prorsus reiiciunt omnem cantum ecclesiasticum. In hac igitur istorum varietate qui rerum nouandarum cupidi segregauerunt seipsos ab ecclesia Dei, etiam si quid mutare nobis propositum esset, nónne satius fecerimus vt dum inter ipsos prius conueniat expectemus, quorum sibi plerique vestigia persequenda putant? *Har.* Atqui in Lateranensi Concilio cùm decretum sit vt sua cuique genti lingua, diuina officia celebrētur, qui fit quod huic tam salubri decreto non paretur? *Ara.* Quid si quod in Lateranensi concilio decretum est tu non intelligis? verba decreti sunt hæc: Quoniam in plerisque partibus intra eandem ciuitatem atque diœcesim, permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores, districtè præcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatum siue diœceseôn sibi prouideant viros idoneos, qui secundum diuersi- D tatem linguarum & rituum diuina illis officia celebrent & ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omnino, ne vna eadémque ciuitas seu diœcesis diuersos pontifices habeat. Quæso te nunquid sancitum hîc aliquid est de ritibus nouandis, & non de conseruandis potius, qui recepti sunt? Non est dubium quin Græca lingua multò antè quàm Latina, diuina officia in orientali præsertim ecclesia peragi cœpta fuerint, qua scripturas omnes canonicas noui testamenti, præter vnum Matthæi Euangelium traditas nobis esse nõ ignoramus, ita vt à Græcis ad Latinos Christiana fides fuerit propagata. Quin & illud iam docuimus trecentis annis ante decretum hoc latum, Slauis permissum fuisse, vernacula sua lingua rem diuinam facere. Quod autem ex quo tempore Hispaniæ, Galliæ, Germaniæ, cæteræque prouinciæ Christi fidem receperunt, fuerit vnquam apud has, vel alias occidentis aut septentrionis ecclesias in diuinis officiis vernaculæ linguę vsus, à quoquam doceri posse non puto. Hoc igitur constitutum est in concilio Lateranensi, vt ne ciuitas aut diœcesis vna duos episcopos habeat, sed vnum tantùm, qui secundum diuersitates rituum & linguarum prouideat de viris idoneis vnicuique populo. Verbi gratia: Venetiis quæ est ampla & copiosa ciuitas, ac orbis totius Christiani florentissimum emporium, sunt varij ritus, varię linguę, mores quoque diuersi. Sunt Græci & hi quidem catholici (nam & inter Græcos catholicos adhuc reperire licet) qui suo ritu ac lingua: sunt Slaui, qui sua, sunt reliqui populi occidentales, qui latinalin-

Quid nobis attulit scripturarum in vulgarẽ linguam trãslatio, vel dicam prophanatio.
1. Cor. 15.
Psal. 123.
Pastores Ecclesiæ tã pro se, tum pro omnibus sibi creditis reddere Deo rationem tenentur.
Hebr. 13.
Omnis ex Ecclesia sublatus ordo iam propemodum esse videtur.
Lib. 1. Theologia.
Tertullian'. Hilarius.
Clemens.
Absque literis fides discitur.
In fide maiorum salui fiunt minores.
Vide quæso omniũ rerũ germana cõfusione de scriptionem.
Interpretatio decreti Lateranensis, quo decernitur vt vnaquæque gens sua lingua diuina officia celebret.
A Græcis ad Latinos Christiana fides propagata.
Vna ciuitas aut diœcesis, duos episcopos habere non debet.

E gua, rem diuinam facientes, in templis vtuntur. Decretum igitur in concilio Lateranensi vult vt quncunque ritu aut lingua celebrata fuerint officia diuina, ne quisquam ad ea se ingerat, cui non fuerit ab episcopo ciuitatis aut diœcesis prouisum. Vt autem sacerdotibus rem diuinam facientibus, prçterquam vbi vetus iam obtinuit consuetudo, vernacula vti cuiusque lingua liceat, de eo verbum extat nullum. *Har.* Nónne verba decreti sunt vt prouideant pontifices viros idoneos, qui secundum diuersitatem linguarum & rituum diuersorum populorum diuina illis officia celebrẽt? quid autem aliud his verbis, quàm illud sancitum esse videtur, vt sua cuique genti patria lingua diuina officia celebrarentur? *Ara.* Erras Harpage. Non ea fuit mens patrum, qui fuerunt in concilio Lateranensi congregati. Nam si hoc illi sensissent quod tu vis iam inde à trecentis & quinquaginta annis (sub hoc enim tempus concilium illud est habitum) & in Germania, & in Anglia, Vngaria, Polonia, Bohëmia, Dauia, Scotia Suetia, Noruegia, & in reliquis omnibus his Christianis regnis, vsus latinæ linguæ in diuinis officiis intermissus, vel potius obolitus prorsus fuisset: quem tamen citra cuiusquam interpellationem sicut ab initio, ex quo tẽpore Christi fides in iis terris recepta est, ita post concilium hoc Lateranense retentum, & ad nostram hanc ętatem vsque trãsmissum ac propagatum esse videmus. Sed si quis temporum rationem diligenter expendat, facilè quæ causa fuerit huius decreti ferendi cognoscet: qua cognita quę fuerit in eo ferendo patrum intentio, planum

Quo tempore habitum est concilium Lateranense

F fiet. Concilium cuius hoc decretum profertur, habitum fuit sub Innocentio tertio: quo tempore & Constantinopolitana quæ dudum Græcorum imperio parebat, & Hierosolymitana ciuitas in latinorum potestatem peruenerat. Itaque præsentes in eo tum Constantinopolitanus & Hierosolymitanus patriarchæ adfuerunt, tum ad obedientiam Apostolicæ sedis reuersi fuerunt. Quorum mores ac ritus quantum cum Deo possent, sustinendos esse, patres decreuerunt. Quamobrem non erat visum patribus, vt impediret Græcos quo minus quemadmodum sua lingua suóque ritu latini, sic illi quoque (quanuis sub latinorum potestate reducti) sua & ipsi lingua, suóque ritu, rem diuinam facientes, vterentur: sed hoc tantum vt constitueretur, necessarium esse putauerunt, ne propter diuersas linguas & ritus, duos aut plures episcopos vna ciuitas aut diœcesis haberet. Nam capta per Latinos Constantinopoli, Francorum & Venetorum opera, sic inter Francos & Venetos conuenerat, vt si designatus esset ex Francis Imperator, Veneti darent Antistitem, ne penes vnam gentem vtraque esset dignitas. Ac designatus tum erat Imperator Balduinus Flandrensis comes. Antistitem verò siue patriarcham dederant Veneti Thomam Maurocenum. Neque dubium est quin suæ quoque gentis, suique ritus & linguæ patriarcham & episcopum habere Gręci cupiuerant, quibus vt sua lingua suóque ritu vterentur facile cõcessum est. Duos autem vt haberent episcopos, vna ciuitas & diœcesis concessum non est. *Har.* Video te promptiorem ad omnia refellenda quæ per me adseruntur, quàm vt contradicere tibi queam. Sed obsecro te (quandoquidem hæc tria

Concilium Lateranense habitum fuit sub Innocentio tertio.

quæ tanta contentione nunc expetuntur interea multi numerant, etiam catholici, quæ Græci vocant ἀδιάφορα, Latinè dicere licet indifferentia) est ne quod impediat quo minus tantopere flagitantibus concedi possint? *Ara.* Vtinam autem in flagitatores istos nõ rectè quadret illud quod à Christo dictum est, nescitis quid petatis. Verùm hac de re concilij sententiam expectare præstiterit, cuius cognitionem, vt vnius alicuius aut hominis, aut etiam prouinciæ, aut regni, calculo anteuertat, ferendum esse non videtur. Non est nostrum Harpage, quid vnaquaq; de re decernere debeat. Oecumenico Concilio præscribere, sed quod ab illo præscriptum fuerit, ei parere nostrum est. Verum interea tamen tenere me non possum quin ex August. proferam nonnulla, quæ qua de re nunc agimus ab ea non esse videntur aliena. Sicut enim nunc sunt quin nimio plus ventri & abdomini seruientes, ieiunia prorsus abrogata cupiunt, præcipuè quod vel ad dierum obseruationem vel ad ciborum discrimen attinet: sic fuit Augustini seculo quidam Vrbicus qui longè diuersa ratione peccaret. Is enim non modò non detractum aliquid de ieiuniorum diebus, verùm auctos illos potius cupiebat, nam cùm quarta tantùm & sexta feria ieiunaretur per totum orbem Christianum, exceptis quadragesimæ diebus, ille quoniam Romæ & apud paucos occidentales non prandere sabbatis videbat, damnabat omnes quicunque sabbatis à prandio non abstinuissent. Quo nomine grauiter ab Augustino obiurgatus? Quis ferat, inquit, per omnes orientales & multos etiam occidentales populos Christianos, de tot tantisque famulis famulabúsque Christi sabbato sobriè modesteque prandentibus, ab illo dici, quòd in carne sunt, & Deo placere non possint? & quòd de illis sit scriptum: Recedant iniqui à me & quòd sint ventricolæ? Iudæam Ecclesię præponentes, & ancillæ filios & lege non iusta, sed voluptaria consulentes ventri, non disciplinæ succumbentes? & quod caro sint, & mortem sapiant, & cætera huiusmodi? Quæ si de vno quopiam Dei famulo diceret, quis eum audiret? quis eum non deuitare deberet? cùm ergo his operibus atque maledictis insectatur Ecclesiam per totum mundum fructificantem atque crescentem & die sabbati penè vbique prandentem, admoneo vt sese cohibeat, &c. Quod de vrbico dixit Augustinus, nunquid non multò rectius dici potest de his qui laicis calicem, qui sacerdotibus vxores dari, qui diuina officia vernacula celebrari lingua postulant? Quid enim? an isti quoque maledictis & probris Ecclesiam non incessunt? an in eam insultabundi non inuehuntur, qui non dubitant sexcentis bisannis (ex eo enim tempore ferè suaue Christi iugum recepit Polonia) quotquot fuerunt maiores nostri, ac non nostri magis quàm omnium aliorum populorum qui Christiano nomine censentur, eos aut cæcitatis, aut impietatis omnes condemnare? qui non viderint, clara scripturæ verba, Bibere omnes ex calice iubentis, prohibere nubere doctrinam esse dæmoniorum affirmantis linguis quibus intelligi possint, loqui aut orare præcipientes? aut si viderunt eò sunt impietatis prolapsi, vt ea contra suam ipsorum conscientiam interpretati fuco imperitioribus facto, cõtra tam aperta & manifesta

G

Adiaphora seu indifferentia.

Matt. 20.

Concilio parendum non ei quid præscribendum.

August. Epist 86. ad Cassulanum. H

Hæretici & schismatici maledictis et probris ecclesiam Dei incessunt.

A Dei verba venire non dubitauerint? Non putauit vrbico concedendum Augustinus in re multo minore. Quid enim in eo momenti est prandeatur sabbato nécne, cum alicubi pransum, alicubi non pransum, vtrobique rectè fuerit, & nunc vbique non prandeatur modò, verùm & cœnetur, exceptis quadragesimæ, vigilarum, & quatuor temporum diebus? Nam qua de re nihil certi statuerat diuina scriptura, nec Ecclesiæ (quam illa præcipit audiendam) decretum vllum intercesserat, in ea suo quemque sensu voluit abundare, & ad quamcunque venisset Ecclesiam, eius morem obseruare, ne vel pateretur scandalum, vel faceret. Si in re tam leui, nihil esse concedendum Vrbico putauit Augustinus, quid eum, si nunc viueret, facturum fuisse putas, si qui sunt ex imperita multitudine, eos tanto studio contendentes audiret, vt qui tot seculis in Ecclesia Dei recepti sunt ritus, ac plenariorum Conciliorum autoritate confirmati, nulla legitima ex causa nunc tandem in vna aliqua prouincia seorsum ab orbe reliquo Christiano abrogentur? Qui si bono tamen animo, bonóque concilio peterent, sicut Cyrillum & Methodium aliquando fecisse scimus, fortasse non indigini videri possint qui audirentur. Nunc autem cùm pręclarè moneat Athanasius id quod pietas etiam suadet, vt bene de patribus illis sentiamus à quibus rectè viuendi instituta & pietatis doctrinam accepim⁹, nisi nos adulterinos esse filios declarare velimus, ibi non aliam ob causam, hæc petere videntur, quàm vt patres quondam suos, quos nos etiam nunc patres esse nostros agnoscimus, ac deinceps etiam semper agnoscemus, iam inde à sexcentis propè annis aut cæcos aut impios fuisse pla-

B num omnibus facere queant: atque hunc sibi quasi gradum atque aditum faciant ad reliqua sua impia dogmata propaganda. Qui enim sunt qui tantopere ista flagitant? nunquid non multò maxima ex parte aut Lutherani omnes aut Zuingliani siue Caluiniani quos vocant Sacramentarios, aut Picardi, aut Seruetiani siue noui Arriani, qui solum Deum patrem, & neminem alium adorandum, & inuocandum esse contendunt, quòd ille tanquam solus Deus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest? Et est præceptum veteris legis, vt qui adorauerit alium quempiam pręter Deum solum, occidatur, ad quem Deum intercessorem, mediatorem, & procuratorem alium habemus nullum, quàm solum dominum Iesum Christum. Quasi verò non æquè sit ipse Deus atque pater, & non æquè sit adorandus & inuocandus atque pater. Tales itaque cùm sint qui sibi concedi ista postulant, quid aliud eos importuna sua petitione quęrere verisimile est, quàm à Christi corpore ab vna sancta catholica apostolica Ecclesia, separationem? Intelligit Sathanas concordiam simul iunctam omnino vinci non posse. Itaque sicut lupus ouem à grege secernere: sicut accipiter columbam ab agmine volãtium separare conatur: sic ille cùm sibi non esse satis virium aduersus omnes perspiciat, solitudinem quærit circumuenire singulorum, atque hoc maximè laborat, vt quos potest à reliquo Christi corpore segreget, quo sic segregatos magis habeat, suis insidiis opportunos. Hanc itaque segregationem summo semper studio sibi cauendam esse patres omnes catholici & orthodoxi putauerunt, inter quos Augustinus

C adeò nulla in re communicandum esse dixit, cum iis qui segregauerũt semetipsos, vt ne magna quidem exigente necessitate, ieiunandum esse die dominico censeret. Non quòd ieiunando peccare quenquam existimaret: sed posteaquam hæretici impiissimi Manichęi die dominico, nõ aliqua necessitate occurrente peragere, sed quasi sacra solennitate statuta dogmatizare cœperunt, & innotuerunt populis Christianis, grande nefas arbitratus est, aliquid commune cum hæreticis habere. Sic apostolorũ authoritate, ne cõmunicare cum Iudæis Christiani viderentur, Sabbati loco dominicus dies, vt sanctificaretur, sancitum est, cùm tamen scriptura dicat: Sabbata sanctifices non diem dominicum. Sic eorundem authoritate constitutum est eadem ex causa: Si quis ante vernale equinoctium sanctum paschæ diem cum Iudæis celebraret, episcopus aut presbyter, vt abjiceretur. Quin & illud obseruatum est, quandiu durabat sacerdotium Iudæorum, vt qui ministri reconciliationis Apostolorum temporibus fungebantur, non sacerdotes, verum presbyteri vocarentur. Adeò ne nomine quidem appellari Christianorum, quo Iudęorum sacerdotes dignabãtur. A Ioanne quoque Chrysostomo grauiter eos reprehensos esse legimus, qui ieiunassent iisdem diebus, quibus Iudæi solenniter ieiunabant. Sic in Ephesino concilio cùm Nestorius Christotocon non autem Theotocon esse Mariam virginem asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare, non quod hoc quoque nomen illi rectè tribui non possit, sed quod obuiandum erro-

D ri patres putauerunt, quo Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum & hominem Mariam peperisse contendebat. Ac quiritabatur Nestorius contra verbũ Dei veniri, quòd matrem Iesu vocari Mariam legamus in euangelio, matrem Dei vocari nusquam in scripturis reperiatur. Obtinuit nihilominus cõcilij decretum, adeò vt nunc etiam vix vlla sit vernacula genris cuiusque lingua, quæ modò Christo nomen dederit, qua Maria non Dei potius, quam Christi mater vocetur. Sic in Toletano quoque quarto concilio, propter vitandum schismatis scandalum vel hæretici dogmatis vsum, decretum est, vt simplex teneretur baptismi mersio: ne viderentur qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem, quod quidem autoritate Gregorij magni factum est. Vides igitur quid in eiusmodi ritibus patres nostri sequuti potissimum fuerint, duo nimirum: Vnum, vt ne quid Christianis vel cum Iudæis, vel cum hæreticis cõmune haberent. Alterum quod à sanctissimo Leone scriptum est, non aliter vnus grex & vnus pastor esse possimus, nisi (quod iterum atque iterũ monet Apostolus) idipsum dicamus omnes: nisi perfecti simus in eodem sensu & in eadem sententia: nisi ritus etiam eosdem obseruemus. Nunc ibi propter duas contrarias causas veteres ritus mutatos cupiunt. Primùm vt cum hæreticis potius quam cum sanctis patribus nostris catholicis & orthodoxis cõmunicare videamur: deinde vt nos ab orbe reliquo Christiano diuidamus. Terribilis est satanæ castrorũ hæc acies ordinata. Quam-

In eo quod diuina scriptura non præcipit, nec Ecclesia dei, quisque suo sensu abundare potest.

Prisci ritus Ecclesiæ nō abrogandi.

Anastasi.

Patres nostri semper agnoscendi.

Qui sint illi qui volunt sacrā ac reliqua diuina officia, lingua vernacula celebrari. Deut. 6. & 30.

Venusta similitudo luporū & accipitrum ad Sathanā & eius ministros.

Segregatio ab Ecclesia summopere cauenda. August.

Epist. 86. ad Casulanū.

Manichæi impiissimi Hæretici.

Nihil commune cum Hæreticis habendum. Exod. 20. Can. 8.

Ministri reconciliationis presbyteri, non sacerdotes ab apostolis vocati.

Maria non Christotocos sed theotocos, id est, Dei genitrix, iussa appellari in concilio Ephesino.

Matth. 2. Luca. 2.

Cano. 5.

Gregorius lib. 1. epist. 41. in Registro.

Leo papa Epist. 4. cap. 2. 1. Cor. 1.

Duæ causæ quare hæretici veteres ritus mutare cupiant.

E obrem nihil aliud contendit magis & elaborat, quàm vt rumpat ordines, vt segreget, vt diuidat, quod simul vt persecerit, iam optatam erit victoriam consequutus. Atqui conatibus hisce Satanæ fideles omnes omni ope resistere oportet. Nam vt nihil sit in ipsis rebus quæ peruntur mali, tamen in separatione tantùm est mali, nihil vt fieri posit perniciosiùs, quàm principiũ separationis quum finem reperire multo sit difficilius. Deinde verò nullum est crimen quod multis modis ab hoc vno crimine non superetur. Itaque res est nõ admiratione magis quàm commiseratione digna, quod audire quosdam licet dicentes, religione quadam vel (vt magis trito verbo vtamur) conscientia sua prohiberi quo minus à calice sibi temperent, aut altera tantùm specie contenti sint. Nunquid non hæc peruersa quædam est religio, siue conscientia? Nunquid non illi Iudæorum simillima, quibus religio fuit in prætorium ingredi ne contaminarentur: cæterum Christum illudendũ, flagellandum, crucifigendum tradere nulla fuit religio. Ad eundem modum isti quoque conscientia premi se dicunt si à calice abstineant. Si verò corpus Christi mysticum lanient, pro quo corpus ille suum viuum & verum in mortem tradidit: si sanctam ecclesiam catholicam lacerent, quã Christus acquisiuit sanguine suo, si multas in partes eam discessent, nulla religione tanguntur, nullo conscientiæ scrupulo premuntur. Tu verò Harpage, si sapis, ab eiusmodi peruersa religione tibi diligenter cauebis, ne tu quoque oumerari queas inter eos, de quibus scriptum est: excolãtes

F culicem, camelum autem glutientes. Nulla autem in te maiori tangaris religione, nec vnquam te magis tua grauet cõscientia, quàm cùm discessionem, cùm separationem, cùm præcisionem à Christi corpore tibi sit aliquis persuadere conatus. Tũ verò discito religione probiberi, conscientiam tibi tuam non permittere vt quod certo persuasum est post habeas: & quemadmodum olim qui fuerunt extra Arcam Noë regnante diluuio perierunt, sicut extra Catholicam Ecclesiam saluum esse posse neminem. Quamobrem intra huius te septa contineto, quem sensum & consensum illius esse vides, ab eo temerè ne discedito. Quemlibet vociferetur per membra sua Sathanas; Scriptum est enim. Et qui non es ex doctißimorum numero, nihil aliud ei clara voce respõdeas, quàm credo sanctam Ecclesiam catholicam. Sicut ab illa doctus sum, credo: quam scripturam adfers eam canonicam, eam diuinitùs inspiratam, eam esse tanquam dei verbum recipiendam, sic non alio sensu, quàm quem illa me docuit, hanc ipsam scri- G pturam verbum esse Dei credo, & tanquam Dei verbum recipio. Si quis autem contrarium sensum adferat, eum tanquam à malo spiritu profectum repudio. Ad hunc modum si egeris Harpage, nõ errabis, nec de regia via deflectes vnquam. Quoniam verò iam aduesperascit, satisque multa verba de rebus iis fecisse videmur, de quibus sermo nobis fuerat institutus, finem iam dicendi faciam, si prius ex Augustino paucis admonuero, quid ille maximè sequendum in scripturarum interpretatione censeat. Docet is summam & scopum scripturæ totius, nihil aliud esse quàm charitatem. Quisquis igitur (inquit) scripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu, non ædificet istam geminam charitatem Dei & proximi, nondum intellexit. Quis verò talem inde sententiam duxerit, vt huic ædificandæ charitati sit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille quem legit eo loco sensisse probatur, (quandoquidẽ ea sententia fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis præcepti est) non perniciosè fallitur, nec omnino mentitur. Sed ita fallitur, ac si quisquam errore deserens viam eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Ex iis Augustini verbis illud discimus, ita demum à nobis rectè scripturas intelligi, si intellectu nostro charitatem ędificemus, ad quã quoties intellectum nostrum referemus, etiamsi non omni ex parte sensum scriptoris assequamur, ad scopum tamen illum quem scriptura vult, perueniemus. Sed quî fieri potest, vt charitatem ædi- H ficet, qui separationis, qui diuisionis, qui schismatis author est? cùm nullum sit signum charitatis euidentius, quàm vnanimitas, quàm multitudinis credentium est cor vnum & anima vna? Quamobrem hanc Augustini regulam Harpage sequamur, sic enim facilè cauebimus ne vnquam perniciosè fallamur, néue à scopo, quem scriptura sibi propositum habet, aberremus. *Har.* Tu verò mihi iam persuasisse propemodum videris atque in tuam me sententiam pertraxisse. *Ara.* Persuasissem proculdubio, nisi Harpagus esses: Verùm Harpago ne si persuasum quidem fuerit persuaderi potest. *Harpag.* Semestre spatium ad deliberandum dari mihi peto. *Ara.* Nulla opus est deliberatione. Sed ego tamen interea Deum precabor vt auferat abs te cor lapideum, & det tibi cor carneum, quò faciliùs doctrinam suam recipere queas.

FINIS.

Nihil perniciosius quàm separationis principium.

Peruersa hæreticorum religio & conscientia.

Ioan. 18.

Actu. 20.

Pia exhortationes.

Matth. 23.

Extra ecclesiam non est salus.

Nihil aliud credendum: quam quod credit Ecclesia.

Epilogus.

August. Lib. 1. de doctrina Christiana, ca. 35. Charitas scripturarũ scopus.

Act. 4.

Ezech. 11.

